Tutu ii - Ka'an ia Dios nuu ndi'i ñayiu

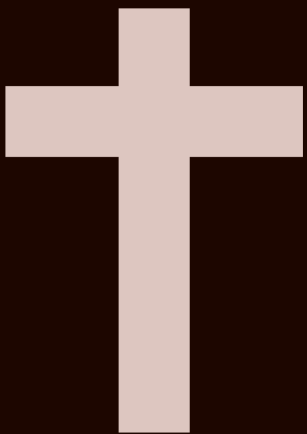

Mixtec, Northern Tlaxiaco: Tutu ii - Ka'an ia Dios nuu ndi'i ñayiu New Testament+

Tutu ii - Ka'an ia Dios nuu ndi'i ñayiu

Mixtec, Northern Tlaxiaco: Tutu ii - Ka'an ia Dios nuu ndi'i ñayiu New Testament+

La Santa Biblia en el mixteco del norte de Tlaxiaco

copyright © 2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mixtec, Northern Tlaxiaco

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 29 Jan 2022
1d46d274-fabd-5c6b-bfec-c3e776510466

Contents

Génesis 1
Éxodo 89
Rut 130
Ester 136
Salmos 148
Proverbios 285
Isaías 329
Daniel 372
Jonás 397
Zacarías 401
Malaquías 416
San Mateo 420
San Marcos 482
San Lucas 522
San Juan 589
Hechos 639
Romanos 702
1 Corintios 728
2 Corintios 753
Gálatas 769
Efesios 778
Filipenses 787
Colosenses 794
1 Tesalonicenses 800
2 Tesalonicenses 805
1 Timoteo 808
2 Timoteo 815
Tito 820
Filemón 823
Hebreos 825
Santiago 844
1 Pedro 851
2 Pedro 859
1 Juan 864
2 Juan 871
3 Juan 872
Judas 873
El Apocalipsis 875

Liuru xtnañu'u ja ni tee Moisés nani Génesis

Nuu ni jinkoo jaa ñuyiu

1 Ndee jaxtnañu'u ja ni junkoo ñuyiu, ni sa'a ia Dios andivi jin ñuyiu.
2 Te ñuyiu ya'a, chi tu ni oyukun, ni tu sa'un nagua ni oo, chi nino'o
ndute ni okuu nii nii ñuyiu, te nii nii ni oo inee, tu ni ondijin maintno'o
Espíritu maa Dios, guaa ni okanda nii nuu ndute yun.
3 Yun te ni ka'an Dios: "Ja na ye'e ni'nu".
Te ni ye'e.
4 Te ni ndia'a Dios ja gua'a kuu ja ye'e ni'nu, te ni sa'a siin ya jin janee.
5 Te ni xnani Dios jaye'e ni'nu nduu, te ja inee jakuaa. Te saa ni kuu ja
mañini vi ndee ne'e kiuu xtnañu'u.
6 Yun te jiña'a ia Dios: "Ja nune ma'ñu ndute".
Te na kuu siin de.
7 Te ni sa'a Dios ja ni nune, chi sava ndute mandaa ndee sukun, te sava
de ni kendoo. Te saa ni kuu.
8 Te ni xnani Dios ichi nuu ni nune yun andivi. Te saa ni kuu ja mañini
vi ndee ne'e kiuu kuu uu.
9 Te jiña'a tuku Dios: "Ndututu ndi'i ndute ni kendoo ichi chii andivi
invaa ni nuu, te ndatuu jayichi".
Te saa ni kuu.
10 Te ni xnani Dios nuu yichi yun ñu'u, te ndute ni ndututu yun ni xnani
ya mar. Te ni ndia'a Dios ja ndi'i ja ni sa'a ya oo gua'a.
11 Yun te saa jiña'a Dios: "Ja na koo ndinuu nuu yuku kuii, te na koo
ndikin vi ndinuu nuu yutnu kuun javixin tnu. Te ndi'i ndia'a tnu na koo
ndikin nuu ñu'u ya'a", ni ka'an Dios.
Te vi saa ni kuu.
12 Ni jite ndinuu nuu yuku kuii ja oo ndikin vi suni ndinuu nuu yutnu
kuun ndia'a, te ndi'i tnu ka oo ndikin ja na jinkoo nuu ñu'u ya'a. Te ni
ndia'a Dios ja ndi'i ja ni sa'a ya oo gua'a.
13 Te saa ni kuu ja mañini vi ndee ne'e kiuu kuu uni.
14 Te jiña'a Dios: "Ja na vi ye'e ni'nu ndee andivi, nagua ja na sa'a siin
nduu jin jakuaa, nagua ja na vi kokuu in seña ja vi kondeka kuia vi yoo vi
kiuu.
15 Te na vi koye'e ni'nu ndee andivi, nagua ja na vi koxnuu nuu ñuyiu".
Te saa ni kuu.
16 Te ni sa'a Dios uu ndatniuu na'nu ja vi koye'e. Jaka'nu ka kuu ja koye'e
tno'o nduu, te jalule ka kuu ja koye'e tno'o jakuaa, te suni saa ni ni sa'a
ya kimi.
17 Te ni jani ya ndee andivi ja na vi koye'e ni'nu nuu ñuyiu,
18 nagua ja na vi kondeka nduu jin jakuaa, te na kuu siin jaye'e jin janee.
Te ni ndia'a Dios ja ndi'i ja ni sa'a ya oo gua'a.
19 Te saa ni kuu ja mañini vi ndee ne'e kiuu kuu kuun.
20 Te jiña'a Dios: "Na ta'u ndinuu nuu kiti ndute vi kiti na vi kondagua
siki ñu'u ichi andivi".
21 Te ni sa'a Dios kiti na'nu ndeva'a ñu'u nuu mar vi ndinuu nuu kiti
ndute suni ndinuu nuu kiti ndagua.
Te ni ndia'a Dios ja ndi'i ja ni sa'a ya oo gua'a.

22 Te ni sa'a vii sa'a va'a Dios ndi'i ti, te jiña'a ya:
—Roon kiti ndute, vi ta'u kua'a ron, te vi kaya ron ndee na chitu nii nuu
ndute mar, saa ni kiti ndagua, vi ta'u kua'a ron ndee na chitu ron nuu
ñu'u.
23 Te saa ni kuu ja mañini vi ndee ne'e kiuu kuu u'un.
24 Yun te jiña'a Dios: "Na ta'u ndinuu nuu kiti koo nuu ñu'u, kiti tata ja
oo kuun nda'a vi ndi'i kiti yuku vi kiti ñuu chii nuu ñu'u na koo ndinuu
nuu ti".
Te saa ni kuu.
25 Te ni sa'a Dios ndinuu nuu kiti yuku vi kiti tata vi ndinuu nuu kiti
ñuu maa nuu ñu'u. Te ni ndia'a Dios ja ndi'i ja ni sa'a ya oo gua'a.
26 Yun te ni ka'an Dios: "Na vi sa'o teyii vi nagua ka ndaa mao na kava
de vi nagua ka oo ka ndaa mao, te na kotatnuni de nuu chiaka vi nuu ndi'i
kiti ndagua ichi andivi vi kiti tata ja oo kuun nda'a vi kiti yuku vi ndi'i kiti
ñuu maa nuu ñu'u".
27 Te ni sa'a ia Dios teyii vi nagua kaa nagua oo maa ya, ni sa'a ya teyii
vi ñasi'i.
28 Te ni sa'a vii sa'a va'a ña Dios, te jiña'a ya:
—Vi kaya kuakua'a ndikin tata ron, te vi chitu ron ñuyiu, te vi kotatnuni
ron nuu ñuyiu, vi kotatnuni ron nuu kiti ndute mar vi nuu kiti ndagua ichi
andivi vi nuu ndi'i kiti yuku ja ka teku ti ñuyiu ya'a.
29 Te jiña'a tuku Dios:
—Vitna te taa rin nuu ron ndi'i nuu yuku ja oo ndikin ja oo nii ñuyiu
ya'a vi yutnu kuun ja vixin tnu ja suni oo ndikin ja vi kokaa ron.
30 Te ndi'i kiti yuku vi ndi'i kiti ndagua ichi andivi vi ndi'i kiti ñuu maa
nuu ñu'u ja ka teku ti kuña'a rin ndi'i yuku kuii ja vi kokaa ti.
Te saa ni kuu.
31 Te ni ndia'a Dios ja ndi'i ja ni sa'a ya oo gua'a ndeva'a. Te saa ni kuu
ja mañini vi ndee ne'e kiuu kuu iñu.

2

1 Yun te ni ndi'i ni sa'a ya ñuyiu vi andivi vi ndi'i ja oo nui.
2 Te ni xndi'i Dios tniuu ni sa'a ya kiuu kuu iñu, guaa kiuu kuu uja ni
ndatatu ya jin ndi'i ja ni sa'a ya.
3 Te ni sa'a vii ni sa'a va'a Dios kiuu kuu uja, guaa ni ka'an ya ja kiuu ii
kuu, chi kiuu yun ni ndatatu ya jin ndi'i ja ni sa'a ya ja oo ñuyiu.

Ndajiokuiin ndakani naxa ni jinkoo ñuyiu

4 Ya'a kuu yo'o ñuyiu vi andivi nuu ni jinkoi, te kiuu ya'a ni sa'a Jito'o
Dios ñuyiu jin andivi.
5 Su chia'an ka sa'un na in yutnu nana ni ja tu na ndee jite ni in yuku,
chi chia'an ka ja skuun Jito'o Dios sau nuu ñu'u, ni tu na in tee ni oo ja
kutu nuu ñu'u.
6 Chi sua'a ni ni onana yoko nuu ñu'u, te ni ojinkoo yuyu ja ni ojoso nii
nii nuu ñu'u.
7 Yun te ni ki'in Jito'o Dios ñuyaka ñu'u, te ni sa'a ya teyii. Ni tiutachi
ya xtnii de, te ni ni'i de ja ni kuu ndakuaan tachi de, te ni kuu de in teyii
teku ñuyiu.
8 Te ni skute Jito'o Dios yutnu kuii nuu nani Edén ichi kana nikandii, te
yun ni jinsia'a ya teyii ni sa'a ya.
9 Te sa'a Jito'o Dios ja ni ka jite ndinuu nuu yutnu kuun javixin tnu, te
luu ndeva'a ka na'a kiti vixin yun, te oo gua'a ti ja kaa de. Te suni ma'ñu

sagua ni skute Dios in yutnu taa ja kotekuo vi yutnu ja skuni ña java'a vi jakue'e.
10 Te Edén yun ni ta'u in yute ja ku'ñu ndi'i yutnu kuii yun, te yun te'nde tna'a kuun nuu yute yun.
11 Te in yute xtnañu'u nani Pisón ja ni jionduu nii ñuu nani Havila nuu oo oro.
12 Te oro oo ñuu yun, chi ja gua'a ndeva'a kuu vi suni oo tatna xiko asin nani bedelio vi yuu vii ndeva'a nani ónice.
13 Te yute kuu uu nani Gihón. Yute ya'a jionduu nii ñuu nani Cus.
14 Te yute kuu uni nani Tigris. Te suu kuu ja ya'a ichi kana nikandii ñuu nani Asiria. Te yute kuu kuun nani Éufrates.
15 Te ni jinsia'a ña Jito'o Dios jin teyii nuu ni skute ya yutnu kuii nuu nani Edén ja na koxtaya de ndu'u tnu vi na koto de tnu.
16 Te tatnuni Jito'o Dios nuu de, te jiña'a ya:
—Ndi'i javixin kuun nuu yutnu kuii jian kuu kaa ron.
17 Su javixin kuun yutnu skuni ña java'a vi jakue'e ma kuu kaa ron, chi kiuu na kaa ron javixin tnu, te vi jandaa ka'an rin ja kuu ron —jiña'a ya.
18 Te ni ka'an tuku Jito'o Dios:
—Masu gua'a kuu ja koo maintno'o teyii, te na sa'a rin in ja kuu kochituu tna'a jin de.
19 Jito'o Dios ni sa'a nuu ñu'u ya'a ndi'i kiti yuku vi kiti ndagua andivi, te ni jinsia'a ya ti nuu Adán nagua ja na kondia'a de ti, te na nduku de nagua vi konani ti. Te ndi'i naxa ni xnani Adán ti, te vi saa ni kendoo ja ka nani ti.
20 Te ni nduku Adán sivi ndi'i kiti yuku vi kiti ndagua andivi vi kiti tata. Su maa de, chi tu na in kuu chituu tna'a inuu jin de.
21 Yun te ni sa'a Jito'o Dios ja ni kixin naa ndeva'a Adán, te nini kixin de, te ni tau ya in yiki yika de, te ni ndakasi ya jin kuñu nuu ni tau ya yiki yun.
22 Te vi jin yiki yika maa de yun ni tnii Jito'o Dios, te ni sa'a ya in ñasi'i, te ni jiña'a ya nuu de ja vi kokuu nduu jin de.
23 Te nuu ni jini ña Adán, te jiña'a de:
—Vitna te maa ron kuu yiki rin jin kuñu rin, te ñasi'i konani ron, chi nuu yiki kuñu teyii ni tau ña ia Dios.
24 Te yun guaa xndoo teyii tata de vi nana de, te nitna'a de jin ñasi'i de, te ndi nduu de jin ña ka kuu invaa ni ka ñayiu.
25 Te nduu Adán jin ñasi'i de ni ka oo vichi, su tu ni ka okuu kanoo de.

3

Ni kanakau Adán nuu yika kuechi

1 Te koo kuu kiti ndichi ndeva'a ka ini saa nuu ndi'i kiti yuku ja ni sa'a Jito'o Dios. Ni jikan tno'o ndichi ña ti jin ñasi'i yun, te jiña'a ti:
—¿A ndija ja ni ka'an Dios ja ma kuu vi kaa ron kiti vixin kuun nuu ndi'i yutnu kuii ya'a?
2 Te jiña'a ñasi'i yun nuu koo:
—Kuu vi kaa rin ndeni javixin kuun nuu yutnu kuii ya'a.
3 Su javixin kuun yutnu nukuiin sagua ya'a guaa kachi Dios: “Ma vi kaa ron javixin tnu ni ma vi ke'e ron, nagua ja ma vi kuu ron”, kachi ya —jiña'a ña.
4 Yun te jiña'a koo yun nuu ñasi'i:
—Ma vi kuu ron,

5 chi jini gua'a Dios ja kiuu na vi kaa ron kiti vixin ya'a, te vi nune nuu
ron ja vi kuni ron ndeja kuu java'a vi ndeja kuu jakue'e, te vi kuu inuu
ron jin maa Dios —jiña'a ti.
6 Te ni jini ñasi'i yun ja gua'a kiti vixin kuun yutnu yun ja vi kaa ña ti,
te ni ndakondia'a ña ja luu ndeva'a ka ndaa kiti vixin yun, te gua'a ja vi
kuu ndichi ña, te ni ja'nde ña in kiti vixin yun, te ni jaa ña ti, te suni ni
jiña'a ña ti ni jaa yii ña.
7 Yun te vi nuu saa ni ka jini nduu de jakanoo ja siun ka ndaa vichi de.
Te ni ka kiku de nda'a tnu tichi iuu, te ni ka chisa'u de maa de jin ña.
8 Yun te ni ka jini so'o de kana Jito'o Dios jiondita ya nuu yutnu kuii nuu
ni jinki'i tachi nuu mañini yun. Te ni ka tayu'u nuu de ne'u yutnu kuii
yun jin ñasi'i de.
9 Te ni ndakana ña Jito'o Dios jin teyii yun, te jiña'a ya:
—¿Ndenu oo ron?
10 Te jiña'a de:
—Ni jini so'o san ja kana ni jiondita ni ne'u yutnu kuii ya'a, chia kaa
vichi san, te yun guaa ni yu'u san, te ni tayu'u nuu san —jiña'a de.
11 Te jiña'a Dios:
—¿Na in ni kaxtno'o nuu ron ja oo vichi ron? ¿A masu ni jaa ron javixin
yutnu ni tatnuni rin ja ma kuu kaa ron?
12 Te jiña'a de:
—Ñasi'i ni taa ni ja kokuu nduu jin san ni taa ti, te ni jaa san —jiña'a
de.
13 Yun te jiña'a Jito'o Dios nuu ñasi'i yun:
—¿Nagua kuu ja ni sa'a ron?
Te jiña'a ña:
—Koo ni xnda'u ña, guaa ni jaa san ti.
14 Yun te jiña'a Jito'o Dios nuu koo yun:
—Te ja sia'a ni sa'a ron, te tau tnia'a ron nuu ndi'i kiti tata vi ndi'i kiti
yuku, te koñuu ron chii ron kokaka ron, te ñuyaka ñu'u kokaa ron ndi'i
ni kiuu ja koteku ron.
15 Te sa'a rin ja vi kuni u'u tna'a ron jin ñasi'i ya'a, te vi suni saa ni
ndikin tata ron jin ndikin tata ña vi konee u'u tna'a, te kuain ni'nui xini
ron, te maa ron guaa kayi'i ron xuja'i.
16 Te jiña'a ya nuu ñasi'i yun:
—Nuu ñu'u lulu ron te skaya kua'a ndeva'a rin ja kojatu chii ron, te vi
ndee jatu ja ni'ni ron te koskaku ron se'e ron, te visi ni saa, su koka'an ron
yii ron, te suu de guaa kotatnuni nuu ron.
17 Te nuu teyii yun jiña'a ya:
—Te roon ja ni kandija ron tno'o ni ka'an ñasi'i ron, te ni jaa ron javixin
yutnu ni tatnuni rin ja ma kuu kaa ron, te ja kuechi ron kuu ja tau tnia'a
ñu'u ya'a, te kua'a tnundo'o kotna'a ron, te koni'i ron ja kokaa ron nuu
ñunde'i ya'a nikuii nikani ni ja koteku ron.
18 Te konana kua'a tnu iñu na'nu vi iñu kanchu nuu jitu ron, te kokaa
ron yuku kuii ja nana nuu ñu'u ron.
19 Te ndee tnaa ndee tatu ron, te saa koni'i ron ja vi kokaa ron guaa
ndee nuu ndajiokuiin ron ja nduu ron ñu'u, chi ñu'u ni kuva'a ron, te jin
ñuyaka ñu'u kuu ron, te suni ñuyaka nduu ron —jiña'a Dios sua'a.
20 Te Eva* ni xnani Adán ñasi'i de, chi suu ña kuu si'i ndi'i ñayiu ñuyiu.
21 Te ni sa'a Jito'o Dios sa'un ñii kiti, te ni skui'nu ya teyii yun jin ñasi'i
de.

* **3:20 3:20** Eva, kei ka'an jin sa'an hebreo: ja teku.

22 Te jiña'a Jito'o Dios: “Vitna te ni jinku'un kaji ini teyii na kuinio ndee
in mao, chi ja jini de nagua kuu java'a vi jakue'e, te kana saa skaa de nda'a
de, te kune'e de kiti vixin yutnu taa ja teku, te kaa de ti, te koteku de nikuii
nikani”.
23 Te ni kene'e ña Jito'o nuu ka oo yutnu kuii Edén yun, te ni nusia'a ña
ya nuu oo ñu'u ja ni sa'a ña ya ja na kokutu de.
24 Te nuu ni kene'e ña ya jin de, te ni jani ya ia ka jinokuechi nuu ya
ichi nuu kana nikandii jin in yuchi kani kai vi koko kuakua'a jionduu ndi'i
ichi kua'an nuu oo yutnu taa jateku yun, ja vi kokoto ya ja tu na in ki'in.

4

Se'e xtnañu'u Adán ka kuu Caín jin Abel

1 Yun te ni ka nitna'a Adán jin ñasi'i de Eva, te ni jinku'un lulu ña, te ni
skaku ña in seyii ña te jiña'a ña:
—Saa kuini maa Jito'o guaa ni taa ya in seyio.
Te ni xnani ña jin Caín.
2 Te nuu kuee ka, te ni kaku Abel ñani Caín. Te Abel, chi ndikachi ni
ota'ui, te Caín chi ni ojitui nuu ñunde'i.
3 Yun te ni oo in kiuu nee Caín nagua kee nuu ñunde'i jitui ja ni sokoi
nuu Jito'o.
4 Te suni Abel, chi nei se'e xtnañu'u ndikachi kiti ndatnu ka ja ni sokoi
nuu Jito'o, te junkuaan ini ya Abel jin ja ni sokoi.
5 Su tu ni junkuaan ini ya Caín jin ja ni sokoi. Yun guaa ni kiti ndeva'a
ini Caín, te vi ni ndukua'a ñu'i.
6 Yun te jiña'a Jito'o nuu Caín:
—¿Nau ja vi ni ndukua'a ñu'u ron ja kiti ini ron?
7 Su nuu ja sa'a va'a ron, te kuanta'u ña rin. Su nuu ja sa'a ron jakue'e,
te vi ja oo yika kuechi ndee yuye'e ron ja kuini ja kundee nuu ron. Su nuu
ja na ndakani va'a ini ron, te ma junkau ron nuu yika kuechi —jiña'a ya.
8 Te ni oo in kiuu jiña'a Caín nuu ñani Abel:
—Ki'inkueio yuku.
Te nuu ni jinokuei yuku yun, te ni ndakoo Caín siki ñani, te ni ja'ni ñai.
9 Yun te ni jikan tno'o ña Jito'o jin Caín, te jiña'a ya:
—¿Ndenu oo ñani ron Abel?
Te jiña'i:
—Tu jini san. ¿Xaan suchi yun jito san?
10 Te jiña'a ya:
—¿Nau ja ni sa'a ron sia'a? Te niñi ñani ron ja ni jati ron nuu ñu'u ya'a
ka'an kuechi ndee nuu rin.
11 Te vitna guaa vi tau tnia'a ron, te ma kuu koo ka ron nuu ñu'u ya'a ja
ni june yu'u ni koko niñi ñani ron ja ni jati ron jin nda'a ron.
12 Te nuu jitu ron nuu ñunde'i ma kokuva'a gua'a ka, te ya'a yun ni
kokaka nda'u ron ni ma ni'i ron ndenu gua'a koo ron —jiña'a ya.
13 Te jiña'a Caín nuu Jito'o:
—Ma kundee ini san ndi'i tnundo'o ya'a ja tniuya'u san yika kuechi san
14 ja vi kene'e ña ni ki'in san vitna kokaka nda'u san ya'a yun nuu ñu'u,
te ma kuni sa'un ka ña san. Su ja saa, chi nani kuu ñayiu ja jinkuntna'a
jin san te ka'ni ñai —jiña'a de.
15 Yun te jiña'a Jito'o:
—Masu saa kokuu, chi ka'an ndaa rin ja nuu ja na in na ka'ni ña jin
Caín, te uja jichi guaa xtau tnia'a rin —jiña'a ya.

Yun te ni chitnuni Jito'o jin Caín nagua ja ma vi ka'ni ña na in
junkuntna'a jin.
16 Yun te ni kee Caín nuu ia Dios, te kua'in ja ni jinkoi ñuu nani Nod ja
oo jika jin Edén ichi nuu kana nikandii.
17 Yun te ni ka nitna'a Caín jin ñasi'i de, te ni jinku'un lulu ña, te ni
skaku ña in seyii ña ja ni xnani ña Enoc. Te ni sa'a Caín in ñuu ja ni xnani
de Enoc, nagua nani seyii de.
18 Te se'e Enoc ni okuu Irad, te se'e Irad ni okuu Mehujael, te se'e
Mehujael ni okuu Metusael, te se'e Metusael ni okuu Lamec.
19 Te Lamec ni jaka tna'a jin uu ñasi'i, in ña ni onani Ada, te inka ña ni
onani Zila.
20 Te Ada ni skaku in seyii ña ni onani Jabal, te se'e tee ya'a ni ka okuu
ndi'i tee ni ka oneva'a kiti tata, te ya'a yun ni ni ka osa'a de ve'e sa'un ni
ka oo de.
21 Te ni oo in ñani Jabal ni onani Jubal, te se'e tee ya'a ni ka okuu ndi'i
tee ni ka otee arpa vi ni ka otiuu tnuyoo.
22 Te suni Zila ni skaku ña in seyii ña ni onani Tubal-caín, te tee ya'a
guaa ni okani kaa ni osa'a ndinuu nuu tniuu jin bronce vi hierro. Te ni oo
in kua'a Tubal-caín yun ni onani Naama.
23 Te jiña'a Lamec nuu nduu ñasi'i de:
Ada vi Zila, ñasi'i Lamec,
vi konini gua'a na ka'an rin.
Ja ni ja'ni rin in tee ni xtuji ña jin rin,
te suni in tee kuechi ja ni kani ña.
24 Su nuu ja uja jichi tau tnia'a na in na ka'ni ña jin Caín,
te ndia Lamec, chi uni xiko uxi jichi ja uja tau tnia'a na in na ka'ni ña.
Jiña'a de.
25 Yun saa ni ka nitna'a tuku Adán jin ñasi'i de, te ni junku'un lulu ña,
te ni skaku ña in seyii, te ni xnani ña jin Set, chi ni ka'an ña:
—Ia Dios ni ndataa inka seyio nuu tniuu Abel suchi ni ja'ni Caín.
26 Te suni Set ni oo in seyii de, te ni xnani ña de Enós. Yun te saa ni ka
jinkondee ñayiu ni ka ndakakune'i sivi Jito'o.

5

Tatatno'o Adán

1 Ya'a kuu nuu ndakani tatatno'o Adán. Te nuu ni sa'a ia Dios teyii vi ni
sa'a ya nagua oo nagua kaa maa ya.
2 Ni sa'a ya teyii vi ñasi'i. Yun te ni sa'a vii ni sa'a va'a ña ya, te ni xnani
ya Adán kiuu ni sa'a ña ya ja jinkui'nu ini teyii.
3 Te ja oo Adán ciento oko uxi kuia, te ni jinkoo in seyii de ja vi ni ndaku
ndanda'a ñai vi nagua oo nagua kaa maa de. Te ni xnani de jin Set.
4 Te nuu kuee ka ja ni jinkoo Set, te ni ka jinkoo ka seyii vi sesi'i de, te
una ciento ka kuia ni oteku de ñuyiu.
5 Te ndi'i kuia ja ni oteku Adán kuu iin ciento oko uxi kuia, te ni ji'i de.
6 Ja oo Set in ciento u'un kuia, te ni jinkoo seyii de Enós.
7 Te nuu kuee ka ja ni jinkoo Enós, te ni ka jinkoo ka seyii vi sesi'i de, te
una ciento uja ka kuia ni oteku de ñuyiu.
8 Te ndi'i kuia ja ni oteku Set kuu iin ciento uxi uu kuia, te ni ji'i de.
9 Te ja oo Enós kuun xiko uxi kuia, te ni jinkoo seyii de Cainán.
10 Te nuu kuee ka ja ni jinkoo Cainán, te ni ka jinkoo ka seyii vi sesi'i de,
te una ciento xa'un ka kuia ni oteku de ñuyiu.

11 Te ndi'i kuia ja ni oteku Enós kuu iin ciento u'un kuia, te ni ji'i de.
12 Te ja oo Cainán uni xiko uxi kuia, te ni jinkoo seyii de Mahalaleel.
13 Te nuu kuee ka ja ni jinkoo Mahalaleel, te ni ka jinkoo ka seyii vi sesi'i
de una ciento uu xiko ka kuia ni oteku de ñuyiu.
14 Te ndi'i kuia ja ni oteku Cainán kuu iin ciento uxi kuia, te ni ji'i de.
15 Te ja oo Mahalaleel uni xiko u'un kuia, te ni jinkoo seyii de Jared.
16 Te nuu kuee ka ja ni jinkoo Jared, te ni ka jinkoo ka seyii vi sesi'i de,
te una ciento oko uxi ka kuia ni ka oteku de ñuyiu.
17 Te ndi'i kuia ja ni oteku Mahalaleel kuu una ciento kuun xiko xa'un
kuia, te ni ji'i de.
18 Te ja oo Jared in ciento uni xiko uu kuia, te ni jinkoo seyii de Enoc.
19 Te nuu kuee ka ja ni jinkoo Enoc, te ni ka jinkoo ka seyii vi sesi'i de,
te una ciento ka kuia ni oteku de ñuyiu.
20 Te ndi'i kuia ja ni oteku Jared kuu iin ciento uni xiko uu kuia, te ni ji'i
de.
21 Te ja oo Enoc uni xiko u'un kuia, te ni jinkoo seyii de Matusalén.
22 Te ni okandija Enoc nuu ia Dios ni ojika de ichi ya. Te nuu kuee ka ja
ni jinkoo Matusalén, te ni ka jinkoo ka seyii vi sesi'i de, te uni ciento ka
kuia ni oteku de ñuyiu.
23 Te ndi'i kuia ja ni oteku Enoc kuu uni ciento uni xiko u'un kuia.
24 Te ja siun ni okandija Enoc nuu ia Dios ni ojika de jin ya, te vi sanaa
ni, te tu ni ka jini ka ña ñayiu, chi ni ndikuaka ña maa ia Dios.
25 Te ja oo Matusalén in ciento kuun xiko uja kuia, te ni jinkoo seyii de
Lamec.
26 Te nuu kuee ka ja ni jinkoo Lamec, te ni ka jinkoo ka seyii vi sesi'i de,
te uja ciento kuun xiko uu ka kuia ni oteku de ñuyiu.
27 Te ndi'i kuia ja ni oteku Matusalén kuu iin ciento uni xiko iin ka kuia,
te ni ji'i de.
28 Te ja oo Lamec in ciento kuun xiko uu kuia, te ni jinkoo in seyii de.
29 Te ni xnani de jin Noé, chi ni ka'an de: “Suchi ya'a guaa chituu ña
nuu ndi'i tniuu ja sa'o, te ni'o ja jao nuu kuitao, te ndasa'a sii ini ñai nuu
ñu'u ya'a ja ni xtau tnia'a ia Dios”, kachi de.
30 Te nuu kuee ka ja ni jinkoo Noé, te ni ka jinkoo ka seyii vi sesi'i de, te
u'un ciento kuun xiko xa'un ka kuia ni oteku de ñuyiu.
31 Te ndi'i kuia ja ni oteku Lamec kuu uja ciento uni xiko xa'un uu kuia,
te ni ji'i de.
32 Te ja oo Noé u'un ciento kuia, te ni ka jinkoo seyii de ka nani Sem vi
Cam vi inkai nani Jafet.

6

Ni ka sa'a ñayiu jakue'e

1 Yun te nuu ni ka jinkondee ñayiu ja ni ka kayai ñuyiu, te ni ka
jinkoneva'i sesi'i.
2 Te ni ka jini se'e ia Dios ja luu ka ndaa sesi'i ñayiu, guaa ni ka ndioo
ini ñai, te ni ka kaji suchi ka jintna'a ini kai, te ni ka jaka tna'a jin.
3 Yun te jiña'a ia Dios: “Ma kuandetu ka rin ja siun ni koo espíritu rin
ini anu ñayiu, chi masu nagua ka kuu sa'uin, nino'o ni kuñu ka kuu, te
yun guaa in ciento oko ni ka kuia guaa vi kotekui”.
4 Te ni ka oo ñayiu inu sukun vi inu ndatnu ja ni ka okuu gigante kiuu
yun. Te suni nuu ni ka nitna'a se'e ia Dios jin se'e ñayiu ñuyiu, te ni ka

jinkoo se'i, te tee yun ni ka okuu tee ndakui ndee jana'a, te vi ni ka oteku
tno'o de ja tee xeen ni ka okuu de.
5 Te ni ndia'a Jito'o ja ni kaya ndeva'a jakue'e ka sa'a ñayiu ñuyiu, chi
nino'o ni jakue'e ka ondakani ini jin anui, te nino'o ni jakue'e yun ka osa'i.
6 Te ni ndatna'u ini Jito'o ja ni sa'a ya ñayiu vi ni kusuchi ndeva'a ini ya.
7 Te jiña'a ya: “Xnaa ndi'i rin ja oo ñuyiu ja ni sa'a rin ndee ñayiu vi
kiti kuun nda'a vi kiti ñuu maa vi kiti ndagua andivi, chi ndatna'u ini rin
ja ni sa'a rin”.
8 Su Noé, chi tee chiñu'u ia Dios kuu de, guaa ni ndunda'u ini ña Dios
jin de.

Ni sa'a Noé in arca

9 Ya'a ka kuu tatatno'o Noé. Noé chi teyii ndaa ni okuu de nuu ndi'i
ñayiu ni ka oo kuia yun. Teyii va'a ni okuu de, chi ni osa'a de nagua kuini
maa ia Dios, te ni ojika de jin ya.
10 Te ni oo uni seyii Noé, te sui ka kuu Sem vi Cam vi Jafet.
11 Su jini ia Dios ja ni chitu jakue'e ñuyiu, chi vi nii nuu ka sa'a ñayiu
jane'e jayichi.
12 Te ni ndia'a ia Dios nuu ñuyiu, te vi nii nii oo jakue'e, chi ndi'i ñayiu
ni ka kujioo ichi ya, te vi jane'e jayichi nika ka sa'i.
13 Te jiña'a Dios nuu Noé:
—Vitna guaa ni jino ini rin ja xnaa rin ñuyiu, chi ja ni chitu jakue'e ja
ja'a ñayiu ka sa'a jane'e jayichi, te xnaa rin ñayiu vi ñu'u.
14 Te yun guaa sa'a in ve'e ka'nu kuu arca jin yutnu nani gofer, te
tniune'u ron ve'e kueli ichi ini, te ndakasi gua'a ron jin brea ichi ini vi
ichi yata ja ma vi koo ndiyau ja kiuu ndute.
15 Te medida ya'a sa'a ron ja na koo arca ya'a, ja kani sa'a ron uni ciento
yiki, te ja jite sa'a ron uu xiko uxi yiki, te ja koo sukun sa'a ron oko uxi
yiki.
16 Te sa'a ron na kokuu ja uni piso, te ndee in yiki ichi chii tnu sukun
ve'e yun sa'a ron in ventana kani, te suni sa'a ron ye'e ndee in lado.
17 Chi skuun rin sau ja kuu diluvio nuu ñu'u ya'a, te ndachitu ndute nii
nii ñuyiu, te xnaa rin ndi'i nani kuu ja teku oo chii andivi, te ndi'i nagua
oo nuu ñu'u vi kuu.
18 Su jin roon, chi sa'a rin in tratu jin ron, te kiukuei ron nuu arca jian,
maa ron vi seyii ron vi ñasi'i ron vi janu ron.
19 Te suni chi'i ron in in tayu kiti na vi kokuu ti in kiti yii vi in kiti si'i
ndinuu nuu kiti oo ñuyiu nagua ja vi kaku ron jin ti.
20 Chi'i ron ndinuu nuu kiti ndagua vi ndinuu nuu kiti kuun nda'a vi
ndinuu nuu kiti ñuu maa na vi koo in in tayu ti kiukuei jin ron, nagua ja
vi kaku ron jin ti.
21 Te xtutu kua'a ron ja vi kokaa maa ron vi ja ka jaa in in nuu kiti jian,
te tnaa va'a ron nagua ja na kenta vi kokaa maa ron vi ndi'i kiti jian ja ma
vi kuu ron jin ti soko —jiña'a ya.
22 Te saa ni sa'a Noé, ni sa'a ndi'i de nagua ni tatnuni ia Dios.

7

Ni xnaa Dios ñuyiu jin ndute

1 Yun te jiña'a Jito'o nuu Noé:
—Makiukuei maa ron vi ñayiu ve'e ron nuu arca jian, chi maintno'o
maa ron guaa kuu ron in tee ndaa ja kandija ron nuu rin ne'u ndi'i ñayiu
ja ka oo tiempu vitna.

2 Te chi'i ron uja tayu kiti vii na vi kokuu ti in kiti yii, te in kiti si'i. Su
kiti tu ka oo vii, chi in in tayu ni ti in kiti yii jin in kiti si'i ni, na vi kokuu
ndinuu nuu ti.
3 Te suni chi'i ron uja tayu kiti ndagua na kokuu in kiti yii vi in kiti si'i,
nagua ja na vi koo ti ja ma vi naa ti nuu ñuyiu ya'a.
4 Chi nuu uja ni ka kiuu te skuun rin sau ja kokuun uu xiko nduu vi
uu xiko jakuaa, te xnaa rin ndi'i tu'u ja ni sa'a maa rin ja oo ñuyiu ya'a
—jiña'a ya sua'a.

5 Yun te ni sa'a Noé ndi'i nagua ni tatnuni Jito'o.

6 Te kuia saa na ni ndaa ndute ñuyiu ja oo Noé iñu ciento kuia.
7 Te ja ja'a sau yun ja kuu diluvio guaa ni kiukuei Noé nuu arca yun,
maa de vi se'e de vi ñasi'i de vi janu de ja vi kaku ni'nu de.
8 Te suni ni chi'i de ndinuu nuu kiti vii vi kiti tu ka oo vii vi kiti ndagua
vi ndinuu nuu kiti ñuu maa nuu ñu'u.
9 Ndi uu ndi uu ti ni chi'i de ini arca yun, kiti yii jin kiti si'i nagua ni
tatnuni maa Dios.
10 Yun te nuu uja kiuu, te ni jinkuita ni sau xeen ndeva'a ja nani diluvio.
11 Te vi maa kuia saa ni jino Noé iñu ciento kuia vi inka uu yoo jin xa'un
uu kiuu ja ni jino de kuia de, te ni ka te'nde ni yo'o ndute mar vi ni nune
ni ye'e ndute andivi.
12 Te ni jinkuita ni sau nii nii ñuyiu ja ni okuun ya uu xiko kiuu vi uu
xiko jakuaa.

13 Te vi kiuu saa ni kiukuei Noé jin ndi uni seyii de, Sem, Cam vi Jafet vi
ñasi'i maa de jin ndi uni janu de nuu arca yun,
14 jin ndinuu nuu kiti yuku vi ndinuu nuu kiti tata vi ndinuu nuu kiti
ñuu maa nuu ñu'u vi ndinuu nuu kiti oo ndijin vi ndinuu nuu tisala.
15 Ndinuu nuu kiti jika vi ndakuantachi ni kiukuei jin Noé nuu arca yun
ndi uu ndi uu ti.
16 Te ni jinokuei in kiti yii jin in in kiti si'i saa ndinuu nuu ti nagua ni
tatnuni maa ia Dios. Te nuu ni ndi'i ja ni kiukuei de jin ti, te ni ndakasi
maa Jito'o ye'e arca yun.

17 Te ni kuun sau uu xiko kiuu, guaa ni ndaa ndute, te ni kane'e ña de
jin arca yun nuu ñu'u.
18 Te ni ndaa ni ndaa ni ndute yun ja ni kuu sukun ndeva'a de nuu ñu'u,
guaa ni jinkuintatneni arca yun ja ni intatneni nuu ndute yun.
19 Te ni kaa sukun ndeva'a ndute yun nuu ñu'u ja ni ka sa'u ndi'i yuku
sukun ja ni ka oo ñuyiu.
20 Te nuu ni ka sa'u yuku sukun yun ni kaa ka ndute xa'un yiki ja sukun
siki yuku yun.
21 Te ni ka naa ndi'i ja oo ñuyiu ya'a ni ka ji'i ndi'i kiti ndagua vi kiti tata
vi ndi'i kiti oo kuun nda'a vi ndi'i kiti ñuu maa nuu ñu'u vi ndi'i ñayiu ni
ka ji'i.
22 Ndi'i tu'u ja ni ka ojichi ni ka okanda ñuyiu ya'a ja ni ka ondakuantachi
jin xtnii vi ndi'i ja ni ka oteku ñuyiu ni ka ji'i ndi'i.
23 Saa ni kuu ja ni ka naa ndi'i ja ni oo ñuyiu guaa ndee ñayiu vi ndee
kiti oo kuun nda'a vi kiti ñuu maa vi kiti ndagua vi ndi'i tu'u ni naa nuu
ñuyiu. Maintno'o Noé jin ñayiu ve'e de vi kiti ni oo jin de nuu arca ka kuu
ja ni ka kaku ni'nu nuu ndute yun ja ka teku,
24 chi ni ndachitu ndute yun nuu ñu'u in ciento uu xiko uxi kiuu.

8

1 Yun te saa ni ndaka'an ña ia Dios jin Noé vi ndi'i kiti yuku vi kiti kuun
nda'a ja ka oo jin de ini arca yun, te ni sa'a ya ja ni jinki'i tachi ñuyiu, te
ni nuu joo ndute.
2 Te ni ka ndandesi yo'o ndute mar vi ni ndandesi ye'e ndute andivi guaa
ni jinkuiin sau.
3 Te yun saa ni jinkondee ndute yun manuu de ndi joo ndi joo, te nuu in
ciento uu xiko uxi kiuu saa saa ni jinkona'a ja manuu ndute yun.
4 Yun te ni nukoxnee arca yun in nuu yuku nani Ararat kiuu xa'un uu
jika yoo kuu uja.
5 Te vi saa manuu manuu ka ndute yun, te in kiuu xtnañu'u ja ndaki'in
yoo kuu uxi, te ni ndia'a Noé ja ja mavindatuu xtuu yuku.
6 Yun te saa ni ondetu ka Noé nuu uu xiko kiuu, te saa ni june de ventana
arca yun ja ni sa'a maa de.
7 Te ni siaa de in tikaka ja ni ojiko ti ni oja'an ti ni okii ni ti, guaa ndee
nuu ni yichi ndute yun nuu ñu'u.
8 Yun te saa ni siaa tuku Noé in sata, nagua ja kutnuni ini de a ja ni nuu
ndute nuu ñu'u.
9 Su sata yun, chi vini ni ndajiokuiin ti nuu oo arca yun, chi tu ni ni'i ti
ndenu jinkoo ti, chi vi saa ni ñu'u ndute ninii nuu ñu'u. Yun te ni kene'e
Noé nda'a de ventana yun, te ni ndatnii de ti, te ni ndachi'i va'a de ti ini
arca yun.
10 Yun te ni ondetu de uja ka kiuu, te saa saa ni siaa tuku de sata yun
kua'an ti.
11 Te kiuu saa guaa vi ja mañini, te ni ndajiokuiin ti ndiso ti in nda'a tnu
olivo. Yun te saa ni kutnuni ini Noé ja ni yichi ndute nuu ñu'u.
12 Su vini saa te ni ondetu ka Noé uja ka kiuu saa ni siaa tuku de sata
yun kua'an ti, te saa guaa tu ni ndajiokuiin uun ka ti nuu oo de.
13 Te saa chi ja oo Noé iñu ciento in kuia na ni ndayichi ñuyiu, vi maa
kiuu xtnañu'u ja ndaki'in kuia ni jinkondee Noé ja ni xtajioo de ja ndesi
yata arca yun, te ni jini de ja ja ni ndayichi ninii nuu ñu'u.
14 Yun te saa kiuu oko uja yoo kuu uu ja ndaki'in inka kuia ni ndayichi
sa'un nuu ñu'u.
15 Yun te ni ka'an ia Dios nuu Noé, te jiña'a ya:
16 —Ndekuei nuu arca jian maa ron vi ñasi'i ron vi seyii ron vi janu ron,
17 te ndene'e ndi'i kiti oo jin ron jian na kuinio ndi'i kiti ndagua vi kiti
kuun nda'a vi ndi'i kiti ñuu maa nuu ñu'u, ndekuei ndi'i ti, te ki'inkuei ti
nuu ñu'u vi ndakaya ti, te vi ndachitu ti nuu ñuyiu —jiña'a ya sua'a.
18 Yun te ni ndekuei Noé jin ñasi'i de vi seyii de vi janu de,
19 vi ndi'i kiti ni ka oo jin de kiti ñuu maa nuu ñu'u vi kiti ndagua vi
ndi'i kiti kuun nda'a ni ndekuei jin de nuu arca yun.
20 Te ni sa'a Noé in altar, te yun ni ki'in de in in nuu ndi'i kiti ka oo vii
vi kiti ndagua ja ka oo vii, te ni ja'ni de ti, te ni teñu'u de ti nuu altar yun
ja ni soko de nuu Jito'o.
21 Te ni jini Jito'o xiko asin ja ni soko de nuu ya, te ni ndakani ini ya
jin anu ya: “Vitna te ma xtau tnia'a sa'un kao ñuyiu ja ja'a ñayiu, visi ja
ndakani ini ñayiu kuu nino'o jakue'e, chi jinio ja vi ndee kueli ja ndakani
kue'e ini. Su ma xnaa sa'un kao ndi'i ja teku oo ñuyiu nagua ni sa'o vitna.
22 Nini oo ñuyiu na vi kutu ñayiu, te na vi ndaxtutui ja vi kokai, te na koo
ni ja i'ni vi ja vijin, te na koo ni nduu vi jakuaa, vi na koo ni yoo ndakuei
yutnu vi yoo nduyute tnu”, ni ndakani ini ya.

9

Ni sa'a Dios in tratu jin Noé

1 Yun te ni sa'a vii sa'a va'a ña ia Dios jin Noé vi se'e de, te jiña'a ya:
—Vi koo kuakua'a ndikin tata ron, te vi ndakaya ron vi ndee na ndachitu
ñuyiu.
2 Te ndi'i kiti vi koyu'u ña jin ron vi ndee vi koni'i ti ja ka yu'u ti nuu
vi kokuni ña ti ndi'i ti kuu kiti yuku vi kiti ndagua ichi andivi vi ndi'i kiti
jichi kanda nuu ñu'u vi kiti ñu'u ka'a ndute, taa rin ti ja vi koo ti nuu nda'a
maa ron.
3 Te ndi'i nuu kiti ka teku ya'a kuu ja vi kokaa ron, nagua ja ni taa rin
ndi'i yuku kuii ya'a ja ka jaa ron. Vitna te ndi'i yuku vi kiti taa rin nuu
ron ja vi kokaa ron.
4 Su kuñu jin niñi ti, guaa ma kuu ja vi kaa ron, chi niñi ti kuu ja teku ti.
5 Chi vi ja ndaa ka'an rin ja xtaku rin niñi ja teku ñayiu nuu kiti ja
tniuya'u ti vi nuu in ñani in tna'a ron xtaku rin niñi ja teku ñayiu ja vi
tniuya'ui.
6 Chi nuu ja na in ñayiu na kati niñi inka ñayiu
te suni vi ndakati ñayiu niñi mai
chi ni sa'a rin ñayiu nagua oo nagua kaa maa rin.
7 Su roon, chi vi ta'u tna'a ron
te vi kaya kua'a ndeva'a ron
vi kutenuu nuu ñu'u ya'a
te vi chitu ron nii ñuyiu,
jiña'a ya sua'a.
8 Yun te ni ka'an ia Dios nuu Noé vi nuu se'e de, te jiña'a ya:
9 —Vitna te kuini rin ja sa'a rin in tratu jin ron vi jin tatatno'o ron ja
kikuei nuu kuee ka,
10 vi jin ndi'i kiti ka teku ja ka oo jin ron vitna, na kuinio kiti ndagua
vi kiti oo kuun nda'a vi ndi'i kiti yuku vi ndi'i kiti ni ndekuei jin ron nuu
arca jian ja kuu ndi'i kiti oo ñuyiu.
11 Te tratu ja sa'a rin jin ron kuu ja ma xnaa sa'un ka rin ñuyiu jin ndute
diluvio, te ni in kiuu ka ma vi kuni ron diluvio ja ndachitu tuku ndute ja
xnaa de ñuyiu.
12 Te jiña'a ia Dios:
—Ya'a kuu in seña ja sa'a rin tratu jin ron vi jin ndi'i kiti ka teku ja ka
oo jin ron ja kokuu nikuii nikani.
13 Sa'a rin in tikoye'nde nuu viko ja kokuu in seña ja ni sa'a rin in tratu
jin ñuyiu.
14 Te nuu ndututu viko, te ne'u yun sa'a rin in tikoye'nde nuu vi kuni
ñayiu,
15 te yun kuu nuu kondaka'an rin tratu ni sa'a rin jin ndi'i ron vi ndi'i
kiti ja ka oo ñuyiu ja ma kii ka diluvio ja ndachitu ndute ja xnaa de ñuyiu.
16 Te koo tikoye'nde yun nuu viko, te yun kondakondia'a rin, te
kondaka'an rin tratu ndaa ja koo nikuii nikani ni ja ni sa'a rin jin ndi'i
ñayiu vi ndi'i kiti ja ka oo ñuyiu.
17 Ya'a kuu seña tratu ja ni sa'a rin jin ndi'i ñayiu vi kiti ja ka oo ñuyiu
ya'a —jiña'a ia Dios nuu Noé.

Ni jini Noé jin nduxi uva

18 Te seyii Noé ja ni ndekuei nuu arca yun ka kuu tee nani Sem vi Cam
vi Jafet. Te Cam ni okuu yua tee ni onani Canaán.

19 Te ndi uni tee ya'a ni ka okuu seyii Noé, te suu de ni ka ndaskaya
kua'a tatatno'o ja ni ndachitu ñuyiu.
20 Yun te saa ni nukondee Noé ni jitu de nuu ñu'u, te ni skute de in tnu
uva.
21 Te ni oo in kiuu ni ji'i de nduxi uva yun ja kuu vinu. Te ni jini de, te
ni ndonso de vi sua'a vichi te'a de katuu de ini ve'e sa'un de.
22 Te ni jini Cam yua Canaán ja kaa vichi tata de katuu de, su tu ni chisa'u
ña de, chi saa sua'a ni ja'an de ni kaxtno'o de nuu uu ka ñani de ka oo
ye'e yun.
23 Yun te ni ka ki'in Sem jin Jafet in sa'un, te ni ka sonee de nuu soko
de, te yata yata ni kiukuei de ni ka chisa'u de tata de, ni tu ni ka jionenuu
de ja vi kondia'a de ja siun kaa vichi tata de.
24 Te nuu ni ndoto Noé ja ni ndukuandi'i de, te ni jini de ja sua'a ni, ni
ondia'a ña seyii xetnu de, su tu ni chisa'u ña de.
25 Te ni xtau tnia'a ña Noé, te jiña'a de:
Na tau tnia'a tatatno'o Canaán
te na kokunukuechi de nuu tee ka jinokuechi nuu ñani de.
26 Te sa'a vii sa'a va'a de uu ka seyii de, te jiña'a de:
Na ta'u Sem ja oo de jin Jito'o Dios maa rin
te na kunukuechi Canaán nuu de.
27 Te ia Dios na sa'a ka'nu ña ya jin Jafet
te ve'e Sem na vi koo de
te na kokunukuechi Canaán nuu de,
jiña'a Noé nuu seyii de.
28 Yun te nuu ni ya'a diluvio ja ni xnaa ia Dios ñuyiu, te ni oteku ka Noé
uni ciento uu xiko uxi ka kuia.
29 Te ndi'i kuia ja ni oteku Noé ñuyiu ya'a kuu iin ciento uu xiko uxi
kuia, te ni ji'i de.

10

Tee ya'a ka kuu tatatno'o Noé

1 Ya'a ka kuu tatatno'o ndi uni seyii Noé ja ni ka onani Sem, Cam vi Jafet,
chi nuu ni ya'a diluvio ja ni xnaa ia Dios ñuyiu, te ni ka jinkoo se'e de.
2 Se'e tee ni onani Jafet ka okuu tee ni ka onani Gomer, Magog, Madai,
Javán, Tubal, Mesec jin Tiras.
3 Te se'e Gomer ni ka onani Askenaz, Rifat jin Togarma.
4 Te se'e Javán ni ka onani Elisa, Tarsis, Quitim jin Dodanim.
5 Tee ya'a ka kuu tatatno'o Jafet ja ni ka yagua de ni ka jinkoo de yu'u
ndute mar, te yun ni ka sa'a ñuu in in maa de jin ñayiu ve'e de vi nagua
sa'an ka ka'an maa maa de.
6 Te se'e tee ni onani Cam ni ka onani Cus, Misraim, Fut jin Canaán.
7 Te se'e Cus ni ka onani Seba, Havila, Sabta, Raama, jin Sabteca. Te se'e
Raama ka onani Seba jin Dedán.
8 Te Cus ni okuu yua Nimrod, te tee yun ni okuu tee xtnañu'u ja ni okuu
nija'nu nuu ñayiu ñuyiu.
9 Te Nimrod ni okuu in tee ndakui ja ni oja'ni kiti yuku nuu Jito'o, te yun
guaa ni ka oka'an jin de ja in tee ndakui ja ja'ni kiti yuku nuu Jito'o kuu
de.
10 Te ndi kuun ñuu ja ni ka jinkondee ja ni ka otatnuni ni ka onani Babel,
Erec, Acad jin Calne ja tnii Sinar.

11 Te ni kee Nimrod yun kua'an de ichi Asiria, te ni jino de ja ni sa'a ñuu
de Nínive vi Rehobot vi Cala.
12 Te Resén ni okuu in ñuu ka'nu ka ja ni oo ma'ñu sagua ñuu Nínive
jin ñuu Cala.
13 Te Misraim ni okuu yua tee ni ka onani Ludim vi Anamim vi Lehabim
vi Naftuhim
14 vi Patrusim vi Casluhim vi Caftorim. Te ne'u ñayiu ya'a ni kekuei
ñayiu tatatno'o filisteo.
15 Te se'e Canaán kuu Sidón se'e xtnañu'u de vi inka de nani Het.
16 Te tatatno'o de ka kuu ñayiu jebuseo vi ñayiu amorreo vi ñayiu
gergeseo
17 vi ñayiu heveo, ñayiu araceo, ñayiu sineo
18 vi ñayiu arvadeo, ñayiu zemareo vi ñayiu hamateo. Yun te ka jitenuu
tna'a kuikin ñayiu cananeo.
19 Te ni kentakuei ñayiu cananeo ja ka netna'a de guaa ndee Sidón
ichi kua'an ñuu Gerar vi guaa ndee Gaza, te ichi kua'an ñuu Sodoma vi
Gomorra, ni kentakuei de Adma jin Zeboim, te ni jinokuei de ndee Lasa.
20 Tee ya'a ni ka okuu se'e Cam jin ndi'i ñayiu ve'e de vi sa'an ka ka'an
maa maa de vi in in ñuu nuu ni ka jinkoo de.
21 Te Sem, ñani jakua'a Jafet, suni ni ka oo se'e de, te suu de kuu yua
ndi'i tatatno'o Heber.
22 Te se'e Sem ni ka okuu Elam vi Asur vi Arfaxad vi Lud jin Aram.
23 Te se'e Aram ni ka okuu Uz vi Hul vi Geter vi Mas.
24 Te se'e Arfaxad kuu Sala, te se'e Sala kuu Heber.
25 Te ni oo uu seyii Heber, in ni onani Peleg, chi kiuu saa ni te'nde ñu'u
ja ni ka jinkoo siin siin ñayiu yun guaa ni xnani ña de siun, te inka de ni
onani Joctán.
26 Te se'e Joctán ni ka okuu Almodad vi Selef, Hazar-mavet, Jera,
27 vi Adoram, Uzal, Dicla,
28 vi Obal, Abimael, Seba,
29 vi Ofir, Havila jin Jobab. Ndi'i tee ya'a ni ka okuu se'e Joctán.
30 Te ñu'u nuu ni ka jinkoo de kuu ndee ñuu nani Mesa ichi kua'an ñuu
Sefar, te vi guaa ndee yuku ñu'u ichi kana nikandii.
31 Tee ya'a ni ka okuu se'e Sem jin ndi'i ñayiu ve'e de vi sa'an ka ka'an
maa maa de vi in in ñuu nuu ni ka jinkoo de.
32 Tee ya'a ni ka okuu se'e Noé ja ni ka jitenuu tatatno'o ndi uni seyii de
nii ñuyiu nuu ni ka sa'a ñayiu ñuu na'nu ja ni ka jinkoi nuu kuee ka ja ni
kii diluvio ja ni ndachitu ndute na ni xnaa de ñuyiu.

11

Nuu ni sama ia Dios sa'an

1 Te tiempu saa, chi invaa ni nuu sa'an ni ka oka'an ndi ndi'i ñayiu.
2 Te nuu ni kaya ñayiu, te ni kekuei savai ichi nuu kana nikandii
kua'ankuei ja ni jinokuei in yoso ka'nu nuu nani Sinar, te yun ni ka sa'a
ñui.
3 Yun te ni ka ndatno'o tna'a de:
—Na vi sa'o ladriyu te na vi teñu'o —ka kachi de. Chi ladriyu yun ni ka
jantniuu de nuu tniuu yuu, te brea nuu tniuu mezcla.
4 Yun te ni ka kachi de:

—Na vi sa'o in ñuu ka'nu jin in torre ja vi na jinonta ndee andivi, te saa
nagua ja na vi koteku tno'o, nagua ja ma vi kutenuo nuu ñuyiu —ni ka
ndatno'o tna'a de.
5 Yun te ni kii Jito'o ja kondia'a ya ve'e ka jakin ñayiu ka oo yun naxa
kaa ñuu yun vi torre ja ka sa'a de yun.
6 Te ni ka'an Jito'o:
—Ñayiu ñuu ya'a, chi invaa ni ka ndakani ini, te invaa ni sa'an ka ka'in,
chi in ni ñuu ndi'i, te tniuu ni ka jinkondei ja ka sa'i vitna, chi tu na in
ka'nu ña ja vi sa'i nagua ka kuini mai.
7 Vitna te na ki'inkueio, te yun na vi skunu nuu inio jin nuu vi samao
sa'an ja na vi ka'an in in, nagua ja ma vi jinkui'nu nuu tna'a ka ini —ni
ka'an Jito'o.
8 Te saa ni kuu ja ni jatenuu ña ia Dios jin ñayiu ja kua'ankuei ja ni ka
jinkoi ninii ñuyiu, te ni ka xndendoi, tu ni ka jakin kai ve'e ñuu yun.
9 Te yun guaa ni jinkonani ñuu yun Babel,* chi yun ni sama Jito'o sa'an
ndi'i ñayiu, te ndee yun ni jatenuu ña ya ja ni ka jinkoi ninii ñuyiu.

Tee ya'a ka kuu tatatno'o Sem

10 Ndi'i tee ya'a ni ka okuu tatatno'o Sem. Te nuu uu kuia ja ni ya'a nani
ndachitu ndute ja ni naa ñuyiu ja oo Sem in ciento kuia, te ni jinkoo seyii
de ja ni onani Arfaxad.
11 Te nuu kuee ka ja ni jinkoo Arfaxad, te ni ka jinkoo ka seyii vi sesi'i
de, te u'un ciento ka kuia ni oteku de ñuyiu.
12 Te ja oo Arfaxad oko xa'un kuia, te ni jinkoo seyii de Sala.
13 Te nuu kuee ka ja ni jinkoo Sala, te ni ka jinkoo ka seyii vi sesi'i de, te
kuun ciento uni ka kuia ni oteku de ñuyiu.
14 Te ja oo Sala oko uxi kuia, te ni jinkoo seyii de Heber.
15 Te nuu kuee ka ja ni jinkoo Heber, te ni ka jinkoo ka seyii vi sesi'i de,
te kuun ciento uni ka kuia ni oteku de ñuyiu.
16 Te ja oo Heber oko uxi kuun kuia, te ni jinkoo seyii de Peleg.
17 Te nuu kuee ka ja ni jinkoo Peleg, te ni ka jinkoo ka seyii vi sesi'i de,
te kuun ciento oko uxi ka kuia ni oteku de ñuyiu.
18 Te ja oo Peleg oko uxi kuia, te ni jinkoo seyii de Reu.
19 Te nuu kuee ka ja ni jinkoo Reu, te ni ka jinkoo ka seyii vi sesi'i de uu
ciento iin ka kuia ni oteku de ñuyiu.
20 Te ja oo Reu oko uxi uu kuia, te ni jinkoo seyii de Serug.
21 Te nuu kuee ka ja ni jinkoo Serug, te ni ka jinkoo ka seyii vi sesi'i de,
te uu ciento uja ka kuia ni oteku de ñuyiu.
22 Te ja oo Serug oko uxi kuia, te ni jinkoo seyii de Nacor.
23 Te nuu kuee ka ja ni jinkoo Nacor, te ni ka jinkoo ka seyii vi sesi'i de,
te uu ciento ka kuia ni oteku de ñuyiu.
24 Te ja oo Nacor oko iin kuia te ni jinkoo seyii de Taré.
25 Te nuu kuee ka ja ni jinkoo Taré, te ni ka jinkoo ka seyii vi sesi'i de,
te in ciento xa'un kuun ka kuia ni oteku de ñuyiu.
26 Te ja oo Taré uni xiko uxi kuia, te ni ka jinkoo seyii de Abram vi Nacor
vi inka de kuu Harán.

Tee ya'a ka kuu tatatno'o Taré

27 Ndi'i tee ya'a ni ka okuu tatatno'o Taré. Seyii Taré ni ka okuu Abram
vi Nacor vi inka de kuu Harán. Te seyii Harán yun ni okuu Lot.

---

* **11:9 11:9** Babel, kei ka'an skunu nuu ini.

28 Te xna ka Harán yun ni ji'i saa nuu tata yua de Taré, chi ni ji'i Harán
ñuu Ur nuu ka oo ñayiu caldeo nuu ni kaku maa de.
29 Yun te ni ka nduku Abram jin Nacor ñasi'i de. Te ñasi'i Abram ni
onani Sarai, te ñasi'i Nacor ni onani Milca, sesi'i Harán kua'a Isca seyii
Harán.
30 Su Sarai, chi tu na se'e ña ni oo, chi masu ña'a koo se'e kuu ña.
31 Yun te ni jaka Taré seyii de Abram vi janu de Sarai ñasi'i Abram vi
señani de Lot se'e ndi seyii de Harán, te ni kekuei de ñuu Ur ja ka oo ñayiu
caldeo, te kua'ankuei de in ñuu nani Canaán. Su tu ni kentakuei de, chi
nuu ni jinokuei de in ñuu nani Harán, te yun ni ka jinkoo de ja ni ka sa'a
ñuu de.
32 Te ndi'i kuia ja ni oteku Taré kuu uu ciento u'un kuia, te ni ji'i de ñuu
Harán yun.

12

Ni ka'an ia Dios jin Abram ja xndoo de tna'a kuikin de

1 Yun te ni oo in kiuu ni ka'an Jito'o nuu Abram, te jiña'a ya:
—Xndoo ndi'i ñayiu ve'e ron vi tna'a kuikin ron vi ñuu ron, te kua'an
in ñuu nuu xne'e maa rin ja koo ron.
2 Te jin maa ron sa'a rin in ñuu ka'nu, te sa'a rin javii java'a jin ron, te
sa'a ka'nu rin sivi ron ja kokuu ron in ñayiu vii ñayiu va'a.
3 Te ñayiu sa'a ña javii java'a, te saa ni javii java'a sa'a rin jin, te na
ñayiu xtau tnia'a ña jin ron, te suni xtau tnia'a rin jin, te ja ja'a ron guaa
sa'a rin ja vi koo vii vi koo va'a ndi'i ñayiu ñuyiu —jiña'a ia Dios nuu
Abram.
4 Te kuia saa ja oo Abram uni xiko xa'un kuia na ni kekuei de ñuu Harán
ja kua'ankuei de jin sajin de Lot.
5 Yun te ni jaka Abram ñasi'i de Sarai vi sajin de Lot vi ndi'i kiti neva'a
de vi ñayiu ni ni'i de ñuu Harán ja ka jinokuechi nuu de, te ni kekuei de
ja kua'ankuei de ñuu nani Canaán.
6 Te nuu ni jinokuei de Canaán, te ni ka ya'a de ñuu yun guaa ndee nuu
ni kentakuei de ndee nuu nani Siquem vi ndee in yoso nuu nani More. Te
tiempu saa, chi ñu'u ñayiu cananeo ni okuu.
7 Te yun ni skuni ña Jito'o jin Abram, te jiña'a ya:
—Ñu'u ya'a kuu ja kuña'a rin nuu tatatno'o ron.
Te yun ni sa'a Abram in altar ja ni soko de nuu Jito'o, chi ni skuni ña ya
jin de.
8 Yun te ni kee de kua'an de in yuku ichi nuu kana nikandii ñuu nani
Betel, te ni sa'a de ve'e sa'un ja ni jinkoo de ma'ñu uu ñuu ichi kee nikandii
ni kendoo Betel, te ichi kana ya oo in ñuu nani Hai. Te yun ni sa'a de in
altar nuu ni ndakakune'e de sivi Jito'o ja ni chiñu'u de ya.
9 Te yun ni kee de kua'an de ichi ñuu Neguev.

Ni jino Abram ñuu Egipto

10 Te kuia saa ni oo ndeva'a tnama ñuu nuu ni oo Abram, yun guaa
kua'an de ja koo de ñuu Egipto ndee saa kuia.
11 Su nuu ni ka kuyatni de ja kiukuei de Egipto, te jiña'a Abram nuu
ñasi'i de Sarai:
—Vitna te jini gua'a rin ja luu ndeva'a jito ron.
12 Te nuu na vi kuni ña tee ñuu Egipto, te vi kachi de ja ñasi'i rin kuu
ron, te vi ka'ni ña de jin rin nagua ja vi kendoo de jin ron.

13 Te yun guaa vitna te sa'a in ja ndiuxi ja kuña'a ron ja kua'a ron kuu
rin nagua ja na ki'in va'a rin, te na koteku rin ja ja'a ron —jiña'a de.
14 Te saa ni kuu, chi nuu ni jinokuei Abram ñuu Egipto, te ni ka jini ña
tee egipto yun ja luu ndeva'a jito ñasi'i de.
15 Te suni nuu ni ka jini ña tee ka netniuu jin Faraón, te ni ka kaxtno'o
de ja ni jino in tee ndeka in ñasi'i vii ndeva'a, te yun guaa ni ka jinsia'a
ña jin Sarai ndee ve'e Faraón.
16 Te yun guaa ni ka'an va'a ña de jin Abram ja ja'a ñasi'i yun, te ni
skuta'u ña Faraón ndikachi vi isndiki vi mentu vi kameyu vi mentu si'i vi
tee vi kokunukuechi nuu de vi suchi si'i vi kosatniuu nuu de.
17 Su ja ja'a Sarai ñasi'i Abram guaa ni tetniuu Jito'o in kue'e xeen
ndeva'a ja ni ka oku'u Faraón jin ndi'i ñayiu ve'e de.
18 Yun te ni kana ña Faraón jin Abram, te jiña'a de:
—¿Nau ja sia'a kaa ja ni sa'a ña ron? ¿Na tu ni kaxtno'o ndaa ron ja
ñasi'i ron kuu ña?
19 ¿Nau ja ni tayu'u tno'o ron, te ni kachi ron ja kua'a ron kuu ña? Te
yun guaa ni ni'i ini ru'un ja ni jaka rin ña ja kokuu ñasi'i rin ña. Vitna te
ya'a oo ñasi'i ron. Ndakuaka ña te kua'an.
20 Yun te ni tatnuni Faraón nuu sava ñayiu ñuu de ja na vi chituu ña na
vi ndakanu ichi ña jin Abram vi ñasi'i de jin ndi'i nagua neva'a de.

13

Ni ka sa'a siin tna'a Abram jin sajin de Lot

1 Yun te ni ndekuei Abram Egipto, te mandakuei de kua'ankuei de ichi
nuu nani Neguev, maa de vi ñasi'i de vi ndi'i ja ni oneva'a de vi sajin de
Lot.
2 Te Abram, chi ni kuu kuika ndeva'a de ni oneva'a kua'a de kiti vi xu'un
plata vi oro.
3 Te nuu ni ndenta de Neguev, te vi ndi joo ndi joo kuano'o de, te ni
ndenta de ndee Betel, te kuano'o de ja ni ndenta de ma'ñu Betel jin ñuu
Hai, nuu ni oo ve'e sa'un de ama ka,
4 nuu ja ni sa'a de in altar ama ka, te yun ni ndakakune'e de sivi Jito'o.
5 Te sajin de Lot tee ni ka ondeka tna'a jin de ni ka ojika de, suni ni kuu
kuika tee yun, chi ni oneva'a kua'a de ndikachi vi isndiki vi ve'e sa'un.
6 Su nuu ni ka oo de yun, chi tu ni okenta ja vi kokaa kiti nduu de, chi
kiti kua'a ndeva'a ni ka okuu ti, te yun guaa ma kuu ka ja in ni nuu vi koo
nduu de.
7 Chi ni ka okantna'a ni'nu tee ni ka ojito kiti Abram jin tee ni ka ojito kiti
sajin de Lot. Te tiempu saa, chi ni ka oo ñayiu cananeo vi ñayiu ferezeo
ñuu yun.
8 Yun te jiña'a Abram nuu Lot:
—Ja ma vi koskiti ini tna'a mao, te ni musuo ma vi koneva'a tno'o kiti
ini, chi ndisa ve'o,
9 te ya'a oo ndi'i ñu'u ya'a, kondia'a maa ni ndenu kaji ni ja koo ni, te
jikanta'u san ja na vi sa'a siin tna'o. Nuu ja ki'in ni ichi nda'a satni, te ichi
nda'a kua'a ki'in san, axi nuu ja ichi nda'a kua'a ki'in ni, te satni ki'in san
—jiña'a Abram.
10 Yun te ni ndakondia'a Lot, te ni jini de ja ndimaa yoso kuii kuii kuu
kua'an nii nii yu'u yute Jordán vi ndimaa ñu'u ka ku'ñu kuu, te ni ndakani
ini de ja na kaa nuu ka oo yutnu kuii ja ni sa'a maa Jito'o kaa axi na kaa
ñu'u Egipto ichi kua'an Zoar kaa, chi saa ni kaa nii yun ama ka ja xnaa
Jito'o ñuu Sodoma vi ñuu Gomorra.

11 Yun te ni kaji Lot nii nii yoso yu'u yute Jordán ja koo de, te ni ka sa'a
siin tna'a de ja kua'an Lot ichi kana nikandíi.
12 Te ni jinkoo Abram ñuu Canaán. Su Lot, chi kua'an de ja ni jakin de
ve'e sa'un nuu ni jinkoo de in ñuu nuu kuu yoso ka'nu ka'nu yun, te vi
saa kua'an de jin ve'e sa'un de ndi joo ndi joo guaa ndee ni kenta de yu'u
ñuu Sodoma.
13 Su Sodoma chi ndimaa ñayiu kue'e ka kui ja ka sa'i jane'e jayichi nuu
Jito'o.
14 Yun te nuu kuee ka ja ni ka sa'a siin tna'a Abram jin Lot, te jiña'a
Jito'o nuu Abram:
—Ndanenuu ron te kondia'a guaa ndee nuu oo ron jian vi ninii ichi nuu
ron vi ichi yata ron vi ichi nda'a kua'a ron vi ichi satni ron.
15 Te kuni ron, chi ndi'i ñu'u ya'a taa rin nuu ron vi nuu tatatno'o ron
ja vi kokuu ñu'i nikuii nikani ni.
16 Chi sa'a rin ja vi kaya tatatno'o ron na kuinio ñuyaka ñu'u ja ma kuu
vi ka'u ñayiu, te saa kokuu jin tatatno'o ron, chi tu na in kundee ja ka'u.
17 Vitna te ndakoo kua'an kaka nuu ron nuu ñu'u ya'a, te kuni ron na
kua'a ja kani vi na kua'a ja jite, chi ndi'i ya'a taa rin nuu ron —jiña'a ya.
18 Yun te ni ndone'e Abram ve'e sa'un de, te kua'an de ja ni jino de in
yuku nuu ka ndandaa tnu ndii ja kuu ñunde'i in tee nani Mamre ja oo de
yatni ñuu nani Hebrón, te yun ni sa'a tuku de in altar nuu ni soko de nuu
Jito'o.

14

Ni skaku ni'nu Abram sajin de Lot

1 Te kuia saa ni ka chitu tna'a kuun rey. In de ni onani Amrafel rey
ñuu Sinar, te inka de ni onani Arioc rey ñuu Elasar, te inka de ni onani
Quedorlaomer rey ñuu Elam, te inka de ni onani Tidal rey ñuu Goim.
2 Te ndi kuun tee ya'a ni ka jaxin tna'a jin u'un ka rey. In de ni onani
Bera rey ñuu Sodoma, te inka de ni onani Birsa rey ñuu Gomorra, vi inka
de ni onani Sinab rey ñuu Adma, vi inka de ni onani Semeber rey ñuu
Zeboim, vi rey ñuu Bela ja suni nani Zoar.
3 Ndi'i u'un tee ya'a ni ka kututu in yoso ka'nu nani Sidim ja kuu vitna
mar ndute axe.
4 Chi uxi uu kuia ni ka ojinokuechi de nuu Quedorlaomer, su kuia uxi
uni, te ni ndontakuei de siki rey ya'a.
5 Te kuia uxi kuun ni kikuei rey Quedorlaomer jin uni ka rey ja ka chituu
ña jin de, te ni jinokuei de ñuu nani Astarot Karnaim ja ni ka jinki'in de
ñayiu tatatno'o refaíta, te ni ka kundee de ni ka ja'ni de ñayiu yun, te
ni ka ya'a de ñuu nani Ham ja ni ka jinki'in tuku de ñayiu zuzita vi saa
kua'ankuei de ja ni ka jinki'in de ñayiu emita ja ka oo ñuu nani Save-
quiriataim.
6 Vi saa kua'ankuei de, te ni jinokuei de ndee in yuku nani Seir ja ni
ka jinki'in de ñayiu horeo, vi saa ni ka ya'a de guaa ndee yoso ñuu nani
Parán ja oo yatni jin ñu'u te'a.
7 Yun te ni ka ndajiokuiin de, te ni ndajinokuei de ñuu nani En-mispat
ja suni inka sivi kuu Cades. Te ni ka jiso de ndi'i ja oo ñuu ñayiu amalec,
te suni saa ni ni ka sa'a de ñayiu amorreo ja ni ka oo ñuu nani Hazezon-
tamar.
8 Yun te ni kekuei rey ñuu Sodoma vi rey Gomorra vi rey Adma vi rey
Zeboim vi rey ñuu Bela ja suni inka sivi kuu Zoar ja ni ka jinki'in tna'a de
ja vi kaxin tna'a de in yoso ka'nu ka'nu nani Sidim

9 jin rey Quedorlaomer ñuu Elam vi rey Tidal ñuu Goim vi rey Amrafel
ñuu Sinar vi rey Arioc ñuu Elasar. Kuun rey ni ka chitu tna'a ja ni ka jaxin
tna'a siki u'un ka rey yun.
10 Te yoso Sidim, chi vi ninii yun ni ka oo poso nuu ka ñu'u ja ka xnani
chapopote. Te nuu ni ka jino yu'u rey Sodoma vi rey Gomorra, te ni ka
kanakau sava de nuu poso yun, te sava ka de ni ka jino yu'u de ichi yuku
kua'ankuei de.
11 Te ni ka jiso ndi'i kuun rey ni ka kundee yun kiti vi ndi'i tu'u nagua
oo ñuu Sodoma vi ñuu Gomorra vi ndee ndi'i ja ka jaa ñayiu ñuu yun ni
ka xtutu ndi'i de, te kua'ankuei jin de.
12 Te ja siun ñuu Sodoma yun ni oo Lot sajin Abram, guaa suni ni ka
jaka ña tee yun jin maa de vi ndi'i tu'u ja neva'a de, te kua'ankuei jin de.
13 Te ni jino in tee ni kaku nuu tnundo'o yun ni kaxtno'o de ja siun kaa
tnundo'o tna'a Lot nuu Abram, tee hebreo, ja ka oo de nuu ka ndaa tnundii
ñunde'i Mamre tee amorreo, vi ñani de Escol ñani Aner, tee ni ka oyitu
tna'a jin Abram.
14 Te nuu ni jini so'o Abram ja siun kaa tnundo'o tna'a sajin de, te ni
xtutu de uni ciento xa'un uni tee ka jinokuechi nuu de ja ni ka kaku ve'e
maa de, ja ka kuu tee ni ka kutua'a gua'a naxa vi kaxin tna'a de, te ni ka
sondikin ña de kua'ankuei de guaa ndee ñuu nani Dan.
15 Te nuu ni ka jintna'a ña de, te ni ka jinki'in sanaa ña de tno'o jakuaa
ni ka jaxin tna'a de, te ni ka kundee de, yun guaa ni ka sondikin ña de vi
saa ka jaxin tna'a de ni kentakuei de guaa ndee ñuu nani Hoba ja oo jika
ka saa ñuu Damasco.
16 Te ni ka kundee de ni ka ndakindee de ndi'i ja ni ka su'u tee yun vi
ñasi'i vi sava ka ñayiu ñuu Sodoma vi ñuu Gomorra, vi suni ni ka kundee
de ni ka skaku ni'nu de sajin de Lot vi ñayiu ve'e de vi ndi'i ja ni oneva'a
de.

Ni ka'an Melquisedec javii java'a jin Abram

17 Te nuu ni ndajiokuiin Abram ja ni kundee de nuu Quedorlaomer vi
sava ka rey ja ni ka yitu tna'a, te ni ndakoo rey ñuu Sodoma ja ni nutna'a
ña de chiko'i nani Save (ja jinkui'nu inio chiko'i tee ka kuu rey).
18 Yun te ni jiña'a Melquisedec rey ñuu Salem xtaa vixin vi vinu nuu
Abram ja na kaa na ko'o de, chi rey vi sutu ja jinokuechi nuu maa ia Dios
oo ndee sukun kuu de.
19 Yun te ni ka'an vii ka'an va'a Melquisedec, te jiña'a de:
Nase ta'u Abram nuu ia Dios oo ndee sukun
ia ni sa'a ñuyiu vi andivi.
20 Te ndakuanta'u ndeva'a san nuu ya ja oo ya ndee sukun
ja ni skanakau ya ñayiu ni ka jaxin tna'a jin ni nuu nda'a ni
te ni kundee ni nui,
jiña'a de.
Yun te ni jiña'a Abram uxi uxi ja ciento ndi'i ja ni ndani'i de nuu sutu
yun.
21 Yun te jiña'a rey Sodoma nuu Abram:
—Ndataa ni nani ñayiu ni ndakindee ni jian, te kendoo maa ni jin ndi'i
nagua ni ndani'i ni.
22 Su jiña'a Abram nuu rey yun:
—Ni ndane'e san nda'a san ja ni kee yu'u san nuu Jito'o Dios oo ndee
sukun, ia ni sa'a ñuyiu vi andivi
23 ja ma ki'in san jin ni in nagua kuu kuenta maa ni, ni in yua'a ja ndikin
ndijan ni ma kinda'a san ki'in san nagua ja ma koka'an ni ndee in kiuu ja
suu ni ni sa'a kuika Abram.

24 Tu sa'un nagua kuini maa san, chi nani ja ni ka jaa tee kuechi ka
ndikin ña ja ni ja'ankuei jin san. Su maintno'o uni tee ka chitu tna'a jin
san ka nani Aner vi Escol vi Mamre, tee ya'a guaa na vi tnii maa de nagua
vi kokuu kuenta de —jiña'a Abram sua'a.

15

Ni ka'an ia Dios jin Abram ja koo in seyii de

1 Yun te nuu ni ya'a ndi'i ya'a, te ni skuni ña Jito'o jin Abram, te jiña'a
ya:
—Ma koyu'u ron, Abram, chi jito ña maa rin, te ka'nu ndeva'a in ja
skuta'u ña rin —jiña'a ya.
2 Yun te jiña'a Abram:
—Jito'o san Jeovaa, nagua jiniu'u visi na skuta'u ña ni, te tu nagua ni'i
san chi tu na se'e san ja sa'a jajin ja neva'a san, chi nani ja sa'a jajin Eliezer,
tee ñuu Damasco ja kuu musu san ja yinda'a ve'e san kokuu.
3 Te ni ka'an tuku Abram:
—Kondia'a maa ni ja tu na ndikin tata san taa ni, te yun guaa xndendoo
san ja neva'a san nda'a in tee jinokuechi nuu san ja vi ve'e maa san ni
kaku de —jiña'a Abram.
4 Yun te ni ka'an tuku Jito'o, te jiña'a ya:
—Ña'a, ma sa'a jajin musu ron Eliezer, chi in se'e maa ron guaa ni'i ja
sa'a jajin —jiña'a ya.
5 Yun te ni kana ña ya ye'e, te jiña'a ya:
—Vitna te kondia'a andivi, te ka'u kimi ka oo yun nuu ja kundee ron ja
ka'u ron ti, te saa kua'a ndikin tata ron koo —jiña'a ya.
6 Yun te ni kandija Abram ndi'i tno'o ni ka'an Jito'o, te ni janta'u ña ya
ja tee ndaa ja kandija Dios kuu de.
7 Te jiña'a ya:
—Maa rin kuu Jito'o ja ni kene'e ña rin ñuu Ur, ñuu ñayiu caldeo, ja taa
rin ñu'u ya'a nuu ron ja sa'a jajin ron —jiña'a ya.
8 Te jiña'a Abram:
—¿Su naxa kukanu ini san, vi Jito'o san, ja sa'a jajin san? —jiña'a de.
9 Yun te jiña'a ia Dios:
—Nuu saa te majinki'in in isndiki si'i vi in ndixi'u vi in karneru ndi'i ti
na vi kokuu ti kiti uni kuia, vi in kuku vi suni in sata, te soko ron ti nuu
rin —jiña'a ya.
10 Yun te ni ki'in Abram ndi'i kiti nagua ni tatnuni ia Dios, te ni ja'ni de
ti. Yun te ni ndata sagua de ti, te ni ndaskintna'a de sagua jin inka sagua
ti yun ni sonee de nuu altar, su kuku vi sata yun, chi tu ni ja'nde de ti.
11 Yun te ni ka jinkondee kiti ndagua ka jionduu ti kuñu kiti ni ka ji'i
yun ja vi kaa ti, su tu ni jandetu Abram, chi ni osiu'u de ti.
12 Su nuu makee nikandii, te ni kitna'a nuu Abram ja ni kixin naa de, te
nuu ni ndikui'nu ini de, te ni jini de ja sanaa ni ni kunee nuu oo de, te ni
yu'u ndeva'a de.
13 Yun te jiña'a Jito'o nuu Abram:
—Kuini rin ja kaxtno'o rin nagua ja kokuni ron ndee vitna ja ndikin tata
ron, chi vi kokaka nda'ui ne'u ñayiu inka ñuu, te yun vi kokunukuechi, te
ndeva'a ndetnuni ni vi kosa'a ña ñayiu ñuu yun nuu kuun ciento kuia.
14 Su tetniuu rin tnundo'o vi koo ñayiu ñuu nuu vi kokunukuechi yun,
te nuu ya'a yun, te ndekuei kuika ndeva'a tatatno'o ron.
15 Te maa ron, chi kuu nija'nu sa'un ron, te kuu ron jin jamani, te vi
tayu'u ña jin ron.

16 Te vi ndajiokuiin ndikin tata ron, su ndee tatatno'o kuu kuun ron saa
saa ndajakuei ja vi nukoi nuu ñu'u ya'a, chi vitna te chia'an ka ja chitu
jakue'e ka sa'a ñayiu amorreo ja kindee rin ñu'i —jiña'a ya sua'a.
17 Yun te nuu ni kunee, te ni jini Abram in jitnu ja kana ñuañua'a, te in
ñu'u iti suja ja ni ya'a nuu ka ndondoso kuñu kiti ni ka te'nde yun.
18 Te kiuu yun ni sa'a Jito'o in tratu jin Abram, te jiña'a ya:
—Ñu'u ya'a guaa kuña'a rin nuu tatatno'o ron, ni ki'in guaa ndee yute
ñuu Egipto, te ni jinkituu guaa ndee yute ka'nu ja nani Éufrates,
19 kuña'a rin nuu tatatno'o ron ñu'u nuu ka oo ñayiu ceneo vi ñayiu
cenezeo vi ñayiu cadmoneo
20 vi ñayiu heteo vi ñayiu ferezeo vi ñayiu refaíta
21 vi ñayiu amorreo vi ñayiu cananeo vi ñayiu gergeseo vi ñayiu jebuseo,
ndi'i ñu'u yun kuu ja kuña'a rin —jiña'a Jito'o nuu Abram.

16

Ni jinkoo in seyii Abram jin Agar

1 Yun te ja siun tu na se'e Sarai ñasi'i Abram ni oo, su neva'a ña in suchi
si'i ñuu Egipto ja ni ojinokuechi nuu ña, nani Agar.
2 Yun te jiña'a Sarai nuu Abram:
—Ja jini ni ja Jito'o, chi tu kuini ya ja koo se'e san jin ni, te jikanta'u san
ja vi kusun ni jin suchi jinokuechi nuu san axi saa naxa ta'u san, te kuu
koo se'e san ja ja'a suchi ya'a —jiña'a ña.
Yun te ni sa'a Abram nagua ni jikanta'u ñasi'i de.
3 Te ja ni kuu uxi kuia ja ni ndajinokuei de ka oo de ñuu Canaán. Yun
te ni jiña'a Sarai Agar, suchi ñuu Egipto ja jinokuechi nuu ña nuu Abram
ja na kusun de jin na kuinio ñasi'i maa de.
4 Yun te ni ka nitna'a de jin Agar, te ni jinku'un lului, su nuu ni jini ja ni
jinku'un lului, te ni jinkondei sa'a xiko ñai jin Sarai.
5 Yun te jiña'a Sarai nuu Abram:
—Kuechi maa ni kuu ja sia'a kaa ja ndo'o san, chi ni taa san suchi
jinokuechi nuu san ja kokuu ñasi'i ni, te vitna ni jini ja koo in se'e ni
jin, te ni jinkondei skexiko ñai jin san, su maa Jito'o guaa na'a ndeo xiin
kuechi kuu —jiña'a ña.
6 Yun te jiña'a Abram nuu Sarai:
—Su kuu ka suchi jinokuechi nuu maa ni kui, te maa ni yinda'i, te kuu
sa'a maa ni nagua kuini ni jin —jiña'a de.
Yun te tu ni ojito va'a ka ña Sarai jin Agar, te ña ni kundee ini guaa ni
jinoi kua'in.
7 Te ni jinoi nuu oo in ñu'u te'a nuu tu na ve'e oo, te yun ni nuku'un ña
ia jinokuechi nuu Dios yatni nuu kee ndute ichi kua'an Shur.
8 Yun te ni jikan tno'o ña ia jinokuechi nuu Dios, te jiña'a ya:
—Agar, suchi jinokuechi nuu Sarai, ¿ndenu ki'in ron vi ndenu vaji ron?
—jiña'a ya.
Yun te jiña'i:
—Suu san kuu, su jino yu'u san nuu ña'a xiin nuu jinokuechi san —jiña'i.
9 Te jiña'a ia jinokuechi nuu Jito'o:
—Ndajiokuiin kuano'o nuu ña'a xiin nuu jinokuechi ron, te kandija nuu
ña vi sa'a nda'u sa'a kee ni ron maa ron,
10 chi skaya kua'a ndeva'a rin ndikin tata ron ja vi tu na in kundee ja
ka'u ja kua'a kokuu.
11 Te suni jiña'a ia jinokuechi nuu Jito'o:

Vitna chi ñu'u lulu ron
te kiuu na kaku seyii ron
te xnani ron jin Ismael*
chi ni onini Jito'o tnundo'o tna'a ron.
12 Chi suchi yun kokuu in tee xeen ndeva'a
ja kokaxin tna'a jin ndi'i ñayiu.
Te suni ndi'i ñayiu vi kondakoo siki,
te ichi xiin ñuu ñani vi tna'i sa'a ñui ja jinkoi,
jiña'a ia jinokuechi nuu Dios sua'a.
13 Yun te ni ndakakune'i sivi Jito'o ja maa ya kuu ia ndatno'o jin, te jiña'i:
—Maa ni kuu Dios ja ndia'a ña, te ni jini ni tnundo'o tna'a san, chi vitna te suni ni jini san, ia ndia'a ña jin san —jiña'i.
14 Te yun guaa ni xnani poso yun poso ia teku ja ndia'a ña, ja oo ma'ñu ñuu nani Cades jin Bered.
15 Yun te ni kaku lulu Agar, te ni xnani Abram jin Ismael ja kuu seyii ña jin de.
16 Te ja oo Abram kuun xiko iñu kuia na ni kaku lulu Agar ja nani Ismael.

17

Ni sa'a ia Dios in tratu jin Abram

1 Yun te nuu ni jino Abram kuun xiko xa'un kuun kuia, te ni skuni ña Jito'o jin de, te jiña'a ya:
—Maa rin kuu ia Dios ka'nu ja ndi'i ni ja kuu sa'a rin, te kuini rin ja kokuu ron in teyii ndaa, te kandija ron nuu rin.
2 Chi sa'a rin in tratu jin ron, te ya'a kuu ja vi kaya kua'a ndeva'a ndikin tata ron —jiña'a ya.
3 Yun te ni jinkuiin jiti Abram, te ni chindei de nuu de guaa ndee nuu ñu'u, te ni ka'an ia Dios jin de nuu jiña'a ya:
4 —Ya'a kuu tratu ja sa'a rin jin ron: Te suu maa ron kokuu yua kua'a ndeva'a ñayiu ñuyiu.
5 Te ma konani ka ron Abram,* chi sa'a rin ja kokuu ron yua kua'a ndeva'a ñayiu ñuyiu, te yun vi ndee vitna jinkonani ron Abraham.†
6 Te sa'a rin ja vi kaya kua'a ndeva'a tatatno'o ron, te ne'u maa ron kekuei tee vi kotatnuni ja vi kokuu rey vi kekuei ñuu na'nu.
7 Te tratu ja sa'a rin jin ron vitna guaa kokuu in tratu nikuii nikani jin ndi'i ñayiu kikuei kuee ka ja vi kokuu tatatno'o ron, te suu maa rin kuu Dios ron vi Dios ndi'i tatatno'o ron.
8 Te taa rin nuu ron ndi'i ñu'u Canaán nuu oo ron vitna ja kuni mani ron tatatno'o ron kiuu na kuu ron, te ñu'u ya'a guaa vi sa'a jajin tatatno'o ron nikuii nikani, te maa rin guaa kokuu ia Dios ñayiu yun.
9 Te suni jiña'a ka ia Dios nuu Abraham:
—Kuini rin ja skunkuu ron tratu ni sa'a rin jin ron, te suni saa ni na vi koskunkuu tatatno'o ron vi ndi'i ndikin tatai ja kikuei nuu kuee ka.
10 Te ya'a kuu tratu ja sa'a rin jin ron vi jin tatatno'o ron: kuini rin ja vi chitnuni ron ndi'i teyii ja ka oo jin ron.
11 Vi ka'nde nuu yiki kuñu ron, te ya'a kokuu in seña ja ni ka skunkuu ron tratu ja ni sa'a rin jin maa ron vi jin tatatno'o ron.

---

* **16:11 16:11** Ismael, kei ka'an: ni onini Dios. * **17:5 17:5** Abram, kei ka'an: tata ka'nu ndeva'a.
† **17:5 17:5** Abraham, kei ka'an: tata kua'a ndeva'a ñayiu.

12 Te yun guaa vitna jin kiuu kua'on, te ndi'i teyii ja ka kaku, te nuu una
kiuu ja ka kakui, te vi chitnuni ron jin, nani kuu suchi yii ja ka oo jin ron,
a ni ka kuu suchi ve'e maa ron axi suchi ka ki'in ron jin xu'un ron axi
suchi inka tatatno'o.
13 Chi nini kuu ja vi kitnuni nuu yiki kuñu nani kuu suchi ja ka kaku
ve'e ron, visi suchi ki'in ron jin xu'un ron, su kuini ja vi kitnuni ja koo in
seña ja ni sa'a rin in tratu jin ndi'i ron nikuii nikani.
14 Te na in tee tu skunkuu ja kitnuni nuu yiki kuñu de, te vi kene'e de
na ki'in de, ma koo ka de ñuu ron, chi ni jisokava de tratu ni sa'a rin jin
ron —jiña'a ya.
15 Yun te vi suni jiña'a ka ia Dios nuu Abraham:
—Ñasi'i ron Sarai ma koxnani ka ron ña Sarai, chi Sara‡ nuu konani ña
vitna.
16 Te sa'a rin javii java'a jin ña, te koo in seyii ron jin ña, te ja siun sa'a
rin in javii java'a jin ña guaa kokuu ña si'i ñayiu ñuu na'nu vi ndikin tata
ron jin ña vi kokuu rey nuu taka ñuu —jiña'a ya.
17 Yun te ni chindei Abraham nuu de ndee nuu ñu'u, te ni jaku sii de,
chi ni ndakani ini de jin anu de:
—¿Te axi kuu ka koo se'e in tee nija'nu in tee ja oo in ciento kuia jin in
ña'a nija'nu? ¿A kuu koo se'e Sara, in ña'a ja oo kuun xiko uxi kuia? —ni
ndakani ini de.
18 Te jiña'a Abraham nuu ia Dios:
—Kondetu ka'nu san nuu ni ja seyii san Ismael na kandijai ja koi nuu
ni, vi Dios —jiña'a de.
19 Su jiña'a ia Dios:
—Ña'a, masu saa kokuu, chi maa ñasi'i ron Sara kuu ña'a koo in seyii
jin ron, te xnani ron jin Isaac, chi sui guaa vi ndasa'a jaa jin rin in tratu
ja kokuu nikuii nikani ni jin mai vi jin tatatno'i ja kikuei nuu kuee ka.
20 Te ja siki Ismael, guaa suni ja ni onini rin ja jikan ron, te sa'a rin javii
java'a jin, te vi kaya kua'a ndeva'a ndetnuni tatatno'i, te sui kokuu yua uxi
uu tee ka ndanuu ja vi kotatnuni, te vi kaya kua'a ndeva'a ndikin tatai ja
vi kokuu in ñuu ka'nu.
21 Su tratu ja ni sa'a rin jin ron, chi jin Isaac guaa vi ndasa'a jaa jin rin,
suchi skaku Sara majino kuia vitna —jiña'a ya.
22 Te nuu ni ndi'i ni ka ndatno'o ia Dios jin Abraham, te kua'an ya.
23 Yun te vi kiuu saa ni tnii Abraham se'e de Ismael, te ni ja'nde de nuu
yiki kuñui vi ndi'i teyii ni ka kaku ve'e de vi tee ka jinokuechi nuu de vi tee
ni ndaki'in de jin xu'un de vi ndi'i tu'u teyii ja ni ka oo jin de ni chitnuni
de nagua ni tatnuni maa ia Dios.
24 Te saa chi ja oo Abraham kuun xiko xa'un kuun kuia na ni ja'nde de
nuu yiki kuñu de ja ni jinkitnuni de.
25 Te se'e de Ismael, chi ja oi uxi uni kuia na ni ja'nde de nuu yiki kuñui
ja ni jinkitnuni.
26 Te vi in ni kiuu saa ni ka jinkitnuni maa Abraham jin seyii de Ismael.
27 Te suni kiuu saa ni chitnuni de ndi'i teyii ja ka oo ve'e de, ndi'i tee
ka jinokuechi nuu de ja ni ka kaku ve'e maa de vi tee inka tatatno'o ja ni
ndaki'in de jin xu'un de ni ka jinkitnuni jin de.

18

Ni kee yu'u ia Dios ja koo se'e Abraham jin ñasi'i de

‡ **17:15 17:15** Sara, kei ka'an: sesi'i rey.

1 Yun te ni kenta Jito'o nuu oo Abraham nuu in chiko'i ka'nu ja kuu
ñunde'i in tee nani Mamre nuu nukoo de kati ye'e ve'e sa'un ja ka oo de,
mamaa ore ni kuu i'ni i'ni.
2 Te vi sanaa ni ndanenuu de, te ni jini de uni tee ka nukuiin yatni nuu
oo de. Yun te ni jini ña de, te ni jino de ni juntna'a ña de, te ni jinkuiin jiti
de, te ni chindei de nuu de ndee ni kunjino nuu ñu'u,
3 te jiña'a de:
—Jito'o san, nuu ja ni ka ka'an nda'u ka ka'an kee ña ni vitna, te ma
ki'inkuei yachi ni ni vi tanunda'a ni vi kondetu nuu ni joo.
4 Na kana san vi kisia'a joo ndute vi ndakate ni ja'a ni, te vi ndatatu nuu
ni joo kati yutnu ya'a.
5 Te vitna ñu'ni na jinki'in san joo xtaa vixin vi kaa ni nagua vi ndani'i
ndee ni, te ki'inkuei ni, chi yun kuu ja ni ka ya'a yatni ni nuu oo ve'e san
ja jinokuechi san nuu ni —jiña'a Abraham.
—Vatu ka nuu saa, ta'u san —ka jiña'a de.
6 Yun te ñama ni ndiuu Abraham ve'e nuu oo ñasi'i de Sara, te jiña'a
de:
—Ki'in ni uni kilo harina, te saka ni yujan sa'a ni joo xtaa vixin, te na
kii san —jiña'a de.
7 Yun te jino de ni ja'an de nuu ka oo isndiki, te ni tnii de in chikeru
gua'a, te ni tatnuni de nuu musu de ja na vi sava'a de ti, te ñama ni ka
sava'a de ti.
8 Yun te nuu ni ndi'i ni kuva'a, te ni chituu Abraham kuñu yun vi kesu
vi xikui nuu tee ni jinokuei ja mavijinkoto ña yun ja na vi kaa vi ko'o de,
te ni ondetu de kati yutnu yun guaa ndee nuu ni ndi'i ni ka jaa tee yun.
9 Te ni ka jikan tno'o ña de:
—¿Ndenu oo ñasi'i ni Sara?
Te jiña'a Abraham:
—Ini ve'e sa'un ya'a oo ña.
10 Yun te jiña'a Jito'o Dios:
—Jino kuia vitna kii rin kikoto tuku ña rin, te ja saa chi ja koo in se'e
ñasi'i ron Sara —jiña'a ya.
Te Sara chi nini gua'a ña oo ña ichi yata sa'un ini ve'e yun ja siun jiña'a
ya nuu Abraham.
11 Te ja saa, chi ja ni ka kuu nija'nu sa'un Abraham jin Sara, vi ja ni
kuna'a tu jini ka ña ja ndo'o ña kue'e ka ndo'o ñasi'i.
12 Te ni jaku sii Sara nuu ndakani ini ña: “Su ja vitna ja ni ka kuu
nija'nuo, ¿te a kuni kao ja kondutoo ña yio ja sia'a ja ni kuu nija'nu de?”,
ndakani ini ña.
13 Yun te jiña'a Jito'o nuu Abraham:
—¿Nau ja jaku sii Sara?
Te ndakani ini ña jin anu ña: “¿Su a ndija ja kuu ka skaku yoon lulu
sia'a ja ni kuu nija'nuo?”, ndakani ini ña.
14 —¿A oo in ja vijin ndeva'a nuu Dios ja ma kuu sa'a ya, ka'an ña? Su
jino kuia vitna ja ni kaji rin ja kii rin ndikoto tuku ña rin, te ja koo in seyii
ña —jiña'a ya.
15 Yun te ni tayu'u tno'o Sara, chi ni yu'u ña, te jiña'a ña:
—Ña'a, masu ni jaku sii san.
Su jiña'a ia Dios:
—Masu saa kuu, chi ni jaku sii ron.

Ni ka'an ni'nu Abraham nuu ia Dios ja ja'a ñayiu Sodoma vi Gomorra

16 Yun te ni ka ndakoo ya jin uu ka ia ka jinokuechi nuu ya, te ni ka
ki'in ichi ya kua'ankuei ya ichi ñuu Sodoma, te ni jata ndikin ña Abraham
kua'ankuei ya.
17 Yun te jiña'a Jito'o Dios: “Ma kuu tayu'u tno'o rin nuu Abraham nagua
kuu ja sa'a rin vitna,
18 chi suu de guaa ni kaji rin ja kokuu yua in ñuu ka'nu ndeva'a in ñuu
ndakui, te vi ja ja'a de, te vi koo vii vi koo va'a ndi'i ñayiu ñuyiu,
19 chi ja jini rin ja suu de guaa tatnuni nuu se'e de vi tna'a kuikin de, te
vi kokaka tatatno'o de ichi maa rin, te vi kokandija ni ja vi kosa'a ndai vi
vi kosa'a va'i nagua ja skunkuu rin tno'o ni ndatno'o rin jin de”, jiña'a ya.
20 Yun te jiña'a Jito'o nuu Abraham:

—Ñayiu Sodoma vi ñayiu Gomorra, chi ja ni kenta jakue'e ka sa'i guaa
ndee nuu rin, te in kiuu in kiuu ka mavikaya ka yika kuechi ja vi machitu
nii jakue'e ka sa'i ñuu yun.
21 Te yun guaa ki'in rin vitna ja jinkoto rin, te kuni rin kondio'ni a ndija
ja kua'a ndeva'a jakue'e ka sa'a ñayiu ñuu yun, nagua ja ni kenta ndee
nuu rin, saa te kutnuni ini rin —jiña'a ya.
22 Saa te ni ka kakoxno'o uu ka ia ka jinokuechi nuu Dios ja ka ndeka
tna'a jin maa ya kua'ankuei ichi ñuu Sodoma. Su Abraham, chi ni kendoo
de nuu Jito'o Dios.
23 Yun te ni jintna'a yatni ka ña Abraham jin ia Dios, te jiña'a de:
—¿A kuu ini ni ja vi in ni xnaa ni ndi'i ñayiu ndaa jin ñayiu kue'e?
24 Na jini axi saa vatu ni ka oo visi ja ndee uu xiko uxi ñayiu ndaa ñuu
yun, ¿te a vi suni xnaa ni jin? ¿A ma kuaka'nu ini ni nuu ñuu yun ja ja'a
uu xiko uxi ñayiu ndaa ja ka oo ne'u ñayiu kue'e yun?
25 Ja jini san ja ma kundee ini ni, su jikanta'u san ja kuaka'nu ini ni, te
ma ka'ni ni ñayiu ndaa ja ja'a ñayiu kue'e yun. Ma kuatu ndia'a maa ni
ja vi in ni tnundo'o vi tna'i, chi maa ni ja ja'nde ndaa ni kuechi nuu ñuyiu
ya'a sa'a ndaa ni kuechi mamaa ñayiu —jiña'a de.
26 Yun te jiña'a Jito'o:
—Nuu ja na nuku'un rin uu xiko uxi ñayiu ndaa ñuu Sodoma, te
kuaka'nu ini rin nuu ndi'i ñayiu ñuu yun ja ja'a ñayiu ndaa yun —jiña'a
ya.
27 Yun te ni ka'an tuku Abraham, te jiña'a de:
—Koneka'nu ini ni, vi Jito'o san, ja tuku ni ka'an san jin ni visi yaa vi
ñuyaka kuu san.
28 Su nuu saa na ka'ni ka ña u'un ñayiu ndaa ja jino uu xiko uxi, ¿a xnaa
ni ñayiu ñuu yun ja siun na koka'ni ka ña u'un kai? —jiña'a de.
Yun te jiña'a ya:
—Ma xnaa rin ñuu yun nuu ja na nuku'un rin uu xiko u'un ñayiu ndaa
—jiña'a ya.
29 Yun te ni ka'an tuku de inka jichi, te jiña'a de:
—Te nuu saa uu xiko ni ñayiu sa'a ndaa ka oo.
Te jiña'a ya:
—Ma xnaa rin ñuu yun ja ja'a uu xiko ñayiu ndaa yun —jiña'a ya.
30 Te jiña'a tuku de:
—Ma kiti ini ni nuu san, vi Jito'o san, na kakan tno'o ka ña san. Te nuu
saa oko uxi ni ñayiu ndaa ka oo ñuu yun.
Te jiña'a ia Dios:
—Ma xnaa rin ñuu yun nuu ja ka oo oko uxi ni ñayiu ndaa —jiña'a ya.
31 Yun te jiña'a tuku Abraham:

—Koneka'nu ini ni, vi Jito'o san, ka'an tuku san jin ni. Su nuu saa oko vi ni ñayiu ndaa ka oo —jiña'a de.
Te jiña'a ia Dios:
—Ma xnaa rin jin ja ja'a oko ñayiu ndaa yun —jiña'a ya.
32 Te ni jiokuiin tuku de ni jikan tno'o de:
—Ma kiti ini ni nuu san, vi Jito'o san, na kakan tno'o ka ña san invaa ni ka jichi. Te nuu saa uxi vi ni ñayiu ndaa ka oo ñuu yun, ¿naxa sa'a ni jin? —jiña'a de.
Yun te jiña'a ia Dios:
—Ma xnaa rin ñayiu ñuu yun ja ja'a uxi ñayiu ndaa ja ka oo ñuu yun —jiña'a Jito'o.
33 Te kua'an ya nuu ni ndi'i ni ka ndatno'o ya jin Abraham. Yun te ni ndajiokuiin Abraham kuano'o de ve'e de.

19

Ni xnaa ia Dios ñuu Sodoma vi Gomorra

1 Yun te ni jinokuei ia ka jinokuechi nuu Dios ñuu Sodoma vi nuu ja mañini sa'un, te yun nukoo Lot ye'e nuu ndiukuei ñayiu ñuu yun. Te nuu ni jini ña de, te ni ndakoo de ja ni nutna'a ña de, te ni chindei de xini de ichi nuu ñu'u,
2 te jiña'a de:
—Jito'o san, jikanta'u san ja ne'ekuei ni na ki'inkueio vi ndoo ve'e san ja kuu san tee jinokuechi nuu ni, te yun na taa san joo ndute vi ndakate ni ja'a ni, te tuu xtnee saa ki'inkuei ni —jiña'a de.
Te ka jiña'a ia yun:
—Ña'a, ma kondi'ni ni, chi nuu ya'u ni ya'a vi ndoo san —ka jiña'a ya.
3 Su kua'a ni okuu Lot saa ni ka jino ini ya ja kua'ankuei ya jin de ve'e de, te nuu ni jinokuei ya, te ni kiukuei ya ini ve'e de, te ni ka chio'o de xtaa vixin ja tu na levadura yi'i vi ni sa'a de in viko luluu nuu ni ka jaa de jin ia ka jinokuechi yun.
4 Su vi kuini ka ja vi jinkonduei de ja vi kusun de, te ni jinokuei ni ndi'i teyii ñuu Sodoma yun ja ni ka jionduu de ve'e Lot, te vi ndee tee kuechi vi ndee tee ni ka kuu nija'nu.
5 Yun te ni ka kana de Lot, te ka jiña'a de:
—¿Ndenu ka oo tee ni kekuei ve'e ni ndee ve'e ka? Te ka kuini san ja kene'e ni de vitna ñu'ni ve'e ni jian, nagua ja vi tnii san de ja vi sa'a ne'e san de —ka jiña'a de.
6 Yun te ni kee Lot ye'e, te ni ndakasi yata de ye'e yun.
7 Te jiña'a de:
—Jikanta'u ndeva'a san nuu ndi'i ni, vi ñani, ja ma vi sa'a ni in jane'e jayichi.
8 Su neva'a san uu sesi'i san ja ka kui suchi kuechi chia'an ka ja vi kuni teyii, te na kene'e san jin vitna ñu'ni, te vi sa'a maa ni jin nagua ka kuini ni. Su tee ya'a, chi maa san ni jaka de ja vi ndoo de kati ve'e san —jiña'a de.
9 Te ka jiña'a tee yun:
—Kujioo ni jian kua'an ni, chi kona'a ni ja in tee jikanuu nda'u kuu ni, te vitna saa kuini ni ja konduu nija'nu ni ja koka'nde ni kuechi. Su vitna guaa kua'a ka jakue'e vi sa'a ña san jin ni masu tee jian —ka jiña'a de.
Te ni ka tunda'a ña de vi ndeva'a ndetnuni ka sa'a de Lot, te ni ka jintna'a de ja vi ta'u de ye'e yun.

10 Yun te ni ka skaa ia ka jinokuechi nuu Dios nda'a ya, te ni ka ndachi'i
ya Lot ve'e yun, te vini ni ka ndakasi ya ye'e yun.
11 Yun te ni ka sa'a ya ja ni ka kuaa ndi'i tee ka oo ye'e yun vi ndee tee
kuechi guaa ndee tee nija'nu, saa te ña ni ka ndani'i ka de ndenu oo ye'e.
12 Saa te ka jiña'a ia ka jinokuechi yun nuu Lot:
—¿A neva'a ka ni tna'a kuikin ni ñuu ya'a? Vitna te kuaka ni ñasi'i ni
vi seyii ni vi sesi'i ni vi kasa ni vi ndi'i ja neva'a ni ñuu ya'a, te kua'an jika
ni.
13 Chi vi xnaa san ñuu ya'a, chi ja ni kuu kua'a ndeva'a yika kuechi
ñayiu ñuu ya'a, guaa vi ja ni kenta ndee nuu Jito'o Dios, te yun guaa ni
tetniuu ña ya ja vi xnaa san —ka jiña'a ya.
14 Yun te ni kee Lot kua'an de ja majinkaxtno'o de nuu tee vi kokuu kasa
de. Su nuu ni jino de, te jiña'a de:
—Vi ndakoo te na keo na ki'on, chi vitna guaa xnaa Jito'o ñuu ya'a
—jiña'a de.
Su tu ni ka kandija ña tee yun, chi ni ka ka'an de ja chia ka'an siki de.
15 Te nuu matuu, te ni ka xnuu ña ia ka jinokuechi nuu Dios jin Lot, te
ka jiña'a ya:
—Ndakoo ni te kuaka ni ñasi'i ni vi nduu sesi'i ni ja ka oo ya'a, te
kua'ankuei ñama ni kana saa ni'i ña tnundo'o kii siki ñuu ya'a, te vi kuu
ni —ka jiña'a ya.
16 Su ja siun kuñii ni ini de guaa ni ka tnii ya nda'a de vi nda'a ñasi'i de
vi nda'a nduu sesi'i de, te ni ka kene'e ña ya guaa ndee yuñuu yun ja na
vi kaku de, chi ni kunda'u ini ña Jito'o jin de.
17 Te nuu ni ka kene'e ña ya yuñuu yun, te ka jiña'a ya:
—Vi skaku ni'nu ni maa ni, te vi kunu ni kua'ankuei ni ma vi jinkuiin
ni ndee nuu yoso ya'a ni ma vi jionenuu ni, chi kua'ankuei ni guaa ndee
yuku yun nagua ja vi kaku ni, kana saa vi kuu ni —ka jiña'a ya.
18 Su jiña'a Lot:
—Ai, ña'a, vi Jito'o san.
19 Su vitna chi jinkui'nu ini san ja ni kuu kua'a ka chituu ña ni ja ka
skaku ni'nu ña ni nuu tnundo'o, chi ka kunda'u ini ña ni ja na koteku san.
Su jikanta'u ndeva'a san ja ma kenta san ndee yuku yun, kana saa ja ki'in
ña jakue'e, te kuu san.
20 Yatni ni ya'a oo in ñuu luluu, te masu jika ja kenta san ja tayu'u
nuu san, te masu in ñuu kana'a kuu ja vi xnaa ni. Vi sa'a ni jandiuxi vi
kuandetu ni na ki'in san ñuu luluu yun nagua ja na kuu kaku ni'nu san ja
ma kuu san —jiña'a de.
21 Yun te ka jiña'a ya:
—Ja ni ka onini san jandiuxi jikan ni ja ja'a ñuu luluu yun, te ma vi xnaa
san nuu saa.
22 Su vi konuu ini ni uni kua'ankuei ni yun vi kaku ni'nu ni, chi ma kuu
nagua vi sa'a san ama ka ja jinokuei ni ñuu yun —ka jiña'a ya.
Te yun guaa ni jinkonani ñuu yun Zoar.
23 Te vi inka ni ka'ndi nuu nikandii, te ni jinokuei Lot ñuu Zoar.
24 Yun te ni sa'a Jito'o ja ni kuun sau ñu'u saka tna'a jin azufre siki ñuu
Sodoma jin Gomorra ja ni kai, chi maa Jito'o oo ndee andivi ni tetniuu.
25 Saa te ni xnaa ya ndi'i tu'u ja ni oo nuu ñuu yun vi ni kai ninii yoso
ka'nu ka'nu yun vi ndi'i kuiti ñayiu vi ndi'i ja ni ka ojitui nuu ñunde'i, ni
ka kai ndi'i tu'u.
26 Su yun te ni jionenuu ñasi'i Lot ichi yata ña guaa vi yun ni naa ña, te
ni nduu ña in yuu ñii ka'nu.

27 Yun te vi inka matuu kiuu tnee sua'a, te ni ja'an Abraham nuu ni ka
oo de jin ia Dios ja ni ka ndatno'o de jin ya.
28 Te ni ndakondia'a de ichi ñuu Sodoma jin Gomorra vi nii taka ñuu
kueli ja netna'a jin ja ka oo ninii yoso ka'nu ka'nu yun, te ni jini de ja vi
makakaa ni ka ñua'a tnutnuu na kuinio jitnu.
29 Saa ni kuu na ni xnaa ia Dios ñuu ni ka ndaa yoso ka'nu ka'nu yun ja
ni ka onani Sodoma jin Gomorra nuu ni oo Lot. Su ni ndaka'an ña ia Dios
jin Abraham, guaa ni kene'e ña ya jin Lot ñuu yun ja ni skaku ni'nu ña ya
nuu tnundo'o na ni ka kai ñuu yun.

Ni ka sini ña sesi'i Lot jin de

30 Su Lot, chi ni oyu'u de ja koo de ñuu Zoar, guaa ni kee de jin nduu
sesi'i de ja kua'ankuei de ja ni jinokuei de in yuku ka'nu, te yun ni ka oo
ndi uni de in kava ve'e.
31 Yun te ni oo in kiuu jiña'a suchi ka'nu yun nuu inka suchi lule:
—Ja makunija'nu tatao, te tu sa'un ka na teyii oo nuu ka oo ya'a ja vi
kuaka tna'a jion, nagua ka sa'a ndi'i ñayiu ñuyiu.
32 Te yun guaa ne'e vitna, te na vi sko'o tatao vinu ja kuu nduxi uva vi
ndee na vi sinio de, nagua ja kuu vi kusuon jin de, te na sa'a de se'o nagua
ja na koteku ni tatatno'o yuao —jiña'i.
33 Saa te ni ka sko'i tatai nduxi uva jakuaa yun, te ni kiuu suchi ka'nu
yun ja ni jinkotui ni ka kixin jin tatai, su tu ni jini sa'un de nuu ni jinkotui
ni nuu ni ndakoi.
34 Yun te kiuu tnee sua'a, te jiña'a suchi ka'nu yun nuu suchi lule yun:
—A ja ni jini lo ja ni ja'an li ni ka kixin li jin tatao nuu jakuaa. Te ne'e
na vi sko'o tukuo de nduxi uva jakuaa vitna nagua ja kiuu lo, te vi kusun
lo jin de, saa nagua ja na vi koo ndikin tata yuao —jiña'i.
35 Te ni ka sko'o tukui tatai nduxi uva jakuaa yun, saa te ni jino suchi
lule yun ja ni ka kixin jin de, su tu ni jini sa'un de nuu ni jinkotui ni nuu
ni ndakoi.
36 Saa te ndi ndui ni ka junku'un se'e ja ni ka nukotui jin yuai.
37 Yun te ni kaku in seyii suchi ka'nu yun, te ni xnani jin Moab, suchi
ya'a kuu yua ndi'i tatatno'o moabita ja ka oo ndee kiuu vitna.
38 Te suni saa ni suchi lule yun, chi ni skakui in seyii, te ni xnani jin
Ben-ammi, suchi ya'a kuu yua ndi'i tatatno'o amonita ja ka oo ndee kiuu
vitna.

20

Ni jinokuei Abraham jin Sara ñuu Gerar

1 Yun te ni kee Abraham ñuu nuu ni oo de yun, te kua'an de nuu tnii
Neguev. Te ni jinkoo de ma'ñu ñuu Cades jin Shur, saa te ni jino tuku de
ja ni ojika nda'u de ñuu Gerar.
2 Te jiña'a Abraham nuu ñayiu ñuu yun ja kua'a de kuu ñasi'i de Sara.
Te yun guaa ni tetniuu Abimelec, rey ñuu Gerar yun, ja ni ka jinkuaka ña
jin Sara ja kokuu ñasi'i de.
3 Su nuu jakuaa saa ni skuni ña ia Dios jin Abimelec nuu jani, te jiña'a
ya:
—Vitna kuu ja kuu ron ja ja'a ñasi'i ni jaka ron jian, chi ña'a oo yii kuu
ña —jiña'a ya.
4 Su Abimelec, chi tu ni ke'e ña de jin ña, te jiña'a de:
—Jito'o san, ¿a kundee ini ni ja ka'ni ni in tee nda'u ja tu na kuechi?

5 Chi vi maa Abraham ni ka'an ja kua'a de kuu ña, te suni saa ni ni ka'an
maa ña ja kua'a ña kuu de. Te sein tu vi ni kandija nda'u san, su ni jikan
va'a san ña masu na jakue'e sa'a san —jiña'a de.
6 Yun te jiña'a ia Dios nuu jani yun:
—Ja jini rin ja masu ndakani kue'e ini ron, chi ni jikan va'a ron ña, yun
guaa tu ni jandetu rin ja ke'e ron ña, nagua ja ma sa'a ron yika kuechi
nuu rin.
7 Su vitna te ndakuña'a ñasi'i de, chi tee ndakani tno'o maa rin kuu
de, saa te ndakuatu de ja ja'a ron nagua ja koteku ron. Su nuu ja ma
ndajione'e ron ñasi'i de, te tu na tatna, chi kuu ron jin ndi'i ñayiu ve'e ron
vi ja neva'a ron —jiña'a ya.
8 Yun te ne'e ndeva'a inka kiuu ni ndakoo Abimelec, te ni kana de ndi'i
tee ka jinokuechi nuu de, te ni ndakani de ndi'i nagua ni jani de, te nuu
ni ka onini tee yun te ni ka yu'u ndeva'a ja siun ni ndakani de.
9 Yun te saa ni kana ña Abimelec jin Abraham, te jiña'a de:
—¿Nau ja saa sia'a kaa ja ni sa'a ña ni jin san? ¿Axi na in jakue'e ni sa'a
ña san jin ni ja vaji ni chikuechi ña ni jin san vi ñuu san in yika kuechi
ka'nu ndeva'a, in ja masu ja sa'a ni kuu?
10 Te ni jikan tno'o de Abraham:
—¿Nagua ni ndakani ini ni ja sia'a kaa ja ni sa'a ña ni? —jiña'a de.
11 Yun te jiña'a Abraham:
—Saa chi ni ndakani ini san ja tu ka yu'u ni'nu ñayiu ñuu ya'a ia Dios,
te vatu ni vi ka'ni ñai jin san ja ja'a ñasi'i san.
12 Su na kachio ja ja ndaa kuu ja suni kua'a san kuu ña, chi se'e tata yua
san kuu ña visi masu in ni si'i san, te ni jaka san ña ja kuu ñasi'i san ña.
13 Te vi ndee na ni kene'e ña ia Dios jin san ve'e yua san ja jikanuu nda'u
san taka ñuu, te jiña'a san nuu ña ja na sa'a ña jandiuxi na kuña'a ña ja
kua'a san kuu ña ndeni nuu ni kuu ja jinokuei san —jiña'a de.
14 Yun te ni ndakuña'a Abimelec ñasi'i de Sara vi ni skuta'u ña de
ndikachi vi isndiki vi teyii vi ñasi'i ja vi kokunukuechi nuu Abraham,
15 Te jiña'a Abimelec:
—Ya'a oo ñu'u ñuu san nuu ni, te kaji maa ni ndenu tnaa ini ni ja koo
ni —jiña'a de.
16 Yun te jiña'a de nuu Sara:
—Ya'a ni jiña'a san in mil xu'un kaa ja kuu plata nuu kua'a ni, te xu'un
ya'a jasi ni'nu ja tu na kuechi kotavi ni nuu ndi'i ñayiu ka oo jin ni nagua
ja ma vi kondakani kue'e ini jin ni —jiña'a de.
17 Yun te ni ndakuatu Abraham nuu ia Dios, te ni ndasa'a ya Abimelec
vi ñasi'i de vi ña'a ka jinokuechi nuu de, saa te ni ka nduva'a ña ja kuu vi
koo ka se'e ña.
18 Chi vi ja ja'a Sara ñasi'i Abraham, te ni jasi ia Dios ja vi ndi'i tu'u
ñasi'i ja ka oo ve'e Abimelec, ña ni kuu ka ja vi koo se'e ña.

21

Ni kaku Isaac

1 Yun te ni nukoto ña Jito'o jin Sara, saa te ni skunkuu tno'o nagua ni
ka'an ya jin ña.
2 Te ni jinku'un se'e Sara nuu ni ka kuu nija'nu sa'un ña, te ni kaku lulu
ña jin Abraham nagua kiuu ja ni kaji ia Dios ja kokuu.
3 Te ni xnani Abraham lulu ni skaku Sara Isaac.*

* **21:3 21:3** Isaac, kei ka'an: ja jaku sii.

4 Te nuu una kiuu ja ni kakui, te ni chitnuni de nuu yiki kuñui, nagua
ni tatnuni maa ia Dios.
5 Te ja oo Abraham in ciento kuia na ni kaku se'e de Isaac.
6 Yun te ni ka'an Sara: “Vi in ja kuakuo ni sa'a ña ia Dios, te ndi'i ñayiu
vi ni'i tno'o ja ni jinkoo in se'o, te suni vi kuaku sii.
7 Chi na in ni ka'an nuu Abraham ja kuni Sara skaxin in lulu, su vi ndee
ni kuu nija'nu sa'un de, te ni jinkoo in se'o jin de”, ni ka'an ña.

Ni ndakuanta'u ña Abraham jin Agar vi seyii ña Ismael

8 Te nuu ni kuu ka'nu suchi luluu yun, te ni ndondei ja jaxin, guaa kiuu
yun ni sa'a Abraham in viko ka'nu ja siun ni kindee ña Sara jin Isaac.
9 Yun te ni jini Sara ja se'e Agar ña'a ñuu Egipto yun jin maa Abraham
sa'a kuasun ñai jin Isaac.
10 Te yun guaa jiña'a ña nuu Abraham:
—Skunu ni ña'a jinokuechi nuo ya'a jin se'e ña, te na ki'inkuei ña, chi
tu na tniuu se'e ña ja kote'nde sagua ja ka neva'o ja vi sa'a jajin jin se'e
san Isaac —jiña'a ña.
11 Su ja siun ni ka'an ña, guaa ni tna'u ndeva'a ini Abraham ja ja'a se'e
de Ismael.
12 Yun te jiña'a ia Dios nuu Abraham:
—Ma kotna'u ini ron ja ja'a seyii ron ni ja ja'a ña'a jinokuechi nuu ron
jian. Konini tno'o ka'an Sara te sa'a ron, chi Isaac kokuu yua ndi'i tatatno'o
ron ja vi kondiso sivi ron.
13 Te suni se'e ña'a jinokuechi nuu ron jian, chi sa'a rin ja ne'ui kee in
ñuu ka'nu, chi tatatno'o ron kui —jiña'a ya.
14 Yun te ne'e ndeva'a ni ndakoo Abraham, te ni jiña'a de xtaa vixin vi
in ñii ñu'u chitu ndute ni skuiso ña de jin Agar, te ndakuña'a de seyii ña
yun, te ni ndakuanta'u ña de. Yun te ni kee ña kua'an ña ja ni ojika nda'u
ña nuu ñu'u te'a nuu tu na ve'e oo ja nani Beerseba.
15 Te nuu ni ndi'i sa'un ndute ñu'u nuu ñii yinda'a ña yun, te ni jinkakin
ña suchi yii yun chii nda'a in yutnu ndoko.
16 Te ni kujioo jika ña nuu katui yun, chi ni ndakani ini ña:
—Su vi ma kunio te na kuu seyio —ni ka'an ña.
Te ni jinkoo jika ña nuu katui. Te ja siun ni kuu jika ña, guaa ni kana
nda'i jai.
17 Yun te ni jini ia Dios ja kana jai nda'i, te ni kana ia jinokuechi nuu ya
ndee andivi jin Agar, te jiña'a ya:
—¿Nagua ndo'o ron Agar? Ma koyu'u ron, chi ja ni jini ia Dios ja kana
suchi yii jian guaa ndee nuu oi jian.
18 Ndakoo te manukuakai kinda'a tnui, chi sa'a rin jin in ñuu ka'nu
—jiña'a ya.
19 Yun te ni sa'a ia Dios ja ni nune nuu ña, te ni jini ña in poso nuu ñu'u
ndute, ni ja'an ña te ni ndachitu ña ñii yun ndute, te ni sko'o ña suchi yii
yun, te ni ndani'i ndei.
20 Te ni jito ña ia Dios jin suchi yii yun, guaa ndee nuu ni kuu ka'nui, te
yun ni jinkoi ñu'u te'a nuu tu na ve'e kaa, te ni oja'ni kiti yuku jin kuji.
21 Ni oi ñu'u te'a nuu nani Parán, te ni nduku nanai in ña'a ñuu Egipto
ja ni jaka tna'a jin.

Ni ka sa'a Abraham in tratu jin Abimelec

22 Te vi maa tiempu saa ni ka ka'an Abimelec vi Ficol, tee kuu nija'nu
nuu soldado de jin Abraham, te ka jiña'a de:
—Ia Dios oo jin ni, te suu maa ya chituu ña jin ndi'i tniuu sa'a ni.

23 Te yun guaa kee yu'u ni vitna nuu ia Dios ja ma sa'a ña ni ni in jakue'e
jin san ni jin se'e san, te vi ni jin señani san, chi sa'a ña ni in java'a jin san
vi jin ñuu nuu ni oo ni na ni sa'a ña san in java'a jin ni —ka jiña'a de.
24 Te jiña'a Abraham:
—Kee yu'u san nuu ia Dios nuu saa —jiña'a de.
25 Su yun te ni ka'an kuechi de nuu Abimelec ja ni ka kindee ndeva'a
tee ka jinokuechi nuu de in poso ndute ja ni sava'a maa de.
26 Te jiña'a Abimelec:
—Tu jini san ndee tee kuu ja ni sa'a siun, te ni maa ni, tu ni kaxtno'o ni,
te ni tu ndee ni ni'i tno'o san guaa ndee vitna saa ni jini san ja ka'an ni
—jiña'a de.
27 Yun te ni tnii Abraham ndikachi vi isndiki si'i, te ni jiña'a de ti nuu
Abimelec, te nduu de ni ka kendoo tratu yun.
28 Su yun te ni sa'a siin Abraham uja ka lelu si'i ne'u ndikachi de.
29 Te ni jikan tno'o ña Abimelec jin Abraham:
—¿Naxa kei ja ni sa'a siin ni uja ka lelu ndoo ya'a? —jiña'a de.
30 Yun te jiña'a Abraham:
—Nagua ja taa san ndi uja lelu ndoo ya'a jin nda'a maa san ja na kokuu
in seña ja kondaka'an ni ja maa san ni jate poso ya'a —jiña'a de.
31 Te yun guaa ni jinkonani yun Beerseba,† chi yun ni ka kee yu'u nduu
de nuu ia Dios.
32 Te nuu ni ndi'i ja ni ka sa'a de tratu Beerseba yun, te ni ka ndakuanta'u
nuu tna'a de ja ni ka ndajiokuiin Abimelec jin Ficol tee tatnuni nuu soldado
de ñuu filisteo.
33 Te Beerseba yun ni xtee Abraham in tnu tamarisco, te yun ni
ndakakune'e de sivi Dios, ia teku nikuii nikani.
34 Te na'a ndeva'a ni oo Abraham ñuu ñayiu filisteo.

22

Ni jikan ia Dios nuu Abraham ja soko de seyii de nuu ya

1 Te nuu kuee ka ja ni kuu siun, te ni jito tnuni ña ia Dios jin Abraham,
te ni kana sivi ña ya:
—Abraham.
Te jiña'a de:
—Ya'a oo san.
2 Te jiña'a ia Dios:
—Vitna te kuaka invaa seyii ron Isaac, suchi kutoo ndeva'a ron jian,
te kua'an jin ndee nuu nani Moriah, te yun soko ron jin nuu rin in nuu
tinduu ja kaxtno'o maa rin —jiña'a ya.
3 Yun te ne'e ndeva'a ni ndakoo Abraham, te ni ndachi'i de tei mentu
de, te ni ta'u de tutnu ni skuiso de ti ja kai nuu altar yun, te ni jaka de uu
tee ka jinokuechi nuu de vi seyii de Isaac, te ni kekuei de ja kua'ankuei de
nuu ni tatnuni ia Dios.
4 Te ndee kiuu kuu uni saa ni jini Abraham ja nukuiin tinduu yun guaa
ndee jika.
5 Yun te jiña'a Abraham nuu tee ka jinokuechi nuu de:
—Ya'a ni vi kondetu ni jin mentu ya'a, te na ki'inkuei san jin suchi yii
ya'a ndee sukun yun na vi chiñu'u san ia Dios, te saa na vi ndajiokuiin
san —jiña'a de.

† **21:31 21:31** Beerseba, kei ka'an: poso nuu ni ka kee yu'u, axi poso uja.

6 Yun te ni ki'in Abraham tutnu ja kai nuu altar yun, te ni skuiso de se'e
de Isaac, te ki'in de yuchi vi ñu'u, te kua'ankuei de jin.
7 Yun te ni ka'an Isaac jin tatai Abraham, te jiña'i:
—Tata.
—Joi. ¿Naxa ka'an ron, vi se'e? —jiña'a de.
Te jiña'i:
—Ya'a ka neo ñu'u vi tutnu, su lelu ja vi soko nuu ia Dios, ¿ndenu oo ti?
—jiña'i.
8 Te jiña'a Abraham:
—Na'a maa Dios ja taa ya lelu ja vi soko, vi seyii —jiña'a de.
Vi ka ndatno'o de, te ka jika de jin kua'ankuei de.
9 Te nuu ni jinokuei de jin nuu ni ka'an ia Dios, te ni sa'a de in altar
yun, te ni sava'a de tutnu nagua kiuu ñu'u, te ni ju'ni de se'e de Isaac, te
ni sonee de jin siki tutnu nuu altar yun.
10 Te ni xtaa Abraham yuchi yun ja ka'nde de sukun se'e de.
11 Yun te ni kana ia jinokuechi nuu Dios ndee andivi, te jiña'a ya:
—¡Abraham! ¡Abraham!
—Jui. Ya'a oo san —jiña'a de.
12 Te jiña'a ia jinokuechi yun:
—Ma ka'ni ron se'e ron, chi vitna te ni jini ndandaa rin ja yu'u ni'nu
ron ia Dios, chi vini oo anu ron ja soko ron invaa seyii ron —jiña'a ya.
13 Yun te ni ndanenuu Abraham ichi yata de, te ni jini de in karneru ja
ñunenu ndiki ti nuu in yutnu tindiki. Ní ja'an de te ni tnii de karneru yun,
te ni soko de ti nuu ia Dios nuu tniuu se'e de.
14 Te ni xnani Abraham tinduu yun nuu taa maa Jito'o. Te yun guaa vi
saa ni jinkonani guaa ndee kiuu vitna: Tinduu nuu taa maa Jito'o.
15 Yun te kana tuku ia jinokuechi nuu Dios jichi kuu uu jin Abraham
ndee andivi,
16 te jiña'a ya:
—Kachi Jito'o Dios: “Ni kee yu'u rin jin nuu maa rin ja siun vi ni jandetu
ron ja soko ron nuu rin invaa seyii ron.
17 Te yun guaa sa'a vii sa'a va'a ña rin jin ron, te skaya kuakua'a rin
ndikin tata ron na kuinio kimi axi na kuinio ñuti yu'u ndute mar, saa
kua'i vi kaya te vi kindee tatatno'o ron ñuu nuu ka oo ñayiu ka ka'an u'u
ña jin.
18 Te jin ma'ñu sagua ndikin tata ron, te vi koo vii vi koo va'a ndi'i ñayiu
ja vi jinkoo taka ñuu nii ñuyiu, chi ni jantno'o ron tno'o ni ka'an rin”,
kachi ya —jiña'a ia jinokuechi yun.
19 Yun te saa ni ndajino Abraham nuu ka oo tee ka jinokuechi nuu de, te
ni ka ndakuaka tna'a de ja kuano'okuei de Beerseba, te yun ni oo Abraham
ñuu Beerseba yun.

Ñayiu ya'a ni ka okuu tna'a kuikin Rebeca

20 Yun te nuu ni ya'a ndi'i ya'a, te ni ni'i tno'o Abraham ja suni ka oo
se'e ñani de Nacor jin Milca.
21 Te suchi xtnañu'u nani Uz, te yun saa ni kaku ñani nani Buz, yun te
saa ni kaku suchi nani Kemuel ja ni okuu yua Aram.
22 Saa te ni kaku Quesed vi Hazo vi Pildas vi Jidlaf vi Betuel.
23 Te Betuel ni okuu yua Rebeca. Tee ya'a ni ka okuu ndi una seyii Milca
jin Nacor, ñani Abraham.
24 Te suni ni oo se'e de jin Reúma, inka ña'a ja ni jaka tna'a jin de, te sui
ka nani Teba vi Gaham vi Tahas vi Maaca.

23

Ni ndaki'in Abraham ñunde'i Efrón ja ni tayu'u de Sara

1 Te in ciento oko uja kuia ni oteku Sara ñuyiu.
2 Te ni ji'i ña ñuu Quiriat-arba ja kuu Hebrón ja tnii Canaán, te ni kusuchi
ndeva'a ini Abraham guaa ni onda'i de ja ja'a Sara.
3 Yun te ni ndakoo Abraham nuu katuu ndiyi de, te kua'an de ja ka'an
de jin ñayiu ka kuu tatatno'o Het, te jiña'a de:
4 —Tee inka ñuu kuu san, te jika nda'u san nuu ñuu ni, su vi xiko tna ni
joo ñu'u ni na kokuu ñu'u san nagua na ni'i san joo nuu tayu'u san ndiyi
san —jiña'a de.
5 Yun te ka jiña'a tee ka kuu tatatno'o Het nuu Abraham:
6 —Sa'a ni jandiuxi konini ni tno'o na vi ka'an san, vi tata xtoo. Maa ni
kuu in tee kuu nija'nu ja ni kaji ña ia Dios ja oo ni ne'u ndi'i sein ja ka oo
ñuu ya'a. Te yun guaa kaji maa ni ndee yau ñaña tnaa ini ni, te tayu'u ni
ndiyi ni, chi ni in san ma vi kindee yau ñaña ka neva'a san ja tayu'u ni
—ka jiña'a de.
7 Yun te ni ndakoo Abraham, te ni jinkindei de nuu ñayiu ka kuu
tatatno'o Het.
8 Te jiña'a de:
—Nuu ja vi kuandetu ni ja tayu'u san joo ndiyi san ya'a, te vi sa'a ni
jandiuxi vi chituu ña ni joo na vi kakaon nuu Efrón seyii Zohar,
9 nagua ja na taa de kava ve'e nani Macpela ja oo nuu ñunde'i jitu de
yun na xiko tna de joo nagua kua'a ndei, te tniuya'u san nagua ja kokuu
ñunde'i maa san —jiña'a de.
10 Te Efrón yun, chi vi nukoo de ne'u sava ka tna'a de heteo, te ni ka'an
jaa de jin Abraham jin nuu ndi'i sava ka tatatno'o Het ja ka oo jin de yun
vi nagua ja na vi kuni sava ka tna'a de ja ka oo ye'e nuu ndiukuei ñayiu
ñuu yun, te jiña'a de:
11 —Konini ni joo na ka'an san, vi tata xtoo, ja sua'a ni skuta'u ña san
kava ve'e yun jin ñunde'i nuu oi yun vi jin nuu ndi'i ñayiu ñuu san, na
taa san te tayu'u ni ndiyi ni —jiña'a de.
12 Yun te ni jinkindei tuku Abraham nuu ndi'i ñayiu ñuu yun,
13 te ni ka'an jaa de jin Efrón, nagua ja ndi'i ñayiu ñuu yun na vi konini,
te jiña'a de:
—Nuu ja jinkuaan ini ni te jikanta'u san ja ka'an ni nasaa kuini ni, te na
tniuya'u san, nagua ja nii ini tna san ja tayu'u san ndiyi san —jiña'a de.
14 Yun te jiña'a Efrón nuu Abraham:
15 —Konini ni joo na ka'an san, vi tata xtoo, ja ñunde'i yun, chi ndei
kuun ciento xu'un kaa ja kuu plata, te ka'an san ja masu nagua na'a kuu
xu'un yun nuu ndi nduo, te tayu'u ni ndiyi ni —jiña'a de.
16 Yun te ni jinkuaan ini Abraham ya'u ni jikan Efrón, guaa ni ka
chikua'a de xu'un yun jin Efrón jin nuu ñayiu ka kuu tatatno'o Het, te
ni jiña'a de kuun ciento xu'un kaa nagua ni jikan maa de, xu'un jaa ja jika
jin ñayiu nuu ki'in axi xikoi.
17 Saa ni kuu ja ni kendoo ñunde'i Efrón ja oo nuu nani Macpela ichi
kana nikandii nuu oo ñuu Mamre. Ni kendoo ñunde'i yun jin kava ve'e
vi ndi'i yutnu ja ka oo yun vi xtnuu ka nukuiin nagua nii ni jionduu yu'u
ñu'u yun,
18 ja kuu kuenta maa Abraham ja ni sa'a jajin de jin nuu ndi'i ñayiu ka
kuu tatatno'o Het ja ka oo jin de yun vi ñayiu makiukuei ye'e ñuu yun.

19 Te nuu ni ndi'i ja ni ndaki'in Abraham yun, te ni tayu'u de ndi ñasi'i
de Sara kava ve'e nuu ni ndaki'in de ja oo Macpela ichi nuu kana nikandii
ñuu Mamre ja suni nani Hebrón ja tnii ña ñuu Canaán.
20 Sua'a ni kuu ja ni kendoo ñunde'i vi kava ve'e yun vi ndi'i yutnu ka oo
yun ja ni ndaki'in Abraham nuu tatatno'o Het ja kokuu nuu vi kojinkoyu'u
ndiyi.

24

Ni jinduku tee jinokuechi nuu Abraham ñasi'i Isaac

1 Te Abraham, chi ja ni kuu nija'nu sa'un de, te ni chindee ni chituu ña
Jito'o jin de.
2 Yun te ni ka'an Abraham jin in tee ni kuu na'a ndeva'a ka jinokuechi
nuu de, in tee ni otatnuni siki ndi'i ja ni oneva'a de, te jiña'a de:
—Sonee ni nda'a ni nuu kuñu kokin ichi chii ka'a san.
3 Te kee yu'u ni nuu Jito'o, ia kuu Dios andivi jin ñuyiu, ja ma nduku ni
in suchi si'i ñuu Canaán nuu ka oo vitna ja kuaka tna'a jin seyii san.
4 Chi sua'a ki'in ni ñuu san nuu ka oo tna'a kuikin san, te yun nduku ni
in suchi si'i ja na kuaka tna'a jin seyii san Isaac —jiña'a de.
5 Yun te jiña'a tee jinokuechi yun nuu de:
—Su nuu saa ma kachi suchi si'i yun ja kii san jin ñuu ya'a, ¿naxa sa'a
san? ¿A no'o san jin se'e ni ñuu nuu ni kee ni vaji ni? —jiña'a de.
6 Te jiña'a Abraham:
—Ña'a. Ma no'o ni jin se'e san ñuu yun.
7 Chi na'a maa Jito'o Dios ndee andivi, ia ni kene'e ña jin san ve'e tata
yua san nuu kuu ñuu san ja ka oo tna'a kuikin san, chi maa ya ni kee
yu'u ja taa ya ñuu ya'a vi koo tatatno'o san. Te suni maa ya tetniuu in ia
jinokuechi nuu ya ja koxno'o nuu ni, nagua ja yun kii ni jin ñasi'i seyii
san.
8 Su nuu ja maa suchi si'i yun ma kachi ja kii jin ni, te tu na kuechi
kotavi ni, chi ni skunkuu ni tno'o ni ka ndatno'o. Su maintno'o kuu ja ma
no'o ni jin seyii san ñuu yun —jiña'a de.
9 Yun te ni tnii tee jinokuechi yun kuñu kokin chii ka'a lamu de Abraham,
te ni kee yu'u de nuu ia Dios ja skunkuu de tniuu ni tenuu ña lamu de.
10 Yun te ni jaka tee jinokuechi yun uxi kameyu ja ni oneva'a lamu de,
te ni skuiso de ti ndinuu nuu ndatniuu gua'a ja ni kaji jito'o de, ja skuta'u
de ñayiu xiin nuu jino de, te ni ki'in de ichi kua'an de. Yun te ni jino de
ñuu Nacor nuu nani Mesopotamia.
11 Yun te ni sa'a de ja ni ka jinkuiin jiti kameyu yun yuñuu yun yatni
nuu oo in poso ndute nuu ja mañini sa'un. Te ore saa kuu ja ja'ankuei
suchi si'i ndoo ja ka jinki'in ndute nuu poso yun.
12 Yun te ni ndakuatu de nuu ia Dios, te jiña'a de:
—Tata Dios ja ni kuu ni Dios jito'o san Abraham, chindee chituu ña ni
vitna ja na kuu tniuu vaji san jikanta'u san nuu ni ja na vi kuanta'u ña
ñayiu jin tniuu vaji san ka'an nda'u ni jito'o san Abraham.
13 Te ya'a ni na kondetu san nuu oo poso ndute ya'a, chi ore vitna guaa
kikuei suchi si'i ñuu ya'a ja ka kiki'in ndute.
14 Te chindee chituu ña ni ja na kokuu suchi xiin nuu kuña'a san: “Sa'a
jandiuxi kune'e joo kiyi ron na ko'o rin joo ndute ron, vi xiku”, te na kachi:
“Ko'o ni de, xito, te suni na kuña'a san ndute na vi ko'o kameyu ni”. Sa'a
ni ja suchi ya'a na kokuu suchi ni kaji maa ni ja kondeka Isaac, suchi
jinokuechi nuu maa ni. Saa te na kukanu ini san ja kunda'u ini ni lamu
san —jiña'a de sua'a nuu ia Dios.

15 Su vi chia'an ka ja xndi'i de ja ndakuatu de, te ni jini de ja ni kenta
Rebeca, yisokoi in kiyi ja majinki'in ndute. Te suchi ya'a, chi sesi'i Betuel
kui, te Betuel chi se'e Nacor jin Milca, ñani maa Abraham ni okuu de.
16 Te Rebeca, chi luu ndeva'a ni ojitoi, te in suchi jaa ni okui, chi chia'an
ka ja nitna'i jin ni in teyii. Yun te ni jinui nuu oo poso yun ni chitui kiyi,
te ni ndachisokoi te mandaa ni kua'in.
17 Yun te ni jino tee jinokuechi yun ja ni juntna'a ña de jin, te jiña'a de:
—Jikanta'u rin nuu ron, vi xiku, kuni mani ña joo ndute nuu kiyi ron
na ko'o rin —jiña'a de.
18 Yun te jiña'i:
—Nuu saa te ko'o ni de, vi xtoo.
Te vi ñama ni kune'i kiyi, te jiña'i ndute ni ji'i de.
19 Te nuu ni ndi'i ni ji'i de ndute yun, te jiña'i:
—Suni na tau san ndute vi ko'o kameyu ni, vi xtoo, vi guaa ndee na vi
ndutu chii ti —jiña'i.
20 Te ñama ni kuei ndute ñu'u nuu kiyi yun nuu in pila, te vi jino kua'an
jino vai jione'i ndute yun vi guaa ndee ni kundei ja ni ka ji'i ndi'i kameyu
yun ndute.
21 Su tee jinokuechi yun, chi vini sa'u kuii ini de ndia'a de ja siun sa'a
suchi si'i yun, su tu ni ka'an sa'un ni de, te ndakani ini de: ¿A masu ni
kuatu ndia'a maa Jito'o ja ni kuu tniuu vajio axi nagua kuaa?, ka'an de.
22 Te nuu ni ndi'i ja ni ka ji'i kameyu yun ndute, te ni ki'in de in xe'e ja
kuu oro ja vee vaa ndee iñu gramu, te ni jiña'a de nui, saa ni ni tnaa de
sukun nda'i uu kaa tikute nani brazalete ja vee vaa ndee u'un xiko gramu.
23 Te jiña'a de:
—Jikanta'u rin, vi xiku, ja kaxtno'o tna ron, ¿na xiin sesi'i kuu ron? ¿A
tu nune ve'e tata ron a ma vi tanuu ron joo vi ndoo rin? —jiña'a de.
24 Te jiña'i:
—Maa san kuu sesi'i Betuel señani Nacor jin Milca,
25 te ve'e san, chi nune ja vi ndoo ni, te suni oo kua'a paja vi ndayo'o ja
vi kaa kameyu ni —jiña'i.
26 Yun te ni chindei de xini de, te ni ndakuanta'u ka'nu de nuu Jito'o.
27 Te jiña'a de:
—Na kuta'u ndeva'a san nuu ni, vi Jito'o, ja tu ni kundee kuu ka'nu ini
ni ja xndendoo ni lamu san, te ndeka ndaa kuiti ña ni, vi Dios, ichi vaji
san ja ni kenta san ve'e ñani lamu san —jiña'a de nuu ia Dios.
28 Te suchi si'i yun, chi vi jinoi ni ndajinoi ve'e nuu oo nanai, te ni
ndakani ndi'i ja ni jini yun.
29 Te Rebeca, chi ni oneva'i in kua'i ni onani Labán. Te ni jino de ni ja'an
de nuu oo tee yun nuu oo poso yun,
30 chi ni jini de xe'e yun vi kaa tikute ja ñu'u sukun nda'a kua'a de yun,
vi ni ndakani sia'a ka'an tee yun, jiña'i. Yun te ni ja'an de ni nutna'a de
musu yun, te vi oo ii ni de jin kameyu de nuu oo poso yun.
31 Te jiña'a Labán:
—Ne'e ni na ki'on, chi tee ni sa'a vii ni sa'a va'a ña Jito'o kuu ni, te nuu
ja ni kenta ni, ¿te nau ja oo ni ye'e? Te ja ni june san ve'e nuu ndoo ni,
suni ja ni june san nuu vi koo kameyu ni —jiña'a de.
32 Yun te kua'an de ja ni jino de ve'e yun, te ni kindee Labán tei kameyu
yun vi ni koto de paja vi ndayo'o nuu ti vi ni jiña'a de ndute ja ni ndakate
tee kuu musu yun ja'a de vi tee ka ndeka tna'a jin de yun.
33 Yun te ni ka jiña'a ndei ja vi kaxini de, su jiña'a musu Abraham:

—Ma kaxini san vi guaa ndee na ka'an san na tniuu vaji san saa saa kaa san —jiña'a de.

—Ka'an ni nuu saa na tniuu kuu —jiña'a Labán.

34 Yun te jiña'a de:

—Maa san kuu tee jinokuechi nuu Abraham.

35 Te Jito'o, chi ni chindee ni chituu ya lamu san ja ni kuu kuika ndeva'a de. Ni jiña'a ya ndikachi vi isndiki vi xu'un kuu oro vi xu'un kaa kuu plata vi kameyu vi mentu vi teyii vi ñasi'i ja ka jinokuechi nuu de.

36 Te ni sa'a Jito'o ja ni jinkoo in seyii Sara jin de nuu ja mavikunija'nu sa'un de, te nda'a se'e de ya'a xndendoo de ndi'i ja neva'a de.

37 Te ni sa'a lamu san ja ni kee yu'u san nuu ia Dios, te kachi de: “Ma nduku ni ñasi'i seyii san ne'u sesi'i ñayiu Canaán nuu ñuu ka oo vitna.

38 Chi sua'a ki'in ni ñuu san nuu ka oo tna'a kuikin san, te yun nduku ni in suchi si'i ja na kuaka tna'a jin seyii san”, kachi de.

39 Te jiña'a san: “Te ¿nuu saa ma kachi suchi si'i yun ja kii san jin?”, jiña'a san.

40 Yun te ni kachi de: “Na'a maa Jito'o, ia xiin nuu jinokuechi san, ja tetniuu ya in ia jinokuechi nuu ya ja koxno'o nuu ni ki'in ni, te kee vii kee va'a ni ichi ki'in ni, nagua ja kii ni jin in suchi si'i kuu tna'a kuikin maa san jin yua san ja na kondeka seyii san.

41 Su nuu ja jino ni nuu ka oo tna'a kuikin san, te ma vi taa ña ja kii ni jin, saa te tu na kuechi kotavi ni, chi ni skunkuu ni tno'o ni ka ndatno'o”, kachi de.

42 Yun te nuu ni kenta san vitna nuu oo poso yun, te ni ndakuatu san nuu ia Dios, te jiña'a san: “Tata Dios ja kuu ni Dios jito'o san Abraham, chindee chituu ña ni nuu ichi jika san vitna,

43 te ya'a ni na kondetu san nuu oo poso ya'a, su sa'a ni ja na kokuu in suchi si'i ja kiki'in ndute ya'a, te na kokuu suchi xiin nuu kuña'a san sua'a: Jikanta'u rin nuu ron, vi xiku, kuni mani ña joo ndute nuu kiyi ron na ko'o rin, kuña'a san,

44 te na kachi: Ko'o ni de, xito, te suni na tau san ndute vi ko'o kameyu ni, na kachi. Sa'a ni ja suchi ya'a na kokuu suchi ni kaji maa ni ja na kondeka seyii lamu san”, jiña'a san.

45 Su vi kuini ka ja ndi'i ndakuatu san jin anu san, te ni jini san ja ni kenta Rebeca yisokoi in kiyi majai ni jinoi nuu oo poso yun, te ni ki'in ndute. Te jiña'a san: “Jikanta'u rin nuu ron, vi xiku, kuni mani ña joo ndute ron na ko'o rin”, jiña'a san.

46 Te ñama ni kune'i kiyi yun nuu sokoi, te kachi: “Nuu saa te ko'o ni de, vi xtoo, te suni na kuña'a san ndute vi ko'o kameyu ni”, ni kachi. Yun te ni ji'i san de vi suni ni jiña'i ndute ni ka ji'i kameyu san.

47 Yun te ni jikan tno'o san jin, te jiña'a san: “¿Na xiin sesi'i kuu ron, vi xiku?” Te kachi: “Sesi'i Betuel kuu san, te tata ja'nu san kuu Nacor vi nana ja'nu san kuu Milca”, kachi. Yun te ni chindee san in xe'e xtnii vi ni tnaa san uu kaa tikute ka xnani brazalete sukun nda'i.

48 Te ni chindei san xini san ja ni ndakuanta'u ka'nu san nuu Jito'o vi ni chiñu'u san Jito'o, ia kuu Dios lamu san Abraham ja ndeka ndaa kuiti ña ya in ichi ndaa, nagua ja ki'in san jin sesi'i ñani lamu san ja kuaka tna'a jin seyii de.

49 Su vitna te kuini san ja vi ka'an ni a vi kundee vi kuka'nu ini ni joo ja vi sa'a ña ni in jandiuxi jin lamu san axi nuu ja ma vi kuanta'u ni joo, te kondio'ni a ichi nda'a kua'a axi ichi satni ki'in san —jiña'a de.

50 Yun te ka jiña'a Labán jin tata de Betuel:

—Ka jinio ja maa Jito'o kuini ja saa kokuu ndi'i tniuu ya'a, te ma kuu ja
vi kachi san ja ña'a.
51 Ya'a oo Rebeca nuu ni. Kuaka ni jin te kua'ankuei ni jin na kokuu
ñasi'i ña seyii lamu ni, nagua ni ka'an maa Jito'o —ka jiña'a de.
52 Te nuu ni jini tee jinokuechi nuu Abraham ja siun ka jiña'a de, te ni
chindei de xini de ichi nuu ñu'u ja ni chiñu'u de Jito'o.
53 Te ni tau de ndinuu nuu kaa ja kuu oro vi plata vi sa'un, te ni jiña'a de
nuu Rebeca vi suni ni skuta'u de kua'i vi nanai taka ndatniuu vii ndeva'a
ja nee de.
54 Te ni ka jaa ni ka ji'i de jin tee ka ndeka tna'a jin de, saa te ni ka kixin
de yun. Te nuu ni tuu inka kiuu tnee sua'a ja ni ndontakuei de, te jiña'a
tee kuu musu Abraham:
—Sa'a ni jandiuxi kuni mani ña ni joo sesi'i ni ki'inkuei san jin, chi ja
ni kuu no'okuei san joo nuu oo lamu san —jiña'a de.
55 Yun te ka jiña'a kua'a Rebeca vi nanai:
—Na vi koo ka san jin suchi si'i ya'a, visi ja ndee uxi ka kiuu, te saa na
ki'in —ka jiña'a de.
56 Su yun te jiña'a tee jinokuechi yun:
—Ma vi jinkani ka ña ni, chi ni kuatu ndia'a maa Jito'o ja ni kuu tniuu
vaji san, te vi kuandetu ni ki'in san jin, chi ja ni kuu ndajiokuiin san ve'e
lamu san —jiña'a de.
57 Yun te ka jiña'a de:
—Nuu saa te na vi kana san suchi si'i ya'a, te na vi kakan tno'o jin
kondio'ni naxa kachi mai —ka jiña'a de.
58 Te ni ka kana de Rebeca, te ka jiña'a de:
—¿A ki'in ron jin tee ya'a?
—Ki'in san —jiña'i.
59 Yun te ni ka jandetu de ja kua'ankuei kua'a de Rebeca jin ña'a jito ña
jin, ja ni ka jaka ña tee ka jinokuechi nuu Abraham.
60 Yun te ni ka ka'an vii ni ka ka'an va'a de jin Rebeca, te ka jiña'a de:
Kua'a maa rin, Dios na chindee na chituu ña jin ron,
te kokuu ron si'i kua'a ndeva'a ndetnuni ñayiu,
te vi kokundee tatatno'o ron nuu sava ka ñuu na'nu
ja vi koka'an u'u ña jin,
ka jiña'a de.
61 Yun te ni ndakoo Rebeca jin sava suchi si'i kuechi ja ka jinokuechi nui,
te ni ka jinkoxnei yata kameyu yun, te ni ka jata ndikin tee ka jinokuechi
nuu Abraham. Saa ni kuu ja ni jaka ña tee jinokuechi yun jin Rebeca ve'i
ja kua'an de jin.
62 Te mandii Isaac nuu oo poso nani ia teku ja ndia'a ña, chi ni oi Neguev.
63 Te ni kee Isaac ja jiondita sii ini nuu yuku yun nuu mañini sua'a, te
ni ndanenui ndia'i, te ni jini kameyu ja mandikuei ti.
64 Te suni Rebeca, chi ni jini ñai jin Isaac, te ni nui yata kameyu yun.
65 Te ni jikan tno'i tee jinokuechi nuu Abraham:
—¿Na in kuu tee vaji ichi nuu kua'ankueio ya'a? —jiña'i.
Te jiña'a de:
—Suchi xiin nuu jinokuechi rin kui.
Yun te ni ki'in sa'un ndii, te ni chisa'ui nui.
66 Yun te ni ndakani tee jinokuechi yun nuu Isaac ndi'i nagua ni sa'a de.
67 Yun te ni jaka Isaac Rebeca ja kua'ankuei de jin ve'e sa'un nuu ni oo
ndi nana de Sara, te yun ni nitna'a de jin ña ja ni kuu ñasi'i de ña, te ni

okutoo ndeva'a ña de jin ña. Saa te ni ndusii ini de ja siun ni ji'i ndi nana de.

25

Tatatno'o Abraham jin inka ñasi'i de Cetura

1 Nuu ni ya'a ja ni ji'i Sara, te ni ndakuaka tna'a Abraham jin inka ñasi'i
de ni onani Cetura.
2 Te seyii ña'a yun jin de ni ka okuu Zimram vi Jocsán vi Medán vi
Madián vi Isbac vi Súa.
3 Te seyii Jocsán ni ka okuu Seba jin Dedán, te tatatno'o Dedán ya'a ni
ka okuu ñayiu Asurim vi ñayiu Letusim vi ñayiu Leumim.
4 Te se'e Madián ni ka okuu Efa vi Efer vi Hanoc vi Abida vi Elda. Ndi'i
tee ya'a ni ka okuu ndikin tata Cetura.
5 Te Abraham, chi ni jiña'a ndi'i de ja ni oneva'a de nuu seyii de Isaac.
6 Su se'e de jin sava ka ña'a ni ondeka tna'a jin de, chi sua'a ni ni skuta'u
ña de jin tee yun. Te vi nini teku ka de, te ni sa'a siin de tee yun ja ma vi
koo in ni ka de jin Isaac, guaa ni tetniuu jika ña de ja kua'ankuei tee yun
ichi nuu kana nikandii.

Ni ji'i Abraham

7 Te sua'a kuia ni oteku Abraham nuu ñuyiu: in ciento uni xiko xa'un
kuia.
8 Te ni ji'i Abraham nuu ja ni kuu nija'nu sa'un de ja kua'a kuia ni oo
de, te saa te ni ji'i de.
9 Yun te ni ka tayu'u ña se'e de Isaac jin Ismael kava ve'e nani Macpela
ja oo nuu ñunde'i tee nani Efrón seyii Zohar, tatatno'o heteo ja ndia'a tna'a
jin ñuu Mamre,
10 ñunde'i ja ni ndaki'in maa Abraham nuu tatatno'o Het nuu ni tayu'u
de Sara, te suni yun ni jinkoyu'u maa Abraham.
11 Te yata nuu ni ji'i Abraham, te ni sa'a vii sa'a va'a ña Dios jin seyii de
Isaac ja ni oo de yatni nuu oo poso nani ia teku ja ndia'a ña.

Tatatno'o Ismael seyii Abraham

12 Te ñayiu ya'a ni ka okuu tatatno'o Ismael seyii Abraham jin Agar, ña'a
ñuu Egipto ja ni ojinokuechi nuu Sara.
13 Te ya'a ka kuu sivi se'e Ismael, te vi ka tna'a yukun kua'an nagua ni
ka kaku mamaa de. Te seyii xtnañu'u Ismael ni onani Nebaiot. Yun te saa
ni ka oo tee ka nani Cedar vi Adbeel vi Mibsam
14 vi Misma vi Duma vi Massa
15 vi Hadar vi Tema vi Jetur vi Nafis vi Cedema.
16 Tee ya'a ni ka okuu se'e Ismael, te vi sivi in in maa de ni ka jinkonani
mamaa ñuu de vi nuu ni ka jinkoo de. Te uxi uu de ni ka okuu ja ndi'i de,
te ni ka otatnuni mamaa de nuu ñayiu ve'e de.
17 Te sua'a kuia ni oteku Ismael nuu ñuyiu: in ciento oko xa'un uu kuia,
te ni ji'i de ja ni jinkoo yu'u de nuu ka yiyu'u tna'a kuikin de.
18 Te ni ka jinkoo tatatno'o de ndee ñuu nani Havila vi guaa ndee ñuu
Shur ja ndia'a tna'a jin ñuu Egipto, te vi saa ni ka jinkoo de ichi kua'an
ñuu Asiria, vi ni ka jinkoo de ichi xiin ñuu nuu ka oo ñani de.

Ni ka kaku Esaú jin Jacob

19 Ya'a ndakani siki tee ni ka okuu tatatno'o Isaac seyii Abraham.
20 Ja oo Isaac uu xiko kuia, te ni jaka tna'a de jin Rebeca sesi'i Betuel
kua'a Labán ja ka kuu de tatatno'o arameo ja ni ka oo de ñuu Padan-aram.

21 Te Rebeca, chi tu ni oo se'e ña'a yun, te ni ndakuatu Isaac ja ja'a ñasi'i
de nuu Jito'o, te ni onini ya ja ni jikanta'u de, te ni junku'un se'e ña.
22 Te ja siun ni ka okantna'a ni'nui ini chii ña. Yun te ni ndakani ini ña:
—Nuu ja vi sia'a kondo'o vi nagua jiniu'u ja koteku kao —ni ka'an ña.
Saa te ni ja'an ña ni jikan tno'o ña Jito'o ja siun ndo'o ña.
23 Yun te jiña'a Jito'o:
Ini chii ron, chi uu suchi yii ka ñu'u ja kuu uu ñuu na'nu,
te nduu ñuu yun ja ka sa'a siin tna'a guaa ndee jiti ron,
te in ñuu yun koo ndakui ka saa inka ñuu yun,
te suchi ka'nu yun kokunukuechi nuu suchi lule yun,
jiña'a ya.
24 Te nuu ni jino kiuu ja ni ka kakui, te ni jini ña ja kuati ni ka ñu'u chii
ña.
25 Te suchi ni kaku xtnañu'u, chi xini ya'a kuii, te vi ixi ixi ni kuiti na
kuinio sa'ma ñii ja oo chitu ixi, te yun guaa ni ka xnani jin Esaú.
26 Yun te ni kaku inkai tnii gua'i xuja'a ñani Esaú, te ni ka xnani jin
Jacob. Ja oo Isaac uni xiko kuia na ni ka kaku lulu Rebeca.

Ni skexiko Esaú ja kokui seyii xtnañu'u

27 Te ni ka ja'nu nduu suchi yii yun. Te ni jintna'a ini Esaú ja kokakai
yuku sii ini, guaa ni kee ndusu ndeva'i ja ni oja'ni kiti yuku, te tee ni ojika
yuku ndusu ni okui. Su Jacob, chi tu ni oo lati, te ni ojinkuaan ini ja koi
ve'e sa'un.
28 Te ni okutoo ka ña Isaac jin Esaú, chi ni ojintna'a ini de ja kaa de kuñu
kiti yuku ni oja'ni. Te ndia Rebeca, chi ni okutoo ka ña Jacob.
29 Te ni oo in kiuu oo Jacob sava'i ndei ja kaxe'in, te nuu saa ni ndajino
Esaú ja ni ja'in yuku vi ni kuita kuiti kokin.
30 Te jiña'i nuu Jacob:
—Jikanta'u rin, vi ñani, taa tna joo ndei ndikua'a nuu ja ni sa'a ron jian
na kaa rin, chi ni kuita ndeva'a rin —jiña'i.
Te suu guaa ni ka xnani ña jin Esaú, Edom.*
31 Yun te jiña'a Jacob:
—Nuu ja ndaxiko ron kiuu vitna nuu rin ja na nduu rin suchi xtnañu'u
ja kuni mani gua'a ka ña tatao, te taa rin —jiña'i.
32 Yun te jiña'a Esaú:
—Ya'a ndia vi ji'i rin soko vitna ñu'ni, te nagua jiniu'u nuu rin, visi na
kokuu rin suchi xtnañu'u —jiña'i.
33 Te jiña'a Jacob:
—Kee yu'u nuu ia Dios vitna ñu'ni nuu saa, te na taa rin —jiña'i.
Te ni kee yu'u Esaú nuu ia Dios ja ni ndaxikoi nuu Jacob ja suchi yun ni
nduu suchi xtnañu'u.
34 Yun te ni jiña'a Jacob xtaa vixin vi ndei lenteja nuu ñani ja ni jaa
ni ji'i, te ni ndakoi kua'in. Saa ni kuu ja ni skexiko Esaú, te tu ni ndi'ni
ndeva'i ja kokui se'e xtnañu'u.

26

Ni ndasa'a jaa Jito'o tratu jin Isaac

1 Te tiempu saa ni oo inka tnama xeen ndeva'a nii ñuu yun saa nuu
tnama ja ni kuu na ni oo ndi Abraham. Te yun guaa ni kee Isaac kua'an
de ñuu Gerar nuu ni oo Abimelec rey ñayiu filisteo.

---

* **25:30 25:30** Edom, kei ka'an: ja ndikua'a.

2 Te yun ni skuni ña Jito'o, te jiña'a ya:
—Masu ja kee ron ki'in ron ñuu Egipto, chi kendoo ñuu nuu kaxtno'o maa rin.
3 Te ñuu ya'a konda'u ni ron, su koto ña maa rin, te chindee chituu ña rin jin ron, chi nuu maa ron, vi nuu tatatno'o ron guaa taa rin ndi'i ñu'u ya'a nagua ja skunkuu rin tno'o ni kee yu'u rin nuu ndi tata yua ron Abraham.
4 Te skaya kuakua'a rin ndikin tata ron na kuinio kimi ka oo andivi. Te nuu tatatno'o ron guaa kuña'a rin ndi'i ñu'u ya'a ja vi koo de, te vi koo vii vi koo va'a ndi'i ñuu na'nu ja ja'a ndikin tata ron.
5 Chi ni jantno'o Abraham tno'o ni ka'an rin, te ni skunkuu de nagua ni tatnuni rin ndi'i tniuu ja ni sa'a de vi ley rin —jiña'a ya.

Ni jino Isaac ñuu Abimelec

6 Te yun guaa ni kendoo Isaac ja ni oo de ñuu Gerar.
7 Te nuu ka jikan tno'o ña ñayiu ñuu yun jin de naxa kuni tna'a de jin ña'a ndeka tna'a jin de yun, te jiña'a de:
—Kua'a san kuu ña.
Chi oyu'u de ja kaxtno'o ndaa de ja ñasi'i de kuu ña, chi ni ondakani ini de axi saa vatu ni vi ka'ni ña ñayiu ñuu yun ja ja'a Rebeca, chi luu ndeva'a ni ojito ña.
8 Su nuu ni kuna'a ja ni oo de ñuu yun, te ni oo in kiuu oo rey Abimelec ndia'a de ventana ini ve'e de, te vi sanaa ni jini de ja ndutoo ña Isaac jin ñasi'i de Rebeca.
9 Yun te ni kana ña Abimelec jin Isaac, te jiña'a de:
—Ña'a ya'a, chi oo ndaa ja ñasi'i ni kuu ña, te ¿nau ja ka'an ni ja kua'a ni kuu ña? —jiña'a de.
Te jiña'a Isaac:
—Saa chi ni ndakani ini san axi saa vatu ni vi ka'ni ña ñayiu jin san ja ja'a ña —jiña'a de.
10 Te jiña'a Abimelec:
—¿Te nau ja sia'a kaa ja ni sa'a ña ni? Te nuu siun joo ni ka, chi ndee in tee ñuu ya'a vi kusun jin ñasi'i ni, te ja saa chi vi siki ndi'i san makisia'a ni yika kuechi ya'a —jiña'a de.
11 Yun te ni tatnuni Abimelec nuu ndi'i ñayiu ñuu de yun, te jiña'a de:
—Nuu ja ndee in ni na vi ke'e tee ya'a axi ñasi'i de, te vi ka'an ndaa ndaa san ja vi kuu ni —jiña'a de.
12 Te kuia saa ni jitu Isaac ñu'u ñuu nuu ni oo de yun, te vii ndeva'a ni kuva'a, chi maa ia Jito'o ni chindee ni chituu ña jin de.
13 Te ni kuu kuika de, te vi saa in kiuu in kiuu ka majinkoneva'a ka de vi guaa ndee ja ni kuu kuika ndeva'a de.
14 Te ni jinkoneva'a kua'a de ndikachi vi kua'a isndiki vi kua'a ñunde'i ni ojitu de, guaa ni ka jinkondee ñayiu filisteo ka kuu kuasun ini nuu de.
15 Te ndi'i poso ndute ja ni jate ndi tata yua de Abraham jin tee ni ka ojinokuechi nuu de na ni oo de ñuu yun, ni ka ndachitu ñayiu filisteo yun ñu'u, te ka xnaa sa'un de.
16 Yun te jiña'a Abimelec nuu Isaac:
—Vitna te kua'an ni inka ñuu, chi tu ka kuini ka san ja koo ni ya'a, chi ni jinkova'a ndeva'a ka ni saa ndi'i maa san ja ka oo san ñuu ya'a —jiña'a de.
17 Yun te kua'an Isaac ja ni jino de in chiko'i ka'nu ñuu Gerar, te yun ni jinkoo de ja ni oo de.
18 Te ni ndakate Isaac poso ndute ja ni jate ndi tata yua de nuu ni oteku ja ni ka ndachisa'u ñayiu filisteo nuu kuee ka ja ni ji'i Abraham, te nuu

ni ndi'i ja ni ndakune de poso yun, te ni ndaxnani ii ni de nagua ni xnani
maa ndi tata de.
19 Su nuu ni ka jate tee ka jinokuechi nuu Isaac in yau chiko'i ka'nu yun,
te yun ni ka jinku'un de in poso ndute vii ja kee maa de yun.
20 Su yun te ni ka kantna'a ni'nu tee ka jito kiti ja ka oo maa ñuu Gerar
jin tee ka jito kiti Isaac nuu ka jiña'a de ja poso ndute maa de kuu poso
yun. Te yun guaa ni xnani Isaac poso Esek, chi ni ka kantna'a ni'nu de ja
ja'a poso yun.
21 Te ni ka jate de inka poso, te vi suni ni ka kantna'a ni'nu de siki poso
yun, te yun guaa ni xnani Isaac poso yun Sitna.*
22 Yun te ni kujioo de kua'an de inka lado, te yun ni ka jate tuku de inka
poso, te yun guaa tu ka na tno'o kiti ini ni oo siki poso yun, guaa ni xnani
de Rehobot,† chi ni kachi de:
—Vitna te ni jandetu Jito'o ja vi kosii inio te vi jinkoo va'o ja vi kayao
ñuu ya'a —ni kachi de.
23 Te ni kee de yun ja makaa de kua'an de ñuu Beerseba.
24 Te ni skuni ña Jito'o jin de jakuaa yun, te jiña'a ya:
Maa rin kuu Dios ndi tata ron Abraham.
Te ma koyu'u ron, chi oo maa rin jin ron,
te chindee chituu ña rin jin ron,
te skaya kuakua'a rin ndikin tata ron ja ja'a ndi Abraham,
tee ni ojinokuechi nuu rin,
jiña'a ya.
25 Te yun ni sa'a Isaac in altar ja ni ndakakune'e de sivi Jito'o. Te vi maa
yun ni jakin de ve'e sa'un ja ni oo de. Te yun ni ka jate tee ka jinokuechi
nuu de in poso.
26 Yun te ni oo in kiuu ja ni jinokuei Abimelec ka ndeka tna'a de jin tee
xteku ña jin de nani Ahuzat vi Ficol tee tatnuni nuu soldado de ja ni kekuei
de ndee Gerar ja mavijinkoto de Isaac.
27 Te jiña'a Isaac:
—¿Nau ja vajikuei ni ja mavikikoto ña ni, te a masu ni ka ka'an u'u ña
ni, te ni ka skunu ña ni ñuu ni ja vaji san? —jiña'a de.
28 Te ka jiña'a tee yun:
—Saa chi ka jini ndaa san ja oo ni jin Jito'o, te ka kuini san ja na kee
yu'u ni nuu ia Dios vi saa ni sein na vi kee yu'u san nuu ya, te na vi sa'o
in tratu,
29 ja ma sa'a ña ni in jakue'e nani ni ka sa'a ña san in java'a jin ni. Te
ni in san ña ni ke'e ña jin ni, te tno'o sii ini ni ka ndatetniuu ña san ja vaji
ni. Su vitna te ia Dios, guaa chindee chituu ña jin ni —ka jiña'a de.
30 Yun te ni sa'a Isaac in viko ja ni ka jaa ni ka ji'i de.
31 Te ne'e ndeva'a inka kiuu ni ka ndakoo de, te ni ka kee yu'u in in de
nuu ia Dios ja ma vi sa'a tna'a de in jakue'e. Yun te ni ka ndakuanta'u
nuu tna'a de ja ni ka nduu mani de, te kuano'okuei tee yun.
32 Te vi maa kiuu saa ni ndajinokuei sava tee ka jinokuechi nuu Isaac ja
ni ka kaxtno'o de ja ni ka jate de inka poso, te ni ka ni'i de ndute yun.
33 Te ni xnani Isaac poso yun Seba. Te yun guaa ni jinkonani ñuu yun
Beerseba guaa ndee kiuu vitna.
34 Te nuu ni jino Esaú uu xiko kuia, te ni jaka tna'a de jin Judit sesi'i
Beeri, tatatno'o heteo, vi ni jaka tna'a de jin inka ña'a nani Basemat sesi'i
Elón tatatno'o heteo.

---

* **26:21 26:21** Sitna, kei ka'an: ka nee u'u tna'a. † **26:22 26:22** Rehobot, kei ka'an: nuu oo jite.

35 Te nduu ña'a yun guaa ni ka jiña'a kua'a tno'o suchi ini nuu Isaac vi
nuu Rebeca.

27

Ni kindee Jacob javii java'a ja kuta'u Esaú nuu tata de Isaac

1 Yun te nuu ni kuu nija'nu ndeva'a Isaac, te ni sa'u nuu de ja tu ni
ondijin ka, te ni kana de Esaú seyii jakua'a de, te jiña'a de:
—Seyii rin.
Te jiña'a Esaú:
—Ya'a oo san, tata.
2 Te jiña'a de:
—Vitna te ja makunija'nu sa'un rin, te tu jini rin ndee ni in kiuu ya'a te
kuu rin.
3 Te yun guaa kakuiko kuji ron vi itni nuu ñu'u yutnu ndugua ron, te
kua'an yuku ndusu majinka'ni in kiti yuku.
4 Te sava'a ron in ndei kuñu vi nagua tnaa ini maa rin, te kisia'a ron na
kaa rin, nagua ja na kakanta'u rin ja'a ron nuu ia Dios ama ka ja kuu rin
—jiña'a de.
5 Te Rebeca, chi nini gua'a ña ja siun jiña'a yii ña Isaac nuu seyii ña
Esaú. Te nuu ni kee Esaú ja kua'an de yuku majinduku de kiti kaa tata de,
6 yun te ni ka'an Rebeca jin seyii ña Jacob, te jiña'a ña:
—Ni onini rin vitna ja ni ka'an tata ron jin ñani ron Esaú, te jiña'a de
7 ja na ki'in ñani ron yuku ndusu na ka'ni de in kiti yuku, te na sava'a
de in ndei kaa tata ron, nagua ja kakanta'u de ñani ron jin nuu maa Jito'o
ama ka ja kuu de, jiña'a de.
8 Te yun guaa vitna, vi se'e, te kuantno'o tno'o ja tatnuni rin.
9 Kua'an nuu ka oo ndixi'u jian, te kaji ron uu chivatu kueli, kiti ndatnu
ka, te na sava'a rin in ndei asin, nagua tnaa ini maa tata ron.
10 Te junsia'a ron na kaa de, nagua ja na kakanta'u ña de jin ron nuu ia
Dios ama ka ja kuu de —jiña'a ña.
11 Su jiña'a Jacob nuu nanai Rebeca:
—Su ja jini tata san ja ñani san Esaú, chi ixi ninii de, te sein, chi tuu.
12 Te nuu saa vatu ni na ke'e ña de, te kuni de ja chia xnda'u san de, te
xtau tnia'a ña de jin san nuu tniuu ja kakanta'u ña de nuu ia Dios —jiña'i.
13 Te jiña'a nanai nui:
—Ma yu'u ron, vi seyii, na kuiso siki maa rin tnia'a yun, te maintno'o
kuu ja kuantno'o tno'o ka'an rin, te majinkuaka kiti ni tatnuni rin —jiña'a
ña.
14 Yun te ni ja'in ni jinkuakai ti, te ni jiña'i ti nuu nanai ja ni sava'a ña
in ndei kuñu ti vi nagua tnaa ini maa tatai.
15 Yun te ni tau Rebeca sa'un vii ka seyii jakua'a ña Esaú ja ka ova'a ve'e
ña, te ni skui'nu ña seyii lule ña Jacob.
16 Te ni tniutuu ña ñii chivatu kueli yun, nagua sukun nda'a Jacob vi
sukuin nuu tu na ixi ni kana.
17 Te ni jiña'a ña ndei vi xtaa vixin ja ni sava'a ña yun nuu Jacob.
18 Yun te kua'in ja ni kiui nuu oo tatai, te jiña'i:
—Tata.
Te ni ka'an Isaac:
—Ne'e, se'e. Ya'a oo rin. ¿Ndee seyii rin kuu ron? —jiña'a de.
19 Te jiña'a Jacob nuu yuai:

—Maa san kuu Esaú seyii jakua'a ni, vi tata. Ya'a makisia'a san ndei ni sava'a san, nagua ni ka'an ni. Te ndakoo ni vitna, te kaa ni ndei kiti yuku ja ni ja'ni san, nagua ja kakanta'u ni nuu ia Dios ja ja'a san —jiña'i.

20 Yun te jiña'a Isaac nuu seyii de:

—¿Naxa ni sa'a ron, vi se'e, ja nase ñama ni ni'i ron ti? —jiña'a de.

—Saa, vi tata, chi maa Jito'o, ia kuu Dios maa ni, ni sa'a ja ni kenta ni ti nuu san —jiña'a Jacob.

21 Te jiña'a Isaac nuu Jacob:

—Kinde'e yatni ka, vi se'e, te na skaka nda'a ña rin, nagua ja kuni rin a ndija ja seyii rin Esaú kuu ron axi ña'a —jiña'a de.

22 Yun te ni jintna'a ña Jacob jin tatai Isaac, te ni skaka nda'a ña de, te jiña'a de:

—Tno'o ka'an ya'a guaa na ka'an Jacob ka'an, su chi sukun nda'a ya'a, chi sukun nda'a Esaú kuu —jiña'a de.

23 Te tu ni ndakuni ña de, chi ja siun oo kua'a ixi nda'i, nagua kaa nda'a ñani Esaú, te ni jikanta'u de nuu ia Dios ja ja'i.

24 Te ni jikan tno'o tuku de jin:

—¿A ndija ja maa ron kuu vi Esaú? —jiña'a de.

—Maa san kuu, tata —jiña'a Jacob.

25 Yun te jiña'a tuku Isaac:

—Nuu saa te tnaa ndei kiti yuku ja ni sava'a ron jian na kaa rin, vi se'e, nagua ja kakanta'u rin nuu ia Dios ja ja'a ron —jiña'a de.

Saa te ni tnaa Jacob ndei ni jaa tatai vi ni jiña'i nduxi uva ja kuu vinu ni ji'i de.

26 Yun te jiña'a tatai Isaac:

—Vitna te kinde'e, vi se'e, te chitu jiki nuu rin —jiña'a de.

27 Te nuu ni jintna'a ña Jacob ja ni chitui nuu tatai, te ni jini de xiko sa'uin, te ni jikanta'u de nuu ia Dios ja ja'i jin tno'o ya'a:
Ya'a ndia vi ja'an xiko kaji ron, vi se'e,
chi ja'an ron nagua ka ja'an xiko ita oo nuu yuku ja ni sa'a vii sa'a va'a Jito'o.
28 Te maa ia Dios na skuun yuyu sau ndee andivi nuu ñunde'i jitu ron,
te na kokuva'a vii ndeva'a triu ron vi na koneva'a kua'a ron nduxi uva.
29 Te na vi kokunukuechi ndi'i ñayiu nuu ron,
te ndi'i ñuu na'nu na vi kindei na vi kititi nuu ron.
Suu ron guaa kokuu jito'o ndi'i ñani ron,
te ndi'i se'e nana ron na vi kindei vi kititi nuu ron.
Te na tau tnia'a ñayiu kane'e ña jin ron
te na koo vii koo va'a ñayiu ka'an va'a ja ja'a ron,
jiña'a de nuu ni jikanta'u de ja ja'i.

30 Yun te nuu ni ndi'i ni jikanta'u ña Isaac jin Jacob, te vi inka ni ndee Jacob nuu oo tatai. Yun te ni ndajino ni ñani Esaú jin kiti yuku ja ni ja'ni de yun.

31 Te suni ni sava'a de ndei kuñu kiti yuku ni ja'ni de yun, te nee de ni jino de nuu oo tata de, te jiña'a de:

—Ndakoo ni tata, te kaa ni joo ndei kuñu yuku ja ni ja'ni san nuu ni ja'an san yuku, nagua ja kakanta'u ña ni nuu ia Dios —jiña'a de.

32 Yun te jiña'a tata de Isaac:

—¿Te na in kuu ron?

—Maa san kuu Esaú seyii jakua'a ni, vi tata —jiña'a de.

33 Yun te vi ni ndandiki tete'a de, te jiña'a de:

—Nuu saa te na in kuu ja ni kii ya'a, te nee ndei kuñu yuku, te vi jandaa ja ni tnaa, te ni jaa ndi'i rin ama ka ja kee ron. Te ja ni jikanta'u rin ja ja'i, guaa tee vii tee va'a kokui —jiña'a de.

34 Te nuu ni jini so'o Esaú ja siun jiña'a tata de, te ni kana nda'i de vi kana jaa kuiti de ja u'u ndeva'a tna'u ini de, te jiña'a de:

—Suni kakanta'u tna ni ja ja'a san nuu ia Dios, vi tata yua san —jiña'a de.

35 Te jiña'a tata de:

—¿Naxa sa'a rin, vi se'e, te ni kii ñani ron ni xnda'u ñai, te kua'in jin ja kuta'u kundetu ron nuu ia Dios? —jiña'a de.

36 Yun te jiña'a Esaú:

—Nase gua'a ni ka kii ini ni ja ni ka xnani ni jin Jacob, su vi ya'a ni jino uu jichi ja kindei ja kuta'u san, chi jaxtnañu'u ni kindei nuu san ja ni jinkoneva'a ndai ja sui ni nduu suchi jakua'a ja kuni mani gua'a ka ni jin, te vitna ni kindei nagua kuta'u san nuu ni jin nuu ia Dios —jiña'a de.

Yun te ni jikan tno'o de tata de:

—¿A vi tu sa'un ka nagua tava'a ni ja kuta'u san, vi tata? —jiña'a de.

37 Yun te jiña'a Isaac:

—¿Nagua kuu ka ja taa rin, vi se'e, te ja ni sa'a ka'nu rin ñani ron ja kokui jito'o ron vi ni jiña'a rin ja ndi'i ñani ron vi kokunukuechi nui, vi ni jiña'a rin ja maa ia Dios na chindee chituu ña jin, te koneva'a kua'i triu vi nduxi uva? ¿Te vitna nagua kuu ka ja sa'a rin jin ron, vi se'e? —jiña'a de.

38 Yun te ni jikan tno'o Esaú tata de:

—¿A vi tu sa'un ka visi ja invaa ka tno'o kakanta'u ni ja ja'a san nuu ia Dios, vi tata? —jiña'a de. Te ni kana nda'i jaa de.

39 Yun te ni ka'an tata de Isaac, te jiña'a de:
Vitna, vi se'e, te ma koo ron nuu ñunde'i ja kuva'a,
te ni ma koo ron nuu yuyu sau ja skuun ia Dios ndee andivi.
40 Te jin yuchi kani ron guaa ni'i ron ja kaa ja ko'o ron ja koteku ron.
Te kokunukuechi ron nuu ñani ron,
su kiuu na kundakui maa ron te kujioo ron nui
te ma kokunukuechi ka ron,
jiña'a de.

Ni jino yu'u Jacob nuu ñani Esaú

41 Yun te ni ka'an u'u ña Esaú jin Jacob ja ja'a ja ni jikanta'u gua'a ña tata de nuu ia Dios jin ñani de, te ni ndakani ini de jin anu de ja konee ña de, te kiuu na kuu tata de, te ka'ni ña de ja siun ni sa'a ñai, ni ndakani ini de.

42 Te ni ka ndakani nuu Rebeca ja siun ndakani ini seyii jakua'a ña Esaú. Te ni kana ña Jacob seyii lule ña, te jiña'a ña nui:

—Ndakani ini ñani ron Esaú ja ka'ni ña de jin ron nagua ja kendoo sii ini de ja siun ni sa'a ron.

43 Te yun guaa vitna, vi se'e, te kuantno'o tno'o ka'an rin, ndakoo te kunu yu'u kua'an ve'e kua'a rin Labán ja oo ñuu Harán.

44 Te yun ni koo ron ndee saa kuia guaa ndee na ya'a ini ñani ron jin tno'o kiti ini,

45 guaa ndee na naa ini de ja kiti ini de ja ni sa'a ni kuu ron de. Te saa tetniuu rin ja vi ndajakuaka ña jin ron vi ja ma skunaa ña rin jin nduu ron invaa ni kiuu —jiña'a ña.

46 Yun te jiña'a Rebeca nuu Isaac:

—Ja ni tunini sa'un san maa san ja ja'a ñasi'i se'o Esaú ja ka kuu tatatno'o heteo ya'a. Te nuu vi suni in suchi si'i tatatno'o heteo na kuaka tna'a jin

se'o Jacob, nagua ka ndaa sesi'i ñayiu ñuu ya'a, ¿vi nagua jiniu'u ja koteku san? Vi kuu ka ja na kuu san —jiña'a ña.

28

1 Yun te ni kana ña Isaac jin Jacob, te ni jikanta'u de nuu ia Dios ja ja'i,
te ni tatnuni de nui, te jiña'a de:
—Ma kuaka tna'a ron jin ñasi'i ñuu Canaán ya'a.
2 Chi ndakoo te kua'an ñuu Padan-aram, ve'e tata ja'nu ron Betuel, yua
nana ron, te yun kuaka tna'a ron jin ndee in sesi'i xtoo ron Labán, kua'a
nana ron.
3 Te maa ia Dios ja ndi'i ni ja kuu sa'a ya na sa'a vii sa'a va'a ña ya jin
ron, te na sa'a ya ja na vi kaya kua'a ndikin tata ron, te ne'u ron na kekuei
kua'a ndeva'a ñuu na'nu.
4 Te ia Dios na ndasa'a vii ndasa'a va'a ña jin ron vi jin tatatno'o ron
nagua ni sa'a ya tata ja'nu ron Abraham, nagua ja na sa'a jajin ron ñunde'i
nuu ka oo vitna ja ni jiña'a ia Dios nuu ndi tata rin Abraham —jiña'a de.
5 Saa ni kuu ja ni tetniuu Isaac se'e de Jacob ja kua'in ñuu Padan-aram
ve'e Labán seyii Betuel, tee kuu tatatno'o arameo, kua'a Rebeca, nana
Jacob vi Esaú.
6 Te ni jini Esaú ja ni jikanta'u tata de ja ja'a Jacob, te ni tetniuu ña de
ja kua'in ñuu Padan-aram nagua ja yun ndukui ñasi'i, te suni ni jini de
ja nuu ni jikanta'u Isaac ja ja'a Jacob, te ni tatnuni de nui nuu jiña'a de:
“Masu ja kuaka tna'a ron jin ñasi'i ñuu Canaán ya'a”.
7 Te ni jantno'o ña Jacob jin tatai vi nanai, te kua'in ñuu Padan-aram.
8 Saa te ni kutnuni ini Esaú ja tu jinkuaan ini ña tata de Isaac jin ñasi'i
ñuu Canaán.
9 Te yun guaa ni ja'an de ve'e Ismael seyii ndi tata ja'nu de, te ni jaka
tna'a de jin sesi'i tee yun suchi nani Mahalat, kua'a tee nani Nebaiot. Te
siin ka kuu uu ña'a ñuu Canaán ja ndeka de ndee ama ka.

Ni skuni ña Jito'o jin Jacob

10 Yun te ni kee Jacob ñuu Beerseba, te kua'in ichi ñuu Harán.
11 Su sagua ichi ni ni kentai te ni ñini sa'un, guaa yun ni ni ndoi, te ni
ki'in in yuu oo yun ni chi'i xini, te jinkotui ja ni kixin.
12 Te yun ni jani ja ni jini in escalera nukuiin guaa ndee nuu ñu'u ya'a,
te yituu xtuu tnu ndee ndika andivi. Te yun makakuei vi manukuei ia ka
jinokuechi nuu maa Dios nuu escalera yun.
13 Te yun ni jini maa Jito'o, ja oo ya ndee siki escalera yun, te jiña'a ya:
—Maa rin kuu Jito'o Dios tata ja'nu ron Abraham vi Dios tata ron Isaac.
Te ñu'u nuu katuu ron vitna ñu'ni guaa taa rin nuu maa ron vi nuu
tatatno'o ron.
14 Chi sa'a rin ja vi kaya kua'a ndeva'a tatatno'o ron na kuinio ñuyaka
ñu'u, te vi kutenuu ichi nuu ron vi ichi yata ron, ichi nda'a kua'a ron vi
ichi nda'a satni ron, te vi ndi'i ñayiu vi koo vii vi koo va'a nuu ñuyiu ya'a
ja ja'a ndikin tata ron.
15 Te oo maa rin jin ron, te koto ña rin ndeni nuu ni kuu ja ki'in ron, te
chindee chituu ña maa rin ja ndajiokuiin ron ñuu ya'a, chi ma xndendoo
ña rin guaa ndee na skunkuu rin ndi'i tno'o ni ka'an rin nuu ron —jiña'a
ya.
16 Saa te ni ndoto Jacob nuu jani yun, te ni ndakani ini: “Vi ja ndaa kuiti
ja ya'a oo Jito'o, te tu jinio”, ni ka'in.

17 Yun te ni yu'i, te ni ndakani ini: “Nase nde'e ioo kaa ya'a, tu na in
guaa kuu ka, chi ve'e Dios nuu kuu ye'e andivi kuu”, ni ka'in.
18 Te ne'e ndeva'a ni ndakoo Jacob inka kiuu, te ni ki'in yuu ja ni yi'i
xini nuu ni kixin yun, te ni jani ndichi ja na kokuu in seña, yun te ni ki'in
texe'en te ni joso ndosoi siki yuu yun.
19 Te ni xnani yun Betel visi Luz ni onani ñuu yun jaxtnañu'u.
20 Yun te ni kee yu'u Jacob nuu ia Dios, te ni ka'in: “Nuu ja na koo ia
Dios jion, te na koto na kuni ña ya ichi ki'on, te na taa ya ja kaa ja ko'o vi
ja koo ndi'i ja koo namao,
21 te na koto ña ya ja ndejioo vii ndejioo va'o ve'e tata yuao, te ja saa chi
Jito'o kokuu Dios mao.
22 Te yuu ja ni janio ya'a kokuu seña ja ya'a kuu ve'e ia Dios. Te ndi'i ja
taa ya ja koneva'o kokene'e sion uxi ja ciento ja ni'o yun kosoko nuu maa
ya”, ni ka'in.

29

Ni jinokuechi Jacob nuu xtoo de Labán

1 Yun te ni ki'in ichi Jacob kua'in ja ni jinoi in ñuu oo ichi nuu kana
nikandii.
2 Te ichi kua'in yun ni jini oo in poso, te yun ja ka oo uni taju ndikachi,
te ka ndetu tee ka jito ti yun nuu oo poso yun ja vi ko'o kiti de ndute, chi
yisa'u in kava ka'nu ndeva'a yu'u poso yun.
3 Te yun ni ka okututu ndi'i kiti ka jika yuku yun, te ndee nuu ka
ndanitna'a ndi'i maa tee ka jito kiti yun, saa te ka kundee de ka xtajioo
de yuu ndesi yu'u poso yun ja ka tau de ndute ka sko'o de ndikachi de, te
nuu ndi'i ka ji'i ti ndute, te ka ndakasi ii ni de kava yu'u poso yun.
4 Yun te jiña'a Jacob nuu tee ka jito kiti yun:
—¿Ndenu ka kuu ñuu ni, vi ñani?
Te ka jiña'a tee yun:
—Ñayiu ñuu Harán ka kuu san, vi ñani.
5 Te jiña'i:
—¿A ka jini ni Labán seyii Nacor, vi ñani?
Te ka jiña'a tee yun:
—Ka jini san de, ñani.
6 Te jiña'i:
—¿A kukueni oo de joo, vi ñani?
Te ka jiña'a tee yun:
—Kukueni oo de joo, ñani. Aan, tu guaa sesi'i de Raquel vaji jin ndikachi
de yun —ka jiña'a de.
7 Te jiña'i:
—Su oo ne'e ndeva'a, te chia'an ka ja jino ore ja vi nukova'a ti, tu vi sko'o
ni ti ndute, te kua'ankuei ni jin ti na vi kaa ka ti joo ka, vi ñani —jiña'i.
8 Te ka jiña'a de:
—Ma kuu ja vi ndakune san, chi guaa ndee vi ndututu ndi'i tee ka jito
ndikachi ya'a, te saa kuu ja vi xtajioo san kava ndesi yu'u poso ya'a, saa
saa kuu ja vi tau san ndute vi ko'o ti, vi ñani —ka jiña'a de.
9 Te vi nini ka ndatno'o Jacob jin tee ka jito kiti yun, te ni jino ni Raquel
jin ndikachi tatai, chi sui ni ojito ti.
10 Te nuu ni jini ña Jacob jin Raquel, sesi'i Labán, kua'a nanai ja ni jinoi
jin ndikachi tatai, te vi jinoi ni xtajioi kava ndesi yu'u poso yun, te ni taui
ndute ni ka ji'i ndikachi Labán, kua'a nana si'i.

11 Yun te ni chitu Jacob nuu Raquel, te ni nda'i jai.
12 Te ni ndakani Jacob nuu Raquel ja xtoi kuu tata suchiun, chi se'e
Rebeca kui, jiña'i. Yun te ni jino suchi si'i yun ni nukani nuu tatai.
13 Te nuu ni jini Labán ja ndakani sesi'i de ja Jacob, seyii kua'a de Rebeca
kui, te ni jino de ni nutna'a ña de, te ni ndakanu ni'nu ña de vi ni chitu
de jiki nui, te ni ndakuaka ña de ve'e de. Te yun ni ndakani ndi'i nagua
ni ndo'i nuu Labán.
14 Yun te jiña'a Labán:
—Vitna te ni jini ndaa ndaa rin ja yiki rin jin kuñu rin kuu ron —jiña'a
de.
Te ni oo Jacob jin de in yoo mimi'i.
15 Yun te jiña'a Labán nuu Jacob:
—¿A vi chia sajin rin kuu ron, te kokunukuechi uun ron nuu rin? Ka'an
nagua kuu ja kuini ron ja kokuu ya'u ron, te na kotniuya'u ña rin —jiña'a
de.
16 Te Labán, chi ni oneva'a de uu sesi'i de. Suchi jakua'a ka ni onani
Lea, te suchi lule ka ni onani Raquel.
17 Te Lea, chi nda'u ni ni oñu'u nduchi nui, su Raquel chi luu ndeva'a ni
ojitoi, te gua'a ni ona'i.
18 Te Jacob, chi ni ojio'o ndeva'i Raquel, te yun guaa jiña'i:
—Kunukuechi san nuu ni uja kuia, te taa ni sesi'i ni Raquel, suchi lule
jian, na kuaka tna'a jin san —jiña'i.
19 Yun te jiña'a Labán:
—Kuu ni nuu saa, gua'a ka kuu ja na taa rin jin nuu ron, masu ja kuña'a
rin jin nuu in tee inka ñuu, te kendoo na vi satniuo nuu saa —jiña'a de.
20 Saa ni kuu ja ni jinokuechi Jacob nuu Labán uja kuia ja ja'a Raquel,
te vini ña ni jini tnuni ja ni jika kiuu, chi ni okutoo ndeva'a ñai.
21 Yun te nuu ni jino uja kuia, te jiña'a Jacob nuu Labán:
—Kuni mani ña ni joo sesi'i ni na vi kuaka tna'a jin san, chi ja ni jino
kiuu ni ka janio —jiña'i.
22 Yun te ni ka'an Labán ndi'i ñayiu ka oo jin de ñuu yun, te ni sa'a de
in viko tnanda'a.
23 Su yun te nuu ni kunee, te ni jaka de sesi'i de Lea, te ni jinsia'a de jin
nuu Jacob, te ni nitna'a de jin.
24 Te ni jiña'a Labán ña'a jinokuechi nuu maa de nani Zilpa ja
kokunukuechi ña nuu sesi'i de Lea.
25 Te ndee nuu ni tuu inka kiuu, saa ni jini Jacob ja Lea kuu ña. Yun te
ni ka'an kuechi de nuu Labán, te jiña'a de:
—¿Nau ja saa sia'a kaa ja ni sa'a ña ni? ¿A masu ni jinokuechi san nuu
ni ja ja'a Raquel? ¿Te nau ja ni xnda'u ña ni? —jiña'a de.
26 Yun te jiña'a Labán:
—Saa chi tu ka sa'a san siun ñuu san ya'a ja xna ka suchi lule viko
skuaka tna'a san saa suchi ka'nu.
27 Su skunkuu ni jin sesi'i san semana ya'a, te suni taa san suchi lule
ya'a nuu ja kachi maa ni ja kunukuechi ka ni nuu san uja ka kuia —jiña'a
de.
28 Yun te saa ni sa'a Jacob, te nuu ni skundi'i semana yun jin Lea, te ni
jiña'a Labán sesi'i de Raquel ja ni jaka tna'a ña jin Jacob.
29 Te ni jiña'a Labán ña'a jinokuechi nuu maa de nani Bilha ja
kokunukuechi ña nuu sesi'i de Raquel.
30 Te suni ni nitna'a de jin Raquel, te ni okutoo ndeva'a ka ña de jin ña
saa Lea, visi ni satniuu ka de uja ka kuia nuu xtoo de Labán ja ja'a ña.

Ni ka jinkoo seyii Jacob

31 Su ni jini Jito'o ja kuxiko ini de Lea, te ni sa'a ya ja ni ka oo se'e ña.
Su Raquel, chi tu ni kuu ja koo se'e ña.
32 Yun te ni jinku'un lulu Lea, te suchi yii kui nuu ni kakui, guaa ni xnani
ña jin Rubén,* chi ni kachi ña:
—Ni jini Jito'o ja kusuchi inio, guaa ni kunda'u ini ña ya. Vitna te
kokutoo ña yio, chi ni jinkoo se'o —ni ka'an ña.
33 Te ni junku'un tuku lulu ña, te ni kaku inka seyii ña, te ni xnani ña
jin Simeón,† chi ni kachi ña:
—Ni jini so'o Jito'o ja ka sa'a xiko ña jion, te yun guaa ni taa ya inka
seyio —ni ka'an ña.
34 Yun te ni junku'un tuku lulu ña inka jichi, te ni kaku inka seyii ña, te
ni xnani ña jin Leví,‡ chi ni ka'an ña:
—Vitna guaa vi nitna'a nio jin yio, chi ni kuu uni seyio jin de —ni ka'an
ña.
35 Te ni junku'un tuku lulu ña inka jichi, te ni kaku inka seyii ña, te ni
xnani ña jin Judá,§ chi ni kachi ña:
—Vitna guaa ndakuanta'uo nuu Jito'o ja ni taa ya se'o —ni ka'an ña.
Saa te tu ni oo ka se'e ña.

30

1 Te nuu ni jini Raquel ja tu na se'e ña oo jin Jacob, te ni kuu kuasun ini
ña nuu ku'u ña, te jiña'a ña nuu Jacob:
—Kuini san ja sa'a ni se'e san axi nuu ja tuu, te kuu san —jiña'a ña.
2 Yun te ni kiti ini Jacob nuu Raquel, te jiña'a de:
—¿A Dios kuu sein ka'an ni ja kokindee san ja koo in se'e ni? —jiña'a
de.
3 Te jiña'a ña:
—Nuu saa te ya'a oo Bilha, suchi jinokuechi nuu san, te kusun ni jin
nagua ja na koo se'i jin ni, te vi nuu jiti san na kua'nui, te saa nagua koo
se'e san ja ja'i —jiña'a ña.
4 Yun te ni jiña'a ña Bilha suchi jinokuechi nuu maa ña ja kokuu ñasi'i
ña Jacob, te ni ka nitna'a de jin.
5 Te ni junku'un lulu Bilha guaa ni kaku in seyii jin Jacob.
6 Yun te ni ka'an Raquel:
—Dios, chi ia ja'nde ndaa kuechi kuu ya, guaa ni onini ya tno'o ni
jikanta'uo, te ni taa ya in se'o —ni ka'an ña.
Yun guaa ni xnani ña jin Dan.*
7 Yun te ni junku'un tuku lulu Bilha, ña'a jinokuechi nuu Raquel, te ni
kaku seyii kuu uu ña jin Jacob.
8 Te ni ka'an Raquel:
—Jin Dios ni satniuo te ni kundeo siki ku'o, te vitna chi ni ja'nuo ña —ni
ka'an ña.
Yun guaa ni xnani ña jin Neftalí.†
9 Su nuu ni jini Lea ja tu ka na se'e ña oo, te ni jiña'a ña Zilpa, suchi
jinokuechi nuu ña, ja kokuu ñasi'i ña Jacob.
10 Saa te ni oo in seyii Zilpa jin Jacob, suchi jinokuechi nuu Lea.
11 Te ni ka'an Lea:

---

* **29:32 29:32** Rubén, kei ka'an: kondia'a ni ja oo in seyii. † **29:33 29:33** Simeón, kei ka'an: ni onini. ‡ **29:34 29:34** Leví, kei ka'an: ni nitna'a. § **29:35 29:35** Judá, kei ka'an: ndakuanta'uo.
* **30:6 30:6** Dan, kei ka'an: ja'nde ndaa kuechi. † **30:8 30:8** Neftalí, kei ka'an: jaxin tna'a.

—¡Nase guaa ta'uo nuu ia Dios!
Te ni xnani ña jin Gad.‡
12 Yun te ni kaku inka seyii Zilpa, ña'a jinokuechi nuu Lea, jin Jacob.
13 Te ni ka'an Lea:
—¡Kusii inio! Chi ñasi'i ji'on vi kachi, “¡nase sii ini oo ña!”, vi ka'an ña.
Te ni xnani ña jin Aser.§
14 Yun te ni oo in kiuu ni ja'an Rubén yuku mamaa yoo te'nde triu, te ni ni'i kiti vixin yuku ka xnani mandrágora, guaa nei ti ni ndajinoi, te ni jiña'i ti nuu nanai Lea. Te nuu ni jini Raquel kiti vixin yuku yun, te jiña'a ña:
—Jikanta'u san, vi ku'u, kuni mani tna ña ni uu kiti vixin nee se'e ni jin san —jiña'a ña.
15 Su yun te jiña'a Lea:
—¿A vi masu ja vavi'i kuu jini ni ja ni kindee ni yii san ja vi suni ka'an ni ja ki'in ni jin kiti vixin ni ni'i se'e san? —jiña'a ña.
Yun te jiña'a Raquel:
—Vatu ka nuu saa, te kuni mani ña ni uu kiti vixin ni ni'i se'e ni, te kusun maa ni jin de jakuaa vitna —jiña'a ña.
16 Te nuu ni ndajino Jacob ja ni ja'an de yuku nuu mañini sua'a, te ni kee Lea ja ni nutna'a ña jin de, te jiña'a ña:
—Ne'e ni na vi ndanitna'o jakuaa vitna, chi ni kinuu ña san jin uu kiti vixin ja ni ni'i se'e san —jiña'a ña.
Te ni ka kixin de jin ña jakuaa yun.
17 Te ni onini ia Dios ja ni jikanta'u ña nuu ya, guaa ni jinku'un lulu ña, te ni kaku se'e kuu u'un ña jin Jacob.
18 Te ni ka'an ña:
—Dios ni tniuya'u ña jion inka se'o, chi vi chia ni jiña'o ña'a jinokuechi nuo ja ni kixin jin yio —ni ka'an ña.
Yun guaa ni xnani ña jin Isacar.*
19 Yun te ni junku'un tuku lulu Lea, te ni kaku se'e kuu iñu ña jin Jacob.
20 Te ni ka'an Lea:
—Dios ni skuta'u ña in jayiñu'u vitna, te koo ni yio jion, chi ni kuu iñu se'o jin de —ni ka'an ña.
Yun guaa ni xnani ña jin Zabulón.†
21 Yun te saa ni kaku in sesi'i ña, te ni xnani ña jin Dina.
22 Yun te ni ndaka'an ña ia Dios jin Raquel, te ni onini ya ja ni jikanta'u ña, te ni jandetu ya ja kuu koo se'e ña.
23 Te ni junku'un lulu ña, te nuu ni kakui, te ni ka'an ña:
—Dios ni kindee ja kanoo ni oo jion —ni kachi ña.
24 Te ni xnani ña jin José,‡ chi ni kachi ña:
—A ma kuatu ndia'a maa Jito'o, te taa ya inka se'o —ni ka'an ña.

Ni kaya kiti Jacob

25 Yun te nuu ni skaku Raquel lulu ña José, te jiña'a Jacob nuu tata xiso de Labán:
—Ndatetniuu ña ni joo na no'o san, chi no'o san ñuu san, ka'an san.
26 Taa ni ñasi'i san vi se'e san nagua ja na no'o san jin ndi'i, chi ja jini maa ni ja ja'a ñasi'i san vi se'e san guaa ni jinokuechi san nuu ni, te kuandetu ni na no'okuei san —jiña'a de.

---

‡ **30:11 30:11** Gad, kei ka'an: nase ta'u. § **30:13 30:13** Aser, kei ka'an: kusii ini. * **30:18 30:18** Isacar, kei ka'an: ndatniuya'u ña. † **30:20 30:20** Zabulón, kei ka'an: jayiñu'u. ‡ **30:24 30:24** José, kei ka'an: taa ka Dios.

27 Yun te jiña'a Labán nuu de:
—Sa'a ni jandiuxi, kendoo ni na vi koo kao, chi ni kutnuni ini san ja
Jito'o chindee chituu ña jin san ja ja'a ni.
28 Te jiña'a ka de:
—Ka'an ni nagua kokuu ya'u ni, te na tniuya'u ña san —jiña'a de.
29 Yun te jiña'a Jacob:
—Ja na'a maa ni naxa jinokuechi san nuu ni vi naxa jito san kiti ni.
30 Chi joo ni ti ni oneva'a ni nuu ni kee san, su Jito'o ni chindee ni chituu
ña jin ni, te ni kaya ndeva'a ti ja oo san. ¿Su na kiuu saa jinkondee san ja
satniuu maa san ja ni'i san ja kokuu san jin ñayiu ve'e san? —jiña'a de.
31 Te jiña'a Labán:
—¿Su nagua kuu ja taa san?
—Tu nagua taa sa'un ni —jiña'a Jacob— Su nuu ja kachi ni in ja na
kakan san, te kokoto ni san kiti ni.
32 Kuandetu ni vitna na kiondita san ne'u kiti ni, te na tasiin san ndi'i
lelu kueli kiti pintu vi kiti saka tna'a ixi vi kiti ndiñua'a, te suni saa ni na
sa'a san jin ndixi'u. Te kiti yun na kokuu ya'u san.
33 Saa te kuni ni ja teyii ndaa kuu san, te xtnee ja kii maa ni kondia'a ni
kiti kuu ya'u san. Te ndi'i kiti tu pintu axi tu ndiñua'a kuu ndixi'u axi lelu
ja junku'un ni ne'u kiti san, saa te kachi ni ja ni su'u ña san —jiña'a de.
34 Yun te jiña'a Labán:
—Vatu ka nuu saa, saa na kokuu nagua ka'an ni.
35 Te vi kiuu saa ni sa'a siin Labán ndi'i chivatu vi ndixi'u si'i kiti ka
oteku na'nu vi kiti pintu vi ndixi'u kiti saka tna'a teku jin ndi'i ndikachi
ndiñua'a vi kiti ndi tnee kuijin, te ni jiña'a de ti ja vi koto seyii de ti.
36 Yun te ni tetniuu jika de Jacob ja ni jika de uni kiuu, saa ni kenta de
nuu ni ojito de sava ka kiti Labán.
37 Yun te ni nduku Jacob tnu álamo vi tnu avellano vi tnu kastaño, te
ni ja'nde de nda'a kuii tnu, yun te ni savii de soo tnu ja ni ndatuu kuñu
kuijin tnu yun.
38 Yun te ni ojani de yutnu ni savii de yun yu'u kañu nuu ka ji'i ti ndute
nuu ka kututu ti, te yun ni ka otatna'a ti nuu ka ji'i ti ndute yun.
39 Te yun ni ka oni'i se'e ti nuu nukuiin yutnu yun, guaa ni ka okaku kiti
ka ndee letra yika ti vi kiti pintu vi kiti saka tna'a teku vi ndinuu ni nuu
teku ka kaku jin ti.
40 Te ni otasiin Jacob lelu ka oteku ja kokuu kiti maa de, te lelu ndiñua'a
kokuu kiti Labán. Te ni osa'a siin de kiti maa de, guaa ni ka ojika siin ti
jin kiti Labán.
41 Te vi nasaa jichi ja ni ka otatna'a ndikachi ka na'a gua'a ka, te ni ojani
Jacob yutnu ni savii de yun nuu ka oji'i ti ndute, nagua ja na vi kondia'a
ti yutnu yun nuu ka ni'i se'e ti.
42 Su nuu jinokuei ndikachi ka na'a nda'u ka, te tu ni ojani de tnu. Yun
guaa kiti ka ndaa nda'u ni ka okuu kiti Labán, te kiti gua'a ka ni ka okuu
kiti Jacob.
43 Saa te ni kuu kuika ndeva'a de, chi ni oneva'a kua'a de ndikachi vi
kameyu vi mentu vi teyii vi ñasi'i ja ni ka ojinokuechi nuu de.

31

Ni ndajiokuiin Jacob ñuu Canaán

1 Yun te ni jini so'o Jacob ja ka kani se'e Labán kuentu nuu ka ka'an de:

—Jacob, chi vi ni sa'a jajin ndi'i de ja ni oneva'a yuao, te jin kuenta yuao guaa ni ni'i de ja ni kuu kuika de —ni ka ka'an de.
2 Te suni ni jini de ja ñayi'u sa'a Labán ja tu ka'an mani gua'a ka ña de, nagua ni osa'a de ndee nuu inka ni jino ni de.
3 Yun te jiña'a Jito'o nuu Jacob:
—Ndajiokuiin kuano'o ñuu ron nuu ka oo yua ron vi tna'a kuikin ron, te koo maa rin jin ron —jiña'a ya.
4 Yun te ni kana ña Jacob jin ñasi'i de Raquel vi Lea ndee yuku nuu ka oo ndikachi yun.
5 Te jiña'a de:
—Jini san ja yua ni, chi tu ka'an mani gua'a ka ña de jin san, nagua ni osa'a de ndee nuu inka ni kee san. Su ia Dios, tata yua san, chi tu xndendoo ña ya, chi oo ni ya jin san.
6 Te ka ndia'a nuu maa ni ja nduku ndee ndeva'a san ja jinokuechi san nuu tata yua ni.
7 Te yua ni, chi nino'o ni xnda'u ña de jin san, te vaa ja ni jino uxi jichi ja ndasama de ya'u san. Su ia Dios, chi tu jandetu ya ja sa'a ña de in jakue'e.
8 Chi nuu ni oka'an de: “Kiti ka ndaku pintu kokuu ya'u ni”, yun te vi ndi'i ndikachi ni ka oskaku lelu pintu. Axi nuu ni oka'an de: “Kiti kaa ndee letra yika kokuu ya'u ni”, yun te vi ndi'i ndikachi ni ka oskaku lelu ka ndee letra yika ti.
9 Saa ni kuu ja ni kindee ia Dios kiti yua ni, te ni ndataa ya ti nuu san.
10 Te ja ni kuu in jichi guaa maa yoo ka tatna'a ndikachi kuu, te ni jani san ja ni ndanenuu san, te ni jini san ja ndimaa kiti ka ndee letra yika vi kiti pintu vi kiti saka tna'a teku ka kuu kiti yii ja ka taa ña jin kiti si'i yun.
11 Te nuu jani yun ni kachi ia jinokuechi nuu Dios: “Jacob”. Te jiña'a san: “Ya'a oo san”.
12 Te ni kachi ya: “Kondia'a gua'a te kuni ron ja kiti yii ka tatna'a jin kiti si'i ya'a, chi ndimaa kiti ka ndee letra yika vi kiti pintu vi kiti saka tna'a teku ka kuu ti, chi ja ni jini ndi'i rin nagua sa'a ña Labán jin ron.
13 Chi maa rin kuu Dios ja ni skuni ña Betel nuu ni joso ron texe'en siki in yuu, te yun ni kee yu'u ron nuu rin. Vitna te ndakoo, te ndee nuu ñuu ya'a, te kuano'o ñuu ni kaku ron”, kachi ya —jiña'a de nuu nduu ñasi'i de.
14 Yun te ka jiña'a Raquel jin Lea:
—Suni sein, chi tu nagua ka neva'a ka san ve'e yua san ja nagua vi kondioo ini san.
15 Chi vi sua'a ni ka onda'u san na kuinio ñayiu inka ñuu, chi ja ni xiko ña de, te ja ni jaa ni ji'i de ndi'i ya'u ja ni ndaki'in ña ni.
16 Te su guaa ni ndakindee ia Dios ndi'i ja ni oneva'a yua san, te ni ndataa ya nuu ni, chi kuenta in in sein jin se'e san kuu. Te yun guaa vitna te sa'a ni ndi'i nagua ni ka'an ia Dios nuu ni —ka jiña'a ña.
17 Yun te ni ndakoo Jacob, te ni skaa de ndi'i se'e de vi ñasi'i de yata kameyu.
18 Te ni janu ichi de ndi'i kiti ni ni'i de vi ndi'i ja ni jinkoneva'a de ñuu Padan-aram, te kuano'okuei de nuu oo tata de Isaac ñuu tnii Canaán.
19 Su tu Labán oo, chi kua'an de sete de ndikachi de, guaa ni ni'i Raquel chu'chi yua ña ja ni su'u ña.
20 Te Jacob, chi ni xnda'u de Labán, tee tatatno'o arameo, ja tu ni kaxtno'o de ja no'o de ñuu de.
21 Yun te ni kee yu'u de jin ndi'i ja neva'a de, te kua'an de ja ni ya'a de yute Éufrates, yun te kua'an de ichi yuku ja tnii Galaad.

Ni sondikin ña Labán jin Jacob

22 Te ndee nuu uni kiuu saa ni ka kaxtno'o nuu Labán ja ni jino yu'u
Jacob kuano'o de ñuu de.
23 Yun te ni xtutu Labán ñayiu ka kuu tna'a de, te ni ka sondikin de
Jacob kua'ankuei de, te ndee nuu uja kiuu ja ka ñu'u ichi de, te saa ni ka
jintna'a ña de yuku ja tnii Galaad.
24 Su nuu jakuaa saa ni skuni ña ia Dios jin Labán, tatatno'o arameo,
nuu jani, te jiña'a ya:
—Koto maa ron masu ja koskiti ini tna'a ron jin Jacob —jiña'a ya.
25 Yun te ni ka jintna'a ña Labán jin Jacob. Te ja siun ja ni sa'a Jacob
ve'e sa'un de in nuu yuku, guaa Labán jin tee ka ndeka tna'a jin de ni ka
jakin de ve'e sa'un de nuu yuku Galaad yun.
26 Te jiña'a Labán nuu Jacob:
—¡Nase luu kaa ja ni sa'a ña ni! ¿Nau ja ni xnda'u ña ni, te vaji ni jin
sesi'i san na kuinio nuu ka su'u ndeva'a ña ñayiu nuu jaxin tna'i?
27 ¿Te nau ja ni tayu'u nuu ni, te ni jino yu'u ni vaji ni? ¿Nau ja ni xnda'u
ña ni, te tu ni kaxtno'o ni nuu san ja ndakuanta'u sii ini ña san jin tee ka
jita yaa vi ka tee de tamborín vi arpa?
28 Te ni ja tu ni jandetu ni visi ja chitu san yu'u se'e ñani kueli san jin
sesi'i san, te ndakuanta'u nuu tna'o. Maa ndia ni, guaa vi na sa'a in ñayiu
ndukue'e sa'a ni vitna.
29 Nuu siun chi kuu sa'a ña san in jakue'e jin ni, su nuu jakuaa ni ka'an
ia Dios tata yua ni nuu san, te kachi ya: “Koto maa ron masu ja koskiti ini
tna'a ron jin Jacob” kachi ya.
30 Su nuu ja no'o ni ka'an ni, chi ni ndioo ndija ini ni ja ndenta ni ve'e
tata yua ni, ¿su nau ja ni su'u ni chu'chi san? —jiña'a de.
31 Yun te ni ka'an Jacob nuu Labán, te jiña'a de:
—Saa chi ni yu'u ña san, chi ni ndakani ini san axi saa vatu ni ndakindee
ni sesi'i ni guaa tu ni kaxtno'o san.
32 Su nuu ja ndee in ñayiu ka oo jin san ya'a nuku'un ni ja neva'a chu'chi
ni, te vi na kui ya'a. Te vi jin nuu tna'a kuikion ya'a, te ndakaji ni nuu
ndatniuu san nuu ja ndakuni ni na in ndatniuu ni, te ndaki'in ni —jiña'a
Jacob, chi tu jini de ja ni su'u Raquel chu'chi yun.
33 Saa te ni kiuu Labán xna ka ve'e sa'un maa Jacob. Yun te ni ndee de,
te ni ndiuu tuku de ve'e sa'un Lea vi saa ni ndaya'a de ve'e nduu ña'a ka
jinokuechi yun, te tu nagua ni ndani'i sa'un de. Yun te ni ndee de ja ni
ndiuu de ve'e sa'un oo Raquel.
34 Su ni ki'in Raquel chu'chi yun, te ni chi'i ña ma'ñu ja yi'i yata kameyu,
te ni jinkoo ni'nu ña. Guaa ni ndanduku Labán nii ini ve'e yun, su tu nagua
ni ndani'i sa'un de.
35 Yun te jiña'a ña nuu tata ña:
—Ma kiti ini ni nuu san, vi tata yua san, ja ma kuu ndakoo san nuu
ni, chi vitna ndaki'in ña kue'e san, nagua kue'e ka ndo'o ñasi'i ji'in san
—jiña'a ña.
Su vi ni ndaa ni nuu Labán nuu ndatniuu ña, te tu ni ndani'i de chu'chi
de.
36 Yun te ni kiti ini Jacob, te ni ka'an xeen de jin Labán, te jiña'a de:
—¿Nagua kuu in jakue'e ni sa'a san jin ni? ¿Axi ndeja kuu yika kuechi
san ja vi ni'i ndeva'a ni sondikin ña ni?
37 Su vitna ja vi nii ndaa nii nuu ni nuu ndi'i ndatniuu neva'a san, ¿te a
na in ndatniuu ve'e ni guaa ni ndani'i ni? Te kani ni ya'a vi jin nuu ndi'i

ñayiu ve'e ni vi ñayiu ve'e san, te suu de guaa na vi ka'an ndeo guaa oo kuechi.
38 Chi oko kuia ya'a ja ni satniuu san nuu ni, te tu sa'un na in kiuu, te ni kanuu se'e ndikachi ni, te ni ndixi'u ni, te suni tu na in kiuu te ni jaa san in ndikachi ni.
39 Te ni in kiuu tu ni ndatenuu ña san kiti ja ni ka oja'ni ña kiti xeen, chi ndi'i ni ondatniuya'u san. Te ni in ti ña ni ojunaa, chi ni ondatno'o ña maa ni visi kiti ni ka ondoñu'u jakuaa axi nduu.
40 Su sein nda'u guaa vi ni okai san nuu ka'ni tno'o nduu, te tno'o jakuaa ni okuitnu san jin yua'a ja vi ndee ñua'na kusun san ni okujioo.
41 Te saa ni oo san oko kuia ve'e ni. Uxi kuun kuia ni jinokuechi san nuu ni ja ja'a nduu sesi'i ni, te iñu kuia ja ja'a kiti ni, te ni ndasama ni ya'u san ndee uxi jichi.
42 Su nuu sua'a te tu ia Dios ndi tata ja'nu san Abraham, ia Dios xiin nuu yu'u ni'nu tata yua san Isaac ni ojito ña jin san, chi vi jini ndandaa san ja sua'a ni nda'a uun san ndatetniuu ña ni nuu siun. Su ia Dios, chi ni jini ya tnundo'o ja ni otna'a san jin tniuu ja ni satniuu san jin nda'a san, te yun guaa ni ka'an ya jin ni nuu jakuaa ja masu vatu ka sa'a ni —jiña'a de.
43 Yun te ni ka'an Labán nuu Jacob, te jiña'a de:
—Ña'a ya'a, chi sesi'i maa san ka kuu ña, te suchi yii kueli ya'a, chi seyii maa san ka kui, te suni ndikachi ya'a, chi kiti maa san ka kuu ti, te ndi'i ja ndia'a ni ya'a, chi kuenta maa san ka kuu. Te naxa koka'an u'u sein nuu ña, te sesi'i san ka kuu ña vi señani san ka kuu se'e ni.
44 Ne'e ni te na vi sa'o in tratu ja na vi koo manio, te na vi kondaka'an ndi nduo ja sia'a ni ka ndatno'o —jiña'a de.
45 Yun te ni ki'in Jacob in kava, te ni jani de ja na kokuu in seña.
46 Te jiña'a Jacob nuu tna'a de ja na vi xtutui yuu. Te ndi'i ni ka xtutu yuu ja ka sa'a montoo, te siki montoo yuu yun ni ka jaa de xtaa.
47 Te ni xnani Labán yun Jegar Sahaduta* jin sa'an arameo. Te Jacob ni xnani Galaad jin sa'an hebreo.
48 Chi ni ka'an Labán:
—Montoo yuu ya'a guaa kokuu testiu ja'a ndi nduo —jiña'a de.
Te su guaa ni jinkonani Galaad,
49 vi Mispa,† chi ni kachi de:
—Maa Jito'o guaa na kokondia'a ña ya nuu na vi kuu siin sion.
50 Te nuu ja kuni u'u ni sesi'i san axi nuu ja ndakuaka tna'a ni jin inka ñasi'i, te vi siin ka kuu sesi'i san, su visi tu na ñayiu ka oo jion, su oo ia Dios ja ndia'a ña ya, te suu ya kuu testiu ndi nduo.
51 Te ni ka'an ka Labán nuu Jacob:
—Kondia'a ni ya'a oo montoo yuu vi ya'a oo kava kuu seña ja ni jani san.
52 Te testiu na kokuu montoo ya'a vi testiu na kokuu seña ya'a ja vi ni sein ma ya'a san ya'a ja jaa san siki ni, te ni maa ni ma ya'a ni nuu oo montoo ya'a ni nuu oo kava ja kuu seña ya'a ja jaa ni siki san ja sa'a ña ni in jakue'e.
53 Te maa ia Dios Abraham vi Dios Nacor guaa na sa'a ndaa ya kuechi ndi nduo —jiña'a de.
Yun te ni kee yu'u Jacob ja skunkuu de nuu Dios, ia ni oyu'u ni'nu tata yua de Isaac.

---

* **31:47 31:47** Jegar Sahaduta vi Galaad, kei ka'an: montoo ja kuu testiu. † **31:49 31:49** Mispa, kei ka'an: in nuu sukun ja oo tee jito.

54 Yun te ni ja'ni Jacob kiti ja ni soko de nuu ia Dios nuu oo de yuku yun,
te ni ndakana de ndi'i tna'a kuikin de ja vi kaa de xtaa. Te ndi'i de ni ka
jaa xtaa, te vi yun ni ka kixin de nuu jakuaa yuku yun.
55 Te ne'e ndeva'a ni ndakoo Labán inka kiuu tnee sua'a, te ni chitu de
nuu señani kueli de vi nuu sesi'i de, te ni jikanta'u ña de nuu ia Dios. Te
ni ndajiokuiin Labán ja ni ndajino de ve'e nuu oo de.

32

Ni sa'a tua'a Jacob ja nukuntna'a de jin Esaú

1 Yun te ni ndaki'in ichi Jacob ja kuano'o de, te yun ni kentakuei ia ka
jinokuechi nuu Dios ja ni ka nitna'a jin de.
2 Te nuu ni jini ña Jacob, te ni ka'an de:
—Ya'a ndia guaa vi in nuu ka ndatatu soldado maa ia Dios kuu —ni
kachi de.
Te yun guaa ni xnani de yun Mahanaim.*
3 Yun te ni tetniuu Jacob sava tee ni ka kakoxno'o nuu de ja kua'ankuei
de ñuu Seir ja suni nani Edom ja vi kaxtno'o de nuu Esaú ja kuano'o de.
4 Te jiña'a de:
—Kua'ankuei ni te sua'a vi kuña'a ni nuu jito'o san Esaú: “Kachi ñani
ni Jacob, tee jinokuechi nuu ni, ja ve'e xtoo ni Labán ni oo de, te vi yun ni
ndee de ja mandii de vitna.
5 Te neva'a de isndiki vi mentu vi ndikachi vi teyii vi ñasi'i ja ka
jinokuechi nuu de, te ni tetniuu ña de vajikuei san ja mavikikaxtno'o san
nuu ni, vi jito'o san, nagua ja ka'an mani ni de”, vi kuña'a ni —jiña'a de.
6 Te nuu ni ka ndajiokuiin de, te ka jiña'a de nuu Jacob:
—Ni ndajakuei san ja ni ka jinkaxtno'o san nuu ñani ni Esaú, te suni
vaji maa de jin kuun ciento ñayiu vitna ja manditna'a ña de jin ni —ka
jiña'a de.
7 Yun te ni yu'u ndeva'a Jacob vi ni ndakani ini de, guaa ni ja'nde de uu
yukun ñayiu ka oo jin de yun, vi suni ni ja'nde de ndikachi vi isndiki vi
kameyu, te ni sa'a de uu yukun ti.
8 Chi ni ndakani ini de ja nuu ja tno'o kiti ini vaji jin Esaú, chi ki'in de
siki sava ñayiu, te sava kai, chi vi kaku.
9 Yun te ni jinkondee de ndakuatu de nuu ia Dios:
—Tata Dios ja kuu ni ia Dios ndi tata ja'nu san Abraham vi kuu ni Dios
tata yua san Isaac ja ni kachi ni ja ndajiokuiin san ñuu san nuu ka oo tna'a
kuikin san, te sa'a ña ni javii java'a.
10 Vi tu kaa tu oo san ja ndi'i ja chindee chituu ña ni jin san. Su luu
ndeva'a ini maa ni, guaa ni sa'a ndaa ni jin tee jinokuechi nuu ni, chi tu
sa'un nagua nee san na ni ya'a san yute Jordán ya'a, chi kaa invaa yutnu
tuu san nuu ñu'u. Te vitna ja ni ndajiokuiin san vi sua'a ja'nde san uu
yukun ñayiu vi kiti san ja ni kachi nda'u ña maa ni.
11 Te jikanta'u san vitna ja skaku ni'nu ña ni nuu nda'a ñani san Esaú,
chi yu'u san ja kii de, te ka'ni ña de jin maa san vi nana suchi kueli ya'a
vi mai.
12 Chi maa ni, vi Dios, ni kachi ni ja chindee chituu ña ni, te sa'a ña ni
in java'a, te vi kaya kua'a ndikin tata san na kuinio ñuti nduei yu'u ndute
mar ja tu na in kundee ka'u ja kua'i kuu, ni kachi ni —jiña'a de nuu ia
Dios.

* **32:2 32:2** Mahanaim, kei ka'an: oo uu nuu ka ndatatu.

13 Te vi yun ni ndoo de jakuaa yun. Te ni ki'in de vi nani guaa kuu ja ni
junku'un nda'a de ja skuta'u de ñani de Esaú.
14 Ni ki'in de uu ciento ndixi'u si'i na'nu vi oko chivatu vi uu ciento
ndikachi si'i vi oko karneru,
15 vi oko uxi kameyu si'i nino'o kiti ka ndeka yikin vi uu xiko isndiki si'i
vi uxi mansu vi oko mentu si'i jin uxi mentu.
16 Te ni sa'a siin siin de ti, te ni jiña'a de ti nuu in in tee ka jinokuechi
nuu de, te jiña'a de:
—Vi kakoxno'o ni ki'inkuei ni jin kiti ya'a, te yijika yijika ki'inkuei ni jin
in in yukun ti.
17 Te jiña'a de nuu tee yoxno'o kuiti:
—Nuu ja ni ka jinkuntna'a ni jin ñani san Esaú, te jikan tno'o ña de:
"¿Na xiin nuu jinokuechi ni? ¿Te ndenu ki'in ni? ¿Te na xiin kiti ka kuu
kiti taa ni jian?", kachi de.
18 Yun te kuña'a ni: "Kiti ni tetniuu Jacob, tee jinokuechi nuu ni, ja
skuta'u ña de jin maa jito'o san Esaú ka kuu ti. Te vi suni intandikin kuee
ka maa de yata san vaji de", kuña'a ni sua'a —jiña'a de.
19 Te vi suni saa ni jiña'a de nuu tee kuu uu ja kua'an jin inka yukun ti
yun vi suni saa ni tee kuu uni vi sava ka tee ja ka intandikin ka jin sava
yukun ti yun, te jiña'a de:
—Sua'a vi kuña'a ni nuu Esaú nuu vi jinkuntna'a ni jin de.
20 Te suni vi kuña'a ni: "Ya'a vaji maa Jacob, tee jinokuechi nuu ni,
intandikin de yata nuu vajikuei san ya'a", vi kuña'a ni —jiña'a Jacob, chi
ni ndakani ini de: "Sua'a na sa'o nagua ja na ya'a ini de jin tno'o kiti ini
nuu na kuni de kiti ja skuta'uo de, yun saa kenta mao ja vi ndakuni tna'o
a saa vatu ni saa, te ka'an mani ña de", ni ndakani ini de.
21 Guaa saa ni sa'a de. Ni skakoxno'o de tee ka yituu kiti ja skuta'u de
ñani de. Te ni kixin ka maa de in jakuaa ka nuu ni ka oo de yun.

Ni kagua tna'a Jacob jin ia Dios

22 Yun te ni ndakoo Jacob nuu jakuaa saa, te ni jaka de nduu ñasi'i de
vi nduu ña'a ka jinokuechi nuu de jin ndi uxi in se'e de, te ni sia'a ña de
yute nani Jaboc.
23 Te ni sia'a de ndi'i ñayiu ve'e de vi ndi'i ja neva'a de yute yun.
24 Saa te saa maintno'o ni ka Jacob ni ndoo, te yun ni ka kagua tna'a de
jin in tee vi ndee nuu matuu sa'un.
25 Te nuu ni jini tee yun ja ña kundee de ja yaa de, te ni ke'e de nuu
ñutna'a yiki ka'a Jacob, te nuu ka kagua tna'a ka de, te ni ya'a ndoso yiki
ka'a de yun.
26 Te jiña'a ya:
—Siaa ña, chi matuu sa'un —jiña'a ya.
—Ma siaa ña san nuu ja ma sa'a vii sa'a va'a ña ni —jiña'a Jacob.
27 Te ni jikan tno'o ña ya:
—¿Nagua nani ron? —jiña'a ya.
Te ni ka'an de:
—Maa san nani Jacob —jiña'a de.
28 Yun te jiña'a ia yun:
—Ma konani ka ron Jacob, chi Israel† nuu konani ron, chi ni kagua tna'a
ron jin ia Dios vi jin teyii, te ni kundee ron —jiña'a ya.
29 Yun te ni jikan tno'o ña Jacob, te jiña'a de:
—Vitna te kaxtno'o maa ni nagua nani ni —jiña'a de.

† **32:28 32:28** Israel, kei ka'an: kundee kagua tna'a jin Dios.

—¿Nau ja kuini ron ja kuni ron sivi rin? —jiña'a ya.
Te ni ka'an vii ni ka'an va'a ña ya jin Jacob yun.
30 Te ni xnani Jacob nuu ni ka kagua tna'a de yun Peniel,‡ chi ni kachi de:
—Vitna te ni jinio ia Dios vi nuu jin nuu ya, te vi ni saa te ni kaku anuo, tu ni ji'o —ni kachi de.
31 Yun te kua'an Jacob guaa vi ja ni ya'a de Peniel, te ni jinonta nikandii, te ja siun ndo'o ka'a de guaa jika u'u jika u'u de kua'an de.
32 Te yun guaa vi ndee kiuu vitna tu ka jaa ñayiu Israel kuñu kokin ndi'i yiki ka'a kiti, chi ja nuu kuñu kokin nuu nukuntna'a yiki ka'a Jacob kuu nuu ni tuji.

33

Ni ka ndanitna'a Jacob jin ñani de Esaú

1 Te nuu ni ndanenuu Jacob, te ni jini ña de jin ñani de Esaú ja manutna'a ña tee yun jin kuun ciento teyii ndeka de. Yun te ni ja'nde ña Jacob jin se'e kueli de, savai ni chi'i de nda'a Lea, te savai nda'a Raquel, te savai nda'a nduu ña'a ka jinokuechi nuu de.
2 Te ni skakoxno'o de ña'a ka jinokuechi nuu de jin se'e de jin ña. Yun te ni tnaa ma'ñu de Lea jin se'e de jin ña, te sandi'i kua'an Raquel jin se'e de jin ña ja kui José.
3 Te ni kakoxno'o maa de nuu ña, te ni chindei de xini de vi ndee nuu ñu'u uja jichi guaa ndee ni juntna'a de ñani de.
4 Su yun te ni jino Esaú ni nukanu ni'nu de ñani de, te ni kanu ni'nu de sukun ñani de, te ni chitu de nuu ñani de, te ni ka nda'i nduu de.
5 Yun te ni ndakondia'a de nuu ka oo ñasi'i yun vi suchi kueli yun, te ni jikan tno'o ña de:
—Ñani, ¿na ñayiu ka kuu ñayiu ya'a?
Yun te jiña'a Jacob:
—Tata ñani, se'e maa san ka kui ja ni jini mani ña ia Dios jin tee jinokuechi nuu ni —jiña'a de.
6 Yun te ni ka juntna'a ña ña'a ka jinokuechi yun jin se'e ña, te ni ka chindei ña xini ña.
7 Yun te ni ka jintna'a ña Lea jin se'e ña, te ni ka chindei ña xini ña. Yun saa ni jinokuei José jin nanai Raquel, te suni ni ka chindei xini.
8 Yun te jiña'a Esaú:
—¿Naxa ndakani ini ni jin ndi'i kiti ja junkuntna'a jin san ichi vaji san ya'a?
Te jiña'a Jacob:
—Kiti ni taa san nuu maa ni ka kuu ti, nagua ja ka'an nda'u ka'an kee ña ni jin san, vi tata ñani.
9 Te jiña'a Esaú:
—Ña'a, ma ndakani ini ni, ñani, chi neva'a kua'a san kiti maa san. Koneva'a maa ni ti, chi kiti maa ni ka kuu ti —jiña'a de.
10 Yun te jiña'a Jacob:
—Ña'a, kuanta'u tna ni ti joo, nuu ja ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña ni jin san, vi tata ñani, chi ni jini san yunuu ni na kuinio yunuu ia Dios, chi ni janta'u vii ni janta'u va'a ña ni.

‡ **32:30 32:30** Peniel, kei ka'an: yunuu ia Dios.

11 Te tanunda'a ni kuanta'u ni joo ja nee ndiso san vaji san, chi ia Dios ni
jini kuii ni jini mani ña jin san, te ndi'i ja oo ya'a neva'a maa san —jiña'a
de.
Ni tenini ndeva'a ña de vi guaa ndee ni kundee de ja ni janta'u Esaú ja ni
skuta'u ña de.
12 Te jiña'a Esaú nuu Jacob:
—Nuu saa te ki'on kokoxno'o san, te kuinta ndikin ni na ki'on —jiña'a
de.
13 Su jiña'a Jacob:
—Ja jini maa ni, vi jito'o san, ja chia'an ka vi kuu jaa suchi kueli ya'a vi
ka oo lelu kueli vi chikeru kueli ja inu ii ti, te nuu na tenini ndeva'a san ti
ja vi kaka ti, te invaa kiuu ni, te vi kuu ndi'i ti.
14 Kojiu'un ni joo, vi jito'o san, te saa jaa kuee san ja jinokuechi san nuu
ni na kuu na kuu ka jika joo kiti kuechi san, vi na kuu ka kundee joo suchi
kueli san ka jikai, guaa ndee na ndenta san joo ñuu Seir nuu oo maa jito'o
san —jiña'a de.
15 Yun te jiña'a Esaú:
—Nuu saa te xndoo san sava tee vajikuei jin san ja vi chituu ña de jin
ni nuu saa —jiña'a de.
Yun te jiña'a Jacob:
—Ña'a. Ma kondi'ni ni joo, vi tata ñani, chi kanuu ka ja ni janta'u vii
janta'u va'a ña maa jito'o san —jiña'a de.
16 Saa ni kuu ja ni ndaki'in ichi Esaú kiuu yun kuano'o de ñuu de Seir.
17 Te kua'an Jacob nuu nani Sucot,* te yun ni ka sa'a de ve'e ka oo de,
te suni ka sa'a de ve'e kuii nuu ka oo kiti de, te yun guaa ni xnani de yun
Sucot.

Ni jino Jacob ñuu Siquem

18 Yun te ni ndajino vii ndajino va'a Jacob ñuu Siquem ja tnii Canaán
nuu ni kee de Padan-aram kuano'o de, te ni jinkoo de ichi yu'u ñuu yun.
19 Te ni ndakuaan de joo ñu'u nuu seyii Hamor, tee ni okuu yua Siquem,
ja ni junku'un in ciento xu'un kaa ja kuu plata, te yun ni jakin de ve'e
sa'un de.
20 Te suni ni sa'a de in altar, te ni xnani de yun El Elohe Israel.†

34

Ni sa'a ne'e ña Siquem jin Dina

1 Yun te ni kee Dina sesi'i Lea jin Jacob ja kondia'i suchi si'i ka oo ñuu
yun.
2 Te ni jini ña Siquem seyii Hamor, tee heveo, tee tatnuni nuu ñayiu ñuu
yun, guaa ni jaka ña de ja ni ka jinkonduei de jin, te ni sa'a ne'e ña de jin.
3 Su ni jio'o ña de jin Dina, sesi'i Lea, te ni kutoo ña de, guaa ni ka'an de
nui ja ka'an ndeva'a ña de jin.
4 Te ni ka'an Siquem nuu tata de Hamor, te jiña'a de:
—Kakan ni suchi si'i yun na kondeka san, vi tata —jiña'a de.
5 Su nuu ni jini so'o Jacob ja ni sa'a ne'e ña Siquem jin sesi'i de Dina, te
tu ni ka'an sa'un ni de guaa ndee na vi ndajiokuiin seyii de ja ka oi yuku
ka jitoi kiti.
6 Te ni kee Hamor tata Siquem kua'an de ja ka'an de jin Jacob.

---

* **33:17 33:17** Sucot, kei ka'an: nuu ka ndaa ve'e kuii. † **33:20 33:20** El Elohe Israel, kei ka'an: ia Dios kuu Dios ñayiu Israel.

7 Te nuu ni ndajinokuei se'e Jacob ja ni ka oi yuku yun, te ni ka jini ja
siun ni ndo'o kua'i yun, guaa ni ka tna'u ndeva'a ini vi ni ka kiti ndeva'a
ini, chi ni sa'a ne'e Siquem ñayiu Israel ja ni ka jinkonduei de jin sesi'i
Jacob, ja masu ja sa'a de kuu.

8 Te ni ka'an Hamor nuu ndi'i de, te jiña'a de:

—Ni jio'o ña seyii san Siquem jin sesi'i ni, te jikanta'u san ja kuni mani
ña ni sesi'i ni na kuaka tna'a jin seyii san.

9 Te vi kokuu ni tna'a kuikin san, vi taa ni sesi'i ni na vi kuaka tna'a jin
suchi ñuu san, te suni vi kuaka ni suchi si'i ñuu san ja vi kondeka suchi
kuechi ni.

10 Te vi sa'a ñuu ni ya'a na vi koo, chi ñu'u ya'a oo nuu ndi'i maa ni, te
vi koo maa ni ndenu ka kuini ni ja vi kokuu ñu'u ni, te vi kuaan maa ni
nagua ka kuini ni vi suni vi xiko ni —jiña'a de.

11 Te suni saa ni jiña'a Siquem nuu tata yua Dina vi nuu kua'i:

—Nuu ja vi ka'an nda'u vi ka'an kee ña ni joo jin san, te taa san nani
guaa kuu ja vi kakan ni.

12 Vi kakan ni ya'ui axi na in ja ya'u ka kuini ni ja skuta'u ña san, te sein,
nani guaa kuu ja vi kakan ni, su vi taa ni joo suchi si'i ya'a na kondeka
san —jiña'a de.

13 Su yun te ka jiña'a seyii Jacob nuu Siquem vi nuu tata de Hamor jin
tno'o ka xnda'u ñai ja siun ni sa'a ne'e de kua'i Dina.

14 Te ka jiña'i:

—Ma kuu vi sa'a san siun ja vi kuña'a san kua'a san nuu in tee tu yitnuni
nuu yiki kuñu de, chi kanoo ndeva'a kaa nuu in in maa san.

15 A saa vatu ni vi jino ini san nuu ja vi skunkuu maa ni ja vi koo inuu
ni nagua ka oo san ja vi chitnuni ni nuu yiki kuñu ndi'i teyii ja ka oo jin
ni.

16 Yun te kuu ja vi taa san sesi'i san, te suni vi kuanta'u san sesi'i ni, te
vi koo san ñuu ni, te vi kokuo ñayiu invaa ni ñuu.

17 Su nuu ja ma vi konini ni ja vi chitnuni ni nuu yiki kuñu ni, te vi
ndakuaa san kua'a san, te ki'inkuei san inka ñuu —ka jiña'i.

18 Te ni ka jinkuaan ini Hamor jin se'e de Siquem tno'o ni ka ka'an seyii
Jacob.

19 Te vini tu ni ondetu nuu tee yun, te ni sa'a ni de nagua ka jikan seyii
Jacob, chi ni kutoo ndeva'a ña de jin sesi'i Jacob, te maa de kuu tee xiin
nuu ka nee yiñu'u ka ndi'i ñayiu ve'e tata de.

20 Yun te ni kekuei Hamor jin se'e de Siquem ye'e ñuu yun, te ni ka ka'an
de jin tee ñuu de, te ka jiña'a de:

21 —Tee yun, chi tee mani ini ka kuu de jion, te vi koo de ñuo, te vi
kuaan maa de nagua ka kuini de vi saa ni vi xiko de nuu ñuo, chi oo jite
ndeva'a ñu'u ñuo ja vi koo de, te vi jinkuakao sesi'i de ja vi kondekao, te
suni vi kuña'o sesi'o ja vi kondeka de.

22 Su kuini ja vi skunkuo nagua ka jikan de, te vi kendoo va'a ini de ja
vi koo de ñuo nagua ja vi kokuo jin de invaa ni ñuu. Te na vi chitnunio
nuu yiki kuñu ndi'i teyii ka oo jion nagua ka yitnuni maa de.

23 Te kiti tata de vi nagua ka neva'a de vi ndi'i kiti jiso ka neva'a de vi
kokuu kitio, su maintno'o ni na vi sa'o nagua ka jikan de, te vi koo jin de
ñuo —ka jiña'a de.

24 Te ni ka jantno'o de ja ni ka ka'an Hamor jin seyii de Siquem, guaa
ndi'i teyii ja ni kekuei ye'e ñuu yun ni ka chitnuni de nuu yiki kuñu de, te
ndi'i teyii ñuu yun ni ka jinkitnuni.

25 Su nuu uni kiuu ja kaa jatu kaa jani'ni ka de, te ni ja'ankuei uu seyii
Jacob, Simeón vi Leví, kua'a Dina, ni ka kunda'i in in yuchi kani, te ni
kiukuei ñuu yun ni ka ja'ni ndi'i teyii, chi tu ka nee sa'un ini ñayiu ñuu
yun.
26 Te ni ka ja'ni Hamor vi seyii de Siquem jin yuchi kani ka nei yun, te
ni ka ndakuakai Dina ve'e ndi Siquem yun, te kuano'okuei jin.
27 Te ja'ankuei sava ka seyii Jacob nuu ka nduei ndiyi yun, te ni ka jisoi
ndi'i ja oo ñuu yun ja siun ni ka sa'a ne'e kua'i.
28 Te ni ka jakai ndikachi vi isndiki vi ndi'i kiti jiso vi ndi'i ja oo ñuu yun
vi ja oo nuu ñunde'i yun.
29 Vi ni ka jisoi ndi'i ndatniuu ja ni ka oneva'a ñayiu ñuu yun vi ndi'i
suchi kueli vi ñasi'i ñuu yun, te vi ni ka su'u ndi'i nagua ka oo nuu in in
ve'e yun.
30 Yun te jiña'a Jacob nuu Simeón vi Leví:
—Ni ka sa'a kue'e ña ron ja siun ni ka sa'a ne'e ka sa'a yichi ron ñayiu
ñuu ya'a. Te vi kuni u'u ña ñayiu cananeo vi ñayiu ferezeo, te ja sia'a joo
ni teyii neva'a rin, te nuu na vi xtutu tna'a de, te ndontakuei de siki rin
ja vi ka'ni ña de, te vi kundee de vi ka'ni ña de jin ndi'i ñayiu ve'e rin
—jiña'a de.
31 Su yun te ka jiña'i:
—Nuu saa, ¿te a vi kuandetu san ja sa'a ña tee yun jin kua'a san na
kuinio in suchi xiko mai? —ka jiña'i.

35

Ni ndajiokuiin Jacob Betel

1 Te jiña'a ia Dios nuu Jacob:
—Ndakoo te makanuu Betel, te yun koo ron, te sa'a ron in altar Dios
yun, ia ni skuni ña jin ron na jino yu'u ron nuu ñani ron Esaú —jiña'a ya.
2 Yun te jiña'a Jacob nuu ñayiu ve'e de vi nuu ndi'i ñayiu ka oo jin de:
—Vi skana ni chu'chi inka ñuu ja ka neva'a in in ni, te vi ndasavii ni
maa ni, te vi ndasama ni sa'un ka ni'nu ni.
3 Te vi ndakoo ni, te na vi kanuo Betel, chi yun sa'a san in altar Dios, ia
ni onini ja ni jikanta'u san kiuu ni tna'a san tnundo'o, te ndee kiuu yun
oo ya jin san nuu ichi jika san —jiña'a de.
4 Te saa ni kuu ja ka jiña'i chu'chi inka ñuu ja ka neva'i nuu Jacob, vi ja
ka yi'i so'i, te ni tayu'u Jacob ndu'u in tnundii ja nukuiin yatni ñuu Siquem.
5 Te ni kekuei de kua'ankuei de, te ni sa'a ia Dios ja ni ka yu'u ndeva'a
ñayiu ka oo sava ka ñuu yatni yun, te yun guaa ña ni kikuei ini ja vi
sondikin ñai jin se'e Jacob.
6 Te ni kentakuei Jacob in ñuu nuu ni onani Luz ja nani Betel vitna ja oo
nuu ñu'u ñuu ñayiu cananeo, ni jino de jin ndi'i ñayiu ja ka oo jin de.
7 Te ni sa'a de in altar yun, te ni xnani de El-betel,* chi yun ni skuni ña
ia Dios jin de na jino yu'u de nuu ñani de.
8 Yun te ni ji'i Débora, ña'a ni ojito ña jin Rebeca nuu lule ña, te ni
jinkoyu'u ña Betel ndu'u in tnundii, te ni jinkonani yun Alón-bacut.†
9 Te skuni tuku ña ia Dios inka jichi jin Jacob nuu ni ndajiokuiin de ja
ni oo de ñuu Padan-aram, te ni ka'an vii ni ka'an va'a ya jin de.
10 Te jiña'a ia Dios:

* **35:7 35:7** El-betel, kei ka'an: Dios betel. † **35:8 35:8** Alón-bacut, kei ka'an: tnundii nuu nda'i.

—Sivi ron kuu Jacob, su ma konani ka ron Jacob, chi Israel kokuu sivi ron —jiña'a ya.
Te ni xnani ña ya Israel jin de.
11 Te suni jiña'a ka ia Dios:
—Maa rin kuu Dios ka'nu ja ndi'i ni ja kuu sa'a rin, te vi ta'u kua'a ron ja vi kaya kua'a ndeva'a ron, te vi kokuu ron in ñuu, te ne'u ron kekuei kua'a ñuu na'nu, te suni ne'u maa ron kekuei kua'a rey ja vi kokuu de niñi xikui ron.
12 Te nuu maa ron taa rin ñu'u ja ni jiña'a rin nuu Abraham vi nuu Isaac, te nuu na kuu ron te kuña'a rin ñu'u ñuu ya'a nuu ndikin tata ron —jiña'a ya.
13 Te kua'an ia Dios nuu ni ka oo ya jin Jacob ja ni ka'an ya nuu de.
14 Yun te ni jani ndichi Jacob in kava ja kokuu in seña nuu ni ka'an de jin ia Dios, te siki kava yun ni joso de nduxi uva vi texe'en.
15 Te ni xnani Jacob nuu ni ka'an Dios jin de Betel.

Ni ji'i Raquel

16 Nuu kuee ka, te ni kekuei de ñuu Betel kua'ankuei de, su ja'ni ka ña joo ja kentakuei de ñuu Efrata, te ni tuu Raquel ja kaku lulu ña, su kua'a tnundo'o oo ja kaku lulu ña.
17 Te ja siun kua'a tnundo'o ja kaku lulu ña, te jiña'a ña'a tatna ja jito ña yun:
—Ma yu'u ni, chi suni koo in seyii luluu ni —jiña'a ña.
18 Su vi nuu kuyatni ja kana anu ña ja kuu ña, te ni xnani ña jin Benoni,‡ su tatai ni xnani ña Benjamín.§
19 Saa ni kuu ja ni ji'i Raquel, te ni jinkoyu'u ña ichi kua'an ñuu Efrata ja kuu ñuu Belén.
20 Te ni jani ndichi Jacob in kava ka'nu jite siki yau ñaña yun, te kava yun kuu in seña ja yun yiyu'u Raquel ndee kiuu vitna.
21 Yun te kua'an Israel ja ni ya'a de ñuu Migdal-edar, te ichi yun ka ni sa'a de ve'e sa'un ja ni ka oo de.
22 Te nini ka oo Israel nuu ñu'u yun, te ni ja'an Rubén, te ni ka kixin jin Bilha inka ñasi'i tatai, te ni jini so'o de ja siun ni sa'i.
Te uxi uu seyii Israel ka oo.
23 Te seyii Lea ka kuu Rubén, seyii xtnañu'u Jacob jin ña, vi Simeón vi Leví vi Judá vi Isacar vi Zabulón.
24 Te seyii Raquel ka kuu José vi Benjamín.
25 Te seyii Bilha, ña'a jinokuechi nuu Raquel, ka kuu Dan vi Neftalí.
26 Te seyii Zilpa, ña'a jinokuechi nuu Lea, ka kuu Gad vi Aser. Suchi ya'a ni ka okuu seyii Jacob ja ni ka kakui ñuu Padan-aram.

Ni ji'i Isaac

27 Yun te saa ni ndajino Jacob nuu oo tata de Isaac ñuu Mamre ja tnii ñuu Arba ja kuu Hebrón ñuu nuu ni ka oo Abraham vi Isaac.
28 Te ni oteku Isaac ciento kuun xiko kuia.
29 Te ni kana anu Isaac, te ni ji'i de ja ni yii ndeva'a de ja ni oo de kua'a ndeva'a kuia, te ni ka tayu'u ña seyii de Esaú jin Jacob.

---

‡ **35:18 35:18** Benoni, kei ka'an: seyii tno'o suchi ini. § **35:18 35:18** Benjamín, kei ka'an: seyii nda'a kua'a.

36

Ndikin tata Esaú

1 Ndi'i ñayiu ya'a ka okuu ndikin tata Esaú ja suni nani de Edom.
2 Te ni nduku de ñasi'i de ne'u sesi'i ñayiu ñuu Canaán, te in ña kuu Ada,
sesi'i Elón tee heteo, te inka ña kuu Aholibama, sesi'i Aná, seyii Zibeón,
tee heveo.
3 Te inka ña kuu Basemat sesi'i Ismael, kua'a tee nani Nebaiot.
4 Te seyii Ada jin Esaú kuu Elifaz, te seyii Basemat kuu Reuel.
5 Te seyii Aholibama ka kuu Jeús vi Jaalam vi Coré. Suchi ya'a ka kuu
seyii Esaú ja ni ka kakui ñuu Canaán.
6 Te ni jaka Esaú ñasi'i de vi seyii de vi sesi'i de vi ndi'i ñayiu ve'e de
vi kiti kuechi vi kiti jiso vi ndi'i nagua ni jinkoneva'a de nuu ñu'u ñuu
Canaán yun, te kua'an de inka ñuu ja ni ka kusiin de jin ñani de Jacob.
7 Chi ndi nduu de ni ka kuu kuika ndeva'a de, te ña ni kuu ka ja vi koo
in ni de, chi ña ni kenta ka nuu ñu'u yun ja vi koo kiti de.
8 Te ni jino Esaú ja ni jinkoo de yuku ja tnii Seir, te Esaú kuu Edom.
9 Te ñayiu ya'a ka kuu ndikin tata Esaú, yua ñayiu edomita ja ka oi yuku
Seir.
10 Te ya'a ka kuu sivi seyii Esaú: Elifaz kuu seyii Ada ñasi'i Esaú, te
Reuel kuu seyii Basemat ñasi'i Esaú.
11 Te seyii Elifaz ni ka okuu Temán vi Omar vi Zefo vi Gatam vi Cenaz.
12 Te Timna ni okuu inka ñasi'i Elifaz seyii Esaú, te ni oo in seyii ña ni
onani Amalec. Tee ya'a ni ka okuu señani Ada ñasi'i Esaú.
13 Te seyii Reuel ni ka okuu Nahat vi Zera vi Sama vi Miza. Tee ya'a ni
ka okuu señani Basemat ñasi'i Esaú.
14 Te Aholibama ñasi'i Esaú, kuu sesi'i Aná tee ni okuu seyii Zibeón. Te
seyii ña'a ya'a ni ka okuu Jeús vi Jaalam vi Coré, seyii Esaú.
15 Tee ya'a ni ka okuu tee ka tatnuni ne'u se'e Esaú. Te Elifaz seyii
xtnañu'u maa Esaú kuu tata tee ni ka otatnuni ja ka nani de Temán vi
Omar vi Zefo vi Cenaz
16 vi Coré vi Gatam vi Amalec. Tee ya'a ni ka okuu tee ka otatnuni nuu
ñayiu ve'e Elifaz ja ni ka oo nuu ñu'u Edom. Tee ya'a ni ka okuu señani
Ada.
17 Te tee ya'a ni ka okuu seyii Reuel seyii maa Esaú. Ni ka otatnuni Nahat
vi Zera vi Sama vi Miza. Tee ya'a ni ka okuu ndikin tata Reuel ja ni ka oo
de ñuu Edom. Tee ya'a ka kuu señani Basemat jin Esaú.
18 Te tee ya'a ni ka okuu seyii Aholibama inka ñasi'i Esaú, tee ni ka
otatnuni ka kuu Jeús, Jaalam vi Coré. Tee ya'a ka kuu tee ni ka otatnuni
ja ka kuu seyii Aholibama ñasi'i Esaú, sesi'i Aná.
19 Te tee ya'a ni ka okuu seyii Esaú vi tee ni ka otatnuni nuu ñayiu, te
maa Esaú kuu Edom.
20 Te tee ya'a ni ka okuu seyii Seir, tatatno'o horeo, ja ka oo ñuu yun:
Lotán vi Sobal vi Zibeón vi Aná
21 vi Disón vi Ezer vi Disán. Tee ya'a ka kuu tee ni ka otatnuni nuu ñayiu
horeo, seyii Seir ja ka oo nuu ñu'u Edom.
22 Te seyii Lotán ni ka okuu Hori jin Hemam, te Timna ni okuu kua'a
Lotán.
23 Te seyii Sobal ni ka okuu Alván vi Manahat vi Ebal vi Sefo vi Onam.
24 Te seyii Zibeón ni ka okuu Aja vi Aná, te Aná ya'a kuu suchi ni ndani'i
nuu ka jinonta ndute i'ni ñu'u te'a yun na jitoi mentu tatai Zibeón.

25 Te seyii Aná ni onani Disón, te sesi'i de ni onani Aholibama.
26 Te seyii Disón ni ka okuu Hemdán vi Esbán vi Itrán vi Querán.
27 Te seyii Ezer ni ka okuu Bilhán vi Zaaván vi Acán.
28 Te seyii Disán ni ka okuu Uz jin Arán.
29 Tee ya'a ni ka okuu tee ni ka otatnuni nuu ñayiu horeo, ja nani de Lotán vi Sobal vi Zibeón vi Aná
30 vi Disón vi Ezer vi Disán. Tee ya'a ka okuu tee ni ka otatnuni nuu ñayiu horeo ja ni ka ondeka gua'a de ñayiu ñuu Seir.
31 Te tee ni ka okuu rey ja ni ka otatnuni de nuu ñayiu ñuu Edom ama ka ja vi koneva'a ñayiu Israel rey ka okuu tee ya'a.
32 Bela seyii Beor ni otatnuni nuu ñayiu Edom, te ñuu nuu ni ka oo de ni onani Dinaba.
33 Te nuu ni ji'i Bela, te nuu tniuu de ni otatnuni Jobab seyii Zera tee ñuu Bosra.
34 Te nuu ni ji'i Jobab, te nuu tniuu de ni otatnuni Husam tee ñuu Temán.
35 Te nuu ni ji'i Husam, te nuu tniuu de ni otatnuni Hadad seyii Bedad, tee ni kundee nuu ñayiu Madián nuu ñu'u Moab na ni ka jaxin tna'a de, te ñuu de ni onani Avit.
36 Te nuu ni ji'i Hadad, te nuu tniuu de ni otatnuni Samla tee ñuu Masreca.
37 Te nuu ni ji'i Samla, te nuu tniuu de ni otatnuni Saúl tee ñuu Rehobot ja oo yu'u yute Éufrates.
38 Te nuu ni ji'i Saúl, te nuu tniuu de ni otatnuni Baal-hanán seyii Acbor.
39 Te nuu ni ji'i Baal-hanán seyii Acbor, te nuu tniuu de ni otatnuni Hadad, te ñuu de ni onani Pau, te ñasi'i de ni onani Mehetabel, ña'a kuu sesi'i Matred, te Matred kuu sesi'i Mezaab.
40 Te ya'a ka kuu sivi ñayiu ka otatnuni nuu ndikin tata Esaú na kuu na kuu na tatatno'o mamai vi nuu ñu'u ja ni ka jinkoi. Te sivi ka kuu Timna vi Alva vi Jetet
41 vi Aholibama vi Ela vi Pinón
42 vi Cenaz vi Temán vi Mibzar
43 vi Magdiel vi Iram. Ñayiu ya'a ni ka okuu ja ni ka otatnuni nuu ñayiu Edom na kuu na kuu ñuu vi ñunde'i ja ni ka junkoi.
Te Edom kuu maa Esaú, yua ñayiu edomita.

37

Ni ka xiko ña ñani José jin

1 Ni oo Jacob ñuu Canaán nuu ñuu ja ni oo ndi yua de.
2 Te ya'a ndakani na in ni ka oo kuu ndikin tata Jacob.
Ja oo José xa'un uu kuia nuu ni ka ojitoi ndikachi jin sava ka ñani. Te ni ka ondeka tna'i jin seyii Bilha vi seyii Zilpa, ñasi'i tatai yun, te ni ndakani José nuu tatai ja ka sa'a ñani jakue'e.
3 Te ni okutoo ka ña Israel jin José saa sava ka seyii de, chi ja mayii de, te saa ni jinkoi, te ni sa'a de in sa'un ndinuu nuu teku ja ni oni'nui.
4 Te nuu ni ka jini sava ka ñani ja kutoo ka ña tatai saa sava ka maa de, yun te ni ka ka'an u'u ña de vi ni ka oka'an xeen de nui.
5 Te ni ndakani José nuu ñani in jani ni jani, guaa vi vi'i ka ni ka ka'an u'u ña de jin.
6 Te jiña'i:
—Vitna te vi konini ni na ndakani san in jani ni jani san.

7 Ka oo sagua nuu kaa triu yun ka sa'a nu'nio, yun te ni ndakoo ndichi
nu'ni triu san, te ni ka jionduu ña nu'ni triu ni, te ni ka jinkindei nuu nu'ni
triu san —jiña'i.
8 Yun te ka jiña'a ñani yun:
—Nuu saa, ¿te a kokuu ron rey nuu ndi'i rin axi kotatnuni ron, naxa
nuu saa? —ka jiña'a de.
Te vi vi'i ka ka ka'an u'u ña de ja ja'a jani yun vi ja siun jiña'i.
9 Ni jani tukui inka jani, te ni ndakani nuu sava ka ñani, te jiña'i:
—Ni jani san ja nikandii vi yoo vi uxi in kimi ni ka jinkindei nuu san
—jiña'i.
10 Ni ndakani nuu tatai vi nuu ñani, te ni kuxeen tatai nui, te jiña'a de
sua'a:
—¿Na jani kuu ja ni jani ron ya'a? ¿Axi saa koka'an ron ja ru'un vi nana
ron vi ñani ron vi jinkindei rin nuu ron ndee nuu ñu'u? —jiña'a de.
11 Te ni ka okuu kuasun ini ñani nui, su tatai, chi ni ondakani ini de na
jani kuu.
12 Su nuu kuee ka te kua'ankuei ñani ka jito de ndikachi tata de ndee
yatni ñuu Siquem.
13 Te jiña'a Israel nuu José:
—Ka oo ñani ron ndee yatni ñuu Siquem ka jito de ndikachio. Ne'e te
tetniuu ña rin ki'in ron nuu ka oo de —jiña'a de.
Te jiña'a José:
—Ya'a oo san, vi tata.
14 Te jiña'a Israel:
—Kua'an vitna te kondia'a ron nagua ka sa'a ñani ron vi a ka oo va'a
ndikachio, te ndajaa ron ndakani ron —jiña'a de.
Te ni tetniuu ña de kua'in guaa ndee chiko'i ka'nu Hebrón. Te ni kentai
ndee yatni ñuu Siquem.
15 Te ni ka junkuntna'i jin in tee nuu jionditai nuu yuku yun, te ni jikan
tno'o ña de jin, te jiña'a de:
—¿Na in ndanduku ron? —jiña'a de.
16 Te jiña'a José:
—Ñani san ndanduku san, te jikanta'u san ja kaxtno'o ni ndenu ka oo
de ka jito de ndikachi tata san —jiña'i.
17 Te jiña'a tee yun:
—Ja kua'ankuei de, tu ka de ka oo ya'a, chi ni onini rin ka ndatno'o de
ja ki'inkuei de ndee Dotán —jiña'a de.
Yun te ni jata ndikin ña José jin ñani, te ni nuku'un ñai ndee Dotán.
18 Te vi jika ka kua'in, te ni ka jini ña de, te ama ka ja kuyatni, te ja ni
ka ndatno'o tua'a de ja vi ka'ni ña de.
19 Te ni ka ndatno'o tna'a de:
—Ya'a vaji in ja jani.
20 Vitna te ki'inkueio te na vi ka'nio jin, te na vi tnao jin ndee in yau
ñu'u ka oo ya'a, te vi kuña'o ja ndee in kiti xeen ni jaa ña jin. Yun te vi
kunio ndenu kendoo jani yun —ka ndatno'o de.
21 Te nuu ni jini so'o Rubén ja siun ka ndatno'o de, te ni skaku ña de
nuu nda'a sava ka ñani de, te jiña'a de:
—Ma vi ka'nio jin.
22 Ni ma vi xtujioo jin ja kati niñi, na vi tnao jin yau ñu'u ka oo ñu'u te'a
ya'a, te ma vi ka'nio jin —jiña'a de.
Sua'a ni jiña'a de nagua ja kuu skaku ni'nu de jin nuu nda'a ñani de, te
kuu ja nusia'a ña de nuu tatai.

23 Te nuu ni kenta José nuu ka oo ñani yun, te ni ka tau de sa'un ndinuu
nuu teku ja ni'nui.
24 Te ni ka tnii ña de, te ni ka tnaa ña de nuu yau ñu'u ja oo yun, su tu
na ndute ñu'u nuu yau yun.
25 Te ni ka jinkoo de ni ka jaxe'in de, te ni ka ndakoto de ja kua'ankuei
in yukun ñayiu tatatno'o Ismael ja vajikuei de ñuu Galaad, te ka ndiso
kameyu de suja vixin vi bálsamo vi mirra, ja kua'ankuei de mavijinxiko
de ñuu Egipto.
26 Yun te jiña'a Judá nuu sava ka ñani de:
—Tu nagua ka ni'o ja vi ka'nio ñanio, te vi tayu'u tno'o ja tu ka jinio na
in ni ja'ni ña jin.
27 Gua'a ka kuu ja vi xikoi nuu tee tatatno'o Ismael, te ma vi ka'nio jin,
chi ñanio kui, te in ni yuao jin —jiña'a de.
Te ni ka jinkuaan ini ñani de ja siun ni ka'an de.
28 Te nuu ni ka ya'a tee tatatno'o Madián, tee ka kuu arrieru, te ni ka
ndatau ña ñani José jin yau ñu'u yun, te ni ka xiko de jin nuu tee tatatno'o
Ismael, te ni ka tniuya'u tee yun oko xu'un kaa ja kuu plata ja ja'i, te ni ka
jaka de José kua'in ñuu Egipto.
29 Te nuu ni ndajino Rubén, te ni jini de ja tu ka na José inee nuu yau
ñu'u yun, te ni ndata de sa'un ni'nu de, ja tna'u ini de.
30 Te ni ja'an de nuu ka oo sava ka ñani de, te jiña'a de:
—Tu ka na José inee, te vitna, ¿nagua kuu ja sa'a san? —jiña'a de.
31 Yun te ni ka ki'in de sa'un José, te ni ka ja'ni de in litu luluu, te ni ka
skanuu de niñi ti sa'uin.
32 Yun te ni ka nusia'a de sa'un ndinuu nuu teku yun nuu tata de, te ka
jiña'a de:
—Sa'un ya'a ni ka ndani'i san, te ndakuni ni vitna a sa'un José kuu axi
ña'a —ka jiña'a de.
33 Yun te ni ndakuni Jacob, te jiña'a de:
—Sa'un seyii rin kuu, ndee in kiti xeen ni jaa ña jin, te ni skuechi ña ti
jin —jiña'a de.
34 Yun te ni ndata Jacob sa'un ni'nu de, te ni kekui'nu de sa'un ndayi, te
kua'a kiuu ni otna'u ini de ja ja'a seyii de.
35 Te ni ka ndakoo ndi'i seyii de vi sesi'i de ja vi ndasa'a sii ini ñai, su tu
ni jandetu de ja nduu sii ini de, te jiña'a de:
—Vi sua'a ni tna'u ini rin, te kenta rin ndee chii ñu'u nuu ka yiyu'u ndiyi
ja ndanitna'a rin jin seyii rin —jiña'a de.
Te ni onda'i tatai ja ja'i.
36 Te ni ka xiko ñayiu tatatno'o Madián jin José nuu Potifar, tee ñuu
Egipto ja netniuu nuu Faraón, ja tatnuni de nuu tee ka jito ve'e tniuu yun.

38

Ni oo se'e Judá jin janu de Tamar

1 Te kuia yun ni kusiin Judá nuu sava ka ñani de, te ni kendoo de ve'e
in tee nani Hira tee ñuu Adulam.
2 Te yun ni jini Judá sesi'i in tee ñuu Canaán ja nani Súa, te ni ka jaka
tna'a de jin ña.
3 Te ni junku'un lulu ña, te ni kaku in seyii ña, te ni ka xnani de jin Er.
4 Te ni junku'un tuku lulu ña, te ni kaku inka seyii ña, te ni ka xnani de
jin Onán.

5 Te ni junku'un tuku lulu ña, te ni kaku inka seyii ña, te ni ka xnani de
jin Sela. Te ka oo de jin ña ñuu Quezib nuu ni kakui.
6 Yun te nuu kuee ka, te ni nduku Judá ñasi'i Er seyii xtnañu'u de, ja ni
onani ña Tamar.
7 Te Er, seyii xtnañu'u yun, chi tee kue'e ni okuu de nuu Jito'o, te ni
kindee ya ja jichi ja kanda de.
8 Yun te jiña'a Judá nuu Onán:
—Vi nitna'a jin ñasi'i ndi ñani ron, te skunkuu ron nuu ña ja xiso ña
kuu ron, te na vi jinkoo ndikin tata ndi ñani ron —jiña'a de.
9 Su ja jini gua'a Onán ja ndikin tata de ja vi koo, chi masu vi ndikin tata
maa de vi kokui, yun guaa nuu ka nitna'a de jin janu de, te jati de nuu
ñu'u, nagua ja ma vi koo ndikin tata ñani de.
10 Te tu ni junkuaan ini Jito'o ja siun ni osa'a de jakue'e, te yun guaa
suni ni kindee ya ja jichi ja kanda de.
11 Te jiña'a Judá nuu janu de Tamar:
—Kuano'o ni ve'e tata ni, te kendoo nda'u kendoo kee ni ni, guaa ndee
na kua'nu seyii san Sela —jiña'a de, chi ni ndakani ini de ja kana saa suni
kuu seyii de, nagua ni ka ndo'o ñani.
Saa te kuano'o Tamar ja ni oo ña ve'e yua ña.
12 Te nuu ni ya'a kua'a kiuu, te ni ji'i sesi'i Súa ñasi'i Judá. Yun te nuu
ni nduu sii ini Judá, te ni ka kanuu de jin tna'a de Hira tee ñuu Adulam ja
ni ka jinkoto de tee ka sete ndikachi de ñuu Timnat.
13 Te ni ka kaxtno'o nuu Tamar, te ka jiña'a:
—Ya'a vaji tata xiso ni ja kanuu de ki'in de ñuu Timnat ja sete de
ndikachi de —ka jiña'a.
14 Yun te ni sama ña sa'un ni'nu ña ja ni ndoo nda'u ña, te ni jasi ña
nuu ña vi ni tniutuu ña sa'un titi maa ña, te ni jinkoo ña ye'e ñuu Enaim
yatni nuu ya'a ichi kua'an ñuu Timnat, chi ni jini ña ja makuka'nu Sela,
te tu skuaka tna'a ña tata xiso ña jin seyii de.
15 Te nuu ni jini ña Judá, te ni ndakani ini de ja ña'a xiko maa kuu ña,
chi ni chisa'u ña nuu ña.
16 Te ni kujioo de yu'u ichi yun ja ni juntna'a ña de, te jiña'a de:
—Kuandetu ni vitna na ki'on vi kondueio —jiña'a de, chi tu ni jini de ja
janu de kuu ña.
Te jiña'a ña:
—¿Nagua kuu ja taa ni ja kuandetu san vi kondueio? —jiña'a ña.
17 Te jiña'a de:
—Tetniuu san in litu luluu san ja kokuu ya'u ni —jiña'a de.
Te jiña'a ña:
—Vatu ka nuu saa, su taa ni na in ndatniuu ni guaa ndee na tetniuu ni
ya'u san —jiña'a ña.
18 Yun te jiña'a de:
—Su ¿nagua kuu ja kuini ni ja taa san? —jiña'a de.
Te jiña'a ña:
—Taa ni seyu ni vi yua'a ja yi'i jian vi yutnu nee ni jian —jiña'a ña.
Te ni jiña'a de, te ni ka jinkonduei de jin ña, te ni junku'un lulu ña.
19 Yun te ni ndakoo ña te kuano'o ña ve'e ña, te ni xtajioo ña sa'un ndesi
nuu ña, te ni ndaki'in ña sa'un ni'nu ña ja ni ndoo nda'u ña.
20 Te ni tetniuu Judá litu luluu de ja majinsia'a tna'a de tee ñuu Adulam,
nagua ja ndakan de ndatniuu ja ni ndoo jin ñasi'i yun, su tu ni nuku'un
tee yun ñasi'i yun.
21 Te ni jikan tno'o de tee ka oo yun, te jiña'a de:

—¿Ndenu oo ña'a xiko maa ja oo ña ñuu Enaim ya'a, te jinkoo ña yatni yu'u ichi ya'a? —jiña'a de.
Te ka jiña'a tee yun:
—Tu na in ña'a xiko maa oo ñuu ya'a —ka jiña'a de.
22 Yun te kuano'o de ja ni ndakaxtno'o de nuu Judá, te jiña'a de:
—Tu ni nuku'un san ña, te suni ka kachi tee ka oo ñuu yun ja tu na ama oo in ña'a xiko maa ña ñuu yun —jiña'a de.
23 Te jiña'a Judá:
—Na kendoo maa ña jin ndatniuu yun, nagua ja ma vi kuaku ndee ña ñayiu jion, chi ni tetniuu san litu san ja majinsia'a ni ti, te tu ni ndani'i ni ña —jiña'a de.
24 Te nuu ni jino nuu uni yoo, te ni ka kaxtno'o nuu Judá, te ka jiña'a:
—Janu ni Tamar, chi ni chitna'a ña jin inka teyii, te ni junku'un lulu ña ja siun ni sa'a ña —ka jiña'a.
Te jiña'a Judá:
—Vi kene'e ni ña, te vi teñu'u ni ña —jiña'a de.
25 Su nuu ni ka kene'e ña ñayiu jin ña, te ni tetniuu ña ja vi ka'an nuu tata xiso ña, te jiña'a ña:
—Tee xiin ndatniuu ya'a kuu tee ni sa'a se'e san.
Te suni jiña'a ka ña:
—Te vi kondia'a gua'a ni vitna ndee tee xiin seyu vi yua'a jayi'i ya'a vi yutnu nee, ka kuu ya'a —jiña'a ña.
26 Yun te ni ndakuni maa Judá, te jiña'a de:
—Ña'a gua'a ka kuu ña'a ya'a saa maa san, chi chia tu ni jiña'a san seyii san Sela ja kuaka tna'a jin ña guaa ni sa'a ña siun —jiña'a de.
Te tu ni ka nitna'a sa'un ka de jin ña.
27 Te nuu ni jino kiuu ja kaku lulu ña, te kuati ka kuu suchi ka ñu'u chii ña.
28 Te nuu ni tuu ña ja vi kakui, te in suchi yun ni kene'i in nda'i, te ni tnii ña'a tatna yun nda'i, te ni ju'ni ña in yua'a kua'a, te ni ka'an ña:
—Suchi ya'a kuu suchi ni kaku xtnañu'u ka.
29 Su ni ndachi'i tukui nda'i, te xtnañu'u ka ñani ni kaku, te jiña'a ña:
—¡Nase nde'e ni june ron ichi!
Te ni xnani ña jin Fares.*
30 Yun te saa ni kaku ñani suchi nu'ni yua'a kua'a nda'i, te ni xnani ña jin Zara.†

39

Ni jio'o ña ñasi'i Potifar jin José

1 Yun te ni jino José Egipto, te ni ndaki'in ña Potifar, tee netniuu nuu Faraón ja tatnuni de nuu tee ka jito ve'e tniuu yun, ni ndaki'in ña de jin nuu tee tatatno'o Ismael ja ni ka jinsia'a ña de jin ñuu yun.
2 Su oo Jito'o jin José, te ni chindee ni chituu ña ya jin ja ni kee gua'i ni oi ve'e lamui tee Egipto yun.
3 Te ni jini lamu yun ja oo Jito'o jin José, te ndi'i tniuu ni osa'i ni okee gua'a, chi ni chindee ni chituu ña ya jin.
4 Saa te ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña de jin, te ni chitniuu ña de jin ja kotatnuni nuu ve'e de, te ni xndoo de nuu nda'i ndi'i nagua neva'a de.

* **38:29 38:29** Fares, kei ka'an: june ichi. † **38:30 38:30** Zara, kei ka'an: ja ye'e.

5 Te vi guaa ndee nuu ni chitniuu ña de jin ja kotatnuni nuu ve'e de, te
ndi'i nagua neva'a tee Egipto yun ni sa'a vii sa'a va'a Jito'o ja ja'a José, te
ni chindee ni chituu ña ya jin ndi'i nagua oo nuu ve'e de vi nagua jitu de
nuu ñunde'i de.
6 Te ni xndoo lamu yun ndi'i ja neva'a de nuu nda'a José, te tu nagua ni
ondi'ni sa'un ka de, chi vi nani ja ni ojaa de. Te José, chi luu ndeva'a ni
ojitoi, te gua'a ni ona'i.

7 Te nuu kuee ka, te ni jio'o ña ñasi'i lamu yun jin José, te jiña'a ña:

—Ne'e na vi kusuon.

8 Te tu ni jandetui, te jiña'i nuu ñasi'i lamui yun:

—Tu ndi'ni jito'o san nagua kuu ja oo ve'e de, chi oo san, te ndi'i ni
xndoo de nuu nda'a san.
9 Te tu na in kuu ka'nu ka saa sein ve'e ya'a, te tu na in guaa ni sa'a
siin de, chi maintno'o maa ni ja kuu ni ñasi'i de, ma kuu sa'a san jakue'e
ndeva'a ya'a, te sa'a san yika kuechi nuu ia Dios —jiña'i.

10 Te vi ndi kiuu ndi kiuu ni oka'an ña jin José, su tu ni jandetui ja vi
jinkotui jin ña, axi ja vi koi jin ña.
11 Su in kiuu ni ndiuu José ve'e yun ja satniui, te tu na ndee in tee ka
satniuu yun oo ini ve'e yun.
12 Yun te ni kakuiko ña sa'uin, te jiña'a ña:

—Ne'e na vi kusuon.

Su yun te ni xndoi sa'uin nuu nda'a ña, te ni jinoi ni kei ndee ye'e.
13 Te nuu ni jini ña ja ni xndoi sa'uin nuu nda'a ña, te ni jinoi kua'in
ndee ye'e,
14 yun te ni kana ña jin tee ka satniuu ve'e ña, te jiña'a ña:

—Vi kondia'a ja ni ka kisia'a in suchi tatatno'o hebreo ja sa'a ne'e ñai
jion. Ni kei nuu oo rin ja kusuin jin rin, te ni kana jaa rin.
15 Te nuu ni jini ja kana ko'o rin, te vi ni xndoi sa'uin nuu rin ya'a, te ni
jinoi ni kei kua'in —jiña'a ña.

16 Te vi ni jakin ña sa'un José xiin nuu oo ña guaa ndee nuu ni ndajino
yii ña ve'e ña.
17 Yun te vi suni saa ni ni ka'an ña, te jiña'a ña:

—Suchi jinokuechi ve'o ja kuu tatatno'o hebreo ja ni kisia'a ni, ni kii
nuu oo san ja sa'a ne'e ñai.
18 Te nuu ni jini ja ni kana jaa san, te ni xndoi sa'uin nuu oo san, te kana
kunui kua'in ndee ye'e yun —jiña'a ña.

19 Te nuu ni jini lamu José yun ja siun ka'an ñasi'i de siki José ja sia'a
kaa ja ni sa'a ña suchi jinokuechi nuu de, te ni kiti ini de.
20 Te ni kakuiko ña lamu yun jin José, te ni jasi ña de vekaa nuu ka yi'i
tee ja ni jasi ña rey, te yun ni ondesi vekaa yun.

21 Su Jito'o, chi oo ya jin José, te ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña ya. Yun
te ni sa'a ya ja ni junkuaan ini tee tatnuni nuu tee ka yi'i vekaa yun ja sa'a
José.
22 Te ni xndendoo tee tatnuni yun nuu nda'a José ja na kotoi ndi'i tee
ka yi'i vekaa yun. Te ndi'i na tniuu ni ka osa'a ini vekaa yun te José ni
otatnuni.
23 Te tu ni okiunduu tee tatnuni vekaa yun ja sa'a de na in tniuu, chi ni
ojito maa José, chi ni oo Jito'o jin, te ndi'i tniuu ja ni osa'i ni okee gua'a,
chi Jito'o ni ochindee ni ochituu ña jin.

40

Ni kaxtno'o José naxa kei ka'an uu jani

1 Te nuu ni ya'a ndi'i ya'a, te in kiuu ni ka sa'a uu tee ka jinokuechi nuu
rey Egipto in kuechi, in de kuu tee sava'a ja ji'i rey, te inka de kuu tee sa'a
xtaa vixin maa rey yun.
2 Te ni kiti ini rey Faraón yun nuu nduu de, nuu tee tatnuni ja ka sava'a
ja ji'i Faraón vi nuu tee tatnuni ja ka sa'a xtaa vixin yun,
3 te ni jasi ña de vekaa ja oo ve'e tee tatnuni nuu tee ka jito ve'e tniuu
yun, vekaa nuu ndesi José.
4 Te tee tatnuni nuu tee ka jito ve'e tniuu ni skuiso siki ña de jin José ja
kokotoi nduu tee yun. Te yun ni ka oi jin tee yun kua'a kiuu.
5 Te nduu tee sava'a ja ji'i Faraón vi tee sa'a xtaa vixin maa Faraón Egipto
yun ja ka oo jin ini vekaa yun, ni ka oneva'a de in jani in ni jakuaa yun,
te siin siin kei in in jani yun.
6 Te nuu ni jino José inka ne'e yun ja majinkoto ñai, te ni jini nuu de ja
ka kusuchi ini de.
7 Te ni jikan tno'o ñai jin tee yun, chi in ni vekaa ni ka yi'i ja oo ve'e
jito'i, te jiña'i:
—¿Nau ja ka kusuchi ini ni vitna?
8 Te ka jiña'a de:
—Ni ka oneva'a rin in in nuu jani, te tu na in jinkui'nu ini naxa kei —ka
jiña'a de.
Yun te jiña'a José:
—Maa Dios kuu ia jinkui'nu ini naxa kei. Vitna te vi ndakani ni naxa ni
ka jani ni nuu saa —jiña'i.
9 Yun te ni ndakani tee tatnuni nuu ka sava'a ja ji'i Faraón nuu José, te
jiña'a de:
—Ni jani rin ja ni jini rin in tnu uva nukuiin tnu nuu rin,
10 te nuu tnu uva yun ni kana uni nda'a tnu, te vi na ndandixin, te jaa
ita, te ka jichi maa uva yun.
11 Te vi nee rin vasu Faraón, te vi ja'nde rin uva yun, te ju'ni rin ti nuu
vasu de, te vi jin nda'a maa rin jiña'a rin vasu yun nuu Faraón, ni jani rin
—jiña'a de.
12 Te jiña'a José:
—Sua'a kei jani ja ni jani ni: ndi uni nda'a tnu uva yun kuu uni kiuu,
13 te nuu uni kiuu, te ndakanka'an ña Faraón jin ni, te ndajiokuiin ni
nuu tniuu ni osa'a ni, te kuña'a ni vasu ja ji'i Faraón nuu nda'a de, nagua
ni osa'a ni ama ka nuu ni ojiña'a ni vasu ja ni oji'i de.
14 Su konana'a ña ni nuu ndajiokuiin ni ja ndasatniuu sii ini ni, te
jikanta'u san ja kunda'u ini ña ni jin san, te ka'an ni'nu ni ja ja'a san
nuu Faraón ja na kene'e ña de vekaa ya'a.
15 Chi ni ka su'u ña jin san nuu ñayiu ka kuu tatatno'o san hebreo, te ni
tu sa'un na jakue'e sa'a san ya'a ja vi kokasi ña de vekaa jin san —jiña'i.
16 Te nuu ni jini tee tatnuni nuu tee ka sa'a xtaa vixin ja in javii java'a
kei jani yun, te jiña'a de nuu José:
—Suni ru'un, chi ni jani rin ja ni jini rin uni chika kueli ñu'u xtaa vixin
ja yoxnee xini rin.
17 Te chika yoxnee sukun ka yun ka ñu'u ndinuu ndi ndujin nuu xtaa
vixin ja kaa Faraón, te ni ka jaa kiti ndagua ja ñu'u nuu chika yoxnee xini
rin yun —jiña'a de.
18 Yun te jiña'a José:

—Sua'a kei jani ja ni jani ni yun: ndi uni chika kueli yun kuu uni kiuu.
19 Te nuu uni kiuu, te ka'nde Faraón yiki xini ni, te tatnuni de vi katakaa
ña jin ni, te vi kaa kiti ndagua kuñu ni —jiña'i.
20 Te nuu uni kiuu, te ni nuku'un viko Faraón, te ni sa'a de viko nuu ni
ndaxtutu de ndi'i tee ka jinokuechi nuu de. Te nuu ni ka ndututu de yun
ni ndakanka'an de uu tee ni chi'i de vekaa, tee tatnuni nuu tee ka sava'a
ja ji'i de vi tee tatnuni nuu tee ka sa'a xtaa vixin, te ni kene'e ña de.
21 Te ni ndakuña'a de tniuu nuu tee tatnuni nuu tee ka sava'a ja ji'i de,
te ni jiña'a tee yun vasu nuu nda'a maa de.
22 Su ni jatakaa de tee tatnuni nuu tee ka sa'a xtaa vixin, nagua ni ka'an
José ja kei jani yun.
23 Su tee tatnuni nuu tee ka sava'a ja ji'i Faraón, chi tu ni ndaka'an sa'un
ka ña de jin José, chi ni naa ini ña de.

41

Ni kaxtno'o José naxa kei jani ni jani Faraón

1 Te nuu kuee ka ja ni ya'a uu kuia, te ni oneva'a Faraón in jani. Ni jini
de ja oo de yu'u yute Nilo,
2 te yute yun ni kanakuei uja isndiki si'i ja luu ndeva'a ka na'a ti vi inu
ndatnu ti, te ni ka jinkondee ti ka jaa ti ne'u yuku yun.
3 Te yata kua'ankuei ti yun te ni kanakuei ka uja ti nuu yute yun kiti ka
kuu xixii ka kuu ti vi tne'e ka na'a ti, te ni ka jinkuiin ti yatni nuu ka oo
kiti ka na'a luu yu'u yute yun.
4 Te ni ka jaa ña kiti ni ka kuu xixii vi tne'e ka na'a ti jin ndi uja kiti ka
na'a luu yun vi inu ndatnu ti, ni jani Faraón, te ni ndoto de.
5 Yun te ni ndakusun tuku de, te jichi kuu uu ni jani de ja uja yoko triu ka
yi'i chitu chitu vi luu ndeva'a ka na'a ja mavikua'nu nuu invaa ni tnundoo.
6 Yata yun te ni kanakuei ka uja yoko triu ni ka yichi yichi ni ja ni teñu'u
ña tachi jinki'i ichi kana nikandii.
7 Te ndi uja yoko triu ja ni ka yichi yichi yun ni ka jaa ña jin ndi uja
yoko triu ndatnu vi ka yi'i chitu yun. Te ni ndoto Faraón te ni jini de ja
jani kuu.
8 Te nuu ni ndakoo Faraón nuu ne'e sua'a, te ndi'ni ndeva'a de na jani
kuu, te ni kana de ndi'i tee ka jitotnuni maa Egipto vi tee ndichi, te ni
ndakani Faraón ja ni jani de, su tu sa'un na in ni jinkui'nu ini naxa kei ja
ni jani de yun.
9 Yun te ni ka'an tee tatnuni nuu tee ka sava'a ja ji'i Faraón, te jiña'a de
nuu Faraón:
—Tata rey, kuini san ja ka'an san jaya'a jatuku san.
10 Na ni kiti ini maa jito'o san nuu san ja ka jinokuechi san nuu ni, te ni
jasi ña ni vekaa ja oo ve'e tee tatnuni nuu tee ka jito ve'e tniuu ya'a, maa
san vi tee ni otatnuni nuu tee ka sa'a xtaa vixin.
11 Te tee yun vi maa san ni ka oneva'a san in in nuu jani in ni jakuaa, te
in in jani yun oo ja kee mamai.
12 Te yun ni ka yi'i san jin in suchi kuechi tatatno'o hebreo suchi
jinokuechi nuu tee tatnuni nuu tee ka jito ve'e tniuu ya'a, te ni ka ndakani
san nui, te ni ka'in naxa kei jani ja ni ka jani in in san.
13 Te vi jandaa ja nagua ni ka'in yun saa ni kuu, chi ni ndataa ni tniuu
sa'a maa san, te inka de ni tatnuni ni ja ni ka jatakaa ña —jiña'a de.
14 Yun te ni kana ña Faraón jin José, te ñama kuiti ni ka kene'e ña jin
vekaa yun, te ni ndasetei vi ni ndasamai sa'uin, te saa ni jinoi nuu Faraón.

15 Te jiña'a Faraón nuu José:

—Ni oneva'a rin in jani, te tu sa'un na in jinkui'nu ini naxa kei, su jini so'o rin ja ka ka'an ja roon, chi nuu nini ron in jani, te jinkui'nu ini ron naxa kei —jiña'a de.

16 Yun te jiña'a José nuu Faraón:

—Masu maa san kuu ja jinkui'nu ini, chi Dios kuu ia kaxtno'o naxa koo gua'a ni jin jani ni —jiña'i.

17 Yun te jiña'a Faraón nuu José:

—Ni jani rin ja oo rin yu'u yute Nilo,

18 te yute yun ni kanakuei uja isndiki si'i, kiti inu ndatnu ndeva'a, te luu ka na'a ti, te ni ka jinkondee ti ka jaa ti ne'u yuku yun.

19 Te yata kua'ankuei ti yun, te ni kanakuei ka uja kiti ni ka kuu xixii vi tne'e ndeva'a ka na'a ti, ja vi ni in kiuu tu na ndee jini rin kiti ka na'a tnetne'e yun nii Egipto.

20 Te kiti ni ka kuu xixii vi tne'e ka ndaa ti yun, ni ka jaa ña ti jin isndiki si'i ja ni ka jinonta xtnañu'u kiti inu ndatnu yun.

21 Te nuu ni ka jaa ña kiti ni ka kuu xixii yun, te vi ni ja tu ka na'a sa'un ti ja ni ka jaa ña ti, chi vi saa ni ni ka kuu xii ti, nagua ka ndaa ti jaxtnañu'u. Te ni ndoto rin.

22 ’Te suni jani rin ja uja yoko triu mavikua'nu nuu invaa ni tnundoo, te ka yi'i chitu chitu vi luu ndeva'a ka na'a.

23 Te inka uja yoko triu ja ni ka yichi yichi ni ja ni teñu'u ña tachi jinki'i ichi kana nikandii.

24 Te yoko triu ja ni ka yichi yichi yun ni ka jaa ña jin ndi uja yoko triu ka na'a luu yun. Te ja ni ndakani rin nuu tee ka jitotnuni, su tu na in jinkui'nu ini naxa kei ja vi ndakaxtno'o nuu rin —jiña'a de.

25 Yun te jiña'a José nuu Faraón:

—Jani ni jani ni, chi in ni jani kuu, ia Dios ni xne'e nuu ni nagua kuu ja sa'a ya.

26 Te ndi uja isndiki si'i ja ka na'a luu yun, kuu uja kuia, te uja yoko triu ja ka na'a luu yun, kuu uja kuia. Te jani yun, chi in ni kei ka'an.

27 Te suni ndi uja isndiki si'i ja ni ka kuu xii yun vi tne'e ka na'a ti ja ka ndikin ña jin kiti ndatnu yun, kuu uja kuia, te ndi uja yoko triu ja ni ka yichi yichi ja ni teñu'u ña tachi jinki'i ichi kana nikandii, kuu uja kuia ja koo tnundo'o soko.

28 Te ya'a kuu ja ka'an san nuu ni, vi tata Faraón, chi nagua kuu ja kuini Dios ja sa'a ya, te ni xne'e ya nuu ni.

29 Te ya'a vaji uja kuia ja kuva'a ndeva'a nii nuu ñunde'i Egipto.

30 Te nuu ya'a kuia yun, te ndikin tuku uja kuia ja koo tnundo'o soko, te vi naa ini ñayiu ja ni kuva'a nuu ñunde'i Egipto, chi koo tnundo'o soko nii nuu ñu'u.

31 Te ma vi kuni ka ñayiu ja kuva'a nuu ñunde'i ja ja'a tnundo'o soko yun, chi ndakui ndeva'a koo.

32 Te ja siun uu jichi ni jani ni, vi tata Faraón, kuu ja jinkui'nu inio ja oo ndaa kuiti nuu ia Dios, te ñama skunkuu ya ja sa'a ya.

33 Vitna te xteku ña san ja kosa'a tua'a ni. Nduku ni in tee ni'nu ini vi ndichi de ja na koto de nuu ñunde'i Egipto.

34 Sua'a sa'a ni, vi tata Faraón: Tau ni tee vi kotatnuni in in ñuu tnii Egipto, te xnuu ni de ja na vi ndaxtutu de oko ja in ciento nagua kee nuu ñunde'i Egipto ndi uja kuia ja kuva'a yun.

35 Te na vi xtutu de ja vi kokaa ñayiu ndi'i kuia gua'a ja vaji yun, te na
vi ndaxtutu de triu te tatnuni ni ja na vi tava'a de nagua ja vi ni'i ñayiu
in in ñuu ja vi kokai.
36 Te na koo nuu ku'un va'i ja vi kokaa ñayiu ñuu tnii Egipto ya'a, nagua
ndi uja kuia ja koo tnundo'o soko, te ma vi kuu ñayiu Egipto soko —jiña'i.

Ni kenta José ja tatnuni nuu ñuu Egipto

37 Te ni ka junkuaan ini Faraón vi tee ka jinokuechi nuu de, ja siun jiña'a
José.
38 Yun te jiña'a Faraón nuu tee ka jinokuechi nuu de:
—¿Ndenu vi ni'i kao in tee na kuinio suchi ya'a ja oo Espíritu ia Dios
anui? —jiña'a de.
39 Te jiña'a Faraón nuu José:
—Ja siun ia Dios ni kaxtno'o ndi'i nuu ron, te tu na tee jinkui'nu ini ni
tee ndichi na kuinio maa ron.
40 Te maa ron guaa kotatnuni nuu ve'e rin, te ndi'i ñayiu ñuu rin vi
koskunkuu tno'o ja tatnuni ron, te maintno'o nuu mesa ve'e tniuu guaa
kuu ka'nu ka rin nuu ron.
41 Te suni jiña'a ka Faraón nuu José:
—Vitna te tau ña rin ja konetniuu ron nuu ndi'i ñayiu ñuu rin Egipto
—jiña'a de.
42 Yun te ni tau Faraón xe'e de nuu ndee seyu ja ñu'u nda'a de, te tnaa
de nda'a José, te ni tatnuni de ni ka skui'nu ña jin José in sa'un vii ndeva'a,
te ni ka tnaa in ja ñu'u sukuin nuu ka yi'i kaa vii ndeva'a ja kuu oro.
43 Te ni ka skaa ña jin nuu carreta kuu uu maa Faraón, te ni ka jiondita
de jin, te ni ka kana de ja chitniuu ña Faraón, ja ndi'i ñayiu vi ka'nu jiti
nui. Saa ni kuu ja ni chitniuu ña Faraón jin José, te ni kendoi ja tatnuni
nuu ñayiu ñuu Egipto.
44 Te jiña'a Faraón nuu José:
—Maa rin kuu Faraón, su nuu ja masu maa ron tatnuni, te tu nagua vi
sa'a ñayiu ka oo nii nii ñuu ja tnii Egipto —jiña'a de.
45 Te ni xnani ña Faraón jin José Zafnat-panea,* te ni skuaka tna'a ña de
jin in suchi si'i nani Asenat, sesi'i tee nani Potifera, sutu oo ñuu On. Te ni
kee José ja ni jiondita de nii ñuu ja tnii Egipto.
46 Ja oo José oko uxi kuia na ni ja'an de nuu rey Faraón ja tatnuni nuu
Egipto. Yun te ni kee José nuu Faraón, te ni jiondita de nii ñuu ja tnii
Egipto.
47 Te ndi uja kuia yun ni kuva'a ndeva'a nuu ñunde'i.
48 Te ni ndaxtutu José ndi'i ja ni kee nuu ñunde'i ndi uja kuia ja kuva'a
nuu ñunde'i Egipto, te ni tava'a de ja ni kee nuu ñunde'i in in maa ñuu.
49 Ni ndaxtutu de triu na kuinio ñuti yu'u ndute mar, kua'a ndeva'a ja
tu na in kundee ka'u, chi tu kentakuei ka de ja vi ka'u de.
50 Te ama ka ja kitna'a kuia xtnañu'u tnundo'o soko, te ni ka jinkoo uu
seyii José jin ñasi'i de Asenat, sesi'i tee nani Potifera, sutu oo ñuu On.
51 Te ni xnani José seyii xtnañu'u de Manasés,† chi ni kachi de:
—Ia Dios ni sa'a ja ni naa inio ndi'i tniuu ni osa'o vi ñayiu ve'e tatao.
52 Te suchi kuu uu ni xnani de Efraín,‡ chi ni kachi de:
—Ia Dios ni sa'a ja ni jinkoo ndikin tatao ñuu nuu ni tna'o tnundo'o.
53 Saa te ni ya'a uja kuia ja ni okuva'a ndeva'a nuu ñunde'i Egipto.

---

* **41:45 41:45** Zafnat-panea, kei ka'an: tee xtuu ja oo yu'u. † **41:51 41:51** Manasés, kei ka'an: sa'a ja ndunaa ini. ‡ **41:52 41:52** Efraín, kei ka'an: ja jinkoo ndikin tata.

54 Te ni jinkondee ja vaji uja kuia tnundo'o soko, nagua ja ni ka'an José,
te ni oo tnundo'o soko nuu ndi'i sava ka ñuu na'nu, su nii ñuu ja tnii
Egipto, chi ni oo xtaa vixin ka jaa ñayiu.
55 Te nuu ni kenta soko yun nii ñuu ja tnii Egipto, yun te ni ka ka'an
nda'u ñayiu ñuu nuu Faraón ja ka jikain ja vi kai. Te jiña'a Faraón nuu
ndi'i ñayiu yun:
—Kua'ankuei nuu José te vi sa'a ron nagua kuu ja kachi maa de —jiña'a
de.
56 Te soko yun, chi vi nii nuu ñuu ni oo. Yun te ni june José ndi'i saka
triu nuu ka ñu'u va'i, te ni xiko de nuu ñayiu Egipto, chi ka'nu ndeva'a
kuu soko ja ni oo ñuu yun.
57 Te ndi'i ñayiu sava ka ñuu ni ja'ankuei nuu José ja ni ka jain triu ja
vi kokai, chi vi nii ñuu nii teyu ni oo ndeva'a soko yun.

42

Ni jinokuei ñani José ja vi kuaan de triu Egipto

1 Te nuu ni jini Jacob ja oo triu Egipto, te jiña'a de nuu seyii de:
—¿Nau ja saa ka ndakondia'a nuu tnatna'a in in ni ron?
2 Te jini so'o rin ja oo ja kotekuo Egipto. Kua'ankuei te vi kuaan ron joo
ja na vi kokao nagua ja ma vi kuo —jiña'a de.
3 Te ni ja'ankuei uxi ñani José Egipto ja vi kuaan de triu.
4 Su tu ni tetniuu ña Jacob jin Benjamín ñani José ja ki'inkuei jin sava
ka ñani, chi ni ndakani ini de ja kana saa nagua kokuu ichi ki'inkuei.
5 Yun te ni ja'ankuei seyii Israel ne'u sava ka ñayiu ja vi kuaan de triu,
chi ni oo soko nii ñuu Canaán.
6 Te José ni okuu jito'o ndi'i ñayiu ñuu yun, te suu de kuu tee oxiko triu
nuu ndi'i ñayiu ñuu yun. Te nuu ni jinokuei ñani José, te ni ka jinkindei
de ndee nuu ñu'u.
7 Te nuu ni jini ña José jin ñani de, te vini ni ndakuni ña de, su ni sa'a
ni ka de ja tu jini ña de, te ni ka'an ni'i ndeva'a de, te jiña'a de:
—¿Ndenu vajikuei ni?
Te ka jiña'a tee yun:
—Ñuu Canaán vajikuei san ja vi kuaan san joo triu vi kokaa san —ka
jiña'a de.
8 José, chi ni ndakuni de ñani de, su maa tee yun, chi tu ni ka ndakuni
ña de.
9 Yun te ni ndakanka'an José jani ni jani de ndee ama ka siki ñani de, te
jiña'a de:
—Tee ka sa'a vijin ka kuu ni, chi vajikuei ni ja ka ndia'a ni naxa ka oo
san ñuu san —jiña'a de.
10 Te ka jiña'a tee yun:
—Ña'a, vi jito'o san, chi maa san ja ka jinokuechi san nuu ni, vajikuei
san ja vi kuaan san joo ja vi kokaa san.
11 Te in ni yua ndi'i san, ñayiu ndaa ka kuu san ja ka jinokuechi san nuu
ni, te tu na ama ka kuu san ñayiu vi kosa'a vijin —ka jiña'a de.
12 Su jiña'a José:
—Ña'a, chi nani vajikuei ni ja ka ndia'a ni naxa ka oo san ñuu san kuu
ja vajikuei ni —jiña'a de.
13 Te ka jiña'a tee yun:

—Maa san ja ka jinokuechi san nuu ni, chi uxi uu ñani san ka kuu seyii invaa ni tee ñuu Canaán. Te suchi xetnu ni kendoi jin tata yua san, te inka kai, chi tu ka jini san a teku kai —ka jiña'a de.
14 Te jiña'a José:
—Su yun kuu ja ka'an san ja vi jandaa ja vajikuei ni nani ka sa'a vijin ni.
15 Te yun guaa koto tnuni ña san. Te kee yu'u san jin sivi Faraón ja ma kuu ndekuei ni ñuu ya'a, chi vi guaa ndee na kii inka ñani xetnu ni.
16 Te vi ndatetniuu tna'a ni ndee in ni no'o nukuaka ñani xetnu ni, te sava ka ni vi kendoo vekaa, chi jin tno'o ka ka'an maa ni kuu ja koto tnuni ña san a ka ka'an ndaa ni. Te nuu ja masu inu ndija ni, te kee yu'u san jin sivi Faraón ja nani ka sa'a vijin ni —jiña'a de.
17 Yun te ni jasi ña de jin ndi'i tee yun uni kiuu.
18 Te nuu ni jino uni kiuu, te jiña'a José:
—Sein, chi yu'u ni'nu san ia Dios guaa sua'a vi sa'a ni, te vi koteku ni.
19 Nuu ja ñayiu ndaa ka kuu ni, te kendoo invaa ni ñani ni vekaa nuu ni ka oo ni yun, te sava ka ni vi nusia'a triu ja vi kokaa ñayiu ve'e ni ja ma vi kui soko.
20 Su kikuei ni jin ñani xetnu ni nagua ja kuni san ja ka ka'an ndaa ni, te ma vi kuu ni —jiña'a de.
Te saa ni ka sa'a tee yun.
21 Te ka ndatno'o tna'a de:
—Vi ja ndaa kuu ja ka tavi kuechio siki ñanio, chi ni ka jinio ja nda'u ndeva'a sa'i nuu jikanta'ui ja vi kunda'u inio jin, te tu ni ka oninio tno'o ni ka'in. Yun guaa vaji tnundo'o ya'a ja ka tna'o —ka kachi de.
22 Yun te jiña'a Rubén:
—Su ni ka'an san ja ma vi sa'a ni jakue'e jin ñanio, te tu ni ka onini ni, te vitna te ka tniuya'uo ja ja'i —jiña'a de.
23 Su tu ni ka jini de ja junkui'nu ini José tno'o ka ndatno'o de, chi ni oo tee ka'an uu sa'an ja ndakaxtno'o de nuu José vi nuu ñani de naxa ka ka'an de.
24 Te ni kusiin José nuu ka oo de, te ni nda'i de. Yun te saa ni ndajino de nuu ka oo tee yun, te ni ka'an de, te vi jin nuu sava ka tee yun, te ni kakuiko de Simeón, te ni ju'ni ña de.
25 Yun te ni tatnuni José nuu tee ka jinokuechi nuu de ja na vi chitu de triu itni ka nee ñani de yun, te na vi ndaku'ni de xu'un ñani de yu'u in in itni ja ka nee de yun, te na vi kuña'a de ja vi kokaa ñani de yun ichi no'okuei de, te saa ni ka sa'a de jin ñani de yun.
26 Te ni ka skuiso ñani de yun mentu de triu, te kuano'okuei de.
27 Su nuu ni ka ndoo de in ve'e nuu ka nu'ni kiti, te ni june in de yu'u itni ja kuña'a de ja vi kaa mentu de, te ni jini de xu'un de ja nu'ni yu'u itni yun.
28 Te jiña'a de nuu sava ka ñani de:
—Ni ka ndajione'e de xu'un san, te ya'a ka ñu'u yu'u itni san —jiña'a de.
Yun te vi nasaa de ni ka yu'u de, te vi sua'a ka kanta anu de, te ka ndatno'o tna'a de:
—¿Nagua kuu ya'a ja sia'a sa'a ña ia Dios? —ka kachi de.
29 Te nuu ni ndajinokuei de ñuu Canaán, te ni ka ndakani ndi'i de nuu tata de Jacob naxa ni ka ndo'o de, te ka jiña'a de:
30 —Tee kuu jito'o ñayiu ñuu yun, ni ka'an ni'i ndeva'a de jin ndi'i san, te ni kachi de ja nani kua'ankuei san ja ka sa'a vijin san ñuu yun.

31 Te ka jiña'a san nuu de ja tee ndaa ka kuu san, te tu na ama ka ka
kuu san tee ka sa'a vijin.
32 Te uxi uu ñani san ka kuu nuu tata yua san, su in ñani san, chi tu ka
jini san a teku kai, te inka suchi xetnu, chi ni kendoi vitna jin tata san ñuu
Canaán, ka jiña'a san.
33 Yun te kachi tee kuu jito'o ñayiu ñuu yun: "Nuu saa te sua'a guaa
kuni san ja teyii ndaa ka kuu ni, guaa vi xndoo ni ndee in ñani ni, te vi
ki'in ni triu ja vi kokaa ñayiu ve'e ni ja ma vi kui soko, te kua'ankuei ni
mavinusia'a ni.
34 Su kikuei ni jin ñani xetnu ni, nagua ja kukanu ini san ja tee ndaa ka
kuu ni, te masu vajikuei ni ja ka sa'a vijin ni, saa te ndataa san ñani ni.
Saa te kuu kikuei maa ni ja vi kuaan ni vi vi xiko ni nuu ñuu ya'a", kachi
de —ka jiña'a de nuu tata de.
35 Su nuu ni kakuei de itni triu de, te ni ka jini de xu'un mamaa de ja ka
nu'ni yu'u itni triu de, te ja siun ni ka jini de jin tata de xu'un yun ja ka
ndikin, guaa ni ka yu'u ndeva'a de.
36 Yun te jiña'a tata de Jacob:
—Maa ron chi nino'o ni ja ka kindee ron seyii rin. José, chi tu ndee
ndenta kai, te suni saa ni Simeón na jiniu a ndenta ka de, te suni ka
kuini ron ja ki'inkuei ron jin Benjamín vitna, te siki maa rin vaji ndi'i
ya'a —jiña'a de.
37 Te ni ka'an Rubén jin tata de, te jiña'a de:
—Ka'ni maa ni nduu seyii san nuu ja ma ndajiokuiin san jin ñani xetnu
san. Te xndendoo ni jin nuu nda'a maa san, te na ndajiokuiin san jin nuu
ni —jiña'a de.
38 Te jiña'a Jacob:
—Ma kuandetu rin ja ki'inkuei ron jin seyii rin, chi ja ni ji'i ñani, te
maintno'o ni kai kendoo, te nuu ja na in tnundo'o na kokuu ichi ki'inkuei
ron, te vi kotavi kuechi ña ron ja kuu rin jin tno'o suchi ini, chi ja
makunija'nu rin —jiña'a de.

43

Ni jinokuei ñani José jin Benjamín Egipto

1 Te nii ñuu oo ndeva'a tnundo'o soko,
2 te nuu ni ndi'i triu ja ni ka jaa de ja ni ka jinki'in de Egipto, te jiña'a
tata de:
—Kua'ankuei tuku te vi kuaan ron joo ja vi kokao —jiña'a de.
3 Te ni ka'an Judá, jiña'a de:
—Ni ka'an kaji tee yun ja vi ma kuni nuu ka ña de ja ki'inkuei san nuu
ja tu na ñani san ki'inkuei jin san.
4 Su nuu ja tetniuu ni ñani san Benjamín ja ki'inkuei san jin, saa te kuu
ja ki'inkuei san, te vi kuaan san joo ja vi kokao.
5 Su nuu ja ma tetniuu ni jin, te ma kuu ja ki'inkuei san, chi vi ni ka'an
kaji tee yun ja vi ma kuni nuu ka ña de ja ki'inkuei san nuu ja tu na ñani
san kua'ankuei jin san.
6 Yun te jiña'a Israel:
—¿Nau ja ni ka sa'a ña ron kua'a jakue'e, ja ni ka kaxtno'o ron nuu tee
yun ja oo inka ñani ron?
7 Te ka jiña'a de:
—Saa chi ni jikan tno'o ndandaa ña tee yun siki ndi'i san vi siki ñayiu
ve'e san, chi kachi de: "¿A teku ni tata ni? ¿A oo inka ñani ni?", kachi de.

Te ni ka kaxtno'o ndaa san na in in tno'o ja jikan tno'o ña de. ¿Xaan ka jini sein ja kachi tee yun: “Ja kikuei ni jin ñani ni”? —ka jiña'a de.

8 Yun te jiña'a Judá nuu tata de Israel:

—Tetniuu ni ñani xetnu san ja na ki'in maa san jin, saa te kuu ja ki'inkuei san ja vi kuaan san ja vi kokao ja ma vi kuo soko jin se'e kueli san.

9 Te maa san guaa kuiso siki san jin, te nuu maa san guaa ndakantno'o ni jin, te nuu ja ma ndajaa san jin ja ndakani san jin nuu ni, te kotavi kuechi san nuu ni nikuii nikani ni.

10 Chi nuu ja sua'a te tu ni ka junkuiin san, vaa vatu ni ja ni kuu uu jichi ka ndajiokuiin san —jiña'a de.

11 Yun te jiña'a tata de Israel:

—Su nuu ja saa kuu, te tu ka nagua kendoo. Vi ki'in ja gua'a ka ja kee nuu ñunde'i, te vi tnaa nuu itni ron joo bálsamo vi joo nduxi ñuñu vi joo suja vixin vi joo suja ugua ja kuu mirra vi nuez vi almendra ja kokuu in ja vi skuta'u ron tee yun.

12 Te vi ki'in xu'un ja ndajiokuiin nu'ni yu'u itni jian axi saa vatu ni ni ka naa ini de, te mandii xu'un jian vi suni vi kinda'a siin ka ron xu'un jian.

13 Te vi ndajiokuiin nuu tee yun kua'ankuei jin ñani xetnu ron.

14 Te maa Dios ka'nu, ja ndi'i ni ja kuu sa'a ya, na kunda'u ini ña ya jin nuu tee yun, te na siaa de ñani ron vi Benjamín ya'a, te nuu ja ski'in rin seyii rin, te saa na kokuu —jiña'a de.

15 Yun te ni ka ki'in de ja vi skuta'u de vi xu'un ja vi tniuya'u de uu jichi, te ni ka jaka de Benjamín, te kua'ankuei de jin Egipto, te ni jinokuei de nuu José.

16 Te nuu ni jini ña José jin Benjamín ja kua'ankuei jin de, te jiña'a de nuu tee jito ve'e de:

—Kuaka ni tee yun te kua'ankuei ni jin de ve'e san, te vi ka'ni ni in isndiki, te vi sava'a ni ndei, chi vi kaxe'in san jin de sau nduu —jiña'a de.

17 Te saa ni sa'a tee yun nagua ni tatnuni José, te ni jaka ña de ve'e José.

18 Yun te ni ka yu'u tee yun nuu kua'ankuei de ve'e José, te ni ka ndatno'o tna'a de:

—Ja ja'a xu'un ja ni ndajiokuiin nuu itnio na ni kikueio jaxtnañu'u kuu ja vajikueio ya'a, nagua ja kuu vi nii ini de ja junkuei de sikío, te vi kakuiko ña de jion ja vi kunukuechio jin mentuo nuu de —ni ka kachi de.

19 Te ni ka jintna'a ña de jin tee jito ve'e José, te ni ka ka'an de ye'e nuu ndiukuei ve'e yun.

20 Te ka jiña'a de:

—Maa ni, vi jito'o san, na ni kikuei san jaxtnañu'u ja vi jandaa ja vi kuaan san joo ja vi kokaa san.

21 Te nuu kuano'okuei san, te ni jinokuei san in ve'e nuu ka nu'ni kiti ja vi ndoo san. Te yun ni ka ndajin san itni san, te ka nu'ni mamaa xu'un san yu'u itni ja ka ñu'u triu san ka oo ndi'i xu'un ja ka nee san, te ni ka ndajiokuiin jin san inka jichi ka nee san vitna.

22 Te suni ka nee siin san xu'un ja vi kuaan san joo ja vi kokaa san, te tu ka jini san na ni ndatnaa xu'un san yu'u nuu itni ja ka nee san —ka jiña'a de.

23 Te jiña'a tee jito ve'e yun:

—Vi koo ni jin jamani, te ma vi koyu'u ni, chi Dios ni vi ia Dios tata yua ni, ni ndatnaa xu'un ni yu'u itni in in maa ni, chi ni tnii ndi'i san xu'un ni —jiña'a de.

Te ni kene'e de Simeón ja ni ndakuña'a ña de nuu sava ka ñani de yun.

24 Te ni jaka ña de jin tee yun ve'e José, te ni jiña'a de ndute ja ni ka
ndakate tee yun si'in de, vi ni jiña'a de ja ni ka jaa mentu tee yun.
25 Te ni ka sava'a tee yun ja vi skuta'u de José nini ja ndajino de nuu sau
nduu, chi ni ka onini de ja yun vi kaxe'in de.
26 Te nuu ni ndajino José ve'e de, te ni ka jiña'a tee yun nagua ka nee de
ja vi skuta'u ña de, te ni ka jinkindei de nuu José vi guaa ndee nuu ñu'u.
27 Yun te ni jikan tno'o José:
—¿Naxa ka kuu ni? ¿A kukueni ka oo ni?
Te suni jiña'a de:
—¿Naxa kuu tata ni? ¿A kukueni oo tee nija'nu ja ka ka'an ni saa? ¿A
teku ni de? —jiña'a de.
28 Te ka jiña'a tee yun:
—Ta'u san. Kukueni oo tata yua san, tee jinokuechi nuu ni, teku xii ka
de joo, ta'u san —ka jiña'a de, te ni ka jinkindei tuku de ja ka nee de ja
yiñu'u.
29 Te ni ndanenuu José, te ni jini de ñani de Benjamín seyii nana si'i maa
de, te jiña'a de:
—¿A suchi ya'a kuu ñani xetnu ni ja ka ka'an ni saa? —jiña'a de. Te
jiña'a de nuu suchi yun:
—Ia Dios na koto na kuni ña jin ron, vi se'e —jiña'a de.
30 Yun te ñama kuiti ni kee José ja ni nduku de ndenu nda'i de, chi vi
ndee yiki kaji de ni tna'u ini de ja ja'a ñani de, te ni ndiuu de ve'e nuu
ndatatu de, te yun ni nda'i de.
31 Yun te ni kitinuu de, te ni ndee de, te ni sa'a ndendee ni de anu de, te
jiña'a de:
—Vi tnaa ni ndei vi kao.
32 Te ni ka jiña'a siin ja kaa maa de, te suni ni ka jiña'a siin ja vi kaa
ñani de, te suni siin ni ka junkuiin ja vi kaa maa ñayiu Egipto ja ka jaa jin
de, chi ma kuu ja vi kaa in ni ñayiu Egipto xtaa jin ñayiu hebreo, chi in
jakue'e ndeva'a kuu nuu ñayiu Egipto.
33 Te ni ka jinkoo ñani José nuu de tee ka'nu ka xtnañu'u, te vi saa vi saa
ndee sandi'i ni ka suchi xetnu. Te vi ni ka sa'u kuii kuiti ini de ka ndia'a
de nuu in in de, ja siun ni jintaa yukun ña José.
34 Te ni ja'nde José ndei ja kaa maa de vi ja vi kaa ñani de, su ja kaa
Benjamín, chi vi u'un jichi kua'a ka ni jiña'a de saa nuu ndi'i ñani de. Te
ni ka jaa ni ka ji'i de vi ni ka osii ini de jin ñani de.

44

Vasu José inee nuu itni Benjamín

1 Yun te ni tatnuni José nuu tee jito ve'e de, te jiña'a de:
—Chitu ni itni ka nee tee ya'a triu nasaa ni vi kundee maa de ki'inkuei
jin de, te ndatnaa ni xu'un mamaa de yu'u itni de.
2 Te tnaa ni vasu san, vasu kaa ja kuu plata yu'u itni suchi xetnu ya'a jin
xu'un ja junku'un triui —jiña'a de.
Te ni sa'a tee yun nagua ni tatnuni José.
3 Te nuu matuu inka kiuu, te ni ka ndakuanta'u de, te ni ka ndachituu
de mentu de kuano'okuei jin de.
4 Te nuu ni ndekuei de yu'u ñuu yun ja vi chia'an ka ja vi ndujika ndeva'a
de, te jiña'a José nuu tee jito ve'e de:
—Ndakoo ni te sondikin ni tee yun, te nuu jintna'a ni de, te sua'a kuña'a
ni: “¿Nau ja ka sa'a ni jakue'e jin java'a ni ka sa'a san? ¿Te nau ja ni ka
su'u ni vasu plata jito'o san?

5 ¿Te a masu vasu ya'a ji'i jito'o san, te jin vasu ya'a jinitnuni de ja ka'an
de nagua kokuu? Jakue'e ndeva'a ni ka sa'a ni ja siun ni ka sa'a ni", kuña'a
ni —jiña'a de.
6 Te ni kee tee jito ve'e yun kua'an de, te nuu ni jintna'a ña de, te saa
jiña'a de.
7 Te ka jiña'a tee yun:
—¿Nau ja siun ka'an ni, vi jito'o san? Tu na ama ka te vi sa'a san siun,
ja ka jinokuechi san nuu ni.
8 Te ya'a vi ka nee san xu'un san ka ñu'u yu'u itni san vajikuei jin san
ndee ñuu san Canaán ja vi ndataa san. ¿Te naxa vi kosu'u san ve'e jito'o
ni plata axi oro?
9 Su nuu ja ndee san ja ka jinokuechi san nuu ni nuku'un ni vasu yun,
te vi na kuu san, te sava ka san na vi kokunukuechi san nuu ni, vi jito'o
san —ka jiña'a de.
10 Te jiña'a tee jito ve'e José:
—Nuu saa te suni vitna te na vi sa'o nagua ka ka'an maa ni. Na ni tee
xiin nuu itni ja nuku'un san vasu yun kuu tee kokunukuechi nuu san, te
sava ka ni, chi tu na kuechi vi kotavi ni —jiña'a de.
11 Yun te ñama kuiti ni ka kune'e in in de itni mamaa de ndee nuu ñu'u,
te ni ka ndajin de yu'u itni de.
12 Te ni jinkondee tee jito ve'e José ndanduku xtnañu'u de nuu itni ndee
tee jakua'a ka, te vi saa vi saa ndee sandi'i suchi xetnu, te ni nuku'un de
vasu yun nuu itni Benjamín.
13 Yun te ni ka ndata de sa'un ka ni'nu de ja ka tna'u ini de, te ni ka
ndatee de itni yata mentu de, te ni ka ndajiokuiin de ndee maa ñuu.
14 Te oo ni José ve'e de nuu ni ndajinokuei de, te ni jino Judá jin sava ka
ñani de nuu José, te ni ka jinkindei de ndee nuu ñu'u.
15 Te jiña'a José:
—¿Nau ja siun kaa ja ka sa'a ña ni? ¿A tu ka jini ni ja in tee na kuinio
sein, chi jinitnuni san? —jiña'a de.
16 Yun te jiña'a Judá:
—¿Nagua kuu ka ja vi ka'an san, vi jito'o san? ¿Nagua kuu ja vi kachi
san axi nagua kuu ja vi tee ka san? Te ia Dios ni ndaxtuu ya yika kuechi
san ja ka jinokuechi san nuu ni, vi jito'o san, te ka oo san ja vi kunukuechi
san nuu ni jin suchi xiin nuu itni ni ndenta vasu ni —jiña'a de.
17 Te jiña'a José:
—Ma kuu sa'un ja saa sa'a san, chi na ni suchi xiin nuu itni ja ni ndenta
vasu san kokuu suchi ja kunukuechi nuu san. Su maa ni, chi kuya'a
kukueni, te kuano'okuei ni nuu oo tata yua ni —jiña'a de.

Ni ka'an ni'nu Judá ja ja'a Benjamín

18 Yun te juntna'a ña Judá jin José, te jiña'a de:
—Jito'o san, jikanta'u san ja kuandetu ni na ka'an san ja jinokuechi san
nuu ni in tno'o, te tanunda'a ni konini ni joo, vi jito'o san, te ma kiti ini ni
nuu san ja jinokuechi san nuu ni, chi maa ni kuu inuu jin Faraón.
19 Ni jikan tno'o ni, vi jito'o san, nuu san ja ka jinokuechi san nuu ni, te
kachi ni: "¿A teku ni tata ni, te a oo inka ñani ni?"
20 Te ka kachi san nuu ni, vi jito'o san: "Teku ni joo tata san, su ja ni
kuu nija'nu de, te suni oo joo inka ñani xetnu ka san, suchi ni kaku nuu
ja makunija'nu tata san, te inka ñani ni kaku ji'in jin, chi ja ni ji'i, te
maintno'o ni kai kendoo nuu nduu se'e ndi nanai, te tata yuai, chi kutoo
ndeva'a ka ña de jin".

21 Te ni kachi ni nuu san ja ka jinokuechi san nuu ni: “Kikuei ni jin
nagua ja na kuni san jin”.
22 Te ka kachi san nuu jito'o san: “Ma kuu ja xndendoo suchi xetnu yun
tatai, chi nuu ja na xndendoo ñai, te kuu tatai”.
23 Te kachi ni nuu san ja ka jinokuechi san nuu ni: “Nuu ja ma kikuei ni
jin ñani xetnu ni, te vi ma kikuei uun ka ni ja vi kuni ña ni”.
24 Yun guaa nuu ni ndajinokuei san ve'e san, te ni ka ndakani san nuu
tata yua san, tee jinokuechi nuu ni, ndi'i tno'o ja ni ka'an maa jito'o san.
25 Te ni kachi tata yua san: “Kua'ankuei tuku vi kuaan ron joo ja vi
kokao”.
26 Te ka jiña'a san: “Ma kuu ja ki'inkuei san, su nuu ja ki'in ñani xetnu
san, te kuu ja ki'inkuei san, chi ma kuu vi kuni san tee yun nuu ja ma
ki'inkuei san jin ñani xetnu san”, ka jiña'a san.
27 Yun te ni kachi tata san, tee jinokuechi nuu ni: “Ja ka jini gua'a maa
ron ja uu ni seyii rin ni oo jin ndi ñasi'i rin.
28 Te in ni kee nuu rin kua'in, te ndakani ini rin ja ndee in kiti yuku xeen
ni jaa ña jin, te tu ka ndee ndakuni rin jin ndee vitna.
29 Te nuu ja na vi kene'e tuku ron suchi ya'a nuu rin ja ki'inkuei ron jin,
te nuu ja na in tnundo'o na kokuu ichi ki'inkuei ron, te vi kotavi kuechi
ña ron ja kuu rin jin tno'o suchi ini, chi ja makunija'nu rin” kachi de.
30 Vitna te ma kuu ja no'o ka san nuu tata yua san, tee jinokuechi nuu
ni, nuu ja ma kuu ja no'okuei san jin suchi xetnu ya'a, chi ja teku tata san
oo jin ja tekui.
31 Te nuu ja ma ndakuni de suchi xetnu ya'a, te kuu de, te vi kotavi
kuechi san ja ka jinokuechi san nuu ni, ja kuu tata yua san jin tno'o suchi
ini.
32 Te maa san ja jinokuechi san nuu ni, kuu ja ni kee yu'u san nuu tata
yua san ja vaji san jin suchi xetnu ya'a, te jiña'a san nuu de: “Nuu ja ma
ndajiokuiin san ja ndakani san jin nuu ni, te nuu ja saa te kotavi kuechi
san nuu ni, vi tata, nikuii nikani ni”, jiña'a san.
33 Te yun guaa jikanta'u san nuu ni, vi jito'o san, ja na kendoo maa san
kunukuechi san nuu ni, nuu tniuu ñani xetnu san, te na no'okuei joo jin
sava ka ñani san,
34 chi ¿naxa ndajiokuiin sein nuu tata san nuu ja ma ndajino san jin?
Ma no'o san nagua ja ma kuni san tnundo'o ja tna'a tata yua san —jiña'a
de.

45

Ni xtuu José maa de nuu ñani de

1 Yun te ña ni kundee ka ini José nuu ndi'i ñayiu ka oo jin de, te ni kana
jaa de, ni tatnuni de:
—Kekuei ndi'i ni ye'e.
Te tu na in ñayiu Egipto ni kendoo jin de nuu ni ndakani de nuu ñani
de ja maa de kuu José.
2 Yun te vi kana jaa de nda'i de, te ni ka jini ñayiu maa Egipto yun, vi
suni ni ka jini ñayiu ve'e Faraón.
3 Te jiña'a José nuu ñani de:
—Maa san kuu José. ¿A teku ni tatao? —jiña'a de.
Su tu ni ka ni'i ñani de na tno'o vi ka'an de, chi ni ka yu'u ndeva'a de
nuu ñani de.
4 Yun te jiña'a José nuu ñani de:
—Vitna te vi kitna'a ña ni.

Te ni ka jintna'a ña de. Te jiña'a de:

—Maa san kuu ñani ni José, tee ni ka xiko ni Egipto.

5 Te vitna te ma vi kotna'u ini ni, ni ma vi koxtavi kuechi ni maa ni ja
ni ka xiko ña ni ya'a, chi Dios ja ni tetniuu ña jin san ja kokoxno'o san,
nagua ja skaku ni'nu san ñayiu ja vi kotekui nuu tnundo'o soko.
6 Chi ja ni jino uu kuia ja oo soko, te ja'ni ka ña u'un kuia ja tu na in
kutu nuu ñunde'i, ni tu na in ndaxtutu.
7 Te ia Dios ni tetniuu ña jin san ja kokoxno'o san, nagua ja sa'a tua'a
san ja vi kokaa ñayiu, te skaku ni'nu san ñayiu jin nuu tnundo'o soko.
8 Te masu maa ni, ni ka tetniuu ña jin san ya'a, chi maa ia Dios ni jani
ña jin san ja kuu san na kuinio yua Faraón vi jito'o ndi'i ñayiu ve'e de, te
tatnuni san nii ñuu ja tnii Egipto.
9 Te kuano'okuei ñama ni nuu oo tatao, te vi kuña'a ni: “Sua'a ka'an
seyii ni José: Dios ni jani ña ja kuu san jito'o ndi'i ñayiu Egipto, te ne'e ni
nuu oo san, ma kokuu kuee ni.
10 Te vi koo ni ñuu Gosén, maa ni vi se'e ni vi señani ni, kiti kuechi ni vi
isndiki ni vi ndi'i nagua neva'a ni. Saa te vi koo yatni ni nuu oo maa san.
11 Te yun kotaa san ja vi kokaa ni, chi ja'ni ka ña u'un ka kuia ja koo
tnundo'o soko, nagua ja ma vi kokuu nda'u kokuu kee ni jin ñayiu ve'e ni
vi ndi'i nagua neva'a ni”, vi kuña'a ni sua'a.
12 Te vi ka ndia'a maa ni vi suni ndia'a ñani san Benjamín yu'u san ja
ka'an san.
13 Te vi kaxtno'o ni nuu tatao ndi'i jayiñu'u neva'a san Egipto ya'a vi
ndi'i jagua'a ni ka jini ni ya'a. Te vi konuu ini ni, te kikuei ni jin tatao ya'a
—jiña'a de.
14 Te ni kanu ni'nu de ñani de Benjamín, te ni nda'i de, te suni ni kanu
ni'nu ña Benjamín jin de, te ni nda'i.
15 Yun te ni chitu de nuu ndi'i ñani de, te ni nda'i de nuu ni ndakanu
ni'nu ña de. Yun te saa ni kuu ja ni ka ka'an ñani de ja ni ka ndatno'o jin
de.
16 Yun te ni ka ndakani ndee ve'e Faraón, te ka jiña'a:

—Ni kekuei ñani José.

Te ni ka junkuaan ini Faraón vi tee ka jinokuechi nuu de ja siun ni ka
ndakani.
17 Te jiña'a Faraón nuu José:

—Kuña'a nuu ñani ron ja sua'a na vi sa'a de: Na vi skuiso de mentu de
te no'okuei de ñuu de,
18 te na vi nukuaka de tata ron vi ñayiu ve'e de, te na kikuei de nuu maa
rin, chi kuña'a rin ñu'u gua'a ja oo Egipto ja vi koo de, te vi kokaa de ndi'i
jakua'a ni kee nuu ñunde'i ya'a.
19 Te tatnuni maa ron ja na vi ki'in de carreta ja ka oo Egipto, nagua ja
na vi kuinee se'e kueli de vi ñasi'i de, te na kikuei de jin tata ron.
20 Te ma vi kondi'ni de jin na in guaa vi xndendoo de, chi jagua'a ka ja
oo Egipto vi kokuu kuenta maa de, kuña'a ron —jiña'a de.
21 Te saa ni ka sa'a seyii Israel, te ni jiña'a José carreta nagua ni tatnuni
maa Faraón, vi ni jiña'a de ja vi kokaa ñani de nuu ichi.
22 Te ni jiña'a de in muda sa'un nuu in in ñani de, su nuu Benjamín ni
jiña'a de u'un muda sa'un vi uni ciento xu'un kaa ja kuu plata.
23 Te nuu tata de ni tetniuu de ya'a: Uxi mentu ka ndiso ndendee ti ndi'i
jagua'a ja oo Egipto vi uxi mentu si'i ka ndiso ti triu vi xtaa vixin vi ndei
ja kokaa tata de nuu ichi.
24 Te ni ka ndakuanta'u nuu tna'a de jin ñani de, te jiña'a ka de:

—Masu ja ndee vi kokaxin tna'a ni ichi kuano'okuei ni.
Te kuano'okuei tee yun.
25 Te ni ndekuei de Egipto, te kuano'okuei de ja ni ndajinokuei de nuu
oo tata de Jacob ñuu de Canaán.
26 Te ni ka ndakani de nuu ka jiña'a de:
—Teku ni José, te suu de kuu jito'o ndi'i ñayiu Egipto —ka jiña'a de.
Te anu Jacob, chi vi sua'a ni ka kuu kitni ja tu kandija de.
27 Su ni ka ndakani de ndi'i tno'o ni ka'an José nuu de, te nuu ni jini
Jacob carreta ja ni tetniuu José ja majunkuaka ña jin de, te ni ndani'i anu
de.
28 Yun te jiña'a Israel:
—Ja ni kuu ni, teku ni seyii rin José, te yun guaa ki'in rin ja ndakuni rin
jin ama ka ja kuu rin —jiña'a de.

46

Ni jinokuei Jacob jin ñayiu ve'e de Egipto

1 Yun te ndekuei Israel ñuu nuu ni ka oo de jin ndi'i ja neva'a de, te nuu
ni jinokuei de ñuu Beerseba, te yun ni soko de nuu Dios ndi tata de Isaac.
2 Te ni ka'an Dios jin Israel nuu ni skuni ña ya jakuaa yun, te jiña'a ya:
—Jacob, Jacob.
Te jiña'a de:
—Ya'a oo san.
3 Te jiña'a ya:
—Maa rin kuu Dios, ia Dios ndi tata ron, te ma koyu'u ron ja ki'in ron
Egipto, chi yun sa'a rin ja vi kaya kua'a ndeva'a ron, te vi kokuu ron in
ñuu ka'nu.
4 Te ki'in maa rin jin ron Egipto, te José ndakasi nduchi nuu ron kiuu na
kuu ron. Te suni sa'a maa rin ja ndajiokuiin ron ñuu Canaán ya'a —jiña'a
ya.
5 Te nuu ni ndakoo Israel ñuu Beerseba yun, te ni ka skaa ña seyii de jin
maa de vi señani de vi janu de nuu carreta ja ni tetniuu Faraón ja kuiso
ña ki'inkuei de.
6 Te kua'ankuei de jin kiti tata de vi ndi'i ja ni jinkoneva'a de ñuu
Canaán, te ni jinokuei Jacob Egipto jin ndi'i ndikin tata de,
7 seyii de vi señani de vi sesi'i de vi se'e sesi'i de vi ndi'i ndikin tata de
ni jinokuei jin de Egipto.
8 Te ya'a ka kuu sivi seyii Israel ja ni jinokuei Egipto, maa de ja kuu
Jacob, vi seyii de. Rubén ni okuu seyii xtnañu'u Jacob.
9 Te se'e Rubén ni ka onani Hanoc vi Falú vi Hezrón vi Carmi.
10 Te se'e Simeón ni ka onani Jemuel vi Jamín vi Ohad vi Jaquín vi Zohar,
te suni Saúl se'e de jin ñasi'i de ña'a ñuu Canaán.
11 Te se'e Leví ni ka onani Gersón vi Coat vi Merari.
12 Te se'e Judá ni ka onani Er vi Onán vi Sela vi Fares vi Zara. Su Er vi
Onán, chi ni ka ji'i de ñuu Canaán. Te se'e Fares ni ka onani Hezrón vi
Hamul.
13 Te se'e Isacar ni ka onani Tola vi Fúa vi Job vi Simrón.
14 Te se'e Zabulón ni ka onani Sered vi Elón vi Jahleel.
15 Tee ya'a ni ka okuu seyii Lea jin Jacob ja ni ka kaku de ñuu Padan-
aram, te suni saa ni sesi'i ña Dina. Te ndi'i ñayiu ya'a ka kuu oko uxi
uni.

16 Te se'e Gad ni ka onani Zifión vi Hagui vi Ezbón vi Suni vi Eri vi Arodi
vi Areli.
17 Te se'e Aser ni ka onani Imna vi Isúa vi Isúi vi Bería, vi kua'a tee ya'a
nani Sera. Te se'e Bería ka nani Heber vi Malquiel.
18 Tee ya'a ni ka okuu seyii Zilpa, ña'a ni jiña'a Labán ja kokunukuechi
nuu sesi'i de Lea, te ni ka oo se'e ña jin Jacob. Te ndi'i ñayiu ya'a ka kuu
xa'un in.
19 Te seyii Raquel ñasi'i Jacob ni ka onani José vi Benjamín.
20 Te seyii José ja ni ka kaku Egipto ni ka onani Manasés vi Efraín, se'e
de jin Asenat sesi'i Potifera sutu oo ñuu On.
21 Te se'e Benjamín ni ka onani Bela vi Bequer vi Asbel vi Gera vi Naamán
vi Ehi vi Ros vi Mupim vi Hupim vi Ard.
22 Tee ya'a ni ka okuu seyii Raquel jin Jacob. Te ndi'i ñayiu ya'a ka kuu
uxi kuun.
23 Te seyii Dan ni onani Husim.
24 Te se'e Neftalí ni ka onani Jahzeel vi Guni vi Jezer vi Silem.
25 Tee ya'a ni ka okuu seyii Bilha ña'a ni jiña'a Labán ja kokunukuechi
nuu sesi'i de Raquel. Te ni ka oo se'e ña jin Jacob. Te ndi'i ka kuu uja
ñayiu.
26 Te ndi'i ñayiu ya'a ni jinokuei jin Jacob Egipto. Ndikin tata maa de
ya'a ka kuu uni xiko iñu ja ni ma ka'uo janu de.
27 Te se'e José ja ni ka kaku Egipto ka kuu ui, te ndi'i ñayiu ve'e Jacob ja
ni jinokuei Egipto ka kuu uni xiko uxi ñayiu.
28 Te ni tetniuu ña Jacob jin Judá ama ka ja kentakuei de ñuu Gosén ja
na kokakoxno'o de ja ka'an de jin José ja na ki'in de jinkoto de tata de. Te
ni jinokuei Jacob ñuu Gosén.
29 Te ni skutu José carreta de, te kua'an de ja ni nutna'a de tata de Israel
ñuu Gosén. Te nuu ni ndakuni de tata de, te ni ndakanu ni'nu ña de, te ni
nda'i kani kuiti de.
30 Yun te jiña'a Israel nuu José:
—Vitna te na kuu maa rin, chi ni ndakuni ña rin jin ron ja teku ni ron
—jiña'a de.
31 Te jiña'a José nuu ñani de vi nuu ñayiu ve'e tata de:
—Ndanuu san ki'in san, te kaxtno'o san nuu Faraón, te kuña'a san: “Ja
ni kekuei ñani san vi ñayiu ve'e tata san, ja ni ka oo ñuu Canaán.
32 Te tee ka jito ndikachi ka kuu de, chi ka ta'u de kiti tata, te ni kekuei
de jin ndi'i ndikachi vi isndiki, vi ndi'i ja ka neva'a de”, kuña'a san.
33 Te nuu na kana ña Faraón, te kachi de: “¿Na tniuu ka sa'a ron?”
34 Yun te vi kuña'a ni: “Tee ka ta'u kiti tata ka kuu san ja ka jinokuechi
san nuu maa jito'o san, chi ndee kueli kueli san vi ndee vitna ka ta'u san
ti. Inuu ni tniuu ka sa'a san jin nagua ni ka osa'a tata san”, vi kuña'a ni,
nagua ja na kuu vi koo ni ñuu Gosén ya'a, chi in jakue'e ndeva'a ka kuu
ndi'i tee ka jito ndikachi nuu ñayiu Egipto —jiña'a de.

47

1 Yun te ni jino José ja kaxtno'o de nuu Faraón, te jiña'a de:
—Ni kekuei tata san vi ñani san vi ndikachi de vi isndiki de vi ndi'i
nagua ka neva'a de, vajikuei de ndee ñuu Canaán vitna, te ja ni kekuei de
ka oo de ñuu Gosén.
2 Yun te ni kaji de u'un ñani de, te ni jinsia'a ña de nuu Faraón.
3 Te jiña'a Faraón nuu ñani de:

—¿Na tniuu ka sa'a ron?
Te ka jiña'a de nuu Faraón:
—Tee ka jito ndikachi ka kuu san ja ka jinokuechi san nuu maa jito'o
san, ka sa'a ni san tniuu ni ka osa'a tata san.
4 Te ka jiña'a ka de nuu Faraón:
—Vajikuei san ja vi koo san ñuu ya'a, chi tu ka ni'i ka san ja vi kaa
ndikachi san ja ka jinokuechi san nuu maa jito'o san. Chi oo ndeva'a
tnundo'o soko ñuu Canaán, te yun guaa ka jikanta'u ka'nu san vitna ja
kuandetu ni na vi koo san ja ka jinokuechi san nuu ni ñuu Gosén —ka
jiña'a de.
5 Yun te ni ka'an Faraón nuu José, te jiña'a de:
—Tata ron vi ñani ron ni kekuei nuu ron.
6 Te ñunde'i ja oo Egipto, chi nuu nda'a maa ron oo. Te kuña'a ñu'u
gua'a ka ja na vi koo tata ron vi ñani ron, na vi koo maa de nuu ñunde'i
ñuu Gosén, te nuu ja jini ron ja ne'u ñani ron oo in tee kuu sa'a gua'a, te
kuña'a tniuu ja na kotatnuni de nuu tee vi kokoto kiti rin —jiña'a de.
7 Yun te suni ni ja'an José jin tata de Jacob nuu Faraón, te ni jikanta'u
Jacob ja ja'a Faraón ja na sa'a ña ia Dios javii java'a.
8 Te jiña'a Faraón nuu Jacob:
—¿Nasaa kuia oo ni?
9 Te ni ka'an Jacob nuu Faraón:
—Kuia ja jiondita san kuu ciento oko uxi kuia, su vi joo ni kuia te kua'a
tnundo'o jini san ja teku san ñuyiu, te chia'an ka ja kenta san kuia ja ni
ka oo ndi tata san nuu ni ka ojiondita de —jiña'a de.
10 Te nuu ni ndi'i ja ni jikanta'u Jacob ja'a Faraón, te ni ndee de nuu
Faraón kua'an de.
11 Saa te ni jiña'a José ñu'u gua'a ka ja oo Egipto nuu tata de vi nuu ñani
de, te ni juntaa ña de nuu ñu'u ñuu Ramesés ja tnii Gosén ja vi koo de,
nagua ni tatnuni maa Faraón.
12 Te ni ojiña'a José ja ni ka ojaa tata de vi ñani de vi ndi'i ñayiu ve'e
tata de vi na kuu na saa maa se'e kueli ñani de ka oo.
13 Te tu sa'un ka nagua vi kaa ñayiu, chi nii ñuu oo ndeva'a tnundo'o
soko, te vi sa'un ni ni ka kuita ñayiu Egipto jin soko vi ñayiu Canaán.
14 Te ni ndaxtutu ndi'i José xu'un ñayiu Egipto vi xu'un ñayiu Canaán ja
ni ka ndakuain ja ka ojai, te ni tava'a José xu'un yun ve'e maa Faraón.
15 Te nuu ni ka ndi'i xu'un ñayiu Egipto vi xu'un ñayiu Canaán, te ni
ja'ankuei ndi'i ñayiu Egipto nuu José, te ka jiña'i:
—Taa ni joo ja vi kokaa san. ¿Na kundee kuu ka'nu ini ni ja vi kondia'a
ña ni sua'a ni, te vi kuu san ja sia'a ni ka ndi'i xu'un san? —ka jiña'i.
16 Te jiña'a José:
—Vi taa ni kiti tata ni nuu saa, te na taa san ja vi kokaa ni ja ya'u ti, nuu
ja tu ka na inuu xu'un ni —jiña'a de.
17 Te ni ka jinsia'i kiti tatai nuu José, te ni jiña'a José ja ni ka ojai ja ni
ka xikoi kuai vi ndikachi vi isndiki vi mentui, te ni ka kundee ti ja ni ka
oxteku ña ti kuia yun.
18 Su nuu ni ya'a kuia yun, te kenta inka kuia. Yun te ni ja'ankuei tuku
ñayiu nuu José, te ka jiña'i:
—Ma kuu ja vi tayu'u tno'o san nuu maa jito'o san, chi jandaa ja ni ka
ndi'i xu'un san, te suni kiti ja ni ka oneva'a san, chi ja ni ndi'i ti ni nduu
kiti maa jito'o san, te tu sa'un ka nagua kendoo ja vi taa san nuu jito'o san,
chi maintno'o ni ka ja oo kuu ñunde'i san vi yiki kuñu ni ka san.

19 ¿Na kundee kuka'nu ini ni ja vi kondia'a ña ni sua'a ni, te vi kuu san
nuu ñunde'i san? Ndaki'in ña ni jin maa san vi ñunde'i san, te taa ni ja
vi koteku san, te vi kokunukuechi maa san vi ñunde'i san nuu Faraón.
Taa ni triu na vi kokaa san ja ma vi kuu san nagua ja ma kendoo nda'u
ñunde'i san —ka jiña'i.
20 Yun te ni ndakuaan José ñunde'i Egipto ja nduu ñunde'i maa Faraón,
chi ndi in ndi in ñayiu Egipto ni ka xikoi ñunde'i, chi ni oo ndeva'a
tnundo'o soko, te ndi'i ñunde'i ni nduu ñunde'i maa Faraón.
21 Te ni tatnuni José ja ndi'i ñayiu ni ka ndaya'a maa ñuu ka'nu ni ka oi,
vi ndi'i ñayiu ni ka oo in lado vi ndee inka lado ja tnii maa Egipto.
22 Te maintno'o ñunde'i sutu guaa tu ni ndakuaan José, chi ni otetniuu
maa Faraón ja ni ka ojaa de, te jin yun ni ka oteku de. Yun guaa tu ni ka
xiko de ñunde'i de.
23 Te jiña'a José nuu ñayiu ñuu:
—Vitna te ni ndaki'in ña san jin ndi'i ni vi ñunde'i ni ja ni kuu jajin maa
Faraón, te ya'a oo triu tata, te kua'ankuei ni vi kutu ni nuu ñunde'i.
24 Te nuu kuain ja vi ndaxtutu ni, te vi kuña'a ni oko ja in ciento nuu
Faraón, te kuun xiko ja in ciento kokuu ja vi kutata ni ja vi kutu ni nuu
ñunde'i ni vi ja vi kokaa ni jin ñayiu ve'e ni vi suchi kueli ni —jiña'a de.
25 Te ka jiña'a ñayiu yun:
—Ni skaku ni'nu ña ni ja vi koteku san, chi ka'an nda'u ka'an kee ña
maa jito'o san, te vi kokunukuechi san nuu Faraón.
26 Yun te ni sa'a José in ley ja ni kendoo guaa ndee kiuu vitna ja oko ja in
ciento ja kee nuu ñunde'i kuu kuenta maa Faraón, su maintno'o ñunde'i
sutu, guaa tu ni kendoo nuu Faraón.
27 Saa te ni ka oo ñayiu Israel nuu ñu'u ñuu Gosén ja tnii Egipto, te ni
ka sa'a jajin de ñu'u yun, te vii ni ka ta'u de, te ni ka kaya kua'a ndeva'a
de.
28 Te xa'un uu kuia ni oo Jacob nuu ñu'u ñuu Egipto, te kuia ja ni oteku
de ñuyiu kuu in ciento uu xiko uja kuia.
29 Te nuu ni jini de ja ni kuyatni ja kuu de, te ni kana de seyii de José te
jiña'a de:
—Nuu ja ka'an nda'u ka'an kee ña ron, te jikanta'u rin ja sonee ron
nda'a ron nuu kuñu kokin ichi chii ka'a rin, te ka'an nda'u ndaa ña ron
jin rin, te tanunda'a ma tayu'u ña ron jin rin Egipto ya'a.
30 Chi kiuu na kuu rin te ndene'e ña ron Egipto ya'a, te nuu tayu'u ña
ron yau ñaña ndi tata rin nagua ja vi ndanitna'a rin —jiña'a Jacob.
Yun te jiña'a José:
—Nuu saa te sa'a san nagua jikan maa ni.
31 Te jiña'a Israel:
—¿A vi kee yu'u ron?
Te ni kee yu'u José. Yun te ni jinkindei Israel sua'a ichi xini jito de ja ni
chiñu'u de ia Dios.

48

Jikanta'u Jacob ja ja'a Efraín vi Manasés

1 Te nuu ni ya'a yun, te ni ka kaxtno'o nuu José, te ka jiña'a:
—Ku'u tata yua ni.
Te ni jaka de nduu seyii de, Manasés vi Efraín.
2 Te ni ka kaxtno'o nuu Jacob, te ka jiña'a:
—Yun vaji seyii ni José ja makikoto ña de.

Yun te ni nduku ndee Israel ja ni nukoo de nuu jito de,
3 te jiña'a de nuu José:
—Ia Dios ka'nu, ja ndi'i ni ja kuu sa'a ya, ja ni skuni ña ya nuu ni oo rin
ñuu nani Luz ja tnii Canaán, te ni ka'an ya in javii in java'a jin rin
4 nuu kachi ya: "Vitna te skaya ña rin ja vi kaya kua'a ron, te suu ron
kokuu yua kua'a ñuu na'nu, te kuña'a rin ñu'u ya'a nuu tatatno'o ron ja
vi koi nuu kuee ka, te vi sa'a jajin mai nikuii nikani ni", kachi ya.
5 Te vitna te ndi nduu seyii ron Efraín vi Manasés ja ni ka kakui Egipto
ya'a ama ka ja kenta rin nuu oo ron, te ndui vi nduu seyii maa rin, na
kuinio Rubén vi Simeón, saa vi kokui seyii maa rin.
6 Te se'e ron ja vi koo kuee ka, te vi kokui se'e maa ron, te jin sivi ñani
vi konani ñu'u ja vi ni'i ja vi koi.
7 Chi nuu ni ndee rin ñuu Padan-aram ja kuano'o rin ñuu Canaán, ama
ka ja kenta rin ñuu Efrata, te ni ji'i ndi nana ron Raquel, te ni tayu'u rin
ña ichi kua'an Efrata, ja kuu ñuu Belén vitna —jiña'a de.
8 Te nuu ni jini ña Israel jin nduu seyii José, te jiña'a de:
—¿Na in ka kuu suchi ya'a?
9 Te jiña'a José nuu tata de:
—Seyii maa san ka kui, suchi ya'a ni skuta'u ña ia Dios nuu ni kee san
ñuu ya'a.
Te jiña'a Israel:
—Vitna te sia'a yatni nuu rin, te na kakanta'u rin ja ja'i nuu ia Dios
—jiña'a de.
10 Te nduchi nuu Israel, chi ja ni ka kuita sa'un ja siun ni kuu nija'nu de,
te tu ka kundee ja kondia'a de, te ni sia'a yatni ña José jin seyii de. Yun te
ni kanu ni'nu ña Israel jin ndui, te ni chitu de nui.
11 Te jiña'a Israel nuu José:
—Ni tu ni ondakani ini rin ja ndakuni rin yunuu ron, te vitna te vi ndee
ja ñu'u ka maa Dios, te suni ndee ndikin tata ron ni jini rin —jiña'a de.
12 Yun te ni xtajioo ña José jin seyii de ma'ñu ko'ndo tata de, te ni ka
jinkuiin jiti de ja ni chindei de xini de ndee nuu ñu'u.
13 Te ni jani ña José ichi nda'a kua'a de Efraín, nagua ja koi ichi nda'a
satni Israel, te ichi nda'a satni de Manasés nagua ja koi ichi nda'a kua'a
tata de, te ni sa'a yatni de jin nuu tata de.
14 Su yun te ni skaa Israel nda'a kua'a de, te ni sonee de xini Efraín, visi
suchi lule ka kui, te nda'a satni de ni sonee de xini Manasés. Ni tniuu
sama tna'a de nda'a de, visi Manasés kuu suchi xtnañu'u ka.
15 Yun te ni jikanta'u de ja ja'a José, te jiña'a de:
—Maa Dios ia xiin nuu ni ka ojika ndi tata ja'nu rin Abraham vi ndi tata
rin Isaac, ia Dios jito jini ña jin rin ndee nuu ni kaku rin vi guaa ndee kiuu
vitna,
16 te ia jinokuechi nuu Dios ja ni skaku ni'nu ña jin rin nuu ndi'i jakue'e,
na koto na kuni ña ya jin suchi kuechi ya'a, te na vi kondisoi sivi rin vi
sivi ndi tata rin Abraham vi Isaac, te na vi kaya kua'a ndeva'a ndikin tatai
ñuyiu ya'a —jiña'a de.
17 Su ni jini José ja saa nda'a kua'a tata de sonee de xini Efraín, te tu ni
junkuaan ini de, te ni tnii de nda'a tata de ja ndasama de xini Manasés.
18 Te jiña'a José nuu tata de:
—Masu saa kuu, vi tata, chi suchi ya'a kuu seyii xtnañu'u san, guaa xini
suchi ya'a sonee ni nda'a kua'a ni.
19 Su tu ni jandetu tata de, te jiña'a de:

—Ja jini rin, vi se'e, ja jini rin, te suni vi kaya ndikin tatai ja kokui in ñuu ka'nu, su ñani lulei ya'a kokuu ka'nu ka saa nui, te ndikin tata suchi lule ya'a kekuei kua'a ñuu na'nu —jiña'a de.
20 Te ni jikanta'u de ja ja'a ndui kiuu yun, te jiña'a de:
—Ja ja'a ron te vi koka'an ñayiu Israel nuu ka jikanta'ui nuu Dios ja ja'a sava kai, te vi kachi: "Ia Dios na sa'a ña jin ron nagua ni sa'a ya jin Efraín vi Manasés", vi kokachi —jiña'a de.
Saa te ni sa'a ka'nu ka de Efraín saa Manasés.
21 Te jiña'a Israel nuu José:
—Vitna te ja ni jino kiuu ja kuu rin, su ia Dios chi koo ya jin ndi'i ron, te sa'a ya ja vi ndajiokuiin ron nuu ñu'u ndi tata ja'nu ron.
22 Te nuu maa ron guaa taa kua'a ka rin saa nuu sava ka ñani ron, ñu'u ja ni kindee rin nuu ñayiu tatatno'o amorreo jin yuchi kani rin vi kuji rin —jiña'a de.

49

Ni ndakani Jacob naxa kokuu ja ja'a se'e de

1 Yun te ni ndakana Jacob seyii de, te jiña'a de:
—Vi ndututu te na kaxtno'o rin naxa kaa ja kokuu kiuu ja vaji nuu kuee ka.
2 Vi ndututu te vi konini ron, vi se'e Jacob,
Vi konini ja ka'an tata ron Israel.

3 Rubén, maa ron kuu seyii xtnañu'u rin, se'e ndakui ka rin
ja kuu ron se'e xtnañu'u rin nuu ni ochitu chitu rin.
Ka'nu ka kuu ron ja vi kiñu'u ñani ron nuu ron,
vi ka'nu ka kuu ron ja kotatnuni ron.
4 Su ya'a yun kua'an ron na kuinio ndute
guaa ma kokuu ka'nu ka ron,
chi ni ndaa ron nuu jito tata ron,
te ni sa'a ne'e ña ron,
ja siun ni ndaa ron nuu kixin rin.

5 Simeón vi Leví, nduu ñani de,
te yuchi kani de, chi ja jane'e jayichi ni ka sa'a.
6 Te tu junkuaan ini rin tno'o ka ka'an de,
ni ma kintna'a rin jin de ja vi kokaka in ni rin,
chi vi ja ka kiti ndeva'a ini de,
te ni ka ja'ni de ñayiu.
Te vi jin jakue'e jasua'a ka sa'a de,
te ni ka ja'nde de tuchi ndee si'in isndiki yun.
7 Te xtau tnia'a rin ja ka kiti ini de yun, chi xeen ndeva'a,
te ndakui ndeva'a tno'o kiti ini de yun,
te sa'a siin rin de nuu ñayiu Israel,
te siagua rin de ki'inkuei de.

8 Judá, nuu maa ron guaa vi ka'an vii vi ka'an va'a ña ñani ron,
te jin nda'a ron tnii ron sukun ñayiu ka ka'an u'u ña,
te vi kindei vi kititi ñani ron nuu ron.
9 Judá, kuu ron na kuinio se'e luluu ndika'a,
te nuu ja'an ron yuku ja ja'ni ron kiti ñuu, vi se'e,
te nukitna'nu ron te jikotuu ron na kuinio ndika'a,

axi na kuinio ndika'a si'i,
¿te na in kundee ini ja xtoto ña jin ron?
10 Te tu na in kindee seyu Judá nuu mesa ja tatnuni de,
ni vara ii tee netniuu,
vi guaa ndee na ndenta maa tee xiin kuenta yun.
Te nuu maa de guaa vi kandija ñayiu ñuu
te vi ndututui ja vi chiñu'u ñai.
11 Te nuu tnu uva ku'ni de mentu luluu de,
te yo'o tnu yun ku'ni de se'e mentu si'i de,
te jin nduxi uva ndakate de sa'un de,
te suni nduxi uva yun ni joso de soo su'nu de.
12 Te nduchi nuu de vi kua'a kuiti oo na kuinio vinu,
te no'o de vi yaa kuiti oo na kuinio xikui.

13 Zabulón, yu'u ndute mar koo de
te kokoto de barco
te vi konetna'a ñu'u de jin ñu'u ñuu Sidón.

14 Isacar, kokuu de na kuinio in mentu ndakui ndeva'a
ja katuu ti ne'u nduu itni na'nu ja ndiso ti.
15 Te nuu jini ti ja oo gua'a ja ndatatu ti
te luu ndeva'a oo nuu ñu'u
guaa ni kune'e ti yata ti te ni jiso ti javee
te ni jinokuechi ti nuu tniuu ndee ndeva'a.

16 Dan koka'nde kuechi ñayiu ñuu
te kokuu inuu de jin sava ka tatatno'o Israel.
17 Te kokuu Dan na kuinio koo ja katuu ti yu'u ichi
axi na kuinio koo xeen ja katuu ti yu'u ichi chindaa,
te jayi'i ti sukun si'in kuai
te skanakau yata ña ti jin ñayiu yoso kuai yun.

18 Te ndetu ka'nu san ja skaku ni'nu ña ni, Jito'o.

19 Gad, chi kikuei ñayiu vi kaxin tna'a jin de,
te sondikin de ñayiu yun te vi kaxin tna'a jin de.

20 Te Aser, chi koo kua'a xtaa ve'e de
te kosa'a de xtaa gua'a vi ndei ja kokuni asin ndeva'a rey ja kokaa de.

21 Neftalí, kokuu de na kuinio isu ja jika sii ini ti,
te luu ndeva'a ka ndaa se'e ti.

22 Te José kuu de na kuinio nda'a yutnu ja kuun vii ndeva'a kiti vixin
ja oo yatni nuu kee ndute
te kenta nda'a tnu guaa ndee yata ve'e.
23 Te tee ja ka tiuu kuji ni ka nduku de ja vi ka'ni ña de,
te kua'a tnundo'o ni ka jiña'a de
vi ka ka'an u'u ña de.
24 Su ni sa'a ndakui de kuji de,
te ia Dios ka'nu ndeva'a ni sa'a ndakui nda'a de,
te maa ya kuu ia ndakui ja oo jin Jacob,
ia ja jito jini ña jion.

Te suu ya kuu kava gua'a ja ndiso ñayiu Israel.
25 Te Dios tata ron na chituu ña,
te ia Dios ka'nu, ja ndi'i ni ja kuu sa'a ya, na sa'a ña ya javii java'a oo ndee andivi,
jin javii java'a oo ndee nuu kunu ka nuu kana ndute,
jin javii java'a oo ndoso ni jaxin ron vi chii ni ñu'u ron.
26 Te javii java'a ja ni ni'i ron nuu tata ron,
chi kua'a ka kuu saa javii java'a ni ka ni'i ndi tata ja'nu rin,
chi ndi'i javii java'a oo yuku jika ka yun ja oo nikuii nikani ni yun koo siki ron,
chi maa ron kuu José,
ja ni sa'a siin ña Dios ne'u ñani ron.

27 Benjamín, kuu de na kuinio in va'u lobo ja kindee ndeva'a ti ja jaa ti,
te tno'o ne'e jaa ti nagua ni'i ti,
te tno'o jañini ndaxtute ti nagua ni'i ti.
—Jiña'a Jacob nuu se'e de.

Ni ji'i Jacob

28 Te ndi'i tee ya'a ni ka okuu ndi uxi uu tatatno'o Israel, te tno'o ya'a kuu ja ni ka'an tata de javii java'a siki in in de, na kuu na kuu naxa ni ka ni'i ta'u de nuu Dios.
29 Yun te ni tatnuni de, te jiña'a de:
—Ja ni kuu ja kuu rin, te ki'in rin ja vi ndanitna'a rin jin tata rin, te vi tayu'u ña nuu ka yiyu'u tata rin yau kava ja oo nuu ñunde'i Efrón tee tatatno'o Het,
30 yau kava ja oo nuu ñunde'i Macpela ja oo ichi kana nikandii Mamre, ñuu ja tnii Canaán, nuu ni ndakuaan ndi tata ja'nu rin Abraham ñunde'i yun nuu Efrón tee tatatno'o Het ja kokuu nuu ka jinkoyu'u ndiyi.
31 Te yun ni ka jinkoyu'u Abraham vi nana ja'nu rin Sara, te suni yun ni ka jinkoyu'u tata rin Isaac vi nana rin Rebeca, te suni yun ni tayu'u rin ñasi'i rin Lea.
32 Te maa se'e Het ni ka xiko yau kava ja oo nuu ñunde'i de yun —jiña'a de.
33 Te nuu ni ndi'i ni ka'an Jacob ja ni tatnuni de nuu se'e de, te ni ndaxtutu de si'in de, te ni kana anu de, ja ni ji'i de, te kua'an de ja ni ka ndanitna'a de jin tata de ja ni ka ji'i.

50

Ni jinkoyu'u Jacob

1 Yun te ni sonee José maa de nuu tata de, te ni nda'i de ja ja'a tata de, vi ni chitu de nuu tata de.
2 Te ni tatnuni José nuu tee tatna ja ka jinokuechi nuu de ja na vi chi'i de bálsamo yiki kuñu tata de, te ni ka sava'a tee tatna yun jin bálsamo vi sava ka tatna yiki kuñu Israel.
3 Te ni jino uu xiko kiuu ja ka sava'a de yiki kuñu jin bálsamo vi ndi'i nuu tatna ja ja'an asin nagua ja ma te'i yachi ndiyi yun, chi saa kiuu kuini ja vi sa'a de tniuu yun, te ni ka nda'i ndee ña ñayiu Egipto uni xiko uxi kiuu.
4 Te nuu ni ya'a kiuu tno'o suchi ini yun, te ni ka'an José nuu tee tatnuni nuu ve'e Faraón, te jiña'a de:
—Nuu ja ka'an nda'u ka'an kee ña ni, te jikanta'u san ja tanunda'a ni ka'an ni jin Faraón, te sua'a kuña'a ni:

5 “Ni sa'a ndi tata san ja ni kee yu'u san nuu ni kachi de: Vitna te ja ni
kuyatni ja kuu rin, te kuini rin ja tayu'u ña ron yau ñaña ja ni sa'a tua'a
rin ja jinkoyu'u rin ja oo nuu ñu'u ñuu Canaán. Te jikanta'u san vitna ja
kuandetu ni na ki'in san tayu'u san ndi tata san, te saa ndajiokuiin san”,
kuña'a ni joo —jiña'a de.
6 Te ni tetniuu Faraón tno'o ya'a ja vi kaxtno'o nuu José:
—Kua'an nuu saa te tayu'u ron tata ron, nagua ni kee yu'u ron nuu de.
7 Yun te ni kanuu José ja tayu'u de tata de, te ni ka kanuu de jin ndi'i
tee ka jinokuechi nuu Faraón vi tee nija'nu ja ka oo ve'e maa Faraón, vi
tee nija'nu ja ka oo maa Egipto,
8 vi ndi'i ñayiu ve'e José vi ñani de vi ñayiu ve'e ndi yua de, te nani ka
suchi kueli ni ka xndoo de ñuu Gosén jin ndikachi de vi isndiki de.
9 Te suni ni ka kanuu de jin carreta vi ñayiu ka yoso kuai, te ni kuu in
yukun kani kuiti ñayiu kua'ankuei.
10 Te nuu ni jinokuei de nuu ni okene'e tee nani Atad triu de ja oo inka
jioo yute Jordán, te yun ka sa'a nda'u ndeva'a de ni ka nda'i ni ka kana
de, te uja kiuu ni otna'u ini José ja ja'a tata de.
11 Te nuu ni ka jini so'o ñayiu Canaán ja ka nda'i ka kana ñayiu ka oi
nuu ni okene'e Atad triu de, te ni ka kachi: “Vi ka nda'i ka kana ñayiu ñuu
Egipto”. Te yun ni ka xnani jin sivi Abel-misraim* ja oo jioo yute Jordán.
12 Ni ka skunkuu se'e Jacob ndi'i nagua ni tatnuni de ama ka ja kuu de,
13 chi ni ka nusia'a ña se'e de ndee Canaán, te ni ka tayu'u ña de kava
ve'e ja oo nuu ñunde'i Macpela nuu ni ndakuaan ndi Abraham nuu Efrón,
se'e Het, ja oo ñukuun ja vi kojinkoyu'u ndiyi ja oo ichi kana nikandii ñuu
Mamre.
14 Te nuu ni ndi'i ja ni ka tayu'u ña José jin tata de, te ni ka ndajiokuiin
de jin ñani de vi ndi'i ñayiu ni ja'ankuei jin de ja kuano'okuei de Egipto.

Ni ji'i José

15 Te nuu ni ka jini ñani José ja ni ji'i ndi tata de, te ni ka ndatno'o tna'a
de:
—A saa vatu ni ñu'u kiti ini ni José, te ndaxtenaa ña de jin ndi'i jakue'e
ja ni ka sa'o de —ka kachi de.
16 Te ni ka tetniuu de tee siin ja na vi ka'an ni'nu de ja ja'a de, te ka
jiña'a tee yun nuu José:
—Sua'a ni tatnuni ndi tata ni ama ka ja kuu de.
17 Sua'a vi kuña'a ron nuu José: “Ka jikanta'u san nuu ni ja koneka'nu
ini ni vitna ndi'i jakue'e ni ka sa'a ñani ni vi yika kuechi de, chi kua'a
jakue'e ni ka sa'a ña de jin ni”. Te yun guaa vitna te ka jikanta'u san ja
koneka'nu ini ni jakue'e ni ka sa'a tee ka jinokuechi nuu Dios ndi tata ni
—ka jiña'a de.
Te ni nda'i José nini ka ka'an tee yun.
18 Te suni ni ja'ankuei ñani José nuu de, te ni ka jinkindei de nuu José,
te ka jiña'a de:
—Ya'a ka oo san, te vi kokunukuechi san nuu ni, vi ñani.
19 Te jiña'a José:
—Ma vi koyu'u ni, ¿xaan kuu koo sein nuu tniuu Dios?
20 Ni ka ndakani kue'e ini maa ni ja ja'a san, su ia Dios ni sama ya, te
ni jani ña ya ichi gua'a, nagua ja sa'a san ja ka ndia'a nuo vitna, ja skaku
ni'nu san ñayiu kua'a ñuu.

* **50:11 50:11** Abel-misraim, kei ka'an: nuu ka nda'i ka kana ñayiu Egipto.

21 Te yun guaa vitna, te ma vi koyu'u ni, chi koskaa ña maa san jin ni vi
se'e kueli ni —jiña'a de.
Te ni ndasa'a sii ini de ñani de, chi ni ka'an luu ndeva'a de.
22 Te ni oo José Egipto, maa de vi ñayiu ve'e ndi tata de, te ni oteku José
in ciento uxi kuia.
23 Te ni jini nuu José ndee se'e señani Efraín, te suni se'e Maquir seyii
Manasés ja ni ka ja'nui nuu jiti José.
24 Te jiña'a José nuu ñani de:
—Ja ni kuyatni ja kuu san, su ia Dios, chi vi jandaa ja kikoto ña ya, te
sa'a ya ja ndekuei ni ñuu ya'a, te vi ndanuu ni nuu ñu'u ni kee yu'u ya
ja taa ya nuu ndi tata ja'nuo Abraham vi nuu ndi tata ja'nuo Isaac vi nuu
ndi tatao Jacob.
25 Yun te ni sa'a José ja ni kekuei yu'u se'e Israel, te jiña'a de:
—Ia Dios chi jandaa ja kii ya kikoto ña ya, te vi sa'a ni jandiuxi vi ndaki'in
ni yiki kuñu san no'okuei jin ni —jiña'a de nuu ñani de.
26 Te ni ji'i José nuu ni oo de in ciento uxi kuia, te ni ka sava'a yiki kuñu
de jin bálsamo vi ndi'i tatna ja'an asin, te ni ka tnaa yiki kuñu de nuu in
jatnu, te ni ka tava'a Egipto.
Saa ni kuu.

Liuru kuu uu ja ni tee Moisés nani Éxodo

Tnundo'o ni ka tna'a ñayiu Israel nuu ni ka oi ñuu Egipto

1 Ya'a ka kuu sivi tee Israel ja ni kentakuei de jin tata de Jacob nuu ñuu
Egipto, te ka ondeka mamaa de ñayiu ve'e de:
2 Rubén, vi Simeón, vi Leví, vi Judá,
3 vi Isacar, vi Zabulón, vi Benjamín,
4 vi Dan, vi Neftalí, vi Gad vi Aser.
5 Ndi'i tatatno'o Jacob ni ka okuu uni xiko uxi ñayiu. Su José, chi ja ni
oo maa de Egipto.
6 Su nuu kuee ka, te ni ji'i José vi ndi'i ñani de jin ndi'i ñayiu ni ka oo
jin de ndee kiuu yun.
7 Su tatatno'o Israel, chi vii ndeva'a ni ka ndata'u, te ni ka kaya kua'a
ndeva'i, te ni kentakuei ja ni ka oo ndakui ndeva'i, te vi ni ka chitui nii
ñuu yun.
8 Te nuu kuee ka ni oo in rey jaa ñuu Egipto ja tu ni jini sa'un de José.
Te jiña'a de nuu ñayiu ñuu de:
9 —Vi kondia'a ni ñayiu ñuu Israel ja kua'a kai ka kuu saa yoon vi inu
ndakui kai.
10 Te yun kuu ja vi koo ndichi inio siki, nagua ja ma vi kaya kua'i, chi
kana saa ndakoo in ñuu sikio ja vi kaxin tna'a jion, te vi ndachituu tna'i
ja vi kaxin tna'o jin, te ndekuei ñuo ki'inkuei —jiña'a de sua'a.
11 Yun te ni ka jani de tee ni ka otanuni nuu ñayiu Israel, te ni ka otenini
ña de ja vi sa'i tniuu ndee ndeva'a nuu ni ka sa'i ñuu na'nu ndeva'a ja
kuu ñuu Pitón vi Ramesés, nagua ja tava'a rey Faraón yun ndi'i ja kee
nuu ñunde'i.
12 Su vi vi'i ka ni ka oxto'o ña de, te vi saa kua'a kai ni ka ondata'u. Te
ni ka kaya ndeva'i ja vi ni ka oyu'u ña ñayiu Egipto jin ñayiu Israel yun.
13 Te yun guaa ni ka tenini ña ñayiu Egipto yun jin ñayiu Israel ja ni ka
satniuu ndee ndeva'i.
14 Suni ni ka jiña'a de tno'o suchi ini ja ni ka oo jin ñayiu Israel yun,
chi ni ka jiña'a de tniuu ndee ndeva'a ja ni ka osakai nde'i, te ni ka osa'i
adobe, vi ndi'i tniuu ja ka jitu ñayiu nuu ñunde'i. Te jin ndi'i tniuu ni ka
osa'i ni ka otenini ña de vi ni ka osa'a ndeva'a ña de.
15 Yun te ni ka'an rey Egipto yun nuu ña'a ka ndatniuva'a lulu, ña'a
tatatno'o Israel, ja suni ka kuu hebreo. Te in ña'a tatna yun nani Sifra, te
inka ña nani Fúa, te jiña'a de sua'a:
16 —Nuu ka jito ni ña'a hebreo nuu ka kaku lulu ña, te vi kondia'a ni
jin, a chiyii axi chisi'i kui. Te nuu ja chiyii kui, te vi ka'ni ni jin, su nuu ja
chisi'i kui, te na koteku mai —jiña'a de.
17 Su ña'a ka ndatniuva'a lulu yun, chi ni ka oyu'u ni'nu ña ia Dios, te
tu ni ka jantno'o ña nagua ni tatnuni rey Egipto yun, chi ni ka ojandetu
ña ni ka oteku maa chiyii kueli yun.
18 Yun te ni kana ña rey Egipto yun jin ña'a ka ndatniuva'a lulu yun, te
jiña'a de sua'a:
—¿Te nau ja ka sa'a ni sia'a ja ka jandetu ni ka teku maa chiyii kueli
yun?
19 Te ka jiña'a ña'a tatna nuu rey Faraón yun:

—Saa, chi ña'a hebreo yun, chi masu inuu ka kuu ña jin ña'a Egipto, chi
inu ndakui ndeva'a ka ña, te ama ka ja kentakuei san, te ja ka skaku ña
lulu ña.
20 Te yun kuu ja ni sa'a vii ni sa'a va'a ña ia Dios jin ña'a ka ndatniuva'a
lulu yun, te ni ka kaya ndeva'a ñayiu ñuu yun, te ni kentakuei ja ni ka oo
ndakui ndeva'i.
21 Te ja siun ni ka oyu'u ni'nu ña'a tatna yun ia Dios, te ni chindee ni
chituu ña ya, te ni ka kaya kua'a ndeva'a ñayiu ve'e ña.
22 Yun te ni tatnuni Faraón yun nuu ndi'i ñayiu ñuu de, te jiña'a de
sua'a:
—Vi tnaa ni ndi'i chiyii kueli hebreo inka ni ka kaku nuu ndute yute
Nilo, te vi kuandetu ni vi koteku ndi'i maa suchi si'i kueli yun —jiña'a de.

2

Ni kaku Moisés

1 Ni oo in tee ja kuu tatatno'o Leví ja ni jaka tna'a de jin in ña'a in ni
tatatno'o maa de.
2 Te ni junku'un lulu ñasi'i yun, te ni kaku in seyii luluu ña, te nuu ni
ndia'a ña jin ja luu ndeva'a kai, te ni oneva'a yu'u ña jin uni yoo.
3 Su tu ni kuu ka ja koneva'a yu'u ña jin kua'a ka kiuu, te ni ki'in ña in
chika, te ni ndakasi ña jin brea yau nuu ka nune yun, te ni tnaa ña lulu
yun nuu chika yun, te ni junsia'a ña jin ne'u tnuyoo ja oo yu'u yute Nilo
yun.
4 Su ni oo jika kua'a suchi yii luluu yun ja kondia'i naxa kaa ja ndo'i.
5 Te ore saa ni kuun sesi'i Faraón ja kuchi yute yun, te nini ka jiondita
suchi si'i ka jinokuechi nui yu'u yute yun, te sanaa ni ni ndakotoi, te ni
jini chika ja inee ne'u tnuyoo yun. Te ni tetniui in suchi si'i jinokuechi nui
ja ni nuki'in chika yun.
6 Te nuu ni ndakune sesi'i Faraón yu'u chika yun, te ni jini in lulu ja
nda'i nda'i inei. Te ni kunda'u ini ñai jin lulu yun, su jiña'i:
—Ndee in lulu ñayiu hebreo kuu suchi ya'a —jiña'i.
7 Yun te jiña'a kua'a suchi yii luluu yun nuu sesi'i Faraón:
—¿A kuini ni ja ki'in san junkana san in ña'a hebreo, nagua ja na skua'nu
ña lulu ya'a? —jiña'i.
8 Te jiña'a sesi'i Faraón:
—Kua'an majinkana ron ña nuu saa —jiña'i.
Yun te ni ja'an suchi si'i yun ni jinkuakai nana maa lulu yun.
9 Te jiña'a sesi'i Faraón nuu ña:
—Kua'an jin lulu ya'a, te skua'nu ron jin, te tniuya'u ña rin jin ron
—jiña'i.
Te ni ndakuaka ña nana lulu yun, te ni skua'nu ña jin.
10 Te nuu ni ja'nu chiluluu yun, te ni nusia'a ña jin nuu sesi'i Faraón, te
ni ndakuaan se'e ñai, te ni xnani ñai Moisés, chi ni kachi: “Nuu ndute ni
ndatauo jin”.

Ni jino yu'u Moisés kua'in ndee ñuu Madián

11 Te in kiuu nuu ja ni kuka'nu Moisés, ni kei kua'in majinkotoi in ñani
in tna'i. Te ni jini ja ndee ndeva'a tniuu ka sa'a de. Te suni ni jini ja in tee
Egipto kani ndeva'a de in tna'i hebreo.
12 Yun te ni ndia'a guagua'i nii kuiti ja tu na in ndia'a, te ni ja'ni tee
Egipto, te ni tayu'u ñai nuu ñuti yun.
13 Te inka kiuu tnee sua'a ni kee tukui, te ni jini uu tna'i hebreo ja ka
jaxin tna'a de. Yun te jiña'i nuu tee kani ndeva'a ña jin inka de:

—¿Nau ja kani ndeva'a ni tee jian, te tna'a ni kuu de? —jiña'i.

14 Te jiña'a tee yun:

—¿Na in ni tau ña jin ron ja kotatnuni ron axi ja koka'nde ron kuechi ja ja'a in in ru'un? ¿Axi ka'an ron ja ka'ni ña ron nagua ni ja'ni ron tee Egipto yun iku? —jiña'a de.

Yun te ni yu'u Moisés, te ni ndakani ini: “Ja ni ka jini ja siun ni sa'o”.

15 Te nuu ni jini Faraón ja siun ni sa'a Moisés, te ni nduku de ja ka'ni ña de jin. Su ni jino yu'u Moisés nuu Faraón, te kua'in ja ni oi nuu ñu'u ñayiu Madián.

16 Te nuu ni jinoi, te ni jinkoi yatni nuu oo poso ndute yun. Te yun ni jinokuei ndi uja sesi'i ni oneva'a sutu kuu tatatno'o Madián, ja vi taui ndute ja vi chitui pila ja vi kuña'i vi ko'o ndikachi tatai.

17 Su ni jinokuei sava ka tee ka jito kiti, te ni ka taa ña de jin. Yun te ni ndakoo Moisés, ni skaku ni'nu ñai, te ni jiña'i ndute ni ka ji'i ndikachi suchi si'i yun.

18 Te nuu ni ndajinokuei suchi si'i yun ve'i nuu oo tatai Reuel, te ni jikan tno'o ña de:

—¿Nau ja vi ne'e ndeva'a ni ndajakuei ron vitna? —jiña'a de.

19 Te ka jiña'i:

—Saa chi yun oo in tee Egipto, te ni skaku ni'nu ña de nuu tee ka jito kiti yun, te suni ni tau de ndute, te ni jiña'a de ni ka ji'i ndikachio —ka jiña'i.

20 Te ni jikan tno'o de sesi'i de:

—¿Ndenu oo de? ¿Nau ja ni ka xndoo ron tee yun? Mavinukana de nagua ja na kaa de joo xtaa —jiña'a de.

21 Te ni janta'u Moisés ja kendoo de koo de ve'e tee yun, te ni jiña'a de sesi'i de Séfora ja kondeka Moisés.

22 Te ni kaku in seyii ña, te ni xnani Moisés jin Gersón, chi ni kachi de: “Jika nuu nda'uo inka ñuu”.

Ni ndaka'an ia Dios ñayiu Israel

23 Yun te nuu ni ya'a kua'a kuia, te ni ji'i rey Egipto yun. Te ñayiu Israel, chi ni ka kana ka nda'i nuu ia Dios ja siun ka tna'a ndeva'i tnundo'o ja ka jinokuechi nuu ñuu yun, te ni kenta ja ka kanai ndee nuu ia Dios.

24 Te ni onini ia Dios ja nda'u ndeva'a ka sa'i, te ndaka'an ya tratu ni sa'a ya jin Abraham vi Isaac vi Jacob.

25 Te ni ndia'a ia Dios tnundo'o ka tna'a ñayiu Israel, te ni kunda'u ini ña ya.

3

Ni ka'an Dios jin Moisés ne'u in tnu iñu ndoko

1 Te Moisés chi ni ojito de ndikachi tata xiso de Jetro ja suni nani de Reuel, tee ni okuu sutu ñuu Madián. Te in kiuu ni ja'an jika ndeva'a de jin ti nuu ñu'u te'a yun, te ni kenta de ndee in yuku nani Horeb nuu kuu yuku maa ia Dios.

2 Te yun ni skuni ña ia jinokuechi nuu Jito'o* Dios jin ma'ñu sagua yaa
ñu'u ja ja'nu ja'nu nuu in tnu iñu ndoko. Te ni jini Moisés ja ja'nu ñu'u
nuu tnu, su tu kai tnu.
3 Te ni ndakani ini Moisés: “Na ki'in yatnio jinkoto in jaka'nu jinio yun,
nau ja ja'nu ñu'u, te tu kai tnu” ka'an de.
4 Su nuu ni jini Jito'o ja majintna'a Moisés tnu ja kondia'a de, te ni kana
ya guaa ndee sagua nuu tnu iñu yun, te jiña'a ya:
—Moisés.
Te jiña'a de:
—Ya'a oo san.
5 Te jiña'a ya:
—Ma kii ka ron. Kene'e ndija ron, chi ñu'u ii kuu nuu jain ron jian.
6 Te jiña'a ka ia Dios:
—Maa rin kuu Dios, ia chiñu'u tata ron, ia ni ka ochiñu'u ndi Abraham
vi Isaac vi Jacob.
Yun te ni chisa'u Moisés nuu de, chi ni yu'u de ja kondia'a de ia Dios.
7 Su ni ka'an ka ya, te jiña'a ya:
—Ni jini rin tnundo'o ka tna'a ñayiu ñuu rin ja ka oo ñuu Egipto, te ni
onini rin ja ka kana jai nuu ka sa'a ndeva'a ña tee ka yinda'a ña jin. Te ja
jini gua'a rin tno'o suchi ini ka tna'i.
8 Te yun kuu ja makuun rin vaji rin ja skaku ni'nu rin jin nuu nda'a tee
Egipto, te ndene'e rin jin ñuu yun ja ndakuaka maa rin jin ki'inkuei in
ñuu gua'a, in ñuu jite, nuu ka oo kua'a ja vi kaa vi ko'i, ka'an rin siki ñuu
ñayiu cananeo vi ñayiu heteo vi ñayiu amorreo vi ñayiu ferezeo vi ñayiu
heveo vi ñayiu jebuseo.
9 Chi ja ni kenta tno'o nda'u ja ka kana ñayiu Israel ndee nuu rin, te suni
ja ni jini rin ja ka xto'o ndeva'a ña ñayiu Egipto jin.
10 Te yun kuu ja vitna, te ne'e, chi tetniuu ña rin ki'in ron nuu Faraón,
nagua ja ndene'e ron ñayiu Israel ja ka kui ñayiu ñuu maa rin ja ka oi
ñuu Egipto —jiña'a ya.
11 Yun te jiña'a Moisés nuu ia Dios:
—¿Su na in kuu sein ja jino san nuu Faraón, te ndene'e san ñayiu Israel
nuu ñuu Egipto yun? —jiña'a de.
12 Te jiña'a ia Dios:
—Kua'an chi koo maa rin jin ron, te ya'a kokuu in seña nuu ron ja maa
rin ni tetniuu ña jin ron: Nuu ndene'e ron ñayiu ñuu rin Egipto yun, te
ndikuei ndi'i ron nuu yuku ya'a vi chiñu'u ña ron —jiña'a ya.
13 Su jiña'a Moisés nuu ia Dios:
—Su nuu na ndajino san nuu ñayiu Israel, te kuña'a san: “Dios ndi tata
velu ni, ni tetniuu ña jin san ja vaji san nuu ni”, te nuu na vi kakan tno'o
ña de jin san: “¿Naxa nani ya?”, te ¿nagua kuña'a san? —jiña'a de.
14 Te jiña'a ia Dios nuu Moisés:
—Maa rin kuu maa rin.
Te jiña'a ka ya:
—Sua'a kuña'a ron nuu ñayiu Israel: “Ru'un, chi maa rin kuu ja ni
tetniuu ña ja kua'an ron nuu de”.
15 Te suni jiña'a ka ia Dios nuu Moisés:

---

* **3:2 3:2** a Te sivi ia Dios ni ka tee ñayiu jin sa'a hebreo kuun consonsante YHWH ja kei ka'an “maa rin kuu” axi “maa rin kokuu”. Te nuu kuee ka, te tu ni ka ka'an ñayiu yun sivi ya, chi in tno'o ii ndeva'a kuu, te nuu ka ka'u ñayiu nuu tutu ii, te ni ka samai, te ni ka ka'in “Adonai” ja kei ka'an “Jito'o”. Te nuu kuee ka, te ni ka saka tna'i Adonai jin kuun letra yun, te ni ka tei “Jehová”.

—Sua'a kuña'a ron nuu ñayiu Israel: “Jeovaa Dios, ia ka chiñu'u tata ni, Dios ni ka oo chiñu'u ndi Abraham vi Isaac vi Jacob kuu ia ni tetniuu ña jin san ja vaji san nuu ni”, kuña'a ron. Ya'a kuu sivi rin ja oo nikuii nikani, te jin sivi ya'a vi kondakakune'e ña ndi'i tatatno'o ron nikuii nikani.

16 Kua'an te ndaxtutu ron tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu Israel te kuña'a ron: “Jeovaa Dios, ia ka chiñu'u tata ni, Dios ni ka ochiñu'u ndi Abraham vi Isaac vi Jacob kuu ia ni kenta nuu san, te kachi ya: Jandaa ndija ja ni jinkoto rin ñayiu Israel, te ni jini rin ja ndeva'a ndetnuni ka sa'a ña ñayiu Egipto.

17 Te yun guaa kuini rin ja ndene'e rin jin nuu tnundo'o ka tna'i ñuu Egipto yun, te ndakuaka rin jin ja ki'inkuei ñuu ñayiu cananeo vi ñayiu heteo vi ñayiu amorreo vi ñayiu ferezeo vi ñayiu heveo vi ñayiu jebuseo, in nuu ñu'u ja kee kua'a ja vi kaa vi ko'i.”

18 Te vi konini tee ka kuu nija'nu yun tno'o ka'an ron, te ki'inkuei ron jin de nuu rey ñuu Egipto yun, te sua'a vi kuña'a ron: “Ni nuku'un ña Jeovaa Dios ñayiu hebreo. Te kuandetu ni joo na ki'inkuei san, chi uni kiuu vi kaka san nuu ñuu te'a, te saa kentakuei san nuu vi soko san kiti nuu ia Dios san”, vi kuña'a ron.

19 Su ja maa rin, chi ja jini rin ja rey Egipto yun, chi ma siaa ña de ja ki'inkuei ron nuu ja ma vi tenini ron jin de jin jaka'nu rin.

20 Su tetniuu maa rin taka jakue'e siki ñayiu Egipto, te xne'e rin ndi'i tniuu na'nu sa'a rin jin nui. Yun te saa siaa ña Faraón ja ki'inkuei ron.

21 Te sa'a rin ja vi ka'an va'a ña ñayiu Egipto yun jin ñayiu Israel, nagua ja nuu ndekuei ron ñuu Egipto yun, te ma ndekuei ron jin nda'a uun ron.

22 Chi in in ñasi'i vi kakan ña nuu ña'a ka oo yatni jin ña vi nuu ña'a ka ndoo ve'e ña'a yatni yun ndatniuu ja kuu oro vi plata vi sa'un ja vi kui'nu seyii ña vi sesi'i ña. Saa te vi tanda'u ron ñayiu Egipto —jiña'a ya.

4

Ni ni'i Moisés jaka'nu ia Dios ja sa'a de tniuu na'nu

1 Yun te jiña'a Moisés nuu ia Dios:

—Te ¿naxa sa'a san nuu ma vi kandija ña de, ni ma vi konini de tno'o ka'an san? Te vi kachi de: “Chia xnda'u ña ni ja ni kenta Jito'o Dios nuu ni” —jiña'a de.

2 Te jiña'a Jito'o:

—¿Nagua kuu ja nee ron jian?

Te jiña'a de:

—In yutnu tuu san jika san kuu.

3 Te jiña'a ya:

—Skunta tnu nuu ñu'u jian.

Te ni skunta de tnu, te ni nduu tnu in koo, te ni jino Moisés nuu ti, chi ni yu'u de ti.

4 Yun te jiña'a Jito'o nuu Moisés:

—Ndakakuiko ichi ndo'o ti.

Te ni ndakakuiko de ti, te ni nduu ti in yutnu nuu nda'a de.

5 Te jiña'a ya:

—Jin jaka'nu ya'a, te vi kandija ña de ja ni kenta Jito'o Dios nuu ron, ia ka chiñu'u tata ron, Dios ni ka ochiñu'u ndi Abraham vi Isaac vi Jacob.

6 Te jiña'a ka Jito'o:

—Vitna te chi'i nda'a ron ndika ron.

Te ni chi'i de nda'a de ndika de, te nuu ni ndene'e de, te vi ninii nda'a de ni chitu ña ndi'yi, te ni nduyaa na kuinio yua'a.

7 Te jiña'a ya:
—Ndachi'i tuku nda'a ron ndika ron.
Te ni ndachi'i de ndika de, te nuu ni ndene'e de, te ja ni nduva'a nagua
oo sava ka yiki kuñu de.
8 Te jiña'a ya:
—Nuu ja ma vi kandija ñai, ni ma vi kuantno'i tniuu ka'nu ja sa'a
xtnañu'u ron, te vi kandijai ja kuu uu.
9 Te nuu ja vini saa, te tu ka kandijai jin uu tniuu na'nu ja sa'a ron ya'a,
ni tu ka nini tno'o ka'an ron, nuu saa te ki'in ndute yute Nilo, te siagua
ron de nuu ñu'u, te nuu jino ndute yun nuu ñu'u, te nduu de niñi —jiña'a
ya.
10 Yun te jiña'a Moisés nuu Jito'o:
—Jito'o san, tu kuu ni'i gua'a san tno'o ka'an san, ni ndee ama ka, te ni
vitna ja ka'an ni jin tee jinokuechi nuu ni, chi kuekuee ni'i san tno'o ka'an
san, te tu tna'nu yu'u san ja ka'an san —jiña'a de.
11 Te jiña'a Jito'o:
—¿Te na in ni sa'a yu'u ñayiu? Te maa rin kuu Jito'o ja ni sa'a ñayiu ka
kuu ñi'i vi ñayiu so'o vi ñayiu ku'u nuu vi ñayiu inu ndijin nuu.
12 Vitna te kua'an te koo maa rin jin yu'u ron, te kaxtno'o maa rin na
tno'o ka'an ron —jiña'a ya.
13 Te ni ka'an ka Moisés, te jiña'a de:
—Jito'o san, jikanta'u san nuu ni ja tetniuu ni ndee inka ñayiu —jiña'a
de.
14 Yun te ni kiti ini Jito'o nuu Moisés, te jiña'a ya:
—¿Te a masu neva'a ron ñani ron Aarón, tatatno'o Leví? Te ja jini rin
ja tee yun, chi gua'a ndeva'a ka'an de. Te kii de nditna'a ña de jin ron, te
kusii ndeva'a ini de nuu ndakuni ña de jin ron.
15 Te ka'an ron nuu de, kaxtno'o ndi'i ron na tno'o kuu ja ka'an de, te
koo maa rin jin ron nuu ka'an ron vi nuu ka'an de, te kaxtno'o maa rin
nagua kuu ja vi sa'a ron.
16 Te ka'an ron nuu Aarón na kuinio ja vi maa Dios ka'an jin de, te Aarón
ka'an nuu tniuu ron jin ñayiu ñuu na tno'o ja vi maa ron ka'an.
17 Te kinda'a ron yutnu jian ki'in ron, chi jin yutnu jian sa'a ron tniuu
na'nu —jiña'a ya.

Ni ndajiokuiin Moisés kuano'o de Egipto

18 Yun te ni ndee Moisés te kuano'o de, te ni ndajino de ve'e tata xiso de
Jetro, te jiña'a de:
—Vitna te kuini san no'o san ñuu Egipto nuu ka oo tna'a kuikin san,
nagua ja kuni san a ka teku ni —jiña'a de.
Te jiña'a tata xiso de:
—Kuta'u san, kuano'o ni nuu saa, koto kuee ni, te saa ka'on —jiña'a de.
19 Te nuu oo ii ka Moisés ñuu Madián, te jiña'a Jito'o:
—Ndajiokuiin kuano'o ñuu Egipto, chi ja ni ka ji'i ndi'i tee ni ka onduku
ndee ja vi ka'ni ña jin ron —jiña'a ya.
20 Yun te ni jaka Moisés ñasi'i de vi se'e de, te ni skaa de jin yata mentu,
te ni ndajiokuiin de kuano'o de Egipto. Te suni yinda'a de yutnu maa ia
Dios.
21 Yun te jiña'a Jito'o nuu Moisés:
—Nuu ndajino ron Egipto, te kona'a ron ja sa'a ron nuu Faraón ndi'i
tniuu na'nu ja ni taa rin nuu ron ja sa'a ron. Su maa rin sa'a ndee ini de,
te ma kuandetu de ja ndekuei ñayiu ñuu rin.

22 Te kuña'a ron nuu Faraón: “Sua'a ka'an Jito'o: Ñayiu Israel ka kuu
na kuinio se'e xtnañu'u rin.
23 Te ja ni ka'an rin ja kuandetu ron na ki'inkuei maa se'e rin ja vi
chiñu'u ñai jin rin. Su ja siun tu kuini ron ja siaa ron jin ki'inkuei, yun
kuu ja ka'ni rin se'e xtnañu'u ron, kachi ya”, kuña'a ron —jiña'a ya nuu
Moisés.
24 Te nuu ñu'u ichi Moisés kua'an de, te ni jinokuei de in nuu vi ndoo
de jakuaa yun. Te yun ni kenta Jito'o, te ni kuini ya ja ka'ni ña ya jin de.
25 Yun te ni ki'in Séfora in yuchi ja ni kuva'a jin yuu, te ni ja'nde ña nuu
ii seyii luluu ña, te ni tetuu ña ñii yun si'in Moisés, te jiña'a ña:
—Jandaa ndija ja in yii san ja ni jati niñi kuu ni —jiña'a ña.
26 Saa te ni xndoo ña ya ja kua'an Moisés. Te ni ka'an Séfora ja in yii ja
ni jati niñi kuu de ja ja'a ja siun ni chitnuni ña seyii luluu ña.
27 Yun te jiña'a Jito'o nuu Aarón:
—Kua'an ndee nuu ñu'u te'a yun manutna'a ñani ron Moisés —jiña'a
ya.
Te ni ja'an Aarón ndee yuku ia Dios, te yun ni nuku'un de ñani de
Moisés. Te ni chitu de nuu ñani de.
28 Yun te ni ndakani Moisés nuu ñani de Aarón ndi'i tno'o ni tatnuni
Jito'o nuu de ja ka'an de vi tniuu na'nu ni skuiso siki ña ya ja sa'a de.
29 Yun te ni ja'ankuei Moisés jin Aarón, ni ka ndatatutu de ndi'i tee ka
kuu nija'nu nuu ñayiu Israel.
30 Te ni ndakani Aarón ndi'i tno'o ni ka'an Jito'o nuu ñani de Moisés. Te
ni sa'a de tniuu na'nu jin nuu ñayiu ñuu de.
31 Te ni ka kandija ñayiu ñuu de nuu ni ka onini ja ndi'ni Jito'o ja ja'i,
chi ni jini ya tnundo'o ka tna'i. Yun te ni ka chindei xini, te ni ka chiñu'i
ya.

5

Ni ja'ankuei Moisés jin Aarón ni ka ka'an de jin Faraón

1 Yun te ni kiukuei Moisés jin Aarón nuu oo Faraón, te ka jiña'a de:
—Sua'a ka'an Jito'o, ia kuu Dios ñayiu Israel: “Kuandetu na ki'inkuei
ñayiu ñuu rin ndee nuu ñu'u te'a nuu vi sa'i in viko ja vi chiñu'u ñai jin
rin, kachi ya” —ka jiña'a de.
2 Te jiña'a Faraón:
—¿Te na in kuu Jito'o ja konini san tno'o ka'an, te kokuandetu san ja
ki'inkuei ñayiu Israel? Tu jini san na in kuu Jito'o, te ni ma kuandetu san
ja ki'inkuei ñayiu Israel —jiña'a de.
3 Yun te ka jiña'a de:
—Ni ndani'i ña ia Dios ñayiu hebreo jin san, te yun kuu ja kuandetu
ni joo vitna, na ki'inkuei san nuu ñu'u te'a nuu vi kaka san uni kiuu, te
saa kentakuei san nuu vi soko san kiti nuu Jito'o Dios san, nagua ja ma
kanakau jakue'e siki in in san ja ka'ni ña ya jin kue'e xeen axi jin yuchi
kani —ka jiña'a de.
4 Yun te jiña'a rey Egipto:
—Maa ni Moisés vi Aarón, ¿nau ja ka jinkani ni ñayiu ñuu ni ja vi
satniui? Vi ndajiokuiin ni nuu tniuu ka ndee nuu ni ja ka sa'a ni.
5 Te suni jiña'a ka Faraón:
—Vitna te ni ka kaya kua'a ñayiu Israel ja ka oi ñuu ya'a, te maa ni saa
sua'a vajikuei ni ka jinkani ni jin tniuu ka ndee nui ja ka sa'i —jiña'a de.
6 Te vi kiuu yun ni tatnuni Faraón nuu tee ka tatnuni vi nuu tee ka jito
taka grupo ñayiu ñuu Israel, te jiña'a de:

7 —Ndee vitna jin kiuu kua'an ka yun ma vi kuña'a ka ni paja triu nuu
ñayiu Israel ja vi sa'i adobe nagua vajikueio ka sa'o, chi na ki'inkuei mai
vi jinxtutui paja ja vi kuantniui.
8 Te inuu ni adobe na vi taui nagua vajikuei ka sa'i, te ma vi nune'e
sa'un ka ni ni in adobe, chi chia inu ku'ndui, yun kuu ja ka kana yu'i, te
ka kachi: “Kuandetu ni na ki'inkuei san vi soko san kiti nuu ia Dios san”.
9 Vi xto'o ni jin ñayiu jian na vi satniuu ndee kai nagua ja na vi kondi'ni
jin tniuu ka sa'i, te ma vi tanui taka tno'o tno'o —jiña'a de.
10 Yun te ni kekuei tee ka tatnuni yun vi tee ka jito taka grupo ñayiu
kua'ankuei de, te ka jiña'a de nuu ñayiu Israel:
—Sua'a ka'an Faraón: “Ja ma vi taa ka san paja triu ja vi kuantniuu ni.
11 Te yun kuu ja kua'ankuei maa ni vi jinduku ni paja vi kuantniuu ni
ndenu vi ni'i maa ni, su ja taria ni, chi inuu ni kokuu, tu nagua ndindee
sa'un” —ka jiña'a de.
12 Yun te ni ka jitenuu ñayiu Israel nii ñuu Egipto ja ka xtutui ndayo'o
ja vi kuantniui nuu tniuu paja yun.
13 Te ni ka oxtnuu ña tee ka tatnuni yun, te ka jiña'a de:
—Vi konuu ini ni te vi xndi'i ni taria ni, nagua ka sa'a ni in kiuu in kiuu,
nani ni ka osa'a ni nuu ni ka otaa san paja —ka jiña'a de.
14 Te ni ka okani ña tee ka tatnuni ja ni chitniuu ña maa Faraón jin tee
Israel ja ka jito de tna'a de ja ni ka tau maa tee ka tatnuni yun, te ka jiña'a
de:
—¿Nau ja tu ka skunkuu ni taria ni ja ka tau ni adobe? Vini iku te ni
vitna tu ka skunkuu ni nagua ni ka osa'a ni ama ka —ka jiña'a de.
15 Yun te ni ja'ankuei tee ka jito in in grupo ñayiu Israel ja ka ka'an
kuechi de nuu Faraón, te ka jiña'a de:
—¿Nau ja siun sa'a ni tee ka jinokuechi nuu ni, vi tata rey?
16 Ni tu ka taa ka de paja nuu san, te vini saa te ka tenini ña de ja vi sa'a
san adobe, te vaa nuu ja yun ni, te vi ka kuun ka kani ña de, te ñayiu ñuu
maa ni guaa ka tavi kuechi ña jin san —ka jiña'a de.
17 Te jiña'a Faraón:
—Se'e tee ku'ndu vi ja inu ku'ndu ni, yun kuu ja ka kachi ni: “Kuandetu
ni na ki'inkuei san vi soko san kiti nuu Jito'o”.
18 Kua'ankuei ni vitna, te vi satniuu ni, te visi ma vi taa de paja nuu ni,
su vi ndakuña'a ni na kua'a adobe kuu maa in taria ja in kiuu —jiña'a de.
19 Yun te ni ka jini tee Israel ka jito de tna'a de ja oo tnundo'o siki de
nuu ni ka'an Faraón ja ma ndindee sa'un ka adobe nagua kua'a ka sa'a de
in in kiuu.
20 Te nuu ni ndekuei de ve'e tniuu nuu oo Faraón, te ni ka nukuntna'a
de jin Moisés vi Aarón ja ka oo de ka ndetu ña de.
21 Te ka jiña'a de:
—Maa Jito'o Dios na kondia'a ya ja ka sa'a ni, te na ka'nde ndaa ya yika
kuechi ni. Chi ja kuechi maa ni kuu, te ni ka ka'an u'u ña Faraón jin tee ka
tatnuni nuu ñayiu, te na kuinio ja vi maa ni, ni ka chi'i yuchi kani nda'a
de, nagua ja vi ka'ni ña de jin in in san —ka jiña'a de.

Ni ndakuatu Moisés nuu Jito'o

22 Yun te ni ndakuatu Moisés nuu Jito'o, te jiña'a de:
—Jito'o san, ¿nau ja jiña'a ni tnundo'o ka tna'a ñayiu ñuu ya'a? ¿Te
nagua jiniu'u ja ni tetniuu ña ni?
23 Chi ndee kiuu ja ni kenta san nuu Faraón ja ka'an san jin sivi ni, te
ni jinkondee de ndeva'a ndetnuni sa'a de ñayiu ñuu maa ni, te tu sa'un
nagua sa'a ni ja skaku ni'nu ni jin —jiña'a de.

6

1 Te jiña'a Jito'o Dios nuu Moisés:
—Vitna te kuni ron nagua kuu ja sa'a rin jin Faraón, chi jin jaka'nu rin,
te siaa ña de ja ki'inkuei ron, te jin jaka'nu rin te kene'e ña maa de ja
kekuei ron nuu ñuu de ki'inkuei ron.
2 Te ni ka'an ka Dios nuu Moisés, te jiña'a ya:
—Maa rin kuu Jeovaa.
3 Ja ni skuni rin Abraham vi Isaac vi Jacob ja maa rin kuu Dios ka'nu ja
ndi'i ni ja kuu ja sa'a rin, su tu ni kaxtno'o rin nuu de ja Jeovaa nani rin.
4 Te suni ni sa'a rin in tratu jin de ja kuña'a rin ñu'u ñuu Canaán, ñu'u
nuu ni ka oo de na ni ka jikanuu nda'u de.
5 Te vitna te ni ndaka'an rin tratu yun nuu nini rin ja ka ka'an nda'u
ñayiu Israel ja kua'a tnundo'o ka tna'i nuu ka tenini ña tee Egipto ja ka
satniuu ndee ndeva'i.
6 Te yun kuu ja kua'an, te sua'a kuña'a ron nuu ñayiu Israel: “Maa rin
kuu Jeovaa, te xtajioo rin ndi'i tniuu ndee ja ka tenini ña tee Egipto ka
sa'i, te skaku ni'nu rin jin nuu tnundo'o ka tna'i ja ka satniuu uin. Te nuu
skaku ni'nu rin jin, te xne'e rin jaka'nu rin nuu sa'a rin tniuu na'nu ja
sandaa rin kuechi.
7 Te ndakuaka ña rin jin ron, ja vi kokuu ron ñayiu ñuu rin, te kokuu
maa rin Dios ron. Saa te vi kuni ron ja maa rin kuu Jeovaa Dios ron ja ni
ndene'e ña rin nuu tniuu ndee ndeva'a ja ni ka otenini ña tee Egipto ni ka
osa'a ron.
8 Te nusia'a ña rin nuu ñu'u ja ni kee yu'u rin ja kuña'a rin nuu Abraham
vi nuu Isaac vi nuu Jacob, te taa rin nuu maa ron ja vi sa'a jajin ron. Chi
maa rin kuu Jeovaa” —jiña'a ya.
9 Te saa ni ndakani Moisés nuu ñayiu Israel, su tu ni ka kuini vi konini
tno'o ka'an Moisés, chi ka tna'u ndeva'a ini ja siun ndee ndeva'a tniuu ka
sa'i.
10 Yun te ni ka'an Jito'o nuu Moisés, te jiña'a ya:
11 Kua'an te ka'an ron jin Faraón, rey ñuu Egipto, ja na kuandetu de
kekuei ñayiu Israel ñuu de ki'inkuei —jiña'a ya.
12 Su jiña'a Moisés nuu Jito'o:
—Vi ni maa ñayiu Israel ña ka jain vi konini tno'o ka'an san, ¿te naxa
konini Faraón tno'o ka'an san sia'a jinkinee jinkituu ni san ka'an san?
—jiña'a de.
13 Yun te ni ka'an Jito'o nuu Moisés vi nuu Aarón ja na vi kuña'a de
nuu ñayiu Israel vi nuu Faraón, rey ñuu Egipto, ja ni tatnuni ia Dios ja vi
ndene'e de ñayiu Israel nuu ñuu Egipto yun.

Tee ni ka okuu tatatno'o Moisés vi Aarón

14 Tee ya'a ni ka okuu tee ni ka okuu nija'nu nuu ñayiu ve'e tata de. Se'e
Rubén, seyii xtnañu'u Israel, ni ka okuu Hanoc vi Falú vi Hezrón vi Carmi.
Tee ya'a ni ka okuu ñayiu ve'e Rubén.
15 Te seyii Simeón ni ka okuu Jemuel vi Jamín vi Ohad vi Jaquín vi Zohar
vi Saúl, tee ni okuu seyii in ña'a ñuu Canaán. Tee ya'a ni ka okuu ñayiu
ve'e Simeón.
16 Te tee ya'a ni ka okuu seyii Leví ja ni ka okuu tatatno'o de: Gersón vi
Coat vi Merari. Te ciento oko xa'un uu kuia ni oteku Leví, te ni ji'i de.
17 Te seyii Gersón ni ka okuu Libni vi Simei. Tee ya'a ni ka okuu tatatno'o
Gersón.
18 Te seyii Coat ni ka okuu Amram vi Izhar vi Hebrón vi Uziel. Te ciento
oko uxi uni kuia ni oteku Coat, te ni ji'i de.

19 Te seyii Merari ni ka okuu Mahli vi Musi. Tee ya'a ni ka okuu nija'nu
nuu ñayiu ve'e Leví ja ni ka okuu tatatno'o de.
20 Te ni jaka ña Amram ya'a jin xixi de Jocabed ja kokuu ñasi'i de, te ni
ka kaku uu seyii ña, in nani Aarón, te inkai nani Moisés. Te ciento oko
xa'un uu kuia ni oteku Amram, te ni ji'i de.
21 Te seyii Izhar ni ka okuu Coré vi Nefeg vi Zicri.
22 Te seyii Uziel ni ka okuu Misael vi Elzafán vi Sitri.
23 Te ni jaka Aarón jin Elisabet sesi'i Aminadab, kua'a tee nani Naasón
ja kokuu ñasi'i de. Te seyii ña'a ya'a ni ka onani Nadab vi Abiú vi Eleazar
vi Itamar.
24 Te seyii Coré ni ka okuu Asir vi Elcana vi Abiasaf. Tee ya'a ni ka okuu
ñayiu ve'e Coré.
25 Te Eleazar, seyii Aarón, ni jaka tna'a de jin in ña'a kuu sesi'i Futiel, te
ni oo in seyii ña ni onani Finees. Tee ya'a ni ka okuu nija'nu nuu ñayiu
ve'e Leví nakuu nakuu naxa ni ka oo maa ñayiu ve'e de.
26 Te suu maa Aarón vi Moisés ya'a ka kuu tee xiin nuu jiña'a Jito'o ja
na vi ndene'e de ñayiu Israel ñuu Egipto yun, te yukun yukun ndekuei
ki'inkuei.
27 Te suu maa Moisés vi Aarón ya'a ka kuu tee ni ka ka'an jin Faraón,
rey ñuu Egipto, ja vi ndene'e de ñayiu Israel nuu ñuu Egipto yun.

Ni kana ña Dios jin Moisés vi Aarón

28 Te nuu ni ka'an Jito'o jin Moisés ñuu Egipto,
29 te jiña'a ya:
—Maa rin kuu Jito'o, te ka'an nuu Faraón, rey Egipto, ndi'i tno'o ja ka'an
rin nuu ron —jiña'a ya.
30 Su jiña'a Moisés nuu Jito'o:
—¿Te naxa konini Faraón tno'o ka'an san, te sia'a jinkinee jinkituu ni
san ka'an san? —jiña'a de.

7

1 Te jiña'a Jito'o nuu Moisés:
—Kondia'a ja vitna te ni jani ña rin jin ron ja kokuu ron na kuinio Dios
nuu Faraón, te ñani ron Aarón kokuu de in tee ndakani tno'o ron.
2 Te ka'an ron nuu Aarón ndi'i nagua tatnuni rin, te maa ñani ron Aarón
ka'an nuu Faraón, nagua ja na kuandetu de ndekuei ñayiu Israel nuu ñuu
de.
3 Te maa rin sa'a ndee ini Faraón, te sa'a rin kua'a tniuu na'nu Egipto ja
vi sa'u kuii ini ñayiu.
4 Te visi ni saa, te ma konini Faraón tno'o ka ka'an ron. Su yun te
kuantniuu rin ndi'i jaka'nu rin siki Egipto, te jin tniuu na'nu sa'a rin
tetniuu rin tnundo'o ja ja'a jakue'e ka sa'i yun. Te ndene'e rin ñayiu ñuu
rin Israel nuu ñuu Egipto, te ndee yukun kani kuiti ki'in jin rin.
5 Saa te vi kuni ñayiu Egipto ja maa rin kuu Jito'o, nuu vi kuni jaka'nu
rin ja ndene'e rin ñayiu Israel ne'u maa ñayiu Egipto —jiña'a ya.
6 Te saa ni ka sa'a Moisés vi Aarón vi nagua ni tatnuni maa Jito'o.
7 Te ja oo Moisés kuun xiko kuia, te Aarón, chi kuun xiko uni kuia oo
de, na ni ka ka'an de jin Faraón.

Yutnu nee Aarón ni nduu koo

8 Ni ka'an Jito'o nuu Moisés vi nuu Aarón, te jiña'a ya:

9 —Nuu ja na kachi Faraón: “Vi xne'e ni in tniuu ka'nu”, te kuña'a ron
nuu Aarón: “Ki'in ni yutnu tuu ni jian, te skunta ni tnu jin nuu Faraón,
nagua ja na nduu tnu koo”, kuña'a ron —jiña'a ya.
10 Yun te ni ja'ankuei Moisés vi Aarón nuu oo Faraón, te ni ka sa'a de
nagua ni tatnuni maa Jito'o. Te ni skunta Aarón yutnu tuu de jin nuu
Faraón vi sava ka tee ka netniuu jin de, te ni nduu tnu in koo.
11 Yun te ni kana Faraón tee ndichi vi tee tasi, te jin tniuu tasi ja ka jini
maa tee Egipto yun, te suni saa ni ni ka sa'a de.
12 Ni ka skunta de in in maa yutnu ka tuu de, te in in yutnu yun ni ka
nduu koo. Su yutnu tuu Aarón ni koko ña jin yutnu ndi'i de.
13 Su visi ni saa, te ni sa'a ndee ini Faraón, te tu ni onini de tno'o ka
ka'an Moisés vi Aarón, nagua ja ni ka'an maa Jito'o.

Ndi'i ndute ni nduu niñi

14 Yun te jiña'a Jito'o nuu Moisés:

—Kua'an makundee ini ka Faraón, te tu kuini de kuandetu de ja ndekuei
ñayiu ñuu Israel.
15 Su kua'an ne'e ka ja vi nukuntna'a ron jin Faraón nuu ki'in de yute
Nilo. Te yun kondetu ron de yu'u yute yun, te konee ron yutnu ja ni nduu
koo ki'in ron.
16 Te kuña'a ron nuu de: “Ni tetniuu ña Jito'o Dios ñayiu hebreo jin san
ja vaji san nuu ni, te kachi ya ja kuandetu ni na ki'inkuei ñayiu ñuu ya,
nagua ja na vi chiñu'u ñai jin ya ndee nuu ñu'u te'a. Su ja siun ndee vitna
tu kuini ni ja konini ni tno'o ka'an san.
17 Te sua'a ka'an Jito'o: Vitna te kuni ron ja maa rin kuu Jito'o. Chi jin
yutnu nee Aarón, te kani de ndute ñu'u yute Nilo ya'a, te nduu de niñi.
18 Te vi kuu chiaka ka ñu'u yute ya'a, te ja'an xiko nde'e yute ya'a, te vi
kukini ini ñayiu Egipto ndute ja vi ko'o de”, kuña'a ron —jiña'a ya.

19 Te jiña'a ka Jito'o nuu Moisés:

—Kuña'a nuu Aarón ja na ki'in de yutnu tuu de, te na skata de nda'a de
siki nuu ka ñu'u ndute Egipto siki yute vi siki kañu ndute, siki jatnu nuu
ka ñu'u ndute vi siki ndi'i nuu ka tava'a ndute, nagua ja na nduu de niñi,
te na koo niñi nii ñuu nuu tnii Egipto, te vi ndee nuu ndatniuu yutnu vi
ndatniuu yuu ja ñu'u ndute na ku'un niñi —jiña'a ya.
20 Te saa ni ka sa'a Moisés vi Aarón nagua ni tatnuni maa Jito'o. Te ni
kane'e Aarón yutnu nee de, te ni kani de nuu ndute ñu'u yute Nilo jin nuu
Faraón vi tee ka netniuu jin de, te ndi'i ndute ñu'u yute yun ni nduu niñi.
21 Te ni ka ji'i chiaka ka ñu'u yute yun, te ni ja'an nde'e ndeva'a yute
yun, te ña ni kuu ka vi ko'o ñayiu Egipto ndute yun. Te nii ñuu Egipto ni
oo niñi.
22 Te suni saa ni, ni ka sa'a tee tasi ja ka oo maa Egipto jin ndi'i tno'o
tasi ja ka jini de. Te ni sa'a ndee ini ndeva'a ka Faraón. Te tu ni onini de
tno'o ka ka'an Moisés vi Aarón, nagua ja ni ka'an maa Jito'o.
23 Te ni ndajiokuiin Faraón kuano'o de ve'e tniuu nuu oo de, nani tno'o
ja masu nagua ni kuu sa'un.
24 Te ndi'i ñayiu Egipto ni ka jate de poso nii yu'u yute yun, nagua ja vi
taui ndute vii ja vi ko'i, chi ña ni kuu ka vi ko'i ndute ñu'u yute yun.

Ni chitu likuara nii ñuu Egipto

25 Te nuu ni ya'a uja kiuu ja ni kani Jito'o yute Nilo,

8

1 te jiña'a Jito'o nuu Moisés:
—Kua'an nuu Faraón te kuña'a ron: “Sua'a ka'an Jito'o: Kuandetu na
ki'inkuei ñayiu ñuu rin nagua ja na vi chiñu'u ñai.
2 Su nuu ja ma kuandetu ron ja ki'inkuei, te tetniuu rin in kue'e ja vi
ndi'i ñuu ron chitu jin likuara.
3 Te yute yun vi ta'u kua'a likuara ja kakuei ti, te kiukuei ti ini ve'e ron,
ndee ve'e nuu kixin ron vi ndee nuu jito ron, ndee ve'e tee ka netniuu jin
ron vi ve'e ñayiu ñuu ron, ndee nuu jitnu xtaa vixin ron vi nuu ka saka
yuchi ja ka sa'a xtaa vixin ron.
4 Te kakuei likuara yun ndee siki ron vi siki tee ka netniuu jin ron, siki
ndi'i ñayiu ñuu ron”, kuña'a ron —jiña'a ya.
5 Te jiña'a ka Jito'o nuu Moisés:
—Kuña'a nuu Aarón ja na skaa de nda'a de jin yutnu de ichi nuu ka oo
yute vi kañu ndute vi nuu ka ñu'u ndute, nagua ja na kanakuei likuara, te
na chitu ti nii ñuu Egipto —jiña'a ya.
6 Yun te ni skaa Aarón nda'a de siki ndute ja ka ñu'u Egipto, te ni
kanakuei likuara ja vi ni ka chitu ti nii ñuu Egipto.
7 Te suni saa ni ni ka sa'a tee tasi yun, chi jin tniuu tasi ja ka jini de yun
ni ka sa'a de ja ni kanakuei likuara siki nii ñuu Egipto.
8 Yun te ni kana ña Faraón jin Moisés vi Aarón, te jiña'a de:
—Vi ndakuatu ni nuu Jito'o nagua ja na xtajioo ya likuara ya'a nuu san
vi nuu ñayiu ñuu san, saa te kuandetu san ja ki'inkuei ñayiu ñuu ni, nagua
ja vi sokoi kiti nuu Jito'o —jiña'a de.
9 Te jiña'a Moisés nuu Faraón:
—Tanunda'a ni, ka'an ni joo, vi tata rey, na kiuu kuini ni ja ndakuatu
san ja ja'a ni vi ja ja'a tee ka netniuu jin ni, vi ja ja'a ñayiu ñuu ni, nagua
ja na vi kujioo likuara yun nuu ni vi nuu ve'e ni, te maa ni ka yute Nilo
na vi koo ti —jiña'a de.
10 Te jiña'a Faraón:
—Vi xtnee kuini san —jiña'a de.
Te jiña'a Moisés:
—Saa na kokuu, nagua ka'an maa ni nuu saa, nagua ja kuni ni ja tu na
inka Dios sa'a nagua sa'a Jito'o Dios san.
11 Te vi kujioo likuara yun nuu ni vi nuu ve'e ni, nuu tee ka netniuu jin
ni, vi nuu ñayiu ñuu ni, te maa ni ka yute Nilo vi koo ti —jiña'a de.
12 Yun te ni ndekuei Moisés vi Aarón nuu oo Faraón. Yun te ni ndakuatu
Moisés nuu Jito'o ja na xtajioo ya likuara ni tetniuu ya siki Faraón.
13 Te ni sa'a Jito'o nagua ni jikan Moisés, te ni ka ji'i likuara ja ka oo ini
ve'e vi kiti ka oo ye'e vi nuu ñunde'i.
14 Te ni ka xtutu ñayiu montoo na'nu ti nii nuu, te ni chitu xiko nde'e
nii ñuu yun.
15 Su nuu ni jini Faraón ja tu ka ti oo, te ja ni nuku'un va'a ini de, te ni
sa'a ndee tuku de anu de, te tu ni onini de tno'o ka ka'an Moisés vi Aarón,
nagua ja ni ka'an maa Jito'o.

Ni tetniuu ia Dios kue'e chiuku

16 Yun te jiña'a Jito'o nuu Moisés:
—Kuña'a nuu Aarón ja na kane'e de yutnu nee de, te na kuun de nuu
ñuyaka ñu'u, nagua ja na nduu chiuku ja na koo nii ñuu Egipto —jiña'a
ya.

17 Te saa ni ka sa'a de. Ni kane'e Aarón yutnu tuu de jika de, te ni kuun
de nuu ñuyaka ñu'u, te ni nduu ñuyaka yun chiuku ja ni tnaa ña ti jin
ñayiu vi kiti. Te ndi'i ñuyaka ñu'u ni nduu chiuku ja ni oo nii ñuu Egipto.
18 Te suni saa ni ka sa'a tee tasi yun, chi ni ka nduku de jin tniuu tasi ka
sa'a de yun ja vi koo kua'a ka chiuku, su tu ni kuu vi sa'a de. Te ni tnaa
ña chiuku jin ñayiu vi kiti.
19 Yun te ka jiña'a tee tasi yun nuu Faraón:
—Nuu nda'a maa Dios vaji ndi'i ya'a —ka jiña'a de.
Su ni sa'a ndee ini Faraón, te tu ni onini de tno'o ka ka'an tee yun, nagua
ja ni ka'an maa Jito'o.

Ni tetniuu ia Dios kue'e chiukun

20 Te jiña'a Jito'o nuu Moisés:
—Xtnee te ne'e ndakoo ron ki'in ron ka'an ron jin Faraón, chi ki'in
ne'e de yute yun, te kuña'a ron nuu de: "Sua'a ka'an Jito'o: Kuandetu
na ki'inkuei ñayiu ñuu rin nagua ja na vi chiñu'u ñai.
21 Chi nuu ja ma kuandetu ron ja ki'inkuei ñayiu ñuu rin, te tetniuu rin
ndi'i nuu chiukun siki ron vi siki tee ka netniuu jin ron vi siki ñayiu ñuu
ron vi nuu ve'e ron, te vi chitu ndinuu nuu chiukun ve'e ñayiu Egipto, te
suni saa ni vi koo ti ndee ni nuu ni kuu ja ka oi.
22 Te kiuu yun sa'a siin rin ñuu Gosén nuu ka oo ñayiu ñuu rin, nagua
ja vi ni in nuu chiukun ma koo. Saa te kuni ron ja maa rin kuu Jito'o ja oo
rin nuu ñuu ya'a.
23 Te sa'a siin rin ñuu rin jin ron. Te xtnee kuu ja kokuu tniuu ka'nu
ya'a", kuña'a ron —jiña'a ya.
24 Te saa ni sa'a Jito'o. Ni kikuei ndinuu ndindujin nuu chiukun xeen
ndeva'a nuu ve'e Faraón vi nuu ve'e tee ka netniuu jin de vi nii ñuu Egipto,
te ni naa ja oo ñuu yun ni ka sa'a chiukun yun.
25 Yun te ni kana ña Faraón jin Moisés vi Aarón, te jiña'a de:
—Kua'ankuei ni te vi soko ni kiti nuu ia Dios ni, su na kokuu nuu ñuu
ya'a —jiña'a de.
26 Te jiña'a Moisés:
—Masu vatuka kuu ja saa vi sa'a san, chi kiti ja vi soko san nuu Jito'o
Dios san ka kuu kiti ii nuu ñayiu Egipto. Te nuu ja na vi kuni ñayiu Egipto
ja ka soko san kiti ka chiñu'i, te vi ka'ni ñai jin yuu.
27 Te kuini ja vi kaka san uni kiuu nuu ñu'u te'a, te saa kentakuei san
nuu vi soko san kiti nuu Jito'o Dios san, nagua ni tatnuni maa ya —jiña'a
de.
28 Te jiña'a Faraón:
—Kuandetu san ja ki'inkuei ni ndee nuu ñu'u te'a ja vi soko ni kiti nuu
Jito'o Dios ni, su ma ki'inkuei jika ndeva'a ni. Su vi kakanta'u ni ja ja'a
san nuu ia Dios —jiña'a de.
29 Te jiña'a Moisés:
—Vi nani ja ndekuei kunu san nuu ni, vi tata rey, te kakanta'u san nuu
Jito'o ja xtnee, te vi kujioo ndinuu nuu chiukun, te ma vi koo ka ti nuu ni,
te ni nuu tee ka netniuu jin ni, te ni nuu ñayiu ñuu ni. Su ma koxnda'u
ka ña ni ja kokasi ni'nu ni ja ki'inkuei ñayiu ñuu san ja vi sokoi nuu Jito'o
—jiña'a de.
30 Yun te ni ndee Moisés nuu Faraón, te ni ndakuatu de nuu Jito'o ja ja'a
Faraón.
31 Te ni sa'a Jito'o nagua ni jikan Moisés, te ni xtajioo ya ndi'i chiukun
ja ni ka oo nuu Faraón vi nuu tee ka netniuu jin de vi nuu ñayiu ñuu de.
Te ni invaa ka chiukun, tu ni kendoo.

32 Su ni sa'a ndee tuku Faraón anu de, te tu ni jandetu de ja ndekuei
ñayiu Israel ki'inkuei.

9

Ni tetniuu ia Dios kue'e kiti

1 Yun te jiña'a Jito'o nuu Moisés:
—Kua'an nuu Faraón, te kuña'a ron: “Sua'a ka'an Jito'o Dios ñayiu
hebreo: Kuandetu na ki'inkuei ñayiu ñuu rin, nagua ja na vi chiñu'u ñai.
2 Chi nuu ja ma kuandetu ron ja ki'inkuei, te junkani ron jin,
3 nuu saa, te tetniuu rin in kue'e xeen ndeva'a siki kiti ka oo yuku, siki
kuai vi siki mentu vi siki kameyu vi siki isndiki vi siki ndikachi.
4 Su sa'a siin rin kiti ñayiu Israel jin kiti ñayiu Egipto, nagua ja ma vi
kuu ni in kiti ñayiu Israel”, kuña'a ron —jiña'a ya.
5 Te suni jiña'a Moisés nuu Faraón:
—Ni jani Jito'o in kiuu, te kachi ya: “Xtnee sa'a rin tniuu ka'nu nuu ñuu
ya'a” —jiña'a de.
6 Te inka kiuu tnee sua'a, te ni sa'a Jito'o ja ni ka ji'i ndi'i kiti ñayiu
Egipto, su kiti ñayiu Israel, chi tu ni ji'i ni in ti.
7 Yun te ni tetniuu Faraón tee ni ka jinkoto kiti ñayiu Israel, te ni ka jini
de ja ni invaa kiti ñayiu Israel tu na kiti ji'i. Su ni sa'a ndee ini Faraón, te
tu ni jandetu de ja ndekuei ñayiu Israel ki'inkuei.

Ni tetniuu ia Dios kue'e ndi'yi xeen

8 Yun te jiña'a Jito'o nuu Moisés vi nuu Aarón:
—Vi ki'in in nuu tikoko nda'a ron yaa ja oo in nuu jitnu, te vi jin nuu
Faraón, te na skanta Moisés yaa yun ichi andivi.
9 Te nduu yaa yun ñuyaka ja junkuei siki nii ñuu Egipto, te kii kue'e
ndi'yi xeen ndeva'a ja vi koku'u ñayiu vi kiti ninii ñuu Egipto —jiña'a ya.
10 Te ni ka ki'in Moisés vi Aarón yaa in nuu jitnu, te ni jinokuei de nuu
Faraón. Te ni skanta Moisés yaa yun ichi andivi, te ni kii in kue'e ndi'yi
xeen ndeva'a ja ni ka oku'u ñayiu vi kiti.
11 Te ña ni ka kundee ini tee tasi yun ja vi jintna'a de jin Moisés, chi
suni inuu ni ka oku'u de kue'e ndi'yi xeen yun jin ndi'i ñayiu Egipto.
12 Su Jito'o ni sa'a ndee anu Faraón, te tu ni onini de tno'o ka ka'an
Moisés vi Aarón, nagua ja ni ka'an maa Jito'o nuu Moisés.

Ni sa'a ia Dios ja ni kuun xeen ñiñi

13 Yun te jiña'a Jito'o nuu Moisés:
—Xtnee te ne'e ndakoo ron ki'in ron nuu oo Faraón, te kuña'a ron:
“Sua'a ka'an Jito'o Dios ñayiu hebreo: Kuandetu na ki'inkuei ñayiu ñuu
rin, nagua ja na vi chiñu'u ñai.
14 Chi vitna te tetniuu rin ndi'i nuu jakue'e rin siki ron vi siki tee ka
netniuu jin ron vi siki ñayiu ñuu ron, nagua ja jinkui'nu ini ron ja tu na
inka ia oo na kuinio ru'un ja oo nii ñuyiu.
15 Chi nuu ja siun ka'an rin, te kuu tetniuu rin vitna jaka'nu rin siki ron
vi siki ñayiu ñuu ron jin in kue'e xeen, te xnaa ña rin nuu ñuyiu nuu siun.
16 Su jandaa ja ni jandetu rin teku ron, nagua ja xne'e rin jaka'nu rin
nuu ron, nagua ja saa te ndi'i ñayiu nii ñuyiu vi kuni jaka'nu kuu rin.
17 Su visi ni saa, te oo ni ron siki ñayiu ñuu rin, te tu jandetu ron ja
ki'inkuei.

18 Te yun kuu ja satna tnee, te sa'a rin ja kuun ñiñi na'nu ndeva'a ja vi
tu sa'un na ama kuun Egipto ndee kiuu ja ni junkoo vi guaa ndee kiuu
vitna.
19 Te yun kuu ja tatnuni ja na vi tava'a kiti ron in ve'e vi ndi'i ja neva'a
ron nuu ñunde'i ron, chi ndi'i ñayiu axi kiti ja ka oo nuu yuku ja tu na
ve'e ka oo, te nuu kuun ñiñi siki, te ka'ni ña, kachi ya”, kuña'a ron.

20 Te sava tee ka netniuu jin Faraón ni ka yu'u de tno'o ni ka'an Jito'o,
te ni ka tatnuni de ja ni ka nukoo va'a tee ka jinokuechi nuu de vi kiti de
ve'e de.
21 Su sava de, chi ni ka sa'a so'o de tno'o ni ka'an Jito'o, te ni ka xndoo
de tee ka jinokuechi nuu de vi kiti de ndee yuku.
22 Yun te jiña'a Jito'o nuu Moisés:

—Skata nda'a ron ichi andivi, nagua ja na kuun ñiñi nii ñuu Egipto siki
ñayiu vi siki kiti vi siki ndi'i yuku kuii ja oo nuu ñunde'i ka jitu Egipto
—jiña'a ya.

23 Te ni skata Moisés yutnu tuu de ichi andivi, te ni sa'a Jito'o ja ni kuun
ñiñi, te vi ye'e, te kani tajan ninii ñuu Egipto ja kuun ñiñi.
24 Te vi kuun ñiñi, te kani tajan, ni kuu xeen ndeva'a ja vi ni tu sa'un na
ama kuu xenxeen nagua ni kuun saa, guaa ndee nuu ni junkoo jaa ñuu
yun.
25 Te ni skuechi ña ñiñi yun jin ndi'i ja oo nuu yuku nii ñuu Egipto, ja ni
ja'ni ña jin ñayiu vi kiti, te ni skuechi ña ñiñi yun jin ndi'i yuku kuii ja oo
nuu ñunde'i ka jitu, te vi tavichi tia'a ña jin ndi'i yutnu ka oo ñuu Egipto
yun.
26 Te maintno'o ñuu Gosén nuu ka oo ñayiu Israel, guaa tu ni kuun ñiñi
yun.

27 Yun te ni tetniuu Faraón ja ni ka kana ña jin Moisés vi Aarón, te jiña'a
de:

—Vitna te ndakuni san yika kuechi san. Te Jito'o, chi sa'a ndaa ya, su
maa san jin ñayiu ñuu san ka oo kuechi.
28 Vi kakan ta'u ni ja ja'a san nuu Jito'o, nagua ja na junkani ya tajan vi
ñiñi ya'a, chi ja ni kuu kua'a ndeva'a kuun, te kuandetu san ja ki'inkuei
ni, te ma junkani ka ña san —jiña'a de.

29 Te jiña'a Moisés:

—Vi nani ja na ndee kunu san yu'u ñuu ya'a, te kane'e san nda'a san
ichi nuu oo Jito'o, te junkuiin tajan vi ma kuun ka ñiñi, nagua ja saa, te
kuni ni ja Jito'o kuu Jito'o ñunde'i ya'a.
30 Su vini saa, te ja jini gua'a san ja vini maa ni, te ni tee ka netniuu jin
ni, kuini ka ja vi yu'u ni'nu gua'a ni nuu Jito'o Dios —jiña'a de.

31 Te ni ka naa ndi'i yuku lino ja kee sa'un vi cebada, chi inka kuu yoko
cebada, te lino yun, chi inka jaa ita.
32 Su triu vi centenu, chi tu nagua ni ka ndo'o, chi kuee ka jite.

33 Te ni ndekuei Moisés nuu oo Faraón kua'ankuei de, te vi nani ja ni ka
ndejioo de yu'u ñuu yun, te ni kane'e Moisés nda'a de ichi nuu oo Jito'o,
te ni jinkuiin tajan vi ñiñi, te ña ni kuun ka sau ñuu Egipto.
34 Su nuu ni jini Faraón ja ni junkuiin tajan vi ñiñi vi tu ka na sau kuun,
te ni ndajiokuiin tuku de ni sa'a de yika kuechi. Chi ni ka sa'a ndee de
anu de, maa de vi tee ka netniuu jin de.
35 Te ni sa'a ndee ini Faraón, te tu ni jandetu de ja ki'inkuei ñayiu Israel,
nagua ja ni ka'an Jito'o jin ma'ñu sagua Moisés.

10

Ni tetniuu ia Dios kue'e tika langosta

1 Te jiña'a Jito'o nuu Moisés:

—Kua'an te ka'an ron nuu Faraón, chi maa rin ni sa'a ndee ini de jin tee ka netniuu jin de, nagua ja xne'e rin nuu de taka tniuu na'nu ya'a.

2 Te nagua ja suni kuu ndakani ron nuu se'e ron vi nuu señani ron naxa ni sa'a xeen rin jin ñayiu Egipto vi ndi'i tniuu na'nu ja ni sa'a rin ne'ui. Nagua ja saa te vi kuni ron ja maa rin kuu Jito'o —jiña'a ya.

3 Yun te ni ja'ankuei Moisés vi Aarón nuu Faraón, te ka jiña'a de:

—Sua'a ka'an Jito'o Dios ñayiu hebreo: "¿Nasaa ka kiuu te saa nuu so'o ron nuu rin? Kuandetu na ki'inkuei ñayiu ñuu rin, nagua ja na vi chiñu'u ñai jin rin.

4 Chi nuu ja vi saa ni jasi ni'nu ron ja ki'inkuei, te xtnee sa'a rin ja kikuei tika langosta siki ñuu ron.

5 Te vii vi chitu nii ti nuu ñuu ya'a ja vi ma kondijin ka nuu ñu'u, te vi kaa ndi'i ti joo ka yuku kuii ja ni xndendoo ñiñi, te suni vi kaa ti ndi'i yutnu ja ka oo yuku.

6 Te vi chitu nii ti ini ve'e ron vi ini ve'e ndi'i tee ka netniuu jin ron vi ini ve'e ndi'i ñayiu Egipto. Te kua'a ndeva'a ti vi kokuu ja vini tu ni ka jini ndi tata ron ti, te ni ndi tata ja'nu ron, guaa ndee nuu ni jinkoo ñuu ya'a ndee kiuu vitna", kachi ya —ka jiña'a de.

Te vi nani ni ndi'i ni ka ka'an de, te ni ndekuei de nuu Faraón kua'ankuei de.

7 Yun te ka jiña'a tee ka netniuu jin Faraón:

—¿Nasaa ka kiuu guaa vi kochi'i tee ya'a ñu'u ja vi koo? Kuandetu ni, vi tata rey, na ki'inkuei maa ñayiu yun vi chiñu'i Jito'o Dios mai, chi ¿a vi kuini ka ja kuni ni, vi rey, ja ñuo Egipto ja ni naa ndi'i ja oo nui? —ka jiña'a de.

8 Yun te ni kana tuku ña Faraón jin Moisés vi Aarón, te jiña'a de:

—Kua'ankuei ni vi chiñu'u ni Jito'o Dios ni. Su ka'an ni jin na ndee ñayiu guaa ki'inkuei jin ni —jiña'a de.

9 Te jiña'a Moisés:

—Ki'inkuei san jin suchi kueli san vi tee nija'nu san, vi seyii san vi sesi'i san. Ki'inkuei san jin ndikachi san vi isndiki san, chi in viko ka'nu vi sa'a san nuu Jito'o —jiña'a de.

10 Te jiña'a Faraón:

—Jito'o na koo jin maa ni nuu saa. Su nuu ja na kuandetu san ja ki'inkuei ni jin suchi kueli ni, te ja jinkona'a kaji ja ka ndakani kue'e ini ni.

11 Su masu saa kokuu. Kua'ankuei maa ni ni teyii na'nu, te vi soko ni nuu Jito'o, chi yun kuu ja ka jikan ni —jiña'a de.

Te ni tatnuni Faraón ja ka kene'e nda'a ña jin Moisés vi Aarón kua'ankuei de.

12 Yun te jiña'a Jito'o nuu Moisés:

—Skaa nda'a ron ichi siki ñu'u Egipto nagua ja na kikuei tika langosta, te na vi kaa ti ndi'i yuku kuii oo Egipto, na vi kaa ti ndi'i ja ni xndendoo ñiñi —jiña'a ya.

13 Te ni skata Moisés yutnu tuu de ichi siki ñuu Egipto, te ni sa'a Jito'o ja ni junki'i in tachi vaji ichi nuu kana nikandii siki ñuu. Yun te ninduu ninduu ni yi'i kiuu yun vi niñu niñu. Te nuu ni tuu inka kiuu, te tachi ja ni yi'i ichi nuu kana nikandii yun ndiso ña jin tika langosta.

14 Te ni ka chitu tika langosta yun nii ñuu Egipto, te ni ka jitenuu ti nii
nuu ñu'u ñuu Egipto, te kua'a ndeva'a ndetnuni ti kuu ja vini tu na ama
oo kua'a ndeva'a ti, te ni ma koo kua'a ka ti nuu kuee ka.
15 Te ni ka chitu ti nii ñuu yun ja vi ni ka chisa'u ti nii nuu ñu'u. Te ni
ka jaa ti ndi'i yuku ja oo nuu ñu'u vi ndi'i ndia'a ja kuun nuu yutnu ja ni
xndoo ñiñi. Te ni tu ni kendoo ka ni in jakuii nuu yutnu, te ni nuu ñu'u
nii ñuu Egipto.
16 Yun te ñama kuiti ni kana ña Faraón jin Moisés vi Aarón, te jiña'a de:
—Ni sa'a san yika kuechi nuu Jito'o Dios ni vi nuu maa ni.
17 Su jikanta'u san nuu ni invaa ni ka jichi vitna, ja vi kuaka'nu ini ni
yika kuechi san, te vi ndakuatu ni ja ja'a san nuu Jito'o Dios ni, nagua
ja visi ja na xtajioo ya kiti kuu kue'e xeen ndeva'a ja ja'ni nuu ñuu san
—jiña'a de.
18 Te vi nani ni ndekuei kunu Moisés nuu Faraón, te ni ndakuatu de nuu
Jito'o ja ja'a Faraón.
19 Yun te ni sa'a Jito'o ja ni junki'i in tachi ni'i ndeva'a ja vaji ichi nuu
makee nikandii, te ni jiso ña jin tika langosta yun, te ni tnaa ña nuu ndute
mar kua'a. Te tu ni kendoo ni invaa ka tika langosta nii nuu ñuu Egipto.
20 Su maa Jito'o ni sa'a ndee ini anu Faraón, te tu ni jandetu de ja ndekuei
ñayiu Israel ki'inkuei.

Ni sa'a ia Dios ja ni kunee ñuu Egipto

21 Yun te jiña'a Jito'o nuu Moisés:
—Kane'e nda'a ron ichi andivi, nagua ja na koo ñunee nii Egipto vi na
tno'o ni jate tnuu janee ja vi kuu ke'e in ñayiu —jiña'a ya.
22 Te ni kane'e Moisés nda'a de ichi andivi, te ni kunee vi na tno'o ni
jate tnuu nii ñuu Egipto nuu uni kiuu.
23 Te ni in ñayiu ña ni kuu ka vi kuni tna'a kuikin, te ni in ñayiu ña ni
kuu ka ja ndakoi nuu ka oi yun nuu uni kiuu. Su ndia ñayiu Israel, chi
ye'e ve'e nuu ka oi.
24 Yun te ni kana ña Faraón jin Moisés, te jiña'a de:
—Kua'ankuei ni te vi chiñu'u ni Jito'o, te suni kua'ankuei ni jin se'e ni,
su maintno'o ni ndikachi ni vi isndiki ni, guaa vi kendoo ti ya'a —jiña'a
de.
25 Su jiña'a Moisés:
—Maa ni chi suni taa ni kiti vi soko san vi kiti vi teñu'u san nuu Jito'o
Dios san ja vi chiñu'u san ya.
26 Te suni ki'inkuei san jin kiti san, te ni invaa xiin tnii ti ma vi kendoo,
chi ne'u maa ti vi kaji san kiti vi soko san nuu Jito'o Dios san. Te ja vitna
chi tu ka jini san na kiti vi jiniu'u san ja vi soko san nuu Jito'o san, guaa
ndee na kentakuei san ndee yun —jiña'a de.
27 Su maa Jito'o ni sa'a ndee ini anu Faraón, te tu ni jandetu de ja
ki'inkuei ñayiu Israel.
28 Te jiña'a Faraón nuu Moisés:
—Ndee ni te kua'an ni te koto gua'a ni maa ni ja ma kuni uun ka ña ni
jin san, chi nani kuu kiuu ja kuni ña ni jin san, te kuu ni —jiña'a de.
29 Te jiña'a Moisés:
—Vatuka ka'an ni, chi ma kuni uun ka ña san jin ni —jiña'a de.

11

Kaxtno'o Moisés ja vi kuu ndi'i se'e xtnañu'u ñayiu Egipto

1 Te jiña'a Jito'o nuu Moisés:

—Tetniuu ka rin invaa ka jakue'e siki Faraón vi siki ñuu Egipto. Te yatai yun, te siaa ña de ja ki'inkuei ron, te masu nani ja siaa ña de, chi vi kene'e nda'a ña de jin ndi'i ron ja ki'inkuei ron.
2 Su vitna te ka'an jin ñayiu Israel ja in in teyii vi ñasi'i na vi kakain nuu ñayiu ka oo yatni jin ndatniuu kuu oro vi plata —jiña'a ya.
3 Te ni sa'a Jito'o ja ni ka ka'an vii ka ka'an va'a ña ñayiu Egipto jin ñayiu Israel. Te suni saa tee ka netniuu jin Faraón vi ndi'i ñayiu ñuu Egipto ni ka onee yiñu'u ndeva'a de nuu Moisés.
4 Te jiña'a Moisés nuu Faraón:
—Sua'a ka'an Jito'o: "Sau ñuu jakuaa, te ya'a rin nii ñuu Egipto.
5 Te vi kuu ndi'i se'e xtnañu'u ñayiu Egipto, ndee se'e xtnañu'u maa Faraón ja vitna nukoo de nuu tatnuni de, te ndee se'e xtnañu'u ña'a jinokuechi ja satniuu nuu molinu, te suni vi kuu ndi'i se'e xtnañu'u kiti.
6 Te vi nii ñuu Egipto vi nda'i vi kana ñayiu, ja vini tu na ama ka sa'a nda'ui, te ni ma koo sa'un ka tno'o suchi ini yun nuu kuee ka.
7 Su ndia ja ndi'i ñayiu Israel, chi vini in ti'ina ma vi jia'an ndee ña ti jin, te ni jin kiti ka neva'i. Saa te vi kuni ron ja Jito'o, chi sa'a siin ya ñayiu Egipto jin ñayiu Israel", kachi ya.
8 Saa te jakuei ndi'i tee ka netniuu jin ni, te vi jinkuiin jiti de nuu san, te vi kakanta'u de: "Kua'ankuei maa ni jin ndi'i ñayiu ñuu ni ja ka ndikin ña jin ni", vi kachi de. Te nuu na kuu siun, te kekuei san ki'inkuei san —jiña'a de.
Te vi kiti xeen ini Moisés, te ni ndee de nuu Faraón kua'an de.
9 Yun te jiña'a Jito'o nuu Moisés:
—Ma konini Faraón tno'o ka ka'an ron, su saa nagua ja sa'a kua'a ka rin tniuu na'nu nuu ñuu Egipto —jiña'a ya.
10 Te visi ni ka sa'a Moisés vi Aarón ndi'i tniuu na'nu ya'a jin nuu Faraón, su maa Jito'o ni sa'a ndee ini anu Faraón, te tu ni jandetu de ja ndekuei ñayiu Israel ñuu de.

12

Ni ka sa'a ñayiu Israel viko pascua

1 Te ni ka'an Jito'o nuu Moisés vi nuu Aarón nuu ni ka oo de ñuu Egipto, te jiña'a ya:
2 —Yoo ya'a kokuu in yoo ka'nu ka nuu in in maa ron, te kokuu na kuinio yoo xtnañu'u ja ndaki'in kuia.
3 Vi ka'an nuu ndi'i ñayiu ñuu Israel, te vi kuña'a ron sua'a: "Ja kiuu uxi yoo ya'a, te in in maa teyii na vi kakuiko de in in lelu nakuu nakuu nasaa maa de ka oo in in ve'e.
4 Su nuu ja joo kuiti de oo in ve'e, te ma ndi'i in ti ja vi kaa de nuu saa, te na vi kana de ñayiu ka oo yatni jin de, te na vi kaa in ni de kuñu ti, te vi ka'nde de nakuu nakuu nasaa maa ñayiu ka kuu ja vi kai vi nasaa kuñu vi kundee in in mai ja vi kai.
5 Te kiti yun na kokuu ti kiti in kuia, in kiti yii ja tu na ndee ku'u ti, te kiti vi kaji ron yun na kokuu ti in lelu axi in litu.
6 Te vi tava'a ron ti ndee kiuu uxi kuun yoo ya'a, te kiuu yun guaa ndi'i tee Israel vi ka'ni ti nuu mañini sua'a.
7 Te vi ki'in ron niñi ti, te vi chi'i ron nuu nduu marku ye'e ron vi nuu yutnu ndita ichi siki ye'e ve'e nuu vi kaa ron kuñu ti.
8 Te jakuaa yun vi kaa ron kuñu ja chio'o tavi nuu ñu'u, vi kaa ron jin xtaa vixin ja tu na levadura yi'i vi jin yuku ugua.

9 Te ma vi kaa ron kuñu yi'i, te ni ja chio'o jin ndute, chi na chio'o tavi
ndi'i ti jin yiki xini ti vi nda'a ti vi jiti ti nuu ñu'u.
10 Te ma vi xndendoo sa'un ka ron ja kokuu inka kiuu. Te nuu ja nagua
ndoo ka ja kokuu inka kiuu, te vi teñu'u ron.
11 Te vi ka ni'nu ron sa'un ron vi ka yi'i ron ndijan ron, te ka jaa ron,
te vi ka nee ron yutnu ka tuu ron, te ñama vi kaa ron kuñu ti, chi viko
pascua maa Jito'o kuu.
12 Te jakuaa yun ya'a rin nii ñuu Egipto, te ka'ni rin ndi'i se'e xtnañu'u
ñayiu Egipto vi se'e xtnañu'u kiti, te tetniuu rin tnundo'o vi tna'a ndi'i
chu'chi ka oo Egipto. Te maa rin kuu Jito'o ja ka'an rin tno'o ya'a.

13 ’Te niñi yun kokuu seña ja kuni rin na ndee ve'e ka oo ron, te nuu
kuni rin niñi yun, te ya'a jioo rin ki'in rin nuu ka'ni rin ñayiu Egipto. Saa
te tu nagua vi ndo'o ron jin kue'e ja ja'ni yun.
14 Te kiuu ya'a kuu ja vi kondaka'an ron, te vi kosa'a ron in viko ka'nu ja
ka nee yiñu'u ron nuu maa rin ja kuu rin Jito'o. Te na kokuu in costumbre
ja siun ni vi kosa'a ron viko ya'a, te vi kondakaxtno'o ron nuu ndikin tata
ron ja vi kosa'i.
15 Te uja kiuu vi kokaa ron xtaa vixin ja tu na levadura yi'i. Te yun guaa
ndee kiuu xtnañu'u vi xtajioo ndi'i ron levadura ja ka oo ve'e ron, chi nani
kuu ñayiu ja jaa ja yi'i levadura ndee kiuu xtnañu'u jin ndee kiuu kuu uja,
te na kujioi ja ma koo kai nuu ñuu ñayiu Israel.
16 Te kiuu xtnañu'u vi kondututu ron ja vi kochiñu'u ron ia Dios. Te suni
saa ni inka kiuu kuu uja. Te kiuu yun guaa ma kuu ja vi kosatniuu ron,
chi maa ni ja vi sava'a ron nagua vi kaa in in ñayiu guaa kuu vi sa'a ron.
17 Te vi kosa'a ron viko xtaa vixin ja tu na levadura yi'i, chi kiuu yun
kuu ja ni ndene'e ña rin jin ndi'i ron nuu ñuu Egipto. Te vi kosa'a ron
viko kiuu yun ja kuu in ja tatnuni rin ja vi kondakaxtno'o ron nuu ndikin
tata ron ja kokuu in costumbre ja koo nikuii nikani.
18 Te vi kokaa ron xtaa vixin ja tu na levadura yi'i ndee nuu jañini kiuu
uxi kuun yoo xtnañu'u jin guaa ndee jañini kiuu oko in maa yoo yun.
19 Te uja kiuu guaa ma koo levadura ve'e in in maa ron, chi nani kuu
ñayiu ja jaa ja yi'i levadura, te kujioi ja ma koo kai nuu ñuu ñayiu Israel,
a kuu ñayiu jikanuu nda'u axi kuu maa ñayiu Israel.
20 Ma vi kaa ron ni in ja yi'i levadura. Te ndee ni nuu ni kuu ja ka oo
ron, te vi kokaa ron xtaa vixin ja tu na levadura yi'i” —jiña'a ya.

21 Yun te ni ndaxtutu ña Moisés jin ndi'i tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu
Israel, te jiña'a de:

—Kua'ankuei ni te vi kaji ni in lelu ja vi kaa ñayiu ve'e ni, te vi ka'ni ni
ti nagua ja na vi sa'o viko pascua.
22 Te vi tnaa ni niñi ti nuu in tija'an, te vi ki'in ni in tnii nda'a tnu hisopo,
te vi xtajin ni jin niñi yun. Te vi chi'i ni nduu marku ye'e ni vi nuu yutnu
ndita ichi siki ye'e ni jin niñi ja ni ka tnaa ni nuu tija'an yun. Te ni in ni
ma kekuei ni ve'e ni guaa ndee na tuu inka kiuu.
23 Chi ya'a Jito'o ja ka'ni ya ñayiu Egipto, te nuu kuni ya niñi ja ka ndaa
nuu marku ye'e yun, te ya'a jioo Jito'o ve'e yun ki'in ya. Te ma kuandetu
ya ja kiuu ia ja'ni ini ve'e in in maa ni ja ka'ni ña ya.
24 Te vi kuantno'o ni tno'o ja kaxtno'o san ya'a, chi in costumbre kokuu
nikuii nikani nuu maa ni vi nuu ndikin tata ni.
25 Te nuu jinokuei ni vi koo ni nuu ñu'u ja taa Jito'o nagua ni kee yu'u
ya, te vi kosa'a ni viko ya'a.
26 Te nuu ka jikan tno'o ña se'e ni: “¿Naxa kei viko ja ka sa'o ya'a?”,

27 te vi kuña'a ni: “Kiti ya'a ka soko rin nuu viko pascua maa Jito'o, chi
nani ka oo rin ñuu Egipto, te ni ya'a jioo ya ve'e ñayiu Israel kua'an ya ja
ni ja'ni ya ñayiu Egipto. Su ni skaku ya ñayiu ve'o”, vi kuña'a ni —jiña'a
de.
Yun te nuu ni ka onini ñayiu Israel tno'o yun, te ni ka chindei de xini
de ja ni ka chiñu'u de ya.
28 Te kuano'okuei de, te ni ka sa'a de ndi'i nagua ni tatnuni maa Jito'o
nuu Moisés vi nuu Aarón.

Ni ka ji'i se'e xtnañu'u ñayiu Egipto

29 Yun te nuu sau ñuu jakuaa, te ni ja'ni Jito'o ndi'i se'e xtnañu'u ñayiu
Egipto, ndee se'e xtnañu'u Faraón ja nukoo de nuu mesa ja tatnuni de vi
ndee se'e xtnañu'u tee yi'i vekaa vi suni ndi'i se'e xtnañu'u kiti.
30 Te ni ka ndakoo maa Faraón jin tee ka netniuu jin de vi ndi'i ñayiu
Egipto maa jakuaa yun, te vi ka nda'i ka kana ñayiu nii ñuu Egipto, chi tu
na in ve'e ja koka'on ja tu na in ndiyi katuu.
31 Te vi nuu jakuaa yun ni kana ña Faraón jin Moisés vi Aarón, te jiña'a
de:
—Kua'ankuei ni vitna ñu'ni ndekuei ni ne'u ñayiu ñuu san, te
kua'ankuei maa ni vi ndi'i ñayiu Israel ja vi chiñu'u ni Jito'o, nagua ni
ka ojikan ni nuu san.
32 Suni vi kuaka ni ndikachi ni vi isndiki ni, nagua ni ka ojikan ni nuu
san, te kua'ankuei ni. Te vi kakanta'u ni nuu ia Dios ja sa'a vii sa'a va'a
ña ya jin san —jiña'a de.
33 Te ni ka xnuu ña ñayiu Egipto jin ñayiu Israel, nagua ja ñama na
ndekuei nuu ñuu yun, chi ni ka kachi:
—Nuu ja ma ki'inkuei de te ndi'o vi kuu.
34 Yun te ni ka ki'in ñayiu Israel tija'an ka ñu'u yujain ja kuini ka vi
sakai levadura, te ni ka tniutui in sa'un, te ka chisokoi kua'ankuei.
35 Te ni ka sa'a ñayiu Israel nagua ni tatnuni Moisés, te ni ka jikain nuu
ñayiu Egipto ndatniuu kuu oro vi plata vi sa'un.
36 Te ni sa'a Jito'o ja ni ka ka'an vii ka ka'an va'a ña ñayiu Egipto jin
ndi'i ñayiu Israel, te ni ka jiña'i ndi'i nagua ka jikan ñayiu Israel. Saa te
ni ka kindei ja ka neva'a ñayiu Egipto yun.

Ni ndekuei ñayiu Israel ñuu Egipto

37 Yun te ni ndekuei ñayiu Israel ñuu nani Ramesés, te kua'ankuei ichi
ñuu nani Sucot. Kua'ankuei ndee iñu ciento mil teyii ja ka jika ja'a de, te
ni tu ni ka ka'u suchi kueli.
38 Te suni kua'ankuei ñayiu Israel jin kua'a ndeva'a ka ñayiu ndi'i ni
nuu, vi kua'a ndeva'a ndikachi vi isndiki.
39 Te jin yujan ja kua'ankuei jin Egipto ni ka chio'i xtaa vixin ja tu na
levadura yi'i, chi kuini ka ja vi chi'i levadura yujan yun, chi vini ni ka
kene'e ña ñayiu Egipto ñuu yun, te ni ña ni ka kuñamai ja vi sava'i ndei
vi kai.
40 Te kuia ja ni ka oo ñayiu Israel nuu ñuu Egipto kuu kuun ciento oko
uxi kuia.
41 Te vi maa kiuu ja jino kuun ciento oko uxi kuia, te ndi'i ñayiu maa
Jito'o ni kekuei ñuu Egipto, te yukun kani kuiti kua'ankuei.
42 Te jakuaa yun ni ojito niñu ña Jito'o nagua ja ndene'e ña ya jin ñayiu
Israel nuu ñuu Egipto yun. Te yun kuu ja vi kondito niñu ñayiu Israel ja
vi koi jin ya, chi jakuaa maa Jito'o kuu, te suni saa ni vi kosa'a ndikin tatai
nuu kuia nuu kuia.

Na ñayiu ka kuu ja kuu vi sa'a viko pascua

43 Yun te jiña'a Jito'o nuu Moisés vi nuu Aarón:
—Ya'a kuu in ja tatnuni rin ja koo nuu viko pascua. Ni in tee inka ñuu
ma kuu kaa de kuñu kiti ka soko ron ya'a.
44 Su ndi'i teyii inka ñuu ja ka ndakuaan ron jin xu'un ron ja vi
kunukuechi de nuu ron, guaa kuu vi kaa de kuñu ti nuu ja ja ni ka chitnuni
ron nuu yiki kuñu de ama ka.
45 Su ni in tee inka ñuu axi tee satniuu, te ka tniuya'u ron de jin xu'un
ron, ma kuu vi kaa de kuñu kiti ya'a.
46 Te vi kaa ron kuñu ti maa ni ini ve'e, te ma vi kene'e ron ni invaa
pedasu kuñu ti ye'e, te ni ma vi ka'nu ron yiki ti.
47 Te ndi'i ñayiu ñuu Israel vi kosa'a viko pascua ya'a.
48 Su nuu ja ndee in tee inka ñuu ja ka oo jin ron kuini de ja sa'a de viko
pascua nuu Jito'o, te xtnañu'u ka na chitnuni de nuu yiki kuñu de vi nuu
yiki kuñu ndi'i tee ka oo ve'e de. Yun te saa kuu sa'a de viko pascua yun,
chi kokuu de na kuinio maa in tee ñuu ron. Su ma kuu vi kaa ni in tee ja
tu yitnuni nuu yiki kuñu de.
49 Te inuu ni ley vi koneva'a maa tee Israel jin tee inka ñuu ja ka oo ne'u
in in maa ron —jiña'a ya.
50 Te saa ni ka sa'a ñayiu Israel, ndi'i nagua ni tatnuni maa Jito'o nuu
Moisés vi nuu Aarón.
51 Te vi maa kiuu yun ni ndene'e ña Jito'o jin ñayiu Israel nuu ñuu Egipto,
te vi yukun kani kuiti kua'ankuei.

13

Vi soko ñayiu kiti nuu ia Dios ja ja'a se'e xtnañu'i

1 Yun te ni ka'an Jito'o nuu Moisés, te jiña'a ya:
2 —Vi sa'a siin ron se'e xtnañu'u ron, chi ndi'i seyii ñayiu Israel ja ka
kaku xtnañu'i chii si'i kuu kuenta maa rin. Te suni saa ni ndi'i kiti yii ja
kaku xtnañu'u ti kuu kuenta maa rin —jiña'a ya.
3 Yun te jiña'a Moisés nuu ñayiu ñuu de:
—Vi kona'a ni kiuu ya'a ja ni ndekuei ni Egipto, ñuu nuu ni ka
ojinokuechi ni, chi ni ndene'e ña Jito'o nuu ni ka oo ni yun jin ndi'i jaka'nu
maa ya. Te yun kuu ja ma vi kaa ni xtaa vixin ja yi'i levadura.
4 Te kiuu ja ni ndekuei maa ni vitna kuu yoo Abib.
5 Te maa yoo ya'a vi kosa'a ni viko nuu na nusia'a ña Jito'o nuu ñu'u ñuu
ñayiu cananeo vi ñayiu heteo vi ñayiu amorreo vi ñayiu heveo vi ñayiu
jebuseo, ñu'u nuu ni kee yu'u ya nuu ndi nija'nu ni ja taa ya nuu ni, ñu'u
nuu kee kua'a ja vi kaa vi ko'o ni.
6 Te uja kiuu vi kokaa ni xtaa vixin ja tu na levadura yi'i, te kiuu kuu
uja yun vi sa'a ni viko ja ka chiñu'u ni Jito'o.
7 Te vi kokaa ni xtaa vixin ja tu na levadura yi'i ne'u ndi uja kiuu yun,
te ma koo sa'un levadura nuu ve'e ni, te ni nii ñuu ni, ma koo levadura.
8 Vi kondakani ni kiuu ya'a nuu se'e ni, te vi kokuña'a ni: “Sua'a ka sa'a
rin, chi ka ndaka'an rin naxa ni sa'a ña Jito'o jin rin na ni ndekuei rin ñuu
Egipto”, vi kokuña'a ni.
9 Te viko ya'a na kokuu na kuinio in seña ja kondee nuu nda'a ni axi
tnee ni, nagua ja vi kondaka'an ni, te na koo Ley Jito'o nuu yu'u ni, chi jin
jaka'nu ndeva'a maa Jito'o, te ni ndene'e ña ya nuu ñuu Egipto.
10 Te yun kuu ja vi kosa'a ni viko ya'a nuu kuia nuu kuia mamaa yoo vi
kiuu nagua ja ni kaxtno'o san.

11 ’Te nuu na junsia'a ña Jito'o jin ni nuu ñu'u ñuu ñayiu cananeo, ja
taa ya ñu'u yun nagua ni kee yu'u ya nuu ni vi nuu ndi nija'nu ni,
12 te vi sa'a siin ni ndi'i seyii ni ja ka kaku xtnañu'i chii si'i, na kokuu
kuenta maa Jito'o, vi ndi'i kiti yii ja ka kaku xtnañu'u ti chii si'i ti, chi
kuenta maa Jito'o ka kuu ti.
13 Su ndi'i se'e xtnañu'u in mentu si'i, chi kuu vi skaku ni'nu ni ti jin in
lelu. Su nuu ja ma vi soko ni lelu yun, te vi ka'nu ni sukun mentu luluu
yun ja na kuu ti. Te suni vi soko ni in kiti ja vi skaku ni'nu ni in in seyii
xtnañu'u ni.
14 Te nuu na vi kakan tno'o ña se'e ni jin ni xtnee isa: “¿Naxa kei ja
sia'a ka sa'a ni?”, te vi kuña'a ni: “Saa chi jin jaka'nu ndeva'a Jito'o te ni
ndene'e ña ya Egipto, ñuu nuu ni ka ojinokuechi rin,
15 chi na ni sa'a ndee Faraón ini anu de ja tu ni jandetu de ja ndekuei
rin ñuu yun, te ni ja'ni Jito'o ndi'i seyii xtnañu'u ñayiu Egipto vi ndi'i se'e
xtnañu'u kiti ñayiu ñuu yun. Te ja ja'a yun guaa ka soko rin nuu Jito'o
ndi'i kiti yii ja ka kaku xtnañu'u ti, vi ka soko rin in kiti nuu ya ja ka skaku
ni'nu rin seyii xtnañu'u rin”, vi kuña'a ni nuu se'e ni.
16 Te jin ja ka sa'a ni yun na kokuu na kuinio in seña ja kondee nuu
nda'a ni axi tnee ni, nagua ja vi kondaka'an ni, chi jin jaka'nu ndeva'a
maa Jito'o, te ni ndene'e ña ya nuu ñuu Egipto —jiña'a Moisés.

Jito ña ia Dios jin ñayiu Israel

17 Yun te nuu ni jandetu Faraón ja ni ndekuei ñayiu ñuu Israel
kua'ankuei, te tu ni ondeka ña ia Dios ja ki'inkuei ichi kua'an nuu ñu'u
ñuu ñayiu filisteo ja kuu ichi yatni ka, chi ni kachi ia Dios: “Kana saa vi
ndatna'u ini ñayiu Israel nuu vi kuni ja vi kaxin tna'i, te vi ndajiokuiin
ñuu Egipto”.
18 Yun guaa ni sa'a ia Dios ja ni ka jionduu ñayiu Israel ichi kua'an nuu
ñu'u te'a ja kua'an ichi mar kua'a. Te vi yukun kani kuiti ni ndekuei ñayiu
Israel ñuu Egipto na kuinio ja vi kaxin tna'i.
19 Te suni ni ndakuiso Moisés yiki José, chi ndee ama ka ja kuu de ni
sa'a de ja ni ka kee yu'u ñayiu Israel nuu ni jiña'a de sua'a: “Vi jandaa ja
nuu kuee ka, te ndikoto ña ia Dios jin ni, te nuu na ndene'e ña ya, te vi
tanunda'a ni vi ndaki'in ni yiki san ki'inkuei jin ni”, jiña'a de.
20 Yun te ni kekuei ñayiu Israel ñuu Sucot, te ni ka jindoi Etam nuu keja'a
ja kiuu nuu oo ñu'u te'a.
21 Te yoxno'o maa Jito'o nuu ñayiu Israel kua'ankuei, te tno'o nduu oo
viko kani ja kaxtno'o na ichi ki'inkuei, te tno'o jakuaa oo in ñu'u kani ja
ye'e nuu kua'ankuei. Saa te kuu ka jikai tno'o nduu vi tno'o jakuaa.
22 Te tu ni kujioo sa'un viko kani yun nuu ñayiu Israel tno'o nduu, te ni
ñu'u ja ye'e tno'o jakuaa.

14

Ni sondikin ña Faraón jin ñayiu Israel

1 Yun te ni ka'an Jito'o nuu Moisés, te jiña'a ya:
2 —Kuña'a nuu ñayiu Israel ja na vi kuikoi, te na vi jindoi yatni Pi-
hahirot, ma'ñu Migdol jin ndute mar, ichi kua'an Baal-zefón. Te nuu
jinokuei yun, te na vi koi yatni yu'u ndute mar yun.
3 Chi saa te koka'an Faraón ja tu ka jini ñayiu Israel na ichi ki'inkuei, te
ni jasi ña ñu'u te'a jin.

4 Te sa'a ndee rin ini anu Faraón, te sondikin ña de jin ron, saa te vi ka'an
ñayiu ja ia ka'nu ndeva'a kuu rin jin ma'ñu sagua Faraón vi ndi'i soldado
de, nagua ja saa te vi kuni ñayiu Egipto ja maa rin kuu Jito'o —jiña'a ya.
Te ni ka sa'a ñayiu Israel nagua ni ka'an ya.
5 Yun te ni ka kaxtno'o nuu rey Faraón ja ni ka jino yu'u ñayiu Israel
kua'ankuei, te ni ka ndasama ini Faraón jin tee ka netniuu jin de siki ñayiu
Israel, te ni ka kachi de:
—¿Nau ja sia'a kaa ja ni ka sa'o ioo ni ka jandetuo ja kua'ankuei ñayiu
Israel, te ma vi kunukuechi kai nuo? —ka kachi de.
6 Te ni tatnuni Faraón ja ni ka sava'a carreta de, te ni jaka de ñayiu ñuu
de ja ka oi ja vi kaxin tna'i.
7 Te suni ni jaka de iñu ciento carreta ja ni kaji maa de vi ndi'i carreta
ja ka oo Egipto, te in in nuu carreta yun kua'ankuei in in capitán.
8 Te ni sa'a ndee Jito'o ini anu Faraón, rey Egipto, te ni sondikin de ñayiu
Israel, visi ni ndekuei ñayiu Israel ñuu yun jin jaka'nu maa ia Dios.
9 Te ni ka sondikin ña ñayiu Egipto jin ndi'i kuai vi carreta Faraón, vi
tee ka yoso kuai vi ndi'i soldado de, te ni ka jintna'a ña de nuu ka oo ñayiu
Israel yatni yu'u ndute mar xiin Pi-hahirot, ichi nuu kua'an Baal-zefón.
10 Te nuu mavikuyatni Faraón, te ni ka jini ña ñayiu Israel ja kua'ankuei
ñayiu Egipto ka sondikin ña jin, te ni ka yu'u ndeva'i, te ni ka kana jai nuu
Jito'o.
11 Yun te ka jiña'i nuu Moisés:
—¿A tu na yau ñaña oo Egipto, axi nau ja ni ndene'e ña ni yun ja na vi
kuu san nuu ñu'u te'a ya'a? ¿Nau ja sia'a kaa ja ni sa'a ña ni ja ni ndene'e
ña ni Egipto?
12 Te ¿a masu yun kuu ja ni ka oka'an san Egipto nuu ni ka okachi san:
“Ma kiunduu ni nuu tniuu ka sa'a san. Na vi kunukuechi maa san nuu
ñayiu Egipto, chi gua'a ka kuu ja vi kunukuechi san nuu ñayiu Egipto,
masu ja vi kuu san nuu ñu'u te'a ya'a”? —ka jiña'i.
13 Su jiña'a Moisés nuu ñayiu ñuu yun:
—Ma vi koyu'u ni. Vi koyutnu ni, te vi kondia'a ni naxa skaku ni'nu ña
Jito'o jin ni vitna, chi ma vi ndakuni sa'un ka ni ñayiu Egipto ja ka ndia'a
ni vitna.
14 Te ma vi kondi'ni ni, chi maa Jito'o kaxin tna'a ya ja ja'a ni —jiña'a
de.
15 Yun te jiña'a Jito'o nuu Moisés:
—¿Nau ja kana jaa ron nuu rin? Kuña'a nuu ñayiu Israel ja na vi kakai
ki'inkuei.
16 Te kane'e yutnu tuu ron, te skata nda'a ron ichi siki ndute mar jian, te
na te'nde de nagua ja na vi ya'a ñayiu Israel nuu ñu'u yichi ma'ñu sagua
ndute mar.
17 Te sa'a ndee rin ini anu ñayiu Egipto nagua ja na kiukuei de vi
sondikin ña de jin ron, te sa'a ka'nu rin maa rin jin ma'ñu sagua Faraón
vi jin ndi'i soldado de vi carreta de vi tee ka yoso kuai de.
18 Saa te vi kuni ñayiu Egipto ja maa rin kuu Jito'o, nuu na sa'a ka'nu
rin maa rin jin ma'ñu sagua Faraón vi carreta de vi ñayiu ka yoso kuai de
—jiña'a ya.
19 Te vi nuu saa ni ndasama ia jinokuechi nuu Dios ja ni oyoxno'o ya nuu
ñayiu Israel, te ni nukuiin tandikin ya ichi yata nuu kua'ankuei. Te suni
saa ni viko kani ja ni oyoxno'o ichi nui ni ndasama, te ni nukuiin tandikin
ichi yata nuu kua'ankuei.

20 Te ni jinkoo viko kani yun ma'ñu sagua nuu ka oo ñayiu Egipto jin
nuu ka oo ñayiu Israel. Te ni sa'a viko yun ja ni oo inee nuu ka oo ñayiu
Egipto, su ni oo ye'e nuu ka oo ñayiu Israel. Te yun guaa tu ni kuu ja vi
juntna'a ña ñayiu Egipto jin ñayiu Israel niñu niñu jakuaa yun.

Ni ka ya'a ñayiu Israel nuu ndute mar kua'a

21 Yun te ni skata Moisés nda'a de ichi siki ndute mar, te ni sa'a Jito'o ja
ni jinki'i in tachi ni'i ja vaji ichi nuu kana nikandii niñu niñu jakuaa yun.
Te ni te'nde sagua ndute yun ja ni nune in ichi ja kuu ñu'u yichi ma'ñu
sagua de.
22 Yun te ni kiukuei ñayiu Israel nuu ñu'u yichi ma'ñu sagua ndute mar,
te ni jinkituu ndute yun na kuinio in yika ve'e ichi nda'a kua'a vi ichi nda'a
satni.
23 Te suni ni kiukuei ñayiu Egipto jin ndi'i tee ka yoso kuai Faraón vi
carreta de vi kuai de ja ni ka sondikin de ñayiu Israel ndee sagua nuu
ndute mar.
24 Su nuu matuu, te ni ndia'a Jito'o nuu kua'ankuei ñayiu Egipto ndee
nuu ñu'u kani vi nuu viko kani nuu oo ya, te ni skunu nuu ini ya ñayiu
Egipto.
25 Te ni sa'a ya ja ni ka tnii nda'a carreta yun, te ña ni kuu ka ja ki'inkuei
ñama de. Yun te ka kachi tee Egipto:
—Na vi kunu yu'o nuu ñayiu Israel, chi jaxin tna'a maa Jito'o jion ja ja'a
ñayiu Israel —ka kachi de.

Ni skaku ni'nu ia Dios jin ñayiu Israel

26 Yun te jiña'a Jito'o nuu Moisés:
—Skaa nda'a ron ichi siki ndute mar, nagua ja na ndajiokuiin ndute yun
siki ñayiu Egipto vi siki carreta de vi siki kuai de —jiña'a ya.
27 Yun te ni skaa Moisés nda'a de ichi siki ndute mar, te nuu ni tuu, te
ni ndajiokuiin ndi'i ndute yun ja ni nuku'un de nagua ñu'u maa de. Te
nuu ni ka nduku ñayiu Egipto ja vi kunu yu'u de, te ni ka junkuntna'a de
jin ndute mar. Saa ni kuu ja ni tnaa ña Jito'o jin ñayiu Egipto sagua nuu
ndute mar yun.
28 Te nuu ni ndiokuiin ndute yun nagua ñu'u maa de, te ni chisa'u de
carreta vi kuai vi ndi'i soldado Faraón ja ni kiukuei nuu ndute mar ja ni
ka sondikin ña jin ñayiu Israel. Te ni invaa tee Egipto yun, tu ni kendoo
de ja koteku de.
29 Su ndia ñayiu Israel, chi ni ka ya'i nuu ñu'u yichi ma'ñu ndute mar, te
ni jinkituu ndute yun na kuinio in yika ve'e ichi nda'a kua'a vi ichi nda'a
satni.
30 Saa ni kuu ja ni skaku ni'nu ña Jito'o jin ñayiu Israel kiuu yun nuu
nda'a ñayiu Egipto. Te ni ka jini ñayiu Israel yiki kuñu ñayiu Egipto ja ka
nduei yu'u ndute mar yun.
31 Te nuu ni ka jini ñayiu Israel jaka'nu ndeva'a Jito'o ja ni sa'a ya siki
ñayiu Egipto, te ni ka yu'u ni'nu ña ñayiu ñuu Israel jin Jito'o, te ni ka
kandija ñai jin ya vi jin Moisés, tee jinokuechi nuu ya.

15

Yaa ja ni ka jita Moisés

1 Yun te ni ka jita Moisés jin ñayiu Israel yaa ya'a ja ka chiñu'u de Jito'o,
te ka jiña'a de:
Vi kata maa san nuu Jito'o,
chi vii ndeva'a ni kundee ya.

Ni tnaa ya kuai vi tee yoso ti nuu ndute mar.
2 Jito'o kuu ia taa jandakui san vi yaa jita san.
Maa ya kuu ia ni skaku ni'nu ña jin san.
Maa ya kuu ia Dios san, te chiñu'u san ya.
Te suu ya kuu ia Dios tata san, te sa'a ka'nu san ya.
3 Jito'o kuu ya na kuinio in tee jaxin tna'a
Te Jeovaa kuu sivi ya.
4 Te ni tnaa ya carreta Faraón vi soldado de nuu ndute mar.
Te ni ka ndani'ni xnii capitán gua'a ka nuu ndute mar kua'a.
5 Ni ka jinkisa'u de ndee ka'a ndute,
te ni ka kunjino de ndee nuu kunu ka na kuinio in kava.
6 Te nuu nda'a kua'a ni, vi Jito'o, oo jandakui ni vi jaka'nu ni.
Te jin nda'a kua'a ni, vi Jito'o, te ni xnaa ni ñayiu ka ka'an u'u ña.
7 Te jin jaka'nu ndeva'a ni, te ni skanakau ni ñayiu ka ndakoo siki ni.
Ni tetniuu ni ja kiti ini ni, te ni ka kai na kuinio ndayo'o.
8 Chi ni tiutachi ni, te ni ndututu ni ndute ni ndaa sukun de
na kuinio in yika ve'e.
Te ni nduu yuu ndee ka'a ndute ma'ñu sagua mar.
9 Te ni ka kachi tee ka ka'an u'u ña:
“Na vi kondikion guaa ndee na vi jintna'o jin,
te na vi ndaka'ndeo nagua vi kindeo
guaa ndee na vi ndenuu inio.
Te na vi kene'o yuchi kanio, te vi jin nda'a mao na vi xnao jin”
ka kachi de.
10 Su ni tiutachi ni ndute mar, te ni chisa'u ña de jin.
Te ni ka sa'u de na kuinio kaa vee ndeva'a nuu ndute ndakui ndeva'a yun.
11 Tu na inka ia na kuinio maa ni, vi Jito'o, ne'u chu'chi.
Te ni tu na in ia ii vi ia ka'nu na kuinio maa ni.
Chi sa'a ni tniuu ja ioo ndeva'a kaa, vi tniuu ja luu ndeva'a kaa.
12 Ni skaa ni nda'a kua'a ni,
te ni koko ña ñu'u jin ñayiu Egipto.
13 Te jin janda'u ini ni
ndeka ni ñayiu ñuu ya'a ja ni skaku ni'nu ni.
Te jin jaka'nu ni ndeka ni jin ndee ve'e ii nuu oo maa ni.
14 Te nuu vi kuni so'o ñayiu sava ka ñuu tniuu sa'a ni,
te vi sua'a vi kisi ja ka yu'i.
Te vi sua'a ka jatu ñayiu filisteo ja ka kusuchi ndeva'a ini.
15 Te na vi sa'u kuii ini tee ka tatnuni ñuu Edom ja ka yu'u de.
Te na vi ni'i tee ka kuu nija'nu ñuu Moab.
Te vi tu na anu ka ñayiu ñuu Canaán.
16 Te na vi kisi ñayiu ja ka yu'u ndeva'i.
Te jin jaka'nu maa ni, te na vi kendoo titi'i na kuinio yuu,
guaa ndee na vi ya'a ñayiu ñuu ni, vi Jito'o,
guaa ndee na vi ya'a ñayiu ñuu ya'a ja ni skaku ni'nu maa ni.
17 Maa ni kondeka jin ja kiukuei,
te juntaa ni jin ja vi koi nuu yuku maa ni,
nuu ni sava'a maa ni ja oo ni, vi Jito'o,
nuu ve'e ii ja ni sa'a maa ni jin nda'a ni, vi Jito'o.
18 Te maa Jito'o tatnuni nikuii nikani,
ni kachi yaa yun.

Ni ka kusii ini María jin sava ka ñasi'i

19 Nuu ni kiukuei kuai Faraón vi carreta de vi tee ka yoso kuai de ma'ñu
ndute mar, te ni sa'a Jito'o ja ni ndajiokuiin ndute mar siki ndi'i de. Su
ndia ñayiu Israel, chi ni ka ya'i nuu ñu'u yichi ma'ñu ndute mar.
20 Yun te ni kee María, kua'a Aarón, ña'a ndakani tno'o ia Dios. Nee ña
in pandero, te ndi'i ñasi'i ka ndikin ña jin ña ka skaxin ña pandero vi ka
kanta ña ka jita ja'a ña.
21 Te sua'a jita María:
Vi kata ni nuu Jito'o,
chi vii ndeva'a ni kundee ya.
Ni tnaa ya kuai vi tee ka yoso ti nuu ndute mar.

Ndute ugua ja ni nduu vixin de

22 Yun te ni ka'an Moisés ja ni ndekuei ñayiu Israel mar kua'a yun, te
kua'ankuei ichi ñu'u te'a nani Shur. Te ni ka jikai uni kiuu nuu ñu'u te'a
yun, te tu ni ka ni'i sa'uin ndute ja vi ko'i.
23 Te nuu ni jinokuei nuu nani Mara, te tu ni kuu ja vi ko'i ndute ñu'u
yun, chi ndute ugua kuu de. Yun guaa ni ka xnani Mara.*
24 Yun te ni ka jinkondee ñayiu Israel ka ka'an kuechi siki Moisés, te ka
jiña'i:
—¿Nagua vi ko'o san?
25 Yun te ni kana jaa Moisés nuu Jito'o, te ni xne'e Jito'o in yutnu, te ni
ki'in Moisés yutnu yun, te ni tnaa de tnu nuu ndute ugua yun, te ni nduu
vixin de.
Te yun ni jito tnuni ña ya, vi yun ni jiña'a ya in ley ya vi ni tatnuni ya
ja vi kakai nuu ya.
26 Te jiña'a ya:
—Nuu ja vi konini gua'a ron tno'o ka'an rin ja kuu rin Jito'o Dios ron,
te vi sa'a ndaa ron nuu rin, te vi kuantno'o ron tno'o ja tatnuni rin, te vi
tava'a ron ndi'i nagua ka'an nuu ley rin, te ma tetniuu rin siki ron ni in
nuu kue'e ja ni tetniuu rin Egipto, chi maa rin kuu Jito'o, ia ndasa'a ña jin
ron —jiña'a ya.
27 Yun te ni jinokuei ñayiu Israel nuu nani Elim, nuu oo uxi uu nuu kee
ndute vi ka nukuiin uni xiko uxi tnu ñuu. Te yun ni ka oi yu'u nuu kee
ndute yun.

16

Ni tetniuu ia Dios ja vi kaa ñayiu ndee andivi

1 Yun te ni ndekuei ndi'i ñayiu Israel Elim yun, te kua'ankuei ja ni
jinokuei nuu ñu'u te'a nani Sin ja oo ma'ñu Elim jin Sinaí, kiuu xa'un
yoo kuu uu, nuu kuee ka ja ni ndekuei ñuu Egipto.
2 Te ndi'i ñayiu Israel ni ka ka'an kuechi siki Moisés vi siki Aarón nuu
ñu'u te'a yun.
3 Te ka jiña'a ñayiu Israel:
—Vaa nuu sua'a te ni ja'ni ña Jito'o ndee nuu ni ka oo ka san ñuu Egipto
nuu ni ka ojinkoo san yika kisi ndei kuñu, te ni ka ojaa san xtaa ndee ni
ka ondutu chii san. Su ni ka ndene'e ña ni ja vajikueio nuu ñu'u te'a ya'a
ja vi ka'ni ni ndi'i ñayiu ya'a jin soko —ka jiña'i.
4 Yun te jiña'a Jito'o nuu Moisés:
—Sa'a rin ja kuun xtaa ndee andivi, te ndi'i kiuu kokekuei ñayiu ñuu vi
kondaxtutui na kua'a vi kai in kiuu in kiuu. Saa nagua ja koto tnuni rin
jin, kondio'ni a ka jantno'i ley rin axi tuu.

* **15:23 15:23** Ja kei ka'an jin sa'an hebreo “ja ugua”.

5 Su kiuu kuu iñu, te vi ndaxtutui na kua'a uu kiuu, te ndi'i vi sa'a tua'i
ja vi kai inka kiuu —jiña'a ya.
6 Yun te ka jiña'a Moisés jin Aarón nuu ndi'i ñayiu Israel:
—Jañini te vi kuni ni ja maa Jito'o kuu ia ni ndene'e ña ñuu Egipto.
7 Te ne'e ka xtnee te vi kuni ni jaka'nu ndeva'a kuu maa Jito'o, chi ni
onini ya ja ka ka'an kuechi ni siki ya. Te sein, chi masu na in ka kuu sa'un
san ja vi koka'an kuechi ni siki san —ka jiña'a de.
8 Te suni jiña'a ka Moisés:
—Jañini vitna taa Jito'o kuñu ja vi kaa ni, te ne'e ka xtnee taa kua'a ya
xtaa ja vi kaa ni ndee vi ndutu chii ni, chi ni onini Jito'o ja ka ka'an kuechi
ni siki ya. Te sein chi masu na in ka kuu sa'un san, te masu siki sein ka
ka'an kuechi ni, chi siki maa Jito'o —jiña'a de.
9 Te jiña'a Moisés nuu Aarón:
—Kuña'a ni nuu ndi'i ñayiu Israel ja na vi kitna'a yatni nuu Jito'o, chi
ni onini ya ja ka ka'an kuechi nuu ya —jiña'a de.
10 Te vi nini ka'an Aarón nuu ndi'i ñayiu Israel, te ni ka ndakondia'a
ndi'i de ichi nuu ñu'u te'a, te ni ka jini de jaka'nu maa Jito'o ja ni kenta
nuu viko.
11 Te ni ka'an Jito'o nuu Moisés, te jiña'a ya:
12 —Ni onini rin ja ka ka'an kuechi ñayiu Israel. Ka'an nui te kuña'a ron
sua'a: “Nuu mañini te vi kaa ron kuñu, te tno'o ne'e vi kaa ron xtaa ndee
vi ndutu chii ron. Saa te vi kuni ron ja maa rin kuu Jito'o Dios ron”, jiña'a
ya.
13 Te nuu mañini kiuu yun, te ni jinokuei kañu'u ja vi ni ka chitu ti nii
nuu ka ndaa ve'e sa'un. Te nuu ni tuu inka kiuu, te ni nuu yuyu nii nuu
ka ndaa ve'e sa'un yun.
14 Te nuu ni ndute yuyu nuu ñu'u te'a yun, te ni ka kendoo in ja yaxin
kueli, te tikute yaxin na kuinio yua'a ndute ja junkonduei nuu ñu'u.
15 Te nuu ni ka jini ñayiu Israel, te ka jikan tno'o tna'a in in:
—¿Nagua kuu jaya'a? —Chi tu ka jini nagua kuu. Yun te jiña'a Moisés:
—Xtaa ja ni taa Jito'o ja vi kao kuu.
16 Te tno'o ya'a kuu ja ni tatnuni Jito'o: Vi ndaxtutu in in maa ni na kua'a
vi kaa ni, nasaa maa ni ka oo nuu ve'e ni, te saa vi ndaxtutu ni. Vi tau ni
kua'a ja uu uu litro vi kaa in in ni —jiña'a de.
17 Te saa ni ka sa'a ñayiu Israel. Savai ni ka ndaxtutu kua'a, te savai joo
ni.
18 Su nuu ni ka chikua'i, te tu ni ndoo ka nuu ñayiu ni ndaxtutu kua'a
ka, ni tu ni ja'ni ña jin ñayiu ni ndaxtutu joo ni. In in maa ñayiu ni ka
ndaxtutui na kua'a ja'ni ña nuu ve'i ja vi kai.
19 Te jiña'a Moisés:
—Ni in ni ma vi xndoo sa'un ni nagua vi kaa ni inka kiuu —jiña'a de.
20 Su tu ni ka jantno'o savai tno'o ni ka'an Moisés, te ni ka xndoi joo ka
ja vi kai inka kiuu. Su ja ni ka tava'i yun ni tnaa tindaku vi ni jiaa, te ni
kiti ini Moisés nuu ñayiu yun.
21 Te ndi'i ne'e ni ka ondaxtutu in in maa ñayiu na kua'a vi kai, chi nuu
kuu i'ni nda'a nikandii, te ndi'i ndute.
22 Su kiuu kuu iñu, te ni ka ndaxtutui na kua'a vi kai uu kiuu, kuun litro
in in. Yun te ni ja'ankuei ndi'i tee ka tatnuni nuu ñayiu Israel, te ni ka
ndakani de nuu Moisés ja siun ni ka sa'a ñayiu yun.
23 Te jiña'a Moisés:
—Vatuka, chi saa ni tatnuni maa Jito'o: Te xtnee kuu kiuu ndatatu, kiuu
ii ja vi chiñu'o Jito'o. Te nagua vi chio'o ni, te vi chio'o ni vitna, te nagua

vi skuiso ni, te vi skuiso ni vitna. Te ndi'i nagua ndoo, te vi tava'a ni ja na
kokuu kiuu xtnee —jiña'a de.
24 Te ni ka tava'a ñayiu Israel ja kokuu inka kiuu, nagua ni tatnuni
Moisés, te tu ni tnaa tindaku, ni tu ni jiaa.
25 Te jiña'a Moisés:
—Vi kaa ni vitna, chi kiuu ndatatu kuu nuu maa Jito'o, te vitna chi ma
vi ni'i sa'un ni ja vi ndaxtutu ni nuu ñu'u.
26 Chi iñu kiuu guaa vi ndaxtutu ni, su kiuu kuu uja kuu kiuu ndatatu,
te ma vi ni'i sa'un ni —jiña'a de.
27 Su sava ñayiu Israel ni kekuei kiuu kuu uja ja vi ndaxtutui, su tu nagua
ni ka ni'i sa'uin.
28 Te jiña'a Jito'o nuu Moisés:
—¿Nasaa ka kiuu vi kokuso'o ron nuu tno'o tatnuni rin vi nuu Ley rin?
29 Vi kondia'a ja maa rin kuu Jito'o ja ni taa rin kiuu ndatatu, te yun
guaa kiuu kuu iñu, te taa rin xtaa ja vi kaa ron uu kiuu. Te vi koo in in
maa ron ve'e ron, te ni in ron ma kekuei kiuu kuu uja —jiña'a ya.
30 Saa te ni ka ndatatu ñayiu ñuu kiuu kuu uja.
31 Te ñayiu Israel ni ka xnani xtaa yun maná, te ja kuijin kuu, te na kaa
ndikin kulantru kaa, te na jaa xtaa tikute kueli ja yi'i nduxi ñuñu jaa.
32 Te jiña'a Moisés:
—Ya'a kuu tno'o ja ni tatnuni Jito'o, te kachi ya: “Vi chitu uu litro maná
ya'a, te vi tava'a ron nagua ja na vi kuni ndikin tata ron ja kikuei nuu kuee
ka naxa kaa xtaa ni taa rin ja ni ka ojaa ron nuu ñu'u te'a na ni ndene'e
ña rin ñuu Egipto”, kachi ya —jiña'a de.
33 Yun te jiña'a Moisés nuu Aarón:
—Ki'in ni in kisi te tnaa va'a ni uu litro maná, te sa'a ni nuu xika maa
Jito'o, nagua ja na koo va'a ja vi kuni ndikin tata ni ja kikuei nuu kuee ka
—jiña'a de.
34 Te ni sa'a Aarón nagua ni tatnuni Jito'o nuu Moisés. Ni jani de kisi
yun nuu oo jatnu nuu ñu'u ley ia Dios, nagua ja na koo va'a.
35 Te ni ka ojaa ñayiu Israel maná nuu uu xiko kuia, guaa ndee nuu ni
kentakuei nuu oo in ñuu ka'nu yu'u ñu'u nuu tnii ñuu Canaán.
36 Te uu litro kuu in gomer, te uxi jichi ja in gomer kuu in efa.

17

Ni kee ndute yika kava Horeb

1 Yun te ni ndekuei ndi'i ñayiu Israel nuu ñu'u te'a nani Sin, te ni ka
jikai ndijoo ndijoo kua'ankuei, nagua tatnuni maa Jito'o, te ni ka jinkoi
Refidim, su tu na ndute ñu'u yun ja vi ko'o ñayiu ñuu.
2 Te ni ka jinkondee ñayiu ñuu ka tee ñai jin Moisés, te ka jiña'i:
—Taa ni ndute na vi ko'o san.
Te jiña'a Moisés:
—¿Nau ja ka tee ña ni jin san? ¿Nau ja ka jito tnuni ni Jito'o? —jiña'a
de.
3 Su ka yichi ñayiu yun, te ni ka ka'an kuechi siki Moisés, te ka jiña'i:
—¿Nau ja ni ndene'e ña ni ñuu Egipto ja vajikueio nani ja ka'ni ña ni
soko ndute jin san vi jin se'e san vi kiti san? —ka jiña'i.
4 Yun te ni kana jaa Moisés nuu Jito'o, te jiña'a de:
—¿Naxa sa'a san jin ñayiu ñuu ya'a? Te vi joo ni ka te vi ka'ni ñai jin
yuu —jiña'a de.
5 Te jiña'a Jito'o nuu Moisés:

—Ya'a ichi nuu ñayiu ñuu, te kuaka ron sava tee ka kuu nija'nu nuu
ñayiu Israel, te suni konee ron yutnu ja ni kani ron nuu ndute yute Nilo,
te kua'an.
6 Te ja koo maa rin kondetu ña rin siki kava oo yuku Horeb, te kani ron
yika kava yun, te kee ndute kava yun, nagua ja vi ko'o ñayiu ñuu ya'a
—jiña'a ya.
Te saa ni sa'a Moisés jin nuu tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu Israel.
7 Te ni xnani de yun Meriba, chi yun ni ka tee ña ñayiu Israel jin de.
Te suni ni xnani de Masah, chi yun ni ka jito tnuni ñai jin Jito'o, te ni ka
kachi: “¿A oo Jito'o ne'uo axi tuu?”, ni ka kachi.

Ni ka jaxin tna'a ñayiu Israel jin ñayiu amalec

8 Yun te ni ja'ankuei ñayiu amalec nuu nani Refidim ja vi kaxin tna'i jin
ñayiu Israel.
9 Te jiña'a Moisés nuu Josué:
—Kaji ni sava tee ka oo jion ya'a, te kua'ankuei ni xtnee vi kaxin tna'a
ni jin ñayiu amalec. Te ja koo maa san ndee nuu yuku sukun yun, koso
nda'a san yutnu ia Dios —jiña'a de.
10 Te ni sa'a Josué nagua ni tatnuni Moisés, te ni kekuei de ja ni ka jaxin
tna'a de jin ñayiu amalec, su Moisés vi Aarón vi Hur ni kakuei de ndee
nuu yuku sukun yun.
11 Te nini kane'e sukun Moisés nda'a de, te kua'ankuei ñayiu Israel ka
kundei, su nuu nune'e de nda'a de, te ka kundee ñayiu amalec.
12 Su nuu kua'an makutnuu nda'a Moisés, te ni ka ki'in sava ka de
in kava, te ni ka jakin de, te ni jinkoo Moisés siki kava yun. Te ni ka
oyituu Aarón jin Hur jioo jioo nda'a de, in de nda'a kua'a, te inka de nda'a
satni. Saa te ni kundee Moisés ja ni oyutnu nda'a de guaa ndee nuu makee
nikandii.
13 Saa te ni ka kundee Josué siki ñayiu amalec, te ni ka ja'ni ña de jin
yuchi kani de.
14 Yun te jiña'a Jito'o nuu Moisés:
—Tee ndi'i ya'a nuu in liuru, nagua ja na vi kondaka'an ñayiu naxa ni
kuu, te kaxtno'o nuu Josué ja xnaa ndi'i rin ñayiu amalec nuu ñuyiu, te
ma vi koo kai ja vi kondaka'an ña ñayiu jin —jiña'a ya.
15 Yun te ni sa'a Moisés in nuu soko de kiti, te ni xnani de “Jito'o kuu ia
chituu ña ja kundee san”.
16 Te jiña'a de:
—Ja siun ni ndone'e nda'a Amalec siki mesa nuu tatnuni Jito'o, te vi
kokaxin tna'a Jito'o jin Amalec ndi in ndi in tatatno'o ja vajikuei —jiña'a
de.

18

Ni jinkoto ña Jetro jin Moisés

1 Te ni jini so'o Jetro sutu ñuu Madián, tata xiso Moisés, ndi'i ja ni sa'a
ia Dios jin Moisés vi jin ñayiu Israel, vi naxa ni ndene'e ña Jito'o jin ñayiu
Israel ñuu Egipto.
2 Chi ni ndatetniuu ña Moisés jin ñasi'i de Séfora ja kuano'o ña ve'e ña,
te ni janta'u ña tata xiso de Jetro jin ña
3 vi jin nduu seyii kueli ña. Te in suchiun nani Gersón, chi ni kachi
Moisés: “Jika nuu nda'uo inka ñuu”.
4 Te inkai nani Eliezer, chi ni kachi de: “Ni chituu ña maa ia Dios tatao,
te ni skaku ni'nu ña ya nuu yuchi kani Faraón”.

5 Yun te ni ja'an Jetro, tata xiso Moisés, nuu ñu'u te'a ja majinkoto de
Moisés nuu oo de yatni nuu oo yuku ia Dios. Te ka ndeka tna'a de jin
ñasi'i Moisés vi seyii kueli de.
6 Te ni tetniuu de in tno'o nuu Moisés, te jiña'a de:
—Maa san kuu tata xiso ni Jetro, te vaji san jin ñasi'i ni vi nduu seyii
kueli ni ja makikoto ña san jin ni —jiña'a de.
7 Te ni kee Moisés ja ni nutna'a de tata xiso de, te ni chindei de xini de vi
ni chitu de nuu tata xiso de, te ni ka ndakantno'o tna'a in in de a kukueni
ka oo de. Yun te ni ndiukuei de ve'e sa'un nuu oo Moisés.
8 Te yun ni ndakani Moisés nuu tata xiso de ndi'i tniuu ni sa'a Jito'o jin
Faraón vi ñayiu Egipto ja ja'a ñayiu Israel, vi ndi'i tnundo'o ja ni ka tna'a
de nuu ichi vi naxa ni skaku ni'nu ña Jito'o nuu tnundo'o yun.
9 Te ni kusii ini Jetro jin ndi'i javii java'a ja ni sa'a ña Jito'o jin ñayiu
Israel, ja ni skaku ni'nu ña ya nuu nda'a ñayiu Egipto.
10 Te jiña'a Jetro:
—Na vi koyiñu'o nuu Jito'o, chi ni skaku ni'nu ña ya jin ni nuu nda'a
ñayiu Egipto vi nuu nda'a Faraón, vi ja ni skaku ni'nu ya ñayiu Israel nuu
nda'a ñayiu Egipto.
11 Vitna te jini kaji san ja Jito'o kuu ia ka'nu ka saa nuu ndi'i chu'chi, chi
nuu ni ka sa'a ñayiu jakue'e siki ñayiu ñuu maa ya, te ni ndakoo ya siki
ñayiu ka sa'a jakue'e yun —jiña'a de.
12 Te ni ki'in Jetro, tata xiso Moisés, in kiti ja ni soko de nuu ia Dios, te
inka ti ni ka teñu'u nuu ya. Yun te ni ja'ankuei Aarón jin ndi'i tee ka kuu
nija'nu nuu ñayiu Israel ja vi kaa de xtaa jin tata xiso Moisés jin nuu maa
ia Dios.

Ni tau Moisés tee vi koka'nde kuechi

13 Yun te inka kiuu sua'a, te ni jinkoo Moisés ja ja'nde de kuechi ñayiu
ñuu de, te ni ka oo ñayiu nuu Moisés ndee ne'e, te vi ndee nuu mañini
sa'un.
14 Te nuu ni jini tata xiso Moisés ndi'i ja sa'a de jin ñayiu ñuu de, te
jiña'a tata xiso de:
—¿Nagua kuu ja sa'a ni jin ñayiu ñuu ni? ¿Nau ja maintno'o ni jinkoo
ja ja'nde ni kuechi, te ndi'i ñayiu ñuu ka oo nuu ni ndee ne'e vi ndee nuu
mañini sa'un? —jiña'a de.
15 Te jiña'a Moisés nuu tata xiso de:
—Saa chi vajikuei ñayiu ñuu ya'a nuu san ja kakan tno'o san ja ja'i nuu
ia Dios.
16 Te nuu ka skiti ini tna'i, te kikuei nuu san, nagua ja skua'a san ndei
guaa oo kuechi. Te suni kaxtno'o san naxa tatnuni ia Dios vi naxa ka'an
nuu Ley ya —jiña'a de.
17 Yun te jiña'a tata xiso Moisés nuu de:
—Masu vatuka kuu ja siun sa'a ni.
18 Chi kuita ni jin ndi'i tniuu sa'a ni, vi suni vi kuita ñayiu ñuu ni ja
ka oo jin ni ya'a, chi ndee ndeva'a tniuu kuu nuu ni, te ma kundee ni ja
maintno'o ni sa'a.
19 Te konini gua'a ni tno'o ja xteku ña san vitna, te maa ia Dios koo jin
ni, te koo ni nuu ia Dios nuu tniuu ñayiu ñuu ni, te kondakan tno'o ni ia
Dios ja na kaxtno'o ya naxa koo tno'o mani nuu oo tno'o kiti ini.
20 Te kaxtno'o ni nuu ñayiu tno'o ja tatnuni ia Dios vi Ley ya, te xne'e ni
nui na ichi vi kakai vi tniuu vi sa'i.
21 Te suni kaji maa ni ne'u ndi'i ñayiu ñuu ni, tee gua'a ja ka yu'u ni'nu
de ia Dios, te na vi kokuu de tee ndaa ja ka skexiko de xu'un ja ka ni'i uun

de. Te kani ni de ja na vi kotatnuni de nuu mil ñayiu axi nuu in ciento axi
nuu uu xiko uxi axi nuu uxi ñayiu.
22 Te maa de, guaa vi koka'nde de kuechi ñayiu ñuu ndi'i ni kiuu taka
kuechi kueli, te taka kuechi na'nu vi kondasia'a de nda'a maa ni. Saa te
nduu joo ni tniuu kosa'a ni, chi vi kochituu ña de vi kosa'a ni.
23 Te nuu ja sa'a ni ya'a, te saa tatnuni ia Dios nuu ni, te kundee ini ni
ja koo ni, te no'okuei sii ini ñayiu ñuu ya'a ve'i —jiña'a de.
24 Te ni onini Moisés tno'o ni ka'an tata xiso de, te ni sa'a de ndi'i nagua
ni ka'an tee yun.
25 Ni kaji Moisés tee gua'a ne'u ndi'i ñayiu Israel, te ni chitniuu ña de
nuu ñayiu Israel ja na vi kotatnuni de nuu mil ñayiu axi nuu in ciento axi
nuu uu xiko uxi axi nuu uxi ñayiu.
26 Te ndi'i kiuu ni ka oja'nde de kuechi ñayiu ñuu, su kuechi vijin ka ni
ka ondasia'a de nda'a Moisés, te kuechi kueli ni ka osandaa maa de.
27 Yun te ni ka ndakuanta'u nuu tna'a Moisés jin tata xiso de, te kuano'o
tee yun ñuu de.

19

Ni jinokuei ñayiu Israel yuku Sinaí

1 Te nuu uni yoo ja ni ndekuei ñayiu Israel ñuu Egipto, te vi maa kiuu
yun ni kentakuei yuku Sinaí.
2 Chi nuu ni ndekuei Refidim, te ni kentakuei yuku Sinaí, te yun ni ka
jakin ñayiu Israel ve'e sa'uin ja'a yuku yun.
3 Te ni kaa Moisés ja nukuntna'a de jin ia Dios, te ndee nuu yuku yun ni
kana Jito'o nuu de, te jiña'a ya:
—Sua'a kuña'a ron nuu tatatno'o Jacob ja ka kui ñayiu Israel:
4 “Ni ka jini maa ron naxa ni sa'a rin jin ñayiu Egipto, vi naxa ni ndakuiso
ña rin jin ron na kuinio in yata ndijin ya'a na'nu, te ni ndisia'a ña rin ndee
nuu oo rin.
5 Te vitna nuu ja vi kuantno'o ron tno'o ka'an rin, te vi skunkuu ron
tratu sa'a rin jin ron, nuu ja saa te vi kokuu ron ñayiu ñuu maintno'o ni
maa rin ne'u ndi'i ñuu ja oo ñuyiu, chi ndi'i oo nuu nda'a maa rin.
6 Te vi kokuu ron sutu nuu tatnuni rin vi in ñuu vii rin.” Ndakani ndi'i
tno'o ya'a nuu ñayiu Israel —jiña'a ya.
7 Yun te ni ndajiokuiin Moisés, te ni kana de tee ka kuu nija'nu nuu ñuu,
te ni ndakani de ndi'i tno'o ja ni tatnuni Jito'o nuu de ja kaxtno'o de.
8 Te ndi'i ñayiu ñuu ni ka ka'an invaa ni tno'o, te ka jiña'i:
—Vi sa'a san ndi'i nagua ni tatnuni Jito'o.
Te ni ja'an Moisés nuu Jito'o, ni ndakani de nagua ni ka ka'an ñayiu
ñuu.
9 Yun te jiña'a Jito'o nuu Moisés:
—Jaa rin nuu oo ron in ma'ñu nuu ndututu nee viko, nagua ja na
vi konini ñayiu ñuu nuu ka'an rin jin ron. Te saa nagua ja siun ni vi
kokandijai nuu ron —jiña'a ya.
Te ni ndakani tuku Moisés nuu Jito'o nagua ni ka ka'an ñayiu ñuu.
10 Te jiña'a Jito'o nuu Moisés:
—Kua'an te ndasavii ron ñayiu ñuu vitna vi xtnee, te na vi ndakatei
sa'uin.
11 Te na vi kotua'i nuu uni kiuu, chi nuu uni kiuu te jaa maa rin ja kuu
rin Jito'o siki yuku Sinaí, nuu vi kuni ndi'i ñayiu ñuu.

12 Te chikorra ron nii ja'a yuku ya'a, nagua ja ma vi ya'a ñayiu. Te
kuña'a ron ja ma kakuei yuku ya'a, te ni ma vi jinkani ja'i nuu yikua'a
yun, chi nani kuu ja jinkani ja'a, te vi jandaa ja kuu.
13 Te ni in ma kuu vi ke'e jin nda'a yuku ya'a, chi nuu tuu, te vi ka'ni
ron jin yuu axi jin kuji, kuu ni ñayiu axi kuu kiti, te ma vi koteku ka, chi
vi kuu. Su maa ni nuu vi konini ron ja vi kani kuiti nda'i trompeta, te kuu
kakuei ñayiu nuu yuku ya'a —jiña'a ya.
14 Te vi nani ni nuu Moisés nuu yuku yun, te ni ndasavii de ñayiu ñuu,
te ni ka ndakatei sa'uin.
15 Te jiña'a Moisés nuu ñayiu ñuu:
—Vi sa'a tua'a ni maa ni nuu uni kiuu, te ma vi nitna'a ni jin ñasi'i
—jiña'a de.
16 Te nuu ne'e kiuu kuu uni, te vi jandute, te ka'ndi kani tajan, te nee
ñuñu'u ni jinkoo in viko nuu yuku yun. Te vi xenxeen nda'i trompeta, te
vi sua'a ka ni'i ndi'i ñayiu ka oo yun ja ka yu'i.
17 Yun te ni kene'e ña Moisés jin ñayiu ñuu ve'e sa'un nuu ka oi yun, te
kua'ankuei ja vi nukuntna'i jin ia Dios, te ni ka junkuiin ja'a yuku yun.
18 Te ninii yuku Sinaí ni kana ñua'a, chi ni kuun Jito'o siki yuku yun jin
ñu'u, te makakaa ni ka ñua'a na kuinio nuu kana ñua'a in jitnu, te ndi'i
yuku yun kisi xeen ndeva'a.
19 Te vi saa vi saa kua'an makujaa ka nda'i trompeta yun. Te ni ka'an
Moisés jin Dios, te vi ni'i kuiti ka'an ya.
20 Te ni kuun Jito'o ndee nuu yuku yun, te ndee yun ni kana ña ya jin
Moisés, te ni kaa de.
21 Te jiña'a Jito'o nuu Moisés:
—Mandee te ka'an ron nuu ñayiu ñuu ja ma vi ya'i nuu yikua'a yun ja
vi kondia'i Jito'o, chi nuu tuu, te kua'a ndeva'a mai vi kuu.
22 Te suni na vi ndasavii sutu maa de ja vi kitna'a ña de jin rin, chi nuu
tuu, te xnaa rin de ja kuu rin Jito'o —jiña'a ya.
23 Te jiña'a Moisés nuu Jito'o:
—Ma vi kuu ini ñayiu ñuu ja kanakuei yuku Sinaí ya'a, chi ni tatnuni
maa ni nuu san nuu kachi ni: “Chikorra nii ja'a yuku ya'a, te sa'a ii ron”,
ni kachi ni —jiña'a de.
24 Te jiña'a Jito'o:
—Su mandee te kuña'a ron nuu Aarón ja kanakuei ron jin de, su ndia
sutu vi ñayiu ñuu, chi vini ma vi ya'i nuu yikua'a yun ja kanakuei nuu oo
rin, chi kana saa xnaa rin jin —jiña'a ya.
25 Yun te ni nuu Moisés, te ni ndakani de nagua ni ka'an ya nuu ñayiu
ñuu.

20

Ndi uxi tno'o tatnuni ia Dios

1 Te ni ka'an ia Dios ndi'i tno'o ya'a, te jiña'a ya:
2 —Maa rin kuu Jito'o Dios ron, ia ni ndene'e ña jin ron ñuu Egipto, ñuu
nuu ni ka ojinokuechi ron.
3 Te ma vi koneva'a ron inka dios siin ka saa maa rin.
4 ’Te ma vi sa'a ron ni in chu'chi, ni ma vi ndane'e ron ni in ja kintna'a
inuu jin ja oo ndee sukun andivi, ni ja oo nuu ñu'u, ni ja oo nuu ndute oo
chii ñu'u.
5 Ni ma vi ka'nu jiti ron nuu chu'chi yun, te ni ma vi chiñu'u ron, chi
maa rin kuu Jito'o Dios ron, ia kuiñu, ja tetniuu rin tnundo'o siki se'e vi

señani ndee uni ndee kuun tatatno'o ja ja'a jakue'e ka sa'a tata ja ka ka'an
u'u ña jin rin.
6 Su kunda'u ini rin kua'a ndeva'a ndetnuni ñayiu ja ka kutoo ña jin rin,
te ka skunkui tno'o tatnuni rin.
7 ’Te ma vi kuantniuu ron sivi Jito'o Dios ron in nuu tu jiniu'u, chi ma
kuu ka'an rin ja tu na kuechi tavi ñayiu jantniuu sivi rin nuu tu jiniu'u.
8 ’Te vi kondaka'an ron kiuu ndatatu, nagua ja vi sa'a ii ron nuu ia Dios.
9 Iñu kiuu vi kosatniuu ron, te vi sa'a ron ndi'i na tniuu ka neva'a ron.
10 Su kiuu kuu uja kuu kiuu vi ndatatu ron ja vi sa'a ii ron Jito'o Dios.
Te ma vi sa'a ron ni in tniuu kiuu yun, ni maa ron, ni se'e yii ron, ni se'e
si'i ron, ni tee ni ña'a ka jinokuechi nuu ron, ni kiti ron, te ni ñayiu inka
ñuu ja ka oo jin ron ve'e ron.
11 Chi iñu kiuu ni sa'a Jito'o Dios andivi vi ñu'u vi ndute mar vi ndi'i tu'u
ja oo nui. Te ni ndatatu ya kiuu kuu uja. Te yun guaa ni sa'a ii Jito'o kiuu
ndatatu, te ni ka'an ya ja kiuu ii kuu.
12 ’Te vi kuanyu'u vi kuandetu nuu tata ron vi nuu nana ron, nagua ja
vi koteku ron kuakua'a kuia nuu ñu'u ja taa Jito'o Dios nuu ron.
13 ’Ma vi ka'ni ron ndiyi.
14 ’Ma vi skindee tna'a ron.
15 ’Ma vi su'u ron.
16 ’Ma vi ka'an tno'o ron siki tna'a kuikin ron.
17 ’Ma vi kojio'o ron ve'e tna'a kuikin ron, ni ma vi kojio'o ron ñasi'i
de, ni tee jinokuechi nuu de, ni ña'a jinokuechi nuu de, ni isndiki de, ni
mentu de, ni in ja neva'a de —jiña'a ya.

Ka yu'u ñayiu Israel ia Dios

18 Te ndi'i ñayiu Israel ni ka jini ja vi ye'e te kuun tajan, vi ja nda'i
trompeta, vi kana ñua'a yuku yun. Te nuu ni ka jini ñayiu ñuu ja siun
kuu, te vi sua'a ka ni'i ja ka yu'u ndeva'i, te jika ni ka oi ka ndia'i.
19 Yun te ka jiña'i nuu Moisés:
—Ka'an maa ni, te na vi konini san, su ma ka'an ia Dios nuu san, nagua
ja ma vi kuu san —ka jiña'i.
20 Te jiña'a Moisés nuu ñayiu ñuu:
—Ma vi koyu'u ni, chi vaji ia Dios nagua ja koto tnuni ña ya, te saa nagua
ja siun ni vi koyu'u ni ya, te ma vi sa'a ni yika kuechi —jiña'a de.
21 Te ni ka oo jika ni ñayiu ñuu, te ni jintna'a Moisés nuu oo nee viko
nuu oo maa ia Dios.

Ni tatnuni ia Dios naxa vi sa'a ñayiu altar

22 Te jiña'a Jito'o nuu Moisés:
—Sua'a kuña'a ron nuu ñayiu Israel: “Ni ka jini maa ron ja ka'an rin
nuu ron ndee andivi ya'a.
23 Ma vi sa'a ron chu'chi ja kuu plata axi oro ja vi kochiñu'u ron na
kuinio maa rin.
24 Vi sa'a in altar nuu maa rin jin ñu'u, te yun vi soko ron ndikachi vi
isndiki, na kuinio kiti vi teñu'u ron vi kiti vi soko ron ja vi ndumani ron
jin rin. Te kii maa rin ndee ni nuu ni kuu ja kuini rin ja vi chiñu'u ron
sivi rin, te sa'a vii sa'a va'a ña rin jin ron.
25 Te nuu ja vi sa'a ron in altar yuu nuu rin, te ma vi sa'a ron jin yuu ni
ka tuji ron, chi kaa ja ka tuji ron yuu yun sa'a tne'e ña.
26 Te ma vi sa'a ron pasu pasu nuu altar rin, chi kana saa nuu kakuei
ron, te vi xtuu ron nuu oo vichi yiki kuñu ron nuu” —jiña'a ya.

21

Ley ja ja'a ñayiu ka jinokuechi

1 Te jiña'a ia Dios nuu Moisés:
—Ya'a ka kuu ley ja kuña'a ron nuu ñayiu Israel:
2 Nuu ja na in ndakuaan in ñayiu hebreo ja kunukuechi nui, te iñu kuia
guaa kokunukuechi ñayiu yun, su kuia kuu uja te ya'a uun ñayiu yun, te
ma ndatniuya'ui ja ja'i.
3 Te nuu ja maintno'o ni de jino, te maintno'o ni de ndee, su nuu ja jino
de jin ñasi'i de, te ndekuei de jin ñasi'i de.
4 Te nuu ja kuña'a jito'o de ñasi'i de, te jinkoo seyii ña axi sesi'i ña, te
ñasi'i yun jin se'e ña kokuu kuenta maa jito'o yun, te maintno'o ni maa
de ndee ki'in.
5 Su nuu ja tee jinokuechi yun kuña'a: "Tu ka'an san ja ndee uun san
ki'in san, chi kutoo san jito'o san vi ñasi'i san vi se'e san".
6 Yun te ki'in jito'o yun jin de nuu tee ka ja'nde kuechi, te vi sa'a yatni ña
jin de yuye'e axi nuu marku ye'e, te vi kaan so'o de jin in yiki tiku ndee.
Saa te kokunukuechi de nuu jito'o de nikuii nikani.
7 'Te nuu ja ndee in ñayiu xiko sesi'i ja kokunukuechi, te suchi si'i yun,
chi ma kuu ndee uin nagua ndekuei suchi yii ka jinokuechi.
8 Te nuu ja tu ni jaka ña jito'i ja vi tnanda'a de jin, chi tu junkuaan ini
ña de jin, te kuandetu de ja vi ndatniuya'u ja ja'i, te vi ndatau ña jin. Te ja
siun ni skexiko ña de jin guaa ma kuu ja xiko ña de nuu ñayiu inka ñuu.
9 Su nuu ja kuña'a de jin ja kondeka ña seyii de, te kuini ja koto ña de
jin na kuinio sesi'i maa de.
10 Te nuu ja kuaka tna'a maa de jin inka ñasi'i, te ma kuu ja nune'e de
nuu ña'a xtnañu'u yun ja kaa ña ni sa'un kui'nu ña, te ma skexiko ña de,
chi kokuu ñasi'i ni ña de.
11 Su nuu ja tu jiña'a de ndi uni ya'a nuu ña, te kuu ndee uun ña sua'a
ni, te ma vi ndatniuya'u ja ja'a ña.

Ley siki ñayiu ka ja'ni ndiyi vi ja ka xtuji tna'i

12 'Na ñayiu xtuji inka ñayiu te ja'ni ñai, te na kuu mai.
13 Su nuu ja masu ka ñukuun ini de ja xtuji ña de, chi maa rin ja kuu rin
Dios ni jandetu ja kuu ñayiu yun, te kunu yu'u tee ja'ni ndiyi yun, ki'in de
in ñuu nuu xne'e maa rin ja tayu'u nuu de.
14 Su nuu ja ndee in ñayiu ni ndakani kue'e ini siki tna'a kuikin, te ka'ni
ñai nuu tu nee ini tna'i, te visi ndee nuu altar rin ndukui ja tayu'u nui, te
vi xtajioo ron jin ja na kui.
15 'Te na in xtuji tatai axi nanai, te na kui.
16 'Te na in su'u in ñayiu ja xiko ñai axi vi kuni ja neva'a ñai nuu nda'i,
te na kui.
17 'Te suni saa ni na in xtau tnia'a tatai axi nanai, te na kui.
18 'Te nuu ka jaxin tna'a uu ñayiu, nuu ja in xtuji ña jin inka, nuu kuun
ña yuu axi kani ña jin jiki, te tu ni ji'i, su ni jinkaui nuu jito,
19 te nuu ja ni ndakoo ñayiu ni tuji yun, te jiondita mai axi tui in yutnu,
te tu na kuechi kotavi ñayiu ni xtuji ña yun, su tniuya'ui tatna vi ya'u kiuu
ja ni skunaa ñayiu ni tuji yun.
20 'Te nuu ja na in ñayiu xtuji in tee axi in ña'a ja jinokuechi nuu de jin
in yutnu, te kuu ñayiu yun nuu nda'a de, te tniuya'u de ja ja'a jakue'e yun.
21 Su nuu ja teku ni in axi uu kiuu, te ma tna'a ka de tnundo'o, chi kuenta
maa de kuu ñayiu jinokuechi yun.

22 ’Te nuu ja uu teyii ka jaxin tna'a, te vi xtuji de in ña'a ñu'u lulu, te
xnuu ña lulu ña, su masu ka'u kuu ja kuu ña, te tnaa tee xiin kuechi yun
xu'un na kua'a kakan yii ña nuu tee ka ja'nde kuechi, te tniuya'u de nasaa
vi ka'an maa tee ka ja'nde kuechi yun.
23 Su nuu na koo ka tnundo'o siki ña, te na kuu ña, te suni kuu tee ni
xtuji ña yun.
24 Te nuu ja xtuji de nduchi nuu ña, te vi ndaxtuji nduchi nuu de. Te
nuu ja tau de no'o ña, te suni vi ndatau no'o de. Te nuu ja xtuji de nda'a
ña axi si'in ña, te suni saa ni vi ndaxtuji ña jin de.
25 Te nuu ja teñu'u ña de, te vi ndateñu'u ña jin maa de. Te nuu ja xtuji
ña de, te vi ndaxtuji ña jin maa de. Te nuu ja kani ña de, te vi ndakani ña
jin maa de.
26 ’Te nuu ja ndee in ñayiu xtuji nduchi nuu tee jinokuechi nui axi ña'a
jinokuechi nui, te tivi nduchi nuu ñayiu yun, te kuini ja siaa uun ña ki'in
ja ja'a nduchi nui yun.
27 Te nuu ja kani ñai te kana no'o in tee axi in ña'a ja jinokuechi nui, te
suni siaa uun ña ja ki'in ja ja'a no'i yun.
28 ’Te nuu ja in isndiki kachi'i ña jin in teyii axi in ñasi'i, te na ka'ni ña
ti, te vi ndaka'ni maa kiti yun jin yuu, te ma vi kaa ñayiu kuñu ti, su ma
kotavi kuechi jito'o ti.
29 Su nuu ja saa xeen maa isndiki yun ja kachi'i ña ti jin ñayiu, te na
ka'ni ña ti jin in teyii axi in ñasi'i, te vi ka'ni ti jin yuu. Te suni saa ni vi
ka'ni jito'o ti nuu ja ja jini de, su tu ni tava'a de ti.
30 Su nuu ja ka jikan in ya'u ja ma vi ka'ni ña jin de, te na tniuya'u de
nagua ja na koteku de.
31 Te in ni ley ya'a vi kuantniuu ron nuu kachi'i ña in isndiki jin seyii
ñayiu axi sesi'i.
32 Te nuu ja kachi'i ña in isndiki jin in teyii axi ñasi'i ja jinokuechi, te vi
ka'ni ti jin yuu, te tniuya'u jito'o kiti yun oko uxi xu'un kaa kuu plata nuu
jito'o tee axi ña'a jinokuechi yun.
33 ’Te nuu ja ndee in ñayiu june in poso axi jate in poso, te tu jasi yu'u
poso yun, te yun kanakau in isndiki axi in mentu,
34 te jito'o poso yun tniuya'u de nagua ndee ti nuu maa jito'o kiti yun, te
kendoo maa de jin kiti ni ji'i yun.
35 ’Te nuu ja isndiki in ñayiu kachi'i ña jin isndiki inka ñayiu, te ka'ni
ña ti, nuu saa te vi xiko kiti teku yun, te vi ndaka'nde sagua sagua xu'un
ja ja'a ti, te suni vi ndaka'nde kuñu kiti ni ji'i yun.
36 Su nuu ja ja jini jito'o ti ja saa kiti kuu maa ti ja kachi'i tna'a ti, te tu
tava'a de ti, nuu saa te ndatniuya'u de in isndiki teku ja ja'a kiti ni ji'i yun,
te kendoo maa de jin kiti ni ji'i yun.

22

Ley naxa nuku'un ya'u ja neva'a inka ñayiu

1 ’Te nuu in ñayiu su'u in isndiki axi in ndikachi, te ja'ni ti axi xikoi ti, te
kuini ja ndatniuya'ui u'un isndiki ja ja'a kiti ni su'i yun, te kuun ndikachi
ja ja'a in ndikachi yun.
2 ’Su nuu ja in kui'na vi nuku'un ja su'u in ve'e, te vi xtuji ña jin te na
kuu, nuu saa te tu na kuechi kotavi ñayiu ni ja'ni ña yun.
3 Su nuu ja tno'o nduu vi ka'ni kui'na yun, te tavi kuechi ñayiu ni ja'ni
ña yun. Te kui'na yun chi kuini ja ndatniuya'u na kua'a ndee ja ni su'u.
Su nuu ja tu nagua neva'a ja ndatniuya'u, te kuya'u maa nagua ja nuku'un
ya'u ja ni su'u yun.

4 ’Te nuu ja vi nuku'un kiti ni su'u de yun ja neva'a teku ni de ti, a kuu
isndiki, a mentu, axi ndikachi, te na ndatniuya'u de kua'a uu jichi.
5 ’Te nuu ja ndee in ñayiu skai kiti nuu jitui axi nuu oo tnu uvai, te
siai kiti ki'inkuei ti nuu jitu inka ñayiu, te ndatniuya'ui nuu ñayiu yun jin
jagua'a ka ja kee nuu jitui axi tnu uva gua'a ka ja neva'i.
6 ’Te nuu ka skaka ñayiu ñu'u ja ka teñu'i tnu iñu, te jika ñu'u yun, te
kai nuu kaa triu axi nuu ja nduei tutu triu yun, axi nuu ka oo yutnu, te
ñayiu ni skaka ñu'u yun kuini ja ndatniuya'ui ndi'i jakue'e ni sa'a ñu'u
yun.
7 ’Te nuu ja ndee in ñayiu xndoi xu'in axi ndatniuu neva'i ja na koo va'a
ve'e tna'i, te na vi su'u ve'e yun, te nuu ja vi ndani'i ña jin kui'na yun, te
ndatniuya'u kua'a uu jichi.
8 Su nuu ja ma vi ndani'i ña jin kui'na yun, te ki'in tee xiin ve'e yun nuu
tee ka ja'nde kuechi, nagua ja vi skua'a de a tu ni su'u ndija de ndatniuu
inka tee yun.
9 ’Te ndi'i nuu ka xnda'u tna'a ñayiu nuu ka ka'in ja isndiki san kuu ti
axi mentu san kuu ti, a ndikachi san kuu ti, a sa'un san kuu, axi nani guaa
kuu ja xndoñu'i ja ka'in ja kuentai kuu, te ndi ndui ki'inkuei nuu tee ka
ja'nde kuechi, te na in vi ka'an de ja oo kuechi, te ndatniuya'ui kua'a uu
jichi.
10 ’Te nuu ja ndee in ñayiu ni jiña'a nuu nuu in tna'i in mentu axi in
isndiki, a in ndikachi axi nani kuu kiti ja kokotoi ti, te nuu na kuu ti, axi
tuji ti, a ndoñu'u ti, te tu na in ni jini,
11 te kee yu'u maa tna'a tee xiin kiti yun jin nuu maa Jito'o ja tu ni su'u
de kiti tna'a de. Te kuanta'u jito'o kiti yun tno'o ni kee yu'u de, te ma
ndatniuya'u de ti.
12 Su nuu ja ni jini de ja ni ka su'u ti, te ndatniuya'u de ti.
13 Te nuu ja ni skuechi ña in kiti xeen jin ti, te na ndaxne'e de ti nuu
tna'a de. Saa te ma ndatniuya'u de ti.
14 Su nuu ja ndee in ñayiu kinuu in kiti nuu in tna'i, te tuji ti axi kuu ti,
te tu na jito'o ti oo, nuu saa te ndatniuya'u ñayiu ni kinuu kiti yun.
15 Su nuu ja vi oo maa jito'o kiti yun, te ma ndatniuya'u ñayiu ni kinuu
kiti yun. Te nuu ja ki'in de xu'un ja ja'a ti, te maa ni ya'u ti yun ki'in de.

Ndee saa ka tno'o ja tatnuni ia Dios

16 ’Te nuu ja ndee in teyii xnda'u ña jin in suchi si'i ndutu ja tu ndita
nda'ui ja tnanda'i, te na kusun de jin, te kuini ja tniuya'u de nuu tatai
nagua ya'u ja oo, te kuaka tna'a de jin.
17 Su nuu ja tu kuini tatai ja kuña'a ña de jin, te tniuya'u tee yun nagua
kua'a ka ndee suchi si'i ndutu.
18 ’Te ma vi kuandetu ron ja vi koteku ni in ñasi'i tasi.
19 ’Te nani kuu ñayiu ja sa'a kuechi ñuyiu jin kiti, te na kui.
20 ’Te na ñayiu soko nuu inka chu'chi, nuu tniuu ja sokoi maintno'o nuu
Jito'o, te na kui.
21 ’Ma vi sa'a ndeva'a ron ñayiu inka ñuu, ni ma vi xndo'o ron jin, chi
ni ka ojika nda'u maa ron ñuu Egipto.
22 ’Ni ma vi kuña'a ron tno'o suchi ini nuu ni in ña'a ni ka ndonda'u, ni
la'u kueli.
23 Chi nuu ja vi kuña'a ron tno'o suchi ini, te vi kana jai nuu rin, te vi
jandaa ka'an rin ja konini rin tno'o ka kanai.
24 Nuu saa te kiti ini ndeva'a rin nuu ron, te ka'ni ña rin jin yuchi kani,
te vi ndonda'u ñasi'i ron vi se'e ron.

25 ’Te nuu ja ka jiña'a nuu ron xu'un nuu ñayiu ñuu rin ja ka kunda'u
ka oo jin ron, te ma vi sa'a ron jin nagua ka sa'a ñayiu ka saja nuu xu'un,
ni ma vi tno'o ron jin se'e xu'un ron.
26 Te nuu ja ka xndoo ñayiu yun sa'uin ja ka jakin ndei, te vi ndakuña'a
sa'uin yun nuu makee nikandii,
27 chi maintno'o sa'un yun kuu ja neva'i ja kondii, te tu nagua kondii nuu
kusuin. Te nuu na ka'an kuechi nuu maa rin, te konini rin tno'o ka'in, chi
ia nda'u ini kuu rin.
28 ’Te ma vi kane'e sa'un ron siki ia Dios, ni ma vi xtau tnia'a ron tee
tatnuni nuu ñuu ron.
29 ’Te ma vi kokuu kuee ron ja vi soko ron nuu rin ndi'i ja kee nuu
ñunde'i ron vi kiti vixin ron.
’Te vi taa ron nuu rin seyii xtnañu'u ron.
30 Te suni vi taa ron nuu rin se'e xtnañu'u isndiki ron vi se'e xtnañu'u
ndikachi ron. Te uja kiuu guaa koo ti jin nana ti, te kiuu kuu una ja ni
kaku ti, te vi soko ron ti nuu rin.
31 ’Te vi kokuu ron ñayiu vii nuu maa rin. Te ma vi kaa ron kuñu kiti ja
ni skuechi ña kiti xeen nuu yuku, chi vi kuña'a kuñu yun na vi kaa ti'ina.

23

Ley naxa sa'a ndao

1 ’Ma ka'an ron tno'o tno'o siki inka ñayiu. Ma chituu ron ñayiu kue'e
ndeva'a ja kokuu ron in testiu tno'o.
2 ’Te ma kondikin ron ñayiu kua'a ja sa'a ron jakue'e. Te nuu ka kana
ña ja ndakani ron nuu kundaa in kuechi, ma kondikin ron nagua ka ka'an
ñayiu kua'a. Ma ka'an ron tno'o tno'o ja masu ndaa kuu.
3 Te ni ma chituu ron ñayiu nda'u nuu ka'an kuechi nuu ja masu ndaa
kuu.
4 ’Te nuu ja ndani'i ron in isndiki axi in mentu tee ka nee u'u tna'a jin
ron ja ni ndoñu'u ti, te kua'an manusia'a ti nuu de.
5 Te nuu ja ni jini ron ja ni ndonso mentu tee ka'an u'u ña jin ron ja vee
ndeva'a ndiso ti, te ma kondia'a ron de sua'a ni, chi chituu de vi ndone'e
ron ti.
6 ’Te ma ka'an tno'o ron siki ñayiu nda'u nuu ndanduku ni'nui yika
kuechi.
7 ’Kujioo te ma koo ron nuu tee netniuu nuu ka'an ron tno'o tno'o. Te
ma sa'a ron ja kuu ñayiu tu na kuechi ni ñayiu ndaa, chi ma ka'an ru'un
ja tu na kuechi ñayiu sa'a jakue'e.
8 ’Te ma kuanta'u ron nagua ka skuta'u ña ñayiu, chi ja skuta'u yun jasi
nuu ñayiu ja ka'an tno'i, te tu kee ndaa tno'o ka'an ñayiu ndaa.
9 ’Ma sa'a ndeva'a ron ñayiu inka ñuu, chi ja ni ka ojika nda'u maa ron
ñuu Egipto, te ja ka jini ron naxa ka ndo'o ron ja vi koo ron inka ñuu.

Ley kiuu vi kuia ja ndatatu

10 ’Vi kutu iñu kuia, te vi ndaxtutu ron ja kee nuu ñunde'i ron.
11 Su kuia kuu uja, te ma vi kutu ron. Vi xndendoo ñu'u ron na ndatatu,
te nagua kee sua'a ni, te na vi ndaxtutu ñayiu ka kunda'u ñuu ron ja vi
kai. Te nagua ka xndendoi, te na vi kaa kiti yuku. Te suni saa ni vi sa'a
ron jin tnu uva ron vi tnu olivo ron.
12 ’Vi satniuu iñu kiuu, su kiuu kuu uja, te vi ndatatu ron, nagua ja na
vi ndatatu isndiki ron vi mentu ron, te suni na vi ndatatu nunuu ñayiu ka
jinokuechi nuu ron vi ñayiu inka ñuu ja vi nduu ndakui joo.

13 ’Te vi tava'a ndi'i tno'o ja ni ka'an rin ya'a. Te ma vi ndakakune'e ron
sivi inka chu'chi, ni ma vi koka'an sa'un ron sivi.

Uni viko na'nu koo nuu kuia

14 ’Uni jichi vi kosa'a ron viko nuu rin ja kuia.
15 Vi sa'a ron viko xtaa vixin ja tu na levadura yi'i yoo ka xnani ron Abib,
chi yoo yun ni ndekuei ron Egipto. Te vi sa'a ron nagua ja ni tatnuni rin:
uja kiuu vi kaa ron xtaa vixin ja tu na levadura yi'i. Te ndi'i ron vi kinda'a
ja vi soko ron nuu rin.
16 ’Te suni vi sa'a ron inka viko kiuu ka ndaxtutu ron jaxtnañu'u ja kee
nuu ñunde'i ka jitu ron. Te viko kuu uni kuu nuu ka ndaxtutu ron ndi'i
ja kee nuu ñunde'i ron xini kuia.
17 ’Te ndi'i teyii ki'inkuei nuu maa rin ja kuu rin Jeovaa vi Jito'o uni jichi
ja kuia.
18 ’Te nuu ka soko ron kiti nuu rin, ma vi xnitna'a ron niñi ti jin xtaa
vixin ja yi'i levadura ja ka soko ron nuu rin, te ni ma vi xndendoo ron
xe'en ti ja kokuu ndee inka kiuu.
19 ’Te vi kinda'a ron jagua'a ka jaxtnañu'u ja kee nuu ñunde'i ron
ki'inkuei ron ve'e Jito'o Dios ron. Te ma vi chio'o ron litu jin xikui nana ti.

Koto ña ia Dios jin ñayiu Israel nuu ichi ki'inkuei

20 ’Vi kondia'a ja ya'a tetniuu rin in ia jinokuechi nuu rin ja koxno'o ya
nuu ron, te tava'a ña ya nuu ichi ki'inkuei ron, te junsia'a ña ya ndee nuu
ni sava'a maa rin ja vi koo ron.
21 Vi kuantno'o nuu ya, te vi konini tno'o ka'an ya, te ma vi kokuso'o ron
nuu ya, chi nuu tniuu maa rin kua'an ya, te ma kuaka'nu ini ya jakue'e
ka sa'a ron.
22 Su nuu ja vi kuantno'o ndija ron tno'o ka'an ya, te vi sa'a ron ndi'i
nagua tatnuni rin, nuu ja saa, te vi konee u'u tna'a maa rin jin ñayiu ka
ka'an u'u ña jin ron, te koo rin siki ñayiu ka ndakoo siki ron.
23 Chi ia jinokuechi nuu rin koxno'o nuu ron ki'inkuei ron, te junchi'i ña
ya ñuu ñayiu amorreo vi ñayiu heteo vi ñayiu ferezeo vi ñayiu cananeo
vi ñayiu heveo vi ñayiu jebuseo. Ñuu ya'a ka kuu ja xnaa ndi'i rin.
24 Te ma vi chiñu'u ron chu'chi ñayiu ñuu yun, ni ma vi kunukuechi ron
nagua ka sa'a maa ñayiu yun, chi sua'a vi skuechi ron chu'chi yun, te vi
ta'u ndi'i ron yuu ii ja ka oo yun.
25 Su vi chiñu'u ña jin maa rin ja kuu rin Jito'o Dios ron, te sa'a vii sa'a
va'a rin xtaa vixin ron vi ndute ka ji'i ron.
’Te xtajioo rin ndi'i nuu kue'e ne'u ron.
26 Te ma vi koo ni in ña'a ka nuu lulu ñuu ron, ni ña'a ja ma kuu vi koo
se'e, te sa'a rin ja vi kona'a ron nuu ñuyiu.
27 ’Te sa'a rin ja vi yu'u ndeva'a ña ñayiu yun jin ron, te vi kunu nuu
ini ñayiu ndi'i ñuu nuu jinokuei ron, te vi kunu yu'u ñayiu ka ka'an u'u
ña jin ron ki'inkuei.
28 Te tetniuu rin timii na'nu vi koxno'o ti nuu ron, nagua ja vi skunu ti
ñayiu heveo vi ñayiu cananeo vi ñayiu heteo nuu kua'ankuei ron.
29 Su ma skunu rin ndi'i ñayiu yun nuu ron invaa ni kuia, nagua ja ma
kendoo maintno'o ñu'u yun, te vi kaya kiti xeen, te vi ndakoo ti siki ron.
30 Chi ndijoo ndijoo skunu rin jin nuu ron, guaa ndee na vi kaya ron, te
vi kakuiko ron ñu'u yun ja vi jinkoo ron.
31 Te kondia'a maa rin ndenu vi kune'u ñu'u ron, ndee mar kua'a, te
jinkituu ndee mar ñayiu filisteo, te ndee ñu'u te'a te kenta ndee yute

Éufrates. Te xndendoo rin ñayiu ka oo ñuu yun nuu nda'a maa ron, te vi
skunu maa ron jin na ki'inkuei nuu ron.
32 ’Te ma vi sa'a ron ni in tratu jin ñayiu yun, te ni jin chu'chi ka neva'i.
33 Te ma vi kuandetu ron ja vi koi ñuu ron nagua ja ma vi ska'an ñai ja
vi chiñu'u ron chu'chi, te vi sa'i ja junkuei ron jin yika kuechi nuu rin, te
jin yun kokuu ja vi jinaa ron —jiña'a ya.

24

Ni ka janta'u ñayiu Israel tratu ni sa'a ia Dios

1 Yun te jiña'a ia Dios nuu Moisés:
—Makakuei nuu yuku nuu oo maa rin ja kuu rin Jito'o Dios ron, maa
ron vi Aarón vi nduu seyii de, Nadab vi Abiú, jin uni xiko uxi tee ka kuu
nija'nu nuu ñayiu Israel, te jika ni vi koo de, te vi chiñu'u ña de jin rin.
2 Su maintno'o maa ron Moisés, guaa kuu ja kitna'a ña ron jin rin, te
ndia tee yun, chi ma kuu vi kitna'a ña de, te ni ñayiu ñuu, ma kuu ja
kakuei ron jin nuu yuku ya'a —jiña'a ya.
3 Yun te ni ja'an Moisés nuu ka oo ñayiu ñuu, te ni ndakani de ndi'i
tno'o ni ka'an Jito'o vi ndi'i tno'o ni tatnuni ya. Te ndi'i ñayiu ñuu ni ka
ka'an invaa ni tno'o, te ka jiña'i:
—Vi sa'o ndi'i tno'o nagua ni ka'an Jito'o —ka jiña'i.
4 Te ni tee Moisés ndi'i tno'o ni ka'an Jito'o. Te ne'e ni ndakoo Moisés
inka kiuu, te ni sa'a de in altar ja'a yuku yun, te ni jani de uxi uu kava ja
ka kuu na kuinio uxi uu tatatno'o Israel.
5 Yun te ni tetniuu de sava suchi kuechi Israel, nagua ja vi sokoi isndiki
nuu Jito'o ja kuu kiti ja vi teñu'i nuu ya, vi kiti vi sokoi ja vi ndumani ñayiu
ñuu jin Dios.
6 Te ni ki'in Moisés sagua niñi ti, te ni tnaa de nuu ko'o, te sagua ka niñi
ti yun ni joso de nuu altar.
7 Yun te ni tnii de liuru nuu yoso tratu ni sa'a ia Dios jin ñayiu, te ni
ka'u de jin nuu ñayiu ñuu, te ka jiña'i:
—Vi kuantno'o te vi sa'o ndi'i nagua ni ka'an Jito'o —ka jiña'i.
8 Yun te ni ki'in Moisés niñi yun, te ni joso de siki ñayiu ñuu, te jiña'a
de:
—Niñi ya'a kuu ja sa'a kutu tratu ja ni sa'a Jito'o jin in in ni. Te jin ya'a
kukutu ndi'i tno'o ya'a —jiña'a de.
9 Te ni kakuei Moisés jin Aarón vi Nadab vi Abiú jin uni xiko uxi tee ka
kuu nija'nu nuu ñayiu Israel.
10 Te yun ni ka jini de ia Dios ñayiu Israel. Te chii ja'a ya oo in ja na kaa
nuu ni ka sama jin yuu yeye'e ja nani zafiro, te vi ndijin ñuñu'u na kuinio
andivi nuu ndii vivii.
11 Su visi ni ka jini tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu Israel ia Dios, su tu ni
ja'ni ña ya jin de, te ni ka jaa ni ka ji'i de.
12 Yun te jiña'a Jito'o nuu Moisés:
—Makaa yuku nuu oo rin ya'a, te yun kondetu ron, te na taa rin yuu jite
nuu ni tee rin ley vi tno'o ja tatnuni rin, nuu kaxtno'o naxa vi koo naxa vi
kaka ron —jiña'a ya.
13 Te ni kekuei Moisés jin Josué, tee chituu ña jin de, te ni kakuei de nuu
yuku maa ia Dios.
14 Su jiña'a de nuu tee ka kuu nija'nu yun:
—Vi kondetu ña ni ya'a ndee na vi ndajiokuiin san nuu ka oo ni. Te ya'a
vi xndoo san Aarón vi Hur ja vi ndoo de jin ni. Te nuu ja ndee ni tna'a in
tnundo'o, te kua'ankuei ni nuu de —jiña'a de.

15 Yun te ni kaa ka Moisés nuu yuku yun, te ni chisa'u ña in viko nii nuu
yuku yun.
16 Te jaye'e tajan Jito'o ni jinkoo siki yuku Sinaí. Te iñu kiuu ni chisa'u
ña viko, su kiuu kuu uja, te ni kana ña ia Dios jin Moisés ndee ma'ñu viko
yun.
17 Te jaye'e tajan Jito'o kaa na kaa ñu'u ja teñu'u ña ndee nuu sukun ka
xtuu yuku yun jin nuu ñayiu Israel.
18 Te ni kiuu Moisés ma'ñu viko yun, te ni kaa de ndee nuu yuku, te yun
ni oo de uu xiko nduu vi uu xiko jakuaa nuu yuku yun.

25

Vi soko ñayiu ndatniuu ja kuva'a ve'e ii

1 Yun te ni ka'an Jito'o nuu Moisés, te jiña'a ya:
2 —Kuña'a nuu ñayiu Israel ja na vi kisia'i in ja vi sokoi nuu rin, te na
vi taa maa ñayiu ndi'i nagua ka ndakani ini jin anui ja vi sokoi nuu rin,
te vi tnii ron.
3 Te ja vi soko ñayiu ja vi tnii ron kuu ya'a: oro, vi kaa kuu plata, vi
cobre,
4 sa'un ndi'i, vi sa'un kua'a nditnu, vi sa'un kua'a, vi sa'un lino finu, vi
ixi ndixi'u,
5 ñii karneru ja ni ka ndaka'i jin jakua'a, vi ñii vii ndeva'a, vi yutnu
acacia,
6 texe'en ja kai jin ñu'u ja sie'e, vi tatna xiko ja saka tna'a jin texe'en ja
sa'a ii, te sava tatna xiko yun kokuu suja ja kai.
7 Te suni vi sokoi yuu nani ónice, vi sava ka yuu vii ja vi skutu ron jin in
sa'un tikani ja kui'nu sutu, vi in sa'un luluu kundeku de ja kondesi ndika
de.
8 Yun te vi sa'a ron in ve'e ii, nagua ja na koo rin ne'u ron.
9 Te sa'a ron ve'e ii yun vi ndatniuu ja vi koo ini, ndi'i nagua xne'e rin
nuu ron.

Vi sa'a Moisés in jatnu ii

10 ’Te suni sa'a ron in jatnu ii ja kuu arca jin yutnu nani acacia, te ja
kani sa'a ron uu yiki yosava, te ja sukun in yiki yosava, te ja jite in yiki
yosava.
11 Te ndachisa'u ron jin oro nino'o ichi ini vi ichi yata, te ndaskutu ron
jin oro ninii yuyu'u jatnu yun.
12 Te sa'a ron kuun kaa tikute jin oro, te chi'i ron uu uu jioo jioo si'in
jatnu yun.
13 Te suni sa'a ron sava yutnu acacia ja vi ki'i jatnu yun, te ndachisa'u
ron jin oro.
14 Te chi'i ron tnu nuu kaa tikute ka yi'i si'in jatnu yun, nagua ja kuu vi
kondiso ron jatnu yun ki'inkuei ron.
15 Te saa ni vi ki'i maa yutnu nuu kaa tikute jatnu yun, te ma vi kene'e
ron tnu.
16 Te tnaa ron Ley ja taa rin nuu ron ini jatnu yun.
17 ’Te sa'a ron in ja kondesi yu'u jatnu yun nuu koneka'nu ini rin jin oro
nino'o. Te ja kani sa'a ron uu yiki yosava, te ja jite in yiki yosava.
18 Te suni sa'a ron uu ja na ka ndaa ia ka jinokuechi nuu rin jin oro ja
kani ron jin martiyu ja vi konokuiin jioo jioo yu'u ja ndesi yu'u jatnu yun.

19 Te sa'a ron in ja oo ndijin yun na konokuiin ichi xini, te inka ichi nuu
ja'a nuu koneka'nu ini rin yun jioo jioo na vi konokuiin. Te in ni ka'nu ni
sa'a ron ja kondesi yu'u jatnu yun jin ja ka oo ndijin yun.
20 Te vi skaa ndijin ja vi kochisa'u nuu koneka'nu ini rin, te na vi kondia'a
tna'a nduu maa, te vi kinuu ichi nuu oo ja ndesi yu'u jatnu yun.
21 Te ndakasi ron nuu koneka'nu ini rin yu'u jatnu ii yun, te tnaa ron
Ley ja taa rin ini jatnu yun.
22 Te yun vi konukuntna'o, te ndee siki nuu koneka'nu ini rin ma'ñu
nduu ja ka oo ndijin ka yoxnee siki jatnu nuu ñu'u tratu ni sa'a rin jin ron
yun, ka'an rin ndi'i tno'o ja tatnuni rin naxa vi koo naxa vi kaka ñayiu
Israel.

Vi sa'a Moisés mesa nuu vi koxnee xtaa vixin nuu ia Dios

23 ’Te suni sa'a ron in mesa jin yutnu acacia. Te ja kani sa'a ron uu yiki,
te ja jite in yiki, te ja sukun in yiki yosava.
24 Te ndachisa'u ron jin oro nino'o. Te ndaskutu ron jin oro ninii yu'u
mesa yun.
25 Te suni sa'a ron in yutnu kondee ja kuu sukun yu'u mesa yun. Te ja
jite sa'a ron kuun xinda'a, te ndaskutu ron yu'u mesa yun jin oro.
26 Te sa'a ron kuun kaa tikute jin oro, te chi'i ron ndi kuun skina nuu ka
oo ndi kuun si'in tnu.
27 Te na vi ki'in kaa tikute yun ichi ja'a yutnu ni tee ron yu'u mesa yun,
nagua ja yun vi ki'i yutnu ja kuu vi kondiso ron mesa yun ki'inkuei ron.
28 Te yutnu ja vi ki'i yun sa'a ron jin yutnu acacia. Te ndachisa'u ron jin
oro, te jin yutnu yun vi kondiso ron mesa yun ki'inkuei ron.
29 Te suni jin oro nino'o sa'a ron ko'o vi tikasin, te suni tindo'o vi tasa
nuu ku'un vinu ja ka soko ñayiu.
30 Te nuu mesa yun vi kosonee ron xtaa vixin nuu oo maa rin, nagua ja
siun ni na koo nuu rin.

Vi sa'a Moisés kandeleru kuu oro

31 ’Te suni sa'a ron in kandeleru jin oro nino'o ja kani ron jin martiyu.
Te invaa ni sa'a ni ka'nu ron kandeleru yun ndee ja'a vi saa maa kaa ndee
xtuu nuu oo vasu vi kaa tilonko vi ita ja ka oo nuu in in nda'a.
32 Te iñu nda'a kekuei xiin, uni in lado, te uni inka lado.
33 Te nuu in in lado kandeleru yun, vi koo uni vasu ja na kandaa ita
almendra jin kaa tilonko vi ita. Saa vi koo in in ja kuu ndi iñu nda'a.
34 Te nuu maa kaa ndee ja oo sagua kandeleru yun vi koo kuun vasu ja
na kandaa ita almendra jin kaa tilonko vi ita ja ka oo nuu nda'a.
35 Te vi koo in kaa tilonko ichi chii uu nda'a xtnañu'u ja kee nuu maa
kandeleru yun, vi inka kaa tilonko ja kee nuu uu ka nda'a, te inka kaa
tilonko nuu uu ka nda'a sandi'i. Te vi saa vi saa vi koo in in kaa tilonko
nuu ndi iñu nda'a kandeleru yun.
36 Te kaa tilonko vi nda'a yun na koo invaa ni ka'nu ni jin maa kandeleru
yun. Sa'a ron jin oro nino'o, te kani ron jin martiyu.
37 Te sa'a ron uja lámpara, te sonee ron nuu kandeleru yun, nagua ja
na kosie'e ichi nuu sua'a.
38 Te jin oro nino'o sa'a ron tijera ja ka'nde yua'a iti vi ko'o nuu kee yaa.
39 Te ja sa'a ron kandeleru vi sava ka ndatniuu, kuantniuu ron oko uxi
kuun kilo oro nino'o.
40 Kondia'a gua'a, te ndane'e ron nagua kaa ja ni xne'e rin nuu yuku
ya'a —jiña'a ya.

Tutu ndakani tno'o ja ja'a Rut

Kua'ankuei Elimelec jin ñayiu ve'e de ñuu Moab

1 Liuru ya'a ndakani ja ja'a in tee ñuu Belén ja tnii Judea ja ni kekuei
nda'u de jin ñasi'i de vi uu seyii de kua'ankuei de inka ñuu nani Moab.
Te tiempu yun ni ka otatnuni tee ka ja'nde kuechi, te ni oo ndeva'a soko
ñuu Belén yun.

2 Te tee ya'a ni onani Elimelec,* te ñasi'i de ni onani Noemí,† te in seyii
de ni onani Mahlón,‡ te inkai ni onani Quelión. Te maa de ni okuu in tee
Efrata ja oo ñuu Belén nuu ka oo ñayiu tatatno'o de Judá.
Te nuu ni jinokuei de in ñuu ja tnii Moab, te ni ka kendoo de, yun ni ka
oo de.
3 Su yun ni ji'i Elimelec yii Noemí, te ni ndonda'u ña jin uu seyii ña.
4 Te nuu kuee ka, te ni ka jaka tna'a suchi ya'a jin suchi si'i ñuu Moab
yun. Te in suchi si'i yun ni onani Orfa, te inkai ni onani Rut.§ Su nuu uxi
kuia ja ka oo ña ñuu yun,
5 te suni ni ka ji'i ndui Mahlón vi Quelión. Saa te ni ndonda'u sa'un ña,
ni tu na se'e ka ña ni tu na yii ña.

Kuano'okuei Noemí jin Rut ñuu Belén

6 Yun te in kiuu ni ndekuei Noemí jin nduu janu ña ñuu Moab, chi ndee
ñuu yun ni jini so'o ña ja ni kunda'u ini ña Jeovaa jin ñayiu ñuu ya, te ni
jiña'a ya ja ka jai.
7 Yun te ni ndekuei ña jin nduu janu ña nuu ni ka oo ña yun, te ni ka
ndaki'in ichi ja vi ndajiokuiin ña ñuu Judea.
8 Su nuu ichi yun te jiña'a Noemí nuu nduu janu ña:
—Vi ndajiokuiin kuano'o in in maa ron ve'e nana ron, te Jeovaa na ka'an
nda'u na ka'an kee ña ya jin in in ron, nagua ni ka ka'an nda'u ron ndi
se'e rin vi ka ka'an nda'u ña ron jin maa rin.
9 Te na kuandetu Jeovaa ja vi ndani'i yii in in maa ron, te vi nukoo vii
vi nukoo va'a ron ve'e yii ron —jiña'a ña.
Yun te ni chitu ña nuu janu ña ja vi ndakuanta'u nuu tna'a ña. Su ni ka
kana jaa nduu janu ña yun ja ka kusuchi ini, te ni ka nda'i.
10 Te ka jiña'i:
—Ña'a, ma no'okuei san, chi ki'inkueio ñuu ni —ka jiña'i.
11 Su jiña'a Noemí:
—Vi ndajiokuiin ve'e ron, vi se'e, chi nagua ka ni'i ron ja ki'inkuei ron
jin rin, te ma koo ka se'e rin ja vi kuaka tna'a jin ron.
12 Vi ndajiokuiin kuano'okuei ve'e ron, vi se'e, chi ja makunija'nu
ndeva'a rin ja ndakuaka tna'a ka rin. Te visi na kachi rin ja kondetu
ka'nu rin ja jakuaa vitna ndakuaka tna'a rin te vi nukoo ka se'e rin,
13 ¿te a vi kondetu ron guaa ndee vi kuna'nui saa vi kuaka tna'a ron jin?
¿Te a vi mavindakuaka tna'a ron, maa ni ja vi kondetu ron suchi yun?
Ña'a, vi se'e, chi ja ni tetniuu Jeovaa kua'a tno'o suchi ini tna'a rin, su
kokuu suchi ndeva'a ka ini rin nuu ja kuni rin ja vi kotna'a ron tnundo'o
—jiña'a ña.

---

* **1:2 1:2** Elimelec kei ka'an: Dios maa san kuu rey. † **1:2 1:2** Noemí kei ka'an: junkuaan ini.
‡ **1:2 1:2** Mahlón kei ka'an: ku'u axi vita. § **1:4 1:4** Rut kei ka'an: ka'an va'a tna'a.

14 Te ni ka kana jai inka jichi ja ka kusuchi ini, te ni ka nda'i. Yun te
ni chitu Orfa nuu nana xisoi, te ni ndakuanta'ui te kuano'i, su Rut, chi ni
kendoi jin nana xisoi.
15 Yun te jiña'a Noemí:
—Kondia'a ja ni ndajiokuiin tna janu ron kuano'i ñui vi nuu ka oo
chu'chi. Te suni ndajiokuiin maa ron kuano'okuei jin —jiña'a ña.
16 Su jiña'a Rut:
—Ma tenini ña ni ja xndoo ña san, te kujioo san nuu oo ni, chi ndee ni
nuu ni kuu ja ki'in ni, te ki'in san, te ndee ni nuu koo ni, te koo san. Te
ñuu ni kokuu ñuu san, te ia Dios ni kokuu Dios san —jiña'i—.
17 Te ndee ni nuu kuu ni, te kuu san, te yun jinkoyu'u san. Te maa Jeovaa
guaa na tetniuu ya tnundo'o ndeva'a na tna'a san nuu ja kujioo san nuu
oo ni, te maintno'o nuu vi kuo guaa vi kuu sion —jiña'i.
18 Te nuu ni jini Noemí ja vi oo anui ja ki'inkuei jin ña, te tu ni tenini ka
ña jin.
19 Yun te ni ka jika ja'a nduu ñasi'i yun guaa ndee ni ndentakuei ña
Belén. Te nuu ni ndajinokuei ña Belén, te ndi'i ñayiu ñuu yun ni ka sa'u
kuii ini ja ja'a ña, te ka kachi ñayiu si'i yun:
—¿A masu Noemí kuu ña'a ya'a?
20 Te jiña'a ña:
—Ma vi xnani ka ña ni Noemí, chi Mara* vi ndaxnani ña ni, chi kua'a
ndeva'a tno'o suchi ini ni tetniuu Dios, ia ndi'i ni ja kuu ja sa'a ya, siki san.
21 Chi kua'an san jin yii san vi se'e san, te vitna vi sua'a ni intakaa uun
ni nda'a san ni ndatetniuu ña Jeovaa mandii san. ¿Te nau ja ka xnani ka
ña ni Noemí, te ni tetniuu Jeovaa kua'a tnundo'o siki san, te ni taa ia ndi'i
ni ja kuu ja sa'a tno'o suchi ini ja tna'a san? —jiña'a ña.
22 Saa ni kuu ja ni ka ndajiokuiin Noemí ndee ñuu Moab jin janu ña Rut,
suchi ñuu Moab. Te nuu ni ndajinokuei ña ñuu Belén vi inka ni keja'a ja
te'nde cebada.

2

Ndaxtutu Rut yoko cebada nuu ñu'u Booz

1 Te ni oneva'a Noemí in tna'a ndi yii ña ni onani Booz, in tee kuika
ndeva'a vi in tee ka'nu ja ni okuu de tna'a kuikin Elimelec.
2 Te jiña'a Rut, suchi ñuu Moab, nuu Noemí:
—Jikanta'u san nuu ni, vi nana, ja kuandetu ni na ki'in san nuu ka
jitu ñayiu, kondio'ni a tu na ñayiu ka'an nda'u ka'an kee ña jin san, te
kuandetui ja kondikin san jin ndaxtutu san yoko cebada —jiña'i.
Te jiña'a ña:
—Kua'an nuu saa, vi se'e.
3 Te ni ja'an Rut nuu ka jitu ñayiu, te ni ndaxtutui yoko cebada ja ka
xndendoo tee ka ja'nde yun. Te nase gua'a ta'ui ja ñu'u nuu ka satniuu
ñayiu yun kuu ñu'u Booz, tee kuu tna'a kuikin ndi Elimelec.
4 Te nuu saa ni jino Booz ja ni kee de ndee Belén kua'an de, te jiña'a de
nuu tee ka ja'nde cebada de:
—Jeovaa na koto na kuni ña jin in in ni.
—Jeovaa na chindee chituu ña jin maa ni —ka jiña'a de.
5 Yun te ni jikan tno'o Booz tee tatnuni nuu tee ka ja'nde cebada de:
—¿Na in kuu suchi si'i ya'a? —jiña'a de.
6 Te jiña'a tee tatnuni nuu tee ka ja'nde cebada yun:

* **1:20 1:20** Mara kei ka'an: ugua.

—In suchi si'i Moab ja ni ka ndajiokuiin jin Noemí ndee ñuu Moab kui.
7 Te kachi: “Jikanta'u san ja kuandetu ni joo na ndaxtutu san yoko
cebada ja ka xndendoo tee ka ja'nde ya'a vi ne'u nu'ni cebada ya'a”, kachi.
Te ni kiui ndee nune'e satniui, te vi ni tu jinkuiin ndee inka vitna ñu'ni,
saa ni kei ndatatu nunui —jiña'a de.
8 Yun te jiña'a Booz nuu Rut:
—Konini na ka'an rin, vi xiku. Ma ki'in ron te ndaxtutu ron yoko cebada
nuu ñunde'i inka ñayiu, ni ma kujioo ron ya'a, chi vi kondeka tna'a jin
suchi si'i ka satniuu nuu rin.
9 Te kondia'a gua'a ndenu vi ndaya'i ja vi satniui, te kondikin. Chi ja ni
tatnuni rin nuu musu rin ja ma vi koxna'a ña de jin ron. Te nuu yichi ron
te kua'an nuu ka oo tindo'o ndute yun, te ko'o ndute ja ka tau musu rin
—jiña'a de.
10 Yun te ni chindei Rut nui ndee nuu ñu'u, te jiña'i:
—¿Nagua gua'a ni sa'a san, vi xtoo, ja ka'an nda'u ka'an kee ña ni jin
san? Te in suchi inka ñuu kuu san —jiña'i.
11 Te jiña'a Booz:
—Saa, chi ja ni ka ndakani nuu rin, vi xiku, ndi'i naxa sa'a ron ja ja'a
nana xiso ron ndee nuu ni ji'i ndi yii ron vi ndee vitna. Te ni xndoo ron
tata ron vi nana ron vi ñuu nuu ni kaku ron, te vaji ron ja koo ron nuu ka
oo ru'un ja ka kuu rin ñayiu ja tu na ama jini ron.
12 Te maa Jeovaa na ndajione'e ndajiotaa ya ndi'i ja sa'a ron. Te Jeovaa
Dios ñayiu Israel, ia nduku ron ja koto kuni ña ya jin ron, na ndatniuya'u
ña ya jin ja sa'a ron —jiña'a de.
13 Te jiña'i:
—Jito'o san, ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña ni jin san, chi ni ndataa ni
in tno'o ndee ini, te ni ka'an luu ndeva'a ni jin san, visi ni masu in suchi
satniuu nuu ni kuu san —jiña'i.
14 Te nuu ni jino ore ja vi kaxe'in de, te jiña'a Booz:
—Ne'e ya'a na vi kaxe'ion, xiku, te ki'in xtaa ya'a te kachi'i ron nuu
vinagre te kaa ron —jiña'a de.
Yun te ni jinkoo Rut xiin tee ka satniuu yun, te ni jiña'a Booz ja ni skasun
de. Te ni jai vi ndee ni ndutu chii, te vi ni ndoo ka.
15 Te nuu ni ndakoi kua'in ja ndaxtutu kai yoko cebada, te ni tatnuni
Booz nuu musu de, te jiña'a de:
—Vi kuandetu ni na ndaxtutu mai yoko ne'u nu'ni cebada ja ni ka sa'a
ni yun, te ma vi kuña'a ni jakanoo nui.
16 Te suni vi kuandetu ni ja junkuei maa ndesaa yoko nuu nu'ni ka sa'a
ni nagua ja na ndaxtutui, te ma vi kuxeen ni nui —jiña'a de.
17 Saa te ni ndaxtutu Rut yoko cebada yun guaa ndee nuu makunee. Te
nuu ni jaxin yoko ni ndaxtutui yun, te ni chitui in chika cebadai.
18 Te ni ndakuisoi cebadai, te kuano'i maa ñuu, te nuu ni ndajinoi, te ni
jini nana xisoi nasaa kua'a ni ni'i. Te suni ni ndataui ja ni ndoo nuu ni
jaxe'in, te ni jiña'i nuu nana xisoi.
19 Te ni jikan tno'o ña nana xisoi:
—¿Ndenu ni satniuu ron vitna ja vi kuakua'a yoko cebada ya'a ni
ndaxtutu ron? Na ta'u na ndetu tee yun ja siun ni chituu ña de jin ron
—jiña'a ña.
Te ni ndakani Rut nuu nana xisoi na ndee tee ni ka satniuu jin, te jiña'i:
—Tee xiin nuu ñunde'i ni satniuu san vitna nani Booz —jiña'i.
20 Te jiña'a Noemí nuu janu ña:
—Jeovaa na koto na kuni ña jin de, chi tu xndendoo ya ja chindee chituu
ya ñayiu ka teku nagua ni ochituu ya ñayiu ni ka ji'i.

Yun te jiña'a ka Noemí:
—In tna'a yatnio kuu tee yun, in tna'a ja kuu skaku ni'nu tatatno'o kuu de —jiña'a ña.
21 Yun te jiña'a ka Rut, suchi si'i ñuu Moab:
—Suni kachi tee yun ja na vi kosatniuu ni san jin suchi si'i ka satniuu nuu de guaa ndee na vi xndi'i de ja vi ka'nde de, kachi de —jiña'i.
22 Te jiña'a Noemí nuu janu ña Rut:
—Vatuka kuu, vi se'e, ja vi kokaka ron jin suchi si'i ka satniuu nuu de, te ma ki'in ron nuu ñunde'i inka ñayiu nagua ja ma vi koxna'a ña jin ron —jiña'a ña.
23 Te yun guaa ni ka ondeka tna'a ni Rut jin suchi si'i ka satniuu nuu Booz, ja ni ondaxtutui guaa ndee nuu ni ndi'i ni te'nde cebada vi triu. Te ni ka oo ni jin nana xisoi.

3

Ni ja'an Rut nuu oo Booz nuu era de

1 Yun te in kiuu jiña'a Noemí nuu janu ña Rut:
—Tniuu maa rin kuu, vi se'e, ja nduku rin in ve'e nuu kukanu inio ja koo vii koo va'a ron.
2 Nuu saa te Booz kuu in tna'a kuikion, tee xiin musu ni ka ojika jin ron ni ka osatniuu ron. Te jakuaa vitna ki'in de nuu era de ja skanta de cebada de.
3 Te kuini rin ja sa'a ron ya'a: kuchi vivii te ndachi'i ron joo tatna xiko maa ron vi ndaki'in ron sa'un va'a ka ron, te ki'in ron nuu era yun, su koyu'u ron ja ma kuni ña de jin ron, guaa ndee na ndi'i kaa ko'o de.
4 Te kondia'a gua'a ndenu jinkotuu de ja kusun de. Yun te ki'in ron te tavichi ron nuu ja'a de, te jinkotuu ron yun, te ka'an maa de nagua kuu ja sa'a ron —jiña'a ña.
5 Te jiña'a Rut:
—Sa'a san ndi'i nagua ka'an maa ni, vi nana.
6 Yun te ni ja'in nuu era yun, te ni sa'i ndi'i nagua ni tatnuni nana xisoi.
7 Te nuu ni ndi'i ni jaa ni ji'i Booz, te ni kusii ini de jin anu de, yun te ni ja'an de ni kixin de xiin montoo cebada. Yun te vi ñiñi'i ni, ni jino Rut, te ni tavichi nuu ja'a de, te ni jinkotui.
8 Te nuu sagua ñuu, te sanaa ni ndukaji ini de, te nuu ni jiokagua de, te ni yu'u de nuu ni jini de ja katuu in ñasi'i nuu ja'a de.
9 Yun te jiña'a de:
—¿Na in kuu ron?
Te jiña'i:
—Maa san kuu Rut, suchi jinokuechi nuu ni. Skaa ni joo yu'u soo ni na kondii san ja koto ña ni, chi maa ni kuu tna'a yatni ka san —jiña'i.
10 Te jiña'a de:
—Jeovaa na koto na kuni ña jin ron, vi xiku. Gua'a ndeva'a ka ni ka'an nda'u ron ndi yii ron vitna saa jaxtnañu'u, chi tu ni ja'an ron ja nduku ron in tee kuechi ka saa ru'un a kuu tee kunda'u axi tee kuika.
11 Te ma koyu'u ron vitna, vi xiku, chi sa'a rin jin ron ndi'i nagua jikan maa ron, chi ndi'i ñayiu ñuu rin ka jini ja ñayiu vii ñayiu va'a kuu ron.
12 Te vitna, visi jandaa ja tna'a yatni ka ron kuu rin, su oo inka tna'a yatni ka ron saa ru'un ja kuu koto ña de.
13 Su ya'a ni ndoo ron jakuaa vitna, te nuu tuu xtnee, te na vi kondia'o a kuini de ja skunkuu de ja tna'a ron kuu de, te na sa'a de. Su nuu ja tu

kuini de ja koto ña de, te kee yu'u rin nuu Jeovaa ja sa'a maa rin. Te ya'a
ni kusun ron saa xtnee —jiña'a de.
14 Te saa ni kuu ja ni kixin Rut nuu ja'a Booz. Te nuu matuu inka kiuu,
te ni ndakoi nuu intinee ka, ama ka ja vi ndakuni tna'a maa tee ka satniuu
yun, chi ni kachi de: “Ni in ma vi kuni ja ni kii in ñasi'i nuu era ya'a”.
15 Yun te jiña'a Booz:
—Xtajioo sa'un ndii ron jian te tnii gua'a —jiña'a de.
Te ni tnii Rut sa'un ndii, te ni tnaa Booz ndee oko kilo cebada, te ni tee
de yatai, te kuano'i maa ñuu.
16 Te nuu ni ndajinoi ve'e nuu oo nana xisoi, te ni jikan tno'o ña jin:
—¿Naxa ni kuu ron, vi se'e? —jiña'a ña.
Te ni ndakani Rut ndi'i naxa ni sa'a Booz jin.
17 Te jiña'i:
—Ni taa de oko kilo cebada ya'a, te kachi de: “Kinda'a ron nagua ja ma
ndajiokuiin ron jin nda'a uun ron nuu nana xiso ron” kachi de —jiña'i.
18 Yun te jiña'a Noemí:
—Kondetu, vi se'e, kondio'ni naxa kaa ja kokuu, chi ma ndatatu tee yun
guaa ndee na kundaa ini naxa kendoo kiuu vitna —jiña'a ña.

4

Ni tnanda'a Booz jin Rut

1 Yun te kua'an Booz ndee ye'e nuu ndiukuei ñayiu ñuu, te ni jinkoo de
yun. Te nuu saa ni ya'a tee kuu tna'a yatni, tee xiin ja'a ni ka'an de nuu
Rut, te jiña'a de:
—¿Na tu ka'an ni? Ne'e ni ya'a, te jinkoo ni —jiña'a de.
Te ni ja'an tee yun, te ni jinkoo de.
2 Yun te ni kana de uxi tee ka kuu nija'nu ñuu yun, te jiña'a de:
—Vi jinkoo ni joo ya'a, tata xtoo.
Te ni ka jinkoo tee yun.
3 Yun te jiña'a Booz nuu tna'a de yun:
—Ni ndajiokuiin Noemí ja ni ja'an ña Moab, te kuini ña xiko ña ñu'u ja
ni okuu ñunde'i ndi xtoo Élimelec.
4 Te kuini san ja kaxtno'o san nuu ni nagua ja kuni ni, te ka'an san nuu
ni ja ndakuaan ni ñu'u yun jin nuu tee ka nukoo ya'a vi jin nuu tee ka kuu
nija'nu nuu ñuo. Chi maa ni kuu tna'a yatni ka ja kuu skaku ni'nu ni. Su
nuu ja ma skaku ni'nu ni ñu'u yun, te kaxtno'o ni nagua ja kuni san, chi
tu na inka tee ja kuu skaku ni'nu, chi maa ni, axi yatai yun te sein guaa
kuu ja skaku ni'nu san —jiña'a de.
Te jiña'a tee yun:
—Skaku ni'nu maa san.
5 Yun te jiña'a ka Booz:
—Kiuu ja ndakuaan ni ñu'u yun nuu Noemí, te suni nini kuu ja vi kuaka
tna'a ni jin Rut, ña'a ñuu Moab, ñasi'i ndi Mahlón, nagua ja na koo ni
ñunde'i yun jin sivi maa ndi yun —jiña'a de.
6 Yun te jiña'a tee kuu tna'a yun:
—Nuu saa te ma kuu ja skaku ni'nu san, chi kana saa skunaa san ñunde'i
maa san. Su nuu ja kuini maa ni ja skaku ni'nu ni, te xndendoo san nuu
nda'a maa ni ja skaku ni'nu ni ñunde'i yun, chi ma kuu ja skaku ni'nu
maa san —jiña'a de.
7 Chi ni oo in costumbre ñayiu Israel tiempu yun, ja nuu ja in ñayiu
xndendoi nuu nda'a inka tna'i ja skaku ni'nu maa tee yun ñunde'i tee ni
ji'i, te ja na vi kukanu ini de jin tratu ka sa'a de. Te ni okene'e tee xndendoo

nuu nda'a inka de ndijan de, te ni ojiña'a de nuu tee xiin nunda'a ni
kendoo. Saa te ni ka okukanu ini ñayiu Israel tratu ja ni ka osa'i.
8 Yun te ni kene'e tna'a yatni yun ndijan de, te ni jiña'a de nuu Booz, te
jiña'a de:
—Ndakuaan maa ni ñunde'i yun.
9 Te jiña'a Booz nuu tee ka kuu nija'nu vi nuu ndi'i ñayiu ñuu de:
—Ndi'i maa ni ka kuu testiu kiuu vitna ja ndakuaan san ñu'u nuu Noemí,
ndi'i ja ni okuu ñunde'i Elimelec vi ndi'i ja ni okuu ñunde'i se'e de Quelión
vi Mahlón.
10 Te suni ja tnanda'a san jin Rut, ña'a ñuu Moab, ñasi'i ndi Mahlón,
nagua ja na koo ni ñunde'i yun jin sivi maa ndi yun, nagua ja ma naa sivi
ndiyi yun ne'u in ñani in tna'i nuu ka ndututui ye'e ñuu ya'a. Te testiu ka
kuu maa ni vitna —jiña'a de.
11 Te ka jiña'a ndi'i tee ni ka ndututu ye'e ñuu yun vi tee ka kuu nija'nu:
—Testiu ka kuu san. Te Jeovaa na sa'a jin ñasi'i ja kiuu ve'e ni ja na
kokuu ña na kuinio Raquel vi Lea ja ndi nduu ña xiín ndikin tata ka kuu
ndi'i yoon ñayiu Israel, te kokuu ni in tee ka'nu nuu ñayiu Efrata, vi in tee
teku tno'o nuu ñuu Belén.
12 Te jin suchi si'i yun na taa Jeovaa kuakua'a se'e ni jin, te na vi kaya
tatatno'o ni, nagua ni kaya tatatno'o Fares seyii Tamar jin Judá —ka jiña'a
de.
13 Te saa ni kuu ja ni jaka ña Booz jin Rut, te ni ka tnanda'a de jin ña.
Te nuu ni ka nitna'a de jin ña, te ni jandetu Jeovaa ja ni junku'un luluu
ña, te ni kaku in seyii luluu ña.
14 Yun te ka jiña'a sava ka ñasi'i nuu Noemí:
—Ka'nu kuu Jeovaa ja ni sa'a ya ja oo in ja skaku ni'nu ña, te na koteku
tno'i nuu ñayiu Israel.
15 Te sui ndataa in tno'o sii ini nuu ni, te koto kuni ñai nuu kuu nija'nu
ni, chi se'e janu ni, ña'a kutoo ndeva'a ña jin ni kui, te ndee ka ña'a ya'a
nuu ni saa uja seyii ni —ka jiña'a ña.
16 Yun te ni jaka Noemí suchi yikin yun, te ni jito ña jin na kuinio se'e
maa ña ja ni ja'nui.
17 Te ka jiña'a ña'a ka oo yatni jin ña:
—Ni jinkoo in seyii Noemí.
Te ni ka xnani ña jin Obed.* Te tee ya'a ni okuu yua Isaí, te Isaí ya'a ni
okuu yua David.

Tatatno'o Rey David

18 Tee ya'a ni ka okuu tatatno'o Fares: Fares ni okuu yua Hezrón,
19 te Hezrón ni okuu yua Ram, te Ram ni okuu yua Aminadab,
20 te Aminadab ni okuu yua Naasón, te Naasón ni okuu yua Salmón,
21 te Salmón ni okuu yua Booz, te Booz ni okuu yua Obed,
22 te Obed ni okuu yua Isaí, te Isaí ni okuu yua rey David.

* **4:17 4:17** Obed kei ka'an: jinokuechi.

Tutu ndakani tno'o ja ja'a Ester

Ni sa'a rey Asuero in viko

1 Ya'a ndakani tno'o naxa ni otatnuni rey Asuero siki ciento oko uja ñuu
na'nu, ja ni tatnuni de ndee India vi guaa ndee Etiopía.
2 Te tiempu yun ni sa'a de ve'e tniuu ja tatnuni de mamaa ñuu ka'nu
nani Susa.
3 Te kuia kuu uni ja tatnuni de, ni sa'a de in viko nuu ni kana de ndi'i
tee ka netniuu jin de vi tee ka jinokuechi nuu de, te suni ni kana de tee
ka tatnuni nuu soldado de ja ka oo Persia vi Media vi tee ka tatnuni nuu
sava ka ñuu vi tee ka kuu nija'nu nuu ñuu.
4 Te nuu in ciento kuun xiko kiuu ni oxne'e de jakuika neva'a de vi jaye'e
tajan oo nuu tatnuni de.
5 Te nuu ni ya'a kiuu yun, te ni sa'a tuku rey inka viko ja ni oo uja kiuu,
nuu ni kana de ndi'i ñayiu ñuu ja ka oo maa ñuu ka'nu Susa yun, ñayiu
ka ndanuu gua'a vi ñayiu joo ni ka ndanuu. Te viko yun ni sa'a de ye'e
nuu ka oo xtnuu kuii, nuu oo maa ve'e tniuu yun.
6 Te ni ndukutu ye'e yun jin sa'un kuijin vi sa'un ndi'i ja intakuei nuu in
yo'o kuiñi ja kuu lino kuijin vi sa'un kua'a nditnu, te ya'a nuu kaa tikute ja
kuu plata, te yun intakuei yukun yuu ndiyaa nani mármol, vi jito kaa nuu
ka nukoo ñayiu ja ka kuu oro vi plata. Te nuu ñu'u ni ka jakin mosaico vi
yuu ndiyaa nani mármol vi yuu yeye'e vi yuu ndi'i nditnu.
7 Te vasu ni jika ja ni ka ji'i de vinu kuu oro, te ndi siin ndi siin ka ndaa
vasu yun, te ni jika kua'a vinu na kuu naxa ka'an maa rey ja kuña'a de.
8 Te ni tatnuni rey nuu ndi'i tee ka netniuu ve'e de ja ma vi tenini de tee
ka oo nuu viko yun ja vi ko'o de vinu, chi na vi ko'o de nasaa ni kua'a ka
kuini in in maa de.
9 Te suni saa ni reina Vasti, chi ni sa'a ña in viko nuu ni ka oo ña jin
ñasi'i ka oo nuu maa ve'e tniuu ja tatnuni rey Asuero.
10 Te kiuu kuu uja ja oo viko yun, te ja siun ni ji'i de vinu te osii ndeva'a
ini de, te ni tetniuu de Mehumán vi Bizra vi Harbona vi Bigta vi Abagta vi
Zetar vi Carcas, uja tee ja ni ka ojinokuechi de nuu rey Asuero,
11 ja vi jinkuaka de reina Vasti ja na ki'in ña nuu maa rey, te na kui'nu
ña corona ña nagua ja na xne'e ña maa ña nuu ñayiu ñuu vi nuu tee ka
kuu nija'nu ja luu na'a ña, chi jandaa ja gua'a ndeva'a ni ona'a ña.
12 Su tu ni skunkuu reina Vasti ja ki'in ña nagua ni tatnuni rey jin ma'ñu
sagua tee ka jinokuechi nuu de, te yun guaa ni nduxii ini rey, te ni kiti
ndeva'a ini de nuu ña.
13 Yun te ni jikan tno'o ña rey jin tee ndichi ja ni ka skua'a de naxa vi
ka'nde de kuechi, chi saa inu costumbre maa rey ja vi kakan tno'o de ndi'i
tee ndichi ja ka jini ley ñuu de, vi nagua chituu ña jin de.
14 Te tee ka oo yatni ka nuu rey ka kuu Carsena vi Setar vi Admata vi
Tarsis vi Meres vi Marsena vi Memucán. Ndi uja tee ya'a ka kuu tee ka
tatnuni nuu Persia vi Media ja ka kuu tee ja'ankuei kutu ni nuu rey ja
ka ndatno'o tna'a de naxa vi satniuu de, te ka nee de tniuu na'nu ka nuu
tatnuni rey yun.
15 Te ni jikan tno'o ña rey jin de:

—¿Naxa ka'an nuu ley mao? ¿Nagua kuu ja sa'a san jin reina Vasti ja siun tu ni skunkuu ña tno'o ni tatnuni san jin ma'ñu sagua tee ka jinokuechi nuu san? —jiña'a de.

16 Te vi jin nuu maa rey vi tee ka netniuu jin de, te jiña'a Memucán:

—Masu maintno'o ni siki maa ni, vi tata rey, ni sa'a reina Vasti yika kuechi, chi suni siki tee ka netniuu vi siki ndi'i ñayiu ñuo ja ka oo taka ñuu nuu tatnuni maa ni, vi rey Asuero.

17 Chi nuu na vi kuni ndi'i ñasi'i ja siun ni sa'a reina, te ma vi kuantno'o ka ña nuu yii ña, chi vi kachi ña: "Ni tetniuu rey Asuero tee mavijinkuaka ña jin reina Vasti ja ki'in ña nuu de, su tu ni ja'an ña".

18 Te nuu na vi kuni ñasi'i tee ka netniuu Persia vi Media ja siun ni sa'a reina, te suni saa vi kuña'a ña nuu yii ña, te vi skexiko ña yii ña, te koo kua'a tno'o kiti ini.

19 Te nuu ja jinkuaan ini maa ni, vi tata rey, te kene'e maa ni in tno'o na ki'in ja vi kuni ñayiu, te na jinkoso nuu tutu ley Persia vi Media, nagua ja ma naa sa'un ja reina Vasti ma kuu sa'un ka ja kiuu ña nuu maa ni, vi rey Asuero. Te maa ni ndasa'a inka ña'a gua'a ka saa ña'a ya'a ja na nduu ña reina.

20 Te tno'o ja kene'e maa ni, vi rey, na ki'in ja vi kuni ndi'i ñayiu ñuu nuu tatnuni ni, visi ka'nu kuu saa, te ndi'i ñasi'i vi kuanyu'u vi kuandetu ña nuu yii ña, ndee tee ka ndanuu gua'a ka vi tee joo ni ka ndanuu —jiña'a de.

21 Te ni ka junkuaan ini rey jin tee ka netniuu jin de tno'o ni ka'an Memucán, te saa ni sa'a de nagua ni ka'an tee yun.

22 Te ni tetniuu de tutu ndi'i ñuu nuu tatnuni de na kuu na kuu in in ñuu jin sa'an ka ka'an mamai vi naxa ka tee mai sa'in, nuu ka'an ja ndi'i teyii na vi kotatnuni maa de nuu ñayiu ve'e de. Te na vi saja de tno'o ya'a jin sa'an maa ñuu de.

2

Ni kaji ña rey jin Ester ja kokui reina

1 Te nuu ni ya'a ndesaa kuia nuu ja ni ya'a ini rey Asuero jin tno'o kiti ini, te ni ndakaka'an de ja ni sa'a ña Vasti jin de, vi tno'o ni kene'e maa de siki ña.

2 Yun te ka jiña'a tee ka jinokuechi nuu maa rey:

—Tatnuni ni ja na vi nduku suchi si'i ndutu ja luu ka na'i nagua ja kokuu ñasi'i ni jin, vi rey.

3 Te tau ni tee na vi konetniuu ndi'i ñuu nuu tatnuni maa ni, nagua ja na vi xtutu de ndi'i suchi si'i ndutu ja chia'an ka vi nitna'i jin teyii vi luu ka na'i, te na vi kisia'a ña de jin ve'e nuu ka oo suchi si'i ja neva'a maa ni, vi rey, ñuu Susa ya'a. Te na kokoto ña Hegai, tee ni nduu kapuu ja jito ñasi'i maa ni, vi rey, te na kuaka ña de jin ja vi ndasa'a luu ndeva'a ña jin in in.

4 Te suchi si'i ja junkuaan ka ini maa ni, vi rey, na ndui reina nuu tniuu Vasti —ka jiña'a de.

5 Te ñuu Susa yun ni oo in tee judio ni onani Mardoqueo, tee tatatno'o Benjamín, seyii Jair, ndikin tata Simei vi ndikin tata Cis.

6 Suu de kuu in tee ni kakuiko Nabucodonosor rey Babilonia ñuu Jerusalén ja kua'ankuei in ni de jin Jeconías, rey ñayiu Judá.

7 Te Mardoqueo ya'a ni oneva'a de in kua'a xtoo xixi de ja ni onani Hadasa jin sa'an hebreo, te Ester jin sa'an Persia, in suchi ni ndakuaka

nda'u de ja jito de jin, te luu ndeva'a ni ojitoi vi gua'a ni ona'i. Te nuu ni
ka ji'i tatai vi nanai, te ni nduu se'e ña Mardoqueo jin.
8 Te nuu ni ka xtutenuu de tno'o ni kene'e rey ja tatnuni de, te ni ka
xtutu de kua'a suchi si'i ndoo ve'e ka'nu maa rey ja oo ñuu Susa, te ni ka
xndoo de jin nuu nda'a Hegai ja na koto ña de jin. Te suni ni ka junsia'a
de Ester ve'e maa rey ja na kokoto ña Hegai, tee jito suchi si'i yun.
9 Te ni jinkuaan ini ña Hegai jin, te ni ka'an nda'u ka'an kee ña de. Yun
guaa ñama kuiti ni jaka ña de ja ni ka ndasa'a kutu vii ndeva'a ña jin, te
ni jiña'a de ndei gua'a ni ojai. Te suni ni jiña'a de uja suchi si'i ndoo gua'a
ka ja ka oi ve'e maa rey ja na vi koto ña jin, te ni junsia'a ña de jin mai vi
suchi si'i yun, in ve'e gua'a ka ja ka oo suchi si'i.
10 Te tu ni ka'an sa'un Ester ndenu kuu ñui ni na xiin tna'a kuikin kui,
chi saa ni tatnuni maa Mardoqueo ja ma kaxtno'i.
11 Te ndi'i kiuu ni ojiondita Mardoqueo ichi ye'e nuu kandaa ve'e nuu
ka oo suchi si'i yun, nagua ja kuni de naxa kuu Ester vi naxa ka sa'a ña
jin.
12 Te nuu jino kiuu te ki'inkuei in in suchi si'i yun nuu rey Asuero, chi
saa jino uxi uu yoo ja ka ndasa'a lui mai, nagua yoso nuu ley maa ñuu yun
ja ja'a suchi si'i, chi saa te jino kiuu ja ka ndasa'a lui mai. Chi iñu yoo ka
chi'i mai ndute suja vixin ja nani mirra, te iñu ka yoo ka chi'i mai tatna
xiko vi crema ja ka jantniuu ñasi'i.
13 Te nuu kenta ja ki'in in suchi si'i, te kuu kakan mai ndi'i nani guaa
kuu ja kuini mai ja ndukutui, te kei ve'e nuu ka oo suchi si'i yun ki'in guaa
ndee jinoi ve'e nuu oo maa rey.
14 Te ni okiui nuu mañini sua'a, te ndee ne'e inka kiuu tnee, te ni
ondajiokuiin ve'e kuu uu nuu ka oo ñasi'i rey, ja jito ña Saasgaz, tee ni
nduu kapuu ja jito ña'a ka kuu ñasi'i rey. Te tu ni oja'an sa'un kai nuu
rey, maa ni nuu ja ni ojunkuaan ini ña de, te ni okana ña de.
15 Te nuu ni jino kiuu ja ki'in Ester nuu rey, sesi'i ndi Abihail, xtoo
Mardoqueo, suchi ni ndakuaka nda'u de ja ni nduu se'e de, nuu kua'in
te tu nagua ni jikan sa'uin, chi maa ni nagua ni xteku ña Hegai, tee ni
nduu kapuu ja jito suchi si'i maa rey. Te ndi'i ñayiu ni ka ondia'a ña jin
Ester, ni ka jini ja luu ndeva'a kai.
16 Yun te ni ka jinsia'a ña jin Ester nuu ve'e tniuu nuu oo maa rey Asuero,
yoo kuu uja ja kuu yoo nani Tebet, kuia kuu uja ja tatnuni de.
17 Te ni jio'o ka ña rey jin Ester saa ndi'i sava ka ñasi'i de, te ni junkuaan
ini ña de jin, guaa ni chituu ka ña de saa ndi'i sava ka suchi si'i ndutu yun.
Te yun guaa ni tnaa de corona xini, te ni tau ña de ja kokui reina nuu tniuu
Vasti.
18 Yun te ni sa'a rey in viko ka'nu ja koo jayiñu'u nuu Ester nuu ni kana
de ndi'i tee ka netniuu jin de vi tee ka jinokuechi nuu de. Te ni nune'e
de xu'un impuestu nuu ndi'i ñuu, te ni tetniuu de ja skuta'u de ñayiu, na
kua'a va'a ini maa in rey.

Ni xtuu Mardoqueo tee ka kuini ja vi ka'ni rey

19 Te nuu ni ka ndututu suchi si'i ndutu yun jichi kuu uu, te yun ni nukoo
Mardoqueo ye'e rey.
20 Te Ester, chi saa ni tu kaxtno'i na ndenu kuu ñui ni na xiin tna'a kuikin
kui, nagua ni tatnuni Mardoqueo, chi saa ni osa'a Ester nagua ni skua'a
ña de ja skunkui tno'o ka'an de nuu ni jito ña de ja ni ja'nui.
21 Te kiuu yun oo ni Mardoqueo nukoo de ye'e rey, te ni jini de ka
ndatno'o Bigtán jin Teres, nduu tee ka netniuu ja ka jito ye'e rey. Chi
ni ka kiti ini tee ya'a, te ka skaka tna'a de ja vi ka'ni de rey.

22 Te nuu ni jini Mardoqueo ja siun ka skaka tna'a de, te ni ndakani de
nuu reina Ester, te ña'a ya'a ni nukani nuu rey ja siun jiña'a Mardoqueo.
23 Te ni ka nduku tno'o de siki tno'o yun, te nuu ni ka jini de ja ndija,
te nduu tee ka netniuu yun ni ka jatakaa de ja ni ka skue'ne ña de in nuu
yutnu. Te ndi'i tno'o yun ni jinkoso jin nuu maa rey nuu liuru ja ka jinkoso
ndi'i kuentu maa ñuu yun.

3

Ni nduku Amán ja ka'ni de ndi'i ñayiu judio

1 Te nuu ni ya'a ndee saa kuia, te ni sa'a ka'nu ña rey jin Amán seyii
Hamedata, tatatno'o Agag, te ni jintaa ña de ja kokuu ka'nu ka de nuu ndi'i
tee ka netniuu jin de.
2 Te ndi'i tee ka netniuu nuu rey ja ka oo de ve'e tniuu, ka jinkuiin jiti de
vi ka chindei de xini de nuu ya'a Amán axi nuu ka oo de nuu tee yun, chi
saa ni tatnuni maa rey. Su Mardoqueo, chi tu jinkuiin jiti de ni tu chindei
de xini de.
3 Yun te ni ka jikan tno'o ña tee ka netniuu nuu rey ja ka oo de ve'e
tniuu jin Mardoqueo:
—¿Nau ja tu skunkuu ni tno'o ni tatnuni rey? —ka jiña'a de.
4 Te ndi kiuu ndi kiuu ni ka ojikan tno'o ña de tno'o ya'a, su tu ni onini
Mardoqueo tno'o ka ka'an tee yun. Te ni ka ka'an kuechi de nuu Amán,
kondio'ni a ndija ja oo yutnu ni Mardoqueo jin tno'o ni ka'an de, chi ja ni
kaxtno'o de ja tee judio kuu de.
5 Te nuu ni jini Amán ja ni tu jinkuiin jiti Mardoqueo, ni tu chindei de
xini de nuu ya'a de, te ni kiti ini ndeva'a de.
6 Te nuu ni ka kaxtno'o na ñuu kuu ñuu Mardoqueo, te tu ni kendoo
va'a ini Amán ja maa ni Mardoqueo ka'ni de, te ni nduku ndee de ja xnaa
de ndi'i ñayiu ñuu Mardoqueo ja ka kuu ñayiu judio ja ka oo ndi'i ñuu
nuu tatnuni rey Asuero.
7 Te mamaa yoo xtnañu'u ja ndaki'in kuia ja ka xnani yoo Nisán, kuia
uxi uu ja tatnuni maa rey Asuero, ni ka skee de “pur”. Ya'a kuu ja ni
ka jitotnuni de jin nuu maa Amán nagua ja vi kuni de na kiuu na yoo
guagua'a ka ja vi xnaa de ñayiu judio. Te ni kanakau kiuu uxi uni yoo uxi
uu ja ka xnani yoo Adar.
8 Yun te jiña'a Amán nuu rey Asuero:
—Oo in ñuu ja ni ka jitenuu ñayiu ja ya'a yun ni ka oi, ne'u ñayiu ndi'i
ñuu nuu tatnuni maa ni, vi tata rey. Te siin ndeva'a ley ka neva'i saa sava
ka ñuu, te tu ka skunkui ley maa ni, vi tata rey, te tu nagua jiniu'u nuu
maa ni ja vi koteku ñayiu ya'a.
9 Te nuu ja jinkuaan ini maa ni, vi tata rey, te kene'e ni tno'o na ki'in
ja na vi xnaa ña jin ndi'i, te kuña'a maa san uni ciento oko uxi mil kilo
xu'un kuu plata nuu tee ka netniuu, nagua ja na vi tava'a de nuu ova'a
xu'un maa ni, vi tata rey —jiña'a de.
10 Yun te ni tau rey xe'e ñu'u nda'a de nuu ndee seyu de, te ni jiña'a de
nuu Amán, seyii Hamedata, tatatno'o Agag, tee ka'an u'u ñayiu judio.
11 Te jiña'a rey nuu Amán:
—Sa'a maa ni jin xu'un nagua kuini ni, te suni sa'a maa ni jin ñayiu ñuu
yun naxa junkuaan ini maa ni —jiña'a de.
12 Yun te ni ka kana de tee ka tee tutu maa rey kiuu uxi uni yoo xtnañu'u
ja ndaki'in kuia, te ni ka tee yun ndi'i nagua ni tatnuni maa Amán, ja
kua'an nuu tee ni chitniuu maa rey vi nuu tee ka tatnuni kua'a ñuu vi
nuu tee ka netniuu taka ñuu. Te ni ka tee de nagua ka tee maa ñayiu in

in ñuu vi sa'an ja ka ka'an mai in in ñuu. Ni ka tee de jin sivi maa rey
Asuero, te ni ka kani de seyu maa rey.
13 Yun te ni ka tetniuu de jin ma'ñu sagua tee ka ndaxtute tutu nuu ndi'i
ñuu ja tatnuni rey, te nuu tutu yun tatnuni de ja vi ka'ni ndi'i ñayiu judio
vi ndee na vi xnaa ña, a kuu suchi kuechi a ñayiu nija'nu a suchi kueli axi
ñasi'i, te vi kuiso ndi'i ja ka neva'a ñayiu yun nuu invaa ni kiuu, ja kuu
kiuu uxi uni yoo uxi uu ja ka xnani yoo Adar.
14 Te tno'o ja yoso nuu tutu ya'a ni kendoo na kuinio in ley nuu in in
ñuu, te ni ka kaxtno'o nuu ndi'i ñayiu ñuu, nagua ja na vi koo tua'i kiuu
yun.
15 Te ñama kuiti ni kekuei tee ka ndaxtute tutu yun nagua ni tatnuni
maa rey. Te suni ni ka xne'e tno'o ni kee yun nuu ñayiu ka oo maa ñuu
ka'nu Susa. Te ni ka jinkoo rey jin Amán ka ji'i de, su ñayiu ñuu Susa, chi
vi tu ka ni'i ini nagua vi sa'i.

4

Ni ka kusuchi ndeva'a ini ñayiu judio

1 Te nuu ni jini Mardoqueo ndi'i ja ni kuu yun, te ni ndata de sa'un
ni'nu de, te ni kekui'nu de sa'un ndayi vi ni joso de yaa xini de, te ni kee
de jiondita de maa ñuu yun, kana nda'i de ja kusuchi ndeva'a ini de.
2 Te ni kenta de ndee ye'e nuu kiukuei nuu oo ve'e tniuu yun, chi oo ii,
te ma kuu ja kiuu ni in ñayiu ni'nu sa'un ndayi.
3 Te suni nuu ndi'i ñuu ja ni kenta tno'o ni kene'e rey ja tatnuni de, ni
oo ndeva'a tno'o suchi ini ne'u ñayiu judio. Te ni ka onditei, vi ni ka nda'i
ni ka kanai, te kua'i ni ka kekui'nu sa'un ndayi vi ni ka jinkotui nuu yaa
ñu'u.
4 Te ni ja'ankuei suchi si'i ka jinokuechi nuu reina Ester vi tee ka jito
ña jin ña, te ni ka kaxtno'i ja siun kaa tnundo'o tna'a Mardoqueo, te
ni kusuchi ndeva'a ini ña. Yun te ni tetniuu ña sa'un ja na ndasama
Mardoqueo, te na tau de sa'un ndayi ja ni'nu de yun, su tu ni janta'u de.
5 Yun te ni kana ña Ester jin Hatac, in tee netniuu ja ni jani ña rey ja
jinokuechi de nuu ña, te ni tatnuni ña ja na jinkoto de Mardoqueo, te na
kakan tno'o ña de na tnundo'o tna'a tee yun axi nau ja siun sa'a de.
6 Te ni ja'an Hatac ni ka'an de jin Mardoqueo nuu oo de ye'e nuu kiukuei
nuu oo ve'e tniuu yun.
7 Te ni ndakani Mardoqueo ndi'i tnundo'o ka tna'a de, te suni ni kaxtno'o
de nasaa xu'un ni kee yu'u Amán ja tniuya'u de ja na koo va'a nuu oo xu'un
maa rey, nagua ja na vi xnaa ndi'i ña jin ñayiu judio.
8 Te suni ni jiña'a de in tutu nuu yoso tno'o ni kee nuu tatnuni ja vi xnaa
ñayiu judio, na ni ka saja ñuu Susa, nagua ja na ndakuña'a de nuu Ester,
saa nagua ja kuni ña ndi'i tnundo'o ja oo. Te suni ja xteku de Ester ja na
ki'in ña nuu rey, te na ka'an nda'u ña jin rey ja ja'a ñayiu ñuu ña.
9 Ni ndajiokuiin Hatac, te ni ndakani de nuu Ester naxa jiña'a
Mardoqueo.
10 Yun te ni tetniuu tuku ña Ester jin Hatac, te jiña'a ña:
—Sua'a kuña'a ni nuu Mardoqueo:
11 “Ndi'i tee ka jinokuechi nuu rey vi ñayiu taka ñuu nuu tatnuni rey,
ka jini ja nani kuu teyii a ñasi'i ja kiuu ve'e nuu oo rey, nuu ja masu maa
de kana ña, te invaa ni ley oo ja ja'a ñayiu yun, ja xtau tnia'a ña ja kui.
Su maintno'o nuu ja skata rey xnuu oro ja tuu de ichi nuu oo ñayiu yun,
te kuaka'nu ini de ja kotekui. Te ja sein, chi ja ni jino oko uxi kiuu ja tu
kana ña rey ja ki'in san nuu oo de”, kuña'a ni —jiña'a ña.

12 Te saa jiña'a de nuu Mardoqueo nagua ni ka'an Ester.
13 Yun te jiña'a Mardoqueo nuu tee yun:
—Sua'a kuña'a ni nuu Ester: “Ma koka'an ni ja vi chia oo ni ve'e rey, te maintno'o maa ni guaa kaku ni ne'u ndi'i tna'o judio.
14 Chi nuu ja kasi yu'u ni, te ma ka'an sa'un ni vitna, te inka nuu kii ja skaku ña, te vi ndusii ini ñayiu ñuo, su vi kuu maa ni jin ñayiu ve'e ni, chi na jiniu axi saa vatuni yun kuu ja ni kenta ni kuu ni reina, nagua ja kuu chituu ña ni nuu tnundo'o ya'a”, kuña'a ni joo —jiña'a de.
15 Yun te ni ndatetniuu Ester in tno'o nuu Mardoqueo, te jiña'a ña:
16 “Kua'an ni te ndatatutu ni ndi'i tee judio ka oo ñuu Susa, nagua ja vi kondite ni ja ja'a san. Te ma vi kaa ni te ni ma vi ko'o ni uni nduu vi uni jakuaa. Te suni saa ni vi kondite maa san jin suchi si'i ka jinokuechi nuu san. Yun te saa ki'in san ja ka'an san jin rey, visi masu saa oo nuu ley ñuu ya'a. Te nuu ja vi ka'ni jín san, te na vi ka'ni ña”, jiña'a ña.
17 Yun te ni ja'an Mardoqueo, te ni sa'a de ndi'i nagua ni tatnuni Ester.

5

Ni jino Ester nuu rey Asuero

1 Nuu ni ya'a uni kiuu yun, te ni ndaki'in Ester sa'un ña ja kuu ña reina, te ni kuyatni ña ndee yuye'e nuu oo rey, te yun ni jinkuiin ña. Te nukoo rey nuu mesa ja tatnuni de ichi nuu kiuu sua'a yuye'e yun.
2 Te nuu ni jini de reina Ester ja nukuiin ña yuye'e yun, te ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña de, te ni skata de yutnu tuu de ja kuu oro nee de yun ichi nuu ña. Yun te ni ja'an Ester, te ni tnii ña xtuu yutnu yun.
3 Te jiña'a rey:
—¿Nagua ndo'o ron, vi reina Ester? ¿Nagua kuu ja jikan ron? Ka'an nagua kuu ja kuini ron visi ndee sagua ñuu nuu tatnuni rin kakan ron, te na taa rin —jiña'a de.
4 Te jiña'a Ester:
—Nuu ja jinkuaan ini ni, vi rey, te tanunda'a ni jaa ni joo viko luluu ni sava'a san ja kuu viko maa ni, te suni kondeka ni Amán jakuei ni jin de —jiña'a ña.
5 Yun te jiña'a rey nuu tee ka jinokuechi nuu de:
—Mavijinkuaka ñama ni Amán nagua ja na vi sa'o nagua ni jikan Ester —jiña'a de.
Saa te ni jinokuei rey jin Amán viko ja ni sava'a Ester.
6 Te nini ka ji'i rey in vasu nuu viko yun, te jiña'a de nuu Ester:
—Ka'an nagua kuu ja jikan ron, te na taa rin. Nagua kuu ja kuini ron visi ndee sagua ñuu nuu tatnuni rin kakan ron, te na taa rin —jiña'a de.
7 Yun te ni ka'an Ester, te jiña'a ña:
—Ja jikan san vi ja jikanta'u san kuu ya'a:
8 Nuu ja ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña ni, vi rey, te jinkuaan ini ni ja taa ni joo ja jikan san, te skunkuu ni nagua kuini san, te tanunda'a ni kikuei ni joo jin Amán nuu inka viko ja sava'a san xtnee. Te yun saa ka'an san nagua jikan maa ni, vi rey —jiña'a ña.

Ni sava'a Amán in yutnu nuu vi katakaa de Mardoqueo

9 Te osii ndeva'a ini Amán ni ndee de viko kiuu yun. Su nuu ni jini de Mardoqueo ja oo de ye'e ve'e tniuu yun, te ni ja tu ni ndakoo de ni tu ni onee yiñu'u de nuu ni ya'a de, te ni kiti ndeva'a ini de siki Mardoqueo.
10 Su ni jandee ini ni Amán, te ni ndajino de ve'e de. Yun te ni kana de tee ka ndeka tna'a gua'a jin de vi ñasi'i de Zeres.

11 Te ni ndakani Amán nuu tee yun ndi'i ja neva'a de ja ni kuu kuika
ndeva'a vi ja kua'a se'e neva'a vi ndi'i ja sa'a de ja ni sa'a ka'nu ña rey, ja
maa de kuu nija'nu ka nuu tee ka netniuu jin de vi nuu tee ka jinokuechi
nuu rey.
12 Te jiña'a ka Amán:
—Te suni maintno'o maa san kuu ja ni kana reina Ester ja ni ka oo san
jin rey nuu viko ja ni sa'a ña. Te ni kana tuku ña jin san inka jichi xtnee
ja vi koo san jin rey nuu viko sa'a ña.
13 Su ndi'i ya'a ni tu nagua jiniu'u sa'un nuu san nini ndia'a san ja kuu
Mardoqueo, tatatno'o judío yun, ja nukoo jayun ye'e nuu oo rey —jiña'a
de.
14 Te ka jiña'a ñasi'i de Zeres jin ndi'i tee ka ndeka tna'a gua'a jin de:
—Kuña'a ni ja na vi kani in yutnu ja koo sukun uu xiko uxi yiki. Te
kakan ni nuu rey ja xtnee na vi katakaa ña jin Mardoqueo nuu yutnu yun.
Saa te ki'in sii ini ni jin rey nuu viko yun —ka jiña'a de.
Te ni jinkuaan ini Amán tno'o ni ka ka'an de, te ni tatnuni de ja ni ka
jani yutnu yun.

6

Ni ka sa'a ka'nu ña rey jin Mardoqueo

1 Te vi maa jakuaa saa, ni nana ñua'na nuu rey, te ña ni ndii ka ja
ndakusun de. Yun guaa ni tatnuni de ja na vi jinki'in liuru nuu yoso ndi'i
nagua ndo'o nuu tatnuni de, te na vi ka'u nuu de.
2 Te yun ni ka nuku'un de yoso naxa ni kuu ja ni kaxtno'o Mardoqueo
ja ka skaka tna'a Bigtán jin Teres uu tee ka netniuu nuu ve'e tniuu, ja vi
ka'ni de rey Asuero.
3 Te ni jikan tno'o ña rey:
—¿Nagua ni ka jiña'o nuu Mardoqueo axi na jayiñu'u oo ja ni ni'i de ja
sia'a ni sa'a de? —jiña'a de.
—Tu sa'un nagua ni'i de —ka jiña'a tee ka jinokuechi nuu rey.
4 Te vi inka ni kiuu Amán ini ve'e tniuu yun ja ya'a de ka'an de jin rey
ja na vi katakaa ña jin Mardoqueo nuu yutnu ja ni sava'a maa de. Te ni
jikan tno'o rey:
—¿Na in jika ini ve'e jian?
5 —Amán kuu de —ka jiña'a tee ka jinokuechi nuu de.
—Vi kuña'a ni na ya'a de kii de —jiña'a rey.
6 Te nuu ni kiuu Amán, te ni jikan tno'o ña rey jin de:
—¿Naxa vi sa'o jin tee kuini maa rey ja kuña'a de in jayiñu'u nuu de?
—jiña'a de.
Te ni ndakani ini Amán jin anu de: “¿Na xiin nuu ka kuini rey ja kuña'a
de jayiñu'u, te ña suu nuu mao?”, ka'an de.
7 Yun guaa jiña'a de nuu rey:
—Tee xiin nuu kuini rey ja kuña'a de jayiñu'u,
8 na vi jinki'in sa'un ja ni'nu maa ni, vi tata rey, vi kuai ja yoso maa ni,
te na vi tnaa xini ti in corona.
9 Te na vi kuña'a sa'un vi kuai yun nda'a in tee kuu ka'nu ka ja netniuu
nuu maa ni, vi tata rey, te na skui'nu de tee kuini maa ni ja kuña'a ni
jayiñu'u nuu de. Te na koso tee yun kuai, te na skaka nuu ña de nuu ya'u
maa ñuu, te na kana jaa de ichi nuu tee yun: “Sua'a vi sa'a tee xiin nuu
kuini maa rey ja kuña'a de jayiñu'u”, na kachi de —jiña'a Amán nuu rey.
10 Yun te jiña'a rey nuu Amán:

—Nuu saa te ñama kua'an ni, te ki'in ni sa'un vi kuai, te saa sa'a ni,
nagua ni ka'an maa ni jin Mardoqueo, tee judio ja nukoo ye'e ve'e tniuu
ya'a. Te ma sia'a ni, ni in tno'o ja ni ka'an ni —jiña'a de.
11 Te ni ki'in Amán sa'un vi kuai maa rey, te ni skui'nu de Mardoqueo
vi ni skaa ña de yata kuai yun, te ni tnii de yo'o yu'u ti, te ni skaka nuu
ña de nuu ya'u maa ñuu yun, te ni kana jaa de yoxno'o de nuu tee yun:
"Sua'a vi sa'a tee xiin nuu kuini maa rey ja kuña'a de jayiñu'u", jiña'a de
kana de.
12 Te nuu ni ndi'i ja ni ka jiondita de, te ni ndajiokuiin Mardoqueo ye'e
ve'e tniuu. Su Amán, chi ñama kuiti ni ndajiokuiin de ve'e de, kusuchi ini
de, te ni chisa'u de nuu de.
13 Te ni ndakani Amán nuu ñasi'i de Zeres vi nuu ndi'i tee ka ndeka tna'a
gua'a jin de ndi'i naxa ni kuu. Yun te ka jiña'a tee ndichi yun vi ñasi'i de
Zeres:
—Nuu ja Mardoqueo, tee xiin nuu ni jinkondee ni skunaa ni, kuu de
tatatno'o judio, te ma kundee ni siki de, chi jandaa ja kanakau ni nuu
nda'a de —ka jiña'a de.
14 Te vi nini ka ka'an ka de jin Amán, te ni jinokuei ni tee ka jinokuechi
nuu rey, te ñama kuiti ni ka jaka ña de jin Amán ja kua'an de viko ni
sava'a Ester.

7

Ni ka jatakaa ña jin Amán

1 Yun te ni ja'ankuei rey jin Amán viko ja ni sa'a reina Ester.
2 Te kiuu kuu uu ya'a nini ka ji'i de vinu, te jiña'a rey nuu Ester:
—Ka'an nagua kuu ja kuini ron, vi reina Ester, te na taa rin. ¿Nagua
kuu ja jikan ron? Visi ndee sagua ñuu nuu tatnuni rin kakan ron, te na
taa rin —jiña'a de.
3 Yun te ni ka'an reina Ester, te jiña'a ña:
—Te nuu ja ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña ni, vi rey, te nuu ja junkuaan
ini ni, te na ka'an san. Ja kuini san kuu ja kuaka'nu ini ni jin san ja na
koteku san, te ja jikan san kuu ja kunda'u ini ni ñayiu ñuu san.
4 Chi ni ka kuya'u maa san jin ñayiu ñuu san ja vi xta'va ña ñayiu
ja vi ka'ni ñai ndee vi xnaa sa'un ñai. Chi vaa nuu sua'a, te maa ni ja
vi kunukuechi san ni ka kuya'u san, te ma ka'an sa'un san ja koxndi'ni
ndeva'a ña san, vi rey. Su vitna, chi oo yatni ja vi xnaa ña jin ndi'i san
—jiña'a ña.
5 Yun te ni jikan tno'o ña rey Asuero jin reina Ester, te jiña'a de:
—¿Na in kuu ñayiu yun, te ndenu oo in ja ni ndakani ini ja sa'a jakue'e
yun? —jiña'a de.
6 Te jiña'a Ester:
—Tee ka'an u'u ña ja sa'a ña jakue'e kuu se'e tee ña kanoo Amán ya'a
—jiña'a ña.
Yun te vi ñani ni ini ka Amán nagua sa'a de nuu rey vi nuu reina ja ni
yu'u ndeva'a de.
7 Yun te ni xndendoo rey vasu ji'i de, te ni ndakoo de ja ni kiti ndeva'a
ini de, te ni kee de kua'an de nuu ka oo xtnuu kuii nuu oo ve'e tniuu yun.
Su ni ndoo Amán ja kakanta'u de nuu reina Ester ja na kuaka'nu ini ña ja
koteku de, chi ja ni jini de ja ndakani ini rey ja ka'ni ña de.
8 Te nuu ni ndajiokuiin rey ja ni ja'an de nuu ka oo xtnuu kuii nuu oo
ve'e tniuu yun, te ni ndajino de ve'e nuu oo viko yun, te ni jini de ja yindei
Amán nuu jito nuu nukondee Ester. Yun te jiña'a rey:

—¿A vi suni kuini ni ja sa'a ne'e ni reina vi jin nuu san, vi ini ve'e maa san? —jiña'a de.

Te vi nuu ni ka'an rey tno'o yun, te ni ka chisa'u ni tee ka jinokuechi yun nuu Amán.

9 Te ni ka'an Harbona, in tee netniuu ja jito, te jiña'a de:

—Nuu oo ve'e maa Amán ya'a ja otua'a in yutnu sukun uu xiko uxi yiki ja ni tatnuni de ni ka jani ja vi katakaa linko ña jin Mardoqueo, tee ni ndakani gua'a ja ni chituu ña jin maa ni, vi rey —jiña'a de.

Yun te jiña'a rey:

—Vi katakaa linko ni de yun, nuu saa —jiña'a de.

10 Saa ni kuu ja ni ka jatakaa linko ña jin Amán nuu yutnu ja ni sava'a maa de ja kuintakaa Mardoqueo. Saa te ni ndiko ini rey jin ja kiti ini de.

8

Ni kene'e rey tno'o ja chituu ña jin ñayiu judio

1 Te vi maa kiuu yun ni jiña'a rey Asuero ve'e Amán vi ndi'i ja ni oneva'a de nuu reina Ester, tee ni oka'an u'u ñayiu judio. Te ni ja'an Mardoqueo nuu rey, chi ja ni ndakani Ester naxa vi kuni tna'a ña jin de.

2 Te ni tau rey xe'e ñu'u nda'a de nuu ndee seyu ja ni ndakindee de nuu Amán, te ni jiña'a de nuu Mardoqueo. Te ni jani ña Ester jin Mardoqueo ja kokoto de ndi'i ja ni oneva'a Amán.

3 Yun te ni ndajiokuiin tuku Ester ja ka'an ña jin rey, te ni jinkindei ña nuu ja'a de, te vi nda'i ña jin tenuu ña, te jikanta'u ña nuu rey ja na kasi de ja ma skunkuu tno'o kue'e ni kene'e Amán, tee tatatno'o Agag, nuu ka ska'an de ñayiu ja vi ndakoi siki ñayiu judio.

4 Yun te ni skata rey xnuu tuu de ja kuu oro ichi nuu oo Ester, te ni ndakoo ña, te ni jinkuiin ña nuu rey,

5 te jiña'a ña:

—Te nuu ja junkuaan ini ni, vi rey, te ka'an nda'u ka'an kee ña ni jin san, te nuu ja jini ni ja oo ndaa ja jikan san nuu ni, vi jio'o ni ña ni jin san, te tanunda'a ni tee ni in tutu nuu tatnuni ni ja ma jiniu'u ka tutu ni tetniuu Amán seyii Hamedata, tee tatatno'o Agag, nuu ni tee de ja na vi xnaa ña jin ñayiu judio ja ka oo ndi'i ñuu nuu tatnuni maa ni, vi rey.

6 Chi ¿naxa kuu kondia'a sein te kenta jakue'e siki ñayiu ñuu san axi naxa kundee ini sein ja vi ndia'a san jin nuu san, te vi naa tna'a kuikin san? —jiña'a ña.

7 Yun te jiña'a rey Asuero nuu reina Ester vi nuu Mardoqueo, tee judio:

—Ja ni ka jini maa ni ja ni jiña'a san ja ni oneva'a Amán nuu Ester, te ni ka jatakaa linko ña jin maa de, ja siun ni ndakani kue'e ini de ja ndakoo de siki ñayiu judio.

8 Vitna te vi tee maa ni in tutu naxa ka junkuaan ka ini maa ni jin sivi maa san ja kuu san rey, na ki'in ja chituu ña jin ñayiu judio. Te vi kani ni seyu ja ndee nuu xe'e san jian, chi in tno'o kee ja yoso sivi maa san vi jinkondee seyu maa san ja kuu san rey, te tu na in kuu ka'an ja naa —jiña'a de.

9 Yun te ñama kuiti ni ka kana de tee ka tee tutu maa rey. Te kiuu oko uni yoo kuu uni ja kuu yoo nani Siván ni ka tee de ndi'i tno'o nagua ni tatnuni Mardoqueo nuu ñayiu judio vi nuu tee ni chitniuu maa rey, vi nuu tee ka tatnuni, vi nuu tee ka netniuu taka nuu ñuu ja ni keja'a ndee India, te ni jinkituu ndee Etiopía, ciento oko uja ñuu. Te ni ka tee de naxa ka tee

maa in in ñuu, vi sa'an ka ka'an mamai. Te suni ni ka tee de naxa ka tee
maa ñayiu judio vi sa'an ka ka'in.
10 Te ni ka tee de tno'o ni kee yun jin sivi maa rey Asuero, te ni ka kani
de seyu maa rey, te ni ka tetniuu de tutu yun nda'a tee ka yoso kuai, kiti
ka jino ñama ndeva'a ja ka kuu kuai maa rey.
11 Te tno'o ja ni kee yun ka'an ja jandetu rey ja ñayiu judio ja ka oo taka
ñuu, na vi ndututui nagua ja na vi skakui mai, te na vi xnda'vai na vi ka'ni
ndee na vi xnai, nani kuu tee ndakoo siki, a ka kuu tee ñuu na'nu axi tee
ñuu kueli, te na vi ka'ni ñai jin de vi ñasi'i de vi se'e de, te na vi kuisoi
ndi'i nagua ka neva'a de.
12 Te ndi'i ya'a na vi sa'i invaa ni kiuu nuu ndi'i ñuu ja tatnuni rey
Asuero. Te kiuu ja ni ka kaji yun kuu kiuu uxi uni, yoo uxi uu ja nani yoo
Adar.
13 Te na vi xne'e tutu yun taka ñuu na kuinio in ley, nagua ja na vi kuni
ñayiu ndi'i ñuu, nagua ja na vi koo tua'a ñayiu judio kiuu yun ja na vi
ndaxtee sa'i tee ka ka'an u'u ña jin, kachi tutu yun.
14 Te ni tatnuni maa rey ja ñama kuiti ni kekuei tee ka yoso kuai, kiti
ka jino ñama ndeva'a. Te suni ni ka saja tno'o ni kee yun nuu ñayiu maa
ñuu ka'nu Susa.
15 Yun te ni kee Mardoqueo nuu ve'e tniuu nuu oo rey, ni'nu de sa'un
ndi'i vi kuijin, te ñu'u xini de in corona ka'nu ja kuu oro vi in sa'un tikani
vii ndeva'a ja kuu lino ja kua'a nditnu. Te ndi'i ñayiu maa ñuu Susa ni ka
kanai ja kusii ndeva'a ini.
16 Te ja maa ñayiu judio, chi in kiuu ja ni ye'e ja ka kusii ndeva'a ini
kuu, vi ka kanai ja ka osii ini vi ka sa'a sukuin mai.
17 Te taka ñuu na'nu vi ñuu kueli nuu ni kenta tno'o ni kene'e rey ja
tatnuni de, ni ka kusii ndeva'a ini ñayiu judio, te ni ka sa'i viko kiuu kusii
ini kuu. Te kua'a ñayiu ka oo sava ka ñuu ni ka ndui ñayiu judio, chi ni
ka yu'u ñai jin ñayiu judio.

9

Ni ka ndaxtenaa ña ñayiu judio jin ñayiu ka ka'an u'u ña jin

1 Te vi maa kiuu uxi uni yoo uxi uu ja nani yoo Adar, kuu kiuu ja skunkuu
ja vi sa'a de tno'o ni tatnuni rey. Te kiuu yun ka ndetu tee ka ka'an u'u ña
jin ñayiu judio ja vi na vi kitu xia'an ña de. Su saa sua'a yata ni kuu, chi
saa maa ñayiu judio ni ka kuu nija'nu nuu ñayiu ka ka'an u'u ña jin.
2 Chi ndi'i ñuu nuu tatnuni rey Asuero ni ka ndututu mamaa ñayiu judio
ñuu nuu ka oo de, nagua ja vi kaxin tna'a de jin tee ka nduku ja vi xnaa
ña. Te ni in ñayiu, ña ni ka kundee ini ja vi kaxin tna'a jin ñayiu judio,
chi ni ka yu'u ña ñayiu ndi'i ñuu.
3 Te ndi'i tee ka netniuu taka ñuu, tee ni chitniuu maa rey vi tee ka
tatnuni, vi tee ka nee tniuu na'nu, ni ka chituu de ñayiu judio, chi ni ka
yu'u de Mardoqueo.
4 Chi in tee ka'nu ni kuu Mardoqueo nuu ve'e tniuu ja oo maa rey, te ni
kenta ja teku tno'o de ndi'i ñuu. Te in kiuu in kiuu ka kua'an makusukun
ka de nuu tniuu nee de.
5 Te jin yuchi kani ni ka ja'ni tee judio ndi'i tee ka ka'an u'u ña jin de
ndee ni ka xnaa de. Te ni ka sa'a de jin tee ka ka'an u'u ña yun ndee nagua
kua'a ka kuu ini maa de.
6 Te maintno'o ni maa ñuu ka'nu Susa ni ka ja'ni tee judio u'un ciento
teyii.
7 Te suni ni ka ja'ni de Parsandata vi Dalfón vi Aspata,

8 Porata vi Adalía vi Aridata,
9 Parmasta vi Arisai vi Aridai vi Vaizata,
10 ja ni ka okuu ndi uxi seyii Amán, tee kuu seyii Hamedata, tee ni oka'an
u'u ña jin ñayiu judio, su tu ni ka ke'e sa'un de ja ka neva'a ndiyi ni ka ji'i
yun.
11 Te vi maa kiuu yun ni ka kaxtno'o nuu rey nasaa ndiyi ni ka ji'i maa
ñuu ka'nu Susa.
12 Te jiña'a rey nuu reina Ester:
—Ni ka ja'ni tee judio u'un ciento teyii vi uxi seyii Amán maa ñuu ka'nu
Susa ya'a, te na jiniu nagua ni ka sa'a de sava ka ñuu nuu tatnuni rin. Su
ka'an nagua kuu ja jikan ron, te na taa rin axi nagua kuu ja kuini ron, te
na sa'a rin —jiña'a de.
13 Te jiña'a Ester:
—Nuu ja jinkuaan ini maa ni, vi rey, te kuandetu ni ja suni xtnee na vi
sa'a tee judio ka oo ñuu Susa ya'a nagua ni ka sa'a de jin tno'o tatnuni
ja oo kiuu vitna, te na vi katakaa linko de yiki kuñu ndi uxi seyii Amán
—jiña'a ña.
14 Te ni tatnuni rey ja saa vi sa'a de. Te ni ka xtutenuu tno'o tatnuni yun
maa ñuu Susa, te ni ka jatakaa linko yiki kuñu ndi uxi seyii Amán.
15 Te tee judio ja ka oo ñuu Susa yun, suni ni ka ndututu de kiuu uxi
kuun yoo Adar, te ni ka ja'ni ka de uni ciento teyii, su tu ni ka ke'e sa'un
de ja ka neva'a ndiyi ni ka ji'i yun.
16 Te sava ka tee judio ja ka oo sava ka ñuu nuu tatnuni rey, suni ni ka
ndututu de ja vi skaku ni'nu de maa de nuu nda'a tee ka ka'an u'u ña, te
ni ka ja'ni de uni xiko xa'un mil tee ka ka'an u'u ña, su tu ni ka ke'e sa'un
de ja ka neva'a ndiyi ni ka ji'i yun.
17 Te kiuu uxi uni yoo Adar ni kuu sia'a, te ni ka ndatatu de kiuu uxi
kuun maa yoo yun, te ni ka sa'a de in kiuu viko ja ni ka kusii ini de.

Ni ka sa'a ñayiu judio viko purim

18 Su tee judio ja ka oo maa ñuu Susa, chi ni ka ndututu de kiuu uxi uni
vi uxi kuun maa yoo yun, te ni ka ndatatu de kiuu xa'un, te ni ka sa'a de
in kiuu viko ja ni ka kusii ini de.
19 Yun guaa tee judio ja ka oo ñuu kueli vi ñuu ja tu nagua ndesi, ka sa'a
de viko kiuu uxi kuun yoo Adar, ja kuu in kiuu ka kusii ini de, in kiuu viko
ja ka skuta'u tna'a de ndei.
20 Te ni tee Mardoqueo naxa ni kuu, te ni tetniuu de tutu nuu ndi'i ñayiu
judio ja ka oo ndi'i ñuu nuu tatnuni rey Asuero, nuu ñuu oo jika vi ñuu
oo yatni,
21 nuu tatnuni de ja nuu kuia nuu kuia vi kosa'a de viko kiuu uxi kuun
vi xa'un yoo Adar.
22 Chi kiuu yun ni ka kaku ñayiu judio nuu nda'a ñayiu ka ka'an u'u ña
jin, te kuu in yoo tna'a suchi ini ja ni ndasama jin tno'o sii ini, te ja ka
nda'i ka kana ñayiu ni nduu in kiuu viko. Te yun guaa vi kosa'i in kiuu
viko ja ka kusii ini, te vi koskuta'u tna'i ndei, te suni vi koskuta'ui ñayiu
ka kunda'u, ka'an tutu yun.
23 Saa te ni ka jinkondee ñayiu judio ka sa'i viko nagua ni tatnuni
Mardoqueo nuu tutu ja ni tee de yun.
24 Chi Amán, seyii Hamedata, tatatno'o Agag, ni okuu tee ni oka'an u'u
nuu ndi'i ñayiu judio, te ni ndakani ini de ja xnaa de ñayiu judio, yun
guaa ni skee de pur, ja kuu ni jitotnuni de nagua ja kuni de na kiuu guaa
ka'ni ña de guaa ndee xnaa ña de.

25 Su nuu ni jino Ester nuu rey, te ni tee rey tno'o nuu tatnuni de ja ndi'i
tno'o kue'e ni ndakani ini Amán ja sa'a de jin ñayiu judio, na nanakau siki
maa de, te na vi katakaa linko ña jin maa de vi seyii de in nuu yutnu.
26 Te yun guaa ni ka xnani kiuu yun Purim, ja vaji nuu tno'o pur. Te vi
nagua yoso nuu tutu ja ni tee Mardoqueo vi nagua ni ka jini maa de jin
nuu de vi naxa ni ka ndo'o ni ka tna'a maa de.
27 Te ni ka sa'a ñayiu judio in costumbre nuu maa de vi nuu tatatno'o
de ja vajikuei nuu kuee ka, vi nuu ndi'i ñayiu ja ka kiunduu ja ka ndui
ñayiu judio, ja mavisia'i uu kiuu ya'a ja vi sa'i viko, nagua yoso nuu tutu
vi nagua kiuu ja ni ka jani ja vi kosa'i nuu kuia nuu kuia.
28 Te na vi kondaka'an ni ñayiu judio kiuu ya'a ja vi kosa'i viko, te suni
saa ni vi kosa'a ndi'i tatatno'i, taka nuu ve'i vi taka ñuu na'nu vi ñuu kueli
nuu ka oi. Te mavisia'a ñayiu judio kiuu Purim ya'a ja vi sa'i viko, ni ma
vi ndunaa ini tatatno'i ja vi kosa'i viko ya'a.
29 Te reina Ester, sesi'i Abihail, jin Mardoqueo, tee judio, ni ka tee ña
tutu kuu uu jin ndi'i tniuu ja ka ndiso ña siki kiuu viko Purim, nagua ja
na sa'a ndakui jin tutu xtnañu'u.
30 Te ni ka tetniuu ña tutu yun nuu ndi'i ñayiu judio ja ka oo nuu ndi
ciento oko uja ñuu nuu tatnuni rey Asuero jin tno'o ndaa vi tno'o mani,
31 nagua ja na vi kukanu ndaa ini kiuu Purim yun vi maa kiuu ja ni ka
jani, nagua ni ka tatnuni Mardoqueo, tee judio, jin reina Ester, ja saa vi
kosa'a maa de vi tatatno'o de, te suni ni ka tee de na kiuu vi kondite ñayiu
vi ja vi kotna'u ini.
32 Te tno'o ja ni tatnuni Ester ni ka kukanu ndaa ini ja vi kosa'a viko
Purim, te ni jinkoso ndi'i ya'a nuu in liuru.

10

Ni kuu sukun ndeva'a Mardoqueo jin tniuu nee de

1 Te ni jikan rey Asuero xu'un impuestu nuu ñayiu ndi'i ñuu nuu tatnuni
de, vi ndee nuu ñayiu ñuu kueli ja ka oo yu'u ndute mar.
2 Te ndi'i nagua ni sa'a de jin tniuu ka'nu ja ndiso de vi ja ni kuu ndakui
de, vi ndi'i ja ni sa'a Mardoqueo ja ni kuu sukun ndeva'a de jin tniuu nee
de, ja ni sa'a ka'nu ña rey, ni jinkoso nuu liuru nuu yoso nagua ka sa'a rey
ja ka tatnuni de nuu ñuu Media vi Persia.
3 Chi Mardoqueo, tee judio, ni okuu in tee kuu uu nuu maa rey Asuero,
ni okuu de in tee ka'nu ne'u maa ñayiu judio, te ni ka oka'an too ña kua'a
ndeva'a ñani tna'a de, chi ni nduku ndee de ja vi koo vii vi koo va'a ñayiu
ñuu de, te ni ondi'ni de ja vi koo va'a tna'a kuikin de.

Liuru yaa ka chiñu'o ia Dios
LIURU XTNAÑU'U
Salmos 1—41

1

Kusii ini ñayiu ja kuantno'i tno'o ia Dios

1 Na ta'u na ndetu ñayiu ja tu ndikin tno'o ja ka ska'an ña ñayiu kue'e,
te ni tu jikai nagua ichi ka jika ñayiu ka sa'a yika kuechi,
te ni tu junkoi jin ñayiu ka jaku ndee ña jin ia Dios.
2 Chi saa sua'a kusii ini ja kuantno'i tno'o tatnuni ia Dios,
te nduu vi ñuu ni, ñu'u ini tno'o tatnuni ya.
3 Te ñayiu yun kui na kuinio in yutnu ja nukuiin tnu in yu'u yute,
te vi mamaa maa yoo kuun kiti vixin tnu,
te ni ja tu xii nda'a tnu,
te ndi'i ja sa'a ñayiu yun kee gua'a jin.

4 Su masu saa sa'un kuu jin ñayiu kue'e,
chi ka kui na kuinio mi'i ja xtechi ña tachi.
5 Te yun guaa ñayiu kue'e,
chi ma kuu vi ka'an ni'nui ja ja'i nuu sandaa ia Dios kuechi,
te ni ma vi koi nuu ka oo ñayiu ndaa.

6 Chi jito ña maa Jito'o Dios jin ñayiu ndaa nuu ichi ka jikai,
su ñayiu kue'e, chi kua'ankuei mai ichi nuu vi nai.

2

Kotatnuni ia ni kaji Dios

1 Ñayiu sava ka ñuu ja tu ka jini ia Dios, chi ka ndakoo vai,
te nino'o ni ja tu jiniu'u ka ndakani ini.
2 Te ka ndakoo tee ka kuu rey vi tee ka tatnuni nuu ñuu siki Jito'o Dios,
te inuu ka ndakani kue'e ini de siki ya vi siki ia ni chitniuu maa Dios,
te ka kachi de:
3 “Na vi kujioo, te ma kotatnuni ka ya nuo,
ni ma vi kunukuechi kao nuu ya”, ka kachi de.

4 Su kuaku ndee ña Dios, ia tatnuni ndee andivi,
te skexiko ya ja ka ndakani ini ñayiu yun.
5 Yun te ka'an xeen ya nuu ñayiu ja kiti ini ya,
te siu'u ña ya jin tno'o xeen ja ka'an ya, te jiña'a ya:
6 “Ni jani maa rin rey rin nuu yuku Sión,
ja kuu yuku ii maa rin”, jiña'a ya.

7 Te jiña'a rey yun:
“Na kaxtno'o san tno'o ni ka'an ia Dios nuu ni ka'an ya sua'a:
Se'e maa rin kuu ron, te maa rin ni sa'a ka'nu ña jin ron vitna.
8 Kakan, te na taa rin ndi'i ñuu na'nu vi ñuu kueli ja sa'a jajin ron,
te vi ndee ja'a ñuyiu taa rin ja kokuu kuenta maa ron.
9 Te kotatnuni xeen ron nuu tee ka tatnuni vi nuu rey,

na kuinio yutnu kaa ja kani kisi ñu'u, te skuechi kueli ña”, jiña'a ya.

10 Te yun guaa maa ni ja ka kuu ni rey, vi tee ka tatnuni, vi junkui'nu ini ni ya'a,
te vi konini ni tno'o ja xteku ña san.
11 Vi kunukuechi ni nuu maa Jito'o,
te vi chiñu'u ni ya ja vi sua'a ka ni'i ni ja ka yu'u ni ya.
12 Vi kindei vi kititi ni nuu Se'e ia Dios,
nagua ja ma kiti ini ya, te xnaa ña ya nuu ichi ka jika ni,
chi ñama ndeva'a kiti ini ya.

Su na ta'u na ndetu ndi'i ñayiu ka nduku ja na koto na kuni ña ya jin.

3

Vi kakanta'uo nuu ia Dios ja na chituu ña ya
Yaa ni tee David nuu ni jino yu'u de nuu seyii de Absalón

1 Kuakua'a ñayiu ka ka'an u'u ña jin san, vi Jito'o san.
Kuakua'a ñayiu ka ndakoo siki san.
2 Te kua'a ñayiu ka ka'an ndee ña jin san, te ka kachi:
“Ma skaku ni'nu ña ia Dios jin de”.

3 Su maa ni, vi Jito'o san, kuu ni na kuinio kaa tikute ja tava'a ña ni,
te maa ni kuu ia taa jayiñu'u nuu san,
vi maa ni kuu ia ndataa tno'o ndee ini.
4 Ni jikanta'u san nuu ni ja chituu ña ni, vi Jito'o san,
te ni onini ni ndee yuku ii nuu oo ni.

5 Jinkotuu san, te kixin san, te ndoto tuku san,
chi maa Jito'o jito jini ña jin san.
6 Te ma koyu'u san visi kuakua'a ñayiu
ni ka jionduu ña jin san, ja vi sa'a ñai jakue'e.

7 Ne'e ni, vi Dios, te skaku ni'nu ña ni,
te kani ni mamaa jiki nuu tee ka ka'an u'u ña jin san,
te ta'u ni no'o tee ka sa'a jakue'e, vi Jito'o san.

8 Maa ni, vi Jito'o, kuu ia skaku ni'nu ñayiu,
te tetniuu ni javii java'a ni ja na koo jin ñayiu ñuu ni.

4

Ia Dios taa tno'o mani
Yaa ni tee David

1 Konini ni joo tno'o ka'an san nuu jikanta'u san nuu ni, vi Dios,
chi maa ni ka'an ni'nu ja ja'a san,
te maa ni ndasa'a sii ini ña nuu kusuchi ini san.
Ka'an nda'u ka'an kee ña ni, te konini ni joo nuu ndakuatu san.

2 Te maa ni ja ka kuu ni tee ka kuu nija'nu,
¿Nasaa ka kiuu guaa vi kotaa ni ja kanoo san nuu tniuu jayiñu'u?
Chi ka kutoo ni ja tu jiniu'u,
te ka nduku ni nino'o ni ja vi ka'an tno'o ni.

3 Vi kuni ni ja Jito'o, chi junkuaan ini ya jin ñayiu ndaa,
te yun guaa nini ya nuu jikanta'u san nuu ya.

4 Nuu ja vi ka kisi ni ja ka kiti ini ni,
su ma vi sa'a ni yika kuechi.
Te nuu ka nduei ni nuu jito ni, te vi kasi yu'u ni,
te vi ndakani ini ni nagua kuu ja sa'a kue'e ña jin ni.
5 Vi soko ni nuu Jito'o jin in anu ndaa ni,
te vi kukanu ini ni ya.

6 Chi kua'a ñayiu ka ka'an: "¿Na in kuu ja xne'e in jagua'a nuo?"
Ka'an nda'u ka'an kee ña ni jin in in san, vi Jito'o san.
7 Maa ni sa'a ja kusii ndeva'a ini san, vi Jito'o san,
te kusii ini ka san saa ñayiu ka ni'i kua'a triu vi vinu.
8 Jinkotuu san jin tno'o mani, te saa kixin san,
chi maintno'o maa ni, vi Jito'o, taa tno'o kanu ini.

5

Vi ndakuatuo nuu ia Dios in in ne'e
Yaa ni tee David

1 Konini ni tno'o ka'an san, vi Jito'o san,
te tanuu ña ni joo nuu kana nda'u san.
2 Konini ni nuu jikanta'u san nuu ni,
chi Dios maa san vi rey maa san kuu ni,
te nuu maa ni ndakuatu san.
3 Tno'o ne'e nini ni tno'o ka'an san, vi Jito'o san,
chi in in ne'e ndakuatu san nuu ni,
te ndetu ka'nu san ja taa ni nagua jikan san.

4 Chi masu in Dios ja junkuaan ini jakue'e kuu ni,
te ma kuu vi koo ñayiu kue'e nuu oo ni.
5 Te ni ma vi koo ñayiu ka sa'a teyii mai nuu ni,
chi skexiko ni ndi'i ñayiu ka sa'a jakue'e.
6 Te xnaa ni ñayiu ka ka'an tno'o tno'o,
vi skexiko ni ñayiu ka ja'ni ndiyi vi ñayiu ka xnda'u inka ñayiu.

7 Su sein, chi ja kunda'u ndeva'a ini ña ni jin san,
te kuu kiuu san ini ve'e ni, te junkuiin jiti san,
te chiñu'u ña san nuu veñu'u ii ni.
8 Kondeka ña ni jin san, vi Jito'o san, ja na sa'a ndaa san
ja ja'a ñayiu ka ka'an u'u ña jin san,
te na kaka ndaa san ichi maa ni.

9 Chi tu ka ka'an ndaa ñayiu yun,
te oo chitu jakue'e ini anui,
te sukuin kuu na kuinio yau ñaña ja nune,
chi luu ndeva'a ka ka'in jin yai ja ka xnda'ui ñayiu.
10 Tetniuu ni tnundo'o siki, vi Dios,
te sa'a ni ja na vi nanakau mai nuu jakue'e ka ndukui ja vi sa'i.
Skunu ni jin, chi kuakua'a jakue'e ka sa'i,
chi ka ndakoi siki ni.

11 Su na vi kokusii ini ndi'i ñayiu ka kukanu ini ña jin ni,
te siun ni na vi kokatai ja ka kusii ini,
chi maa ni kuu ia in ni'nu in sagua ja ja'i,
te nuu maa ni na vi kokusii ini ñayiu ka kutoo ña jin ni.
12 Chi maa ni sa'a vii sa'a va'a ñayiu ndaa, vi Jito'o san,
te na kuinio in kaa tikute saa jionduu ni ñayiu ja chindee chituu ni jin.

6

Vi ndakuatuo nuu ia Dios nuu ka tna'o tnundo'o
Yaa ni tee David

1 Ma kuxeen ni nuu san jin ja kiti ini ni, vi Jito'o san,
ni ma tetniuu ni tnundo'o siki san jin ja kiti ini ndeva'a ni.
2 Kunda'u ini ña ni jin san, vi Jito'o san, chi ku'u san.
Ndasa'a ña ni jin san, vi Jito'o san, chi vi sua'a ni'i ninii yiki kuñu san ja jatu san.
3 Yu'u ndeva'a san, vi Jito'o san,
¿te na kiuu saa ndasa'a ña ni?

4 Ndajiokuiin ni, vi Jito'o san, te skaku ni'nu ni anu san.
Skaku ni'nu ña ni jin san jin janda'u ini ni.
5 Chi ñayiu ni ka ji'i, tu na in kondaka'an ka ña jin ni,
te ñuu ji'i, tu na in kosa'a ka'nu ka ña jin ni.

6 Ja ni kuita san ja nda'i san, te vi sua'a tnana nda'u ni ka san,
chi ndi'i ni jakuaa nda'i san, te xtajin san jito nuu kixin san jin tenuu san.
7 Ja ni kuita nduchi nuu san jin tno'o suchi ini ja tna'a san,
te ja mandesi nuu san ja ja'a ñayiu ka ka'an u'u ña jin san.

8 Vi kujioo ni nuu san, ndi'i ni ja ka sa'a ni jakue'e,
chi ja ni onini Jito'o ja nda'i kana san nuu ya.
9 Ja ni onini Jito'o ja jikanta'u san nuu ya,
te ni janta'u ya tno'o ka'an san ja ndakuatu san nuu ya.
10 Te ndi'i ñayiu ka ka'an u'u ña jin san vi kukanoi,
te vi sua'a ka ni'i ja ka yu'u ndeva'i,
chi vi sanaa ni vi ndukanoi, te vi ndakaka yatai ja ma vi sa'a ñai jakue'e.

7

Dios kuu ia ja'nde ndaa kuechi
Yaa ni tee David

1 Nuu maa ni nduku san ja tava'a ña ni, vi Jito'o ja kuu ni ia Dios san.
Skaku ni'nu ña ni nuu nda'a ndi'i ñayiu ka sondikin ña jin san.
2 Kana saa vi kakuiko ñai jin san na kuinio ndika'a,
te vi skuechi kueli ñai, te tu na in skaku ni'nu ña jin san.

3 Nuu ja na in jakue'e ni sa'a san, vi Jito'o ja kuu ni ia Dios san,
nuu ja na in guaa tu ni sa'a ndaa san,
4 nuu ja na in jakue'e ni sa'a san jin ñayiu ka oo mani jin san,
axi ni kindee ndeva'a san ja ka neva'a ñayiu ka ka'an u'u ña jin san,
5 te na vi sondikin ña ñayiu ka ka'an u'u ña jin san ndee na vi ni'i ñai,
te na vi kuain ni'nu ñai jin san nuu ñu'u,
te na vi skunta ñai jin san ndee nuu ñuyaka, te na kendoo kanoo san.

6 Ndakoo ni jin ja kiti ini ni, vi Jito'o san,
te vi kintna'a ni jin ñayiu ka ka'an u'u ña,
chi ka kiti ini ndeva'i nuu san.
Chituu ña ni jin san, chi ja ni ka'an ni ja sa'a ndaa maa ni ja ja'a san.
7 Sa'a ni ja na vi ndututu ñayiu ndi'i ñuu, te na vi kionduu ñai jin ni,
te ndee sukun ichi siki nuu ka oi yun, junkoo ni ja tatnuni ni.
8 Te maa ni ja sandaa ni kuechi ñayiu ñuyiu, vi Jito'o san,
sandaa ni nagua tniuu ndaa ja sa'a san, vi Jito'o san,
chi tu na jakue'e sa'a san.
9 Sa'a ni ja na vi xndendoo ñayiu kue'e jin jakue'e ka sa'i yun.
Su sa'a ni ja na vi koyutnu ñayiu ndaa nuu ichi ni,
chi ia Dios ndaa kuu maa ni, te skua'a ni naxa ka ndakani ini ñayiu jin anui.

10 Kaa tikute ja tava'a ña jin san oo nuu maa Dios,
ia skaku ni'nu ñayiu ka oo ndaa ini anui.
11 Maa Dios kuu ia ndaa ja ja'nde ndaa ya kuechi,
te ndi'i ni kiuu kiti ini ya siki ñayiu ka sa'a jakue'e.
12 Te nuu ja ma vi ndatna'u ini ñayiu yun jakue'e ka sa'i,
te ndakuun xenxeen ia Dios yuchi kani ya,
te vi ja oo tua'a ya jin kuji ya ja tiuu ña ya.
13 Te suni ja ni sa'a tua'a ya yutnu ndugua ja ka'ni ña ya,
te ja oo tua'a ya jin yutnu ndugua ja ka kai koko koko nuu.

14 Vi kondia'a ni ñayiu kue'e ja ka ñu'u chitu jakue'e ini anui, na kuinio ñasi'i ja ñu'u lulu,
chi ñu'u chitu ña jane'e jayichi, te ka jatui na kuinio ñasi'i ja ja'nde chii,
te ka skakui tno'o tno'o.
15 Ka jatei in yau, te ka sa'a kunui,
te vi maa nuu yau ja ka jatei yun vi nanakau mai.
16 Te jakue'e ja ka sa'i yun nanakau siki mai,
te vi nukuntuu mai jin jaxeen ndeva'a ka sa'i yun.

17 Sa'a ka'nu san Jito'o, chi ia ndaa kuu ya,
te kata san yaa ja ndakakune'e san sivi maa Jito'o, ia oo ndee sukun.

8

Luu ndeva'a ni sa'a ña ia Dios jin ñayiu
Yaa ni tee David

1 Maa ni, vi Jito'o Dios,
nase vivii ka'nu kuu ni nuu ndi'i ñuyiu ya'a,
te vii ndeva'a ye'e tajan ni ndee andivi.
2 Te vi ndee yu'u suchi kueli vi suchi ka jaxin
ni sava'a ni ja vi katai yaa nuu ni,
ja ja'a ñayiu ka ka'an u'u ña jin ni,
nagua ja saa, te vi skasi yu'u ñai
jin ñayiu ka ka'an u'u ña
vi ñayiu ka ndakoo siki ni.

3 Te nuu ndia'a san andivi ja ni sa'a maa ni,
vi yoo vi kimi ja ni jani ni,
4 te ndakani ini san: “¿Nagua ka kuu ñayiu ja koku'un ini ni ja ja'i?”

Te tu nagua ka kuu sa'un se'e teyii ja kondi'ni ni ja ja'i.

5 Chi ni sa'a lule ka ni jin joo saa ia ka jinokuechi nuu ni,
te ni ndaskutu ni jin jayiñu'u vi javii java'a.
6 Chi ni chitniuu ni jin ja vi kotatnuni nuu ndi'i ja ni sa'a ni,
te ndi'i tu'u ni xndendoo ni nuu nda'i:
7 Ndi'i ndikachi vi ndi'i isndiki vi ndi'i kiti yuku,
8 vi ndi'i kiti ka ndagua ichi andivi, vi chiaka ja ka ñu'u nuu ndute mar,
vi ndi'i kiti ka jika ichi nuu ndute mar.

9 Maa ni, vi Jito'o Dios,
nase vivii ka'nu kuu ni nuu ndi'i ñuyiu ya'a.

9

Vi ndakuanta'uo nuu ia Dios chi ja'nde ndaa ya kuechi
*Yaa ni tee David**

1 Sa'a ka'nu ña san jin ni, vi Jito'o, jin ndi'i san jin anu san,
te ndakani san ndi'i tniuu na'nu sa'a ni.
2 Te kana san ja kusii ndeva'a ini san nuu ni,
te kata san yaa ja ndakakune'e san sivi ni ja oo ni ndee sukun.

3 Te ni ka ndakaka yata ñayiu ka ka'an u'u ña jin san nuu ni,
te ni ka ndonsoi, te vi yun ni ka nai.
4 Chi ia ndaa kuu maa ni, te ni junkoo ni nuu tatnuni ni ja ka'nde ndaa ni kuechi,
te ni sa'a ndaa ni ja ja'a san.
5 Ni kuxeen ni nuu ñayiu tu ka kandija ña jin ni, te ni xnaa ni ñayiu kue'e,
ni xnaa ni jin, ja ma vi kondaka'an sa'un ka ña ñayiu jin nikuii nikani.
6 Te ni ka naa ñayiu ka ka'an u'u ña jin san,
te tu ka na in koo nikuii nikani, chi ni xnaa ni ñui,
te tu sa'un ka na in kondaka'an ña jin ñayiu yun.

7 Su maa Jito'o, chi nikuii nikani tatnuni ya,
te ni jani yutnu ya mesa nuu ja'nde ya kuechi.
8 Te sandaa ya kuechi ñayiu ñuyiu
vi tatnuni ndaa ya nuu ñayiu.
9 Maa ya tava'a ñayiu ka tna'a tnundo'o nuu ka sa'a ndeva'a ña jin,
vi jito jini ña ya nuu ka tna'i tno'o suchi ini.
10 Chi maa ni, vi Jito'o san, ka kukanu ini ñayiu ka jini ña jin ni,
te tu xndendoo nda'u ni ñayiu ka ndanduku ña jin ni.

11 Vi kata ni yaa nuu Jito'o, ia tatnuni ndee Sión,
te vi ndakani ni nuu ñayiu ndi'i ñuu taka tniuu na'nu sa'a ya.
12 Chi ndaka'an ña ia Dios jin ñayiu ni ka ji'i ja tu na kuechi, te xtaku ya niñi ñayiu yun,
te ma ndunaa ini ya nuu ka kana nda'u ñayiu ka tna'a tno'o suchi ini.

13 Te nuu ndakuatu san, te jiña'a san: “Kunda'u ini ña ni jin san, vi Jito'o san,

* **9: 9:0** Salmo ya'a vi ndee Salmo uxi netna'a ja oo jin yukun alfabeto maa hebreo.

te kondia'a ni ja ndeva'a ndetnuni ka sa'a ña ñayiu ka skexiko ña jin san,
te ndatau ña ni nuu tnundo'o ja ma kuu san,
14 nagua ja na ndakani san nuu ñayiu ye'e ñuu Jerusalén ja na vi sa'a ka'nu ñai,
te kusii ini san, chi ni skaku ni'nu ña ni jin san".
15 Ni ka sa'u ñayiu tu ka kandija ña jin ni nuu yau ja ni ka jate mai,
te ni ka ndeku'un si'in nuu ñunu ja ni ka tayu'u mai.
16 Saa te ni ka jini ñayiu ja ia sa'a ndaa kuu Jito'o,
chi ni ka nanakau maa ñayiu kue'e nuu jakue'e ni ka sa'a mai.

17 Ñayiu kue'e vi ndi'i ñayiu ni ka ndunaa ini ia Dios kua'ankuei ñuu ji'i.
18 Su ñayiu ka kunda'u, chi ma ndunaa sa'un ini ña ia Dios,
te ni ma junaa sa'un ja ka ndetu ka'nu ñayiu tu nagua ka neva'a.

19 Ndakoo ni, vi Jito'o, te ma kuandetu ni ja vi kokuu nija'nu ñayiu ñuyiu.
Kana ni ñayiu tu ka kandija ña jin ni, te sandaa ni kuechi.
20 Sa'a ni ja na vi koyu'u ni'nu ña ñayiu jin ni,
te na vi kuni ñayiu tu ka kandija ña jin ni ja masu nagua ka kuu sa'uin,
chi maa ni yiki jin kuñu ka kui.

10

Vi ndakuatuo nuu ia Dios ja na skaku ni'nu ña ya nuu nda'a ñayiu kue'e

1 ¿Nau ja kuu jika ni,
te tayu'u nuu ni nuu tna'a ndeva'a san tnundo'o, vi Jito'o san?

2 Te kuu teyii ndeva'a ñayiu kue'e ja sondikin ñai jin ñayiu nda'u,
te skanakau ñai nuu jakue'e sa'i yun.
3 Ñayiu kue'e, chi kuu teyii jin ja ndioo ini ja koneva'i,
te ka'an vii ka'an va'i jin ñayiu ja jio'o ndeva'i xu'un, te skexikoi Jito'o.
4 Ñayiu kue'e, chi ninu ndeva'a nei nui, te tu ndandukui ia Dios,
te ndakani ini ja tu na Dios oo.
5 Te ndi'i ni ja sa'i kee gua'a jin,
su tniuu ndaa ja sa'a ni, vi Dios, chi jika ndeva'a oo nui,
te skexikoi ndi'i ni ñayiu ka nee u'u tna'a jin.
6 Te ndakani ini jin anui: "Tu na in, te sa'a ja kanakauo,
te ni ma tna'a sa'uon tnundo'o", kachi.
7 Te nino'o ni xtau tnia'i ñayiu vi ka'an tno'i vi ndakani kue'e ini,
vi ka'an ne'e ka'an yichi.
8 Te tayu'u nui taka ñuu kueli, te yun ndetu yu'i ja ka'ni ñayiu tu na kuechi,
te ndia'a yu'i ñayiu tu ka nee ini.
9 Te ndee in nuu yu'u neni yu'i ñayiu tu nee tu kuu ini, na kuinio ndika'a,
nagua ja kakuiko ñai, te skanakau ñai nuu nda'i.
10 Te jinkuindei vi ndututui nuu ñu'u,
te kua'a ñayiu tu ka nee ini ka kanakau nuu nda'i.
11 Te ndakani ini ñayiu kue'e yun jin anui: "Ni ndunaa ini ña Dios jin ñayiu yun,
ni jasi ya nuu ya, te tu ndia'a sa'un ya nagua sa'o", kachi.

12 Ndakoo ni, vi Jito'o, te ndone'e nda'a ni siki ñayiu kue'e yun,
te ma ndunaa ini ni ñayiu nda'u ka tna'a tnundo'o, vi Dios.
13 Chi ka skexiko ña ñayiu kue'e jin ni, vi Dios,

te ka ndakani ini jin anui ja ma tetniuu ni tnundo'o siki jin jakue'e ka sa'i.
14 Su maa ni, chi ndia'a gua'a ni jakue'e vi jane'e jayichi ka sa'a ñayiu yun,
te sa'a ndaa ni jin nda'a ni, chi ka ndajatna'a ña ñayiu ni ka tna'a tnundo'o jin ni,
te in ni'nu in sagua ni ja ja'a la'u kueli.
15 Kindee ni jandakui ñayiu kue'e, te ndakantno'o ni jakue'e ka sa'i
vi guaa ndee kundee ni xnaa ndi'i ni.

16 Maa Jito'o kuu rey, ia oo nikuii nikani,
te nuu ñuu ya vi naa ñayiu tu ka kandija ña jin ya.
17 Nini maa ni, vi Jito'o san, tno'o ka ka'an ñayiu nda'u nuu ka ndakuatui nuu ni,
te ndakuña'a maa ni tno'o ndee ini, vi konini gua'a ni nuu ka jikanta'ui nuu ni.
18 Sa'a ndaa ni ja ja'a la'u vi ja ja'a ñayiu ka tna'a tnundo'o,
nagua ja ma vi kosiu'u ndeva'a ka ña ñayiu ni ka kuva'a jin ñuyaka.

11

Jito gua'a ña maa ia Dios
Yaa ni tee David

1 Maa Jito'o tava'a ña jin san, te tu jini san nau ja ka ka'an ñayiu nuu san:
"Kunu ni kua'an ni ndee yuku yun, tayu'u nuu ni na kuinio tisala".
2 Chi kondia'a ni ñayiu kue'e ya'a, te kuni ni naxa ka chi'i yutnu ndugua nuu kuji,
te ka jiokuitai yo'o yun ja vi tiuu yu'u ñai jin ñayiu ka oo ndaa ini anui.
3 ¿Te naxa vi sa'a ñayiu ndaa nuu ja na vi ndakoo vaa ñayiu kue'e,
te vi sa'i nagua ka kuini mai, te tu na in kuu ja tatnuni ka?, ka kachi.

4 Su oo maa Jito'o veñu'u ii ya, te ndee andivi oo ya tatnuni ya,
te ndia'a guagua'a ya nagua ka sa'a ñayiu,
te jin nduchi nuu ya skua'a guagua'a ya nagua ka sa'a ñayiu yun.
5 Te jito tnuni ña Jito'o jin ñayiu ndaa,
te skexiko ya ñayiu kue'e vi ñayiu inu ni'i ini.
6 Te skuun ya tikayi kai koko koko vi ñu'u jin azufre,
vi tetniuu ya tachi ni'i ndeva'a ja kuu in tnundo'o ndeva'a ja vi tna'a ñayiu kue'e yun.

7 Chi ia ndaa kuu Jito'o, te kutoo ya ñayiu ka sa'a ndaa,
te vi kuni ña ñayiu ndaa jin ya.

12

Tava'a ña maa ia Dios jin ñayiu ndaa
Yaa ni tee David

1 Skaku ni'nu ña ni, vi Jito'o san, chi tu ka na ñayiu ndaa ka oo,
te ni ka naa ñayiu ka ka'an ndaa nuu ñuyiu ya'a.
2 Te ndimaa ni ka ka'an tno'i nuu tna'a kuikin,
te luu ndeva'a ka ka'in, su chia inu jani ini, chi masu ka ka'an ndai.
3 Te maa Jito'o na skasi yu'u ndi'i ñayiu ka ka'an tno'o luu ja ka sa'a jani ini
vi tno'o teyii ja ka ka'in,
4 nuu ka kachi: "Jin tno'o ka ka'on, te vi kundeo vi ni'o nagua ka kuinio,

chi ka kukanu inio tno'o ka ka'on, te tu na in kundee ja kotatnuni nuo”,
ka kachi.

5 Te kachi ia Dios: “Ja ja'a ñayiu ka kunda'u vi ñayiu inu vita ja ka sa'a
ndeva'a ña jin,
kuu ja ndakoo rin vitna ñu'ni ja chituu rin jin,
te skaku ni'nu rin ñayiu ka tna'a tnundo'o”, kachi ia Dios.
6 Te tno'o Jito'o kuu tno'o vii ndeva'a,
kuu na kuinio kaa kuu plata ja ni nduvii nuu jitnu uja jichi.

7 Te koto ña maa ni, vi Jito'o, nikuii nikani,
te tava'a ña ni nuu nda'a ñayiu kue'e yun.
8 Chi nii ni nuu ka sa'a teyii ñayiu kue'e ja ka jionditai,
nuu ka nee yiñu'u ñayiu nuu jakue'e oo ñuyiu ya'a.

13

Vi ndakuatuo nuu ia Dios ja na chituu ña ya
Yaa ni tee David

1 ¿Nasaa ka kiuu guaa ndunaa ini ña ni jin san, vi Jito'o san?
¿A vi siun ni ndunaa ini ña ni, vi Dios?
¿Nasaa ka kiuu guaa kotayu'u nuu ni?
2 ¿Nasaa ka kiuu guaa kokusuchi ini san?
¿A vi ndi'i ni kiuu kotna'a san tnundo'o?
¿Nasaa ka kiuu guaa vi kokuu nija'nu tee ka ka'an u'u ña jin san?

3 Kondia'a ña ni, vi Jito'o, ja kuu maa ni ia Dios san, te konini ni tno'o
ka'an san.
Kosie'e ni nduchi nuu san, nagua ja ma kusun san ja kuu san,
4 nagua ja ma kachi tee ka'an u'u ña jin san: “Ja ni kundeo ni skuitao de”,
te vi kokusii ini ñayiu ka ka'an u'u ña jin san nuu ja na skunaa san.

5 Su sein, chi kukanu ini ña san ja kunda'u ini ña ni,
te kusii ini anu san, chi skaku ni'nu ña ni jin san.
6 Te kata san yaa nuu ni, vi Jito'o,
chi ni sa'a ni jagua'a jin san.

14

Ka sa'a ñayiu jakue'e
Yaa ni tee David

1 Kachi ñayiu vasa jin anui:
“Tu na Dios oo”.
Chi ndi'i ka kuu ñayiu kue'e ndeva'a,
te ka sa'i tniuu tne'e ndeva'a,
te tu na in ñayiu sa'a java'a.

2 Te ndee andivi jito nuu Jito'o Dios
nuu ka oo se'e ñayiu ñuyiu,
nagua ja kondia'a ya a oo na in ñayiu jinkui'nu ini,
ja ndanduku ña jin ya.
3 Su ndi'i ñayiu ni ka kujioo nuu ichi ia Dios,
te jane'e jayichi ni ka sa'i,

te tu na in ñayiu sa'a java'a, tu ni invaa in tno'i.

4 “Te tu ka jinkui'nu ini ñayiu yun, chi ndi'i ka sa'a jakue'e,
te ka tanda'u ka takei ñayiu ñuu rin,
na kuinio nuu ka jai xtaa,
te ni tu ka ndakakune'e ñai jin rin”, kachi ia Dios.

5 Te vi sua'a ka ni'i ñayiu yun ja ka yu'i,
su oo maa ia Dios jin ñayiu ndaa.
6 Ka jaku ndee ña ñayiu kue'e jin ja ka ndakani ini ñayiu nda'u ja vi sa'i,
su tava'a ña maa ia Dios jin.

7 Ndee ja ñu'u ka maa ia Dios,
te ndee Sión na tetniuu ya ia skaku ni'nu ña jin ñayiu Israel.
Te nuu sa'a Jito'o Dios ja vi ndajiokuiin ñayiu ñuu ya ja ndekuei nuu ni ka ojinokuechi,
saa te vi kusii ini ndikin tata Jacob ja ka kui ñayiu Israel.

15

Dios janta'u ña jin ñayiu ya'a
Yaa ni tee David

1 ¿Na in kuu koo nuu ve'e ii maa ni, vi Jito'o Dios?
¿Na in kuu koo nuu yuku ii nuu oo ni?

2 Kuu vi koo maintno'o ñayiu tu sa'a jakue'e,
chi maa ni sa'a ndai,
te ni ini ni anui ka'an ndai,
3 vi ñayiu tu ka'an kue'e siki inka ñayiu,
ni tu sa'i jakue'e siki tna'a kuikin,
ni ma kuña'i jakanoo nuu ñayiu oo yatni jin,
4 vi ñayiu skexiko ña jin ñayiu skexiko ia Dios,
su nee yiñu'i nuu ñayiu nee yiñu'u nuu Jito'o Dios,
te skunkui tno'o ka'in, visi na kendoo kue'e mai, su tu sama ini,
5 vi ñayiu jiña'a nuu xu'in, su tu tno'o ñai se'e xu'in,
ni tu janta'ui nagua vi skuta'u ña jin ja sa'i jakue'e jin ñayiu tu na kuechi.

Ñayiu sa'a sia'a, chi siun ni koyutnui nuu maa ya.

16

Ka kukanu inio Jito'o Dios
Ndakuatu David nuu ia Dios.

1 Koto ña ni jin san, vi Dios,
chi kukanu ini san ja tava'a ña ni.

2 Te kachi san nuu ni, vi Jito'o:
“Maa ni kuu Jito'o san,
te tu na jagua'a oo jin san
nuu ja tu maa ni oo jin san”.

3 Te chu'chi ja ka oo ñuyiu,
ka kachi ñayiu ka junkuaan ini ja ka ndikin,

ja ia ndakui ndeva'a ka kuu.
4 Te kaya kua'a ka tnundo'o vaji siki ñayiu
ka nee yiñu'u ndeva'a nuu chu'chi yun.
Su sein, chi ma vi nitna'a sa'un san jin ñayiu yun
ja vi kati san niñi nuu chu'chi yun,
te ni ma kondakakune'e sa'un san sivi chu'chi yun.

5 Maa ni, vi Jito'o, kuu ia sa'a jajin san,
te taa maa ni javii java'a,
chi nuu maa ni vaji ja ni jine ta'u san ja koo gua'a san.
6 Te vii ndeva'a nuu ni ka chikua'a jin in yo'o
ja ni kuta'u ni kundetu san,
vi luu ndeva'a kaa nuu ni ni'i san ja sa'a jajin san, vi Dios.

7 Sa'a ka'nu san Jito'o Dios, chi xteku ña ya jin san,
te vi ndee tno'o jakuaa ndaska'an ña jajintnuni san jin san.
8 Te siun ni ñuu ini san Jito'o Dios,
te tu na in xtajioo ña jin san nuu ya,
chi oo ya ichi nda'a kua'a san.

9 Yun kuu ja kusii ini ndeva'a san jin anu san,
te kukanu ini san ja koo gua'a yiki kuñu san.
10 Chi ma xndendoo ni anu san nuu yau ñaña,
te ni ma kuandetu ni ja te'i yiki kuñu san,
ja kuu san tee jinokuechi gua'a nuu ni, vi Dios.
11 Chi xne'e ni ichi kaka san ja koteku san,
te oo ndeva'a jasii ini nuu oo maa ni, vi Dios,
te siun ni oo tno'o sii ini ichi nda'a kua'a ni.

17

Vi kakanta'uo nuu ia Dios ja na chituu ña ya Ndakuatu David

1 Konini ni joo tno'o ja jikanta'u san nuu ni, vi Jito'o,
te sa'a ndaa ni ja ja'a san, te tanuu ni joo tno'o ja kana san nuu ni.
Konini ni tno'o ja ndakuatu san, chi tno'o ndaa ka'an san, te masu xnda'u ña san.
2 Te maa ni, guaa sa'a ndaa ni ja ja'a san,
te ndia'a maa ni nagua kuu ja oo ndaa.

3 Chi ni jito tnuni maa ni anu san, te ni ojito ña ni tno'o jakuaa.
Te ni jito tnuni ña ni jin san, su tu na jakue'e ni nuku'un ni,
chi ni jani ini san ja ma ka'an san tno'o ne'e.
4 Te tu sa'a san nagua ka sa'a sava ka ñayiu,
chi ni kujioo san nuu ichi ka jika ñayiu inu xeen,
nagua tatnuni maa ni.
5 Chi jika yutnu san nuu ichi ni, te tu kujioo san.

6 Kana nda'u san nuu ni, vi Dios, chi jini san ja konini ni tno'o ka'an san.
Kune'e xini ni, te konini ni joo tno'o ka'an san, vi Dios.
7 Xne'e ni maa ni ja ia nda'u ini kuu ni,
ja skaku ni'nu ni ñayiu jin jaka'nu ni nuu nda'a ñayiu ka ka'an u'u ña jin,
nuu ka ndanduku ñai jin ni ja chituu ni jin.

8 Koto ña ni nagua jito ni tinuu nuu ni,
te tayu'u ña ni nuu kati chii ndijin ni,
9 nagua ja ma vi kuni ña ñayiu kue'e ja ka ndakoo siki san
vi ñayiu ka ka'an u'u ña ja ka ndukui ja vi kindei ja jichi ja kanda san.
10 Ni ka sa'a ndei ini anui, te ka ka'an xeen ka ka'an u'u ni.
11 Te vitna, chi ja ni ka jionduu ñai jin san nuu ichi jika san,
te ka jito gua'a ñai ja vi skunta ñai jin san ndee ñu'u.
12 Chi ka kui na kuinio ndika'a ja ndioo ini ti kakuiko ti kuñu kaa ti,
axi na kuinio ndika'a xeen ndeva'a ja ndia'a yu'u ti kuñu kaa ti.

13 Ndakoo ni, vi Jito'o san, te majinki'in tna'a ni jin ñayiu yun,
te sa'a ni ja na vi ka'nu jiti nuu ni,
te skaku ni'nu ña ni jin san nuu nda'a ñayiu kue'e yun jin yuchi kani ni.
14 Te skaku ni'nu ña ni jin jaka'nu maa ni nuu nda'a ñayiu kue'e ya'a, vi Jito'o san,
te xnaa ni jin, te ma vi koo kai nuu ñuyiu ya'a,
chi ja ni chitu chii mai jin jakuika ni sa'a ni,
te ni ka jaa chitu ni ka jaa ne'ne se'i, te vi ni kendoo ka ja ni ka jaa señani.
15 Su ja maa san ja kuu san ñayiu ndaa, chi kuni san yunuu ni,
te kokusii ini san ja kuni ña san kiuu ja xndoto ña ni.

18

Ka ndakuanta'u ñayiu nuu ia Dios ja ni ka kundei
Yaa ni jita David nuu ni kundee de nuu Saúl vi nuu sava ka ñayiu ka ka'an u'u ña

1 Kutoo ndeva'a ña san jin ni, vi Jito'o san,
chi maa ni taa jandakui san.

2 Maa ni, vi Jito'o, kuu kava ja jito jini ña.
Maa ni kuu ve'e ka'nu ja tava'a ña.
Maa ni kuu ia skaku ni'nu ña nuu tnundo'o.
Maa ni kuu ia Dios san.
Maa ni kuu kava ja tava'a ña, te kukanu ini ña san jin ni.
Maa ni kuu kaa tíkute ja jasi ni'nu nuu oo san.
Maa ni kuu ia ndakui ja skaku ni'nu ña.
Maa ni kuu in ve'e sukun nuu tayu'u nuu san.
3 Ni ndakakune'e san Jito'o, chi kanuu ja sa'a ka'nu san ya,
te ni skaku ni'nu ña ya nuu nda'a ñayiu ka ka'an u'u ña.

4 Ja ni ka jionduu ña jin san ja vi ka'ni ña,
te ni yu'u san nuu ni jini san ja ka nduku ja vi xnaa ña jin san.
5 Te ja ni ka jionduu ña jin san ja vi tnaa ña ñuu ji'i,
te ja ni ka nduku ja vi skanakau ña jin san nuu yau ja kuu san.
6 Te jin ma'ñu sagua tno'o suchi ini yun ni ndakakune'e san Jito'o,
te ni jikan san ja na chituu ña ia Dios.
Te ni onini ya tno'o ni ka'an san ndee ini veñu'u ya,
chi ni kenta tno'o ja kana nda'u san ni onini ya.

7 Yun te vi ni ni'i vi ni tnaa ñuyiu,
te ni ka kanda nii ndee ja'a yuku,
te vi nii ni kisi, chi ni kiti ini ia Dios.
8 Te ni kee ñua'a xnii ya, te yu'u ya ni kee ñu'u ja teñu'u ña,

te ni skunta ya tikayi ñu'u ja kai koko koko.
9 Te ni ndakune ya andivi, te ni kuun ya siki in viko tnutnuu.
10 Te ni kaa ya yata in ia jinokuechi nuu ya ja oo ndijin, te ni ndagua ya.
Ni ndagua ya nuu yi'i tachi.
11 Te nuu viko tnutnuu yun ni tayu'u nuu ya, te xinxiin ya ni jasi ya
na kuinio in sa'un in viko tnutnuu ja ndiso sau, in ja oo nenee.
12 Te vi ye'e tajan ndia'a ya,
te nuu viko yun ni kuun ñiñi vi tikayi ñu'u ja kai koko koko.
13 Te ni ka'ndi ndee andivi ni sa'a Jito'o,
te ni kana jaa ya ndee sukun yun,
te ni kuun ñiñi vi tikayi ñu'u ja kai koko koko.
14 Te ni skunta ya yutnu ndugua ya,
te ni jatenuu ña ya jin ja ka ka'an u'u ña jin ya,
te ni tetniuu ya kua'a tajan, te ni kundee ya ni skunu ña ya.
15 Yun te nuu ni ka'an xeen ni, vi Jito'o, vi ja ni tiutachi ni jin xnii ni,
te ni ka ndatuu ndijin ndee ka'a ndute mar vi ni ka ndatuu ndee ja'a ñuyiu.

16 Yun te ni skaa ia Dios nda'a ya ndee sukun yun,
te ni tnii ya nda'a san, te ni ndatau ña ya jin san nuu tnundo'o.
17 Te ni skaku ni'nu ña ya nuu nda'a tee inu ndakui ja ka ka'an u'u ña jin san,
vi nuu ñayiu ka skexiko ña jin san, chi ñayiu ndakui ka ni ka okui saa sein.
18 Chi ni ka ndakoi siki san kiuu ni tna'a san tnundo'o,
su ni chindee ni chituu ña maa Jito'o.
19 Te ni ndatau ña ya ja koo san in nuu nune jite,
ni skaku ni'nu ña ya, chi junkuaan ini ña ya jin san.

20 Ni taa ia Dios in ja kuta'u kundetu san, chi sa'a ndaa san.
Te ni tniuya'u ña ya jin san, chi ni sa'a va'a san, te tu na jakue'e sa'a san.
21 Chi jika san nuu ichi maa Jito'o,
te tu na jakue'e sa'a san, ni tu kujioo san nuu ia Dios.
22 Chi siun ni ñu'u ini gua'a san nuu ndi'i tno'o kaxtno'o ya,
te tu kujioo san nuu tno'o tatnuni ya.
23 Kuu san ñayiu ndaa nuu ya, te tu na jakue'e sa'a san.
24 Ni taa ia Dios in ja kuta'u kundetu san, chi sa'a ndaa san.
Sa'a va'a san, te tu na jakue'e sa'a san nuu ya.

25 Chi sa'a ndaa ni jin ñayiu ka sa'a ndaa nuu ni,
te tu xtavi kuechi ni ñayiu tu na kuechi.
26 Te xne'e ni maa ni ja ia vii kuu ni jin ñayiu vii,
te ndichi ini ni na tnundo'o tetniuu ni siki ñayiu kue'e.
27 Chi skaku ni'nu maa ni ñayiu ka sa'a nda'u ka sa'a kee,
su sa'a nda'u ni jin ñayiu ka sa'a teyii mai.
28 Maa ni, vi Jito'o san, guaa sie'e ni lámpara san.
Maa ni, guaa ye'e nuu ñunee jika san, vi Dios.
29 Maa ni, guaa chituu ña ni, vi Dios, te kundee san siki ñayiu ka jaxin tna'a jin san,
te jin maa ni, vi Dios, te kuiso san muro ñayiu ka ka'an u'u ña jin san.

30 Te ichi ndaa kuu ichi ia Dios,
te ka kukanu inio tno'o ka'an Jito'o,

chi jito jini ya ndi'i ñayiu ka nutna'a ña jin ya ja na tava'a ña ya.
31 Chi maintno'o maa Jito'o kuu ia Dios,
te maintno'o maa ya kuu kava ja jito jini ña ya.
32 Te maa ia Dios taa jandakui san,
te ndakanu ichi ndaa ña ya.
33 Te sa'a ñama ya si'i san ja jino san na kuinio isu,
te sa'a ya ja oo yutnu san ndee sukun, te ma kanakau san.
34 Te sa'a ñama ya nda'a san ja kaxin tna'a san,
vi sa'a yutnu ya nda'a san nagua ja kakuiko gua'a san kuji san ja kuu bronce.
35 Te ndesi ni'nu ni nuu oo san na kuinio in kaa tikute,
ja skaku ni'nu ña ni, vi Dios, te jin nda'a kua'a ni tnii gua'a ña ni,
te vi ja va'a ini ni, te ni chituu ña ni ja ni kee gua'a san.
36 Chi maa ni skaa ka si'in san ja jika ñama ka san,
te tu ndee kekaa san ja ndonso san.

37 Te ni sondikin san tee ka ka'an u'u ña jin san ndee ni jintna'a san de,
te tu ni ndajiokuiin san guaa ndee ni xnaa ndi'i san jin de.
38 Te ni skuechi kueli san de nagua ja ma vi kundee ka de ja vi ndakoo de,
te ni ka ndonso de nuu ja'a san.
39 Chi ni taa maa ni jandakui san ja ni ka jaxin tna'a san, vi Dios,
te ni sa'a ni ja ni ka sa'a nda'u ka sa'a kee tee ka ndakoo siki san.
40 Te ni sa'a ni ja ni ka ndajiokuiin tee ka ka'an u'u ña jin san,
saa te ni xnaa san tee yun ja ka skexiko ña de jin san.
41 Ni ka kana de ja vi chituu ña jin de, su tu na in ni skaku ni'nu ña.
Suni ni ka kana de nuu Jito'o, su tu ni onini ya tno'o ka ka'an de.
42 Te ni sa'a yuchi san jin de, na kuinio ñuyaka ja xtechi tachi,
te ni skunta jika san jin de, na kuinio nde'i nuu ichi.

43 Te ni skaku ni'nu ña ni nuu nda'a ñayiu ñuu san ja ka ndakoo siki san.
Te ni jani ña ni ja kotatnuni san nuu ñayiu ñuu na'nu,
te ka jinokuechi ñayiu nuu san ja tu ni ojini san.
44 Te nuu ka'an san, te ka jantno'o ñayiu yun nuu san.
Te visi ñayiu inka ñuu ka kui, su ka yindei ka yititi nuu san.
45 Te ni ka kuita ñayiu inka ñuu, te vi sua'a ka ni'i ja ka yu'i,
ni ndekuei ve'e nuu ni ka tayu'u nui.

46 Na koteku Jito'o nikaa niki'in,
chi ka'nu kuu ia kuu na kuinio kava.
Ka'nu kuu Dios, ia ni skaku ni'nu ña.
47 Chi maa ya kuu ia Dios ja ndaxtenaa ya ñayiu ni ka sa'a ña jakue'e,
te sa'a ya ja ka yindei ka yititi ñayiu yun nuu san.
48 Maa ia Dios skaku ni'nu ña nuu nda'a ñayiu ka ka'an u'u ña jin san,
te sa'a ka'nu ña ya nuu ñayiu ka ndakoo siki san.
Te maa ya skaku ni'nu ña nuu nda'a tee inu xeen.
49 Te yun kuu ja sa'a ka'nu ña san jin ni ne'u ñayiu ñuu na'nu, vi Jito'o,
te kata san yaa nuu ni.
50 Te sa'a Jito'o ja kundee san ja kuu san rey,
chi xne'e ya ja nikuii nikani kunda'u ini ña ya jin san
ja kuu san David, vi ndikin tata san.

19

Maa andivi xne'e ja ka'nu ndeva'a kuu ia Dios
Yaa ni tee David

1 Maa andivi xne'e ja vii ye'e tajan ia Dios,
te ye'e maa andivi kaxtno'o ja ni sa'a ya jin nda'a ya.
2 Te in kiuu ndakani ja ka'nu ndeva'a kuu ia Dios nuu inka kiuu,
te in jakuaa kaxtno'o tno'o ndichi nuu inka jakuaa.
3 Visi tu na in ka'an, ni tu na in ndakani,
te ni tu na in nini,
4 su tno'o kaxtno'o andivi kenta ninii ñuyiu,
te vi ndee ja'a ñuyiu kenta tno'o ka'an.

Te nuu andivi ni sa'a ia Dios in ve'e nikandii,
5 te kusii ini nikandii kee ve'e yun, na kuinio in tee inka ni tnanda'a jaa,
te otua'a ja kunu nuu ichi na kuinio in tee jino.
6 Te kee ndee in lado andivi, te jionduu kenta ndee inka lado andivi.
Te ni in, tu na in kuu kaku nuu ja i'ni nikandii yun.

Luu ndeva'a tatnuni ia Dios

7 Te ley Jito'o Dios kuu ley ndaa,
chi ndasa'a jaa ña jin ñayiu.
Te tno'o tatnuni Jito'o Dios kuu tno'o kukanu inio,
chi sa'a ndichi ña jin ñayiu sa'a nda'u mai.
8 Tno'o ja xtaku Jito'o Dios ka kuu tno'o ndaa,
chi sa'a ja kusii ini anu ñayiu.
Te tno'o tatnuni Jito'o Dios kuu tno'o vii,
chi sa'a ja ye'e nuu ñayiu.
9 Te ja yu'u ni'nuo Jito'o Dios kuu javii,
te oo nikuii nikani.
Te nuu sandaa Jito'o Dios kuechi, te sa'a ndaa ya,
chi ndi'i ja sa'a ya oo ndaa.
10 Te tno'o ka'an ya, chi junkuaan ka inio saa oro,
vi junkuaan ndeva'a ka inio saa kuakua'a oro ni nduvii,
te vixin ka saa nduxi ñuñu, nduxi ja jati nuu maa jioo.
11 Te tno'o tatnuni maa ni xteku ña jin san ja jinokuechi san nuu ni, vi Jito'o,
te na ñayiu jantno'o, te ni'i in jaka'nu ja kuta'u kundetui nuu ni.

12 Su tu na in, te ndakuni jakue'e sa'i,
su koneka'nu ini ni, vi Jito'o, na jakue'e sa'a san, te tu jini san.
13 Te suni kindee ni ja teyii san ja jinokuechi san nuu ni,
te ma kuandetu ni ja kokuu nija'nu ja teyii yun nuu san,
te junkau san nuu jakue'e.
Chi sa'a ni ja na kokuu san in teyii vii, ja tu na yika kuechi kotavi san.

14 Te na junkuaan ini ni tno'o ka'an san vi ja ndakani ini san, vi Jito'o san,
chi maa ni kuu in kava ja tava'a gua'a ña,
vi ia ni ndatau ña nuu jakue'e.

20

Na skaku ni'nu ña ia Dios nuu nda'a ñayiu ka ka'an u'u ña
Yaa ni tee David

1 Na konini Jito'o tno'o jikanta'u ni nuu tna'a ni tnundo'o,
te na kuiin ni'nu kuiin sagua ia Dios ni ochiñu'u ndi Jacob ja ja'a ni.
2 Te ndee veñu'u ii nuu oo ya, na chindee chituu ña ya,
te ndee Sión na koto na kuni ña ya.
3 Te na ndaka'an ya ndi'i ja soko ni nuu ya,
te na kuanta'u ya kiti teñu'u ni nuu ya.

4 Te na ka'an nda'u ka'an kee ña ya nagua ndioo ini anu ni,
te na sa'a ya ja kuu skunkuu ni ndi'i nagua ndakani ini ni ja sa'a ni.
5 Sein, chi ka jita sii ini san ja ni kundee ni, vi Dios.
Te ka ndasa'a sukun san Jito'o, ja na skunkuu ya ndi'i nagua jikan ni nuu ya.

6 Vitna te jini san ja Jito'o, chi skaku ni'nu ya tee ni kaji ya ja kotatnuni de,
te konini ya tno'o jikanta'u de ndee andivi nuu ii oo ya,
te jin jaka'nu ya skaku ni'nu ña ya.
7 Sava tee ka jaxin tna'a, chi ka kukanu ini de carreta de,
te sava de, chi ka kukanu ini de kuai de,
su yoon, chi ka kukanu inio Jito'o, ia kuu Dios mao.
8 Tee yun, chi ka kuita de, te ka ndonso de,
su yoon, chi ka nduu ndakuio, te ka nukuiin yutnuo.

9 Skaku ni'nu ni rey, vi Jito'o san,
te konini ni tno'o ka ka'an san
kiuu ka ndakakune'e ña san jin ni, vi Dios.

21

Sa'a vii sa'a va'a ña ia Dios
Yaa ni jita David nuu ni kundee de

1 Kusii ini rey, chi ia ndakui kuu ni, vi Jito'o.
Te kusii ini ndeva'a de, chi ni chituu ni de ja ni kundee de.
2 Te ni jiña'a ni ja ndioo ini anu de,
vi ni jiña'a ni ja ni jikan de nuu ni.
3 Chi ni sa'a vii ni sa'a va'a ni de,
te ni ndaskutu ni xini de jin oro vii ndeva'a.
4 Ni jikan de ja koteku de kua'a kuia,
te ni jiña'a ni ja koteku de nikuii nikani.
5 Ni chituu ni de ja ni kundee de, te ni kuu ka'nu de ja teku tno'o de,
te ni jiña'a ni jayiñu'u vi jaka'nu nuu de.
6 Chi ni sa'a vii ni sa'a va'a ni de nikuii nikani,
te kusii ini ndeva'a de ja oo maa ni jin de.
7 Chi kukanu ini ña rey jin Jito'o,
vi kukanu ini de ja kunda'u ini ña ia oo ndee sukun jin de,
te ma kendoo kue'e sa'un de.

8 Te kenta ni kakuiko ni ndi'i ñayiu ka ka'an u'u ña,
te nda'a kua'a ni kakuiko ni ñayiu yun ja ka skexiko ña jin ni.
9 Te nuu na ndenta ni, vi Jito'o, kiuu ja sandaa ni kuechi,
te tnaa ni ñayiu yun nuu in jitnu ja kai koko koko,
te jin jakiti ini ni, te xnaa ndi'i ni jin, te vi kai jin ñu'u.
10 Te xnaa ni se'i vi ndikin tatai ja ka oo ne'u ñayiu ñuyiu.

11 Chi ni ka ndakoi siki ni ja vi sa'a ñai jakue'e,
te ni ka ndakani kue'e ini jin ni,
su ma vi kundei.
12 Chi kundee maa ni, te skunu ni jin,
te koto gua'a ni jin kuji ni, te tiuu ni ñayiu yun.

13 Sa'a ka'nu ni maa ni jin jandakui ni, vi Jito'o,
te na vi kata san ja ka sa'a ka'nu ña san jin ni, chi ia ndakui ndeva'a kuu ni.

22

Vi kana nda'uo nuu ia Dios vi vi ndakuanta'uo nuu ya
Yaa ni tee David

1 Dios maa san, Dios maa san, ¿nau ja ni xndendoo maa in ña ni?
¿Nau ja ni kuu jika ni ja skaku ni'nu ña ni,
te tu nini ka ni ja kana nda'i san nuu ni?
2 Dios maa san, kana san nuu ni tno'o nduu, te tu nini ni tno'o ka'an san,
te kana san tno'o jakuaa, te ni tu kuu ja ndatatu san.

3 Su maa ni, chi ia ii kuu ni,
te nukoo maa ni nuu tatnuni ni,
te ka jita ñayiu Israel nuu ni.
4 Te nuu maa ni, ni ka okukanu ini ndi nija'nu san,
ni ka kukanu ini ñai, te ni skaku ni'nu ni jin.
5 Ni ka kanai nuu ni, te ni skaku ni'nu ni jin,
ni ka kukanu ini ñai jin ni,
te tu ni xndendoo kue'e ni jin.

6 Su sein, chi masu in teyii kuu san, chi kuu san na ni kuinio in tindaku,
ka sa'a kuasun ña ñayiu vi ka skexiko ñai jin san.
7 Ndi'i ñayiu ka ndia'a ña jin san, te ka jaku ndee ñai,
vi ka sa'a xikoi yu'i nuu san vi ka skuiko xini, te ka kachi:
8 “Tee ya'a, chi kukanu ini de Jito'o, tu na skaku ña Jito'o jin de,
te ja siun jinkuaan ini ña ya jin de, te na skaku ni'nu ña ya nuu saa”, ka kachi.

9 Su maa ni, ni sa'a ja ni kaku san ndee chii si'i san,
vi maa ni ni sa'a ja kukanu ini ña san ndee nuu ni ñundee ña nana san.
10 Te nuu nda'a maa ni oo san ndee nuu kuini ka ja kaku san,
te ndee nuu inee ii ka san chii si'i san, ja kuu maa ni Dios san.
11 Ma kuu jika ni nuu san,
chi ja oo yatni ja tna'a san tno'o suchi ini,
te tu na in chindee chituu ña jin san, vi Dios.

12 Chi ni ka jionduu ña kua'a tee ka ka'an u'u ña na kuinio isndiki,
na kuinio isndiki xeen ja ka oo ñuu Basán, saa ni ka chikorra ña de jin san.
13 Te ka june de yu'u de ja vi kaa ña de,
na kuinio ndika'a xeen ja kokin ti,
te skuechi kueli ti ja kaa ti.

14 Te ndi joo ndi joo kua'an san naa san, na kuinio ndute.

Te ndi'i yiki san ni ya'a ndoso tna'a,
te anu san ni nduu na kuinio ñuma,
ja ni ndute ma'ñu jiti san.
15 Te ni yichi jandakui san na kuinio in tichioo,
te ni tnindee yaa san ini la'la san,
te ni siaa ña ni ja vi ja oo ni ka san
ja nduu san ñuyaka ja kuu san.

16 Chi ni ka jionduu ña in tnii tee kue'e jin san
ja ka kuu de na kuinio ti'ina,
te ni ka kaan jioo de nda'a san vi si'in san.
17 Te kuu kondia'a san ndi'i yiki san,
su jin jakue'e ka ndakani ini tee yun,
te ka ndia'a guagua'a ña de jin san.
18 Te ni ka ndaka'nde de sua'a ni sa'un san,
te ni ka jitotnuni de siki sa'un san,
ndee de guaa kendoo jin.

19 Su maa ni, vi Jito'o, ja taa ni jandakui san,
ma kuu jika ni nuu oo san.
Ne'e ñama ni, te chindee chituu ña ni.
20 Skaku ni'nu ña ni nuu yuchi kani tee ka ka'an u'u ña jin san,
te ma kuandetu ni ja vi ka'ni ña ti'ina yun jin san.
21 Skaku ni'nu ña ni yu'u ndika'a
vi skaku ña ni nuu ndiki isndiki yun.

22 Ndakani san ja ia ka'nu ndeva'a kuu ni nuu ñani san,
te ma'ñu sagua nuu ka ndututu san kata san yaa nuu ni, vi Dios.
23 Te maa ni ja ka yu'u ni'nu ni Jito'o, vi kata ni yaa nuu ya,
vi ndi'i maa ni, ndikin tata Jacob, vi sa'a ka'nu ni ya,
ndi'i maa ni ja ka kuu ni ndikin tata Israel, vi chiñu'u ni ya.
24 Chi tu skexiko ya ni tu ni kukini ini ya tnundo'o tna'a ñayiu nda'u,
te tu tayu'u nuu ya, chi nini ya tno'o ka'in nuu jikanta'ui nuu ya.

25 Te maa ni taa yaa ja jita san nuu ni, vi Dios,
nuu ka ndututu kua'a ndeva'a san,
te vi jin nuu ñayiu ka yu'u ni'nu ña jin ni, skunkuu san tno'o ni kee yu'u
san.
26 Te maa ni ja ka kunda'u ni, vi kaa ni guaa ndee vi chitu chii ni,
te maa ni ja ka ndanduku ni Jito'o Dios, vi sa'a ka'nu ni ya,
te vi koo vii vi koo va'a ni nikuii nikani.

27 Te ndi'i tu'u maa ni ja ka oo ndee ja'a ñuyiu, vi ndaka'an ni Jito'o Dios,
te vi ndajiokuiin ni nuu ya.
Te ndi'i tatatno'o vi ñayiu ñuu, na vi jinkuiin jiti nuu ni, vi Dios, ja vi
chiñu'u ñai.
28 Chi maa Jito'o Dios kuu rey,
te maa ya tatnuni nuu ñayiu nii ñuu.

29 Te ndi'i maa ni, ñayiu kuika ja ka oo ñuyiu ya'a,
vi kindei vi kititi ni, te vi chiñu'u ni ia Dios.
Te ndi'i ñayiu vi ja ka oi ja vi ndui ñuyaka,
chi ma kuu vi sa'a mai ja vi kotekui.

30 Te vi kokunukuechi ndikin tata san nuu ya,
te vi koka'in tno'o ya guaa ndee nuu sava ka ndikin tatai ja kikuei nuu kuee ka.
31 Te vi ndakani ndee nuu ñayiu kuini ka ja vi kaku,
ja sa'a ndaa ia Dios vi ndi'i tniuu ja ni sa'a ya.

23

Jito jini ña maa Jito'o Dios jion
Yaa ni tee David

1 Maa Jito'o Dios jito jini ña,
te tu nagua ja'ni ña jin san.
2 Te jaka ña ya na kuinio ndikachi nuu ite kuikuii,
te yun ndatatu san,
vi jaka ña ya nuu tu jika ni'i ndute.
3 Te ndataa ya jandakui san,
vi jaka ña ya ja na kaka ndaa san nuu ichi ya,
nagua ja na koo jayiñu'u nuu maa ya.

4 Te visi na ki'in san in chiko'i nuu nee ndeva'a,
su ma koyu'u san ja na jakue'e ndo'o san,
chi oo maa ni jin san, vi Jito'o san,
te xtnuu nee ni ja jito ña ni vi yutnu ja tuu ni,
ndataa tno'o ndee ini nuu san.

5 Te ndaskutu vii ni nuu kaa san xtaa jin nuu ñayiu ka ka'an u'u ña jin san,
te joso ni tatna xiko xini san ja janta'u ña ni,
te taa kua'a ni nuu san na kuinio ja vi jati jati vasu san.
6 Te jandaa ndija ja jagua'a ni vi janda'u ini ni koo jin san ndi'i ni kiuu ja teku san,
te ve'e maa ni, vi Jito'o, koo san nikuii nikani.

24

Maa ia Dios kuu rey ia ye'e tajan
Yaa ni tee David

1 Kuenta maa Jito'o kuu ninii ñuyiu vi ndi'i tu'u ja oo nuu,
vi ndi'i ja ka jichi ka kanda.
2 Chi maa ya ni sa'a ja ni junkoo ñuyiu siki ndute mar
vi ni jani ya siki taka yute.

3 ¿Te na in kuu kaa ndee nuu yuku Jito'o?
¿Na in kuu kiuu nuu ii oo ya?
4 Maintno'o na in oo vii nda'a vi oo vii ini anu ja tu na yika kuechi sa'a,
na in tu chiñu'u chu'chi ja tu ka jiniu'u,
ni tu kee yu'u jin tno'o ja xnda'u ña.
5 Na in sa'a sia'a, te ni'i javii java'a Jito'o,
te maa Dios, ia skaku ni'nu ña, sa'a ndaa ya ja ja'i.
6 Te tatatno'o ya'a ka kuu ñayiu ka ndanduku ña jin ia Dios,
te ka ndanduku ñai ja kuu ya ia Dios ndi Jacob ja vi koi jin ya.

7 Na ndanune ye'e veñu'u, na vi ndanune ye'e ja ka oo nikuii nikani,

nagua ja na ndiuu rey, ia ye'e tajan.
8 ¿Te na in kuu rey ye'e tajan ya'a?
Suu ya kuu Jito'o, ia ndakui, ia tu yu'u,
Jito'o, ia ndakui ja jaxin tna'a ya.
9 Na ndanune ye'e veñu'u, na vi ndanune ye'e ja ka oo nikuii nikani,
nagua ja na ndiuu rey, ia ye'e tajan.
10 ¿Na in kuu rey ye'e tajan ya'a?
Suu ya kuu Jito'o, ia ndakui ndeva'a.
Maa ya kuu rey, ia ye'e tajan.

25

Na vi ndakuatuo ja na chituu ña ia Dios jion
Yaa ni tee David

1 Nuu maa ni kana nda'u san, vi Jito'o san.
2 Kukanu ini ña san jin maa ni, vi Dios,
te ma kuandetu ni ja kendoo san ja kanoo,
te ma vi kuaku ndee ña tee ka ka'an u'u ña jin san.
3 Chi jandaa ja ni in ñayiu ka ndetu ka'nu ña jin ni, ma vi kendoo kanoo sa'uin,
su na vi kendoo kanoo ñayiu ka ndakoo siki ni, visi masu nagua kuu.

4 Xne'e ni ichi ni nuu san, vi Jito'o san,
te kaxtno'o ni ichi kuiñi ni ja na kaka san.
5 Kondeka ña ni ja na kaka san ichi ndaa ni, te kaxtno'o ni nuu san,
chi maa ni kuu ia Dios san ja skaku ni'nu ña ni,
te ndetu ka'nu ña san jin ni ndi'i ni kiuu.
6 Kona'a ni, vi Jito'o, ja ia va'a ini kuu ni,
chi siun ni kunda'u ini ña ni jin san.
7 Te ma kondaka'an ni yika kuechi san vi jakue'e ja ni sa'a san nuu lule san,
su kona'a ña ni jin san nagua nda'u ini ni, chi ia gua'a kuu ni, vi Jito'o san.

8 Ia ndaa vi ia gua'a kuu Jito'o,
te yun kuu ja kaxtno'o ya ichi ndaa ya nuu ñayiu ka sa'a yika kuechi.
9 Te ndeka ña ya jin ñayiu ka sa'a nda'u mai ja na vi sa'a ndai,
vi kaxtno'o ya ichi ya nui.
10 Te ndi'i ichi kuiñi Jito'o kuu ichi ndaa,
te kunda'u ini ya ñayiu ka tava'a tno'o ni kee yu'u ya vi tno'o tatnuni ya.
11 Sa'a ni ja na koo jayiñu'u nuu ni, vi Jito'o san,
te koneka'nu ini ni yika kuechi san,
chi kua'a ja ya'a ja tuku san.
12 Ñayiu ja yu'u ni'nu Jito'o,
chi kaxtno'o maa ya ja kaji na ichi kakai.
13 Te koo vii koo va'i, te kuña'i ñunde'i ja vi sa'a jajin ndikin tatai.
14 Te ka'an vii ka'an va'a ña Jito'o jin ñayiu ka yu'u ni'nu ña jin ya,
te kaxtno'o ya nui naxa oo tratu ni sa'a ya.
15 Te siun ni yinuu san nuu Jito'o,
chi maintno'o maa ya, guaa skaku ni'nu ña ya ja ma kanakau san nuu tnundo'o.

16 Kondia'a ni, vi Dios, te kunda'u ini ña ni jin san,

chi maintno'o ni maa san oo, te kusuchi ini san.
17 Chi kua'an makaya ja kusuchi ndeva'a ini san,
te skaku ni'nu ña ni nuu tno'o suchi ini ya'a.
18 Kondia'a ni tno'o suchi ini vi tnundo'o ja tna'a san,
te kuaka'nu ini ni ndi'i yika kuechi san.
19 Kondia'a ni ja ni ka kaya kua'a ñayiu ka ka'an u'u ña jin san,
te ka sa'a xeen ndeva'i ja ka skexiko ñai jin san.
20 Koto ña ni, te skaku ni'nu ña ni,
te ma kuandetu ni ja kendoo san ja kanoo,
chi kukanu ini ña san jin maa ni.
21 Te tniuu ndaa ja sa'a san vi ja tu na kuechi san,
na koto ña jin san, chi ndetu ka'nu ña san jin ni.

22 Skaku ni'nu ni ñayiu Israel nuu ndi'i tno'o suchi ini ja ka tna'i, vi Dios.

26

Tu na yika kuechi ka tavi kao nuu ia Dios
Yaa ni tee David

1 Sa'a ndaa ni ja ja'a san, vi Jito'o san, chi jika ndaa san, te tu na jakue'e sa'a san,
te kukanu ini ña san jin maa ni, vi Jito'o san, te tu kasiki san ja sa'a san.
2 Koto tnuni ña ni, vi Jito'o san, te kuni ni naxa oo san.
Skua'a ni jajintnuni san vi anu san, te kuni ni.
3 Chi na'a san ja kunda'u ini ña ni,
te siun ni jika san ichi ndaa ni.
4 Te tu ka junkoo san jin tee inu tno'o,
te ni tu ka nitna'a san jin ñayiu ka sa'a jani ini.
5 Te skexiko san nuu ka ndututu tee ka sa'a jakue'e,
te tu ka junkoo in ni san jin tee kue'e ndeva'a.
6 Ndakate san nda'a san ja xne'e san ja tu na yika kuechi san,
te kuu kiondita san nuu ka soko kiti nuu ni, vi Jito'o san.
7 Te kata san yaa ja ndakuanta'u san nuu ni,
te ndakani san ndi'i tniuu na'nu sa'a ni.
8 Kutoo san ve'e nuu oo ni, vi Jito'o san,
vi nuu oo ndia'a ni ja ye'e tajan ni.

9 Te ma kuandetu ni ja in ni vi kuu san jin ñayiu ka sa'a yika kuechi,
te ni ma ndakindee ni ja jichi ja kanda san inuu jin nagua sa'a ni jin ñayiu ka ja'ni ndiyi.
10 Chi nino'o ni jakue'e ka sa'a ñayiu yun jin nda'i,
te nda'a kua'i ñu'u chitu ja ka kuta'ui jin jakue'e ka sa'i.
11 Su sein, chi jika ndaa san,
te kunda'u ini ña ni, te skaku ni'nu ña ni jin san.

12 Chi nukuiin yutnu san nuu ichi ni,
te chiñu'u ña san jin ni, vi Jito'o san, nuu ka ndututu ñayiu maa ni.

27

Maa Jito'o Dios kuu ia ye'e ni'nu vi skaku ni'nu ña ya
Yaa ni tee David.

1 Maa Jito'o Dios kuu ia ye'e ni'nu nuu ichi jika san, vi skaku ni'nu ña ya.

¿Te na in kuu ja koyu'u san?
Te maa Jito'o Dios ndesi ni'nu gua'a nuu oo san,
te tu na in kosiu'u ña jin san.

2 Te nuu ka kuyatni ñayiu kue'e vi ñayiu ka ka'an u'u ña
ja ka ndakoi siki san ja vi xnaa ñai jin san,
te ni ka skunai, te tu ni kuu nagua vi sa'i.

3 Te visi na vi kionduu ña soldado jin san,
su ma koyu'u san jin anu san.
Te visi na vi ndakoo ñayiu ja vi kaxin tna'a jin san,
su kukanu ini san ya.

4 Te invaa ni ja jikan san nuu Jito'o,
te yun kuu ja nduku san ja koo san ve'e ya
ndi'i ni kiuu ja teku san,
nagua ja kondia'a san ja luu ndeva'a kaa Jito'o,
nagua ja kochiñu'u san ya nuu veñu'u ya.

5 Chi nuu kenta kiuu kue'e, te tava'a ña ya nuu ve'e ii ya,
te tayu'u ña ya ndee nuu kunu ka nuu oo maa ya,
te sonee ña ya ndee nuu sukun, siki in kava, te tu nagua ndo'o san.

6 Yun te saa kuu ja ndanenuu san
ndee siki nuu ni ka jionduu ña, ñayiu ka ka'an u'u ña jin san.
Saa te saa soko san kiti nuu ve'e ii ia Dios,
te kana jaa san ja kusii ini san,
vi kata san yaa nuu Jito'o.

7 Konini ni tno'o ka'an san, vi Jito'o san, nuu jikanta'u san nuu ni.
Ka'an nda'u ña ni jin san, te konini ni tno'o ka'an san.
8 Chi kachi anu san nuu san:
“Ndanduku ia Dios”.
Te ndanduku ña san jin ni, vi Jito'o san.
9 Ma tayu'u nuu ni nuu oo san,
te ni ma skexiko ña ni jin san
ja jinokuechi san nuu ni jin ja kiti ini ni,
chi maa ni kuu ia chituu ña jin san.
Ma xndendoo ña ni, te ni ma kujioo ni nuu oo san,
chi maa ni kuu ia Dios ja skaku ni'nu ña jin san.
10 Chi visi na vi xndendoo ña tata san vi nana san,
su maa ni, vi Jito'o, chi oo ni jin san.
11 Kaxtno'o ni ichi ni ja na kaka san, vi Jito'o san,
te kondeka ña ni ja na kaka san ichi ndaa,
ja ja'a ñayiu ka ka'an u'u ña jin san.
12 Te ma ndasia'a ña ni nuu nda'a ñayiu ka ka'an u'u ña jin san,
ja vi sa'a ñai nagua ka kuini mai,
chi ni ka ndakoo testiu tno'o siki san,
te ka kuini ja vi sa'a ñai jakue'e.

13 Nuu sua'a te tu kandija san ja kuni san
ja ka'an nda'u ka'an kee ña Jito'o Dios nini oo san ñuyiu ya'a,
vaa vi ja ni kuita sa'un san.

14 Kondetu ka'nu ni Jito'o Dios, te sa'a ndakui ni maa ni.
Sa'a ndee ni ini anu ni.
Saa sa'a ni, kondetu ka'nu ni ja chituu ña Jito'o Dios jin ni.

28

Nini ia Dios nuu ka jikanta'uo nuu ya
Yaa ni tee David

1 Nuu maa ni kana san, vi Jito'o san, chi kuu ni na kuinio in kava ja jito jini ña ni.
Konini ni joo tno'o ka'an san, chi nuu ja ma konini ni tno'o ka'an san,
te kuu san na kuinio ndiyi ja makee nuu yau ñaña.
2 Konini ni joo tno'o jikanta'u san nuu ni, nuu kana san ja chituu ña ni jin san,
te kane'e san nda'a san ichi nuu oo veñu'u ii ni.

3 Te ma kindee ni ja jichi ja kanda san inuu jin nagua sa'a ni jin ñayiu kue'e,
te ni jin ñayiu ka sa'a jakue'e ndeva'a,
ja ka ka'in ja ka oo mani jin in ñani in tna'i,
su nino'o jakue'e ka ndakani ini jin anui.
4 Su tetniuu ni tnundo'o vi tna'i jin nagua ka sa'a mai.
Sa'a ni ja na vi ndatniuya'ui jin jakue'e ka sa'i.
Ndaxtenaa ni jin nagua ka sa'i jin sava ka ñayiu,
te na vi ndani'i vi ndatna'a mai jin jakue'e ka sa'i yun.
5 Chi tu ni ka tanui tniuu na'nu ni sa'a ni, vi Jito'o,
te ni tniuu ni sa'a ni jin nda'a ni,
te yun guaa xnaa ni jin, te ma ndone'e sa'un ka ni jin.

6 Ka'nu kuu Jito'o, chi ni onini ya tno'o ni jikanta'u san nuu ya.
7 Te Jito'o, chi taa ya jandakui san, vi kuu ya kaa tikute ja in ni'nu in sagua ya ja ja'a san,
te ni kukanu ini anu san ya, te ni chituu ña ya.
Te yun guaa kusii ini san, te jita san in yaa ja ndakuanta'u san nuu ya.

8 Jiña'a Jito'o jandakui ñayiu ñuu ya,
te in ni'nu in sagua ya vi skaku ni'nu ya tee ni kaji ya ja kotatnuni de.
9 Skaku ni ñayiu ñuu ni, vi Jito'o san, te sa'a vii sa'a va'a ni ñayiu maa ni.
Koto ni jin na kuinio in tee jito ndikachi, te kondeka konduu ni jin nikuii nikani.

29

Ioo ndeva'a sa'a maa Jito'o
Yaa ni tee David

1 Vi sa'a ka'nu Jito'o, roon ja ka oo ron ndee andivi,
te vi kuña'a jayiñu'u vi jaka'nu nuu ya.
2 Vi sa'a ka'nu Jito'o ja koo jayiñu'u jin sivi ya.
Vi chiñu'u Jito'o nuu veñu'u ii ndeva'a nuu oo ya.

3 Te vi sua'a ni'i kana Jito'o siki ndute mar,
te ka'ndi sa'a Dios, ia ye'e tajan ja oo ya siki ndute kua'a nuu mar.
4 Te vi sua'a ni'i jandakui ndeva'a kana Jito'o,
te vi ye'e tajan kana ya.

5 Te vi tna'nu yutnu kana Jito'o,
te ni ja'nu Jito'o tnu itni na'nu ka oo Líbano.
6 Te ni skanta ña ya jin Líbano na kuinio in chikeru ja kanta ti,
te ni skanta ya Sirión na kuinio se'e isndiki ka kuu búfalo.
7 Te nuu kana Jito'o, te vi sua'a kanda'a ñu'u.
8 Te nuu kana Jito'o, te vi sua'a kisi ñu'u te'a,
chi sa'a Jito'o ja kisi ñu'u te'a nani Cades.

9 Te vi ka tna'nu tnu ndii nuu kana Jito'o, te xndonso ya ndi'i yutnu ka oo yun.
Te ndi'i ñayiu ka kana ini veñu'u ya:
“Ka'nu kuu ia Dios”.

10 Maa Jito'o tatnuni ya nuu sau,
te junkoo ya tatnuni ya ja kuu ya rey nikuii nikani.
11 Maa Jito'o jiña'a jandakui ñayiu ñuu ya.
Maa Jito'o sa'a vii sa'a va'a ñayiu ñuu ya ja vi koo mani.

30

Na vi katao nuu ia Dios ja ka ndakuanta'uo nuu ya
Yaa ni tee David ja vi kata nuu veñu'u

1 Sa'a ka'nu ña san jin ni, vi Jito'o, chi ni ndatau ña ni nuu tnundo'o,
te tu ni jandetu ni ja vi kuaku ndee ña ñayiu ka ka'an u'u ña jin san.
2 Ni jikan san ja chituu ña ni jin san, vi Jito'o, ja kuu ni ia Dios maa san,
te ni ndasa'a ña ni.
3 Te ni ndatau ña ni jin san ñuu ji'i, vi Jito'o san, te ni ndataa ni ja teku san,
nagua ja ma ki'in san ja jinkoyu'u san nuu yau ñaña.

4 Vi kata ndi'i maa ni ja ka kuu ni ñayiu ndaa in yaa nuu ia Dios,
te vi sa'a ka'nu ni ya ja ka ndaka'an ni ya ja ia ii kuu ya.
5 Chi nunuu ni kiti ini ya, su nikuii nikani ka'an nda'u ka'an kee ña ya,
chi tno'o jakuaa ni ka nda'io, te nuu tuu inka kiuu, te ka ndusii inio.

6 Chi nuu kukanu ini san ja oo gua'a san, te ni kachi san:
“Tu sa'un na in kundee nuo ja skanakau ña”.
7 Chi ni chituu ña maa ni jin san, vi Jito'o,
te ni sa'a yutnu ña ni na kuinio in yuku ndakui,
su nuu ni xndendoo ña ni, te ni yu'u san vi ni jinonuu ini san.

8 Te ni kana san nuu maa ni, vi Jito'o, vi ni jikanta'u san nuu ni.
9 Chi tu nagua ni'i ni ja kuu san, te ki'in san ja jinkoyu'u san nuu yau ñaña,
chi ma kuu ndasa'a ka'nu ña ñuyaka jin ni,
te ma kuu ndakani ja ia ndaa kuu ni.
10 Konini ni tno'o ka'an san, vi Jito'o, te kunda'u ini ña ni jin san.
Chindee chituu ña ni jin san, vi Jito'o san.

11 Ni ndasama ni tno'o suchi ini ni tna'a san, te jita ja'a san.
Ni xtajioo ni sa'un ndayi ni oni'nu san ja kusuchi ini san, te ni ndusii ini san.
12 Te yun kuu ja kata san yaa ja sa'a ka'nu ña san, te ma kasi yu'u san.

Te siun ni kosa'a ka'nu ña san jin ni, vi Jito'o ja kuu ni ia Dios maa san.

31

Vi kukanu inio ia Dios
Yaa ni tee David

1 Nuu maa ni nduku san ja tava'a ña ni, vi Jito'o,
te ma kuandetu sa'un ni ja kendoo kanoo san.
Skaku ni'nu ña ni jin san, chi ia ndaa kuu ni.
2 Konini ni joo tno'o ka'an san, te ñama skaku ni'nu ña ni,
te kokuu maa ni in kava ndakui ja tava'a ña ni,
vi in ve'e ka'nu ja skaku ni'nu ña.
3 Chi maa ni kuu in kava san vi in ve'e sukun san,
te sa'a ni ja na koo jayiñu'u nuu ni,
te kondeka ña ni jin san na ichi kaka san.
4 Te skaku ni'nu ña ni ja ma kanakau san nuu ja ni ka tayu'u ñayiu,
chi maa ni kuu ia tava'a ña.
5 Te nuu nda'a maa ni xndendoo san anu san,
te ndatau ña ni, vi Jito'o, chi ia Dios ndaa kuu ni.

6 Skexiko san ñayiu ka chiñu'u chu'chi ja tu ka jiniu'u,
su maa san, chi kukanu ini ña san jin ni, vi Jito'o san.
7 Kusii ini ndeva'a san ja kunda'u ini ña ni jin san,
chi ni jini ni tnundo'o tna'a san, vi ni jini ni ja kusuchi ini san.
8 Te tu ni jandetu ni ja kanakau san nuu nda'a ñayiu ka ka'an u'u ña jin san,
chi ni jani ña ni in nuu jite ndeva'a.

9 Kunda'u ini ña ni jin san, vi Jito'o, chi tna'a san tno'o suchi ini,
te mandesi nduchi nuu san ja nda'i ndeva'a san,
vi makuita anu san vi yiki kuñu san.
10 Chi kua'an mandi'i san jin tno'o suchi ini,
te kua'an kuia san jin ja tnana nda'u san,
te kua'an makuita san jin tnundo'o tna'a san vi makuita yiki kuñu san.
11 Te ndi'i ñayiu ka ka'an u'u ña ka sa'a kuasun ña jin san,
te ka jaku ndee ña ñayiu ka oo yatni jin san,
te ka yu'u ña ñayiu ka ndeka tna'a gua'a jin san,
chi nuu ka jini ñai jin san nuu ichi, te ka jinoi.
12 Te ja ni ka ndunaa sa'un ini ña ñayiu jin san, na kuinio ja ni ji'i san,
te kuu san na kuinio in tindo'o ja ni ta'u.
13 Chi nini san ja ka kani ñayiu kuentu san,
te ndi'i ni nuu yu'u ndeva'a san,
chi ka ndatno'o tna'a ñayiu ja vi ndakoi siki san,
te ka ndakani ini ja vi ka'ni ñai jin san.

14 Su sein, chi kukanu ini ña san jin maa ni, vi Jito'o,
te kachi san: “Maa ni kuu ia Dios san”.
15 Te nuu nda'a maa ni oo nagua kokuu jin san.
Skaku ni'nu ña ni nuu nda'a ñayiu ka ka'an u'u ña,
vi nuu nda'a ñayiu ka sondikin ña jin san.
16 Sa'a ni in javii java'a jin san ja jinokuechi san nuu ni,
te skaku ni'nu ña ni jin janda'u ini maa ni.
17 Ma kuandetu ni, vi Jito'o, ja kendoo kanoo san,

chi nuu maa ni jikan san ja chituu ña ni.
Su na vi kendoo kanoo maa ñayiu ka sa'a jakue'e,
te vi saa vi kasi yu'i ndee chii ñu'u chii nde'i.
18 Te na vi kasi yu'u ñayiu inu tno'o ja ka ka'in siki ñayiu ndaa jin tno'o teyii,
vi ka skexiko ñai vi ka ka'an kue'e ñai.

19 Nase vivii ka'nu ja kunda'u ini ni ñayiu ka yu'u ni'nu ña jin ni,
te tava'a ni janda'u ini ni na kuinio in jakuika ndeva'a,
te vi jin nuu sava ka ñayiu, te ja'nde ni jiña'a ni nuu ñayiu ka kukanu ini ña jin ni.
20 Te ndee nuu yu'u ka nuu oo ndia'a maa ni, tayu'u ni jin,
nagua ja ma vi ni'i ña ñayiu ka ndakani ini ja vi sa'a ñai jakue'e,
te tava'a ni jin ve'e nuu oo maa ni, nagua ja ma vi nani ka ña jin.

21 Ka'nu kuu Jito'o, chi ni sa'a ya kua'a tniuu na'nu ja kunda'u ini ña ya jin san,
nuu ni oo san ñuu ka'nu, te ni ka jionduu ña ñayiu ka ka'an u'u ña jin san.
22 Su nuu ni yu'u san, te ni kachi san:
“Ni xtajioo ña ni, te tu ka san oo jin ni”.
Su ni onini ni tno'o ni jikanta'u san nuu ni, nuu ni ndakuatu san.

23 Ndi'i maa ni ja ka kuu ni ñayiu maa ia Dios, vi kokutoo ni Jito'o,
chi jito jini maa ya ñayiu ndaa,
su tetniuu ya tnundo'o ka ndani'i ka ndatna'a maa ñayiu ka sa'a teyii mai.
24 Te vi koyutnu ndi'i maa ni ja ka kukanu ini ni Jito'o,
te vi kondee ini anu ni.

32

Vi na'mao yika kuechio te koneka'nu ini ia Dios
Tno'o ja'vi ni tee David.

1 Na ta'u na ndetu ñayiu ni jaka'nu ini ia Dios jakue'e sa'i
vi ni kindee ya yika kuechi.
2 Na ta'u na ndetu tee ja tu xtavi ña ia Dios jin yika kuechi de,
vi tu na tno'o xnda'u ña oo ini anu de.

3 Te nuu tu ni na'ma san yika kuechi san,
te makuita yiki kuñu san,
te ndi'i ni kiuu tnana nda'u san.
4 Chi nduu vi ñuu ni tetniuu ni tnundo'o siki san,
te na kuinio ita ja maxii sa'a ja i'ni yoo yichi,
saa makuita san, vi Jito'o san.

5 Su ni na'ma san yika kuechi san nuu ni,
te tu ni tayu'u san jakue'e sa'a san,
chi ni kachi san: “Na na'mao yika kuechio nuu Jito'o Dios”.
Te ni jaka'nu ini ni jakue'e sa'a san vi yika kuechi san.

6 Yun guaa ka ndakuatu ndi'i ñayiu vii
nuu maa ni, nuu ka tna'i tno'o suchi ini.
Te visi na ndachitu kuakua'a ndute,
su ma kenta de nuu ka oi.

7 Chi maa ni kuu ia in ni'nu in sagua,
te tava'a ña ni nuu tno'o suchi ini,
te sa'a ni ja vi kionduu ña ñayiu jin san,
te vi katai yaa ja skaku ni'nu ña ni.

8 Te kachi Jito'o: “Kaxtno'o maa rin nuu ron,
vi xne'e rin na ichi kaka na ichi kuu ron,
vi koxteku ña maa rin,
vi kinuu gua'a ña rin jin ron.
9 Te ma kokuu ron na kuinio kuai, axi na kuinio kiti ndee,
ja tu ka jinkui'nu ini ti,
ja vi nini kuu ja vi tnaa ñayiu yo'o yu'u ti, te vi chi'i in kaa yu'u ti,
saa vi kundei ja vi ka'nui ti ja jatna'a ña ti jin ron”, kachi ya.

10 Te kuakua'a tno'o suchi ini vi tna'a ñayiu kue'e,
su ñayiu kukanu ini Jito'o Dios, chi ka'an nda'u ka'an kee ña maa ya jin.
11 Vi kokuu sii ini maa ni, ñayiu gua'a, nuu Jito'o,
te vi kata vi kana ndi'i maa ni ja ka kuu ni ñayiu ndaa.

33

Yaa ja ndakuanta'uo nuu ia Dios

1 Vi kata maa ni nuu Jito'o ja ka kuu ni ñayiu ndaa,
chi luu ndeva'a kuu ja vi kata ñayiu gua'a.
2 Vi tee ni arpa ja ka ndakuanta'u ni nuu Jito'o,
te vi kata ni jin xtnuu uxi tuchi.
3 Vi kata ni yaa jaa, te vi tee ni yaa vii ja ka sa'a ka'nu ni ya,
te vi kana ni ja ka kusii ini ni.
4 Chi tno'o ndaa kuu tno'o Jito'o,
te sa'a ya ndi'i tniuu nagua ni kee yu'u ya.
5 Te kutoo ya ja sa'a ndaa ya vi sa'a gua'a ya,
te janda'u ini ya oo ninii ñuyiu.

6 Chi jin tno'o ka'an Jito'o, te ni junkoo andivi,
te jin ja tiutachi ya, te ni ka junkoo ndi'i kimi.
7 Te maa ya ni ndatatutu ndute,
te ni tava'a ya ndee nuu kunu ka nuu mar.

8 Ndi'i ñayiu ka oo nuu ñu'u na vi koyu'u ni'nui Jito'o,
te ndi'i ñayiu ñuyiu na vi chiñu'i ya.
9 Chi ni ka'an ya, te ndi'i ni junkoo,
te ni tatnuni ya, te ndi'i ka junkoo yutnu.

10 Maa Jito'o sa'a ja tu jiniu'u nagua ka ndakani ini ñuu na'nu ja vi sa'i,
vi ndasama ya nagua ka skaka tna'a ñayiu ja vi sa'i.
11 Su ja ndakani ini maa Jito'o ja sa'a ya, chi nikuii nikani oo,
te ja kuini ya ja sa'a ya, chi siun ni kosa'a ya.
12 Te na ta'u na ndetu ñayiu ñuu ja maa Jito'o kuu ia Dios mai,
vi na ta'u na ndetu ñuu ja ni kaji maa ya ja sa'a jajin ya.
13 Chi ndee andivi ndia'a Jito'o,
te jini ya ndi'i ñayiu.
14 Te ndee nuu oo ya ndia'a ya ndi'i ñayiu ka oo ñuyiu.

15 Maa ya ni sa'a anu ndi'i ñayiu,
te ndia'a gua'a ya ndi'i nagua ka sa'i.

16 Te ma kaku ni'nu rey jin kuakua'a soldado de,
te ni ma kaku tee ndee ini jin jandakui ndeva'a de.
17 Te kuai, chi tu jiniu'u ti ja skaku ni'nu ti ñayiu,
te visi ndakui ndeva'a ti, su ma kuu skaku ni'nu ti ni in ñayiu.
18 Su Jito'o, chi jito jini ña ya jin ñayiu ka yu'u ni'nu ya
vi ñayiu ka ndetu ka'nu ja ka'an nda'u ka'an kee ña ya,
19 nagua ja skaku ni'nu ña ya ja ma vi kui,
te koxteku ña maa ya kiuu ja koo soko.

20 Yoon, chi ka kukanu inio Jito'o,
chi maa ya chituu ña vi jito jini ña ya.
21 Te ka kusii inio nuu ya,
chi ka kukanu inio ya ja ia ii kuu ya.
22 Te siun ni kokunda'u ini ña ni jin san,
nagua ka ndetu ka'nu ña san jin ni, vi Jito'o san.

34

Jito jini ña ia Dios jin ñayiu ndaa
Yaa ni tee David nuu ni sa'a jani ini de ja ni ndukue'e de

1 Ndi'i ni jichi na kochiñu'u san Jito'o,
te siun ni na kokata san yaa nuu ya.
2 Te kosa'a ka'nu san Jito'o,
te na vi konini ñayiu ka sa'a nda'u ka sa'a kei mai,
te vi kokusii ini.
3 Vi kata ni, na vi kata inuo nuu Jito'o,
te na vi sa'a ka'nuo ya.
4 Chi ni ndanduku san Jito'o, te ni onini ya tno'o ni ka'an san,
te ni skaku ña ya nuu ndi'i ja yu'u san.
5 Te ñayiu ka yinuu nuu ya, chi ka tnuu ka ye'e nui,
te tu ka kendoo kanoi.
6 Chi ni jikanta'u maa sein ja kuu san tee nda'u nuu Jito'o,
te ni onini ya tno'o ni ka'an san,
te ni skaku ña ya nuu ndi'i tno'o suchi ini tna'a san.
7 Te jionduu ña ia jinokuechi nuu Jito'o ninii nuu ka oo ñayiu ka yu'u ni'nu ya,
te skaku ni'nu ña.

8 Vi skua'a ni naxa oo Jito'o, te vi kuni ni ja ia gua'a kuu ya.
¡Na ta'u na ndetu ñayiu kukanu ini ya!
9 Vi koyu'u ni'nu maa ni nuu Jito'o ja ka kuu ni ñayiu maa ya,
chi tu nagua koka'ni ña jin ñayiu ka yu'u ni'nu ya.
10 Chi vi ndee ndika'a ja'ni ña ja vi kaa ti, te ka kokin ti,
su ñayiu ka ndanduku Jito'o, chi tu nagua koka'ni ña jin.

11 Ne'ekuei, vi se'e, te vi konini ron,
na kaxtno'o rin naxa vi koyu'u ni'nu ron Jito'o.
12 Nuu ja ka kuini ron ja vi koo vii vi koo va'a ron,
te vi kosii ini ron ndi'i ni kiuu,

13 vi ka'nu yaa ron ja ma vi kane'e ron
te vi koto yu'u ron ja ma vi ka'an tno'o ron.
14 Vi kujioo nuu jakue'e, te vi sa'a java'a,
vi nduku ja vi koo vii vi koo va'a ron, te saa vi kondikin ron vi sa'a ron.
15 Chi maa Jito'o jito jini ñayiu ndaa,
te nini gua'a ya nuu ka jikanta'ui nuu ya.
16 Su kiti ini ya nuu ñayiu ka sa'a jakue'e, te xnaa ña ya nuu ñuyiu,
te ma vi kondaka'an sa'un ka ña jin ñayiu kue'e yun.

17 Ka jikanta'u ñayiu ndaa nuu Jito'o, te nini ya tno'o ka ka'in,
te skaku ña ya nuu ndi'i tno'o suchi ini ka tna'i.
18 Chi yatni ñu'u oo Jito'o ja chituu ya ñayiu ka tna'a tnundo'o,
vi skaku ni'nu ya ñayiu ka kusuchi ini, ja tu sa'un ka nagua ka ndetui.
19 Te kuakua'a tnundo'o tna'a tee ndaa,
su maa Jito'o skaku ni'nu ña nuu ndi'i tnundo'o yun.
20 Chi maa ya jito ndi'i yiki de,
te ni invaa ma tna'nu.
21 Su ñayiu kue'e, chi kuu mai nuu jakue'e sa'i yun,
te ñayiu ka skexiko ña jin ñayiu ndaa, chi vi tniuya'u mai jakue'e ka sa'i yun.
22 Su ndatau ña maa Jito'o jin ñayiu ka jinokuechi nuu ya,
te ma ki'inkuei ja vi tniuya'ui yika kuechi, chi ka kukanu ini ñai jin maa ya.

35

Vi kakanta'uo nuu ia Dios ja na skaku ni'nu ña ya
Yaa ni tee David

1 Ndakoo maa ni siki ñayiu ka ndakoo siki san, vi Jito'o,
te kaxin tna'a maa ni jin ñayiu ka kuini ja vi kaxin tna'a jin san.
2 Kakuiko ni kaa tikute ni,
te ne'e ni, chituu ña ni jin san.
3 Kene'e ni lanza ni, te kasi ni nuu vajikuei ñayiu ka sondikin ña jin san.
Te kuini san konini san ka'an ni:
“Maa rin kuu ia skaku ni'nu ña jin ron”.

4 Te na vi kunu nuu ini,
vi na vi kendoo kanoo maa ñayiu ka nduku ja vi ka'ni ña jin san.
Te na vi ndakaka yata maa ñayiu
ka kuini ja vi sa'a ña jakue'e jin san ja ka ndukanoi.
5 Te na vi kokui na kuinio mi'i ja xtechi ña tachi,
ja ni ka sondikin ña ia ka jinokuechi nuu Jito'o.
6 Te ichi nuu vi kunu yu'i na kokuu ichi nee vi ichi ndi'vi,
te na vi sondikin ña ia ka jinokuechi nuu Jito'o jin.
7 Chi vini masu nagua sa'a san, te ni ka ndukui naxa vi skanakau ñai,
vi ni ka jatei in yau nagua ja yun na kanakau san.
8 Te vini ma vi kuni, te tetniuu ni jakue'e siki,
te na vi nanakau mai nuu jakue'e ka sa'i yun,
te na vi nanakau mai nuu yau ni ka jatei.
9 Yun te kokusii ini anu san nuu ni, vi Jito'o,
te kokusii ini san ja skaku ni'nu ña ni.
10 Te ndi'i san jin anu san kachi san:

“Tu na inka ia saa maa ni, vi Jito'o san,
chi skaku ni'nu ni ñayiu ka tna'a tnundo'o nuu nda'a ñayiu inu ndakui,
te skaku ni'nu ni ñayiu ka kunda'u vi ka ja'ni ña jin, nuu nda'a ñayiu ka su'u ña jin”.

11 Te ka ndakoo testiu kue'e ndeva'a,
te ka jikan tno'o ña tno'o ja tu jini san ja vi skanakau ña.
12 Te ka ndasa'a ña de jakue'e jin san nuu tniuu ja gua'a sa'a san,
te yun kuu ja ndende'e kusuchi ini san.
13 Su ndia sein, chi nuu ni ka oku'u maa de,
te ni okusuchi ini san, ni okekui'nu san sa'un ndayi,
vi ni ondite san, te vi ni ini ni anu san ni ondakuatu san ja ja'a de.
14 Ni okusuchi ini san ja ja'a de,
na kuinio in ñani maa san axi na kuinio in tee ndeka tna'a gua'a jin san,
te ni osa'a nda'u ni osa'a kee san ja tna'u ini san, na kuinio ja ni ji'i nana san.
15 Su nuu ni tna'a san tnundo'o, te ni ka kusii ini de,
ni ka kututu tee tne'e ndeva'a ja tu jini san na in ka kuu,
te ni ka ndakoo de siki san, te ndeva'a ndetnuni ni ka sa'a ña de jin san.
16 Te ka skexiko ña de vi ka sa'a kuasun ña de,
te vi ka ka'ñi no'o de ja ka kiti ini ndeva'a de nuu san.
17 Jito'o san, ¿nasaa ka tiempu kondia'a ni ja siun kondo'o san?
Skaku ni'nu ña ni nuu jakue'e ka sa'a ña de.
Skaku ni'nu ña ni nuu nda'a tee ka kuu na kuinio ndika'a yun.
18 Te ndakuanta'u san nuu ni, nuu ka ndututu kua'a ñayiu ka chiñu'u ña jin ni,
vi sa'a ka'nu ña san nuu ka oo kuakua'a ñayiu ñuu ni.

19 Te ma kuandetu ni ja kendoo kue'e san, te vi kokusii ini tee ka ka'an u'u ña jin san.
Te ni ma vi kondakuene tee ka skexiko ña jin san nuu san,
chi masu nagua sa'a san.
20 Chi tu ka ka'an de tno'o mani,
chi sua'a ka ndakani ini de ja vi xnda'u ña de
jin ñayiu ka oo mani ñuu ya'a.
21 Te ka june ko'o de yu'u de ka xtavi kuechi ña de,
te ka kachi de: “Ni ka jini san de ja siun sa'a de”.

22 Su maa ni, chi jini ni, vi Jito'o san,
te ma kasi yu'u ni, te ni ma kuu jika ni nuu oo san.
23 Ndakoo ni, vi Dios, te sa'a ndaa ni ja ja'a san,
kuiin ni'nu kuiin sagua ni ja ja'a san, vi Jito'o san.
24 Ndanduku ni'nu ni ja ja'a san, vi Dios, chi ia sa'a ndaa kuu ni,
te ma kuandetu ni ja vi kokuaku ndee ka ña de jin san.
25 Te ma vi ndakani ini de jin anu de: “Vi ni kee nagua ni ka kuinio”.
Te ni ma vi kachi de: “Vi ni ka koko nio de”.

26 Na vi kendoo kanoo maa de,
vi na vi kunu nuu ini maa tee ka kusii ini jin tnundo'o tna'a san,
te sa'a ni ja na vi kuu kanoo vi na vi kunu nuu ini maa tee ka sa'a ka'nu ka maa siki sein, vi Dios.
27 Su maa ni ja ka chituu ña ni jin san ja kundee san, vi kata ni, te vi kokusii ini ni.

Te siun ni vi kokuña'a ni: “Ka'nu kuu Jito'o,
te junkuaan ini ya ja vi koo vii vi koo va'a ñayiu ka jinokuechi nuu ya”.

28 Te jin yu'u maa san koka'an san ja sa'a ndaa ni,
te ndi'i ni kiuu kosa'a ka'nu ña san, vi Dios.

36

Ka sa'a ñayiu jakue'e su ia Dios chi ia nda'u ini kuu ya
Yaa ni tee David tee jinokuechi nuu Jito'o

1 Jakue'e oo ini anu ñayiu kue'e ka'an nuu anui, te jiña'a:
“Tu yu'u ni'nu ron ia Dios”.
2 Te ndakani ini ja oo jayiñu'u nui,
su tu skexikoi jakue'e sa'i.
3 Te nino'o ni tno'o kue'e vi tno'o xnda'u ña ka'in,
te ni xndoi ja ñayiu ni'nu ini kui, vi ja sa'a gua'i.
4 Te vi ndee nuu katui nuu jitoi, ndakani ini ja sa'i jakue'e,
te vini ja tu kuini ja kujioi nuu ichi kue'e, te ni ja xndendoi jakue'e sa'i.

5 Te ja kunda'u ini ni ñayiu, vi Jito'o, kenta ndee andivi,
te tno'o ndaa ni, kenta ndee nuu viko.
6 Te tniuu ndaa ja sa'a ni kuu na kuinio yuku sukun,
te tnundo'o ja tetniuu ni nuu sandaa ni kuechi kuu na kuinio in mar ja ka'nu vi kunu.
Te maa ni, vi Jito'o, guaa jito jini ni ñayiu vi kiti.
7 Te nase vivii kunda'u ini ña ni, vi Dios.
Yun guaa ndi'i ñayiu ka nduku kati chii ndijin ni ja kisa'u ni jin.
8 Te vi ndenuu ini jin kua'a jagua'a oo ve'e ni,
te kuña'a ni ndute in yute vii ndeva'a ja vi ko'i.
9 Chi nuu maa ni vaji ja ka teku san,
te vi kuni san jaye'e, chi maa ni sie'e nuu san.

10 Te kokunda'u ini ni ñayiu ka jini ña jin ni,
te sa'a ndaa ni ja ja'a ñayiu ndaa.
11 Te ma kuandetu ni ja vi kuain ni'nu ña ñayiu inu teyii jin san,
te ni ma vi xtajioo ña ñayiu ka sa'a jakue'e jin san nuu ichi ni.

12 Vi kondia'a ni ja ni ka kanakau ñayiu ka sa'a jakue'e.
Te ni ka ndondisoi, te ma kuu ka ja vi ndakoi.

37

Siin nuu ki'inkuei ñayiu gua'a te siin nuu ki'inkuei ñayiu kue'e
Yaa ni tee David

1 Ma kiti ini ni ja ja'a ñayiu kue'e,
te ni ma kokuu kuasun ini ni jin ñayiu ka sa'a jakue'e.
2 Chi ka kui na kuinio yuku ja ñama xii,
axi na kuinio ite kuii ja ñama yichi te ji'i.

3 Kukanu ini ni Jito'o, te sa'a ni java'a,
saa te koo ni nuu ñu'u ja ni kee yu'u ia Dios, te kokaka ni nuu ichi ndaa.
4 Kokusii ini ni nuu Jito'o,
te taa ya nagua jikan ni jin anu ni.

5 Kuña'a ni nuu Jito'o ja maa ya na kondeka kunduu ña nuu ichi jika ni.
Kukanu ini ni ya, te na chituu ña ya jin ni.
6 Te sa'a ya ja koye'e tniuu ndaa ja sa'a ni na kuinio ñu'u,
te ye'e tniuu gua'a ja sa'a ni na kuinio nikandii nuu sagua nduu.

7 Kasi yu'u ni, ma ka'an sa'un ni nuu Jito'o, te kondetu ka'nu ni ja na chituu ña ya.
Ma kuxii ini ni jin ñayiu ka sa'a jakue'e ja kekuei gua'i jin ja ka sa'i.

8 Ma kukui'a ini ni; xndoo ni ja kiti ini ni.
Ma kuxii ini ni, chi nani ja jaka ña ja sa'a ni jakue'e kuu.
9 Chi vi naa ñayiu ka sa'a jakue'e,
te ñayiu ka ndetu ka'nu Jito'o vi sa'a jajin ñu'u ni kee yu'u ya.
10 Chi joo ni ka kiuu, te ma vi koo ka ñayiu kue'e.
Visi na ndanduku ka ni, su ma ndani'i ka ni jin.
11 Su ñayiu ka sa'a nda'u ka sa'a kee maa, chi vi ni'i ñu'u vi sa'a jajin,
te vi koo vii vi koo va'i, te vi koo mani.

12 Ñayiu kue'e, chi ndakani ini ja ndakoi siki ñayiu ndaa,
te vi sua'a ka'ñi no'i ja kiti ini siki ñayiu yun.
13 Su jaku ndee ni ña Jito'o jin ñayiu kue'e yun,
chi jini ya ja makuyatni kiuu ja vi tna'i tnundo'o nuu sandaa ya kuechi.

14 Ñayiu kue'e, chi taui yuchi kani nuu ñii ñu'u,
vi tnai yutnu ndugua nuu kuji,
nagua ja skuntai ñayiu ka kunda'u vi ñayiu ka sa'a nda'u ka sa'a kee maa,
vi ja ka'ni ñayiu ka sa'a ndaa.
15 Su vi maa anu mai ndiuu yuchi kani,
te kuechi kueli kuji.

16 Te gua'a ka kuu jin joo ni ja neva'a ñayiu ndaa,
saa jakuika ja ka neva'a kua'a ñayiu kue'e.
17 Chi kindee ya jandakui ñayiu kue'e,
su kotnii gua'a ña maa Jito'o jin ñayiu ndaa.
18 Chi jito ña maa Jito'o jin ñayiu ka sa'a ndaa in kiuu in kiuu ja ka tekui,
te nikuii nikani oo ja vi sa'a jajin.
19 Te ma vi kendoo kanoi kiuu nuu kenta jakue'e,
chi vi koneva'i ja vi kokai nuu koo tnundo'o soko.
20 Su ñayiu kue'e, chi vi nai, na kuinio ita oo nuu yuku,
te ñayiu ka nee u'u tna'a jin Jito'o, vi ndutei na kuinio ñua'a.
21 Ñayiu kue'e, chi ka kinui, su tu ka ndatniuya'ui,
su ñayiu ndaa, chi inu nda'u ini, te ka jiña'i.
22 Chi ñayiu ni sa'a vii ni sa'a va'a ia Dios, ni ka ni'i ñu'u ja vi sa'a jajin,
su ñayiu ni xtau tnia'a ya, chi vi nai.
23 Chi maa Jito'o ndeka nduu ña jin ñayiu,
te jani ña ya nuu ichi junkuaan ini maa ya.
24 Te nuu ja ka kachi ja'a ñayiu yun, te ma vi ndonsoi,
chi tnii gua'a maa Jito'o nda'i.
25 Chi ni oo lule san, te vitna makunija'nu san,
su tu na in kiuu, te kuni san in ñayiu ndaa ja xndendoo nda'u ña ia Dios,
te ni ndikin tatai ja vi kokakain ja vi kai.

26 Te ndi'i ni kiuu ka kunda'u ini sava ka ñayiu, te ka jiña'a nui nuu ñayiu yun,
te se'i ka kuu in javii java'a.

27 Vi kujioo ni nuu jakue'e, te vi sa'a ni java'a,
te vi ni'i ni in nuu vi koo ni nikuii nikani.
28 Chi kutoo Jito'o ja sa'a ndaa ya,
te ma xndendoo ya ñayiu maa ya,
chi tava'a ña ya nikuii nikani,
su ndikin tata ñayiu kue'e, chi xnaa ya.
29 Ñayiu ndaa, chi vi sa'a jajin ñu'u,
te nikuii nikani vi koi nuu ñu'u yun.

30 Ñayiu ndaa, chi ka ka'in tno'o ndichi,
vi ka ka'in tno'o ndaa.
31 Te tno'o ja tatnuni maa ia Dios oo ini anui,
te ma vi kekai ja vi kujioi nuu tno'o ya.

32 Ka ndia'a yu'u ña ñayiu kue'e jin ñayiu ndaa,
chi ka nduku ndei ja vi ka'ni ñai.
33 Su ma kuandetu Jito'o ja junkuei ñayiu ndaa nuu nda'a ñayiu kue'e,
te ni ma kuandetu ya ja vi xtavi kuechi ña tee ka ja'nde kuechi.

34 Vi kondetu ka'nu ni Jito'o, te vi kaka ni nuu ichi ya,
te sa'a ka'nu ña maa ya jin ni, nagua ja vi sa'a jajin ni ñu'u ni kee yu'u ya,
te vi kuni ni jin nuu ni, nuu vi naa ñayiu kue'e yun.

35 Chi ni jini san in tee kue'e ja ni sa'a teyii ndeva'a de,
te sa'a ka'nu de maa de na kuinio in yutnu ndoko.
36 Su kua'an de, te tu ka de oo.
Ni ndanduku san de, su tu ni nuku'un ka san de.

37 Vi kondia'a ni tee tu sa'a jakue'e ja kuu de tee ndaa,
chi kiuu sandi'i, te oo in nuu sii ini ki'in de ja koo mani de.
38 Su tee ka sa'a jakue'e, chi vi naa ndi'i de,
te nuu ki'inkuei ñayiu kue'e yun kuu nuu vi nai.
39 Su maa Jito'o skaku ni'nu ñayiu ndaa,
te jiña'a ya jandakui nuu ka tna'i tno'o suchi ini.
40 Maa Jito'o chituu ña vi skaku ni'nu ña.
Te ndatau ña ya nuu nda'a ñayiu ka sa'a jakue'e,
chi ni ka kukanu ini ñai jin ya.

38

Vi ndakuatuo nuu ia Dios ja na chituu ña ya
Yaa ni tee David

1 Ma kuxeen ni nuu san jin jakiti ini ni, vi Jito'o san,
te ni ma tetniuu ni tnundo'o siki san nuu kiti ini ndeva'a ni.
2 Chi ni tna'a san jin yutnu ndugua ni,
te ni kanakau nda'a ni siki san.
3 Te vi nii nuu yiki kuñu san ku'u ja ja'a ja kiti ini ni,
te vini ja in yiki san tu oo va'a ja ja'a yika kuechi san.
4 Chi vi ja ni jinonta jakue'e sa'a san ndee xini san,

na kuinio in javee ndeva'a ja ma kundee san kondiso san.
5 Te vi te'i san vi ja'an xiko kue'e san ja ja'a tniuu vasa ja ni sa'a san.
6 Te vi sua'a ndatoso san ja jatu san, te vi makuita sa'un san,
te ndi'i ni kiuu kusuchi ini san jika san.
7 Chi nii yata san jatu ja yi'i ndeva'a ña kiji,
te nii nuu yiki kuñu san ku'u.
8 Te vi makuita sa'un san, te vi jechi kueli san,
vi sua'a kuu kitni anu san ja tnana nda'u san.

9 Ja jini maa ni ndi'i nagua ndioo ini san, vi Jito'o san,
te ja jini maa ni ja jaka nda'u ini san.
10 Te vi sua'a ni ka kanta anu san, te makuita sa'un san,
te vi ndee nduchi nuu san masa'u.
11 Te ni ka kuu jika ñayiu ka ndeka tna'a gua'a jin san
vi ñayiu ka oo yatni jin san ja ja'a kue'e ku'u san,
te vi ndee ñayiu ve'e maa san ni ka kuu jika nuu oo san.
12 Te ñayiu ka nduku ja vi ka'ni ña, ka nduku ndeva'i naxa vi skanakau ñai,
te ñayiu ka kuini ja vi sa'a ñai jakue'e, ka ka'in ja vi xnaa ñai,
te ndi'i ni kiuu ka ka'in tno'o tno'o siki san.

13 Su sein, chi sa'a so'o san maa san, te tu nini san tno'o ka ka'in,
te sa'a san na kuinio ñi'i, te tu ka'an sa'un san.
14 Te kuu san na kuinio in tee ja tu nini,
te ni tu kuu ja ka'an ni'nu de ja ja'a de.
15 Chi ndetu ka'nu ña san jin maa ni, vi Jito'o,
te maa ni, vi Jito'o ja kuu ni ia Dios maa san, ka'an ni'nu ni ja ja'a san.
16 Te ni kachi san: “Ma vi kokusii ini ñayiu ja ja'a san,
te ni ma vi kosa'a ka'nui mai nuu ja kekaa san, te kanakau san nuu tnundo'o”.

17 Su ja oo yatni ja kanakau san, chi ni ja tu junkuiin ka ja jatu san.
18 Te yun guaa na'ma san jakue'e sa'a san,
chi kusuchi ndeva'a ini san jin yika kuechi san.
19 Chi inu na'nu vi inu ndakui tee ka ka'an u'u ña jin san,
te ka kaya ñayiu ka skexiko ña jin san, visi masu nagua sa'a san.
20 Te ja sa'a san jagua'a, te ka ndasa'a ñai jakue'e.
Te ja nduku ndee san ja sa'a san jagua'a, te ka ndakoi siki san.

21 Ma xndendoo ña ni, vi Jito'o.
Ma kuu jika ni nuu oo san, vi Dios.
22 Ne'e ñama ni, te chituu ña ni jin san, vi Jito'o,
chi maa ni kuu ia skaku ni'nu ña.

39

Nunuu ni ka tekuo ñuyiu ya'a
Yaa ni tee David

1 Ni kachi san jin maa san: “Nini oo nuu ka oo ñayiu kue'e ya'a,
te na koto mao naxa koo naxa kakao,
te ma ka'an kue'o ja sa'o yika kuechi,
te na kasi yu'o”, ni kachi san.
2 Te ni jasi yu'u san, te tu ni ka'an sa'un san,

te vini tno'o va'a, tu ni ka'an san,
su ni kusuchi ndeva'a ka ini san.
3 Te vi sua'a jatu anu san ja siun ndakani ini san,
te ni kusuchi ndeva'a ini san, te ni kachi san:

4 “Kaxtno'o ni nuu san na kiuu kuu ja kuu san, vi Jito'o,
vi nasaa ka kiuu kuu ja koteku san,
nagua ja kuni san ja masu na'a koteku san ñuyiu.
5 Chi joo ni kiuu ni taa ni ja koteku san,
te masu na ja vavi'i kuu ja teku san nuu ni.
Te ja ka teku ndi'i ñayiu kuu nani kuinio in ja jaka inio.

6 ’Chi jandaa ja nani kuinio in kuanda'u ka kuu ñayiu, chi nunuu ni ka tekui,
te jandaa ja tu jiniu'u ja ka ndioo ndeva'a ini ñayiu, te ka tatutui ja kuika ka neva'i,
su tu ka jini na xiin nda'a kendoo.

7 ’Nuu saa, ¿te nagua kuu ja ndetu san, vi Jito'o san?
Maintno'o maa ni, guaa ndetu ka'nu san.
8 Ndatau ña ni nuu ndi'i jakue'e sa'a san,
te ma kuandetu ni ja vi kuaku ndee ña ñayiu vasa jin san.
9 Ni jasi yu'u san, te tu ni ka'an sa'un san, chi saa sa'a maa ni jin san.
10 Xtajioo ni tnundo'o ni tetniuu ni siki san,
chi kua'an san mandi'i san jin tnundo'o ja ni tetniuu ni jin nda'a ni.
11 Chi ja ja'a yika kuechi ñayiu kuu ja tetniuu ni tnundo'o ja ndakanu ndaa ni jin,
te na kuinio tikixin, saa xnaa ni jin ja ka kutoo ka ñayiu,
chi jandaa ja ndi'i ñayiu ka kuu nani kuinio in ja jaka inio.

12 ’Konini ni tno'o ndakuatu san nuu ni, vi Jito'o.
Konini ni joo ja kana nda'u san nuu ni, te ma kondia'a ña ni sua'a ni
ja nda'i san jin tenuu san.
Chi kuu san na kuinio in ñayiu inka ñuu,
axi na kuinio in ñayiu jika nda'u nuu ni,
nagua ni ka ojika nda'u ndi tata velu san nuu ñuyiu.
13 Xndendoo ña ni, nagua ja na ndusii ini san,
ama ka ja kuu san, te naa san nuu ñuyiu ya'a.”

40

Na ta'u na ndetu ñayiu kukanu ini ia Dios
Yaa ni tee David

1 Ni ondetu ka'nu san Jito'o, te ni onini ya tno'o ni jikanta'u san nuu ya.
2 Te ni ndatau ña ya nuu yau ja vi ja oo san ja kuu san,
vi ni ndatau ña ya ja ma tnii san nuu nde'i nuu ndo'yo,
te ni jani ña ya siki in kava, ja na kaka san nuu ñu'u kaji.
3 Te ni tnaa ya in yaa jaa yu'u san, in yaa ja sa'a ka'nu san ia Dios mao,
te nuu vi kuni kua'a ñayiu ja sa'a ya, te vi yu'u ni'nui ya, te vi kukanu ini Jito'o.

4 Na ta'u na ndetu ñayiu kukanu ini Jito'o,
te tu ndukui ja vi chituu ña ñayiu ka sa'a teyii mai,

ni ñayiu ka chiñu'u chu'chi ja masu Dios kuu.
5 Kua'a tniuu vii tniuu va'a sa'a ni, vi Jito'o ja kuu ni ia Dios maa san,
te vii ndeva'a ndakani ini ni ja sa'a ni jin san,
te tu sa'un na in kitna'a inuu jin ni.
Te nuu ja na ndakani san, te ka'an san ndi in ndi in tniuu sa'a ni,
te ni ma kenta san ja ndakani san.
6 Chi tu junkuaan ini ni kiti ja ka soko ñayiu ni ndatniuu ja ka soko nuu ni,
te ni tu jikan ni ja vi teñu'u ñayiu kiti, ni ja vi sokoi nuu ni, ja koneka'nu ini ni yika kuechi.
Su ni june ni so'o san ja konini san tno'o ka'an ni.
7 Yun te kachi san: "Ya'a vaji san, nagua yoso nuu tutu ii ja ja'a san,
8 chi junkuaan ini san ja sa'a san nagua kuini maa ni, vi Dios,
te ini anu san ndiso san tno'o tatnuni ni.

9 'Te ni ndakani san tniuu ndaa ja sa'a ni nuu ka ndututu kua'a ñayiu,
te ja jini maa ni, vi Jito'o, ja ka'an san, te tu ni jasi yu'u san.
10 Te tu ni tayu'u san tniuu ndaa sa'a ni,
chi ni ndakani san ja siun ni skunkuu ndaa ni,
te skaku ni'nu ni ñayiu.
Te tu ni tayu'u tno'o san ja ia nda'u ini vi ia ndaa kuu ni
nuu ka ndututu kua'a ñayiu.

11 'Ma kuxii ni ja kunda'u ini ña ni jin san, vi Jito'o,
te siun ni koto kuni ña ni jin ja kunda'u ini ña ni vi tno'o ndaa ni.
12 Chi ni kenta kua'a jakue'e siki san ja vini ma kundee san ja ka'u san,
ja ni kenta jakue'e sa'a san siki san, te ña kuu ka ja kondia'a san.
Te kua'a ka jakue'e yun ni sa'a san saa ixi xini san,
te kua'an makuita anu san, jini san.

13 'Tanunda'a ni ne'e ni, ndatau ña ni nuu tnundo'o, vi Jito'o.
Ne'e ñama ni, te chituu ña ni, vi Jito'o san.
14 Sa'a ni ja na vi kendoo kanoo maa ñayiu ka nduku ja vi ka'ni ña jin san,
vi na vi kunu nuu ini mai,
te na vi ndajiokuiin kanoo mai, chi ka ndukui ja vi sa'a ñai jakue'e jin san.
15 Te na vi ndakaka yata maa ñayiu ka jaku ndee ña jin san,
ja ka nduu kanoi.
16 Su ndi'i ñayiu ka ndanduku ña jin ni, na vi kokusii ndeva'a ini nuu ni,
te ñayiu ka kutoo ja skaku ni'nu ni jin, siun ni na vi koka'in:
Ka'nu kuu Jito'o.

17 'Su sein, visi kunda'u san vi kusuchi ini san,
su ma ndunaa ini ña ni jin san, vi Jito'o.
Maa ni kuu ia chituu ña vi ia ndatau ña nuu tnundo'o.
Ne'e ni, te ma kokuu kuee ni, vi Dios."

41

Ndakuatu in tee ku'u nuu ia Dios
Yaa ni tee David

1 Na ta'u na ndetu ñayiu ndi'ni ja ja'a ñayiu kunda'u,
chi kiuu koo tnundo'o siki mai, te skaku ni'nu ña Jito'o.
2 Chi koto kuni ña maa Jito'o, te kuña'a ya ja kotekui.

Te koo vii koo va'i nuu ñu'u ni jiña'a ia Dios ja koi,
te ma kuandetu ya ja kanakaui nuu nda'a ñayiu ka ka'an u'u ña jin.
3 Te kuña'a maa Jito'o jandakui nuu katui nuu jitoi ja ku'i,
te ndasa'a ña ya jin nuu katui nuu jitoi, te nduva'i.

4 Te jiña'a san: "Kunda'u ini ña ni jin san, vi Jito'o, te ndasa'a ña ni,
chi nuu maa ni, ni sa'a san yika kuechi".
5 Chi ñayiu ka ka'an u'u ña jin san ka ka'an kue'e siki san, te ka kachi:
"¿Na kiuu kuu ja kuu tee ya'a, te vi naa inio jin de?", ka kachi.
6 Te nuu ja vajikuei ja mavikikoto ñai, te nino'o ni tno'o tno'o ka ka'in,
te ka xtutui tno'o tika'ndu, te kua'ankuei ka ndakani nuu ñayiu.

7 Te ka kututu ñayiu yun ja ka skexiko ña jin san, te ka ka'an kue'i siki san,
te ka ndakani ini ja kuechi maa san kuu ja tna'a san tnundo'o, te ka kachi:
8 "Kue'e ja ku'u de, chi tinuu u'u kuu,
te ni jinkau de nuu jito de, te ma kuu ka ja ndakoo de".
9 Te vi ndee tee ka ndeka tna'a guagua'a jin san ja ni okukanu ini san de,
vi ni ka ojaa in ni san jin de xtaa, ni ndakoo de siki san.

10 Su kunda'u ini ña maa ni jin san, vi Jito'o,
te ndone'e ña ni jin san, nagua ja na ndakuña'a san yu'u ta'ui.
11 Te jin ya'a, te kuni san ja junkuaan ini ña ni jin san,
ja ma vi kokuu teyii ñayiu ka ka'an u'u ña jin san,
ja ja ni ka kundei nuu san.
12 Su ja maa san, chi yinda'a gua'a ña ni, te tu na jakue'e sa'a san,
te sa'a ña ni ja siun ni koo san nuu oo ndia'a maa ni.

13 Ka'nu kuu ia Dios ñayiu Israel, ja oo ya nikuii nikani.
Saa na kokuu vi saa na kokuu.

LIURU KUU UU

42

Salmos 42—72

Vi kondetu ka'nuo ia Dios
Yaa ka jita ndikin tata Coré

1 Na kuinio isu ja nda'i ti, nduku ti in yute nuu ko'o ti ndute,
saa kana nda'u san ndanduku ña san jin ni, vi Dios.
2 Te yichi kokin san ja koo san jin ni, vi Dios, chi Dios teku kuu maa ni.
¿Te na kiuu saa kuu ja ndajiokuiin san ja koo san nuu ni, vi Dios?
3 Te tenuu san kuu na kuinio xtaa ja teku san,
te nduu vi ñuu ni nda'i san.
Te ndi'i ni kiuu ka kachi ñayiu nuu san:
"¿Ndenu oo tu Dios ni?"

4 Nuu ndaka'an san ya'a, te vi kukueli san ja kusuchi ini san,
chi ndaka'an san naxa ni ka ojika san jin ñayiu kua'a,
te ni ojaka san jin, ni oja'ankuei san ndee ve'e maa ia Dios.
Te ni ka okana san ja ka kusii ini san vi ni ka ondakuanta'u san nuu ya,
te ni ka osa'a san in viko ka'nu kiuu yun.

5 ¿Te nau ja kokusuchi inio?

¿Nau ja kondi'ni ndeva'o?
Te na kondetu ka'nuo ia Dios,
chi kuu ka ja sa'a ka'nuo ya,
chi maa ya kuu ia Dios mao,
vi ia ja skaku ni'nu ña jion.

6 Chi kusuchi ndeva'a ini san, vi Dios.
Yun kuu ja ndaka'an ña san jin ni ndee nuu ñu'u oo jioo yute Jordán
vi ndee nuu yuku Hermón vi ndee yuku lule Mizar.
7 Te in ndua'a kunu ndeva'a kana jin inka ndua'a
nuu jiso ja kuei ni'nu ndute,
te ndi'i ola ja tetniuu ni, ni jiso siki san.
8 Su tno'o nduu kunda'u ini ña Jito'o Dios jin san,
te tno'o jakuaa kokata san nuu ya.
Te kondakuatu san nuu Dios, ia taa ja teku san.

9 Te kuña'a san nuu Dios, ia kuu kava ja in ni'nu in sagua ja ja'a san:
“¿Nau ja ni ndunaa ini ña ni jin san?
¿Nau ja kokusuchi ini san,
te ndeva'a ndetnuni ni vi kosa'a ña ñayiu ka ka'an u'u ña jin san?”
10 Chi vi ndee yiki kaji san u'u,
nuu ka taa kanoo ña ñayiu ka ka'an u'u ña jin san,
nuu vi ndi'i kiuu ni ka kachi nuu san:
“¿Ndenu oo tu Dios ni?”

11 ¿Te nau ja kokusuchi inio?
¿Nau ja kondi'ni ndeva'o?
Te na kondetu ka'nuo ia Dios,
chi kuu ka ja sa'a ka'nuo ya,
chi maa ya kuu ia Dios mao,
vi ia ja skaku ni'nu ña jion.

43

*Vi ndakuatu ka'nuo nuu ia Dios**
1 Sandaa ni ja ja'a san, vi Dios,
te kuiin ni'nu kuiin sagua ni ja ja'a san
nuu ñayiu ja tu ka kandija ña jin ni.
Skaku ni'nu ña ni nuu ñayiu tno'o vi ñayiu kue'e ndeva'a.
2 Chi maa ni kuu Dios san,
ia jito jini ña.
¿Te nau ja ni skexiko ña ni?
¿Nau ja kokusuchi ini san,
te ndeva'a ndetnuni ni vi kosa'a ña ñayiu ka ka'an u'u ña jin san?

3 Tetniuu ni tno'o ndaa ni, vi ñu'u ni ja koye'e nuu san,
nagua ja na kondeka ña jin san ja na ndenta san nuu yuku ii,
nuu oo maa ni, vi Dios.
4 Saa te kiuu san ndee nuu altar ni, vi Dios,
te yun kata san yaa nuu ni jin arpa.
Chi maa ni kuu ia Dios maa san, ja taa ni jasii ini ndeva'a san.

* **43: 43:0** Salmo ya'a, chi invaa ni kuu jin uu xiko uu nuu tutu jana'a.

5 ¿Te nau ja kokusuchi inio?
¿Nau ja kondi'ni ndeva'o?
Te na kondetu ka'nuo ia Dios,
chi kuu ka ja sa'a ka'nuo ya,
chi maa ya kuu ia Dios mao,
vi ia ja skaku ni'nu ña jion.

44

Ka ndakuatu ñayiu nuu ia Dios ja na chindee chituu ña ya
Yaa ni ka tee ndikin tata Coré

1 Ka nini san jin so'o san, vi Dios, ja ka ndakani tata san
tniuu na'nu ni sa'a ni kiuu ja ni ka oo de ndee tiempu ja ni ya'o yun.
2 Ka ndakani de ja jin jaka'nu maa ni, te ni skunu ni ñayiu ñuu yun,
te ni jiña'a ni ñunde'i yun ja ni ka jinkoo ndi tata velu san,
te ni tetniuu ni tnundo'o siki ñayiu ñuu yun,
te ni sa'a ni ja ni ka kaya ndi tata velu san.
3 Chi masu jin yuchi kani de, te ni ka ni'i de ñunde'i yun,
te ni masu jin nda'a de ni skaku ni'nu ña,
chi jin jaka'nu maa ni vi jin jandakui ni vi jin ja ye'e tajan ni,
chi ni okutoo ni jin de.

4 Maa ni kuu rey san, vi maa ni kuu Dios san.
Sa'a ni ja na vi kundee ndikin tata Jacob.
5 Chi jin maa ni, vi Dios, te vi kundee san nuu ñayiu ka ka'an u'u ña jin san,
te jin sivi ni, te vi kuain ni'nu san ñayiu ka ndakoo siki san.
6 Chi tu kukanu ini san kuji san ni yuchi kani san
ja skaku ni'nu ña jin san.
7 Chi maa ni skaku ni'nu ña nuu nda'a ñayiu ka ka'an u'u ña,
te jiña'a ni ja kanoo nuu ñayiu ka skexiko ña jin san.
8 Te ndi'i ni kiuu vi kokuu teyii san jin ni, vi Dios,
te siun ni vi kondakuanta'u san nuu ni.

9 Su ni skexiko ña ni, te ni sa'a ni ja ni ka kendoo kanoo san,
te tu ja'an ka ni jin soldado ñuu san.
10 Te ni sa'a ni ja ni ka ndakaka yata san nuu ñayiu ka ka'an u'u ña jin san,
te ka su'u ñayiu ka skexiko ña jin san nagua ka neva'a san.
11 Te ni ndasia'a ña ni na kuinio ndikachi ja kua'ankuei ti nuu vi kuu ti,
te ni jatenuu ña ni ne'u sava ka ñuu.
12 Te baratu ni xiko ni ñayiu ñuu ni,
te tu nagua ni ni'i ni ja ni xiko ni jin.

13 Te ni sa'a ni ja ka nani ka ndujin ña ñayiu ka oo yatni jin san,
vi ka jaku ndee ña vi ka sa'a kuasun ña ñayiu ka oo nuu oo san.
14 Te ni sa'a ni ja ka kani ñayiu ñuu na'nu kuentu san,
te ndi'i ñayiu ka skuiko xini nuu ka jini ñai jin san ja ka sa'a kuasun ñai.
15 Te ndi'i ni kiuu tna'a san jakanoo,
te vi sua'a ni ndukua'a san ja kukanoo san,
16 nuu nini san ja ka nani ña vi ka kane'e ña jin san
ja ja'a ñayiu ka ka'an u'u ña jin san
ja ka nduku de ja vi ndaxtenaa ña de jin sein.

17 Te visi ndi'i tnundo'o ya'a ka tna'a san, su tu ka ndunaa ini ña san jin ni,
te ni tu ka jiso kava san tratu ni sa'a ni.
18 Te ni tu ka ndatna'nu ini san,
ni tu ka kujioo san nuu ichi ni.
19 Te visi ni saa, te ni tnaa ña ni ndee kava ve'e nuu ka oo va'u lobo,
te ni chisa'u ña ni jin janee ndeva'a ja na vi kuu san.
20 Axi nuu sua'a te ni ka ndunaa ini ña san jin ni, vi Dios,
te ni ka kane'e san nda'a san nuu inka chu'chi siin ja tu ka jini san ja ka chiñu'u san,
21 te kuni maa ni, vi Dios,
chi jini maa ni ndee nagua ndakani yu'u ini ñayiu jin anui.
22 Su ja ja'a maa ni, te ndi'i ni kiuu ka kuini ja vi ka'ni ña jin san,
chi ka sa'a ña jin san na kuinio ndikachi ja kua'an ti nuu kuu ti.

23 Ndoto ni, vi Jito'o san.
¿Nau ja kixin kixin ni?
Ndakoo ni te ma xndendoo nda'u ña ni nikuii nikani.
24 ¿Nau ja tayu'u nuu ni?
¿Nau ja ndunaa ini ña ni, te ka tna'a ndeva'a san tnundo'o?
25 Te vi ndeva'a ndetnuni ka sa'a ña, na kuinio ñuyaka,
te vi ndee nuu ñu'u ni ka kanduei san.
26 Ndakoo ni te chituu ña ni.
Skaku ni'nu ña ni jin janda'u ndeva'a ini ni, vi Dios.

45

Yaa ka jita nuu tnanda'a rey
Yaa ni ka tee ndikin tata Coré

1 Ndee anu san kana tno'o gua'a ja ka'an san, te jita san nuu rey.
Te yaa san kuu na kuinio yutnu tee in tee ñama tee.

2 Maa ni kuu in tee luu ka na'a ne'u seyii ñayiu, te ka'an ni tno'o vii ndeva'a,
te yun guaa siun ni sa'a vii sa'a va'a ña ia Dios.
3 Te ndachindee ni yuchi kani ni xiin chii ni, chi tee tu yu'u kuu ni,
te yun kuu ja sa'a ja ye'e tajan ni vi oo jayiñu'u nuu ni.
4 Te ja ye'e tajan ni kuu nuu kua'an ni kundee ni ja ja'a tno'o ndaa,
te sa'a ndaa ni ja ja'a ñayiu ka sa'a nda'u ka sa'a kee mai.
Te jin nda'a kua'a ni sa'a ni tniuu ioo ndeva'a.
5 Te vi mamaa anu ñayiu ka ka'an u'u ña jin ni, kiuu yutnu ndugua ni, vi rey,
te junkuei ñayiu ñuu na'nu nuu ja'a ni.
6 Chi nuu tatnuni maa ni, vi rey, oo nikuii nikani, na kuinio nuu tatnuni ia Dios,
te vara ja nee ni xne'e ja ndiso ni tniuu ja tatnuni ndaa ni.
7 Chi kutoo ni ja sa'a ndaa ni, te skexiko ni jakue'e,
te yun guaa ni kaji ña ia Dios, ia kuu Dios maa ni,
te ni joso ña ya texe'en ja kokusii ini ka ni, saa sava ka ñayiu ka oo jin ni.
8 Te ndi'i sa'un ni ja'an xiko asin jin tatna xiko ja kuu suja ugua vi yuku nani áloe vi canela.
Te ndee ini ve'e tniuu ja ni ndukutu jin yuu vii ndeva'a nani marfil,
ka tee yaa nuu ni, ja na kokusii ini ni.

9 Te ne'u ñasi'i ka kuu na'nu ja ka oo jin ni, ka oo sesi'i tee ka kuu rey,
te ichi kua'a ni, nukoo reina ja ni'nu ña sa'un ni ndukutu jin oro vii ndeva'a.

10 Konini tno'o ka'an rin, vi sesi'i, konini gua'a tno'o ka'an rin.
Ndunaa ini ñayiu ñuu ron vi ñayiu ve'e ron,
11 nagua ja na jio'o ña rey jin ron ja luu kaa ron,
te kindei kititi nuu de, chi maa de kuu jito'o ron.
12 Te kikuei sesi'i ñayiu ñuu Tiro jin ja vi skuta'u ñai jin ron,
te vi kakan ñayiu kuika ñuu yun in jandiuxi nuu ron.

13 Te vi ye'e vi tajan sesi'i rey oi ini ve'i,
ni'nui in sa'un ni ndukutu jin yua'a kuu oro.
14 Te ni'nui in sa'un ni kiku vii ndeva'a kua'in nuu oo rey,
te ka ndikin ña sava ka suchi si'i ndutu, ja mavijinsia'a ñai nuu oo maa rey.
15 Te ndi'i kua'ankuei sii ini ndeva'a
ja makiukuei ini ve'e tniuu nuu oo maa rey.

16 Te se'e ni, vi rey, vi kotatnuni nuu tniuu ndi tata velu ni,
te chitniuu ni jin ja na vi kotatnuni ndi'i ñuu.
17 Te sa'a san ja vi siun ni vi kondaka'an ña jin ni,
te nikuii nikani vi kosa'a ka'nu ña ñayiu ñuu jin ni.

46

Dios kuu ia jito jini ña
Yaa ni ka tee ndikin tata Coré

1 Dios kuu ia jito jini ña, vi taa ya jandakuio,
ia chituu ñama ña nuu ka tna'o tnundo'o.
2 Te yun guaa ma vi koyu'o, visi na kisi ñu'u,
te na junkuei yuku ndee ka'a ndute mar.
3 Te visi na kana xeen ndute mar vi na kagua tna'a xeen nuu de,
visi na kisi yuku ja xeen ndeva'a oo de, su ma vi koyu'o.

4 Te oo in yute ja jiña'a jasii ini nuu ñayiu ñuu maa ia Dios,
te ya'a ndute yun nuu ii, nuu oo maa ia ka'nu ndeva'a.
5 Te oo maa ia Dios ma'ñu sagua ñuu yun,
te yituu gua'a ña maa ya,
vi chituu ña ya nuu tuu ndii ja ndaki'in inka kiuu.
6 Ni ka kuvaa ñayiu, vi ni ka kisi nuu ka tatnuni rey;
ni kana jaa ia Dios, te ni naa ñuyiu.
7 Te oo maa Jito'o Dios jion, ia ndakui ndeva'a,
te maa ia tava'a ña jion kuu ia Dios ndi Jacob.

8 Ne'ekuei ni te vi kondia'a ni tniuu ni sa'a Jito'o,
ja siu'u ya ñayiu jin tnundo'o ja tetniuu ya ñuyiu.
9 Chi maa ya sa'a ja tu ka jaxin tna'a ka ñayiu nii guaa ndee ja'a ñuyiu.
Te maa ya ja'nu kuji vi skuechi ya lanza,
vi teñu'u ya carreta ñayiu ka jaxin tna'a.
10 Te kachi ia Dios: “Vi koo titi'i,
te vi ndakuni ja maa rin kuu Dios,
chi kokuu ka'nu rin nuu ñayiu in in ñuu,

vi kokuu ka'nu rin nuu ñayiu ninii ñuyiu”.
11 Te oo maa Jito'o, ia ndakui ndeva'a jion,
te maa ia tava'a ña jion kuu ia Dios ndi Jacob.

47

Dios kuu rey ndi'i ñayiu ñuyiu
Yaa ni ka tee ndikin tata Coré

1 Vi katu nda'a maa ni, ñayiu ndi'i ñuu ja ka oo ñuyiu,
te vi sa'a ka'nu ni ia Dios, te vi kana ni ja ka kusii ini ni.
2 Chi ndi'i ñayiu ka yu'u ni'nu Jito'o, ia oo ndee sukun,
ia kuu rey ka'nu ndeva'a ndi'i ñayiu ñuyiu.
3 Chi ni ja'nu ya ñayiu ñuu, te ni jani ña ya ja vi kotatnunio nui,
te ni sa'a ya ñayiu ñuu na'nu ndee chii ja'o.
4 Te ni kaji ya in nuu taa ya ja vi sa'a jajion,
ja kuu in nuu luu ndeva'a kaa nuu ni oo ndi tata veluo Jacob, tee kutoo ya.

5 Te vi ka kana ñayiu ja ka kusii ini vi ka tiui trompeta
nuu ni ndaa Jito'o nuu mesa ja tatnuni ya.

6 Vi kata ni, vi kata ni yaa nuu ia Dios, vi kata ni.
Vi kata ni yaa nuu ia kuu rey mao.
7 Vi kata ni in yaa ja ka sa'a ka'nu ni ya,
chi ia Dios kuu rey ndi'i ñayiu ñuyiu.

8 Ni junkoo ia Dios nuu mesa ii nuu tatnuni ya.
Te tatnuni ya nuu ndi'i ñayiu ñuyiu.
9 Te ni ka ndututu taka tee ka kuu na'nu nuu ñuyiu
jin ñayiu ñuu maa Dios, ia ni ochiñu'u ndi Abraham.
10 Chi nuu nda'a maa ia Dios oo tniuu ka ndiso ndi'i tee ka tatnuni nii ñuyiu,
te maa ya kuu ia ka'nu ndeva'a.

48

Luu ndeva'a kaa Sión, ñuu maa ia Dios
Yaa ni ka tee ndikin tata Coré

1 Ka'nu kuu Jito'o, te kanuu ja vi sa'a ka'nuo ya
nuu ñuu maa ya nuu oo yuku ii ya.
2 Nase vivii sukun yuku Sión, te jiña'a jasii ini nuu ndi'i ñayiu ñuyiu,
te ichi norte kuu ñuu maa ia ka'nu kuu rey.
3 Te ndee ve'e tniuu maa ia Dios,
xne'e ya ja tava'a gua'a ña ya jin ñayiu.
4 Chi ni ka kututu rey sava ka ñuu,
te tutu kua'ankuei de siki ñuu Jerusalén.
5 Su nuu ni ka jini de ñuu yun, te ni ka sa'u kuii ini de,
te ni ka yu'u de, te ni ka jino yu'u de.
6 Te vi sua'a ka ni'i de ja ka yu'u de,
te vi ka ndakuioo kuiti de ja ka jatu ndeva'a de, na kuinio in ñasi'i ja kaku lulu ña,
7 axi na kuinio tachi ja makana nuu ichi nuu kana nikandii
ja skuechi kueli barco na'nu ñuu Tarsis.

8 Te vi nagua ni ka onini san ja ni ka ndakani,
saa ni ka jini san jin nduchi nuu san nuu ñuu maa Jito'o, ia ndakui ndeva'a,
chi jani yutnu maa ia Dios ñuu Jerusalén ja koo nikuii nikani.

9 Te ka ndaka'an san ja nda'u ndeva'a ini ni, vi Dios,
nuu ka oo san ini veñu'u ni.
10 Te nagua ka'nu kuu ni, vi Dios, saa kenta ja ka sa'a ka'nu ña ndi'i ñayiu ñuyiu,
te jin jaka'nu ni, ja'nde ndaa ni kuechi.
11 Te na vi kokusii ini ñayiu ka oo yuku Sión,
na vi kosii ini ñayiu ka oo ñuu ja tnii Judá,
ja siun sa'a ndaa ni.

12 Vi kiondita maa ni yuku Sión, te vi kionduu ni nii nuu oo,
te vi ka'u ni nasaa torre neva'a,
13 te vi kondia'a guagua'a ni muro ja ndesi ñuu yun vi ve'e tniuu,
nagua ja vi ndakani ni nuu señani ni ja vajikuei nuu kuee ka.
14 Chi ia ni sa'a ndi'i ya'a kuu ia Dios mao, ia oo nikuii nikani,
te kondeka konduu ña maa ya guaa ndee na vi kuo.

49

Ma kuu vi tniuya'uo jin xu'on nuu ia Dios ja skaku ni'nu ña ya
Yaa ni ka tee ndikin tata Coré

1 Vi konini maa ni ñayiu ndi'i ñuu tno'o ya'a.
Vi konini gua'a ndi'i maa ni, ñayiu ñuyiu, tno'o ka'an san.
2 A ka kuu ni ñayiu nda'u axi ñayiu xtila,
a ñayiu kuika axi ñayiu ka kunda'u, ndi'i ni vi konini.
3 Chi ka'an san jin yu'u san tno'o ndichi,
te ka'an san tno'o ja jinkui'nu ini san vi ndakani ini san jin anu san.
4 Te nduku ndee san ja ka'an san tno'o ja'vi,
te vi nini skaxin san arpa, te kaxtno'o san tno'o skintna'a san.

5 ¿Te nau ja koyu'u san nuu kenta kiuu kue'e
vi nuu ka jionduu ña ñayiu ka ka'an u'u ña jin san ja vi sa'a ñai jakue'e?
6 Chi ka kukanu ini ñayiu yun jin jakuika ka neva'i,
vi ka kuu teyii jin kua'a ja ka neva'i.
7 Su tu na in ñayiu kuu skaku ni'nui in ñani in tna'i,
te ni ja tniuya'ui jin xu'in nuu ia Dios ja ndatau ñai.
8 Chi ya'u ndeva'a ndee anu in ñayiu,
te ma kundee xu'un ja ndatau ña,
9 nagua ja kotekui nikuii nikani,
te ma kuni sa'uin ja te'i yiki kuñui.
10 Su ja ka jinio ja inuu ka ji'i ndi'i ni ñayiu.
Chi na ni ka ji'i ñayiu ndichi, te suni saa ni ka ji'i ñayiu vasa vi ñayiu tu jinkui'nu ini,
te ka xndendoi jakuika ka neva'i nda'a inka ñayiu.
11 Te visi ka neva'i ñunde'i nuu ka yoso sivi, su yau ñaña kuu ve'e nuu siun ni vi koi,
te yun ni kokuu ve'e nuu vi koi nikuii nikani.
12 Te visi neva'a kuakua'a ñayiu jakuika,
su ma kotekui nikuii nikani, chi inuu ni ka ji'i jin nagua ka ji'i kiti.

13 Saa ka naa ñayiu ka kukanu ini mai,
te suni saa ka naa ñayiu ka sa'a teyii mai jin tno'o ka ka'in.

14 Te ñayiu yun, chi ka kui na kuinio ndikachi,
te ja ja'ni ña kuu na kuinio in tee jito ña, te jaka ña de ja kua'ankuei nuu yau ñaña.
Su nuu kenta tno'o ne'e, te vi kotatnuni ñayiu ndaa nui,
te nuu vi kui, te vi te'i yiki kuñui, te yau ñaña yun kokuu ve'e nuu vi koi.
15 Su skaku ni'nu ña maa ia Dios jin san nuu nda'a yau ñaña,
te ndakuaka ña maa ya jin san.

16 Te ma sa'u kuii ini ni nuu ja kuu kuika inka ñayiu,
te kaya javii neva'i ve'i.
17 Chi nuu kui, te ni in ja ma kondisoi ki'in jin,
te ni ma ki'in jin javii neva'i nuu yau ñaña.
18 Te visi na kachi jin anui: “Na ta'u na ndetuo ja ni kuu kuikao”, nini ja tekui,
te na vi sa'a ka'nu ña ñayiu ja ni jinkoo va'i,
19 su kentai ja ki'in vi ndanitna'i jin ndi nija'nui,
te ma kuni sa'un kai ja ye'e nui.
20 Te ñayiu ni kuu kuika, chi tu jinkui'nu ini,
te kuu inui jin kiti ja ka ji'i ti.

50

Gua'a ka kuu ja vi soko yaa nuu ia Dios, masu ja vi soko kiti
Yaa ni tee Asaf

1 Ni ka'an Jito'o, ia kuu Dios ndi'i chu'chi,
te ndakana ya ñayiu ka oo ndee nuu jinonta nikandii vi ndee nuu kee,
ja na vi ndututui.
2 Te ye'e ia Dios ndee Sión, ñuu nuu oo ndi'i javii ndeva'a.
3 Kii ya, te ma kasi yu'u ya,
te yoxno'o in ñu'u ja teñu'u ndi'i,
te xiin xiin ya kuun xeen sau tachi vi ye'e te kani tajan.
4 Te kana ña ia Dios jin andivi vi ñuyiu
ja na vi kokuu testiu nuu sandaa ya kuechi ñayiu ñuu ya.
5 “Roon ja ka kuu ron ñayiu maa rin, vi ndututu nuu oo rin,
ja ka kuu ron ñayiu ni ka sa'a in tratu jin rin nuu ni ka teñu'u ron kiti nuu rin”.
6 Te ndee andivi ka kana, ja Dios kuu ia ndaa,
chi ia ja'nde ndaa kuechi kuu ya.

7 “Vi konini ron, ñayiu Israel, ja ka kuu ron ñayiu ñuu rin,
chi ka'an kuechi rin siki ron.
Maa rin kuu Dios, maa rin kuu ia Dios ron.
8 Ma kuxeen rin nuu ron ja ja'a kiti ka soko ron, ni kiti ja ka teñu'u ron,
chi siun ni ka soko ron ti nuu rin.
9 Su ma kakan rin chikeru ron, ni chivatu ja ñu'u nuu korra ron,
10 chi kiti maa rin ka kuu ndi'i kiti yuku vi ndi'i kiti tata.
11 Jini rin ndi'i kiti ndagua ja ka oo ti yuku,
vi kiti maa rin ka kuu ndi'i kiti ka jichi ka kanda nuu ñunde'i.
12 Te nuu ja kokin rin, te ma kakan rin nuu ron,

chi kuenta maa rin kuu ñuyiu vi ndi'i ja oo nui.
13 ¿Te a ka ka'an ron ja jaa ru'un kuñu isndiki axi ji'i rin niñi chivatu?
14 Te yun guaa vi soko in yaa ja ka ndakuanta'u ron nuu rin ja kuu rin ia Dios ron,
te vi skunkuu tno'o ni ka kee yu'u ron nuu rin ja oo rin ndee sukun.
15 Vi ndakakune'e ña jin rin kiuu ja ka tna'a ron tno'o suchi ini,
te skaku ni'nu ña rin, te vi kochiñu'u ña ron jin rin.”

16 Su jiña'a ia Dios nuu tee kue'e:
“Tu na tniuu ron ja kondaka'an ron tno'o kaxtno'o rin,
axi tratu ja ni sa'a rin jin ñayiu.
17 Chi skexiko ña ron nuu ndakanu ichi ndaa ña rin,
te chiyata ron tno'o ka'an rin.
18 Te nuu jini ron in kui'na, te ka nitna'a ron jin ja ka su'u ron,
vi ka nitna'a ron jin tee ka skindee ñasi'i de, ja ka jika jin ron.
19 Te nino'o ni tno'o kue'e ka'an ron jin yu'u ron,
te yaa ron, chi oo tua'a ja xnda'u ña jin ñayiu.
20 Te junkoo ron, te ka'an kue'e ron siki ñani ron,
te vi ndee siki ñani maa ron ja ni kaku ji'in ron, kane'e ron.
21 Ndi'i ya'a ni sa'a ron, su tu ka'an sa'un ni rin,
te ¿a ndakani ini ron ja nani sa'a ron te sa'a rin?
Su kuxeen rin nuu ron, te vi jin nuu ron, te ka'an kuechi rin siki ron.

22 ’Te roon ja ni ka ndunaa ini ron ia Dios ron,
vi jinkui'nu gua'a ini ron tno'o ya'a.
Kana saa kakuiko ña rin, te skuechi kueli ña rin,
te tu na in skaku ña jin ron.
23 Na in soko yaa ja ndakuanta'ui nuu rin, te sa'a ka'nu ñai jin rin.
Te na in nukuiin ndaa ja jikai nuu ichi rin, te skaku ni'nu rin jin.”

51

Vi ndatna'u inio nuu yika kuechio

Yaa ni tee David nuu ni xtuu ña Natán, tee ni ndakani tno'o ia Dios, ja ni chitna'a David jin Betsabé

1 Kunda'u ini ña ni, vi Dios, nagua kutoo ni ñayiu,
chi ia nda'u ndeva'a ini kuu maa ni,
te kindee ni jakue'e sa'a san.
2 Ndakate ña ni in kiuu in kiuu ka nuu ndi'i jakue'e sa'a san,
te kindee ni yika kuechi san.

3 Chi ndakuni san jakue'e sa'a san,
te tu kuu ja ndunaa ini san yika kuechi san.
4 Nuu maa ni, ni sa'a san yika kuechi, maintno'o ni nuu maa ni.
Te ni sa'a san jakue'e nuu ni, yun guaa sa'a ndaa maa ni nuu ka'an ni nuu san,
te vatuka ka sa'a ni nuu sandaa ni kuechi san.
5 Chi jandaa ja ñayiu kue'e kuu san ndee nuu ni kaku san,
te vi ja tavi kuechi san ndee chii si'i san.
6 Te jandaa ja kutoo ni ñayiu oo tno'o ndaa ini anui,
te yun guaa ndee ini anu san kaxtno'o ni tno'o ndichi nuu san.

7 Ndasavii ña ni jin nda'a tnu hisopo, te na nduvii san.
Ndakate ña ni, te na nduyaa ka san saa ti iñu nuu kuun.
8 Ndataa ni tno'o sii ini, te na ndusii ini tuku san,
visi ndee yiki kaji san ni kusuchi ini jin tnundo'o ni tetniuu ni siki san.
9 Ma kondia'a ni yika kuechi san,
te kindee ni ndi'i jakue'e sa'a san.

10 Ndataa ni in anu vii nuu san, vi Dios.
Ndasajaa ña ni ja na kokuu san in ñayiu ndaa nuu ni.
11 Ma xtajioo ña ni jin san nuu oo ni,
te ni ma kindee ni espíritu ni ja oo jin san.
12 Ndataa ni tno'o sii ini, ja skaku ni'nu ña ni,
te kinda'a tnuu ña ni ja na kuantno'o gua'a san nuu ni.

13 Saa te saa kaxtno'o san ichi maa ni nuu ñayiu ka sa'a jakue'e,
te na vi kiunduu ñayiu ka sa'a yika kuechi yun nuu maa ni.
14 Skaku ña ni ja ma ka'ni ka san ndiyi, vi Dios,
chi maa ni kuu ia skaku ni'nu ña jin san,
te na kata san yaa ja ia sandaa kuu maa ni.

15 Kune ni yu'u san, vi Jito'o san,
te na kata san yaa ja sa'a ka'nu ña san.
16 Chi tu junkuaan ini ni ja soko san nuu ni,
te ni kiti ja teñu'u san nuu ni,
chi kuu taa san nuu siun, su masu yun junkuaan ini ni.
17 Chi ja junkuaan ini ni ja vi soko nuu ni kuu ja vi kusuchi ini ñayiu jin jakue'e ka sa'i.
Chi ma skexiko maa ni, vi Dios, in ñayiu ja vi kukueli ja ndatna'u ini.

18 Sa'a ni javii java'a jin ñuu Sión,
chi ia nda'u ini kuu maa ni,
te ndasa'a ni muro ja ndesi ñuu ya'a ja kuu Jerusalén.
19 Yun te saa junkuaan ini ni ja vi soko ndaa san nuu ni,
kiti vi ndi'i ja ka soko san vi ja ka teñu'u ndi'i san nuu ni.
Yun te saa vi soko san chikeru nuu altar ni.

52

Xnaa ña ia Dios jin ñayiu kue'e

Yaa ni tee David nuu ni xtuu ña Doeg, tee ñuu Edom, nuu ni kaxtno'o de ja ve'e Ahimelec oo David

1 Maa ni ja ndakani ini ni ja kuu ni in tee ka'nu ndeva'a,
¿nau ja sa'a teyii ni jin jakue'e sa'a ni?
Te siun ni kunda'u ini ña ia Dios.
2 Te ndakani ini ni jin yaa ni ja sa'a ni jakue'e,
chi yaa ni kuu na kuinio in yuchi xeen ja xnda'u ñayiu.
3 Chi kutoo ka ni ja sa'a ni jakue'e, masu java'a,
vi kutoo ni ja ka'an ni tno'o tno'o, masu ja ka'an ndaa ni.
4 Maa ni kuu ja xnda'u ñayiu,
chi kutoo ni ja ka'an ni tno'o ne'e ja sa'a kue'e ña jin ñayiu.

5 Yun kuu ja xnaa ña ia Dios jin ni, in jichi ni.

Kakuiko ña ya, te kene'e nda'a ña ya jin ni nuu ve'e ni,
te kindee ya ja jichi ja kanda ni nuu ñuyiu.
6 Te nuu vi kuni ñayiu ndaa, te vi yu'u ni'nui ia Dios,
su vi kuaku ndee ñai jin ni ja kuu ni ñayiu kue'e, te vi kachi:
7 "Vi kondia'a ni ñayiu yun, ja tu ni ndukui ia Dios ja koto ja kuni ña ya,
chi saa sua'a ni kukanu ini jin kua'a jakuika neva'i,
te ni sa'a yutnui mai nuu jakue'e sa'i yun".

8 Su sein, chi kuu san na kuinio in tnu olivo ja oo kuikuii tnu ini ve'e ia Dios,
chi siun ni kukanu ini san ia Dios ja nikuii nikani kunda'u ini ña ya.
9 Te siun ni kosa'a ka'nu ña san jin ni, vi Dios, jin ja sa'a ni,
te kondetu ka'nu ña san jin ni nuu ka ndututu ñayiu maa ni, chi ia gua'a kuu ni.

53

Ka sa'a ñayiu jakue'e
Yaa ni tee David

1 Kachi ñayiu vasa jin anui: "Tu na Dios oo".
Chi ndi'i ka kuu ñayiu kue'e ndeva'a,
te ka sa'i jakue'e vi tniuu tne'e ndeva'a,
te tu na in ñayiu sa'a java'a.

2 Te ndee andivi jito nuu ia Dios nuu ka oo se'e ñayiu ñuyiu,
nagua ja kondia'a ya a oo na in ñayiu jinkui'nu ini ja ndanduku ñai jin ya.
3 Su ndi'i ñayiu ni ka kujioo nuu ichi ia Dios, te jane'e jayichi ni ka sa'i,
te tu na in ñayiu sa'a java'a, tu ni invaa in tno'i.

4 "Te tu ka jini ñayiu yun, chi ndi'i ka sa'a jakue'e,
te ka tanda'u ka takei ñayiu ñuu rin, na kuinio nuu ka jai xtaa,
te tu ka ndakakune'e ñai jin rin", kachi ia Dios.
5 Te yun vi sua'a ka kanta sukuin ja ka yu'i, nuu tu nagua kuu sa'un ja vi koyu'i,
chi ni jatenuu ia Dios yiki ndiyi ja ni ka ondakoo siki ni,
te vi kuña'a ni jakanoo nui, chi ni skexiko ña ia Dios jin.

6 Ndee ja ñu'u ka maa ia Dios, te ndee Sión na tetniuu ya ia skaku ni'nu ña jin ñayiu Israel.
Te nuu sa'a maa ia Dios ja vi ndajiokuiin ñayiu ñuu ya ja ndekuei nuu ni ka ojinokuechi,
saa te vi kusii ini ndikin tata Jacob, ja ka kui ñayiu Israel.

54

Vi ndakuatuo nuu ia Dios ja na chindee chituu ña ya
Yaa ni tee David nuu ni ka xtuu ña ñayiu ñuu Zif jin de

1 Skaku ni'nu ña ni jin san, vi Dios, chi ia gua'a kuu ni.
Kuiin ni'nu kuiin sagua ni ja ja'a san jin jaka'nu ni.
2 Konini ni tno'o ka'an san nuu ndakuatu san nuu ni, vi Dios.
Konini ni joo tno'o ka'an san jin yu'u san.
3 Chi ni ka ndakoo tee inka ñuu siki san,
te ka nduku tee inu yachi ndeva'a ini ja vi ka'ni ña de jin san,

te tu ka ndi'ni de ja oo ni, vi Dios.

4 Su maa Dios kuu ia chindee chituu ña jin san,
chi maa Jito'o sa'a ja teku ka san.
5 Te maa ya sa'a ja nanakau jakue'e ka sa'a ña tee ka ka'an u'u ña jin san
siki maa de.

Xnaa ni de, vi Jito'o san, chi ia ndaa kuu ni.
6 Te soko maa san kiti nuu ni, te sa'a ka'nu ña san jin ni, vi Jito'o san,
chi ia gua'a kuu ni.
7 Chi ni skaku ni'nu ña ni nuu ndi'i tno'o suchi ini ja tna'a san,
te ni jini san jin nuu san ja ni xnaa ni tee ni ka oka'an u'u ña jin san, vi
Dios.

55

Vi ndakuatuo nuu ia Dios nuu ka sondikin ña jion
Yaa ni tee David

1 Konini ni tno'o ka'an san nuu ndakuatu san nuu ni, vi Dios,
te ma sia'a ni tno'o ja jikanta'u san nuu ni.
2 Konini ni joo tno'o ka'an san, te sa'a ni nagua jikan san,
chi kana san nuu ndakuatu san nuu ni.
Te vi tu ni'i ini ka san nagua sa'a san,
3 ja ja'a ja ka chindetu ña ñayiu ka ka'an u'u ña jin san.
Te ndeva'a ndetnuni ni ka sa'a ña ñayiu kue'e,
chi ni ka xtavi ñai in jakue'e jin san, te vi ja ka kiti ini ndeva'i,
te ka sondikin ñai jin san.

4 Te vi sua'a kanta anu san ja yu'u ndeva'a ndetnuni san
ja vi ka'ni ña jin san.
5 Te vi sua'a ni'i san ja yu'u san,
chi ni kenta in ja ioo ndeva'a ndetnuni oo jin san.
6 Te ni kachi san: “Nuu sua'a te nukoo ndijion na kuinio in sata,
te ndaguao ki'on guaa ndee nuu ni'o in nuu ndatatuo.
7 Te jandaa ndija ja kunu yu'o, te ki'in jikao,
te koo nuu tu na ñayiu ka oo.
8 Te nduku ndeo ja kunu jikao ja skakuo mao nuu yi'i xeen tachi
vi nuu kuun xeen ndeva'a sau”, ni kachi san.

9 Su xnaa ni jin ñayiu yun, vi Jito'o san.
Skunu nuu ini ni jin, chi ndimaa ni ja ka jaxin tna'i kuu ja jini san,
te ka nee u'u tna'i nuu ñuu.
10 Te nduu vi ñuu ka jiondui muro ja ndesi ñuu ya'a,
te ini ñuu ya'a oo kua'a jakue'e vi jane'e jayichi.
11 Chi ini ñuu ya'a oo kua'a jakue'e, te ndeva'a ndetnuni ka sa'a tna'a
ñayiu,
vi ka xnda'u tna'i nuu ichi.

12 Chi nuu ja in tee ka'an u'u ña kuu tee nani ña jin san, te kuandee ni ini
san,
axi in tee skexiko ña kuu tee ndakoo siki san, te tayu'u nuu san nuu siun.
13 Su ña'a, chi saa maa ni kuu, maa ni ja ka ndeka tna'a gua'o,
maa ni ja kuu ni in tna'a kuikin san, te in ni ka jikao.

14 Te luu ndeva'a ni ka ondatno'o,
te in ni ka ojikao ne'u ñayiu kua'a yun, nuu ni oja'ankueio ve'e maa ia Dios.

15 Te vi sanaa ni, te na vi kuu tee ka ka'an u'u ña jin san,
te vi na junkuei teku de ñuu ji'i, chi oo chitu ña jakue'e jin de.
16 Su ja maa san, chi kana san nuu ia Dios,
te skaku ni'nu ña Jito'o jin san.
17 Te tno'o ne'e vi sau nduu vi tno'o jakuaa ndakuatu san nuu ia Dios,
vi kana nda'u san nuu ya, te nini ya tno'o ka'an san.
18 Te ndatau ña ya nuu ka jaxin tna'a san,
te skaku ni'nu ña ya jin san, visi kuakua'a ñayiu ka ndakoo siki san.
19 Te konini Dios, ia tatnuni nikuii nikani, tno'o ja jikanta'u san,
te tetniuu ya tnundo'o vi tna'a ñayiu yun,
chi tu ka xndendoi jakue'e ka sa'i, te ni tu ka yu'u ni'nui ia Dios.

20 Chi ni ndakoo tee kue'e yun siki tee ka oo mani jin de,
te tu ni skunkuu de tno'o ni kee yu'u de ja vi kondeka tna'a gua'a de.
21 Te ka'an vita ndeva'a de na kuinio xe'en,
su anu de, chi nino'o ni ja kaxin tna'a de ndakani ini de.
Ka'an vita de na kuinio tee xe'en,
su tno'o ka'an de kuu na kuinio yuchi kani ja ni kana nuu ñii ñu'u.

22 Vi xndendoo ni ja ka ndi'ni ndeva'a ni nuu nda'a Jito'o,
te maa ya, guaa kituu gua'a ña ja vi koo yutnu ni,
te ma kuandetu ya ja siun ni kotuu ñayiu ndaa ndee nuu ñu'u.
23 Su maa ni, vi Dios, chi sa'a ni ja junkuei ñayiu ka ja'ni ndiyi vi ñayiu ka xnda'u inka ñayiu nuu yau ñaña ja vi nai,
te ma kentakuei ni sagua ñui ja vi kotekui.
Su sein, chi kukanu ini ña san jin ni, vi Jito'o san.

56

Vi kukanu inio ia Dios
Yaa ni tee David nuu ni ka kakuiko ña ñayiu filisteo jin de

1 Kunda'u ini ña ni jin san, vi Dios, chi ka oo ñayiu ka sondikin ña jin san,
te ndi'i ni ore ka ndakoi siki san, te ndeva'a ndetnuni ka sa'a ñai.
2 Ndi'i ni kiuu ka sondikin ña tee ka ka'an u'u ña jin san,
chi kua'a ñayiu inu teyii ndeva'a ka ndakoo siki san.

3 Su kiuu ja yu'u san,
te kukanu ini ña san jin ni, vi Dios.
4 Te kukanu ini san ia Dios, te sa'a ka'nu san tno'o ya.
Kukanu ini san ia Dios, te tu yu'u san,
chi tu nagua kuu sa'a ña in ñayiu jin san.

5 Te siun ni ka kagua de tno'o ka'an san,
te ka ndakani ini de ja vi sa'a ña de ndi'i jakue'e jin san.
6 Te ka ndututu de, te ka neni yu'u ña de,
te ka jito guagua'a ña de na ndenu jika san,
te ka ndetu de naxa kuu ja vi ka'ni ña de jin san.

7 Ma skaku ni jin de nuu jakue'e ka sa'a de yun, vi Dios.

Xnaa ni ñayiu sava ka ñuu yun jin ja kiti ini ndeva'a ni.
8 Chi ja ni ka'u maa ni na kusaa jichi jino yu'u san,
te ni tnaa va'a ni tenuu san nuu in tindo'o ni,
te yun kuu ja yoso nuu liuru ni.
9 Te vi kunu ñayiu ka ka'an u'u ña jin san kiuu ja kana san nuu ia Dios ja chituu ña ya,
chi jini san ja oo ya yituu ña ya jin san.
10 Te kukanu ini san ia Dios, te sa'a ka'nu san tno'o ya.
Kukanu ini san Jito'o, te sa'a ka'nu san tno'o ya.
11 Te kukanu ini san ia Dios, te tu yu'u san,
chi tu nagua kuu sa'a ña in ñayiu jin san.

12 Skunkuu san tno'o ni kee yu'u san nuu ni, vi Dios,
te soko san in yaa ja ndakuanta'u san nuu ni.
13 Chi ni skaku ni'nu ña ni jin san ja tu ni ji'i san,
te ni skaku ña ni ja tu ni kanakau san nuu nda'a ñayiu yun,
nagua ja kaka san nuu ichi ni, vi Dios, nuu ye'e ni'nu ja ka jika ñayiu ka teku.

57

Vi ndakuatuo nuu ia Dios ja skaku ni'nu ña ya
Yaa ni tee David nuu ni ka sondikin ña Saúl jin de te ni tayu'u nuu de in kava ve'e

1 Kunda'u ini ña ni jin san, vi Dios. Kunda'u ini ña ni, chi kukanu ini ña san jin ni,
te nduku san ja koo va'a san chii ndijin ni, guaa ndee na ya'a tnundo'o tna'a san.

2 Te kana san nuu Dios, ia oo ndee sukun yun,
nuu ia ja ka'an nda'u ka'an kee ña jin san.
3 Te ndee andivi chituu ña ya jin san, te skaku ni'nu ña ya,
chi skunu ya tee ka sondikin ña jin san.
Te tetniuu ya janda'u ini ya vi tno'o ndaa ya.
4 Te oo san ne'u ñayiu ka kuu na kuinio ndika'a
vi kixin san ne'u tee xeen ja ka koko de ñayiu.
Te no'o de ka kuu na kuinio yutnu ndugua,
te yaa de kuu na kuinio yuchi kani xeen xeen.

5 Ka'nu ndeva'a kuu maa ni ndee ichi siki andivi, vi Dios.
Te jaye'e tajan ni na kenta ninii nuu ñuyiu.

6 Ni ka sa'a tua'a tee ka ka'an u'u ña jin san
ja vi skanakau ña de nuu ichi jika san,
te vi ja ni ja'nde ja ni kuu ini san ja ma kaku san,
su maa de ni ka nanakau nuu yau ni ka jate de yun.

7 Oo yutnu anu san ja kata san yaa nuu ni, vi Dios,
te kata san jin ndi'i san jin anu san yaa nuu ni.
8 Ndoto, vi anu. Ndoto ron ja kuu ron xtnuu kaxin ja oo uxi tuchi, vi arpa,
te ne'e ndeva'a na vi ndakoo.
9 Te sa'a ka'nu ña san jin ni, ne'u ñayiu ñuu ni, vi Jito'o,
vi kata san yaa nuu ni ne'u ñayiu ninii ñuyiu.

10 Chi ka'nu ndeva'a kuu janda'u ini ni, ja vi kenta ndee andivi,
te kenta tno'o ndaa ni ndee nuu viko.
11 Chi ka'nu ndeva'a kuu maa ni ndee ichi siki andivi, vi Dios,
te jaye'e tajan ni kenta ninii ñuyiu.

58

Tetniuu ia Dios tnundo'o siki ñayiu kue'e
Yaa ni tee David

1 Te maa ni ja ka netniuu ni, ¿a ka ka'an ndaa ni?
¿A ka sa'a ndaa ndija ni ja ja'a ñayiu ñuyiu?
2 Ña'a, chi saa sua'a jakue'e ka ndakani ini anu ni ja vi sa'a ni,
te saa sua'a ka june ni ichi ja vi ndeva'a ndetnuni ka satna'a ñayiu ñuyiu.
3 Ñayiu kue'e, chi vi ndee chii si'i ni ka ndoñu'i nuu jakue'e,
te ñayiu tno'o, chi vi ndee nuu ni ka kakui, ni ka kujioi nuu ia Dios.
4 Te inu xeen ndeva'i na kuinio texeen koo,
te ka kui na kuinio in koo xeen ndeva'a ja sa'a so'o ti, chi jasi ti so'o ti,
5 nagua ja ma konini ti yaa ja tiuu lamu ti nuu ti,
te vini tee ja tiuu ñama ndeva'a yaa, tu nini ti.

6 Ta'u ni no'o ñayiu xeen yun, vi Dios.
Ta'u ni no'o yoso ñayiu ka kuu na kuinio ndika'a yun.
7 Te na vi naa de na kuinio ndute ja jati nuu ñu'u,
te na vi tna'nu yutnu ndugua de nuu ka nduku de ja vi tiuu de ñayiu.
8 Te na vi naa de na kuinio kiti ñu'u nuu yiki ja ndute maa ti nuu teyu'u ti,
axi na kuinio in lulu ja ni nui, te tu ni tnuu tu ni ye'e nui.
9 Te vini ma vi kuni, te ñama vi kai na kuinio tnu iñu,
te xnaa ña ia Dios jin ja kiti ini ya na kuinio yuku kuii, nuu kuun xeen sau tachi.

10 Te vi kusii ini ñayiu ndaa nuu vi kuni ja ndaxtenaa ña ia Dios jin ñayiu kue'e,
te vi kuchi si'in jin niñi ñayiu kue'e yun.
11 Yun te vi kachi ñayiu: “Jandaa ndija ja ka ndani'i ya'u ñayiu ndaa.
Jandaa ndija ja oo in Dios ja sa'a ndaa ndaa ya jin ñayiu ñuyiu.”

59

Vi ndakuatuo ja na skaku ni'nu ña ia Dios nuu nda'a ñayiu ka ka'an u'u ña
Yaa ni tee David nuu ni ka nduku ja vi ka'ni ña jin de

1 Skaku ni'nu ña ni nuu nda'a ñayiu ka ka'an u'u ña jin san, vi Dios.
Skaku ña ni nuu nda'a ñayiu ka ndakoo siki san.
2 Skaku ni'nu ña ni nuu nda'a ñayiu ka sa'a jakue'e,
vi skaku ña ni nuu nda'a ñayiu ka ja'ni ndiyi.
3 Chi ka neni yu'u ña tee inu ndakui jin san ja vi ka'ni ña de,
te ka ndakoo de siki san, su tu na yika kuechi san, ni tu na jakue'e sa'a san, vi Jito'o san.
4 Te visi tu na in jakue'e sa'a san, su ka nuu ka ne'e ini de ka ndakoo de siki san.

Ndakoo ni, te ne'e ni chituu ña ni, te kuni ni ja sia'a kaa ja ndo'o san.

5 Chi maa ni, vi Jito'o, kuu ni ia Dios ndakui ndeva'a.
Maa ni kuu Dios ñayiu Israel.
Ndakoo ni te tetniuu ni tnundo'o siki ñayiu ndi'i ñuu,
te ma kunda'u ini ni ndi'i ñayiu ka sa'a jakue'e ja ka ndakoo yu'u siki inka ñayiu.

6 Te ka ndajiokuiin ñayiu kue'e yun tno'o jakuaa,
te ka kañu xein na kuinio ti'ina, te ka jiondui nii ñuu.
7 Te vi sua'a ka jaa ti'iñu yu'i, te ka ka'in tno'o xeen ndeva'a,
te ka kachi: "Tu na in nini tno'o ka ka'on".
8 Su maa ni, vi Jito'o, chi kuaku ndee ni jin,
te sa'a kuasun ni ñayiu ndi'i ñuu yun.
9 Chi maa ni kuu ia ndakui, te kondetu ka'nu ña san jin ni,
chi maa ni kuu ia Dios ja in ni'nu in sagua ni ja ja'a san.
10 Te maa ni kuu ia Dios ja kunda'u ini ña ni jin san, te koxno'o ni nuu san,
nagua ja sa'a ni ja kuni san ja vi skunaa ñayiu ka ka'an u'u ña jin san.
11 Ma ka'ni ni jin, nagua ja ma vi ndunaa ini ñayiu ñuu san ja ia ka'nu kuu ni.
Te jin jaka'nu maa ni, te katenuu ni jin.
Te nune'e ni jin ja na vi sa'a nda'ui mai, vi Jito'o san,
chi maa ni jito jini ña jin san.
12 Chi jin ndi'i tno'o ka ka'in ka sa'i yika kuechi.
Te na vi tna'a mai tnundo'o ja inu teyii vi ja ka xtau tnia'i ñayiu vi ja ka ka'an tno'i.
13 Te xnaa ni jin ja kiti ini ni.
Xnaa ni jin, te ma vi koo kai,
nagua ja ndi'i ñayiu ninii ndee ja'a ñuyiu
na vi kuni ja maa ia Dios tatnuni nuu ndikin tata Jacob.

14 Chi ka ndajiokuiin ñayiu kue'e tno'o jakuaa,
te ka kañu xein na kuinio ti'ina, te ka jiondui nii ñuu.
15 Te ka jika nui ka ndukui ja vi kai,
te nuu tu ka ni'i kua'i, te vi sua'a ka kañu xein.

16 Su sein, chi kata san yaa nuu ni, vi Dios,
te ndee tno'o ne'e kata sii ini san nuu ni ja sa'a ka'nu ña san.
Chi nda'u ndeva'a ini ni, te ni tava'a ña ni,
vi ni jito ni jini ña ni kiuu ni tna'a san tno'o suchi ini.
17 Te kata san yaa nuu ni, vi Dios, chi maa ni taa jandakui san, te jito jini ña ni,
chi maa ni kuu ia Dios ja kunda'u ini ña ni jin san.

60

Vi ndakuatuo nuu ia Dios ja na chituu ña ya
Yaa ni tee David nuu ni ka jaxin tna'a de jin ñayiu inka ñuu

1 Nuu ni kiti ini ni nuu san, vi Dios, te ni skexiko ña ni, vi ni skana ichi ña ni,
su ndajiokuiin ni nuu ka oo san, te chituu ña ni.
2 Ni sa'a ni ja ni tnaa ñu'u, te ni ka ndata.
Ndasa'a ni nuu ni ka ndugua, chi kua'an kuei.

3 Te ni sa'a ni ja ni ka tna'a ndeva'a san tnundo'o ja ka kuu san ñayiu ñuu ni,
te ni sko'o ña ni vinu ja ni skuiko ini ña.
4 Su ni jiña'a ni in seña nuu ñayiu ka yu'u ni'nu ña jin ni, vi Dios,
nagua ja na vi kakui nuu nda'a ñayiu ka tiuu ña yutnu ndugua jin,
5 nagua ja na vi kaku ni'nu ñayiu kutoo maa ni.
Konini ni joo tno'o ka ka'an san, te skaku ni'nu ña ni jin jaka'nu ni.

6 Te ni kachi ia Dios ndee ve'e ii nuu oo ya:
"Kusii ini rin ja ni kundee rin, te ka'nde rin ñu'u Siquem
vi chikua'a rin chiko'i Sucot ja kuña'a rin vi koo ñayiu ñuu rin.
7 Chi kuenta maa rin kuu ñuu Galaad vi ñuu nuu ka oo ndikin tata Manasés,
te ndikin tata Efraín ka kuu na kuinio ixini kaa ja ñu'u xini rin,
te ndikin tata Judá ka kuu na kuinio yutnu nee rin ja tatnuni rin.
8 Te ñuu Moab kuu na kuinio in tija'an nuu ñu'u ndute ja nda'a rin,
te siki ñuu Edom skunta rin ndijan rin,
te kana sii ini rin ja ni kundee rin siki ñayiu filisteo."

9 Su ni kachi san: "¿Na in kondeka ña jion ja ki'on nuu oo ñuu ja yikorra gua'a yun?
¿Vi na in kondeka ña jion ki'on ja kentao guaa ndee ñuu Edom?"
10 Tu na inka, chi maintno'o ni maa ni, vi Dios, guaa junsia'a ña ni,
maa ni, ja ni skexiko ña ni jin san,
te tu ka ja'an ni jin soldado san ja chituu ni de.
11 Chituu ña ni ja na vi kundee san siki ñayiu ka ka'an u'u ña jin san,
chi tu nagua jiniu'u ja vi chituu ña ñayiu ñuyiu jin san.
12 Chi chituu ña maa ia Dios, te vi sa'o tniuu na'nu,
te kuain ni'nu maa ya ñayiu ka ka'an u'u ña jion.

61

Vi kukanu inio ia Dios ja na koto na kuni ña ya
Yaa ni tee David

1 Konini ni joo tno'o ja kana nda'u san nuu ni, vi Dios,
te tanuu ni joo tno'o ja ndakuatu san.
2 Te ndee ja'a ñuyiu kana nda'u san nuu ni, chi ja ni kuita sa'un anu san.
Te kondeka ña ni na ki'in san ndee siki in kava sukun ka saa maa san nuu na kaku ni'nu san.
3 Chi maa ni kuu ia tava'a ña,
te maa ni kuu in si'in ndee ja skaku ni'nu ña ni nuu nda'a ñayiu ka ka'an u'u ña jin san.
4 Te ka'an san ja siun ni koo san ve'e ii ni,
te kisa'u gua'a san chii ndijin ni.
5 Chi ni onini ni tno'o ni kee yu'u san,
te ni taa ni in nuu vi sa'a jajin san jin ñayiu ka yu'u ni'nu ña jin ni.

6 Kuña'a ni kuakua'a kuia ja na koteku rey,
te na koteku de kua'a ndeva'a ndetnuni kuia.
7 Te siun ni na koo de nuu maa ni, ja kotatnuni de nuu ñayiu.
Te jin janda'u ini ni vi ja siun ni skunkuu ni, na koto na kuni ña jin de.
8 Saa te siun ni kokata san yaa nuu ni ja sa'a ka'nu ña san,
te skunkuu san tno'o ni kee yu'u san nuu ni in kiuu in kiuu.

62

Maintno'o ia Dios kuu ia tava'a ña
Yaa ni tee David

1 Maintno'o nuu ia Dios ni'i san ja ndatatu anu san,
chi nuu maa ya vaji ja skaku ni'nu ña jin san.
2 Maintno'o maa ya kuu kava ka'nu vi ia skaku ni'nu ña.
Te maa ya tava'a ña, te ma kanakau sa'un san.
3 ¿Nasaa ka kiuu vi kondakoo ndi'i ni siki invaa sein
ja ka nduku ni ja vi kuun ndeyuu ña ni ja kuu san,
na kuinio in yika ve'e ja ni jindita xiin,
axi na kuinio in korra ja vi ja yatni ja ndonso?
4 Te maintno'o ni ka ndakani ini ni ja vi xtajioo ña ni,
ja ma kokuu ka'nu ka san,
te inu too ni ja ka ka'an ni tno'o tno'o.
Te ka sa'a ni ja ka ka'an vii ka ka'an va'a ni jin san,
su anu ni, chi ka xtau tnia'a ña ni.

5 Te maintno'o nuu ia Dios ni'i san ja ndatatu anu san,
chi maintno'o nuu maa ya vaji ja ndetu ka'nu san.
6 Maintno'o maa ya kuu kava ka'nu vi ia skaku ni'nu ña.
Te maa ya tava'a ña, te ma kanakau sa'un san.
7 Te nuu maa ia Dios vaji ja skaku ni'nu ña jin san, vi ja yiñu'u,
te maa Dios kuu kava ka'nu ja taa jandakui san vi tava'a ña ya.

8 Te maa ni ja ka kuu ni ñayiu ñuo, siun ni vi kukanu ini ni ia Dios.
Vi ndakuatu ni nuu ya, te vi ka'an ni jin ya, chi tava'a ña ya jion.

9 Tu nagua ka jiniu'u ñayiu ka kunda'u, te ni ñayiu kuika, chi nino'o ni ja xnda'u ña kuu,
te nuu ja na kata kua'o jin ndi in ndi in nuu chikua'o, te tu inu vee sa'uin.
10 Ma vi kukanu ini ni ñayiu inu xeen, te ni ma vi kokuu teyii ni jin ja ka su'u ni.
Te visi na vi kuu kuika ni, su ma vi kukanu ini ni jin ja ka neva'a ni yun.

11 Chi in jichi ni ka'an ia Dios, te uu jichi ni onini san tno'o ya'a:
Ja nuu maa ia Dios oo jaka'nu ya.
12 Te maa ni, chi nda'u ndeva'a ini ni, vi Jito'o,
te tniuya'u ni nuu in in ñayiu na kuu na kuu nagua ni ka sa'i.

63

Maa ni kuu ia Dios san
Yaa ni tee David nuu ni oo de nuu ñu'u te'a Judá

1 Dios maa san kuu ni, vi Dios, te ndee nuu inka matuu ndanduku ña san jin ni,
chi yichi anu san, te ndioo ndeva'a ini san ja koo san jin ni,
chi kuu san na kuinio ñu'u yichi ja kua'an makasun, nuu tu na ndute oo.
2 Te kuini san ja kondia'a san jaka'nu ni vi jaye'e tajan ni,
nagua ni ondia'a ña san jin ni nuu ve'e ii ni.
3 Chi gua'a ka kuu ja kunda'u ini ña ni, masu ja teku san,
te yun kuu ja kata san yaa nuu ni ja sa'a ka'nu ña san.
4 Te kosa'a ka'nu ña san jin ni ndi'i ni kiuu ja teku san,

te kane'e san nda'a san nuu ni nuu ndakuatu san.
5 Saa te ndenuu ini san, na kuinio in ñayiu jaa sii ini ndeva'a in ndei asin,
te sii ini ndeva'a kata san nuu ni ja sa'a ka'nu ña san.
6 Te nuu katuu san nuu jito san, te ndaka'an ña san jin ni,
te nuu kuu sagua ñuu, te ndakani ini san jin ni.
7 Te ndee chii ndijin ni kata sii ini san,
chi maa ni chituu ña jin san.
8 Chi oo ndi'i san jin anu san nuu nda'a ni,
te jin nda'a kua'a ni tnii gua'a ña ni.

9 Su ñayiu ni ka nduku ja vi ka'ni ña jin san,
chi ki'inkuei ndee nuu kunu ka chii ñu'u chii nde'i.
10 Chi jin yuchi kani vi ka'ni ña jin,
te vi kaa ña va'u lobo jin.
11 Su rey, chi kokusii ini de ja oo de jin ia Dios,
te ndi'i ñayiu ja ka ndakakune'e ia Dios vi katai yaa nuu ya ja ka sa'a ka'nui ya.
Su ñayiu inu tno'o, chi vi ndesi yu'i.

64

Vi kakaon nuu ia Dios ja na koto ña ya
Yaa ni tee David

1 Konini ni joo tno'o ka'an kuechi san nuu ni, vi Dios,
te koto ña ni jin san, chi ka skoto ioo ña ñayiu ka ka'an u'u ña jin san.
2 Tayu'u ña ni jin san nuu nda'a ñayiu kue'e ja ka ndatno'o yu'i ja vi ndakoi siki san,
vi tava'a ña ni nuu nda'a ñayiu ka sa'a jakue'e ja ka ndakoo vai siki san.
3 Chi ka ndasa'a xein yai na kuinio yuchi kani,
te ka ka'in tno'o xeen ndeva'a na kuinio yutnu ndugua.
4 Te ka neni yu'u ñai, te ndee yun, te ka tiuu ñai jin ñayiu tu na kuechi,
te vi sanaa ni, te ka tiuu ñai, te tu ka yu'i.
5 Te ka ska'an tna'i ja vi sa'i jakue'e,
te ka ndatno'i naxa vi sa'i ja tno'o yu'u vi skanakaui ñayiu,
te ka kachi: ¿Na in jini nagua ka sa'o?
6 Te ñayiu ka ndakani ini ja vi sa'i jakue'e, chi ka skua'a guagua'i nagua vi sa'i,
te tu na in jini nagua ka ndakani ini in in ñayiu jin anui.

7 Su tiuu ña ia Dios jin yutnu ndugua ya,
te vi sanaa ni, te xtuji ña ya.
8 Te vi nanakau mai nuu tno'o ka ka'in,
te ndi'i ñayiu vi kuaku ndee ña jin nuu vi kuni ja siun ka ndo'i.
9 Yun te ndi'i ñayiu vi koyu'u ni'nu ia Dios,
te vi ndakani tniuu na'nu sa'a ya, te vi junkui'nu ini tniuu sa'a ya.
10 Te vi kokusii ini ñayiu ndaa nuu Jito'o,
te vi kokukanu ini ñai jin ya,
te vi sa'a ka'nu ña ñayiu ndaa jin ya.

65

Kua'a javii java'a sa'a ia Dios te na vi chiñu'o ya
Yaa ni tee David

1 Ndee Sión ka sa'a ka'nu ña san jin ni, vi Dios,
te nuu maa ni vi skunkuu san tno'o ni ka kee yu'u san.
2 Chi nini maa ni tno'o ka ka'an san nuu ka ndakuatu san,
te nuu maa ni vajikuei ndi'i ñayiu ñuyiu.
3 Te nuu kundee jakue'e ja skuita ña jin san, te jakuei san nuu ni,
te maa ni, chi jaka'nu ini ni yika kuechi ka sa'a san.
4 Na ta'u na ndetu ñayiu ni kaji maa ni vi jaka ni jin ja vi koo yatni nuu oo ni,
nagua ja na vi koi nuu ve'e ii ni.
Saa te vi koneva'a san ndi'i jagua'a vi javii oo nuu veñu'u ni.

5 Maa ni, vi Dios, kuu ia skaku ni'nu ña, chi nini ni tno'o ka ndakuatu san nuu ni,
te sa'a ni tniuu vii ndeva'a ja sa'a ndaa ni.
Te ndi'i ñayiu ñuyiu ka kukanu ini ña jin ni,
te suni ndi'i ñayiu ka oo ndee jika ka yu'u ndute mar ka kukanu ini ña.
6 Te ni jani yutnu maa ni yuku na'nu jin jaka'nu ni,
chi ia ndakui kuu ni.
7 Te maa ni junkani ja ka kañu xeen ndute mar vi ja jiso ndeva'a kagua tna'a nuu de,
vi ja ka sa'a ni'i ka sa'a ioo ñayiu ndi'i ñuu.
8 Te yun kuu ja ka yu'u ñayiu ka oo ninii ñuyiu tniuu vii tniuu va'a sa'a ni,
te sa'a maa ni ja ka kana ñayiu ka oo ichi nuu jinonta nikandii vi ichi nuu makee ja ka kusii ini.

9 Te jito maa ni ñunde'i, te skuun ni sau ja joso ni,
te sa'a ni ja vii ndeva'a kuva'a.
Te ñu'u chitu ndute yute maa ni, vi Dios, te sa'a tua'a ni ñunde'i,
nagua ja vi kua'nu vii triu.
10 Te joso gua'a ni ja vi ndee kiundo'o ndute nuu yukun vi skuechi ni ti'vi,
vi skuun ni sau ja nduu vita ñunde'i, vi sa'a vii sa'a va'a ni ja kee nuu ñunde'i yun.
11 Te sa'a vii sa'a va'a ni in in kuia,
te ndee nuu viko, skuun vii ndeva'a ni sau.
12 Te vi ndee vivii kuii ka oo ite nuu ñu'u te'a,
te vi ndee sii ini sii ini ka oo tinduu.
13 Te vi ninii nuu yoso ka ñu'u chitu ndikachi,
te ninii chiko'i kaa triu,
te ndi'i ka jita vi ka kana ja ka kusii ini.

66

Yaa ja ndakuanta'u nuu ia Dios

1 Ndi'i maa ni, ñayiu ñuyiu, vi kata ni nuu ia Dios ja ka kusii ini ni.
2 Vi kata ni yaa, ja na koo jayiñu'u nuu ya.
Vi kata ni yaa vii nuu ya, chi ia ka'nu ndeva'a kuu ya.
3 Te vi kuña'a ni nuu ya: “Nase vivii na'nu tniuu sa'a ni, vi Dios,
te jin jaka'nu ndeva'a maa ni, te vi ndee ñayiu ka ka'an u'u ña ka ja'nu jiti nuu ni.
4 Te ndi'i ñayiu ñuyiu ka chiñu'u ña jin ni, te ka jitai yaa nuu ni.
Ka jitai ja ka ndakakune'e ñai jin ni.”

5 Ne'ekuei ni te vi kondia'a ni tniuu na'nu sa'a ia Dios,
vi tniuu vii ndeva'a sa'a ya ja chituu ña ya jin ñayiu.
6 Chi ni ja'nde ya ndute mar, te ni nduu ñu'u yichi,
te ni ka jika ja'a ñayiu ñuu ya, ni ka ya'a nuu yute yun,
te yun kuu ja na vi kokusii inio nuu ya.
7 Chi siun ni tatnuni maa ia Dios nuu ñuyiu jin jaka'nu ya,
te ndia'a gua'a ya ñayiu ka oo ndi'i ñuu,
nagua ja ma vi ndakoo ñayiu tu ka jantno'o yun siki ya.

8 Te maa ni, ñayiu ndi'i ñuu, vi sa'a ka'nu ni ia Dios,
te na kenta yaa ka jita ni ja ka sa'a ka'nu ni ya ja na vi konini ñayiu.
9 Chi maa ya kuu ia jito jini ña jion ja ka tekuo,
te tu ni jandetu ya ja vi kachi ja'o te junkueio.
10 Chi ni jito tnuni ña maa ni, vi Dios, te ni ndasavii ña ni,
nagua ka ndasavii kaa kuu plata.
11 Chi ni jandetu ni ja ni ka junkau san nuu nda'a ñayiu kue'e,
te ni skuiso ña ni in ja vee ndeva'a ja kuu nino'o tnundo'o.
12 Te ni jandetu ni ja nani kuu ñayiu ni ka jain ni'nu ña jin san,
te ni ka ya'a san nuu tnundo'o vijin ndeva'a, ja kuu na kuinio nuu ndute vi nuu ñu'u,
su sandi'i te ni ndatau ña ni yun, te ka ndatatu nuu san.

13 Te kiuu san veñu'u ni, te teñu'u san kiti ja soko san nuu ni,
te skunkuu san tno'o ni kee yu'u san,
14 tno'o ja ni kee yu'u san nuu ni, nuu ni tna'a san tno'o suchi ini.
15 Te soko san kiti inu ndatnu ka ja teñu'u san ti nuu ni.
Soko san isndiki yii vi chivatu jin ñua'a karneru ja kuu in xiko asin nuu ni.

16 Ne'ekuei ndi'i ni ja ka yu'u ni'nu ni ia Dios, te vi konini ni.
Na ndakani san naxa ni sa'a ya jin san.
17 Ni kana nda'u san nuu ya vi ni sa'a ka'nu san ya.
18 Te nuu ja ni ndakani kue'e ini san,
te ma konini Jito'o san tno'o ni jikanta'u san nuu ya.
19 Su ni onini ya, te ni sa'a ya nagua ni jikan san
nuu ni ndakuatu san nuu ya.
20 Te ka'nu kuu ia Dios ja tu ni skexiko ya tno'o ni ndakuatu san nuu ya,
te ni xne'e ya ja kunda'u ini ña ya jin san.

67

Ndi'i ñayiu ñuu na vi sa'a ka'nui ia Dios

1 Kunda'u ini ña ni jin in in san, vi Dios,
te sa'a ña ni javii java'a,
vi ka'an nda'u ka'an kee ña ni,
2 nagua ja na vi kuni ndi'i ñayiu ichi ni,
te na vi kuni ñayiu ndi'i ñuu ja skaku ni'nu ni jin.
3 Te na vi sa'a ka'nu ña ñayiu jin ni, vi Dios.
Te ñayiu ndi'i ñuu na vi sa'a ka'nu ña jin ni.

4 Na vi kokuu sii ini ñayiu nii ñuu,
te na vi kata vi kanai nuu ni,

chi maa ni tatnuni ndaa nuu ñayiu,
te maa ni jito jini ñayiu ñuyiu.
5 Te na vi sa'a ka'nu ña ñayiu jin ni, vi Dios.
Te ñayiu ndi'i ñuu na vi sa'a ka'nu ña jin ni.

6 Te vii ndeva'a na kuva'a nuu ñunde'i,
chi maa ni, vi Dios, ja kuu ni ia Dios maa san, sa'a ña ni javii java'a.
7 Sa'a vii sa'a va'a ña ni,
te ndi'i ñayiu nii ñuyiu
na vi koyu'u ni'nu ña jin ni, vi Dios.

68

Vi katao yaa nuu ia Dios chi ni kundee ya
Yaa ni tee David

1 Na ndakoo ia Dios, te na katenuu ya ñayiu ka ka'an u'u ña jin ya,
te na vi kunu yu'u ñayiu ka skexiko ña jin ya ki'inkuei.
2 Te na vi nai nagua naa ñua'a nuu yi'i tachi,
te na vi ndutei nagua ndute ñuma nuu ñu'u.
Saa na vi naa ñayiu kue'e nuu ia Dios.
3 Su ñayiu ndaa, chi vi kokusii ini nuu ia Dios,
te vi kantai ja ka kusii ini ndeva'i.

4 Vi kata ni nuu ia Dios, vi kata ni yaa ja ka ndakakune'e ni sivi ya,
vi sa'a ka'nu ni ia yoxnee ndee siki viko,
vi kokusii ini ni nuu ya, chi maa ya nani Yavé.

5 Te Dios, ia oo ve'e ii ya, kuu tata suchi kueli ka kuu la'u,
vi ia ka'an ni'nu ja ja'a ñasi'i ni ka ji'i yii.
6 Maa ia Dios jiña'a in ve'e nuu ka oo ñayiu ja vi koi jin in ñayiu oo maintno'o ni,
te kene'e ya ñayiu ka ndesi vekaa, te chituu ña ya ja vi kee va'i.
Su ñayiu ka ndakoo siki ya, chi vi koi nuu ñu'u yichi.

7 Nuu ni kee ni, vi Dios, ja ni oyoxno'o ni nuu ñayiu ñuu ni,
nuu ni ka ojika ni jin nuu ñu'u te'a,
8 te ni tnaa nuu ñu'u, te suni ni kuun sau ndee andivi nuu ndia'a maa ni, vi Dios,
te ni tnaa yuku Sinaí yun nuu ni, ja kuu maa ni ia Dios ñayiu Israel.
9 Te ni sa'a ni ja ni kuun gua'a sau, vi Dios,
nagua ja nuku'un ndee ini ñu'u ni ja ni kuu ava.
10 Te nuu ñu'u yun ni ka junkoo ñayiu ñuu ni,
chi ia nda'u ndeva'a ini kuu ni, te ni sava'a ni nuu vi koo ñayiu ka kunda'u.

11 Te maa Jito'o ni jiña'a tno'o,
te kua'a ndeva'a ñasi'i ni ka xtutenuu ña tno'o va'a ya.
12 Ni ka jino yu'u rey vi soldado de,
te ñasi'i ja ni ka kendoo ve'e yun ni ka ndaka'nde ña
ja ni ka kindee nuu ñayiu ka nee u'u tna'a jin ña.
13 Te roon ja ni ka tayu'u nuu ron ne'u nuu ka yi'i lelu,
te suni vi ni'i ron in jagua'a na kuinio ndijin sata ja ni ndukutu jin kaa kuu plata

te kuaan kuaan tnoo ti ja ni ndukutu jin oro.
14 Te nuu ni jatenuu ña ia Dios ndakui ndeva'a jin rey,
kuu na kuinio ja kuun ti'iñu nuu yuku Salmón.

15 Yuku maa ia Dios kuu yuku Basán,
yuku inu sukun ka kuu yuku Basán.
16 Te roon yuku inu sukun yun,
¿nau ja ka kukuasun ini ron nuu yuku ni jinkuaan ini maa ia Dios ja koo ya?
Te jandaa ndija ja yun koo Jito'o nikuii nikani.

17 Te kua'a ndeva'a ndetnuni carreta ja jaxin tna'a neva'a ia Dios,
te ni kii Jito'o jin carreta yun ndee yuku Sinaí nagua ja ndiuu ya ve'e ii ya.
18 Te ni ndaa ni ndee sukun ka, vi Dios,
te kua'an ni jin ja ni ju'ni ni ja xiin siki ni kundee ni,
te ni janta'u ni ja ka soko ñayiu nuu ni,
te suni ndee ñayiu ka ndakoo siki ni, ni ka soko nuu ni,
nagua ja koo ni ne'u nuu ka oi, vi Jito'o san.

19 Te vi sa'a ka'nu ni Jito'o, chi in kiuu in kiuu jiso ya tnundo'o ka tna'o,
te maa ya kuu ia Dios ja skaku ni'nu ña ya jion.
20 Te maa ya kuu ia Dios mao, ia skaku ni'nu ña,
te maa Jito'o kuu ia ndatau ña ja ma vi kuo.

21 Te jandaa ndija ja kaxin yuu maa ia Dios yiki xini ñayiu ka ka'an u'u ña jin ya,
chi xtuji ya yiki xini ñayiu ka sa'a yika kuechi.
22 Te jiña'a Jito'o nuu ñayiu ñuu ya: “Ndee Basán ndajione'e ña rin ja no'okuei ron ñuu ron,
te ndee kaka'a ndute mar, te ndajione'e ña rin ja vi ndajiokuiin ron,
23 nagua ja vi ndukua'a si'in ron ja vi kuchi niñi ñayiu ka ka'an u'u ña jin ron,
te vi yundee ti'ina ron ja suni vi ndakuni ndee ti joo”.

24 Te vi kuni ñayiu ichi jika ni kua'an ni, vi Dios,
te ichi nuu ndajiokuiin ni, vi chiñu'u ña ñayiu jin ni, vi Dios san vi rey san,
ja ndiuu ni ini ve'e ii ni.
25 Te ichi nuu, kua'ankuei ñayiu ka jita, te ichi yata kua'ankuei ñayiu ka tee yaa,
te ma'ñu kua'ankuei suchi si'i kuechi ka skaxin pandero.
26 Vi sa'a ka'nu ni ia Dios nuu ka ndututu ni,
vi sa'a ka'nu ni Jito'o, maa ni ja ka kuu ni ndikin tata Israel.
27 Te yun ka oo ñayiu ka kuu ndikin tata lule Benjamín, ja ka ndeka ña jin ñayiu kua'a yun,
vi tee ka tatnuni ja ka kuu ndikin tata Judá, kua'ankuei de jin ñayiu ka kuu tatatno'o de,
vi tee ka tatnuni ja ka kuu ndikin tata Zabulón, vi tee ka tatnuni ja ka kuu ndikin tata Neftalí,
ka ndikin ña kua'ankuei.

28 Xne'e ni jaka'nu ni, vi Dios,

ndasa'a yutnu ni nagua ni sa'a ni nuu ni chituu ña ni jin san.
29 Te ja ja'a veñu'u ni ja oo Jerusalén,
te kikuei rey jin ja vi soko de nuu ni.
30 Tetniuu ni tnundo'o siki ñayiu ka jaxin tna'a ja ka kuu na kuinio kiti xeen ka oo ne'u yuku ja ni nana yu'u ndute,
vi ka kuu na kuinio isndiki xeen ja ka oo ne'u ñayiu sava ka ñuu ja ka kuu na kuinio chikeru.
Sa'a ni ja na vi kindei vi kititi ndi'i ñayiu yun nuu ni, te na kikuei jin kaa kuu plata ja vi sokoi nuu ni.
Te katenuu ni ñayiu ñuu ka junkuaan ini ja vi kaxin tna'a, na ki'inkuei.
31 Te ndee Egipto kikuei tee ka jinokuechi nuu rey,
te kikuei ñayiu ñuu Etiopía jin ja vi sokoi nuu ni.

32 Maa ni ja ka kuu ni ñayiu ñuu nuu ka tatnuni rey,
vi kata ni nuu ia Dios, vi kata ni yaa nuu Jito'o.
33 Chi maa ya kuu ia yoxnee ndee siki andivi, andivi ja oo ndee ja nana'a.
Te vi konini ni, chi vi jiso kuiti ka'an ya na kuinio tajan, chi ndakui ndeva'a ka'an ya.
34 Vi ndakuni ni jaka'nu ia Dios, chi ye'e tajan ya ninii nuu ka oo ñayiu Israel,
te jaka'nu ya oo ndee andivi.
35 Chi ka'nu ndeva'a kuu ni, vi Dios, ndee ve'e ii nuu oo ni,
te maa ni kuu ia Dios ñayiu Israel ja jiña'a ni jaka'nu vi jandakui nuu ñayiu ñuu ni.

Ka'nu kuu ia Dios.

69

Ndatau ña ni nuu tnundo'o, vi Dios
Yaa ni tee David

1 Skaku ni'nu ña ni jin san, vi Dios,
chi na kuinio ja ni jinonta ndute guaa ndee sukun san.
2 Te makee san nuu ndo'yo kunu ya'a, te tu na ndenu chituu san si'in san,
chi ni kunjino san ndee ka'a ndute, te ni jiso ña teñu'u jin san.
3 Te ja ni kuita san ja kana san nuu ni, te ja ni kukaya sukun san ja kana kana san,
te ja mavikuita nduchi nuu san ja ndetu ndeva'a ña san ja chituu ña ni jin san, vi Dios.
4 Te ni ka kaya kua'a ka ñayiu ka skexiko ña jin san, saa ixi xini san,
te inu ndakui ka ñayiu ka ka'an u'u ña jin san ja ka kuini ja vi xnaa ñai,
visi masu nagua sa'a san, te ka xtavi kuechi ñai ja ni su'u san,
su ¿nagua ndatniuya'u san, te masu nagua su'u san?
5 Ja jini maa ni, vi Dios, nagua tu jiniu'u ja sa'a san,
te ma kuu tayu'u san yika kuechi san nuu ni.
6 Te ma vi kendoo kanoo ñayiu ka kukanu ini ña jin ni ja ja'a sein, vi Jito'o, ia ndakui ndeva'a,
te ma kuandetu ni ja vi kendoo kue'e ñayiu ka ndanduku ña jin ni, ja kuu ni ia Dios ñayiu Israel.
7 Chi ja ja'a maa ni, te kundee ini san ja ka nani ña ñayiu jin san,
vi tna'a san jakanoo.
8 Te na kuinio ja ñayiu inka ñuu kuu san nuu ñani san,
na kuinio ja tu ka jini ña ñani ni kaku ji'in san.

9 Chi vi sua'a kai anu san ja ndi'ni ndeva'a san ja ja'a ve'e ni,
chi ja ni ka nani ña ñayiu ka kane'e ña jin ni, kuu na kuinio ja ka ka'in siki maa san.
10 Te nuu nda'i san vi ondite san ja kusuchi ini san,
te ka sa'a kuasun ña ñayiu jin san.
11 Te nuu kekui'nu san sa'un ndayi,
te ka kani ñayiu kuentu san.
12 Te ñayiu ka junkoo ye'e nuu ndiukuei ñayiu ñuu ka ka'an kue'e siki san,
te ka jita yaa ña ñayiu ka jini jin ndixi jin san.

13 Su sein, chi ndakuatu san nuu ni, vi Jito'o san, mamaa kiuu ja chituu ña ni jin san.
Te jin janda'u ndeva'a ini maa ni, vi Dios, te konini ni tno'o jikanta'u san nuu ni,
te ja ia skunkuu ndaa kuu ni, te skaku ni'nu ña ni.
14 Ndatau ña ni nuu nde'i ya'a, te ma kuandetu ni ja sa'u san.
Skaku ni'nu ña ni nuu nda'a ñayiu ka ka'an u'u ña jin san,
vi nuu ñu'u kunu ndute ja kuu tnundo'o ja tna'a san.
15 Te ma kuandetu ni ja tneni san nuu teñu'u,
te ni ma kuandetu ni ja sa'u san ka'a ndute,
te ni ma kee san nuu poso, te ndandesi yu'u siki san.

16 Konini ni tno'o ka'an san, vi Jito'o san, chi va'a ndeva'a ini ni vi nda'u ini ni.
Te ndajiokuiin ni nuu oo san, te chituu ña ni, chi kunda'u ndeva'a ini ña ni jin san.
17 Te ma kuu jika ni nuu oo san ja kuu san tee jinokuechi nuu ni,
te ñama konini ni tno'o ka'an san, chi tna'a ndeva'a san tnundo'o.
18 Ne'e ni nuu oo san, te ndatau ña ni.
Skaku ni'nu ña ni nuu nda'a ñayiu ka ka'an u'u ña jin san.
19 Chi ja jini maa ni ja ka kane'e ña jin san,
vi ka taa kanoo ña jin san vi ka sa'a ne'e ka sa'a yichi ña.
Te ja jini maa ni na ñayiu ka kuu ñayiu ka ka'an u'u ña jin san.
20 Te jin ja ka kane'e ña jin san ni ka xtuji anu san, te kusuchi ndeva'a ini san,
te ni ondetu san na in kunda'u ini ña jin san, su tu na in ni kunda'u ini ña,
te ni nduku san na in ndataa tno'o sii ini, su tu na in ni ni'i san.
21 Te ni ka tnaa kagua kiti nuu ndei ja kaa san,
te nuu yichi san, te ni ka taa vinagre ja ko'o san.

22 Te viko kueli ja ka sa'i, na nduu in ja skanakau ña jin mai,
te ja kekuei va'a jin, na nduu in nuu vi nanakau mai.
23 Te na vi ndesi nduchi nui nagua ja ma vi kondia'a kai,
te na vi koni'i vi kondeyui nikuii nikani.
24 Tetniuu ni tnundo'o jin ja kiti ini ni siki ñayiu yun,
te na kenta ja kiti ini ndeva'a ni na jinki'in ña jin.
25 Te na kendoo nda'u ve'i,
te tu ka na ñayiu vi koo nuu ve'e sa'uin.
26 Chi ni ka sondikin ña ñayiu jin tee ni xtuji ni,
te ka jaku ndee ñai ja jatu ndeva'a tee ni xtuji ni yun.
27 Te ndatetniuu ni jakue'e siki ñayiu ka sa'a jakue'e yun,

te ma kuandetu ni ja kiukuei ja vi koi nuu ka oo ñayiu ndaa ni.
28 Xnaa ni sivi ñayiu kue'e yun nuu liuru nuu ka yoso ñayiu ka teku,
te ma vi koyoso sivi jin sivi ñayiu ndaa.

29 Su sein nda'u ja kusuchi ini san vi jatu san.
Ndone'e sukun ña ni, vi Dios, te skaku ni'nu ña ni.

30 Te kata san yaa ja sa'a ka'nu san sivi ia Dios,
te sa'a ka'nu san ya jin yaa ja ndakuanta'u san nuu ya.
31 Te junkuaan ka ini Jito'o yaa ja soko san nuu ya,
masu ja soko san in mansu axi in chikeru jin ndiki ti vi tnii ti.
32 Te nuu vi kuni ñayiu ka kusuchi ini, te vi kusii ini.
Te vi nuku'un ndee ini ñayiu ka ndanduku ia Dios.
33 Chi nini Jito'o tno'o ka jikanta'u ñayiu ka kunda'u,
te tu skexiko ya ñayiu maa ya ja ka ndesi vekaa.

34 Roon ja ka oo ron andivi vi nuu ñu'u vi nuu ndute mar,
ndi'i ron ja ka jichi ka kanda ron ja ka oo ron nii nuu, vi sa'a ka'nu Jito'o.
35 Chi skaku ni'nu ia Dios ñayiu Sión, te ndasa'a ya ndi'i ñuu ja tnii Judá,
te yun vi koo ñayiu ñuu ya, te vi sa'a jajin ñuu yun.
36 Te vi sa'a jajin ndikin tata tee ka jinokuechi nuu ya,
te yun vi koo ñayiu ka kutoo ia Dios.

70

Vi ndakuatuo nuu ia Dios ja na chindee chituu ña ya
Yaa ni tee David

1 Tanunda'a ni ne'e ni, vi Dios, te ndatau ña ni nuu tnundo'o.
Ne'e ñama ni, te chituu ña ni jin san, vi Jito'o san.
2 Sa'a ni ja na vi kendoo kanoo maa ñayiu ka nduku ja vi ka'ni ña jin san,
vi na vi kunu nuu ini mai,
te na vi ndajiokuiin kanoo mai, chi ka ndukui ja vi sa'a ñai jakue'e jin san.
3 Te na vi ndakaka yata maa ñayiu ka jaku ndee ña jin san,
ja ka ndukanoi.
4 Su ndi'i ñayiu ka ndanduku ña jin ni, na vi kokusii ini ndeva'i nuu ni.
Te ñayiu ka kutoo ja skaku ni'nu ni jin, siun ni na vi koka'in:
“Ka'nu kuu ia Dios”.

5 Su sein, chi kunda'u san vi kusuchi ini san.
Ne'e ñama ni, vi Dios,
chi maa ni kuu ia chituu ña vi ia ndatau ña nuu tnundo'o.
Ne'e ni te ma kokukuee ni, vi Jito'o san.

71

Ndakuatu in tee nija'nu nuu ia Dios

1 Nuu maa ni, vi Jito'o, nduku san ja tava'a ña ni,
te ma xndendoo sa'un ña ni ja kendoo kanoo san.
2 Maa ni kuu ia Dios ndaa, te chituu ña ni vi ndatau ña ni nuu tnundo'o.
Konini ni joo tno'o ka'an san, te skaku ni'nu ña ni.
3 Te kokuu maa ni na kuinio in kava, te siun ni kojaa san nuu ni ja tava'a
ña ni jin san,

chi ni tatnuni ni ja kaku ni'nu san, chi maa ni kuu kava san vi ia ndakui
san.
4 Skaku ña ni nuu nda'a ñayiu kue'e, vi Dios,
vi nuu nda'a ñayiu ka sa'a jakue'e ndeva'a vi ñayiu ni'i ini.
5 Chi ndetu ka'nu ña san jin maa ni, vi Jito'o san,
te ndee kuechi san kukanu ini ña san jin ni.
6 Te maa ni kuu ia xteku ña jin san guaa ndee nuu ni ñu'u san chii si'i san.
Te maa ni ni sa'a ja ni kaku san, te siun ni kosa'a ka'nu ña san.

7 Te kua'a ñayiu ka sa'u kuii ini ka ndia'a ñai jin san,
su maa ni kuu ia ndakui ja tava'a ña jin san.
8 Te na ku'un chitu yaa yu'u san,
te ndi'i ni kiuu na kokata san ja ia ka'nu ndeva'a kuu ni.
9 Te ma skexiko ña ni kiuu ja kuu nija'nu san,
te ma xndendoo ña ni nuu ma koo ndakui ka san.
10 Chi ka ndatno'o tna'a tee ka ka'an u'u ña jin san ja vi ndakoo de siki
san,
te ka ska'an tna'a ñayiu ka kuini ja vi ka'ni ña jin san.
11 Te ka kachi: “Ni xndendoo ña ia Dios jin de, te vi sondikin ni de,
te vi kakuiko ni de, chi tu na in skaku ni'nu ña jin de”, ka kachi.

12 Ma kuu jika ni nuu oo san, vi Dios.
Ne'e ñama ni, vi Dios, te chituu ña ni jin san.
13 Te na vi kendoo kanoo tee ka ka'an ja vi ka'ni ña jin san, vi na vi naa
de.
Te ñayiu ka nduku ja vi sa'a ñai jakue'e, na vi kendoo kanoi, vi na vi kunu
nuu ini.

14 Su sein, chi siun ni kondetu ka'nu ña san,
te in kiuu in kiuu ka, kosa'a ka'nu ña san jin ni.
15 Te ndi'i ni kiuu koka'an san ja sa'a ndaa ni,
vi ni skaku ni'nu ña ni, visi ma kenta san ja jinkui'nu ini san.
16 Te ndakani san tniuu na'nu ja sa'a ni, vi Jito'o san,
te kondaska'an san ñayiu tniuu ndaa ja sa'a ni, chi maintno'o maa ni guaa
sa'a ni.

17 Te ndee nuu lule san ni kaxtno'o ni nuu san, vi Dios,
te ndee kiuu vitna ndakani ni san tniuu na'nu ja sa'a ni.
18 Te ma xndendoo ña ni jin san, vi Dios,
visi ja ni kuu nija'nu san vi ja ni kuvixi sa'un san,
guaa ndee na ndakani san jaka'nu ni nuu ñayiu kuechi ka,
vi nuu ñayiu vi koo nuu kuee ka ja ia ndakui ndeva'a kuu ni.
19 Te tniuu ndaa ja sa'a ni kenta ndee andivi,
te sa'a ni tniuu na'nu ndeva'a, vi Dios,
te tu na in kuu sa'a nagua sa'a maa ni.
20 Te visi ni sa'a ni ja ni kii kua'a jakue'e siki san, vi ni tna'a san tno'o
suchi ini,
su ndaxteku ña ni, te ndatau ña ni ndee nuu kunu chii ñu'u.
21 Te ndataa ni kua'a jayiñu'u nuu san,
vi ndataa ni tno'o sii ini.

22 Te sa'a ka'nu ña san jin ni, vi Dios, chi tee san yaa jin arpa,

te kata san ja ia ndaa kuu ni, vi kata san yaa jin xtnuu kaxin, chi ia ii ñayiu Israel kuu ni.
23 Te kokusii ini san ja kata san nuu ni,
vi suni kokusii ini ndi'i san jin anu san, chi ni skaku ni'nu ña ni.
24 Te ndi'i ni kiuu koka'an san ja sa'a ndaa ni,
chi ka kendoo kanoo ñayiu ka nduku ja vi sa'a ñai ja kue'e jin san,
vi ni ka jinonuu ini.

72

Na koo in rey ndaa ja kotatnuni de
Yaa ja kua'an nuu rey Salomón

1 Kuña'a ni tno'o ndichi nuu rey ja na kuni de ka'nde ndaa de kuechi nagua sa'a maa ni, vi Dios,
te kaxtno'o ni nuu seyii rey ja na sa'a ndaa de.
2 Te na tatnuni ndaa de nuu ñayiu ñuu ni,
vi sa'a ndaa de ja ja'a ñayiu ka tna'a tno'o suchi ini.
3 Te na vi kuña'a yuku vi tinduu javii java'a ja na vi koo va'a ñayiu ñuu ni.
4 Te sa'a ndaa rey ja ja'a ñayiu ka kusuchi ini nuu ñuu,
vi skaku ni'nu de se'e ñayiu ka kunda'u,
te tetniuu de tnundo'o siki ñayiu ka tatnuni xeen.
5 Te siun ni na vi koyu'u ni'nu ña ñayiu jin ni, vi Dios,
nini ye'e nikandii vi yoo andivi.
6 Te rey yun kokuu na kuinio sau ja kuun siki yuku ja ni te'nde
axi na kuinio yuyu ja joso nuu ñunde'i.
7 Te kosa'a ndaa de tiempu ja kotatnuni de, te vi koo mani ñayiu,
te vi koo vii vi koo va'i, guaa ndee nuu ma ye'e ka yoo andivi.
8 Te kenta de kotatnuni de guaa ndee nuu jinkituu ndute mar
jin guaa ndee inka nuu jinkituu ndute mar.
Keja'a guaa ndee yute Éufrates te kenta guaa ndee ja'a ñuyiu.
9 Te na vi kindei vi kititi ñayiu ka ka'an u'u ña jin de ja ka oo nuu ñu'u te'a,
te na vi kindei ñayiu yun guaa ndee nuu ñuyaka.
10 Te rey ka oo Tarsis vi ñayiu ka oo yu'u ndute mar kikuei jin ja vi skuta'u ñai jin de.
Te rey ka oo ñuu Sabá vi ñuu Seba kikuei de ja vi kuña'a de xu'un impuestu nuu de.
11 Te ndi'i tee ka kuu rey vi kindei vi kititi nuu de.
Te ndi'i ñayiu ndi'i ñuu na'nu vi kunukuechi nuu de.
12 Chi skaku ni'nu tee kuu rey yun ñayiu ka kunda'u ja ka jikanta'u nuu de,
vi ñayiu nda'u kusuchi ini ja tu na in chituu ña jin.
13 Te kunda'u ini de ñayiu ka kunda'u vi ñayiu tu nagua ka neva'a sa'un,
te skaku ni'nu de ñayiu ka kunda'u ja ma vi kui.
14 Te skaku ni'nu ña de nuu nda'a ñayiu ka sa'a ndeva'a ndetnuni ña
vi nuu nda'a ñayiu inu xeen ndeva'a,
chi ya'u ndeva'a ndee ja ka teku ñayiu ka kuu nda'u yun nuu de.

15 Te na koteku rey nikuii nikani, te na vi kuña'a oro oo ñuu Sabá nuu de,
te siun ni na vi kondakuatuo nuu ia Dios ja ja'a de,
te ndi'i ni kiuu na kosa'a vii kosa'a va'a ña ia Dios jin de.

16 Te na koo kua'a triu nuu ñuu de, te na kava kua'a triu nuu yuku,
te na vi kokanda yoko triu na kuinio yutnu ka oo Líbano,
te na vi kaya kua'a ñayiu vi koo ñuu de na kuinio yuku ja nana kua'a nuu ñunde'i.
17 Te nikuii nikani koo sivi rey yun, te siun ni vi kosa'a ka'nu ña jin de nini ye'e ka nikandii.
Te ndi'i ñayiu ñuyiu vi koo vii vi koo va'a jin ma'ñu sagua de, te ndi'i ñayiu vi ka'an nuu de:
"Na ta'u na ndetu ni".

18 Ka'nu kuu Jito'o Dios, ia Dios ñayiu Israel,
chi maintno'o maa ya sa'a tniuu vii ndeva'a.
19 Te ka'nu kuu sivi ya, chi siun ni ye'e tajan ya,
te ninii nuu ñuyiu ye'e tajan ya.
Saa na kokuu vi saa na kokuu.

20 Ya'a jindi'i tno'o ndakuatu David, seyii Isaí.

LIURU KUU UNI

73

Salmos 73—89

Ka'an nda'u ña ia Dios jin ñayiu ndaa
Yaa ni tee Asaf

1 Jandaa ndija ja ia va'a ini kuu Dios jin ñayiu Israel,
vi va'a ini ya jin ñayiu ka oo vii ini anui.
2 Su sein, chi joo ni ka te kanakau san nuu jakue'e,
te vi joo luluu ni ka, te kekaa si'in san.
3 Chi ni kuu kuasun ini san jin ñayiu inu teyii,
vi ja mavikukuika ñayiu ka sa'a jakue'e.
4 Chi ni tu ka ndi'ni ja vi kui,
chi ka oo ndakui vi ka oo va'i.
5 Chi tu na tno'o suchi ini ka tna'i nagua ka ndo'o ñayiu ñuyiu,
te ni tu na tnundo'o ka tna'i nagua ka ndo'o sava ka ñayiu.
6 Te yun guaa ja inu teyii yun kuu na kuinio chi'i ja ka ñu'u sukuin,
te ja inu xein yun kuu na kuinio sa'un ja ka ni'nui.
7 Te vi ja yatni ja kanakuei nduchi nui ja inu ndatnui,
te kua'a ndeva'a jakue'e ka ndakani ini.
8 Te ka sa'a kuasun ñai jin ñayiu vi ka ka'in nino'o tno'o kue'e,
vi ka ka'an teyii ndeva'i vi ka sa'a xeen ndeva'i.
9 Te ka ka'an ne'i siki ia Dios oo ndee andivi,
vi ka ka'in kuentu ñayiu nii ñuyiu.
10 Te ka kani ka kani ñayiu maa ia Dios,
te ka nda'i ñayiu ya guaa ndee ka yichi tenui.
11 Te ka kachi ñayiu kue'e yun: "¿Naxa kuni tna ia Dios?
¿Naxa jinkui'nu tna ini ia oo ndee sukun yun?"
12 Te kondia'a ni ñayiu kue'e ya'a, ja vini ja tu ka nduku ndei nuu ñuyiu,
te kua'ankuei mavikukuikai.

13 Te jandaa ja tu nagua jiniu'u ja ni ndasavii san anu san,
vi ni ndakate san nda'a san jin ndi'i jakue'e.
14 Te ndi'i ni kiuu ka kuun ka kani ña jin san,
te ndi'i ni ne'e tna'a san tnundo'o.

15 Te nuu ja na kachi san: “Na ka'on nagua ka ka'an mai”,
nuu ja saa te xnda'u san ndikin tata ni, vi Dios.
16 Te nuu ni, nduku ndee san ja jinkui'nu ini san ndi'i ya'a,
su vijin ndeva'a ni kuu ja kuni san.
17 Guaa ndee ni kiuu san ini ve'e ii ni, vi Dios,
te ni jinkui'nu ini san ndenu kentakuei ñayiu kue'e.
18 Chi ja ndaa ndija ja ni sa'a ni jin in nuu ndi'vi ndeva'a
te tunda'a ni jin ja junkuei nuu vi nai.
19 Te vi nunuu ni te vi nai,
te ioo ndeva'a kokuu nuu vi naa ndi'i.
20 Te ñayiu kue'e yun, chi vi kokuu na kuinio in jani ja ñama ndunaa ini ñayiu nuu ndotoi,
te saa ñama skexiko ni jin nuu ndakoo ni siki, vi Jito'o san.

21 Te kusuchi ndeva'a ini san,
te vi sua'a jatu anu san ja tna'u ini san.
22 Te nase nde'e ña jini san nagua kuu, ja tu ni jinkui'nu ini san,
te ni okuu san na kuinio in kiti ndee nuu ni.
23 Te visi ni saa, te siun ni oo san jin ni,
te tnii ni nda'a kua'a san.
24 Te ndeka ña ni jin san ichi jika san vi xteku ña ni jin san,
te nuu kuee ka, te ndakuaka ña ni nuu ye'e tajan ni.
25 Te tu nagua neva'a san andivi, chi maintno'o maa ni, vi Dios.
Te nuu ja oo san jin ni, te tu ndioo ka ini san nagua oo nuu ñuyiu ya'a.
26 Kua'an yiki kuñu san vi anu san makuita,
su maa ni kuu kava, vi Dios, ja ndasa'a ndakui ni anu san,
te maa ni kuu ia sa'a jajin san nikuii nikani.

27 Chi vi jinaa ñayiu ka kuu jika nuu ni,
te xnaa ni ndi'i ñayiu ka kujioo nuu ni.
28 Su ja maa san, chi gua'a ka kuu ja koo yatni san nuu ni, vi Dios,
te kukanu ini ña san jin ni, vi Jito'o san, ja maa ni kuu ia Dios san,
ja jito jini ña ni, nagua ja ndakani san ndi'i tniuu na'nu sa'a ni.

74

Vi ndakuatuo ja na skaku ni'nu ña ia Dios
Yaa ni tee Asaf

1 ¿Nau ja vi nikuii nikani ni xndendoo ña ni, vi Dios?
¿Nau ja kiti ini ndeva'a ni nuu ñayiu ñuu ni
ja ka kui na kuinio ndikachi ja ka ñu'u ti nuu ite kuikuii ni?
2 Ndaka'an ni jin ñayiu ñuu ni ja ni ni'i ni ndee janana'a,
ñayiu ni ndatau ni ja vi kokui ñayiu sa'a jajin ni,
te ndaka'an ni yuku Sión nuu ni oo ni.
3 Ne'e ni te kiondita ni nuu ka nduei ve'e ñuu ni ja ni ka ndaa ya'a,
te kondia'a ni ja ni ka xnani ndi'i tee ka ka'an u'u ña jion ve'e ii ni.

4 Te ka kañu xeen tee ka ndakoo siki ni ini ve'e ii ni,
te ni ka jani de sa'un ii ja xne'e ja ni ka kundee de.
5 Te ni ka ndakoo de siki veñu'u ni jin kaa yoko,
na kuinio tee ja'nde yutnu nuu ka ndaa nenee tnu.
6 Te jin kaa yoko yun vi jin martiyu ni ka ja'nde de ndi'i yutnu

ja ni ndukutu ini veñu'u ni.
7 Te ni ka teñu'u de veñu'u ni,
vi ni ka sa'a ne'e ni ka sa'a yichi de ve'e ii nuu ka ndakakune'e sivi ni,
te ni ka skunta de ndee nuu ñu'u.
8 Te ni ka ndakani ini de jin anu de: “Na vi xnao in jichi ni jin”.
Te ni ka teñu'u de ndi'i ve'e ii nuu ni ka ondututu san ja ni ka ochiñu'u ña san, vi Dios.

9 Te tu ka jini ka san tniuu na'nu ja sa'a ni,
te ni tu ka na tee ka ndakani tno'o ni ka oo,
te ni tu na in ka'an na kiuu saa ndi'i tnundo'o ya'a.
10 ¿Te nasaa ka kiuu guaa vi kokuaku ndee ña tee ka ka'an u'u ña jin san, vi Dios?
¿A vi nikuii nikani vi kokane'e ña ñayiu ka ka'an u'u ña jin ni?
11 ¿Nau ja vi tu sa'un nagua sa'a ni jin ñayiu yun?
¿Nau ja tayu'u ni nda'a ni, te vi sua'a ni ndia'a ni?

12 Su maa ni kuu rey san ndee janana'a, vi Dios,
te maa ni sa'a tniuu na'nu ja skaku ni'nu ni ñayiu ñuyiu.
13 Te ni ja'nde maa ni ndute mar jin ja ka'nu ni,
vi ni ta'u ni xini kiti na'nu ka ñu'u nuu ndute mar yun.
14 Te ni jaxin ni xini inka kiti ka'nu oo nuu ndute mar,
te ni jiña'a ni ja ni ka jaa kiti ka oo nuu ñu'u te'a.
15 Te ni sa'a ni ja ni ka jinonta nuu ndute vi yute,
te ni sichi ni yute nuu jika ni'i ndute ja tu yichi de.
16 Te kuenta maa ni kuu tno'o nduu vi suni tno'o jakuaa,
te maa ni, ni jani yoo vi nikandii ja ka oo yutnu.
17 Te maa ni, ni chikua'a ndenu yituu ja'a ñuyiu,
vi ni sa'a ni yoo i'ni vi yoo vijin.
18 Te ma ndunaa ini ni, vi Jito'o san, jin ñayiu ka ka'an u'u ña jin ni,
ja ka jaku ndee ñai, vi ñayiu ja tu ka jini nagua kuu, te ka kane'e ñai jin ni.
19 Te ma kuandetu ni ja vi ka'ni ña ñayiu ka kuu na kuinio kiti xeen, jin sein
ja tu inu ndakui san ja ka kuu san na kuinio kuku.
Te ni ma ndunaa ini ni in jichi ni jin ñayiu ñuu ni ja ka tna'i tno'o suchi ini.
20 Te kondia'a ni tratu ni sa'a ni jin ñayiu ñuu ni, te koto kuni ña ni,
chi vi ninii nuu yu'u ñuu ya'a ka oo ñayiu xeen.
21 Te ma kuandetu ni ja vi kendoo kanoo ñayiu ka tna'a tnundo'o,
te na vi sa'a ka'nu ña ñayiu ka tna'a tno'o suchi ini vi ñayiu tu nagua ka neva'a.

22 Ndakoo ni, vi Dios, te ka'an ni'nu ni ja ja'a maa ni.
Ndaka'an ni ja in kiuu in kiuu, ka kane'e ña ñayiu vasa jin ni.
23 Te ma ndunaa ini ni ja ka kana jaa ñayiu ka ka'an u'u ña jin ni,
vi ja ka kuvaa ka kuu ioo ñayiu ka ndakoo siki ni.

75

Maa Dios kuu ia sandaa
Yaa ni tee Asaf

1 Ka ndakuanta'u san nuu ni, vi Dios,

ka ndakuanta'u san nuu ni, chi yatni ñu'u oo ni,
te ka ndakani ñayiu tniuu na'nu sa'a ni.

2 Te kachi Jito'o: “Vi mamaa kiuu ja jani rin,
te sa'a ndaa rin ja ja'a in in ñayiu.
3 Te nuu tnaa ñuyiu vi ndi'i ja oo nui,
te maa rin guaa yituu gua'a ndee ja'a ñuyiu ja tu ndonso.
4 Te jiña'a rin nuu ñayiu ka sa'a ka'nu maa: Ma vi sa'a sukun ron maa ron.
Te nuu ñayiu ka sa'a jakue'e, jiña'a rin: Ma vi kokuu teyii ron.
5 Ma kokuu vixin ron ja ka'nu kuu ron,
ni ma ka'an teyii ron.”

6 Chi ni masu ichi nuu jinonta nikandii, ni masu ichi nuu makee,
ni masu in ñu'u te'a, vaji ja kuu ka'nu ñayiu.
7 Chi maa Dios kuu ia sa'a ndaa, te nune'e ña ya jin sava ñayiu,
su sa'a ka'nu ña ya jin sava ka ñayiu.
8 Te nee tua'a Jito'o in vasu nuu ñu'u chitu vinu ja kuu ja kiti ini ya,
vi jaa jaa ti'iñu nuu ja ni saka tna'a jin ndinuu nuu yuku,
te nuu koso ya, te ndi'i ñayiu ka sa'a jakue'e vi ko'o, te vi ni in yuyu ka ma kendoo.

9 Su sein, chi siun ni koka'an san tno'o ya'a,
te kata san yaa ja sa'a ka'nu san ia Dios ndi Jacob.
10 Chi kachi Jito'o: “Kindee rin ndi'i ja ka sa'a teyii ñayiu ka sa'a jakue'e,
su skaya kua'a rin jandakui ñayiu ndaa”, kachi Jito'o.

76

Maa Dios kuu ia kundee siki ñayiu kue'e
Yaa ni tee Asaf

1 Ñayiu Judá, chi ka jini gua'i ia Dios,
te teku tno'o ndeva'a ya nuu ñayiu Israel.
2 Te ñuu Salem oo veñu'u ya,
te yuku Sión kuu nuu oo ndia'a ya.
3 Te yun ni ja'nu ya yutnu ndugua ja ka tiuu jin kuji,
vi kaa tikute vi yuchi kani vi ndi'i ja ka jantniuu ñayiu nuu ka jaxin tna'a.

4 Te maa ni, guaa vivii ye'e tajan ni, vi Dios,
te ka'nu ka kuu ni saa yuku ja ka oo nikuii nikani.
5 Te ni ka ndondee ndi'i ja ka neva'a tee inu ndakui yun,
te ni ka kixin in jichi ni de, te ni tu ni ka ndone'e nda'a sa'un ka de.
6 Te nuu ni kuxeen ni, vi Dios ndi Jacob,
te vini ja tu ni ka kanda ka carreta vi kuai ñayiu ka ka'an u'u ña.
7 Ka yu'u ndeva'a ña ñayiu jin ni, vi Dios,
¿te na in kundee ini ja konokuiin nuu ni nuu kiti ini ni?
8 Te ndee andivi oo ni, te sandaa ni kuechi ñayiu,
te ndi'i ñayiu ni ka yu'u, te ni ka jasi yu'i.
9 Te nuu ndakoo ni, vi Dios, ja sandaa ni kuechi ñayiu,
te skaku ni'nu ni ndi'i ñayiu inu luu ini nuu ñuyiu ya'a.
10 Te ja ka kiti ini ñayiu nduu yaa ja vi katai nuu ni,
te visi joo luluu ni ka ñayiu vi kendoo, su vi sa'a ka'nu ñai jin ni.

11 Vi kee yu'u ni nuu ia Dios, su vi skunkuu ni nuu ya.
Te ndi'i maa ni ja ka oo ni nii nuu oo ia ka yu'u ndeva'a ñayiu,
ne'ekuei ni te vi soko ni nuu ya,
12 chi maa ya kindee ja ka jichi ka kanda tee ka kuu na'nu,
vi sa'a ya ja ka yu'u tee ka kuu rey nuu ñuyiu.

77

Na vi ndaka'on tniuu na'nu ni sa'a ia Dios
Yaa ni tee Asaf

1 Ni kana jaa san nuu ia Dios, ni kana jaa san nuu ya,
nagua ja na konini ya tno'o ja jikanta'u san nuu ya.
2 Kiuu ja kusuchi ini san, te ndanduku san Jito'o,
te ni ja tu jinkuiin san ja kane'e san nda'a san nuu ndakuatu san tno'o jakuaa,
su tu ya'a ini anu san ja ndusii ini san.
3 Te nuu ndaka'an san ia Dios, te tnana nda'u san,
te ndakani ini san tniuu sa'a ya, te kuita anu san.

4 Te tu jandetu ni ja kusun san, vi Jito'o san,
te vini ja tu jini san nagua sa'a san, te ni ja tu kuu ja ka'an san.
5 Ndaka'an san ndee kiuu xtnañu'u
vi nagua ni kuu ndee janana'a yun.
6 Te ndaka'an san yaa ja ni ojita san tno'o jakuaa,
te ndakani ini san jin anu san, te kachi san:
7 "¿A vi in jichi ni, ni skexiko ña Jito'o,
te ma ka'an nda'u ka'an kee ka ña ya jion?
8 ¿A vi ma kunda'u sa'un ka ini ña ya jion?
¿A vi nikuii nikani ja ni ndi'i tno'o ni kee yu'u ya?
9 ¿A ni ndunaa ini ia Dios ja kunda'u ini ña ya jion?
¿A kiti ini ndeva'a ya ja vini ja tu ka'an nda'u ka'an kee ka ña ya?"

10 Te ni kachi san: "Ya'a kuu ja kusuchi ka inio,
chi masu inuu ka sa'a ia oo ndee sukun tniuu na'nu jin nagua ni osa'a ya ndee ama ka".
11 Kondaka'an san tniuu na'nu ni sa'a Jito'o,
te kondaka'an san javii java'a ni sa'a ya ndee ja ni kuu nana'a yun.
12 Te kondaka'an san ndi'i tniuu na'nu ni sa'a ni, vi Dios,
te koka'an san tniuu vii ni sa'a ni.
13 Te ichi vii kuu ichi ni, vi Dios.
Te tu na inka chu'chi ka'nu ka saa maa ni.
14 Chi maa ni kuu ia Dios ja sa'a ni tniuu vii tniuu va'a,
te ni xne'e ni jaka'nu ni nuu ñayiu taka ñuu.
15 Te jin jandakui ni, ni ndatau ni ñayiu ñuu ni,
ja ka kui ndikin tata Jacob vi se'e de José.

16 Nuu ni jini ña ndute mar jin ni, vi Dios, te ni yu'u de,
te vi ni kisi ka'a ndute mar ja ni yu'u.
17 Te ni kuun sau ndee nuu viko,
te ni ka'ndi andivi, vi ni kuun tajan.
18 Te vi jiso kuiti ka'ndi sa'a ni nuu yi'i tikacha andivi,
te nii kuiti ñuyiu ye'e ja kuun tajan, te ni kisi ñu'u ja ni tnaa.

19 Te ni june ni ichi nuu ndute mar, vi ni ja'nde ni ndute mar,
su tu na in ni nuku'un ndenu na'a si'in ni.
20 Te ni ondeka ni ñayiu ñuu ni ja ni ka ojikai na kuinio ndikachi,
jin ma'ñu sagua Moisés vi Aarón.

78

Siun ni jito jini ia Dios ñayiu ñuu ya
Yaa ni tee Asaf

1 Maa ni ja ka kuu ni ñayiu ñuu san, vi tanuu ni tno'o ja kaxtno'o san nuu ni,
te vi konini gua'a ni tno'o ka'an san.
2 Chi ndakani san tno'o ja'vi,
te ka'an san tno'o ja ni yiyu'u ndee janana'a yun.
3 Su ja ka jinio tno'o yun,
chi ja ni ka oninio ni ka ndakani ndi tata ja'nuo.
4 Te ma vi tayu'u tno'o nuu se'o, chi na vi kondakanio nuu ndikin tatao ja vajikuei nuu kuee ka,
te siun ni vi kosa'a ka'nuo Jito'o, te na vi kondakanio jaka'nu ya vi tniuu na'nu ja ni sa'a ya.
5 Ni tatnuni Jito'o nuu Jacob vi nuu ndikin tata de ja ka kui ñayiu Israel
naxa vi koo naxa vi kakai, vi ni jiña'a ya ley ya nui.
Te ni tatnuni ya nuu ndi nija'nuo ja na vi kaxtno'o de nuu ndikin tata de,
6 nagua ja na vi kuni ñayiu kikuei nuu kuee ka,
vi na vi kuni se'i ja inka vi kakui, te ñayiu yun na vi ndakani nuu se'i,
7 nagua ja vi kukanu ini ia Dios, te ma vi ndunaa ini tniuu na'nu ni sa'a ya,
te na vi kuantno'i tno'o ja tatnuni ya,
8 te ma vi kosa'i nagua ni ka osa'a ndi nija'nui,
ja ni ka okuu ñayiu tu ka jini nagua ka sa'a, vi ni ka ondakoo siki ia Dios,
vi ni ka okuu ñayiu ja ya'a yun ni ja ni ka ondakani ini,
te tu ni ka okuu ñayiu ndaa nuu ia Dios.

9 Te tee ka kuu tatatno'o Efraín, chi visi ka nee de kuji de vi yutnu ndugua de,
su ni ka jino yu'u de kiuu ja ni ka jaxin tna'a de.
10 Te tu ni ka skunkuu de tratu ni ka sa'a de jin ia Dios,
ni tu ni ka kuini de ja vi kondikin de tno'o ni kaxtno'o ya nuu de.
11 Chi ni ka ndunaa ini de tniuu na'nu ni sa'a ya
vi tniuu vii tniuu va'a ja ni xne'e ya nuu de.
12 Chi ni sa'a ia Dios javii java'a jin nuu ndi nija'nu de
nuu ñunde'i Zoán ja oo ñuu Egipto.
13 Ni ja'nde sagua ya ndute mar, te ni ka ya'a ndi nija'nu de,
te ni oyituu gua'a ya ndute yun na kuinio in muro.
14 Te tno'o nduu ni ondeka ya ñayiu yun jin in viko,
te niñu niñu tno'o jakuaa ni oye'e ni'nu in ñu'u.
15 Te ni ndata sagua ya kava nuu ñu'u te'a,
te ni kee in nuu ka'nu ndute ja ni jiña'a ya ja ni ka ji'i ñayiu Israel.
16 Chi ni sa'a ya ja ni jinonta in nuu ndute yika kava,
te ni jika de na kuinio yute.

17 Su visi ni saa, te ni ka sa'a ni de yika kuechi nuu ia Dios,

chi ni ka ndakoo de siki ia oo ndee sukun nuu ñu'u te'a yun.
18 Chi ni ka kii ini de ja ni ka jito tnuni de ia Dios,
te ni ka jikan de ja vi kaa de vi nagua ka junkuaan ini maa de.
19 Te ni ka ka'an kuechi de siki ia Dios, te ni ka kachi de:
“¿A kuu taa ia Dios ndei nuu ñu'u te'a ya'a, te vi junkoo ja vi kao?
20 Chi jandaa ja ni ndata ya kava yun, te ni jinonta ndute ja ni jika de na kuinio in yute,
te ni junku'un de nuu ñu'u te'a yun. Te vitna, ¿a kuu taa ya xtaa ja vi kao?
¿Vi a kuu taa ya kuñu ja vi kao?”, ka kachi de.

21 Te nuu ni onini Jito'o tno'o ya'a, te ni kiti ini ya,
te ni kiti ini ndeva'a ya na kuinio in ñu'u ja ni ja'nu ja'nu siki ñayiu Israel ja ka kui tatatno'o Jacob.
22 Chi tu ni ka kukanu ini de ia Dios,
te ni tu ni ka kandija de ja skaku ni'nu ña ya jin de.
23 Su visi ni saa, te ndee sukun yun ni tatnuni ia Dios nuu viko,
te ni june ya ye'e andivi.
24 Te ni sa'a ya ja ni kuun na kuinio xtaa triu nani maná ja oo ndee andivi yun,
ja ni ka jaa ñayiu ñuu ya.
25 Te ni ka jaa ñayiu xtaa ja ka jaa ia ka jinokuechi nuu Dios,
te ni tetniuu ya ja ni ka jai vi ndee ni ka ndutu chii.
26 Te ni sa'a ia Dios ja ni jinki'i in tachi ichi andivi ja vaji nuu jinonta nikandii,
te jin jaka'nu ya ni sa'a ya ja ni kii in tachi ichi sur.
27 Te ni sa'a ya ja ni junkuei kuñu na kuinio sau nuu ka oo ñayiu ñuu ya,
chi ni junkuei kiti ndagua na kuinio ñuti ja nduei yu'u ndute mar.
28 Chi ni sa'a ya ja ni junkuei ti ma'ñu nuu ka ndaa ve'e ka oi
vi nii xiin ve'e sa'un nuu ka oi.
29 Te ni ka jai vi ndee ni ka ndenuu ini,
chi saa te ni skunkuu ia Dios nagua ni ka ondioo ini.
30 Te vi kuini ka ja vi ndutu chii,
chi vi ka jaa ii kai
31 nuu ni kiti ini ia Dios jin ñayiu yun, te ni sa'a ya ja ni ka ji'i ñayiu inu ndakui ka
vi ni ka naa ñayiu gua'a ka ne'u ñayiu Israel.

32 Su visi ndi'i yun ni sa'a ya, su ni ka sa'a ni ñayiu yun yika kuechi,
te tu ni ka kandijai tniuu na'nu ja ni sa'a ya.
33 Yun kuu ja ni sa'a ya ja joo ni kiuu ni ka oteku ñayiu yun,
chi ni okuu na ni kuinio nuu jaka inio,
te kuia ja ni ka otekui ni okuu nino'o ni tnundo'o.
34 Su nuu ni osa'a ia Dios ja ni ka oji'i sava ñayiu yun, te ni ka ondanduku sava kai ia Dios,
saa ndia te vi ni ini ni anui ni ka ondandukui ya.
35 Chi saa te ni ka ondaka'in ja Dios kuu ia tava'a ña,
te suu maa ia Dios oo ndee sukun yun kuu ia ni ndatau ña jin.
36 Su masu inu ndijai ja ni ka oka'an lui nuu ia Dios,
chi chia inu tno'i.
37 Chi masu ñayiu ndaa ni ka okui nuu ia Dios,
te tu ni ka oskunkui tratu ni sa'a ya jion.
38 Su visi ni saa, te ni okunda'u ini ña ia Dios jin ñayiu yun,

te ni ojaka'nu ini ya jakue'e ni ka osa'i, te tu ni xnaa ña ya jin,
te kua'a jichi ni ja'nu ni'nu ya ja kiti ini ya, te tu ni tetniuu ya tnundo'o siki ñayiu yun.
39 Chi ni ndaka'an ya ja in ñayiu ñuyiu sua'a ni ka kui,
na kuinio nuu junki'i tachi, te ya'a kua'an, te tu ndajiokuiin ka.
40 Chi kuakua'a jichi ni ka ondakoi siki ia Dios nuu ñu'u te'a yun,
te ni ka ojiña'i tno'o suchi ini nuu ya nuu tu na ñayiu ka oo.
41 Te ni ka ondajiokuiin kua'a jichi ni ka ojito tnuni ia Dios,
te ni ka osa'i ja ni okiti ini ia Dios ñayiu Israel.
42 Chi ni ka ndunaa ini jaka'nu ia Dios
vi naxa ni sa'a ya ja ni ndatau ña ya nuu nda'a ñayiu ni ka oka'an u'u ña jin,
43 na ni sa'a ya tniuu na'nu ñuu Egipto
vi ni sa'a ya javii java'a nuu ñunde'i Zoán,
44 vi ni sa'a ya ja ndute yute Egipto ni nduu niñi,
te tu ni kuu ka vi ko'o ñayiu ndute yun.
45 Vi ni tetniuu ya kua'a ndeva'a chiukun ja ni ka jaa ña ti jin ñayiu Egipto yun,
vi likuara ja ni ka sa'a ti kua'a jakue'e.
46 Vi ni tetniuu ya tika langosta ja ni ka jaa ti ja kee nuu ñunde'i
vi ni ka xnaa ti taka ja ka jitu ñayiu.
47 Vi ni sa'a ia Dios ja ni kuun ñiñi na'nu ndeva'a ja ni xnaa ña jin tnu uva
vi yua'a xeen ndeva'a ja ni teñu'u ña jin tnu tichi iuu.
48 Te ni ja'ni ña ñiñi yun jin ndikachi,
te ni kuun ña tajan jin isndiki, te ni ka ji'i ti.
49 Te ni sa'a ya ja ni ka tna'a ndeva'a ñayiu Egipto tnundo'o,
chi ni tetniuu ya ja kiti ini ya vi tno'o xeen vi tno'o suchi ini,
ndi'i ka kuu na kuinio in yukun ka'nu ia ka jinokuechi nuu ya ja vi xnaa ña.
50 Chi ni xne'e ia Dios ja kiti ini ya siki ñayiu yun, te tu ni skaku ña ya ja vi kui,
chi ni jandetu ya ja ni ka ji'i ñayiu yun ndi'i ni nuu kue'e.
51 Chi ni sa'a ya ja ni ka ji'i ndi'i seyii xtnañu'u ñayiu Egipto,
ja ka kui tatatno'o Cam.

52 Yun te ni ndene'e ya ñayiu ñuu ya na kuinio jin in taju ndikachi,
te kua'an ya jin, ichi nuu ñu'u te'a.
53 Te ni ondeka gua'a ña ya jin, nagua ja ma vi koyu'i.
Su ñayiu Egipto ja ni ka oka'an u'u ña, chi ni sa'a ya ja ni ka sa'ui nuu ndute mar.
54 Yun te ni jino ya jin ñayiu ñuu ya nuu ñu'u ii ya,
nuu oo yuku ja ni kindee ya jin jandakui ya nuu ñayiu ni ka oo ñuu yun.
55 Te vi jin nuu ñayiu ñuu ya, te ni skunu ya ñayiu ni ka oo ñuu yun,
te ni ja'nde ya ñu'u yun ja vi sa'a jajin ñayiu Israel,
te ni jiña'a ya ve'e ja ni ka xndendoo ñayiu yun ja vi koi.

56 Su ni ka jito tnuni ñayiu Israel ia Dios, te ni kiti ini ia oo ndee sukun,
chi tu ni ka skunkui tno'o ni tatnuni ya.
57 Chi saa sua'a ni ka ndajiokuiin, te ni ka ndakoi siki ia Dios,
nagua ni ka osa'a ndi nija'nui, chi inu tno'o ndeva'i, nagua sa'a in kuji ja tu tiuu ndaa.
58 Chi ni ka sa'i ja ni kiti ini ya nuu ka chiñu'i chu'chi,

vi ni kuu kuiñu ya nuu ni ka sa'i chu'chi jin yutnu.
59 Te nuu ni jini ia Dios ja siun ka sa'i, te ni kiti ini ndeva'a ya,
te in jichi ni ni skexiko ya ñayiu Israel.
60 Te ni xndendoo ya ve'e ii ya ja oo ñuu Silo,
ja ni okuu ve'e sa'un nuu ni oo ya ne'u ñayiu Israel.
61 Te ni jandetu ya ja ni ka jiso ñayiu ka ka'an u'u ña jin ya,
jatnu ii nuu xne'e ja ni oo jaka'nu ya vi ja ye'e tajan ya.
62 Te ni kiti ini ndeva'a ya nuu ñayiu ñuu ya,
te ni jandetu ya ja kua'i ni ka ja'ni ña jin yuchi kani.
63 Te ni ka kai suchi yii kuechi,
te tu na in ni jita ka yaa ja vi tnanda'a suchi si'i ndutu.
64 Te jin yuchi kani ni ka ja'ni ña jin sutu,
te tu ni kuu ja vi nda'i ndee ña ñasi'i de ja ni ka ndonda'u ña.

65 Yun te ni ndakoo Jito'o na kuinio in ñayiu ja ni ndoto nuu kixin,
axi kuu ya na kuinio in tee jaxin tna'a ja ni jini de jin texeen,
te kana kua'an kana vaa de.
66 Te ni kundee ya nuu ñayiu ka ka'an u'u ña jin ya, te ni ka ndakaka yatai,
te ni ka kendoo kanoi nikuii nikani.
67 Te ni skexiko ya ñayiu ka kuu ndikin tata José,
te tu ni kaji ya ñayiu ka kuu tatatno'o Efraín.
68 Su ni kaji ya tatatno'o Judá,
vi yuku Sión ja kutoo ndeva'a ya.
69 Te nuu yuku sukun yun ni sa'a ya ve'e ii ya ja sukun na kuinio andivi,
te ni jani yutnu ya ja siun ni na koo nagua oo ñuyiu.
70 Te ni kaji ya David, tee jinokuechi nuu ya,
ja ni okuu de tee ni ojito ndikachi.
71 Te ni xtajioo ña ya ja ma kotaa ka de ndikachi,
nagua ja kokoto de ñayiu ñuu ya ja ka kui ndikin tata Jacob,
ja suni ka kui ñayiu Israel, ja ni sa'a jajin maa ia Dios.
72 Te ni ojito gua'a ña David jin ñayiu ñuu ia Dios
vi ni ondeka ndaa kuiti ña de vi ni ojini de naxa koto ña de.

79

Ka kusuchi ini ñayiu ja ni naa Jerusalén
Yaa ni tee Asaf

1 Ni kiukuei ñayiu inka ñuu nuu ñuu ja ni sa'a jajin ni, vi Dios,
te ni ka sa'a ne'e ni ka sa'a yichi veñu'u ii ni, vi ni ka xnani ndi'i Jerusalén.
2 Te ni ka xndendoi yiki kuñu tee ni ka ojinokuechi nuu ni,
ja ni ka jaa ña kiti ndagua, vi ni ka jaa ña kiti yuku jin ñayiu maa ni.
3 Te ni ka jati niñi ñayiu Israel ninii Jerusalén na kuinio ndute,
te ni in ñayiu, tu na in ni oo ja tayu'u ña jin.
4 Te ka kendoo san jakanoo nuu ñayiu sava ka ñuu ja ka oo yatni jin san,
vi ka jaku ndee ña ñayiu ka oo xiin nuu ka oo san, vi ka sa'a kuasun ñai.

5 ¿Nasaa ka kiuu kuu ja kokiti ini ni nuu in in san, vi Jito'o san?
¿A vi siun ni kokiti ini ni, na kuinio in ñu'u ja kai koko koko?
6 Kokiti ini ni nuu ñayiu sava ka ñuu ja tu ka jini ña jin ni,
vi nuu ka tatnuni rey ja tu ka ndakakune'e ña jin ni.
7 Chi ni ka ja'ni ña de jin ndikin tata Jacob,
te ni ka xnaa de ñuu ni.

8 Te ma tetniuu ni tnundo'o siki in in sein ja ja'a yika kuechi ni ka osa'a ndi nija'nu san.
Ne'e ñama ni, te kunda'u ini ña ni, chi ja ni ka kuita sa'un san.

9 Chituu ña ni, vi Dios, chi maa ni kuu ia skaku ni'nu ña, nagua ja na koka'nu sivi ni.
Skaku ni'nu ña ni nagua ja na koo jayiñu'u nuu ni,
te kuaka'nu ini ni jin yika kuechi ka sa'a san.
10 Chi kana saa vi kachi ñayiu sava ka ñuu: "¿Ndenu oo tu Dios ñayiu ya'a?"
Te kuandetu ni na vi kuni san naxa ndaxtenaa ni ñayiu ni ka ja'ni ña jin tee ni ka ojinokuechi nuu ni,
nagua ja suni na vi kuni ñayiu tu ka jini ña jin ni.
11 Te konini ni ja ka kana nda'u ñayiu ka ndesi vekaa,
te jin ja jaka'nu ni skaku ni'nu ni ñayiu ka oo ja vi kui.
12 Te ndajione'e ni uja jakue'e siki ñayiu sava ka ñuu ja ka oo yatni jin san,
nagua ni ka takanoo ñai jin ni, vi Jito'o san.
13 Te sein, chi ñayiu ñuu maa ni ka kuu san,
vi ka kuu san na kuinio ndikachi ja ka ñu'u ti nuu ite kuikuii ni,
te siun ni vi kosa'a ka'nu ña san,
te nikuii nikani vi kokata san yaa ja ka sa'a ka'nu ña san.

80

Vi kakanta'uo ja na chituu ña ia Dios
Yaa ni tee Asaf

1 Konini ni joo tno'o ka'an san, vi Dios, maa ni ja jito jini ni ñayiu Israel,
vi ndeka nduu ni ndikin tata José na kuinio ndikachi,
maa ni ja nukoo ni tatnuni ni ne'u nuu ka nukuiin ja ka nani querubin siki jatnu ii ni.
Xtuu nuu ni,
2 te xne'e ni jaka'nu ni nuu ndikin tata Efraín vi nuu ndikin tata Benjamín,
vi nuu ndikin tata Manasés.
Ne'e ni te skaku ni'nu ña ni.
3 Tata Dios, ndasa'a ña ni nagua ni ka oo san ndee ama ka.
Kunda'u ini ña ni jin in in san, te skaku ni'nu ña ni.

4 Jito'o ja kuu ni ia Dios ndakui ndeva'a, ¿nasaa ka kiuu kuu ja kokiti ini ni
ja vi ma konini kuiti ni tno'o ja ka ndakuatu ñayiu ñuu ni?
5 Te ni sa'a ni ja ka kusuchi ndeva'a ini san,
te vi tenuu san kuu ja ka jaa ka ji'i san.
6 Te ni jandetu ni ja ka sa'a kuasun ña ñayiu sava ka ñuu ja ka oo yatni jin san,
vi ka jaku ndee ña ñayiu ka ka'an u'u ña jin san.

7 Tata Dios ja kuu ni ia ndakui ndeva'a, ndasa'a ña ni nagua ni ka oo san ndee ama ka.
Kunda'u ini ña ni jin in in san, te skaku ni'nu ña ni.
8 Chi ni ndene'e ña ni na kuinio in tnu uva ndee ñuu Egipto,
te ni skunu ni ñayiu tu ka jini ña jin ni,
ja ni ka oo ñuu ya'a, te yun ni ndaxtee ña ni na kuinio in tnu uva.
9 Te ni ndasavii ni ñunde'i nuu oo tnu,

te ni ndee yo'o tnu, te ni chitu nii ñuu ya'a.
10 Te ni chisa'u kati tnu yuku ka oo ya'a,
vi ni ka chisa'u nda'a tnu uva yun tnu itni na'nu.
11 Te ni ka kuu nani nda'a tnu ja ni kentakuei guaa ndee yu'u ndute mar,
te se'e tnu ja ni nana ndee yika tnu, ni kentakuei guaa ndee yute Éufrates.
12 Te ¿nau ja ni xnani ni korra ja ndesi nuu oo tnu uva ni?
Te ndi'i ni ñayiu ka ya'a ichi yun ka ja'nde ti.
13 Te ka skuechi kueli ña kini yuku
vi ka jaa ña kiti yuku.

14 Vitna te ndajiokuiin ni, vi Dios, ja kuu ni ia ndakui ndeva'a,
te nuu oo ni ndee andivi, kondia'a ni naxa ndo'o tnu uva ni.
Ne'e ni te kokoto ni tnu.
15 Chi jin nda'a maa ni ni ndaxtee ni tnu,
te ni sa'a yutnu maa ni se'e tnu ja ni nana ndee yika tnu.
16 Te ni ka ja'nde ñayiu tnu uva ni vi ni ka teñu'u tnu.
Te xnaa ni ñayiu yun jin ja kiti ini ni.
17 Su chituu ni tee ni kaji maa ni
vi se'e tee ni jani yutnu ni.
18 Chi saa te ma vi kujioo san nuu ni.
Ndataa ni ja ka teku san, te vi kondakakune'e ña san jin ni.
19 Jito'o ja kuu ni ia Dios ndakui ndeva'a, ndasa'a ña ni nagua ni ka oo san ndee ama ka.
Kunda'u ini ña ni jin in in san, te skaku ni'nu ña ni.

81

Vi kata sii ini ni nuu ia Dios
Yaa ni tee Asaf

1 Vi kata sii ini ni nuu ia Dios, ia taa ja ndakuio.
Vi kana sii ini ni ja ka sa'a ka'nu ni ia Dios ñayiu ka kuu ndikin tata Jacob.
2 Vi kata ni yaa vi skaxin ni pandero,
te vi tee ni yutnu kaxin vi yutnu nda'i.
3 Te vi tiuu ni ndikin kiuu ndayoso jaa yoo, vi kiuu ja nduu sagua yoo ja kuu llena,
vi kiuu ka sa'o viko ka'nu.
4 Te ya'a kuu in ja kanuu ja vi sa'a ñayiu Israel,
chi in tno'o ja ni tatnuni ia Dios nuu ndikin tata Jacob kuu.
5 Te ya'a kuu ja ni tatnuni ya nuu ndikin tata José,
na ni ndakoo ya siki ñayiu Egipto.

Ni onini san in sa'an ka ka'an ñayiu ja tu jinkui'nu ini san.
6 Te kachi ia Dios: “Ni kindee rin in javee ja ni ka ondiso ron,
te ni ka ndoo uun nda'a ron jin tniuu ndee ja ni ka osa'a ron.
7 Te nuu ni ka tna'a ron tno'o suchi ini, ni ka kana ron nuu rin,
te ni skaku ni'nu ña rin, te ndee nuu viko tnutnuu yun oo rin,
te ni onini rin tno'o ka ka'an ron, te ni jito tnuni ña rin nuu ñu'u ndute nuu nani Meriba.

8 ’Te maa ron ja ka kuu ron ñayiu ñuu rin, vi konini tno'o ja na ka'an rin nuu ron,
vaa nuu sua'a te vi konini ron ñayiu Israel tno'o ka'an rin.

9 Vaa ma vi koneva'a ron chu'chi ñayiu inka ñuu ve'e ron,
ni ma vi junkuiin jiti ron nuu chu'chi ja tu ka jini ron.
10 Chi maa rin kuu Jito'o Dios ron ja ni ndene'e ña rin Egipto.
Vi kune yu'u ron, te na tnaa rin ja vi kaa ron, jiña'a rin.

11 ’Su tu ni ka kuini ñayiu ñuu rin ja vi konini tno'o ni ka'an rin,
te ni tu ni ka kuini ñayiu Israel ja vi kuantno'o ñai.
12 Te yun kuu ja ni xndendoo rin jin, chi inu ndee ndeva'a ini anui,
te ni ka sa'a mai nagua ka kuini.
13 Su nuu sua'a te ni ka onini ñayiu ñuu rin tno'o ni ka'an rin nui,
te ni ka jika ñayiu Israel nuu ichi rin.
14 Nuu saa, chi vi nunuu sua'a ni, te xnaa rin ndi'i ñayiu ka ka'an u'u ña jin nuu siun,
te tetniuu rin tnundo'o vi tna'a ñayiu ka ndakoo siki.
15 Te ñayiu ka skexiko ña jin rin ja kuu rin Jito'o, vi ka'nu jiti nuu rin ja vi chiñu'u ñai nuu siun.
Su tuu, chi nikuii nikani vi kotna'i tnundo'o.
16 Te nuu maa ñayiu ñuu rin, chi kokuña'a rin triu gua'a ja vi kokai,
te kokuña'a rin nduxi ja kee yika kava ja vi koko'i vi ndee vi ndenuu ini nuu siun”,
kachi ia Dios.

82

Dios kuu ia ka'nu ja ja'nde ndaa ya kuechi
Yaa ni tee Asaf

1 Maa ia Dios tatnuni nuu ka ndututu chu'chi ka oo ndee andivi,
nagua ja ka'nde ndaa ya kuechi siki chu'chi yun.
2 Te jiña'a ya: “¿Nasaa ka kiuu vi koka'an ni'nu ron ja ja'a tniuu kue'e,
ja maa ni ka chituu ron ñayiu ka sa'a jakue'e?
3 Vi ka'an ni'nu ja ja'a ñayiu inu vita vi ja ja'a suchi ka kuu la'u.
Vi sa'a ndaa ja ja'a ñayiu ka tna'a tnundo'o vi ñayiu tu sa'un nagua ka neva'a.
4 Vi ndatau ñayiu ka tna'a tnundo'o vi ñayiu tu sa'un nagua ka neva'a.
Vi skaku ni'nu jin nuu nda'a ñayiu kue'e.

5 ’Chi tu ka jini ron ja ka kuu ron chu'chi, te ni tu ka jinkui'nu ini ron,
te ka jika ron ñunee, te ka kisi ndi'i ja oo ñuyiu.”

6 Te jiña'a rin: “Chu'chi ka kuu maa ron,
te ndi'i ron ka kuu se'e Dios, ia oo ndee sukun.
7 Su visi ni saa, te vi kuu ron, nagua ka ji'i ndi'i ñayiu,
te vi ndonso ron nagua ka ndonso tee ka tatnuni”, jiña'a rin.

8 Ndakoo ni, vi Dios, te sandaa ni kuechi ñayiu ñuyiu,
chi maa ni kuu Jito'o ñayiu ndi'i ñuu.

83

Ka ndakuatu ñayiu ja na chituu ña ia Dios
Yaa ni tee Asaf

1 Ma kasi yu'u ni, vi Dios, ja ma ka'an ni,
te ni ma kendoo titi'i ni.

2 Chi ni ka kuvaa ñayiu ka ka'an u'u ña jin ni,
te ni ka ndakoo ñayiu ka skexiko ña siki ni.
3 Chi ka ndatno'o yu'i ja vi ndakoi siki ñayiu ñuu ni,
vi ka ndatno'i ja vi ndakoi siki ñayiu jito jini maa ni, vi Dios.
4 Te ka kachi: "Ne'ekuei ni te na vi xnao jin, nagua ja ma vi koo kai ñuu ya'a,
nagua ja ma vi kondaka'an sa'un ka ña jin ñayiu Israel", ka kachi.
5 Chi ni kintna'a tno'o ka ndatno'i, te invaa ni tno'o ka ka'in,
te ni ka sa'i in tratu ja vi ndakoi siki ni, vi Dios.
6 Te sui ka kuu tatatno'o Edom vi tatatno'o Ismael,
vi ñayiu ñuu Moab vi ndikin tata Agar,
7 vi ñayiu Gebal vi ñayiu Amón, vi ñayiu Amalec,
vi ñayiu filisteo vi ñayiu ka oo ñuu Tiro.
8 Te suni ndee ñayiu Asiria ni ka kututu jin ñayiu yun,
te ni ka chituu ñai jin ñayiu ka kuu tatatno'o Lot.

9 Sa'a ni jin ñayiu yun, vi Dios, nagua ni sa'a ni jin ñayiu ñuu Madián
vi nagua ni sa'a ni jin Sísara vi jin Jabín yute Cisón.
10 Te ni xnaa ni de nuu nani Endor,
te ni ka te'i yiki kuñu de ja ni ka nduu ja'an nuu ñu'u yun.
11 Sa'a ni jin tee ka kuu nija'nu yun nagua ni sa'a ni jin Oreb vi jin Zeeb.
Sa'a ni jin ndi'i tee ka tatnuni yun nagua ni sa'a ni jin Zeba vi jin Zalmuna,
12 chi ni ka kachi de: "Na vi sa'a jajion nuu oo ite maa ia Dios".

13 Sa'a ni, vi Dios, ja na vi kiotuu de na kuinio in yutnu tindiki ja jiso ña tikacha,
axi na kuinio nda'a yichi ja xtechi ña tachi,
14 axi na kuinio ñu'u ja teñu'u in tinduu ka'nu,
na kuinio yaa ñu'u ja teñu'u yúku nuu ka oo yutnu.
15 Te saa sondikin ni ñayiu yun jin sau xeen ni,
vi siu'u ni ñayiu jin tikacha ni.
16 Sa'a ni ja na vi ndukanoo ndeva'a ñayiu yun,
nagua ja na vi ndanduku ñai jin ni, vi Jito'o san.
17 Te siun ni na vi kendoo kanoi vi na vi kunu nuu ini,
te vi ka kukanoi, te na vi kui.
18 Te na vi kuni ñayiu yun ja maa ni kuu Jito'o,
te maintno'o maa ni oo ndee sukun, siki ndi'i ja oo ñuyiu.

84

Ka ndioo inio ja vi koo ve'e ia Dios
Yaa ni ka tee ndikin tata Coré

1 Nase luluu kaa ve'e nuu oo ni, vi Jito'o san, ja kuu ni ia ndakui ndeva'a.
2 Te ndioo ndeva'a ini anu san ja koo san veñu'u ni, vi Jito'o san,
te ndi'i san jin anu san vi jin yiki kuñu san kata san yaa ja kusii ini san nuu ni, vi Dios, ja kuu ni ia teku.

3 Te vi ndee tisala ka kuu tixi'i ka ni'i ti ve'e ti ini veñu'u ni,
vi tixiko ka sa'a ti taka ti nuu vi ta'u se'e kueli ti yatni nuu oo altar ni, vi Jito'o san,
ja kuu ni ia ndakui ndeva'a, vi rey san vi Dios san.
4 Na ta'u na ndetu ñayiu ka oo ve'e ni,

chi nikuii nikani ka sa'a ka'nu ñai jin ni.

5 Na ta'u na ndetu ñayiu ka ni'i jandakui nuu ni,
te maa ni ka ndioo ini ja vi kakai nuu ichi ni ja kentakuei ndee yuku Sión, vi Dios.
6 Te nuu ka jikai in chiko'i nani “nuu ka nda'i” ja kuu ñu'u yichi,
te ndasama ja nduu na kuinio in nuu kee ndute,
te kuun sau, te chitu ndute nuu pila.
7 Te in kiuu in kiuu vi nduu ndakui kai nuu kua'ankuei,
te nuu kentakuei Sión, te yun vi kuni ia Dios.

8 Konini ni joo tno'o ja ndakuatu san nuu ni, vi Jito'o san, ja kuu ni ia ndakui ndeva'a.
Konini ni joo tno'o ka'an san, vi Dios Jacob.
9 Kondia'a gua'a ni tee kuu rey ja ni kaji maa ni, vi Dios,
chi maa ni kuu ia jito jini ña jin in in san.

10 Chi gua'a ka kuu ja koo san in kiuu nuu ve'e maa ni, vi Dios,
masu ja koo san in mil kiuu ndee inka nuu.
Chi junkuaan ka ini san ja kokoto san ye'e ve'e ia Dios, masu ja koo san nuu oo jakue'e.
11 Chi ye'e ia Dios nuu ka oo vi jito jini ña ya jion.
Te jiña'a ya java'a vi jayiñu'u nuu ñayiu ka jika ndaa nuu ya,
te tu kuxíi ya javii java'a ya nui.
12 Te na ta'u na ndetu ñayiu ka kukanu ini ña jin ni, vi Jito'o san,
ja kuu ni ia ndakui ndeva'a.

85

Xne'e ni ja kunda'u ini ña ni, vi Dios
Yaa ni ka tee ndikin tata Coré

1 Gua'a ndeva'a Jito'o kuu ni jin ñayiu ñuu ni, vi Dios,
chi ni sa'a ni ja ni ka ndajiokuiin ndikin tata Jacob nuu ni ka oi ñuu ñayiu ni ka ka'an u'u ña.
2 Te ni jaka'nu ini ni jakue'e ka sa'a ñayiu ñuu ni,
vi ni xnaa ni ndi'i yika kuechi.
3 Te ni ya'a ini ni jin ja kiti ini ni,
te tu ka kiti ini ndeva'a ni nuu in in san.

4 Ndasa'a ña ni inka jichi, vi Dios, ja kuu ni ia skaku ni'nu ña,
te ma kokiti ini ka ni nuu in in san.
5 Chi ¿a vi siun ni kokiti ini ni nuu in in san?
¿Te a vi nikaa niki'in ni kokiti ini ni?
6 ¿A ma ndataa ni tno'o ndee ini,
nagua ja na vi ndusii ini ñayiu ñuu ni?
7 Ne'e ni, te kunda'u ini ña ni, vi Jito'o san,
te skaku ni'nu ña ni.

8 Te konini san tno'o ja ka'an Jito'o Dios,
chi ka'an ya ja vi koo mani ñayiu ñuu ya vi ñayiu ka sa'a ndaa nuu ya,
nagua ja ma vi ndukue'i ja vi ndajiokuiin vi sa'i taka jakue'e.
9 Chi jandaa ja yatni ñu'u oo ia Dios ja skaku ni'nu ya ñayiu ka yu'u ni'nu ña jin ya,

nagua ja koo ja ye'e tajan ya nuu ñuo.

10 Te vi nukuntna'a ja nda'u ini ya jin tno'o ndaa,
te vi ndakanu ni'nu tna'a tniuu ndaa jin jamani.
11 Te kute tno'o ndaa nuu ñu'u,
te vi kunio tniuu ndaa ndee andivi.
12 Chi tetniuu Jito'o kua'a sau,
te vii ndeva'a vi kuva'a nuu ñunde'io.
13 Te kokoxno'o tniuu ndaa nuu ya ki'in
ja kosava'a ichi nuu ki'in ya.

86

Maintno'o maa Dios kuu Jito'o
Yaa ni tee David

1 Kune'e xini ni joo, vi Jito'o san, te konini ni tno'o ka'an san,
chi kusuchi ndeva'a ini san vi tu sa'un nagua neva'a san.
2 Koto kuni ña ni jin san, chi tee ndaa kuu san nuu ni, vi Dios.
Skaku ni'nu ña ni jin san, chi nuu maa ni jinokuechi san, te kukanu ini ña san jin ni.
3 Kunda'u ini ña ni jin san, vi Jito'o san,
chi ndi'i ni kiuu jikanta'u san nuu ni.
4 Ndataa ni tno'o sii ini nuu anu san ja kuu san tee jinokuechi nuu ni,
chi nuu maa ni ndakuatu san, vi Jito'o san.
5 Chi ia gua'a kuu ni, vi Jito'o san, te jaka'nu ini ni yika kuechi ñayiu,
te kunda'u ndeva'a ini ni jin ndi'i ñayiu ka ndakakune'e ña jin ni.
6 Konini ni joo tno'o ja ndakuatu san nuu ni, vi Jito'o san,
te tanuu ni tno'o ja jikanta'u san nuu ni.
7 Te kiuu ja tna'a san tno'o suchi ini, te kana nda'u san nuu ni,
chi jini san ja konini ni tno'o ka'an san.

8 Tu na in chu'chi ja kitna'a inuu jin maa ni, vi Jito'o,
te ni tu na in kuu sa'a tniuu sa'a maa ni, vi Dios.
9 Te ndi'i ñayiu ñuyiu ja ni sa'a ni, kikuei nuu maa ni, vi Jito'o san,
ja vi chiñu'u ñai, te vi sa'a ka'nu ñai jin ni.
10 Chi ia ka'nu kuu ni, te sa'a ni tniuu vii tniuu va'a,
te maintno'o maa ni kuu ia Dios.

11 Kaxtno'o ni ichi ni nuu san, vi Jito'o san, te na kaka san ichi ndaa ni.
Sa'a ni ja ndee ini ndee anu san na koyu'u ni'nu ña san jin ni.
12 Te na kosa'a ka'nu ña san jin ni, jin ndi'i san jin anu san, vi Jito'o, ja kuu ni ia Dios san,
te nikuii nikani kochiñu'u ña san jin ni.
13 Chi kunda'u ndeva'a ini ña ni jin san,
te ni skaku ni'nu ña ni ja tu ni kanakau san nuu ñuu ji'i.

14 Ni ka ndakoo ñayiu inu xeen siki san, vi Dios,
vi in tnii ñayiu ka ja'ni ndiyi ka nduku ja vi ka'ni ña jin san,
te ñayiu yun, chi tu ka nee yiñu'u sa'uin nuu ni.
15 Su maa ni, vi Jito'o, chi kuu ni ia Dios nda'u ini vi ka'nu ndeva'a ini ni,
te kuekuee kiti ini ni vi kutoo ni ñayiu, te sa'a ndaa ni.
16 Ndaka'an ña ni jin san, te kunda'u ini ña ni.
Ndataa ni ja ndakui ni nuu san ja kuu san tee jinokuechi nuu ni,

te skaku ni'nu ña ni jin san.
17 Xne'e ni ja kunda'u ini ña ni jin san, nagua ja na vi kuni ñayiu ka skexiko ña jin san,
te na vi kukanoi, chi ni chituu ña maa ni, vi Jito'o, vi ni ndasa'a sii ini ña ni.

87

Kutoo ia Dios ñuu Jerusalén
Yaa ni ka tee ndikin tata Coré

1 Ndee nuu yuku ii Sión ni skuja ia Dios cimiento ñuu ya.
2 Te kutoo ka Jito'o ye'e yuku Sión,
saa nagua kutoo ya sava ka ñuu ñayiu Israel.
3 Ka kachi ñayiu ja luu ndeva'a ka kaa ron ja kuu ron ñuu ia Dios.

4 Te ñayiu ja ka jini ña jin san ka kuu ñayiu Egipto vi ñayiu Babilonia,
vi ñayiu filisteo vi ñayiu ñuu Tiro vi ñayiu Etiopía,
te ka kachi: “Ñayiu ya'a ni ka nduu ñayiu yuku Sión”.
5 Te ñayiu yuku Sión ya'a vi kachi: “Ñayiu ya'a vi ñayiu yun ni ka kaku ñuu ya'a,
te maa ia Dios oo ndee sukun ni jani yutnu ñuu ya'a”.
6 Te ndasoo maa Jito'o sivi in in ñayiu nuu liuru nuu ka yoso sivi maa ñayiu ñuu ya,
te tee ya nuu tutu ja koka'an: “Ñayiu ya'a ni ka kaku yuku Sión”.

7 Te ñayiu ka jita yaa vi ñayiu ka jita ja'a, vi kachi:
“Nuu maa ron ja kuu ron yuku Sión oo ndi'i ja teku rin”.

88

Chituu ña ni jin san, vi Dios
Yaa ni ka tee ndikin tata Coré vi Hemán

1 Jito'o san, maa ni kuu Dios, ia skaku ni'nu ña jin san,
te nduu vi ñuu ni kana nda'u san nuu ni ja chituu ña ni jin san.
2 Te na kenta joo tno'o ja ndakuatu san ndee nuu ni,
te konini ni joo tno'o ja kana nda'u san.
3 Te kua'a ndeva'a jakue'e oo siki san,
ja vi ja oo ni ka san ja kanakau san nuu ñuu ji'i.
4 Te vi ja ka ka'u ña jin san ne'u ñayiu ka jinkoyu'u,
te kuu san na kuinio in tee ja tu ondakui sa'un ka de,
5 ja ni ka xndendoo ña jin san ne'u ndiyi.
Te kuu san na kuinio in tee ni ka ja'ni ña jin yuchi kani,
te ni ka tayu'u ña chii ñu'u, na kuinio ñayiu ni ndunaa ini ni,
te tu jito jíni ka ni jin.
6 Te ni tnaa ña ni in yau kunu ndeva'a,
vi in nuu nee ndeva'a.
7 Te kiti ini ndeva'a ni siki san,
te ni tetniuu ni tnundo'o tna'a san, na kuinio nuu kani xeen ña ola ndute mar.
8 Te ni xtajioo ni ñayiu ka ndeka tna'a gua'a jin san,
te ni sa'a ni ja ni ka skexiko ñai jin san,
te na kuinio ja ni ndesi san, te ña kuu ja yaa san.

9 Te kua'an masa'u nduchi nuu san ja nda'i ndeva'a san,
te ndi'i ni kiuu kana san nuu ni, vi Jito'o san,
te kane'e san nda'a san ichi nuu oo ni.
10 Te ¿a sa'a ni in tniuu vii tniuu va'a nuu ñayiu ni ka ji'i?
¿A kuu vi ndakoo ndiyi, te vi ndakuanta'ui nuu ni?
11 Te ¿a kuu vi kuña'a nuu ndiyi ja ka yiyu'u chii ñu'u ja kunda'u ini ni jin?
¿Axi kuu vi kuña'a ja ia ndaa kuu ni nuu ndiyi ka oo ñuu ji'i?
12 ¿Te a kuu vi ndakuni ndiyi ka oo ñunee, tniuu vii tniuu va'a vi tniuu ndaa ja sa'a ni
nuu ka oi ñuu nuu ni ka ndunaa ini?

13 Su sein, chi kana nda'u san nuu ni, vi Jito'o san, ja chituu ña ni,
te in ne'e in ne'e ndakuatu san nuu ni.
14 Te ¿nau ja skexiko ña ni jin san, vi Jito'o san?
¿Nau ja tu kuini ni ja konini ni tno'o ka'an san?
15 Te vi ndee nuu lule san tna'a ndeva'a san tno'o suchi ini,
te vi ja oo yatni san ja kuu san, chi ni tetniuu ni tnundo'o xeen ndeva'a ja tna'a san,
te ma kundee ka ini san.
16 Chi ni junkau ja kiti ini ni siki san,
te ni skuita ña tnundo'o ni tetniuu ni.
17 Te ndi'i ni kiuu jionduu ña tnundo'o jin san na kuinio ndute,
te ja ni jasi sa'un ña jin san.
18 Chi ni xtajioo ni ñayiu ka ndeka tna'a gua'a jin san, vi ñayiu ka jika in ni jin san,
te vitna, chi maa ni ñunee kuu ja ka oo gua'a jin san.

89

Tu na inka ja kuu inuu jin Jito'o
Yaa ni tee Etán, ndikin tata Ezra

1 Siun ni kokata san ja ia nda'u ini kuu ni, vi Jito'o san,
te nikuii nikani kondakani san ja ia skunkuu ndaa kuu ni.
2 Chi kachi san: “Siun ni oo yutnu ja kunda'u ini ni ñayiu, vi Dios,
te maa andivi ja tu sama, xne'e kaji ja skunkuu ndaa ni”.
3 Te ni kachi ni, vi Dios: “Ni sa'a rin in tratu jin in tee ni kaji rin,
te ni kee yu'u rin nuu David, tee jinokuechi nuu rin, te jiña'a rin:
4 Sa'a rin ja siun ni vi koo ndikin tata ron,
te nikuii nikani vi koo tee vi kotatnuni nuu tniuu ron”, kachi ya.

5 Ndi'i ja ka oo andivi ka sa'a ka'nu ña jin ni, vi Jito'o san, jin tniuu vii tniuu va'a ja sa'a ni,
te suni ka chiñu'u ña ia ka jinokuechi nuu ni ja skunkuu ndaa ni.
6 Chi tu na in ia oo andivi ja kintna'a inuu jin maa Jito'o,
te ni tu na in chu'chi ja kintna'a inuu jin ya.
7 Ka ndututu ia Dios jin ia ka jinokuechi nuu ya,
te ndi'i ia yun ka yu'u ni'nu ña vi ka nee yiñu'u nuu ya,
te ka'nu ndeva'a kuu ya vi ioo ndeva'a tniuu sa'a ya saa ndi'i ia ni ka jionduu ña jin ya.
8 Maa ni kuu ia ka'nu ndeva'a, vi Jito'o san,
te tu na in kintna'a inuu jin ni, te oo maa ni jin ndi'i jaka'nu ni vi tno'o ndaa.

9 Te maa ni tatnuni nuu ndute mar ja jiondiso xeen ndeva'a nuu de,
vi junkani ni ola ndute ja ndakoo sukun ndeva'a de.
10 Te ni skuechi ni kiti xeen ñu'u nuu ndute mar nani Rahab na kuinio in yiki kuñu ndiyi,
te jin jandakui ni, ni jatenuu ni ja ka ka'an u'u ña jin ni.
11 Te kuenta maa ni kuu andivi vi suni kuenta maa ni kuu ñuyiu,
chi maa ni ni sa'a ñuyiu vi ndi'i ja oo nui.
12 Maa ni, ni sa'a ñu'u oo ichi norte vi ñu'u oo ichi sur,
te yuku Tabor vi yuku Hermón ka jita yaa nuu ni.
13 Te ka'nu ndeva'a kuu nda'a ni, te ndakui nda'a kua'a ni,
te xne'e nda'a ni ja kundee ni, kuu nija'nu ni.
14 Te tatnuni ni jin tno'o ndaa vi sa'a ndaa ni,
te yoxno'o ja nda'u ini ni vi tno'o ndaa ichi nuu ni kua'an.
15 Na ta'u na ndetu ñayiu ka jini vi ndakakune'e ña jin ni,
chi koye'e ni nuu ichi ka jikai.
16 Chi ndi'i ni kiuu ka kusii ini ja ka ndakakune'e ñai jin ni,
te ka sa'a ka'nu ñai jin tniuu ndaa ja sa'a ni.
17 Chi maa ni kuu jandakui mai vi in jaka'nu ndeva'i,
te kaya kua'a jandakuio, chi saa kuini maa ya ja sa'a ya.
18 Chi maa ni, vi Jito'o san, kuu ia jito jini ña,
te maa ni kuu ia ii ñayiu Israel, vi kuu ni rey san.

19 Yun te ni ka'an ni nuu ni skuni ni ñayiu ka jinokuechi ndaa nuu ni,
te jiña'a ni: “Ni kaji rin in tee tu ioo,
te ni sa'a ka'nu rin de vi ni chituu rin jin de.
20 Te ni junku'un rin David, tee jinokuechi nuu rin,
te ni joso rin texe'en rin xini de, te ni jani rin de ja kokuu de rey.
21 Te siun ni kochituu rin de,
te jin jaka'nu rin, suni kuña'a rin jandakui de.
22 Te ma vi kakuiko sanaa ña tee ka ka'an u'u ña jin de,
te ni in tee ka sa'a jakue'e ma vi kundee siki de.
23 Chi vi jin nuu de, te vi sua'a kitu xia'an rin ñayiu ka ka'an u'u ña jin de,
te xnaa rin ñayiu ka skexiko ña jin de.
24 Te koo de jin tno'o ndaa rin vi jin ja nda'u ini rin,
te jin maa rin, te kokuu ka'nu de.
25 Chi kuña'a rin jaka'nu rin nuu de ja kotatnuni de nii ñuu ka oo yu'u ndute mar,
vi guaa ndee yute Éufrates.”
26 Yun te kachi de: “Maa ni kuu tata san, maa ni kuu ia Dios san,
vi maa ni kuu kava ja skaku ni'nu ña jin san”.
27 “Te sa'a rin ja nduu de seyii xtnañu'u rin,
te kokuu de in rey ka'nu ndeva'a ka ja oo ñuyiu ya'a.
28 Te siun ni kokunda'u ini rin jin de,
te koo yutnu tratu ja ni sa'a rin jin de.
29 Te siun ni vi koo ndikin tata de,
te vi kotatnuni nagua kiuu ja koo andivi.

30 ’Su visi na vi xndendoo ndikin tata de ley rin,
te ma vi kondikin kai nagua tatnuni rin,
31 te nuu ja na vi kuiso kavai tno'o ja kaxtno'o rin,
te ma vi kuantno'o kai tno'o ja tatnuni rin,

32 te visi na ki'in rin in xtnuu xii, te na kani rin jin ja ja'a jakue'e ka sa'i,
te na kuun na kani rin jin ja ja'a yika kuechi,
33 su ma xndendoo sa'un rin ja kunda'u ini rin jin David,
te ni ma ka'ni ña ja sa'a ndaa rin jin de.
34 Te ma ndunaa ini rin tratu ja ni sa'a rin jin de,
te ni ma ndasama rin tno'o ja ni kee yu'u rin jin de.
35 Chi ni kee yu'u maa rin ja ia ii kuu rin,
te ma skua'a tno'o rin nuu David.
36 Chi jiña'a rin nuu de, siun ni vi koo tatatno'o de,
te koo ni nuu tatnuni de nini ye'e nikandii.
37 Te siun ni koyutnu nuu tatnuni de nini oo yoo andivi,
te yoo yun kokuu testiu ndaa ja siun ni kotatnuni de.”

38 Su ni xndendoo nda'u ni rey ja ni kaji maa ni, vi Dios, vi ni skexiko ni de,
te ni kiti ini ndeva'a ni nuu de.
39 Te ni ndaxtu'u ni tratu ja ni sa'a ni jin David, tee jinokuechi nuu ni,
te ndee ñuñu'u ni skunta ni tniuu ka'nu ja ndiso de.
40 Te ni xnaa ni ndi'i muro ja ndesi ñuu de,
vi ni xnani ni ndi'i ñuu ndakui de.
41 Te ndi'i ñayiu ja ka ya'a yun ka su'u nagua ka kuini maa,
te ka jaku ndee ña ñayiu sava ka ñuu ja ka oo yatni yun.
42 Te ni sa'a ni ja ni ka kundee ñayiu ka ka'an u'u ña jin de nuu ni ka jaxin tna'a de,
vi ni sa'a ni ja ka kusii ndeva'a ini ñayiu yun ja ni ka kundei.
43 Vi ni sa'a ni ja tu inu xeen ka yuchi kani ka nee de,
te tu ni chituu ni jin de ja vi kundee de nuu ni ka jaxin tna'a de.
44 Te ni kindee ni jaka'nu de, te ni xnani ni nuu tatnuni de,
te ni skunta ni ndee nuu ñu'u.
45 Chi ni sa'a ni ja ñama ni yii de, visi ñayiu kuechi kuu de,
te ni sa'a ni ja kukanoo ndeva'a de.

46 ¿Nasaa ka kiuu ma konini ni tno'o ka ka'an san, vi Jito'o san?
¿A vi siun ni kokiti ini ndeva'a ni nuu in in san na kuinio ñu'u ja kanda'a?
47 Ndaka'an ni, vi Dios, ja nunuu ni oo san ñuyiu ya'a,
te ndi'i ñayiu ja ni sa'a maa ni, chi nunuu ni ka tekui, te vi kui.
48 Chi tu na in ñayiu teku nikuii nikani ja ma kui,
te ni in ñayiu ma kuu ja kaku nuu kue'e ja ja'ni ña.

49 Jito'o san, ¿ndenu oo ja ni okunda'u ini ni David ndee jana'a,
nagua ni kee yu'u ni jin tno'o ndaa ni?
50 Ndaka'an ni tee ka jinokuechi nuu ni, vi Jito'o san,
ja kua'a ñayiu ka jaku ndee ña jin san, vi ñayiu kua'a ñuu ka nani ña jin san.
51 Chi ka kane'e ña ñayiu ka ka'an u'u ña jin ni, vi Jito'o san,
te ka nani ñai jin san ja kuu san tee ni kaji ni, ndee ni nuu jika san.

52 ¡Ka'nu kuu Jito'o nikuii nikani!
Saa na kokuu vi saa na kokuu.

LIURU KUU KUUN

90

Salmos 90—106

Joo ni kuia ka teku ñayiu
Ndakuanta'u Moisés nuu ia Dios

1 Maa ni kuu ia tava'a ña jin san, vi Jito'o san,
ndee janana'a vi ndee kiuu vitna.
2 Ndee ama ka ja vi junkoo yuku, vi ja sa'a ni ñu'u vi ñuyiu,
guaa ndee janana'a vi guaa ndee kiuu sandi'i, maa ni kuu Dios.

3 Chi maa ni sa'a ja ka nduu ñayiu ñuyaka,
nuu kachi ni: "Roon, ñayiu ñuyiu, chi vi nduu ron ñuyaka".
4 Chi in mil kuia kuu na kuinio iku
ja inka ni ya'a nuu maa ni,
axi na kuinio ndesaa ni ore ja ni ya'a nuu jakuaa.

5 Te xnaa ni ñayiu na kuinio nuu kee teñu'u,
chi ka kui na ni kuinio in jani,
axi na ni kuinio yuku ja ni jite, te oo kuikuii tno'o ne'e.
6 Tno'o ne'e ja'nu, te jaa ita,
su tno'o jañini xii, te yichi ndi'i.

7 Chi nuu kiti ini ni, te xnaa ña ni jin san,
te nuu ka'an xeen ni, te ka yu'u san.
8 Ni xne'e ni jakue'e ka sa'a san nuu ni,
te ni ndaxtuu ni yika kuechi ja ka sa'a yu'u san.
9 Chi ndi'i kiuu ja ka teku san kua'an naa ja ja'a ja kiti ini ni,
te ñama ya'a kuia ja ka teku san, na kuinio nuu jaka nda'u ini san.
10 Te kuia ja ka teku san kuu maa ni uni xiko uxi kuia,
te ñayiu inu ndakui ka kentakuei kuun xiko kuia.
Su visi kua'a kuia ka teku san, su ndimaa ni ka satniuu ndee ndeva'a san,
te kua'a tnundo'o tnuneni ka tna'a san,
te kuia, chi ñama ya'a, te suni sein, chi ñama ka ji'i san.

11 Chi tu na in jini jandakui ndeva'a kuu ja kiti ini ni,
te ka'nu ndeva'a kuu ja kiti ini ni ja kuini ja vi koyu'u ni'nu ña ñayiu jin ni.
12 Kaxtno'o ni nuu san ja na vi ka'u san nasaa kiuu ka teku san,
nagua ja na vi ni'i san tno'o ndichi ni ja koo ini anu san.

13 ¿Nasaa ka kiuu te saa ndajiokuiin ni nuu ka oo san, vi Jito'o san?
Kunda'u ini ña ni jin san ja ka jinokuechi san nuu ni.
14 Ka'an nda'u ka'an kee ña ni nuu ndaki'in in kiuu in kiuu,
te na vi kokata san vi na vi kokusii ini san ndi'i ni kiuu ja ka teku san.
15 Ndataa ni tno'o sii ini,
nagua kiuu ja ni tetniuu ni tnundo'o ni ka tna'a san,
vi nagua kuia ja ni ka jini san jakue'e.
16 Xne'e ni tniuu ka'nu sa'a ni nuu maa san
ja ka jinokuechi san nuu ni,
vi jaye'e jatajan ni nuu ndikin tata san.
17 Te na koo javii java'a ni nuu in in san, vi Jito'o san.
Sa'a ni ja na kee gua'a tniuu ka sa'a san jin nda'a san.
Janjaan, sa'a ni ja na kee gua'a tniuu ka sa'a san jin nda'a san.

91

Skaku ni'nu ña Jito'o Dios nuu tnundo'o

1 Na ñayiu ja oo nuu nda'a ia oo ndee sukun,
te koo va'i nuu kati maa ia ndakui ndeva'a yun.
2 Te kuña'i nuu Jito'o Dios: "Maa ni kuu ia tava'a ña,
vi ia yituu gua'a ña, vi Dios san, ia kukanu ini san".
3 Te maintno'o maa ya, guaa skaku ña jin ni nuu nda'a ñayiu ka ka'an u'u ña,
vi nuu kue'e xeen ja kuini ja ka'ni ña jin ni.
4 Te chisa'u ña ya jin ndijin ya,
te ndachindijin ña ya, na kuinio in kiti ndagua,
te yun koo gua'a ni,
chi tava'a ña tno'o ndaa ya jin ni,
na kuinio kaa tikute.
5 Te ma koyu'u ni ja siu'u ndeva'a ña tno'o jakuaa,
ni yutnu ndugua ja ka tiuu ña jin ni tno'o nduu,
6 ni kue'e xeen ja jika nuu nee,
ni jakue'e ja jika sagua nduu ja xnaa ña.

7 Chi visi in mil ñayiu vi ndonso ja vi kuu ichi nda'a satni ni,
te uxi mil ichi nda'a kua'a ni,
su maa ni, chi tu nagua ndo'o ni.
8 Chi maa ni kondia'a gua'a ni,
te kuni ni ja vi ndani'i vi ndatna'a maa ñayiu kue'e jin ja ni ka sa'i.

9 Chi ni kaji ni Jito'o Dios ja tava'a ña ya jin ni,
te maa ia ka'nu ndeva'a yun kuu ia jito jini ña jin ni.
10 Te ma kii ni in jakue'e siki ni,
te ni kue'e xeen, ma koo nuu ve'e ni.
11 Chi tatnuni ya nuu ia ka jinokuechi nuu ya
ja vi kokoto ña ya ndi'i ni nuu ichi jika ni.
12 Te vi kotnii ya nda'a ni ki'in ni
nagua ja ma kachi ja'a ni jin ni in yuu.
13 Te kuain ni'nu ni ndika'a vi koo xeen ndeva'a,
vi kachi ja'a ni se'e kueli ndika'a vi kiti xeen ndeva'a.

14 Te kachi ia Dios: "Skaku ni'nu maa rin jin nuu ndi'i jakue'e yun,
chi kutoo ñai jin rin,
te koto kuni rin jin, chi jini ñai jin rin.
15 Te nuu ndakakune'e ñai jin rin,
te konini rin tno'o ka'in,
te koo maa rin jin nuu tna'i tno'o suchi ini,
te skaku ni'nu rin jin, te kuña'a rin jayiñu'u nui.
16 Te suni kuña'a rin kuakua'a kuia ja kotekui,
te xne'e rin nui ja na kuni ja skaku ni'nu rin jin."

92

Ka ndakuanta'u ñayiu nuu ia Dios
Yaa ka jita kiuu ndatatu

1 Nase guagua'a kuu ja ndakuanta'u san nuu ni, vi Jito'o san,
te kata san in yaa nuu maa ni, vi Dios, ja oo ni ndee sukun.

2 Te tno'o ne'e ndakani san ja ia nda'u ini kuu ni,
te tno'o jakuaa ndakani san ja ia skunkuu ndaa kuu ni,
3 nagua kua'an maa yaa ja jita xtnuu kaxin ja oo uxi tuchi,
vi nagua vita vita jita arpa.
4 Chi sa'a ni ja kusii ndeva'a ini san jin tniuu vii tniuu va'a sa'a ni, vi Jito'o san,
te kana san ja kusii ini san jin tniuu ja sa'a ni jin nda'a ni.

5 Nase nde'e ka'nu tniuu sa'a ni, vi Jito'o san,
te ndichi ndeva'a ndakani ini ni.
6 Te ñayiu vasa, chi tu ka jini naxa ndakani ini ni,
te ni tu ka jinkui'nu ini.
7 Te ñayiu ka sa'a jakue'e, chi ka jitei na kuinio yuku kuii,
te ndi'i ñayiu ka sa'a jane'e jayichi, chi ka jai na kuinio ita jin ja ka sa'i,
su nikuii nikani ni vi nai.
8 Su maa ni, vi Jito'o san, chi nikuii nikani kuu ni ia ka'nu ndeva'a.
9 Chi jandaa, vi Jito'o san, ja ndi'i ja ka ka'an u'u ña jin ni vi naa,
te vi kutenuu ndi'i ñayiu ka sa'a jakue'e.

10 Su maa ni, ndataa jandakui san, nagua ndakui in isndiki makaa sukun.
Te ni joso ni tatna xiko asin xini san ja ni kaji ña ni.
11 Te kuni san jin nuu san naxa ka ndondiso ñayiu ka ka'an u'u ña jin san,
te konini san ja ka kana nda'u ñayiu ka ndakoo siki san.

12 Te ñayiu ndaa, chi vi jaa vii ndeva'i na kuinio yutnu kuun ñuu,
te vi kua'nui na kuinio tnu itni ka oo Líbano,
13 ja ka nukuiin tnu ini ve'e maa Jito'o,
te ka jaa ita tnu ini nuu oo ve'e ia Dios.
14 Te visi ja ni ka yii tnu, su vi kokuun ni ndia'a tnu,
te siun ni vi koo ndakui tnu vi vi koo kuii tnu.
15 Te yun vi koi nagua ja vi koka'in nuu ñayiu ñuyiu ja ia ndaa kuu Jito'o,
te maa ya guaa tava'a ña, te tu na tniuu ja tu sa'a ndaa ya.

93

Maa Jito'o kuu ia tatnuni

1 Maa Jito'o kuu rey, te ni ndekui'nu ya sa'un vii ya ja tatnuni ya
vi ni ndaku'ni ya sinchu chii ya ja kuu jaka'nu ya,
te ni sa'a yutnu ya ñuyiu nagua ja ma kokanda sa'un.
2 Te ndee janana'a oo yutnu nuu tatnuni ni, vi Jito'o san,
te nikuii nikani oo ni.

3 Ka kajan yute, vi Jito'o san, vi jiso ja jika ni'i ndute,
vi ka ja'nu nuu ndute ja kagua tna'a de.
4 Su ka'nu ka kuu maa ni, vi Jito'o, ja oo ni ndee sukun, saa ja jiso nuu jika kuakua'a ndute,
vi ka'nu ka kuu ni saa ja kañu xeen ndute mar.
5 Te kukanu ini san tno'o ja tatnuni ni, vi Jito'o san,
te ve'e ii kuu veñu'u ni ja oo nikuii nikani.

94

Maa Jito'o kuu ia sandaa kuechi ñayiu ñuyiu

1 Maa ni, vi Jito'o san, kuu ia Dios ja ndaxtenaa ni ñayiu,
xne'e ni maa ni ja ndaxtenaa ni ñayiu ka sa'a jakue'e, vi Dios.
2 Maa ni kuu ia sandaa kuechi ñayiu ñuyiu,
ndakoo ni te tetniuu ni tnundo'o, na vi tna'a ñayiu ka sa'a teyii mai.
3 ¿Nasaa ka kiuu guaa vi kokusii ini ñayiu ka sa'a jakue'e, vi Jito'o san?

4 Te ndi'i ñayiu ka sa'a jakue'e yun, ka kane'e
vi ka kuvixin vi ka kuteyii ndeva'a jin jakue'e ka sa'a.
5 Te ka sa'a jakue'e jin ñayiu ñuu ni,
vi ndeva'a ndetnuni ka sa'a ña jin ñayiu ni sa'a jajin ni.
6 Ka ja'ni ña jin ñasi'i ni ka ndonda'u vi ñayiu ka jika nuu nda'u nuu ñuu san,
vi ka kindee ja ka jichi ka kanda suchi ka kuu la'u.
7 Te ka kachi: "Tu ndia'a Jito'o,
te ni ma kuni ia Dios ndi Jacob nagua ka sa'o", ka kachi.

8 Te maa ni, ñayiu vasa, vi ñayiu tu ka jini sa'un nagua kuu,
¿na kiuu te saa vi jinkui'nu ini ni?
9 Chi ¿a ma kuu konini ia ni sa'a so'o ni, tno'o ka ka'an ni?
Te ¿a ma kuu kondia'a ia ni sa'a nduchi nuu ni, nagua ka sa'a ni?
10 Te ia ndakanu ichi ndaa ña jin ñayiu sava ka ñuu,
chi tetniuu ya tnundo'o siki ñayiu ka sa'a jakue'e,
te kuni ia kaxtno'o tno'o ndichi nagua ka sa'a ñayiu yun.
11 Chi jini Jito'o nagua ka ndakani ini ñayiu,
ja nino'o ni masu ja jiniu'u kuu ja ka ndakani ini.

12 Na ta'u na ndetu ñayiu ndakanu ichi ndaa ni, vi Jito'o,
vi kaxtno'o ni ley ni nui,
13 nagua ja vi kosii ini nuu na kenta kiuu tnundo'o,
nini sava'a ni in yau nuu vi kanakau ñayiu ka sa'a jakue'e.
14 Chi ma xndendoo nda'u Jito'o ñayiu ñuu ya,
ni ma xndendoo maintno'o ya ja ni sa'a jajin ya.
15 Te tnundo'o ja tetniuu ia Dios nduu ja ka'nde ndaa ya kuechi,
te ndi'i ñayiu ndaa vi kondikin tniuu ndaa ja sa'a ya.

16 ¿Na in ndakoo ja ja'a san ja kaxin tna'a jin ñayiu kue'e?
¿Na in chituu ña jin san ja kaxin tna'a jin ñayiu ka sa'a jakue'e?
17 Nuu sua'a te tu ni chituu ña Jito'o jin san,
vaa vi ñama kuiti ja katuu san ndee chii ñu'u nuu tu na in ka'an na in kuu.
18 Te nuu ni kachi san nuu ni: "Ni kekaa si'in san",
te ni kunda'u ini ña ni jin san, vi Jito'o san, te ni chituu ña ni.
19 Te nuu ndakani ndeva'a ini san vi kusuchi ini san,
te ni ndataa ni tno'o sii ini ja ni ndusii ini anu san.
20 Maa ni, chi ma kuu vi kondeka tna'a gua'a ni jin tee kue'e ja ka ja'nde kuechi,
ja ka jantniuu de Ley ja vi sa'a de jakue'e jin sava ka ñayiu.
21 Te ka kututu de ja ka ndakoo de siki ñayiu ndaa,
te ka ka'an de ja na kuu ñayiu tu na kuechi.
22 Su maa Jito'o kuu ia tava'a ña jin san,
vi ia Dios san, chi kuu ya na kuinio kava ja jito jini ña ya.
23 Te sa'a ya ja nanakau jakue'e ka sa'a maa de siki de,

te nuu maa jakue'e ka sa'a de yun, xnaa ña ya jin de.
Chi xnaa ña maa Jito'o, ia kuu Dios mao.

95

Ne'ekuei ni na vi katao nuu ia Dios

1 Ne'ekuei ni na vi katao nuu Jito'o Dios ja ka kusii inio,
na vi katao vi kanao ja ka kusii ndeva'a inio nuu ia kuu kava
ja jito jini ña ya vi skaku ni'nu ña ya.
2 Na ki'inkueio nuu oo ya, ja vi ndakuanta'uo nuu ya.
Te na vi katao yaa nuu ya.
3 Chi maa Jito'o kuu ia Dios ka'nu ndeva'a,
te maa ya kuu rey ka'nu ka saa ndi'i chu'chi.
4 Te nuu nda'a maa ya oo ndee nuu kunu ka chii ñu'u,
te kuenta maa ya ka kuu yuku sukun.
5 Te suni kuenta maa ya kuu ndute mar,
chi maa ya ni sa'a,
te jin nda'a maa ya ni sa'a ya ñu'u yichi.

6 Ne'ekuei ni na vi jinkindei vi jinkititio nuu ia Dios,
ja vi chiñu'o ya.
Na vi junkuiin jitio nuu Jito'o Dios, ia ni sa'a ña jion.
7 Chi maa ya kuu ia Dios mao,
te yoon ka kuu ñayiu ñuu ya ja ka oo nuu ite kuii ya,
chi ka kuo na kuinio ndikachi ja jito maa ya.

Vitna te vi konini ni tno'o ka'an ya:
8 Ma vi sa'a ndee ron ini anu ron,
nagua ni ka sa'a ñayiu nuu ni ka oi nuu nani Meriba,*
vi nagua ni ka sa'i in kiuu nuu suni nani Masah† nuu ñu'u te'a yun,
9 na ni ka ndakoo ndi nija'nu ron siki rin,
te ni ka jito tnuni ñai,
visi ni ka jini tniuu na'nu sa'a rin.
10 Te uu xiko kuia ni okiti ini rin nuu ñayiu yun,
te ni kachi rin: “Ñayiu ñuu ya'a, chi ya'a yun ni ka jikai,
te tu ka jini ichi mao”, ni kachi rin.
11 Te yun kuu ja ni kee yu'u rin jin ja kiti ini rin,
ja ma kiukuei sa'uin nuu ñuu kuña'a maa rin ja vi ndatatui,
kachi ya.

96

Na vi katao in yaa jaa nuu ia Dios

1 Vi kata ni in yaa jaa nuu Jito'o Dios.
Na vi kata ndi'i ñayiu ñuyiu nuu Jito'o Dios.
2 Vi kata ni nuu Jito'o Dios, te vi sa'a ka'nu ni ya.
Vi kana ni in kiuu in kiuu ja skaku ni'nu ña ya.
3 Vi ndakani ni nuu ñayiu ninii ñuu ja ia ye'e tajan kuu ya,
te vi kaxtno'o ni tniuu vii tniuu va'a ja sa'a ya nuu ndi'i ñayiu.
4 Chi ka'nu kuu Jito'o Dios, te gua'a kuu ja koo kua'a jayiñu'u nuu ya.
Te na vi koyu'u ni'nu ka ñayiu nuu ya saa nuu ndi'i chu'chi.

---

* **95:8 95:8** Meriba kei ka'an: ndakoo siki. † **95:8 95:8** Masah kei ka'an: jito tnuni.

5 Chi ndi'i chu'chi sava ka ñuu, chi masu nagua ka kuu sa'un,
su maa Jito'o Dios kuu ia ni sa'a andivi.
6 Chi vii ndeva'a ye'e tajan ndia'a ya,
te oo jaka'nu ya vi luu ndeva'a kaa ini ve'e ii ya.

7 Vi chiñu'u ndi'i ñayiu nii ñuu Jito'o Dios.
Vi chiñu'u ni Jito'o Dios, chi ia ka'nu ia ye'e tajan kuu ya.
8 Vi chiñu'u ni Jito'o Dios, chi kanuu ja koo jayiñu'u nuu ya.
Kua'ankuei ni veñu'u ya, te vi soko ni nuu ya.
9 Vi chiñu'u ni Jito'o Dios nuu luu ndeva'a kaa ini ve'e ii ya.
Te ndi'i ñayiu ñuyiu na vi koyu'u ni'nu ña jin ya.

10 Vi kuña'a ni nuu ñayiu nii ñuyiu ja maa Jito'o Dios kuu ia tatnuni,
te ni jani yutnu ya ñuyiu ja ma kanda sa'un,
te sa'a ndaa maa ya kuechi ñayiu ndi'i ñuu.
11 Te na koo jasii ini andivi, te na koo tno'o sii ini ñuyiu.
Na kana ndute mar ja kusii ini vi ndi'i ja oo nuu de.
12 Na koo jasii ini nuu yuku vi ndi'i ja oo nuu.
Na vi kata yutnu ka oo nuu yuku ja ka kusii ini tnu.
13 Na vi kata ja ka kusii ini nuu maa Jito'o Dios, ia vaji,
chi vaji ya ja sandaa ya kuechi ñayiu ñuyiu.
Vaji ya ja ka'nde ndaa ya kuechi ñayiu ñuyiu jin tno'o ndaa ya.

97

Maa Jito'o kuu ia tatnuni nuu ñuyiu

1 Vi kokuu sii ini maa ni ja ka oo ni nii ñuyiu,
te vi kokusii ini ndi'i ni ja ka oo ni ndee yu'u ndute mar, chi maa Jito'o tatnuni.

2 Te ni jionduu ña viko kokin vi viko tnutnuu jin ya,
te yituu gua'a ña tniuu ndaa vi tniuu gua'a jin nuu tatnuni ya.
3 Te yoxno'o ñu'u ichi nuu ya kua'an,
te teñu'u ña jin ñayiu ka ka'an u'u ña jin ya, ja ka oo xiin ya.
4 Te ye'e ni'nu ja kuun tajan ya nuu ñuyiu,
te nuu jini ñu'u, te kisi.
5 Te ka ndute yuku na kuinio ñuma nuu ka jini Jito'o,
ia kuu Jito'o ndi'i ñuyiu.
6 Te kana andivi kaxtno'o tniuu ndaa sa'a ya,
te ñayiu ndi'i ñuu ka ndia'a ja ye'e tajan ya.
7 Te ka kendoo kanoo ñayiu ja ka chiñu'u chu'chi,
vi ñayiu ka kuu teyii jin chu'chi yun.
Te ndi'i roon, chu'chi, vi jinkindei nuu ia Dios.

8 Nuu ni ka onini ñayiu yuku Sión tno'o ya'a, te ni ka kusii ini,
vi ni ka kusii ini ñayiu ñuu Judá ja sa'a ndaa ni, vi Jito'o san.
9 Chi ia oo ndee sukun yun kuu ni, vi Jito'o san,
te tatnuni ni siki ndi'i ñuyiu, vi ka'nu ndeva'a ka kuu ni saa ndi'i chu'chi.

10 Te maa ni ja ka kutoo ni Jito'o, vi skexiko ni jakue'e,
chi jito jini ña ya jin ñayiu maa ya,
vi skaku ni'nu ña ya nuu nda'a ñayiu ka sa'a jakue'e.

11 Chi ye'e ni'nu ya nuu ñayiu ndaa,
te jiña'a ya jasii ini nuu ñayiu ka oo ndaa ini anui.
12 Te maa ni ja ka kuu ni ñayiu ndaa, vi kokusii ini ni nuu Jito'o,
te vi sa'a ka'nu ni ya, chi ia ii kuu ya.

98

Ndi'o na vi kata in yaa nuu ia Dios

1 Vi kata ni in yaa jaa nuu ia Dios,
chi ni sa'a ya tniuu vii tniuu va'a,
te jin nda'a kua'a ya vi jin jaka'nu ya ni kundee ya.
2 Chi ni xne'e ya nuu ñayiu ja maa ya ni skaku ni'nu ña,
te vi jin nuu ñayiu sava ka ñuu, ni xne'e ya tniuu ndaa sa'a ya.
3 Chi ni ndaka'an ya ja kunda'u ini ña ya,
vi ja sa'a ndaa ya jin ñayiu ñuu Israel.
Te ndi'i ñayiu ka oo ndee ja'a ñuyiu ni ka jini ja ni skaku ni'nu ña ia Dios mao.

4 Ndi'i ni ja ka oo ni ninii ñuyiu, vi kata ni ja ka kusii ini ni nuu Jito'o,
vi kana jaa ni, te vi katu nda'a ni, vi kata ni yaa nuu ya.
5 Vi kata ni yaa nuu Jito'o, nagua kua'an yaa ja ka tee jin arpa.
Vi kata ni nagua kua'an yaa ja ka tee jin xtnuu kaxin.
6 Vi kata ni yaa ja ka kusii ini ni nuu Jito'o, ia kuu rey,
nagua kua'an yaa ja ka tiuu jin ndiki vi jin strumentu.

7 Na kañu ndute mar jin ndi'i kiti ka ñu'u nuu,
vi na kana ñuyiu vi ndi'i ja ka oo nuu.
8 Te na vi katu nda'a yute,
vi na vi kata ndi'i yuku ja ka kusii ini,
9 te na vi kata nuu Jito'o, chi vaji ya ja kotatnuni ya nuu ñayiu ñuyiu.
Te sa'a ndaa ya, te inuu inuu ka'nde ndaa ya kuechi ñayiu ñuyiu.

99

Maa Jito'o kuu rey ka'nu ndeva'a

1 Maa Jito'o kuu rey, te nukoo ya ichi siki nuu ka oo ia ka jinokuechi nuu ya ja ka nani querubin,
te ñayiu ndi'i ni ñuu ka ni'i ja ka yu'i, vi kisi nii ñuyiu.
2 Ka'nu kuu Jito'o nuu yuku Sión,
te ka'nu ka kuu ya siki ndi'i ñuu.
3 Na vi sa'a ka'nu ñayiu sivi Jito'o, chi ia ka'nu ndeva'a kuu ya,
te ioo ndeva'a tniuu sa'a ya, chi ia ii kuu ya.

4 Maa ni, vi Dios, kuu rey ndakui ndeva'a, te kutoo ni ja sa'a ndaa ni,
te maa ni sa'a ja inuu ka kuu ñayiu, te ni ja'nde ndaa ni kuechi ñayiu,
vi ni sa'a ndaa ni ja ja'a ndikin tata Jacob.
5 Vi sa'a ka'nu ni Jito'o, ia kuu Dios mao,
te vi junkuiin jiti ni nuu ja'a ya, chi ia ii kuu ya.

6 Chi Moisés vi Aarón ni ka oo de ne'u tee ni ka okuu sutu ya,
te Samuel ni oo de ne'u ñayiu ni ka ojikanta'u nuu ya.
Te nuu ni ka ojikanta'u de nuu Jito'o ja chituu ña ya,
te ni onini ya tno'o ni ka oka'an de.

7 Te ndee nuu viko kani ni oka'an ia Dios jin de,
te ni ka skunkuu de tno'o ni tatnuni ya, vi ley ja ni jiña'a ya nuu de.
8 Te ni onini maa ni tno'o ja ni ka ojikanta'u de nuu ni, vi Jito'o, ja kuu ni ia Dios maa san,
te ni okuu ni in ia Dios ja ni ojaka'nu ini ni ja ni ka osa'a de,
visi suni ni tetniuu ni tnundo'o ni ka tna'a de ja ja'a jakue'e ni ka osa'a de.

9 Vi sa'a ka'nu ni Jito'o, ia kuu Dios mao,
te vi junkuiin jiti ni nuu yuku ii ya,
chi ia ii kuu Jito'o, ia kuu Dios mao.

100

Na vi konee yiñu'u nuu ia Dios

1 Vi kata sii ini ndi'i maa ni ja ka oo ni nii ñuyiu nuu ia Dios.
2 Vi chiñu'u sii ini ni Jito'o Dios.
Ne'ekuei ni te vi kana sii ini ni nuu ya.

3 Vi ndakuni ni ja Jito'o kuu maa ia Dios.
Te maa ya ni sa'a ña, masu yoon ni ka ndasa'o mao.
Ñayiu ñuu maa ya ka kuo,
te ka kuo na kuinio ndikachi ya
ja ka jao ite kuii maa ya.

4 Ne'ekuei ni ichi yuye'e ya ja ka ndakuanta'u ni nuu ya.
Te makiukuei ni ini veñu'u ya,
te vi ka jita ni yaa ja ka sa'a ka'nu ni ya.
Te vi ndakuanta'u ni nuu ya,
te vi ka'an vii vi ka'an va'a ni jin ya.
5 Chi ia gua'a kuu maa Jito'o Dios,
te nikuii nikani kunda'u ini ña ya,
vi siun ni skunkuu ndaa ya.

101

Na vi nduku ndeo ja vi kovio nuu ia Dios
Yaa ni tee David

1 Na kata san yaa ja kunda'u ini ni ñayiu vi ja sa'a ndaa ni,
chi kuini san ja kata san yaa nuu ni, vi Jito'o san.
2 Te kuini san kutua'a san ja kaka san nuu ichi ndaa.
¿Te na kiuu saa kii ni ja kikoto ña ni jin san?

Te kokuu san ñayiu vii ñayiu va'a nuu oo san jin ñayiu ve'e san.
3 Te ma ndakani ini san ja sa'a san ni in jakue'e.

Chi skexiko san ñayiu ka kujioo nuu ichi ndaa,
te ma kuandetu san ja na in kitna'a ña ja chikuechi ña jin san.
4 Te xtajioo san ndi'i jakue'e ja ndakani ini san,
te ma sa'a san ni in jakue'e.

5 Te skasi yu'u san in jichi ni jin ñayiu ka ka'an kue'e siki inka ñayiu,
te ma kuandee ini san jin ñayiu inu vixin vi ñayiu inu teyii.

6 Su ndanduku san ñayiu ja siun ni ka sa'a gua'a ja ka oo taka ñuu,
nagua ja vi koo yatni san jin.
Te maa ni ñayiu ka jika ichi ndaa ka kuu ja vi kokunukuechi nuu san.
7 Te ma vi koo ñayiu xnda'u ña nuu ve'e san,
te ni in ñayiu tno'o, ma koo nuu san.
8 Te in in ne'e koskasi yu'u san in jichi ni jin ndi'i ñayiu kue'e ja ka oo nuu ñuu san,
nagua ja saa te xnaa san ndi'i ñayiu ja ka sa'a jakue'e nuu ñuu Jito'o.

102

Ndakuatu in ñayiu tna'a tnundo'o nuu ia Dios

1 Konini ni joo tno'o ka'an san nuu ndakuatu san nuu ni, vi Jito'o san,
te na kenta tno'o ja kana nda'u san nuu ni.
2 Ma chiyata ña ni jin san nuu tna'a san tnundo'o.
Tanunda'a ni konini ñama ni joo tno'o ka'an san nuu jikanta'u san nuu ni.
3 Chi ñama kuiti kua'an mandi'i kiuu ja teku san na kuinio ñua'a,
te kai yiki san na kuinio ñu'u tikayi.
4 Chi kua'an ma kuita anu san, te ni yichi na kuinio yuku kuii,
te vini ja tu kokin san ja kaa san xtaa.
5 Te vini ndatnii yiki san nuu ñii san ja kana nda'u ndeva'a san.
6 Te kuu san na kuinio chiukun maa ja oo ti nuu ñu'u te'a,
axi kuu san na kuinio ndikasa kutu ja oo ti nuu ka ndaa ve'e tikundu.
7 Te tu kii ñua'na nuu san ja kusun san,
te kuu san na kuinio tisala ja oo maintno'o ni ti xtuu in ve'e.
8 Te ndi'i ni kiuu ka nani ña ñayiu ka ka'an u'u ña jin san,
te ka jaku ndee ña vi ka xtau tnia'a ña jin san.
9 Te jaa san yaa nuu tniuu ja kaa san xtaa,
te tenuu san saka tna'a jin ndute ji'i san.
10 Te ja ja'a ja kiti ini ndeva'a ni vi ja tu nini ña ni,
te ni kakuiko ña ni, te ni skunta jika ña ni.
11 Te kua'an mandi'i kiuu ja teku san na kuinio in kuanda'u ja ya'a kua'an,
te kua'an san mayichi sa'un san na kuinio yuku kuii.

12 Su maa ni, vi Jito'o, chi nikuii nikani oo ni,
te siun ni vi kondaka'an ña ñayiu jin ni.
13 Ndakoo ni, te kunda'u ini ni ñuu Sión,
chi ja ni jino tiempu ja kunda'u ini ni,
te ja ni jino kiuu ja ni jani ni.
14 Chi ka kutoo ñayiu ka jinokuechi nuu ni yuu nduei yun,
vi ka kunda'u ini ve'e tikundu yun.

15 Te ñayiu ndi'i ñuu vi koyu'u ni'nu ña jin Jito'o,
te ndi'i tee ka kuu rey vi sa'a ka'nu ña de jin ya.
16 Chi nuu ndasa'a Jito'o ñuu Sión,
te yun xne'e ya ja ye'e tajan ya ja vi kuni ñayiu.
17 Te konini ya tno'o ja ka ndakuatu ñayiu ni ka kendoo nda'u,
te ma skexiko ya tno'o ja ka jikanta'ui nuu ya.

18 Te na vi tee tno'o ya'a, nagua ja na vi kuni ñayiu vajikuei nuu kuee ka,
saa nagua ja ñayiu kuini ka ja vi kakui vitna, na vi sa'a ka'nui Jito'o.

19 Chi ni ndia'a Jito'o ndee ini ve'e ii nuu oo ya ndee andivi,
chi ndee sukun yun oo ya, te ni ndia'a ya ndee nuu ñu'u,
20 nagua ja konini ya nuu ka kana nda'u ñayiu ka yi'i vekaa,
te skaku ni'nu ya ñayiu vi ja ka oo ja vi kuu,
21 nagua ja na vi kana ndoso sivi Jito'o nuu ñuu Sión,
te na vi sa'a ka'nu ña ñayiu Jerusalén jin ya,
22 nuu vi ndututu ñayiu ndi'i ñuu,
ja vi koi ja vi chiñu'i Jito'o.

23 Ni skuita ña ia Dios jin san nuu ichi jika san,
vi ni sa'a ya ja joo ni ka kiuu koteku san.
24 Te jiña'a san: "Tata Dios, ma ndakuaka ña ni nuu inka makuu ma'ñu san,
chi maa ni, chi nikuii nikani oo ni.
25 Chi ndee jaxtnañu'u ni sa'a maa ni ñuyiu,
te jin nda'a maa ni ni sa'a ni andivi.
26 Te ñuyiu vi andivi, chi vi naa,
su maa ni, chi nikuii nikani oo ni,
te ndi'i yun, chi vi kutu'u na kuinio in sa'un,
te ndasama ni nagua ka sa'a ja ka ndasama sa'un, te ndasama ndi'i.
27 Su maa ni, chi in ni oo ni, te tu sama sa'un ni,
te ma naa ni, chi nikuii nikani oo ni.
28 Te se'e ñayiu ka jinokuechi nuu ni,
chi vi kukanu ini ja koo jamani nuu vi koi ñuu Sión,
te señani, chi siun ni vi koi nuu ni."

103

Na vi sa'a ka'nuo ia Dios
Yaa ni tee David

1 Na sa'a ka'nuo Jito'o Dios jin ndi'o jin anuo.
Na sa'a ka'nuo sivi ya jin ndi'o jin yiki kuñuo.
2 Na sa'a ka'nuo Jito'o Dios jin ndi'o jin anuo,
te ma ndunaa inio taka tniuu gua'a sa'a ya jion.
3 Chi maa ya kuu ia jaka'nu ini ndi'i jakue'e sa'o.
Te maa ya kuu ia ndasa'a ña ndi'i ni nuu kue'e ja ku'o.
4 Te maa ya skaku ña nuu yau ñaña,
te maa ya ndaskutu ña jin ja kutoo ña ya
vi ja kunda'u ini ña ya jion.
5 Maa ya taa ndi'i jagua'a neva'o,
te ndasajaa ña ya ja nduu kuechio na kuinio in ya'a na'nu.

6 Ia ndaa kuu maa Jito'o Dios,
te sandaa ya ja ja'a ñayiu nuu ka sa'a ndeva'a ña jin.
7 Te ni xne'e ya ichi ya nuu Moisés,
te ni ka jini ñayiu Israel tniuu na'nu ni sa'a ya.
8 Nda'u ndeva'a ini Jito'o Dios vi ka'nu ini ya.
Te kuekuee kiti ini ya, vi kutoo ndeva'a ña ya jion.
9 Chi masu vi siun ni kokuxeen ya nuo,
ni masu vi nikuii nikani kokiti ini ya.
10 Chi tu ndaxtenaa ña ya jin nagua jakue'e ka sa'o,
ni tu sa'a ya ja vi ndatniuya'uo jin yika kuechio.

11 Chi vi nagua sukun ndeva'a ndee nuu ñu'u jin ndee andivi,
saa ka'nu ja kunda'u ini ña ya jin ñayiu ka yu'u ni'nu ya.
12 Chi vi nagua jika nuu kana nikandii jin nuu kee,
saa jika ni skunta ya yika kuechio.
13 Chi vi nagua kunda'u ini tata jin se'e de,
saa kunda'u ini ña Jito'o Dios jin ñayiu ka yu'u ni'nu ya.
14 Chi ja jini ya naxa ni ka kuva'o,
te ja na'a ya ja ñuyaka ni ka kuo.

15 Chi nani kuinio yuku kuii ka kuu ñayiu,
te kiuu ja ka tekui kuu na ni kuinio nuu jaa ita nuu yuku.
16 Te ni tee sua'a ni tee sua'a ni ña tachi,
te ni naa ndi'i ni, te ni ja tu na ndena'a ka ndenu ni oo.
17 Su ñayiu ka yu'u ni'nu ia Dios, chi siun ni kunda'u ini ña ya,
te sa'a ndaa ya jin se'e ñayiu yun vi señani,
18 vi ka skunkui tratu ni sa'a ya jin,
te ka ndaka'in tno'o ni tatnuni ya,
te ka sa'i nagua kuini ya.
19 Chi ni jinkoo Jito'o Dios nuu tatnuni ya ndee andivi,
te tatnuni ya nuu ndi'i tu'u.

20 Vi sa'a ka'nu ni Jito'o Dios, maa ni ja ka kuu ni ia ka jinokuechi nuu ya,
ja ka ndiso ni tniuu na'nu ndeva'a,
te ka sa'a ni nagua ka'an ya vi ka jantno'o ni tno'o tatnuni ya.
21 Vi sa'a ka'nu ni Jito'o Dios,
maa ni ja ka oo ni ndee andivi ja ka jaxin tna'a ni ja ja'a ya,
vi ka jinokuechi ni nuu ya, vi ka sa'a ni nagua kuini ya.
22 Vi sa'a ka'nu Jito'o Dios, ndi'i ron ja ni sa'a ña ia Dios,
vi ndi'i tu'u nuu tatnuni ya.

Na sa'a ka'nuo Jito'o Dios jin ndi'o jin anuo.

104

Jito Jito'o ndi'i ja ni sa'a ya

1 Na sa'a ka'nu san Jito'o jin ndi'i san jin anu san.
Nase vivii ka'nu kuu ni, vi Jito'o, ja kuu ni ia Dios san,
ja ye'e tajan ni vi oo jayiñu'u nuu ni.
2 Te vi ninii ni ye'e na kuinio ja ñutuu ni in sa'un,
te jata ni andivi na kuinio in sa'un.
3 Te ni sa'a ni ve'e sukun nuu oo ni siki ndute,
te viko ni jantniuu ni na kuinio karreta ni,
te jiondita ni nuu yi'i tachi ndee andivi.
4 Te tachi ja yi'i, sa'a ni ja ka xtutenuu tno'o ni,
te yaa ñu'u ka kuu ja ka jinokuechi nuu ni.

5 Te ni sonee ni ñuyiu siki nuu ni sama gua'a ni,
nagua ja ma kujioo sa'un nuu oo.
6 Te ni skakondii ni jin ndute mar na kuinio in sa'un,
te ni chisa'u ña ndute yun jin yuku na'nu.
7 Su nuu ni kuxeen ni nuu ndute yun, te ni jino de kua'an de,
te nuu ni kana ni'i ni nuu de, te ñama kuiti ni jino yu'u de kua'an de.

8 Ni ndaa sukun ndute yun ndee nuu yuku, te ni nujino de ndee chiko'i,
te ni jino de ndee nuu ni jiña'a maa ni ja koo de.
9 Te ni chikua'a maa ni nuu kituu ndute mar,
nagua ja ma ya'a ka de ja ndachitu de nuu ñuyiu.
10 Chi maa ni sa'a ja ta'u nuu ndute,
te jika de ja kuu in yute ja makuun de ndee ne'u yuku.
11 Te ndute yun ka ji'i kiti yuku,
vi yun ka ji'i mentu ka oo yuku yun ndute nuu ka yichi ti.
12 Te yu'u ndute yun ka tnaa kiti ndagua taka ti,
te ka jita ti taka nuu nda'a yutnu yun.
13 Te maa ni joso ndute nuu yuku na'nu guaa ndee sukun jian nuu oo ni ve'e ni, vi Dios,
te kuva'a vii ñunde'i jin sau ja skuun ni.
14 Te sa'a ni ja ka jite yuku kuii ja ka jaa kiti tata,
vi ka jite ja ka jitu ñayiu, nagua ja vi ni'i ja vi kai nuu ñunde'i.
15 Te vi ni'i ñayiu vinu ja ndasa'a sii ini anui,
vi ndute xe'en ja sa'a ja nduye'e nui,
vi xtaa ja jiña'a jandakui ja vi kotekui.

16 Te joso gua'a maa Jito'o yutnu ka oo yun
vi tnu itni ja ni ndaxtee ya Líbano.
17 Te nuu nda'a yutnu yun ka tnaa kiti ndagua taka ti,
te nuu tnuyuja na'nu yun ka oo ve'e kiti ka nani cigüeña.
18 Te nuu yuku sukun yun ka oo ndixi'u yuku,
te taka kava ve'e ka yi'i ndiñaña.

19 Te ni sa'a ni yoo andivi ja xne'e na kiuu ndaki'in in in yoo,
vi nikandii ja jini gua'a maa na ore kuu ja sa'u ki'in.
20 Te ni sa'a ni janee ja kuu tno'o jakuaa,
te nuu nee yun kekuei ndi'i kiti yuku ja ka jiondita ti.
21 Te ka kañu ndika'a ja ka nduku ti ja vi kaa ti,
te ka jikan ti nuu ni, vi Dios, ja kuña'a ni ja vi kaa ti.
22 Su nuu jinonta nikandii, te ka ndajiokuiin ti kava ve'e ti,
te ka jinkonduei ti, te ka ndatatu ti.
23 Yun te kekuei ñayiu kua'ankuei ka satniui,
te guaa ndee nuu mañini, te saa ka ndajiokuiin ve'i.

24 Nase kuakua'a tniuu ni sa'a ni, vi Jito'o,
te ndi'i ni sa'a ni jin jandichi ni,
te oo chitu ndi'i ja ni sa'a ni nuu ñuyiu.
25 Te yun oo mar ka'nu vi jite ndeva'a nuu ka ñu'u kuakua'a kiti ndute,
kiti na'nu vi kiti kueli ja vini ja ma vi kundee san ja vi ka'u san ti.
26 Te nuu ndute mar yun ka jika barco
vi yun inee kiti ka'nu ndeva'a nani Leviatán ja ni sa'a ni ja kasiki ti nuu ndute yun.
27 Te ndi'i ti ka ndetu ka'nu ña ti jin ni, vi Dios,
ja kuña'a ni ja vi kaa ti mamaa ore ja ka kokin ti.
28 Te jiña'a ni ja vi kaa ti, te ka ndaxtutu ti,
chi june ni nuu nda'a ni ja jiña'a ni, te ka jaa ti vi ndee ka ndutu chii ti.
29 Te nuu kujioo ni nuu ka oo ti, te ka yu'u ti,
te nuu kindee ni ja ka ndakuantachi ti, te ka ji'i ti,

te ka nduu ti ñuyaka.
30 Te nuu tetniuu ni Espíritu ni, te ka ndakaya ti,
te ja saa sa'a ni, te ndasa'a jaa ni ñuyiu.

31 Te nikuii nikani na koye'e kotajan Jito'o,
te na kokusii ini Jito'o jin ja ni sa'a ya.
32 Te nuu ndia'a Jito'o nuu ñuyiu ya'a, te kisi,
te nuu kunjino ya nuu yuku, te kana ñua'a.

33 Te nini teku san, te kokata san yaa nuu Jito'o,
te nini jichi kanda san, te kokata san yaa nuu ia Dios san.
34 Te na kondetu ka'nu san ja junkuaan ini ya nagua ndakani ini san,
chi kusii ini san nuu maa Jito'o.
35 Te na vi naa ñayiu ka sa'a yika kuechi nuu ñuyiu,
te ni ma vi koo ka ñayiu kue'e.

Na sa'a ka'nu san Jito'o jin ndi'i san jin anu san.
¡Ka'nu kuu Jito'o!

105

Ni sa'a ia Dios tniuu vii tniuu va'a ja ni chituu ya ñayiu Israel

1 Vi ndakuanta'u ni nuu ia Dios, te vi ndakakune'e ni sivi ya.
Vi ndakani ni nuu ñayiu taka ñuu tniuu na'nu ni sa'a ya.
2 Vi kata ni yaa ja ka chiñu'u ni ya,
te vi ka'an ni ndi'i tniuu vii tniuu va'a ja sa'a ya.
3 Te vi kokuu teyii ni ja ia ii kuu Dios ni,
te na vi kokusii ini ñayiu ka ndanduku Jito'o.
4 Vi ndanduku ni Jito'o vi jaka'nu ya,
te siun ni vi kondanduku ni ya.
5 Vi kondaka'an ni tniuu vii tniuu va'a vi tniuu na'nu ni sa'a ya,
vi tno'o ni ka'an ya ja ni sandaa ya kuechi ñayiu,
6 maa ni ja ka kuu ni ndikin tata Abraham,
vi se'e Jacob, tee ni kaji ya.

7 Te maa Jito'o kuu ia Dios mao,
te maa ya tatnuni nuu ndi'i ñuyiu.
8 Chi siun ni na'a ya tratu ni sa'a ya
vi tno'o ja ni tatnuni ya nuu kuakua'a ñayiu ja vi koo nuu ya'a kua'a ndeva'a ka kuia.
9 Te suu kuu tratu ja ni sa'a ya jin Abraham
vi tno'o ja ni kee yu'u ya nuu Isaac.
10 Te ni ndasa'a kutu ya jin Jacob ja kuu na kuinio in ley,
vi jin ñayiu Israel ni ndasa'a kutu ya in tratu ja koo nikuii nikani,
11 nuu jiña'a ya: “Nuu maa ron taa rin ñu'u ja oo taka ñuu ja tnii Canaán ja kuu ñu'u ja vi ni'i maa ron ja vi sa'a jajin ron”.

12 Te nuu joo ni ñayiu yun ni ka okuu,
te joo kuiti ni ka ojika nda'u nuu ñuu yun,
13 te ñuu ñuu ni ka ojikai
vi ni ka ojika nda'ui in in ñuu nuu ka tatnuni rey,
14 te tu ni jandetu ia Dios ja vi sa'a ndeva'a ña ñayiu jin,

te ja ja'i guaa ni ka'an xeen ya jin tee ka kuu rey.
15 Te jiña'a ya: “Ma vi koxna'a ron ñayiu ni kaji rin,
te ni ma vi kosa'a ron jakue'e jin ñayiu ka ndakani tno'o rin”, jiña'a ya.

16 Yun te ni tetniuu ia Dios soko nuu ñuu yun,
te ni xnaa ya ndi'i ja vi kaa ñayiu yun.
17 Su ni tetniuu ya in tee nani José ja kokoxno'o de nuu ñayiu ñuu de,
ja ni ka xiko ña ja kokunukuechi de nuu ñayiu inka ñuu.
18 Te ni ka ju'ni si'in de jin cadena,
te ni ka chi'i ña jin de vekaa,
19 guaa ndee nuu ni skunkuu tno'o ja ni ka'an José,
te ni xne'e maa ia Dios ja ndija de tno'o ka'an de.
20 Yun te ni tatnuni rey ja ni ka siaa ña jin de,
te ni siaa ña tee tatnuni nuu ñayiu ñuu yun.
21 Te ni jani ña rey yun jin José ja kotatnuni de nuu ndi'i ñayiu ve'e rey,
vi ni skuiso siki ña de ndi'i ja neva'a de jin José,
22 nagua ja kaxtno'o de nuu tee ka netniuu na'nu,
vi skua'a ña de tno'o ndichi jin tee ka kuu nija'nu nuu ñuu yun.

23 Yun te saa ni jino Israel ja suni nani de Jacob nuu ñuu Egipto,
te ni oo nda'u ni de ñuu yun ja kuu nuu ka oo ñayiu tatatno'o Cam.
24 Te ni sa'a ia Dios ja ni ka kaya kua'a ndeva'a ñayiu ñuu ya,
te ni sa'a ya ja inu ndakui kai saa ñayiu Egipto yun ja ka ka'an u'u ña jin ya.
25 Te ni sama ya anu ñayiu Egipto yun ja ni ka skexikoi ñayiu ñuu ya,
te ni ka ndakani kue'e ini siki ñayiu ka jinokuechi nuu ya.

26 Yun te ni tetniuu ña ia Dios jin Moisés, tee jinokuechi nuu ya,
vi jin Aarón, tee ni kaji ya.
27 Te ni ka sa'a de kua'a tniuu na'nu ia Dios,
vi tniuu vii tniuu va'a nuu ñuu ñayiu tatatno'o Cam.
28 Te ni tetniuu ia Dios ñunee ja ni kunee ninii ñuu yun,
su tu ni ka onini ñayiu Egipto tno'o ni ka'an ya.
29 Te ni sa'a ya ja ni ka nduu ndute yun niñi,
te ni ka ji'i chiaka de.
30 Te ni ta'u kua'a ndeva'a likuara nuu ñuu Egipto,
te vi ndee ini ve'e rey ni kiukuei ti.
31 Te ni ka'an ia Dios, te ni kikuei kuakua'a chiukun na'nu
vi chiukun kueli ja ni chitu ti nii ñuu Egipto yun.
32 Te ni tetniuu ya ñiñi nuu tniuu sau,
vi ni kuun ñu'u siki ñuu yun.
33 Te ni skuechi ña jin tnu uva vi tnu tichi iuu,
vi ni skuechi kueli ña jin ndi'i yutnu ka oo ñuu yun.
34 Te ni ka'an ia Dios, te ni kikuei kua'a ndeva'a ndetnuni tika langosta,
ja ni ka jaa ti yuku kuii.
35 Te ni ka jaa ti ndi'i yuku kuii ja oo nuu ñuu yun,
vi ni ka jaa ti ndi'i ja ka jitu ñayiu nuu ñunde'i.
36 Yun te ni ja'ni ya ndi'i seyii xtnañu'u ñayiu Egipto,
ndi'i seyii xtnañu'u ñayiu nuu ka ochitu chitui jin jandakui.

37 Yun te ni ndene'e ya ñayiu ñuu ya ka ndiso ndei ndatniuu ja kuu oro vi plata,
te tu na in ñayiu ku'u ne'u tatatno'o Israel.
38 Te ni ka kusii ini ñayiu Egipto ja ni ndekuei ñayiu Israel,
chi ka yu'u ndeva'a ñai.
39 Te ni jata ia Dios in viko ja kokuu kati ja kisa'u ña jin ñayiu Israel,
vi in ñu'u ja koye'e tno'o jakuaa.
40 Ni ka jikan ñayiu ñuu ya ja vi kai, te ni tetniuu ya kañu'u,
vi ni tetniuu ya xtaa tikute kueli ndee andivi ja ni ka ojai vi ndee ni ka ondutu chii.
41 Te ni june ya yika kava, te ni jinonta in nuu ka'nu ndute,
ja ni jika de nuu ñu'u yichi, na kuinio in yute.
42 Chi ni ndaka'an ya tno'o ii,
ja ni ka'an ya nuu Abraham, tee ni ojinokuechi nuu ya.
43 Saa ni kuu ja ni ndene'e ia Dios ñayiu ñuu ja ni kaji ya,
te vi sua'a ka kanai ja ka kusii ini ni ndekuei.
44 Te ni jiña'a ya ñunde'i ñayiu inka ñuu nuu ñayiu ñuu ya,
te ni ka sa'a jajin ja ka jitu ñayiu inka ñuu yun,
45 nagua ja vi kuantno'i tno'o tatnuni ya,
te vi skunkui ley ya.
¡Ka'nu kuu Jito'o!

106

Siun ni ka kuso'o ñayiu Israel nuu ia Dios

1 ¡Ka'nu kuu ia Dios!
Vi ndakuanta'u ni nuu ia Dios, chi ia gua'a kuu ya.
Te nikuii nikani kunda'u ini ña ya.
2 ¿Na in kuu ka'an na kua'a na'nu tniuu sa'a Jito'o,
axi na in kuu ka'an na kua'a ka'nu kuu maa ya?
3 Na ta'u na ndetu ñayiu ka skunkuu tno'o tatnuni ya,
te siun ni ka sa'a ndai.

4 Ndaka'an ña ni jin san, vi Jito'o, nuu kunda'u ini ni ñayiu ñuu ni,
ku'un ini ña ni jin san kiuu kii ni ja skaku ni'nu ni ñayiu,
5 nagua ja kuni san ja vi jinkoo va'a ñayiu ni kaji ni,
te na vi kokusii ini san jin ñayiu ñuu ni,
te na kokuu teyii san jin ñayiu ni sa'a jajin maa ni.

6 Ni ka sa'a san yika kuechi, inuu jin nagua ni ka osa'a ndi tata velu san,
ni ka sa'a san jakue'e vi ni ka sa'a san jane'e jayichi.
7 Chi tu ni ka tanuu ndi tata velu san tniuu vii tniuu va'a ni sa'a ia Dios nuu ni ka oi ñuu Egipto,
te tu ni ka ndaka'in ja kunda'u ini ndeva'a ña ya jin,
te ni ka ndakoi siki ya yatni yu'u ndute mar kua'a.
8 Su ni skaku ni'nu ña ya nagua ja na koo jayiñu'u nuu maa ya,
saa te ni xne'e ya jaka'nu ya.
9 Ni kuxeen ya nuu ndute mar kua'a, te ni yichi de,
te ni ondeka ña ya ja ni ka ya'a ñayiu Israel ndee nuu kunu ka'a mar,
na kuinio ja ni ka ya'i in nuu ñu'u te'a.
10 Te ni skaku ni'nu ña ya nuu nda'a ñayiu ka ka'an u'u ña,
vi nuu nda'a ñayiu ka skexiko ña.
11 Te ni ndachisa'u ña ndute yun jin ñayiu ka ka'an u'u ña yun,

te ni in tu ni kaku ja koteku.
12 Yun te saa ni ka kandija ñayiu Israel tno'o ni kee yu'u ia Dios,
te ni ka jitai in yaa ja ni ka sa'a ka'nui ya.

13 Su ñama kuiti ni ka ndunaa ini tniuu na'nu ni sa'a ya,
te tu ni ka ondetui ja vi kuni tniuu ka'an ya ja sa'a ya.
14 Te ni ka jio'o ndeva'a ndetnuni ñayiu Israel ja vi kai kuñu nuu ni ka oi nuu ñu'u te'a yun,
te ni ka jito tnuni ia Dios nuu tu na ñayiu ka oo.
15 Te ni jiña'a ia Dios nagua ni ka jikain,
su suni ni tetniuu ya in kue'e xeen ndeva'a ja ni ka ji'i kua'a ñayiu.

16 Te nuu ka oi nuu ka ndaa ve'e sa'uin yun,
ni ka kukuasun ini nuu Moisés vi nuu Aarón, tee ni sa'a ii maa Jito'o.
17 Yun te ni nune nuu ñu'u, te ni koko ña jin Datán vi ni ka jinkisa'u Abiram,
vi ñayiu ka ndikin ña jin de.
18 Te ni kanda'a ñu'u ja ni teñu'u ña jin ñayiu yun,
te ni teñu'u ña yaa ñu'u yun jin ndi'i ñayiu kue'e.

19 Te nuu ni ka oo de yuku Horeb, ni ka sa'a de in chikeru, ni ka xtute de oro,
te ni ka sa'a de in chu'chi, te ni ka chiñu'u ñayiu Israel.
20 Saa te ni ka xndendoi Dios, ia ye'e tajan,
te ni ka chiñu'i chu'chi ja kuu in isndiki jaa yuku.
21 Te ni ka ndunaa ini Dios, ia ni skaku ni'nu ña jin,
ja ni sa'a ya tniuu na'nu ñuu Egipto.
22 Vi ni sa'a ya tniuu na'nu ñuu nuu ka oo ñayiu tatatno'o Cam,
vi tniuu ja sa'u kuii inio jin ndute mar kua'a.
23 Te ni kuini ia Dios ja xnaa ña ya, su ni jinkuiin ni'nu sagua Moisés, tee ni kaji ya,
te ni ya'a ini ya jin ja kiti ini ya, te tu ni xnaa ña ya.

24 Su ni ka skexiko ñayiu Israel ñuu vii ndeva'a yun,
te tu ni ka kandijai tno'o ni kee yu'u ia Dios.
25 Chi saa sua'a ni ka ka'an kuechi siki ia Dios nuu ka oi nuu ve'e sa'uin,
te tu ni ka jantno'i tno'o ni tatnuni ya.
26 Yun te ni skaa ya nda'a ya nuu ka oo ñayiu yun,
te ni kee yu'u ya ja vi kui nuu ñu'u te'a yun.
27 Te sa'a ya ja junkuei ndikin tatai nuu nda'a ñayiu sava ka ñuu ja ka ka'an u'u ña,
te katenuu ña ya ja ki'inkuei taka ñuu.

28 Yun te nuu kuee ka, te ni ka kiundui ja ni ka chiñu'i Baal-peor,
te ni ka jai ja ni ka soko nuu chu'chi ja masu teku.
29 Te ni ka skiti ini ia Dios jin jakue'e ndeva'a ka sa'i yun,
te ni tetniuu ya in jakue'e siki.
30 Yun te ni ndakoo Finees, te ni sa'a ndaa de,
te ni junkuiin jakue'e yun.
31 Te ni chikuenta ia Dios tniuu ndaa ja ni sa'a de,
ja siun ni vi kondaka'an nikuii nikani.

32 Te suni ni ka skiti ini ia Dios yu'u ndute nuu nani Meriba,
te vi ja kuechi ñayiu yun, te ni kendoo kue'e Moisés nuu ia Dios.
33 Chi ni ka skiti ini ñai jin de, te ñama ni ka'an de,
te tu ni ndakani ini de na tno'o ni ka'an de.
34 Te tu ni ka xnaa de ñayiu taka ñuu
nuu ni ka'an ia Dios ja vi xnaa de.
35 Chi saa sua'a ni ka saka tna'a de jin ñayiu taka ñuu yun,
te ni ka kutua'a de nagua ka sa'a ñayiu yun.
36 Te ni ka chiñu'u ñayiu Israel taka chu'chi ñayiu yun,
te ja ja'a yun kuu ja ni ka kanakaui nuu tnundo'o.
37 Chi ni ka ja'ni seyii vi sesi'i ja ni ka sokoi nuu ja ka kuu tachi yun.
38 Te ni ka jati niñi ñayiu tu na kuechi tavi,
niñi seyii vi niñi sesi'i ja ni ka sokoi nuu taka chu'chi ñayiu ñuu Canaán,
te ni kutne'e ñuu yun jin niñi ja ni ka jati yun.
39 Te ni ka kutne'e mai ja siun ni ka sa'i,
chi tu ni ka okui ñayiu ndaa nuu ia Dios jin ndi'i jakue'e ka sa'i yun.

40 Te ni kiti ini ndeva'a ia Dios nuu ñayiu ñuu ya,
te ni skexiko ya ñayiu ni sa'a jajin ya.
41 Te ni xndendoo ña ya nuu nda'a ñayiu sava ka ñuu,
te ñayiu ka skexiko ña, ni ka otatnuni nui.
42 Te ndeva'a ndetnuni ni ka osa'a ña ñayiu ka ka'an u'u ña jin,
vi ni ka otatnuni xeen ndeva'a.
43 Te kua'a jichi ni skaku ni'nu ña ia Dios,
su visi ni saa, te tu ni ka jantno'i tno'o ja ni xteku ña ya jin,
te ni ka tnaa ni'nui mai nuu jakue'e ka sa'i.
44 Su visi ni saa, te nuu ndia'a ia Dios ja ka kusuchi ini,
vi nini ya ja ka kana nda'ui ja chituu ña ya,
45 te ni ndaka'an ya tratu ni sa'a ya jin ñayiu yun,
te ja siun nda'u ndeva'a ini ya, te ni ndasama ini ya ja ni tetniuu ya tnundo'o.
46 Te ni sa'a ya ja suni ni ka kunda'u ini ña ñayiu ni ka jiso ña jin.

47 Skaku ni'nu ña ni, vi Jito'o, ja kuu ni ia Dios maa san,
te ndaxtutu ña ni ne'u ñayiu sava ka ñuu,
nagua ja na vi ndakuanta'u san nuu ni,
te sii ini ndeva'a na vi sa'a ka'nu ña san jin ni.

48 Na vi ndakuanta'uo nuu Jito'o, ia Dios ñayiu Israel, ja oo ya nikuii nikani.
Te ndi'i ñayiu ñuu na vi kachi: “Saa na kokuu”.
¡Ka'nu kuu Jito'o!

LIURU KUU U'UN

107

Salmos 107—150

Ni skaku ni'nu ña ia Dios nuu tnundo'o

1 Vi ndakuanta'u ni nuu ia Dios,
chi ia gua'a kuu ya, te nikuii nikani kunda'u ini ña ya.
2 Te na vi ka'an ñayiu ni ndatau Jito'o ja ia gua'a kuu ya,
ñayiu ni ndatau ya ja ni ka oi nuu nda'a ñayiu ka ka'an u'u ña,
3 vi ñayiu ni ndaxtutu ya nuu ndi'i ñuu,

ja mandikuei ichi nuu jinonta nikandii vi ichi nuu makee,
vi ichi norte vi ichi sur.

4 Te ni ka ojika ndoñu'i nuu ñu'u te'a nuu tu na ñayiu ka oo,
te tu ni ka ni'i in ichi ja vi ni'i in ñuu nuu vi koi.
5 Te ka yichi vi ka kokin,
te vi ja mavikuita kuiti ja vi sandee ni ka ja vi kui.
6 Yun te nuu ka kusuchi ndeva'a ini, te ni ka kana nda'ui nuu Jito'o,
te ni skaku ni'nu ña ya nuu tnundo'o ka tna'i.
7 Yun te ni jaka ña ia Dios in ichi ndaa
guaa ndee ni kentakuei in ñuu nuu vi koi.
8 Na vi ndakuanta'u ñayiu yun nuu Jito'o, chi kunda'u ini ña ya jin,
vi sa'a ya tniuu vii tniuu va'a ja ja'a ñayiu.
9 Chi jiña'a ya ndute ka ji'i ñayiu ka yichi,
te jiña'a ya ja gua'a ka jaa ñayiu ka kokin.

10 Te sava ñayiu ka oo ñunee ja vi ja yatni ja vi kui,
te ka yi'i vekaa vi ka kusuchi ini vi ka nu'ni jin cadena.
11 Chi ni ka kuso'i nuu tno'o ni tatnuni Jito'o,
te ni ka skexikoi tno'o ja ni xteku ña ia oo ndee sukun yun.
12 Te yun kuu ja ni sa'a ia Dios ja ni ka satniuu ndee ndeva'i,
te ni junkuei nuu tnundo'o, te tu na in ni chituu ña jin.
13 Yun te nuu ka kusuchi ndeva'a ini, te ni ka kana nda'ui nuu Jito'o,
te ni skaku ni'nu ña ya nuu tnundo'o ka tna'i.
14 Te ni ndatau ña ia Dios nuu ñunee ja vi ja yatni ja vi kui
vi ni ja'nde ya cadena ja ka nu'ni.
15 Na vi ndakuanta'u ñayiu yun nuu Jito'o, chi kunda'u ini ña ya jin,
vi sa'a ya tniuu vii tniuu va'a ja ja'a ñayiu.
16 Chi ni skuechi ya ye'e kaa ja kuu bronce,
vi ni skuechi kueli ya ndakaa ja yi'i ye'e yun nuu ni skaku ni'nu ña ya.

17 Te sava ñayiu vasa, chi ni ka ndakoi siki ia Dios,
te ni ka tna'i tno'o suchi ini ja ja'a jakue'e ka sa'i yun.
18 Te ni ka kukini ini ndi'i ndei ja ka jai,
te vi ja yatni ni ka ja vi kui.
19 Su nuu ni ka kusuchi ndeva'a ini, te ni ka kana nda'ui nuu Jito'o,
te ni skaku ni'nu ña ya nuu tnundo'o ka tna'i.
20 Yun te ni tetniuu ya tno'o ya, te ni ndasa'a ña ya,
te ni skaku ni'nu ña ya nuu yau ñaña.
21 Na vi ndakuanta'u ñayiu yun nuu Jito'o, chi kunda'u ini ña ya jin,
vi sa'a ya tniuu vii tniuu va'a ja ja'a ñayiu.
22 Vi soko ni kiti ja ka ndakuanta'u ni nuu Jito'o,
te vi ndakani sii ini ni ndi'i tniuu vii tniuu va'a ja sa'a ya.

23 Yun te ni ka skaka tee ka xiko ndatniuu jin barco,
te ni ka jiondita de nuu ndute mar.
24 Te ndee nuu kunu ka nuu ndute mar yun
ni ka jini de tniuu na'nu vi tniuu vii tniuu va'a ja sa'a Jito'o.
25 Chi ni ka'an ia Dios, te ni junki'i in tachi ni'i ndeva'a,
te ni ka ndakoo sukun ola ndute mar,
26 te ni ndaa ndute yun guaa ndee andivi, vi ni nuu de ndee ka'a ndute mar.

Te vi tu ka na inu anu de ja ka yu'u ndeva'a de nuu jakue'e yun.
27 Te vi sua'a ka ni'i de, te ka ndondiso de na kuinio ñayiu ka jini,
te tu nagua ni jiniu'u sa'un ja ka jini gua'a de naxa ka jika de jin barco yun.
28 Su nuu ni ka kusuchi ndeva'a ini de, te ni ka kana nda'u de nuu Jito'o,
te ni skaku ni'nu ña ya nuu tnundo'o ka tna'a de.
29 Te ni sama ya sau tachi yun jin in tachi vita ni,
vi ni ka junkuiin ola ndute mar yun.
30 Te nuu ni ka jini de ja ni junkuiin ola ndute mar yun, te ni ka kusii ini de.
Te ni jaka ña ia Dios ja kua'ankuei de in ñuu kaa yu'u ndute mar,
saa te ni kentakuei de nuu ka ndioo ini de ja ki'inkuei de.
31 Na vi ndakuanta'u ñayiu yun nuu Jito'o, chi kunda'u ini ña ya jin,
vi sa'a ya tniuu vii tniuu va'a ja ja'a ñayiu.
32 Vi sa'a ka'nu ni ya nuu ka ndututu ni ja ka kuu ni ñayiu ñuu ya.
Vi sa'a ka'nu ni ya nuu ka ndututu ni ja ka kuu ni ñayiu ka kuu nija'nu.

33 Ni sa'a ia Dios ja ni ka yichi yute,
vi ni sichi ya nuu kee ndute ja ni nduu ñu'u yichi.
34 Te ni sa'a ya ja tu kuva'a ka ñunde'i ja ni okuva'a vii ndeva'a,
ja ja'a jakue'e ka sa'a ñayiu ka oo nuu ñunde'i yun.
35 Te suni ni sa'a ya ja ñu'u te'a yun ni nduu in nuu ñu'u ndute,
te ñu'u yichi yun ni nduu in nuu kee ndute.
36 Te yun ni jiña'a ya in nuu vi koo ñayiu ka ji'i soko,
te ni ka sa'a mai in ñuu nuu vi koi.
37 Te ni ka jitui nuu ñunde'i vi ni ka ndaxtei tnu uva,
te ni kuva'a vii ndeva'a ñunde'i yun.
38 Te ni sa'a vii ni sa'a va'a ña ia Dios, te ni ka ndakaya kua'a ndeva'i,
vi ni ka kaya kiti ka neva'i.

39 Su nuu ndeva'a ndetnuni ni ka sa'a ña jin,
te ni kii jakue'e siki vi tnundo'o ja ni ka tna'i,
saa te ni ka ji'i, te ni ka nduu joo ni.
40 Te ja ja'a yun kuu ja ni skexiko ña ia Dios jin tee ka kuu nija'nu ja ni ka sa'a jakue'e yun,
te ni sa'a ya ja ni ka ndoñu'u de, te ya'a yun ni ka jika de.
41 Su ndatau ya ñayiu ka kunda'u nuu tno'o suchi ini ja ka tna'i,
te sa'a ya ja vi ndakaya kua'a ñayiu ve'i na kuinio ndikachi.
42 Te nuu vi kuni ñayiu ndaa ja siun sa'a ya, te vi kokusii ini,
su ndi'i ñayiu kue'e, chi vi kasi yu'i.
43 Na in kuu ñayiu ndichi, te na ku'un ini tno'o ya'a,
te na jinkui'nu ini ja kunda'u ndeva'a ini ña Jito'o.

108

Ndee ja ñu'u ka maa ia Dios te vi kundeo
Yaa ni tee David

1 Oo yutnu anu san, ja kata san yaa nuu ni, vi Dios,
te kata san jin ndi'i san jin anu san yaa ja sa'a ka'nu ña san jin ni.
2 Te ndoto ron ja kuu ron xtnuu kaxin ja oo uxi tuchi, vi arpa,
te na vi xtoto inka kiuu jaa.
3 Te sa'a ka'nu ña san jin ni ne'u ñayiu ñuu ni, vi Jito'o,

te kata san yaa nuu ni ne'u ñayiu ninii ñuyiu.
4 Chi ka'nu ndeva'a ka ja nda'u ini ni saa andivi,
te tniuu ndaa ja sa'a ni kenta ndee andivi.
5 Chi ka'nu ndeva'a kuu maa ni ndee ichi siki andivi, vi Dios,
te ja ye'e tajan ni kenta ninii ñuyiu,
6 nagua ja na vi kaku ni'nu ñayiu kutoo maa ni.
Te konini ni joo tno'o ka ka'an san, te skaku ni'nu ña ni jin jaka'nu ni.

7 Te ni kachi ia Dios ndee ve'e ii nuu oo ya:
"Kusii ini rin ja ni kundee rin, te ka'nde rin ñu'u Siquem
vi chikua'a rin chiko'i Sucot ja kuña'a rin vi koo ñayiu ñuu rin.
8 Chi kuenta maa rin kuu ñuu Galaad vi ñuu nuu ka oo ndikin tata Manasés,
te ndikin tata Efraín ka kuu na kuinio ixini kaa ja ñu'u xini rin,
te ndikin tata Judá ka kuu na kuinio yutnu nee rin ja tatnuni rin.
9 Te ñuu Moab kuu na kuinio in tija'an nuu nda'a rin,
te siki ñuu Edom skunta rin ndijan rin,
te kana sii ini rin ja ni kundee rin siki ñayiu filisteo."

10 Su ni kachi san: "¿Na in kondeka ña jion ja ki'on nuu oo ñuu ja yikorra gua'a yun?
¿Vi na in kondeka ña jion ki'on ja kentao guaa ndee ñuu Edom?"
11 Tu na inka, chi maintno'o ni maa ni, vi Dios, guaa junsia'a ña ni,
maa ni, ja ni skexiko ña ni jin san,
te tu ka ja'an ni jin soldado san ja chituu ni de.
12 Chituu ña ni ja na vi kundee san siki ñayiu ka ka'an u'u ña jin san,
chi tu nagua jiniu'u ja vi chituu ña ñayiu ñuyiu jin san.
13 Chi jin maa ia Dios, te vi sa'o tniuu na'nu,
te kua'in ni'nu maa ya ñayiu ka ka'an u'u ña jion.

109

Skaku ni'nu ña ni nuu tnundo'o, vi Jito'o
Yaa ni tee David

1 Maa ni kuu Dios san, ia sa'a ka'nu san.
Te nuu ndakuatu san nuu ni, ma kasi yu'u ni,
2 chi tee kue'e vi tee tno'o ka ka'an kue'e siki san,
te chia inu tno'o de ja ka xtavi kuechi ña de jin san.
3 Te ka jionduu ña de jin tno'o kiti ini,
vi ka ndakoo de siki san, visi masu nagua sa'a san.
4 Te visi ka'an too san jin de, su ka ndatniuya'u kue'e de, chi ka ka'an kue'e de siki san,
su sein, chi ndakuatu san ja ja'a de.
5 Te nuu tniuu ja sa'a san java'a jin de, te ka ndatniuya'u de jin jakue'e,
te sein, chi ka'an too san jin de; su maa de, chi ka skexiko ña de jin san.

6 Te kani ni in tee kue'e ja na ndakoo siki de,
te ichi nda'a kua'a de, na koo Tachi ja koka'an kuechi ja ja'a de.
7 Te na tavi kuechi de nuu ki'in de ja kundaa ja ja'a de,
te tno'o ja ka'an de nuu ndakuatu de na kokuu ja xtavi kuechi ña jin de.
8 Te joo ni kiuu na koteku de,
te inka ñayiu na nukonee tniuu ni onee de.

9 Te na vi kendoo nda'u se'e de, vi na kendoo nda'u ñasi'i de.
10 Te na vi kokaka nda'u se'e de,
te na vi kokakain ja vi skuta'u ña ñayiu jin,
te ndee jika nuu kaa ve'e tikundui, na vi ndukui ja vi kai.
11 Te na kikuei ñayiu ka ndita nuu de, te na vi kindei ndi'i ja neva'a de,
te na vi su'u ñayiu inka ñuu ndi'i ja ni ni'i de ja ni jinkoneva'a de.
12 Te ni in ñayiu ma vi kunda'u ini ña jin de,
te ni in, ma vi ka'an nda'u se'e de ja ni ka ndonda'ui.
13 Te na vi naa ndikin tata de, te na naa in jichi ni sivi de,
te ma vi kuni uun ka ña ñayiu vajikuei nuu kuee ka.
14 Te na ndaka'an Jito'o jakue'e ni sa'a tata de,
te ma xnaa ya yika kuechi ni sa'a nana de.
15 Te siun ni na kondaka'an Jito'o yika kuechi yun,
te na xnaa ña ya nuu ñuyiu ya'a, nagua ja ma vi kondaka'an ka ña ñayiu jin de.

16 Chi tu ni ndaka'an de ja kunda'u ini de ñayiu ka kunda'u,
vi ñayiu ka kusuchi ini vi ñayiu tu nagua ka neva'a sa'un,
chi saa sua'a ni sondikin ña de guaa ndee ni ja'ni ña de.
17 Chi too de ja xtau tnia'a de ñayiu, te na nanakau tnia'a yun siki maa de.
Te ja siun tu ni kuini de ja ka'an vii ka'an va'a de jin ñayiu,
te na kujioo javii java'a ia Dios nuu oo de.
18 Te na kekui'nu de tnia'a yun na kuinio sa'un de,
te na kiundo'o nuu jiti de na kuinio ndute,
vi na kenta ndee nuu yiki de na kuinio ndute xe'en.
19 Te na kondii de tnia'a yun na kuinio in sa'un,
te suni na koxtatnuu chii de na kuinio sinchu de.
20 Te ya'a na kokuu ya'u ja kuña'a Jito'o nuu ñayiu ka ka'an kuechi siki san,
vi nuu ñayiu ka ka'an kue'e ja ja'a san.

21 Su maa ni, vi Jito'o, sa'a ni java'a jin san ja na koo jayiñu'u nuu ni.
Skaku ni'nu ña ni jin ja nda'u ndeva'a ini ni vi ja kutoo ña ni.
22 Chi tna'u ini san, te tu sa'un nagua neva'a san,
vi kusuchi ndeva'a ini san.
23 Chi ndi joo ndi joo kua'an san mayichi san, na kuinio kuanda'u ja kua'an manaa,
te ka siu'u ña jin san na kuinio tika langosta.
24 Te vi sua'a ka kisi ko'ndo san ja mavikuita ja kua'a jichi ondite san,
te vi sa'un ni makuxii san, te tu oo ndakui ka san.
25 Te kuu san na ni kuinio in ja ka jaku ndee ñayiu,
te nuu ka ndia'a ñai jin san, te ka skuiko xini ja ka sa'a kuasun ñai.

26 Chituu ña ni, vi Jito'o, ja kuu ni ia Dios maa san.
Skaku ni'nu ña ni jin ja nda'u ini maa ni.
27 Saa te na vi kuni ñayiu yun, ja jin nda'a maa ni, vi Jito'o san, kuu ja ni sa'a ni ya'a.
28 Te tu ni ja sa'i ja ka xtau tnia'a ña jin san, su sa'a vii sa'a va'a ña maa ni jin san,
te nuu vi ndakoo de siki san, te vi kendoo kanoo maa de,
su maa san ja jinokuechi san nuu ni, chi kokusii ini san.
29 Te na vi kendoo kanoo maa tee ka ka'an kuechi siki san,

te na vi kakondii de ja kanoo yun na kuinio in sa'un.

30 Te jin yu'u maa san ndakuanta'u san nuu Jito'o,
te sa'a ka'nu san ya ne'u nuu ka oo kuakua'a ñayiu.
31 Chi ka'an ni'nu maa ya ja ja'a ñayiu ka kunda'u,
nagua ja skaku ni'nu ña ya nuu nda'a ñayiu ka xtavi kuechi ña.

110

Ni jiña'a Jito'o Dios in tniuu ka'nu nuu rey
Yaa ni tee David

1 Jiña'a Jito'o Dios nuu Jito'o san:
"Jinkoo ichi nda'a kua'a rin,
vi guaa ndee na sa'a rin ja ka ka'an u'u ña jin ron
ndee chii ja'a ron".

2 Te ndee Sión taa Jito'o Dios vara ya ja kuu tniuu ka'nu skuiso ña ya ja kotatnuni ni,
te kokuu nija'nu ni nuu ja ka ka'an u'u ña jin ni.
3 Ñayiu maa ni, chi maa ni mai jakuei ja vi koi jin ni,
kiuu xne'e ni jaka'nu ni ja kundee ni.
Te ka ye'e ñayiu maa ni nuu ka oi nuu ni,
na kuinio nuu inka ni ye'e ja matuu inka kiuu.
Te kuu ni na kuinio suchi kuechi, chi yeye'e ni,
na kuinio yuyu ja oo tno'o ne'e.

4 Ni kee yu'u Jito'o Dios, te ma ndatna'nu ini ya:
Maa ron kuu sutu ja oo nikuii nikani,
te kokuu inuu ron jin naxa oo Melquisedec.

5 Te oo maa Jito'o Dios ichi nda'a kua'a ni,
te kiuu na kiti ini ya, te xnaa ya tee ka kuu rey.
6 Te kiuu ja sandaa ya kuechi ñayiu ñuyiu,
te tatutu ya yiki kuñu ndiyi,
vi kaxin yuu ya xini ñayiu ninii ñuyiu.
7 Te nuu kua'an Jito'o nuu ichi, te ko'o ya ndute nuu in yute,
te ndundakui ya.

111

Na vi sa'a ka'nuo ia Dios, chi kua'a tniuu na'nu sa'a ya

1 ¡Ka'nu kuu Jito'o!
Sa'a ka'nu san Jito'o jin ndi'i san jin anu san nuu ka ndututu ndi'i ñayiu ka sa'a ndaa.
2 Na'nu tniuu sa'a Jito'o,
te ndi'i ñayiu ka junkuaan ini, ka ndachikua'a tniuu sa'a ya.
3 Te luu kaa tniuu na'nu ja sa'a ya vi ye'e tajan,
te nikuii nikani oo tniuu ndaa ja sa'a ya.
4 Te ni sa'a ya ja vi kondaka'on tniuu vii tniuu va'a sa'a ya,
chi ka'nu ini Jito'o vi nda'u ini ya.
5 Te jiña'a ya ja ka jaa ñayiu ka nee yiñu'u nuu ya,
te siun ni na'a ya tratu ja ni sa'a ya jin ñayiu.
6 Te ni xne'e ya jaka'nu ya jin tniuu sa'a ya

nuu ni jiña'a ya ñu'u ñayiu inka ñuu ja vi sa'a jajin ñayiu ñuu ya.
7 Te tniuu sa'a ya kuu tniuu ndija vi tniuu ndaa,
te ndi'i tno'o tatnuni ya kuu tno'o ndaa ja kukanu inio.
8 Te oo yutnu nikuii nikani,
chi ni kuva'a jin tno'o ndija vi tno'o ndaa.
9 Chi ni ndatau ia Dios ñayiu ya,
te ni sa'a ya jin ñayiu yun in tratu ja siun ni koo.
Te Dios kuu ia ii vi ia yu'u ndeva'o.
10 Nuu yu'u ni'nuo Jito'o kuu nuu keja'a ja kuu ndichio,
te ndi'i ñayiu ja ka skunkuu tno'o tatnuni ia Dios ka kuu ñayiu ja ka jinkui'nu gua'a ini.
Te nikuii nikani na vi kosa'a ka'nuo ia Dios.

112

Ñayiu yu'u ni'nu ia Dios chi koo vii koo va'i

1 ¡Ka'nu kuu Jito'o!
Na ta'u na ndetu ñayiu yu'u ni'nu Jito'o,
te junkuaan ndeva'a ini tno'o ja tatnuni ya.
2 Te vi kokuu na'nu ndikin tatai nuu ñuyiu,
te vi ni'i ndikin tata ñayiu ndaa javii java'a ia Dios.
3 Te koneva'a kua'i jakuika nuu ve'i,
te siun ni kosa'a ndai.
4 Te koo in ñu'u ja koye'e ni'nu ma'ñu sagua ñunee nuu ka oo ñayiu ndaa,
chi ka'nu ndeva'a ini ia Dios vi nda'u ini ya vi sa'a ndaa ya.
5 Ñayiu nda'u ini, te jiña'a nui nuu inka ñayiu,
chi kevii keva'i, te jini sa'a ndai jin ja neva'i.
6 Te yun kuu ja ma kendoo kue'e sa'uin,
te siun ni vi kondaka'an ña jin ñayiu ndaa yun.
7 Te ma koyu'i nuu ka ka'an ñayiu ja koo tnundo'o,
chi oo yutnu anui, te kukanu ini Jito'o.
8 Te kukanu ini ja oo yutnu anui, te tu yu'i,
guaa ndee na kuni ja vi skunaa ñayiu ka ka'an u'u ña jin.
9 Te ja'ndei ja neva'i ja skuta'ui ñayiu ka kunda'u,
te siun ni kosa'a ndai, saa te kokuu ka'nui, te ni'i kua'a jayiñu'u.

10 Te nuu vi kuni ñayiu kue'e ya'a,
te vi kiti ini ndeva'i, te vi ndaka'ñi no'i,
su ndi joo ndi joo te vi nai,
te suni naa ja ni ka ondioo ini ñayiu kue'e ja vi ni'i.

113

Sa'a ka'nu ña ia Dios jin ñayiu ka kunda'u

1 ¡Ka'nu ndeva'a kuu Jito'o!
Maa ni ja ka jinokuechi ni nuu ia Dios, vi sa'a ka'nu ni Jito'o,
vi sa'a ka'nu ni sivi Jito'o.
2 Na vi chiñu'o Jito'o, ndee kiuu vitna vi nikuii nikani.
3 Na vi sa'a ka'nuo Jito'o, guaa ndee nuu jinonta nikandii
vi guaa ndee nuu makee.
4 Ka'nu ndeva'a kuu Jito'o ja oo ya siki ndi'i ñuu,
te ja ye'e tajan ya oo ndee siki andivi.

5 Tu na inka ja kintna'a inuu jin Jito'o, ia kuu Dios mao,
ja nukoo ya ndee sukun yun tatnuni ya.
6 Su ndee yun jinkindei ya, te ndia'a ya andivi vi nuu ñuyiu.
7 Te ndone'e ya ñayiu ka kuu nda'u guaa ndee nuu ñuyaka,
vi ndatau ya ñayiu tu sa'un nagua ka neva'a guaa ndee nuu mi'i.
8 Te juntaa ña ya jin ñayiu ka kuu na'nu,
ja ka kui ñayiu ka nee tniuu na'nu nuu ñui.
9 Te jiña'a ya in ve'e nuu vi koo ñasi'i ja tu kuu ja vi koo se'e ña,
vi jiña'a ya in jasii ini nuu ñasi'i yun ja kuu vi koo se'e ña.
¡Ka'nu kuu Jito'o!

114

Ni sa'a ia Dios javii java'a nuu ni ndekuei ñayiu Israel ñuu Egipto

1 Nuu ni ndekuei ñayiu Israel ñuu Egipto,
te ni ka xndendoo ndikin tata Jacob inka ñuu ja ka ka'an inka nuu sa'an,
2 te Judá ni nduu veñu'u maa ia Dios,
te Israel ni jinkokuu nuu tatnuni ya.

3 Te nuu ni jini ña ndute mar jin ñayiu Israel, te ni jino yu'u de,
vi ni ndakaka yata ndute yute Jordán.
4 Te ni ka kanta sukun yuku na'nu na kuinio karneru,
vi ni ka kanta sukun tinduu na kuinio lelu kueli.

5 ¿Te nagua ni ndo'o ron ndute mar?
¿Nau ja ni jino yu'u ron?
Te roon yute Jordán, ¿nau ja ni ndakaka yata ron?
6 Te roon yuku na'nu, ¿nau ja ni ka kanta sukun ron na kuinio karneru?
Te roon tinduu, ¿nau ja ni ka kanta sukun ron na kuinio lelu kueli?

7 Te tnaa ron ñu'u nuu oo ndia'a Jito'o,
vi tnaa ron nuu oo ndia'a Dios, ia ni ochiñu'u ndi Jacob.
8 Te maa ia Dios sa'a ja in kava ni nduu nuu ñu'u ndute,
chi kava yun ni nduu in nuu jinonta nuu ndute.

115

Ndee andivi oo ia Dios mao

1 Ma sa'a ni ja na koo jayiñu'u nuu in in san, vi Dios,
chi ndi'i jayiñu'u na koo nuu maa ni,
chi maintno'o maa ni kuu ia ka'nu, chi kunda'u ini ña ni vi sa'a ndaa ni.
2 Chi ¿nau ja vi kokakan tno'o ña ñayiu sava ka ñuu
ndenu oo ia Dios ni vitna?
3 Te ia Dios mao, chi ndee andivi oo ya,
te sa'a ya ndi'i nagua kuini maa ya.
4 Su chu'chi ñayiu sava ka ñuu yun, chi nino'o ni oro vi plata ka kuu,
ja ni ka sa'a ñayiu jin nda'i ka kuu.
5 Ka oo yu'u, su tu kuu vi ka'an,
ka oo nduchi nuu, su tu kuu vi kondia'a.
6 Ka oo so'o, su tu kuu vi konini,
ka oo xtnii, su tu kuu vi tna'ni.
7 Ka oo nda'a, su tu kuu vi ke'e,
ka oo si'in, su tu kuu vi kaka,

ni tu kuu ja vi kañu yoo sukun.
8 Te na kandaa chu'chi yun saa kandaa maa ñayiu ka sa'a ña jin,
vi suni saa kandaa ñayiu ka kukanu ini ña jin chu'chi yun.

9 Te maa ni, ñayiu Israel, vi kukanu ini ni Jito'o,
chi maa ya kuu ia chituu ña vi jito jini ña ya jin in in ni.
10 Te maa ni ja ka kuu ni tatatno'o Aarón, vi kukanu ini ni Jito'o,
chi maa ya kuu ia chituu ña vi jito jini ña ya jin in in ni.
11 Te ndi'i maa ni ja ka yu'u ni'nu ni Jito'o, vi kukanu ini ni ya,
chi maa ya kuu ia chituu ña vi jito jini ña ya jin in in ni.

12 Chi ni ndaka'an ña Jito'o jion, te sa'a vii sa'a va'a ña ya,
chi sa'a vii sa'a va'a ya ñayiu Israel, vi sa'a vii sa'a va'a ya ñayiu ka kuu tatatno'o Aarón.
13 Te sa'a vii sa'a va'a ya ndi'i ñayiu ka yu'u ni'nu Jito'o,
vi sa'a vii sa'a va'a ya ñayiu na'nu ka vi ñayiu nda'u ka.

14 Te sa'a vii sa'a va'a ña ia Dios jin ni,
ja vi kaya kua'a ndikin tata ni vi ndikin tata se'e ni.
15 Te na sa'a vii sa'a va'a ña Jito'o,
ia ni sa'a andivi vi ñuyiu.
16 Andivi kuu nuu oo maa Jito'o,
su ni jiña'a ya ñuyiu ja ka oo ñayiu.
17 Te ndiyi ja ni ka ji'i ja kua'ankuei chii ñu'u chii nde'i nuu tu na in ka'an na in kuu,
chi ma kuu vi sa'a ka'nui Jito'o.
18 Su yoon ja ka tekuo, chi vi kosa'a ka'nuo Jito'o
ndee kiuu vitna vi nikuii nikani.
¡Ka'nu kuu Jito'o!

116

Na vi ndakuanta'uo nuu Dios, ia skaku ni'nu ña jion

1 Kutoo san Jito'o, chi nini ya tno'o ja jikanta'u san nuu ya.
2 Chi chindei ya xini ya, te nini ya tno'o ja ka'an san nuu ya,
te yun guaa kondakakune'e san ya ndi'i ni kiuu ja teku san.
3 Te vi ja oo san ja kuu san, te ni junkuntna'a san jin tno'o suchi ini
ja vi sandee ni ka ja kanakau san nuu yau ñaña,
chi ni tna'a san tnundo'o vi tno'o suchi ini.
4 Yun te ni ndakakune'e san Jito'o, te jiña'a san:
“Jikanta'u san nuu ni, vi Jito'o san, ja skaku ni'nu ña ni jin san”.

5 Ka'nu ndeva'a ini Jito'o vi ia ndaa kuu ya,
chi ndija ja kunda'u ndeva'a ini ña ia Dios mao.
6 Te jito jini ña Jito'o jin ñayiu ka sa'a nda'u ka sa'a kee,
chi nuu vi ja ni kuita sa'un san, te ni skaku ni'nu ña ya jin san.
7 Vitna te kuu ndatatu sii ini ron, vi anu,
chi ni sa'a gua'a ña Jito'o jin ron.

8 Chi ni skaku ni'nu ña ni jin san, vi Dios, ja tu ni ji'i san,
te ni ja'a ni tenuu san,
vi tu ni jandetu ni ja ndondiso san.

9 Te yun kuu ja siun ni kokaka san nuu ichi maa ni, vi Jito'o,
nuu ka oo ñayiu ñuyiu.
10 Ni kandija san ia Dios, te yun guaa ni ka'an san:
“Tna'a ndeva'a san tno'o suchi ini”,
11 te nuu tu ni ni'i ini ka san nagua sa'a san,
te ni kachi san: “Ndi'i ñayiu inu tno'o”.

12 ¿Te nagua kuu ja tniuya'u san nuu Jito'o,
jin ndi'i jagua'a ja ni sa'a ña ya jin san?
13 Te soko san vinu nuu Jito'o ja ndakakune'e san ya
ja ni skaku ni'nu ña ya jin san.
14 Te skunkuu san tno'o ni kee yu'u san nuu Jito'o
jin nuu ndi'i ñayiu ñuu ya.
15 Te kusuchi ndeva'a ini Jito'o nuu ndia'a ya
ja ka ji'i ñayiu vii maa ya.
16 Te jandaa, vi Jito'o, ja maa san kuu tee jinokuechi nuu ni,
chi maa san kuu seyii ña'a jinokuechi nuu ni,
te ni ja'nde ni kaa ja ni onu'ni san.
17 Te soko san kiti ja ndakuanta'u san nuu ni,
te ndakakune'e san sivi ni, vi Jito'o san.
18 Te skunkuu san tno'o ni kee yu'u san nuu ni, vi Jito'o,
jin nuu ndi'i ñayiu ñuu ni,
19 ini nuu oo veñu'u maa ni, vi Jito'o,
ma'ñu sagua nuu oo maa ron, vi Jerusalén.
¡Ka'nu kuu Jito'o!

117

Yaa ja ka sa'a ka'nu ñayiu Jito'o

1 Vi sa'a ka'nu ni ia Dios, maa ni ja ka oo ni ndi'i ni ñuu
vi ndi'i maa ni ja ka kuu ni ñayiu sava ka tatatno'o,
vi kata ni yaa nuu ia Dios.
2 Chi nda'u ndeva'a ini ya jin in in yoon,
te siun ni skunkuu ndaa ya.

Ia ka'nu ndeva'a kuu Jito'o.

118

Nikuii nikani kunda'u ini ña ia Dios

1 Vi ndakuanta'u ni nuu ia Dios, chi ia gua'a kuu ya,
te nikuii nikani kunda'u ini ña ya.
2 Vi ka'an maa ni, ñayiu Israel:
“Nikuii nikani kunda'u ini ña ia Dios”.
3 Vi ka'an maa ni, ñayiu ka kuu tatatno'o Aarón:
“Nikuii nikani kunda'u ini ña ia Dios”.
4 Vi ka'an maa ni, ñayiu ka yu'u ni'nu Jito'o:
“Nikuii nikani kunda'u ini ña ia Dios”.

5 Nuu ni tna'a ndeva'a san tno'o suchi ini, te ni ndakakune'e san Jito'o,
te ni onini ya tno'o ni ka'an san, te ni ndatau ña ya nuu tnundo'o.
6 Oo maa Jito'o jin san, te ma koyu'u san
ja nagua vi sa'a ña ñayiu jin san.

7 Oo maa Jito'o jin san, te maa ya kuu ia chindee chituu ña jin san,
te yun kuu ja kuni san ja vi ndee ñu'u vi konduei ñayiu ka ka'an u'u ña jin san.
8 Gua'a ka kuu ja vi kukanu inio Jito'o,
masu ja vi kukanu inio in ñayiu.
9 Gua'a ka kuu ja vi kukanu inio Jito'o,
masu ja vi kukanu inio tee ka tatnuni.

10 Ni ka jionduu ña ñayiu ndi'i ñuu jin san,
su jin sivi maa Jito'o, te ni xnaa san ñayiu yun.
11 Ni ka jionduu ña ñayiu jin san, te ni ka tnaa ma'ñu ña,
su jin sivi maa Jito'o, te ni xnaa san ñayiu yun.
12 Ni ka jionduu ña na kuinio ñuñu,
te ñama ni naa ja ka kiti ini ndeva'a na kuinio ñu'u, ja ñama teñu'u ña jin tnu iñu,
chi jin sivi maa Jito'o, te ni xnaa san ñayiu yun.
13 Ni ka chinda'a ni'i ndeva'a ña jin san, nagua ja na ndonso san,
su ni chituu ña maa Jito'o jin san.
14 Maa Jito'o taa jandakui san, te jita san yaa nuu maa ya,
chi maa ya kuu ia skaku ni'nu ña.

15 Te ka kana ñayiu ndaa vi ka jitai ndee nuu ve'i, ja ka kusii ini ja ni skaku ni'nu ña ya,
te jin jaka'nu maa Jito'o, sa'a ya tniuu na'nu.
16 Te jin jaka'nu maa Jito'o, xne'e ja ia ka'nu ndeva'a kuu ya,
te jin jaka'nu maa Jito'o, sa'a ya tniuu ja sa'u kuii inio.

17 Te ma kuu san, chi koteku san,
nagua ja ndakani san tniuu na'nu sa'a Jito'o.
18 Ni tna'a ndeva'a san tnundo'o, ni tetniuu Jito'o,
su tu ni jandetu ya ja kuu san.

19 Vi ndakune ni ye'e veñu'u nuu oo tno'o ndaa,
nagua ja kiuu san, te ndakuanta'u san nuu Jito'o.
20 Te ye'e veñu'u ya'a kuu ye'e maa Jito'o,
te ye'e ya'a kiukuei ñayiu ndaa.

21 Te ndakuanta'u san nuu ni, vi Jito'o,
chi ni onini ni tno'o ni jikanta'u san nuu ni, te ni skaku ni'nu ña ni jin san.
22 Kava ja ni ka skexiko tee ka sa'a ve'e,
ni nduu kava ka'nu ja yituu skina ve'e.
23 Tniuu ya'a ni sa'a maa Jito'o,
te vi ni ka sa'u kuii inio ka ndia'o.
24 Vitna kuu kiuu ja ni sa'a maa Jito'o, te na vi kokusii inio,
te vi kosii inio nuu ya.

25 Jikanta'u san nuu ni, vi Jito'o, ja skaku ni'nu ña ni jin in in san.
Jikanta'u san nuu ni, vi Jito'o, ja sa'a ni ja na kekuei gua'a san.
26 Na ta'u na ndetu ñayiu vaji jin sivi maa Jito'o,
chi ndee nuu ka oo san ve'e maa Jito'o, ka jikanta'u san ja na sa'a vii sa'a va'a ña ya jin.
27 Maa Jito'o kuu ia Dios mao, te ye'e ya nuo.

Vi ku'ni ni kiti ja vi soko ni nuu ya, te kua'ankuei ni jin ti ndee nuu oo
ndiki nuu altar.

28 Maa ni kuu ia Dios san, te ndakuanta'u san nuu ni,
vi sa'a ka'nu ña san jin ni, vi Dios.
29 Vi ndakuanta'u ni nuu ia Dios, chi ia gua'a kuu ya,
te nikuii nikani kunda'u ini ña ya.

119

Na ta'u na ndetu ñayiu ka jika nuu ichi ia Dios

1 Na ta'u na ndetu ñayiu ka jika nuu ichi ndaa,
te ka sa'i nagua kaxtno'o maa Jito'o.
2 Na ta'u na ndetu ñayiu ka jantno'o tno'o tatnuni ya,
te vi ni ini ni anui ka ndandukui ia Dios.
3 Te ñayiu ya'a, chi tu sa'un na jakue'e ka sa'i,
chi ka jikai nuu ichi maa ya.
4 Chi ni skuiso siki ña ni tno'o tatnuni ni,
ja na vi skunkuu ndaa kuiti san.
5 Vaa nuu sua'a te kuu kaka yutnu san nuu ichi ni,
nagua ja skunkuu san nuu tno'o xtaku ni,
6 te ma kendoo kanoo san, nuu na kuantno'o san ndi'i tno'o tatnuni ni.
7 Te sa'a ka'nu ña san jin in anu ndaa san,
nuu na kutua'a san tniuu ndaa ja sa'a ni.
8 Kuini san ja skunkuu san tno'o tatnuni ni,
te ma xndendoo sa'un ña ni jin san.

9 ¿Naxa sa'a in suchi kuechi ja koo vii anui?
Kuini ja sa'i nagua ka'an nuu tno'o ni.
10 Te jin ndi'i san jin anu san ndanduku ña san jin ni, vi Dios,
te ma kuandetu ni ja kujioo san nuu tno'o tatnuni ni.
11 Chi ndee ini ndee anu san tava'a san tno'o ka'an ni,
nagua ja ma sa'a san yika kuechi nuu ni.
12 Ka'nu ndeva'a kuu maa ni, vi Jito'o,
te kaxtno'o ni tno'o ja xtaku ni nuu san.
13 Te jin yu'u maa san ndakani san,
ndi'i tno'o ni ka'an ni ja tatnuni ni.
14 Kusii ini ndeva'a ka san ja kaka san nuu ichi nagua tatnuni ni,
masu ja koneva'a san ndi'i jakuika.
15 Te ndachikua'a san tno'o tatnuni ni,
te kinuu gua'a san nuu ichi ni.
16 Te kokuu sii ini san ja sa'a san nagua xtaku ni nuu san,
te ma ndunaa sa'un ini san nagua ka'an nuu tno'o ni.

17 Sa'a ni java'a jin san ja jinokuechi san nuu ni, ja na koteku san,
te na kuantno'o san nagua ka'an nuu tno'o ni.
18 Kune ni nduchi nuu san, nagua ja na kondia'a san,
ja luu ndeva'a ka'an nuu tno'o kaxtno'o ni.
19 Chi in ñayiu jikanuu nda'u ni kuu san ñuyiu ya'a,
te ma tayu'u ni tno'o tatnuni ni nuu san.
20 Te vi ndi'i ni ore kuita ndeva'a anu san,
ja ndioo ndeva'a ini san ja kuni san tno'o ja xtaku ni nuu san.

21 Chi tetniuu ni tnundo'o ka tna'a ñayiu ka sa'a teyii maa,
vi ñayiu ni ka tau tnia'a, ja ka kujioo nuu tno'o tatnuni ni.
22 Xtajioo ni ñayiu ka kane'e ña jin san, vi ñayiu ka skexiko ña,
chi jantno'o san tno'o tatnuni ni nuu san.
23 Te visi ka ndatno'o tna'a tee ka tatnuni ja vi sa'a ña de jakue'e jin san,
su maa san ja jinokuechi san nuu ni, chi ndachikua'a san nuu ley ni.
24 Chi kusii ini san jin tno'o tatnuni ni,
te suu kuu tno'o ja xteku ña jin san.

25 Te vi ndee nuu ñuyaka ni ka katuu san, ndataa ni ja na koteku san,
nagua ni ka'an ni nuu tno'o ni.
26 Ni xne'e san nagua sa'a san nuu ni, te ni janta'u ni.
Vitna te kaxtno'o ni tno'o ja xtaku ni nuu san.
27 Chituu ña ni ja na jinkui'nu ini san naxa ka'an tno'o tatnuni ni,
te na ndachikua'a san tniuu vii ndeva'a sa'a ni.
28 Te vi ja ni kuita sa'un anu san ja kusuchi ndeva'a ini san,
ndasa'a yutnu ña ni nuu tno'o ni, nagua ni kee yu'u ni.
29 Xtajioo ña ni nuu ichi ka jika ñayiu inu tno'o,
te ka'an nda'u ka'an kee ña ni ja na kondikin san tno'o kaxtno'o ni nuu san.
30 Chi ni kaji san ichi ndaa ja kaka san,
te ndioo ini san ja kondikin san tno'o ja xtaku ni nuu san.
31 Te kuini san ja kondikin guagua'a san tno'o tatnuni ni, vi Jito'o san,
te ma kuandetu ni ja kendoo kanoo san.
32 Te nduku ndee san ja skunkuu san tno'o tatnuni ni,
chi sa'a ni ja jinkui'nu gua'a ka ini san.

33 Te kaxtno'o ni nuu san, vi Jito'o, ja na kondikin san ichi ja xtaku ni nuu san,
te na kondikin san guaa ndee kiuu sandi'i ja koteku san.
34 Taa ni tno'o ndichi ja jinkui'nu ini san, nagua ja tava'a san ley ni,
te skunkuu san ndi'i san jin anu san.
35 Te kondeka ña ni ichi nuu tatnuni ni,
chi yun kuu nuu ni'i san jasii ini ja oo jin san.
36 Sa'a ni ja na ndioo ini anu san tno'o tatnuni ni,
te masu ja ndioo ini san ja koneva'a san ja kua'a ja ioo.
37 Te ma kuandetu ni ja kondia'a san nuu ja tu jiniu'u.
Taa ni ja koteku san, nagua ja na kaka san nuu ichi ni.
38 Te skunkuu ni tno'o ni kee yu'u ni nuu san,
ja kuu san tee jinokuechi nuu ni, nagua sa'a ni jin ñayiu ka yu'u ni'nu ña jin ni.
39 Xtajioo ni tno'o kanoo ja ka ka'an ñayiu jin san, chi yun kuu ja yu'u ka san,
chi oo gua'a tno'o ja xtaku ni nuu san.
40 Chi ndioo ini san tno'o tatnuni ni,
te taa ni ja koteku san jin ma'ñu sagua tniuu ndaa ja sa'a ni.

41 Ne'e ni, te ka'an nda'u ka'an kee ña ni jin san, vi Jito'o san.
Skaku ni'nu ña ni jin san, nagua ni kee yu'u ni ja sa'a ni.
42 Saa te ni'i san tno'o ja ndajione'e san nuu ñayiu ka skexiko ña jin san,
chi kukanu ini san tno'o ka'an ni.
43 Te ni in jichi ma kindee ni tno'o ndaa nuu yu'u san,

chi ndetu ka'nu san tno'o xtaku ni nuu san.
44 Te nikuii nikani kosa'a san nagua ka'an nuu tno'o kaxtno'o ni.
45 Saa te tu na in kasi ichi,
chi ni ndanduku san tno'o tatnuni ni.
46 Te ka'an san tno'o tatnuni ni nuu tee ka kuu rey,
te ma kukanoo san.
47 Te kusii ini san jin tno'o tatnuni ni,
chi kutoo ndeva'a san.
48 Kee yu'u san ja skunkuu ndaa san tno'o tatnuni ni, chi kutoo san,
te ku'un ini san tno'o ja xtaku ni nuu san.

49 Te ndaka'an ni tno'o ni ka'an ni nuu san, ja jinokuechi san nuu ni,
chi jin tno'o yun, te ni sa'a ni ja ndetu ka'nu ña san jin ni.
50 Chi tno'o maa ni kuu ja ndataa jasii ini nuu san nuu kusuchi ini san.
Te tno'o ni kee yu'u ni, taa ja teku san.
51 Te ka jaku ndee ña ñayiu ka sa'a teyii ndeva'a jin san,
su sein, chi ma kujioo san nuu ley ni.
52 Chi ni ndaka'an san tno'o ja xtaku ni nuu san, ndee ja ni kuu nana'a, vi Jito'o san,
te yun ndani'i san jasii ini.
53 Te kiti ini ndeva'a san nuu ndia'a san ñayiu kue'e,
ja ka kujioo nuu tno'o kaxtno'o ni.
54 Te tno'o ja xtaku ni nuu san kuu yaa
ja jita sii ini san nuu oo san inka ñuu.
55 Te ndaka'an ña san jin ni tno'o jakuaa, vi Jito'o san,
chi kuini san ja sa'a san nagua kaxtno'o ni.
56 Te ni ni'i san javii java'a,
chi ni jantno'o san tno'o tatnuni ni.

57 Maa ni, vi Jito'o san, kuu in ja kuta'u kundetu san,
Te kee yu'u san ja sa'a san nagua ka'an nuu tno'o ni.
58 Te ndi'i san jin anu san jikanta'u san nuu ni.
Kunda'u ini ña ni jin san, nagua ni kee yu'u ni ja sa'a ni.
59 Chi ni ndakani ini guagua'a san nagua sa'a san,
te ni ndajiokuiin san nuu ni, nagua ja skunkuu san tno'o tatnuni ni.
60 Ni onuu ini san, te tu ni okukuee san,
ja sa'a san nagua tatnuni ni.
61 Ni ka jionduu ña in tnii ka'nu ñayiu ka sa'a jakue'e jin san,
su visi ni saa, te tu ndunaa ini san tno'o kaxtno'o ni.
62 Te ndakoo san sau ñuu ja ndakuanta'u san nuu ni,
chi oo ndaa tno'o ja xtaku ni nuu san.
63 Te ka ndeka tna'a gua'a maa san jin ndi'i ñayiu ka yu'u ni'nu ña jin ni,
vi ka jantno'i tno'o tatnuni ni.
64 Te kunda'u ini ni ndi'i ja oo ñuyiu ya'a, vi Jito'o san.
Te kaxtno'o ni nuu san naxa ka'an tno'o tatnuni ni.

65 Ni sa'a ni in java'a jin san ja jinokuechi san nuu ni, vi Jito'o san,
nagua ni ka'an ni ja sa'a ni.
66 Kaxtno'o ni nuu san, ja na kuni san tno'o ndaa, vi na jinkui'nu ini san,
chi kandija san tno'o tatnuni ni.
67 Chi ama ka ja tna'a san tnundo'o, te ni ojika ndoñu'u san nuu ichi ni,
su vitna, te jantno'o san nagua ka'an nuu tno'o ni.

68 Maa ni kuu ia gua'a, te sa'a ni java'a.
Kaxtno'o ni nuu san naxa ka'an tno'o tatnuni ni.
69 Chi visi ni ka ka'an tno'o ñayiu ka sa'a teyii mai siki san,
su sein, chi skunkuu san tno'o tatnuni ni jin ndi'i san jin anu san.
70 Chi ni ka kundee ndeva'a ini anu ñayiu yun, na kuinio xe'en ja ni jija,
su sein, chi kusii ini san nuu tno'o kaxtno'o ni.
71 Gua'a kuu ja ni tna'a ndeva'a san tnundo'o,
chi saa te kutua'a san naxa ka'an tno'o ja xtaku ni nuu san.
72 Te ja nuu maa san, chi gua'a ndeva'a ka kuu tno'o kaxtno'o maa ni jin yu'u ni,
masu kuakua'a mil xu'un ka kuu oro vi plata.

73 Chi jin nda'a maa ni, ni sa'a ña ni jin san,
te taa ni ja jinkui'nu ini san, nagua ja na kutua'a san tno'o tatnuni ni.
74 Te na vi kusii ini ñayiu ka yu'u ni'nu ña jin ni, nuu vi kuni ñai jin san,
chi kukanu ini san nagua ka'an nuu tno'o ni.
75 Chi jini san, vi Jito'o, ja oo ndaa tno'o ja xtaku ni nuu san,
te ndija ni ja tetniuu ni tnundo'o siki san.
76 Su vitna, te ka'an nda'u ka'an kee ña ni jin san, te ndataa ni tno'o sii ini,
nagua ni kee yu'u ni ja sa'a ni jin san, ja jinokuechi san nuu ni.
77 Ne'e ni, te ka'an nda'u ka'an kee ña ni jin san, nagua ja na koteku san,
chi kusii ini san jin tno'o kaxtno'o ni.
78 Sa'a ni ja na vi kendoo kanoo maa ñayiu ka sa'a teyii mai,
chi ka xtavi kuechi ñai jin san jin tno'o tno'o, su masu nagua ni sa'a san jin,
te sein, chi ñu'u ini san tno'o tatnuni ni.
79 Na vi ndututu san jin ñayiu ka yu'u ni'nu ña jin ni,
te na vi kutua'i naxa ka'an nuu tno'o ni.
80 Te ndi'i san jin anu san na kuantno'o ndaa kuiti san tno'o ja xtaku ni,
nagua ja ma kendoo kanoo san.

81 Te vi makuita sa'un anu san ndetu san, na kiuu guaa skaku ni'nu ña ni jin san,
su ndetu ka'nu ña san jin ni nagua ka'an nuu tno'o ni.
82 Te vi makuita sa'un nduchi nuu san ja ndetu san tno'o ni kee yu'u ni,
te kachi san: “¿Na kiuu saa kii ni ja ndasa'a sii ini ña ni?”
83 Chi ni kasun sa'un san na kuinio in itni ñii ja intakaa nuu ñua'a,
su tu ndunaa ini san tno'o ni xtaku ni.
84 ¿Nasaa ka kiuu kuu ja koteku san, ja jinokuechi san nuu ni,
te saa tetniuu ni tnundo'o siki ñayiu ka sondikin ña jin san?
85 Ni ka jate ñayiu ka sa'a teyii mai in yau ja vi skanakau ñai jin san.
Te ñayiu yun, chi tu ka ndikin nagua kaxtno'o ni.
86 Ndi'i tno'o tatnuni ni kuu tno'o ndaa.
Chituu ña ni, vi Dios, chi ka sondikin ña ñayiu jin san, su masu na jakue'e sa'a san.
87 Chi vi ja yatni ja vi xnaa ñai jin san,
su tu xndendoo san tno'o tatnuni ni.
88 Te vi nagua kunda'u ini ña ni jin san, saa taa ni ja koteku san,
te skunkuu san tno'o tatnuni ni.

89 Nikuii nikani oo yutnu tno'o maa ni ndee andivi, vi Jito'o san.
90 Tniuu ndaa ja sa'a ni, chi nikuii nikani oo,
chi maa ni, ni sa'a ñuyiu, te ni junkuiin yutnu.

91 Te ndi'i nagua ni chiyukun ni ja vi koo, te saa ka oo ndee kiuu vitna,
chi ndi'i ka jinokuechi nuu maa ni.
92 Chi nuu sua'a, te tu ni ndataa tno'o kaxtno'o ni in jasii ini nuu san,
vaa ja ni naa san nuu tno'o suchi ini ja tna'a san.
93 Te ma ndunaa sa'un ini san tno'o tatnuni ni,
chi jin ma'ñu sagua tno'o yun, te taa ni ja teku san.
94 Skaku ni'nu ña ni jin san, vi Dios, chi ñayiu maa ni kuu san,
chi ndikin san nagua tatnuni ni.
95 Chi ka jito gua'a ña ñayiu kue'e ja vi xnaa ñai jin san,
su sein, chi ñu'u ini san tno'o tatnuni ni.
96 Chi jini san ja ndi'i nagua oo ñuyiu vi naa,
su tno'o tatnuni ni, chi ma naa sa'un.

97 Kutoo ndeva'a san tno'o kaxtno'o ni,
te ndi'i ni kiuu ñu'u ini san.
98 Siun ni oo san jin tno'o tatnuni ni,
te sa'a ja kuu ndichi ka san, saa ñayiu ka ka'an u'u ña jin san.
99 Te jinkui'nu gua'a ka ini san saa tee ka kaxtno'o nuu san,
chi siun ni ñu'u ini san tno'o kaxtno'o ni.
100 Te jinkui'nu gua'a ka ini san saa tee nija'nu,
chi jantno'o san tno'o tatnuni ni.
101 Te kujioo san nuu ndi'i ichi kue'e,
nagua ja skunkuu san nagua ka'an nuu tno'o ni.
102 Te tu ni kujioo san nuu tno'o ja xtaku ni,
chi saa ni kaxtno'o maa ni nuu san.
103 Chi in ja vixin ndeva'a kuu tno'o ni nuu yu'u san,
te vixin ndeva'a ka saa nduxi ñuñu.
104 Chi nuu tno'o tatnuni ni, ni'i san ja jinkui'nu ini san.
Yun kuu ja skexiko san ndi'i tno'o tno'o.

105 Tno'o maa ni kuu in ñu'u ja ye'e nuu ja'a san,
vi in ñu'u ja ye'e ni'nu nuu ichi jika san.
106 Ni kee yu'u san, te skunkuu san tno'o ndaa
ja xtaku ni nuu san.
107 Kusuchi ndeva'a ini san, vi Jito'o.
Taa ni ja koteku san nagua ni ka'an ni nuu tno'o ni.
108 Jikanta'u san nuu ni, vi Jito'o, ja kuanta'u ni joo tno'o ja sa'a ka'nu ña
san jin ni,
te kaxtno'o ni tno'o ja xtaku ni nuu san.
109 Ndi'i ni kiuu oo san ja kuu san,
su tu ndunaa ini san tno'o kaxtno'o ni.
110 Ni ka nduku ñayiu kue'e ja vi kakuiko ñai jin san,
su sein, chi tu kujioo san nuu tno'o tatnuni ni.
111 Te nikuii nikani sa'a jajin san tno'o tatnuni ni,
chi suu ndasa'a sii ini anu san.
112 Chi vi ni ini ni anu san kuini san ja skunkuu san tno'o tatnuni ni,
te siun ni kosa'a san guaa ndee kiuu sandi'i.

113 Skexiko san ñayiu inu jani ini,
su kutoo san tno'o kaxtno'o ni.
114 Maa ni kuu ia tayu'u ña vi ia jito jini ña,
te kukanu ini san tno'o ni.
115 Te maa ni ñayiu ka sa'a jakue'e, vi kujioo ni nuu oo san,

chi kuini san ja skunkuu san tno'o tatnuni ia Dios san.
116 Chindee chituu ña ni jin san, nagua ni kee yu'u ni, te na koteku san,
te ma kendoo kanoo san ja ndetu ka'nu ña san jin ni.
117 Chindee chituu ña ni jin san, te na kaku ni'nu san,
te siun ni na koskunkuu san nuu ley ni.
118 Te skexiko ni ñayiu ka kujioo nuu ley ni,
chi nino'o ni ja vi xnda'ui ñayiu ka ndakani ini.
119 Chi skexiko ni ndi'i ñayiu ka sa'a jakue'e nuu ñuyiu ya'a, na kuinio mi'i.
Yun kuu ja sein, chi kutoo san tno'o tatnuni ni.
120 Te vi sua'a ni'i yiki kuñu san ja yu'u ña san,
te yu'u ni'nu san tno'o ja xtaku ni nuu san.

121 Siun ni sa'a ndaa san,
te ma skanakau ña ni nuu nda'a ñayiu ka sa'a ndeva'a ña jin san.
122 Sa'a ni java'a jin san ja jinokuechi san nuu ni,
te ma kuandetu ni ja vi sa'a ndeva'a ña ñayiu ka sa'a teyii mai.
123 Te vi ja makuita sa'un nduchi nuu san ja ndetu ndeva'a san ja skaku ni'nu ña ni,
chi ndetu ka'nu san ja skunkuu ni tno'o ni ka'an ni ja sa'a ndaa ni.
124 Sa'a ni java'a jin san ja jinokuechi san nuu ni, nagua kua'a nda'u ini maa ni,
te kaxtno'o ni ja na sa'a san nagua ka'an nuu ley ni.
125 Tee jinokuechi nuu maa ni kuu san, te taa ni ja jinkui'nu ini san,
nagua ja na kuni san tno'o tatnuni ni.
126 Ja oo kiuu ja sa'a na in ni joo, vi Jito'o san,
chi ni ka jiso kava ñayiu ley ni.
127 Yun kuu ja kutoo ka san tno'o tatnuni ni, masu oro,
chi kutoo ka san saa oro ja ni nduvii ndeva'a.
128 Yun kuu ja ndakani ini san ja oo gua'a ka ndi'i tno'o tatnuni ni, saa ndi'i ja oo ñuyiu ya'a,
te skexiko san ndi'i ichi xnda'u ña.

129 Te vi ni sa'u kuii ini san nuu tno'o tatnuni ni,
yun kuu ja tava'a san ndee ini ndee anu san.
130 Te maa tno'o ni ye'e nuu ñayiu,
te sa'a ja ka jinkui'nu ini ñayiu ka sa'a nda'u ja tu ka jini.
131 Ni june san yu'u san, te ni jaka nda'u ini san,
chi ndioo ndeva'a ini san tno'o tatnuni ni.
132 Kondia'a ña ni jin san, te ka'an nda'u ka'an kee ña ni,
nagua sa'a ni jin ñayiu ka kutoo ña jin ni.
133 Kondeka ña ni jin san ja na kaka san nagua ka'an nuu tno'o ni,
te ma kuandetu ni ja ni in jakue'e ma kundee kuu nija'nu nuu san.
134 Skaku ni'nu ña ni nuu nda'a ñayiu ka sa'a ndeva'a ndetnuni ña jin san,
nagua ja na skunkuu san tno'o tatnuni ni.
135 Ka'an nda'u ka'an kee ña ni jin san ja jinokuechi san nuu ni,
te kaxtno'o ni ley ni nuu san.
136 Te nuu nda'i san, te jika tee nuu san na kuinio in yute,
chi tu ka jantno'o ñayiu tno'o kaxtno'o ni.

137 Maa ni kuu ia ndaa, vi Jito'o san,
te oo ndaa tno'o xtaku ni nuu ñayiu.

138 Te tno'o tatnuni ni, ja ni skuiso siki ña ni jin san,
kuu tno'o ndaa vi tno'o ja kukanu ini san.
139 Te vi sua'a kai anu san ja ndi'ni ndeva'a san,
chi ni ka ndunaa ini ñayiu ka ka'an u'u ña jin san naxa ka'an tno'o ni.
140 Tno'o vii ndeva'a kuu tno'o ni,
te kutoo maa san ja jinokuechi san nuu ni.
141 In tee sa'a nda'u sa'a kee ni kuu san, te ka skexiko ña ñayiu jin san,
su tu ndunaa ini san tno'o tatnuni ni.
142 Te nuu ja'nde ni kuechi, chi siun ni sa'a ndaa ni,
te tno'o ja kaxtno'o ni kuu tno'o ndaa.
143 Tna'a ndeva'a san tnundo'o vi tno'o suchi ini,
su tno'o tatnuni ni ndataa jasii ini nuu san.
144 Te tno'o tatnuni ni, chi siun ni kuu tno'o ndaa.
Taa ni ja jinkui'nu ini san nagua ja na kuu koteku san.

145 Te jin ndi'i san jin anu san kana san nuu ni, vi Jito'o.
Tanunda'a ni konini ni joo tno'o ka'an san, te na skunkuu san nagua ka'an nuu Ley ni.
146 Nuu maa ni kana san, ja skaku ni'nu ña ni,
te skunkuu san tno'o tatnuni ni.
147 Te ama ka ja tuu ja ndaki'in inka kiuu, te ndakoo san jikanta'u san nuu ni, ja chituu ña ni jin san,
chi ndetu ka'nu ña san jin ni, nagua ka'an nuu tno'o ni.
148 Te vi niñuu niñuu ni nduku ndee san ja ndito san,
nagua ja ndaka'an san naxa ka'an nuu tno'o ni.
149 Konini ni joo tno'o ka'an san, vi Jito'o, nagua kua'a nda'u ini ni,
te taa ni ja koteku san nagua kua'a sa'a ndaa ni.
150 Chi ni ka kuyatni ñayiu ka sondikin ña jin san ja vi sa'a ñai jakue'e,
su ni ka kuu jikai nuu tno'o kaxtno'o ni.
151 Yatni ñu'u oo ni, vi Jito'o,
te ndi'i tno'o tatnuni ni kuu tno'o ndaa.
152 Te ndee ja ni kuu nana'a, ni jini san tno'o tatnuni ni,
ja ni sa'a ni ja koo nikuii nikani.

153 Kondia'a gua'a ni tnundo'o tna'a san, te skaku ni'nu ña ni,
chi tu ndunaa ini san tno'o kaxtno'o ni.
154 Kuiin ni'nu kuiin sagua ni ja ja'a san, te ndatau ña ni nuu tnundo'o.
Taa ni ja koteku san nagua ni ka'an ni nuu tno'o ni.
155 Jika oo ja vi kaku ni'nu ñayiu ka sa'a jakue'e,
chi tu ka ndandukui ley ni ja vi kondikin.
156 Ka'nu ndeva'a ja nda'u ini ni, vi Jito'o.
Taa ni ja koteku san nagua kua'a sa'a ndaa ni.
157 Kuakua'a ñayiu ka ka'an u'u ña jin san, vi kua'a ñayiu ka sondikin ña,
su tu kujioo san nuu tno'o tatnuni ni.
158 Ndia'a san ñayiu kachi yata tno'o ni, te kiti ini ndeva'a san,
chi tu ka jantno'i nagua ka'an nuu tno'o ni.
159 Kondia'a ni, vi Jito'o, ja kutoo ndeva'a san tno'o tatnuni ni.
Taa ni ja koteku san nagua kua'a kunda'u ini ña ni.
160 Ndi'i tno'o maa ni kuu tno'o ndaa,
te ndi'i tno'o ndaa ja xndaku ni koo nikuii nikani.

161 Ni ka sondikin ña tee ka tatnuni jin san, su masu na jakue'e ni sa'a san de.
Su maa san, chi yu'u ni'nu san tno'o ni.
162 Kusii ini ndeva'a san jin tno'o ni kee yu'u ni,
nagua kusii ini in ñayiu ni ndani'i in jakuika ndeva'a.
163 Skexiko san tno'o tno'o vi tu janta'u san,
su kutoo san tno'o kaxtno'o ni.
164 Te uja jichi sa'a ka'nu ña san jin ni in in kiuu,
chi tno'o ndaa kuu tno'o ja xndaku ni nuu san.
165 Ka oo mani ndeva'a ñayiu ka kutoo tno'o kaxtno'o ni,
te tu sa'un na in guaa skanakau ña jin.
166 Ndetu san ja skaku ni'nu ña ni jin san, vi Jito'o san,
vi sa'a san nagua tatnuni ni.
167 Skunkuu san tno'o tatnuni ni,
vi kutoo ndeva'a san.
168 Jantno'o san tno'o tatnuni ni vi tno'o xtaku ni nuu san,
chi jini maa ni ndi'i nagua sa'a san.

169 Ndetu ka'nu san ja na kenta tno'o ja kana nda'u san.
Konini ni, vi Jito'o san, te taa ni ja jinkui'nu ini san nagua ka'an nuu tno'o ni.
170 Te na kenta tno'o ja ndakuatu san nuu ni,
te skaku ni'nu ña ni, nagua ni kee yu'u ni ja sa'a ni.
171 Te na kana in yaa nuu yu'u san ja sa'a ka'nu ña san,
chi kaxtno'o maa ni naxa ka'an nuu ley ni.
172 Te na kata san in yaa ja ka'an tno'o ni kee yu'u ni ja sa'a ni,
chi ndi'i tno'o tatnuni ni kuu tno'o ndaa.
173 Te kotua'a ni ja chituu ña ni,
chi ni kaji san tno'o tatnuni ni ja kondikin san.
174 Ndioo ndeva'a ini san ja skaku ni'nu ña ni jin san, vi Jito'o san,
chi kusii ini san jin tno'o kaxtno'o ni.
175 Kuandetu ni ja koteku san, nagua ja na kosa'a ka'nu ña san jin ni,
te na chituu ña tniuu ndaa ja sa'a ni jin san.
176 Ni ojika ndoñu'u san, na kuinio in ndikachi ja ni ndoñu'u ti,
su ne'e ni, te ndanduku ña ni jin san ja jinokuechi san nuu ni,
chi tu sa'un ndunaa ini san tno'o tatnuni ni.

120

Na vi ndakuatuo nuu ka tna'o tnundo'o
Yaa ka jita ñayiu nuu mavindanui Jerusalén

1 Nuu tna'a san tno'o suchi ini, te kana nda'u san nuu Jito'o,
te nini ya tno'o ka'an san.
2 Skaku ni'nu ña ni nuu nda'a ñayiu inu tno'o, vi Jito'o san,
vi nuu nda'a ñayiu tu ka ka'an ndaa.

3 Te maa ni ñayiu ka'an tno'o tno'o, ¿nagua ni'i ka ni,
axi nagua vi taa nuu ni ja ka'an tno'o ni?
4 Ja ni'i ni kuu yutnu ndugua tee jaxin tna'a,
vi ñu'u tikayi tnu itni ja kai koko koko.

5 Su nda'u ni ka san ja jika nda'u san ne'u nuu ka oo ñayiu ñuu Mesec,
vi oo san ne'u nuu ka ndaa ve'e sa'un ñayiu Cedar.

6 Te ja kuu kua'a tiempu oo san ne'u ñayiu,
ka skexiko ja vi koo mani.
7 Sein chi ka'an san ja koo mani san,
su nuu ka'an san ja vi koo mani san jin ñayiu yun,
te ka ka'in ja vi kaxin tna'i jin san.

121

Maa Jito'o kuu ia jito jini ña
Yaa ka jita ñayiu nuu mavindanui Jerusalén

1 Nuu ndakoto ni'ni san nuu yuku ka'nu yun
te ndakani ini san, ¿ndenu kii ia chituu ña jion?
2 Te ia chituu ña jin san kuu maa Jito'o,
ia ni sa'a andivi vi ñuyiu.

3 Te ma kuandetu ya ja kekaa ni ja ndonso ni,
te ni ma kusun sa'un ia jito jini ña jin ni.
4 Chi tu sa'un kixin ia jito ña jin ñayiu Israel,
te ni tu kixin ndei ya.

5 Maa Jito'o Dios kuu ia jito jini ña,
te nuu kati maa ya ka oo ni.
Te oo ya ichi nda'a kua'a ni ja chituu ña ya.
6 Te ma teñu'u ña nikandii tno'o nduu,
ni ma sa'a kue'e ña nda'a yoo tno'o jakuaa.

7 Chi maa Jito'o Dios kuu ia tava'a ña nuu ndi'i jakue'e.
Maa ya kuu ia tava'a ña jin ni.
8 Chi maa Jito'o Dios kuu ia jito jini ña ndee nuu kee ni ve'e ni
vi ndee nuu ndajiokuiin ni,
ndee vitna vi nikuii nikani.

122

Vi ndakuatuo ja ja'a ñuu Jerusalén
Yaa ni tee David ja ka jita ñayiu nuu mavindanui Jerusalén

1 Ni kusii ini san jin ñayiu nuu ni ka kachi:
“Na no'okueio ve'e maa Jito'o Dios”.
2 Jerusalén, ja ni ndiukuei rin ndee ye'e ron.
3 Te Jerusalén, kuu ron in ñuu ja ni kuva'a gua'a,
na kuinio in ñuu ja inuu tutu ka oo ñayiu.
4 Te nuu maa ron ndakuei ñayiu ka kuu tatatno'o maa Jito'o Dios,
nagua ja vi chiñu'u ñai jin ya,
nagua ni tatnuni ya nuu ñayiu Israel.
5 Chi nuu maa ron oo ve'e tniuu nuu ka sandaa kuechi,
vi nuu ka tatnuni ndikin tata rey David.

6 Vi ndakuatu ni nuu ia Dios ja na koo jamani Jerusalén, te vi kachi ni:
“Na vi koo vii vi koo va'a ñayiu ka kutoo ña jin maa ron, vi Jerusalén.
7 Te na koo jamani ini muro ron,
te na vi koo vii vi koo va'a ñayiu ini ve'e tniuu ron.”
8 Te suni ja ja'a ñani rin vi ñayiu ka ndeka tna'a gua'a jin rin,

ka'an rin jin ron, vi Jerusalén: “Ja na koo jamani nuu ron”.
9 Te ja ja'a ve'e Jito'o Dios mao,
nduku rin ja koo vii koo va'a ron.

123

Vi ndakuatuo nuu ia Dios ja na chindee chituu ña ya jion
Yaa ka jita ñayiu nuu mavindanui Jerusalén

1 Ndanenuu san te jito ni'ni san ichi nuu oo ni, vi Dios,
ichi nuu oo maa ni ja tatnuni ni ndee andivi jian.
2 Nagua ndia'a nda'u in tee jinokuechi nuu nda'a jito'o de,
vi nagua ndia'a nda'u in ña'a jinokuechi nuu nda'a ña'a xiin nuu jinokuechi ña,
Saa ka ndia'a nda'u san nuu ni, vi Jito'o, ja kuu ni ia Dios san,
guaa ndee na kunda'u ini ña ni jin in in san.

3 Kunda'u ini ña ni jin san, vi Jito'o.
Kunda'u ini ña ni jin in in san,
chi ja ni ka tunini ndeva'a san ja ka skexiko ña ñayiu jin san.
4 Ja ni kuu kua'a ndeva'a tnundo'o ka tna'a san,
ja ka sa'a kuasun ña ñayiu ka oo gua'a ja tu nagua ka ja'ni ña jin,
vi ka skexiko ña ñayiu ka sa'a teyii mai.

124

Ni skaku ni'nu ña ia Dios nuu nda'a ñayiu kue'e
Yaa ni tee David ja ka jita ñayiu nuu mavindanui Jerusalén

1 ¿Naxa kaa ja vi ndo'o, nuu sua'a te tu ni chituu ña Jito'o jion?
Vitna te na vi ka'an ñayiu Israel:
2 Nuu sua'a te tu ni chituu ña Jito'o jion,
na ni ka ndakoo ñayiu yun sikio ja ni ka jaki'in ñai,
3 nuu saa, te vaa vi ka teku kao, te ja ni ka koko nii ñai,
chi ni ka kiti ini ndeva'i.
4 Te nuu saa, vaa vi ja ni ka xnaa ña jion, na kuinio nuu ndachitu ndute,
te xnaa de ndi'i nagua oo, te ni jiso ña teñu'u jion,
5 te kuiso ña ndute jika ni'i yun jion nuu siun.

6 Su ka'nu kuu Jito'o ja tu ni jandetu ya ja vi xnaa ña ñayiu yun jion,
nagua sa'a in kiti xeen, ja jin no'o ti skuechi kueli ti ja ni'i ti jaa ti.
7 Te ni ka kakuo, na kuinio in tisala ja kaku ti nuu ñunu ñayiu ka kakuiko ti,
Chi ni te'nde ñunu yun, te ni ka kakuo.
8 Chi maa Jito'o kuu ia chindee chituu ña jion,
vi maa ya kuu ia ni sa'a andivi vi ñuyiu.

125

Maa ia Dios jito jini ña jin ñayiu ñuu ya
Yaa ka jita ñayiu nuu mavindanui Jerusalén

1 Ñayiu ka kukanu ini ña jin Jito'o,
ka kui na kuinio yuku Sión, ja tu kanda sa'un,
chi nikuii nikani ni oo.
2 Nagua ni ka jionduu ña tinduu jin ñuu Jerusalén,

saa jionduu ña Jito'o jin ñayiu ñuu ya,
ndee vitna vi nikuii nikani.
3 Te masu vi siun ni vi kotatnuni tee kue'e,
nuu ñuu ja ni jiña'a ia Dios nuu ñayiu maa ya,
nagua ja ma vi koka'an ñayiu maa ia Dios ja vi sa'i jakue'e.

4 Sa'a ni javii java'a jin ñayiu va'a ini,
vi jin ñayiu ka sa'a ndaa, vi Jito'o san.
5 Su xnaa ni ñayiu ja kua'ankuei nuu ichi kue'e,
inuu jin ñayiu ka sa'a jakue'e ndeva'a, vi Dios.

¡Na koo jamani ia Dios jin ñayiu Israel!

126

Ka ndakuatu ñayiu ja na sa'a ia Dios ja vi ndusii ini
Yaa ka jita ñayiu nuu mavindanui Jerusalén

1 Nuu ni sa'a Jito'o Dios ja ni ka ndajiokuiin san ñuu san Sión,
ja ni ka jika nda'u san inka ñuu,
te kuu na kuinio nuu ka jani san.
2 Chi saa te ni ka jaku sii san vi ni ka jita san yaa nuu ia Dios.
Yun te ni ka kachi ñayiu sava ka ñuu:
“Ka'nu ndeva'a tniuu ni sa'a Jito'o Dios jin ñayiu yun”.
3 Te saa kuu, chi ka'nu ndeva'a tniuu ni sa'a Jito'o Dios jin san,
te yun kuu ja ka kusii ini san.

4 Vitna te sa'a ni ja na vi ndasama san, te vi koo gua'a san,
nagua sa'a ni ja ndajiokuiin yute nuu ñu'u yichi Neguev, vi Jito'o san.
5 Chi na ñayiu jate ndikin tata jin tenui,
te kokusii ini nuu ndaxtutui ja kee nuu ñunde'i.
6 Te na ñayiu nda'i kua'in nuu jatei triu tatai,
te vi sua'a jitai ja kusii ini ndajiokuiin jin nu'ni triui.

127

Ndi'i javii java'a vaji nuu Jito'o
Yaa ni tee Salomón ja ka jita ñayiu nuu mavindanui Jerusalén

1 Nuu ja masu maa Jito'o sa'a in ve'e,
te tu jiniu'u, visi ka satniuu ndeva'a ñayiu ka sa'a ve'e yun.
Te nuu ja tu in ni'nu in sagua maa Jito'o ja koto ya in ñuu,
te tu jiniu'u, visi oo ñayiu jito guagua'a ñuu yun.
2 Te tu jiniu'u visi ne'e ndeva'a ka ndakoo ni ka satniuu ni,
te ndee ñini sa'un, te saa ka ndatatu ni,
te vi jin kuakua'a tnundo'o, te ka ni'i ni ja ka jaa ni.
Chi maa Jito'o kuña'a ja vi kaa ñayiu kutoo ya nini ka kixin.

3 Te se'e kuelio ka kuu in javii java'a, in ja ndee ya'u ndeva'a,
ja ni ka kuta'uo nuu Jito'o.
4 Te suchi ka kaku nuu kuechio
ka kui na kuinio yutnu ndugua ja nee tee jaxin tna'a.
5 Te na ta'u na ndetu tee neva'a chitu jatnu de jin yutnu ndugua de,
ja ka kuu se'e de,
chi ma kendoo kanoo de nuu ñayiu ka ka'an u'u ña jin de

nuu ka'an ni'nu de ja ja'a de nuu tee ka ja'nde kuechi ja ka oo ye'e ñuu.

128

Sa'a vii sa'a va'a ia Dios nuu ve'e ñayiu ka yu'u ni'nu ya
Yaa ka jita ñayiu nuu mavindanui Jerusalén

1 Na ta'u na ndetu ndi'i maa ñayiu ka yu'u ni'nu Jito'o,
vi ka jikai nuu ichi ya.
2 Te nuu jaa ni ja ni'i ni nuu satniuu ni jin nda'a ni,
te kokusii ini ni vi kevii keva'a ni.

3 Te ñasi'i ni kokuu ña na kuinio tnu uva, ja kuun vii ndeva'a kiti vixin nuu ve'e ni.
Te se'e ni vi kokui na kuinio nda'a tnu olivo ja vi konukoi xiin yutnu nuu jaa ni xtaa.
4 Saa sa'a vii sa'a va'a ña ia Dios jin ñayiu ka yu'u ni'nu ya.

5 Te ndee yuku Sión na tetniuu Jito'o javii java'a ya nuu oo ni,
te kuni ni ja koo vii koo va'a ñuu Jerusalén, ndi'i ni kiuu ja koteku ni.
6 Te kenta ni ja kuni ni señani ni.

¡Na koo jamani ia Dios jin ñayiu Israel!

129

Ni skaku ni'nu ña ia Dios nuu nda'a ñayiu ka ka'an u'u ña
Yaa ka jita ñayiu nuu mavindanui Jerusalén

1 Kuakua'a ñayiu ni ka otaa tno'o suchi ini guaa ndee nuu kuechi san.
Te na vi ka'an ñayiu Israel vitna:
2 Kuakua'a ñayiu ni ka otaa tno'o suchi ini guaa ndee nuu kuechio.
Su tu ni ka kundee ja vi xnaa ña jion.
3 Te ni ka xtuji yatao nuu ni ka kuun ni ka kani ña jin ñii,
te ni ka junkuiin jichi yatao, na kuinio ñu'u nuu ka jani ñayiu yukun.
4 Su ia ndaa kuu Jito'o, te ni skaku ni'nu ña ya nuu nda'a ñayiu kue'e yun.

5 Te sa'a ni ja ndi'i ñayiu ka ka'an u'u ña jin ñayiu ñuu Sión,
na vi kendoo kanoi, te na vi ndakaka yatai.
6 Te na vi kokui na kuinio yuku ja nana xtuu ve'e,
ja vi kueli ni, te ka yichi,
7 ja vini ja tu ni'i ñayiu ja'nde yuku yun ja chitu nuu nda'i,
te ni ja ni'i ñayiu ku'ni ja sa'a nu'ni.
8 Te ni in ñayiu ka ya'a yun, ma vi ka'in nuu ñayiu ka ka'an u'u ña yun:
“Na sa'a vii sa'a ña Jito'o jin in in ni”.
Te ni ma vi ka'in: “Jin sivi maa Jito'o ka sa'a vii ka sa'a va'a ña san”.

130

Na vi kondetu ka'nuo Jito'o Dios
Yaa ka jita ñayiu nuu mavindanui Jerusalén

1 Visi ja oo san ndee kunu kunu nuu tnundo'o,
te ndakakune'e ña san jin ni, vi Jito'o san.
2 Te konini ni tno'o ka'an san.
Tanunda'a ni konini gua'a ni joo tno'o jikanta'u san nuu ni, vi Jito'o san.

3 Nuu ja na sa'a ni kuenta yika kuechi ñayiu,
te tu na in kuu ja koo nuu ni.
4 Su maa ni, chi jaka'nu ini ni yika kuechi ñayiu,
yun guaa ka nee yiñu'i nuu ni.

5 Ndetu ka'nu san Jito'o Dios jin ndi'i san jin anu san,
te kukanu ini san tno'o ka'an ya.
6 Ndetu ka'nu ka san Jito'o Dios
saa nagua ka ndetu ñayiu ka jito ñuu ja tuu inka kiuu.
Ndetu ka maa san saa nagua ka ndetu ñayiu ka jito ñuu ja tuu inka kiuu.

7 Saa vi kondetu ka'nu maa ni, ñayiu Israel, jin Jito'o Dios,
chi siun ni kunda'u ini ña ya jin ni,
te nuu maa ya oo ndi'i ja ndatau ña ya nuu yika kuechi ni.
8 Te maa ya ndatau ña jin ñayiu Israel nuu ndi'i yika kuechi.

131

Na vi kondetu ka'nuo ia Dios
Yaa ni tee David ja ka jita ñayiu nuu mavindanui Jerusalén

1 Tu sa'a teyii san maa san, vi Jito'o,
te ni tu ndia'a san maa san ja ñayiu kanuu ka, kuu san,
te ni tu nduku san jana'nu, te ni ja luu ndeva'a ka na'a ja ni'i san ja koneva'a san.
2 Te vi jandaa ja titi'i ni oo san, te tu ka'an sa'un san,
na kuinio in lulu ja ni ndondee ja tu jaxin kai, te ñundee ña nanai.
Kuu san na kuinio in lulu ni ndondee.
3 Te maa ni, ñayiu Israel, vi kondetu ka'nu ni Jito'o,
ndee vitna vi nikuii nikani.

132

Ni kee yu'u ia Dios in tno'o ndaa nuu David
Yaa ka jita ñayiu nuu mavindanui Jerusalén

1 Ndaka'an ni naxa ni ndo'o David, vi Jito'o,
vi ndi'i tnundo'o ni tna'a de.
2 Ndaka'an ni tno'o ni kee yu'u de nuu ni, vi Jito'o san,
vi tno'o ja ni ka'an de nuu ni, ja kuu ni ia Dios ndakui ndi Jacob.
3 Te kachi de: “Ma ndiuu sa'un san ve'e san,
te ni ma jinkotuu san nuu jito san ja ndatatu san,
4 te ni ma ndakuene san,
te ni ma kusun ndei san,
5 guaa ndee na ni'i san in nuu koo Jito'o,
vi in nuu koo veñu'u ia ndakui ndi Jacob”.

6 Chi guaa ndee ñuu Efrata ka oo san, te ni ka onini san ka ka'an ñayiu ja ja'a jatnu ii ni,
te ni ka ndani'i san nuu ñunde'i ñayiu tatatno'o Jaar.
7 Na ki'inkueio te na kiukueio ndee ini ve'e ii Jito'o,
te na vi jinkuiin jitio ndee nuu ja'a ya.

8 Ndakoo ni, vi Jito'o, jin jatnu ii nuu oo jaka'nu ni,
te ne'e ni nuu koo ni ja ndatatu ni.

9 Te na vi kui'nu sutu ni na kuinio in sa'un ja vi sa'a ndaa de,
Te na vi kana ñayiu maa ni nuu ka jitai ja ka kusii ini.
10 Te ja ja'a ja kutoo ni David, tee jinokuechi nuu ni,
te ma chiyata ni tee ni kaji maa ni.
11 Te jandaa ja ni kee yu'u Jito'o nuu David,
te ma ndasama ya tno'o ni ka'an ya,
te jiña'a ya: “Kani rin in ndikin tata ron ja kotatnuni nuu tniuu maa ron”.
12 Te nuu ja na vi skunkuu se'e ron tratu ni sa'a rin jin ron,
vi tno'o tatnuni rin ja kaxtno'o rin nui,
te suni vi kotatnuni se'i nikuii nikani, nagua ni otatnuni maa ron.

13 Te ni kaji Jito'o yuku Sión,
chi yun ni kuini ya ja koo ve'e nuu koo ya.
14 Te ni kachi ya: Ya'a kuu nuu koo rin nikuii nikani ja ndatatu rin.
Ya'a kuu nuu koo rin, chi saa junkuaan ini maa rin.
15 Te sa'a vii sa'a va'a rin ñuu ya'a,
ja vi koneva'a kua'a ndeva'a ron ja vi kokaa ron,
te suni vi koneva'a kua'a ñayiu ka kunda'u xtaa ja vi kokai.
16 Te skui'nu rin sutu ron na kuinio in sa'un ja vi kaku ni'nu de,
te vi kokata ñayiu maa rin yaa ja ka kusii ini.
17 Te yun sa'a rin ja nana ndee in tee ndakui ja kotatnuni ne'u ndikin tata David,
chi ja ni sa'a tua'a rin in ñu'u ja koye'e nuu tee ni kaji rin.
18 Te sa'a rin ja vi kukanoo ndeva'a ñayiu ka ka'an u'u ña jin de,
su maa de, chi sa'a rin ja ye'e tajan de jin tniuu ka'nu nee de.

133

Nase luluu kuu nuu ka otutu ñayiu ka skua'a
Yaa ni tee David ja ka jita ñayiu nuu mavindanui Jerusalén

1 Vi kondia'a ni nase guagua'a vi nase luluu kuu
nuu ka ndututuo jin ñanio vi kua'o ja vi inuu inuu ka kintna'o.
2 Chi kuu na kuinio tatna xiko ja ni ka joso xini ndi sutu Aarón,
te makee ndee nuu ixi nuu de,
te kunjino ndee yu'u sa'un ni'nu de.
3 Te suni kuu na kuinio yuyu ja makuun nuu yuku Hermón,
te kunjino ndee nuu yuku Sión,
chi ndee yun tetniuu Jito'o Dios javii java'a ya,
vi ja vi kotekuo nikuii nikani.

134

Ka chiñu'u ñayiu ia Dios
Yaa ka jita ñayiu nuu mavindanui Jerusalén

1 Ne'ekuei ni, na vi chiñu'o Jito'o Dios,
ndi'i maa ni ja ka jinokuechi ni nuu ya,
ja ka oo ni tno'o jakuaa ve'e maa Jito'o.
2 Vi ndane'e ni nda'a ni ichi nuu oo ve'e ii maa ia Dios,
te vi chiñu'u ni ya.

3 Te ndee Sión na tetniuu Jito'o Dios javii java'a ya siki ni,
ia ni sa'a andivi vi ñuyiu.

135

Ka'nu ndeva'a kuu ia Dios

1 ¡Ka'nu kuu Jito'o!
Vi sa'a ka'nu ni sivi Jito'o.
Maa ni ja ka jinokuechi ni nuu ya, vi sa'a ka'nu ni ya,
2 maa ni ja ka oo ni ini veñu'u maa Jito'o,
vi maa ni ja ka oo ni ini nuu oo veñu'u ia Dios mao.
3 Vi sa'a ka'nu ni Jito'o, chi ia gua'a kuu ya,
vi kata ni yaa ja ka sa'a ka'nu ni sivi ya, chi ia luu ndeva'a ini kuu ya.
4 Chi ni kaji ña Jito'o jin Jacob ja suni kuu Israel,
ja vi kokui ñayiu maa ya.

5 Chi jini gua'a san ja ia ka'nu kuu Jito'o,
te ka'nu ndeva'a ka, kuu ia Dios mao saa ndi'i chu'chi.
6 Te sa'a Jito'o ndi'i nagua ka'an maa ya ja koo
andivi vi nuu ñu'u vi nuu ndute mar vi ndi'i ndee ka'a ndute mar.
7 Chi sa'a ya ja nukoo viko ninii ñuyiu,
vi sa'a ya ja kani tajan nuu kuun sau,
vi sa'a ya ja junki'i ni'i tachi, ndee ni nuu ni kuu.

8 Maa ia Dios ni sa'a ja ni ka ji'i seyii xtnañu'u ndi'i ñayiu Egipto,
te ni ka ji'i seyii xtnañu'u ñayiu yun, vi ni ka ji'i se'e xtnañu'u ndi'i kiti tatai.
9 Te ni sa'a ya kua'a tniuu na'nu vi javii java'a nuu ñuu Egipto,
vi ni tetniuu ya tnundo'o siki Faraón vi siki ndi'i ñayiu ka jinokuechi nuu de.
10 Te ni xnaa ya ñayiu nuu kua'a ñuu na'nu,
vi ni ja'ni ya tee ka kuu rey ja inu ndakui ndeva'a.
11 Ni ja'ni ya Sehón tee ni okuu rey ñayiu amorreo,
vi Og, tee ni okuu rey ñayiu Basán,
vi ni ja'ni ya ndi'i tee ni ka okuu rey ñayiu ñuu Canaán.
12 Te ni jiña'a ya ñu'u ñayiu yun nuu ñayiu Israel,
te ni ka sa'a jajin ñayiu ñuu ya.

13 Nikuii nikani oo sivi ni, vi Jito'o san,
te siun ni vi kondaka'an ña ñayiu jin ni.
14 Chi sa'a ndaa Jito'o ja ja'a ñayiu ñuu ya,
te kunda'u ini ya ñayiu ka jinokuechi nuu ya.

15 Te chu'chi ñayiu sava ka ñuu yun, chi nino'o ni oro vi plata ka kuu,
ja ni ka sa'a ñayiu jin nda'i ka kuu.
16 Ka oo yu'u, su tu kuu vi ka'an,
ka oo nduchi nuu, su tu kuu vi kondia'a,
17 Ka oo so'o, su tu kuu vi konini,
ka oo xtnii, su tu kuu vi ndakuantachi.
18 Te na kandaa chu'chi yun saa kandaa maa ñayiu ka sa'a ña jin,
vi suni saa kandaa ndi'i ñayiu ka kukanu ini ña jin chu'chi yun.

19 Maa ni ja ka kuu ni ñayiu Israel, vi sa'a ka'nu ni Jito'o,
vi maa ni ja ka kuu ni tatatno'o Aarón, vi sa'a ka'nu ni Jito'o,
20 vi maa ni ja kuu ni tatatno'o Leví, vi sa'a ka'nu ni Jito'o,
vi maa ni ja ka yu'u ni'nu ni Jito'o, vi sa'a ka'nu ni ya.

21 Maa ni ja ka oo ni yuku Sión, vi sa'a ka'nu ni Jito'o,
ia oo ñuu Jerusalén.

¡Ka'nu kuu Jito'o!

136

Nikuii nikani kunda'u ini ña ia Dios jion

1 Vi sa'a ka'nu ni Jito'o, chi ia gua'a kuu ya,
chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya jion.
2 Vi sa'a ka'nu ni ia Dios, chi ia ka'nu ka kuu ya saa sava ka chu'chi,
chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya jion.
3 Vi sa'a ka'nu ni Jito'o, chi ia ka'nu ka kuu ya saa sava ka jito'o,
chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya jion.
4 Te maintno'o maa ya kuu ia sa'a tniuu vii tniuu va'a,
chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya jion.
5 Te maa ya ni sa'a andivi jin ja ndichi ini maa ya,
chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya jion.
6 Te maa ya ni jata ñuyiu siki ndute mar,
chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya jion.
7 Te maa ya ni sa'a nikandii vi yoo andivi,
chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya jion.
8 Ni sa'a ya nikandii nagua ja koye'e tno'o nduu,
chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya jion.
9 Ni sa'a ya yoo andivi vi kimi nagua ja vi koye'e tno'o jakuaa,
chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya jion.
10 Te maa ya ni ja'ni seyii xtnañu'u ndi'i ñayiu Egipto,
chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya jion.
11 Te maa ya ni ndatau ñayiu Israel, ne'u ñayiu Egipto,
chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya jion.
12 Te ni skaa ya nda'a ya jin jaka'nu ndeva'a ya,
chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya jion.
13 Te maa ya ni ja'nde sagua ndute mar kua'a,
chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya jion.
14 Te maa ya ni sa'a ja ni ka ya'a ñayiu Israel ma'ñu ndute mar yun,
chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya jion.
15 Te maa ya ni tnaa ña jin Faraón vi soldado de nuu ndute mar kua'a,
chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya jion.
16 Te maa ya ni jito ni jini ña jin ñayiu ñuu ya ja ni ka jikai nuu ñu'u te'a,
chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya jion.
17 Te maa ya ni ja'ni rey, tee ka kuu na'nu ndeva'a,
chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya jion.
18 Vi ni ja'ni ya rey, tee inu ndakui ndeva'a,
chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya jion.
19 Ni ja'ni ya Sehón, tee ni okuu rey ñayiu amorreo,
chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya jion.
20 Vi ni ja'ni ya Og, tee ni okuu rey ñayiu Basán,
chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya jion.
21 Te ni ja'nde ya ñu'u ñayiu yun,
chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya jion.
22 Te ni jiña'a ya ñu'u yun ja vi sa'a jajin ñayiu Israel ja ka jinokuechi nuu ya,

chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya jion.

23 Te maa ya kuu ia ndaka'an ña jion nuu ja ka kuita sa'uon,
chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya jion.
24 Te maa ya ni skaku ni'nu ña jion nuu nda'a ñayiu ka ka'an u'u ña,
chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya jion.
25 Te maa ya jiña'a ja ka jaa ndi'i tu'u ja ka jichi ka kanda nuu ñuyiu,
chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya jion.

26 Vi sa'a ka'nu ni ia Dios oo ndee andivi,
chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya jion.

137

Ka ndaka'an ñayiu Israel ñuu Jerusalén

1 Ni ka ojunkoo san yu'u yute ja ya'a ñuu Babilonia,
te ni ka onda'i san, ja ni ka ondaka'an san ñuu Sión.
2 Te nuu tnu ñuu ja oo ñuu yun,
ni ka ojatakaa san arpa san.
3 Te ñayiu ni ka kakuiko ña ja ka jinokuechi san nuu,
ka jikan ja na vi kata san in yaa.
Chi ñayiu ka sa'a ndeva'a ndetnuni ña ka jikan ja vi kosii ini san,
te ka kachi: "Vi kata ni in yaa ñuu Sión".

4 ¿Te naxa vi kata san yaa ja vi sa'a ka'nu san Jito'o,
nuu ka oo san inka ñuu?
5 Te nuu ja na ndunaa ini ña rin jin ron, vi Jerusalén,
te na yichi nda'a kua'a rin.
6 Te na ndatnindee yaa rin la'la rin,
nuu ja ma ndaka'an ña rin jin ron, vi Jerusalén,
nuu ja tu sa'a ka'nu ña rin jin ron,
ja maa ron kuu ja sa'a ja kusii ini ndeva'a rin.

7 Ndaka'an ni, vi Jito'o, jakue'e ni ka sa'a ñayiu Edom,
kiuu ja ni ka xnai ñuu Jerusalén, te ka kachi:
"Vi xnaa ni ñuu Jerusalén. Vi xnaa ndi'i ni guaa ndee ka'a ve'e."

8 Te maa ni, ñayiu ñuu Babilonia, chi vi naa ni.
Te na ta'u na ndetu tee tetniuu tnundo'o siki ni,
chi vi ndani'i vi ndatna'a ni nagua ni ka sa'a ña ni jin san.
9 Te na ta'u na ndetu tee kakuiko suchi kueli ni,
te kani ña de jin yika kava vi ndee skuechi kueli ña de.

138

Vi sa'a ka'nuo ia Dios
Yaa ni tee David

1 Sa'a ka'nu ña san jin ni jin ndi'i san jin anu san, vi Jito'o,
te kata san in yaa ja sa'a ka'nu ña san jin ni nuu taka ia ka oo andivi.
2 Te junkuiin jiti san ichi nuu oo veñu'u ii ni,
te sa'a ka'nu ña san jin ni, chi kunda'u ini ña ni vi ia ndaa kuu ni,
chi ni sa'a ka'nu ka ni maa ni vi ni sa'a ka'nu ka ni tno'o ka'an ni saa ndi'i tu'u.

3 Chi kiuu ja ni kana nda'u san nuu ni, te ni onini ni tno'o ni ka'an san,
te ni ndataa ni tno'o ndee ini vi ni ndataa ni jandakui san.

4 Te ndi'i tee ka kuu rey nuu ñuyiu, vi sa'a ka'nu ña de jin ni, vi Jito'o san,
nuu ka nini de tno'o ka'an ni.
5 Te vi kata de yaa ja ka'an taka tniuu na'nu sa'a Jito'o,
chi ka'nu ndeva'a ja ye'e tajan ya.
6 Chi visi ndee sukun oo Jito'o, te chindee chituu ya ñayiu ka sa'a nda'u mai,
su jika ni ndia'a ña ya jin ñayiu ka sa'a teyii mai.

7 Te visi tna'a ndeva'a san tno'o suchi ini,
su maa ni sa'a ja teku san ndee vitna.
Te jin jaka'nu ni, skaku ni'nu ña ni jin san, nuu nda'a ñayiu ka ka'an u'u ña,
visi ka kiti ini ndeva'i nuu san.
8 Te skunkuu maa ni, vi Jito'o, ja sa'a ni nagua kuini ni, ja chituu ña ni jin san.
Chi nikuii nikani kunda'u ini ni jin ñayiu maa ni,
te ma xndendoo ni tniuu ja ni keja'a ni sa'a ni jin san, vi Jito'o san.

139

Ndi'i ni ja jini maa ia Dios
Yaa ni tee David

1 Ja ni skua'a guagua'a ni naxa oo san, vi Dios,
te jini ni na ñayiu kuu san.
2 Ja jini maa ni nagua sa'a san vi guaa ndee nuu nukoo san vi guaa ndee nuu ndakoo san.
Te visi jika oo ni, su jini ni nagua ndakani ini san.
3 Ja ni skua'a guagua'a maa ni, te jini ni a jika san axi ndatatu san,
chi jini ni ndi'i na ichi jika san.
4 Chi vi kuini ka ja ka'an san in tno'o,
te ndi'i ja jini maa ni, vi Jito'o san.
5 Chi vi ninii san ni jionduu ña ni,
te ni chisa'u gua'a ña ni jin nda'a ni.
6 Te ja jini ni ja ja'a san kuu in ja sa'u kuii ini maa san,
in jaka'nu ndeva'a, ja tu kenta san ja jinkui'nu ini san.

7 ¿Ndenu kuu ki'in san ja kuu jika san nuu espíritu ni?
¿Axi ndenu kuu ki'in san ja kuu jika san nuu maa ni, vi Dios?
8 Chi visi na kaa san ndee andivi, te yun oo ni.
Axi visi na kee san ndee chii ñu'u nuu ka yiyu'u ndiyi,
te suni yun oo ni.
9 Chi visi na ndagua san ki'in san ichi nuu kana nikandii,
axi visi na koo san ndee inka jioo yu'u ndute mar nuu kee ya,
10 te ndee yun te kokoto ña ni jin san,
te kotnii gua'a ña ni jin nda'a kua'a ni.
11 Axi kachi san: “Na tayu'u nuo nuu ñunee,
axi na kunee nuu ñu'u ye'e ja ni jionduu ña jion
nagua ja na tayu'u ña”.
12 Su vi ni ñunee, ma kuu tayu'u ña jin san nuu maa ni.
Te jakuaa, chi ye'e na ni kuinio tno'o nduu,

chi inuu ni kuu janee jin jaye'e nuu maa ni.

13 Chi maa ni ni sa'a ndi'i jiti san,
te maa ni ni sa'a ña jin san ndee chii si'i san.
14 Sa'a ka'nu ña san jin ni, chi luu ndeva'a ni sa'a ña ni,
te vi ni sa'u kuii ini san tniuu sa'a ni,
chi ja jini gua'a san ja luu ndeva'a sa'a ni.
15 Chi tu ni oyu'u nuu maa ni naxa ni kuva'a ndi'i yiki kuñu san,
visi oyu'u nuu ni kuva'a san.
Te ni tniuu tna'a ña ni ndee kunu kunu chii ñu'u, ja kuu chii si'i san.
16 Chi ni ondia'a ni naxa ni kuva'a san,
te ndi'i yun ni jinkoso nuu liuru ni.
Te ja ni chikua'a ni nasaa kiuu koteku san,
visi chia'an ka ja koo san ni in kiuu.
17 Nase luluu kuu nuu maa san tno'o ja ndakani ini ni, vi Dios.
Te nase kuakua'a tno'o ndakani ini ni.
18 Chi nuu ja na ka'u san, te kuakua'a ka kuu saa ñuti.
Te nuu ndoto san, te vi oo ni san jin ni.

19 Nuu ja sua'a te kuu, te kindee ni ja ka jichi ka kanda ñayiu kue'e, vi Dios,
te xtajioo ni ñayiu ka ja'ni ndiyi nuu oo san.
20 Chi ka kane'e ña ñayiu yun jin ni,
te ñayiu ka ka'an u'u ña,
chi ka jantniuu kue'i sivi ni.
21 Chi ka'an u'u san nuu ñayiu ka ka'an u'u ña jin ni, vi Jito'o san,
te kiti ini san nuu ñayiu ka ndakoo siki ni.
22 Chi ka'an u'u san nui jin ndee ini ndee anu san,
te ka'an san ja ka kui na ni kuinio ñayiu ka nee u'u tna'a jin san.

23 Skua'a guagua'a ni naxa oo san, vi Dios,
te kuni ni naxa oo anu san.
Koto tnuni ña ni, te kuni ni nagua ndakani ini san.
24 Saa te kuni ni a jika san nuu ichi kue'e,
te kondeka ña ni ja na kaka san nuu ichi oo nikuii nikani.

140

Vi ndakuatuo nuu ia Dios ja na koto na kuni ña ya jion
Yaa ni tee David

1 Skaku ni'nu ña ni nuu nda'a ñayiu kue'e, vi Jito'o san,
te koto kuni ña ni jin san nuu ñayiu inu yachi ndeva'a ini.
2 Chi nino'o ni jakue'e ka ndakani ini ja vi sa'i,
te ndi'i ni kiuu ka skaxin tna'i ñayiu.
3 Te tno'o ka ka'in kuu na kuinio yaa ndugua in koo,
te ñu'u chitu texeen koo yun nuu yu'i.

4 Koto kuni ña ni jin san, vi Jito'o, nuu nda'a ñayiu ka sa'a jakue'e,
te skaku ni'nu ña ni nuu nda'a ñayiu inu yachi ndeva'a ini,
ja ka kuini ja vi skanakau ñai jin san.
5 Chi ni ka jakin yu'u ñayiu inu teyii ndeva'a yun in xeyu
vi yo'o kuiñi nuu ichi jika san, ja vi kakuiko ñai jin san.

6 Te jiña'a san nuu Jito'o: “Maa ni kuu ia Dios san,
te tanunda'a ni, konini ni joo tno'o ka'an san nuu jikanta'u san nuu ni.
7 Jito'o, maa ni kuu ia Dios san, ia ndakui ja skaku ni'nu ña ni jin san.
Maa ni kuu na kuinio in ixini kaa ja yisa'u ni xini san, kiuu ja ka jaxin tna'a san.

8 ’Ma kuandetu ni ja vi ni'i ñayiu kue'e yun nagua ka ndioo ini mai, vi Jito'o,
te ni ma kuandetu ni ja vi sa'i nagua ka ndakani ini, nagua ja ma vi kokuu teyii.
9 Te sa'a ni ja na nanakau jakue'e ni ka ka'an maa ñayiu ka jionduu ña jin san siki mai,
te na vi ndani'i vi ndatna'a mai,
10 te na junkuei ñu'u tikayi ja kai koko koko siki mai.
Te tnaa ni jin nuu ñu'u, in nuu jitnu kunu ndeva'a, nagua ja ma nanakuei sa'un kai.
11 Te ma vi koo ka ñayiu ka ka'an tno'o kue'e nuu ñuyiu ya'a,
te na kenta jakue'e siki ñayiu inu yachi ndeva'a ini, te na xnaa ña jin.

12 ’Chi jini san ja sa'a ndaa Jito'o ja ja'a ñayiu ka kunda'u,
te kuiin ni'nu kuiin sagua ya ja ja'a ñayiu ka kusuchi ini.
13 Chi ndija ja vi sa'a ka'nu ñayiu ndaa sivi ni,
te vi koo ñayiu ka sa'a gua'a nuu ndia'a maa ni, vi Dios.”

141

Na vi kakanta'uo nuu ia Dios ja na chindee chituu ña ya jion
Yaa ni tee David

1 Nuu maa ni kana nda'u san, vi Jito'o. Ne'e ñama ni, te chituu ña ni jin san.
Konini ni joo tno'o ka'an san nuu jikanta'u san nuu ni.
2 Te na kenta tno'o ja ndakuatu san guaa ndee nuu ni,
na kuinio in xiko asin nuu kai suja vixin.
Te ja kane'e san nda'a san ichi nuu oo maa ni,
kuu na kuinio in kiti ja soko san nuu ni ore mañini.

3 Koto ni yu'u san, vi Jito'o, nagua ja ma ka'an san tno'o kue'e.
4 Te ma kuandetu ni ja ndakani ini san sa'a san in jakue'e,
ni ma kuandetu ni ja sa'a san jakue'e, nagua ka sa'a ñayiu ka sa'a jane'e jayichi,
te ni ja kaa san ndei ka jaa ñayiu kue'e yun nuu ka sa'i viko.
5 In java'a kuu nuu maa san, nuu ja in ñayiu ndaa na kani ñai jin san,
te tno'o ja ka kuxeen nuu san kuu na kuinio in tatna xiko ja ka chi'i xini san.

Su siun ni kondakuatu san siki ja ka sa'a ñayiu kue'e yun.
6 Te nuu junkuei tee ka tatnuni nuu ñayiu ka sa'a jakue'e yun in yu'u kava,
saa te vi kuni ja tno'o ndaa kuu tno'o ka'an san.
7 Te na kuinio ja junkuiin jichi nuu ñu'u ja ka jani yukun,
saa vi kutenuu yiki ñayiu kue'e yun yu'u yau ñaña.

8 Nuu maa ni yinuu gua'a san, vi Jito'o san,
chi kukanu ini ña san jin ni, te ma kuandetu ni ja vi ka'ni ña jin san.

9 Te koto kuni ña ni jin san, nagua ja ma kanakau san nuu xeyu vi nuu ñunu
ja ka jakin ñayiu ka sa'a jakue'e, ja vi kakuiko ña jin san.
10 Te na vi nanakau maa ñayiu ka sa'a jakue'e nuu ñunu ja ka jakin yun.
Su sein, chi na ya'a jioo ni san, ki'in san.

142

Na vi ndakuatuo nuu ia Dios nuu ka tna'o tnundo'o
Yaa ni tee David nuu ni oo de in kava ve'e

1 Kana jaa san nuu jikanta'u san ja na chituu ña Jito'o,
vi kana jaa san nuu jikan san ja na kunda'u ini ña ya jin san.
2 Te nuu maa ya ka'an kuechi san siki tnundo'o tna'a san,
vi nuu maa ya kaxtno'o san tno'o suchi ini ja tna'a san.

3 Te nuu vini ja tu ka na anu san ja kusuchi ndeva'a ini san,
su jini maa ni na ichi jika san, vi Dios.

Te nuu ichi jika san ni ka tayu'u in xeyu ja vi kakuiko ña jin san.
4 Kondia'a ni ichi nda'a kua'a san, te kuni ni,
ja tu na in ñayiu kii ja chituu ña jin san,
te tu na ndenu tayu'u nuu san,
ni tu na in ndi'ni ja ja'a san a kuu san axi koteku san.

5 Ni kana nda'u san nuu ni, vi Jito'o,
te kachi san: “Maa ni kuu ia jito jini ña.
Maa ni kuu ndi'i ja neva'a san nuu teku san ñuyiu ya'a.”
6 Konini ni joo tno'o kana nda'u san nuu ni,
chi ja makuita sa'un san ja kusuchi ndeva'a ini san.

Skaku ni'nu ña ni nuu nda'a ñayiu ka sondikin ña jin san,
chi inu ndakui kai saa sein.
7 Ndatau ña ni nuu tnundo'o tna'a san ya'a ja kuu na kuinio vekaa,
nagua ja na kuu sa'a ka'nu san sivi ni.
Te vi kionduu ña ñayiu ndaa,
nuu vi kuni ja ni sa'a ni in jagua'a jin san.

143

Vi kukanu inio ia Dios
Yaa ni tee David

1 Konini ni joo tno'o ndakuatu san nuu ni, vi Jito'o.
Tanuu ni joo tno'o ja jikanta'u san nuu ni.
Chituu ña ni jin san, chi ia ndaa kuu ni, vi sa'a ndaa ni.
2 Te ma kana ña ni ja sandaa ni kuechi san ja jinokuechi san nuu ni,
chi tu na in ñayiu kachi ja tu na kuechi tavi nuu ni.

3 Chi ni ka sondikin ña ñayiu ka ka'an u'u ña jin san,
te ka kuini ja vi skunta ñai ndee ñu'u jin san.
Te ka tenini ñai ja koo san nuu nee,
na kuinio in ñayiu ja ni kuu na'a ni ji'i.
4 Te vi sua'a kanta anu san ja kusuchi ndeva'a ini san,
te vini ja tu na anu ka san.
5 Te ndaka'an san ndi'i tniuu na'nu ni sa'a ni, ndee tiempu ja ni kuu nana'a,

te ndakani ini san ndi'i ja ni sa'a ni jin jaka'nu ni.
6 Te kane'e san nda'a san ichi nuu oo ni,
chi yichi kokin san ja koo san jin ni, na kuinio ñu'u yichi jin sau.

7 Ne'e ñama ni, te chituu ña ni jin san, vi Jito'o san, chi makuita sa'un anu san.
Ma chiyata ña ni jin san, chi nuu tuu, te kokuu san na kuinio ndiyi,
ja kua'an jinkoyu'u nuu yau ñaña.
8 Te ndee tno'o ne'e xne'e ni nuu san, ja kunda'u ini ña ni jin san,
chi kukanu ini ña san jin ni.
Xne'e ni nuu san na ichi kaka san, chi soko san maa san nuu ni.
9 Skaku ni'nu ña ni nuu nda'a ñayiu ka ka'an u'u ña jin san,
chi nuu maa ni nduku san ja tava'a ña ni jin san.
10 Kaxtno'o ni nuu san ja sa'a san nagua kuini ni, chi maa ni kuu ia Dios san.
Te maa espíritu gua'a ni, na kondeka konduu ña jin san ja na kaka san ichi ndaa.

11 Te jin sivi maa ni, vi Jito'o, te taa ni ja koteku san,
chi ia sa'a ndaa kuu ni, te skaku ni'nu ña ni nuu tno'o suchi ini tna'a san.
12 Te jin ja kunda'u ini ña ni, te xnaa ni ñayiu ka ka'an u'u ña jin san.
Xnaa ni ndi'i ñayiu ka taa tno'o suchi ini nuu san,
chi tee jinokuechi nuu maa ni kuu san.

144

Vi ndakuatuo nuu ia Dios ja na koto na kuni ña ya
Yaa ni tee David

1 Ka'nu kuu Jito'o, ia kuu kava ja jito jini ña ya,
chi maa ya sa'a tua'a nda'a san vi yinda'a san ja ka jaxin tna'a san.
2 Maa ya kuu ia kunda'u ini ña jin san, vi maa ya kuu in ve'e sukun nuu koo gua'a san.
Maa ya taa ja ndakui san, vi maa ya skaku ni'nu ña jin san.
Maa ya kuu kaa tikute ja ndesi ni'nu ya nuu oo san, te kukanu ini san ya.
Te maa ya kuu ia sa'a ja ka janyu'u ka jandetu ñayiu ñuu san nuu tatnuni san.

3 ¿Nagua ka kuu ñayiu ja kondakani ini ni ja ja'i?
Axi ¿nagua ka kuu se'e ñayiu ñuyiu ja kondi'ni ni ja ja'i, vi Jito'o san?
4 Te ñayiu, chi ñama ka nai na ni kuinio nuu jaka inio,
te ñama ya'a kiuu ja ka tekui na ni kuinio kuanda'u ja nunuu ni oo, te naa.
5 Ndakune ni andivi, te makuun ni ndee nuu ñu'u, vi Jito'o.
Ke'e ni xtuu yuku sukun, te na vi kana ñua'a ja ka kai.
6 Tetniuu ni tajan ja na kuun, te katenuu ni ñayiu ka ka'an u'u ña jin ni.
Skunta ni yutnu ndugua ni, te skunu ni jin na ki'inkuei.
7 Skaa ni nda'a ni ndee sukun jian, te ndatau ña ni nuu tnundo'o tna'a san,
ja kuu na kuinio nuu jika ni'i ndute.
Skaku ni'nu ña ni nuu nda'a ñayiu inka ñuu,
8 ja ka ka'in nino'o tno'o tno'o,
te ka kane'i nda'a kua'i ja ka kee yu'i nino'o tno'o xnda'u ña.

9 Te kata san in yaa jaa nuu ni, vi Dios,

te tee san xtnuu kaxin ja oo uxi tuchi ja kata san yaa nuu ni.
10 Chi maa ni sa'a ja ka kundee tee ka kuu rey nuu ja jaxin tna'a de.
Te maa ni skaku ña jin san ja kuu san David, tee jinokuechi nuu ni, nuu yuchi kani tee inu kue'e ndeva'a.
11 Skaku ni'nu ña ni, vi ndatau ña ni nuu nda'a ñayiu inka ñuu,
ja ka ka'in nino'o tno'o tno'o,
te ka kane'i nda'a kua'i ja ka kee yu'i nino'o tno'o xnda'u ña.

12 Sa'a ni ja na vi kua'nu seyii san nuu kuechi,
nagua ka ja'nu yutnu ndoko ja ka nukuiin tnu nuu ñu'u yi'i ja'an.
Te sesi'i san na vi kokui na kuinio in kava ja ni ka tuji vii, ja koo skina ve'e ja ndukutu in ve'e tniuu.
13 Te na vi ku'un chitu ve'e san jin ndi'i nuu ja vi kokaa san.
Te sa'a ni ja na vi ndakaya kua'a kiti tata san,
te na vi koo kua'a ndeva'a kiti tata san nuu ñunde'i san.
14 Te na vi koo ndakui isndiki san ja vi satniuu san jin ti.
Te ma kiukuei ñayiu ja vi su'u ñuu san,
te ni ma vi kuiso ña ja ki'inkuei san inka ñuu,
te ni ma vi koo ñayiu vi konda'i ja ka tna'i tnundo'o nuu ñuu san.
15 Na ta'u na ndetu ñayiu ja ka oi jin javii java'a ya'a,
vi na ta'u na ndetu ñayiu ñuu ja maa ia Dios kuu Jito'i.

145

Ndi'i tu'u ñayiu na vi sa'a ka'nu ia Dios
Yaa ni tee David

1 Sa'a ka'nu ña san jin ni, vi Dios, vi rey,
te nikuii nikani koka'an vii koka'an va'a san jin ni.
2 Te in kiuu in kiuu koka'an vii koka'an va'a san jin ni, vi Dios,
te nikuii nikani kosa'a ka'nu ña san jin ni.
3 Chi ka'nu kuu ni, vi Jito'o Dios, te kanuu ja na koo ndi'i jayiñu'u nuu ni.
Te ka'nu ndeva'a kuu jaka'nu ni ja ma kentakuei san ja vi jinkui'nu ini san.

4 Vi kondakani tata nuu se'e de vi nuu señani de tniuu sa'a ni,
te vi kondakani taka tniuu na'nu ja sa'a ni.
5 Vi koka'in ja luu ndeva'a kaa ni vi ye'e tajan ni,
te ndakani ini maa san siki tniuu vii ndeva'a ja sa'a ni.
6 Te vi ka'an ñayiu ja ja'a jaka'nu ja sa'a ni tniuu gua'a,
te suni ndakani maa san siki tniuu na'nu sa'a ni.
7 Te vi kana ndoso ñayiu ja vi kondaka'in ja ia gua'a ndeva'a kuu ni,
te vi kata ñayiu yaa ja ia sa'a ndaa kuu ni.

8 Ka'nu ndeva'a ini Jito'o Dios vi nda'u ini ya.
Kuekuee kiti ini ya, vi kutoo ndeva'a ña ya jion.
9 Chi va'a ini Jito'o Dios jin ndi'i ñayiu,
te kunda'u ini ya ndi'i ja ni sa'a ya.

10 Na vi sa'a ka'nu ña ndi'i ja ni sa'a ni jin ni, vi Dios,
te na vi ka'an vii vi ka'an va'a ñayiu maa ni jin ni.
11 Na vi ka'in ja ye'e tajan nuu tatnuni ni,
te na vi ndakani tniuu na'nu ja sa'a ni,
12 nagua ja na vi kuni ñayiu tniuu na'nu ja sa'a ni,

vi ja vii ndeva'a ye'e tajan nuu tatnuni ni.
13 Chi nuu tatnuni ni kuu in nuu tatnuni nikuii nikani,
te siun ni kuu nija'nu ni,
[chi skunkuu ni, vi Jito'o Dios, tno'o ni kee yu'u ni,
te luu ini ni jin ndi'i ja sa'a ni].*

14 Chi ndone'e ni ndi'i ñayiu ka kanakau, vi Jito'o Dios,
te tnii gua'a ni ñayiu ka tna'a tnundo'o.
15 Ndi'i ñayiu ka yinuu nuu ni, te ka ndetu ka'nui
ja kuña'a ni ja vi kai mamaa kiuu ja ka kuini.
16 Kune ni nuu nda'a ni, te kuña'a ni kua'a javii java'a ni,
nagua ja na vi ni'i ja ka jichi ka kanda nagua ka ja'ni ña jin.

17 Ndi'i ichi Jito'o Dios kuu ichi ndaa,
te luu ini ya jin ndi'i ja ni sa'a ya.
18 Yatni ñu'u oo Jito'o Dios nuu ndi'i ñayiu ka ndakakune'e ya,
ñayiu ja vi jandaa ja ka ndakakune'i ya.
19 Chi skunkuu ya nagua ka ndioo ini ñayiu ka yu'u ni'nu ya,
chi nini ya tno'o ka ka'in nuu ka jikanta'ui nuu ya,
te skaku ni'nu ña ya.
20 Chi jito jini ña Jito'o Dios jin ñayiu ka kutoo ya,
su xnaa ya ndi'i ñayiu kue'e.

21 Na koka'an ni san ja ia ka'nu ndeva'a kuu Jito'o Dios,
te ndi'i ñayiu ñuyiu na vi koka'an vii vi koka'an va'i jin ya,
ndee vitna vi nikuii nikani.

146

Vi kosa'a ka'nuo ia Dios ndi'i ni kiuu ja ka tekuo

1 ¡Ka'nu kuu Jito'o!
Sa'a ka'nu san ia Dios jin ndi'i san jin anu san.
2 Kosa'a ka'nu san Jito'o ndi'i ni kiuu ja teku san.
Kokata san yaa nuu ia Dios san nini teku san.

3 Ma kukanu ini ni tee ka kuu na'nu,
te ni ñayiu ja ji'i, chi ma kuu vi skaku ni'nu ñai jin ni.
4 Chi ka kana anui te ka ji'i, te ka ndajiokuiin ka ndui ñuyaka.
Te vi maa kiuu yun ka naa ndi'i ja ka ndakani ini ja vi sa'i.

5 Su na ta'u na ndetu ñayiu ja chindee chituu ña ia Dios ndi Jacob,
jin ñayiu ja ka ndetu ka'nu ña jin Jito'o, ia kuu Dios mai.
6 Chi maa ya ni sa'a andivi vi ñuyiu vi ndute mar vi ndi'i tu'u ja oo nuu,
te siun ni skunkuu ya tno'o ndaa ja ka'an ya.
7 Te sa'a ndaa ya ja ja'a ñayiu ka tna'a tno'o suchi ini,
te jiña'a ya ja ka jaa ñayiu ka kokin,
vi kene'e ya ñayiu ka ndesi vekaa.
8 Vi ndasa'a Jito'o nduchi nuu ñayiu ka ndesi nuu,
vi ndone'e ña Jito'o jin ñayiu ka ndondiso,
vi kutoo ña Jito'o jin ñayiu ndaa.
9 Te jito jini ña Jito'o jin ñayiu inka ñuu ja ka jika nuu nda'u,

* **145:13 145:13** Masu ndi'i nuu tutu ii yoso tno'o ya'a.

vi chituu ña ya jin suchi ka kuu la'u vi ñasi'i ja ni ka ndonda'u.
Su sa'a ya ja ka kujioo ñayiu ka sa'a jakue'e nuu ichi ndaa.

10 Te siun ni kotatnuni Jito'o.
Te nikuii nikani kotatnuni ia Dios maa ni, ja ka kuu ni ñayiu ñuu Sión.

¡Ka'nu kuu Jito'o!

147

Vi katao nuu ia Dios ja vi sa'a ka'nuo ya

1 ¡Ka'nu kuu Jito'o!
Nase gua'a kuu ja vi katao yaa ja ka sa'a ka'nuo ia Dios mao,
chi luu ndeva'a kuu ja vi katao yaa ja ka sa'a ka'nuo ya.
2 Chi ndasa'a Jito'o ñuu Jerusalén,
te ndatatutu ya ñayiu Israel ja ni jatenuu ya ja ka oi nuu sava ka ñuu.
3 Te maa ya ndasa'a ñayiu ka kusuchi ini anui,
te kasi ya in sa'un nuu ni ka tuji.
4 Te maa ya ni chikua'a nasaa kimi ka oo andivi,
te kana sívi ya ndi in ndi in ti.
5 Ka'nu ndeva'a kuu Jito'o, vi ka'nu kuu jaka'nu ya,
te ndi'i kuiti ni ja jinkui'nu ini ya.
6 Te ndasa'a sukun ña Jito'o jin ñayiu ka sa'a nda'u ka sa'a kee mai,
su ndee ñuñu'u nune'e ya ñayiu ka sa'a jakue'e.

7 Vi kata ni yaa ja ka sa'a ka'nu ni Jito'o.
Vi kata ni yaa jin xnuu kaxin ja ka ndakuanta'u ni nuu ia Dios mao.
8 Chi maa ya sa'a ja ndachitu viko andivi,
te maa ya tetniuu sau ja kuun nuu ñunde'i,
vi maa ya sa'a ja nana yuku kuii taka nuu yuku.
9 Te maa ya jiña'a ja ka jaa kiti,
vi jiña'a ya ja ka jaa tikaka yikin nuu ka nda'i ti.
10 Te tu kusii ini ya jin ja inu ndakui kuai,
te ni tu junkuaan ini ya ja inu ñama si'in teyii ja vi kunu de.
11 Chi ja junkuaan ini ya kuu ja vi koyu'u ni'nu ña ñayiu jin ya,
vi ñayiu ka ndetu ka'nu ja kunda'u ini ña ya jin.

12 Te maa ni, ñayiu ñuu Jerusalén, vi sa'a ka'nu ni Jito'o.
Vi maa ni, ñayiu ñuu Sión, vi sa'a ka'nu ni ia Dios maa ni.
13 Chi ni ndasa'a ndakui ya ndakaa yi'i ye'e ñuu ni,
vi ni sa'a vii ni sa'a va'a ya ñayiu ka oo ñuu ni.
14 Te maa ya sa'a ja koo jamani nuu ñuu ni,
te taa ya kua'a ndeva'a nuni gua'a ja vi kokaa ni.

15 Te tetniuu ya tno'o ya nuu ñayiu ñuyiu,
te ñama kuiti jika jino tno'o ya.
16 Te sa'a ya ja junkau yaa ti iñu ninii nuu ñu'u na kuinio kachi,
te skuun ia Dios ti iñu na kuinio yaa oo nuu ñu'u.
17 Te skuun ya ñiñi na kuinio yuu kueli,
te tu na in kundee ini ja vijin ndeva'a.
18 Yun te tetniuu ya tno'o ya, te xtute ña jin yua'a yun.
Sa'a ya ja junki'i in tachi ni'i, te xtute ña jin, te jika ndute yua'a yun.

19 Te ni xne'e ia Dios tno'o ya nuu ndikin tata Jacob,
vi ni jiña'a ya tno'o tatnuni ya vi tno'o kaxtno'o ya nuu ñayiu Israel.
20 Te tu ni sa'a ya siun jin ñayiu sava ka ñuu,
te ni tu ni ka jini ñayiu yun tno'o tatnuni ya.

¡Ka'nu kuu Jito'o!

148

Ndi'i ja ni sa'a ia Dios na vi sa'a ka'nu ña jin ya

1 ¡Ka'nu kuu Jito'o!
Roon ja ka oo ron ndee andivi, vi sa'a ka'nu Jito'o.
Roon ja ka oo ron ndee sukun, vi sa'a ka'nu ya.
2 Ndi'i roon, ia ka jinokuechi nuu Dios, vi sa'a ka'nu ya,
vi ndi'i roon ka oo ron ndee andivi ja ka jaxin tna'a ron ja ja'a ya, vi sa'a ka'nu ya.
3 Roon ja ka kuu ron nikandii vi yoo andivi, vi sa'a ka'nu ya,
vi ndi'i roon ja ka kuu ron kimi ja ka ye'e ron, vi sa'a ka'nu ya.
4 Vi roon ja ka kuu ron andivi oo ndee sukun,
vi roon ndute, ja oo ron siki andivi, vi sa'a ka'nu ya.

5 Vi sa'a ka'nu sivi Jito'o,
chi ni tatnuni ya, te ndi'i ni ka junkoo.
6 Te ni sa'a ia Dios ndi'i, nagua ja na vi koo nikuii nikani.
Te ni tatnuni ya in tno'o ja tu na in kuiso kava sa'un.

7 Te roon ja ka oo ron ndee nuu ñu'u, vi sa'a ka'nu Jito'o,
vi suni roon, kiti na'nu ja ka ñu'u nuu ndute mar, vi roon ka'a ndute mar,
8 vi roon, tajan vi ñiñi vi ti iñu vi viko no'o,
vi roon, tikacha ni'i ndeva'a, ja ka sa'a ron nagua tatnuni ya,
9 vi roon, yuku sukun vi ndi'i roon tinduu,
vi yutnu ja ka kuun kiti vixin vi ndi'i roon tnu itni,
10 vi kiti yuku vi kiti tata, koo, vi kiti ndagua,
11 vi tee ka kuu rey vi ndi'i ñayiu ñuyiu,
ñayiu ka tatnuni vi ndi'i ñayiu ka ja'nde kuechi nuu ñuyiu,
12 teyii vi ñasi'i, suchi kuechi vi ñayiu nija'nu,

13 ndi'i tu'u na vi sa'a ka'nu sivi Jito'o,
chi maintno'o sivi maa ya kuu sivi ka'nu ndeva'a,
te ye'e tajan ya nii nuu ñu'u vi andivi.
14 Chi ni jiña'a ya jaka'nu ya nuu ñayiu ñuu ya,
te ndi'i ñayiu ka skunkuu ndaa ka sa'a ka'nui ya,
ja ka kui ñayiu Israel, vi ka kui ñayiu ñuu ya,
ja ka oo yatni nuu oo ya.

¡Ka'nu kuu Jito'o!

149

Ndi'i ñayiu ñuu maa ia Dios ka sa'a ka'nu ña jin ya

1 ¡Ka'nu kuu Jito'o!
Vi kata ni in yaa jaa nuu Jito'o,
Vi sa'a ka'nu ni ya nuu ka ndututu ni jin ñayiu maa ya.

2 Vi kokusii ini maa ni, ñayiu Israel, nuu Dios, ia ni sa'a ña jin ni.
Vi kokusii ini maa ni, ñayiu ñuu Sión, nuu ia kuu rey ni.
3 Vi kata ja'a ni nuu ya ja ka sa'a ka'nu ni sivi ya.
Vi kata ni yaa nuu ya jin nagua ka tee xtnuu kaxin vi jin pandero.
4 Chi kusii ini Jito'o jin ñayiu ñuu ya,
te kuña'a ya jayiñu'u nuu ñayiu ka sa'a nda'u ka sa'a kee mai,
nuu skaku ni'nu ña ya.
5 Vi kokusii ini maa ni ja ka kuu ni ñayiu maa ya,
ja ye'e tajan ya nuu ka oo ni,
te visi ka nduei ni nuu jito ni, te vi kata ni yaa ja ka kusii ini ni nuu ya.
6 Te vi kana jaa ni ja ka sa'a ka'nu ni ia Dios.
Te vi konee ni in yuchi kani ja xeen nduu jioo nuu,
7 nagua ja vi ndaxtenaa ni ñayiu sava ka ñuu,
te vi tetniuu ni tnundo'o vi tna'a ñayiu ja tu ka jini ia Dios.
8 Saa te vi ku'ni ni tee ka kuu rey jin cadena,
te vi ku'ni ni tee inu ndakui jin yo'o gua'a ja kuu nino'o kaa,
9 nagua ja na skunkuu nagua yoso nuu tutu ii ja vi tna'a de tnundo'o.
Te yun kokuu in jayiñu'u ndeva'a nuu ndi'i ñayiu maa ya.

¡Ka'nu kuu Jito'o!

150

Na vi kata ndi'i tu'o nuu ia Dios

1 Vi sa'a ka'nu ni ia Dios ini veñu'u.
Vi sa'a ka'nu ni ya ndee andivi nuu oo jandakui ya.
2 Vi sa'a ka'nu ni ya ja ja'a tniuu na'nu ja sa'a ya.
Vi sa'a ka'nu ni ya, chi ia ka'nu ndeva'a kuu ya.
3 Vi sa'a ka'nu ni ya nuu ka tiuu ni trompeta.
Vi sa'a ka'nu ni ya nuu ka tee ni xtnuu kaxin vi arpa.
4 Vi sa'a ka'nu ni ya jin pandero vi nuu ka jita ja'a ni nuu ya.
Vi sa'a ka'nu ni ya jin yutnu kaxin vi nuu ka tiuu ni tnu yoo.
5 Vi sa'a ka'nu ni ya jin nuu ka skaxin ni kaa tikute ja kaxin kuiñi,
vi nuu ka skaxin ni kaa tikute ja kaxin ndee.

6 Te ndi'i tu'u ja ndakuantachi na sa'a ka'nu Jito'o.

¡Ka'nu kuu Jito'o!

Tno'o Ja'vi ja kuu Proverbios

1

1 Ya'a kuu tno'o ja'vi ja ni tee Salomón, seyii David, rey ñayiu Israel.
2 Jiniu'u ja vi kutua'o tno'o ndichi vi naxa vi kaka ndao,
vi naxa vi kunio ja vi ku'un kaji inio jin tno'o ndichi,
3 vi naxa vi kuanta'uo tno'o ja xteku ña ja vi kokuo in ñayiu ni'nu ini,
te vi kokuo ñayiu ndaa, te vi ka'nde ndao kuechi,
te inuu inuu ni vi sa'o jin in in ñayiu,
4 vi nagua ja ñama vi kuni ñayiu tu ka jini naxa vi sa'i,
te vi kaxtno'o nuu suchi kuechi tno'o ndichi vi naxa vi kaka ndai.
5 Vi konini ñayiu ndichi, te vi kuni gua'a kai
te ñayiu jinkui'nu ini ni'i tno'o ja xteku ña jin,
6 nagua ja junkui'nu ini tno'o ja'vi vi naxa kei ka'an,
vi tno'o vijin ja ka'an in ñayiu ndichi nuu skintna'i tno'o ka'in.
7 Nuu yu'u ni'nuo Jito'o kuu nuu keja'a ja kuu ndichio.
Te ñayiu vasa, chi skexikoi tno'o ndichi vi tno'o ja janu ichi ndaa ña.

Tno'o ja xteku ña jin suchi kuechi

8 Konini tno'o ja xteku ña tata ron jin ron, vi se'e,
te ma skexiko ron tno'o kaxtno'o nana ron nuu ron,
9 chi tno'o vii tno'o va'a yun ndukutu xini ron,
te kokuu na kuinio in chi'i ja ñu'u sukun ron.
10 Te nuu ja ka kuini ñayiu ka sa'a yika kuechi ja vi xnda'u ñai jin ron, vi se'e,
te ma kuandetu ron.
11 Te nuu ja vi kachi: “Ne'e, na ki'inkueio,
te na vi kondesi yu'o in ñayiu tu na kuechi,
te na vi ka'ni yu'o jin.
12 Na vi koko tekuo in ñayiu nagua koko ña yau ñaña jin ñayiu,
te na vi koko nio jin nagua koko ña in yau kunu jin ndiyi.
13 Te na vi koneva'o ndi'i nuu jakuika,
te na vi chituo ve'o jin ja vi kindeo yun.
14 Ne'e te kototnuni ron maa ron jin in in rin,
te na vi skayao nagua vi ni'o”, vi kachi.
15 Su ma kuandetu ron ja kaka ron nuu ichi ka jika ñayiu yun, vi se'e.
Kujioo nuu ichi kue'e ja ka jikai yun,
16 chi ka jino ndeva'i ja vi sa'i jakue'e,
te ka nuu ini ja vi ka'ni ndiyi.
17 Chi tu nagua jiniu'u ja jakin in ñunu,
nuu ja na vi kuni tisala.
18 Chi jakue'e ka sa'a ñayiu yun ndajiokuiin siki mai,
te maa ni mai ka ndaka'ni mai.
19 Chi saa ka xndi'i ñayiu ka jio'o nagua neva'a inka ñayiu,
chi ja ka jio'i yun, ndaka'ni ña jin mai.

Vi konini ni tno'o ndichi

20 Te kana jaa tno'o ndichi nuu ichi,
vi kana jaa nuu ya'u.
21 Kana nuu ka kututu kua'a ñayiu,
vi kana ye'e ñuu nuu ndiukuei ñayiu, te jiña'a:

22 “¿Ndee na kiuu te vi jinkui'nu ini ron ja ka kuu ron ñayiu tu ka jini
nagua kuu,
te ya'a yun ni ja ka sa'a ron?
¿Te ndee na kiuu te vi jinkuiin ron ñayiu kuasun ini,
ja ma vi kokuaku ndee ka ron ñayiu?
¿Te ndee na kiuu te vi jinkuiin ron ñayiu vasa ja ma vi koskexiko ka ron
tno'o ndichi?
23 Su vi konini tno'o ja kuxeen rin nuu ron,
te tetniuu rin Espíritu rin vi koo jin ron,
te kaxtno'o rin tno'o rin nuu ron.
24 Chi ni kana ña rin, te tu ni ka kuini ron vi konini ron tno'o ka'an rin.
Ni skaa rin nda'a rin, te tu na in ni chikuenta ña jin rin,
25 chi saa sua'a ni ka skexiko ron ndi'i tno'o ja xteku ña rin,
te tu ni ka janta'u ron ja kuxeen rin nuu ron.
26 Te suni kuaku ndee ña rin jin ron nuu ka tna'a ron tnundo'o,
te sa'a kuasun ña rin nuu vaji ja ka yu'u ndeva'a ron,
27 nuu vaji na kuinio sau tachi ja ka yu'u ron,
te kenta tnundo'o ja vi tna'a ron na kuinio tikacha ja ndi'i ni ja xnaa
vi nuu vaji tnundo'o vi tno'o suchi ini ja vi tna'a ron.

28 ’Yun te saa vi kana ron nuu rin, su ma konini rin tno'o ka ka'an ron.
Te ne'e kuiti vi ndanduku ña ron, su ma vi nuku'un ña ron.
29 Chi ni ka skexiko ron tno'o ndichi,
te tu ni ka kaji ron ja vi koyu'u ni'nu ron Jito'o.
30 Tu ni ka kuini ron vi kuanta'u ron tno'o ja xteku ña rin,
te ni ka skexiko ron tno'o ja kuxeen rin nuu ron,
31 vi nukuntuu maa ron jin nagua ka sa'a ron,
te vi kune'e ini maa ron jin jakue'e ka sa'a ron.
32 Chi maa ñayiu tu jini nagua sa'a yun, ndoñu'u, te yun kuu nuu kuu maa.
Te ñayiu vasa ja tu jini nagua sa'i, chi skunaa ña jin mai.
33 Su ñayiu nini tno'o ka'an rin, koo mani vi koo sii ini,
te ma koyu'i jin jakue'e.”

2

Jiniu'u ndeva'a ja vi kunio tno'o ndichi

1 Nuu ja kuanta'u ron tno'o ka'an rin, vi se'e,
te tava'a tno'o tatnuni rin ndee ini ndee anu ron,
2 te konini gua'a jin so'o ron tno'o ndichi,
te kune anu ron ja junkui'nu gua'a ini ron,
3 te nuu ja kana ron nuu tno'o ndichi ja taa ja junkui'nu ini ron,
te kana jaa ron nuu tno'o ndaa,
4 te nuu ja nduku ron tno'o yun na kuinio nuu ka nduku kaa kuu plata,
te skua'a guagua'a ron na kuinio nuu ka skua'a ñayiu ndenu yiyu'u in
jakuika ndeva'a,
5 yun te junkui'nu ini ron ja koyu'u ni'nu ron Jito'o,
saa te nuku'un ron ja kuni gua'a ron ia Dios.
6 Chi maa Jito'o kuu ia taa tno'o ndichi,
te tno'o ja ka'an maa ya kuu nuu vaji ja jinkui'nu inio vi kuni gua'a kao.
7 Te maa ya kuu ia jiña'a tno'o ndichi nuu ñayiu ndaa,
te jito jini ya ñayiu ka jika ndaa, ja tu na kuechi.
8 Maa ya tava'a ichi chindaa ja ka jika ñayiu ka sa'a ndaa,
te jito jini ya ichi ka jika ñayiu maa ya.

9 Yun te junkui'nu ini ron ja sa'a ndaa ron,
vi kuni ron ndee ja kuu java'a vi ndee ja kuu jakue'e,
vi ja ka'nde ndaa ron kuechi vi ndi'i ichi gua'a.
10 Chi kee tno'o ndichi yun ini anu ron,
te junkuaan ini ron ja junkui'nu gua'a ka ini ron.
11 Te ja sa'a ndaa ron koto ña jin ron,
te ja junkui'nu ini ron tava'a ña jin ron.
12 Te tno'o ndichi skaku ni'nu ña nuu ichi kue'e,
vi nuu ñayiu ka ka'an tno'o ne'e tno'o yichi,
13 ja ni ka xndendoi ichi ndaa,
nagua ja vi kakai ichi nee.
14 Te ka kusii ini nuu ka sa'i jakue'e
vi ka osii ini jin jakue'e ndeva'a yun.
15 Chi yakua ichi ka jikai,
te ni ka kujioi nuu ichi chindaa.

16 Te suni skaku ni'nu ña tno'o ndichi yun nuu nda'a inka ñasi'i,
ña'a ja tu jini ron, te ka'an ña tno'o luu ndeva'a,
17 ña'a ni xndendoo tee ni ondeka tna'a jin ña ndee nuu kuechi ña,
te ni ndunaa ini ña tratu ni sa'a ña nuu ia Dios ja kondeka tna'a ña jin de.
18 Chi tee kua'an jin ña ve'e ña kuu na kuinio ja kua'an de ja kuu de,
te nuu ja kondikin de ñasi'i yun, te kenta de nuu ka oo ndiyi.
19 Te ndi'i tee kua'ankuei nuu oo ña,
chi ma vi ndajiokuiin uun ka de,
te ni ma vi ndani'i sa'un ka de ichi chindaa ja taa ja vi koteku de.

20 Nuu saa, te kokaka ichi ka jika ñayiu gua'a,
te kondikin ron ichi ka jika ñayiu ndaa.
21 Chi ñayiu ndaa, guaa vi koi nuu ñu'u maa ia Dios,
te ñayiu tu ka sa'a jakue'e, guaa siun ni vi koi nuu ñu'u yun.
22 Su ñayiu kue'e, chi ma vi koo kai nuu ñu'u yun,
chi skunu ña ya jin ñayiu tu ka sa'a gua'a.

3

Tno'o ndichi taa kua'a javii java'a

1 Ma ndunaa ini ron tno'o ni kaxtno'o rin, vi se'e,
te tava'a nuu anu ron tno'o tatnuni rin.
2 Chi saa, te koteku ron kuakua'a kuia,
te koo vii koo va'a ron.
3 Te ma kujioo janda'u ini ia Dios vi tno'o ndaa ya nuu ron,
te tnaa sukun ron na kuinio in ja ñu'u sukun,
te tee tno'o ya ini anu ron.
4 Saa te ni'i ron ja chindee chituu ña ia Dios,
te vi ka'an vii vi ka'an va'a ña ñayiu jin ron.
5 Kukanu ini Jito'o ndi'i ron jin anu ron,
te ma chituu ron maa ron jin ja jinkui'nu ini ron.
6 Ku'un ini Jito'o nuu ndi'i ichi jika ron,
te maa ya ndasandaa ichi chindaa jika ron.
7 Ma kokuu ron ñayiu ndichi jin ja ndakani ini maa ron,
koyu'u ni'nu Jito'o, te kujioo nuu jakue'e.
8 Chi yun kuu tatna gua'a nuu yiki kuñu ron,

nagua ja nduu ndakui ron.

9 Chiñu'u Jito'o jin ja neva'a ron,
te soko nuu ya jaxtnañu'u ja kee nuu ñunde'i jitu ron.
10 Saa te vi ku'un chitu ndeva'a saka nuu ñu'u ja jitu ron,
te vi sua'a jati nduxi uva nuu ju'ni ron ti.
11 Te ma skexiko ron, vi se'e, nuu tnundo'o ja ndakanu ichi ndaa ña Jito'o,
te ma tunini ron nuu kuxeen ya nuu ron.
12 Chi tetniuu Jito'o tnundo'o nuu ndakanu ichi ndaa ña ya jin ñayiu kutoo ya,
nagua sa'a tata nuu kani de se'e de ja kutoo de nuu ndakanu ichi ndaa de.

13 Na ta'u na ndetu ñayiu nuku'un tno'o ndichi
vi ñayiu ni'i ja jinkui'nu ini.
14 Chi jagua'a ka kuu ja ni ni'i jin yun, masu jin plata,
te kua'a ka ja ni'i jin yun, masu jin oro vii.
15 Chi ya'u ndeva'a ka ndee tno'o ndichi yun saa yuu vii ndeva'a,
te ni in ja jio'o ron ma kuu skintna'a inuu jin ron.
16 Chi jin nda'a kua'a taa kuakua'a kuia ja koteku ron,
te jin nda'a satni taa jakuika koneva'a ron vi jayiñu'u.
17 Te ndi'i ichi taa kuu ichi junkuaan ndeva'a ini ron.
Te ja kaka ron ichi chindaa kuu ja koo mani ron.
18 Te tno'o ndichi yun kuu in yutnu ja jiña'a ja teku ñayiu ni'i tno'o yun ja koneva'i,
te na ta'u na ndetu ñayiu ni'i ja koneva'i.

19 Chi jin jandichi maa Jito'o, te ni sa'a ya ñuyiu.
Te jin ja jinkui'nu ini ya, te ni sa'a yutnu ya andivi.
20 Te jin ja jini ya, te ni sa'a ya ja ni ja'nde tna'a ndute mar,
te nuu yuyu ndee andivi.

21 Kinuu gua'a tno'o ja sa'a ndaa ron, vi se'e,
te tava'a tno'o ja ni'nu ini ron.
22 Chi kokuu in ja koxteku anu ron,
vi in ja ndukutu sukun ron.
23 Yun te kukanu ini ron ichi jika ron,
te tu na ndee kachi ja'a ron.
24 Te tu nagua koyu'u ron nuu jinkotuu ron,
chi jinkotuu ron, te sii ini ndeva'a ni kusun ron.
25 Te ma koyu'u ron ja sanaa ni, te tna'a ron tnundo'o,
chi ni ma koyu'u ron tnundo'o ja kii siki ñayiu kue'e ndeva'a.
26 Chi Jito'o kokuu ia kukanu ini ron,
te koto ya si'in ron ja ma junkau ron nuu jakue'e.

27 Ma kokuu nde'e ini ron, nuu jikan ñayiu in jandiuxi nuu ron,
nuu ja neva'a ron ja kuña'a ron.
28 Te ma kuña'a ron nuu tna'a ron: “Kua'an ni
te kii ni xtnee, te saa na taa san”
nuu ja neva'a ron vitna nagua kuu ja chituu ron jin.
29 Ni ma nduku ron ja sa'a ron jakue'e siki tna'a ron
chi kukanu ini ñai jin ron ja yatni ka oo ron jin.

30 Ma koskiti ini tna'a ron jin ni in ñayiu,
nuu ja masu na jakue'e sa'a ñai jin ron.
31 Ma kokuu kuasun ini ron jin tee yachi ini,
te ni ma kondikin ron ni in ichi jika de.
32 Chi kukini ini ña Jito'o jin ñayiu kue'e ndeva'a,
su junkuaan ini ya ja koo in ni ya jin ñayiu ndaa.
33 Te xtau tnia'a Jito'o ñayiu ve'e ñayiu kue'e,
su sa'a vii sa'a va'a ya ñayiu ve'e ñayiu ndaa.
34 Te kuaku ndee ña Jito'o jin ñayiu ka jaku ndee inka ñayiu,
su ka'an nda'u ka'an kee ya ñayiu sa'a nda'u mai.
35 Te vi ni'i ta'u ñayiu ndichi jayiñu'u,
su ñayiu vasa, chi maa ni jakanoo vi tna'i.

4

Tno'o ndichi ja xteku ña

1 Vi konini tno'o ja xteku ña tata ron jin ron, vi se'e,
te vi tanuu tno'o ka'an rin, nagua ja vi jinkui'nu ini ron.
2 Chi tno'o gua'a kaxtno'o rin,
te yun guaa ma vi xndendoo ron tno'o ja ka'an rin nuu ron.
3 Chi suni in chiluluu ni okuu rin nuu tata rin,
te invaa maa rin ni okutoo ndeva'a nana rin.
4 Te ni okaxtno'o tata rin nuu rin, te ni okachi de:
"Tnaa tno'o ka'an rin ini anu ron,
te kuantno'o tno'o tatnuni rin, saa te koteku ron.
5 Nduku tno'o ndichi, vi nduku ja jinkui'nu ini ron,
te ma ndunaa ini ron tno'o ka'an rin, te ni ma kujioo ron.
6 Ma xndendoo sa'un ron tno'o ndichi, te koto kuni ña jin ron.
Kokutoo, te tava'a ña jin ron.
7 Te ja kanuu ka kuu tno'o ndichi, te nduku tno'o ndichi yun.
Te jin ndi'i ja ni'i ron ja koneva'a ron, nduku ja jinkui'nu gua'a ini ron.
8 Kokutoo tno'o ndichi, te sa'a ka'nu ña jin ron.
Kanu ni'nu, te na sa'a ja koo jayiñu'u nuu ron.
9 Chi tnaa in ja vii ndeva'a ja ndukutu xini ron,
te taa in ja ni ndukutu vii ndeva'a nuu ron", ni okachi de.

10 Konini tno'o ka'an rin, vi se'e, te kuanta'u,
nagua ja na kaya kua'a kuia ja koteku ron ñuyiu.
11 Chi nuu ichi tno'o ndichi ni janu ichi ña rin,
te ni jani ña rin ja kaka ron nuu ichi ndaa.
12 Te tu nagua kosa'a tneñu nuu ichi jika ron,
te ni tu nagua kachi ja'a ron nuu jino ron.
13 Kakuiko gua'a tno'o ja ni ka'an rin nuu ron, te ma siaa ron.
Tava'a gua'a, chi yun kuu ja teku ron.
14 Te ma ki'in ron nuu ichi ka jika ñayiu kue'e,
te ni ma kondikin ron ichi ka jika ñayiu kue'e ndeva'a yun.
15 Xndendoo, ma ya'a ron nuu ichi yun.
Kujioo nuu ichi yun, te kua'an.
16 Chi tu ka kixin ñayiu kue'e yun nuu ja tu na jakue'e ka sa'i.
Te ndee ka skunai ñua'na kusuin nuu ja tu ka ni'i ja na in junkuei nuu nda'i.
17 Chi xtaa ka jai kuu jakue'e ka sa'i yun,

te vinu ja ka ji'i kuu ja ka kindee ndeva'i.

18 Te ichi ka jika ñayiu ka sa'a ndaa kuu na kuinio nuu ye'e kuaan kuaan
ja jinonta nikandii,
te vi saa vi saa kua'an ye'e guaa ndee jinkona'a maa ja in kiuu kuu.
19 Su ichi ka jika ñayiu ka sa'a jakue'e kuu na kuinio ñunee,
te ni tu ka jini nagua ka kachi ja'i.

20 Tanuu tno'o ka'an rin, vi se'e,
te konini tno'o ja xteku ña rin.
21 Te ma sa'u nuu ron tno'o ka'an rin,
chi tava'a ndee ini ndee anu ron.
22 Chi suu jiña'a ja ka teku ñayiu ka ndani'i,
vi tatna gua'a kuu nuu ndi'i yiki kuñui.
23 Te siki ndi'i ndatniuu ja ni tava'a ron, koto va'a anu ron,
chi ndee anu ron kana ja teku ron.
24 Xtajioo tno'o kue'e ja ma ka'an yu'u ron,
vi sa'a siin tno'o tno'o ja ma ka'an ñii yu'u ron.
25 Kondia'a ichi nuu ron,
te kinuu nagua oo ichi nuu kua'an ron.
26 Kondia'a gua'a ichi chindaa nuu jika ron,
te ndi'i ichi jika ron na kokuu ichi ndaa.
27 Te ma chixiin ron ni ichi kua'a ni ichi satni,
te kujioo nuu jakue'e.

5

Vi koto ni maa ni nuu inka ñasi'i

1 Tanuu tno'o ndichi ja ka'an rin nuu ron, vi se'e,
te konini tno'o ja jinkui'nu ini rin,
2 nagua ja kuni ron tava'a ron tno'o yun,
te tava'a ron tno'o ndichi.
3 Chi yu'u ña'a skindee yii ña kee tno'o luu ndeva'a na kuinio nduxi ñuñu,
te vita ndeva'a ka yaa ña saa texe'en.
4 Su nuu xndi'i ron ja koo ron jin ña, te nduu ugua, na kuinio yuku ugua,
te xeen na kuinio yuchi kani ja xeen nduu jioo nuu.
5 Te kua'an maa ña jin si'in ña ichi nuu kuu ña,
te ja jika ña kua'an ndaa ña nuu yau ñaña.
6 Te tu ndi'ni ña ja kaka ña ichi jiña'a ja teku ña,
te yakua ichi chindaa ja jika ña, te tu jini ña ndenu ki'in ña.

7 Te vitna te konini tno'o ka'an rin, vi se'e,
te ma kujioo ron nuu tno'o kaxtno'o rin nuu ron.
8 Te kujioo nuu ichi jika ña'a yun,
te ni ma kuyatni ron ye'e ve'e oo ña,
9 nagua ja ma kuña'a ron jandakui ron nuu inka ñasi'i,
ni kuia ja teku ron nuu ña'a sa'a ja tna'a ron tnundo'o.
10 Chi kana saa ndenuu ini inka ñayiu jin jandakui ron,
te ja ni ni'i ron ja satniuu ron ku'un ve'e inka ñayiu.
11 Te sandi'i te konda'i ron ja kondatna'u ini ron
nuu ndi joo ndi joo kua'an yiki kuñu ron mayichi.
12 Te kachi ron: “¿Naxa ni kuu ja ni skexiko tno'o ja ni ka kaxtno'o nuo?

Te ni skexiko anuo tno'o ja ni ka xteku ña jion.
13 Te tu ni oninio tno'o ni ka ka'an tee ni ka kaxtno'o nuo,
te ni tu ni tanuo tno'o ni ka ka'an tee ni ka xteku ña jion.
14 Te vi ja oo ja skunaa ndi'o
ma'ñu ñayiu ñuo vi nuu ka ndututuo”, kachi ron.

15 Su vitna, vi se'e, te ko'o ndute ñu'u nuu poso maa ron ja kuu ñasi'i maa ron,
vi ndute ja kee nuu poso ron.
16 Te ma kati ron nuu ndute kee ja neva'a ron nuu ichi,
te ni ma kaka ndute yute neva'a ron nuu ya'u.
17 Te na kokuu kuenta maintno'o ni maa ron,
te ma kokuña'a ron nuu inka ñayiu.
18 Na ta'u na ndetu nuu ndute ron,
te kokuu sii ini jin ñasi'i ni jaka tna'a jin ron ndee nuu kuechi ron.
19 Chi kuu ña na kuinio in jitna ja kutoo ndeva'a ron,
axi na kuinio ndiñini ja luu ndeva'a kaa ti.
Te ndi'i ni jichi kondutoo ña ña jin ron,
te ja kutoo ña ña siun ni kokuu sii ini jin ron.
20 ¿Te nau ja koxna'a tna'a ron jin ña'a skindee yii, vi se'e?
¿Te nau ja kokuinee ron sukun nda'a inka ñasi'i ja tu jini ron?

21 Chi ndia'a maa Jito'o ichi ka jika teyii,
te yinuu gua'a ya ndi'i ichi ka jika de.
22 Te tee kue'e, chi ndakakuiko ña jakue'e sa'a de yun,
te ndakasi ña yika kuechi sa'a de ja kuu na kuinio in yo'o.
23 Te kuu de, chi tu ni onini de nuu ni ka ndakanu ichi ndaa ña jin de,
te junaa de jin kua'a tniuu vasa sa'a de.

6

Tno'o ja xteku ña naxa sa'o nuu ka'an ni'nuo ja ja'a inka ñayiu

1 Se'e maa rin, nuu ja ni ka'an ni'nu ron ja ja'a tna'a ron ja kinuu de xu'un,
axi ni kee yu'u ron ja kuiso siki ron ja ja'a in ñayiu tu jini ron,
2 te masu vatuka ni sa'a ron,
chi ni tnaa ron xeyu sukun ron jin tno'o ni ka'an ron.
Nuu saa, te ja ni kanakau ron nuu tno'o ni ka'an ron.
3 Su sua'a sa'a ron vitna, vi se'e, te skaku ni'nu ron maa ron,
chi ni kanakau ron nuu nda'a tna'a ron:
Kua'an te ka'an nda'u ka'an kee ron jin de, ja ma kotavi ka ron.
4 Ma kusun ini ron,
te ni ma ndatatu nuu ron, guaa ndee kundaa ini ron.
5 Skaku ni'nu maa ron na kuinio isu nuu nda'a tee ka ja'ni ti,
axi na kuinio tisala nuu ka kuini ja vi kakuiko ti.

Xteku ña jin ñayiu ku'ndu

6 Kua'an te kondia'a ron chioko, vi tee ku'ndu.
Kondia'a naxa ka sa'a ti, te kuu ndichi ron.
7 Chi kiti yun, visi tu na tatnuni nuu ti,
ni tu na jito ña jin ti, te ni tu na jito'o ti,
8 su ni saa, te ka tava'a ti ja vi kokaa ti nuu ndukuii yutnu,
vi ka ndaxtutu ti ja vi kokaa ti tiempu kei.

9 ¿Nasaa ka ore guaa kotuu ron, vi tee ku'ndu?
¿Na ore saa ndakoo ron ja kixin ron?
10 Su nuu ja ndakani ini ron ja joo ni ka kokusun ron
vi joo ni ka kokusun ndei ron,
vi joo ni ka ndakanu ndee nda'a ron ja ndatatu ron.
11 Su yun, te sanaa ni kenta ja kunda'u ron na kuinio in kui'na,
te ja ja'ni ña jin ron na kuinio in tee nee xeen.

Naxa vi ndo'o ñayiu kue'e

12 In tee kue'e vi in tee sa'a jane'e jayichi
kuu tee kua'an ndakani tno'o tno'o.
13 Te sa'a de seña jin nduchi nuu de, vi jin si'in de,
vi xnenda'a de.
14 Te jin jakue'e oo anu de, ndi'i ni jichi ndakani kue'e ini de,
vi nduku de ja kiti ini.
15 Te yun guaa sanaa ni kii tnundo'o tna'a de,
te vi sanaa ni te naa de, te tu na tatna.

Ja skexiko Jito'o

16 Oo iñu ja skexiko Jito'o
vi ndee ja kuu uja skexiko ya:
17 Nduchi nuu ja sa'a teyii maa,
vi yaa ja ka'an tno'o tno'o,
vi nda'a ja jati niñi ñayiu tu na kuechi,
18 vi anu ja ndakani kue'e ini,
vi si'in ja jino ji'i ja sa'a jakue'e,
19 vi testiu kue'e ja ka'an tno'o tno'o,
vi ñayiu nduku ja kiti ini ne'u tna'a kuikion.

Ma chitna'a ni jin inka ñasi'i

20 Tava'a tno'o ja tatnuni tata ron nuu ron, vi se'e,
te ma xndendoo ron tno'o ja kaxtno'o nana ron nuu ron.
21 Tnaa va'a ndee ini ndee anu ron,
te tnaa na ku'un sukun ron.
22 Te na kondeka ña jin ron nuu ichi jika ron,
te na koto na kuni ña jin ron nuu kixin ron,
te nuu ndoto ron, te kondatno'o jin ron.
23 Chi tno'o ja tatnuni kuu na kuinio lámpara,
te tno'o ja kaxtno'o kuu ñu'u ja ye'e ni'nu nuu ron,
te tno'o xeen ja ka xteku ña jin ron kuu ichi ja koteku ron,
24 nagua ja tava'a ña jin ron ja ma kanakau ron nuu nda'a ñasi'i kue'e,
vi nuu tno'o luu ndeva'a ja ka'an ña'a skindee yii ña.
25 Te ma kojio'o ron jin ndee anu ron ja luu kaa ña,
ni ma kuandetu ron ja kee nuu ña ña jin ron.
26 Chi ja ja'a ña'a xiko maa yun, te ski'in in teyii in sava xtaa jaa de,
te ña'a skindee yii kua'an ña nduku ña anu in tee ndee ya'u ndeva'a nuu ia Dios.
27 Chi ¿a kuu kanundee in teyii ñu'u tikayi ndika de,
te ma kai sa'un de?
28 ¿Te a kuu kaka in tee siki ñu'u tikayi,
te ni ma kai si'in de?
29 Te suni saa ni kuu jin tee chitna'a jin ñasi'i tna'a kuikin de,
chi nani kuu tee nitna'a jin ña, te ma ya'a sua'a ni,
chi tniuya'u de yika kuechi de.

30 Te tu na in skexiko ña jin kui'na nuu su'i
ja ni'i ja ku'un chii nuu kokin.
31 Su nuu ja na vi ni'i ña jin nuu su'i yun,
te kuini ja ndatniuya'ui uja jichi nagua ni su'i,
visi na ndatniuya'u ndi'i nagua neva'i nuu ve'i.
32 Te nase nde'e tu jini tee skindee ñasi'i yun nagua sa'a de,
chi na in sa'a siun, te xnai mai.
33 Chi maa ni ja ni'i tee yun kuu ja vi kani ña jin de,
te vi kane'e ña, te ma naa sa'un jakanoo de yun.
34 Chi tno'o kuiñu yun sa'a ja kiti ndeva'a ini yii ña
te ma kuaka'nu ini de kiuu ja kani ña de.
35 Te ma kuanta'u de nagua vi kuña'a nuu de jin jakue'e ja ni ka sa'a ña jin de,
te ni ma ndusii ini de, visi kuakua'a ja vi skuta'u ña jin de.

7

Koto ni maa ni jin ña'a skindee yii ña

1 Kuantno'o tno'o ka'an rin, vi se'e,
te tava'a tno'o ja tatnuni rin nuu ron.
2 Tava'a tno'o tatnuni rin, te koteku ron,
koto tno'o kaxtno'o rin nagua jito ron tinuu nuu ron.
3 Te ku'ni na kindee xinda'a ron,
vi tee ini anu ron.
4 Te kuña'a nuu tno'o ndichi: “Kua'a rin kuu maa ron”.
Te tno'o ja jinkui'nu inio xnani ron tna'a kuikin ron,
5 nagua ja na skaku ni'nu ña jin ron nuu nda'a ña'a skindee yii ña
vi nuu nda'a inka ñasi'i ja ka'an ña tno'o luu ndeva'a.
6 Te in jichi oo rin ndee ve'e rin,
te ndia'a rin nuu ventana rin.
7 Te ni ndia'a rin ne'u suchi vasa,
te ne'u suchi kuechi yun ni jini rin in suchi kuechi
ja tu jinkui'nu sa'un ini nagua sa'i.
8 Ni ya'i ichi yun, te ni kentai in skina,
te ni tuku ni kua'in ichi nuu oo ve'e ñasi'i ja skindee yii ña
9 nuu ja mañini sa'un yun. Te nuu ni kunee,
te vi sua'a ni ka tuu tnui kua'in ne'u ñunee yun.
10 Te vi sanaa ni, te ni kenta ñasi'i yun, ni nutna'a ña jin,
te ni'nu ña sa'un ka ni'nu ña'a ka xiko maa, te sa'a jani ndeva'a ini ña.
11 Chi in ña'a lati ndeva'a ja tu jini jakanoo kuu ña
te tu kuu ja koo titi'i ña ve'e ña.
12 Te sava jichi oo ña nuu ichi, te sava ka jichi oo ña nuu ya'u,
te ndi'i ni skina oo ña, ndetu ña na ndee tee ya'a yun.
13 Te ni kakuiko ña suchi kuechi yun, te ni chitu ña nui,
te vi ni ja tu kukanoo ña, te jiña'a ña nui:
14 “Ni kee yu'u rin ja soko rin nuu ia Dios ja ndumani rin jin ya,
te vitna kuu kiuu ni skunkuu rin ja ni kee yu'u rin.
Te yun guaa oo kua'a ja vi kao ve'e rin.
15 Yun guaa ni kee rin ja manditna'a ña rin,
chi ni ndioo ndeva'a ini rin ja ndakuni ña rin jin ron,
te ni nuku'un ña rin.
16 Chi ja ni ndakin va'a rin in sa'un vii ndeva'a
ja kuu lino ja vaji ndee Egipto nuu jito rin.

17 Te ja ni joso rin tatna xiko nuu jito rin,
tatna ja kuu mirra vi áloes vi canela.
18 Ne'e na vi sa'a sii inio jin yiki kuñuo guaa ndee na vi ndenuu inio,
na vi kusii vi kuvatu inio guaa ndee na tuu inka kiuu.
19 Chi tu na yii rin oo ve'e rin,
chi ni kee de kua'an de inka ñuu jika.
20 Te ni ki'in de itni nuu ñu'u xu'un kua'an jin de,
te guaa ndee kiuu ja ndachitu yoo andivi, saa ndajaa de”,
jiña'a ña.

21 Te jin tno'o luu ndeva'a ja ni ka'an ña
vi ja ni kuu yuchi yu'u ña,
te ni kundee ña ja ni jino ini.
22 Te vi nuu saa ni jata ndikin jin ña,
na kuinio in isndiki ja kua'an ti nuu kuu ti,
axi na kuinio in isu ja kanakau ti nuu nda'a tee ka jika yuku ti,
23 guaa ndee na kunjino in yutnu ndugua ndee anu ti,
axi na kuinio in tisala ja kanakau ti nuu ñunu,
te ni tu jini ti ja yun kuu ti.

24 Vitna te konini, vi se'e,
ku'un ini ku'un anu tno'o ka'an rin.
25 Ma kaka ron nuu ichi jika ña'a yun,
te ni ma ndoñu'u ron nuu ichi chindaa ja jika ña.
26 Chi ja kuu kua'a tee ka tuji ja ja'a ña,
te ja ni kuu kua'a ndeva'a tee ka ji'i ja ja'a ña.
27 Chi ve'e ña kuu ichi ja jaka ña nuu yau ñaña,
ja kua'an ndaa kuiti nuu ka oo ndiyi.

8

Kana ña tno'o ndichi

1 Kana ña tno'o ndichi,
vi ka'an jaa tno'o ja jinkui'nu ini.
2 Junkuiin ndee sukun xtuu yuku
vi ndetu ña nuu nukuntna'a ichi,
3 te kana yatni ye'e nuu ndiukuei ñayiu ñuu,
te jiña'a:
4 “Nuu maa ron ja ka kuu ron teyii, kana rin,
vi ka'an rin nuu ndi'i ñayiu.
5 Roon ja tu ka jini ron naxa vi sa'a ron,
vi kutua'a ja vi jinkui'nu ini ron.
Te roon ñayiu vasa, vi kutua'a ja vi kui'nu ini ron nagua ka sa'a ron.
6 Vi konini, chi ka'an rin tno'o kanuu ndeva'a,
te kaxtno'o rin tno'o ndaa.
7 Te tno'o ka'an rin ya'a kuu tno'o ndaa,
chi tu junkuaan sa'un ini rin ja ka'an rin tno'o tno'o.
8 Chi ndi'i tno'o ja ka'an rin kuu tno'o ndaa,
te tu na tno'o kue'e ni tno'o yakua ka'an rin.
9 Chi ndi'i kuu tno'o ndaa nuu ñayiu jinkui'nu ini,
te ka'an kaji nuu ñayiu ni'i tno'o ndichi.
10 Vi kuanta'u tno'o kaxtno'o rin nuu tniuu ja vi kuanta'u ron plata,

te vi nduku ja vi jinkui'nu ini ron nuu tniuu ja vi nduku ron oro vii
ndeva'a.”

11 Chi ja gua'a ndeva'a ka kuu tno'o ndichi saa yuu vii,
te ndi'i ja ka jio'o ñayiu ma kuu vi skintna'a inuu jin.

12 “Maa rin kuu tno'o ndichi, te in ni ka oo rin jin tno'o ni'nu ini,
te neva'a rin tno'o jinkui'nu ini vi tno'o ja janu ichi ndaa ña.
13 Te ja yu'u ni'nuo Jito'o kuu ja skexiko jakue'e,
te ru'un, chi skexiko rin tno'o teyii vi tno'o ni'i
vi ichi kue'e vi tno'o ne'e.
14 Kuenta maa rin kuu tno'o xteku ña, vi tno'o ni'nu gua'a ini.
Maa rin kuu tno'o ja jinkui'nu ini, te kuenta maa rin kuu tniuu ka'nu.
15 Te ndee jañu'u ka maa rin, te ka tatnuni tee ka kuu rey,
vi ka sa'a ndaa tee ka tatnuni nuu ka sa'a de in in ley.
16 Te suni ndee jañu'u ka maa rin, te ka oo tee ka netniuu,
vi ndi'i tee ka tatnuni ja ka sa'a ndaa de kuechi ñuyiu.
17 Te kutoo rin na in kutoo ña jin rin,
te na in ja vi ni ini ni anui ndanduku ñai jin rin, te ndani'i ñai.
18 Nuu maa rin ka oo jakuika vi jayiñu'u,
vi ja vi koneva'a ñayiu nikuii nikani, vi ja vi koo va'i.
19 Te jagua'a ka kuu ja jiña'a ru'un, masu oro nino'o,
te kua'a ka ja kee nuu ja jiña'a rin, masu nuu kaa kuu plata.
20 Jika rin nuu ichi ndaa,
vi nuu ichi chindaa ja ndeka ndaa ña,
21 nagua ja sa'a kuika rin ñayiu ka kutoo ña,
saa te chitu rin ve'i jin ja vi koneva'i.

22 ’Maa Jito'o ni sa'a ña jin rin ndee jaxtnañu'u,
ndee ama kuiti ka ja keja'a ya jin tniuu sa'a ya ndee janana'a yun.
23 Te ni sa'a ña ya ndee jaxtnañu'u ja oo rin nikuii nikani,
ama ka ja jinkoo ñuyiu.
24 Ama ka ja vi jinkoo ndute mar, vi ja vi ta'u kua'a nuu ndute,
te ja oo rin.
25 Ja oo rin ama ka ja vi jinkoo yuku,
vi ja vi jinkoo tinduu,
26 ama ka ja sa'a ya ñu'u vi ja oo nui,
te ni ñuyaka ñu'u ja ni sa'a ya ñuyiu, chia'an ka ja koo.
27 Te nuu ni sa'a ya andivi vi nuu ni sa'a siin ya ñu'u jin nuu ndute mar,
te yun ja oo rin.
28 Te nuu ni sa'a ya viko ja oo andivi
vi nuu ni ndachituu gua'a ya nuu kee ndute ja oo ka'a mar,
te yun oo rin.
29 Te nuu ni tatnuni ya nuu ndute ja ma kee de ki'in de,
nagua ni chikua'a ya ja koo de nuu ni jani ya naxa koo ñu'u,
30 te yun oo rin jin ya, ka'an rin ja oo gua'a tniuu sa'a ya,
te in kiuu in kiuu kusii ini ya ja oo rin jin ya.
Te ndi'i ni jichi jinkuaan ini rin ja koo rin jin ya.
31 Te kusii ini rin ja jiondita rin nuu ñuyiu ni sa'a ya,
vi junkuaan ndeva'a ini rin jin ñayiu ni sa'a ia Dios.”

32 ’Vitna, vi se'e, te vi konini,

chi na ta'u na ndetu ñayiu ka jika nuu ichi jika rin.
33 Vi konini tno'o kaxtno'o rin,
ma vi skexiko ron, te vi kuu ndichi ron.
34 Chi na ta'u na ndetu ñayiu nini tno'o ka'an rin,
te in kiuu in kiuu oo tua'i ye'e rin ndetu ñai.
35 Chi na in nuku'un ña jin rin, te ni'i ja kotekui,
vi ni'i ja chindee chituu ña Jito'o jin.
36 Su na in skexiko ña jin rin, te sa'a kue'i mai,
chi ndi'i ñayiu ja ka skexiko ña, te ka kutoi ja vi kui.”

9

Kana ña tno'o ndichi vi tno'o vasa

1 Ni sa'a tno'o ndichi in ve'e maa,
te ni ndaskutu vii uja si'in ndee.
2 Ni ja'ni kiti ja sa'a in viko,
te ni sava'a vinu,
vi ni ndasa'a tua'a nuu vi kaa xtaa.
3 Yun te ni tetniuu suchi si'i ja ka jinokuechi nuu ndee nuu sukun ka ñuu yun
ja ka kana jai.
4 Te ka jiña'i: “Maa ni ja tu ka jini ni naxa vi sa'a ni, ne'ekuei ni ya'a”.
Te nuu ñayiu tu ka jinkui'nu ini, ka jiña'i:
5 “Ne'ekuei ni te vi kaa ni xtaa,
te vi ko'o ni vinu ja ni sava'a san.
6 Vi xndendoo ni ja tu ka jini tu ka kuu ni jian, te vi koteku ni.
Vi kaka ni ichi ja vi jinkui'nu ini ni”, ka jiña'i.

7 Te na in ndakanu ichi ndaa ña jin ñayiu sa'a kuasun jin inka ñayiu,
te ni'i ja vi kane'e ña jin.
Te na in kuxeen nuu ñayiu sa'a jakue'e,
te ni'i ja vi skexiko ña jin.
8 Ma kuxeen ron nuu ñayiu kuasun ini, nagua ja ma skexiko ñai jin ron,
su kuxeen nuu ñayiu ndichi, te koka'an too ñai jin ron.
9 Kanu ichi ñayiu ndichi, te na kuu ndichi ka mai,
te kaxtno'o nuu ñayiu ndaa, te na kuni gua'a ka mai.
10 Chi jayu'u ni'nuo Jito'o kuu nuu keja'a ja kuu ndichio,
te ja jinio ja ia ii kuu Dios, kuu ja jinkui'nu inio.
11 Chi jin ma'ñu sagua maa rin ja kuu rin tno'o ndichi, te koo ron kua'a ka kiuu,
vi ndakaya ka kuia ja koteku ron.
12 Te nuu ja ndichi ron, te tno'o ndichi yun chituu ña jin maa ron,
su nuu ja sa'a kuasun ron jin inka ñayiu, te tniuya'u maa ron jin ja sa'a ron yun.

13 Te tno'o vasa kuu na kuinio in ñasi'i ja kana kua'an kana vaa ña,
in ña'a tu jini nagua kuu, vi tu jini sa'un ña nagua sa'a ña.
14 Te junkoo ña in nuu tei yuye'e ña,
in nuu sukun ka maa ñuu yun.
15 Te kana ña jin tee ka jika ichi yun,
ja ka jika de ichi maa de.
16 Te jiña'a ña: “Maa ni ja ka kuu ni tee tu ka jini naxa vi sa'a,

ne'ekuei ni ya'a”.
Te nuu tee ja tu ka jinkui'nu ini, jiña'a ña:
17 “Vixin ndia ji'i ndute ja su'o,
te asin ndia jaa xtaa ja jaa yu'o”, jiña'a ña.
18 Su tu ka jini de ja yun ka oo ndiyi,
te tee ja ni kiukuei nuu oo ña'a yun
ka oo de ndee nuu kunu ka nuu andeya.

10

Tno'o ja'vi ja ni ka'an Salomón

1 Ya'a kuu tno'o ja'vi ja ni ka'an Salomón:
Se'e ndichi, chi jiña'i jasii ini nuu tatai,
su se'e vasa jiña'i tno'o suchi ini nuu nanai.
2 Ja kuika neva'a ñayiu jin tniuu kue'e ja sa'i,
chi tu nagua jiniu'u nui.
Su tniuu ndaa ja sa'a ñayiu,
skaku ni'nu ña jin ja ma kui.
3 Ma kuandetu Jito'o ja vi tna'a ñayiu ndaa tnundo'o soko,
te tu jandetu ya ja vi ni'i ñayiu kue'e nagua ka ndioo ini.
4 Na ñayiu kuu ku'ndu ja satniui, te kuu nda'ui.
Su na ñayiu kuyu ja satniui, te kuu kuikai.
5 Te ñayiu ndaxtutu ja kee nuu ñunde'i yoo kei, kui ñayiu ndichi.
Su ñayiu kixin yoo kei yun, kui ñayiu ña kanoo.
6 Vii ndeva'a chindee chituu ña ia Dios jin ñayiu ndaa.
Su ñayiu kue'e, chi tayu'u tno'i tniuu xeen ndeva'a ja sa'i.
7 Ja ka ndaka'an ña jin ñayiu ndaa kuu in javii java'a.
Su ja teku tno'o ñayiu kue'e, chi ñama ka naa ini.
8 Janta'u ñayiu ndichi ini anu tno'o ja ka tatnuni nui.
Su ñayiu vasa ja nani guaa ka'an, chi kua'in ja nai.
9 Te ñayiu ndaa, chi tu nagua yu'i.
Su na ñayiu jika ichi kue'e, te ndatui jin jakue'e sa'i.
10 Te na ñayiu ndakuene jin nduchi nui, te ndukui tno'o suchi ini.
Te ñayiu vasa ja nani guaa ka'an, chi kua'in ja nai.
11 Tno'o ka'an ñayiu ndaa kuu ja taa ja kotekuo.
Su ñayiu kue'e, chi tayu'u tno'i tniuu xeen ndeva'a ja sa'i.
12 Ja ka ka'an u'u tna'a ñayiu sa'a ja ka jaxin tna'i.
Su ja ka ka'an too tna'a ñayiu sa'a ja ka jaka'nu ini ndi'i jakue'e ni ka sa'a ña jin.
13 Yu'u ñayiu jinkui'nu ini oo tno'o ndichi.
Te yata ñayiu vasa jino in karroti.
14 Ka tava'a ñayiu ndichi tno'o ja ni ka jinkui'nu ini.
Su tno'o ka'an ñayiu vasa kuu ja sa'a ja oo yatni ja nai.
15 Te jakuika ja neva'a ñayiu kuika kuu ja ndesi gua'a ñui.
Te ja skunaa ña jin ñayiu nda'u kuu ja kunda'ui.
16 Ya'u ja ni'i ñayiu ndaa kuu ja kotekui.
Su ja ni'i ñayiu kue'e kuu ja tniuya'ui yika kuechi.
17 Na in tava'a tno'o ja xteku ña jin, te kua'in ichi ja kotekui.
Su ñayiu skexiko ja ka ndakanu ichi ndaa ña jin, te ndoñu'i.
18 Ñayiu tno'o, chi tayu'u tno'i ja ka'an u'ui inka ñayiu.
Te ñayiu ka'an siki inka ñayiu kui in ñayiu vasa.
19 Nuu ka'an ñayiu kuakua'a tno'o, te kua'a tno'o kue'e ka'in.

Su ñayiu ja'nu ni'nu tno'o ka'in kuu ñayiu ndichi.
20 Kaa vii ndeva'a ja kuu plata kuu tno'o ka'an ñayiu ndaa.
Su anu ñayiu kue'e, chi tu nagua jiniu'u sa'un.
21 Tno'o ja ka'an ñayiu ndaa kuu tno'o ndee ini ja ndakuña'i nuu kua'a ñayiu.
Su ñayiu vasa ka ji'i mai, chi tu ka jinkui'nu ini.
22 Javii java'a ja taa Jito'o kuu ja sa'a kuika ña,
te tu tetniuu ya jin tno'o suchi ini.
23 Ñayiu vasa, chi kusii ini nuu sa'i jakue'e.
Su ñayiu ndichi, chi kusii ini jin ja jinkui'nu ini.
24 Nagua yu'u maa ñayiu kue'e yun, te yun kii siki.
Su ñayiu ndaa, chi vi ni'i nagua ka ndioo ini.
25 Nagua ya'a in tikacha, saa vi naa ñayiu kue'e.
Su ñayiu ndaa, chi vi koyutnu nikuii nikani.
26 Ñayiu ku'ndu, chi kui na kuinio vinagre ja kunjino nuu no'o
axi na kuinio ñua'a ja jatu nuu tee tetniuu ña jin.
27 Ja yu'u ni'nuo Jito'o ndaskaya kua'a ka kiuu ja kotekuo.
Su kindee kuia ja vi koteku ñayiu kue'e.
28 Ja ka ndetu ka'nu ñayiu ndaa kuu ja vi kokuu sii ini.
Su ja ka ndetu ka'nu ñayiu kue'e, chi ma kenta ja vi ni'i.
29 Maa Jito'o jito jini ña jin ñayiu ka sa'a ndaa ja ka jika ichi ya.
Su xnaa ña ya jin ñayiu ka sa'a jakue'e.
30 Ñayiu ndaa, chi ma vi xtajioo sa'un ña jin.
Su ñayiu kue'e, chi ma vi koi nuu ñu'u ya.
31 Ñayiu ndaa, chi ka'in nino'o tno'o ndichi.
Su ma kuandetu ia Dios ja ka'an ñayiu kue'e.
32 Ñayiu ndaa, chi jini ka'in tno'o ja junkuaan inio.
Su ñayiu kue'e, chi maa ni tno'o kue'e ka'in.

11

1 Skexiko Jito'o nuu tu ka chikua'a ndaa ñayiu ka xiko,
su junkuaan ini ya nuu ka chikua'a ndaa ñayiu.
2 Nuu vaji tno'o teyii, te suni yun vaji tno'o kanoo.
Su oo tno'o ndichi jin ñayiu ka sa'a nda'u mai.
3 Tniuu ndaa ja ka sa'a ñayiu ndaa kuu ja ndeka ndaa kuiti ña jin.
Su yika kuechi ja ka sa'a ñayiu kue'e yun xnaa ña jin.
4 Tu nagua jiniu'u ja kokuo ñayiu kuika kiuu ja sandaa ia Dios kuechi.
Su tniuu ndaa ja ka sa'o skaku ni'nu ña ja ma vi kuo.
5 Tniuu ndaa ja ka sa'a ñayiu ndaa kuu ja ndakanu ichi ndaa ña.
Su ñayiu kue'e, chi junkuei nuu jakue'e ka sa'a mai yun.
6 Tniuu ndaa ja ka sa'a ñayiu ndaa yun kuu ja skaku ni'nu ña jin.
Su ñayiu ka sa'a yika kuechi, chi ka ndesi mai jin ja ka ndioo ini.
7 Te nuu ji'i ñayiu kue'e yun, te naa ja ndetu ka'nui,
vi naa ja ni ondioo ini ja kentai koneva'i.
8 Su ñayiu ndaa, chi skaku ni'nu ña ia Dios nuu tnundo'o tna'i,
te ñayiu kue'e yun, ndatna'a tnundo'o nuu tniui.
9 Te tno'o ka'an ñayiu kue'e yun, sa'a ja skunaa ña jin tna'a kuikin.
Su ñayiu ndaa, chi kaku ni'nui jin tno'o ndichi ja jini.
10 Nuu kee vii kee va'a ñayiu ndaa, te ka kusii ini ñayiu ñuu.
Su nuu ka ji'i ñayiu kue'e, te ka kanai ja ka kusii ndeva'a ini.
11 Jin javii java'a ja ka ni'i ñayiu ndaa yun sa'a ja kuu ka'nu ñui.

Su jin tno'o ka ka'an ñayiu kue'e xnaa ñuu yun.
12 Ñayiu ja tu jinkui'nu ini, chi skexikoi tna'a kuikin.
Su ñayiu jinkui'nu ini, chi jasi yu'i.
13 Ñayiu jika jin kuentu, chi ndi'i ni tno'o ndakani.
Su ñayiu kukanu inio, chi ndi'i ni tno'o tava'i nuu anui.
14 Nuu ja tu na in tee xteku gua'a in ñuu, te skunaa.
Su nuu ka oo kua'a tee ka xteku ña, te kee gua'a ñuu yun.
15 Ñayiu ka'an ni'nu ja'a ñayiu inka ñuu ja kinui xu'un, chi tna'i tnundo'o.
Su ñayiu tu kuini ja ka'an ni'nu ja'a inka ñayiu, te osii ini.
16 Ñasi'i gua'a, chi ni'i ña jayiñu'u.
Su tee inu xeen, chi maa ni jakuika ka ni'i de.
17 Te tee kunda'u ini inka ñayiu, te suni sa'a de java'a maa de.
Su tee sa'a jakue'e inka ñayiu, chi suni ndasa'a kue'e de maa de.
18 Ñayiu kue'e ni'i in ya'u ja xnda'u ña jin.
Su ñayiu sa'a ndaa, chi ni'i ya'u ndaa ndijai.
19 Na ñayiu sa'a ndaa, te ni'i ja kotekui.
Su ñayiu ndikin jakue'e, te kua'in ja kui.
20 Skexiko Jito'o ñayiu anu kue'e,
su junkuaan ini ya ñayiu ka jika ndaa.
21 Jandaa ndija ja vi tniuya'u ñayiu kue'e yun ja ka sa'i.
Su vi kaku ni'nu tatatno'o ñayiu ndaa.
22 Na kuinio xe'e kuu oro ja yi'i kutu kuchi,
saa kuu ñasi'i vii ndeva'a ja tu kukanoo ña nagua sa'a ña.
23 Ja ka ndioo ini ñayiu ndaa kuu maa ni ja kee gua'a.
Su ja ka ndetu ñayiu kue'e kuu ja kiti ini.
24 Ka oo sava ñayiu gua'a ja ka jiña'a kua'i,
te vi'i ka ka ndani'i saa nagua ka jiña'i.
Su sava ñayiu, chi saa sua'a ka tava'i ja vi kuña'i,
saa te ka nduu nda'u kai.
25 Na ñayiu va'a ini, te jinkoo va'a kai,
te na ñayiu jiña'a, te suni ndani'i kai.
26 Na in sa'a jajin triu, te ka xtau tnia'a ña ñayiu jin.
Su na in xiko, te ka ka'an vii ka ka'an va'a ñayiu jin.
27 Na in vi ni ini ni anui ndukui java'a, te ni'i jayiñu'u.
Su na in nduku jakue'e, te jakue'e yun kii siki.
28 Na in kukanu ini ja kuika neva'i, te nai na kuinio nda'a yuku yichi.
Su ñayiu ndaa, chi vi nduu jai na kuinio nda'a yutnu.
29 Na in sa'a ja oo tnundo'o nuu ñayiu ve'i, te tu sa'un ka nagua kendoo.
Te ñayiu vasa, chi kokunukuechi nuu ñayiu ndichi.
30 Te tniuu ja sa'a ñayiu ndaa kuu na kuinio in yutnu ja jiña'a ja teku ñayiu.
Te ñayiu ndichi kuu ñayiu ndatau sava ka ñayiu nuu jakue'e.
31 Chi ja ndaa ja ka ni'i ya'u ñayiu ndaa nuu ñuyiu ya'a,
te vi'i ka kokuu jin ñayiu kue'e vi ñayiu ka sa'a yika kuechi.

12

1 Na in kutoo tno'o ja ka xteku ña jin, te kutoi tno'o ndichi.
Su na in skexiko tno'o ja ka kuxeen nui, te kui in ñayiu vasa.
2 Ñayiu gua'a, chi janta'u ña Jito'o jin.
Su tetniuu ya tnundo'o tna'a ñayiu ndakani kue'e ini.
3 Tu na in kuu koyutnu jin ma'ñu sagua jakue'e sa'i.

Su ñayiu ndaa, chi ka oyutnu yo'i, te tu na in skanda ña jin.
4 Ñasi'i gua'a ndeva'a kuu ña na kuinio in ita ja ni ndukutu vii xini yii ña.
Su ñasi'i kue'e, chi kuu ña na kuinio in kue'e ja xte'i yiki yii ña.
5 Ka ndakani va'a ini ñayiu ndaa.
Su tno'o ja ka xteku ña ñayiu kue'e kuu ja ka xnda'u ñai.
6 Tno'o ka ka'an ñayiu kue'e yun kuu na kuinio ja ka ja'ni ndiyi.
Su tno'o ja ka ka'an ñayiu ndaa kuu ja skaku ña nuu jakue'e.
7 Xnaa ña ia Dios jin ñayiu kue'e, te ma vi koo sa'un kai.
Su ñayiu ve'e ñayiu ndaa, chi siun ni vi koyutnui.
8 Vi ka'an va'a ña ñayiu jin tee ndichi.
Su vi skexiko ñai jin tee ndakani kue'e ini.
9 Gua'a ka ndee in tee nda'u ja ka skexiko ña jin de, su oo in ñayiu jinokuechi nuu de,
saa in tee sa'a ka'nu maa de, su ja'ni ña ja kaa de.
10 Jito gua'a ñayiu ndaa kiti ja na koo va'a ti.
Su ñayiu kue'e, chi tu kunda'u ndaa ini ti.
11 Ñayiu jitu nuu ñunde'i, chi vi sua'a kendoo sagua ja kai.
Su ñayiu ya'a yun ni ja ndakani ini, kuu ñayiu tu jinkui'nu ini.
12 Ja ka ndioo ini ñayiu ka sa'a jakue'e kuu ja ka ndesi mai nuu jakue'e yun.
Su ñayiu ndaa kuu na kuinio in yo'o yutnu ja yituu gua'a ña, te tu ndonso tnu.
13 Kanakau maa ñayiu sa'a jakue'e yun nuu tno'o tno'o ja ka'in.
Su ñayiu ndaa, chi kaku ni'nui nuu tnundo'o.
14 Vi ni'i in in maa ñayiu jagua'a na kuu na kuu na tno'o ka ka'in,
te vi junku'un ya'ui na kuu na kuu na tniuu ka sa'i.
15 Ñayiu vasa, chi ndakani ini ja oo gua'a ndi'i ja sa'i.
Su ñayiu ndichi, chi nini tno'o ja ka xteku ña jin.
16 Ñama xne'e ñayiu vasa mai ja kiti ini.
Su ñayiu ni'nu ini, chi tu sa'i kuenta ja ka kane'e ña jin.
17 Na in ka'an ndaa, te ka'in nagua kuu ndija.
Su testiu tno'o, chi xnda'u ña.
18 Tno'o ja ka ka'an sava ñayiu nuu tu ka ndakani gua'a ini, xtuji inka ñayiu na kuinio in yuchi kani.
Su tno'o ka ka'an ñayiu ndichi kuu na kuinio tatna ja ndasa'a ña.
19 Na in ka'an ndaa, te koi nikuii nikani.
Su na in ka'an tno'o tno'o, te nunuu ni koi.
20 Nino'o tno'o tno'o oo ini anu ñayiu ka ndakani kue'e ini.
Su tno'o sii ini oo ini anu ñayiu ka nduku ja vi koo mani.
21 Ni in jakue'e ma kii siki ñayiu ndaa.
Su koo kua'a ndeva'a jakue'e siki ñayiu sa'a jakue'e.
22 Skexiko ña Jito'o jin ñayiu ka'an tno'o tno'o.
Su kusii ini ya jin ñayiu ka sa'a ndaa.
23 Tee ni'nu ini, chi tu xne'e de nagua jini de.
Su tee vasa, chi xne'e ndi'i de tno'o tu jiniu'u ja ka'an de.
24 Ñayiu kuyu ja satniui, chi sui kotatnuni.
Su ñayiu ku'ndu, chi vi kotatnuni nui ja kosatniuu ndei.
25 Tno'o suchi ini ja oo ini anu ñayiu skuita ña jin.
Su in tno'o vii tno'o va'a ndasa'a sii ini ña jin.
26 Ñayiu ndaa kui taniñu ja ka ndikin ña tna'a kuikin.
Su ichi ja ka jika ñayiu kue'e jaka ña ja vi nai.

27 Ñayiu ku'ndu, chi ni tu chio'i kiti ni ja'ni.
Su ñayiu kuyu, chi ni'i kua'i ja kuu kuikai.
28 Ichi tno'o ndaa jaka ña ja vi kotekuo,
te nuu ichi yun, chi ma vi kuo.

13

1 Se'e ndichi, chi janta'ui tno'o ja xteku ña tatai.
Su suchi kuasun ini, chi tu nini nuu ka kuxeen nui.
2 Vi ni'i maa ñayiu in jagua'a na kuu na kuu na tno'o ka ka'in.
Su ñayiu ja xtuu inka ñayiu, chi ka ndioo ini nino'o tno'o xeen ja kaxin tna'i.
3 Na in ja'nu ni'nu tno'o ka'in, te jitoi mai ja kotekui.
Su na in ka'an kuakua'a, te maa ni mai skunai mai.
4 Ñayiu ku'ndu, chi ndioo ini ja koneva'i, su tu nagua ni'i.
Su ñayiu kuyu ja satniui, chi ni'i ja jinkoneva'i.
5 Ñayiu ndaa, chi skexikoi tno'o tno'o.
Su ñayiu kue'e, chi sa'i ja tu jiniu'u ja taa jakanoo.
6 Tava'a ña tniuu ndaa jin ñayiu jika nuu ichi ndaa,
su xnaa ña jakue'e jin ñayiu ka sa'a yika kuechi.
7 Ka oo sava ñayiu ka sa'i ja ñayiu kuika ka kui, te tu sa'un nagua ka neva'i.
Su ka oo sava ñayiu ka sa'a nda'u ni, te ka neva'a kua'i jakuika.
8 Jin ja neva'a ñayiu kuika yun tniuya'ui ja skaku ni'nu ña jin.
Su ñayiu kunda'u, chi ni tu na in skoto ioo ña jin.
9 Ñayiu ndaa, chi ka kui na kuinio in ñu'u ja ye'e ni'nu.
Su ñayiu kue'e, chi ka kui na kuinio in ñu'u ja ni nda'va.
10 Ñayiu ka sa'a teyii mai, chi ka ndukui tno'o kiti ini.
Su ñayiu ka janta'u tno'o ka xteku ña jin ka kuu ñayiu ndichi.
11 Xu'un ja ni'i ñayiu nuu xnda'ui inka ñayiu, chi joo ni te ndi'i.
Su ñayiu tava'a ndi joo ndi joo ni, chi kaya koneva'i.
12 Nuu tu ni'i ñayiu in ja ndetu ka'nui, te kusuchi ini.
Su nuu skunkuu ja ndioo ini, te kuu na kuinio in yutnu jiña'a ja tekui.
13 Na in skexiko tno'o ja ka kaxtno'o nui, te tniuya'ui ja sa'i yun.
Su na in yu'u ni'nu tno'o ni ka tatnuni nui, te ndani'i ya'ui.
14 Tno'o kaxtno'o ñayiu ndichi kuu ja jiña'a ja vi koteku ñayiu,
nagua ja vi kaku ni'nui nuu nda'a ja ja'ni ña.
15 Ñayiu ni'nu ini ni'i ja ka ka'an vii ka ka'an va'a ña ñayiu.
Su ichi ka jika ñayiu tu ka sa'a va'a, chi vijin ndeva'a kuu.
16 Ndi'i ñayiu ka ni'nu ini ka sa'a ndai, nagua ka jinkui'nu ini.
Su ñayiu vasa, chi ka xne'i tniuu tu jiniu'u ja ka sa'i yun.
17 Tee kue'e ja kua'an de kaxtno'o de junkau maa de nuu jakue'e.
Su tee va'a ja kua'an de kaxtno'o de, chi ndasa'a de ñayiu.
18 Ñayiu skexiko tno'o ka xteku ña jin, chi kokuu nda'ui vi kokuu kanoi.
Su ñayiu janta'u tno'o ka kuxeen nui, chi ni'i jayiñu'u.
19 Nuu skunkuu ja ka ndioo ini ñayiu, te ka kusii ini.
Su ñayiu vasa, chi in jakue'e ndeva'a kuu nui ja vi kujioi nuu jakue'e.
20 Na in jika jin ñayiu ndichi, te nduu ndichi.
Su ñayiu ndeka tna'a jin ñayiu vasa, te kee kue'i.
21 Ñayiu ka sa'a yika kuechi, chi sondikin ña jakue'e jin.
Su ñayiu ndaa, chi ndani'i ya'ui in jagua'a.
22 Tee gua'a, chi xndendoo de ja vi sa'a jajin señani de.

Su jakuika ka neva'a tee ka sa'a yika kuechi, chi ova'a ja vi kendoo jin ñayiu ndaa.
23 Nuu ñunde'i ñayiu kunda'u kee kua'a ja kai.
Su kua'a junaa nuu tu na in sa'a ndaa.
24 Na in tu kani se'i, te tu kutoo ñai.
Su ñayiu kutoo se'i, chi ndee kueli kueli, te ja janu ichi ndaa ñai.
25 Ñayiu ndaa, chi jai guaa ndee ndutu chii.
Su ñayiu sa'a jakue'e, chi kokokin ni mai.

14

1 Ñasi'i ndichi, chi sa'a maa ña ve'e ña.
Su ña'a vasa, chi vi jin nda'a maa ña xnani ña ve'e ña.
2 Ñayiu jika ndaa, chi yu'u ni'nui Jito'o.
Su ñayiu jika ichi kue'e, chi skexikoi ya.
3 Yu'u ñayiu vasa kana tno'o teyii ja sa'a kue'e ña jin.
Su yu'u ñayiu ndichi kana tno'o ja jitoi mai.
4 Nuu tu na isndiki ka oo, te tu na triu ñu'u nuu saka.
Su nuu oo ja ndakui isndiki, te koo kua'a ja kao yun.
5 Testiu ndaa, chi ma ka'an tno'o de.
Su testiu tno'o, chi nino'o ni tno'o tno'o ka'an de.
6 Ñayiu kuasun ini, chi ndukui tno'o ndichi, su tu ni'i.
Su ñayiu jinkui'nu ini, chi masu vijin kuu ja ni'i tno'o ndichi yun.
7 Kujioo jika ni nuu oo ñayiu vasa,
chi ma ni'i ni tno'o ndichi nui.
8 Chi tno'o ndichi ñayiu ni'nu ini kuu ja jinkui'nu inio ichi jikai.
Su ñayiu vasa, chi tu jini nagua sa'i, te xnda'u ña jin mai.
9 Ñayiu vasa, chi ka sa'a kuasuin yika kuechi ka sa'i.
Su ne'u ñayiu ndaa, chi oo jamani.
10 Te in in maa ñayiu, chi ka jini tno'o suchi ini ka tna'i nuu anui,
te ma kuu vi kuña'i jasii ini ka oo jin nuu inka ñayiu.
11 Te ve'e ñayiu kue'e, chi naa.
Su ve'e sa'un nuu oo ñayiu ndaa, chi koo gua'a.
12 Ka oo ichi ja ka ndakani ini maa ñayiu ja ichi ndaa kuu.
Su sandi'i, te jaka ña ichi yun ja vi kui.
13 Te vi ndee ja jaku sii ñayiu u'u anui,
te sandi'i ja kusii ini ñayiu, te kenta tno'o suchi ini.
14 Ñayiu vasa, chi kusii ini jin nagua sa'i,
te ñayiu gua'a, chi suni kusii ini jin nagua sa'i.
15 Ñayiu tu jini nagua kuu, chi ndi'i ni tno'o ka ka'an ñayiu kandijai.
Su ñayiu jinkui'nu ini, chi ndia'a gua'i nuu jikai.
16 Ñayiu ndichi, chi yu'u ni'nui ia Dios, te kujioi nuu jakue'e.
Su ñayiu vasa, chi sa'a teyii, te tu nagua ndi'ni sa'uin.
17 Ñayiu ñama kiti ini, chi nani guaa kuu ja tu jiniu'u sa'i.
Te ñayiu kue'e ndeva'a, chi ka skexiko ña jin.
18 Ñayiu tu ka jini nagua kuu, chi ka sa'a jajin tniuu vasa.
Su ñayiu jinkui'nu ini, chi ka ndukutui jin tno'o ndichi.
19 Te ñayiu kue'e, chi ka ja'nu jiti nuu ñayiu gua'a.
Te ñayiu kue'e ndeva'a, chi vi kokakan ta'ui yuye'e ñayiu ndaa ja vi chituu ña jin.
20 Te ñayiu kunda'u, chi vi ndee ñayiu ndeka tna'a gua'a ka jin skexiko ña.

Su ñayiu kuika, chi kuakua'a ñayiu ka ka'an too ña jin.
21 Ñayiu skexiko tna'a kuikin, te sa'i yika kuechi.
Su na ta'u na ndetu ñayiu kunda'u ini ñayiu kunda'u.
22 Naa ndoñu'u ñayiu ndakani ini ja sa'i jakue'e.
Su ñayiu ndakani ini ja sa'a gua'i, chi ni'i ja kunda'u ini ña inka ñayiu vi tno'o ndaa.
23 Nuu satniuu ndee ñayiu, te ni'i gua'i.
Su nuu ja maa ni ka'in, te tu sa'i, te kendoo nda'ui.
24 Ñayiu ndichi, chi ja kuika neva'i kuu na kuinio in jayiñu'u ja ni ndukutui.
Te ñayiu vasa, chi ni ndukutui jin ja tu jiniu'u ja sa'i.
25 Testiu ndaa, chi skaku ni'nu de ñayiu.
Su testiu tno'o, chi nino'o ni xnda'u ña de.
26 Nuu yu'u ni'nuo Jito'o, te kukanu ndaa inio ja oo gua'o,
vi oo gua'a se'o.
27 Nuu ka yu'u ni'nuo Jito'o, te taa ja vi kotekuo,
nagua ja vi kaku ni'nuo nuu nda'a ja ja'ni ña.
28 Nuu tatnuni in rey nuu kua'a ñayiu, te oo jayiñu'u nuu de.
Su nuu joo ni ñayiu oo nuu in tee tatnuni, te skunaa de.
29 Ñayiu kuekuee kiti ini, chi jinkui'nu gua'a ndeva'a ini.
Su ñayiu yachi ndeva'a ini, chi xne'i ja ñayiu vasa kui.
30 In ñayiu osii ini, chi ova'i jin yiki kuñui.
Su tno'o kuasun kuu na kuinio in kue'e ja xte'i nuu yiki.
31 Na ñayiu sa'a ndeva'a ña jin ñayiu kunda'u, te jiña'i ja kanoo ia ni sa'a ña jin.
Su ñayiu kunda'u ini ña jin ñayiu kunda'u yun, te jiña'i jayiñu'u nuu ya.
32 Ñayiu kue'e, chi kanakaui nuu maa jakue'e sa'i yun.
Su ñayiu ndaa, chi visi ji'i, su kukanu ini ia Dios.
33 Nuu anu ñayiu jinkui'nu ini oo tno'o ndichi.
Su ne'u ñayiu vasa, chi ni ja tu ka jini tno'o ndichi yun.
34 Ñayiu sa'a ndaa, chi ka sa'a ka'nui ñuu ka'nu mai.
Su ñayiu sa'a yika kuechi, chi ka jiña'i ja kanoo nuu ñui.
35 Tee jinokuechi ja jinkui'nu ini, chi ka'an nda'u ka'an kee ña rey jin de.
Su kiti ini rey yun siki tee jiña'a ja kanoo de.

15

1 Nuu ndajione'e in ñayiu tno'o vii tno'o va'a, te jinkani ja kiti ini inka ñayiu.
Su tno'o xeen ja ndajione'e in ñayiu skiti ini ka ña jin inka ñayiu.
2 Ñayiu ndichi, chi luu ndeva'a ka'in tno'o ndichi.
Su ñayiu vasa, chi nino'o tno'o tu jiniu'u ka'in.
3 Ndi'i ni nuu oo Jito'o ndia'a ya,
ndia'a ya ñayiu gua'a vi ñayiu kue'e.
4 Ñayiu ka'an tno'o vii tno'o va'a kuu na kuinio in yutnu taa ja teku.
Su ñayiu ka'an tno'o kue'e, sa'a ja kusuchi ini inka ñayiu.
5 Tee vasa, chi skexiko de tno'o ja xteku ña tata de.
Su tee janta'u tno'o ja ka xteku ña jin de, chi xne'e de maa de ja tee jinkui'nu ini kuu de.
6 Ve'e ñayiu ndaa, chi oo kua'a ndeva'a.
Su ñayiu kue'e, chi tu nagua ni'i jin se'e xu'in, chi nino'o ni tnundo'o jinkuntna'a jin.
7 Ñayiu ndichi, chi xtutenui tno'o ndichi.

Su ñayiu vasa, chi masu saa ndakani ini.
8 Skexiko Jito'o ja ka soko ñayiu kue'e,
su junkuaan ini ya nuu ka ndakuatu ñayiu ndaa.
9 Te skexiko Jito'o ichi ka jika ñayiu kue'e,
su kutoo ya ñayiu ka sa'a ndaa.
10 Nuu kujioo ñayiu nuu ichi gua'a, te kiti ini nuu ka kuxeen nui,
te na ñayiu skexiko tno'o ja ka kuxeen nui, te na kui.
11 Te nuu ja yau ñaña vi andeya ka oo nuu nda'a maa Jito'o,
te vi'i ka tu anu ñayiu.
12 Ñayiu kuasun ini, chi tu jinkuaan ini ja vi kuxeen nui,
te ni tu ka ndeka tna'i jin ñayiu ndichi ja vi kaxtno'o nui.
13 Ñayiu osii ini, chi luu ndii nui.
Su nuu kusuchi ini ñayiu, te ndanda'u ni ndii nui.
14 Ñayiu jinkui'nu ini, chi ndukui tno'o ndichi.
Su ñayiu tu jinkui'nu ini, chi ndimaa tno'o vasa ndukui.
15 Ñayiu kusuchi ini, chi ndi'i ni kiuu kuu kiuu kue'e.
Su ñayiu osii ini, chi siun ni kuu kiuu viko.
16 Gua'a ka kuu ja joo ni koneva'o, te koyu'u ni'nuo Jito'o,
masu ja koneva'a kua'o, te kokusuchi inio.
17 Gua'a ka kuu ja yuku kuii ni kokao, te koka'an too tna'o,
masu ja vi in isndiki ndatnu, te koka'an u'u tna'o.
18 Ñayiu kiti ini ndeva'a, chi ndukui ja vi kaxin tna'i.
Su ñayiu kuekuee kiti ini, chi ja'nu ni'nu ñai ja ma vi kaxin tna'a.
19 Ichi jika ñayiu ku'ndu, chi oo kua'a iñu ja kuu nino'o ni tnundo'o.
Su ichi jika ñayiu ndaa, chi in ichi jite kuu, te oo gua'a.
20 Se'e ndichi, chi kusii ini tatai jin.
Su se'e vasa, chi skexikoi nanai.
21 Ñayiu tu jinkui'nu ini, chi kusii ini jin tniuu vasa ja sa'i.
Su ñayiu jinkui'nu ini, chi jika ndai nuu ichi.
22 Nuu tu na in xteku ña jin ñayiu, te skunai jin nagua ndakani ini ja sa'i.
Su nuu kua'a ñayiu ka xteku ña, te kee gua'i jin ja sa'i.
23 Gua'a ndeva'a kuu ja ni'o tno'o ka'on nuu ka jikan tno'o ña jion,
su gua'a ka kuu nuu ja vi mamaa ore ni'o tno'o ka'on.
24 Ñayiu ndichi, chi kua'in ichi makaa ndee sukun ja kotekui,
nagua ja kujioi ñuu ji'i ja oo ndee ndi'i ya'a.
25 Xnani Jito'o ve'e ñayiu inu teyii,
su jito gua'a ya ñunde'i ña'a ni ndonda'u.
26 Skexiko Jito'o ja ka ndakani ini ñayiu kue'e,
su junkuaan ini ya tno'o vii tno'o va'a ka ka'an ñayiu ndaa.
27 Ñayiu jio'o ndeva'a ja koneva'a kua'i, chi xndendoo kue'i ñayiu ve'i.
Su ñayiu skexiko ja ni'i uin xu'un, te kotekui.
28 Ñayiu ndaa, chi ndakani gua'a ini na tno'o kuu ja ndajione'i.
Su ñayiu kue'e, chi ñama ka'in tno'o ne'e tno'o yichi.
29 Jika oo Jito'o nuu ñayiu ka sa'a jakue'e.
Su nini ya tno'o ka ka'an ñayiu ndaa nuu ka ndakuatui.
30 Ja ye'e nduchi nuu ñayiu ndasa'a sii ini ña jin inka ñayiu,
te tno'o vii tno'o va'a ja ka ndakani, ndataa jandakuio.
31 Ñayiu nini tno'o ja ka ndakani ndaa ña jin ja kotekui,
te koi ne'u ñayiu ndichi.
32 Ñayiu tu nini tno'o ja ka xteku ña jin, te skexikoi mai.

Su ñayiu nini tno'o ja ka ndakani ndaa ña jin, te ni'i ja jinkui'nu ini.
33 Ja yu'u ni'nuo Jito'o kuu ja kutua'o ja kuu ndichio,
te ja sa'a nda'u sa'a keo mao kuu ja ni'o jayiñu'u.

16

1 Ndakani ini maa ñayiu jin anui nagua kuu ja sa'i.
Su maa Jito'o guaa kachi ya nagua kuu ja sa'i.
2 Ndi'i ni ja ka sa'a maa ñayiu, ka jini ja gua'a ka sa'i.
Su maa Jito'o guaa sandaa ya a ka ndakani va'a ini axi ka ndakani kue'e ini.
3 Xndendoo ni nagua sa'a ni nuu nda'a maa Jito'o,
te kee gua'a ni jin nagua ndakani ini ni ja sa'a ni.
4 Ndi'i ni sa'a Jito'o ja vi kunukuechi nuu ya,
te vi ndee ñayiu kue'e ni sa'a ya nagua ja ki'inkuei vi kai kiuu sandaa ya kuechi.
5 Skexiko ña Jito'o jin ñayiu ka sa'a teyii mai,
te jandaa ja ma ya'a, chi vi tniuya'ui ja ka sa'i.
6 Nuu ka kunda'u ini tna'a ñayiu vi ka sa'a ndai, te jaka'nu ini ia Dios yika kuechi,
te ja yu'u ni'nu ñayiu Jito'o, kuu ja kujioi nuu jakue'e.
7 Nuu jinkuaan ini Jito'o ichi ka jika ñayiu,
te vi ndee ñayiu ka ka'an u'u ña sa'a ya ja vi koo mani jin.
8 Gua'a ka kuu ja joo ni ni'o, su sa'a ndao,
masu ja ni'i kua'o jin jakue'e sa'o.
9 Ndakani ini maa ñayiu jin anui na ichi kakai.
Su maa Jito'o kuu ia ndeka ña jin nuu ichi jikai.
10 Ka ka'an rey tno'o ja vaji nuu maa ia Dios,
te tu ka ka'an kue'e de nuu ka sandaa de kuechi.
11 Taka ja chikua'a ndaa kuu kuenta maa Jito'o,
chi maa ya ni sa'a ndi'i ja chikua'a.
12 Ka skexiko rey ja vi sa'a ñayiu jakue'e,
chi koo gua'a nuu tatnuni de nuu ja vi sa'a ndaa ñayiu.
13 Ka junkuaan ini ña rey jin ñayiu tu ka ka'an tno'o,
te ka kutoo de ñayiu ka ka'an ndaa.
14 Ja kiti ini rey kuu na kuinio ñayiu kaxtno'o ja ka'ni ña.
Su ñayiu ndichi, chi ndukui ja ya'a ini de jin ja kiti ini yun.
15 Te nuu osii ini rey xne'e ja vi koteku ñayiu,
te java'a sa'a de kuu na kuinio viko ja kuun sau ne'e.
16 Gua'a ka kuu ja ni'o tno'o ndichi, masu ja ni'o oro vii ndeva'a.
Te gua'a ka kuu ja ni'o tno'o ja jinkui'nu inio, masu ja ni'o kaa kuu plata.
17 Ñayiu jika ichi ndaa, chi kujioi nuu jakue'e.
Te na in jito na ichi jikai, te tava'i mai.
18 Nuu kuu vixin ñayiu, te skunaa ña jin.
Te nuu sa'a teyii mai, te kanakaui nuu jakue'e.
19 Gua'a ka kuu ja sa'a nda'uo mao jin ñayiu ka kuu nda'u,
masu ja vi ndaka'ndeo nagua ni ka kindeo jin ñayiu ka sa'a teyii mai.
20 Ñayiu tanuu tno'o ka'an ia Dios, chi kee va'i.
Te na ta'u na ndetu ñayiu kukanu ini Jito'o.
21 Ñayiu ndichi ini, chi konani ñayiu jinkui'nu ini,
te tno'o luu ja ka'in sa'a ja ka jinkui'nu gua'a ka ini ñayiu.

22 Ñayiu neva'a tno'o ja jinkui'nu ini kuu na kuinio nuu kee ndute ja jiña'a ja tekui.
Su ya'u ja ni'i ñayiu vasa yun kuu tniuu vasa ja sa'i.
23 Ñayiu ndichi ini, chi jini na tno'o ka'in,
te tno'o ka'in yun sa'a ja jino ini inka ñayiu.
24 Chi tno'o vii ja ka'in yun kuu na kuinio jioo nduxi,
te kuu asin ini anu ñayiu, te ndasa'a yiki kuñui.
25 Ka oo ichi ja ka ndakani ini maa ñayiu ja ichi ndaa kuu,
su sandi'i, te jaka ña ichi yun ja vi kui.
26 Ja kokin ñayiu kuu ja satniui ja ja'a mai,
chi ja kokin yun tenini ña ja satniui.
27 Ñayiu kue'e, chi jate kunu ja skanakau inka ñayiu,
te tno'o ja ka'in kuu na kuinio ñu'u ja teñu'u ña jin inka ñayiu.
28 Ñayiu kue'e, chi ndakoi ja tetna'i,
te ñayiu tno'o, chi sa'a siin ñayiu ndeka tna'a gua'a ka jin.
29 Ñayiu ni'i ini, chi xnda'ui tna'a kuikin,
te jakai ñayiu nuu ichi kue'e.
30 Ndakuene ñayiu nuu ndakani kue'e ini,
te nuu ndakayi'i ñii yu'i, te ja ni sa'i jakue'e.
31 Te vixi kuu in jayiñu'u ja ni ndukutu xini ñayiu,
ja ni ni'i nuu jikai nuu ichi ndaa.
32 Gua'a ka ñayiu kuu ñayiu kuekuee kiti ini, saa ñayiu ndakui.
Te gua'a ka kuu jin ñayiu ja'nu ni'nu mai saa ñayiu kundee tatnuni nuu in ñuu ka'nu.
33 Ka skunta ñayiu nuu jiti ja ka jitotnuni.
Su maa Jito'o guaa chikua'a ya naxa kokuu jin ja ka jitotnuni yun.

17

1 Gua'a ka kuu ja kao in xtaa yichi, su ka osii inio,
masu ja kosa'o kua'a viko nuu ve'o, te koskiti tna'o.
2 Tee ndichi ja jinokuechi, chi kotatnuni de nuu se'e ja tu jini jakanoo,
te vi ndaka'nde de ja ni ka sa'a jajin de jin sava ka ñani, tee tu jini jakanoo yun.
3 In nuu tija'an ka xtua'a plata ja ka jito tnuni, te in nuu jitnu ka xtua'a oro ja ka jito tnuni.
Su anu ñayiu, chi maa Jito'o guaa jito tnuni.
4 Ñayiu kue'e vi ñayiu tno'o, chi ka nini tno'o ja ka ka'an sava ka ñayiu kue'e yun.
5 Ñayiu jaku ndee ña jin ñayiu kunda'u, chi kane'i jin ia ni sa'a ña jin.
Te ñayiu kusii ini nuu tna'a inka ñayiu tnundo'o, te ma kakui, chi tniuya'ui jin ja sa'i yun.
6 Ja ka ndukutu jin ñayiu nija'nu ka kuu señani,
te jayiñu'u ja ka oo nuu se'e kuu tatai.
7 Ñayiu vasa, chi masu vatuka kuu ja ka'in tno'o gua'a.
Su tee tatnuni, chi masu vatuka kuu ja ka'an de tno'o tno'o.
8 Xu'un ja kuta'u yu'u ñayiu kuu na kuinio in yuu vii ja jantniui ja sa'i tniuu tasi,
te jin yun kee gua'i jin ndi'i ni ja sa'i.
9 Ñayiu jaka'nu ini jakue'e sa'a inka ñayiu, chi ndukui ja vi koo va'i jin ñayiu yun.
Su ñayiu jatenuu jakue'e yun, chi sa'a siin ñayiu ndeka tna'a gua'a ka jin.

10 Chituu ka ña jin ñayiu jinkui'nu ini nuu ka kuxeen nui,
saa ñayiu vasa nuu ka kani ña yo'o jin in ciento jichi.
11 Te tee kue'e, chi maa ni nduku de ja ndakoo de siki tee netniuu.
Su vi tetniuu siki de in tee xeen ndeva'a ja ndakani tno'o ja sa'a ña jakue'e jin de.
12 Vi gua'a ka kuu ja jinkuntna'o jin in osa xeen ja ni ka su'u se'e ti,
masu ja jinkuntna'o jin tee vasa ja tu jini nagua sa'a.
13 Ni tu kujioo jakue'e siki ñayiu ve'e tee ndajione'e jakue'e nuu tniuu java'a.
14 Ñayiu skeja'a tno'o kiti ini kui na kuinio in ñayiu ja ni siaa ndute nuu ñu'u kua'a ndeva'a de,
te gua'a ka kuu ja kujioo ni ama ka ja keja'a ja kiti ini.
15 Tee netniuu ja ka'an ja tu na kuechi tavi ñayiu kue'e yun, vi ñayiu ka'an kuechi siki ñayiu ndaa,
ndi nduu ñayiu ya'a inuu ni skexiko ña Jito'o.
16 Tu nagua jiniu'u ja nee tee vasa xu'un ja ki'in de tno'o ndichi
nuu ja tu jinkui'nu ini de.
17 In ñayiu ndeka tna'a gua'a jin ni, chi siun ni ka'an va'a ñai,
te chituu ña ñayiu yun na kuinio in ñani ni nuu tna'a ni tnundo'o.
18 In ñayiu tu ndakani gua'a ini nagua sa'a,
chi kiundui ja ka'an ni'nui ja ja'a tna'i ja kinui xu'un kuantniuu ñayiu yun.
19 Na in junkuaan ini ja sa'i jakue'e, te jinkuaan ini ja kaxin tna'i.
Te na in june ndeva'a yu'i ja ka'in, te skunai mai.
20 Ñayiu neva'a anu kue'e, chi ma ni'i sa'uin java'a,
te ñayiu ka'an tno'o tno'o, chi kanakau mai nuu jakue'e.
21 Ñayiu neva'a in se'e vasa, te maa ni tno'o suchi ini tna'i,
te tata in suchi vasa, chi tu na tno'o sii ini oo jin de.
22 Anu ja osii ini, chi in tatna gua'a kuu,
su anu ja kusuchi ini, chi sa'a ja yichi yiki kuñu.
23 Ñayiu kue'e, chi janta'ui ja ka skuta'u yu'u ña ñayiu,
nagua ja ma sa'a ndai nuu ja'ndei kuechi.
24 Ñayiu jinkui'nu ini, chi nino'o ni tno'o ndichi ndukui.
Su ñayiu vasa, chi ya'a yun ni ja ndakani ini.
25 Se'e vasa, chi tna'u ini tatai ja ja'i,
vi kusuchi ini nanai ja ja'i.
26 Jandaa ndija ja masu vatuka kuu ja xtavi kuechio ñayiu ndaa,
ni ja kanio ñayiu gua'a ja ka sa'a ndai.
27 Ñayiu ndichi, chi ja'nu ni'nui tno'o ka'in,
te ñayiu jinkui'nu ini, chi jandee ni ini.
28 Te vi ndee ñayiu vasa ka ka'an ja ñayiu ndichi ka kui nuu jasi yu'i,
te suni ka ka'an ja ñayiu jinkui'nu ini kui nuu tu ka'in.

18

1 Ñayiu sa'a siin mai nuu sava ka ñayiu, chi maa ni java'a mai ndukui,
te kiti ini nuu ndi'i ni ñayiu ka xteku ña jin.
2 Ñayiu vasa, chi tu junkuaan ini ja kutua'i,
chi maa ni kuu vixin jin ja jini.
3 Nuu vaji jakue'e, te suni vaji ja skexiko ña,
te nuu tu na jayiñu'u, te suni vaji ja kanoo.
4 Tno'o ja ka'an ñayiu kuu na kuinio ndute ja ñu'u kunu yute nuu jika de,
te tno'o ndichi kuu na kuinio nuu kana ndute.

5 Masu vatuka kuu ja chituo ñayiu kue'e,
te vi xtavi kuechio ñayiu ndaa nuu ndanduku ni'nui ja ja'i.
6 Ñayiu vasa, chi ka'in nino'o ni tno'o ja tee tna'i,
te jin tno'o ka'in yun ndukui ja kani ña inka ñayiu jin.
7 Tno'o ka'an ñayiu vasa yun kuu ja skunaa ña jin mai,
chi jin tno'o ka'in ndatnaa mai xeyu sukuin.
8 Te tno'o ja ka'an ñayiu tno'o kuu na kuinio in javixin
ja kunjino ndee kunu kunu ini anu ñayiu.
9 Te ñayiu ku'ndu ja satniui vi ñayiu jinkuaan ini ja xnai nagua neva'i,
chi vi na ni kuinio ja in ni ñani ka kui.
10 Sivi maa Jito'o kuu na kuinio in torre ndakui,
te nuu maa ya kua'ankuei ñayiu ndaa, te skaku ni'nu ña ya.
11 Ñayiu kuika, chi jakuika neva'i kuu na kuinio in ñuu ja ndesi gua'a,
te ndakani ini ja tu nagua ndo'o, chi ndesi gua'a jin muro sukun.
12 Tna'a ñayiu tnundo'o nuu sa'a teyii mai.
Su ni'i jayiñu'u nuu ja sa'a nda'ui mai.
13 Ñayiu ka'an ama ka ja konini,
chi ka'in tno'o ja tu jiniu'u, te tna'i ja kanoo.
14 Nuu ku'u ñayiu, chi anui sa'a ja ndani'i ndei.
Su nuu kusuchi ini anui, ¿na in sa'a ja ndani'i ndei?
15 Anu ñayiu jinkui'nu ini nduku tno'o ndichi,
te so'o ñayiu ndichi nduku ja jinkui'nu ini.
16 In ja skuta'u ni ñayiu june ichi,
te kuu kenta ni ndee nuu in tee kuu ka'nu.
17 Nuu jino ñayiu xtnañu'u ja ka'an ni'nui ja ja'i, chi koka'on ja tu na kuechi tavi.
Su nuu jino ñayiu ka'an kuechi ja ja'i, te ndaxtuu ña.
18 Nuu ka jitotnuni, te ka jini na in oo kuechi, na in tuu,
te yun ka sandaa nagua ka tee tna'a ñayiu.
19 Te in ñani ja ni ka sa'a ña jakue'e jin de, chi vi'i ka sa'a ndee ini de saa in ñuu ka'nu ja ndesi gua'a.
Te ja ka tee tna'a ñayiu yun kuu na kuinio ndakaa ja yi'i in ye'e ka'nu ve'e tniuu.
20 Jin tno'o ka'an ñayiu chitu chii,
te ndenuu ini jin ja ka'in.
21 Nuu yu'u ñayiu oo ja tekui vi ja kui,
te na in ka'an kua'a, te tna'a mai tnundo'o.
22 Na in ni ni'i ñasi'i, te ni ni'i ja jinkoo va'i,
chi ni ni'i java'a nuu maa Jito'o.
23 Ñayiu kunda'u, chi jikanta'ui nuu ka'in.
Su ñayiu kuika, chi ka'an xein.
24 Ka oo ñayiu ja ndeka tna'a gua'a jion ja ñama kachi yata ñai jion.
Su ka oo sava ñayiu ndeka tna'a gua'a jion ja ka kui ñayiu gua'a ja vi na kuinio in ñanio ka kui.

19

1 Gua'a ka kuu ja kokuu nda'uo su kokuo ñayiu ndaa,
masu ja kokuo ñayiu vasa, te koka'on tno'o tno'o.
2 Te suni masu vatuka kuu ja ma jinkui'nu ini ñayiu nagua sa'i,
chi nuu ja nuu ndeva'a ini ñayiu jin ja sa'i, te sa'a kue'i.
3 Te ñayiu tu jini nagua sa'i, chi skunaa ña jin nuu ichi jikai,
te saa sua'a mai kiti ini nuu Jito'o.

4 Ñayiu kuika, chi kaya kua'a ñayiu ndeka tna'a gua'a jin.
Su ñayiu nda'u, chi vi ndee ñayiu ndeka tna'a gua'a jin, ka xndendoo ña.
5 Testiu tno'o, ma kakui, chi tniuya'ui jin ja sa'i,
te suni ma kaku ñayiu ka'an tno'o tno'o.
6 Kua'a ñayiu ka nduku ja na chituu ña ñayiu va'a ini,
te ndi'i ñayiu ka kuini ja vi kondeka tna'a gua'i jin ñayiu ka skuta'u ña.
7 Ñayiu kunda'u, chi vi ndee ñani, te ka skexiko ña jin,
te vi'i ka tu ñayiu ka ndeka tna'a gua'a jin ja ma vi xndendoo ña.
Visi ndukui ja ka'in jin tno'o vii ndeva'a, su tu nuku'un ñai,
chi ja kua'ankuei ñayiu yun.
8 Na in ni'i ja jinkui'nu ini, te kutoi mai.
Te na in tava'a ja ni kutua'i yun, te ni'i java'a mai.
9 Testiu tno'o, ma kakui, chi tniuya'ui jin ja sa'i.
Te ñayiu ka'an tno'o tno'o, chi nai.
10 Masu vatuka kuu nuu ñayiu vasa ja koneva'i ja vii ndeva'a,
te vini in tee jinokuechi, chi masu vatuka kuu ja kotatnuni de nuu tee ka kuu nija'nu.
11 Ñayiu ni'nu ini, chi kuekuee kiti ini,
te nuu ja jaka'nu ini taka jakue'e ka sa'a ña jin, te ni'i jayiñu'u.
12 Ja kiti ini rey kuu na kuinio nuu kañu xeen ndika'a.
Su jandiuxi ja sa'a de kuu na kuinio yuyu ja jinkoso nuu ite.
13 Se'e vasa, chi skunai ja neva'a tatai,
te ñasi'i jinkuaan ini ja tee tna'a kuu na kuinio in nuu ji'in ja chia ji'in te ji'in ni.
14 Skuta'u ña tata ve'e vi ndi'i jakuika neva'a de ja sa'a jajin se'e de.
Su in ñasi'i ni'nu ini kuu in ña'a ni skuta'u ña maa Jito'o.
15 Ja kuu ku'nduo sa'a ja ka'an ndeva'o kusuon,
te ñayiu kuu kuxi ja satniuu, chi kokokin nda'ui.
16 Te na in tava'a tno'o tatnuni ia Dios, te tava'i mai nuu jakue'e.
Su ñayiu skexiko ichi ia Dios, te kui.
17 Na in jiña'a nuu, nuu ñayiu kunda'u, te nuu maa Jito'o jiña'a nui,
te ndatniuya'u maa ya tniuu gua'a ja sa'i yun.
18 Nini oo ka kiuu ja kuu sa'a ni, te kani ni se'e ni ja ndakanu ichi ndaa ni jin.
Su ma kani ndeva'a ni jin ja kui.
19 Ñayiu kiti ini ndeva'a, chi tniuya'u mai jin ja kiti ini yun.
Te nuu ja nduku ni ja skaku ni jin, te saa vi'i ka kokuu.
20 Konini ni tno'o ka xteku ña jin ni, te kuanta'u ni nuu ka ndakanu ichi ndaa ña jin ni,
nagua ja saa, te kenta ni kokuu ni ñayiu ndichi nuu makunija'nu ni.
21 Kuakua'a ja ndakani ini ñayiu ja sa'i,
su maa ni nagua kuini maa Jito'o kuu ja kuu sa'i.
22 Ja kusii ini ñayiu kuu ja kunda'u ini inka ñayiu,
te gua'a ka kuu ja kokuu nda'ui, masu ja kokui ñayiu tno'o.
23 Ja yu'u ni'nu ñayiu Jito'o jaka ña ja kotekui,
te ndatatu sii ini jin ya, te ma kaki'i ña jakue'e.
24 Ñayiu ku'ndu, chi skenda'i nuu ko'o,
su ni ja tu tnai yu'i ja kai.
25 Vi kani ña jin ñayiu kuasun ini, te jin yun vi jinkui'nu ini ñayiu tu ka jini naxa vi sa'i,
vi kuxeen ni nuu ñayiu jinkui'nu ini, te na kuu ndichi kai.

26 Suchi su'u ña jin tatai, te kene'e nda'i nanai,
kuu in se'e ja jiña'a jakanoo, te ka skexiko ña ñayiu jin.
27 Konini tno'o ja ka kaxtno'o nuu ron, vi se'e,
te ma kujioo ron nuu tno'o ndichi.
28 Testiu kue'e ndeva'a, chi sa'a kuasuin ñayiu sa'a ndaa kuechi,
te ñayiu sa'a ne'e sa'a yichi, chi nino'o ni tno'o kue'e ka'in.
29 Te ja oo tua'a nuu ki'inkuei ñayiu inu kuasun ini ja vi tniuya'ui ja ka sa'i,
vi yo'o ja jino yata ñayiu vasa.

20

1 Vinu, chi sa'a ja jane'e jayichi ni sa'a ñayiu,
te texeen, chi skuiko ini ña, te ka kuvaa ñayiu,
te nani kuu ñayiu ja ka jini jin ndixi yun,
te masu ñayiu ndichi ka kui.
2 Te ja kiti ini rey kuu na kuinio nuu kañu xeen ndika'a,
te na in skiti ini ña jin de, te xtavi kuechi mai.
3 Oo jayiñu'u nuu ñayiu ja'nu ni'nu mai ja vi tee tna'i.
Su ñayiu vasa, chi mai skeja'a ja kiti ini.
4 Nuu kenta yoo ja nduva'a ñu'u, te ñayiu ku'ndu, chi tu ndata'ui ñunde'i.
Su nuu kenta yoo ja ndututu, te ki'in ja ndaxtutui, su tu nagua ndani'i sa'uin.
5 Tno'o ja xteku ña ja oo ini anu ñayiu, te kuu na kuinio ndute ja ñu'u kunu de.
Su ñayiu jinkui'nu ini, chi ni'i tno'o yun.
6 Kua'a ñayiu ka kuu vixin ja ñayiu ndaa ka kui.
Su tu na ñayiu ni'i in ñayiu ndaa ndija.
7 Ñayiu ndaa, chi jikai ichi ndaa,
te na ta'u na ndetu se'i ja ka ndikin ichi jikai yun.
8 Nuu jinkoo rey nuu mesa ja ja'nde de kuechi,
te invaa ni ndakondia'a de, te skunu de ndi'i jakue'e.
9 Te tu na in kuu kachi: “Ja ni ndasavii san anu san,
te ja ni nduvii san nuu yika kuechi san”.
10 Nuu tu chikua'a ndaa ñayiu vi nuu tu jiña'a ndai,
vi ndi nduu kuu ja skexiko Jito'o.
11 Te vi ndee ja sa'a in suchi kueli xne'e kaji na suchi kui,
a sa'a vii sa'a va'i.
12 So'o ja nini vi nduchi nuu ja ndia'a,
ndi nduu ni sa'a maa Jito'o.
13 Ma kokutoo ni ja kusun ni, nagua ja ma kokuu nda'u ni,
kondito ni, te koneva'a kua'a ni xtaa kokaa ni.
14 “Kue'e ndeva'a ndatniuu kuu”, kachi tee jaan ndatniuu yun.
Su nuu ni ya'a de kua'an de, te kuu teyii de jin ja ni jaan de yun.
15 Ya'u ka ndee tno'o ndichi ja ka'an ñayiu,
saa oro vi kua'a yuu vii ndeva'a.
16 Vi kindee ni sa'un ñayiu tau yika ja ja'a ñayiu inka ñuu,
te na kava ndee sa'uin, nagua ja kuu vi kuña'a ni nuu ñayiu ja tu ka jini ni.
17 Asin ndeva'a ka jaa xtaa ni'i ñayiu nuu xnda'ui inka ñayiu.
Su sandi'i, te sa'a kue'e ña jin mai, chi na kuinio ja nino'o ni ka ñu'u jai.
18 Nduku ni ja vi xteku ña jin ni, nagua ja kuu sa'a ni jin nagua ndakani ini ni,

te chikua'a gua'a ni naxa kasi ni nuu vi kaxin tna'a ni.
19 Ñayiu jika jin kuentu, chi ndaxtui taka ja oyu'u,
te yun kuu ja ma vi nitna'a ni jin ñayiu inu kuentu ini yun.
20 Ñayiu ja xtau tnia'a tatai axi nanai,
chi nda'vai in nuu nee ndeva'a.
21 Nuu ja ñama ni'i ñayiu ndee jaxtnañu'u ja kuu kuikai,
te sandi'i, te ma koo vii koo va'a jin.
22 Ni in kiuu ma kachi ni: “Na ndaxtenaa san ñayiu ni sa'a ña jakue'e jin san”,
chi kondetu ka'nu ni Jito'o, te maa ya skaku ni'nu ña jin ni.
23 Skexiko Jito'o ja tu yikua'a ndaa,
te masu gua'a kuu ja ma chikua'a ndao, te koxnda'uo ñayiu.
24 Maa Jito'o ndeka in in pasu ja ka skaa ñayiu nuu ka jikai,
¿te naxa kuu kuni ñayiu ichi jikai?
25 In ja skanakau ña jin ñayiu kuu ja tu ndakani gua'a ini,
te kee yu'i nuu ia Dios ja sokoi nuu ya,
te nuu kuee ka, te ndachikua'i tno'o ni ka'in yun.
26 Rey ndichi, chi skunta ña de jin ñayiu kue'e ndeva'a,
te kaxin yuu ña de jin yoso molinu.
27 Anu ñayiu kuu lámpara maa Jito'o ja sie'e nii ini anu ñayiu,
te jini ya naxa oo.
28 Jin tniuu gua'a vi ja sa'a ndaa rey tava'a ña jin de,
te jin ja nda'u ini de oo yutnu nuu tatnuni de.
29 Nuu jandakui suchi kuechi oo tno'o sii ini,
te nuu vixi ñayiu nija'nu oo jayiñu'u.
30 Ja ka kuun ka kani ña jin ñayiu kue'e, te ka xtuji ña, kuu na kuinio in tatna ja xtajioo ndi'i jakue'e.
Te yo'o ja ka kani ña yun ndasavii ndee ini ndee anu ñayiu yun.

21

1 Anu rey, chi kuu na kuinio in jichi nuu jika ndute,
te oo nuu nda'a maa Jito'o,
chi ndeka ña maa ya ndee ni nuu kuini ya.
2 Ndi'i ni ja ka sa'a maa ñayiu ka ndakani ini ja gua'a ka sa'i.
Su maa Jito'o, guaa jini ya nagua ka ndakani ini ja vi sa'i.
3 Ja sa'a ndao vi sa'a gua'o kuu ja junkuaan ini Jito'o,
saa ja ka soko kiti nuu ya.
4 Nduchi nuu ja sa'a teyii, vi anu ja kuu vixin,
vi ja ndakani ini ñayiu kue'e ndeva'a kuu yika kuechi.
5 Ñayiu ndakani gua'a ini, te sa'i, chi kee gua'i.
Su ñayiu tu ndakani ini, te ñama sa'i, chi kua'in, te nduu nda'ui.
6 Ja ni'i ñayiu ja jinkoneva'i nuu xnda'ui inka ñayiu,
kuu na kuinio in viko no'o ja ñama ndute, te saa ñama nduku ñayiu yun ja kui.
7 Nuu ka su'u ndeva'a ñayiu kue'e, te yun vi naa mai,
chi tu ni ka kuini ja vi sa'a ndai.
8 Ichi nuu jika ñayiu kue'e ndeva'a kuu ichi yakua vi ichi ja tu jini.
Su ñayiu vii, chi sa'a ndai.
9 Gua'a ka kuu ja koo in yuve'e,
masu ja koo in ve'e ka'nu jin in ñasi'i yachi ndeva'a ini.
10 Ñayiu kue'e, chi maa ni jakue'e ndakani ini ja sa'i,

te ni ja tu kunda'u ini in tna'a kuikin.
11 Nuu tniuya'u ñayiu kuasun ini ja sa'i, te kuu ndichi ñayiu tu jini naxa sa'i,
te nuu ka kaxtno'o nuu ñayiu ndichi naxa sa'i, te kuu ndichi kai.
12 Ndia'a Dios, ia ndaa, ve'e ñayiu kue'e,
te sa'a ya ja vi naa ñayiu kue'e yun.
13 Na in tu nini tno'o ka'an ñayiu kunda'u nuu jikan ta'ui,
te suni tu na in konini tno'o ka'in nuu jikan ta'ui.
14 In ja kuta'u yu'u ñayiu sa'a ja ya'a ini jin ja kiti ini,
te ja kuta'ui nuu tu na in jini, kuu ja ya'a ini jin ja kiti ini ndeva'i.
15 Ñayiu ndaa, chi ka kusii ini nuu ka ja'nde ndai kuechi.
Su ñayiu kue'e, chi vi nai.
16 Ñayiu kujioo nuu ichi tno'o ndichi,
te ki'in koi nuu ka oo ndiyi.
17 Ñayiu jinkuaan ini ja kusii ini jin yiki kuñui, chi kokuu nda'ui,
te ñayiu jinkuaan ini vinu vi tatna xiko, chi ma jinkoo va'i.
18 Te ñayiu kue'e, chi tniuya'ui jin jakue'e ka'in ja sa'i siki ñayiu ndaa,
te ñayiu ska'an inka ñayiu, suni tna'i tnundo'o nuu tniuu ñayiu ndaa.
19 Gua'a ka kuu ja koo nuu tu na ñayiu oo,
masu ja koo jin in ñasi'i yachi ini vi xeen ndeva'a.
20 Ve'e ñayiu ndichi, chi oo kua'a ndatniuu vii vi tatna xiko,
su ñayiu vasa, chi ndi'i ni ja neva'i xnai.
21 Ñayiu nduku ja sa'a ndai vi ja kunda'u ini ñayiu,
ni'i ja kotekui vi jayiñu'u ja sa'a ndai.
22 Kundee ñayiu ndichi siki ñuu ñayiu ndakui,
te xnani ndi'i muro ja ka kukanu ini ñayiu yun ja ndesi gua'a ñui.
23 Ñayiu jito va'a yu'i na tno'o ka'in,
te jito va'i mai ja ma tna'i tno'o suchi ini.
24 Se'e ja kuasun ini vi ja teyii vi ja ña kanoo,
konani ñayiu sa'a teyii maa vi tu jini jakanoo.
25 Ja ndioo ini ñayiu ku'ndu kuu ja ka'ni ña jin,
chi tu ka kuini nda'i ja vi satniuu.
26 Te ndi'i ni kiuu jio'i ja ni'i.
Su ñayiu ndaa, chi jiña'i, te tu kuxii.
27 Skexiko Jito'o ja ka soko ñayiu kue'e,
te vi'i ka nuu ka ndakani kue'e ini, te ka sokoi.
28 Testiu tno'o, chi naa.
Su ñayiu jini konini tno'o ndaa, chi siun ni koni'i na tno'o koka'in.
29 Ñayiu kue'e, chi sa'a ndei ini anui.
Su ñayiu ndaa, chi skinuu gua'i ichi jikai.
30 Tu na tno'o ndichi, ni ja jinkui'nu ini,
ni tno'o ja xteku ña nuu ja ndakoo ñayiu siki Jito'o.
31 Ka sa'a tua'a ñayiu kuai ja ki'inkuei nuu vi kaxin tna'i.
Su maa Jito'o kuu ia sa'a ja ka kundei.

22

1 Gua'a ka kuu ja koteku tno'o ja ñayiu gua'a kuo, masu ja koneva'o kua'a jagua'a.
Te suni gua'a ka kuu ja vi ka'an gua'a ñayiu jion, masu ja koneva'o plata axi oro.
2 Inuu ni ka kuu ñayiu kuika jin ñayiu kunda'u,

chi ndi ndui ni sa'a maa Jito'o.
3 Ñayiu jini nagua kuu, chi nuu jini ja vaji jakue'e, te kujioi.
Su ñayiu tu jini naxa sa'i, chi ya'i kua'in, te tna'i tnundo'o nuu jakue'e yun.
4 Vi ni'o jakuika vi jayiñu'u vi jakotekuo,
nuu ja vi sa'a nda'uo mao, te vi koyu'u ni'nuo Jito'o.
5 Tnu iñu vi ja skanakau ña oo nuu ichi jika ñayiu kue'e.
Su ñayiu jito va'a mai, chi kujioi nuu jakue'e yun.
6 Kaxtno'o ni nuu in suchi luluu ja na kakai ichi ndaa,
nagua ja visi ja ni kuu nija'nui, te ma kujioi nuu ichi yun.
7 Ñayiu kuika, chi ka tatnuni nuu ñayiu ka kunda'u,
te ñayiu ndita, chi jinokuechi nuu ñayiu jiña'a nuu.
8 Na in sa'a jakue'e, te jakue'e ndani'i ndatna'a mai,
te nai, te ma kotatnuni xeen kai.
9 Koo vii koo va'a ñayiu va'a ini,
chi jiña'i joo ja jai nuu ñayiu ka kunda'u.
10 Vi skunu ni ñayiu kuasun ini, te na naa ja ka tee tna'i,
vi na ya'a ja ka jaxin tna'i vi ja ka jiña'a tna'i jakanoo.
11 Ñayiu jinkuaan ini ja koo vii koo va'i, te ka'in tno'o luu,
chi kondeka tna'a gua'i jin rey.
12 Jito gua'a ña Jito'o jin ñayiu ndichi.
Su skunu nuu ini ña ya nuu ka'an ñayiu xnda'u ña.
13 Te ñayiu ku'ndu, chi kachi: “Ye'e yun oo in ndika'a,
te nuu ja na ki'in san, te ka'ni ña ti nuu ichi yun”.
14 Yu'u ña'a skindee yii ña kuu na kuinio in yau kunu,
te yun junkuei tee ni xtau tnia'a ña maa Jito'o.
15 Ja tu jiniu'u kuu ja oo ini anu suchi kueli.
Su kujioi nuu jakue'e yun nuu ja na kanio jin in xnuu xii.
16 Ñayiu kene'e xu'un nuu nda'a ñayiu kunda'u ja kokuu kuikai,
axi ñayiu skuta'u ña jin ñayiu kuika, chi ndi nduu ñayiu yun vi kokuu nda'u.

Oko uxi tno'o ja'vi ja ka ka'an tee ndichi

17 Kune'e xini te konini ron tno'o ka ka'an tee ndichi,
te ndakani ini jin anu ron tno'o ja kaxtno'o rin ya'a.
18 Chi junkuaan ini ron nuu ja tava'a ron ini anu ron,
te kotua'a tno'o nuu yu'u ron nani ore ja ka'an ron.
19 Te suni ja kaxtno'o rin nuu ron ndee vitna,
nagua ja kukanu ini ron Jito'o.
20 Te ya'a ni tee rin nuu ron oko uxi tno'o ja'vi
ja ka'an tno'o ja xteku ña vi tno'o ja jinkui'nu ndaa ini ron,
21 nagua ja kaxtno'o ja kuni ron tno'o ndaa,
saa te kuni ndaa ron na tno'o ka'an ron nuu ndajiokuiin ron nuu ñayiu ni ka tetniuu ña jin ron.

- 1 -

22 Ma su'u ron ñayiu kunda'u, chi kunda'ui,
ni ma xnda'u ron ñayiu tna'a tnundo'o nuu ki'in nuu tee netniuu ja kundaa kuechi.
23 Chi maa Jito'o ka'an ni'nu ja ja'a ñayiu yun
te ndakindee ya ja jichi ja kanda ñayiu ka su'u ña yun.

- 2 -

24 Ma kondeka tna'a ron jin ñayiu inu yachi ini,
ni ma vi nitna'a ron jin ñayiu ka kiti ini.
25 Kana saa kutua'a ron nagua ka sa'i,
te tnaa ron xeyu sukun ron.

- 3 -

26 Ma kiunduu ron nuu tniuu inka ñayiu,
ni ma tau nuu ron xu'un ja kondita inka ñayiu.
27 Chi nuu tu nagua neva'a ron ja tniuya'u ron,
te vi kindee ndee jito nuu kixin ron.

- 4 -

28 Ma ndasama ron montoo yuu jana'a nuu ka ñutna'a ron
ja ni ka jani ndi tata velu ron.

- 5 -

29 Tee satniuu guagua'a, chi nuu rey kokunukuechi de,
te ma kokunukuechi de nuu ñayiu nuu ka.

23

- 6 -

1 Te nuu ka jinkoo ron nuu mesa ja vi kaa ron xtaa jin in tee kuu ka'nu,
te koto gua'a ron maa ron na in nukoo nuu ron.
2 Te visi ka'an ndeva'a ron ja kaa ron,
su ka'nu ni'nu maa ron.
3 Ma kojio'o ron ndei de,
chi in ndei nani ja xnda'u ña kuu.

- 7 -

4 Ma nduku ndee ndeva'a ron ja kuu kuika ron,
ka'nde ini, ma kondi'ni ron jin yun.
5 Nuu ja na kondia'a gua'a ron, te kuni ron ja tu na jakuika oo,
chi vi sanaa ni, te nukoo ndijin, te ndagua ichi andivi na kuinio ya'a na'nu.

- 8 -

6 Ma jinkoo ron nuu mesa in tee xii ndeva'a ja kaa ron xtaa jin de,
ni ma kojio'o ron ndei asin ja neva'a de.
7 Chi nagua ndakani ini de jin anu de, te saa oo de,
te kachi de: “Kaa vi ko'o ron”,
su masu ndija de ja ka'an de jin anu de.
8 Chi ndandujan ron sava ja ni jaa ron,
te ni tu nagua ni jiniu'u tno'o luu ja ni ka'an ron nuu de.

- 9 -

9 Ma koka'an ron nuu ñayiu vasa,
chi skexikoi tno'o ndichi ja ka'an ron.

- 10 -

10 Ma ndasama ron montoo yuu jana'a nuu ka ñutna'a ron,
te ma ya'a ka ron nuu ñunde'i suchi ka kuu la'u.
11 Chi in ia ndakui kuu ia ka'an ni'nu ja ja'i,
te maa ya kuu ia ndakoo siki ron ja ja'a suchi ka kuu la'u yun.

- 11 -

12 Tava'a nuu anu ron tno'o ja xteku ña jin ron,
te konini tno'o ndichi.

- 12 -
13 Ma ya'a ini ron ja ndakanu ichi ndaa ron in suchi kueli,
chi nuu ja na kani ron jin ndesaa xnuu xii, te ma kui.
14 Chi nuu ja na kani ron jin,
te skaku ni'nu ron jin ja ma ki'in nuu andeya.

- 13 -
15 Nuu na kenta ron ja kuu ndichi ron, vi se'e,
te suni ru'un, chi kokuu sii ini rin.
16 Te kokuu sii ini ndee ini ndee anu rin,
nuu konini rin ja ka'an ron tno'o ndaa.

- 14 -
17 Ma kokuu kuasun ini ron jin ñayiu ka sa'a yika kuechi,
chi saa sua'a siun ni koyu'u ni'nu ron Jito'o.
18 Chi jandaa ja saa te skundi'i gua'a ron,
te ma naa ndoñu'u ja ndetu ka'nu ron.

- 15 -
19 Konini tno'o ka'an rin, vi se'e, te kokuu ron suchi ndichi,
te tanuu ni ini ja kaka ron ichi gua'a.
20 Ma nitna'a ron jin ñayiu ka ji'i ndeva'a texeen,
ni ñayiu ka jaa nde'e ndeva'a kuñu.
21 Chi ñayiu ji'i vi ñayiu jaa nde'e ndeva'a xnai ja neva'i, te kokuu nda'ui,
chi kokusuin, te kui'nui sa'un te'nde.

- 16 -
22 Konini tno'o ka'an tata ron, tee ni sa'a ña jin ron,
te ma skexiko ron nana ron nuu kuu nija'nu ña.
23 Ki'in tno'o ndaa vi tno'o ndichi vi tno'o ja xteku ña,
vi tno'o ja jinkui'nu ini, te ma ndaxiko ron.
24 Kusii ini ndeva'a tata suchi sa'a ndaa,
te na in neva'a se'e ndichi, te kusii ini de jin.
25 Na kokuu sii ini tata ron vi nana ron,
te na kokuu sii ini ña'a ni skaku ni skivi ña jin ron.

- 17 -
26 Tanuu gua'a tno'o ka'an rin, vi se'e,
te kondia'a gua'a nuu ichi jika rin.
27 Chi na kuinio yau kunu ndeva'a kuu ña'a xiko maa,
te na kuinio poso tundi kuu ñasi'i inka teyii.
28 Te ndia'a yu'u ña ña, na kuinio in kui'na,
te sa'a ña ja kaya kua'a tee ka skindee ñasi'i.

- 18 -
29 ¿Te ndee ñayiu nda'i kana? ¿Ndee ñayiu kusuchi ini? ¿Ndee ñayiu ka tee tna'a?
¿Ndee ñayiu ka'an kuechi? ¿Ndee ñayiu tu nagua sa'i, te ni tuji?
¿Ndee ñayiu ni nduu kuakua'a nduchi nui?
30 Ñayiu yun kuu ñayiu tu xndendoo ja ji'i vinu,
te kua'in jito tnuni kai vinu jaa.
31 Ma kondia'a ron ja vivii ndukua'a vinu
ni nuu yeye'e ñu'u nuu vasu,
te ni nuu vita vita ji'i ñayiu.
32 Chi sandi'i, te kaa ña na kuinio koo,
te jatu kiundo'o ña na kuinio texeen ti.

33 Chi sa'a ja nani guaa kuu ja skuni ña,
te anu ron kana tno'o ne'e tno'o yichi.
34 Chi kuni ron ja na tno'o ja katuu ron nuu ndute mar,
axi na tno'o katuu ron xtuu in yutnu sukun ja skanda ña tachi.
35 Te kachi ron: “Ni ka xtuji ña, su tu jatu,
ni ka kani ña, su tu ni jini rin,
te nuu na ndoto rin, te ki'in rin jinduku rin inka vasu
ja nduva'a anu rin”, kachi ron.

24

- 19 -

1 Ma kokuu kuasun ini ron jin tee ka sa'a jakue'e,
ni ma kondioo ini ron ja vi kondeka tna'a gua'a ron jin de.
2 Chi maa ni ka ndakani ini de ja vi su'u de jin tno'o xeen,
te nino'o ni ka ka'an de ja vi sa'a de jakue'e.

- 20 -

3 Kondichio te sa'o in ve'e,
te jin ja jinkui'nu inio, te tauo cimiento ja koo yutnu ve'e yun.
4 Te kondichi inio naxa tnaa chituo ve'e yun
jin ndi'i ndatniuu vii ja ndee ya'u vi ja junkuaan inio.

- 21 -

5 Ñayiu ndichi, chi ondakui,
te ñayiu jinkui'nu ini, chi kuu ndakui kai.
6 Chi chikua'a gua'a ron naxa kasi ron nuu vi kaxin tna'a ron,
te nuu oo kuakua'a tee ka xteku ña kuu nuu kundee ron.

- 22 -

7 Te jika ndeva'a oo tno'o ndichi, te ma ni'i tee vasa,
te ma ni'i sa'un de tno'o ka'an de nuu ka ndututu ñayiu ñuu.

- 23 -

8 Tee ndakani ini ja sa'a de jakue'e,
vi xnani ron jin de, “se'e tee ndakani kue'e ini”.
9 Te ja ndakani kue'e ini tee vasa yun kuu yika kuechi,
te ndi'i ñayiu ka skexiko tee kuasun ini.

- 24 -

10 Nuu ja kuita ron kiuu tna'a ron tnundo'o,
te masu ondakui gua'a ron.

- 25 -

11 Skaku ni'nu ñayiu ni ka jaka ja vi ka'ni,
te ndatau ñayiu ka oo yatni ja vi kuu.
12 Chi visi na kachi ron: “Jandaa ndija ja tu ni jini san”,
¿te a ka'an ron ja tu jinkui'nu ini ia skua'a naxa oo anu in in ñayiu?
¿A ka'an ron ja tu jini ia jito ña jin ron?
Te maa ya kuu ia ndatniuya'u ña jin ñayiu na kuu na kuu na tniuu ni ka sa'i.

- 26 -

13 Kaa nduxi ya'a, vi se'e, chi asin ndeva'a jaa,
te vixin kuni ron jioo nduxi ya'a nuu yu'u ron.
14 Te saa vixin kuni ron tno'o ndichi nuu anu ron,
te nuu ja ni'i ron tno'o ndichi yun,

te ni'i ron in jagua'a,
te nuu skundi'i ron, te ma naa ndoñu'u ja ndetu ka'nu ron.

- 27 -

15 Roon ja kuu ron ñayiu kue'e, ma ndakani ne'e ini ron siki ñayiu ve'e tee ndaa,
ni ma su'u ron nagua oo ve'e de.
16 Chi visi uja jichi na junkau tee ndaa, su kundee de ndakoo de.
Su ndia tee kue'e, chi tnaa ni'nu de maa de nuu jakue'e.

- 28 -

17 Ma kokuu sii ini ron nuu kanakau ñayiu nee u'u tna'a jin ron nuu jakue'e,
ni ma kokuu sii ini ron nuu tna'i tnundo'o.
18 Kana saa ma jinkuaan ini Jito'o nuu na kuni ya,
te ma tetniuu ka ya tnundo'o siki ñayiu yun.

- 29 -

19 Ma kiti ini ron ja ja'a ñayiu kue'e,
ni ma kokuu kuasun ini ron jin ñayiu ka sa'a jakue'e.
20 Chi tu nagua ndetu ka'nu ñayiu kue'e yun,
te ñayiu sa'a jakue'e, chi nda'vai na kuinio in lámpara.

- 30 -

21 Koyu'u ni'nu Jito'o, vi se'e, te kuanyu'u kuandetu nuu rey,
te ma kondeka tna'a ron jin ñayiu ka ndakoo ja ka sa'a jakue'e.
22 Chi sanaa ni te kenta tnundo'o ni tetniuu ia Dios vi rey,
te na jinio na tnundo'o vi tna'a ñayiu yun.

Sava ka tno'o ja'vi ja ni ka ka'an tee ndichi

23 Suni tno'o ya'a kuu tno'o ja'vi ja ni ka ka'an tee ndichi:

Masu vatuka kuu ja ka sa'a siin siin ron in in ñayiu nuu ka ja'nde ron kuechi.
24 Na in kachi nuu ñayiu kue'e: “Ñayiu ndaa kuu ni”,
te vi xtau tnia'a ña ñayiu ñuu kueli jin, te vi skexiko ña ñayiu ñuu na'nu jin.
25 Su ñayiu sa'a ja tniuya'u ñayiu kue'e yun ja sa'i,
te kee yiñu'i, te koo javii java'a jin.

26 Te ñayiu ka'an tno'o ndaa ndija
kuu na kuinio in ñayiu ja chitu yu'u inka ñayiu ja ka'an too tna'i.

27 Xtnañu'u ka ndasa'a ñunde'i ron,
te sa'a tua'a ñu'u ron ja na koo nagua skuita ron,
yun te saa sa'a ron ve'e ron.

28 Ma ka'an ron tno'o ja masu nagua jini ron siki tna'a kuikin ron,
ni ma ka'an ron tno'o luu ja ka'an tno'o ron ja ja'i.
29 Ma kachi ron: “Vi nani ni sa'a ñai, te suni saa ni na ndasa'o jin,
na ndaxtenao jin, nagua ni sa'a ñai jion”.

30 Ni ya'a rin nuu ñu'u tee ku'ndu,
vi yatni nuu oo tnu uva tee tu jinkui'nu ini.
31 Te ni jini rin ja nii nuu ñu'u yun ni nana tnu iñu,

vi ninii nuu ni nana yuku,
te ja ni tnani korra yuu ja ndesi yu'u ñu'u yun.
32 Te nuu ni jini rin ya'a, te ni ndakani ini rin jin anu rin,
te nuu ni ndia'a rin, te ni kutua'a rin tno'o ya'a:
33 Joo ni kusun ron, te joo ka kusun ndei ron,
te ndakanu ndee nda'a ron joo ka ja ndatatu ron,
34 te kenta ni ja kunda'u ron na kuinio in kui'na,
axi na kuinio in tee nee kuji.

25

Sava ka tno'o ja'vi ja ni tee Salomón

1 Suni tno'o ya'a kuu tno'o ja'vi ja ni tee rey Salomón, te ni ka ndatee
tee ni ka ojinokuechi nuu Ezequías, rey Judá.

2 Jayiñu'u kuu nuu ia Dios ja tayu'u ya nagua sa'a ya.
Su jayiñu'u kuu nuu rey ja ndaxtuu de nagua oo yu'u.
3 Nagua sukun andivi vi nagua kunu chii ñu'u,
suni saa oo ini anu rey, te ma kuu ja jinkui'nu inio naxa oo.

4 Xtajioo ja ni ndakuiso xe'e kaa kuu plata jian,
te na kene'e tee kani kaa in vasu vii.
5 Vi xtajioo ñayiu kue'e nuu rey,
te na koo yutnu nuu tatnuni de ja sa'a ndaa de.

6 Ma sa'a teyii ron maa ron nuu oo ron nuu rey,
te ma nduku ron ja kokuu inuu ron jin tee ka kuu na'nu.
7 Chi gua'a ka kuu ja na kachi rey nuu ron: “Makaa ya'a”,
te masu ja kendoo ron jakanoo jin nuu tee ka kuu na'nu yun.

8 Ma tnaa ñama ron in ñayiu nuu nda'a tee ka netniuu,
kana saa sandi'i, te ma kuni ron nagua sa'a ron,
te taa tna'a kuikin ron jakanoo nuu ron.
9 Sandaa kuechi tavi ron jin tna'a kuikin ron,
su ma ndaxtuu ron inka ñayiu.
10 Kana saa taa ñayiu nini yun jakanoo ron,
te ma kuu ka ja nduva'a jakanoo ron yun.

11 Tno'o ja ka ka'an ñayiu mamaa ore
kuu na kuinio oro ja ni ndukutu jin plata.
12 Na kuinio xe'e kuu oro axi ja ñu'u sukun ja kuu oro vii ndeva'a,
kuu tno'o ka'an ñayiu ndichi nuu kuxein nuu ñayiu janta'u tno'o ja ka'in.

13 Te na kuinio nuu sa'a vijin ja kuun yua'a yoo i'ni,
saa kuu jin in tee ndaa ja kua'an de majinkaxtno'o de nuu tee ni tetniuu ña,
chi xndiko de anu lamu de.
14 Te na kuinio nuu yi'i tachi vi in viko, su tu na sau kuun,
saa kuu jin in tee ka'an teyii ja kuña'a de, su tu sa'un nagua jiña'a de.
15 Te jin ja jandee jataa inio sa'a ja ya'a ini tee tatnuni jin ja kiti ini de,
te yao, chi visi vita kuu, su ja'nu ña jin yiki.

16 Nuu ja ni'i ron nduxi, te kaa na kua'a ndenuu ini ron,
chi kana saa kaa ndeva'a ron, te ndujan ron.
17 Ma ki'in chito ron ve'e ñayiu oo yatni jin ron,
kana saa tunini ñai jin ron, te skexiko ñai.

18 Te na kuinio marru axi yuchi kani axi yutnu ndugua,
saa kuu tee ka'an tno'o siki tna'a kuikin de.
19 Te na kuinio no'o ja ni tna'nu axi si'i ja ni jiokoso,
saa kuu ja kukanu inio in tee ja tu skunkuu de tniuu ndee nuu de nuu ka
tna'o tnundo'o.

20 Te ñayiu jita yaa nuu ñayiu kusuchi ini,
kuu na kuinio ñayiu tau sa'uin yoo vijin
axi na kuinio ñayiu tnaa vinagre nuu ni tuji.

21 Te nuu ja kokin ñayiu ka'an u'u ña jin ron, te kuña'a ja na kai,
te nuu ja yichi, te kuña'a ndute na ko'i.
22 Chi saa te sa'a ron ja vi ndukua'a tnui ja ndukanoi jin ja sa'i,
te maa Jito'o, guaa ndandione'e ndandiotaa ya nuu ron.

23 Tachi ja vaji ichi nda'a kua'o sa'a ja kuun sau,
te yaa ja ka'an kue'e siki ñayiu sa'a ja nduxeen nuu ñayiu yun.
24 Gua'a ka kuu ja koo in yuve'e,
masu ja koo in ve'e ka'nu jin in ñasi'i yachi ndeva'a ini.
25 Na kuinio ndute vijin ja ji'i ñayiu yichi ndeva'a,
saa kuu jin tno'o vii tno'o va'a ja vaji ndee in ñuu jika.
26 Te na kuinio nuu ndute ni nduu ñuñu'u, vi poso ndute ja ni kutne'e,
saa kuu jin ñayiu ndaa ja kanakaui nuu ñayiu kue'e.
27 Masu gua'a kuu ja kaa ndeva'o nduxi,
te ni tu na jayiñu'u oo nuu ndukuo jayiñu'u mao.
28 Te na kuinio in ñuu ka'nu ja tu na muro ndesi, te vi ja oo ja naa,
saa kuu jin tee tu jini ja ka'nu ni'nu maa.

26

1 Masu gua'a kuu ja kuun yua'a yoo i'ni,
te ni ja kuun sau yoo ka ndaxtutu ñayiu ja kee nuu ñunde'i.
Te suni saa masu gua'a kuu ja koo jayiñu'u nuu tee vasa.
2 Na kuinio tixiko ja tu jini ti ndenu ki'in ti nuu ndagua ti,
axi na kuinio tisala ya'a ja tu na taka ti,
saa kuu jin tnia'a, chi ma kenta nuu ja tu na kuechi tavi ñayiu.
3 Na vi kanio kuai jin yo'o kuiñi, te na vi junkanio mentu jin yo'o yu'u ti,
te suni na vi kanio yata ñayiu vasa jin xtnuu xii.

4 Ma ndaka'an ron tno'o ja tu jiniu'u nuu ñayiu vasa,
nagua ja ma kokuu inuu ron jin ñayiu vasa yun.
5 Ndaka'an nuu ñayiu vasa naxa kuini ja ka'an ron nui,
nagua ja ma kokuu teyii ja ñayiu ndichi kuu mai.

6 Te na kuinio ñayiu ja'nde si'in, te tna'a mai tnundo'o jin jakue'e yun,
saa kuu in ñayiu tetniuu in tno'o nuu nda'a in tee vasa.
7 Te na kuinio si'in tee yakua ja tu jiniu'u ja kaka de,
saa tu jiniu'u tno'o ja'vi ja ka'an ñayiu vasa.

8 Tu nagua jiniu'u ja tnaa ñayiu yuu nuu yo'o yuu nuu ja ni ju'ni yuu yun.
Te suni tu jiniu'u ja vi konee yiñu'u ñayiu nuu in ñayiu vasa.
9 Na kuinio iñu ja ni kiuu nda'a in tee jini, te tu jini de ja u'u,
saa kuu jin tno'o ja'vi ja ka'an ñayiu vasa, chi tu jinkui'nu ini mai na tno'o ka'in.
10 Na kuinio tee tiuu jin kuji ja xtuji de ndi'i ni ñayiu ka ya'a yun,
saa kuu jin tee ni jiña'a tniuu sa'a ñayiu vasa ja kosatniui ve'e de.

11 Te na kuinio ti'ina ja ndajiokuiin ti ndakaa ti ja ni ndujan ti,
saa kuu jin ñayiu vasa ja ndajiokuiin sa'i ja tu jiniu'u.
12 ¿A jini ron in tee ja ka'an de ja tee ndichi kuu maa de?
Te gua'a ka kuu ja kukanu inio in tee vasa, masu tee ka'an ja tee ndichi kuu de.

13 Te ñayiu ku'ndu, chi kachi: “Ma kuu ki'in san satniuu san vitna,
chi nuu ichi yun oo in ndika'a, te kaa ña ti”.
14 Te nagua jiko xtnuu ye'e nuu kaa ja tnii ña jin tnu,
saa jiko ñayiu ku'ndu, te ndajiokuiin nuu jitoi.
15 Ñayiu ku'ndu, chi skenda'i nuu ko'o, su kuitai,
te tu tnai yu'i ja kai.
16 Ñayiu ku'ndu, chi ndakani ini mai ja ñayiu ndichi ka kui,
saa uja ñayiu ka jini vi ka'an gua'a.

17 Nuu kiunduu ñayiu nuu oo ja kiti ini inka ñayiu,
kuu na kuinio ja kakuikoi in ti'ina jin so'o ti.

18 Na kuinio ñayiu ndukue'e ja tiuu jin kuji,
te skuntai yutnu ndugua ja kai koko koko ñu'u, te ja'ni ñayiu,
19 saa kuu jin ñayiu xnda'u ñayiu ndeka tna'a gua'a jin,
te jiña'i: “Nani tno'o siki ka'an san”.

20 Nuu tu na tutnu kai, te nda'va ñu'u,
te nuu tu na ñayiu jika jin kuentu, te tu na ñayiu vi kotee tna'a.
21 Jin tikayi koko ñu'u, te jin tutnu jikin ñu'u,
te jin ñayiu jika jin jakiti ini kuu ja skuikin ñu'u ja ka tee tna'a ñayiu.

22 Tno'o ja ka'an ñayiu jika jin kuentu kuu na kuinio in javixin,
te kunjino ndee kunu kunu ini anu ñayiu.
23 Te na kuinio in kisi ñu'u ja ni ka joso jin plata,
saa kuu jin tno'o luu ndeva'a ja ka'an ñayiu ndakani kue'e ini.
24 Ñayiu ka'an u'u ña, chi tu xtui mai nuu ka'in,
su ndee ini anui, chi ndakani kue'e ini.
25 Te ma kandija ron nuu ka'an va'a ndeva'i,
chi ñu'u chitu jakue'e ini anui.
26 Te visi tu xtui mai ja ka'an u'u ñai,
su ndatuu jakue'e sa'i yun nuu ka ndututu ñayiu.

27 Na in jate in yau ja kanakau inka ñayiu,
te yun nanakau mai.
Te na in skiotuu in kava ja xtuji inka ñayiu,
te siki mai nanakau kava yun.
28 Ñayiu ka'an tno'o tno'o, chi ka'an u'ui inka ñayiu.

Te ñayiu ka'an luu ndeva'a ja xnda'ui inka ñayiu, chi sa'i ja kanakau ñayiu yun nuu jakue'e.

27

1 Ma kokuu teyii ron nagua sa'a ron kiuu xtnee,
chi tu jini ron nagua kokuu.
2 Ma ndakuantno'o ron maa ron, kuandetu ja inka ñayiu na ndakuantno'o ña.
Te na ndakuantno'o ña inka ñayiu, masu ja vi maa ron ndakuantno'o ron maa ron.
3 Vee ndeva'a yuu vi vijin kuu ja kondiso ñuti.
Su vijin ka kuu ja kundee inio jin ja kiti ini ñayiu vasa, saa ndi nduu yun.
4 Kue'e ndeva'a kuu ja kiti ini, te xeen ndeva'a kuu ja yachi ini,
¿su na in kundee ini jin tno'o kuasun?
5 Gua'a ka kuu ja vi xtuu ñayiu mai ja ka kuxein nuo,
masu ja ka kutoo yu'u ñai.
6 Gua'a ka kukanu inio ñayiu ndeka tna'a gua'a jion ja kuxein nuo,
masu ñayiu ka'an u'u ña ja chitui nuo.
7 Ñayiu ñu'u chitu chii, chi vi ndee jioo nduxi skexikoi.
Su ñayiu kokin ndeva'a, chi vi ndee ja ugua jini vixin.
8 Na kuinio tisala ja jiondita jika ti nuu oo taka ti,
saa kuu jin ñayiu nuu jiondita jikai nuu ve'i.
9 Tatna xiko kuu ja ndasa'a sii ini ña jin in ñayiu,
te tno'o vii tno'o va'a ja xteku ña in ñayiu ndeka tna'a gua'a jin, kuu ja ndakuña'a tno'o ndee ini nui.
10 Ma xndoo ron ñayiu ndeka tna'a gua'a jin ron,
ni ñayiu ndeka tna'a gua'a jin tata ron.
Ni ma ki'in ron ve'e ñani ron nuu tna'a ron tnundo'o,
chi gua'a ka kuu in tna'a yatni saa in ñani oo jika.

11 Kondichi, vi se'e, te na kokuu sii ini rin jin ron,
saa nagua ja ni'i rin tno'o ka'an rin nuu ka kane'e ña ñayiu jin rin.
12 Ñayiu jini nagua kuu, chi nuu jini ja vaji jakue'e, te kujioi.
Su ñayiu tu jini naxa sa'i, chi ya'i kua'in, te tna'i tnundo'o nuu jakue'e yun.

13 Vi kindee sa'un ñayiu tau yika ja ja'a ñayiu inka ñuu,
te na kava ndee sa'uin nagua ja kuu vi kuña'a nuu ron nuu ñasi'i ja tu ka jini ron.
14 Masu vatuka kuu ja kana ko'o in ñayiu jin inka ñayiu ndeka tna'a gua'a jin nuu kuu tno'o ne'e, nuu ka'in “oo va'a ni”,
chi kuu ndakani ini inka ñayiu yun nani kuinio ja kane'e ñai.

15 Ñasi'i ja junkuaan ini ja tee tna'a
kuu na kuinio nuu ji'in ja chia ji'in te ji'in ni tiempu savi.
16 Ñayiu nduku ja junkani ñasi'i yun
kuu na kuinio ñayiu nduku ja junkani tachi nuu yi'i,
axi junkani texe'en jin nda'a kua'i.
17 Kaa, chi ndisa kaa maa ndasa'a xeen tna'a,
te ñayiu, chi ndisa mai ka ka'in vi ka xteku tna'i.
18 Ñayiu jito tnu tichi iuu, chi kaa mai tichi iuu ja kuun yun,
te ñayiu jito va'a ja neva'a jito'i, chi ni'i jayiñu'u.

19 Nagua xne'e ndute naxa jito ñayiu,
saa ni xne'e anu naxa oo maa ñayiu yun.
20 Yau ñaña vi andeya, chi tu ndenuu ini jin ñayiu ka ji'i,
te saa ni nduchi nuu ñayiu, chi tu ndenuu ini jin ja ndia'a.
21 In nuu tija'an ka xndua'a plata ja ka jito tnuni,
te in nuu jitnu ka xndua'a oro ja ka jito tnuni,
te ñayiu, chi ka jito tnuni mai jin jayiñu'u ja ka ni'i.

22 Ñayiu vasa, chi visi na vi kaxin vii ron jin,
nagua sa'a ron ja jaxin ron triu,
suni ma ndondei jin ja tu jiniu'u ja sa'i.

23 Kondia'a gua'a naxa ka oo ndikachi ron,
te koto gua'a ron kiti tata ron,
24 chi ma kuxii ja kuika,
te ni jayiñu'u ma kuxii ja ndaya'a nda'a in in tatatno'o.
25 Nuu te'nde yuku, te nduyute tindu'u,
te ka ndaxtutu yuku ja oo nuu yuku.
26 Te jin ixi lelu ron, ni'i ron sa'un kui'nu ron,
te jin ndixi'u ron, ni'i ron xu'un ja ndakuaan ron ñunde'i ron.
27 Te koneva'a kua'a ron xikui ndixi'u ron
ja vi koko'o ron jin ñayiu ve'e ron,
vi ja vi koko'o suchi si'i ja ka jinokuechi nuu ron.

28

1 Ñayiu sa'a jakue'e, chi jino yu'i, visi tu na in sondikin ña jin.
Su ñayiu ndaa, chi kukanu ini ja oo gua'i na kuinio in ndika'a.
2 Nuu ka jaxin tna'a kua'a ñayiu in ñuu, chi ka kaya kua'a tee ka tatnuni.
Su nuu oo in tee ndichi ja tatnuni gua'a de, chi oo gua'a ñuu yun.
3 Tee kue'e ja sa'a ndeva'a de jin ñayiu ka kunda'u,
kuu de na kuinio in sau xeen ndeva'a ja xnaa ndi'i ja ka jitu ñayiu nuu ñunde'i.
4 Ñayiu xndendoo Ley, chi sa'a ka'nui ñayiu kue'e.
Su ñayiu jantno'o Ley, chi nduku ndei siki ñayiu kue'e yun.
5 Ñayiu kue'e, chi tu ka jinkui'nu sa'un ini ja vi sa'a ndai.
Su ñayiu ndanduku Jito'o, chi ndi'i ni ja jinkui'nu ini.
6 Gua'a ka kuu ja kokuu nda'uo, su kokuo ñayiu ndaa,
masu ja kokuo ñayiu kuika, te kokakao ichi kue'e.
7 Ñayiu tava'a Ley ia Dios, chi se'e jinkui'nu ini kui.
Su suchi ndeka tna'a jin ñayiu ka jaa nde'e ndeva'a, chi jiña'i jakanoo tatai.
8 Ñayiu tatutu kua'a ja kuika neva'i nuu jikain kua'a se'e xu'un,
te tatutui ja kokuu jin ñayiu ka'an nda'u ña jin ñayiu ka kuu nda'u.
9 Ñayiu tu kuini ja konini Ley ia Dios,
te suni skexiko ia Dios tno'o ka'in nuu ndakuatui.
10 Ñayiu jaka ña jin ñayiu ndaa nuu ichi kue'e, chi nanakau mai nuu jakue'e sa'i yun.
Su ñayiu tu sa'a jakue'e, chi ni'i ta'u mai jagua'a.
11 Ñayiu kuika, chi ka'in ja ñayiu ndichi ndeva'a kui.
Su ñayiu kunda'u ja jinkui'nu ini, chi skua'a guagua'i naxa oo ñayiu kuika yun.
12 Nuu ka kundee ñayiu ndaa, te ka sa'a ñayiu in viko ka'nu.

Su nuu ka kundee ñayiu kue'e, te ndi'i ñayiu ka tayu'u nuu.
13 Ñayiu tayu'u yika kuechi, chi ma kee gua'i.
Su ñayiu na'ma yika kuechi, te xndendoi jakue'e yun,
chi ni'i ja koneka'nu ini ia Dios ja ni sa'i.
14 Na ta'u na ndetu ñayiu siun ni yu'u ni'nui ia Dios.
Su ñayiu sa'a ndee ini, chi junkau mai nuu jakue'e.
15 Tee kue'e ja tatnuni in ñuu nda'u,
kuu de na kuinio in ndika'a ja kañu xeen ti,
axi na kuinio in oso ja kokin ndeva'a ti.
16 Tee tatnuni ja tu jini nagua kuu,
chi jikan de kua'a ka xu'un nuu ñayiu.
Su tee tu ndioo ini ja kuu kuika de,
chi koteku de kuakua'a kuia.
17 Ñayiu ja'ni ndiyi, chi vi sondikin ña jin,
te kokunu yu'u mai, guaa ndee kiuu kui,
te ni in ñayiu, ma vi nduku ja vi chituu ña jin.
18 Ñayiu jika ndaa, chi kaku ni'nui nuu jakue'e.
Su ñayiu jika ichi kue'e, chi kanakau mai nuu jakue'e yun.
19 Ñayiu jitu nuu ñunde'i, chi vi sua'a kendoo sagua ja kai.
Su ñayiu ndikin ña jin ñayiu ku'ndu, chi kokuu nda'u ndeva'i.
20 Ñayiu ndaa, chi ni'i kua'a javii java'a nuu ia Dios.
Su ñayiu ndioo ini ja kuu kuikai, ma kakui, chi tniuya'u mai jin ja sa'i yun.
21 Masu gua'a kuu ja kosa'a sion in in ñayiu,
chi vi ndee jin in yu'u xtaa, te kuu junkuei ñayiu nuu yika kuechi.
22 Ñayiu xii nuu, chi ndioo ndeva'a ini ja kuu kuikai,
te ni tu jini ja vaji ja kokuu nda'ui.
23 Ñayiu kuxeen nuu inka ñayiu, chi sandi'i te vi ka'an va'a ka ña jin,
saa ñayiu ka'an luu ndeva'a jin inka ñayiu yun ja xnda'u ñai.
24 Ñayiu su'u tatai axi nanai, te ka'in ja masu yika kuechi kuu,
chi tna'a ñayiu ka ja'ni ndiyi kui.
25 Ñayiu ndioo ndeva'a ini ja kuika oo ñuyiu, chi skaxin tna'i ñayiu.
Su ñayiu kukanu ini Jito'o, chi kee gua'i.
26 Ñayiu kukanu ini mai, chi in ñayiu vasa kui.
Su ñayiu jika jin tno'o ndichi, chi kakui nuu tnundo'o.
27 Ñayiu chituu ña jin ñayiu ka kunda'u, chi ma kuni ja kokunda'ui.
Su ñayiu tu kuini ja chituu ña, chi kua'a ñayiu vi xtau tnia'a ña jin.
28 Nuu ka kundee ñayiu kue'e, te ndi'i ñayiu ka tayu'u nuu.
Su nuu ka naa ñayiu kue'e, te ka ndakaya ñayiu ndaa.

29

1 Ñayiu sa'a ndee ini nuu ka kuxeen nui, vi sanaa ni te nai,
te tu na tatna ja kakui.

2 Nuu ka tatnuni ñayiu ndaa, te ka kusii ini ñayiu ñuu.
Su nuu ka tatnuni ñayiu kue'e, te ka tnana nda'u ñayiu ñuu ja ka tna'i tnundo'o.

3 Nuu kutoo in suchi ja koi jin tno'o ndichi, te jiña'i jasii ini nuu tatai.
Su suchi jika jin ña'a ka xiko maa, chi xnai xu'un neva'i.
4 Rey ja sa'a ndaa, chi sa'a de ja oo yutnu ñuu de.
Su rey ja jikan kua'a xu'un impuestu, chi skunaa de ñuu de.

5 Ñayiu ka'an luu ndeva'a jin tna'i ja xnda'u ñai,
chi sa'i ja na kanakau ñayiu yun nuu jakue'e.

6 Ñayiu kue'e, chi nanakau mai nuu yika kuechi.
Su ñayiu ndaa, chi jitai ja kusii ini.

7 Ñayiu ndaa, chi jini ja sa'a ndai ja ja'a ñayiu ka kunda'u.
Su ñayiu kue'e, chi ni ja tu ndi'ni.

8 Ñayiu ka sa'a kuasun sava ka ñayiu, chi skiti ini ñayiu ñuu.
Su ñayiu ndichi, chi ka jini naxa vi sa'i ja vi ya'a ini ñayiu jin ja kiti ini yun.

9 Nuu ja in ñayiu ndichi na vi skiti ini tna'a jin in ñayiu vasa,
te visi na kiti ini axi na kuakui, su tu sa'un nagua kuu sa'i ja ya'a ja kiti ini yun.

10 Tee ka ja'ni ndiyi, chi ka skexiko de ñayiu tu na kuechi.
Su ñayiu ndaa, chi ka ndukui ja vi skaku ni'nui ñayiu tu na kuechi yun.

11 Ñayiu vasa, chi jandetui nani guaa sa'i nuu kiti ini.
Su ñayiu ndichi, chi kundei ja'nu ni'nui mai.

12 Nuu ja in tee tatnuni nini tno'o tno'o ka ndakani ñayiu,
nuu saa te ndi'i ñayiu ka netniuu jin de, ka ndui ñayiu kue'e.

13 Kintna'a inuu ni ñayiu kunda'u jin ñayiu jikan kua'a se'e xu'un,
chi maa Jito'o ni jiña'a ja ka teku nduu ñayiu yun.

14 Rey ja sa'a ndaa ja ja'a ñayiu ka kunda'u
sa'a de ja siun ni koyutnu nuu tatnuni de.

15 Nuu ka kani ña vi ka kuxeen nuu in suchi kueli, chi kuu ndichi.
Su se'e ja ka jandetu ja sa'i nagua kuini mai, chi jiña'i jakanoo nuu nanai.

16 Nuu ka kaya ñayiu kue'e, te ka kaya kua'a yika kuechi.
Su ñayiu ndaa, chi vi kuni nui ja vi skunaa ñayiu yun.

17 Ndakanu ichi ndaa ni se'e ni,
te ndatatu anu ni vi kosii ini ni.

18 Nuu ja tu na ñayiu skuni ña ia Dios naxa kokuu,
te ya'a yun ni ja ka sa'a ñayiu ñuu.
Su na ta'u na ndetu ñayiu skunkuu Ley ia Dios.

19 In tee jinokuechi, chi ma nukuiin ichi ndaa de jin sua'a ni tno'o ka'on,
chi visi jinkui'nu ini de, su tu kuini de kuantno'o de.

20 ¿A jini ron in tee ja ñama ka'an de, te tu ndakani gua'a ini de?
Te kondetu ka'nu kao nuu in tee vasa saa nuu tee yun.

21 Ñayiu ka'an luu ndeva'a jin in suchi jinokuechi ndee luluu suchi yun,
te sandi'i te kindee ja sa'a jajin ja neva'a lamui.

22 Ñayiu yachi ndeva'a ini, chi jaxin tna'i jin ñayiu,
te ñayiu kiti ini, chi kua'a yika kuechi sa'i.

23 Ñayiu sa'a teyii mai, chi kee nda'ui,
te ñayiu sa'a nda'u sa'a kee ni, chi koo jayiñu'u nui.

24 Ñayiu yitu tna'a jin kui'na, chi sa'a kue'i mai,
chi visi ja oi ja xtuu ñai, su ma ndakani.

25 Ja yu'u ñayiu inka ñayiu kuu na kuinio in ja skanakau ña jin.
Su ñayiu kukanu ini Jito'o, chi koo gua'i.

26 Kua'a ñayiu ka nduku ja na chindee chituu ña tee tatnuni.
Su maintno'o maa Jito'o guaa sa'a ndaa ya ja ja'a in in ñayiu.

27 Ñayiu ndaa, chi ka skexikoi ñayiu ka sa'a jakue'e.
Su ñayiu kue'e, chi ka skexikoi ñayiu ka jika ndaa.

30

Tno'o ja'vi ni ka'an Agur

1 Ya'a kuu tno'o ja'vi ni ka'an Agur, seyii Jaqué, nuu ni ndakani de tno'o
ia Dios nuu Itiel vi nuu Ucal, nuu jiña'a de:

2 Jandaa ndija ja in tee vasa ka kuu san saa sava ka ñayiu,
chi ni ja tu jinkui'nu ini san nagua ka jinkui'nu ini ñayiu.
3 Ni tu ni kutua'a san tno'o ndichi,
te ni tu jini sa'un san naxa oo ia Dios.
4 ¿Chi na in ni kaa ndee andivi, te ni ndajiokuiin?
¿Axi na in ni jasi tachi nuu yi'i in nuu tikoko nda'i?
¿Axi na in ni tniutuu ndute in nuu sa'uin?
¿Axi na in ni tatnuni ndenu yituu ja'a ñuyiu?
¿Naxa nani ya, vi naxa nani se'e ya, nuu ja jini ni?

5 Ndi'i tno'o ia Dios kukanu inio ja skunkuu ya,
te jito ña maa ya jin ñayiu ka kukanu ini ya.
6 Ma ndaxtaa ndaxtuu ka ni tno'o ya,
kana saa kuxeen ya nuu ni, te kokuu ni in ñayiu tno'o nuu ya.

7 Maa ni uu ja jikan san nuu ni, vi Dios,
te taa ni ama ka ja kuu san:
8 Xtajioo ni tno'o tno'o vi tno'o la'la ja ka'an san,
te ma sa'a ni ja kokuu kuika san, ni ma kokuu nda'u san,
chi taa ni nani ja kokaa san in kiuu in kiuu.
9 Chi kana saa koneva'a kua'a san, te kujioo san nuu ni,
te kachi san: “¿Na in kuu Jito'o?”
Axi kokuu nda'u san, te vatuni su'u san,
te kane'e san jin ni, vi Dios.
Jiña'a de nuu ia Dios.

10 Ma kane'e ni jin ñayiu jinokuechi jin nuu jito'i,
kana saa xtau tnia'a ñai jin ni, te tna'a ni tnundo'o.

11 Ka oo ñayiu ja ka kane'i jin tatai,
te tu ka ka'an vii ka ka'an va'i jin nanai.
12 Ka oo ñayiu ka ndakani ini ja ka oo vii ndeva'a mai,
su ni ja tu ka ndasavii mai jin jakue'e ka sa'i.
13 Ka oo ñayiu ka ka'an ja vi mai ka kuu na'nu ka,
te ka sa'a teyii mai nuu ka ndia'i sava ka ñayiu.
14 Ka oo ñayiu ja vi na kuinio yuchi kani ka kuu no'i,
te vi na kuinio yuchi ndugua ka kuu no'o yosoi,
nagua ja vi kokoi ñayiu ka kunda'u vi ñayiu tu nagua ka neva'a sa'un nuu ñuyiu ya'a.

15 In tindaku neva'a ti uu sesi'i ti, ja maa ni ka jini ti ka jikan ti: “Taa ni, taa ni”, ka kachi ti.
Te ka oo uni ja tu sa'un ka ndenuu ini,
te ja kuu kuun, chi tu sa'un na ama ka'an: “Ja ni kuu ni”.
16 Te suu ka kuu: Yau ñaña, vi in ñasi'i ja tu jinku'un luluu,
vi ñunde'i ja tu ndenuu ini jin ndute,
vi ñu'u ja tu jinkuiin ja kai.

17 Ñayiu ja skexiko tatai,
te tu jantno'i tno'o ka'an nanai,
na vi tau tikaka nduchi nui,
te na vi kaa ña chioko.

18 Ka oo uni ja tu jinkui'nu ini san,
te ja kuu kuun, chi ni ja tu jini sa'un san, te suu ka kuu ya'a:
19 Naxa ka ndagua ya'a na'nu andivi,
vi naxa ka jika koo nuu kava,
vi naxa ka jika barco nuu ndute mar,
vi naxa ka jika suchi yii jin suchi si'i kuechi.

20 Ñasi'i skindee yii, chi sua'a sa'a ña:
sa'a ña kuechi ñuyiu jin inka teyii, te jichi vii ña,
te ka'an ña: “Tu sa'un na jakue'e sa'a san”.

21 Ka oo uni nuu ñayiu ka sa'a ja vi sua'a ni'i ñuyiu,
te ja kuu kuun, te ma kundee ka ini ñuyiu, te suu ka kuu:
22 tee jinokuechi nuu kenta de ja kuu de rey,
vi ñayiu vasa nuu oo kua'a ja kai,
23 vi ñasi'i ka skexiko ñayiu ja ni ni'i yii ña,
vi suchi si'i jinokuechi ja nukuiin nuu tniuu ña'a xiin nuu jinokuechi.

24 Ka oo kuun kiti kueli ja vi tu ka nana'a ti ñuyiu,
su inu ndichi kaa ti saa ñayiu ndichi. Te suu ka kuu kiti ya'a:
25 Chioko kueli, chi ka kuu ti in ñuu ka'nu ja tu ndakui,
su ka ndaxtutu kua'a ti ja vi kokaa ti yoo kei;
26 vi iso, chi ka kuu ti inka ñuu ja tu ndakui,
su ka sa'a ti ve'e ti ne'u kava;
27 vi tika langosta, chi visi tu na rey ti ja tatnuni,

su nuu ka ndagua ti, te yukun yukun kua'ankuei ti;
28 vi tindoo, chi visi jin nda'a nio te tnio ti,
su vi ndee ve'e tniuu nuu oo rey, te ka oo ti.

29 Ka oo uni kiti ja vii ndeva'a ka jika ti,
te ja kuu kuun, chi luu ndeva'a jika, te suu ka kuu ya'a:
30 Ndika'a kuu kiti ndakui ka nuu ndi'i kiti,
te ni ja tu jika yata ti nuu nani guaa kuu;
31 vi li'i ja sa'a teyii ti maa ti nuu jiondita ti,
vi chivatu nuu yoxno'o ti nuu ndixi'u,
vi rey nuu yoxno'o de nuu soldado de.

32 Nuu ja tu ni ndakani gua'a ini ni,
te ja sa'a teyii ni maa ni,
axi nuu ja ndakani ini ni ja sa'a ni jakue'e,
te kasi yu'u ni.
33 Chi ka jini ndao ja na in kagua xikui, te kene'i kesu,
te nuu ja kitui xnii, te kati niñi xnii,
te nuu ja skiti ini inka ñayiu, te vi kaxin tna'i.

31

Tno'o ja'vi ni ka'an rey Lemuel

1 Ya'a kuu tno'o ja'vi ni ka'an rey Lemuel, tno'o ni jiña'a ia Dios ja ni kaxtno'o nana de nuu de.

2 ¿Nagua ndo'o ron, vi se'e?
¿Nagua ndo'o ron, vi se'e, ni ñu'u chii rin?
¿Nagua ndo'o ron, vi se'e, ni jikan rin nuu ia Dios?
3 Ma xnaa ron jandakui ron jin ñasi'i,
ni ma kaka ron ichi ka jika ña'a ka skunaa ña jin rey.
4 Masu vatuka kuu, vi Lemuel, ja vi koko'o rey vinu,
ni ja vi koko'o tee ka tatnuni texeen.
5 Chi kana saa nuu ka ji'i de, te vi ndunaa ini de naxa tatnuni ley ñuu de,
te vi sa'a kue'e de jin ñayiu ka tna'a tnundo'o.

6 Vi kuña'a texeen na vi ko'o ñayiu ja yatni ja vi kuu,
vi vinu na vi ko'o ñayiu ka kusuchi ini.
7 Na vi ko'i, te na vi ndunaa ini ja ka kunda'ui,
te ma vi kona'a kai ja ka tna'i tnundo'o.

8 Ka'an jaa, ja ja'a ñayiu ña kuu vi ka'an ja ja'a mai,
te ka'an ni'nu ja ja'a ñayiu tu na in chituu ña.
9 Te ka'an jaa, vi sa'a ndaa ja ja'a ñayiu yun,
vi ka'an ni'nu ja ja'a ñayiu ka kuu nda'u vi ñayiu tu nagua ka neva'a.

Tno'o yiñu'u nuu in ñasi'i gua'a ndeva'a

10 ¿Na in ni ni'i in ñasi'i gua'a ndeva'a?
Te ya'u ndeva'a ndee ña saa yuu vii ndeva'a.
11 Te yii ña, chi kukanu ini ña de jin ña,
te tu nagua ja'ni ña jin de, chi ndi'i ni ni'i ña.
12 Te jiña'a ña java'a nuu de, masu jakue'e,
ndi'i ni kiuu ja teku ña.

13 Te kee ña kua'an ña nduku ña ixi ndikachi vi yua'a ja kee yuku nani lino,
te sii ini ndeva'a satniuu ña jin nda'a ña.
14 Kuu ña na kuinio in barco ja jika xiko,
chi ndee ñuu jika vaji jin ja kokaa.
15 Te ne'e ndeva'a ndakoo ña,
te jiña'a ña ja ka jaa ñayiu ve'e ña,
vi jiña'a ña na tniuu vi sa'a in in suchi si'i ka jinokuechi nuu ña.
16 Ndachikua'a guagua'a ña nasaa ndee in ñunde'i,
te ndakuaan ña,
te jin xu'un ja ni'i ña, te ndaxtee ña tnu uva.
17 Ndaku'ni tnutnuu ña chii ña,
te vi ni ini ni anu ña satniuu ña.
18 Jini ña ja ni'i gua'a ña xu'un jin tniuu sa'a ña,
te ni tu nda'va ña lámpara ña jakuaa ja satniuu ña.
19 Jin in nda'a ña skuiko ña tnu kate,
te jin inka nda'a ña kagua ña yua'a.
20 Jiña'a ña nagua ka jiniu'u ñayiu ka kunda'u,
vi chituu ña ñayiu tu nagua ka neva'a.
21 Tu yu'u ña jin ñayiu ve'e ña nuu kuun ti'iñu,
chi ndi'i ñayiu ve'e ña ka yoso tna'a sa'un ka ni'nu.
22 Chi maa ña kiku sa'un kaa nuu jito kixin ña,
vi ni'nu ña sa'un vii ndeva'a ja kuu lino,
vi sa'un kua'a nditnuu ja luu ndeva'a kaa.
23 Ndi'i ñayiu ka nee yiñu'u nuu yii ña,
te oo de ne'u tee ka kuu nija'nu nuu ñuu.
24 Kiku ña sa'un vii ndeva'a ja kuu lino,
vi sa'a ña sinchu,
te xiko ña nuu ñayiu ka jaan vi ka ndaxiko sa'un.
25 Nukuntuu maa ña jin tniuu ndaa ja sa'a ña vi jandakui ña,
te tu ndi'ni ña nagua kokuu kiuu vaji.
26 Ka'an ña tno'o ndichi,
te ka'an luu ña jin ñayiu nuu kaxtno'o ña nui.
27 Ndia'a guagua'a ña naxa ka sa'a ñayiu ve'e ña,
te satniuu ña, masu ku'ndu kuu ña.
28 Ka ndakoo se'e ña, te ka jiña'i: “Na ta'u na ndetu ni, vi nana”;
te suni yii ña, chi ka'an yiñu'u de jin ña, te jiña'a de:
29 “Ka oo kuakua'a ñasi'i ja ni ka sa'a gua'a ña,
su gua'a ndeva'a ka ni sa'a maa ron saa ndi'i ña'a yun”.
Jiña'a de.

30 Xnda'u ndeva'a ña jagua'a ka na'a ñasi'i, vi tu jiniu'u ja luu ka ndaa ña,
su ñasi'i ja yu'u ni'nu Jito'o, chi gua'a kuu ja koo jayiñu'u nuu ña.
31 Te vi sa'a ka'nu ni ña nuu ñayiu ñuu ni,
te jin ndi'i tniuu ni sa'a ña, vi konee yiñu'u ni nuu ña.

Isaías
40

Ndakuña'a ia Dios tno'o sii ini nuu ñayiu ñuu Jerusalén

1 Yun te jiña'a Isaías:
Kachi ia Dios:
Vi ndakuña'a tno'o sii ini nuu ñayiu ñuu rin.
2 Vi ka'an luu nuu ñayiu ñuu Jerusalén,
te vi kuña'a ja ja ni jino kiuu ja ka jinokuechi nuu ñayiu inka ñuu,
te ja ni jaka'nu ini rin jakue'e ni ka osa'i,
chi ja ni ka tniuya'ui ndee uu jichi nuu maa rin ja ja'a ndi'i yika kuechi.

3 Koo in tee kana jaa ndee nuu ñu'u te'a, te kachi de:
Vi sava'a ni ichi nuu vaji Jito'o,
te vi ndasa'a ndaa ni in ichi nuu tu na ve'e ka oo, nuu vaji ia Dios.
4 Na ndachitu ndi'i chiko'i,
te na ndundaa ndi'i yuku sukun vi tinduu,
vi na ndundaa ichi yakua,
te na ndundii nuu ñu'u ni ndayi ndayi.
5 Yun te xne'e Jito'o ja ye'e tajan ya,
te in ni vi kuni ndi'i ñayiu,
chi saa ka'an maa Jito'o.

6 Te kachi in tno'o: “Kana jaa”.
Te jiña'a san: “¿Na tno'o ka'an san ja kana san?”
Te kachi tno'o yun: “Sua'a kuña'a ron: Ndi'i ñayiu ka kuu na kuinio yuku kuii,
te ndi'i ja kuu ka'nui kuu na kuinio ita ja jaa nuu yuku kuii.
7 Chi yichi ni yuku kuii, te xii ndi'i ni ita,
nuu tiutachi maa Jito'o siki yuku kuii yun.
Te jandaa ndija ja na kuinio yuku kuii yun ka kuu ñayiu.
8 Yichi ni yuku kuii, te xii ndi'i ni ita,
su tno'o va'a maa ia Dios, chi nikuii nikani oo”.

9 Makakuei ron ñayiu Sión, ja kuu Jerusalén ndee nuu yuku sukun yun,
te vi xtutenuu tno'o rin.
Vi kana jin ndi'i jandakui ron,
te vi xtutenuu tno'o vii tno'o va'a, vi kana, ma vi yu'u ron,
te vi kuña'a nuu ñayiu Judá:
“Ya'a vaji ia Dios mao”.
10 Vi kondia'a ni, chi ya'a vaji Jito'o jin ndi'i jaka'nu ya,
te kotatnuni ya jin ndi'i jandakui ya nuu ndi'i ñayiu,
te vaji ya jin ndi'i ñayiu ni ndatau ya ñuu yun,
te nee maa ya in ja skuta'u ya nuu ñayiu vaji ya.
11 Te kokoto maa ya ñayiu na kuinio in tee jito ndikachi,
te ndakanu ndee ña ya, nagua sa'a de nuu ndakanu ndee de lelu kueli de,
te ka ndetuu ti ndee ndika de,
te vivii jito de ndikachi inka jaa ni ni ka kaku se'e ti.

Ia ka'nu ndeva'a kuu Dios

12 ¿Na in ni chikua'a ndute mar jin nuu tikoko nda'i?
¿Vi na in ni chikua'a andivi nasaa ka'nu jin kuarta nda'i?
¿Vi na in ni chikua'a jin uni xinda'i nasaa ñuyaka ñu'u kuu,
axi na in ni chikua'a nasaa vee yuku sukun vi tinduu?
13 ¿Na in ni kaxtno'o nuu Espíritu Jito'o,
axi na in ni xteku ña jin ya ja kaxtno'o nagua sa'a ya?
14 ¿Na xiin nuu ni jikan tno'o ya ja jinkui'nu ini ya nagua kuu ja sa'a ya?
¿Na in ni kaxtno'o nuu ya ndeja kuu ichi ja kuni ya sandaa ya?
¿Na in ni kaxtno'o nuu ya ja ni kundichi ya,
axi na in ni xne'e ichi kuiñi ja kuni gua'a ya naxa sa'a ya?
Tu na in kuu sa'a, chi maintno'o ni maa ia Dios.

15 Te ja nuu maa ia Dios, chi ñayiu ñuyiu ka kui na ni kuinio yuyu ndute ja junkuei nuu in yajin
axi na kuinio ñuyaka ja tu vee sa'un nuu ja na soneo nuu chikua'o.
Te ñuu ja ka oo ma'ñu ndute mar,
chi inuu ni ka ndei jin in ñuti luluu nuu maa ya.
16 Te ni ma kentakuei yutnu ka oo nii ñuu Líbano ja vi kai nuu altar,
ni ndi'i kiti ka oo ñuu yun, ma kentakuei ti ja vi teñu'u ti nuu ia Dios.
17 Ja nuu maa ia Dios, chi ni tu sa'un nagua ka kuu ndi'i ñayiu ñuyiu,
ni tu sa'un nagua ka ndei nuu maa ya.
18 ¿Na in kuu ja vi skintna'a inuu ni jin ia Dios,
axi na chu'chi kintna'a inuu jin ya?
19 In tee kani kaa, chi ndane'e de in chu'chi,
te tee xtute kaa kuu plata,
chi ndaskanuu de jin oro vi ndaskutu de jin plata.
20 Tee kunda'u ndeva'a, chi kaji de in yutnu ja ma te'i ñama,
te nduku de in tee sa'a yutnu yun,
nagua ja na sa'a gua'a tee yun in chu'chi ja ma kokanda ja ndonso,
te soko de nuu chu'chi yun.
21 ¿A vi tu ka jini ni ja ia ka'nu kuu Dios? ¿A tu na ndee ka nini ni yun?
¿A tu ni ka ndakani nuu ni ndee jaxtnañu'u?
¿A tu ka jinkui'nu ini ni naxa ni jinkoo ñuyiu?
22 Ichi siki nuu tikute ñuyiu ya'a nukoo maa ia Dios tatnuni ya,
te ndia'a ya ñayiu ñuyiu ja ka kui na ni kuinio tika langosta,
te ndaskaa ya andivi na ni kuinio in sa'un,
ndaskaa ya na ni kuinio in ve'e sa'un.
23 Kindee ya tniuu ka nee ñayiu inu ndakui,
te nune'e ya ñayiu ka tatnuni ñuyiu ja tu sa'un nagua ka kui.
24 Chi ka kui nani kuinio yuku kuii ja vi inka ni ka ndaxtee
axi vi inka ni ka skute,
ja vi inka ni jinkondee ndee yo'o nuu ñu'u,
te ni tiutachi ni ia Dios siki,
te ni ka yichi ndi'i.
Te ni skuun ya sau tachi, te ni jiso ndi'i ña ndute na ni kuinio nda'a yuku.
25 Te jikan tno'o ña ia Dios:
“¿Na in kuu ja vi skintna'a inuu ña ron,
axi na in kintna'a inuu jin rin?”
26 Vi ndanenuu ichi andivi, te vi kondia'a na in ni sa'a ndi'i ja ka oo andivi,
te maa tatnuni ja yukun yukun ka jinonta ti,
te ndakana sivi ña jin ndi in ndi in kimi,
te ni in ti tu na kiti ja'ni ña.
Chi maa ya kuu ia ndakui ndeva'a,

te jin jaka'nu ya tatnuni ya nuu ndi'i ti.
27 ¿Te nau ja ka ka'an maa ni, ñayiu Israel, ndikin tata Jacob,
te ka kachi ni: “Tu jini ia Dios na ichi jika san,
ni tu ndi'ni ya tnundo'o tna'a san”?
28 ¿Te a tu ka jini ni axi tu na ndee ka nini ni ja maa Jito'o, kuu ia Dios ja
oo ya nikuii nikani?
Te maa ya ni sa'a ninii ndee ja'a ñuyiu,
te ni tu kuita ya, ni tu tunini ya,
te ni tu na in kenta kuni ja jini ya.
29 Te maa ya ndakuña'a jandakui ñayiu ma vi kuita,
te ndaskaya ka ya ja ndee ja ndakui ñayiu tu inu ndakui,
30 Te vi ndee suchi kuechi, chi ka kuitai vi ka tunini
te vi ndee tee kuechi, chi vi kachi ja'a de, te vi ndonso de.
31 Su ñayiu ka kukanu ini Jito'o,
chi vi ndani'i jandakui,
te vi ndaguai na kuinio ya'a na'nu,
vi kunui, su ma vi kuitai,
te vi kakai, su ma vi tunini.

41

Ni kee yu'u ia Dios ja skaku ni'nu ya ñayiu Israel

1 Vi kasi yu'u ron ja ka oo ron ndee ñuu jika, te vi konini tno'o ka'an rin:
Vi nuku'un ndee ini ron ja ka oo ron ñuu na'nu,
ne'ekuei na vi ndatno'o,
te vi ndututu, na sandaa rin kuechi.
2 ¿Na in ni sa'a ja vaji tee ja siun ni kundee de ichi nuu kana nikandii?
Te nuu nda'a maa de ni xndendoo rin ñayiu taka ñuu,
te kundee de tatnuni de nuu tee ka kuu rey,
te jin yuchi kani skueli ña de,
te jin kuji de katenuu ña de na kuinio nda'a yuku.
3 Te sondikin ña de, te vini tu na in sa'a tneñu ichi kua'an de,
te vi vivi'i ni kunjino si'in de nuu ichi kua'an de.
4 ¿Te na in sa'a ndi'i tniuu ya'a?
¿Na in ni ndakana ñayiu ndee jaxtnañu'u ja vi kotekui?
Maa rin ja kuu rin Jito'o, ja oo rin ndee jaxtnañu'u,
te suni koo rin jin ñayiu vi koo sandi'i ni ka, kuu ia ni sa'a ya'a.
5 Ni ka jini ñayiu ka oo jika, guaa ndee yu'u ndute mar, te ni ka yu'i,
te vi ni ka kisi ñayiu ka oo ndee ja'a ñuyiu ja ni ka yu'i,
te ja ni ka ndututui ja mandikuei.
6 Te ka chituu tna'a in in de jin ndisa ka satniuu de,
te ka jiña'a de nuu tna'a kuikin de: “Koo yutnu ni”.
7 Chi tee kani kaa ndakuña'a de tno'o ndee ini nuu tee xtute kaa kuu plata,
te tee ndasandii kaa yun jin martiyu jiña'a de nuu tee kindee yuchi kaa
yun
ja oo gua'a nuu ni ka ndatee tna'a de kaa yun,
te kani de nduyu kaa chu'chi ja sa'a kutu gua'a de
nagua ja ma kokanda.

8 Su roon, ñayiu Israel, chi ñayiu ka jinokuechi nuu maa rin ka kuu ron,
chi maa rin ni kaji ña, ja suni ka kuu ron ñayiu tatatno'o Jacob,
ja ka kuu ron ndikin tata Abraham, tee ni ondeka tna'a gua'a jin rin.
9 Chi ni ndene'e ña rin ndee ja'a ñuyiu,

te ni ndakana ña rin ndee jika ka,
te kachi rin: “Maa ron ka kuu ñayiu ka jinokuechi nuu rin”.
Maa rin ni kaji ña, te tu ni skexiko ña rin jin ron.
10 Te ma vi koyu'u ron, chi oo maa rin jin ron,
ni ma vi kuita ron, chi maa rin kuu ia Dios ron,
te ndataa rin jandakui ron, vi chituu ña rin,
te kotnii gua'a ña rin jin nda'a kua'a rin,
ja kundee kunija'nu rin.
11 Te ndi'i ñayiu ka kiti ini nuu ron
sa'a rin ja vi ndukanoi, te vi kendoo nda'ui.
Te ñayiu ka ndakoo siki ron,
chi sa'a rin ja vi masu nagua ka kuu sa'uin, te vi nai.
12 Te visi na vi ndanduku ron ñayiu ka ka'an u'u ña jin ron,
su ma vi nuku'un ron jin.
Te ñayiu ka ndakoo siki ron ja ka jaxin tna'a jin ron,
tu sa'un ka nagua vi kokui nani kuinio ja tu ka na in ka oo.
13 Chi maa rin kuu Jito'o, ia kuu Dios ron,
ja tnii gua'a rin nda'a kua'a ron,
te kachi rin: “Ma vi koyu'u ron, chi chindee chituu ña maa rin”.

14 ’Ma vi koyu'u ron ñayiu Israel ja suni ka kuu ron ñayiu tatatno'o Jacob,
ja ka kuu ron na kuinio tindaku kueli,
chi chituu ña maa rin, kachi Jito'o,
chi skaku ni'nu ña maa rin ja kuu rin ia ii ñayiu Israel.
15 Chi sa'a rin ja vi kokuu ron na kuinio in arkia jaa ja ka oo ndugua nuu,
te skanta ron yuku sukun, te sa'a yuchi ron,
te skanta ron tinduu, te sa'a kueli ron na kuinio nda'a yuku.
16 Te skunta ron, te kuiso ña tachi ki'in,
te katenuu ndi'i ña tikacha.
Su maa ron, chi vi kokuu sii ini ron jin rin ja kuu rin Jito'o.
Te vi chiñu'u ña ron ja kuu rin ia Dios ñayiu Israel.

17 Te ñayiu ka kunda'u ja tu nagua ka neva'i,
ka ndukui ndute, te tu ka ni'i,
te vi ka yichi yaa yu'i jin soko ndute.
Su vi koka'in nuu maa rin ja kuu rin Jito'o,
te konini rin tno'o ka ka'in,
chi maa rin kuu ia Dios ñayiu Israel, te ma xndendoo nda'u rin jin.
18 Chi sa'a rin ja junkoo in yute ndee in tinduu te'a
vi na kana in nuu ndute ma'ñu in chiko'i,
vi sa'a rin ja ñu'u te'a na kokuu nuu junku'un ndute,
te ñu'u yichi na kokuu nuu kana ndute.
19 Te nuu ñu'u te'a, xtee rin tnu itni vi tnu acacia
vi tnu arrayan vi tnu olivo,
te nuu ñu'u yichi xtee rin tnuyuja vi tnuciprés vi tnuboje,
20 nagua ja na vi kuni ndi'i ñayiu nuu vi kondia'i,
te na vi skua'a gua'i, te vi jinkui'nu ini
ja maa rin kuu Jito'o, ja sa'a rin ndi'i ya'a,
maa rin kuu ia Dios ñayiu Israel ja ni jani ini ya'a.

Ka'nu ka kuu ia Dios saa chu'chi

21 Te jiña'a Jito'o:
“Ne'ekuei ron ka kuu ron chu'chi,

te vi ka'an nagua ka kuini ron,
vi ka'an ni'nu ja ja'a ron”, jiña'a ia Dios ja kuu ya rey Jacob.
22 “Ne'ekuei te vi ka'an nagua kokuu nuu kuee ka
vi naxa ni kuu ndee jana'a,
nagua ja na ndachikua'a rin, te na kuni rin naxa kaa ja kokuu,
te vi kaxtno'o nagua kokuu kiuu vaji ya'a.
23 Vi ka'an nagua kokuu nuu kuee ka,
nagua ja na kuni rin ja dios ka kuu ron.
Vi sa'a visi joo java'a axi jakue'e,
nagua ja na kuni rin, te na koyu'u ndeva'a ña rin.
24 Su roon, chi masu nagua ka kuu sa'un ron,
te ni ma kuu nagua vi sa'a sa'un ron.
Te ja tne'e ndeva'a ka kuu ñayiu ka kaji ña jin ron
ja kokuu ron chu'chi mai.

25 ’Ndee ichi norte ni kana rin in tee,
te kii de ichi nuu jinonta nikandii,
te ndakakune'e ña de jin rin,
te kuain ni'nu de tee ka tatnuni na kuinio nde'i,
nagua sa'a tee sa'a ndatniuu ñu'u ja xti'i de ñu'u jin si'in de.
26 ¿Te na in ni ndakani ya'a ndee jaxtnañu'u ja kii de,
nagua ja vi kunio,
axi na in ja ni ka'an ndee jana'a nagua ja kuu vi kachio:
Ndija ron tno'o ni ka'an ron?
Su tu na in ni ka'an, ni tu na in ni ndakani,
te jandaa ndija ja tu na in ñayiu ni onini,
chi ni in ron, tu na in ni ka'an.
27 Chi maa rin kuu jaxtnañu'u ja ni kaxtno'o tno'o sii ini nuu ñayiu Sión,
te maa rin ni tetniuu in tee ja ndakani de tno'o vii tno'o va'a nuu ñayiu Jerusalén,
ja ja oo yatni ja vi ndajiokuiin ñayiu ñuu yun.
28 Te nuu ni ndia'a rin, te ni in chu'chi yun tu na in oo,
chi tu na in oo ne'u chu'chi yun ja kuu xteku ña jin rin,
te ni tu na in ka'an nuu jikan tno'o rin.
29 Te ndi'i yun ka kuu ja tu jiniu'u,
te tu sa'un nagua kuu vi sa'a,
chi nino'o ni chu'chi ja tu nagua jiniu'u ka kuu.”

42

Tetniuu ia Dios in tee jinokuechi nuu ya

1 Te jiña'a ka ia Dios:
Ya'a oo tee jinokuechi nuu rin, te chituu gua'a rin de.
Te maa rin ni kaji de, te kusii ini ndeva'a rin jin de.
Te ni jiña'a rin Espíritu rin nuu de,
te maa de sandaa ja ja'a ñayiu ñuyiu.
2 Te ni ma kana jaa de, ni ma ka'an xeen de,
te ni ma kokana de taka ichi nuu kiondita de.
3 Te ma ka'nu de ni in ndoo ja ni taxin,
te ni ma nda'va de ni in yua'a ja inka ni jinkondee kana ñua'a ja kai.
Chi jandaa ndija ja maa de sandaa kuechi.
4 Te ma kutnuu de, ni ma kuita de
vi guaa ndee na kundee de ja sa'a ndaa de kuechi ñayiu ñuyiu.

Te vi kondetu ka'nu ñayiu ñuu ja ka oo jika ja vi kaxtno'o tno'o de nui.

5 Te maa Jito'o Dios kuu ia ni sa'a andivi, te ni ndaskaa ya,
ia ni sa'a gua'a ñu'u vi ndi'i jaka'nu oo nui,
ia ni jiña'a ja ka ndakuantachi ñayiu ñuyiu,
vi ja ka teku ndi'i ja ka jichi ka kanda nuu ñuyiu.
Te jiña'a ya sua'a nuu tee jinokuechi nuu ya:
6 “Maa rin kuu Jito'o, te ni kana ña rin ja sa'a ndaa ron,
te kotnii gua'a rin nda'a ron ja ma ndonso ron,
te kokoto gua'a ña rin jin ron,
chi jin ma'ñu sagua maa ron sa'a rin in tratu jin ñayiu ñuu rin,
na kuinio ñu'u ja koye'e ron nuu ndi'i ñayiu ñuyiu,
7 nagua ja ndakune ron nduchi nuu ñayiu ku'u nuu,
vi ndatau ron ñayiu ka yi'i vekaa
vi nuu ka ndesi ñayiu ka oo nuu nee.
8 Maa rin kuu Jeovaa, saa nani maa rin,
te ma kuña'a rin ja kuu ka'nu rin nuu ni in chu'chi,
te ni jayiñu'u ja oo nuu rin.
9 Te ja ni skunkuu ndi'i nagua ni ka'an rin ndee ama ka.
Te vitna na kokaxtno'o rin tno'o jaa,
na kokaxtno'o rin nuu ron ama ka ja kokuu”, jiña'a ia Dios.

Yaa ka jita ja ka ndakuanta'u nuu ia Dios

10 Vi kata ni nuu Jito'o in yaa jaa,
ndi'i maa ni ja ka oo ni ndee ja'a ñuyiu, vi kata ni nuu ia Dios.
Te maa ni ja ka jiondita ni nuu ndute mar,
vi ndi'i kiti ja ka oo nuu ndute mar jian,
vi ñayiu ka oo ñuu jika, vi sa'a ka'nu ni ya.
11 Na vi kana jaa ñayiu ka oo nuu ñu'u te'a vi ñayiu ñuu ja ka oo yun,
vi ñayiu ka kuu tatatno'o Cedar,
te na vi kata ñayiu ñuu Sela,
vi na vi kana ñayiu ka oo ndee nuu yuku yun ja ka kusii ini.
12 Vi sa'a ka'nu ni Jito'o,
te vi kana jaa ni ndee nuu ñayiu ka oo ñuu jika ja ia ka'nu ndeva'a kuu ya.
13 Te ki'in maa Jito'o na kuinio in tee ndakui,
te kiti ini ndeva'a ya na kuinio tee jaxin tna'a,
te kana jaa ya, kana ya ja vi kintna'a ya vi kaxin tna'a ya,
te kundee ya siki ñayiu ka nee u'u tna'a jin ya.

14 Te kachi Jito'o:
Ja ni kuu nana'a tu ka'an sa'un rin,
ni jinkani rin maa rin, te tu ka'an sa'un rin.
Su vitna te kana rin na kuinio ñasi'i ni tuu ja kaku lulu
ja tnana nda'u ña vi ndakuaan tachi ña.
15 Te xnaa ndi'i rin yuku sukun vi tinduu
vi sichi ndi'i rin yuku kuii,
te sa'a rin ja vi yichi ndi'i yute, te vi nduu ñu'u yichi,
vi sichi rin nuu ka junku'un ndute.
16 Te kondeka rin ñayiu ni ka kuaa ja vi kakai nuu ichi tu ka jini,
vi nuu ichi chindaa ja tu na ama ka jikai.
Te vi jin nui, te ndasama rin ñunee ja na ye'e,
te ndasa'a ndaa rin ichi ja ni ndee ni nana ni kaa,

te saa sa'a rin, chi ma xndendoo nda'u rin jin.
17 Su ñayiu ka kukanu ini chu'chi,
te ka jiña'i nuu chu'chi yun:
“Maa ni ka kuu ia dios san”, te ka kendoi jin jakanoo.

Ni ka kuaa ñayiu Israel

18 Te kachi ka ia Dios: Roon, ñayiu inu so'o, vi konini tno'o ka'an rin
te vi kondia'a gua'a ron ñayiu inu kuaa.
19 ¿Na in kuu tee kuaa nuu ja masu tee jinokuechi nuu rin?
¿Te na in kuu tee so'o, nuu ja masu tee ni tetniuu rin ja ndakani tno'o rin?
¿Na in kuu tee kuaa nuu ja masu tee ni kaji rin?
Te kuaa de na kuinio tee jinokuechi nuu maa rin ja kuu rin Jito'o ron.
20 Chi ka ndia'a de kua'a ja kuu, su tu ka jinkui'nu sa'un ini de.
Te ka june de so'o de ja vi konini de, su tu nagua ka nini sa'un de.
21 Ni junkuaan ini Jito'o ja sa'a ka'nu ya vi sa'a luu ya tno'o tatnuni ya,
chi ia ndaa kuu ya.
22 Su ñayiu ñuu rin, chi ka su'u ña jin vi ka kindee ja ka neva'i,
te ndi'i ñayiu ya'a ni ka jasi ña jin in yau ñu'u axi ni ka jasi ña jin vekaa,
te ka su'u ña jin, su tu na in skaku ni'nu ña.
Ka kindee ja ka neva'i, te tu na in ka'an ja na vi ndakuña'a.

23 ¿Su ndee maa ni guaa vi konini tno'o ya'a?
¿Ndee ni guaa vi oo anu ni ja konini ni nagua kokuu nuu kuee ka?
24 ¿Na in ni jandetu ja ni ka su'u vi ni ka kindee
ja ka neva'a maa ni ja ka kuu ni ñayiu Israel vi ndikin tata Jacob?
¿A masu maa Jito'o ni jandetu, ia xiin nuu ni ka sa'a maa ni yika kuechi?
Chi tu ni ka kuini ni ja vi kaka ni nuu ichi ya,
ni tu ni ka jantno'o ni tno'o ni tatnuni ya.
25 Yun guaa ni kiti ini ya nuu ni,
te ni tetniuu ya ñayiu xeen ndeva'a ja ni ka jaxin tna'a jin ni,
te ni ka kundee ñayiu yun.
Te ni sa'a ya ja ni ka jionduu ñayiu yun jin ñu'u nii ñuu maa ni ja ni ka teñu'u.
Su vini saa, te tu ni ka jinkui'nu ini ni.
Te ni ka teñu'u ña, su tu ni ka ndatna'u ini ni.

43

Maintno'o ia Dios, guaa skaku ni'nu ya jin ñayiu Israel

1 Su vitna te sua'a ka'an Jito'o, ia ni sa'a Jacob vi ni sa'a ya ndikin tata de Israel:
“Ma vi koyu'u ron, chi maa rin ni ndatau ña nuu tnundo'o,
te kana sivi ña rin, chi ñayiu maa rin ka kuu ron.
2 Nuu vi ya'a ron nuu ndute kunu ndeva'a, te koo maa rin jin ron,
te nuu vi ya'a ron yute, te ma vi sa'u ron nuu ndute yun,
te nuu vi ya'a ron nuu ñu'u, te ma vi kai ron
ni ma kaki'in ña yaa ñu'u yun jin ron.
3 Chi maa rin kuu Jito'o ron, ia skaku ni'nu ña jin ron,
ia ii ndeva'a ñayiu Israel,
chi ja ja'a ron vi tniuya'u ñayiu Egipto vi ñayiu ñuu Etiopía
vi ñayiu ñuu Seba ja ndatau ña rin jin ron.
4 Chi ñayiu ka ndee ya'u ndeva'a ka kuu ron nuu rin,
te kanuu ja koo jayiñu'u nuu ron, chi kutoo ña rin.
Te ja ja'a roon, te vi tniuya'u sava ka ñayiu,

te ja vi koteku ron, te vi tniuya'u sava ka ñuu.
5 Te ma vi koyu'u ron, chi koo maa rin jin ron,
te ndee ichi nuu kana nikandii vi ndee ichi nuu kee ya
nukuaka rin ñayiu ka kuu tatatno'o ron,
te ndatatutu ña rin.
6 Te kuña'a rin nuu ñayiu ka oo ichi norte: Vi ndataa ñayiu maa rin.
Te nuu ñayiu ka oo ichi sur kuña'a rin: Ma vi junkani ron jin.
Vi ndisia'a seyii rin ja ka oo jika,
vi sesi'i rin ja ka oo ndee ja'a ñuyiu.
7 Vi ndisia'a ndi'i ñayiu ka ndiso sivi rin,
ñayiu ni sa'a rin ja vi sa'a ka'nu ñai jin rin,
ñayiu ni ndane'e rin vi ni sa'a rin jin.

8 ’Vi ndene'e ñayiu ñuu rin ja inu kuai, visi ka oo nduchi nui,
vi inu so'i visi ka oo so'i, te na ndikuei.
9 Na vi ndututu ndi'i ñayiu ñuu na'nu
te na vi ndatatutu tna'a ndi'i ñayiu ñuu kueli.
¿Na ndee ñayiu ne'u ñayiu ya'a ni ndakani ja sia'a kokuu
axi ni ndakani nagua ja ni kuu ndee ama ka?
Vi kani testiu ñayiu yun, te vi xne'e ja ndijai tno'o ka'in,
nagua ja na vi konini sava ka ñayiu,
te na vi kachi: Jandaa ndija ja saa kuu.”

10 Te kachi ka Jito'o:
“Maa ron ka kuu testiu rin, ja maa rin ni kaji ña jin ron,
ja ka jinokuechi ron nuu rin,
nagua ja na vi kuni ña ron jin rin, te vi kandija ña ron,
saa te vi jinkui'nu ini ron ja maintno'o maa rin kuu ia Dios,
te tu na in chu'chi oo ama ka ja oo ru'un,
te ni ma koo ni in yata ru'un.
11 Maintno'o maa rin kuu Jito'o ron,
te yata ru'un tu na in kuu skaku ni'nu ña.
12 Maa rin ni ndakani vi kana ndoso nuu in in ron nagua kokuu,
vi maa rin ni skaku ni'nu ña, te tu ni sa'a inka chu'chi siin.
Te maa ron ka kuu testiu rin ja maa rin kuu ia Dios”, kachi Jito'o.
13 “Maa rin kuu Dios, ia oo nikuii nikani,
te tu na in kuu kaku ni'nu nuu nda'a rin,
te ni tu na in kuu kasi ni'nu ja sa'a rin.”

Kunda'u ini ia Dios ñayiu Israel

14 Sua'a ka'an Jito'o, ia ii ñayiu Israel, ia ni ndatau ña:
“Ja ja'a roon, te tetniuu rin ñayiu ki'inkuei ñuu Babilonia,
te sa'a rin ja ndi'i ñayiu Babilonia yun vi kunu, na kuinio ñayiu ka jino yu'u.
Te ja ka kuu teyii ñayiu caldeo ja ka oo Babilonia yun jin barco ka neva'i,
ndasama te nduu tno'o suchi ini.
15 Maa rin kuu Jito'o, ia ni sa'a ñayiu Israel,
ia ii ja kuu rey ron,
16 ia ni june in ichi nuu ndute mar
vi in ichi kuiñi nuu jika ni'i ndeva'a ndute,
17 ia ni sa'a ja ni kekuei carreta vi kuai vi soldado jin ndi'i jandakui ñayiu Egipto,
te vi ndi'i ni junkuei ja ma vi ndakoo sa'un ka,
te ni ka naa, na kuinio ñu'u iti ja ni nda'va sa'un.”

18 Yun te jiña'a ia Dios nuu ñayiu ñuu ya:
“Ma vi kondaka'an ron nagua ni kuu kiuu ni ya'o yun,
ni ma vi kondakani ka ini ron nagua ni kuu ndee janana'a.
19 Vitna te sa'a rin joo ja jaa,
te saa ja kuu vitna ñu'ni,
te vi kuni maa ron, chi kune rin in ichi nuu ñu'u te'a
vi in yute nuu kuu ñu'u yichi ndeva'a.
20 Te vi chiñu'u ña kiti yuku vi ndiva'u vi chiukun-maa,
chi kuña'a rin ndute vi ko'o ti nuu ñu'u te'a
vi yute nuu ñu'u yichi,
nagua ja kuña'a rin ndute vi ko'o ñayiu ñuu ni kaji maa rin.
21 Chi ni sa'a rin ñayiu ñuu ya'a ja vi kokui ñayiu maa rin,
nagua ja vi koka'in ja ia ka'nu ndeva'a kuu maa rin.

22 ’Su roon, Israel, ja ka kuu ron ndikin tata Jacob,
chi tu ni ka ndakakune'e ña ron jin rin,
chi saa sua'a ni ka kuita ron nuu rin.
23 Chi tu ni ka soko ron ndikachi ja vi teñu'u ron nuu rin,
ni tu ni ka ochiñu'u ña ron jin rin ja vi teñu'u ron kiti nuu rin.
Te ni tu ni xna'a ni xndi'ni ña rin ja vi soko ron
ja kee nuu ñunde'i ron nuu rin,
te ni tu ni tenini ña rin ja vi teñu'u ron suja vixin nuu rin.
24 Te tu ni ka ki'in ron ndoo ja'an xiko asin jin xu'un ron
ja vi soko ron nuu rin,
ni tu ni ka sa'a ron ja junkuaan ini rin jin xe'en kiti ka soko ron nuu rin,
chi saa sua'a ni ka skuiso siki ña ron yika kuechi ron,
te ni ka xndi'ni ña ron jin jakue'e ka sa'a ron.

25 ’Te ru'un kuu ja xnaa jakue'e ka sa'a ron ja ja'a ja na koo jayiñu'u nuu rin,
te ma kondaka'an sa'un ka rin yika kuechi ka sa'a ron.
26 Vi ka'an ni'nu ja ja'a ron,
te nuu ja oo nagua vi ka'an kuechi ron ja ja'a rin, te na vi sa'a ndao.
Vi ka'an naxa ka sa'a ron, kondio'ni a tu na kuechi ka tavi ron.
27 Chi ndee ndi nija'nu xtnañu'u ron ni sa'a yika kuechi,
te tee ka kaxtno'o nuu ron, ni ka ndakoo siki rin.
28 Yun kuu ja ni xnaa rin tee ka tatnuni nuu veñu'u,
te ni jandetu rin ja ni ka xnaa jin ñayiu Israel ja ka kui ndikin tata Jacob,
vi jane'e jayichi ni ka sa'a ña jin.”

44

Maintno'o maa Jito'o kuu ia Dios

1 Vitna te vi konini maa ron ja ka kuu ron ñayiu Israel, ndikin tata Jacob,
chi ni kaji ña rin ja vi kunukuechi ron nuu rin.
2 Sua'a ka'an Jito'o, ia ni sa'a ña jin ron,
ia ni sa'a ña ndee chii si'i ron:
“Ma koyu'u ron Jacob ja jinokuechi ron nuu rin,
chi chituu ña maa rin jin ron, ja kuu ron ñayiu ndaa ja ni kaji rin.
3 Chi skuun rin sau nuu ñu'u te'a, vi koo in yute nuu ñu'u yichi,
te tetniuu rin Espíritu rin nuu ndikin tata ron,
vi javii java'a rin nuu se'e ron ja vi ndandixin nuu kuee ka.
4 Te nanakuei vii ne'u yuku kuii,

na kuinio tnu ñuu ja ka nukuiin yu'u yute.”
5 Te kachi in suchi yun: “Kuenta maa Jito'o kuu san”,
te inkai kondiso sivi Jacob,
te inkai tei nuu nda'i nuu koka'an:
“Kuenta maa Jito'o kuu san”, te kondisoi sivi Israel.
6 Sua'a ka'an Jito'o, ia ndakui ndeva'a,
ia kuu rey ñayiu Israel, ia ni skaku ni'nu ña:
“Maa rin kuu ia oo ndee jaxtnañu'u vi ia oo sandi'i,
te tu na inka dios oo saa ru'un.
7 ¿Na in kuu inuu jin ru'un?
Te na ka'an vi na ndakani yukun nuu rin naxa ni kuu
ndee nuu ni sa'a xtnañu'u rin ñayiu ñuu rin,
te na ka'an nagua kokuu nuu kuee ka,
vi na ka'an nagua yituu yatni ja kokuu.
8 Te ma vi koyu'u ron ni ma vi koni'i ron,
chi ja ni ndakani rin vi ja ni ka'an rin nagua kokuu ndee ja kunana'a.
Te maa ron ka kuu testiu rin, ja tu na inka dios,
chi maintno'o maa rin.
Tu na inka jandakui ja tava'a ña, tu jini rin ni in.”

Tu jiniu'u chu'chi ja ka sa'a ñayiu jin nda'i te ka chiñu'i

9 Ndi'i ñayiu ka sa'a chu'chi, masu na ja jiniu'u sa'un kuu ja ka sa'i,
te tu nagua jiniu'u chu'chi ja ka kutoi.
Te mai ka kuu testiu ja tu kuu vi kondia'a, ni tu ka jinkui'nu ini.
Yun kuu ja ka kendoo kanoo mai.
10 Na in sa'a in chu'chi axi xtute kaa ja sa'a in chu'chi,
nagua ja chiñu'i na kuinio Dios, tu nagua jiniu'u sa'un tniuu sa'i.
11 Te ndi'i ñayiu ka chiñu'u chu'chi yun, vi kendoo kanoo,
chi maa ni ñayiu ñuyiu ka kuu ñayiu ka sa'a chu'chi yun.
Te nuu ja ndi'i ñayiu yun na vi ndututu ja vi kundaa kuechi,
te vi sa'u kuii ini, te ndi'i vi kendoo kanoo.
12 Chi tee kani kaa ki'in de in pinsa, te jin yun tnii de kaa,
te tnaa de nuu ñu'u tikayi ja teñu'u de.
Te ndatau de, te kuun de martiyu de ja sa'a de in chu'chi,
te ndane'e de jin jandakui nda'a de.
Yun te kokin de, te kuita de, te nuu tu ji'i de ndute, te kuita kani de.

13 Te tee sa'a yutnu, chi chikua'a de jin reila de, te ndane'e de in ñayiu,
te jin in lápiz vi jin compás ndane'e de, te tuji de tnu jin in taka,
te ndane'e de in teyii vi ndi'i nagua luu kaa in ñayiu. Yun te jani de ini in ve'e.
14 Te ja'nde de sava tnu itni, te kaji de in tnu ciprés axi in tnu ndii,
te jandetu de ja'nu tnu ne'u sava ka yutnu nuu yuku yun,
axi xtee de in tnuyuja, te kuun maa sau, te ja'nu tnu.
15 Yun te ka ki'in ñayiu tutnu nuu tnu ja ka tnui, te ka ki'in sava tnu ja ka ndasai,
te sava tnu ka teñu'i jitnu ja ka chio'i xtaa vixin.
Te suni jin xtnuu yun ka sa'i in chu'chi, te ka chiñu'i.
Yun te ka ndane'i in chu'chi na kuinio in ñayiu,
te ka jinkuiin jiti nuu.
16 Te sava tutnu yun, ka teñu'i, te yun ka chio'i kuñu,
te ka jai kuñu ni kasun yun guaa ndee ka ndenuu ini.
Yun te ka ndasai yu'u ñu'u yun, te ka kachi:
“Ja ni nduu i'ni san nini ndía'a san nuu ñu'u ya'a”.

17 Te yutnu ja kendoo yun sa'i in chu'chi, te junkindei nuu ja chiñu'i,
te jikanta'ui nuu, te jiña'i: “Skaku ni'nu ña ni, chi maa ni kuu dios san”.

18 Te ñayiu yun, chi tu ka jini, ni tu ka jinkui'nu sa'un ini,
chi ka ndesi nduchi nui, te tu kuu vi kondia'i.
Vi ka ndesi jajintnuni, te tu kuu vi jinkui'nu ini.
19 Tu ka ndachikua'i, ni tu ka ndakani ini ja vi jinkui'nu ini, te ka kachi:
“Sava yutnu ya'a ni ka xna'o ñu'u, te nuu ñu'u tikayi yun ni ka chio'o xtaa vixin,
vi ni ka skasuon kuñu, te ni ka jao,
¿te a vi sa'o in jane'e jayichi jin yutnu ni kendoo yun?
¿A vi junkindeio nuu in pedasu yutnu ni ja vi chiñu'o?”
20 Te na kuinio ja ka jaa ñayiu yaa oo nuu ñu'u yun, chi ka jandetui ja xnda'u ña anui,
te ka ndoñu'i, te ni ma kuu ja skaku ni'nui mai, ni ja vi kachi:
“Chu'chi ja ka neo nda'a kua'o ya'a, chi nino'o ni ja xnda'u ña kuu”.

Ni jaka'nu ini ia Dios te skaku ni'nu ya ñayiu Israel

21 Te jiña'a ia Dios: “Vi kondaka'an ya'a, vi Israel,
ja ka kuu ron ndikin tata Jacob,
ja ka jinokuechi nuu rin,
chi maa rin ni sa'a ña, te ma ndunaa sa'un ini ña rin jin ron.
22 Chi ni xnaa rin jakue'e ka sa'a ron na kuinio in viko
vi na kuinio viko no'o, saa ni xnaa rin yika kuechi ron.
Te vi ndajiokuiin nuu maa rin,
chi ni ndatau ña rin nuu jakue'e”, jiña'a ya.

23 Vi kata ron ka oo ron andivi ja ka kusii ini ron,
chi maa Jito'o ni sa'a siun.
Vi kana jaa ron ka oo ron ndee chii ñu'u,
roon ja ka kuu ron tinduu vi yuku vi ndi'i yutnu ja ka oo nuu yuku.
Vi kata yaa nuu ia Dios,
chi ni ndatau ña Jito'o Dios jin Jacob, te ni xne'e ya jaka'nu ya
nuu ndikin tata de ja ka kuu ñayiu Israel.

24 Te sua'a ka'an Jito'o, ia ni ndatau ña,
ia ni sa'a ña ndee chii si'i ron:
“Maa rin kuu Jito'o, ia ni sa'a ndi'i ja oo ya'a,
te maintno'o maa rin ni jata andivi vi ni jani yutnu rin ñuyiu,
te tu sa'un na in ni chituu ña jin rin.
25 Te maa rin sa'a ja tu skunkuu tno'o ka ka'an tee tno'o,
ja ka ka'an ja tno'o Dios ka ndakani,
vi sa'a rin ja ka ndukue'e ñayiu ka jitotnuni,
vi sa'a rin ja ka ndakaka yata ñayiu ndichi,
vi sa'a rin ja tu jiniu'u tno'o ndichi ja ka ka'in.
26 Te maa rin sa'a ja kekuei ndaa tno'o ka ka'an tee ka jinokuechi nuu rin,
te skunkuu rin tno'o ka xteku ña tee ni tetniuu rin.
Te maa rin ka'an:
Ja Jerusalén, chi vi ndajiokuiin ñayiu vi nukoi,
te ndi'i ñuu ja tnii Judá, chi vi ndasa'a ñayiu ñui,
te sa'a maa rin ja vi nduva'a ñuu ni ka tnani.
27 Maa rin kuu ja tatnuni ja yichi ndee ka'a ndute mar,
te tatnuni rin ja na vi yichi yute.

28 Te maa rin jiña'a nuu rey Ciro
ja maa de kuu tee jito ñayiu ñuu rin ja ka kuu na kuinio ndikachi rin.
Te skunkuu de ndi'i nagua kuini rin,
te ka'an de ja na vi nduva'a ve'e ñuu Jerusalén,
vi na vi ndasa'a veñu'u ka'nu."

45

Ni chitniuu ña ia Dios jin rey Ciro ja sa'a de in tniuu ka'nu

1 Sua'a jiña'a Jito'o nuu Ciro, tee ni chitniuu ya ja kokuu de rey Babilonia,
te ni tnii ya nda'a kua'a de, nagua ja kotatnuni de siki ñuu na'nu,
te kindee de ndatniuu ja ka nee sava ka rey ja ka jaxin tna'a jin de,
te ndakune ya ye'e ñuu nuu kua'an Ciro,
te ma vi ndandesi ka ye'e ñuu yun:
2 "Koxno'o maa rin nuu ron, te ndasandaa rin ichi yakua,
te ta'u rin xtnuu ye'e ja kuu bronce,
te skuechi kueli rin kaa yi'i ye'e yun.
3 Te taa rin jakuika oo yu'u vi ndatniuu oo va'a nuu tu na in jini,
nagua ja kuni ron ja maa rin kuu Jito'o,
ia Dios ñayiu Israel, ja kana sivi ña rin.
4 Te ja ja'a Jacob, tee jinokuechi nuu rin
vi ja ja'a ndikin tata de Israel ja ka kuu ñayiu ni kaji rin,
ni kana sivi ña rin, te ni taa rin in tniuu ka'nu ja koo jayiñu'u nuu ron,
visi tu jini ña ron jin rin.
5 Maa rin kuu Jito'o, te tu na inka ia oo,
tu na inka Dios saa ru'un.
Te ja ni sa'a yutnu ña rin ja kaxin tna'a ron,
visi tu jini ña ron jin rin,
6 nagua ja na vi kuni ndi'i ñayiu ka oo ichi nuu jinonta nikandii vi ichi nuu kee,
ja tu na inka Dios oo saa maa rin,
chi maa rin kuu Jito'o, te tu na inka oo.
7 Maa rin kuu ja sa'a jaye'e ni'nu vi ja oo ñunee,
te sa'a rin ja ka oo vii ka oo va'a ñayiu,
vi ja ka tna'a ndeva'a tnundo'o.
Maa rin kuu Jito'o ja sa'a rin ndi'i ya'a."

Dios kuu ia ndakui ndeva'a

8 "Ndee sukun andivi yun na kuun ja sa'a ndaa ndaa rin,
na kuinio viko ja skuun sau.
Te nuu ñuyiu na vi kaya ñayiu ni skaku ni'nu rin ja vi sa'a ndai,
na kuinio ñunde'i ja june nuu ja janta'u sau, te jite kua'a yuku kuii,
chi maa rin kuu Jito'o ja ni sa'a rin ndi'i ya'a."

9 "Su nda'u ni ka ñayiu ja tee tna'i jin ia ni sa'a ña jin,
chi kui na kuinio in ndatniuu ñu'u,
te nda'u ni ka ndatniuu yun, chi inuu ni tichioo ka kuu jin sava ka ndatniuu ñu'u.
Chi ¿a kuu kuña'a ndatniuu ñu'u yun nuu tee ni sa'a ña jin:
Nagua kuu ja ni sa'a ni?
Tu jini ni naxa satniuu ni.
10 Nda'u ni ka se'e ja jiña'i nuu tatai:
¿Nau ja ni sa'a ña ni?
Axi nuu nanai: ¿Nau ja ni skaku ña ni?"

11 Sua'a ka'an Jito'o, ia ii ja ni sa'a ña jin ñayiu Israel:
“¿A jakuei ron ka jikan tno'o ña ron naxa vi koo naxa vi kaka se'e rin,
axi ka tatnuni ron nuu rin na tniuu sa'a rin?
12 Maa rin ni sa'a ñuyiu, te ni sa'a rin ñayiu ja ka oo nuu ñuyiu.
Maa rin jin nda'a rin ni jata rin andivi,
te ni tatnuni rin ja ni ka jinkoo ndi'i kimi.
13 Maa rin sa'a ja sa'a ndaa Ciro,
te ndasa'a ndaa rin ndi'i ichi jika de.
Te maa de ndasa'a ñuu rin, te ndasiaa de ñayiu rin ja ka jika nda'u.
Te ni ma kakan de ja vi tniuya'ui, ni ja vi skuta'u ñai,
kachi maa rin ja kuu rin Jito'o, ia ndakui ndeva'a.”

14 Sua'a ka'an Jito'o nuu ñayiu Israel:
“Ndatniuu ja ka neva'a ñayiu Egipto vi ja ka xiko ñayiu Etiopía,
vi ñayiu ñuu Seba, tee inu sukun ka,
vi ndaya'a nuu nda'a ron, te vi kokuu kuenta maa ron,
te vi konu'ni de jin cadena, vi kondikin ña de ki'inkuei ron,
te vi jinkindei de nuu ron ja vi kakanta'u de,
te vi kachi de: Jandaa ndija ja oo Dios jin ni,
te tu na inka dios oo, chi maintno'o maa ya”.
15 Jandaa ndija ja maa ni kuu Dios, ia oo yu'u,
ia Dios ja skaku ni'nu ñayiu Israel, vi kachi de.
16 Te ndi'i ñayiu yun vi kunu nuu ini, te vi kukanoi,
te ndi'i tee ka sa'a chu'chi vi tna'a jakanoo.
17 Su ñayiu Israel, chi skaku ni'nu ña Jito'o,
te nikuii nikani ni skaku ni'nu ña ya,
te ma vi tna'a sa'un kai ja kanoo, ni ma vi skexiko ka ña jin.

18 Chi sua'a ka'an Jito'o, ia ni sa'a andivi,
ia kuu Dios ja ni sa'a ya ñuyiu,
ia ni sa'a na ni jinkoo ñuyiu,
te tu ni sa'a ya ja koo uun, chi ni sa'a ya ja vi koo ñayiu,
te kachi ya: “Maa rin kuu Jito'o, te tu na inka ia oo saa ru'un.
19 Te tu ka'an yu'u rin, ni tu ka'an rin in nuu inee ñuyiu ya'a,
ni tu ni ka'an rin nuu ndikin tata Jacob:
Tu jiniu'u ja vi ndanduku ña ron.
Chi maa rin kuu Jito'o,
te ka'an ndaa rin, vi ka'an rin nagua kuu jandaa.”

Ndi'i ñayiu vi ka'nu jiti nuu ia Dios

20 “Vi ndututu te ne'ekuei ndi'i ron ja ka teku ka ron,
ja ni ka kendoo ron nuu sava ka ñuu.
Chi ñayiu vasa ka kuu ñayiu ka jiso chu'chi yutnu, te ka jiondita jin,
te ka ndakuatui nuu in chu'chi ja ma kuu skaku ni'nu ña.
21 Vi ka'an vi kakan tno'o tna'a in in maa ron naxa kaa,
¿na in ja ni ka'an ndee jaxtnañu'u nagua kokuu?
Axi ¿na in ja ni kaxtno'o tno'o ya'a ndee janana'a?
¿A masu maa rin ja ni oka'an ja kuu rin Jito'o?
Te tu na inka dios oo saa maa rin, tu na inka Dios ja sa'a ndaa ndaa,
ia ja skaku ni'nu ña.”

22 “Ne'ekuei nuu maa rin, te vi kaku ni'nu ron,
ndi'i ron ja ka oo ron ndee ja'a ñuyiu,

chi maa rin kuu ia Dios, te tu na inka dios oo.
23 Chi ni kee yu'u rin nuu maa rin,
te tno'o ndaa kuu tno'o ka'an rin,
te ma kuu ja junaa,
chi nuu maa rin vi ka'nu jiti ndi'i ñayiu,
te nuu maa rin vi kee yu'u ndi'i ja vi kuantno'o ñai.”
24 Te vi kachi nuu rin: “Maintno'o nuu Jito'o oo tno'o ndaa vi jandakui”,
te ndi'i ñayiu ka kiti ini nuu ya kentakuei, te vi kendoo kanoi nuu ya.
25 Te jin maa Jito'o, te ñayiu ndaa vi kokuu ndi'i ndikin tata Israel,
te vi kosa'a ka'nu ñai jin ya.

46

Ka'nu ka kuu ia Dios saa chu'chi ñayiu Babilonia

1 Ni jinkindei chu'chi Bel, te ni kanakau chu'chi Nebo,
te ni ka tee chu'chi yun yata kiti jiso,
te inu vee ndeva'a chu'chi yun ja ka ndiso ña kiti ni kuita,
su ya'a yun ni kua'ankuei jin.
2 Te ni ka jinkindei vi ni ka junkau chu'chi yun,
te tu ni kuu vi kaku, te ni ka jiso ña ñayiu kua'ankuei jin,
te kua'ankuei inka ñuu ja yun vi koo nda'u.

3 Te kachi ia Dios: “Vi konini ndi'i ron, ñayiu Israel, ja ka teku ka ron
ja ka kuu ron ndikin tata Jacob,
chi maa rin jito ña ndee nuu ka ñu'u ii ka ron ndee chii si'i ron.
Te ñundee ña maa rin ndee nuu inka ni ka kaku ron.
4 Te inuu ni kosa'a rin jin ron ndee nuu vi kuu nija'nu ron,
guaa ndee nuu vi kuvixi ron, saa ni kochituu ña rin,
chi maa rin ni sa'a ña, te kokoto ña rin,
saa ni chituu ña rin, te skaku ni'nu ña rin.
5 ¿Na in vi skintna'a inuu ña ron,
axi na in sa'a inuu jin rin?
¿Na in kuu inuu jin rin, nagua ja vi kintna'a inuu jin rin?
6 Ka oo sava ñayiu ja ka taui oro nuu itni,
te ka chikua'i xu'un kaa kuu plata.
Yun te ka tniuya'ui in tee kani kaa nagua ja sa'a de in chu'chi,
te ka jinkindei nuu chu'chi yun ja ka chiñu'i.
7 Te ka chisokoi chu'chi yun, te kua'ankuei jin,
te ka jani in nuu koo maa, te yun ni oo,
te ni tu kanda ja ndenu ki'in.
Te visi na vi kana vi nda'i nuu, su tu nagua kuu ja sa'a,
te ni ma skaku ni'nu ña nuu tnundo'o.

8 ’Vi ndaka'an gua'a maa ron, ñayiu ka ndakoo siki rin,
te vi ndukanoo, vi ndakani gua'a ini jin ndee ini ndee anu ron.
9 Vi ndaka'an nagua ni kuu ndee ja nana'a,
chi maa rin kuu ia Dios, te tu na inka dios oo.
Maa rin kuu ia Dios, te tu na in kintna'a inuu jin rin.
10 Chi maa rin ni ka'an ndee jaxtnañu'u nagua kokuu kiuu sandi'i,
te ndee ja nana'a ja ni ka'an rin nagua kuu ja kokuu.
Te kachi rin: Nagua ni ndakani ini rin, te skunkuu,
te sa'a rin ndi'i nagua kuini rin.
11 Te ndee ichi nuu jinonta nikandii kana rin in tee

ja kii de ndee jika na kuinio in xia'an ja su'u ti ja jaa ti,
ja sa'a de nagua kuini rin.
Te nagua ni ka'an rin, te saa skunkuu rin.
Te nagua ni ndakani ini rin, te saa sa'a rin.
12 Vi konini ron, ñayiu inu ndee ini anu,
ja ka oo jika ron ja vi sa'a ndaa ron.
13 Te sa'a rin ja kuyatni ja sandaa rin, te ma kuu jika.
Te ma kokuu kuee ja skaku ni'nu rin ñayiu ñuu rin.
Te sa'a rin ja vi kaku ni'nu ñayiu ñuu Sión,
te koo jayiñu'u rin nuu ñayiu Israel."

47

Sandaa ia Dios kuechi ñayiu Babilonia

1 "Maa ron, ñayiu ñuu Babilonia ja ka kuu ron na kuinio suchi si'i ndutu,
ja ka kuu ron tatatno'o caldeo,
manukuei te vi jinkoo ndee nuu ñu'u,
chi ma vi kotatnuni sa'un ka ron,
te ni ma vi koxnani sa'un ka ña suchi si'i yute vi suchi si'i vii.
2 Vitna te vi kakuiko molinu ron, te vi ndiko triu ron,
vi xtajioo sa'un ndesi nuu ron, te vi kane'e xioo ron,
te vi tavichi sa'nda ron, te vi kene'e ndijan ron, te vi ya'a ron yute jian.
3 Te na tuu ndijin ja ka ndaa vichi ron, te na vi kuni jakanoo ron,
chi ndaxtenaa rin ñayiu, te ni in ñayiu ma kaku nuu nda'a rin",
kachi ia Dios.
4 Chi ia ja skaku ni'nu ña jin ñayiu ñuu san Israel, nani ya Jeovaa, ia ndakui
ndeva'a,
te maa ya kuu ia ii ñayiu Israel.
5 Te jiña'a ya nuu ñayiu Babilonia:
"Vi jinkoo te ma vi koka'an sa'un ron, ja ka kuu ron na kuinio sesi'i ñayiu
caldeo,
te kua'ankuei ñunee yun vi koo ron,
chi ma vi koxnani sa'un ka ña ñayiu ka kuu nija'nu ja ka tatnuni jin ron.
6 Chi ni kiti ini rin nuu ñayiu ñuu rin,
te ni jandetu rin ja ni ka sa'a ne'e ka sa'a yichi ña jin,
te ni xndendoo rin jin nuu nda'a ron.
Su tu ni ka kunda'u ini ron jin,
te ni ka jiña'a ron tniuu ndee ndeva'a nuu ñayiu nija'nu ñuu rin.
7 Te ni ka kachi ron: Siun ni vi kokuu nija'nuo.
Su tu ni ka ndakani ini ron ya'a,
ni tu ni ka ndachikua'a ron naxa kaa ja kokuu nuu na skundi'i.
8 Vitna te vi konini tno'o ya'a, ja ka kuu ron ñayiu ka junkuaan ini jasii ini
oo ñuyiu,
ja vi ka kukanu ini ndeva'a ron ja ka oo gua'a ron,
te ka kachi ron jin anu ron: Maa ni mao te tu na inka ñayiu inuu jion.
Maa ni yoon ma vi kendoo nda'uo, te ni ma vi ski'on se'o, ka kachi ron.
9 Su ndi nduu tnundo'o ya'a, chi sanaa ni te kii nuu invaa ni kiuu,
te vi kendoo nda'u ron, te vi ski'in ron se'e ron.
Chi xeen ndeva'a tnundo'o kii siki ron,
visi kuakua'a tniuu tasi vi kua'a javii ka sa'a ron ja ka xnda'u ron ñayiu.
10 Chi ni ka kukanu ini ron jakue'e ka sa'a ron yun,
te ni ka kachi ron: Ni tu na in ndia'a ña.
Chi jandichi ron yun vi ja ka jini ron ni ka xnda'u ña jin ron.

Te ni ka kachi ron jin anu ron: Maa ni mao ka kuu,
te tu na inka ñayiu inuu jin mao.
11 Su kii jakue'e siki ron ja ma kuu vi ka'nu ni'nu ron jin jatasi ka sa'a ron.
Te junkau tnundo'o siki ron ja ma kuu naxa vi xtajioo ron.
Te sanaa ni, te kii in ja xnaa ña, in ja tu ka ndetu ron.

12 ’Su vi kosa'a ni ron tniuu tasi ja vi koxnda'u ron ñayiu vi kuakua'a tinuu u'u vi kondasia'a ron,
tniuu ja ka sa'a ron ndee nuu lule ron.
Kondio'ni a jiniu'u joo nuu ron
axi kondio'ni a vi kundee ron ja vi siu'u ron ñayiu.
13 Chi ja ni ka kuita ron jin kua'a ñayiu ja ka xteku ña jin ron.
Vitna te na vi ndututu tee ka jitotnuni ichi andivi,
vi ka skua'a de siki kimi, vi ka ka'an de nagua kokuu nuu in in yoo.
Kondio'ni a kuu vi skaku ni'nu ña de nuu tnundo'o ja vaji siki ron.
14 Su ndi'i de ka kuu na kuinio ndayo'o,
te teñu'u ña ñu'u, te ma kuu vi kaku de nuu yaa ñu'u yun.
Te ma kendoo ñu'u tikayi ja vi ndasaa ñayiu,
ni yaa ñu'u ja vi jinkoo ñayiu vi ndasai.
15 Saa vi ndo'o tee tasi ron, tee ni ka osatniuu jin ron ndee nuu lule ron.
Te in in maa de ki'inkuei de ichi mamaa de,
te tu na in koo ja skaku ni'nu ña jin ron”, jiña'a ya.

48

Ka'an xeen ia Dios nuu ñayiu Israel

1 Maa ni ja ka kuu ni ñayiu ve'e Jacob, vi konini ni tno'o ya'a, ja ka ndiso ni sivi Israel,
ja ka kuu ni ndikin tata Judá, te ka kee yu'u ni jin sivi Jito'o,
vi ka ndakakune'e ni ia Dios ñayiu Israel.
Su masu inu ndija ni ja ka sa'a ndaa ni,
2 visi ka ka'an ni ja ñayiu ñuu ii ka kuu ni,
te ka kukanu ini ni ia Dios ñayiu Israel,
te sivi ya kuu Jito'o, ia ndakui ndeva'a.

3 Te kachi ia Dios: “Ja ni ka'an rin nagua ni kuu ndee jana'a,
jin yu'u maa rin ni ka'an rin ja ni kaxtno'o rin nagua kokuu,
te ñama ni sa'a rin, te saa ndija ni kuu.
4 Chi ja jini rin ja inu kixin ndeva'a ron,
te inu ndee ndeva'a ini ron na kuinio kaa,
te inu kaji xini ron na kuinio bronce.
5 Ja ni ka'an rin ndee ja ni kuu na'a,
ama ka ja kokuu, te ja ni oka'an rin,
nagua ja ma vi kokachi ron: Maa chu'chi san ni sa'a.
Maa chu'chi ni tuji vii san axi kaa ja ni xtute san te ni sa'a san
kuu ja ni tetniuu.
6 Ndi'i ja ni sa'a rin ya'a, ja ni ka onini ron vi ja ni ka ondia'a ron,
¿te a ma vi ndakani ron nuu sava ka ñayiu ja siun ni kuu?
Te ndee vitna te ja kaxtno'o rin tno'o jaa
vi tno'o ja ni oyu'u ja tu ni ka ojini ron.
7 Te tno'o ja inka ni ka'an jaa rin vitna kuu,
te masu tno'o ja ja ni oka'an rin ndee ja oo kiuu kuu,
chi inka vitna te ka nini ron ja ka'an rin nagua ja ma vi kachi ron:

Ja ka jini san tno'o ya'a.
8 Chi tu na ama ka nini ron, ni tu na ama ka jini ron,
chi jandaa ndija ja tu ni ka onune so'o ron ja vi konini ron.
Chi ja jini rin ja masu ñayiu ndaa ka kuu ron,
te ka kuso'o ron, chi ndee nuu ni ka kaku ron ka xnani ña jin ron:
Se'e ja so'o ndeva'a.

9 ’Te vi ja koka'nu maa rin, te jandee ini rin jin ja kiti ini rin,
te vi ja ja'a jayiñu'u maa rin, te junkani rin maa rin ja tu xnaa ña rin.
10 Te kondia'a ja ni ndasavii ña rin,
su masu nagua ka sa'a jin kaa kuu plata.
Chi ni jito tnuni ña rin nuu jitnu nuu oo tnundo'o tnuneni.
11 Te ja ja'a maa rin kuu ja ni sa'a rin sia'a
nagua ja ma vi ka'an kue'e ña jin rin,
chi ma kuandetu rin ja vi kuña'a ñayiu jayiñu'u rin nuu in chu'chi.”

Skaku ni'nu ña Jito'o jin ñayiu ñuu ya

12 Te jiña'a ia Dios:
“Konini tno'o ka'an rin, vi Jacob, ja suni nani ron Israel
ja kuu ron tee ni kana rin,
chi maintno'o maa rin kuu ia Dios, te maa rin kuu jaxtnañu'u
vi suni maa rin kuu jasandi'i.
13 Te jin nda'a maa rin ni sa'a rin ñuyiu,
te nda'a kua'a rin ni jata rin andivi
te nuu ni kana rin sivi in in, te ni ka jinkoo.

14 ’Vi ndututu ndi'i maa ron, te vi konini tno'o ka'an rin,
¿axi ndee in chu'chi ja ni oka'an nagua kokuu?
Maa ni tee kutoo rin ja kuu rin Jito'o, kuu tee ndakoo siki ñuu Babilonia,
ja sa'a de nagua kuini rin ja sa'a rin jin ñayiu tatatno'o caldeo ja ka oo ñuu yun.
15 Maa rin kuu ia ni ka'an, te ni kana rin de.
Maa rin ni sa'a ja vaji de, te kee gua'a de jin ja sa'a de.
16 Te kachi de: Ne'ekuei ni yatni nuu oo san, te vi konini ni tno'o ya'a:
Tu ni ka'an yu'u san ndee jaxtnañu'u
te oo san yun ndee nuu ni kuu siun,
te vitna te tetniuu ña Jito'o jin san jin Espíritu ya, kachi de.”

17 Sua'a ka'an Jito'o, ia skaku ni'nu ña jin ron,
ia ii ñayiu Israel: “Maa rin kuu Jito'o ron,
te kaxtno'o rin nagua kuu java'a maa ron,
te kondeka ña rin ichi gua'a nuu vi kaka ron.
18 Te nuu ja na vi konini ron tno'o tatnuni rin,
te koo kua'a jamani ja vi koo jin ron na kuinio in yute,
te tniuu ndaa ja ka sa'a ron kaya na kuinio ola ndute mar.
19 Te vi koo kua'a ndikin tata ron na kuinio ñuti,
te vi koo se'e ron na kuinio in in ñuti yun,
te ma vi naa vi ndoñu'u se'e ron nuu rin.

20 ’Ndekuei ron ka oo ñuu Babilonia,
te vi kunu yu'u, ma vi koo ka ron ne'u ñayiu caldeo.
Vi xtutenuu tno'o ya'a, te vi kana jaa ja ka kusii ini ron,
vi kaxtno'o nuu ñayiu ka oo ndee ja'a ñuyiu, te vi kuña'a:

Ni skaku ni'nu ña Jito'o jin ndikin tata Jacob, ñayiu ka jinokuechi nuu ya.”

21 Te tu ni ka oo yichi ñayiu yun nuu ni jaka ña ya nuu ñu'u te'a,
chi ni ndata ya kava, te ni sa'a ya ja ni jinonta in nuu ndute, te ni jika de.
22 “Su ñayiu kue'e, chi ma vi koo mani”, kachi Jito'o.

49

Ni kana ña ia Dios jin in tee jinokuechi nuu ya

1 Vi konini ni tno'o ka'an san, maa ni ja ka oo ni yu'u ndute mar,
vi maa ni ja ka oo ni ñuu jika.
Ni kana ña Jito'o jin san ndee nuu inee ii san chii si'i san,
te ja ni ka'an ya sivi san ndee nuu kuini ka ja kaku san.
2 Te ni sa'a ya yu'u san ja kuu na kuinio in yuchi kani xeen yeyu yeyu,
te ni tayu'u ña ya nuu kati nda'a ya.
Te ni sa'a ya ja kuu san na kuinio in yutnu ndugua ja ni tuji vii ya,
te ni tava'a ña ya nuu itni nuu ka ñu'u va'a yutnu ndugua ya.
3 Te kachi ya: “Israel, tee jinokuechi nuu maa rin kuu ron,
chi jin roon, te xne'e rin maa rin ja kuu ka'nu ndeva'a rin”.
4 Su ni ndakani ini san: “Ni satniuu uun kuitio,
te tu nagua jiniu'u ja ni kuitao ni satniuo.
Su kukanu inio ja nuu nda'a maa ia Dios xndendoo tniuu sa'o,
te maa ya guaa ndatniuya'u ña jion.”

5 Su vitna te kachi Jito'o ja maa ya ni sa'a ña jin san ndee ini chii si'i san,
nagua ja kokuu san tee jinokuechi nuu ya,
nagua ja sa'a san ja vi ndajiokuiin ñayiu Israel nuu ya ja ka kui ndikin tata Jacob,
chi ni junkuaan ini ña Jito'o jin san,
te maa ia Dios san taa jandakui san.
6 Te kachi ya nuu san: “Masu na ja vavi'i kuu ja kokuu ron tee jinokuechi nuu rin,
ja ndaxtutu ron ñayiu Israel ja ka teku ka,
ja ka kui ndikin tata Jacob, nagua ja na vi ndajiokuiin ñui.
Chi suni sa'a rin ja kokuu ron na kuinio ñu'u ja koye'e ron nuu ñayiu sava ka tatatno'o,
vi nagua ja kaxtno'o ron nuu ñayiu ka oo ndee ja'a ñuyiu ja skaku ni'nu rin jin.”

7 Sua'a ka'an Jito'o, ia ii ja ni ndatau ñayiu Israel nuu ñayiu ja ni ka oskexiko ña jin,
vi ni ka oka'an u'un ña ñayiu sava ka ñuu jin,
vi ni ka ojinokuechi nuu tee kue'e ja ka tatnuni, te kachi ya:
“Nuu na vi kuni ña rey jin ron vi tee ka tatnuni jin de,
te vi ndakoo de, te vi jinkindei vi jinkititi de nuu ron,
chi maa rin ja kuu rin Jito'o, ia ii ñayiu Israel, ni kaji ña rin jin ron,
te ia ndaa kuu rin, te skunkuu rin tno'o ka'an rin”.

Ni ka'an ia Dios ja nduva'a ñuu Jerusalén

8 Sua'a ka'an Jito'o:
“Vi mamaa tiempu gua'a ni onini rin tno'o ni ka'an ron,
te vi maa kiuu ja skaku ni'nu rin ñayiu, ni chituu ña rin jin ron.
Vitna te tava'a ña rin, te jin roon sa'a rin in tratu jin ñayiu ñuu rin,
te ndasa'a ron ñuo, te ka'nde ron ñunde'i nuu vi sa'a jajin ñayiu,

ja kuu ñunde'i ja ni oo uun.
9 Te kuña'a ron nuu ñayiu ka ndesi vekaa: Kekuei ni.
Te nuu ñayiu ka oo ñunee kuña'a ron: Vi koo ni nuu ye'e ni'nu.
Te ndi'i ni nuu ichi vi skaa ña jin ron,
te nuu nani kuu ni tinduu te'a, suni vi ni'i ron ite ja vi kaa ron, na kuinio lelu.
10 Te ma vi kokokin ron, ni ma vi koyichi ron,
te ni ma koo i'ni, ni ma teñu'u ña nikandii,
chi kondeka ña maa ia kunda'u ini ña jin ron,
te ki'inkuei ron nuu kee ndute.
11 Te kune rin in ichi ndaa nuu ndi'i yuku rin,
te ndasandaa rin ichi rin.
12 Te kondia'a, chi ndikuei ñayiu ndee ñuu jika,
savai ndikuei ichi norte vi savai ichi nuu makee nikandii,
vi sava kai ndikuei ndee ñuu Sinim.”

13 Te roon ja ka oo ron andivi, vi kata yaa ja ka sa'a ka'nu ron ia Dios,
te vi kokusii ini ron ka oo ron ñuyiu.
Roon ja ka oo ron yuku, vi kata ja ka kusii ini ron,
chi maa Jito'o ndakuña'a tno'o sii ini nuu ñayiu ñuu ya,
te kunda'u ini ya ñayiu maa ya ja ka tna'a tnundo'o.

14 Su jiña'a ñuu Sión: “Ni xndendoo nda'u ña Jito'o,
te ni ndunaa ini ña ya jion”.
15 Te jiña'a ia Dios:
“¿A kuu ndunaa ini ña nana jin se'e ña, suchi jaxin,
te ma kokutoo ka ña suchi ni skaku ni skivi ña?
Su visi na ndunaa ini ña se'e ña,
su ru'un, chi ma ndunaa ini ña rin jin ron.
16 Chi vi ndee sivi ron ini nda'a rin ndiso ña rin,
te siun ni ñu'u ini rin muro ron.
17 Te ja kanuu ini tee vi ndasa'a ña jin ron ja ndikuei de,
chi ja kua'ankuei tee ni ka xnani ña jin ron vi tee ni ka xnaa ña.
18 Ndanenuu te kondia'a nii nuu oo ron,
chi ndi'i ñayiu maa rin ni ka ndututu, te vajikuei nuu oo ron.
Te kee yu'u rin jin ja teku maa rin, kachi rin ja kuu rin Jito'o,
ja ndi'i ñayiu yun vi kokuu na kuinio ja ñu'u sukun ron
vi na kuinio ja ni ndukutu vii in suchi si'i ja tnanda'i.
19 Chi visi ni ka xnani ña jin ron vi ni ka xnaa ña vi ni ka xndendoo nda'u ka xndendoo kee ña,
su vitna te lule ndeva'a kokuu ron nuu ñayiu kua'a ja vi koo nuu ron,
chi vi kuu jika ñayiu ka xnaa ña jin ron.
20 Te vi ndee se'e ron ja ni ski'in ron vi kachi nuu ron:
Luluu ndeva'a ñuu ya'a ja vi koo san,
te sa'a ka'nu ka ni ñuu ya'a nagua ja kuu vi koo san.
21 Te kachi ron jin anu ron:
¿Na xiin se'e ka kuu ñayiu ya'a?
te yoon, chi tu na se'o, ni tu ni kuu ja koo se'o,
te maintno'o nio ni kendoo nda'u ni kendoo kee,
te ñayiu ya'a, ¿na in ni skua'nu ña jin?
Te maa ni mao ni ndoo, su ñayiu ya'a, ¿ndenu vajikuei?”

22 Sua'a ka'an Jito'o:

“Ndane'e rin nda'a rin ichi nuu ka oo ñayiu sava ka ñuu,
vi kane'e sukun rin sa'un ii rin ja kuu in seña nuu ñayiu ñuu yun,
te vi ndakanu ndei seyii ron, te kikuei jin, te vi ndachisokoi sesi'i ron, te kikuei jin.
23 Te tee ka kuu rey vi nduu yua ron ja vi ndakuaka nda'u ña,
te ña'a ka kuu reina vi kokuu ña'a vi kokoto ña jin ron,
te vi jinkindei ndee nuu ñu'u nuu ron, ja vi konee yiñu'i,
te vi yundei ñuyaka ka ndaa si'in ron.
Saa te vi kuni ron ja maa rin kuu Jito'o,
te ma vi kendoo kanoo ñayiu ka ndetu ka'nu ña jin rin.”

24 ¿A kuu ndakindeo ja ni ni'i in tee jaxin tna'a?
¿Te a kuu kaku in tee ndesi vekaa nuu in tee kue'e ja tatnuni?
25 Su sua'a ka'an Jito'o:
“Jandaa ndija ja maa rin, chi kuu ndakindee rin in ja ni ka su'u tee ka jaxin tna'a,
vi kuu ndakindee rin ja ni ka ni'i tee kue'e ja ka tatnuni.
Chi maa rin, guaa vi kakuiko tna'a jin ñayiu ka nduku ja kiti ini siki ron,
te maa rin skaku ni'nu se'e ron.
26 Te ñayiu ni ka tanda'u ña jin ron, sa'a rin ja vi ndakaa tna'a mai,
te vi ndajini jin niñi mai na kuinio ja ka ji'i vinu.
Saa te ndi'i ñayiu ñuyiu vi kuni ja maa rin kuu Jito'o,
ia skaku ni'nu ña, ia ni ndatau ña nuu tnundo'o,
ia ndakui ndeva'a ja kuu rin ia Dios Jacob.”

50

Ni ka kuso'o ñayiu Israel nuu ia Dios

1 Sua'a ka'an Jito'o nuu ñayiu Israel:
“Nuu ja ni xndendoo rin nana ron,
nagua sa'a in tee ja xndendoo de ñasi'i de,
¿te ndenu oo in tutu nuu ka'an ja ni xndendoo rin ña?
¿Axi na xiin nuu ndita rin ja ni ndaxiko ña rin jin ron?
Ni ka kuya'u maa ron, su ja ja'a yika kuechi ron.
Te ja ja'a jakue'e ka sa'a ron, te ni kendoo nda'u nana ron.
2 Chi tu na in ni janta'u ña jin rin nuu ni kii rin,
te tu na in ni ka'an nuu ni kana rin.
¿A ni ka ka'an ron ja ma kuu ndatau ña rin?
¿A ja'ni ña ja koo ndakui gua'a ka rin ja kuu skaku ni'nu ña rin?
Te vi nani ja kuxeen rin nuu ndute mar, te yichi ndi'i ni de,
vi ka yichi ti'a yute, te ka ji'i chiaka jin soko ndute,
te ka te'i ndi'i ti ja tu ka na ndute ñu'u.
3 Te maa rin sa'a ja kunee tnutnuu andivi,
te sa'a rin ja ndanda'u ni ka oo.”

Maa Jito'o chindee chituu ña jin tee jinokuechi nuu ya

4 Maa Jito'o ni tnaa tno'o ndichi yu'u san,
nagua ja kuni san naxa ndakuña'a san tno'o ndee ini
nuu ñayiu mavikuita ichi ya.
Te ndi'i ni ne'e xtoto ña ya, te june ya so'o san ja konini san tno'o ka'an ya
nagua sa'a in tee skua'a.
5 Te maa Jito'o ni june so'o san ja konini san,
te tu ni kuso'o san nuu ya, ni tu ni jika yata san.

6 Ni jiña'a san yata san nuu ñayiu ni ka kuun ni ka kani ña,
vi ni jiña'a san jiki nuu san nuu ñayiu ni ka tno'o ixi yu'u san,
te tu ni tayu'u nuu san nuu ni ka nani ña vi ni ka tiusii ña.
7 Chi maa Jito'o chindee chituu ña jin san,
yun guaa tu kukanoo san ja ka nani ña jin san.
Te ni sa'a ndee san nuu san na kuinio yuu,
chi ja jini san ja ma kendoo kue'e san.
8 Chi yatni ñu'u oo ia sa'a ndaa ja ja'a san,
¿te na in kuu ja ndakoo siki san nuu saa?
Te na ki'inkuei jin san nuu ia sandaa kuechi,
¿te na in kuu ja ka'an kuechi ja ja'a san?
Na kii te na ka'an.
9 Te maa Jito'o kuu ia chindee chituu ña jin san,
¿te na in xtavi kuechi ña jin san?
Te ndi'i ñayiu ka ka'an u'u ña jin san vi nai,
na kuinio sa'un ja ni jaa tikixin.

10 Te na ndee maa ni ka yu'u ni'nu Jito'o,
te ka nini ni tno'o ka'an tee jinokuechi nuu ya.
Te visi ka jika ni nunee nuu tu ye'e ni'nu,
su vi kukanu ini ni Jito'o, te vi kotnii gua'a ni ya.
11 Su ndi'i maa ni ja ka xna'a ni ñu'u,
te ka xnuu ni ñu'u iti ja ye'e nuu ichi ka jika ni.
Te ya'a kuu tnundo'o ja tetniuu san siki ni,
ja vi ka nda'i ka kana ni ja ka jatu ni, te vi jinkoyu'u ni.

51

Skaku ni'nu ia Dios ñayiu Jerusalén

1 Kachi Jito'o:
“Vi konini ron ja ka kuini ron vi sa'a ndaa ron,
te ka ndanduku ña ron jin rin.
Vi ndaka'an kava nuu ni ka kuva'a ron,
vi nuu kana yuu nuu ni kekuei ron.
2 Vi ndaka'an ndi tata velu ron Abraham vi ndi nana vela ron Sara,
ña'a ni skaku ni skivi ña,
chi nuu ni kana rin de, te maintno'o ni maa de kuu,
su ni sa'a vii ni sa'a va'a rin jin de,
te ni skaya kua'a rin ndikin tata de.
3 Te jandaa ndija ja kunda'u ini rin ñuu Sión,
te ndakuña'a rin tno'o sii ini ndi'i nuu ni tnani,
te nuu ñu'u te'a ndasama rin ja nduu nuu ka oo xtnuu kuii,
te nuu ñu'u yichi nduu na kuinio Edén, nuu ni xtee maa rin xtnuu kuii.
Yun te vi ndakuanta'u ñayiu, te vi katai vi vi kanai nuu rin ja ka kusii ini.”

4 “Roon, ñayiu ñuu rin, vi konini te vi tanuu tno'o ka'an rin,
chi nuu maa rin vaji tno'o ja kaxtno'o rin,
te tniuu ndaa ja sa'a rin koye'e nuu ñayiu in in ñuu.
5 Te ja oo yatni rin ja sandaa rin,
chi ja ñu'u ichi rin ja skaku ni'nu ña rin,
te jin jaka'nu rin kotatnuni rin nuu ñayiu in in ñuu.
Te ñayiu ka oo jika, chi ka ndetu ka'nu ñai,
te ka kukanu ini ñai ja chindee chituu rin jin.

6 Vi koto ni'ni ichi andivi, te vi koto nuu ichi nuu ñu'u,
te vi kuni ron, chi naa andivi na kuinio ñua'a,
te kutu'u ñu'u na kuinio in sa'un,
te vi kuu ñayiu ka oo ñuyiu na kuinio chiukun,
su nikuii nikani koskaku ni'nu rin ñayiu,
te siun ni kosa'a ndaa rin.
7 Vi konini ron ja ka jini ron vi sa'a ndaa ron,
maa ron ñayiu ñuu ja ka tnaa ron Ley rin ini anu ron.
Te ma vi koyu'u ron nuu ka kane'e ña ñayiu jin ron,
ni ma vi kuita ron nuu ka nani ñai jin ron.
8 Chi vi kaa ña tikixin jin ñayiu yun na kuinio sa'un,
te na kuinio ixi ndikachi saa vi kaa ña tindaku.
Chi nikuii nikani kosa'a ndaa rin,
te siun ni koskaku ni'nu rin ñayiu.”

9 Na ndoto, na ndoto nda'a ni, vi Jito'o san,
te ndundakui jin jaka'nu ni.
Na ndoto te sa'a ni nagua ni sa'a ni ndee janana'a,
ndee tiempu ja ni ya'o yun,
chi maa ni kuu ia ni skuechi kueli Rahab,
ja kuu kiti xeen ñu'u nuu ndute mar.
10 Maa ni kuu ia ni sichi ndute mar, ndute ñu'u nuu kunu ndeva'a,
te ni june ni in ichi ndee nuu kunu ka'a ndute mar,
nagua ni ka ya'a ñayiu ni ndatau maa ni.
11 Te vi ndajiokuiin ñayiu ni ndatau Jito'o,
te vi ka jitai vi ka kanai ndiukuei ñuu Sión.
Te vi siun ni vi kokusii ini, vi ni'i in jasii ini ndeva'a vi koo jin,
te kujioo tno'o suchi ini vi ja ka nda'i ka kanai.

12 Te kachi ia Dios:
“Maa rin kuu ja taa tno'o sii ini,
¿te na in ka kuu ron, ñayiu Israel, ja ka yu'u ron in ñayiu ja ji'i,
axi in se'e ñayiu ja naa nani kuinio yuku kuii?
13 ¿Te a ja ni ka ndunaa ini ron Jito'o ron,
ia ni sa'a ña jin ron, ia ni jata andivi vi ni jani yutnu ñuyiu?
¿Te nau ja ndi'i ni kiuu ka yu'u ron nuu ka jini ron
ja kiti ndeva'a ini tee sa'a ndeva'a ndetnuni ña jin ron
nuu nduku de naxa xnaa ña de jin ndi'i ron?
Su vitna, ¿ndenu oo jakiti ini tee sa'a ndeva'a ndetnuni ña jin ron?
14 Su ñayiu ka tna'a tnundo'o ja ka ndesi vekaa,
chi ja oo yatni ja vi yai,
te ma vi kui ini vekaa yun, ni ma koka'ni ka ña ja vi kaa vi ko'i.
15 Chi maa rin kuu Jito'o ron,
te sivi rin kuu Jeovaa, ia ndakui ndeva'a.
Te maa rin kagua ndute mar, te sa'a rin ja ka kañu xeen ola ndute yun.
16 Te taa rin tno'o rin ja ka'an ron,
te chisa'u ña rin jin kati nda'a rin,
chi ni jata rin andivi, te ni skuja rin nuu ni jani rin ñuyiu,
te jiña'a rin nuu ñayiu ñuu Sión: Ñayiu ñuu maa rin ka kuu ron.”

17 Ndoto, vi Jerusalén, ndoto.
Ndakoo ron ja ni tna'a ron tnundo'o jin jakiti ini Jito'o,
chi ni ji'i ron nuu vasu nuu ñu'u jakiti ini ya vi ndee ni xndi'i ndi'i ron,

te ni ndajini sa'un ron.
18 Te jin ndi'i se'e ja ni skaku ron,
ni in tu ni ondeka ña jin ron na ichi kaka ron,
te ndi'i se'e ja ni skua'nu ron, tu na in ni otnii nda'a ron.
19 Te uu jakue'e ya'a ni kii siki ron:
Ni ka xnaa ña jin ron, vi ni ka su'u ja ni oneva'a ron.
Ni ka ji'i se'e ron jin soko, vi ni ka ja'ni ña jin.
Te tu na in ni kunda'u ini ña jin ron,
ni tu na in ni ndasa'a sii ini ña.
20 Te ni ka kuita se'e ron, te ndi'i ni skina ka nduei
na kuinio isu ja kanakau ti nuu ka kakuiko ti.
Chi ni kanakau jakiti ini Jito'o siki se'e ron,
vi jakuxeen ia Dios ron nui.
21 Yun kuu ja vitna te konini maa ron ja tna'a ron tno'o suchi ini
ja ni ndajini ron, su masu jin vinu.
22 Sua'a ka'an Jito'o, ia Dios ron, ia ka'an ni'nu ja ja'a ñayiu ñuu ya:
“Vitna te xtajioo rin vasu ja sa'a ja ndajini ron nuu nda'a ron,
te ma ko'o sa'un ka ron vasu nuu ñu'u jakiti ini rin.
23 Te kuña'a rin vasu rin ja vi ko'o ñayiu ka sa'a ndeva'a ndetnuni ña jin ron,
ja ni ka kachi nuu ron: Jinkotuu te na vi ya'a rin siki ron.
Te ni jinkotuu ron nuu ñu'u, te na kuinio ichi kuu yata ron ja ni ka ya'a ñayiu yun.”

52

Ni ndakuña'a ia Dios tno'o sii ini nuu ñayiu Jerusalén

1 Ndoto ñuu Sión, ndoto ja suni nani ron Jerusalén,
te sa'a ndakui maa ron, ja kuu ron ñuu ii.
Ndekui'nu sa'un vii ka ron,
chi ma kiukuei sa'un ka ñayiu tu ka yitnuni,
ni ñayiu tne'e nuu ron.
2 Ndakoo, vi Jerusalén, te kisi ñuyaka ja kaa ron,
te jinkoo nuu mesa ja ndatatnuni ron.
Te roon, sesi'i ñuu Sión ja ka ndesi ron vekaa ñuu jian,
vi xtajioo cadena ja ka nu'ni ron, te vi yaa ron.
3 Chi sua'a ka'an Jito'o ron:
“Tu na xu'un ni ka tniuya'u nuu ni ka kuya'u ron,
te suni saa ni, tu na xu'un vi nuku'un ron ja ndatau ña rin”.
4 Chi sua'a ka'an Jito'o ron:
“Ni ja'ankuei ñayiu ñuu rin Egipto ja vi koi yun ndee tiempu ja ni ya'o yun,
te nuu kuee ka te ndeva'a ndetnuni ni ka sa'a ña ñayiu Asiria,
su masu na jakue'e ni ka sa'i jin ñayiu Asiria yun”.
5 Te vitna, “¿nagua kuu ja sa'o?”, kachi Jito'o.
“Te ni ka jaka ña jin ñayiu ñuo ja vi kunukuechi ñuu Babilonia,
te masu nagua ni ka sa'i jin ñayiu yun.
Te ñayiu ka tatnuni nui, chi siun ni ka kana ja ka sa'a teyii,
te ndi'i kiuu ni ka kane'e ña jion.
6 Yun te vi kuni ñayiu ñuo na ia kuo,
te kiuu yun te vi kuni ja mao kuu ia jiña'a: Ya'a oo rin”,
kachi ia Dios.

7 Nase vivii si'in neva'a ñayiu vaji nuu yuku jin tno'o vii tno'o va'a,
vi ka'in tno'o mani, vi vaji jin tno'o sii ini,
vi xtutenui tno'o ja skaku ni'nu ia Dios ñayiu,
te jiña'i nuu ñuu Sión: "Maa ia Dios ron kuu rey, ia tatnuni".

8 Konini, chi ka kana tee ka yoxnee sukun ja ka jito ña jin ron,
te inuu inuu ka kana de ja ka kusii ini de,
chi ka ndia'a de jin nuu de ja ni ndajiokuiin Jito'o ñuu Sión.
9 Roon, ve'e tikundu ja ni ka ndoo Jerusalén,
vi kata yaa nuu ia Dios ja ka kusii ini ron,
chi ni ndakuña'a Jito'o tno'o sii ini nuu ñayiu ñuu ya,
chi ni ndatau ya ñayiu Jerusalén.
10 Chi vi jin nuu ñayiu ndi'i ñuu, te ni xne'e ya jaka'nu ya,
te vi ndi'i ñuu ja ka oo ndee ja'a ñuyiu
vi kuni ja ni skaku ni'nu ña ia Dios mao jion.

11 Te maa ni ja ka ndiso ni ndatniuu ii Jito'o,
vi kujioo ni, ndekuei ni ñuu Babilonia jian,
vi ndasavii ni maa ni, te ma vi ke'e ni, ni in ka jatne'e.
12 Chi masu ñama ndekuei ni, te ni masu vi kunu yu'u ni,
chi koxno'o maa Jito'o ichi nuu ni no'okuei ni,
te ichi yata ni suni kokoto ña maa ia Dios mao ja ka kuo ñayiu Israel.

Ni tna'a tee jinokuechi nuu ia Dios tnundo'o te ni sa'a ka'nu ña ya jin de

13 Vi kondia'a ja kee gua'a tee jinokuechi nuu rin,
te kokuu ka'nu de, kokuu ka'nu ndeva'a ndetnuni de.
14 Te kua'a ñayiu vi sa'u kuii ini nuu vi kuni ñai jin de,
ja vini ndesi sa'un nuu de, te vini tu ka na'a de ja ñayiu kuu de.
15 Saa te vi sa'u kuii ini ñayiu kua'a ñuu nuu vi kuni ñai jin de,
te vi kasi yu'u tee ka kuu rey nuu de,
chi vi kuni de in ja tu na ama ka ndakani nuu de,
te vi jinkui'nu ini de in tno'o ja tu sa'un na ndee ka nini de.

53

1 ¿Na in ni kandija tno'o ni ka kaxtno'o?
¿Te na xiin nuu ni xne'e Jito'o jaka'nu ya?
2 Te ni ja'nu tee jinokuechi yun nuu maa ia Dios,
na kuinio in yutnu yute ja ni nana ndee tnu,
te ni kee yo'o tnu nuu ñu'u yichi.
Te tu na'a vii de, ni tu luu kaa de ja kondia'o de,
ni tu na'a gua'a de ja kondioo inio de.
3 Te ni ka skexiko ña ñayiu, tu ni ka ka'an va'a ñai jin de.
In tee jatu jani'ni vi tee tnundo'o ndeva'a kuu de,
na kuinio in tee ja ma kuu vi kuni ña ñayiu.
Chi ni ka skexiko jin de, te tu ni ka ka'an va'o de.
4 Te jandaa ndija ja maa de ni jiso ndi'i kue'o,
te ni tna'a de tnundo'o jin ja ka jatu ka jani'nio.
Su yoon, chi ni ka ka'on ja maa ia Dios ni kani ña,
vi ni xtuji ña ya, vi ni tetniuu ya tnundo'o siki de.
5 Su ni ka kaan jioo ña jin de ja ja'a jakue'e ka sa'o,
vi ni ka jaxin vii ña ja ja'a yika kuechio.
Te maa de ni tna'a tnundo'o ja vi koo manio jin ia Dios,
te jin ja ni tuji de ni ka nduva'a yoon.

6 Te ndi'i yoon ni ka ndoñu'u na kuinio ndikachi,
te ni ka ki'on ichi mamao.
Su siki maa de ni skanakau Jito'o yika kuechi ja ka sa'a ndi'o.

7 Te ka kuun ka kani ña vi ndeva'a ndetnuni ni ka sa'a ña,
su tu ni ka'an sa'un de; te ni ka jaka ña ja kuu de na kuinio lelu.
Te tu ni ka'an sa'un de, ni tu ni june de yu'u de ja ka'an de
na kuinio ndikachi ja ni tu nda'i ti nuu ka sete ti.
8 Yun te ni ka kakuiko ña,
te ndeva'a ndetnuni ni ka sa'a ña jin de,
te tu ni ka sa'a ndaa ja ja'a de, chi ni ka xnaa ña jin de.
Te tu na in kondakakune'e ndikin tata de nuu ñuyiu ya'a,
chi ni ka ja'ni ña jin de ja ja'a jakue'e ka sa'a ñayiu ñuu san.
9 Te ni ka jiña'a in yau ñaña xiin nuu ka yiyu'u ñayiu kue'e ja vi tayu'u de,
te jinkoyu'u de nuu yau ñaña ñayiu kuika,
visi tu sa'un na jakue'e ni sa'a de, ni tu ni xnda'u de ñayiu.
10 Su saa ni kuini maa Jito'o ja tna'a de tno'o suchi ini vi kua'a tnundo'o,
te ja siun ni soko de maa de ja ja'a yika kuechi ñayiu.
Te kuni de ndikin tata de, te koteku de kuakua'a kuia,
te jin ma'ñu sagua maa de, te kee gua'a nagua kuini Jito'o ja sa'a ya.
11 Te nuu ya'a tnundo'o ja tna'a de, te kuni de ja kee gua'a, te kendoo va'a ini de.
Te kindee tee ndaa ja jinokuechi nuu rin yika kuechi kua'a ñayiu,
te kondiso kotavi maa de jakue'e ka sa'a ñayiu yun.
12 Te yun kuu ja kuña'a rin kua'a ja sa'a jajin de nuu ka oo tee ka kuu na'nu,
te vi ndaka'nde de ja ni ka ni'i de jin tee inu ndakui,
chi ni soko de maa de vi ndee ni ji'i de,
te ni oo de ne'u tee ka sa'a jakue'e,
te ni jiso siki maa de yika kuechi kua'a ñayiu,
vi ni ka'an ni'nu de ja ja'a ñayiu ka sa'a yika kuechi.

54

Koo in kiuu koo vii koo va'a ñuu Jerusalén

1 “Kokusii ini ron, ña'a ja ña kuu koo se'e ron, ja ña uun skaku ron lulu,
te kata vi kana jaa, ja kusii ini ron,
ja tu na ama ja'nde chii ron ja skaku ron lulu ron,
chi koo kua'a ka se'e ña'a ni ndoo, saa se'e ña'a ndeka tna'a”,
kachi Jito'o.
2 “Sa'a ka'nu ka ve'e sa'un ron, te ndaskaa ka sa'un ve'e ron,
te ma kochikua'a ron nuu koo ron.
Ndasa'a kani ka yo'o vi ndakani gua'a nduyu ja kotnii ve'e ron.
3 Chi kuu jite ka ron ichi nda'a kua'a vi ichi nda'a satni,
te vi kindee ndikin tata ron kua'a ñuu na'nu ja vi sa'a jajin,
te vi koi ñuu ja ni ka ndonda'u yun.
4 Te ma koyu'u ron, chi ma kendoo kue'e ron
ni ma sa'a nda'u ron maa ron, chi ma kendoo kanoo ron,
chi sua'a ndunaa ini ja kanoo ni tna'a ron nuu kuechi ron,
te ma kondaka'an ka ron ja ni ka oskexiko ña jin ron nuu ni ndonda'u ron.
5 Chi ia ni sa'a ña jin ron kuu yii ron,
te Jeovaa, ia ndakui ndeva'a, nani ya,

te ia ni ndatau ña jin ron kuu ia ii ñayiu Israel,
ja nani ya ia Dios ninii ñuyiu.
6 Chi ni ndakana ña Jito'o jin ron na kuinio ñasi'i ni ndoo maa,
te kusuchi ndeva'a ini ña, na kuinio ñasi'i kuechi ja ni tnanda'a te ni ndoo maa in”,
kachi Jito'o ron.
7 Te suni kachi ya: “Ni xndendoo ña rin ndee saa kiuu,
su kunda'u ndeva'a ini ña rin, te ndakuaka ña rin jin ron.
8 Chi jin ja ni kiti ini rin, te tu ni xtuu nuu ka rin ndesaa kiuu nuu oo ron,
su ni kunda'u ini ña rin, chi kutoo ña rin jin ron nikuii nikani”,
kachi Jito'o, ia ni ndatau ña jin ron.

9 “Chi inuu ni sa'a rin vitna jin nagua ni sa'a rin kiuu ja ni oo ndi Noé,
nani kee yu'u rin ja ma ndaa ka ndute ja xnaa ka de ñuyiu.
Suni saa ni kee yu'u rin vitna ja ma kokiti ini ka rin, ni ma kokuxeen ka rin nuu ron.
10 Chi visi na vi ndasama yuku nuu ka oo, te na vi kanda tinduu,
su ma sama ja kunda'u ini ña rin jin ron,
ni ma naa tratu ni sa'a rin ja vi koo mani ron”,
kachi Jito'o, ia kunda'u ini ña jin ron.

11 “Nda'u ni ka ron, ñuu Jerusalén ja ni tna'a ndeva'a ron tnundo'o,
te tu na tno'o sii ini oo jin ron.
Su vitna te siki yuu kua'a nditnuu sonee ña rin jin ron,
te ndee ka'a nuu kuva'a ron kani rin yuu ndindi'i.
12 Te jin yuu kuakua'a sa'a rin torre ron,
te ye'e ron sa'a rin jin yuu yeye'e,
te ndi'i muro ron sa'a rin jin yuu vii ndeva'a.
13 Te maa rin kaxtno'o nuu ndi'i se'e ron,
te vi koo vii vi koo va'i.
14 Te koyutnu ron, chi sa'a ndaa rin,
te ma koyu'u ka ron, chi vi kuu jika ñayiu ka sa'a ndeva'a ña jin ron,
te ma vi jatna'a ka ñai ja vi siu'u ñai jin ron.
15 Te nuu ja ndeja ndakoo siki ron, te masu ru'un tetniuu,
te nuu ja ndeja ndakoo siki ron, te kanakau nuu nda'a maa ron.
16 Te kondia'a ja maa rin ni sa'a tee kani kaa ja tiuu ni'ni de nuu ñu'u tikayi,
te sa'a de ndatniuu ja ka jantniuu nuu ka jaxin tna'a.
Te suni maa rin ni sa'a ñayiu ja xnaa ña jin sava ka ñayiu.
17 Te ni in ndatniuu ja ka kene'e ñayiu yun,
ma kundee ja xnaa ña jin ron.
Te vi skasi yu'u ron ndi'i ñayiu ja ka ka'an kuechi ja ja'a ron.
Te ya'a kuu ja kuña'a rin ja vi sa'a jajin ñayiu ka jinokuechi nuu rin,
ja chituu rin jin ja vi kundei nuu jakue'e”,
jiña'a Jito'o.

55

Kunda'u ini ia Dios ndi'i ñayiu

1 Kachi ia Dios: “Ndi'i ron ja ka yichi ron, ne'ekuei te vi ko'o ron ndute.
Te roon ja tu na inu xu'un ron, ne'ekuei te vi ki'in ron ja vi kaa ron.
Ne'ekuei te vi kuaan ron vinu vi xikui, su ma vi tniuya'u ron.
2 ¿Chi nau ja ka xnaa ron xu'un nuu masu ja vi kaa ron kuu,

vi ya'u ja ka ni'i ron nuu ka satniuu ron nuu masu ja vi ndutu chii ron
kuu ja ka jaan ron?
Vi konini gua'a tno'o ka'an rin, te vi kaa ron jagua'a,
te vi kusii ini anu ron jin ndei asin ndeva'a.
3 Vi konini gua'a tno'o ka'an rin: Ne'ekuei nuu oo rin.
Vi konini tno'o ka'an rin, te vi koteku ron.
Chi sa'a rin in tratu jin ron ja koo nikuii nikani,
nagua ni ka'an nda'u ni ka'an kee rin ndi David.
4 Chi ni jani rin de ja kuu de na kuinio testiu nuu ñayiu ñuu,
vi kuu nija'nu de vi tatnuni de nuu ñayiu ñuu na'nu.
5 Te kana ron ñayiu taka ñuu ja tu jini ron,
te ka jino ñayiu ñuu ja tu ka jini ña jin ron jakuei nuu oo ron,
ja ja'a maa rin ja kuu Jito'o ron, ia Dios maa ron,
ia ii ñayiu Israel ja ni sa'a ja oo jayiñu'u nuu ron.”

6 Vi ndanduku ni Jito'o vitna ja kuu vi ndani'i ni ya.
Vi kana ni nuu ya vitna ja oo yatni ya.
7 Te na vi xndoo ñayiu ka sa'a jakue'e ichi ka jikai,
te na sama ja ka ndakani ini ñayiu kue'e,
te na vi ndajiokuiin ñayiu yun nuu Jito'o, te na kunda'u ini ña ya jin.
Te na vi ndajiokuiin nuu ia Dios, chi ia gua'a ndeva'a kuu ya,
te na koneka'nu ini ya yika kuechi.

8 Kachi Jito'o:
“Chi ja ndakani ini rin, masu inuu kuu jin ja ka ndakani ini ron,
ni ichi ka jika ron, masu inuu kuu jin ichi rin.
9 Chi nagua sukun ka andivi saa ñu'u,
saa sukun ka ichi rin vi ja ndakani ini rin
saa ichi ka jika ron vi ja ka ndakani ini ron.
10 Chi nagua kuun sau vi kuun ti iñu ndee andivi,
te tu ndajiokuiin, chi joso nuu ñu'u,
te sa'a ja jite vi kuva'a nuu ñunde'i,
te ndee ndikin tata ñayiu jitu nuu ñunde'i yun vi xtaa ja vi kaa ñayiu,
11 suni saa kuu jin tno'o ka'an rin.
Ma ndajiokuiin uun nuu rin,
chi sa'a nagua kuini rin ja sa'a rin,
te skunkuu sa'a nagua ka'an rin.
12 Chi ka kusii ini ron ndekuei ron
te mani kuiti no'okuei ron ñuu ron,
te nuu vi kuni ña yuku vi tinduu ja vi ndaya'a ron yun,
te vi kata in yaa ja ka kusii ini,
te ndi'i yutnu ja ka oo nuu yuku yun vi katu nda'a tnu.
13 Te nuu tniuu tnu iñu, te vi kua'nu tnuyuja ndoo,
te nuu tniuu tnu yuku yuu, te vi kua'nu tnu ita kuijin,
te ya'a sa'a ka'nu ndeva'a ña jin Jito'o,
te kokuu in seña ja koo nikuii nikani, te ma naa sa'un.”

56

Kanuu ja vi skunkuo tratu ni sa'a ia Dios

1 Sua'a ka'an Jito'o:
“Vi sa'a gua'a te vi sa'a ndaa,
chi ja oo yatni ja kenta kiuu ja skaku ni'nu ña rin,

te vi kuni ron ja sa'a ndaa ndaa rin”.
2 Te na ta'u na ndetu ñayiu sa'a sia'a,
te oo yutnui, te tava'i kiuu ndatatu, te tu xtivi,
te jito gua'i mai ja ma sa'i jakue'e.
3 Te ñayiu inka ñuu ja kiundui ichi Jito'o, ma ka'in:
“Sa'a siin ña Jito'o jin san nuu ñayiu ñuu ya”.
Ni ma koka'an tee ni nduu kapuu:
“Kuu san nani kuinio in yutnu yichi”.
4 Chi sua'a ka'an Jito'o:
“Tee ni ka nduu kapuu ja ka tava'a de kiuu ndatatu rin,
te ka sa'a de nagua junkuaan ini rin, vi ka oo yutnu de jin tratu ni sa'a rin,
5 te kuña'a rin ini ve'e rin vi ini muro rin ja vi kondee sivi de,
te kuña'a rin in sivi gua'a ka saa ja vi koo seyii de vi sesi'i de,
te suni kuña'a rin in sivi de ja vi koteku tno'o de nikuii nikani, in ja ma naa sa'un.
6 Te ñayiu inka ñuu ja vi kiunduu ichi rin ja vi kunukuechi nuu rin,
vi ja vi kokutoo ñai jin rin, vi kokunukuechi ñayiu nuu rin,
nuu ja ndi'i ka tava'a kiuu ndatatu, te tu ka xtivi,
te ka oo yutnui jin tratu ni sa'a rin,
7 te kondeka rin jin ki'in rin nuu yuku ii rin,
te sa'a rin ja vi kosii ini ve'e rin nuu ka ndakuatui,
te kuanta'u rin ja ka sokoi vi kiti ja ka teñu'i nuu altar rin,
chi ve'e rin konani ve'e nuu ka ndakuatu ñayiu ndi'i ñuu.
8 Te ndaxtutu ka rin ñayiu ñuu rin
jin sava ka ñayiu ka oo ii sava ka ñuu ja ni ndatau rin,
nagua ja na vi ndututui”,
kachi Jito'o, ia ndaxtutu ñayiu Israel ja ni ka ndutenui sava ka ñuu.

Ka'an xeen ia Dios jin ñayiu kue'e

9 “Ne'ekuei ndi'i ron ja ka kuu ron na kuinio kiti yuku
vi kiti xeen, te vi kaa ron.
10 Chi inu kuaa ndi'i tee ka jito ñayiu Israel, te tu ka jini sa'un de,
te ndi'i de ka kuu na kuinio ti'ina kuu ñi'i ja tu kuu jia'an ti,
te ka nduei ni de, chi ka junkuaan ini de vi kusun de
vi ja vi jani de.
11 Te ka kuu de na kuinio ti'ina ja ka kokin ndeva'a ti,
te ni ja tu ka ndutu chii ti.
Te ka kuu de tee ka jito ndikachi ja tu ka jinkui'nu sa'un ini de,
te in in de ni ka ki'in de ichi mamaa de,
te ndi'i de ka nduku de ja vi jinkoo va'a mamaa de.
12 Te ka kachi de: Ne'ekuei ni na vi ndukuo vinu vi texeen,
te na vi ko'o ndee vi jinio,
te suni saa ni vi sa'o xtnee nagua ka sa'o vitna,
axi saa vi sa'a gua'a kao saa vitna, ka kachi de.”

57

1 Ka naa ñayiu ndaa, su tu na in ndanduku ni'nu ja ja'i,
vi ka ji'i ñayiu gua'a nuu ia Dios, su tu na in jinkui'nu ini
ja ka ji'i ñayiu yun, nagua ja vi kakui nuu jakue'e.
2 Te ñayiu ka jika ichi ndaa, chi ka ji'i sii ini,
te ka ndatatui nuu yau ñañai.

Ka'an kuechi ia Dios siki ñayiu ka chiñu'u chu'chi

3 “Su roon, se'e ñayiu tasi, ndikin tata tee skindee ñasi'i jin ña'a xiko maa,
ne'ekuei ya'a.
4 ¿Na in ka jaku ndee ron?
¿Na xiin nuu ka sa'a xiko ron yu'u ron vi ka skeyaa ron?
Te roon, chi se'e ñayiu ka sa'a yika kuechi
vi tatatno'o ñayiu tno'o ka kuu ron.
5 Te ka sa'a ron jane'e jayichi nuu chu'chi taka ne'u tnu ndii ndiyaviko
vi ndu'u taka yutnu ndoko,
te ka soko ron se'e kueli ron yu'u yute vi ja'a kava.
6 Te ka chiñu'u ron taka yuu ndii nduei yute yun,
chi yuu yun kuu ja ni ka jine ta'u maa ron ja vi ni'i ron.
Te nuu yuu yun ni ka joso ron vinu vi ni ka soko ron nuni ron vi nduchi
ron,
¿te a ma kiti ini rin jin ndi'i ya'a?
7 Te nuu in yuku sukun ja oo ndeyi ni sa'a ron kuechi ñuyiu nuu chu'chi,
te ndee yun ni kaa ron ja ni soko ron nuu chu'chi yun.
8 Te yata xtnuu ye'e ichi nuu ndiuu ron ini ve'e ron,
ni tetuu ron in chu'chi ja tu jiniu'u, te ni kuu jika ron nuu rin.
Te ni tau ron sa'un ron, te ni ndaa ron nuu jito ron ja ni ndaskaa ron jito
ron,
chi ja ni sa'a ron tratu jin ñayiu, na ñayiu jio'o maa ron ja kusun jin ron,
te ndia'a ron ja ka vichi ñayiu yun.
9 Te ni ja'an ron nuu chu'chi Moloc, te nee ron texe'en olivo
vi kuakua'a tatna xiko asin,
te ni tetniuu ron tee ka ndiso tno'o ron ja kua'ankuei jika de,
te ni sa'a ron ja makekuei de guaa ndee ñuu ji'i.
10 Te ja siun kuakua'a ichi jika ron, te ni kuita ron,
su tu ni kachi ron: Tu ka na tatna, chi ndee ya'a ni ni kentao.
Chi ni ni'i ron ja ni ndundakui ron, yun guaa tu ni kuita sa'un ron.
11 ¿Te na in ni siu'u ña jin ron ja ni yu'u ron, te ni xnda'u ña ron?
Te tu ndaka'an ña ron jin rin, ni tu ni ndakani ini ron jin ru'un.
¿Te a chia tu ka'an sa'un ni rin ndee ja ni kuu nana'a?
Yun kuu ja tu yu'u ni'nu ña ron.
12 Te na xtuu rin ja sa'a ron vi tniuu ndaa ja ndakani ini ron ja sa'a ron,
te tu nagua chituu sa'un ña jin ron.
13 Te nuu kana ron nuu chu'chi ron ja na vi skaku ni'nu ña,
te ma vi chituu ña jin ron,
chi ndi'i kuiso ña tachi ni'i, te vi invaa ni ja jinki'i tachi,
te xnaa ndi'i ña.
Su ñayiu ja kukanu ini ña jin rin, chi ni'i ñu'u rin ja sa'a jajin,
te koi nuu yuku ii rin.”

Ndasa'a ia Dios ñayiu Israel

14 Yun te kachi in tno'o: “Vi ndasa'a ichi ja na nduu ndandaa,
vi xtajioo ja sa'a tneñu ichi nuu mandikuei ñayiu ñuu rin”.
15 Chi saa ka'an ia ka'nu ndeva'a, ia oo ndee sukun,
ia oo nikuii nikani, te nani ya ia ii:
“Maa rin oo ndee sukun vi nuu ii,
te suni oo rin jin ñayiu ndatna'u ini vi sa'a nda'u sa'a kei mai,
nagua ja ndakuña'a rin tno'o ndee ini nuu ñayiu sa'a nda'u sa'a kei mai,
vi ndasa'a sii ini rin anu ñayiu ndatna'u ini.
16 Chi masu vi siun ni koxtavi kuechi rin ñayiu ñuu rin,
ni masu vi nikuii nikani kokiti ini rin,

chi nuu tuu, te ndi'i ñayiu ni sa'a rin vi kuita nuu rin.
17 Chi ja ja'a jakue'e ka sa'a ñayiu ñuu rin
nuu ka jio'i ja ka neva'a sava ka ñayiu, kuu ja ni kiti ini rin,
te ni tetniuu rin tnundo'o siki, te ni chiyata rin jin,
su ni ka kujioi nuu ichi rin, te ni ka ki'in in ichi kue'e.
18 Ja jini rin na ichi ka jikai, su ndasa'a rin jin,
te kokoto maa rin jin, te ndakuña'a rin tno'o sii ini nui,
vi nuu ñayiu ka nda'i ja ja'i.
19 Te kuña'a rin yaa ja vi katai, te vi kachi:
Na koo jamani jin ñayiu ka oo jika
vi koo jamani jin ñayiu ka oo yatni,
te ndasa'a maa rin jin”, kachi Jito'o.
20 Su ñayiu kue'e, chi ka kui na kuinio ndute mar,
ja unsua'a unsua'a tee de maa de ja tu kuu kotiti'i de,
te kene'e jioo ndute yun skitnu vi nde'i.
21 “Te tu na jamani ka oo jin ñayiu kue'e”, kachi ia Dios san.

58

Sua'a vi sa'o ja vi kondite ndijao

1 “Kana jaa jin ndi'i jandakui ron, te ma yu'u ron.
Kana jaa, nagua nda'i in trompeta,
te kaxtno'o nuu ñayiu ñuu rin ja ka sa'i jakue'e,
nuu ñayiu ka kuu ndikin tata Jacob ja ka sa'i yika kuechi.
2 Chi in kiuu in kiuu ka ndanduku ñai jin rin,
te ka kuini ja vi kuni ichi rin,
na kuinio ñayiu ñuu ja ka sa'a ndaa, te tu ka xndendoi tno'o tatnuni rin,
te ka jikain ja na sa'a ndaa rin, te ka kusii ini ja vi koo yatni nuu rin.
3 Te ka kachi: ¿Nau ja vi kondite san, te tu tanuu ni ja ka sa'a san?
¿Nau ja vi sa'a nda'u san maa san, te tu ndi'ni ña ni jin san?, ka kachi.
Su kiuu ja ka ondite ron ka nduku ron java'a maa ron,
te ka kene'e ron xu'un yika ndi'i tee ka satniuu nuu ron.
4 Chi ka ondite ron, su nino'o ni ja ka tee tna'a ron vi ka jaxin tna'a ron.
Te ka kani ron jiki jin ñayiu ja vi xtuji ron jin.
Nuu ja ka kuini ron ja konini rin ndee sukun ya'a ja ka jikanta'u ron,
te vi kondite, su ma vi sa'a ron nagua ka sa'a ron vitna.
5 ¿A ka ka'an ron ja ni kaji rin kiuu ja vi kondite ñayiu,
nani ja vi sa'a nda'u vi sa'a kei mai?
Te ¿a suni ja vi chindei xini, na kuinio yuku ja ni ja'nu ndoo
te vi kekui'nui sa'un ndayi, te vi jinkotui nuu yaa?
¿A yun ka xnani ron ja ka ondite ron vi kiuu ja junkuaan ini rin ja kuu rin Jito'o ron?
6 Ña'a, chi ja ni kaji maa rin ja vi kondite ron kuu
ja vi kujioo ron nuu jakue'e ka sa'a ron,
te vi sa'a ndaa ron, chi na kuinio ja ka nu'ni ron nuu jakue'e yun.
Te vi siaa ron ñayiu ka sa'a ndeva'a ron na ki'inkuei mai,
te vi kujioo ron nuu ndi'i jakue'e ja ka ndiso ron.
7 Te vi ka'nde ron ja ka jaa ron na vi kaa ñayiu ka kokin,
te vi kuña'a ron ve'e ron ja vi ndoo ñayiu nda'u ja tu na inu ve'e,
te vi kuña'a ron sa'un vi kui'nu ñayiu tu na inu sa'un,
te ma vi chiyata ron tna'a kuikin ron.
8 Yun te vi ye'e ron nuu ñayiu na kuinio nuu tuu ndii inka kiuu,
te ñama kuiti vi nduva'a nuu ni ka tuji ron,

te tniuu ndaa ja ka sa'a ron koxno'o nuu ron,
te ichi yata ron kondikin ña ja ye'e tajan rin.
9 Yun te nuu ja vi kana ron, te konini rin tno'o ka ka'an ron,
te nuu ja vi kana ron ja chituu ña rin, te kachi rin:
Ya'a oo rin.
Su nuu ja ma vi kosa'a ndeva'a ka ron ñayiu,
ni ma vi koskoto ioo ka ron ñayiu, vi ni ma vi kane'e ka ron,
10 te nuu ja ka jiña'a ron ja ka jaa ron ja vi kaa ñayiu ka kokin,
te ka jiña'a ron nagua ka ja'ni ña jin ñayiu ka kusuchi ini,
nuu saa te vi ye'e ron nuu ñunee,
te kati ron vi ye'e nagua ye'e sau nduu.
11 Te siun ni kokoto ña maa rin,
te taa kua'a rin ja vi kaa ron nuu ñu'u yichi,
te taa rin jandakui yiki kuñu ron,
te vi kokuu ron na kuinio xtnuu kuii ni joso gua'a ndute,
vi na kuinio nuu kee ndute ja tu yichi de.
12 Te ñayiu ñuu ron vi ndasa'a ve'e tikundu ja ka oo ndee jana'a,
te vi ndasa'a cimiento ja oo janana'a,
te vi xnani ña jin ron, ‘tee ndasa'a muro’ vi ‘tee ndasa'a ve'e tikundu’.
13 Te nuu ja vi kuaan ii ron ja ma vi kaka ron kiuu ndatatu,
te ma vi sa'a ron nagua ka kuini maa ron kiuu ii rin,
te vi xnani ron kiuu ndatatu ja kuu kiuu gua'a, kiuu ii maa Jito'o, vi kiuu ka'nu,
te vi koyiñu'u ron, te ma vi kaka ron nuu ichi maa ron,
ni ma vi sa'a ron nagua ka kuini maa ron, ni ma vi ka'an ron tno'o ja tu jiniu'u,
14 yun te vi ni'i ron ja vi kokusii ini ron nuu rin.
Yun te sa'a rin ja kakuei ron ndee sukun siki ñuu ron, na kuinio in tee ni kundee,
te taa rin ja vi kokaa ron nuu ñunde'i ja ni sa'a jajin ndi nija'nu ron Jacob.”
Te saa kokuu, chi jin tno'o yu'u maa rin ni ka'an rin ja kuu rin Jito'o ron.

59

Ni ka sa'a ñayiu Israel yika kuechi te ni tetniuu ia Dios tnundo'o

1 Ma vi koka'an ni ja ni nduu kuiti nda'a Jito'o,
te ma kuu ja skaku ni'nu ña ya,
te ndesi so'o ya, te ma kuu ja konini ya tno'o ka ka'an ni.
2 Chi jakue'e ja ka sa'a maa ni sa'a ja ni ka kusiin ni jin ia Dios,
te yika kuechi ka sa'a ni sa'a ja ni chiyata ña ya,
te tu nini ya tno'o ka ka'an ni.
3 Chi ni ka kutne'e nda'a ni jin niñi ñayiu,
te ni ka kutne'e xinda'a ni jin jakue'e ka sa'a ni,
chi ka xnda'u ni ñayiu vi ka ka'an ni tno'o kue'e.

4 Te ni tu na in kana ja vi sa'a ndaa ñayiu, ni tu na in sandaa kuechi,
chi saa sua'a ka kukanu ini tno'o tno'o,
vi tno'o ja tu jiniu'u ja ka ka'in.
Ka tnai kua'a jakue'e ini anui, te nino'o ni ka jakue'e ka sa'i.
5 Ka ndakin chiuun jin ndiuu koo,
te ka kikui xtua'a tindoo ja vi skanakaui ñayiu.
Te na in jaa ndiuu yun, te kui,
te na in ta'u, te kekuei koo kueli ja vi kaa ña ti.

6 Te xtua'a ja ka kikui yun, chi tu jiniu'u ja vi kui'nu ñayiu,
ni ma kuu vi kisa'ui jin ja ka kikui yun.
Te ja ka sa'i, chi nino'o ni jakue'e ka sa'i,
te ka sa'a xeen ndeva'i jin nda'i.
7 Te ka jinoi ja vi sa'i jakue'e,
te ka nuu ini ja vi ka'ni ndiyi tu na kuechi.
Te nino'o ni jakue'e ka ndakani ini,
te nuu ichi kua'ankuei ka xnai vi ka ja'ni ndiyi.
8 Te tu ka jini sa'uin ichi nuu oo jamani,
te tu ka sa'a ndai nuu ichi ka jikai,
te nino'o ni ichi yakua ka jikai,
te ñayiu jika ichi yun, chi ma kuni sa'uin ja koo mani.

Ka na'ma ñayiu yika kuechi nuu ia Dios

9 Te yun kuu ja ni kuu jika ja sa'a ndaa ia Dios ja ja'o,
te tu kenta ja skaku ni'nu ña ya jion,
chi ka ndetuo ja na ye'e, su tuu, chi nino'o ñunee ka oo,
ka ndetuo ja na kuu ndijin, su nino'o ni nuu nee ka jikao.
10 Te ka tnii ndee ka tnii ndeo yika ve'e ka jikao na kuinio ñayiu ni kuaa,
te vi sua'a ka tnii ndeo ka jikao na kuinio ñayiu tu na nduchi nuu,
te vi mamaa sau nduu, te ka kachi ja'o na kuinio tno'o jakuaa,
te visi inu ndakuio, su ka kuo na kuinio ndiyi.
11 Te ndi'o ka kañu na kuinio oso,
te vi ndanda'u ka tnanao na kuinio sata.
Ka ndetuo ja sa'a ndaa ia Dios ja ja'o, su tuu,
axi ja skaku ni'nu ña ya, su tuu, chi oo jika nuu ka oo.

12 Chi ni kaya kua'a jakue'e ka sa'a san nuu ni, vi Dios,
te yika kuechi ka sa'a san ka'an kuechi siki san.
Te siun ni ka ñu'u ini san yika kuechi san,
te ja ka jini san jakue'e ka sa'a san.
13 Chi ka kuso'o san nuu ni,
vi tu ka ndaa yu'u san ja ka jini ña san jin ni, vi Jito'o san.
Vi ni ka kujioo san nuu ni, vi Dios,
vi ka kachi san ja ndeva'a ndetnuni vi sa'a san ñayiu,
te vi ndakoo san siki, te vi xnda'u san ñayiu jin tno'o tno'o ja ka ñu'u anu san.
14 Te yun guaa tu na in ñayiu sa'a ndaa,
ni tu ka sa'a gua'a kao,
chi ni ka kachi ja'a ñayiu ka sa'a ndaa nuu ya'u,
te tu ka jandetuo ja kikuei ñayiu ndaa.
15 Te ni in ñayiu, tu skunkuu jin tno'o ka'in
te ñayiu ka kujioo ja tu ka oi nuu ichi kue'e, te ka su'u ndi'i ja neva'i.

Te ni jini Jito'o, te tu ni jinkuaan ini ya
ja siun tu ka sa'a ndaa ñayiu.
16 Te nuu ni jini ia Dios ja tu na in ñayiu ka'an ni'nu ja ja'a inkai,
te ni sa'u kuii ini ya. Yun te ni xne'e ya ja ia sa'a ndaa kuu ya,
te ni skaku ni'nu ña ya jin jaka'nu ya.
17 Chi ni kekui'nu ya tniuu ndaa ja sa'a ya na kuinio in sa'un kaa ja ndesi ni'nu ndika tee jaxin tna'a.
Te kekui'nu ya in ixini kaa ja kuu ja skaku ni'nu ña ya.
Te kekui'nu ya in sa'un ja kuu ja ndaxtenaa ya ñayiu jin ja ka sa'i,
te tniutuu ya maa ya jin in sa'un ja kuu ja kukuiñu ya.

18 Te vi na kuu na kuu nagua ni ka sa'i, saa kuña'a ya ya'u ja vi ni'i.
Tetniuu ya tnundo'o siki ñayiu ka ka'an u'u ña jin ya,
te tetniuu ya ya'u ja kuini ja vi ni'i maa ñayiu ka jaxin tna'a jin ya.
Te suni saa ni sa'a ya jin ñayiu ka oo jika.
19 Te ndi'i ñayiu vi yu'u ni'nu Jito'o,
ndee ñayiu ka oo ichi nuu kee nikandii
vi ndee ñayiu ka oo ichi nuu jinonta nikandii,
nuu vi kuni ja ye'e tajan ya.
Chi kikuei ñayiu ka ka'an u'u ña,
na kuinio in yute nuu kee teñu'u,
te kuiso ña nuu tiutachi ña Jito'o.

20 “Te kii ia skaku ni'nu ñayiu ñuu Sión
vi ndi'i ndikin tata Jacob ja ni ka ndatna'u ini nuu jakue'e ka sa'a”,
kachi Jito'o.
21 “Te ya'a kuu tratu ja sa'a rin jin ron”, kachi Jito'o,
“Taa rin Espíritu rin ja vi koo jin ron,
te tnaa rin tno'o rin yu'u ron, te ma kujioo nuu yu'u ron,
ni ma kujioo nuu yu'u ndikin tata ron,
ni nuu yu'u se'e ndikin tata ron,
ndee vitna vi nikuii nikani”, kachi Jito'o.

60

Koo in kiuu te sa'a ia Dios ja koo javii java'a ñuu Jerusalén

1 Ndakoo, vi ñuu Jerusalén, te ye'e ron,
chi ni kenta ia sie'e ña jin ron,
te ja ye'e tajan Jito'o ni ye'e nuu oo ron.
2 Chi kunee nuu ñuyiu, te kunee ñuñu'u nuu sava ka ñuu.
Su nuu maa ron, chi ye'e Jito'o,
te vi kuni ñayiu ja ye'e tajan ya nuu ron.
3 Te kikuei ñayiu taka ñuu nuu ye'e ni'nu ron,
te suni vi koo tee ka kuu rey nuu ni ye'e ni'nu ron.
4 Kondia'a nii nuu oo ron,
te kuni ron ja ndi'i ñayiu ni ka ndututu, te vajikuei nuu ron.
Te ndikuei seyii ron ndee ñuu jika,
te vi kunundee ñayiu sesi'i ron ndikuei jin.
5 Yun te nuu kuni ron, te vi sua'a ndukua'a ron ja kusii ini ron,
te kuu kitni anu ron ja kusii ini ndeva'a ron,
chi kikuei ñayiu ka oo taka ñuu jika jin javii ka neva'i,
vi kikuei ñayiu ñuu na'nu jin jakuika ka neva'i,
te vi skuta'u ñai jin ron.
6 Te vi chitu kuakua'a cameyu nuu ron,
chi kikuei ñayiu tatatno'o Madián vi ñayiu tatatno'o Efa jin cameyu kuechi,
te suni ndi'i ñayiu ñuu Sabá kikuei jin cameyu ja ka ndiso ti oro vi suja vixin,
te vi ka'in ja ka'nu ndeva'a tniuu sa'a Jito'o.
7 Te vi kututu ndi'i ndikachi ñayiu tatatno'o Cedar ja kokuu kiti ron,
te suni vi koo karneru ñayiu tatatno'o Nebaiot nuu nda'a maa ron,
nagua ja soko ron ti nuu altar rin ja kuu in ja junkuaan ini rin.
Te sa'a rin ja luu na kona'a veñu'u nuu ye'e tajan rin.

8 ¿Te na in ka kuu ja ka ndagua yun, na kuinio viko,

axi na kuinio sata ja kuano'okuei ichi ve'e nuu ni ka ta'u?
9 Te jandaa ndija ja maa rin ka ndetu ñayiu ka oo taka ñuu jika.
Te xtnañu'u ka barco ñayiu ñuu Tarsis kikuei ja ndikuei jin se'e ron
ja ka oi ndee ñuu jika yun,
te kikuei jin plata vi oro ja ka neva'i,
nagua ja na koo jayiñu'u nuu maa rin ja kuu rin Jito'o, ia Dios ron,
ia ii ñayiu Israel, chi ni sa'a ka'nu ña rin jin ron.
10 Te ñayiu inka ñuu vi ndasa'a muro ron,
te tee ka kuu rey ñayiu yun vi kunukuechi nuu ron.
Chi nuu ni kiti ini rin nuu ron,
te ni tetniuu rin tnundo'o siki ron,
te jin java'a ini rin, te kunda'u ini ña rin jin ron.
11 Te siun ni konune ye'e ron,
te ma ndandesi ni tno'o nduu, te ni tno'o jakuaa,
nagua ja kuu vi kisia'a ñayiu jakuika ka oo sava ka ñuu na'nu nuu ron,
te kikuei jin tee ka kuu rey ja ka ndikin ña kua'a ñayiu ja vi kunukuechi nuu ron.
12 Chi ñuu na'nu axi nuu ka tatnuni ja tu ka kuini ja vi kunukuechi nuu ron,
te vi naa, te tnani nii ñuu yun.
13 Te kikuei jagua'a oo ñuu Líbano nuu ron.
Chi kikuei jin tnuciprés vi tnuyuja vi tnuboje,
nagua ja ndukutu vii nuu ii nuu oo rin.
Te sa'a rin ja luu ndeva'a kona'a nuu jani rin si'in rin ja nukuiin rin.
14 Te vi kindei vi kititi se'e ñayiu ni ka taa tno'o suchi ini nuu kikuei nuu ron,
te ndi'i ñayiu ni ka skexiko ña jin ron, vi jinkuiin jiti nuu ja'a ron.
Te vi xnani ñai jin ron “ñuu Jito'o”,
vi “Sión, ñuu ia ii ñayiu Israel”.

15 Te visi ni ndoo maintno'o ron vi ni ka skexiko ña jin ron,
te ni in ka ñayiu, tu na in ni ya'a nuu ron.
Su sa'a rin ja na koo jayiñu'u nuu ron nikuii nikani,
te siun ni na koo jasii ini nuu ron.
16 Te koteku ron jin xikui ñayiu ñuu na'nu,
te kokaa ron jakuika ka neva'a tee ka kuu rey.
Saa te kuni ron ja maa rin kuu Jito'o ron,
te maa rin skaku ni'nu ña jin ron.
Maa rin kuu ia ndakui Jacob ja ni ndatau ña rin jin ron.

17 Te nuu tniuu ja bronce ja neva'a ron vitna, te taa rin oro,
te nuu tniuu kaa, te taa rin plata ja ye'e vii ka.
Te nuu tniuu yutnu, te taa rin bronce,
te nuu tniuu yuu, te taa rin kaa.
Te sa'a rin ja jamani kotatnuni nuu ron,
te tniuu ndaa kondeka konduu ña jin ron.
18 Te ma vi koka'an ka ñayiu ja oo tno'o kiti ini nuu ron,
ni ma vi xnaa ka ña jin ron, ni ma vi su'u ka ja neva'a ron nuu ñunde'i ron,
chi sua'a vi ka'an ron ja muro ron nani “ja skaku ni'nu ña”,
te ye'e ron nani “vi sa'a ka'nuo”.
19 Te ma kojiniu'u ka ron nikandii ja koye'e tno'o nduu,
te ni yoo ja koye'e tno'o jakuaa,

chi maa rin ja kuu rin Jito'o ron
kokuu rin ñu'u ja koye'e nikuii nikani,
te maa rin ja kuu rin ia Dios ron koye'e ni'nu.
20 Te ni ma sa'u sa'un ka nikandii ron,
te ni ma nuu ka ja ye'e yoo ron,
chi maa rin ja kuu rin Jito'o ron kokuu rin ñu'u ja koye'e nikuii nikani,
te naa ndi'i kiuu ja ni otna'a ron tno'o suchi ini.
21 Saa te ndi'i ñayiu ñuu ron vi kokuu ñayiu ndaa,
te vi sa'a jajin ñui nikuii nikani.
Te vi kokui in yutnu jaa ja ni nanandee yika yutnu ja ni ndaxtee maa rin,
in ja ni sa'a maa rin jin nda'a rin, nagua ja xne'e rin ja kuu ka'nu rin.
22 Te in tatatno'o luluu ni ndakaya, te nduu kuakua'a ñayiu.
Te in tatatno'o ja vi tu jiniu'u sa'un ndakaya, te nduu in ñuu ndakui ndeva'a.
Te maa rin ja kuu rin Jito'o ron ka'an rin,
ja nuu kenta mamaa kiuu, te ñama sa'a rin, ma kokuu kuee rin.

61

Koo in kiuu te skaku ni'nu ia Dios ñayiu Israel

1 Espíritu maa Jito'o oo jin san, chi ni sa'a siin ña ya jin san,
te ni tetniuu ña ya ja kaxtno'o san tno'o vii tno'o va'a ya nuu ñayiu ka kunda'u,
vi ndasa'a sii ini san ñayiu ka kusuchi ini,
vi kana ndoso san ja na vi yaa ñayiu ka oo nuu nda'a ñayiu inka ñuu
vi ja siaa san ñayiu ka yi'i vekaa.
2 Vi ja kaxtno'o san ja vitna kuu kuia vii kuia va'a ja chindee chituu ña Jito'o,
vi kiuu ja ndaxtenaa ia Dios ñayiu ka ka'an u'u ña jion,
vi ja ndasa'a sii ini san ñayiu ka kusuchi ini.
3 Te kuña'a san jayiñu'u nuu ñayiu ñuu Sión
nuu tniuu ja vi soi yaa xini ja ka nda'i,
vi tatna xiko asin ja vi kusii ini jin nuu tniuu ja vi kokusuchi ini,
te vi katai yaa nuu ia Dios nuu tniuu ja vi kotna'u ini,
te vi konani “yutnu ja sa'a ndaa” vi “yutnu ja ni xtee maa Jito'o”
nagua ja xne'e ya ja ia ka'nu kuu ya.
4 Saa te vi ndasa'i ve'e tikundu ja ka oo ndee jana'a,
te vi ndasa'i ve'e ja ni ka tnani ndee ja ni kuna'a.
Te vi ndasa'i ñuu ja ni tnani,
te vi ndasa'i ve'e ja ni ka skuechi kueli ndee janana'a.
5 Te kikuei ñayiu inka ñuu ja vi kokotoi ndikachi ni,
te suni ñayiu inka ñuu ja vi kokutui nuu ñunde'i ni, vi nuu tnu uva ni.
6 Te maa ni vi koxnani ña “sutu maa Jito'o” vi “tee ka jinokuechi nuu ia Dios”,
te vi kokaa ni jakuika ka neva'a ñayiu sava ka ñuu na'nu,
te vi kokusii ini ni jin jakuika ka neva'i yun.
7 Te nuu tniuu ja vi ni'i ñayiu jakanoo,
te uu jichi vi ka'an yiñu'u ñayiu nui,
te vi ni'i uu jichi kua'a ka ñunde'i, te nikuii nikani vi kokuu sii ini.
8 Chi kutoo Jito'o ja sa'a ndaa ya,
te skexiko ya ja ka su'u ñayiu vi jakue'e ka sa'i.
Te ja ia ndaa kuu ya, te kuña'a ya in ja vi kuta'u vi kundetu ñayiu,
te sa'a ya jin ñayiu in tratu ja koo nikuii nikani.

9 Te vi koteku tno'o ndikin tata ni ne'u ñayiu ñuu na'nu,
vi señani ni ne'u ñayiu sava ka ñuu,
te ndi'i ñayiu ja ka ndia'a ña, te vi ndakuni ñai,
chi ndikin tata ja ni sa'a vii sa'a va'a maa Jito'o ka kui.

10 Te kusii ini ndeva'a san nuu Jito'o,
vi kusii ini anu san nuu ia Dios,
chi na kuinio ja ni skui'nu ña ya sa'un ja skaku ni'nu ña ya,
vi ni skakondii ña ya sa'un ja sa'a ndaa ya,
na kuinio in suchi yii tnanda'a ja ni ndukutu vii xini jin in corona,
axi na kuinio suchi si'i tnanda'a ja ni ndukutui jin yuu vii ndeva'a.
11 Chi nagua sa'a ñu'u ja ka ndakute yuku,
axi nagua sa'a nuu ka oo xtnuu kuii ja ka ndakute se'e tnu,
saa sa'a Jito'o ja kute tniuu ndaa ja sa'a ya,
vi sa'a ya ja ndi'i ñayiu ñuyiu vi kata yaa nuu ya.

62

Ye'e ni'nu maa ia Dios nuu ñuu Jerusalén

1 Ja ja'a ñuu Sión ja kuu Jerusalén te ma kasi yu'u san,
ni maa kuita san guaa ndee na ye'e ni'nu ja sandaa ñuu yun,
na kuinio nuu tuu ndii in kiuu
te ye'e ni'nu ia skaku ni'nu ña jin, na kuinio nuu ye'e iti suja ja kai tnu.
2 Saa te vi kuni ñayiu ja sandaa maa ron ja kuu ron Jerusalén,
te ndi'i tee ka kuu rey vi kuni ja ye'e ni'nu ron,
te vi xnani ña ñayiu jin ron jin in sivi jaa ja taa maa Jito'o.
3 Te kokuu ron na kuinio in corona vii ndeva'a nuu nda'a Jito'o,
axi na kuinio in xe'e ja ñu'u nda'a ya.
4 Te ma vi xnani sa'un ka ña ñayiu "ñuu ja ni kendoo uun"
ni ñu'u ja oo nuu ron ma vi xnani sa'un ka "ñu'u ja ni ndonda'u",
chi sua'a vi xnani ña jin ron "Hefzi-ba" ja kei ka'an "junkuaan ini ña rin"
te ñu'u ja oo nuu ron vi xnani "Beula" ja kei ka'an "ña'a ni tnanda'a"
chi junkuaan ini ña Jito'o jin ron,
te maa ya kokuu yii ñunde'i ron.
5 Chi nagua sa'a in suchi yii ja tnanda'i jin suchi si'i ja ndita nda'u jin,
te saa vi tnanda'a ron jin ia ni sa'a ña jin ron.
Te nagua kusii ini teyii jin ñasi'i de, saa kusii ini ia Dios ron jin ron.
6 Te kachi ia Dios:
"Ndee siki muro ron, vi Jerusalén, ni jani rin tee ka jito ña jin ron,
te ni tno'o nduu ni tno'o jakuaa, ma vi kasi yu'u sa'un de.
Te roon ja ka ndakakune'e ña ron ja kuu rin Jito'o ron,
ma vi junkuiin ron ja vi kana ron nuu rin,
7 ni ma vi kondetu ron guaa ndee na ndasa'a rin Jerusalén,
te sa'a rin ja ndi'i ñayiu ñuyiu vi konee yiñu'u nuu ñuu yun",
kachi ya.

8 Chi ni kee yu'u Jito'o jin nda'a kua'a ya
vi jin jandakui ya, te kachi ya:
"Ma kuandetu sa'un rin ja vi kaa ñayiu ka ka'an u'u ña jin ron triu ron,
te ni ma vi ko'o ñayiu inka ñuu nduxi uva ja ka kene'e ron
nuu ka satniuu ndee ron.
9 Chi maa ñayiu ja ka ndaxtutu triu kuu ja vi kaa,
te vi ndasa'a ka'nu ñai jin rin.

Te maa ñayiu ja ka ja'nde uva kuu ja vi ko'i nduxi ti nuu oo veñu'u rin.”

10 Vi ya'a ichi yuye'e, te vi ndasa'a ichi nuu kikuei ñayiu ñuu rin,
te vi ndasa'a ndaa ichi yun, te vi xtajioo yuu nduei nuu ichi yun,
te vi kane'e sukun sa'un ii ja kuu in seña nagua ja na vi kuni ñayiu ndi'i
ñuu ja na kikuei.
11 Sua'a ka'an Jito'o jin ñayiu ka oo ndee ja'a ñuyiu:
“Vi kuña'a nuu sesi'i ñayiu ñuu Sión:
Ya'a vaji ia skaku ni'nu ña jin ron,
te nee ya ja skuta'u ña ya, te kuña'a ya nuu ñayiu ñuu ya.”
12 Te xnani ña ñayiu jin ron “ñuu ii, ja ni ndatau ña Jito'o”.
Te vi xnani ña ñayiu “ñuu ja kutoo ia Dios ja tu ni kendoo nda'u”.

63

Kiuu ja tetniuu ia Dios tnundo'o

1 Te ka kachi ñayiu:
“¿Na in kuu ia vaji Bosra, ñuu ja tnii Edom, ja ni'nu ya sa'un kua'a?
¿Na in kuu ia ni'nu sa'un vii ndeva'a yun
ja jika ya jin jandakui ndeva'a ya?”
Te kachi Jito'o:
“Maa rin kuu ja ka'an ja sandaa rin,
te ndiso rin tniuu ka'nu ja skaku ni'nu ña rin”.
2 Te ka jikan tno'o ñayiu:
“¿Te nau ja ni kuu kuakua'a sa'un ni'nu ni
na kuinio sa'un ni'nu tee jaxin uva jin si'in de?”, ka jiña'i.

3 Te jiña'a Jito'o: “Maintno'o maa rin kuu ja ni jain ni'nu uva,
te tu na ñayiu ni in ñuu ja ni chituu ña jin rin.
Ni kiti ini ndeva'a rin jin ñayiu, te ni jain ni'nu rin jin.
Ni jaxin vii rin jin jakiti ini xeen rin,
te ni yagua ndee niñi yun sa'un rin,
te ni tiundee niñi yun nii sa'un ni'nu rin.
4 Chi ja ni jani rin in kiuu ja tetniuu rin tnundo'o siki ñayiu kue'e,
te ja ni kenta kiuu ja skaku ni'nu rin ñayiu ñuu rin.
5 Ni ndia'a rin nuu oo rin, te tu na in oo ja chituu ña jin rin.
Ni sa'u kuii ini rin ja tu na yituu ña jin rin
te jin jandakui rin kuu ja ni kundee rin,
te ni yituu ña ja kiti ini rin jin rin.
6 Te jin jakiti ini xeen rin, te ni jaxin vii rin ñayiu ndi'i ñuu,
te jin jakiti ini rin, te ni ndasini rin jin,
te ni jati rin niñi nuu ñu'u.”

Kunda'u ini ia Dios ñayiu Israel

7 Ndakani san ja ni kunda'u ini ña Jito'o,
te na vi katao yaa nuu ya ja vi sa'a ka'nuo ya,
ja ja'a ndi'i ja ni sa'a ya jion
vi jin kua'a jagua'a ja ni sa'a ya jin ñayiu Israel ja kutoo ña ya,
vi ni kunda'u ndeva'a ini ña ya.
8 Chi ni kachi ya: “Jandaa ndija ja ñayiu ñuo ka kui,
te ma vi xnda'u ñai”, ni kachi ya.
Te ni skaku ni'nu ña ya.
9 Te ndi'i ni jichi nuu ka kusuchi ini ñayiu, te tna'u ini ya,

te ni tetniuu ya in ia jinokuechi ja oo nuu ya ja ni skaku ni'nu ña,
chi ja kutoo ña ya vi ja kunda'u ini ña ya, te ni ndatau ña ya,
te ni ndone'e ña ya, te ni jito ña ya ndi'i ni kiuu ndee janana'a.
10 Su ni ka kuso'o ñayiu nuu ya, te ni ka sa'i ja ni kusuchi ini ya,
te yun kuu ja ni ka onee u'u tna'i jin ya
te ni ndakoo maa ya ja ni ka jaxin tna'a ya jin.
11 Su ni ka ndaka'an ñayiu ñuu ya tiempu ndee jana'a,
na ni ndene'e ña Moisés, te ka kachi:
"¿Ndenu oo ia Dios ja ni skaku ni'nu ña ya jion vi jin Moisés nuu ndute mar,
tee ni ojito ña jin ñayiu?
¿Ndenu oo ia ni jiña'a Espíritu ya nuu ñayiu yun,
12 ia ni sa'a ja ye'e tajan jaka'nu ya ni jika jin Moisés,
ia ni sa'a ja ni te'nde sagua ndute mar jin nuu ñayiu ñuu ya,
nagua teku tno'o ya nikuii nikani ja ia ka'nu kuu ya,
13 ia ni sa'a ja ni ka jika ñayiu ndee ka'a ndute mar?"
Su tu na ndee ni ka kachi'i ja'i, na kuinio in kuai ja kua'an ti nuu ñu'u te'a.
14 Te ni jito ni jini ña Espíritu Jito'o,
na kuinio in isndiki ja ni nujino ti in yoso ka'nu ja kaa ti.
Saa ni jito ni jini ni ñayiu ñuu ni,
saa te ni teku tno'o ni ja ia vii ndeva'a kuu ni.

Ka jikanta'u ñayiu nuu ia Dios ja chindee chituu ña ya

15 Kondia'a ni ndee andivi, ndee nuu ii nuu ye'e tajan ja oo ni, vi Jito'o,
te kuni ni ja tu chituu ka ña ni. Chi ¿ndenu oo ja kutoo ña ni vi jaka'nu ni?
¿Nau ja tu ndi'ni ka ni ja ja'a san?
¿A tu kunda'u ini ka ña ni jin in in san?
16 Maa ni kuu tata yua san, visi tu jini ña Abraham jin san,
ni tu ndakuni ña Israel jin in in san.
Su tata yua san kuu maa ni, vi Jito'o san,
te nikuii nikani ka ka'an san ja maa ni ni ndatau ña jin san.
17 ¿Te nau ja ni jandetu ni, vi Jito'o san, ja ni ka kujioo san nuu ichi ni,
te ni sa'a ndee ni ini anu san ja tu ka yu'u ni'nu ña san?
Ndajiokuiin ni nuu ka oo san ja ja'a maa san ja ka jinokuechi san nuu ni,
vi tatatno'o ja ka kuu san kuenta maa ni.
18 Chi jin joo ni tiempu ni ka oo san ja ka kuu san ñayiu maa ni nuu ñuu ii ni,
te ni ka xnani ndi'i ñayiu ka ka'an u'u ña jin san veñu'u ni.
19 Te vitna ka kuu san na kuinio ñayiu ja tu na ama tatnuni ni nuu san,
na kuinio ñayiu ja tu na ama ka ndakakune'e san jin ni, vi Dios.

64

1 Vaa nuu sua'a te ka'nde ni andivi te kuun ni,
te vi sua'a ni'i yuku nuu vi kuni ña jin ni,
2 na kuinio nuu kanda'a ñu'u ja kai yutnu ndoko,
axi nagua sa'a ñu'u ja skuiso ña jin ndute,
nagua ja saa te vi kuni ñayiu ka ka'an u'u ña jin ni ja ia ka'nu kuu ni,
te vi sua'a vi ni'i ñayiu ñuyiu ja vi yu'i nuu vi kuni ñai jin ni,
3 nagua ni sa'a ni in ja ioo ndeva'a, in ja tu na ama ni ka jani ini san ja vi kuni san.
Na ni kuun ni, te vi sua'a ni ka kisi yuku nuu ni ka jini ña jin ni.
4 Chi tu sa'un na ama ka ka'an ñayiu ja ka jini

axi ka nini tno'o ka'an inka dios ja masu maa ni kuu,
chi maintno'o maa ni sa'a tniuu ka'nu ja ja'a ñayiu ka kukanu ini ña jin ni.
5 Chi janta'u ni ñayiu ka osii ini ja ka sa'a ndai,
te ka ndaka'an ñai jin ni ja ka jikai nuu ichi ni.
Su ni kiti ini ni, chi ni ka sa'a san yika kuechi,
te ndee ja ni kuu nana'a siun ni vajikuei san ka sa'a san jakue'e.
¿Te naxa kuu vi kaku ni'nu san?
6 Te ndi'i san ka kuu na kuinio ñayiu tne'e,
te ndi'i tniuu gua'a ka sa'a san kuu na kuinio sa'un tne'e.
Te ndi'i san ni junkuei na kuinio nda'a yutnu mayichi
te ni jiso ña jakue'e ka sa'a san na kuinio nuu yi'i tachi.
7 Te tu na in ñayiu ndakakune'e ña jin ni,
ni tu nduku ndei ja ndanduku ñai ja kituu ni jin,
te ni chiyata ña ni jin san,
te ni xndendoo ña ni ja ni ka kuita san ja ja'a jakue'e ka sa'a san.
8 Su visi ni saa, vi Jito'o san, te maa ni kuu tata yua san,
chi ka kuu san na kuinio nde'i, te maa ni kuu ia ni sa'a ña,
chi jin nda'a maa ni kuu ja ni sa'a ña ni jin ndi'i san.
9 Te ma kiti ini ndeva'a ni nuu san, vi Jito'o san,
te ni ma kondaka'an ni ndi'i ni jichi jakue'e ka sa'a san,
te kunda'u ini ña ni, chi ñayiu ñuu maa ni ka kuu ndi'i san.
10 Chi ni kendoo nda'u kendoo kee ñuu ii ni,
te kendoo maintno'o Sión ja kuu Jerusalén.
11 Te ni ka teñu'u ñayiu ka ka'an u'u ña veñu'u vivii
nuu ni ka ondasa'a ka'nu ña ndi nija'nu san,
te ni ka xnani ndi'i jagua'a ka ja ni ka oneva'a san.
12 ¿Te a vi tu sa'un nagua sa'a ni, vi Jito'o san, jin ndi'i tnundo'o ka tna'a san ya'a?
¿A vi ma ka'an sa'un ni, te tetniuu ni tnundo'o ndeva'a ja vi tna'a san?

65

Ka'an kuechi ia Dios siki ñayiu kue'e ja ka ndakoi siki ya

1 Kachi ia Dios: “Ni jandetu rin ni ka nuku'un ña ñayiu
tu ka jikan ja chituu rin jin,
te ni jandetu rin ja ni ka ndani'i ña ñayiu ja tu ka ndanduku sa'un ña jin rin.
Te jiña'a rin nuu ñayiu ja tu ka ndakakune'e ña jin rin:
Ya'a oo rin.
2 Te ndi'i ni kiuu ndetu rin ja vi ndajiokuiin ñayiu ñuu ja ka ndakoo siki rin,
ja ka jikai nuu ichi kue'e, te ka sa'i nagua ka ndakani ini mai.
3 Te ka kui ñayiu ja siun ni ka skiti ini ñai jin rin,
ja ka sokoi kiti nuu chu'chi ne'u xtnuu kuii,
vi ka teñu'i suja vixin nuu altar ja ni ka sa'i jin ladriyu.
4 Te ka jinkoi ne'u yu'u ñaña vi ka ndoi tno'o jakuaa taka nuu yu'u,
te ka jai kuñu kuchi, te nuu kisi ka tnai tendei kuñu kiti tne'e.
5 Te ka kachi: Jian ni koo maa ni, te ma kitna'a ña ni jin san,
chi ñayiu ii ka kuu san saa maa ni.
Te ñayiu ya'a ka kuu na kuinio ñua'a ja sa'a kue'e xnii rin
ja ka skiti ini ñai jin rin na kuinio ñu'u ja ndi'i ni kiuu kai.
6 Su ndi'i ya'a ja yoso nuu in tutu ja oo nuu maa rin,

te ma kendoo rin jin nda'a uun rin,
chi ndatniuya'u rin jin nagua ka sa'i,
te vi tna'i tnundo'o jin yiki kuñui.
7 Te vi tna'i tnundo'o jin jakue'e ka sa'i vi jakue'e ni ka osa'a ndi nija'nui”,
kachi rin ja kuu rin Jito'o.
“Chi ni ka teñu'i suja vixin nuu yuku vi ni ka skiti ini ñai nuu tinduu.
Te tetniuu rin tnundo'o ja vi tna'i jin yiki kuñui,
te vi ndatniuya'ui ndi'i ja ni ka osa'i.”

Sa'a vii sa'a va'a ia Dios ñayiu ñuu ya

8 Te sua'a ka'an Jito'o: “Na kuinio in ñayiu ja ni'i in racimu uva ja yi'i
gua'a nduxi ti, te kachi:
Ma skunaa ni ti, chi in javii java'a kuu ti,
te saa sa'a rin jin ñayiu ka jinokuechi nuu rin,
chi ma xnaa rin ndi'i ñayiu yun.
9 Te sa'a rin ja na vi koo ndikin tata Jacob,
te na vi koo ñayiu Judá ja vi sa'a jajin yuku rin,
te na vi sa'a jajin ñayiu ni kaji maa rin ñu'u yun.
Te yun na vi koo ñayiu ka jinokuechi nuu rin.
10 Te ñayiu ñuu rin ja ka ndanduku ña jin rin,
vi koneva'i yoso ka'nu Sarón ja vi kokaa ndikachi,
te chiko'i ka'nu Acor kuu nuu vi ki'i isndiki.
11 Su roon ja ka xndendoo ron Jito'o ron, te ka ndunaa ini ron yuku ii rin,
te ka jani ron in mesa nuu ka soko ron nduxi uva ja ni ka saka tna'a ron
ja na koo jayiñu'u nuu chu'chi ja chituu ña ja vi ni'i ron ja vi koneva'a
ron,
vi nuu chu'chi ja kaxtno'o nagua kokuu nuu kuee ka.
12 Te suni sa'a rin ja vi kune ta'u ron ja vi kuu ron jin yuchi kani,
te ndi'i ron ki'inkuei nuu vi kuu ron.
Chi ni kana ña rin, te tu ni ka ka'an ron.
Ni ka'an rin, te tu ni ka onini ron,
chi saa sua'a jakue'e ni ka sa'a ron nuu rin,
te ni ka kaji ron ka sa'a ron ja tu junkuaan ini rin.
13 Te yun guaa sua'a ka'an rin ja kuu rin Jito'o:
“Vi koneva'a ñayiu ka jinokuechi nuu rin ja vi kai,
su roon, chi vi kokokin nda'u ron.
Vi koneva'i ja vi ko'i, su roon, chi vi koyichi nda'u ron.
Te vi kokusii ini ñayiu ka jinokuechi nuu rin,
su roon, chi vi kokuu kanoo ron.
14 Te vi kata ñayiu ka jinokuechi nuu rin ja ka kusii ini ndeva'i,
su roon, chi vi nda'i vi kana ron ja ka kusuchi ini ron
vi ja ka tna'a ndeva'a ron tnundo'o.
15 Te vi xndendoo ron sivi ron nuu ñayiu ni kaji rin
ja kuu na kuinio ja ni ka tau tnia'a ron,
saa te ka'ni ña maa rin ja kuu rin Jito'o.
Su ñayiu ka jinokuechi nuu rin, chi ndakuña'a rin inka sivi jaa ja vi konani.
16 Te nani kuu ñayiu ñuu ja jikain javii java'a,
te na kakain nuu maa rin ja kuu rin ia Dios ndaa.
Te nani kuu ñayiu ja kee yu'i nuu ñuu ya'a,
te na kee yu'i nuu maa rin ja kuu rin ia Dios ndaa.
Chi ja ni ya'a tno'o suchi ini ja ni ka otna'i jaxtnañu'u,
te ja ni ndunaa ini rin, te tu tanuu ka rin”.

Sa'a ia Dios andivi jaa vi ñuyiu jaa

17 Te kachi ia Dios:
“Ja oo rin ja sa'a rin in andivi jaa vi in ñuyiu jaa.
Te vi ndunaa ini ñayiu ja ni oo ndee jaxtnañu'u,
te tu na in kondaka'an sa'un ka.
18 Te siun ni vi kokusii ini ron,
te vi kosii ini ron jin ja sa'a rin,
chi sa'a rin in Jerusalén nuu vi kosii ini ñayiu,
vi in ñuu nuu koo ndeva'a jasii ini.
19 Te kokusii ini rin jin Jerusalén,
vi in ni koo rin jin ñayiu ñuu rin,
te ni tu na in konda'i ka, ni tu na in kokana nda'u ka.
20 Te ñuu yun, chi ma vi koo ka suchi kueli ja ndesaa ni kiuu ka tekui te ka ji'i,
ni ñayiu nija'nu ja tu ka jinoi kuiai,
chi ñayiu ji'i nuu jinoi in ciento kuia,
te kui na ni kuinio in ñayiu kuechi te ni ji'i.
Su ñayiu ja tu jinoi in ciento kuia te ji'i,
kuu na kuinio in ñayiu ni tau tnia'a.
21 Vi sa'a ñayiu ve'i, te vi koo mai nuu ve'i,
vi xtei tnu uvai, te vi kaa mai kiti vixin tnu.
22 Te ma vi sa'a kai ve'e nuu vi koo inka ñayiu siin,
ni ma vi xtei xtnuu kuii nuu kuun ja vi kaa inka ñayiu siin,
chi nagua kuia ka teku xtnuu kuii yun,
saa kuia vi koteku ñayiu ñuu rin.
Te vi kaa maa ñayiu ni kaji rin nagua ni ka ndaxtei jin nda'i.
23 Te ma vi satniuu uin, ni ma vi koo se'i ja vi kotna'a ndeva'a tnundo'o,
chi mai vi se'i vi kokui in ndikin tata vii ndikin tata va'a nuu maa rin ja kuu rin Jito'o.
24 Te vi ama ka ja vi kanai nuu rin, te vi ja kuña'a rin nagua ka kuini,
te vi ama ka ja ndi'i tno'o ka ka'in, te ja konini rin nagua ka jikain.
25 Te in ni vi kuinee va'u lobo jin lelu, vi kokaa ti.
Te yi'i, chi kokaa ti ndayo'o na kuinio isndiki.
Te ñuyaka ñu'u kokaa koo,
te tu na in sa'a jakue'e nii nuu yuku ii rin”,
kachi Jito'o.

66

Sa'a ia Dios in javii java'a jin ñayiu Israel

1 Sua'a ka'an Jito'o:
“Andivi kuu nuu oo mesa ja tatnuni rin,
te nuu ñu'u kuu nuu jain ni'nu rin.
¿Te ndenu kuu nuu koo ve'e rin ja vi sa'a ron?
¿Ndenu kuu nuu vi sa'a ron nuu ndatatu rin?
2 Chi jin nda'a maa rin ni sa'a rin ndi'i ya'a,
te yun guaa ni ka jinkoo ndi'i”, kachi Jito'o.

“Te ñayiu ka'an va'a rin ka kuu ñayiu ka sa'a nda'u ka sa'a kee mai
vi ñayiu ka kusuchi ini ja ka ndatna'u ini nuu jakue'e ka sa'i,
te vi ka ni'i ja ka yu'u ni'nui nuu tno'o rin.
3 Su ñayiu ja'ni isndiki ja sokoi nuu rin,
kuu na kuinio ja ja'ni inka ñayiu.
Te ñayiu soko in lelu kuu na kuinio ja kani kasiki ti'ina, te ja'ni ti.
Te ñayiu soko nuni axi triu kuu na kuinio ja sokoi ñiñi kuchi.

Te ñayiu soko suja vixin ja kai nuu rin kuu na kuinio ñayiu chiñu'u chu'chi.
Te ñayiu yun, chi ja ni kaji ichi mai,
te junkuaan ini ja sa'i taka jane'e jayichi.
4 Te suni ru'un, chi kaji rin na tnundo'o tetniuu rin siki,
te tetniuu rin ja ka yu'u ndeva'a ka mai,
chi ni kana rin jin, te tu ni ka ka'in.
Ni ka'an rin nui, te tu na in ni onini,
chi saa sua'a ni ka sa'i jakue'e nuu rin,
te ni ka kaji ja ka sa'i ja tu junkuaan ini rin.”

5 Vi konini tno'o ka'an maa rin ja kuu rin Jito'o:
“Roon, chi vi sua'a ka ni'i ron ja ka yu'u ni'nu ron nuu tno'o rin,
su ñani ron ja ka ka'an u'u ña jin ron,
te ka sa'a siin ñai ja ja'a ru'un,
te ka kachi: Na xne'e Jito'o Dios jaka'nu ya, nagua ja na vi kuni san ja ka kusii ini ni, ka kachi.
Su mai, guaa vi ndendoo kanoi.
6 Vi konini ja ka kana ka nda'i ñayiu ichi ini ñuu,
vi ja ka'an ichi ini veñu'u,
te ja ka'an yun kuu maa rin ja kuu rin Jito'o,
ja tetniuu rin tnundo'o siki ñayiu ka ka'an u'u ña jin rin.

7 ’Chi Jerusalén kuu na kuinio in ñasi'i,
te ama ka ja koka'nde chii, te ja ni kaku ni lulu.
Te ama ka ja kojatu kojani'ni, te ja ni skaku ni in seyii luluu.
8 Su ¿na in ni onini tno'o yun?
Axi ¿na in ni jini ja siun ni kuu?
¿A kuu kaku in ñuu ka'nu nuu invaa ni kiuu?
¿A kuu kaku ndi'i in ñuu invaa ni jichi?
Su ñuu Sión, chi vi inka ni jinkondee ja'nde chii, te ja ni ka kaku ni se'e.
9 Te ja sia'a maa rin sa'a ja ka kaku lulu,
te ¿a ma sa'a rin ja kakui?”, kachi maa rin ja kuu rin Jito'o.
“Te ja sia'a maa rin sa'a ja ka jinku'un lulu,
¿A kasi ni'nu rin ja ma kakui?”, kachi maa rin ja kuu rin ia Dios ron.

10 “Vi kokusii ini maa ron jin ñuu Jerusalén,
te vi kokusii ini ndeva'a ndi'i ron ja ka kutoo ron ñuu yun.
Te ndi'i ron ja ni ka onda'i ron ja ja'a ñuu yun,
vi kanta ja ka kusii ini ndeva'a ron.
11 Te vi kaxin ron ndoso guaa ndee vi ndenuu ini ron,
te vi ni'i ron ja vi ndusii ini ron,
nagua ja vi ko'o ron xikui, te vi kokusii ini ron jin ndosoi ja ñu'u ndeva'a xikui.”
12 Chi sua'a ka'an rin ja kuu rin Jito'o:
“Sa'a rin ja koo jamani nuu ñuu yun na kuinio in yute,
te jakuika sava ka ñuu na koo nuu ñuu yun
na kuinio in yute ja ni jiso ndute.
Te vi kokusii ini ron jin ñuu yun,
chi koskaxin ña jin ron na kuinio in lulu,
te kokanundee ña vi kosonee ña nuu jiti ja kutoo ndeva'a ña.
13 Te na kuinio in nana ja ndasa'a sii ini se'e,
saa ndasa'a sii ini ña maa rin jin ron,
te nuu ñuu Jerusalén vi ni'i ron jasii ini.

14 ’Te nuu na vi kuni ron ya'a, te vi ndusii ini anu ron,
te vi ndujaa yiki kuñu ron na kuinio yuku kuii,
te xne'e rin jaka'nu rin ne'u ñayiu ka jinokuechi nuu rin,
te ja kiti ini rin ne'u ñayiu ka ka'an u'u ña jin rin.
15 Chi kii maa rin ja kuu rin Jito'o jin ñu'u,
te carreta rin ka kuu na kuinio nuu yi'i tikacha,
nagua ja kuña'a rin tnundo'o xeen nuu ñayiu ka ka'an u'u ña,
chi kiti ini ndeva'a rin, te nuu kuxeen rin, te tetniuu rin ñu'u.
16 Chi jin ñu'u vi jin yuchi kani kii rin ja sandaa rin kuechi ñayiu,
te kuakua'a ñayiu ka'ni rin.

17 ’Te vi naa ñayiu ka ndasavii mai ja vi chiñu'i chu'chi,
nagua ja vi koo vii ja kiukuei nuu ka oo xtnuu kuii,
chi ka ndikin in chu'chi ja oo ma'ñu sagua yun,
te ka jai kuñu kuchi vi ka jai tniñi vi ka jai sava ka jatne'e”,
kachi rin ja kuu rin Jito'o.
18 “Chi jini maa rin nagua ka sa'i vi naxa ka ndakani ini, su kenta in kiuu ja ndaxtutu maa rin ñayiu ndi'i ñuu vi ndi'i nuu sa'an, te kikuei te vi kuni jaka'nu maa rin.
19 Te ne'u mai sa'a rin in tniuu ka'nu, te tetniuu rin sava ka ñayiu ni ka kaku nuu tnundo'o ja ki'inkuei nuu ñuu na'nu, nuu ñuu Tarsis, vi nuu ñuu Fut, vi nuu ñuu Lud, nuu ka oo ñayiu ka tiuu gua'a jin kuji, vi nuu ñuu Tubal vi nuu ñuu Javán vi nuu ñuu jika ja ka ndaa yu'u ndute mar ja tu na ama ka nini tno'o rin, ni tu ka jini jaka'nu rin. Te ñayiu tetniuu rin yun vi ndakani jaka'nu rin nuu ñayiu ñuu yun.
20 Yun te vi nukuaka ñai jin ndi'i ñani ron ja ka oo nuu ndi'i ñuu na'nu jin kuai vi jin carreta vi jin jito vi jin kiti ndee vi jin kameyu ja ndikuei Jerusalén nuu yuku ii rin ja vi kokui na kuinio in ja ka soko nuu rin ja kuu rin Jito'o, nagua ka sa'a ñayiu Israel ja ka tnai in nuu tija'an vii ja ka sokoi ini ve'e rin, kachi rin ja kuu rin Jito'o.
21 Te kaji rin sava ñayiu yun ja vi kokui sutu rin ja vi kokui tatatno'o Leví”, kachi rin ja kuu rin Jito'o.
22 “Chi nagua sa'a rin jin andivi jaa vi ñuyiu jaa ja nikuii nikani koo nuu rin,
suni saa kokuu jin tatatno'o ron vi sivi ron,
chi siun ni vi koo nuu rin”,
kachi rin ja kuu rin Jito'o.

23 “Te in in nuu ndee yoo jaa vi in in kiuu ndatatu,
kikuei ndi'i ñayiu vi jinkuiin jiti nuu rin”,
kachi Jito'o.
24 “Yun te nuu ndekuei ñayiu ka chiñu'u ña jin rin,
te vi kuni yiki kuñu ñayiu ni ka ji'i ja ni ka ndakoo siki rin,
chi ma vi kuu sa'un tindaku ja ka jaa ña yun,
te ni ma nda'va ñu'u nuu ka kai,
te in jatne'e ndeva'a kokuu nuu ndi'i ñayiu”,
kachi ia Dios.
Ni tee Isaías.

Tutu ni tee Daniel, tee ni ndakani tno'o ia Dios

1 Ya'a ndakani kuentu ñayiu Jerusalén ja ni kakuiko ña rey Nabucodonosor, kuia kuu uni ja tatnuni Joacim, rey ñayiu judio. Ni ja'an Nabucodonosor, rey ñuu Babilonia, maa ñuu Jerusalén, te ni ka jionduu de jin soldado de.
2 Te ni jandetu Jito'o Dios ja ni kakuiko ña Nabucodonosor jin Joacim, rey ñayiu judio, vi ni jiso de sava ndatniuu ja oo veñu'u ia Dios, te kua'an jin de ñuu Babilonia. Te ni tava'a de nuu ka ova'a jakuika neva'a chu'chi de ini veñu'u de.
3 Te ni tatnuni rey Babilonia yun nuu Aspenaz, tee tatnuni nuu tee ka jinokuechi nuu de, ja na junkuaka de seyii ñayiu Israel ja ka kui tna'a kuikin rey judio vi tee ka kuu na'nu,
4 suchi yii kuechi ja ka jito gua'i, vi tu nagua ka ndo'o nuu yiki kuñui, ja ka jini ndi'i tno'o ndichi, suchi inu ndichi vi inu kaji ini, vi inu ñama ini ja vi kunukuechi nuu ve'e tniuu maa rey. Te na kaxtno'o de nui sa'an ñayiu Babilonia vi naxa ka tei vi ka ka'ui.
5 Te ni tatnuni rey yun ja na vi kokuña'a de ndei ja jika nuu ve'e maa rey ja na vi kokai in kiuu in kiuu, vi vinu ja ka ji'i maa rey, te na vi skua'a ña de jin nuu uni kuia. Te nuu jino kiuu yun, te vi kendoi ja vi kokunukuechi nuu rey.

Ni jinokuei Daniel jin uni ka suchi kuechi nuu ve'e tniuu rey

6 Te ne'u suchi kuechi ya'a ka oo Daniel vi Ananías vi Misael vi Azarías, ja ka kui ndikin tata Judá.
7 Te tee tatnuni nuu tee ka jinokuechi yun ni ndasama sivi, te Daniel ni ndaxnani de Beltsasar; te Ananías, Sadrac; te Misael, Mesac; te Azarías, Abed-nego.
8 Su ni ndakani ini Daniel jin anui ja ma kuiso kavai Ley ñui jin ndei kai vi ni jin vinu ja tetniuu maa rey. Te yun guaa ni jikanta'ui nuu tee tatnuni nuu tee ka jinokuechi yun ja ma tenini ña de ja sa'a tne'i mai jin yun.
9 Te ni sa'a ia Dios ja ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña tee tatnuni nuu tee ka jinokuechi yun jin Daniel.
10 Su jiña'a de nuu Daniel:
—Yu'u rin nuu jito'o rin, rey, chi ja ni ka'an maa de nagua kuu ja vi kaa vi ko'o ron. Te nuu na kuni ña de ja saa sua'a mavikuxii ka ron saa sava ka suchi inuu jin ron, te ja ja'a ron, te ka'ni ña rey jin rin —jiña'a de.
11 Te ni skuiso siki ña tee tatnuni yun jin in tee ja na kokoto ña de jin Daniel vi Ananías vi Misael vi Azarías. Yun te ni ka'an Daniel jin tee jito ña yun, te jiña'i:
12 —Jikanta'u san ja koto tnuni ni jin san ja ka jinokuechi san nuu ni uxi kiuu, te kotaa ni yuku kuii na vi kokaa san, te ndute ni na vi koko'o san.
13 Te nuu na jino kiuu yun, te kondia'a ni nuu san jin nuu suchi ka jaa ndei ja tetniuu maa rey, yun te sa'a maa ni naxa ndia'a ña ni jin san —jiña'i.
14 Te ni jinkuaan ini tee jito ña yun ja siun jiña'i, te ni jito tnuni ña de jin suchi yun nuu uxi kiuu.
15 Te nuu ni jino nuu uxi kiuu, te ni jini de ja ka oo ndatnu nui vi ka oo gua'a ka nui saa sava ka suchi kuechi ja ka jaa ndei ja tetniuu maa rey.

16 Saa te ni ondaki'in maa tee jito ña yun ndei ja vi kai vi vinu ja vi ko'i,
te ni ojiña'a de yuku kuii ni ka ojai.
17 Te ni jiña'a ia Dios tno'o ndichi nuu ndi kuun suchi kuechi ya'a ja vi
kokaji, te vi jinkui'nu ini naxa ka'an ndi'i nuu liuru, te vi kuni kaji nagua
kuu. Te Daniel, chi ni ojinkui'nu ini naxa kei ndi'i ja skuni ña vi jani.
18 Te nuu ni skunkuu kiuu ni jani rey Nabucodonosor ja ki'inkuei suchi
kuechi yun nuu de, te ni jinsia'a ña tee tatnuni nuu tee ka jinokuechi yun
jin ndi'i suchi kuechi yun nuu maa de.
19 Te ni ka ndatno'o maa rey jin, te tu ni nuku'un de ni in ne'u ndi'i suchi
yun ja vi kintna'a inui na kuinio Daniel vi Ananías vi Misael vi Azarías.
Saa te ni ka kendoi ja ka jinokuechi nuu rey.
20 Te nuu ndi'i tno'o ndichi vi ja jinkui'nu ini ja jikan tno'o ña rey, ni jini
de ja uxi jichi gua'a ndeva'a ka suchi kui saa ndi'i tee ka jitotnuni vi tee
inu tasi ja ka oo nii ñuu nuu tatnuni de.
21 Te ni kendoo Daniel ñuu yun guaa ndee kuia xtnañu'u ja ni tatnuni
rey Ciro.

2

Ni jika in jani nuu rey Nabucodonosor

1 Te kuia kuu uu ja tatnuni rey Nabucodonosor, ni jika jani nuu de, te
ndi'ni ndeva'a de, te vi ña ni ndii ka ñua'na nuu de ja ndakusun de.
2 Yun te ni tatnuni de ja ni ka kana ña jin tee ka jitotnuni vi tee ka skua'a
siki kimi vi tee tasi vi tee ndichi, nagua ja na vi ka'an de na jani kuu. Te
nuu ni jinokuei de, te ni ja'ankuei de nuu oo rey.
3 Te jiña'a rey nuu de:
—Ni jika in jani nuu san, te ndi'ni ndeva'a san ja kuni san na jani kuu
—jiña'a de.
4 Yun te ni ka ka'an tee ndichi yun nuu rey jin sa'an arameo, te ka jiña'a
de:
—Siun ni koteku ni, vi tata rey. Te ndakani ni naxa ni jani ni nuu sein
ja ka jinokuechi san nuu ni, te na vi ka'an san naxa kei jani ni jani ni —ka
jiña'a de.
5 Te jiña'a rey nuu tee ndichi yun:
—Ya'a kuu ja ja ni ndakani ini san: Nuu ja ma vi ka'an ni naxa ni jani
san vi naxa kei ja ni jani san, te vi skuechi kueli ña jin ni, te vi xnani ndi'i
ve'e ni.
6 Su nuu ja na vi ka'an ni naxa ni jani san vi naxa kei ja ni jani san, te
vi ni'i ni ja skuta'u ña san vi jandiuxi, vi koo jayiñu'u ndeva'a nuu ni. Te
yun guaa vi ka'an ni naxa ni jani san vi naxa kei ja ni jani san —jiña'a de.
7 Te jichi kuu uu ka jiña'a tee ndichi yun:
—Ka'an ni naxa ni jani ni nuu sein ja ka jinokuechi nuu ni, vi tata rey,
te na vi ka'an san naxa kei ja ni jani ni —ka jiña'a de.
8 Su jiña'a rey:
—Ja jini gua'a san ja maa ni ka kuini ni ja na kaka ore, chi ja ka jini ni
naxa ndakani ini san ja sa'a san.
9 Su nuu ja ma vi ka'an ni naxa ni jani san, te invaa ni tnundo'o vi tna'a
ni, chi ja ni ka ndatno'o tna'a ni ja vi ka'an ni tno'o tno'o, te vi xnda'u
ña ni jin san, guaa ndee na sama ini san. Su vi ka'an ni naxa ni jani san,
nagua ja na kuni san ja suni kuu vi ka'an ni naxa kei ja ni jani san —jiña'a
de.
10 Te ka jiña'a tee ndichi yun nuu rey:

—Tu sa'un na in ñayiu ñuyiu kuu kuni nagua kuini maa ni, vi tata rey, ja kuni ni. Te inka kuu ja ni in rey, a kuu ka'nu ndeva'a de axi joo ni, te tu na ama ka jikan tno'o de tno'o ya'a nuu ni in tee ka jitotnuni, ni tee ka skua'a siki kimi, te ni nuu tee ndichi.
11 Chi tno'o ja jikan tno'o ña ni, vi tata rey, kuu in tno'o vijin ndeva'a, te tu na in ñayiu kuu kuni. Maintno'o chu'chi, guaa ka jini ya, su tu ka oo ia yun ne'u ñayiu ñuyiu —ka jiña'a de.
12 Nuu ni onini rey tno'o yun, te ni kiti ndeva'a ini de, te ni tatnuni de ja vi ka'ni ndi'i tee ndichi ka oo ñuu Babilonia.
13 Te ni ka xtutenuu de tno'o ni kee nuu ka'an ja vi ka'ni ndi'i tee ndichi, te suni ni ka ndanduku de Daniel vi sava ka suchi ka ndeka tna'a jin, nagua ja vi ka'ni ña de jin.

Ni jini Daniel naxa ni jani rey

14 Te nuu kua'an Arioc, tee tatnuni nuu tee ka jito ve'e tniuu nuu oo rey, ja ka'ni de tee ndichi ka oo Babilonia, yun te ni ka'an ndichi ka'an kaji Daniel nuu Arioc yun,
15 te ni jikan tno'i:
—¿Na ja'a kuu ja kene'e rey in tno'o xeen ndeva'a? —jiña'i.
Te ni ndakani Arioc na ja'a kuu nuu Daniel.
16 Yun te ñama ni ja'an Daniel nuu oo rey, te ni jikain ja na kondetu nuu ka de, nagua ja na kuu ka'in naxa ni jani de vi naxa kei jani yun.
17 Yun te kuano'o Daniel ve'i, te ni kaxtno'i ja siun kaa tnundo'o ka tna'i nuu Ananías vi Misael vi nuu Azarías, suchi ka oo jin.
18 Te ni ka'in ja na vi kakain nuu ia Dios oo ndee andivi ja na kunda'u ini ña ya siki jani oyu'u yun, nagua ja ma vi kui jin sava ka ñayiu ndichi ka oo Babilonia yun.
19 Yun te nuu jakuaa sua'a, te ni ndaskuni ña jani oyu'u yun jin Daniel, te ni ndakuanta'u ka'nui nuu ia Dios oo ndee andivi,
20 te jiña'i:
Na ta'u na ndetu sivi ia Dios ja oo nikuii nikani,
chi nuu maa ya oo jandichi vi jaka'nu ya.
21 Te maa ya sama tiempu vi kuia,
te jani ya rey vi xtajioo ya,
te jiña'a ya tno'o ndichi nuu ñayiu ndichi
vi ja jinkui'nu ini nuu ñayiu kaji ini.
22 Te maa ya skuni ña javijin vi ja oo yu'u,
te jini ya nagua oo nuu nee
chi oo jaye'e jin maa ya.
23 Te nuu maa ni ndakuanta'u san
ja kuu ni ia Dios ndi tata san,
te sa'a ka'nu ña san,
chi ni taa ni tno'o ndichi vi jandakui san,
te ni skuni ña ni vitna ja ka jikan san nuu ni,
te ni xne'e ni jani ja xndi'ni ña jin rey.
Jiña'i nuu ia Dios.

Ni kaxtno'o Daniel naxa kei jani ni jani rey

24 Yun te ni ja'an Daniel nuu oo Arioc, tee xiin nuu ni tatnuni rey ja ka'ni de tee ndichi ka oo Babilonia, te jiña'i sua'a:
—Ma ka'ni ni tee ndichi ka oo Babilonia ya'a. Te kuaka ña ni na ki'in san nuu oo rey, te na kaxtno'o maa san naxa kei jani de —jiña'i.

25 Yun te ñama kuiti ni jaka ña maa Arioc jin Daniel nuu oo rey, te jiña'a
de sua'a:
—Ni junku'un san suchi ya'a ne'u ñayiu judio ja ni ka jaka ndeva'a ña
ñayiu ñuo, ja ka'in nuu maa ni, vi tata rey, naxa kei jani ni —jiña'a de.
26 Yun te jiña'a rey nuu Daniel, suchi ni ka ndaxnani Beltsasar:
—¿A kuu ndija ka'an ron nagua ni jini rin nuu jani rin vi naxa kei ka'an?
—jiña'a de.
27 Te jiña'a Daniel nuu rey:
—Ja ja'a tno'o oyu'u ja kuini maa ni, vi rey, ja kuni ni, tu na in tee ndichi,
ni tee skua'a siki kimi, ni tee jitotnuni, ni tee tasi ja kuu vi kaxtno'o nuu
ni, vi tata rey.
28 Su oo in ia Dios ndee andivi ja skuni ña ya tno'o oyu'u, te maa ya ni
kaxtno'o nuu ni, vi rey Nabucodonosor, nagua kokuu kiuu ja vaji nuu kuee
ka. Ya'a kuu jani ni vi ja ni jini ni nuu katuu ni nuu jito ni kixin ni.
29 ’Nuu katuu ni, vi tata rey, nuu jito ni, te ni kii ja ndakani ini ni naxa
kaa ja kokuu nuu kuee ka. Te ia ja skuni ña tno'o oyu'u ni xne'e ya naxa
kaa ja kokuu.
30 Te ni xne'e ya nuu maa san tno'o oyu'u ya'a, su masu chia ndichi ka
san saa sava ka ñayiu ñuyiu, chi saa nagua ja kaxtno'o san nuu maa ni,
vi tata rey, naxa kei jani ni, te saa nagua ja jinkui'nu ini ni nagua ndakani
ini ni.
31 ’Te nuu jani yun ni jini ni, vi tata rey, in jaka'nu ndeva'a ja na kaa
ñayiu. Te ka'nu ndeva'a kuu vi ye'e tajan, nukuiin ichi nuu ni, te ioo
ndeva'a jito.
32 Te xini yun kuu oro nino'o, te ndika vi nda'a kuu plata, te chii vi kuñu
kokin si'in kuu bronce.
33 Te si'in kuu kaa. Te ja'a, chi joo kuu kaa, te joo kuu ñu'u ndo'o.
34 Te oo ni ndia'a ni yun, te sanaa ni jiotuu in kava ja masu na ñayiu
ni skiotuu. Te ni kani ja'a ja na kaa ñayiu yun nuu kuu kaa vi ñu'u, te
skuechi kueli ña.
35 Yun te ndi'i ni ka jechi kueli ja kuu kaa vi ñu'u vi bronce vi plata vi
oro. Te ni nduu ja na kaa ñayiu yun ñuyaka na kuinio mi'i yoo ja ka xtechi
triu, te ni xtechi ndi'i ña tachi, te ni tu ka na ndena'a ja ni oo jayun. Su
kava ja ni kani ña jin ja na kaa ñayiu yun, ni nduu in yuku ka'nu ndeva'a
ja vi ni chitu nii oo ñuyiu.
36 ’Ya'a kuu ja ni jani ni, vi tata rey. Te vitna te na ka'an san naxa kei
jani ni.
37 Maa ni, vi tata rey, kuu ni rey ka'nu ka nuu ndi'i rey, chi maa ia Dios oo
ndee andivi ni chitniuu ña ja kotatnuni ni, vi koo ni jin jaka'nu vi jandakui
vi jayiñu'u.
38 Te nuu nda'a maa ni, ni xndendoo ia Dios ndi'i ñayiu vi kiti yuku vi
tisala, tu ni ja sa'i ndeni nuu kuu ja ka oi. Te maa ia Dios ni sa'a ka'nu ña
ja kotatnuni ni nuu ndi'i. Te maa ni kuu yiki xini ja kuu oro yun.
39 Te nuu ya'a ja kotatnuni maa ni, vi tata rey, te kotatnuni inka rey
kokuu lule ka saa maa ni. Yun te saa kii inka rey kuu uni ja kuu bronce,
ja kundee kotatnuni nuu ndi'i ñayiu ñuyiu.
40 Te rey kuu kuun koo ndakui de na kuinio kaa, te nagua ta'u kaa yun
ndi'i nani guaa kuu te xnaa ña, te suni saa sa'a rey yun, chi skuechi kueli
de sava ka nuu ka tatnuni rey, te xnaa de.
41 ’Te ja ni jini ni ja'a yun vi xinja'a ja joo kuu ñu'u ndo'o vi joo kuu kaa.
Te kaa ja saka tna'a jin ñu'u ja ni jini ni yun, vi tata rey, kei ka'an ja te'nde
sagua nuu tatnuni rey yun, visi koo ndakui de na kuinio kaa.

42 Te ja siun joo xinja'a yun kuu kaa, te joo kuu ñu'u, te yun kei ka'an ja
joo nuu tatnuni rey yun koo ndakui, te joo koo vita.
43 Te ja siun ni jini ni kaa ja saka tna'a jin ñu'u, te saa vi sa'a rey yun,
chi vi sa'a de in tratu, te vi saka tna'a de jin ma'ñu sagua ja vi tnanda'a
de, su ma kuu vi nitna'a inuu in in de, nagua sa'a kaa ja tu saka tna'a jin
ñu'u.
44 Te kiuu ja vi kotatnuni rey ya'a, chi sa'a ia Dios oo ndee andivi ja
ndakoo inka rey kotatnuni ja ma naa sa'un. Te ni in ñuu ma kundee ja
kokuu nija'nu nuu, te xnaa ndi'i nuu ka tatnuni sava ka rey. Su maa, chi
nikuii nikani ni koo.
45 Yun kei ka'an kava ni jini ni ja ni jiotuu ndee nuu yuku yun ja masu
na ñayiu ni skiotuu, kava ja ni skuechi kueli ña jin kaa vi bronce vi ñu'u
vi plata vi oro. Te maa ia Dios ka'nu ndeva'a ni skuni ña jin maa ni, vi tata
rey, naxa kaa ja kokuu nuu kuee ka. Te ni jani ndaa ni vi oo ndaa ndija ja
saa kei jani yun —jiña'i.
46 Yun te ni jinkuiin jiti rey Nabucodonosor nuu Daniel, te ni chindei de
xini de ndee nuu ñu'u, te ni tatnuni de ja vi soko ñayiu, te vi teñu'i suja
vixin nuu Daniel.
47 Te jiña'a rey yun nuu Daniel:
—Ja ndaa ndija ja Dios ron kuu Dios ka'nu ka nuu ndi'i chu'chi, te maa
ya kuu Jito'o tee ka kuu rey, te maa ya kuu ia skuni ña tno'o oyu'u, chi ni
kuu ni jini ron tno'o ni oyu'u ya'a —jiña'a de.
48 Yun te ni sa'a ka'nu ña rey ja ni onei tniuu ka'nu ndeva'a, te kua'a
ja ni skuta'u ña de, vi ni chitniuu ña de ja kotatnuni nuu ndi'i ñuu ja tnii
Babilonia, vi mai kuu tee ka'nu ka ja tatnuni nuu ndi'i tee ndichi maa ñuu
ka'nu Babilonia yun.
49 Te ni jikan Daniel nuu rey ja na chitniuu ña de ja vi kotatnuni Sadrac
vi Mesac vi Abed-nego nuu ñuu ja tnii Babilonia, te saa ni sa'a rey yun. Te
ni kendoo maa Daniel nuu ve'e tniuu ja tatnuni rey.

3

Ni tatnuni rey ja vi chiñu'u ñayiu chu'chi kuu oro

1 Ni tatnuni rey Nabucodonosor ja ni ka sa'a in chu'chi jin oro, ja sukun
oko uxi metro, te uni metro ja jite, te ni ka jinkani de yoso ka'nu nani
Dura, ñuu ja tnii Babilonia.
2 Yun te ni kana ña rey Nabucodonosor jin tee ka tatnuni nuu sava ñuu,
vi tee ka tatnuni nuu soldado, vi tee ka xteku ña, vi tee ka yinda'a xu'un,
vi tee ka ja'nde kuechi, vi ndi'i tee ka netniuu nuu ñuu ja kikuei de nuu
koo viko ja vi sa'a ii de chu'chi ja ni tatnuni rey Nabucodonosor ja ni ka
jani.
3 Te ni ka ndututu tee ka tatnuni nuu sava ñuu, vi tee ka tatnuni nuu
soldado, vi tee ka xteku ña, vi tee ka yinda'a xu'un, vi tee ka ja'nde kuechi,
vi ndi'i tee ka netniuu nuu ñuu, nagua ja vi sa'a de viko nuu vi sa'a ii de
chu'chi ja ni tatnuni rey Nabucodonosor ja ni ka jani. Te ni ka junkuiin
de ja'a nuu nukuiin chu'chi yun.
4 Te tee ni teku tniuu ja kana de kaxtno'o de nuu keja'a viko yun, ni kana
jaa de, te jiña'a de:
—Vi konini ndi'i ni, ka kuu ni ñayiu ñuu na'nu vi ñayiu ñuu kueli vi
ñayiu ndi'i nuu sa'an ja ka ka'an ni,
5 ja nuu vi konini ni ja nda'i ndiki vi tnuyoo, vi nuu ka tee tamboril vi
arpa vi salterio vi zampoña vi ndi'i xnuu nda'i, te vi jinkuiin jiti ni, te vi
chiñu'u ni chu'chi kuu oro ja ni tatnuni rey Nabucodonosor ja ni ka jani
ya'a.

6 Te nani kuu ñayiu ja tu junkuiin jiti ja chiñu'u chu'chi ya'a, te vi vitna
ñu'ni kuiti vi tnaa ña jin nuu in jitnu ja kandanda'a —jiña'a de.
7 Te yun guaa nuu ni ka onini ñayiu ndi'i ñuu ja ni nda'i ndiki vi tnuyoo,
vi ni ka tee tamboril vi arpa vi salterio vi zampoña vi ndi'i xnuu nda'i,
te ndi'i ñayiu ñuu na'nu vi ñayiu ñuu kueli vi ñayiu ndi'i nuu sa'an ka
ka'in, ni ka junkuiin jiti, te ni ka chiñu'i chu'chi kuu oro, ja ni tatnuni rey
Nabucodonosor ja ni ka jani de.
8 Su tiempu saa, ni ja'ankuei sava tee ndichi nuu rey, te ni ka ka'an
kuechi de siki tee judio.
9 Te ni ka ka'an de jin rey Nabucodonosor, te ka jiña'a de:
—Koteku ni nikuii nikani, vi tata rey.
10 Maa ni, vi rey, ni kene'e ni in ley nuu tatnuni ni ja ndi'i ñayiu vi
junkuiin jiti, te vi chiñu'i chu'chi kuu oro nuu ka nini ja nda'i ndiki vi
tnuyoo, vi ka tee tamboril vi arpa vi salterio vi zampoña, vi ndi'i xnuu
nda'i.
11 Te na ñayiu tu kuini junkuiin jiti ja chiñu'i chu'chi, te vi tnaa ña jin
nuu in jitnu ja kandanda'a.
12 Su ka oo sava tee judio ja ni chitniuu maa ni ja ka tatnuni de nuu ñuu
ja tnii Babilonia ya'a, ja tu ka jantno'o de tno'o ni tatnuni ni. Te tu ka nee
yiñu'u de nuu chu'chi ni, te ni tu ka chiñu'u de chu'chi ja kuu oro ja ni
tatnuni ni ja ni ka jani. Te tee ya'a ka kuu Sadrac vi Mesac vi Abed-nego
—ka jiña'a de.
13 Yun te ni kiti ndeva'a ini Nabucodonosor, te ni tatnuni de ja ni ka
junkuaka ña jin Sadrac vi Mesac vi Abed-nego. Te nuu ni jinokuei de jin
nuu rey,
14 te ni jikan tno'o ña rey Nabucodonosor, te jiña'a de:
—¿A ndija, vi Sadrac, Mesac vi Abed-nego, ja tu ka nee yiñu'u ron nuu
chu'chi rin, te ni tu ka chiñu'u ron chu'chi kuu oro ja ni tatnuni rin ja ni
ka jani yun?
15 Te vitna, ¿a vi junkuiin jiti ron, te vi chiñu'u ron chu'chi ni tatnuni rin
ja ni ka sa'a nuu vi konini ron ja nda'i ndiki vi tnuyoo, vi ka tee tamboril
vi arpa vi salterio vi zampoña vi ndi'i nuu xnuu nda'i? Chi nuu ja ma vi
chiñu'u ron chu'chi yun, te vitna ñu'ni kuiti vi tnaa ña jin ron in nuu jitnu
ja kandanda'a. Te nuu saa, ¿te na chu'chi kuu ia skaku ni'nu ña jin ron
nuu nda'a rin? —jiña'a de.
16 Te ka jiña'a Sadrac vi Mesac vi Abed-nego:
—Masu nini kuu, vi rey Nabucodonosor, ja vi ka'an ni'nu san ja ja'a san
siki tno'o ya'a.
17 Maa Dios, ia xiin nuu ka jinokuechi san, kuu ia kuu skaku ni'nu ña
jin san nuu jitnu ja kandanda'a yun, vi skaku ni'nu ña ya nuu nda'a maa
ni, vi rey.
18 Axi nuu ja ma sa'a ia Dios san saa, su ja kokuni maa ni, vi rey, ja ma
vi kunukuechi san nuu chu'chi ni, te ni ma vi chiñu'u san chu'chi kuu oro
ja ni jani ni yun —ka jiña'i.

Ni ka kaku ni'nu ndi uni suchi kuechi yun nuu jitnu ñu'u

19 Yun te ni kiti ndeva'a ini Nabucodonosor, te vi ni ndukua'a ñu'u de ja
kiti ini de siki Sadrac vi Mesac vi Abed-nego. Te ni tatnuni de ja vi sasaa
guagua'a jitnu yun uja ka jichi saa nagua ka sasaa sava ka jichi.
20 Te ni tetniuu de sava soldado de, tee inu ndakui ka, ja vi ku'ni de
Sadrac vi Mesac vi Abed-nego, te na vi tnaa ña de nuu jitnu kandanda'a
yun.

21 Yun te ni ka jinkonu'ni ndi uni suchi kuechi ya'a jin sa'un tikani ja ka
ni'nui vi sa'un tinani ja ka nu'ni xini, vi ndijain, vi sava ka sa'un ka ni'nu
ii, te ni ka tnaa ña jin nuu jitnu ja vi kanda'a kuakua'a.
22 Te ja siun ni tatnuni rey ja ñama na vi skunkuu de, te jitnu yun, chi
ni saa ndeva'a ndetnuni, te ni ja'ni ña yaa ñu'u yun jin soldado ja ni ka
tnaa ña jin Sadrac vi Mesac vi Abed-nego.
23 Te ndi uni suchi kuechi ya'a ka nu'ni nda'i vi si'in, ni ka kanakaui nuu
jitnu ja kanda'a kuakua'a ñu'u.
24 Yun te ni yu'u rey Nabucodonosor, te ñama kuiti ni ndakoo de, te ni
jikan tno'o de tee ka xteku ña jin de:
—¿A masu uni tee ka nu'ni ni ka tnao nuu ñu'u yun? —jiña'a de.
Te ka jiña'a tee yun nuu rey:
—Jandaa ja saa kuu, vi rey.
25 Te jiña'a rey:
—Su sein, chi kuun de ndia'a san ni ka ndajin de ka jiondita de sagua
nuu ñu'u yun. Te ni tu ndee ka na'a sa'un de ja vi kai de, te tee kuu kuun,
chi vi na jito in chu'chi jito de —jiña'a de.
26 Yun te ni kuyatni Nabucodonosor yu'u jitnu nuu ja'nu kuakua'a ñu'u
yun, te ni kana de:
—Sadrac, Mesac, Abed-nego, suchi ka jinokuechi nuu ia Dios oo ndee
sukun, ndekuei nuu ñu'u jian, te ne'ekuei —jiña'a de.
Yun te ni ndekuei nuu ñu'u yun.
27 Te ni ka kututu ndi'i tee ka tatnuni nuu sava ñuu, vi sava ka tee ka
netniuu, vi tee ka tatnuni nuu soldado, vi tee ka xteku ña jin rey, nagua ja
vi kondia'a de suchi kuechi yun, naxa ni kuu ja tu ni teñu'u ña ñu'u yun.
Te ni invaa ixi xini, tu ni ndutu, te ni tu ni ka kasun sa'uin, te ni ja tu ka
ja'an xiko ñua'in.
28 Yun te jiña'a Nabucodonosor:
—Ka'nu kuu ia Dios Sadrac vi Mesac vi Abed-nego ja ni tetniuu ya ia
jinokuechi nuu ya ja skaku ni'nu ya suchi ka jinokuechi nuu maa ya. Chi
ni ka ondetu ka'nui nuu ya, te tu ni ka skunkui tno'o ni tatnuni san ja kuu
san rey, chi ni ka sokoi mai ja vi kui ama ka ja vi kunukuechi axi vi chiñu'i
inka chu'chi ja masu Dios mai kuu.
29 Te yun guaa vitna, te tatnuni san ja nani kuu ñayiu ja kane'e jin ia
Dios Sadrac vi Mesac vi Abed-nego, te na vi skuechi kueli ña jin, te na vi
xnaa ndi'i ve'i, tu ni ja sa'i a ñayiu ñuu na'nu axi ñayiu ñuu kueli ka kui, a
nani kuu sa'an ja ka ka'in, chi tu na inka Dios ja kuu skaku ni'nu ña sua'a
—jiña'a de.
30 Yun te ni jiña'a rey nuu Sadrac vi Mesac vi Abed-nego in tniuu ka'nu
ndeva'a ka ja vi kotatnuni nuu ñuu ja tnii Babilonia yun.

4

Ni ndakani Nabucodonosor jani ni jani de

1 Maa san kuu Nabucodonosor, rey ñayiu ndi'i ñuu na'nu vi ñayiu ñuu
kueli ja ka oo nii ñuyiu vi ndi'i nuu sa'an ja ka ka'in. Vi koo vii vi koo va'a
ni, vi vi koo mani ni.
2 Jinkuaan ini san ja kaxtno'o san taka seña vi tniuu na'nu ja ni sa'a ia
Dios oo ndee sukun yun jin san.
3 Ja nase vii na'nu seña sa'a ya vi nase vii ndakui tniuu na'nu sa'a ya.
Su nuu tatnuni ya, chi nikuii nikani oo, te maa ya kuu Jito'o in in tatatno'o
ja vajikuei.

4 Maa san kuu Nabucodonosor ja ni osii ini san ve'e san vi ni okusii ini
san jin ndi'i jagua'a oo nuu ve'e tniuu san.
5 Su nuu jakuaa sua'a ni kii in jani nuu san ja ni siu'u ña, te nuu katuu
san nuu jito san ni kii in ja ni ndakani ini san jin ja ni jini san yun, te ni
yu'u ndeva'a san.
6 Yun te ni tatnuni san ja ni kikuei ndi'i tee ndichi ka oo Babilonia nuu
san, nagua ja na vi kaxtno'o de naxa kei ja ni jani san yun.
7 Te ni kikuei tee ka jitotnuni, vi tee ka skua'a siki kimi, vi tee ndichi, vi
tee tasi, te ni ndakani san ja ni jani san, su tu ni ka jini de naxa kei jani
yun.
8 Su sandi'i ni ka, te ni kee Daniel nuu san, suchi suni ka xnani Beltsasar,
nagua nani chu'chi san, chi ini anu mai oo espíritu chu'chi ii ndeva'a, te
ni ndakani san nui nagua ni jani san, te jiña'a san:
9 —Beltsasar, suchi tatnuni nuu tee ka jitotnuni, ja jini rin ja oo ron jin
espíritu chu'chi ii ndeva'a. Te ni in tno'o oyu'u, tu nagua vijin ndeva'a
kuu nuu maa ron ja ka'an ron. Konini na ndakani rin naxa ni jani rin, te
ka'an ron naxa kei jani rin yun.
10 Ya'a kuu ja ni jini rin nini katuu ka rin nuu jito rin:
Ni jini rin in yutnu sukun sukun
ja nukuiin ma'ñu sagua nuu ñu'u ya'a.
11 Te ni ja'nu yutnu yun, te ni kuu ndakui ndeva'a tnu,
te vi ni jinonta xtuu tnu ndee ndika andivi,
te vi ndee jika, te ndijin nukuiin tnu.
12 Te luu ndeva'a ka na'a nda'a tnu,
te vii ndeva'a ni kuun ndia'a tnu.
Te ndi'i ñayiu ñuyiu ni ka ni'i ja ka jai nuu tnu.
Te kati ndu'u tnu ni ka onduei kiti yuku,
te nuu nda'a tnu ni ka otnaa kiti ndagua taka ti,
te yutnu yun ni oxteku ndi'i ñayiu vi kiti.
13 ’Te nuu katuu ka rin nuu jito rin ni jini rin in ia jito ña, ia ii ja makuun
ndee andivi.
14 Te ni kana jaa ndeva'a ya, te kachi ya sua'a:

Vi xndonso yutnu jian, te vi ka'nde nda'a tnu.
Vi xtajioo nda'a vijin tnu, te vi katenuu ndia'a tnu.
Te na vi kunu kiti yuku ja ka oo kati ndu'u tnu,
vi kiti ndagua ja ka nukoo nuu nda'a tnu.
15 Su vi xndoo tindu'u tnu jin yo'o tnu nuu ñu'u jian,
te vi ku'ni tindu'u tnu yun jin in cadena ja kuu kaa vi bronce,
te na koo maa ne'u yuku kuii,
te na kondajin maa de ja kuu de na kuinio in yutnu jin yuyu ja kuun ndee
andivi,
te na vi koo maa de jin kiti yuku ne'u yuku kuii.
16 Te na ndasama jajintnuni de,
te na nukonee de in jajintnuni kiti,
te na koo jakue'e yun siki de nuu uja kuia.
17 Te ya'a kuu tnundo'o ja ka kachi rin ja ka kuu rin ia jito ña,
vi tno'o ka tatnuni rin ja ka kuu rin ia ii,
nagua ja ndi'i ñayiu na vi kuni ja ia Dios oo ndee sukun
kuu ka'nu ka ya nuu tee ka tatnuni ñuyiu.
Te na ñayiu ka'an maa ya, te chitniuu ña ya ja kotatnuni nuu in ñuu ka'nu,
te sa'a ka'nu ña ya jin ñayiu sa'a nda'u ka, kachi ya.

18 —Ya'a kuu jani ja ni jani maa rin ja kuu rin rey Nabucodonosor. Te
vitna, vi Beltsasar, te ka'an naxa kei jani rin yun, chi ni in tee ndichi ja ka
oo nuu tatnuni rin, tu ka jinkui'nu ini de ja vi kaxtno'o de naxa kei jani
rin yun. Su maa ron, chi kuu ka'an ron naxa kei jani yun, chi oo ron jin
espíritu chu'chi ii ndeva'a —jiña'a de.

Ni ka'an Daniel naxa kei jani rey

19 Yun te ni sa'u kuii ini san ja ndakani ini san, ja kuu san Daniel, ja suni
ka xnani ña Beltsasar, te ni yu'u san jin ja vaji jajintnuni san ja ndakani
ini san. Su ni ka'an rey, te kachi de:
—Beltsasar, ma ndakani ini ron jin jani yun, te ni jin naxa kei —kachi
de.
Te jiña'a san ja kuu san Beltsasar:
—Jito'o san, na koo jani ya'a siki ñayiu ka ka'an u'u ña jin ni, te ja kei
jani ya'a siki ñayiu ka kuini ja vi sa'a ña in jakue'e.
20 Yutnu ja ni jini ni, chi nija'nu tnu vi ni kuu ndakui ndeva'a tnu, te ni
jinonta xtuu tnu ndee ndika andivi, te vi ndee ja'a ñuyiu, te ndijin nukuiin
tnu.
21 Te luu ndeva'a ka na'a nda'a tnu, te vii ndeva'a ni kuun ndia'a tnu, te
ndi'i ñayiu ñuyiu ka ni'i ja ka jai nuu tnu, te ndu'u tnu ni ka oo kiti yuku,
te nuu nda'a tnu ni ka otnaa kiti ndagua taka ti.
22 Te yutnu yun kuu maa ni, vi tata rey, ja ni kuu sukun ni, te ni kuu
ndakui ndeva'a ni. Te ja ni kuu ka'nu ndeva'a ni yun ni kenta ndee andivi,
te ja tatnuni ni jika guaa ndee nuu jinkituu ja'a ñuyiu.
23 Te ja ni jini ni, vi tata rey, ja ndee andivi makuun in ia jito ña, ia ii,
te kachi ya: “Vi ka'nde tindu'u tnu jin yo'o tnu nuu ñu'u jian, te vi ku'ni
tindu'u tnu jin in cadena ja kuu kaa vi bronce, te na koo maa ne'u yuku
kuii, te na kondajin maa jin yuyu kuun ndee andivi, te na vi koo maa jin
kiti yuku ne'u yuku kuii guaa ndee na ya'a jakue'e yun siki de nuu uja
kuia”.
24 ’Ya'a kuu ja kei jani ni, vi tata rey, te suni ya'a kuu tnundo'o ja tetniuu
ia Dios oo ndee andivi ja vaji siki maa jito'o san rey:
25 Vi kene'e siin ña jin ni ne'u ñayiu, te vi koo ni jin kiti yuku, te kokaa
ni yuku nagua ka jaa isndiki, te jin yuyu ja kuun ndee andivi kondajin
ni. Te saa kondo'o ni, vi rey, nuu uja kuia, guaa ndee na ndakuni ni ja ia
Dios oo ndee sukun kuu ia ka'nu ka ja tatnuni ya nuu ndi'i tee ka tatnuni
ñuyiu. Te na ñayiu ka'an maa ya, te chitniuu ña ya ja kotatnuni.
26 Te ja ja'a ja tatnuni ja vi xtendoo tindu'u tnu jin yo'o maa yutnu yun
nuu ñu'u, kei ka'an ja ndani'i ii ni kotatnuni ni nuu na ndakuni ni ja ndee
andivi oo maa ia tatnuni.
27 Te yun kuu ja jikanta'u san nuu ni, vi tata rey, ja kuanta'u ni joo tno'o
xteku ña san: Sa'a ndaa ni, te ma sa'a ka ni yika kuechi. Ma sa'a ka ni
jakue'e, te ka'an nda'u ka'an kee ni ñayiu ka kunda'u. Chi axi saa vatuni
saa, te kokunuu ka ja koo vii koo va'a ni, vi rey —jiña'i.
28 Te ndi'i tnundo'o ya'a ni kii siki rey Nabucodonosor.
29 Chi nuu ni ya'a uxi uu yoo, te nini jiondita rey siki ve'e tniuu maa
Babilonia,
30 te ni kachi de: “Ya'a kuu maa ñuu ka'nu Babilonia ja ni sa'a maa rin
ja kuu maa ñuu nuu tatnuni rin. Te ni sa'a rin jin ndi'i jaka'nu rin, nagua
ja na koo jayiñu'u nuu maa rin”, kachi de.
31 Te vi nini ka'an ka rey tno'o yun, te ni kenta in tno'o ndee andivi, te
jiña'a: “Rey Nabucodonosor, nuu maa ron ka'an rin, ja ni ka kindee nuu
tatnuni ron,

32 te vi kene'e siin ña jin ron ne'u ñayiu, te vi koo ron jin kiti yuku, te
kokaa ron yuku nagua ka jaa isndiki nuu uja kuia, guaa ndee na ndakuni
ron ja ia Dios oo ndee sukun kuu ia ka'nu ka ja tatnuni ya nuu ndi'i tee ka
tatnuni ñuyiu. Te na ñayiu ka'an maa ya, te chitniuu ña ya ja kotatnuni”,
jiña'a tno'o yun.
33 Te vi maa ore saa, ni skunkuu tno'o yun siki Nabucodonosor, te ni ka
kene'e siin ña jin de ne'u ñayiu, te ni ojaa de yuku nagua ka jaa isndiki,
te ni ondajin yiki kuñu de jin yuyu ja kuun ndee andivi, guaa ndee ni ka
kuu nani íxi xini de, na kuinio tnoo ya'a na'nu, te ni ka kuu nani tnii de
na kuinio tnii kiti ndagua.

Ni nduva'a Nabucodonosor

34 Te nuu ni jino tiempu, te ni ndanenuu maa san ja kuu san
Nabucodonosor ichi andivi, te ni ndikui'nu kaji ini san. Yun te ni chiñu'u
san ia Dios oo ndee sukun, te ni sa'a ka'nu san ja vii ndeva'a kuu ka'nu ia
oo nikuii nikani.
Te jaka'nu ya na koo nikuii nikani,
te ja tatnuni ya na koo nuu in in tatatno'o ja vajikuei.
35 Te masu nagua ka kuu sa'un ñayiu ñuyiu nuu ya,
chi sa'a maa ya nagua kuini ya,
jin ia ka oo ndee andivi vi jin ñayiu ka oo ñuyiu.
Te tu na in kuu jinkani ña jin ya, te kuña'i:
“¿Nau ja siun sa'a ni?”
36 Te vi maa ore saa, ni ndikui'nu ini san, te ni ka ndajiokuiin jayiñu'u
vi jaka'nu jaye'e tajan nuu tatnuni san. Te ni kikuei tee ka netniuu na'nu
jin san vi tee ka xteku ña ja ni ka ndanduku ña de jin san. Te ni nukondee
tuku san ja ni tatnuni san nuu ñuu san, te kua'a ka jaka'nu ni nukoneva'a
san saa nagua ni oneva'a san ama ka.
37 Te vitna ndakuanta'u maa san, ja kuu san Nabucodonosor, vi chiñu'u
san vi sa'a ka'nu san ia kuu rey ndee andivi, chi ndi'i tniuu sa'a ya kuu
tniuu ndaa, te ichi ndaa kuu ichi ya, te kuu sa'a nda'u ya ñayiu ka sa'a
teyii mai —jiña'a de sua'a.

5

Ni jinkondee tno'o yika ve'e

1 Ni sa'a rey Belsasar in viko ka'nu nuu ni kana de in mil tee ka netniuu
jin de, te vi jin nuu ndi'i tee yun ni jinkondee rey ni ji'i de kua'a vinu.
2 Te ja siun ja ni ndundee ini Belsasar jin vinu yun, te ni tatnuni de ja
ni ka jínki'in de vasu ka kuu oro vi vasu ka kuu plata ja ni jiso ndi tata de
Nabucodonosor nuu veñu'u oo Jerusalén, nagua ja nuu vasu yun vi ko'o
rey, vi tee ka netniuu na'nu jin de, vi ñasi'i ja ni ka tnanda'a jin de, vi sava
ka ñasi'i ka yitna'a jin de.
3 Yun te ni ka jinki'in de vasu ka kuu oro ja ni ka jiso veñu'u nuu kuu
ve'e maa ia Dios ja ni oo Jerusalén, te nuu vasu yun ni ka ji'i rey vinu jin
tee ka netniuu na'nu jin de, vi ñasi'i ja ni ka tnanda'a jin de, vi sava ka
ñasi'i ka yitna'a jin de.
4 Ndi'i de ni ka ji'i vinu, te ni ka sa'a ka'nu de chu'chi ka kuu oro vi plata
vi bronce vi kaa vi yutnu vi yuu.
5 Te vi maa ore saa ni kenta nda'a in teyii, te ni jinkondee tee yika ve'e
nuu ni ka'i jin kaka ichi nuu ye'e iti ja yoxnee nuu kandeleru ini ve'e tniuu
yun. Te nuu ni jini rey nda'a yun ja tee,
6 te vi ni kuyaa tia'a de ja yu'u de, te ni sa'u kuii ini de ja ndakani ini de,
te ni ka jinkondee si'in de ka ni'i, te vi saa vijin ni kundee de nukuiin de.

7 Yun te vi ni kana jaa rey, ja na vi jinkuaka de tee ka jitotnuni vi tee
ndichi vi tee tasi. Te jiña'a rey nuu tee ndichi ka oo Babilonia:

—Na ndee ni tee kuu ka'u tno'o ndee yun, te ka'an de naxa kei ka'an,
te skui'nu san de sa'un kua'a nditnu ja ka ni'nu maa rey, te tnaa san in
jañu'u sukun ja kuu oro sukun de, te tau san de ja kokuu de tee kuu uni
ja kotatnuni de nuu tatnuni san —jiña'a de.

8 Yun te ni kiukuei ndi'i tee ndichi ja ka jinokuechi nuu rey, su tu ni kuu
vi ka'u de tno'o ndee yun, te ni ja vi kaxtno'o de naxa kei ka'an nuu rey
yun.

9 Yun te vi ni kuyaa jika rey Belsasar ja ni yu'u ndeva'a de. Te vi tu ka
nii ini tee ka netniuu na'nu jin de nagua vi sa'a de.

10 Su nuu ni onini reina ja ka sa'a ni'i ka sa'a ioo rey jin tee ka netniuu
na'nu jin de, te ni kiuu ña ve'e nuu oo viko yun, te jiña'a ña:

—Koteku ni nikuii nikani, vi rey. Te ma kondi'ni ndeva'a ni, te ni ma
yu'u ni.

11 Chi nuu tatnuni ni, oo in tee ñu'u ña espíritu chu'chi ii ndeva'a. Te
kiuu ja ni otatnuni ndi tata ni Nabucodonosor, ni jini de ja tee yun, chi kaji
ini de vi ndichi de vi jini ndaa de na kuinio chu'chi. Yun guaa ni tau ña
ndi tata ni ja kuu de tee tatnuni nuu tee ka jitotnuni vi tee ka skua'a siki
kimi vi tee ndichi vi tee tasi.

12 Te tee yun, chi oo de jin in espíritu ka'nu ndeva'a, te kaji ini de vi
ndichi de ja jinkui'nu ini de naxa kei taka jani, vi jinkui'nu ini de naxa
kei tno'o ka oyu'u, vi jini de sandaa de ndi'i tniuu vijin. Te tee yun kuu
Daniel, te ni ndaxnani ña ndi tata ni Beltsasar. Kana ni Daniel yun vitna
ñu'ni, te na ka'an maa de naxa kei tno'o ja ndee yika ve'e ya'a —jiña'a ña.

13 Yun te ni ka jinsia'a de Daniel nuu oo rey, te jiña'a rey nuu Daniel:

—¿A maa ron kuu Daniel, in tee judio ja ni kakuiko teku ña ndi tata rin
rey Nabucodonosor ñuu Judea?

14 Te ni onini rin ka ka'an ja oo ron jin espíritu chu'chi ii ndeva'a, te kaji
ini ron vi jinkui'nu ini ron vi ndichi ndeva'a ron.

15 Te ja ni kikuei tee ndichi vi tee ka skua'a siki kimi nuu rin, nagua ja
vi ka'u de tno'o ndee yun, te vi kaxtno'o de naxa kei tno'o yun, su tu ka
jinkui'nu ini de naxa kei tno'o yun.

16 Su ni onini maa rin ka ka'an ja ja'a ron, chi kuu jinkui'nu ini ron naxa
kei, vi jini ron sandaa ron ndi'i tniuu vijin. Te nuu ja kuu ka'u ron tno'o
ndee yun, te kaxtno'o ron naxa kei ka'an, te skui'nu ña rin in sa'un kua'a
nditnu ja ka ni'nu rey, te tnaa rin in jañu'u sukun ja kuu oro sukun ron,
te kokuu ron in tee kuu uni ja kotatnuni ron nuu tatnuni rin —jiña'a de.

17 Yun te jiña'a Daniel nuu rey:

—Kendoo maa ni jin ja skuta'u ña ni, vi tata rey, te kuña'a ni nuu inka
tee ja na konetniuu de nuu ve'e tniuu ni. Su na ka'u san tno'o ndee yika
ve'e yun nuu ni, te na kaxtno'o san naxa kei ka'an.

18 ’Maa ia Dios oo ndee sukun ni jiña'a nuu ndi tata ni Nabucodonosor
nuu ni otatnuni de vi ja ni okuu ka'nu ndeva'a de vi jayiñu'u vi jaye'e
tajan ni oo nuu de.

19 Te jin ja ni sa'a ka'nu ndeva'a ña ya, te ndi'i ñayiu ñuu na'nu vi ñuu
kueli vi taka nuu sa'an ja ka ka'an ñayiu, ni ka oyu'u ndeva'i nuu de. Te
vi sua'a ni ka ni'i ja ni ka yu'i. Te na ñayiu ka'an maa de ka'ni de, te ni
oja'ni de. Te na ñayiu ka'an maa de ja kotekui, te ni ka otekui. Te ni osa'a
ka'nu de na ñayiu ka'an maa de, te suni ni osa'a nda'u de na ñayiu ka'an
maa de.

20 Su nuu ni sa'a teyii de maa de, te ni sa'a ndee de ini anu de jin tno'o
teyii yun, te ni kindee maa ia Dios nuu tatnuni de, te ni xtajioo ña ya nuu
oo jayiñu'u ni oneva'a de ja ni okuu de rey.
21 Te ni ka kene'e siin ña jin de ne'u ñayiu, te jajintnuni de ni nduu inuu
jin kiti. Te in ni ni ka oo de jin mentu yuku. Te ni ojaa de yuku, nagua
ka jaa isndiki, te ni ondajin yiki kuñu de jin yuyu ja kuun ndee andivi,
guaa ndee nuu ni ndakuni de ja ia Dios oo ndee sukun kuu ia ka'nu ka
ja tatnuni ya nuu ndi'i tee ka tatnuni ñuyiu, te na ñayiu ka'an maa ya, te
chitniuu ña ya ja kotatnuni.
22 Te maa ni, vi tata rey Belsasar, ja kuu ni se'e ndi Nabucodonosor, ja
jini ni ndi'i naxa ni ndo'o ndi tata ni, te visi ni saa, te tu kuini ni ja sa'a
nda'u ni maa ni.
23 Chi saa sua'a ni sa'a teyii ni maa ni siki Jito'o Dios oo ndee andivi, te
ni tatnuni ni ja ni ka jinki'in vasu ii ja ni su'u ndi tata ni nuu veñu'u ya,
te nuu vasu yun ka ji'i maa ni vinu jin tee ka netniuu na'nu jin ni, vi jin
ñasi'i ja ni ka tnanda'a jin ni, vi sava ka ñasi'i ni. Te ni ka sa'a ka'nu ni
chu'chi ka kuu plata vi oro vi bronce vi kaa vi yutnu vi yuu, chu'chi ja ni
tu ka ndia'a, ni tu ka nini, te ni tu ka jinkui'nu ini. Su tu ni ka sa'a ka'nu
ni Dios, ia xiin nunda'a oo ja jichi ja kandao, te maa ya ndeka ña jin ndi'i
ja sa'a ni.
24 Yun kuu ja ni tetniuu ya nda'a ja ni tee tno'o yun.
25 Te tno'o ndee yun ka'an sua'a: “Mene, Mene, Tekel, Uparsin”.
26 Te sua'a kei ka'an tno'o yun: “Mene” kei ka'an ja ni ka'u ia Dios kiuu
ja tatnuni ni, te ja ni jani ya kiuu sandi'i.
27 “Tekel” kei ka'an ja ni chikua'a ña ya jin ni, te ja'ni ka ña ja kovee ni
nagua kuini ya ja kovee ni.
28 Te “Peres” kei ka'an ja ni te'nde nuu tatnuni ni, te sagua vi kendoo jin
ñayiu Media te sagua jin ñayiu Persia —jiña'i.
29 Yun te ni tatnuni Belsasar ja ni ka skui'nu ña jin Daniel in sa'un kua'a
nditnu, te ni ka tnaa in kaa kuu oro sukuin, te ni ka kana de nuu ñayiu
ñuu ja Daniel kuu in tee kuu uni ja tatnuni.
30 Te vi maa nuu jakuaa saa, ni ka ja'ni ña jin Belsasar, rey ñayiu
Babilonia, tatatno'o caldeo.
31 Te ni jinkondee Darío, tee ñuu Media, ja tatnuni de, te ja oo de uni
xiko uu kuia.

6

Ni ka tnaa ña jin Daniel yau ñu'u nuu ka oo ndika'a

1 Yun te ni junkuaan ini rey Darío, te ni tau de ciento oko tee vi kotatnuni
ndi'i ñuu nuu tatnuni de.
2 Te ne'u tee ya'a ni jani de uni tee vi kokuu nija'nu ka, te in de kuu
Daniel. Te nuu ndi uni tee ya'a vi kondakaxtno'o tee ka tatnuni yun nagua
ja ma kee kue'e rey yun.
3 Su ñama kuiti ni kuu sukun Daniel jin ja sa'i nuu ndi'i tee ka tatnuni
vi tee ka kuu nija'nu, chi ni oo ndichi kai. Te yun guaa ni ndakani ini rey
ja kani ña de jin ja kotatnuni nuu ndi'i ñayiu.
4 Yun te ni ka nduku tee ka kuu nija'nu vi tee ka tatnuni yun naxa vi
xtavi kuechi ña de jin Daniel ja tu sa'a gua'i nuu ka netniui yun. Su ja
siun tee satniuu ndaa kuu Daniel, te tu ni ka ni'i de nagua kuu ja vi xtavi
kuechi ña de jin. Yun guaa ña ni kuu vi ka'an kuechi de siki.
5 Yun te ni ka ndatno'o tna'a tee ya'a, te ni ka kachi de:

—Ma vi ni'i sa'uon nagua vi ka'an kuechio siki Daniel ya'a, maa ni nuu vi ni'i na'io ja vi ka'an kuechio siki kuu naxa ndikin Ley ia Dios mai —ka kachi de.

6 Yun te ni ka ndatno'o tna'a tee ka kuu nija'nu vi tee ka tatnuni ja ki'inkuei de vi ka'an de jin rey Darío. Te nuu ni jinokuei de nuu rey, te ka jiña'a de sua'a:

—Koteku ni nikuii nikani, vi tata rey Darío.

7 Ni ka ndututu ndi'i san jin tee ka netniuu nuu tatnuni ni, vi tee ka tatnuni nuu soldado, vi tee ka tatnuni nuu sava ka ñuu, vi tee ka xteku ña, te ni ka ndatno'o tna'a san ja kene'e ni in tno'o nuu tatnuni ni ja nani kuu ñayiu ja jikanta'u nuu nani kuu chu'chi axi nuu in teyii ja masu nuu maa ni, vi tata rey, ne'u nuu oko uxi kiuu ja vaji ya'a, te na vi tnaa ña jin yau ñu'u nuu ka oo ndika'a yun.

8 Vitna te tee ni tno'o yun, vi tata rey, te sa'a ni firma ni, nagua ja ma vi ndatee ñayiu inka tno'o siin, nagua oo nuu ley maa ñayiu ñuu Media vi ñuu Persia ja ma kuu vi xnaa ñayiu —ka jiña'a de.

9 Yun te ni sa'a rey Darío firma de nuu tutu ni kene'e de nuu tatnuni de ja saa kokuu.

10 Te nuu ni jini Daniel ja ni sa'a de firma de nuu tutu ni kene'e de nuu tatnuni de yun, te ni ndiui ve'i, te ni ndakunei ventanai ja ndia'a ichi nuu oo Jerusalén, te ni ojinkuiin jiti uni jichi ja kiuu ja ni ondakuatui nuu ia Dios, vi ni ondakuanta'ui nuu ya, nagua ni kutua'a mai ja sa'i.

11 Yun te ni ja'ankuei tee yun ve'e Daniel, te ni ka nuku'un ña de, oi ndakuatui nuu ia Dios vi jikanta'ui nuu ya.

12 Te ñama kuiti ni ja'ankuei de nuu oo rey, te ni ka ka'an de ja ja'a tno'o ja ni tatnuni maa rey, te ka jiña'a de:

—Tata rey, ¿a masu ni sa'a ni firma ni nuu in tutu nuu tatnuni ni ja nani kuu ñayiu ja jikanta'ui nuu nani kuu chu'chi axi nuu in teyii ja masu nuu maa ni, vi rey, ne'u oko uxi kiuu, te vi tnaa ña jin nuu yau ñu'u nuu ka oo ndika'a yun? —ka jiña'a de.

Te ni ka'an rey, te jiña'a de:

—Jandaa ndija ja saa ni tatnuni san, nagua oo maa ley ñayiu Media vi ñayiu Persia ja ma kuu na in kuiso kava —jiña'a de.

13 Yun te ka jiña'a de nuu rey:

—Nuu saa, te Daniel, suchi ni ka jiso ndeva'a ña ja kui tatatno'o Judá, tu nee yiñu'i nuu ni, vi tata rey, te ni tu jantno'i tno'o ni tatnuni ni ja ni ka xtutenuu, chi saa ni ndakuatui nuu chu'chi uni jichi ja kiuu —ka jiña'a de.

14 Te nuu ni onini rey tno'o yun, te ni kusuchi ndeva'a ini de, te ni nduku de naxa skaku ni'nu de Daniel. Te vi ni nduu ni nduku de naxa skaku ni'nu ña de, guaa ndee nuu makee nikandii.

15 Su ni ja'ankuei tuku tee yun, te ni ka jionduu ña de jin rey, te ka jiña'a de:

—Kona'a ni, vi tata rey, ja ley ñayiu ñuu Media vi ñuu Persia, chi ni in tno'o ja kene'e rey axi tatnuni de, ma kuu ja junaa —ka jiña'a de.

16 Yun te ni tatnuni rey ja ka junkuaka de Daniel ja vi tnaa ña de yau ñu'u nuu ka oo ndika'a. Su ama ka ja vi tnaa ña de, te jiña'a rey nuu Daniel:

—Maa Dios ron, ia xiin nuu siun ni jinokuechi ron, na skaku ni'nu ña jin ron —jiña'a de.

17 Te nuu ni ka tnaa de Daniel, te ni ka junki'in de in kava, te ni ka jasi de yu'u yau ñu'u yun, te ni tee rey seyu ja kuu xe'e ñu'u nda'a de, vi xe'e

ka ñu'u nda'a tee ka netniuu na'nu jin de, nagua ja tu na in kuu ndasama
tno'o ni ka tatnuni de siki Daniel.
18 Yun te kuano'o rey nuu ve'e tniuu de, te vini tu ni jaa xini de, te ni
jinkotuu de ni kixin de, te ni tu ni nduku de ni in yaa ja kusii ini de, te
vini ña ni kii ñua'na nuu de ja kusun de nuu jakuaa yun.
19 Te vi nani ni tuu kunu, te ni ndakoo de, te ñama kuiti ni ja'an de nuu
oo yau ñu'u nuu ka oo ndika'a yun.
20 Te nuu ni kuyatni rey nuu oo yau ñu'u yun, te vi ndanda'u ni kana de
jin Daniel, te jiña'a de:
—Daniel, suchi jinokuechi nuu ia Dios teku, ¿a ni kuu ni skaku ni'nu ña
Dios ron yu'u ndika'a jian, ia xiin nuu siun ni jinokuechi ron? —jiña'a de.
21 Yun te jiña'a Daniel nuu rey:
—Koteku ni nikuii nikani, vi tata rey.
22 Ni tetniuu Dios san, ia jinokuechi nuu ya, ja ni jasi ya yu'u ndika'a
ya'a, nagua ja ma vi sa'a ña ti ni in jakue'e jin san, chi ja jini maa ya ja
tu na kuechi tavi san nuu ya, te ni tu na in jakue'e sa'a san nuu ni, vi tata
rey —jiña'i.
23 Yun te ni kusii ndeva'a ini rey ja ja'i, te ni tatnuni de ja ni ka ndatau
ña jin Daniel nuu yau ñu'u yun. Te nuu ni ka ndatau ña de jin Daniel, te
ni tu na ndee na'i ja tuji, chi ni kukanu ini ia Dios.
24 Yun te ni tatnuni rey ja ni ka jinkuaka ña jin tee ni ka ka'an kuechi
siki Daniel, te in ni ni ka tnaa ña jin maa de vi ñasi'i de vi se'e de yau
ñu'u nuu ka oo ndika'a yun. Te vi kuini ka ja vi kunjino va'a de, te ni ka
kakuiko ña ndika'a yun, te vi ni ka skuechi kueli ti yiki de.
25 Yun te ni tee rey Darío in tutu nuu ndi'i ñayiu ñuu na'nu vi ñayiu
ñuu kueli vi sa'an ja ka ka'in ja ka oi ndi'i ñuu nuu tatnuni de nuu jiña'a
de:
—Kuini san ja vi koo mani ni, te vi koo vii vi koo va'a ni.
26 Vitna te kene'e maa san in tno'o nuu tatnuni san, ja ndi'i ñuu nuu
tatnuni san na saa na tu'u ñayiu vi chiñu'i, te vi sa'a ka'nui ia Dios Daniel.
Chi maa ya kuu Dios teku,
te oo ya nikuii nikani,
te ma naa nuu tatnuni ya,
te ni ma naa sa'un ja kuu ka'nu ya.
27 Te maa ya kuu ia ndatau ña vi skaku ni'nu ña,
te sa'a ya seña vi tniuu na'nu ichi andivi vi nuu ñu'u,
te maa ya ni skaku ña jin Daniel yu'u ndika'a.
Kachi nuu tutu ni tee de.
28 Te ni kee vii ni kee va'a Daniel ya'a ndi'i ni kuia ja ni tatnuni rey Darío
vi kuia ja ni tatnuni Ciro ñuu Persia.

7

Ni jani Daniel ja ni jini kuun kiti xeen

1 Te kuia xtnañu'u ja ni tatnuni Belsasar, rey Babilonia, ni jika in jani
nuu Daniel nini katui kixin nuu jitoi. Te nuu ni ndotoi, te ni tei ja ka
ndanuu ka ni jini nuu jani yun.
2 Te ya'a kuu tno'o ja ni tee Daniel: Ni jani san nuu jakuaa ja ni jini san
ni junki'i tachi nuu ndi kuun lado ichi andivi, te ni kagua ndute ñu'u nuu
mar ka'nu ndeva'a.
3 Te nuu mar yun ni kanakuei kuun kiti xeen na'nu ndeva'a, te ndi siin
ndi siin ka ndaa in in ti.

4 Te kiti xtnañu'u, chi na kaa in ndika'a kaa ti, su oo ndijin ti na kuinio
ya'a na'nu. Te vini ni ndia'a san, te ni ka tno'o ndijin ti, te ni ndakoo ndichi
ti nuu ñu'u, te ni junkuiin ti jin si'in ti, na kuinio in teyii, te ni nukonee ti
jajintnuni ñayiu.
5 Te inka kiti kuu uu ja ni jini san na kaa oso, te kane'e sukun ka ti in
lado xiin ti saa inka, te yiyu'u ti uni yiki yika nuu no'o ti, te ka jiña'a nuu
ti: “Ndakoo te kaa ron kuakua'a kuñu”.
6 Te nuu ni ya'a yun, te ndia'a ni san, te ni jini san inka kiti na kaa in
leopardo, te oo kuun ndijin ti ichi yata ti na kuinio tisala. Te suni oo kuun
xini kiti xeen ya'a, te ni ni'i ti jaka'nu ja kotatnuni ti.
7 Te nuu ni ya'a yun, te ndia'a ni san nuu jani san jakuaa yun, te ni
jini san inka kiti kuu kuun, te nde'e vi ioo ndia kaa ti, te ndakui ndeva'a
ndetnuni ti. Te kaa ka kuu no'o na'nu na'nu ti, te kakuiko ti ja jaa ti, te
skuechi kueli ña ti, te ja ndoo ka te jain ni'nu ti. Te oo uxi ndiki ti, te siin
ndeva'a na'a ti saa ndi'i kiti xeen ja ni jini san ama ka.
8 Te vi nini ndia'a san ndiki ti, te ni jini san ni jinonta inka ndiki luluu
ne'u sava ka ndiki yun, te ni ka tno'o uni ndiki xtnañu'u, nagua ja kuu
koo ndiki luluu yun. Te ndiki ya'a, chi oo nduchi nuu na kuinio ñayiu, te
in yu'u ja ka'an tno'o teyii ndeva'a.

Sandaa ia Dios kuechi

9 Te vi saa ni ndia'a san
guaa ndee ni ka junkuiin mesa nuu tatnuni,
te ni junkoo in ia teku ndee nuu ni jinkoo ñuyiu,
te ni'nu ya in sa'un yayaa na kuinio yua'a.
Te yayaa ixi xini ya na kuinio ixi yaa vivii,
te mesa nuu tatnuni ya vi nda'a ja yi'i yun kuu na kuinio yaa ñu'u.
10 Te nuu oo ya ni kee in yute ja kuu nino'o ñu'u ja kai,
te kuakua'a ñayiu ka jinokuechi nuu ya
vi kua'a ndeva'a ndetnuni ñayiu ka nukuiin nuu ya.
Te nuu ni jinkoo ia ja ka'nde ya kuechi,
te ni ka ndanune nuu liuru.
11 Te vi oo ni san ndia'a san ja siun teyii ndeva'a ka'an ndiki luluu yun,
te vi saa ni ndia'a san guaa ndee ni ka ja'ni ña jin kiti xeen yun, te ni ka
skuechi kueli yiki kuñu ti, te ni ka tnaa nuu ñu'u ja na kai ti.
12 Te suni ni ka kindee jaka'nu ka neva'a sava ka kiti xeen yun. Su ni ka
jandetu ja vi koteku ni ti ndesaa ka tiempu guaa ndee na kenta kiuu ja vi
kuu maa ti.
13 Te vi oo ni san ndia'a san nuu jani san jakuaa yun,
te ni jini san nuu viko ja vaji in ia na kaa in se'e teyii
ja kua'an ya nuu oo ia teku ndee nuu ni jinkoo ñuyiu,
te ni ka sia'a yatni ña nuu ya.
14 Te ni ka chitniuu ña jin ya vi ni ka jiña'a jayiñu'u nuu ya,
vi ja kotatnuni ya,
nagua ja ndi'i ñayiu ñuu na'nu vi ñuu kueli vi sa'an ka ka'in,
na vi kunukuechi nuu ya.
Te tniuu nee ya kuu in ja konee ya nikuii nikani ja ma ya'a,
te nuu tatnuni ya kuu in nuu ma naa sa'un.

Ni kaxtno'o in ia jinokuechi yun naxa kei jani Daniel

15 Te ni yu'u ndeva'a maa san ja kuu san Daniel, vi ni sau kuii ini san
jin ja ni jini san nuu jani yun.

16 Te ni jintna'a yatni san in ia jinokuechi ja ka oo yun, te ni jikan tno'o
san naxa kei ndija ndi'i ja ni jini san yun. Te ni ka'an va'a ya ja kaxtno'o
ya naxa kei, te kachi ya:
17 —Ndi kuun kiti xeen ya'a ka kuu kuun rey ja vi kotatnuni nii ñuyiu.
18 Su nuu kuee ka, te vi ndani'i ñayiu ñuu maa ia Dios oo ndee sukun
nuu vi kotatnuni yun, te siun ni vi kotatnuni nikuii nikani —kachi ya.
19 Yun te ni kuini san ja kuni san siki kiti kuu kuun yun, ja siun siin
ndeva'a kaa ti saa sava ka kiti xeen yun, te ioo ndeva'a na'a ti, chi kaa ka
kuu no'o ti, te tnii ti ka kuu bronce, te kakuiko ti ja jaa ti, te skuechi kueli
ña ti, te ja ndoo ka, te jain ni'nu ti.
20 Te suni ni kuini san ja kuni san siki ndi uxi ndiki ja ka oo xini ti, vi
inka ndiki luluu ja ni jinonta, te ni ka kanakau uni ka ndiki yun. Te ndiki
luluu ya'a, chi oo nduchi nuu vi yu'u ja ka'an tno'o teyii ndeva'a, te vi
ka'nu ka na'a saa sava ka ndiki yun.
21 Te ni jini san ja ni ndakoo ndiki ya'a ni ka jaxin tna'a jin ñayiu maa
ia Dios, te ni kundee,
22 guaa ndee ni jino ia teku ndee nuu ni jinkoo ñuyiu. Te ni sandaa ya
kuechi ja ja'a ñayiu ñuu maa ia Dios oo ndee sukun yun. Te ni jino maa
kiuu ja ni ka ni'i ñayiu ñuu maa ya ja vi kotatnuni.
23 Te kachi ia jinokuechi yun:
Kiti xeen kuu kuun yun kuu tee kuu kuun ja kotatnuni ñuyiu,
te siin ndeva'a kokuu de saa sava ka tee ka tatnuni,
te kakuiko de ñayiu ñuyiu, te skuechi kueli ña de,
te kuain ni'nu ña de.
24 Te ndi uxi ndiki yun kei ka'an ja nuu tatnuni yun kekuei uxi ka rey.
Te yata tee yun te kii inka rey, te siin ndeva'a koo de saa sava ka tee
xtnañu'u,
te xtajioo de uni ka rey yun.
25 Te kane'e de jin ia Dios oo ndee sukun
te ndeva'a ndetnuni sa'a de ñayiu ñuu ya,
te nduku de ja sama de kiuu viko vi Ley,
te vi kendoo ñayiu ñuu ia Dios nuu nda'a de nuu uni kuia yosava.
26 Su junkoo ia ja ka'nde ya kuechi,
te kindee ya jaka'nu ndiso de,
te vi xnaa ña jin de ja naa de nikuii nikani.
27 Yun te vi kuña'a ya nuu tatnuni vi jaka'nu
vi javii ndeva'a oo ndi'i nuu ka tatnuni ñayiu ñuyiu ja oo chii andivi,
nuu ñayiu ñuu maa ia Dios oo ndee sukun.
Te nuu vi kotatnuni kokuu in nuu kotatnuni nikuii nikani,
te ndi'i tee ka tatnuni ñuyiu vi kokunukuechi de nui,
te vi kokuantno'o de.
28 Te ya'a kuu ndi'i ja ni ndakani ya ja ja'a jani ya'a. Te ja maa san ja
kuu san Daniel, chi ni kendoo san jin ja ndakani ndeva'a ini san, te vi ni
kuyaa tia'a san. Su tu ni ndakani san nuu ni in ñayiu, chi ni tava'a maa
san nuu anu san.

8

Ni jani Daniel ja ni jini in karneru vi in chivatu

1 Te kuia kuu uni ja tatnuni rey Belsasar, ni jika tuku in jani nuu maa
san ja kuu san Daniel, nuu ni ya'a ja ni jani san ndee ama ka.
2 Te nuu jani yun, ni jini san ja oo san maa ñuu ka'nu Susa nuu tatnuni
rey ja oo ñuu nuu tnii Elam, te ni jini san ja oo san yu'u yute Ulai.

3 Te ni ndonenuu san, te ni jini san in karneru ja oo ti yu'u yute yun, te
ka oo uu ndiki nani ti, su kuee ni jinonta in ndiki yun, te kani ka saa inka.
4 Te ni jini san kachi'i karneru yun ichi kua'a vi ichi satni vi ichi nuu
makee nikandii. Te ni in kiti, tu ka kundee ini ti ja vi jintna'a ña ti, te ni
tu na in kuu ja skaku maa nuu nda'a karneru yun. Te sa'a maa karneru
yun nagua kuini ti, te in kiuu in kiuu ni kuu ndakui ka ti.
5 Te nini ndakani ini san nagua kuu ja ni jini san yun, te ni kenta ni in
chivatu ja vaji ti ichi nuu makee nikandii ja na kuinio ndagua ti nii ñuyiu
vaji ti. Te ni tu jain ti nuu ñu'u, te oo in ndiki kani ndeva'a ti ne'u nduchi
nuu ti.
6 Te kua'an ti ndee nuu oo karneru ja oo uu ndiki ja ni jini san, oo ti
yu'u yute yun, te ni jinkachi'i ña ti jin ndi'i jandakui ti.
7 Te vi ndia'a san, te ni jino ti nuu oo karneru yun, te ni kachi'i ña ti vi
ndee ni xtuji ña ti, te ni ja'nu ti nduu ndiki kiti yun. Te karneru yun, chi
tu ni kundee ti ja vi kaxin tna'a ti jin chivatu yun. Yun te ni skunta ña
ti ndee nuu ñu'u, te ni jain ni'nu ña ti, te tu na in ni kuu ja skaku ni'nu
karneru nuu nda'a chivatu yun.
8 Te ni kuu ka'nu ndeva'a chivatu yun, su nuu ni kuu ndakui ndeva'a
ti, te ni tna'nu ndiki ti ja kani ka yun, te nuu tniuu ni nanakuei kuun ka
ndiki na'nu ja ka yinuu ichi ndi kuun lado ñuyiu.
9 Te nuu in ndiki yun ni kana inka ndiki luluu, ja ni ja'nu ndeva'a ichi
kua'a vi ichi nuu kana nikandii, vi ichi ñuu vii ndeva'a ja kuu Israel.
10 Te ni kuu ka'nu ndeva'a ja vi ni kenta guaa ndee nuu ka oo soldado
andivi, te ni skunkuei sava kimi, te ni jain ni'nu ña.
11 Te vi ni sa'a ka'nu ka maa saa ia tatnuni nuu soldado ka oo andivi, te
ni kindee ja ka soko ñayiu in kiuu in kiuu, vi ni sa'a tne'e veñu'u nuu oo
ya.
12 Te ja ja'a jakue'e ka sa'a ñayiu ñuo, te ni junkuei soldado ka oo andivi
vi ja ka soko ñayiu in kiuu in kiuu nuu nda'a ndiki yun, te ndee nuu ñu'u
ni skunta tno'o ndaa, te ni sa'a maa ndiki yun nagua kuini, te ndi'i ni kee
gua'a.
13 Yun te ni onini san ja ka'an in ia jinokuechi nuu Dios, te ni jino inka
ia jinokuechi, te ni jikan tno'o ña ya jin ia ka'an jin san yun: “¿Nasaa ka
tiempu guaa kokuu nuu jakue'e ndeva'a ka jinio ya'a, ja ma kuu vi soko
ka ñayiu in kiuu in kiuu, vi junkuei veñu'u vi soldado ka oo andivi ya'a
nuu nda'a ndiki yun ja kuain ni'nu ña?”, jiña'a ya.
14 Te jiña'a ia ka'an yun: “Kokuu nuu guaa ndee uu mil uni ciento jañini
vi ne'e. Yun te saa nduvii veñu'u.”

Ni kaxtno'o Gabriel naxa kei jani ja ni jini Daniel

15 Te vi nini oo maa san ja kuu san Daniel ndia'a san ja ni jini san yun,
te nduku ndee san ja jinkui'nu ini san naxa kei, te vi sanaa ni ni kenta in
ia na jito in tee nuu oo san.
16 Te ni onini san yu'u in tee ja kana de ndee yute Ulai, te jiña'a de:
—Gabriel, kaxtno'o nuu tee ya'a naxa kei ja ni jini de yun —jiña'a de.
17 Te nuu ni kuyatni Gabriel nuu oo san, te ni yu'u san, te ni chindei san
nuu san ndee nuu ñu'u. Su kachi ya:
—Jinkui'nu ini, vi se'e ñayiu ñuyiu, chi ja ni jini ron ya'a kuu ja kokuu
kiuu sandi'i.
18 Te vi nini ka'an ya jin san, te ni kixin naa san vi sua'a yindei nuu san
ichi nuu ñu'u. Te ni skandaa ña ya, te ni ndone'e ña ya, ni nukuiin san.
19 Te kachi ya:

—Kaxtno'o rin nuu ron naxa kokuu kiuu sandi'i nuu xndi'i ia Dios jin
ja kiti ini ya, chi ja ni jini ron ya'a kei ka'an kiuu sandi'i ja ni jani maa ia
Dios.
20 Te karneru ja oo uu ndiki ni jini ron yun ka kuu rey ñuu Media vi rey
ñuu Persia.
21 Te chivatu yun kuu rey ñuu Grecia, te ndiki kani ti ja oo ne'u nduchi
nuu ti kuu rey xtnañu'u.
22 Te ndiki ja ni tna'nu, te nuu tniuu ni nanakuei kuun ka ndiki, ka kuu
kuun rey ja kekuei nuu ñuu ka'nu yun, su masu jin jandakui maa de.
23 Te nuu skundi'i ja vi tatnuni tee yun,
nuu kentakuei ñayiu kue'e ja vi sa'i kua'a ndeva'a jakue'e,
te ndakoo in rey xeen ini,
te ndichi de jin tno'o vijin ja xnda'u ña de.
24 Te kenta de ja kuu ka'nu ndeva'a de,
su masu jin jandakui maa de,
te vi sa'u kuii ini ñayiu nuu vi kuni ja xnaa de ñui,
te kundee de jin ndi'i ja sa'a de,
te xnaa de tee inu ndakui vi ñayiu ñuu maa ia Dios.
25 Te jin jandichi de te kundee de xnda'u de ñayiu,
te kokuu teyii de ja in tee ka'nu kuu de,
te ni ma kaxtno'o de, te xnaa de kua'a ñayiu ka ka'in ja ka oo gua'i.
Te ndakoo de siki ia kuu ka'nu ka nuu ndi'i tee ka tatnuni.
Su xnaa ña ya jin de,
su masu jin nda'a ñayiu ñuyiu.
26 ’Te ja ni jani ron siki ja ka soko ñayiu nuu mañini vi nune'e sua'a ja
ni skuni ña jin ron kuu jandaa ndija. Su tava'a maa ron jin anu ron, chi
nuu ya'a kua'a tiempu, te skunkuu.
Kachi ya.
27 Te vi ni kuita tia'a maa san, ja kuu san Daniel, te ni oku'u san ndee
saa kiuu. Yun te saa ni ndakoo san, te ni satniuu san nuu tatnuni rey. Su
ni yu'u ndeva'a san ja ja'a ja ni jini san yun, chi tu ni jinkui'nu ini san.

9

Ndakuatu Daniel ja ja'a ñayiu ñuu de

1 Te kuia xtnañu'u ja tatnuni rey Darío, seyii Asuero, in tee ñuu Media
ja ni okuu de rey ñuu Babilonia,
2 vi maa kuia xtnañu'u ja tatnuni de, oo maa san ja kuu san Daniel, ka'u
san nuu tutu ii ja ni tee Jeremías, tee ni ondakani tno'o ia Dios ndee jana'a,
nasaa kuia jiña'a Jito'o ja kendoo nda'u ñuu Jerusalén. Te ni jinkui'nu ini
san ja uni xiko uxi kuia kokuu.
3 Yun te ni ndakuatu san nuu Jito'o Dios, te vi ndakuatu san vi jikanta'u
san nuu ya, te ni ondite san vi ni kekui'nu san sa'un ndayi, te ni jinkoo
san nuu yaa ja ni sa'a nda'u san maa san.
4 Te ni ndakuatu san nuu Jito'o Dios san, vi ni na'ma san yika kuechi san
nuu ya, te jiña'a san:
—Ka'nu kuu ni, vi Jito'o Dios, te vi koyu'u ni'nu ña jin ni, te skunkuu ni
jin tno'o ni kee yu'u ni ja kunda'u ini ni jin ñayiu ka kutoo ña jin ni, vi ka
tava'i tno'o tatnuni ni.
5 Ni ka sa'a san yika kuechi vi ni ka sa'a san jakue'e, ka sa'a san jane'e
jayichi, vi ka kuso'o san nuu ni. Te ni ka kujioo san nuu tno'o tatnuni ni
vi nuu Ley ni.

6 Te tu ni ka jantno'o san tno'o ni ka ka'an tee ni ka ojinokuechi nuu
maa ni, ja ka kuu de tee ni ka ondakani tno'o maa ni, ja jin sivi maa ni ka
oka'an de nuu taka rey san, vi nuu tee ka tatnuni nuu ñuu san, vi nuu ndi
nija'nu san vi nuu ndi'i ñayiu ñuu san Israel.
7 Maa ni, vi Jito'o, kuu ni ia ndaa, te maa san ka ndatna'a san ja kanoo,
nagua ka ndo'o maa san vitna ja ka kuu san ñayiu Judá, vi ñayiu Jerusalén,
vi ndi'i ñayiu Israel, ja ka oo yatni vi ñayiu ka oo jika, ndi'i ñuu nuu ni
jatenuu ña ni, ja ja'a ja ka kuso'o san nuu ni.
8 Maa san, vi rey san, vi tee ka tatnuni nuu ñuu san, vi ndi nija'nu san,
ni ka ndatna'a san jakanoo, chi ni ka sa'a san yika kuechi nuu ni, vi Jito'o.
9 Su maa ni, vi Jito'o, kuu ni ia Dios nda'u ini, vi jaka'nu ini ni yika
kuechi ka sa'a san, visi ni ka kuso'o san nuu ni.
10 Te tu ni ka jantno'o san tno'o ka'an ni, vi Jito'o, ja kuu ni ia Dios san,
te ni tu ka ndikin san Ley ni, ja ni taa ni jin ma'ñu sagua tee ka jinokuechi
nuu ni, ja ka kuu tee ni ka ndakani tno'o ni.
11 Ndi'i ñayiu ñuu san Israel ni ka jiso kava san Ley ni, te ni ka kujioo
san ja tu ni ka kuini san ja vi kuantno'o ka san tno'o ka'an ni. Yun guaa
ni kii tnia'a yun siki san vi tno'o ja ni kee yu'u ni ja yoso nuu Ley Moisés,
tee ni ojinokuechi nuu ni, vi Dios, chi ni ka sa'a san yika kuechi nuu ni.
12 Te ni skunkuu ni tno'o ja ni chindetu ña ni jin san vi jin tee ka kuu
nija'nu ja ni ka otatnuni ñuu san, ja ni tetniuu ni in jakue'e ndeva'a siki
san, ja ni tu sa'un na ama kii jakue'e ndeva'a yun nuu ñuyiu ja kitna'a
inuu jin jakue'e ja ni kii siki Jerusalén.
13 Tata Dios, ndi'i jakue'e ya'a ni kii siki san, vi nagua yoso nuu Ley
Moisés, te visi ni saa, te tu ni ka ndanduku ña san, vi Jito'o, ja chituu ña
ni. Te ni tu ka xndendoo san yika kuechi san, te ni tu ka nduku san ja vi
jinkui'nu ini san tno'o ndaa ni.
14 Yun guaa ni sa'a tua'a ni jakue'e yun, vi Dios, te ni tetniuu ni siki san,
chi ia ndaa kuu ni, vi Jito'o Dios, jin ndi'i tniuu sa'a ni, chi tu ni ka kuini
san ja vi konini san tno'o ni ka'an ni.
15 ’Jin jaka'nu maa ni, vi Jito'o Dios, te ni ndene'e ni ñayiu ñuu ni, nuu ni
ka oi ñuu Egipto, te ni sa'a ka'nu ni maa ni ja teku tno'o ni ndee kiuu vitna.
Su sein, chi ni ka sa'a san yika kuechi, te ni ka sa'a san jane'e jayichi.
16 Jito'o san, jin ndi'i tniuu ndaa ja sa'a ni, te tanunda'a ni xtajioo ni joo
vitna ja kiti ini ndeva'a ni siki ñuu Jerusalén, chi ñuu maa ni kuu, vi yuku
ii maa ni kuu. Chi ja ja'a yika kuechi ka sa'a san vi jakue'e ni ka sa'a ndi
nija'nu san, kuu ja ka jaku ndee ña ñayiu sava ka tatatno'o ja ka oo yatni
ya'a jin ñuu ni, Jerusalén.
17 Te vitna, vi Dios, te konini ni joo tno'o ka'an san ja jinokuechi san nuu
ni, nuu ndakuatu san vi jikanta'u san nuu ni. Te sa'a ni ja na koo jayiñu'u
nuu maa ni, vi Jito'o, te kunda'u ini ni veñu'u ni ja ni kendoo nda'u kendoo
kee.
18 Tanunda'a ni konini ni joo tno'o ka'an san, vi Dios, te kondia'a ni,
te kuni ni ja ni ka kendoo nda'u ka kendoo kee san jin ñuu nuu ka
ndakakune'e sivi ni. Te ka'an san tno'o ya'a nuu ni ja jikanta'u san, su
masu ja ñayiu ndaa ka kuu san, chi ja ia nda'u ndeva'a ini kuu maa ni.
19 Konini ni joo tno'o ka'an san, vi Jito'o. Koneka'nu ini ni joo, vi Jito'o.
Ndaka'an ni joo nagua ka kuu san, vi Jito'o san, te sa'a ni. Ma kokuu kuee
ni ja na koo jayiñu'u nuu maa ni, vi Dios, chi ñayiu ñuu ni, vi nuu ñuu ni
kuu nuu ka ndakakune'e sivi ni —jiña'a san nuu ia Dios.

Kaxtno'o naxa kei uni xiko uxi semana

20 Te vi oo ni san ndakuatu san nuu Jito'o Dios, vi na'ma san yika kuechi
san vi yika kuechi ñayiu ñuu san Israel, vi jikanta'u san nuu ya ja ja'a
yuku ii ya.
21 Te vi ka'an ka san ndakuatu san nuu ya, te ni kenta ni Gabriel, ndagua
ya ni jaa ya nuu oo san, ia ni jini san nuu jani ndee jaxtnañu'u, mamaa
ore ni ka osoko ñayiu kiti nuu ia Dios nuu mañini yun.
22 Te ni sa'a ya ja ni jinkui'nu ini san, te kachi ya:
—Daniel, ni kee rin vitna vaji rin ja taa rin tno'o ndichi vi ja jinkui'nu
ini ron.
23 Chi nuu ni keja'a ron ja ndakuatu ron, ni tatnuni ia Dios nuu rin, te
vaji rin ja kaxtno'o rin nuu ron, chi kutoo ndeva'a ña ya jin ron. Te konini
gua'a tno'o ka'an rin, nagua ja jinkui'nu ini ron naxa kei ja ni skuni ña ya
jin ron yun.
24 Uni xiko uxi ja uja kuia kuu ja yikua'a,
ja koo tnundo'o siki ñayiu ñuu ron vi siki ñuu ii ron.
Saa te ndi'i jakue'e vi ndi'i yika kuechi,
nagua ja junkunya'u yika kuechi, nagua ja na koo jandaa nikuii nikani,
te na skunkuu ja ni ka jini vi tno'o ja ni ka ndakani nuu ron,
te kuu ii nuu altar maa veñu'u.
25 Te kuini ja kuni ron vi jinkui'nu ini ron ya'a:
Ja ndee kiuu vi tatnuni ja vi ndasa'a ñuu Jerusalén
vi ndee kiuu ja kii tee ni kaji Dios ja kotatnuni,
koo uja ja uja kuia.
Te vi ndasa'a nuu ya'u vi muro ja ndesi yu'u ñuu yun,
te koo uni xiko uu ja uja kuia,
su kokuu tiempu ja koo ndeva'a tno'o suchi ini.
26 Su nuu ya'a uni xiko uu ja uja kuia,
te vi ka'ni ña jin tee ni kaji ia Dios ja kotatnuni,
te tu sa'un ka nagua kendoo.
Te kii in tee kotatnuni, te ñayiu ñuu de vi xnani ñuu Jerusalén vi veñu'u.
Te vi naa na kuinio nuu ndaa ndute,
te ma junkuiin sa'un tnundo'o yun,
guaa ndee na ndi'i ja ka jaxin tna'a ñayiu.
27 Te nuu uja ka kuia,
te sa'a kutu tee tatnuni yun in tratu jin kua'a ñayiu.
Su nuu uni kuia sava, te junkani de ja ma vi ka'ni ka ñayiu kiti,
ni ma vi soko kai nuu ia Dios.
Te sa'a de in jatne'e ndeva'a nuu altar nuu ka soko ñayiu kiti,
guaa ndee na kenta maa kiuu ja naa de, nagua ni chikua'a ña maa ia Dios,
ja tna'a de tnundo'o jin jakue'e sa'a de yun
—jiña'a ia Gabriel.

10

Ni jini Daniel in ia vii ndeva'a

1 Te kuia kuu uni ja tatnuni rey Ciro, tee ñuu Persia, ni skuni ña ia Dios
in tno'o jin Daniel ja suni nani de Beltsasar. Te tno'o yun kuu tno'o ndaa
ja ka'an siki ja vi kaxin tna'a ñayiu, te ni jinkui'nu ini de tno'o ka'an yun
vi naxa kei jani yun.
2 Te kiuu yun ni okusuchi ndeva'a ini maa san ja kuu san Daniel nuu
uni semana.
3 Te tu ni jaa san in ja asin ndeva'a, ni tu ni jaa san kuñu, ni tu ni ji'i
san vinu, te ni tu ni chi'i san maa san tatna xiko, guaa ndee nuu ni ya'a
uni semana yun.

4 Te kiuu oko kuun yoo xtnañu'u ja ndaki'in kuia maa ñayiu judio, oo
san yu'u yute ka'nu Tigris.
5 Te sanaa ni ndakoto san, te ni jini san in tee ni'nu in sa'un vii ndeva'a
vi nu'ni chii de in sinchu ja kuu oro nino'o.
6 Te yeye'e yiki kuñu de na kuinio yuu yeye'e, te jandute nuu de na kuinio
nuu jandute ja kuun tajan, te kai koko koko nduchi nuu de na kuinio ñu'u
iti suja. Te nda'a de vi si'in de, chi vi ka yeye'e na kuinio bronce ja ni
ka kuun vivii. Te tno'o ja ka'an de vi jiso kuiti na kuinio nuu ka ka'an
kuakua'a ñayiu.
7 Te maintno'o ni maa san ja kuu san Daniel, kuu ja ni jini san yun. Te
tu ni ka jini sa'un tee ka oo jin san, chi ni ka yu'u ndeva'a de, te ni ka jino
de ni ka tayu'u nuu de.
8 Te ni kendoo maintno'o ni ka san, ndia'a san jaka'nu ndeva'a ni jini
san yun. Te tu ni kuyutnu ka san, te vi ni kuyaa jika san, te ni jini san ja
vi ni kuita tia'a san.
9 Su ni jini san ja ka'an de. Te nuu ni jini san ja ka'an de, te ni kixin naa
san, vi sua'a yindei nuu san ichi nuu ñu'u katuu san.
10 Yun te in nda'a ni tnii ña jin san, te ni ndone'e ña ja ni chituu san
nda'a san vi ko'ndo san nuu ñu'u.
11 Te kachi de:
—Daniel, tee kutoo ndeva'a ia Dios, ndakoo te konini gua'a ron tno'o
ka'an rin, chi nuu maa ron ni tetniuu ña ya ja vaji rin vitna —kachi de.
Te vi nuu ni ka'an de siun, te vi sua'a ni'i san, te ni ndakoo ndichi san.
12 Yun te kachi de:
—Ma koyu'u ron, vi Daniel, chi ndee kiuu xtnañu'u ni jani ini ron ja
jinkui'nu ini ron, te ni sa'a nda'u sa'a kee ron maa ron nuu ia Dios, te ni
onini ya tno'o ni jikanta'u ron, te ja ja'a tno'o ni jikanta'u ron yun kuu ja
vaji rin.
13 Su ni jasi ña jaka'nu ja tatnuni ñuu Persia jin rin nuu oko in kiuu.
Su ni kii Miguel, in ia ka kuu na'nu ka, ja ni chituu ña ya jin rin, chi ni
kendoo rin yun jin jana'nu ka tatnuni nuu ñuu Persia.
14 Te vaji rin ja kaxtno'o rin naxa kaa ja ndo'o ñuu ron kiuu ja vaji nuu
kuee ka, chi ja ni jini ron yun, ka'an ja ja'a kiuu yun.
15 Te nini ka'an de tno'o yun, te yindendei ni san ichi nuu ñu'u, te tu ni
ka'an sa'un san.
16 Su ni kii in ia na kaa Se'e Teyii, te ni ke'e ya ñii yu'u san. Yun te ni
june san yu'u san ja ni ka'an san, te jiña'a san nuu ia nukuiin nuu san:
—Jito'o san, ja ja'a ja ni jini san ya'a, te kusuchi ndeva'a ini san, te tu oo
ndakui ka san.
17 ¿Te naxa kuu ka'an san nuu ni, vi Jito'o san, ja jinokuechi san nuu ni,
te tu oo ndakui san, ni tu kuu ndakuantachi gua'a san? —jiña'a san.
18 Te ni ke'e tuku ña ia na kaa Se'e Teyii jin san inka jichi, te ni ndataa
ya jandakui san.
19 Te kachi ya:
—Ma koyu'u ron, te koo jin jamani, chi kutoo ndeva'a ña ia Dios. Sa'a
ndee ini ron, te koo yutnu ron —kachi ya.
Te vi nini ka'an ya, te ni nuku'un ndee ini san, te jiña'a san:
—Ka'an ni, vi Jito'o san, chi ni ndataa maa ni jandakui san —jiña'a san.
20 Te kachi ya:
—¿A jini ron nau ja vaji rin nuu oo ron? Saa, chi vitna te ndajiokuiin
rin ja vi kaxin tna'a rin jin jaka'nu tatnuni ñuu Persia. Te nuu xndi'i rin
ja vi kaxin tna'a rin jin jaka'nu yun, te kii jaka'nu tatnuni ñuu Grecia.

21 Su vitna te na kaxtno'o rin naxa ka'an nuu liuru ja yoso tno'o ndaa.
Su nuu ka jaxin tna'a rin jin jaka'nu yun, tu sa'un na in chituu ña jin rin,
maintno'o Miguel, ia tatnuni nuu ndi'i maa ron ja ka kuu ron ñayiu Israel.

11

1 Te kuia xtnañu'u ja tatnuni rey Darío, tee ñuu Media, suni ni ndakuña'a
maa rin tno'o ndee ini nuu Miguel vi ni chituu rin ya.

Rey ja kikuei ichi norte vi ichi sur

2 Su vitna te na kaxtno'o rin tno'o ndaa:
—Vi kotatnuni uni ka rey ñuu Persia. Yun te saa kotatnuni inka rey kuu
kuun ja kokuu de in tee kuika ndeva'a ka saa uni ka rey yun. Te nuu kuu
ndakui de jin jakuika neva'a de, te ska'an de ñayiu ñuu de ja vi ndakoo
ndi'i siki rey Grecia.
3 Yun te ndakoo in rey tu ioo ja kaxin tna'a, ja kotatnuni de jin ndi'i
tniuu ka'nu ja ndiso de, te sa'a de nagua kuini maa de.
4 Su nuu kuu ka'nu nuu tatnuni de, te te'nde, te vi kutenuu nuu ndi
kuun tachi kuiñi ja yi'i ichi andivi. Te nuu ni otatnuni de, ma ndaya'a
nda'a ndikin tata de. Te ni ma koo ndakui ka nuu tatnuni yun, nagua ni
oo nuu otatnuni de ama ka, chi ka'nde maa ia Dios, te ndakuña'a ya nda'a
ndee saa ka ñayiu.
5 Yun te kuu ndakui rey ichi sur, su kuu ndakui ka in tee kotatnuni nuu
soldado de saa maa de. Te kuu ka'nu ka nuu tatnuni tee yun saa nuu
tatnuni maa rey yun.
6 Su nuu ya'a ndee saa kuia, te vi sa'a nduu de in tratu, te kuña'a rey
sur sesi'i de ja tnanda'a jin rey norte, nagua ja saa te vi koo mani de. Su
ma ni'i ña nuu tatnuni de ja koo jin ña, te ni ma kokunuu ja tatnuni rey
yun. Chi vi ka'ni ña jin maa ña, vi ñayiu ka jinokuechi nuu ña, vi se'e ña
vi yii ña.
7 ’Su ndakoo in tna'a maa ña nuu tniuu ña, te ki'in de jin soldado de
siki rey oo ichi norte, te kiukuei de ndee nuu oo maa rey yun, te kundee
de kuu nija'nu de.
8 Te suni kuiso de chu'chi rey yun, chu'chi ja kuu kaa, vi ndatniuu vii ja
ka kuu oro vi plata, te no'o jin de Egipto. Te ma kaxin tna'a ka de jin rey
ichi norte yun ndee saa kuia.
9 Yun te kiuu rey ichi norte nuu tatnuni rey ichi sur, su kuni de ja vijin
kuu, te ndajiokuiin de ñuu de.
10 ’Su vi sa'a tua'a se'e rey ichi norte ja vi kaxin tna'a de, te vi xtutu de
kua'a ndeva'a soldado. Te ndakoo in de jin soldado de siki ñuu sur, te xnaa
ndi'i ña de na kuinio nuu ndachitu ndute. Yun te ndajiokuiin tuku de nuu
ki'in ña de ja vi kaxin tna'a de, guaa ndee kenta de nuu oo ve'e maa rey.
11 Te kiti ndeva'a ini rey ichi sur, te ndakoo de ja vi kaxin tna'a de jin
rey ichi norte yun jin kua'a ndeva'a ndetnuni soldado de, te ndi'i ñayiu
kua'a yun junkuei nuu nda'a rey sur.
12 Te nuu kakuiko de kua'a ndeva'a ñayiu yun, te sa'a teyii de maa de,
te ka'ni de kua'a ndeva'a ñayiu yun, su masu na'a kundee de.
13 Chi xtutu rey ichi norte kuakua'a ka soldado de saa jaxtnañu'u, te nuu
ya'a ndee saa kuia, te ki'in de nuki'in tuku ña de jin rey ichi sur ja vi kaxin
tna'a de jin kua'a ka soldado de, vi ni sa'a tua'a gua'a ka de.
14 ’Te tiempu yun vi ndakoo kua'a ñayiu siki rey ichi sur, te vi ndee
tee ñuu ron Israel ja inu ni'i ndeva'a ini vi ndakoo siki tee yun, su ma vi
kundee de. Saa te skunkuu ja ni skuni ña jin ron.

15 Yun te ki'in rey ichi norte, te koto de ñu'u ja ndachitu de yika muro ja
ndesi yu'u ñuu, nagua ja kuu ya'a de. Te kakuiko de in ñuu ja ndesi gua'a
yun. Te ma kundee rey sur ja vi kaxin tna'a, te ni soldado ja ni kaji de ja
vi kaxin tna'a, chi ma vi koo ndakui de ja vi ndakoo de siki inka rey.
16 Te soldado ichi norte ja kua'ankuei ka kundee yun, vi sa'a maa de
nagua ka kuini de, te ni tu na in kundee ini ja vi kaxin tna'a jin de. Te vi
koo de ñuu vii ja kuu Israel, te vi xnaa de ndi'i nagua ka junku'un de.
17 Te suni ndakani ini de ja ki'in de kakuiko de ndi'i ñuu nuu tatnuni
rey sur. Yun guaa sa'a de in tratu jin rey yun, te kuña'a de in sesi'i de ja
tnanda'a jin rey yun, nagua ja kuu xnaa de nuu tatnuni tee yun, su ma
kee de jin nagua ndakani ini de.
18 Yun te ndakoo rey ichi norte yun siki ñuu ka oo yu'u ndute mar ja
vi kaxin tna'a de. Te kakuiko de kua'a ñuu yun, su ndakoo in tee tatnuni
inka ñuu, te junkani de ja kanoo ja jiña'a de nuu ñuu yun, te sa'a de ja
ndendoo kanoo maa rey yun.
19 Yun te ndajiokuiin rey ichi norte yun nuu tatnuni de ñuu de, su
jinkuntna'a de jin tnundo'o ja kuu de, te tu na in kuni sa'un ka ña jin
de.
20 ’Te nuu tniuu de nukuiin inka rey, te rey yun tetniuu in tee xtutu
xu'un impuestu, nagua ja kuu kuika nuu tatnuni de. Su nuu joo ni kiuu,
te vi ka'ni ña jin de, visi masu nuu oo tno'o kiti ini, ni masu nuu ka jaxin
tna'a ñayiu.
21 ’Te nuu tniuu de kotatnuni in tee tne'e ndeva'a, ja vini tu oo tu kaa
de ja kokuu de rey. Te in kiuu sanaa ni ja tu na in nee ini, te kakuiko de
nuu tatnuni jin tno'o luu ja xnda'u ña de.
22 Te xnaa ndi'i de ñayiu ka ka'an u'u ña jin de, na kuinio nuu ndachitu
ndute, te xnaa ña de. Te ndi'i tu'u ka'ni de, te suni ka'ni de tee neva'a
tratu ja kotatnuni de.
23 Te xnda'u de tee vi sa'a jin de tratu, te visi jin joo ni ñayiu, te kundee
de kuu nija'nu de.
24 Te nuu tu ka nee tu ka kuu ini ñayiu, te kiuu de ñuu kuika ka, te sa'a
de in ja tu ni ka sa'a tata de ni tata ja'nu de. Te vi ndaka'nde de jin soldado
de ndi'i jakuika vi nagua vi ni'i de nuu vi kaxin tna'a de. Te ndakani ini
de ja ndakoo de siki ñuu ka okutu gua'a jin muro, su ndee saa ni tiempu
sa'a de siun.
25 ’Te kuu teyii de ja tee ndakui kuu de, te junki'in de rey sur ja vi kaxin
tna'a de jin kuakua'a soldado de. Te suni sa'a tua'a rey sur kua'a ndeva'a
soldado de, tee inu ndakui ja vi kaxin tna'a de. Su ma kundee de, chi koo
in tee xtuu ña jin de.
26 Te vi maa tee ka jaa in ni jin de xtaa nuu mesa de, ka kuu tee vi nduku
ja vi xnaa ña jin de, chi ma vi kundee soldado de, te kua'a de vi kuu.
27 Te vi jinkoo nduu rey ya'a nuu invaa ni mesa, te vi ndakani ini de
maa ni ja vi sa'a tna'a de jakue'e. Te vi xnda'u tna'a de, su ni in de ma
kuu nagua vi sa'a de, chi kuini ka ja kenta kiuu ni jani maa ia Dios.
28 Te ndajiokuiin rey norte ñuu de jin kua'a jakuika ni'i de nuu vi kaxin
tna'a de. Su ama ka ja no'o de, te sa'a de jane'e jayichi nuu veñu'u ii, nuu
ni sa'a ia Dios tratu. Saa te skunkuu de nagua ni ndakani ini de. Yun te
saa ndajiokuiin de no'o de ñuu de.
29 ’Te nuu kenta maa kiuu ja ni jani ia Dios, te ndajiokuiin tuku rey
norte yun ja ki'in de siki rey sur. Su jasandi'i ya'a, chi ma kokuu inuu jin
jaxtnañu'u.
30 Chi kikuei barco ja vajikuei ñuu oo yu'u ndute mar, ichi nuu makee
nikandii, ja vi kaxin tna'a jin de, te yu'u ña de. Yun te ndajiokuiin de siki

veñu'u ii ja ndenuu ini de jin ja kiti ini de, te sa'a de jin nagua kuini maa de. Te ndajiokuiin de chituu de jin ñayiu ni ka xndendoo tratu ni sa'a ia Dios.

31 ’Te vi ndakoo soldado de, te vi sa'a de jane'e jayichi ini veñu'u vi ja ndesi nuu oo veñu'u yun. Te vi jinkani de ja ka soko ñayiu in kiuu in kiuu, te nuu altar yun vi kani de in chu'chi tne'e ndeva'a.

32 Te jin tno'o luu ndeva'a kundee de xnda'u de tee ni ka xndendoo tratu ni sa'a ia Dios. Su ñayiu ja ka kutoo ia Dios, chi vi koyutnui nuu ya, te ma vi sa'i nagua kuini de.

33 Su ñayiu ndichi ñuu yun, vi xtekui kua'a ñayiu, su ndee saa ni kiuu, te vi ka'ni ña jin, axi vi teñu'u ña jin, axi vi kuaka ña jin ki'inkuei, te vi kindee ndi'i nagua ka neva'i.

34 Te kiuu vi tna'i tnundo'o yun, vi chituu na in ña joo luluu jin, te kua'a ñayiu vi koo jin, su maa ni ja vi kene'e de jayiñu'u maa de.

35 Te suni junkuei sava ñayiu ndichi ñuu yun nuu tnundo'o, nagua ja nuu ka jito tnuni ña yun, te vi nduvii vi nduyayai, guaa ndee na kenta kiuu sandi'i. Chi kuini ka ja jino kiuu ni jani maa ia Dios.

Ni sa'a teyii rey ichi norte maa de

36 ’Te sa'a rey ichi norte nagua kuini maa de. Te sa'a teyii de maa de ja kuu ka'nu ka de saa ndi'i chu'chi, te kane'e de siki ia Dios ndaa. Te ndi'i kee gua'a de, guaa ndee na tetniuu maa ia Dios tnundo'o ja tna'a de, chi ndi'i nagua ni jani ia Dios, te skunkuu ya.

37 Te ma chikuenta rey yun chu'chi ni ka ochiñu'u ndi nija'nu de, te ni chu'chi ka chiñu'u ñasi'i ñuu de, te ni ma konee yiñu'u de nuu inka chu'chi, chi saa sua'a sa'a ka'nu de maa de nuu ndi'i chu'chi yun.

38 Te nuu tniuu chu'chi yun, chiñu'u de chu'chi ja jito muro ja ndesi yu'u ñuu yun, in chu'chi ja tu ni ka jini ndi tata de. Te nuu chu'chi yun soko de oro vi plata vi yuu vii ndeva'a, vi ndatniuu ja ndee ya'u ndeva'a.

39 Te ndakoo de siki ñuu ja ka okutu gua'a jin muro, chi kukanu ini de in chu'chi inka ñuu. Te na ñayiu chiñu'u ña jin de, te kuña'a de jayiñu'u nui. Te kuña'a de tniuu na'nu ja vi kotatnuni nuu kua'a ñayiu, te ka'nde de ñu'u kuña'a de ja vi kokuu ya'ui.

40 ’Te nuu jino kiuu ni jani ia Dios, te ndakoo rey ichi sur ja vi kaxin tna'a de jin rey ichi norte ya'a. Su ndakoo rey norte jin kua'a carreta vi tee ka yoso kuai, vi kua'a ndeva'a barco, te kiuu de ñuu rey sur yun, te xnaa ña de, na kuinio nuu ndachitu ndute, te ya'a de ki'in de.

41 Te kiuu de ñuu vii ja kuu Jerusalén, te ka'ni de kua'a ndeva'a ñayiu nuu kua'a ñuu. Su vi kaku ñayiu ñuu Edom vi ñayiu ñuu Moab, vi kua'a ñayiu ka kuu tatatno'o Amón, vi kaku nuu nda'a de.

42 Te tatnuni de siki sava ka ñuu, te ni ma kaku ñuu Egipto nuu nda'a de.

43 Te sa'a jajin de ndi'i ja neva'a Egipto, oro vi plata vi ndi'i ndatniuu vii. Te kundee de nuu ñayiu ñuu Libia vi ñayiu Etiopía ja vi koi nuu nda'a de.

44 Su nuu kuni so'o de tno'o ka ka'an ñayiu ka oo ichi nuu kana nikandii vi ichi norte, te yu'u ndeva'a de. Yun te kiti ndeva'a ini de, te kee de ki'in de ja ka'ni de vi xnaa de kua'a ñayiu.

45 Te sa'a de ve'e sa'un vii ndeva'a nuu kotatnuni de ne'u ndute mar jin yuku vii yuku ii. Su yun kenta kiuu ja naa de, te tu na in ki'in ja chituu ña jin de.

12

Kiuu sandi'i

1 ’Te tiempu yun ndakoo Miguel, ia kuu ka'nu ka nuu ia ka jinokuechi
nuu Dios ja jito ya ñayiu ñuu ron.
Te kokuu in tiempu ja koo ndeva'a tno'o suchi ini,
ja vi ni tu sa'un na ama oo,
guaa ndee nuu ni ka jinkoo in in ñuu, vi guaa ndee kiuu yun.
Su nuu na kenta tiempu yun, te vi kaku ni'nu ñayiu ñuu ron,
ndi'i ñayiu ja ka yoso sivi nuu liuru maa ia Dios.
2 Te kua'a ñayiu ni ka ji'i ja ka yi'i chii ñu'u vi ndatekui,
savai ja vi kotekui nikuii nikani,
te sava kai ja vi tna'i jakanoo,
ja vi koi in nuu ioo ndeva'a ka nikuii nikani.
3 Te ñayiu ndichi vi koye'i,
nagua ye'e ndika andivi.
Te ñayiu ka kaxtno'o ichi ndaa,
vi koye'i na kuinio kimi nikuii nikani.

4 ’Su maa ron, vi Daniel, tava'a maa ron ini anu ron tno'o ya'a, te ndakasi liuru ya'a na kondesi maa, guaa ndee kiuu sandi'i. Chi kua'a ñayiu vi kunui ya'a yun, ki'inkuei vi ndukui ja vi junkui'nu gua'a ka ini tno'o ndichi —kachi ya.

5 Yun te ni jini tuku maa san ja kuu san Daniel, uu ka tee ka nukuiin yu'u in yute, in de jioo ya'a, te inka de jioo yun.

6 Te jiña'a in tee yun nuu tee ni'nu sa'un vii ndeva'a ja kuu lino, ja nukuiin de siki ndute ñu'u yute yun:

—¿Na kiuu guaa skunkuu ja koo javii ndeva'a ya'a? —jiña'a de.

7 Te ni onini san ni ka'an tee ni'nu sa'un vii ndeva'a ja nukuiin siki ndute yute yun. Ni kane'e de nda'a kua'a de vi nda'a satni de ichi andivi, te ni kee yu'u de nuu ia teku nikuii nikani, te kachi de:

—Nuu uni kuia yosava, te skunkuu ndi'i ya'a, nuu vi junkuiin ja vi xnaa jandakui ñayiu ñuu ia Dios —kachi de.

8 Ni onini san tno'o ni ka'an de, su tu ni junkui'nu ini san. Yun te ni jikan tno'o san de:

—Jito'o san, ¿naxa kaa ja kokuu nuu skunkuu ndi'i ya'a? —jiña'a san.

9 Te kachi de:

—Kua'an ichi maa ron, Daniel, chi ndesi tno'o ya'a vi koo va'a guaa ndee na kenta kiuu sandi'i.

10 Te kua'a ñayiu vi ya'a nuu tnundo'o, te vi nduvii ja vi ndee vi nduyayai. Su ñayiu kue'e, chi vi kosa'a ni mai jakue'e, te ni in ñayiu kue'e yun, ma vi junkui'nu ini. Su ñayiu ndichi, chi vi junkui'nu ini.

11 Te ndee kiuu ja vi kindee ja ka soko ñayiu in kiuu in kiuu, vi guaa ndee kiuu vi kani in chu'chi tne'e ndeva'a nuu veñu'u, te ya'a in mil uu ciento kuun xiko uxi kiuu.

12 Su na ta'u na ndetu ñayiu ndetu ka'nu ja kentai in mil uni ciento oko xa'un kiuu.

13 ’Su maa ron, Daniel, kaka yutnu ron guaa ndee kiuu kuu ron, te ndatatu ron. Te kiuu sandi'i, te ndateku ron ja ni'i ron in ja kuta'u ron —kachi de, ni tee Daniel.

Tutu ni tee Jonás, tee ni ndakani tno'o ia Dios

Ni jino yu'u Jonás nuu ia Dios

1 Ni oo in kiuu ni ka'an ia Dios jin Jonás, se'e Amitai, te jiña'a ya:

2 —Kua'an ka'an ron nuu ñayiu ñuu ka'nu Nínive ja na vi kona'i ja ja oo yatni kiuu ja xnaa rin ñui, chi ja ni kenta kuakua'a jakue'e ka sa'i ja ni jini rin —jiña'a ya sua'a.

3 Su tu ni jantno'o Jonás nuu ia Dios, chi saa sua'a ni jino yu'u de kua'an de ñuu jika nani Tarsis ja kuu jika de nuu Jito'o de ka'an de. Yun te kua'an de ja ni jino de in ñuu kaa yu'u ndute mar nani Jope. Te yun vija nukuiin in barco ja kee ki'in ñuu Tarsis, guaa ni tniuya'u de, te ni kee de nuu barco yun ja kua'an de.

4 Su ni sa'a ia Dios ja ni jinki'i in tachi ni'i ndeva'a, te ni ndonta sukun ola ndute mar. Yun guaa ni ka ndakani ini de ja kuechi barco yun.

5 Te ni ka keja'a tee ka satniuu nuu barco yun ka yu'u ndeva'a de, guaa ni ka jinkondee de ka ndakakune'e de chu'chi maa maa de. Te vija na nduu ñama barco yun, guaa ni ka siagua de ndi'i ja ndisoi yun nuu ndute mar yun.

Te Jonás, chi nuu ni jinki'i tachi, te ni nuu de ndee kunu nuu ka tava'a ndatniuu yun. Te yun ni kixin naa de.

6 Te saa ni jini tee ndeka ñayiu ka satniuu nuu barco yun. Yun te ni jino de ja ni ndone'e ña de, te jiña'a de:

—¿Nagua sa'a ni ya'a, vi se'e ja la ñua'na? Ndakoo ni te ndakakune'e ni chu'chi ni, a saa vatuni kunda'u ini ña ya, te skaku ni'nu ña ya ja ma vi kuo —jiña'a de sua'a.

7 Yun te ni ka jinkondee tee ka satniuu nuu barco yun ka ndatno'o de:

—Na vi kototnunio kondio'ni ndeo oo kuechi ja vaji tnundo'o ya'a sikio —ka ndatno'o de sua'a.

Te ni kanakau Jonás ja suu de oo kuechi.

8 Yun te ni ka jikan tno'o ña tee yun:

—Kaxtno'o ndaa ni, ¿nau ja vaji tnundo'o ya'a sikio? ¿Na tniuu yi'i ni ja ya'a oo ni? ¿Ndenu vaji ni vi ndenu kuu ñuu ni? ¿Na tatatno'o kuu ni? —ka jiña'a de sua'a.

9 Te jiña'a Jonás:

—Ñayiu hebreo kuu san, te yu'u ni'nu san Jito'o Dios oo andivi, ia ni sa'a ñuyiu jin ndute mar —jiña'a de sua'a.

10 Yun te ni jinkondee de ndakani de ja jino yu'u de nuu ia Dios, te ni ka yu'u ndeva'a tee yun. Yun te ni ka jikan tno'o ña de:

—¿Nau ja sa'a ni siun?

11 Te vitna, ¿nagua kuu ja vi sa'a ña san ja na junkuiin ndute mar ya'a, chi mandaa mandaa ni de? —ka jiña'a de.

12 Te jiña'a Jonás:

—Vi kakuiko ña ni, te vi tnaa ña ni nuu ndute mar ya'a, te na junkuiin, chi jini maa san ja kuechi san kuu ja vaji tnundo'o ya'a siki ndi'o —jiña'a de.

13 Su ni ka jinkondee tee yun ka nduku ndee de ja vi ndene'e jioo de barco yun yu'u ndute mar, su tu ni ka kundee de, chi mandaa mandaa ni ndute yun.

14 Yun te ni ka ndakakune'e de ia Dios, te ka jiña'a de:
—Jito'o, ma kuatu ndia'a maa ni ja vi kuu san ja kuechi tee ya'a. Te nuu
ja tu na kuechi de oo, te ma vi tavi kuechi san ja kuu de, chi ka jini san,
vi Jito'o, ja maa ni, chi sa'a ni nagua kuini maa ni —ka jiña'a de.
15 Yun te ni ka kakuiko de Jonás, te ni ka skee ña de nuu ndute mar yun,
te vi ore saa ni junkuiin ndute yun.
16 Te nuu ni ka jini de ja ni junkuiin, te ni ka yu'u ndeva'a de, te ni ka
soko de nuu ia Dios, vi ni ka kee yu'u de ja vi kuantno'o de nuu ya.
17 Su ia Dios, chi ja ni oneva'a tua'a ya in chiaka ka'nu ja ni koko ña ti
jin Jonás, te ni inee de chii chiaka yun uni nduu vi uni jakuaa.

2

Ni ndakuatu Jonás nuu ia Dios ndee chii chiaka

1 Yun te ni ndakuatu Jonás ndee ini chiaka, te jiña'a de nuu Jito'o, ia kuu
Dios de:
2 Tata Dios, nuu ni jini san tno'o suchi ini,
te ni ndakakune'e jaa ña san, vi Jito'o san,
te ni chituu ña ni.
Te nuu ni jini san ja vi sandee ni ka ja kuu san,
te ni ndaka'an jaa san jin ni,
te ni onini ni tno'o ni jikanta'u san.
3 Ni skee ña ni ndee nuu kunu ka ka'a ndute mar,
te ni kagua ña nuu jika ni'i de,
vi ndi'i ola ni tetniuu ni, ni jiso siki san.
4 Yun te ni kachi san: “Ni skunu ña ni,
te tu ka ni oo jin san.
Su koo in kiuu, te ndakuni san veñu'u vii ni”
ni kachi san.
5 Ni jionduu ña ndute yun,
te ni chisa'u ña ndute ndee nuu kunu ka,
vi ni jinkuntuu xini san jin yuku ja oo ndee ka'a ndute mar.
6 Ni kunjino san ndee ja'a yuku guaa ndee kaka'a ndute mar,
te yun ni jasi ña ja kendoo sa'un san.
Su ni ndatau teku ña maa ni nuu ni yiyu'u san,
vi Jito'o, ja kuu ni ia Dios maa san.
7 Te nuu ni jini san ja vija ni kuyatni ja kana anu san,
te ni ndaka'an ña san jin ni, vi Jito'o san,
te ni kenta tno'o ja ni ndakuatu san ndee ini veñu'u vii ni.
8 Te taka ñayiu ka ndikin chu'chi ñuyiu ya'a,
ka xndendoi janda'u ini ni, vi Dios.
9 Su sein, chi ndakuanta'u san tno'o ka'an san vi soko san nuu ni.
Te skunkuu san tno'o ni kee yu'u san,
chi maintno'o maa ni, vi Jito'o san,
guaa skaku ni'nu ni ñayiu
jiña'a Jonás.
10 Yun te ni tatnuni ia Dios nuu chiaka yun ja ni ndandujan ti Jonás nuu
ñu'u yichi.

3

Ni ka ndatna'u ini ñayiu ñuu Nínive

1 Yun te ni ka'an ia Dios jin Jonás ja kuu uu, te jiña'a ya:

2 —Ndakoo te kua'an ñuu ka'nu Nínive, te ka'an ron nuu ñayiu yun ndi'i
tno'o ja ka'an rin jin ron —jiña'a ya.
3 Te ni ki'in ichi Jonás ja kua'an de ñuu Nínive, nagua ni tatnuni maa
ia Dios. Te Nínive, chi in ñuu ka'nu ndeva'a kuu, guaa uni kiuu kuini ja
kaka de sasaa kenta de nii ñuu yun.
4 Yun te ni kiuu Jonás ini ñuu yun ja ni jika de in kiuu, te ni kana jaa de
nuu ñayiu, te jiña'a de:
—Vi kona'a ni ja nuu uu xiko kiuu, te xnaa ndi'i ia Dios ñuu ni —jiña'a
de.
5 Yun te ni ka kandija ñayiu Nínive ia Dios, te ni ka ka'in ja ndi'i ñayiu
na'nu vi ñayiu kueli na vi konditei, te na vi kekui'nui sa'un ndayi ja kokuu
in seña ja ka ndatna'u ini.
6 Yun te ni jitenuu tno'o ja ni jini rey, tee tatnuni ñuu Nínive, te ni kujioo
de nuu mesa ini ve'e tniuu, te ni tau de sa'un ni'nu de, te ni kekui'nu de
in sa'un ndayi, te ni jinkoo de nuu yaa.
7 Yun te ni tetniuu rey in tno'o nuu ka tatnuni de jin tee ka netniuu jin
de, te ka jiña'a de nuu ndi'i ñayiu ñuu Nínive: "Vini in ni ma vi kaa xtaa,
te ni ndute ma vi ko'o ni, te ni in isndiki, te ni in kiti kuechi, ma vi kene'e
ni ti ja vi kaa ti, ni ja ki'inkuei ti ja vi ko'o ti ndute.
8 Te ndi'i ni jin ndee kiti ni vi kekui'nu ni sa'un ndayi, te vi ndakakune'e
ni ia Dios jin ndi'i ni jin anu ni. Te vi kujioo ni nuu ichi kue'e, te ma vi
sa'a ka ni jane'e jayichi ni ka osa'a ni.
9 Kondio'ni axi saa kikii sama ini ia Dios, te ndatna'u ini ya ja ma kiti
ini ka ya ja xnaa ña ya jion", ka jiña'a de.
10 Yun te ni jini ia Dios ja ka sa'a ñayiu Nínive, ja ni ka samai mai, te
tu ka sa'a kai jane'e jayichi. Te ni ndatna'nu ini ya, te tu ni xnaa ña ya,
nagua ni tatnuni ya ja ka'an Jonás.

4

Ni kiti ini Jonás

1 Te Jonás, chi tu ni jintna'a sa'un ini de ja siun ni sa'a ia Dios, te ni kiti
ndeva'a ini de.
2 Yun te ni ndakuatu de nuu ia Dios, te jiña'a de:
—Vitna, vi Jito'o san, ¿a masu yun kuu ja ni oka'an san nuu ni oo ka san
ñuu san Israel? Te yun guaa ni nduku ndee san ja ni jino yu'u san nuu ja
kua'an san ñuu Tarsis, chi jini gua'a san ja ia Dios ka'nu ndeva'a ini kuu
ni, chi luu ndeva'a ini ni, te kuekuee kiti ini ni, vi kunda'u ini ni ñayiu ja
ka'an ni ja xnaa ni jin, te ndatna'u ini ni.
3 Te vitna, vi Jito'o san, jikanta'u san ja kindee ni ja jichi ja kanda san,
chi gua'a ka kuu ja na kuu san, masu ja koteku san —jíña'a de.
4 Te jiña'a ia Dios:
—¿A ka'an ron ja vatuka sa'a ron ja kiti ini ndeva'a ron? —jiña'a ya.
5 Yun te ni kee de ñuu yun, te kua'an de ja ni jino de nuu ni sa'a de in
ve'e yutnu kuii, ichi xiin ñuu Nínive, lado kana nikandii, te ni jinkoo de
kati yun, ndetu de naxa kaa ja kokuu siki ñuu yun.
6 Yun te ni sa'a ia Dios ja ni jite in yutnu ndoko xiin nuu oo de ja kokuu
kati, nagua na ndusii ini de. Yun te ni kusii ndeva'a ini Jonás jin yutnu
yun.
7 Su nuu ni tuu ndii kiuu tnee, te ni sa'a ia Dios ja ni kiuu tikoko yika
yutnu yun, te ni yichi tnu.

8 Te nuu ni ye'e nikandii, te ni sa'a tuku ia Dios ja ni jinki'i in tachi ni'i,
te ni kani xeen nda'a nikandii xini de, te ni jiko ini de, vi ni ndioo ini de
ja kuu de. Te ni ka'an de:
—Vi kuu ka ja na kuu san, masu ja koteku san.
9 Su yun te jiña'a tuku ia Dios:
—¿A ka'an ron ja vatuka sa'a ron ja kiti ini ron ja ni yichi yutnu jian?
—jiña'a ya.
Te jiña'a Jonás:
—Vatuka sa'a san ja kiti ini ndeva'a san vi ndee nuu na kuu san —jiña'a
de.
10 Yun te jiña'a ia Dios:
—Kona'a ja masu roon ni xtee yutnu jian, te ni masu suu roon ni sa'a
ja kua'nu tnu. Chi vija in jakuaa, te ni jite sanaa maa tnu, te suni vi in
jakuaa ni te ni naa tnu. Te vini saa, te tna'u ini ron jin tnu.
11 Te ndee ka ru'un ja ma tna'u ini rin jin ñuu Nínive, te in ñuu ka'nu
kuu ja xnaa rin, te vi'i ka ciento oko mil lulu kueli ka oo, te lulu yun, chi
tu na kuechi. Te suni saa ni ka oo kua'a ndeva'a kiti —jiña'a ia Dios sua'a
nuu Jonás.

Tutu ni tee Zacarías, tee ni ndakani tno'o ia Dios

Ndakana ña ia Dios jin ñayiu ñuu ya

1 Kuia kuu uu ja tatnuni rey Darío ñuu Persia vi maa yoo kuu una,
ni kenta tno'o ia Dios nuu Zacarías, tee ni ondakani tno'o ia Dios, seyii
Berquías, señani Iddo, te jiña'a ya:
2 "Maa rin kuu Jito'o, te kiti ini ndeva'a rin nuu ndi nija'nu ron.
3 Sua'a kuña'a ron nuu ñayiu ñuu ron:
Kachi Jito'o Dios, ia ndakui ndeva'a: Vi ndajiokuiin nuu rin, te na
ndajiokuiin rin nuu ron, kachi Jito'o Dios, ia ndakui ndeva'a.
4 Te ma vi sa'a ron nagua ni ka osa'a ndi nija'nu ron, tee xiin nuu ni
ka oka'an tee ni ka ondakani tno'o rin ndee jana'a, nuu ni ka ojiña'a de:
Sua'a ka'an Jito'o Dios, ia ndakui ndeva'a: Vitna te vi ndajiokuiin nuu ichi
kue'e ka jika ron vi nuu jakue'e ja ka sa'a ron jian, jiña'a rin, su tu ni ka
onini, te ni tu ni ka jantno'o ñai jin rin, jiña'a Jito'o Dios.
5 'Te vitna, ¿ndenu ka oo ndi nija'nu ron? Te masu siun ni vi koteku tee
ka ndakani tno'o rin.
6 Su ni skunkuu tno'o ni ka'an rin vi tno'o ni tatnuni rin, ja ni ka kaxtno'o
tee ni ka jinokuechi nuu rin ja ni ka ndakani de tno'o rin. Te yun guaa ni
ka ndajiokuiin nuu rin, te ni ka kachi: Ni sa'a ndaa Jito'o Dios, ia ndakui
ndeva'a, chi ni tetniuu ya tnundo'o ja ja'a ja ka sa'a mao vi nagua kuini ja
sa'a ya jion."

Ni jini Zacarías tee ka yoso kuai

7 Vi maa kiuu oko kuun, yoo uxi in, ja kuu yoo nani Sebat, kuia kuu uu ja
tatnuni rey Darío, ni kenta tno'o Jito'o Dios nuu Zacarías, seyii Berequías,
señani Iddo. Yun te jiña'a Zacarías:
8 In jakuaa kixin san, te ni skuni ña jin san. Ni jini san in tee yoso in kuai
kua'a. Te ni jinkuiin de ne'u yutnu kueli ja'an xiko asin nuu kuu in chiko'i
ka'nu, te ichi yata de ka oo kuai kua'a vi kuai ndimeku vi kuai kuijin.
9 Yun te ni jikan tno'o san: "¿Na in ka kuu tee ka yoso kuai yun, vi Jito'o
san?" Te kachi ia jinokuechi nuu Dios ja ka ndatno'o jin san yun: "Maa
rin kaxtno'o na tee ka kuu de".
10 Yun te ni ka'an tee nukuiin ne'u yutnu kueli ja'an xiko asin yun, te
kachi de: "Tee ya'a ka kuu tee ni tetniuu Jito'o Dios ja vi kiondita de ninii
ñuyiu", kachi de.
11 Yun te ni ka ka'an sava ka tee ka yoso kuai jin ia jinokuechi nuu Jito'o
Dios ja nukuiin ne'u yutnu kueli ja'an xiko asin yun, te ka jiña'a de: "Ja
ni ka jiondita san ninii ñuyiu, te ni ka jini san ja ka osii ini ñayiu vi oo
jamani nuu ñuyiu", ka jiña'a de.
12 Yun te ni ka'an ia jinokuechi nuu Jito'o Dios, te jiña'a ya: "Jito'o Dios,
ia ndakui ndeva'a, ¿nasaa ka tiempu kokiti ini ni saa kunda'u ini ni ñayiu
Jerusalén vi ñayiu ka oo ñuu ja tnii Judá, ñayiu xiin nuu kiti ini ni nuu
uni xiko uxi kuia ya'a?", jiña'a ya.
13 Yun te ni ka'an Jito'o Dios tno'o va'a vi tno'o sii ini nuu ia jinokuechi
nuu ya ja ka ndatno'o jin san yun.
14 Yun te ni kachi ia jinokuechi nuu Dios ja ka ndatno'o jin san: "Kana
jaa te kuña'a ron nuu ñayiu: Sua'a ka'an Jito'o Dios, ia ndakui ndeva'a:

Kutoo ndeva'a rin ñayiu Jerusalén ja ka kuu ñayiu Sión. Yun kuu ja kuu
kuiñu rin ja ja'i.
15 Te kiti ini ndeva'a rin nuu ñayiu sava ka ñuu na'nu ja ka oo mani,
chi nuu joo ni ni okiti ini rin nuu ñayiu ñuu rin, te ni ka osa'a ñayiu yun
kua'a ka jakue'e siki ñayiu maa rin.
16 Te yun kuu ja sua'a ka'an Jito'o Dios: Vitna te ndajiokuiin rin kunda'u
ini rin ñayiu Jerusalén, te vi ndasa'i ve'e rin, te vi chikua'i naxa vi ndasa'i
ñuu yun. Kachi Jito'o Dios, ia ndakui ndeva'a.”
17 Te kachi ka ia jinokuechi nuu Dios: “Ka'an ka tno'o ya'a: Sua'a ka'an
Jito'o Dios, ia ndakui ndeva'a: Sa'a rin ja inka jichi vi koneva'a kua'a ñayiu
ñuu rin jagua'a, te sa'a rin ja inka jichi vi kosii ini ñayiu Sión, ja kuu
Jerusalén, te inka jichi kaji rin jin ja vi kokui ñayiu maa rin, ni kachi ya”.

Ni jini Zacarías ndiki vi tee ka kani kaa

18 Yun te ni skuni tuku ña, te ni jini san kuun ndiki.
19 Te ni jikan tno'o san ia jinokuechi nuu Dios ja ka ndatno'o jin san:
“¿Naxa kei ja ka oo ndiki yun?” Te kachi ya: “Ndiki ya'a kuu in jaka'nu ia
ni jatenuu ña jin ñayiu Judá vi ñayiu Israel vi ñayiu Jerusalén”, kachi ya.
20 Yun te ni skuni ña ia Dios kuun tee ka kani kaa jin san.
21 Te jiña'a san: “¿Na tniuu vi sa'a tee yun ja vajikuei de?” Te kachi ya:
“Tee yun ka kuu na kuinio ndiki ja ni ka jatenuu ña jin ñayiu Judá, te ni
in ñayiu tu na in ni ndane'e nda'a nuu de. Te ni kekuei tee ka kani kaa
ya'a ja vi siu'u ña de, te vi xnaa ña de jin tee ni ka ndakoo siki ñayiu Judá,
te ni ka jatenuu ña de jin ñayiu ñuu yun.”

2

Ni jini Zacarías in tee nee yua'a ja chikua'a

1 Yun te ni skuni tuku ña, te ni jini san in tee nee in yua'a ja chikua'a
de.
2 Te ni jikan tno'o san: “¿Na ndenu ki'in ni?” Te kachi de: “Ki'in rin
chikua'a rin ñuu Jerusalén, nagua ja kuni rin na kua'a kani vi na kua'a
jite”.
3 Yun te ni jini san kua'an ia jinokuechi nuu Dios ja ka ndatno'o jin san
yun, te ni kenta inka ia jinokuechi nuu Dios ja ni ka nukuntna'a jin ya.
4 Te jiña'a ya: “Kunu te ka'an ron jin suchi kuechi nee yua'a jian, te
kuña'a ron: Ma koo muro ja kondesi yu'u ñuu Jerusalén, chi vi koo kua'a
ndeva'a ñayiu vi kiti nuu ñuu yun”.
5 Te jiña'a Jito'o Dios: “Maa rin kokuu in muro ñu'u ja kokai, te kionduu
rin ninii yu'u ñuu Jerusalén, te ma'ñu ñuu yun xne'e rin jaka'nu rin”,
jiña'a ya.

Skaku ni'nu Jito'o Dios ñayiu ñuu ya

6 “Vi ndakoo te vi kunu yu'u ron ñuu nuu ka jika nda'u ron ichi norte
jian, chi maa rin ni sa'a ja ni ka jitenuu ron ninii ñuyiu”, jiña'a Jito'o Dios.
7 “Roon, ñayiu Sión ja ka oo ron ñuu ñayiu Babilonia, ndekuei ñuu jian,
te vi skaku ni'nu maa ron”.
8 Chi saa ka'an Jito'o Dios, ia ndakui ndeva'a: “Ni tetniuu ña ya jin rin
jin jaka'nu maa ya ja ka'an rin siki ñayiu ñuu na'nu ja ni ka tanda'u ña
jin ron, chi na ñayiu sa'a kue'e jin ñayiu ñuu rin, te sa'a kue'i jin ja kutoo
ka rin.

9 Te yun kuu ja maa rin vi kagua tna'a jin ñayiu ñuu na'nu yun, te sa'a
rin ja vi ñayiu ka jinokuechi nuu mai vi ndatanda'u ña jin, saa te vi kuni
ron ja maa Jito'o Dios, ia ndakui ndeva'a ni tetniuu ña jin rin."
10 "Kata vi kokusii ini ron, vi sesi'i Sión, chi vaji rin ja koo rin jin ron",
jiña'a Jito'o Dios.
11 "Te kiuu yun vi kututu ñayiu kua'a ñuu na'nu ja vi koi nuu maa Jito'o
Dios, te vi kokuu ron jin ñayiu ñuu maa rin, te koo rin ne'u ron. Saa te vi
kuni ron ja maa Jito'o Dios, ia ndakui ndeva'a, ni tetniuu ña jin rin ja vaji
rin nuu ka oo ron."
12 Saa, te sa'a jajin ña Jito'o Dios jin ñayiu Judá, te vi kokui in ñuu ii, te
ndakaji tuku ya ñuu Jerusalén ja kokuu ñuu maa ya.
13 Te ndi'i ñayiu vi kasi yu'u nuu Jito'o Dios, chi ni ndakoo ya ndee nuu
ii ja oo ya, te vaji ya nuu ka oo yoon.

3

Ni jini Zacarías ja ni ndasama sa'un sutu nani Josué

1 Yun te ni skuni ña ia Dios jin san, te ni jini san Josué, sutu kuu nija'nu
ka, ja nukuiin de nuu ia jinokuechi nuu Jito'o Dios, te nda'a kua'a de oo
Tachi ja ka'an ja xtavi kuechi ña jin de nuu ia Dios.
2 Te jiña'a ia jinokuechi yun nuu Tachi: "Na kuxeen Jito'o Dios nuu ron,
vi Tachi. Maa Jito'o Dios, ia ni kaji Jerusalén, na kuxeen nuu ron, chi tee
ya'a kuu na kuinio in tikayi ja ni nana nuu ñu'u".
3 Te Josué, chi sa'un ni kuu tnetne'e ni'nu de, nukuiin de nuu ia
jinokuechi nuu Dios.
4 Yun te jiña'a ia jinokuechi yun nuu sava ka ia ka oo jin ya ja ka chituu
ña: "Vi tau sa'un tne'e ja ni'nu de jian", jiña'a ya.
Yun te jiña'a ya nuu Josué: "Kondia'a ja ya'a kei ja vitna te ni kindee
rin yika kuechi ron, te tatnuni rin ja vi ndaski'in ña in sa'un vii ndeva'a".
5 Yun te jiña'a ya: "Vi tnaa in sa'un vii xini de". Te ni ka tnaa ya in sa'un
vii xini de, vi ni ka ndaski'in ña ya in sa'un vii ndeva'a. Te vi nukuiin ni
ia jinokuechi yun.
6 Yun te ni chindetu ña ia jinokuechi nuu Jito'o Dios jin Josué, te jiña'a
ya:
7 "Sua'a ka'an Jito'o Dios, ia ndakui ndeva'a: Nuu ja kaka ron nuu ichi
rin, te skunkuu ron ndi'i tno'o tatnuni rin, te suni suu maa ron kotatnuni
nuu ve'e rin, te suni kokoto ron nuu oo ve'e rin, te taa rin in nuu koo ron
ne'u ia ka jinokuechi nuu rin ja ka oo ya'a.
8 Te konini gua'a tno'o ka'an rin vitna, vi Josué: Maa ron ja kuu ron sutu
kuu nija'nu ka, te suni na vi konini sava ka sutu ja ka junkoo nuu ron ja
ka kuu ron na kuinio in seña: Ja kii rin jin tee jinokuechi nuu rin, ja kuu
in tee nana ndee.
9 Chi ni jani rin in kava ja oo uja nduchi nuu, ichi nuu ron, vi Josué, te
maa rin tee in tno'o yika kava yun, te jin invaa ni kiuu, te kindee rin yika
kuechi ñayiu ñuu ya'a.
10 Te nuu kenta kiuu yun, te vi ka'an tna'a in in maa ron jin tna'a kuikin
ron ja na vi kaa vi ko'o ron, te vi jinkoo ron ndu'u tnu uva ron, vi ndu'u
tnu tichi iuu ron", kachi Jito'o Dios, ia ndakui ndeva'a.

4

Ni jini Zacarías kandeleru vi tnu olivo

1 Yun te ni ndajiokuiin ia jinokuechi nuu Dios ja ka ndatno'o jin san, te
ni xtoto ña ya nagua sa'o ja xtoto in ñayiu kixin.
2 Te ni jikan tno'o ña ya: “¿Nagua ndia'a ron?” Te jiña'a san: “Ndia'a
san in kandeleru ja kuu nino'o oro, te siki yun yoxnee in nuu ñu'u texe'en.
Te yun ka yoxnee uja lámpara jin uja tubo nuu ya'a texe'en ja kenta nuu
in in lámpara yun.
3 Te xiin kandeleru yun ka nukuiin uu tnu olivo, in tnu ichi kua'a nuu
ñu'u texe'en yun, te inka tnu ichi satni”, jiña'a san.
4 Te ni jikan tno'o san nuu ia ka ndatno'o jin san yun: “¿Naxa kei ya'a,
vi Jito'o san?”
5 Te kachi ia ka ndatno'o jin san: “¿A tu jini ron naxa kei ya'a?”
Te jiña'a san: “Tu jini san, vi Jito'o san”.
6 Te kachi ya: “Tno'o ya'a kuu tno'o ni ka'an Jito'o Dios nuu Zorobabel
nuu jiña'a ya: Masu jin soldado, te ni masu jin jandakui ñayiu kundee ron,
chi jin Espíritu rin, jiña'a Jito'o Dios, ia ndakui ndeva'a.
7 Te tu nagua kuu in yuku, visi yuku sukun kuu, chi ndi'i ndundaa sa'a
Zorobabel, te maa de tau kava ka'nu ka ja sa'a de ve'e rin. Te vi kana jaa
ñayiu ja nase luluu kaa kava yun.”
8 Yun te ni kenta tno'o Jito'o Dios nuu san, te kachi:
9 “Ni keja'a Zorobabel skuja de nuu junkau ve'e ya'a, te vi maa de xndi'i
ja sa'a ndi'i de, saa te vi kuni ron ja maa Jito'o Dios, ia ndakui ndeva'a, ni
tetniuu ña jin rin ja vaji rin nuu ka oo ron.
10 Chi ñayiu ni ka skexiko ña jin tniuu sa'a Zorobabel nuu inka luluu ni
keja'a de, te vitna nuu vi kuni ñayiu ja xndi'i de ve'e sa'a de, te vi kusii
ini.”
Yun te kachi ka ia jinokuechi nuu Dios: “Ndi uja lámpara ya'a kuu uja
nduchi nuu Jito'o Dios ja ndia'a ya ninii ñuyiu”, kachi ya.
11 Yun te ni jikan tno'o ka san: “¿Te naxa kei uu yutnu olivo yun, ja in
tnu nukuiin ichi kua'a, te inka tnu ichi satni kandeleru yun?”, jiña'a san.
12 Te suni ni jikan tno'o ka san inka jichi: “¿Te naxa kei uu nda'a tnu
olivo ja ka oo nuu ka oo uu tubo ja ka kuu oro nuu kua'an texe'en ja kenta
nuu lámpara yun?”, jiña'a san.
13 Te kachi ia jinokuechi yun: “¿A vi tu jini ron naxa kei ya'a?”
Te jiña'a san: “Tu jini san, vi Jito'o san”.
14 Yun te kachi ya: “Ya'a ka kuu uu tee ni ka kuu ii jin texe'en ja ka
jinokuechi de nuu Jito'o, ia tatnuni ninii ñuyiu”, kachi ya.

5

Ni jini Zacarías in rollo tutu ja ndechi

1 Yun te ni skuni tuku ña jin san, te ni jini san in rollo tutu ja ndechi.
2 Te ni jikan tno'o ña ia jinokuechi yun: “¿Nagua kuu ja ndia'a ron?”
Te jiña'a san: “Ndia'a san in rollo tutu ja ndechi, te oo oko yiki ja kani, te
uxi yiki ja jite”, jiña'a san.
3 Te kachi ya: “Nuu tutu yun yoso tnia'a ja vaji siki ndi'i ñuu rin, chi vi
naa ndi'i ñayiu ka su'u nagua yoso in lado nuu tutu yun. Te suni vi naa
ndi'i ñayiu ka kee yu'u jin sivi ia Dios, te chia inu tno'i, nagua yoso inka
lado nuu tutu yun.
4 Maa rin ni tetniuu tnia'a ya'a ja vaji kachi Jito'o Dios, ia ndakui ndeva'a,
nagua ja ki'in ve'e kui'na vi ve'e ñayiu ka kee yu'u jin sivi maa ya, te chia
tno'i. Te koo tnia'a yun ve'i, te xnaa ña jin maa ñayiu vi yutnu vi yuu ja
ni kuva'a ve'i.”

Ni jini Zacarías in ñasi'i inee in nuu chika ka'nu

5 Yun te ni kee ia jinokuechi nuu Dios ja ka ndatno'o jin san, te kachi ya:
"Vitna te koto ni'ni, te kuni ron nagua kuu ja ni kee yun" kachi ya.
6 Te ni jikan tno'o san: "¿Nagua kuu jayun?"
Te kachi ya: "In chika ka'nu ja chikua'a kuu". Te kachi ka ya: "Te ya'a
chikua'a yika kuechi ja ka sa'a ñayiu nii ñuu ya'a".
7 Te ni ka ndakune ja ndesi yu'u chika yun ja kuu nino'o plomo, te ini
chika yun nukoo in ñasi'i.
8 Te kachi ia jinokuechi yun: "Ñasi'i ya'a kuu jakue'e", te ni ndatunda'a
ña ya ichi ini chika yun, te ni ndakasi ya ja ndesi yu'u ja kuu nino'o plomo.
9 Yun te ni ndanenuu san, te ni jini san uu ñasi'i ja vi jinki'i tachi nuu
ndijin vajikuei. Ka oo ndijin na kuinio kiti ka xnani cigüeña, te ni ka
ndane'e chika yun ichi andivi kua'ankuei jin.
10 Te ni jikan tno'o san ia jinokuechi nuu Dios ja ka ndatno'o jin san yun:
"¿Na ndee nuu ki'inkuei jin chika yun?"
11 Te kachi ya: "Ñuu Babilonia kua'ankuei jin, chi yun vi sa'a in veñu'u,
te nuu vi sino veñu'u yun, te vi sonee chika ja chikua'a yun nuu ni ka
sava'a ja koxnee maa".

6

Ni jini Zacarías kuun carreta

1 Yun te ni skuni tuku ña jin san, te ni jini san kuun carreta ja ni ka ya'a
ne'u uu yuku. Te yuku yun, chi nino'o bronce ka kuu.
2 Te carreta xtnañu'u ka ñuu kuai ndikua'a, te carreta kuu uu ka ñuu
kuai tnuu.
3 Te carreta kuu uni ka ñuu kuai kuijin, te carreta kuu kuun ka ñuu kuai
pintu.
4 Yun te ni jikan tno'o san ia jinokuechi nuu Dios ja ka ndatno'o jin san:
"¿Naxa kei ya'a, vi Jito'o san?"
5 Yun te kachi ia jinokuechi yun: "Ya'a ka kuu kuun espíritu ja ka oo
andivi, te ni kekuei vajikuei nuu ron ndi'i ja ni ja'ankuei nuu Jito'o Dios,
ia tatnuni ninii ñuyiu.
6 Te carreta ja ka ñuu kuai tnuu ni kekuei kua'ankuei ichi norte, te
carreta ka ñuu kuai kuijin kua'ankuei ichi nuu makee nikandii, te carreta
ja ka ñuu kuai pintu kua'ankuei ichi sur".
7 Te ndi'i ti, chi kanuu ndeva'a ini ti ja vi kiondita ti nii ñuyiu. Te jiña'a
ia jinokuechi nuu Dios: "Kua'ankuei te vi kiondita ron ninii ñuyiu". Te
saa ni ka sa'a ti.
8 Yun te ni ndakana ña ia jinokuechi yun, te kachi ya: "Kondia'a kuai
kua'ankuei ichi norte, chi vi sa'a ti ja ya'a ini Jito'o Dios ja kiti ini ya jin
ñayiu yun".

In corona ja ku'un xini Josué

9 Yun te ni ka'an Jito'o Dios jin san, te kachi ya:
10 "Kua'an nuu ñayiu ni ndekuei nda'u ja ni ka oo ñuu Babilonia, ja ni
ndajakuei vitna, nuu Heldai vi nuu Tobías vi nuu Jedaías, te kuña'a ron
ja na vi soko de oro vi plata. Te vi maa kiuu yun ki'in ron ve'e Josías, seyii
Sofonías.
11 Te jin oro vi plata ja ni ni'i ron yun, sa'a ron in corona, te tnaa ron
xini Josué, sutu kuu nija'nu seyii Josadac.

12 Te kuña'a ron sua'a: Sua'a ka'an Jito'o, ia ndakui ndeva'a: Ya'a oo in
tee nani ndandixin, te nana ndee de ndee nuu oo de, te ndasa'a de veñu'u
maa Jito'o Dios.
13 Te maa de kuu tee ndasa'a veñu'u maa Jito'o Dios, te koo jayiñu'u nuu
de ja kokuu de rey, te jinkoo de kotatnuni de, te suni kokuu de in sutu ja
kotatnuni de, te koo jamani nuu ndi nduu nuu kotatnuni de.
14 Te corona yun kendoo nuu veñu'u maa Jito'o Dios, ja kokuu in ja vi
kondaka'an maa Helem, vi Tobías vi Jedaías, vi Josías, seyii Sofonías, ja
na koo jayiñu'u nuu ndi'i de.
15 Te kikuei ñayiu ka oo jika, te vi chituu ñai ja nduva'a veñu'u maa
Jito'o Dios. Saa te vi kuni ron ja maa Jito'o Dios, ia ndakui ndeva'a, ni
tetniuu ña jin rin. Te saa kokuu nuu ja vi konini ron, te vi kuantno'o ron
tno'o ka'an Jito'o Dios, ia kuu Dios ron.”

7

Inu so'o ñayiu ñuu vi inu ndee ndeva'a ini

1 Kuia kuu kuun ja tatnuni rey Darío, vi maa kiuu kuun ja kuu yoo iin
ja nani Quisleu, ni ka'an Jito'o Dios nuu maa san ja kuu san Zacarías.
2 Te vi maa tiempu saa ni ka tetniuu ña ñayiu ñuu Betel jin Sarezer vi
Regem-melec jin tee ka ndeka tna'a jin de, nagua ja na vi ndakuatu de nuu
Jito'o Dios ja na chituu ña ya,
3 vi ja vi kakan tno'o de nuu sutu, tee ka oo veñu'u maa Jito'o Dios, ia
ndakui ndeva'a, vi nuu tee ka ndakani tno'o ia Dios, te ka jiña'a de: “¿A vi
nda'i ka san yoo kuu u'un, te vi kondite san ja ja'a veñu'u, nagua ka sa'a
san ja ni kuu kua'a kuia?”, ka jiña'a de.
4 Yun te ni ka'an Jito'o Dios, ia ndakui ndeva'a, nuu san, te kachi ya:
5 “Ka'an nuu ndi'i ñayiu ñuu vi nuu sutu, te kuña'a ron: Nuu ka ondite
ni vi ka nda'i ni yoo kuu u'un vi yoo kuu uja, nuu uni xiko uxi kuia ya'a,
¿a nuu ia Dios ka ondite ndija ni?
6 Te nuu ka jaa ka ji'i ni, ¿a masu java'a maa ni kuu ja ka sa'a ni?”
7 ¿Te a masu ya'a kuu tno'o ni ka'an Jito'o Dios jin ma'ñu sagua tee ni ka
ndakani tno'o ya ndee jana'a, na ni ka osii ini ñayiu vi ni ka ochitui ñuu
Jerusalén, te suni saa ni, ni ka oo ñayiu ka oo nii xiin Jerusalén vi nuu ni
ka oo gua'a ñayiu ñuu Neguev vi ñuu ja nani Sefela ja oo yoso ka'nu yun?
8 Yun te ni ka'an Jito'o Dios jin Zacarías:
9 “Sua'a ni ka'an Jito'o Dios ron, ia ndakui ndeva'a: Vi sa'a ndaa nuu ka
ja'nde ron kuechi, te vi ka'an nda'u vi ka'an kee in ñani in tna'a ron.
10 Ma vi sa'a ndeva'a ron ña'a ni ka ndonda'u, ni suchi ka kuu la'u, ni
ñayiu inka ñuu ja ka jikanuu nda'u, te ni ñayiu ka kuu nda'u, te ni ma vi
ndakani kue'e ini ron siki in ñani in tna'a ron, jiña'a rin.
11 Su tu ni ka kuini ja vi konini tno'o ni ka'an rin, chi saa sua'a ni ka
chiyata ñai jin rin, te ni ka sa'a so'i ja ma vi konini.
12 Chi ni ka sa'a ndei ini anui na kuinio in yuu, nagua ja ma vi konini
tno'o tatnuni rin, vi tno'o ja ni tetniuu rin jin Espíritu rin, ja kuu rin ia
ndakui ndeva'a, jin ma'ñu sagua tee ni ka ndakani tno'o rin ndee jana'a.
’Yun guaa ni kiti ini ndeva'a rin ja kuu rin Jito'o Dios, ia ndakui ndeva'a.
13 Te vi nagua tu ni ka kuini ñayiu ja vi konini tno'o ni ka'an rin, te suni
saa ni, tu ni onini rin nuu ni ka ndakuatui nuu rin.
14 Chi ni jatenuu rin jin na kuinio in tikacha ninii ñuu ja tu ni ka ojini,
te ni ka xndendoo nda'ui ñui, te ni ja tu na in ja'an axi kii ka ñuu yun, in

ñuu ja ni ka jinkuaan ndeva'a ini, su ni ka sa'i ja ni nduu in ñuu nuu tu ka na ñayiu ka oo”, kachi ya, jiña'a Zacarías.

8

Ni kee yu'u ia Dios ja sa'a vii sa'a va'a ya Jerusalén

1 Yun te ni ka'an tuku Jito'o Dios, ia ndakui ndeva'a jin san, te kachi ya:
2 “Sua'a ka'an Jito'o Dios, ia ndakui ndeva'a: Kuu kuiñu rin ja ja'a ñayiu Sión, te vi sua'a ndukua'a ñu'u rin ja kuu kuiñu rin.
3 Sua'a ka'an ka Jito'o Dios: Ndajiokuiin rin ñuu Sión, te koo rin ma'ñu ñuu Jerusalén. Te Jerusalén konani Ñuu Ndaa, te yuku maa Jito'o Dios, ia ndakui ndeva'a, konani yuku ii.”
4 Sua'a ka'an ka Jito'o Dios, ia ndakui ndeva'a: “Vi koo tuku tee nija'nu vi ña'a nija'nu ja vi kojinkoi nuu ya'u maa Jerusalén ja vi kondatatui, te in in vi konee yutnu ka tui ja ni ka kuu nija'nu ndeva'i.
5 Te nuu ya'u maa ñuu yun vi kochitu suchi yii vi suchi si'i kueli ja vi kosiki.”
6 Sua'a ka'an ka Jito'o Dios, ia ndakui ndeva'a: “Te ja saa, chi ndi'i ya'a kokuu in javijin ndeva'a nuu ñayiu vi kendoo ka ñuu ya'a kiuu yun. Su ja nuu maa rin, chi masu nagua vijin kuu”, kachi Jito'o Dios, ia ndakui ndeva'a.
7 Sua'a ka'an ka Jito'o Dios, ia ndakui ndeva'a: “Skaku ni'nu rin ñayiu ñuu rin, ja ka jinokuechi nuu ñayiu ñuu ka oo ichi nuu jinonta nikandii vi ñuu ka oo ichi nuu makee nikandii.
8 Nukuaka rin jin, te vi koi maa Jerusalén, te vi kokui ñayiu ñuu rin, te kokuu rin ia Dios mai, ja sa'a ndaa rin.”
9 Sua'a ka'an ka Jito'o Dios, ia ndakui ndeva'a: “Vi koo ndee ini ron vitna ja ka nini ron tno'o ka ka'an tee ka ndakani tno'o rin, ja ni ka oo de ndee kiuu ja ni ka skuja nuu ni nukau veñu'u maa rin ja kuu rin Jito'o Dios, ia ndakui ndeva'a.
10 Chi ama ka ja kenta kiuu yun, te tu ni ka ni'i ya'u ñayiu ka satniuu, ni tu na ja vi kaa kiti ni oo, te ja ja'a ñayiu ka ka'an u'u ña, te tu ni oo jamani jin ñayiu kiukuei axi ndekuei ñuu yun, chi ni jandetu maa rin ja ndi in ndi in ñayiu ni ka ndakoo siki inkai.
11 Su ja vitna, chi ma sa'a ka rin jin ñayiu vi kendoo ka ñuu ya'a, nagua ni sa'a rin jin ñayiu ni ka oo kiuu ni ya'o yun” kachi Jito'o Dios, ia ndakui ndeva'a.
12 “Chi sa'a rin ja vi koo mani ndikin tata yun, te kokuun vii ndeva'a uvai, vi kokuva'a vii ndeva'a nuu ñunde'i, te konuu yuyu ndee andivi, te sa'a rin ja ndi'i ya'a vi sa'a jajin ñayiu vi kendoo ñuu ya'a.
13 Te nagua ni ka tau tnia'a maa ron ja ka kuu ron ñayiu Judá vi ñayiu Israel ne'u ñayiu ñuyiu, te saa skaku ni'nu ña rin vitna, te vi kokuu ron in ñuu ja sa'a vii sa'a va'a rin. Te ma vi koyu'u ron, chi vi sa'a yutnu maa ron.”
14 Chi sua'a ka'an Jito'o Dios, ia ndakui ndeva'a: “Nagua ni ndakani ini rin ja ni sa'a rin jakue'e jin ndi nija'nu ron na ni ka skiti ini ñai jin rin, te tu ni ndatna'u ini rin”, kachi Jito'o Dios, ia ndakui ndeva'a.
15 “Te suni saa ni kiuu ya'a, chi ni ndakani ini rin ja sa'a rin java'a jin ñayiu Jerusalén vi ñayiu Judá, te ma vi yu'u ron.
16 Te ya'a kuu ja vi kosa'a ron: Vi ka'an ndaa nuu tna'a in in ron, te vi sa'a ndaa nuu ka ja'nde ron kuechi, nagua ja na koo jamani.

17 Te ni in ron, ma vi ndakani kue'e ini ron siki in ñani in tna'a ron, te
ni ma vi kokutoo ron ja vi kee yu'u ron jin tno'o tno'o, chi skexiko rin ndi'i
ya'a”, kachi Jito'o Dios.
18 Yun te ka'an tuku Jito'o Dios, ia ndakui ndeva'a jin san, te kachi ya:
19 “Sua'a ka'an Jito'o Dios, ia ndakui ndeva'a: Ja ka ondite ñayiu yoo
kuu kuun vi yoo kuu u'un vi yoo kuu uja vi yoo kuu uxi ja ja'a tno'o suchi
ini ni ka otna'i, nduu in jasii ini nuu ñayiu Judá vi in viko sii ini ndeva'a.
Te yun guaa vi kokutoo ron ja vi sa'a ndaa ron vi ja vi koo mani ron.”
20 Sua'a ka'an Jito'o Dios, ia ndakui ndeva'a: “Kikuei ñayiu ñuu kueli vi
ñayiu kua'a ñuu na'nu ja vi koi Jerusalén.
21 Chi ki'inkuei ñayiu in ñuu, te vi kuña'i nuu ñayiu inka ñuu: Na
ki'inkueio vi ndandukuo Jito'o, ia ndakui ndeva'a, te na vi kakaon ja na
sa'a vii sa'a va'a ña ya. Te vi kachi sava ka ñayiu yun: Suni sein, chi
ki'inkuei san.”
22 Te kikuei ñayiu ñuu kueli vi ñayiu ñuu ndakui, maa Jerusalén, ja vi
ndandukui Jito'o Dios, ia ndakui ndeva'a, te vi kakain ja na chindee chituu
ña ya.
23 Sua'a ka'an ka Jito'o Dios, ia ndakui ndeva'a: “Te kiuu yun vi ndakoo
uxi ñayiu ndi'i ñuu vi ndi'i nuu sa'an, te vi tnii yu'u sa'un in ñayiu judio,
te vi kuña'i: Tanunda'a ni kondeka ña ni joo na ki'inkuei san jin ni, chi ka
jini san ja oo Dios jin in in ni, vi kuña'i”.

9

Tetniuu ia Dios tnundo'o siki ñayiu ka ka'an u'u ña jin ñayiu Israel

1 Ya'a kuu tno'o Jito'o Dios ja ni ka'an ya ja oo ya siki ñuu Hadrac vi siki
ñuu Damasco. Chi kuini ja vi kinuu gua'a ndi'i ñayiu nuu Jito'o Dios, te
saa ni ndi'i tatatno'o Israel na vi kinuu nuu ya.
2 Te suni saa ni ñuu Hamat, ñuu ja netna'a yatni jin ñuu Hadrac, vi suni
ñuu Tiro vi ñuu Sidón, na vi kinuu gua'a nuu ya, visi ñayiu ndichi ka kuu
ñayiu ñuu yun.
3 Ñayiu ñuu Tiro ni ka sa'i in muro, te ni ka jiondui ja ndesi gua'a ñui,
te yun ni ka tatutui plata na kuinio ñuyaka, vi oro na kuinio nde'i ja oo
nuu ichi.
4 Su vitna te ndakindee ndi'i Jito'o Dios, te xnaa ya ndi'i barco ka jantniui
ja ni ka nduu kuikai, te kai ndi'i ñui.
5 Te nuu vi kuni ñayiu ñuu Ascalón, te vi yu'u ndeva'i. Te suni ñayiu
ñuu Gaza, chi vi tna'a ndeva'i tnundo'o, te saa ni ñayiu ñuu Ecrón, chi tu
nagua vi kuun ini kai. Te naa rey ñayiu ñuu Gaza, te tu ka na ñayiu vi
koo ñuu Ascalón.
6 Te ñayiu inka ñuu vi koo ñuu Asdod, te kachi ia Dios: “Xnaa rin tno'o
teyii ñayiu filisteo.
7 Te kindee rin ja ma vi kokaa kai kuñu jin niñi, te ma kuandetu ka rin
ja vi kokai ndei ja oo ii ja vi kai. Su nuu ñayiu filisteo yun xndendoo rin
sava ka ñayiu ja vi koi nuu maa rin, te vi kokui na kuinio tatatno'o maa
ñayiu Judá. Te ñayiu ñuu Ecrón vi kokui ñayiu maa rin, na kuinio ñayiu
jebuseo.
8 Yun te kokoto maa rin ñayiu ñuu rin, nagua ja ni in ñayiu ka'an u'u
ña ma kiui, te ni ma ndee, te ni in ka ñayiu sa'a ndeva'a ña, ma koo ka,
chi vitna te koo maa rin kokoto rin jin”, kachi ya.

Vaji rey yoso de in mentu luluu

9 Vi kokuu sii ini ndeva'a ron, ñayiu Sión,

te vi kana jaa ron ñayiu Jerusalén ja ka kusii ini ron.
Vi kondia'a ja vaji tee kuu rey ron nuu ka oo ron,
te kuu de in tee ndaa, in tee kundee, te sa'a nda'u de maa de.
Yoso de in mentu, in mentu luluu, se'e mentu si'i kiti jiso.
10 Te xnaa de carreta ñayiu Efraín, vi kuai ñayiu Jerusalén,
vi ka'nu de kuji ja ka jaxin tna'a jin ñayiu,
te ka'an de ja na vi koo mani ñayiu,
te kotatnuni de ndee nuu jinkituu yu'u ndute mar in lado jin ndee nuu jinkituu ndute mar inka lado,
ndee yute Éufrates vi guaa ndee ja'a ñuyiu.

Skaku ni'nu ia Dios ñayiu Israel

11 Te ja ja'a maa ron, chi jin niñi ja ni sa'a rin tratu jin ron,
te skaku ni'nu rin ndikin tata ron nuu inka ñuu
nuu kuu na kuinio yau ñu'u ja tu na ndute ñu'u,
ja kuu in vekaa nuu ka ndesi.
12 Te roon ja ka ndesi ron vekaa,
ja ka ndetu ka'nu ña ron,
vi ndajiokuiin kuano'okuei ñuu ron nuu tava'a gua'a ña.
Te suni ka'an rin vitna ja vi'i ka javii java'a sa'a ña rin
saa nagua tnundo'o ni ka tna'a ron.
13 Chi skaa rin Judá na kuinio kuji rin,
te ni sa'a rin Efraín na kuinio yutnu ndugua rin.
Chi kuantniuu rin se'e ron ñuu Sión ja vi ndakoi siki se'e ñuu Grecia,
te sa'a rin ja vi kokuu ron na kuinio yuchi kani ja vi kaxin tna'a ron.

14 Yun te xne'e Jito'o Dios ja maa ya kuu nuu ñayiu maa ya,
te skunta ya yutnu ndugua ya na kuinio nuu kuun tajan,
te tiuu maa Jito'o Dios trompeta ya,
te kii ya nuu yi'i in tikacha ja vaji ichi sur.
15 Te kokoto maa Jito'o Dios jin ñayiu maa ya.
Te vi kuain ni'nui yuu ja ka kani ña jin yuu yo'o yuu,
te vi xnai ndi'i ñayiu ka ka'an u'u ña jin,
te na kuinio ja vi ko'o ndeva'i niñi, te vi kuvai na kuinio nuu ka ji'i vinu,
guaa ndee vi chitu chii na kuinio in vasu ja ñu'u chitu niñi kiti,
axi na kuinio skina altar ja chitu jin niñi kiti ja ka soko.

16 Te skaku ni'nu ia Dios ñayiu ñuu maa ya kiuu yun na kuinio jin in taju ndikachi,
te vi koye'e ni'nui nuu maa ya na kuinio yuu yeye'e ja ka ndetuu yika corona.
17 Te nase gua'a vi nase luluu vi koo ndi'i ñayiu yun,
chi triu kuña'a jandakui suchi yii kuechi,
te vinu kuña'a ja vi kokusii ini suchi si'i kuechi.

10

Ni kee yu'u ia Dios ja sa'a ya javii java'a jin ñayiu Judá vi ñayiu Israel

1 Vi kakan ni nuu Jito'o Dios ja na skuun ya sau kuee,
chi maa ya tetniuu tajan vi skuun ya sau gua'a,
nagua ja na nana yuku kuii nuu ñunde'i in in ni.
2 Chi nuu ka jikan tno'o nuu chu'chi, te nino'o ni tno'o tno'o ka ka'an,
te ñayiu ka jitotnuni, chi nino'o ni ja tu jiniu'u ka jani,

te ñayiu ka ka'an naxa kei jani yun, chi ka ka'in ja jani va'a kuu,
te maa ni ja ka xnda'u ñai.
Te yun guaa ya'a yun ni ka jika ñayiu ñuu ia Dios na kuinio ndikachi,
te ka tna'i tnundo'o, chi tu na in jito ña jin.

3 Te yun guaa kachi Jito'o:
Ni kiti ini rin siki tee ka jito ña jin ñayiu yun,
te tetniuu rin tnundo'o vi tna'a tee ka tatnuni yun,
chi jandaa ndija ja maa rin kuu Jito'o Dios, ia ndakui ndeva'a,
ja jito rin ñayiu Judá ja ka kui na kunio ndikachi rin,
te sa'a rin jin ja na koo jayiñu'u nui
na kuinio kuai ja ni kundee ti nuu ni ka jaxin tna'a.
4 Te ne'u maa ñayiu Judá kee in tee ja kuu na kuinio kava ka'nu ja kituu skina ve'e,
vi nduyu ja kotnii ve'e sa'un, vi kuji ja kokaxin tna'a,
vi ne'u maa ñayiu yun kekuei ndi'i tee vi kotatnuni.
5 Te maa ñayiu yun vi kokuu tee ndakui,
ja vi kokuain ni'nu de siki tee ka jaxin tna'a jin de nuu nde'i ja oo ichi yun,
te vi kaxin tna'a de, chi oo maa rin ja kuu rin Dios jin de,
te vi kuña'a de jakanoo nuu tee ka yoso kuai.

6 Chi kuña'a rin jandakui nuu ndikin tata Judá,
te skaku ni'nu rin ndikin tata José,
te sa'a rin ja vi ndajiokuiin ñui, chi kunda'u ini rin jin,
te vi koi na kuinio ja tu na ama skexiko rin jin,
chi maa rin kuu Dios mai,
te konini rin tno'o ka ka'in nuu ka ndakuatui.
7 Te ndikin tata Efraín vi koo ndakui na kuinio tee jaxin tna'a,
te vi kokuu sii ini, na kuinio tee ji'i vinu.
Te nuu vi kuni se'e de ja siun ni kuu, te suni vi kusii ini,
chi vi kosii ini nuu maa Jito'o Dios.

8 Te sua'a ni tutu rin jin nuu ndakana rin,
te vi ndututui nuu ndatau rin jin,
te vi ndakaya vii ndeva'i, nagua ni ka oi ama ka.
9 Visi ni jatenuu rin jin nuu sava ka ñuu,
su ndee ñuu jika yun vi ndaka'an ñai jin rin,
te visi yun ka oi jin se'i,
su koo in kiuu, te vi ndajiokuiin ñui.
10 Chi sa'a rin ja vi ndajiokuiin ndee ñuu Egipto
vi nukuaka rin jin ndee ñuu Asiria,
te nusia'a rin jin ja vi koi nuu ñu'u Galaad vi nuu ñu'u Líbano,
te vi ni ma kenta ñu'u yun ja vi koi.
11 Te vi tna'i kuakua'a tnundo'o nuu vi ndaya'i nuu ndute mar,
te tatnuni rin nuu ola ndute yun ja na jinkuiin,
te yichi ndi'i ndute yute Nilo,
te xnaa rin ndi'i tno'o teyii ñayiu Asiria,
te ski'in Egipto jandakui.
12 Te sa'a rin ja vi koo ndakui ñayiu maa rin,
te vi kondikin ñai jin rin, kachi Jito'o Dios.

11

Yaa ja ka'an siki ñuu inu ndakui

1 Kune ye'e ron ñuu Líbano,
te na vi kai tnu yukun ja ka oo nuu yuku ron.
2 Nda'i kana ron ja kuu ron tnuyuja,
chi ni ndonso tnu yukun
vi ni ka ndonso yutnu na'nu ndeva'a.
Nda'i kana ron tnundii ja ka oo ron Basán,
chi ni ndonso yuku nuu ka oo kuakua'a yutnu.
3 Vi konini ja ka nda'i ka kana tee ka jito ndikachi,
chi ni naa ndi'i ite vivii ja ka jaa kiti de,
te vi konini ja ka nda'i ka kana ndika'a,
chi ni naa javii oo yu'u yute Jordán.

Uu tee ka jito ndikachi

4 Sua'a ka'an Jito'o Dios: "Kokoto ndikachi ja ni ka jine ta'u ti ja vi kuu ti.
5 Te ñayiu ka jaan ti, te ka ja'ni de ti, te tu na in xtavi kuechi ña, te ka kachi tee ka xiko ti: Ka'nu kuu Jito'o Dios, chi ni ka kuu kuikao. Te vini maa tee ka jito ti, tu ka kunda'u ini de ti.
6 Te yun guaa ma kunda'u ini ka rin ñayiu ñuu ya'a, chi skanakau rin jin nuu nda'a tna'a kuikin vi nuu nda'a tee kuu rey, te visi na koo kua'a tnundo'o nuu ñuu ya'a, su ma skaku ni'nu rin", kachi ia Dios.
7 Te yun guaa ni ojito san ndikachi ni ka jine ta'u ja vi kuu, te kiti ya'a ka kuu kiti nda'u ka. Te ni ki'in san uu yutnu tuu san, te in tnu ni xnani san "vi koo gua'a", te inka tnu ni xnani san "vi koo tutu", te ni ojito san ndikachi.
8 Te jin invaa ni yoo ni skunu san uni tee ka jito ndikachi, chi ni tunini san de, te ni ka skexiko ña maa de jin san.
9 Te jiña'a san nuu ndikachi: "Ma kokoto ka ña rin jin ron, te nuu ja na ndee maa ron kua'an ja kuu, te na kuu maa ron. Te na ndee maa ron kua'an ja ndoñu'u, te ndoñu'u maa ron. Te na ndee maa ron kendoo ka, te vi ndakaa tna'a maa ron."
10 Yun te ni ki'in san yutnu tuu san ja ni xnani san "vi koo gua'a" te ni ja'nu san tnu. Saa te ni ndaxtu'u san tratu ja ni sa'a san jin ñayiu ndi'i ñuu.
11 Te kiuu yun ni ndaxtu'u san tratu ni sa'a san, saa te ni ka jini ndikachi nda'u ka ja ka ndia'a nagua sa'a san ja maa ia Dios ni ka'an ja saa sa'a san.
12 Yun te jiña'a san nuu lamu san: "Nuu ja vatuka kuu, te tniuya'u ña ni, axi nuu tuu, te saa ni na kendoo". Saa te ni ka tniuya'u ña jin san oko uxi xu'un kaa kuu plata.
13 Yun te kachi ia Dios: "Ki'in xu'un jian, te ndatnaa ron nuu jatnu ñu'u ja ka soko ñayiu, chi vaa ya'u gua'a kuu ka ndakani ini ja ni ka tniuya'u ñai jin rin", kachi ya. Te ni ki'in san oko uxi xu'un plata yun, te ni ndatnaa san nuu ñu'u ja ka soko nuu veñu'u Jito'o Dios.
14 Yun te ni ja'nu san inka yutnu tuu san ja ni xnani san "vi koo tutu". Saa te ni ndaxtu'u san ja ma vi koka'an tna'a ka ñayiu Judá vi ñayiu Israel.
15 Te kachi ia Dios: "Vitna te sa'a ja na kuinio in tee tu jiniu'u ja jito ndikachi kuu ron,
16 chi vitna te kani rin in tee jito ndikachi nuu ñuu ya'a, in tee ja tu ndi'ni ja ja'a ndikachi ja oo ja kuu ti, ni tu ndanduku de kiti ni ndoñu'u, ni

tu sa'a tatna de kiti ni tuji, te ni tu jiña'a de ja kaa kiti kuita, chi saa sua'a
jaa xeen jaa u'u de kiti ndatnu ka, te ta'u de ndee tnii ti.
17 Su nda'u ni ka tee jito kiti ja tu jiniu'u yun, ja xndendoo de ndikachi
de, chi tuji nda'a de jin in yuchi kani, te tuji nduchi nuu de ichi lado kua'a,
te yichi nda'a de vi kuaa sa'un nduchi nuu de lado kua'a”, kachi ia Dios.

12

Skaku ni'nu ia Dios ñayiu Jerusalén

1 Ya'a kuu in tno'o ni ka'an ia Dios ja ja'a ñayiu Israel. Jito'o Dios kuu
ia ni sa'a andivi vi ni sa'a ya ja ni jinkoo ñuyiu, vi ni jiña'a ya ja jichi ja
kanda ñayiu. Te kachi ya:
2 “Sa'a rin ja ñuu Jerusalén kokuu na kuinio in vasu ndixi ja sini ña jin
ndi'i ñayiu ñuu netna'a yatni jin, nuu vi ndakoi siki ñuu Judá te vi kiondui
ñuu Jerusalén.
3 Te kiuu yun sa'a rin ja Jerusalén kokuu na kuinio in kava vee ndeva'a,
te ndi'i ñuu vi koka'an ja vi kane'e. Su nani kuu ñayiu ja kane'e, te skuechi
kueli ña jin, te vi kututu ñayiu ndi'i ñuu ja vi ndakoo siki Jerusalén.
4 Te kiuu yun sa'a rin ja vi yu'u ndi'i kuai, te vi ndukue'e tee ka yoso ti.
Su kokoto gua'a rin ndikin tata Judá, te sa'a rin ja vi kuaa kuai ñayiu ndi'i
ñuu ja ka ka'an u'u ña.
5 Yun te vi ndakani ini tee ka tatnuni nuu ñayiu Judá jin anu de: Jandakui
ñayiu Jerusalén kuu maa Jito'o Dios, ia ndakui ndeva'a.
6 Te kiuu yun sa'a rin ja tee ka tatnuni nuu ñayiu Judá vi kokuu de na
kuinio in ñu'u tikayi ja kai ne'u tutnu, axi na kuinio ñu'u iti suja ja kai
ne'u nu'ni triu. Te kanda'a ichi kua'a vi ichi satni, te teñu'u ña jin ndi'i
ñuu ja netna'a yatni jin. Su ñayiu Jerusalén, chi vi ndajiokuiin inka jichi,
te vi nukoi ñuu mai Jerusalén.
7 ’Su ru'un, ja kuu rin Jito'o, xtnañu'u ka skaku ni'nu rin ndikin tata
Judá, nagua ja ma vi koka'an ndikin tata ndi David vi ñayiu Jerusalén, ja
ñayiu ka ndanuu ka ka kui saa ñayiu Judá.
8 Te kiuu yun, chi kokoto gua'a maa rin ñayiu Jerusalén, te ñayiu inu
vita kiuu yun, te vi ndundakui nagua ni oo rey David. Te ndikin tata David
vi kokuu na kuinio Dios, axi na kuinio ia jinokuechi nuu ya ja yoxno'o nui
kua'an.

Vi nda'i vi kana ñayiu ja ja'a tee vi tuu yuchi

9 ’Te kiuu yun nduku ndee rin ja xnaa rin ñayiu ndi'i ñuu ja ka ndakoo
siki ñayiu Jerusalén.
10 Te nuu ndikin tata David vi nuu ñayiu Jerusalén tetniuu rin Espíritu
nda'u ini vi Espíritu ja ndakuatu. Yun te vi ndakondia'i nuu oo rin ja kuu
rin in tee ni ka tuu yuchi, te vi nda'i vi kanai. Vi nda'i nagua nda'i ñayiu
ja ni ji'i invaa seyii axi nagua nda'i kana ñayiu ja ni ji'i seyii jakua'i.
11 Te kiuu yun vi nda'i vi kana ndeva'a ñayiu Jerusalén, nagua ka nda'i
ka kana ñayiu nuu chu'chi nani Hadad-rimón yoso ka'nu Meguido.
12 Te vi nda'i vi kana ndi'i ñayiu Israel, na kuu na kuu tatatno'o in in
mai, ndikin tata David, maa teyii vi ñasi'i de, ndikin tata Natán, maa teyii
vi ñasi'i de,
13 ndikin tata Leví, maa teyii vi ñasi'i de, ndikin tata Simei, maa teyii vi
ñasi'i de.
14 Ndi'i sava ka tatatno'o vi nda'i vi kana, maa teyii vi ñasi'i de.

13

Vi nduvii ñayiu Jerusalén nuu yika kuechi

1 ’Te kiuu yun koo in nuu ndute nagua ja yun vi ndakate ndikin tata
David vi ñayiu Jerusalén, mai ja vi ndundoo yika kuechi vi jatne'e ka oo
jin.
2 Te kachi Jito'o, ia ndakui ndeva'a: Kiuu yun te xtajioo rin sivi chu'chi
nii ñuu Israel, te ma vi kondakakune'e sa'un ka ñayiu. Te suni xnaa rin
tee ka ka'an ja ka ndakani tno'o rin vi espíritu kue'e ja oo ñuu rin.
3 ’Te nuu ja na koo ka in tee koka'an ja ndakani de tno'o rin, te vi maa
tata de vi nana de vi kuña'a: Ni ka'an tno'o ron jin sivi maa Jito'o, te yun
guaa kuu ron. Te vi maa tata de vi nana de vi tuu ña yuchi nuu kokuini
de ja ka'an de tno'o rin.
4 Te kiuu yun, chi vi kukanoo tee ka ka'an ja ka ndakani tno'o rin jin ja
ni skuni ña jin de ja vi ndakani de, te ma vi kekui'nu sa'un ka de sa'un ñii
kiti ja vi xnda'u de ñayiu.
5 Te vi kachi in in de: Masu tee ndakani tno'o ia Dios kuu san, chi tee
jitu nuu ñunde'i, chi ndee lule san oo san nuu ñunde'i san.
6 Te nuu ja ndee ñayiu vi kakan tno'o ña: ¿Te nau ja ni tuji ni? Te kuña'a
de: Ve'e ñayiu ka ndeka tna'a gua'a jin san ni tuji san.”

Ni ka xtuji tee jito ndikachi

7 Ndakoo vi yuchi kani, te ki'in ron siki tee jito ndikachi rin
vi siki tee ndeka tna'a gua'a jin rin,
jiña'a Jito'o, ia ndakui ndeva'a.
Te xtuji ron tee jito ndikachi yun,
te na vi kutenuu maa ti ki'inkuei ti.
Te na ndakoo maa rin siki ñayiu ñuu rin
ja ka kui na kuinio lelu kueli.
8 Saa te vi kuu uu uu ñayiu nuu uni uni ja ka oi nii ñuu Israel,
te vi nai,
te sava ni kai vi kendoo ja vi kotekui.
9 Te ñayiu vi kendoo yun sa'a rin ja vi tna'i kua'a tnundo'o
nagua sa'a ñayiu jin plata ja tnai nuu ñu'u te ndasavii,
axi nagua sa'a ñayiu jin oro ja jito tnuni.
Saa sa'a rin jin ñayiu vi kendoo yun.
Yun te vi ndakakune'e ñai jin rin,
te konini rin tno'o ka ka'in,
te kuña'a rin ja ñayiu ñuu rin ka kui,
te vi kachi: “Jito'o kuu ia Dios mao”.
Kachi ya.

14

Ndii Jito'o ja kotatnuni ya

1 Ja vaji kiuu maa Jito'o Dios ja vi maa ini ñuu Jerusalén vi ndaka'nde
ñayiu ja ni ka kindei nuu maa ñayiu ñuu yun.
2 Te kachi ia Dios: “Kiuu yun te ndaxtutu rin ñayiu ndi'i ñuu nagua ja
vi kaxin tna'a de jin ñayiu Jerusalén. Te vi kundee de siki ñuu yun, te
vi kuiso de nagua oo ve'e ñayiu yun, te vi sa'a ne'e de ñasi'i, te vi kuiso
de sagua ñayiu Jerusalén, ja ki'inkuei jin de. Su sava ka ñayiu, guaa vi
kendoi ñui”, kachi ya.
3 Yun te saa kenta maa Jito'o, te vi kaxin tna'a ya jin ñayiu yun, nagua
sa'a maa ya nuu jaxin tna'a ya, kachi ya.

4 Te kiuu yun jinkuiin Jito'o nuu yuku Olivo ja oo ichi kana nikandii nuu
oo Jerusalén. Te ka'nde sagua ya yuku Olivo, te sagua yuku yun ki'in ichi
norte, te sagua ichi sur, te ma'ñu sagua kendoo in chiko'i ka'nu ja kaka
ki'in ichi nuu kana nikandii vi ichi nuu kee nikandii.
5 Te vi kunu yu'u ni ki'inkuei ni ichi chiko'i ka'nu ja koo ma'ñu yuku
yun, chi kenta guaa ndee Azal. Vi kunu yu'u ni nagua ni ka jino yu'u ndi
nija'nuo na ni kii ñutnaa kuia ni otatanuni rey Uzías ñuu Judá. Saa te saa
kii Jito'o Dios san jin ndi'i ñayiu maa ya.

6 Te kiuu yun, chi ma koye'e ka, te ni ma koo vijin ka, te ni ma kokuun
ka yua'a.
7 Te invaa ni kiuu kokuu, te maintno'o maa ia Dios guaa jini ya. Te ni
ma koo nduu ni jakuaa, chi visi jakuaa kuu, te saa ni koye'e.
8 Te kiuu yun, chi jinonta ndute taa ja tekuo ndee maa Jerusalén, te
kokaka ni ndute yun yoo vijin vi yoo i'ni, te sava de ki'in nuu mar ja oo
ichi nuu kee nikandii, te sava ka de ki'in nuu mar ja oo ichi nuu jinonta
nikandii.
9 Te maa Jito'o kokuu rey ja kotatnuni ya nuu ndi'i ñuu kiuu yun, te
maintno'o maa ya kokuu Dios, te maa ni maa ya vi kondakakune'e ñayiu.
10 Te ndi'i ñuu vi ndundaa na kuinio in yoso ka'nu ndee Geba, te kenta
guaa ndee Rimón ja oo ichi sur Jerusalén. Su maa Jerusalén, chi koo ndee
sukun nuu oo vitna, te kenta yu'u ñuu ndee ye'e Benjamín vi guaa ndee
nuu oo ye'e xtnañu'u vi guaa ndee nuu oo ye'e skina yun vi guaa ndee
nuu oo torre Hananeel, vi guaa ndee nuu ka ju'ni nduxi uva maa rey.
11 Vi koo ñayiu maa Jerusalén, te vi koo mani, chi ma tau tnia'a sa'un
ka ja vi xnaa ña jin.

12 Te ya'a kuu jakue'e ja tetniuu Jito'o siki ñayiu ndi'i ñuu ja ni ka ndakoi
siki ñuu Jerusalén: Vi ka teku kai, te vi te'i kuñui, te vi te'i nduchi nui nuu
ka ñu'u chiko'i nui, te vi te'i yai ini yu'i.
13 Te kiuu yun sa'a Jito'o ja vi yu'u ndeva'i, te vi kakuiko tna'a in in mai
jin tna'i, te vi ndakaxin tna'a ndisa mai.
14 Te suni ki'inkuei ñayiu Judá ja vi kaxin tna'a Jerusalén, te vi kindei
ndatniuu ñayiu ndi'i ñuu ja ka oo yatni yun. Vi kindei kuakua'a oro vi
plata vi sa'un ja vi kui'nui.
15 Te vi na kue'e vi ndo'o ñayiu, te suni saa ni vi ndo'o kuai vi kiti ndee
vi kameyu vi mentu vi ndi'i kiti ja ka oo nuu ka oo ñayiu ka ndakoo siki
Jerusalén.

16 Te ndi'i ñayiu vi koteku ka ñuu ja ni ka ndakoo siki Jerusalén, vi
kondanui nuu kuia nuu kuia ja vi kochiñu'i rey, ia kuu Jito'o, ia ndakui
ndeva'a, ja vi kosa'i viko ve'e xtnuu kuii.
17 Te nuu ja ndee in ñuu ma ndanuu Jerusalén ja chiñu'u ia kuu rey, te
ma tetniuu ka Jito'o, ia ndakui ndeva'a, sau nuu ñunde'i mai.
18 Te nuu ja ma vi ndanuu ñayiu Egipto maa Jerusalén ja vi koi nuu viko
yun, te ma tetniuu ia Dios sau ñui, ja kuu in jakue'e ja tetniuu Jito'o siki
ñuu ja ma ndanuu ja sa'a viko ve'e xtnuu kuii.
19 Chi ya'a kuu jakue'e ja kii siki ñuu Egipto vi siki ndi'i ñuu ja ma
ndanuu ja sa'a viko ve'e xtnuu kuii.

20 Te kiuu yun, chi vi kondee in tno'o nuu kaa kueli ja ka ñu'u sukun
kuai nuu koka'an sua'a: “Ja ii kuu nuu Jito'o”. Te kisi ka sa'a ndei ja oo
veñu'u maa Jito'o kokuu na kuinio tasa ii ndeva'a ja oo nuu altar.
21 Te ndi'i kisi ja ka oo Jerusalén vi Judá vi kokuu ja ii nuu Jito'o, ia
ndakui ndeva'a. Te ndi'i ñayiu ka soko kiti ki'inkuei, te vi ki'in kisi yun,

te vi chio'o kuñu kiti ni ka soko nuu kisi yun. Te kiuu yun, chi ma vi koo ka ñayiu ka xiko vi ka ki'in nuu veñu'u maa Jito'o, ia ndakui ndeva'a.

Tutu ni tee Malaquías, tee ni ndakani tno'o ia Dios

1 Ya'a kuu tno'o ia Jito'o ja ni ka'an ya nuu ñayiu Israel jin ma'ñu sagua
Malaquías, tee ni ndakani tno'o ia Dios.

Kutoo ña ia Dios jin ñayiu Israel

2 Te jiña'a Jito'o: "Kutoo ña rin jin ron", su ka kachi maa ron: "¿Naxa
ka jini san ja kutoo ña ni?" Te jiña'a Jito'o: "¿A masu ñani Esaú ni okuu
Jacob? Su ni kutoo ka rin Jacob,
3 te ni skexiko rin Esaú. Te ñuu Esaú, chi yuku ni okuu, su ni xnaa rin,
te ni nduu ñu'u te'a, te ni jiña'a rin ja vi koo kiti ka oo nuu ñu'u te'a."
4 Te visi na vi kachi ndikin tata Esaú ja ka kuu ñayiu Edom: "Ni naa ñuo,
su na vi ndasa'o inka ñuu jaa", su sua'a ka'an Jito'o, ia ndakui ndeva'a: "Vi
ndasa'a maa de, su ru'un xnani. Te ñuu de, chi ñuu ñayiu kue'e konani,
in ñuu ja siun ni kokiti ini rin siki kokuu."
5 Te vi kuni ron jin nduchi nuu ron, te vi kachi ron: "Ka'nu ndeva'a kuu
Jito'o ja vi ya'a ka ya nii ndee nuu tnii ñuu ñayiu Israel".

Kuxeen ia Dios nuu sutu

6 Yun te jiña'a Jito'o, ia ndakui ndeva'a, nuu sutu: "In se'e, chi nee yiñu'i
nuu tatai, te tee ka jinokuechi, chi ka yu'u de jito'o de. Te nuu ja tata kuu
rin, ¿nau ja tu ka nee yiñu'u ron nuu rin? Te nuu ja jito'o kuu rin, ¿nau ja
tu ka yu'u ña ron? Ka skexiko ña ron jin rin, su ka kachi ron: ¿Na ndenu
ka skexiko ña san?
7 Ka soko ron ndei tne'e nuu altar rin. Te vini saa, te ka kachi ron:
¿Nagua kuu ja ni ka sa'a kue'e san nuu ni? Ka sa'a kue'e ron nuu rin nuu
ka ndakani ini ron ja kuu vi skexiko ron altar rin.
8 ¿Te a masu jakue'e kuu nuu ka soko ron kiti kuaa vi kiti yakua vi kiti
ka ku'u? Kua'ankuei jin ti, te vi skuta'u ron ti nuu tee tatnuni nuu ñuu
ron. Kondio'ni a vi sii ini kuiti kuanta'u de kiti ka nee ron, ¿a junkuaan
ini de ti?", jiña'a Jito'o, ia ndakui ndeva'a.
9 "Vitna te vi ndakuatu nuu rin nagua ja na kunda'u ini ña rin jin ron.
Su nuu ja siun ka ndaa kiti ka soko ron nuu rin, ¿naxa kuanta'u ña rin jin
ron?", kachi Jito'o, ia ndakui ndeva'a.
10 "Vaa nuu sua'a, te ndee in maa ron ndakasi ye'e veñu'u, nagua ja ma
vi kondaxna'a uun ka ron ñu'u nuu altar rin, chi in ja tu nagua jiniu'u
kuu, chi tu kusii ini ka rin jin ron, te ni ma kuanta'u ka rin ja ka soko ron
nuu rin", kachi Jito'o, ia ndakui ndeva'a.
11 "Chi guaa ndee nuu jinonta nikandii vi ndee nuu kee, ndi'i tu'u ñayiu
ñuu vi konee yiñu'u nuu rin, te nii nuu vi koteñu'u ñayiu suja vixin nuu
rin ja ka chiñu'u ñai, te vi sokoi kiti vii nuu rin, chi ka'nu kuu rin ne'u
ñayiu ñuyiu", kachi Jito'o, ia ndakui ndeva'a.
12 "Su roon, chi ka sa'a kue'e ron nuu ka kachi ron: Ja jatne'e kuu mesa
Jito'o, te ka skexiko ron ndei oo nuu mesa yun.
13 Te ka kachi ron: Ja ni ka tuninio jin ndi'i ya'a, te ka skexiko ña ron",
kachi Jito'o, ia ndakui ndeva'a.
"Te ¿a ka ka'an ron ja kuanta'u rin kiti ni ka su'u ron vi kiti yakua vi
kiti ka ku'u ja ka soko ron nuu rin?", kachi Jito'o.
14 "Na tau tnia'a ñayiu kee yu'u ja sokoi in kiti yii oo va'a, te chia xnda'u
ñai, chi in kiti tu ova'a kuu kiti sokoi nuu rin ja kuu rin Jito'o. Te maa rin

kuu rey ja kuu ka'nu ka, te vi koyu'u ña ñayiu ka oo ndi'i ñuu jin rin”,
kachi Jito'o, ia ndakui ndeva'a.

2

Kii tnundo'o siki tee ka kuu sutu

1 “Vitna te ka'an rin tno'o tatnuni ya'a nuu maa ron ja ka kuu ron sutu.
2 Nuu ja ma vi konini ron tno'o ka'an rin, te ni ma vi kii ini ron ja vi
chiñu'u ña ron, te tetniuu rin tnia'a siki ron, te xtau tnia'a ña rin nuu
tniuu ja sa'a vii sa'a va'a ña rin. Te ja ni xtau tnia'a ña rin, chi tu ni ka kii
ini ron ja vi chiñu'u ña ron”, kachi Jito'o, ia ndakui ndeva'a.
3 “Yun guaa vitna, te kuxeen rin nuu tatatno'o ron, te ku'nu rin yi'gui
ka soko ron nuu ron, te skintna'a ña rin jin yi'gui kiti ka teñu'u ron, te
skunta ña rin ki'inkuei ron.
4 Saa te vi kuni ron ja maa rin ni tatnuni, nagua ja na koo ni tratu ni
sa'a rin jin Leví, ndi nija'nu ndi'i sutu”, kachi Jito'o, ia ndakui ndeva'a.
5 “Te tratu ja ni sa'a rin jin de ka'an ja koteku de vi ja koo de jin jamani,
ni jiña'a rin nuu de, nagua ja na konee yiñu'u de nuu rin, te ni onee yiñu'u
de vi ni oyu'u ni'nu ña de jin rin.
6 Te ni okaxtno'o de tno'o ndaa nuu ñayiu, te tu na tno'o kue'e ni oka'an
de. Ni oo mani de vi ni ojika ndaa de nuu rin, te kua'a ñayiu ni ndatau de
nuu ichi kue'e.
7 Chi tno'o ndichi kuini ja koka'an tee kuu sutu, te nuu maa de ki'inkuei
ñayiu ja xteku ña de naxa vi sa'i, chi tee ni tetniuu Jito'o, ia ndakui ndeva'a,
ja kaxtno'o nuu ñayiu kuu de.
8 ’Su roon ja ka kuu ron sutu, chi ni ka kujioo ron nuu ichi rin, te jin
tno'o ka kaxtno'o ron ni junkuei kua'a ñayiu nuu jakue'e. Saa, te ni ka
skunaa ron tratu ja ni sa'a rin jin Leví”, kachi Jito'o, ia ndakui ndeva'a.
9 “Yun kuu ja ni jandetu rin ja ndi'i ñayiu ñuu vi skexiko ña jin ron, te
vi ka'in ja masu ja jiniu'u ka kuu ron, chi tu ni ka jantno'o ron ja vi kaka
ron nuu ichi rin, te nuu ka kaxtno'o ron Ley rin, te tu ka sa'a inuu ron jin
ndi'i ñayiu”.

Ni ka sa'a kue'e ñayiu Israel nuu ia Dios

10 ¿A masu invaa ni tata ka neva'a ndi'o? ¿Te a masu invaa ni ia Dios ni
sa'a ña jin ndi'o? Te yun guaa, ¿nau ja ka xnda'u tna'a in ion, te ka jiso
kavao tratu ni sa'a ia Dios jin ndi nija'nuo?
11 Ni ka sa'a kue'e ñayiu Judá nuu ia Dios, te ni kiuu in yika kuechi ka'nu
ndeva'a nuu ñuu Israel vi Jerusalén, chi ni ka jaka tna'a de jin ñasi'i ja ka
chiñu'u chu'chi ja tu ka jini de, te jin yun ni ka sa'a kue'e de nuu ve'e ii,
nuu kutoo ka maa Jito'o Dios.
12 Na skunu ña Jito'o jin ñayiu sa'a siun ja ma koo kai nuu ñuo, nani
kuu ni ñayiu kuu mai, visi nei ja sokoi nuu Jito'o, ia ndakui ndeva'a.
13 Te inka ja ka sa'a ni kuu ja ka nda'i ka kana ni vi ka jati ni tenuu ni
nuu altar, chi tu janta'u ka ia Dios ja ka soko ni, te ni tu kusii ini ka ya jin
ni.
14 Te vini saa, te ka kachi ni: “¿Nau ja siun kuu?” Saa, chi Jito'o kuu
testiu maa ni vi ñasi'i ni nuu ni kee yu'u ni ja ni ka jaka tna'a ni jin ña
nuu kuechi ni, te tu sa'a nija'nu ni, visi ndeka tna'a ni jin ña, te ni kee
yu'u ni ja tu nagua kosa'a ni nuu tnanda'a ni jin ña.
15 ¿Te a masu ni sa'a ia Dios in ñayiu jin in yiki kuñui vi in anui? ¿Te
nau ja invaa ni teyii vi invaa ni ñasi'i ni sa'a ya? Saa, chi nduku ya invaa
ni tatatno'o ja vi kunukuechi nuu ya. Te vi koto va'a ni anu ni, te ma vi
skindee ni ñasi'i ja ni ka jaka tna'a jin ni nuu kuechi ni.

16 Chi kachi Jito'o Dios ñayiu Israel: “Skexiko rin teyii ja ka xndendoo
tna'a vi ñayiu ka sa'a kua'a jakue'e”, kachi Jito'o Dios, ia ndakui ndeva'a.
Yun kuu ja vi koto va'a ni anu ni, te ma vi xndendoo tna'a ni.
17 Ja ni tunini ña Jito'o ja nini ya tno'o ka ka'an ni. Te vini saa, te ka
kachi ni: “¿Na tno'o ni ka ka'on ja ni tunini ña ya?” Nuu ka kachi ni:
“Junkuaan ini ña Jito'o jin nani kuu ñayiu ka sa'a jakue'e, te kusii ini ya
jín, chi nuu tu, ¿te ndenu oo ja sa'a ndaa ia Dios?”, ka kachi ni.

3

Tetniuu ia Dios in tee kondakani nuu ñayiu

1 Yun te kachi Jito'o, ia ndakui ndeva'a: “Ja ni kuu ja tetniuu rin tee
ndakani nuu ñayiu, te kosava'a de ichi nuu ki'in rin, te sanaa ni te kiuu
ia ii ndeva'a ja ka ndanduku ron ini veñu'u, chi kenta ia ka ndioo ini ron,
ja vi kuni ron, te ndakani ya tratu ni sa'a rin jin ron”, kachi ya.
2 ¿Su na in kundee ini kiuu na kii ya? ¿Axi na in kundee ini ja vi
konokuiin nuu ya, nuu na kenta ya? Chi kokuu ya na kuinio ñu'u ja
ndasavii ña axi na kuinio nama ja xtajioo ndi'i tne'e.
3 Te jinkoo ya ja ndasavii ya ndikin tata Leví, nagua ka sa'a ñayiu ja ka
ndasavii kaa kuu plata vi oro nuu ñu'u. Saa te vi koo sutu ja vi soko de
nuu Jito'o Dios, nagua kuini ja vi sa'a de.
4 Te kuanta'u Jito'o ja vi soko ñayiu Judá vi ñayiu Jerusalén, chi junkuaan
ini ya ja ka soko ñayiu nagua ni ojunkuaan ini ya kiuu ja ni ya'o yun vi
ndee kuia ja nana'a.
5 Te kachi ia Dios: “Kii rin nuu ka oo ron ja ka'nde ndaa rin kuechi in in
ron. Te kokuu rin testiu ja ka'an kuechi ñama rin siki ñayiu tasi vi ñayiu
ka skindee tna'a, vi ñayiu ka kee yu'u, te tu ka skunkuu, vi ñayiu ka su'u
ya'u ñayiu satniuu, vi ñayiu ka sa'a ndeva'a ña jin ña'a ni ka ndonda'u vi
suchi ka kuu la'u, vi ñayiu tu ka kuini ja vi sa'a ndaa jin ñayiu ka jika nuu
nda'u, vi ñayiu tu ka yu'u ni'nu ña”, kachi Jito'o, ia ndakui ndeva'a.

Na vi soko ñayiu nuu ia Dios chi kuanta'u ya

6 Te kachi ia Dios: “Maa rin kuu Jito'o, te tu sama rin. Yun guaa tu xnaa
ña rin jin ndi'i ron ja ka kuu ron tatatno'o Jacob.
7 Guaa ndee nuu ni ka oo ndi nija'nu ron ni ka kujioo ron nuu Ley rin,
te tu ni ka jantno'o ron. Su vi ndajiokuiin nuu rin, te na ndajiokuiin rin
nuu ka oo ron”, kachi Jito'o, ia ndakui ndeva'a. Su ka kachi ron: “¿Nau ja
vi ndajiokuiin san nuu ni?”
8 Su jikan tno'o ña rin: “¿A kuu su'u ñayiu ia Dios?” Te maa ron, chi
ka su'u ña ron. Su vini saa, te ka kachi ron: “¿Nagua kuu ja ka su'u ña
san?” Su ka'an rin ja uxi ja in ciento ja kee nuu ñunde'i ron vi ja ka soko
ron nuu rin tu ka taa ron.
9 “Yun guaa xtau tnia'a ña rin, chi ka su'u ña maa ron vi ndi'i ñayiu ñuu
ron.
10 Vi kisia'a uxi ja ciento ndi'i ja kee nuu ñunde'i ron ja na ndee nuu
ova'a ja kee nuu ñunde'i ini ve'e rin, nagua na ku'un ja vi kaa ñayiu ve'e
rin. Vi koto tnuni ña jin ya'a, kondio'ni a masu ndakune rin ye'e andivi,
te skuei rin ndi'i javii java'a ja vi ndee na kendoo sagua”, kachi Jito'o, ia
ndakui ndeva'a.
11 “Te siu'u rin kiti ka jaa ja kee nuu ñunde'i ron, nagua ja ma vi kaa
ti, te kuun vii ndeva'a uva ja ka jitu ron nuu ñunde'i ron”, kachi Jito'o, ia
ndakui ndeva'a.

12 “Te ndi'i ñayiu sava ka ñuu vi kachi: Na ta'u na ndetu ni, chi vi
kokuu ron ñayiu ja kuva'a vii ndeva'a nuu ñunde'i”, kachi Jito'o, ia ndakui
ndeva'a.

Kunda'u ini ña ia Dios jin ñayiu ñuu ya

13 Te jiña'a Jito'o: “Ni ka ka'an xeen ndeva'a ron siki rin, te vini saa, te
ka kachi ron: ¿Na tno'o ni ka ka'an san siki ni?
14 Te suni ka kachi ron: Tu jiniu'u ja vi kunukuechio nuu ia Dios. Chi
tu nagua ka ni'o ja vi skunkuo tno'o tatnuni ya, ni ja vi kekui'nuo sa'un
ndayi ja vi ndatna'u inio nuu Jito'o, ia ndakui ndeva'a.
15 Te yun guaa vitna te ka ka'on ja na ta'u na ndetu ñayiu sa'a teyii mai,
te ñayiu ka sa'a jakue'e, chi masu maintno'o ni kekuei gua'i, chi suni ka
jito tnuni ia Dios, te ka kakui, tu nagua ka ndo'i, ka kachi.”
16 Yun te ni ka ka'an nuu tna'a ñayiu ka chiñu'u Jito'o, te ni onini ya vi
tanuu guagua'a ya tno'o ka ka'in. Te vi jin nuu maa ya, te ni ka jinkoso
sivi ñayiu yun nuu in liuru ja kondaka'an ña jin ñayiu ka yu'u ni'nu Jito'o
vi ka nee yiñu'u nuu ya.
17 Te kachi Jito'o Dios, ia ndakui ndeva'a: “Koo in kiuu te vi ndajiokuiin
ñayiu yun ja vi ndui ñayiu maa rin ja kutoo ndeva'a rin, te koneka'nu ini
rin ja ni ka osa'i, nagua jaka'nu ini tata ja sa'a se'e de ja jinokuechi nuu
de.
18 Yun te vi ndajiokuiin ron, te vi kuni ron ja siin kuu ñayiu ndaa, te siin
kuu ñayiu kue'e. Siin kuu ñayiu jinokuechi nuu rin, te siin kuu ñayiu tu
ka jinokuechi nuu rin”, kachi ya.

4

Koo in kiuu ka'nu ja kii maa Jito'o

1 “Vi kondia'a ja vaji in kiuu i'ni ndeva'a na kuinio jitnu, te ndi'i ñayiu
inu teyii vi ndi'i ñayiu ka sa'a ja kue'e vi kokui na kuinio mi'i, te kiuu yun
vi kai, te ma vi kendoo ni in ka ñayiu yun ni ndikin tatai”, kachi Jito'o, ia
ndakui ndeva'a.
2 “Su roon ja ka yu'u ni'nu ña ron, chi ye'e nikandii nuu ron ja sa'a ndaa,
te nuu nda'a nikandii yun vaji ja skaku ni'nu ña, te kekuei ron te vi kanta
ron ja ka kusii ini ron, na kuinio chikeru nuu kekuei ti korra ti.
3 Te kiuu ja sa'a tua'a maa rin vi kuain ni'nu ron ñayiu kue'e, te vi kuechi
kueli, te vi ndui na kuinio ñuyaka”, kachi Jito'o, ia ndakui ndeva'a.
4 “Vi ndaka'an Ley Moisés, tee ni ojinokuechi nuu rin, ja ni jiña'a rin
nuu yuku Horeb, chi yun yoso Ley rin vi tno'o tatnuni rin nuu ndi'i ñayiu
Israel.
5 ’Vi kondia'a ja tetniuu rin Elías, tee ndakani tno'o rin, ama ka ja kenta
kiuu maa Jito'o, ja kokuu in kiuu ka'nu ndeva'a vi ioo ndeva'a kokuu.
6 Te sa'a de ja nukuechi tata nuu se'e de, te se'e vi nukuechi nuu tata.
Kana saa kii rin te xtau tnia'a rin ndi'i ñuu ron”, kachi ia Dios.

Tno'o va'a ia Dios ja ni tee Mateo

1 Ya'a ka kuu sivi ndi'i ñayiu jana'a ja ka okuu tatatno'o Jesukristu ja ka
kuu ndikin tata ndee David vi ndee ndikin tata Abraham.
2 Abraham ni okuu yua Isaac, te Isaac ni okuu yua Jacob, te Jacob ni
okuu yua Judá jin sava ka ñani de.
3 Te Judá ni okuu yua Fares vi Zara, te nana nduu tee ya'a ni okuu Tamar.
Te Fares ni okuu yua Esrom, te Esrom ni okuu yua Aram.
4 Te Aram ni okuu yua Aminadab, te Aminadab ni okuu yua Naasón. Te
Naasón ni okuu yua Salmón.
5 Te Salmón ni okuu yua Booz. Nana tee ya'a ni okuu Rahab. Te Booz
ya'a ni okuu yua Obed. Nana tee ya'a ni okuu Rut. Te Obed ya'a ni okuu
yua Isaí.
6 Te Isaí ni okuu yua rey David. Te rey David ya'a ni okuu yua Salomón
ja ni oo se'e de jin ñasi'i tee ni onani Urías.
7 Te Salomón ni okuu yua Roboam. Te Roboam ni okuu yua Abías. Te
Abías ni okuu yua Asa.
8 Te Asa ni okuu yua Josafat. Te Josafat ni okuu yua Joram. Te Joram ni
okuu yua Uzías.
9 Te Uzías ni okuu yua Jotam. Te Jotam ni okuu yua Acaz. Te Acaz ni
okuu yua Ezequías.
10 Te Ezequías ni okuu yua Manasés. Te Manasés ni okuu yua Amón.
Te Amón ni okuu yua Josías.
11 Te Josías ni okuu yua Jeconías vi sava ka ñani de. Te ka oo de kuia ni
ka tnii ña ñayiu ñuu Babilonia ja kua'ankuei jin de.
12 Te nuu ka oo de ñuu Babilonia yun, te yun ni jinkoo ndikin tata de.
Te Jeconías ni okuu yua Salatiel, te Salatiel ni okuu yua Zorobabel.
13 Te Zorobabel ni okuu yua Abiud. Te Abiud ni okuu yua Eliaquim. Te
Eliaquim ni okuu yua Azor.
14 Te Azor ni okuu yua Sadoc. Te Sadoc ni okuu yua Aquim. Te Aquim
ni okuu yua Eliud.
15 Te Eliud ni okuu yua Eleazar. Te Eleazar ni okuu yua Matán. Te Matán
ni okuu yua Jacob.
16 Te Jacob ni okuu yua José yii María. Ña'a yun ni okuu nana Jesús, ia
nani Kristu.
17 Yun te ni jinkondee Abraham guaa ndee David kuu uxi kuun tata. Te
guaa ndee David vi guaa ndee nuu ni ka jiso ña ñayiu Babilonia kuu uxi
kuun ka tata. Te guaa ndee nuu ni ka oo de ñuu Babilonia vi guaa ndee
nuu ni kii Kristu kuu inka uxi kuun tata.

Ni kaku Jesukristu

18 Sua'a ni kuu nuu ni kaku Jesukristu. Nana ya María, ja ni ndita nda'ui
ja vi tnanda'i jin José, su ama ka ja vi tnanda'i, te ja ni ni'i lului ni sa'a
Espíritu ia Dios.
19 Su José yii María, chi tee ndaa kuu de, te tu ni kuini de ja kuña'a de
jakanoo ña, te ni ndakani ini de ja xndendoo ña de sua'a ni, ja tu na in
kuni.
20 Yun ndakani ini de, te ni kixin de, te ni skuni ña in ia jinokuechi nuu
maa Dios, te jiña'a ya:

—José, ndikin tata ndee David, ma koyu'u ron ja tnanda'a ron jin María
ja kokuu ñasi'i ron, chi lulu ña ja ñu'u jian, maa Espíritu ia Dios ni sa'a.
21 Te koo in seyii ña, te vi xnani ron jin Jesús, chi sui skaku ni'nu ñayiu
ñui nuu yika kuechi —jiña'a ya sua'a.
22 Ndi'i ya'a ni kuu nagua ja na skunkuu tno'o maa ia Dios ja ni ka'an
tee ni ndakani tno'o ya ndee jana'a nuu jiña'a de:
23 Ya'a oo in ña'a lule ja chia'an ka kuni sa'un ña teyii,
te jinku'un lulu ña, te kakui, te vi xnani ron jin Emanuel.
Sivi ya'a junkui'nu inio ja ia Dios oo jion.
24 Te nuu ni ndoto José ja ni kixin de, te ni sa'a de nagua ni tatnuni ia
jinokuechi nuu maa ia Dios, te ni ka tnanda'a de jin ña.
25 Su tu ni nitna'a de jin ña guaa ndee nuu ni kaku se'e ña, te ni xnani
de jin Jesús.

2

Ni ka jinkoto ña tee ndichi jin Jesús

1 Te kuia ni otatnuni rey Herodes, ni kaku Jesús ñuu Belén ja tnii Judea,
te ni kikuei tee ndichi ja ni ka oskua'a de siki kimi, vajikuei de ichi nuu
kana nikandii, te ni jinokuei de ñuu Jerusalén.
2 Te ka jikan tno'o de:
—¿Ndenu ni kaku in suchi luluu ja kokui rey kotatnuni nuu ñayiu judio?
Chi ni ka jini san kimi ndee ichi nuu kana nikandii, te vajikuei san ja vi
chiñu'u san lulu yun —ka jiña'a de sua'a.
3 Te nuu ni jini so'o rey Herodes, te ni kunini ndeva'a ini de, saa ni ndi'i
ñayiu ñuu Jerusalén ni ka kunini ini.
4 Yun te ni ndaxtutu de ndi'i sutu ka kuu nija'nu jin sava tee ka kaxtno'o
Ley Moisés nuu ñayiu ñuu yun, te ni jikan tno'o ña Herodes ndenu kokuu
ja kaku Kristu.
5 Te ka jiña'a tee yun:
—Ñuu Belén ja tnii Judea kuu nuu kakui, chi saa ndee nuu tutu ni tee
tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a nuu ka'an sua'a:
6 Maa ron, ñuu Belén, ja tnii Judá,
masu in ñuu lule sa'un ka kuu ron ne'u ñuu na'nu Judá,
chi nuu ron kee in tee kotatnuni
te koto de ndi'i ñuu rin Israel,
ka'an sua'a —ka jiña'a de.
7 Yun te ni ka'an yu'u ña Herodes jin tee ndichi yun, te ni jikan tno'o
ndaa de na mamaa kiuu ni tuu kimi yun.
8 Yun te ni tetniuu ña de kua'ankuei tee yun ñuu Belén, te jiña'a de:
—Kua'ankuei ni te vi kakan tno'o ndandaa ni siki lulu yun, te nuu ni
ka ndani'i ni jin, te vi kaxtno'o ni, na kuni san nagua suni na ki'in san ja
chiñu'u san jin —jiña'a de sua'a.
9 Yun te nuu ni ndi'i ni ka onini de tno'o ni ka'an rey yun, te kua'ankuei
de. Yun te ni ka ndakuni de kimi ni ka jini de guaa ndee nuu ni kekuei de
ichi nuu kana nikandii. Yun te ni nukoxtno'o ti nuu de vi guaa ndee nuu
ni kentakuei de nuu oo lulu yun, te ni junkuiin ti.
10 Te nuu ni ka jini de ja ni jinkuiin kimi yun, te ni ka kusii ndeva'a ini
de.
11 Yun te ni kiukuei de ve'e yun, te ni ka jini de lulu yun jin nanai María,
te ni ka jinkuiin jiti de, te ni ka chiñu'u de lulu yun, te ni ka june de nuu

ka nee de ja vi skuta'u de lulu yun. Ni ka jiña'a de oro vi suja vixin vi inka
suja nani mirra.
12 Yun te ni skuni ña jani ja ma vi ndajiokuiin de nuu oo Herodes, te ni
ka ndajiokuiin de inka ichi kuano'okuei de ñuu de.

Ni ka jino yu'u José kua'ankuei de Egipto

13 Te nuu kuano'okuei tee ndichi yun, te ni kixin José, te ni skuni ña in ia
jinokuechi nuu ia Dios, te jiña'a ya: "Ndakoo te kuaka lulu jian jin nanai,
te vi kunu yu'u kua'ankuei Egipto. Te yun ni vi koo ron guaa ndee na
kaxtno'o maa rin, chi ndanduku Herodes lulu jian ja ka'ni de jin", jiña'a
ya.
14 Yun te ni ndoto de, te ni jaka de lulu yun jin nanai nuu jakuaa yun,
te kua'ankuei de Egipto.
15 Te yun ni ka oo de guaa ndee nuu ni ji'i Herodes, nagua ja na skunkuu
tno'o maa ia Dios ja ni ka'an tee ni ndakani tno'o ya ndee jana'a nuu jiña'a
ya sua'a: "Ndee Egipto ni ndakana rin se'e rin".

Ni tatnuni Herodes ja ni ka ja'ni suchi yii kueli

16 Su ama ka ja kuu Herodes, te ni jini de ja ni ka xnda'u ña tee ndichi
yun, guaa ni kiti ndeva'a ini de. Te ni tetniuu de ni ka ja'ni ndindi'i suchi
yii kueli, suchi uu kuia, vi suchi kueli ka ja ka oo ñuu Belén vi ndi'i ñuu
yatni yun, nagua kiuu ni ka kaxtno'o tee ndichi yun ja ni ka jini de kimi.
17 Saa te ni skunkuu tno'o ni ka'an Jeremías, tee ni ndakani tno'o ia Dios
ndee jana'a nuu jiña'a de sua'a:
18 Ni ka jini so'o ndi'i ñayiu ñuu Ramá
ja ni ka nda'i ni ka kana, te vi saa ndee ka kaki'i ni ka ja ka tna'u ndeva'a
ini,
chi ni ka nda'i ndikin tata Raquel ja ja'a se'e ña,
te ña ni ka kachi ña ja vi ndusii ini ña, chi ni ka ji'i se'e ña.
19 Su nuu ni ya'a kiuu ni ji'i Herodes, te oo José Egipto, kixin de nuu ni
skuni ña ia jinokuechi nuu maa Dios,
20 te jiña'a ya sua'a: "Ndakoo te ndakuaka suchi luluu jian vi nanai, te
kuano'okuei nuu ñuu ron Israel, chi ja ni ka ji'i ñayiu ni ka oka'an ja vi
ka'ni jin".
21 Yun te ni ndakoo de, te ni ndakuaka de suchi luluu yun jin nanai, te
mandii de nuu ñuu de Israel.
22 Su nuu ni jini so'o de ja Arquelao tatnuni nuu tniuu ndi yua de nuu
ñuu Judea, te ni yu'u de ja no'o de yun. Te ni chindetu gua'a ña Dios nuu
jani ja ma no'o de yun, guaa kuano'okuei de in ñuu ja tnii Galilea.
23 Yun te ni ndajinokuei de ja ni ka oo de ñuu Nazaret, nagua ja na
skunkuu tno'o maa Dios ja ni ka'an tee ni ndakani tno'o ya ndee jana'a
nuu jiña'a de ja konani suchi luluu yun "tee ñuu Nazaret".

3

Ni kaxtno'o Juan skuandute tno'o va'a ia Dios

1 Te kiuu yun ni jino Juan, tee skuandute nuu ñu'u te'a Judea kaxtno'o
de nuu ñayiu ni ka kututu yun.
2 Te jiña'a de sua'a:
—Vi ndatna'u ini ni, te kiukuei ni ichi ia Dios, chi ja oo yatni ja kii ya ja
tatnuni ya.
3 Te suu siki Juan ya'a ni ka'an Isaías, tee ni ndakani tno'o maa ia Dios
ndee jana'a nuu ni ka'an de sua'a:
Koo in tee kana jaa ndee nuu ñu'u te'a, te kachi de:

“Vi sava'a ni ichi nuu vaji Jito'o,
te vi ndasa'a ndaa ni ichi, chi vaji ya”,
ni tee Isaías sua'a.
4 Te ni oni'nu Juan sa'ma ni kuva'a jin ixi kameyu, te ni onu'ni chii de
in sinchu ñii, te ni ojaa de tika langosta vi nduxi yuku.
5 Yun te ni ka kututu ñayiu ñuu Jerusalén vi ñayiu ndi'i ñuu ja tnii Judea
vi ñayiu ka oo yatni yu'u yute Jordán nuu oo de.
6 Te ni ka na'mai yika kuechi nuu ia Dios, te ni skuandute ña Juan yute
Jordán yun.
7 Su nuu ni jini de ja vajikuei kua'a ñayiu fariseo vi ñayiu saduceo ja vi
kuandute, te jiña'a de sua'a:
—Se'e tatatno'o koo, ¿na in ni kaxtno'o ja kuu vi kaku ni'nu ni nuu
tnundo'o ja oo yatni ja tetniuu ia Dios?
8 Vi sa'a ndaa ni na kuinio in yutnu gua'a ja kuun javixin, te vi ndatna'u
ini ni, te kiukuei ni ichi ia Dios.
9 Te ma vi kokuu teyii ni ja vi kondakani ini ni: “Tatatno'o Abraham ka
kuo”, chi ka'an ndaa san ja ia Dios, chi kuu ndasa'a ya guaa ndee yuu ya'a
ja kokuu tatatno'o Abraham.
10 Chi ja oo tua'a ia Dios jin kaa ja ka'nde ya yo'o yutnu yun, te yun kuu
ja ndi'i yutnu ja tu na kiti vixin kuun, te ka'nde ya, te tnaa ya nuu ñu'u.
11 Su sein, chi ja ndaa ja jin ndute uun ni skuandute san ñayiu ka
ndatna'u ini, te kiukuei ichi ia Dios. Su yun te kii tee kuu ka'nu ka saa
maa san ja vini masu nagua kuu sa'un san ja kuu konee san ndijan de. Su
maa de kuu ia ja skuandute ña jin Espíritu ia Dios, te suni teñu'u ya ñayiu
tu ka kandija.
12 Chi nee ya arkia ya ja xtechi ya triu. Te tava'a siin ya triu nuu saka, te
teñu'u ya paja nuu kokai ja ma nda'va nikuii nikani. Saa kokuu jin ñayiu
—jiña'a Juan sua'a.

Ni jandute Jesús

13 Yun te ni kee Jesús Galilea, te kua'an ya nuu oo Juan yute Jordán, te
ni jino ya ja skuandute ña de.
14 Su tu kuini Juan, chi jiña'a de sua'a:
—Ru'un, chi sua'a kuini rin ja skuandute ña ron, te ¿nau ja saa maa ron
vaji ja skuandute ña rin?
15 Su yun te jiña'a Jesús:
—Kuandetu, chi saa te vi skunkuo nagua kuini maa ia Dios ja oo ndaa.
Yun te ni skuandute ña de.
16 Te nuu ni jandute Jesús, te nuu ni nana ya nuu ndute, te vi ore saa ni
ndanune andivi. Yun te ni ndia'a ya ja makuun Espíritu ia Dios na kuinio
in sata, te ni jinkoxnee siki ya.
17 Yun te ni ka'an in tno'o ndee andivi, te jiña'a sua'a:
—Suchia'a kuu se'e rin ja kutoo ndeva'a rin, te kusii ini rin jin —jiña'a
tno'o yun.

4

Ni jito tnuni ña Tachi jin Jesús

1 Yun te ni jaka ña Espíritu jin Jesús ja kua'an ya nuu ñu'u te'a, nagua
ja koto tnuni ña Tachi.
2 Te ni ondite ya uu xiko kiuu vi uu xiko jakuaa, yun te ni kokin ya.
3 Te ni jino Tachi ja koto tnuni ña jin ya, te jiña'a sua'a:

—Nuu ndija ron ja Se'e ia Dios kuu ron, te tatnuni nuu yuu ya'a ja na vi nduu xtaa —jiña'a.
4 Yun te jiña'a ya sua'a:
—Yoso nuu tutu ii ja masu maintno'o xtaa kuu ja koteku ñayiu, chi suni ndi'i tno'o ka'an ia Dios kuu ja tekui.
5 Yun te ni jaka ña Tachi ja kua'ankuei ya ñuu ii Jerusalén, te ni skaa ña ndee nuu sukun siki veñu'u ka'nu.
6 Yun te jiña'a sua'a:
—Nuu ja ndija ron ja Se'e ia Dios kuu ron, te ndagua makee ndee nuu ñu'u, chi yoso nuu tutu ii, te ka'an sua'a: "Maa Dios tetniuu ia ka jinokuechi nuu ya ja vi koto ña jin ron, te vi kotnii nda'a ron nagua ja ma kachi ja'a ron jin ni in yuu", —jiña'a.
7 Yun te jiña'a tuku Jesús:
—Suni yoso nuu tutu ii ja ma koto tnuni ron Jito'o ron Dios.
8 Yun te ni jaka tuku ña Tachi yun jin ya in yuku sukun sukun, te ni xne'e ndikuiti ñuu ka oo nii ñuyiu nuu ka tatnuni ñayiu kuika vi ndikuiti ja sii ini oo ñuyiu ya'a.
9 Yun te jiña'a sua'a:
—Ndi'i ya'a taa rin nuu ron nuu ja junkuiin jiti ron nuu rin, te chiñu'u ña ron —jiña'a.
10 Yun te jiña'a Jesús sua'a:
—Kua'an, vi Tachi, chi yoso nuu tutu ii ja maintno'o Jito'o ron Dios kuu ia chiñu'u ron, te kunukuechi ron nuu maintno'o ya.
11 Yun te ni xndoo ña Tachi, te kua'an. Te ni kekuei ia ka jinokuechi nuu maa ia Dios, te ni ka chituu ña jin Jesús.

Ni keja'a Jesús kaxtno'o ya tno'o ia Dios nuu ñayiu ñuu Galilea

12 Te nuu ni jini so'o Jesús ja ni ndesi Juan vekaa, te ni ndajiokuiin ya Galilea.
13 Su ni xndoo ya ñuu ya Nazaret, te ni ja'an ya ja koo ya ñuu Capernaúm, yatni yu'u ndute mar nuu ka oo tatatno'o Zabulón jin Neftalí.
14 Saa nagua ja na skunkuu tno'o ni ka'an Isaías, tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a nuu jiña'a de sua'a:
15 Ñuu nuu ka oo tatatno'o Zabulón vi tatatno'o Neftalí,
ichi ja kua'an ndute mar inka jioo yute Jordán
ja kuu Galilea nuu ka oo ñayiu sava ka tatatno'o,
16 ñayiu ka oo nuu nee, te vi kuni ja ye'e ni'nu.
Chi ndi'i ñayiu ka sa'a jakue'e ja ka oi nuu kati ja vi kui,
vi kuni ja ndaye'e ni'nu in ñu'u ja tetniuu maa ia Dios,
ni ka'an de sua'a.
17 Te ndee kiuu yun ni jinkondee Jesús kaxtno'o ya, te jiña'a ya sua'a:
—Vi ndatna'u ini ni, te kiukuei ni ichi ia Dios, chi oo yatni ja tatnuni ya.

Ni kana Jesús kuun tee ka tau chiaka

18 Te jika Jesús yatni yu'u ndute mar Galilea, te ni jini ya uu ñani, in de kuu Simón ja suni nani de Pedro, vi inka de nani Andrés. Te ka oo de ka skee de ñunu de nuu ndute mar yun, chi tee ka tau chiaka ka kuu de.
19 Te jiña'a ya sua'a:
—Ne'ekuei ni vi kondikin ña ni, te na kaxtno'o san ja vi kokuu ni tee vi tau ñayiu nuu ichi kue'e, nagua ka tau ni chiaka.
20 Te vini ni ka xndoo tee yun ñunu de, te ni ka jata ndikin ña de jin ya.

21 Te nuu ni ka ya'a de jin ya yun, te ni jini ya uu ka ñani, in de kuu
Jacobo, te inka de kuu Juan, se'e Zebedeo, te ka oo de jin yua de nuu barco
ka ndakiku de ñunu de. Te ni kana ña ya jin nduu de ja vi kondikin ña de.
22 Te vini ni ka xndoo tee yun yua de nuu barco yun, te kua'ankuei de
jin ya.

Ni kaxtno'o Jesús nuu kua'a ñayiu vi ni ndasa'a ya ñayiu ka ku'u

23 Yun te kua'an Jesús ja ni jika nuu ya nii Galilea ja kaxtno'o ya taka
ve'e nuu ka skua'a ja kuu ve'e ii sinagoga ja ka oo in in ñuu yun. Te ni
kaxtno'o ya tno'o va'a naxa tatnuni ia Dios, te ni ndasa'a ya ndi'i ñayiu ka
ku'u kue'e vi ndi'i ja ka jatui.
24 Yun te ni jitenuu ndi'i jaka'nu ni sa'a ya nii ñuu ja tnii Siria. Te
ni kikuei jin ñayiu ka ku'u ndinuu nuu kue'e na kuinio ñayiu ka jatu ka
jani'ni vi ñayiu ka ñu'u ña tachi, vi ñayiu ka ji'i yi'i vi ñayiu ka ndutuchiin
ja ña kuu vi kaka, te ni ndasa'a ña ya.
25 Te ni ka jata ndikin ña kua'a ndeva'a ñayiu Galilea vi saa ni ñayiu
Decápolis, vi ñayiu Jerusalén, saa ni ñayiu Judea vi ñayiu ka oo jioo yute
Jordán jin Jesús.

5

Ni kaxtno'o Jesús nuu ñayiu guaa ndee in nuu yuku

1 Te nuu ni jini Jesús kua'a ndeva'a ñayiu, te ni kaa ya in nuu yuku, te
ni jinkoo ya. Te yun ni ka nutna'a ña tee ka skua'a jin ya.
2 Te ni jinkondee ya kaxtno'o ya sua'a:
3 —Na ta'u na ndetu ñayiu ka sa'a nda'u ka sa'a kei mai nuu ia Dios, chi
vi koi nuu tatnuni ya.
4 ’Na ta'u na ndetu ñayiu ka kusuchi ini, chi ndasa'a sii ini ña maa ia
Dios.
5 ’Na ta'u na ndetu ñayiu ka sa'a nda'ui mai, chi vi kuta'ui ñunde'i nuu
ia Dios ja vi koi.
6 ’Na ta'u na ndetu ñayiu ja ka yichi ka kokin ja vi sa'a ndai nagua kuini
maa ia Dios, chi chituu ña maa ya ja vi sa'i nagua ka kuini.
7 ’Na ta'u na ndetu ñayiu ka jini ja ka kunda'u ini sava ka ñayiu, chi vi
ndani'i ja kunda'u ini ña ia Dios jin mai.
8 ’Na ta'u na ndetu ñayiu ka oo vii ini anui, chi vi kuni ia Dios.
9 ’Na ta'u na ndetu ñayiu ka nduku ja vi koo mani jin ndi'i ñayiu, chi vi
konani se'e ia Dios.
10 ’Na ta'u na ndetu ñayiu ka tna'a tnundo'o nuu ka sondikin ña jin ja
ka sa'i tniuu ndaa, chi vi ni'i ja vi koi nuu tatnuni maa ia Dios ndee andivi.
11 ’Nase inu ta'u inu ndetu ni nuu ja ja ja'a san na vi nani vi ndujin ña
ñayiu jin ni, te vi ka'an u'u ña jin ni, vi vi xtavi kuechi ña nani kuu kuechi.
12 Su vi kokusii ndeva'a ini ni, chi ka'nu in ja vi kuta'u ni nuu jinokuei
ni nuu ia Dios oo ndee andivi, chi suni saa kua'a jakue'e ni ka sa'a ñayiu
yun jin tee ni ka ndakani tno'o maa ia Dios ndee jana'a.

Ni skintna'a Jesús ñii vi ñu'u ja ye'e jin ñayiu ka skua'a

13 ’Maa ni ka kuu na kuinio ñii ñuyiu ya'a. Te nuu ja ñii yun na nduu
uun, te tu naxa sa'a kao ja nduu axe. Chi tu nagua jiniu'u sa'un ka, chi
nani ja kateo kuu, te vi kuain ni'nu ñayiu.
14 ’Maa ni ka kuu na kuinio ñu'u ja ye'e ni'nu nuu ñuyiu ya'a. Te in ñuu
ka'nu oo in nuu tinduu ma kuu tayu'u maa.

15 Ni ma xnuo in lámpara te sa'o chii jatnu, chi sua'a sonee sukuon nagua
ja koye'e ni'nu nuu ndi'i ñayiu ka oo ve'e yun.
16 Te saa vi koye'e ni'nu ni nuu ñayiu ñuyiu ya'a, nagua ja na vi kuni
ndi'i tniuu gua'a ka sa'a ni, te suni vi ndakuanta'ui nuu Tata Dios oo ndee
andivi.

Ni kaxtno'o Jesús ja vaji ya ja skunkuu ya Ley Moisés

17 ’Ma vi koka'an ni ja vaji san ja xnaa san Ley ni jiña'a ia Dios nuu
Moisés, ni nagua ni ka okaxtno'o tee ni ka ndakani tno'o maa ia Dios ndee
jana'a, chi masu vaji san ja xnaa san, chi vaji san ja skunkuu san nagua
yoso.
18 Vi ka'an ndandaa san ja visi na naa ñuyiu ya'a vi andivi, su ni in puntu
ni in letra ja yoso nuu Ley ma naa guaa ndee ndikuiti skunkuu.
19 Te yun guaa na in tu jantno'o nagua tatnuni Ley yun, visi in tno'o
luluu tu jantno'o de, te saa kaxtno'o de nuu ñayiu, te in tee luluu ni kokuu
de nuu tatnuni ia Dios oo ndee andivi. Su na in jantno'o te kaxtno'o tno'o
yoso nuu Ley yun, te kokuu de in tee ka'nu nuu tatnuni ya.
20 Ka'an ndaa ndija san ja nuu ma vi koo gua'a ka ni saa tee ka kaxtno'o
Ley Moisés vi saa ni ñayiu fariseo, te ma kuu ndiukuei ni nuu tatnuni ia
Dios oo ndee andivi.

Kaxtno'o Jesús nuu ñayiu ja ma vi kokiti ini

21 ’Ja ni ka onini ni ja ni ka oka'an ndee jana'a ja ma ka'ni ni ñayiu, chi
na in ja'ni ndiyi, te ki'in nuu tee netniuu ja tniuya'ui yika kuechi.
22 Su sein, chi ka'an san ja na in kiti ini nuu ñani, te ki'in nuu nda'a tee
netniuu. Te na in nani ñani, te ki'in nuu nda'a tee ka netniuu na'nu ka. Te
na in ka'an ja xtau tnia'a ñani, te kendoi nuu ñu'u ja kokai nikuii nikani.
23 ’Yun guaa nuu ja kua'an ni soko ni nuu ia Dios, te yun ni ndaka'an ni
ja skiti ini tna'a ni jin ñani ni,
24 te xndendoo ni ja soko ni nuu ya, te kua'an ni xtnañu'u ka ndakanta'u
ni nuu ñani ni. Yun te saa ndajiokuiin ni soko ni.
25 ’Nuu ja na in kuini ja tnaa ña nuu tee ja'nde kuechi jin ni, te ñama
koo ni ja vi sa'a ndaa ni jin de ichi nuu kua'ankuei ni, nagua ja ma tnaa
ña de nuu tee ja'nde kuechi yun, te tee yun tatnuni de nuu ndaja'a de, te
vi kasi ña vekaa jin ni.
26 Te ka'an ndaa ndija san ja ma kee ni vekaa yun guaa ndee tniuya'u
ndi'i ni ja tavi ni.

Kaxtno'o Jesús ja ma vi skindee tna'a ñayiu

27 ’Ja ni ka onini ni nagua ni ka oka'an ndee jana'a ja ma vi skindee tna'a
ni.
28 Su ka'an ndaa ndija san ja na in tee jio'o inka ñasi'i ja ni xtau kuechi
de anu de ja ja'a ñasi'i yun.
29 ’Nuu saa, te nuu ja nduchi nuu kua'a ni sa'a ja kanakau ni nuu kuechi,
te tau ni, te skana ni, chi gua'a ka kuu ja skunaa ni in nuu ni masu ja ki'in
ndi'i ni jin yiki kuñu ni nuu andeya.
30 Axi nuu ja nda'a kua'a ni sa'a ja kanakau ni nuu kuechi, te ka'nde ni,
te skana ni, chi gua'a ka kuu ja skunaa ni in nda'a ni, masu ja ki'in ndi'i
ni jin yiki kuñu ni nuu andeya.

Kaxtno'o Jesús siki ñayiu ka xndendoo tna'a

31 ’Suni ni ka oka'an ndee jana'a ja na in tee xndoo tna'a jin ñasi'i de,
te na kuña'a de in tutu ja kendoo ña.

32 Su sein, chi ka'an san: Na in tee xndoo tna'a de jin ñasi'i de, te jini de
ja masu yitna'a ña jin inka teyii, te masu vatuka sa'a de, chi june de ichi
ja sa'a ña kuechi ñuyiu jin inka teyii. Te na in ndakuaka tna'a jin ña'a ni
kendoo yun, te skindee de yii xtnañu'u ña.

Kaxtno'o Jesús ja tu va'a ja kee yu'u ñayiu

33 ’Te suni ja ni ka oo nini ni ja ni ka oka'an ndee jana'a: “Ma vi kee
yu'u ni nuu ia Dios sua'a ni, chi vi skunkuu ni na tno'o ni ka ka'an ni nuu
ya”.
34 Su sein, chi ka'an san sua'a: Ma vi kee yu'u ni ja vi ka'an ni: “¡Mañu'u
tikayi san!” ni ichi andivi, chi nuu tatnuni ia Dios kuu,
35 te ni nuu ñuyiu, chi nuu jain ni'nu ya kuu, ni nuu Jerusalén, chi ñuu
nuu tatnuni maa ya kuu.
36 Ni ma vi kee yu'u ni jin xini ni, chi ma kuu vi ndasa'a kuijin ni axi vi
ndasa'a nde'i ni ni invaa ixi xini ni.
37 Su vi koka'an ni: “Saa”, nuu ja saa kuu, axi “ña'a”, nuu ja ña'a. Chi
nagua ka ndasonee ka ni, te jakue'e kuu.

Vi ka'an too ni ñayiu ka ka'an u'u ña jin ni

38 ’Te ja ni ka onini ni ja ni ka oka'an ndee jana'a: “Nuu ja in ñayiu jaxin
tna'a, te tau nduchi nuu inka ñayiu, te suni vi ndatau nduchi nui, axi nuu
ja in ñayiu kene'e no'o inka ñayiu, te suni vi ndene'e no'i”.
39 Su sein, chi ka'an san sua'a: Ma vi kondajione'e ni na jakue'e ka sa'a
ña ñayiu. Chi nuu ja na in kani jiki nuu kua'a ni, te suni jione'e ni inka
jiki nuu ni, te na kani.
40 Te na in sa'a tno'o kiti ini ja kindee su'nu ni'nu ni, te suni kuña'a ni
ndee soo su'nu ni'nu ni.
41 Te na in tenini ña ja kuiso ni ndatniuu de sagua ore, te majinsia'a ni
in ore.
42 Na in jikan nagua jiniu'i, te kuña'a ni. Te na in kinuu na in guaa kuu,
te kuña'a ni, ma kokuu xii ni.
43 ’Te suni ja ni ka onini ni ja ni ka oka'an ndee jana'a: “Ka'an too ni
ñayiu ka kuu tna'a kuikin ni, te skexiko ni ñayiu ka jini u'u tna'a jin ni”.
44 ’Su sein, chi ka'an san sua'a: Ka'an too ni ñayiu ka jini u'u ña jin ni,
te ndakuanta'u ni nuu ia Dios ja ja'a ñayiu ka xtau tnia'a ña, te vi sa'a
va'a ni jin ñayiu ka skexiko ña, vi ndakuatu ni ja ja'a ñayiu ka sondikin
ña ja vi sa'i jakue'e jin ni,
45 nagua ja vi kokuu ni se'e Tata Dios, ia oo ndee andivi, chi maa ya sa'a
ja kana nikandii siki ñayiu kue'e vi ñayiu gua'a, vi skuun ya sau nuu ka
oo ñayiu ka sa'a nagua kuini ya vi ñayiu tu ka sa'a gua'a.
46 Chi nuu ja ka'an too ni na in ñayiu ka'an too ña jin ni, te ma vi ni'i
ya'u ni, chi suni saa ka sa'a ñayiu kue'e ja ka tno'o ña xu'un kuano'o ñuu
Roma.
47 Axi nuu ja na maa ni tna'a ni ndakan tno'o ni naxa kui, te nagua kuu
jagua'a ka ka sa'a ni, te suni saa ni ka sa'a ñayiu sava ka tatatno'o ja tu ka
jini ia Dios.
48 Te yun guaa vi kokuu ni ñayiu ndaa, nagua oo maa Tata Dios ndee
andivi, ja ia ndaa kuu ya.

6

Ni kaxtno'o Jesús naxa sa'o nuu skuta'uo ñayiu ka kunda'u

1 ’Vi koto ni maa ni, te ma vi skata ni maa ni nuu ka oo kua'a ñayiu
jagua'a ka sa'a ni ja vi kuni, chi nuu saa na vi sa'a ni, te ma vi ni'i ya'u ni
nuu Tata Dios, ia oo ndee andivi.
2 ’Te nuu ka skuta'u ni ñayiu ka kuu nda'u, ma vi xta'i ni trompeta, nagua
ka sa'a ñayiu inu jani ini ja ka xtundosoi mai nuu chitu kua'a ñayiu ve'e ii
sinagoga axi taka nuu ya'u, nagua ja vi ndasa'a ka'nu ña ñayiu, ka ka'in.
Su sein, chi ka'an ndaa san ja ñayiu yun, chi ja ni ka ni'i ya'ui.
3 Su maa ni, nuu ka skuta'u ni ñayiu ka kuu nda'u, ma kuni nda'a satni
ni nagua sa'a nda'a kua'a ni,
4 nagua ja ni in ñayiu ma vi kuni nagua ni skuta'u ni ñayiu ka kuu nda'u,
chi Tata Dios ja ndia'a ña ya nagua sa'a ni nuu tu na in jini, te tniuya'u ña
ya nuu vi kuni kua'a ñayiu.

Ni kaxtno'o Jesús naxa vi ndakuatuo

5 ’Te nuu ka ndakuatu ni, ma vi sa'a inuu ni jin ñayiu inu jani ini, chi ka
kutoo ndeva'i ja ka nukuiin, te ka ndakuatui ini ve'e ii sinagoga vi saa ni
taka nuu ya'u nagua ja vi kuni kua'a ñayiu jagua'a ka ndakuatui. Su sein,
chi ka'an ndaa san ja ñayiu yun, chi ja ni ka ni'i ya'ui.
6 Su maa ni, nuu vi ndakuatu ni, mandiukuei ni ini ve'e ni, te vi ndakasi
ni ye'e ni, te vi ndakuatu ni nuu Tata Dios nuu oo maa ni ya jin ni. Te Tata
Dios ja ndia'a ña ya ja siun ka ndakuatu yu'u ni, te tniuya'u ña ya nuu vi
kuni kua'a ñayiu.
7 ’Te nuu ka ndakuatu ni, ma vi kondajiokuiin ni vi koka'an ni tno'o tu
jiniu'u, nagua ka sa'a ñayiu sava ka tatatno'o ja tu ka jini ia Dios, ja ka
ka'in ja kua'a tno'o ka jikain, te ñama ka konini Dios.
8 Ma vi kosa'a ni nagua ka sa'a tee yun, chi ja jini maa Tata Dios nagua
kuu ja ja'ni ña jin in in ni ndee nuu chia'an ka ja vi kakan ni.
9 Sua'a vi ndakuatu ni:
Tata Dios ja oo ni andivi,
ka chiñu'u san sivi ni, chi ia ii kuu ni.
10 Ja na kii ni tatnuni ni,
te sa'a ni nagua kuini ni ja na koo ñuyiu ya'a,
nagua oo andivi.
11 Ka'an mani ña ni ja na koo ja vi kokaa san ndi'i ni kiuu.
12 Te kuaka'nu ini ni ndi'i jakue'e ka sa'a san
nagua ka jaka'nu ini san jakue'e ka sa'a ña ñayiu jin san.
13 Te ma kuandetu ni ja junkau san nuu jakue'e,
chi sua'a skaku ni'nu ña ni nuu jakue'e yun.
Chi maa ni kuu ia tatnuni vi ia ka'nu ndeva'a,
vi ye'e tajan ni nikuii nikani.
Saa na kokuu.
Sua'a vi ndakuatu ni.
14 ’Chi nuu ja ka jaka'nu ini ni jakue'e ka sa'a ña ñayiu jin ni, te suni
kuaka'nu ini Tata Dios, ia oo ndee andivi, jakue'e ka sa'a ni.
15 Su nuu ja ma vi kuaka'nu ini ni jakue'e ka sa'a ñayiu, te suni Tata
Dios, chi ma kuaka'nu ini ya jakue'e ka sa'a ni —jiña'a ya.

Kaxtno'o Jesús naxa vi sa'o nuu ka onditeo

16 ’Te nuu ka oo ndite ni, ma vi skata ni maa ni ja ka kusuchi ini ni,
nagua ka sa'a ñayiu inu jani ini. Chi ka xne'i mai ja ka kusuchi ini, nagua
ja vi kuni ñayiu ja ka oo nditei. Su sein, chi ka'an ndaa ndija san ja ñayiu
yun, chi ja ni ka ni'i ya'ui.
17 Su maa ni, nuu ka ondite ni, vi ndachi'i ni tatna xini ni, te vi ndakate
ni nuu ni,

18 nagua ja ma vi xne'e ni maa ni nuu ñayiu ja ka ondite ni. Chi
maintno'o maa Tata Dios, ia oo yu'u, na kuni. Te maa Tata Dios, ia ndia'a
yu'u ña, na tniuya'u ña ya nuu vi kuni kua'a ñayiu.

Ni kaxtno'o Jesús naxa vi koo kuikao ndee andivi

19 ’Ma vi ndioo ini ni ja vi tava'a ni kua'a jakuika oo ñuyiu ya'a ja vi
koneva'a ni, chi kiuu tikixin vi kuxi te junaa, te suni kiukuei kui'na te vi
su'u.
20 Chi andivi kuu nuu vi tatutu ni ja vi koneva'a ni, chi yun kuu ja ma
kiuu tikixin, te ni ma kuxi ja junaa, ni kui'na ma kiuu ja su'u.
21 Chi nuu oo jakuika ka neva'a ni, te suni yun vi koo anu ni.

Ni kaxtno'o Jesús ja nduchi nuo kuu ja ye'e nii nuu yiki kuñuo

22 ’Nduchi nuu ni kuu in lámpara ja ye'e nii nuu yiki kuñu ni. Yun guaa
nuu ja ka oo va'a nduchi nuu ni, te ye'e nii nuu yiki kuñu ni.
23 Su nuu ja tu ka oo va'a nduchi nuu ni, te nii yiki kuñu ni oo nuu
ñunee. Yun guaa nuu ja nduchi nuu ni tu ye'e, te oo ni jin ñunee, te
¡nase nenee janee oo jin ni!

Ma kuu vi kunukuechio nuu ia Dios vi nuu jakuika

24 ’Te ni in ni ma kuu vi kunukuechi ni nuu uu jito'o ni, chi vi skexiko ni
in de, te vi ka'an too ni inka de. Axi vi ka'an va'a ni nuu in de, te vi ka'an
u'u ni nuu inka de. Suni saa ni maa ni, chi ma kuu vi kunukuechi ni nuu
ia Dios vi nuu xu'un.

Tu jiniu'u ja vi kondi'ni ndeva'o

25 ’Te yun guaa sein, chi ka'an san sua'a: Ma vi kondi'ni ni nagua kuu ja
vi kaa ni ja vi ko'o ni ja vi koteku ni. Te ni ma vi kondi'ni ni jin yiki kuñu
ni, nagua vi kui'nu ni. Chi ka ndee ka ja ka teku ni saa ja vi kaa ni. Te
suni ndee ka yiki kuñu ni saa sa'un vi kui'nu ni.
26 Te vi kondia'a ni tisala ka ndagua andivi ya'a ja ni tu ka jitu ti, ni tu
ka ndaxtutu ti ja vi kaa ti, ni tu ka neva'a ti yaka ti. Te visi ni saa, te maa
Tata Dios, ia oo ndee andivi, jiña'a ja ka jaa ti. Te vi'i ka tu maa ni, te ka
ndee ya'u ka ni nuu ia Dios saa kiti ndagua yun.
27 Te visi na vi kondi'ni ndeva'a ni, su ma kuu vi ndaskua'nu ni yiki
kuñu ni ni in yiki.
28 ’Te ¿nau ja ka ndi'ni ndeva'a ni jin sa'un vi kui'nu ni? Vi kondia'a ni
naxa ka ja'nu ita yuku ja luu ka ndaa, te tu ka satniuu ni tu ka kunu.
29 Su sein, chi ka'an san sua'a: Ja ni Salomón jin ndi'i javii ni oneva'a
de, te ni tu ni oni'nu de nagua luu ka ndaa ita yun.
30 Chi nuu ja saa skui'nu ia Dios ita yuku yun ja vitna ka oi te xtnee
kekuei nuu ñu'u ja vi kai, te vi'i ka tu maa ni ja ma skui'nu ña ya, visi
ñayiu tu ka kandija gua'a ka kuu ni.
31 Yun guaa ma vi kondi'ni ni ja vi koka'an ni: “¿Nagua kuu ja vi kao?
¿Nagua kuu ja vi ko'o vi na sa'un vi kui'nuo?”
32 Chi ndi'i ya'a ka nduku ñayiu ñuyiu ja tu ka kandija. Su Tata Dios, ia
oo ndee andivi, ja jini ya ndi'i ya'a kuu ja ka ja'ni ña jin ni.
33 Su xtnañu'u ka vi nduku ni ja vi koo ni nuu tatnuni ia Dios, te vi sa'a
ni nagua kuini ya, te na'a maa ya ja taa ya ndi'i nagua ka ja'ni ña jin ni.
34 Yun guaa ma vi kondioo ini ni nagua kokuu kiuu xtnee, chi kiuu tnee
suni koo tno'o ndi'ni, chi in in kiuu ka ndiso mamai jakue'e.

7

Ma vi xtavi kuechi ni inka ñayiu

1 ’Ma vi xtavi kuechi ni inka ñayiu, nagua ja ma xtavi kuechi ña ia Dios
jin maa ni.
2 Chi na in xtavi kuechi ñayiu, te suni ndaxtavi kuechi ña ia Dios jin.
Chi nagua ka chikua'a ni, te saa ni vi nukikua'a maa ni.
3 ¿Te nau ja ka ndia'a ni mi'i inee nuu in ñani in tna'a ni, te nuu maa
ni, te tu ka ndakondia'a ni vitu ja ndesi nuu maa ni?
4 ¿Te naxa kuu vi kuña'a ni nuu in ñani in tna'a ni: “Kuandetu ni na tau
san joo mi'i inee nuu ni”, te saa in vitu ndesi nduchi nuu maa ni?
5 Se'e ndijani ini, xtnañu'u ka vi xtajioo ni vitu ja ndesi nduchi nuu maa
ni jian, nagua ja kuu vi kondia'a gua'a ni ja vi tau ni mi'i inee nuu in ñani
in tna'a ni.
6 ’Te ma vi kuña'a ni in ja ii nuu ti'ina, chi kana saa ndiokuiin ti siki maa
ni, te skuechi ña ti jin ni. Ni ma vi kuña'a ni ja ii ja kuu na kuinio yuu vii
ndeva'a nuu kini, chi vatuni kuain ni'nu ti.

Vi kakaon nuu ia Dios, te vi ni'o

7 ’Vi kakan ni nuu ia Dios, te na taa ya. Vi nduku ni, te vi ndani'i ni. Vi
kana ni, te na ndakune ia Dios ye'e.
8 Chi ndi'i ñayiu jikan, te ni'i. Te na in nduku, te ndani'i. Te na in kana,
te ndakune ia Dios ye'e.
9 ’Axi na in maa ni nuu ja jikan se'e ni xtaa, te ¿a kuña'a ni in yuu?
10 Axi nuu ja jikain in chiaka, te ¿a kuña'a ni in koo ja kai?
11 Su nuu ja maa ni ja ka kuu ni ñayiu kue'e, te ka jini ni vi kuña'a ni
jagua'a nuu se'e ni, te vi'i ka tu maa Tata Dios, ia oo ndee andivi, chi taa
ya jagua'a nuu ja vi kakan ni nuu ya.
12 ’Te ndi'i nagua ka ka'an ni ja vi sa'a ñayiu jin ni, te suni saa ni vi sa'a
ni jin mai, chi nuu ja siun ka sa'a ni, te ka skunkuu ni Ley vi saa ni tno'o
ni ka tee tee ni ka ndakani tno'o maa ia Dios ndee jana'a.

Na kiukueio ichi ye'e kuiñi

13 ’Vi nduku ndee ni ja kiukuei ni ye'e kuiñi, chi jite ye'e vi nune ndeva'a
ichi ja jaka ña nuu vi junaa ñayiu, te kua'a ndeva'a ñayiu kua'ankuei ichi
yun.
14 Su kuiñi ye'e vi kuiñi ichi ja jaka ña nuu vi koteku ni, te joo ni ñayiu
ka ndani'i ichi yun.

Jin ja sa'a maa ñayiu, te kunio na ñayiu kui

15 ’Vi koto gua'a ni maa ni, chi kikuei ñayiu vi xnda'u ña ja vi ka'in ja
tno'o ia Dios ka ndakani. Chi vi koka'on ja na kuinio ndikachi ka kui, su
ini anui, chi xnda'u ña na kuinio va'u lobo ja kaa ña ti.
16 Su ndi'i nagua ka sa'i, te vi kuni ni na ñayiu ka kui. Chi ma kuu vi
ndaxtutu ni uva nuu tnu iñu na'nu, axi tichi iuu nuu tnu iñu kanchu.
17 Chi ndi'i yutnu gua'a kuun kiti vixin gua'a, te ndi'i yutnu kue'e kuun
kiti kue'e.
18 Chi ma kuu kuun in kiti kue'e nuu yutnu gua'a, te suni ma kuu kuun
in kiti vixin gua'a nuu yutnu kue'e.
19 Ndi'i yutnu ja tu kuun kiti vixin gua'a, te'nde tnu, te kee tnu nuu ñu'u.
20 Te saa ni kuu jin ñayiu yun, chi jin tniuu sa'i, te vi kuni ni na ñayiu
kui.

Masu ndi'i ñayiu kiukuei andivi

21 ’Masu ndi'i ñayiu ka ka'an jin san: “Jito'o maa san kuu ni”, kiukuei
nuu tatnuni ia Dios ndee andivi, chi maa ni ñayiu ka sa'a nagua kuini maa
Tata Dios, ia oo ndee andivi, ka kuu ja kiukuei.
22 Chi kua'a ndeva'a ñayiu vi ka'an jin san kiuu yun: “Jito'o, jin sivi maa
ni ni ka okaxtno'o san nuu ñayiu nagua kokuu, te suni jin sivi ni ni ka
oskunu san tachi, te suni jin sivi ni ni ka osa'a san kua'a javii java'a”, vi
kachi.
23 Yun te kuña'a san: “Tu jini sa'un ña san. Vi kujioo ni nuu san, chi ni
no'o ni jakue'e ka sa'a ni.”

Ni kaxtno'o Jesús ja ja'a uu ve'e

24 ’Te nani kuu ñayiu ka nini tno'o ka'an san ya'a, te ka skunkui,
skintna'a inuu san jin in tee ndichi ja ni sa'a de ve'e de siki kava.
25 Te ni kuun sau vi ni kee teñu'u, te ni jinki'i tachi, te ni tee sua'a tee
sua'a jin ve'e yun, te tu ni junkau, chi nukuiin gua'a siki kava yun.
26 Su nani kuu ñayiu ka nini tno'o ka'an san ya'a, te tu ka skunkui,
skintna'a inuu san jin in tee vasa ja ni sa'a de ve'e de siki ñuti.
27 Te ni kuun sau vi ni kee teñu'u, te ni jinki'i tachi, te ni tee sua'a tee
sua'a jin ve'e yun, te ni ndonso, te vi yun ni naa ndi'i —jiña'a Jesús sua'a.
28 Te nuu ni ndi'i ni ka'an ya tno'o ya'a, te ni ka sa'u kuii kuiti ini ñayiu
yun ja ka ndakani ini tno'o ni kaxtno'o ya.
29 Chi ni kaxtno'o ya nagua ka'an in tee tatnuni, masu nagua ka ka'an
tee ka kaxtno'o Ley.

8

Ni ndasa'a Jesús in tee ku'u kue'e ndi'yi te'i

1 Te nuu ni nuu Jesús nuu yuku yun, te ka ndikin ña kua'a ndeva'a
ñayiu.
2 Yun te ni jino in tee ku'u kue'e ndi'yi te'i, te ni jinkuiin jiti de nuu ya,
te jiña'a de:
—Jito'o san, nuu ja kuini ni, te kuu ndasavii ña ni joo ja na nduva'a san.
3 Yun te ni sonee ya nda'a ya siki de, te jiña'a ya:
—Kuini san, te nduvii ni.
Yun te vi ore saa kua'an kue'e yun.
4 Te jiña'a Jesús:
—Masu ja koka'an ni nuu ni in ñayiu ja ni ndasa'a ña san. Kua'an ni te
xne'e ni maa ni nuu sutu, te suni soko ni nagua ni tatnuni Moisés, nagua
ja vi kuni ñayiu ja ni nduva'a ni jin kue'e ni —jiña'a ya.

Ni ndasa'a Jesús tee jinokuechi nuu in tee kuu capitán

5 Nuu ni ndiuu Jesús Capernaúm, te ni jino in tee kuu capitán tatnuni
nuu soldado Roma, te ni jikanta'u de nuu ya,
6 te jiña'a de:
—Jito'o san, ve'e san oo in tee jinokuechi nuu san, te ku'u de kue'e
ndutuchiin, te ka'u ndeva'a ku'u de.
7 Yun te jiña'a Jesús sua'a:
—Ki'in san, te ndasa'a san de.
8 Yun te jiña'a tee kuu capitán yun:
—Jito'o san, masu na in guaa kuu sa'un san ja kiuu ni ini ve'e san. Sua'a
ni ka'an ni, te na nduva'a tee jinokuechi nuu san.
9 Chi suni oo in tee tatnuni nuu san, te suni neva'a san soldado ja tatnuni
san nuu de. Te nuu ka'an san nuu in de “kua'an ni yun”, te ki'in de. Te

nuu ka'an san jin inka de “ne'e ni”, te kii de. Axi nuu tatnuni san nuu tee jinokuechi nuu san ja na sa'a de jaya'a, te sa'a de —jiña'a capitán yun.
10 Te nuu ni onini Jesús, te vini sa'u kuii kuiti ini ya, te jiña'a ya nuu ñayiu ka ndikin ña:
—Ka'an ndaa san ja nii ñuu mao Israel, tu jinku'un san ni in ñayiu ja kandija ia Dios nagua kandija capitán ya'a.
11 Te ka'an san nuu ndi'i ni ja kikuei kua'a ñayiu sava ka tatatno'o ichi kana nikandii, te suni ichi kee ya, te vi jinkoi jin Abraham vi Isaac vi Jacob nuu tatnuni ia Dios ndee andivi.
12 Te se'e ñuo Israel, chi ki'inkuei ndee ye'e nuu nee, te ma kiukuei nuu tatnuni ia Dios. Te yun kuu nuu vi nda'i vi kanai, te vi ndaka'ñi no'i.
13 Yun te jiña'a Jesús nuu capitán yun:
—Kuano'o ni ve'e ni, te vi nagua ni kandija maa ni, saa kokuu.
Te vi ore saa ni nduva'a tee jinokuechi nuu de.

Ni ndasa'a Jesús nana xiso Pedro

14 Te nuu ni jino Jesús ve'e Pedro, te ni jini ya ja ku'u ka'u ndeva'a nana xiso de, katuu ña nuu jito jin kue'e kiji.
15 Te ni tnii ya nda'a ña, te vi ore saa ni nduva'a ña. Yun te ni ndakoo ña, te ni jiña'a ña ja ni ka jaa ya.

Ni ndasa'a Jesús kua'a ñayiu ka ku'u

16 Yun te nuu ni kunee, te ni ka kisia'a ñayiu nuu ya kua'a ñayiu ka ñu'u ña tachi, te vi ja tno'o ka'an ni ya, te ni skunu ya tachi yun. Te ndi'i ñayiu ka ku'u sava ka kue'e ni ndasa'a ya.
17 Te ndi'i ya'a ni kuu nagua ja skunkuu tno'o ni ka'an Isaías, tee ni ndakani tno'o maa ia Dios ndee jana'a, nuu jiña'a de sua'a: “Te vi maa ya ni ndake'en ndi'i kue'o vi ni ndakuiso ya ja ka jatu ka jani'nio”.

Ka kuini ñayiu ja vi kondikin Jesús

18 Te nuu ni jini Jesús ja ni ka jionduu ña kua'a ndeva'a ñayiu, te ni tatnuni ya ja vi ya'a de inka jioo yu'u ndute mar.
19 Te ni jintna'a ña in tee kaxtno'o Ley, te jiña'a de:
—Mastru, kondikin ña san jin ni ndee ni nuu ni kuu ja ki'in ni.
20 Yun te jiña'a Jesús:
—Ñukuii, chi ka oo kava ve'e ti, saa ni kiti ndagua, chi ka oo taka ti. Su sein ja kuu san Se'e Teyii, chi vini nuu kakintuu san xini san, tu nagua neva'a san.
21 Yun te ni jino inka tee ka skua'a jin ya, te jiña'a de sua'a:
—Jito'o san, kuandetu ni na ki'in san xtnañu'u ka na tayu'u san tata yua san, te saa na kondikin ña san.
22 Yun te jiña'a Jesús:
—Kondikin ña ni, te xndoo ni ndiyi yun na vi tayu'u tna'a ndisa ndiyi maa —jiña'a ya.

Ni junkani Jesús tikacha vi ola ndute mar

23 Yun te ni ndee ya nuu barco, te ka ndikin ña tee ka skua'a jin ya.
24 Yun te ni jinki'i in tikacha ni'i ndeva'a nuu ndute yun, te ndakoo sukun de, te ni ka ja'nu ndeva'a ola ndute yun ja ni jinonta ndee nuu barco yun. Su Jesús, chi kixin ni ya.
25 Yun te ni jinokuei tee ka skua'a jin ya, te ni ka xtoto ña de jin ya, te ka jiña'a de:
—Jito'o san, skaku ni'nu ña ni, chi vi sa'uo nuu ndute ya'a.
26 Yun te jiña'a ya:

—¿Nau ja ka yu'u ni, se'e tee tu ka kandija gua'a?
Yun te ni ndakoo ya, te ni tatnuni ya nuu tikacha yun jin ola ndute yun, te ni jinkuiin ndi'i.
27 Yun te vini ka sa'u kuii kuiti ini de, te ka ndatno'o tna'a de:
—¿Na in kuu tee ya'a ja vi ndee tikacha vi ndute mar ya'a ka jantno'o ña jin de?

Ni ndasa'a Jesús uu tee ka ñu'u ña tachi ja ka oo de yuku ja tnii Gadara

28 Te nuu ni ka ndejioo ya inka yu'u ndute yun nuu kuu ñu'u ñayiu gadara, te ni ka nditna'a ña uu tee ka ñu'u ña tachi, ja ni ka oo de nuu ka yiyu'u ndiyi. Tee xeen ka kuu de ja ni in ñayiu ña ni okuu ja vi ya'a ichi nuu ka oo de yun.
29 Te ni ka kana jaa tachi yun ndee anu de, te ka jiña'a:
—¿Nagua kuini ron ja vaji ron nuu ka oo rin, vi Se'e Dios? ¿A vaji ron ja taa ron tnundo'o vi tna'a rin ama ka ja jino kiuu sandi'i?
30 Te ndee jika nuu ka oo ya yun ka ñu'u kua'a kini ka jaa ti.
31 Te ni ka jikanta'u tachi ndee anu tee yun, te ka jiña'a:
—Nuu ja skunu ña ron, te kuandetu na ndekuei rin chii kini ka ñu'u yun.
32 Yun te jiña'a ya:
—Kua'ankuei nuu saa.
Te kua'ankuei, te ni ndekuei chii kini yun. Yun te ni ka jino ndi'i kini yun kua'ankuei ti, te oo ndeyi ja ni kentakuei ti ndee nuu ndute mar yun. Te ni ka tnaa ti maa ti, te ni ka ji'i ti.
33 Yun te ni ka jino tee ni ka ojito kini yun, te kuano'okuei de maa ñuu, te ni ka ndakani de ndi'i ja ka jini de vi naxa ni ka ndo'o tee ni ka ñu'u ña tachi yun.
34 Te ndi'i ñayiu ñuu yun ni kekuei ni ka jintna'a ña jin Jesús. Te nuu ni ka jini ña, te ni ka jikanta'u ja na kujioo ya ñuu yun.

9

Ni ndasa'a Jesús in tee ni ndutuchiin

1 Yun te ni ndee Jesús nuu barco yun, te ni ndaya'a ya inka jioo ndute mar yun, te ni ndajino ya ñuu ya.
2 Yun te ni ka jinsia'a ñayiu in tee ku'u kue'e ndutuchiin, katuu de nuu jito de. Te nuu ni jini Jesús ja ka kandija gua'a tee yun, te jiña'a ya nuu tee ndutuchiin yun:
—Koyutnu anu ron, vi Se'e, chi ja ni jaka'nu ini rin yika kuechi ron.
3 Yun te sava tee ka kaxtno'o Ley yun ka ndakani ini de: “Tno'o ka'an tee ya'a, chi kane'e de jin ia Dios”.
4 Yun te nuu ni jini Jesús ja siun ka ndakani ini de, te jiña'a ya:
—¿Nau ja ka ndakani kue'e ini ni jin anu ni?
5 ¿Nagua kuu vijin ka ja ka'an san jin tee ya'a? ¿A “ja ni jaka'nu ini san yika kuechi ni”, axi kuña'a san: “Ndakoo, te kaka ron”?
6 Su vitna te vi kuni ni ja Se'e Teyii, chi suni neva'a jaka'nu ja tatnuni nuu ñuyiu ya'a, te kuu kuaka'nu ini yika kuechi ñayiu.
Yun te jiña'a ya nuu tee ndutuchiin yun:
—Ndakoo, te ndakuiso ron jito ron, te kuano'o ve'e ron.
7 Yun te ni ndakoo de kuano'o de ve'e de.
8 Te nuu ni ka jini ñayiu ja siun ni sa'a ya, te ni ka yu'i, vi ni ka chiñu'i ia Dios ja ni jiña'a ya in jaka'nu ya nuu ñayiu.

Ni kana ña Jesús jin Mateo

9 Te nuu ni ya'a Jesús yun, te ni jini ya in tee nani Mateo ja nukoo de
ki'in de xu'un impuestu ka tniuya'u ñayiu ja ndakan ñuu Roma, te jiña'a
Jesús:
—Kondikin ña ni na ki'on.
Yun te ni ndakoo de, te ni jata ndikin ña de kua'ankuei de.
10 Yun te ni jinokuei ya ve'e de, te ni ka jinkoo ya ka jaa ya xtaa. Te suni
ni jinokuei kua'a tee ka xtutu xu'un impuestu vi ñayiu ka sa'a jakue'e, te
ni ka jinkoo ndi'i de in ni nuu mesa jin Jesús vi tee ka skua'a jin ya.
11 Te nuu ni ka jini tee ka kuu fariseo yun, te ni ka jikan tno'o de nuu
tee ka skua'a jin ya:
—¿Nau ja vi in ni ka jaa mastru ni xtaa jin tee ka xtutu xu'un impuestu
vi ñayiu ka sa'a jakue'e? —ka jiña'a de.
12 Te nuu ni onini Jesús, te jiña'a ya:
—Ñayiu ka oo va'a, chi tu ka jiniu'u tee tatna, chi maa ni ñayiu ka ku'u
kuu ja ka jiniu'u.
13 Kua'ankuei ni te vi jinkui'nu ini ni naxa kei tno'o ya'a ja yoso nuu
tutu ii: "Ja kuini rin kuu ja vi kunda'u ini ron ñayiu, masu ja vi soko ron
nuu rin". Chi masu vaji san ja ndaka'an san ñayiu ka ndakani ini ja ñayiu
va'a ka kuu, chi vaji san ja ndaka'an san ñayiu ka ndakuni ja ka oo yika
kuechi, te vi ndatna'u ini nuu yika kuechi.

Ni ka jikan tno'o de Jesús ja ja'a ja ka ondite ñayiu

14 Yun te ni kikuei ñayiu ka skua'a jin Juan, tee skuandute, te ka jiña'a
de:
—¿Nau ja sein vi tee ka kuu fariseo ka ondite san kua'a jichi, su tee ka
skua'a jin ni, chi tu ka ondite de? —ka jiña'a de.
15 Yun te jiña'a Jesús:
—Te ¿a kuu vi kondite ñayiu ka oo viko tnanda'a ja siun vi ka oi jin tee
tnanda'a yun? Ña'a, ma kuu vi kondite ñayiu ja siun vi ka oi jin maa tee
tnanda'a yun.
16 Chi ni in ñayiu tu ndatnaa in pedasu sa'un jaa nuu in xioo tu'u, chi
ndandiyi sa'un jaa yun, te ka'nde ña jin sa'un tu'u yun, te saa sua'a te'nde
gua'a ka.
17 Suni ni in ñayiu ma vi tnai vinu jaa nuu in itni ñii tu'u, chi ka'ndi ñii
yun, te kati vinu yun, te suni junaa jin ñii yun. Yun guaa vi tnaa ni vinu
jaa nuu itni ñii jaa nagua ja saa te koo va'a nduu.

Ni ndasa'a Jesús ña'a ni oku'u vi sesi'i Jairo

18 Te vi nini ka'an ka ya siun, te ni jino in tee kuu nija'nu nuu ve'e ii
sinagoga, te ni jinkuiin jiti de nuu ya, te jiña'a de:
—Vi inka ni ji'i sesi'i san. Su ki'inkueio, te sonee ni nda'a ni siki, te na
ndatekui —jiña'a de.
19 Yun te ni ndakoo Jesús vi ndi'i tee ka skua'a jin ya, te ni ka jata ndikin
ña ya kua'ankuei ya jin de.
20 Yun te ni kuyatni in ñasi'i ja ku'u kue'e ta'u ña ndee ja oo uxi uu kuia
ichi yata Jesús, te ni tnii ña yu'u sa'un ichi yata ya.
21 Chi ni ndakani ini maa ña: "Nuu ja na tnio visi ja sa'un yata ya, te
nduva'o".
22 Yun te ni jiokuiin Jesús, te ni jini ya ñasi'i yun, te jiña'a ya:
—Sesi'i, koyutnu anu ni, chi ni kandija ña ni jin san, te ni nduva'a ni.
Te vi ore saa ni nduva'a ña.

23 Yun te ni jinokuei ya ve'e tee netniuu yun, te ni jini ya ñayiu ka tiuu
yaa vi ñayiu ka nda'i ka kana.
24 Te jiña'a ya:
—Vi kujioo ni, chi masu ni ji'i suchi si'i ya'a, chi sua'a ni kixin.
Te ni ka jaku ndee ña ñayiu yun jin ya.
25 Su nuu ni kene'e ndi'i ya ñayiu yun ye'e, te ni kiuu ya ini ve'e yun, te
ni tnii ya nda'a suchi si'i yun, te ni ndakoi.
26 Yun te ni jitenuu tno'o ndi'i ñuu yun ja siun ni sa'a ya.

Ni ndasa'a Jesús uu tee ka ku'u nuu

27 Te nuu ni ya'a Jesús yun, te ni ka jata ndikin ña uu tee ka ku'u nuu,
ka kana jaa de, te ka jiña'a de:
—Kunda'u ini ña ni jin san, vi ndikin tata ndee David.
28 Yun te ni jinokuei ya in ve'e, te ni ka jintna'a ña tee ka ku'u nuu yun,
te ni jikan tno'o ña Jesús:
—¿A ka kandija ni ja kuu ndasa'a ña san?
Yun te ka jiña'a de:
—Kuu sa'a ni, vi Jito'o san.
29 Yun te ni tetuu ya nda'a ya nduchi nuu nduu tee yun, te jiña'a ya:
—Vi nagua ka kandija maa ni, te vi saa kokuu.
30 Te ni ka ndanune nduchi nuu tee yun, te ni tatnuni Jesús, te jiña'a ya:
—Vi kondia'a gua'a ni ja ni in ñayiu ma vi kuni ja ni ndasa'a ña san.
31 Su nuu ni kekuei de kua'ankuei de, te ni ka ndakani de nuu ñayiu
ndi'i ñuu ja ka oo yun ja siun ni ndasa'a ña ya jin de.

Ni ndasa'a Jesús in tee kuu ñi'i

32 Te nuu ni ndekuei tee ni ka oku'u nduchi nuu yun kua'ankuei de, te
ni ka jinsia'a ñayiu in tee kuu ñi'i, ñu'u ña tachi, nuu Jesús.
33 Su nuu ni skunu ya tachi yun, te ni kuu ni ndaka'an tee kuu ñi'i yun.
Te ni ka sa'u kuii kuiti ini ñayiu yun, te ka ka'in:
—¡Ni in kiuu tu ka jinio ja na in sa'a sua'a ñuo Israel!
34 Su tee ka kuu fariseo yun ka jiña'a sua'a:
—Kuu skunu tee ya'a tachi, chi maa tachi kuu ka'nu yun ni jiña'a tniuu
ka'nu ja kuu sa'a de.

Joo ni ñayiu ka satniuu nuu tniuu ia Dios

35 Te ni jiondita Jesús nii ñuu na'nu vi ñuu kueli kaxtno'o ya taka ve'e
ii sinagoga tno'o va'a naxa tatnuni ia Dios vi ni ndasa'a ya ñayiu ka ku'u
ndi'i nuu kue'e vi ndi'i ja ka jatu ka jani'ni ñayiu.
36 Te nuu ni jini ya ja kua'a ñayiu ka kuu, te ni kunda'u ini ña ya, chi ni
ka kuita ñayiu yun, te ka ndii nda'u nui na kuinio ndikachi ja tu na in jito
ña.
37 Yun te jiña'a ya nuu tee ka skua'a jin ya:
—Vi ja ndaa ndija ja oo kua'a ja ndaxtutuo, su joo ni ñayiu ka satniuu
ka oo ja vi ndaxtutui.
38 Vi kakanta'u ni nuu Jito'o xiin tniuu ya'a ja na tetniuu ka ya ñayiu vi
satniuu —jiña'a ya.

10

Ni kaji Jesús uxi uu tee ni chitniuu ya

1 Yun te ni ndakana Jesús uxi uu tee ka skua'a jin ya, te ni jiña'a ya in
jaka'nu ja vi tatnuni de nuu tachi ka ñu'u ña jin ñayiu, te vi skunu de, te
vi ndasa'a de ndi'i ñayiu ka ku'u sava ka nuu kue'e vi ja ka jatu ka jani'ni.

2 Te sua'a ka nani ndi uxi uu tee ni chitniuu ya. Tee xtnañu'u kuu Simón,
ja suni nani de Pedro, vi ñani de Andrés, Jacobo vi ñani de Juan, nduu de
ka kuu seyii Zebedeo,
3 vi Felipe, vi Bartolomé, vi Tomás, vi Mateo, tee ni oo xtutu xu'un
impuestu, vi Jacobo se'e Alfeo, vi Lebeo ja ka xnani ña jin de Tadeo,
4 vi Simón, tee yinduu nuu ñayiu ka kuu cananista, jin Judas Iscariote
tee ni xtuu ña jin Jesús.

Ni tetniuu Jesús tee ni chitniuu ya ja vi kaxtno'o de tno'o ya

5 Tee ya'a ka kuu uxi uu de ja ni tetniuu Jesús, te ni xteku ña ya nagua
kuu ja vi sa'a de, te jiña'a ya:
—Ma ki'inkuei ni nuu ka oo ñayiu sava ka tatatno'o, ni in ñuu ñayiu
Samaria, ma kiukuei ni.
6 Chi kua'ankuei ni nuu ñayiu ve'o Israel ja ka kui na kuinio ndikachi
ni ka ndoñu'u.
7 Kua'ankuei ni te sua'a vi kaxtno'o ni: “Ja oo yatni ja tatnuni ia Dios
ñuyiu ya'a”.
8 Te vi ndasa'a ni ñayiu ka ku'u, te vi ndasavii ni ñayiu ka ku'u kue'e
te'i, te vi ndaxteku ni ñayiu ni ka ji'i, te vi skunu ni tachi. Sua'a ni vi sa'a
ni, ma vi ke'en ni xu'un, chi sua'a ni ni ka kuta'u ni.
9 ’Te ma vi chindee ni itni xu'un kuu oro ni plata ni cobre nuu kanchii
ka ndikin chii ni.
10 Ni ma vi kinda'a ni ñunu xtaa ni ichi ki'inkuei ni, ni inka sa'un vi
ndasama ni, ni inka ndijan ni, ni ma vi kinda'a ni yutnu ja vi kotuu ni. Chi
in tee satniuu, te kanuu ja nuu satniuu de, yun vi skaa ña jin de.
11 ’Te nuu kentakuei ni in ñuu ka'nu axi in ñuu lule, te vi nduku tno'o
ni ndenu oo in ñayiu va'a, te vi ndoo ni ve'e ñayiu yun, guaa ndee nuu
ki'inkuei ni inka ñuu.
12 Te nuu kiukuei ni ve'e yun, te vi ndakantno'o ni ñayiu yun a kuya'a
kukueni ka oi.
13 Te nuu ja ñayiu gua'a oo ve'e yun, te koi jin javii java'a, su nuu ja
masu ñayiu gua'a kui, te ndajiokuiin javii java'a ni ka ka'an ni yun vi koo
jin maa ni.
14 Su nuu ja oo ñayiu ja ña jain ja vi kuanta'u ñai, ni ja vi konini tno'o
ka ka'an ni, te ndekuei ni ve'e yun axi ñuu yun, te vi kisi ni ñuyaka ka
ndaa si'in ni ja na kokuu in seña ja tu ni ka janta'ui.
15 Chi ka'an ndandaa san ja kiuu sandaa ia Dios kuechi, te kua'a ka
tnundo'o kii siki ñayiu ñuu yun, saa nagua ni ka ndo'o ñayiu ñuu Sodoma
vi Gomorra.

Ni kaxtno'o Jesús ja vi sondikin ña ñayiu nuu kuee ka

16 ’Vi kondia'a gua'a ni, chi tetniuu ña san ja ki'inkuei ni na kuinio
ndikachi ne'u va'u lobo. Te vi kondichi ini ni na kuinio koo, te vi kokunda'u
vi kokukee ni na kuinio sata.
17 Te vi koto ni maa ni, chi vi tnaa ña de nuu nda'a tee ka netniuu, te vi
kani ña de jin ni ini ve'e ii sinagoga.
18 Te suni vi ndasia'a ña de guaa ndee nda'a tee ka netniuu sava ka ñuu
vi nuu nda'a tee ka kuu rey ja ja'a sein. Saa te kuu vi ndakani ni tno'o san
nuu de vi nuu ñayiu sava ka tatatno'o.
19 Su nuu vi ndasia'a ña de nuu tee ka netniuu, ma vi kondi'ni ni na
tno'o vi ka'an ni axi naxa vi kuña'a ni, chi ore ja vi ka'an ni, te maa ia
Dios taa tno'o vi ka'an ni.
20 Chi masu maa ni kuu ja vi ka'an, chi Espíritu maa Tata Dios kuu ja
ka'an jin yu'u ni.

21 ’Chi vi maa ñani xtuu inka ñani ja kuu de, te suni in yua xtuu se'e ja
kui, te se'e vi ndakoo siki yua, te vi sa'a ja vi ka'ni ña.
22 Te ndi'i ñayiu vi kuni u'u ña jin ni ja ja'a sein, su na in kundee ini ja
koyutnui guaa ndee kiuu sandi'i, te ñayiu yun kuu ja kaku ni'nui.
23 Su nuu ka sondikin ña ñayiu jin ni in ñuu, te vi kunu ni kua'ankuei
ni inka ñuu. Chi ka'an ndandaa san ja ma vi kundee ni vi kiondita ni ninii
ñuo Israel ama ka ja ndii san ja kuu san Se'e Teyii.
24 ’Chi in tee skua'a, masu kuu ka'nu ka de saa mastru de, te ni in tee
jinokuechi, masu kuu ka'nu ka de saa lamu de.
25 Te na kendoo va'a ini tee skua'a yun ja kenta de kokuu de na kuinio
mastru de, te saa ni tee jinokuechi yun ja na kenta de kokuu de na kuinio
lamu de. Chi nuu tee xiin ve'e, ni ka xnani ña jin de Beelzebú ja kuu tachi
ka'nu ka, te ¿nagua kuu ka sava ka ñayiu ve'e yun ja ma vi xnani ña siun?

Ni kaxtno'o Jesús na xiin nuu vi koyu'o

26 ’Te yun guaa ma vi koyu'u ni ñayiu, chi tu na in guaa kuu ja koyu'u
ja ma tuu ndijin, te ni in ma kuu ja kiyu'u, chi ndi'i tuu ndijin, te vi kuni
ñayiu.
27 Te na tno'o ka'an san nuu tu ka jini ñayiu, te vi xtuu ni nuu vi konini
kua'a ñayiu. Te na tno'o ni ka'an yu'u san nduso'o ni, te vi kana jaa ni
ndee siki ve'e.
28 Te ma vi koyu'u ni jin ñayiu ja'ni, chi yiki kuñu ja'ni, su anuo chi ma
kuu ka'ni. Chi ja vi koyu'u ni kuu ia Dios, chi kuu tetniuu ya anu ni vi yiki
kuñu ni nuu andeya.
29 ’Chi ka xiko ñayiu uu tisala kueli jin invaa ni xu'un kaa luluu. Su vini
saa, te tu ka ji'i ti nuu ja ma kuandetu maa Tata Dios.
30 Te ja in in maa ni, chi vi ndee ixi xini ni ndi'i ka'u ya guaa jini ya
nasaa ka oo.
31 Te yun guaa ma vi koyu'u ni, chi ka ndee ka ni nuu ya saa kua'a tisala
kueli yun.

Vi ndaa yu'o nuu ñayiu ja ka kandijao Jesús

32 ’Te nani kuu ñayiu ndaa yu'u ja kandija ñai jin san nuu ñayiu ñuyiu
ya'a, te suni ndaa yu'u san nuu Tata Dios, ia oo ndee andivi, ja kandija ñai
jin san.
33 Su na ñayiu tu ndaa yu'u ja kandija ñai jin san nuu ñayiu ñuyiu ya'a,
te suni ma ndaa yu'u san nuu Tata Dios, ia oo ndee andivi, ja kandija ñai
jin san.

Ka sa'a siin tna'a ñayiu ja ja'a Jesús

34 ’Te ma vi koka'an ni ja vaji san jin tno'o mani ñuyiu ya'a, chi masu
vaji san jin in jamani, chi vaji san ja skaxin tna'a ña san.
35 Chi vaji san ja sa'a siin ña san, te ndakoo in se'e siki yua, te in sesi'i
ndakoo siki nanai, te suni in janu ndakoo siki nana xiso.
36 Te vi ndakuni u'u tna'a ndisa ve'e maa.
37 ’Te na in kutoo gua'a ka yuai vi si'i saa sein, te tu oo tu kai ja koo san
jin. Te suni na in kutoo gua'a ka seyii vi sesi'i saa sein, te suni tu oo tu kai
ja koo san jin.
38 Te na in tu kuini ja kuiso cruz ja kuu tnundo'o, te kondikin ñai jin
san, te suni tu oo tu kai ja koo san jin.
39 Chi na in nduku ja skaku ni'nu ja tekui nuu tnundo'o, te skunai mai.
Su na in skunaa mai ja ja'a sein, te kaku ni'nui.

Vi kuta'uo in jagua'a nuu ia Dios

40 ’Chi na in janta'u ña jin ni, te suni janta'u ña jin san. Te na in janta'u
ña jin san, te suni janta'u ñai jin ia ni tetniuu ña jin san.
41 Te suni na in janta'u in tee ndakani tno'o ia Dios, ja tee jinokuechi
nuu Dios kuu de, te suni ndani'i ya'ui nagua ni'i tee ndakani yun. Te na in
janta'u in tee ndaa, te ja siun tee ndaa kuu de, te suni ndani'i ya'ui nagua
ni'i tee ndaa yun.
42 Te na in jiña'a in yajin ndute vijin nuu in in tee kueli ya'a ja ka ndikin
ña de jin san, te suni ka'an ndaa ndija san ja ndani'i ya'ui nuu ia Dios
—jiña'a Jesús.

11

Ni tetniuu Juan uu tee ka skua'a jin de ja vi kakan tno'o de Jesús

1 Te nuu ni ndi'i ni xteku ña Jesús jin ndi uxi uu tee ka skua'a jin ya, te
kua'an ya ja kaxtno'o ya vi ndakani ya tno'o ndaa nuu ñayiu ka oo taka
ñuu yun.
2 Te yi'i Juan vekaa. Te yun ni ni'i tno'o de tniuu na'nu ja sa'a Jesukristu.
Yun te ni tetniuu de uu tee ka skua'a jin de
3 ja vi kakan tno'o ña de:
—¿A maa ni kuu ia ni tetniuu Dios ja kii, axi vi kondetu san inka? —ka
jiña'a de.
4 Yun te jiña'a Jesús:
—Kua'ankuei ni te vi ndakani ni nuu Juan nagua ni ka jini ni ja sa'a san
vi na tno'o ni ka onini ni.
5 Ñayiu ka ku'u nuu te ka ndaye'e nduchi nui. Ñayiu ka ku'u si'in, te
kuu ka ndakakai. Te ñayiu ka ku'u kue'e ndi'yi te'i, te ka nduvii. Te ñayiu
ka ndesi so'o, te ka ndanune so'i. Te ñayiu ni ka ji'i, te ni ka ndatekui. Te
ñayiu ka kunda'u, ni ka jini tno'o va'a ia Dios.
6 Te na ta'u na ndetu ñayiu tu ka chiyata ña jin san. Sua'a vi kuña'a ni
nuu Juan —jiña'a ya.
7 Te nuu ni ka ndaya'a tee ka skua'a jin Juan kuano'okuei de, te ni
jinkondee Jesús ndakani ya ja ja'a Juan nuu ñayiu, te jiña'a ya:
—¿Na in ni ka jinkoto ni nuu ñu'u te'a yun? ¿A ni ka jinkoto ni in tee
na kuinio in ndoo ja ni skanda skanda ña tachi?
8 Axi nuu ja ña'a, te ¿nagua kuu ja ni ka ndia'a ni? ¿A in tee ni'nu sa'un
luu ndeva'a? Ña'a, chi tee ka ni'nu sa'un luu ndeva'a ka kuu tee ka oo
ve'e tee ka kuu rey.
9 Su ¿nagua kuu ja ni ka jinkoto ni? ¿A in tee ndakani tno'o ia Dios?
Vatuka, chi in tee kuu ka'nu ka saa tee ndakani tno'o ia Dios kuu tee ni ka
jini ni.
10 Chi ja ja'a Juan ya'a kuu ja yoso nuu tutu ii:
Ya'a tetniuu rin in tee ndakani tno'o rin ja kokoxno'o de nuu ron,
te kosava'a de ichi nuu ki'in ron,
ka'an sua'a.
11 Te ka'an ndaa san ja ne'u ñayiu ni ka kaku ñuyiu ya'a, tu na in kuu
ka'nu ka saa Juan, tee skuandute. Su visi ni saa, te na ñayiu kuu lule ka
nuu tatnuni ia Dios ndee andivi, te kuu ka'nu kai saa Juan.
12 ’Chi guaa ndee kiuu ni kenta Juan, tee skuandute, vi guaa ndee kiuu
vitna, ka nduku ndee ndeva'a ñayiu ja kiukuei nuu tatnuni ia Dios. Te
ñayiu inu ni'i ini ka kuu ñayiu ka kindee nuu tatnuni ya.
13 Chi ndi'i tee ni ka ondakani tno'o ia Dios ndee jana'a vi tno'o yoso nuu
Ley Moisés, ni ka ondakani ja ja'a nuu tatnuni ia Dios guaa ndee kiuu ni
kenta Juan.

14 Te nuu ja ka kuini ni vi kuanta'u ni ndi'i ya'a, te suu Juan kuu Elías ja kii.
15 Te na in oo so'o ja konini, te na konini.
16 ’¿Te nagua kuu ja skintna'a inuu san jin ñayiu ka oo tiempu vitna? Skintna'a inuu san jin nagua ka sa'a suchi kueli ja ka jinkoi ka kasiki nuu ya'u, te ka kanai nuu tna'i.
17 Te ka jiña'i: “Ni ka tiuu li in yaa jin tnu yoo, su tu ni ka jita ja'a lo. Ni ka jita li in yaa nda'u, su tu ni ka nda'i lo.”
18 Chi ni kii Juan, te tu ni ojaa va'a de ni tu ni oji'i de vinu, te ka kachi ñayiu: “Ñu'u ña Tachi jin de”.
19 Te ni kee maa san ja kuu san Se'e Teyii, te jaa vi ji'i san, te ka ka'an ñayiu: “Ya'a oo in tee jaa ndeva'a vi ji'i de vinu, te ka ndeka tna'a gua'a de jin tee ka xtutu xu'un impuestu vi tee ka sa'a jakue'e”. Su vi kuni ñayiu ja oo ndaa tno'o ndichi ia Dios nuu vi kuni naxa ka sa'a ñayiu ka oo jin maa ya —jiña'a ya.

Ni ka'an xeen Jesús jin ñayiu tu ka kandija

20 Yun te ni jinkondee Jesús ka'an xeen ya jin ñayiu taka ñuu nuu ni sa'a ya kua'a tniuu na'nu. Chi vini saa, te tu ni ka kuini ñayiu ja vi ndatna'u ini te kiukuei ichi ia Dios. Te jiña'a ya:
21 —¡Nda'u ni ka roon ñayiu ñuu Corazín vi nda'u ni ka roon ñayiu ñuu Betsaida! Chi vaa nuu sua'a, te nuu ñayiu ñuu Tiro axi Sidón ni kuva'a in tniuu ka'nu ja ni sa'a rin nuu ndi'i maa ron, vaa vi ndee nona kiuu ja ni ka kekui'nui sa'un ndayi vi ni ka jinkoi nuu yaa ñu'u ja ka ndatna'u ini nuu yika kuechi.
22 Su ka'an rin ja kiuu tetniuu ia Dios tnundo'o, te kua'a ka tnundo'o vi tna'a ron saa ñayiu ñuu Tiro vi Sidón.
23 Te maa ron, ñayiu ñuu Capernaúm, ja ka ka'an ron ja ndiukuei ron ndee andivi, su saa sua'a kekuei ron ndee ñuu ji'i. Chi nuu sua'a te nuu ñayiu ñuu Sodoma ni sa'a rin tniuu na'nu ja sa'a rin nuu ndi'i maa ron, vaa vi ka teku ni ñayiu yun ndee kiuu vitna nuu siun.
24 Su ka'an rin ja kiuu tetniuu ia Dios tnundo'o, te kua'a ka tnundo'o vi tna'a ron, saa ñayiu ñuu Sodoma.

Ki'inkueio nuu maa Jesús te vi ndatatuo

25 Te kiuu yun ni ndakuatu Jesús, te jiña'a ya:
—Ndakuanta'u san nuu ni, vi Tata Dios, ja kuu ni Jito'o andivi vi ñuyiu, chi ni tayu'u ni taka ya'a nuu ñayiu ndichi vi ñayiu jinkui'nu gua'a ini, te ni ndaxne'e ni nuu ñayiu ka kuu na kuinio suchi kueli.
26 Saa ni sa'a ni, vi Tata, chi saa jinkuaan ini maa ni.
27 ’Te ndi'i ya'a ni ni'i san nuu Tata Yua san. Te ni in ñayiu, tu na in jini gua'a Se'e ia Dios, chi maintno'o maa Yua, guaa jini ya. Te ni in ñayiu, tu na in jini gua'a Yua, chi maintno'o maa Se'e ya, guaa jini, te nani kuu nuu ñayiu ka'an maa Se'e ia Dios ja vi kuni, te xne'e ya.
28 Ne'ekuei ndi'i maa ni ja ni ka kuita ni jin tniuu ka sa'a ni vi jin javee ndeva'a ka ndiso ni, te maa san sa'a ja vi ndatatu ni.
29 Vi kuiso ni yuvu san, te vi kutua'a ni nagua oo maa san, ja in tee tu yachi ini kuu san, vi sa'a nda'u sa'a kee ni san, te vi ni'i ni nuu vi ndatatu anu ni.
30 Chi ñama yuvu san, vi ñama ja ndiso san, te masu vee ja vi kondiso ni —jiña'a Jesús.

12

Ka tno'o tee ka skua'a jin Jesús yoko triu in kiuu ndatatu

1 Te in kiuu ndatatu ni ka ya'a Jesús jin tee ka skua'a jin ya in nuu kaa
triu. Te ni ka kokin tee yun, te ni ka tno'o de yoko triu yun, te ni ka sa'a
vii de, te ni ka jaa de.
2 Su ni ka jini tee ka kuu fariseo, te ka jiña'a de:
—Kondia'a ni ñayiu ka skua'a jin ni ja ka sa'a de in ja oo ii ja ma kuu
sa'o kiuu ndatatu.
3 Yun te jiña'a ya:
—¿A tu ka ka'u ni nuu tutu ii naxa ni sa'a David vi tee ka oo jin de nuu
ni ka kokin de,
4 naxa ni kiuu de ve'e maa ia Dios, te ni ka jaa de xtaa vixin ii, ja oo ii
ja ma kuu vi kaa de, ni maa de, te ni tee ka oo jin de, chi maintno'o sutu
guaa kuu vi kaa?
5 ¿Axi tu ka ka'u ni nuu Ley Moisés naxa ka'an ja vi kuantniuo kiuu
ndatatu? Su sutu, chi ka satniuu ni de kiuu yun ini veñu'u, te tu na kuechi
ka tavi de.
6 Su sein, chi ka'an san ja ya'a oo in tee ka'nu ka saa veñu'u.
7 Su nuu sua'a te vi jinkui'nu ini ni naxa kee ka'an tno'o ya'a: “Ja kuini
rin kuu ja vi kunda'u ini ron ñayiu, masu ja vi soko ron kiti nuu rin”,
kachi ya. Nuu saa te ma vi ka'an kuechi ni siki ñayiu tu na kuechi.
8 Chi maa san ja kuu Se'e Teyii kuu san Jito'o ja ndiso tniuu san ja tatnuni
san siki kiuu ndatatu —jiña'a ya.

Ni ndasa'a Jesús in tee ni yichi nda'a kiuu ndatatu

9 Te nuu ni ya'a ya yun, te ni jino ya ve'e ii sinagoga nuu ka skua'a ñayiu
judio.
10 Te yun oo in tee ni yichi nda'a. Te ni ka jikan tno'o ña tee ka kuu
fariseo yun jin Jesús, nagua ja kuu vi ka'an kuechi de siki ya, te ka jiña'a
de:
—¿A tu oo ii ja ndasa'o in ñayiu ku'u kiuu ndatatu?
11 Yun te jiña'a ya:
—Ndee in tee kuu ja ka oo jin ni ya'a, nuu ja neva'a de in ndikachi, te
kanakau ti in yau kiuu ndatatu, te ¿a ma ki'in de te ndatau de ti?
12 ¿Te a masu ndee ka in ñayiu saa in ndikachi? Su yun guaa masu ii
kuu ja sa'o java'a kiuu ndatatu.
13 Yun te jiña'a ya nuu tee ku'u yun:
—Skaa ni nda'a ni.
Te ni skaa de nda'a de, te ni nduva'a nagua oo inka nda'a de.
14 Yun te ni ndekuei tee ka kuu fariseo yun, te ni ka ndatno'o de naxa vi
ka'ni de Jesús.

Ni skunkuu tno'o ni ka'an Isaías

15 Su nuu ni jini Jesús, te ni kee ya kua'an ya. Te ni ka jata ndikin ña
kua'a ñayiu, te ni ndasa'a ya ndi'i ñayiu ka ku'u.
16 Te ni tatnuni ya ja ma vi xtuu ña ñayiu na in kuu ya.
17 Saa te ni skunkuu nagua ni ka'an Isaías, tee ni ndakani tno'o ia Dios
ndee jana'a nuu ni jiña'a de:
18 Ya'a oo in tee jinokuechi nuu rin ja ni kaji rin de.
Te kutoo rin de vi osii ini rin jin de,
te kuña'a rin Espíritu rin nuu de,
te kaxtno'o de tno'o ndaa rin nuu ñayiu sava ka tatatno'o.

19 Te ni ma tee tna'a de jin ñayiu, ni ma kana jaa de,
te ni in ñayiu ma vi kuni ja ka'an ni'i de taka ichi.
20 Te ni ma ka'nu de in ndoo ja ni taxin,
te ni ma nda'va de ni in yua'a ja inka ni jinkondee kana ñua'a ja kai,
vi guaa ndee na kundee de ja kotatnuni ndaa de.
21 Te vi kokukanu ini ña ñayiu sava ka tatatno'o jin de,
ni ka'an Isaías.

Ka xtavi kuechi de Jesús ja oo ya jin jaka'nu maa Tachi

22 Yun te ni ka kisia'a ñayiu in tee ñu'u ña tachi ja ku'u nuu de vi ñi'i kuu de nuu Jesús. Te ni ndasa'a ña ya ja ni ndaye'e nduchi nuu de vi ni ndaka'an de.
23 Te ndi'i ñayiu ni ka sa'u kuii kuiti ini, te ka ndatno'i:
—¿A masu tee ya'a kuu ndikin tata ndee David ja tetniuu ia Dios?
24 Su nuu ni ka onini tee ka kuu fariseo, te ka jiña'a de:
—Tee ya'a, chi skunu de tachi jin jaka'nu maa Beelzebú, ja kuu tachi ka'nu ka, ja ñu'u ña jin de.
25 Te ni jini Jesús ja siun ka ndakani ini de, te jiña'a ya:
—Ndi'i tee ka netniuu ja ka sa'a siin tna'a de ka jaxin tna'a ndisa maa de, te ka xnaa tna'a maa de. Te ndi'i ñuu axi ve'e ja ka sa'a siin tna'a, te suni ma kuu vi koo.
26 Te suni saa ni tachi kuu ka'nu, nuu ja maa skunu tachi kueli yun, te jaxin tna'a maa jin maa, te ¿naxa kuu koo gua'a nuu tatnuni nuu saa?
27 Su ka ka'an maa ni ja jin jaka'nu tachi kuu ka'nu kuu ja skunu san tachi kueli. Te nuu ja saa kuu, te ¿na in ni jiña'a in jaka'nu nuu ñayiu ka ndikin ña jin maa ni ja ka skunu de tachi? Te ja ja'a tee yun vi kuni ni ja masu vatuka ka ka'an ni.
28 Su nuu ja jin Espíritu ia Dios kuu ja skunu san tachi, te jin yun kei ja ni kee ia Dios nuu ka oo maa ni ja tatnuni ya.
29 ’Chi ma kuu kiuu in tee ve'e in tee ndakui, te su'u de nagua neva'a tee yun. Chi xtnañu'u ka ku'ni ña de, te saa kuu ja su'u de ve'e tee yun.
30 ’Te na in tu chituu ña jin san, te siki san oo de. Te na in tu ka ndaxtutu jin san, te sa'a de ja ka jitenuu ñayiu.
31 ’Te yun guaa ka'an san ja kuaka'nu ini ia Dios ndi'i yika kuechi ñayiu vi ja ka ka'an ne'i siki ya. Su na in kane'e siki Espíritu ia Dios, chi ma kuaka'nu ini ya.
32 Te na in kuu ja kane'e siki Se'e Teyii, te kuaka'nu ini ia Dios. Su na in kane'e siki Espíritu ia Dios, te ma kuaka'nu ini ya, ni ja ñuyiu ya'a, te ni ja vaji nuu kuee ka.

Jin ndia'a tnu te vi kunio na yutnu kuu tnu

33 ’Vi kokuu ni na kuinio in yutnu gua'a, ja kuun ndia'a gua'a nuu tnu, axi vi kokuu ni na kuinio in yutnu kue'e ja kuun ndia'a kue'e nuu tnu. Chi nagua kuun nuu tnu, te kunio na yutnu kuu tnu.
34 ¡Tatatno'o koo! ¿Naxa kuu vi ka'an ni tno'o va'a, te ñayiu kue'e ka kuu ni? Chi nagua oo chitu anuo, te yun guaa ka'an yu'o.
35 Chi in tee gua'a tava'a de java'a anu de ja ka'an de tno'o va'a. Te in tee kue'e tava'a de jakue'e anu de, ja ka'an de tno'o kue'e.
36 Su sein, chi ka'an ndaa san ja ndi'i ñayiu ja ka ka'in tno'o tu jiniu'u, vi ndakuña'i kuenta nuu ia Dios kiuu sandi'i ja sa'a ndaa ya kuechi.
37 Chi jin tno'o ka ka'an ni, te kekuei ni ja ñayiu ndaa ka kuu ni. Te suni jin tno'o ka ka'an ni, te vi xtavi kuechi ni maa ni ja vi tniuya'u ni yika kuechi ni —jiña'a Jesús.

Ka jikan ñayiu kue'e ja na sa'a Jesús in tniuu ka'nu

38 Yun te ka jiña'a sava tee ka kaxtno'o Ley vi tee ka kuu fariseo:
—Mastru, ka kuini san ja sa'a ni in tniuu ka'nu.
39 Yun te jiña'a ya:
—Ñayiu ya'a, chi inu kue'e ndeva'i, te tu ka janta'u kuiti ia Dios, ka jikan ja na sa'a san in tniuu ka'nu. Su tu ka na tniuu ka'nu sa'a san, chi maa ni nagua ni ndo'o Jonás, tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a.
40 Chi nagua ni inee Jonás chii chiaka ka'nu uni kiuu vi uni jakuaa, te saa ni sein ja kuu san Se'e Teyii, chi kuinee san uni kiuu vi uni jakuaa chii ñu'u.
41 Te vi ndakoo ñayiu ñuu Nínive kiuu sandaa ia Dios kuechi, te vi xtavi kuechi ñai jin ñayiu ka oo tiempu vitna, chi ni ka ndatna'u ini ñayiu ñuu Nínive yun, te ni kiukuei ichi ia Dios, nuu ni ka onini tno'o va'a ia Dios ja ni kaxtno'o Jonás. Te ka'nu ka kuu maa san ja oo san ya'a, saa Jonás.
42 Te suni ndakoo in ña'a ni okuu reyna ni otatnuni ichi sur, kiuu sandaa ia Dios kuechi, te xtavi kuechi ña jin ñayiu ka oo tiempu vitna, chi jika ndeva'a ñuu ña'a yun, su ni kii ña ni onini ña tno'o ndichi ni ka'an rey Salomón. Te ka'nu ka kuu maa san ja oo san ya'a, saa rey Salomón.

Ni ndajiokuiin tachi kue'e ini anu in ñayiu

43 ’Te nuu kana in tachi kue'e ni ñu'u ña jin in ñayiu, te kua'an jiondita in nuu ñu'u yichi nduku ndenu ndatatu. Su nuu tu ni'i,
44 yun te ka'an: “Na ndajiokuion ve'e nuu ni keo ja vajio”, kachi. Te nuu ndajiokuiin tachi yun, te nuku'un ini anu ñayiu yun na kuinio in ve'e ja tu na in oo, te ni ka ndaxtaa vi ni ka ndaskutu vii.
45 Yun te ki'in junkuaka uja tachi kue'e ndeva'a ka saa maa, te ndajinokuei, te kiukuei ja vi koo ini anu ñayiu yun. Nuu saa, te kue'e ndeva'a ka ñayiu kokui saa jaxtnañu'u. Te suni saa vi ndo'o ñayiu ka oo tiempu vitna, chi ñayiu kue'e ndeva'a ka kui —jiña'a ya.

Ni jinokuei nana Jesús vi ñani ya

46 Te vi nini ka'an ka ya jin ñayiu yun, te ni jinokuei nana ya vi ñani ya ka ndetu ña ye'e yun ja vi ka'an jin ya.
47 Te jiña'a in tee nuu ya:
—Yun ka ndetu ña nana ni vi ñani ni ye'e yun, te ka ka'an ja vi ka'an jin ni.
48 Yun te jiña'a ya nuu tee ni ka'an yun:
—¿Na in kuu nana san, te na in ka kuu ñani san?
49 Yun te ni xnenda'a ya nuu ka oo ñayiu ka skua'a jin ya, te jiña'a ya:
—Ya'a oo nana san vi ya'a ka oo ñani san.
50 Chi ndi'i ñayiu ka sa'a nagua kuini Tata san, ia oo ndee andivi, te ñayiu yun ka kuu ñani san, vi kua'a san vi nana san —jiña'a ya.

13

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a in tee siagua ndikin tata

1 Te kiuu yun ni kee Jesús ve'e, te kua'an ya ja ni jino ya yu'u ndute mar, te yun ni jinkoo ya.
2 Yun te ni ka kututu kuakua'a ñayiu, guaa ni kaa ya nuu in barco, te ni jinkoo ya. Te ndi'i ñayiu ka oo yu'u ndute yun.
3 Yun te ni ka'an ya kua'a tno'o jioni'ni, te jiña'a ya:
—In kiuu ni kee in tee kua'an ja siagua de ndikin tata.

4 Te nini siagua de, te sava ndikin tata yun ni junkuei yu'u ichi, te ni
kikuei tisala, te ni ka jaa ti.
5 Te sava ni junkuei nuu ñu'u yuu, nuu tu na ñu'u oo gua'a, te vi yachi
ni jite, chi tu ni jinkisa'u kokin ñu'u.
6 Su nuu ni jinonta nikandii, te ni teñu'u ña, te ni yichi, chi tu oo kunu
yo'o.
7 Te sava ndikin tata yun ni junkuei nuu tnu iñu, te ni ka ja'nu tnu iñu
yun, te ni ka chikati ña.
8 Te sava ni junkuei nuu ñu'u gua'a ñu'u kokin nuu ni kee in ciento ja
invaa ndikin tata vi sava uni xiko vi sava oko uxi.
9 Te na in oo so'o ja konini, te na konini —jiña'a ya.

Ni kaxtno'o Jesús naxa kei tno'o jioni'ni yun

10 Yun te ni ka kuyatni tee ka skua'a jin ya, te ka jiña'a de:
—¿Su nau ja nino'o tno'o jioni'ni ka'an ni?
11 Yun te jiña'a ya:
—Su nuu maa ni, chi kaxtno'o kaji ia Dios tno'o yiyu'u naxa tatnuni ya
ndee andivi, su nuu tee yun, chi tuu.
12 Chi na in neva'a, te ni'i kua'a kai ja koneva'a kua'i. Te na in tu nagua
neva'a, te vi ndee joo luluu ja neva'i, te ndondee.
13 Te yun kuu ja ka'an san tno'o jioni'ni. Chi visi ka ndia'a de te ma vi
kuni de, te visi ka nini de jin so'o de, te ma vi jinkui'nu ini de.
14 Saa ni ka ndo'o de, nagua ja skunkuu tno'o ni ka'an Isaías, tee ni
ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a, nuu jiña'a de:
Su visi na vi konini ron jin so'o ron, su ma vi jinkui'nu ini ron.
Te visi na vi kondia'a ron jin nuu ron, su ma vi kuni sa'un ron.
15 Chi ni ka kundee ndeva'a ini anu ñayiu ñuu ya'a,
te ña ka jaan vi konini gua'a,
te ni ka jasi nduchi nuu,
nagua ja ma vi kuni jin nduchi nuu,
te ma vi konini jin so'o,
te ma vi jinkui'nu ini jin anu,
te ma vi ndatna'u ini te ndasa'a rin jin.
Ni tee Isaías.
16 ’Su na ta'u na ndetu maa ni, chi ka neva'a ni nduchi nuu ni ja ka
ndia'a ni, vi so'o ni ja ka nini ni.
17 Chi ka'an ndaa ndija san ja kua'a tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee
jana'a vi ñayiu ka sa'a ndaa, chi ni ka ndioo ini de ja vi kondia'a de nagua
ka ndia'a ni, su tu ni kuu vi kondia'a de. Te suni ka ndioo ini de ja vi
konini de nagua ka nini ni, su tu ni kuu vi konini de.
18 ’Nuu saa te vi konini ni naxa kei tno'o jioni'ni ja ja'a tee siagua ndikin
tata yun.
19 Na ñayiu nini tno'o va'a naxa tatnuni ia Dios, te tu jinkui'nu ini, te
ñayiu ya'a kuu na kuinio ndikin tata ja ni junkuei yu'u ichi. Chi ni kii
Tachi, te ni xtajioo tno'o va'a ia Dios ja ni ka skute ini anui.
20 Te ndikin tata ni junkuei nuu ñu'u yuu, kuu ñayiu nini tno'o va'a ia
Dios, te kusii ndeva'a ini janta'ui.
21 Su masu kunu oo yo'o maa, te joo ni te yichi. Yun kuu ñayiu nuu tna'i
tnundo'o axi ka ka'an u'u ña ñayiu jin ja ja'a tno'o ia Dios, te ndakaka
yatai.
22 Te ndikin tata ni junkuei nuu tnu iñu, kuu ñayiu nini tno'o va'a ia
Dios, su ndioo ndeva'a ini ja oo ñuyiu ya'a vi xnda'u ña ja kuu kuikai. Te
ndi'i ya'a kuu ja ni chikati ña tno'o ya'a, te ni sa'a ña'mai.

23 Su ndikin tata ni junkuei nuu ñu'u gua'a ñu'u kokin, kuu ñayiu nini
tno'o va'a ia Dios, te jinkui'nu ini. Te ñayiu ya'a kuu na kuinio in ndikin
tata ja kee in ciento vi sava uni xiko vi sava oko uxi ja invaa ni ndikin tata
yun —jiña'a ya.

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a yuku kue'e ja ni nana ne'u triu

24 Yun te ni ka'an Jesús inka tno'o jioni'ni, te jiña'a ya:
—Nuu tatnuni ia Dios ndee andivi kuu ja skintna'a san jin in tee jate
ndikin tata gua'a nuu ñu'u maa de.
25 Su nuu ni ka kixin ndi'i tee ka satniuu jin de, te ni kii tee jaxin tna'a
jin de, te ni jate de ndikin yuku kue'e ja kaa inuu jin triu, te kua'an.
26 Su nuu ni jite triu yun, te ni kuu yoko, te suni ni ja'nu yuku kue'e yun.
27 Yun te ni ja'ankuei tee ka satniuu yun nuu tee xiin triu yun, te ka
jiña'a de: "Jito'o san, ¿xaan masu ni jate ni triu tata gua'a nuu ñu'u ni?
¿Te nau ja saa yuku kue'e oo?"
28 Te jiña'a tee xiin triu yun: "Ndee in tee ka jaxin tna'a jin san ni sa'a
siun". Te ka jiña'a tee ka satniuu yun: "¿A kuini ni ja ki'inkuei san, te na
vi tno'o san yuku kue'e yun?"
29 Yun te jiña'a tee xiin triu yun: "Ña'a, chi kana saa nuu ka tno'o ni
yuku kue'e yun, te kuu sanaa saa triu yun vi tno'o ni.
30 Gua'a ka kuu ja vi kuandetu ni na vi kua'nu nduu mai saa ndee kiuu
te'nde triu, saa na tetniuu san tee ka satniuu nuu san ja vi ka'nde de
xtnañu'u ka yuku kue'e yun, te vi xtutu de, te vi sa'a nu'ni de, te vi teñu'u
de. Saa te vi ndaxtutu de triu san, te vi tava'a de nuu koo va'a", jiña'a tee
xiin triu yun —jiña'a Jesús.

Ni kaxtno'o Jesús naxa sa'a in ndikin yuku stancia

31 Yun te ni ka'an jioni'ni Jesús, te jiña'a ya:
—Nuu tatnuni ia Dios ndee andivi kuu ja skintna'a san jin in ndikin
yuku stansia ja ni skute in tee nuu ñu'u de.
32 Vi ja ndaa ja in ndikin luluu ni kuu nuu sava ka ndikin yuku. Su nuu
kuu ka'nu, te ja'nu ka saa sava ka yuku kuii. Te kuu in yutnu ka'nu nuu
jinokuei tisala, te ka tnaa ti taka ti nuu nda'a tnu yun —jiña'a ya.

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a levadura

33 Yun te ni ka'an jioni'ni tuku ya inka tno'o, te jiña'a ya:
—Nuu tatnuni ia Dios ndee andivi kuu ja skintna'a inuu san jin levadura
ja ni ki'in in ñasi'i, te ni saka ña nuu uni tija'an yujan triu, vi guaa ndee
ni kiuu ndo'o ndi'i yujan yun.

Ni kaxtno'o Jesús nino'o tno'o jioni'ni

34 Ndi'i tno'o ya'a ni ka'an jioni'ni Jesús nuu ñayiu. Te ndimaa ni tno'o
jioni'ni ni okaxtno'o ya nuu ñayiu,
35 nagua ja skunkuu tno'o ni ka'an tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee
jana'a nuu jiña'a de:
Ka'an rin tno'o jioni'ni,
te kaxtno'o rin ndi'i ja ni oyu'u,
guaa ndee nuu ni jinkoo ñuyiu ya'a,
kachi tutu ii.

Ni kaxtno'o Jesús naxa kei tno'o jioni'ni ja ni ka'an ya ja ja'a yuku kue'e

36 Yun te ni ndakuanta'u Jesús ñayiu yun ja kuano'okuei, te ni kiuu ya
ve'e yun. Te ni ka kuyatni tee ka skua'a jin ya, te ka jiña'a de:
—Kaxtno'o ni naxa kei tno'o jioni'ni ni ka'an ni jin yuku kue'e ja oo nuu
ñu'u jitu yun.

37 Te jiña'a ya:
—Tee jate ndikin tata gua'a kuu maa san ja kuu san Se'e Teyii.
38 Te ñu'u yun kuu ñuyiu ya'a. Te ndikin tata gua'a yun ka kuu ñayiu ka
jantno'o naxa tatnuni ia Dios. Te yuku kue'e yun ka kuu ñayiu ka ndikin
jakue'e ja kuu Tachi.
39 Te ja jaxin tna'a jin tee jitu yun, kuu ja ni jate ndikin kue'e, te suu kuu
Tachi. Te kiuu ndututu triu yun kuu kiuu ndi'i ñuyiu ya'a. Te tee ni ka
ja'nde yun ka kuu ia ka jinokuechi nuu maa ia Dios.
40 Te vi nagua ka sa'a ja ka tno'o yuku kue'e yun, te ka tnaa nuu ñu'u,
saa kokuu kiuu ndi'i ñuyiu ya'a.
41 Chi tetniuu maa san ja kuu san Se'e Teyii, ia ka jinokuechi nuu san, te
vi ndaxtutu nuu tatnuni san ndi'i ñayiu ka sa'a ja junkuei sava ka ñayiu
nuu yika kuechi vi ndi'i ñayiu ka sa'a jakue'e.
42 Te vi tnaa ña ya nuu jitnu ja vi kai koko koko. Te yun vi konda'i vi
kokana, te vi ndaka'ñi no'o.
43 Yun te vi ye'e ndi'i ñayiu ka sa'a ndaa, na kuinio nikandii nuu tatnuni
Tata Dios. Na in oo so'o ja konini, te na konini.

Ni skintna'a Jesús in jatnu xu'un ja yiyu'u

44 ’Suni nuu tatnuni ia Dios ndee andivi kuu inuu jin in jatnu xu'un ja
yiyu'u chii ñu'u in nuu ñunde'i. Te ni ndani'i in tee, te ni ndatayu'u ii ni
de. Te vi ja kusii ini de, te ni ja'an de ni xiko ndi'i de nagua neva'a de, te
ni ndaki'in de ñunde'i yun.

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a in yuu ya'u ndeva'a

45 ’Te suni nuu tatnuni ia Dios ndee andivi kuu inuu jin in tee ki'in
ndatniuu vi ndaxiko de, te nduku de yuu ya'u nani perla.
46 Te nuu ni ni'i de in yuu ya'u ndeva'a yun, te ni ja'an de, te ni ndaxiko
ndi'i de ja neva'a de, te ni ndaki'in de yuu ya'u ndeva'a yun.

Ni ka'an jioni'ni Jesús in ñunu ja ka tau chiaka

47 ’Te nuu tatnuni ia Dios ndee andivi kuu inuu jin in ñunu ja ka skee
tee nuu ndute mar, te ka tau de ndinuu nuu chiaka.
48 Te nuu ni chitu ñunu yun, te ka ndatau de yu'u ndute. Yun te ka
jinkoo de ka ndakaji de ti. Te kiti gua'a ka tnaa de nuu chika, te kiti ja tu
oo gua'a, ka skana de ti.
49 Saa kokuu kiuu ndi'i ñuyiu ya'a. Chi kikuei ia ka jinokuechi nuu maa
Dios, te vi ndakaji ya ñayiu kue'e ne'u ñayiu gua'a.
50 Te vi tnaa ya ñayiu kue'e yun nuu jitnu kai koko koko, te yun vi konda'i
vi kokanai, te vi kondaka'ñi no'i —jiña'a ya.

Ni skintna'a Jesús in ja jaa vi in ja tu'u

51 Yun te jikan tno'o ña Jesús:
—¿A ka jínkui'nu ini ni ndi'i tno'o ya'a?
Te ka jiña'a tee ka skua'a jin ya:
—Ka jinkui'nu ini san, vi Jito'o san.
52 Yun te jiña'a ya:
—Ndi'i tee ka kaxtno'o Ley ja ni ka kutua'a gua'a de naxa tatnuni ia Dios
ndee andivi, kuu inuu de jin in tee xiin ve'e ja jini de kene'e de ne'u jaya'u
neva'a de ndeja kuu ja jaa vi ja tu'u —jiña'a ya.

Ni ndajino Jesús ñuu ya Nazaret

53 Te nuu ni ndi'i ni ka'an Jesús tno'o jioni'ni, te ni kee ya kua'an ya.

54 Te nuu ni ndajino ya ñuu ya, te ni kaxtno'o ya ini ve'e ii sinagoga nuu
ñayiu. Yun te vi ni ka sa'u kuii kuiti ini ñayiu, te ka ndatno'o tna'i:
—¿Ndenu ni kutua'a suchi ya'a tno'o ndichi ja ka'in ya'a vi tniuu na'nu
ja sa'i?
55 ¿A masu se'e tee kuu carpinteru kuu suchi ya'a? Te ¿a masu nanai
kuu María? Te ñani ka kuu Jacobo, José, Simón vi Judas.
56 ¿A masu ka oo ndi'i kua'i jion? Te ¿ndenu ni ni'i tno'o ndichi ya'a?
—ka kachi.
57 Saa te tu ni ka kuini ja vi kandija ñai jin ya. Su yun te jiña'a Jesús:
—Ndi'i ni nuu ka nee yiñu'u ñayiu nuu in tee ndakani tno'o ia Dios. Su
ñayiu ñuu maa de vi ñayiu ve'e de, chi tu ka nee yiñu'u nuu de —jiña'a
ya.
58 Yun guaa tu ni sa'a kua'a ya tniuu na'nu yun, chi siun tu ni ka kandija
ña ñayiu yun jin ya.

14

Ni ji'i Juan, tee ni oskuandute

1 Te tiempu yun ni jini so'o Herodes, tee tatnuni ñuu ja tnii Galilea, ndi'i
tniuu na'nu sa'a Jesús.
2 Te jiña'a de nuu tee ka jinokuechi nuu de:
—Tee yun kuu ndi Juan, tee ni oskuandute, te ni ndateku de ne'u ndiyi,
yun guaa neva'a de jaka'nu ja sa'a de tniuu na'nu —jiña'a Herodes.
3 Chi maa de ni tatnuni ja ni ka kakuiko ña jin Juan, te ni ju'ni ña de jin
cadena, te ni jasi ña de vekaa ja ja'a Herodías, ñasi'i ñani de Felipe.
4 Chi ni oka'an Juan nuu Herodes:
—Masu vatuka kuu nuu Ley ja kondeka ni ña.
5 Te yun kuu ja ni okuini Herodes ja ka'ni ña de, su ni oyu'u de ja vi kiti
ini ñayiu ñuu nuu de, chi ni ka okandijai ja Juan kuu in tee ndakani tno'o
ia Dios.
6 Su nuu ni ndajino Herodes kuia de, te ni ka ndasa'a viko de, te ni kiuu
sesi'i Herodías ni jita ja'i nuu ka oo de jin ñayiu ni ka kututu yun, te ni
jinkuaan ndeva'a ini Herodes.
7 Te yun kuu ja ni kee yu'u de ja kuña'a de ndi'i nagua kakain.
8 Su yun te ni ja'in ni jikan tno'i nanai, te saa ni ndajinoi, te jiña'i:
—Taa ni yiki xini Juan, tee skuandute, na ku'un nuu in tija'an ya'a
—jiña'i.
9 Yun te ni kusuchi ini rey yun, su ja siun ni kee yu'u de ja kuña'a de
nagua jikain jin nuu tee ka nukoo jin de nuu mesa yun, te ni tatnuni de ja
vi kuña'a.
10 Yun te ni tatnuni de ja vi ka'nde de yiki xini Juan ini vekaa yun.
11 Te ni ka sonee de in nuu tija'an yiki xini Juan, te ni ka jiña'a de nuu
suchi si'i yun, te suchi yun ni nusia'i nuu nanai.
12 Yun te ni ja'ankuei tee ni ka oskua'a jin Juan, te ni ka ndakuiso de yiki
kuñu yun, te ni ja'ankuei de ni ka tayu'u de. Yun te saa ni ja'ankuei de ni
ka kaxtno'o de nuu Jesús ja siun ni kuu.

Ni jiña'a Jesús ja ni ka jaa u'un mil teyii

13 Te nuu ni jini Jesús ja siun ka ndakani de, te ni kee siin maintno'o ni
ya jin in barco kua'an ya in nuu tu na ñayiu oo. Su nuu ni ka jini kua'a
ñayiu ja ni kee ya kua'an ya, te ni kekuei ñayiu taka ñuu ja kua'ankuei ka
jika ja'i guaa ndee nuu jino ya.

14 Te nuu ni nana Jesús nuu barco yun, te ni jini ya kua'a ndeva'a ñayiu,
te ni kunda'u ini ña ya jin ñayiu yun, te ni ndasa'a ya taka ñayiu ka ku'u.
15 Su nuu makukuii ñuyiu, te ni jinokuei tee ka skua'a jin ya, te ka jiña'a
de:
—Ja mañini, te tu na ve'e ka oo yatni ya'a. Ndaxtute ni ñayiu kua'a ya'a,
na ki'inkuei ndee in in ñuu kueli, te na vi kuain ja vi kai.
16 Yun te jiña'a Jesús:
—Tu na tniuu ñayiu ja ki'inkuei. Vi kuña'a maa ni ja vi kai.
17 Yun te ka jiña'a de:
—Tu nagua ka neva'a san, chi nani u'un vi xtaa, te uu nuu chiaka.
18 Yun te jiña'a ya:
—Vi kisia'a ni nuu saa.
19 Yun te jiña'a ya ja vi junkoo ndi'i ñayiu nuu yuku yun. Te ni tnii ya
u'un xtaa yun vi uu chiaka yun, te ni ndakondia'a ya ichi andivi, te ni
jikanta'u ya nuu ia Dios, te saa ni ja'nde ya xtaa yun. Te ni jiña'a ya nuu
tee ka skua'a jin ya, te tee yun ni ka skaka nuu ñayiu kua'a yun.
20 Te ndi'i ñayiu ni ka jaa vi ndee ni ka ndutu chii. Te saa ni ka ndaxtutu
pedasu ja ni ndoo, te ni ndachitu uxi uu chika.
21 Te tee ni ka jaa yun ka kuu vaa u'un mil teyii, te tu ni ka ka'u ñasi'i
vi chikueli.

Jika Jesús siki ndute mar

22 Yun te ni ka'an Jesús jin tee ka skua'a jin ya ja kakuei de nuu barco,
te vi kokakoxno'o de koki'inkuei de ndee inka jioo yu'u ndute yun nini
ndaxtute ya ñayiu kua'a yun.
23 Te nuu ni ndaxtute ya ñayiu kua'a yun, te ni kaa ya in nuu tinduu, te
yun ni ndakuatu maintno'o ni ya. Te nuu ni kuaa, te oo maintno'o ni ya
yun.
24 Su barco yun, chi ja ni kuu sagua nuu ndute kua'an, te uun sua'a uun
sua'a ni ka kua'an sa'a ola ndute yun, chi sua'a manana nuu tachi ni'i yun.
25 Su nuu makundikin ja matuu, te jika ja'a Jesús siki ndute kua'an ya
nuu ka oo de.
26 Te nuu ni ka jini ña tee ka skua'a jin ya ja jika ja'a ya siki ndute vaji
ya, te ni ka yu'u de, te ni ka kana jaa de, te ka jiña'a de:
—¡In anu kuu!
27 Su yun te ni ka'an Jesús, te jiña'a ya:
—Vi koo anu ni, ma vi yu'u ni, chi maa san kuu.
28 Yun te jiña'a Pedro:
—Jito'o san, nuu ja maa ni kuu, te tatnuni ni ja kuu kaka san siki ndute
ya'a jaa san nuu oo ni —jiña'a de.
29 Yun te jiña'a ya:
—Ne'e ni.
Yun te ni nuu Pedro nuu barco yun, te ni jika de siki ndute yun kua'an
de nuu oo ya.
30 Su nuu ni jini de ja yi'i tachi ni'i nuu ndute yun, te ni yu'u de. Te ni
jinkondee de makee de nuu ndute yun kua'an de. Te ni kana de, jiña'a de:
—Jito'o san, ¡skaku ni'nu ña ni!
31 Yun te vi nuu saa ni skaa Jesús nda'a ya, te ni ndatnii ña ya, te jiña'a
ya:
—Tee tu kandija gua'a kuu ni. ¿Nau ja ni ndakani ini ni?
32 Te nuu ni ndakuei ya nuu barco yun, te ni jinkuiin tachi yun.
33 Yun te ni ka jinkuiin jiti tee ka ñu'u nuu barco yun nuu ya, te ni ka
chiñu'u ña de, te ka jiña'a de:

—Vi ja ndaa ndija ja Se'e ia Dios kuu ni —ka jiña'a de.

Ni ndasa'a Jesús ñayiu ka ku'u ñuu Genesaret

34 Te nuu ni ka ya'a ya ndute yun, te ni jinokuei ya nuu nani Genesaret.
35 Te nuu ni ka ndakuni ña ñayiu ñuu yun, te ni ka xtutenui tno'o nuu
ndi'i ñuu yatni yun ja ni jino ya, te ni ka kisia'i ndi'i ñayiu ka ku'u nuu
ya.
36 Te ni ka jikanta'ui ja na kuandetu ya vi tnii ñayiu, visi ja joo luluu,
yu'u sa'un ya. Te ndi'i ñayiu ni ka ke'e sa'un ya ni ka nduva'i.

15

Ni kaxtno'o Jesús nagua sa'a tne'e ña jin ñayiu

1 Yun te ni ka jintna'a ña tee ka skua'a Ley Moisés vi tee ka kuu fariseo
ja vajikuei de ndee Jerusalén jin Jesús, te ka jiña'a de:
2 —¿Nau ja tu ka jantno'o tee ka skua'a jin ni, ja vi tava'a de nagua
costumbre ja ni ka jakin ndi nija'nuo? Chi tu ka skunkuu de costumbre ja
vi nda'a de, te saa vi kaa de xtaa —ka jiña'a de.
3 Yun te ni jikan tno'o ña ya:
—¿Te nau ja suni ka jisokava maa ni nagua ni tatnuni ia Dios, te saa
costumbre maa ni ka ndikin ni?
4 Chi tatnuni ia Dios, te kachi ya: “Kuanyu'u kuandetu nuu tata ron vi
nuu nana ron”, te “Na in ka'an ne'e jin tatai axi nanai, te vi na kui” kachi
ia Dios.
5 Su maa ni, chi ka ka'an ni: “Ja kuu ka'an in se'e nuu tata de axi nuu
nana de: Ma kuu chituu ña san, chi ja ni soko san ndi'i ja neva'a san nuu
ia Dios”.
6 Te ñayiu ka'an siun, chi tu janyu'u jandetu kai nuu tatai ni nuu nanai.
Te ja siun ka sa'a ni, te ka jisokava ni tno'o ni tatnuni ia Dios jin costumbre
ni.
7 Se'e ndijani ini, nase gua'a ni ka'an Isaías ja ja'a ni ndee jana'a nuu ni
ka'an de:
8 Ñayiu ñuu ya'a, chi jin yu'i ka chiñu'u ñai,
su anui, chi jika ndeva'a ka oo nuu rin.
9 Te tu jiniu'u ja ka chiñu'u ñai,
chi ka kaxtno'i nino'o ni tno'o ja ka tatnuni ñayiu ñuyiu,
kachi ia Dios —jiña'a ya.
10 Yun te ni ndakana ya ñayiu kua'a yun, te jiña'a ya:
—Vi konini ni, te jinkui'nu ini ni.
11 Chi masu ja makee yu'u in tee kuu ja sa'a tne'e ña, chi ja makana yu'u
de kuu ja sa'a tne'e ña jin de.
12 Yun te ni ka nutna'a ña tee ka skua'a jin ya, te ka jiña'a de:
—¿A jini ni ja ni ka kiti ini tee ka kuu fariseo nuu ni ka onini de ja siun
ni ka'an ni? —ka jiña'a de.
13 Yun te jiña'a ya:
—Ndi'i yutnu kuii ja masu maa Tata Dios san, ia oo ndee andivi, ni xtee
tnu, te vi tno'o tnu jin ndee yo'o tnu.
14 Te yun kuu ja vi kokuu maa maa de, chi tee kuaa ka kuu de ja ka
ndikin ña sava ka tee kuaa. Chi nuu na in tee kuaa kondikin ña jin inka
tee kuaa yun, te vi in ni nuu yau vi junkuei nduu de —jiña'a ya.
15 Yun te jiña'a Pedro nuu ya:
—Kaxtno'o kaji ni joo naxa kei tno'o jioni'ni ni ka'an ni yun —jiña'a de.
16 Yun te jiña'a Jesús:

—¿A vi suni tu ka jinkui'nu ini maa ni?
17 ¿A tu ka jinkui'nu ini ni ja ndi'i ja makee yu'o, te ya'a kua'an ndee jiti
ka'nu, te saa kee kua'an ja kuu siin nuu yiki kuñuo?
18 Te ja tno'o ka'on jin yu'o, chi makana ndee anuo, te ya'a kuu ja sa'a
tne'e ña jion.
19 Chi ndee anu ñayiu makana ja ndakani kue'e ini vi ja ka'ni ndiyi, vi
ja skindee tna'i, vi ja kuu kuechi jin inka ñayiu, vi ja su'i, vi ja ka'in tno'o
tno'o siki ñayiu, vi ja nani ñayiu.
20 Te ndi'i ya'a kuu ja sa'a tne'e ña jin ñayiu, su masu ja tu skunkui ja
nda'i nuu jai xtaa. Yun chi tu sa'a tne'e ña jin ñayiu —jiña'a ya.

Ni kandija gua'a in ña'a ñuu Canaán

21 Yun te ni kee Jesús, te kua'an ya nuu ñu'u ja tnii ñuu Tiro vi ñuu
Sidón.
22 Te yun ni kenta in ña'a tatatno'o Canaán ja ni kee ña kua'an ña nuu
kua'an Jesús, te kana jaa ña jiña'a ña:
—Jito'o san, ndikin tata ndee David, kunda'u ini ña ni jin san, chi ñu'u
ña tachi jin sesi'i san, te ka'u ndeva'a sa'a ña.
23 Su Jesús, chi tu ni ka'an sa'un ya ja kana ña. Yun te ni ka kuyatni tee
ka skua'a jin ya, te ka jikanta'u de:
—Kuña'a ni ña'a yun na no'o ña, chi kana kana ña ndikin ña ña vaji
ña.
24 Te jiña'a ya nuu ñasi'i yun:
—Dios ni tetniuu ña jin san ja vaji san nuu maintno'o ni ñayiu Israel,
chi ka kui na kuinio ndikachi ni ka ndoñu'u.
25 Yun te ni jintna'a ña jin ya, te ni jinkuiin jiti ña nuu ya, te jiña'a ña:
—Jito'o san, tanunda'a ni chituu ña ni.
26 Yun te ni ka'an jioni'ni ya, te jiña'a ya:
—Masu vatuka kuu ja kindeo xtaa nuu se'o, te kuña'o nuu ti'ina kueli.
27 Yun te jiña'a ña:
—Vatuka kuu, vi Jito'o san. Su vi ndee ti'ina kueli yun, te ka jaa ti yuchi
xtaa ja junkuei chii mesa jito'o ti.
28 Yun te jiña'a Jesús:
—Nase guagua'a kandija ni, vi xixi. Te saa na kokuu nagua jikan maa
ni.
Te vi maa ore saa ni nduva'a sesi'i ña.

Ni ndasa'a Jesús kua'a ñayiu ka ku'u

29 Yun te ni ya'a Jesús yun, te kua'an ya ja ni jino ya yu'u ndute mar
Galilea. Te ni kaa ya in nuu tinduu, te ni jinkoo ya yun.
30 Yun te ni jinokuei kua'a ñayiu ja ni ka jinsia'a ñayiu ka ku'u si'in
vi ñayiu ka ku'u nuu vi ñayiu ka kuu ñi'i vi ñayiu chikundu vi ñayiu ka
ku'u sava ka nuu kue'e. Te ni ka jinsia'a ñayiu yun nuu Jesús, te ndi'i ni
ndasa'a ña ya.
31 Te vi ni ka sa'u kuii kuiti ini ñayiu yun ka ndia'a ja ni kuu ka ndaka'an
ñi'i, vi ni ka nduva'a ñayiu tikundu, vi ni ka ndakaka ñayiu ña ni okuu vi
kaka, vi ni kuu ka ndia'a ñayiu tu ni okuu vi kondia'a. Te ndi'i kuiti ñayiu
ni ka ndakuanta'u nuu ia Dios ñayiu Israel.

Ni jiña'a Jesús ja ni ka jaa kuun mil teyii

32 Yun te ni ndakana Jesús tee ka skua'a jin ya, te jiña'a ya:
—Kunda'u ini san ñayiu ya'a, chi ja ni kuu uni kiuu ka oi jion ya'a, te tu
nagua ka neva'i ja vi kai. Te tu kuini san ja ndatetniuu san jin ja no'okuei,
chi tu nagua ka jai, te kana saa vi kuitai ichi no'okuei —jiña'a ya.

33 Yun te ka jiña'a tee ka skua'a jin ya:
—¿Su ndenu vi ni'o xtaa ja vi kaa ñayiu ya'a? Te tu na ve'e oo nuu ka
oo ya'a, vi kua'a ndeva'i ka kuu.
34 Yun te ni jikan tno'o ña ya:
—¿Nasaa xtaa ka neva'a ni?
Te ka jiña'a de:
—Uja ni xtaa, te ndee saa ni chiaka kueli.
35 Yun te ni jiña'a ya nuu ñayiu kua'a yun ja vi jinkoi nuu ñu'u yun.
36 Te ni tnii ya uja xtaa yun vi ndee saa chiaka yun, te ni ndakuanta'u
ya nuu ia Dios, te ni ja'nde ya xtaa yun, te ni jiña'a ya nuu tee ka skua'a
jin ya, te maa de ni ka skaka nuu ñayiu kua'a yun.
37 Te ndi'i ñayiu ni ka jaa vi ndee ni ka ndutu chii. Te ka ndaxtutu de
yu'u xtaa ja ni ndoo, te ni ndachitu uja chika.
38 Te tee ni ka jaa yun ka kuu kuun mil teyii, te tu ni ka ka'u de ñasi'i vi
chikueli.
39 Yun te saa ni ndaxtute ya ñayiu yun, te ni ndee ya nuu in barco, te
kua'an ya taka ñuu ja tnii Magdala.

16

Ka jikan ñayiu ja na sa'a Jesús in tniuu ka'nu

1 Yun te ni jinokuei tee ka kuu fariseo vi tee ka kuu saduceo ja vi koto
tnuni ña de jin Jesús, te ni ka jikan de ja na sa'a ya in tniuu ka'nu ja kokuu
in seña ja vaji ndee andivi.
2 Su yun te jiña'a ya:
—Nuu mañini, te ka ka'an maa ni sua'a: “Gua'a kiuu kokuu, chi nde'e
ni ndukua'a andivi”.
3 Te tno'o ne'e ka ka'an ni: “Kuun ndeva'a sau vitna, chi ni ndukua'a
andivi vi ni ndachitu viko”, ka kachi ni. ¡Se'e ndijani ini! ¿Nagua kuu
seña ja oo ichi andivi ja ka jinkui'nu ini ni, su tu ka jinkui'nu ini ni ja sa'a
san tiempu vitna?
4 Tatatno'o kue'e ja tu ka kandija ia Dios, ka jikan in tniuu ka'nu, su ma
sa'a san, chi maintno'o ni tniuu ka'nu nagua ni ndo'o Jonás, tee ni ndakani
tno'o ia Dios ndee jana'a, kuu ja xne'e san —jiña'a ya, te kua'an ya.

Skintna'a Jesús tno'o ka kaxtno'o fariseo jin levadura

5 Yun te ni ka ya'a tee ka skua'a jin ya inka jioo yu'u ndute mar yun, te
ni ka naa ini de ja vi kinda'a de xtaa vixin.
6 Yun te jiña'a Jesús:
—Vi koto va'a ni maa ni jin levadura tee ka kuu fariseo vi tee ka kuu
saduceo.
7 Su yun te ka ndatno'o tna'a de:
—Yun ka'an de, chi chia tu ni ka yinda'o xtaa vixin.
8 Te ni jini Jesús, te jiña'a ya:
—Tee tu ka kandija gua'a ka kuu ni. ¿Nau ja ka ndatno'o tna'a ni ja tu
na xtaa vixin ka yinda'a ni?
9 ¿A tu ka jinkui'nu ini ni? ¿Axi tu ka na'a ni ja u'un vi xtaa vixin, te ni
ka jaa u'un mil teyii, te nasaa ka chika ni ka ndaxtutu ni?
10 ¿A vini tu ka na'a ni ja uja ni xtaa vixin, te ni ka jaa kuun mil teyii, te
nasaa ka chika ni ka ndaxtutu ni?
11 ¿Su nau ja tu ka jinkui'nu ini ni ja masu xtaa vixin yun ka'an jin san?
Chi ka'an san ja vi koto va'a ni maa ni jin levadura tee ka kuu fariseo vi
tee ka kuu saduceo —jiña'a ya.

12 Yun te saa ni ka jinkui'nu ini de ja masu ka'an ya ja vi koto va'a de
maa de jin levadura xtaa vixin, chi ja vi koto va'a de maa de jin tno'o ja
ka kaxtno'o tee ka kuu fariseo vi tee ka kuu saduceo.

Ni ka'an kaji Pedro ja Jesús kuu ia ni tetniuu Dios

13 Yun te nuu ni jinokuei Jesús taka ñuu ka oo Cesarea Filipo, te ni jikan
tno'o ya tee ka skua'a jin ya, te jiña'a ya:
—¿Naxa ka ka'an ñayiu na in kuu sein ja kuu san Se'e Teyii?
14 Te ka jiña'a de:
—Sava ñayiu ka ka'an ja Juan, tee ni oskuandute kuu ni, te savai, chi
Elías, te sava kai ka ka'an ja Jeremías axi ndee inka tee ni ondakani tno'o
ia Dios ndee jana'a kuu ni —ka ka'an de.
15 Te jiña'a ya:
—Te maa ni, ¿naxa ka ka'an ni, na in kuu san?
16 Yun te jiña'a Simón Pedro:
—Maa ni kuu Kristu, ia ni tetniuu Dios, vi Se'e ia Dios teku kuu ni —jiña'a
de.
17 Yun te jiña'a Jesús:
—Na ta'u na ndetu ni, vi Simón se'e Jonás, chi ni in ñayiu tu na in ni
ndaxtuu nuu ni, chi maintno'o maa Tata Dios san, ia oo ndee andivi, kuu
ia ni ndaskuni ña jin ni.
18 Te suni sein ka'an san ja Pedro kuu ni, te kuu ni na kuinio in kava, te
siki kava ya'a sa'a san veñu'u san ja ka kuu ñayiu ka kandija ña jin san,
te ni in jakue'e vaji nuu nee ma kundee siki ni ni siki ñayiu ka kandija.
19 Te taa san ndakaa nuu tatnuni ia Dios ndee andivi ja kuu in tniuu
ka'nu nuu ni, te ndi'i na in ju'ni ni nuu ñuyiu ya'a, te vi saa ni vi konu'ni
ndee andivi, te ndi'i na in ndajin ni nuu ñuyiu ya'a, te vi saa ni vi ndajin
ndee andivi —jiña'a ya.
20 Yun te ni tatnuni ya nuu tee ka skua'a jin ya ja ma vi koka'an de nuu
ni in ñayiu ja maa ya kuu Kristu, ia ni tetniuu Dios.

Ni kaxtno'o Jesús ja kuu ya te ndateku ya

21 Ndee kiuu yun ni jinkondee Jesús kaxtno'o ya nuu tee ka skua'a jin ya
ja nini kuu ja no'o ya Jerusalén, te tna'a ya kua'a ndeva'a tnundo'o, chi vi
ndakoo tee ka kuu nija'nu nuu ñuu, vi tee ka kuu nija'nu nuu sutu, vi tee
ka kaxtno'o Ley, te vi ka'ni ña de jin ya, su nuu uni kiuu, te ndateku ya.
22 Yun te ni kene'e siin ña Pedro jin ya, te kuxeen de nuu ya, jiña'a de:
—¿Nau ja siun ka'an ni, vi Jito'o san? Te ma kuandetu sa'un ia Dios ja
siun ndo'o ni —jiña'a de.
23 Su ni jiokuiin ya, te jiña'a ya nuu Pedro:
—Kujioo ni nuu san, vi Tachi, ma kasi ni ichi ki'in san. Chi tu ndakani
ini ni nagua ndakani ini ia Dios, chi na ni ka ndakani ini ñayiu ñuyiu ya'a
ndakani ini ni.
24 Yun te jiña'a Jesús nuu tee ka skua'a jin ya:
—Nuu na in kuini ja kondikin ña jin san, te na skunai mai, te kuisoi siki
cruz ja kuu tnundo'o, te na kondikin ñai jin san.
25 Chi na in ka'an ja skaku ni'nui mai, te junai. Te na in skunaa mai ja
ja'a sein, te ndani'i ja kotekui.
26 Chi ¿nagua ni'i ñayiu visi na koneva'i ndi'i ja oo ñuyiu ya'a, te skunai
anui? ¿Axi nagua kuu ja tniuya'u ñayiu ja skaku ni'nui anui?
27 Chi sein ja kuu san Se'e Teyii, ndii san jin jaye'e jatajan maa Tata Dios
vi ia ka jinokuechi nuu ya. Te yun kuu nuu tniuya'u ña ia Dios jin in in
ñayiu na kuu na kuu nagua ni ka sa'i.

28 Te ka'an ndaa ndija san ja oo ndee in maa ni ja ka oo ni ya'a, ma vi
kuu ni guaa ndee vi kuni ni jin sein ja kuu san Se'e Teyii ja ndii san ja
tatnuni san —jiña'a ya.

17

Ni ndasama naxa kaa Jesús

1 Nuu ni ya'a iñu kiuu, te ni jaka ña Jesús jin Pedro vi Jacobo vi ñani de
Juan, te kua'ankuei ya in yuku sukun.
2 Te yun ni ndasama ya jin nuu tee yun, chi ni ndaye'e nuu ya na kuinio
nikandii, te ni nduyaa sa'un ni'nu ya na kuinio nuu ye'e tajan.
3 Te sanaa ni ka ndatuu Moisés vi Elías ka ndatno'o jin ya.
4 Yun te jiña'a Pedro nuu Jesús:
—Jito'o san, nase gua'a kuu ja ya'a ka oo san. Te nuu ja kuini ni, te na
vi sa'a san uni ve'e kuii ya'a, in koo maa ni, vi in koo Moisés, vi inka koo
Elías.
5 Te vi nini ka'an de, te ni ye'e in viko, te ni chisa'u ña jin de, te ni ka
jini so'o de in tno'o ka'an nuu viko yun, te jiña'a:
—Suchia'a kuu se'e maa rin ja kutoo ndeva'a rin, te kusii ini rin jin. Te
vi konini tno'o ka'in —jiña'a tno'o yun.
6 Su nuu ni ka jini so'o tee ka skua'a yun, te ni ka chindei de nuu de
ndee nuu ñu'u, chi ni ka yu'u ndeva'a de.
7 Yun te ni kuyatni Jesús nuu ka oo de, te ni tnii ña ya, te jiña'a ya:
—Vi ndakoo ni, ma vi yu'u ni.
8 Te nuu ni ka ndane'e nuu de, te tu nagua ni ka jini ka de, chi maintno'o
ni ka maa Jesús.
9 Te nuu manukuei ya nuu yuku yun, te ni tatnuni Jesús, te jiña'a ya:
—Ma vi koka'an sa'un ni nuu ni in ñayiu ja siun ni ka jini ni vi guaa
ndee na ndateku sein ja kuu san Se'e Teyii ne'u ndiyi —jiña'a ya.
10 Yun te ni ka jikan tno'o ña tee ka skua'a jin ya, te ka jiña'a de:
—¿Nau ja ka ka'an tee ka kaxtno'o Ley Moisés ja vi nini kuu ja xtnañu'u
ka Elías ndii, te saa kii Kristu? —ka jiña'a de.
11 Yun te jiña'a Jesús:
—Ja ndaa ja xtnañu'u ka Elías ndii, te suu de ndasava'a ndi'i.
12 Su ka'an san ja Elías, chi ja ni kii de, te tu ni ka ndakuni ña ñayiu ja
suu de kuu. Chi saa sua'a ndeva'a ndetnuni ni ka sa'a ña jin de, nagua ka
kuini mai. Te suni saa vi sa'a ña de jin sein ja kuu san Se'e Teyii, chi tna'a
san kua'a tnundo'o nuu nda'a de —jiña'a ya.
13 Yun te saa ni ka jinkui'nu ini tee ka skua'a jin ya ja siki Juan, tee ni
oskuandute, ka'an ya.

Ni ndasa'a Jesús in suchi yii ku'u kue'e jiyi'i

14 Nuu ni ndentakuei ya nuu ka oo kua'a ñayiu, te ni jintna'a ña in tee
jin Jesús, te ni jinkuiin jiti de nuu ya, te jiña'a de:
15 —Jito'o san, kunda'u ini ni seyii san, chi ku'i kue'e jiyi'i, te ka'u ndeva'a
sa'a ña, chi kua'a jichi kei nuu ñu'u vi nuu ndute.
16 Te ni kisia'a san jin nuu tee ka skua'a jin ni, su tu ni kuu vi ndasa'a
ña de jin —jiña'a de.
17 Yun te jiña'a Jesús:
—Tatatno'o kue'e ja tu ka kandija, ¿nasaa ka kiuu kuu ja koo san jin ni?
¿Nasaa ka kiuu guaa kuandee ini san jin ni? Vi kisia'a ni jin ya'a nuu saa
—jiña'a ya.

18 Te ni kuxeen Jesús nuu tachi, te ni kana ña jin suchi ku'u yun, te vi
ore saa ni nduva'i.
19 Yun te saa ni ka nutna'a ña tee ka skua'a jin ya, te ni ka jikan tno'o
siin ña de:
—¿Nau ja tu ni kuu vi tau sein tachi yun? —ka jiña'a de.
20 Te jiña'a Jesús:
—Saa chi tu ka kandija gua'a ni. Chi ka'an ndaa ndija san ja nuu na
vi kandija ni visi ja in ta'u luluu nagua luluu in ndikin yuku stancia, te
vi kuña'a ni nuu tinduu ya'a: "Kujioo te ndaya'a ron ndee yun", te vitna
ñu'ni ndaya'a ki'in. Chi tu na in tniuu kachio ja ma kuu vi sa'a ni.
21 Su in tachi kaa siun, chi ma kee sa'un ki'in nuu ja ma konditeo vi ma
ndakuatuo —jiña'a ya.

Ni kaxtno'o tuku Jesús inka jichi ja kuu ya

22 Te nuu ka otutu de Galilea, te jiña'a Jesús:
—Sein, ja kuu san Se'e Teyii, chi vi sinotuu ña jin san nuu nda'a ñayiu
23 te vi ka'ni ña, su nuu uni kiuu, te ndateku san ne'u ndiyi —jiña'a ya.
Te ni ka kusuchi ndeva'a ini de ja siun ni ka'an ya.

Ni ka jikan tno'o ña tee ka xtutu xu'un impuestu jin Pedro

24 Te nuu ni ndentakuei Jesús jin tee ka skua'a jin ya ñuu Capernaúm,
te ni ja'ankuei tee ka xtutu xu'un impuestu ja vi kuantniuu nuu veñu'u
nuu oo Pedro, te ka jiña'a de:
—¿A tu tniuya'u mastru ni xu'un impuestu ja vi kuantniuu nuu veñu'u?
—ka jiña'a de.
25 —Tniuya'u de —jiña'a Pedro.
Su nuu ni ndiuu de ve'e, te xtnañu'u ka maa Jesús jiña'a:
—¿Naxa ka'an tna maa ni, vi Simón Pedro? ¿Na xiin nuu ka jikan tee
ka kuu rey ñuyiu ya'a xu'un impuestu vi xu'un ja vi kuantniuu maa de
nuu ñuu? ¿A nuu se'e maa de axi nuu sava ka ñayiu?
26 Yun te jiña'a Pedro:
—Nuu sava ka ñayiu.
Te jiña'a Jesús:
—Nuu saa te se'e de, chi tu na tniui ja vi tniuya'ui.
27 Su ja ma vi nduxii ini de jion, te kua'an ni yu'u ndute mar, te skee ni
kaa tikanchu ni, te chiaka xtnañu'u ja tau ni, tnii ni ti, te kune ni yu'u ti,
te yun ndani'i ni in xu'un ja kenta ja tniuya'u ni impuestu nduo —jiña'a
ya.

18

Ni kaxtno'o Jesús na in kuu ka'nu ka

1 Te vi maa kiuu yun ni jinokuei tee ka skua'a jin Jesús, te ni ka jikan
tno'o ña de jin ya:
—¿Na in kuu ka'nu ka nuu tatnuni ia Dios ndee andivi?
2 Yun te ni kana Jesús in suchi luluu, te ni jani ña ya ma'ñu ndi'i de.
3 Te jiña'a ya:
—Ka'an ndaa ndija san ja nuu ma vi ndasama ni maa ni, te vi sa'a ni na
kuinio suchi kueli, te ma kuu kiukuei ni nuu tatnuni ia Dios ndee andivi.
4 Te yun guaa na in sa'a nda'u mai na kuinio suchi luluu ya'a, te sui kuu
ja kokuu ka'nu nuu tatnuni ia Dios ndee andivi.
5 Te na ñayiu janta'u in suchi luluu ja ja'a san na kuinio suchi ya'a, te
janta'u ñai jin maa san.

Ma vi sa'o ja junkuei ñayiu nuu yika kuechi

6 ’Su nani kuu ñayiu sa'a ja in suchi luluu ja kandija ña jin san, kanakaui
nuu yika kuechi, te vi gua'a ka kokuu ja vi ku'ni in yoso ka'nu molinu
sukuin, te na vi tnaa ña ndee nuu kunu ka ka'a ndute mar.
7 Su nda'u ni ka ñuyiu ya'a, chi oo kua'a jakue'e ja skanakau ñayiu nuu
yika kuechi. Te nini kuu ja saa kokuu. Su nda'u ni ka tee sa'a ja kanakau
sava ka ñayiu nuu yika kuechi.
8 ’Te yun guaa nuu ja nda'a ni axi si'in ni sa'a ja kanakau ni nuu yika
kuechi, te gua'a ka kuu ja ka'nde ni te skana ni, chi kuu ka ja skunaa ni
in nda'a ni axi in si'in ni, te ndiuu ni nuu koteku ni nikuii nikani, masu ja
koo va'a nduu nda'a nduu si'in ni, te ki'in ni nuu kokai kojinjin ni nikuii
nikani.
9 Axi nuu ja nduchi nuu ni sa'a ja kanakau ni nuu yika kuechi, te tau
ni, te skana ni. Chi gua'a ka kuu ja invaa nduchi nuu ni te ndiuu ni nuu
koteku ni nikuii nikani, masu ja koo nduu nduchi nuu ni, te ki'in ni nuu
kokai kojinjin ni nuu andeya.

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a in ndikachi ni ndoñu'u

10 ’Vi kondia'a gua'a ni, te ma vi skexiko ni ndee in suchi kueli, chi ka'an
san ja ia ka jinokuechi nuu Dios ja ka jito jin suchi kueli ya'a, chi siun ni
ka oo ya nuu maa Tata Dios oo ndee andivi.
11 Chi maa san ja kuu san Se'e Teyii, vaji san ja skaku ni'nu san ñayiu
ka ndoñu'u nuu ia Dios.
12 ’¿Naxa ka ndakani ini tna ni? Nuu in tee neva'a in ciento ndikachi,
te na ndoñu'u in ti, ¿a ma xndoo de kuun xiko xa'un kuun ti yuku yun, te
ki'in de nunduku de kiti ni ndoñu'u yun?
13 Su nuu ja na ndani'i de ti, te ka'an ndaa ndija san ja kusii ini ka de jin
kiti ni ndani'i de yun, saa nuu kuun xiko xa'un kuun kiti tu ni ka ndoñu'u
yun.
14 Te suni saa ni Tata Dios, ia oo ndee andivi, chi tu kuini ya ja ndee in
suchi kueli ya'a vi ndoñu'u.

Vi kuaka'nu ini ni nuu ñayiu ka skua'a jin ni

15 ’Te nuu ja in ñayiu ka skua'a jin ni sa'a jakue'e siki ni, kua'an ni, te
ka'an ni nui ja masu vatuka sa'i nuu ka oo maa ni ni jin. Te nuu ja ni onini
tno'o ni ka'an ni, te ja ni kundee ni ndani'i ni jin.
16 Su nuu ja tu ni onini tno'o ka'an ni, te kana ni ndee in axi uu ka ñayiu
nagua ja tno'o yu'u uu axi uni testiu, te kokuu ndaa ja vi ndatno'o ni.
17 Su nuu ja tu nini tno'o ka ka'an ñayiu yun, te kaxtno'o ni nuu sava
ka ñayiu ka skua'a jin ni, te ñayiu yun na vi ka'an. Su nuu tu nini tno'o
ka ka'an ñayiu yun, te vi koneva'a ni jin na kuinio in ñayiu tu kandija ia
Dios axi na kuinio tee xtutu xu'un impuestu.
18 ’Chi ka'an ndaa ndija san ja ndi'i ja ka ju'ni ni ñuyiu ya'a, te suni vi
konu'ni ndee andivi, te ndi'i ja ka ndajin ni ñuyiu ya'a, te vi ndajin ndee
andivi.
19 ’Te suni inka jichi ka'an ndaa san ja nuu ja uu ni vi ndatno'o tna'a
ni nagua kuu ja ka kuini ni nuu ñuyiu ya'a, te inuu vi kakan ni nuu Tata
Dios, ia oo ndee andivi, te taa ya.
20 Chi nuu ka ndututu uu axi uni ñayiu ka ndakakune'e ña jin maa san,
te vi yun oo san ma'ñu sagua nuu ka oi yun.
21 Yun te ni kuyatni Pedro, te jiña'a de:
—Jito'o san, ¿nasaa jichi kuaka'nu ini san nuu in ñani in tna'a san ja
sa'a de jakue'e siki san? ¿A vi ndee uja jichi? —jiña'a de.
22 Yun te jiña'a Jesús:

—Masu ka'an san ja uja jichi, chi guaa ndee uni xiko uxi jichi ja uja.

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a uu tee ka ndita xu'un

23 ’Te yun guaa nuu tatnuni ia Dios ndee andivi kuu inuu jin in rey. Te
ni jinkondee de sa'a de kuenta ja ka ndita tee ka jinokuechi nuu de.
24 Su ni jinkondee de sa'a de kuenta, te ni ka jinsia'a in tee ndita kua'a
ndeva'a xu'un de.
25 Su tee jinokuechi yun, chi tu nagua neva'a de ja tniuya'u de, te ni
tatnuni rey yun ja vi xiko ña jin maa de vi ñasi'i de vi se'e de vi ndi'i
nagua kuu ja neva'a de, nagua ja junkunya'u ndi'i ja ndita de.
26 Yun te ni jinkuiin jiti tee jinokuechi yun nuu rey, te ni jikanta'u de
jiña'a de: “Jito'o san, koneka'nu ini ni jin san, te vi oo san ja tniuya'u ndi'i
san”.
27 Te rey yun, chi ni kunda'u ini ña de, te ni siaa ña de vi ni jaka'nu ini
de ja ndita tee jinokuechi yun.
28 Su nuu kuano'o tee jinokuechi yun, te ni ka nukuntna'a de jin inka
tee ka jinokuechi jin de. Te tee yun, chi ndita de joo ni xu'un nuu maa de,
te ni tnii de sukun tee yun, te ni skue'ne ña de, te jiña'a de: “Tniuya'u ja
ndita ron nuu rin”.
29 ’Su tee yun, chi ni jinkuiin jiti de nuu de, te ni jikanta'u de jiña'a de:
“Koneka'nu ini ni jin san, te vi oo san ja tniuya'u ndi'i san”.
30 Su tu ni kuini de, chi ni ka'an kuechi de, te ni tnaa ña de vekaa vi
guaa ndee na tniuya'u inka tee yun ja ndita de.
31 Te nuu ni ka jini sava ka tee ka jinokuechi jin de, te ni ka kusuchi
ndeva'a ini de ja siun ni kuu, te ni ja'ankuei de, te ni ka ndakani de nuu
rey yun ndi'i ja ni sa'a tee yun.
32 Yun te ni kana ña rey yun, te jiña'a de: “Masu tee jinokuechi va'a kuu
ron, se'e tee ña kanoo. ¿Nagua kuu ru'un ja ni jikanta'u ron nuu rin, te
ni jaka'nu ini rin ndi'i ja ndita ron?
33 ¿A ma kuu kunda'u ini ron tee ka jinokuechi jin ron, nagua ni kunda'u
ini rin jin maa ron?”, jiña'a de.
34 Yun te ni kiti ini ndeva'a rey yun, te ni tatnuni de ja ni ka jasi ña
vekaa vi guaa ndee na tniuya'u ndi'i de ja ndita de.
35 ’Te suni saa ni sa'a Tata san, ia oo ndee andivi, jin ndi'i maa ni nuu ja
ma vi kuaka'nu ini ndi'i ni jin anu ni nuu in ñani in tna'a ni ja ka sa'a ña
jakue'e —jiña'a Jesús.

19

Kaxtno'o Jesús ja ma vi xndendoo tna'a teyii jin ñasi'i de

1 Yun te nuu ni ndi'i ni ka'an Jesús tno'o ya'a, te ni kee ya Galilea kua'an
ya ja ni jino ya nuu tnii Judea ja oo jioo yute Jordán.
2 Te kua'a ndeva'a ñayiu ka ndikin ña jin ya, te yun ni ndasa'a ya ñayiu
ka ku'u.
3 Yun te ni jinokuei tee ka kuu fariseo ja vi koto tnuni ña de jin ya, te ka
jiña'a de:
—¿A kuu ja xndendoo tna'a in tee jin ñasi'i de nani guaa ni kuu?
4 Yun te jiña'a ya:
—¿A tu ka ka'u ni nuu tutu ii naxa ni sa'a ia Dios ndee jaxtnañu'u ja ni
sa'a ya teyii jin ñasi'i?
5 Te suni ni ka'an ya:
—Yun kuu ja xndoo teyii tata de vi nana de, te nitna'a de jin ñasi'i de,
te ndi nduu de vi kokuu invaa ni ka ñayiu.

6 Yun kuu ja masu uu ka kuu, chi invaa ni ka ñayiu. Te tu na tniuu in
tee ja sa'a siin de nagua ni xtnitna'a ia Dios —jiña'a ya.
7 Yun te ka jikan tno'o ña tee yun:
—¿Su nau ja ni tatnuni Moisés ja vi kuña'a teyii in tutu nuu ñasi'i de ja
vi xndendoo tna'a de, te ndoo ña?
8 Yun te jiña'a Jesús:
—Vi ja inu ndee ini anu ni, guaa ni jandetu Moisés ja vi xndendoo tna'a
ni jin ñasi'i ni. Su ndee jaxtnañu'u, chi masu saa ni kuu.
9 Su sein, chi ka'an san ja nani kuu teyii ja xndendoo tna'a de jin ñasi'i
de ja masu jini ne'e ña ña jin de, te ndakuaka tna'a de jin inka ña'a, te
skindee de ña. Te na in ndakuaka tna'a jin ña'a ni ndoo yun, te suni
skindee ña yii xtnañu'u ña.
10 Yun te ka jiña'a tee ka skua'a jin ya:
—Nuu ja siun kaa ja ma kuu xndendoo tna'a teyii jin ñasi'i de, vi gua'a
ka kuu ja ma kuaka tna'a ñayiu.
11 Su yun te jiña'a Jesús:
—Masu ndi'i ni vi jinkui'nu ini tno'o ya'a, chi nani ñayiu ka ni'i nuu
Dios ja vi jinkui'nu ini.
12 Su sava tee, chi saa ni kaku maa de ja ma kuu tnanda'a de. Te sava
de, chi maa ñayiu ni ka sa'a ja ma kuu vi tnanda'a de. Te sava de, chi tu
ka kuini maa de ja vi tnanda'a de, nagua ja kuu vi kunukuechi gua'a de
nuu tatnuni ia Dios. Na in kuini ja kuanta'u tno'o ya'a, te na kuanta'ui
—jiña'a ya.

Ni jikanta'u Jesús ja ja'a suchi kueli

13 Yun te ni ka junsia'a ñayiu suchi kueli nuu Jesús, nagua ja sonee ya
nda'a ya siki, te na ndakuatu ya ja ja'i. Su ni ka kuxeen tee ka skua'a jin
ya nuu ñayiu ka junsia'a suchi kueli yun.
14 Su jiña'a Jesús:
—Vi kuandetu ni na kikuei maa suchi kueli jian nuu san, te ma vi kasi
ni'nu ni ja kikuei, chi nuu tatnuni ia Dios ndee andivi kuu nuu vi koo
ñayiu ka kuu na kuinio suchi kueli ya'a —jiña'a ya.
15 Te ni sonee ya nda'a ya siki suchi kueli yun ja ni jikanta'u ya ja ja'i,
te ni kee ya kua'an ya.

Ka ndatno'o in tee kuika jin Jesús

16 Yun te ni jino in tee kuechi nuu oo ya, te jiña'a de:
—Tee gua'a kuu ni, Mastru. ¿Nagua kuu jagua'a sa'a san ja koteku san
nikuii nikani?
17 Te jiña'a Jesús:
—¿Nau ja xnani ña ni tee gua'a? Te tu na tee gua'a oo, chi maintno'o Dios
kuu ia gua'a. Su nuu ja kuini ni ja koteku ni nikuii nikani, te kuantno'o ni
tno'o tatnuni ia Dios —jiña'a ya.
18 Te jiña'a de:
—¿Ndeja kuu?
Yun te jiña'a Jesús:
—Ma ka'ni ni ndiyi. Ma koskindee tna'a ni. Ma su'u ni. Ma ka'an tno'o
ni siki ñayiu.
19 Te kuanyu'u kuandetu ni nuu tata ni vi nuu nana ni, te ka'an too ni
in ñani in tna'a ni nagua kutoo ni maa ni.
20 Yun te jiña'a tee kuechi yun:
—Ndi'i ya'a skunkuu san ndee lule san. ¿Nagua kuu ka ja ja'ni ña jin
san?
21 Yun te jiña'a Jesús:

—Nuu ja kuini ni ja kokuu ni tee ndaa, kua'an ni te xiko ni ndi'i ja neva'a ni, te kuña'a ni nuu ñayiu ka kunda'u, chi saa te koneva'a kua'a ni ndee andivi. Yun te saa kii ni, te kondikin ña ni —jiña'a ya.
22 Te nuu ni jini so'o tee kuechi yun ja siun ni ka'an Jesús, te ni kusuchi ndeva'a ini de kua'an de, chi tee kuika ndeva'a kuu de.
23 Yun te jiña'a Jesús nuu tee ka skua'a jin ya:
—Ka'an ndaa ndija san ja vijin ndeva'a kuu ja kiuu in tee kuika nuu tatnuni ia Dios ndee andivi.
24 Te ka'an tuku san inka jichi ja ñama ka kiuu in cameyu yau in yiki tiku, saa ja kiuu in ñayiu kuika nuu tatnuni ia Dios.
25 Te nuu ni ka onini tee ka skua'a jin ya, te ni ka sa'u kuii kuiti ini de, te ka kachi de:
—¿Na in kuu ja kaku ni'nu nuu saa?
26 Te ni ndia'a ña Jesús, te jiña'a ya:
—Ja nuu ñayiu ñuyiu ya'a, chi vijin kuu, su ja nuu ia Dios, chi ndi'i ni ja kuu sa'a ya.
27 Yun te jiña'a Pedro:
—Su sein, chi vi ni ka xndoo san ndi'i ja ka neva'a san, te ka ndikin ña san, te ¿nagua kuu ja vi ni'i san?
28 Te jiña'a Jesús:
—Ka'an ndaa san ja nuu kenta kiuu ja nduu jaa ñuyiu ya'a, te nukoo maa san ja kuu san Se'e Teyii nuu ye'e tajan nuu mesa ja tatnuni san, te suni vi jinkoo maa ni ja ka ndikin ña ni jin san nuu ndi uxi uu mesa, te vi ka'nde ni kuechi ndi uxi uu tatatno'o Israel.
29 Te ndi'i ñayiu ja ka xndendoi ve'i a ñani a kua'i a tatai a nanai a ñasi'i a se'i axi ñu'i ja ja'a sein, te vi ndani'i in ciento jichi kua'a ka, te suni vi ni'i ja vi kotekui nikuii nikani.
30 Su kua'a ñayiu ka kuu na'nu vitna vi nduu lulei, te kua'a ñayiu ka kuu lule vitna vi nduu na'nui —jiña'a ya.

20

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a tee ka satniuu nuu uva

1 Te jiña'a Jesús:
—Nuu tatnuni ia Dios ndee andivi kuu inuu jin in tee kuu lamu ja jitu de nuu ñu'u. Te ne'e ndeva'a ni kee de kua'an de nduku de ñayiu ja vi satniuu nuu uva de.
2 Te ni ka ndatno'o de jin tee vi satniuu yun ja tniuya'u de nagua ya'u in kiuu. Te ni tetniuu ña de kua'ankuei tee yun vi satniuu de nuu uva de.
3 Yun te ni kee tuku de kua'an de nuu ka iin ne'e, te ni jini de tee ka oo uun nuu ya'u yun.
4 Te jiña'a de: “Suni kua'ankuei maa ni vi satniuu ni nuu uva san, te tniuya'u san ya'u ndaa”, jiña'a de, te kua'ankuei tee yun.
5 Yun te ni kee tuku de nuu sau nduu, te inka jichi nuu ka uni ja ñini, te inuu ni ni sa'a de jin sava tee yun.
6 Te nuu ka u'un ja ñini, te ni ja'an tuku de nuu ya'u yun, te ni jini de ka oo tuku tee tu na tniuu ka sa'a, te jiña'a de: “¿Nau ja vini nduu ni ka oo ni ya'a, tu na tniuu ka sa'a ni?”
7 Te ka jiña'a tee yun: “Saa, chi tu na in tatu ña jin san ja vi satniuu san”. Yun te jiña'a de: “Suni kua'ankuei ni vi satniuu ni nuu uva san, te vi ni'i ni ya'u ndaa”, jiña'a de.
8 ’Te nuu ni kunee, te jiña'a tee kuu lamu yun nuu tee yinda'a tee ka satniuu yun: “Ndakana ni tee ka satniuu jian, te tniuya'u ni de. Jinkondee

ni xna ka tee ni kiukuei sandi'i, te xndi'i ni jin tee ni kiukuei xtnañu'u”,
jiña'a de.
9 Yun te ni jinokuei tee ni kiukuei saa ka u'un ni ka yun, te vi ni ka ni'i
ndi'i de nagua ya'u in kiuu.
10 Te sandi'i saa ni jinokuei tee ni kiukuei xtnañu'u yun, te ni ka ka'an
de ja kua'a ka vi ni'i de, su ni ka ni'i in in de nagua ya'u ja kuu in kiuu.
11 Te nuu ni ka ni'i de xu'un de, te ni ka keja'a de ka ka'an kuechi de
siki tee kuu lamu yun.
12 Te ka jiña'a de: “Tee ni kiukuei sandi'i ya'a vi invaa in tno'o ni ore ni
ka satniuu de, te inuu ni tniuya'u ni de jin in in sein nda'u ja ni ka jandee
ini san ni ka inee san ni nduu ni nduu nuu ka'ni”, ka jiña'a de.
13 Yun te ni ka'an lamu yun nuu in tee yun: “Amigo, tu na in jakue'e
sa'a ña san jin ni. ¿A masu ni ka ndatno'o nagua ya'u in kiuu?
14 Tnii ni nagua kuu ya'u ni, te kua'an ni, chi kuini san ja inuu ni tniuya'u
san tee ni kiukuei kuee jin maa ni.
15 ¿Axi ma kuu sa'a san nagua kuini maa san jin xu'un san? ¿A kukuasun
ini ni ja tee va'a ini kuu san?” jiña'a de.
16 Te yun guaa ñayiu xtnañu'u vitna vi kokui jasandi'i, te ñayiu sandi'i
vi nduu ñayiu xtnañu'u. Chi kua'a ñayiu kana ia Dios, su joo ni ñayiu
ndakaji ya —jiña'a Jesús.

Ni kaxtno'o tuku Jesús inka jichi ja kuu ya te ndateku ya

17 Te nuu mandakuei Jesús maa Jerusalén, te ni kene'e siin ya ndi uxi
uu tee ka skua'a jin ya nuu ichi yun, te jiña'a ya:
18 —Vitna ja mandakueio Jerusalén, te vi xtuu ña ñayiu jin sein ja kuu
san Se'e Teyii nuu nda'a tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi nuu tee ka kaxtno'o
Ley Moisés, te vi ka'an de ja na kuu san.
19 Te vi ndasia'a ña de nda'a tee inka ñuu, nuu vi koskindee ña de, vi
vi kani ña de, te vi katakaa ña de nuu nda'a cruz. Su nuu uni kiuu, te
ndateku san —jiña'a ya.

Ni jikan nana Jacobo vi Juan in jandiuxi nuu Jesús

20 Yun te ni jino ñasi'i Zebedeo jin nduu seyii ña, te ni ka jinkuiin jiti ña
nuu Jesús, te ni jikan ña in jandiuxi nuu ya.
21 Te jiña'a ya:
—¿Nagua kuini ni?
Yun te jiña'a ña:
—Kuandetu ni joo kiuu tatnuni ni ja na vi jinkoo nduu seyii san jin ni,
in nda'a kua'a ni, te inkai nda'a satni ni.
22 Yun te jiña'a Jesús:
—Tu ka jini ni nagua kuu ja ka jikan ni. ¿A kuu vi ko'o ni nuu vasu ja
ko'o san ja kuu tnundo'o xeen ja tna'a san? ¿Te a kuu vi kuandute ni jin
tnundo'o nagua kii siki san? —jiña'a ya.
—Kuu —ka jiña'a de.
23 Yun te jiña'a ya:
—Ja ndaa ja kuu vi ko'o ni nuu vasu ja ji'i san, te vi kuandute ni jin
tnundo'o nagua ni jandute san, su ja vi jinkoo ni nda'a kua'a san vi nda'a
satni san, chi masu maa san kuu ja taa, chi ja ni sa'a tua'a maa Tata Dios
na ñayiu ka kuu ja vi ni'i —jiña'a ya.
24 Su nuu ni ka jini uxi ka tee ka skua'a jin ya tno'o ya'a, te ni ka kiti ini
de nuu nduu ñani yun.
25 Yun te ni ndakana ña Jesús, te jiña'a ya:

—Ja ka jini maa ni ja tee ka tatnuni nuu sava ka ñuu, chi ka tatnuni xeen de nuu ñayiu ñuu de. Te tee ka kuu nija'nu ka nuu sava ñayiu, chi ka xtaku ni'i de tniuu nagua ka kuini maa de.
26 Su ne'u maa ni, chi masu saa kokuu, chi na in ka'an ja kokuu ka'nu ne'u ni, te kuini ja kunukuechi nuu sava ka ni.
27 Te na in ka'an ja kokuu ñayiu kuka'nu ne'u ni, te kuini ja kokunukuechi nuu ni.
28 Te suni saa ni sein ja kuu san Se'e Teyii, chi masu vaji san ja vi kunukuechi ñayiu nuu san, chi vaji san ja kunukuechi san nuu ñayiu, te soko san maa san ja junku'un ya'u nagua ja kua'a ñayiu ndatau san nuu jakue'e —jiña'a ya.

Ni ndasa'a Jesús uu tee ka ku'u nuu

29 Te nuu ni ndekuei ya ñuu Jericó, te kua'a ndeva'a ñayiu ka ndikin ña jin ya.
30 Te yu'u ichi yun ka nukoo uu tee ka ku'u nduchi nuu. Te nuu ni ka onini de ja ya'a Jesús, te ni ka kana jaa de:
—Jito'o san, ndikin tata ndee rey David, kunda'u ini ña ni jin san —ka jiña'a de.
31 Te ni ka kuxeen ñayiu yun nagua ja na vi kasi yu'u de. Su saa sua'a ni ka kana jaa ka de, ka jiña'a de:
—Jito'o san, Se'e ndee David, kunda'u ini ña ni jin san.
32 Yun te ni jinkuiin Jesús, te ni kana ña ya, te ni jikan tno'o ña ya:
—¿Nagua ka kuini ni ja sa'a san jin ni?
33 Te ka jiña'a de:
—Jito'o san, ka kuini san ja na vi ndanune nduchi nuu san.
34 Yun te ni kunda'u ini ña Jesús, te ni ke'e ya nduchi nuu de, te vi ore saa ni ka ndanune nduchi nuu nduu de, te ni ka jata ndikin ña de jin ya kua'ankuei de.

21

Ni ndiuu Jesús na kuinio in rey ja ni kundee maa Jerusalén

1 Te nuu ni ka kuyatni Jesús Jerusalén, te ni jinokuei ya ñuu Betfagé yatni yuku nani Olivos, te ni tetniuu ya uu tee ka skua'a jin ya.
2 Te jiña'a ya:
—Kua'ankuei ni ñuu luluu ja kaa ichi nuu ni sua'a, te yun vi junku'un ni in mentu si'i nu'ni ti jin in mentu luluu, te vi ndajin ni ti, te kikuei ni jin ti.
3 Te nuu na in ka'an, te vi kuña'a ni sua'a: “Maa Jito'o jiniu'u ti, su vini ndatetniuu ya ti” vi kuña'a ni —jiña'a ya.
4 Te saa ni kuu ndi'i ya'a, nagua skunkuu tno'o ni ka'an tee ni ndakani tno'o maa Dios ndee jana'a nuu tee de nuu tutu ii:
5 Vi kuña'a ni nuu ñayiu ñuu Sión:
“Vi kondia'a, chi ya'a vaji nda'u vaji kee rey ron,
yoso de in mentu, in mentu luluu,
se'e mentu si'i kiti jiso”.
6 Yun te ni ja'ankuei tee ka skua'a jin ya, te ni ka sa'a de nagua ni tatnuni ya.
7 Ni kekuei de jin mentu si'i yun vi se'e ti, te ni ka sonee de sa'un de yata ti, te ni ka koso Jesús ti.
8 Te ka oo kua'a ndeva'a ñayiu yun, te savai ka skai sa'uin ini ichi yun, te savai ka ja'nde nda'a yutnu kuii yun, te ka tanduei ini ichi yun.

9 Te ñayiu ka yoxno'o vi ñayiu ka intandikin ka kana jai:
—¡Ka'nu kuu maa ni, ndikin tata ndee David! ¡Na ta'u na ndetu ia vaji
jin jaka'nu maa Jito'o Dios ja kotatnuni ya! Ka'nu kuu maa ni ja vaji ni
ndee sukun.
10 Te nuu ni kiuu ya maa Jerusalén, te ndi'i ñayiu ñuu yun ni ka kuvaa,
te ni ka jikan tno'o tna'i:
—¿Na in kuu tee ya'a?
11 Te ka jiña'a sava ñayiu:
—Tee ya'a kuu Jesús, tee ndakani tno'o maa ia Dios, tee ñuu Nazaret ja
tnii Galilea —ka jiña'i.

Ni ndasavii Jesús maa veñu'u ka'nu

12 Te ni kiuu Jesús nuu veñu'u maa ia Dios, te ni kene'e ya ndi'i ñayiu
ka xiko vi ñayiu ka ki'in nuu veñu'u yun, te ni xndonso ya mesa ñayiu ka
sama xu'un vi tei nuu ka nukoo ñayiu ka xiko sata.
13 Te jiña'a ya:
—Yoso nuu tutu ii: “Ve'e rin, chi ve'e nuu ka ndakuatu ñayiu konani”,
kachi ia Dios. Su maa ni, chi ka sa'a ni na kuinio in yau kava kui'na
—jiña'a ya.
14 Yun te ni jinokuei ñayiu ka ndesi nduchi nuu vi ñayiu ka ku'u si'in
nuu oo ya veñu'u yun, te ni ndasa'a ña ya.
15 Su nuu ni ka jini tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi tee ka kaxtno'o Ley
Moisés, ndi'i javii java'a sa'a ya, vi ja ka kana suchi kueli nuu veñu'u yun,
ka jiña'i: “¡Ka'nu kuu maa ni, ndikin tata ndee David!”, te ni ka kiti ini de.
16 Te ka jiña'a de nuu ya:
—¿A nini ni ja ka ka'an suchi kueli yun?
Te jiña'a Jesús:
—Nini san. ¿Su a tu ka ka'u sa'un maa ni nuu tutu ii nuu ka'an sua'a:
“Ni sa'a va'a ni yu'u suchi kueli vi yu'u suchi ka jaxin ja vi katai yaa ja ka
ndakuanta'ui nuu ni”?, kachi tutu ii —jiña'a ya.
17 Yun te ni xndoo ña ya, te ni kee ya kua'an ya ñuu Betania, te yun ni
ndoo ya jakuaa yun.

Ni xtau tnia'a Jesús tnu tichi iuu

18 Te nuu matuu inka kiuu, te kuano'o ya maa ñuu Jerusalén. Yun te ni
kokin ya.
19 Te ni jini ya in tnu tichi iuu ja oo yatni yu'u ichi yun, te ni ja'an ya
nuu tnu, te tu nagua ni ni'i sa'un ya, chi nani nda'a kuii tnu ka oo. Te
jiña'a ya nuu tnu tichi iuu yun:
—Vini in ka kiti vixin ma kuun nuu ron.
Te vi ore saa ni yichi tnu tichi iuu yun.
20 Te ni ka jini tee ka skua'a jin ya ja siun ni kuu, te ni ka sau kuii ini de,
te ni ka jikan tno'o ña de jin ya:
—¿Naxa ni sa'a ni ja vi ñama kuiti ni yichi tnu tichi iuu ya'a? —ka jiña'a
de.
21 Te jiña'a Jesús:
—Ka'an ndaa ndija san ja nuu ja vi kandija ni, te ma vi ndakani ini ni
a saa axi ña'a, te masu maintno'o siki tnu tichi iuu ya'a kuu vi sa'a ni,
chi suni nuu ja vi kuña'a ni nuu tinduu ya'a: “Kujioo te makee ndee nuu
ndute mar yun”, te vi saa kokuu.
22 Chi ndi'i nagua ka jikan ni nuu ia Dios nuu ka ndakuatu ni, nuu ja ka
kandija ni, te ndi'i vi ni'i ni —jiña'a ya.

Ndiso Jesús in tniuu ka'nu

23 Yun te ni ndiuu Jesús nuu oo veñu'u. Te nini kaxtno'o ya tno'o ia Dios
nuu ñayiu, te ni jinokuei tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi tee ka kuu nija'nu
ñuu yun nuu oo ya, te ka jiña'a de:
—¿Na in tatnuni ja sa'a ni tniuu ya'a, axi na in ni chitniuu ña ja sa'a ni
ya'a? —ka jiña'a de.
24 Te jiña'a Jesús:
—Suni sein na kakan tno'o ña san in tno'o jin ni. Te nuu ja vi ka'an ni,
te suni ka'an san na in tatnuni ja sa'a san tniuu ya'a.
25 ¿Na in ni tatnuni ja oskuandute Juan? ¿A maa ia Dios oo ndee andivi,
axi ñayiu ñuyiu ya'a? —jiña'a ya.
Yun te ni ka jinkondee de ka tee tna'a de, te ka ka'an de:
—Nuu ja vi kuña'o ja ia Dios ni tatnuni, te kachi de: "¿Te nau ja tu ni
ka kandija ni nuu saa?"
26 Te nuu ja na vi kuña'o ja ñayiu ñuyiu ni ka tatnuni, te ka yu'o ñayiu
ñuo ja vi kiti ini nuo, chi ndi'i ka kandija ja Juan, chi tee ni ondakani tno'o
ia Dios ni okuu de —ka kachi de.
27 Te ka jiña'a de nuu Jesús:
—Tu ka jini san.
Te jiña'a ya:
—Nuu saa te suni sein ma kaxtno'o san na in tatnuni ja sa'a san tniuu
ya'a —jiña'a ya.

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a uu seyii

28 Yun te ni jikan tno'o ña Jesús:
—¿Naxa ka kachi tna ni? Oo in tee neva'a uu seyii de, te ni jino de nuu
se'e xtnañu'u de, te jiña'a de: "Kua'an vitna, vi seyii, te satniuu ron nuu
uva rin".
29 Te jiña'a seyii de yun: "Tu ka'an san ki'in san", jiña'i. Su nuu kuee
ka, te ni ndatna'u ini, te kua'in.
30 Yun te ni jino de nuu inka seyii de yun, te inuu ni ni ka'an de jin suchi
yun. Te jiña'i: "Vatuka, vi jito'o san, ki'in san", jiña'i. Su tu ni ja'in.
31 ¿Te ndee suchi ya'a ni sa'a nagua kuini tatai? —jiña'a ya.
Te ka jiña'a tee yun:
—Suchi xtnañu'u yun.
Yun te jiña'a Jesús:
—Ka'an ndaa ndija san ja tee ka xtutu xu'un impuestu vi ñasi'i ka xiko
maa, ka kuu ja kiukuei xna ka nuu tatnuni ia Dios saa in in maa ni.
32 Chi ni kii Juan nuu maa ni, te ni kaxtno'o de ichi ndaa, nagua kuini
ia Dios, te tu ni ka kandija ni. Su tee ka xtutu xu'un impuestu vi ña'a ka
xiko maa, chi ni ka kandija. Su maa ni, chi visi ka ndia'a ni ya'a, te tu ka
ndatna'u ini ni ja naxa vi kandija ni.

Ni ka'an jioni'i Jesús ja ja'a tee kue'e ndeva'a

33 'Vi konini ni na ka'an san inka tno'o jioni'i. Ni oo in tee neva'a ñunde'i,
te ni xtee de tnu uva de, te ni jasi de tnu vi ni sava'a de in nuu koku'ni
de nduxi uva de, te ni sa'a de in ve'e sukun nuu vi koxnee sukun ñayiu,
nagua kuu vi kokotoi ndi'i ja neva'a de, te ni jiña'a nuu de ñunde'i de nuu
sava tee ja vi kokutu de, te vi tniuya'u de ñunde'i yun, te ni kee de kua'an
jika de.
34 Te nuu ni kuyatni kiuu ja ndututu uva yun, te ni tetniuu de tee ka
jinokuechi nuu de ja vi nuki'in tee yun uva ja ndani'i maa de nuu tee ka
jitu ñunde'i yun.

35 Su tee ka jitu ñunde'i yun, chi ni ka tnii de tee ka jinokuechi yun, te
in de ni ka kani de, te inka de ni ka ja'ni de, te inka de ni ka kuun ña de
yuu.
36 Yun te ni tetniuu tuku de kua'a ka tee ka jinokuechi nuu de saa
jaxtnañu'u, te inuu ni ka sa'a ña de.
37 ’Te sandi'i, te ni tetniuu de se'e de, chi ni ndakani ini de: “Vi konee
yiñu'u de nuu seyio”.
38 Su tee ka jitu nuu ñunde'i yun, chi nuu ni ka jini de seyii tee xiin uva
yun, te ni ka ndatno'o tna'a de: “Suchi ya'a kuu suchi sa'a jajin uva ya'a.
Na ki'inkueio te vi ka'nio jin, te na vi sa'a jajin mao uva ya'a”, ka kachi
de.
39 Te ni ka kakuiko ña de jin, te ni ka kene'e ña de yu'u nuu oo uva yun,
te ni ka ja'ni ña de —jiña'a ya.
40 Yun te jikan tno'o ña ya:
—Te nuu na ndii maa jito'o uva yun, ¿naxa sa'a ña de jin tee ka jitu yun?
—jiña'a ya.
41 Yun te ka jiña'a de:
—Ni ma kunda'u ini ña de, chi ka'ni ña de jin tee kue'e ndeva'a yun,
te kuña'a nuu de ñunde'i de yun nuu sava ka tee ja vi kutu de, te vi
ndakuña'a de uva ja kokuu kuenta maa de, nagua yoo kee maa ti —ka
jiña'a de.
42 Te jiña'a Jesús:
—¿A tu ka ka'u sa'un ni nuu tutu ii nuu ka'an sua'a:
Kava ja ni ka skexiko tee ka sa'a ve'e,
ni nduu kava ka'nu ja yituu skina ve'e,
te maa Jito'o Dios ni sa'a yun,
te vi ka sa'u kuii kuiti inio ka ndia'o?
Kachi tutu ii.
43 ’Te yun guaa ka'an san ja ndakindee ia Dios nuu tatnuni ya nuu ni, te
kuña'a ya nuu ñayiu ja vi satniui nagua kuini maa ya.
44 Te na ñayiu kanakau siki kava yun, te vi kuechi kueli. Te na ñayiu
xiin siki kanakau kava yun, te vi sa'a yuchi ña —jiña'a Jesús.
45 Te nuu ka onini tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi tee ka kuu fariseo ja
ka'an jioni'i ya, te ni ka jinkui'nu ini de ja siki maa de ka'an ya.
46 Su nuu ni ka nduku de naxa vi kakuiko ña de, te ni ka yu'u de ja vi
kiti ini ñayiu ñuu nuu de, chi ka kandijai ja in tee ndakani tno'o maa ia
Dios kuu ya.

22

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a viko tnanda'a

1 Yun te ni ka'an tuku Jesús inka jichi tno'o jioni'ni, te jiña'a ya:
2 —Nuu tatnuni ia Dios ndee andivi kuu inuu jin in rey ja ni sa'a de in
viko ja tnanda'a seyii de.
3 Te ni tetniuu de tee ka jinokuechi nuu de ja vi junkuaka de ñayiu
ni kana maa de ja vi koo nuu viko yun, su tu ni ka kuini ñayiu yun ja
ki'inkuei.
4 Yun te ni tetniuu tuku de sava ka tee ka jinokuechi nuu de, te jiña'a de:
“Kua'ankuei te vi kuña'a ron nuu ñayiu ni ka kana rin ja vi koo nuu viko
ya'a: Ne'ekuei ni, chi ja ni sava'a san ndei, te ni tatnuni san ni ka ja'ni
isndiki vi kiti inu ndatnu ka, te ndi'i ja oo tua'a. Te yun guaa ne'ekuei ni
viko tnanda'a ya'a, vi kuña'a ron”, jiña'a de.

5 Su tu ni ka chikuenta ña ñayiu yun. Te savai kua'an nuu jitui vi savai
kua'an nuu xikoi.
6 Te sava kai, ni ka kakuiko ña jin tee ka jinokuechi yun, te ndeva'a
ndetnuni ni ka sa'a ñai vi ndee ni ka ja'ni ñai.
7 Su nuu ni jini tee kuu rey yun, te ni kiti ini ndeva'a de. Te ni tetniuu
de soldado de ja ni ka ja'ni de ñayiu ka ja'ni ndiyi yun vi ni ka teñu'u de
ñuu yun.
8 Yun te jiña'a de nuu tee ka jinokuechi nuu de: "Vi ja ndaa ja ndi'i ja
oo tua'a ja koo viko tnanda'a ya'a, su tu ka oo tu ka ndaa ñayiu ni kana
rin yun ja kikuei.
9 Su kua'ankuei taka ichi na'nu, te vi kana ron nani kuu ni ñayiu vi
jinkuntna'a jin ron na kikuei viko tnanda'a ya'a", jiña'a de.
10 Yun te ni kekuei tee ka jinokuechi yun kua'ankuei de taka ichi, te ni
ka xtutu de ndi'i ñayiu va'a vi ñayiu kue'e ja ni ka jinkuntna'a jin de, te
ni ka chitu ñayiu ve'e viko yun.
11 'Yun te ni ndiuu tee kuu rey yun ja kondia'a de ñayiu ka oo viko yun,
te ni jini de in tee ja tu ni'nu de sa'un viko tnanda'a yun.
12 Te jiña'a de: "Amigo, ¿naxa ni kiuu ni ya'a ja tu na sa'un viko tnanda'a
ni'nu ni?", jiña'a de. Te tu ni ka'an sa'un ni tee yun.
13 Yun te jiña'a tee kuu rey yun nuu tee ka jinokuechi yun: "Vi ku'ni
nda'a de vi si'in de, te vi sia'a de ndee ye'e nuu nee yun, te yun na konda'i
kokana maa de vi na ndaka'ñi no'o de", jiña'a rey.
14 Chi kua'a ñayiu kana ia Dios, su joo ni ñayiu kaji ya —jiña'a Jesús.

Ni ka jikan tno'o de Jesús ja ja'a xu'un impuestu

15 Yun te kua'ankuei tee ka kuu fariseo yun, te ni ka ndatno'o tna'a de
naxa vi sa'a de ja kanakau Jesús jin tno'o ka'an ya ja vi xtavi kuechi ña
de.
16 Te ni ka tetniuu de tee ka skua'a jin de vi tee ka yinduu nuu Herodes,
te ka jiña'a tee yun nuu Jesús:
—Mastru, ka jini san ja tee ka'an ndaa kuu ni, chi kaxtno'o ndaa ni ichi
ia Dios, te tu ndi'ni ni nagua ka ka'an ñayiu, chi tu ndia'a ni naxa ka oo
ka ndaa ñayiu, chi inuu ni kuu ndi'i ñayiu nuu maa ni.
17 Te na kachi tna ni, ¿a vatuka kuu ja vi kuña'a san xu'un impuestu nuu
César, tee tatnuni ñuu Roma, axi ña'a? —ka jiña'a de.
18 Su Jesús, chi ja ni jini ya ja masu ka ndakani va'a ini de, te jiña'a ya:
—Se'e ndijani ini, ¿nau ja ka ki'in vijin ña ni?
19 Vi xne'e ni in xu'un ja jinkunya'u ja impuestu —jiña'a ya.
Te ni ka jiña'a de in xu'un kaa nuu ya.
20 Te jiña'a ya:
—¿Na in xiin yunuu kuu ja ndee ya'a, vi na xiin sivi kuu ja yoso ya'a?
—jiña'a ya.
21 Te ka jiña'a de:
—Yunuu César, tee tatnuni ñuu Roma kuu.
Yun te jiña'a ya:
—Nuu saa te vi kuña'a ni nuu César nagua kuu kuenta maa César, te
nuu ia Dios ja kuu kuenta maa ya.
22 Te nuu ni ka onini de ja siun jiña'a ya, te vi ni ka sa'u kuii kuiti ini
de. Te ni ka xndoo ña de jin ya, te kua'ankuei de.

Ni ka jikan tno'o de Jesús ja ja'a ja ndateku ndiyi

23 Te vi maa kiuu yun, ni jinokuei tee ka kuu saduceo nuu oo Jesús. Te
tee yun, chi tu ka kandija de ja vi ndateku ndiyi, te ni ka jikan tno'o de ya,

24 te ka jiña'a de:
—Mastru, ni ka'an Moisés ja nuu na in tee oo ñasi'i na kuu, te tu na se'e
de oo jin ña, kuini ja ñani de ndatnanda'a jin ñasi'i de, nagua ja koo se'e
ña jin tee yun, te nukuiin nuu tniuu ndi ñani de ni ji'i yun.
25 Nuu saa te ni ka oo uja ñani ne'u san. Te tee xtnañu'u yun ni tnanda'a
de jin ñasi'i de, te ni ji'i de, su tu na se'e de ni oo jin ña, te ni xndendoo
de ñasi'i de nuu ñani kuu uu de.
26 Te suni saa ni ndo'o tee kuu uu yun vi tee kuu uni vi guaa ndee ni
kenta ndi uja de.
27 Te nuu ni ndi'i de ni ka ji'i, te suni ni ji'i ñasi'i yun.
28 Su nuu vi ndateku ndiyi yun, ¿ndee de kuu ja kondeka ña ja siun vi
ndi uja de ni ka tnanda'a jin ña? —ka jiña'a de.
29 Yun te jiña'a Jesús:
—Masu vatuka ka ka'an ni, chi tu ka jinkui'nu ini ni naxa ka'an nuu
tutu ii, te ni jaka'nu sa'a ia Dios.
30 Chi nuu vi ndateku ndiyi, ma vi kuaka tna'i, ni ma vi kuña'i se'i ja
vi tnanda'i, chi vi kokui na kuinio ia ka jinokuechi nuu maa Dios oo ndee
andivi.
31 Su ja ka ka'on ja vi ndateku ndiyi, ¿a tu ka ka'u ni nuu tutu ii naxa
ka'an ia Dios nuu jiña'a ya:
32 “Maa rin kuu Dios Abraham vi Dios Isaac vi Dios Jacob”? Chi ia Dios,
masu Dios ñayiu ka ji'i kuu ya, chi ia Dios ñayiu ka teku kuu ya —jiña'a
ya.
33 Te nuu ni ka onini ñayiu yun, te ni ka sa'u kuii kuiti ini tno'o kaxtno'o
ya.

Ya'a kuu tno'o ka'nu ka ja tatnuni ia Dios

34 Yun te nuu ni ka jini tee ka kuu fariseo ja ni skasi yu'u ya tee ka kuu
saduceo, te ni ka ndututu de ja ni ka ndatno'o tna'a de.
35 Te ne'u de ni kee in tee kaxtno'o Ley, te jikan tno'o vijin ña de jin ya,
chi kuini de ja koto tnuni ña de, te jiña'a de:
36 —Mastru, ¿ndee tno'o kuu tno'o ka'nu ka ja tatnuni nuu tutu Ley?
—jiña'a de.
37 Te jiña'a Jesús:
—“Kutoo ni Jito'o Dios jin ndi'i ndee ini ndee anu ni vi jin ndi'i jajintnuni
ni”.
38 Te tno'o ya'a kuu tno'o xtnañu'u vi tno'o ka'nu ka ja tatnuni nuu tutu
Ley.
39 Te tno'o kuu uu, chi vi kintna'a inuu ni, te ka'an: “Ka'an too ni in ñani
in tna'a ni nagua kutoo ni maa ni”.
40 Chi nuu ndi nduu tno'o tatnuni ya'a ni kekuei ndi'i tno'o yoso nuu
Ley Moisés vi tno'o ja ni ka kaxtno'o tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee
jana'a —jiña'a ya.

Ndikin tata David kuu Kristu

41 Te vi nini ka oo tutu ka tee ka kuu fariseo yun, te ni jikan tno'o ña
Jesús,
42 te jiña'a ya:
—¿Naxa ka ndakani tna ini ni jin Kristu? ¿Na xiin ndikin tata kuu?
—jiña'a ya.
Te ka jiña'a de:
—Ndikin tata ndee David kuu.
43 Yun te jiña'a ya:

—Nuu saa te ¿naxa kuu ja David ni xnani de Jito'o de ni sa'a Espíritu ia
Dios? Chi ni ka'an David:
44 Ni ka'an Jito'o Dios nuu Jito'o san:
“Junkoo ichi nda'a kua'a rin
vi guaa ndee na sa'a rin ja ka ka'an u'u ña jin ron ndee chii ja'a ron”,
kachi ia Dios,
ni tee David sua'a.
45 ¿Te naxa kuu kokuu ndikin tata ña David jin ia ni tetniuu Dios nuu ja
David xnani ña Jito'o de? —jiña'a ya.
46 Te ni in de, ña ni ka ni'i ka de ni in tno'o ja vi ka'an de. Te ndee kiuu
yun ni in ka de ña ni ka kundee ini de ja vi kakan tno'o ka ña de jin ya.

23

Ni ka'an kuechi Jesús siki tee ka kuu fariseo vi tee ka kaxtno'o Ley Moisés

1 Yun te ni ka'an Jesús jin ñayiu vi tee ka skua'a jin ya, te jiña'a ya:
2 —Tee ka kaxtno'o Ley vi tee ka kuu fariseo ka kuu tee ka netniuu ja
ka kaxtno'o de naxa ka jinkui'nu ini de nuu Ley ni tee Moisés.
3 Nuu saa te vi kuantno'o ni tno'o ka ka'an de, te vi sa'a ni ndi'i nagua
ka kaxtno'o de. Su ma vi sa'a ni nagua ka sa'a de, chi ka ka'an de, su tu
ka skunkuu de ja vi sa'a de.
4 Chi jin tno'o ka kaxtno'o de ka ju'ni de in javee, ja vijin kuu ja vi
skunkuu ñayiu. Te ka sonee de nuu soko ñayiu, te maa de, chi vini in
xinda'a de tu ka kuini de ja vi skanda de ja vi skunkuu de tno'o ka kaxtno'o
de.
5 Te ndi'i ka sa'a de nagua ja na vi kuni ñayiu, chi ka sa'a na'nu ka de
jatnu nuu ka ñu'u tutu ii ka ndee tnee de vi sukun nda'a de, te suni ka sa'a
nani ka de tivolo yua'a yu'u sa'un de saa sava ka ñayiu nuu ka ndakuatu
de.
6 Te ka kutoo de vi jinkoo de nuu tei yiñu'u ka nuu ka jaa de xtaa vi nuu
tei yiñu'u ka ini ve'e ii sinagoga.
7 Te ka junkuaan ini de ja vi ka'an yiñu'u ñayiu nuu ka ndakan tno'o
ñai jin de nuu ya'u, te na vi xnani ñai mastru.
8 ’Su maa ni, ma vi kondioo ini ni ja vi xnani ña ñayiu jin ni mastru, chi
ndi'i ni ka kuu ñani, te invaa ni mastru ka neva'a ni, te suu ya kuu Kristu.
9 Te ma vi xnani ni “tata yua san” ni in tee ñuyiu ya'a, chi invaa ni ia
kuu tata yuao, te suu ya oo ndee andivi.
10 Ni ma vi nduku ni ja vi sa'a na'nu ña ñayiu ja vi kokuu ni mastru, chi
invaa ya kuu ka'nu, te suu ya kuu Kristu.
11 Te na in kokuu ka'nu ne'u ni, te na kokunukuechi de nuu sava ka ni.
12 Chi na in sa'a ka'nu maa, te kokuu lule. Te na in sa'a lule maa, te
kokuu ka'nu —jiña'a ya.

Nda'u ni ka tee ka kaxtno'o Ley Moisés vi tee ka kuu fariseo

13 ’¡Su nda'u ni ka maa ni, tee ka kaxtno'o Ley vi tee ka kuu fariseo, se'e
ndijani ini! Chi ka jasi ni ichi ja kiukuei ñayiu nuu tatnuni ia Dios andivi,
te vini maa ni, tu kiukuei ni, te ni tu ka jandetu ni ja kiukuei ñayiu ka
nduku ja kiukuei.
14 ’¡Nda'u ni ka maa ni, tee ka kaxtno'o Ley vi tee ka kuu fariseo, se'e
ndijani ini! Chi ka kindee ni ve'e ña'a ni ka ndonda'u, te vi ja ma vi kuni
ñayiu, te kani ndeva'a ka ndakuatu ni. Te yun guaa kua'a ka tnundo'o kii
siki ni.
15 ’¡Nda'u ni ka maa ni, tee ka kaxtno'o Ley vi tee ka kuu fariseo, se'e
ndijani ini! Chi ka jiondita ni nuu mar vi nuu ñu'u yichi, ka nduku ni

ñayiu vi kandija ña. Te nuu ka kandijai tno'o ka kaxtno'o ni, te ka sa'a ni
ja ñayiu yun vi ndee uu jichi kua'a ka tnundo'o kii siki nuu andeya, saa
maa ni ja ka kaxtno'o ni.
16 ’¡Nda'u ni ka ni, chi tee kuaa ka kuu ni nuu ñayiu ka ndikin ña! Chi
ka ka'an ni: “Nuu ja na in ñayiu kee yu'u nuu veñu'u ka'nu, te masu nagua
kuu, su nuu ja na in kee yu'u nuu oro oo veñu'u yun, te kanuu ja skunkui”.
17 ¡Tee vasa vi tee kuaa ka kuu ni! Chi ¿ndee ja kuu ka'nu ka, a oro axi
veñu'u ja sa'a ii oro yun?
18 Te suni ka ka'an ni: “Nuu na in ñayiu kee yu'u nuu altar, te masu
nagua kuu, su nuu ja na in kee yu'u nuu ja ni ka soko ja yoxnee nuu altar
yun, te kanuu ja skunkui”.
19 ¡Tee vasa vi tee kuaa ka kuu ni! Chi ¿ndee ja kuu ka'nu ka, a ja ni
soko axi altar ja sa'a ii ja ni soko yun?
20 Chi na ñayiu kee yu'u nuu altar, te masu maintno'o nuu altar yun kee
yu'i, chi nuu ndi'i ja ndondoso yun.
21 Te na in kee yu'u nuu veñu'u ka'nu, te masu maintno'o nuu veñu'u
kee yu'i, chi suni nuu Dios, ia oo ini veñu'u yun.
22 Te na in kee yu'u andivi, te kee yu'i nuu mesa nuu tatnuni ia Dios vi
ndee nuu maa ia Dios ja nukoo ya nuu mesa yun.
23 ’¡Nda'u ni ka maa ni, tee ka kaxtno'o Ley vi tee ka kuu fariseo, se'e
ndijani ini! Chi ka sa'a siin ni uxi ja ciento menta vi anís vi cominu, te ka
soko ni nuu ia Dios. Su ka xndoo ni jaka'nu ka nuu Ley ja vi sa'a ndaa ni,
te vi kunda'u ini ni ñayiu, te vi kandija ni. Ya'a kuu ja kanuu ka ja vi sa'a
ni, te suni maa vi xndoo ni ja vi soko ni.
24 ¡Tee kuaa ja ka ndikin ña ñayiu ka kuu ni, chi ka skunkuu ni in ja
luluu, te ka xndoo ni tniuu ka'nu, na kuinio ja ka sijin ni chiukun kueli, te
ka koko ni cameyu!
25 ’¡Nda'u ni ka maa ni, tee ka kaxtno'o Ley vi tee ka kuu fariseo, se'e
ndijani ini! Chi ka kuu ni na kuinio in vasu vi ko'o ja ka ndakate ni yata
juera, te anu ni, chi ka oo chitu jin jakui'na vi jane'e jayichi.
26 ¡Tee kuaa ka kuu maa ni, tee ka kuu fariseo! Vi ndakate ni xna ka ini
vasu vi ini ko'o, nagua ja saa ni na koo vii yata juera.
27 ’¡Nda'u ni ka maa ni, tee ka kaxtno'o Ley vi tee ka kuu fariseo, se'e
ndijani ini! Chi ka kuu ni na kuinio ve'e ndiyi ja yayaa ichi yata juera,
te luu ndeva'a kaa, su ichi ini, chi ñu'u chitu jin yiki ndiyi vi ndi'i jane'e
jayichi.
28 Te suni saa ni ka kuu maa ni, chi ka xne'e ni maa ni ja tee ndaa ka
kuu ni, su ndee ini anu ni ka xnda'u ni ñayiu vi ka ndakani kue'e ini ni.
29 ’¡Nda'u ni ka maa ni, tee ka kaxtno'o Ley vi tee ka kuu fariseo, se'e
ndijani ini! Chi ka sa'a ni ve'e nuu ka yiyu'u tee ni ka ndakani tno'o ia
Dios ndee jana'a, vi ka ndasa'a kutu ni yu'u ñaña tee ni ka sa'a ndaa.
30 Te ka ka'an ni: “Nuu sua'a te ni ka oo yoon kiuu ni ka oteku ndi yuao
ndee ama ka, chi ma vi chituo de ja vi ka'nio tee ni ka ndakani tno'o ia
Dios ndee jana'a”, ka kachi ni.
31 Te jin tno'o ka ka'an ni maa ni, ka ndakani ni siki ni ja se'e tee ni ka
ja'ni tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a ka kuu ni.
32 Nuu saa te vi xndi'i ni vi sa'a ni jakue'e ni ka jinkondee jin ndi yua ni.
33 ’¡Se'e koo vi tatatno'o koo ka kuu ni! ¿Naxa kuu vi kaku ni'nu ni nuu
tnundo'o oo nuu andeya?
34 Te yun guaa sein, chi tetniuu san tee vi ndakani tno'o ia Dios vi tee
ndichi vi tee vi kaxtno'o Ley nuu ndi'i ni. Su sava de vi ka'ni ni; te sava

de, vi katakaa ni nuu nda'a cruz; te sava de vi kani ni ini ve'e ii sinagoga;
te sava de vi kunu yu'u, te vi sondikin ni de ñuu ñuu.
35 Te yun guaa siki ndi'i maa ni nanakau kuechi ja ni ka ja'ni ndi tata
ni ñayiu tu na inu kuechi. Ni ka keja'a de ni ka ja'ni de ndee Abel, tee
ndaa, vi guaa ndee Zacarías, se'e Berequías, tee ni ka ja'ni de ne'u altar
jin veñu'u.
36 Te ka'an ndaa ndija san ja ndi'i kuechi ya'a nanakau siki ñayiu ka oo
kiuu vitna —jiña'a ya.

Ni kusuchi ndeva'a ini Jesús ja ja'a ñuu Jerusalén

37 Yun te ni ka'an Jesús jin ñuu Jerusalén:
—Jerusalén, Jerusalén, roon ja ja'ni ron tee ka ndakani tno'o ia Dios vi
kani yuu ron tee ni tetniuu ya, ¡nasaa jichi ni kuini rin ja ndaxtutu rin se'e
ron na kuinio chiuun ja ndachindijin ti se'e kueli ti, su tu ni kuini ron!
38 Su kona'a ron ja kendoo nda'u kendoo kee ve'e ron.
39 Chi ka'an ndaa ndija rin ja ndee vitna, te ma vi kuni uun ka ña ron
vi guaa ndee na kenta kiuu vi kachi ñayiu: "¡Na ta'u na ndetu ia vaji jin
jaka'nu maa Jito'o Dios ja kotatnuni ya!", vi kachi —jiña'a ya.

24

Ni kaxtno'o Jesús ja naa veñu'u ka'nu

1 Yun te nuu ni ndee Jesús veñu'u ka'nu yun, te nini jika ya kua'an ya, te
ni ka kuyatni tee ka skua'a jin ya. Te ni ka xne'e de ndi'i naxa oo veñu'u
ka'nu yun.
2 Te jiña'a ya:
—Ndi'i ja ka ndia'a ni ya'a, ka'an ndaa ndija san, jaya'a, chi ma kendoo
ni in kava siki inka kava, chi ndi'i tnani —jiña'a ya.

Seña ya'a koo nuu kuyatni ja naa ñuyiu

3 Yun te kua'ankuei ya yuku Olivos, te nuu ni jinkoo ya, te ni jinokuei
tee ka skua'a jin ya, te ni ka jikan tno'o siin ña de jin ya, te ka jiña'a de:
—Kaxtno'o ni na kiuu skunkuu ndi'i tno'o ni ka'an ni ya'a, vi nagua
kokuu seña nuu kuyatni kiuu ja ndii ni vi nuu naa ndi'i ñuyiu ya'a —ka
jiña'a de.
4 Yun te jiña'a Jesús:
—Vi koto gua'a ni maa ni ja tu na in xnda'u ña jin ni.
5 Chi kikuei kua'a tee jin sivi san, te vi kachi de: "Maa san kuu Kristu,
ia ni tetniuu Dios", te vi xnda'u de kua'a ñayiu.
6 Te vi konini ni ka ka'an ja ka jaxin tna'a ñayiu, vi ya'a yun vi ka'an ja
vi kaxin tna'a. Su vi koto ni maa ni ja ma vi yu'u ni, chi nini kuu ja saa
kokuu. Su masu yun kuu ja naa ñuyiu.
7 Chi vi ndakoo ñuu na'nu ja vi kaxin tna'a jin sava ka ñuu na'nu. Te
suni tee netniuu vi kaxin tna'a de jin sava ka tee ka netniuu. Te koo kue'e
xeen vi tnama vi ñutnaa taka ñuu.
8 Te ndi'i ya'a kuu ja vi inka ni jinkondee tnundo'o.
9 'Yun te vi xtuu ña ñayiu jin ni ja vi ndeva'a ndetnuni vi sa'a ñai, te vi
ka'ni ñai, te vi kuni u'u ña ndi'i ñayiu ja ja'a sein.
10 Te kiuu yun, chi kua'a ñayiu ka kandija vi ndajiokuiin, te vi ndaxtuu
tna'a in in mai nuu tee netniuu, vi suni vi ndakuni u'u tna'i.
11 Te kua'a tee tno'o vi ndakoo vi kachi ja tee ka ndakani tno'o ia Dios
ka kuu de, te vi xnda'u de kua'a ñayiu.

12 Te kaya kua'a ndeva'a jakue'e, te kua'a ñayiu ma vi ka'an nda'u tna'a kai.
13 Su na ñayiu oo yutnu guaa ndee kiuu sandi'i, te sui kuu ja kaku ni'nu.
14 Te kutenuu tno'o va'a naxa tatnuni ia Dios ninii ñuyiu ya'a, nagua ja ndi'i ñayiu na vi kuni, yun te saa ndi'i ñuyiu.
15 ’Te yun guaa nuu na vi kuni ni ini veñu'u ka'nu Jerusalén ja ka sa'a de jane'e jayichi ja ndoo nda'u veñu'u yun nagua ni ka'an Daniel, tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a. Na in ka'u, te na jinkui'nu ini.
16 Nuu saa te na ñayiu ka oo Judea na vi kunu yu'i ki'inkuei guaa ndee nuu yuku.
17 Te na in oo yata ve'e, te ma nui ja kene'i ndatniuu oo ini ve'e.
18 Te na in oo yuku nuu satniui, te ma ndiokuiin ja nuki'in sa'uin.
19 Su ¡nda'u ni ka ña'a ka ñu'u lulu vi ña'a ka jaxin se'e kiuu yun!
20 Vi ndakuatu ni nuu ia Dios ja kiuu vi kunu yu'u ni yun, ma kokuu in yoo kuun yua'a ni in kiuu ndatatu.
21 Chi kiuu yun koo kua'a ndeva'a tnundo'o ja ni tu na in jini ndee nuu ni jinkoo ñuyiu vi guaa ndee kiuu vitna, te ni ma koo sa'un ka.
22 Su kiuu kii tnundo'o yun, chi sa'a ia Dios ja joo ni kiuu kokuu, chi nuu ja masu saa sa'a ya, te tu na in kaku ni'nu. Su ja ja'a ñayiu ni kaji ya kuu ja joo ni kiuu kokuu.
23 ’Su kiuu yun nuu ja ndee ñayiu ka'an: “Vi kondia'a ni, chi ya'a oo Kristu”, axi “Yun oo Kristu”, te ma vi kandija ni.
24 Chi vi ndakoo tee tno'o vi kachi ja Kristu ka kuu, vi tee tno'o vi kachi ja tee ka ndakani tno'o ia Dios ka kuu, te vi sa'a de kua'a jana'nu vi javii, nagua ja vi xnda'u de ñayiu. Te nuu ja kuu, chi vi guaa ndee ñayiu ni kaji maa ia Dios vi xnda'u de.
25 Te ja kaxtno'o san ndee vitna nagua ja vi kokuni ni naxa kokuu.
26 Te yun guaa nuu ja ka ka'an ñayiu: “Vi kondia'a ni ya, chi nuu ñu'u te'a yun oo ya”, te ma ki'inkuei ni. Axi vi kachi ñayiu: “Vi kondia'a ni ya, chi ini ve'e ya oyu'u ya”, te ma vi kandija ni.
27 Chi vi kuni ndi'i ñayiu kiuu ndii sein ja kuu san Se'e Teyii, chi kokuu na kuinio nuu ye'e kani tajan ichi kana nikandii, te ye'e ichi nuu makee.
28 Chi vini kunio ndee ni nuu ni kuu ja nduei kiti ni ji'i, chi yun ka kututu chioko lasanko.

Kaxtno'o Jesús naxa kokuu nuu ndii ya

29 ’Su nuu ya'a kunu kiuu tnundo'o yun, te kunee nuu nikandii vi ma ye'e ka yoo, te junkuei kimi ka oo andivi vi kisi jandakui oo andivi.
30 Te yun vi kuni ñayiu seña ndee andivi ja mandii sein ja kuu san Se'e Teyii. Te taka ñayiu ñuyiu vi kusuchi ini, te vi nda'i vi kana nuu vi kuni ña jin sein ja kuu san Se'e Teyii, ja mandii san nuu viko ndee andivi jin jaka'nu vi jaye'e tajan.
31 Te tetniuu san ia ka jinokuechi nuu maa Dios nuu vi xnda'i jajaa ya trompeta ndee ndi kuun lado ñuyiu ja vi ndaxtutu ya ñayiu ni kaji ia Dios, te vi ndee in lado nuu jinkituu andivi jin ndee inka lado.
32 ’Vi kutua'a ni tno'o jioni'i ka'an san jin tnu tichi iuu. Nuu jinkondee nduyute tnu, te ndata'u nda'a kueli tnu, yun kuu ja ka jini ni ja ni kuyatni yoo i'ni.
33 Te suni nuu ni ka jini ni ndi'i tno'o ya'a, te vi jinkui'nu ini ni ja ja oo yatni san yuye'e ja ndii san.
34 Te ka'an ndaa san ja ndi'i tno'o ya'a skunkuu nuu ñayiu vi tna'a tnundo'o ya'a ama ka ja vi kui.

35 Ñuyiu ya'a vi andivi, chi ja naa ni kuu. Su tno'o ka'an san, ma naa,
chi ndi'i skunkuu.
36 ’Su ja kiuu vi ore ja ndii san, tu na in jini, ni ia ka jinokuechi nuu maa
Dios ja ka oo ndee andivi, te ni maa san ja kuu san Se'e ia Dios, tu jini san,
chi maintno'o maa Tata Dios guaa jini ya.
37 ’Su nagua ni kuu kiuu nuu ni oo Noé, saa kokuu kiuu ja ndajiokuiin
sein ja kuu san Se'e Teyii.
38 Chi kiuu chia'an ka ja ndaa ndute ñuyiu, ka jaa ka ji'i ñayiu, vi ka
jaka tna'i vi ka xtnanda'i se'i guaa ndee kiuu nuu ni kiukuei Noé ini arca.
39 Te tu ni ka kandija ñayiu ja kuun sau xeen vi guaa ndee nuu ni ndaa
ndute yun, te ni jiso ña jin ndi'i. Te suni saa ni kokuu nuu ndajiokuiin Se'e
Teyii ñuyiu ya'a.
40 Te kiuu saa vi koo uu tee nuu ka satniuu de, te in de ndakuaka ña ya,
te inka de kendoo.
41 Uu ñasi'i ka ndiko in ni nuu molinu, te in ña ndakuaka ña ya, te inka
ña kendoo.
42 ’Nuu saa te vi ku'un ini ni, chi tu ka jini ni na ore kuu ja ndii Jito'o ni.
43 Su vi kuni ni ya'a, nuu ja in tee xiin ve'e ja jini de na ore kii kui'na, te
kondito de, ma kuandetu de ja kiuu kui'na yun ja su'u ndatniuu ve'e de.
44 Te yun guaa suni vi kotua'a maa ni, chi ndii Se'e Teyii ore ja tu ka nee
tu ka kuu ini ni.

Ni ka'an jioni'i Jesús ja ja'a uu tee ka jinokuechi

45 ’¿Ndee tee kuu tee jinokuechi ndaa vi jinkui'nu gua'a ini de ja ni
chitniuu ña jito'o de ja kokoto de ñayiu ve'e tee yun, nagua ja kuña'a de
ja vi kaa sava ka tee ka jinokuechi yun ore ka kokin de?
46 Na ta'u na ndetu tee jinokuechi yun ja nuu ndii jito'o de, te nuku'un
ña de ja skunkuu gua'a de ndi'i tniuu ni teku tniuu de.
47 Chi ka'an ndaa san ja chitniuu ña jito'o de yun ja suu de kotatnuni
nuu ndi'i ja neva'a tee yun.
48 Su nuu ja tee kue'e kuu tee jinokuechi yun, te ndakani ini de jin anu
de: “Ma ndajiokuiin yachi jito'o”,
49 te jinkondee de kani de sava ka tee ka jinokuechi yun, te kaa de vi
ko'o de jin tee ka jini yun.
50 Te vi sanaa ni, te ndajino jito'o de kiuu tu nee tu kuu ini de vi ore ja
tu jini de.
51 Te kani ndeva'a ña tee yun, te tnaa ña de nuu vi tniuya'u tee kue'e
yun yika kuechi de jin tee inu jani ini. Te yun vi konda'i vi kokana de, te
vi ndaka'ñi no'o de.

25

Ni ka'an jioni'i Jesús ja ja'a uxi suchi si'i kuechi

1 Yun te jiña'a Jesús:
—Nuu tatnuni ia Dios ndee andivi kokuu inuu jin uxi suchi si'i kuechi ja
ni ka ki'in lámpara, te kua'ankuei ja mavinutna'i jin in suchi yii tnanda'a.
2 Te u'in ka kuu suchi ka ndakaji, te u'in ka kuu suchi vasa.
3 Te suchi vasa yun ni ka ki'in lámpara, su tu ni ka yinda'i texe'en olivo
ja vi ndachitui lámparai.
4 Te suchi ka ndakaji yun, chi ni ka ki'in lámpara vi tindo'o nuu ñu'u
texe'en olivo ja vi ndachitui lámparai.
5 Te ja siun ni kukuee suchi yii tnanda'a yun, te ni kii ñua'na nui, te ndi'i
ni ka kixin.

6 Su nuu sau ñuu jakuaa, te ni ka onini ja ka kana jaa: “Ya'a vaji suchi
tnanda'a, te vi ndakoo, vi nutna'a ron jin”.
7 Yun te ka ndakoo ndi'i suchi si'i kuechi yun, te ni ka ndasava'i
lámparai.
8 Su yun te ka jiña'a ndi u'un suchi vasa yun nuu ndi u'un suchi ka
ndakaji yun: “Vi taa joo texe'en olivo ron, na ndee nuu lámpara rin, chi
nda'va, ka'an”, ka jiña'i.
9 Yun te ka jiña'a suchi ka ndakaji yun: “Ña'a, chi kana saa ma kenta vi
kuantniuu maa rin vi ja vi kuantniuu ron. Te gua'a ka kua'ankuei nuu ka
xiko, te vi kuaan ron ja vi kuantniuu maa ron”, ka jiña'i.
10 Su vi nini kua'ankuei suchi vasa yun ja vi kuain texe'en olivo, te ni
ndenta ni suchi yii tnanda'a yun. Te suchi si'i ka otua'a yun, chi ni kiukuei
ni jin suchi yii tnanda'a yun maa ve'e viko, te ni ndandesi ni ye'e yun.
11 Te ndee nuu kuee ka saa ni jinokuei u'un ka suchi vasa yun, te ka
jiña'i: “Jito'o san, ndakune ni ye'e na kiukuei san”, ka jiña'i.
12 Yun te jiña'a tee tnanda'a yun: “Ka'an ndaa ndija rin ja tu jini ña rin”,
jiña'a de.
13 ’Yun kuu ja vi ku'un ini ni, chi tu ka jini ni na kiuu vi na ore kuu ja
ndii sein ja kuu san Se'e Teyii —jiña'a Jesús.

Ni ka'an jioni'i Jesús ja ja'a xu'un

14 ’Chi nuu tatnuni ia Dios ndee andivi kuu inuu jin in tee ja oo ja ki'in
jika de inka ñuu. Te ama ka ja ki'in de, te ni kana de tee ka jinokuechi
nuu de, te ni jiña'a de xu'un de ja vi satniuu jin tee yun.
15 ’Te nuu in de ni jiña'a de u'un mil xu'un kaa, te nuu inka de ni jiña'a
de uu mil, te nuu inka de in mil, na kuu na kuu naxa kuu vi satniuu jin in
in maa de. Yun te ni kee de kua'an jika de.
16 Te tee ni ni'i u'un mil xu'un kaa yun, ni satniuu de jin xu'un yun, te
ni ndani'i de inka u'un mil se'e xu'un yun.
17 Suni saa ni ni sa'a tee ni ni'i uu mil xu'un kaa yun, te ni ndani'i de
inka uu mil se'e xu'un yun.
18 Su tee ni ni'i in mil xu'un kaa yun, chi ni jate de nuu ñu'u, te ni chiyu'u
de xu'un lamu de.
19 ’Su nuu ni ya'a kua'a kuia, te ni ndajiokuiin lamu tee ka jinokuechi
yun, te ni ndakan tno'o ña de naxa ka kuu de jin xu'un yun.
20 Yun te ni jino tee ni ni'i u'un mil xu'un kaa yun, te nee de inka u'un
mil se'e xu'un yun, te jiña'a de: “Jito'o san, ya'a oo u'un mil xu'un kaa ja
ni taa ni, te suni ya'a oo inka u'un mil se'e xu'un ja ni kundee san ja ja'a
xu'un ni taa ni”, jiña'a de.
21 Te jiña'a lamu de: “Vatuka, tee jinokuechi gua'a vi tee ndaa kuu ron.
Te ja siun ni satniuu ndaa ron jin joo luluu ja ni taa rin nuu ron, te skuiso
siki ña rin siki kua'a ka tniuu na'nu. Ne'e te kosii ini ron jin rin.”
22 Yun te suni ni jino tee ni ni'i uu mil xu'un kaa, te nee de inka uu mil
se'e xu'un yun, te jiña'a de: “Jito'o san, ya'a oo uu mil xu'un kaa ja ni taa
ni, te suni ya'a oo inka uu mil se'e xu'un ja ni kundee san ja ja'a xu'un ni
taa ni”.
23 Te jiña'a lamu de: “Vatuka, tee jinokuechi gua'a vi tee ndaa kuu ron.
Te ja siun ni satniuu ndaa ron jin joo luluu ja ni taa rin nuu ron, te skuiso
siki ña rin siki kua'a ka tniuu na'nu. Ne'e te kosii ini ron jin rin.”
24 Yun te suni ni jino tee ni ni'i in mil xu'un kaa, te jiña'a de: “Jito'o san,
ja jini san ja tee ndee ini kuu ni, chi ndaxtutu ni nuu tu ni jate ni, te kua'a
ka ndakan ni saa ja ni jiña'a ni.

25 Te yun kuu ja ni yu'u san, te ni ja'an san ni tayu'u san xu'un ni chii
ñu'u, su ya'a oo nagua kuu xu'un maa ni”, jiña'a de.
26 Yun te jiña'a lamu de: “Masu tee jinokuechi gua'a kuu ron, vi se'e tee
ku'ndu. Nuu ja jini ron ja ru'un, chi ndaxtutu rin nuu tu jate rin, te kua'a
ka ndakan rin saa ja jiña'a rin,
27 te ¿nau ja tu ni jinsia'a ron xu'un rin nuu banku nagua ja kiuu
ndajiokuiin rin, te ndani'i rin xu'un rin jin se'e nuu siun?”, jiña'a de.
28 Yun te jiña'a lamu nuu sava ka tee ka jinokuechi yun: “Vi ndakindee
xu'un jian, te vi kuña'a ron nuu tee neva'a uxi mil.
29 Chi na in neva'a, te ndani'i ja koneva'a kua'a kai. Su na in tu nagua
neva'a, te vi ndee joo luluu ja neva'i, te ndondee.
30 Su tee tu jiniu'u jian, vi kene'e de ndee ye'e nuu nee juera, te yun na
konda'i kokana de vi ndaka'ñi no'o de”, kachi lamu yun —jiña'a Jesús.

Ka'nde ndaa ia Dios kuechi ñayiu taka ñuu

31 Yun te jiña'a tuku ya:

—Nuu ndajiokuiin sein ja kuu san Se'e Teyii jin jaye'e tajan san, vi jin
ndi'i ia ka jinokuechi nuu san, yun te junkoo san nuu ye'e tajan ja tatnuni
san.
32 Te ndi'i ñayiu ñuyiu vi ndututu nuu san, te sa'a siin san jin in in nagua
sa'a siin in tee jito kiti ja sa'a siin de ndikachi de vi ndixi'u de.
33 Te sa'a siin san ñayiu gua'a ja ka kuu na kuinio ndikachi ichi nda'a
kua'a san. Te sa'a siin san ñayiu kue'e ja ka kuu na kuinio ndixi'u ichi
nda'a satni san.
34 Te nuu kokuu san rey, kuña'a san nuu ñayiu ka oo ichi nda'a kua'a
san: “Ne'ekuei ron ja ni sa'a vii sa'a va'a ña tata rin Dios, te kiukuei ron
nuu tatnuni rin nuu ja oo tua'a guaa ndee nuu ni jinkoo ñuyiu ya'a.
35 Chi ni okokin rin, te ni ka taa ron ja ni jaa rin; vi ni oyichi rin, te ni
ka taa ron ndute ni ji'i rin. Ni jikanuu nda'u rin, te ni ka taa ron ve'e ron
ni ndoo rin.
36 Te ni ja'ni ña sa'un rin, te ni ka skuta'u ña ron. Ni oku'u rin, te ni ka
jakoto ña ron. Ni oo rin vekaa, te suni ni ka jakoto ña ron.”
37 Yun te vi ndakantno'o ña ñayiu ndaa yun: “Jito'o san, ¿na kiuu ni ka
jini ña san kokin ni, te ni ka taa san ja ni jaa ni? ¿Vi na kiuu ni ka jini ña
san ja yichi ni, te ni ka taa san ndute ni ji'i ni?
38 ¿Axi na kiuu ni ka jini ña san ja jikanuu nda'u ni, te ni ka taa san ve'e
san ni ndoo ni? ¿Axi na kiuu ni ja'ni ña sa'un jin ni, te ni ka skuta'u ña
san?
39 ¿Axi na kiuu ni ka jini san ja ku'u ni axi oo ni vekaa, te ni ka jakoto
ña san?”
40 Yun te kuña'a san nuu kokuu san rey: “Ka'an ndaa ndija rin ja nuu
ni ka sa'a ron jin in in ñani rin, visi ñayiu nda'u ndeva'a ka kui, te ja ja'a
maa rin ni ka sa'a ron”.
41 ’Yun te kuña'a san ja kuu san rey nuu ñayiu ka oo ichi nda'a satni
san: “Vi kujioo nuu oo rin, roon ja ni ka ni'i ta'u ron, te ki'inkuei ron nuu
ñu'u nuu vi kokai ron nikuii nikani, nuu oo tua'a ja ki'in Tachi jin tachi
kueli ja ka jinokuechi nuu.
42 Chi ni okokin rin, su tu ni ka taa ron ja kaa rin. Te ni oyichi rin, su tu
ni ka taa ron ndute ko'o rin.
43 Te ni jikanuu nda'u rin, su tu ni ka taa ron ve'e ron ja ndoo rin. Vi ni
ja'ni ña sa'un jin rin, su tu ni ka skuta'u ña ron. Te ni oku'u rin vi ni oo
rin vekaa, su tu ni ka jakoto ña ron.”

44 Yun te suni vi kakan tno'o ña ñayiu yun: “Jito'o san, ¿na kiuu ni ka
jini ña san ja kokin ni, axi yichi ni, axi jikanuu nda'u ni, axi ja'ni ña sa'un
ni, axi ku'u ni, axi oo ni vekaa, te tu ni ka chituu ña san?”
45 Yun te kuña'a san ja kuu san rey: “Ka'an ndaa ndija rin ja nuu tu ni
ka sa'a ron siun jin in ñayiu ya'a, visi ñayiu nda'u ndeva'a kui, te suni tu
ni ka sa'a ron siun ja ja'a maa rin”, kuña'a san.
46 Te ki'inkuei ñayiu yun nuu vi tniuya'ui nikuii nikani. Te ñayiu ndaa,
vi ni'i ta'ui ja vi kotekui nikuii nikani —jiña'a Jesús.

26

Ni ka skaka tna'a de ja vi kakuiko de Jesús

1 Yun te nuu ni ndi'i ni ka'an Jesús ndi'i tno'o ya'a, te jiña'a ya nuu tee
ka skua'a jin ya:
2 —Ja ka jini maa ni ja nuu uu ni ka kiuu, te koo viko pascua ñayiu ñuo,
te vi xtuu ña ñayiu jin sein ja kuu san Se'e Teyii, te vi katakaa ña nuu
nda'a cruz —jiña'a ya.
3 Yun te ni ka ndututu tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi tee ka kaxtno'o
Ley vi tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu ñuu Israel nuu oo ve'e tniuu sutu kuu
nija'nu ka nani Caifás.
4 Te ni ka ska'an tna'a de naxa vi kakuiko de Jesús jin nino'o tno'o tno'o,
te vi ka'ni ña de.
5 Su ni ka kachi de:
—Ma vi kakuiko de kiuu viko ya'a, chi nuu ña'a, te vi sa'a ni'i vi sa'a ioo
ñayiu ñuo —ni ka kachi de.

Ni joso in ñasi'i tatna xiko xini Jesús

6 Te oo Jesús ñuu Betania, ve'e Simón, tee ni oku'u kue'e ndi'yi te'i.
7 Te yun ni jino in ñasi'i nuu oo ya, nee ña in tindo'o yuu vii ndeva'a
ñu'u chitu tatna xiko ja ndee ya'u ndeva'a. Te ni joso ña xini ya nuu nukoo
ya nuu mesa jaa ya xtaa.
8 Su nuu ni ka jini tee ka skua'a jin ya, te ni ka kiti ini de, te ka jiña'a de:
—¿Nau ja skunaa ña'a ya'a tatna xiko ya'a?
9 Gua'a ka kuu ni xiko ña, te ni'i ña kua'a xu'un, te skuta'u ña ñayiu ka
kuu nda'u nuu siun —ka kachi de.
10 Su nuu ni jini Jesús ja siun ka ka'an de, te jiña'a ya:
—¿Nau ja ka xna'a ni ña'a ya'a? Te in tniuu gua'a ni sa'a ña jin san.
11 Kuu ka ñayiu ka kunda'u, chi ndi'i ni kiuu ni vi koo ni jin, su sein, chi
masu ndi'i kiuu vi koo.
12 Chi ja ni joso ña ña'a ya'a tatna xiko ya'a nuu yiki kuñu san kuu ja ni
sa'a tua'a ña jin san ja jinkoyu'u san.
13 Te ka'an ndaa ndija san ja ndee ni nuu ni kuu ja ka kaxtno'o ñayiu
tno'o va'a ia Dios ninii ñuyiu ya'a, te suni vi ndakani ja ni sa'a ña'a ya'a
nagua vi kondaka'an ña ñayiu jin ña —jiña'a ya.

Nduku Judas ja xtuu de Jesús

14 Yun te kua'an Judas Iscariote, in tee ne'u ndi uxi uu tee ka skua'a jin
ya, ja vi ndatno'o tna'a de jin sutu ka kuu nija'nu.
15 Te jiña'a de:
—¿Nasaa ka kuini ni ja vi tniuya'u ña ni, te na xtuu san Jesús nuu ni?
Te ni ka tniuya'u ña tee yun oko uxi xu'un kaa kuu plata.
16 Te vi ndee ore saa ni keja'a de nduku de naxa kuu ja xtuu de Jesús
nuu sutu ka kuu nija'nu yun.

Ni ka jaxini Jesús jin tee ka skua'a jin ya

17 Yun te kiuu xtnañu'u ja ni keja'a viko yun nuu ka jaa ñayiu xtaa vixin
uun ja tu na levadura yi'i, ni ka juntna'a tee ka skua'a jin Jesús, te ka jiña'a
de:
—¿Ndenu kuini ni ja vi sava'a san lelu nuu vi kaxinio viko pascua ya'a?
—ka jiña'a de.
18 Yun te jiña'a ya:
—Kua'ankuei ni ndee maa ñuu, ve'e in tee ka jini tna'a jin san, te vi
kuña'a ni: "Ka'an Mastru sua'a: Ja oo yatni kiuu ja kuu san, te ve'e ni
kuini san ja vi sa'a san viko pascua jin tee ka skua'a jin san", vi kuña'a ni
—jiña'a ya.
19 Yun te ni ka sa'a tee ka skua'a jin ya nagua ni tatnuni ya, te ni ka
sava'a de ja vi kaxini ya jin de viko pascua yun.
20 Te nuu ni kunee, te ni ka junkoo ya jin ndi uxi uu tee ka skua'a jin ya.
21 Te nini ka jaxini ya jin de, te jiña'a ya:
—Ka'an ndaa ndija san ja in maa ni xtuu ña jin san —jiña'a ya.
22 Te ni ka kusuchi ndeva'a ini in in de, te ni ka jinkondee de ka jikan
tno'o ña de:
—¿A sein kuu, vi Jito'o san?
23 Yun te jiña'a ya:
—Na in ka jaa jin san in ni nuu ko'o, te suu kuu ja xtuu ña jin san.
24 Te sein ja kuu san Se'e Teyii, chi vi ja ndaa ja ndo'o san nagua yoso
nuu tutu ii. Su nda'u ni ka maa tee xtuu ña jin san, chi vi gua'a ka kuu ja
ma kaku de ja koo de ñuyiu ya'a nuu siun —jiña'a ya.
25 Yun te jiña'a Judas, tee nduku ja xtuu ña jin ya:
—¿A sein kuu, Mastru?
—Suu ni ka'an maa ni —jiña'a ya.
26 Te vi nini ka jaa de jin ya xtaa, te ni tnii ya xtaa vixin yun, te ni
ndakuanta'u ya nuu ia Dios, te ni ta'u ya, te ni jiña'a ya nuu tee ka skua'a
jin ya, te jiña'a ya:
—Vi tnii ni te vi kaa ni, chi ya'a kuu yiki kuñu san.
27 Yun te ni tnii ya vasu nuu ñu'u vinu, te ni ndakuanta'u ya nuu ia Dios,
te ni sia'a ya vasu yun, te jiña'a ya:
—Ndi'i ni vi ko'o vinu ñu'u nuu vasu ya'a.
28 Chi ya'a kuu niñi san ja soko san ja kokuu in tratu jaa, te kati ja ja'a
kua'a ñayiu nagua ja koneka'nu ini ia Dios yika kuechi.
29 Su ka'an san ja vi ndee ore vitna, te ma ko'o ka san nduxi uva ya'a
guaa ndee kiuu vi ko'o tukuo vinu jaa nuu tatnuni ia kuu Tata san.
30 Te nuu ni ndi'i ni ka jita ya in yaa vaji nuu Salmo, te kua'ankuei ya
yuku Olivos.

Ni kaxtno'o Jesús ja ndayu'u Pedro ja jini ña de jin ya

31 Yun te jiña'a Jesús:
—Ndi'i ni vi ndayu'u ja ja'a tnundo'o kii siki san jakuaa vitna, chi yoso
nuu tutu ii: "Xtuji rin tee jito ndikachi, te ya'a yun ni ka vi kutenuu ti",
kachi tutu ii.
32 Su nuu na ndateku san, te kokoxno'o san kono'o san Galilea, te saa
ndajakuei ni —jiña'a ya.
33 Yun te jiña'a Pedro:
—Visi ndi'i de na vi ndayu'u, su sein, chi ma ndayu'u sa'un san.
34 Te jiña'a Jesús:
—Ka'an ndaa ndija san ja jakuaa vitna, te uni jichi ka'an ni ja tu jini ña
ni jin san ama ka ja kana li'li.

35 Yun te jiña'a Pedro:
—Visi na kuu san jin ni, su ma ka'an san ja tu jini ña san —jiña'a de.
Te vi suni saa ni ka jiña'a ndi'i tee ka skua'a jin ya.

Ndakuatu Jesús nuu ka oo xtnuu kuii Getsemaní

36 Yun te kua'ankuei ya jin tee ka skua'a jin ya, te ni jinokuei ya in nuu nani Getsemaní, te jiña'a ya:
—Vi jinkoo ni ya'a nini ki'in san yun na ndakuatu san —jiña'a ya.
37 Te ni jaka ya Pedro vi nduu seyii Zebedeo, te ni jinkondee ya ni kusuchi ini ya vi ni tna'u ndeva'a ini ya.
38 Yun te jiña'a ya:
—Kusuchi ndeva'a ini san vi ndee na kuu san. Vi kendoo ni ya'a ni, te vi kondito ni jin san.
39 Yun te ni kuu jika ya joo, te ni jinkuiin jiti ya vi ndee ni kunjino tnee ya nuu ñu'u, te ni ndakuatu ya, jiña'a ya:
—Tata maa san, nuu ja sua'a te kuu, te xtajioo ni tnundo'o vaji siki san. Su ma kokuu nagua ka'an maa san, chi na kokuu nagua kuini maa ni —jiña'a ya.
40 Te vini ni ndajiokuiin ya ni ndajino ya nuu ka oo tee ka skua'a jin ya, te ni nuku'un ña ya ja ka kixin de. Te jiña'a ya nuu Pedro:
—¿A vini in ore, tu ni ka kundee ini ni ja vi kondito ni jin san?
41 Vi kondito ni, te vi ndakuatu ni nuu ia Dios nagua ja ma koto tnuni ña jakue'e, chi ja ndaa ja anu ni oo tua'a ja kuantno'o nuu ia Dios, su yiki kuñu ni, chi vita kuu —jiña'a ya.
42 Yun te kua'an tuku ya ja kuu uu ja ni ndakuatu ya, te jiña'a ya:
—Tata maa san, nuu ja ma kuu ja xtajioo ni tnundo'o ya'a ja tna'a san, te sa'a ni nagua kuini maa ni —jiña'a ya.
43 Te ni ndajino ya inka jichi, te ni nuku'un ña ya ja ka kixin tuku de, chi tu ka kundee ka nduchi nuu de jin ñua'na.
44 Te ni xndoo tuku ña ya, te kua'an ya ja ndakuatu ya jichi kuu uni, te inuu ni tno'o ni ka'an ya.
45 Yun te ni ndajino ya nuu ka oo tee ka skua'a jin ya, te jiña'a ya:
—¿A vi ka kixin ni ni vi ka ndatatu ni? Te ja ni jino ore ja vi kakuiko ña ñayiu ka sa'a yika kuechi jin sein ja kuu san Se'e Teyii.
46 Vi ndakoo ni na ki'on, chi ja makuyatni tee xtuu ña jin san —jiña'a ya.

Ni ka kakuiko de Jesús

47 Te vi nini ka'an ka ya, te ni jino ni Judas, in tee ne'u ndi uxi uu tee ka skua'a jin ya, ndeka de kua'a tee ka nee yuchi kani vi tee ka nee yutnu ja ni ka tetniuu ña tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi tee ka kuu nija'nu nuu ñuu.
48 Te ja ni kaxtno'o Judas, tee ni xtuu ya, nagua kokuu in seña, te jiña'a de:
—Na xiin nuu tetuyu'u san, te tee yun kuu tee vi kakuiko ni —jiña'a de.
49 Yun te ni jintna'a de Jesús, te jiña'a de:
—Oo va'a ni, Mastru.
Te ni tetuyu'u de nuu ya.
50 Te jiña'a Jesús:
—Amigo, sa'a ni na tniuu vaji ni.
Yun te ni ka jintna'a ña sava ka tee yun, te ni ka kakuiko ña de jin ya.
51 Su in tee ka oo jin Jesús, ni kene'e de yuchi kani de, te ni ja'nde de so'o in tee jinokuechi nuu sutu kuu nija'nu ka.

52 Yun te jiña'a Jesús:
—Ndatava'a ni yuchi kani ni nuu ñu'u maa, chi ndi'i tee jaxin tna'a jin
yuchi kani, te suni jin yuchi kani yun kuu de.
53 ¿Chi a tu jini ni ja kuu kakanta'u san nuu Tata san, te vitna ñu'ni
tetniuu ya vi'i ka uni xiko uxi uu mil ia ka jinokuechi nuu ya ja vi skaku
ni'nu ña jin san?
54 Su nuu ja saa sa'a san, ¿te naxa skunkuu nagua yoso nuu tutu ii nuu
ka'an ja nini kuu ja saa ndo'o san? —jiña'a ya.
55 Te vi ore saa jiña'a Jesús nuu tee yun:
—¿Nau ja ka nee ni yuchi kani vi yutnu vajikuei ni ja vi kakuiko ña ni
jin san na kuinio ja kui'na kuu san? Te in in kiuu ni ka oo in nio nuu
veñu'u ka'nu ja ni okaxtno'o san tno'o ia Dios, te tu ni ka kakuiko ña ni.
56 Su saa kokuu ndi'i ya'a, nagua ja skunkuu nagua yoso nuu tutu ii ja
ni ka ka'an tee ni ka ndakani tno'o maa ia Dios ndee jana'a —jiña'a ya.
Yun te maintno'o ni ka ya, ni ka xndoo ña tee ka skua'a jin ya, te ni ka
jino yu'u de kua'ankuei de.

Ni ka junsia'a de Jesús nuu ni ka ndututu tee ka kuu nija'nu

57 Yun te ni ka jaka ña tee ni ka kakuiko ña jin Jesús nuu sutu kuu nija'nu
ka nani Caifás nuu ka otutu tee ka kaxtno'o Ley vi tee ka kuu nija'nu nuu
ñuu.
58 Su Pedro, chi jika ni ndikin ña de kua'an de guaa ndee ini nuu oo ve'e
tniuu sutu kuu nija'nu ka yun. Te ni kiuu de, te ni jinkoo de nuu ka nukoo
ndaja'a yun, nagua ja kuni de naxa vi sa'a ña de jin Jesús.
59 Su tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi tee ka kuu nija'nu nuu ñuu vi ndi'i
tee ka netniuu nuu ka ndututu yun, ka nduku de in ja ka'an tno'o siki
Jesús, nagua ja kuu vi xtavi kuechi ña de ja kuu ya.
60 Su tu ni ka ni'i de kuechi ya, visi kua'a tee tno'o ni jinokuei ja ka ka'an
kuechi de siki ya. Yun te saa ndi'i ni ka, ni jinokuei uu testiu ja vi ka'an
tno'o siki ya.
61 Te ka jiña'a de:
—Tee ya'a ni ka'an de: “Kuu kani san veñu'u ia Dios, te nuu uni kiuu,
te ndasa'a san”, kachi de —ka jiña'a de.
62 Yun te ni ndakoo tee kuu nija'nu nuu sutu yun, te jiña'a de nuu Jesús:
—¿Nau ja tu ka'an sa'un ron? ¿Na tno'o kuu ja siun ka ka'an tee jian
siki ron? —jiña'a de.
63 Su Jesús, chi tu ni ka'an sa'un ya. Yun te jiña'a tee kuu nija'nu nuu
sutu yun:
—Ya'a oo maa ia Dios teku, te tatnuni rin ja ka'an ndaa ron, te ka'an a
suu ron kuu Kristu, Se'e ia Dios —jiña'a de.
64 Te jiña'a Jesús:
—Suu san kuu ka'an maa ni. Te suni ka'an san ja ndee vitna, te vi kuni
ni Se'e Teyii ja konukoo ichi nda'a kua'a maa Dios, ia ka'nu ndeva'a, te
ndii ndee nuu viko ichi andivi —jiña'a ya.
65 Yun te ni ndata sutu kuu nija'nu ka yun sa'un de, ja kuu in seña ja
kiti ini de, te jiña'a de:
—Ni kane'e tee ya'a jin ia Dios. ¿Te nagua vi kokuu kao testiu ja vi ka'an
kuechi siki de? Te vitna ja ni ka onini maa ni ja kane'e de jin ia Dios.
66 ¿Naxa ka ka'an tna ni? —jiña'a sutu kuu nija'nu ka yun.
Te ka jiña'a sava ka tee yun:
—Tee oo kuechi kuu de, te na kuu de.
67 Yun te ni ka tiusii de nuu ya vi ni ka kani ña de jiki, te sava de ni ka
katu tikatu nuu ya.

68 Te ka jiña'a de:
—Nuu ja maa ron kuu Kristu, ia netniuu Dios, te ka'an, na ndee tee kuu
ja ni kani ña jin ron —ka jiña'a de.

Ni tayu'u tno'o Pedro ja jini de Jesús

69 Te Pedro, chi ye'e juera ni yun nukoo de. Te ni jino in ñasi'i jinokuechi
nuu sutu yun, te jiña'a ña:
—Maa ni, chi suni ni ka oo ni jin Jesús, tee Galilea —jiña'a ña.
70 Su Pedro, chi ni tayu'u tno'o de nuu ndi'i ñayiu ka oo yun, te jiña'a
de:
—Tu jini san na tno'o ka'an ni.
71 Te vi inka ni ndee de ye'e yun, te ni jini ña inka ña'a jinokuechi yun,
te jiña'a ña nuu sava ka ñayiu ka oo yun:
—Tee ya'a, chi suni ni ka oo de jin Jesús, tee Nazaret —jiña'a ña.
72 Su ni tayu'u tno'o tuku de, te jiña'a de:
—Ka'an ndaa san nuu ia Dios ja tu jini san na ndee tee kuu tee yun
—jiña'a de.
73 Te nunuu ka joo, te ni ka jintna'a ña ñayiu ka oo yun, te ka jiña'i nuu
Pedro:
—Vi ja ndaa ja suu ni kuu in tee ka ndeka tna'a jin tee yun, chi vi ndee
tno'o ka'an ni ndaxtuu ña —ka jiña'i.
74 Yun te ni jinkondee de ni kane'e de vi kee yu'u de jin sivi ia Dios, te
jiña'a de:
—Tu jini san tee yun.
Te vi nuu saa ni kana in li'li.
75 Yun te ni ndaka'an Pedro tno'o ni ka'an Jesús nuu jiña'a ya: “Ama ka
ja kana li'li, te uni jichi ka'an ni ja tu jini ña ni jin san”. Yun te ni ndee de
kua'an de, te ni nda'i ni kana de ja tna'u ndeva'a ini de.

27

Ni ka junsia'a de Jesús nuu Pilato

1 Yun te nuu ni tuu inka kiuu, te ndi'i tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi tee
ka kuu nija'nu nuu ñuu ni ka ndatno'o tna'a de naxa vi sa'a de ja vi ka'ni
ña jin Jesús.
2 Te ni ka ju'ni ña de jin ya, te kua'ankuei de ja ni ka ndasia'a ña de
nda'a Poncio Pilato, tee Roma, ja tatnuni de nuu ñuu Jerusalén.

Ni ji'i Judas

3 Su nuu ni jini Judas, tee ni xtuu ña jin Jesús, ja ni kuu ni'i ja vi ka'ni
ña jin ya, te ni ndatna'u ini de, te ni nusia'a de oko uxi xu'un kaa ja kuu
plata yun nuu sutu ka kuu nija'nu vi nuu tee ka kuu nija'nu nuu ñuu.
4 Te jiña'a de:
—Ni tavi kuechi san ja ni xtuu san in tee tu na kuechi —jiña'a de.
Su ka jiña'a tee yun:
—Jayun tu ka ndi'ni san, chi ja ni sa'a maa ni kuu —ka jiña'a de.
5 Yun te ni ndaskunta de xu'un ini veñu'u, te ni ndee de kua'an de, te ni
ndaskue'ne de maa de.
6 Te ni ka ndaxtutu tee ka kuu nija'nu nuu sutu xu'un yun, te ni ka ka'an
de:
—Masu vatuka kuu ja vi tnao xu'un ya'a nuu jatnu ñu'u xu'un ja ka soko
ñayiu veñu'u, chi xu'un ya'u niñi kuu —ka kachi de.
7 Yun te ni ka ndatno'o tna'a de, te ni ka ndaki'in de in ñu'u kixin ja ka
sa'a kisi jin xu'un yun, nagua ja yun vi kojinkoyu'u ñayiu inka ñuu.

8 Te yun kuu ja nani ñu'u yun guaa ndee kiuu vitna ñu'u niñi.
9 Saa te ni skunkuu tno'o ni ka'an Jeremías, tee ni ndakani tno'o ia Dios
ndee jana'a nuu ni kachi de: “Ni ka ki'in de oko uxi xu'un kaa kuu plata,
nagua ya'u ni ka jani ñayiu Israel ja ndee ya.
10 Te jin xu'un yun ni ka ndaki'in de ñu'u kixin ka sa'a kisi, nagua ni
tatnuni maa Jito'o Dios nuu san”, ni kachi Jeremías.

Ni xtichi ña Pilato jin Jesús

11 Yun te ni ka ndasia'a de Jesús nda'a Pilato, tee tatnuni ñuu Jerusalén,
te ni jikan tno'o ña de jin ya:
—¿A suu ron kuu rey ñayiu judio? —jiña'a de.
Te jiña'a Jesús:
—Suu san kuu ka'an maa ni.
12 Te vi ka ka'an kuechi tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi tee ka kuu nija'nu
nuu ñuu siki ya, su tu ni ka'an sa'un ya.
13 Yun te jiña'a Pilato:
—¿A tu nini ron ndi'i kuechi ka xtavi ñayiu jian siki ron? —jiña'a de.
14 Su Jesús, chi vi ni in tno'o tu ni ka'an ya. Te vi ni sa'u kuii kuiti ini
tee tatnuni yun ja siun tu ka'an ya.

Ja ni kundaa ja kuu Jesús

15 Te nuu kuia nuu kuia nuu viko yun, ni osiaa tee tatnuni in tee yi'i
vekaa, na in ka ndakan maa ñayiu ñuu.
16 Te kuia yun ni oo in tee teku tno'o nani Barrabás, ja yi'i de vekaa.
17 Te nuu ka otutu ndi'i ñayiu, te ni jikan tno'o ña Pilato:
—¿Na tee ka kuini ni ja siaa san vitna? ¿A Barrabás axi Jesús, tee ka
xnani maa ni Kristu?
18 Chi ja jini de ja tno'o kuasun kuu ja ni ka tnaa ña tee ka kuu nija'nu
yun jin Jesús.
19 Su nuu nukoo Pilato nuu mesa ja ja'nde de kuechi, te ni ndani'i de in
tno'o ja ni tetniuu ñasi'i de nuu jiña'a ña:
—Ma kiunduu ni ja xtavi kuechi ni tee ndaa jian, chi ioo ndeva'a ni jani
san nuu jakuaa ja ja'a de —jiña'a ña.
20 Su tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi tee ka kuu nija'nu nuu ñuu, ni ka
xtija de ndi'i ñayiu ja vi ndakan ñai jin Barrabás, te na kuu Jesús.
21 Te ni jikan tno'o tuku ña Pilato jin ñayiu yun:
—¿Na ndee tee ya'a ka kuini ni ja siaa san?
Te ka jiña'i:
—Siaa ni Barrabás.
22 Te ni jikan tno'o ña Pilato:
—¿Nuu saa, te naxa sa'a san jin Jesús, tee ka xnani maa ni Kristu?
Te ndi'i ni ka kana:
—Katakaa ni de yika cruz.
23 Yun te jiña'a Pilato:
—¿Te na kuechi ni sa'a de nuu saa? —jiña'a de.
Su vi saa vi'i ka ni ka kana jaa ñayiu, ka jiña'i:
—Katakaa ni de yika cruz.
24 Te nuu ni jini Pilato ja ña kuu nagua sa'a de, chi vi saa sua'a vi'i ka
ka kuvaa ñayiu, te ni jikan de ndute, te ni nda'a de jin nuu ñayiu yun, te
jiña'a de:
—Ma kotavi kuechi san ja kuu tee ndaa ya'a. Te vi kotavi kuechi maa ni
—jiña'a de.
25 Te ndi'i ñayiu yun ni ka ka'an:

—Na kanakau kuechi siki ndi'i maa san vi siki se'e san ja kuu de —ka jiña'i.
26 Yun te ni siaa ña Pilato jin Barrabás, te ni tatnuni de ja ni ka kani
ña soldado jin Jesús, te jiña'a de ya nuu soldado ja vi katakaa ña de yika
cruz.
27 Yun te ni ka jaka ña soldado tee tatnuni yun jin Jesús nuu ve'e tniuu,
te yun ni ka ndututu ndi'i de nuu oo ya.
28 Te ni ka tau de sa'un ni'nu ya, te ni ka skekui'nu ña de in sa'un kua'a
tikani.
29 Te ni ka kiku de in corona iñu, te ni ka tnaa de corona yun xini ya.
Te ni ka chi'i de in ndoo nda'a kua'a ya, te ni ka junkuiin jiti de nuu ya, te
ka kane'e ña de, ka jiña'a de:
—¡Ka'nu kuu rey ñayiu judio!
30 Te ka tiusii de nuu ya vi ka tnii de ndoo yun, te ka kuun de xini ya.
31 Te nuu ni ndi'i ni ka sa'a ne'e ka sa'a yichi de jin ya, te ni ka xtajioo de
sa'un kua'a yun, te ni ka ndaskekui'nu ña de sa'un maa ya, te kua'ankuei
de jin ya ja vi katakaa ña de yika cruz.

Ni ka jatakaa de Jesús yika cruz

32 Te nuu ni kekuei de kua'ankuei de, te ni ka jukun tna'a de jin in tee
ñuu Cirene ja nani de Simón, te ni ka tenini ña de ja ni jiso tee yun cruz
Jesús.
33 Te nuu ni jinokuei de in nuu nani Gólgota ja kee ka'an nuu ka nduei
yiki xini ndiyi,
34 te ni ka jiña'a de vinu ja saka tna'a jin kagua ja ko'o ya, nagua ja ma
jatu ndeva'a ya. Su nuu ni jito tnuni ya, te tu ni ji'i ya.
35 Te nuu ni ka jatakaa de Jesús nuu cruz, te ni ka ndaka'nde soldado
yun sa'un ya, te siki inka sa'un ya ni ka jitotnuni de, kondio'ni na ndee de
kuu ja kendoo jin. Saa te ni skunkuu tno'o ni ka'an tee ni ndakani tno'o
ia Dios ndee jana'a nuu jiña'a de: “Ni ka ndaka'nde de sa'un rin, te ni ka
jitotnuni de siki sa'un rin, kondio'ni na ndee de kendoo jin”, kachi tutu ii.
36 Te ni ka jinkoo de ka jito de ya.
37 Te ichi xini ya ni ka tetuu de in tno'o ja ka'an na kuechi kuu ja ni ka
jatakaa ña de, te kachi tno'o yun: “Tee ya'a kuu Jesús, rey ñayiu judio”.
38 Te suni ni ka jatakaa de uu ka tee kui'na nuu cruz jin ya, in de nda'a
kua'a ya, te inka de nda'a satni ya.
39 Te ñayiu ka ya'a ichi yun, ka kane'e jin ya, te ka skuiko xini.
40 Te ka jiña'a:
—Roon ja ka'an ron ja xnani ron veñu'u ka'nu, te nuu uni kiuu, te
ndasa'a ron, skaku ni'nu maa ron. Te nuu ja Se'e ia Dios kuu ron, te
manuu nuu cruz jian —ka jiña'i.
41 Te vi suni tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi tee ka kaxtno'o Ley vi tee
ka kuu fariseo vi tee ka kuu nija'nu nuu ñuu ka kane'e ña de jin ya, te ka
ka'an de:
42 —Ni skaku ni'nu de inka ñayiu, su ja vi maa de, chi ma kuu skaku
ni'nu de maa de. Su nuu ja rey ñayiu Israel kuu de, te na nuu de vitna
ñu'ni nuu cruz yun, te vi kandijao de.
43 Ni kukanu ini de ia Dios, te na skaku ni'nu ña ia Dios jin de vitna, nuu
ja ndija ja kutoo ña ya, chi ni ka'an de ja Se'e ia Dios kuu de —ka ka'an
de.
44 Te vi ndee tee kui'na ja ka intakuei jin ya nuu cruz, ni ka kane'e ña
jin ya.

Ni ji'i Jesús

45 Yun te nuu ka uxi uu ni kunee ñuyiu, te vi ndee nuu ka uni jañini.
46 Te nuu ka uni yun ni kana jaa Jesús, jiña'a ya:
—Elí, Elí, ¿lama sabactani?
Tno'o yun kuu: Dios maa san, Dios maa san, ¿nau ja ni xndendoo maintno'o ña ni jin san?
47 Te sava tee ka oo yun, ni ka onini de ja siun kana ya, te ni ka ka'an de:
—Elías kana tee ya'a.
48 Te vi nuu saa ni jino in tee ka oo jin de yun, te ni tnii de in tivolo kachi, te ni tnandajin de nuu vinagre, te ni chindee de xtuu in ndoo, te ni tetuu de yu'u ya ja na ko'o ya.
49 Su sava ka de, chi ka jiña'a de:
—Kokuu mamaa de, te vi kondia'o kondio'ni a kii Elías ja skaku ni'nu ña de —ka jiña'a de.
50 Yun te kana jaa Jesús inka jichi, te ni kana anu ya.
51 Te vi nuu saa ni ndata sagua sa'un ndesi ini ve'e ii veñu'u ka'nu vi ndee xini, te ni kunjino ndee ja'a, te ni tnaa ñuyiu vi ni ka ta'u kava na'nu.
52 Te ni ka ndanune yau ñaña, te kua'a ñayiu ni ka ji'i ja ni ka kandija ia Dios, ni ka ndateku.
53 Te nuu ni ndateku Jesús, te ni ndekuei yau ñaña yun, te ni ndiukuei ñuu ii Jerusalén, nuu ni ka jini ña kua'a ñayiu.
54 Te nuu ni ka jini capitán vi ndi'i tee ka oo jin de ja ka jito de Jesús, ja ni tnaa vi ndi'i ja ni kuu, te ni ka yu'u ndeva'a de, te ni ka ka'an de:
—Jandaa ndija ja Se'e ia Dios ni okuu tee ya'a.
55 Te suni yun ka oo kua'a ñasi'i ka ndia'a jika ña, ja ni ka ondikin ña Jesús guaa ndee Galilea, ja ni ka ochituu ña jin ya.
56 Te ne'u ña'a yun ka oo María Magdalena vi María nana Jacobo vi José vi nana seyii Zebedeo.

Ni jinkoyu'u Jesús

57 Te nuu ni kunee, te ni jino in tee kuika ñuu Arimatea ja nani de José, ja suni ni ka oskua'a de jin Jesús.
58 Ni ja'an de nuu Pilato, te ni ndakan de yiki kuñu Jesús, te ni tatnuni Pilato ja vi ndakuña'a.
59 Te ni tnii José yiki kuñu ya, te tniusuu de in sa'un kuijin vii ndeva'a.
60 Te ni tava'a de ini in yau ñaña jaa ja vi inka ni sino de ja ni kaan de in yika kava. Yun te ni xtuu de in kava ka'nu ja ni jasi de yu'u yau yun, te kua'an de.
61 Te yun ka oo María Magdalena vi inka María, ka nukoo ña nuu oo yau ñaña yun.

Ka jito soldado yau ñaña Jesús

62 Te inka kiuu ja kuu kiuu ndatatu, ni ka ndututu tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi tee ka kuu fariseo nuu oo Pilato.
63 Te ka jiña'a de:
—Ka ndaka'an san, vi jito'o san, ja nuu ni oteku tee tno'o yun, ni ka'an de ja nuu uni kiuu, te ndateku de.
64 Te yun kuu ja tatnuni ni na vi sa'a kutu gua'a de yau ñaña yun, guaa ndee nuu uni kiuu, kana saa ki'inkuei tee ka skua'a jin de, te vi ndasu'u yiki kuñu de tno'o jakuaa, te vi kuña'a nuu ñayiu ñuu ja ni ndateku de

ne'u ndiyi. Te vi'i ka kokuu ja vi xnda'u de ñayiu saa jaxtnañu'u —ka
jiña'a de.
65 Yun te jiña'a Pilato:
—Kua'ankuei ni, te vi kuaka ni nasaa soldado ka kuini maa ni, te vi sa'a
kutu ni nagua ka jini maa ni —jiña'a de.
66 Yun te kua'ankuei de, te ni ka sa'a kutu gua'a de yau ñaña yun, te ni
ka jasi de jin ñuma jioo jioo xiin kava yun ja kuu seyu, te ni ka xndoo de
soldado ja vi kokoto de.

28

Ni ndateku Jesús

1 Yun te nuu ni ya'a kiuu ndatatu, te nuu matuu domingu, kiuu xtnañu'u
ja ndaki'in semana, kua'ankuei María Magdalena vi inka María ja vi
kondia'a ña yau ñaña nuu yiyu'u Jesús.
2 Te vi sanaa ni, te ni tnaa xeen ndeva'a, chi ni kunjino in ia jinokuechi
nuu maa Jito'o Dios ja ni kuun ya ichi andivi, te ni jino ya nuu oo yau
ñaña yun, te ni xtajioo ya kava ndesi yun, te ni jinkoo ya siki.
3 Te yeye'e ya na kuinio tajan, te yayaa sa'un ni'nu ya na kuinio yua'a.
4 Te nuu ni ka jini ña tee ka jito yau ñaña yun, te vi sua'a ka kisi de ja
ka yu'u ndeva'a de. Te ni ka kendoo de na kuinio ndiyi.
5 Te jiña'a ia jinokuechi nuu Dios nuu ñasi'i yun:
—Ma vi yu'u ron, chi ja jini rin ja ka ndanduku ron Jesús, ia ni intakaa
yika cruz.
6 Te tu ka ya oo ya'a, chi ja ni ndateku ya, nagua ni oka'an ya. Ne'ekuei
te vi kondia'a ron nuu ni okatuu ya.
7 Te kua'ankuei ñama te vi kaxtno'o ron nuu tee ni ka oo skua'a jin ya
ja ni ndateku ya ne'u ndiyi. Te kokoxno'o ya koki'in ya Galilea, te yun vi
ndakuni ron ya. Ya'a ni kuu tno'o ja vaji rin ja kaxtno'o rin —jiña'a ya.
8 Yun te ni ndekuei ñama ña yau ñaña yun, te vi joo ka yu'u ña vi ka
kusii ndeva'a ini ña. Te ni ka jino ña kuano'okuei ña ja vi kaxtno'o ña
nuu tee ni ka oskua'a jin Jesús. Te vi nini kuano'okuei ña ja vi kaxtno'o
ña nuu de,
9 te sanaa ni ka nukuntna'a ña jin Jesús. Te jiña'a ya:
—Ka oo va'a ni, kua'a.
Yun te ni ka jintna'a ña ña jin ya, te ni ka kanu ni'nu ña si'in ya, te ni
ka chiñu'u ña jin ya.
10 Yun te jiña'a Jesús:
—Ma vi yu'u ron. Kua'ankuei te vi kaxtno'o ron nuu ñani rin ja na
ki'inkuei de Galilea, te yun vi ndakuni ña de —jiña'a ya.

Ni ka jiña'a tee ka kuu nija'nu kua'a xu'un nuu soldado

11 Te vi nini kuano'okuei ñasi'i yun, te kuano'okuei sava soldado ja ka
jito yun maa ñuu, ja ni ka ndakani de ndi'i nagua ni kuu nuu sutu ka kuu
nija'nu.
12 Te ni ka ndututu de jin tee ka kuu nija'nu nuu ñuu, te ni ka ndatno'o
tna'a de naxa vi sa'a de. Te ni ka jiña'a de kua'a xu'un nuu soldado ka jito
yau ñaña yun.
13 Te ka jiña'a de:
—Vi kuña'a ni ja nini ka kixin ni nuu jakuaa, te ni jakuei tee ni ka
oskua'a jin de, te ni ka ndasu'u de yiki kuñu yun.
14 Te nuu ja na kuni Pilato tno'o ya'a, te vi xndija maa san de ja ma vi
tna'a ni tnundo'o —ka jiña'a de.

15 Te ni ka tnii soldado yun xu'un vi ni ka sa'a de nagua ni ka ka'an tee
yun. Te ni jitenuu tno'o ya'a ja ni kendoo ka ka'an ñayiu judio guaa ndee
kiuu vitna.

Ni skuiso siki ña Jesús jin ndi uxi in tee ka skua'a jin ya in tniuu ka'nu

16 Yun te kua'ankuei ndi uxi in tee ni ka oskua'a jin Jesús Galilea, te ni
jinokuei de yuku nuu ja ni tatnuni ya ja vi nukuntna'a de jin ya.
17 Su nuu ni ka jini ña de, te ni ka chiñu'u ña de. Su sava de, chi tu ni
ka kandija gua'a de ja maa ya kuu.
18 Yun te ni kuyatni Jesús, te jiña'a ya:
—Ja ni taa ia Dios tniuu ka'nu ja tatnuni rin andivi vi nuu ñuyiu.
19 Yun kuu ja kua'ankuei ninii ñuyiu, te vi kaxtno'o ron tno'o va'a rin
nuu ñayiu ja na vi koskua'i, te vi skuandute ron jin sivi Tata Dios vi jin
Se'e ya vi jin Espíritu ya.
20 Te vi kaxtno'o ron ja na vi kuantno'i ndi'i tno'o ni tatnuni rin. Te koo
maa rin jin ron ndi'i ni kiuu vi guaa ndee na ndi'i ñuyiu —jiña'a ya.
Saa na kokuu.

Tno'o va'a ia Dios ja ni tee Marcos

1 Ya'a keja'a tno'o va'a Jesús, Se'e ia Dios, ja kuu Kristu, ia ni kii ja skaku
ni'nu ña ya jion,
2 nagua yoso nuu tutu ii ni tee Isaías, tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee
jana'a, nuu ka'an sua'a:
Tetniuu rin in tee ndakani tno'o rin kokoxno'o de nuu ron ki'in de,
nagua ja kosava'a de ichi nuu ki'in ron.
3 Te tee yun, chi kana jaa de ndee nuu ñu'u te'a,
te kachi de:
“Vi sava'a ni ichi nuu vaji Jito'o,
te vi ndasa'a ndaa ni ichi,
chi vaji ya”,
kachi Isaías.
4 Ni oo in tee ni onani Juan, te ni jino de ndee nuu ñu'u te'a skuandute
de ñayiu, te kaxtno'o de ja na vi ndatna'u ini ñayiu yika kuechi, te na vi
kuandutei nagua ja kuaka'nu ini ia Dios yika kuechi.
5 Te vajikuei ndi'i ñayiu Jerusalén vi ndi'i ñayiu sava ka ñuu ja tnii Judea
ja vi konini tno'o ka'an de. Te ni ka na'mai yika kuechi nuu ia Dios, te ni
skuandute ña Juan nuu yute Jordán.
6 Te sa'un ni oni'nu Juan kuu ja ni kuva'a jin ixi kameyu, te ni oyi'i de
in sinchu ñii, te ni ojaa de tika langosta vi nduxi yoko.
7 Te ni okaxtno'o de nuu ñayiu, te jiña'a de:
—Yata sein te vaji in tee kuu ka'nu ka saa sein, ja vini masu nagua kuu
sa'un san ja kuu junkuindei san ja ndajin san korria ndijan de.
8 Su sein, chi ja ndaa ja jin ndute uun ni skuandute ña san jin ni, su maa
de, chi skuandute ña de jin Espíritu ia Dios —jiña'a Juan.

Ni jandute Jesús

9 Te in kiuu yun ni kee Jesús ñuu Nazaret, ja tnii Galilea, te kua'an ya ja
ni skuandute ña Juan jin ya nuu yute Jordán.
10 Te nuu ni nana ya nuu ndute yun, te ni jini ya ja ni ndanune andivi,
te makuun Espíritu ia Dios na kuinio in sata, te ni jinkoxnee siki ya.
11 Yun te ni kana in tno'o ka'an ndee andivi, te jiña'a sua'a:
—Maa ron kuu seyii rin ja kutoo ndeva'a ña rin, te kusii ini rin jin ron
—jiña'a tno'o yun.

Ni jito tnuni ña Tachi jin Jesús

12 Yun te ni jaka ña Espíritu yun jin Jesús kua'an ya nuu ñu'u te'a nuu
tu na ve'e oo.
13 Te ni oo Jesús nuu ñu'u te'a yun uu xiko kiuu ne'u kiti xeen, te ni
jito tnuni ña Tachi jin ya. Su ni ja'ankuei ia ka jinokuechi nuu Dios, ni ka
chituu ña jin ya.

Ni keja'a Jesús ndakani ya tno'o ia Dios nii ñuu ja tnii Galilea

14 Te nuu kuee ka ja ni ka jasi ña jin Juan vekaa, te ni ndenta Jesús ñuu
ja tnii Galilea, ndakani ya tno'o va'a naxa tatnuni ia Dios.
15 Te jiña'a ya:
—Ja ni jino kiuu, te ja ni kuyatni ja tatnuni ia Dios. Vi ndatna'u ini ni
nuu yika kuechi ni, te vi kandija ni tno'o va'a ia Dios —jiña'a ya.

Ni kana Jesús kuun tee ka tau chiaka

16 Jika Jesús yu'u ndute mar Galilea kua'an ya, te ni jini ya Simón jin
ñani de Andrés. Ka oo de ka skee de ñunu de nuu ndute mar yun, chi tee
ka tau chiaka ka kuu de.
17 Te jiña'a Jesús sua'a:
—Ne'ekuei ni vi kondikin ña ni, te na kaxtno'o san ja vi kokuu ni tee vi
tau ñayiu nuu ichi kue'e, nagua ka tau ni chiaka —jiña'a ya.
18 Te vini ni ka xndoo tee yun ñunu de, te ni ka jata ndikin ña de jin ya
kua'ankuei de.
19 Te nuu ni ka ya'a de jin ya joo ka kua'ankuei de, te ni jini ya Jacobo jin
ñani de Juan, se'e Zebedeo, ka ñu'u de nuu barco de ka ndasa'a de ñunu
de.
20 Yun te ni kana ya nduu de, te ni ka xndoo de tata de Zebedeo jin musu
de nuu barco yun, te ni ka jata ndikin de jin ya kua'ankuei de.

Ni tau Jesús espíritu tachi ja ni ñu'u ña jin in tee

21 Te ni jinokuei ya jin de ñuu Capernaúm, te in kiuu ndatatu ni kiuu
Jesús ve'e ii sinagoga, te ni jinkondee ya kaxtno'o ya tno'o ia Dios.
22 Te ni ka sa'u kuii kuiti ini ñayiu yun ka nini tno'o kaxtno'o ya, chi
kaxtno'o ya na kuinio in tee ndiso tniuu, te masu nagua ka ka'an tee ka
kaxtno'o Ley.
23 Te ve'e ii sinagoga ñayiu ñuu yun oo in tee ñu'u ña espíritu tne'e ja
kuu espíritu tachi, te ni jinkondee de kana jaa de.
24 Te jiña'a de:
—¿Nagua kuini ron ja vaji ron nuu ka oo rin, vi Jesús, tee ñuu Nazaret?
¿A vaji ron ja xnaa ña ron jin rin? Te ja jini ña rin jin ron, chi ia ni tetniuu
Dios kuu ron —jiña'a.
25 Su ni ka'an xeen Jesús nuu espíritu tachi yun, te jiña'a ya:
—Kasi yu'u te kee kua'an. Ma koo ka ron anu tee ya'a —jiña'a ya.
26 Te espíritu tachi yun, chi ni sa'a ja vi jiotutuu ni ka tee yun ja ji'i yi'i
de, te vi ni kana ko'o, te ni kee ini anu de kua'an.
27 Te ndi'i ñayiu ni ka sa'u kuii kuiti ini, te ni ka jinkondei ka ndatno'o
tna'i:
—¿Nagua kuu jaya'a? ¿A in tno'o jaa kuu ja kaxtno'o tee ya'a? Chi ndiso
tniuu de ja tatnuni de, yun guaa vi ndee tachi kue'e ka jantno'o nuu de, te
kekuei kua'ankuei —ka kachi.
28 Te ñama kuiti ni jitenuu tno'o ja ni sa'a Jesús, te ni ka jini ñayiu ka
oo nii ñuu ja tnii Galilea.

Ni ndasa'a Jesús nana xiso Simón Pedro

29 Te nuu ni ndekuei ya ve'e ii sinagoga, te kua'ankuei ya jin Jacobo vi
Juan, ve'e Simón jin Andrés.
30 Te nana xiso Simón, chi kaa ña jin kue'e kiji, te ni ka ndakani de nuu
Jesús ja ku'u ña.
31 Yun te ni jintna'a yatni Jesús nuu katuu ña, te ni tnii ya nda'a ña, te
ni ndone'e ña ya, te vi ore saa ni kee ña kiji yun jin ña, te ni jinkondee ña
jinokuechi ña nuu ya.

Ni ndasa'a Jesús kua'a ñayiu ka ku'u

32 Nuu ni kee nikandii te ni kuaa, te ni ka kisia'a ndi'i ñayiu ka ku'u vi
ñayiu ka ñu'u ña tachi nuu Jesús.
33 Te ndi'i ñayiu ñuu yun ni ka kututu ye'e yun.

34 Te ni ndasa'a Jesús kua'a ñayiu ka ku'u ndinuu nuu kue'e, te ni tau
ya kua'a tachi ka ñu'u ña jin ñayiu ka ku'u kue'e yun. Te tu ni jandetu ya
ja vi ka'an tachi yun, chi ja ka jini na ia kuu ya.

Kaxtno'o Jesús tno'o ia Dios nuu ñayiu Galilea

35 Ne'e ndeva'a ni ndakoo ya, vi inee gua'a ka, te ni kee ya kua'an ya in
nuu tu na ñayiu oo, te yun ni ndakuatu ya.
36 Te kua'ankuei Simón jin tee ka ndeka tna'a jin de ja ka ndanduku ña
de jin ya.
37 Te nuu ni ka ndani'i ña de, te ka jiña'a de:
—Ndi'i ñayiu ka ndanduku ña jin ni —ka jiña'a de.
38 Su jiña'a ya:
—Na ki'inkueio sava ka ñuu yatni ya'a, nagua ja suni yun na kaxtno'o
san tno'o ia Dios, chi tniuu ya'a guaa ja vaji san —jiña'a ya.
39 Saa te ni jikanuu Jesús nii ñuu ja tnii Galilea, ni kaxtno'o ya tno'o ia
Dios nuu ve'e ii sinagoga ja ka oo taka ñuu yun, te ni tau ya tachi ka ñu'u
ña jin ñayiu.

Ni ndasa'a Jesús in tee ku'u kue'e ndi'yi te'i

40 Yun te ni jino in tee ku'u kue'e ndi'yi te'i, te ni jinkuiin jiti de nuu ya,
te jiña'a de:
—Nuu ja kuini ni, te kuu ndasavii ña ni joo ja na nduva'a san —jiña'a
de.
41 Te ni kunda'u ini ña Jesús jin de, te ni sonee ya nda'a ya siki de, te
jiña'a ya:
—Kuini san, te nduvii ni —jiña'a ya.
42 Te vi ore saa kua'an kue'e de, te ni nduva'a de.
43 Yun te ni ndatetniuu ña ya kuano'o de, su ni xteku gua'a ña ya,
44 te jiña'a ya:
—Kua'an ni te ma koka'an kuiti ni nuu ni in ñayiu ja ni ndasa'a ña san.
Su kua'an ni te xne'e ni maa ni nuu sutu, te suni soko ni nuu ia Dios ja ni
nduvii ni, nagua ni tatnuni Moisés, saa te vi kuni ñayiu ja ni nduva'a ni
jin kue'e ni —jiña'a ya.
45 Su tee yun, chi vi nuu ni ndee de kua'an de, te ni jinkondee de ndakani
de nuu ndi'i ñayiu naxa ni ndo'o de ja ni nduva'a de. Te yun guaa ña ni
kuu ka kiuu ndijin Jesús nuu ni in ka ñuu yun, chi chitu ndeva'a ñayiu
nuu ya, te ni kee ya ni ojika ya nuu tu na ñayiu ka oo, su ni oja'ankuei
ñayiu taka ñuu nuu oo ya.

2

Ni ndasa'a Jesús in tee ni ndutuchiin

1 Nuu ni ya'a ndee saa kiuu, te ni ndajiokuiin tuku Jesús ni ndajino ya
ñuu Capernaúm. Te nuu ni ka jini ñayiu ja oo ya in ve'e,
2 te ñama kuiti ni ka kututu kua'a ñayiu ja vini ye'e tu ka ka kakui ja vi
koi, te ni kaxtno'o ya tno'o ia Dios nui.
3 Yun te ni jinokuei kuun tee ka ndiso in tee ku'u kue'e ni ndutuchiin
nuu oo Jesús.
4 Su ja siun ka oo kua'a ndeva'a ñayiu, te ña kuu ja kentakuei de ndee
nuu oo ya, te ni ka skaa de tee ku'u yun ichi xtuu ve'e, te ni ka june de yata
ve'e mamaa nuu oo Jesús, te ni ka skee de jito nuu katuu tee ni ndutuchiin
yun.

5 Te nuu ni jini ya ja ka kandija gua'a tee yun, te jiña'a ya nuu tee ni
ndutuchiin yun:
—Se'e, ja ni jaka'nu ini rin yika kuechi ron —jiña'a ya.
6 Su yun ka nukoo sava tee ka kaxtno'o Ley Moisés, te nuu ni ka onini
de tno'o ka'an Jesús, te ka ndakani ini de:
7 "¿Nau ja siun ka'an tee ya'a? Te kane'e de jin ia Dios ja siun ka'an de,
chi tu sa'un na inka kuu ja kuaka'nu ini yika kuechi, chi maintno'o ni ia
Dios."
8 Te vini ni jini Jesús ja siun ka ndakani ini de jin anu de, te jiña'a ya:
—¿Nau ja ka ndakani ini ni siun jin anu ni?
9 ¿Nagua kuu vijin ka ja ka'an san nuu tee ku'u ya'a? ¿A ni jaka'nu
ini san yika kuechi de axi kuña'a san: "Ndakoo te ndaki'in ron jito ron te
kaka"?
10 Nuu saa te vitna te vi kuni ni ja Se'e Teyii, chi ndiso tniuu nuu ñuyiu
ya'a ja kuaka'nu ini yika kuechi ñayiu.
Yun te jiña'a ya nuu tee ni ndutuchiin yun:
11 —Nuu maa ron ka'an rin, ndakoo te ndakuiso ron jito ron, te kuano'o
ve'e ron —jiña'a ya.
12 Yun te ni ndakoo tee ni oku'u yun, te ni ndakuiso de jito de, te vi jin
nuu ndi'i ñayiu, te ni ndee de kua'an de. Yun guaa ndi'i ñayiu ni ka sa'u
kuii kuiti ini ka ndia'i, te ni ka chiñu'i ia Dios, te ka kachi:
—Tu sa'un na ama ka jinio ja sia'a kokuu.

Ni kana ña Jesús jin Leví

13 Yun te saa ni kee tuku Jesús kua'an ya ndee yu'u ndute mar, te ndi'i
ñayiu ni ja'ankuei nuu oo ya, te ni kaxtno'o ya nui.
14 Te nuu ni ya'a Jesús yun kua'an ya, te ni jini ya Leví se'e Alfeo ja
nukoo de jikan de xu'un impuestu, te jiña'a ya:
—Kondikin ña ni na ki'on.
Yun te ni ndakoo de, te ni jata ndikin ña de kua'ankuei de jin ya.
15 Yun te ni jinokuei ya ve'e de, te ni ka jinkoo ya ka jaa ya xtaa. Te suni
jinokuei kua'a tee ka xtutu xu'un impuestu vi ñayiu ka sa'a jakue'e, te ni
ka jinkoo ndi'i de in ni nuu mesa jin Jesús vi tee ka skua'a jin ya, chi ka
oo kua'a ñayiu ja ka ndikin ña jin ya.
16 Su nuu ni ka jini tee ka kaxtno'o Ley Moisés vi tee ka kuu fariseo ja in
ni ka jaa ya xtaa jin tee ka xtutu xu'un impuestu vi ñayiu ka sa'a jakue'e,
te ka jiña'a de nuu tee ka skua'a jin ya:
—¿Ña tno'o kuu ya'a ja vi in ni ka jaa ka ji'i mastru ni jin tee ka xtutu
xu'un impuestu vi ñayiu ka sa'a jakue'e? —ka jiña'a de.
17 Te nuu ni onini Jesús, te jiña'a ya:
—Ñayiu ka oo va'a, chi tu ka jiniu'u tee tatna, chi ñayiu ka ku'u kuu ja
ka jiniu'u. Te sein, chi masu vaji san ja ndaka'an san ñayiu ka ndakani ini
ja ñayiu va'a ka kuu, chi vaji san ja ndaka'an san ñayiu ka ndakuni ja ka
oo yika kuechi —jiña'a ya.

Ni ka jikan tno'o de Jesús ja ja'a ja ka ondite ñayiu

18 Te in kiuu ka ondite tee ka skua'a jin Juan skuandute vi tee ka kuu
fariseo, te ni ja'ankuei siin ka tee ni ka jikan tno'o de Jesús, te ka jiña'a
de:
—¿Nau ja ka ondite tee ka skua'a jin Juan vi tee ka kuu fariseo? Te ndia
tee ka skua'a jin maa ni, chi tu ka ondite de —ka jiña'a de.
19 Te jiña'a Jesús:

—Te ¿a kuu vi kondite ñayiu ka oo viko tnanda'a ja siun vi ka oi jin tee
tnanda'a yun? Ña'a, ma kuu vi kondite ñayiu ja siun vi ka oi jin maa tee
tnanda'a yun.
20 Su kenta in kiuu ja naa ndoñu'u tee tnanda'a yun, te kiuu yun guaa
vi kondite de.
21 ’Chi ni in ñayiu tu ndatnaa in pedasu sa'un jaa nuu in xioo tu'u, chi
ndandiyi sa'un jaa yun, te ka'nde ña jin sa'un tu'u yun, te saa sua'a te'nde
gua'a ka.
22 Te ni in ñayiu tu ka tnai vinu jaa nuu in itni ñii tu'u, chi nuu ndasaka
vinu yun, te ka'ndi ñii tu'u yun, te kati vinu yun, te suni junai jin ñii yun.
Yun guaa vi tnaa ni vinu jaa nuu itni ñii jaa —jiña'a ya.

Ka tno'o tee ka skua'a jin Jesús yoko triu in kiuu ndatatu

23 In kiuu ndatatu, ni ka ya'a Jesús kua'ankuei ya in nuu kaa triu, te ni
ka jinkondee tee ka skua'a jin ya ka tno'o de yoko triu yun.
24 Yun te ka jiña'a tee ka kuu fariseo nuu ya:
—Kondia'a ni, ¿nau ja ka sa'a tee ka skua'a jin ni in ja oo ii ja ma kuu
sa'o kiuu ndatatu? —ka jiña'a de.
25 Su jiña'a ya:
—¿A tu ka ka'u sa'un ni nuu tutu ii naxa ni sa'a David vi tee ka oo jin
de nuu tu na ja vi kaa de, te ni ka ji'i de soko?
26 Chi ni kiuu de ve'e maa ia Dios, na ni okuu Abiatar, sutu ni okuu
nija'nu, te ni jaa de xtaa vixin ja oo ii ja ma kuu vi kaa de, chi maa ni sutu
guaa kuu vi kaa, te suni ni jiña'a de ni ka jaa tee ni ka oo jin de.
27 Te suni jiña'a ya nuu de:
—Kiuu ndatatu, chi ni jinkoo ja ja'a ñayiu nagua ja vi koo va'i, te masu
ni ka jinkoo ñayiu ja koo gua'a kiuu ndatatu yun.
28 Yun guaa sein ja kuu san Se'e Teyii kuu san Jito'o ja suni ndiso tniuu
san ja tatnuni san siki kiuu ndatatu, —jiña'a ya.

3

Ni ndasa'a Jesús in tee ni yichi nda'a kiuu ndatatu

1 Ni kiuu tuku Jesús inka jichi in ve'e ii sinagoga, te yun oo in tee ni yichi
in nda'a de.
2 Te ka ndia'a yu'u ña tee ka kuu fariseo jin Jesús kondio'ni a ndasa'a ya
tee ku'u yun kiuu ndatatu, nagua ja saa te kuu vi ka'an kuechi de siki ya.
3 Yun te jiña'a Jesús nuu tee ni yichi nda'a yun:
—Ndakoo ni, te jinkuiin ni ma'ñu sagua ya'a.
4 Te ni jikan tno'o ña ya jin sava ka de:
—¿Naxa ka'an Ley nagua kuu ja kuu vi sa'o kiuu ndatatu? ¿A ja vi sa'o
java'a axi jakue'e? ¿A ja vi skaku ni'nuo in ñayiu axi ja vi ka'nio jin?
—jiña'a ya.
Su maa de, chi tu ni ka ka'an sa'un de.
5 Yun te ni kiti ini Jesús ndia'a ya nii nuu ka oo de, vi ni kusuchi ini ya
ja siun ka sa'a ndee de ini anu de, te jiña'a ya nuu tee ni yichi nda'a yun:
—Skaa ni nda'a ni.
Te ni skaa de nda'a de, te ni nduva'a.
6 Yun te ni ndekuei tee ka kuu fariseo, te ni ka jinkondee de ka ndatno'o
tna'a de jin tee ka yinduu nuu Herodes naxa vi sa'a de ja vi ka'ni de Jesús.

Ni jinokuei kua'a ñayiu nuu oo Jesús yu'u ndute mar

7 Su kua'ankuei Jesús jin tee ka skua'a jin ya yu'u ndute mar, te ni ka
jata ndikin ña kua'a ndeva'a ñayiu Galilea vi ñayiu Judea,

8 vi ñayiu Jerusalén vi ñayiu Idumea vi ñayiu ka oo nii jioo yute Jordán
vi ñayiu ka oo nii jionduu ñuu Tiro vi ñuu Sidón, chi ni ka ni'i tno'o ñayiu
yun ja kua'a javii java'a sa'a ya, te kua'a ndeva'i ni ja'ankuei nuu oo ya.
9 Te yun guaa ni chindetu ña Jesús jin tee ka skua'a jin ya ja na vi kotua'a
de jin in barco, nagua ja ma vi xna'ma ña ñayiu yun, chi kua'a ndeva'i ka
kuu.
10 Chi ni kuu kua'a ndeva'a ñayiu ndasa'a ya, te ndi'i ñayiu ka ku'u
ndinuu nuu kue'e ka chinda'a tna'i ja vi ke'i ya, nagua ja vi nduva'i.
11 Te ñayiu ka ñu'u ña tachi, chi nuu ka jini ya, te ka jinkuiin jiti nuu ya,
te ka kana ko'i:
—Maa ni kuu Se'e ia Dios —ka kachi.
12 Su ni ka'an xeen ya jin tachi yun ja ma vi xtuu ña jin ya na in kuu ya.

Ni kaji Jesús uxi uu tee ni chitniuu ya

13 Yun te ni kaa Jesús in nuu yuku, te ni kana ya na tee kuini maa ya ja
kaji ya, te ni ja'ankuei de nuu oo ya.
14 Te ni tau ya uxi uu tee ja vi koo jin ya, nagua ja tetniuu ña ya ki'inkuei
de vi kaxtno'o de tno'o ia Dios.
15 Te ni jiña'a ya tniuu na'nu ka ndiso de ja vi ndasa'a de ñayiu ka ku'u,
te vi tava de tachi ka ñu'u ña jin ñayiu.
16 Tee ya'a ka kuu ndi uxi uu tee ni kaji ya: Simón tee ni ndaxnani ya
Pedro,
17 vi Jacobo jin ñani de Juan, nduu de ka kuu seyii Zebedeo, tee ni
ndaxnani ya Boanerges ja kei ka'an “se'e tajan”,
18 vi Andrés vi Felipe vi Bartolomé vi Mateo vi Tomás vi Jacobo seyii
Alfeo, vi Tadeo vi Simón, tee yinduu nuu ñayiu ka kuu cananista,
19 vi Judas Iscariote, tee ni sinotuu Jesús nuu kuee ka. Yun te ni
ndajinokuei ya in ve'e jin tee ka skua'a jin ya.

Ka xtavi kuechi de Jesús ja oo ya jin jaka'nu maa Tachi

20 Te inka jichi ni ka kututu kuakua'a tuku ñayiu ja vini ña kuu ja vi kaa
ya xtaa jin tee ka skua'a jin ya.
21 Te nuu ni ka jini ñayiu ve'e Jesús ja siun kuu, te ni ja'ankuei de
mavinukuaka ña de jin ya, chi ni ka ka'an de ja ni ndukue'e ya.
22 Te suni saa ni tee ka kaxtno'o Ley Moisés ja vajikuei de ndee ñuu
Jerusalén, ka kachi de:
—Tee ya'a, chi ñu'u ña Beelzebú jin de ja kuu maa Tachi ka'nu, te jin
jaka'nu maa Tachi ka'nu yun skunu de sava ka tachi ka ñu'u ña jin ñayiu
—ka kachi de.
23 Yun te ni kana ña ya jin tee yun, te ni ka'an ya in tno'o jioni'ni, te
jiña'a ya:
—¿Ñaxa kuu tau Tachi inka tachi ja vi maa kuu tachi?
24 Te nuu ja in ñuu ka'nu ka sa'a siin tna'a ñayiu, te ka jaxin tna'a ndisa
mai, nuu saa te ma kuu kokuu ka in ñuu.
25 Te nuu ja in ve'e ka sa'a siin tna'a ñayiu, te ka jaxin tna'a ndisa mai,
nuu saa te ma kuu vi koo kai.
26 Te suni saa ni Tachi, nuu ja sa'a siin tna'a, te jaxin tna'a ndisa maa,
nuu saa te ma kuu koo ka, chi ja kuyatni ja naa.
27 ’Te ni in ñayiu ma kuu kiuu ve'e in tee ndakui ja su'u ndatniuu neva'a
de, chi xtnañu'u ka kuini ja ku'ni ña in ñayiu ndakui ka, yun te saa kuu
ja su'i nagua neva'a de.
28 ’Chi ka'an ndaa ndija san ja kuaka'nu ini ia Dios ndi'i yika kuechi ka
sa'a ñayiu, vi nani kuu tno'o ja ka ka'an ne'i siki ya.

29 Su nani kuu ñayiu ja kane'e siki Espíritu ia Dios, te ma kuaka'nu sa'un
ini Dios, chi kotavi kuechi mai nikuii nikani —jiña'a ya.
30 Saa ni ka'an Jesús, chi ni ka kachi tee yun ja ñu'u ña espíritu Tachi
jin ya.

Ni jinokuei nana Jesús vi ñani ya

31 Yun te ni jinokuei nana Jesús jin ñani ya, su ni ka jinkuiin ña ye'e
yun, te ni ka tetniuu ña in tno'o ja ka kana ña jin ya.
32 Te ñayiu ka nukoo xiin maa Jesús ka jiña'a nuu ya:
—Nana ni vi ñani ni ka oo ye'e yun, ka ndanduku ña jin ni —ka jiña'a
de.
33 Te jiña'a ya:
—¿Na in kuu nana san, te na in kuu ñani san?
34 Te ni ndia'a ya nuu ñayiu ka nukoo nii nuu oo ya, te jiña'a ya:
—Ñayiu ya'a ka kuu nana san vi ñani san vi kua'a san.
35 Chi ndi'i ñayiu ka sa'a nagua kuini ia Dios, te ñayiu yun ka kuu ñani
san vi kua'a san vi nana san —jiña'a ya.

4

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a in tee siagua ndikin tata

1 Ni keja'a tuku Jesús inka jichi kaxtno'o ya nuu ñayiu yu'u ndute mar.
Te ni ka kututu kuakua'a ñayiu nuu oo ya, te ja siun kua'a ndeva'a ñayiu
ka kuu, guaa ni kaa ya nuu in barco ja inee nuu ndute mar, te yun ni jinkoo
ya, te ndi'i ñayiu ka oo yu'u ndute yun.
2 Yun te ni kaxtno'o ya kua'a tno'o jin ma'ñu sagua tno'o jioni'ni, te nuu
kaxtno'o ya jiña'a ya:
3 —Vi konini ni ya'a: In kiuu ni kee in tee kua'an ja siagua de ndikin
tata.
4 Te nuu siagua de yun, sava ndikin tata yun ni junkuei yu'u ichi, te ni
kikuei tisala, te ni ka jaa ti.
5 Te sava ni jinkuei nuu ñu'u yuu, nuu tu na ñu'u oo gua'a, te vi yachi
ni ni jite, chi tu ni jinkisa'u kokin ñu'u.
6 Su nuu ni jinonta nikandii, te ni teñu'u ña, te ja siun tu ni'i yo'o, te ni
yichi.
7 Te sava ndikin tata yun ni junkuei nuu tnu iñu, te ni ka ja'nu tnu iñu
yun, te ni ka chikati ña, te tu ni kuva'a.
8 Su sava ka ndikin tata yun, ni junkuei nuu ñu'u gua'a, ñu'u kokin. Ni
jite te ni ja'nu, te ni kuva'a vii ndeva'a. Sava ni kee oko uxi ja invaa ndikin
tata, te sava uni xiko, vi sava in ciento ja invaa ni ndikin tata —jiña'a ya.
9 Yun te jiña'a ya:
—Na in oo so'o ja konini, te na konini.

Ni kaxtno'o Jesús naxa kei tno'o jioni'ni yun

10 Yun te nuu ni ndi'i ñayiu ni ka ndandute, te ni ka ndoo maa ni Jesús
jin sava ka ñayiu ka oo yatni jin ya vi ndi uxi uu tee ka skua'a jin ya, te ni
ka jikan tno'o ña de naxa kei tno'o jioni'ni ja ni ka'an ya yun.
11 Te jiña'a ya:
—Nuu maa ni, chi kaxtno'o kaji san tno'o yiyu'u naxa tatnuni ia Dios.
Su ñayiu tu ka oo nuu tatnuni ya, chi ndi'i ni ka'an san jin tno'o jioni'ni,
12 nagua ja visi ka ndia'i, su ma vi kuni ja vi ni'i. Te visi ka nini, su ma
vi jinkui'nu ini, nagua ja ma vi ndatna'u ini ja kuaka'nu ini ia Dios yika
kuechi.

13 Te jiña'a ya:
—Nuu ja tu ka jinkui'nu ini ni tno'o jioni'ni ja ka'an san ya'a, ¿te naxa
vi jinkui'nu ini ni sava ka tno'o jioni'ni ja ka'an san?
14 Tee siagua ndikin tata yun kuu tee xtutenuu tno'o ia Dios.
15 Te ndikin tata ja ni jite yu'u ichi, ka kuu ñayiu ka nini tno'o ia Dios,
su nuu kuee ka ja ka nini, te ja'an Tachi, te xtajioo tno'o ia Dios ja ni jite
ini anu ñayiu yun.
16 Te ndikin tata ja ni jite nuu ñu'u yuu ka kuu ñayiu ka nini tno'o ia
Dios, te vi sii ini kuiti ka janta'ui.
17 Su masu kunu oo yo'o, te joo ni, te yichi. Yun ka kuu ñayiu ka kujioo
nuu ichi ia Dios, nuu vaji tnundo'o axi ka sondikin ña jin ja ja'a tno'o ya.
18 Te ndikin tata ja ni jite nuu tnu iñu ka kuu ñayiu ka nini tno'o ia Dios,
19 su ka ndi'ni ndeva'i ja oo ñuyiu ya'a, te xnda'u ña ja vi kuu kuikai, vi
ka jio'i ja ndi'i ni ja vi koneva'i. Te ndi'i ya'a kiuu ini anu ñayiu ya'a, te
chikati tno'o ia Dios, te tu jandetu ja kuja tno'o ya ini anui.
20 Te ndikin tata ja ni jite nuu ñu'u gua'a, ka kuu ñayiu ka nini tno'o ia
Dios, te ka janta'ui, te ka jijai nuu tno'o ya. Te ñayiu ya'a ka kuu na kuinio
in ndikin tata ja kee oko uxi vi sava uni xiko vi sava in ciento ja invaa ni
ndikin tata yun —jiña'a ya.

Ni kaxtno'o Jesús ja ja'a in lámpara

21 Te suni jiña'a Jesús:
—¿A ka nee ñayiu in lámpara ja vi sa'i chii jatnu axi chii jito? ¿A masu
koxnee sukun lámpara yun nagua ja koye'e?
22 Chi tu na in guaa oo yu'u ja ma tuu ndijin, te ni in ja yiyu'u ja ma vi
kuni ñayiu, chi ndi'i ndatuu ndijin, te vi kuni.
23 Te nuu ja ndee ñayiu ka oo so'o ja vi konini, te na vi konini —jiña'a
ya.
24 Te suni jiña'a ya:
—Vi kondia'a ni na tno'o ka nini ni, chi naxa ka chikua'a maa ni, te suni
saa ni ndachikua'a ia Dios nuu ni, te taa kua'a ka ya nuu maa ni ja ka nini
ni tno'o ya.
25 Chi na in neva'a, te kuña'a ka ya, su na in tu nagua neva'a, chi vi ndee
joo luluu ja neva'i, ndakindee ya —jiña'a ya.

Ni kaxtno'o Jesús naxa sa'a in yuku ja ja'nu ni maa

26 Te suni jiña'a Jesús:
—Nuu tatnuni ia Dios kuu inuu jin in triu ja jakin in tee.
27 Yun te kixin de tno'o jakuaa, te ndakoo de tno'o ne'e in kiuu in kiuu,
te ni ya'a kiuu vi jakuaa, te ni jite triu yun, te ni ja'nu, te ni tu jini de naxa
ni kuu.
28 Chi kuva'a ni maa ñu'u yun, xtnañu'u ka kuu yuku, yun te kii yoko,
te saa chi'i chitu maa triu yun.
29 Te nuu kuaan triu yun, te ka ja'nde, chi ja ni jino maa kiuu ja te'nde
—jiña'a ya.

Ni kaxtno'o Jesús naxa sa'a in ndikin yuku stancia

30 Te suni jiña'a Jesús:
—¿Nagua kuu in ja vi skintna'a inuo jin nuu tatnuni ia Dios, axi na tno'o
kuu ja vi skintna'a inuo?
31 Kuu na kuinio in ndikin yuku stancia ja ka skute nuu ñu'u ja kuu in
ndikin luluu ka saa nuu ndi'i ndikin ja ka jitu nuu ñu'u.

32 Su nuu ja ni ka jakin, te ja'nu vi kuu na'nu ka saa nuu ndi'i yuku kuii,
te ka kuu na'nu nda'a ja vi ndee tisala te kuu vi koo ti kati tnu —jiña'a ya.
33 Te kua'a tno'o jioni'ni ni kaxtno'o Jesús nuu ñayiu, na kuinio tno'o
ya'a na kuu naxa kentakuei mai ja ka jinkui'nu ini.
34 Te ndi'i tno'o ni oka'an jioni'ni ya ja ni okaxtno'o ya nuu ñayiu. Su
nuu ka oo ni maa ya jin tee ka skua'a jin ya, te ni ondakaxtno'o ndi'i ya.

Ni junkani Jesús tikacha vi ola ndute mar

35 Te nuu ni kunee kiuu yun, te jiña'a ya nuu tee ka skua'a jin ya:
—Na vi ya'o inka jioo ndute mar.
36 Yun te ni ka ndakuanta'u de nuu ñayiu kua'a yun, te ni kekuei de nuu
barco nuu ja inee Jesús, te kua'ankuei de jin ya, te suni ka jata ndikin ña
sava ka barco kua'ankuei jin de.
37 Su ni jinki'i in tikacha ni'i ndeva'a nuu ndute yun, te ni ndonta sukun
ndeva'a ola ndute yun ja ni kee de ndee nuu barco, te machitu de nuu
barco yun.
38 Te Jesús, chi ni ya'a ya ichi yata barco yun, te yun ni kixin ya siki in
sa'un tikani, te ni ka xndoto ña de jin ya, te ka jiña'a de:
—Mastru, ¿a tu ndi'ni ni ja makekueio nuu ndute ya'a ja vi nao? —ka
jiña'a de.
39 Yun te ni ndakoo ya, te ni kuxeen ya nuu tachi yi'i yun, te jiña'a ya
nuu ndute mar yun:
—Kasi yu'u, koo titi'i.
Te ni jinkuiin tachi yun, te na in kuiti ni kuu.
40 Yun te jiña'a Jesús:
—¿Nau ja ni ka yu'u ndeva'a ni? ¿A vini tu ka kandija ni ja skaku ni'nu
ña san? —jiña'a ya.
41 Su ni ka yu'u ndeva'a de, te ka ndatno'o tna'a de:
—¿Na in kuu tee ya'a ja vi ndee tikacha vi ndute mar, te ka jantno'o ña
jin de? —ka kachi de.

5

Ni ndasa'a Jesús in tee ñu'u ña tachi ja oo de yuku ja tnii Gadara

1 Yun te ni jinokuei Jesús inka lado ndute mar nuu kuu yuku ja tnii
Gadara.
2 Te vi inka ni nana ya nuu barco yun, te ni jino in tee ñu'u ña tachi ja
ni kee de kua'an de nuu ka yiyu'u ndiyi.
3 Te tee yun, chi ni oo de in kava ve'e nuu ka yiyu'u ndiyi, te ni in tu na
in kuu ja ku'ni ña, ni jin cadena.
4 Chi kua'a jichi ni ka oju'ni nda'a de vi si'in de jin cadena, su tuu, chi
ndi'i ni oja'nde de vi ni oskuechi kueli de, te ni in tu ni okundee ja ka'nu
ña jin de.
5 Te siun ni jika de yuku vi nuu ka yiyu'u ndiyi. Nduu vi ñuu ni kana de
vi xtuji de maa de jin yuu.
6 Su vi jika ka vaji Jesús, te ni jini ña de, te ni jino de ni jinkuiin jiti de
nuu ya.
7 Te vi ni kana ko'o tachi ndee ini anu de, te jiña'a:
—¿Nagua kuini ron ja vaji ron nuu oo rin, vi Jesús, Se'e ia Dios oo ndee
sukun yun? Te jikanta'u rin nuu ia Dios ja ma taa ron tnundo'o koo rin
—jiña'a.
8 Yun ni ka'an tachi yun, chi ja jiña'a Jesús:
—Espíritu tachi, kee ini anu tee ya'a te kua'an.

9 Te ni jikan tno'o ña ya:
—¿Naxa nani ron?
Te jiña'a:
—Legión ka nani rin, chi kua'a rin ka kuu —jiña'a.
10 Te ni ka jikanta'u ndeva'a nuu ya ja ma kene'e ña ya yuku yun ja ki'inkuei.
11 Te yatni yuku yun ka ñu'u kua'a kini ka jaa ti.
12 Te ndi'i tachi yun ni ka jikanta'u nuu ya ndee anu tee yun, te ka jiña'a:
—Tetniuu ña na ki'inkuei rin nuu ka oo kini yun. Te kuandetu na ndekuei rin chii ti —ka jiña'a.
13 Yun te ni jandetu Jesús, te ni kanakuei espíritu tachi yun ini anu tee ku'u yun, te ni ndekuei chii kini yun, te vaa ndee uu mil ti ka kuu. Yun te ni ka jiko ini ndi'i kini yun, te ni ka jino ti makekuei ti, chi oo ndeyi, te ni kentakuei ti, ni ka tnaa ti maa ti ndee nuu ndute mar, te yun ni ka ji'i ti.
14 Yun te ni ka jino tee ka jito kini yun, kuano'okuei de ja ni ka yu'u de, te ni ka ndakani de nuu ñayiu maa ñuu vi nuu ñayiu ka oo taka nuu yuku, te ni ja'ankuei ñayiu yun, ni ka jinkoto nagua ni kuu.
15 Te nuu ni jinokuei nuu oo Jesús, te ni ka jini ja nukoo tee ni ñu'u ña kuakua'a tachi, ni'nu de sa'un de, te ja ni nuku'un ndaa ini de, te ni ka yu'u ñayiu yun.
16 Te ni ka ndakani tee ni ka ojito kini yun nuu ñayiu naxa ni ndo'o tee ja ni ñu'u ña tachi yun vi naxa ni ka ndo'o kini yun.
17 Yun te ka jinkondei ka jikanta'ui nuu Jesús ja kee ya ki'in ya nuu ñui yun.
18 Te nuu ni ndee ya nuu barco, te ni jikanta'u tee ni ñu'u ña tachi yun ja na kuandetu ya ja ki'inkuei de jin ya.
19 Su tu ni jandetu Jesús, chi saa sua'a jiña'a ya:
—Kuano'o ni ve'e ni nuu ka oo tna'a ni, te ndakani ni ndi'i javii java'a ja ni sa'a Jito'o jin ni, vi naxa ni kunda'u ini ña ya jin ni —jiña'a ya.
20 Te kuano'o de, te ni jinkondee de ndakani de nuu ñayiu taka ñuu ja tnii Decápolis ndi'i javii java'a ni sa'a Jesús jin de. Te ndi'i ñayiu ni ka sa'u kuii kuiti ini.

Ni ndasa'a Jesús ña'a ni oku'u vi sesi'i Jairo

21 Yun te ni ndajiokuiin tuku Jesús kuano'o ya jin barco inka lado ndute mar, te yun ni ka kututu kua'a ndeva'a ñayiu nuu oo ya yu'u ndute mar yun.
22 Te ni jino Jairo, in tee kuu nija'nu nuu ve'e ii sinagoga. Te nuu ni jini ña de jin ya, te ni jinkuiin jiti de nuu ya.
23 Te ni ka'an nda'u ndeva'a de jin ya, te jiña'a de:
—Ja ni kuka'u sesi'i san ja kui. Ne'e ni na ki'on, te sonee ni nda'a ni siki, nagua ja na nduva'i te na kotekui —jiña'a de.
24 Yun te kua'ankuei ya jin de, te ka jata ndikin ña kua'a ñayiu ja vi chitu tnui xiin ya kua'ankuei.
25 Te ne'u ñayiu kua'a yun kua'an in ña'a ja ni kuu uxi uu kuia ku'u ña kue'e ta'u ña niñi.
26 Te ja ni kuu kani ndeva'a ndo'o ña, ja ni xnaa ña ndi'i ja neva'a ña jin kua'a tee tatna, su tu nagua jiniu'u sa'un ja nduva'a ña, chi saa sua'a vi'i ka masaka'u.
27 Te nuu ni jini ña ka ka'an ñayiu ja sa'a Jesús, te ni jintna'a ña ichi yata ya ne'u ñayiu kua'a yun, te ni ke'e ña sa'un ya.
28 Chi ni ndakani ini ña: “Visi ja joo sa'un ya na ni'o ke'o te nduva'o”.

29 Te vi nuu saa ni jinkuiin ja ta'u ña niñi jin ña, te ni jini ña ja ni nduva'a
ña.
30 Yun te vini ni jini Jesús ja ni nduva'a in ñayiu jin jaka'nu ya, te ni
jionenuu ya nuu ñayiu kua'a yun, te ni jikan tno'o ña ya:
—¿Ndee ni ni ke'e sa'un san?
31 Te ka jiña'a tee ka skua'a jin ya:
—¿Te nau ja jikan tno'o ni na in ni ke'e ña jin ni? Te ndia'a maa ni ja
ka xna'ma ña ñayiu kua'a ya'a jin ni —ka jiña'a de.
32 Su maa ya, chi ndia'a ya nii nuu oo ya, nagua ja kuni ya na in ni ke'e
ña jin ya.
33 Te ña'a yun, chi vi sua'a ni'i ña ja yu'u ña, chi ja jini ña naxa ni kuu
jin maa ña. Ni jino ña, te ni jinkuiin jiti ña nuu ya, te ni ndakani ndaa ña
ndi'i naxa ni ndo'o ña.
34 Te jiña'a ya:
—Sesi'i, ni nduva'a ni, chi ni kandija ña ni jin san. Kuano'o sii ini ni, chi
ja ni nduva'a ni nuu kue'e yun —jiña'a ya.
35 Te vi nini ka'an ka ya, te ni jinokuei ñayiu ka oo ve'e tee kuu nija'nu
nuu ve'e ii sinagoga, te ka jiña'i nuu de:
—Ja ni ji'i sesi'i ni. Te ma koxna'a ka ni mastru ya'a —ka jiña'i.
36 Su Jesús, chi tu ni ndi'ni ni ya ja siun ka jiña'i, te jiña'a ya nuu tee
kuu nija'nu ve'e ii sinagoga yun:
—Ma koyu'u ni, chi sua'a ni kandija ni —jiña'a ya.
37 Te tu ni jandetu ya ja vi kondikin ka ña ñayiu jin ya, chi maa ni Pedro
jin Jacobo vi ñani de Juan kua'ankuei jin ya.
38 Te nuu ni jino ya ve'e tee kuu nija'nu ve'e ii sinagoga, te ni jini ya ka
kuvaa ñayiu, ka nda'i ka kanai.
39 Ni kiuu ya, te jiña'a ya:
—¿Nau ja ka kuvaa ni vi ka nda'i ni? Te suchi si'i luluu ya'a, chi masu
ni ji'i, chi sua'a ni kixin —jiña'a ya.
40 Su ni ka jaku ndee ña ñayiu jin ya ja siun ni ka'an ya. Yun te ni
kene'e ya ndi'i ñayiu ndee ye'e, te ni jaka ya tata vi nana suchi si'i yun vi
tee kua'ankuei jin ya, te ni kiukuei ya nuu katuu suchi si'i luluu yun.
41 Te ni tnii ya nda'i, te jiña'a ya:
—¡Talita kumi! —ja kei ka'an: Suchi si'i, nuu maa ron ka'an rin, ndakoo.
42 Te vi nuu saa ni ndakoi, te ni jikai, chi ja oi uxi uu kuia. Te ni ka yu'u
ndeva'a ñayiu yun ja ni ndatekui.
43 Su ni tatnuni ni'i ya ja ma vi koka'an nuu ni in ñayiu ja vi kuni ja siun
ni sa'a ya, te ni tatnuni ya ja na vi kuña'a ja kaa suchi si'i yun.

6

Ni ndajino Jesús ñuu ya Nazaret

1 Ni ndee Jesús yun, te ni ndajino ya ñuu ya, ka ndeka tna'a ya jin tee
ka skua'a jin ya.
2 Te nuu ni jino kiuu ndatatu, te ni jinkondee ya kaxtno'o ya nuu ñayiu
ve'e ii sinagoga. Te kua'a ñayiu ka nini, te ni ka sa'u kuii ini, te ka ndatno'o
tna'i:
—¿Ndenu ni kutua'a suchi ya'a tno'o ya'a? ¿Te ndenu ni'i tno'o ndichi
ja ka'in vi tniuu na'nu ja sa'i jin nda'i ya'a?
3 ¿Te a masu suchi ya'a kuu carpinteru seyii María, te ñani ka kuu Jacobo
vi José vi Judas vi Simón? ¿Te a masu suni ya'a ka oo jin kua'i? —ka kachi.
Te ni ka kunini ndeva'a ini ja ja'a ya.
4 Su jiña'a Jesús:

—Ndi'i ni nuu ka nee yiñu'u ñayiu nuu in tee ndakani tno'o ia Dios. Su ñayiu ñuu maa de vi ñayiu ka kuu tna'a de vi ñayiu ve'e de, chi tu ka nee yiñu'u nuu de —jiña'a ya.

5 Te tu ni kuu sa'a ya in tniuu na'nu, chi ndee saa ni ñayiu ka ku'u ni sonee ya nda'a ya siki, te ni ka nduva'i.

6 Te vi ni sa'u kuii ini ya ja tu ka kandija ñayiu yun. Te ni jika nuu ya ñuu kueli ka oo yatni yun, ni kaxtno'o ya tno'o ia Dios.

Ni tetniuu Jesús ndi uxi uu tee ka skua'a jin ya ja vi kaxtno'o de tno'o ia Dios

7 Yun te ni ndakana Jesús ndi uxi uu tee ka skua'a jin ya, te ni jinkondee ya ni tetniuu ya ndi uu ndi uu de ja ki'inkuei de. Te ni jiña'a ya jaka'nu maa ya, nagua ja vi tau de espíritu tachi ja ka ñu'u ña jin ñayiu.

8 Te ni tatnuni ya ja ma vi kinda'a sa'un de nagua kokuu nuu ichi, ni ñunu, ni xtaa, ni ma vi chindee de xu'un nuu kanchii de, chi maintno'o yutnu ka tuu de, guaa vi kinda'a de.

9 Te na vi ki'i de ndijan nda'u ni, te ma vi kinda'a de sa'un ja vi ndasama de, chi maa ni sa'un ka ni'nu de.

10 Te suni jiña'a ya nuu de:

—Nuu kiukuei ni in ve'e, te yun ni vi kondoo ni guaa ndee nuu ki'inkuei ni inka ñuu.

11 Te nuu ja in ñuu tu ka janta'u ña ñayiu jin ni, te ni tu ka kuini ja vi konini tno'o ka ka'an ni, ndekuei ni yun, te vi kisi ni ñuyaka ka ndaa si'in ni ja kokuu in seña ja ka tavi kuechi ja tu ni ka janta'ui. Chi ka'an ndandaa san ja kiuu sandaa ia Dios kuechi ñayiu ñuyiu, te kua'a ka vi tniuya'u ñayiu ñuu yun saa ñayiu ñuu Sodoma vi Gomorra —jiña'a ya.

12 Te ni kekuei de kua'ankuei de ka kaxtno'o de nuu ñayiu ja na vi ndatna'u ini yika kuechi, te na kiukuei nuu ichi ia Dios.

13 Te ni ka tau de kua'a tachi ka ñu'u ña jin ñayiu. Te kua'a ñayiu ka ku'u ni ka chi'i de texe'en, te ni ka nduva'i.

Ni ji'i Juan, tee ni oskuandute

14 Yun te ni jini so'o rey Herodes ndi'i jana'nu sa'a Jesús, chi nii ñuu ka ka'an taka tniuu na'nu sa'a ya, te jiña'a de:

—¡Ni ndateku Juan, tee ni oskuandute ne'u ndiyi, yun guaa sa'a de tniuu na'nu ya'a! —jiña'a de.

15 Su sava ka ñayiu ka jiña'a:

—Elías kuu de.

Te sava kai ka jiña'a:

—Inka tee ndakani tno'o ia Dios kuu de, axi ndee in tee ni ondakani tno'o ia Dios ndee jana'a kuu de —ka jiña'i.

16 Te nuu ni onini Herodes ja siun ka ka'an, te jiña'a de:

—Tee ya'a kuu Juan ja ni tatnuni rin ja ni ka kindoso yiki xini de, te vitna te ni ndateku de —jiña'a de.

17 Chi ama ka ni tatnuni Herodes ja ni ka jasi ña jin Juan vekaa, te ni ka ju'ni ña de jin in cadena, ja ja'a Herodías, ñasi'i ñani de Felipe. Chi nuu ni ndakuaka tna'a Herodes jin ña,

18 te jiña'a Juan nuu Herodes:

—Masu vatuka kuu nuu Ley ia Dios ja kondeka ni ñasi'i ñani ni —jiña'a de.

19 Te yun guaa ni oka'an u'u Herodías nuu Juan, te ni ondioo ini ña ja ka'ni ña jin de, su tu ni kuu ja sa'a ña.

20 Chi ni oyu'u Herodes ja ka'ni de Juan, chi jini de ja tee ndaa vi tee vii
tee va'a kuu Juan, te ni oskaku ni'nu ña de nuu nda'a Herodías. Te visi
jinonuu ini Herodes, su tu jini de nagua sa'a de, su ndi'i de jin anu de ni
onini de tno'o ni oka'an Juan.
21 Su ni kenta in kiuu ja ni kundee Herodías, nuu ni sa'a Herodes in viko
ja ndajino kuia de, te ni jiña'a de ja ni ka jaxini tee ka netniuu jin de, vi
tee ka tatnuni nuu soldado de vi tee ka kuu nija'nu nuu ñuu ja tnii Galilea.
22 Te ni kiuu sesi'i Herodías ni jita ja'i nuu viko yun. Te junkuaan ini
Herodes jin tee ka jaxini jin de ja ni jita ja'i yun. Te jiña'a rey Herodes
nuu suchi si'i yun:
—Kakan nani guaa kuu ja kuini ron, te na taa rin —jiña'a de.
23 Te ni kee yu'u de nui:
—Nani guaa kuu ja kakan ron nuu rin te taa rin, visi ndee sagua ñuu
nuu tatnuni rin —jiña'a de.
24 Te ni kei kua'in, te ni jikan tno'i nanai:
—¿Nagua kuu ja kakan san nuu de?
Te jiña'a ña:
—Kakan yiki xini Juan, tee skuandute, nuu de —jiña'a ña.
25 Yun te vini ni ndiui nuu oo rey, te jiña'i:
—Kuini san ja vitna ñu'u ni, taa ni yiki xini Juan, tee skuandute, na
ku'un nuu in tíja'an —jiña'i.
26 Yun te ni kusuchi ndeva'a ini rey, su ja siun ni kee yu'u de ja kuña'a
de nagua jikain, te ni ka onini tee ka oo jin de nuu mesa yun, te tu nagua
ni kendoo ka jin de, chi ni skunkuu de tno'o ni ka'an de.
27 Te vi nuu saa ni tetniuu de in soldado, te ni tatnuni de ja jinki'in tee
yun yiki xini Juan.
28 Te ni ja'an soldado yun ini vekaa, te ni kindoso de yiki xini Juan, te ni
sonee de yiki xini yun nuu in tija'an ni ndajino jin de, te ni jiña'a de nuu
suchi si'i yun, te suchi si'i yun ni ndakuña'i nuu nanai.
29 Te nuu ni ka jini tee ni ka oskua'a jin Juan ja siun ni kuu, te ni ja'ankuei
de ni ka ndane'e de yiki kuñu Juan, te ni ka tayu'u de.

Ni jiña'a Jesús ja ni ka jaa u'un mil teyii

30 Yun te ni ndajinokuei tee ni chitniuu Jesús nuu oo ya, te ni ka ndakani
de ndi'i ja ni ka sa'a de vi tno'o ja ni ka kaxtno'o de.
31 Te jiña'a ya:
—Ne'ekuei ni na ki'inkueio in nuu tu na ñayiu ka oo, te na vi ndatatuo
joo luluu —jiña'a ya.
Chi kua'a ndeva'a ñayiu kua'ankuei vi vajikuei nuu ya, te ni tu ka nune
nuu ya ja vi kaa ya xtaa jin de.
32 Yun te kua'ankuei maa ni Jesús jin tee ka skua'a jin ya nuu in barco
in nuu tu na ñayiu ka oo.
33 Su kua'a ñayiu ni ka jini ja kua'ankuei ya, te ni ka ndakuni ñai jin
Jesús. Te ñama ni ka jika ja'a ñayiu yun kua'ankuei ja ni ka ya'i ndi'i ñuu
yun, te vi xtnañu'u kai ni kentakuei saa maa ya.
34 Te nuu ni nana Jesús nuu barco yun, te ni jini ya kua'a ndeva'a ñayiu,
te ni kunda'u ini ña ya jin ñayiu yun, chi ka kui na kuinio ndikachi ja tu
na jito'o ti. Te yun guaa ni jinkondee ya ni kaxtno'o ya kua'a tno'o nuu
ñayiu yun.
35 Te nuu ja mañini sa'un, te ni ka jintna'a ña tee ka skua'a jin ya, te ka
jiña'a de:
—Ja ni ñini, te tu na ve'e ka oo ya'a.

36 Ndaxtute ni ñayiu ya'a nagua ja na ki'inkuei ve'e ka oo yuku ya'a vi
ñuu kueli ka oo yatni ya'a, te na vi kuain xtaa vi kai, chi tu nagua ka nei
ja vi kai —ka jiña'a de.
37 Su jiña'a ya:
—Vi kuña'a maa ni ja vi kaa ñayiu ya'a —jiña'a ya.
Te ka jiña'a de:
—¿A ki'inkuei san te vi kuaan san ya'u ja uu ciento kiuu xtaa, te vi
kuña'a san ja vi kaa ñayiu ya'a? —ka jiña'a de.
38 Te jiña'a ya:
—¿Nasaa xtaa ka neva'a ni? Kua'ankuei ni vi kondia'a ni —jiña'a ya.
Te nuu ni ka jini de, te ka jiña'a de:
—U'un ni xtaa te uu chiaka, —ka jiña'a de.
39 Yun te ni tatnuni ya ni ka ka'an ja ni ka jinkoo kuenta grupo ñayiu
nuu yuku kuii yun.
40 Te ni ka jinkoo siin in ciento in ciento ñayiu jin uu xiko uxi, uu xiko
uxi.
41 Yun te ni tnii ya ndi u'un xtaa jin nduu chiaka yun, te ni ndakondia'a
ya ichi andivi, te ni jikanta'u ya nuu ia Dios, te ni ja'nde ya xtaa yun, te ni
jiña'a ya nuu tee ka skua'a jin ya, te ni ka skaka de nuu ñayiu kua'a yun.
Te suni ni ja'nde ya nduu chiaka yun nuu ndi'i ñayiu.
42 Te ndi'i ñayiu ni ka jaa vi ndee ni ka ndutu chii.
43 Te ni ka ndaxtutu de yu'u xtaa jin chiaka ja ni ndoo, te ni ndachitu
uxi uu chika.
44 Te tee ni ka jaa yun, chi u'un mil de ka kuu.

Jika Jesús siki ndute mar

45 Yun te jiña'a Jesús ja kakuei tee ka skua'a jin ya nuu barco, te vi
kokakoxno'o de nuu ya koki'inkuei de ndee inka jioo yun, ñuu Betsaida,
nini ndaxtute ya ñayiu kua'a yun.
46 Te nuu ni ndaxtute ya ñayiu yun, te ni kaa ya in nuu tinduu, ni
ndakuatu ya.
47 Nuu ni kuaa, te ja kua'an barco yun ndee sagua nuu ndute mar, te
maintno'o ni ka ya oo nuu ñu'u yichi.
48 Te ni jini ya ja tnundo'o ndeva'a ka skaka de barco yun, chi sua'a
manana nuu yi'i tachi. Te nuu ja makundikin ja matuu, te jika ja'a Jesús
nuu ndute mar, kua'an ya nuu ka oo de, te vi ja oo ya ja ya'a jioo ya ki'in
ya.
49 Te ni ka jini de ja jika ja'a ya nuu ndute mar, te ni ka ndakani ini de
ja anu kuu, te ni ka kana jaa de.
50 Chi ndi'i de ni ka jini, te ni ka yu'u de. Su yun te ni ka'an ya jin de, te
jiña'a ya:
—Vi koo anu ni, ma vi yu'u ni, chi maa san kuu —jiña'a ya.
51 Te ni kaa ya nuu barco nuu ka ñu'u de yun, te ni jinkuiin tachi, te vi
ni ka sa'u kuii ini de.
52 Chi ni tu ka jinkui'nu ini de jaka'nu ni sa'a ya jin xtaa yun, chi ka sa'a
ndee ni de ini anu de.

Ni ndasa'a Jesús ñayiu ka ku'u ñuu Genesaret

53 Te nuu ni ka ya'a ya ndute yun, te ni jinokuei ya ñuu ja tnii Genesaret.
Te ni ka ju'ni de barco yu'u ndute yun.
54 Te nuu ni nanakuei ya nuu barco yun, te vini ni ka ndakuni ña ñayiu
jin ya.

55 Te ñama kua'ankuei ndi'i ñayiu ñuu kueli ka oo yatni yun, ni ka
jinkondei ka jinsia'i ñayiu ka ku'u ka yoxnei nuu jito, ndee ni nuu ka
ni'i tno'i ja oo ya.
56 Te ndee ni nuu ni kuu ja kiuu ya a ñuu kueli a ñuu na'nu axi nuu ñu'u
nuu ka jitu ñayiu, te ka jakin tui ñayiu ka ku'u nuu ichi, te ka jikanta'ui
nuu Jesús ja na kuandetu ya ja vi ke'i visi ja joo yu'u sa'un ya. Te ndi'i
ñayiu ni ka ke'e sa'un ya ni ka nduva'a.

7

Ni kaxtno'o Jesús nagua sa'a tne'e ña jin ñayiu

1 Yun te ni ka jintna'a ña fariseo vi sava tee ka kaxtno'o Ley Moisés jin
Jesús, ja vajikuei de ndee ñuu Jerusalén.
2 Te ni ka jini tee yun ja sava tee ka skua'a jin Jesús ka otne'e nda'a de,
te ka jaa de xtaa, chi tu ka skunkuu de jin costumbre ja vi nda'a de xnaa
ka saa vi kaa de, te yun guaa ka ka'an kuechi tee yun.
3 Chi tee ka kuu fariseo vi sava ka ñayiu judio ka ndee ka ndikin de jin
costumbre tee nija'nu, te tu ka jaa de nuu ja tu ka nda'a de.
4 Te nuu ndajinokuei de ja ja'ankuei de nuu ya'u, te tu ka jaa de nuu ja
tu ka nda'a de. Te ka oo kua'a ka costumbre ja ka ndikin de, na kuinio ja
ndundoo vasu ja ka ji'i de vi tindo'o vi ndatniuu ja ka kuu kaa vi jito de.
5 Yun te ni ka jikan tno'o ña fariseo vi tee ka kaxtno'o Ley Moisés jin
Jesús:
—¿Nau ja tu ka ndikin tee ka skua'a jin ni costumbre ndi nija'nuo? Chi
tu ka ndasavii de nda'a de nagua oo costumbre, te ka jaa de xtaa —ka
jiña'a de.
6 Te jiña'a ya:
—Se'e ndijani ini, nase gua'a ni ka'an Isaías ja ja'a ni ndee jana'a nuu
ni tee de sua'a:
Ñayiu ñuu ya'a, chi jin yu'i ka chiñu'u ñai,
su anui, chi jika ndeva'a ka oo nuu rin.
7 Te tu nagua jiniu'u ja ka chiñu'u ñai,
chi ka kaxtno'i nino'o ni tno'o ja ka tatnuni ñayiu ñuyiu.
Kachi ia Dios ja ni tee Isaías.
8 Chi ka xndendoo ni tno'o tatnuni ia Dios, te ka ndee ka ndikin ni
costumbre ja ka jakin ñayiu, ja kuu ja ndundoo tindo'o vi vasu ja ka ji'i
ni, vi kua'a ka ja ka sa'a ni ja kintna'a inuu jin ya'a —jiña'a ya.
9 Te suni jiña'a ya:
—Ka jiso kava ni tno'o tatnuni ia Dios nagua ja vi kondikin ni costumbre
ni.
10 Chi ni ka'an Moisés: “Kuanyu'u kuandetu nuu tata ron vi nuu nana
ron, te na in xtau tnia'a tata axi nana, te na kuu”, kachi Moisés.
11 Su maa ni, chi ka kachi ni ja kuu ka'an in tee nuu tata de axi nuu
nana de: “Ma kuu chituu ña san, chi ndi'i ja neva'a san kuu Corbán” (ja
kei ka'an ja ni soko ndi'i san nuu ia Dios).
12 Te nuu ja saa ka'an de, te ka ka'an maa ni ja tu ka na tniuu de ja
chituu de tata de axi nana de.
13 Te ka jiso kava ni tno'o ia Dios jin costumbre ja ka jakin ni nuu in in
ni. Vi kua'a ka ja kintna'a inuu jin ya'a ka sa'a ni —jiña'a ya.
14 Yun te ni ndakana ya ndi'i ñayiu kua'a yun, te jiña'a ya:
—Vi konini ndi'i ni, te vi jinkui'nu ini ni.

15 Tu sa'un nagua sa'a ja makee ini ñayiu ja kosa'a tne'e ña nuu ia Dios.
Su ja makana ini anu ñayiu kuu ja sa'a tne'e ña.
16 Te nuu ja ndee ni ka oo so'o ja vi konini ni te vi konini ni —jiña'a ya.
17 Te nuu ni xndoo Jesús ñayiu kua'a yun, te ni kiuu ya ve'e. Yun te ni
ka jikan tno'o ña tee ka skua'a jin ya siki tno'o jioni'ni ja ni ka'an ya.
18 Te jiña'a ya:
—¿A vi ni maa ni tu ka jinkui'nu ini ni? ¿A tu ka jinkui'nu ini ni ja ndi'i
ja makee ini ñayiu, chi ma kuu sa'a tne'e ña nuu ia Dios?
19 Chi masu anu makee, chi kua'an chii, te ndejioo ni nuu yiki kuñu
kua'an —jiña'a ya.
Te jin tno'o ni ka'an ya yun kaxtno'o ya ja ni ndasavii ya ndi'i ja ka jaa
ñayiu.
20 Te jiña'a ka ya:
—Ja makana ini anu ñayiu, yun kuu ja sa'a tne'e ña nuu ia Dios.
21 Chi ndee ini anu ñayiu, makana ja ndakani kue'e ini, ja skindee tna'i,
ja sa'i kuechi ñuyiu nuu kuini ka tnanda'i, ja ka'ni ndiyi,
22 ja su'i, ja jio'i ja koneva'i kua'a xu'un, ja sa'i jakue'e, ja xnda'ui ñayiu,
ja sa'i jane'e jayichi, ja kuu kuasun ini, ja ka'an kue'i siki inka ñayiu, ja
sa'a teyii ndeva'i mai, ja tu ñu'u ndaa ini.
23 Ndi'i jakue'e ya'a makana ndee ini anu ñayiu, te sa'a tne'e ña jin nuu
ia Dios —jiña'a ya.

Ni kandija gua'a in ña'a inka ñuu jin Jesús

24 Yun te ni kee Jesús kua'an ya ñuu Tiro vi ñuu Sidón. Te ni kiuu ya in
ve'e, te tu kuini ya ja ndee in ñayiu vi kuni ja oo ya yun, su tu ni kuu ja
kuyu'u ya.
25 Chi vini ni ni'i tno'o in ña'a neva'a sesi'i ja ñu'u ña tachi ja yun oo
Jesús, ni jino ña te ni junkuiin jiti ña nuu ja'a ya.
26 Te ña'a inka tatatno'o kuu ña, chi Sirofenicia tnii ñuu ña. Te ni
jikanta'u ña nuu ya ja na tau ya tachi ñu'u ña jin sesi'i ña.
27 Su jiña'a Jesús:
—Kuandetu ni xtnañu'u ka na vi kaa se'e Israel guaa ndee na vi ndutu
chii, chi masu vatuka kuu ja kindee san xtaa se'e Israel, te kuña'a san nuu
ti'ina kueli —jiña'a ya.
28 Yun te jiña'a ña:
—Vatuka ka'an ni, vi Jito'o san, su ti'ina kueli yun, chi suni ka jaa ti
yuchi xtaa junkuei chii mesa se'e Israel —jiña'a ña.
29 Yun te jiña'a ya:
—Kuano'o ni, chi jin tno'o ni ka'an ni ya'a, te ja ni kana tachi ñu'u ña
jin sesi'i ni —jiña'a ya.
30 Te nuu ni ndajino ña ve'e ña, te ni nuku'un ña sesi'i ña katui nuu
jitoi, chi ja ni kana ña tachi ni ñu'u ña jin.

Ni ndasa'a Jesús in tee kuu ñi'i vi so'o de

31 Yun te ni kee tuku Jesús ñuu ja tnii Tiro, te kua'an ya ñuu Sidón vi ni
ya'a ya taka ñuu ja tnii Decápolis, te ni kenta ya ndute mar Galilea.
32 Te yun ni ka junsia'a in tee kuu ñi'i vi so'o de nuu ya, te ni ka jikanta'u
nuu ya ja na sonee ya nda'a ya siki de.
33 Yun te ni jaka siin ña ya nuu tu na ñayiu ka ndia'a, te ni chi'i ya
xinda'a ya so'o de, te ni chi'i ya teyu'u ya xinda'a ya, te ni ke'e ya yaa de.
34 Yun te ni ndakondia'a ya ichi andivi, te ni jaka ini ya, te jiña'a ya:
—¡Efata! —ja kei ka'an ¡Ndanune!

35 Te vi ore saa ni ndanune so'o de, te ka yaa tuchi kueli ka tnii yaa de,
te ni kuu ni ka'an gua'a de.
36 Te ni tatnuni ya nuu ñayiu yun ja ma vi koka'an de nuu ni in ñayiu.
Su visi tatnuni gua'a ya ja ma vi koka'an de, su vi saa vi'i ka kua'ankuei
de ka xtutenuu de tno'o.
37 Te vi ni ka sa'u kuii kuiti ini ñayiu, te ka kachi:
—Gua'a sa'a de ndi'i ya'a, chi sa'a de ja vi ndee tee so'o ka ndanune so'o
vi ñi'i kuu ka ndaka'an —ka kachi.

8

Ni jiña'a Jesús ja ni ka jaa kuun mil teyii

1 Te kiuu yun ni ka kututu kua'a ndeva'a ñayiu, te tu sa'un nagua ka
neva'i ja vi kai. Yun te ni ndakana Jesús tee ka skua'a jin ya, te jiña'a ya:
2 —Kunda'u ini san ñayiu ya'a, chi ja ni kuu uni kiuu ka oi jion, te tu
nagua ka neva'i ja vi kai.
3 Te nuu ja na ndatetniuu ndite san jin ja no'okuei ve'i, te vatuni vi kuitai
ichi kuano'okuei, chi savai, chi jika vajikuei —jiña'a ya.
4 Su ka jiña'a tee ka skua'a jin ya:
—Su ¿ndenu vi ni'o xtaa ja vi kaa ñayiu kua'a ya'a, te tu na ve'e oo nuu
ka oo ya'a? —ka jiña'a de.
5 Te ni jikan tno'o ña ya:
—¿Nasaa xtaa ka neva'a ni?
Te ka jiña'a de:
—Uja.
6 Yun te ni ka'an ya jin ñayiu kua'a yun ja ni ka jinkoi nuu ñu'u yun,
te ni tnii ya ndi uja xtaa yun, te ni ndakuanta'u ya nuu ia Dios. Yun te ni
ja'nde ya, te ni jiña'a ya nuu tee ka skua'a jin ya, nagua ja na vi skaka de
nuu ñayiu kua'a yun. Te ni ka skaka de nuu ñayiu yun.
7 Te suni ka neva'a de ndee saa chiaka kueli. Te jikanta'u ya, te ni tetniuu
ya ja suni na vi skaka de nuu ñayiu yun.
8 Te ni ka jaa ñayiu vi ndee ni ka ndutu chii. Te ni ka ndaxtutu de yu'u
xtaa ja ni ndoo, te ni ndachitu uja chika.
9 Te tee ja ni ka jaa yun, chi ka kuu vaa ndee kuun mil de. Te ni ndaxtute
ña ya ja kuano'okuei.
10 Yun te ni ndekuei ya nuu barco jin tee ka skua'a jin ya, te kua'ankuei
ya ñuu ja tnii Dalmanuta.

Ka jikan ñayiu ja na sa'a Jesús in tniuu ka'nu

11 Yun te ni jinokuei tee ka kuu fariseo, te ni ka jinkondee de ka tee tna'a
de jin Jesús. Te ka kuini de ja vi koto tnuni ña de. Te ni ka jikan de ja na
sa'a ya in tniuu ka'nu ja vaji ndee andivi.
12 Te ndanda'u ni jaka ini Jesús, te jiña'a ya:
—¿Nau ja ka jikan ñayiu ya'a in tniuu ka'nu nuu san? Te ka'an ndaa
san ja ni in tniuu ka'nu ma xne'e san nuu ñayiu ya'a —jiña'a ya.
13 Saa te ni xndoo ña ya, te ni ndee ya nuu barco, te kua'an ya inka jioo
yu'u ndute mar.

Skintna'a Jesús tno'o ka kaxtno'o fariseo jin levadura

14 Te ni ka naa ini tee ka skua'a jin ya ja vi kinda'a de xtaa vixin, chi
invaa ni xtaa vixin inee nuu barco yun kua'ankuei de jin ya.
15 Te ni xtaku Jesús nuu de, te jiña'a ya:

—Vi koto va'a ni maa ni jin levadura tee ka kuu fariseo vi levadura
Herodes —jiña'a ya.
16 Te ni ka jinkondee de ka ndatno'o tna'a de, te ka kachi de:
—Yun ka'an de, chi chia tu ni ka yinda'o xtaa vixin.
17 Te ni jini Jesús ja siun ka ndatno'o de, te jiña'a ya:
—¿Nau ja ka ka'an ni ja tu na xtaa vixin ka nee ni? ¿A vi chia'an ka vi
jinkui'nu ini ni ja vi kuni ni tno'o ka'an san? ¡Nase nde'e inu ndee ini anu
ni!
18 ¿A vi ka oo nduchi nuu ni, te tu ka ndia'a ni? Te ka oo so'o ni, te tu
ka nini ni. Te ¿a tu ka na'a ni
19 na ni ja'nde san u'un xtaa ja ni ka jaa u'un mil teyii? Te ¿nasaa chika
ni ka ndachitu yu'u xtaa ja ni ka ndaxtutu ni? —jiña'a ya.
—Uxi uu —ka jiña'a de.
20 —Te na ni ja'nde san uja xtaa ja ni ka jaa kuun mil ñayiu, ¿nasaa
chika chitu yu'u xtaa ni ka ndaxtutu ni? —jiña'a ya.
—Uja —ka jiña'a de.
21 Te jiña'a ya:
—Te ¿nau ja vini saa, te tu ka jinkui'nu ini ni? —jiña'a ya.

Ni ndasa'a Jesús in tee ku'u nuu ñuu Betsaida

22 Yun te ni kentakuei ya ñuu Betsaida. Te ni ka jinsia'a ñayiu in tee
ku'u nuu, te ni ka jikanta'ui nuu ya ja na tetuu ya nda'a ya nuu de ja na
nduva'a de.
23 Yun te ni tnii ya nda'a tee ku'u nuu yun, te ni kene'e ña ya ndee yu'u
ñuu yun. Te ni skanuu ya teyu'u ya nduchi nuu de, te ni tetuu ya nda'a
ya. Te ni jikan tno'o ña ya a kuu ndia'a de joo.
24 Te ni ndia'a de, te jiña'a de:
—Jini san ñayiu ja na ka ndaa yutnu ka ndai, su jini san ja ka jikai
—jiña'a de.
25 Yun te ni tetuu tuku ya nda'a ya nduchi nuu de, te ni ndakondia'a
gua'a de, te ni nduva'a nduchi nuu de, chi ni jini kaji de ndi'i ja oo ndee
jika.
26 Te ni ndatetniuu ña ya kuano'o de ve'e de, te jiña'a ya:
—Ma no'o ni ñuu luluu yun, te ni ma koka'an sa'un ni nuu ni in ñayiu
ñuu yun —jiña'a ya.

Ni ka'an kaji Pedro ja Jesús kuu ia ni tetniuu Dios

27 Yun te kua'ankuei Jesús jin tee ka skua'a jin ya taka ñuu ka oo Cesarea
Filipo. Te ichi yun ni jikan tno'o ya tee ka skua'a jin ya, te jiña'a ya:
—¿Naxa ka ka'an ñayiu na in kuu san?
28 Te ka jiña'a de:
—Sava ñayiu ka ka'an ja Juan tee ni oskuandute, te savai chi Elías, te
savai ka ka'an ja ndee in tee ni ondakani tno'o ia Dios ndee jana'a kuu ni
—ka jiña'a de.
29 Yun te jiña'a ya:
—Te maa ni, ¿naxa ka ka'an ni na in kuu san?
Te jiña'a Pedro:
—Maa ni kuu Kristu, ia ni tetniuu Dios —jiña'a de.
30 Su ni tatnuni Jesús ja ma vi koka'an de tno'o ya'a nuu ni in ñayiu.

Ni kaxtno'o Jesús ja kuu ya te ndateku ya

31 Yun te jinkondee ya kaxtno'o ya nuu tee ka skua'a jin ya ja maa ya ja
kuu ya Se'e Teyii, chi nini kuu ja tna'a ya kua'a ndeva'a tnundo'o. Te vi

skexiko ña tee nija'nu vi sutu ka kuu nija'nu vi tee ka kaxtno'o Ley Moisés,
te vi ka'ni ña de jin ya, su nuu uni kiuu te ndateku ya.
32 Te vi ni ka'an kaji kuiti ya tno'o ya'a. Yun te ni kene'e siin ña Pedro,
te ni jinkondee de kuxeen de nuu ya.
33 Su ni ndajiokuiin Jesús, te ni ndakoto ya nuu ka oo tee ka skua'a jin
ya, te ni kuxeen ya nuu Pedro, te jiña'a ya:
—Kujioo ni nuu san, vi Tachi, chi tu ndakani ini ni nagua ndakani ini
ia Dios, chi nagua ka ndakani ini ñayiu ñuyiu ya'a ndakani ini ni —jiña'a
ya.
34 Yun te ni ndakana ya tee ka skua'a jin ya jin sava ka ñayiu, te jiña'a
ya:
—Nuu na in kuini ja kondikin ña jin san, te na skunai mai, te kuiso siki
cruz visi na kui, te na kondikin ñai jin san.
35 Chi na in ka'an ja skaku ni'nui mai, te junai. Te na in skunai mai ja
ja'a sein vi ja ja'a tno'o va'a ia Dios, te kaku ni'nui.
36 Chi ¿nagua ni'i ñayiu visi na kundei ni'i ndi'i ja oo ñuyiu ya'a koneva'i,
te skunai mai?
37 Chi ma ni'i ñayiu nagua tniuya'ui nuu ia Dios ja skaku ni'nui mai.
38 Chi na in kukanoo jin sein vi jin tno'o san nuu ñayiu ñuyiu ya'a ja inu
kue'i vi ka sa'i yika kuechi, te maa san ja kuu san Se'e Teyii, suni kukanoo
san jin, nuu ndii san jin jaye'e tajan maa tata san jin ia ja ka jinokuechi
nuu ya —jiña'a ya.

9

1 Te suni jiña'a ya:
—Ka'an ndaa san ja sava ni ja ka oo ni ya'a, chi ma vi kuu ni guaa ndee
vi kuni ni naxa tatnuni ia Dios ja vaji jin jaka'nu ya —jiña'a ya.

Ni ndasama naxa kaa Jesús

2 Nuu ni ya'a iñu kiuu, te ni jaka ña Jesús jin Pedro vi Jacobo vi Juan, te
kua'ankuei ya in yuku sukun, te yun ni ndasama kaa ya jin nuu tee yun.
3 Te vi yeye'e sa'un ni'nu ya jayaa na kuinio yua'a, ja vi ni in ñayiu
ndakate ñuyiu ya'a, tu na in kuu ja siun ndasa'a yaa.
4 Te ni ka jini de ja ni ka ndatuu Elías jin Moisés, ka ndatno'o de jin
Jesús.
5 Yun te jiña'a Pedro nuu Jesús:
—Mastru, gua'a kuu ja ya'a ka oo san, te na vi sa'a san uni ve'e kuii, in
koo maa ni, te inka koo Moisés, te inka koo Elías —jiña'a de.
6 Chi ni ka yu'u de, te tu ni jini Pedro nagua kuu ja ka'an de.
7 Yun te ni kuun in viko, te ni chisa'u ña jin de, te ndee nuu viko yun ni
kee in tno'o, te jiña'a:
—Suchia'a kuu se'e maa rin ja kutoo ndeva'a rin jin, te vi konini tno'o
ka'in —jiña'a tno'o yun.
8 Te nuu ni ka ndakondia'a de nii nuu ka oo de yun, te tu na in ni ka jini
ka de, chi maintno'o ni ka Jesús oo.
9 Te nuu manukuei de jin ya nuu yuku yun, te ni tatnuni ya ja ma vi
ndakani de nuu ni in ñayiu ja siun ni ka jini de, chi guaa ndee na ndateku
maa ya ja kuu ya Se'e Teyii ne'u ndiyi.
10 Te yun guaa ni ka tava'a ni maa de jin anu de ndi'i yun, su ni ka jikan
tno'o tna'a de na tno'o kuu ja ka'an Jesús ja ndateku ya ne'u ndiyi.
11 Yun te ni ka jikan tno'o de Jesús, te ka jiña'a de:

—¿Nau ja ka ka'an tee ka kaxtno'o Ley Moisés ja vi nini kuu ja xtnañu'u
ka Elías ndii, te saa kii Kristu? —ka jiña'a de.
12 Te jiña'a ya:
—Jandaa ndija ja xtnañu'u ka Elías ndii, te suu de ndasava'a ndi'i. Su
nuu saa, ¿te nau ja yoso nuu tutu ii ja sein ja kuu san Se'e Teyii, chi tna'a
san kuakua'a tnundo'o, te vi skexiko ña ñayiu?
13 Su ka'an san ja Elías, chi ja ni kii de, te ni ka sa'a ña de jin tee yun ndi'i
nagua ka kuini maa de, nagua ka'an nuu tutu ii ja saa ndo'o de —jiña'a
ya.

Ni ndasa'a Jesús in suchi yii ñu'u ña espíritu kue'e

14 Te nuu ni ndentakuei ya nuu ka oo sava ka tee ka skua'a jin ya, te
ni ka jini ya ja ka oo kua'a ndeva'a ñayiu ja ni ka jionduu ña jin tee ka
skua'a jin ya. Te suni ka oo tee ka kaxtno'o Ley Moisés ja ka tee tna'a jin
de.
15 Te nuu ni ka jini ñayiu yun ja vaji ya, te ndi'i ni ka sa'u kuii ini, te ni
ka jinoi nuu oo ya ja vi ndakantno'o ñai jin ya.
16 Te ni jikan tno'o ña ya jin tee ka skua'a jin ya:
—¿Nagua ka tee tna'a ni jin tee yun? —jiña'a ya.
17 Te ni ka'an in tee oo jin ñayiu kua'a yun, te jiña'a de:
—Mastru, vaji san nuu ni jin seyii san ja ñu'u ña espíritu kue'e, te ni
sa'a ñi'i ña jin.
18 Te ndee ni nuu ni kuu ja ndakaki'i ña, te skana ña nuu ñu'u, te kisi
ña, te jaa ti iñu yu'i vi ka'ñi no'i, te kua'in makuxii sa'a. Te ni ka'an san
jin tee ka skua'a jin ni ja na vi tanunda'a de vi tau de, su tu kuu vi sa'a de
—jiña'a de.
19 Yun te jiña'a ya:
—Tatatno'o kue'e ja tu ka kandija, ¿nasaa ka kiuu guaa koo san jin ni?
¿Nasaa ka kiuu guaa kuandee ini san? Vi kisia'a ni jin ya'a nuu saa —jiña'a
ya.
20 Te ni ka jinsia'a de jin nuu ya. Te nuu ni jini ña espíritu yun jin Jesús,
te ni kisi ndeva'a ña jin suchi yii yun, te ni ndonsoi ndee nuu ñu'u, te
jiotutuu ni kai vi jaa ti iñu yu'i.
21 Yun te ni jikan tno'o ña Jesús jin tatai:
—¿Na kuu saa tiempu ndo'i sia'a? —jiña'a ya.
Te jiña'a de:
—Ndee nuu lului.
22 Te kua'a jichi tnaa ña nuu ñu'u vi nuu ndute ja ka'ni ña. Su nuu ja
kuu sa'a ni joo, te kunda'u ini ña ni jin san, te chituu ña ni —jiña'a de.
23 Te jiña'a Jesús:
—Nuu ja kuu kandija maa ni, chi ndi'i ni ja kuu nuu ñayiu kandija
—jiña'a ya.
24 Yun te vi ñama kuiti ni kana tata suchi yii yun, te jiña'a de:
—Kandija san, te chituu ña ni na kandija gua'a ka san —jiña'a de.
25 Te nuu ni jini Jesús ja kua'an ka kututu kua'a ndeva'a ñayiu, te ni
ka'an xeen ya nuu espíritu kue'e yun, te jiña'a ya:
—Tatnuni rin nuu ron ja kuu ron espíritu ñi'i vi so'o ja kana ron ini anu
suchia'a, te ki'in ron, te ma ndajiokuiin uun ka ron ja ndee ron nuu anui
—jiña'a ya.
26 Yun te ni kana ko'o espíritu yun, te ni kisi ndeva'a ña jin, te ni kee
kua'an. Te suchi yun, chi vi na kuinio ja vi ni ji'i sa'uin, te kua'a ñayiu ni
ka ka'an ja ni ji'i.

27 Su ni tnii Jesús nda'i, te ni ndone'e ña ya, te ni nukuiin.
28 Te nuu ni kiuu Jesús ini ve'e, te ni ka jikan tno'o ña tee ka skua'a jin
ya nuu ka oo maa ni de jin ya:
—¿Te nau ja tu ni kuu vi tau sein espíritu kue'e yun? —ka jiña'a de.
29 Te jiña'a ya:
—Saa, chi tachi kaa sia'a, chi nini kuu ja ndakuatuo vi konditeo, te saa
kundeo ja kana —jiña'a ya.

Ni kaxtno'o tuku Jesús inka jichi ja kuu ya

30 Yun te ni ndekuei ya yun, te kua'ankuei ya ichi ñuu ja tnii Galilea. Te
tu kuini Jesús ja vi kuni ni in ñayiu.
31 Chi kaxtno'o ya nuu tee ka skua'a jin ya, te jiña'a ya:
—Sein ja kuu san Se'e Teyii, chi vi sinotuu ña nuu nda'a ñayiu ñuyiu, te
vi ka'ni ña, su nuu uni kiuu ja ni ji'i san, te ndateku san —jiña'a ya.
32 Su tu ni ka jinkui'nu ini de na tno'o kuu ja siun ka'an ya, su ka yu'u
de ja vi kakan tno'o ña de jin ya.

Ni kaxtno'o Jesús na in kuu ka'nu ka

33 Yun te ni jinokuei ya ñuu Capernaúm, te nuu ja ka oo ya in ve'e, te ni
jikan tno'o ña ya jin tee ka skua'a jin ya:
—¿Nagua ka tee tna'a ni ichi vajikueio? —jiña'a ya.
34 Su tu ni ka ka'an sa'un de, chi ichi nuu kua'ankuei de ka tee tna'a de
ndee de guaa kokuu ka'nu ka.
35 Yun te ni jinkoo ya, te ni kana ya ndi uxi uu tee ka skua'a jin ya, te
jiña'a ya:
—Nuu ja ndee ni kuini ja kokuu ni tee xtnañu'u, te kuini ja kokuu ni tee
sandi'i ni ka nuu ndi'i ni, te kokunukuechi ni nuu ndi'i ni.
36 Yun te ni tnii ya nda'a in suchi luluu, te ni jani ña ya ma'ñu ndi'i de,
te ni kanundee ña ya jin, te jiña'a ya:
37 —Na ñayiu janta'u in suchi luluu ja ja'a maa san na kuinio suchi
ya'a, te janta'u ñai jin maa san. Te na in janta'u ña jin maa san, te
masu maintno'o maa san janta'ui, chi suni janta'ui ia ni tetniuu ña jin
san —jiña'a ya.

Na ñayiu tu ndakoo sikio te chituu ñai jion

38 Yun te jiña'a Juan:
—Mastru, ni ka jini san in tee ja jin sivi ni, te skunu de tachi ka ñu'u ña
jin ñayiu, su tu ni ka jandetu san ja kosa'a ka de, chi masu in ni ka skua'o
jin de —jiña'a de.
39 Su jiña'a Jesús:
—Ma vi kasi ni'nu ni, chi tu na in ñayiu sa'a in tniuu ka'nu jin sivi san,
te yata yun te ka'an kue'e de siki san.
40 Chi na in tu ndakoo sikio, te oi chituu ñai jion.
41 Te nani kuu ñayiu ja tai visi in yajin ndute vi ko'o ni ja ka oo ni jin
san, te ka'an ndandaa san ja ma skunai, chi ni'i ya'ui.

Ma vi sa'o ja junkuei ñayiu nuu yika kuechi

42 ’Te nani kuu ñayiu sa'a ja in suchi luluu ja kandija ña jin san, kanakaui
nuu yika kuechi, te vi gua'a ka kokuu ja na vi ku'ni in yoso molinu sukuin,
te vi tnaa ña ndee nuu kunu ka ka'a ndute mar.
43 Te nuu ja nda'a ni sa'a ja kanakau ni nuu kuechi, te ka'nde ni, chi
gua'a ka kuu ja tikundu ni, te ndiuu ni nuu koteku ni, masu ja koo va'a
nduu nda'a ni, te ki'in ni nuu andeya, nuu kai ñu'u ja ma nda'va sa'un,
44 nuu tu ka ji'i tindaku, te ni tu nda'va sa'un ñu'u.

45 Te nuu ja si'in ni sa'a ja kanakau ni nuu kuechi, te ka'nde ni, chi gua'a
ka kuu ja tikundu ni, te ndiuu ni nuu koteku ni, masu ja koo va'a nduu
si'in ni, te ki'in ni nuu andeya, nuu kai ñu'u ja ma nda'va sa'un,
46 nuu tu ka ji'i tindaku, te ni tu nda'va sa'un ñu'u.
47 Te nuu ja nduchi nuu ni sa'a ja kanakau ni nuu kuechi, te tau ni, chi
gua'a ka kuu ja kiuu ni nuu tatnuni ia Dios jin invaa ni nduchi nuu ni,
masu ja koo va'a nduu nduchi nuu ni, te ki'in ni nuu andeya,
48 nuu tu ka ji'i tindaku, te ni tu nda'va sa'un ñu'u.
49 Chi ndi'i ni ni sa'a tua'a ña ia Dios jin ñu'u ja kuu tnundo'o, nagua ka
sava'a ñayiu ndi'i kuñu ja kai nuu ka sokoi nuu ya ja kuu axe sa'a ñii.
50 Chi jagua'a kuu ñii, su nuu ja na nduu uun ñii yun, ¿te naxa vi sa'a
ni ja nduu axe inka jichi? Nuu saa, te vi kokuu ni ñayiu gua'a nagua oo
gua'a ñii, te vi koo mani ni jin in in ni —jiña'a ya.

10

Kaxtno'o Jesús ja ma vi xndendoo tna'a teyii jin ñasi'i de

1 Yun te ni ndee ya ñuu Capernaúm, te ni jino ya ñuu ja tnii Judea ja
oo inka jioo yute Jordán. Te yun ni ka kututu tuku ñayiu nuu oo ya, te ni
kaxtno'o tuku ya nui, nagua ni kutua'a maa ya sa'a ya.
2 Te ni ka jintna'a ña sava tee ka kuu fariseo jin Jesús, ja vi koto tnuni
ña de jin ya. Te ni ka jikan tno'o ña de:
—¿A vatuka kuu nuu Ley ja vi xndendoo tna'a in tee jin ñasi'i de? —ka
jiña'a de.
3 Yun te jiña'a ya:
—¿Naxa ni tatnuni Moisés nuu ni?
4 Te ka jiña'a de:
—Moisés, chi ni jandetu de ja in tee kuu xndendoo de ñasi'i de, su kuña'a
de nuu ña in tutu nuu ka'an ja vi xndendoo tna'a de, te ndoo ña —ka jiña'a
de.
5 Yun te jiña'a Jesús:
—Vi ja inu ndee ini anu ni guaa ni tee Moisés tno'o ya'a.
6 Su ndee jaxtnañu'u, ni sa'a ia Dios ndi'i ja oo ñuyiu, te “ni sa'a ya teyii
jin ñasi'i.
7 Te yun guaa xndoo teyii tata de vi nana de, te kuaka tna'a de jin ñasi'i
de.
8 Te nduu vi kokuu na kuinio invaa ni ka ñayiu”, kachi tutu ii. Saa te
masu uu kai kuu, chi invaa ni ka ñayiu.
9 Te yun guaa tu na tniuu in tee ja sa'a siin de nagua ni xtnitna'a ia Dios
—jiña'a ya.
10 Te nuu ja ka oo ya in ve'e, te ni ka jikan tno'o tuku ña tee ka skua'a
jin ya siki tno'o ya'a.
11 Te jiña'a ya:
—Nani kuu tee ja xndoo de ñasi'i de, te ndakuaka tna'a de jin inka ñasi'i,
te skindee de ña'a xtnañu'u.
12 Te nuu ja in ñasi'i xndendoo ña yii ña, te ndakuaka tna'a ña jin inka
de, te suni skindee ña yii xtnañu'u ña —jiña'a ya.

Ni jikanta'u Jesús ja ja'a suchi kueli

13 Yun te ni ka junsia'a ñayiu suchi kueli nuu Jesús, nagua ja na sonee
ya nda'a ya siki, te na kakanta'u ya ja'i. Su ni ka kuxeen tee ka skua'a jin
ya nuu ñayiu ka junsia'a suchi kueli yun.
14 Te nuu ni jini Jesús, te ni kiti ini ya, te jiña'a ya:

—Vi kuandetu ni na kikuei maa suchi kueli jian nuu san, te ma vi kasi ni'nu ni ja kikuei, chi nuu tatnuni ia Dios kuu nuu vi koo ñayiu ka kuu na kuinio suchi kueli ya'a.
15 Chi ka'an ndaa san ja na in ñayiu tu janta'u ja tatnuni ia Dios nui nagua janta'u in suchi luluu, te ma kiuu sa'uin nuu tatnuni ya —jiña'a ya.
16 Te ni kanundee ña ya vi ni sonee ya nda'a ya siki, te ni jikanta'u ya ja ja'i.

Ka ndatno'o in tee kuika jin Jesús

17 Te nuu ni ki'in tuku ya ichi kua'an ya, te ni kenta in tee jino de, te ni jinkuiin jiti de nuu ya, te ni jikan tno'o ña de jin ya:
—Tee gua'a kuu ni, Mastru. ¿Nagua kuu jagua'a sa'a san ja ni'i ta'u san ja koteku san nikuii nikani? —jiña'a de.
18 Te jiña'a Jesús:
—¿Nau ja xnani ña ni tee gua'a? Te tu na tee gua'a oo, chi maintno'o Dios kuu ia gua'a.
19 Ja jini maa ni tno'o tatnuni ia Dios nuu ka'an sua'a: “Ma koskindee tna'a ron, ma ka'ni ron ndiyi, ma su'u ron, ma ka'an tno'o ron siki ñayiu, ma xnda'u ron ñayiu, te kuanyu'u kuandetu nuu yua nuu si'i ron”, kachi tutu ii —jiña'a ya.
20 Yun te jiña'a de:
—Mastru, ndi'i ya'a tava'a san ndee lule san —jiña'a de.
21 Yun te ni ndia'a ña Jesús jin de, te ni ka'an too ña ya, te jiña'a ya:
—Invaa ka ja ja'ni ña jin ni nuu saa: kua'an ni te xiko ndi'i ni ja neva'a ni, te kuña'a ni nuu ñayiu ka kunda'u, te koneva'a kua'a ni ndee andivi. Yun te saa kii ni, te kondikin ña ni visi na tna'a ni kua'a tnundo'o —jiña'a ya.
22 Te ni tna'u ini de nuu ni onini de tno'o ya'a, te kusuchi ndeva'a ini de kua'an de, chi tee kuika ndeva'a kuu de.
23 Yun te ni ndia'a Jesús nii nuu ka oo ya, te jiña'a ya nuu tee ka skua'a jin ya:
—Nase nde'e vijin kuu ja kuu kiukuei ñayiu kuika nuu tatnuni ia Dios —jiña'a ya.
24 Te ni ka sa'u kuii ini tee ka skua'a jin ya ja siun ka'an ya. Su ni ndajiokuiin tuku Jesús jiña'a ya:
—Ñani, nase nde'e vijin kuu ja kuu kiukuei ñayiu ka kutoo xu'un nuu tatnuni ia Dios.
25 Chi ñama ka kiuu in kameyu yau in yiki tiku saa ja kiuu in ñayiu kuika nuu tatnuni ia Dios —jiña'a ya.
26 Te nuu ni ka onini de tno'o ya'a, te vi'i ka ni ka sa'u kuii kuiti ini de, te ka jikan tno'o tna'a de:
—¿Na in kuu ja kaku ni'nu nuu saa? —ka kachi de.
27 Yun te ni ndia'a ña Jesús, te jiña'a ya:
—Ja ñayiu ñuyiu, chi ma kuu vi sa'i, su ja ia Dios, chi ndi'i ni ja kuu sa'a ya —jiña'a ya.
28 Yun te ni jinkondee Pedro jiña'a de:
—Su sein, chi vi ni ka xndoo san ndi'i nagua ka neva'a san, te ka ndikin ña san jin ni —jiña'a de.
29 Te jiña'a Jesús:
—Ka'an ndaa san ja nani kuu ñayiu ja ka xndoi ve'e a ñani a kua'i a tatai a nanai a se'i axi ñu'i ja ja'a sein vi ja ja'a tno'o va'a ia Dios,

30 te ñayiu yun, chi vi ndani'i in ciento jichi kua'a ka vitna nuu ñuyiu
ya'a: ve'i vi ñani vi kua'i vi nanai vi se'i vi ñu'i, visi ka sondikin ña ñayiu
jin. Su inka ñuyiu ja vaji, te vi ndani'i ja vi kotekui nikuii nikani.
31 Su kua'a ñayiu kuu na'nu vitna vi nduu lulei, te kua'a ñayiu ka kuu
lule vitna vi nduu na'nui —jiña'a ya.

Ni kaxtno'o tuku Jesús inka jichi ja kuu ya te ndateku ya

32 Te nuu ka ñu'u ichi de mandakuei de Jerusalén, te yoxno'o Jesús nuu
tee ka skua'a jin ya kua'ankuei ya. Te vi ni ka sa'u kuii ini de vi ka yu'u
de ka ndikin ña de jin ya. Yun te ni kene'e siin ya ndi uxi uu tee ka skua'a
jin ya, te ni jinkondee ya ka'an tuku ya naxa kaa ja ndo'o ya.
33 Te jiña'a ya:
—Te vitna ja mandakueio Jerusalén, te vi xtuu ña ñayiu jin sein ja kuu
san Se'e Teyii, nuu nda'a tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi nuu tee ka kaxtno'o
Ley Moisés, te vi ka'an de ja na kuu san, te vi ndasia'a ña de nda'a tee
inka ñuu,
34 te vi sa'a ne'e vi sa'a yichi ña de, te vi kani ña de vi vi tiusii de nuu
san, te vi ka'ni ña de. Su nuu uni kiuu, te ndateku san —jiña'a ya.

Ka jikan Jacobo jin Juan in jandiuxi nuu Jesús

35 Yun te ni ka jintna'a yatni ña Jacobo vi Juan, se'e Zebedeo, jin Jesús,
te ka jiña'a de:
—Mastru, ka kuini san ja sa'a ña ni in jandiuxi ja vi kakan san nuu ni
—ka jiña'a de.
36 Te ni jikan tno'o ña ya:
—¿Nagua ka kuini ni ja sa'a san jin ni? —jiña'a ya.
37 Te ka jiña'a de:
—Kuandetu ni ja kiuu nduu ka'nu ndeva'a ni ja tatnuni ni, na vi jinkoo
san xiin ni, in san nda'a kua'a ni, te inka san nda'a satni ni —ka jiña'a de.
38 Yun te jiña'a Jesús:
—Tu ka jini ni nagua kuu ja ka jikan ni. ¿A kuu vi ko'o ni nuu vasu ja
ko'o san ja kuu tnundo'o xeen ja tna'a san? Te ¿a kuu vi kuandute ni jin
tnundo'o kii siki san? —jiña'a ya.
39 —Kuu —ka jiña'a de.
Te jiña'a Jesús:
—Ja ndaa ja kuu vi ko'o ni nuu vasu ja ji'i san, te vi ya'a ni nuu koto
tnuni ña tnundo'o ja vi kuandute ni jin tnundo'o ja tna'a san.
40 Su ja vi jinkoo ni nda'a kua'a san vi nda'a satni san, chi masu maa
san kuu ja taa, chi ja ni sa'a tua'a maa Tata Dios ndee ñayiu ka kuu ja vi
ni'i —jiña'a ya.
41 Te nuu ni ka jini uxi ka tee ka skua'a jin ya tno'o ya'a, te ni ka kiti ini
de nuu Jacobo vi nuu Juan.
42 Te ni ndakana ña Jesús, te jiña'a ya:
—Ja ka jini maa ni ja tee ka tatnuni nuu sava ka ñuu, chi ka xtaku ni'i
de na kuinio ja vi maa de ka kuu jito'o. Te tee ka kuu na'nu ka tatnuni
xeen de jin tniuu ka nee de.
43 Su ne'u maa ni, chi masu saa kokuu, chi na in ka'an ja kokuu ka'nu
ne'u ni, te kuini ja kunukuechi nuu sava ka ni.
44 Te na in ka'an ja kokuu ñayiu kuka'nu ne'u ni, te kuini ja kunukuechi
nuu ndi'i ni.
45 Chi suni saa ni sein ja kuu san Se'e Teyii, chi masu vaji san ja vi
kunukuechi ñayiu nuu san, chi vaji san ja kunukuechi san nuu ñayiu, te

soko san maa san ja junku'un ya'u, nagua ja kua'a ñayiu ndatau san nuu jakue'e —jiña'a ya.

Ni ndasa'a Jesús nduchi nuu Bartimeo

46 Yun te ni jinokuei ya ñuu Jericó. Te nuu ni ndekuei ya ñuu yun kua'ankuei ya jin tee ka skua'a jin ya vi jin kua'a ndeva'a ka ñayiu. Te yu'u ichi yun nukoo Bartimeo, in tee ku'u nduchi nuu, se'e Timeo, jikan de xu'un.
47 Te nuu ni jini so'o de ja Jesús, tee ñuu Nazaret, kuu ia kua'an yun, te ni jinkondee de kana jaa de, te jiña'a de:
—Jesús, ndikin tata ndee rey David, kunda'u ini ña ni jin san —jiña'a de.
48 Te kua'a ñayiu ka kuxeen nuu de nagua ja na kasi yu'u de, su vi saa vi'i ka kana jaa de:
—Ndikin tata ndee rey David, kunda'u ini ña ni jin san —jiña'a de.
49 Yun te ni jinkuiin Jesús, te ni ka'an ya ja na vi kana ña jin de. Te ni ka ka'an ña jin tee ku'u nuu yun, te ka jiña'a:
—Koo anu ni, te ndakoo ni ne'e ni, chi kana ña de jin ni —ka jiña'a de.
50 Yun te ni skana de soo su'nu de, te ni ndakoo de ni jintna'a de Jesús.
51 Yun te ni jikan tno'o ña Jesús:
—¿Nagua kuini ni ja sa'a san jin ni? —jiña'a ya.
Te jiña'a tee ku'u yun:
—Mastru, kuini san ja ndanune nduchi nuu san —jiña'a de.
52 Te jiña'a Jesús:
—Kua'an ni nuu saa, chi ja kandija ni, ndasa'a nduchi nuu ni, te ni nduva'a ni —jiña'a ya.
Te vi ore saa ni ndanune nduchi nuu de, te ni jata ndikin ña de kua'ankuei de jin Jesús nuu ichi yun.

11

Ni ndiuu Jesús na kuinio in rey ja ni kundee maa Jerusalén

1 Te nuu ni ka kuyatni Jesús maa ñuu Jerusalén, yatni ñuu Betfagé vi ñuu Betania, nuu oo yuku nani Olivo, te ni tetniuu ya uu tee ka skua'a jin ya,
2 te jiña'a ya:
—Kua'ankuei ni ñuu luluu ja kaa ichi nuu ni sua'a, te nuu kiukuei ni ñuu yun, te yun vi junku'un ni in mentu luluu nu'ni ti, ja chia'an ka sa'un na in tee koso ti. Vi ndajin ni ti, te kikuei ni jin ti.
3 Te nuu ja na in ñayiu ka'an: “¿Nau ja ka sa'a ni sia'a?” Te vi kuña'a ni ja maa Jito'o jiniu'u ti, su vini ndatetniuu ya ti vi ndisia'a ti, vi kuña'a ni —jiña'a ya.
4 Te ni ja'ankuei de, te ni ka junku'un de in mentu luluu yun nu'ni ti yu'u ichi yatni in ye'e, te ni ka ndajin de ti.
5 Te sava tee ka oo yun ka jiña'a de:
—¿Nau ja ka ndajin ni mentu luluu jian? —ka jiña'a de.
6 Yun te ni ka ka'an de nagua ni jiña'a Jesús. Saa te ni ka jandetu tee yun ja kua'ankuei de jin ti.
7 Te ni ndajinokuei de jin mentu luluu yun nuu oo Jesús, te ni ka sonee de sa'un de yata ti, te ni kakoso ya ti.
8 Te suni kua'a ñayiu ka skaa sa'un ini ichi yun, te sava ñayiu ka ja'nde nda'a yutnu kuii yun, te ni ka tanduei ini ichi nuu kua'an ya.
9 Te ñayiu ka yoxno'o vi ñayiu ka intandikin ka kanai, te ka jiña'i:

—¡Ka'nu kuu maa ni! ¡Na ta'u na ndetu ia vaji nuu nda'a Jito'o!
10 Na ta'u na ndetu ia vaji nuu ni otatnuni ndi tata veluo rey David ja
kotatnuni. Ka'nu kuu maa ni ja vaji ni ndee sukun —ka kachi.
11 Te ni kiuu Jesús maa Jerusalén, te kua'an ya veñu'u ka'nu, te ni ndia'a
ya ndi'i ja oo ninii yun. Te ja siun ja makunee, te ni ndekuei ya jin ndi uxi
uu tee ka skua'a jin ya, te kua'ankuei ya ñuu Betania.

Ni xtau tnia'a Jesús tnu tichi iuu

12 Te kiuu tnee sua'a, nuu ni ndekuei Jesús ñuu Betania, te kokin ya.
13 Te ndee jika ni jini ya nukuiin in tnu tichi iuu ja oo nda'a kuii tnu, te
ni ja'an ya ni jinkoto ya kondio'ni a masu in tichi iuu. Su nuu ni jino ya,
te tu na kiti ni ni'i sa'un ya, chi nani nda'a kuii tnu ka oo, chi masu yoo
iin ti kuu.
14 Yun te jiña'a Jesús nuu tnu tichi iuu yun:
—Vitna te ni in ñayiu ma vi kaa sa'un ka tichi iuu ja kuun nuu ron
—jiña'a ya.
Te ni ka onini tee ka skua'a jin ya ja siun jiña'a ya.

Ni ndasavii Jesús maa veñu'u ka'nu

15 Yun te ni ndajinokuei ya Jerusalén. Te nuu ni kiuu Jesús ini nuu oo
veñu'u ka'nu, te ni jinkondee ya ni kene'e ya ñayiu ka xiko vi ñayiu ka
ki'in nuu oo veñu'u yun, te ni xndonso ya mesa ñayiu ka sama xu'un vi
tei nuu ka nukoo ñayiu ka xiko sata.
16 Te tu ni jandetu ya ja na in ñayiu kiukuei jin ndatniuu ini nuu oo
veñu'u yun.
17 Te ni kaxtno'o ya nuu ñayiu, te jiña'a ya:
—Yoso nuu tutu ii: “Ve'e rin, chi ve'e nuu ka ndakuatu ndi'i ñayiu ñuyiu
konani”, kachi tutu ii. Su maa ni, chi ka sa'a ni na kuinio in yau kava kui'na
—jiña'a ya.
18 Te nuu ni ka onini tee ka kaxtno'o Ley Moisés vi tee ka kuu nija'nu
nuu sutu ja siun ka'an ya, te ni ka nduku de naxa vi ka'ni de ya. Su ka
yu'u ña de jin ya, chi ndi'i ñayiu ni ka sa'u kuii kuiti ini tno'o kaxtno'o ya.
19 Su nuu makunee, te ni ndekuei ya ñuu yun kua'ankuei ya.

Ni xtau tnia'a Jesús tnu tichi iuu

20 Nuu ne'e inka kiuu, te ni ka ya'a ya jin tee ka skua'a jin ya yun, te ni
ka jini de ja ni yichi nii tnu tichi iuu yun vi ndee yo'o tnu ni yichi.
21 Yun te ni ndaka'an Pedro, te jiña'a de:
—Mastru, kondia'a ni tnu tichi iuu ja ni xtau tnia'a ni yun, vi ja ni yichi
tnu —jiña'a de.
22 Yun te jiña'a Jesús:
—Kandija ni ia Dios, te sa'a ya nagua jikan ni,
23 chi ka'an ndaa san ja nani kuu ñayiu ja kuña'a nuu tinduu ya'a:
“Kujioo te makee ndee nuu ndute mar yun”, te ma ndakani ini jin anui a
saa axi ña'a, chi kandijai ja saa kokuu nagua ka'in, te vi saa ndija kokuu.
24 Yun kuu ja ka'an san, ja ndi'i ja ka jikan ni nuu ka ndakuatu ni, te vi
kandija ni ja ni ka ni'i ni, te vi ni'i ni.
25 Te nuu ka ndakuatu ni, nuu ja ndee in ñayiu ni skiti ini ña jin ni, te
vi kuaka'nu ini ni jin, nagua ja suni na kuaka'nu ini Tata Dios, ia oo ndee
andivi, yika kuechi maa ni.
26 Chi nuu ja ma vi kuaka'nu ini maa ni, te suni ma kuaka'nu ini Tata
Dios, ia oo ndee andivi, yika kuechi maa ni —jiña'a ya.

Ndiso Jesús in tniuu ka'nu

27 Yun te ni ndajinokuei ya Jerusalén, te nuu jiondita Jesús ini nuu oo
veñu'u, te ni jinokuei tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi tee ka kaxtno'o Ley
Moisés vi tee nija'nu nuu oo ya.
28 Te ka jiña'a de:
—¿Na in tatnuni ja sa'a ni tniuu ya'a, axi na in ni chitniuu ña ja sa'a ni
ya'a? —ka jiña'a de.
29 Te jiña'a Jesús:
—Suni sein, na kakan tno'o ña san in tno'o jin ni. Te nuu ja vi ka'an ni,
te suni ka'an san na in tatnuni ja sa'a san tniuu ya'a.
30 ¿Na in ni tatnuni ja ni oskuandute Juan? ¿A maa ia Dios oo ndee
andivi axi ñayiu ñuyiu ya'a? Vi ka'an ni, vii —jiña'a ya.
31 Yun te ni ka jinkondee de ka ndatno'o tna'a de, te ka ka'an de:
—Nuu ja na vi kuña'o ja ia Dios oo ndee andivi ni tatnuni, te kachi de:
"¿Te nau ja tu ni ka kandija ni nuu saa?"
32 Te nuu na vi kuña'o ja ñayiu ni ka tatnuni, te ka yu'o ñayiu ñuo ja vi
kiti ini nuo, chi ndi'i ka kandija ja Juan, chi tee ni ondakani ndija tno'o ia
Dios ni okuu de.
33 Saa te ni ka ka'an de jin Jesús, te ka jiña'a de:
—Tu ka jini san.
Yun te jiña'a Jesús:
—Nuu saa te suni sein, ma kaxtno'o san na in tatnuni ja sa'a san tniuu
ya'a —jiña'a ya.

12

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a tee kue'e ndeva'a

1 Yun te ni keja'a Jesús ka'an ya tno'o jioni'ni, te jiña'a ya:
—Ni oo in tee neva'a ñunde'i, te ni xtee de kua'a tnu uva, te ni jasi
de tnu, vi ni sava'a de in nuu koku'ni de nduxi uva de, te ni sa'a de in
ve'e sukun nuu vi koyoxnee sukun ñayiu, nagua ja kuu vi kokotoi ndi'i ja
neva'a de.
'Yun te ni jiña'a nuu de ñunde'i de nuu sava tee ja vi kokutu de, te vi
kotniuya'u de ñunde'i yun, te ni kee de kua'an jika de.
2 Te nuu ni kintna'a kiuu ja ndututu uva yun, te ni tetniuu de in tee
jinokuechi nuu de ja nuki'in tee yun uva ja ndani'i maa de nuu tee ka jitu
ñunde'i yun.
3 Su tee yun, chi ni ka tnii de tee jinokuechi yun, te ni ka kani ña de, te
vi sua'a ni nda'a uun tee yun, ni ka ndatetniuu ña de kuano'o de.
4 Yun te ni tetniuu tuku de inka tee jinokuechi nuu de. Su tee ka jitu
yun, chi ni ka kuun ña de yuu, te ni ka ta'u de xini tee jinokuechi yun vi
ni ka jiña'a de jakanoo tee yun.
5 Te ni tetniuu tuku de inka tee jinokuechi nuu de. Su ni ka ja'ni ña jin
de. Yun te ni tetniuu de kua'a ka tee ka jinokuechi nuu de, te savai ni ka
kani de, te sava kai ni ka ja'ni de.
6 'Te tee xiin uva yun, chi oo in seyii de, te kutoo ndeva'a de jin. Te
sandi'i ni ka, te ni tetniuu de se'e de, chi ni ndakani ini de: "Vi konee
yiñu'u de nuu seyio".
7 Su tee ka jitu nuu ñunde'i yun, chi ni ka ndatno'o tna'a de: "Suchi ya'a
kuu suchi sa'a jajin uva ya'a. Na ki'inkueio te vi ka'nio jin, te na vi sa'a
jajin mao uva ya'a" ka kachi de.
8 Te ni ka kakuiko ña de jin, te ka ja'ni ña de jin suchi yun, te ni ka
skunta de yiki kuñui yu'u nuu oo uva yun —jiña'a ya.
9 Yun te ni jikan tno'o ña ya jin de:

—Nuu saa, ¿te naxa sa'a jito'o uva yun? Ndii de te ka'ni de tee ka jitu yun, te kuña'a de ñunde'i de yun nuu sava ka tee ja vi kokutu de.

10 ’Te ¿a vini tu ka ka'u ni tno'o nuu tutu ii nuu ka'an sua'a?
Kava ja ni ka skexiko tee ka sa'a ve'e,
ni nduu kava ka'nu ja yituu skina ve'e.
11 Maa Jito'o Dios ni sa'a yun,
te vi ka sa'u kuii kuiti inio ka ndia'o
kachi tutu ii —jiña'a ya.

12 Yun te ni ka nduku de naxa vi kakuiko de Jesús. Chi ni ka jinkui'nu ini de ja siki maa de ka'an ya jin tno'o jioni'ni yun. Su ka yu'u de ja vi kiti ini ñayiu kua'a yun, te ni ka xndoo ña de jin ya, te kua'ankuei de.

Ni ka jikan tno'o de Jesús ja ja'a xu'un impuestu

13 Yun te ni ka tetniuu de sava tee ka kuu fariseo vi tee ka yinduu nuu Herodes ja vi kakan tno'o ndichi de Jesús, nagua ja saa, te ka'an ya in tno'o ja kuu vi ka'an kuechi de siki ya.

14 Te nuu ni jinokuei de, te ka jiña'a de:

—Mastru, ka jini san ja tee ka'an ndaa kuu ni, te tu ndi'ni ni nagua ka ka'an ñayiu, chi tu ndia'a ni naxa ka oo ka ndaa ñayiu, chi inuu ni ka kuu ndi'i ñayiu nuu maa ni, te kaxtno'o ndaa ni ichi ia Dios nuu ñayiu. Te na kachi tna ni, ¿a vatuka kuu ja vi kuña'a san xu'un impuestu nuu César, tee tatnuni ñuu Roma, axi ña'a? ¿A vi kuña'a san axi ma vi kuña'a san? —ka jiña'a de.

15 Su Jesús, chi ja jini ya ja chia inu jani ini de, te jiña'a ya:

—¿Nau ja ka ki'in vijin ña ni? Vi taa ni in xu'un kaa na kondia'a san —jiña'a ya.

16 Te ni ka jiña'a de in xu'un kaa, te jiña'a ya:

—¿Na xiin yunuu kuu ja ndee ya'a vi na xiin sivi kuu ja yoso ya'a? —jiña'a ya.

Te ka jiña'a de:

—Yunuu César, tee tatnuni ñuu Roma kuu —ka jiña'a de.

17 Yun te jiña'a Jesús:

—Nuu saa te vi kuña'a ni nuu César nagua kuu kuenta maa César, te nuu ia Dios nagua kuu kuenta maa Dios, —jiña'a ya.

Te vi ni ka sa'u kuii kuiti ini de ja siun jiña'a ya.

Ni ka jikan tno'o de Jesús ja ja'a ja ndateku ndiyi

18 Yun te ni jinokuei sava tee ka kuu saduceo nuu oo Jesús. Te tee ya'a, chi tu ka kandija de ja vi ndateku ndiyi. Te ni ka jikan tno'o de ya, te ka jiña'a de:

19 —Mastru, Moisés ni tee nuu tutu ii ja ka neva'o ja nuu ja in tee na kuu de, te xndendoo de ñasi'i de, su tu na se'e de oo jin ña, kuini ja ñani de ndatnanda'a jin ñasi'i de, nagua ja koo se'e ña jin de, te nukuiin nuu tniuu ndi ñani de, kachi tutu ii.

20 Nuu saa te ni oo uja ñani, te tee xtnañu'u yun ni tnanda'a de jin ñasi'i de, te ni ji'i de, su tu na se'e de ni oo jin ña.

21 Te ni ndatnanda'a tee kuu uu yun jin ña'a ni ndonda'u yun. Te suni ni ji'i de, su tu na se'e de ni oo jin ña. Te suni saa ni ndo'o tee kuu uni.

22 Te vi saa guaa ndee ni kenta ndi uja de ni ka tnanda'a jin ña'a yun. Te ni in de tu na se'e de ni oo jin ña, te sandi'i ni ka, te suni ni ji'i ña.

23 Nuu saa te nuu vi ndateku ndiyi kiuu ja vi ndateku de, ¿ndee de kuu ja kondeka ña ja siun vi ndi uja de ni ka tnanda'a jin ña? —ka jiña'a de.

24 Yun te jiña'a Jesús:

—Masu vatuka ka ka'an ni, chi tu ka jinkui'nu ini ni naxa ka'an nuu tutu ii, te ni tu ka jini ni jaka'nu sa'a ia Dios.
25 Chi nuu vi ndateku ndiyi, ma vi kuaka tna'i, ni ma vi kuña'i se'i ja vi tnanda'i, chi vi kokui na kuinio ia ka jinokuechi nuu maa Dios oo ndee andivi.
26 Su ja ka ka'on ja vi ndateku ndiyi, ¿a tu ka ka'u ni nuu liuru ja ni tee Moisés naxa ni ka'an ia Dios nuu de ndee nuu tnu iñu ndoko ja ja'nu ja'nu ñu'u?, nuu jiña'a ya: "Maa rin kuu Dios Abraham vi Dios Isaac vi Dios Jacob", jiña'a ya nuu Moisés.
27 Chi ia Dios, masu Dios ñayiu ka ji'i kuu ya, chi ia Dios ñayiu ka teku kuu ya. Yun kuu ja masu vatu kuiti ka ka kandija ni —jiña'a ya.

Ya'a kuu tno'o ka'nu ka ja tatnuni ia Dios

28 Yun te ni jino in tee kaxtno'o Ley Moisés ja ni onini de ja ka tee tna'a ya jin tee yun, te ni jini de ja gua'a ni ndajione'e Jesús tno'o ni ka jikan tno'o ña tee yun, te ni jikan tno'o de jin ya:
—¿Ndee tno'o kuu tno'o xtnañu'u ja kanuu ka nuu ndi'i tno'o tatnuni ia Dios? —jiña'a de.
29 Te jiña'a Jesús:
—Tno'o xtnañu'u ja kanuu ka nuu ndi'i tno'o tatnuni kuu ya'a: "Ñayiu Israel, vi konini tno'o ka'an Jito'o Dios, chi maintno'o maa ya kuu Jito'o", kachi tutu ii.
30 "Te yun guaa kutoo ni Jito'o Dios jin ndi'i ndee ini ndee anu ni vi jin jajintnuni ni vi jin ndi'i jandakui ni". Te tno'o ya'a kuu tno'o kanuu ka nuu tno'o tatnuni ia Dios.
31 Te tno'o kuu uu, chi vi kintna'a inuu ni: "Ka'an too ni in ñani in tna'a ni nagua kutoo ni maa ni". Te tu na inka tno'o tatnuni ja kuu ka'nu ka saa tno'o ya'a —jiña'a ya.
32 Yun te jiña'a tee kaxtno'o Ley:
—Vatuka ka'an ni, Mastru, chi ndija ni tno'o ka'an ni, ja invaa ni ia Dios oo, te tu na inka ia oo.
33 Te ja kutoo ya ndi'o jin anuo, vi ndi'i jajintnunio vi ndi'i ja ndakuio, vi ja ka'an too in ñani in tna'o nagua kutoo mao, ya'a kuu ja kanuu ka ndija, masu ndi'i ja ka teñu'u kiti vi ja ka soko nuu ya —jiña'a de.
34 Yun te nuu ni jini Jesús ja gua'a ndeva'a ni ndajione'e de tno'o ni ka'an de, te jiña'a ya:
—Ja oo yatni ni ja tatnuni ia Dios nuu ni —jiña'a ya.
Te ni in ka de, tu ni ka kundee ini de ja vi kakan tno'o ña de jin ya.

Ndikin tata David kuu Kristu

35 Te nuu oo Jesús veñu'u ka'nu ja kaxtno'o ya nuu ñayiu, te jiña'a ya:
—¿Nau ja ka ka'an tee ka kaxtno'o Ley ja Kristu, ia ni tetniuu Dios, kuu ndikin tata ndee David?
36 Te maa David ni ka'an jin ma'ñu sagua Espíritu ia Dios:
Ni ka'an Jito'o Dios nuu Jito'o san:
"Junkoo ichi nda'a kua'a rin,
vi guaa ndee na sa'a rin ndi'i ja ka ka'an u'u ña ndee chii ja'a ron"
kachi tutu ii.
37 Te vi maa David xnani ña Jito'o, te ¿naxa kuu kokuu ndikin tata ña de jin ia ni tetniuu Dios? —jiña'a ya.
Te ka junkuaan ini ñayiu kua'a yun ka nini tno'o ka'an ya.

Ni ka'an kuechi Jesús siki tee ka kaxtno'o Ley Moisés

38 Te jiña'a Jesús nuu kaxtno'o ya:

—Vi koto ni maa ni jin tee ka kaxtno'o Ley Moisés, chi ka junkuaan ini
de ja vi kaka de jin sa'un nani ja xne'e ja ka kuu nija'nu de, vi ja vi ka'an
yiñu'u ñayiu nuu ka ndakantno'o ñai jín de nuu ya'u.
39 Te ka jintna'a ini de vi jinkoo de nuu tei xtnañu'u ka ini ve'e ii sinagoga
vi nuu tei xtnañu'u nuu ka jaxini de.
40 Te ka kindee de ja ka neva'a ña'a ni ka ndonda'u nuu ve'e ña, su vi ja
ma vi kuni ñayiu, te kani ndeva'a ka ndakuatu de. Su tee ya'a, chi kua'a
ka vi tniuya'u de nuu ia Dios —jiña'a ya.

Xu'un ja ni soko in ña'a ni ndonda'u

41 Te in jichi oo Jesús ini nuu oo veñu'u ka'nu, nukoo ya yatni nuu oo
jatnu ka soko xu'un. Te ndia'a ya nasaa xu'un ka tnaa ñayiu ñuu nuu
jatnu yun, te kua'a ñayiu kuika ka tnai kua'a xu'un.
42 Yun te ni jino in ña'a kunda'u ja ni ndonda'u ña, te ni tnaa ña uu
xu'un kueli nuu jatnu yun.
43 Yun te ni ndakana ya tee ka skua'a jin ya, te jiña'a ya:
—Ka'an ndaa ndija san ja kua'a ka xu'un ni tnaa ña'a nda'u ja ni
ndonda'u ya'a, saa nuu ndi'i ñayiu ka soko xu'un nuu jatnu ya'a.
44 Chi ndi'i ñayiu ka tnai xu'un ja ni kendoo ni ka. Su ña'a ya'a, chi visi
kunda'u ña, su ni tnaa ña ndi'i ja neva'a ña ja ni'i ña ja koteku ña —jiña'a
ya.

13

Ni kaxtno'o Jesús ja naa veñu'u ka'nu

1 Yun te nuu ni ndee Jesús veñu'u ka'nu, te in tee ka skua'a jin ya jiña'a
de:
—Mastru, kondia'a ni nase luluu kaa veñu'u ka'nu ya'a vi nase na'nu
na'nu kava ni kuva'a, —jiña'a de.
2 Te jiña'a Jesús:
—Taka ve'e na'nu ja ndia'a ni ya'a, chi ma kendoo ni in kava siki inka
kava, chi ndi'i tnani —jiña'a ya.

Seña ya'a koo nuu kuyatni ja naa ñuyiu

3 Yun te kua'ankuei ya yuku Olivo ja ndia'a tna'a sua'a jin veñu'u ka'nu.
Te nuu ni jinkoo Jesús yun, te ni ka jikan tno'o ña Pedro vi Jacobo vi Juan
vi Andrés nuu ka oo maa ni de jin ya:
4 —Kaxtno'o ni na kiuu skunkuu ndi'i tno'o ni ka'an ni ya'a, te na seña
koo nuu kuyatni kiuu ja skunkuu ndi'i ya'a —ka jiña'a de.
5 Yun te jiña'a Jesús:
—Vi koto gua'a ni maa ni ja tu na in xnda'u ña jin ni,
6 chi kikuei kua'a tee jin sivi san, te vi kachi de: “Maa san kuu Kristu, ia
ni tetniuu Dios”. Te vi xnda'u de kua'a ñayiu.
7 ’Te nuu vi konini ni ja ka ka'an ja ka jaxin tna'a ñayiu, vi ya'a yun vi
ka'an ñayiu ja vi kaxin tna'i, te ma vi yu'u ni, chi nini kuu ja saa kokuu,
su masu yun kuu ja naa ñuyiu.
8 Chi vi ndakoo ñayiu ñuu na'nu ja vi kaxin tna'a jin sava ka ñayiu ñuu
na'nu. Te suni tee netniuu vi kaxin tna'a de jin sava ka tee netniuu. Te
koo ñutnaa nuu kua'a ñuu vi tnama, te vi kuvaa ndi'i ñayiu. Te ndi'i ya'a
kuu ja vi inka ni jinkondee tnundo'o.
9 ’Su vi koto ni maa ni, chi vi tnaa ña ñayiu jin ni nuu nda'a tee ka
netniuu, te vi kani ñai jin ni ini ve'e sinagoga, te vi ndasia'a ñai nuu nda'a

tee ka tatnuni vi nuu nda'a rey ja ja'a ja ka kandija ña ni jin san, te yun
koo ichi ja kuu vi ka'an ni tno'o san nuu de.
10 Chi nini kuu ja kutenuu tno'o va'a ia Dios nuu ñayiu taka ñuu ama ka
ja ndi'i ñuyiu.
11 Su nuu ka jaka ña de jin ni ja vi junsia'a ña de nuu nda'a tee ka
netniuu, te ma vi kondi'ni ni na tno'o vi ka'an ni, ni ma vi ndakani sa'un
ini ni, chi na tno'o taa maa ia Dios ja vi ka'an ni ore yun, te tno'o yun
vi ka'an ni, chi masu maa ni ka kuu ja vi ka'an, chi maa Espíritu ia Dios
ka'an.
12 Te in tee xtuu de ñani de ja vi ka'ni ña, te tata vi xtuu de se'e de, te
vi ndakoo se'e siki tatai, te vi xtuu ñai ja vi ka'ni ña jin de.
13 Te ndi'i ñayiu ñuyiu vi kuni u'u ña jin ni ja ja'a sein, su na ñayiu oo
yutnu guaa ndee kiuu sandi'i, te sui guaa kaku ni'nu.
14 ’Te nuu vi kuni ni in tee ja sa'a de jatne'e ndeva'a nuu tu na tniuu ja
koo, te yun sa'a ja ndoo nda'u veñu'u ka'nu, nagua ni ka'an Daniel, tee ni
ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a, na in ka'u, te na jinkui'nu ini. Nuu saa,
te ñayiu ka oo ñuu Judea na vi kunu yu'i ki'inkuei guaa ndee nuu yuku.
15 Te na ñayiu oo yata ve'e ma ndui ja kene'i nagua oo ve'i.
16 Te na ñayiu oo yuku nuu satniui, ma ndajiokuiin ja nuki'in sa'uin.
17 Su ¡nda'u ni ka ña'a ka ñu'u luluu vi ña'a ka jaxin se'e kiuu yun!
18 Vi ndakuatu ni nuu ia Dios ja kiuu vi kunu yu'u ni yun, ma kokuu in
yoo vijin.
19 Chi koo ndeva'a tnundo'o kiuu yun ja ni tu na in jini guaa ndee nuu
ni jinkoo jaa ñuyiu ja ni sa'a ia Dios vi guaa ndee kiuu vitna, te ni ma koo
ka tnundo'o yun.
20 Te nuu ja ma ka'nde Jito'o ja joo ni kiuu kokuu, te tu na in ñayiu kaku
ni'nu, su ja ja'a ñayiu maa ya ja ni kaji ya kuu ja ni ja'nde ya, te joo ni
kiuu kokuu.
21 ’Nuu saa te nuu ja na in ñayiu ka'an: “Vi kondia'a ni, chi ya'a oo
Kristu”, axi “Yun oo Kristu”, te ma vi kandija ni.
22 Chi vi ndakoo tee tno'o vi kachi ja Kristu ka kuu, vi tee tno'o vi kachi
ja tee ka ndakani tno'o ia Dios ka kuu, te vi sa'a de tniuu na'nu vi javii,
nagua ja vi xnda'u de ñayiu. Te nuu ja kuu, te vi guaa ndee ñayiu ni kaji
maa ia Dios vi xnda'u de.
23 Su vi kondia'a gua'a ni, chi ja ni kaxtno'o san ndee vitna nagua ja vi
kokuni ni ndi'i naxa kokuu.

Kaxtno'o Jesús naxa kokuu nuu ndii ya

24 ’Su nuu na ya'a ndi'i kiuu tnundo'o yun, te kunee nuu nikandii vi ma
ye'e ka yoo,
25 te junkuei kimi vi kisi ndi'i jandakui oo ndee andivi.
26 Yun te vi kuni ñayiu ja mandii maa san ja kuu san Se'e Teyii ndee nuu
viko jin jaka'nu vi jaye'e tajan maa ia Dios.
27 Yun te tetniuu san ia ka jinokuechi nuu maa Dios ja vi ndaxtutu ñayiu
ni kaji ya ninii ndi kuun lado ñuyiu vi guaa ndee nuu jin ndi'i andivi.
28 ’Vi kutua'a ni tno'o jioni'ni ka'an san jin tnu tichi iuu. Nuu jinkondee
nduyute tnu, te ndata'u nda'a kueli tnu, yun kuu nuu ka jini ni ja
makuyatni yoo i'ni.
29 Te suni saa ni maa ni, nuu ka jini ni ndi'i ya'a skunkuu, te vi jinkui'nu
ini ni ja ja oo yatni san yuye'e ja ndii san.
30 Te ka'an ndaa san ja ndi'i tno'o ya'a skunkuu nuu ñayiu vi tna'a
tnundo'o ya'a ama ka ja vi kui.

31 Ñuyiu ya'a vi andivi, chi ja naa ni kuu. Su tno'o ka'an san, ma naa,
chi ndi'i skunkuu.
32 ’Su ja kiuu vi ore ja ndii san, tu na in jini, ni ia ka jinokuechi nuu maa
Dios ja ka oo ndee andivi, te ni maa san ja kuu san Se'e ia Dios, tu jini san,
chi maintno'o maa Tata Dios guaa jini ya.
33 ’Nuu saa te vi ku'un ini ni, ma vi kusun ini ni, te vi kondakuatu ni,
chi tu ka jini ni na ore kokuu.
34 Chi kiuu ja ndii san kuu inuu jin in tee ja ni kee de kua'an de ichi jika,
te ni xndoo de ve'e de nuu tee ka jinokuechi nuu de. Te ni xtaku de tniuu
ja vi sa'a in in maa tee yun. Te ni tatnuni de nuu tee jito ye'e yun ja na
kokoto gua'a de.
35 Te suni saa ni maa ni, vi ku'un ini ni, ma vi kusun ini ni, chi tu ka jini
ni na ore ndenta maa san ja kuu san jito'o ve'e ya'a, a nuu makunee axi
nuu sau ñuu jakuaa axi nuu ni kana in li'li, a nuu matuu,
36 nagua ja nuu sanaa ndenta san, te ma nuku'un ña san ja ka kixin ni.
37 Te tno'o ka'an san nuu ni, suni ka'an san nuu ndi'i ñayiu: Vi ku'un
ini ni, te ma vi kusun ini ni —jiña'a ya.

14

Ni ka skaka tna'a de ja vi kakuiko de Jesús

1 Te kuini ka uu kiuu ja keja'a viko pascua ñayiu judio, ja ka jai xtaa
vixin ja tu na levadura yi'i. Te ni ka ska'an tna'a sutu ka kuu nija'nu jin
tee ka kaxtno'o Ley Moisés naxa vi kakuiko de Jesús jin tno'o tno'o, te vi
ka'ni de jin ya.
2 Te ka kachi de:
—Ma vi kakuiko de kiuu viko ya'a, chi ndontakuei vaa ñayiu sikio —ka
kachi de.

Ni joso in ñasi'i tatna xiko xini Jesús

3 Te nuu oo Jesús ñuu Betania, ve'e Simón, tee ni oku'u kue'e ndi'yi
te'i, te ka nukoo ya nuu mesa ka jaa ya xtaa, te ni jino in ñasi'i, nee ña
in tindo'o yuu vii ndeva'a nani alabastro ñu'u chitu tatna xiko ja kuu ita
nardo, in ja ndee ya'u ndeva'a. Te ni ta'u ña tindo'o yun, te ni joso ña
tatna xiko yun xini ya.
4 Te ni ka kiti ini sava tee ka oo yun, te ka ndatno'o tna'a de:
—¿Nau ja skunaa ña'a ya'a tatna xiko ya'a?
5 Chi kuu xiko ña nuu siun, te ni'i ña ya'u vi'i ka uni ciento kiuu, te
kuña'a ña xu'un yun nuu ñayiu ka kuu nda'u —ka kachi de.
Te ni ka kiti ini de nuu ña.
6 Su jiña'a Jesús:
—Kokuu maa maa ña, ¿nau ja ka xna'a ni ña? Te in tniuu gua'a kuu ja
ni sa'a ña jin san.
7 Chi siun ni vi koo ni jin ñayiu ka kuu nda'u, te kuu vi sa'a ni jin java'a
na kiuu ka kuini maa ni. Su sein, chi masu vi siun ni vi koo ni jin san.
8 Chi ni sa'a ña'a ya'a nagua kuu ja kuu sa'a ña, chi ni joso ña tatna xiko
yiki kuñu san ja ni sa'a tua'a ña ña ja jinkoyu'u san.
9 Te ka'an ndaa ndija san ja ndee ni nuu ni kuu ja ka kaxtno'o ñayiu
tno'o va'a ia Dios ninii ñuyiu ya'a, te suni vi ndakani ja ni sa'a ña'a ya'a
nagua ja vi kondaka'an ña ñayiu jin ña —jiña'a ya.

Nduku Judas ja xtuu de Jesús

10 Yun te kua'an Judas Iscariote, in tee ka skua'a jin ya ja kuu ndi uxi uu
de, ja vi ndatno'o tna'a de jin sutu ka kuu nija'nu naxa kokuu ja xtuu de
Jesús.
11 Te nuu ni ka onini sutu ka kuu nija'nu yun ja siun jiña'a de, te ni ka
kusii ini de, te ni ka kee yu'u de ja vi kuña'a de xu'un. Yun te ni jinkondee
Judas nduku de naxa kuu ja xtuu de Jesús nuu nda'a sutu ka kuu nija'nu
yun.

Ni ka jaxini Jesús jin tee ka skua'a jin ya

12 Yun te kiuu xtnañu'u ja keja'a viko nuu ka jaa ñayiu judio xtaa vixin
uun ja tu na levadura yi'i, nuu ka ja'ni lelu ja ka sokoi nuu ia Dios viko
pascua, te ni ka jikan tno'o ña tee ka skua'a jin ya:
—¿Ndenu kuu nuu kuini ni ja vi sa'a tua'a san nuu vi kaxinio viko
pascua ya'a? —ka jiña'a de.
13 Te ni tetniuu ya uu tee ka skua'a jin ya ja ki'inkuei de, te jiña'a ya:
—Kua'ankuei ni ndee maa ñuu, te yun vi jinku'un tna'a ni jin in tee
ndiso in kiyi ndute, te vi kondikin ni de ki'inkuei ni.
14 Te ve'e nuu ndiuu de yun, vi ka'an ni jin maa tee xiin ve'e yun: “Kachi
Mastru: ¿Ndenu oo ve'e ja tanuu ni vi kaxini san jin tee ka skua'a jin san
viko pascua ya'a?”, vi kuña'a ni.
15 Te xne'e maa de in ve'e ka'nu ja oo ndee sukun nuu ja otua'a. Te yun
vi sava'a ni ja vi kaxinio —jiña'a ya.
16 Yun te kua'ankuei nduu tee ka skua'a jin ya, te ni jinokuei de maa
ñuu, te ni ka ni'i de ve'e nagua ni ka'an ya. Te ni ka sava'a de ja vi kaxini
de jin ya viko pascua yun.
17 Te nuu ni kunee, te ni jino Jesús jin ndi uxi uu tee ka skua'a jin ya.
18 Te nuu ka nukoo ya nuu mesa, nini ka jaxini ya, te jiña'a ya:
—Ka'an ndaa san ja ndee in maa ni ja ka jaxini ni jin san xtuu ña —jiña'a
ya.
19 Yun te ni ka jinkondee de ka kusuchi ini de, te ndi in ndi in de ka
jikan tno'o ña jin ya:
—¿A sein kuu? —jiña'a in de.
—¿A sein? —jiña'a inka de.
20 Te jiña'a ya:
—In tee ne'u ndi uxi uu maa ni, tee ka xtajin jin san xtaa vixin in ni nuu
ko'o, kuu de.
21 Te jandaa ja sein ja kuu san Se'e Teyii, chi ndo'o san nagua yoso nuu
tutu ii, su nda'u ni ka maa tee xtuu ña jin san ja kuu san Se'e Teyii, chi vi
gua'a ka kuu ja ma kaku de ñuyiu ya'a nuu siun —jiña'a ya.
22 Te vi nini ka jaxini de jin ya, te ni tnii ya xtaa vixin, te ni ndakuanta'u
ya nuu ia Dios, te ni ta'u ya, te ni jiña'a ya nuu tee ka skua'a jin ya, te
jiña'a ya:
—Vi tnii ni te vi kaa ni, chi ya'a kuu yiki kuñu san.
23 Yun te ni tnii ya vasu nuu ñu'u vinu, te ni ndakuanta'u ya nuu ia Dios,
te ni jiña'a ya nuu de, te ndi'i de ni ka ji'i nuu vasu yun.
24 Te jiña'a ya:
—Ya'a kuu niñi san ja soko san ja kokuu in tratu jaa, te kati ja ja'a kua'a
ñayiu nagua ja koneka'nu ini ia Dios yika kuechi.
25 Te ka'an ndaa san ja ma ko'o sa'un ka san nduxi uva ya'a, guaa ndee
kiuu ja ko'o san nduxi uva jaa nuu tatnuni ia Dios —jiña'a ya.

Ni kaxtno'o Jesús ja ndayu'u Pedro ja jini ña de jin ya

26 Te nuu ni ndi'i ni ka jita ya in yaa nuu ia Dios, te kua'ankuei ya yuku
Olivo.
27 Yun te jiña'a Jesús:
—Ndi'i ni vi ndayu'u ja ja'a tnundo'o kii siki san jakuaa vitna, chi saa
yoso nuu tutu ii: "Xtuji rin tee jito ndikachi, te ya'a yun ni ka vi kutenuu
ti", kachi tutu ii.
28 Su nuu na ndateku san, te kokoxno'o san kono'o san Galilea, te saa
ndajakuei ni —jiña'a ya.
29 Yun te jiña'a Pedro:
—Visi ndi'i de na vi ndayu'u, su sein, chi ma ndayu'u sa'un san —jiña'a
de.
30 Te jiña'a Jesús:
—Ka'an ndaa ndija san ja jakuaa vitna, te uni jichi ka'an ni ja tu jini ña
ni jin san, ama ka ja kana li'li uu jichi —jiña'a ya.
31 Su ka'an te ka'an ni Pedro, te jiña'a de:
—Visi na kuu san jin ni, su ma ka'an san ja tu jini ña san, —jiña'a de.
Te vi suni saa ni ka ka'an ndi'i tee ka skua'a jin ya.

Ndakuatu Jesús nuu ka oo xtnuu kuii Getsemaní

32 Yun te ni jinokuei ya jin tee ka skua'a jin ya in nuu nani Getsemaní,
te jiña'a ya:
—Vi jinkoo ni ya'a nini ki'in san yun na ndakuatu san —jiña'a ya.
33 Yun te ni jaka ya Pedro vi Jacobo vi Juan, te kua'ankuei ya jin de. Te
ni jinkondee ya kusuchi ini ya vi tna'u ndeva'a ini ya.
34 Te jiña'a ya:
—Kusuchi ndeva'a ini san ja vi ndee na kuu san. Vi kendoo ni ya'a, te
vi kondito ni —jiña'a ya.
35 Yun te ni jika ya joo ni ja'an ya, te ni jinkuiin jiti ya vi ndee ni kunjino
tnee ya nuu ñu'u, te ni ndakuatu ya nuu ia Dios ja nuu ja sua'a te na kuu,
te ma tna'a ya tnundo'o ja vaji siki ya.
36 Te jiña'a ya:
—Tata maa san, ndi'i ni ja kuu ja sa'a maa ni, xtajioo ni tnundo'o ndeva'a
ja vaji siki san. Su ma kokuu nagua ka'an maa san, chi na kokuu nagua
kuini maa ni —jiña'a ya.
37 Te vini ni ndajiokuiin ya ni ndajino ya nuu ka oo ndi uni tee ka skua'a
jin ya, te ni nuku'un ña ya ja ka kixin de. Te jiña'a ya nuu Simón Pedro:
—Simón, ¿a kixin ni? ¿A vini in ore tu ni ka kundee ini ni ja vi kondito
ni?
38 Vi kondito ni, te vi kondakuatu ni nuu ia Dios, nagua ja ma koto tnuni
ña Tachi ja junkuei ni nuu jakue'e, chi jandaa ja anu ni, chi oo tua'a ja
skunkuu nuu ia Dios, su yiki kuñu ni, chi vita ndeva'a —jiña'a ya.
39 Yun te kua'an tuku ya inka jichi ja ni ndakuatu ya, te inuu ni tno'o ni
ka'an ya.
40 Te nuu ni ndajino ya inka jichi, te ni nuku'un ña ya ja ka kixin tuku
de, chi tu ka kundee nduchi nuu de jin ñua'na, te tu ka ni'i de na tno'o vi
ka'an de nuu ya.
41 Te ni ndajino ya jichi kuu uni nuu ka oo de, te jiña'a ya:
—¿A vi ka kixin ni ni vi ka ndatatu ni? Su ja ni kuu ni, chi ja ni jino ore
ja vi kakuiko ña ñayiu ka sa'a jakue'e jin sein ja kuu san Se'e Teyii.
42 Vi ndakoo ni na ki'on, chi ja makuyatni tee xtuu ña jin san —jiña'a
ya.

Ni ka kakuiko de Jesús

43 Te vi nini ka'an ka ya, te ni jino ni Judas, in tee ni ka okuu uxi uu tee
ka skua'a jin ya, ndeka de kua'a ñayiu ka nee yuchi kani vi ñayiu ka nee
yutnu, ja ni ka tetniuu ña sutu ka kuu nija'nu ka vi tee ka kaxtno'o Ley
Moisés vi tee ka kuu nija'nu nuu ñuu.
44 Te ja ni kaxtno'o Judas, tee ni xtuu ya, nagua kokuu in seña nuu tee
yun, te jiña'a de:
—Tee xiin nuu ja tetuyu'u san kuu tee vi kakuiko ni. Te vi kotnii gua'a
ni de ki'inkuei ni, masu ja vi siaa ni de —jiña'a de.
45 Te nuu ni jino de, te ni kuyatni de nuu oo Jesús, te jiña'a de:
—Oo va'a ni, Mastru.
Te ni tetuyu'u de nuu ya.
46 Yun te ka kakuiko ña sava ka tee yun jin ya.
47 Su in tee ka oo jin ya ni kene'e de yuchi kani de, te ni ja'nde de so'o
in tee jinokuechi nuu sutu kuu nija'nu ka.
48 Yun te jiña'a Jesús nuu ñayiu yun:
—¿Nau ja ka nee ni yuchi kani vi yutnu vajikuei ni ja vi kakuiko ña ni
jin san na kuinio ja kui'na kuu san?
49 Te in in kiuu ni ka oo in nio nuu veñu'u ka'nu ja ni okaxtno'o san
tno'o ia Dios, te tu ni ka kakuiko ña ni. Su saa kokuu nagua ja skunkuu
nuu tutu ii —jiña'a ya.
50 Yun te ni ka xndoo ña ndi'i tee ka skua'a jin ya, te ni ka jino yu'u de
kua'ankuei de.

Ni jino yu'u in tee kuechi

51 Su ni jata ndikin ña in tee kuechi jin ya, ndii de in sa'un kuijin kua'an
de, te ni ka kakuiko ña tee yun jin de.
52 Su ni xndoo de sa'un de yun, te vi sua'a vichi tia'a de, te ni jino yu'u
de kua'an de.

Ni ka junsia'a de Jesús nuu ni ka ndututu tee ka kuu nija'nu

53 Yun te ni ka junsia'a de Jesús nuu sutu kuu nija'nu ka. Te yun ni ka
ndututu ndi'i sutu ka kuu nija'nu vi tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu ñuu vi
tee ka kaxtno'o Ley Moisés.
54 Te Pedro, chi ndikin jika ni ña de kua'an de guaa ndee ini nuu oo ve'e
sutu kuu nija'nu ka yun, te ni jinkoo de nuu ka nukoo ndaja'a ja ka ndasaa
de yu'u ñu'u yun.
55 Te sutu ka kuu nija'nu vi ndi'i tee ka netniuu nuu ka ndututu de yun,
ka nduku de tee vi ka'an tno'o siki ya, nagua ja kuu vi xtavi kuechi ña de
ja kuu ya. Su tu ka ni'i de na kuechi vi xtavi ña de.
56 Chi kua'a de ka ka'an tno'o tno'o siki ya, su tu kintna'a tno'o ka ka'an
de.
57 Yun te ni ka ndakoo sava de, te ni ka ka'an kuechi de siki ya jin tno'o
tno'o, te ka jiña'a de:
58 —Maa san, chi ni ka onini san tno'o ni ka'an de: “Sein chi kani san
veñu'u ya'a ja ni ka sa'a ñayiu jin nda'i, te nuu uni kiuu, te ndasa'a san
inka veñu'u ja masu ka sa'a ñayiu jin nda'i”, kachi de —ka jiña'a de.
59 Su visi ni saa, te tu kintna'a tno'o ja ka ka'an de siki ya.
60 Yun te ni ndakoo sutu kuu nija'nu ka ma'ñu ndi'i ñayiu yun, te ni
jikan tno'o de Jesús:
—¿Nau ja vi tu ka'an sa'un ron ja ka ka'an tee ya'a siki ron? —jiña'a de.
61 Su Jesús, chi ni jasi yu'u ya, te tu ni ndajione'e sa'un ya ni in tno'o.
Yun te ni jikan tno'o tuku ña sutu kuu nija'nu ka yun, te jiña'a de:
—¿A suu ron kuu Kristu vi Se'e Dios, ia vii ia va'a? —jiña'a de.

62 Te jiña'a Jesús:
—Suu san kuu. Te vi kuni ni Se'e Teyii ja konukoo ichi nda'a kua'a maa
ia Dios jin jaka'nu ya, te ndii ndee nuu viko ichi andivi —jiña'a ya.
63 Yun te ni ndata sutu kuu nija'nu ka yun sa'un de ja kuu in seña ja kiti
ini de, te jiña'a de:
—Tu ka jiniu'u kao testiu ja vi ka'an kuechi siki de.
64 Chi ja ka onini maa ni ja kane'e de jin Dios. ¿Te naxa ka ka'an tna ni?
—jiña'a de.
Te ndi'i de ni ka ka'an:
—Na kuu de.
65 Te ni ka jinkondee sava de ka tiusii ña de, vi ni ka jasi de nuu ya, te
ni ka kani de ya jiki, te ka jiña'a de:
—Ka'an na in ni kani ña jin ron, —ka jiña'a de.
Te ka katu ndaja'a yun tikatu nuu ya.

Ni tayu'u tno'o Pedro ja jini de Jesús

66 Te Pedro, chi oo de ndee ndi'i nuu oo ve'e yun. Te ni jino in ña'a
satniuu ve'e sutu kuu nija'nu ka.
67 Te nuu ni jini ña ja oo Pedro yu'u ñu'u yun ndasaa de, te ni ndia'a
guagua'a ña nuu de, te jiña'a ña:
—Maa ni, chi suni ni ka oo ni jin Jesús, tee ñuu Nazaret —jiña'a ña.
68 Su ni tayu'u tno'o Pedro, te jiña'a de:
—Tu jini san ndee tee kuu de, te ni tu jini san na tno'o ka'an ni —jiña'a
de.
Te ni ndee de ye'e yun, te ni kana ni in li'li.
69 Te jini tuku ña ña'a satniuu yun ja oo de yun, te ni jinkondee ña ka'an
ña jin ñayiu ka oo yun:
—Tee ya'a, chi suni tee ni ka oo jin tee yun kuu de —jiña'a ña.
70 Su ni tayu'u tno'o tuku de inka jichi. Te nunuu ka, te ka jiña'a tuku
ñayiu ka oo yun nuu Pedro:
—Vi jandaa ndija ja suni tee ka oo jin tee yun kuu ni, chi tee ñuu Galilea
kuu ni, te tno'o ka'an ni, chi inuu ka ka'an ni jin de —ka jiña'i.
71 Yun te ni jinkondee de xtau tnia'a de maa de, te ni kee yu'u de, te
jiña'a de:
—Tu jini sa'un san tee yun ndee tee kuu ja ka ka'an ni —jiña'a de.
72 Te vi ore saa ni kana li'li jichi kuu uu. Yun te ni ndakanka'an Pedro
tno'o ni ka'an Jesús: “Ama ka ja kana li'li uu jichi, te tayu'u tno'o ni uni
jichi ja tu jini ña ni”.
Te nuu ni ndakani ini de tno'o yun, te ni kana nda'i de, te ni jaku ndeva'a
de.

15

Ni ka junsia'a de Jesús nuu Pilato

1 Te nuu ni tuu inka kiuu, te ni ka ndatno'o tna'a tee ka kuu nija'nu
nuu sutu vi tee ka kuu nija'nu nuu ñuu vi tee ka kaxtno'o Ley Moisés vi
ndi'i tee ka netniuu nuu ka ndututu yun. Te ni ka ju'ni de Jesús, te ni ka
ndasia'a ña de nda'a tee netniuu ja nani Pilato.
2 Te ni jikan tno'o ña Pilato jin ya:
—¿A suu ron kuu rey ñayiu judio? —jiña'a de.
Te jiña'a Jesús:
—Saa ka'an maa ni.
3 Te kuakua'a kuechi ka xtavi ña tee ka kuu nija'nu nuu sutu jin Jesús.

4 Te inka jichi ni jikan tno'o ña Pilato jin ya, te jiña'a de:
—¿Nau ja vi tu ka'an sa'un ron? Te kondia'a nasaa kuechi ka xtavi ña tee ya'a jin ron —jiña'a de.
5 Su Jesús, chi tu ni ka'an ya ni in tno'o. Te yun guaa vi ni sa'u kuii kuiti ini Pilato.

Ja ni kundaa ja kuu Jesús

6 Te in in viko pascua ni osiaa Pilato in tee yi'i vekaa, na tee ka ndakan maa ñayiu ñuu yun.
7 Te oo in tee nani Barrabás ja ka yi'i de vekaa jin sava ka tee ni ndontakuei jin de siki tee ka netniuu, te ni ka ja'ni de ñayiu.
8 Te nuu ni jinokuei ñayiu kua'a yun, te ni ka jinkondei ka jikain nuu Pilato ja na sa'a de nagua ka sa'a de nuu kuia nuu kuia.
9 Te ni jikan tno'o ña Pilato:
—¿A ka kuini ni ja siaa san tee kuu rey maa ni ja ka kuu ni ñayiu judio? —jiña'a de.
10 Sua'a ni ka'an de, chi ja jini de ja tno'o kuasun kuu ja ni ka tnaa ña tee ka kuu nija'nu jin ya.
11 Su tee ka kuu nija'nu nuu sutu ni ka xtija de ñayiu kua'a yun nagua ja vi kakain ja na siaa ña Pilato jin Barrabás.
12 Yun te ni jikan tno'o tuku ña Pilato inka jichi, te jiña'a de:
—Nuu saa, ¿te naxa ka ka'an ni ja sa'a san jin tee ka xnani maa ni rey ñayiu judio? —jiña'a de.
13 Te ni ka kana jaa ñayiu yun:
—Katakaa ni de yika cruz —ka jiña'i.
14 Te jiña'a Pilato:
—¿Te na kuechi ni sa'a de nuu saa?
Su vi'i ka ni ka kana ko'o ñayiu ka oo yun:
—Katakaa ni de yika cruz —ka jiña'i.
15 Te Pilato, chi ni kuini de ja kendoo va'a de jin ñayiu, te ni siaa de Barrabás, te ni tatnuni de ja ni ka kuun ka kani ña soldado jin Jesús, te ni jiña'a de ya ja vi katakaa ña yika cruz.
16 Yun te ni ka jaka ña soldado yun jin Jesús ini ve'e tniuu. Te yun ni ka ndaxtutu tna'a ndi'i de.
17 Te ni ka skekui'nu ña de jin ya in sa'un kua'a nditnuu, te ni ka kiku de in corona iñu, te ni ka tnaa de xini ya.
18 Yun te ni ka jinkondee de ka ka'an kuasun ña de jin ya:
—¡Ka'nu kuu rey ñayiu judio! —ka jiña'a de.
19 Te ka kuun de in ndoo xini ya vi ka tiusii ña de, te ka junkuiin jiti de nuu ya vi ka sa'a de ja ka chiñu'u de ya.
20 Te nuu ni ndi'i ni ka sa'a ne'e ka sa'a yichi ña de jin ya, te ni ka tau de sa'un kua'a nditnuu yun, te ni ka ndaskekui'nu ña de sa'un maa ya, te ni ka kene'e ña de kua'ankuei de ja vi katakaa de ya yika cruz.

Ni ka jatakaa de Jesús yika cruz

21 Te ichi kua'ankuei de yun ni ka nukuntna'a de jin Simón, tee ñuu Cirene, tata Alejandro vi Rufo, ja mandii de ni ja'an de yuku. Te nuu ni ndaya'a de yun, te ni ka tenini ña soldado ja ni jiso de cruz Jesús.
22 Te kua'ankuei de jin ya in nuu nani Gólgota nuu oo tinduu kaa naxa kaa yiki xini ndiyi.
23 Te ni ka jiña'a de nduxi uva ja saka tna'a jin suja ugua ja nani mirra ja ko'o ya, su tu ni ji'i ya.

24 Te nuu ni ka jatakaa de jin ya yika cruz, te ni ka jitotnuni soldado yun
nuu ni ka ndaka'nde de sa'un ya, nagua ja saa, te vi kuni de na ndee sa'un
ki'inkuei jin in in de.
25 Te ja oo ka iin ne'e nuu ni ka jatakaa de ya yika cruz.
26 Te ichi xini ya ni ka tetuu de in tno'o ja ka'an na kuechi tavi ya ja oo
ya yun, te ka'an sua'a: “Tee ya'a kuu rey ñayiu judio”.
27 Te suni ni ka jatakaa de uu tee kui'na nuu uu ka cruz, in de ichi nda'a
kua'a ya, te inka de ichi nda'a satni ya.
28 Saa te ni skunkuu tno'o yoso nuu tutu ii ja ka'an: “Te ni oo ya ne'u
tee ka sa'a jakue'e”.
29 Te ñayiu ka ya'a yun ka kane'e ña jin ya vi ka skuiko xini, te ka jiña'i:
—Janjaan, roon ja ka'an ron ja xnani ron veñu'u ia Dios, te nuu uni kiuu,
te ndasa'a ron,
30 skaku ni'nu maa ron, te manuu nuu cruz jian —ka jiña'a.
31 Te suni saa ni tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi tee ka kaxtno'o Ley
Moisés, ka sa'a ne'e ña de jin ya, te ka ndatno'o tna'a maa de:
—Ni skaku ni'nu de inka ñayiu, su ja vi maa de, chi ma kuu ndaskaku
ni'nu de maa de.
32 Su nuu ja vi kunio ja nuu Kristu, ia tetniuu Dios ja kokuu ya rey ñayiu
Israel, vitna ñu'ni nuu cruz yun, te vi kandijao de —ka kachi de.
Te vi ndee tee intakuei jin ya nuu uu ka cruz ka kane'e ña jin ya.

Ni ji'i Jesús

33 Te nuu ni jino ka uxi uu, te ni kunee ñuyiu, te vi ndee nuu ka uni
jañini, te saa ni nduu ndijin.
34 Te nuu ka uni yun ni kana jaa Jesús, te jiña'a ya:
—Eloi, Eloi, ¿lama sabactani? —jiña'a ya.
Ja kei ka'an: Dios maa san, Dios maa san, ¿nau ja ni xndendoo maintno'o
ña ni jin san?
35 Te nuu ni ka onini sava ñayiu ka oo yun, te ka ndatno'i:
—Vi konini ni, chi Elías, tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a, kana
tee ya'a —ka kachi.
36 Te ni jino in tee ka oo jin de yun, te ni tnii de in tivolo kachi, te ni
tnandajin de nuu vinagre, te ni chindee de xtuu in ndoo, te ni tetuu de
yu'u ya ja na ko'o ya, te jiña'a de:
—Vi kondia'o kondio'ni a kii Elías ja nune'e de tee ya'a nuu cruz.
37 Su ni kana jaa Jesús, te ni kana anu ya.
38 Yun te ni ndata sagua sa'un ndesi ini ve'e ii veñu'u ka'nu vi ndee xini,
te ni kunjino ndee ja'a.
39 Te nukuiin tee kuu capitán ichi nuu Jesús ndia'a de ja vi nani ni kana
jaa ya, te ni kana anu ya, te ni kachi de:
—Jandaa ndija ja Se'e ia Dios ni okuu tee ya'a —ni kachi de.
40 Te vi suni ka oo sava ñasi'i ka ndia'a jika ña, te ne'u ña'a yun ka oo
María Magdalena vi María nana José jin Jacobo, tee lule ka, vi ña'a nani
Salomé.
41 Te ña'a ya'a ni ka ondikin ña jin Jesús vi ni ka ojinokuechi ña nuu
ya nuu ni oo ya Galilea. Te suni ka oo kua'a ña'a ja ni ndakuei jin ya
Jerusalén.

Ni jinkoyu'u Jesús

42 Te nuu makunee, te ja siun kiuu ka sava'a kuu, chi ja ni kuyatni ja
ndaki'in kiuu ndatatu,

43 te ni jino José tee ñuu Arimatea, ja kuu de in tee kuu nija'nu nuu ka
ndututu tee ka ndanuu, te suni ndetu ka'nu de ja tatnuni ia Dios ñuyiu.
Te vi ni ini ni anu de ni kiuu de nuu oo Pilato, te ni ndakan de yiki kuñu
Jesús ja tayu'u de.
44 Te Pilato, chi vi ni sa'u kuii ini de ja vi ja ni ji'i ya. Te ni kana de tee
kuu capitán, te ni jikan tno'o ña de a ndija ja ja ni ji'i ya.
45 Te nuu ni kaxtno'o capitán yun ja ja ni ji'i ya, te ni jandetu Pilato ja
ni ndaki'in José yiki kuñu ya.
46 Te ni jaan José in sa'un kuijin vii ndeva'a, te ni nune'e de yiki kuñu
ya, te ni tniutuu de sa'un yun. Te ni ja'an de ni tayu'u ña de in yau ñaña
ja ni kaan de in yika kava ndee ja oo kiuu, te ni jasi de in kava ka'nu yu'u
yau yun.
47 Te ka ndia'a María Magdalena vi María nana José ndenu ni tayu'u de
ya.

16

Ni ndateku Jesús

1 Te nuu ni ya'a kiuu ndatatu, te ni ka jaan María Magdalena, María
nana Jacobo, vi Salomé tatna xiko ja ki'inkuei ña vi chi'i ña yiki kuñu ya.
2 Te ne'e domingu, kiuu xtnañu'u ja ndaki'in semana, kua'ankuei ña nuu
yiyu'u ya nuu vi inka ni jinonta nikandii.
3 Te ka ndatno'o tna'a ña:
—¿Na in xtajioo kava ndesi yu'u yau ñaña yun?, ka kachi ña.
4 Su nuu ni jinokuei ña ka ndia'a ña, te ni ka jini ña ja ni kujioo kava
ka'nu ndesi yu'u yau ñaña yun.
5 Te nuu ni kiukuei ña ini yau ñaña yun, te ni ka jini ña in tee kuechi,
nukoo de ichi nda'a kua'a sua'a, ni'nu de in sa'un kuijin kani, te ni ka yu'u
ña.
6 Su jiña'a de:
—Ma vi yu'u ron, chi ka ndanduku ron Jesús ñuu Nazaret, ia ni intakaa
yika cruz. Te tu ka ya oo ya'a, chi ja ni ndateku ya. Vi kondia'a maa ron
nuu ni ka jakintuu ya.
7 Su kuano'okuei te vi kaxtno'o ron nuu Pedro vi nuu sava ka tee ka
skua'a jin ya ja kokoxno'o ya nuu ron koki'in ya Galilea, te yun vi ndakuni
ron ya, nagua ja ni oka'an ya ndee ama ka —jiña'a de.
8 Yun te ni ndekuei ñama ña yau ñaña yun, te ni ka jino yu'u ña
kuano'okuei ña, chi vi sua'a ka kisi ña ja ka yu'u ña. Te tu ni ka ka'an
sa'un ña nuu ni in ñayiu, chi ka yu'u ña.

Ni ndenta Jesús nuu María Magdalena

9 [Te ne'e kiuu xtnañu'u ja ndaki'in semana, ni ndateku Jesús, te ni
ndenta ya xtnañu'u ka nuu María Magdalena, ña'a ni tau ya uja tachi.
10 Te ni ja'an ña ni kaxtno'o ña nuu tee ni ka oskua'a jin ya ja ni ndenta
ya nuu ña, ja ka oo de ka kusuchi ini de vi ka nda'i de.
11 Su nuu ni ka onini de tno'o ndakani ña ja teku ya, chi ni jini ña jin
ya, te tu ni ka kandija de tno'o ka'an ña.

Ni ndenta Jesús nuu uu tee ka skua'a jin ya

12 Yun te ni ndenta Jesús nuu uu tee ni ka oskua'a jin ya, su ni sama ya,
te tu ni ka ndakuni ña de nuu ka jika de kua'ankuei de nuu oo ñunde'i
nuu ka jitu de.

13 Te nuu ni ka ndakuni ña de, te ni ka ndajiokuiin de ni ka ndakani de
nuu sava ka de. Su visi ni saa, te tu ni ka kandija de tno'o ka ka'an nduu
tee yun.

Ni skuiso siki ña Jesús jin ndi uxi in tee ka skua'a jin ya in tniuu ka'nu

14 Te sandi'i ni ka, te ni ndenta ya nuu ndi uxi in tee ka skua'a jin ya,
nuu ka nukoo de nuu mesa ka jaa de xtaa. Te ni kuxeen ya nuu de ja tu
ka kandija de vi ja inu ndee ini anu de, ja tu ni ka kandija de tno'o ni ka
ndakani ñayiu ni ka jini ña jin ya ja ni ndateku ya.
15 Te jiña'a ya:
—Kua'ankuei ninii ñuyiu, te vi kaxtno'o ron tno'o va'a rin nuu ndi'i
ñayiu.
16 Te na ñayiu kandija, te jandutei, te kaku ni'nui. Su ñayiu ja tu kandija,
chi tna'a ndeva'i tnundo'o ja tniuya'ui yika kuechi.
17 Te ya'a kokuu seña ja vi koo jin ñayiu ka kandija: Jin sivi rin vi taui
tachi ka ñu'u ña jin ñayiu, te vi ka'in inka sa'an jaa ja tu ka ka'in.
18 Te vi tnii koo jin nda'i, te nuu ja vi ko'i joo menenu, te ma sa'a kue'e
ña jin. Vi sonei nda'i siki ñayiu ka ku'u, te vi nduva'a —jiña'a ya.

Mandaa Jesús kuano'o ya andivi

19 Te nuu ni ndi'i ni ka'an Jito'o Jesús jin tee ka skua'a jin ya, te mandaa
ya andivi kuano'o ya, te ni jinkoo ya ichi nda'a kua'a maa ia Dios.
20 Te ni kekuei tee ni ka oskua'a jin ya, te ni ka kaxtno'o de tno'o va'a ya
ninii ñuyiu. Te ni chituu ña maa Jito'o ja ka kaxtno'o de, te tniuu na'nu ja
ka oo jin de xne'e ja oo ndaa tno'o ka kaxtno'o de.
Saa na kokuu.] *

* **16:20 16:20** Masu nuu ndi'i tutu ii ndee jana'a yoso tno'o ya'a.

Tno'o va'a ia Dios ja ni tee Lucas

1 Kua'a ñayiu ni ka nduku ndee de ni ka tee yukun de taka tno'o ndakani
naxa ni kuu kiuu nuu ni kii Jesús tiempu yoon. Te oo ndaa
2 nagua ka kaxtno'o ñayiu nuo, nagua ni ka jini de jin nuu de naxa ni
kuu ndee jaxtnañu'u, jin ja ni ka chituu de ja ni jitenuu tno'o ya.
3 Te suni saa ni maa san, vi Tata ñani Teófilo, chi ni nduku tno'o gua'a
san naxa ni kuu ndee jaxtnañu'u, te ni jini san ja oo ndaa, guaa tee yukun
san tno'o ya'a nuu ni,
4 nagua kutnuni ndaa ini ni ja oo ndaa nagua ni ka kaxtno'o ñayiu nuu
ni.

Ni kaxtno'o ia jinokuechi nuu Dios ja kaku Juan, tee skuandute

5 Te tiempu na ni okuu Herodes rey ja ni otatnuni de ndi'i ñuu ja tnii
Judea, saa ni oo in sutu ni onani Zacarías. Ni yinduu de nuu grupo sutu ni
onani Abías. Te ñasi'i de ni onani Elisabet, tatatno'o sutu ni onani Aarón
kuu ña.
6 Te nduu ña jin Zacarías ni ka okuu ñayiu ndaa nuu ia Dios, ni ka
oskunkuu ña jin de nagua tatnuni ia Jito'o Dios, te ni in tu na kuu ja xtavi
ña in kuechi.
7 Su tu na se'e de jin ña, chi tu ni kuu koo se'e ña, te ja ni ka kuu nija'nu
sa'un nduu de.
8 Te ni oo in kiuu ni kiukuei tee nuu yinduu Zacarías ja vi kunukuechi
de nuu veñu'u,
9 nagua costumbre ka neva'a ndisa sutu maa de. Te ni kanakau Zacarías
ja suu de kuu ja kiuu ini ve'e ii nuu xika maa ia Jito'o Dios ja teñu'u de
suja ii.
10 Te vi nini yinee de teñu'u de suja ii yun, te ka ndakuatu ndi'i ñayiu
ka oo ye'e veñu'u yun.
11 Yun te ni jini de ja sanaa ni jinkuiin in ia jinokuechi nuu ia Dios
nukuiin ya ichi nda'a kua'a nuu oo altar nuu kai suja ii yun.
12 Te nuu ni jini Zacarías, te vi tu ni ni'i ini de naxa sa'a de ja ni yu'u
ndeva'a de.
13 Su yun te ni ka'an ia jinokuechi yun:
—Zacarías, ma yu'u ron, chi vaji rin kaxtno'o rin ja ia Dios, chi ni onini
ya tno'o ndakuatu ron, guaa koneva'a ñasi'i ron in se'e ña jin ron, te xnani
ron jin Juan.
14 Kokusii ini ron vi kua'a ñayiu vi kokusii ini kiuu na kakui,
15 chi in suchi kanuu ja kunukuechi nuu ia Dios kokui. Ma ko'i ni vinu
te ni ndixi, te ja kochitui jin Espíritu ia Dios ndee nuu ñu'i chii si'i.
16 Te sa'i ja kua'a ñayiu ñui Israel vi ndajiokuiin te kiukuei ichi ia Dios.
17 Te koxno'i ja kunei ichi ki'in ia Jito'o, chi koneva'i Espíritu vi jaka'nu
ni oneva'a Elías, tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a, nagua sa'i ja vi
koo jamani yua jin se'e, te vi kuantno'o ñayiu inu so'o, nagua sa'a tua'i
taka ñayiu ja vi kotua'i kiuu na kenta ia Jito'o —sua'a ni ka'an ia jinokuechi
yun.
18 Te ni jikan tno'o Zacarías:
—¿Te naxa kuu kukanu ini san tno'o ka'an ni ya'a? Te ja ni kuu nija'nu
san vi ja ni kuu nija'nu ñasi'i san —jiña'a de.
19 Te jiña'a ia jinokuechi yun:

—Maa rin kuu Gabriel, ja jinokuechi rin nuu ia Dios, te maa ya ni tetniuu
ña ja vaji rin ja kaxtno'o rin java'a sa'a ya jin ron.
20 Su ja siun tu kandija ron, guaa vitna te nduu ñi'i ron, te ma kuu ka
ka'an ron vi ndee na skunkuu tno'o ni ka'an rin —jiña'a Gabriel yun.
21 Yun te ni kuu na'a ka oo ñayiu ka ndetui Zacarías, guaa ni ka jinkondei
ka ndatno'i nagua ni kuu ja kuu kuekuee de ini ve'e ii.
22 Su nuu ni ndee de, te tu ni kuu ka ka'an de. Yun te ni ka kutnuni ini
ja ia Dios ni skuni ña jin de, chi vi maa ni ka seña sa'a de, te vi saa ni okuu
de. Tu ni kuu ka ka'an de.
23 Te nuu ni ndi'i kiuu ja ni jinokuechi de nuu veñu'u, te ni ndajiokuiin
de kuano'o de ve'e de.
24 Te nuu kuee ka ja ni ndo'o de siun, te ni jinku'un lulu ñasi'i de, guaa
u'un yoo tu ni kee ña ve'e ña. Te ni ka'an ña:
25 —Maa ia Jito'o ni sa'a ña sia'a, nagua ma vi skexiko ka ña ñayiu ja tu
na se'o —ni ka'an ña sua'a.

Ni kaxtno'o ia jinokuechi nuu Dios ja kaku Jesús

26 Yun te nuu iñu yoo, te ni tetniuu Dios ia jinokuechi nuu ya nani
Gabriel, ja ni ja'an ya in ñuu nani Nazaret ja tnii Galilea,
27 ja ni jinkoto ya in suchi lule nani María, ja kui in suchi si'i ndutu,
suchi ja ni kee yu'u ja vi tnanda'i jin in tee nani José ja kuu de tatatno'o
ndee rey David.
28 Ni kiuu ya nuu oo María, te ni ndakantno'o ña ya, te jiña'a ya:
—Na ta'u na ndetu ni kuu ron nuu ndi'i ñasi'i, chi oo ia Dios jin ron, ia
kuu Jito'o ron —jiña'a ya.
29 Su nuu ni jini María ia Gabriel, te ni kiyu'i jin tno'o ni ka'an ya, te ni
jinkondei ndakani ini naxa kei tno'o yun.
30 Te ni ka'an ia Gabriel:
—María, ma yu'u ron, chi in java'a sa'a ña ia Dios.
31 Vitna chi jinku'un lulu ron, te kiuu na kakui, xnani ron jin Jesús.
32 In ja kanuu kokui nuu ia Dios, guaa se'e maa ia Dios oo ndee sukun
vi xnani ña ñayiu. Te maa ya ja kuu ya Dios sa'a ya ja kokui rey nagua ni
sa'a ya jin ndee tatatno'i rey David,
33 nagua tatnuni nuu ñayiu ñuu maa ron ja ka kui ñayiu Israel ja na koo
java'a. Te tniuu konei ma skundi'i, chi kotatnuni nikuii nikani —jiña'a ya.
34 Te ni jikan tno'o María:
—¿Su naxa kokuu siun, te masu na teyii oo jin san? —jiña'i.
35 Te ni ka'an ya:
—Kii Espíritu ia Dios siki ron, te jaka'nu maa ya ja oo ndee sukun jinkoo
siki ron, na kuinio in viko, te yun sa'a ja jinku'un lulu ron. Te suchi kaku
jian kokui suchi ii, te vi xnani ñayiu jin Se'e maa ia Dios.
36 Te suni saa tna'a ron Elisabet, chi koo in se'e ña visi ja ni kuu nija'nu
ña, in ña'a ka kachi ñayiu ja ma kuni ña ja koo se'e ña. Su vitna ja ni kuu
iñu yoo ñu'u lulu ña.
37 Chi tu nagua vijin kuu nuu ia Dios ja ma kuu sa'a ya —jiña'a ia Gabriel.
38 Yun te jiña'a María:
—Sein, chi in ña'a jinokuechi ni nuu ia Dios kuu san, guaa na sa'a ña
maa ya nagua ni ka'an ni —jiña'i.
Yun te kuano'o ia Gabriel.

Ni jinkoto ña María jin Elisabet

39 Te yatni kiuu saa ni kee María kua'in in ñuu kaa ne'u yuku ja tnii ñuu
Judea ja majinkotoi Elisabet.

40 Te nuu ni jinoi, te ni kiui ve'e Zacarías, te ni ndakantno'i ñasi'i de.
41 Te nuu ni onini Elisabet ja ndakantno'o ña María jin ña, te vi ndee
lulu ña ni kanta ini chii ña, te vi ni chitu ña jin Espíritu ia Dios.
42 Yun te ni ka'an jaa ña:
—Na ta'u na ndetu ni ne'u sava ka ñasi'i ji'on, vi na ta'u na ndetu
chiluluu skaku ni.
43 Te ¿na in kuu sein ja kokikoto ña nana maa ia Jito'o san?
44 Chi vi nuu ni ka'an ni ja ni ndakantno'o ña ni, te ni kanta lulu san ini
chii san ja kusii ndeva'a ini.
45 Na ta'u na ndetu ni ja ni kandija ni, chi skunkuu tno'o ni ka'an ia Dios
—jiña'a ña.
46 Te jiña'a María:
Ndee ini anu san sa'a ka'nu san ia Dios,
47 te kusii ini anu san nuu ya ja kuu ya Dios, ia skaku ni'nu ña jin san,
48 chi ni ndia'a ya ja ña'a kunda'u kukee ja jinokuechi nuu ya kuu san.
Te ndee vitna jin kiuu kua'on vi kachi ñayiu ja na ta'u na ndetu san,
49 chi maa Dios, ia ka'nu ndeva'a, ni sa'a ña in jaka'nu jin san, te ja ii kuu
sivi ya.
50 Te ndi'i ni kiuu kunda'u ini ña ia Dios jin ñayiu ka yu'u ni'nu ña jin ya.
51 Ni sa'a ya tniuu na'nu jin jaka'nu ya.
Te ni kindee ya taka tniuu kue'e ka ndakani ini ñayiu inu teyii ndeva'a.
52 Vi xtajioo ya ñayiu ka kuu rey ja ka tatnuni,
te sa'a ka'nu ya ñayiu ka sa'a nda'u maa.
53 Ni jiña'a kua'a ya ja vi kaa ñayiu ka ji'i soko,
te sa'a jioo ya ñayiu kuika kua'in jin nda'a iyui.
54 Chituu ya yoon ja ka kuo ñayiu Israel ja ka jinokuechio nuu ya,
te tu ndunaa ya ja kunda'u ini ña ya,
55 chi saa ni ka'an ya nuu ndi tata veluo Abraham
vi nuu ñayiu tatatno'o de kikuei nuu kuee ka,
jiña'i.
56 Yun te ni kendoi ja ni ka oi jin Elisabet uni yoo, te saa ni ndajiokuiin
ja kuano'i ve'i.

Ni kaku Juan, tee skuandute

57 Nuu ni kintna'a kiuu ja kaku lulu Elisabet, te ni skaku ña in suchi yii.
58 Te ndi'i ñayiu ka oo yatni jin ña vi ñayiu ka kuu tna'a ña, ni ja'ankuei
ni ka jinkoto ña, te ni ka kusii ini jin ña nuu ni ka ni'i tno'i ja ni kunda'u
ini ña ia Dios ja ni kaku lulu ña.
59 Te nuu una kiuu ja ni kaku lulu yun, ni ja'ankuei ñayiu ni ka chitnuni
nuu yiki kuñui nagua yoso nuu Ley. Te ni ka kuini ja konani Zacarías
nagua nani tatai.
60 Su yun te jiña'a nanai:
—Ña'a, chi Juan konani —jiña'a ña.
61 Te ka jiña'a ñayiu yun:
—¿Nau? Te ni in ñayiu ve'e ni, tu na in nani Juan —ka jiña'i.
62 Yun te jin seña ni ka jikan tno'o ñayiu yun maa Zacarías na sivi kuini
de ja konani se'e de.
63 Te ni jikan de in yutnu jite luluu, te ni tee de ja Juan konani. Te ndi'i
ñayiu ni ka sa'u kuii ini ja siun ni tee de.
64 Yun te vi nuu saa ni kuu ni ndaka'an Zacarías, te ni ndakuanta'u de
nuu ia Dios.

65 Te vi ndi'i ñayiu ni ka sa'u kuii ini ja ni kuu ni ndaka'an de vi ni ka
ndakani ja siun ni kuu. Te ni jitenuu tno'o nii ñuu ka ndaa ne'u yuku ja
tnii Judea yun.
66 Te vi ndi'i ñayiu ka nini yun ka ndakani ini jin anui, te ka jikan tno'o
tna'i:
—¿Nagua kokuu lulu ya'a kiuu na kua'nui ja sia'a ni kuu? —ka kachi
de.
Chi oo maa ia Dios jin suchi luluu yun.

Tno'o vii tno'o va'a ja ni ka'an Zacarías

67 Yun te ni chitu ña Espíritu ia Dios jin yuai Zacarías, te ni ka'an de
nagua ni skuni ña ia Dios:
68 Ka'nu kuu Jito'o, ia kuu Dios ñayiu ñuo Israel,
chi vitna te ni kee ya ja ndatau ya ñayiu ñuu ya nuu yika kuechi,
69 chi ni tetniuu ya in ia ndiso tniuu ka'nu ja skaku ni'nu ña ya,
in ia kuu tatatno'o rey David, tee ni ojinokuechi nuu maa ia Dios.
70 Ya'a kuu ja ni ka'an ya jin ma'ñu sagua tee ni ka ndakani tno'o ya ndee
jana'a nuu ni ka'an ya
71 ja skaku ni'nu ya ñuo nuu ñayiu ka ka'an u'u ña vi nuu ñayiu ka skexiko
ña.
72 Chi ni kunda'u ini ya tatatno'o ndee jana'a,
te tu ni ndunaa ini ya tno'o ja ni kee yu'u ya.
73 Te ya'a kuu tno'o ni kee yu'u ia Dios nuu ndi nija'nuo Abraham,
74 ja ni taa ya in ja skaku ni'nu ña nuu ñayiu ka ka'an u'u ña jion,
te ma vi koyu'o ja vi kunukuechio nuu ya.
75 Te vi kokuo ñayiu vii ñayiu va'a vi ñayiu ndaa ndi'i ni kiuu ja vi koo
nuu ya.
76 Te ja maa ron, vi se'e yii luluu rin, chi kokuu ron in tee ndakani tno'o
maa ia Dios oo ndee sukun,
chi koxno'o ron nuu ia Jito'o ja kosava'a ron ichi ki'in ya,
77 nagua ja kaxtno'o ron nuu ñayiu ñuu ya ja Dios, chi oo ndaa ja
koneka'nu ini ya nuu yika kuechi,
te skaku ni'nu ña ya jin.
78 Chi ni kunda'u ndeva'a ini ña ia Dios jion,
guaa vaji ya ndee sukun ja makikoto ña ya,
na kuinio nikandii ja ye'e nda'a nuu ndeja'a in kiuu jaa,
79 nagua ja xnuu nuu na saa na tu'u ñayiu ka jika ichi nee ichi nuu ki'on
ja kuo, nagua ja vi ni'o ichi ki'inkueio nuu oo jamani
ni kachi Zacarías.
80 Yun te nuu ni ja'nu Juan, te ni kuu yutnui jin Espíritu ia Dios. Te ni oi
in ñu'u te'a nuu tu na ve'e oo. Te yun ni oi ndee ni kenta kiuu ja ni xtui
mai nuu ñayiu Israel.

2

Ni kaku Jesús

1 Te tiempu saa ni tatnuni rey Augusto, tee ni onetniuu Roma, ja vi
nukoso sivi ñayiu taka ñuu, guaa ni ka'an de ja no'okuei ndi'i ñayiu vi
nukoso sivi.
2 Te ja ni ka nukoso sivi ya'a kuu jaxtnañu'u ja ni kuva'a na ni onetniuu
tee ni onani Cirenio ja ni otatnuni de ñuu ja tnii Siria.
3 Te ndi'i ñayiu ni no'okuei ñuu maa mai ja ni ka nukoso sivi nuu censo
yun.

4 Te yun guaa ni ndee José ñuu Nazaret ja tnii Galilea, te kuano'o de ñuu
Belén ja tnii Judea, ñuu nuu ni kaku rey David, chi tatatno'o rey David
kuu José,
5 nagua ja yun vi nukoso sivi de jin María, suchi ndita nda'u jin de. Te
ja ni kuatu ndia'a maa ia Dios ja ja ñu'u lului.
6 Te vi nini ka oo de jin ñuu Belén, te ni kintna'a kiuu ja kaku lului.
7 Te tu ni ni'i nuu de ve'e nuu vi koo de jin, guaa in nuu ka nu'ni kiti
yun, ni kaku lului. Te yun ni kaku se'e xnañu'i, te ni tniusuku ñai jin in
sa'un, te ni jakintuu ñai nuu in tnundoo ja kee ja ka jaa kiti.

Ni kentakuei ia ka jinokuechi nuu Dios nuu ka oo tee ka jito kiti

8 Yatni ñuu Belén ka oo tee ka jito ndikachi ja ka ndee de ti jakuaa yun.
9 Te vi sanaa ni kenta in ia jinokuechi nuu ia Dios, te ninii nuu ka oo de
ni ye'e ni'nu, te ni ka yu'u ndeva'a de.
10 Su yun te jiña'a ia jinokuechi yun:
—Ma vi yu'u ron, chi vaji rin ndakani rin in ja vi kusii ndeva'a ini ndi'i
ñayiu ñuu vitna,
11 chi ni kaku in lulu ñuu David, in suchi skaku ni'nu ñayiu, te sui kuu
Kristu, ia ni tetniuu Dios ja kui Jito'o.
12 Te ya'a kaxtno'o naxa vi ndani'i ron jin: Vi kuni ron jin ja ñusukui in
sa'un, te katui in nuu tnundoo nuu kee ja ka jaa kiti —jiña'a ya.
13 Te vi nuu saa ni kentakuei kua'a ka ia ka jinokuechi nuu Dios ja ka
sa'a ka'nu ya ia Dios, te ka jiña'a ya:
14 Ka'nu ndeva'a kuu ia Dios ndee sukun yun,
te nuu ñuyiu ya'a na koo jamani ya nuu ñayiu ja junkuaan ini ña ya,
ka kachi ya.
15 Te nuu ni ka ndajiokuiin ia ka jinokuechi yun ja kuano'okuei ya andivi,
te ni ka jinkondee tee ka jito ndikachi ka ndatno'o de:
—Ki'inkueio Belén na vi kondia'o nagua ni kuu ja sia'a ni skuni ña ia
Dios jion —ka ndatno'o de.
16 Yun te kekuei ñama de kua'ankuei de, te nuu ni jinokuei de, te ni ka
jini de María jin José jin lulu yun katui nuu in tnundoo kee ja ka jaa kiti.
17 Te nuu ni ka jini de jin, te ni ka ndakani de tno'o ni ka'an ia jinokuechi
nuu Dios, ja ja'a lulu yun.
18 Te ndi'i ñayiu ni ka onini yun ni ka sa'u kuii ini ja siun ka ndakani
tee ka jito ndikachi yun.
19 Te ni tava'a María ndi'i tno'o ya'a ini anui vi ndakani ini siki tno'o
ya'a.
20 Yun te nuu ni ka ndajiokuiin tee ka jito ndikachi ya'a ja kuano'okuei
de, te ka ndakuanta'u de nuu Dios, vi ka sa'a ka'nu de ya, chi ndi'i ja ni
ka onini de ni ka jini de oo ndaa, nagua ni ka'an ia jinokuechi nuu ya.

Ni ka xne'e de Jesús nuu ia Dios nuu maa veñu'u ka'nu

21 Te nuu una kiuu ja ni kaku lulu yun, te ni ka chitnuni de nuu yiki
kuñui, te ni ka xnani de jin Jesús, nagua ni ka'an ia jinokuechi nuu Dios
nuu maa María ama ka ja jinku'un lulu ña.
22 Te nuu ni kintna'a kiuu ja vi skunkuu de costumbre ja vi nduvii de
nagua ka'an tno'o ni tee Moisés ja ni tatnuni maa ia Dios, te ni ja'ankuei
de jin lulu yun veñu'u Jerusalén ja vi xne'e de jin nuu ia Dios.
23 Chi saa ka'an tno'o yoso nuu Ley Jito'o: “Ndi'i suchi yii ka kaku
xtnañu'u vi kokui se'e vii maa ya ja vi kunukuechi nuu ya”.

24 Te yun guaa ni ja'ankuei de jin ja ni ka soko de nagua yoso nuu Ley
maa Jito'o: uu kuku axi uu sata.
25 Te tiempu saa ni oo in tee ni onani Simeón maa ñuu Jerusalén. In tee
ndaa ja ni ochiñu'u ia Dios kuu de, te ni ondetu ka'nu de ja koo in kiuu,
te skaku ni'nu ya ñayiu ñuu de Israel. Te oo de jin Espíritu maa ia Dios.
26 Te ni oo in kiuu ni skuni ña Espíritu ia Dios ja maa kuu de ama ka ja
kuni nuu de ia tetniuu maa Jito'o ja skaku ni'nu ya ñayiu.
27 Te ni jaka ña Espíritu ia Dios ja kua'an de veñu'u. Te yun, ja ka oo
María jin José jin suchi yikin nani Jesús, ja vi skunkuu ña nagua tatnuni
maa Ley.
28 Te nuu ni jino Simeón, te ni kanundee de lulu ya'a, te ni ndakuanta'u
de nuu ia Dios, te jiña'a de:
29 Vitna, vi Jito'o san, te ni skunkuu ni tno'o ni kee yu'u ni,
te ja kuu kuandetu ni ja kuu sii ini san ja jinokuechi san nuu ni,
30 chi ja ni jini san jin nuu san ia skaku ni'nu ña.
31 Chi ni sa'a tua'a ni ja vi kuni ña ndi'i ñayiu ñuyiu.
32 Chi maa ya kuu ñu'u ja sie'e nuu ñayiu sava ka tatatno'o,
te sa'a ya ja koo jayiñu'u nuu ñayiu ñuu ni Israel
ni kachi Simeón.
33 Te vi ni ka sa'u kuii kuiti ini María jin José ja siun ni ka'an de siki lulu
yun.
34 Yun te ni jikanta'u ña Simeón nuu ia Dios, te ni ka'an de nuu María:
—Kona'a ni ja lulu ya'a, chi ni chitniuu ña ia Dios ja sa'i ja kua'a ñayiu
ñuo Israel vi kanakau nuu tu ka kandija ña jin, te kua'a ñayiu vi koo gua'a
nuu ia Dios, chi vi kandija tno'o ka'in. Te kokui in seña ja kua'a ñayiu vi
kane'e siki.
35 Te yun saa vi jinotuu ñayiu naxa ka ndakani ini jin anui, su maa ni
guaa kua'a tnundo'o kuni ni, chi tna'a ndeva'a ni tno'o suchi ini —jiña'a
Simeón.
36 Te suni yun oo in ña'a nija'nu ni onani Ana, se'e si'i Fanuel tatatno'o
Aser, te suni in ña'a ni ondakani tno'o ia Dios kuu ña. Te lule sa'un ña ni
tnanda'a ña ja ni ka ondekatna'a ña jin yii ña uja kuia.
37 Su tiempu saa, ja oo kuun xiko kuun kuia ja ni ndonda'u ña, te vi
nduu vi ñuu oo ña nuu veñu'u jinokuechi ña nuu ia Dios. Te vi ondite ña
vi ndakuatu ña nuu ya.
38 Te vi suni ore saa, ni jino ña ndakuanta'u ña nuu ia Dios, te ka'an ña
tno'o ja ja'a lulu yun nuu ndi'i ñayiu ka ndetu ka'nu ja skaku ni'nu ia Dios
ñayiu ñuu Jerusalén.

Ni ka ndajiokuiin María ñuu Nazaret

39 Te nuu ni ndi'i ja ni ka skunkuu José jin María ndi'i nagua tatnuni Ley
ia Dios, te ni ka ndajiokuiin ña kuano'okuei ña jin de ñuu Nazaret ja tnii
Galilea.
40 Yun te makua'nu suchi luluu yun, te ni kuu yutnui vi ni kuu ndichi
ndeva'i, chi ni chindee ni chituu ña maa ia Dios.

Oo Jesús nuu veñu'u ka'nu

41 Te vi nuu kuia nuu kuia, ni ono'okuei José jin María viko pascua ñayiu
judio maa ñuu Jerusalén.
42 Te nuu ni jino Jesús uxi uu kuia, te ni no'okuei de jin viko yun, nagua
ka sa'a de nuu kuia nuu kuia.
43 Su nuu ni ndi'i ja ni oo viko yun, te kuano'okuei de ve'e de. Su Jesús,
chi ni kendoi maa Jerusalén, su tu ni ka jini de ja ni ndoi.

44 Te ka ka'an de ja ndikin ñai kuano'i ne'u nuu kuano'okuei kua'a ñayiu,
te tu ni ka ndanduku yachi ña de. Su nuu ni kuu in kiuu ja ka jika de, te
ni ka ndanduku ña de ne'u ndi'i ñayiu ka kuu tna'a de vi ne'u ñayiu ka
jini tna'a jin de.
45 Su ja siun, tu ni ka ndani'i ña de, te ni ka ndajiokuiin de kuano'okuei
tuku de ndee Jerusalén ja vi ndanduku ña de.
46 Te ndee nuu uni kiuu, saa ni ka ndani'i ña de nukoi ini veñu'u yun,
ne'u tee ka kaxtno'o Ley Moisés ja nini tno'o ka ka'an de vi jikan tno'o ñai
jin de naxa tatnuni ia Dios.
47 Te ndi'i ñayiu ka nini yun, ni ka sa'u kuii kuiti ini ja ndichi ndeva'a
ini, te ndi'i tno'o ka jikan tno'o ña de kaxtno'i naxa oo.
48 Te nuu ni ka jini ña María jin José, ni ka sa'u kuii kuiti ini ña, te jiña'a
ña:
—Se'e, ¿nau ja sia'a kaa ja ni sa'a ña ron? Te ru'un jin tata ron, chi ni
ka kusuchi ndeva'a ini rin ja ka ndanduku ña rin —jiña'a ña.
49 Te jiña'a Jesús:
—¿Nau ja ka ndanduku ña ni? ¿A tu ka jini ni ja nini kuu ja skunkuu
san tniuu ja ni tatnuni tata yua san nuu san? —jiña'i.
50 Su tu ni ka jinkui'nu ini ña jin de nau ja siun ni ka'in.
51 Yun te kuano'okuei de jin ñuu Nazaret, te ni ojanyu'u ni ojandetui
tno'o ni ka oka'an de. Te ni tava'a María ndi'i ya'a ini anu ña.
52 Te Jesús, chi kuu sukuin vi ni kuu ndichi kai, chi ni chindee chituu ña
ia Dios, te kusii ndeva'a ini ya jin, vi ka kusii ini ñayiu jin.

3

Ni kaxtno'o Juan, tee skuandute, ndee ñu'u te'a

1 Kuia xa'un ja ni onetniuu rey Tiberio ñuu ka'nu Roma, te saa kuu ja
ni onetniuu Poncio Pilato ñuu ja tnii Judea, te Herodes ni onetniuu ñuu ja
tnii Galilea, te ñani de Felipe ni onetniuu ñuu ja tnii Iturea jin ñuu ja tnii
Traconite, te Lisanias ni onetniuu ñuu ja tnii Abilinia.
2 Te Anás jin Caifás ka kuu uu sutu ni ka okuu nija'nu nuu sava ka sutu
ñuu Israel. Te tiempu saa, ni ka'an ia Dios nuu Juan, se'e tee nani Zacarías,
nuu ñu'u te'a, nuu tu na ve'e oo.
3 Te ni kee Juan ja ni jiondita de taka nuu ka oo ñayiu yatni yute Jordán.
Te ni kaxtno'o de ja na vi ndatna'u ini ñayiu, te na vi kuandutei nagua
koneka'nu ini ia Dios nuu yika kuechi.
4 Saa ni kuu nagua ja skunkuu tno'o ni tee Isaías, tee ni ndakani tno'o
ia Dios ndee jana'a, nuu ka'an sua'a:
Kii in tee kana jaa ndee nuu ñu'u te'a, te kachi de:
“Vi sava'a ni ichi nuu vaji Jito'o.
Te vi ndasa'a ndaa ni ichi.
5 Te na ndachitu ndi'i chiko'i,
te na ndundaa ndi'i taka yuku sukun vi tinduu.
Te ndi'i ichi yakua vi ndundaa,
jin na ndundii nuu ñu'u ni ndayi ndayi.
6 Te ndi'i ñayiu vi kuni ja tetniuu ia Dios in ia ja skaku ni'nu ña”
kachi tno'o yoso yun.
7 Yun te nuu jinokuei ñayiu ja skuandute ña Juan, te ni kana xeen de:
—Tatatno'o koo, ¿na in ni kaxtno'o ja kuu vi kaku ni nuu tnundo'o ja oo
yatni ja vaji?

8 Vitna, te vi sa'a ni java'a ja ni ka ndata'u ini ndija ni. Te ma vi sa'a
teyii ni maa ni ja tatatno'o Abraham ka kuu ni, chi ka'an ndaa san ja ia
Dios, chi vi ndee yuu ya'a te kuu ndasa'a ya ja vi ndui tatatno'o Abraham.
9 Te suni kaa xeen, chi ja oo tua'a ja ka'nde ndee yo'o yutnu. Te yun
guaa ndi'i yutnu ja tu kuun kiti vixin gua'a, te te'nde tnu, te kee tnu ja kai
tnu nuu ñu'u —ni kachi de.
10 Yun te ni ka jikan tno'o ña ñayiu:
—Kaxtno'o ni joo, ¿nagua kuu ja vi sa'a san? —ka jiña'i.
11 Te jiña'a Juan:
—Na in neva'a uu sa'un, te na kuña'i in kui'nu ñayiu tu na sa'un neva'a.
Te ñayiu neva'a ja kai, te na kuña'i joo na kaa ñayiu tu ni'i ja kai —jiña'a
de.
12 Yun te suni ni ka jintna'a ña tee ka xtutu xu'un impuestu ja vi
kuandute de. Te ni ka jikan tno'o de Juan:
—Mastru, te sein, ¿nagua kuu ja vi sa'a san? —ka jiña'a de.
13 Te jiña'a Juan:
—Vi xtutu ndaa ni xu'un impuestu, te ma vi kakan kua'a ka ni —jiña'a
de.
14 Yun te suni ni ka jikan tno'o ña sava tee ka kuu soldado:
—Te sein, ¿nagua kuu ja vi sa'a san? —ka jiña'a de.
Te jiña'a Juan:
—Ma vi kindee ni ndatniuu ni in ñayiu ja vi skoto ioo ni jin, te ni ja vi
xtavi uun ni jin in kuechi ja tu ni sa'i. Te vi kuandee ini ni jin joo xu'un
ja ka jinkunya'u ni —jiña'a de.
15 Te ndi'i ñayiu ka ndetu ja tetniuu Dios in ia kii ja skaku ni'nu ña, guaa
ka ndakani ini jin anui axi saa suu kuu Juan.
16 Yun te jiña'a Juan nuu ndi'i ñayiu yun:
—Sein, chi ja ndaa ja jin ndute uun skuandute san ñayiu, su yata sein
vaji in tee kuu ka'nu ka saa sein ja vini masu nagua kuu sa'un san ja ndajin
san korria ndijan de. Te suu de guaa skuandute ña jin Espíritu ia Dios, te
suni teñu'u ya ñayiu tu ka kandija.
17 Chi kuu de na kuinio in tee ja ndasavii era ja xtechi de triu, te tava'a
siin de nuu saka triu yun, te teñu'u de paja nuu kokai ja ma nda'va nikuii
nikani. Saa kokuu jin ñayiu —jiña'a Juan.
18 Te jin kuakua'a ka tno'o ni ka'an de ja ni xteku de ñayiu nuu ni
kaxtno'o de tno'o va'a ia Dios.
19 Te ni oo in kiuu ni kuxeen Juan nuu Herodes, tee tatnuni nuu ñuu
yun, ja masu vatuka sa'a de ja ni ndakuaka tna'a de jin Herodías, ñasi'i
ñani de Felipe, vi jin kuakua'a ka jakue'e ni sa'a de.
20 Su visi kua'a kuechi Herodes oo, su ni sa'a de inka jakue'e, chi ni tnii
de Juan, te ni jasi ña de vekaa.

Ni jandute Jesús

21 Te in kiuu ni jinokuei ñayiu ja skuandute ña Juan ama ka ja ki'in de
vekaa. Te suni ni jandute Jesús. Te nuu ni jinkondee ya ndakuatu ya, te
ni ndanune andivi.
22 Te ni kunjino ndijin Espíritu ia Dios siki ya na kuinio in sata. Te ni
ka'an in tno'o ndee andivi nuu jiña'a sua'a:
—Maa ron kuu seyii rin ja kutoo ndeva'a ña rin, te kusii ini rin jin ron
—jiña'a tno'o yun.

Ndakani naxa vaji tatatno'o Jesús

23 Nuu ni jinkondee Jesús ja kaxtno'o ya nuu ñayiu, chi vaa ndee oko
uxi kuia oo ya. Te ka ndakani ini ñayiu ja se'e José kuu ya. Te José, chi
se'e tee ni onani Elí kuu de.
24 Te Elí, chi se'e Matat kuu de, te Matat kuu se'e Leví, te Leví kuu se'e
Melqui, te Melqui kuu se'e Jana, te Jana kuu se'e José.
25 Te José kuu se'e Matatías, te Matatías kuu se'e Amós, te Amós kuu
se'e Nahúm, te Nahúm kuu se'e Esli, te Esli kuu se'e Nagai.
26 Te Nagai kuu se'e Maat, te Maat kuu se'e Matatías, te Matatías kuu
se'e Semei, te Semei kuu se'e José, te José kuu se'e Judá.
27 Te Judá kuu se'e Joana, te Joana kuu se'e Resa, te Resa kuu se'e
Zorobabel, te Zorobabel kuu se'e Salatiel, te Salatiel kuu se'e Neri.
28 Te Neri kuu se'e Melqui, te Melqui kuu se'e Adi, te Adi kuu se'e Cosam,
te Cosam kuu se'e Elmodam, te Elmodam kuu se'e Er.
29 Te Er kuu se'e Josué, te Josué kuu se'e Eliezer, te Eliezer kuu se'e Jorim,
te Jorim kuu se'e Matat.
30 Te Matat kuu se'e Leví, te Leví kuu se'e Simeón, te Simeón kuu se'e
Judá, te Judá kuu se'e José, te José kuu se'e Jonán, te Jonán kuu se'e
Eliaquim.
31 Te Eliaquim kuu se'e Melea, te Melea kuu se'e Mainán, te Mainán kuu
se'e Matata, te Matata kuu se'e Natán.
32 Te Natán kuu se'e David, te David kuu se'e Isaí, te Isaí kuu se'e Obed, te
Obed kuu se'e Booz, te Booz kuu se'e Salmón, te Salmón kuu se'e Naasón.
33 Te Naasón kuu se'e Aminadab, te Aminadab kuu se'e Aram, te Aram
kuu se'e Esrom, te Esrom kuu se'e Fares, te Fares kuu se'e Judá.
34 Te Judá kuu se'e Jacob, te Jacob kuu se'e Isaac, te Isaac kuu se'e
Abraham, te Abraham kuu se'e Taré, te Taré kuu se'e Nacor.
35 Te Nacor kuu se'e Serug, te Serug kuu se'e Ragau, te Ragau kuu se'e
Peleg, te Peleg kuu se'e Heber, te Heber kuu se'e Sala.
36 Te Sala kuu se'e Cainán, te Cainán kuu se'e Arfaxad, te Arfaxad kuu
se'e Sem, te Sem kuu se'e Noé, te Noé kuu se'e Lamec.
37 Te Lamec kuu se'e Matusalén, te Matusalén kuu se'e Enoc, te Enoc kuu
se'e Jared, te Jared kuu se'e Mahalaleel, te Mahalaleel kuu se'e Cainán.
38 Te Cainán kuu se'e Enós, te Enós kuu se'e Set, te Set kuu se'e Adán, te
Adán kuu se'e ia Dios.

4

Ni jito tnuni ña Tachi jin Jesús

1 Nuu ni nana Jesús ini yute Jordán ja ni jandute ya, te ni chitu ña
Espíritu ia Dios jin ya, te ni jaka ña Espíritu yun ja kua'an ya ndee nuu
ñu'u te'a.
2 Te yun ni oo ya uu xiko kiuu ja ni jito tnuni ña Tachi, te tu sa'un nagua
ni jaa ya ndi'i kiuu yun, te nuu kuee ka, te ni keja'a ya kokin ya.
3 Yun te jiña'a Tachi yun:
—Nuu ja Se'e Dios kuu ron, te tatnuni nuu yuu ya'a ja na nduu xtaa, te
kaa ron —jiña'a.
4 Te jiña'a Jesús:
—Yoso nuu tutu ii: “Masu maintno'o xtaa kuu ja koteku ñayiu, chi suni
jin ndi'i tno'o ia Dios kuu ja tekui” —jiña'a ya.
5 Yun te ni jaka ña Tachi yun nuu in yuku sukun ndeva'a, te vi nunuu
sua'a ni, te ni xne'e ndi'i ñuu oo ninii ñuyiu.
6 Te jiña'a Tachi yun:

—Taa rin ndi'i jaka'nu ya'a nuu ron vi ndi'i jayiñu'u oo nui, chi maa rin
ni ni'i ndi'i, te kuña'a rin nuu na ñayiu kuini maa rin ja kuña'a rin.
7 Nuu ja na jinkuiin jiti ron nuu rin, te chiñu'u ña ron, te taa rin ndi'i
koo nuu nda'a maa ron —jiña'a.
8 Te jiña'a Jesús:
—Kujioo kua'an, vi Tachi, chi yoso nuu tutu ii: “Maintno'o nuu ia Jito'o
Dios ron kuu ja chiñu'u ron, te maintno'o nuu maa ya guaa kunukuechi
ron”.
9 Yun te ni jaka ña Tachi yun ja kua'an ya Jerusalén, te ni skaa ña ndee
xtuu veñu'u ka'nu, te jiña'a:
—Nuu ja ndija ron ja Se'e Dios kuu ron, te ndagua ya'a makee ndee nuu
ñu'u,
10 chi suni yoso nuu tutu ii:
“Tetniuu Dios ia ka jinokuechi nuu ya ja vi koto ña jin ron”,
11 te “vi kotnii nda'a ron, nagua ja ma kachi ja'a ron jin ni in yuu”,
—jiña'a.
12 Te jiña'a Jesús:
—Kachi nuu tutu ii: “Ma koto tnuni ron Jito'o Dios ron” —jiña'a ya.
13 Te nuu ni ndi'i ja ni jito tnuni ña Tachi yun jin Jesús, te ni kujioo ndee
saa tiempu.

Ni keja'a Jesús kaxtno'o ya tno'o ia Dios nuu ñayiu ñuu ja tnii Galilea

14 Yun te ni ndajiokuiin Jesús ñuu ja tnii Galilea jin jaka'nu Espíritu maa
ia Dios. Te ni jitenuu tno'o ja teku tno'o ya nii ñuu yun.
15 Saa te ni jikanuu ya taka ve'e ii sinagoga nuu ka ndututu ñayiu judio,
te ni kaxtno'o ya tno'o ia Dios, te vi ndi'i ñayiu ni ka ndakuantno'o ña ja
luu kaxtno'o ya.
16 Yun te kuano'o ya ñuu Nazaret nuu ni ja'nu ya. Te in kiuu ndatatu ni
kiuu ya ve'e ii sinagoga, nagua ni osa'a ya. Te ni ndakoo ya ja ka'u ya tutu
ii.
17 Te ni ka jiña'a de tutu ii ja ni tee Isaías, tee ni ndakani tno'o ia Dios
ndee jana'a. Te nuu ni jani ya tutu yun, te ni jinku'un ya nuu ka'an sua'a,
te ni ka'u ya:
18 Espíritu maa ia Dios oo jin san, chi ni sa'a siin ña ya,
nagua ja ndakani san tno'o va'a ya nuu ñayiu ka kunda'u.
Te ni tetniuu ña ya vaji san ja ndasa'a san ñayiu ka ndatna'u ini nuu yika
kuechi,
vi kana ndoso san ja na vi yaa ñayiu ka oo nuu nda'a ñayiu inka ñuu,
vi ndasa'a san ñayiu ka ndesi nuu
vi siaa san ñayiu ka ka'an u'u ña tna'i.
19 Te kaxtno'o san ja vitna kuu kuia ja chindee chituu ña ia Dios jin ñayiu
kachi tutu ni ka'u ya.
20 Te ni ndaxtuu ya tutu yun, te ni ndakuña'a ya nda'a in tee jinokuechi
nuu ve'e ii yun, te ni jinkoo ya. Yun te vi tu ka ya'a nuu ña ndi'i ñayiu ka
oo yun.
21 Te ni jinkondee ya ka'an ya:
—Vitna te ni skunkuu tno'o yoso nuu tutu ii ya'a ja ni ka onini ndi'i ni
—jiña'a ya.
22 Te ndi'i ñayiu ni ka ka'an va'a ja ja'a ya, te vi ni ka sa'u kuii kuiti ini
ja luu ndeva'a kaxtno'o ya. Su ka jikan tno'o tna'i:
—¿A masu se'e José kuu suchi ya'a? —ka kachi.
23 Te jiña'a Jesús:

—Vatuni vi ka'an ni tno'o ya'a jin san: “Roon ja tee tatna kuu ron, ndasa'a tatna maa ron, vi sa'a ñuu maa ron ya'a ja ni sa'a ron Capernaúm ka ka'an ñayiu, te vi kandija ña rin”, vi kachi ni sua'a.
24 Te jiña'a ka ya:
—Ka'an ndaa san ja ni in tee ndakani tno'o ia Dios, tu ka janta'u ña ñayiu ñuu maa de.
25 Te ka'an ndaa san, ja tiempu ni oo Elías, tee ni ndakani tno'o ia Dios, ni ka oo kua'a ña'a ni ka ndonda'u ñuu mao Israel ya'a, na tu ni kuun sa'un sau nuu uni kuia yosava, te ni oo ndeva'a tnama,
26 su tu ni tetniuu ña ia Dios jin Elías ja kii de chituu de ña'a ñuu mao Israel, chi saa sua'a ña'a inka ñuu ja ni oo ñuu Sarepta ja tnii Sidón, yun ni ja'an de ni chituu ña de.
27 Suni saa ni tiempu na ni oo Eliseo, tee ni ndakani tno'o ia Dios, suni ni ka oo kua'a ñayiu ñuu mao ni ka oku'u kue'e ndi'yi te'i. Te vini in tu ni nduva'a, chi saa sua'a in tee ñuu Siria nani Naamán kuu ja ni nduva'a —jiña'a Jesús.
28 Te nuu ni ka onini tno'o ya'a, te ni ka kiti ini ndi'i ñayiu ni ka ndututu ve'e ii sinagoga yun.
29 Te ni ndontakuei ja ni ka kene'e nda'a ñai. Te kua'ankuei jin ya ndee xtuu yuku nuu kaa maa ñuu yun, ja vi skanakau ñai.
30 Su tuu, chi vi ne'u ndi'i ñayiu yun ni ya'a ya, te kua'an ya.

Ni ndasa'a Jesús in tee ñu'u ña espíritu kue'e

31 Yun te kua'an Jesús ñuu Capernaúm ja tnii Galilea. Te ni okaxtno'o ya tno'o ia Dios nuu ñayiu kiuu ndatatu.
32 Te vi ni ka sa'u kuii kuiti ini ñayiu ka nini tno'o kaxtno'o ya, chi ka'an ya jin tno'o ja ndiso tniuu ya.
33 Te ini ve'e ii sinagoga yun oo in tee ñu'u ña espíritu tne'e ja kuu espíritu tachi, te vi sanaa ni kana jaa,
34 te jiña'a:
—Xndendoo ña. ¿Nagua kuini ron ja vaji ron nuu ka oo rin, vi Jesús, tee ñuu Nazaret? ¿A vaji ron ja xnaa ña ron jin rin? Te ja jini ña rin jin ron, chi ia ni tetniuu Dios kuu ron —jiña'a sua'a.
35 Te ni ka'an xeen Jesús nuu espíritu tachi yun, te jiña'a ya:
—Kasi yu'u, te kee kua'an —jiña'a ya.
Yun te ni xndonso ña espíritu tachi jin tee yun jin nuu ndi'i ñayiu yun, te ni kee kua'an. Te tu ka nagua ni sa'a ña.
36 Te ndi'i ñayiu ni ka sa'u kuii kuiti ini ja siun ni kuu, te ni ka jinkondei ka jikan tno'o tna'i:
—¿Na tno'o kuu tno'o ya'a ja vi jin tniuu nee tee ya'a vi jin jaka'nu tatnuni de nuu espíritu tachi ja na kujioo, te ni kee kua'an? —ka kachi.
37 Te ni jitenuu tno'o ja teku tno'o Jesús ndi'i ni ñuu yatni yun.

Ni ndasa'a Jesús nana xiso Simón Pedro

38 Yun te ni ndee Jesús ve'e ii sinagoga, te kua'an ya ja ni kenta ya ve'e Simón. Te katuu nana xiso de ku'u ka'u ndeva'a ña jin kue'e kiji, te ni ka ka'an nda'u de ja na chituu ya jin ña.
39 Yun te ni chindei ya xini ya ichi nuu katuu ña, te ni ka'an xeen ya jin kue'e yun ja na kujioo. Te vi ore saa, ni nduva'a ña, te ni ndakoo ña ni sa'a ña ja ni ka jaa ya.

Ni ndasa'a Jesús kua'a ñayiu ka ku'u

40 Te nuu ni jinkoxnee nikandii, vi nasaa natu'u ñayiu ni jinokuei jin
ñayiu ku'u ndi'i nuu kue'e, te ni sonee ya nda'a ya siki in in, te ni ndasa'a
ña ya.
41 Te suni ni kanakuei ña espíritu tachi jin kua'a ñayiu, te ni ka jinkondee
ka kana:
—Roon, chi Se'e Dios kuu ron —ka jiña'a.
Su ni ka'an xeen Jesús, te tu ni jandetu ya ja vi ka'an, chi ja ka jini ja
maa ya kuu Kristu, ia ni tetniuu Dios.

Ni jiondita Jesús kaxtno'o ya nuu ñayiu nii ñuu ja tnii Galilea

42 Yun te nuu ni tuu inka kiuu, te ni kee ya kua'an ya nuu tu na ñayiu
ka oo. Su ni ka ndanduku ña ñayiu, te nuu ni jinokuei nuu oo ya, te ni ka
junkani ñai ja ma ki'in ya.
43 Su yun te jiña'a ya:
—Tuu, chi suni nini kuu ja ki'in san sava ka ñuu ja kaxtno'o san nuu
ñayiu naxa tatnuni ia Dios, chi tniuu yun ni tetniuu ña ya ja vaji san
—jiña'a ya sua'a.
44 Te kua'an ya ja ni jiondita ya taka ve'e ii sinagoga ka oo nii ñuu ja tnii
Galilea, te ni kaxtno'o ya nuu ñayiu.

5

Ni ka ni'i kua'a Simón Pedro chiaka ni sa'a Jesús

1 In kiuu ni oo Jesús yatni yu'u ndute mar Genesaret, te ni ka kututu
kua'a ndeva'a ñayiu ja vi konini tno'o ia Dios, te vi sua'a ni ka jexin ni'nu
tna'i.
2 Te ni jini ya uu barco ka nukuiin yu'u ndute mar yun, chi ja ni nanakuei
tee ka jika ja ka nduku chiaka ka ndakate de ñunu de.
3 Te ni kaa ya nuu in barco ja kuu kuenta Simón Pedro, te ni ka'an ya
jin de ja ndaskaka yata ka de joo. Yun te ni jinkoo ya, te ni kaxtno'o ya
nuu ñayiu.
4 Te nuu ni ndi'i ni kaxtno'o ya nuu ñayiu, te jiña'a ya nuu Simón:
—Skaka ni barco ya'a na ki'inkueio ndee nuu ñu'u kunu ka ndute yun,
te vi skee ni ñunu jían, te vi tau ni chiaka —jiña'a ya sua'a.
5 Te jiña'a Simón Pedro:
—Mastru, ja ni kuu in jakuaa ka oo san ya'a ka satniuu san, te tu ka ni'i
sa'un san ti. Su jin tno'o ja ka'an maa ni, te na ki'inkueio, te na vi skee
tuku san ñunu ya'a —jiña'a de.
6 Te nuu ni ka skee de ñunu yun, te ni ka ni'i de kua'a ndeva'a chiaka,
te vi ndee ñunu yun ni jinkondee te'nde.
7 Yun te ni ka kaja nda'a de sava ka tna'a de ka ñu'u nuu inka barco yun
ja na ki'inkuei de vi chituu ña de. Te ni jinokuei tee yun, te vini ka chitu
xini de nduu barco yun, te vi saa ndee ni ka ja kee ndute ja vi sa'u.
8 Te nuu ni jini Simón Pedro ja siun ni kuu, te ni jinkuiin jiti de nuu
Jesús, te jiña'a de:
—Jito'o san, kujioo ni, chi tee oo ndeva'a yika kuechi kuu san —jiña'a
de.
9 Chi ni ka yu'u ndeva'a de ja siun kua'a ndeva'a chiaka ni ka tnii de.
10 Suni saa Jacobo jin Juan se'e Zebedeo tee ka satniuu jin Simón Pedro,
suni ni ka yu'u de ja siun ni kuu. Su yun te jiña'a Jesús nuu Simón Pedro:
—Ma koyu'u ni, chi vitna te ñayiu tnii ni ja kiukuei ichi ia Dios masu ka
chiaka tnii ni —jiña'a ya.

11 Yun te ni ka ndene'e jioo de barco yun yu'u ndute, te ni ka xndoo ndi'i
de, te ni ka jata ndikin de Jesús, te kua'ankuei de jin ya.

Ni ndasa'a Jesús in tee ku'u kue'e ndi'yi te'i

12 In kiuu oo Jesús in ñuu, te ni jino in tee ku'u kue'e ndi'yi te'i, te ni
jinkuiin jiti de nuu ya, te ni jikanta'u de:
—Jito'o san, nuu ja kuini ni, te kuu ndasavii ña ni joo ja na nduva'a san
—jiña'a de.
13 Yun te ni skaa Jesús nda'a ya, te ni ke'e ña ya, te jiña'a ya:
—Kuini san, te nduvii ni —jiña'a ya.
Te vi ore saa kua'an kue'e yun.
14 Yun te ni tatnuni Jesús ja ma ndakani de nuu ni in ñayiu ja suu ya ni
ndasa'a ña. Te jiña'a ya:
—Kua'an ni, te xne'e ni maa ni nuu sutu, te soko ni nuu ia Dios nagua
ni tatnuni Moisés, nagua ja na vi kuni ñayiu ja ni nduva'a ni —jiña'a ya
sua'a.
15 Su vini saa, te ni jitenuu ja teku tno'o ya ja ndasa'a ya ñayiu in kiuu
in kiuu ka. Te ni ka kututu kua'a ñayiu ja vi konini tno'o kaxtno'o ya vi ja
ndasa'a ña ya nuu kue'e ja ka ku'i.
16 Te ni okujioo ya nuu tu na ñayiu oo ja ni ondakuatu ya.

Ni ndasa'a Jesús in tee ni ndutuchiin

17 Te in kiuu oo Jesús kaxtno'o ya nuu ñayiu. Te yun ka nukoo sava tee
ka kuu fariseo vi tee ka kaxtno'o Ley Moisés ja vajikuei de taka ñuu ja tnii
Galilea vi Judea vi Jerusalén. Te oo Jesús jin jaka'nu maa Dios, yun guaa
ndasa'a ya kua'a ñayiu ka ku'u.
18 Yun te ni jinokuei tee ka ndiso jito nuu yoxnee in tee ku'u kue'e ni
ndutuchiin. Te ni ka kuini de ja kiukuei de ini ve'e yun, te vi kakintuu de
tee ku'u yun nuu Jesús.
19 Su tu ni kuu ja kiukuei de, chi ka oo kua'a ndeva'a ñayiu. Yun te ni
kakuei de ichi xtuu ve'e, te ni ka june de xnuu yaxin ndesi yata ve'e, te ni
ka skee de jito yun ma'ñu ñayiu nuu oo Jesús.
20 Te nuu ni jini ya ja ka kandija gua'a tee yun, te jiña'a ya nuu tee ni
ndutuchiin yun:
—Ñani, ja ni jaka'nu ini san yika kuechi ni —jiña'a ya.
21 Yun te ni ka kiti ini tee ka kaxtno'o Ley Moisés vi tee ka kuu fariseo
ja siun ni ka'an ya, te ni ka jinkondee de ka ndakani ini de:
—¿Na in kuu tee ya'a ja kane'e de jin ia Dios? Te tu na in kuu koneka'nu
ini yika kuechi, chi maintno'o maa ia Dios guaa kuu koneka'nu ini ya —ka
ndakani ini de.
22 Su Jesús, chi ni jini ya ja siun ka ndakani ini de. Yun te ni jikan tno'o
ña ya, te jiña'a ya:
—¿Nau ja siun ka ndakani ini ni?
23 ¿Nagua kuu ja vijin ka ja ka'an san? ¿A vijin ka ja kuña'a san ja
ni oneka'nu ini san yika kuechi tee ya'a, axi vijin ka ja kuña'a san ja na
ndakoo de te na kaka de?
24 Te vitna te na xne'e san nuu ndi'i ni nagua ja vi kuni ni ja sein ja kuu
san Se'e Teyii, chi ndiso tniuu san nuu ñuyiu ja kuu koneka'nu ini san yika
kuechi.
Yun te jiña'a ya nuu tee ni ndutuchiin yun:
—Nuu maa ni ka'an san, ndakoo ni ndaki'in ni jito ni, te kuano'o ni ve'e
ni —jiña'a ya.

25 Te vi nuu saa, ni ndakoo de, te ni ndaki'in de jito nuu ni okatuu de, te
kuano'o de ve'e de, ndakuanta'u de nuu ia Dios ja ni nduva'a de.
26 Te ndi'i ñayiu ni ka sa'u kuii kuiti ini ja siun ni kuu, te ka sa'a ka'nui
ia Dios, te vi ka yu'u ndeva'i, te ka ka'in:
—Vitna te ni ka jinio in tniuu vii ndeva'a —ka kachi.

Ni kana ña Jesús jin Leví

27 Te nuu ni ya'a ndi'i yun, te ni kee Jesús kua'an ya, te yun ni jini ya
in tee nani Leví ja xtutu de xu'un impuestu, te nukoo de nuu ka tniuya'u
xu'un yun, te jiña'a Jesús:
—Kondikin ña ni na ki'on —jiña'a ya sua'a.
28 Yun te ni xndoo ndi'i de, te ni ndakoo de ja ni jata ndikin ña de jin ya
kua'an de.
29 Yun te ni sa'a de in viko ka'nu ve'e de ja kusii ini de jin Jesús. Te
kua'a tee ka xtutu xu'un impuestu ka oo jin sava ka ñayiu ja ka nukoi in
ni nuu mesa jin Jesús, ja ka jai xtaa jin ya.
30 Yun te ni ka jinkondee tee ka kuu fariseo vi tee ka kaxtno'o Ley Moisés
ja ka ka'an ndee de tee ka skua'a jin Jesús, te ka jiña'a de:
—¿Nau ja vi in ni ka jaa ni vi ka ji'i ni jin ñayiu ka xtutu xu'un impuestu
vi ñayiu ka sa'a yika kuechi? —ka jiña'a de.
31 Yun te jiña'a Jesús:
—Ñayiu ka oo va'a, chi tu ka jiniu'u tee tatna, chi maa ni ñayiu ka ku'u
kuu ja ka jiniu'u.
32 Te suni saa kuu jin sein, chi masu vaji san ja ndaka'an san ñayiu ka
ndakani ini ja ñayiu va'a ka kuu, chi vaji san ja ndaka'an san ñayiu ka
ndakuni ja ka oo yika kuechi, te vi ndatna'u ini nuu yika kuechi —jiña'a
ya.

Ni ka jikan tno'o de Jesús ja ja'a ja ka ondite ñayiu

33 Yun te ni ka jikan tno'o de Jesús:
—¿Nau ja tee ka skua'a jin Juan vi tee ka skua'a jin tee ka kuu fariseo,
ka ondite de kua'a jichi, vi kua'a jichi ka ndakuatu de, su tee ka skua'a jin
ni, chi vi siun ni ka jaa ka ji'i de? —ka jiña'a de.
34 Te jiña'a Jesús:
—¿A kuu vi tenini ni ñayiu ka oo in viko tnanda'a ja vi kondite kiuu ja
vi ka oi jin maa tee tnanda'a yun? Maa kuu.
35 Su koo in kiuu ja naa ndoñu'u tee tnanda'a yun, saa guaa vi konditei,
chi vi koi jin tno'o suchi ini —jiña'a ya.
36 Yun te suni ni ka'an ya in tno'o jioni'ni, te jiña'a ya:
—Ni in ñayiu tu ja'nde in pedasu sa'un jaa, te ndatnaa nuu in sa'un tu'u,
chi nuu ja saa na sa'a, te junaa sa'un jaa yun. Te inka kuu ja pedasu sa'un
jaa yun, chi ma kona'a va'a ja ndee nuu in sa'un tu'u.
37 Suni ma kuu tnaa ñayiu vinu jaa nuu in ñii tu'u, chi nuu ja saa na
sa'a, te ore ndasaka vinu yun, te ka'ndi ñii tu'u, te ja saa chi junaa vinu vi
junaa ñii yun.
38 Te yun guaa tnaa ñayiu vinu jaa nuu ñii jaa nagua ja ma junaa.
39 Te ni in ñayiu ja ji'i vinu ava tu kuini ja ko'i vinu jaa, chi ja ava kuu
ja asin ka, ka kachi —jiña'a Jesús.

6

Ka tno'o tee ka skua'a jin Jesús yoko triu in kiuu ndatatu

1 In kiuu ndatutu ni ya'a Jesús in nuu kaa triu, te ni ka tno'o tee ka
skua'a jin ya yoko triu yun, ni ka yokin de nuu nda'a de, te ni ka jaa de.
2 Te ka jiña'a sava tee ka kuu fariseo:
—¿Nau ja ka sa'a ni tniuu? Te oo ii ja sa'o kiuu ndatatu —ka jiña'a de.
3 Te jiña'a Jesús:
—¿A vini tu ka ka'u ni nuu tutu ii naxa ni sa'a David in kiuu ka kokin
de jin tee ka jika jin de?
4 Te ni kiuu de ve'e maa Dios, te ni ki'in de xtaa vixin ii ni ka jaa de ja
oo ii ja ma kuu vi kaa de, ni maa de, te ni tee ka oo jin de, chi maintno'o
sutu guaa kuu vi kaa.
5 Te jiña'a ka ya:
—Maa san ja kuu san Se'e Teyii kuu san Jito'o ja ndiso tniuu san ja
tatnuni san siki kiuu ndatatu —jiña'a ya.

Ni ndasa'a Jesús in tee ni yichi nda'a kiuu ndatatu

6 Suni in kiuu ndatatu kuu tuku na ni kiuu Jesús ve'e ii sinagoga, te ni
kaxtno'o ya nuu ñayiu. Te yun oo in tee ni yichi nda'a kua'a de.
7 Te ka ndia'a yu'u tee ka kaxtno'o Ley Moisés vi tee ka kuu fariseo,
kondio'ni a ndasa'a ya ñayiu kiuu ndatatu, nagua ja kuu vi ka'an kuechi
de ja ja'a ya.
8 Su ni jini Jesús ja siun ka ndakani ini de, te jiña'a ya nuu tee ku'u nda'a
yun:
—Ndakoo ni te junkuiin ni ma'ñu sagua ya'a —jiña'a ya.
Te ni ndakoo tee yun, te ni jinkuiin de.
9 Te jiña'a ya nuu sava ka tee yun:
—In ja jikan tno'o ña san jin ndi'i ni, ¿nagua kuu ja kuu sa'o kiuu
ndatatu? ¿A java'a axi jakue'e? ¿A ja skaku ni'nuo in ñayiu axi ja ka'nio
jin? —jiña'a ya.
10 Yun te ni ndakoto ya nuu ndi'i ñayiu ni ka jionduu ña jin ya, te jiña'a
ya nuu tee ku'u nda'a yun:
—Skaa ni nda'a ni —jiña'a ya.
Te ni skaa de nda'a de, te ni nduva'a.
11 Su ni ka kiti ndeva'a ini tee ka ndia'a yu'u yun, te ni ka jinkondee de
ka ndatno'o de naxa vi sa'a de ja vi ka'an kuechi de siki Jesús.

Ni kaji Jesús uxi uu tee ni chitniuu ya

12 Te yatni kiuu saa ni kee Jesús kua'an ya in yuku ja ndakuatu ya. Te
yun ni oo ya in jakuaa ndakuatu ya nuu ia Dios.
13 Te nuu ni tuu inka kiuu, te ni ndakana ya tee ka skua'a jin ya, te ni
kaji ya uxi uu de ja ni chitniuu ña ya ja vi xtutenuu de tno'o ya.
14 Te tee ya'a ka kuu de: Simón, tee ni xnani ya Pedro, vi ñani de Andrés,
vi Jacobo vi Juan, vi Felipe vi Bartolomé,
15 Mateo vi Tomás jin inka Jacobo se'e Alfeo, jin inka Simón tee yinduu
nuu ñayiu ka kuu Zelote,
16 Judas ñani Jacobo, vi Judas Iscariote tee ni sinotuu Jesús nuu kuee ka.

Ni kaxtno'o Jesús nuu kua'a ñayiu vi ni ndasa'a ya ñayiu ka ku'u

17 Yun te ni nukuei Jesús yuku yun jin ndi'i de, te ni ndajakuei ya in
yoso. Te yun ni ka kututu kua'a ñayiu ka skua'a jin ya, vi ñayiu vajikuei
ndi'i ñuu ja tnii Judea vi Jerusalén, vi ñayiu vajikuei ichi ñuu ka oo yatni
yu'u ndute mar, ñuu nani Tiro vi ñuu nani Sidón. Te ndi'i ñayiu yun ni
jinokuei ja vi konini tno'o kaxtno'o ya vi ja ndasa'a ya ñayiu ka ku'u.
18 Te taka ñayiu ka ñu'u ña espíritu kue'e ni ka nduva'i.

19 Te vi ndi'i ñayiu ni ka nduku ja vi ke'e ñai jin ya, chi ni ka jini ja oo
jaka'nu ya ja ndasa'a ya ñayiu.

Ni kaxtno'o Jesús naxa vi ndo'o vi tna'a ñayiu

20 Yun te ni ndakondia'a Jesús nuu tee ka skua'a jin ya, te jiña'a ya:
—Na ta'u na ndetu maa ni ja ka kunda'u ni, chi vi koo ni nuu tatnuni ia
Dios.
21 'Na ta'u na ndetu maa ni ja ka ji'i ni soko vitna, chi koo in kiuu te vi
ku'un chitu chii ni.
'Na ta'u na ndetu maa ni ja ka kusuchi ini ni vitna, chi koo in kiuu vi
kuakusii ni.
22 'Na ta'u na ndetu maa ni nuu ka ka'an u'u ña ñayiu ja ja'a sein ja kuu
san Se'e Teyii nuu vi kene'e nda'a ñai, te vi nani ñai jin ni, te vi skexiko
ñai jin ni na kuinio ja ñayiu kue'e ka kuu ni.
23 Su vi kosii ndeva'a ini ni kiuu saa, chi ka'nu in ja vi kuta'u ni nuu
jinokuei ni nuu ia Dios oo ndee andivi, chi suni siun ni ka sa'a ndi tata
velu ñayiu yun jin tee ni kikuei ja ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a.
24 'Su nda'u ni ka maa ni, ñayiu kuika. ¡Naka tnundo'o vi kuni ni! Chi
ja ni ka ni'i ni jasii ini nuu ñuyiu ya'a.
25 'Nda'u ni ka maa ni, ñayiu ja ka ñu'u chitu chii vitna, chi koo in kiuu
vi kusoko ni.
'Nda'u ni ka maa ni, ñayiu ka jakusii vitna, chi koo in kiuu vi kana vi
nda'i ni.
26 'Nda'u ni ka maa ni nuu ka ka'an vii ka ka'an va'a ndi'i ñayiu ja ja'a
ni vitna. ¡Naka tnundo'o vi kuni ni! Chi suni saa ni ka oka'an ndi tata
velu ñayiu yun jin tee tno'o ja ka ka'an ja tno'o ia Dios ka ndakani.

Vi ka'an too ni ñayiu ka ka'an u'u ña jin ni

27 'Te maa ni ja ka nini ni tno'o kaxtno'o san, te na kachi san: Vi ka'an
too ni ñayiu ka ka'an u'u ña jin ni. Te vi sa'a va'a ni jin ñayiu ka skexiko
ña jin ni.
28 Vi ka'an vii vi ka'an va'a ni jin ñayiu ka xtau tnia'a ña. Vi ndakuatu
ni nuu ia Dios ja ja'a ñayiu ka nani ña.
29 Te nuu ja na in ñayiu na kani in lado jiki nuu ni, te kuña'a ni inka
lado na kani; axi nuu ja na in ñayiu kindee soo su'nu ni, te suni kuña'a ni
ndee su'nu ni na ki'in jin.
30 Te nani kuu ñayiu jikan na in guaa kuu, te kuña'a ni. Te nuu ja na in
kindee ja neva'a ni, te ma ndakan ni ja ndajione'i.
31 Vi sa'a ni java'a jin ñayiu, nuu ja ka kuini ni ja vi sa'i java'a jin ni.
32 'Chi nuu ja ka ka'an too ni maa ni ñayiu ka ka'an too ña jin ni, ja saa,
¿ndenu oo java'a ka sa'a ni? Chi vi ndee ñayiu ka sa'a yika kuechi ka sa'a
siun.
33 Te nuu ja ka sa'a va'a ni jin maa ni ñayiu ka sa'a va'a ña jin ni, ja saa,
¿ndenu oo java'a ka sa'a ni? Chi vi ndee ñayiu ka sa'a yika kuechi ka sa'a
siun.
34 Te nuu ja ka jiña'a nuu ni nuu maa ni ñayiu ka jini ni ja ndatniuya'ui,
ja saa, ¿ndenu kuu nuu oo java'a ka sa'a ni? Chi vi ndee ñayiu ka sa'a yika
kuechi ka jiña'a nui nuu inka ñayiu sa'a yika kuechi, nagua ja ndani'i ja
ni jiña'i yun.
35 Su maa ni, ma vi sa'a ni siun. Chi vi ka'an too ni ndee ñayiu ka ka'an
u'u ña jin ni. Vi sa'a ni java'a, te vi kuña'a nuu ni, su ma vi kondetu ni ja
nagua vi ndani'i ni. Chi ka'nu in ja vi kuta'u ni, te vi kokuu ni se'e ia Dios
oo ndee sukun, chi kunda'u ini ya ndee ñayiu tu ka jini ja vi ndakuanta'u
nuu ya vi ñayiu kue'e.

36 Te vi kokuu ni ñayiu nda'u ini nagua nda'u ini Tata Dios.

Ma vi xtavi kuechi ni inka ñayiu

37 ’Te ma vi xtavi kuechi ni inka ñayiu nagua ja ma xtavi kuechi ña
ia Dios jin maa ni. Ma vi ka'an kuechi ni ja ja'a ñayiu, nagua ja ma
ka'an kuechi ia Dios ja ja'a in in maa ni. Vi koneka'nu ini ni, nagua ja
na koneka'nu ini ia Dios ja ja'a ni.
38 Vi kuña'a ni nuu inka ñayiu, te na ndataa ia Dios nuu maa ni, chi
taa ya in kostal ja ni chitu gua'a, te kisi ya ja vi ñu'u tnutnuu, te vi chitu
xini xini taa ya nuu ni. Chi vi nagua ka chikua'a maa ni, suni saa ni
ndachikua'a ia Dios ja ndataa ya nuu ni, —jiña'a Jesús.
39 Yun te ni ka'an ya in tno'o jioni'ni, te jiña'a ya:
—In tee ku'u nuu, ¿a kuu koxno'o de ja kondeka de inka tee ku'u nuu?
¿Te a masu vi nduu de vi kanakau nuu in yau?
40 Te suni saa nuu ja in tee ja vi inka ni keja'a de skua'a de, ma kuu
kokuu ka'nu ka de nuu tee kaxtno'o nuu de. Su nuu na xndi'i de skua'a
guagua'a de, te kokuu inuu de jin tee ni kaxtno'o nuu de.
41 ’¿Te nau ja ka ndia'a ni mi'i inee nuu in ñani in tna'a ni? Te tu ka
ndakondia'a ni vitu ja ndesi nuu maa ni.
42 Te ¿naxa kuu vi kuña'a ni nuu in ñani in tna'a ni: “Ñani, kuandetu
ni na tau san joo mi'i inee nuu ni”, te tu ka ndakondia'a ni vitu ja ndesi
nduchi nuu maa ni? Se'e ndijani ini, xtnañu'u ka vi xtajioo ni vitu ja ndesi
nduchi nuu maa ni jian, nagua ja kuu vi kondia'a gua'a ni ja vi tau ni mi'i
inee nuu in ñani in tna'a ni.

Jin ja sa'a maa ñayiu, te kunio na ñayiu kui

43 ’Tu na in yutnu gua'a ja kuun kiti vixin kue'e, te ni tu na yutnu kue'e
ja kuun kiti vixin gua'a.
44 Chi jin kiti vixin mamaa tnu, te kunio na yutnu kuu tnu. Chi tu kuun
tichi iuu nuu tnu iñu, te ni uva ma vi ndaxtutuo nuu tnu iñu kanchu.
45 Te suni saa ni kuu jin in tee va'a: Ndimaa tno'o va'a ka'an de, chi
oo java'a ini anu de. Su tee sa'a jakue'e, chi maa ni tno'o kue'e ka'an de,
chi ni kaya ndeva'a jakue'e ini anu de. Chi nagua kaya ini anu ñayiu, te
makana yu'i ja ka'in —jiña'a Jesús.

Ni kaxtno'o Jesús ja ja'a uu ve'e

46 Yun te jiña'a ya:
—¿Nau ja Jito'o ka xnani ña ni jin san, te tu ka skunkuu ni tno'o ka'an
san?
47 Na ka'an san na in kintna'a inuu jin ndi'i ñayiu vajikuei ka nini tno'o
kaxtno'o san, te ka skunkui.
48 Ka kintna'a inui jin in tee ni sa'a in ve'e. Xtnañu'u ka ni jate kunu de
ndee ni katuu yuu kaji, te yun ni sama de ja ni sonee de ve'e de. Te nuu
ni ndachitu ndute, te ni tee sua'a ni tee sua'a de ve'e yun, su tu ni skanda
ña de, chi nukuiin gua'a siki kava.
49 Su ñayiu ni onini tno'o kaxtno'o san, te tu ni skunkui, chi kintna'a
inui jin in tee ni sonee in ve'e nuu ñu'u vita, te tu ni sama de ja'a ve'e yun.
Te nuu ni ndachitu ndute, te ni tee sua'a ni tee sua'a de ve'e yun. Yun te
ni ndonso, te ni naa ndi'i ve'e yun —jiña'a ya.

7

Ni ndasa'a Jesús tee jinokuechi nuu in tee kuu capitán

1 Nuu ni ndi'i ni ka'an Jesús jin ñayiu yun, te kua'an ya ñuu Capernaúm.

2 Te ñuu yun oo in tee kuu capitán tatnuni de nuu soldado Roma, neva'a
de in tee jinokuechi nuu de ja ka'an mani ndeva'a de, te ku'u tee yun ja
vi ja oo de ja kuu de.
3 Te nuu ni jini capitán yun ja ka ka'an ñayiu ja ja'a Jesús, te ni tetniuu
de sava tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio ja na vi kakanta'u de nuu Jesús
ja tanunda'a ya ki'in ya ndasa'a ya tee jinokuechi nuu de.
4 Yun te kua'ankuei tee yun nuu oo Jesús, te ni ka jikanta'u de nuu ya,
te ka jiña'a de:
—Tanunda'a ni chituu ni joo tee kuu capitán, chi tee gua'a kuu de,
5 chi ka'an mani de ñayiu ñuo Israel, te maa de ni tatnuni ja ni ka sa'a
in ve'e ii sinagoga nuu ka ndakuatuo —ka jiña'a de.
6 Yun te kua'ankuei de jin Jesús. Su nuu ni ka kuyatni ya nuu oo ve'e
tee kuu capitán yun, te ni tetniuu de sava tee ka ndeka tna'a gua'a ka jin
de ja vi kuña'a de:
—Ma kondi'ni ni, vi Jito'o san, chi tu oo tu kaa san ja kiuu ni ve'e san.
7 Te yun guaa ni tu ni kii ini san ja kii maa san nuu oo ni. Sua'a ni
tatnuni ni nuu kue'e ja na ki'in, te na nduva'a tee jinokuechi nuu san.
8 Chi suni oo in tee tatnuni nuu san, te suni neva'a san soldado ja tatnuni
san nuu de. Te nuu ka'an san nuu in de "kua'an ni yun", te ki'in de. Te
nuu ja ka'an san jin inka de "ne'e ni", te kii de. Axi nuu tatnuni san nuu
tee jinokuechi nuu san ja na sa'a de jaya'a, te sa'a de, kachi capitán —ka
jiña'a de.
9 Te nuu ni onini Jesús tno'o ni tetniuu capitán yun, te vi ni sa'u kuii
kuiti ini ya, te ni ndakondia'a ya nuu ka oo ñayiu ka ndikin ña jin ya, te
jiña'a ya:
—Ka'an ndaa san ja vi nii ñuu mao Israel tu jinku'un san ni in ñayiu ja
kandija ia Dios nagua kandija capitán ya'a —jiña'a ya.
10 Te nuu ni ndajinokuei tee ni tetniuu capitán yun, te ni ka jini de ja vi
ja ni nduva'a tee jinokuechi yun.

Ni ndaxteku Jesús seyii in ña'a ni ndonda'u

11 Te nuu ni ya'a ndi'i yun, te kua'ankuei Jesús jin tee ka skua'a jin ya
vi kua'a ndeva'a ka ñayiu in ñuu nani Naín.
12 Te nuu ni ka kuyatni ya ye'e ñuu yun, te ni jini ya ja kua'ankuei kua'a
ñayiu ñuu yun jin ín ndiyi ja vi tayu'u ñai. Te vi invaa suchi ni ji'i yun
kuu se'e in ña'a ni ndonda'u.
13 Te nuu ni jini ña ya, te ni kunda'u ini ña ya jin ña'a yun, te jiña'a ya:
—Ma kuaku ni —jiña'a ya.
14 Te nuu ni jintna'a ya, te ni ke'e ya jatnu yun, te ni ka jinkuiin tee ka
ndiso jatnu yun. Te jiña'a ya nuu ndiyi yun:
—Sajin, nuu maa ron ka'an rin ja ndakoo —jiña'a ya.
15 Yun te ni ndakoo ndiyi yun, te ni jinkondei ndaka'in. Te ni ndakuña'a
Jesús suchi ya'a nuu nanai.
16 Te nuu ni ka jini ñayiu ja siun ni kuu, te ni ka yu'u ndeva'i, te ni ka
chiñu'i ia Dios, te ka jiña'i:
—Vitna te ni ka jinio in tee ka'nu ndeva'a ja ndakani tno'o ia Dios. Te ni
kii ia Dios ja ni chituu ña ya jion ja ka kuo ñayiu ñuu ya —ka kachi sua'a.
17 Yun te ni jitenuu ja teku tno'o Jesús nii ñuu ja tnii Judea vi sava ka
ñuu netna'a jin ja siun ni sa'a ya.

Ni tetniuu Juan uu tee ka skua'a jin de ja vi kakan tno'o de Jesús

18 Te Juan chi vekaa ja yi'i de tiempu saa, su ni ka ndakani tee ka skua'a
jin de ndi'i tniuu ja sa'a Jesús. Yun te ni kana de uu tee ka skua'a jin de,
19 te ni tetniuu de tee yun ja vi kakan tno'o de Jesús, te vi kuña'a de
sua'a: "¿A maa ni kuu ia ni tetniuu Dios ja kii, axi vi kondetu san inka?"
20 Te nuu ni jinokuei de, te ka jiña'a de:
—Ni tetniuu ña Juan vajikuei san ja vi kakan tno'o ña san: ¿A maa ni
kuu ia ni tetniuu Dios ja kii, axi vi kondetu san inka? —ka jiña'a de.
21 Te vi ore saa ni ndasa'a Jesús kuakua'a ñayiu ka ku'u nasaa nuu kue'e,
te ni ka nduva'a ñayiu ka ñu'u ña tachi vi ñayiu ka ku'u nuu.
22 Yun te jiña'a Jesús nuu tee ni tetniuu Juan:
—Kua'ankuei ni te vi ndakani ni nuu Juan ndi'i ja ni ka jini ni vi ni ka
onini ni, ja ni ka nduva'a ñayiu ka ku'u nuu, vi ñayiu ka ku'u si'in, vi
ñayiu ka ku'u kue'e te'i, vi ñayiu ka ndesi so'o vi ni ka ndateku ñayiu ni
ka ji'i. Te vaji san kaxtno'o san tno'o ia Dios nuu ñayiu ka kunda'u.
23 Te na ta'u na ndetu ñayiu tu ka chiyata ña jin san, vi kuña'a ni nuu
Juan —jiña'a ya.
24 Te yata ja kuano'okuei tee ni tetniuu Juan, te ni jinkondee Jesús ka'an
ya siki Juan nuu ñayiu yun, te jiña'a ya:
—¿Nagua kuu ja ni ka jinkoto ni nuu ñu'u te'a yun? ¿A in ndoo kuiñi
ja unsua'a unsua'a kagua ña tachi ni ka jini ni?
25 ¿Axi nagua kuu ja ni ka jinkoto ni? ¿A in tee ni'nu sa'un gua'a? Ña'a,
chi in tee ni'nu sa'un gua'a, chi oo de ve'e rey ja kusii ini de jin yiki kuñu
de.
26 Nusaa ¿te nagua kuu ja ni ka jinkoto ni? ¿A in tee ndakani tno'o ia
Dios? Ja ndaa ndija ja in tee ndakani tno'o ia Dios kuu de, vi suni ndiso
de in tniuu ka'nu ka.
27 Chi ja ja'a Juan ya'a kuu ja yoso nuu tutu ii:
Ya'a tetniuu rin in tee ndakani tno'o rin ja kokoxno'o de nuu ron,
te kosava'a de ichi nuu ki'in ron
ka'an sua'a.
28 'Te ka'an ndaa san ja ne'u ndi'i ñayiu, tu na tee ndakani tno'o ia Dios
ja kuu ka'nu ka de saa Juan, tee skuandute. Su visi ni saa, te na ñayiu kuu
lule ka nuu tatnuni ia Dios, te kuu ka'nu kai saa Juan —jiña'a ya sua'a.
29 Te nuu ni ka onini ja siun ni ka'an ya, te vi ndi'i ñayiu vi ndee ñayiu
ka xtutu xu'un impuestu ni ka ka'in ja sa'a ndaa ia Dios, te kua'ankuei ja
vi kuandutei, nagua ni kaxtno'o Juan.
30 Su tee ka kuu fariseo vi tee ka kaxtno'o Ley Moisés, tu ni ka jandute
de, chi ni ka skexiko de tniuu ni kuini ia Dios ja sa'a ya jin de.
31 Yun te jiña'a Jesús:
—¿Nagua kuu ja skintna'a inuu san jin ñayiu ka oo tiempu vitna?
¿Nagua kuu ja sa'a nagua ka sa'i?
32 Ka kui na kuinio suchi kueli ka ndututu nuu ya'u ja vi kosiki, te ka
kana nuu tna'i, te ka jiña'i: "Ni ka tiuu li in yaa jin tnu yoo, su tu ni ka
jita ja'a lo. Ni ka jita lí in yaa nda'u, su tu ni ka nda'i lo", ka jiña'i. Te saa
ka kuu maa ni ja ka oo ni tiempu vitna.
33 Chi ni kii Juan, tee skuandute, te kua'a jichi ni ondite de, te tu ni ojaa
de xtaa ni tu ni oji'i de vinu. Su ka ka'an kuechi ni, te ka jiña'a ni ja ñu'u
ña tachi jin de.
34 Te vitna ni kee maa san ja kuu san Se'e Teyii, te jaa vi ji'i san, te suni
ka ka'an kuechi ni, te ka kachi ni: "Vi nino'o ni ja jaa ndeva'a de vi ji'i de
vi ka ndeka tna'a gua'a de jin tee ka xtutu xu'un impuestu vi tee ka sa'a
jakue'e".

35 Su vi kuni ñayiu ja oo ndaa tno'o ndichi ia Dios nuu vi kuni naxa ka
sa'a ñayiu ka oo jin maa ya —jiña'a ya.

Ni jino Jesús ve'e Simón, tee kuu fariseo

36 Yun te ni ka'an ña in tee kuu fariseo ja kua'an ya ve'e de ja vi kaa ya
xtaa. Te nuu ni kiuu ya ve'e de, te ni jinkoo ya nuu mesa.
37 Te ñuu yun oo in ña'a sa'a ndeva'a yika kuechi. Te nuu ni jini ña ja
ni jino Jesús ve'e tee kuu fariseo yun, te ni ki'in ña in tindo'o vii ndeva'a
ja ñu'u tatna xiko, te kua'an ña nuu oo ya.
38 Te nuu ni jino ña, te ni jinkuiin jiti ña nuu ja'a Jesús, te ni jinkondee
ña jaku ña, te joso ña ndute nuu ña siki ja'a ya. Yun te ndasa'a yichi ña
jin ixi xini ña, te tetuyu'u ña ja'a ya, te ni chi'i ña tatna xiko nee ña yun.
39 Te ndia'a tee kuu fariseo yun, te ni ndakani ini de: "Nuu ja ndija ja
tee ndakani tno'o ia Dios kuu tee ya'a, chi kuni de na ña'a kuu ña'a ya'a
ja tnii ña ja'a de, chi in ña'a sa'a yika kuechi kuu ña", ndakani ini de.
40 Yun te jiña'a Jesús:
—Simón, oo in tno'o kuini san ja ka'an san jin ni —jiña'a ya.
Te jiña'a de:
—Ka'an ni, Mastru.
41 Te jiña'a Jesús:
—Uu tee ka ndita xu'un nuu in tee ni jiña'a nuu. In de ndita u'un ciento
xu'un kaa kuu denario, te inka de ndita uu xiko uxi.
42 Te tu ka kundee de vi ndatniuya'u de, te ni oneka'nu ini tee xiin xu'un
nuu nduu de. Te na kachi tnaa ni, ¿ndee nduu tee yun kuu ja ka'an too
ka tee xiin xu'un yun? —jiña'a ya.
43 Te jiña'a Simón:
—Ja sein, chi ndakani ini san ja ni ka'an too ka de tee ni ondita java'a
ka, chi nuu tee yun kuu ja ni oneka'nu ka ini de —jiña'a de sua'a.
Te jiña'a Jesús:
—Vatuka ka'an ni.
44 Te ni ndakondia'a ya nuu ña'a yun, te jiña'a ya nuu Simón:
—¿A ndia'a ni ña'a ya'a? Ja vi ndute nuu ña ni ndakate ña ja'a san, te
vi ixi xini ña ni ndasa'a yichi ña. Te maa ni, chi vi ndee nuu ni kiuu san
ve'e ni ndee vitna, tu taa ni joo ndute ja ndakate san ja'a san.
45 Te ni tu ni tetuyu'u ni nuu san, nagua costumbre ka neva'o. Su ndia
ña'a ya'a, chi vi ndee nuu ni kiuu san ve'e ni, tu jinkuiin ña tetuyu'u ña
ja'a san.
46 Te ni tu ni chi'i ni texe'en xini san. Su ndia ña'a ya'a, chi ni chi'i ña
tatna xiko ja'a san.
47 Yun guaa ka'an san ja ña'a ya'a, chi ja ni jaka'nu ini ia Dios visi kua'a
kuechi ni sa'a ña, chi kutoo ndeva'a ña ia Dios. Su ñayiu ja joo ni jaka'nu
ini ya, chi joo ni xne'i ja kutoi ya —jiña'a Jesús.
48 Yun te jiña'a ya nuu ña'a yun:
—Ja ni jaka'nu ini san yika kuechi ni —jiña'a ya.
49 Yun te ni ka jinkondee tee ka nukoo jin ya nuu mesa ka ndatno'o de:
—¿Na in kuu jaya'a ja vi suni jaka'nu ini yika kuechi ñayiu? —ka
ndatno'o de sua'a.
50 Su yun te jiña'a tuku Jesús nuu ña'a yun:
—Vi ja ni kandija ni, te ni kaku ni'nu ni. Te kuano'o sii ini ni —jiña'a ya
sua'a.

8

Ña'a ni ka chituu jin Jesús

1 Nuu kuee ka te ni jika nuu Jesús ñuu na'nu vi ñuu kueli ja ni kaxtno'o
ya tno'o va'a nuu ñayiu naxa tatnuni ia Dios. Ni ka jika nuu ya jin ndi uxi
uu tee ni chitniuu ya,
2 vi suni ni ka ondikin ña sava ña'a ni ndasa'a ya ja ni tau ya espíritu
tachi vi ña'a ni ndasa'a ya nuu sava ka kue'e. Te ne'u ña'a yun kua'an
María Magdalena, ña'a ni tau ya uja espíritu tachi,
3 vi Juana, ñasi'i Chusa, tee ni onetniuu nuu Herodes, vi inka ña'a nani
Susana vi sava ka ña'a ni ka ochituu ña jin ya jin ja ka neva'a ña.

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a in tee siagua ndikin tata

4 Te kuakua'a ñayiu ni kekuei taka ñuu ja vi konini tno'o ni kaxtno'o
Jesús, te ni skintna'a ya tno'o ia Dios jin in tee jitu nuu ñunde'i. Yun te
jiña'a ya:
5 —In kiuu ni kee in tee kua'an ja siagua de ndikin tata. Su nuu ni siagua
de, te sava ni jino yu'u ichi, te ni ka kachi ja'a ñayiu, te ni ka ndachii tisala.
6 Te sava ni jino ne'u yuu, te ni jite. Su ndee saa ni kiuu, te ni yichi, chi
tu na ko'yo ni ni'i.
7 Te sava ni jino ne'u tnu iñu, guaa nuu ni jite, te tu ni kundee kua'nu,
chi ni sa'a yoo ña tnu iñu yun.
8 Su sava ka ja ni jino nuu ñu'u gua'a, chi ni ja'nu vi ni kuva'a, te vi u'un
xiko ni kee nuu in in ndikin tata ya'a —jiña'a Jesús sua'a.
Te nuu ni ndi'i ni ka'an ya, te ni kana jaa ya:
—Na in oo so'o ja konini, te na konini —jiña'a ya.
9 Yun te ni ka jikan tno'o ña tee ka skua'a jin ya naxa kei tno'o ni ka'an
ya.
10 Te jiña'a ya:
—Nuu maa ni, chi xne'e ia Dios tno'o yiyu'u naxa tatnuni ya. Su nuu
sava ka ñayiu, chi ka'an san jin tno'o jioni'ni, nagua ja visi ka ndia'i, su
ma vi kuni; te visi ka nini, su ma vi jinkui'nu ini —jiña'a ya.
11 ’Te sua'a kei ka'an tno'o jioni'ni yun: Ndikin tata yun kuu tno'o ia
Dios.
12 Te ndikin tata ni junkuei yu'u ichi yun ka kuu ñayiu ka nini tno'o ya.
Su kiuu tachi, te xtajioo tno'o ni kee ini anu ñayiu, nagua ja ma vi kandíjai
ja vi kaku ni'nui nuu tnundo'o.
13 Te ndikin tata ja ni junkuei ne'u yuu ka kuu ñayiu ka nini tno'o ia
Dios, te ka kusii ini ja ni ka jini tno'o ya, su tu kuu kutu tno'o ya ini anui.
Te ka kandijai ndee saa ni tiempu, su kiuu ka tna'i tnundo'o, te ka kujioi
nuu tno'o ya.
14 Te ndikin tata ja ni junkuei ne'u tnu iñu ka kuu ñayiu ka nini tno'o ia
Dios, su ndee saa ni kiuu, te ka kujioi, chi ka kutneñui jin ja ka ndakani
ini, vi ja vi kuu kuikai, vi ja vi kusii ini nuu ñuyiu ya'a, te tu ka xtutenui
tno'o ya nuu sava ka ñayiu.
15 Te ndikin tata ja ni junkuei nuu ñu'u gua'a ka kuu ñayiu ka kandija
tno'o ia Dios jin ndee ini ndee anui, te ka oo ini ja vi konini, te vi koyutnui
nuu tno'o ya ja vi xtutenui nuu sava ka ñayiu —jiña'a Jesús.

Ni kaxtno'o Jesús ja ja'a in lámpara

16 Te jiña'a Jesús:
—Tu na in ñayiu ka jinio ja xtnui in lámpara, te chisa'ui jin in kisi, axi
chinee chii jito, chi sua'a sonee sukuin nagua ja kondijin kiukuei ñayiu ini
ve'i.
17 Te suni tu nagua kuu ja koyu'u ja ma ndajinotuu, axi in ja yiyu'u ja
ma vi kuni ñayiu, chi ndi'i ndatuu ndijin.

18 Te yun guaa vi konini gua'a ni, chi ndi'i ñayiu ka neva'a, te kuña'a
ka ia Dios. Su ndi'i ñayiu tu nagua ka neva'a, chi vi ndee joo luluu ja ka
ndakani ini ja ka neva'i, ndakindee ya —jiña'a Jesús.

Ni jinokuei nana Jesús vi ñani ya

19 Yun te ni jinokuei nana Jesús vi ñani ya, su tu ni kuu ja vi jintna'a ña
ndee nuu oo ya, chi ka oo kua'a ndeva'a ñayiu.
20 Te ni ka kaxtno'o nuu ya, te ka jiña'a:
—Nana ni vi sava ka ñani ni, chi ye'e yun ka oo ña, te ka kuini ña ja vi
ka'an ña jin ni —ka jiña'i.
21 Te jiña'a Jesús:
—Ñayiu ka nini tno'o ia Dios, te ka skunkui, ka kuu nana san vi ñani
san —jiña'a ya.

Ni junkani Jesús tikacha vi ola ndute mar

22 Ni oo in kiuu ni kekuei Jesús jin tee ka skua'a jin ya nuu in barco, te
jiña'a ya:
—Ki'on na vi ya'o inka jioo ndute mar —jiña'a ya.
Yun te kua'ankuei de jin ya.
23 Su nini ka skaka de barco yun, te ni kixin ya. Te vi ore saa ni jinki'in
sanaa in tachi ni'i, te ni kuu tikacha nuu ndute, te ni keja'a de makee de
nuu barco yun, te nuu ja na chitu de, te kee ki'in.
24 Yun te ni jinokuei de ja ni ka xndoto de Jesús, te ka jiña'a de:
—Mastru, Mastru, ndoto ni, chi makekueio nuu ndute ya'a —ka jiña'a
de.
Yun te ni ndakoo Jesús, te ni tatnuni ya nuu ndute mar vi nuu tachi yi'i
yun, te ni ka jinkuiin.
25 Yun te jiña'a ya nuu tee ka skua'a jin ya:
—¿Nau ja tu ka kandija ni? —jiña'a ya.
Su ni ka yu'u ndeva'a de vi ni ka sa'u kuii ini de ka ndia'a de ja siun ni
sa'a Jesús, te ni ka jinkondee de ka ndatno'o de:
—¿Na in kuu tee ya'a ja vi ndee nuu tikacha vi nuu ndute mar tatnuni
de, te ka jantno'o tno'o ka'an de? —ka ndatno'o de sua'a.

Ni ndasa'a Jesús in tee ñu'u ña tachi ja oo de yuku ja tnii Gadara

26 Yun te ni jinokuei ya yuku ja tnii Gadara, ñuu ja kaa inka jioo ndute
mar Galilea.
27 Te vi inka ni nuu Jesús nuu barco yun, te ni kenta in tee ndukue'e
oo yuku yun, chi ñu'u ña tachi jin de. Te ja ni kuu na'a ndeva'a ndo'o de
siun, te vini sa'un ka de tu nagua ni'nu de. Te ni masu ka oo de ve'e de,
chi ne'u nuu ka yiyu'u ndiyi oo de.
28 Te nuu ni jini tee ya'a Jesús, te ni kana jaa de, te ni jinkuiin jiti de nuu
ya, te ni kana jaa tachi yun ndee anu de:
—¿Nagua kuini ron, vi Jesús, Se'e ia Dios oo ndee sukun, ja vaji ron nuu
oo rin? Jikanta'u rin ja ma sa'a ndeva'a ña ron —jiña'a.
29 Saa ni ka'an, chi ja ni tatnuni Jesús nuu tachi xeen yun ja na kana
nuu anu tee yun. Chi ja ni kuu na'a ndeva'a ñu'u ña tachi yun jin de. Te
visi ka ju'ni ña ñayiu jin cadena, nagua ja ma ki'in ka de, su ni oja'nde
tachi yun cadena, te ni oskunu ña taka nuu tu na ve'e oo.
30 Yun te ni jikan tno'o ña Jesús:
—¿Naxa nani ron?
Te jiña'a:
—Legión ka nani rin, chi kua'a rin ka ñu'u nuu anu tee ya'a —jiña'a.

31 Te ni ka jikanta'u tachi yun nuu Jesús ja ma tnaa ña ya ndee kunu ka
nuu ñuu ji'i.
32 Te yatni yun ka jiondita kua'a kini ka jaa ti nuu yuku yun. Te ni ka
jikanta'u ja na kuandetu Jesús ja kekuei ini kini yun ja vi koo, te ni jandetu
ya.
33 Te ni kanakuei anu tee yun, te ni kekuei ini kini yun. Te ni ka jiko ini
ti, te ni ka jino ti, ni kekuei ti in nuu oo ndeyi, te ni ka tnaa ti maa ti nuu
ndute mar, te ni ka ji'i ti.
34 Te nuu ni ka jini tee ka jito kini yun ja siun ni kuu, te ni ka jino de
kuano'okuei de ja ni ka kaxtno'o de nuu ñayiu ñuu de vi nuu ñayiu ka oo
taka nuu yuku ja siun ni sa'a Jesús.
35 Yun te ni kekuei ñayiu ja mavijinkotoi. Te nuu ni jinokuei nuu oo
Jesús, te ni ka jini ja yun oo tee ni ondukue'e yun, ni'nu de sa'un de,
nukoo de nuu oo Jesús, te vija ni nuku'un ndaa ini de, guaa ni ka yu'u
ndeva'a ñayiu yun.
36 Su ni ka ndakani tee ka jito kini yun naxa ni kuu ja ni kanakuei tachi
yun, te ni nduva'a tee ni ondukue'e yun.
37 Te vija siun ni kuu, te ndi'i ñayiu ñuu ja tnii Gadara ni ka jikanta'ui
nuu Jesús ja na kujioo ya, chi ka yu'u ndeva'i. Yun te ni ndekuei Jesús
nuu barco yun, te kuano'okuei ya Galilea.
38 Te tee ni kanakuei ña tachi xeen, chi ni jikanta'u de nuu Jesús ja na
kondeka ña ya ki'inkuei de. Su tu ni kuini Jesús, chi ni tatnuni ya ja na
ndoo de, te jiña'a ya:
39 —Kuano'o ni ve'e ni, te ndakani ni ndi'i javii java'a ni sa'a ia Dios jin
ni, te ni nduva'a ni —jiña'a ya.
Yun te kuano'o de ja ni ndakani de nuu ndi'i ñayiu ñuu yun naxa ni sa'a
ña Jesús ja ni nduva'a de.

Ni ndasa'a Jesús ña'a ni oku'u vi sesi'i Jairo

40 Nuu ni ndajino Jesús inka jioo ndute mar Galilea, te ni ka kusii ndeva'a
ini ñayiu, chi ka oo kua'i ka ndetui ja ndajino ya.
41 Yun te ni jino in tee nani Jairo, tee kuu nija'nu nuu ve'e ii sinagoga.
Te ni jinkuiin jiti de nuu Jesús, te ni jikanta'u de ja na ki'inkuei de jin ya
ve'e de.
42 Chi oo invaa se'e si'i de ja oi ndee uxi uu kuia, te vija oi ja kui, jiña'a
de.
Yun te ni kee Jesús kua'an ya, te ni ka jata ndikin ña kua'a ndeva'a
ñayiu, guaa vi sua'a ka jexin ni'nu ñai ichi kua'an ya.
43 Te ne'u ñayiu kua'a yun kua'an in ña'a ja ni kuu uxi uu kuia ku'u ña
kue'e ta'u ña niñi. Te ja ni ndi'i ja neva'a ña xiko ña ja tniuya'u ña tee
tatna, te vi ni in de tu kundee ja nduva'a ña.
44 Yun te ni jintna'a ña ichi yata Jesús, te ni ke'e ña yu'u sa'un ni'nu ya,
te vi nuu saa ni jinkuiin ja ta'u ña niñi jin ña.
45 Yun te ni jikan tno'o Jesús:
—¿Ndee ni kuu ja ni ke'e ña? —jiña'a ya.
Te ndi'i ñayiu ka jiña'a ja tu ka jini. Yun te jiña'a Pedro:
—Mastru, ndi'i ñayiu ya'a ka jexin ni'nu ña jion vi katu nda'a ña, te
¿nau ja jikan tno'o ni ja ndei ni ke'e ña? —jiña'a de.
46 Su jiña'a Jesús:
—Oo ndee in ñayiu ni ke'e ña jin san, chi ni jini san ja ni nduva'a in
ñayiu jin jaka'nu ndiso san —jiña'a ya sua'a.

47 Te nuu ni jini ña'a yun ja ma kuu kuyu'u ña, te vi sua'a kisi ña ja yu'u
ña, te ni jinkuiin jiti ña nuu Jesús, te ni kaxtno'o ña jin nuu ndi'i ñayiu
nau ja ni ke'e ña sa'un ya, te vi nuu saa ni nduva'a ña.
48 Yun te jiña'a Jesús:
—Sesi'i, ni nduva'a ni, chi ni kandija ña ni jin san. Te kuano'o sii ini ni
—jiña'a ya.
49 Vi yun ka'an ka Jesús nuu ni jino in tee ni kaxtno'o nuu Jairo, tee kuu
nija'nu nuu ve'e ii sinagoga, te jiña'a de:
—Ja ni ji'i sesi'i ni, te makii kaxtno'o san ja ma koxna'a ka ni mastru
yun ja ki'in de ve'e ni —jiña'a de.
50 Su nuu ni onini Jesús tno'o yun, te jiña'a ya:
—Ma koyu'u ni. Sua'a ni kandija ni, te nduva'a sesi'i ni —jiña'a ya.
51 Te nuu ni jino ya ve'e Jairo, te tu ni jandetu ya ja kiukuei ñayiu jin ya,
chi maa ni tee ni kiukuei ka kuu Pedro vi Jacobo vi Juan vi tata vi nana
suchi si'i yun.
52 Te ndi'i ñayiu ve'e yun ka jaku vi ka nda'i ka kanai ja ja'a suchi si'i
yun, su jiña'a Jesús:
—Ma vi kuaku ni, chi kixin, masu ni ji'i —jiña'a ya.
53 Te ni ka jaku ndee ña ñayiu ja siun ni ka'an ya, chi ja ka jini ja ni ji'i
suchi si'i yun.
54 Yun te ni tnii Jesús nda'i, te ni ka'an jaa ya:
—Xiku, ndakoo —jiña'a ya.
55 Yun te ni ndatekui, te vini ni ndakoi. Te ni tatnuni Jesús ja na vi
kuña'a ja kai.
56 Te vi ka sa'u kuii kuiti ini tatai vi nanai, su ni tatnuni Jesús ja ma vi
ka'an de nuu ni in ñayiu ja siun ni kuu.

9

Ni tetniuu Jesús ndi uxi uu tee ka skua'a jin ya ja vi kaxtno'o de tno'o ia Dios

1 Yun te ni ndaxtutu Jesús ndi uxi uu tee ka skua'a jin ya, te ni skuiso
tniuu ña ya, vi ni jiña'a ya jaka'nu ya ja vi tau de tachi ka ñu'u ña jin
ñayiu, vi ja vi ndasa'a de ñayiu ka ku'u.
2 Te ni tetniuu ña ya kua'ankuei de ja vi kaxtno'o de tno'o naxa tatnuni
ia Dios vi ja vi ndasa'a de ñayiu ka ku'u.
3 Te jiña'a ya:
—Ma vi konee ni ni in ndatniuu ja vi kuantniuu ni nuu ichi, ni yutnu
katuu ni, te ni ñunu ni, te ni xtaa, ni xu'un, te ni sa'un ja vi ndasama ni.
4 Te ndee ni ñayiu xiin ve'e jinokuei ni, yun ni vi koo ni ndee ndekuei
ni ja ki'inkuei ni inka ñuu.
5 Te nuu ja ndee in ñuu tu ka kuini ñayiu ja vi kuanta'u ñai, te ndekuei
ni ñuu yun, te vi kisi ni ñuyaka si'in ni, nagua ja na kokuu in seña ja
koka'an kuechi siki ñayiu ñuu yun —jiña'a ya.
6 Yun te ni kekuei de ja kua'ankuei de taka ñuu ja ka kaxtno'o de tno'o
va'a ia Dios nuu ñayiu, vi ni ka ndasa'a de ñayiu ka ku'u.

Ni ji'i Juan, tee ni oskuandute

7 Te nuu ni ni'i tno'o Herodes, tee ni onetniuu ñuu yun, ndi'i ja sa'a
Jesús, te tu ni'i de nagua ndakani ini de, chi ka ka'an sava ñayiu: “Ni
ndateku Juan ne'u ndiyi”.
8 Te sava ka ñayiu ka ka'an ja ni ndenta ndi Elías, te sava kai ka ka'an
ja ndee in tee ni ondakani tno'o ia Dios ndee jana'a kuu ja ni ndateku.

9 Yun te jiña'a Herodes:
—Maa san ni tatnuni ja ni ka kindoso yiki xini Juan. ¿Te na in kuu tee
ya'a ja ka ka'an ñayiu siun? —ni ka'an de sua'a.
Te yun guaa ni nduku ndee de ja kuni de Jesús.

Ni jiña'a Jesús ja ni ka jaa u'un mil teyii

10 Nuu ni ka ndajiokuiin tee ni chitniuu Jesús, te ni ka ndakani de nuu
ya ndi'i ja ni ka sa'a de ñuu nuu ni ja'ankuei de yun. Yun te ni kene'e siin
Jesús ndi uxi uu de, te kua'ankuei ya jin de in nuu tu na ve'e oo ja tnii
ñuu Betsaida.
11 Su nuu ni ka jini ñayiu ja kua'ankuei ya, te ni ka jata ndikin ñai. Te
nuu ni jinokuei, te ni janta'u ña ya, te ni kaxtno'o ya naxa tatnuni ia Dios
nui vi ni ndasa'a ya ñayiu ka ku'u.
12 Te nuu mañini, te ni ka jintna'a ña ndi uxi uu tee ka skua'a jin ya, te
ka jiña'a de:
—Ndaxtute ni ñayiu ya'a na ki'inkuei taka ñuu kueli ka oo yatni ya'a, te
na vi ndukui ja vi kai vi nuu vi ndoi, chi sia'a tu sa'un nagua oo nuu ka
oo ya'a —ka jiña'a de.
13 Te jiña'a Jesús:
—Vi kuña'a maa ni ja vi kaa ñayiu ya'a.
Te ka jiña'a de:
—Tu nagua ka neva'a san, chi ndee u'un vi ni xtaa jin uu chiaka, te visi
na tetniuu ña ni ja ki'inkuei san ja vi kuaan san ja vi kaa ndi'i ñayiu kua'a
ya'a, te ma kuu —ka jiña'a de.
14 Te vaa ndee u'un mil teyii ka kuu. Su jiña'a Jesús nuu tee ka skua'a
jin ya:
—Vi juntaa siin ni uu xiko uxi, uu xiko uxi ñayiu na vi jinkoi —jiña'a ya.
15 Te ni ka sa'a de nagua ni tatnuni Jesús ja ni ka jinkoo ndi'i ñayiu.
16 Yun te ni tnii ya ndi u'un xtaa jin nduu chiaka yun, te ni ndanenuu
ya ichi andivi ja ni ndakuanta'u ya nuu ia Dios. Te ni ta'u ya xtaa yun, te
ni jiña'a ya ja ni ka skaka tee ka skua'a jin ya, te ni ka jaa ñayiu.
17 Te ndi'i ñayiu ni ka jaa gua'a ndee ni ka ndutu chii, te ni ka ndaxtutu
tee ka skua'a jin ya, te ni ndachitu uxi uu chika yu'u xtaa ja ni kendoo
yun.

Ni ka'an kaji Pedro ja Jesús kuu ia ni tetniuu Dios

18 Te in kiuu ni kuu siin Jesús ja ndakuatu maa ni ya, te ka oo ya jin tee
ka skua'a jin ya, te ni jikan tno'o ña ya:
—¿Naxa ka ka'an ñayiu na in kuu san? —jiña'a ya.
19 Te ka jiña'a de:
—Sava ñayiu ka ka'an ja Juan, tee ni oskuandute, kuu ni. Te sava kai ka
ka'an ja ndi Elías kuu ni, vi sava kai ka ka'an ja kuu ni ndee inka tee ni
ondakani tno'o ia Dios ndee jana'a, te ni ndateku ni vitna, ka ka'in —ka
jiña'a de.
20 Te ni jikan tno'o ña ya:
—Te maa ni, ¿naxa ka ka'an ni, na in kuu san? —jiña'a ya.
Te jiña'a Pedro:
—Maa ni kuu Kristu, ia ni tetniuu Dios ja skaku ni'nu ni ñayiu —jiña'a
de.

Ni kaxtno'o Jesús ja kuu ya te ndateku ya

21 Su ni tatnuni Jesús ja ma vi koka'an de tno'o yun nuu ni in ñayiu.
22 Te jiña'a ya:

—Sein, ja kuu san Se'e Teyii, chi nini kuu ja tna'a san kuakua'a tnundo'o,
chi vi skexiko ña tee ka kuu nija'nu nuu ñuo, vi sutu ka kuu nija'nu, vi
tee ka kaxtno'o Ley Moisés, te vi ka'ni ña de jin san, su nuu uni kiuu, te
ndateku san —jiña'a ya.
23 Yun te ni ka'an ya jin ndi'i ñayiu:
—Nuu ja ndee in ñayiu kuini ja kondikin ña jin san, te na skunai mai,
te kuiso siki cruz ja kuu tnundo'o in kiuu in kiuu ka, te na kondikin ñai
jin san.
24 Chi ndi'i ñayiu kuini ja skaku ni'nu mai, te junai. Su ndi'i ñayiu ja
skunai mai ja ja'a sein, te kaku ni'nui.
25 ¿Chi nagua jiniu'u nuu ñayiu visi na kundee ni'i ndi'i ja oo ñuyiu, te
ndoñu'i axi skunai mai?
26 Chi ñayiu kukanoo nuu san vi nuu tno'o san, te suni kukanoo maa
san ja kuu san Se'e Teyii nui, kiuu na ye'e ni'nu ja ndenta san jin ja ye'e
ni'nu Tata san vi ia ka jinokuechi nuu ya.
27 Su ka'an ndandaa san ja ka oo ndee saa ñayiu ka oo ya'a ja ma vi kui
guaa ndee na vi kuni nuu tatnuni ia Dios —jiña'a ya sua'a.

Ni ndasama naxa kaa Jesús

28 Te nuu una kiuu ja ni ka'an ya tno'o ya'a, te ni jaka ya Pedro vi Jacobo
vi Juan, te ni kakuei ya jin de in yuku ja ni ndakuatu ya.
29 Te vi nini ndakuatu ya, te ni ndasama yunuu ya, te sa'un ni'nu ya ni
nduyaa, te vi yeye'e nukuiin ya.
30 Te vi sanaa ni ka jini de ja ni ka jinkuiin uu tee ni ka oo ndee jana'a
ja ka ndatno'o de jin ya. In de kuu Moisés te inka de kuu Elías.
31 Vi ka ye'e ni'nu kuiti tee yun ka nukuiin de, ka ndatno'o de siki taka
tnundo'o kuni Jesús kiuu kuu ya Jerusalén.
32 Te vi kusun ndeva'a Pedro jin uu ka tee yun ka ka'an de, su ni ka
jandee ini de ni ka ondito de, te ni ka jini de ja ka ye'e ka tajan Jesús ka
nukuiin ya jin uu ka tee yun.
33 Te nuu ni ka kujioo tee yun nuu oo Jesús, te jiña'a Pedro:
—Mastru, gua'a kuu ja ya'a ka oo san. Te na vi sa'a san uni ve'e kuii, in
koo maa ni, te in koo Moisés te inka koo Elías —jiña'a de. Su tu ni jini de
nau ja siun ni ka'an de.
34 Te vi nini ni ka'an de siun, te sanaa ni kii in viko, te ni chisa'u ña jin
de, te ni ka yu'u ndeva'a de ja ka oo de ne'u viko yun.
35 Te ndee nuu viko yun ni ka'an in tno'o, te jiña'a:
—Suchia'a kuu se'e maa rin ja kutoo ndeva'a rin jin, te vi konini tno'o
ka'in —kachi tno'o yun.
36 Vi nuu ni ndi'i ja ni ka'an tno'o yun, te ni ka jini de ja maintno'o ni ka
Jesús nukuiin. Su ni ka tava'a de tno'o yun ini anu de. Te tu ni ka ka'an
de kiuu yun nuu ni in ñayiu ja siun ni ka jini de.

Ni ndasa'a Jesús in suchi yii ñu'u ña espíritu kue'e

37 Te kiuu tnee sua'a, nuu ni nukuei ya nuu yuku yun, te ni kekuei kua'a
ndeva'a ñayiu, ni ka nutna'a ña jin Jesús.
38 Te ne'u ñayiu yun ni kana jaa in tee, te jiña'a de:
—Mastru, tanunda'a ni kondía'a ni joo se'e san ja sia'a ndo'i, chi invaa
suchi ya'a neva'a san.
39 Chi in espíritu kue'e kakuiko ña jin, te vi sanaa ni te sa'a ja kanai, vi
kisi ndeva'a ña, te skunee ña, te kee ti'iñu yu'i, te tu kuini espíritu kue'e
ja siaa ña.

40 Te ja ni jikanta'u san nuu sava ka tee ka skua'a jin ni ja vi tanunda'a
de vi tajioo de espíritu kue'e ñu'u ña jin se'e san, su tu ni kuu ja vi sa'a de
—jiña'a de.
41 Yun te jiña'a Jesús:
—Ñayiu kue'e ja tu ka kandija ka kuu ni. ¿Nasaa ka kiuu guaa kundee
ini san ja vi koo? Nuu saa te kísia'a ni se'e ni ya'a —jiña'a ya.
42 Te nuu makuyatni suchi ku'u yun nuu oo Jesús, te ni xndonso ña tachi
yun ja ni skunee tuku ña. Su ni ka'an xeen Jesús jin espíritu tachi yun, te
ni kujioo. Saa te ni nduva'a suchi yii yun, te ni ndakuña'a ña ya jin nuu
tatai.
43 Te ndi'i ñayiu ni ka sa'u kuii kuiti ini nuu ni ka jini jaka'nu ndeva'a
tniuu sa'a ia Dios.

Ni kaxtno'o tuku Jesús inka jichi ja kuu ya

Te nuu ni ka sa'u kuii kuiti ini ndi'i ñayiu ka ndia'i ja siun ni sa'a Jesús,
te jiña'a ya nuu tee ka skua'a jin ya:
44 —Vi konini gua'a ni tno'o ka'an san, te ma vi ndunaa ini ni, chi
kanakau sein ja kuu san Se'e Teyii nuu nda'a ñayiu ñuyiu —jiña'a ya.
45 Su tu ni ka jinkui'nu ini de tno'o ya'a, chi ni jasi ia Dios jajintnuni de
nagua ja ma vi jinkui'nu ini de. Te ka yu'u de ja vi kakan tno'o de Jesús
ja kaxtno'o ya siki tno'o ya'a.

Ni kaxtno'o Jesús na in kuu ka'nu ka

46 Yun te ni ka jinkondee tee ka skua'a jin Jesús ka tee tna'a de ndee de
kuu ja kokuu ka'nu ka.
47 Te ni jini ya ja siun ka ndakani ini de, te ni tnii ya in suchi luluu, te
ni jani ya jin nuu oo ya.
48 Te jiña'a ya:
—Nani kuu ñayiu janta'u in suchi luluu ja ja'a maa san na kuinio suchi
ya'a, te janta'u ñai jin maa san. Te nani kuu ñayiu janta'u ña jin maa san,
te janta'ui ia ni tetniuu ña jin san. Chi ñayiu kuu lule ka ne'u ndi'i maa
ni, kuu ñayiu kuu ka'nu ka —jiña'a ya.

Na ñayiu tu ndakoo sikio te chituu ñai jion

49 Yun te ni ka'an Juan, te jiña'a de:
—Mastru, ni ka jini san in tee ja jin sivi ni, te skunu de tachi ka ñu'u ña
jin ñayiu. Su tu ni ka jandetu san ja kosa'a ka de, chi masu in ni ka skua'o
jin de —jiña'a Juan.
50 Te jiña'a Jesús:
—Ma vi kasi ni'nu ni ja sa'a de, chi ñayiu ja tu ndakoo sikio, te chituu
ñai jion —jiña'a ya.

Ni kuxeen Jesús nuu Jacobo vi Juan

51 Te nuu ni kuyatni kiuu ja no'o Jesús andivi, te ni sa'a ndee ya ini anu
ya, te ni kee ya ja kua'an ya Jerusalén.
52 Te ni tetniuu ya tee ka yoxno'o nuu ya ja kua'ankuei de in ñuu ja tnii
Samaria ja vi nduku de ve'e nuu ndoo ya.
53 Su tu ni ka kuini ñayiu Samaria yun ja vi kuanta'u ñai, chi ni ka jini
ja ichi ñuu Jerusalén kuano'o ya.
54 Te nuu ni ka jini Jacobo vi Juan, tee ka skua'a jin ya, ja siun ni kuu, te
ka jiña'a de:
—Jito'o san, ¿a kuini ni ja vi tatnunio ja na kuun ñu'u ichi andivi, naxa
ni sa'a Elías, te na xnaa ñayiu ñuu ya'a? —ka jiña'a de.

55 Su ni jiokuiin Jesús, te ni kuxeen ya nuu de, te jiña'a ya:
—Tu ka jini ni na tno'o ka ka'an ni.
56 Chi sein ja kuu san Se'e Teyii, chi masu vaji san ja xnaa san ñayiu, chi vaji san ja skaku ni'nu san jin —jiña'a ya.
Te kua'ankuei ya jin de inka ñuu.

Ka kuini ñayiu ja vi kondikin Jesús

57 Te ichi nuu kua'ankuei ya, ni ka'an in tee, te jiña'a de:
—Jito'o san, kondikin ña san jin ni ndee ni nuu ni kuu ja ki'in ni.
58 Yun te jiña'a Jesús:
—Ñukuii, chi ka oo kava ve'e ti, saa ni kiti ndagua, chi ka oo taka ti. Su sein ja kuu san Se'e Teyii, chi vini nuu kakintuu san xini san, tu nagua neva'a san —jiña'a ya.
59 Te jiña'a ya nuu inka de:
—Kondikin ña ni na ki'inkueio.
Te jiña'a tee yun:
—Jito'o san, kondetu ni xtnañu'u ka na tayu'u san tata yua san, te na ki'inkueio —jiña'a de.
60 Te jiña'a Jesús:
—Xndoo ni ndiyi yun na vi tayu'u tna'a ndisa ndiyi maa. Te maa ni, kua'an ni te kaxtno'o ni nuu ñayiu tno'o naxa tatnuni ia Dios —jiña'a ya.
61 Te suni jiña'a inka de:
—Jito'o san, sein chi kuini san ja kondikin ña san, su kondetu ni na ki'in san xtnañu'u ka vi ndakuanta'u nuu tna'a san jin ñayiu ve'e san, te na kii san —jiña'a de.
62 Te jiña'a Jesús:
—Ni in ñayiu ja vi ja ni tnii ndo'o arado, te jionenui ichi yatai, chi tu jiniu'i ja koi nuu tatnuni ia Dios —jiña'a ya.

10

Ni tetniuu Jesús uni xiko uxi ka teyii

1 Te nuu ni ya'a ja ni ka'an Jesús tno'o ya'a, te ni kaji tuku ya uni xiko uxi ka de, te ni tetniuu ya ndi uu ndi uu de ka yoxno'o de kua'ankuei de taka ñuu vi taka ichi nuu ya'a ya ja ki'in ya.
2 Te jiña'a ya:
—Ja ndaa ndija ja oo kua'a ndeva'a tniuu ja ndututu, te joo ni ñayiu vi satniuu ka oo. Yun guaa vi kakan ni nuu Jito'o Dios, maa ia xiin nuu tniuu ya'a, nagua ja na tetniuu ka ya ñayiu vi satniuu.
3 Te tetniuu ña san ja ki'inkuei ni na kuinio lelu ja kiukuei ne'u va'u.
4 Te ma vi kinda'a ni ñunu xtaa, te ni itni xu'un, te ni ndijan, te ni ma vi jinkuiin ni ja vi ndakantno'o ni, ni in ñayiu nuu ichi kua'ankuei ni.
5 Te nani kuu ve'e nuu jinokuei ni, te xtnañu'u ka vi kuña'a ni: “Na koo jamani ia Dios nuu ve'e ya'a”, vi kuña'a ni.
6 Te nuu ja ñayiu mani ini oo ve'e yun, te koi jin jamani ia Dios. Axi nuu ja ña'a, te ndajiokuiin jamani ya, ja vi koo jin maa ni.
7 Te ma vi kokaka ni ve'e ve'e, chi vi koo ni maa ve'e nuu jinokuei ni yun. Te yun vi kaa vi ko'o ni nagua vi taa ñayiu yun, chi in tee satniuu kanuu ja ni'i ya'u de.
8 Te nani kuu ñuu nuu jinokuei ni, te ka janta'u ña ñayiu ja vi koo ni, te vi kaa ni nani kuu ja ka taa ñayiu yun.
9 Te vi ndasa'a ni ñayiu ka ku'u ja ka oo ñuu yun, te vi kuña'a ni: “Ja ka ndia'a ni ya'a ka jini ni ja oo ia Dios tatnuni ya ne'u ni”, vi kuña'a ni.

10 Su nani kuu ñuu nuu jinokuei ni, ja tu ka janta'u ña ñayiu, te ndekuei
ni ñuu yun, te vi kuña'a ni:
11 “Vi ndee ñuyaka ñu'u ñuu ni ja ni ka jiso ja'a san na vi skuei san ja
kokuu in seña ja koka'an kuechi siki ni. Su vi kona'a ni ja ja ka ndia'a ni
ja oo ia Dios ja tatnuni ya”, vi kuña'a ni.
12 Te ka'an san ja kiuu tetniuu ia Dios tnundo'o, chi kuakua'a ka tnundo'o
vi tna'a ñayiu ñuu yun, masu ñayiu ñuu Sodoma —jiña'a Jesús.

Ni ka'an xeen Jesús jin ñayiu tu ka kandija

13 Yun te jiña'a Jesús:
—¡Nda'u ni ka ron ñayiu ñuu Corazín vi nda'u ni ka ron ñayiu ñuu
Betsaida! Chi vaa nuu sua'a, te nuu ñayiu ñuu Tiro axi Sidón ni kuva'a in
tniuu ka'nu ja ni sa'a rin nuu ndi'i maa ron, vaa vi ndee nona kiuu ja ni
ka kekui'nui sa'un ndayi vi ni ka jinkoi nuu yaa ñu'u ja ka ndatna'u ini
nuu yika kuechi.
14 Su kiuu ja tetniuu ia Dios tnundo'o, chi kuakua'a ka tnundo'o vi tna'a
ron saa ñayiu ñuu Tiro vi Sidón.
15 Te roon ñayiu ñuu Capernaúm, ¿a ka ka'an ron ja suu ron ka kuu ja
ndakuei ndee andivi? Su ña'a, chi suu ron ka kuu ja vi kanakau ndee ñuu
ji'i —jiña'a ya.
16 Yun te jiña'a ya nuu tee ni tetniuu ya:
—Na ñayiu ka nini tno'o ka ka'an ni, te suni ka nini tno'o ka'an san. Te
na ñayiu ka skexiko ña jin ni, te suni ka skexiko ñai jin san. Te na ñayiu
ka skexiko ña jin san, te suni ka skexikoi ia ni tetniuu ña jin san —jiña'a
ya.

Ni ka ndajiokuiin ndi uni xiko uxi tee ni tetniuu ya

17 Te sii ini ndeva'a ni ka ndajiokuiin ndi uni xiko uxi tee ni tetniuu
Jesús, te ka jiña'a de:
—Jito'o san, vi guaa ndee tachi xeen ni ka jantno'o ña nuu ni ka
ndakakune'e san sivi ni —ka jiña'a de.
18 Te jiña'a Jesús:
—Ni jini san ja ni kanakau Tachi ichi andivi na kuinio in tajan,
19 chi maa san ni taa jaka'nu ja vi kuain ni'nu ni siki koo vi siki ndilo'lo.
Te vi kundee ni siki ndi'i ja ka ka'an u'u ña jin ni, te tu nagua vi ndo'o ni.
20 Su ma vi kusii ini ni ja ni ka jantno'o ña tachi xeen jin ni, chi vi kusii
ini ni ja ni ka jinkoso sivi ni andivi —jiña'a ya.

Ni kusii ini Jesús

21 Te vi maa nuu saa, ni kusii ndeva'a ini Jesús ni sa'a Espíritu maa ia
Dios, te jiña'a ya:
—Ndakuanta'u san nuu ni, vi Tata Dios, ja kuu ni Jito'o andivi vi ñuyiu,
chi ni tayu'u ni taka ya'a nuu ñayiu ndichi vi ñayiu jinkui'nu gua'a ini, te
ni ndaxne'e ni nuu ñayiu ka kuu na kuinio suchi kueli. Saa, vi Tata, chi
saa junkuaan ini maa ni —jiña'a ya.
22 Te ni ka'an ka ya nuu ñayiu:
—Ndi'i ya'a ni ni'i san nuu Tata Yua san. Te ni in ñayiu tu na in jini na
in kuu Se'e ia Dios, chi maintno'o maa Yua, guaa jini ya. Te ni in ñayiu, tu
na in jini na in kuu Yua, chi maintno'o maa Se'e ya, guaa jini, te nani kuu
nuu ñayiu ka'an maa Se'e ia Dios ja vi kuni, te xne'e ya na in kuu Tata
Dios —jiña'a Jesús.
23 Yun te ni jionenuu ya nuu tee ka skua'a jin ya, te ni ka'an ya nuu maa
ni maa de:

—Na ta'u na ndetu ñayiu ka ndia'a ndi'i ja ka ndia'a ni vitna.
24 Chi ka'an san ja kuakua'a tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a
vi tee ka kuu rey ni ka ndioo ini de ja vi kuni de ja ka ndia'a ni vitna, su
tu ni ka jini de. Vi ni ka ndioo ini de ja vi konini de tno'o ka nini ni vitna,
su tu ni kuu vi konini de —jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús in tno'o jioni'ni ja ja'a in tee gua'a ñuu Samaria

25 Yun te ni ja'an in tee kaxtno'o Ley Moisés, ja ni ka ndatno'o de jin
Jesús, te ni kuini de ja ki'in vijin ña de, te ni jikan tno'o ña de:
—Mastru, ¿nagua kuu ja sa'a san ja ni'i ta'u san ja koteku san nikuii
nikani? —jiña'a de.
26 Te jiña'a Jesús:
—¿Naxa yoso nuu Ley? ¿Naxa ka'an nuu ka'u ni? —jiña'a ya.
27 Te jiña'a tee yun:
—Kachi: “Kutoo ron ia Jito'o Dios jin ndi'i ndee ini ndee anu ron, vi jin
ndi'i jandakui ron, vi jin ndi'i jajintnuni ron, te ka'an too ron in ñani in
tna'a ron nagua ka'an too ron maa ron”, ka'an sua'a —jiña'a de.
28 Te jiña'a Jesús:
—Vatuka ka'an ni. Saa sa'a ni, te ni'i ta'u ni ja koteku ni —jiña'a ya.
29 Te vi ja kuini de ja kendoo va'a de nuu ya, te ni jikan tno'o tuku ña
de:
—Te ¿na in kuu in ñani in tna'a san? —jiña'a de.
30 Te jiña'a Jesús:
—In kiuu ni kee in tee ñuu Jerusalén ja kua'an de ñuu Jericó, te nuu ichi
kua'an de yun, ni ka jinku'un ña kui'na, te ni ka kindee ndi'i ja nee de vi
ndee sa'un ni'nu de ni ka kindee. Te ni ka kani ña vi ndee ni ka xtuji ña,
te vi saa ndee ni ka ja vi ka'ni ña, te kua'ankuei.
31 Yun te ni kenta in tee kuu sutu, ja kua'an de ichi yun, su nuu ni jini
ña de, te ni jiko de, te ni ya'a jioo ni de kua'an de.
32 Te suni ichi yun ni kenta in tee jinokuechi nuu veñu'u, te suni nuu ni
jini ña de, te ni jiko de, te ni ya'a jioo ni de kua'an de.
33 Su yun te ni kenta in tee ñuu Samaria ja suni ichi yun kua'an de. Te
nuu ni jini ña de, te ni kunda'u ini ña de.
34 Te ni jintna'a ña de, te ni sa'a tatna ña de. Ni chi'i de texe'en vi vinu
nuu ni tuji tee yun. Te ni tniutuu de in sa'un vita, te ni sonee de tee yun
siki kiti ndeka de, te kua'ankuei de. Te nuu ni jinokuei de in ve'e, te yun
ni jito ña de.
35 Te kiuu tnee sua'a nuu ni kuu yatni ja ki'in de, te ni jiña'a de uu xu'un
kaa ja kuu denario nda'a tee xiin ve'e yun, te jiña'a de: “Tanunda'a ni koto
ni tee ya'a, te nuu ja ka'ni ka ña xu'un ja ja'a de, te ndatniuya'u san kiuu
ja ndajiokuiin san”, jiña'a de.
36 Te naxa ka'an tnaa ni, ¿ndee ndi uni tee yun guaa kuu de ñani tna'a
tee ni ka su'u ña kui'na yun? —jiña'a ya.
37 Te jiña'a tee yun:
—Tee ni kunda'u ini ña jin tee ni tuji yun.
Yun te jiña'a Jesús:
—Vatuka ka'an ni. Kua'an ni, te sa'a ni nagua ni sa'a tee yun —jiña'a
ya.

Ni jinkoto ña Jesús jin María vi Marta

38 Yun te ni kee tuku Jesús kua'an ya ja ni jino ya in ñuu luluu. Te yun
ni ka'an ña in ña'a nani Marta ja ni jino ya ve'e ña.

39 Te oo in ku'u Marta ya'a, nani María. Te ni jinoi ni jinkoi nuu oo
Jesús, nini tno'o kaxtno'o ya.
40 Su Marta, chi vi kutneñu ndeva'i jin tniuu sa'i. Te ni jintna'i nuu oo
Jesús, te jiña'i:
—Jito'o san, ¿a vi tu ndi'ni kuiti ni ja maintno'o ni san ni xndoo ña ku'u
san jin ndi'i tniuu ya'a? Ka'an ni nui ja na chituu ñai —jiña'i.
41 Yun te jiña'a Jesús:
—Marta, ndi'ni ndeva'a ni vi kutneñu ni jin kua'a tniuu sa'a ni.
42 Su oo invaa ni tniuu ja kanuu ka, te tniuu kanuu ka yun ni kaji María,
te ni in tu na in kuu ja kindee —jiña'a ya sua'a.

11

Ni kaxtno'o Jesús naxa vi ndakuatuo

1 Ni oo in kiuu oo Jesús in nuu ndakuatu ya. Te nuu ni ndi'i ni ndakuatu
ya, te jiña'a in tee skua'a jin ya:
—Jito'o san, kaxtno'o ni naxa vi ndakuatu san nagua ni sa'a Juan, tee ni
oskuandute, ja ni kaxtno'o de naxa vi ndakuatu tee ni ka oskua'a jin de
—jiña'a de.
2 Te jiña'a Jesús:
—Sua'a vi kuña'a ni nuu ka ndakuatu ni:
Tata Dios, ja oo ni andivi,
ka chiñu'u san sivi ni, chi ia ii kuu ni,
ja na kii ni tatnuni ni.
Te sa'a ni nagua kuini ni ja na koo ñuyiu ya'a,
nagua oo andivi.
3 Ka'an mani ña ni ja na koo ja vi kokaa san ndi'i ni kiuu.
4 Te kuaka'nu ini ni nuu yika kuechi san,
chi suni ka jaka'nu ini san nuu ndi'i ñayiu ka sa'a ña jakue'e.
Te ma kuandetu ni ja junkau san nuu jakue'e,
chi sua'a skaku ni'nu ña ni nuu jakue'e yun
—jiña'a Jesús.
5 Te suni jiña'a ka ya:
—Vi koka'on ja ndee in maa ni oo in ñayiu ja ndeka tna'a gua'a jin ni.
Te nuu sau ñuu jakuaa, ki'in ni ve'e de, te kuña'a ni: "Ñani, tanuu ni uni
xtaa ni, na kaa in tee jini tna'a jin san,
6 chi vi inka ni kee de ve'e san ja vaji jika de, te tu sa'un na xtaa ka
neva'a san ja kaa de", kuña'a ni.
7 Te kachi tee yun ndee kunu ini ve'e de: "Ma koxna'a ña ni, chi ja ndesi
gua'a ye'e san, te ja katuu va'a san jin suchi kueli san, te ma kuu ja ndakoo
san ja taa san", kachi de.
8 Te ka'an san ja visi ma ndakoo de ja ndeka tna'a gua'a ni jin de, su vija
tu kuini de ja nunuu nunuu koxna'a ni de, guaa ndakoo de te taa de ndi'i
nagua ja'ni ña jin ni.
9 Te yun guaa suni ka'an san: Vi kakan ni nuu ia Dios, te na taa ya. Vi
nduku ni, te vi ni'i ni. Vi kana ni, te na ndakune ia Dios ye'e.
10 Chi ndi'i ñayiu jikan, te ni'i. Te na in nduku, te ndani'i. Te na in kana,
te ndakune ia Dios ye'e.
11 'Axi nuu ja ndee in maa ni kuu tata, te nuu ja jikan se'e ni in xtaa, ¿te
a kuña'a ni in yuu? Axi nuu ja jikain in chiaka, te ¿a kuu ini ni ja kuña'a
ni in koo ja kai?
12 Axi nuu jikain in ndiuu, te ¿a kuña'a ni in ndilo'lo ja kai?

13 Su nuu ja maa ni ja ka kuu ni ñayiu kue'e, te ka jini ni vi kuña'a ni
jagua'a nuu se'e ni, te vi'i ka tu maa Tata Dios oo ndee andivi, chi taa ya
Espíritu maa ya nuu ja na vi kakan ni —jiña'a Jesús.

Ka xtavi kuechi de Jesús ja oo ya jin jaka'nu maa Tachi

14 Ni tau Jesús tachi xeen ja ni ndasa'a ñi'i in tee. Te nuu ni kana tachi
xeen yun, te ni kuu ni ndaka'an tee yun, te vi ndi'i ñayiu ni ka sa'u kuii
kuiti ini ja siun ni kuu.
15 Su sava ñayiu ni ka ka'an:
—Jin jaka'nu maa tachi ka'nu nani Beelzebú tau tee ya'a sava ka tachi
xeen yun.
16 Te sava ka ñayiu ni ka kuini ja vi koto tnuni ña jin ya, te ni ka jikain
ja na sa'a ya in tniuu ka'nu ja vaji ichi andivi.
17 Su Jesús, chi ni jini ya ja siun ka ndakani ini ñayiu yun, te jiña'a ya:
—Ndi'i ñuu nuu ka sa'a siin tna'a ñayiu, ka jinkondei ka jaxin tna'a, te
ndisa maa ni mai ka xnaa tna'i. Te ñayiu in ve'e ja ka sa'a siin tna'i, chi
ka jaxin tna'i, te ma kuu ka ja vi koo nika'nui.
18 Te suni saa kuu jin Tachi, chi nuu ja na jinkondee ja vi kaxin tna'a
ndisa maa, ¿te naxa kuu kotatnuni ka? Ka'an san tno'o ya'a, chi ka ka'an
maa ni ja jin jaka'nu maa tachi ka'nu nani Beelzebú, tau san sava ka tachi
ini anu ñayiu.
19 Su nuu ja jin ma'ñu sagua tachi ka'nu skunu san sava ka tachi, te ¿na
in ni jiña'a jaka'nu nuu tee ka skua'a jin maa ni, ja ka tau de tachi? Te tee
yun ka kuu ja vi ka'nde ndaa kuechi ni.
20 Su nuu ja jin jaka'nu maa ia Dios, tau san Tachi, te yun kei ka'an ja
oo ya tatnuni ya nuu ka oo maa ni ya'a.
21 ’Te nuu ja in tee ndakui ja jito ve'e maa de oo de jin kua'a yuchi jin
machete, te kukanu ini de ja tu sa'un nagua ndoñu'u ve'e de.
22 Su nuu na kii inka tee ndakui ka saa maa de, te kundee tee yun siki
de, te kindee ndi'i tee yun ja kukanu ini de, te sa'a maa tee yun nagua
kuini de, te vi ndaka'nde de ndatniuu ve'e yun.
23 ’Chi ñayiu ja tu chituu ña jin san, chi ndakoi siki san. Te ñayiu ja tu
ka ndaxtutu jin san, chi jatenui ñayiu vaji nuu san.

Ni ndajiokuiin tachi kue'e ini anu in ñayiu

24 ’Te nuu kana in tachi kue'e ni ñu'u ña jin in ñayiu, te kua'an jiondita
in nuu ñu'u yichi nduku ndenu ndatatu. Su nuu tuu, te ka'an: “Na
ndajiokuion ve'e nuu ni keo ja vajio”, kachi.
25 Te nuu ndajiokuiin tachi yun, te nuku'un ini anu ñayiu yun na kuinio
in ve'e ja ni ka ndaxtaa vi ni ka ndaskutu vii.
26 Yun te ki'in jinkuaka uja tachi kue'e ndeva'a ka saa maa, te
ndajinokuei te kiukuei te vi koo ini anu ñayiu yun. Nuu saa, te kue'e
ndeva'a ka ñayiu kokui saa jaxtnañu'u —jiña'a ya.

Na ta'u na ndetu ñayiu nini tno'o ia Dios

27 Vi nini ka'an ya tno'o ya'a, te ni kana jaa in ña'a oo ne'u ñayiu ni ka
kututu yun, te jiña'a ña:
—Na ta'u na ndetu ña'a ni skaku ña vi ni skaxin ña jin ni —jiña'a ña.
28 Te jiña'a ya:
—Su na ta'u na ndetu ka maa ñayiu nini tno'o ia Dios, te skunkui —jiña'a
ya.

Ka jikan ñayiu kue'e ja na sa'a Jesús in tniuu ka'nu

29 Te nuu ni ka kututu ka ñayiu, te jiña'a Jesús:

—Ñayiu ka oo tiempu vitna, chi inu kue'e ndeva'i, chi ka jikain ja na
sa'a san in tniuu ka'nu, su tu ka na tniuu ka'nu sa'a san, chi maa ni nagua
ni ndo'o Jonás ndee jana'a.
30 Chi nagua ni okuu Jonás in seña ja ni ka jini ñayiu ñuu Nínive, te
suni saa ni kokuu jin sein, ja kuu san Se'e Teyii, chi kokuu san in seña nuu
ñayiu ka oo tiempu vitna.
31 Te suni ndakoo in ña'a ni okuu reyna ni otatnuni ichi sur, kiuu sandaa
ia Dios kuechi, te xtavi kuechi ña jin ñayiu ka oo tiempu vitna, chi jika
ndeva'a ñuu ña'a yun, su ni kii ña ni onini ña tno'o ndichi ni ka'an rey
Salomón. Te ka'nu ka kuu maa san ja oo san ya'a, saa rey Salomón.
32 Te vi ndakoo ñayiu ñuu Nínive kiuu sandaa ia Dios kuechi, te vi xtavi
kuechi ñai jin ñayiu ka oo tiempu vitna. Chi ni ka ndatna'u ini ñayiu ñuu
Nínive yun, te ni kiukuei ichi ia Dios nuu ni ka onini tno'o va'a ia Dios
ja ni kaxtno'o Jonás. Te ka'nu ka kuu maa san ja oo san ya'a, saa Jonás
—jiña'a Jesús.

Ni kaxtno'o Jesús ja nduchi nuo kuu ja ye'e nii nuu yiki kuñuo

33 Te suni jiña'a ka ya:

—Tu na in ñayiu ka jinio ja xtnui in lámpara, te tayu'i axi chi'i chii in
jatnu, chi sua'a sonee sukuin nagua ja kondijin kiukuei ñayiu ini ve'i.
34 Te nduchi nuu ni kuu in lámpara ja ye'e nii nuu yiki kuñu ni. Te nuu
ja ka oo va'a nduchi nuu ni, te ye'e nii nuu yiki kuñu ni. Su nuu ja tu ka
oo va'a nduchi nuu ni, te nii yiki kuñu ni oo nuu ñunee.
35 Te koto va'a ni maa ni ja ndakani gua'a ini ni, te koo ni nuu ye'e ni'nu
ndija, nagua ja ma ndakani kue'e ini ni ja koo ni nuu nee.
36 Chi nuu ja ye'e nii nuu yiki kuñu ni, te ma kuu sa'a ni jakue'e, chi kuni
kaji kuiti ni ja sa'a ni java'a, na kuinio in lámpara ja ye'e ni'nu —jiña'a
Jesús.

Ni ka'an kuechi Jesús siki tee ka kuu fariseo vi tee ka kaxtno'o Ley Moisés

37 Nuu ni ndi'i ni ka'an Jesús, te ni ka'an ña in tee kuu fariseo ja ki'inkuei
ya ve'e de, vi kaa ya xtaa. Te nuu ni jinokuei ya, te ni ka jinkoo ya nuu
mesa.
38 Te nuu ni jini tee kuu fariseo yun ja tu ni ndanda'a ya ama ka ja kaa
ya xtaa, te vi ni sa'u kuii ini de ja tu skunkuu ya nagua oo costumbre.
39 Su yun te jiña'a Jito'o Jesús nuu de:

—Maa ni ja ka kuu ni tee fariseo, chi ka ndakate ni yata vasu jin yata
ko'o, su ichi ini oo chitu jin jatne'e. Te suni saa ka kuu maa ni, chi ka oo
chitu ni jin tniuu kui'na vi jane'e jayichi.
40 ¡Se'e tee vasa! ¿A tu ka jini ni ja ia ni sa'a ichi yata kuu ia ni sa'a ichi
ini?
41 Vi skuta'u ni nagua ka neva'a ni nuu ñayiu ka kunda'u jin ndee ini
ndee anu ni, nagua ja vi nduvii ni.
42 ’¡Nda'u ni ka maa ni, tee fariseo! Chi ka soko ni nuu ia Dios uxi ja
ciento menta vi ruda vi ndi'i nuu yuku kuii ja ka jitu ni, nagua ni tatnuni
ia Dios nuu Moisés ja vi sa'o. Su tu ka skunkuu ni ja vi sa'a ndaa ni jin ja
vi kutoo ni ia Dios. Chi ya'a kuu ja kanuu ka ja vi sa'a ni, te suni ma vi
xndendoo ni ja vi soko ni nuu ya.
43 ’¡Nda'u ni ka maa ni, tee fariseo! Chi ka junkuaan ini ni ja vi jinkoo ni
nuu oo jayiñu'u ini ve'e ii sinagoga, vi suni ka kuini ni ja vi ka'an yiñu'u
ndeva'a ñayiu jin ni nuu ka nukuntna'a ni jin nuu ya'u.

44 ¡Nda'u ni ka maa ni, tee ka kaxtno'o Ley Moisés vi tee ka kuu fariseo,
se'e ndijani ini! Chi ka kuu ni na kuinio yau ñaña ja tu ndijin oo, te ka
ya'a ñayiu siki, su tu ka jini nagua oo yun —jiña'a ya.
45 Te ni ka'an in tee kaxtno'o Ley Moisés, te jiña'a de:
—Mastru, nuu ka'an ni siun, te suni kane'e ña ni jin ndee sein —jiña'a
de.
46 Te jiña'a ya:
—¡Nda'u ni ka maa ni, tee ka kaxtno'o Ley Moisés! Chi ka skuiso ni
ñayiu in ja vee ndeva'a ja ma vi kundei vi kondisoi. Su tu ka chituu sa'un
ni jin.
47 ¡Nda'u ni ka maa ni! Chi ka sa'a ni ve'e siki yau ñaña tee ni ka ndakani
tno'o ia Dios ndee jana'a, ja ni ka ja'ni ndi nija'nu maa ni.
48 Su ja ka sa'a ni siun jinkui'nu inio ja ka ka'an ni ja vatuka ni ka sa'a
ndi nija'nu ni, chi suu de ni ka ja'ni ña, te maa ni ka sa'a ve'e siki yau
ñaña yun.
49 ’Te yun guaa ndee jana'a ja ni ka'an ia Dios in tno'o ndichi, te jiña'a
ya: “Tetniuu rin tee vi ndakani tno'o rin vi tee chitniuu rin ja vi xtutenuu
de tno'o rin, su sava de vi ka'ni ña ñayiu vi sava de vi sondikin ñai”, jiña'a
ya.
50 Te yun guaa nuu ñayiu ka oo tiempu vitna ndakan tno'o ia Dios siki
ndi'i tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ja ni ka ja'ni ndi nija'nu ni ndee kiuu
nuu ni jinkoo jaa ñuyiu.
51 Keja'a jin ndee Abel, te kenta jin ndee Zacarías, tee ni ka ja'ni ñayiu
ma'ñu sagua altar ne'u ve'e ii maa veñu'u ka'nu. Te yun guaa ka'an san
jin ni ja nuu ñayiu ka oo tiempu vitna ndakan tno'o ia Dios taka kuechi
yun.
52 ’¡Nda'u ni ka maa ni, tee ka kaxtno'o Ley Moisés! Chi ka jasi ni ichi
ja vi jinkui'nu ini ñayiu tno'o ia Dios, te vini maa ni tu ka jinkui'nu ini ni,
te ni ja tu ka jandetu ni ja vi jinkui'nu ini ñayiu —jiña'a Jesús.
53 Te nuu ni ka'an ya tno'o ya'a, te ni ka kiti ini ndeva'a tee ka kaxtno'o
Ley Moisés vi tee ka kuu fariseo, te ni ka jinkondee de ka xtichi ña de jin
kua'a tno'o vijin.
54 Chi ka kuini de ja na kanakau ya jin tno'o ka'an ya, nagua ja kuu vi
ka'an kuechi de siki ya.

12

Ni kaxtno'o Jesús naxa vi koto ñayiu mai

1 Te vi nini siun kuu, te ni ka kututu kua'a ndeva'a ñayiu, te vi sua'a
ka jexin ni'nu tna'i ja kua'a ndeva'i kuu. Te ni jinkondee Jesús ka'an ya
xtnañu'u ka nuu tee ka skua'a jin ya, te jiña'a ya:
—Vi koto gua'a ni maa ni, te ma vi sa'a ni nagua ka sa'a tee ka kuu
fariseo, ja tu ka skunkuu de nagua ka kaxtno'o de.
2 Chi tu na in guaa kuu ja koyu'u ja ma tuu ndijin, te ni in maa kuu ja
kiyu'u, chi ndi'i tuu ndijin, te vi kuni ñayiu.
3 Te yun guaa ndi'i tno'o ja ka ka'an yu'u ni nuu nee, kejioo ndijin ja vi
kuni taka ñayiu. Te ndi'i tno'o ja ka ka'an yu'u ni nduso'o inka ñayiu ja oo
ini ve'e, ndi'i tno'o yun kejioo ja vi kana jaa ñayiu ndee siki ve'e —jiña'a
Jesús.
4 Yun te jiña'a ka ya:
—Ka'an san nuu maa ni, vi amigo, ja ma vi koyu'u ni ja ja'ni ña jin ni,
chi tu nagua kuu ja sa'a ka.

5 Su kaxtno'o san na xiin nuu guaa vi koyu'u ni: Vi koyu'u ni nuu ia
Dios, chi maa ya guaa kuu ndakindee ya ja ka teku ni, te suni ndiso tniuu
ya ja tnaa ña ya nuu andeya. Te nuu maa ya guaa vi koyu'u ni.
6 'Su vi kondia'a ni ja tisala, chi tu ka ndee ya'u ti, chi ndee u'un ti ja uu
pesu. Te vini saa, te ni in ti, tu ndunaa ini ia Dios ja jito ya ti.
7 Te ¿ndee ka maa ni ja ndunaa ini ña ia Dios? Te ndee ixi xini ni na'a
ya nasaa ka kuu. Te ma vi koyu'u ni, chi ka ndee ya'u ka maa ni saa taka
tisala kueli yun.

Vi ndaa yu'o nuu ñayiu ja ka kandijao Jesús

8 'Te ka'an san ja ndi'i ñayiu ka ndaa yu'u nuu sava ka ñayiu ja ka
kandija ñai jin san, te suni sein, ja kuu san Se'e Teyii, chi suni ndaa yu'u
san nuu ia ka jinokuechi nuu Tata Dios ja ka kandija ñai jin san.
9 Su na ñayiu tu ndaa yu'u ja kandija ñai jin san nuu ñayiu ñuyiu ya'a,
te suni ma ndaa yu'u san nuu ia ka jinokuechi nuu Dios ja ka kandija ñai
jin san.
10 Kuaka'nu ini ia Dios jin ñayiu kane'e ña jin sein, ja kuu san Se'e Teyii,
su ma kuaka'nu ini ya jin ñayiu kane'e ña jin Espíritu ya.
11 Nuu ka jaka ña ja ka kanakau ni nuu nda'a tee ka tatnuni nuu ve'e ii
sinagoga, axi nuu nda'a tee ka ja'nde kuechi, axi nuu nda'a tee ka netniuu,
te ma vi kondi'ni ni naxa vi ka'an ni'nu ni ja ja'a ni, axi naxa vi kuña'a ni.
12 Chi nuu kuyatni ja vi ka'an ni, te kaxtno'o maa Espíritu ia Dios na
tno'o kuu ja vi ka'an ni —jiña'a Jesús.

Ma vi kondioo inio ja vi kuu kuikao

13 Te ne'u ñayiu yun ni kee in tee, te jiña'a de nuu Jesús:
—Mastru, ka'an ni nuu ñani san ja na ka'nde de ja ni'i san ja sa'a jajin
san —jiña'a de.
14 Te jiña'a Jesús:
—Ñani, tu na in ni jani ña jin san ja koka'nde san kuechi axi ja koka'nde
san nagua ka neva'a ni —jiña'a ya.
15 Yun te jiña'a ya nuu ndi'i ñayiu yun:
—Vi koto va'a ni maa ni ja ma vi ndioo ini ni ja vi koneva'a kua'a ni, chi
masu nuu kua'a ja ka neva'a ñayiu vaji ja ka tekui —jiña'a ya.
16 Yun te ni ka'an jioni'ni ya, te jiña'a ya:
—Ni oo in tee kuika ja ni kuva'a vii ndeva'a nuu ñunde'i de.
17 Te ni ndakani ini de jin anu de: "¿Naxa sa'o, te tu ndee nune ja tava'o
ja ni kee nuu ñunde'io?" kachi de.
18 Yun te ni ndakani gua'a ini de, te ni kachi de: "Sua'a na sa'o: na kanio
yaka ya'a, te na ndasa'o ja na'nu ka, nagua ja yun tava'o ndi'i ja ni kee
nuu ñunde'io vi taka ja neva'o.
19 Yun te na ndatatuo, chi ja ni tava'a kua'o nagua ja kokao kua'a kuia,
te na kaa na ko'o vi na kusii inio, chi tu nagua ja'ni ka ña jion", kachi de.
20 Su yun te jiña'a ia Dios: "Tee vasa, vi jakuaa vitna kuu ron, te ¿na in
kuu ja kendoo jin ndi'i ja ni tava'a ron jian?" —jiña'a ya—.
21 Te saa kuu jin taka ñayiu ka ndioo ini ja vi kuu kuikai ñuyiu ya'a, su
ka kunda'ui nuu ia Dios —jiña'a Jesús.

Tu jiniu'u ja vi kondi'ni ndeva'o

22 Yun te jiña'a Jesús nuu tee ka skua'a jin ya:
—Ma vi kondi'ni ni nagua kuu ja vi kaa ni ja vi koteku ni, axi nagua vi
kui'nu ni.

23 Chi ja ndee ya'u ka kuu anuo masu ndei jao, te suni ndee ya'u ka yiki
kuñuo masu sa'un ni'nuo.
24 Vi kondia'a ni tikaka, ja ni tu ka jitu ti, ni tu ka ndaxtutu ti ja vi kaa
ti, ni tu ka neva'a ti yaka ti. Su visi ni saa, te jiña'a ia Dios ja ka jaa ti. Te
vi'i ka tu maa ni, te ka ndee ya'u ka ni nuu ia Dios saa kiti ndagua yun.
25 Te visi na vi kondi'ni ndeva'a ni, su ma kuu vi ndaskua'nu ni yiki
kuñu ni ni in yiki.
26 Te nuu ja vi ni in tniuu luluu ma kuu vi sa'a ni, te ¿nau ja ka ndi'ni
ni ja ja'a sava ka ndatniuu?
27 ’Vi kondia'a ni naxa ka ja'nu ita yuku ja luu ka ndaa, te ni tu ka
satniuu, ni tu ka kunu. Su sein chi ka'an san sua'a: Ja ni Salomón jin ndi'i
javii ni oneva'a de, te ni tu ni oni'nu de nagua luu ka ndaa ita yun.
28 Chi nuu ja saa skui'nu ia Dios jin yuku yun ja vitna oi, te xtnee vija kei
nuu ñu'u ja kai, te vi'i ka tu maa ni ja ma skui'nu ña ya, visi tu ka kandija
gua'a ni.
29 Yun guaa maa vi kondi'ni ni nagua kuu ja vi kaa ni, vi ja vi ko'o ni, te
ni ma vi koyu'u ni.
30 Chi ndi'i ya'a kuu ja ka nduku ñayiu ñuyiu. Su Tata Dios, chi ja jini
ya nagua kuu ja ka ja'ni ña jin ni.
31 Te gua'a ka kuu ja vi nduku ni ja vi koo ni nuu tatnuni ia Dios, te na'a
maa ya ja taa ya ndi'i nagua ka ja'ni ña jin ni —jiña'a Jesús.

Ni kaxtno'o Jesús naxa vi koo kuikao ndee andivi

32 ’Ma vi koyu'u ni, ja ka kuu ni na kuinio in taju luluu ndikachi san, chi
ni junkuaan ini Tata Dios ja taa ya nuu tatnuni ya vi koo ni.
33 Vi xiko ni ja ka neva'a ni, te vi kuña'a ni xu'un nuu ñayiu ka kunda'u.
Vi sa'a ni na kuinio in itni ja tu kuu tu'u, te vi skaya ni jakuika vi koneva'a
ni guaa ndee andivi, nuu ma kuu ja kiuu kui'na, te ni ma kiuu tikixin ja
xnaa ti.
34 Chi nuu oo jakuika ka neva'a ni, te suni yun vi koo anu ni.

Na vi kotua'o kiuu ndenta Jesús

35 ’Vi kotua'a ni, te vi ndaxnuu ni lámpara ni.
36 Te vi kokuu ni na kuinio in tee jinokuechi ja ndetu de ja ndajiokuiin
jito'o de, ja kua'an tee yun in viko tnanda'a. Te vija oo tua'a de ndetu de
nagua ja nuu na kana tee yun ye'e, te ñama ndakune de.
37 Na ta'u na ndetu tee jinokuechi yun nuu ja ndito de nuku'un ña jito'o
de nuu ndajino tee yun. Te ka'an ndandaa san ja juntaa ña maa jito'o yun
nuu mesa, te vi maa de kunukuechi ja jione'e de ndei kaa tee jinokuechi
yun.
38 Te na ta'u na ndetu tee jinokuechi nuu ja ndito de nuku'un ña jito'o
de, visi vi ñuu sagua axi nuu makundikin ndenta jito'o de.
39 Su vi kuni maa ni tno'o ya'a: ja nuu ja siun, te jini in tee xiin ve'e
na ore kenta kui'na, chi kondito de, te ma kuandetu de ja kiuu kui'na yun
ve'e de ja su'u.
40 Te suni saa ni maa ni, vi kotua'a ni, chi ore ja tu ka nee ini ni, te
ndenta sein, ja kuu san Se'e Teyii —jiña'a Jesús.

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a uu tee ka jinokuechi

41 Yun te ni jikan tno'o Pedro:
—Jito'o san, ¿a nuu maa sein ja ka skua'o ka'an ni tno'o jioni'ni ya'a, axi
nuu ndi'i ñayiu ka'an ni? —jiña'a de.
42 Te jiña'a Jito'o Jesús:

—¿Ndee tee kuu tee jinokuechi ndaa nuu jito'o de, te jinkui'nu gua'a ini
de ja chitniuu ña jito'o de ja na kokoto de ve'e tee yun, te na kokuña'a de
ja vi kokaa sava ka ñayiu ka jinokuechi yun jin ore?
43 Na ta'u na ndetu tee jinokuechi yun ja nuu ndii jito'o de, te nuku'un
ña de ja skunkuu gua'a de ndi'i tniuu ni teku tniuu de.
44 Chi ka'an ndaa san ja chitniuu ña jito'o de yun ja suu de kotatnuni
nuu ndi'i ja neva'a tee yun.
45 Su nuu na ndakani ini tee jinokuechi yun jin anu de: “Ma ndajiokuiin
yachi jito'o”, te jinkondee de kani de sava ka tee vi ña'a ka jinokuechi yun,
te jinkoo de kaa de vi ko'o de vi jini de.
46 Te sanaa ni, te ndajino jito'o de kiuu tu nee tu kuu ni ini de vi ore ja
tu jini de. Te kani ndeva'a ña tee yun, te tnaa ña de nuu vi tniuya'u tee
kue'e yun yika kuechi de jin ñayiu tu ka kandija.
47 ’Chi tee jinokuechi ja jini de naxa junkuaan ini jito'o de, te tu sa'a
tua'a de ja skunkuu de, tee yun, chi kua'a ka jichi kani ña jito'o de.
48 Su tee jinokuechi ja tu jini de ja jakue'e kuu ja sa'a de, chi joo ni kani
ña jito'o de. Chi ñayiu xiin nuu ni jiña'a kua'a ka Jito'o, te suni kua'a ka
ndakan de nui. Te ñayiu ja kukanu gua'a ka ini ña de, chi kua'a ka kakan
de nui —jiña'a ya.

Ka sa'a siin tna'a ñayiu ja ja'a Jesús

49 Te jiña'a ka Jesús:
—Sein, chi vaji san ja skuikin san ñu'u nuu ñuyiu ya'a, te kuini san ja
sua'a, te vi uun ni ni na kanda'a ñu'u.
50 Su tna'a san kua'a tnundo'o, te yun guaa kusuchi ndeva'a ini san, guaa
ndee na skunkuu.
51 Ka ndakani ini ni ja ni kee san ja vi koo mani ni jin ñayiu. Su ka'an
san ja ña'a, chi saa sua'a ja vi sa'a siin tna'a ñayiu.
52 Chi ndee vitna jin kiuu kua'on, vi jinkondee ñayiu in ve'e vi kuu siin
ja ja'a san. Te vi ndakoo uni siki ui, te ui siki uni.
53 Te vi sa'a siin tna'a yua jin se'e, vi se'e jin yua, vi si'i jin se'e si'i, te se'e
si'i jin nanai, vi janu jin nana xiso, vi nana xiso jin janu —jiña'a Jesús.

Ni kaxtno'o Jesús ja ja'a seña andivi

54 Te suni jiña'a Jesús nuu ñayiu kua'a yun:
—Nuu ka jini maa ni ja ndututu viko ichi nuu kee nikandii, te ka ka'an
ni ja kuun sau, te vi saa ndija kuu.
55 Te nuu jinki'i tachi nana nuu ichi sur, te ka ka'an ni ja sa'a i'ni, te vi
saa ndija kuu.
56 ¡Se'e ndijani ini! ¿Naxa kuu taka seña andivi vi nuu ñu'u ja ka
jinku'un ini ni, te naxa kuu seña ja sa'a maa san vitna ja tu ka jinkui'nu
ini ni? —jiña'a ya.

Vi sa'a ndaa ni kuechi ni jin ñayiu ka skiti ini tna'a jin ni

57 Te jiña'a ka Jesús:
—¿Te nau ja tu ka sa'a ndaa maa ni kuechi ni ja kuu ndaa?
58 Chi nuu na in ñayiu ka'an kuechi siki ni, te konuu ini ni ja sa'a ndaa
ni jin ñayiu yun nuu ichi kua'ankuei ni, ama ka ja kanakau ni nuu nda'a
tee netniuu. Chi nuu tuu, te ndasia'a ña de nuu nda'a tee ja'nde kuechi, te
tee ja'nde kuechi yun ndasia'a ña de nda'a ndaja'a, te vi kasi ña tee yun
vekaa jin ni.
59 Te ja saa, chi ka'an san ja ma yaa ni yun vi guaa ndee tniuya'u ndi'i
ni ja ndita ni —jiña'a Jesús.

13

Kanuu ja vi ndatna'u ini ñayiu

1 Te vi maa kiuu saa ni jinokuei sava tee ni ka ndakani nuu Jesús naxa
ni sa'a Pilato jin ndee saa tee ñuu Galilea, ja vi maa ore ka ja'ni de kiti ja
vi soko de nuu ia Dios, te ni ja'ankuei soldado Pilato, te ni ka ja'ni de tee
Galilea yun.
2 Te jiña'a Jesús:
—¿A ka ndakani ini ni ja ka oo ndeva'a ka kuechi tee yun saa sava ka
ñayiu ñuo, yun guaa siun ni ka ndo'o de?
3 Su ka'an san ja ña'a. Su nuu ja ma vi ndatna'u ini ni nuu yika kuechi
ni, te suni saa ni vi kuu ni.
4 ¿Axi ka ndakani ini ni ja xa'un uni ñayiu ni ka ji'i ja ni tavi ña torre
Siloé, chi ka oo ndeva'a ka kuechi saa sava ka ñayiu ñuu Jerusalén, yun
guaa siun ni ka ndo'i?
5 Su ka'an san ja ña'a. Su nuu ja ma vi ndatna'u ini ni nuu yika kuechi
ni, te suni saa ni vi kuu ni —jiña'a Jesús.

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a tnu tichi iuu

6 Yun te ni ka'an jioni'ni Jesús, te jiña'a ya:
—Ni oo in tee ni oneva'a in tnu tichi iuu, nukuiin ma'ñu sagua nuu ka
oo xtnuu kuii de. Te ni ja'an de ni nduku de kiti vixin nuu tnu, su tu nagua
ni ni'i de.
7 Yun te jiña'a de nuu tee jito xtnuu kuii de yun: “Vitna jino uni kuia ja
kii kutu san ja ndaxtutu san tichi iuu, te vini ja in jichi tu ni'i san ti. Te
yun guaa ka'nde ni tnu, nagua ja ma kosa'a tneñu uun tnu nuu ñu'u san”,
jiña'a de.
8 Yun te jiña'a tee jito xtnuu kuii yun: “Xndoo ni tnu, visi ja kuia ya'a,
te na xtaya san ndu'u tnu vi na tnaa san ja'an.
9 Kondio'ni axi sasaa te kuun kiti vixin tnu, axi nuu ja tuu, te ka'nde ni
tnu”, jiña'a de —ni ka'an Jesús.

Ni ndasa'a Jesús in ña'a ku'u kiuu ndatatu

10 In kiuu ndatatu oo Jesús ve'e ii sinagoga, kaxtno'o ya nuu ñayiu.
11 Te yun oo in ña'a ni ndutoso yata, te ja ni kuu xa'un uni kuia ku'u ña
ni sa'a espíritu tachi, te tu ni kuu sa'un ja ndundaa yata ña.
12 Te nuu ni jini Jesús jin ña, te ni kana ña ya ja ni jino ña, te jiña'a ya:
—Xixi, ja ni kujioo kue'e ni —jiña'a ya.
13 Te ni sonee ya nda'a ya siki ña. Te vi nuu saa ni ndundaa yata ña, te
ni jinkondee ña ndakuanta'u ña nuu ia Dios ja ni nduva'a ña.
14 Su ni kiti ini tee kuu nija'nu nuu ve'e ii sinagoga yun ja siun ni ndasa'a
Jesús ña'a yun kiuu ndatatu, te jiña'a de nuu ñayiu ka oo yun:
—Iñu kiuu ka neva'o ja vi satniuo, te kiuu yun kikuei ni ja vi kutatna ni.
Su kiuu ndatatu, chi ma kuu —jiña'a de.
15 Yun te jiña'a Jesús:
—¡Se'e ndijani ini! ¿A tu ka ndajin in in maa ni isndiki ni axi mentu ni
kiuu ndatatu ja ki'inkuei ni jin ti ja vi ko'o ti ndute?
16 Te ña'a ya'a ja suni in ndikin tata Abraham kuu ña, te ja ni kuu xa'un
uni kuia nu'ni ña nuu kue'e ni sa'a Tachi. Te ¿a masu vatuka kuu ja ndajin
san ña, visi kiuu ndatatu kuu vitna? —jiña'a ya.
17 Te nuu ni ka'an ya tno'o ya'a, te ni ka kukanoo ndi'i tee ka ka'an u'u
ña jin ya. Su kua'a ñayiu ni ka kusii ini nuu ni ka jini ja ni sa'a ya in tniuu
vii ndeva'a.

Ni kaxtno'o Jesús naxa sa'a in ndikin yuku stancia

18 Te jiña'a Jesús:
—¿Nagua kuu ja kintna'a inuu jin naxa tatnuni ia Dios, te nagua kuu ja
skintna'a inuu jin san?
19 Naxa tatnuni ia Dios kuu inuu jin ndikin yuku stancia, ja ni ki'in in
tee, te ni skute de nuu ñunde'i de. Ni jite te ni ja'nu, te ni kuu in yutnu
ka'nu, te vi ndee kiti ndagua ka tnaa ti taka ti nuu nda'a tnu.

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a levadura

20 Te jiña'a ka Jesús:
—¿Nagua kuu ja kintna'a inuu jin naxa tatnuni ia Dios?
21 Naxa tatnuni ya kuu inuu jin levadura, ja ni ki'in in ñasi'i, te ni saka
ña nuu uni tija'an yujan triu, vi guaa ndee ni kiuu ndo'o ndi'i yujan yun
—jiña'a Jesús.

Na kiukueio ye'e kuiñi

22 Te nuu ñu'u ichi Jesús ja kua'an ya Jerusalén, ni kaxtno'o ya tno'o ia
Dios nuu ñayiu ñuu na'nu vi ñuu kueli.
23 Te ni oo in tee ni jikan tno'o ña jin ya, te jiña'a de:
—Jito'o san, ¿a joo ni ñayiu skaku ni'nu ia Dios? —jiña'a de.
Te jiña'a Jesús:
24 —Vi nduku ndee ni ja kiukuei ni ye'e kuiñi, chi ka'an san ja kua'a
ñayiu vi kuini ja kiukuei, su ma kuu kiukuei.
25 Chi kiuu na ndakoo tee xiin ve'e ja ndakasi de ye'e, te maa ni, nuu ja
vi kendoo ni ye'e, te vi jinkondee ni vi kana ni yuye'e: “Jito'o san, ndakune
ni ye'e, na kiukuei san”, vi kuña'a ni. Su kachi de: “Tu jini ña san na ñayiu
ka kuu ni”, kachi de.
26 Yun te vi jinkondee ni vi ka'an ni: “Jito'o san, maa san ka kuu ja vi
in ni ni ka jaa ni ka ji'o, vi nuu ya'u ñuu san ni kaxtno'o ni tno'o ni”, vi
kuña'a ni.
27 Su yun te kachi de: “Ja ni ka'an san ja tu jini ña san na ñayiu ka kuu
ni. Vi kujioo ni nuu san, chi ñayiu ka sa'a jakue'e ka kuu ndi'i ni”, kachi
de.
28 Te yun vi nda'i vi kana ni, te vi ndaka'ñi no'o ni nuu vi kuni ni
Abraham vi Isaac vi Jacob jin ndi'i tee ni ka ndakani tno'o ia Dios, ja ka
oo de nuu tatnuni ia Dios. Te maa ni, chi vi kendoo ni ye'e.
29 Chi kikuei ñayiu ichi nuu kana nikandii, vi ñayiu ichi nuu kee ya, vi
ñayiu ichi norte jin ichi sur ja vi jinkoi nuu mesa ja vi kai xtaa nuu tatnuni
ia Dios.
30 Te sava ñayiu ja vitna ka kui ñayiu sandi'i, te sui vi nduu ñayiu
xtnañu'u ja kiukuei nuu tatnuni ia Dios. Te ñayiu xtnañu'u vitna, vi ndui
ñayiu sandi'i ja kiukuei nuu tatnuni ya —jiña'a Jesús sua'a.

Ni kusuchi ndeva'a ini Jesús ja ja'a ñuu Jerusalén

31 Te vi maa kiuu saa, ni jinokuei tee ka kuu fariseo, te ka jiña'a de nuu
Jesús:
—Kee ni ya'a, te kua'an ni, chi kuini Herodes ja ka'ni ña de —ka jiña'a
de.
32 Te jiña'a Jesús:
—Kua'ankuei ni te vi kuña'a ni nuu va'u jian ja koo san ya'a vitna vi
xtnee ja tau san tachi vi ndasa'a san ñayiu ka ku'u, te kiuu kuu uni te
xndi'i san tniuu sa'a san.

33 Chi nini kuu ja kiondita san vitna vi xtnee vi isa, te saa ndenta san
Jerusalén, chi tu na in tee ndakani tno'o ia Dios ja kuu de inka lado, chi
maa ni Jerusalén ka ji'i de —jiña'a ya.
34 Yun te jiña'a ya nuu ñuu Jerusalén:
—Jerusalén, Jerusalén, roon ja ja'ni ron tee ka ndakani tno'o ia Dios, vi
kani yuu ron tee ni tetniuu ya, ¡nasaa jichi ni kuini rin ja ndaxtutu rin
se'e ron na kuinio in chiuun ja ndachindijin ti se'e kueli ti, su tu ni kuini
ron!
35 Su kona'a ron ja kendoo nda'u kendoo kee ve'e ron. Te ka'an rin ja ma
kuni uun ka ña ron guaa ndee na kenta kiuu vi kachi ñayiu: "Na ta'u na
ndetu ia vaji jin jaka'nu maa Jito'o Dios ja kotatnuni ya", vi kachi —jiña'a
ya.

14

Ni ndasa'a Jesús in tee ku'u kue'e yi'i ña kuiñu kiuu ndatatu

1 In kiuu ndatatu ni ja'an Jesús ve'e in tee kuu nija'nu nuu tee ka kuu
fariseo, ja ni jaa ya xtaa. Te ka oo sava ka tee ka kuu fariseo ka ndia'a
yu'u ña de.
2 Te suni yun oo in tee ni chitu ña kuiñu nukoo de nuu oo Jesús.
3 Yun te ni jikan tno'o ya tee ka kaxtno'o Ley Moisés vi tee ka kuu fariseo,
te jiña'a ya:
—¿A ka'an nuu Ley ja kuu ndasa'o in ñayiu ku'u kiuu ndatatu, axi ña'a?
—jiña'a ya.
4 Su tu ni ka ka'an sa'un de. Yun te ni tnii ya tee ku'u yun, te ni ndasa'a
ña ya, te ni ndatetniuu ña ya ja na no'o de.
5 Te jiña'a ya nuu tee ka kuu fariseo yun:
—Ndee ni guaa ma ndatau ni se'e ni axi isndiki ni nuu ja na kanakaui
in poso, ¿te a masu vi jino ndaa ni ndatau ni jin, visi kiuu ndatatu kuu?
—jiña'a ya.
6 Te tu ni kuu vi ndajione'e de ni in tno'o.

Ñayiu ka oo nuu in viko tnanda'a

7 Nuu ni jini Jesús ja vi ndi'i tee ni ka kututu yun ka kaji de nuu na'a
yiñu'u ka ja vi konukoo de, te ni ka'an jioni'ni ya, te jiña'a ya nuu de:
8 —Nuu ka'an ña in ñayiu ja ki'in ni in viko tnanda'a, ma jino ni te jinkoo
ni nuu na'a gua'a ka, chi kana saa jaa in tee kuu ka'nu ka saa maa ni.
9 Te ja saa, chi jaa maa tee ni ka'an ña jin nduu ni ja vi koo ni nuu
viko yun, te kachi de: "Tanunda'a ni ndakoo ni, chi jian konukoo tee ni
kee ya'a", kachi de. Te ja saa, chi kukanoo ni, te ki'in ni jinkoo ni ndee
jasandi'i ni ka.
10 Su nuu ja nuu ka'an ña in ñayiu ja ki'in ni in viko tnanda'a, kua'an
ni te jinkoo ni ndee sandi'i ni ka, nagua ja nuu jaa tee ni ka'an ña yun, te
kachi de: "Ñani, ya'a ni nuu oo gua'a ka ya'a konukoo ni", kachi de. Te ja
saa, chi ni'i ni ja yiñu'u nuu sava ka ñayiu ka nukoo jin ni viko yun.
11 Chi nani kuu ñayiu ja sa'a ka'nui mai, te vi sa'a lule ña jin. Te ñayiu
ja sa'a luluu mai, te vi sa'a ka'nu ña jin —jiña'a Jesús.
12 Yun te jiña'a ya nuu tee ni jaka ña ja kaa ya xtaa:
—Kiuu kuini ni ja sa'a ni in viko ja vi kaxe'in ñayiu axi vi kaxini, ma
ka'an ni ñayiu ka jini tna'a jin ni, te ni ñayiu ka kuu tna'a ni, te ni ñani ni,
te ni ñayiu kuika oo yatni jin ni, chi ñayiu yun suni vi ndaka'an ñai kiuu
na vi sa'i viko, te ndani'i ni ja ni skuta'u ni jin.

13 Te ña'a, nuu ja sa'a ni in viko, te ka'an ni ñayiu ka kunda'u, vi ñayiu
ku'u nuu, vi ñayiu ku'u nda'a, vi ñayiu ku'u si'in.
14 Te na ta'u na ndetu ka maa ni, chi ñayiu yun ma vi ni'i ja vi ndajione'i.
Su kiuu na vi ndateku ndiyi ja ni ka sa'a ndaa nuu ia Dios, te ndani'i maa
ni —jiña'a Jesús.

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a in viko ja vi kaxini

15 Te nuu ni ka'an ya siun, te ni ka'an in tee ka nukoo jin ya nuu mesa:
—¡Na ta'u na ndetu ñayiu kiuu ja kai xtaa nuu tatnuni ia Dios! —jiña'a
de.
16 Yun te jiña'a Jesús:
—Ni oo in tee ni sa'a in viko ka'nu ndeva'a ja vi kaxini ñayiu, te ni kana
de kua'a ñayiu ja ki'inkuei viko yun.
17 Te nuu ni jino ore ja kiukuei ñayiu vi kaxini, te ni tetniuu de in tee
jinokuechi nuu de ja jinkuaka tee yun ñayiu, te kuña'a de: "Ne'ekuei ni
na ki'on, chi ja ni kuva'a ndi'i ja kaxinio", jiña'a de.
18 Su yun te ndi'i de ni ka ka'an ja na koneka'nu ini tee yun, chi ma
ki'inkuei de. Te jiña'a tee xtnañu'u: "Koneka'nu ini ni ja ma ki'in san, chi
vi inka ni ndakuaan san in ñu'u san, te ki'in san jinkoto san", jiña'a de.
19 Te jiña'a inka de: "Sein, chi suni ma ki'in san, chi vi inka ni ndakuaan
san u'un yunta isndiki san, te kuini san ja koto tnuni san ti, te jikanta'u
san ja koneka'nu ini ni", jiña'a de.
20 Te jiña'a inka de: "Koneka'nu ini ni, chi vi inka ni tnanda'a san, te ma
nune san ja ki'in san", jiña'a de.
21 'Yun te ni ndajiokuiin tee jinokuechi yun, te ni ndakani ndi'i de nuu
jito'o de ja siun ka jiña'a tee yun. Te ni kiti ini jito'o de yun, te jiña'a de:
"Kua'an ñama ni taka ichi na'nu vi ichi kueli ka oo ñuu ya'a, te kuaka ni
ñayiu ka kunda'u, vi ñayiu ka ku'u nda'a, vi ñayiu ka ku'u si'in, vi ñayiu
ka ku'u nuu, na kikuei vi koo viko ya'a", jiña'a de.
22 Yun te nuu kuee ka, te jiña'a tee jinokuechi yun nuu jito'o de: "Ja ni
sa'a san nagua ni tatnuni ni, su vini saa, te nune kua'a ka nuu vi konukoo
ñayiu", jiña'a de.
23 Yun te jiña'a jito'o nuu tee jinokuechi yun: "Kua'an tuku ni sava ka
ichi na'nu vi ichi kueli ja ka oo jika, te tenini ni ñayiu na kikuei nagua na
chitu ve'e san.
24 Chi ka'an san ja ni in ñayiu ni ka'an xtnañu'u san, ma kiukuei kai ve'e
san ja vi kai xtaa", kachi de —jiña'a Jesús.

Kanuu ja ndakani gua'a inio te kondikion Jesukristu

25 Te kuakua'a ñayiu ni ka jata ndikin Jesús, te ni jionenuu ya, te jiña'a
ya:
26 —Nuu ja na in ñayiu kuini ja kondikin ña jin san, te tu kutoo gua'a ka
ñai saa nagua kutoi yuai vi si'i, vi ñasi'i vi se'i, vi ñani vi kua'i, vi nagua
kutoi mai, te ma kuu ja kondikin ñai ja vi skua'a san jin.
27 Chi na ñayiu tu kuini ja kondikin ña jin san ja kuni tnundo'o, te tu
jiniu'i ja kokui ñayiu vi koskua'a jin san.
28 'Vi koka'on ja ndee in ni kuini ja sa'a ni in torre, te ¿a masu xtnañu'u
ka jinkoo ni ndakani gua'a ini ni nuu ja kenta xu'un ni, te jinkondee ni
sa'a ni?
29 Chi kana saa vi inka skuja ni nuu kavai yun, te ma sino ni, ja saa, chi
ndi'i ñayiu ka ndia'a vi kuaku ndee ña jin ni.
30 Te vi kachi: "Tee ya'a, chi ni jinkondee de sa'a de, te tu ni kundee de
sino de", vi kachi.

31 ’Axi vi koka'on ja in rey kuini de ndakoo de ja vi kaxin tna'a de jin
inka rey, te ¿a masu xtnañu'u ka jinkoo de ndakani gua'a ini de a kuu ja
sa'a de jin uxi mil soldado de, ja vi kaxin tna'a de jin tee vaji jin oko mil
soldado?
32 Te nuu ja jini de ja ma kuu sa'a de, te ama ka ja vi kitna'a ña tee yun
ja vi kaxin tna'a de, te tetniuu de tee vi ka'an ja jikan de ja vi ndatno'o
mani de.
33 Te suni saa ni ka kuu maa ni, chi nuu ja ma vi ndakani gua'a ini ni ja
vi xndoo ni ndi'i ja ka neva'a ni, te ma kuu vi kondikin ña ni ja vi koskua'o.

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a ñii

34 ’Ka jini ni ja ñii, chi ja gua'a kuu, su nuu ja na nduu uun, te ma kuu
ndajiokuiin ja nduu axe tuku.
35 Te ni tu jiniu'u ja kee nuu ñu'u, te ni ja nduu ja'an, chi vi nani ja kate
ñayiu kuu. Te na in oo so'o ja konini, te na konini —jiña'a Jesús.

15

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a in ndikachi ni ndoñu'u

1 Ndi'i ñayiu ni ka oxtutu xu'un impuestu ja kuano'o Roma jin sava ka
ñayiu ka sa'a yika kuechi, ni ka jintna'a ja vi konini tno'o kaxtno'o Jesús.
2 Te yun guaa ni ka ka'an ndee ña tee ka kuu fariseo vi tee ka kaxtno'o
Ley Moisés, te ka jiña'a de:
—Tee ya'a, chi janta'u de ñayiu ka sa'a yika kuechi, vi in ni ka jaa de
xtaa —ka kachi de sua'a.
3 Yun te ni ka'an jioni'ni Jesús, te jiña'a ya:
4 —Vi koka'on ja ndee in ni neva'a in ciento ndikachi, te ni ndoñu'u in ti.
¿A masu xndoo ni kuun xiko xa'un kuun kiti yun yuku, te ki'in ni nunduku
ni kiti ni ndoñu'u yun ndee ndani'i ni ti?
5 Te nuu ndani'i ni ti, te ¿a masu vi ndasonee ni ti nuu soko ni, te kuano'o
sii ini ni?
6 Te nuu ndajino ni ve'e ni, te ndaxtutu ni ñayiu ka ndeka tna'a gua'a
jin ni vi ñayiu ka oo yatni jin ni, te kuña'a ni: “Vi kusii ini ni na vi kusii
inio, chi ni ndani'i san ndikachi san kiti ni ndoñu'u”, kuña'a ni.
7 Te ka'an san ja suni siun kuu ichi andivi nuu oo ia Dios, chi oo ka jasii
ini ja in ñayiu sa'a jakue'e ndatna'u ini, te kiui ichi ia Dios, saa kuun xiko
xa'un kuun ñayiu ndaa ja tu ja'ni ña ja ndatna'u ini.

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a in xu'un kaa ja ni ndoñu'u

8 ’Axi vi koka'on ja in ña'a neva'a ña uxi xu'un kaa, te ni ski'in ña in, ¿a
masu vi xnuu ña iti, te ndaxtaa vii ña ve'e ña, te ndanduku vivii ña xu'un
ña guaa ndee ndani'i ña?
9 Te nuu ndani'i ña, te ndaxtutu ña ñayiu ka ndeka tna'a gua'a jin ña vi
ña'a ka oo yatni jin ña, te kuña'a ña: “Vi kusii ini ni na vi kusii inio, chi
ni ndani'i san xu'un san ja ni ndoñu'u”, kuña'a ña.
10 Te ka'an san ja suni siun kusii ini ia Dios vi ia ka jinokuechi nuu ya
ja in ñayiu ndatna'u ini, te kiui ichi ia Dios —jiña'a Jesús.

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a in suchi ni ndoñu'u

11 Yun te jiña'a tuku Jesús:
—Ni oo in tee ni oneva'a uu seyii.
12 Te jiña'a suchi lule yun nuu tatai: “Tata, ka'nde ni ja ni'i san ja kuta'u
san, chi kuini san ja koneva'a maa san”, jiña'i. Yun te ni ja'nde tee kuu
yua yun nuu nduu se'e de.

13 Su ndee saa ni kiuu, te ni xiko ndi'i suchi lule yun, te ni ni'i xu'un ja
kua'in inka ñuu jika, te yun ni xnaa ndi'i xu'in jin jane'e jayichi ni sa'i.
14 Te nuu ni ndi'i xu'in ja ni xnai, te ni kenta in tnama xeen ndeva'a ñuu
yun. Te ni keja'a kumani ndeva'a ja kai.
15 'Yun te ni ja'in ni ndukui in tniuu sa'i nuu in tee ñuu yun. Te ni
tetniuu ña tee yun ja kua'in ja kokotoi kini de.
16 Te vi jio'i ja kai ja ka jaa kini yun nagua ja chitu chii, su tu na in jiña'a
ja kai.
17 Yun te ni jinkoi, te ni ndakani gua'a ini, te ni kachi: "Na yatni ñayiu
ka jinokuechi nuu tatao, te tu ndoñu'u ja vi kai, te yoon ji'i soko ya'a.
18 Na no'o ve'e tatao, te na kuña'o: Tata, ni sa'a san yika kuechi nuu ia
Dios vi nuu maa ni, ja kuu ni yua san.
19 Te vi tu oo tu kaa ka san ja kokuu san se'e ni. Su sa'a ña ni na ni
kuinio in tee ka satniuu nuu ni, na kuña'o", ni kachi.
20 'Te ni ndaki'in ichi kuano'i ve'e tatai, su vi jika ka kuano'i, te ni
ndakuni ña tatai, te ni kunda'u ini ndeva'a ña de. Yun te ni jino de ni
nutna'a ña de, te ni ndakanu ni'nu ña de vi ni chitu de jiki nuu se'e de
yun.
21 Te jiña'a se'e de yun: "Tata, ni sa'a san yika kuechi nuu ia Dios vi nuu
maa ni, ja kuu ni yua san. Te vi tu oo tu kaa ka san ja kokuu san se'e ni",
jiña'i.
22 Su yun te ni tatnuni tee kuu yua yun nuu tee ka jinokuechi nuu de:
"Vi kene'e ñama sa'un gua'a ka, te vi skui'nu ron se'e rin, te vi tnaa ron
in xe'e nda'i, te vi chi'i ron ndijan ja'i.
23 Te mavijinkuaka in chikeru rin, kiti ndatnu ka yun, te vi ka'ni ron ti,
te na vi sa'o viko ja ni ndajaa se'e rin.
24 Chi na kuinio ja ni ji'i, te ni ndatekui, chi ja ni ndoñu'i, te ni ndentai
vitna", jiña'a tata yun. Yun te ni ka jinkondee de ka sa'a de viko ja ka kusii
ini de.
25 'Te seyii jakua'a de yun, chi yuku oo de. Te nuu ni nduyatni de ja ni
ndajiokuiin de ve'e de, te ni jini de ja ka tee yaa vi ka jita ja'a ñayiu.
26 Yun te ni kana de in tee jinokuechi ve'e de, te ni jikan tno'o ña de
nagua ni kuu.
27 Te jiña'a tee jinokuechi yun: "Ni ndajaa ñani ni, te ni ja'ni tata ni in
chikeru de, kiti ndatnu ka, ja sa'a de viko, chi kusii ini de ja ni ndajiokuiin
va'a ñani ni", jiña'a tee yun.
28 Su ni kiti ini ndeva'a tee jakua'a yun, te tu ni kuini de ja ndiuu de
ve'e. Yun te ni kee tata de, te ni ka'an nda'u de ja na ndiuu se'e de yun.
29 Su jiña'a seyii jakua'a de: "Tata, na kuyatni kuia jinokuechi san nuu
ni, te ni tu na ama kuso'o san nuu ni. Te ni ja tu na in kiuu, te taa ni vi
sija in ndixi'u ni ja sa'a san in viko jin ñayiu ka jini tna'a jin san.
30 Su vitna ja ni ndajaa se'e ni ja ni ja'in ni xnaa uin xu'un ne'u jasi'i ka
inee ichi yun, te vi in chikeru ndatnu ka ja'ni ni ja sa'a ni viko", jiña'a de.
31 Yun te jiña'a tee kuu yua yun: "Se'e, roon, chi siun ni oo ron jin rin,
te ndi'i ja ka neva'o ya'a, chi kuenta maa ron kuu.
32 Su nini kuu ja vi sa'o viko, te na vi kusii inio, chi na kuinio ja ni ji'i
ñani ron, te ni ndatekui, chi ja ni kuu na'a ni ndoñu'i, te ni ndentai vitna",
jiña'a tata yun —ni ka'an Jesús.

16

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a in tee tu jinokuechi ndaa

1 Yun te suni jiña'a Jesús nuu tee ka skua'a jin ya:
—Ni oo in tee kuika ni oneva'a de in tee jinokuechi ja kuu nija'nu ndeka
sava ka tee ka jinokuechi nuu de. Te ni ja'ankuei tee ka jinokuechi yun,
ni ka ka'an kuechi de ja ndeva'a xnaa tee kuu nija'nu yun ndatniuu tee
kuika yun.
2 Yun te ni kana ña de, te jiña'a de: "¿Na tno'o kuu ja ka ka'an kuechi
sava ka tee ya'a siki ni? Vitna te ndakua'a ni kuenta ndi'i ndatniuu yinda'a
ni, chi ma kuu ka ja kondiso tniuu ni ja kotatnuni ni nuu tee ka jinokuechi
nuu san", jiña'a de.
3 'Te ni jinkondee tee yun ndakani ini de: "¿Naxa sa'o vitna, te ma taa
ka lamuo tniuu sa'o? Te tu oo ndakuio ja kutuo nuu ñu'u, te vitna kukanoo
ja ki'on kakan uon ja kao.
4 Ja jinio naxa sa'o nagua ja koneva'o ñayiu vi kuanta'u ña ve'i ja vi koto
ñai kiuu na keo ja ma kosatniuu kao", ni kachi de.
5 'Yun te ni kana de ndi in ndi in ñayiu ka ndita nuu tee xiin nuu
jinokuechi de, te ni jikan tno'o de: "¿Nasaa ndita ni nuu tee xiin nuu
jinokuechi san?", jiña'a de nuu tee xtnañu'u.
6 'Te jiña'a tee yun: "In ciento barril texe'en ndita san", jiña'a de. "Ya'a
oo inka tutu ya'a, te jinkoo ni, te ndasoo ni ja uu xiko uxi ni barril ndita
ni", jiña'a de.
7 Yun te ni jikan tno'o de inka tee: "Te maa ni, ¿nasaa ndita ni nuu tee
xiin nuu jinokuechi san?", jiña'a de. Te jiña'a tee yun: "In ciento cajón
triu ndita san", jiña'a de. "Ya'a oo inka tutu ya'a, te ndasoo ni ja kuun
xiko ni cajón ndita ni", jiña'a de.
8 'Yun te ni ndakuantno'o ña tee kuika yun jin tee jinokuechi nuu de, ja
visi tee kue'e ndeva'a kuu de, su ndichi de naxa ni'i de ñayiu chituu ña.
Chi ñayiu ka nduku ja vi koo gua'i ñuyiu ya'a, chi ndichi ka ini jin ñayiu
ka jini tna'a jin saa ñayiu ka oo nuu ye'e ia Dios.
9 'Te yun guaa ka'an san nuu ni ja vi kuantniuu ni ja ka neva'a ni ñuyiu
ya'a nuu oo jakue'e, nagua ja vi ni'i ni ñayiu vi koka'an va'a ña jin ni,
nagua ja nuu na ndi'i ja ka neva'a ni, te vi koo ñayiu ja vi ndakuanta'u ña
ja vi koo ni jin nikuii nikani.
10 'Chi ñayiu sa'a ndaa jin in tniuu luluu, te suni sa'a ndai jin in tniuu
ka'nu ka. Te ñayiu tu sa'a ndaa jin in tniuu luluu, te suni ma sa'a ndai jin
in tniuu ka'nu ka.
11 Te nuu ja tu ka sa'a ndaa ni jin xu'un ja ka neva'a ni ñuyiu ya'a nuu
oo jakue'e, te ma taa ia Dios jagua'a ka ja oo andivi nuu ni.
12 Te nuu ja tu ka sa'a ndaa ni jin kuenta inka ñayiu nuu ñuyiu ya'a, te
¿na in taa ja kokuu kuenta maa ni, nuu saa?
13 'Te ni in ni ma kuu vi kunukuechi ni nuu uu jito'o ni, chi vi skexiko ni
in de, te vi ka'an too ni inka de. Axi vi ka'an va'a ni nuu in de, te vi ka'an
u'u ni nuu inka de. Suni saa ni maa ni, chi ma kuu vi kunukuechi ni nuu
ia Dios vi nuu xu'un —jiña'a Jesús.
14 Te suni ka nini tee ka kuu fariseo, te vi ndimaa tee ka kutoo xu'un ka
kuu de, guaa ni ka jaku ndee de Jesús nuu ni ka'an ya siun.
15 Yun te jiña'a ya:
—Maa ni, chi ka sa'a ni ja ñayiu ndaa ka kuu ni, vi ja na vi ndakuantno'o
ña ñayiu. Su ia Dios, chi jini ya naxa ka oo anu ni. Chi nagua ka
ndakuantno'o ñayiu, te skexiko ia Dios.

Ni kaxtno'o Jesús ja ja'a Ley vi naxa tatnuni ia Dios

16 'Tno'o ja yoso nuu Ley vi tno'o ja ni ka ka'an tee ni ka ndakani tno'o
ia Dios ndee jana'a, ni oo guaa ndee nuu ni kenta Juan ja skuandute de.

Te ndee saa ni keja'a ja ni jitenuu tno'o naxa tatnuni ia Dios, te ndi'i ñayiu
ka nduku ndee ja kiukuei nuu tatnuni ya.
17 Su vijin ka kuu ja xnaa ia Dios in vaa letra ja yoso nuu Ley ya, saa ja
xnaa ya andivi jin ñuyiu.

Kaxtno'o Jesús ja ma vi xndendoo tna'a teyii jin ñasi'i de

18 ’In tee kuini ja xndendoo de ñasi'i de, te ndakuaka tna'a de jin inka
ña'a, te sa'a de kuechi, chi skindee de ña. Te suni saa ni tee ndakuaka
tna'a jin ña'a ni ndoo yun sa'a de kuechi, chi skindee de ña —jiña'a Jesús.

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a in tee kuika vi in tee kunda'u

19 Yun te ni ndakani ya in kuentu, te jiña'a ya:
—Ni oo in tee kuika ja ni oni'nu de in sa'un kua'a nditnu vii ndeva'a, te
ndi'i kiuu ni osa'a de in viko ka'nu.
20 Te suni ni oo in tee kunda'u, ni onani Lázaro, ja ni oku'u de kue'e
ndi'yi te'i. Te ni ojinkoo de nuu ñu'u yuye'e tee kuika yun.
21 Te tee kunda'u yun, chi vi kuini de ja ndutu chii de jin ja junkuei chii
mesa tee kuika yun, su tu ni ni'i de. Te vi ndee ti'ina jinokuei ti ka yundee
ti nuu ndi'yi tee nda'u yun.
22 Yun te ni oo in kiuu ja ni ji'i tee kunda'u yun. Te ni ka ndikuaka ña
ia ka jinokuechi nuu Dios ja vi koo de jin tata Abraham. Yun te ni ji'i tee
kuika yun, te ni jinkoyu'u de.
23 Te nuu andeya ni tna'a ndeva'a de tnundo'o. Te ndee yun ni ndanenuu
de, te ni jini de ja ndee jika yun ka oo tata Abraham jin Lázaro.
24 Yun te ni kana de: “Tata Abraham, kunda'u ini ña ni. Tetniuu ni
Lázaro na xndajin de xinda'a de nuu ndute jian, te na kii de na tnaa de
joo yu'u san, visi ja yaa san na ndandajin, chi tna'a ndeva'a san tnundo'o
nuu ñu'u ya'a”, jiña'a de.
25 Su yun te jiña'a tata Abraham: “Se'e, ndaka'an ja roon, chi ni kee va'a
ron nuu ni oo ron ñuyiu, te Lázaro, chi ni jini de tnundo'o. Su vitna te
ndani'i de ja sii ini ya'a, te roon tna'a ron tnundo'o jian.
26 Te inka kuu ja ñune'u in ndua'a kunu ndeva'a nuu ka oo ya'a. Te yun
guaa vi ni ñayiu ka oo ya'a ma kuu ya'i ja jai jian, te ni ñayiu oo jian ma
kuu ya'i ja kii ya'a”, jiña'a tata Abraham.
27 Yun te jiña'a tee kuika yun: “Nuu saa te jikanta'u san nuu ni, vi tata,
ja tanunda'a ni tetniuu ni Lázaro na ndajiokuiin de ve'e tata san,
28 chi ka oo u'un ka ñani san, te na kaxtno'o de joo ja na vi kandija ñani
san tno'o ia Dios, nagua ja ma kikuei de nuu oo tnundo'o ya'a”, jiña'a de.
29 Su yun te jiña'a tata Abraham: “Ja ka neva'a de tno'o ni tee Moisés
jin tno'o ni ka tee sava ka tee ni ka ndakani tno'o ia Dios, te na vi kandija
de”, jiña'a tata Abraham.
30 Te jiña'a tuku tee kuika yun: “Ña'a, vi tata Abraham, chi nuu ja in
ndiyi na ndateku, te ki'in kaxtno'o, chi vi ndatna'u ini de, te ma vi sa'a ka
de jakue'e”, jiña'a de.
31 Su yun te jiña'a tata Abraham: “Nuu vini tno'o ni tee Moisés jin tno'o
ni ka tee sava ka tee ni ka ndakani tno'o ia Dios, tu ka kuini de vi kandija
de, ndee ka kuu in ndiyi ja ndateku te ka'an ja vi kokandija de”, jiña'a tata
Abraham —ni ka'an Jesús.

17

Ma vi sa'o ja junkuei ñayiu nuu yika kuechi

1 Yun te jiña'a Jesús nuu tee ka skua'a jin ya:

—Ñuyiu ya'a chi vi siun ni koo ja ska'an ñayiu ja sa'i jakue'e, su nda'u
ni ka ñayiu sa'a ja kanakau inka ñayiu nuu yika kuechi.
2 Vi gua'a ka kuu ja na vi ku'ni in yoso molinu sukun ñayiu yun, te na
vi tnaa ña nuu ndute mar, masu ja sa'i ja kanakau in ñayiu vi inka ni
kiunduu jaa ichi ia Dios nuu yika kuechi.
3 Su vi koto gua'a ni maa ni, te nuu ja na in ñayiu sa'a jakue'e siki ni, te
kuxeen ni nui. Te nuu ja ndatna'u ini, te koneka'nu ini ni jin.
4 Te visi uja jichi na sa'i jakue'e siki ni ja in kiuu, te koneka'nu ini ni nuu
ja vi ndi uja jichi ndajiokuiin nuu ni, te kachi ja ndatna'u ini, te ma sa'a
ka ñai jakue'e —jiña'a Jesús.

Ja kandijao ndiso in tniuu ka'nu

5 Yun te ka jiña'a tee ka skua'a jin Jesús:
—Jito'o san, chituu ña ni na vi kandija gua'a ka san —ka jiña'a de.
6 Yun te jiña'a ya:
—Nuu ja ka kandija ni visi ja joo luluu na kua'a in ndikin yuku, te kuu vi
kuña'a ni nuu yutnu ka'nu nukuiin ya'a: “Kana ndee yo'o ron, te kua'an
nukuiin ron ndee nuu ndute mar yun”, vi kuña'a ni, te vi kuantno'o tnu
tno'o vi ka'an ni —jiña'a ya.

Tniuu sa'a in tee jinokuechi

7 ’Nuu ja ndee in ni neva'a in tee jinokuechi nuu ni ja vi inka ni ndajaa
kunu de ja ni ja'an de yuku ni satniuu de axi ni ojito de kiti ni, te ¿a kuña'a
ni: “Ya'a, te jinkoo ron kaa ron xtaa”?
8 Ña'a, chi saa sua'a kuña'a ni nuu tee jinokuechi yun: “Ndasama sa'un
ron, te sava'a ndei ja kaxini rin, te ndee na ndi'i kaa rin vi ko'o rin, te saa
jinkoo ron ja kaa ko'o ron”, kuña'a ni.
9 Te ni tu ndakuanta'u ni nuu tee jinokuechi yun ja ni sa'a de nagua ni
tatnuni ni.
10 Te suni saa ni maa ni, nuu ka skunkuu ni nagua ni tatnuni ia Dios,
te vi kuña'a ni: “Tata Dios, masu ñayiu ka jinokuechi gua'a ka kuu san,
chi tu na in tniuu gua'a ka sa'a san, chi maa ni tniuu ja ni tenuu ña ni jin
san”, vi kuña'a ni —jiña'a Jesús.

Ni ndasa'a Jesús uxi tee ka ku'u kue'e ndi'yi te'i

11 Nuu kua'an Jesús ichi ñuu Jerusalén, te ni ya'a ya nuu netna'a ñuu
Samaria jin Galilea.
12 Te nuu ni jino ya in ñuu luluu, te ni kentakuei uxi tee ka ku'u kue'e
ndi'yi te'i, te ni ka jinkuiin jika de,
13 te ni ka kana jaa de:
—Mastru Jesús, kunda'u ini ña ni —ka jiña'a de.
14 Te nuu ni jini ña Jesús, te jiña'a ya:
—Kua'ankuei ni nuu sutu, te vi xne'e ni maa ni ja ni ka nduva'a ni
—jiña'a ya.
Te vi nini kua'ankuei de nuu ichi, te yun ni ka nduva'a de.
15 Yun te nuu ni jini in de ja ni nduva'a de, te ni ndajiokuiin de nuu ichi
yun ndakakune'e jaa de ia Dios ja ni nduva'a de.
16 Ni jino de, te ni jinkuiin jiti de nuu Jesús, te ni kune'e xini de ndee
nuu ñu'u ja ndakuanta'u de nuu ya. Te tee yun, chi in tee ñuu Samaria
kuu de.
17 Yun te jiña'a Jesús:
—¿A masu uxi tee ya'a ka kuu ja ni ka nduva'a? ¿Te ndenu ka oo iin ka
de

18 ja tu ni ka ndajiokuiin de ja vi ndakuanta'u de nuu ia Dios? Chi vi
invaa ni tee inka ñuu ya'a ni ndajiokuiin ja ndakuanta'u de nuu ia Dios
—jiña'a ya.
19 Yun te jiña'a ya nuu tee yun:
—Ndakoo ni te kuano'o ni, chi ni kandija ni ja ndasa'a ña ia Dios, guaa
ni nduva'a ni —jiña'a ya.

Sanaa ni te ndenta Jesús

20 Te ni ka jikan tno'o ña tee ka kuu fariseo jin Jesús:
—¿Na kiuu kii ia Dios ñuyiu ya'a ja tatnuni ya? —ka jiña'a de.
Te jiña'a Jesús:
—Ma xne'e ia Dios ni in seña ama ka ja kii ya ja tatnuni ya.
21 Te ma vi kachi ja ya'a oo ya axi yun oo ya, chi ja oo ya ne'u nuu ka
oo maa ni ya'a ja tatnuni ya —jiña'a ya.
22 Yun te jiña'a ya nuu tee ka skua'a jin ya:
—Koo in kiuu vi kuini ni ja vi kuni ni jin sein, ja kuu san Se'e Teyii, ja
tatnuni san. Su ma vi kuni ka ña ni jin san.
23 Te vi koo ñayiu vi kachi ja ya'a oo san axi yun oo san, su ma vi kandija
ni tno'o ka ka'in, ni ma vi kata ndikin ni.
24 Chi kiuu na ndajiokuiin sein, ja kuu san Se'e Teyii, chi ye'e ni'nu nii
ichi andivi na kuinio ja ye'e in lado, te kejioo ndee inka lado ja kuun tajan.
25 Su nini kuu ja xtnañu'u ka kuni san kua'a ndeva'a tnundo'o, te vi
skexiko ña ñayiu ka oo tiempu vitna.
26 Chi nagua ni kuu tiempu Noé, saa kokuu kiuu ja ndajiokuiin sein, ja
kuu san Se'e Teyii.
27 Chi nino'o ni ja ni ka ojaa ni ka oji'i ñayiu vi ni ka osa'i viko tnanda'a
ndee ni kenta kiuu ja ni kiuu Noé nuu arca, te ni chitu ndute ninii ñuyiu
ja ni ka naa ndi'i.
28 Te suni saa ni kuu tuku tiempu na ni oo Lot. Suni ni ka ojaa ni ka oji'i
ñayiu, vi ni ka ojain vi ni ka oxikoi, vi ni ka osa'i ve'i, vi ni ka ojitui nuu
ñunde'i.
29 Su kiuu ni kee Lot ja ni kujioo de ñuu Sodoma, te ni kuun sau ñu'u ja
saka tna'a jin azufre, te ni ka naa ndi'i ñayiu yun.
30 Te suni saa kokuu kiuu na ndenta sein, ja kuu san Se'e Teyii.
31 ’Te kiuu saa na in yoxnei siki ve'i, te ma ndioo ini ja ndiuu kai ve'i
ja kene'i ndatniui. Te na in ñayiu satniuu nuu yuku, te ma ndioo ini ja
ndajiokuiin kai ve'i.
32 Vi ndaka'an ni naxa ni ndo'o ñasi'i Lot.
33 Chi ñayiu nduku ndee ja skaku ni'nui mai, te junai. Su ñayiu skunaa
mai ja ja'a sein, te kaku ni'nui ja kotekui.
34 ’Te ka'an san ja jakuaa yun, chi nuu ka kixin uu ñayiu nuu in jito, te
in ndakuaka ia Dios, te inkai kendoo.
35 Te nuu ka oo uu ña'a ka ndiko ña, in ña ndakuaka ya, te inka ña
kendoo.
36 Te suni nuu ka oo uu tee ka oo yuku, in de ndakuaka ya, te inka de
kendoo —jiña'a Jesús.
37 Yun te ni ka jikan tno'o ña de:
—Te ¿ndenu kokuu siun, vi Jito'o san? —ka jiña'a de.
Te jiña'a ya:
—Nuu katuu in kiti ni ji'i, yun kuu nuu ka kututu kua'a chioko —jiña'a
ya.

18

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a in ña'a ni ndonda'u vi in tee kue'e ja ja'nde kuechi

1 Yun te ni ndakani Jesús in kuentu, te ni ka'an jioni'ni ya ja ja'a ja nini
kuu ja siun ni vi kondakuatuo, te ma vi kuitao.
2 Te jiña'a ya:
—Ni oo in tee ja'nde kuechi in ñuu ja vini tu yu'u de Dios, te ni tu ndi'ni
de nagua ka kuu ñayiu.
3 Te suni ñuu yun ni oo in ña'a ni ndonda'u, te ni oja'an ña ni oka'an
kuechi ña nuu de ja na sa'a ndaa de siki in ñayiu ka'an u'u jin ña.
4 Te kua'a jichi tu ni kuini de ja sa'a ndaa de kuechi yun. Su ni oo in
kiuu, te ni ndakani ini de: "Visi tu yu'o Dios, te ni tu ndi'nio nagua ka kuu
ñayiu,
5 su ja sia'a ndi nuu ndi kuee kii ña'a ya'a xna'a ña ña jion, te na sa'a
ndao kuechi yun, chi nuu tuu, te ma kundee ka inio ja susuu kii ña", ni
kachi de —jiña'a Jesús.
6 Te jiña'a tuku ya ja kuu ya Jito'o:
—Vi konini ni tno'o ni ka'an tee kue'e ja ja'nde kuechi yun.
7 Te ndee ka kuu ia Dios ja ma chituu ya ñayiu ni kaji ya ja vi nduu vi
ñuu ka jikanta'ui nuu ya. Te ma kokukuee ya ja kuña'a ya nagua ka jikain.
8 Te ka'an san ja ñama chituu ña ya jin. Su kiuu na ndajiokuiin sein, ja
kuu san Se'e Teyii, te ¿a nuku'un san ñayiu ka kandija ñuyiu ya'a? —jiña'a
ya.

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a in tee fariseo vi in tee xtutu xu'un impuestu

9 Yun te ni ndakani ya in kuentu ja ni ka'an jioni'ni ya ja ja'a in ñayiu
ndakuantno'o mai ja kui ñayiu ndaa, te skexikoi sava ka ñayiu, te jiña'a
ya:
10 —Ni ka oo uu tee ni ja'ankuei veñu'u ja ni ka ndakuatu de. In de kuu
fariseo, te inka de kuu tee xtutu xu'un impuestu.
11 Ni jino tee kuu fariseo ni jinkuiin de, te ni jinkondee de ndakuatu de
nuu ia Dios, te jiña'a de sua'a: "Tata Dios, ndakuanta'u san nuu ni, chi
masu nagua ka oo sava ka de oo san ja ka su'u de, vi ka sa'a de jane'e
jayichi, vi ka skindee de ñasi'i de, ni tu kaa san na kaa tee xtutu xu'un
impuestu ya'a.
12 Sein, chi uu jichi ondite san nuu ni ja in in semana, vi soko san nuu
ni uxi ja in ciento taka ja ni'i san", jiña'a de.
13 Su tee xtutu xu'un impuestu, chi ndee jika ni jinkuiin de, te ni chindei
de nuu de, te ni tu ni ndanenuu de ichi andivi, te ni jinkondee de katu
de pechu de ja tna'u ini de, te jiña'a de: "Tata Dios, kunda'u ini ña ni, te
koneka'nu ini ni ja ja'a san, chi tee sa'a yika kuechi kuu san", jiña'a de.
14 Te ka'an san ja saa sua'a nuu tee xtutu xu'un impuestu yun ni
oneka'nu ini ia Dios. Su nuu tee kuu fariseo yun, chi tu ni oneka'nu ini
ya. Chi ñayiu sa'a ka'nu mai, te sa'a nda'u ña ya. Te ñayiu sa'a nda'u mai,
te sa'a ka'nu ña ya —jiña'a Jesús.

Ni jikanta'u Jesús ja ja'a suchi kueli

15 Yun te ni ka junsia'a ñayiu suchi kueli nuu Jesús, nagua ja na sonee
ya nda'a ya siki, te na kakanta'u ya ja'i. Su nuu ka jini tee ka skua'a jin
ya, te ni ka kuxeen de nuu ñayiu ka junsia'a suchi kueli yun.
16 Yun te ni kana ya suchi kueli yun, te jiña'a ya:

—Vi kuandetu ni na kikuei maa suchi kueli jian nuu san, te ma vi kasi
ni'nu ni ja kikuei, chi nuu tatnuni ia Dios kuu nuu vi koo ñayiu ka kuu na
kuinio suchi kueli ya'a.
17 Chi ka'an ndaa san ja na in ñayiu tu janta'u ja tatnuni ia Dios nui
nagua janta'u in suchi luluu, te ma kiuu sa'uin nuu tatnuni ya —jiña'a ya.

Ka ndatno'o in tee kuika jin Jesús

18 Yun te ni jikan tno'o in tee kuu nija'nu jin Jesús, te jiña'a de:
—Tee gua'a kuu ni, Mastru. ¿Nagua kuu ja sa'a san ja ni'i ta'u san ja
koteku san nikuii nikani? —jiña'a de.
19 Te jiña'a Jesús:
—¿Nau ja xnani ña ni tee gua'a? Te tu na tee gua'a oo, chi maintno'o
Dios kuu ia gua'a.
20 Ja jini maa ni tno'o tatnuni ia Dios nuu ka'an sua'a: Ma koskindee
tna'a ron, ma ka'ni ron ndiyi, ma su'u ron, ma ka'an tno'o ron siki ñayiu,
te kuanyu'u kuandetu nuu yua nuu si'i ron, kachi tutu ii —jiña'a ya.
21 Te jiña'a de:
—Ndi'i ya'a tava'a san ndee lule san —jiña'a de.
22 Te nuu ni onini Jesús tno'o ni ka'an de, te jiña'a ya:
—Invaa ka ja ja'ni ña jin ni nuu saa: Xiko ni ndi'i ja neva'a ni, te kuña'a
ni nuu ñayiu ka kunda'u, te koneva'a kua'a ni ndee andivi. Yun te saa kii
ni, te kondikin ña ni —jiña'a ya.
23 Su nuu ni ka'an ya siun, te ni kusuchi ndeva'a ini de, chi tee kuika
ndeva'a kuu de.
24 Te nuu ni jini Jesús ja ni kusuchi ndeva'a ini de, te jiña'a ya:
—Nase nde'e vijin kuu ja kiukuei ñayiu kuika nuu tatnuni ia Dios.
25 Chi ñama ka kiuu in kameyu yau in yiki tiku saa ja kiuu in ñayiu
kuika nuu tatnuni ia Dios —jiña'a ya.
26 Yun te ni ka jikan tno'o ña ñayiu ka nini yun:
—¿Na in kuu ja kaku ni'nu nuu saa? —ka jiña'a de.
27 Te jiña'a Jesús:
—Ñayiu ñuyiu, chi ma kuu vi sa'i. Su ia Dios, chi kuu sa'a ya —jiña'a
ya.
28 Yun te jiña'a Pedro:
—Su sein, chi vi ni ka xndoo san ndi'i ja ka neva'a san, te ka ndikin ña
san —jiña'a de.
29 Te jiña'a ya:
—Ka'an ndaa san ja nani kuu ñayiu ja ka xndoi ve'i, a tatai vi nanai, a
ñani, a ñasi'i, a se'i ja ja'a ja koi nuu tatnuni ia Dios,
30 ñayiu yun chi vi ndani'i kua'a kai nuu ñuyiu ya'a, te nuu inka ñuyiu
ja vaji, vi ni'i ja vi kotekui nikuii nikani —jiña'a ya.

Ni kaxtno'o tuku Jesús inka jichi ja kuu ya te ndateku ya

31 Yun te ni kene'e siin Jesús ndi uxi uu tee ka skua'a jin ya, te jiña'a ya:
—Vitna te ndakueio Jerusalén, chi yun kuu nuu skunkuu ndi'i tno'o ni
ka tee taka tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a, ja ka'an siki san ja
kuu san Se'e Teyii.
32 Chi yun kuu nuu vi xtuu ña ñayiu nuu nda'a ñayiu inka ñuu, te vi
sa'a ne'e vi sa'a yichi ñai, vi nani ñai, vi vi tiusii ñai.
33 Te vi kani ndeva'a ñai, yun te saa vi ka'ni ñai. Su nuu uni kiuu, te
ndateku san —jiña'a ya.
34 Su tu ni ka jinkui'nu sa'un ini de tno'o ya'a, te ni tu ni ka jini de na
tno'o kuu ja ka'an ya, chi in tno'o ja tu ka jinkui'nu ini de kuu.

Ni ndasa'a Jesús in tee ku'u nuu ñuu Jericó

35 Te nuu ni jinokuei Jesús ñuu Jericó, yun nukoo in tee ku'u nuu yatni
yu'u ichi yun jikan de xu'un.
36 Te nuu ni onini de ja ka ya'a kua'a ndeva'a ñayiu, te ni jikan tno'o de
nagua kuu.
37 Te ka jiña'a ñayiu ja Jesús, tee ñuu Nazaret, kua'an yun.
38 Yun te ni kana jaa de, te jiña'a de:
—Jesús, ndikin tata ndee rey David, kunda'u ini ña ni jin san —jiña'a
de.
39 Te ni ka kuxeen ñayiu ka yoxno'o yun nuu de ja na kasi yu'u de. Su
vi saa vi'i ka kana jaa de:
—Ndikin tata ndee rey David, kunda'u ini ña ni jin san —jiña'a de.
40 Yun te ni jinkuiin Jesús, te ni tetniuu ya ja na vi jinkuaka ña jin de.
Te nuu ni jino de, te ni jikan tno'o ña ya:
41 —¿Nagua kuini ni ja sa'a san jin ni? —jiña'a ya.
Te jiña'a de:
—Jito'o san, kuini san ja ndanune nduchi nuu san —jiña'a de.
42 Te jiña'a Jesús:
—Ndanune nuu ni, chi ja kandija ni, ndasa'a nduchi nuu ni —jiña'a ya.
43 Te vi ore saa ni ndanune nduchi nuu de, te ni jata ndikin de Jesús,
ndakuanta'u de nuu ia Dios ja ni nduva'a de. Te nuu ni ka jini ndi'i ñayiu
yun, te ni ka ndakuanta'ui nuu ia Dios.

19

Ni ka ndatno'o Jesús jin Zaqueo

1 Yun te ni kiuu Jesús ñuu Jericó ja ya'a ya ñuu yun ki'in ya.
2 Te ñuu yun ni oo in tee kuika ni onani Zaqueo, in tee kuu nija'nu nuu
tee ka xtutu xu'un impuestu.
3 Te ni kuini de ja kondia'a de na in kuu Jesús, su tu ni kuu kondia'a de
ya, chi ka oo kua'a ndeva'a ñayiu, te in tee ndi'i ni okuu de.
4 Yun te ni jino de ni kakoxno'o de, te ni kaa de nuu in yutnu sukun nani
sicómoro nukuiin yatni yu'u ichi nuu ya'a ya ja ki'in ya, nagua ja kuni de
ya.
5 Te nuu ni ya'a Jesús yun, te ni jini ya ja yoxnee de, te jiña'a ya:
—Zaqueo, manuu ñama ni na ki'on, chi kanuu ja ndoo san ve'e ni vitna
—jiña'a ya.
6 Yun te ñama kuiti ni nuu Zaqueo, te ni kusii ndeva'a ini de, te ni jaka
de ya, kua'ankuei de jin ya.
7 Su nuu ni ka jini ñayiu, te ndi'i ni ka ka'an ndee ña ja ve'e in tee sa'a
yika kuechi ni jino ya ja ndoo ya.
8 Yun te ni ndakoo Zaqueo, te jiña'a de nuu Jesús:
—Jito'o san, ka'nde sagua san ndi'i ja neva'a san, te kuña'a san nuu
ñayiu ka kunda'u. Te nuu ja na in ñayiu ni su'u san ja ni jikan java'a ka
san xu'un, te na ndajione'e san kuun ka jichi saa nagua ni su'u san —jiña'a
de.
9 Te jiña'a Jesús:
—Vitna guaa ni kee san ja skaku ni'nu san ñayiu ve'e ya'a, chi in ndikin
tata Abraham kuu de.
10 Chi vaji sein, ja kuu san Se'e Teyii, ja ndanduku san vi ja skaku ni'nu
san ñayiu ni ka ndoñu'u —jiña'a ya.

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a tee ni ka satniuu jin xu'un

11 Te ndi'i ñayiu ka nini ja siun ka'an Jesús. Yun te ni ka'an jioni'ni ya,
chi ja ni kuyatni ja ndenta ya Jerusalén. Te ñayiu yun, chi ka ndakani ini
ja ni kuyatni ja kotatnuni ya ñuyiu ya'a.
12 Te jiña'a ya:
—Ni oo in tee kuu nija'nu ja ni kee jika de kua'an de inka ñuu ja ni'i
tniuu de ja kotatnuni de, saa te ndajiokuiin de.
13 Su ama ka ja kee de ki'in de inka ñuu, te ni kana de uxi tee ka
jinokuechi nuu de, te ni jiña'a de xu'un kua'a ndeva'a nda'a in in tee yun.
Te jiña'a de: "Ya'a oo xu'un ya'a, te vi satniuu jin ni ndee na ndajiokuiin
san", jiña'a de.
14 Su ñayiu ñuu de, chi ni ka ka'an u'u ña jin de. Te yata kua'an de,
ni ka tetniui ñayiu ja vi ka'an: "Tu ka kuini san ja tee ya'a konetniuu ja
kotatnuni ñuu san", ka jiña'i.
15 Te visi saa ni ka jiña'a ñayiu yun, su ni ni'i tniuu de ja kotatnuni de, te
ni ndajiokuiin de ñuu de. Te nuu ni ndajino de, te ni ndakana de ndi'i tee
xiin nuu ni jiña'a de xu'un de, nagua ja kutnuni ini de nasaa ni ndakundee
ni ka sa'a in in tee yun.
16 Yun te ni jino tee xtnañu'u, te jiña'a de: "Jito'o san, ya'a mandisia'a
san xu'un ni taa ni jin uxi ka jichi ja ni ndakundee nagua ni taa ni", jiña'a
de.
17 Te jiña'a tee tatnuni yun: "Vatuka ni sa'a ni. Tee jinokuechi gua'a kuu
ni. Te vi ja gua'a ni satniuu ni jin joo tniuu ja ni taa san nuu ni, vitna te
chitniuu ña san ja kotatnuni ni nuu uxi ñuu", jiña'a de.
18 Yun te ni jino inka de, te jiña'a de: "Jito'o san, ya'a mandisia'a san
xu'un ni taa ni jin u'un ka jichi ja ni ndakundee nagua ni taa ni", jiña'a
de.
19 Te suni jiña'a tee tatnuni yun: "Vitna te suni chitniuu ña san ja
kotatnuni ni nuu u'un ñuu", jiña'a de.
20 Su ni jino inka de, te jiña'a de: "Jito'o san, ya'a mandisia'a san xu'un
ni taa ni ja ni ju'ni va'a san nuu in pañitu.
21 Chi ni yu'u ña san jin ni, chi jini san ja tee xeen kuu ni, chi kuini ni ja
kua'a ka ndani'i ni saa ja ni taa ni, te ndaxtutu ni, nuu tu ni satniuu ni",
jiña'a de.
22 Yun te jiña'a tee tatnuni yun: "Masu tee jinokuechi gua'a kuu ni. Nuu
saa te jin tno'o ka'an ni jian, sa'a ndaa san ja'a ni. Nuu jini ni ja tee xeen
kuu san, te kua'a ka ndani'i san saa ja taa san, te ndaxtutu san nuu tu ni
satniuu san,
23 te ¿nau ja tu ni chi'i ni xu'un san banku nagua ja nuu ndajaa san, te
ndataa ni joo se'e xu'un san?", jiña'a de.
24 Yun te jiña'a de nuu tee ka oo jin de yun: "Vi ndakindee ni xu'un nuu
tee jian, te vi ndakuña'a ni nuu tee neva'a uxi jian", jiña'a de.
25 Te ka jiña'a tee yun: "Jito'o san, su tee ya'a, chi ja neva'a de uxi ka
jichi", ka jiña'a de.
26 Yun te jiña'a tee tatnuni yun: "Saa chi ka'an san ja ndi'i ñayiu neva'a,
te vi ni'i kai. Su ñayiu tu nagua neva'a, chi vi ndee joo luluu ja neva'i yun,
te ndondee.
27 Vitna te kua'ankuei ni mavijinkuaka ni ñayiu ni ka ka'an u'u ña jin
san, ja tu ni ka kuini ja kotatnuni san, te vi jin nuu san, te vi ka'ni ni jin",
kachi de —jiña'a Jesús.

Ni ndiuu Jesús na kuinio in rey ja ni kundee maa Jerusalén

28 Nuu ni ndi'i ni ka'an Jesús tno'o ya'a, te mandaa ya kua'an ya maa
ñuu Jerusalén.

29 Te nuu ni kuyatni ya ja kiuu ya ñuu Betfagé jin ñuu Betania yatni nuu
yuku nani Olivos, te ni tetniuu ya uu tee ka skua'a jin ya, te jiña'a ya:
30 —Kua'ankuei ni ñuu kaa ichi nuu ni sua'a. Te nuu kiukuei ni ñuu
yun, te yun vi jinku'un ni in mentu luluu, nu'ni ti, ja chia'an ka sa'un na
in tee koso ti. Te vi ndajin ni ti, te kikuei ni jin ti.
31 Te nuu na in ñayiu jikan tno'o: "¿Nau ja ka ndajin ni ti?", te vi kuña'a
ni ja maa Jito'o jiniu'u ti —jiña'a ya.
32 Te kua'ankuei tee ni tetniuu ya, te vi nagua ni ka'an ya, saa ni kuu.
33 Chi nuu ni ka jinkondee de ka ndajin de mentu yun, te ni kentakuei
jito'o ti ka jikan tno'o:
—¿Nau ja ka ndajin ni mentu luluu jian? —ka jiña'a.
34 Te ka jiña'a de:
—Saa, chi maa Jito'o jiniu'u ti, guaa ka ndajin san ti —ka jiña'a de.
35 Yun te kua'ankuei de jin ti. Te nuu ni ndajinokuei de nuu oo Jesús, te
ni ka sonee de sa'un de yata ti, te ni ka skaa de ya yata ti, te kua'ankuei
de jin ya.
36 Te vi na kua'an ya, te vi saa ka tanduei ñayiu sa'uin ini ichi yun.
37 Te nuu ni ka kuyatni ya ja makekuei ya yuku Olivos, te ni ka jinkondee
ndi'i ñayiu kua'a ja ka ndikin ña jin ya ka kanai ja ka kusii ini vi ka
ndakuanta'ui nuu ia Dios ja kua'a javii java'a ni ka jini ja ni sa'a Jesús.
38 Te ka jiña'i:
—Na ta'u na ndetu rey, ia vaji jin sivi maa Jito'o Dios, te na koo jamani
jion ichi andivi. Ka'nu kuu maa Dios, ia oo ndee sukun —ka kachi.
39 Yun te ka jiña'a sava tee ka kuu fariseo ka ndikin ne'u ñayiu kua'a
yun:
—Mastru, kuxeen ni nuu ñayiu ka ndikin ña jin ni na vi kasi yu'i —ka
jiña'a de.
40 Su jiña'a Jesús:
—Ka'an san ja visi na vi kasi yu'u ñayiu ya'a, su vi ndee yuu, chi vi kana
jai —jiña'a ya.
41 Yun te nuu ni nduyatni ya Jerusalén, te ni jaku ya ja ja'a ñayiu ñuu
yun.
42 Te jiña'a ya:
—Nuu siun te na vi jinkui'nu ini maa ni ja kiuu vitna sa'a san ja vi
ndumani tna'a ni jin ia Dios, su oo yu'u, te tu ka jinkui'nu ini ni.
43 Te koo in kiuu, te vi kuni ni tnundo'o, chi vi ndakoo ñayiu ka ka'an
u'u ña jin ni, te vi kionduu ñai ja ma vi kaku ni.
44 Te vi xnaa ndi'i ñuu ni, chi ni in yuu ma vi xndoo ka siki inka. Te vi
ka'ni ñai jin ndi'i ni, chi tu ni ka jinkui'nu ini ni kiuu ni kikoto ña ia Dios
ja skaku ni'nu ña ya —jiña'a Jesús.

Ni ndasavii Jesús maa veñu'u ka'nu

45 Yun te ni kiuu Jesús ye'e veñu'u, te ni jinkondee ya kene'e ndi'i ya
ñayiu ka xiko vi ñayiu ka ki'in ye'e veñu'u yun.
46 Te jiña'a ya:
—Yoso nuu tutu ii: "Ve'e rin chi ve'e nuu ka ndakuatu ñayiu kuu", kachi
tutu ii. Su maa ni, chi ka sa'a ni na kuinio yau kava kui'na —jiña'a ya.
47 Te ndi'i kiuu ni okaxtno'o Jesús nuu ñayiu ka oo veñu'u yun. Su tee
ka kuu nija'nu nuu sutu, vi tee ka kuu nija'nu nuu tee ka kaxtno'o Ley
Moisés, vi tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu ñuu yun, ka nduku de naxa vi
sa'a de ja vi ka'ni de Jesús.

48 Su tu ni ka ni'i de nagua kuu ja vi sa'a de, chi ndi'i ñayiu ka tanui ka
nini tno'o kaxtno'o ya.

20

Ndiso Jesús in tniuu ka'nu

1 Te in kiuu oo Jesús veñu'u kaxtno'o ya tno'o va'a Dios nuu ñayiu. Te
ni jinokuei tee ka kuu nija'nu nuu sutu, vi tee ka kuu nija'nu nuu tee ka
kaxtno'o Ley Moisés, ka ndeka tna'a de jin tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu
ñuu yun.
2 Te ka jiña'a de nuu Jesús:
—Ka'an ni, ¿na in tatnuni ja sa'a ni tniuu ya'a axi na in ni chitniuu ña
ja sa'a ni ya'a? —ka jiña'a de.
3 Yun te jiña'a Jesús:
—Suni sein na kakan tno'o ña san in tno'o, te vi ka'an ni.
4 ¿Na in ni tatnuni nuu Juan ja ni oskuandute de? ¿A maa ia Dios oo
ndee andivi axi ñayiu ñuyiu ya'a? —jiña'a ya.
5 Yun te ni ka jinkondee de ka ndatno'o tna'a de, te ka ka'an de:
—Nuu ja na vi kuña'o ja ia Dios oo ndee andivi ni tatnuni, te kachi de:
"¿Te nau ja tu ni ka kandija ni nuu saa?"
6 Te nuu na vi kuña'o ja ñayiu ni ka tatnuni, te ndi'i ñayiu ya'a
ndontakuei, te vi kuun ñai yuu, chi ndi'i ka kandija ja Juan, chi tee ni
ondakani ndija tno'o ia Dios ni okuu de —ka kachi de.
7 Yun te ni ka ka'an de ja tu ka jini de na in ni tatnuni nuu Juan ja ni
oskuandute de.
8 Yun te jiña'a Jesús:
—Nuu saa te suni sein, ma kaxtno'o san na in ni tatnuni ja sa'a san tniuu
ya'a —jiña'a ya.

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a in tee kue'e ndeva'a

9 Yun te ni keja'a Jesús ndakani ya in kuentu, te ni ka'an jioni'ni ya, te
jiña'a ya:
—Ni oo in tee neva'a ñunde'i, te ni xtee de kua'a tnu uva. Te ni jiña'a
nuu de ñunde'i de nuu sava tee ja vi kokutu de, te vi tniuya'u de ñunde'i
yun, te ni kee de kua'an jika de.
10 Te nuu ni kintna'a kiuu ja ndututu uva yun, te ni tetniuu de in tee
jinokuechi nuu de ja manuki'in tee yun uva ja ndani'i maa de nuu tee
ka jitu nuu ñunde'i yun. Su tee ka jitu ñunde'i yun, chi saa sua'a ni ka
kuun ka kani de tee jinokuechi yun, te vi sua'a ni nda'a uun tee yun ni ka
ndatetniuu ña de kuano'o de.
11 Yun te ni tetniuu tuku de inka tee jinokuechi nuu de. Su vi inuu ni
ni ka sa'a ña tee yun, chi suni ni ka nani ña de, vi ni ka kani ña de, te vi
sua'a ni nda'a uun tee yun, ni ka ndatetniuu ña de kuano'o de.
12 Te ni tetniuu tuku de inka tee kuu uni ja jinokuechi nuu de. Su tee ka
jitu ñunde'i yun ni ka xtuji de tee yun, te ni ka skunu ña de.
13 'Yun te ni ndakani ini tee xiin uva yun: "¿Naxa sa'o? Vitna te na
tetniuu seyio, suchi kutoo ndeva'o, na ki'in, axi saa vatuni vi konee yiñu'u
de nui", kachi de. Te ni tetniuu de se'e de.
14 Su nuu ni ka jini ña tee ka jitu nuu ñunde'i yun, te ni ka ndatno'o
tna'a de: "Suchi ya'a kuu suchi sa'a jajin uva ya'a. Na ki'inkueio te na vi
ka'nio jin, te na vi sa'a jajin mao uva ya'a", ka kachi de.
15 Yun te ni ka kakuiko ña de jin, te ni ka kene'e ña de yu'u nuu oo uva
yun, te ni ka ja'ni ña de —jiña'a ya.
Yun te ni jikan tno'o ña ya jin ñayiu yun:

—Nuu saa, te ¿naxa sa'a jito'o uva yun?
16 Ndii de te ka'ni de tee ka jitu yun, te kuña'a de ñunde'i de nuu sava
ka tee ja vi kutu —jiña'a ya.
Te nuu ni ka onini ñayiu yun tno'o ni ka'an ya, te ka jiña'i:
—¡Ma kuatu ndia'a Dios ja saa kokuu! —ka jiña'i.
17 Yun te ni ndakoto Jesús nuu ndi'i, te jiña'a ya:
—Nuu saa te naxa kei tno'o yoso nuu tutu ii nuu ka'an sua'a:
Kava ni ka skexiko tee ka sa'a ve'e,
ni nduu kava ka'nu ja yituu skina ve'e
kachi nuu tutu ii.
18 'Te na ñayiu kanakau siki kava yun, te vi kuechi kueli. Te na ñayiu
xiin siki kanakau kava yun, te vi sa'a yuchi ña —jiña'a Jesús.

Ni ka jikan tno'o de Jesús ja ja'a xu'un impuestu

19 Yun te ni ka nduku ndee tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi tee ka kaxtno'o
Ley Moisés, ja vi kakuiko de Jesús, chi ni ka kutnuni ini de ja siki maa de
ka'an ya jin tno'o jioni'ni ka'an ya. Su tu ni kuu vi tnii ña de ore saa, chi
ka yu'u de ja ndontakuei ñayiu ñuu siki de.
20 Yun te ni ka ki'in vijin ña de, te ni ka tetniuu de tee ka sa'a jani ini
ja tee ndaa ka kuu de, nagua ja saa, te kanakau ya jin in tno'o ka'an ya,
ja vi ni'i de kuechi vi xtavi ña de, te vi sia'a ña de nda'a tee tatnuni ja ni
chitniuu ña Roma.
21 Yun te ni ka jikan tno'o ña de, te ka jiña'a de:
—Mastru, ka jini san ja ka'an ndaa ni nuu kaxtno'o ni, te tu sa'a siin siin
ni in in ñayiu, chi inuu ni kaxtno'o ndaa ni ichi ia Dios nuu ndi'i ñayiu.
22 Te na kachi tna ni, ¿a vatuka kuu ja vi kuña'a san xu'un impuestu nuu
César, tee tatnuni ñuu Roma, axi ña'a? —ka jiña'a de.
23 Su Jesús, chi ja ni jini ya ja chia inu jani ini de, te jiña'a ya:
—¿Nau ja ka ki'in vijin ña ni?
24 Vi xne'e ni in xu'un kaa.
Te ni ka xne'e de. Te jiña'a ya:
—¿Na xiin yunuu kuu ja ndee ya'a, vi na xiin sivi kuu ja yoso ya'a?
—jiña'a ya.
Te ka jiña'a de:
—Yunuu César, tee tatnuni ñuu Roma kuu —ka jiña'a de.
25 Yun te jiña'a Jesús:
—Nuu saa te vi kuña'a ni nuu César nagua kuu kuenta maa César, te
nuu ia Dios nagua kuu kuenta maa ya —jiña'a Jesús.
26 Te tu ni ka ni'i de naxa kanakau ya jin tno'o ka'an ya jin nuu ñayiu
ñuu de, ja kuu vi xtavi kuechi ña de. Chi saa sua'a ni ka sa'u kuii ini de
jin tno'o ka'an ya, te ni ka jasi yu'u de.

Ni ka jikan tno'o de Jesús ja ja'a ja ndateku ndiyi

27 Yun te ni ka jintna'a ña sava tee ka kuu saduceo jin Jesús. Te saduceo
ya'a, chi tu ka kandija de ja ndateku ndiyi, su ni ka jikan tno'o ña de, te
ka jiña'a de:
28 —Mastru, ni tee Moisés nuu tutu ii ja ka neva'o ja nuu ja in tee na
kuu de, te xndendoo de ñasi'i de, su tu na se'e de oo jin ña, kuini ja ñani
de ndatnanda'a jin ña'a ni ndonda'u yun, nagua ja koo se'e ña jin de, te
nukuiin de nuu tniuu ndi ñani de, kachi tutu ii.
29 Nuu saa, te ni oo uja ñani. Te tee xtnañu'u yun ni tnanda'a de jin
ñasi'i de, te ni ji'i de, su tu na se'e de ni oo jin ña.

30 Te ni ndatnanda'a tee kuu uu yun jin ña'a ni ndonda'u yun. Te suni
ni ji'i de, su tu na se'e de ni oo jin ña.
31 Vi suni ni ndatnanda'a tee kuu uni jin ña, vi ndee ni kenta ndi uja de.
Su vi ni in de, tu ni kuu koo se'e de jin ña. Te ni ka ji'i ndi uja de.
32 Te sandi'i ni ka, te ni ji'i maa ña.
33 Nuu saa, te nuu vi ndateku ndiyi, ¿ndee de kuu ja kondeka ña, ja siun
vi ndi uja de ni ka tnanda'a jin ña? —ka jiña'a de.
34 Yun te jiña'a Jesús:
—Ñuyiu ya'a, chi ka jaka tna'i vi ka tnanda'i.
35 Su ñayiu ja ka'an maa ia Dios ja kentakuei vi koi nuu oo ya, te vi
ndatekui ne'u ndiyi, chi tu ka jaka tna'i ni tu ka tnanda'i.
36 Te ma vi kuu kai, chi vi kokui na kuinio ia ka jinokuechi nuu maa
Dios. Te se'e maa ia Dios vi kokui, chi ndaxteku ña ya.
37 Te vi ndee maa Moisés ni kaxtno'o ja vi ndateku ndiyi nuu ni ka'an ia
Dios nuu yutnu ndoko ja oo iñu ja ja'nu ja'nu ñu'u. Te yun ni ka'an maa
Jito'o, ja maa ya kuu Dios Abraham vi Dios Isaac vi Dios Jacob.
38 Chi ia Dios, masu Dios ñayiu ka ji'i kuu ya, chi ia Dios ñayiu ka teku
kuu ya. Chi ndi'i ñayiu teku nuu maa ia Dios —jiña'a Jesús.
39 Yun te ka jiña'a sava tee ka kaxtno'o Ley Moisés:
—Vatuka ka'an ni, Mastru —ka jiña'a de.
40 Te tu ni ka kii ka ini de ja vi kakan tno'o de Jesús.

Ndikin tata David kuu Kristu

41 Yun te ni jikan tno'o Jesús, te jiña'a ya:
—¿Nau ja ka ka'an ñayiu ja Kristu kuu ia ni tetniuu Dios, te suu ya kuu
ndikin tata ndee David?
42 Su vi maa David ka'an de nuu tutu Salmo ja ni tee de:
Ni ka'an Jito'o Dios nuu Jito'o san:
“Jinkoo ichi nda'a kua'a rin
43 vi guaa ndee na sa'a rin ja ka ka'an u'u ña ndee chii ja'a ron” jiña'a
Dios,
kachi tutu ii.
44 Te vi maa David xnani ña Jito'o, te ¿naxa kuu kokuu ndikin tata ña de
nuu saa? —jiña'a ya.

Ni ka'an kuechi Jesús siki tee ka kaxtno'o Ley Moisés

45 Te vi ka nini ndi'i ñayiu, te jiña'a Jesús nuu tee ka skua'a jin ya:
46 —Vi koto ni maa ni jin tee ka kaxtno'o Ley Moisés, chi ka junkuaan ini
de ja vi kui'nu de sa'un nani nuu ka jiondita de, ja xne'e ja ka kuu nija'nu
de, vi ja vi ka'an yiñu'u ñayiu nuu ka ndakantno'o ñai jin de nuu ya'u. Te
ka jintna'a ini de vi jinkoo de nuu tei xtnañu'u ka ini ve'e ii sinagoga, vi
nuu tei xtnañu'u nuu ka jaxini de.
47 Te ka kindee de ve'e ña'a ni ka ndonda'u, su vi ja ma vi kuni ñayiu,
te kani ndeva'a ka ndakuatu de. Su tee ya'a, chi kua'a ka vi tniuya'u de
nuu ia Dios —jiña'a ya.

21

Xu'un ja ni soko in ña'a ni ndonda'u

1 Te ndia'a Jesús ja ka tnaa ñayiu kuika xu'un ka sokoi nuu jatnu oo maa
veñu'u ka'nu yun.
2 Te suni ni jini ya in ña'a kunda'u ja ni ndonda'u, ja ni tnaa ña uu xu'un
kueli nuu jatnu yun.

3 Yun te jiña'a ya:
—Ka'an ndaa ndija san ja kua'a ka ni soko ña'a nda'u ja ni ndonda'u
ya'a saa ndi'i ñayiu ka soko ya'a.
4 Chi ndi'i ñayiu ni ka soko nuu ia Dios, chi vi ndimaa ni ka xu'un ni
kendoo kuu. Su ña'a ya'a, chi visi kunda'u ña, su ni soko ña ndi'i ja neva'a
ña ja koteku ña —jiña'a ya.

Ni kaxtno'o Jesús ja naa veñu'u ka'nu

5 Te nini ya ja ka ndatno'o sava tee ka skua'a jin ya siki veñu'u ka'nu ja
ni ndukutu jin yuu vii ndeva'a ja ni kuva'a, vi jin taka ja ka soko ñayiu,
te jiña'a ya:
6 —Koo in kiuu ja vi ndi'i taka ja ka ndia'a ni ya'a ndonso, chi ma kendoo
ni in kava siki inka kava, chi ndi'i tnani —jiña'a ya.

Seña ya'a koo nuu kuyatni ja naa ñuyiu

7 Yun te ka jikan tno'o de, te ka jiña'a de:
—Mastru, ¿na kiuu skunkuu ndi'i tno'o ni ka'an ni ya'a? ¿Te na seña
koo nuu kuyatni ja skunkuu ndi'i ya'a? —ka jiña'a de.
8 Te jiña'a Jesús:
—Vi koto gua'a ni maa ni ja tu na in xnda'u ña jin ni. Chi kikuei kua'a
tee jin sivi san, te vi kachi de: “Maa san kuu Kristu, ia ni tetniuu Dios”,
te suni “Ja ni kuyatni kiuu sandi'i”, vi kachi de. Su ma vi kandija ni ja vi
kondikin ni de.
9 Te nuu vi kuni so'o ni tno'o ja ka jaxin tna'a ñayiu vi ja ka ndakoo
ñayiu siki tee netniuu, te ma vi yu'u ni, chi nini kuu ja xtnañu'u ka saa
kokuu, su kuini ka ja naa ñuyiu —jiña'a ya.
10 Yun te jiña'a ka ya:
—Vi ndakoo ñuu na'nu ja vi kaxin tna'a jin sava ka ñuu na'nu, chi
ndakoo in ñuu siki inka ñuu.
11 Vi koo ndeva'a ñuu tnaa, vi ya'a yun ñuu koo tnama vi kue'e xeen
ndeva'a, te koo seña ichi andivi, te ioo ndeva'a kokuu ja vi yu'u ndeva'a
ñayiu nuu vi kuni.
12 ’Su ama ka ja skunkuu ndi'i ya'a, te vi ka'an u'u ña ñayiu jin ni, te vi
sondikin ñai, te vi tnaa ñai nuu nda'a tee ka tatnuni ve'e ii sinagoga ja vi
sa'a ndaa de kuechi ni, te vi tnaa ña de vekaa. Yun te vi ndasia'a ña de
nuu nda'a tee ka tatnuni vi nuu nda'a rey ja ja'a ja ka kandija ña ni jin
san.
13 Te yun koo ichi ja kuu vi ka'an ni tno'o san nuu de.
14 Te ma vi kondi'ni ni ja vi kondakani ini ni ama ka naxa vi ka'an ni
nuu tee ka netniuu ja vi ka'an ni'nu ni ja ja'a ni.
15 Chi taa maa san tno'o ndichi ja vi ka'an ni, nagua ja ni in ñayiu ka
ka'an u'u ña jin ni, ma vi kundee ini vi kachi ja masu vatuka ka ka'an ni.
16 Te vi ndee tata ni vi ñani ni vi tna'a ni vi ñayiu ka oo gua'a ka jin ni,
vi xtuu ña. Te vi ka'ni ñai jin sava ni.
17 Chi ndi'i ñayiu vi ka'an u'u ña jin ni ja ja'a san.
18 Su ma jinaa ni in ixi xini ni.
19 Su vi koyutnu ni nagua ja kentakuei ni vi koo ni nuu oo ia Dios.
20 ’Te nuu vi kuni ni Jerusalén ja vi nii ni ka jikonduu soldado inka ñuu,
vi kona'a ni ja ni kuyatni ja naa.
21 Nuu saa te ñayiu ka oo Judea, na vi kunu yu'i ki'inkuei guaa ndee nuu
yuku. Te ñayiu ka oo maa Jerusalén, na kekuei ki'inkuei. Te ñayiu ka oo
yuku nuu ka satniui, ma vi ndajiokuiin ñuu ya'a.

22 Chi kiuu saa kokuu kiuu ja tetniuu ia Dios tnundo'o xeen, nagua ja
saa, te skunkuu ndi'i tno'o yoso nuu tutu ii.
23 Su nda'u ni ka ña'a ka ñu'u lulu vi ña'a ka jaxin se'e kiuu yun, chi vi
nda'i vi kana ñayiu ñuyiu, chi kiti ini ia Dios, te tetniuu ya kua'a ndeva'a
tnundo'o siki ñayiu ñuu ya'a.
24 Sava ñayiu vi ka'ni ñai jin yuchi kani, te sava ka ñayiu vi kuaka ña
ja vi kokunukuechi taka ñuu. Te kiukuei ñayiu sava ka tatatno'o ñuo
Jerusalén ja vi sa'i jane'e jayichi, guaa ndee na skunkuu tiempu ja ni jani
ia Dios ja vi kotatnuni ñayiu yun.

Kaxtno'o Jesús naxa kokuu nuu ndii ya

25 ’Yun te koo seña nuu nikandii, vi nuu yoo vi nuu kimi. Te nii ñuyiu
ya'a vi kuiko ini ñayiu, te vi yu'u ndeva'i nuu vi kuni ja ni'i vi nda'i ko'o
nuu ndute mar vi jiokagua xeen nuu de.
26 Te kua'a ñayiu vi kua'an anui ja ka yu'u ndeva'i nuu ka ndakani ini
naxa kaa ja kokuu nuu ñuyiu, chi kisi ndi'i jandakui oo ndee andivi.
27 Yun te vi kuni ñayiu ja mandii maa san, ja kuu san Se'e Teyii, ndee
nuu in viko jin jaka'nu vi jaye'e tajan maa ia Dios.
28 Te vi koo ini vi koo anu ni nuu keja'a ja skunkuu taka tniuu ya'a. Te
vi kinuu ni ichi andivi, chi ja oo yatni ja skaku ni'nu ña san —jiña'a Jesús.
29 Yun te ni ka'an jioni'ni ya, te jiña'a ya:
—Vi kondia'a ni naxa sa'a tnu tichi iuu vi sava ka yutnu.
30 Nuu keja'a ja nduyute nda'a tnu, te ka jini ni ja ja makuyatni yoo i'ni.
31 Suni saa ni kokuu nuu na vi kuni maa ni ndi'i tno'o ya'a, te vi kona'a
ni ja ja oo yatni ja tetniuu ña ia Dios ja tatnuni san.
32 ’Te ka'an ndaa san ja ndi'i tno'o ya'a skunkuu nuu ñayiu vi tna'a
tnundo'o ya'a ama ka ja vi kui.
33 Ñuyiu ya'a vi andivi, chi ja naa ni kuu. Su tno'o ka'an san, ma naa,
chi ndi'i skunkuu.
34 ’Vi koto va'a ni maa ni, te ma vi sa'a ndee ni ini anu ni ja vi kaa vi
ko'o ndeva'a ni, te ma vi kondioo ini ni ja oo ñuyiu, nagua ja ma kanakau
sanaa tnundo'o siki ni kiuu na ndenta san.
35 Chi kiuu saa kokuu na kuinio nuu ndandesi sanaa in trampa. Te ñama
kii tnundo'o siki na saa na tu'u ñayiu oo ninii ñuyiu.
36 Vi ku'un ini ni, te siun ni vi kondakuatu ni nuu ia Dios, nagua ja vi
kaku ni'nu ni nuu taka tnundo'o ja kii, te vi koo ni nuu maa san, ja kuu
san Se'e Teyii —jiña'a Jesús.
37 Te tno'o nduu ni oo Jesús maa veñu'u Jerusalén ja ni okaxtno'o ya
nuu ñayiu, te jakuaa ni oja'an ya ja ni ondoo ya yuku nani Olivos.
38 Te ndi'i ñayiu ni oja'ankuei tno'o ne'e veñu'u yun ja ni ka onini tno'o
ni okaxtno'o ya.

22

Ni ka skaka tna'a de ja vi ka'ni de Jesús

1 Nuu ni kuyatni viko pascua ñayiu judio, kiuu ka jai xtaa vixin ja tu na
levadura yi'i,
2 te sutu ka kuu nija'nu vi tee ka kaxtno'o Ley Moisés ni ka nduku de
naxa vi ka'ni de Jesús, chi ka yu'u de ja vi kiti ini ñayiu ñuu siki maa de.
3 Yun te ni kee Tachi anu Judas, tee suni nani Iscariote, ja ni okuu in tee
ne'u ndi uxi uu tee ni ka oskua'a jin Jesús.

4 Te ni ja'an de ni ka'an de jin sutu ka kuu nija'nu vi tee ka kuu nija'nu
ka jito veñu'u ja ni ka ndatno'o tna'a de naxa xtuu de Jesús.
5 Te ni ka kusii ini tee yun, guaa ni ka ka'an de ja vi tniuya'u de Judas.
6 Te ni janta'u de. Yun te ni jinkondee de nduku de naxa sa'a de ja xtuu
de Jesús nuu tu na ñayiu ka oo.

Ni ka jaxini Jesús jin tee ka skua'a jin ya

7 Te nuu ni kintna'a maa kiuu viko ja ka jaa ñayiu judio xtaa vixin ja tu
na levadura yi'i, kiuu ka ja'ni lelu ja ka jai viko pascua yun,
8 te ni tetniuu Jesús Pedro vi Juan, te jiña'a ya:
—Kua'ankuei ni te vi sa'a tua'a ni ja vi kaxinio viko pascua ya'a —jiña'a
ya.
9 Te ni ka jikan tno'o ña de:
—¿Ndenu kuini ni ja vi sa'a tua'a san? —ka jiña'a de.
10 Te jiña'a ya:
—Kua'ankuei ni te nuu kiukuei ni maa ñuu ka'nu yun, te vi jinkuntna'a
ni jin in tee ndiso in kiyi ndute. Te vi kondikin ni de ki'inkuei ni ndee na
ndiuu de ve'e nuu oo de yun.
11 Te vi ka'an ni jin maa tee xiin ve'e yun: “Kachi Mastru ja ¿ndenu oo
ve'e ja tanuu ni vi kaxini de jin tee ka skua'a jin de viko pascua ya'a?”, vi
kuña'a ni.
12 Te xne'e maa de in ve'e ka'nu oo ndee sukun nuu ja oo tua'a. Te yun
vi sa'a va'a ni ja vi kaxinio —jiña'a ya.
13 Yun te ni ja'ankuei de, te ni ka jinku'un de vi nagua ni ka'an maa
Jesús. Te yun ni ka sa'a va'a de ja vi kaxini de jin ya viko pascua yun.
14 Te nuu ni jino ore ja vi kaxini ya, te ni ka jinkoo ya jin tee ni chitniuu
ya nuu mesa.
15 Te jiña'a ya:
—Vi siun ni ndioo ini san ja vi kaxinio nuu viko pascua ya'a ama ka ja
kuu san.
16 Chi ka'an ndaa san ja ma kaa ka san nuu viko pascua ya'a guaa ndee
na kenta kiuu ja skunkuu nagua oo nuu viko ya'a nuu tatnuni ia Dios
—jiña'a ya.
17 Yun te ni ki'in ya in vasu, te ni ndakuanta'u ya nuu ia Dios, te jiña'a
ya:
—Vi tnii ni, te vi skaka ni vi ko'o ni.
18 Chi ka'an ndaa san ja ma ko'o ka san nduxi uva ya'a guaa ndee na
kenta kiuu ja tatnuni san nuu ñuyiu ya'a, saa sako'o ka san —jiña'a ya.
19 Yun te ni ki'in ya in xtaa vixin ja tu na levadura yi'i, te ni ndakuanta'u
ya nuu ia Dios, te ni ta'u ya, te ni jiña'a ya ja vi kaa de, te jiña'a ya:
—Ya'a kuu yiki kuñu san ja soko san ja ja'a in in maa ni. Te vi kaa ni
nagua ja vi kondaka'an ña ni —jiña'a ya.
20 Te suni saa ni ni sa'a ya jin vasu nuu ni ndi'i ni ka jaxini ya. Ni tnii
ya vasu yun, te jiña'a ya:
—Nduxi uva ya'a kuu niñi san, ja kati ja ja'a in in maa ni, ja kokuu in
tratu jaa ja tniuya'u san yika kuechi ni.
21 ’Su tee ja xtuu ña jin san, chi ka nukoo jin de nuu mesa ya'a.
22 Ka'an ndaa san ja sein ja kuu san Se'e Teyii, chi ichi ya'a ni jani ña ia
Dios ja ki'in san. Su nda'u ni ka tee ja xtuu ña ya'a, chi kanakau tnundo'o
ndeva'a siki de —jiña'a ya.
23 Yun te ni ka jinkondee de ka jikan tno'o tna'a de ndee de ka'an jin ya.

Ka tee tna'a de ndee de guaa kokuu ka'nu ka

24 Te nuu kuee ka, te ni ka tee tna'a de ndee de kuu ja kokuu ka'nu ka.
25 Te jiña'a Jesús:
—Tee ka kuu nija'nu ja ka tatnuni nuu in in ñuu, chi ka tenini de ñayiu
ja vi sa'i nagua ka kuini maa de. Te ka ka'an de ja vi xnani ña ñayiu ja
tee ka chituu ñayiu ñuu ka kuu de.
26 Su ma vi sa'a maa ni saa, chi in tee kuu ka'nu na sa'a luluu de maa
de, te in tee tatnuni na kokuu de na kuinio in tee jinokuechi.
27 Chi ¿ndee tee kuu ja kuu ka'nu ka? ¿A tee jinkoo nuu mesa ja kaa de
xtaa axi tee jinokuechi? ¿A masu tee jinkoo nuu mesa kuu tee kuu ka'nu
ka? Su sein, chi sua'a jinokuechi san nuu in in maa ni.
28 ’Su maa ni, chi siun ni ka oo ni jin san nuu tna'a san tnundo'o.
29 Te yun guaa taa san in tniuu ja vi kotatnuni ni, nagua ni chitniuu ña
maa Tata Yua san jin san,
30 nagua ja kiukuei ni nuu tatnuni san ja vi kaa vi ko'o ni. Te vi jinkoo
ni nuu in in mesa ja vi ka'ndeo kuechi ndi'i uxi uu tatatno'o Israel —jiña'a
Jesús.

Ni kaxtno'o Jesús ja ndayu'u Pedro ja jini ña de jin ya

31 Yun te jiña'a ya nuu Simón Pedro:
—Simón, ni jikan ña Tachi nuu ia Dios ja koto tnuni ña jin ndi'i ni, te
kisi ña na kuinio nuu ka sijin triu.
32 Su ni jikanta'u san ja ja'a ni nuu ia Dios, nagua ja ma ndayu'u ni jin
tno'o kandija ni. Te nuu na ndajiokuiin ni nuu san, te suni chituu ni sava
ka ñayiu ka kandija ja na vi koyutnui nuu san —jiña'a ya.
33 Te jiña'a Simón Pedro:
—Jito'o san, sein chi ja ni jakin san anu san ja kondikin ña san ki'inkueio
vekaa, vi guaa ndee na kuu san jin ni —jiña'a de.
34 Yun te jiña'a Jesús:
—Pedro, ka'an san ja vi jakuaa vitna, te uni jichi ka'an ni ja tu jini ña ni
ama ka ja kana li'li —jiña'a ya.

Vaji tnundo'o

35 Yun te ni jikan tno'o ña Jesús jin ndi'i de:
—Na ni tetniuu ña san ja ni ja'ankuei ni, ni ka ndakani ni tno'o ia Dios,
¿a nagua ni ja'ni ña jin ni ja siun vini in ñunu xtaa, te ni in itni xu'un, te
ni ndijan ni tu nagua ni ka yinda'a ni? —jiña'a ya.
Te ka jiña'a de:
—Tu sa'un nagua ni ja'ni ña.
36 Yun te jiña'a ya:
—Vitna guaa vi sa'a tua'a ni. Vi kondiso ni ñunu xtaa ni vi itni xu'un
ni. Te ndee ni tu na yuchi kani neva'a, te vi xiko ni visi soo su'nu ni, te vi
kuaan ni in nagua ja vi kinda'a ni.
37 Chi ka'an san ja nini kuu ja skunkuu tno'o yoso nuu tutu ii ja ka'an
siki maa san: “Ni ka sa'a ndeva'a ña ñayiu na kuinio in tee kue'e ndeva'a”,
kachi tutu ii. Te tno'o yun, chi skunkuu ja ja'a san, te saa kokuu —jiña'a
ya.
38 Yun te ka jiña'a de:
—Jito'o san, ya'a ka oo uu yuchi kani —ka jiña'a de.
Te jiña'a ya:
—Ja ni kuu saa ni. Ma vi ka'an ka ni.

Ndakuatu Jesús nuu yuku Olivos

39 Yun te ni kee ya kua'an ya yuku Olivos nagua ni osa'a maa ya. Te ni
ka jata ndikin ña tee ka skua'a jin ya kua'ankuei de.
40 Te nuu ni jinokuei ya jin de yuku yun, te jiña'a ya:
—Vi ndakuatu ni nuu ia Dios nagua ja ma junkuei ni nuu jakue'e —jiña'a
ya.
41 Yun te ni kujioo ya nagua kua'a jika kenta in yuu nda'o. Te ni jinkuiin
jiti ya ja ni ndakuatu ya nuu ia Dios,
42 te jiña'a ya:
—Tata Dios, jikanta'u san nuu ni ja nuu ja kuini ni, te skaku ni'nu ña ni
nuu tnundo'o ja ma kanakau siki san. Su na kokuu nagua kuini maa ni,
masu nagua kuini san —jiña'a ya.
43 Yun te ni kenta in ia jinokuechi nuu ia Dios ja vaji ichi andivi, ja
ndakuña'a ka ya jandakui Jesús.
44 Te ja siun kusuchi ndeva'a ini ya, te ni ndakuatu ni'i ya nuu ia Dios.
Yun te ni jinkondee tnaa ya junkuei ndee nuu ñu'u na kuinio ja too yuyu
niñi.
45 Te nuu ni ndi'i ni ndakuatu ya, te kuano'o ya nuu ka oo tee ka skua'a
jin ya, te ni nuku'un ña ya ja ka kixin de, chi ni skuita ña tno'o suchi ini.
46 Yun te jiña'a ya:
—¿Nau ja saa ka kixin ni? Vi ndakoo ni te vi ndakuatu ni nuu ia Dios
nagua ja ma junkuei ni nuu jakue'e —jiña'a ya.

Ni ka kakuiko de Jesús

47 Te vi nini ka'an ka Jesús, te ni jinokuei kua'a ñayiu ja vi kakuiko ñai,
te yoxno'o tee nani Judas, in tee ne'u uxi uu tee ka skua'a jin ya. Ni kuyatni
de nuu oo Jesús ja tetuyu'u ña de.
48 Yun te jiña'a ya:
—Judas, ¿a vi in ja tetuyu'u ña ni kuu ja xtuu ña ni jin san ja kuu san
Se'e Teyii? —jiña'a ya.
49 Te ja siun ni ka jini tee ka skua'a jin ya ja ni jinokuei kua'a ñayiu ja
vi kakuiko ñai jin ya, te ni ka jikan tno'o ña de:
—Jito'o san, ¿a vi kene'e san yuchi kani, te vi kaxin tna'a san jin ñayiu
ya'a? —ka jiña'a de.
50 Yun te ni xtuji in de in tee jinokuechi nuu sutu kuu nija'nu, chi ni
kindee de so'o lado kua'a tee yun.
51 Yun te jiña'a Jesús:
—Saa ni, ma vi sa'a ka ni siun —jiña'a ya.
Te ni tetuu ya nda'a ya so'o tee ni tuji yun, te ni nduva'a.
52 Yun te jiña'a ya nuu sutu ka kuu nija'nu vi nuu taka tee ka kuu nija'nu
ka jito veñu'u, vi nuu tee ka kuu nija'nu maa ñuu ja ni jinokuei de ja vi
tnii ña de jin ya:
—¿Nau ja vi yuchi kani vi yutnu ni kekuei jin ni na kuinio ja kui'na kuu
san?
53 Te ndi'i ni kiuu ni ka oo veñu'u ka'nu, te tu ni ka tnii ña ni. Su saa
kokuu, chi ya'a kuu ore maa ni, ja tatnuni jaka'nu ja oo ñunee —jiña'a ya.

Ni tayu'u tno'o Pedro ja jini de Jesús

54 Yun te ni ka tnii de ya, te kua'ankuei de jin ya ve'e sutu kuu nija'nu
ka. Te Pedro, chi ndikin jika ni de, kua'an de.
55 Te nuu ni jinokuei de, te ni ka xtna'a de ñu'u ye'e yun, te ni ka jinkoo
de ka ndasaa de. Te suni ni jintna'a Pedro, te ni jinkoo de ne'u nuu ka oo
tee yun.

56 Su nuu ni jini ña in ña'a jinokuechi ja nukoo Pedro nuu yuñu'u yun,
te ni ndia'a guagua'a ña nuu de, te jiña'a ña:
—Tee ya'a, chi suni in tee ka jika jin Jesús kuu de —jiña'a ña.
57 Su ni tayu'u tno'o Pedro, te jiña'a de:
—Tu jini san na tee kuu de —jiña'a de.
58 Vi nunuu ni, te ni jini ña inka de, te jiña'a de:
—Roon, suni ka jika ron jin tee yun —jiña'a de.
Te jiña'a tuku Pedro:
—Ña'a, ma suu san kuu —jiña'a de.
59 Te vaa vi ndee nuu in ore, te jiña'a tuku inka de:
—Ja ndaa ja tee ya'a, chi suni in tee ka jika jin Jesús kuu de, chi suni in
tee ñuu Galilea kuu de —jiña'a tee yun.
60 Te jiña'a tuku Pedro:
—Tu jini san na tee ka ka'an jin ni —jiña'a de.
Te vi nini ka'an ka Pedro, te ni kana in li'li.
61 Yun te ni jionenuu Jesús, ndia'a ya nuu de, te ni ndakanka'an de tno'o
ni ka'an ya nuu de, ja ama ka ja kana li'li, te tayu'u tno'o de uni jichi ja tu
jini ña de.
62 Yun te ni ndee de ye'e yun, te ni jaku ndeva'a de ja tna'u ini de.

Ni ka sa'a ne'e ka sa'a yichi de Jesús

63 Te ndi'i tee ka jito Jesús, ka jaku ndee de ya vi ka kani ña de.
64 Te ni ka jasi de nduchi nuu ya, vi ni ka kani de nuu ya, te ka jiña'a de:
—Ka'an, ndeja kuu ja ni kani ña —ka jiña'a de.
65 Vi kuakua'a ka tno'o ne'e ni ka ka'an de jin ya.

Ni ka junsia'a de Jesús nuu ni ka ndututu tee ka kuu nija'nu

66 Te nuu ni tuu, te ni ka ndututu ndi'i tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu
judio, vi sutu ka kuu nija'nu, vi tee ka kaxtno'o Ley Moisés, te ni ka jaka
de Jesús kua'ankuei jin de nuu junta yun, te ka jiña'a de:
67 —Vitna te ka'an, ¿a suu ron kuu ia ni tetniuu Dios? —ka jiña'a de.
Te jiña'a ya:
—Visi na ka'an san ja suu san kuu, su ma vi kandija ni.
68 Te nuu ja na kakan tno'o ña san in tno'o, te ma vi ka'an ni, te ni ma
vi siaa ña ni.
69 Su ndee ore vitna, te jinkoo maa san, ja kuu san Se'e Teyii, ichi nda'a
kua'a Dios, ia ndakui ndeva'a —jiña'a ya.
70 Yun te ka jiña'a ndi'i de:
—Nuu saa, ¿te a Se'e ia Dios kuu ron? —ka jiña'a de.
Te jiña'a ya:
—Maa ni ka ka'an ja suu kuu san —jiña'a ya.
71 Yun te ka jiña'a de:
—¿Na testiu ka ka jiniu'o? Te vi mao ni ka onini tno'o ni ka'an de jin
yu'u de, ja Se'e ia Dios kuu de —ka kachi de.

23

Ni ka junsia'a de Jesús nuu Pilato

1 Yun te ni ndontakuei ndi'i ñayiu ni ka oo nuu junta yun. Te ni ka
jinsia'a de Jesús nuu Pilato.
2 Te ni ka jinkondee de ka ka'an kuechi de siki ya, te ka jiña'a de:

—Ni ka nuku'un san tee ya'a ja ska'an de ñayiu ñuu san, vi ka'an de ja ma vi tniuya'u ka san xu'un impuestu ja ki'in nuu rey ñuu Roma. Te suni ka'an de ja tee ni tetniuu Dios kuu de, vi suu de kuu rey —ka jiña'a de.
3 Yun te ni jikan tno'o ña Pilato:
—¿A suu ron kuu rey ñayiu judio? —jiña'a de.
Te jiña'a Jesús:
—Saa ka'an maa ni —jiña'a ya.
4 Yun te jiña'a Pilato nuu sutu ka kuu nija'nu vi nuu ndi'i ñayiu ni ka ndututu yun:
—Tu sa'un na kuechi ni'i san siki tee ya'a —jiña'a de.
5 Su vi'i ka ni ka ka'an de, te ka jiña'a de:
—Tee ya'a, chi ska'an de ñayiu ñuu san ja ndontakuei vai siki tee ka netniuu. Te ni keja'a de kaxtno'o de ndee Galilea, te vitna ja ni kenta de ndee Judea ya'a —ka jiña'a de.

Ni ndasia'a ña Pilato jin Jesús nda'a Herodes

6 Te nuu ni onini Pilato ja siun ni ka ka'an de, te ni jikan tno'o de a tee Galilea kuu ya.
7 Te nuu ni ka ka'an de ja suu kuu ya, te ni ndasia'a ña de nda'a Herodes, tee tatnuni Galilea, chi Jerusalén ni oo Herodes kiuu saa.
8 Te nuu ni jini ña Herodes jin Jesús, te ni kusii ini de, chi ndee ja oo kiuu ni ondioo ini de ja kuni de ya, chi ja jini de ja ka ka'an ñayiu jakua'a ja sa'a ya, te ni kuini de ja kondia'a de in jaka'nu sa'a ya.
9 Yun te ni jikan tno'o ña de kua'a tno'o, su ni ja in tno'o tu ni ka'an Jesús.
10 Te sutu ka kuu nija'nu vi tee ka kaxtno'o Ley Moisés, chi ka oo de yun ka xtavi ni'i de ya kuechi.
11 Yun te ni ka skexiko ña Herodes vi soldado de jin Jesús, te ni ka skui'nu ña in sa'un kani vii ndeva'a ja ka ni'nu rey, ja ni ka jaku ndee ña de, vi ni ka sa'a ne'e ni ka sa'a yichi ña de. Te ni ka ndatetniuu de ya kuano'o tuku ya nda'a Pilato.
12 Te vi kiuu saa ni ka ndumani tna'a Herodes jin Pilato, chi ni ka ojini u'u tna'a de ama ka.

Ja ni kuu ndaa ja kuu Jesús

13 Yun te ni ndaxtutu Pilato tee ka kuu nija'nu nuu sutu, vi tee ka netniuu, vi ñayiu ñuu,
14 te jiña'a de:
—Ya'a oo tee ni ka kisia'a maa ni nuu san, ja ka xtavi kuechi ni de, ja ska'an de ñayiu ñuu ja vi ndakoi siki tee ka netniuu. Su vi jin nuu ndi'i maa ni ni xndichi san de, te tu ni nuku'un san ni in jakue'e ja ka xtavi maa ni de.
15 Te vini Herodes, tu na kuechi ni jinku'un de, yun guaa ni ndasia'a tuku de tee ya'a nda'a san. Te ja ka jini maa ni ja tu na jakue'e ni sa'a tee ya'a ja kokuu de.
16 Te yun guaa na tatnuni san ja na vi kani ña jin de, te siaa san de —jiña'a Pilato.
17 Te nini kuu ja vi siaa de in tee yi'i vekaa in in viko pascua.
18 Te vi ndi'i ñayiu ni ka kana jaa, te ka jiña'i:
—¡Ka'ni ni tee jian, te siaa ni Barrabás! —ka jiña'i.
19 Te Barrabás, chi yi'i de vekaa siki ja ni ja'ni de ndiyi, vi ja ni ndakoo de siki tee ka netniuu Jerusalén.
20 Su Pilato, chi ni kuini de ja siaa de Jesús, te ni ka'an tuku de jin ñayiu.

21 Su vi saa vi'i ka ni ka kana jaa ñayiu, te ka jiña'i:
—¡Katakaa ni de! ¡Katakaa ni de yika cruz! —ka jiña'i.
22 Te ni ka'an tuku Pilato jichi kuu uni, te jiña'a de:
—¿Su na jakue'e ni sa'a tee ya'a? Tu na kuechi ni'i san siki de ja kokuu de. Te na tatnuni san vi kani ña jin de, te siaa san de —jiña'a Pilato.
23 Su vi vi'i ka ni ka kana ñayiu ka jikain ja na kuitakaa ya, te jin tno'o ni ka kana ñayiu yun vi tee ka kuu nija'nu nuu sutu, ni ka ni'i ja ka kuini.
24 Yun te ni jino ini Pilato ja sa'a de nagua ka jikan ñayiu yun.
25 Te ni siaa de tee ja'ni ndiyi vi ndakoo siki tee ka netniuu. Te ni sia'a de Jesús nda'a soldado ja vi sa'a tee yun nagua ka kuini maa ñayiu.

Ni ka jatakaa de Jesús yika cruz

26 Te nuu ni ka jaka soldado Jesús ja vi katakaa de ya yika cruz, ni ka junkuntna'a de jin in tee ñuu Cirene nani Simón. Mandii tee yun ja ni ja'an de yuku, te ni ka tenini ña de ja ni jiso tee yun cruz, te ndikin de Jesús kua'an de.
27 Te kua'a ndeva'a ñayiu ka ndikin kua'ankuei, te ka nda'i ka kana ñayiu si'i kua'ankuei ña ja ka kuu suchi ini ña ja ja'a Jesús.
28 Su ni jionenuu ya nuu kua'ankuei ña, te jiña'a ya:
—Maa ni ña'a Jerusalén, ma vi kuaku ni ja ja'a sein, chi vi kuaku ni ja ja'a maa ni vi ja ja'a se'e ni.
29 Chi kii in kiuu koo tnundo'o, te vi kachi ñayiu: “Na ta'u na ndetu ña'a tu ni jinku'un lulu, vi na ta'u na ndetu ña'a tu ni jini ja skaxin ña lulu” vi kachi ñayiu.
30 Yun te vi jinkondee ñayiu vi kanai jin yuku, te vi kuña'i: “Kanakau siki rin” te nuu tinduu: “Chisa'u ña”.
31 Chi nuu ja siun ka sa'a ña jin yutnu kuii, te vi'i ka kokuu jin yutnu yichi —jiña'a Jesús.
32 Suni ni ka jaka de uu tee kue'e ndeva'a ja vi katakaa in ni de jin Jesús.
33 Te nuu ni jinokuei de nuu nani yiki xini ndiyi, te ni ka jatakaa de Jesús jin nduu tee kue'e yun nuu in in cruz, in de ichi nda'a kua'a ya, te inka ichi satni ya.
34 Te nuu ni ka jatakaa de ya, te jiña'a ya:
—Tata, koneka'nu ini ni jin ñayiu ya'a, chi tu ka jini nagua ka sa'i —jiña'a ya.
Yun te ni ka jitotnuni soldado, kondio'ni ndee sa'un ya kuu ja vi kendoo jin in in de.
35 Te ka oo kua'a ñayiu ka ndia'i, te vi ndee tee ka netniuu ka ka'an kuasun ña jin ya, te ka ndatno'o de:
—Ni skaku ni'nu de inka ñayiu. Te vitna na skaku ni'nu de maa de, nuu ja ja ndaa ndija ja tee ni kaji Dios ja ni tetniuu ya kuu de —ka ndatno'o de.
36 Te saa ni tee ka kuu soldado, chi suni ka sa'a kuasun ña de. Ni ka jintna'a yatni ña de, te ka jiña'a de vinu iaa ja ko'o ya.
37 Te ka jiña'a de nuu ya:
—Nuu ja rey ñayiu judio kuu ron, te skaku ni'nu maa ron —ka jiña'a de.
38 Te ichi xini ya ni ka tetuu de in tno'o ja yoso jin sa'an griego, latín vi hebreo, te ka'an sua'a: “Tee ya'a kuu rey ñayiu judio”, kachi tno'o yun.
39 Yun te vi ndee in tee kue'e ka intakaa jin ya ka'an kuasun ña de, te jiña'a de:

—Nuu ja tee ni tetniuu Dios kuu ron, te skaku ni'nu maa ron nagua ja skaku ni'nu ña ron jin ru'un —jiña'a de.
40 Yun te ni kuxeen inka tee ka intakaa jin de, te jiña'a de:
—¿A vini tu yu'u ron ia Dios ja ka'an ron siun? Te in ni tnundo'o ka tna'o jin tee ya'a ja vi kuo.
41 Yoon, chi ja ndaa ja ka tna'a mao tnundo'o, chi ka tniuya'uo jin jakue'e ni ka sa'o. Su tee ya'a, chi tu sa'un na jakue'e ni sa'a de —jiña'a de.
42 Yun te jiña'a de:
—Jesús, ndaka'an ña ni jin san kiuu na jinkondee ni ja tatnuni ni —jiña'a de.
43 Te jiña'a Jesús:
—Ka'an ndaa san ja vi vitna kuu ja koo ni jin san andivi in nuu vii ndeva'a —jiña'a ya.

Ni ji'i Jesús

44 Te nuu ni jino ka uxi uu nduu, te ni kunee ninii ñuyiu, te vi ndee nuu ka uni jañini, te saa ni nduu ndijin.
45 Ni kunee nuu nikandii, te ni te'nde sagua sa'un ka'nu ja ndesi nuu ii, ini veñu'u ka'nu Jerusalén.
46 Te yun ni kana jaa Jesús, te jiña'a ya:
—Tata, ndiunda'a maa ni anu san —jiña'a ya.
Te nuu ni ndi'i ni ka'an ya tno'o yun, te ni kana anu ya.
47 Te nuu ni jini tee kuu capitán ja siun ni kuu nuu ni ji'i Jesús, te ni chiñu'u de ia Dios, te jiña'a de:
—Ja ndaa ndija ja tu na kuechi tee ya'a ni oo —ni kachi de.
48 Te ndi'i ñayiu ni ka oo ja ni ka jini tnundo'o yun, ni ka ndajiokuiin ka katui ndikai ja ka tna'u ndeva'a ini.
49 Su ndi'i ñayiu ka jini tna'a jin Jesús vi ña'a ka ndikin ña jin ya, vajikuei ña ndee Galilea, chi jika ni ni ka kendoi ka ndia'i ja siun ni kuu.

Ni jinkoyu'u Jesús

50 Ni oo in tee gua'a, in tee ndaa ñuu Arimatea nani José, in ñuu ja tnii Judea, te suni ni yinduu de nuu tee judio ja ka sa'a junta ka'nu ka.
51 Su tu ni jintna'a ini de tno'o ni ka ndatno'o tee yun nuu junta yun siki Jesús, chi ni kandija de ja koo in kiuu te tatnuni maa ia Dios.
52 Te yun guaa ni ja'an de ni ka'an de jin Pilato ja ni ndakan de yiki kuñu Jesús, te ni jandetu tee yun.
53 Te ni nune'e de yiki kuñu ya nuu cruz, te ni tniutuu de jin in sa'un kuijin vii ndeva'a, te ni tayu'u ña de in yau nuu ni kaan de in yiki kava nuu chia'an ka sa'un na ndiyi kiyu'u.
54 Te kiuu saa kuu ja ka sa'a tua'a ñayiu, chi ja oo yatni ja ndaki'in kiuu ndatatu.
55 Te ñasi'i ja ka ndikin ña jin Jesús ja vajikuei ña ndee Galilea, ni ja'ankuei ña, te ni ka jini ña yau ñaña yun, vi ni ka jini ña naxa ni ka jakintuu de yiki kuñu ya.
56 Yun te ni ka ndajiokuiin ña ve'e ña, te ni ka sa'a tua'a ña tatna xiko asin ja vi koso ña nuu yiki kuñu Jesús. Su ni ka jaan ii ña kiuu ndatatu, nagua tatnuni nuu Ley Moisés.

24

Ni ndateku Jesús

1 Su ne'e ndeva'a domingu, kiuu xtnañu'u ja ndaki'in semana, ni
ja'ankuei ñasi'i yun nuu oo yau ñaña ja yiyu'u Jesús. Ka nee ña tatna
xiko ja ni ka sava'a ña, te ka ndeka tna'a ña jin sava ka ñasi'i ni jinokuei
ña.
2 Te ni ka jini ña ja ni kujioo kava ni ondesi yu'u yau ñaña yun.
3 Te ni kiukuei ña ni ka ndia'a ña, su tu ka na yiki kuñu Jesús oo.
4 Te vi tu ka nii ini ña naxa vi sa'a ña, te vi sanaa ni ka jini ña uu ia ka
jinokuechi nuu Dios, ka yeye'e sa'un ka ni'nu ya ka nukuiin ya nuu ka oo
ña.
5 Te ni ka yu'u ndeva'a ña, te ni ka chindei ña nuu ña ichi nuu ñu'u. Te
ka jiña'a ia yun:
—¿Nau ja saa ne'u ndiyi ka ndanduku ron ia teku?
6 Te masu ya'a oo ya, chi ja ni ndateku ya. Vi ndaka'an naxa ni ka'an ya
nuu ni oo ka ya Galilea,
7 nuu ni ka'an ya sua'a: “Sein ja kuu san Se'e Teyii, chi nini kuu ja
kanakau san nuu nda'a ñayiu ka sa'a yika kuechi, te vi katakaa ñai yika
cruz, su nuu uni kiuu te ndateku san”, ni kachi ya —ka jiña'a ia ka
jinokuechi yun.
8 Yun te saa ni ka ndaka'an ña tno'o ni ka'an Jesús.
9 Te nuu ni ka ndajiokuiin ña, te ni ka ndakani ña ndi'i ja ni ka jini ña
nuu ndi uxi in tee ni chitniuu Jesús, vi nuu sava ka ñayiu ka oo jin de.
10 Te ña'a ni ka ndakani ya'a ka kuu María Magdalena, vi Juana, vi María
nana Jacobo, jin sava ka ña'a ka ndikin tna'a jin ña.
11 Su tu ni ka kandija de, chi ni ka ndakani ini de ja chia ka kuu kue'e
ña.
12 Su vini saa, te Pedro, chi ni kana kunu de kua'an de, majinkoto de yau
ñaña yun. Te nuu ni jino de, te ni jito ni'ni de yau yun, te ni jini de ja maa
ni ka sa'un ni ñutuu ya oo yun. Te vi ni sa'u kuii ini de ja ndakani ini de
ja tu ka ya oo.

Ni ka ndanitna'a Jesús jin uu tee kua'ankuei ichi Emaús

13 Te vi maa kiuu saa ni kekuei uu tee ni ka oskua'a jin Jesús, kua'ankuei
de in ñuu nani Emaús ja oo jika vaa ndee uxi in kilómetro jin ñuu
Jerusalén.
14 Te ka ndatno'o de nuu ichi yun kua'ankuei de ndi'i ja ni kuu kiuu saa.
15 Te vi nini ka ndatno'o de vi ka jikan tno'o tna'a de kua'ankuei de, te
ni jintna'a ña Jesús ja ni ka jaka tna'a ya jin de kua'ankuei ya.
16 Su visi ka ndia'a de nuu ya, su oo in ja jasi, te tu ni kuu vi ndakuni ña
de ja maa ya kuu.
17 Yun te ni jikan tno'o ña ya:
—¿Nagua kuu ja ka ndatno'o ni vajikuei ni ichi ya'a? ¿Te nau ja ka
kusuchi ini ni? —jiña'a ya.
18 Yun saa ni ka'an in tee nani Cleofas, te jiña'a de:
—¿A vi maa ni ni kuu ja jiondita Jerusalén ya'a ja tu jini ni tnundo'o ni
kuu kiuu ya'a? —jiña'a de.
19 Te jiña'a Jesús:
—¿Te nagua ni kuu, nuu saa? —jiña'a ya.
Te ka jiña'a de:
—Ka ndatno'o san siki Jesús, tee ñuu Nazaret, ja in tee ni ndakani tno'o
ia Dios ni okuu de. Chi ni sa'a de tniuu na'nu vi ni ka'an de tno'o gua'a,
te ni janta'u ña ia Dios, vi ni ka onee yiñu'u ñayiu nuu de.

20 Su ni ka ndasia'a ña tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi tee ka netniuu nuu
ñuo ja kuu de, te ni ka jatakaa ña jin de yika cruz.
21 Su sein nda'u, chi ni ka oñu'u ini san ja suu de kuu ja skaku ni'nu
ñayiu ñuo Israel. Su ndee nuu oo, te ni ka ja'ni ña jin de, te vitna, chi ja
ni kuu uni kiuu ja ni ya'a tnundo'o yun.
22 Su ka ndaskani ini ña sava ñasi'i ka skua'a jin san, chi ne'e ndeva'a
ni ja'ankuei ña nuu ne'e vitna, ni ka jinkoto ña yau ñaña yun.
23 Te nuu ni ka ndajiokuiin ña, te ka kachi ña ja tu ka yiki kuñu Jesús
oo. Vi ka ka'an ña ja ni ka jini ña uu ia ka jinokuechi nuu Dios, te ka jiña'a
ia yun ja teku Jesús.
24 Yun te ni ja'ankuei sava tee ka skua'a jin san, ni ka jinkoto de yau
ñaña yun, te ni ka jini ndija de nagua ka ndakani ñasi'i yun. Su tu ni ka
jini de maa Jesús —ka jiña'a de.
25 Yun te jiña'a Jesús:
—¡Nase nde'e u'u ka jinkui'nu ini ni! Vi ¡nase nde'e kuee ka kandija ni
tno'o ni ka ka'an tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a!
26 ¿A tu ka jini ni ja nini kuu ja tna'a ia ni tetniuu Dios tnundo'o ya'a
ama ka ja nduu ka'nu ya? —jiña'a Jesús.
27 Yun te ni jinkondee ya ndakani ya tno'o yoso nuu tutu ii nuu ka'an ja
ja'a maa ya. Ni keja'a ya jin tno'o yoso nuu liuru ni tee Moisés, te vi saa
ni ya'a ya nuu ndi'i liuru ni ka tee sava ka tee ni ka ndakani tno'o ia Dios
ndee jana'a.
28 Te nuu ni jinokuei de ñuu nuu kua'ankuei de yun, te ni sa'a Jesús ja
ya'a ya ki'in jika ya.
29 Su ni ka tenini ña de ja na ndoo ya, te ka jiña'a de:
—Ndoo ni na vi ndoo, chi ja ni ñini, te ja nduku ja kunee —ka jiña'a de.
Yun te ni kiuu Jesús ja vi ndoo ya jin de.
30 Te nuu ni jinkoo ya nuu mesa ja vi kaxini ya jin de, ni ki'in ya xtaa,
te ni ndakuanta'u ya nuu ia Dios, te ni ta'u ya, te ni jiña'a ya ja vi kaa de.
31 Yun te ni sa'a ia Dios ja ni ka ndanune nuu de, te ni ka ndakuni ña de
ja maa ya kuu. Su vi nuu saa ni naa ya kua'an ya.
32 Yun te ka ndatno'o tna'a de:
—Siun yun guaa vi sua'a ka kanta anuo ja ka kusii inio nuu vajikueio
ichi yun ka ninio tno'o kaxtno'o ya ja ka'an nuu tutu ii —ka ndatno'o de.
33 Te vi nuu saa, ni ndekuei de, te kuano'okuei de maa Jerusalén. Te
vi ja ka oo tutu ndi uxi in tee ni chitniuu Jesús jin sava ka ñayiu nuu ni
ndajinokuei de.
34 Te ka jiña'a tee ka oo yun:
—Ja ndaa ndija ja ni ndateku Jito'o Jesús, chi ni ndenta ya nuu Simón
Pedro —ka jiña'a de.
35 Yun te ni ka ndakani nduu de naxa ni ka ndo'o de ichi nuu ni ja'ankuei
de, vi naxa ni ka ndakuni de Jesús nuu ni ta'u ya xtaa.

Ni ndenta Jesús nuu ka oo tee ka skua'a jin ya

36 Vi nini ka ka'an ka de tno'o yun, te ni jino Jesús, ni junkuiin ya ma'ñu
nuu ka oo de. Te jiña'a ya:
—¿A kukueni ka oo ron? Te vi koo jin tno'o mani —jiña'a ya.
37 Su ni ka yu'u ndeva'a de, chi ni ka ka'an de ja anu ni ka jini de.
38 Yun te jiña'a ya:
—¿Nau ja ka yu'u ron? ¿Te nau ja siun ka ndakani ini ron?

39 Vi kondia'a nda'a rin vi ja'a rin, te vi kuni ron ja maa rin kuu. Vi ke'e
ña nagua ja vi kuni ron. In anu, chi tu na yiki kuñu nagua ka ndia'a ron
ja kaa maa rin —jiña'a ya.
40 Vi ka'an ya, te ni xne'e ya nda'a ya vi ja'a ya nuu ni ka yi'i nduyu kaa.
41 Te vi saa ni tu ka kandija gua'a de ja ka kusii ini de vi ja ni ka sa'u
kuii ini de ja ni ka ndakuni de ya. Te jiña'a ya:
—¿A ka neva'a ron joo ja vi kao ya'a? —jiña'a ya.
42 Yun te ni ka jiña'a de joo chiaka ja ni kasun nuu ñu'u vi in jioo nduxi.
43 Te ni tnii ya, te vi jin nuu de ni jaa ya.
44 Te jiña'a ya:
—Tno'o ya'a kuu ja ni ka'an rin ndee nuu ni ka oo kao, ja nini kuu ja
skunkuu rin ndi'i tno'o yoso nuu tutu ii ja ka'an siki maa rin, tno'o ja ni
tee Moisés, vi tno'o ni ka tee taka tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee
jana'a, vi tno'o ja yoso nuu tutu Salmo —jiña'a ya.
45 Yun te saa ni sa'a ya ja ni ka jinkui'nu ini de tno'o yoso nuu tutu ii.
46 Te jiña'a ya:
—Saa ka'an nuu tutu ii siki maa rin, te saa ni kuu, chi nini kuu ja kuu
ia ni tetniuu Dios, te nuu uni kiuu te ndateku ya ne'u ndiyi.
47 Te na vi keja'a ñayiu vi kaxtno'i tno'o rin ndee Jerusalén, te vi saa
kutenuu ninii ñuyiu, nagua ja vi ndatna'u ini ñayiu nuu jakue'e ka sa'i, te
koneka'nu ini ia Dios yika kuechi ñayiu yun.
48 Te maa ron ka kuu testiu rin ja siun ni ndo'o rin.
49 Te tetniuu rin Espíritu ia Dios ja vi kuta'u ron, nagua ni kee yu'u tata
rin ja taa ya. Su vi kondetu ni ron Jerusalén ya'a ndee na vi ni'i ron jaka'nu
ja vaji ndee andivi —jiña'a ya.

Mandaa Jesús kuano'o ya andivi

50 Yun te ni kekuei ya jin de Jerusalén, te kua'ankuei ya jin ndi'i de
ñuu Betania. Te nuu ni jinokuei ya jin de, te ni kane'e ya nda'a ya, te ni
jikanta'u ya ja ja'a ndi'i de nuu ia Dios.
51 Te vi nini ka'an ya, te ni ndusukun ya ja mandaa ya andivi.
52 Yun te nuu ni ndi'i ni ka chiñu'u de Jesús, te ni ka ndajiokuiin de
Jerusalén, ka kusii ndeva'a ini de.
53 Te siun ni ka oo de veñu'u ka'nu, ka ndakuanta'u de nuu ia Dios.
Saa na kokuu.

Tno'o va'a ia Dios ja ni tee Juan, tee ni chitniuu ña Jesús

1 Ndee jaxtnañu'u ja ni junkoo ñuyiu ja oo in tno'o, te tno'o ya'a oo jin
ia Dios, te maa ia Dios kuu tno'o ya'a.
2 Te tno'o ya'a oo jin ia Dios ndee jaxtnañu'u.
3 Te jin ma'ñu sagua ia kuu tno'o, ni junkoo ndi'i ja oo ñuyiu, te nuu ja
tu maa ya, chi ni in ja oo ñuyiu ma junkoo.
4 Te nuu maa ya oo jateku, te jateku yun ye'e ni'nu nuu ñayiu.
5 Te maa ya kuu ñu'u ja ye'e ni'nu nuu janee, te tu ni kundee ja oo ñunee
yun ja nda'va ñu'u ja ye'e ni'nu.
6 Ni oo in tee ni onani Juan ja ni tetniuu ia Dios.
7 Ni kii de kuu de testiu ja ni ndakani de tno'o ye'e ni'nu, nagua ja jin
ma'ñu sagua de, te ndi'i ñayiu vi kandija tno'o ye'e ni'nu yun.
8 Te masu ñu'u ja ye'e ni'nu kuu maa Juan, su ni tetniuu ña Dios jin de
ja ndakani kaji de naxa oo ia ye'e ni'nu.
9 Te maa ya kuu ñu'u ndaa ndija ja ye'e ni'nu nuu ndi'i ñayiu, te vaji ya
nuu ñuyiu ya'a.
10 Chi jin ma'ñu sagua maa ya ni junkoo ñuyiu, te ni oo ya nuu ñuyiu,
su tu ni ka jini ña ñayiu ñuyiu na in kuu ya.
11 Ni kii ya nuu ñuu maa ya, su tu ni ka janta'u ña ñayiu ñuu ya jin ya.
12 Su ndi'i ñayiu ja ni ka janta'u ya, vi ni ka kandijai ya, ni jiña'a ya in
jaka'nu nui ja ka kui se'e maa ia Dios.
13 Te masu se'e teyii jin niñi xikui nuu ni tna'a jin in ñasi'i ka kui, ni
masu ka kui in se'e nagua ka'an maa teyii, chi maa ia Dios ni sa'a ja ka
kui se'e maa ya.
14 Te tno'o yun ni kuu teyii, te ni oo ya ne'u yoon, te ni ka jini san ja ye'e
tajan ya, chi nuu maa Tata Ja'nuo vaji ja ye'e tajan ya, chi invaa maa ya
kuu Se'e ia Dios. Te nuu maa Se'e ya oo tno'o ndaa vi ka'an nda'u ka'an
kee ña ya, chi saa oo maa ya.
15 Te ni ndakani Juan ja ja'a maa ya nuu ni kana jaa de, te jiña'a de:
—Siki tee ya'a kuu ja ni ka'an san nuu ni kachi san sua'a: “Tee vaji yata
ja vaji san kuu tee kuu ka'nu ka saa maa san, chi xtnañu'u ka de oo saa
ni kaku sein”.
16 Chi nuu maa ya ni ka ni'o ndi'i javii java'a ya vi ja ka'an nda'u ka'an
kee ña ya ndi'i ni kiuu.
17 Chi jin ma'ñu sagua Moisés vaji Ley ia Dios, su ja ka'an nda'u ka'an
kee ña ya vi jandaa vaji jin ma'ñu sagua maa Jesukristu.
18 Te tu sa'un na in jini ia Dios, chi invaa maa Se'e ya, ia oo jin maa Tata
Ja'nu, kuu ia ni ndakani naxa oo ia Dios.

Ndakani Juan, tee skuandute, ja ja'a Jesús

19 Te ya'a kuu tno'o ni ndakani Juan na ni ka tetniuu ña tee ka kuu
nija'nu nuu ñayiu judio jin tee ka kuu sutu vi tee ka kuu tatatno'o Leví
ndee Jerusalén ja vi kakan tno'o de Juan, te ka jiña'a de:
—Ka kachi tee ka kuu nija'nu ñuo ja vi kakan tno'o ña san, ¿na in kuu
maa ni?
20 Te ni ndaa yu'u Juan, tu ni tayu'u tno'o de, te ni ndakani ndaa de:
—Masu Kristu, ia ni tetniuu Dios, kuu san —jiña'a de.

21 Te ni ka jikan tno'o ña tee yun:
—¿Nuu saa te na in kuu ni? ¿A ndi Elías kuu ni?
Te jiña'a de:
—Masu kuu san.
—¿A tee ndakani tno'o va'a ia Dios ja ka'an nuu tutu ii ja kii kuu ni? —ka jiña'a de.
—Masu kuu san —jiña'a de.
22 Te ka jiña'a tee yun:
—¿Te na in kuu ni? Kaxtno'o ni nagua ja kuu vi ndakani tno'o san nuu tee ni ka tetniuu ña. ¿Te naxa ka'an ni siki maa ni? —ka jiña'a de.
23 Te jiña'a de:
—Maa san kuu in tee kana nuu ñu'u te'a: "Vi ndasa'a ndaa ni ichi nuu vaji Jito'o", nagua ni ka'an Isaías, tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a.
24 Te tee ni ja'ankuei yun ka kuu tee ka yinduu nuu fariseo,
25 ni ka jikan tno'o ña de, te ka jiña'a de:
—Nuu saa, te ¿nau ja skuandute ni ñayiu, te nuu masu Kristu, ni masu ndi Elías, ni masu tee ndakani tno'o va'a ia Dios ja ka'an nuu tutu ii ja kii kuu ni? —ka jiña'a de.
26 Te jiña'a Juan sua'a:
—Maa san skuandute ñayiu jin ndute, su ma'ñu sagua maa ni, oo in tee ja tu ka jini ni de.
27 Te tee ya'a kuu tee vaji yata nuu vaji san, su tee kuu ka'nu ka kuu de saa sein, te ni masu nagua kuu sa'un san ja kuu ndajin san corria ndikin ndijan de —jiña'a de.
28 Sua'a ni kuu in nuu nani Betania, jioo yute Jordán, nuu ni oskuandute Juan ñayiu.

Jesús kuu Lelu ia Dios

29 Yun te inka kiuu tnee sua'a, te ni jini ña Juan jin Jesús ja kua'an ya nuu oo de, te jiña'a de:
—Vi kondia'a ni, chi ya'a vaji Lelu ia Dios, ia kindee yika kuechi ñayiu ñuyiu.
30 Te ja ja'a ia ya'a ni ka'an san: "Ja yata vaji san, te kii in tee kuu ka'nu ka saa maa san, chi tee xtnañu'u ka kuu de saa sein".
31 Te tu ni ojini san de, su yun guaa vaji san skuandute san ñayiu jin ndute, nagua ja na vi kuni ña ñayiu Israel na in kuu ya.
32 Te suni ndakani Juan nuu jiña'a de:
—Ni jini san Espíritu ia Dios ja makuun ichi andivi na kuinio in sata, te ni jinkoxnee siki ya.
33 Te tu ni ojini san na in kuu. Su ia ni tetniuu ña jin san ja skuandute san ñayiu jin ndute, kachi ya: "Ndee tee xiin siki kuni ron ja kuun Espíritu, te jinkoxnee siki de, te tee ya'a kuu tee skuandute ñayiu jin Espíritu ia Dios", kachi ya.
34 Te ni jini san, yun guaa ndakani san ja tee ya'a kuu Se'e maa ia Dios.

Ni kana Jesús uu tee xtnañu'u ja vi koskua'a jin ya

35 Te inka kiuu tnee sua'a ka otutu Juan jin uu tee ka skua'a jin de.
36 Te nuu ni jini de Jesús, ja jiondita ya yun, te jiña'a de:
—Tee yun kuu Lelu ia Dios.
37 Te nuu ni ka jini nduu tee ka skua'a jin de ja siun jiña'a de, te ni ka jata ndikin de Jesús.

38 Te nuu ni jionenuu Jesús, te ni jini ya ja ka ndikin ña de, te ni jikan
tno'o ña ya:
—¿Na in ka ndanduku ni?
Te ka jiña'a de:
—Rabí —ja kei ka'an “Mastru”— ¿Ndenu oo ni? —ka jiña'a de.
39 Te jiña'a Jesús:
—Ne'ekuei ni te vi kuni ni.
Te ni ja'ankuei de, te ni ka jini de ndenu oo ya. Te ja siun ja oo ndee ka
kuun jañini, guaa ni ka ndoo de jin ya kiuu yun.
40 Te Andrés, ñani Simón Pedro, kuu in tee ka ndeka tna'a jin inka de,
ja ni ka jata ndikin de Jesús, nuu ni ka onini de tno'o ni ka'an Juan.
41 Yun te ni kee Andrés, ni ndanduku de xtnañu'u ka ñani de Simón, te
nuu ni ndani'i ña de, te jiña'a de:
—Ni ka nuku'un san Mesías, (ja kei ka'an “Kristu”, ia ni tetniuu Dios).
42 Te ni junsia'a ña de nuu oo Jesús. Te nuu ni jini ña Jesús, te jiña'a ya:
—Maa ni kuu Simón, seyii Jonás, su nukonani ni Cefas, (ja kei ka'an
Pedro ja kuu kava).

Ni kana Jesús jin Felipe vi Natanael ja vi koskua'a jin ya

43 Te inka kiuu tnee sua'a, te ni ndakani ini Jesús ja no'o ya Galilea, te
yun ni ka junkuntna'a ya jin Felipe, te jiña'a ya:
—Kondikin ña ni na ki'inkueio.
44 Te Felipe, chi in tee ñuu Betsaida kuu de, te in ni ñuu de jin Andrés
vi Pedro.
45 Ni ndanduku ña Felipe jin Natanael, te ni ndani'i ña de, te jiña'a de:
—Ni ka nuku'un san tee xiin ja'a ni tee Moisés nuu Ley, vi nagua ni ka
ka'an tee ni ka ondakani tno'o ia Dios ndee jana'a. Te suu de kuu Jesús,
seyii José, tee ñuu Nazaret —jiña'a de.
46 Yun te jiña'a Natanael:
—¿A ndee ñuu Nazaret kee in jagua'a?
Te jiña'a Felipe:
—Ne'e ni te kuni ni.
47 Te nuu ni jini ña Jesús jin Natanael ja ni jino de nuu oo ya, te jiña'a
ya:
—Ya'a vaji in tee Israel ndaa, ja tu xnda'u ña de —jiña'a ya.
48 Te ni jikan tno'o ña Natanael:
—¿Ndenu ni jini ña ni?
Te jiña'a Jesús:
—Ama ka ja kana ña Felipe, nuu oo ni ndu'u in tnu tichi iuu, yun ni jini
ña san —jiña'a ya.
49 Yun te jiña'a Natanael:
—Mastru, maa ni kuu Se'e ia Dios; maa ni kuu rey ñayiu Israel.
50 Yun te jiña'a Jesús:
—Kandija ña ni, chi ka'an san ja ni jini ña san ndu'u in tnu tichi iuu, su
tniuu na'nu ka saa ya'a kuni ni.
51 Te jiña'a ka ya:
—Ka'an ndandaa san ja vitna jin kiuu kua'on yun, vi kuni ni ja nune
andivi, te makunkuei vi mandakuei ia ka jinokuechi nuu maa ia Dios nuu
oo san ja kuu san Se'e Teyii —jiña'a ya.

2

Ja xtnañu'u ni sa'a Jesús javii java'a nuu viko tnanda'a ñuu Caná

1 Te nuu uni ka kiuu, te ni ka sa'a in viko tnanda'a ñuu Caná ja tnii
Galilea, te yun ni oo nana si'i Jesús nuu viko yun.
2 Te suni ni ka ka'an ña jin Jesús vi tee ka skua'a jin ya ja vi koo ya nuu
viko tnanda'a yun.
3 Te nuu ni ndi'i vinu viko tnanda'a yun, te jiña'a nana si'i Jesús nuu ya:
—Tu ka na vinu ka neva'a ñayiu ya'a.
4 Te jiña'a Jesús:
—¿Nau ja siun ka'an ni jin san, vi nana? Te kuini ka ja kenta ore ja sa'a
san tniuu na'nu.
5 Su jiña'a nana ya nuu ñayiu ka jinokuechi yun:
—Vi sa'a ni ndi'i nagua tatnuni.
6 Te yun ka oo iñu kiyi yuu ja kee ndute, nagua ka sa'a maa ñayiu judio
ja ka nduvii nuu ia Dios, te nuu in in kiyi yun ka kakuu kuun xiko axi in
ciento litro ndute.
7 Yun te jiña'a Jesús:
—Vi chitu ni kiyi ya'a ndute.
Te ni ka tnaa chitu de ndute.
8 Yun te jiña'a ya:
—Vi tau ni joo vitna, te mavijunsia'a ni nuu tee kuu chatna vinu —jiña'a
ya.
Te ni ka junsia'a de.
9 Te nuu ni jito tnuni tee kuu chatna vinu ndute yun, te ni jini de ja
ni vinu gua'a ka kuu, su tu ni jini de ndenu ni kee vinu yun. Su tee ka
jinokuechi yun, chi ka jini de ja nuu ndute ni ka tau de. Yun te ni kana de
maa tee tnanda'a yun.
10 Te jiña'a chatna vinu yun:
—Ndi'i ñayiu ka jani xtnañu'u vinu gua'a ka, te ndee nuu ni kuu kua'a
ka ji'i ñayiu, yun te saa ka jani vinu nuu ka. Su maa ni, chi ni tava'a ni
vinu gua'a ka, guaa ndee nuu sandi'i ni ka —jiña'a de.
11 Te tniuu ka'nu ya'a ni sa'a Jesús jaxtnañu'u ñuu Caná ja tnii Galilea.
Te saa ni kuu ja ni xne'e ya jaka'nu ya, te ni ka kandija ña tee ka skua'a
jin ya.
12 Te nuu ni ya'a viko yun, te ni ka nunuu ya ñuu Capernaúm, maa ya
vi nana si'i ya vi ñani ya vi tee ka skua'a jin ya. Te ndesaa ni kiuu ni ka
oo ya ñuu yun.

Ni ndasavii Jesús maa veñu'u ka'nu

13 Nuu ni kuu yatni viko pascua nuu ka soko ñayiu judio lelu nuu ia
Dios, te ni ndanuu Jesús maa ñuu Jerusalén.
14 Te ni nuku'un ya ñayiu ka xiko isndiki vi ndikachi vi sata vi ñayiu ka
sama xu'un, ka nukoi ye'e veñu'u yun.
15 Te nuu ni jini ya yun, te ni kagua ya in yo'o kuiñi, te ni kene'e ya ndi'i
ñayiu jin ndikachi vi isndiki, te ni siagua ya xu'un ñayiu ka sama yun vi
ni skiondiso ya mesa nuu ka oi yun.
16 Te jiña'a ya nuu ñayiu ka xiko sata:
—Vi xtajioo ni ja ya'a, te ma vi sa'a ni ve'e Tata san na kuinio nuu ya'u
—jiña'a ya.
17 Yun te ni ka ndakanka'an tee ka skua'a jin ya nagua yoso nuu tutu
ii, nuu ka'an sua'a: “Chi vi sua'a kai anu san ja ndi'ni ndeva'a san ja ja'a
ve'e ni, vi Tata Dios”, kachi tutu.
18 Yun te ka jiña'a ñayiu judio:
—¿Na tniuu ka'nu sa'a ni ja xne'e ja ndiso tniuu ni ja sa'a ni ya'a nuu
saa? —ka jiña'a de.

19 Te jiña'a Jesús:
—Nuu ja vi xnani ni veñu'u ya'a, te nuu uni kiuu, te ndasa'a san —jiña'a ya.
20 Te ka jiña'a tuku ñayiu judio:
—Nuu uu xiko iñu kuia ni ka satniuu san ja ni ka sa'a san veñu'u ya'a, te maa ni ka'an ni ja vi nuu uni ni kiuu, te ndasino ni —ka jiña'a de.
21 Su ka'an ya siki veñu'u ja kuu yiki kuñu maa ya.
22 Te nuu ni ndateku ya ne'u ndiyi, te ni ka ndakanka'an tee ka skua'a jin ya ja sia'a ni ka'an ya, te ni ka kandija de nagua yoso nuu tutu ii, vi tno'o ja ni ka'an Jesús ja ja'a maa ya.

Ja jini Jesús naxa ka oo anu ñayiu.

23 Te nuu oo ya nuu viko pascua maa ñuu Jerusalén, te kuakua'a ñayiu ni ka kandija ña jin ya nuu ni ka jini tniuu na'nu ni sa'a ya.
24 Su Jesús, chi tu ni kukanu ini ya ñayiu yun, chi ja jini ya na ñayiu ka kuu ndi'i.
25 Te tu jiniu'u ya ja na in ñayiu ndakani ja ja'a inka ñayiu, chi ja jini maa ya naxa ka oo ini anu ñayiu.

3

Ni ja'an Nicodemo ni jinkoto de Jesús

1 Ni oo in tee fariseo ja ni onani Nicodemo, in tee kanuu ne'u ñayiu judio.
2 Te in jakuaa ni ja'an de ni jinkoto de Jesús, te jiña'a de:
—Mastru, ka jini san ja vaji ni nuu ia Dios ja kaxtno'o ni, chi tu na in kuu sa'a tniuu na'nu sa'a ni ya'a nuu ja tu ia Dios oo jin —jiña'a de.
3 Yun te jiña'a Jesús:
—Ka'an ndandaa ndija san ja ni in ñayiu ma kuu kiukuei nuu tatnuni ia Dios nuu ja ma vi ndakaku jai —jiña'a ya.
4 Te jiña'a Nicodemo:
—¿Naxa kuu ndakaku in tee nuu ja makunija'nu de? ¿A kuu ndee de inka jichi chii si'i de, te ndakaku de inka jichi? —jiña'a de.
5 Te jiña'a Jesús:
—Ka'an ndandaa ndija san ja na in ma ndakaku jin ndute vi jin Espíritu ia Dios, te ma kuu kiui nuu tatnuni ya.
6 Chi na in kaku jin yiki kuñu, te ñayiu ñuyiu kui. Te na in kaku jin Espíritu ia Dios, te ñayiu jaa kui, chi oi jin Espíritu ya.
7 Te ma sa'u kuii ini ni ja ka'an san ja nini kuu ja vi ndakaku jaa ñayiu.
8 Chi tachi, chi yi'i ndee ni nuu kuini, te jini ni ja jiso yi'i, su tu jini ni ndenu vaji ni ndenu kua'an. Te saa ka kuu ndi'i ñayiu ka kaku jin Espíritu.
9 Yun te ni jikan tno'o tuku ña Nicodemo, te jiña'a de:
—¿Naxa kuu ndakaku jaa ñayiu, nuu saa? —jiña'a de.
10 Te jiña'a Jesús:
—Maa ni kuu tee kaxtno'o nuu ñayiu Israel, ¿te a vi tu jinkui'nu ini ni tno'o ya'a?
11 Te ka'an ndandaa ndija san ja ka ka'an san nagua ka jini san, chi ka ndakani san ja ni ka jini san jin nuu san, te tu ka janta'u ni tno'o ka ndakani san.
12 Te vitna ja ka'an san naxa oo ñuyiu ya'a, te tu ka kandija ni, ¿te naxa vi kandija ña ni nuu ja na ka'an san naxa sa'a ia Dios ndee andivi?

13 ’Chi ni in ñayiu tu na kaa ndee andivi ja kuni naxa oo, chi maintno'o
ni maa san ja makuun san ndee andivi ja kuu san Se'e Teyii, guaa jini san,
chi ja ni oo san andivi.
14 Te nagua ni jatakaa sukun Moisés koo nuu ñu'u te'a, (te nuu ni ka
ondia'a ñayiu ti, te ni ka onduva'i ja ni ka otekui), suni saa nini kuu ja
kuintakaa Se'e Teyii,
15 nagua ja ndi'i na ñayiu ka kandija ña jin san, te ma vi junai, chi vi
ni'i ja vi kotekui nikuii nikani.
16 ’Chi ni kutoo ndeva'a ña ia Dios jin ñayiu ñuyiu, yun guaa ni jiña'a
ya invaa Se'e ya, nagua ja ndi'i ñayiu ka kandija ña jin ya ma vi junai, chi
vi ni'i ja vi kotekui nikuii nikani.
17 Chi tu ni tetniuu ia Dios Se'e ya ñuyiu ja xtavi kuechi ya ñayiu ñuyiu,
chi ni tetniuu ña ya nagua ja vi kaku ni'nu ñayiu ñuyiu jin ma'ñu sagua
ya.
18 ’Chi na ñayiu kandija ña jin ya, te ma tavi kuechi. Su na ñayiu tu
kandija ya, te ja ni tavi kuechi, chi tu ni kandijai Kristu, ia kuu invaa Se'e
Dios.
19 Te ya'a kuu nuu ka tavi kuechi ñayiu, chi ni kii ia ja ni ye'e ni'nu ya
ñuyiu, te ni ka kutoo ka ñayiu ñunee, masu ja ye'e ni'nu ya, chi tniuu
kue'e ka sa'i.
20 Chi ndi'i na ñayiu ka sa'a jakue'e, te ka skexikoi ja ye'e ni'nu ya, te
tu kiukuei nuu ye'e ni'nu ya, nagua ja ma tuu ndijin tniuu kue'e ja ka sa'i
yun.
21 Su ñayiu jika ndaa, chi kiui nuu ye'e ni'nu ya, nagua ja tuu ndijin ja
tniuu sa'i yun vaji nuu ia Dios —jiña'a Jesús.

Ni ndakani Juan, tee skuandute, ja ja'a Jesús

22 Te nuu ni ya'a ja ni ka ndatno'o ya jin Nicodemo, te ni ja'ankuei Jesús
jin tee ka skua'a jin ya nuu ñu'u ja tnii Judea, te yun ni ka oo ya jin de
ndee saa kiuu, te ni ka skuandute ya ñayiu.
23 Te suni oo Juan skuandute de ñayiu in nuu nani Enón ja netna'a yatni
jin ñuu Salim, chi yun ni ñu'u kuakua'a ndute, te ni ja'ankuei ñayiu, te
yun ni skuandute ña de.
24 Chi kuini ka ja kanakau Juan vekaa tiempu saa.
25 Yun te in kiuu ni ka tee tna'a tee ka skua'a jin Juan jin ndesaa ka tee
judio siki naxa ka sa'a ñayiu ja ka nduvii nuu ia Dios.
26 Te ni ja'ankuei de nuu oo Juan, te ka jiña'a de:
—Mastru, tee ni ka oo jin ni jioo yute Jordán, tee xiin ja'a ni kaxtno'o ni,
vitna te suni oo de skuandute de, te ndi'i ñayiu kua'ankuei nuu de —ka
jiña'a de.
27 Yun te jiña'a Juan:
—Ma kuu nagua ni'i sa'un ñayiu nuu ja masu maa ia Dios oo ndee andivi
jiña'a ya nui.
28 Te suni maa ni ka kuu testiu ja ni kachi san: “Masu maa san kuu
Kristu, ia ni tetniuu Dios, chi sua'a ni tetniuu ña ia Dios ja yoxno'o san
nuu ya vaji san”.
29 Chi nuu ka sa'a ñayiu in viko tnanda'a, te na in oo jin ñasi'i yun kuu
maa tee tnanda'a, te amigo de, chi vi xiin tee tnanda'a yun oo de, te nuu
nini de tno'o ka'an tee tnanda'a yun, te kusii ndeva'a ini de. Te suni saa
ni sein, chi kusii ndeva'a ini san nini san tno'o ka'an ya.
30 Chi nini kuu ja kuu ka'nu ya, te nduu lule sein.

31 ’Chi na in vaji ndee sukun, te suu kuu ka'nu ka nuu ndi'i ja oo nuu
ñuyiu. Te ñayiu ñuyiu, chi ñuyiu ya'a oi, te nino'o ni tno'o ñuyiu ka'in,
su ia vaji ndee andivi, chi kuu ka'nu ka ya nuu ndi'i tu'u.
32 Te nagua ni jini ya vi ni onini ya, yun ndakani ya, te tu na in janta'u
tno'o ndakani ya.
33 Su na in janta'u tno'o ja ndakani ya, te ka'in ja ia ndaa kuu Dios.
34 Chi na in ni tetniuu ia Dios, te tno'o maa Dios ka'in, chi tu chikua'a ia
Dios Espíritu ya ja jiña'a ya nui.
35 Te Tata Ja'nu, chi kutoo ya Se'e ya, te ndi'i ni xndendoo ya nuu nda'a
Se'e ya ja kotatnuni.
36 Te na in kandija Se'e ia Dios, te kotekui nikuii nikani, su na in tu kuini
ja kandija Se'e ya, te ma kotekui, chi saa sua'a tna'a ndeva'i tnundo'o ja
tetniuu ia Dios siki —jiña'a Juan.

4

Ni ka ndatno'o Jesús jin in ña'a ñuu Samaria

1 Te nuu ni jini Jito'o Jesús ja ni ka onini tee ka kuu fariseo ja ka ka'an
ñayiu: “Mavikaya ka tee ka skua'a jin Jesús vi kua'a ka ñayiu skuandute
de saa Juan”, ka jiña'i,
2 visi masu maa ya ni skuandute ñayiu, chi tee ka skua'a jin ya ni ka
skuandute ña.
3 Yun te ni ndekuei ya ñuu ja tnii Judea, te kuano'okuei ya inka jichi
Galilea.
4 Te ja no'okuei ya ñuu yun, chi nini kuu ja vi ya'a ya ñuu Samaria.
5 Te ni jinokuei ya in ñuu nani Sicar, ja tnii Samaria, nuu ñunde'i ndi
Jacob ja ni jiña'a de nuu se'e de José ndee jana'a.
6 Te yun oo in poso ndute ja ni sava'a ndi Jacob. Yun te ni junkoo Jesús
yu'u poso yun, chi ni kutnuu ya ja ni ka jika ya. Te ja oo ndee sau nduu.
7 Te ni jino in ña'a Samaria ja tau ña ndute, te jiña'a Jesús:
—Kuni mani ña ni joo ndute ni na ko'o san, vi kua'a —jiña'a ya.
8 Chi kua'ankuei tee ka skua'a jin ya maa ini ñuu ja vi kuaan de nagua
vi kaa de jin ya.
9 Te jiña'a ña'a Samaria yun:
—¿Nau ja saa nuu sein ja kuu san in ña'a Samaria jikan ni ndute ko'o
ni, te tee judio kuu ni, vi kua'a? —jiña'a ña, chi tu ni ka ondeka tna'a va'a
ñayiu judio jin ñayiu Samaria.
10 Yun te jiña'a Jesús:
—Nuu ja sua'a te kuni ni ja skuta'u ña ia Dios, te na in kuu tee ja kachi
nuu ni: “Kuni mani ña ni joo ndute ni na ko'o san”, te kakan maa ni ndute
nuu san, te taa san ndute taa ja koteku ni —jiña'a ya.
11 Te jiña'a ñasi'i yun:
—Kua'a, tu nagua nee ni ja tau ni ndute, te poso ya'a, chi kunu, ¿te
ndenu ni'i ni ndute taa ja koteku san?
12 ¿Axi ka'nu ka ni saa ndi tata ja'nuo Jacob, ja ni xndendoo de poso
ndute ya'a nuu ni oji'i maa de ndute vi ni ka oji'i se'e de vi kiti de? —jiña'a
ña.
13 Yun te jiña'a Jesús:
—Nani kuu ñayiu ja ka ji'i ndute ya'a, te vi jiokuiin vi koyichi kai.
14 Su ndia ñayiu vi ko'o ndute ja kuña'a maa san, chi ma vi koyichi kai,
chi saa sua'a ndute ja kuña'a san yun junkoo in nuu ka'nu de ini anu
ñayiu, te jinonta nuu de ja koxteku ña de nikuii nikani —jiña'a ya.

15 Te jiña'a ñasi'i yun:
—Taa ni joo ndute jian na ko'o san, vi kua'a, nagua ja ma koyichi ka san,
te ni ma kokii ka san ya'a ja kotau ka san de —jiña'a ña.
16 Te jiña'a Jesús:
—Kua'an ni manukana ni yii ni, te kikuei ni ya'a —jiña'a ya.
17 Yun te jiña'a ñasi'i yun:
—Tu na yii san.
Te jiña'a Jesús:
—Vatuka ka'an ni ja tu na yii ni,
18 chi ja ni kuu u'un yii ni oo, te tee oo jin ni vitna, chi masu yii ni kuu
de, te ka'an ndaa ndija ni —jiña'a ya.
19 Te jiña'a ñasi'i yun:
—Kua'a, na tno'o ka'an san ja tee ndakani tno'o ia Dios kuu ni.
20 Te tata ja'nu san, ñayiu Samaria, chi siun ni ni okikuei nuu yuku ya'a
ja ni ka ochiñu'i ia Dios, te maa ni ja ka kuu ni ñayiu judio, chi ka ka'an
ni ja Jerusalén kuu nuu kuini ja chiñu'o ia Dios —jiña'a ña.
21 Te jiña'a Jesús:
—Kandija ni, vi kua'a, ja ja vaji ore ja vi chiñu'u maa ni Tata Dios, su
ma kokuu nuu yuku ya'a ni Jerusalén.
22 Maa ni, chi ka chiñu'u ni ia tu ka jini ni. Su sein, chi ka chiñu'u san
ia ka jini san, chi ne'u ñayiu judio vaji ia skaku ni'nu ña.
23 Su ja vaji ore te vitna kuu nuu vi chiñu'u ndaa ndija ñayiu Tata Dios
jin Espíritu ya, chi suni nduku Tata Dios ñayiu ja vi ndee ini ndee anui vi
chiñu'i ya.
24 Dios, chi Espíritu kuu ya, te ñayiu ja ka chiñu'u ya kuini ja vi chiñu'u
ndai ya jin Espíritu ya ja oo ini anui —jiña'a ya.
25 Te jiña'a ñasi'i yun:
—Ja jini san ja kii Mesías, ia tetniuu Dios, ja nani ya Kristu. Te nuu na
kenta ya, te kaxtno'o ndi'i ya nani guaa kuu —jiña'a ña.
26 Te jiña'a Jesús:
—Su ia ka'an ni yun kuu maa san ja ka ndatno'o jin ni —jiña'a ya.
27 Te vi maa nuu saa ni ndajinokuei tee ka skua'a jin Jesús, te vi ni ka
sa'u kuii kuiti ini de ja siun ni ka jini de ka ndatno'o ya jin in ñasi'i, su
ni in de ña ni ka jikan tno'o ya: “¿Nagua jikan tno'o ni?”, axi “¿nagua ka
ndatno'o ni jin ña?”
28 Yun te ni xndendoo ñasi'i yun kiyi ña, te kuano'o ña maa ñuu, te
jiña'a ña nuu ñayiu ñuu ña:
29 —Ne'ekuei ni te vi kuni ni in tee ja vi ni ka'an ndi'i de nagua ni osa'a
san. ¿A masu tee ya'a kuu Kristu, ia tetniuu Dios? —jiña'a ña.
30 Yun te ni kekuei ñayiu ñuu yun, te kua'ankuei nuu oo Jesús.
31 Te vi nini ka kuu saa, te ka jiña'a tee ka skua'a jin Jesús:
—Mastru, kaa ni xtaa —ka jiña'a de.
32 Te jiña'a Jesús:
—Neva'a maa san in ja kaa san, in ja tu ka jini ni —jiña'a ya.
33 Yun te ka ndatno'o tna'a tee ka skua'a jin ya:
—¿A na in kisia'a ja kaa de? —ka kachi de.
34 Te jiña'a Jesús:
—Ja kaa san kuu ja sa'a san nagua kuini maa ia ni tetniuu ña jin san, te
na xndi'i san tniuu ja ni tenuu ña ya.
35 Chi ka kachi maa ni: “Ja'ni ña kuun ka yoo ja vi ndaxtutuo ja ni ka
jituo nuu ñunde'io”. Vatuka, su sein, chi ka'an san: “Vi ndanenuu ni te vi

kondia'a ni nuu ñunde'i ja vi vivii ja makuaan ja ka jitu ni ja vi ndaxtutu
ni nuu ñu'u yun”.
36 Te ñayiu ndaxtutu nuu ñunde'i, chi ni'i ya'ui, te ya'ui yun kuu ja
ndaxtutui ja kee nuu ñunde'i nagua ja kotekui nikuii nikani, saa nagua ja
suni ñayiu jitu nuu ñunde'i jin ñayiu ndaxtutu, inuu ni na vi kokusii ini.
37 Chi saa te kee ndaa ja ka ka'an ñayiu: “In ñayiu jitu nuu ñunde'i, te
inkai kuu ja ndaxtutu”.
38 Te tetniuu ña san ja vi ndaxtutu ni nuu tu ni ka jitu maa ni, chi inka
ñayiu ni ka jitu, te vi ndaxtutu maa ni nagua ni ka jitu ñayiu yun —jiña'a
ya.
39 Te kua'a ñayiu ñuu Samaria yun ni ka kandija ña jin ya, jin tno'o
ka'an ñasi'i yun ja ndakani ña nuu jiña'a ña sua'a: “Ni ka'an ndi'i de nuu
san nagua ni osa'a san”, jiña'a ña.
40 Yun te ni jinokuei ñayiu ñuu Samaria nuu oo ya, te ni ka jikanta'ui ja
na kendoo ya vi koo ya jin ndee saa kiuu, te ni oo ya ñuu yun uu kiuu.
41 Te kua'a ndeva'a ka ñayiu ni ka kandija ya nuu ni ka onini tno'o ni
ka'an ya.
42 Te ka jiña'i nuu ñasi'i yun:
—Masu ka kandija ka san maintno'o tno'o ni ndakani ni, chi vi ni ka
onini maa san, te ni ka jini ndaa san ja suu ia ya'a kuu Kristu, ia skaku
ni'nu ñayiu ñuyiu —ka jiña'i.

Ni ndasa'a Jesús se'e in tee netniuu nuu rey

43 Te nuu ni ya'a nuu uu kiuu, te ni ndee Jesús ñuu yun, te kuano'o ya
ñuu ja tnii Galílea.
44 Chi visi maa Jesús ja ni ka'an ja ni in tee ndakani tno'o ia Dios, tu ka
nee yiñu'u ñayiu ñuu maa de nuu de.
45 Su nuu ni ndenta ya ñuu ja tnii Galilea, te ni ka janta'u gua'a ña
ñayiu ñuu yun jin ya, chi ja ni ka jini nui ndi'i ja ni sa'a maa ya ñuu ka'nu
Jerusalén nuu ni oo viko pascua, chi suni ni ja'ankuei ñayiu yun nuu viko.
46 Ni ja'an tuku Jesús inka jichi ñuu Caná ja tnii Galilea nuu ni ndasa'a
ya ndute ja ni nduu vinu. Te yun ni oo in tee ñuu Capernaúm ja nee de
tniuu ka'nu nuu rey, te oo in se'e de ja ku'i.
47 Te nuu ni onini de ja ni ndajiokuiin Jesús ndee Judea, te kuano'o ya
Galilea, ni ja'an de nuu oo ya ja kakanta'u de nuu ya ja na ndenuu ya ñuu
de ndasa'a ya se'e de, chi vi ja oi ja kui.
48 Yun te jiña'a Jesús:
—Nuu ja sua'a, te ma vi kuni ni seña vi jaka'nu sa'a san, chi ma vi
kandija ni —jiña'a ya.
49 Te jiña'a tee nee tniuu ka'nu nuu rey:
—Jito'o, tanunda'a ni, ki'inkueio joo ama ka ja kuu se'e san —jiña'a de.
50 Te jiña'a Jesús:
—Kuano'o ni, chi ja ni nduva'a se'e ni —jiña'a ya.
Te ni kandija tee yun tno'o ni ka'an Jesús nuu de, te kuano'o de.
51 Te nuu mandenuu de ñuu de, te ni ka nutna'a ña tee ka jinokuechi
nuu de, te ka jiña'a de:
—Ni nduva'a se'e ni, vi Jito'o —ka jiña'a de.
52 Yun te ni jikan tno'o ña de:
—¿Na ore ni keja'i ja ni nduva'i?
Te ka jiña'a de:
—Nuu ka in iku ni kee ña kiji jin —ka jiña'a de.

53 Yun te ni jinkui'nu ini de ja ore saa kuu nuu jiña'a Jesús: “Ja ni
nduva'a se'e ni”, te ni ka kandija ndi'i de jin ñayiu ve'e de.
54 Te ya'a kuu tniuu ka'nu kuu uu ja ni sa'a Jesús nuu ni ndajiokuiin ya
Judea ja kuano'o ya Galilea.

5

Ni ndasa'a Jesús in tee ndutuchiin

1 Yun te nuu ni ya'a ndee saa kiuu, te ni ndanuu Jesús maa ñuu
Jerusalén, chi ni oo in viko ñayiu judio.
2 Te maa Jerusalén oo in pila ndute yatni ye'e ndikachi, ja nani jin sa'an
hebreo Betesda ja neva'a u'un yuve'e kani.
3 Te yun ka nduei kuakua'a ñayiu ka ku'u, ñayiu ka ku'u nuu vi ñayiu
ka ku'u si'in vi ñayiu ni ka ndutuchiin, ka ndetui ja kanda ndute yun.
4 (Chi in ia jinokuechi nuu Dios ni okuun in in jichi nuu pila ndute yun,
te ni okagua de. Te ñayiu xtnañu'u ka ja ni okee nuu ni kagua ndute yun,
te ni onduva'i nuu nani kuu ni nuu kue'e ja ku'i.)
5 Te yun ni oo in tee ja ni oku'u vaa ndee oko xa'un uni kuia.
6 Te nuu ni jini ña Jesús ja katuu de, te ni jini ya ja ni kuna'a ndeva'a
ku'u de, te ni jikan tno'o ña ya:
—¿A kuini ni nduva'a ni? —jiña'a ya.
7 Te jiña'a tee ku'u yun:
—Sajin, tu na in oo ja chituu ña jin san ja tnaa ña nuu pila ndute ya'a
nuu ka kagua ndute ya'a, te vi nini kua'an san ja kee san, te inka ñayiu ja
makee xtnañu'u ka saa sein —jiña'a de.
8 Te jiña'a Jesús:
—Ndakoo ni te ndaki'in ni jito ni, te kaka ni —jiña'a ya.
9 Te vi nuu saa ni nduva'a tee yun, te ni ndaki'in de jito de, te ni jikanuu
de. Te kiuu ndatatu kuu kiuu yun.
10 Yun te ni ka ka'an tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio, te ka jiña'a de
nuu tee ni nduva'a yun:
—Vitna kuu kiuu ndatatu, te oo ii ja kondiso ni jito ni —ka jiña'a de.
11 Te jiña'a tee ni nduva'a yun:
—Tee ni ndasa'a ña kuu tee kachi: “Ndaki'in ni jito ni, te kaka ni”.
12 Yun te ni ka jikan tno'o ña de:
—¿Ndee tee kuu tee ka'an nuu ni ja ndaki'in ni jito ni, te kaka ni? —ka
jiña'a de.
13 Su tee ni nduva'a yun, chi tu jini de ndee tee kuu ja ni ndasa'a ña, chi
ja ni kujioo Jesús nuu ka oo kua'a ñayiu yun.
14 Su nuu kuee ka, te ni nuku'un ña Jesús nuu veñu'u, te jiña'a ya:
—Kondia'a ni vitna ja ni nduva'a ni, te ma sa'a ka ni yika kuechi, nagua
ja ma ndo'o kue'e ka ni —jiña'a ya.
15 Yun te ni ja'an tee yun, ni ndakani de nuu tee ka kuu nija'nu nuu
ñayiu judio ja Jesús kuu tee ni ndasa'a ña jin de.
16 Te yun guaa ni ka oka'an u'u ña de jin Jesús, te ni ka nduku ndee de
ja vi ka'ni ña de, chi sia'a ni osa'a ya kiuu ndatatu.
17 Yun te jiña'a Jesús:
—Tata san, chi satniuu ya ndee kiuu vitna, te suni sein, chi satniuu san
—jiña'a ya.
18 Te yun guaa vi'i ka ka nduku ndee tee ka kuu nija'nu yun ja vi ka'ni
de Jesús, chi masu nani ja jisokava ya kiuu ndatatu, chi vi suni ka'an ya
ja tata maa ya kuu ia Dios, te sa'a inuu ya maa ya jin ia Dios.

Ndiso maa Se'e ia Dios tniuu ka'nu

19 Yun te jiña'a Jesús:

—Ka'an ndandaa ndija san ja maa san ja kuu san Se'e ia Dios, chi ma kuu sa'un nagua sa'a ni maa san, chi ja ndia'a san ja sa'a Tata san. Chi ndi'i nagua sa'a Tata san, te suni saa ni sa'a maa san ja kuu san Se'e ya.

20 Chi kutoo ña Tata san jin san ja kuu san Se'e ya, te xne'e ya ndi'i tniuu sa'a ya, te suni kua'a ka tniuu na'nu xne'e ya jin ma'ñu sagua maa san, ja vi vi sa'u kuii kuiti ini maa ni nuu vi kuni ni.

21 Chi nagua ndaxteku Tata Dios ndiyi, te jiña'a ya ja ka tekui, te suni saa ni sein, ja kuu san Se'e ya, chi kuña'a san ja vi koteku na ñayiu kuini maa san.

22 Chi ni in ñayiu tu ja'nde Tata Dios kuechi, chi ndi'i ni taa ya nuu maa san ja kuu san Se'e ya ja na ka'nde san kuechi ñayiu.

23 Saa nagua ja ndi'i ñayiu na vi chiñu'u ña jin san ja kuu san Se'e ya, nagua ka chiñu'i Tata Dios, chi na in tu chiñu'u ña jin san ja kuu san Se'e ya, te tu ka chiñu'i maa Tata Dios, ia ni tetniuu ña jin san.

24 Te ka'an ndandaa ndija san ja na in nini tno'o ka'an san, te kandijai ia ni tetniuu ña jin san, te kotekui nikuii nikani, te ma kotavi kuechi, chi ya'i ja kui, te ki'in ja kotekui.

25 Te ka'an ndandaa ndija san ja vaji ore, te vitna kuu nuu vi konini ñayiu ja ka kuu na kuinio ndiyi tno'o ka'an san ja kuu san Se'e ia Dios, te na ñayiu nini jin ndee ini ndee anui, te kotekui.

26 Chi maa Tata Dios jiña'a ja ka teku ñayiu, te suni saa ni sa'a ya jin maa san ja kuu san Se'e ya ja kuña'a san ja vi kotekui.

27 Te suni ni skuiso tniuu ña ya ja ka'nde san kuechi ñayiu, chi Se'e Teyii kuu san.

28 Te ma vi sa'u kuii ini ni jin tno'o ya'a, chi kenta ore nuu ndi'i ndiyi ja ka oo yau ñaña vi konini tno'o ka'an san.

29 Te na ñayiu ni ka sa'a java'a, te vi ndatekui ja vi kotekui nikuii nikani. Su na ñayiu ni ka sa'a jakue'e, te vi ndatekui nuu vi tna'i tnundo'o ja vi tniuya'ui yika kuechi.

Ya'a xne'e ja ndiso tniuu Jesús

30 ’Ma kuu sa'un nagua sa'a ni maa san, chi nagua nini san nuu Tata san, te saa ja'nde san kuechi. Te oo ndaa ja sa'a san, chi masu nduku san nagua kuini maa san, chi sa'a san nagua kuini maa Tata Dios, ia ni tetniuu ña jin san.

31 Chi nuu ja ndakani san tno'o ja ja'a maa san, te tu jiniu'u ja chituu ña jin maa san.

32 Su Dios kuu ia ndakani tno'o ja ja'a san, te jini san ja ndakani ndaa ya tno'o ja ka'an ya jin san.

33 Juan, chi ni ndakani ndaa de nuu ni ka tetniuu maa ni tee ja ni ka jikan tno'o ña jin de.

34 Su sein, chi tu jiniu'u san ja na in tee ndakani ja ja'a san, su ka'an san ya'a nagua ja vi kaku ni'nu maa ni.

35 Chi Juan kuu na kuinio ñu'u ja ni oye'e, te ni oye'e ni'nu de, te ni ka kuini maa ni ja vi kusii ini ni ndee saa kiuu jin jaye'e ni'nu de.

36 Su sein, chi oo in ja xne'e kaji ka na in kuu san saa tno'o ni ndakani Juan, chi tniuu ja ni taa maa Tata Dios ja skunkuu san kuu tniuu ka'nu ja sa'a san ya'a. Te tniuu ya'a kuu ja ndakani ja ja'a san, ja maa Tata Dios kuu ia ni tetniuu ña jin san.

37 Te suni ndakani maa Tata Dios ja ja'a san, ja ni tetniuu ña ya jin san.
Te maa ni, chi tu sa'un na ama ka nini ni tno'o ka'an ya, te ni tu ka jini ni
na yu'u na nuu ya,
38 te ni tu oo tno'o ya ini anu ni, chi tu ka kandija ña ni jin san ja kuu
san ia ni tetniuu ya.
39 Ka skua'a gua'a ndeva'a maa ni nuu tutu ii, chi yun ka ndakani ini ni
ja vi nuku'un ni ja vi koteku ni nikuii nikani, te tutu ii yun kuu ja ndakani
ja ja'a san.
40 Su tu ka kuini ni kikuei ni ja vi koo, nagua ja vi koteku ni.
41 ’Sein, chi tu nduku san ja vi ka'an yiñu'u ñayiu ñuyiu jin san.
42 Chi ja jini san ja tu ka kutoo ni ia Dios ndee ini ndee anu ni.
43 Maa san, chi vaji san jin sivi maa Tata san, te tu ni ka janta'u ña ni,
su nuu ja inka tee na kii de jin sivi maa de, te tee yun guaa vi kuanta'u ni
de.
44 ¿Te naxa kuu vi kandija maa ni? Te ka nduku ni ja vi ka'an yiñu'u ni
jin in in maa ni, te masu ka nduku ni jayiñu'u vaji nuu ia Dios.
45 Te ma vi ndakani ini ni ja sein ki'in san ka'an kuechi san ja ja'a ni
nuu Tata Dios. Su oo in tee ka'an kuechi ja ja'a in in maa ni, te suu de kuu
ndi Moisés, tee ka kukanu ini maa ni.
46 Chi nuu ja jandaa ndija ja ka kandija ni Moisés, te suni vi kandija ña
ni jin san, chi ja ja'a maa san ni ka'an Moisés nuu ni tee de.
47 Su nuu ja tu ka kandija ni tno'o ja ni tee Moisés, te ¿naxa kuu vi
kandija ni tno'o ka'an san? —jiña'a Jesús.

6

Ni jiña'a Jesús ja ni ka jaa u'un mil teyii

1 Te nuu ni ya'a ndi'i yun, te ni ya'a Jesús inka jioo ndute mar Galilea ja
suni nani Tiberias.
2 Te ka ndikin ña kuakua'a ñayiu jin ya, chi ni ka jini tniuu na'nu ni sa'a
ya jin ñayiu ka ku'u.
3 Yun te ni kakuei Jesús in nuu yuku, te yun ni ka junkoo ya jin tee ka
skua'a jin ya.
4 Te saa chi ja ni kuyatni viko pascua ñayiu judio.
5 Te nuu ni ndanenuu Jesús, te ni jini ya ja kua'ankuei kuakua'a ñayiu
nuu oo ya, te jiña'a ya nuu Felipe:
—¿Ndenu vi ni'o xtaa vi ki'on ja vi kaa ndi'i ñayiu ya'a? —jiña'a ya.
6 Su ya'a ni ka'an Jesús ja koto tnuni ña ya, chi ja jini gua'a maa ya nagua
kuu ja sa'a ya.
7 Yun te jiña'a Felipe:
—Ni ya'u uu ciento kiuu ja satniuo ma kenta vi ki'on ja vi kuña'o in ta'u
in ta'u ja vi kaa ñayiu ya'a —jiña'a de.
8 Te jiña'a Andrés, inka tee ka skua'a jin ya, ñani Simón Pedro:
9 —Ya'a oo in suchi lule ja nei u'un xtaa cebada vi uu chiaka kueli, ¿su
nagua na'a kuu ya'a, te kuakua'a ñayiu ka kuu? —jiña'a de.
10 Yun te jiña'a Jesús:
—Vi kuña'a ni ñayiu jian na vi junkoi.
Te oo kuakua'a yuku nuu ka oi yun, te ni ka junkoo vaa ndee u'un mil
teyii.
11 Te ni tnii Jesús xtaa yun, te ni ndakuanta'u ya nuu ia Dios, te ni ja'nde
ya ni jiña'a ya nuu tee ka skua'a jin ya, te tee yun ni ka skaka nuu ñayiu

ka nukoo yun. Te suni saa ni ni sa'a ya jin chiaka, te ni ka jai ndee nagua
kua'a ka kuini in in mai.
12 Te nuu ni ka ndutu chii ñayiu yun, te jiña'a ya nuu tee ka skua'a jin
ya:
—Vi ndaxtutu ni yu'u xtaa ja ni ndoo ya'a nagua ja ma junaa ni joo luluu
—jiña'a ya.
13 Te nuu ni ka ndaxtutu de, te ni ka chitu de uxi uu chika yu'u xtaa ja
ni ndoo nuu u'un xtaa cebada ja ni ka jaa ñayiu yun.
14 Te nuu ni ka jini ñayiu yun tniuu ka'nu ni sa'a Jesús, te ka kachi:
—Tee ya'a kuu ndija ndaa kuiti tee ndakani tno'o ia Dios ja kii nuu ñuyiu
—ka kachi.
15 Su ni jini Jesús ja vi tenini ña ñayiu vi tnaa ñai ja kokuu ya rey, te ni
kee maintno'o ni ya kua'an ya in yuku.

Jika Jesús siki ndute mar

16 Te nuu ni kunee, te ni ja'ankuei tee ka skua'a jin ya yu'u ndute mar.
17 Te ni kekuei de nuu in barco, te kua'ankuei de nuu ndute mar ichi
ñuu Capernaúm. Te ja makunee, te tu na Jesús ndenta ja vi ndanitna'a ya
jin de.
18 Te ni jinkondee jiondiso ndiso ni ka nuu ndute mar yun ja siun ni
junki'i in tachi ni'i ndeva'a.
19 Te nuu ja ni kuu vaa ndee u'un kilómetro ka skaka de barco nuu
ndute yun, te ni ka jini de Jesús jika ya siki ndute mar, te majuntna'a ya
barco yun, te ni ka yu'u de.
20 Su jiña'a ya:
—Ma vi koyu'u ni, chi maa san kuu.
21 Yun te sii ini ndeva'a ni ka janta'u ña de, te ni ndaa ya nuu barco yun.
Te vini ni ndejioo nuu ñu'u yu'u ndute nuu ka kuini ya ki'inkuei ya.

Ka ndanduku ña ñayiu jin Jesús

22 Yun te inka kiuu tnee sua'a, te ni ka jini ñayiu ka oo inka jioo yu'u
ndute mar ja tu na inka barco oo, chi invaa ni oo, te tu ni kiuu Jesús nuu
barco yun, chi maa ni tee ka skua'a jin ya kua'ankuei.
23 Su sava ka barco ni jinokuei ndee Tiberias, yatni nuu ni ka jaa ñayiu
xtaa na ni ndakuanta'u Jito'o Jesús nuu ia Dios, te ni ja'nde ya.
24 Su nuu ni ka jini ñayiu yun ja tu na Jesús oo yun, ni tee ka skua'a jin
ya, te ni ndakuei nuu barcoi, te kua'ankuei ñuu Capernaúm ka ndandukui
Jesús.

Ndakani Jesús ja maa ya kuu xtaa ja taa ja tekuo

25 Te nuu ni ka nuku'un ñai inka jioo yu'u ndute mar, te ka jiña'i:
—Mastru, ¿na ore ni kenta ni ya'a?
26 Te jiña'a Jesús:
—Ka'an ndandaa ndija san ja ka ndanduku ña ni, su masu ja ni ka jini
ni tniuu ka'nu ni sa'a san, chi chia ni ka jaa ni xtaa guaa ndee ni ka ndutu
chii ni.
27 Ma vi satniuu ni nuu kee ja vi kaa ni ndee in uu ni kiuu te ndi'i, chi
vi satniuu ni nuu kee ja siun ni vi kokaa ni ja vi koteku ni nikuii nikani.
Chi ya'a kuu ja taa Se'e Teyii ja vi kokaa ni, chi yun kuu ja ni chitniuu ña
maa Tata Dios jin san —jiña'a ya.
28 Yun te ka jiña'a de:
—¿Naxa vi sa'a san ja kuu vi skunkuu san tniuu kuini ia Dios ja vi sa'a
san? —ka jiña'a de.

29 Yun te jiña'a Jesús:
—Tniuu ia Dios kuu ya'a, ja vi kandija ña ni jin san ja kuu san ia ni tetniuu maa ya.
30 Yun te ka jiña'a de:
—¿Nagua kuu jaka'nu sa'a ni ja vi kuni san, te vi kandija ña san? ¿Te na tniuu kuu ja sa'a ni?
31 Ndi tata veluo, chi ni ka ojaa de maná nuu ñu'u te'a, nagua yoso nuu tutu ii: "Ni jiña'a de xtaa oo ndee andivi ni ka jaa ñayiu" —ka jiña'a de.
32 Te jiña'a Jesús:
—Ka'an ndandaa ndija san, ja masu Moisés kuu tee ni jiña'a xtaa oo ndee andivi ja ni ka jaa ñayiu, chi maa Tata san kuu ia taa xtaa ndaa ndija ja vaji ndee andivi.
33 Chi xtaa maa Dios kuu ia ni kuun ndee andivi, te jiña'a ya ja ka teku ñayiu ñuyiu —jiña'a ya.
34 Yun te ka jiña'a de:
—Siun ni kotaa ni xtaa yun ja na vi kokaa san.
35 Te jiña'a Jesús:
—Maa san kuu xtaa ja taa ja teku. Te na in kikuei ja vi koo jin san, te ma vi kokokin sa'un kai, te na in kandija ña jin san, te ma koyichi sa'un kai.
36 Su nagua ja ni ka'an san ja visi ni ka jini ña ni, su tu ka kandija ña ni.
37 Ndi'i ñayiu ni taa maa Tata Dios kikuei ja vi koo jin san, te na in vaji nuu san, te ma skunu san jin ja ki'in.
38 Chi ndee andivi makuun san, su masu ja sa'a san nagua kuini maa san, chi ja sa'a san nagua kuini maa ia ni tetniuu ña jin san.
39 Te ya'a kuu ja kuini Tata Dios, ia ni tetniuu ña jin san, ja ndi'i ñayiu ni taa ya, ma skunaa san ni in, chi ndaxteku san jin kiuu sandi'i.
40 Te ya'a kuu ja kuini ia ni tetniuu ña jin san, ja ndi'i ñayiu ka jini ña jin san ja kuu san Se'e ya, te ka kandija ñai, vi ni'i ja vi kotekui nikuii nikani, chi ndaxteku san jin kiuu sandi'i —jiña'a ya.
41 Yun te ni ka jinkondee tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio, ka ka'an kue'e de siki Jesús, chi ni kachi ya: "Maa san kuu xtaa ja makuun ndee andivi".
42 Te ka kachi de:
—¿A masu tee ya'a kuu Jesús, seyii José? Te ja ka jinio tata de vi nana de, ¿te nau ja ka'an tee ya'a: "Ndee andivi makuun san vaji san"? —ka kachi de.
43 Yun te jiña'a Jesús:
—Ma vi koka'an kue'e ni siki san.
44 Chi ni in ñayiu ma kuu kikuei ja vi koi jin san nuu ja ma kana ña maa Tata san, ia ni tetniuu ña jin san, te ndaxteku san jin kiuu sandi'i.
45 Chi yoso nuu tutu ii ja ni ka tee tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a nuu ka'an sua'a: "Ia Dios kaxtno'o nuu ndi'i ñayiu". Saa te ndi'i ñayiu ja ni ka onini tno'o Tata Dios, te ni ka kutu'ai tno'o kaxtno'o ya, te vajikuei ja vi koi jin san.
46 Su ni in ñayiu tu na in jini nui Tata Dios, chi maintno'o ia vaji nuu maa Dios, ia ya'a kuu ia jini ña jin maa Tata Dios.
47 Te ka'an ndandaa ndija san ja na in kandija ña jin san, te kotekui nikuii nikani —jiña'a ya.
48 'Maa san kuu xtaa ja taa ja teku.
49 Te ndi tata velu ni, ni ka jaa maná ja kuu xtaa ni kuun ndee andivi nuu ñu'u te'a, su ni ka ji'i.

50 Te xtaa ja taa ja teku ja ka'an san ya'a kuu ia ja makuun ndee andivi,
nagua ja na ñayiu na kaa xtaa ya'a, te ma kui.
51 Maa san kuu xtaa taa ja teku ja makuun ndee andivi, te na ñayiu kaa
xtaa ya'a, te kotekui nikuii nikani. Te xtaa ja kuña'a san kuu yiki kuñu
san, te kuña'a san nagua ja vi koteku ñayiu ñuyiu —jiña'a ya.
52 Yun te ni ka jinkondee tee judio ka tee tna'a maa de, te ka kachi de:
—¿Naxa kuu taa tee ya'a yiki kuñu de ja vi kao? —ka kachi de.
53 Te jiña'a Jesús:
—Ka'an ndandaa ndija san, nuu ja ma vi kaa ni yiki kuñu Se'e Teyii, vi
ma vi ko'o ni niñi ya, te ma vi koteku ni.
54 Chi na in jaa yiki kuñu san vi ji'i niñi san, te kotekui nikuii nikani, te
ndaxteku san jin kiuu sandi'i.
55 Chi yiki kuñu san kuu jagua'a ndija ja vi kaa ñayiu, te niñi san kuu
jagua'a ndija ja vi ko'i.
56 Te na in jaa yiki kuñu san vi ji'i niñi san, te oo ñayiu yun jin san vi oo
san jin.
57 Nagua ni tetniuu ña Tata Dios, ia teku, te teku maa san jin ma'ñu
sagua Tata Dios, te suni saa ni na in na kaa ña jin san, te suni kotekui jin
ma'ñu sagua san.
58 Te maa san kuu xtaa ja ni kuun ndee andivi, su masu nagua ni ka jaa
ndi tata velu ni maná, te ni ka ji'i de, chi na in kaa xtaa ya'a, te kotekui
nikuii nikani —jiña'a ya.
59 Tno'o ya'a ni ka'an Jesús nuu ni kaxtno'o ya nuu ñayiu ve'e ii sinagoga
ja oo ñuu Capernaúm.

Maa Jesús neva'a tno'o ja kotekuo nikuii nikani

60 Yun te nuu ni ka onini ndi'i ñayiu ka skua'a jin Jesús tno'o ni kaxtno'o
ya, te ka kachi:
—Ndakui ndeva'a tno'o ya'a, ¿na in kundee ini konini? —ka kachi.
61 Te ni jini maa Jesús ja vi ndee maa ñayiu ka skua'a jin ya ka ka'an
kue'e siki tno'o ni ka'an ya, te jiña'a ya:
—¿A ka tunini ni tno'o ni ka'an san ya'a?
62 Te ¿naxa vi sa'a ni nuu saa, nuu ja na vi kuni ni Se'e Teyii ja mandaa
ya nuu ni oo ya ndee jaxtnañu'u?
63 Te Espíritu kuu ia taa ja tekuo, te yiki kuñuo, chi tu sa'un nagua ni'o
jin. Te tno'o ja ni ka'an san ya'a kuu tno'o ja vaji nuu maa Espíritu ia Dios
ja taa ja vi kotekuo nikuii nikani.
64 Su ka oo sava maa ni ja tu ka kandija ni —jiña'a ya. Chi ja jini Jesús
ndee jaxtnañu'u ndee ñayiu ka kuu ja tu ka kandija, te ndee tee kuu ja
xtuu ña nuu tee ka netniuu.
65 Te jiña'a ka ya:
—Yun guaa ja ni ka'an san ja ni in ñayiu ma kuu kikuei ja vi koo jin san
nuu ja ma chindee chituu ña maa Tata Dios —jiña'a ya.
66 Te ndee kiuu yun ni ka kujioo kuakua'a ñayiu ni ka oskua'a jin Jesús,
te tu ni ka ondikin ka ñai jin ya.
67 Yun te jiña'a Jesús nuu ndi uxi uu tee ka skua'a jin ya:
—¿A suni ka kuini ni ja vi kujioo ni? —jiña'a ya.
68 Yun te jiña'a Simón Pedro:
—Jito'o, ¿na xiin nuu ki'inkuei san? Te maa ni guaa neva'a tno'o ja taa
ja vi koteku san nikuii nikani.
69 Te sein, chi ka kandija ña san vi ka jini san ja maa ni kuu ia ni tetniuu
Dios vi Se'e maa ia Dios teku —jiña'a de.

70 Te jiña'a Jesús:
—Maa san ni kaji ndi uxi uu ni, su in maa ni kuu ni na kuinio in tachi
—jiña'a ya.
71 Ni ka'an ya siki Judas Iscariote, seyii Simón, chi tee ya'a kuu tee oo
ne'u ndi uxi uu de ja xtuu ña de jin Jesús nuu tee ka netniuu.

7

Tu ni ka kandija ña ñani maa Jesús jin ya

1 Te nuu ni ya'a ndi'i yun, te ni jinkondee Jesús jikanuu ya Galilea. Chi
tu ni kuini ya ja kiondita ya Judea, chi ka nduku ndee tee ka kuu nija'nu
nuu ñayiu judio ja vi ka'ni ña de jin ya.
2 Te ja ni kuyatni kiuu viko ñayiu judio ja nani viko ve'e xtnuu kuii.
3 Yun te ka jiña'a ñani ya:
—Ma koo ka ron ñuo ya'a, te kuano'o Judea, nagua ja suni na vi kuni
ñayiu ka skua'a jin ron tniuu sa'a ron.
4 Chi nuu ja na in ka'an ja vi kuni tniuu sa'i, te ma sa'a yu'i. Te nuu ja
tniuu ya'a sa'a ron, te xne'e nagua ja na vi kuni ndi'i ñayiu ñuyiu —ka
jiña'a de.
5 Chi vini maa ñani ya, tu ka kandija ña jin ya.
6 Yun te jiña'a Jesús:
—Ja nuu in in maa ni, chi ndi'i ni kiuu kuu gua'a, su sein chi kuini ka ja
kenta kiuu ja ki'in san.
7 Te ja ñayiu ñuyiu, chi tu ka ka'an u'u ña jin ni, su sein chi ka ka'an
u'u ña jin san, chi ndakani san siki tniuu kue'e ka sa'i.
8 Kuano'okuei maa ni viko yun, chi ma ndanuu sein ja no'o san, chi kuini
ka ja skunkuu kiuu ja ki'in san —jiña'a ya.
9 Te saa jiña'a Jesús, te ni kendoo ya Galilea.

Kua'an Jesús nuu viko ve'e xtnuu kuii

10 Su nuu ja mavindanuu ñani ya, yun te suni ni ndanuu ya nuu viko
yun, su ni ja'an yu'u ya ja ma vi kuni ña ñayiu.
11 Te ni ka ndanduku ña tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio jin ya nuu
viko yun, te ka kachi de:
—¿Ndenu oo tee yun?
12 Su ni ka ka'an ndeva'a ñayiu kua'a yun ja ja'a ya, te sava de ka kachi:
"Tee gua'a kuu de". Su sava ka de ka kachi: "Ña'a, chi nino'o ni xnda'u
de ñayiu ñuo".
13 Su ni in de, tu ni ka'an ndijin ja ja'a ya, chi ka yu'u de tee ka kuu
nija'nu nuu ñayiu judio.
14 Su nuu ja ni kuu sagua viko yun, te ni ndanuu Jesús veñu'u, te yun ni
kaxtno'o ya nuu ñayiu.
15 Te vini ka sa'u kuii kuiti ini tee judio ja ka kuu nija'nu yun ka nini de,
te ka kachi de:
—¿Naxa jini tee ya'a tno'o ka'an de, te tu na in tee ni kaxtno'o nuu de?
—ka kachi de.
16 Yun te jiña'a Jesús:
—Tno'o ja kaxtno'o san ya'a, chi masu tno'o maa san kuu, chi tno'o maa
ia ni tetniuu ña jin san kuu.
17 Te na in kuini ja sa'a nagua kuini ia Dios, te kuni a nuu Dios vaji tno'o
kaxtno'o san ya'a axi tno'o ka'an ni maa san kuu.

18 Chi na in ka'an tno'o mai, te java'a mai ndukui. Su na in nduku java'a
na in ni tetniuu ña, te tee yun kuu tee ndaa, te tu na tno'o kue'e ka'an de.
19 Ni xndendoo Moisés Ley nuu in in maa ni, su ni in ni tu ka skunkuu
ni, chi saa sua'a ka nduku ndee ni ja vi ka'ni ña ni jin san —jiña'a ya.
20 Yun te ni ka kana ñayiu kua'a yun, te ka jiña'i:
—Vaa tachi ñu'u ña jin ni, ¿na in nduku ja ka'ni ña jin ni? —ka jiña'i.
21 Yun te jiña'a Jesús:
—Invaa tniuu ka'nu ni sa'a san kiuu ndatatu, te vi ndi'i ni ni ka sa'u kuii
kuiti ini ni.
22 Te jandaa ja Moisés ni ka'an ja vi chitnunio nuu yiki kuñuo, su masu
Moisés ni jinkondee jin, chi ndee ndi tata veluo ni ka jinkondee ka chitnuni
nuu yiki kuñu, te vi ndee kiuu ndatatu ka chitnuni maa ni nuu yiki kuñu
seyii ni.
23 Chi nuu ja ka chitnuni ni nuu yiki kuñu in seyii ni kiuu ndatatu, nagua
ja ma vi kuiso kava ni Ley Moisés, ¿te nau ja ka kiti ini ni nuu san ja ni
ndasava'a san in tee kiuu ndatatu?
24 Ma vi ndanduku ndichi ni naxa oo naxa kaa in ñayiu, chi vi skua'a
guagua'a ni nagua kuu ndaa, te saa vi sa'a ni —jiña'a ya.

Kaxtno'o Jesús ndenu vaji ya

25 Yun te ka jiña'a sava ka tee maa Jerusalén:
—¿A masu tee ya'a kuu tee ka ndanduku ja vi ka'ni?
26 Te vi kondia'a ni ja vi ka'an de jin nuu ndi'i ñayiu, te tu na in ka'an
sa'un, axi saa ni ka ndakuni ndaa ña tee ka tatnuni nuu ñuo ja tee ya'a
kuu Kristu, ia ni tetniuu Dios.
27 Su tee ya'a, chi ka jinio na ndenu kuu ñuu de. Su nuu na kii Kristu,
chi ni in ñayiu tu na in kuni ndenu kii ya —ka jiña'a de.
28 Yun te ni kaxtno'o Jesús nuu veñu'u ka'nu, te ni kana jaa ya, te jiña'a
ya:
—¿Nuu saa te a ka jini ña ni vi a ka jini ni ndenu vaji san? Su masu vaji
san ja ja'a maa san, chi ia ndaa kuu ia ni tetniuu ña jin san, te tu ka jini
maa ni ya.
29 Su maa san, chi jini san ya, chi nuu maa ya vaji san, te maa ya ni
tetniuu ña jin san —jiña'a ya.
30 Yun guaa ni ka nduku ndee de ja vi kakuiko ña de jin ya. Su ni in de
tu ni kakuiko ña, chi kuini ka ja jino kiuu ja kuu ya.
31 Su visi ni saa, te kua'a ñayiu ni ka kandija ya, te ka kachi:
—Nuu na kii Kristu, ia tetniuu Dios, te ¿a sa'a ka ya tniuu na'nu saa
nagua sa'a tee ya'a? —ka kachi.

Ni ka nduku tee ka kuu fariseo ja vi tnaa ña de vekaa jin Jesús

32 Te nuu ni ka onini tee ka kuu fariseo ja ka ka'an ñayiu tniuu na'nu ja
sa'a Jesús, te ni ka ndatno'o tna'a de jin tee ka kuu nija'nu nuu sutu, te ni
ka tetniuu de ndaja'a de ja vi kakuiko ña jin ya.
33 Yun te jiña'a Jesús:
—Vi koo nunuu kao ndesaa ka kiuu, te saa no'o san nuu oo ia ni tetniuu
ña jin san.
34 Te vi ndanduku ña ni jin san, su ma vi ndani'i ña ni, chi ma kuu
kentakuei ni nuu koo san —jiña'a ya.
35 Yun te ka ndatno'o tna'a maa tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio:
—¿Na ndenu ki'in tee ya'a ja ma vi nuku'on de? ¿A ki'in de nuu ni ka
ndutenuu ñayiu ñuo ne'u sava ka ñuu, te yun kaxtno'o de nuu ñayiu sava
ka ñuu yun?

36 ¿Axi naxa kei tno'o ka'an de: “Vi ndanduku ña ni jin san, su ma vi
ndani'i ña ni, chi ma kuu kentakuei ni nuu koo san”? —ka kachi de.

Jesús kuu ndute taa ja kotekuo

37 Yun te kiuu sandi'i ja kuu kiuu ka'nu ka viko yun, ni junkuiin Jesús,
te ni kana jaa ya, te jiña'a ya:
—Nuu ja ndee ni yichi, ne'e ni nuu san, te ko'o ni ndute taa san,
38 te na in kandija ña jin san, te ndee ini ndee anui kaka ndute ja taa ja
kotekui na kuinio yute nagua ka'an nuu tutu ii —jiña'a ya.
39 Te tno'o ya'a ni ka'an Jesús ja ja'a Espíritu ia Dios ja vi ni'i ñayiu vi
kandija ña jin ya, chi kuini ka ja kii Espíritu ia Dios, chi chia'an ka ja no'o
ya nuu ye'e tajan ya.

Ni ka sa'a siin tna'a ñayiu ja ja'a Jesús

40 Yun te nuu ni ka onini sava ñayiu kua'a yun tno'o ya'a, te ka kachi:
—Jandaa ndija ja tee ndakani tno'o ia Dios kuu tee ya'a —ka kachi.
41 Te sava ka de ka kachi:
—Kristu, ia ni tetniuu Dios, kuu tee ya'a.
Su sava ka de ka kachi:
—Ña'a, chi masu ñuu Galilea kii Kristu.
42 Chi ka'an nuu tutu ii ja Kristu kokuu tatatno'o David, te kii ya ñuu
Belén nuu ni okuu ñuu maa rey David —ka kachi de.
43 Yun te ni ka ja'nde tna'a ñayiu yun ja ja'a Jesús.
44 Te sava de ni ka kuini de ja vi kakuiko ña de, te vi kasi ña de vekaa,
su ni in de tu ni kakuiko ña.

Tu ni ka kandija ña tee ka netniuu jin Jesús

45 Yun te ni ndajinokuei ndaja'a yun nuu ka oo tee ka kuu nija'nu nuu
sutu vi tee ka kuu fariseo, te ka jiña'a de nuu ndaja'a yun:
—¿Nau ja tu ni kikuei ni jin Jesús?
46 Yun te ka jiña'a ndaja'a yun:
—Ni in tee tu na ama ka'an nagua ka'an tee ya'a.
47 Yun te ka jiña'a fariseo yun:
—¿A vi suni ni xnda'u ña tee yun jin in in ni?
48 Te ¿a ndee tee ka tatnuni nuu ñuo axi ndee tee ka kuu fariseo ni ka
kandija ña jin de?
49 Su ñayiu ja tu ka jini nagua yoso nuu Ley, chi ni ka tau tnia'ai nuu ia
Dios —ka jiña'a de.
50 Yun te jiña'a Nicodemo, tee ni jinkoto ña jin Jesús in jakuaa, ja suni
kuu de fariseo:
51 —¿A xtavi kuechi ña Ley ka neva'o jin in tee, nuu ja masu xtnañu'u
ka koninio tno'o ka'an de, te kunio nagua ni sa'a de? —jiña'a de.
52 Yun te ka jiña'a de:
—¿A suni tee ñuu Galilea kuu ni? Skua'a gua'a ni nuu tutu ii, te kuni ni
ja tu kee sa'un in tee ndakani tno'o ia Dios ñuu Galilea —ka jiña'a de.

Ni ka ka'an kuechi de siki in ña'a sa'a yika kuechi

53 [Yun te kuano'okuei mamaa de ve'e de.

8

1 Su kua'an Jesús yuku nani Olivo.
2 Te nuu ni tuu ndii inka kiuu, te ni ndajino ya veñu'u, te ndi'i ñayiu ñuu
ni jinokuei nuu oo ya. Yun te ni junkoo ya, te ni jinkondee ya kaxtno'o ya.

3 Yun te ni jinokuei tee ka kaxtno'o Ley vi tee ka kuu fariseo jin in ñasi'i
ni ka nuku'un de sa'a ña kuechi ñuyiu, te ni ka jani ña de ma'ñu sagua.
4 Te ka jiña'a de:
—Mastru, ni ka nuku'un san ña'a ya'a mamaa nuu sa'a ña kuechi ñuyiu.
5 Te nuu Ley Moisés tatnuni ja vi ka'nio in ña'a sa'a siun jin yuu. ¿Te
maa ni, naxa ka'an tna ni? —ka jiña'a de.
6 Tno'o ya'a ka jiña'a de ja ka ki'in vijin ña de, nagua ja kuu vi xtavi
kuechi ña de. Su Jesús, chi ni chindei ya xini ya ichi nuu ñu'u, te tee ya
nuu ñu'u yun jin xinda'a ya.
7 Su ja siun ka xnuu ña de ja ka jikan tno'o ña de, te ni ndanenuu ya, te
jiña'a ya:
—Ndee maa ni guaa tu na yika kuechi, te suu ni kokuu jaxtnañu'u ja
kani yuu ni ña —jiña'a ya.
8 Te ni chindei tuku ya xini ya ichi nuu ñu'u, te ni tee ya inka jichi nuu
ñu'u yun.
9 Su nuu ni ka onini de tno'o ya'a, te ni ka ndakuni de ja suni ka oo yika
kuechi de, te ndi in ndi in de ni ka ndandute, ni jinkondee ndee tee nija'nu
ka, te vi saa vi saa ni kenta ndee tee kuechi, te ni ndoo maintno'o ni ka
Jesús jin ña'a nukuiin sagua yun.
10 Yun te ni ndanenuu Jesús, te ni in ka ñayiu tu na in oo, chi maintno'o
ni ka ñasi'i yun nukuiin, te jiña'a ya:
—Kua'a, ¿ndenu ka oo tee ka ka'an kuechi siki ni? ¿A ni in de tu ni ka
kuun ña de yuu ja vi ka'ni ña de? —jiña'a ya.
11 Te jiña'a ña:
—Ni in de joo, vi Jito'o san.
Yun te jiña'a ya:
—Ni sein, ma xtavi kuechi ña san. Kuano'o ni ve'e ni, te ma sa'a ka ni
yika kuechi —jiña'a ya.] *

Jesús kuu ñu'u ja ye'e ni'nu ñuyiu

12 Yun te ni ka'an tuku Jesús, te jiña'a ya:
—Maa san kuu ñu'u ja ye'e ni'nu nuu ñuyiu, te na in ndikin ña jin san,
te ma kokakai ñunee, chi koye'e ni'nu nui, te suu sa'a ja kotekui nikuii
nikani —jiña'a ya.
13 Yun te ka jiña'a tee ka kuu fariseo:
—Tno'o ka'an ni jian, chi ja ja'a maa ni ndakani ni, te masu tno'o jiniu'u
kuu ja ndakani ni —ka jiña'a de.
14 Yun te jiña'a Jesús:
—Visi tno'o ja ja'a maa san kuu ja ndakani san, su tno'o ja ndakani san,
chi jiniu'u, chi jini san ndenu vaji san vi ndenu ki'in san. Su maa ni, chi
tu ka jini ni ndenu vaji san vi ndenu ki'in san.
15 Maa ni, chi ka ja'nde ni yika kuechi ñayiu nagua ndakani ini in ñayiu
ñuyiu, su sein, chi tu ja'nde san yika kuechi ni in ñayiu.
16 Te nuu ja na ndanduku san kuechi ñayiu, su sa'a ndaa san, chi masu
maintno'o maa san kuu ja ja'nde san kuechi, chi maa san vi Tata san, ia
ni tetniuu ña jin san.
17 Chi nuu Ley maa ni yoso ja nuu ja inuu ka ndakani uu testiu, te tno'o
ndaa kuu.
18 Te nuu ja ka ka'an maa ni ja ndakani san tno'o ja ja'a maa san, te suni
Tata san, ia ni tetniuu ña jin san, kuu inka ia ndakani tno'o ja ja'a san
—jiña'a ya.

---

* **8:11 8:11** Masu nuu ndi'i tutu ii ndee jana'a yoso tno'o ya'a.

19 Yun te ka jiña'a de:
—¿Ndenu oo tata ni?
Te jiña'a Jesús:
—Ni maa san, tu ka jini ña ni na in kuu san, te ni Tata san, chi nuu ja na vi kuni ña ni jin san, te suni vi kuni ni Tata san.
20 Te tno'o ya'a ni ka'an Jesús nuu oo ya nuu veñu'u ka'nu kaxtno'o ya nuu oo jatnu nuu ka tnaa ñayiu xu'un ja ka sokoi nuu ia Dios. Te ni in ñayiu tu ni ka kakuiko ña ja ki'in ya vekaa, chi kuini ka ja jino kiuu ja kuu ya.

Ma kuu kiukuei ñayiu andivi jin yika kuechi

21 Yun te jiña'a tuku Jesús inka jichi:
—Sein, chi ki'in san, te vi ndanduku ña ni, su vi kuu maa ni nuu yika kuechi ni, chi ma kuu kiukuei ni nuu ki'in san —jiña'a ya.
22 Yun te ka jikan tno'o tna'a tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio:
—¿A ndaka'ni de maa de axi nau ja ka'an de sia'a: "Ma kuu kiukuei ni nuu ki'in san"? —ka ndatno'o tna'a de.
23 Te jiña'a ya:
—Maa ni, chi tee ka oo ndee ndi'i ya'a ka kuu ni, te sein, chi ndee sukun yun oo san. Maa ni, chi ñayiu ñuyiu ya'a ka kuu ni, te sein, chi masu ñayiu ñuyiu ya'a kuu san.
24 Te yun guaa kachi san ja vi kuu maa ni nuu yika kuechi ni, chi tu ka kandija ña ni ja Maa San Kuu, te yun guaa vi kuu ni nuu yika kuechi ni —jiña'a ya.
25 Te ka jiña'a de:
—¿Te na in kuu maa ni?
Yun te jiña'a Jesús:
—Ja ni ka'an san ndee jaxtnañu'u na in kuu san.
26 Te neva'a kuakua'a san tno'o ja ka'an san vi ja sa'a ndaa san kuechi in in ni, su ia ni tetniuu ña jin san, chi ia ndaa kuu ya. Te sein, chi tno'o ja ni onini san nuu ya kuu tno'o ja ka'an san nuu ñayiu ñuyiu —jiña'a ya.
27 Su tu ni ka jinkui'nu ini ñayiu yun ja ka'an ya ja ja'a Tata Dios.
28 Te jiña'a ka Jesús:
—Nuu na vi ndane'e sukun ni Se'e Teyii, yun te saa vi kuni ni ja sein, chi Maa San Kuu, te tu sa'a san nagua kuini maa san, chi ka'an san nagua ni kaxtno'o maa Tata san.
29 Te maa ya ni tetniuu ña jin san, chi oo ya jin san, te tu xndoo maintno'o ña Tata san jin san, chi siun ni sa'a san nagua junkuaan ini ya —jiña'a ya.
30 Te nuu ni ka'an ya tno'o ya'a, te kua'a ñayiu ni ka kandija ña jin ya.

Kaxtno'o Jesús ja ja'a ñayiu ka jinokuechi nuu yika kuechi

31 Yun te jiña'a Jesús nuu ñayiu judio ja ni ka kandija ña jin ya:
—Nuu ja siun ni vi koo yutnu ni nuu tno'o san, te vi kokuu ndaa kuiti ni tee ka skua'a jin san.
32 Te vi kuni ni tno'o ndaa, te tno'o ndaa yun siaa ña ja ma vi kunukuechi ka ni —jiña'a ya.
33 Te ka jiña'a de:
—Ndikin tata Abraham ka kuu san, te tu na ama ka tenini ña ja vi kunukuechi san nuu ni in ñayiu. ¿Te nau ja ka'an ni ja vi siaa ña, te ma vi kunukuechi ka san? —ka jiña'a de.
34 Yun te jiña'a Jesús:
—Ka'an ndandaa ndija san ja ndi'i ñayiu sa'a yika kuechi, chi jinokuechi nuu yika kuechi yun.

35 Te ñayiu ja jinokuechi, chi masu siun ni kendoi ve'e jito'i yun, su ndia
se'e, chi siun ni oi ve'e tatai.
36 Su nuu ja Se'e ia Dios na siaa uun ña, te jandaa kuiti ja vi yaa ni, te
ma vi kokunukuechi ka ni nuu yika kuechi.
37 Ja jini san ja ndikin tata Abraham ka kuu ni, su ka nduku ndee ni ja
vi ka'ni ña ni jin san, chi tu ka janta'u ni tno'o ka'an san.
38 Sein, chi ka'an san tno'o ja jini san nuu Tata san, te maa ni, chi ka sa'a
ni nagua ni ka onini ni nuu tata ni —jiña'a ya.
39 Yun te ka jiña'a tuku de:
—Tata san kuu ndi Abraham.
Te jiña'a Jesús:
—Nuu ja sua'a te se'e Abraham ka kuu ni, chi vi sa'a ni tniuu ni osa'a
ndi Abraham.
40 Su vitna te ka nduku ndee ni ja vi ka'ni ña ni jin san, ja kuu san in
tee ja ka'an san tno'o ndaa, nagua ni onini san nuu ia Dios. Te Abraham,
chi tu ni sa'a de nagua ka sa'a maa ni.
41 Te maa ni, chi ka sa'a ni tniuu sa'a tata ni —jiña'a ya.
Yun te ka jiña'a de:
—Masu se'e nda'u ka kuu san, chi ka neva'a san invaa tata san ja kuu
ia Dios —ka jiña'a de.
42 Yun te jiña'a Jesús:
—Nuu ja sua'a te Dios kuu Tata ni, chi vi koka'an too ña ni jin san, chi
nuu ia Dios ni kee san vaji san, te masu vaji san ja ja'a maa san, chi maa
ya ni tetniuu ña jin san.
43 ¿Te nau ja tu ka jinkui'nu ini ni nagua ka'an san? Saa, chi tu ka kuini
ni vi konini ni tno'o ja kaxtno'o san.
44 Chi tata maa ni kuu Tachi, te ka kuini ni vi sa'a ni nagua junkuaan ini
tata ni, chi in ja ja'ni ndiyi kuu ndee jaxtnañu'u. Te tu oo jin tno'o ndaa,
chi tu na tno'o ndaa oo nuu. Te nuu ka'an tno'o ja xnda'u ña, te ja ja'a
maa ka'an, chi jaxnda'u ña kuu, chi maa kuu yua ndi'i jaxnda'u ña.
45 Te ndia sein, chi chia ka'an san tno'o ndaa, te yun tu ka kandija ña ni.
46 ¿Axi ndee maa ni nuku'un yika kuechi san? Te nuu ja ka'an san tno'o
ndaa, ¿te nau ja tu ka kandija ña ni?
47 Chi na in kuu Se'e ia Dios, te nini tno'o ya ndee ini ndee anui. Su maa
ni, chi masu Se'e ia Dios ka kuu ni, yun guaa tu ka nini ni tno'o ya —jiña'a
ya.
48 Yun te ka jiña'a tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio:
—¿A masu inu ndija san nuu ka ka'an san ja in tee tno'o ñuu Samaria
kuu ni, te ñu'u ña tachi jin ni? —ka jiña'a de.
49 Te jiña'a Jesús:
—Tu na tachi ñu'u ña jin san, chi sua'a chiñu'u san Tata san, te maa ni,
chi saa sua'a ka skexiko ña ni jin san.
50 Su sein, chi tu nduku san ja vi ka'an yiñu'u ñayiu jin san. Su oo inka
ia ja ndi'ni ja vi koo yiñu'u ñayiu nuu san, te sa'a ndaa ya ja ja'a san.
51 Su ka'an ndandaa ndija san, ja na in tava'a tno'o ja kaxtno'o san, te
ma kuu sa'uin —jiña'a ya.
52 Yun te ka jiña'a tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio:
—Vitna ndia te ka jini san ja ñu'u ña tachi jin ni, chi Abraham vi tee ni
ka ndakani tno'o ia Dios ni ka ji'i de, te maa ni, chi kachi ni ja na in tava'a
tno'o ja kaxtno'o ni, te ma kuu sa'uin.

53 ¿Te a ka'nu ka ni saa nuu ndi tata velu san Abraham ja suni ni ji'i
de nagua ni ka ji'i tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a? ¿Te na in
ka'an maa ni ja kuu ni, nuu saa? —ka jiña'a de.
54 Te jiña'a Jesús:
—Nuu ja nduku san jayiñu'u maa san, te tu nagua jiniu'u sa'un, chi maa
Tata san sa'a ja koo jayiñu'u nuu san, ia ka ka'an maa ni ja kuu Dios ni.
55 Su maa ni, chi tu ka jini ni ya, su ndia sein, chi jini san ya, te nuu ja
na ka'an san ja tu jini san ya, te chia tno'o san, na kuinio in in maa ni. Su
jini san ya vi skunkuu san tno'o ya.
56 Su ndi tata velu ni Abraham, chi ni kusii ini de ja kuni de kiuu ja kii
san. Te nuu ni jini de, te ni kusii ini de —jiña'a ya.
57 Yun te ka jiña'a tee judio:
—Vaa vini uu xiko uxi kuia chia'an ka ja koo ni, te kachi ni ja ni jini ni
Abraham —ka jiña'a de.
58 Te jiña'a Jesús:
—Ka'an ndandaa ndija san ja ama ka ja koo Abraham, te sein, chi ja oo
san —jiña'a ya.
59 Yun te ni ka kunda'a de yuu ja vi kuun ña de, su ni tayu'u nuu Jesús,
te ni kee ya nuu veñu'u yun, te vi ma'ñu sagua ñayiu yun ni ya'a ya kua'an
ya.

9

Ni ndasa'a Jesús in tee ndesi nduchi nuu de ndee nuu ni kaku de

1 Yun te nuu ni ya'a Jesús kua'an ya, te ni jini ya in tee ndesi nduchi nuu
de ndee nuu ni kaku de.
2 Te ni ka jikan tno'o ña tee ka skua'a jin ya, te ka jiña'a de:
—Mastru, ¿na in ni sa'a yika kuechi, a maa tee ya'a axi tata de vi nana
de, ja siun ku'u nuu de ni kaku de? —ka jiña'a de.
3 Te jiña'a Jesús:
—Ña'a. Ya'a chi masu ja ni sa'a maa de yika kuechi axi tata de vi nana
de kuu, chi saa nagua ja sa'a ia Dios in tniuu ka'nu jin tee ya'a.
4 Te nini tuu ka kiuu ya'a, te nini kuu ja vi sa'o tniuu ni tenuu ña ia ni
tetniuu ña jin san, chi ja vaji jakuaa nuu ma kuu ka na in satniuu.
5 Su nini oo ka san ñuyiu, te kuu san na kuinio ñu'u ja ye'e ni'nu nuu
ñuyiu —jiña'a ya.
6 Te vi siun jiña'a ya, te ni jati ya teyu'u ya nuu ñu'u, te ni sa'a ya nde'i
jin teyu'u ya, te ni skanuu ya nde'i yun nduchi nuu tee ku'u nuu yun.
7 Te jiña'a ya:
—Kua'an ni te ndakate ni nuu ni nuu pila ndute oo Siloé —jiña'a ya. (Te
Siloé kei ka'an ja ni tetniuu.)
Yun te ni ja'an tee ku'u nuu yun, te ni ndakate de nuu de, te ni ndundijin.
Yun te ni ndajiokuiin de.
8 Yun te ñayiu ndisa yatni de vi ñayiu ni ka ojini ña jin de ja ni oku'u
nuu de ama ka, ka kachi:
—¿A masu tee ya'a kuu tee ni ojinkoo nuu ichi ja ni ojikan de xu'un nuu
ñayiu? —ka kachi de.
9 Te sava de ka kachi:
—Suu de kuu.
Te sava de ka ka'an:
—Na tno'o ja siun jito de.
Te jiña'a maa de:
—Maa san kuu.

10 Te ka jiña'a de:
—¿Naxa ni kuu ja ni ka ndundijin nduchi nuu ni?
11 Te jiña'a de:
—Tee nani Jesús ni sa'a de nde'i, te ni skanuu de nduchi nuu san, te ni kachi de: “Kua'an ni nuu pila ndute Siloé, te ndakate ni nuu ni”, kachi de. Te ni ja'an san ni ndakate san nuu san, te ni ndundijin nduchi nuu san —jiña'a de.
12 Yun te ni ka jikan tno'o ña de:
—¿Te ndenu oo tee yun?
Te jiña'a de:
—Tu jini san.

Ka xtichi ña fariseo jin tee ni oku'u nduchi nuu

13 Te ni ka jaka de tee ni oku'u nuu yun, ni jinokuei jin de nuu tee ka kuu fariseo.
14 Te kiuu ndatatu kuu na ni sa'a Jesús nde'i, te ni ndasa'a ya nduchi nuu tee ni oku'u nuu yun.
15 Te suni inka jichi ni ka jikan tno'o ña tee ka kuu fariseo naxa ni kuu ja ni ndundijin nuu de. Te jiña'a de:
—Ni skanuu de nde'i nduchi nuu san, te ni ndakate san, te ni kuu ndia'a san —jiña'a de.
16 Yun te ka kachi sava tee fariseo:
—Tee yun chi masu nuu Dios vaji de, chi tu jaan ii de kiuu ndatatu —ka kachi de.
Te sava de ka jiña'a:
—¿Naxa kuu sa'a in tee sa'a yika kuechi in tniuu ka'nu yun? —ka kachi de.
Te tu ni ka junkuaan nuu tna'a ini de.
17 Yun te ni ka jikan tno'o tuku de nuu tee ni oku'u nuu yun:
—Te maa ni, ¿naxa ka'an ni jin tee ni ndasa'a nduchi nuu ni? —ka jiña'a de.
Te jiña'a tee ni oku'u nuu yun:
—Tee ndakani tno'o ia Dios kuu de.
18 Su tu ni ka kandija ña tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio yun ja ni ondesi nuu tee yun, te ni ndundijin nuu de. Yun kuu ja ni ka kana de tata vi nana tee ni oku'u nuu yun.
19 Te ni ka jikan tno'o ña de:
—¿A tee ya'a kuu seyii ni ja ka ka'an ni ja ni ondesi nuu de ni kaku de? ¿Te naxa ni kuu ja vitna te kuu ndia'a de? —ka jiña'a de.
20 Yun te ni ka ka'an tata de vi nana de, te ka jiña'a:
—Ka jini san ja seyii san kuu de, te ni ondesi nuu de ni kaku de.
21 Su ja ni ndundijin nuu de vitna, chi tu ka jini san naxa ni kuu, te ni tu ka jini san na in ni ndakune nduchi nuu de. Su ja oo maa de kuia de, te vi kakan tno'o maa ni de, te na ka'an maa de —ka jiña'a de.
22 Te tno'o yun ka jiña'a tata de vi nana de, chi ka yu'u ña de jin tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio, chi ja ni ka ndatno'o tna'a tee yun ja vi skunu ña de nuu ve'e ii sinagoga nuu ja ndee in ñayiu na ndakuni ja Jesús kuu ia ni tetniuu Dios.
23 Yun guaa ka jiña'a tata de vi nana de: “Ja oo maa de kuia de, te vi kakan tno'o ni maa de”.
24 Yun te ni ka ndakana de tee ni oku'u nuu yun, te ka jiña'a de:
—Ka'an ndaa ni jin nuu ia Dios, chi ja ka jini san ja tee yun, chi tee sa'a yika kuechi kuu de —ka jiña'a de.

25 Yun te jiña'a de:
—Tu jini san a tee sa'a yika kuechi kuu de axi ña'a, su ja jini san kuu ja
ni oku'u nuu san, te vitna, chi ni ndundijin —jiña'a de.
26 Te ni ka jikan tno'o tuku de:
—¿Nagua ni sa'a ña de? ¿Naxa ni sa'a de ja ni ndasa'a de nduchi nuu
ni? —ka jiña'a de.
27 Te jiña'a de:
—Ja ni ka'an san, te tu ka kuini ni ja vi konini ni, ¿te nau ja ka kuini
tuku ni ja vi konini ni inka jichi? ¿A suni ka kuini ni ja vi koskua'a ni jin
de? —jiña'a de.
28 Yun te ni ka nani ña de, te ka jiña'a de:
—Vaa maa ni guaa ka skua'a ni jin de, su ndia sein, chi tno'o Moisés ka
skua'a san.
29 Chi ka jini san ja ni ka'an ia Dios jin Moisés, su ndia ja tee ya'a, chi ni
ja tu ka jini san ndenu vaji de —ka jiña'a de.
30 Te jiña'a tee ni oku'u nuu yun:
—Tu ya'a guaa luu ndeva'a kaa, ja tu ka jini maa ni ndenu vaji de, su
sein, chi ni ndasa'a de nduchi nuu san.
31 Chi ndi'o ka jini ja ia Dios, chi tu nini ya tno'o ka'an in tee sa'a yika
kuechi, su nuu ja in tee yu'u ni'nu ia Dios kuu de, te sa'a de nagua kuini
maa ya, te yun guaa nini ya tno'o ka'an de.
32 Chi ndee jaxtnañu'u nuu ni junkoo ñuyiu, tu na ama ka ni ka ni'i tno'o
ja vi ka'an ñayiu ja ndee in tee ndasa'a nduchi nuu, in tee ndesi nuu de
ndee nuu ni kaku de.
33 Chi nuu ja masu nuu ia Dios vaji tee ya'a, te ma kuu nagua sa'a sa'un
de —jiña'a de.
34 Yun te ka jiña'a de:
—Guaa ndee nuu ni kaku ni ja oo ni jin yika kuechi, ¿te a vaji ni ja
kaxtno'o ni nuu in in san? —ka jiña'a de. Te ni ka skunu ña de nuu ve'e
ii sinagoga.

Kaxtno'o Jesús naxa oo ini anu ñayiu

35 Te ni jini so'o Jesús ja ni ka skunu ña jin tee ni oku'u nuu yun. Te nuu
ni ka nukuntna'a ya jin de, te jiña'a ya:
—¿A kandija ni Se'e ia Dios?
36 Te jiña'a de:
—¿Na in kuu, nagua ja kandija san jin de?
37 Te jiña'a Jesús:
—Tu vitna te ni jini ni, chi maa san kuu ja ka ndatno'o jin ni —jiña'a ya.
38 Te ni junkuiin jiti de ja ni chiñu'u ña de, te jiña'a de:
—Kandija ña san, vi Jito'o san.
39 Te jiña'a Jesús:
—Vaji san nuu ñuyiu ya'a ja ka'nde san kuechi ñayiu, nagua ja ñayiu tu
inu ndijin nuu, te kuu vi kondia'i, te ñayiu ka ndia'a, te vi ndesi nduchi
nui —jiña'a ya.
40 Yun te nuu ni ka onini sava tee ka kuu fariseo ja ka oo jin Jesús tno'o
ni ka'an ya yun, te ka jiña'a de:
—¿A vi suni ndee sein inu kuaa san? —ka jiña'a de.
41 Te jiña'a Jesús:
—Nuu ja sua'a te ka ndesi nduchi nuu ni, chi ma vi tavi ni yika kuechi ja
ka neva'a ni. Su vitna ja ka ka'an maa ni ja ka ndia'a ni, te ka tavi kuechi
ni —jiña'a ya.

10

Jesús kuu ia jito gua'a ndikachi

1 Te jiña'a Jesús:
—Ka'an ndandaa ndija san, ja na in tu kiuu ndaa ye'e korra ndikachi,
chi saa sua'a jiso ndeva'i, ñayiu yun kuu kui'na ja kindee ndeva'a.
2 Su ndia tee jito ndikachi, chi kiuu ndaa de ye'e korra.
3 Te tee jito korra yun, chi june de ye'e korra, te kiuu tee jito ndikachi
yun, te kana sivi de ndi in ndi in ndikachi de. Te ka ndakuni ti tno'o ka'an
de nuu kene'e de ti korra ti.
4 Te nuu ndi'i ndikachi de kene'e de, te kakoxno'o de nuu ti kua'an de,
te ka ndikin ña ti jin de, chi ka na'a ti tno'o ka'an de.
5 Su inka tee siin, chi ma vi kondikin ña ti, chi saa sua'a vi kunu ti
ki'inkuei ti, chi tu ka jini ti tno'o ka'an inka tee yun —jiña'a ya.
6 Tno'o jioni'ni ya'a ni ka'an Jesús jin ñayiu, su tu ni ka junkui'nu ini
naxa kei tno'o ni ka'an ya.
7 Yun te ni ndajiokuiin Jesús ni ka'an ya, te jiña'a ya:
—Ka'an ndandaa ndija san, ja maa san kuu na kuinio ye'e korra nuu
ndiukuei ndikachi.
8 Su ndi'i tee ka ka'an ja ni tetniuu ña ia Dios ja ni kikuei ama ka saa sein,
chi ka kuu de kui'na vi tee ka kindee ndeva'a, su tu ni ka onini ndikachi
yun tno'o ni ka ka'an de.
9 Maa san kuu ye'e korra, te na in kiukuei nuu san, te vi kaku ni'nui. Te
vi kokui na kuinio ndikachi ja kiukuei ti vi ndekuei ti, te ka ni'i ti ite ja ka
jaa ti.
10 Kui'na, chi nani vaji ja su'u, ja ka'ni ndiyi vi ja xnaa ñayiu ka kuu
na kuinio ndikachi. Su sein, chi vaji san ja kuña'a san ja vi kotekui nikuii
nikani, te siun ni vi koo vii vi koo va'i.
11 Maa san kuu tee jito gua'a ñayiu ja ka kui na kuinio ndikachi, te tee
jito gua'a ndikachi, chi soko de maa de, visi ndee na kuu de ja ja'a ti.
12 Su tee ni'i ya'u sua'a ni, ja masu jito de ndikachi maa de, chi nuu jini
de ja vaji va'u, te xndendoo de ndikachi yun, te jino yu'u de kua'an de. Te
jino va'u, te kakuiko ti ndikachi vi jate nuu ña ti jin sava ka ndikachi yun.
13 Te tee ni'i ya'u yun, chi jino yu'u de kua'an de, chi maa ni nduku de
xu'un, te tu ndi'ni de nagua ka kuu ndikachi yun.
14 ’Maa san kuu tee jito gua'a ndikachi, te jini gua'a san taka ñayiu ja ka
kuu na kuinio ndikachi san, te suni ka jini ña mai jin san.
15 Nagua jini ña maa Tata Dios jin san, te suni saa ni jini san Tata Dios,
te suni soko san maa san, visi ndee na kuu san ja ja'a ñayiu ka kuu na
kuinio ndikachi san.
16 Te suni ka oo ka ñayiu ja ka kuu na kuinio ndikachi ja masu ka oo
nuu korra ya'a. Te suni kanuu ja junkuaka san ñayiu yun, te vi konini
tno'o ka'an san, te in ni ka'nu vi koo ndi'i ñayiu ka kandija, te invaa ni tee
jito ña koo.
17 Yun guaa kutoo ña Tata Dios, chi soko san maa san ja kuu san ja ja'a
ñayiu, te ndateku tuku san.
18 Ni in ñayiu ma kindee ja jichi ja kanda san, chi maa san guaa kua'a
san tno'o ja kuu san, chi nuu nda'a maa san oo ja soko san maa san ja kuu
san, te suni ja ndateku san. Chi ya'a kuu ja ni tatnuni Tata san nuu san ja
sa'a san —jiña'a ya.
19 Te nuu ni ka onini tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio tno'o ya'a, te tu
ni ka junkuaan nuu tna'a tuku ini de.
20 Te kua'a de ni ka kachi:

—¿Nau ja ka nini ni tno'o ka'an tee jian? Te tachi ñu'u ña jin de, te
ndukue'e xini de.
21 Su sava ka de, chi ka kachi de:
—In tee ñu'u ña tachi ma kuu ka'an de nagua ka'an tee ya'a. ¿A kuu
ndasa'a in tee ñu'u ña tachi jin in tee ku'u nuu? —ka kachi de.

Ni ka skexiko ña tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio jin Jesús

22 Te yoo vijin kuu na ni ka sa'a ñayiu judio in viko ja nuku'un kiuu
nduvii maa veñu'u ka'nu.
23 Te oo Jesús maa veñu'u yun jikanuu ya nuu nani yuve'e kani Salomón.
24 Yun te ni ka jionduu ña tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio jin ya, te
ka jiña'a de:
—¿Nasaa ka kiuu guaa koskunu nuu ini ña ni? Nuu ja maa ni kuu ia ni
tetniuu ña Dios, te uni in jichi ni kaxtno'o kaji ni —ka jiña'a de.
25 Te jiña'a Jesús:
—Ja ni ka'an san nuu in in ni, te tu ni ka kandija ni. Su taka tniuu ja
sa'a san jin jaka'nu maa Tata san kuu ja xne'e kaji ja maa ya ni tetniuu ña
jin san.
26 Su maa ni, chi tu ka kandija ña ni, chi masu ndikachi san ka kuu ni,
nagua ja ni ka'an san.
27 Chi ñayiu ka kuu ndikachi san, chi ka nini tno'o ka'an san, te jini san
jin, vi ka ndikin ñai jin san.
28 Te kuña'a san ja vi kotekui nikuii nikani, te ma vi junaa sa'uin, te tu
na in ndakindee ña jin nuu nda'a san.
29 Chi ni taa maa Tata san nuu nda'a san, te ka'nu ka kuu maa ya saa
nuu ndi'i, te tu na in ndakindee ña jin nuu nda'a Tata san.
30 Maa san jin Tata san, chi in ni ka kuu san —jiña'a ya.
31 Yun te ni ka kunda'a tuku tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio yun yuu
ja vi kuun ña de.
32 Te jiña'a Jesús:
—Jin ndee jañu'u ka maa Tata san, te kua'a tniuu gua'a ni sa'a san jin
nuu nasaa maa ni, ¿te na ndee tniuu ya'a xiin ja'a kuu ja vi kani yuu ña
ni? —jiña'a ya.
33 Te ka jiña'a de:
—Masu ja ja'a tniuu gua'a ni sa'a ni guaa vi kani yuu ña san, chi ja ja'a
ja kane'e ni siki ia Dios, chi suni in teyii kuu ni, te sa'a inuu ni maa ni jin
ia Dios —ka jiña'a de.
34 Yun te jiña'a Jesús:
—Nuu tutu Ley ka neva'a maa ni yoso: “Ja ni kachi rin ja dios ka kuu
maa ron”, kachi tutu ii.
35 Te ja ka jinio nagua yoso nuu tutu ii, te ma kuu ja vi kuiso kavao, chi
“dios” ni xnani ña ya jin ñayiu xiin nuu ni tetniuu ya tno'o ya.
36 ¿Te nau ja ka ka'an maa ni ja kane'e san jin Dios nuu ka'an san ja Se'e
ia Dios kuu san? Chi ni sa'a vii sa'a va'a ña ia Dios jin san, te ni tetniuu
ña ya ja vaji san nuu ñuyiu.
37 Te nuu ja tu sa'a san tniuu ka'nu ja sa'a Tata san, nuu saa te ma vi
kandija ña ni jin san.
38 Su nuu ja sa'a san, te visi ma vi kandija ña ni jin san, su vi kandija ni
tniuu na'nu ja sa'a san, nagua ja in jichi ni vi kuni ni, te vi kandija ni ja
oo Tata Ja'nu jin san, te suni oo san jin Tata Ja'nu —jiña'a ya.
39 Yun te ni ka nduku ndee tuku de inka jichi ja vi kakuiko de Jesús, su
ni kaku ya nuu nda'a de kua'an ya.

40 Te kuano'o tuku ya inka jioo yute Jordán, nuu ni oskuandute Juan
ñayiu ndee jaxtnañu'u, te yun ni kendoo ya.
41 Te kua'a ñayiu ni ja'ankuei nuu oo ya, te ka kachi:
—Juan, chi jandaa ja tu ni sa'a de ni in tniuu na'nu, su ndi'i tno'o ni
ka'an de ja ja'a tee ya'a oo ndaa kuiti —ka kachi.
42 Te kua'a ñayiu yun ni ka kandija ña jin Jesús.

11

Ja ni ji'i Lázaro

1 Ni oo in tee ni oku'u ja ni onani Lázaro. Te maa de jin kua'a de María
vi Marta ka kuu de ñayiu ñuu Betania.
2 Te María ya'a kuu kua'a Lázaro tee ni oku'u, te suu ña'a ya'a ni chi'i
tatna xiko si'in Jito'o Jesús nuu kuee ka, te ni ndasichi ña jin ixi xini ña.
3 Te nduu kua'a de yun ni ka tetniuu tno'o kua'an nuu Jesús nuu ka
jiña'a ña:
—Jito'o, ku'u tee ka'an too maa ni.
4 Te nuu ni jini Jesús tno'o yun, te jiña'a ya:
—Kue'e ya'a, chi masu kue'e ja kuu de kuu, chi saa nagua ja vi kuni
ñayiu ja ka'nu ndeva'a kuu ia Dios, nagua ja jin kue'e ya'a, te suni xne'e
Se'e Dios ja kuu ka'nu ya —jiña'a ya.
5 Te ni oka'an too ndeva'a ña Jesús jin Lázaro vi Marta vi jin ku'u ña.
6 Te nuu ni ni'i tno'o ya ja ku'u Lázaro, te ni kendoo ka ya uu ka kiuu
nuu ni oo ya yun.
7 Yun te saa jiña'a ya nuu tee ka skua'a jin ya:
—Na no'okuei tukuo Judea inka jichi.
8 Te ka jiña'a tee ka skua'a jin ya:
—Mastru, oo yatni ni kiuu ja ka nduku tee ka kuu nija'nu nuu tna'o
judio ja vi kuun ña de yuu, ¿te a vi kuini tuku ni ki'in ni yun? —ka jiña'a
de.
9 Te jiña'a Jesús:
—¿A masu uxi uu ore neva'a in kiuu ja satniuo? Te nuu ja in ñayiu jika
tno'o nduu, te ma kachi ja'i, chi ndijin ndia'i jin nikandii oo ñuyiu ya'a.
10 Su na in jika tno'o jakuaa, te kachi ja'i, chi tu ndijin nui.
11 Yun te jiña'a ka ya:
—Lázaro, tee ka ndeka tna'a gua'a jion, chi ni kixin de, yun guaa ki'in
san xtoto san de —jiña'a ya.
12 Yun te ka jiña'a tee ka skua'a jin ya:
—Jito'o san, nuu ja kixin va'a maa de, te nduva'a de.
13 Su Jesús, chi tno'o yun ni ka'an ya ja ni ji'i Lázaro. Te ni ka ndakani
ini tee ka skua'a jin ya ja ka'an ya siki ja kixin va'a maa de.
14 Yun te ni ka'an kaji Jesús:
—Ja ni ji'i Lázaro.
15 Te kusii ini san ja ja'a in in maa ni ja tu ni ka oo yun, chi saa nagua
ja vi kandija gua'a ka ni, su na ki'on nuu oo ndiyi yun —jiña'a ya.
16 Yun te jiña'a Tomás, tee ka xnani Kuati, nuu sava ka tee ka skua'a jin
ya:
—¿A suni ki'inkuei yoon, nagua ja suni vi kuo jin ya? —jiña'a de.

Jesús kuu ia ndaxteku ñayiu, te kuña'a ya ja vi kotekui

17 Te nuu ni kenta Jesús ñuu Betania, te ni jini ya ja ni kuu kuun kiuu
ni jinkoyu'u Lázaro in kava ve'e.

18 Te yatni oo ñuu Betania jin ñuu Jerusalén, vaa ndee yatni uni
kilómetro.
19 Te kua'a ñayiu judio ni ka junkoto ña jin Marta vi María, ja ni ka
ndakuña'i tno'o ndee ini nuu ña, ja ni ji'i kua'a ña.
20 Yun te nuu ni ni'i tno'o Marta ja kua'an Jesús, te ni kee ña ja ni nutna'a
ña jin ya, su María chi ni ndoo ña ve'e ña.
21 Te jiña'a Marta nuu Jesús:
—Jito'o san, nuu sua'a te ni oo ni ya'a, chi ma kuu kua'a san nuu siun.
22 Su visi ni saa, te jini san ja ndi'i ni ja jikan ni nuu ia Dios, te taa ya
—jiña'a ña.
23 Te jiña'a Jesús:
—Ndateku kua'a ni —jiña'a ya.
24 Te jiña'a Marta:
—Jini san ja ndateku de nuu vi ndateku ndiyi kiuu sandi'i —jiña'a ña.
25 Te jiña'a Jesús:
—Maa san kuu ia ndaxteku ñayiu, te kuña'a san ja vi kotekui nikuii
nikani. Te na in kandija ña jin san, visi na kui, su kotekui.
26 Te ndi'i ñayiu ja ka teku, te ka kandija ña jin san, ma vi kui in jichi
ni. ¿A kandija ni tno'o ya'a? —jiña'a ya.
27 Te jiña'a ña:
—Saa, vi Jito'o san, kandija san ja maa ni kuu ia ni tetniuu Dios vi Se'e
maa ia Dios, ja vaji ni nuu ñuyiu ya'a —jiña'a ña.

Ni nda'i Jesús yu'u ñaña Lázaro

28 Te nuu ni ndi'i ni ka'an ya tno'o yun, te ni ja'an Marta ni nukana ña
ku'u ña María, ni kaxtno'o yu'u ña, te jiña'a ña:
—Ni kee Mastru ya'a, te kana ña ya jin lo —jiña'a ña.
29 Te nuu ni jini María tno'o yun, te vi ñama kuiti ni ndakoo ña, te kua'an
ña nuu oo Jesús.
30 Te chia'an ka ja kiuu Jesús maa ñuu, chi oo ii ni ya nuu ni nutna'a ña
Marta jin ya.
31 Yun te nuu ni ka jini ñayiu judio ja ka oo ve'e María ja ka ndakuña'a
tno'o ndee ini nuu ña, ja ñama kuiti ni ndakoo ña, te ni kee ña kua'an ña,
te ni ka jata ndikin ña de jin ña, chi ni ka ndakani ini de ja kua'an ña ja
nda'i ña yu'u ñaña ndi kua'a ña.
32 Te nuu ni kenta María nuu oo Jesús, te ni junkuiin jiti ña nuu ja'a ya,
te jiña'a ña:
—Jito'o san, nuu sua'a te ni oo ni ya'a, chi ma kuu kua'a san nuu siun
—jiña'a ña.
33 Yun te nuu ni jini Jesús ja nda'i María vi suni ka nda'i ñayiu judio ja
ka ndeka tna'a jin ña, te ni tna'u ini ya, chi ni kunda'u ini ña ya.
34 Te ni jikan tno'o ya:
—¿Ndenu mamaa ni ka tayu'u ni de?
Te ka jiña'a ña:
—Jito'o san, ne'e ni ki'on, te kuni ni.
35 Te ni nda'i Jesús.
36 Yun te ka ndatno'o ñayiu judio:
—Vi kondia'a ni na kua'a ni oka'an too ña de —ka kachi.
37 Su sava kai, chi ka jiña'i:
—Tee ya'a ja ni ndasa'a de nduchi nuu tee ni oku'u nuu yun, ¿a ma kuu
suni sa'a de ja ma kuu Lázaro nuu siun? —ka kachi de.

Ni ndaxteku Jesús jin Lázaro

38 Te ni tna'u ndeva'a tuku ini Jesús, te ni jino ya yu'u ñaña yun. Te yau
ñaña yun kuu in kava ve'e, te ye'e kava ve'e yun ndesi in kava ka'nu.
39 Te jiña'a Jesús:
—Vi xtajioo ni kava jian.
Te jiña'a Marta, kua'a ndiyi yun:
—Jito'o san, ja ni ja'an kue'e, chi ja ni kuu kuun kiuu yiyu'u de —jiña'a
ña.
40 Te jiña'a Jesús:
—Ja ni ka'an san nuu ni ja nuu ja kandija ni, te kuni ni jaka'nu ia Dios
—jiña'a ya.
41 Yun te ni ka xtajioo de kava ja ndesi yu'u yau ñaña yun. Te ni
ndanenuu Jesús ichi andivi, te jiña'a ya:
—Ndakuanta'u san nuu ni, vi Tata Yua san, chi nini ni tno'o ka'an san
nuu ndakuatu san.
42 Te ja jini san ja siun ni nini ni tno'o ka'an san, su ni ka'an san tno'o
ya'a ja kuu java'a maa ñayiu kua'a ka oo ya'a, nagua ja na vi kandija ñai
ja maa ni ni tetniuu ña jin san —jiña'a ya.
43 Te nuu ni ndi'i ni ka'an ya tno'o yun, te ni kana jaa ya:
—Lázaro, ndee ni nuu oo ni jian —jiña'a ya.
44 Te ni ndee ni tee ni ji'i yun, ñutuu nda'a de vi si'in de sa'un nani, te
nuu de ñutuu inka sa'un. Te jiña'a Jesús:
—Vi ndajin ni sa'un ñutuu de jian, te vi siaa ni de na ki'in maa de —jiña'a
ya.

Ni ka skaka tna'a de ja vi ka'ni de Jesús

45 Yun te kua'a ñayiu judio ja ka ndeka tna'a jin María ni ka kandija
Jesús, nuu ni ka jini tniuu ka'nu ni sa'a ya.
46 Su sava de ni ja'ankuei nuu tee ka kuu fariseo, te ni ka ndakani de
naxa ni sa'a Jesús.
47 Yun te ni ka ndututu tee ka kuu fariseo jin tee ka kuu nija'nu nuu sutu
in nuu junta, te ni ka kachi de:
—¿Naxa vi sa'o? Te tee ya'a, chi sa'a de kua'a tniuu na'nu.
48 Te nuu ja vi kua'o tno'o ja siun ni kosa'a de, te ndi'i ñayiu vi kandija
ña jin de. Te kikuei tee ka netniuu Roma, te vi xnaa de veñu'u ka'nuo vi
ñayiu ñuo —ka kachi de.
49 Yun te in tna'a de nani Caifás, ja kuu de sutu kuu nija'nu ka kuia yun,
jiña'a de:
—Maa ni, chi tu ka jini sa'un ni.
50 Te ni tu ka ndakani ini ni, ja gua'a ka kuu ja na kuu in tee ja ja'a ñayiu
ñuo, te masu ja vi ndi'o vi naa —jiña'a de.
51 Te tno'o yun ni ka'an de, su masu ja ni jani ini maa de kuu, chi chia
siun sutu kuu nija'nu ka kuu maa de kuia yun, te yun guaa ni ndakani de
tno'o maa ia Dios ja kuu Jesús ja ja'a ñayiu ñuu judio.
52 Te masu maintno'o ja ja'a ñayiu ñuu judio kuu ya, chi suni ja ndaxtutu
ya ndi'i ñayiu ja ka kui se'e maa ia Dios ja ni ka jitenui taka ñuu.
53 Te vi guaa ndee kiuu saa ni junkau tna'a tno'o ni ka ndatno'o tee ka
kuu nija'nu nuu ñayiu judio ja vi ka'ni de Jesús.
54 Te yun guaa tu ni kuu kaka ndijin ka Jesús ne'u tee ka kuu nija'nu
nuu ñayiu judio. Chi ni kee ya Judea yun, te kua'an ya in ñuu nani Efraín,
yatni nuu oo ñu'u te'a, te ñuu yun ni ka kendoo ya jin tee ka skua'a jin ya.

55 Te ja ni kuyatni ja ñu'u viko pascua ja ka sa'a ñayiu judio, te kua'a
ñayiu taka ñuu kua'ankuei Jerusalén ja vi skunkui nagua ka'an Ley ja vi
nduvii nuu ia Dios, ama ka ja keja'a viko pascua yun.
56 Te ka ndanduku de Jesús nuu ka oo de nuu veñu'u yun, te ka jikan
tno'o tna'a in in de:
—¿Naxa kachi tna ni? ¿A ma kii Jesús viko ya'a? —ka kachi de.
57 Te sutu ka kuu nija'nu vi tee ka kuu fariseo, ni ka xtaku de tniuu
ja nuu ja ndee in ñayiu jini ndenu oo ya, te na kaxtno'i nagua ja kuu vi
kakuiko ña de jin ya.

12

Ni joso María tatna xiko si'in Jesús

1 Te nuu ja'ni ka ña iñu kiuu ja kitna'a viko pascua, te ni ja'an Jesús ñuu
Betania nuu oo Lázaro, tee ni ji'i, te ni ndateku de ne'u ndiyi.
2 Te ni ka sa'a de in viko ja ni ka jaxini de jin ya, te ni jani Marta ko'o
xini, te Lázaro kuu in tee ka nukoo in ni ja ka jaxini jin ya nuu mesa.
3 Yun te ni kunda'a María sava litro tatna xiko ja kuu ndimaa ita nardo
ja ndee ya'u ndeva'a, te ni joso ña si'in Jesús, te ni ndasichi ña jin ixi xini
ña, te vi ninii ini ve'e ni chitu xiko tatna yun.
4 Yun te jiña'a Judas Iscariote, seyii Simón, in tee ka skua'a jin Jesús, tee
ni xtuu ña jin ya nuu kuee ka:
5 —¿Nau ja tu ni ka xiko tatna xiko ya'a, te vaa ndee uni ciento kiuu
ya'u ja satniuu in ñayiu kuu, te vi kuña'a nuu ñayiu ka kunda'u nuu siun?
—jiña'a de.
6 Yun ni ka'an de, su masu ja kunda'u ndija ini de ñayiu ka kunda'u, chi
chia kui'na de, te maa de ni teku tniuu nee de itni nuu ñu'u xu'un, te su'u
de xu'un ka tnaa ñayiu nuu itni yun.
7 Yun te jiña'a Jesús:
—Ma koxna'a ni ña, kokuu maa maa ña, chi ja ni sa'a ña ya'a kuu ja ni
sa'a tua'a ña yiki kuñu san kiuu jinkoyu'u san.
8 Chi siun ni vi koo ni jin ñayiu ka kunda'u. Su sein, chi masu siun ni vi
koo —jiña'a ya.

Ni ka skaka tna'a de ja vi ka'ni de Lázaro

9 Te kua'a ndeva'a ñayiu judio ni ka jini ja oo Jesús ñuu Betania, te ni
ja'ankuei de yun, masu maintno'o ni ja vi kuni de ya, chi suni ja vi kuni
de Lázaro, tee ni ndaxteku ya ne'u ndiyi.
10 Yun te ni ka skaka tna'a sutu ka kuu nija'nu ja suni vi ka'ni de Lázaro.
11 Chi ja ja'a Lázaro, te ni ka kujioo kua'a tna'a de judio nuu ka kaxtno'o
de, te ni ka kandijai Jesús.

Ni ndiuu Jesús na kuinio in rey ja ni kundee maa Jerusalén

12 Te inka kiuu tnee sua'a, te kua'a ndeva'a ñayiu ja ni jinokuei viko
pascua yun, ni ka ni'i tno'o ja kua'an Jesús ñuu Jerusalén.
13 Te ni ka ja'ndei nda'a tnu ñuu, te ni kekuei ja mavinutna'i ya. Te ni
ka kana jai:
—¡Ka'nu kuu maa ni! Na ta'u na ndetu ia vaji jin sivi maa Jito'o Dios ja
kotatnuni ya, ia kuu rey ñayiu Israel —ka kachi.
14 Te ni ni'i Jesús in mentu luluu, te ni ka koso ya ti, nagua yoso nuu
tutu ii:
15 Ma vi koyu'u maa ni ñayiu ñuu Sión.
Vi kondia'a ni ya'a vaji rey ni,

Yoso ya in mentu luluu
kachi nuu tutu ii.
16 Te tu ni ka jinkui'nu ini tee ka skua'a jin ya kiuu yun ja siun kei ka'an
nuu tutu ii, su nuu ni nduka'nu Jesús ja mandaa ya andivi, yun te saa ni
ka ndaka'an de ja ndi'i tno'o ja yoso yun ka'an ja ja'a ya, vi nagua ni ka
sa'a ña jin ya.
17 Te ñayiu ja ka oo jin Jesús ka ndakani nuu sava ka ñayiu nagua ni ka
jini ni sa'a ya, nuu ni ndakana ya Lázaro nuu ni yiyu'u de kava ve'e, te ni
ndaxteku ña ya.
18 Te yun guaa ni kekuei ñayiu kua'a ja ni ka nutna'a ña jin ya, chi ni
ka ni'i tno'i ja ni sa'a ya tniuu ka'nu ya'a.
19 Su yun te ka ndatno'o tna'a maa tee fariseo:
—Vitna te ni ka jini maa ni ja tu nagua ka ni'i sa'uon. Chi ka ndia'a nuu
maa ni ja vi ndi'i kuiti ñayiu kua'ankuei jin de —ka kachi de.

Ka ndanduku ña tee ñuu Grecia jin Jesús

20 Te ne'u ñayiu kua'a yun ni jinokuei sava tee ñuu Grecia maa Jerusalén
viko pascua ja vi chiñu'u de ia Dios.
21 Te ni ka jintna'a de Felipe, tee ñuu Betsaida, ja tnii Galilea, te ni ka
ka'an nda'u de, te ka jiña'a de:
—Ka kuini san ja vi ka'an san jin Jesús, vi ñani —ka jiña'a de.
22 Yun te ni ja'an Felipe, te ni ndakani de nuu Andrés, te ndi nduu de ni
ka nukani nuu Jesús.
23 Yun te jiña'a Jesús:
—Ja ni kenta maa kiuu ja nduka'nu Se'e Teyii.
24 Chi ka'an ndandaa ndija san ja nuu ja ma junkau in ndikin triu nuu
ñu'u, te kiyu'u, nuu saa te invaa ni ndikin kokuu, su nuu ja na jinkiyu'u,
te ndee ja ndakaya kua'a ndeva'a.
25 Chi na ñayiu kutoi ja tekui, te skunai mai, te na ñayiu tu ndi'ni ndeva'i
ja tekui nuu ñuyiu ya'a, te tava'i mai ja kotekui nikuii nikani.
26 Te na ñayiu kuini ja kunukuechi nuu san, te na kondikin ñai jin san.
Te ndee nuu koo maa san, te suni yun koo ñayiu jinokuechi nuu san. Te
nuu ja ndee ñayiu kunukuechi nuu san, te sa'a ka'nu ña Tata san.

Ni kaxtno'o Jesús ja kuu ya

27 Te suni jiña'a Jesús:
—Tna'u ndeva'a ini san vitna, ¿te naxa ka'an san? ¿A kuña'a san nuu
Tata san: “Skaku ni'nu ña ni nuu tnundo'o ya'a vitna”? Ña'a, ma kuu, chi
ja ja'a ya'a guaa ni kenta san vitna ja tna'a san tnundo'o.
28 Tata, xne'e ni maa ni ja ia ka'nu kuu ni —jiña'a ya.
Yun te ni kenta in tno'o ichi andivi ja ka'an:
—Ja ni xne'e rin ja kuu ka'nu rin, te xne'e tuku rin inka jichi —jiña'a ia
Dios nuu tno'o yun.
29 Te ni ka jini ñayiu ka oo yun, te ka ka'in ja vaa tajan kana, te sava kai
ka ka'an:
—In ia jinokuechi nuu Dios kuu ia ni ka'an yun.
30 Yun te jiña'a Jesús:
—Masu ja ja'a sein ni ka'an ia Dios nuu tno'o ya'a, chi ja ja'a maa ni.
31 Chi vitna kuu ja sa'a ndaa ia Dios yika kuechi ñayiu ñuyiu. Te vitna
guaa skunu ya jakue'e ja tatnuni nuu ñuyiu ya'a.
32 Te nuu na ndakoo sukun san nuu ñu'u ya'a, te sa'a san ja ndi'i ñayiu
kikuei nuu maa san —jiña'a ya.

33 Te tno'o yun ni ka'an ya ja kaxtno'o ya naxa ndo'o ya ja kuu ya.
34 Te ka jiña'a ñayiu yun nuu ya:
—Ka jini san ja ka'an nuu Ley, ja Kristu, ia tetniuu Dios, chi koteku ya nikuii nikani. ¿Te nau ja ka'an ni ja nini kuu ja ndakoo sukun Se'e Teyii? ¿Te na in kuu Se'e Teyii yun nuu saa? —ka jiña'i.
35 Yun te jiña'a Jesús:
—Ndee saa ni ka kiuu vi koo ni jin ñu'u ja ye'e ni'nu. Te vi kaka ni vitna ja oo ñu'u ja ye'e ni'nu, nagua ja ma ki'in ña ñunee. Chi na in jika ñunee, te tu jini ndenu kua'in.
36 Te vitna ja ka oo ka ni jin san, vi kandija ña ni ja kuu san ñu'u ja ye'e ni'nu, nagua ja vi kokuu ni se'e ia ye'e ni'nu —jiña'a ya.
Te tno'o yun ni ka'an Jesús, te kua'an ya ja ni tayu'u nuu ya nuu ñayiu yun.

Tu ni ka kandija ña ñayiu judio jin Jesús

37 Te visi kua'a tniuu na'nu ni sa'a Jesús jin nuu ñayiu yun, su tu ni ka kandija ñai jin ya.
38 Chi saa sua'a nagua ja skunkuu tno'o ni tee Isaías, tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a, ja ka'an sua'a:
Jito'o san, tu ni ka kandija ñayiu tno'o ni ka kaxtno'o san,
te tu ni ka kandijai tniuu ka'nu ja ni xne'e maa Jito'o san,
ja ia ka'nu kuu ni
kachi nuu tutu ii.
39 Te yun guaa tu ni kuu vi kandija ñayiu, chi suni ni ka'an Isaías:
40 Ni jasi ia Dios nduchi nui, te ni ka kundee ndeva'a ini anui,
nagua ja ma vi kuni jin nduchi nui,
ni ma vi jinkui'nu ini ja vi ndasamai mai,
te vi kiundui nuu ya,
te ndasa'a ya ndee ini ndee anui
ka'an nuu tutu ii.
41 Te tno'o ya'a ni ka'an Isaías, nuu ni skuni ña ia Dios jin de ja kuu ka'nu ndeva'a Jesús, te ja ja'a ya ni ka'an de.
42 Te visi ni saa, te kua'a ñayiu judio ni ka kandija ña jin ya, te vi guaa ndee tee ka tatnuni ni ka kandija ya. Su ja ka yu'u de tee ka kuu fariseo, guaa tu ni ka kaxtno'o de ja ka kandija de ya, nagua ja ma vi skunu ña jin de nuu ve'e ii sinagoga.
43 Chi ka ndioo ka ini de ja vi sa'a ka'nu ña ñayiu, masu ja sa'a ka'nu ña maa ia Dios.

Xteku ña Jesús jin ñayiu ja vi kandijai tno'o ya

44 Ni kana jaa Jesús, te jiña'a ya:
—Na ñayiu kandija ña jin san, te masu maintno'o ni maa san kandijai, chi suni kandijai maa Tata, ia ni tetniuu ña jin san.
45 Te na ñayiu jini ña jin san, te suni jini ia ni tetniuu ña jin san.
46 Maa san kuu ñu'u ja ye'e ni'nu nuu ñayiu, te vaji san nuu ñuyiu, nagua ja ndi'i ñayiu ja ka kandija ña jin san, te ma vi koi ñunee.
47 Su ñayiu ja nini tno'o ka'an san, te tu jantno'i, masu sein kuu ja ka'nde yika kuechi ñayiu yun, chi masu vaji san ja ka'nde san yika kuechi ñayiu ñuyiu, chi vaji san ja skaku ni'nu san jin.
48 Su na ñayiu skexiko ña jin san, te tu janta'ui tno'o ka'an san, te ja oo na in ka'nde yika kuechi, chi tno'o ja ka'an san ya'a kuu ja ka'nde yika kuechi ñayiu kiuu sandi'i.

49 Chi masu ka'an san nagua kuini maa san, chi maa Tata Dios, ia ni
tetniuu ña jin san, kuu ia ni tatnuni na tno'o kuu ja ka'an san, vi ja kaxtno'o
san nuu ñayiu.
50 Te jini san ja tno'o ja tatnuni Tata san kuu ja sa'a ja vi koteku ñayiu
nikuii nikani. Te yun guaa tno'o ja ka'an san ya'a, chi ka'an san nagua
tatnuni maa Tata san —jiña'a ya.

13

Ni ndakate Jesús si'in tee ka skua'a jin ya

1 Te jañini ama ka ja keja'a viko pascua ñayiu judio, te ja ni jini kaji
Jesús ja ni kenta kiuu ja xndendoo ya ñuyiu ya'a, te no'o ya ja ndanitna'a
ya jin Tata ya. Te ja siun ni okutoo ya ñayiu maa ya ja ka oi nuu ñuyiu,
te vi saa ni kutoo ña ya guaa ndee kiuu sandi'i.
2 Te nuu ka nukoo ya ja vi kaxini ya, te suni oo Judas Iscariote, se'e
Simón. Su ja ni kee tachi anu de ja xtuu ña de jin Jesús.
3 Te ja jini gua'a maa Jesús ja ni jiña'a Tata ya ndi'i ja oo ya'a nuu nda'a
ya, te nuu maa Dios vaji ya, te suni nuu maa ia Dios ndajiokuiin ya no'o
ya.
4 Te nuu ka nukoo ya nuu mesa, ni ndakoo ya, te ni tau ya sa'un yosoninu
ni'nu ya, te ni chindee ya in toalla xiin chii ya.
5 Yun te ni tnaa ya ndute nuu in tija'an, te ni jinkondee ya ni ndakate ya
si'in tee ka skua'a jin ya, te ni ndasichi ya jin toalla ja yindee xiin chii ya.
6 Yun te nuu ni kenta ya ja ndakate ya si'in Simón Pedro, te jiña'a Pedro
nuu ya:
—Jito'o san, ¿nau ja saa maa ni ndakate si'in san? —jiña'a de.
7 Te jiña'a Jesús:
—Ma junkui'nu ini ni ja sa'a san vitna, su nuu kuee ka, te junkui'nu ini
ni —jiña'a ya.
8 Te jiña'a Pedro:
—Ja maa san, chi ma ndakate sa'un ni si'in san.
Te jiña'a Jesús:
—Nuu ja ma ndakate san si'in ni, te ma ni'i ta'u ni ja koo ni jin san
—jiña'a ya.
9 Te jiña'a Simón Pedro:
—Jito'o san, masu maintno'o ni si'in san ndakate ni, chi suni ndakate ni
nda'a san vi xini san —jiña'a de.
10 Te jiña'a Jesús:
—Tee ja vi inka ni jichi de, tu jiniu'u ka ja ndundoo de, maa ni si'in de,
chi ja oo vii nii de. Te maa ni, chi ja ka oo vii ni, visi masu ndi'i ni —jiña'a
ya.
11 Chi ni jini ya ndee tee kuu ja xtuu ña jin ya, te yun guaa jiña'a ya:
“Masu ndi'i ni ka oo vii”.
12 Yun te nuu ni kuu ni ndakate ya si'i ndi'i de, te ni ndaki'in ya sa'un
tikani ja yosoninu ni'nu ya, te ni nukoo ya nuu mesa, te jiña'a ya:
—¿A ni ka junkui'nu ini ni nagua kuu ja ni sa'a san jin ni?
13 Te maa ni chi “Mastru” vi “Jito'o” ka xnani ña ni, te vatuka ka ka'an
ni, chi suu ndija kuu san.
14 Nuu saa te nuu ja maa san kuu Mastru vi Jito'o, te ni ndakate san si'in
ni, te suni maa ni, kuini ja vi ndakate ni si'in in in ni.
15 Chi ya'a kuu in taniñu ja ni kaxtno'o san, nagua ja suni vi sa'a ni
nagua ni sa'a maa san.

16 Te ka'an ndandaa ndija san ja in tee jinokuechi, chi masu kuu ka'nu
ka de nuu jito'o de. Te ni tee ja ni ka tetniuu ña, masu kuu ka'nu ka de
nuu tee ni tetniuu ña yun.
17 Te nase inu ta'u nase inu ndetu ni nuu ja ka junkui'nu ini ni tniuu
ya'a, te vi kosa'a ni.
18 Te masu ka'an san ja ja'a ndi'i ni, chi ja jini maa san na in ni ndakaji
san. Su saa te skunkuu nagua ka'an nuu tutu ii:
Tee ka jaa in ni jin san xtaa ni ndakoo de siki san.
Kachi nuu tutu ii.
19 'Te vi ndee vitna ja ka'an san, ama ka ja nagua kokuu, nagua ja nuu
na vi xtuu ña, te vi kandija ña ni ja sein, chi Maa San Kuu.
20 Te ka'an ndandaa ndija san ja na ñayiu janta'u na in ni tetniuu san, te
maa san janta'ui, te na in janta'u ña jin maa san, te janta'ui ia ni tetniuu
ña jin san —jiña'a ya.

Ja ni ka'an Jesús ja xtuu ña Judas jin ya

21 Te nuu ni ndi'i ni ka'an Jesús tno'o ya'a, te ni tna'u ndeva'a ini ya, te
ni kaxtno'o ya, te jiña'a ya:
—Ka'an ndandaa ndija san ja in maa ni xtuu ña jin san —jiña'a ya.
22 Yun te ni ka jinkondee tee ka skua'a jin ya ka ndia'a tna'a de, te tu ni
ka kutnuni ini de na xiin ja'a ka'an ya.
23 Te in tee ka skua'a jin ya ja ka'an too ka ya, nukondee de xiin ya nuu
mesa ja ka jaxini de jin ya.
24 Te ni sa'a Simón Pedro seña nuu de ja na kakan tno'o de nuu ya na
ndee de kuu ja ka'an jin ya.
25 Yun te ni jintna'a yatni tee yun ndika Jesús, te ni jikan tno'o ña de:
—¿Ndee tee kuu, vi Jito'o san? —jiña'a de.
26 Te jiña'a Jesús:
—Na xndajin san xtaa triu, te na tee xiin nuu kuña'a san, te suu tee yun
kuu —jiña'a ya.
Te ni xndajin ya xtaa triu yun, te ni jiña'a ya nuu Judas Iscariote, se'e
Simón.
27 Te ni jaa de xtaa triu yun, te ni kee Tachi anu de. Yun te jiña'a Jesús:
—Nagua kuini ni ja sa'a ni, te sa'a ñama ni —jiña'a ya.
28 Su vi ni in tee ka jaxini jin ya nuu mesa yun, tu ni ka junkui'nu ini de
nau ja siun jiña'a ya nuu de.
29 Chi sava de ni ka ndakani ini ja ni ka'an Jesús jin Judas ja na kuaan
de nagua ka jiniu'u ya nuu viko yun, axi kuña'a de joo xu'un nuu ñayiu
ka kunda'u, chi maa de ndiso itni xu'un.
30 Te vi nuu ni jaa de in yu'u xtaa triu yun, te ni kee ni de kua'an de, te
ja ni kunee.

Ni tatnuni Jesús in tno'o jaa

31 Yun te nuu ni kee Judas kua'an de, te jiña'a Jesús:
—Vitna te xne'e Se'e Teyii maa ya ja kuu ka'nu ya. Te ja ja'a maa ya vi
kuni ñayiu naxa kuu ka'nu ndeva'a ia Dios.
32 Te nuu ja Se'e Teyii xne'e ja kuu ka'nu ia Dios, te suni ñama xne'e ia
Dios ja kuu ka'nu Se'e ya.
33 Nunuu ni ka vi koo, vi ilu. Te vi ndanduku ña maa ni, su nagua ja ni
ka'an san nuu tna'o judio, te yun ka'an san nuu maa ni vitna ja ma kuu
ki'inkuei ni nuu ki'in san.

34 Te taa san in tno'o jaa ja tatnuni san ja vi kokutoo tna'a in in maa ni.
Chi nagua kutoo ña san jin in in ni, te suni saa vi kokutoo tna'a in in maa
ni.
35 Chi nuu ja ka kutoo tna'a in in maa ni, te yun vi kuni ndi'i ñayiu ja
ka kuu ni tee ka skua'a jin san —jiña'a ya.

Ni kaxtno'o Jesús ja ndayu'u Pedro ja jini ña de jin ya

36 Te jiña'a Simón Pedro:
—¿Ndenu kuu nuu ki'in ni, vi Jito'o san?
Te jiña'a Jesús:
—Nuu ki'in san, chi ma kuu kondikin ña ni vitna, su nuu kuee ka, te
kondikin ña ni jaa ni —jiña'a ya.
37 Te jiña'a Pedro:
—Jito'o san, ¿nau ja ma kuu kondikin ña san vitna? Te oo anu san naxa
ni na kokuu, visi na kuu san ja ja'a ni —jiña'a de.
38 Te jiña'a Jesús:
—¿A vi ndija ni ja vi oo anu ni ja kuu ni ja ja'a san? Ka'an ndandaa
ndija san ja vi ama ka ja kana li'li, te uni jichi ma ndaa yu'u ni ja jini ña
ni jin san —jiña'a ya.

14

Jesús kuu ichi ja kentao nuu Tata Dios

1 Te jiña'a ka Jesús:
—Ma vi tna'u ini ni, vi kandija ni ia Dios, te suni vi kandija ña ni jin
maa san.
2 Chi nuu oo Tata san, chi oo kuakua'a ve'e nuu vi koo ni. Su nuu sua'a
te masu saa oo, chi ja koka'an san nuu ni. Su no'o san sava'a san nuu vi
koo ni.
3 Te nuu ja no'o san, te sava'a san in nuu vi koo ni, te ndii tuku san inka
jichi, ndikuaka ña maa san, nagua ja vi nuu koo san, te suni yun vi koo ni.
4 Te ja ka jini maa ni ndenu ki'in san, te suni ka jini ni ichi —jiña'a ya.
5 Te jiña'a Tomás:
—Jito'o san, tu ka jini san ndenu ki'in ni, ¿te naxa vi kuni sein ichi yun?
—jiña'a de.
6 Te jiña'a Jesús:
—Maa san kuu ichi gua'a vi tno'o ndaa, vi maa san jiña'a ja ka teku
ñayiu. Te ni in ñayiu ma kuu kenta nuu Tata Dios nuu ja masu jin ma'ñu
sagua maa san.
7 Te nuu ja na vi kuni ña ni jin san, te suni vi kuni ni Tata san. Su ndee
vitna ja ka jini ni ya, chi ja ni ka jini ña ni jin maa san —jiña'a ya.
8 Te jiña'a Felipe:
—Jito'o san, xne'e ni tata ni nuu saa, te yun ni kuu ndi'i —jiña'a de.
9 Te jiña'a Jesús:
—Felipe, ja ni kuna'a ka oo, ¿te a vi tu jini ña ni jin san? Chi na in jini
ña jin san, te jini Tata san. ¿Te nau ja ka'an ni: “Xne'e ni Tata ni”?
10 ¿A tu kandija ni ja in ni kuu san jin Tata san, te Tata san in ni kuu ya
jin san? Te tno'o ja ka'an san, chi masu tno'o ja ñu'u ini maa san kuu, chi
Tata san, ia oo jin san, kuu ia sa'a tniuu ja sa'a san.
11 Kandija ni ja in ni kuu san jin Tata san, te Tata san in ni kuu ya jin
san, axi nuu tuu, su kandija ña ni jin san vi jin tniuu sa'a san.

12 Chi ka'an ndandaa ndija san ja na in kandija ña jin san, te tniuu na'nu
ja sa'a san ya'a suni tniuu yun sa'i, te vi sua'a tniuu na'nu ka sa'i, masu
ya'a, chi no'o san nuu oo Tata san.
13 Te ndi'i ja ka jikan ni nuu Tata san jin sivi san, te sa'a san nagua ka
jikan ni, nagua ja xne'e san ja kuu san Se'e ya ja kuu ka'nu ndeva'a Tata
san.
14 Chi nuu ja na in guaa kuu ja ka jikan ni jin sivi san, te sa'a san nagua
ka jikan ni.

Ni kee yu'u Jesús ja tetniuu ya Espíritu ia Dios

15 Te jiña'a ka Jesús:
—Te nuu ja ka kutoo ña ni, te vi kuantno'o ni tno'o ja tatnuni san.
16 Te kakan ta'u san nuu Tata san, te tetniuu ya inka ia chindee chituu
ña jin ni, te siun ni koo ya jin in in ni.
17 Te ia ya'a kuu Espíritu ndaa, te ma kuu vi kuanta'u ñayiu ñuyiu, chi
tu ka ndia'i ya, ni tu ka jini ya. Su maa ni, chi ka jini ni ya, chi oo ya jin
ni, te siun ni koo ya ini anu ni.
18 Te ma xndendoo nda'u ña san, chi ndajiokuiin san vi koo.
19 Chi joo ni ka koo san, te ma vi kuni ka ña ñayiu ñuyiu jin san. Su maa
ni, chi vi kuni ña ni, te vi koteku ni, chi ndateku maa san.
20 Te kiuu yun vi kuni ni ja oo san jin Tata san, te ka oo maa ni jin san,
te suni oo san jin in in maa ni.
21 Te na ñayiu tava'a tno'o ja tatnuni san, te jantno'i, ñayiu yun kuu ja
kutoo ña jin san, te ñayiu ja kutoo ña jin san, te kokutoo ña Tata san jin,
te suni kokutoo san jin, te xne'e san maa san nui —jiña'a ya.
22 Te jiña'a Judas, masu tee kuu Iscariote:
—Jito'o san, ¿nau ja xne'e ni maa ni nuu in in sein, te masu nuu ñayiu
ñuyiu? —jiña'a de.
23 Yun te jiña'a Jesús:
—Na ñayiu kutoo ña jin san, te jantno'i tno'o ka'an san, te kokutoo ña
Tata san jin, te kikuei maa san jin Tata san, te vi koo san jin.
24 Te ñayiu ja tu kutoo ña jin san, chi tu jantno'i tno'o ka'an san. Te tno'o
ka nini ni ja ka'an san ya'a, masu tno'o maa san kuu, chi tno'o maa Tata
san, ia ni tetniuu ña jin san kuu.
25 Te ndi'i tno'o ya'a ka'an san vitna ja oo ka san jin in in maa ni.
26 Su jin sivi san tetniuu Tata Dios Espíritu maa ya, nagua ja chindee
chituu ña ya, te kaxtno'o ya ndi'i nani guaa kuu, chi ndaska'an ña ya ndi'i
tno'o ja ni ka'an san nuu in in maa ni.
27 Te ja kuu ki'in san, su xndendoo mani ña san, chi taa san jamani maa
san vi koo jin ni, su maa taa san nagua ka taa ñayiu ñuyiu. Te yun guaa
ma vi kotna'u ini ni, ni ma vi koyu'u ni.
28 Te ja ni ka onini ni, ja ni ka'an san: “No'o san, te ndajiokuiin tuku san
inka jichi ja vi koo”. Nuu ja ka kutoo ndija ña ni jin san, te ka kusii ini ni,
chi ni ka jini ni ni ka'an san ja no'o san nuu oo Tata san, chi kuu ka'nu ka
Tata san saa maa san.
29 Te ndee vitna ja ka'an san taka tno'o ya'a, ama ka ja kokuu, nagua ja
kiuu na kokuu, te vi kandija ni.
30 Ma ka'an kua'a ka san jin ni, chi ja vaji maa jakue'e ja tatnuni nuu
ñuyiu ya'a, te ma kuu sa'un nagua sa'a siki san.
31 Su sua'a kokuu nagua ja vi kuni ñayiu ñuyiu ja kutoo san Tata san, te
sa'a san nagua ni tatnuni maa ya.
’Vi ndakoo ni, te na ki'on —jiña'a ya.

15

Jesús kuu na kuinio tnu uva ndaa

1 Yun te jiña'a ka Jesús:
—Maa san kuu na kuinio tnu uva ndaa, te Tata san kuu na kunio tee jitu.
2 Te nuu ja ndee in nda'a san ja tu kuun uva, te ka'nde ya, su nuu ja kuun ti, te ndasete ya vi ndasavii ya nagua ja na kuun gua'a ka ti.
3 Su maa ni, chi ka oo vii anu ni jin ma'ñu sagua tno'o ni kaxtno'o san.
4 Te siun ni vi koo ni jin san, nagua oo san jin in in maa ni. Chi maa ni maa nda'a yun, te ma kuu kuun uva nuu ja masu tnii jin maa yutnu yun. Te suni saa ni maa ni, chi ma kuu na tniuu gua'a vi sa'a ni nuu ja masu ka oo ni jin san.
5 ’Maa san kuu na kuinio tnu uva, te maa ni ka kuu nda'a tnu, te na ñayiu oo jin san, te suni oo san jin. Te ñayiu yun, guaa kuun kua'a uva nui, chi nuu ja tu maa san oo, te ma kuu sa'un nagua vi sa'a ni.
6 Te ñayiu ja tu oo jin san, te ka'nde ña Jito'o, te skana ña ya ndee ye'e, na kuinio nda'a yutnu, te yun yichi, te vi ndaxtutu, te vi tnaa nuu ñu'u ja kai.
7 Te nuu ja vi koo ni maa ni jin san, te vi koo gua'a ni jin tno'o ni kaxtno'o san, nuu saa te vi kakan ni ndi'i nagua ka kuini ni, te vi ni'i ni.
8 Te nuu ka sa'a ni kua'a tniuu gua'a, te ka kuu ni na kuinio nda'a nuu kuun kua'a uva, te yun ni'i Tata san jayiñu'u. Saa te kentakuei ni ja vi kokuu ni tee gua'a ja ka skua'a jin san.
9 ’Kutoo ña san jin in in ni, nagua kutoo ña Tata san jin san. Nuu saa te siun ni vi koo ni jin san, chi kutoo ña san.
10 Te nuu ja ka jantno'o ni tno'o ja tatnuni san, te siun ni vi koo ni jin san ja kutoo ña san, nagua jantno'o maa san tno'o ja tatnuni Tata san, te siun ni oo san jin ya ja kutoo ña ya jin san.
11 Te tno'o ya'a ka'an san nagua ja vi kokusii ini ni jin san, saa te vi ndi'i ni jin anu ni vi kosii ini ni.
12 Te tno'o ya'a kuu ja tatnuni san: Ja vi koka'an too tna'a in in maa ni, nagua ka'an too ña san jin in in ni.
13 Chi ni in, tu na in ka'an too tna'a gua'a ka saa ya'a: ja vi sokoi mai ja kui ja ja'a amigoi.
14 Te maa ni ka kuu amigo san nuu ja ka sa'a ni nagua tatnuni san.
15 Te ma ka'an ka san ja ñayiu ka jinokuechi ka kuu ni, chi ñayiu jinokuechi, chi tu jini nagua sa'a jito'i. Su amigo ka'an san jin ni, chi ni ka onini ni ja ni ndakani san ndi'i tno'o ni ka'an Tata san.
16 Chi masu maa ni ni ka kaji ña jin san, chi sua'a maa san ni kaji ña jin in in ni, te ni skuiso siki ña san ja ki'inkuei ni, te vi kaxtno'o ni nuu kua'a ñayiu ja vi kandijai, te kuu na kuinio ja kuun kua'a kiti vixin, te vi koyutnu ñayiu vi kandija yun. Saa nagua ja ndi'i ni nagua ka jikan ni nuu Tata Dios jin sivi san, te taa ya vi ni'i ni.
17 Te ya'a kuu ja tatnuni san: Ja vi ka'an too tna'a in in maa ni.

Ka ka'an u'u ña ñayiu ñuyiu jin Jesús vi jin ñayiu maa ya

18 ’Te nuu ka ka'an u'u ña ñayiu ñuyiu jin in in ni, te vi kona'a ni ja xtnañu'u ka maa san ni ka ka'an u'u ñai.
19 Chi nuu sua'a te ñayiu ñuyiu ka kuu ni, chi vi koka'an too ñai jin ni, nagua ka ka'an too tna'i. Su maa san ni ndakaji ña jin in in ni ne'u ñayiu ñuyiu. Te yun guaa ka ka'an u'u ñai jin ni, chi masu ka ñayiu ñuyiu ka kuu ni.

20 Te vi kondaka'an ni tno'o ja ni ka'an san, ja in ñayiu jinokuechi, chi
masu kuu ka'nu kai saa jito'i. Te nuu ja ka sondikin ña jin san ja vi sa'a
ña jakue'e, te suni maa ni, chi vi sondikin ña ñayiu ka ka'an u'u ña jin ni.
Te nuu ja na vi kuantno'i tno'o ni kaxtno'o san, te suni vi kuantno'i tno'o
ka kaxtno'o ni nui.
21 Te ndi'i ya'a vi sa'a ña ñayiu jin ni ja ja'a sein, chi tu ka jini ia ni
tetniuu ña jin san.
22 Chi nuu sua'a te tu sein ni kii ja ka'an san nuu ñayiu, chi ma vi koo
yika kuechi nuu siun. Su ja vitna, chi ma kuu ka vi ka'in ja tu na yika
kuechi ka tavi.
23 Chi na ñayiu ka'an u'u ña jin san, te suni ka'an u'ui Tata san.
24 Chi nuu sua'a te tu ni sa'a san tniuu na'nu ne'u maa ñayiu, tniuu ja vi
ni in tee tu na ama sa'a de siun, te tu na yika kuechi vi kotavi ñayiu yun.
Su vitna ja ni ka jini nui tniuu ya'a, te visi ni saa, te ka ka'an u'u ñai jin
san vi suni ka ka'an u'ui Tata san.
25 Te saa kokuu nagua ja skunkuu tno'o yoso nuu tutu Ley ia Dios ja ka
neva'i nuu ka'an sua'a:
Ni ka ka'an u'u ñai jin rin, visi tu na kuechi rin
kachi tutu ii.
26 ’Su nuu na kenta ia chindee chituu ña ja tetniuu san ya ndee nuu Tata
san, te ndakani ya tno'o ja ja'a san. Te suu ya kuu Espíritu maa ia Dios ja
kaxtno'o ya tno'o ndaa ja vaji nuu maa Tata Dios.
27 Te suni maa ni, chi vi ndakani ni tno'o ja ja'a san, chi siun ni ka oo ni
jin san ndee jaxtnañu'u nuu ni jinkondee san kaxtno'o san nuu ñayiu.

16

1 ’Tno'o ya'a ni ka'an san, nagua ja ma vi ndayu'u ni nuu na kii tnundo'o.
2 Chi vi skunu ña jin ni nuu ve'e ii sinagoga. Te kenta kiuu ja nani kuu
ñayiu ja vi ka'ni ña jin ni, vi ndakani ini ja tniuu gua'a ka sa'i nuu ia Dios.
3 Te saa vi sa'i, chi tu ka jini sa'uin Tata Dios, te ni tu ka jini ñai jin san.
4 Te ja ni ka'an san tno'o ya'a nagua ja nuu na kenta maa kiuu yun, te
vi ndaka'an ni ja ja ni ka'an san.

Tniuu ja sa'a Espíritu ia Dios

’Tu ni ka'an san tno'o ya'a ndee jaxtnañu'u, chi ni oo maa san jin in in
ni.
5 Su vitna te no'o san ja koo san jin ia ni tetniuu ña jin san ja vaji san.
Te ni in maa ni, tu ndee ni jikan tno'o ña jin san: “¿Ndenu ki'in ni?”
6 Chi saa sua'a ni ka kusuchi ndeva'a ini ni, ja ni ka'an san tno'o ya'a.
7 Su sein, chi ka'an ndaa ndija san ja java'a maa ni kuu ja no'o san. Chi
nuu ja ma no'o san, te ma kii ia chindee chituu ña ja koo ya jin in in ni.
Su nuu ja no'o san, te tetniuu san ya kii ya ja koo ya jin in in ni.
8 Nuu na kenta ya, te xne'e kaji ya nuu ñayiu ñuyiu ja ñayiu ka oo yika
kuechi ka kui, te suni xne'e ya ja oo in ichi ndaa ja ki'inkuei, vi xne'e ya
ja ka'nde ndaa ia Dios yika kuechi ñayiu.
9 Chi xne'e ya ja ka oo yika kuechi, chi tu ka kandija ñai jin san.
10 Te suni xne'e ya ja vi kuni mai ndee ja kuu ichi ndaa, chi no'o san nuu
oo Tata san, te ma vi kuni uun ka ña ni jin san.
11 Te suni xne'e ya ja vi kuni mai, ja sa'a ndaa ia Dios kuechi, chi ja ni
xtau tnia'a ya jakue'e ja tatnuni nuu ñuyiu ya'a ja tniuya'u jakue'e sa'a.
12 ’Te oo kua'a ka tno'o ja kuini san ka'an san, su ma vi kundee ini ni ja
vi konini ni vitna.

13 Su nuu na kenta maa Espíritu ja xne'e ya tno'o ndaa, te suu maa ya
kondeka ña ndi'i ichi ndaa, chi ma ka'an ya nagua kuini maa ya, chi sua'a
ka'an ya ndi'i tno'o ja nini ya ka'an ia Dios, te kaxtno'o ya naxa kaa ja
kokuu nuu kuee ka.
14 Te sa'a ka'nu ña ya jin san, chi ni'i ya tno'o maa ia Dios ja vaji nuu
san, te ndakaxtno'o ya nuu in in ni.
15 Chi ndi'i nagua neva'a Tata san kuu kuenta maa san, te yun guaa ni
ka'an san ja ni'i Espíritu tno'o ia Dios ja vaji nuu san, te kaxtno'o ya nuu
in in ni.
16 Chi joo ni ka, te ma vi kuni ka ña ni jin san, te suni joo ni ka, te vi
ndakuni tuku ña ni, chi no'o san ndee nuu oo Tata san —jiña'a ya.

Tno'o suchi ini ndasama jin tno'o sii ini

17 Yun te ni ka jikan tno'o tna'a sava tee ka skua'a jin ya:
—¿Naxa kei tno'o ya'a ja ka'an ya ja joo ni ka, te ma vi kuni kao ya, te
suni joo ni ka, te vi ndakuni tukuo ya? ¿Te na tno'o kuu ja no'o ya ndee
nuu oo tata ya?
18 ¿Na tno'o kuu tno'o ka'an ya "ja joo ni ka"? Tu ka junkui'nu sa'un
inio na tno'o kuu ja ka'an ya siun —ka kachi de.
19 Yun te ni jini Jesús ja ka kuini de vi kakan tno'o ña de, te jiña'a ya:
—¿A ka jikan tno'o tna'a ni siki tno'o ni ka'an san: "Ja joo ni ka, te ma
vi kuni ka ña ni jin san, te suni joo ni ka, te vi ndakuni tuku ña ni"?
20 Chi ka'an ndandaa ndija san ja maa ni, chi vi nda'i ni, te vi kokusuchi
ini ni, su ndia ñayiu ñuyiu, chi vi kokusii ini. Su visi ka kusuchi ini ni, su
tno'o suchi ini yun ndasama jin ja vi kokusii ini ni.
21 Chi nuu kuyatni ja kaku lulu in ñasi'i, jatu chii ña, chi ni jino ore ja
kaku lulu ña. Su nuu ja ni kaku suchi yikin yun, te ni tu ka na'a ña ja
ni jatu ni jani'ni ña, chi saa sua'a kusii ini ña ja ni kaku in se'e ña ñuyiu
ya'a.
22 Te suni saa ni ka ndo'o maa ni vitna, chi ka kusuchi ini ni, su nuu
ndajiokuiin san ndikoto ña san, te vi ndusii ndeva'a ini ni, te ni in ñayiu
ma kindee ja vi kokusii ini ni.
23 Te kiuu yun, tu sa'un ka nagua vi kokakan tno'o ña ni jin san. Te ka'an
ndandaa ndija san ja ndi'i nagua ka jikan ni jin sivi san nuu Tata san, te
taa ya.
24 Chi guaa ndee vitna tu nagua ka jikan sa'un ni nuu Tata san jin sivi
san. Su vitna te vi keja'a ni vi kakan ni, te vi ni'i ni nagua ja saa, te vi
kokusii ndeva'a ini ni.

Ni kundee Jesukristu nuu ndi'i jakue'e oo ñuyiu

25 Te jiña'a tuku Jesús:
—Ni ka'an san tno'o ya'a jin tno'o jioni'ni. Su vaji kiuu ja ma ka'an ka
san tno'o jioni'ni, chi saa te kaxtno'o kaji kuiti san ja ja'a Tata san.
26 Te kiuu yun, chi vi kakan ni nuu Tata san jin sivi san, te masu nini ka
kuu ja kakanta'u san nuu Tata san ja ja'a in in ni.
27 Chi kutoo ña maa Tata san jin in in ni. Kutoo ña ya, chi ka kutoo ña
maa ni jin san, te ka kandija ni ja guaa ndee nuu maa ia Dios vaji san.
28 Ni kee san guaa ndee nuu maa Tata san vaji san nuu ñuyiu ya'a, te
vitna te xndendoo san ñuyiu, te no'o tuku san nuu oo Tata san —jiña'a ya.
29 Yun te ka jiña'a tee ka skua'a jin ya:
—Vitna te ka'an kaji kuiti ni, te tu ka'an jioni'ni ka ni.

30 Vitna te ka jinkui'nu ini san ja jini ni ndi'i kuiti, te tu jiniu'u ni ja na
in tee kokakan tno'o ña jin ni. Yun guaa ka kandija san ja vaji ni guaa
ndee nuu maa ia Dios —ka jiña'a de.
31 Te jiña'a Jesús:
—¿A ndee vitna te ka kandija ndaa ni?
32 Te vaji kiuu, su vitna te ja ni kenta kiuu yun, ja vi kutenuu ni ichi
mamaa ni, te vi xndendoo maintno'o ni ña ni jin san. Su masu kendoo
maintno'o san, chi oo san jin Tata san.
33 Te ndi'i tno'o ya'a ni ka'an san nagua ja vi koo ni jin jamani ja ni
taa san. Chi vi tna'a ni tnundo'o nuu ñuyiu, su vi kondee ini ni, chi ja ni
kundee san nuu jakue'e oo ñuyiu —jiña'a ya.

17

Ndakuatu Jesús ja ja'a maa ya

1 Te nuu ni ndi'i ni ka'an Jesús tno'o ya'a, te ni ndakondia'a ya ichi
andivi, te jiña'a ya:
—Tata, ja ni jino kiuu ja tna'a san tnundo'o. Sa'a ka'nu ni Se'e ni nuu
ñayiu nagua ja suni na sa'a ka'nu ña Se'e ni jin ni.
2 Chi ni taa ni tniuu ndiso san nuu ndi'i ñayiu, nagua ja ndi'i ñayiu ni
taa ni nuu san na kuña'a san ja vi kotekui nikuii nikani.
3 Te ja vi kotekui nikuii nikani kuu nuu vi kuni ñai jin ni, ja maa ni kuu
invaa ia Dios ndaa, te suni vi kuni ñai jin san ja kuu san Jesukristu, ia ni
tetniuu maa ni.
4 Ja ni sa'a ka'nu ña san jin ni nuu ñayiu ñuyiu, chi ja ni xndi'i san tniuu
ni taa ni nuu san ja sa'a san.
5 Te vitna, vi Tata, sa'a ka'nu ña ni jin san nuu oo ni, nagua ni ka okuu
ka'nuo ama ka ja junkoo ñuyiu.

Ndakuatu Jesús ja ja'a ñayiu ka kandija ya

6 ’Ni ndakani san naxa oo naxa kaa ni, nuu ñayiu ni kaji ni ne'u ñayiu
ñuyiu. Ñayiu maa ni ka kui, te ni taa ni nuu san, te ni ka jantno'i tno'o ni.
7 Vitna te ka jini ja ndi'i ja ni taa ni nuu san vaji ndee nuu maa ni.
8 Chi ni ndakani san nui ndi'i tno'o ja ni ka'an ni nuu san, te ni ka
janta'ui. Te ni ka jini ndai ja nuu maa ni ni kee ndija san vaji san, te ka
kandijai ja maa ni ni tetniuu ña jin san.
9 ’Te jikanta'u san nuu ni ja ja'a mai. Te tu jikanta'u san ja ja'a ñayiu
ñuyiu, chi ja ja'a maa ni ñayiu ni ndataa ni nuu san, chi ñayiu maa ni ka
kui.
10 Chi ndi'i nagua kuu kuenta san, suni kuenta maa ni kuu. Te nagua
kuu kuenta ni, suni kuenta maa san kuu. Te jin ma'ñu sagua mai vi kuni
ñayiu ja ia ka'nu kuu san.
11 Sein, chi maa koo ka san nuu ñuyiu, su ñayiu ni taa ni nuu san, chi vi
koo ni nuu ñuyiu. Te maa san, chi ja kuu ndajaa san vi koo, vi Tata Dios,
ja kuu ni ia vii. Te jin jaka'nu maa ni koto ni taka ñayiu ni taa ni nuu san,
nagua ja vi inuu kuiti na vi koi, nagua oo maa san jin ni.
12 Chi nuu ni ka oo san jin nuu ñuyiu ya'a, te ni ojito ñukuun san jin,
jin jaka'nu maa ni. Te ni in ñayiu ni taa ni, tu ni naa ndoñu'u, chi maa ni
tee ni'i ta'u ja junaa, nagua ja skunkuu nagua yoso nuu tutu ii.
13 Su vitna te ja kuu ndajaa san nuu oo ni, te nini oo ka san nuu ñuyiu,
te ka'an ka san tno'o ya'a, nagua ja na vi kokusii ndeva'a ini, nagua kusii
ini san.

14 Te ja ni kaxtno'o san tno'o ni nui, te ni ka skexiko ña ñayiu ñuyiu jin,
chi masu ñayiu ñuyiu ka kui. Te suni sein, chi masu ñayiu ñuyiu kuu san.
15 Te masu jikanta'u san nuu ni ja xtajioo ni jin nuu ñuyiu, chi ja koto
kuni ni jin nuu jakue'e.
16 Chi masu ñayiu ñuyiu ka kui, te suni sein, chi masu ñayiu ñuyiu kuu
san.
17 Te jin ma'ñu sagua tno'o ndaa ni, sa'a vii ni jin, chi tno'o maa ni kuu
tno'o ndaa.
18 Te nagua ni tetniuu ña ni jin san ne'u ñayiu ñuyiu, te suni saa ni
tetniuu san jin ne'u ñayiu ñuyiu.
19 Te ja ja'a ñayiu ya'a, te sa'a vii sa'a va'a san jin maa san, nagua ja
suni vi koo vii vi koo va'i jin ma'ñu sagua tno'o ndaa.
20 ’Te masu maa ni ja ja'a ñayiu ya'a jikanta'u san, chi suni ja ja'a ñayiu
vi kandija ña jin san nuu kuee ka ja vi konini tno'o vi ndakani ñayiu ya'a.
21 Te jikanta'u san ja inuu kuiti na vi koo ndi'i, nagua ja invaa ni ñayiu
na vi kokui, nagua oo maa san jin ni, vi Tata, te suni saa ni oo ni jin san.
Te inuu kuiti na vi koi jion, nagua ja na vi kandija ñayiu ñuyiu ja maa ni
ni tetniuu ña jin san.
22 Ni sa'a ka'nu san jin, nagua ni sa'a ka'nu ña maa ni jin san, nagua ja
invaa ni ñayiu na vi kokui, nagua invaa ni ia ka kuu mao.
23 Te oo maa san jin, nagua oo maa ni jin san, nagua ja saa, te kentakuei
ndaa kuiti ja vi kokui invaa ni ñayiu, te saa nagua ja vi kuni ñayiu ñuyiu
ja maa ni ni tetniuu ña jin san, te kutoo ndeva'a ni jin, nagua kutoo ña ni
jin san.
24 ’Kuini san, vi Tata, ja ndenu koo san, te suni yun na vi koo ñayiu ja
ni taa ni nuu san, nagua ja na vi kuni naxa kuu ka'nu san ni sa'a maa ni.
Chi ja kutoo ña ni guaa ndee nuu chia'an ka ja junkoo ñuyiu vi guaa ndee
vitna.
25 Tata Dios, ia ndaa kuu ni, te ñayiu ñuyiu, chi tu ka jini ñai jin ni, su
sein chi jini ña san. Te ñayiu ya'a, chi suni ka jini ja maa ni ni tetniuu ña
jin san.
26 Chi ja ni kaxtno'o san na ia kuu ni, te kokaxtno'o ka san nui, nagua
ja vi nagua kutoo ña ni jin san, suni saa vi kokutoo tna'a mai, te koo maa
san ini anui —jiña'a ya.

18

Ni ka kakuiko de Jesús

1 Te nuu ni ndi'i ni ndakuatu Jesús, te ni kekuei ya jin tee ka skua'a jin
ya kua'ankuei ya jioo yute Cedrón, in nuu ka oo yutnu kuii, te ni kiukuei
ya jin tee ka skua'a jin ya.
2 Te suni ja jini Judas, tee xtuu ña jin ya yun, chi kua'a jichi ni ka ndututu
Jesús jin tee ka skua'a jin ya yun.
3 Yun te ni jino Judas jin soldado vi policia ka jito veñu'u, ja ni ka tetniuu
ña sutu ka kuu nija'nu vi tee ka kuu fariseo, ka ndiso xeen de, te ka tnuu
de linterna vi ñu'u iti.
4 Su ja jini Jesús ndi'i tnundoo vaji siki ya, te ni kakoxno'o ya, te ni jikan
tno'o ña ya:
—¿Na in ka ndanduku ni?
5 Te ka jiña'a de:
—Ka ndanduku san Jesús, tee ñuu Nazaret.
Te jiña'a ya:
—Maa san kuu.

Te suni ka ndeka tna'a tee yun jin Judas, tee xtuu ña jin ya.
6 Te nuu jiña'a Jesús: “Maa san kuu”, te ni ka ndakaka yata de, te ni ka
ndondiso de ndee nuu ñu'u.
7 Te ni ndakan tno'o tuku ña Jesús:
—¿Na in ka ndanduku ni?
Te ka jiña'a de:
—Jesús, tee ñuu Nazaret.
8 Te jiña'a Jesús:
—Ja ni ka'an san ja maa san kuu. Te nuu ja maa san ka ndanduku ni, te
vi kakuiko ña ni jin maa san, su vi siaa ni tee ya'a na ki'inkuei maa de.
9 Saa ni kuu nagua ja skunkuu tno'o ni ka'an ya nuu Tata ya: “Tu ni
ski'in san ni in ñayiu ja ni taa ni nuu san”.
10 Te ndiso Simón Pedro in yuchi kani, ni tava de nuu ñii ñu'u, te ni
ja'nde de so'o lado kua'a in tee nani Malco ja jinokuechi de nuu sutu kuu
nija'nu.
11 Yun te jiña'a Jesús nuu Pedro:
—Ndatava'a ni yuchi kani ni nuu ñii ñu'i, chi nini kuu ja tna'a san
tnundo'o ja ni jandetu Tata san ja ndo'o ja tna'a san —jiña'a ya.

Ni jino Jesús nuu sutu kuu nija'nu

12 Yun te ni ka kakuiko ña soldado vi tee kuu capitán vi policia tee judio
jin Jesús, te ni ka ju'ni ña de jin ya.
13 Te xtnañu'u ka ve'e Anás ni ja'ankuei de jin ya, chi tee yun ni okuu
tata xiso Caifás, tee ni okuu nija'nu ka nuu sutu kuia yun.
14 Te suu maa Caifás kuu tee ni ka'an nuu tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu
judio ja gua'a ka kuu ja invaa ni tee kuu ja ja'a nii ñuu de.

Ni tayu'u tno'o Pedro ja jini de Jesús

15 Te ka ndikin ña Simón Pedro vi inka tee ka skua'a jin Jesús kua'ankuei
de. Te inka tee skua'a yun, chi ka jini tna'a de jin sutu kuu nija'nu yun,
te yun guaa ni kiukuei de jin Jesús ndee ini patio ve'e sutu kuu nija'nu ka
yun.
16 Su Pedro, chi ni kendoo de ndee ye'e yun. Yun guaa ni kee tee skua'a
ja jini tna'a jin sutu kuu nija'nu yun, te ni ka'an de jin ña'a jito ye'e yun,
te ni sia'a ña ña jin Pedro.
17 Yun te ni jikan tno'o ña'a jito ye'e yun jin Pedro:
—¿A masu suni in tee ka skua'a jin tee ya'a kuu ni? —jiña'a ña.
—Ña'a, ma suu san kuu —jiña'a de.
18 Te ja siun sa'a vijin, guaa tee ka jinokuechi vi policia yun ni ka xna'a
de ñu'u, te ka ndondee de yu'u ñu'u yun ka ndasaa de. Te suni nukuiin
Pedro yu'u ñu'u yun jin tee ka oo yun ka ndasaa de.

Xtichi ña sutu kuu nija'nu ka yun jin Jesús

19 Yun te ni jinkondee sutu kuu nija'nu yun xtichi de Jesús na tee ka kuu
tee ka skua'a jin ya, vi nagua kuu ja kaxtno'o ya.
20 Te jiña'a Jesús:
—Sein chi ka'an ndijin san jin nuu ndi'i ñayiu, te siun ni kaxtno'o san
nuu ñayiu ve'e ii sinagoga vi veñu'u ka'nu nuu ka ndututu ndi'i tna'o
judio, te ni in tno'o tu nagua ka'an yu'u san.
21 ¿Te nau ja saa sein jikan tno'o ña ni? Kakan tno'o ni ñayiu ni ka onini
na tno'o ni ka'an san, te mai na vi ndakani nagua ni kaxtno'o san, chi ka
jini gua'a mai na tno'o ni ka'an san.

22 Te nuu ni ka'an Jesús siun, te in policia nukuiin yatni yun, ni katu ni
in tikatu nuu ya, te jiña'a de:
—¿A vi ndee siun ka'an ni jin sutu kuu nija'nu?
23 Te jiña'a Jesús:
—Nuu ja ni ka'an san in tno'o kue'e, te ka'an ni ndee ja kuu jakue'e, su
nuu ja vatuka ni ka'an san, ¿te nau ja kani ña ni? —jiña'a ya.
24 Te vi saa ni nu'ni ya, ni tetniuu ña Anás ja kua'an ya nuu Caifás, tee
kuu nija'nu ka nuu sutu.

Tu ni ndaa tuku yu'u Pedro inka jichi ja jini de Jesús

25 Te nukuiin ni Pedro yu'u ñu'u yun ndasaa de. Te ka jiña'a nuu de:
—¿A masu in tee ka skua'a jin tee yun kuu ni?
Te ña ni ndaa yu'u Pedro, te jiña'a de:
—Ña'a, ma suu san kuu —jiña'a de.
26 Yun te ni jikan tno'o ña in tee jinokuechi nuu sutu kuu nija'nu ka, in
tee kuu tna'a tee xiin so'o ni ja'nde Pedro, te jiña'a de:
—¿A masu ni jini ña san jin ni ja ka ndeka tna'a ni jin de ne'u xtnuu
kuii yun? —jiña'a de.
27 Te tu ni ndaa tuku yu'u de ja jini de ya, te vi ore saa ni kana in li'li.

Ni ka junsia'a de Jesús nuu Pilato

28 Yun te ni ndekuei de jin Jesús ve'e Caifás, te kua'ankuei de jin ya nuu
ve'e tniuu nuu oo tee ñuu Roma ja tatnuni. Te ja makundijin ja matuu, te
ñayiu judio, chi tu ni kiukuei de ini ve'e tniuu yun, nagua ja ma vi kutne'e
de, chi yoso nuu Ley ja nuu ja kiukuei de ve'e ñayiu inka tatatno'o, te vi
kutne'e de. Te saa ni ka sa'a de, nagua ja kuu vi kaxini de viko pascua
maa ñayiu judio.
29 Yun te ni kee Pilato, tee tatnuni ñuu yun, ja ka'an de jin ñayiu yun, te
jiña'a de:
—¿Na kuechi ka xtavi ni tee ya'a?
30 Te ka jiña'a de:
—Nuu sua'a te masu tee sa'a jakue'e kuu de, chi ma vi kisia'a san de
nuu nda'a ni —ka jiña'a de.
31 Yun te jiña'a Pilato:
—Vi ndakuaka maa ni de, te vi sa'a ndaa maa ni kuechi de nagua oo
nuu Ley ka neva'a maa ni —jiña'a de.
Yun te ka jiña'a tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio:
—Su sein ñayiu judio, chi ma kuu vi ka'ni san ni in ñayiu.
32 Saa te ni skunkuu tno'o ni ka'an Jesús ja kaxtno'o naxa ndo'o ya nuu
kuu ya.
33 Yun te ni ndiokuiin Pilato, ni ndiuu de ini maa ve'e tniuu, te ni kana
de Jesús, te jiña'a de:
—¿A suu ron kuu rey ñayiu judio?
34 Te jiña'a Jesús:
—¿A ka'an ni tno'o ya'a ja jini maa ni axi inka ñayiu ni ka'an nuu ni ja
ja'a san? —jiña'a ya.
35 Yun te jiña'a Pilato:
—¿A ñayiu judio kuu ru'un ja kuni rin? Te ñayiu ñuu maa ron vi tee ka
kuu nija'nu nuu sutu ka kuu tee ka tnaa ña jin ron nuu rin. ¿Te nagua ni
sa'a ron nuu saa? —jiña'a de.
36 Te jiña'a Jesús:
—Nuu tatnuni san, chi masu ñuyiu ya'a oo, chi nuu sua'a te ñuyiu ya'a
oo, vaa vi kaxin tna'a tee ka jinokuechi nuu san, nagua ja ma kanakau san

nuu nda'a tna'a san judio nuu siun. Su nuu tatnuni san, chi masu ya'a oo
—jiña'a ya.
37 Yun te ni jikan tno'o ña Pilato jin ya:
—Nuu saa te ¿a rey kuu ron? —jiña'a de.
Te jiña'a Jesús:
—Saa ka'an maa ni ja rey kuu san. Te yun guaa ni kaku san, te vaji san
nuu ñuyiu ya'a nagua ja ndakani san tno'o ndaa. Te ndi'i ñayiu ka oo jin
tno'o ndaa ka nini tno'o ka'an san —jiña'a ya.
38 Te jiña'a Pilato:
—¿Te nagua kuu tno'o ndaa yun?

Ja ni kundaa ja kuu Jesús

Te nuu ni ndi'i ni jikan tno'o ña Pilato jin Jesús, te ni ndee tuku de nuu
ka oo ñayiu judio, te jiña'a de:
—Tu sa'un na kuechi nuku'un san siki tee ya'a.
39 Su maa ni, chi ka neva'a ni in costumbre ja siaa uun san in tee yi'i
vekaa nuu viko pascua ni, ¿te a ka kuini ni ja siaa uun san rey ñayiu judio?
—jiña'a de.
40 Yun te ndi'i ni ka kana jaa tuku, te ka jiña'i:
—Ña'a, ma siaa ni tee jian, chi siaa ni Barrabás —ka jiña'i. Te Barrabás,
chi in tee kui'na kuu de.

19

1 Yun te ni kakuiko ña Pilato jin Jesús, te ni tatnuni de ja ni ka kuun ka
kani ña jin ya.
2 Te ni ka kiku soldado yun in corona iñu, te ni ka tnaa de xini ya. Te ni
ka skui'nu ña de in sa'un kua'a nditnuu tikani jin ya.
3 Te ka jiña'a de:
—Na ta'u na ndetu ni kuu, rey ñayiu judio.
Te ka kani de nuu ya.
4 Yun te ni kee tuku Pilato inka jichi, te jiña'a de:
—Vi kondia'a ni, te na kene'e san de ya'a, nagua ja vi kuni maa ni ja tu
na kuechi sa'un nuku'un san siki de.
5 Te ni kee Jesús ni'nu ya in corona iñu jin ndii ya in sa'un kua'a nditnuu,
te jiña'a Pilato:
—Ya'a vi kondia'a ni de.
6 Yun te nuu ni ka jini ña sutu ka kuu nija'nu vi policia yun jin ya, te ni
ka kana kana de:
—Katakaa ni de yika cruz, katakaa ni de yika cruz —ka jiña'a de.
Te jiña'a Pilato:
—Nuu saa te vi ndakuaka maa ni de, te vi katakaa ni de yika cruz, chi
sein, te tu sa'un na kuechi nuku'un san siki de.
7 Te ka jiña'a tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio yun:
—Sein chi ka neva'a maa san in ley, te ley yun, chi ka'an ja kanuu ja kuu
de, chi sa'a de ja Se'e ia Dios kuu de.
8 Te nuu ni jini Pilato tno'o ya'a, te vi'i ka ni yu'u de.
9 Te ni ndiuu tuku de inka jichi ini ve'e tniuu yun, te ni jikan tno'o de
Jesús:
—¿Ndenu vaji ron?
Su tu ni ka'an sa'un Jesús nuu de.
10 Yun te jiña'a Pilato:

—¿A ma ka'an ron ja ka'an rin? ¿A tu jini ron ja ndiso tniuu rin ja katakaa ña rin yika cruz, te suni ndiso tniuu rin ja kuu siaa ña rin? —jiña'a de.
11 Te jiña'a Jesús:
—Tu na tniuu ndiso ni siki san, nuu sua'a te tu ni taa ia Dios nuu ni. Te yun guaa ka'nu ka kuu yika kuechi ka tavi tee ni ka ndasia'a ña jin san nuu nda'a ni, saa maa ni —jiña'a ya.
12 Te ndee ore saa ni nduku ndee Pilato ja siaa de Jesús, su ñayiu judio, chi ni ka kana jai, ka jiña'i:
—Nuu ja siaa uun ni tee ya'a, te masu amigo César kuu ni, chi ndi'i tee sa'a ja rey kuu maa de, te ndakoo de siki rey César —ka jiña'a de.
13 Yun te nuu ni jini Pilato tno'o yun, te ni tatnuni de ni ka kene'e ña jin Jesús ini ve'e tniuu yun, te ni junkoo de nuu mesa ja ja'nde de kuechi, nuu nani jin sa'an hebreo "Gabata", te jin sa'an griego nuu ni ka jakin inuu yuu.
14 Te in kiuu ama ka ja keja'a kiuu ndatatu maa viko pascua ñayiu judio, vaa ndee ka uxi uu kuu. Yun te jiña'a Pilato nuu ñayiu judio:
—Ya'a oo tee kuu rey maa ni.
15 Su ni ka kana jai:
—¡Na kuu de, na kuu de! ¡Katakaa ni de yika cruz!
Te jiña'a Pilato:
—¿A rey ni katakaa san yika cruz?
Te ka jiña'a sutu ka kuu nija'nu:
—Tu na rey ka ka neva'a san, chi maintno'o César.
16 Yun te ni ndakuña'a ña Pilato jin Jesús ja vi katakaa ña de jin ya yika cruz. Te ni ka tnii ña de kua'ankuei de jin ya.

Ni ka jatakaa de Jesús yika cruz

17 Yun te ni kee Jesús ndiso maa ya cruz, kua'an ya in nuu nani yiki xini ndiyi, te jin sa'an hebreo nani Gólgota.
18 Te yun ni ka jatakaa de ya yika cruz, te xiin ya ni ka jatakaa de uu tee nuu uu ka cruz, in in de jioo jioo xiin ya, te maa Jesús ma'ñu.
19 Te suni ni tee Pilato in tno'o ja ni ka tetuu xini cruz, ja ka'an sua'a: "Tee ya'a kuu Jesús ñuu Nazaret, rey ñayiu judio".
20 Te kua'a ñayiu judio ni ka ka'u tno'o yun, chi yatni yu'u ñuu kuu nuu ni ka jatakaa de Jesús yika cruz, te tno'o yun yoso jin sa'an hebreo vi jin sa'an griego vi jin latín.
21 Te sutu ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio ka jiña'a nuu Pilato:
—Ma tee ni ja rey ñayiu judio kuu de, chi sua'a tee ni ja maa de ni ka'an ja rey ñayiu judio kuu de —ka jiña'a de.
22 Te jiña'a Pilato:
—Nagua ni tee san, te saa kendoo.
23 Te nuu ja ni ka jatakaa ña soldado yun jin Jesús, te ni ka ndaxtutu de sa'un ya, te ni ka ndaka'nde de in in sa'un ya ja ni ka ndaki'in in in ndi kuun maa soldado yun. Te suni ni ka ki'in de in sa'un tikani ni oni'nu ya, te sa'un yun, chi ni kunu sua'a, masu ni kiku, te invaa ni oo nika'nu.
24 Yun te ni ka ndatno'o tna'a soldado yun:
—Ma vi ka'ndeo, chi sua'a na vi kototnunio kondio'ni ndeo guaa kendoo jin —ka kachi de.
Saa te ni skunkuu nuu tutu ii nuu ka'an sua'a: "Ni ka ndaka'nde de sa'un rin, te ni ka jitotnuni de siki sa'un rin kondio'ni ndee de guaa kendoo jin", ka'an nuu tutu ii. Te saa ni ka sa'a soldado yun.

25 Te yatni nuu nukuiin cruz ja intakaa Jesús, yun ka oo nana ya vi ku'u
ña vi María ñasi'i Cleofas vi María Magdalena.
26 Te nuu ni jini Jesús nana ya jin tee ka skua'a jin ya ja kutoo ka ya, ja
ka oo yatni yun, te jiña'a ya nuu nana ya:
—Nana, jian oo ni jin se'e ni.
27 Yun te jiña'a ya nuu tee ka skua'a jin ya:
—Ñani, jian oo ni jin nana ni.
Te vi ndee ore saa ni ndakuaka ña tee skua'a yun jin ña ve'e de ja ni jito
ña de.

Ni ji'i Jesús

28 Te nuu ni ndi'i ya'a, te ni jini Jesús ja ni ndi'i ni skunkuu ya, te nagua
ja na skunkuu nuu tutu ii, te jiña'a ya:
—Yichi san.
29 Te yun oo in tindo'o ja ñu'u chitu vinu iaa. Yun te ni jinokuei soldado,
te ni ka tnii de in tivolo kachi, te ni ka chi'i de vinu iaa, te ni ka chindee
de xini in nda'a yutnu nani hisopo, te ni ka tee de yu'u ya ja na ko'o ya.
30 Te nuu ni ti'vi Jesús vinu iaa yun, te jiña'a ya:
—Ja ni ndi'i ni skunkuu.
Yun te ni chindei ya xini ya, te ni kana anu ya.

In soldado ni tuu de lanza de yika Jesús

31 Te nuu ja ni kuyatni ja keja'a kiuu ndatatu maa viko pascua ñayiu
judio, te tu ka kuini tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio ja vi kendoo
ndiyi yun yika cruz kiuu ndatatu, chi kiuu ndatatu yun kuu in kiuu ka'nu
ndeva'a ka nuu viko yun. Te yun guaa ni ka ka'an de jin Pilato ja na
tatnuni de vi ka'nu yiki si'in tee intakuei yika cruz yun, nagua ja na vi
kuu ñama ka de, te na vi xtajioo yiki kuñu de yika cruz yun.
32 Yun te ni ja'ankuei soldado, te ni ka ja'nu de yiki si'in tee xtnañu'u,
te suni saa ni inka tee intakaa yika cruz xiin Jesús.
33 Su nuu ni ka juntna'a de Jesús, te ni ka jini de ja ja ni ji'i ya. Yun guaa
tu ni ka ja'nu de yiki si'in ya.
34 Su in soldado yun ni tuu de lanza de yika ya, ni june de, te vi nuu saa
ni kee niñi vi ndute.
35 Te maa san ja ni jini san naxa ni kuu, guaa ndakani san, te ndakani
ndaa san naxa ni kuu, chi ni jini san, te ka'an ndaa san, nagua ja suni vi
kandija maa ni.
36 Chi saa ni ndo'o ya, nagua ja skunkuu nuu tutu ii ja ka'an: “Ma vi
ka'nu de ni in yiki ya”.
37 Te suni oo inka tno'o nuu tutu ii ja kachi: “Te in kiuu vi kuni ron ia
ni ka xtuji ña jin lanza”, kachi tutu ii.

Ni jinkoyu'u Jesús

38 Te nuu ni ya'a ndi'i ya'a, te José, tee ñuu Arimatea, ni ja'an de ni ka'an
nda'u de jin Pilato ja na kuandetu tee yun ndakuiso de yiki kuñu Jesús,
no'o jin de. Te José, chi tee kandija Jesús kuu de, visi kandija yu'u de, chi
yu'u de tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio. Te ni jandetu Pilato. Yun te
ni ja'an José, ni nune'e de yiki kuñu Jesús, te ni jiso de kua'an de.
39 Te suni ni jino Nicodemo, tee ni ja'an nuu oo Jesús in jakuaa, nee de
vaa ndee oko uxi kilo suja ugua nani mirra saka tna'a jin yuku nani áloes.
40 Te nduu de ni ka ki'in yiki kuñu Jesús, te ni ka tniutuu de in sa'un vii
ndeva'a ja ni kiuu tatna xiko yun, nagua costumbre maa ñayiu judio nuu
ka tayu'i ndiyi.

41 Te nuu ni ka jatakaa de Jesús yika cruz, oo in nuu ka oo yutnu kuii, te
nuu oo yutnu kuii yun oo in yau ñaña ni kuva'a jaa, nuu chia'an ka sa'un
ja na ndiyi kiyu'u.
42 Te yun ni ka tayu'u de yiki kuñu Jesús, chi yatni oo yau ñaña yun, te
ja ni kuyatni ja keja'a kiuu ndatatu ñayiu judio.

20

Ni ndateku Jesús

1 Te nuu ne'e domingu, kiuu xtnañu'u ja ndaki'in semana, te ne'e
ndeva'a vi in tinee ka, kua'an María Magdalena majinkoto ña yau ñaña
nuu yiyu'u Jesús. Te ni jini ña ja ni kujioo kava ndesi yu'u yau ñaña yun.
2 Yun te ni jino ña ni no'o ña nuu ka oo Simón Pedro jin inka tee skua'a
ja kutoo ka Jesús, te jiña'a ña:
—Ni ka ndatau yiki kuñu Jito'o nuu yiyu'u ya, te tu ka jinio ndenu ni ka
ndatayu'u ya —jiña'a ña.
3 Yun te ni kekuei Pedro jin inka tee skua'a yun kua'ankuei de
mavijinkoto de yau ñaña yun.
4 Te nduu de ka jino inuu de kua'ankuei de, su ñama ka ni jino inka tee
yun saa Pedro, te xtnañu'u ka de ni kenta nuu oo yau ñaña yun.
5 Te jinkuindei de ni ndia'a de, te ni jini de ja maa ni ka sa'un vii ndeva'a
oo yun, su tu ni kiuu de.
6 Yun te saa ni kenta Simón Pedro ja ndikin ña de kua'an de, te ni kiuu
de nuu yau ñaña yun, te ni jini de ja maa ni ka sa'un finu yun oo.
7 Te suni ni jini de sa'un ni oñusuku xini Jesús, ja masu in ni oo jin sa'un
vii yun, chi ñutuu siin maa, te siin nuu katuu.
8 Yun te suni ni kiuu inka tee skua'a yun ja ni kenta xtnañu'u nuu yiyu'u
ya, te nuu ni jini de ja siun ni kuu, te ni kandija de ja ni ndateku ya.
9 Chi chia'an ka ja vi junkui'nu ini de nagua yoso nuu tutu ii, ja nini kuu
ja ndateku ya ne'u ndiyi.
10 Yun te ni ka ndajiokuiin tee ka skua'a yun kuano'okuei de ve'e de.

Ni ndenta Jesús nuu María Magdalena

11 Su María, chi ni ndajino ña ye'e yau ñaña, te yun ni oo ña nda'i ña,
te vi nda'i ña, te ni jito ni'ni ña ichi ini yau ñaña yun.
12 Te ni jini ña uu ia ka jinokuechi nuu Dios, ka ni'nu ya sa'un kuijin
kuijin, ka nukoo ya nuu ni okatuu yiki kuñu Jesús, in ya nukoo ichi xini,
te inka ya ichi nuu ja'a.
13 Te ni ka jikan tno'o ña ya jin ña:
—Kua'a, ¿nau ja nda'i ron?
Te jiña'a ña:
—Saa, chi ni ka ndatava yiki kuñu jito'o san, te tu jini san ndenu ni ka
ndatayu'u ña jin.
14 Te vi inka siun jiña'a ña, te ni ndajionenuu ña, te ni jini ña maa Jesús
ja oo ya yun, su tu ni ndakuni ña ja maa ya kuu.
15 Te ni jikan tno'o ña Jesús:
—Kua'a, ¿nau ja nda'i ron? ¿Te na in ndanduku ron? —jiña'a ya.
Te maa ña, chi ni ndakani ini ña ja tee jito xtnuu kuii yun kuu ya, te
jiña'a ña:
—Nuu ja maa ni kua'an jin yiki kuñu de, vi kua'a, te kaxtno'o ni joo
ndenu ni ndachiyu'u ni de, nagua ja kuu no'o san jin de —jiña'a ña.
16 Te jiña'a Jesús:

—María.
Yun te ni jionenuu ña, te ni ka'an ña jin sa'an hebreo:
—Raboni, —ja kei ka'an “Mastru”.
17 Te jiña'a Jesús:
—Siaa ña jin rin, chi kuini ka ja ndaa rin nuu oo Tata rin, su kua'an nuu ka oo ñani rin, te kuña'a ron ja ndaa rin nuu oo Tata rin vi Tata in in ron, nuu oo ia Dios rin vi ia Dios in in ron.
18 Yun te kua'an María Magdalena majinkaxtno'o ña nuu tee ka skua'a ja ni jini ña Jito'o, te maa ya ni ka'an tno'o ya'a jin ña.

Ni ndenta Jesús nuu ka oo tee ka skua'a jin ya

19 Te nuu ni kuaa vi suu kiuu yun ja kuu kiuu xtnañu'u ja ndaki'in semana, ni ka ndututu tee ka skua'a in ve'e, te ni ka ndakasi gua'a de ye'e, chi ka yu'u de tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio. Te ni kiuu Jesús, te ni junkuiin ya ma'ñu nuu ka oo de, te jiña'a ya:
—¿A kukuee ni ka oo ron? Te vi koo jin tno'o mani.
20 Te nuu ni ndi'i ni ka'an ya tno'o yun, te ni xne'e ya nda'a ya vi yika ya nuu tee ka skua'a jin ya. Te ni ka kusii ini de ja ni ka ndakuni de Jito'o Jesús.
21 Yun te jiña'a tuku Jesús:
—¿A kukuee ni ka oo ron? Te vi koo jin tno'o mani. Te nagua ni tetniuu ña Tata rin ja vaji rin ñuyiu, suni saa tetniuu ña rin ja vi ndakani ron tno'o rin nuu ñayiu —jiña'a ya.
22 Yun te ni tiutachi ya nuu ka oo de, te jiña'a ya:
—Vi ni'i ron Espíritu ia Dios.
23 Te taka ñayiu ja ka jaka'nu ini ron yika kuechi, te koo tno'o ka'nu ini nuu kuechi. Te ñayiu ja tu ka jaka'nu ini ron yika kuechi, te ma koo tno'o ka'nu ini nuu kuechi —jiña'a ya.

Ni jini Tomás ja ni ndateku Jesús

24 Su Tomás, in tee oo nuu ndi uxi uu tee ka skua'a ja ka xnani Kuati, chi tu ni oo de jin sava ka tee ka skua'a yun na ni ndenta Jesús.
25 Yun te ka jiña'a sava ka tee ka skua'a yun nuu de:
—Ni ka jini san Jito'o.
Su jiña'a Tomás:
—Nuu ja ma kuni san jin nuu san nuu ni ka tuji nda'a ya ja ni kiukuei nduyu kaa, te chi'i san xinda'a san nuu ni ka yi'i nduyu kaa yun, vi chi'i san nda'a san yika ya, nuu saa te ma kandija sa'un san —jiña'a de.
26 Yun te saa nuu una kiuu, te ni ka ndututu tuku tee ka skua'a yun ini in ve'e, te saa chi ka oo de jin Tomás. Te ni ka ndakasi gua'a de ye'e, su ni kiuu Jesús, te ni junkuiin ya ma'ñu nuu ka oo de, te jiña'a ya:
—¿A kukuee ni ka oo ron? Te vi koo jin tno'o mani.
27 Yun te jiña'a ya nuu Tomás:
—Chi'i xinda'a ron ini nda'a rin, te kondia'a nda'a rin, te chi'i nda'a ron yika rin, te kuni ron nuu ni tuji, te kandija; ma kokuu ron in tee so'o ja tu kandija —jiña'a ya.
28 Yun te jiña'a Tomás:
—Jito'o maa san vi Dios maa san kuu ni —jiña'a de.
29 Te jiña'a Jesús:
—Kandija ron chi ni jini ña ron, vi Tomás, su nase ta'u ñayiu ja tu ni ka jini ñai jin rin, te ka kandijai —jiña'a ya.

Na ja'a kuu ja ni tee Juan tutu ya'a

30 Te ni sa'a ka Jesús kua'a ka tniuu vii tniuu va'a jin nuu tee ka skua'a
jin ya, ja tu nagua yoso nuu tutu ya'a.
31 Su ni tee san tno'o ya'a nagua ja vi kandija ni ja Jesús kuu Kristu, ia
ni tetniuu Dios, vi Se'e maa Dios kuu ya. Te jin ja ka kandija ni ya, te vi
ni'i ni ja vi koteku ni nikuii nikani jin ma'ñu sagua ya.

21

Ni ndenta Jesús nuu uja tee ka skua'a jin ya

1 Yun te nuu ni ya'a ndi'i ya'a, te ni ndenta tuku Jesús inka jichi nuu
ka oo tee ka skua'a jin ya yu'u ndute mar Tiberias, te sua'a ni kuu nuu ni
ndenta ya.
2 In ni ka otutu Simón Pedro jin Tomás, tee ka xnani Kuati, vi Natanael,
tee ñuu Caná ja tnii Galilea, vi nduu seyii Zebedeo jin uu ka tee ka skua'a.
3 Te jiña'a Simón Pedro nuu sava ka de:
—Ki'in san tau san chiaka.
Te ka jiña'a sava ka de:
—Suni vi kondikin ña san, ki'inkueio nuu saa —ka jiña'a de.
Te kua'ankuei de, yun te ni kekuei de nuu in barco, su tu sa'un na kiti
ni ka ni'i de jakuaa yun.
4 Te nuu ja makundijin ja matuu, te vi sanaa ni ka jini de Jesús yu'u
ndute mar yun, su tu ni ka ndakuni ña tee ka skua'a yun ja maa Jesús kuu
ya.
5 Te ni jikan tno'o ña ya:
—Amigo, ¿a ni ka ni'i ron chiaka vi kao?
—Tu sa'un na kiti ka ni'i san —ka jiña'a de.
6 Te jiña'a Jesús:
—Vi skee ñunu ron ichi lado kua'a barco jian, te vi ni'i ron ti —jiña'a
ya.
Yun te ni ka skee de ñunu de, te vi ña kuu ka vi ndatau de ja kua'a
ndeva'a chiaka ni ka ni'i de.
7 Yun te jiña'a tee skua'a ja kutoo ka ña Jesús nuu Pedro:
—Jito'o kuu ya.
Te vi nuu ni jini Simón Pedro tno'o yun, ja Jito'o kuu ya, te ni ndaki'in
de sa'un de, chi ni tau de ja satniuu de, te ni ndagua ni de nuu ndute mar
yun, kua'an de nuu oo ya.
8 Te sava ka tee ka skua'a yun, chi ni ka ndene'e jioo de barco yu'u ndute
yun, te vi saa ka ñuu de ñunu yun ñu'u chitu chiaka, chi masu jika oo yu'u
ndute vaa ndee u'un xiko ni metro kuu.
9 Te nuu ndekuei jioo de nuu ñu'u, te ni ka jini de kai ñu'u, te nuu tikayi
ñu'u yun yoxnee xtaa triu jin in chiaka.
10 Te jiña'a Jesús:
—Vi taa chiaka ni ka tau ron jian na vi skasuon vi kao —jiña'a ya.
11 Yun te ni kaa Simón Pedro ini barco, te ni jiokuita de ñunu yun guaa
ndee nuu ñu'u yichi, te ñu'u chitu kuiti chiaka na'nu na'nu, in ciento uu
xiko uxi uni ti kuu. Te visi kua'a ndeva'a ti ñu'u, su tu ni te'nde ñunu yun.
12 Te jiña'a Jesús:
—Ne'ekuei vi kasii ini ron.
Te ni in tee ka skua'a yun, tu ni kii ini de ja kakan tno'o ña de na in kuu
ya, chi ka jini de ja maa Jito'o kuu ya.
13 Yun te ni jintna'a Jesús yu'u ñu'u, te ni tau ya xtaa triu yun, te ni
jiña'a ya nuu de, te suni saa ni chiaka yun.

14 Ya'a kuu jichi kuu uni ja ni ndenta Jesús nuu tee ka skua'a jin ya, nuu
ja ni ndateku ya ne'u ndiyi.

Ni ka ndatno'o Jesús jin Simón Pedro

15 Te nuu ni ndi'i ni ka jasii ini de, te ni jikan tno'o ña Jesús jin Simón
Pedro:
—Simón, seyii Jonás, ¿a kutoo ka ña ron, saa sava ka tee ya'a?
Te jiña'a de:
—Saa, vi Jito'o san, ja jini maa ni ja kutoo ña san.
Te jiña'a ya:
—Nuu saa te koto ñayiu ka kuu na kuinio lelu kueli rin —jiña'a ya.
16 Te ni ndiokuiin ya ni jikan tno'o ña ya inka jichi:
—Simón seyii Jonás, ¿a kutoo ña ron?
Te jiña'a Pedro:
—Saa, vi Jito'o san, ja jini maa ni ja kutoo ña san.
Te jiña'a ya:
—Nuu saa te koto ñayiu ka kuu na kuinio ndikachi rin.
17 Te ni jikan tno'o ña ya jichi kuu uni:
—Simón seyii Jonás, ¿a kutoo ña ron?
Te ni kusuchi ini Pedro ja siun vi uni jichi jikan tno'o ña ya ja a kutoo
de jin ya, te jiña'a de:
—Jito'o san, maa ni chi jini ndi'i ni, te ja jini maa ni ja kutoo ña san.
Te jiña'a ya:
—Nuu saa te koto ñayiu ka kuu na kuinio ndikachi rin.
18 Chi ka'an ndandaa ndija rin, ja ndee nuu kuechi ka ron, chi ni
ondaku'ni maa ron chii ron, te ni ojika ron ndee ni nuu kuini maa ron. Su
nuu na yii ron, te skaa ron nda'a ron, te inka ñayiu ndaku'ni chii ron, te
kuaka ñai ki'in ron ndenu tu kuini ron ja ki'in ron —jiña'a ya.
19 Te tno'o ya'a ni ka'an ya ja kaxtno'o ya naxa ndo'o Pedro nuu kuu de
ja sa'a de ja koo jayiñu'u nuu ia Dios. Yun te jiña'a ka ya:
—Kondikin ña, te sa'a ron tniuu nagua ni sa'a maa rin —jiña'a ya.

Tee skua'a ja kutoo ka Jesús

20 Te nuu ni jionenuu Pedro, te ni jini de ja ndikin ña tee skua'a ja kutoo
ka Jesús, kua'an de. Te suu de kuu tee ni ondetu ndee xiin Jesús na ni
ka jaxini de jin ya viko pascua ñayiu judio, te ni jikan tno'o ña de jin ya:
“¿Na ndee tee kuu ja xtuu ña jin ni, vi Jito'o san?”
21 Te nuu ni jini ña Pedro jin de, te ni jikan tno'o de Jesús:
—Jito'o san, ¿te tee ya'a, naxa ndo'o de?
22 Te jiña'a Jesús:
—Nuu ja kuini maa rin te koteku ni de guaa ndee kiuu ja ndajiokuiin
rin, te ma kondi'ni ron. Kondikin ña, te sa'a ron tniuu nagua ni sa'a rin
—jiña'a ya.
23 Yun te ni jitenuu tno'o yun nuu taka ñayiu ka skua'a, ja tee skua'a
yun, chi ma kuu de. Su Jesús, chi tu ni ka'an ya ja ma kuu de. Chi tno'o
ni ka'an ya kuu: “Nuu ja kuini maa rin, te koteku ni de guaa ndee kiuu ja
ndajiokuiin rin, te ma kondi'ni ron”.
24 Te suu tee skua'a ya'a kuu maa san ja ndakani san tno'o ya'a, te ni tee
san taka tno'o ya'a, chi jini san ja tno'o ndaa ndakani san.
25 Te suni oo kua'a ka tniuu ja ni sa'a Jesús, te ndakani ini san ja nuu
sua'a te vi ndi in ndi in na vi tee san, vaa vini ma kenta nii ñuyiu ja vi
ku'un va'a liuru nuu koyoso ndi'i tniuu ni sa'a ya.
Saa na kokuu.

Tniuu ja ni ka sa'a tee ni chitniuu ña Jesús

Ni kee yu'u Jesús ja tetniuu Dios Espíritu ya

1 Nuu tutu xtnañu'u ja ni tetniuu san nuu ni, vi Tata Teófilo, ni tee san
ndi'i ja ni sa'a Jesús vi ja ni kaxtno'o ya ndee kiuu nuu ni keja'a ya
2 vi guaa ndee kiuu mandaa ya andivi. Te ama ka ja no'o ya, ja ni
kaxtno'o ya nuu tee ni chitniuu ya ja ka kuu tee ni ndakaji ya ja vi xtutenuu
de tno'o maa ya jin ma'ñu sagua Espíritu ia Dios.
3 Te nuu kuee ka ja ni ji'i ya, te ni ndatuu teku ya, te ni xne'e ya maa ya
nuu de ja kaxtno'o kaji ya ja ni ndateku ya. Te kua'a jichi ni ka jini ña de
jin ya nuu uu xiko kiuu. Te ni kaxtno'o ya naxa tatnuni ia Dios.
4 Te nuu ni ka oo de jin ya ni tatnuni ya ja ma kekuei de Jerusalén, chi
jiña'a ya:
—Vi kondetu ni guaa ndee na skunkuu tno'o ni kee yu'u Tata Dios, nagua
ni ka onini ni ja ni ka'an san,
5 chi ja ndaa ja Juan ni skuandute ñayiu jin ndute, su maa ni, chi nuu
masu kua'a ka kiuu, te vi ni'i ni Espíritu ia Dios ja koo ini anu ni, na kuinio
ja ni ka jandute ni jin ya —jiña'a Jesús.

Kuano'o Jesús andivi

6 Te nuu ni ka otutu de jin ya, te ka jiña'a de:
—¿A vitna te ndasa'a siin ni ñuo Israel ja tatnuni mai, vi Jito'o san?
7 Yun te jiña'a ya:
—Ja maa ni, chi masu ka oo ni ja vi kuni ni na kiuu axi naxa kokuu
ja skunkuu ia Dios, chi ja na'a maa Tata Dios nagua kuu ja sa'a ya, chi
maintno'o maa ya tatnuni.
8 Su nuu na kii Espíritu ia Dios nuu ndi'i ni, te vi ni'i ni jaka'nu, te kekuei
ni vi kaka nuu ni vi ndakani ni tno'o ja ja'a san ja ni ka jini ni nuu ñayiu
ñuu Jerusalén vi nuu ñayiu nii ñuu tnii Judea vi Samaria vi nii ndee ja'a
ñuyiu.
9 Vi yun ni ka ni ka'an ya, te vi ka ndia'a de, te mandaa ya, te ni jinkisa'u
ya nuu viko, te tu ni ka jini ka ña de.
10 Te vi ka jito ni'ni guagua'a de ichi andivi ja mandaa ya kua'an ya, te
sanaa ni ni ka jini de uu tee ka ni'nu sa'un kuijin.
11 Te ka jiña'a ya:
—Tee Galilea, ¿nau ja ka jito ni'ni ni'ni ni ichi andivi? Te maa Jesús ja
ni ka oo jin ni ya'a, mandaa ya andivi, te saa ni ndajiokuiin ya inka jichi
nagua ka ndia'a ni ja mandaa ya andivi —ka jiña'a ia ka jinokuechi nuu
Dios.

Ni ka kaji de Matías ja nukuiin de nuu tniuu Judas

12 Yun te ni ndekuei de yuku nani Olivos, te kuano'okuei de Jerusalén,
chi masu jika kuu nagua oo nuu Ley ja kuu vi kaka de kiuu ndatatu.
13 Nuu ni ndajinokuei de ñuu yun, te ni ndiukuei de in ve'e, te ni ndakuei
de ve'e oo ndee sukun nuu ka ndoo de. Te tee yun ka kuu Pedro vi Jacobo,
Juan, Andrés, Felipe, Tomás, Bartolomé, Mateo, Jacobo se'e Alfeo, Simón
Zelote * vi Judas ñani Jacobo.

* **1:13 1:13** Zelote kei ka'an tee yinduu nuu tee ka ndakoo ja kaxin tna'a ja ja'a ñuu de.

14 Ndi'i de ni ka otutu jin sava ka ñani Jesús vi María, nana ya, vi sava
ka ñasi'i ja inuu inuu ni ka ondakuatu de vi ni ka ojikanta'u de nuu ia
Dios.
15 Te in kiuu yun ni ka kututu ndee ciento oko ñayiu ka kandija Jesús.
Yun te ni ndakoo Pedro ma'ñu ndi'i ñayiu yun, te jiña'a de:
16 —Nini kuu ja ni skunkuu tno'o yoso nuu tutu ii, vi ñani vi kua'a, ja
ni ka'an Espíritu ia Dios jin David ndee jana'a siki Judas, tee ni ondeka ña
jin ñayiu ja ni ka kakuiko ña jin Jesús.
17 Te Judas, chi in tee ni ka ojika jin ndi uxi uu san kuu de, te suni ni
chitniuu ña ya jin de ja vi sa'a san tniuu ya'a.
18 Su ni ja'an de, te ni ndaki'in de ñu'u jin xu'un ni junkunya'u de ja ja'a
tniuu kue'e ni sa'a de. Yun te ni kanakau ndei de ichi xini de, te ni ka'ndi
chii de, te ni yagua ndi'i jiti de.
19 Su nuu ni ka jini ndi'i ñayiu Jerusalén, te ni ka xnani de ñu'u yun
Acéldama, jin sa'an maa de, ja kei ka'an ñu'u niñi.
20 Chi sua'a ka'an nuu tutu Salmo:
Na kendoo nda'u ve'e de
te tu na in koo sa'un ka.
Te suni inka nuu ka'an:
Ja inka ñayiu na sa'a tniuu ni osa'a de.
21 ’Chi nini kuu ja vi ndandukuo inka tee nukuiin nuu tniuu de, te na
kokuu in tee ni ka oo jin san ndi'i kiuu nuu ni oja'ankuei san vi ni ondikuei
san jin Jito'o Jesús,
22 nuu ni jinkondee guaa ndee nuu ni skuandute ña Juan vi guaa ndee
kiuu ni ndee ya ne'u san ja mandaa ya andivi. Te tee yun na kokuu testiu
ja vi ndakani jin san ja ni ndateku Jesús —jiña'a Pedro sua'a.
23 Yun te ni ka jani de uu tee, in de kuu José ja nani de Barsabás ja suni
ni ka xnani ña jin de Justo, te inka de kuu Matías.
24 Te ka ndakuatu de ja ja'a tee yun, te ka jiña'a de:
—Maa ni, vi Jito'o san, ja jini ni anu ndi'i ñayiu, xne'e ni ndee tee ya'a
guaa ndakaji ni,
25 nagua ja ndachitniuu ni de ja xtutenuu de tno'o va'a maa ni ja ni
xndendoo Judas jin yika kuechi de, te kua'an de nuu ka oo ñayiu ka sa'a
jakue'e —ka jiña'a de.
26 Te ni ka jitotnuni de, te ni kanakau Matías ja ni kiunduu de nuu ni ka
nduu uxi uu tee ni chitniuu ña Jesús ja vi xtutenuu de tno'o va'a ya.

2

Ni kenta Espíritu ia Dios

1 Te nuu ni kenta kiuu viko Pentecostés, te ka otutu ndi'i ñayiu ka skua'a
invaa ni ve'e.
2 Te vi sanaa ni, ni jiso jiso ichi andivi vaji na kuinio in tikacha ni'i, te
ni chitu nii ini ve'e nuu ka nukoi yun.
3 Te ni ka jini na kandaa yañu'u kandaa ja makunkuei ichi xini, te ni ka
junkoo siki in in ñayiu.
4 Te ni kee ña Espíritu ia Dios jin ndi'i, te ni ka jinkondei ni ka ka'in siin
siin nuu sa'an, na kuu na kuu naxa ni sa'a maa Espíritu ia Dios ja vi ka'in.
5 Te kiuu yun ni ka oo tee judio ja ka chiñu'u de ia Dios maa Jerusalén
ja vajikuei de ndee sava ka ñuu ja ka oo nii ñuyiu.
6 Te nuu ni jiso jiso, te ni ka kututu kua'a ndeva'a ñayiu, te vi ni ka sa'u
kuii kuiti ini, chi ni ka onini ja ka ka'an tee yun sa'an ka ka'an in in mai.

7 Te vi ka sa'u kuii ini, te tu ka ni'i ini nagua vi sa'i, te ni ka ka'in:
—Vi kondia'a ni, ¿a masu tee ñuu ja tnii Galilea ka kuu tee ka ka'an ya'a?
8 ¿Te nau ja ka ninio ka ka'an de in in nuu sa'an ka ka'on ñuu nuu ni ka kakuo?
9 Ya'a, chi ka oo ndee ñayiu Partia vi Media vi Elam vi Mesopotamia vi Judea vi Capadocia vi Ponto vi ndee Asia,
10 vi Frigia vi Panfilia vi Egipto vi sava ka ñuu ja tnii Libia yatni ñuu Cirene vi ñayiu ni ka jinkoo Roma na kuinio tna'o judio vi tee ni ka kiunduu ja ka jantno'o Ley Moisés,
11 vi ñayiu Creta vi Arabia ka ninio ka ka'an de sa'an ka ka'an mamao, te ka ka'an de ndi'i javii java'a sa'a ia Dios —ka kachi de.
12 Te vi ka sa'u kuii kuiti ini de, te tu ka ni'i ini de nagua vi ndakani ini de, te ka jikan tno'o tna'a de:
—¿Naxa kei ja sia'a sa'a ia Dios jin tee ya'a?
13 Su sava ñayiu, chi saa sua'a ka ka'an kue'e ñai jin de, te ka kachi:
—Ka jini ndeva'a tee ya'a.

Ni kaxtno'o Pedro nuu kua'a ñayiu

14 Yun te ni ka ndakoo ndichi Pedro jin ndi uxi in tee ni chitniuu ña Jesús, te jiña'a de:
—Maa ni, tee judio, vi ndi'i ni ja ka oo ni Jerusalén ya'a, vi kuni ni tno'o ya'a, te vi konini gua'a ni na ka'an san.
15 Chi masu ka jini tee ya'a, nagua ka jani ini ni, chi vitna ñu'ni te inka ka iin ne'e kuu.
16 Chi ya'a skunkuu nagua ni ka'an Joel, tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a, nuu ni ka'an de:
17 Kachi ia Dios ja kiuu sandi'i,
tetniuu rin Espíritu rin nuu ndi'i ñayiu,
te se'e yii ron vi se'e si'i ron vi ndakani tno'o rin,
te suchi kuechi, chi skuni rin jin, sua'a ni,
te tee nija'nu, chi vi jani de nuu ka kixin de.
18 Te jandaa ja kiuu yun tetniuu rin Espíritu rin
nuu teyii vi nuu ñasi'i ja ka jinokuechi nuu rin,
te vi ndakani tno'o maa rin.
19 Te sa'a rin in ja ioo ndeva'a ichi andivi
vi jaka'nu nuu ñu'u,
te koo kua'a niñi vi ñu'u ja kanda'a vi junkaka ñua'a na kuinio viko.
20 Te kunee nuu nikandii
te nduu kua'a nuu yoo na kuinio niñi
ama ka ja kenta kiuu sandaa Jito'o yika kuechi ñayiu
kiuu ka'nu ndeva'a ja vi kuni ndi'i ñayiu.
21 Te ndi'i ñayiu ka ndakakune'e sivi Jito'o vi kaku ni'nui
sua'a ni tee Joel.
22 ’Maa ni ja ka kuu ni tee Israel, vi konini ni tno'o ya'a: Jesús, ia ni ja'nu Nazaret, kuu ia ni ndakuantno'o Dios nuu ni xne'e ya javii java'a ni sa'a ya vi jaka'nu ya jin ma'ñu sagua Jesús ne'u maa ni, nagua ja ka jini ni.
23 Su nuu ni kanakau ya nuu nda'a ndi'i ni, nagua ja ni chikua'a maa ia Dios ja kokuu, te ni ka kakuiko ni ya, te ni ka ndasia'a ni ya nuu nda'a ñayiu kue'e, te ni ka jatakaa ñai jin ya yika cruz ja ni ka ja'ni ni ya.

24 Te ni ndaxteku ña ia Dios, te ni kindee ya ja jatu vi ja jani'ni ya nuu
ni ji'i ya, te ni ndene'e ña ya, chi ma kuu kundee ñuu ji'i ja koneva'a ña
jin ya.
25 Chi ni ka'an David ja ja'a ya nuu ni ka'an de sua'a:
Ni ondia'a san Jito'o san ndi'i ni kiuu,
chi oo san nda'a kua'a ya, te tu na in xtajioo ña jin san.
26 Te yun guaa kusii ini san
vi jita sii ini san jin yu'u san nuu ni, vi Dios,
te ndatatu yiki kuñu san, chi ndetu ka'nu ña san jin ni,
27 chi ma xndendoo ña ni yau ñaña,
te ni ma kuandetu ni ja te'i yiki kuñu ia tetniuu ni.
28 Ni kaxtno'o ni ichi nuu koteku san,
te maa ni sa'a ja kusii ndeva'a ini san ja koo san nuu ni
sua'a ni tee David.
29 'Vi kuandetu ni, vi ñani vi kua'a, ja na ka'an ndaa san ja ja'a ndi
nija'nuo David, ja ni ji'i de, te ni jinkoyu'u de, te yau ñaña de oo ne'u yoon
ndee kiuu vitna.
30 Su ndi David, chi in tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a ni okuu
de. Te ni jini de ja ni kee yu'u ia Dios nuu ni ka'an ya ja ne'u ndikin tata
de kene'e ya ia kokuu Kristu ja jinkoo ya nuu mesa ja kotatnuni ya.
31 Te vi na kuinio ja vi ndia'a ña ndi David, te ni ka'an de: Ja ia ni tetniuu
Dios ndateku ya, te ma ndoo ya nuu yau ñaña ni ma te'i yiki kuñu ya.
32 Te ja ndaa ja ia Dios ni ndaxteku Jesús, te ndi'i san ka jini, te ka
ndakani san tno'o ya.
33 Te kuano'o ya ja ni nukoo ya nda'a kua'a maa Tata Dios. Te ni ni'i ya
maa Espíritu, nagua ja ni kee yu'u ia Dios. Te ni tetniuu ya vitna ja ni ka
jini nuu ni vi ka onini ni.
34 Chi David, visi tu ni kaa de andivi, su ni ka'an de:
Ni ka'an Jito'o Dios nuu Jito'o san:
"Junkoo nda'a kua'a rin
35 vi guaa ndee na sa'a rin ndi'i ja ka ka'an u'u ña ndee chii ja'a ron",
sua'a ni tee de.
36 'Te yun guaa vi kuni ndi'i ñayiu ñuu Israel ja vi jandaa ja Jesús, ia
ni ka jatakaa ni yika cruz, kuu ia ni sa'a ka'nu Dios ja kokuu ya Jito'o vi
Kristu —ni ka'an Pedro.
37 Te nuu ni ka onini ñayiu yun tno'o ni kaxtno'o Pedro, te ni ka tna'u ini
ndeva'a de. Yun te ka jikan tno'o de Pedro vi nuu sava ka tee ni chitniuu
ña Jesús, te ka jiña'a de:
—Tata ñani, ¿nagua kuu ja vi sa'a san? —ka jiña'a de.
38 Yun te jiña'a Pedro:
—Vi ndatna'u ini ni, te vi kujioo ni nuu ichi kue'e, te vi kuandute in in
ni jin sivi maa Jesukristu, nagua ja vi ndondee yika kuechi ni. Yun te vi
kuta'u ni Espíritu ia Dios.
39 Chi saa ni kee yu'u ia Dios nuu in in ni, vi nuu se'e ni, vi saa ni nuu
ndi'i ñayiu ka oo jika, vi nuu na saa ñayiu ja ndakana ña maa Jito'o Dios
—ni ka'an Pedro.
40 Ni ka'an Pedro ndi'i tno'o ya'a vi kua'a ka tno'o, te xteku ña de:
—Vi kujioo ni nuu ñayiu ka sa'a jakue'e ka oo vitna —jiña'a de.
41 Te yun guaa ndi'i ñayiu ni ka kandija tno'o ni ka'an de, te ni ka
jandutei, guaa ni ka kiunduu ndee uni mil ka ñayiu kiuu yun ja ni ka
kandijai Jesús.

42 Te ndi'i de ni ka jantno'o gua'a nagua ni ka kaxtno'o tee ni chitniuu
ña Jesús, te ndi'i de ni ka otutu de ja ni ka ondakuatu de vi ni ka ojaa de
xtaa.

Ni ka otutu ndi'i ñayiu ni ka kandija xtnañu'u

43 Te ni ka yu'u ñayiu vi ni ka sa'u kuii kuiti ini nuu ni ka jini jaka'nu vi
javii java'a ni ka sa'a tee ni chitniuu ña Jesús.
44 Te ndi'i ñayiu ka kandija yun ka otutui, te ka jiña'a nuu tna'i nagua
ka neva'i,
45 vi ni ka oxikoi nagua ka neva'i, te ni ka oja'ndei xu'un na kuu na kuu
naxa ka ja'ni ña jin in in.
46 Te ndi'i ni ka ondututu in in kiuu veñu'u ka'nu maa Jerusalén, vi in
ni tutu ni ka oja'ndei xtaa ni ka ojai, te ni ka okusii ini vi ni ka osa'a nda'u
ka osa'a kei mai.
47 Te ni ka ondakuanta'ui nuu ia Dios, te ni ka oka'an gua'a ndi'i ñayiu
ñuu ja ja'a ñayiu ka kandija yun. Te in kiuu in kiuu ni ndaskaya Jito'o
Dios ñayiu ka kandija ja ni skaku ni'nu ña ya.

3

Ni nduva'a in tee ku'u si'in

1 Te in kiuu kua'ankuei Pedro vi Juan veñu'u ka'nu ka uni jañini, ore ka
ndakuatu ñayiu.
2 Te in kiuu in kiuu ni ka ojunsia'a ñayiu in tee ku'u si'in ja vi saa ni kaku
de ye'e veñu'u nani Luu Kaa, ja na kakan de xu'un nuu ñayiu kiukuei nuu
oo veñu'u yun.
3 Te nuu ni jini tee yun ja makiukuei Pedro vi Juan nuu oo veñu'u yun,
te ni jatakaa de nda'a de ja jikan de xu'un.
4 Su Pedro vi Juan, chi sua'a ni ka ndia'a de nuu tee yun, te jiña'a Pedro:
—Kondia'a ni nuu nduu san.
5 Yun te ndia'a guagua'a de nagua kuu ja vi kuña'a tee yun.
6 Su yun te jiña'a Pedro:
—Tu na xu'un kaa ni xu'un oro nee san ja skuta'u ña san. Su ja neva'a
san, te na taa san. Te jin jaka'nu maa Jesukristu, ia ni ja'nu ñuu Nazaret,
ka'an san ja ndakoo ni te kaka ni —jiña'a de.
7 Te ni tnii de nda'a kua'a tee yun, te ni ndone'e ña de, te vi ore saa ni
kuyutnu si'in de vi sukun ja'a de.
8 Te vi ni kanta sukun de ja ni ndakoo de, te ni jika de ni kiukuei de jin
tee yun nuu oo veñu'u yun. Jika de vi kanta sukun de ndakuanta'u de nuu
ia Dios.
9 Te ndi'i ñayiu ni ka jini ña ja jika de vi ndakuanta'u de nuu ia Dios.
10 Yun te ni ka ndakuni ña ja suu de ni ojunkoo ye'e veñu'u nani Luu
Kaa ja ni ojikan de xu'un, te ni ka sa'u kuii kuiti ini ñayiu yun ja ni ka yu'i
ja siun ni kuu.

Ni kaxtno'o tuku Pedro nuu ñayiu

11 Te vi tu ni siaa sa'un ña tee ni nduva'a ja ni oku'u si'in yun jin Pedro
vi Juan. Te yun guaa ndi'i ñayiu ni ka sa'u kuii kuiti ini, te ni ka jinoi ni
ja'ankuei nuu ka oo Pedro vi Juan nuu oo veñu'u nuu nani Yuve'e Salomón
ja vi kondia'i ja siun ni kuu.
12 Te nuu ni jini Pedro, te jiña'a de nuu ñayiu yun:
—Maa ni ja ka kuu ni ñayiu ñuu Israel, ¿nau ja vi ni ka sa'u kuii ini ni
ka ndia'a ni ya'a? Te ka ndia'a ña ni na kuinio ja vi maa san ka neva'a
jaka'nu axi vi maa san ka kuu tee vii tee va'a ja ni ka ndasa'a san tee ya'a.

13 Su masu saa, chi ia Dios ni ochiñu'u ndi tatao Abraham vi Isaac vi
Jacob, vi Dios ndi'i tatatno'o kuu ia ni sa'a ka'nu ya se'e ya Jesús, te ia ya'a
ni ka kakuiko ni, te ka ka'an kuechi ni siki ya nuu Pilato. Te nuu ni kuini
de ja siaa ña de, te tu ni ka jandetu ni.
14 Chi saa sua'a ni ka skexiko ni ia vii ia ndaa, te ni ka jikan ni ja ni yaa
in tee ja'ni ndiyi.
15 Te ni ka ja'ni ni ia taa ja kotekuo, ia ni ndaxteku Dios ne'u ndiyi. Te
sein, chi ka jini san te ka ndakani san ja saa ni kuu.
16 Te ja ka kandija san jin sivi Jesús kuu ja ka ndia'a ni, te ka jini ndi'i
ni, ja ni nduva'a tee ya'a, te jandaa ja sivi ia Jesús kuu ja ni ndasa'a tee ni
oku'u si'in ya'a jin nuu ndi'i maa ni.
17 ’Su vitna, vi ñani vi kua'a, te jini san ja tu ni ka jinkui'nu ini ni jakue'e
ni ka sa'a ni, ni tee ka netniuu, tu ni ka junkui'nu ini de.
18 Su ia Dios, chi sua'a ni sa'a ya ja skunkuu ya nagua ni ka'an ya jin
ma'ñu sagua ndi'i tee ni ka ondakani tno'o ya ndee jana'a ja ia tetniuu ya,
chi kuu ya.
19 Te yun guaa vi ndatna'u ini ni taka jakue'e ka sa'a ni, te vi ndiokuiin
ni ichi ia Dios, nagua ja na kindee ya yika kuechi ni, te saa nagua ja sa'a
ya ja vi kokusii ini ni.
20 Te na ndatetniuu ya Jesukristu, ia ni kaji ya ndee jaxtnañu'u ja na ndii
ya ja ja'a in in maa ni.
21 Su vi jandaa ja nini kuu ja koo ya andivi ndee kiuu ndasandaa ia Dios
ndi'i nagua oo ñuyiu, nagua ni ka'an ya jin ma'ñu sagua tee vii ja ni ka
ndakani tno'o ya ndee jana'a.
22 Chi Moisés ni ka'an jin ndee ndi yuao: “Jito'o Dios, chi ndone'e ya in
tee ndakani tno'o ya ne'u ñanio nagua ni sa'a ya jin san, te nini kuu ja vi
konini ni ndi'i tno'o ka'an de.
23 Chi ndi'i ñayiu ja tu kuini ja kandijai tno'o ka'an tee yun ja ndakani
de tno'o ia Dios, te na nai ne'u ñayiu ñui”, ni ka'an Moisés sua'a.
24 ’Te ndi'i tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a, guaa ndee Samuel
vi ja vaji ka na saa ni de, ni ka oka'an de ja ja'a nagua kokuu kiuu ka oo
vitna.
25 Te maa ni ka kuu se'e tee ni ka ondakani tno'o ia Dios ndee jana'a, te
suni ja ja'a maa ni ni sa'a ya tratu jin ndi tatao Abraham nuu jiña'a ya:
“Te ja ja'a ndikin tata ron vi koo vii vi koo va'a ndi'i ñayiu ñuyiu”.
26 Te nuu ni ndaxteku ña Dios jin se'e ya, te ni tetniuu ña ya xtnañu'u
ka nuu ndi'i ni ja na sa'a ña ya javii java'a, nagua ja ndasama ña ya jin
jakue'e ni ka osa'a in in ni —jiña'a Pedro.

4

Ni junkuei Pedro vi Juan nuu nda'a tee ka netniuu

1 Te vi ka ka'an ka Pedro vi Juan nuu ñayiu yun, te ni jinokuei tee ka kuu
sutu vi tee ka kuu nija'nu nuu tee ka jito veñu'u vi tee ka kuu saduceo.
2 Te ni ka kiti ini de ja ka kaxtno'o Pedro vi Juan nuu ñayiu ñuu yun ja
ja'a ja vi ndateku ñayiu ne'u ndiyi, nagua ni ka jini maa de ja ni ndateku
Jesús.
3 Te yun guaa ni ka kakuiko ña de, te ni ka jasi ña de vekaa guaa ndee
inka kiuu, chi ja mañini kiuu yun.
4 Su kua'a ñayiu ni ka onini tno'o ni ka kaxtno'o de ni ka kandijai, te ni
jino vaa ndee u'un mil ja vi nani teyii.

5 Te inka kiuu tnee ni ka kututu tee ka tatnuni vi tee ka kuu nija'nu vi
tee ka kaxtno'o Ley Moisés maa ñuu Jerusalén.
6 Te Anás, tee kuu nija'nu nuu sutu, vi Caifás vi Juan vi Alejandro vi
sava ka tee ka kuu tna'a sutu ka kuu nija'nu ni ka oo yun.
7 Te ni ka jani ña de jin Pedro vi Juan ma'ñu sagua, te ni ka jikan tno'o
ña de:
—¿Na in ni chitniuu ña axi na xiin sivi ka sa'a ni tniuu ya'a? —ka jiña'a
de.
8 Yun te ni ka'an Pedro, chi oo de jin Espíritu ia Dios, te jiña'a de:
—Tee ka tatnuni nuu ñuo vi tee ka kuu nija'nu nuu tna'o Israel,
9 ka kuini ni vi kundaa ini ni ja ja'a javii java'a ni ndo'o in tee ni oku'u
si'in ya'a vi naxa ni kuu ja ni nduva'a de.
10 Te vi kuni ndi'i ni vi nii ñuo Israel ja jin sivi Jesukristu, ia ni ja'nu ñuu
Nazaret, ni sa'a ja ni nduva'a de, te ya'a oo de jin nuu ndi'i maa ni, te suu
ya kuu ia ni ka jatakaa ni yika cruz, ia ni ndaxteku Dios ne'u ndiyi.
11 Te suu Jesús kuu na kuinio in kava ja ni ka skexiko ni ja ka sa'a ni
ve'e, te suu ya ni nduu kava ka'nu ja yituu skina ve'e.
12 Chi tu na inka xiin sivi vi ni'o ja vi kaku ni'nuo, chi tu na inka sivi ni
taa ia Dios nuu ñayiu ñuyiu ja kuu skaku ni'nu ña jion —jiña'a Pedro.
13 Yun te ni ka jini tee ka netniuu yun ja ka ka'an ndee ini ndeva'a Pedro
vi Juan, te vi ni ka sa'u kuii ini de ka nini de, chi ka jini de ja tee tu ni ka
skua'a gua'a ka kuu de vi tee nda'u ka kuu de, te ni ka ndakuni ña de ja
tee ni ka oo jin Jesús ka kuu de.
14 Te tu ni kuu vi ka'an kuechi sa'un tee ka kuu nija'nu yun siki Pedro
vi Juan, chi ni ka ndia'a de ja yun nukuiin tee ni nduva'a si'in yun.
15 Yun te ni ka tatnuni de ja ni kekuei Pedro vi Juan nuu ve'e tniuu yun,
te ni ka ndoo maa ni ka de, ka ndatno'o tna'a de.
16 Te ka kachi de:
—¿Nagua vi sa'o jin tee ya'a? Te ndi'i ñayiu Jerusalén ka jini ja ni ka
sa'a de in jaka'nu vi javii java'a, te ma kuu vi ka'on ja masu ndija.
17 Su ja ma kutenuu ka tno'o ya'a nuu ñayiu ñuo, te vi skoto ioo de ja
vitna jin kiuu kua'on, te ma vi ka'an ka de nuu ni in ñayiu sivi Jesús —ka
kachi de.
18 Yun te ni ka ndakana de Pedro vi Juan, te ni ka tatnuni de ja tu ka
kuini sa'un ka de ja vi ka'an tee yun sivi Jesús, ni ja vi kaxtno'o de tno'o
ya nuu ñayiu.
19 Su yun te ni ka ka'an Pedro jin Juan, te ka jiña'a de:
—Vi ndakani gua'a ini maa ni, ¿a vatuka kuu nuu ia Dios ja vi kuantno'o
san xtnañu'u ka nuu maa ni, te saa nuu ia Dios?
20 Chi ma kuu vi xndoo san ja vi ka'an san tno'o ni ka jini san vi ni ka
onini san —ka jiña'a de.
21 Yun te ni ka skoto ioo ña tee ka netniuu yun jin Pedro vi Juan, te ni
ka siaa ña de, chi tu ni ka ni'i de nagua vi xtavi kuechi ña de ja ja'a ñayiu
ñuu yun, chi ndi'i ka ndakuanta'u nuu ia Dios ja siun ni ndasa'a ña ya jin
tee ni oku'u si'in yun.
22 Chi vi'i ka uu xiko kuia oo tee ni oku'u si'in yun, te ni sa'a ia Dios in
jaka'nu ja ni nduva'a de.

Ka ndakuatu ñayiu ka skua'a nuu ia Dios

23 Nuu ni ka yaa Pedro jin Juan, te kuano'okuei de nuu ka oo sava ka
ñayiu ka skua'a, te ni ka ndakani de ndi'i nagua ni ka ka'an sutu ka tatnuni
vi tee ka kuu nija'nu yun.

24 Yun te nuu ni ka onini de, te inuu inuu ni ka ndakuatu de nuu ia Dios,
te ka jiña'a de:
—Jito'o Dios, ja tatnuni maa ni siki ndi'i, maa ni kuu ia Dios ja ni sa'a ni
andivi vi ñu'u vi ndute mar vi ndi'i ja oo nui,
25 ja jin ma'ñu sagua Espíritu maa ni, ni jantniuu ni yu'u David, tee ni
jinokuechi nuu ni ndee jana'a nuu ni ka'an ni:
¿Nau ja vi ndi'i ñayiu ñuyiu ka kuvai,
te ka ndakani ini, in ja tu jiniu'u?
26 Ni ka ndututu tee ka tatnuni ñuyiu vi ndi'i tee ka kuu nija'nu ni ka
kututu,
ja ni ndontakuei de siki Jito'o Dios vi siki Kristu, ia ni kaji ni
ni kachi ni jin ma'ñu sagua David.
27 ’Chi ja ndaa kuiti ja ñuu ya'a ni ka kututu Herodes vi Poncio Pilato vi
ndi'i ñayiu sava ka tatatno'o vi ñayiu ñuo Israel ja ni ka ndakoi siki se'e
vii ni Jesús, ia ni ndakaji ni,
28 ja vi sa'a de ndi'i ya'a, nagua ja ni ndakani ini maa ni ndee ama ka ja
saa kokuu.
29 Te vitna, vi Jito'o san, kondia'a ni ja ka skoto ioo ña de jin san ja ka
jinokuechi san nuu ni, te ka jikanta'u san ja chindee chituu ña ni ja ma vi
yu'u san vi ka'an san tno'o va'a ni.
30 Te sa'a ni jaka'nu maa ni ja na vi nduva'a ñayiu ka ku'u, te na vi kuni
ñayiu kua'a tniuu na'nu vi javii java'a ja vi sa'a san jin ma'ñu sagua sivi
se'e vii ni Jesús —ni ka ka'an de.
31 Te nuu ni ndi'i ni ka ndakuatu de, te ni tnaa nuu ka otutu de yun. Te
ndi'i de ni kee ña Espíritu ia Dios, te tu ni ka yu'u de ja ni ka ka'an de
tno'o va'a ia Dios.

Ndi'i nagua ka neva'a ñayiu ka skua'a ni ka okuu kuenta ndi'i

32 Ndi'i ñayiu ka kandija yun, invaa ni anu invaa ni jajintnuni ka neva'i.
Te ni in tu ni sa'a jajin ndatniuu neva'a mai, chi ni ka jani ini ja ndatniuu
ndi'i ni kuu.
33 Te tee ni chitniuu ña Jesús, chi jin jaka'nu maa ya ka ndakani de nuu
ñayiu ja ja'a ja ni ndateku Jito'o Jesús ne'u ndiyi. Te ni chindee chituu ña
ia Dios jin ndi'i.
34 Te ni in ñayiu, tu nagua ni oja'ni sa'un ña jin. Chi ndi'i ñayiu ni ka
oneva'a ñunde'i axi ve'e ni ka oxikoi, te ni ka onusia'i xu'un ni ka oni'i
yun
35 nuu tee ni chitniuu ña Jesús. Te ni ka oja'nde de na kuu na kuu naxa
ka jiniu'u in in ñayiu yun.
36 Te yun ni oo José, tee ni ka xnani ña tee ni chitniuu ña Jesús, Bernabé,
ja kei ka'an se'e ndasa'a ndee ini ña, tee tatatno'o Leví ja ni kaku ñuu
Chipre ni okuu de.
37 Tee ya'a, chi ni xiko de in ñunde'i ni oneva'a de, te ni jiña'a de xu'un
yun nuu tee ni chitniuu ña Jesús ja vi chituu de sava ka ñayiu.

5

Ni junkuei Ananías jin Safira nuu yika kuechi

1 Su inka tee nani Ananías jin ñasi'i de Safira ni ka xiko de ñunde'i de.
2 Su ni ka ndatno'o tna'a de jin ñasi'i de, te ni ka tayu'u de sava xu'un
yun, te ndee saa ni ka jiña'a de nuu tee ni chitniuu ña Jesús, te ka sa'a ni
de ja yun kuu ndi'i xu'un yun.
3 Te jiña'a Pedro:

—Ananías, ¿nau ja ni kee tachi anu ni, te ni ka kuini ni ja vi xnda'u ni
Espíritu ia Dios ja ni ka ja'nde ni sava xu'un ni oo ndee ñunde'i ni?
4 Te ¿a masu ñunde'i maa ni ni kuu yun? Te ja siun ja ni xiko ni, ¿a
masu xu'un maa ni ni kuu? ¿Nau ja ni kii ini ni ja siun ni sa'a ni? Te
masu ñayiu ni xnda'u ni, chi ia Dios ni kuini ni ja xnda'u ni.
5 Te vi nuu ni onini Ananías tno'o ya'a, te ni ndonso de ja vi ni ji'i sa'un
de. Te ni ka yu'u ndeva'a ñayiu nuu ni ka jini ja siun ni ndo'o de.
6 Yun te ni ja'ankuei suchi kuechi ka oo yun, te ni ka tniutui yiki kuñu
de, te ni ka jintayu'u ñai.
7 Te nuu ni ya'a ndee uni ore, te ni kiuu ñasi'i Ananías, su tu jini ña ja
siun kaa ja ni kuu.
8 Yun te jiña'a Pedro:
—Kaxtno'o ni, ¿a vi jandaa ja ya'a ni kuu ndi'i xu'un ja ni ka xiko ni
ñunde'i ni yun?
Te jiña'a ña:
—Jandaa ja ya'a ni kuu ndi'i.
9 Te jiña'a Pedro:
—¿Nau ja ni ka ndatno'o tna'a ni jin yii ni ja vi koto tnuni ni Espíritu
maa Jito'o? Te yun mandikuei suchi ni ka jintayu'u yii ni. Te vitna te
ki'inkuei ni jin vi jintayu'u ñai.
10 Te vi ore saa ni ndonso ña nuu ja'a de, te ni ji'i ña. Te nuu ni ndiukuei
suchi kuechi yun, te ni ka jini ñai ja ni ji'i ña, te ni ka jintayu'u ñai xiin
nuu yiyu'u yii ña.
11 Yun te ndi'i ñayiu ka skua'a vi ndi'i ñayiu ni ka jini yun, ni ka yu'u
ndeva'a ja siun kaa ja ni ka ndo'o de.

Kua'a javii java'a ni ka sa'a tee ni chitniuu ña Jesús

12 Te jin ma'ñu sagua tee ni chitniuu ña Jesús, ni sa'a ia Dios kua'a javii
java'a vi tniuu na'nu ja ni ka jini ñayiu ñuu. Te ndi'i ñayiu ka kandija, ni
ka ondututu nuu nani Yuve'e Salomón.
13 Te ñayiu tu ka kandija, ni in tu kikuei ini ja vi nitna'a jin ñayiu ka
skua'a yun, visi ñayiu ñuu yun, chi ka ka'an gua'a ndeva'a ja ja'a ñayiu
ka skua'a yun.
14 Te ñayiu ka kandija tno'o va'a Jito'o, chi makaya makaya ni, kuu teyii
kuu ñasi'i.
15 Te ka kene'e ñai jin ñayiu ka ku'u yu'u ichi, te ni ka jakintuu ñai nuu
jito vi nuu yuu ichi nuu ya'a Pedro, nagua ja visi ja kati de na ya'a siki
ñayiu ka ku'u yun, te vi nduva'i.
16 Te saa ni ñayiu ñuu ja netna'a yatni yun, kua'a ni ja'ankuei Jerusalén
ni ka jinsia'a ñayiu ka ku'u vi ñayiu ka ñu'u ña tachi, te ndi'i ni ka nduva'a.

Ni ka tna'a tee ni chitniuu ña Jesús tnundo'o

17 Yun te ni ka ndakoo tee kuu nija'nu nuu sutu vi ndi'i tee ka oo jin de
ja ka kuu ñayiu ka yinduu nuu saduceo, chi ka kukuasun ndeva'a ini de.
18 Te ni ka kakuiko de tee ni chitniuu ña Jesús, te ni ka jasi ña de vekaa.
19 Su nuu jakuaa ni ja'an in ia jinokuechi nuu Jito'o Dios, te ni ndakune
ya ye'e vekaa yun, te ni kene'e ña ya, te jiña'a ya:
20 —Kua'ankuei veñu'u ka'nu, te vi ndakani ron nuu ñayiu ñuu ndi'i
tno'o ja kaxtno'o ichi jaa nuu vi koteku ron nikuii nikani —jiña'a ya.
21 Te nuu ni ka onini de tno'o ni ka'an ia yun, te ni kiukuei de ini nuu
oo veñu'u nuu matuu sua'a, te ni ka jinkondee de ni ka kaxtno'o de nuu
ñayiu.

Te tee kuu nija'nu nuu sutu vi tee ka oo jin de ni ka ndututu de ja ni ka kana de ndi'i tee ka kuu nija'nu nuu tatatno'o Israel ja vi ka'nde de kuechi. Te ni ka tatnuni de ja vi jinkene'e ndaja'a de tee ni chitniuu ña Jesús ja ka oo vekaa yun.

22 Su nuu ni jinokuei ndaja'a yun ja vi kene'e ña de, te tu ka de ka yi'i ini vekaa yun, te ni ka ndajiokuiin de ni ka kaxtno'o de,

23 te ka jiña'a de:

—Ni ka ndani'i san ndesi gua'a ye'e vekaa vi ka oo gua'a tee ka jito yuye'e yun, su nuu ni ka june san, te ni in de, tu na in oo ini vekaa yun —ka jiña'a de.

24 Su nuu ni ka onini tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi tee ka kuu nija'nu nuu tee ka jito veñu'u ja siun ka jiña'a de, te vi tu ka nii ini de nagua vi ndakani ini de, te ka jikan tno'o tna'a de:

—¿Naxa kaa ja kokuu ndi'i ya'a nuu saa?

25 Su yun te vi nuu saa ni jino in tee ni kaxtno'o, te jiña'a de:

—Tee ni ka jasi ni vekaa ka oo de nuu oo veñu'u ka'nu ka kaxtno'o de nuu ñayiu ñuu.

26 Yun te ni ja'ankuei tee tatnuni nuu tee ka jito yun jin ndaja'a de, te ni ka jinkuaka de tee ni chitniuu ña Jesús jin tno'o mani, chi ka yu'u de ja vi kani yuu ña ñayiu ñuu.

27 Te nuu ni jinokuei de jin tee yun, te ni ka junsia'a ña de nuu ka oo tee ka ja'nde kuechi yun, nagua ja kakan tno'o ña tee kuu nija'nu ka nuu sutu yun.

28 Te jiña'a de:

—¿A masu ja ni ka ka'an kaji san nuu ni, ja ma kuu vi kaxtno'o ka ni sivi tee yun? Te vitna vi ja kuu nii ñuu Jerusalén ka kaxtno'o ni tno'o Jesús, te ka kuini ni vi skuiso kuechi ña ni ja suu san ni ka ja'ni tee yun.

29 Yun te ni ka ka'an Pedro jin sava ka tee ni chitniuu ña Jesús, te ka jiña'a de:

—Nini kuu ja vi kuantno'o san nuu ia Dios xtnañu'u ka, saa nuu ñayiu.

30 Te Dios ndee ndi yuao ni ndaxteku Jesús, ia ni ka tatnuni maa ni ja ni ka jatakaa ña jin ya yika in yutnu cruz.

31 Su Dios, chi ni ndone'e ña ya, te ni juntaa ña ya nda'a kua'a ya, te ni sa'a ka'nu ña ya ja skaku ni'nu Jesús ñayiu, nagua ja ñayiu ñuo Israel vi ndatna'u ini ichi kue'e, te vi ndajiokuiin nuu ia Dios, te kuaka'nu ini ya yika kuechi.

32 Te sein, chi testiu ka kuu san nuu ndi'i tno'o ya'a. Te suni testiu kuu Espíritu ia Dios ja ni jiña'a ya nuu ñayiu ka jantno'o nuu ya —ka jiña'a de.

33 Su nuu ni ka onini tee yun tno'o ni ka ka'an Pedro, te ni ka kiti ini ndeva'a de, te vi ni ka kuini de ja vi ka'ni ña de.

34 Yun te ni ndakoo in tee fariseo ndisa ka ja'nde de kuechi, tee nani Gamaliel, in tee kaxtno'o Ley Moisés ja ka nee yiñu'u ndeva'a ñayiu nuu de, te ni tatnuni de ja vi kene'e nunuu ña jin tee ni chitniuu ña Jesús ye'e.

35 Te nuu ni ka kujioo tee yun, te jiña'a de:

—Tata ñani Israel, vi kondia'a gua'o naxa vi sa'o siki tee ya'a.

36 Te vi ndaka'an ni ja ni kuu kiuu ni ya'o yun, nani ndakoo Teudas nuu ni ka'an de ja tee kanuu kuu de, te ni ka kututu ndee kuun ciento ñayiu ni ka ondikin ña jin de. Su ni ka ja'ni ña jin de, te ndi'i tee ni ka ondikin ña yun ni ka yagua de, te ni naa ndi'i.

37 Te nuu kuee ka, te ni ndakoo Judas, tee ñuu Galilea, kiuu ka nukoso
sivi ñayiu nuu tutu, te ni xtutu kua'a de ñayiu ñuu ja ni ka ondikin ña jin
de. Te suni ni ji'i de, te ndi'i tee ni ka ondikin ña jin de ni ka yagua.
38 Te yun guaa vitna ka'an san ja ma vi kiunduu ni jin tee ya'a, te vi siaa
ni de na vi kokuu mamaa de, chi nuu ja in ñayiu ñuyiu ya'a xteku ña ja
siun ka sa'a de, te kua'an saa te naa.
39 Su nuu ja ia Dios jiña'a tniuu ka sa'a de, te ma kuu ja vi ndakoo siki
de ja vi jinkanio de. Vi kondia'a gua'o, kana saa vatu ni ia Dios vi kokaxin
tna'a jion —jiña'a de.
40 Te ni ka junkuaan ini de nagua ni ka'an tee yun. Ni ka ndakana de tee
ni chitniuu ña Jesús, te ni ka tatnuni de ja ni ka kani ndeva'a ña ndaja'a
de, vi ni ka skoto ioo ña de ja ma vi ka'an sa'un ka de sivi Jesús. Yun te
ni ka siaa ña de.
41 Yun te ni ndekuei de nuu tee ka ja'nde kuechi yun. Kuano'okuei de,
te ka kusii ini de ja ni jandetu ia Dios ja ni ka nani ña ñayiu jin de vi ni
ka tna'a de tnundo'o ja ja'a sivi Jesús.
42 Te vi ndi'i kiuu ni ka okaxtno'o de nuu ñayiu maa veñu'u ka'nu vi
taka ve'e, ni tu ni ka kuita de ja vi kaxtno'o de nuu ñayiu ja Jesús kuu ia
ni tetniuu Dios.

6

Ni ka ndatau uja tee vi chituu tna'a jin tee ni chitniuu ña Jesús

1 Te kiuu yun ni kaya kua'a ñayiu ka kandija tno'o Jesús. Te ni ka
jinkondee ñayiu ka ka'an sa'an griego ka ka'an kuechi siki ñayiu ka ka'an
sa'an arameo. Te ni ka ka'an de ja ña'a ñuu de ni ka ndonda'u, tu ka ni'i
va'a ña ja vi kaa ña in in kiuu nuu te'nde ja ka jaa ña.
2 Yun te ndi uxi uu tee ni chitniuu ña Jesús ni ka ndaxtutu de ndi'i ñayiu
ka skua'a, te ka jiña'a de:
—Masu vatuka kuu ja vi junkani san tno'o va'a ia Dios, ja ma vi kaxtno'o
ka san nuu ñayiu ja vi kunukuechi san nuu te'nde ja ka jaa ñayiu.
3 Te yun guaa vi nduku maa ni ne'u ni uja tee ka oo jin Espíritu ia Dios,
vi tee gua'a vi kokuu de, te vi koo ndichi de, te na vi skuiso sikio de tniuu
ya'a, vi ñani.
4 Te sein, na vi kondakuatu ni san nuu ia Dios, te vi kaxtno'o san tno'o
va'a ya nuu ñayiu —ka jiña'a de.
5 Te ndi'i ñayiu yun ni ka junkuaan ini tno'o ni ka ka'an de, te ni ka
taui Esteban, tee jantno'o gua'a vi oo de jin Espíritu ia Dios, vi Felipe vi
Prócoro vi Nicanor vi Timón vi Parmenas vi Nicolás, tee ñuu Antioquía ja
ni kiunduu de jantno'o de Ley Moisés.
6 Yun te ni ka junsia'a ña de nuu tee ni chitniuu ña Jesús, te ni ka sonee
de nda'a de siki tee yun, te ni ka ndakuatu de.
7 Te jitenuu tno'o va'a Jito'o Dios, te ni ka kaya kua'a ndeva'a ñayiu ka
skua'a Jerusalén, te suni kua'a sutu ni ka jantno'o ja ni ka kiunduu ichi
Jesús.

Ni ka kakuiko de Esteban

8 Te Esteban, chi oo de jin jaka'nu maa ia Dios, te ni chindee ni chituu
ña ya. Ni sa'a de kua'a javii java'a vi tniuu na'nu nuu ñayiu ñuu.
9 Yun te ni ka ndakoo tee ka oo ve'e ii sinagoga nuu nani “tee ni ka
ojinokuechi te ni ka yaa” ja vajikuei ndee Cirene vi ndee Alejandría vi
ndee ñuu ja tnii Cilicia vi Asia, te ni ka jinkondee de ka tee tna'a de jin
Esteban.

10 Su tu ni ka kundee de, chi tno'o ndichi ndeva'a ni ka'an Esteban, ni
sa'a Espíritu ia Dios.
11 Yun te ni ka tniuya'u de sava tee ja na vi ka'an de ja ni ka onini de ja
kane'e Esteban siki Moisés vi siki ia Dios.
12 Siun ni ka sa'a de, te ni ndontakuei vaa ñayiu ñuu vi tee ka kuu nija'nu
vi tee ka kaxtno'o Ley Moisés. Ndi'i de ndontakuei siki Esteban, te ni ka
kakuiko ña de, te ni ka junsia'a ña de nuu tee ka ja'nde kuechi.
13 Te ni ka jani de tee ka ndakani tno'o tno'o, te ka jiña'a de:
—Tee ya'a, chi vi ndi'i kiuu kane'e de siki veñu'u vii ñuo vi siki Ley
Moisés.
14 Chi ka nini san ka'an de ja Jesús, in tee nija'nu ñuu Nazaret, xnaa
veñu'u ya'a, te ndasama de nagua vajikueio ka sa'o ja ni xndoo Moisés
—ka jiña'a de.
15 Yun te ndi'i tee ka nukoo ja ka ja'nde kuechi yun ni ka ndia'a guagua'a
de nuu Esteban, te ni ka jini de ja na jito in ia jinokuechi nuu Dios jito de.

7

Ni ka'an ni'nu Esteban ja ja'a maa de

1 Yun te ni jikan tno'o ña sutu kuu nija'nu ka jin Esteban:
—¿A inu ndija tee ya'a tno'o ka ka'an de? —jiña'a de.
2 Yun te jiña'a Esteban:
—Tata ñani, vi konini ni tno'o ka'an san. Dios, ia ye'e tajan, ni ka'an
ya nuu ndee ndi yuao Abraham nuu ni oo de in ñuu ja tnii Mesopotamia,
nuu chia'an ka ja ki'in de ja koo de ñuu Harán,
3 te jiña'a ya: "Xndendoo ñuu ron vi tna'a kuikin ron, te kua'an nuu oo
inka ñuu ja xne'e jaa rin nuu ron", jiña'a ya.
4 Yun te ni ndee de ñuu ñayiu caldeo, te ni jinkoo de ñuu Harán. Te nuu
kuee ka, te ni ji'i tata yua de, te Dios ni ndisia'a Abraham ñuu ya'a nuu ka
oo vitna.
5 Su tu ni jiña'a ya ndenu sa'a jajin de ni ja in ta'u luluu ndenu jinkani
ja'a de. Su ni kee yu'u ya ja kuña'a ya ndee nuu ndi'i ndikin tata de ja vi
koo nuu kuee ka, visi chia'an ka ja na se'e de koo.
6 Te jiña'a Dios: "Ndi'i ndikin tata ron vi koo inka ñuu. Te yun vi
kunukuechi nuu ñayiu ñuu yun, te vi kotna'i tnundo'o nuu kuun ciento
kuia.
7 Te tetniuu rin tnundo'o siki ñayiu ñuu ja ka sa'a ja vi kokunukuechi
ndikin tata ron, te nuu ndekuei ñuu yun, te vi chiñu'u ñai jin rin ñuu
ya'a", jiña'a ya.
8 Yun te ni sa'a ia Dios jin Abraham in tratu nuu ni kaxtno'o ya ja kitnuni
nuu yiki kuñu. Te yun guaa nuu una kiuu ja ni kaku Isaac, se'e Abraham,
te ni chitnuni de nuu yiki kuñui vi suni saa ni ni sa'a Isaac jin se'e de
Jacob, vi Jacob jin ndi uxi uu seyii de. Te ndi uxi uu tee yun ni ka kuu tata
yuao ja ni ka jakin de tatatno'o Israel.
9 'Te ndi'i se'e Jacob ya'a ni ka kukuasun ini de jin ñani de José, te ni ka
xiko ña de ja ni ka junsia'a ña nuu ñayiu ñuu Egipto, su ia Dios ni oo jin
José.
10 Te ni skaku ni'nu ña ya nuu ndi'i tnundo'o vi ni sa'a ndichi ña ya, te
ni chindee ni chituu ña ya nuu Faraón, rey ñuu Egipto, ja ni jani de José
ja ni otatnuni de nuu ñayiu ñuu Egipto vi nuu ñayiu ve'e maa rey yun.
11 'Yun te ni kii soko nii ñuu Egipto vi Canaán ja ni kii kua'a tnundo'o
nuu ñayiu, te ndi yuao, tu ni ka oni'i ka ja vi kokaa.

12 Su nuu ni ni'i tno'o Jacob ja oo triu ñuu Egipto, te ni tetniuu de se'e
de ja ka kuu ndi yuao, te ni ja'ankuei de jaxtnañu'u.
13 Te nuu ni ja'ankuei de jichi kuu uu, te ni xtuu José mai ja ñani de kui,
te saa ni jini Faraón ja tatatno'o José ka kuu tee yun.
14 Te nuu kuee ka, te ni kana José yua de Jacob vi ndi'i tna'a de ja ka
kuu uni xiko xa'un ñayiu ja ni jinokuei Egipto.
15 Saa ni kuu ja ni jino Jacob nuu ni oo de ñuu Egipto, te yun ni ji'i de.
Te suni yun ni ka ji'i sava ka ndi yuao.
16 Te ni ka ndajiokuiin de ni ka nusia'a de yiki kuñu yun ñuu Siquem.
Te yun ni ka tayu'u de nuu yau ñaña ni ndaki'in Abraham jin xu'un de
nuu se'e Hamor ñuu Siquem.

17 ’Su nuu ni ya'a kua'a kuia, te ni kuyatni kiuu ja skunkuu tno'o ni kee
yu'u ia Dios ja ni ka'an ya jin Abraham, te ni kaya kua'a ndeva'a ñayiu
tatatno'o mao Israel ja ni ka oo ñuu Egipto,
18 vi guaa ndee nuu ni nukonetniuu inka rey ñuu Egipto ja tu ni jini
tna'a de jin José.
19 Te rey ya'a ni xnda'u de ñayiu ñuo, te ni sa'a ndeva'a de ndi yuao vi
ni tatnuni de ja na vi xndoi se'e kueli inka ka kaku, te na vi kuu mai.
20 Te kuia saa ni kaku Moisés, te ni kutoo ndeva'a ña ia Dios jin, te uni
vi yoo ni ka jito ña yuai nuu ve'e de.
21 Te nuu ni junsia'a ña nanai ja ni ndoo maintno'o ni, te yun ndakuaka
ña sesi'i Faraón, te ni skua'nu ñai na kuinio se'e mai.
22 Te ni ka skua'a ña jin Moisés ndi'i jandichi ka jini ñayiu Egipto, te
suni ni okuu de in tee ka'nu jin tno'o ka'an de vi tniuu ni osa'a de.

23 ’Te nuu ni jino de nuu uu xiko kuia, te ni ndakani ini de ja jinkoto de
ñani de ja ka kuu tna'o Israel.
24 Su nuu ni jini de in tee Egipto ja sa'a ndeva'a de in tee Israel, te ni
kiunduu de ni kani de tee Egipto yun vi ndee ni ja'ni ña de.
25 Chi ni ndakani ini de ja vi junkui'nu ini ñani de yun ja Dios kuantniuu
ña jin de ja skaku ni'nu ña de nuu tnundo'o. Su tee yun, chi masu saa ni
ka junkui'nu ini de.
26 Te inka kiuu ni jino Moisés nuu ka jaxin tna'a uu tee Israel, te ni ka'an
de ja sansa'an ña de, te jiña'a de: “In ni se'e vi in ni ñani ka kuu ni, te
¿nau ja ka jaxin tna'a ni?” jiña'a de.
27 Yun te ni chinda'a ña tee kani inka tna'a de yun, te jiña'a de: “¿Na
in ni jani ña jin ni ja kokuu ni tee tatnuni vi tee ja'nde kuechi ja kee ni
koka'an ni ya'a?
28 ¿A ka'an ni ja ka'ni ña ni jin san nagua ni ja'ni ni tee Egipto iku?”
jiña'a tee yun.
29 Te nuu ni onini Moisés tno'o ya'a, te ni jino yu'u de ja ni jino de
Madián nuu ni ojika nda'u de. Te yun ni ka jinkoo uu seyii de.

30 ’Te nuu ni ya'a uu xiko kuia, te ni ja'an de in nuu ñu'u te'a yuku Sinaí.
Te yun ni kenta in ia jinokuechi nuu Dios nuu oo in yutnu ndoko ja oo iñu
tnu ja ja'nu ja'nu yañu'u kai tnu.
31 Yun te nuu ni jini Moisés, te vi ni sa'u kuii ini de ndia'a de ja siun ni
skuni ña jin de. Te ni kuyatni de ja kondia'a gua'a ka de, te ni onini de
tno'o ka'an Jito'o:
32 “Maa rin kuu ia Dios ni ka ochiñu'u ndi yua ron Abraham vi Isaac vi
Jacob”, jiña'a ya. Te Moisés, chi vi ni ni'i de ja ni yu'u de, te tu ni kii ini
de ja kondia'a ka de.

33 Te jiña'a Jito'o Dios: “Kene'e ndijan ron, chi nuu ñu'u jain ron jian,
chi ñu'u ii kuu.
34 Ni jini rin ja kua'a tnundo'o ka tna'a ñayiu ñuu rin ja ka oo Egipto,
te ni onini rin ja ka kana ka nda'i nuu rin. Te yun guaa vaji rin ja skaku
ni'nu rin. Te vitna ne'e, chi tetniuu ña rin no'o ron Egipto”, jiña'a ya.
35 ’Te suu Moisés ya'a kuu tee ni ka skexiko de ja ka jiña'a de: “¿Na in ni
jani ña jin ni ja kotatnuni ni vi koka'nde ni kuechi?” Su tee ya'a ni tetniuu
ia Dios ja tatnuni de vi skaku ni'nu de tna'o Israel ja ni ka oo Egipto jin
ma'ñu sagua ia jinokuechi nuu Dios ja ni skuni ña ya nuu in yutnu ndoko
ja oo iñu.
36 Te suu Moisés ni ndene'e tatatno'o ñuu Egipto nuu ni sa'a de kua'a
javii java'a vi tniuu na'nu ñuu Egipto vi nuu ndute mar kua'a vi nuu ñu'u
te'a nuu uu xiko kuia.
37 Te suu Moisés ya'a kuu tee ni ka'an nuu tna'o Israel: “Ndone'e ia Dios
in tee ndakani tno'o ya ne'u ñanio, na kuinio sein, te vi konini ni tno'o ja
ka'an de”.
38 Te suu Moisés ya'a kuu tee ja ni oo de jin ndi'i tna'o Israel ja ni ka
okututui nuu ñu'u te'a, jin ia jinokuechi nuu ia Dios ja ni oka'an ya nuu
yuku Sinaí, nuu ndee ndi yuao. Te suu Moisés kuu tee ni ni'i tno'o teku
nuu ia Dios, te ni ndasia'a de nuo.
39 ’Su tu ni ka jantno'o ndi yuao nuu Moisés, chi saa sua'a ni ka oskexiko
ña de, te ni ka ondakani ini de ja vi ndajiokuiin de ñuu Egipto.
40 Te ni ka jiña'a de nuu Aarón: “Sa'a ni chu'chi ja na vi koxno'o nuo
ki'inkueio, chi Moisés, tee ni ndene'e ña Egipto, tu ka jinio nagua ni ndo'o
de ja tu de ndenta”.
41 Yun te ni ka sa'a de in isndiki luluu, te ni ka ja'ni de kiti ni ka soko de
nuu chu'chi yun, vi ni ka kusii ini ndeva'a de ja ka neva'a de in chu'chi ja
ni ka sa'a de jin nda'a de.
42 Su yun te ni sa'a jioo ña ia Dios, te ni xndoo ña ya ja vi chiñu'u de
nikandii vi yoo vi kimi, nagua yoso nuu tutu ii ja ni ka tee tee ni ndakani
tno'o ia Dios ndee jana'a nuu ka'an sua'a:
Roon ñayiu Israel,
¿a na in kiuu te ni ka ja'ni ron kiti ja vi soko ron nuu rin
nuu ni ka oo ron nuu ñu'u te'a nuu uu xiko kuia?
43 Chi saa sua'a ni ka jiso ron ve'e chu'chi ron Moloc,
vi kimi chu'chi ron Refán, ja ni ka sa'a ron
ja vi chiñu'u ron.
Te yun guaa kene'e ña rin ki'inkuei jika ka ron saa Babilonia
kachi nuu tutu ii.
44 ’Te ni ka oneva'a ndi yuao ve'e ii nuu xne'e Dios maa ya ja oo ya jin
ñayiu Israel nuu ñu'u te'a ja ni ka sa'a de nagua ni tatnuni ia Dios nuu ni
ka'an ya jin Moisés ja vi sa'a de nagua kaa ja ni skuni ña ya jin de.
45 Te ni ka kiunda'a ndi yuao ve'e ii yun, te ka ndiso de nuu ni kiukuei
de jin Josué nuu ñuu ñayiu inka tatatno'o ja ni skunu ña ia Dios. Te ni
jiña'a ya ñu'u yun nuu ndi yuao, te vi saa ni, ni ka oo de jin ve'e ii yun
guaa ndee kiuu ni oo ndi rey David.
46 Te ni junkuaan ini ña ia Dios jin David ja ni jikan de nuu ya ja sa'a de
veñu'u nuu koo ya, ja kuu ya Dios Jacob.
47 Su Salomón kuu tee ni sa'a veñu'u ia Dios.
48 Su visi ni saa, te ia Dios oo ndee sukun, chi tu oo ya veñu'u ni sa'a
teyii jin nda'a de, nagua ni ka'an tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a
nuu ka'an:
49 Andivi kuu nuu tatnuni rin

te nuu ñuyiu kuu nuu yoxnee ja'a rin.
¿Nuu saa te na ve'e rin kuu ja vi sa'a ron?
ka'an Jito'o.
¿Axi ndenu kuu nuu ndatatu rin?
50 Te ndi'i kuu ja ni sa'a rin jin nda'a maa rin, kachi ia Dios
ni tee de.
51 'Su maa ni, chi vi saa inu ndee ini ni, na kuinio ñayiu tne'e ja tu ka
jini ichi Dios ja vi konini, chi siun ni ka oo ni siki Espíritu ia Dios, nagua
ni ka osa'a ndi yua ni, te vi saa ni kua'ankuei ni.
52 ¿Axi ndee in tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a, tu ni ka sondikin
ña ndi yua ni ja vi sa'a ndeva'a ña de? Su ndi yua ni ni ka ja'ni tee ni ka
oka'an ndee ama ka ja kii ia ndaa. Su nuu ni kii ya, te maa ni ni ka xtuu
ya nuu nda'a tee ka netniuu, te ni ka ja'ni ni ya.
53 Visi maa ni ni ka ni'i ni Ley Moisés jin ma'ñu sagua ia ka jinokuechi
nuu Dios, su tu ni ka jantno'o ni —jiña'a Esteban.

Ni ji'i Esteban

54 Yun te nuu ni ka onini de tno'o ya'a, te ni ka kiti ini ndeva'a de, te vi
ni ka ka'ñi no'o de ni ndontakuei de siki Esteban.
55 Su Esteban, chi ni oo de jin Espíritu ia Dios, te ni ndakondia'a de ichi
andivi, te ni jini de ja ye'e tajan nuu oo ia Dios, te ichi nda'a kua'a ya oo
Jesús.
56 Te jiña'a de:
—Vi kondia'a gua'a ni, chi ndia'a san ja nune ichi andivi vi oo Se'e Teyii
nda'a kua'a maa ia Dios —jiña'a de.
57 Yun te ni ka jasi tee yun so'o de ja ma vi konini ka de, te ni ka kana
ko'o de ni ka jino de ni ka jinkakuiko ña de jin Esteban.
58 Te ni ka kene'e ña de yu'u ñuu yun, te yun ni ka xndoo tee ni ka okuu
testiu tno'o ni ka'an Esteban sa'un de ja kokoto in suchi nani Saulo, nagua
ja kuu vi kani gua'a ña de yuu.
59 Te vi ka kuun ka kani ña de yuu, te ni jikanta'u Esteban nuu ia Dios,
te jiña'a de:
—Jito'o Jesús, ndiunda'a maa ni anu san.
60 Te ni junkuiin jiti de, te ni kana jaa de:
—Jito'o san, ma sa'a ni kuenta yika kuechi ka sa'a tee ya'a —jiña'a de.
Te vi ndi'i ni ka'an de tno'o ya'a, te ni ji'i de.

8

Ni sondikin Saulo ñayiu ka skua'a

1 Te Saulo, chi ni junkuaan ini de ja ni ka ja'ni de Esteban. Te vi kiuu
yun ni jinkondee tnundo'o siki ñayiu ka skua'a ja ka oo Jerusalén. Te ndi'i
ñayiu ka skua'a yun ni ka ndutenuu kua'ankuei sava ñuu ja tnii Judea, vi
sava kua'ankuei ñuu ja tnii Samaria, te nani tee ni chitniuu ña Jesús ni ka
kendoo.
2 Te ni ka oo tee ka chiñu'u ia Dios ja ni ka tayu'u de yiki kuñu Esteban,
te ni ka nda'i ni ka kana de ja ni ji'i de.
3 Yun te ni sa'a Saulo ja ni oo kua'a tnundo'o siki ñayiu ka skua'a, chi
ni jika de ve'e ve'e, ni okakuiko de ñayiu yun, kuu teyii kuu ñasi'i, te ni
otnaa ña de vekaa.

Ni kenta tno'o va'a Jesús nuu ñayiu Samaria

4 Su ñayiu ni ka yagua ja kua'ankuei inka ñuu, chi ndi'i nuu ñayiu ñuu
jinokuei ka kaxtno'i tno'o va'a Jesús.

5 Yun te makenuu Felipe kua'an de ñuu ka'nu Samaria, te yun ni
kaxtno'o de nuu ñayiu tno'o va'a Kristu, ia ni tetniuu Dios.
6 Te ni ka okututu kua'a ñayiu ka nini guagua'i tno'o ka'an Felipe yun,
ka nini vi ka ndia'i javii java'a sa'a ia Dios jin ma'ñu sagua de.
7 Chi kua'a ñayiu ka ñu'u ña tachi ni ka nduva'a, te vi ka kana ko'o tachi
yun, te kanakuei ña jin ñayiu yun. Te suni kua'a ñayiu ni ka ndutuchiin
vi ñayiu ka ku'u si'in ni ka nduva'a.
8 Te yun guaa ni ka kusii ndeva'a ini ñayiu ñuu yun.
9 Suni ñuu Samaria yun ni oo in tee nani Simón, tee ni oskua'a tno'o tasi
ndee ama ka, te ni xnda'u de ñayiu yun ja in tee ka'nu kuu de.
10 Ndi'i ñayiu ni ka onini gua'a tno'o ka'an de ndee ñayiu na'nu vi ndee
ñayiu kuechi ka, te ka ka'in:
—Tee ya'a kuu tee ni ni'i tniuu ka'nu nuu maa ia Dios.
11 Te ni ka onini ñayiu tno'o ka'an de, chi kua'a ndeva'a kuia ni oxnda'u
ña de jin tniuu tasi ni osa'a de yun.
12 Su nuu ni kaxtno'o Felipe tno'o va'a naxa tatnuni ia Dios, vi tno'o maa
Jesukristu, te ni ka kandija ñayiu, guaa ni ka jandute teyii vi ñasi'i.
13 Te suni ni kandija maa Simón yun, te ni jandute de, te ndi'i kiuu ni ka
oo de jin Felipe, vi ni osa'u kuii ini de ni ondia'a de javii java'a vi jaka'nu
ja ni osa'a tee yun.
14 Te nuu ni ka onini tee ni chitniuu Jesús ka oo Jerusalén ja ñayiu
Samaria ni ka kandija tno'o va'a ia Dios, te ni ka tetniuu de Pedro jin
Juan ja kua'ankuei de ñuu yun.
15 Su nuu ni jinokuei de, te ni ka ndakuatu de nuu ia Dios ja ja'a ñayiu
ka kandija ja ka oo ñuu yun, nagua ja na vi ni'i Espíritu ia Dios.
16 Chi chia'an ka ja kii Espíritu ia Dios siki ni in ñayiu yun, chi sua'a ni
ni ka jandutei jin sivi Jesús.
17 Yun te ni ka sonee Pedro jin Juan nda'a de siki ñayiu yun, te ni ka ni'i
Espíritu ia Dios.
18 Te nuu ni jini Simón ja ni ka ni'i ñayiu Espíritu ia Dios nuu ni ka sonee
Pedro vi Juan nda'a de, te ni skanduu Simón xu'un nuu nduu tee yun ja
ndaki'in de tniuu ka'nu yun.
19 Te jiña'a de:
—Vi taa ni jaka'nu jian na koneva'a san, nagua ja suni ndee ni ñayiu
xiin siki sonee san nda'a san, te ni'i Espíritu ia Dios —jiña'a Simón.
20 Yun te jiña'a Pedro:
—Junaa ni jin xu'un ni, chi ni ndakani ini ni ja in nagua kuta'uo nuu ia
Dios, te ki'on jin xu'on.
21 Su maa ni, chi tu na tniuu ni ja nagua ni'i ni, ni ja koneva'a ni nuu
tniuu ka'nu ya'a, chi tu oo ndaa anu ni nuu ia Dios.
22 Ndatna'u ini ni nuu jakue'e ya'a, te kakanta'u ni nuu ia Dios axi saa
naxa kuaka'nu ini ya ja siun ndakani ini ni jin anu ni.
23 Chi ndia'a san ja kukuasun ndeva'a ini ni, te jasi ña jakue'e jasua'a
jian jin ni —jiña'a Pedro.
24 Yun te jiña'a Simón:
—Vi kakanta'u ni ja ja'a san nuu Jito'o, nagua ja ma kii tno'o xeen ni
ka'an ni jian siki san —jiña'a de.
25 Yun te nuu ni ka ndakani Pedro vi Juan naxa sa'a Jesús vi tno'o va'a
ya, te ni ka ndajiokuiin de kuano'okuei de Jerusalén. Su nuu kuano'okuei
de, te ni ka kaxtno'o de tno'o va'a Jesús nuu ñayiu ka oo kua'a ñuu kueli
ja tnii Samaria.

Ni kaxtno'o Felipe nuu tee netniuu ñuu Etiopía

26 Yun te in ia jinokuechi nuu Jito'o ni ka'an jin Felipe, te jiña'a ya:
—Ndakoo te kua'an ichi ja kee Jerusalén ja kua'an ñuu Gaza, ja ya'a
kua'an ichi ñu'u te'a.
27 Yun te ni ndakoo Felipe te kua'an de, te ichi yun ni ka junkuntna'a de
jin in tee Etiopía ja nee de in tniuu ka'nu, chi yinda'a de xu'un Candace,
ña'a kuu reina ñuu Etiopía yun, te ni ndajiokuiin tee yun ja ni oo de
Jerusalén nuu ni chiñu'u de ia Dios.
28 Te nuu ni ndajiokuiin de kuano'o de ñuu de nukoo de nuu carreta de,
te ka'u de nuu tutu ii ni tee Isaías, tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a.
29 Te jiña'a Espíritu ia Dios nuu Felipe:
—Majintna'a yatni carreta jian.
30 Te nuu ni juntna'a ña Felipe, te ni onini de ka'u tee Etiopía yun nuu
ni tee Isaías, tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a, te jiña'a de:
—¿A jinkui'nu ini ni naxa ka'an nuu tutu ka'u ni jian?
31 Te jiña'a tee Etiopía yun:
—¿Naxa jinkui'nu ini sein, te tu na in kaxtno'o?
Yun te ni ka'an de jin Felipe ja na kaa de nuu carreta de, te na jinkoo de
xiin maa tee yun.
32 Te nuu tutu ii ka'u de yun yoso sua'a:
Ni ka jaka ña ñayiu jin de na kuinio in ndikachi ja kuu ti,
vi na kuinio in lelu ja tu nda'i ti nuu ka sete ti.
Te saa tu ni june de yu'u de ja ka'an de.
33 Te ni ka sa'a nda'u ndeva'a ña jin de.
Tu na ni sa'a ndaa siki de.
Te tu na in kondakakune'e ndikin tata de,
chi ni ka ja'ni ña jin de ja ma koo ka de nuu ñuyiu ya'a,
sua'a ni tee Isaías nuu ka'u tee yun.
34 Yun te ni jikan tno'o ña tee Etiopía yun jin Felipe, te jiña'a de:
—Jikanta'u san ja kaxtno'o ni: ¿Na in ka'an jin tee ni ndakani tno'o ia
Dios ndee jana'a ya'a, a siki maa de axi siki inka ñayiu?
35 Yun te ni jinkondee Felipe ndee nuu ka'u maa tee Etiopía yun, ni
kaxtno'o de tno'o va'a Jesús, ja ja'a maa ya kuu ja ka'an nuu tutu ii yun,
jiña'a de.
36 Te kua'ankuei de ichi yun, te ni kentakuei de guaa ndee nuu ñu'u
ndute, te jiña'a tee Etiopía yun:
—Ya'a ñu'u ndute. ¿Nagua kuu ja ja'ni ña jin san ja kuu kuandute san?
37 Te jiña'a Felipe:
—Nuu ja kandija ni ndi'i ni jin anu ni, te kuu kuandute ni.
Te ni ka'an tee Etiopía yun:
—Kandija san ja Jesukristu kuu Se'e ia Dios.
38 Te ni tatnuni de ja ni ka junkani carreta yun. Te nduu de ni kekuei
nuu ndute, te ni skuandute ña Felipe jin tee Etiopía yun.
39 Su nuu ni nanakuei de nuu ndute yun, te vi sanaa ni ni ndakuaka ña
Espíritu Jito'o jin Felipe, te tu ni jini uun ka ña tee Etiopía yun. Su kusii
ndeva'a ini de kuano'o de.
40 Su Felipe, chi vi sanaa ni ni ndenta de ñuu Azoto. Te nuu ni ya'a de
yun, ni kaxtno'o de tno'o va'a Jesús nuu ñayiu ndi'i ñuu yun guaa ndee ni
ndenta de ñuu Cesarea.

9

Ni kiunduu Saulo ichi Jesús

1 Te Saulo, chi vi tu jinkuiin de ja skoto ioo de ja ka'ni de ñayiu ka kandija
tno'o va'a Jito'o Jesús. Te ni jino de nuu tee kuu nija'nu ka nuu sutu,
2 te ni jikan de tutu nuu tatnuni sutu kuu nija'nu ka yun ja ki'in jin de
taka ve'e ii sinagoga ja ka oo ñuu Damasco. Te yun yoso ja kuu kakuiko de
ñayiu ka kandija ichi Jesús, kuu teyii kuu ñasi'i, te junsia'a ña de vekaa
maa Jerusalén.
3 Su nuu kua'an Saulo ichi yun, te nuu ni kuyatni de ñuu Damasco, te vi
sanaa ni ni jionduu ña in ñu'u ja ni ye'e ni'nu ndee andivi jin de.
4 Te ni ndondiso de ndee nuu ñu'u, te ni onini de in tno'o ja jiña'a sua'a:
—Saulo, Saulo, ¿nau ja sondikin ndikin ña ron?
5 Te jikan tno'o de:
—¿Na in kuu ni, vi Jito'o?
Te ni ka'an tno'o yun:
—Maa rin kuu Jesús ja sondikin ndikin ron. Te xtuji ñukuun ron maa
ron na kuinio isndiki ja jain yata ti nuu yi'i puya punta karrocha, te xtuji
ti maa ti —kachi tno'o yun. *
6 Te vi sua'a ni'i de ja yu'u de, te jiña'a de:
—¿Nagua kuini ni ja sa'a san, vi Jito'o san?
Yun te jiña'a Jito'o:
—Ndakoo te kua'an ñuu jian, te yun vi kaxtno'o nagua kuu ja sa'a ron
—jiña'a ya.
7 Su tee kua'ankuei jin Saulo yun, chi vi ni ka sa'u kuii kuiti ini de ka
nini de tno'o ka'an yun, su tu ni ka jini de na in kuu ja ka'an.
8 Yun te ni ndakoo Saulo nuu ñu'u yun, te ni ndakune de nuu de, su tu
ni kuu kondia'a sa'un de. Yun guaa ni ka tnii tee kua'ankuei jin de nda'a
de, te ni ka junsia'a ña jin de ñuu Damasco.
9 Te yun ni oo de uni kiuu. Te tu ni kuu kondia'a de, ni tu ni jaa de xtaa,
ni tu ni ji'i de ndute.
10 Te ñuu Damasco yun ni oo in tee kandija tno'o va'a Jesús nani
Ananías. Te ni skuni ña Jito'o, te jiña'a ya:
—Ananías.
Te ni ka'an de:
—Ya'a oo san, vi Jito'o.
11 Te jiña'a Jito'o:
—Ndakoo te kua'an kayi nani Ichi Ndaa, ve'e Judas, te yun ndanduku
ron in tee nani Saulo, tee ñuu Tarso, chi yun oo de ndakuatu de.
12 Te ja ni skuni rin de ja ni kiuu in tee nani Ananías, te ni sonee de
nda'a de siki de, nagua ja kuu ndanune nduchi nuu de —jiña'a ya.
13 Su yun te jiña'a Ananías:
—Jito'o san, kuakua'a ñayiu ka ndakani siki tee yun, ja kua'a ndeva'a
jakue'e sa'a de jin ñayiu ka kandija tno'o maa ni ja ka oo Jerusalén.
14 Te ni kenta de vitna, chi ni ka chitniuu ña tee ka kuu nija'nu ka nuu
sutu ja vi kakuiko de ndi'i ñayiu ka chiñu'u ña jin ni.
15 Te jiña'a Jito'o:
—Kua'an, chi tee ni kaji maa rin kuu tee yun ja koka'an de tno'o rin nuu
ñayiu sava ka tatatno'o vi nuu tee ka kuu rey vi nuu ñayiu Israel.

---

* **9:5 9:5** Masu ndi'i tutu ii neva'a tno'o ya'a.

16 Chi xne'e maa rin nuu de ja kuni de kuakua'a tnundo'o ja ja'a rin
—jiña'a ya.
17 Te yun guaa kua'an Ananías ja ni kiuu de ve'e nuu oo Saulo. Te ni
sonee de nda'a de siki tee yun, te jiña'a de:
—Ñani Saulo, Jito'o Jesús ja ni skuni ña ya nuu ichi vaji ni, ni tetniuu
ña jin san ja kakanta'u san, te nduu ndijin nduchi nuu ni, te koo ni jin
Espíritu ia Dios.
18 Te vi nuu saa ni junkuei nuu Saulo na kuinio in ñii yaxin luluu, te ni
nduu ndijin nduchi nuu de. Yun te ni ndakoo de ja ni ja'an de ni jandute
de.
19 Te ni jaa de xtaa, te ni ndani'i ndee de.
Te ni oo de ndee saa kiuu jin ñayiu ka kandija tno'o Jesús ja ka oi ñuu
Damasco yun.

Ni kaxtno'o Saulo nuu ñayiu Damasco

20 Yun te ni jinkondee Saulo kaxtno'o de nuu ñayiu taka ve'e ii sinagoga,
te jiña'a de ja Jesús kuu Se'e ia Dios.
21 Te ndi'i ñayiu ka nini yun ni ka sa'u kuii kuiti ini ja siun ka'an de, te
ka ndatno'o tna'i:
—¿A masu tee ya'a kuu tee sondikin ndikin ñayiu ka kandija tno'o va'a
Jesús ñuu Jerusalén? Te ¿a masu tniuu yun ni kee de ya'a ja kakuiko de
ñayiu ka kandija Jesús, te ku'ni ña de, te nusia'a ña de nuu tee ka kuu
nija'nu nuu sutu? —ka kachi.
22 Su Saulo, chi vi'i ka nduku ndee de kaxtno'o de ja Jesús kuu Kristu,
ia ni tetniuu maa Dios. Te ni skunu nuu ini ña de jin ñayiu judio ja ka oo
ñuu Damasco yun ja siun kaxtno'o de.

Ni kaku Saulo nuu nda'a tna'a de judio

23 Te nuu ni ya'a kua'a kiuu, te ni ka ska'an tna'a ñayiu judio ja vi ka'ni
de Saulo.
24 Su ni ni'i tno'o Saulo ja vi nduu vi ñuu ka jito ñayiu yun ye'e nuu
kekuei ñayiu ñuu yun ja vi ka'ni ña jin de.
25 Yun te ni ka kakuiko ñayiu ka kandija tno'o Jesús in chika ka'nu, te ni
ka tnaa de Saulo, te ni ka kune'e ña de nuu yo'o siki muro ñuu yun nuu
jakuaa, saa te ni kaku Saulo.

Ni jinkoto Saulo ñayiu ka skua'a Jerusalén

26 Te nuu ni ndajino de Jerusalén, te ni nduku de ja vi nitna'a de jin tee
ka kandija tno'o va'a Jesús. Su ndi'i ñayiu ka yu'u ña, chi tu ka kandijai
ja suni Saulo ni kandija de.
27 Yun te saa ni jaka ña Bernabé, te ni junsia'a ña de nuu ka oo tee
ni chitniuu ña Jesús, te ni ndakani de naxa ni skuni ña Jito'o jin Saulo
ichi kua'an de ñuu Damasco nuu ni ka'an ya jin de, vi naxa ni kundee ni
kuka'nu ini de ja ni ka'an de tno'o va'a Jesús nuu ñayiu ñuu Damasco yun.
28 Te ni kendoo Saulo jin tee ni chitniuu ña Jesús, te in ni ni ka ondeka
tna'a de ni ka okaxtno'o de nuu ñayiu ñuu Jerusalén.
29 Ni ka oka'an ndee ini ndeva'a de tno'o maa Jito'o Jesús, vi ni ka otee
tna'a de ja ja'a ya jin ñayiu judio ka ka'an sa'an griego, su tee yun, chi ni
ka nduku ndee de ja vi ka'ni de Saulo.
30 Su nuu ni ka jini ñayiu ka kandija ja siun kaa, te ni ka junsia'a ña
de jin Saulo guaa ndee ñuu Cesarea. Te yun ni ka ndatetniuu ña de ja
kuano'o de ñuu Tarso.

31 Yun te ni nukoo tno'o mani nuu ndi'i ñayiu ka skua'a ja ka oo nii Judea
vi Galilea vi Samaria. Te ni ka nukundee ini kai, vi ni ka oyu'u ni'nui Jito'o,
te ni chindee ni chituu ña Espíritu ia Dios ja ka oo yutnui, te ni ka kaya
kua'a kai.

Ni nduva'a Eneas

32 Yun te ni jiondita Pedro ni jinkoto de ndi'i ñayiu ka kandija, te suni
ni ja'an de ni jinkoto de ñayiu ka kandija ja ka oo ñuu Lida.
33 Te yun ni jini de in tee ni onani Eneas ja kaa de nuu jito ja ni kuu una
kuia ku'u de kue'e ndutuchiin.
34 Te jiña'a Pedro:
—Eneas, Jesukristu ndasa'a ña jin ni. Ndakoo ni te ndasava'a ni jito ni.
Te vi nuu saa ni ndakoo de.
35 Te ndi'i ñayiu ka oo ñuu Lida vi ñuu Sarón ni ka jini ja ni nduva'a
Eneas, te ni ka kiundui ni ka kandijai Jito'o Jesús.

Ni ndateku Dorcas

36 Te ñuu Jope oo in ña'a kandija nani Tabita, ja kei ka'an Dorcas † jin
sa'an griego. Te ña'a yun, chi sa'a ña kua'a tniuu gua'a vi chituu ña ñayiu
ka kunda'u.
37 Te tiempu yun ni kee kue'e ña, te ni ji'i ña. Yun te ni ka skuchi yiki
kuñu ña, te ni ka ndakin va'a ña ini ve'e oo ndee sukun.
38 Te Jope, chi yatni oo jin ñuu Lida nuu oo Pedro, te ni ka ni'i tno'o
tee ka kandija ja yun oo de, te ni ka tetniuu de uu tee ja kua'ankuei de
mavijunkuaka de Pedro, te ka jiña'a de:
—Tanunda'a ni, ne'e ñama ni, ma kokuu kuee ni na ki'on ñuu Jope —ka
jiña'a de.
39 Yun te ni ndakoo Pedro, ni ka jaka tna'a de kua'ankuei de. Te nuu ni
jino de, te ni ka jaka ña jin de, ni kiuu de ini ve'e nuu katuu ndiyi yun. Te
ndi'i ña'a ni ka ndonda'u ni ka jionduu ña ndiyi yun ka nda'i ña, te ni ka
xne'e ña taka sa'un ni okiku Dorcas nuu ni oteku ña.
40 Yun te ni ka'an Pedro jin ndi'i ñayiu ja ni kekuei ye'e, te junkuiin jiti
de, te ni ndakuatu de nuu ia Dios. Yun te ni ndakoto de nuu katuu ndiyi
yun, te jiña'a de:
—Tabita, ndakoo ni.
Te ni ndakondia'a ña, te nuu ni jini ña jin Pedro, te ni nukoo ña.
41 Te ni tnii de nda'a ña, te ni ndone'e ña de. Yun te ni ndakana de ndi'i
ña'a ni ka ndonda'u vi sava ka ñayiu ka kandija, te ni xne'e ña de ja ni
ndateku ña.
42 Te ni jitenuu tno'o ya'a ja ni ka jini ndi'i ñayiu ñuu Jope. Te kua'a
ñayiu ni ka kandija Jito'o Jesús.
43 Te ni kendoo Pedro kua'a kiuu ñuu Jope yun, ve'e in tee xte'i ñii nani
Simón.

10

Ni skuni ña ia Dios jin Pedro vi jin Cornelio

1 Ni oo in tee ni onani Cornelio ñuu ka'nu Cesarea ja kuu de capitán,
tatnuni de nuu in ciento soldado ka xnani “Italiano”.
2 Te in tee gua'a kuu de, chi yu'u ni'nu de ia Dios, te ndi'i de jin ñayiu
ve'e de ka chiñu'u de ya, vi kua'a ja ni oskuta'u de ñayiu judio ja ka kuu
nda'u, vi ndi kiuu ndakuatu de nuu ia Dios.

† **9:36 9:36** Dorcas kei ka'an “isu”.

3 Te in kiuu ndee nuu ka uni jañini ni skuni ndaa ña in ia jinokuechi
nuu Dios ja ni jino ya nuu oo de, te jiña'a ya:
—Cornelio.
4 Te vi ja nunuu ni ondia'a ña de, te vi yuyu'u anu de, te ni jikan tno'o
ña de:
—¿Nagua kuini ni, vi Jito'o san?
Te ni ka'an ia jinokuechi nuu Dios:
—Ja jini ia Dios ja ndakuatu ron, te ni janta'u ya nagua sa'a ron ja skuta'u
ron ñayiu ka kunda'u.
5 Te tetniuu tee na ki'inkuei vitna ñuu Jope na vi junkuaka de Simón,
tee suni nani de Pedro.
6 Oo de ve'e inka Simón, in tee xte'i ñii ja oo ve'e de yatni yu'u ndute
mar. Te tee yun kuu ja ka'an nagua kuu ja sa'a ron —jiña'a ya.
7 Yun te yata kuano'o ia jinokuechi nuu Dios ja ni ka'an ya jin Cornelio,
te ni kana de uu tee ka jinokuechi nuu de vi in soldado ja jito ña jin de ja
suni chiñu'u de ia Dios.
8 Te ni ndakani de ndi'i nagua ni jini de, te ni tetniuu ña de kua'ankuei
tee yun ñuu Jope.
9 Te kiuu tnee sua'a ka ñu'u ichi tee yun kua'ankuei de, te vi ja ni ka
kuyatni de ñuu yun, te ni kaa Pedro ndee siki ve'e ni ndakuatu de nuu ia
Dios ndee nuu ka uxi uu nduu.
10 Te ni ka'an de ja kaxe'in de, chi kokin ndeva'a de, su vi nini ka sava'a
ja kaa de, te ni ndakuatu de, te ni skuni ña ia Dios jin de.
11 Ni jini de ja nune andivi, te yun makuun na kuinio in sa'un kuijin
ka'nu nu'ni ndii kuun nuu makuun ichi nuu ñu'u.
12 Te nuu sa'un yun ka ñu'u ndinuu nuu kiti ja ka oo kuun nda'a vi kiti
ñuu chii nuu ñu'u vi kiti ndagua.
13 Te ni onini de in tno'o ni ka'an:
—Pedro, ndakoo, ka'ni ti te kaa ron ti.
14 Yun te jiña'a Pedro:
—Ña'a, vi Jito'o san, chi ni in kiuu tu na ama jaa san jatne'e, nagua
kaxtno'o nuu tutu ii ja tu oo vii, te ma kuu kaa san.
15 Te ni ka'an tuku tno'o yun ja kuu uu, te jiña'a:
—Nagua ni ndasavii ia Dios ma xnani ron jatne'e.
16 Te saa ni kuu uni jichi, te mandaa sa'un ka'nu yun kuano'o andivi.
17 Te vi nini ndakani ini Pedro naxa kei ja siun ni skuni ña jin de, te ni
jinokuei tee ni tetniuu Cornelio ye'e yun, chi ja ni ka jikan tno'o de ja yun
oo ve'e Simón.
18 Te ni ka kana de ka jikan tno'o de:
—¿A ya'a oo tee nani Simón ja suni nani de Pedro? —ka jiña'a de.
19 Te vi nini ndakani ini Pedro ja ja'a ja ni skuni ña ia Dios, te ni ka'an
Espíritu ya:
—Kondia'a, chi ya'a ni kekuei uni tee ka ndanduku ña jin ron.
20 Ndakoo, mandee, te ma ndakani ini ron ja ki'in ron jin de, chi maa
rin ni tetniuu de ja vajikuei de —jiña'a ya.
21 Yun te ni ndakoo Pedro, te mandee de kua'an de, te ni jino de nuu ka
oo tee ni tetniuu Cornelio, te jiña'a de:
—Ya'a oo san. Maa san kuu tee ka ndanduku ni. ¿A na in tniuu kuu ja
vajikuei ni? —jiña'a de.
22 Yun te ka jiña'a tee yun:
—Vajikuei san, chi ni tetniuu ña capitán Cornelio, in tee va'a, tee yu'u
ni'nu ia Dios vi in tee ka ka'an va'a vi ka ka'an too ña tna'a ni judio kuu

de. Te ni ka'an in ia jinokuechi nuu Dios jin de, te jiña'a ya ja kana ña de
jin ni ja ki'in ni ve'e de ja konini de tno'o ka'an ni.
23 Yun te ni ka'an ña Pedro, te ni kiukuei tee mavijinkuaka ña yun ve'e
nuu oo de. Te ni jiña'a de nuu ni ka ndoo tee yun. Te inka kiuu tnee sua'a,
te kua'ankuei de jin Pedro vi suni ka ndikin ña ndee saa tee ka skua'a ja
ka oo ñuu Jope jin de.
24 Te inka kiuu tnee saa ni kentakuei de ñuu Cesarea. Te Cornelio, chi
vi ja ndetu tua'a ña de, ni ndaxtutu de ndi'i tna'a de vi ñayiu ka jini tna'a
gua'a ka jin de, ka oo ve'e de ja ka ndetui Pedro.
25 Te nuu ni jino Pedro ve'e yun, te ni kee Cornelio, te ni junkuiin jiti de
nuu ja'a Pedro ja chiñu'u ña de.
26 Su ni ndone'e ña Pedro, te jiña'a de:
—Ndakoo ni. Suni sein, chi ñayiu kuu san na kuinio maa ni.
27 Te vi nini ka ndatno'o de, te ni kiuu de ve'e yun, te ni jini de ja ka
otutu kua'a ñayiu.
28 Te ni ka'an de:
—Ka jini ni ja sein, ñayiu judio, chi in jakue'e kuu ja vi nitna'a san jin
ñayiu inka tatatno'o axi kiukuei san ve'e ñayiu yun. Su ni kaxtno'o ia Dios
nuu san ja ma kuu xnani san ñayiu inka tatatno'o ja ñayiu kue'e axi ñayiu
tne'e ka kui.
29 Te yun guaa vini ka ka'an tee ya'a ja kii san, te vaji ni san, ni in tno'o
tu ni ka'an san. Te yun guaa jikan tno'o ña san, ¿nau ja ni ka kana ña ni
jin san? —jiña'a de.
30 Yun te jiña'a Cornelio:
—Ja oo kuun kiuu ndee ore vitna ni ondite san. Te nuu ka uni jañini oo
san ndakuatu san nuu ia Dios ve'e san ya'a, te ni jini san ni junkuiin in
tee ni'nu sa'un yeye'e nuu san.
31 Te kachi ya: “Cornelio, ni jini ia Dios ja ndakuatu ron, te ni ndaka'an
ya ja sa'a ron ja skuta'u ron ñayiu ka kunda'u.
32 Te yun guaa tetniuu tee na ki'inkuei ñuu Jope na vi jinkuaka de Simón
ja suni nani de Pedro, oo de ve'e inka Simón, tee xte'i ñii, yatni yu'u ndute
mar. Te nuu na kee de, te maa de guaa ka'an nuu ron” kachi ya.
33 Te yun guaa vini ni tetniuu san tee ni ka jakuaka ña jin ni, te ni sa'a
ni in jandiuxi ja vaji ni. Te vitna ya'a ka otutu ndi'i san nuu ia Dios ja vi
konini san ndi'i nagua ni tatnuni ya ja ka'an ni —jiña'a de.

Ni kaxtno'o Pedro nuu ñayiu ve'e Cornelio

34 Yun te ni jinkondee Pedro ni ka'an de, te jiña'a de:
—Vi jandaa jinkui'nu ini san ja ia Dios, chi tu sa'a siin siin ya ñayiu.
35 Chi ñayiu ndi'i ni tatatno'o junkuaan ini ya nuu ja ka yu'u ni'nui ya
vi ka sa'a ndai.
36 Ni tetniuu ia Dios tno'o ya nuu ñayiu Israel nuu ni kaxtno'o ya tno'o
va'a Jesús nuu ñayiu yun ja na vi koo mani jin ma'ñu sagua ya, te maa ya
kuu Jito'o ndi'o.
37 Te ja ka jini gua'a maa ni nagua ni kuu nuu ni kii Juan ni kaxtno'o
de ja nini kuu ja vi kuandute ñayiu. Te yatai yun ni jinkondee Jesús ñuu
Galilea vi nii ñuu Judea ni kaxtno'o ya.
38 Te ka jini ni naxa ni jiña'a ia Dios Espíritu ya vi tniuu ka'nu nuu Jesús,
ia ni ja'nu ñuu Nazaret, te ni sa'a ya kua'a java'a, chi Dios ni oo jin ya. Te
ni ndasa'a ya ñayiu ni ka oku'u kue'e ñu'u ña tachi.

39 Te sein ka kuu tee ni ka jini ndi'i ja ni sa'a Jesús nuu ñuu Judea vi
Jerusalén. Te suu ya ni ka ja'ni ñayiu nuu ni ka jatakaa ñai in yika yutnu
cruz.
40 Te suu ia ya'a ni ndone'e Dios nuu uni kiuu, te ni sa'a ya ja ni ndatuu
ia ya'a nuu ndi'i san,
41 masu nuu ndi'i ñayiu ñuu, chi nani nuu sein ja ni ndakaji ña ia Dios
ama ka ja ka kuu san testiu. Te sein ka kuu ja ni ka jaa vi ni ka ji'i jin ya
nuu ni ndateku ya ne'u ndiyi.
42 Te ni tatnuni ya ja vi kaxtno'o san nuu ñayiu, te vi ndakani san ja suu
ya kuu ia ni jani Dios ja ka'nde ya kuechi ñayiu teku vi ñayiu ni ji'i.
43 Te suu siki ia ya'a ni ka ka'an ndi'i tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee
jana'a nuu ni ka kachi de ja ndi'i ñayiu ka kandija ya vi ni'i ja kuaka'nu
ini ia Dios yika kuechi jin ma'ñu sagua sivi ia ya'a —jiña'a Pedro.

Ni ka ni'i ñayiu inka tatatno'o Espíritu ia Dios

44 Te vi nini ka'an Pedro tno'o ya'a, te ni kee Espíritu ia Dios ini anu
ndi'i ñayiu ka nini tno'o kaxtno'o de yun.
45 Te vi ni ka sa'u kuii kuiti ini tee ka kuu judio ka kandija tno'o Jesús ja
ka ndeka tna'a jin Pedro, ja suni vi ndee nuu ñayiu inka tatatno'o ni jino
Espíritu ia Dios ja ni ka kuta'ui.
46 Chi ka nini de ja vi sanaa ni ka ka'an ñayiu yun siin siin nuu sa'an vi
ka chiñu'u ndeva'i ia Dios.
47 Yun te ni ka'an Pedro:
—Tu na in kuu kindee ja vi kuandute ñayiu ya'a jin ndute, chi ni ka
kuta'ui Espíritu ia Dios, nagua ni ka kuta'u mao.
48 Te ni tatnuni de ja vi skuandute ña jin sivi Jito'o Jesús. Yun te ni ka
jikan ta'u ñayiu yun ja kendoo de ndee saa ka kiuu.

11

Ni ndakani Pedro nuu ñayiu ka skua'a ja ka oo Jerusalén naxa ni sa'a ia Dios jin ñayiu ve'e Cornelio

1 Yun te ni ka ni'i tno'o sava ka tee ni chitniuu ña Jesús vi tee ka kandija
ja ka oo Judea, ja suni ñayiu inka tatatno'o ni ka kandija tno'o va'a ia Dios.
2 Te nuu mandaa Pedro Jerusalén, te ni ka tee tna'a sava tee judio ka
kandija ja ka yitnuni nuu yiki kuñu de jin Pedro.
3 Te ka jiña'a de:
—¿Nau ja ni kiuu ni ve'e tee inka tatatno'o ja tu yitnuni nuu yiki kuñu
de, te ni ka jaa ni xtaa jin de?
4 Yun te ni jinkondee Pedro ni ndakani de yukun yukun ndi'i naxa ni
kuu, te jiña'a de:
5 —Nuu ni oo san ñuu Jope, ndakuatu san, te ni skuni ña ia Dios jin san.
Ni jini san na kuinio in sa'un kuijin ka'nu, te nu'ni ndi kuun nuu makuun
ichi andivi, te ni kunjino nuu oo san.
6 Te nuu ni ndia'a gua'a san, te ni jini san ka ñu'u kiti kuun nda'a vi kiti
xeen vi kiti ñuu chii nuu ñu'u vi kiti ndagua.
7 Te ni onini san in tno'o ka'an: “Pedro, ndakoo, ka'ni ti, te kaa ron ti”.
8 Te jiña'a san: “Ña'a, vi Jito'o san, chi ni in kiuu tu na ama jaa san
jatne'e nagua kaxtno'o nuu tutu ii ja tu oo vii, te ma kuu kaa san”.
9 Yun te ndee andivi ni ka'an tno'o yun ja kuu uu, te kachi: “Nagua ni
ndasavii ia Dios, ma xnani ron jatne'e”, ka'an.
10 Te saa ni kuu uni jichi, te mandaa ndi'i kuano'o ndee andivi.

11 Te vi nuu saa ni kentakuei uni tee ve'e nuu ni oo san ja ni kekuei de
ndee ñuu Cesarea ja mavijakuaka ña de jin san.
12 Te ni ka'an Espíritu ia Dios jin san ja ki'inkuei san jin de, te ma ndakani
ini san. Te suni ni ja'ankuei san jin iñu ñani ka kandija jion ya'a, te ni
kiukuei san ve'e in tee nani Cornelio.
13 Te ni ndakani de ndi'i naxa ni jini de in ia jinokuechi nuu Dios nuu oo
de ve'e de. Ni junkuiin ya nuu de, te jiña'a ya: "Tetniuu tee na ki'inkuei
ñuu Jope na vi junkuaka de Simón, tee suni nani Pedro.
14 Te suu de ka'an naxa sa'a ron ja vi kaku ni'nu ron jin ndi'i ñayiu ve'e
ron" jiña'a ya sua'a.
15 Te nuu ni jinkondee san ni ka'an san, te ni kuun Espíritu ia Dios siki
ndi'i ñayiu yun, suni nagua ni ka ndo'o mao ndee jaxtnañu'u ja ni ka
kuta'uo.
16 Yun te ni ndaka'an san ja ni oka'an Jito'o Jesús nuu ni ka'an ya sua'a:
"Juan, chi jandaa ja jin ndute skuandute de ñayiu, su maa ron, chi jin
Espíritu ia Dios vi kuandute ron".
17 Su nuu ja ia Dios ni jiña'a ya Espíritu ya nuu ñayiu yun, inuu ni jin
nagua ni taa ya nuu yoon ja ni ka kandija xtnañu'o nuu Jito'o Jesukristu,
te ¿na in kuu sein ja kasi ni'nu san nuu ia Dios? —jiña'a Pedro.
18 Yun te nuu ni ka onini tee ka kandija maa Jerusalén tno'o yun, te ndi'i
de ni ka jasi yu'u, te ni ka ka'an yiñu'u ndeva'a de nuu ia Dios, te ka jiña'a
de:
—Nuu saa te suni ñayiu inka tatatno'o ni jandetu ia Dios ja vi ndatna'u
ini, te vi ndajiokuiin nuu maa ya ja vi kotekui nikuii nikani —ka kachi de.

Ni ka jinkoo ñayiu ka skua'a ñuu Antioquía

19 Te kiuu nuu ni ka jino yu'u ñayiu na ni kii tnundo'o nuu ni ji'i
Esteban, te savai ni kentakuei guaa ndee ñuu Fenicia vi ñuu Chipre vi
ñuu Antioquía. Te tu ni ka ka'in tno'o va'a Jesús nuu nani kuu ñayiu, chi
nani nuu ñayiu judio ni ka ka'in.
20 Te ni kekuei sava tee ne'u ñayiu Chipre vi Cirene ja ka kandija
kua'ankuei. Te nuu ni kiukuei de Antioquía, te suni ni ka ka'an de tno'o
va'a Jito'o Jesús nuu ñayiu sava ka tatatno'o.
21 Te ni chituu ña maa Jito'o jin de ja ni ka ka'an de, te kua'a ñayiu ni
ka kandija, te ni ka kiundui nuu ichi Jito'o Jesús.
22 Yun te ni ka ni'i tno'o ñayiu ka skua'a ka oo Jerusalén ja siun kuu, te
ni ka tetniuu de Bernabé ja kua'an de ndee ñuu Antioquía.
23 Te nuu ni jino Bernabé, te jini de ja chindee chituu ña ia Dios jin ñayiu
yun, te ni kusii ndeva'a ini de, vi ni xteku ña de jin ndi'i ñayiu ja na vi
koo ini vi koo anui, te na vi kondikin gua'i Jito'o Jesús.
24 Chi tee gua'a vi tee kandija kuu Bernabé, chi oo de jin Espíritu ia
Dios. Te yun guaa kua'a ndeva'a ñayiu ni ka kaya ka kandija Jito'o Jesús
jin tno'o ni kaxtno'o de.
25 Te nuu kuee ka, te kua'an Bernabé ñuu Tarso, ndanduku de Saulo. Te
nuu ni ndani'i ña de, te ni ndakuaka ña de ja kua'ankuei de ñuu Antioquía
yun.
26 Te yun ni ka ondututu de jin ñayiu ka skua'a yun in kuia mimi'i. Te
ni ka okaxtno'o de nuu kua'a ñayiu. Te Antioquía yun kuu nuu ni keja'a
xtnañu'u ja ni ka xnani ñayiu ka kandija Jesús "Kristianu". *

* **11:26 11:26** Kristianu: kei ka'an "ñayiu ka ndikin Kristu".

27 Te kiuu yun ni jinokuei sava tee ñuu Jerusalén ja ka ndakani tno'o ia
Dios ja mavijinkoto de ñayiu ka kandija ñuu Antioquía.
28 Yun te ni ndakoo in tee ka ndeka tna'a jin de nani Agabo, te ni ka'an
de nagua kaxtno'o maa Espíritu ia Dios nuu de ja koo ndeva'a tnama nii
ñuyiu, te jandaa ja ni oo tnama yun na kuia ni otatnuni rey Claudio.
29 Yun te ni ka ndatno'o tna'a tee ka kandija Jesús ka oo ñuu Antioquía
ja vi chituu de ñayiu ka skua'a ja ka oo ñuu ja tnii Judea na kuu na kuu
naxa vi ni'i maa de ja vi kuña'a de.
30 Saa ni ka sa'a de. Te ni kututu ja ni ka tetniuu de nda'a Bernabé vi
nda'a Saulo ja vi ndakuña'a de nuu tee ka kuu nija'nu ka oo ñuu ja tnii
Judea.

12

Ni ja'ni ña Herodes jin Jacobo, te ni jasi de Pedro vekaa

1 Te kuia yun ni jinkondee rey Herodes ni tatnuni de ja ni ka kakuiko de
sava ñayiu ka skua'a ja sa'a ndeva'a ña de.
2 Te ni tatnuni de ja ni ka ja'ni Jacobo, ñani Juan, jin in yuchi kani.
3 Su nuu ni jini de ja ni ka junkuaan ini ñayiu judio, te suni ni tatnuni
de ja ni ka kakuiko tuku de Pedro. Te saa ni kuu kiuu viko pascua ja ka
jaa ñayiu judio xtaa vixin ja tu na levadura yi'i.
4 Te nuu ni kakuiko Herodes Pedro, te ni jasi ña de vekaa. Te ni jani de
kuun yukun soldado ja kuun kuun de in in yukun ja na vi kondee ña de,
chi ni ndakani ini de ja kene'e ña de nuu ñayiu ñuu ndee nuu na ya'a viko
pascua yun.
5 Te yun guaa ka ndee gua'a ña soldado jin Pedro ini vekaa yun, su ñayiu
ka skua'a, chi vi ni ini kuiti ka ndakuatui nuu ia Dios ja ja'a de.

Ni skaku ni'nu ña ia Dios jin Pedro vekaa

6 Te nuu jakuaa saa ni ndakani ini Herodes ja kiuu tnee kene'e ña de jin
Pedro nuu ñayiu ñuu. Te jakuaa yun ni kixin Pedro ne'u uu soldado nu'ni
de jin uu cadena, te sava ka soldado yun ka jito gua'a de ye'e vekaa yun.
7 Te vi sanaa ni ni jino in ia jinokuechi nuu Jito'o, te ni ye'e ni'nu in ñu'u
ini vekaa yun, te ni skanda ya xiin Pedro ja ni xndoto ña ya, te jiña'a ya:
—Ndakoo ñama.
Te vi ore saa ni junkuei cadena ndikin nda'a de.
8 Te jiña'a ka ia jinokuechi yun:
—Ndaku'ni chii ron, te ndachi'i ndijan ron.
Te ni ndaku'ni Pedro chii de vi ni ndachi'i de ndijan de. Te jiña'a tuku
ya:
—Kakondii soo su'nu ron, te kondikin ña, ki'on —jiña'a ya.
9 Te ni ndee de ndikin de ia yun, su tu ni jinkui'nu ini de a jandaa kuu
ja sa'a ia jinokuechi yun, chi ndakani ini de ja sua'a ni ni skuni ña jin de.
10 Su ni ka ya'a de ye'e xtnañu'u nuu ka oo tee ka jito yun vi ye'e kuu
uu nuu ka oo sava ka tee ka jito yun, te nuu ni kentakuei de ye'e kuu kaa
ja kua'an ichi kayi, te ni ndanune ni maa, te ni kekuei de ja ni ka ya'a de
in kayi. Yun te ni xndoo ña ia jinokuechi yun jin de.
11 Yun te ni ndikui'nu ndaa ini Pedro, te ni ndakani ini de:
—Vitna te jinkui'nu ndaa inio ja Jito'o ni tetniuu in ia jinokuechi nuu ya
ja ni skaku ni'nu ña ya nuu nda'a Herodes vi ni kakuo nuu ndi'i jakue'e
ka ka'an ñayiu ñuo judio ja vi sa'a ñai.

12 Te nuu ni kutnuni ini Pedro ja ni kee de vekaa yun, te kua'an de ja ni
jino de ve'e María, si'i Juan, ja suni nani de Marcos, nuu ka otutu kua'a
ñayiu ka ndakuatu.
13 Te nuu ni kana Pedro ye'e yun, te ni kee in suchi si'i lule nani Rode ja
kondia'i na in kana.
14 Te nuu ni ndakuni ja Pedro kuu ja kana, te vi ja kusii ndeva'a ini. Te
tu ni junei ye'e yun, chi sua'a ni jinoi ni junkaxtno'i, te jiña'i:
—Pedro kuu tee kana ye'e ya'a.
15 Te ka jiña'a ñayiu yun:
—Vaa nduu kue'e ron.
Su suchiun, chi vi ni ini ka'in ja ni ndakuni gua'i ja suu de kuu. Yun te
ni ka ka'an ñayiu:
—Masu maa de kuu, chi vaa ia jito ña jin de kuu —ka jiña'i.
16 Su Pedro, chi vi kana ni de ye'e yun, te nuu ni ka june ñayiu ye'e yun,
te ni ka jini ñai, te vi ni ka sa'u kuii kuiti ini.
17 Su ni sa'a seña de nda'a de ja vi kasi yu'u ñayiu yun, te ni ndakani de
naxa ni kene'e ña Jito'o vekaa jin de, vi jiña'a de:
—Vi kaxtno'o ni tno'o ya'a nuu Jacobo * vi nuu sava ka ñayiu ka kandija
—jiña'a de.
Te ni kee de kua'an de inka ñuu.
18 Yun te nuu ni tuu sua'a, te ni ka kuvaa ndi'i soldado ka sa'a ni'i ka
sa'a ioo de, nau ja tu ni ka jini de ndenu kua'an Pedro.
19 Yun te ni tatnuni Herodes ja ni ka ndanduku Pedro, su tu ni ka ndani'i
ña de. Su nuu ni ndi'i ni xndichi de tee ka ojito vekaa yun, te ni tatnuni
de ja ni ka ja'ni ña jin ndi'i de. Te nuu ni ya'a ja siun ni kuu, te ni kee
Herodes ñuu ja tnii Judea kua'an de, te ni jino de ñuu Cesarea, te yun ni
oo de.

Ni ji'i Herodes

20 Te rey Herodes, chi kiti ini de nuu ñayiu ñuu Tiro vi ñayiu ñuu Sidón,
su ja ni ka ndatno'o tna'i naxa vi kuña'i nuu rey yun. Te ni ka ka'an nda'ui
jin Blasto, in tee kuu ka'nu ka ja netniuu nuu rey, ja na chituu ña de vi
ka'an de jin rey ja na koo jamani, chi ñayiu ñuu Tiro vi ñuu Sidón ka ke'in
ja vi kai nuu ñayiu ndi'i ñuu nuu tatnuni rey yun.
21 Te ni jani rey yun in kiuu ni ndakana de ndi'i ñayiu, te ni ndekui'nu
de sa'un vii ndeva'a ni'nu de ja kuu de rey, te ni jinkoo de nuu mesa nuu
tatnuni de, te ni ka'an de in tno'o vii nuu ñayiu yun.
22 Yun te ni ka jinkondee ñayiu ñuu yun ka kana jai:
—Masu in tee ñuyiu kuu tee ka'an ya'a, chi in chu'chi kuu ya —ka jiña'i.
23 Te vi ore saa ni kee kue'e de, chi ni sa'a ia jinokuechi nuu Jito'o Dios
ja ni ka jaa ña tindaku jin de, te ni ji'i de, chi tu ni chiñu'u de ia Dios.
24 Su tno'o va'a Jito'o Jesús, chi ni jika ni jitenuu nii nuu ñayiu taka ñuu.
25 Te Bernabé vi Saulo, chi nuu ni ka xndi'i de tniuu ni ka sa'a de
Jerusalén, te ni ka ndajiokuiin de kuano'okuei de Antioquía, te ni ka jaka
de Juan, ja suni nani de Marcos.

13

Ni sa'a siin ña Espíritu ia Dios jin Pablo vi Bernabé

1 Te ñuu Antioquía yun ni ka oo tee ka ndakani tno'o ia Dios vi tee ka
kaxtno'o nuu ñayiu ka skua'a. Te suu de ka kuu Saulo, Bernabé, Simón ja

* **12:17 12:17** Masu Jacobo ja ni ji'i, chi inka de kuu.

suni nani de Niger, vi Lucio tee ñuu Cirene, vi suni Manaén tee ni ka ja'nu
in ni ve'e jin rey Herodes.
2 Te ka oo tee yun ka chiñu'u de Jito'o vi ka ondite de, te ni ka'an Espíritu
ia Dios, te jiña'a ya:
—Vi sa'a siin Bernabé vi Saulo na vi sa'a de tniuu ni kana rin de.
3 Yun te nuu ni ndi'i ni ka ondite de vi ni ka ndakuatu de ja ja'a nduu
tee yun, te ni ka sonee de nda'a de siki tee yun, te ni ka ndakuanta'u nuu
tna'a de, te kua'ankuei nduu tee yun.

Ni ka kaxtno'o Pablo jin Bernabé nuu ñayiu ñuu Chipre

4 Yun te ni tetniuu ña Espíritu ia Dios, te kua'ankuei de ñuu Seleucia.
Te yun ni ka tnii de in barco ja kua'ankuei de ñuu ja tnii Chipre.
5 Te nuu ni jinokuei de ñuu Salamina ja tnii Chipre yun, te ni ka kaxtno'o
de tno'o va'a ia Dios nuu ñayiu judio ja ka skua'a nuu ve'e ii sinagoga. Te
ka ndeka tna'a de jin Juan ja chituu ña de.
6 Te ni ka ya'a de nii ñuu kueli ka oo ma'ñu ndute mar, te ni kentakuei
de ndee ñuu Pafos nuu kuu ñuu sandi'i ni ka ja tnii Chipre. Te yun ni ka
jukun tna'a de jin in tee nani Barjesús, in tee tasi judio ja xnda'u ñayiu
nuu ka'an de ja ndakani de tno'o ia Dios.
7 Te tee tasi ya'a ni oo jin Sergio Paulo, in tee ndichi ja tatnuni nuu ñuu
yun. Te ni kana de Bernabé vi Saulo, chi ka'an de konini de tno'o va'a ia
Dios.
8 Su tee tasi yun ka xnani Elimas jin sa'an griego, chi nduku de kasi ni'nu
de ichi ja ma kandija tee tatnuni ñuu yun tno'o va'a ia Dios.
9 Yun te Saulo, ja suni nani de Pablo, oo de jin Espíritu ia Dios, te ni
ndia'a guagua'a de nuu tee tasi yun.
10 Te jiña'a de:
—Se'e tee tno'o ja oo ni jin ndi'i jakue'e, se'e tachi ja jasi ni'nu ni ichi
ndaa, ¿a vi ma junkuiin ni ja jasi ni'nu ni ichi ja vi kuni ñayiu ichi ndaa
Jito'o Jesús?
11 Vitna te tetniuu Jito'o tnundo'o kii siki ni, te ndesi nduchi nuu ni, ja
ma kuni ka ni nikandii ndee saa tiempu —jiña'a de.
Te vi ore saa ni ndesi nduchi nuu Elimas yun, te ni jinkondee de skaka
nda'a de, nduku de na in tee kotnii nda'a de ja kuni de na ichi ki'in de.
12 Yun te nuu ni jini tee tatnuni ñuu yun ja siun ni kuu, te ni kandija de
tno'o va'a Jesús, te vi ni sa'u kuii kuiti ini de nini de.

Ni jinokuei Pablo jin Bernabé ñuu Antioquía ja tnii Pisidia

13 Yun te ni ka tnii Pablo vi tee ka ndeka tna'a jin de in barco ñuu Pafos,
te kua'ankuei de Perge, ñuu tnii Panfilia. Te ñuu yun ni kuu siin Juan nuu
sava ka de, te ni ndajiokuiin de kuano'o de Jerusalén.
14 Yun te ni ndekuei de ñuu Perge kua'ankuei de, ja ni kentakuei de inka
ñuu nani Antioquía, ñuu ja tnii Pisidia, te ni kiukuei de ve'e ii sinagoga in
kiuu ndatatu, te ni ka jinkoo de.
15 Te nuu ni ndi'i ni ka ka'u nuu tutu Ley Moisés vi nuu tutu ni ka tee
tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a, yun te ka jiña'a tee ka tatnuni
nuu ve'e ii yun:
—Tata ñani, nuu ja ndee in ni ka'an ja xteku ni ñayiu ñuu ya'a, te ka'an
ni joo —ka jiña'a de.
16 Yun te ni ndakoo Pablo, te sa'a seña de nda'a de ja na vi kasi yu'u
ñayiu, te jiña'a de:

—Ñayiu Israel vi ndi'i ñayiu ja ka yu'u ni'nu nuu ia Dios, vi konini ni
na ka'an san.
17 Ia Dios ñayiu ñuo Israel ni kaji ya ndee ndi yuao, te ni skaya ña ya ja
ni ka kuu de in ñuu ka'nu, visi ñayiu ni ka ojika nda'u ni ka okuu de nuu
ñayiu ñuu Egipto. Su nuu kuee ka, te jin jaka'nu ya ni ndene'e ña ya ñuu
yun.
18 Te ni jandee ni jaka'nu ini ya ja ni ka osa'a ñayiu yun ndee nuu uu
xiko kuia ja ni ka ojionditai nuu ñu'u te'a ja tu na ñayiu oo.
19 Te nuu ni kiukuei Canaán, te ni chituu ya ñayiu yun ja ni ka xnai uja
ñuu na'nu, te ni jiña'a ya ñu'u ñuu yun nuu ndi tatatno'o ja ni ka sa'a jajin
de.
20 Te ni jani ya ñayiu ni ka otatnuni ja ni ka oja'nde kuechi ndee nuu
kuun ciento uu xiko uxi kuia, guaa ndee kiuu ja ni oo Samuel, tee ni
ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a.
21 ’Yun te saa ni ka jikan ñayiu nuu ia Dios in tee kokuu rey. Te ni jani
ya Saúl, se'e Cis, in tee ni okuu tatatno'o Benjamín ja ni otatnuni de nuu
uu xiko kuia.
22 Te nuu kuee ka, te ni ndakindee ia Dios tniuu ni onee Saúl, te ni jiña'a
ya nuu David ja ni okuu de rey, te ni ka'an ya sua'a: “Ni junku'un rin
David, se'e Isaí, in tee junkuaan ini maa rin, chi kosa'a de ndi'i nagua
kuini maa rin”.
23 Te in ndikin tata maa rey David ya'a kuu Jesús, ia ni tetniuu Dios ja
skaku ni'nu ya ñayiu Israel, nagua ja ni kee yu'u ya ndee ama ka.
24 Te ama ka ja keja'a Jesús kaxtno'o ya nuu ñayiu, te ja ni kii Juan,
ni kaxtno'o de nuu ndi'i ñayiu ñuo Israel ja na vi ndatna'u ini nuu yika
kuechi, te na vi kuandutei.
25 Su nuu ni kuyatni ja xndi'i Juan tniuu sa'a de, te ni ka'an de: “¿Na
in ka ndakani ini ni ja kuu san? Masu ia ni tetniuu Dios kuu san, su yata
sein, te kii in tee kanuu ka saa sein ja vi tu kaa tu oo san ja ndajin san joo
luluu korria yata ja'a de” ni kachi Juan.
26 ’Tata ñani, maa ni ja ka kuu ni tatatno'o Abraham, vi ndi'i ni ja ka oo
ni ya'a ja ka yu'u ni'nu ni ia Dios, nuu mao ni tetniuu ia Dios tno'o ya ja
naxa skaku ni'nu ña ya.
27 Chi ñayiu ka oo Jerusalén vi tee ka tatnuni nuu ñuu yun, tu ni ka jini
de na in kuu Jesús, ni tu ni ka jinkui'nu ini de naxa ka'an tno'o yoso nuu
tutu ii ja ni ka tee tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a, nuu ka ka'u
de ndi'i kiuu ndatatu. Te ni ka skunkuu de tno'o yoso yun nuu ni ka xtavi
kuechi de Jesús, te ni ka ja'ni ña de.
28 Visi tu ni ka ndani'i de na in kuechi ya ja kuu ya, su ni ka jikan de
nuu Pilato ja na tatnuni de vi ka'ni ña jin ya.
29 Te nuu ni skunkuu ndi'i tno'o yoso nuu tutu ii ja ja'a ya, te ni ka nune'e
yiki kuñu ya yika yutnu cruz, te ni ka tayu'u ya in yau ñaña.
30 Su ni ndaxteku ña Dios jin ya ne'u ndiyi.
31 Te kua'a kiuu ni ndatuu ya nuu ñayiu, ni ka ondeka tna'a jin ya ja
ni ndekuei ya Galilea, te ni ndentakuei ya Jerusalén, te ñayiu yun ka kuu
testiu ja ka ndakani nuu ñayiu ñuo ndee vitna.
32 ’Te suni sein ka xtutenuu san tno'o va'a Jesús nuu ndi'i ni, tno'o ni
kee yu'u ia Dios nuu ndee ndi yuao.
33 Te tno'o ya'a ja ni skunkuu ia Dios nuu yoon ja ka kuo tatatno'o de.
Te yun ni sa'a ya nuu ni ndaxteku ya Jesús, nagua yoso nuu Salmo kuu uu
nuu ka'an:
Se'e maa rin kuu ron, te maa rin ni sa'a ka'nu ña jin ron vitna, ka'an sua'a.

34 ’Te maa Dios, kuu ia ni ka'an ja ndaxteku ya Jesús, te ma te'i yiki kuñu
ya chii ñu'u, nagua skunkuu nuu tutu ii nuu ka'an:
Chindee chituu ña rin nagua ni kee yu'u rin nuu David.
35 ’Yun guaa suni ka'an inka nuu Salmo:
Ma kuandetu ni, vi Dios, ja te'i yiki kuñu ia vii ja ni kaji maa ni, ka'an.
36 ’Chi ja ndaa ja David ni sa'a de nagua kuini maa ia Dios, te ni
jinokuechi de nuu ñayiu ni ka oo jin de nuu ni oo de ñuyiu. Te nuu ni ji'i
de, te ni jinkoyu'u de nuu ka yiyu'u ndi yua de, su ni te'i yiki kuñu de.
37 Su ia ni ndaxteku Dios, tu ni te'i yiki kuñu ya.
38 Tata ñani, vi kuni ni ya'a, ja jin ma'ñu sagua maa Jesús kuu ja ka
kaxtno'o san ja kuaka'nu ini Dios yika kuechio.
39 Te yun guaa ndi'i ñayiu ja ka kandija Jesús vi ni'i ja kuaka'nu ini ia
Dios yika kuechi, nuu ña ni kuu ja vi ni'i nuu Ley Moisés ja koneka'nu ini
ya.
40 Vi koto gua'a ni maa ni ja ma vi junkuei ni nuu tnundo'o, nagua ni ka
tee tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a nuu ka'an:
41 Te maa ron ja ka jaku ndee ron tno'o ya'a, vi kondia'a gua'a,
te vi sa'u kuii kuiti ini ron,
chi vi naa ron nuu sa'a rin in tniuu ka'nu kiuu ka oo ron ñuyiu ya'a,
tniuu ja ma vi kandija ron,
visi na in ndakani nuu ron,
ka'an nuu tutu ii —jiña'a Pablo.
42 Te nuu ni ndekuei de ve'e ii sinagoga ñayiu judio, te ni ka jikan ñayiu
inka tatatno'o ja na vi kaxtno'o tuku de tno'o ya'a inka kiuu ndatatu.
43 Te nuu ni ka ndakuanta'u nuu tna'a ñayiu ni ka kututu ja ka skua'a
yun, te kua'a ñayiu judio vi ñayiu sava ka tatatno'o ja ni ka kiunduu ichi
ñayiu judio, ni ka jata ndikin ña jin Pablo vi Bernabé, te ni ka oxteku ña
de ja vi kondikin ichi ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña ia Dios.
44 Te nuu ni kenta inka kiuu ndatatu, ni ka kututu ja yatni ndi'i ñayiu
ñuu yun ja vi konini tno'o va'a ia Dios.
45 Su nuu ni ka jini ñayiu judio ja kua'a ndeva'a ñayiu ni ka kututu, te
ni ka kukuasun ini de, te ni ka ka'an kue'e de siki tno'o kaxtno'o Pablo, ja
masu vatuka ka'an de, vi ni ka nani ña de.
46 Yun te Pablo vi Bernabé ni ka ka'an ndee ini de, te ka jiña'a de:
—Vi jandaa ja nini kuu ja xtnañu'u ka nuu ndi'i ni ja ka kuu ni ñayiu
judio vi kaxtno'o san tno'o va'a ia Dios. Su ja siun tu ni ka janta'u ni, te
yun kuu ja tu ka oo tu ka ndaa ni ja vi koteku ni nikuii nikani. Te vitna te
ki'inkuei san nuu ñayiu sava ka tatatno'o.
47 Chi saa ni tatnuni Jito'o nuu ni ka'an ya:
Ni jani ña rin na kuinio ñu'u ja koye'e ron nuu ñayiu sava ka tatatno'o,
ja kaxtno'o ron tno'o rin ja vi kaku ni'nu ñayiu ka oo guaa ndee ja'a ñuyiu.
48 Te nuu ni ka onini ñayiu sava ka tatatno'o tno'o ya'a, te ni ka kusii
ndeva'a ini, vi ni ka ka'an yiñu'u ndeva'i jin tno'o va'a Jito'o, vi ni ka
kandija ndi'i ñayiu ja ni chikua'a ña maa ia Dios ja vi kotekui nikuii nikani.
49 Te ni jitenuu tno'o va'a Jito'o nii ñuu kueli yun.
50 Su ñayiu judio yun ni ka ska'in sava ña'a ka ndanuu ja ka chiñu'u
ia Dios vi tee ka kuu nija'nu nuu ñuu yun, te ni ka ndakoi siki Pablo vi
Bernabé, te ni ka skunu ñai nuu ñuu yun.
51 Yun te ni ka kisi de ñuyaka si'in de siki ñayiu ñuu yun, ja kuu in seña
ja tu ni ka janta'ui tno'o va'a Jesús, te kua'ankuei de ja ni jinokuei de ñuu
Iconio.

52 Su ñayiu ni ka kandija ka oo ñuu Antioquía yun, ni ka kusii ini ndeva'i
vi ka oi jin Espíritu ia Dios.

14

Ni ka kaxtno'o Pablo jin Bernabé nuu ñayiu ñuu Iconio

1 Yun te nuu ni jinokuei Pablo jin Bernabé ñuu Iconio, te ni kiukuei de
ve'e ii sinagoga nuu ka skua'a ñayiu judio, te ni ka ka'an de tno'o va'a
Jesús. Te yun ni ka kandija kua'a ndeva'a ñayiu judio vi saa ni ñayiu sava
ka tatatno'o.
2 Su ñayiu judio ja tu ka kandija, ni ka ska'an de ñayiu sava ka tatatno'o
nagua ja vi ndakoo de siki ñayiu ka kandija yun.
3 Te yun kuu ja ni ka kendoo Pablo jin Bernabé kua'a kiuu, ni ka ka'an
ndee ini de nuu ni ka okaxtno'o de tno'o va'a Jesús nuu ñayiu. Chi ni ka
kukanu ini de Jito'o, te ni xne'e ya ja oo ndaa tno'o ka kaxtno'o de nuu
ñayiu yun, chi ni kunda'u ini ña ya, te ni jiña'a ya jaka'nu ya nuu de, ja
ka sa'a de javii java'a ne'u ñayiu yun.
4 Su ñayiu ñuu yun ni ka ja'nde tna'i, savai ka oo jin ñayiu judio ja tu
ka kandija, te savai ka oo jin tee ni chitniuu ña Jesús.
5 Su ni ka skaka tna'a ñayiu judio ja ka oo ñuu yun vi ñayiu sava ka
tatatno'o vi tee ka tatnuni nuu ñuu de, ja ndontakuei de siki Pablo jin
Bernabé, te vi kani yuu ña de.
6 Su nuu ni ka jini Pablo jin Bernabé, te ni ka jino yu'u de kua'ankuei de
ñuu Listra vi ñuu Derbe ja tnii Licaonia, vi sava ka ñuu kueli ja netna'a
yatni jin.
7 Te yun ni ka kaxtno'o de tno'o va'a Jesús.

Ni ka kani yuu ña jin Pablo ñuu Listra

8 Te ñuu Listra yun nukoo in tee ku'u si'in. Te ni in kiuu tu ni kuu kaka
de, chi saa ni kaku maa de.
9 Te nini de tno'o ka'an Pablo. Su ni ndia'a Pablo nuu tee ku'u yun, te ni
jini de ja kandija tee yun ja kuu nduva'a de.
10 Te ni ka'an jaa Pablo:
—Ndakoo ndichi ndaa ni nuu si'in ni jian —jiña'a de.
Te vi ni kanta sukun tee ku'u yun, te ni jika de.
11 Yun te nuu ni ka jini ñayiu ja siun ni sa'a Pablo, te ni ka kana jai jin
sa'an Licaonia, ka jiña'i:
—¡Dios ni junkuei nuu ka oo yoon, te vi ka oo ka ndaa na kuinio teyii!
12 Te Bernabé ni ka xnani de chu'chi Júpiter, te Pablo chu'chi Mercurio,
chi Pablo kuu tee ka'an.
13 Yun te ni jino sutu jinokuechi nuu chu'chi nani Júpiter ja oo veñu'u
ichi nuu ndiukuei ñayiu ñuu yun, ndeka de isndiki vi nee de in yo'o ni
ndukutu ita ja oo de ndee ye'e ñuu de yun jin ndi'i ñayiu kua'a yun, chi
ka ka'an de ja vi ka'ni de isndiki yun ja vi soko de nuu Bernabé vi Pablo.
14 Su nuu ni ka jini Bernabé jin Pablo ja siun ka ka'an ñayiu yun vi sa'i,
te ni ka ndata de sa'un de ja kuu in seña ja ka kuu suchi ini de, te ni
kiukuei de ne'u ñayiu yun ni ka kana jaa de,
15 te ka jiña'a de:
—¿Nau ja sia'a ka sa'a ni? Te suni ñayiu ka kuu sein na kuinio in in
maa ni. Te yun kuu ja vajikuei san ka kaxtno'o san ja vi xndoo ni ndi'i ja
tu jiniu'u ya'a, te vi kiunduu ni ichi Dios teku, ia ni sa'a andivi vi nuu ñu'u
jin ndute mar vi ndi'i ja oo nui.

16 Chi visi ndee kuia jana'a ni jandetu ia Dios ja ndi'i ñayiu ni ka jika
nuu ichi mamai,
17 su tu na in kiuu te ni xndoo sa'un ña ya ja ma xne'e ya maa ya nuu
nani kuu ñayiu, chi suu maa ya kuu ia sa'a java'a ja tetniuu ya sau andivi,
vi sa'a ya ja kuvaa gua'a nuu ñunde'i, vi taa kua'a ya ja vi kao nagua vi
kokusii ini anuo —ka jiña'a de.
18 Su visi saa ka jiña'a Pablo jin Bernabé, su vijin ndeva'a ni kuu, saa ni
ka jino ini ñayiu ja tu ni ka ja'ni kiti ja vi sokoi nuu de.
19 Yun te ni jinokuei ñayiu judio ka oo ñuu Antioquía vi ñayiu judio ka
oo ñuu Iconio ja ni ka ska'an tna'a de jin ñayiu ñuu Listra yun. Te ni ka
kuun ka kani ña de yuu jin Pablo. Te ni ka ndakani ini ñayiu yun ja ni ji'i
sa'un de, te ka ñuu ñai, ni ka kene'e ñai ndee yu'u ñuu yun.
20 Su nuu ni ka jionduu ñayiu ka kandija tno'o Jesús nuu katuu Pablo,
te ni ndakoo de, te ni no'o de ñuu yun. Te inka kiuu sua'a, te ni ndekuei
de jin Bernabé ja kua'ankuei de ñuu Derbe.
21 Te nuu ni ndi'i ni ka ndakani de tno'o va'a Jesús nuu ñayiu ñuu yun, te
ni ka kundee de ja ni ka kandija kua'a ñayiu tno'o ya, te ni ka ndajiokuiin
de ñuu Listra vi Iconio vi saa ni Antioquía.
22 Te ndi'i nuu ñayiu ka kandija ñuu yun ni ka ndakuña'a de tno'o ndee
ini vi ni ka xteku ña de ja vi koo yutnui jin ja ni ka kandijai, te suni ka
jiña'a de:
—Nini kuu ja kuakua'a tnundo'o vi tna'o, te saa ndiukueio nuu tatnuni
ia Dios.
23 Te suni ni ka kaji de tee vi kokuu nija'nu ja na vi kokoto de ñayiu
ka skua'a in in veñu'u. Te ni ka ndakuatu de vi ni ka ondite de, te ni ka
jikanta'u de nuu Jito'o, ia xiin nuu ni ka kandija de, ja na koto na kuni ña
ya jin tee ka kuu nija'nu yun.

Ni ka ndajiokuiin Pablo jin Bernabé kuano'okuei de ñuu Antioquía ja tnii Siria

24 Yun te ni ka ya'a de Pisidia, te ni ndajinokuei de ñuu ja tnii Panfilia.
25 Te yun ni ka kaxtno'o de tno'o va'a Jesús nuu ñayiu ñuu Perge. Yun
te saa kuano'okuei de ñuu Atalia.
26 Te yun ni ka ndatnii de in barco kuano'okuei de, te ni ndentakuei de
Antioquía, ñuu nuu ni ka jikanta'u ñayiu ka kandija nuu ia Dios ja na
ka'an nda'u ka'an kee ña ya jin de ja vi xtutenuu de tno'o va'a maa ya, te
vitna ja ni ka xndi'i de tniuu yun.
27 Te nuu ni ndajinokuei de ñuu yun, te ni ka ndaxtutu de ndi'i ñayiu
ka skua'a yun, te ni ka ndakani ndi'i de naxa ni chituu ña ia Dios jin de,
vi naxa ni june ya ichi ja ni ka kandija ñayiu sava ka tatatno'o.
28 Te ni ka kendoo Pablo vi Bernabé kua'a kiuu jin ñayiu ka kandija Jesús
ñuu Antioquía yun.

15

Ni ka ndututu ñayiu ka skua'a maa Jerusalén

1 Yun te ni jinokuei sava tee Judea ni ka kaxtno'o de nuu tee ka kandija
ka oo Antioquía ja ma kuu vi kaku ni'nu de nuu ja ma vi chitnuni de nuu
yiki kuñu de, nagua ni kaxtno'o Moisés.
2 Yun te ni ka jinkondee Pablo jin Bernabé ni ka ndatno'o de vi ni ka tee
tna'a ndeva'a de jin tee yun. Su tu ni ka kundaa ini de. Te yun ni ka tau
de Pablo jin Bernabé vi ndee saa ka tee ka kandija ja no'okuei de nuu ka

oo tee ni chitniuu Jesús vi tee ka kuu nija'nu ka jito ñayiu ka skua'a ja ka
oo Jerusalén, te yun vi ndatno'o tna'a de ja ja'a tno'o yun.
3 Yun te ni ka skanu ichi ña ñayiu ka skua'a ja ka oo ñuu Antioquía jin
de, te kuano'okuei de ja ni ka ya'a de Fenicia vi Samaria, ka ndakani de
nuu ñayiu ka kandija yun naxa ni ka kiunduu ñayiu sava ka tatatno'o nuu
ichi ia Dios. Te nuu ni ka jini ndi'i ñayiu ka skua'a tno'o yun, te ni ka kusii
ndeva'a ini.
4 Yun te ni ndajinokuei Pablo jin Bernabé vi sava ka tee ka ndeka tna'a
jin de maa Jerusalén, te ni ka janta'u ña ñayiu ka skua'a vi tee ni chitniuu
Jesús vi tee ka kuu nija'nu. Yun te ni ka ndakani Pablo jin Bernabé ndi'i
naxa ni sa'a ia Dios jin de nuu ni ka ndakani de tno'o ya nuu ñayiu.
5 Su sava tee ka kuu fariseo ja ni ka kandija Jesús, chi ni ka ndakoo de,
te ka jiña'a de:
—Nini kuu ja vi kitnuni nuu yiki kuñu tee sava ka tatatno'o ni ka kandija,
te vi tatnunio ja na vi kuaan ii de Ley Moisés.
6 Yun te ni ka ndututu tee ni chitniuu Jesús vi tee ka kuu nija'nu ja vi
sa'a ndaa de tniuu ya'a.
7 Te nuu ni kuu kani ndeva'a ka tee tna'a de, te ni ndakoo Pedro, te jiña'a
de:
—Tata ñani, maa ni chi ja ka jini ni ja ja oo tiempu ni ndakaji ña ia Dios
jin sein ne'u ni ja kaxtno'o san tno'o va'a ya nuu ñayiu sava ka tatatno'o,
te ni ka kandijai.
8 Te ia Dios, chi jini ya anu ñayiu, te ni xne'e ya ja ni janta'u ya ñayiu
yun, chi ni jiña'a ya Espíritu ya inuu ni jin nagua ni ka ni'i mao.
9 Te tu ni sa'a siin ya yoon jin ñayiu yun, chi suni ni ndasavii ya anu
ñayiu yun jin ma'ñu sagua ja ka kandijai ya.
10 Te vitna, ¿nau ja ka jito tnuni ni ia Dios, te ka skuiso ni ñayiu ka
kandija yun in javee ja vini ndi yuao, te ni yoon, tu ni ka kundeo vi
skunkuo?
11 Chi xnaa ka na vi kandijao ja yoon, chi sua'a ni ka'an nda'u ni ka'an
kee ña Jito'o Jesús ja skaku ni'nu ña ya jion, te suni saa ni vi kaku ni'nu
ñayiu yun —jiña'a Pedro.
12 Yun te ndi'i de ni ka jasi yu'u, te ka nini de tno'o ka ndakani Bernabé
vi Pablo ja kua'a jaka'nu vi javii java'a ni sa'a ia Dios jin ma'ñu sagua de
ne'u ñayiu sava ka tatatno'o.
13 Te nuu ni ndi'i ni ka ndakani de, te jiña'a Jacobo:
—Tata ñani, vi konini ni na ka'an san joo.
14 Ni ndakani Simón Pedro naxa ni ka'an nda'u ka'an kee ña ia Dios
jaxtnañu'u jin ñayiu sava ka tatatno'o, te ni ndakaji ya ñayiu yun ja vi
kokui ñayiu ñuu maa ya.
15 Te ni ndakintna'a tno'o ya'a jin nagua yoso nuu tno'o ni tee tee ni
ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a nuu ka'an sua'a:
16 Te koo in kiuu, te ndajiokuiin rin
ndasa'a rin ve'e tatatno'o David ja ni junkuei,
te ndatee tna'a rin,
te ndasava'a tuku rin,
17 nagua ja sava ka ñayiu na vi ndandukui Jito'i,
chi ndi'i ñayiu sava ka tatatno'o ja ka oo jin sivi rin vi ndanduku ñai.
18 Sua'a ka'an Jito'o nuu ni xne'e ya ndi'i ya'a ndee tiempu jana'a yun.
19 ’Te yun kuu ja ndakani ini san ja ma vi kuña'o in tniuu vijin nuu ñayiu
sava ka tatatno'o yun ja vi kiunduu mai ichi ia Dios.

20 Chi gua'a ka sua'a vi teo in nuu tutu na ki'in, te na koka'an ja ma vi
kaa ñayiu nagua ni ka sokoi nuu chu'chi, vi ma vi xna'a tna'i ja vi kuu
kuechi jin inka ñayiu, vi ma vi kai kuñu kiti ni ndani'ni xnii, ni niñi in kiti
ma vi kai.
21 Chi guaa ndee jana'a ka oo tee ka kaxtno'o Ley Moisés ve'e ii sinagoga
ja ka oo in in ñuu, te ka ka'u de nuu tutu yun in in kiuu ndatatu —jiña'a
Jacobo.

Ni ka tetniuu de tutu nuu ñayiu sava ka tatatno'o

22 Yun te ni ka junkuaan ini tee ni chitniuu ña Jesús vi tee ka kuu nija'nu
vi sava ka ñayiu ka skua'a ja saa vi sa'a de. Te ni ka kaji de uu tee ne'u
de ja na vi tetniuu ña de ñuu Antioquía, te vi kondeka tna'a de jin Pablo
vi Bernabé. Te ni ka tau de Judas, tee ni ka oxnani de Barsabás, vi Silas,
tee ka ndanuu ka ne'u ñani ka skua'a yun.
23 Te ni ka kiunda'a tee ni ka teku tniuu yun in tutu nuu ka'an:
"Maa san ka kuu tee ni chitniuu ña Jesús vi tee nija'nu vi ñani ka skua'a,
te ka ndakan tno'o ña san a kukueni ka oo ni, vi ñani, ja ka kuu ni ñayiu
sava ka tatatno'o ja ka skua'a ka oo ñuu Antioquía jin Siria vi Cilicia.
24 Ni ka ni'i tno'o san ja ni jakuei sava ñayiu ya'a, te ni ka skunu nuu
ini ña de jin tno'o ka ka'an de vi ka ndaskani ini ña de nuu ni ka tatnuni
de ja vi chitnuni ni nuu yiki kuñu ni, te vi tava'a ni Ley Moisés, su masu
sein ni ka tetniuu de.
25 Te yun kuu ja ni ka ndatno'o tna'a san, te ni ka junkuaan tna'a tno'o
ni ka ndatno'o san. Te ni ka tau san uu tee mavijakoto ña ka ndeka tna'a
de jin ñanio ka ka'an too kao ja ka kuu de Bernabé vi Pablo,
26 tee ni ka jakin anu nuu tnundo'o ja vi kunukuechi de ja ja'a sivi maa
Jito'o Jesukristu.
27 Te yun guaa ni ka tetniuu san Judas vi Silas ja vi jin tno'o yu'u maa
de vi kaxtno'o kaji de ndi'i tno'o ni ka tee san nuu tutu jian.
28 Chi ni junkuaan ini Espíritu ia Dios vi saa ni in in sein ja ma vi tee
san ni in tniuu vijin ka, chi maa ni tniuu kanuu ka kuu ja ka tee san:
29 Ma vi kaa ni nagua ni ka soko nuu chu'chi, ni ma vi kaa ni niñi na in
kiti, ni kuñu kiti ndani'ni xnii ma vi kaa ni, te saa ni ma vi kuu kuechi ni
jin inka ñayiu. Te nuu ja ka tava'a ni ndi'i tno'o ya'a, nase gua'a ka sa'a
ni. Vi koto kuee ni, saa ka'on."
Ka'an tutu yun.
30 Yun te ni ka ndakuanta'u nuu tna'a de, te kua'ankuei de ñuu
Antioquía. Te nuu ni jinokuei de, te ni ka ndaxtutu de ndi'i ñayiu ka
skua'a, te ni ka ndakuña'a de tutu yun.
31 Te nuu ni ka ka'u ñayiu ka skua'a yun, te ni ka kusii ndeva'a ini ja
ndakuña'a tutu yun tno'o ndee ini.
32 Te suni Judas vi Silas, chi tee ka ndakani tno'o ia Dios ka kuu de, guaa
ni ka ndakuña'a de tno'o ndee ini, vi ni ka ndakani yutnu de ñayiu ka
skua'a yun jin kua'a tno'o ni ka ka'an de.
33 Te nuu ni ya'a ndee saa tiempu, te ni ka ndakuanta'u ña ñani ka skua'a
yun jin tno'o mani, nagua ja vi ndajiokuiin de nuu tee ni ka tetniuu ña jin
de.
34 Su Silas, chi ni junkuaan ini de ja kendoo de yun.
35 Te Pablo jin Bernabé, suni ni ka kendoo de ñuu Antioquía yun, ka
kaxtno'o de tno'o va'a Jito'o, vi ka xtutenuu de tno'o ya jin kua'a ka ñayiu.

Ni ja'an Pablo inka jichi ni kaxtno'o de nuu ñayiu ka oo ñuu jika

36 Te nuu ni ya'a ndee saa kiuu, te jiña'a Pablo nuu Bernabé:

—Vi ndajiokuion na vi nukoto a kukueni ka oo ñani ka skua'a ndi'i ñuu nuu ni ka kaxtno'o tno'o va'a Jito'o, nagua ja vi kunio naxa ka kuu de jin tno'o ka kandija de.
37 Te ni kuini Bernabé ja vi kondeka de Juan, tee suni nani de Marcos.
38 Su tu ni junkuaan sa'un ini Pablo ja vi kondeka de in tee ja ni kuu siin de ndee ñuu Panfilia, te tu ni ondikin ña de nuu ni ka satniuu de ja ni ka kaxtno'o de tno'o va'a Jesús.
39 Te tu ni ka junkuaan nuu tna'a ini de, guaa ni ka sa'a siin tna'a in in de. Yun te ni jaka ña Bernabé jin Marcos, te ni ka tnii de in barco ja kuano'okuei de ñuu Chipre.
40 Te Pablo, chi ni kaji de Silas, te ni ka jikanta'u ñani ka skua'a ja ja'a de ja na chindee chituu ña Jito'o jin de, te ni kekuei de kua'ankuei de.
41 Te ni ka ya'a de ñuu Siria vi ñuu Cilicia ka ndakani yutnu de ñayiu ka skua'a.

16

Ni juntna'a ña Timoteo jin Pablo vi Silas

1 Yun te saa ni jinokuei Pablo vi Silas ñuu Derbe vi Listra, te yun ni ka jinkuntna'a de jin in tee skua'a nani Timoteo, se'e in ña'a judio ja kandija, su yua de, chi tee inka tatatno'o kuu de.
2 Te ñani ka skua'a ja ka oo ñuu Listra vi ñuu Iconio ka ka'an ja tee gua'a kuu Timoteo.
3 Te ni kuini Pablo ja ki'inkuei de jin Timoteo, guaa ni chitnuni de nuu yiki kuñu Timoteo, nagua ja ma vi kiti ini ñayiu judio ka oo ñuu yun, chi ndi'i de ka jini ja in tee inka tatatno'o kuu yua Timoteo.
4 Te ndi'i ñuu nuu ni ka ya'a de, ni ka ndakani de tno'o ni ka skuiso siki ña tee ni chitniuu ña Jesús vi tee ka kuu nija'nu ka oo Jerusalén ja vi skunkuu ñayiu ka skua'a.
5 Te yun guaa ni ka jinkuiin yutnu kai jin tno'o ka kandijai, te in kiuu in kiuu ni ka kaya kua'a ka ñayiu ka skua'a yun.

Ni jani Pablo ja ni jini de in tee ñuu Macedonia

6 Yun te ni ka ya'a de kua'ankuei de, su tu ni jandetu Espíritu ia Dios ja vi kaxtno'o de tno'o va'a Jesús nuu ñayiu ka oo ñuu tnii Asia. Te yun guaa ni ka ya'a de ñuu tnii Frigia vi Galacia.
7 Te nuu ni kentakuei de yu'u ñuu Misia, te ni ka ndakani ini de ja ki'inkuei de Bitinia, su tu ni jandetu Espíritu ia Jesús.
8 Te ni ka ya'a de Misia, te ni ka ndenuu de ñuu Troas.
9 Te nuu jakuaa ni skuni ña in tee Macedonia jin Pablo ja nukuiin de jikanta'u de:
—Ya'a ni Macedonia, te chituu ña ni jin ndi'i san vi ñayiu ñuu san —jiña'a de.
10 Te vi nuu ni skuni ña jani yun jin Pablo, te ni ka nduku ndee maa san ja kuu san Lucas ja ki'inkuei san jin Pablo Macedonia, chi jandaa ja Dios kana ña ja vi kaxtno'o san tno'o va'a Jesús nuu ñayiu ñuu yun.

Ni jinokuei san jin Pablo vi Silas ñuu Filipo

11 Yun te ni ka tnii san in barco ñuu Troas ja kua'an ndaa ñuu Samotracia, te inka kiuu ni jinokuei san ñuu Neápolis.
12 Yun te ni ja'ankuei san Filipo ja tnii Macedonia ja kuu in ñuu kanuu ja ni ka junkoo ñayiu Roma. Te yun ni ka oo san ndee saa kiuu.

13 Te in kiuu ndatatu ni ndekuei san ye'e ñuu yun, te ni kentakuei san
in yu'u yute nuu ni ka ndakani ini san ja yun ka ndakuatu ñayiu. Te yun
ni ka junkoo san, te ni ka kaxtno'o san tno'o va'a Jesús nuu ñayiu si'i ni
ka kututu yun.
14 Yun te in ñasi'i nani Lidia, ña'a xiko sa'un kua'a vii ja ndee ya'u
ndeva'a, in ña'a ñuu Tiatira, ña'a chiñu'u ia Dios, nini ña tno'o ka'an
Pablo, te ni june Jito'o ini anu ña ja ni kandija ña tno'o ka'an de.
15 Te ni ka jandute ndi'i ña jin ñayiu ve'e ña. Yun te ni ka'an ña ña, te
kachi ña:
—Nuu ja ka jini ni ja jandaa ja ña'a kandija Jito'o kuu san, te ki'inkueio
ve'e san, te yun vi ndoo ni —kachi ña. Te ni tenini ña ña, ja ni ka ndoo
san.
16 Te in jichi kua'ankuei san ja vi ndakuatu san, te ni ka junkuntna'a san
jin in suchi si'i kuechi ja ñu'u ña espíritu ja jitotnuni, te jinokuechi nuu
lamui ja jiña'a kua'i xu'un ja jitotnuni yun.
17 Te suchi ya'a ndikin ñai jin ndi'i san ja kua'ankuei san jin Pablo, te
kana jai yata nuu kua'ankuei san, te kachi:
—Tee ya'a ka kuu tee ka jinokuechi nuu ia Dios oo ndee sukun, te ka
ndakani de ichi ja naxa vi kaku ni'nuo.
18 Te vi sia'a ni ni oo sa'i kua'a kiuu, vi guaa ndee ni kuxii ini Pablo, te
ni jiokuiin de, te jiña'a de nuu espíritu ñu'u ña jin:
—Tatnuni rin jin sivi Jesukristu ja kana ron ini anu suchi jian —jiña'a
de.
Te vi ore saa ni kana ña espíritu yun, te kua'an.
19 Su ni ka jini lamu suchi yun ja tu ka nagua vi kondetu de nui ja vi
ni'i de xu'un ja ja'a suchi yun, te ni ka kakuiko de Pablo vi Silas, te ni ka
junsia'a ña de nuu ya'u ka'nu, nuu ka oo tee ka netniuu yun.
20 Te ni ka junsia'a ña de nuu tee yun ja vi ka'nde de kuechi, te ka jiña'a
de:
—Tee ya'a, chi tee judio ka kuu de, te ni kekuei de ka skunu nuu ini de
ñayiu ñuo.
21 Te ka kaxtno'o de ja vi sa'o nagua ka sa'a maa de, te masu vatuka kuu,
chi oo ii nuu ley mao ja vi sa'o, chi ñayiu Roma ka kuo —ka jiña'a de.
22 Yun te ni ndontakuei ndi'i ñayiu siki Pablo vi Silas. Te ni ka ndata tee
ka ja'nde kuechi yun sa'un nduu de, te ni ka tatnuni de ja in yutnu xii na
vi kani ña jin nduu de.
23 Te nuu ni ndi'i ni ka kani ndeva'a ña jin de, te ni ka chi'i ña de vekaa,
te ni ka tatnuni de nuu tee jito vekaa yun ja na tava'a gua'a ña de.
24 Te nuu ni jini tee jito yun ja siun ni ka tatnuni de, te ni chi'i ña de
ndee nuu kunu ka ini vekaa yun. Te yun ni sa'a kutu de si'in Pablo vi Silas
jin in vitu ka'nu, te ndiyau tnu nuu ka yi'i si'in de.
25 Su nuu sau ñuu, te ka ndakuatu Pablo jin Silas vi ka jita de yaa nuu
ia Dios, te ndi'i tee ka yi'i vekaa yun ni ka onini de.
26 Yun te vi sanaa ni, ni kii in ñutnaa guagua'a, te ni kisi ninii ini vekaa
yun. Te vi ore saa ni ka ndanune ndi'i ye'e vekaa, te ni ka ndajin cadena
ka ndikin ndi'i tee ka yi'i vekaa yun.
27 Te nuu ni ndoto tee jito vekaa yun, te ni jini de ja nune ye'e vekaa
yun, te ni kene'e de in yuchi kani, ja ndaka'ni de maa de, chi ni ndakani
ini de ja ni ndi'i tee ka yi'i vekaa yun ni ka yagua.
28 Su yun te ni kana jaa Pablo, te jiña'a de:
—¡Ma sa'a ni in jakue'e maa ni! Chi ka oo ndi'i san ya'a.

29 Yun te ni jikan tee jito vekaa yun ja ni ka xnuu ñu'u, te vi jino ndaa de
ni kiuu de, te vi sua'a ni'i de ja yu'u de, te ni jinkindei de ndee nuu ñu'u
nuu ja'a Pablo vi Silas.
30 Yun te ni kene'e ña de vekaa yun, te ni jikan tno'o ña de:
—¿Tata xtoo, nagua kuu ja sa'a san ja kaku ni'nu san?
31 Yun te ka jiña'a de:
—Kandija ni Jito'o Jesukristu, te vi kaku ni'nu ni jin ñayiu ve'e ni.
32 Te ni ka kaxtno'o de tno'o va'a Jito'o nuu de vi nuu ndi'i ñayiu ka oo
ve'e de.
33 Te vi ore saa nuu jakuaa yun, ni ndakate tee jito vekaa yun nuu ni ka
tuji Pablo jin Silas. Yun te vi nuu saa, ni ka jandute de jin ndi'i ñayiu ve'e
de.
34 Yun te ni ndakuaka de Pablo jin Silas ve'e de, te ni juntaa ña de nuu
mesa, te ni jiña'a de ja ni ka jaa de. Te maa de vi ndi'i ñayiu ve'e de ni ka
kusii ndeva'a ini de ja ni ka kandija de ia Dios.
35 Te nuu ni tuu ndii inka kiuu, te ni ka tetniuu tee ka ja'nde kuechi yun
ndaja'a de ja ka jiña'a de:
—Siaa ni Pablo vi Silas.
36 Yun te ni kaxtno'o tee jito vekaa yun nuu Pablo, te jiña'a de:
—Ni ka tatnuni tee ka ja'nde kuechi, te ka ka'an de ja na siaa ña san. Te
yun guaa ja kuu kekuei ni, te ki'inkuei sii ini maa ni —jiña'a de.
37 Su yun te jiña'a Pablo nuu ndaja'a yun:
—Sein ja se'e ñuu Roma ka kuu san, te ni ka kani ña de jin nuu ndi'i
ñayiu ama ka ja vi sa'a ndaa tee ka netniuu na kuechi ka tavi san. Te ni
ka jasi ña de vekaa, te vitna, ¿a ka kuini de ja vi kene'e yu'u ña de? Su,
ña'a. Na kikuei maa de vi kene'e ña de —jiña'a de.
38 Yun te ni ka ndakani ndaja'a yun nuu tee ka ja'nde kuechi yun ja siun
jiña'a Pablo. Te ni ka yu'u de nuu ni ka jini de ja se'e ñayiu Roma ka kuu
Pablo jin Silas.
39 Yun te ni ja'ankuei tee ka ja'nde kuechi yun, te ni ka ndakanta'u de
nuu Pablo vi Silas, te ni ka kene'e ña de vekaa yun, te ni ka ka'an nda'u
de jin tee yun ja na ndekuei de ñuu yun.
40 Yun te nuu ni kekuei de vekaa yun, te ni ja'ankuei de ve'e Lidia. Te
nuu ni ka jini de ñayiu ka skua'a, te ni ka ndakuña'a de tno'o ndee ini, te
kua'ankuei de.

17

Ni ndontakuei vaa ñayiu ñuu Tesalónica

1 Ni ka ya'a Pablo jin Silas kua'ankuei de ñuu Anfípolis vi Apolonia, te
ni kentakuei de ñuu Tesalónica nuu oo in ve'e ii sinagoga ñayiu judio.
2 Te Pablo, chi oja'an de ve'e ii nuu ka skua'a ñayiu judio in in kiuu
ndatatu, chi saa ni osa'a maa de. Te ni oja'an de uni kiuu ndatatu ja ni ka
otee tna'a de jin ñayiu yun.
3 Ni okaxtno'o de nagua yoso nuu tutu ii yun ja oo ndaa ja nini kuu ja
kuu Kristu, te ndateku ya ne'u ndiyi. Te jiña'a de:
—Suu maa Jesús, ia xiin ja'a ndakani san ya'a kuu Kristu, ia ni tetniuu
Dios.
4 Te ndee saa ñayiu judio ni ka kandija Jesús vi suni kua'a tee sava ka
tatatno'o ja ni ka chiñu'u de ia Dios vi kua'a ña'a ka ndanuu ja suni ni ka
kandija ña, ni ka nitna'a jin Pablo vi Silas.
5 Yun te ñayiu judio ja tu ka kandija yun ni ka kukuasun ndeva'a ini de,
guaa ni ka xtutu de sava ñayiu ka sa'a jakue'e ja tu na tniuu ka sa'a, te

ni ka skunu nuu ini ñayiu, te ni ndontakuei vaa ndi'i ñayiu ñuu. Te ni
kiukuei de ve'e in tee nani Jasón ja ka ndanduku de Pablo vi Silas ja vi
kene'e ña de, te vi ndasia'a ña de nda'a ñayiu ñuu yun.
6 Su tu ni ka ndani'i ña de ve'e yun, guaa ni ka jaka de Jasón vi ndee saa
ñani ka skua'a, te ni ka junsia'a ña de nuu tee ka netniuu ñuu yun, te ka
kana de ka jiña'a de:
—Tee ya'a ka kuu tee ka skunu nuu ini ñayiu nii ñuyiu, te ja ni kentakuei
de ñuo.
7 Te ni janta'u ña Jasón ya'a. Te ndi'i tee ya'a ka jiso kava ley nagua
tatnuni César, tee tatnuni ndee Roma, chi ka ka'an de ja oo inka rey ja
kuu Jesús —ka jiña'a de.
8 Te nuu ni ka onini tno'o ya'a, te ni ka jinonuu ini ñayiu ñuu vi tee ka
netniuu.
9 Su Jasón vi sava ka ñani ka skua'a, chi ni ka xndoo de joo xu'un ja kuu
vi yaa de. Yun te ni ka siaa ña tee ka netniuu yun.

Ni jinokuei Pablo jin Silas ñuu Berea

10 Yun te vi ñama kuiti ni ka ndatetniuu ña ñayiu ka skua'a nuu jakuaa
saa jin Pablo vi Silas ja kua'ankuei de guaa ndee ñuu Berea. Te nuu ni
jinokuei de ñuu yun, te ni ja'ankuei de ve'e ii sinagoga ñayiu judio.
11 Te ñayiu judio ka oo ñuu yun, chi ñayiu va'a ka ini ka kui saa ñayiu
Tesalónica. Yun guaa vi ni ini ni anui ni ka onini tno'o va'a Jesús, te vi
ndi'i kiuu ni ka ondia'a guagua'i nuu tutu ii, nagua ja vi kuni a jandaa ja
saa ka'an nagua kaxtno'o Pablo.
12 Te yun guaa kua'a maa ñayiu yun ni ka kandija tno'o va'a Jesús, vi
suni kua'a ñayiu ka ka'an sa'an griego, ñasi'i ka ndanuu vi suni kua'a teyii
ni ka kandija.
13 Su nuu ni ka ni'i tno'o ñayiu judio ka oo ñuu Tesalónica ja suni
kaxtno'o Pablo tno'o va'a ia Dios nuu ñayiu Berea, te ni ja'ankuei de ñuu
yun, te ni ka ska'an de ndi'i ñayiu yun, guaa ni ndontakuei vai siki Pablo.
14 Su vi ñama ni ka ndatetniuu ña ñayiu ka skua'a jin Pablo ja kua'an
de ichi yu'u ndute mar. Te Silas jin Timoteo ni ka kendoo de ñuu yun.
15 Te tee ni ka teku tniuu ja ka ndeka ña jin Pablo ni ka jaka ña de
guaa ndee ñuu Atenas. Yun te jiña'a Pablo ja vi kaxtno'o de nuu Silas jin
Timoteo ja ñama na vi kokuu de, te na ki'inkuei de ja vi ndanitna'a de jin
Pablo. Yun te kuano'okuei tee yun.

Ni kaxtno'o Pablo nuu ñayiu ñuu Atenas

16 Te nini ndetu ña Pablo jin Silas vi Timoteo ñuu Atenas, te ni jini de
ja ndi'i ñayiu ñuu yun ka chiñu'i kua'a nuu chu'chi, te ni kiti ini de vi ni
tna'u ini de ja siun ka sa'a ñayiu yun.
17 Te yun guaa ni ka otee tna'a de jin ñayiu judio vi ñayiu sava ka
tatatno'o ja ka chiñu'u ia Dios ka oo ve'e ii sinagoga vi suni nuu ñayiu
ka kututu nuu ya'u yun in kiuu in kiuu.
18 Te sava tee ka skua'a tno'o epicúreo vi sava tee ka skua'a tno'o estoico
yun ka tee tna'a de jin Pablo, te ka ka'an sava de:
—¿Nagua ka'an ja jian ja kana kana yu'u?
Te sava de ka ka'an:
—Koka'on ja in tee kaxtno'o siki chu'chi inka ñuu kuu de —ka ka'an de
ka ndatno'o de, chi kaxtno'o Pablo tno'o va'a Jesús vi suni kaxtno'o de ja
vi ndateku ndiyi.

19 Yun te ni ka jaka ña de jin Pablo nuu in yuku ja nani Areópago nuu
ka ndututu tee ka kuu nija'nu ja ka ndatno'o tna'a de, te ka jikan tno'o ña
de:
—¿A kuu vi kuni san nagua kuu tno'o jaa kaxtno'o ni jian ja ka'an ni
nuu in in san?
20 Chi ka'an ni ndimaa tno'o ja tu ka jini san. Te ka kuini san ja vi kuni
san naxa kei tno'o ja ka'an ni jian —ka jiña'a de.
21 Chi ndi'i ñayiu ñuu Atenas yun vi saa ni ñayiu sava ka ñuu ja ni ka
jinkoo ñuu yun, tu nagua ka ndi'ni kai, chi nino'o ni ja ka ka'in vi ja ka
nini tno'o jaa.
22 Yun te ni ndakoo Pablo ma'ñu Areópago nuu ni ka kututu ndi'i ñayiu
yun, te jiña'a de:
—Tata ñani ja ka oo ni ñuu Atenas ya'a, ndia'a gua'a san ja ndimaa
ñayiu ka nduku ja vi chiñu'u gua'a chu'chi ka kuu ni.
23 Chi nuu jiondita san ñuu ya'a, te ni jini san nuu ka oo chu'chi ka
chiñu'u ni, te suni ni junku'un san in altar nuu ndee letra ka'an sua'a:
“Nuu dios ja tu ka jinio”. Te Dios ja tu ka jini ni, te ka chiñu'u ni, kuu ia
vaji san kaxtno'o san.
24 ’Te suu maa Dios ya'a kuu ia ni sa'a ñuyiu vi ndi'i ja oo nui. Maa ya
kuu Jito'o andivi vi ñuyiu, te ma kuu kondesi ya in veñu'u ja ka sa'a ñayiu
jin nda'i.
25 Ni tu jiniu'u ya ja na in sa'a nagua koo nuu ya axi nagua ja'ni ña jin
ya. Chi suu maa ya kuu ia taa ja ka teku ndi'o vi ja ka ndakuantachio vi
ndi'i ja ka neva'o.
26 ’Te invaa ni niñi xikui ni sa'a ya ndi'i kuiti ñayiu ja na vi koi nii nuu
ñuyiu, vi ja ni chikua'a ña ya na saa tiempu vi koteku ñayiu, vi ndenu vi
kune'u in in ñuu,
27 nagua ja vi ndanduu ñayiu ia Dios, a saa vatuni vi ka skaka nda'a ka
skaka nda'i, te vi ndani'i ya, visi jandaa ja masu jika oo ya nuu in ion.
28 Chi maa ya sa'a ja ka tekuo vi ka kandao vi nagua ka oo ka ndao. Chi
saa ka ka'an ñayiu ñuu maa ni nuu ni ka tee de ja ka'an sua'a: “Tatatno'o
maa ia Dios ka kuo”.
29 ’Te nuu ja tatatno'o ia Dios ka kuo, te ma kuu vi ndakani inio ja Dios
kuu oro axi plata axi yuu ja ka ndane'e ñayiu nagua ka ndakani ini mai.
30 Su ia Dios, chi ni jaka'nu ini ya ja ka osa'a ñayiu ama ka, chi tu ni ka
ojini nagua ni ka osa'i. Su vitna tatnuni ya ja vi ndatna'u ini ndi'i ñayiu
ndi'i ñuu, te kiukuei ichi ya.
31 Chi ia Dios, ja ni jani ya in kiuu ja ka'nde ndaa ya kuechi ñayiu ñuyiu
ja jin ma'ñu sagua in tee ni kaji ya. Te ni xne'e ya maa ya ja oo ndaa nuu
ni ndaxteku ña ya ne'u ndiyi —jiña'a Pablo.
32 Su nuu ni ka onini de ja ndateku ndiyi, te sava de ni ka jaku ndee ña
vi sava de ni ka ka'an:
—Saa inka kiuu, te vi konini san tno'o ka'an ni siki ja ndateku ndiyi.
33 Saa te ni ndee Pablo ma'ñu ndi'i tee yun, te kua'an de.
34 Su ndee sai, chi ni ka jata ndikin ñai jin Pablo, te ni ka kandijai tno'o
va'a Jesús. Te ne'u ñayiu yun oo Dionisio, ja kuu de in tee kuu nija'nu
nuu tee ka kututu nuu nani Areópago yun, vi suni in ña'a nani Dámaris
vi ndesaa ka ñayiu.

18

Ni kaxtno'o Pablo nuu ñayiu ñuu Corinto

1 Te nuu ni ya'a ndi'i yun, te ni ndee Pablo ñuu Atenas, te kua'an de ñuu
Corinto.
2 Te yun ni ka junkuntna'a de jin in tee judio nani Aquila, tee ñuu Ponto,
ja vi inka ni ndajakuei jaa de jin ñasi'i de Priscila, mandikuei de nuu ni
ka oo de Italia. Chi ni tatnuni rey Claudio ja ndi'i ñayiu judio ndekuei ñuu
Roma ja tnii Italia yun. Te ni ja'an Pablo, ni jinkoto ña de.
3 Te ja siun in ni tniuu ka jini de ka sa'a de jin Aquila, te ni kendoo de
jin tee yun, ni ka okiku de sa'un ja ni ka osa'a de ve'e sa'un ja ka xnani
carpa.
4 Te ndi'i kiuu ndatatu ni oja'an Pablo ve'e ii sinagoga, ni ka otee tna'a
de vi ni onduku de naxa vi kandija ñayiu judio vi ñayiu sava ka tatatno'o
ja ni ka ondututu yun.
5 Te nuu ni jinokuei Silas vi Timoteo ñuu Corinto ja vajikuei de
Macedonia, te Pablo, chi vi ndi'i kiuu ni oo de kaxtno'o de vi ndakani
de nuu maa ñayiu judio ja Jesús kuu ia ni tetniuu Dios.
6 Su saa sua'a ni ka ndakoo ñayiu yun siki de vi ni ka nani ñai jin de.
Yun te ni kisi Pablo sa'un de ja kokuu in seña ja tu ni ka kandija ñayiu
yun, te jiña'a de:
—Kuechi maa ni vi kokuu ja vi naa ni. Te ma kotavi kuechi ña san, chi
ni kaxtno'o san tno'o Jesús. Te ndee vitna te kee san ki'in san nuu ñayiu
sava ka tatatno'o.
7 Te ni ndee de ve'e ii sinagoga yun, te kua'an de ve'e in tee nani Justo,
tee yu'u ni'nu ia Dios ja netna'a ve'e de jin sinagoga yun.
8 Te Crispo, tee kuu nija'nu nuu sinagoga yun, ni ka kandija ndi'i de
jin ñayiu ve'e de Jito'o Jesús, nuu ni kaxtno'o Pablo tno'o va'a ya. Te suni
kua'a ñayiu ñuu Corinto yun ni ka onini, te ni ka kandijai vi ni ka jandutei.
9 Yun te nuu jakuaa ni skuni ña Jito'o jin Pablo nuu jani, te jiña'a ya:
—Ma koyu'u ron, kua'an te kaxtno'o ron tno'o rin, te ma kasi yu'u ron.
10 Chi oo maa rin jin ron, te tu na in koxna'a ña ja vi sa'a ñai in jakue'e
jin ron, chi neva'a kua'a rin ñayiu vi kandija tno'o rin ñuu ya'a —jiña'a
ya nuu jani yun.
11 Te ni kendoo Pablo in kuia sava ñuu Corinto yun, ni okaxtno'o de tno'o
va'a ia Dios.
12 Su in kiuu ni ka ndatno'o tna'a ñayiu judio, te ni ndontakuei de siki
Pablo, ni ka kakuiko ña de, te ni ka junsia'a ña de nuu ve'e tniuu nuu oo
Galión, tee tatnuni ndi'i ñuu ja tnii Acaya.
13 Te ka jiña'a de nuu tee netniuu yun:
—Tee ya'a, chi nino'o ska'an de ñayiu ja vi chiñu'i ia Dios, te masu vatuka
kuu nuu ley maa san.
14 Te nuu ni ndakoo Pablo ja ka'an de, te jiña'a Galión nuu ñayiu judio
yun:
—Nuu ja na in kuechi gua'a tavi de axi na in ndiyi ni ja'ni de, te koneva'a
san de ja konini san ja vi ka'an kuechi maa ni ja ka kuu ni ñayiu judio.
15 Su nuu ja nino'o tno'o ni kuu, axi sivi kuu, axi ja kaxtno'o de siki Ley
maa ni kuu, te vi kondia'a maa ni naxa vi sa'a ni. Sein, chi tu kuini san
ka'nde san kuechi tno'o jian —jiña'a de.
16 Te ni ndene'e de ndi'i ñayiu ye'e ve'e tniuu yun.
17 Yun te ndi'i de ni ka tnii Sóstenes, tee kuu nija'nu nuu ve'e ii sinagoga,
te ni ka kani ña de yuye'e ve'e tniuu yun. Su Galión, tee tatnuni yun, chi
tu ni ndi'ni sa'un de ja siun ka sa'a tee yun.

Ni ndajino Pablo ñuu Antioquía, te kua'an de jichi kuu uni ñuu jika

18 Te ni oo Pablo kua'a ka kiuu ñuu Corinto yun. Saa ni ndakuanta'u de
nuu ñayiu ka skua'a, te ni ndekuei de jin Aquila vi Priscila, ni ka tnii de
in barco, te kuano'okuei de ichi Siria. Te nuu ni jinokuei de ñuu Cencrea,
te ni sete te'a de xini de ja kuu in seña ja skunkuu de tno'o ni kee yu'u de
nuu ia Dios.
19 Te nuu ni ndentakuei de ñuu Éfeso, te yun ni xndoo de Aquila jin
Priscila. Te ni ja'an de ve'e ii sinagoga nuu ni ka otee tna'a de jin ñayiu
judio ni ka ondututu yun.
20 Te ni ka jikanta'u tee yun ja kendoo Pablo vi koo ka jin de ndee saa
ka kiuu, su tu ni jandetu de.
21 Chi sua'a ni ndakuanta'u de, te jiña'a de:
—Nini kuu ja no'o san Jerusalén ja koo san viko ja vaji ya'a, su nuu ja
ia Dios kuini, te ndajiokuiin tuku san inka jichi ndikoto ña san —jiña'a
Pablo.
Te ni tnii de in barco ñuu Éfeso, te kuano'o de.
22 Su nuu ni ndajino de Cesarea, te ni kanuu de Jerusalén ja ni ja'an de
ni ka ndakantno'o tna'a de jin ñayiu ka skua'a yun, te vi yun ni ya'a de
kuano'o de ñuu Antioquía.
23 Te nuu ni oo de ndee saa kiuu ñuu yun, te ni ndeja'a tuku de ni
jikanuu de nagua ka oo maa ñuu yun nuu ka tnii Galacia vi Frigia, nuu
ni ndakuña'a de tno'o ndee ini naxa vi koyutnu ñayiu ka skua'a ja ka oo
ñuu yun.

Ni kaxtno'o Apolos nuu ñayiu ñuu Éfeso

24 Te tiempu yun ni jino in tee judio nani Apolos ñuu Éfeso yun, in tee
ñuu Alejandría kuu de, in tee kaxtno'o gua'a, chi jini gua'a ndeva'a de tutu
ii.
25 Te ja ni jini gua'a de tno'o Jito'o, te vi ni ini ni anu de kaxtno'o kaji
de tno'o Jesús, visi maintno'o ni jini de tno'o ni kaxtno'o Juan nuu ni
skuandute de.
26 Te ni jinkondee de ni ka'an de nuu ñayiu ka ndututu ve'e ii sinagoga,
su nuu ni ka onini Priscila jin Aquila tno'o kaxtno'o Apolos yun, te ni ka
jaka siin ña jin de, te ni ka kaxtno'o kaji kai nuu de ichi ia Dios.
27 Te ni ndakani ini Apolos ja ki'in de Acaya. Te ñayiu ka skua'a ja ka
oo Éfeso yun ni ka chituu ña jin de. Te ni ka tee de in tutu nuu ñayiu
ka skua'a ja na vi kuanta'u ñai jin Apolos. Te nuu ni jino de Acaya, te ni
chituu de jin kua'a ñayiu ja ni ka kuyutnu kai, ja ni ka'an nda'u ni ka'an
kee ña ia Dios ja ni ka kandijai ya.
28 Te vi jin nuu ndi'i ñayiu judio ni ka'an de ja masu vatuka ka kandijai,
te ni kaxtno'o kaji de ja oo ndaa nagua yoso nuu tutu ii, ja Jesús kuu ia ni
tetniuu Dios.

19

Ni kaxtno'o Pablo nuu ñayiu ñuu Éfeso

1 Vi nini oo Apolos ñuu Corinto, te ni xndi'i Pablo ja ni jiondita de taka
ñuu ka oo nuu yuku yun, te ni ndajino de ñuu Éfeso nuu ni ka junkuntna'a
de jin ndee saa tee ka skua'a.
2 Te jiña'a de:
—¿A ni ka ni'i ni Espíritu ia Dios nuu ni ka kandija ni?
Te ka jiña'a de nuu Pablo:
—Ni tu ka jini so'o san ja oo Espíritu ia Dios.
3 Yun te jiña'a Pablo:

—¿Nuu saa te naxa ni ka jandute ni?
—Ni ka jandute san nagua ni kaxtno'o Juan —ka jiña'a de.
4 Te jiña'a Pablo:
—Juan ni skuandute de ñayiu nuu ni ka ndatna'u ini yika kuechi, te jiña'a de nuu ñayiu ñuu yun ja na vi kandijai Jesús, ia ni tetniuu Dios ja vaji yata nuu ya'a de yun.
5 Te nuu ni ka onini de tno'o ya'a, te ni ka jandute de jin sivi maa Jito'o Jesús.
6 Te ni sonee Pablo nda'a de siki ndi'i tee yun, te ni ka ni'i de Espíritu ia Dios. Te ni ka ka'an de siin siin nuu sa'an vi ni ka ndakani de tno'o ni jiña'a maa ia Dios.
7 Te ja ndi'i de kuu vaa uxi uu de.
8 Te ni oja'an Pablo ve'e ii sinagoga vaa ndee uni yoo ni ka otee tna'a de vi ni onduku de ichi ja vi jino ini ñayiu ka ndututu yun ja vi kandijai naxa tatnuni ia Dios.
9 Su sava ñayiu ni ka sa'a ndei anui, te tu ni ka kandijai tno'o Jesús ja ni ka'an Pablo, te ni ka ka'an kue'i jin ichi Jesús jin nuu ndi'i ñayiu ni ka ndututu yun. Te ni kujioo Pablo nuu ka oi yun, te ni jaka de tee ka skua'a nuu in skuela tee nani Tiranno. Te yun ni okaxtno'o de tno'o va'a Jesús ndi'i kiuu nuu ñayiu yun.
10 Te saa ni okaxtno'o de nuu ñayiu ndee uu kuia, te ndi'i ñayiu ka oo ndi'i ñuu tnii Asia, maa ñayiu judio vi ñayiu sava ka tatatno'o, ni ka onini tno'o va'a Jito'o Jesús.
11 Te ia Dios ni chindee ni chituu ña jin Pablo, te kua'a javii java'a ni sa'a de,
12 ja vi ndee in pañitu axi sa'un ja ni tnandee yiki kuñu Pablo, te ni ka ojunsia'i nuu ñayiu ka ku'u, te ni ka onduva'i, vi ñayiu ka ñu'u ña tachi, te ni okana ña tachi yun ja kua'an.
13 Te suni ni ka oo sava tee judio ja tu ka kandija Jesús, ni ka ojikanuu de ja vi skunu de tachi ka ñu'u ña jin ñayiu. Te ni ka kuini de vi kuantniuu de sivi Jito'o Jesús ja vi skunu de tachi yun. Te ka jiña'a de:
—Jin sivi Jesús, ia ndakani Pablo, ka tatnuni rin ja kekuei ron —ka jiña'a de nuu tachi yun.
14 Ya'a ni ka osa'a uja seyii in tee judio ja kuu nija'nu nuu sutu nani Esceva.
15 Su yun te ni ka'an espíritu tachi yun, te jiña'a:
—Jini rin Jesús, te suni jini rin na in kuu Pablo, su roon, ¿na in ka kuu ron?
16 Te tee ñu'u ña tachi yun ni kanta de, te ni kakuiko de ndi uja tee yun, te ni xtuji gua'a ña de vini tavichi te'a ña de, vi ndee ni skuita te'a ña de. Te vi sua'a kanda vichi tee yun, te ni ka jino de ni ndekuei de ve'e yun kua'ankuei de.
17 Te ndi'i ñayiu ka oo ñuu Éfeso yun, maa ñayiu judio vi ñayiu sava ka tatatno'o, ni ka ni'i tno'o ja siun ni kuu. Te nasaa ñayiu ni ka yu'u ndeva'a, te vi nasaa ñayiu ni ka ka'an ja jandaa ja ia ka'nu ndeva'a kuu Jito'o Jesús.
18 Te kua'a ñayiu ja ni ka kandija ni kikuei nuu Pablo, ni ka na'mai yika kuechi nuu ia Dios vi ni ka ndakani ndi'i jakue'e ni ka osa'i.
19 Te suni kua'a ñayiu ni ka oskua'a tno'o tasi, ni ka junsia'i liurui, te vi jin nuu ndi'i ñayiu, te ni ka teñu'i. Te nuu ni ka taui kuenta, te ni ka jini ja ndee uu xiko uxi mil xu'un kaa ja kuu plata kuu ja yi'i ndi'i liuru yun.
20 Saa te ni jitenuu tno'o ia Dios, te ni kuu ka'nu ja ni ka kandija kua'a ñayiu.

21 Tee nuu ni ya'a ndi'i yun, te ni ndakani ini Pablo ja ki'in de kaka nuu
de nii Macedonia vi Acaya, te ndaya'a de no'o de maa ñuu Jerusalén. Te
jiña'a de:
—Nuu na ndi'i koo san Jerusalén, te suni nini kuu ja ki'in san jinkoto
san ñayiu ñuu Roma.
22 Te ni tetniuu Pablo Timoteo jin Erasto, nduu tee ka chituu ña jin de,
ja vi koxno'o de koki'inkuei de ñuu ja tnii Macedonia nini kendoo ka maa
de ndee saa ka kiuu Asia.

Ni ka ndakoo vaa ñayiu ñuu Éfeso

23 Te tiempu saa ni ndontakuei vaa ñayiu ja ja'a ichi Jesús.
24 Chi ni oo in tee ni onani Demetrio, ni osatniuu de jin kaa nani plata.
Ni osa'a de veñu'u kueli jin kaa ja kuu veñu'u nuu oo chu'chi ka xnani
Diana ja ka chiñu'u ñayiu. Te kua'a ndeva'a xu'un ni ka oni'i de ja ni ka
oxiko de jin tee ni ka yi'i jin de tniuu yun.
25 Te ni ndaxtutu Demetrio yun sava ka tee ka yi'i jin de tniuu yun, te
jiña'a de:
—Ñani, maa ni ja ka kuu ni tee ka yi'o tniuu ya'a, ka jini gua'a ni ja
tniuu ka yi'o kuu nuu ka ni'i kua'o xu'un ja ni ka jinkova'o.
26 Su ka jini so'o ni vi ka ndia'a ni ja sa'a Pablo nuu jika de kaxtno'o de
nuu ñayiu ja masu dios ka kuu ja sa'a in tee jin nda'a de. Te kundee de
xtija de kua'a ñayiu, ja masu maintno'o ñuo Éfeso ya'a, chi vi nii ñuu ja
tnii Asia sa'a de siun.
27 Te oo vijin ndeva'a, chi vatu ni vi skunao tniuu ka yi'o, su masu
maintno'o ni yun kuu, chi vi suni ndee veñu'u ia si'i Diana junaa. Te
maa vi chiñu'u sa'un ka ñayiu, te vatu ni vi xtajioo ya nuu ndia'a ya, te
ma vi kandija kai ya, te ia ya'a ka chiñu'u ndi'i ñayiu ñuu ja tnii Asia vi
ndi'i ñayiu ñuyiu —jiña'a de.
28 Te nuu ni ka onini tee yun ja siun jiña'a Demetrio, te ni ka kiti ndeva'a
ini de vi ni ka kana jaa de, te ka jiña'a de:
—¡Ka'nu kuu Diana, * ia jito ñayiu Éfeso!
29 Te ni ndonta vaa ñayiu ñuu yun, te ni ka kakuiko de uu tee ñuu
Macedonia, Gayo jin Aristarco, tee ka ndeka tna'a jin Pablo, te ni ka
ñundayi ña de guaa ndee nuu ka ndututu ñayiu ja ka sa'i junta.
30 Te ni kuini Pablo ja ki'in de nuu ni ka ndututu ñayiu ñuu yun ja ka'an
de, su tu ni ka jandetu tee ka skua'a ja ki'in de.
31 Te suni sava tee ka netniuu Asia ja ka jini tna'a jin de, ni ka tetniuu
de in tutu nuu ka jikan de ja ma ki'in Pablo nuu ni ka ndututu ñayiu yun.
32 Te nuu junta yun, sava ñayiu kana in tno'o, savai inka tno'o, te vi
sua'a ni ka kuvai, chi ni ka jinonuu ini. Te sava ñayiu ni tu ka jini nau ja
ni ka ndututui.
33 Te sava ñayiu judio ni ka ndakani naxa kaa ja ka oi junta yun nuu
Alejandro. Te vi sua'a ka chinda'a de ñayiu, te ni ka sia'a de Alejandro
ma'ñu sagua yun, te ni sa'a de seña jin nda'a de ja na vi kasi yu'u ñayiu
ja ka'an ni'nu de ja ja'a ñayiu judio nuu ñayiu ñuu yun.
34 Su nuu ni ka ndakuni ña ñayiu Éfeso yun ja tee judio kuu de, te ni ka
kana jaa de vaa ndee uu ore invaa ni tno'o, ka jiña'a de:
—¡Ka'nu kuu Diana, ia jito ñayiu Éfeso!
35 Yun te ni kundee sekretariu ñuu yun ja ni ka jasi yu'u ñayiu kua'a
yun, te jiña'a de:

---

* **19:28 19:28** Inka sivi chu'chi yun kuu “Artemisa”.

—Ñani ja ka kuo tee ñuu Éfeso, ja ka jini ni ja ndi'i ñayiu ñuyiu ka na'a
ja tniuu ñuo kuu ja kotoi veñu'u nuu xíka ia si'i Diana, ia jito ñuo ja kuu
chu'chi makuun ndee andivi.
36 Te ni ion ma kachi ja masu saa kuu, guaa vi kasi yu'u ni, te vi ndakani
gua'a ini ni nagua kuu ja ka sa'a ni.
37 Chi tee ni ka jaka ni vajikuei jin ni ya'a, masu ni ka su'u de nagua oo
veñu'o, ni masu ka kane'e de jin ía si'i ka neva'o.
38 Te nuu ja Demetrio vi sava ka tee ka yi'i jin de tniuu yun, ka nee u'u
tna'a de, te na vi ka'an kuechi maa de nuu tee ka netniuu ja ka ja'nde
kuechi. Te yun vi tee tna'a maa de na kuechi ka xtavi tna'a de.
39 Te nuu ja inka tniuu ka jikan ni, te in nuu junta, te yun na vi ndatno'o
ndao nagua kuu ja vi sa'o.
40 Chi ja ni kuu vitna, te vatu ni vi xtavi kuechi ña ja ni ndontakueio siki
tee tatnuni nuu ñuo, te ma vi ni'o na tno'o vi kuña'o nuu ja na vi ndakan
tno'o ña de nau ja ni ndontakuei vaa ni —jiña'a de.
41 Te nuu ni ndi'i ni ka'an de tno'o ya'a, te ni xtute de ñayiu ni ka ndututu
yun.

20

Ni ja'an tuku Pablo ñuu ja tnii Macedonia vi Grecia

1 Nuu ni ndi'i ja ni ka sa'a ni'i ka sa'a ioo ñayiu yun, te ni ndaxtutu Pablo
ñayiu ka skua'a, te ni xteku ña de naxa vi koi, te ni ka ndakanu ni'nu tna'a
de nuu ni ka ndakuanta'u nuu tna'a de, te kua'an Pablo Macedonia.
2 Te ni jikanuu de nii ñuu kueli yun, xteku de ñayiu ka skua'a jin kua'a
tno'o naxa vi koi nuu ia Dios, te ni kenta de ndee Grecia.
3 Te yun ni oo de uni yoo, te vi ja ni jino de ja tnii de in barco ja no'o
de ñuu Siria, te ni ni'i tno'o de ja ka ska'an tna'a tee judio ja vi kondee ña
de, te vi ka'ni ña jin de ichi kuano'o de. Te yun guaa ni ndajiokuiin tuku
de ja ni ndaya'a de ichi Macedonia.
4 Te ni ka chitu tna'a Pablo, ni ka jika de jin sava tee, ndee ni kentakuei
de Asia. Te sivi tee ya'a ka kuu Sópater tee ñuu Berea, vi Aristarco vi
Segundo tee ñuu Tesalónica, vi Gayo tee ñuu Derbe, vi Timoteo, vi tee
Asia ja ka kuu Tíquico vi Trófimo.
5 Te ñani ya'a ka kuu tee ni ka kakoxno'o nuu san kua'ankuei de ñuu
Troas, te yun ni ka ondetu ña de.
6 Te sein ja ni ka ndoo san, chi ndee nuu ni ya'a viko kiuu ka jaa ñayiu
judio xtaa vixin ja tu na levadura yi'i, saa ni kekuei san ñuu Filipo ja ni ka
tnii san in barco kua'ankuei san. Te nuu u'un kiuu saa ni kentakuei san
ñuu Troas. Yun ni ka ndanitna'a san jin tee ka yoxno'o yun. Te ni ka oo
san uja kiuu ñuu yun.

Ni junkoto Pablo ñayiu ñuu Troas

7 Te kiuu xtnañu'u ja ndaki'in semana, ni ka ndututu ñayiu ka skua'a
ja vi kaa san xtaa vixin nuu ka ndaka'an san nagua ni sa'a Jesús. Te ni
kaxtno'o Pablo tno'o va'a Jesús nuu ñayiu ni ka ndututu yun, chi inka kiuu
tnee, te ndekuei san no'okuei san, guaa vi ndee sau ñuu ni ka'an de.
8 Te ka oo kua'a lámpara ve'e ndee sukun nuu ni ka ndututu san yun.
9 Te in suchi kuechi nani Eutico ni jinkoi yu'u ventana nini, te ni kuitai
jin ñua'na ja siun ni kuu kani ndeva'a ka'an Pablo. Te ni kitna'a nui ni
kixin ndei, te ni yai makei ndee ve'e kuu uni, te ni kanakaui ndee nuu
ñu'u, te vi ja ni ji'i nuu ni ka ndane'e ña ñayiu.

10 Yun te ni nuu Pablo, te ni junkuindei de siki suchi yun, te ni ndakanu
ndee ña de jin, te jiña'a de:
—Ma vi yu'u ni, chi tekui.
11 Yun te ni ndajiokuiin tuku Pablo ni ndaa de, te ni ja'nde de xtaa vixin
ni ka jaa san jin ndi'i ñayiu ka oo jin san yun. Te nuu ni ndi'i ni ka jaa
san, te kani kuiti ni ka'an de tno'o Jesús vi guaa ndee nuu ni tuu, te saa
kua'ankuei san.
12 Te ni ka ndakuakai suchi kuechi yun kuano'okuei jin ve'i, te ka kusii
ndeva'a ini ja teku suchi yun.

Ni ndekuei san ñuu Troas, te kua'ankuei san ñuu Mileto

13 Yun te ni ka kakoxno'o san ni ka tnii san in barco, te kua'ankuei san
ñuu Asón ja mavinukuaka san Pablo, chi ni kuini maa de ja kaka ja'a de
ndee ñuu yun.
14 Te nuu ni ka nukuntna'a san jin de ñuu Asón yun, te ni ka tnii san in
barco jin de, te mandikuei san ñuu Mitilene.
15 Te ni ndekuei tuku san ñuu yun, te inka kiuu ni ka ndaya'a yatni san
ñuu nani Quío, te inka kiuu ni ka ndaya'a san ndee Samos. Te yun ni ka
ndatatu san ñuu nani Trogilio. Te inka kiuu saa ni ndentakuei san ñuu
Mileto.
16 Chi ni kuini Pablo ja ya'a jioo de ñuu Éfeso ja tnii Asia ja ma junkuiin
de ñuu yun, chi ñu'u ini de ja koo de maa Jerusalén kiuu viko Pentecostés,
nuu ja na kuu ñama de.

Ni xteku ña Pablo jin tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu ka skua'a ñuu Éfeso

17 Su nuu ni oo Pablo ñuu Mileto, te ni kana de tee ka kuu nija'nu ka
yinda'a ñayiu ka skua'a ñuu Éfeso.
18 Te nuu ni jinokuei tee yun nuu Pablo, te jiña'a de:
—Maa ni ka jini gua'a ni naxa ni osa'a san nuu ni ka oo, guaa ndee kiuu
xtnañu'u nuu ni kiuu san Asia,
19 naxa ni ojinokuechi san nuu Jito'o Jesús vi naxa ni osa'a nda'u san maa
san. Te tu ni okuu teyii san. Te jin kua'a tenuu san ni oskunaa san nuu ni
otna'a san tnundo'o, ja ni ka osa'a ña ñayiu judio nuu ni ondontakuei de
siki san.
20 Su tu ni oyu'u san, chi ni okaxtno'o san tno'o va'a Jesús nuu ndi'i maa
ni ja kuu in java'a in in maa ni. Ni okaxtno'o san nuu ni ka ondututu kua'a
ñayiu, vi saa ni ve'e in in maa ni.
21 Ni okaxtno'o san nuu ñayiu judio vi nuu ñayiu sava ka tatatno'o ja na
vi ndatna'u ini jin yika kuechi, te na kiukuei ichi ia Dios, te na vi kandijai
Jito'o Jesukristu.
22 Te vitna ja ñu'u ichi san ja kuano'o san Jerusalén, chi saa tatnuni maa
Espíritu ia Dios. Su ni tu jini san naxa kaa ja ndo'o san yun.
23 Maintno'o ja jini san kuu ja ka'an Espíritu ia Dios ja ndi'i ñuu nuu
ja'an san, te ja ndetu ña vekaa vi kua'a tnundo'o.
24 Su vini tu ndi'ni sa'un san nagua kuu ja nda'u ja teku san ja kokuu
jin maa san, chi ja kuini san kuu ja skenta sii ini san kaxtno'o san nuu
ñayiu, vi skunkuu gua'a san tniuu ni taa Jito'o Jesús ja ndakani san tno'o
va'a maa ya ja ka'an nda'u ka'an kee ña ia Dios jion.
25 ’Te vitna guaa ja jini gua'a san ja ni in maa ni xiin nuu ni kaxtno'o
san tno'o naxa tatnuni ia Dios, ma vi ndakuni ka ña ni.
26 Te yun guaa ya'a vi kuni maa ni kiuu vitna ja ma kotavi kuechi san ja
ja'a ni in ni nuu ja tu ni ka kandija maa ni.

27 Chi tu ni tayu'u tno'o san, te ndi'i ni ndakani ndaa san nagua kuini
maa ia Dios ja sa'a ya jion.
28 Te yun guaa vi koto va'a ni maa ni, vi suni ndi'i ñayiu ka skua'a ja ka
kui na kuinio ndikachi vi koto va'a ni. Chi Espíritu ia Dios ni taa tniuu ya'a
ja vi kokuu ni na kuinio tee jito ndikachi ja vi kokoto ni ñayiu ka skua'a
ja ni ndakuaan ya jin niñi ya.
29 Chi ja jini san ja yata kee san ki'in san, te kikuei tee kue'e nuu ka oo
ni ja vi xnda'u ña de. Chi ka kuu de na kuinio va'u lobo xeen ndeva'a ja
vi kaa ti ndikachi.
30 Te vi ne'u maa ni vi keja'a tee vi xnda'u ñayiu ka kandija ja vi kaxtno'o
de nino'o tno'o tno'o, nagua ja vi kata ndikin ña ñayiu yun jin de.
31 Te yun guaa vi koto ni maa ni ja ma vi junkuei ni nuu jakue'e. Te
vi kondaka'an ni ja uni kuia, vi nduu vi ñuu, ni tu ni junkuiin san ja ni
oxteku ña san vi ni onda'i san ja ja'a in in ni.
32 ’Te vitna, vi ñani, jikanta'u san nuu ia Dios ja na ka'an nda'u ka'an
kee ña ya jin tno'o ni ka kuta'uo nuu ya. Chi jin jaka'nu maa ya, te vi
jinkui'nu gua'a ini ni ja vi koyutnu ni nuu ya, te taa ya in nuu vi koo ni
jin ndi'i ñayiu ni ka nduvii jin yika kuechi.
33 Vi ni tu ni jio'o san xu'un plata ni oro ni in sa'un ñayiu.
34 Chi ka jini gua'a maa ni ja ni satniuu san jin nda'a san, te ni ni'i san
taka ja ja'ni ña jin san vi ja ja'ni ña jin ñayiu ni ka oo jin san.
35 Te jin ndi'i tniuu ni sa'a san kaxtno'o san ja kanuu ja satniuo. Te
saa saa kuu chituo ñayiu nagua ja'ni ña jin. Te vi kondaka'an ni tno'o ni
ka'an Jito'o Jesús nuu jiña'a ya: “Na ta'u na ndetu ñayiu nuu jini mani
inka ñayiu masu nuu kuta'u mai” —jiña'a Pablo.
36 Te vi nuu ni ndi'i ni ka'an de tno'o yun, te ni ka junkuiin jiti de ja ni
ka ndakuatu de jin ndi'i ñani ka oo jin de yun.
37 Yun te ndi'i de ni ka nda'i ndeva'a. Te ni ka ndakanu ni'nu de Pablo
vi ni ka chitu de nuu de.
38 Ni ka kusuchi ndeva'a ini de ja siun ni ka'an Pablo ja ma vi ndakuni
ka ña de. Yun te ni ka junsia'a ña de nuu ni ka tnii san jin Pablo in barco
ja kuano'okuei san.

21

Kuano'o Pablo maa ñuu Jerusalén

1 Yun te ni ka sa'a siin tna'a san jin tee ka kuu nija'nu ka oo ñuu Éfeso,
te ni ka tnii san barco ja ni ka ja'nde ndaa san kuano'okuei san ñuu Cos,
te inka kiuu ni ndentakuei san ñuu Rodas. Yun te saa ni ndentakuei san
ñuu Pátara.
2 Te yun ni ka ni'i san inka barco ja kuano'o Fenicia, te ni ka tnii san
mandikuei san.
3 Te nuu ni ka ya'a san, te ni ka jini san ñuu Chipre ja ni kendoo ichi
nda'a satni, chi mandikuei san jin barco ja kua'an Siria, te ja siun xndoo
barco yun ja ndisoi ñuu Tiro ja tnii Siria, guaa ni kiukuei san ñuu yun.
4 Te yun ni ka jinkuntna'a san jin tee ka skua'a, te ni ka kendoo san jin
de uja kiuu, te ja ni skuni ña Espíritu ia Dios jin de, guaa ka jiña'a de nuu
Pablo ja ma no'o de Jerusalén.
5 Su nuu ni jino kiuu yun, te ni ka nusia'a ña tee ka skua'a yun, ndi'i de
jin ñasi'i de vi se'e de, ni ka nuskanuu ichi ña de guaa ndee yu'u ñuu yun.
Te yun ni ka junkuiin jiti san yu'u ndute mar, te ni ka ndakuatu san.
6 Yun te ni ka ndakuanta'u nuu tna'a san, te ni kakuei san nuu barco, te
ni ka ndajiokuiin de ve'e de.

7 Yun te ni kekuei san kua'ankuei san ja vi xndi'i san vi kiondita san
nuu ndute mar, chi ni kekuei san ñuu Tiro, te ni ndajinokuei san ñuu
Tolemaida. Te yun ni ka ndanitna'a san jin ñayiu ka skua'a, te ni ka
ndakantno'o tna'a san. Te ni ka oo san jin ñayiu yun in kiuu.
8 Te inka kiuu ni kekuei san jin Pablo vi tee ka ndeka tna'a jin san
kuano'okuei san ñuu Cesarea, te ni jinokuei san ve'e Felipe, tee xtutenuu
tno'o va'a Jesús kuu de, in tee ne'u uja tee ja ni ka kaji ñayiu ka skua'a ja
vi kokoto de ña'a ni ka ndonda'u, te ni ka ndoo san ve'e de.
9 Te neva'a de kuun sesi'i de ja chia'an ka na yii vi koo, ja ka ndakani
tno'o ni jiña'a maa ia Dios.
10 Te ja ni kuu ki'in kiuu ka oo san yun, te ni kenta in tee ndakani tno'o
ni jiña'a ia Dios, tee nani Agabo ja vaji de ndee Judea,
11 ja majakoto de ndi'i san. Te ni tnii de kanchii Pablo, te ni ju'ni de
nda'a de vi si'in de, te jiña'a de:
—Kachi Espíritu ia Dios ja sua'a vi ku'ni ñayiu judio ka oo Jerusalén jin
tee xiin kanchii ya'a, te vi ndasia'a ña de nda'a ñayiu sava ka tatatno'o
—jiña'a de.
12 Nuu ni ka onini san ja siun ka'an tee yun, te ni ka ka'an nda'u san jin
ñayiu yun nuu Pablo ja ma no'o de Jerusalén.
13 Yun te ni ka'an Pablo:
—Ma vi konda'i ni, chi saa sua'a ka tniuu suchi ini ña ni. Te sein chi oo
ini san ja vi naxa ni na kokuu, masu maintno'o ni ja konu'ni san, chi vi na
kuu san Jerusalén ja ja'a sivi maa Jito'o Jesús —kachi de.
14 Te vi ja tu ni ka kundee san vi ka'nu san de, te ka jiña'a san:
—Na kokuu nagua kuini maa Jito'o Dios, nuu saa.
15 Nuu ni ya'a kiuu yun, te ni ka sa'a tua'a san, te ni ka ndanuu san
Jerusalén.
16 Te suni ka ndikin ña ndee saa ñayiu ka skua'a ja ka oo Cesarea yun ja
kuano'okuei san jin, te ni ka jaka ñai ve'e in tee ñuu Chipre nani Mnasón,
in tee ja ni kunuu ndeva'a skua'a, te ve'e tee yun ni ka ndoo san.

Ni ndajino Pablo maa ñuu Jerusalén

17 Te nuu ni ndajinokuei san Jerusalén, te sii ini ndeva'a ni ka janta'u
ña ñayiu ka skua'a.
18 Te inka kiuu ni ja'ankuei san jin Pablo, ni ka jinkoto san Jacobo. Te
yun ja ni ka ndututu ndi'i tee ka kuu nija'nu ka yinda'a ñayiu ka skua'a.
19 Te nuu ni ndi'i ni ndakantno'o ña Pablo jin tee yun a kukueni ka oo
de, te ni jinkondee de ni ndakani de ndi in ndi in tniuu ja ni sa'a ia Dios
jin de nuu ni ndakani de tno'o va'a ya nuu ñayiu sava ka tatatno'o.
20 Nuu ni ka onini de ja siun ndakani Pablo, te ni ka ndakuanta'u de nuu
ia Dios, te ka jiña'a de nuu Pablo:
—Ja jini ni, vi ñani, ja kua'a mil ñayiu ñuo judio ni ka kandija Jesús, te
ndi'i de ka ka'an ja nini kuu ja vi skunkuo Ley Moisés.
21 Su ni ka ni'i tno'o de ja jika ni kaxtno'o ni nuu ndi'i tna'o judio ja
ka oo ne'u ñayiu sava ka tatatno'o ja ma vi kuantno'o ka de Ley Moisés,
vi suni jiña'a ni ja ma vi chitnuni ka de nuu yiki kuñu seyii de, ni ma vi
kondikin ka de nagua vajikueio ka sa'o ndee jana'a.
22 ¿Te nagua vi sa'o nuu saa? Te vi ndututu kua'a ñayiu na vi ni'i tno'i
ja ni ndajaa ni.
23 Gua'a ka kuu ja sa'a ni sua'a: ya'a ka oo kuun tee ni ka kee yu'u nuu
ia Dios ja vi skunkuu de tno'o ni ka ka'an de.

24 Kuaka ni ndi'i kuun de, te kua'ankuei ni jin de veñu'u ka'nu, te vi
sa'a ni nagua yoso nuu Ley Moisés ja ndundoo ñayiu, te tniuya'u ni ja
ki'inkuei tee ya'a, na vi sete te'a de xini de. Saa te na vi kuni tna'o judio ja
masu ndija nagua ka ni'i tno'o de siki ni, chi sua'a kuini ni ja kaka ndaa
ni nagua ja skunkuu ni Ley.
25 Su ja ñayiu sava ka tatatno'o ja ni ka kandija, chi ja ni ka tetniuu san
in tutu nui ja masu nini kuu ja vi skunkui Ley Moisés, chi ja vi tava'i kuu
ja ma vi kai nagua ni ka soko nuu chu'chi, ni niñi na in kiti, ni kuñu in kiti
ja ni ndani'ni xnii ti, vi ni ma vi xna'a tna'i ja vi kukuechi jin inka ñayiu
—ka jiña'a de nuu Pablo.

Ni ka kakuiko de Pablo nuu veñu'u ka'nu

26 Yun te ni jaka Pablo ndi kuun tee yun, te kiuu tnee sua'a, te ni ka
jinkondee de ni ka skunkuu de Ley Moisés ja ni ka nduvii de. Yun te ni
ja'an Pablo veñu'u ja ni kaxtno'o de nuu sutu na kiuu jino ja ka ndundoo
de ja vi junsia'a in in maa de kiti nuu sutu yun ja vi soko de nuu ia Dios.
27 Su nuu ni kuyatni ja jino ndi'i uja kiuu ja ka ndundoo de nuu ia Dios,
te ni ka jini ña sava tee judio ja vajikuei ñuu Asia ja oo Pablo veñu'u yun.
Te ni ka ska'an de jin ndi'i ñayiu, te ni ndontakuei vai ja ni ka kakuikoi
Pablo.
28 Te ni ka kanai, ka jiña'i:
—¡Ñayiu ñuo Israel, vi chituu ña ni! Chi tee ya'a kuu tee jikanuu nuu
na saa na tu'u ñuu kaxtno'o de nuu ñayiu ja ma vi kandijai Ley Moisés,
vi ka'an de siki ñuo vi siki veñu'u ka'nu ya'a. Te masu yun ni kuu, chi
ni kiukuei de jin ñayiu sava ka tatatno'o veñu'u ii ya'a, te ni sa'a tne'e de
veñu'o, ja siun ni sa'a de —ka jiña'a de.
29 Ni ka ka'an de sua'a, chi ndee ama ka ni ka jini de Pablo maa ñuu
Jerusalén, ka jika de jin Trófimo, tee ñuu Éfeso ja kuu de in tee inka
tatatno'o, te ni ka jani ini de ja ni kiukuei Pablo jin tee yun veñu'u.
30 Yun te ni ka kuvaa ndi'i ñayiu ñuu yun, te ka kututu ndi'i ja ni ka
kakuikoi Pablo, te ka ñuu ndayi ñai jin Pablo, ni ka kene'e ñai ndee ye'e
nuu oo veñu'u yun. Te vi ñama ni ka jasi ye'e nuu oo veñu'u yun.
31 Te vi ja ka nduku ndei ja vi ka'ni Pablo, te ni ni'i tno'o tee kuu nija'nu
yinda'a soldado ja ndi'i kuiti ñayiu ñuu Jerusalén ni ndontakuei vai.
32 Te ni jaka tee kuu nija'nu yun tee ka kuu capitán vi tee ka kuu soldado,
te ni kekuei de ka jino de kua'ankuei de nuu ka oo ñayiu yun. Te nuu ni ka
jini ñayiu yun tee kuu nija'nu vi soldado ja vajikuei de, te ni ka junkuiin.
Tu ni ka kani kai Pablo.
33 Yun te nuu ni jinokuei tee kuu nija'nu yun, te ni ka kakuiko de Pablo,
te ni tatnuni de ni ka ju'ni ña de jin uu cadena, te ni jikan tno'o de ñayiu
yun na tee kuu Pablo vi nagua ni sa'a de.
34 Su ne'u ñayiu kua'a yun, savai kana in tno'o vi savai inka tno'o, vi
sua'a ni ka kuvai, guaa tu ni kundaa ini tee kuu nija'nu yun na kuechi
kuu ja ni sa'a Pablo. Yun te ni tatnuni de ja ni ka jaka ña jin Pablo ndee
cuartel.
35 Te nuu ni jinokuei de nuu skalera ye'e cuartel, te ni ka jiso ña soldado
yun jin Pablo kua'ankuei jin de, vi ja kuechi ja ioo ndeva'a ka sa'a ñayiu
yun.
36 Chi ndi'i ñayiu kua'a yun ka ndikin yata soldado yun ka kana jai, ka
jiña'i:
—¡Na kuu tee jian!

Ni ka'an ni'nu Pablo ja ja'a maa de nuu ñayiu ñuu yun

37 Te nuu makiukuei soldado jin Pablo ini cuartel yun, te ni ka'an Pablo
jin tee kuu nija'nu yun:
—¿A ma kuandetu ni ka'an san joo luluu jin ni? —jiña'a de.
Te ni ka'an tee kuu nija'nu yun:
—¿A kuu ka'an ron sa'an griego?
38 ¿A masu roon kuu tee Egipto ja ni ndonta siki tee tatnuni ndee ja oo
kiuu? Chi tee yun ni kene'e kuun mil ñayiu ka ja'ni ndiyi ja ni ja'an jin de
ndee nuu ñu'u te'a —jiña'a tee kuu nija'nu yun.
39 Yun te jiña'a Pablo:
—Tuu, chi tee judio kuu san. Ni kaku san Tarso, te kuu san in se'e ñuu
kanuu ka ja tnii Cilicia, su jikanta'u san ja kuandetu ni na ka'an san jin
ñayiu ñuu san —jiña'a de.
40 Te nuu ni jandetu tee kuu nija'nu yun ja ka'an Pablo, te ni junkuiin
de nuu skalera yun, te ni sa'a de seña jin nda'a de ja na vi kasi yu'u ñayiu
ñuu yun. Te nuu ni ka kuna'i ja tu na in ka'an ka, te ni ka'an de jin sa'an
hebreo, te jiña'a de:

22

1 —Tata ñani, vi konini ni vitna na ka'an san jin ndi'i ni ja ja'a maa san
—jiña'a de.
2 Te nuu ni ka onini ñayiu yun ja sa'an hebreo ka'an Pablo, te ni ka jasi
yu'u ndi'i, te jiña'a de:
3 —Maa san, chi jandaa ja tee judio kuu san. Ni kaku san ñuu Tarso ja
tnii Cilicia, su chi ni ja'nu san ñuu Jerusalén ya'a. Te ni skua'a ña Gamaliel
nuu ni kutua'a san Ley nagua ni ka osa'a ndi nija'nuo. Te ni onduku san
ja skunkuu gua'a san nuu ia Dios jin ndee ini ndee anu san nagua ka sa'a
ndi'i maa ni vitna.
4 Chi ni osondikin san ñayiu ka kandija ichi Jesús, te ni ondanduku san
de ja ka'ni san de vi ni okakuiko san teyii vi ñasi'i ja ni otnaa san jin vekaa.
5 Te ka ñuna'a maa tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi tee ka kuu nija'nu
nuu ñuo, chi maa de ni ka taa tutu ja ki'in nuu tna'a kuikion ja ka oo
Damasco, te kua'an san ja majinkuaka san nani kuu ñayiu ka kandija
Jesús ja junkuntna'a jin san, te kakuiko san jin ja ki'inkuei vekaa nuu vi
tniuya'ui jakue'e ka sa'i.

Ni ndakani Pablo naxa ni kiunduu de ichi Jesús

6 'Su yun te nuu ni kuyatni san kua'an san Damasco ndee nuu sau nduu,
te vi sanaa ni ni jionduu ña in ñu'u ja ni ye'e ni'nu ndeva'a, ni kuun ichi
andivi.
7 Te ni ndonso san ndee nuu ñu'u, te ni onini san in tno'o ja ka'an:
"Saulo, Saulo, ¿nau ja sondikin ndikin ña ron?"
8 Yun te jiña'a san: "¿Na in kuu ni, vi Jito'o san?" Te ni ka'an: "Maa rin
kuu Jesús, ia ni ja'nu ñuu Nazaret, ia sondikin ndikin ron", kachi ya.
9 Te ndi'i tee ka ndeka tna'a jin san ni ka jini ndaa de ñu'u yun, te ni ka
yu'u ndeva'a de, su tno'o ni ka'an ya jin san, chi tu ni ka jini de.
10 Te jiña'a san: "Jito'o san, ¿nagua kuu ja kuini ni ja sa'a san?" Te ni
ka'an Jito'o Jesús: "Ndakoo te kua'an ñuu Damasco. Yun oo in tee kaxtno'o
ndi'i nagua kuu ja kuini rin ja sa'a ron", kachi ya.
11 Su tu ni kuu ka kondia'a san, chi ni ndesi nuu san ni sa'a ñu'u ja ni
ye'e ni'nu ndeva'a nduchi nuu san. Yun te ni ka tnii tee ka ndeka tna'a jin
san nda'a san, te ni ka junsia'a ña de Damasco.
12 'Te yun oo in tee nani Ananías, in tee gua'a ja skunkuu de Ley Moisés.
Te ndi'i ñayiu judio ja ka oo ñuu yun ka ka'an ja tee gua'a kuu de.

13 Yun te ni jaa de ni jakoto ña de, te ni kuyatni de, te kachi de: “Ñani
Saulo, nduu ndijin nduchi nuu ni”, ni ka'an de. Te vi nuu saa ni ndaye'e
nduchi nuu san, te ni jini san de.
14 Te ni ka'an de: “Maa ia Dios ndee ndi yuao ni ndakaji ña jin ni, ja
kuni ni nagua kuini ya ja sa'a ni, vi kuni ni jin nduchi nuu ni Jesús, ia
ndaa, vi konini ni tno'o ka'an ya.
15 Te ndakani ni tno'o ya nuu ndi'i ñayiu nagua ni jini ni vi nagua ni
onini ni.
16 Te yun guaa vitna ma kokuu kuee ni. Ndakoo ni te kuandute ni, te
kakanta'u ni jin sivi maa Jito'o Jesús ja na ndasavii ya anu ni vi na kindee
ya yika kuechi ni” kachi Ananías nuu san.

Ni ndakani Pablo naxa ni tetniuu ña Jesús nuu ñayiu sava ka tatatno'o

17 ’Te nuu ni ndajaa san Jerusalén, te ni ja'an san veñu'u ja ni ndakuatu
san, te ni skuni ña ya.
18 Ni jini san maa Jito'o Jesús, te kachi ya nuu san: “Koo kama ron, te
ndee ron nuu ñuu Jerusalén ya'a, chi ma vi konini ñayiu tno'o ka'an ron
ja ndakani ron tno'o va'a rin”.
19 Yun te jiña'a san nuu Jesús: “Jito'o san, ja ka na'a de ja maa san ni
ojiondita taka ve'e ii sinagoga, ni okakuiko san ñayiu ja ni otnaa san jin
vekaa, vi ni okani san ñayiu ka kandija maa ni.
20 Te nuu ni ka ja'ni de Esteban, tee ni okaxtno'o tno'o maa ni, vi suni
yun nukuiin san, te vi ndi'i san ni ka ndatno'o ja kuu de, chi vi ni ojito san
sa'un tee ni ka ja'ni ña yun” jiña'a san nuu ya.
21 Su yun te kachi ya: “Kua'an, chi tetniuu jika ña rin ki'in ron nuu ñayiu
sava ka tatatno'o, ndakani ron tno'o va'a rin”, kachi ya nuu san —jiña'a
Pablo.

Ni kendoo Pablo nuu nda'a tee kuu nija'nu nuu soldado

22 Vi guaa ndee tno'o ya'a ni ka, ni ka jandetu ñayiu ja ni ka onini. Su
nuu ni ka'an Pablo ja ja'a ñayiu inka tatatno'o, yun te ni ka kana jaa ñayiu,
ka jiña'i:
—Uni na kuu tee jian, chi masu vatuka kuu ja koteku de —ka jiña'a
ñayiu yun.
23 Te ja siun ka kana jai vi ka kaja ndee yui sa'mai nuu ñu'u, te ka siaguai
ñuyaka nuu tachi ja ka kiti ndeva'a ini.
24 Yun te ni tatnuni tee kuu nija'nu yun ja na vi chi'i ña soldado yun jin
Pablo ini cuartel yun. Te suni ni tatnuni de ja na vi kani ña soldado yun
jin Pablo, nagua ja na ndaa yu'u de na kuechi tavi de ja ni ndontakuei vaa
ñayiu siki de.
25 Su nuu ni ka ju'ni ña de jin yo'o ja vi kani ña de, te jiña'a Pablo nuu
tee kuu capitán nukuiin yun:
—¿A vatuka kuu ja vi kani ni in se'e ñuu Roma ja chia'an ka vi kuni ni
na kuechi tavi de? —jiña'a de.
26 Te nuu ni onini capitán yun ja siun ni ka'an Pablo, te ni ja'an de ni
kaxtno'o de nuu tee kuu nija'nu yun, te jiña'a de:
—¿Naxa sa'a ni jin tee yun? Chi se'e ñuu Roma kuu de, kachi de —jiña'a
capitán yun.
27 Yun te ni jino tee kuu nija'nu yun nuu oo Pablo, te jiña'a de:
—Ka'an ni, ¿a ndija ja se'e ñuu Roma kuu ni? —jiña'a de.
—Jandaa, chi suu kuu san —jiña'a Pablo.
28 Yun te jiña'a tee kuu nija'nu yun:

—¿Naxa ni sa'a ni nuu saa? Te sein, chi kua'a xu'un ni junku'un san, te ni nduu san se'e ñuu ka'nu Roma —jiña'a de.
Yun te jiña'a Pablo:
—Suu kuu san, chi ndee nuu ni kaku san kuu san se'e ñuu Roma —jiña'a de.
29 Te ja siun jiña'a Pablo, te ni ka kujioo ndi'i soldado ka ka'an ja vi kani ña jin de. Te vi suni ndee maa tee kuu nija'nu yun, ni yu'u de nuu ni jini de ja se'e ñuu Roma kuu Pablo, chi masu vatuka kuu ja ni ju'ni de in se'e ñuu Roma.

Ni ka jani ña jin Pablo nuu tee judio ja ka ja'nde kuechi

30 Te inka kiuu ni kuini tee kuu nija'nu yun ja kukanu ndaa ini de na ja'a kuu ja ni ndontakuei ñayiu judio yun siki Pablo, te ni ndajin de cadena ndikin Pablo. Te ni tatnuni de ja ni ka ndututu ndi'i tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi tee ka kuu nija'nu ja ka ja'nde kuechi ñayiu judio. Yun te ni kene'e de Pablo, te ni junsia'a ña de nuu ndi'i tee ni ka ndututu yun.

23

1 Yun te ni ndakondia'a Pablo nuu ndi'i tee ka ja'nde kuechi yun, te jiña'a de:
—Tata ñani, sein chi jini gua'a san ja masu na kuechi tavi san, chi sa'a ndaa san nuu ia Dios ndee kiuu vitna —jiña'a de.
2 Yun te ni tatnuni Ananías tee kuu nija'nu ka nuu sutu yun ja na vi katu tee ka nukuiin yatni yun maa yu'u Pablo.
3 Yun te jiña'a Pablo nuu sutu kuu nija'nu yun:
—Dios na kani ña jin maa ni, chi kuu ni na kuinio yika ve'e kuijin ndiyi, chi nukoo ni ja sa'a ndaa ni kuechi san nagua yoso nuu Ley Moisés, su jisokava ni Ley nuu tatnuni ni nuu tee ya'a ja na vi kani ña de jin san —jiña'a de.
4 Te ka jiña'a tee ka oo yun:
—¿Nau ja kane'e ni jin sutu kuu nija'nu ja jinokuechi nuu ia Dios? —ka jiña'a de.
5 Te jiña'a Pablo:
—Tu ni jini san, vi ñani, ja sutu kuu nija'nu kuu de. Te nuu siun jini san, te ma ka'an san, chi yoso nuu tutu ii: “Ma kane'e ron jin tee kuu nija'nu nuu ñuu ron” —jiña'a de.
6 Yun te nuu ni kutnuni ini Pablo ja masu in ni tee ka kuu tee ni ka ndututu yun, chi sava de ka kuu saduceo, te sava de ka kuu fariseo, te ni ka'an jaa de nuu tee ka ndututu yun, jiña'a de:
—Tata ñani, maa san vi tata san ka kuu san fariseo, te ndetu ka'nu san nuu ia Dios ja koo in kiuu te ndaxteku ya ndiyi, yun guaa ka ka'an kuechi ni siki san —jiña'a de.
7 Te nuu ni ka'an de siun, te ni ka jinkondee tee fariseo jin tee saduceo ka tee tna'a de, guaa ni ka sa'a siin tna'a de nuu ka otutu de yun.
8 Chi tee ka kuu saduceo yun ka ka'an de ja tu ka ndateku ndiyi, ni tu ka kandija de ja ka oo ia ka jinokuechi nuu Dios, ni espíritu tu ka kandija de. Su tee ka kuu fariseo, chi ka kandija de ja oo ndi'i ya'a.
9 Te ndi'i de ni ka kuvaa. Yun te ni ndontakuei sava tee ka kaxtno'o Ley Moisés, ja suni ka yiunduu de ka kuu de fariseo, te ka jiña'a de:
—Tee ya'a, tu sa'un na kuechi vi teo de, chi tu na in jakue'e sa'a de, chi vatu ni, in espíritu ni ka'an jin de axi in ia jinokuechi nuu Dios, te ma kuu vi koo siki ia Dios —ka jiña'a de.

10 Te ja siun ioo ndeva'a ka sa'a de, te ni yu'u tee kuu nija'nu nuu soldado
yun ja kana saa vi skuechi de Pablo nuu ni ka ndututu de yun. Te ni tatnuni
de nuu soldado de ja ni ka ndakindee de Pablo nuu ñayiu yun, te ni ka
ndachi'i tuku ña de ini cuartel yun.
11 Te nuu jakuaa saa ni skuni ña Jito'o Jesús jin Pablo, te jiña'a ya:
—Koo anu ron te ma yu'u ron, chi vi nani ni ndakani ron tno'o rin nuu
ñayiu Jerusalén ya'a, te vi saa ni kanuu ja ndakani ron nuu ñayiu Roma
—jiña'a ya.

Ni ka ndatno'o tna'a de ja vi ka'ni de Pablo

12 Te inka kiuu ni ka ndatno'o tna'a sava ñayiu judio ja vi ka'ni de Pablo.
Te ni ka kee yu'u de jin tno'o xtau tnia'a de maa de, ja ma vi kaa de xtaa,
te ni ndute ma vi ko'o de vi guaa ndee na vi ka'ni de Pablo.
13 Te vi'i ka uu xiko de ni ka ndututu ja ni kekuei yu'u de ja siun vi sa'a
de.
14 Te ni ja'ankuei de nuu tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi nuu tee ka kuu
nija'nu nuu ñayiu ñuu de, te ka jiña'a de:
—Sein, chi ni kekuei yu'u san jin tnia'a ja ma vi kaa sa'un san vi guaa
ndee na vi ka'ni san Pablo.
15 Te vitna ka kuini san ja ndi'i maa ni vi tee ka kuu nija'nu nuu junta
ki'inkuei ni vi ka'an ni jin tee kuu nija'nu nuu soldado yun ja na kene'e
de Pablo, te na kii de nuu vi ndututu de xtnee, chi vi kuña'a ni ni ja ka
kuini ni ja vi kakan tno'o gua'a ni de, nagua ja vi kundaa ini ni siki de. Te
ja vi kotua'a san ja vi ka'ni san de ama ka ja kenta de —ka jiña'a de.
16 Su nuu ni onini seyii kua'a Pablo ja siun ka ska'an tna'a de, te ni ja'in
ndee cuartel yun ni jinkaxtno'i nuu Pablo.
17 Yun te ni kana Pablo in tee kuu capitán, te jiña'a de:
—Kuaka ni suchi ya'a, te ki'in ni jin nuu tee kuu nija'nu, chi oo in tno'o
kaxtno'i nuu de —jiña'a de.
18 Yun te ni jaka ña capitán yun jin suchiun nuu tee kuu nija'nu yun, te
jiña'a de:
—Ni kana ña Pablo, tee yi'i vekaa jin san, te ni jikanta'u de ja kisia'a san
suchi ya'a, chi oo in tno'o kaxtno'i nuu ni —jiña'a de.
19 Yun te ni tnii tee kuu nija'nu yun nda'i, te ni jaka siin ña de, te ni
jikan tno'o ña de:
—¿Na tno'o kuini ron ja kaxtno'o ron nuu rin? —jiña'a de.
20 Te jiña'a suchiun:
—Vaji san kaxtno'o san ja ni ka ska'an tna'a sava tna'a san judio ja vi
kakanta'u de nuu ni ja ki'in ni jin Pablo nuu junta xtnee, te vi kachi ni de
sua'a, ja ka kuini de vi kakan tno'o ndaa de Pablo siki nagua ni sa'a de.
21 Su ma kandija ni, chi vi'i ka uu xiko de ni ka skaka tna'a gua'a de ja
vi kondetu yu'u de Pablo ichi yun, chi ni ka kee yu'u de jin tnia'a ja ma vi
kaa de xtaa ni ndute ma vi ko'o de vi guaa ndee na vi ka'ni de Pablo. Te
vitna, chi vi ka ndetu tua'a de ja na kuandetu ni ki'in Pablo nuu junta yun
—jiña'i.
22 Yun te jiña'a tee kuu nija'nu yun nui ja ma koka'an sa'uin nuu ni in
ñayiu ja ni ja'in ni ndakani nuu de. Te ni ndatetniuu ña de kuano'i.

Ni ndasia'a de Pablo nda'a Félix, tee tatnuni

23 Te ni kana de uu tee ka kuu capitán de, te ni tatnuni de ja na vi
sa'a tua'a tee yun uu ciento soldado ja vi kaka ja'a vi uni xiko uxi tee vi
koso kuai vi uu ciento tee vi kinda'a lanza, chi ka iin jakuaa kekuei de ja
ki'inkuei de ndee ñuu Cesarea.

24 Te suni jiña'a de ja na vi sa'a tua'a de in kuai ja koso Pablo, te ni
tatnuni de ja na vi koto va'a de Pablo, ja tu nagua ndo'o de ichi ki'in de,
te na vi junsia'a ña de nuu Félix, tee tatnuni ñuu yun.
25 Te ni tee de in tutu ja ka yinda'a tee yun, te ka'an sua'a:
26 “Maa san kuu Claudio Lisias ja tee san tutu ya'a nuu ni, vi tata Félix,
ja kuu ni in tee tatnuni gua'a nuu ñuu. Na ta'u na ndetu kuu ni nuu ñuu.
¿A kukueni oo ni?
27 Te kaxtno'o san nuu ni ja ñayiu judio ni ka kakuiko tee ya'a, te ka
nduku de ja vi ka'ni ña de. Su nuu ni jini san ja se'e ñuu Roma kuu de, te
ni ja'an san jin soldado san ja ni skaku ni'nu san de.
28 Te ni kuini san ja kukanu ini san na kuechi kuu ja tavi de. Te ni ja'an
san jin de nuu ni ka ndututu maa tee judio ja ka ja'nde kuechi.
29 Te ni jini san ja siki Ley maa de kuu ja ka xtavi de tee ya'a, su tu na
kuechi tavi de ja kuu de ni ja koo de vekaa.
30 Su ni ni'i tno'o san ja ni ka skaka tna'a tee judio ja vi ka'ni ña de. Te
yun guaa ni tetniuu ñama san de ja majaa de nuu ni. Te suni ni kaxtno'o
san nuu tee ka ka'an kuechi ja'a de ja na jakuei de nuu ni, te jian na vi
ka'an de na kuechi kuu ja ka xtavi ña de. Ya'a ni kuu ndi'i ja ni soo san
nuu tutu ya'a. Ndee saa ini ni, saa na ka'on”, ka'an tutu yun.
31 Yun te ni ka jaka jakuaa ña soldado jin Pablo kua'ankuei de ndee ñuu
Antípatris, nagua ni tatnuni tee kuu nija'nu yun.
32 Te nuu ni tuu inka kiuu, te ni ka ndajiokuiin ndi'i soldado ka jika ja'a
yun ni ndajinokuei de cuartel, te maa ni ka tee ka yoso kuai kua'ankuei
jin Pablo.
33 Te nuu ni jinokuei de ñuu Cesarea, te ni ka jiña'a de tutu yun vi ni ka
ndachi'i de Pablo nda'a tee tatnuni yun.
34 Te nuu ni ndi'i ni ka'u de tutu yun, te ni jikan tno'o de ndenu kuu ñuu
Pablo. Te nuu ni jini tee tatnuni yun ja in tee ñuu ja tnii Cilicia kuu de,
35 te jiña'a de:
—Nuu kikuei tee ka ka'an kuechi siki ni, saa na konini san tno'o ka'an
ni —jiña'a de.
Te ni tatnuni de ja na vi kokoto gua'a ña tee ka netniuu yun jin Pablo
ini palacio ndi Herodes.

24

Ni ka'an ni'nu Pablo ja ja'a maa de nuu Félix

1 Te nuu ni ya'a nuu u'un kiuu, te ni jinokuei Ananías, sutu kuu nija'nu,
jin sava ka tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio jin in tee ka'an ja'vi nani
Tértulo. Te ni kiukuei de nuu tee tatnuni yun ja ka ka'an kuechi de siki
Pablo.
2 Te nuu ni kana ña tee tatnuni yun jin Pablo ja kundaa kuechi de, te ni
jinkondee Tértulo yun ni ka'an kuechi de siki Pablo, te jiña'a de:
—Tata Félix, ja tatnuni ni nuu ñuu, ka ndakuanta'u ndeva'a san nuu ni
ja kuya'a kukueni oo joo ñuu ya'a vi ja gua'a tatnuni ni ndi'i taka tniuu
oo, te ka kuta'u san ja vi jandichi maa ni, te majinkoo va'a ka ñuu ya'a.
3 Te vi ndee ni ni kuu ka jini san tniuu gua'a sa'a ni, te ka kuta'u ndeva'a
san nuu ni, vi Tata Félix, ja kuu ni in tee yinda'a ñuu ya'a.
4 Te kuaka'nu ini ni ja ni kekuei san ka kindee san tniuu sa'a ni joo nuu
ñuu. Te ja ma ka'an kani kani san, te jikanta'u san ja sa'a ni jamani, konini
ni joo luluu tno'o vi ka'an san.

5 Chi ka jini ndaa san ja tee ya'a kuu de na kuinio in kue'e ja chi'i tna'a,
te vi nii ñuyiu jika de, te suu de kuu ja sa'a ja ja'nde tna'a ñayiu judio, chi
maa de kuu nija'nu yinda'a ñayiu ka skua'a tno'o Jesús, tee ni ja'nu ñuu
Nazaret.
6 Te vi suni ja nduku de ja sa'a tne'e de veñu'u ka'nu, te ni ka kakuiko
san de, chi ni ka kuini san ja vi sa'a ndaa san kuechi de, nagua tatnuni
Ley ka neva'a maa san.
7 Su ni kiunduu Lisias, tee kuu nija'nu, te vi tno'o xeen ni ndakindee de
tee ya'a nuu nda'a ndi'i san.
8 Te ni tetniuu de tee ka ka'an kuechi ja'a tee ya'a ja kikuei de nuu ni,
te ya'a sa'a ndaa maa ni. Te kakan tno'o maa ni de, te kuni ndaa ni ndi'i
na kuechi kuu ja ka xtavi san de —jiña'a tee ka'an ja'vi yun.
9 Te vi ndi'i tee judio ja ka ndeka tna'a jin de yun ni ka jiña'a de ja ndaa
ja saa ndija kuu.
10 Yun te ni sa'a tee tatnuni yun seña nuu Pablo ja na ka'an de, te jiña'a
de:
—Osii ndeva'a ini san ja ka'an san nuu ni, ja ndanduku ni'nu san kuechi
san, chi ja jini san ja ni kuu kua'a kuia oo ni netniuu ni ja ja'nde ni kuechi
ñayiu ñuu san.
11 Te kuu ndanduku ni tno'o ndaa, te kuni ni ja vi inka uxi uu kiuu ni
ndajino san Jerusalén ja chiñu'u san ia Dios.
12 Te ni masu ndee ka jinku'un ña de ja tee tna'a san jin ni in ñayiu axi
ndee ka skaka tna'a san jin ñayiu ja vi sa'a ni'i vi sa'a ioi, ni nuu veñu'u
ka'nu, ni nuu ve'e ii sinagoga, ni nuu ni in ñayiu maa ñuu Jerusalén.
13 Su tee ya'a, chi ni in kuechi ja ka xtavi ña de jin san vitna, ma kee
ndaa.
14 Su ja na'ma san nuu ni kuu ja jinokuechi san nuu ia Dios ndi yua san,
te chiñu'u san ia Jesús ja kuu in ichi jaa ja ka xnani maa tee ya'a ichi kue'e,
chi kandija san ndi'i nagua yoso nuu tutu Ley Moisés vi ndi'i tno'o ni ka
tee ñayiu ni ka ndakani tno'o maa ia Dios ndee jana'a.
15 Te suni inuu ni ka kandija san jin de, ja ka ndetu san ja in kiuu, te
ndaxteku ia Dios ndiyi, ndi'i ñayiu ni ka ji'i, a kuu ñayiu ni sa'a java'a axi
ñayiu ni sa'a ja u'u.
16 Te yun guaa nduku ndee san ja siun ni koo vii jajintnuni san ja sa'a
san java'a nuu ia Dios vi nuu ñayiu.
17 Te nuu ni ya'a ndee saa kuia ja ni jikanuu san sava ñuu, te ni
ndajiokuiin san nuu ñuu san Jerusalén ja skuta'u san xu'un nuu ñayiu
ka kuu nda'u ñuu san vi ja soko san kiti nuu ia Dios.
18 Te saa sa'a san, oo san veñu'u nuu ja ni nduvii san ja skunkuu san
nagua yoso nuu Ley Moisés, te ni ka jinku'un ña sava tee ka kuu tna'a san
judio ja vajikuei ndee Asia. Te masu na ñayiu kua'a oo jin san ni tu na in
sa'a ioo.
19 Te nuu siun, chi tee Asia yun ka kuu tee kikuei nuu ni ja vi ka'an
kuechi de siki san nuu ja na kuechi ka xtavi ña de.
20 Axi vi ka'an maa tee ya'a na kuechi ni jinokau san nuu ni oo san nuu
ka ja'nde de kuechi yun.
21 Axi nuu ja vi nani ja ni ka'an jaa san nuu ni ka ndututu de yun nuu
jiña'a san: “A vi chia kandija san ja ndaxteku ia Dios ndiyi, te yun guaa
ka ka'an kuechi ni siki san vitna” jiña'a san —jiña'a Pablo.
22 Yun te nuu ni onini Félix ndi'i tno'o ya'a, te ja siun ja ni jini gua'a de
naxa ka kandija ñayiu ichi jaa ja ka chiñu'i ia Jesús, te ni xndendoo de
tniuu yun, te jiña'a de:

—Kondio'ni na kiuu kii Lisias, tee kuu nija'nu nuu soldado, te saa kakan tno'o gua'a san de, nagua ja kutnuni ndaa ini san naxa oo tniuu ya'a —jiña'a de.
23 Te ni tatnuni de nuu capitán ja vi kokoto de Pablo, su na vi kuandetu de ja vi ya'a na in tna'a de jinokuei ja vi jinkoto ña axi vi chituu ña jin de, te ma vi kasi de ichi.
24 Te nuu ni ya'a ndee saa kiuu, te ni ndajino tuku Félix jin ñasi'i de Drusila, in ña'a judio, te ni kana de Pablo, te ni onini de tno'o ni kaxtno'o Pablo naxa oo ja vi kandija ñayiu tno'o ia Jesukristu.
25 Su nuu ni ka'an Pablo ja kanuu ja vi kaka ndaa ñayiu nuu ia Dios, te vi ka'nu ni'nui mai, chi kiuu sandi'i, te sa'a ndaa ia Dios ndi'i nagua ni ka sa'a ñayiu, te ni yu'u Félix, te jiña'a de:
—Kuano'o ni vekaa vitna, te kiuu na nune san, te saa kana tuku ña san —jiña'a de.
26 Chi ndetu de ja ka'an Pablo ja kuña'a de xu'un, te siaa ña de. Yun guaa kua'a jichi ni kana de Pablo ja ni ka ndatno'o jin de.
27 Su nuu ni ya'a uu kuia ja siun ni osa'a de, te ni jino kiuu ja ni kee de tniuu de, te ni nukuiin Porcio Festo nuu tniuu de. Te vi ja na kendoo va'a Félix jin ñayiu judio, guaa ni xndendoo de Pablo vekaa yun.

25

Ni kana ña Festo jin Pablo

1 Yun te nuu uni kiuu ja ni kiuu Festo ja tatnuni de, te ni kee de ñuu Cesarea ja kua'an de ñuu Jerusalén.
2 Te yun ni ka kututu sutu ka kuu nija'nu vi tee ka kuu ni ja'nu nuu ñayiu judio ja ni jinokuei de nuu Festo ka ka'an kuechi de siki Pablo. Te ni ka jikanta'u de
3 ja na sa'a Festo in jandiuxi, na ndatetniuu de Pablo na ndii de Jerusalén, ka jiña'a de. Yun ni ni ka ka'an de, chi ja ni ka ndatno'o tna'a de ja vi kondesi de Pablo, te vi ka'ni ña de nuu ichi yun.
4 Su yun te jiña'a Festo:
—Pablo, chi ndesi gua'a de vekaa ñuu Cesarea, te ndee saa ni ka kiuu te ndajiokuiin san.
5 Su na ki'inkuei tee ka kuu nija'nu ñuu ni jin san, te nuu ja oo na kuechi ni sa'a Pablo, te yun na vi ka'an kuechi de —jiña'a de.
6 Te ni oo de Jerusalén vaa ndee una axi uxi kiuu, te ni ndajiokuiin de ni ndajino de ñuu Cesarea. Te inka kiuu, te ni nukoo de nuu mesa nuu sandaa de kuechi, te ni tatnuni de ja ni ka junkuaka ña jin Pablo.
7 Te nuu ni kiuu Pablo, te ni ka jionduu ña tee judio ja kua'ankuei de ndee ñuu Jerusalén, te ni ka jinkondee de ni ka xtavi de Pablo kua'a kuechi nini ndeva'a. Su vini in tno'o, tu ni kee ndaa.
8 Yun te ni ka'an Pablo ja ni ndanduku ni'nu de kuechi de, te jiña'a de:
—Sein, chi vini in kuechi tu nagua ni sa'a san, ni siki Ley tna'a san judio, te ni siki veñu'u, ni siki rey César, tu na in kuechi ni sa'a san —jiña'a de.
9 Su vi ja kuini Festo ja kendoo va'a de jin tee judio yun, guaa ni jikan tno'o de Pablo, te jiña'a de:
—¿A kuini ni no'o ni Jerusalén, te yun sandaa san kuechi ni? —jiña'a de.
10 Yun te jiña'a Pablo:
—Ja oo san nuu nda'a rey César, te yun kuu nuu kundaa kuechi san, chi ja jini gua'a maa ni ja tu na in jakue'e ni sa'a san siki tna'a san judio.

11 Chi nuu ja na in jakue'e ni sa'a san ja nini kuu ja kuu san, tu ma kuu
ndakindee san maa san ja kuu san. Su tu sa'un nagua ni sa'a san, chi
nino'o ni ka xtavi ña de, te masu jandaa kuu. Te ni in tee, tu na tniuu de
ja ndasia'a ña de nda'a tee ya'a. Chi jikanta'u san ja ndasia'a ña ni nuu
nda'a César, te maa de na sa'a ndaa kuechi san —jiña'a de.
12 Yun te ni ka ndatno'o tna'a Festo jin sava ka tee ka netniuu jin de
naxa sa'a de. Te nuu ni ndi'i ni ka ndatno'o de, te jiña'a de nuu Pablo:
—Ja ni jikan maa ni ja ki'in ni nuu nda'a César ja sa'a ndaa de kuechi
ni, te nuu César ki'in ni nuu saa —jiña'a de.

Ni jino Pablo nuu rey Agripa

13 Te nuu ni ya'a ndee saa kiuu, te ni jinokuei rey Agripa jin Berenice
ñuu Cesarea ja mavijinkoto de Festo.
14 Te ja siun ki'in kiuu ni ka oo de, te ni ndakani Festo nuu rey yun ja
ja'a Pablo, te jiña'a de:
—Oo in tee ndesi vekaa ya'a ja ni xndendoo Félix.
15 Te na ni ja'an san Jerusalén, te ni jakuei sutu ka kuu nija'nu vi tee ka
kuu nija'nu nuu ñayiu judio ka ka'an kuechi de nuu san siki tee ya'a, te
ka jikan de ja na kua'a san tno'o ja kuu de.
16 Te jiña'a san nuu de ja tu na tno'o yun ka neva'o ja ka netniuu Roma
ja vi kuandetuo kuu in tee nuu chia'an ka ja vi jin nuu maa de, te vi ka'an
kuechi ñayiu siki de, te suni ndanduku ni'nu de kuechi de, jiña'a san.
17 Te yun guaa nuu ni kekuei ñayiu yun ya'a, te vi tu ni kukuee san,
chi vi inka ni kiuu, te ni nukoo san nuu mesa ja ja'nde san kuechi, te ni
tatnuni san ni ka junkuaka ña jin de.
18 Su tee ni kikuei ja ka ka'an kuechi siki de, ni tu na kuechi gua'a ja ni
ondakani ini san ni ka xtavi ña de.
19 Chi vi nani ja ka ka'an kuechi de ja ja'a tee ya'a kuu siki tno'o ja ka
kandija de, vi maa ñayiu judio ka ka'an ja ni ji'i in tee ni onani Jesús, te
Pablo ka'an de ja teku tee yun.
20 Te ja tu ni nii ini san naxa sa'a san tniuu ya'a, te ni jikan tno'o san
Pablo ja a kuini de no'o de Jerusalén, te yun kundaa kuechi de.
21 Su ni kachi de ja kuini de ja ki'in de nuu nda'a César Augusto, nagua
ja tee yun sa'a ndaa kuechi de. Te ni tatnuni san ja kondesi ni de vekaa vi
guaa ndee na tetniuu san de nuu César —jiña'a Festo.
22 Yun te jiña'a Agripa nuu Festo:
—Sein, chi suni kuini san ja konini san tno'o ka'an tee yun.
Te jiña'a Festo:
—Xtnee te konini ni tno'o ka'an de nuu saa —jiña'a de.
23 Yun te inka kiuu, te ni jinokuei Agripa jin Berenice, te vi yiñu'u
ndeva'a ni ka janta'u ña ñayiu nuu ni kiukuei de ve'e ka'nu nuu tatnuni
Festo jin taka tee ka kuu nija'nu nuu soldado vi tee ka kuu nija'nu nuu
ñuu, te ni tatnuni Festo ja ni ka junkuaka de Pablo.
24 Yun te ni ka'an Festo nuu ndi'i ñayiu ni ka ndututu yun, te jiña'a de:
—Tata Rey Agripa vi ndi'i ni ja ni ka ndututuo ya'a, te ya'a oo tee ka
ka'an kuechi na saa na tu'u ñayiu judio siki de, ñayiu ka oo Jerusalén vi
ñayiu ka oo ñuu Cesarea ya'a, te vi ka kana jai ja na kuu de.
25 Su maa san, chi ka'an san ja tu na kuechi ni sa'a de ja kuu de. Su ja
siun vi maa de ni jikan ja ndaya'a de nuu nda'a César Augusto, guaa ni
ndakani ini san ja ndasia'a san de nuu nda'a rey yun.
26 Su tu ni'i sa'un san na kuechi de ja tee san nuu tutu ja ki'in de nuu
jito'o san rey ja oo ndaa na kuechi tavi de. Te yun guaa ni kene'e san de

nuu ndi'i ni, te vi ja kanuu ka kuu nuu maa ni, vi rey Agripa, te kakan
tno'o gua'a ni de, nagua ja kukanu ini san ndee saa tno'o ja tee san nuu
tutu ja ki'in jin de.
27 Chi nde'e kanoo na'a nuu maa san ja tetniuu san in tee oo vekaa, te
ma ka'an san na kuechi tavi de —jiña'a Festo.

26

Ni ka'an ni'nu Pablo ja ja'a maa de nuu rey Agripa

1 Yun te jiña'a rey Agripa nuu Pablo:
—Vitna te kuu ndakani ni na kuechi tavi ni —jiña'a de.
Yun te ni skaa Pablo nda'a de, te ni jinkondee de ni ka'an ni'nu de ja
ja'a de, te jiña'a de:
2 —Tata rey Agripa, kusii ndeva'a ini san vitna ja jandetu ni ja ndanduku
ni'nu san kuechi san jin nuu ni, ndi'i ja ka xtavi kuechi ña tna'a san judio
jin san.
3 Chi ja jini ndi'i maa ni naxa ka oo san vi taka tno'o ka tee tna'a san
jin tna'a san judio, te yun guaa jikanta'u san ja sa'a ni in jamani, konini
ni joo tno'o ja ndakani san, te ma kiti ini ni.

Ni ndakani Pablo naxa ni oo de ama ka

4 ’Te ja ka jini ndi'i maa tna'a san judio naxa vaji san ñuyiu ndee nuu
lule san ja ni oo san ne'u maa de, ñuu nuu ni kaku san vi nuu ni oo san
Jerusalén.
5 Te kuu vi ndakani maa de nuu ja ka ka'an de, chi ndi'i de ka jini ja ndee
nuu lule san ni yinduu san nuu fariseo ja kuu in ichi sa'a ja nini ndeva'a
kuu ja vi skunkuu san ndi'i Ley.
6 Te vitna ni ka tnaa ña de ya'a vi ja nani ja ndetu ka'nu san nagua ni
kee yu'u ia Dios nuu ndi yua san.
7 Te inuu ni ka kandija san tno'o ja ka ndetu ka'nu san jin ndi uxi uu
tatatno'o san judio, te nduu vi ñuu ni ka jinokuechi de nuu ia Dios ja
skunkuu ya nagua ni kee yu'u ya, vi tata rey Agripa. Te siki yun kuu ja ka
ka'an kuechi tna'a san judio ja ja'a san.
8 ¿Te nau ja tu ka kandija maa ni ja ia Dios ndaxteku ya ndiyi?

Ni ndakani Pablo naxa ni osondikin de ñayiu ka kandija

9 ’Vi suni maa san ni ondakani ini san ja vatuka kuu ja sa'a san kua'a
jakue'e siki ñayiu ka kandija Jesús, ia ni ja'nu ñuu Nazaret.
10 Te vi suni saa ni sa'a san Jerusalén nuu ni ka otatnuni sutu ka kuu
nija'nu. Te ni ojasi san kua'a ñayiu ka kandija Jesús vekaa vi ni oñuna'a
san nuu ni ka oja'ni de ñayiu ka kandija yun.
11 Te kua'a jichi ni okani ndeva'a san ñayiu ka kandija ndi'i ve'e
sinagoga, te ni otenini san jin ja na vi ka'an ne'i jin Jesús. Te vi ja kiti
ndeva'a ini san nuu ñayiu ka kandija yun, te vi ni osondikin san jin ndee
inka ñuu jika.

Ni ndakani tuku Pablo naxa ni kiunduu de ichi Jesús

12 ’Te vi suu tniuu ya'a kua'an san Damasco ja ndiso san in tniuu ka'nu
ja ni ka chitniuu ña sutu ka kuu nija'nu.
13 Su vaa ndee nuu sau nduu kuu kua'an san ichi yun, vi tata rey, te ni
jini san in ñu'u ja ni ye'e ichi andivi ja vi ye'e ni'nu ka saa nda'a nikandii,
te ni jionduu ña ñu'u yun jin san vi tee kua'ankuei jin san yun.

14 Te ndi'i san ni ka ndondiso san ndee nuu ñu'u, te ni onini san in
tno'o ja ni ka'an jin sa'an hebreo, te kachi: “Saulo, Saulo, ¿nau ja sondikin
ndikin ña ron? Te xtuji ñukuun ron maa ron na kuinio isndiki ja jain yata
ti nuu yi'i puya punta karrocha, te xtuji ti maa ti” kachi tno'o yun.
15 Yun te jiña'a san: “¿Na in kuu ni, vi Jito'o?” Te ni kachi tno'o yun:
“Maa rin kuu Jesús, ia sondikin ndikin ron.
16 Su ndakoo te nukuiin ron, chi ya'a kuini rin ja ni kenta rin nuu ron,
nagua ja kokuu ron in tee kokunukuechi nuu rin, te ndakani ron tno'o rin
nuu ñayiu ja ni jini ron vitna vi ja skuni ka ña rin kiuu kua'on.
17 Te skaku ni'nu ña rin nuu ñayiu ñuu ron judio vi nuu ñayiu sava ka
tatatno'o nuu tetniuu ña rin vitna ja ki'in ron,
18 nagua ja ndakune ron nduchi nui nuu kaxtno'o ron tno'o rin, te ma vi
kokakai nuu inee ja kuu ichi kue'e, chi na ye'e ñu'u nui. Te ma vi kosa'a
kai nagua kuini Tachi, chi na vi sa'i nagua kuini maa ia Dios, te na vi
kandija ñai jin rin. Te vi ni'i ja koneka'nu ini rin yika kuechi, te vi ni'i in
nuu vi sa'a jajin jin ñayiu ka nduvii nuu rin”, kachi ya nuu san —jiña'a
de.

Ni jantno'o Pablo tno'o ni skuni ña jin de

19 ’Te yun guaa tu ni sa'a jatu san, vi tata rey Agripa, tno'o ni ka'an ia
Jesús ndee andivi.
20 Chi vi saa sua'a ñama ni jinkondee san ni ndakani san tno'o ya,
xtnañu'u ka nuu ñayiu Damasco, te saa ni ja'an san nuu ñayiu Jerusalén vi
ni jikanuu san nii taka ñuu tnii Judea, vi suni nuu ñayiu sava ka tatatno'o,
ja na vi ndatna'u ini yika kuechi, te na vi kiundui nuu ia Dios, te na vi sa'i
java'a nagua ja na vi xne'i mai ja jandaa ja ni ka ndatna'u ini.
21 Te ja ja'a ya'a kuu ja ni ka kakuiko ña tna'a san judio nuu ni oo san
veñu'u, te ni ka nduku de ja vi ka'ni ña de.
22 Su ndakuanta'u san nuu ia Dios ja ni chindee ni chituu ña ya jin san,
te nukuiin xii ka san ndee kiuu vitna, ndakani san tno'o ya nuu ñayiu
na'nu vi nuu ñayiu kueli. Te tu sa'un xtaa xtuu ka san na in tno'o koka'an
san, chi ndakani ndaa san nagua ni ka ka'an tee ni ka ndakani tno'o maa
ia Dios ndee jana'a vi Moisés nuu ja ni ka ka'an de nagua kokuu:
23 Ja Kristu, chi kua'a tnundo'o tna'a ya, te kuu ya. Te suu maa ya kuu ia
ni ndateku xtnañu'u ka ne'u ndiyi, te xne'e kaji ya ja skaku ni'nu ya ñayiu
judio vi ñayiu sava ka tatatno'o —jiña'a Pablo.

Ni nduku Pablo ichi ja na kandija rey Agripa

24 Te nuu ni ka'an Pablo tno'o ya'a ja ka'an ni'nu de ja ja'a de, te vi ni
kana jaa Festo yun, jiña'a de:
—Vaa ndukue'e ni Pablo, chi vaa ja kua'a ndeva'a letra jian ni kutua'a
ni, te suu ndasa'a kue'e ña jin ni —jiña'a de.
25 Su jiña'a Pablo:
—Masu ndukue'e san, vi jito'o san Festo, chi ka'an ndaa san vi kaxtno'o
kaji san ja oo ndaa ndija.
26 Te suni maa rey, ja jini gua'a de taka tno'o ya'a, te yun guaa vi ni ini
ni anu san ka'an san nuu de, chi ndakani ini san ja ndi'i tno'o ka'an san
ja jini gua'a de, chi masu tno'o kokuu yu'u jion kuu.
27 ¿A kandija ni, vi tata rey Agripa, tno'o ni ka ka'an tee ni ka ndakani
tno'o maa ia Dios ndee jana'a? Ja jini san ja kandija ni —jiña'a Pablo.
28 Yun te jiña'a Agripa yun nuu Pablo:
—¿A ndakani ini ni ja jin joo ni tno'o ni ka'an ni, te sino ini ña ni ja
kandija san Kristu? —jiña'a de.

29 Te jiña'a Pablo:
—Visi joo ni tno'o ni ka'an san axi kua'a, su ndeja ñu'u ka maa Dios. Te masu maintno'o ni maa ni kandija, chi suni ndi'i ñayiu ka nini ya'a na vi kandijai ya, te vi koo ni nagua oo san, su ma kuatu ndia'a ya ja vi konu'ni ni jin cadena ya'a, nagua ndo'o sein vitna —jiña'a de.
30 Te nuu ni ndi'i ni ka'an Pablo taka tno'o ya'a, te ni ndakoo rey yun vi suni ni ndakoo Festo, tee tatnuni ñuu yun, vi Berenice vi ndi'i tee ni ka onukoo jin de yun.
31 Te nuu ni ka kujioo siin de ja ka ndatno'o tna'a ni maa de ja ja'a tniuu ya'a, te ka jinkondee de ka ka'an de:
—Tu sa'un na kuechi tee ya'a ja kuu de, ni ja kondesi de vekaa nuu siun —ka kachi de.
32 Te jiña'a Agripa nuu Festo:
—Kuu siaa ni tee ya'a nuu siun ja tu ni jikan maa de ja ki'in de nuu César ja kundaa kuechi de —jiña'a de.

27

Ni ka tetniuu ña de jin Pablo ja kua'an de Roma

1 Te nuu ni kundaa ja vi sia'a ña de ki'inkuei san jin Pablo ndee Italia. Te ni ka chi'i ña de jin Pablo vi sava ka tee ka yi'i vekaa nda'a in capitán nani Julio, tee yinda'a grupo soldado nani Augusto.
2 Te ni ka tnii san in barco ja vaji ñuu nani Adramitio ja ya'a sava ka ñuu ka oo yu'u ndute mar ja tnii Asia. Te suni kua'ankuei san nuu barco yun jin Aristarco, tee ñuu Tesalónica ja tnii Macedonia.
3 Te inka kiuu ni jinokuei san ñuu Sidón, te ni kunda'u ini ña Julio yun jin Pablo, te ni jandetu de ja ni ja'an Pablo nuu ñayiu ka ndeka tna'a gua'a jin de ja ni ka ndachindee ñai jin de.
4 Yun te ni ka ndatnii tuku san barco ñuu Sidón ja kua'ankuei san chia saa sua'a manana nuu tachi ichi nuu kua'ankuei san. Te yun guaa ni ka xtaa xiin san ichi ja ni ka ya'a san xiin ñuu Chipre ja oo ma'ñu ndute mar.
5 Yun te ni ka ya'a san nuu ndute mar yatni nuu oo ñuu Cilicia vi ñuu Panfilia, te ni kentakuei san ñuu Mira ja tnii Licia.
6 Te yun ni ni'i tee kuu capitán yun inka barco ja vaji ndee ñuu Alejandría, te ki'in ndee Italia. Te ni tatnuni de ja ni ka sama san, te ni ka ndatnii san barco yun, te kua'ankuei san jin de.
7 Te kua'a kiuu ni ka jika san nuu ndute mar, chi kuee ndeva'a ni jika barco yun ja siun sua'a mananuu tachi ichi kua'ankuei san, guaa kua'a ndeva'a tnundo'o, te saa ni kentakuei san yu'u ñuu Gnido. Te ja siun tu ni jandetu tachi yun ja ki'inkuei ndaa san guaa ni ka jiko san ndee yatni yu'u ñuu Salmón ja tnii Creta ja oo ma'ñu ndute mar yun.
8 Te vi saa ni yi'i tachi guaa kua'a tnundo'o ni ka tna'a tee ka skaka barco yun nuu ni ka ya'a san yu'u ndute yun, te saa ni kentakuei san in nuu nani Buenos Puertos yatni nuu oo ñuu Lasea.
9 Te ja siun kuee ndeva'a ni jika barco yun, guaa kua'a kiuu ni skunaa, te makuvijin ndeva'a ja kiondita barco nuu ndute mar, chi ja ni kuyatni yoo vijin, chi ja ni ya'a kiuu viko ja ni ka ondite ñayiu judio. Te ni xteku ña Pablo jin tee ka netniuu yun,
10 te jiña'a de:
—Tee vajikuei nuu barco ya'a, vijin ndeva'a kokuu ichi ki'on ya'a, chi jini san ja koo kua'a tnundo'o nuu vi skunao barco vi taka ja ndisoi, te vatuni vi ndee mao vi junaa —jiña'a de.

11 Su vini tu ni onini sa'un capitán yun tno'o ni ka'an Pablo, chi vi ni
kunuu ka tno'o ka ka'an tee ka skaka yun jin maa tee xiin barco yun kuu
ja nini de.
12 Te ja siun tu oo gua'a yu'u ndute mar yun ja koo barco yoo vijin, guaa
ni ka ndakani ini kua'a de ja gua'a ka kokuu ja ki'inkuei san jin barco yun,
te vi nduku de ichi axi saa kuu kentakuei san ñuu Fenice nuu kuu yu'u
ndute mar ja tnii Creta. Te Fenice yun oo ichi xiin nuu kana nikandii, te
yun vi koo san ndee na ya'a yoo vijin.

Ni jinki'i tachi ni'i nuu ndute mar

13 Te ni jinki'i in tachi kuiñi luluu ja makana nuu ichi nuu ndute mar
yun, guaa ni ka ndakani ini de ja kuu kentakuei san ñuu Fenice, te ni ka
skaka de barco yun ja ni ya'a yu'u ñuu Creta.
14 Su vi masu kua'a ni ja'ankuei san, te ni jinki'i tuku in tachi ni'i ndeva'a
nani Euroclidón ja vaji ichi nuu ñu'u yichi, te kua'an nuu ndute mar.
15 Te ni chinda'a ña jin barco yun, te ña ni ka kundee ka tee ka skaka
yun ja ki'in ndai, guaa ni ka siaa de, te maa ni ka tachi yun tunda'a ña jin
barco yun kua'ankuei san.
16 Te vi saa tunda'a ña tachi, te saa ni kentakuei san in ñuu luluu nani
Clauda ja oo ma'ñu ndute mar, nuu tu kani ni'i tachi, su vini saa te kua'a
tnundo'o ni ka tna'a san. Saa ni ka kundee san ja ni ka ndajiokuita san in
barco luluu ja ñuu barco ka'nu yun.
17 Te nuu ni ka kundee san ni ka ndatnaa san barco luluu yun nuu barco
ka'nu yun. Te ni ka ju'ni de barco ka'nu jin in yo'o gua'a, te ja siun ka yu'u
de ja kana saa ki'in barco yun nuu ñu'u yaxin ndute mar. Yun te ndee tnii
ni'nu nuu ñuti nani Sirte, guaa ni ka xtajioo de sa'un manta ja nu'ni ichi
xini barco yun. Te sua'a ni tunda'a ña tachi yun kua'in.
18 Te ja siun vi saa ni yi'i ni'i ndeva'a tachi yun inka kiuu, guaa ni ka
jinkondee de ni ka tnaa de ndatniuu ndiso barco yun nuu ndute mar yun
ja na nduu ñamai.
19 Te kiuu kuu uni, te ni ka tnaa ndi'i ka san taka ja ka jantniuu de ja ka
skaka de barco yun.
20 Te kua'a kiuu vini tu ni ka jini san nikandii ni kimi ja siun oo ndeva'a
viko vi kuun sau, te ni tu jinkuiin tachi ni'i ndeva'a vi tee sua'a tee sua'a
ña guaa vi ja ni ka ja'nde ni ka kuu ini san ja ma vi kaku ka san.
21 Te ja siun ja ni kuu ki'in kiuu tu na xtaa ka jaa san, guaa ni ndakoo
Pablo, te ni jinkuiin de ma'ñu ndi'i tee ka oo nuu barco yun, te jiña'a de:
—Ndi'i ni tee vajikueio nuu barco ya'a, gua'a ka kuu nuu siun te ni ka
kandija ni tno'o ni ka'an san ja ma kekueio ñuu Creta, te nani vajikueio ja
ka tna'o tnundo'o vi ka skunao ndi'i ndatniuu.
22 Su vitna te xteku ña san ja vi koo anu ni, te ma vi yu'u ni, chi ni ion
tu na in junaa, maintno'o barco ya'a guaa junaa.
23 Chi nuu jakuaa vitna, ni skuni ña in ia jinokuechi nuu Dios, ia xiin
nuu oo san vi jinokuechi san.
24 Te ka'an ya sua'a: “Pablo, ma yu'u ron, chi nini kuu ja kenta ron nuu
rey César. Te ja ni jini Dios ja ndakuatu ron, te yun guaa skaku ni'nu ya
ndi'i tee ka jionuu jin ron nuu barco ya'a”, kachi ya.
25 Te yun guaa vi koo anu ni, vi ñani, chi ndetu ka'nu san nuu ia Dios ja
saa ndija kokuu nagua ni ka'an ia jinokuechi nuu ya.
26 Su nini kuu ja ndee vi jinkituo nuu oo ñu'u yichi ma'ñu ndute mar
—jiña'a de.
27 Te nuu ni jino uxi kuun jakuaa ja ka ñu'u san nuu ndute mar Adriático
ja vi unsua'a unsua'a kua'an barco yun sa'a tachi, te ndee nuu sau ñuu,

te ni ka ndakani ini tee ka satniuu nuu barco yun ja ja ni ka kuyatni san
ja vi ndejioo san nuu ñu'u yichi.
28 Yun te ni ka chikua'a de ja vi kutnuni ini de nasaa ka kunu oo ndute
yun, guaa ni ka jini de ja saa oko nda'a ja kunu ñu'u de. Yun te ni ja'ankuei
ka san joo ka, te ni ka chikua'a tuku de, te ni ka jini de ja saa xa'un nda'a
ni ka kunu ñu'u de.
29 Te vi ja ka yu'u de ja jinkuntna'a barco yun jin kava, te ni ka tnaa de
kuun kaa tikanchu na'nu ichi yata barco yun ja kondio'ni a ma jinkituu,
te ka ndakuatu ka'nu de ja na tuu inka kiuu.
30 Yun te ni ka jinkondee tee ka satniuu nuu barco yun ka nduku ndee
de ja vi kunu yu'u de. Yun te ni ka jinkondee de ka nune'e de barco luluu
inee nuu barco ka'nu yun, te vi ka sa'a ni de ja kaa tikanchu na'nu ka yun
ka tnaa de ichi nuu barco ka'nu yun nagua ja ma vi kuni sava ka tee yun
ja vi kunu yu'u de, ka ndakani ini de.
31 Su yun te ni jini Pablo, guaa ni kaxtno'o de nuu tee kuu capitán vi
nuu soldado, te jiña'a de:
—Nuu ja ma vi kendoo maa tee ka satniuu ya'a ini maa barco ka'nu ya'a,
te vi kona'a ni ja ni ion ma vi kaku —jiña'a de.
32 Yun te ni ka ja'nde soldado yun yo'o ndikin barco luluu yun, te ni ka
siaa de, kua'an maa jin ndute yun.
33 Te nuu ni keja'a ja matuu, te ni xteku ña Pablo jin ndi'i de ja na vi kaa
de xtaa, te jiña'a de:
—Ya'a kuu uxi kuun kiuu ja ka jito ni barco ya'a, te ka ondite ni ja tu
sa'un nagua ka jaa ni.
34 Te yun guaa jikanta'u san ja vi kaa ni nagua ja vi ndani'i ndee ni, chi
ni in ni ma vi junaa —jiña'a de.
35 Te nuu ni ka'an de tno'o yun, te ni tnii de in xtaa, te ni ndakuanta'u de
nuu ia Dios jin nuu ndi'i tee kua'ankuei yun, te ni ta'u de ja ni jinkondee
de jaa de.
36 Yun te nasaa san ni ka ndusii ini, te suni ni ka jaa san xtaa.
37 Te uu ciento uni xiko xa'un in san kuu ja ndi'i san nagua ka ñu'u san
nuu barco yun.
38 Te nuu ni ndi'i ni ka jaa gua'a san vi ndee ni ka ndutu chii san, te ni
ka tnaa de sava ka triu nuu mar ja na nduu ñama barco yun.

Ni tnii ni'nu barco nuu ndute mar

39 Te nuu ni tuu sa'un, te ni ka jini san in nuu oo ñu'u yichi, su tu ni ka
ndakuni tee ka satniuu nuu barco yun na ndenu kuu. Su chi ni ka jini de
in nuu jinkituu yu'u ndute mar ja ñu'u kua'a ñuti, te ni ka nduku ndee de
ja vi ndene'e jioo de barco yun nuu ja na kuu.
40 Te ni ka ja'nde de cadena ja ka nu'ni kaa tikanchu yun, te ni kendoo
nuu ndute mar yun. Te ni ka xtaya de yutnu ja ndeka ña naxa ki'in maa
barco yun. Te ichi nuu barco yun ni ka ndaku'ni de sa'un manta nuu
yutnu yun. Te ni jinkondee tachi ni chinda'a barco yun ja jika majintna'a
yu'u ndute mar yun.
41 Su tu ni kuu ndejioo, chi saa sua'a nuu ndanitna'a uu yute nuu jika
ni'i ndute ni tnaa ni'nu maa, guaa ni tnii ni'nu kutui yun nuu oo kua'a
ñuti, guaa tu ni kandaa sa'un kai. Te ichi yatai ni jinkondee jechi kueli ja
ni'i ndeva'a tee ña nda'a ndute mar yun.
42 Yun te ni ka ndatno'o tna'a soldado yun ja vi ka'ni de ndi'i tee ka oo
vekaa, nagua ja ni in de ma kaku ja vi xtaa de ndute, te vi kunu yu'u de
ki'inkuei de.

43 Su tu ni jandetu capitán yun, chi ni kuini de ja skaku ni'nu de Pablo.
Te ni tatnuni de ja tee kuu xtaa ndute, te na jinkondee xtnañu'u ka de na
xtaa de ndute, te na vi ndejioo de nuu ñu'u yichi.
44 Te sava ka de na ki'inkuei de siki in tabla axi in pedasu maa barco
yun. Te saa ni ka sa'a san ja ni ka kaku ndi'i san, te ni ka ndejioo san nuu
ñu'u yichi.

28

Ni jino Pablo ñuu Malta

1 Te nuu ja ni ka kaku san, saa ni ka jini san ja Malta nani ñuu ja oo
ma'ñu ndute mar yun.
2 Te ñayiu ñuu yun ni ka kunda'u ini ñai jin ndi'i san, guaa ni ka xna'i
in ñu'u ka'nu, te ni ka kana ñai ja ni ka ndasaa san, chi vijin ndeva'a vi
kuun sau.
3 Yun te ni xtutu Pablo in tnii tutnu yichi, te vi inka tnaa de tnu nuu
ñu'u, te ni kee ni'ni ni in koo xeen nuu tutnu yun. Jino ti ja ni ka ki'in ña
ñu'u yun, te ni kakuiko ni ti nda'a de.
4 Te nuu ni ka jini maa ñayiu ñuu yun ja intakaa gua'a ti nda'a de, te ni
ka jinkondee de ka ndatno'o de:
—Tee ya'a, chi vi ja ndaa ja tee ja'ni ndiyi kuu de, yun guaa ndo'o de
sia'a, chi visi ni kaku de nuu ndute mar, su maa chu'chi ja sa'a ndaa ya
kuechi ñayiu, tu ka kuini ya ja koteku de.
5 Su ni kisi Pablo nda'a de, te ni kanakau koo yun nuu ñu'u, te ni tu
nagua ni ndo'o sa'un de.
6 Te ndi'i ñayiu yun, chi ka ndetu ni kai ja na ore, te jaa yi'ndi de axi
sanaa te kani xini de ja kuu de. Su nuu ni kuna'a ka ndetu de ja tu nagua
ndo'o Pablo, te ni ka ndasama de tno'o ka ka'an de, te ni ka kachi de ja in
chu'chi kuu Pablo.
7 Te yatni yun oo ñunde'i in tee nani Publio ja kuu nija'nu de nuu ñuu
yun. Te ni kana ña de ja ni tanuu de ve'e de ja ni ka oo san uni kiuu, te
ni jito va'a ña de.
8 Te kiuu yun katuu tata Publio yun nuu jito jin kue'e kiji vi kue'e niñi,
te ni kiuu Pablo ni jinkoto ña de. Yun te ni ndakuatu de nuu ia Dios. Te
nuu ni ndi'i ja ni ndakuatu de, te ni sonee de nda'a de siki tee yun, te ni
nduva'a de.
9 Te vi ja siun ni sa'a de tniuu ya'a, guaa ni ja'ankuei sava ka ñayiu ka
ku'u ja ka oo ñuu yun nuu oo Pablo, te vi ndi'i ni ka nduva'a.
10 Guaa ni ka skuta'u ñai ndi'i nagua ka ja'ni ña jin san. Te nuu ni kitna'a
kiuu ja ki'inkuei tuku san nuu inka barco, te ni ka jini mani ñai taka ja
kokuu ichi nuu ki'inkuei san.

Ni jino Pablo Roma

11 Te nuu uni yoo ja ni ka oo san ñuu Malta, te ni ka tnii tuku san in
barco ja suni ni oo ñuu yun nii yoo vijin. Te barco yun, chi vaji ndee ñuu
Alejandría, te ichi nuu barco yun ndiso uu chu'chi, in nani Cástor te inka
nani Pólux.
12 Yun te ni jinokuei san ñuu Siracusa, te yun ni ka oo san uni kiuu.
13 Te vi ñuu yun ni kekuei san kua'ankuei san yu'u ndute mar, te saa ni
jinokuei san ñuu Regio. Te inka kiuu ni jinki'i tachi ichi sur, guaa vi kiuu
uu ni, te ni jinokuei san ñuu Puteoli.
14 Te yun ni ka jinkuntna'a san jin sava ñayiu ka skua'a, te ni ka jikanta'u
de ja ni ka kendoo san jin de uja kiuu. Yun te saa ni kekuei san ja
kua'ankuei san Roma.

15 Te ja ni ka ni'i tno'o ñayiu ka skua'a ka oo ñuu Roma ja kua'ankuei
san, guaa ni kekuei de ja ni ka nditna'a ña de nuu oo Foro Apio, in nuu
nani Uni Taberna. Te nuu ni jini ña Pablo jin de, te ni ndakuanta'u de nuu
ia Dios, te ni nuku'un ndee ini ka de.
16 Te nuu ni jinokuei san Roma, te ni ndakuña'a capitán kua'ankuei jin
san yun ndi'i tee ka oo vekaa nda'a tee kuu nija'nu yinda'a soldado maa
Roma. Te ndia Pablo, chi ni ka taa siin ña de jin in soldado ja jito ña jin
de.

Ni kaxtno'o Pablo nuu ñayiu ñuu Roma

17 Yun te saa nuu uni kiuu ja ni jinokuei san, te ni kana Pablo tee ka
kuu nija'nu nuu ñayiu judio ja ka oo Roma yun. Te nuu ni ka kututu de,
te jiña'a Pablo:
—Tata ñani, tu sa'un na jakue'e sa'a san siki ñayiu ñuo, ni siki nagua
ni ka osa'a ndi yuao. Su vini saa, te ni ka kakuiko ña tna'o judio jin san
Jerusalén, te ni ka ndasia'a ña de nda'a tee Roma ja ni jasi ña de vekaa.
18 Su nuu ni ka sa'a de ja ni na'ma san na kuechi tavi san, te tu ni ka ni'i
de na kuechi tavi san. Yun guaa ni ka kuini de ja vi siaa ña de, chi tu na
kuechi sa'un san ja kuu san.
19 Su tu ni ka jandetu ñayiu ka kuu tna'o judio, guaa ka'an san a tuu, su
ni jikan san ja kii san nuu César, nagua ja na sa'a ndaa de, su chi masu
vaji san ja ka'an kuechi san siki ñayiu ñuo.
20 Te yun guaa tniuu ya'a kuu ja ni kana ña san ja kuni ña san vi ka'an
san nuu ndi'i ni, chi kandija san ja ndetu san nagua ka ndetu ka'nu maa
ñayiu ñuo Israel ja skunkuu nagua ni kee yu'u maa ia Dios, te yun guaa
nu'ni san jin cadena ya'a —jiña'a de.
21 Yun te ka jiña'a tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio:
—Sein, vi ñani, ni in tutu tu nagua ka ndani'i san ja vi tetniuu tna'o
judio ja ka oo ñuu Judea ja vi kukanu ini san ja ja'a ni. Te ni in tee ja vaji
ndee yun, tu na in kenta ja ka'an kuechi siki ni axi koka'an kue'e de ja ja'a
ni.
22 Su ka kuini san ja vi konini san tno'o ka'an ni vi naxa ndakani ini ni,
chi ka jini san ja vi na saa ni nuu ka ka'an kuechi ñayiu ja tu ka jintna'a
ini ichi jaa Jesús ja jika ni kaxtno'o ni —ka jiña'a de.
23 Yun te ni ka jani de in kiuu ja vi ndanitna'a de. Te kiuu yun ni ka
kututu kua'a ñayiu ve'e nuu oo Pablo, te ni jinkondee de ndee nuu ne'e,
te vi ndee nuu mañini ja ndakani de naxa tatnuni ia Dios, vi nduku de ja
na vi jinkui'nu kaji ini ñayiu, te na vi jino ini ichi ia Jesús jin tno'o nagua
yoso nuu Ley Moisés vi nagua ni ka ka'an tee ni ka ndakani tno'o maa ia
Dios ndee jana'a, ja suni ja ni ka oka'an de ja ja'a Jesús.
24 Te sava ñayiu ni ka janta'u tno'o ka'an Pablo, su savai, chi tu ni ka
kandijai.
25 Te ja siun masu inuu ni ka kandija de, guaa ni ka ndayagua de ja
no'okuei de ve'e de, te jiña'a Pablo tno'o ya'a:
—Gua'a ni ka'an Espíritu ia Dios jin ma'ñu sagua Isaías, tee ni ndakani
tno'o ya ndee jana'a, nuu ndi yuao nuu ni ka'an de:
26 Kua'an nuu ñayiu ñuu ya'a, te kuña'a ron:
Ja jin so'i vi konini, su ma vi jinkui'nu ini.
Te vi kondia'i jin nduchi nui, su ma vi kuni.
27 Chi ni ka kundee ndeva'a ini anu ñayiu ya'a,
te tu ka jinkui'nu ini, chi joo ni ka nini,
te ka ndesi nduchi nui nagua ja ma kuu vi kuni jin nduchi nui
ni ma vi konini jin so'i,

ja vi jinkui'nu ini jin anui,
te kiukuei ichi rin,
te ndasa'a rin anui ja skaku ni'nu rin nuu yika kuechi,
sua'a ni ka'an Isaías.

28 ’Te vitna guaa vi kona'a ni ja kiuu kua'on, te tno'o ja ni tetniuu ia
Dios ja skaku ni'nu ya jin yoon, tetniuu ya nuu ñayiu sava ka tatatno'o, te
ñayiu yun vi konini tno'o ya —jiña'a Pablo.

29 Te nuu ni ndi'i ni ka'an Pablo tno'o ya'a, te kuano'okuei ñayiu judio
ka tee tna'a de ja ja'a tno'o ya'a ichi kuano'okuei de.

30 Te ni oo Pablo uu kuia mimi'i nuu in ve'e ni otniuya'u de, te ni ojanta'u
de ndi'i ñayiu ni ka ojinkoto ña jin de.

31 Te ni ondakani de naxa tatnuni ia Dios vi ni okaxtno'o de tno'o va'a
maa Jito'o Jesukristu, ni onune ni ichi ja ni okaxtno'o de nuu ñayiu, te tu
na in ni jasi ni'nu.

Saa ni kuu.

Tutu ni tee Pablo nuu ñayiu ka skua'a ñuu Roma

1 Maa san kuu Pablo, tee jinokuechi nuu Jesukristu. Ni kana ña ya jin
san, te ni sa'a siin ña ya, ni chitniuu ña ya ja ndakani san tno'o va'a ia
Dios ja skaku ni'nu ya ñayiu.
2 Te tno'o ya'a ni kee yu'u ya ama ka nagua yoso nuu tutu ii jin ma'ñu
sagua tee ni ka ndakani tno'o ya ndee jana'a.
3 Te ya'a kuu tno'o ndakani siki Jito'o Jesukristu, Se'e ia Dios. Te suni
kuu ya ndikin tata rey David nuu ni kuu ya niñi xikui de.
4 Te ni ndateku ya ne'u ndiyi ni sa'a Espíritu vii ia Dios, ja xne'e kaji ja
Se'e Dios kuu ya, te oo ya jin jaka'nu maa Tata ya.
5 Te jin ma'ñu sagua Jesukristu, ni ni'i san javii java'a ja na koo jayiñu'u
nuu ya, chi ni chitniuu ña ya ja ndakani san tno'o ya, nagua ja vi koo ñayiu
nii ñuyiu vi kandija ñai jin ya, te vi kuantno'i tno'o ya.
6 Te ne'u ñayiu yun ka oo maa ni, ja ni kana ña Dios ja vi kokuu ni ñayiu
maa Jesukristu.
7 Tee san tutu ya'a nuu ndi'i ni ja ka skua'a ni ka oo ni ñuu Roma, chi
kutoo ña Dios, te ni kana ña ya ja vi koo vii ni nuu ya. Te maa Tata Ja'nuo
jin Jito'o Jesukristu na ka'an nda'u ka'an kee ña, te vi koo ni jin jamani
maa ya.

Kuini Pablo ja jinkoto de ñayiu ka skua'a ñuu Roma

8 Te jaxtnañu'u ndakuanta'u san nuu ia Dios jin ma'ñu sagua Jesukristu,
ja ja'a ndi'i maa ni, chi nii ñuyiu jitenuu tno'o, ka ka'an ñayiu ja ka kandija
gua'a ni Jesús.
9 Chi testiu kuu maa Dios, ia xiin nuu jinokuechi san, ja vi ni ini ni anu
san ndakani san tno'o va'a Se'e ya, te siun ni jikanta'u san ja ja'a ndi'i ni
nuu ndakuatu san.
10 Te jikanta'u san nuu ia Dios ja nuu ja kuini maa ya, te na kune ya ichi
ja kuu kejioo va'a san jakoto ña san.
11 Chi ndioo ndeva'a ini san ja jakoto ña san, te kuu chituu ña san jin
joo ja ni ni'i san nuu Espíritu ia Dios, nagua ja vi koo yutnu ndi'i ni jin
anu ni.
12 Te saa ka'an san, nagua ja vi ndakuña'a nuu tna'o tno'o ndee ini,
nagua ka kandija maa ni, vi suni saa ni kandija san.
13 Su kuini san, vi ñani vi kua'a, ja vi kuni ni ja kua'a jichi ni kuini san
ja jakoto ña san. Su ndee vitna oo in ja jasi ichi ja tu kuu ja jakoto ña san.
Chi kuini san ja jaa san nagua ja kuu chituu ña san ja vi koo yutnu ni,
nagua ni sa'a san jin ñayiu sava ka ñuu.
14 Chi ndita san ja kaxtno'o san nuu ñayiu ka ka'an sa'an griego vi nuu
ñayiu ja tu ka jini sa'an ya'a, nuu ñayiu ndichi vi nuu ñayiu tu inu ndichi.
15 Te maa san, chi ka'an ndeva'a san, ja suni jaa san nuu ka oo maa ni,
ja ka kuu ni ñayiu Roma, te ka'an kachi san tno'o va'a Jesús nuu in in ni.

In tniuu ka'nu ndiso tno'o va'a Jesús

16 Chi tu kukanoo san jin tno'o va'a Jesús, chi ndiso tniuu ka'nu maa ia
Dios, ja skaku ni'nu ndi'i ñayiu ka kandija ya, xtnañu'u ka ñayiu judio, te
suni saa ni ñayiu sava ka tatatno'o.

17 Te nuu tno'o va'a Jesús xne'e naxa sa'a ia Dios ja vi kokuo ñayiu ndaa
ja ka kandijao, te siun ni vi kokandijao, nagua yoso nuu tutu ii: "Ñayiu
ndaa, chi tekui jin ja kandijai" kachi tutu ii.

Ka oo yika kuechi ñayiu ñuyiu

18 Chi ndee andivi xne'e ia Dios ja kiti ini ndeva'a ya nuu tetniuu ya
tnundo'o ka tna'a ñayiu kue'e ja ka sa'a jane'e jayichi, chi jin jakue'e ka
sa'i yun, jasi ña jin tno'o ndaa.
19 Su kuu vi kuni ñayiu naxa oo naxa kaa ia Dios nuu ja ka kuini, chi ja
ni xne'e ya maa ya nui.
20 Chi visi ma kuu vi kunio jin nuo maa ia Dios, su kuu vi kunio ya jin
ma'ñu sagua tniuu ka'nu ni sa'a ya. Chi guaa ndee nuu ni jinkoo ñuyiu,
ka jini kajio ja ia Dios kuu maa ya, te ndiso ya jaka'nu ya nikuii nikani. Te
yun guaa tu nagua tee ñayiu ja tu jini ya.
21 Chi visi ka jini Dios, su tu ka chiñu'i ya ja Dios kuu ya, ni tu ka
ndakuanta'ui nuu ya. Chi saa sua'a ja tu jiniu'u ni ka ndakani ini, te ja inu
ndee ini anui, guaa tu ni ka jinkui'nu ini.
22 Ka ka'in ja ñayiu ndichi ka kui, su ñayiu vasa ka kui.
23 Chi saa sua'a, tu ni ka chiñu'i Dios, ia ye'e tajan ja tu ji'i sa'un ya, te ni
ka sa'i nagua kaa in tee ja ji'i vi nagua ka ndaa tisala, axi kiti ka oo kuun
nda'a vi guaa ndee kiti ka ñuu maa nuu ñu'u, te ni ka chiñu'i.
24 Te yun guaa ni skana ichi ña Dios, ja vi sa'i jane'e jayichi ja ka kuini
mai, te ni ka ndasane'e tna'i ja kuu in ja kanoo ndeva'a.
25 Chi tu ni ka kandijai tno'o ndaa ia Dios, chi saa sua'a tno'o tno'o yun
ni ka kandijai, te ka nee yiñu'i vi ka chiñu'i nuu taka ja ni sa'a ia Dios,
te masu nuu maa ya, ja ni sa'a ya yun. Te nuu maa ya guaa kanuu ja vi
konee yiñu'o nikuii nikani. Saa na kokuu.
26 Te ja siun ka chiñu'i ndatniuu yun, guaa ni skana ichi ña ia Dios ja vi
sa'i jane'e jayichi ja kuu in ja kanoo ndeva'a. Chi vi guaa ndee ñasi'i ni ka
sa'a ña kuechi ñuyiu ndisa si'i ña.
27 Te suni saa ni teyii, chi ni ka xndendoo de ja vi nitna'a de jin ñasi'i de,
te ka ndioo ka ini de ja vi sa'a de tniuu kue'e jin ndisa teyii de. Te teyii jin
teyii ka sa'a de in ja kanoo ndeva'a, te ka tna'a de tnundo'o jin yiki kuñu
de siki ja siun ka sa'a ne'e ka sa'a yichi de yun.
28 Te ja siun tu ni ka kuini ja vi ndakuni ja ia Dios kuu ya, guaa ni skana
ichi ña ya ja ka ndakani ne'e ini, vi ka sa'i taka jakue'e ndeva'a ja masu
ja vi sa'i kuu.
29 Te yun guaa ka sa'i nino'o ni jane'e jayichi: ka sa'i kuechi ñuyiu, vi
ka sa'i tniuu ne'e, vi ka ndioo ini ja vi koneva'a kua'i, vi ka sa'i jakue'e, vi
ka kuu kuasun ndeva'a ini, vi ka ja'ni ndiyi, vi ka tee tna'i, vi ka xnda'u
tna'i, vi ka ka'in tno'o ne'e vi inu tno'i.
30 Te ka ka'an kue'i siki inka ñayiu, vi ka skexikoi ia Dios, vi ka nani
ñayiu, vi inu yachi ini, vi ka sa'a teyii mai, vi ka ndukui ja vi sa'a ñayiu
jakue'e ja tu na ama ka sa'i vi tu ka jantno'i nuu yua si'i.
31 Te tu ka jinkui'nu sa'un ini, ni tu ka skunkui tno'o ka ka'in, ni tu ka
jini ja vi ka'an toi inka ñayiu, ni tu ka jini ja koneka'nu ini, vi ni tu ka jini
ja vi kunda'u ini ñayiu.
32 Te ja ka jini gua'i nagua ni chiyukun Dios nuu sandaa ya kuechi, ja
ñayiu sa'a siun, te kanuu ja kui. Su visi ni saa, te ka sa'a ni jakue'e, te vi
ndee ka kusii ini nuu ka ndia'i ja sa'a inka ñayiu jakue'e yun.

2

Sandaa ia Dios kuechi ñayiu

1 Nuu saa te tu nagua tee maa ni ja ka'an kuechi ni siki inka ñayiu, tu
ni ja sa'i nani kuu ni ñayiu kuu maa ni, chi ne'u ja ka'an kuechi ni yun,
xtavi kuechi ni maa ni, chi inuu ni sa'a maa ni jin ja ka'an kuechi ni siki
ñayiu yun.
2 Su ka jinio ja ia Dios, chi sa'a ndaa ya nuu ja'nde ya kuechi ñayiu ka
sa'a taka jakue'e yun.
3 Te maa ni, ja ka'an kuechi ni siki inka ñayiu sa'a jakue'e, te vi suni saa
ni sa'a maa ni, ¿a ndakani ini ni ja kaku ni'nu ni nuu ka'nde ndaa ia Dios
kuechi ñayiu?
4 Ma skexiko maa ni java'a ndeva'a ini ia Dios, chi jandee ini ya ja tu
tetniuu ya tnundo'o tna'a ni, chi ndetu nuu ni ya. ¿Te a tu jinkui'nu ini ni
ja java'a ini ya nduku ja ndatna'u ini ni nuu yika kuechi ni?
5 Su ja inu ndee ini anu ni, te tu ka kuini ni ja vi ndatna'u ini ni nuu
yika kuechi ni. Te suu kuu ja ka skaya kua'a ni tnundo'o kii siki ni, kiuu
sandaa ia Dios kuechi.
6 Te vi ndani'i vi ndatna'a maa ni na kuu na kuu na tniuu ni ka sa'a in
in ni.
7 Chi kuña'a ya nuu ñayiu ni ka sa'a java'a nuu vi kotekui nikuii nikani,
chi ka nduku ndei ja vi koi nuu ye'e tajan ya vi nuu oo jayiñu'u ja oo nikuii
nikani.
8 Su kiti ini ndeva'a ya, te kuña'a ya tnundo'o vi tna'a ñayiu ka tee tna'a,
te tu ka kuini vi kuantno'i tno'o ndaa, chi saa sua'a jakue'e ka jantno'i.
9 Te koo kua'a tnundo'o vi tno'o suchi ini siki ndi'i ñayiu ka sa'a jakue'e,
xtnañu'u ka jin ñayiu judio, te suni saa ni jin ñayiu sava ka tatatno'o.
10 Su kuña'a ia Dios nuu ye'e tajan ya vi jayiñu'u vi jamani ya nuu ndi'i
ñayiu ka sa'a java'a, xtnañu'u ka nuu ñayiu judio, te suni saa ni nuu ñayiu
sava ka tatatno'o.
11 Chi tu sa'a siin siin ia Dios in in ñayiu, chi inuu ni ka kui nuu ya.
12 Te ndi'i ñayiu ka sa'a yika kuechi, nuu tu na Ley Moisés ka neva'i, te
vi nai, visi tu na ley ka neva'i. Te ndi'i ñayiu ka oo jin Ley Moisés, te ka
sa'i yika kuechi, te jin ma'ñu sagua Ley yun ka'nde Dios yika kuechi.
13 Chi ñayiu ndaa nuu ia Dios kuu ñayiu skunkuu nagua ka'an Ley, te
masu nani ja nini naxa ka'an.
14 Chi ñayiu sava ka tatatno'o ja tu na Ley Moisés ka neva'i, saa inu ta'u
mai ja vi sa'i nagua tatnuni Ley, su visi tu na Ley ka neva'i, te maa ni mai
ka kuu ley.
15 Chi ka xne'i mai jin tniuu ka sa'i, na kuinio ja yoso tno'o Ley yun nuu
anui, te ja ka ñu'u ini mai kaxtno'o ndaa ndi'i ya'a. Te tno'o ja ka ndakani
ini mai ka'an kuechi axi ka'an ni'nu ja ja'i.
16 Te saa kokuu guaa ndee kiuu ja sa'a ndaa ia Dios kuechi jin ma'ñu
sagua Jesukristu ja ka ndakani yu'u ini ñayiu ja vi sa'i. Te ya'a kuu tno'o
va'a Jesús ja kaxtno'o san.

Tu ka skunkuu ñayiu judio Ley Moisés

17 Su maa ni ja ka ka'an ni ja ñayiu judio ka kuu ni, te ka chituu ni maa
ni jin Ley Moisés, te ka sa'a teyii ni maa ni ja ka oo ni jin Dios,
18 te ka ka'an ni ja ka jini ni nagua kuini Dios, chi kaxtno'o Ley yun nuu
ni ja vi kaji ni nagua kuu jagua'a ka.

19 Te ka kukanu ini ni ja kuu vi xne'e ni ichi ia Dios nuu ñayiu tu ka jini
sa'un ja ka kui na kuinio ñayiu ndesi nuu, te ka sie'e ni ñu'u nuu ñayiu
ka oo nuu nee.
20 Te ka ndakani ini ni ja kuu vi kaxtno'o ni nuu ñayiu tu ka jini sa'un
ichi ya vi nuu ñayiu inu vita ini na kuinio suchi kueli, chi nuu Ley ka
neva'a maa ni yoso tno'o ndichi vi tno'o ndaa.
21 Te maa ni ja kaxtno'o ni nuu inka ñayiu, ¿te a tu ndakaxtno'o ni nuu
maa ni? Chi nuu ja maa ni kaxtno'o ni ja ma vi su'u ñayiu, ¿te a tu su'u
maa ni?
22 Te maa ni ja ka'an ni ja ma vi skindee tna'a ñayiu, ¿te a tu skindee
maa ni ñasi'i ni? Te nuu ja skexiko maa ni chu'chi, ¿te a tu su'u maa ni
ndatniuu oo nuu veñu'u chu'chi yun?
23 Te maa ni, chi sa'a teyii ni nuu ka'an ni ja oo ni jin Ley. ¿Su a tu
skexiko ni ia Dios, nuu jisokava ni Ley yun?
24 Te ja siun ka sa'a ni, guaa skunkuu nagua yoso nuu tutu ii nuu ka'an
sua'a: “Ñayiu sava ka tatatno'o ka kane'e jin sivi ia Dios ja kuechi maa ni
ja siun ka sa'a ni, ja ka kuu ni ñayiu judio”.
25 Te jandaa ja jiniu'u ja ka yitnuni nuu yiki kuñuo nuu ja ka skunkuu
ni tno'o yoso nuu Ley Moisés. Su nuu ja tu ka skunkuu ni Ley yun, te tu
jiniu'u, chi nani tno'o ja tu ka yitnuni ni.
26 Te nuu ja in tee inka tatatno'o tu yitnuni nuu yiki kuñu de, su skunkuu
de nagua tatnuni nuu Ley, te nani tno'o ja yitnuni nuu yiki kuñu de, visi
tu yitnuni de.
27 Te tee inka tatatno'o ja tu yitnuni nuu yiki kuñu de, su skunkuu gua'a
de nagua yoso nuu Ley, te jin tniuu gua'a sa'a de yun xtavi kuechi ña jin
maa ni, ja tu skunkuu ni Ley, visi oo ni jin tno'o ja yoso nuu Ley, vi yitnuni
nuu yiki kuñu ni.
28 Chi tee ndija ja kuu de tee judio, masu nani naxa oo naxa kaa de, ni
masu ja yitnuni yiki kuñu de.
29 Chi tee ndija ja tee judio kuu de, chi ndee ini ndee anu de kuu de in
tee judio. Te ja yitnuni de, chi ndee ini ndee anu de yitnuni sa'a Espíritu
ia Dios, te masu nagua yoso nuu Ley. Te maa ia Dios kuu ia ka'an vii ka'an
va'a jin tee sa'a gua'a yun, te masu ñayiu ñuyiu.

3

1 Nuu saa, ¿te nagua ka ni'o ja ka kuo ñayiu judio? ¿Axi nagua jiniu'u
ja ka yitnuni nuu yiki kuñuo?
2 Kua'a javii java'a ka ni'o, nuu ja vi kondia'a gua'o. Chi xtnañu'u ka
yoon ni kukanu ini ña ia Dios ja ni taa ya tno'o ya nuo.
3 Nuu saa, te ¿naxa vi kachio? ¿A nuu ja ndee tna'o judio tu ka skunkuu
ndai, te a ja siun ka sa'i, te xndendoo ia Dios ja ma skunkuu ndaa maa ya?
4 Ña'a, masu saa kuu, chi ndi'i sa'a ndaa maa ia Dios, visi ndi'i ñayiu
inu tno'o, nagua yoso nuu tutu ii ja ka'an rey David jin Dios:
Vi ka'an ñayiu ja kuu ni ia skunkuu ndaa jin tno'o ka'an ni,
te kundee ni nuu ka xtavi kuechi ña ñayiu jin ni,
kachi tutu ii.
5 Su nuu ja jin jakue'e ka sa'o yun xne'e ja ia sa'a ndaa kuu Dios, te ¿naxa
vi kachio, nuu saa? ¿A kuu vi ka'on ja tu sa'a ndaa Dios nuu tetniuu ya
tnundo'o sikio? (Ka'an san nagua ka ka'an ñayiu ñuyiu.)
6 Ña'a kuiti masu saa kuu. Chi nuu ja tu sa'a ndaa ia Dios, ¿te naxa kuu
sa'a ndaa ya kuechi ñayiu ñuyiu?

7 Te ka ka'an sava ñayiu ja nuu ja tno'o tno'o ka'an san ya'a, jiniu'u ja
kaya kua'a ka jayiñu'u nuu tno'o ndaa ia Dios, te ¿nau ja ka ka'an kuechi
ni siki san, na kuinio in ñayiu oo yika kuechi?
8 Te nuu ja saa kuu, ¿te nau ja ma vi sa'a kao jakue'e nagua ja na koo
ka java'a? Te saa ka xtavi kuechi ña sava ka ñayiu jin san nuu ka kachi ja
saa kaxtno'o san. Su ñayiu yun, chi nini kuu ja ki'inkuei nuu vi tniuya'ui
yika kuechi.

Ndi'o ka tavi kuechi nuu ia Dios

9 Nuu saa, ¿te naxa vi kachio? ¿A ñayiu gua'a ka ka kuu yoon ja ka kuo
ñayiu judio saa ñayiu yun? Ña'a kuiti masu saa kuu. Chi ja ni ka'an san
siki ñayiu judio vi ñayiu sava ka tatatno'o ja ndi'o ka tavi kuechi.
10 Nagua yoso nuu tutu ii:
Ni in ñayiu tu na in sa'a ndaa, ni invaa in tno'i.
11 Tu na in jinkui'nu ini,
ni tu na in ndanduku ia Dios.
12 Ndi'i ñayiu ni ka kujioo nuu ichi ia Dios,
te tu jiniu'u nagua ka sa'i nuu ya.
Tu na in sa'a java'a, tu ni invaa in tno'i.
13 Te na kuinio yau ñaña ja nune kuu yoo sukuin, ja ka'in tno'o kue'e,
te jin yai xnda'ui ñayiu,
te yu'i ñu'u texeen koo ja sa'i jakue'e.
14 Te nino'o ni xtau tnia'i ñayiu, te sa'i ja ka tna'u ndeva'a ini ñayiu yun.
15 Te ñama ndeva'a kua'ankuei ja vi ka'ni ndiyi.
16 Te ka skunai mai vi ka skendoo nda'u ka skendoo kei ichi nuu ka jikai.
17 Te tu ka jini sa'uin ichi nuu oo jamani.
18 Te ni tu ka ndi'ni ja vi koyu'u ni'nui ia Dios,
kachi nuu tutu ii.
19 Su ka jinio ja ndi'i nagua ka'an nuu Ley Moisés, ka'an siki ñayiu ka
oo jin Ley yun, nagua ja ndi'i ñayiu na vi kasi yu'u, te na sa'a ndaa ia Dios
yika kuechi ndi'i ñayiu ñuyiu.
20 Chi ni in ñayiu ma kuu kokui ñayiu ndaa nuu ia Dios ja skunkui nagua
tatnuni Ley, chi jin ma'ñu sagua Ley yun ka jinio ja ka oo yika kuechio.

Skaku ni'nu ña ia Dios jin ma'ñu sagua ja ka kandijao ya

21 Vitna te ni xne'e kaji ia Dios naxa ni sa'a ya ja ka kuo ñayiu ndaa nuu
ya, te masu jin ma'ñu sagua Ley. Te ya'a kee kaji nuu maa Ley Moisés vi
tno'o ni ka tee, tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a.
22 Chi sa'a ia Dios ja vi kokuo ñayiu ndaa nuu ya jin ma'ñu sagua ja ka
kandijao Jesukristu, te saa sa'a ya jin ndi'i ñayiu ka kandija ya, chi tu sa'a
siin siin ya in in ñayiu.
23 Chi ndi'o ni ka sa'a yika kuechi, te ni ka kuu jikao nuu ye'e tajan ia
Dios.
24 Su ni chindee ni chituu ña ia Dios, te sua'a ni ni sa'a ya ja vi kokuo
ñayiu ndaa nuu ya jin ma'ñu sagua Jesukristu, ja ni ndatau ña ya nuu yika
kuechio.
25 Chi ni soko ña ia Dios jin Jesukristu ja kuu ya, te jin niñi ya ja ni
jati yun vi ni'o ja kuaka'nu ini Dios yika kuechio jin ma'ñu sagua ja ka
kandijao Jesukristu. Saa ni sa'a ia Dios nagua ja xne'e ya maa ya ja ia
ndaa kuu ya. Chi ni jandee jaka'nu ini ya, te tu ni tetniuu ya tnundo'o ja
ja'a yika kuechi ni ka osa'o ama ka.

26 Su tiempu vitna masu saa kuu, chi xne'e ya ja ia sa'a ndaa kuu ya,
nagua ja vi kuni ñayiu ja ia ndaa kuu ya, te sa'a ya ja ñayiu ka kandija
Jesús vi kokui ñayiu ndaa nuu ya.
27 Nuu saa, ¿te ndenu oo ja ka kuu teyii ñayiu jagua'a ka sa'i nuu ia
Dios? Ja ni ndi'i. ¿Te na ja'a kuu? Chi ma kuu kokuu teyio ja skunkuo
tniuu ja tatnuni Ley, chi maa ni ja kandijao Jesukristu.
28 Nuu saa te ja ni ka kundaa inio ja ia Dios sa'a ja ka kuo ñayiu ndaa
jin ja ka kandijao, te masu ja ka skunkuo nagua tatnuni Ley Moisés.
29 Te ¿a maa ni Dios ñayiu judio kuu ia Dios? ¿Te a masu suni Dios ñayiu
sava ka tatatno'o kuu ya? Saa kuu, chi jandaa ndija ja suni Dios ñayiu sava
ka tatatno'o kuu ya.
30 Chi invaa ni Dios oo, te maa ya sa'a ja vi kokuo ñayiu ndaa nuu ya
jin ja ka kandijao Jesukristu, visi kuu ni ñayiu judio ja ka yitnuni nuu yiki
kuñui axi ñayiu sava ka tatatno'o ja tu ka yitnuni.
31 Nuu saa, ¿te a ja ka kandijao Jesukristu sa'a ja tu jiniu'u ka Ley? Ña'a
kuiti masu saa kuu. Chi saa sua'a ka sa'o ja kendoo gua'a ka Ley.

4

Abraham kuu taniñu yoon

1 Te nuu ja saa kuu, te naxa vi ka'on siki ndi tatao Abraham, ¿naxa ni
kendoo ndaa de nuu ia Dios nuu saa?
2 Chi nuu ja ni jinkokuu de ñayiu ndaa nuu ia Dios jin tniuu ni sa'a de,
te jandaa ndija ja kokuu teyii de, su masu nuu ia Dios.
3 Chi saa ka'an nuu tutu ii: “Ni kandija Abraham ia Dios, te jin ja kandija
de yun ni janta'u ña Dios ja tee ndaa kuu de”.
4 Su nuu ja in ñayiu satniuu, te ya'u ja ni'i yun, chi masu in ja kuta'ui
kuu, chi in ja ndita nui kuu.
5 Su ñayiu ja tu na tniuu sa'i, su kandijai Dios, te sa'a ya ja kokui ñayiu
ndaa, visi ñayiu sa'a jakue'e kui, chi jin ja kandijai yun janta'u ña Dios ja
ñayiu ndaa kui.
6 Suni saa ni ka'an David, ja na ta'u na ndetu ñayiu janta'u ña ia Dios ja
kui ñayiu ndaa nuu ya, visi tu na tniuu ni sa'i.
7 Sua'a ni ka'an David ja yoso nuu tutu ii:
Na ta'u na ndetu ñayiu ni jaka'nu ini ia Dios jakue'e sa'i, vi ni kindee ya
yika kuechi.
8 Na ta'u na ndetu tee ja tu xtavi kuechi ña ia Dios jin yika kuechi de,
kachi nuu tutu ii.
9 ¿Te a maa ni ñayiu judio ja ka yitnuni nuu yiki kuñu de guaa nase
inu ta'u inu ndetu de? Ña'a, chi suni nase inu ta'u inu ndetu ñayiu ja tu
ka yitnuni nuu yiki kuñu de. Chi ja ni ka ka'on ja ni janta'u ña Dios jin
Abraham ja tee ndaa kuu de nuu ya jin ja ni kandija de.
10 ¿Te na ama ni janta'u ña Dios jin Abraham ja tee ndaa kuu de nuu
ya? ¿A nuu ja yitnuni nuu yiki kuñu de axi nuu chia'an ka? Ni janta'u ña
ya nuu kuini ka ja kitnuni de.
11 Te nuu kuee ka, te ni jinkitnuni nuu yiki kuñu Abraham, te suu kuu in
seña, axi na kuinio seyu ja ni janta'u ña ia Dios ja kuu de tee ndaa nuu ya
jin ja kandija de. Su visi kuini ka ja kitnuni nuu yiki kuñu de, te ni janta'u
ña ia Dios nagua ja kokuu de yua ndi'i ñayiu ka kandija ja tu ka yitnuni
nuu yiki kuñui, nagua ja jin ja ka kandijai, te suni kuanta'u ña ia Dios ja
ka kui ñayiu ndaa nuu ya.

12 Te suni kuu de yua ñayiu ka yitnuni nuu yiki kuñui, su masu maa ni
ja ka yitnuni, chi suni ka ndikin nagua ni kandija ndi tatao Abraham ama
ka ja chitnuni de nuu yiki kuñu de.

Tno'o ni kee yu'u ia Dios skunkuu jin ma'ñu sagua ja ka kandijao Dios

13 Chi ni kee yu'u ia Dios nuu Abraham ja vi ni'i de jin tatatno'o de ñuyiu
ja vi sa'a jajin de, te masu ja ni skunkuu de Ley, chi ja ni kandija de tno'o
ni kee yu'u ya, yun guaa ni janta'u ña ya ja kuu de tee ndaa.
14 Chi nuu ja maa ni ñayiu ka skunkuu Ley ka kuu ñayiu vi ni'i nuu vi
sa'a jajin, nuu saa te tu jiniu'u ja ka kandijao ia Dios, te suni tu ni jiniu'u
tno'o ni kee yu'u ya nuu Abraham.
15 Chi nuu ley vaji ja kiti ini ia Dios, te tetniuu ya tnundo'o siki ñayiu.
Su nuu tu na ley oo, te suni tu na yika kuechi oo.
16 Te yun guaa nuu ka kandija ñayiu ia Dios, te sua'a ni vi ni'i ja chindee
chituu ña ya. Te yun kukutu tno'o ni kee yu'u ya nuu ndi'i tatatno'o
Abraham, te masu maintno'o ni nuu ñayiu ka oo jin Ley, chi suni jin ñayiu
ka kandija nagua ni kandija Abraham. Te ni jinkokuu de yua ndi'o,
17 nagua yoso nuu tutu ii: “Ni jani ña rin ja kokuu ron yua ñayiu kua'a
ñuu”. Te maa de kuu yuao nuu ia Dios, ia xiin nuu ni kandija de, ja
ndaxteku ya ndiyi, te ka'an ya ja koo in ja chia'an ka ja koo.
18 Visi tu nagua ndetu ka'nu ka Abraham ja koo in se'e de, su ni kandija
de tno'o ni kee yu'u ia Dios, te ni ondetu ka'nu de, saa te ni jinkokuu de
yua ñayiu kua'a ñuu, nagua ni ka'an Dios nuu de: “Sua'a kua'a ndikin
tata ron vi koo”.
19 Te ni oo yutnu Abraham jin ja kandija de, visi ja yatni in ciento kuia
oo de, te ja ni jini de ja ni kuyatni ja kuu de, chi ja ni kuu nija'nu ndeva'a
de. Te ñasi'i de Sara, chi ña ni kuu ja koo se'e ña.
20 Te tu ni ndakani ini de, chi ni oo yutnu de jin tno'o ni kee yu'u ia Dios
ja koo se'e de, te yun ni kandija gua'a ka de, te ni chiñu'u de ia Dios.
21 Chi ni kukanu ndaa ini de ja ia ka'nu ndeva'a kuu Dios, te sa'a ya ndi'i
nagua ni kee yu'u ya.
22 Te yun guaa ni janta'u ña Dios ja tee ndaa kuu de nuu ya jin ja kandija
de.
23 Te masu maintno'o ni siki Abraham kuu ja yoso nuu tutu ii: “Ja ni
janta'u ña Dios ja tee ndaa kuu de jin ja kandija de”.
24 Chi suni yoso siki yoon, ja ni janta'u ña ya ja ñayiu ndaa ka kuo nuu
ya, chi ka kandijao ia ni ndaxteku Jito'o Jesús ne'u ndiyi.
25 Chi ni ja'an ya ni ji'i ya ja ja'a yika kuechio, te ni ndateku ya nagua ja
vi kokuo ñayiu ndaa nuu ia Dios.

5

Ni janta'u ña Dios ja ka kuo ñayiu ndaa nuu ya

1 Nuu saa te ka kuo ñayiu ndaa nuu ia Dios jin ja ka kandijao ya, te ni
ka ndumanio jin ya jin ma'ñu sagua Jito'o Jesukristu.
2 Chi jin ja ka kandijao Kristu, te vi ni'o ja chindee chituu ña ia Dios jion.
Te yun guaa ka oo yutnuo, te ka kusii inio, ja ka ndetu ka'nuo ja vi ni'o ja
vi koo ye'e vi koo tajaon.
3 Te masu maintno'o ni jin ya'a, chi suni vi kokuu sii inio nuu ka tna'o
tnundo'o, chi ka jinio ja nuu tnundo'o yun ka ni'o ja vi kuandee inio.
4 Te nuu ka jandee inio tnundo'o yun, te kekuei gua'o nuu ia Dios. Te
nuu kekuei gua'o nuu ia Dios, te ka ndetu ka'nuo ja vi koo jin ya.

5 Te ja ka ndetu ka'nuo ya, tu taa kanoo ña, chi ja kutoo ña ia Dios oo
chitu ini anuo jin ma'ñu sagua Espíritu ya, ja ni taa ya nuo.

6 Chi nuu ña kuu sa'un nagua vi sa'o ja vi skaku ni'nuo mao, mamaa saa
ni ji'i Kristu ja ja'a ñayiu kue'e.
7 Te ndija ja vijin kuu ja ka'an in ñayiu ja kui ja ja'a inka ñayiu, ni ja
ja'a in ñayiu ndaa, axi saa vatuni oo in ñayiu ja oo anui ja kui ja ja'a in
ñayiu gua'a ndeva'a.
8 Su xne'e ia Dios ja kutoo ña ya jion, chi visi ñayiu ka oo yika kuechi
ka kuo, su ni tetniuu ya Kristu ja ni ji'i ya ja ja'o.
9 Te vi'i ka vitna ja ni ka kuo ñayiu ndaa nuu ia Dios jin ma'ñu sagua
niñi Kristu ja ni jati nuu ni ji'i ya, te jin maa ya ka kukanu ndaa inio ja vi
kaku ni'nuo nuu tnundo'o ja tetniuu Dios ja ja'a yika kuechio.
10 Chi nuu ni ka onee u'u tna'o jin Dios, te ni ka ndumani tna'o jin ya jin
ma'ñu sagua ja ni ji'i Se'e ya, te vi'i ka vitna ja ni ka ndumanio jin Dios, te
vi kaku ni'nuo nuu tnundo'o, chi teku Kristu.
11 Te masu maintno'o ni ya'a, chi suni vi kokuu sii inio nuu Dios jin
ma'ñu sagua Jito'o Jesukristu, chi jin Kristu ni kentakueio ja ni ka ndumani
tna'o jin Dios.

Skintna'a nagua ni sa'a Adán jin nagua ni sa'a Jesukristu

12 Nuu saa te ja invaa tee ni sa'a yika kuechi, te ni kiuu yika kuechi yun
nii nii ñuyiu. Te ni ji'i de ja ni sa'a de yika kuechi, te kue'e ja ni ji'i de yun
ni ya'a nuu ndi'i ñayiu, chi ndi'o ni ka sa'a yika kuechi.
13 Chi ama ka ja kuña'a ia Dios Ley nuu Moisés, te ja ka sa'a ñayiu ñuyiu
yika kuechi. Su nuu tu na ley, te tu na in xtavi kuechi ña jin yika kuechi
yun.
14 Su visi ni saa, te guaa ndee kiuu ni oo Adán jin guaa ndee kiuu ni oo
Moisés, ndi'i ñayiu ni ka oji'i jin yika kuechi, visi yika kuechi yun, masu ja
ni ka okuu so'i nuu in ja tatnuni kuu, nagua ni sa'a Adán ja tu ni jantno'o
de tno'o ja ni tatnuni Dios. Te Adán kuu na kuinio kuanda'u ia kii.

15 Su javii java'a ja ni skuta'u ña ia Dios, chi masu inuu kuu jin yika
kuechi ni sa'a Adán. Chi jin yika kuechi invaa tee yun, ni ka ji'i kua'a
ñayiu. Su jin ma'ñu sagua in tee ja kuu Jesukristu skuta'u ña ia Dios in
jaka'nu ka, te sa'a ña in java'a jin kua'a ñayiu.
16 Te ja skuta'u ña ia Dios, masu inuu kuu jin yika kuechi ni sa'a in tee,
chi jandaa ja invaa yika kuechi, te ni ka tau tnia'o ja vi kuo. Su ja ni skuta'u
ña ia Dios kuu ja ka kuo ñayiu ndaa nuu ya, visi kuakua'a yika kuechi ni
ka osa'o.
17 Chi nuu ja jin yika kuechi invaa tee sa'a ja vi kuu ndi'o, te vi'i ka ñayiu
chindee chituu ia Dios, te skuta'u ña ya ja vi kokuo ñayiu ndaa nuu ya, te
vi kotekuo nuu tatnuni ya jin ma'ñu sagua in tee kuu Jesukristu.

18 Nuu saa te ja yika kuechi invaa tee kuu Adán, ni sa'a ja ni ka tau
tnia'a ndi'i ñayiu, te suni jin tniuu ndaa ja ni sa'a Jesukristu ni jaka'nu ini
ia Dios yika kuechi ndi'i ñayiu, nagua ja vi kotekui jin ya.
19 Chi nagua tu ni jantno'o in tee nuu ia Dios, te kua'a ñayiu ni ka
kanakau nuu yika kuechi, te suni saa ni ja invaa tee ni jantno'o nuu ia
Dios, te kua'a ñayiu ka kuu ñayiu ndaa nuu ya.

20 Su nuu ni jiña'a ia Dios Ley nuu Moisés, te ni tuu ndijin ja ni kaya
yika kuechi, su nuu ni kaya kua'a yika kuechi, te ni kaya kua'a ndeva'a ka
javii java'a ia Dios.

21 Chi nagua sa'a yika kuechi ja kundee ja ka ji'i ñayiu, te suni saa ni
sa'a javii java'a Dios, chi kundee ja ka kuo ñayiu ndaa nuu ya, nagua ja vi
kotekuo nikuii nikani jin ma'ñu sagua Jito'o Jesukristu.

6

Ni ka ji'o nuu yika kuechi su ka tekuo jin Kristu

1 Nuu saa, ¿te naxa vi kachio? ¿A vi kosa'a nio yika kuechi nagua ja
kaya javii java'a ia Dios?
2 Ña'a, masu saa kuiti kuu. Chi ja ni ka ji'o nuu yika kuechio, te ¿naxa
kuu vi kosa'a kao yika kuechi?
3 ¿Te a tu ka jini ni ja in ni ka oo jin Jesukristu nuu ni ka janduteo? Chi
na kuinio ni ka ji'o jin ya nuu ni ji'i ya.
4 Chi ja ni ka janduteo kuu na kuinio ja in ni ni ka junkoyu'o jin Kristu,
te ni ka ji'o nagua ja vi ndatekuo ja vi nduo ñayiu jaa, nagua ni ndateku
Kristu jin jaka'nu maa Tata Dios ja ye'e tajan ya.
5 Chi in ni ka oo jin Kristu, te na kuinio ja ka ji'o jin ya nuu ni ji'i ya, te
suni in ni ka oo jin ya nuu ni ndateku ya.
6 Chi ka jinio ja ama ka ni ka osa'o jakue'e, te na kuinio ja ni ka intakueio
jin Kristu nuu cruz, nagua ja na naa yiki kuñu ja ni ojio'o ja sa'a yika kuechi
yun, te ma vi kokunukuechi kao nuu yika kuechi.
7 Chi ñayiu ni ji'i, te ja ni kakui ja ma kunukuechi kai nuu yika kuechi.
8 Te nuu ja ni ka ji'o jin Kristu, te na vi kandijao ja suni ka tekuo jin ya.
9 Chi ka jinio ja ni ndateku Kristu ne'u ndiyi, te ma kuu sa'un ka ya, chi
jakue'e ja ja'ni ña, ma kuu sa'un ka nagua sa'a ña jin ya.
10 Chi nuu ni ji'i ya, te invaa ni jichi ni ji'i ya ja ja'a yika kuechi ja ma
kuu sa'un ka ya. Su ja teku ya vitna, chi teku ya ja sa'a ya nagua kuini ia
Dios.
11 Te suni saa ni maa ni, vi ndakani ini ni na tno'o ja ni ka ji'i ni nuu
yika kuechi, su ka teku ni nuu ia Dios ja ka oo ni jin Jito'o Jesukristu.
12 Yun guaa ma vi kuandetu ka ni ja vi kosa'a yiki kuñu ni yika kuechi,
ni ma vi kuantno'o ka ni ja vi sa'a ni jakue'e.
13 Ni ma vi tnaa ka ni maa ni nuu yika kuechi ja vi kokuu ni na kuinio
in ndatniuu ja sa'a jakue'e, chi sua'a kua'ankuei ni nuu ia Dios na kuinio
in ñayiu ni ndateku ne'u ndiyi, te vi kuña'a ni maa ni nuu ya na kuinio in
ndatniuu ja sa'a ndaa.
14 Chi ma kokuu nija'nu ka yika kuechi nuu in in ni, chi masu ka oo ka
ni jin Ley Moisés, chi sua'a javii java'a Dios ka oo jin ni.

Vi kunukuechio nuu maa ni ia Dios

15 Nuu saa, ¿te naxa vi kachio? ¿A vi kosa'a nio yika kuechi kuu ka masu
ka oo kao jin Ley Moisés, chi kunda'u ini ña ia Dios jion? Ña'a, masu saa
kuiti kuu.
16 Chi ja ka jini maa ni, ja nuu ja ki'inkuei ni nuu in ñayiu ja vi
kunukuechi ni, te vi kuantno'o ni tno'o ka'in, te ka jinokuechi ni nuu ñayiu
xiin nuu ka jantno'o ni yun. Te suni saa ni kuu, ¿a ka jantno'o ni nuu yika
kuechi ja jaka ña nuu vi kuu ni, axi ka jantno'o ni nuu ia Dios ja vi kokuu
ni ñayiu ndaa nuu ya?
17 Su vi ndakuanta'u ni nuu ia Dios, ja visi ni ka ojinokuechi ni nuu yika
kuechi, su ni ka jantno'o ni jin ndee ini ndee anu ni tno'o ia Dios ja ni ka
kaxtno'o nuu ni.
18 Te nuu ni ka kaku ni ja ma vi kunukuechi ka ni nuu yika kuechi yun,
te ni kiukuei ni ja vi kunukuechi ni nuu ia Dios ja vi sa'a ndaa ni nuu ya.

19 Ka'an nda'u ni san, chi tu ka oo yutnu ni ja vi jinkui'nu gua'a ini ni
tno'o ja kuini san kaxtno'o san ya'a. Chi ama ka ni ka jiña'a ni maa ni nuu
jane'e jayichi ja ni ka osa'a ni jakue'e. Su vitna te vi kuña'a ni maa ni ja
vi kunukuechi ni nuu tniuu ndaa, te vi kokuu ni ñayiu vii ñayiu va'a nuu
ia Dios.
20 Chi nuu ni ka ojinokuechi ni nuu yika kuechi, te tu ni ka ondioo ini
ni ja vi kunukuechi ni nuu tniuu ndaa.
21 ¿Te nagua ni ka ni'i ni ja ni ka osa'a ni yika kuechi yun? Vitna te
nino'o ni ka ndukanoo ni, chi sandi'i te jaka ña ja vi kuu ni.
22 Su vitna ja ni ka kaku ni nuu yika kuechi, te ni kiukuei ni ja ka
jinokuechi ni nuu ia Dios. Saa te ka kuu ni ñayiu vii ñayiu va'a nuu ya, te
sandi'i te jaka ña nuu vi koteku ni nikuii nikani.
23 Chi ya'u ja ka ni'o ja ka sa'o yika kuechi kuu ja vi kuo, su ja skuta'u
ña ia Dios kuu ja vi kotekuo nikuii nikani jin Jito'o Jesukristu.

7

Skintna'a naxa oo ñasi'i jin yii ña vi naxa ka oo jin Ley

1 Ja ka jini maa ni, vi ñani vi kua'a, naxa ka'an nuu Ley, te ka jini ni ja
Ley, chi tatnuni nuu ñayiu nini ja tekui.
2 Te suni saa ni kuu jin in ñasi'i ja ni tnanda'a ña, chi ka'an ley ja
kuanyu'u kuandetu ña nuu yii ña nini ja teku de. Su nuu ja na kuu de, te
kaku ña nuu ley ja ni ojantno'o ña nuu yii ña.
3 Te yun guaa nuu ja nitna'a ña jin inka teyii, su teku yii ña, te skindee
ña yii ña. Su nuu ja ni ji'i yii ña, te ja ni kaku ña nuu nda'a de, ka'an ley,
te kuu ndatnanda'a ña jin inka teyii ja tu na ñasi'i, te tu skindee ña yii ña,
chi ja ni ji'i de.
4 Te suni saa ni maa ni, vi ñani vi kua'a, chi na kuinio ja ni ka ji'i ni nuu
Ley jin ma'ñu sagua Kristu, ja ni ji'i ya nuu cruz, nagua ja kuu vi koo ni jin
inka ja kuu Kristu, ia ni ndateku ne'u ndiyi, nagua ja saa te vi sa'o tniuu
gua'a nuu ia Dios.
5 Chi ama ka, nuu ni ka osa'o yika kuechi, ni jiniu'u Ley ja ni kaya ka
jakue'e ka ndioo inio, te suu ni jaka ña ja vi kuo.
6 Su vitna chi na tno'o ja ni ka ji'o nuu Ley ja ni okuu nija'nu nuo, te ni
ka kakuo ja ma vi kunukuechi kao nuu, nagua ja vi kunukuechio nuu ia
Dios, te vi nduo jao jin Espíritu ya, chi masu ka oo kao jin tno'o ja yoso
nuu Ley jana'a.

Jin Ley ni ka jinio ja ka oo yika kuechio

7 Nuu saa, ¿te naxa vi kachio? ¿A vi ka'on ja Ley ndiso yika kuechi?
Ña'a, masu saa kuiti kuu. Su sein, chi ma kuu kuni san ja oo yika kuechi
san nuu sua'a te tu na Ley, chi suni ma kuu kuni san ja jio'o san nagua
neva'a inka ñayiu, nuu sua'a te tu yoso nuu Ley: “Ma kojio'o ron nagua
neva'a inka ñayiu”.
8 Su yika kuechi san, chi ni keja'a jin nagua tatnuni Ley ja ma vi sa'o
kuechi, te saa vi'i ka ni ndioo ini san ja sa'a san ndi'i jakue'e jasua'a. Chi
nuu sua'a te tu na Ley, te tu nagua sa'a ña yika kuechi yun jin san.
9 Su ni oo in tiempu ja tu ni jini san Ley, te ni osii ini san. Su nuu ni jini
san tno'o ja tatnuni Ley, te ni ni'i ndee yika kuechi san, te na kuinio ja ni
ji'i maa san nuu ia Dios.
10 Te ni nuku'un san ja maa tno'o ja tatnuni Ley ja taa ja vi kotekuo, ni
jaka ña ja ni ji'i san nuu ia Dios.

11 Chi yika kuechi yun ni keja'a jin nagua tatnuni Ley ja ma vi sa'o
kuechi, su ni xnda'u ña jin san, te vi jin maa tno'o tatnuni Ley yun ni
ja'ni ña jin san.
12 Te yun guaa Ley Moisés, chi jandaa ndija ja Ley ii kuu. Te tno'o ja
tatnuni yun, chi tno'o ii, tno'o ndaa, tno'o va'a kuu.
13 Nuu saa, ¿te a tno'o va'a ya'a ni jaka ña ja ni ji'i san? Ña'a, masu saa
kuiti kuu. Chi yika kuechi yun ni ja'ni ña jin san jin ma'ñu sagua tno'o
va'a ya'a, nagua ja saa te xne'e kají ja yika kuechi kuu. Saa te xne'e tno'o
ja tatnuni Ley yun ja jakue'e ndeva'a kuu yika kuechi.
14 Chi ka jinio ja Ley, chi vaji nuu maa Espíritu ia Dios. Su sein, chi ja
ñayiu ñuyiu kuu san, te na kuinio ja ni kuya'u san ja jinokuechi san nuu
yika kuechi.
15 Chi tu jinkui'nu ini san nagua kuu ja sa'a san, chi tu sa'a san nagua
kuini san, chi saa sua'a ja skexiko san yun kuu ja sa'a san.
16 Te nuu ja sa'a san nagua tu kuini san ja sa'a san, te jin yun ndakuni
san ja oo gua'a Ley.
17 Nuu saa te masu maa san kuu ja sa'a jakue'e yun, chi yika kuechi ja
oo ini anu san kuu ja sa'a.
18 Te jini san ja ini anu san axi kokachio nuu yiki kuñu san, tu kuiti na
java'a oo, chi kuini san ja sa'a san java'a, su tu nindee san ja sa'a san.
19 Chi tu sa'a san java'a nagua kuini san, chi saa sua'a jakue'e ja tu kuini
san sa'a san.
20 Te nuu ja sa'a san nagua tu kuini san ja sa'a san yun, te masu maa
san kuu ja sa'a, chi yika kuechi ja oo ini anu san kuu ja sa'a.
21 Te saa ndo'o san, chi jandaa ndija ja nuu kuini san ja sa'a san java'a,
te maa ni jakue'e nuku'un san ini anu san.
22 Chi ndee ini ndee anu san kusii ini san jin Ley ia Dios.
23 Su jini san ja nuu yiki kuñu san oo in ja sa'a tneñu nuu jajintnuni san,
te suu kuu ley yika kuechi, ja jasi ña jin san ja tu kuu sa'a san java'a.
24 Nuu saa te nda'u ni ka san. ¿Na in skaku ni'nu yiki kuñu san ja ma
kuu san?
25 Ndakuanta'u san nuu ia Dios ja ni skaku ni'nu ña ya jin ma'ñu sagua
Jito'o Jesukristu.
Chi ni jinkui'nu ini san ja maa san jin jajintnuni san jinokuechi san nuu
Ley ia Dios, su yiki kuñu san, chi jinokuechi nuu ley yika kuechi.

8

Na vi koo gua'o jin Espíritu ia Dios

1 Nuu saa te vitna, te ñayiu ka oo jin Jesukristu, tu nagua vi kotavi kai
ja vi tniuya'ui nuu ia Dios, chi tu ka sa'a kai nagua kuini yiki kuñui, chi
ka sa'i nagua kuini maa Espíritu ia Dios.
2 Chi ley Espíritu ia Dios taa ja ka tekuo jin ma'ñu sagua Jesukristu, ia
ni skaku ni'nu ña nuu ley yika kuechi ja ma vi kuo.
3 Chi ni sa'a ia Dios nagua tu ni kuu sa'a Ley Moisés, chi vita kuu Ley,
te ndakui ka yiki kuñu. Yun guaa ni tetniuu ia Dios Se'e ya ja ni kii ya ja
vi oo vi kaa ya na kuinio in tee ja oo yika kuechi. Te ni soko ya maa ya ja
ja'a yika kuechi yun, saa te ni xtau tnia'a ia Dios yika kuechi ka sa'o.
4 Saa ni sa'a ya, nagua ja na kuu vi skunkuo ja vi sa'a ndao nagua tatnuni
ley, ja vi sa'o nagua kuini Espíritu ia Dios, te ma vi kosa'a kao nagua kuini
yiki kuñuo.

5 Chi ñayiu sa'a nagua kuini yiki kuñui, chi nino'o ni ja kuu yiki kuñui
ndakani ini. Su ñayiu sa'a nagua kuini Espíritu ia Dios, chi ndakani ini ja
sa'i nagua kuini maa Espíritu.
6 Te ñayiu ndi'ni nagua kuu yiki kuñui, te jaka ña ja kui. Su ñayiu ndi'ni
Espíritu ia Dios, te jaka ña ja kotekui vi koi jin jamani.
7 Su ñayiu ndi'ni ja kuu yiki kuñui, te jini u'ui ia Dios, chi tu jantno'i ley
ya, te ni ma kuu ja skunkui.
8 Te ñayiu sa'a nagua kuini yiki kuñui, ma kuu sa'i ja junkuaan ini ña
ia Dios jin.
9 Su maa ni, ja tu ka sa'a ka ni nagua kuini yiki kuñu ni, chi ka sa'a ni
nagua kuini Espíritu, nuu ja jandaa ja oo Espíritu ia Dios ini anu in in ni.
Te ñayiu ja tu oo Espíritu Kristu ini anui, te tu oi jin ya.
10 Su nuu ja oo ya ini anu ni, te visi jandaa ndija ja ni ji'i yiki kuñu ni
ja ja'a yika kuechi ni, su teku anu ni, chi ni sa'a Dios ja ni nduu ni ñayiu
ndaa nuu ya.
11 Te nuu ja oo ni jin Espíritu ia Dios, ja ni ndaxteku Jesús ne'u ndiyi, te
maa ya ja ni ndaxteku Jesús sa'a ja vi ndateku yiki kuñu ni ne'u ndiyi jin
ma'ñu sagua Espíritu ia Dios ja oo ini anu ni.
12 Nuu saa, vi ñani vi kua'a, te nini kuu ja vi sa'o nagua kuini Espíritu
Dios, su masu ja vi sa'o nagua kuini yiki kuñuo.
13 Chi nuu ja ka sa'a ni nagua kuini yiki kuñu ni, te vi kuu ni. Su nuu ja
jin ma'ñu sagua Espíritu ia Dios vi xnaa ni tniuu kue'e ni ka osa'a ni yun,
te vi koteku ni.
14 Chi ndi'i ñayiu ja ka ndikin Espíritu ia Dios, te se'e Dios ka kui.
15 Chi Espíritu ja ni ka ni'i ni nuu ia Dios, masu in espíritu ja jaka ña ja
vi kunukuechi tuku ni nuu vi kuu ni, ja vi koyu'u ni, chi Espíritu sa'a ja
ndakuanse'e ña ia Dios jion kuu, te suu sa'a ja vi kana jao nuu ya: “Tata
yua san kuu ni”.
16 Te maa Espíritu ia Dios xne'e ini anuo, ja ka kuu ndijao se'e ia Dios.
17 Te ja se'e ia Dios ka kuo, guaa suni vi ni'i ta'uo ja vi sa'a jajion nuu
ni kee yu'u ia Dios ja taa ya nuo, ja vi nagua ni'i ta'uo jin maa Kristu, chi
inuu ni tnundo'o ka tna'o jin ya vitna, nagua ja suni vi koo ye'e vi koo
tajaon jin ya.

Koo in kiuu ja vi koo jin Kristu

18 Ndakani ini san ja tnundo'o ka tna'o vitna, chi masu ja vavi'i kuu, nuu
ja na vi skintna'o jin jayiñu'u ia Dios ja vi koo jion nuu kuee ka.
19 Chi ndi'i ja ni sa'a ia Dios ka ndioo ndeva'a ini, vi ka ndetu ka'nu ja
vi kuni naxa vi koo ñayiu ka kuu se'e ya.
20 Chi ni xtau tnia'a Dios ndi'i ja ni sa'a ya, te ni ka skunai tniuu gua'a
ja vi sa'i, su masu ja saa ka kuini mai vi sa'i, chi saa ni kuini maa Dios ja
kokuu. Su ni kendoo ka in ja ka ndetu ka'nu ja vi koo gua'a.
21 Chi ndi'i ja ni sa'a Dios ma vi kokunukuechi ka nuu vi naa, te vi kaku
nagua ja vi koo in nuu vii ndeva'a, nuu vi koo se'e ia Dios.
22 Chi ka jinio ja ndi'i ja ni sa'a ia Dios ka tnana nda'u vitna, na kuinio
in ñasi'i ja ni tuu ja kaku lulu.
23 Te masu maintno'o ni ja ni sa'a ia Dios ka tna'a tnundo'o, chi suni
ndee yoon, ja ka neva'o Espíritu ia Dios ja ni ka kuta'u xtnañu'o nuu ya,
chi ka tnana nda'uo ndee ini ndee anuo, vi ka ndetu ka'nuo na kiuu guaa
vi nduo se'e ya ja ndataa ya inka yiki kuñu jao.

24 Chi jin ja ka ndetu ka'nuo ni ka ni'o ja ni skaku ni'nu ña ia Dios. Su
nuu ja ka ndetuo in ja kandia'o jin nuo, te in ja masu ka ndetu ka'nuo kuu.
Chi ¿nagua kuu ja ka ndetuo nuu saa?
25 Su nuu ja ja ka ndetuo kuu in ja kuini ka ja vi kunio, te ma vi skuitao
mao na vi kondetu ka'nu nio.
26 Te saa ni maa Espíritu ia Dios, chi suni chituu ña ya jion nuu ka skuitao
mao, chi tu ka jinio naxa vi ka'on vi nagua vi kakaon nuu ka ndakuatuo.
Su maa Espíritu ka'an ni'nu ja ja'o nuu ia Dios, te vi tnana nda'u ya nuu
ia Dios ja vi ma ni'o naxa ka'on.
27 Su maa ia Dios ja ndia'a ya ini anuo, chi jini ya nagua kuini maa
Espíritu nuu ka'an ni'nu ja ja'o. Chi jikan ta'u Espíritu nagua kuini maa
ia Dios ja ja'a ñayiu maa ya.

Vi kundeo siki ndi'i jakue'e

28 Te ka jinio ja ñayiu ka kutoo ia Dios, chi ndi'i ni ja chituu ña ya ja
kekuei gua'a jin, te ñayiu ya'a ka kuu ja ni kana ya ja vi sa'i nagua kuini
maa ya.
29 Chi ñayiu ja ni jini maa ia Dios ndee jana'a, suni ni kaji ña ya nagua
ja vi koi nagua oo maa Se'e ya, nagua ja maa Se'e ya kokuu suchi xtnañu'u
ne'u kua'a ñani vi kua'i.
30 Chi ñayiu ni kaji ya, suni ni kana ña ya ja vi sa'i nagua kuini ya. Te
ñayiu ni kana ya suni ni sa'a ya ja vi kokui ñayiu ndaa. Te ñayiu ni sa'a
ya ja na vi kokui ñayiu ndaa, suni ni sa'a ya ja vi koye'e vi kotajain nagua
oo maa ya.
31 Nuu saa, ¿te naxa ka vi kachio? Chi nuu ja ka oo jin ia Dios, te tu na
in kuu koo sikio.
32 Chi nuu ja Dios, tu ni kuxii ya Se'e maa ya, chi ni soko ña ya ja ni ji'i
ja ja'a ndi'o. Te ja ni taa ya Se'e ya, te suni saa ni taa ya ndi'i taka ja ka
ja'ni ña jion.
33 Tu na in kuu ka'an kuechi nuu ia Dios siki ñayiu ni kaji ya, chi maa
Dios kuu ia ni sa'a ja ni ka ndui ñayiu ndaa.
34 Te tu na in kuu ja xtavi kuechi ña jion nuu ia Dios, chi ni ji'i Kristu
ja ja'o. Te suni suu ya kuu ia ni ndateku. Te oo ya nda'a kua'a ia Dios ja
ka'an ni'nu ya ja ja'o.
35 Te tu na in kindee ja kutoo ña Kristu jion. Chi ni tnundo'o, te ni tno'o
suchi ini, te ni nuu ka sondikin ña ñayiu jion, te ni tnama, te ni nuu tu ka
ni'o sa'un vi kui'nuo, te ni nuu oo tno'o yu'u, ni ja vi ka'ni ña, ma kindee.
36 Chi yoso nuu tutu ii:
Ja ja'a maa ni te ndi'i ni kiuu ka kuini ja vi ka'ni ña jin san,
chi ka kuu san na kuinio ndikachi ja kua'an ti nuu kuu ti,
kachi tutu ii.
37 Su visi ndi'i tnundo'o ya'a ka tna'o, su vi kundeo nuu ndi'i ya'a jin ma'ñu
sagua ia kutoo ña jion.
38 Te yun guaa kukanu ndaa ini san ja tu na in kindee ja kutoo ña ya. Ni
ja ja'ni ña, ni ja tekuo, ni ia ka jinokuechi nuu Dios, ni ja ka kuu nija'nu
ka, ni ja tatnuni ja vaji nuu Tachi, ni ja oo vitna, ni ja koo nuu kuee ka,
39 ni ja oo ndee sukun, ni ja oo ndee kunu ka, ni in ja ni sa'a ia Dios, ma
kuu ja kindee ja kutoo ña ia Dios jion, jin ma'ñu sagua Jito'o Jesukristu.

9

Ni kaji ia Dios ñayiu Israel

1 Ka'an ndaa san, chi oo san jin Kristu, te tu xnda'u ña san, chi Espíritu
ia Dios ndeka nduu ña jin san ja ndakani ini san, yun guaa jini san ja oo
ndaa.
2 Te kusuchi ndeva'a ini san vi siun ni tna'u ini anu san,
3 ja ja'a tna'a kuikin san ja ka kui ñayiu judio, chi nuu sua'a te kuu ja
chituu san jin, chi vi maa san na tau tnia'a, te na kujioo san nuu Kristu ja
ja'i.
4 Chi ñayiu ñuu Israel ka kui, te ni ndakuanse'e ña Dios, te ye'e tajan
ya ni oo ya jin, te ni sa'a ya tratu jin, te ni jiña'a ya Ley ya nui jin ma'ñu
sagua Moisés, te ni xne'e ya naxa vi chiñu'i nuu ya, vi ni kee yu'u ya kua'a
tno'o vii tno'o va'a nui.
5 Te suni tatatno'o ndi nija'nu san ka kui, te nuu tatatno'o san yun ni kii
Kristu ja ni kuu ya in ñayiu. Te maa ya kuu Dios ja tatnuni ya siki ndi'i.
Te ka'nu kuu ya nikuii nikani. Saa na kokuu.

6 Su masu ja tu ni skunkuu tno'o ni kee yu'u ia Dios nuu ñayiu Israel,
chi masu ndi'i ñayiu Israel ka kuu ndija ñayiu ñuu Israel.
7 Te suni masu ndi'i se'e Abraham ka kuu se'e de, chi jiña'a ia Dios nuu
de: “Jin ma'ñu sagua maa ni se'e ron Isaac vi koo ndikin tata ron”.
8 Te jin tno'o ni ka'an ia Dios jinkui'nu inio ja ni in se'e ja ni kaku nagua
kuini in teyii jin ñasi'i, masu se'e ia Dios ka kui, chi maa ni se'e ja kaku
nuu skunkuu tno'o ni kee yu'u ia Dios ka kuu ndija tatatno'o de.
9 Chi tno'o ya'a kuu ja ni kee yu'u ia Dios nuu Abraham: “Vi maa kiuu
ja ni jani rin, ndajiokuiin rin te ja koo in seyii luluu Sara”.
10 Te masu maintno'o ni ya'a kuu ja ni kee yu'u ia Dios, chi suni nuu ni
junku'un lulu Rebeca, te kuati ka kui jin invaa ni yuai, te suu de kuu ndi
tata velu san Isaac.
11 Te vi kuini ka ja vi kakui ja vi sa'i java'a axi ja u'u, te ja ni ka'an ia
Dios naxa kokuu, nagua ja saa, te skunkuu nagua kuini maa ia Dios ja ni
kaji ña ya, te masu nagua ka sa'a maa ñayiu, chi nagua kana ña maa ya.
12 Chi jiña'a ia Dios nuu Rebeca ja suchi ka'nu yun kokunukuechi nuu
suchi lule ka.
13 Te suni yoso nuu tutu ii: “Ni kutoo rin Jacob, te ni skexiko rin Esaú”.

14 Nuu saa, ¿te naxa vi kachio? ¿A tu sa'a ndaa ia Dios ja sa'a ya siun
nuu saa? Ña'a kuiti.
15 Chi guaa ndee jana'a ni ka'an ia Dios nuu Moisés: “Kunda'u ini rin
ñayiu kunda'u ini maa rin, te koneka'nu ini rin nuu ñayiu koneka'nu ini
maa rin”, jiña'a ya.
16 Te yun guaa Dios, chi tu kunda'u ini ya ñayiu jin ja kuini axi ja sa'i,
chi maa ya kaji na ñayiu kuini ya ja kunda'u ini ya.
17 Chi suni saa yoso nuu tutu ii ja ni ka'an ya jin Faraón guaa ndee
janana'a: “Ni jani ña rin jin ron ja kuu ron rey, nagua ja saa te xne'e rin
tniuu ka'nu sa'a rin nuu ron, nagua ja kutenuu sivi rin ja vi kuni ñayiu
nii ñuyiu”, jiña'a ya.
18 Te yun guaa kunda'u ini ya na ñayiu kuini ya ja kunda'u ini ya, te sa'a
ndee ya anu na ñayiu kuini ya ja sa'a ndee ya ini anui.

19 Su yun te vi ka'an ni nuu san: “Nuu ja saa kuu, ¿te naxa xtavi kuechi
ia Dios ñayiu? Chi ma kuu vi sa'i siki nagua kuini maa ya ja sa'a ya”, vi
kachi ni.
20 Su maa ni, ¿na in kuu ni ja kondakan tno'o ni nagua sa'a ia Dios? ¿A
kuu ka'an in kisi ñu'u nuu ñayiu ni sa'a ña jin: “¿Nau ja saa sia'a ni sa'a
ña ni jin san?”

21 Chi ñayiu sa'a kisi yun, ¿a ma kuu sa'i jin ñu'u yun nagua kuini mai?
Chi jin in ni ñu'u yun kuu sa'i in kisi gua'a ka axi in kisi kaa nda'u ka.
22 Te suni saa sa'a ia Dios, chi kuini ya xne'e ya ja kiti ini ya nuu ñayiu
ka sa'a jakue'e ja vi kuni ndi'i ñayiu tniuu ka'nu ja sa'a ya jin. Su ni jandee
jaka'nu ini ya jin ñayiu ka sa'a jakue'e yun, ja vi tniuya'ui jin ja ka sa'i, ja
kua'ankuei nuu vi nai.
23 Te suni kuini ya ja xne'e ya jin yoon ja ka'nu ndeva'a kuu nuu tatnuni
ya, chi ni kunda'u ini ña ya jion, te ni sa'a tua'a ña ya ja vi koo nuu ye'e
tajan ya.
24 Saa ni kuu ja ni kana ña ya jin yoon, savao ka kuu ñayiu judio, te
savao ka kuu ñayiu sava ka tatatno'o.
25 Chi suni saa ni ka'an ya nuu tutu ii ni tee Oseas nuu ka'an sua'a:

Ñayiu ja masu ñayiu ñuu rin ni ka okui xnani rin jin ñayiu ñuu maa rin vitna,
te ñayiu ja tu ni okutoo rin, vitna te kokutoo rin jin.
26 Te vi maa nuu ni ka'an rin ja masu ñayiu ñuu rin ka kuu ron,
vi maa yun vi nuu konani ron se'e ia Dios teku, vitna,
kachi tutu ii.
27 Suni ni ka'an Isaías siki ñayiu Israel: “Visi ni kaya ndikin tata Israel
na kuinio ñuti nduei yu'u ndute mar, su ndesaa ni guaa vi kaku ni'nu,
28 chi ñama skunkuu Jito'o Dios ja sandaa ya yika kuechi ñayiu ñuyiu”,
kachi tutu ii.
29 Te suni ni ka'an Isaías sua'a:
Nuu ja maa Jito'o ia ndakui ndeva'a, tu ni xndendoo ya tatatno'o,
te vi kokuu inuo jin ñayiu ñuu Sodoma axi vi ndo'o nagua ni ka ndo'o ñayiu ñuu Gomorra,
kachi tutu ii.

Tu ni ka kandija ñayiu Israel jin ia Dios

30 Nuu saa, ¿te naxa vi kachio? Ka jinio ja ñayiu sava ka tatatno'o, visi
tu ni ka ndukui ja vi sa'a ndai, su jin ma'ñu sagua ja ka kandijai ni sa'a ia
Dios ja ni ka ndui ñayiu ndaa.
31 Su ñayiu ñuu Israel, chi visi ni ka ndukui ja vi skunkui Ley, su tu ni
ka kundei ja vi koo ndai jin ma'ñu sagua Ley yun.
32 ¿Te nau, nuu saa? Saa, chi ni ka ndukui ja vi koo ndai jin ma'ñu sagua
tniuu gua'a ka sa'i, te masu jin ja ka kandijai ya. Te yun guaa ni ka kachi
ja'i yuu ja skachi ja'a ña, te suu kuu Kristu.
33 Chi saa yoso nuu tutu ii:
Guaa ndee ñuu Sión kani rin in yuu ja skachi ja'a ña, chi suu kuu in kava ja skanakau ña.
Te ñayiu ja kandija ia yun, chi ma kendoi ja kanoo,
kachi tutu ii.

10

1 Jandaa ndija, vi ñani vi kua'a, ja ndioo ndeva'a ini anu san, te ndakuatu
san nuu ia Dios ja ja'a ñayiu ñuu san Israel nagua ja na skaku ni'nu ña ya
jin.
2 Chi ndakani maa san ja ja'i ja ka ndioo ndeva'a ini ja vi chiñu'i ia Dios,
su tu ka chiñu'i ya nagua kuini maa ya.
3 Chi tu ka jinkui'nu ini naxa sa'a ia Dios ja vi kokui ñayiu ndaa nuu ya,
te yun guaa ka ndukui jin nagua ka kuini mai ja vi kokui ñayiu ndaa, te
tu ka janta'ui nagua sa'a ya ja vi kokui ñayiu ndaa nuu ya.

4 Chi ja kuini Ley ja kenta kaxtno'o kuu ja ja'a Kristu, nagua ja ndi'i
ñayiu ka kandija ya vi kokui ñayiu ndaa.
5 Chi siki ñayiu ka'an ja kui ñayiu ndaa ja skunkui Ley, ni tee Moisés:
"Ñayiu ja skunkuu nagua yoso nuu Ley, te kotekui ja ja'a Ley yun", kachi
tutu ii.
6 Su siki ñayiu ndaa nuu ia Dios jin ma'ñu sagua ja kandijai, ka'an tutu
ii sua'a: "Ma ndakani ini ni jin anu ni: ¿Na in kaa ndee andivi?" Chi yun
kuu ja nukuakai Kristu ja koo ya jion.
7 Te ni ma kachi ni: "¿Na in ki'in ndee ñuu ji'i?" Chi yun kuu ja nukuakai
Kristu ne'u ndiyi ja koo ya jion.
8 ¿Te naxa ka'an tno'o yoso nuu tutu ii ya'a, nuu saa? Kachi sua'a: "Oo
yatni tno'o ya nuu ni, chi ñu'u tno'o ya yu'u ni vi ini anu ni", kachi. Te
suu tno'o ya'a kuu tno'o ka kandijao ja ka kaxtno'o san nuu ñayiu.
9 Chi nuu ja jin yu'u ni na'ma ni ja Jesús kuu Jito'o ni, te kandija ni jin
anu ni ja ia Dios ni ndaxteku ya ne'u ndiyi, te kaku ni'nu ni.
10 Chi jin anuo kandijao nagua ja kokuo ñayiu ndaa, te jin yu'o na'mao
ja Jesús kuu Jito'o, nagua ja skaku ni'nu ña ya.
11 Chi ka'an nuu tutu ii: "Ndi'i ñayiu ja kandija ya, ma vi kendoi ja
kanoo", kachi tutu.
12 Chi tu sa'a siin ya ñayiu judio jin ñayiu sava ka tatatno'o, chi maa ya
kuu Jito'o ndi'o, te kuña'a ya kua'a javii java'a nuu ñayiu ka ndakakune'e
ña jin ya.
13 Chi sua'a yoso nuu tutu ii: "Ndi'i ñayiu ja ndakakune'e sivi Jito'o, te
skaku ni'nu ña ya", kachi tutu.
14 Su ¿naxa vi ndakakune'i ya nuu ja tu ka kandijai ya? ¿Te naxa vi
kandijai ya nuu ja tu na ndee ka nini tno'o ya? ¿Te naxa vi konini tno'o
ya nuu ja tu na in kaxtno'o?
15 ¿Te naxa vi kaxtno'i nuu ja tu na in tetniuu ña jin? Nagua yoso nuu
tutu ii: "¡Nase vivii si'in ka neva'a ñayiu ja kua'ankuei ka ndakani tno'o
mani vi ka ndakani tno'o va'a ia Dios!", kachi tutu.
16 Su masu ndi'i ñayiu ni ka jantno'o tno'o va'a Jesús. Yun guaa ni jikan
tno'o Isaías sua'a: "Jito'o san, ¿te na in kandija tno'o ni ndakani san?"
jiña'a de.
17 Te yun guaa ja kandijao vaji nuu ninio tno'o ya, te ja ninio vaji nuu
ka kaxtno'o tno'o va'a ia Dios nuo.
18 Su jikan tno'o san, ¿a ndija ja tu ni ka onini ñayiu Israel tno'o ya?
Ña'a, masu ndija, chi ni ka onini. Yun guaa yoso nuu tutu ii:
Chi ninii ñuyiu ni kenta tno'o ja ka ka'in,
te ndee ja'a ñuyiu ni kenta tno'o ya,
kachi tutu.
19 Su jikan tno'o tuku san: ¿A tu ni ka jinkui'nu ini ñayiu Israel naxa sa'a
ia Dios? Ni ka jinkui'nu ini, su tu ni ka janta'ui, chi xtnañu'u ka Moisés ni
ka'an tno'o ia Dios nuu ka'an sua'a:
Sa'a rin ja vi kokuu kuasun ini ron nuu ñayiu sava ka ñuu ja masu invaa
ñayiu maa rin ka kui,
te sa'a rin ja vi kiti ini ron siki ñayiu sava ka ñuu ja ka kui ñayiu vasa.
20 Te saa ni Isaías, chi ni kundee ini de ni ka'an kaji de tno'o ni ka'an ia
Dios:
Ñayiu tu ni ka ndanduku ña jin rin, ni ka ndani'i ña,
te ni xne'e rin maa rin nuu ñayiu ja tu ka ndakan tno'o ña jin rin,
kachi tutu.

21 Su ja ja'a ñayiu Israel ni ka'an Isaías tno'o ni ka'an ia Dios nuu ka'an ya
sua'a: “Nduu vi ñuu kana rin ñayiu ñuu ja inu so'o ndeva'a vi inu ndee
ini”, kachi Isaías.

11

Ni skaku ni'nu ia Dios sava ñayiu Israel

1 Nuu saa te jikan tno'o san: ¿A ni skana ichi ña ia Dios jin ñayiu ñuu ya
Israel? Ña'a, masu saa kuu. Chi suni ñayiu Israel kuu sein, chi tatatno'o
Abraham vi ndikin tata maa Benjamín kuu san.
2 Tu ni skana ichi ña ia Dios jin ñayiu ñuu ya Israel, chi guaa ndee jana'a
ni kaji ña ya. ¿Axi tu ka jini ni ja ka'an nuu tutu ii ja ja'a Elías ja nuu ni
ndakuatu de nuu ia Dios? Te ni ka'an kuechi de ja ja'a ñayiu ñuu de Israel,
te jiña'a de sua'a:
3 “Jito'o san, ni ka ja'ni ña tna'a san Israel jin tee ka ndakani tno'o ni,
te ni ka xnani de nuu ka soko san kiti nuu ni, te maintno'o ni ka maa san
kendoo, te suni ka nduku ndee de ja vi ka'ni ña de jin san”, jiña'a de.
4 Su yun te jiña'a ia Dios nuu de: “Ña'a, chi ja ni tava'a rin uja mil teyii
Israel ja tu ka ja'nu jiti de nuu chu'chi nani Baal”, jiña'a ya.
5 Te suni saa ni tiempu vitna, chi kendoo ka joo ñayiu Israel ja ni kaji
ña ia Dios, chi ni kunda'u ini ña ya jion.
6 Chi nuu ja ni kunda'u ini ña ya jion kuu ja ni kaji ña ya, te masu jin
tniuu ja ka sa'o kuu. Chi nuu ja jin tniuu ja ka sa'o kuu ja ni kaji ña ya
jion, te masu ndija ja ni kunda'u ini ña ya jion nuu saa.
7 Nuu saa, ¿te naxa vi kachio? Chi tu ni ka ni'i ñayiu Israel ja ka ndukui
ja vi kokui ñayiu ndaa nuu ia Dios. Su savai chi ni kaji ña maa ya, te ni
ka ni'i. Te sava kai, chi ni ka sa'a ndei ini anui,
8 nagua ka'an nuu tutu ii: “Ni sa'a ia Dios ja ñayiu yun vi koo ndee
ndeva'a ini anui, ja ni tu ka ndia'i jin nduchi nui axi vi konini tno'o ya jin
so'i, te vi saa ka oi ndee kiuu vitna”, kachi tutu ii.
9 Te suni yoso nuu tutu ii ni tee David:
Viko kueli ja ka sa'i na nduu in ja skanakau ña jin, vi in xeyu,
nagua ja jin yun vi nanakaui, te na vi tna'i tnundo'o.
10 Te na vi ndesi nduchi nui nagua ja ma vi kondia'i,
te na vi ndatoso yatai nikuii nikani ni,
kachi tutu.

Ni skaku ni'nu ia Dios ñayiu sava ka ñuu

11 Nuu saa te jikan tno'o san: ¿A ma kuu kuiti ka ndiukuei ñayiu Israel
nuu ia Dios ja siun ni ka kachi ja'i te ni junkuei? Ña'a, masu saa kuiti kuu.
Chi sua'a ja ni ka kuso'o ñayiu Israel nuu ia Dios kuu nuu ni nune ichi ja
ni ka kaku ni'nu ñayiu sava ka tatatno'o, nagua ja saa te vi kokuu kuasun
ini ñayiu Israel ja ja'a ñayiu yun.
12 Chi nuu ja jin yika kuechi ja ni ka sa'a ñayiu Israel, ni jiniu'u ja ni
ka ni'i ñayiu ñuyiu javii java'a, te jin ja ni ka kachi ja'i, te ni junkuei nuu
jakue'e ni ka ni'i ñayiu sava ka tatatno'o ja vi kaku ni'nui, nuu saa te vi'i
ka kokuu nuu vi ndajiokuiin ñayiu Israel ja ndiukuei nuu ia Dios.
13 Su ka'an san in tno'o nuu ni ja ka kuu ni ñayiu sava ka tatatno'o. Chi
maa ia Dios ni chitniuu ña jin san ja kaxtno'o san tno'o ya nuu in in maa
ni, te tanuu ni ini san sa'a san tniuu ja ni chitniuu ña ya jin san.
14 Chi jin tniuu sa'a san ya'a kuini san ja ndee sava ñayiu ka kuu tatatno'o
san na vi kuu kuasun ini ja ja'a ni, saa te vi kaku ni'nui.

15 Chi nuu ni xndajioo ña ia Dios jin ñayiu Israel, ni nune ichi ja ni
kiukuei ñayiu ñuyiu ja ni ndaka'an mani ña ya jin. Te suni saa ni kokuu
jin ñayiu Israel, kiuu ja kuanta'u ña ya jin, chi vi kotekui kiuu yun ja ka
kui na kuinio ndiyi vitna.
16 Chi xtaa vixin ja ka kene'e ñayiu Israel nuu yujan xtnañu'u kuu xtaa
vixin ii, te suni saa ni kuu ii sava ka yujan yun. Te nuu ja ni sa'a ii ia Dios
yo'o tnu, te suni ni kuu ii nda'a tnu.
17 Chi ñayiu Israel ka kuu na kuinio nda'a yutnu olivo va'a, te ni te'nde
sava nda'a tnu. Te nuu tniuu nda'a tnu yun ni ndatnaa ña ia Dios jin maa
ni, ja ka kuu ni na kuinio nda'a tnu olivo yuku. Saa te ni ka nduu ni tnu
olivo va'a, ja ka teku ni jin yo'o tnu olivo va'a yun.
18 Su ma vi sa'a teyii ni maa ni nuu ñayiu Israel, ja ka kui na kuinio
nda'a yutnu ni te'nde. Su nuu ja ka sa'a teyii ni, te vi kona'a ni ja masu
maa ni ka xteku yo'o yutnu yun, chi maa yo'o tnu yun xteku ña jin in in
ni.
19 Te vatu ni vi kachi ni: “Saa chi ni ja'nde ya sava nda'a yun nagua ja
kuu ndatnaa ña ya jin san nuu olivo ya'a”, vi kachi ni.
20 Vatuka, su ni ja'nde ña ya jin, chi tu ka kandijai ya, te ni ndatnaa ña
ya nuu tniui, chi maa ni ja ka kandija ni. Te yun guaa ma vi kokuu vixin
ni, chi sua'a vi koyu'u ni'nu ni nuu ia Dios.
21 Chi nuu ja tu ni jaka'nu ini ia Dios nuu maa tnu olivo va'a yun, ja ka
kuu maa ñayiu Israel, te suni ma kuaka'nu ini ya ja ja'a in in ni nuu ja ma
vi kandija gua'a ni.
22 Vi kondia'a maa ni ja va'a ndeva'a ini ia Dios, su suni xeen ini ya. Chi
ni nduxeen ini ya jin ñayiu Israel ja tu ka kandijai, su ni sa'a va'a ña ya
jin in in maa ni. Su kuini ja vi koo ni jin java'a ya, chi nuu tuu, te suni
ka'nde ña ya jin in in ni.
23 Te suni saa ni maa ñayiu Israel, nuu ja vi ndiokuiin vi kandijai, te
ndatnaa jaa ña ya, chi ka'nu kuu ia Dios, te kuu ndatnaa tuku ña ya inka
jichi.
24 Chi nuu ja maa ni, ja masu ñayiu Israel ka kuu ni, te ni ja'nde ña ya
nuu tnu olivo yuku, te masu xtnu gua'a ni ka okuu ni, su ni ndatnaa ña ya
nuu tnu olivo gua'a. Te yun guaa masu vijin kuu nuu ya ja ndatnaa jaa ña
ya nuu maa tnu olivo gua'a yun jin nda'a maa tnu ja ka kuu maa ñayiu
Israel.

Koo in kiuu te skaku ni'nu ia Dios ndi'i ñayiu Israel

25 Kuini san ja vi kuni ni, vi ñani vi kua'a, naxa oo tno'o ya'a ja ni yiyu'u,
nagua ja ma vi kokuu teyii ni ja inu ndichi ka ni. Te ya'a kuu ja ka kundee
ini sava ñayiu Israel, guaa ndee na jino kiuu ja vi kandija ñayiu sava ka
tatatno'o.
26 Yun te saa skaku ni'nu ya ndi'i ñayiu Israel, nagua yoso nuu tutu ii
nuu ka'an sua'a:
Ndee ñuu Sión kii ia skaku ni'nu ñayiu,
te kindee ya ndi'i jakue'e ka sa'a tatatno'o Jacob.
27 “Te ya'a kuu tratu ja sa'a rin jin
nuu kindee rin yika kuechi”,
kachi ia Dios, ka'an nuu tutu ii.
28 Te ñayiu Israel, chi tu ni ka janta'ui tno'o va'a ia Dios ja skaku ni'nu
ña, te ka jini u'ui ia Dios ja kuu in java'a nuu in in maa ni. Su ia Dios, chi
kutoo ni ña ya jin, chi ni kaji ya ndee ndi tata velui.
29 Te ma ndakindee ya nagua ni skuta'u ña ya, te ni ma ndatna'nu ini
ya ja ni kana ya ñayiu.

30 Te maa ni ja ka kuu ni ñayiu sava ka tatatno'o, ndee ama ka, chi ni
ka okuso'o ni nuu ia Dios, su vitna ja ni ka kuso'o ñayiu Israel nuu ya, te
ni kunda'u ini ña ya jin in in ni.
31 Te suni saa ni ñayiu Israel vitna, chi ka kuso'i nuu ia Dios, nagua ja
saa, te na kunda'u ini ña ya jin in in maa ni, te suni saa ni kokunda'u ini
ña ya jin.
32 Chi ni jasi ña ia Dios jin ndi'i ñayiu ka kuso'o nuu ya, nagua ja saa te
inuu kunda'u ini ya jin ndi'i ñayiu.
33 Chi ka'nu ndeva'a kuu tno'o ndichi ia Dios, te ndi'i kuiti jinkui'nu ini
ya. Te ma kuu sa'un ja vi ka'on naxa sandaa ya kuechi in in ñayiu, te ni
ma kentakueio ja vi jinkui'nu inio naxa sa'a ya.
34 "¿Na in ni jinkui'nu ini naxa ndakani ini maa Jito'o? ¿Axi na in ni
xteku ña jin ya?
35 ¿Axi na in ñayiu ni jiña'a xtnañu'u ka nuu ya, nagua ja ndakuña'a ya
nui?"
36 Chi nuu maa ya vaji taka ja oo, te maa ya jito ndi'i, te ja vi koo nuu
maa ya ka kuu. Te na vi kochiñu'o ya ja ia ka'nu ndeva'a kuu ya nikuii
nikani. Saa na kokuu.

12

Na vi kunukuechi gua'o nuu Jesukristu

1 Nuu saa, te jikanta'u san nuu in in maa ni, vi ñani vi kua'a, ja kunda'u
ini ña ia Dios jion, vi soko ni maa ni nuu ya, na kuinio in ja soko tekuo
nuu ya, in ja vii, ja junkuaan ini ia Dios. Chi ya'a kuu ja ka chiñu'u ndaa
ndija ni ya.
2 Te ma vi kosa'a ni nagua ka sa'a ñayiu ñuyiu ya'a, chi sua'a na sama
ja ka ndakani ini ni, nagua ja saa te vi nduu jaa ndi'i ni. Saa te kentakuei
ni ja vi kuni ni naxa kuini ia Dios axi nagua kuu jagua'a ja junkuaan ini
ya, vi nagua kuu ja oo ndaa.
3 Chi ni chindee ni chituu ña ia Dios jin san nuu ni chitniuu ña ya, te
ka'an san nuu ndi'i ni ja ni in ni ma vi ndakani ini ni ja ka kuu ka'nu ka
ni. Chi sua'a vi kui'nu ini in in maa ni nagua ka ndakani ini ni na kuu na
kuu naxa ni chikua'a ia Dios ja ka kandija ni, ja ni saja ya nuu in in ni.
4 Chi nagua oo yiki kuñuo ja ka neva'o kua'a ndatniuu kueli, su masu in
ni tniuu ka sa'a ndi'i ndatniuu yun.
5 Te suni saa ni ka kuu yoon, chi visi ka oo kua'o, su invaa ni yiki kuñu
ka kuo jin Kristu. Te ka netna'a in ion ja ka kuo na kuinio invaa ni yiki
kuñu.
6 Te siin siin tniuu ni skuta'u ña ia Dios jin in ion, na kuu na kuu naxa
ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña ya. Te nuu ja ni skuta'u ña ya tniuu ja vi
ndakani ni tno'o ya ja ka ni'i ni nuu maa ya, te vi sa'a ni jin na kua'a ka
kandija maa ni.
7 Axi nuu ja ni ka kuta'u ni tniuu ja vi kunukuechi ni nuu ñayiu, te
vi kunukuechi gua'a ni. Axi ni ka kuta'u ni tniuu ja vi kaxtno'o ni, te vi
kokaxtno'o ni nuu ñayiu.
8 Te nuu ja ni ka kuta'u ni tniuu ja vi xteku ni ñayiu, te vi koxteku ni
ñayiu. Te nuu ja ka skuta'u ni inka ñayiu, te vi sa'a ni jin ndee ini ndee
anu ni. Te nuu ja ka netniuu ni nuu ñayiu ka skua'a, te vi sa'a gua'a ni jin
tniuu ka nee ni. Te nuu ja ka chituu ni ñayiu ka kuu nda'u, te vi kosii ini
nuu ka chituu ni jin.

Tno'o kanuu ja vi skunkuu ñayiu ka kandija

9 Vi ka'an too tna'a ndaa ni, te ma vi sa'a jani ini ni. Vi skexiko ni jakue'e,
te vi sa'a ni java'a.
10 Vi ka'an too tna'a in in maa ni jin in ñani in tna'a ni, te vi konee yiñu'u
nuu tna'a ni.
11 Te vi nduku ndee ni, ma vi kokuu kuxii ni jin tniuu ka sa'a ni, chi vi
ni ini ni anu ni, vi kunukuechi ni nuu Jito'o.
12 Vi kosii ini ni ja ka ndetu ka'nu ni taka java'a ja vi ni'i ni, te vi kuandee
vi kuataa ini ni nuu ka tna'a ni tnundo'o, te siun ni vi kondakuatu ni nuu
ia Dios.
13 Te vi chituu ni ñayiu ka kandija nuu nagua ka ja'ni ña jin, te suni vi
kuña'a nuu ni ve'e ni na vi ndoi nuu ka jionditai.
14 Vi ka'an vii vi ka'an va'a ni jin ñayiu ka ndakoo siki ni. Te ma vi
kane'e ni jin, chi sua'a vi kakanta'u ni ja ja'i.
15 Vi kokusii ini ni jin ñayiu ka osii ini, te vi nda'i ni jin ñayiu ka nda'i.
16 Te vi kintna'a inuu ni jin in in ni. Te ma vi kokuu teyii ni, chi vi koo
inuu ni jin ñayiu ka sa'a nda'u maa. Te ma vi kani ini ni ja inu ndichi ka
ni.
17 Te ma vi ndaxndenaa ni ni in ñayiu nuu ka sa'a ñai jakue'e jin ni. Chi
vi nduku ndee ni vi sa'a ni java'a jin ndi'i ñayiu.
18 Te vi nduku ndee ni vi guaa ndee ndenu vi kundee ini maa ni ja vi
koo mani ni jin ndi'i ñayiu.
19 Ma vi ndaxtenaa maa ni ñayiu ja ka sa'a ña jakue'e, vi ñani vi kua'a,
ja ka ka'an too tna'o, chi vi kua'a ni tno'o ja maa ia Dios kuu ia tetniuu
tnundo'o siki ñayiu yun. Chi saa yoso nuu tutu ii: “Maa rin guaa tetniuu
tnundo'o, chi maa rin guaa ndatniuya'u”, kachi Jito'o.
20 Chi “Nuu ja kokin ñayiu ka'an u'u ña jin ni, te kuña'a ni ja na kai. Te
nuu ja yichi, te kuña'a ni ndute na ko'i. Chi nuu ja saa sa'a ni, te sa'a ni
ja vi ndukua'a ñu'i ja kukanoi.”
21 Ma vi kuandetu ni ja skuita ña jakue'e, chi saa sua'a maa ni vi skuita
jakue'e jin java'a ka sa'a ni.

13

Vi kuanyu'u vi kuandetuo nuu ñayiu ka netniuu

1 Ndi'i ñayiu na vi kuanyu'u vi kuandetui nuu ñayiu ka netniuu, chi ka
ndisoi tniuu nuu ñuu. Chi tu na ñayiu netniuu nuu ja tu ni jani ña maa
ia Dios, te ñayiu ka netniuu, chi maa ia Dios ni chitniuu ña.
2 Yun guaa ñayiu kanduu kani'ni in ñayiu netniuu, te tu kuini ja
kuanyu'u kuandetui nuu ñayiu ja ni jani ia Dios, te ñayiu yun, chi xtavi
kuechi mai, te nini kuu ja tniuya'ui ja sa'i yun.
3 Chi ñayiu ka netniuu, masu ka oi ja vi siu'i ñayiu ka sa'a gua'a, chi
ja vi koyu'u ñayiu ka sa'a jakue'e. Te nuu ja kuini ni ja ma koyu'u ni
ñayiu ka netniuu, nuu saa te sa'a gua'a ni, te ñayiu ka netniuu yun na vi
ndakuantno'o ña jin ni.
4 Chi ka jinokuechi nuu ia Dios ja vi sa'i java'a jin ni. Su nuu ja sa'a ni
jakue'e, te koyu'u ni jin, chi masu ka netniuu uin, chi ka ndisoi tniuu ja vi
sa'a ndai jin ñayiu nagua ya'i. Chi nuu ia Dios ka jinokuechi, te jantniuu
ña ya jin ja vi ka'nde ndai kuechi na ñayiu sa'a jakue'e.
5 Yun guaa kanuu ja kuanyu'u kuandetu ni nuu ñayiu ka netniuu, masu
na ni ja ma ki'in ni ja kundaa kuechi ni, chi suni ja ndakani gua'a ini ni
jin jajintnuni ni.
6 Chi yun kuu ja tniuya'u ni xu'un impuestu. Chi nuu ia Dios ka
jinokuechi ñayiu ka netniuu ya'a, te tniuu ya'a ka ndee nui ja vi sa'i.

7 Te suni tniuya'u ni ndi'i nagua ndita ni: tniuya'u ni xu'un ja ka jakin
tna'a ni nuu ñuu, vi xu'un impuestu ja ndita ni nuu ñayiu ka jikan xu'un
impuestu. Te ka'an vii vi ka'an va'a ni nuu ñayiu kuini ja ka'an va'a ni, te
konee yiñu'u ni nuu ñayiu kuini ja konee yiñu'u ni.

Vi ka'an too in tna'a kuikion

8 Ma vi kondita ni nuu ni in ñayiu, chi maa ni ja ka ndita ni kuu ja vi
ka'an too tna'a ni, chi na ñayiu ka'an too in ñani in tna'i, te ja ni skunkui
nagua tatnuni Ley Moisés.
9 Chi ya'a tatnuni Ley: "Ma vi skindee tna'a ron, ni ma vi ka'ni ron ndiyi,
ni ma vi su'u ron, ni ma vi ka'an tno'o ron siki inka ñayiu, ni ma vi kojio'o
ron nagua neva'a inka ñayiu". Ndi'i tno'o ya'a vi sava ka tno'o ja vaji nuu
sava ka Ley, te ndi'i ni nduu invaa ni tno'o ya'a: "Ka'an too in ñani in
tna'a ron nagua kutoo ron maa ron".
10 Chi na in ka'an too in ñani in tna'i, te ma sa'a ñai jakue'e, te ja ka'an
toi yun sa'a ja skunkui nagua tatnuni Ley Moisés.
11 Te vi sa'a ni ndi'i tno'o ya'a, chi ja ka jini maa ni na tiempu ka oo
vitna, te ja ni kuu ore ja vi ndandoto ja ka kixion, chi vitna te ja ni kuyatni
ka kiuu ja skaku ni'nu ña ya jion, saa kiuu ja ni ka kandijao tno'o va'a ya.
12 Chi na kuinio ja ja kua'an ya'a jakuaa, chi ja makundikin sa'un ja tuu
inka kiuu ja ndii Kristu. Nuu saa te na vi xndoo tniuu kue'e ja ka sa'o
ñunee, te na kuinio ja vi ndekui'nuo sa'un ja vi kaxin tna'o jin jakue'e
nuu ye'e ni'nu ia Dios, nagua sa'a in soldado nuu ndaki'in de sa'un de ja
kaxin tna'a de.
13 Te na vi kaka ndao ja tno'o nduu ka jikao. Te ma vi kosa'o viko ja
vi kokaa ndeva'o, te ni ma vi kojinio, ni ma vi kuineo ja vi kosa'o kuechi
ñuyiu jin inka ñayiu, ni ma vi kokukuasun inio ja vi kotee tna'o.
14 Su sua'a vi sa'o nagua ni osa'a maa Jito'o Jesukristu, te ma vi kuña'o
nuu yiki kuñuo nagua jio'o ja kusii ini jin.

14

Ma vi xtavi kuechi ni in ñayiu kandija

1 Vi kuanta'u ni ñayiu chia'an ka vi koyutnu gua'a nuu tno'o ia Dios, su
ma vi tee tna'a ni jin visi siin siin ka ndakani ini ni.
2 Chi ka oo ñayiu ka kandija ja ndi'i ni ja kuu vi kai. Su ñayiu ja chia'an
ka koyutnu gua'a, chi maa ni yuku kuii ka jai.
3 Te ñayiu ka jaa ndinuu ni nuu, ma vi skexikoi ñayiu ja tu ka jaa ndinuu
ni nuu. Te ñayiu ja tu ka jaa yun, ma vi xtavi kuechi ñayiu ka jaa ndinuu
ni nuu, chi ni janta'u ña maa ia Dios jin ñayiu yun.
4 Te maa ni, ¿na in kuu ni ja xtavi kuechi ni inka ñayiu jinokuechi? Nuu
ja sa'a gua'i axi sa'a kue'i, su kuenta maa ya ja kuu ya lamui kuu, te koo
yutnui, chi ka'nu kuu maa Jito'o ja sa'a ya ja koo yutnui.
5 Te suni ka oo ñayiu ka ndakani ini ja oo kiuu ka'nu ka saa sava ka
kiuu, su savai ka ndakani ini ja inuu ni ka kuu ndi'i ni kiuu. Su in in mai
na vi kukanu ndaa ini jin ja ka ndakani ini.
6 Chi ñayiu ka jaan ii in kiuu, ka jaan ii kiuu yun ja ka chiñu'i Jito'o. Te
ñayiu ja tu ka jaan ii in kiuu, tu ka jaan ii kiuu yun ja ka chiñu'i Jito'o. Te
ñayiu ka jaa ndi'i ni nuu, ka jai ja ka chiñu'i Jito'o, chi ka ndakuanta'ui
nuu ia Dios. Te ñayiu tu ka jaa ndi'i ni nuu, tu ka jai ja ka chiñu'i Jito'o,
te suni ka ndakuanta'ui nuu ia Dios.
7 Chi ni ion tu ka tekuo ja vi koo va'a mao, ni ma vi kuo ja vi koo va'a
mao.

8 Chi nuu ja ka tekuo, te ka tekuo ja vi koo nuu maa Jito'o. Te nuu ja vi
kuo te vi kuo ja vi koo nuu maa Jito'o. Yun guaa a ka tekuo axi ka ji'o, su
nuu nda'a maa Jito'o ka oo.
9 Chi yun guaa ni ji'i Kristu, te ni ndateku ya, chi teku ya vitna nagua ja
kokuu ya Jito'o ñayiu ji'i vi ñayiu teku.
10 Su maa ni, ¿nau ja xtavi kuechi ni ñanio? Axi maa tuku ni, ¿nau ja
skexiko ni ñanio? Te ndi'o ndajinokueio nuu Kristu ja sandaa ya kuechio.
11 Chi yoso nuu tutu ii nuu ka'an sua'a:
Teku maa rin, kachi Jito'o, te nuu maa rin vi jinkuiin jiti ndi'i ñayiu,
te ndi'i ñayiu vi ndaa yu'u ja maa rin kuu ia Dios,
ka'an tutu ii.
12 Nuu saa, te in in mao vi ndakua'o kuenta nuu ia Dios nagua ni ka sa'o.

Ma vi sa'a ni ja kanakau in tna'a kuikin ni nuu yika kuechi

13 Yun guaa ma vi koxtavi kuechi tna'a in ion, chi sua'a vi ku'un inio ja
ma vi sa'o ja vi ndakaka yata ñanio nuu ka kandijai.
14 Chi jini maa san vi kukanu ini san Jito'o Jesús, ja ni in ja ni sa'a ia
Dios tu oo tne'e maa, su ñayiu ndakani ini ja oo sava jatne'e, te jatne'e
kuu nuu mai.
15 Su nuu ja jin ndei ka jaa ni, sa'a ja kusuchi ini ñani ni, nuu saa te ka
xne'e ni ja tu ka ka'an too ni ñani ni. Ma vi sa'a ni ja jin ndei ka jaa ni, te
skunaa ña jin ñayiu xiin ja'a ni ji'i Kristu.
16 Te ma vi kune ni ichi ja vi ka'an kue'e ñayiu siki ja ka jini maa ni ja
ka sa'a va'a ni.
17 Chi nuu tatnuni ia Dios nuo, masu siki ndei vi kao axi ja vi ko'o kuu,
chi ja vi sa'a ndao, te vi koo jin tno'o mani, te vi kosii inio jin ma'ñu sagua
Espíritu ia Dios kuu.
18 Chi ñayiu ja sa'a siun nuu jinokuechi nuu Kristu, te junkuaan ini ña
ia Dios jin, vi ka ka'an vii ka ka'an va'a ñayiu ja ja'i.
19 Te yun guaa vi ndukuo ja siun ni vi koo manio jin ñanio, te vi chituu
tna'o ja vi koyutnu gua'o nuu tno'o ya.
20 Te ma vi skunaa ni nagua ni sa'a ia Dios ja ja'a ndei ka jaa ni. Chi
jandaa ndija ja ndi'i ni nuu ndei oo vii, su jakue'e kuu nuu ja ndei ka jaa
ñayiu sa'a ja ndakaka yata inka ñayiu.
21 Chi gua'a ka kuu ja ma vi kaa ni kuñu, ni ma vi ko'o ni vinu, ni in ja
ma vi sa'a ni ja ndakaka yata ñanio, axi ja ndaskiti ini ña jin, axi ja skuita
ña jin.
22 Te ka kukanu ini ni jin ja ka kandija ni ja kuu vi sa'a ni nuu ia Dios.
Nase ta'u ñayiu ja tu xtavi kuechi ña jajintnuni jin ja sa'i.
23 Su ñayiu ndi'ni siki ja jai, te xtavi kuechi mai jin ja jai yun, chi tu
kukanu ini ja kuu kai, te jai. Chi ndi'i ja sa'a ñayiu nuu tu kukanu ini, te
yika kuechi kuu.

15

1 Yun guaa yoon ja ka oo ndakuio jin ja ka kandijao, na vi kuandee inio
jin ñayiu inu vita, te ma vi ndukuo nagua ka junkuaan ini mao.
2 Te in in mao na vi ndukuo ja vi junkuaan ini ña in ñani in tna'o, in ja
sa'a gua'a ña jin, ja chituu ña ja vi koyutnu gua'a kai.
3 Chi ni Kristu, tu ni nduku ya nagua junkuaan ini maa ya, chi sua'a ni
skunkuu ya nagua yoso nuu tutu ii: “Taka tno'o ne'e ja ka kane'e ñayiu
jin ni, kuu na kuinio ja ka ka'in siki maa san”, kachi tutu ii.

4 Chi ndi'i tno'o ja yoso nuu tutu ii ndee jana'a, ni ka tee ja kaxtno'o nuo,
nagua ja vi kuandee inio, te vi kosii inio nuu ka ka'uo nuu tutu ii yun, te
vi kondetu ka'nuo ya.
5 Te maa Dios, ia taa ja vi kuandee ini ni, te vi kosii ini ni, na chituu ña
ya jin in in ni ja vi koo inuu ni, nagua ni sa'a maa Jesukristu,
6 nagua ja saa te inuu ni vi ka'an ni, nuu ka chiñu'u ni Dios, ia kuu Tata
Jito'o Jesukristu.

Ni jitenuu tno'o ia Dios nuu ñayiu sava ka tatatno'o

7 Nuu saa te vi kuanta'u tna'a ni, nagua ni janta'u ña Kristu jion, nagua
ja saa te vi chiñu'u ñayiu ia Dios.
8 Chi ka'an san ja ni kii Jesukristu ja kunukuechi ya nuu ñayiu judio
nagua ja skunkuu ya tno'o ni kee yu'u ia Dios nuu ndi tata velu san, saa
te xne'e ya ja Dios chi ia ndaa kuu ya.
9 Te ni kii ya, nagua ja suni ñayiu sava ka tatatno'o vi chiñu'i ia Dios ja
kunda'u ini ña ya jin, nagua yoso nuu tutu ii:
Yun guaa ndaa yu'u san ne'u ñayiu sava ka tatatno'o ja maa ni kuu ia Dios,
te kata san yaa ja chiñu'u ña san.
10 Te suni sua'a yoso nuu tutu ii:
Maa ni ja ka kuu ni ñayiu sava ka tatatno'o, inuu vi kokusii ini ni jin ñayiu
ñuu maa ya.
11 Te ka'an tuku tutu ii:
Maa ni ja ka kuu ni ñayiu sava ka tatatno'o, vi sa'a ka'nu ni Jito'o Dios,
te ndi'i ñayiu ñuyiu vi chiñu'u ya ja ia ka'nu ndeva'a kuu ya.
12 Te suni ka'an nuu tutu ni tee Isaías:
Ndee ndikin tata Isaí kee in ia ja kii,
te kotatnuni ya nuu ñayiu sava ka tatatno'o,
te ñayiu yun, vi kondetu ka'nu ña jin ya,
ka'an nuu tutu ii.
13 Te maa Dios, ia taa ja ka ndetu ka'nuo ja vi ni'o java'a nuu ya, na sa'a
ya ja vi kosii ini ndeva'a ni, te vi koo ni jin jamani ya, chi ka kandija ni
ya, nagua ja saa te in in kiuu vi kondetu ka'nu ka ni ya jin jaka'nu maa
Espíritu ya.

Ndakani Pablo naxa kaxtno'o de nuu ñayiu sava ka tatatno'o

14 Te kukanu ini san ja maa ni, vi ñani vi kua'a, chi inu va'a ndeva'a ini
ni, te ndi'i ni ka jinkui'nu gua'a ini ni, te kuu vi xteku tna'a in in maa ni.
15 Su nuu tutu ya'a, ni kii ini san ni tee kaji kuiti san nagua ja ndaska'an
ña san, ja ma vi ndunaa ini ni. Te saa sa'a san, chi ni chindee ni chituu ña
ia Dios jin san,
16 ja kunukuechi san nuu Jesukristu na kuinio in sutu, te kaxtno'o san
tno'o va'a ia Dios nuu ñayiu sava ka tatatno'o, nagua ja saa te kuanta'u
ña ia Dios jin ñayiu yun, na kuinio in ja soko ja junkuaan ini ya, te sa'a
Espíritu ya ja ka kuu ii ka kuu ndai nuu ya.
17 Te ja oo san jin Jesukristu guaa kusii ndeva'a ini san ja jinokuechi san
nuu ia Dios.
18 Chi ma kii ini san ja ka'an san inka tno'o siin, chi maintno'o ni nagua
sa'a Kristu jin ma'ñu sagua maa san, ja ka jantno'o ñayiu sava ka tatatno'o
nuu ia Dios. Te saa sa'a san jin ndi'i tno'o ka'an san vi tniuu sa'a san,
19 jin ma'ñu sagua jaka'nu maa ya ja sa'a kua'a tniuu na'nu vi javii java'a
jin jaka'nu maa Espíritu ia Dios. Saa te skunkuu san ja kaxtno'o san tno'o
va'a Kristu nuu ñayiu guaa ndee ñuu Jerusalén vi nii sava ka ñuu guaa
ndee kenta ñuu ja tnii Ilírico.

20 Te yun guaa ni nduku ndee san ni kaxtno'o san tno'o va'a Kristu nuu
tu sa'un na ama ka nini ñayiu tno'o ya, nagua ja ma kaxtno'o ka san nuu
ñayiu ja ni ka onini tno'o ya ja ni ka ndakani sava ka de.
21 Chi sua'a ni skunkuu san nagua yoso nuu tutu ii:

Ñayiu ja tu sa'un na ama ka jini tno'o ya, te vi kuni.
Te ñayiu ja tu sa'un na ama ka nini tno'o ya, vitna te vi jinkui'nu ini,
kachi tutu ii.

Ndakani ini Pablo ja jinkoto de ñayiu Roma

22 Te ja ja'a tniuu ya'a guaa jasi ña ja tu kuu ja jakoto ña san, visi ja ni
kuu kua'a jichi ndakani ini san ja jaa san.
23 Su vitna ja ni xndi'i san tniuu sa'a san ñuu ya'a, te ja siun ja ni kuu
kua'a kuia ndakani ini san ja jakoto ña san.
24 Te kondetu ka'nu san ja kuu jakoto ña san nuu ya'a san ki'in san
España. Te nuu ya'a tno'o sii ini ja vi koo nunuo, te vi chituu ña ni ja vi
ndakanu ichi ña ni ki'in san.
25 Su vitna, chi no'o san Jerusalén nusia'a san joo ja ni ka skuta'u ña jin
ñayiu maa ia Dios ja ka oo ñuu yun.
26 Chi ñayiu ka skua'a ja ka oo Macedonia vi Acaya, ni ka jakin tna'i
joo xu'un ja vi tetniui nuu ñayiu maa ia Dios ja ka kuu nda'u ka oo ñuu
Jerusalén.
27 Ni ka junkuaan ini ja vi sa'i saa, te vatuka ka sa'i, chi jin ma'ñu sagua
ñayiu judío ni ka ni'i ñayiu sava ka tatatno'o javii java'a nuu ia Dios. Te
yun guaa ka nditai, te kanuu ja vi ndachitui jin ñayiu judio ja ka kandija
yun, jin nagua ka neva'i ñuyiu ya'a.
28 Nuu saa te nuu xndi'i san tniuu ya'a, ja ndakuña'a san xu'un ja vaji
jin san ya'a, te kee san ki'in san España, te nuu ya'a san ñuu jian, te jakoto
ña san.
29 Te jini san ja kiuu jaa san nuu ka oo ni, te kenta san jin kua'a javii
java'a jin ma'ñu sagua tno'o va'a Kristu.
30 Su jikanta'u san nuu in in ni, vi ñani vi kua'a, ja vi chituu ña ni na
vi ndakuatuo nuu ia Dios ja ja'a san, chi ka oo jin Jito'o Jesukristu, te sa'a
Espíritu ia Dios ja ka ka'an too tna'o.
31 Vi kakanta'u ni ja na skaku ña ya nuu nda'a ñayiu tu ka kandija ja
ka oo Judea, te na vi kuanta'u gua'a ñayiu ka skua'a ka oo ñuu Jerusalén
xu'un ja nee san ja chituu san jin.
32 Te nuu ja saa kuini maa ia Dios, te kosii ini san nuu jakoto ña san jin
in in ni, te ndatatu san nagua ja ndanindee ka san nuu vi koo jian.
33 Te maa Dios, ia sa'a ja vi koo jin jamani, na koo ya jin ndi'i ni. Saa na
kokuu.

16

Ndakan tno'o Pablo ñayiu ka jini tna'a jin de

1 Te kaxtno'o san ja kenta kua'o Febe, in ña'a jinokuechi gua'a nuu ñayiu
ka skua'a ja ka oo ñuu Cencrea.
2 Te vi kuanta'u gua'a ni ña ja oo ña jin maa Jito'o, nagua kuini ja sa'o
jin ñayiu maa ia Dios, te vi chituu ni ña nani guaa kuu ja ja'ni ña jin ña,
chi ni chituu maa ña kua'a ñayiu, te suni ni chituu ña ña jin san.
3 Te vi kuña'a ni nuu Priscila jin Aquila, ja ndakan tno'o ndeva'a san de,
¿a kukueni ka oo de?, chi in ni ka satniuu san jin nduu de ja ka jinokuechi
san nuu Jesukristu.

4 Chi ni ka tna'a de tnundo'o ja vi ndee ndoñu'u ka ja vi kuu de ja ja'a
san. Te yun guaa ndakuanta'u san nuu nduu de, te masu maintno'o ni
sein, chi suni ka ndakuanta'u ñayiu sava ka tatatno'o ja ka skua'a.
5 Te suni vi kuña'a ni ja ndakan tno'o ndeva'a san ñayiu ka skua'a ja
ka ndututu ve'e Priscila jin Aquila, ¿a kukueni ka oi? Te vi kuña'a ni ja
ndakan tno'o ndeva'a san jin Epeneto, ¿a kukueni oo de? Chi suu de kuu
tee xtnañu'u ja ni kandija Kristu ñuu Acaya.
6 Te vi kuña'a ni ja ndakan tno'o ndeva'a san María, ¿a kukueni oo ña?
Chi maa ña kuu ña'a ni satniuu ndeva'a ja ja'a in in maa ni.
7 Te vi kuña'a ni ja ndakan tno'o ndeva'a san tna'a san Andrónico vi
Junias, ¿a kukueni ka oo de? Chi maa de jin ña ni ka yi'i in ni jin san
vekaa. Te sava ka tee ni chitniuu Jesús, chi ka nee yiñu'u ndeva'a de nuu
nduu ñayiu ya'a, te xtnañu'u kai ni ka kandija Kristu saa maa san.
8 Te vi kuña'a ni ja ndakan tno'o san Amplias, tee ka'an too ndeva'a san,
¿a kukueni oo de? Chi ni kandija de Jito'o.
9 Te vi kuña'a ni ja ndakan tno'o ndeva'a san Urbano, tee ka chituu tna'a
jin san ja ka kaxtno'o san tno'o va'a Kristu, ¿a kukueni oo de? Vi saa ni
Estaquis, tee ka'an too ndeva'a san, ¿a kukueni oo de?
10 Te vi kuña'a ni ja ndakan tno'o ndeva'a san Apeles, ¿a kukueni oo de?
Chi ni xne'e de maa de ja kandija gua'a de Kristu, vi saa ni ndakan tno'o
san ñayiu ve'e Aristóbulo, ¿a kukueni ka oi?
11 Te vi kuña'a ni ja ndakan tno'o ndeva'a san tna'a san Herodión, ¿a
kukueni oo de vi a kukueni ka oo ñayiu ve'e Narciso, ja ni ka kandijai
Jito'o?
12 Te vi kuña'a ni ja ndakan tno'o ndeva'a san Trifena jin Trifosa, ¿a
kukueni ka oo ña? Chi nduu ña ka satniuu ndeva'a nuu Jito'o. Vi saa ni
ndakan tno'o ndeva'a san Pérsida ña'a ka'an too san, ja satniuu ndeva'a
ña nuu Jito'o.
13 Te vi kuña'a ni ja ndakan tno'o ndeva'a san Rufo, tee ni kaji ña maa
Jito'o, ¿a kukueni oo de?, vi suni nana si'i de, ja suni kuu ña na kuinio
nana si'i san.
14 Te vi kuña'a ni ja ndakan tno'o ndeva'a san Asíncrito vi Flegonte vi
Hermas vi Patrobas vi Hermes, vi sava ka ñanio ja ka oo jin de, ¿a kukueni
ka oo de?
15 Te vi kuña'a ni ja ndakan tno'o ndeva'a san Filólogo jin Julia vi Nereo
jin kua'a de, vi Olimpas vi ndi'i ñayiu ka kandija ja ka oo jin de, ¿a kukueni
ka oo de?
16 Vi ndakan tno'o tna'a in in maa ni, te vi ndatnii nda'a tna'a ni. Te
ndi'i ñayiu ka skua'a ja ka kandija Kristu ka oo ya'a ka ndakan tno'o ña
jin ni, ¿a kukueni ka oo ni? Saa vi ka'an ni jin.

Tno'o sandi'i ni ka'an Pablo

17 Su jikanta'u san nuu ni, vi ñani vi kua'a, ja vi koto ni maa ni jin ñayiu
ka nduku ja vi sa'a siin tna'a, te ka sa'i ja ka kujioo ñayiu ka skua'a, chi
siin ka kaxtno'i jin nagua ni ka kutua'a maa ni. Te vi kujioo ni nuu ñayiu
ka sa'a siun.
18 Chi ñayiu yun, tu ka jinokuechi nuu Jito'o Jesukristu, chi ka ndi'ni kai
ja vi ku'un chitu chii, te inu yuchi ndeva'a yu'i, te jin tno'o vii ja ka ka'in
yun ka xnda'ui ñayiu inu vita ini.
19 Te ndi'i ñayiu ka jini naxa ka jantno'o ni tno'o va'a Jesús, yun guaa
kusii ndeva'a ini san, te kuini san ja vi kondichi ini ni, ja vi sa'a ni java'a,
su ma vi kuni ni ja vi sa'a ni jakue'e.

20 Te maa Dios, ia sa'a ja vi koo jin jamani, ñama xtaxin yuu ya Tachi ja
nani Satanás ja vi kokuain ni'nu ni. Te Jito'o Jesukristu na chindee chituu
ña jin in in maa ni.
21 Te kachi Timoteo, tee ka chituu tna'a jin san ja ka kaxtno'o san, ja
ndakan tno'o ndeva'a ña de, ¿a kukueni ka oo ni? Te suni ka ndakan tno'o
ña Lucio vi Jasón vi Sosípater, ¿a kukueni ka oo ni? Saa vi ka'an ni jin de.
22 Maa san kuu Tercio ja tee san tutu ya'a nagua ka'an Pablo, te suni
ndakan tno'o ña san jin ni, ¿a kukueni ka oo ni ja ka oo ni jin Jito'o?
23 Te kachi Gayo ja ndakan tno'o ndevava'a ña de jin ni, ¿a kukueni ka
oo ni? Chi maa de kuu tee tanuu ve'e ja ndoo maa san ja kuu san Pablo.
Te suni tanuu de ve'e de ja ka ndututu san jin ndi'i ñayiu ka skua'a. Vi
suni ndakan tno'o ña Erasto, tee yinda'a xu'un ñuu ya'a jin ñanio Cuarto,
¿a kukueni ka oo ni?
24 Te Jito'o Jesukristu na chindee chituu ña jin ndi'i ni. Saa na kokuu. *
25 Te na vi chiñu'o ia Dios, chi sa'a ya ja ka oo yutnu ni jin tno'o va'a
Jesukristu ja ni kaxtno'o san. Te tno'o ya'a kuu ja ni yiyu'u, su ni xne'e ia
Dios tno'o ya'a ja ni oneva'a yu'u ya guaa ndee ama ka ja junkoo ñuyiu.
26 Su vitna te ni ka jinio tno'o ya jin ma'ñu sagua tutu ii ja ni ka tee ndaa
tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a, nagua ni tatnuni maa Dios,
ia oo nikuii nikani, ja ni tuu ndijin tno'o ya. Te ni ka jini ñayiu ndi'i ñuu
nagua ja vi kandijai, te vi kuantno'i tno'o ya.
27 Te nikuii nikani na koo jayiñu'u nuu ia Dios jin ma'ñu sagua Jesukristu
ja maintno'o Dios kuu ia ndichi. Saa na kokuu.

* **16:24 16:24** Masu ndi'i nuu tutu ii ndee jana'a yoso tno'o ya'a.

Tutu xtnañu'u ni tee Pablo nuu ñayiu ka skua'a ñuu Corinto

1 Maa san kuu Pablo, tee ni kana ia Dios ja sa'a san nagua kuini ya, te ni chitniuu ña ya ja ndakani san tno'o va'a Jesukristu. Te maa san jin ñanio Sóstenes
2 ka tee san tutu ya'a ja majaa nuu maa ni, ja ka skua'a ni tno'o va'a ia Dios ja ka oo ni ñuu ka'nu Corinto, ja ka kuu ni ñayiu ni sa'a siin ña ia Dios ja vi kunukuechi ni nuu ya jin ma'ñu sagua Jesukristu. Chi ni kana ña ya ja vi kokuu ni ñayiu vii nuu ya, jin ndi'i ñayiu ka oo ninii nuu ka ndakakune'i sivi Jito'o Jesukristu, ja kuu ya Jito'o mai vi suni Jito'o yoon.
3 Te maa Tata Ja'nuo jin Jito'o Jesukristu na ka'an nda'u ka'an kee ña ya, te vi koo ni jin jamani ya.

Tno'o ja ndakuanta'u nuu ia Dios

4 Te siun ni ndakuanta'u san nuu ia Dios ja ja'a in in maa ni, chi ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña ya jin ma'ñu sagua Jesukristu.
5 Chi jin ma'ñu sagua ya ni sa'a ia Dios ja ni ka kuu kuika ni nuu ndi'i tno'o ya, te ni ka jinkui'nu gua'a ini ni jin tno'o ka ka'an ni vi nuu ndi'i tno'o ndichi ya.
6 Chi ni ka kukanu ndaa ini ni jin tno'o Jesukristu ja ni ka ndakani nuu ni.
7 Te yun guaa tu nagua ja'ni sa'un ka ña ni in ja skuta'u ña ia Dios, nini ka ndetu ka'nu ni guaa ndee kiuu ndenta Jito'o Jesukristu.
8 Te maa ya sa'a ja vi koyutnu ni guaa ndee kiuu sandi'i, nagua ja tu na kuechi vi kotavi ni kiuu ja ndii Jito'o Jesukristu.
9 Chi ia ndaa kuu Dios, te skunkuu ya tno'o ni kee yu'u ya, te ni kana ña ya ja vi koo ni jin se'e ya Jesukristu, ia kuu Jito'o.

Tno'o ja xteku ña jin ñayiu ka skua'a ja ma vi sa'a siin tna'i

10 Jikanta'u san nuu in in ni, vi ñani vi kua'a, jin sivi Jito'o Jesukristu ja inuu inuu vi ndatno'o tna'a ni, te ma vi kosa'a siin tna'a ni, chi sua'a inuu vi koo ni, vi inuu vi ndakani ini ni.
11 Ka'an san tno'o ya'a, vi ñani vi kua'a, ja ka oo ni ñuu ka'nu Corinto, chi ka ka'an ñayiu ka oo ve'e Cloé ja ka tee tna'a ni.
12 Chi jini san ja ka ka'an ni: “Maa san chi oo san jin Pablo”; te sava ni ka ka'an: “Maa san chi oo san jin Apolos”; te sava ni: “Maa san chi oo san jin Pedro”; te sava ni: “Maa san chi oo san jin Jesukristu”.
13 ¿Te naxa nuu saa? ¿A kuu vi sa'a siin siin ni Jesukristu? Te tu ni intakaa maa san ja kuu san Pablo nuu cruz ja ja'a in in ni, te ni tu ni ka jandute ni jin sivi san.
14 Te ndakuanta'u san nuu ia Dios ja ni in ni, tu ni skuandute ña san, chi maa ni Crispo jin Gayo guaa ni skuandute san,
15 nagua ja ni in ñayiu ma vi koka'in ja ni ka jandutei jin sivi Pablo.
16 (Te suni ni skuandute san ñayiu ve'e Estéfanas, su tu ndaka'an san a ndee ka ñayiu ni skuandute san.)
17 Chi tu ni tetniuu ña Jesukristu ja skuandute san ñayiu, chi ja kaxtno'o san tno'o va'a ya, su masu jin tno'o ndichi ndeva'a ja oo ñuyiu ya'a, nagua ja ma naa jaka'nu ndeva'a ja ni ji'i Jesukristu nuu cruz.

Jin Jesukristu ni xne'e ia Dios jaka'nu ya vi tno'o ndichi ya

18 Te tno'o kaxtno'o ja ni ji'i Jesukristu nuu cruz, chi tno'o vasa kuu nuu
ñayiu kua'ankuei ja vi junaa. Su yoon ja kua'ankueio ja vi kaku ni'nuo,
chi in jaka'nu maa ia Dios kuu,
19 nagua yoso nuu tutu ii:
Xnaa rin tno'o ndichi ja jini ñayiu ndichi ñuyiu ya'a,
te xtajioo rin ja ka jinkui'nu ini ñayiu kaji ini,
kachi tutu ii.
20 Nuu saa te tu nagua jiniu'u ñayiu ndichi, ni ñayiu kaxtno'o Ley, ni
ñayiu jini gua'a ja tee tna'a siki nagua oo ñuyiu ya'a. Chi ni sa'a ia Dios ja
tu jiniu'u tno'o ndichi ñayiu ñuyiu.
21 Chi ia ndichi kuu Dios, te tu ni ka jini ña ñayiu ñuyiu jin ma'ñu sagua
tno'o ndichi ja ka jini mai. Su ni jintna'a ini ya ja jin ma'ñu sagua tno'o
ya, te skaku ni'nu ya ñayiu ka kandija ya, visi ka ndakani ini sava ñayiu
ja tno'o vasa kuu tno'o ja ka kaxtno'o nui.
22 Chi ñayiu judio ka jikain ja na sa'a ia Dios tniuu na'nu ja vi kandijai
ya. Te ñayiu sava ka tatatno'o ka ndukui tno'o ndichi ja vi kuni gua'i.
23 Su sein, chi ka kaxtno'o san ja ni ji'i Kristu, ia ni tetniuu Dios, nuu
cruz. Te jin tno'o ya'a ka kanakau ñayiu judio ja vi nai, te ñayiu sava ka
tatatno'o ka ndakani ini ja tno'o vasa kuu.
24 Su ñayiu ni kana ia Dios, a kuu ñayiu judio axi ñayiu sava ka tatatno'o,
ka jini ja Jesukristu xne'e jaka'nu maa ia Dios vi tno'o ndichi ya.
25 Chi tno'o ia Dios ja ka ka'an ñayiu ja tno'o vasa kuu, te tno'o ndichi
ka kuu saa tno'o ñayiu ñuyiu. Te tno'o ia Dios ja ka ndakani ini ñayiu ja
tno'o vita kuu, te tno'o ndakui ka kuu saa jandakui in ñayiu.
26 Vi kona'a ni, vi ñani vi kua'a, naxa ni ka oo ni nuu ni kana ña ia Dios
jin ni. Chi joo ni maa ni ni ka okuu ñayiu ndichi nuu ñuyiu ya'a, te joo
ni maa ni ka okuu ñayiu ka tatnuni, te joo ni maa ni ka okuu ñayiu ka
ndanuu.
27 Chi ni kaji ia Dios ñayiu ka ka'an ñayiu ñuyiu ja ñayiu vasa ka kui,
nagua ja kuña'a ya jakanoo nuu ñayiu ndichi. Te ni kaji ia Dios ñayiu ka
ka'an ñayiu ñuyiu ja ñayiu inu vita ka kui, nagua ja kuña'a ya jakanoo
nuu ñayiu inu ndakui.
28 Te ni kaji ia Dios ñayiu ka ka'an ñayiu ñuyiu ja masu ñayiu ka ndanuu
ka kui, te ka skexiko ña jin ja masu nagua ka kuu sa'uin, nagua ja saa, te
sa'a ya ja ma vi jiniu'u ka ñayiu ka ndanuu yun.
29 Te yun guaa ni in ñayiu, ma sa'a teyii mai nuu ia Dios.
30 Su maa ia Dios ni sa'a ja ka oo ni jin Jesukristu, te suni ni sa'a ya ja
nuu Jesukristu vi ni'o tno'o ndichi. Te ni sa'a ya ja tu na kuechi ka tavi
kao nuu ya, te ka ovio nuu ya, te ni ndatau ña ya nuu yika kuechio.
31 Saa te skunkuu nagua yoso nuu tutu ii: “Nuu ja kuini in ñayiu ja
kokuu teyii, te na kokuu teyii jin ja ni sa'a Jito'o” kachi tutu ii.

2

Kaxtno'o Pablo tno'o ja ni ji'i Jesukristu nuu cruz

1 Su nuu ni jaa san nuu ka oo maa ni, vi ñani vi kua'a, ja ni kaxtno'o
san tno'o ia Dios, te tu ni ka'an san tno'o ndichi ni tno'o vijin ndeva'a.
2 Chi nuu ni oo san ne'u maa ni, tu ni kuini san ja kaxtno'o san inka
tno'o siin, chi maa ni tno'o Jesukristu, ia ni tetniuu Dios, ja ni ji'i ya nuu
cruz.
3 Te nuu ni jaa san nuu ka oo ni, chi vita ni oo san, vi kisi san ja yu'u
ndeva'a san.

4 Te nuu ni ka'an san ja ni kaxtno'o san nuu ni, tu ni kuini san ja vi jino
ini ni jin tno'o ndichi ñayiu ñuyiu. Chi ni sa'a san ja ni ka jino ini ni jin
ma'ñu sagua Espíritu jin jaka'nu maa ia Dios,
5 nagua ja nuu jaka'nu maa ia Dios vaji tno'o ja ka kandija ni, te masu
nuu tno'o ndichi ñayiu ñuyiu.

Xne'e ia Dios tno'o ndichi ya jin ma'ñu sagua Espíritu ya

6 Su kaxtno'o san tno'o ndichi nuu ñayiu ja ni ka jijai jin tno'o ka
kandijai. Su tno'o ndichi ya'a, chi masu ja vaji nuu ñuyiu ya'a kuu, ni
masu tno'o ndichi ja ka ka'an ñayiu ka tatnuni ñuyiu ya'a kuu, chi ñayiu
ka tatnuni ya'a kua'ankuei ja vi nai.
7 Chi tno'o ja ka'an san ya'a kuu tno'o ndichi maa ia Dios ja ni yiyu'u. Te
tno'o ja ni yiyu'u ya'a, ja ni oneva'a maa ya ndee ama ka ja jinkoo ñuyiu,
nagua ja vi ni'o jayiñu'u nuu ya.
8 Te ni in ñayiu ja ka tatnuni nuu ñuyiu ya'a, tu ni ka jinkui'nu ini tno'o
ndichi ya'a, chi nuu ja sua'a, te ni ka jinkui'nu ini, te ma vi katakai Jito'o
nuu cruz, ia ye'e tajan.
9 Saa te ni skunkuu nagua yoso nuu tutu ii:
Chi taka ja tu ni ka jini sa'un ñayiu jin nduchi nui, ni tu ni ka onini jin
so'i,
te ni tu sa'un ni ka ndakani ini ñayiu,
kuu ja ni sa'a tua'a ia Dios ja vi kuni ñayiu ka kutoo ya,
kachi tutu ii.
10 Su ni xne'e ia Dios tno'o ndichi ya'a nuu yoon jin ma'ñu sagua Espíritu
ya, chi ndi'i skua'a Espíritu, te jini ya ndi'i tno'o ndichi maa ia Dios.
11 Chi ni in ñayiu tu jini nagua ndakani ini inka ñayiu, chi maintno'o
maa ñayiu jin anui, guaa jini nagua ndakani ini. Te suni saa ni jin ia Dios,
chi tu na in jini nagua ndakani ini ya, maintno'o Espíritu maa ya guaa jini.
12 Te mao, chi ni ka ni'o Espíritu ja vaji nuu ia Dios, nagua ja vi jinkui'nu
inio ndi'i ja ni skuta'u ña ya jion, te tu ka ndakani inio nagua ka ndakani
ini ñayiu ñuyiu.
13 Te suni ka ndakani san tno'o ja ni kaxtno'o Espíritu ia Dios nuu san,
te masu tno'o ja ni ka kutua'a san jin jandichi maa san kuu. Te saa ka
kaxtno'o san jin Espíritu ia Dios nuu ñayiu ka oo jin Espíritu ya.
14 Su ñayiu ja tu ka oi jin Espíritu ia Dios, chi tu ka janta'ui tno'o ja
vaji nuu Espíritu ya, chi ka ndakani ini ja tno'o vasa kuu. Te ma kuu
vi jinkui'nu ini, chi tu na Espíritu ia Dios oo jin ja kaxtno'o ya naxa vi
jinkui'nu ini.
15 Te ñayiu oo jin Espíritu ia Dios, chi ndi'i ni ja kuu skua'i, su ni in
ñayiu ñuyiu ma kuu vi skua'i naxa oo maa ñayiu oo jin Espíritu ia Dios.
16 Chi ka'an nuu tutu ii: "Tu na in jini nagua ndakani ini Jito'o, te tu
na in kaxtno'o nuu ia Dios" kachi tutu ii. Su visi ni saa, su yoon, chi ka
ndakani inio nagua ndakani ini Jesukristu.

3

Masu vatuka kuu ja ka sa'a siin tna'a ñayiu

1 Te maa san, vi ñani vi kua'a, chi tu ni kuu ka'an san nuu ni, nagua ka'an
san nuu in ñayiu oi jin Espíritu ia Dios, chi ni ka'an san nagua ka'an san
nuu in ñayiu vita, chi ka kuu ni na kuinio in suchi luluu ja chia'an ka kujai
jin tno'o Jesukristu.
2 Chi ni kaxtno'o san tno'o ja tu vijin na kuinio jin in suchi yikin ja jaxin,
te ka jiña'a xikui ji'i nuu tniuu ndei vi xtaa. Chi kuini ka ja vi kuja ni jin

tno'o ka kandija ni, ja kuu vi kaa ni ndei jatu ja kaxtno'o san tno'o vijin,
te ndee vitna kuini ka ja vi kuja ni'nu ni jin tno'o ya.
3 Chi ndee vitna ka ndakani ini ni nagua ndakani ini ñayiu ñuyiu, chi
ka kuu kuasun ini ni, vi ka tee tna'a ni, vi ka sa'a siin tna'a ni, te ka sa'a ni
nagua ka kuini maa ni, chi ka sa'a ni nagua ka sa'a ndi'i ni ñayiu ñuyiu.
4 Chi sava ni ka ka'an nuu inka ni: "Maa san, chi jandaa ndija ja oo san
jin Pablo", te sava ni ka'an: "Sein, chi oo san jin Apolos". Te ja siun ka
ka'an ni, te ka sa'a ni nagua ka sa'a ñayiu ñuyiu.
5 Chi ¿na in kuu Pablo axi na in kuu Apolos? Te maa ni tee ka jinokuechi
nuu ia Dios ka kuu san, te jin ma'ñu sagua nduu san ni ka kandija ni Jito'o.
Te in in san ni ka sa'a san na kuu na kuu na tniuu ni tenuu ña maa Jito'o.
6 Sein, chi na tno'o ja ni skute san tno'o ya ini anu ni, te Apolos na tno'o
ja ni joso de ndute nuu ni kaxtno'o ka de tno'o ya nuu ni. Su maa ia Dios
skua'nu ña ja ni ka jija ni'nu ni nuu tno'o ya.
7 Yun guaa ni masu kuu ka'nu ka tee skute axi tee joso, chi maa ia Dios
guaa kuu ka'nu ka ya nuu ndi'i, chi maa ya sa'a ja ka ja'nu.
8 Chi inuu ni ka kuu tee skute jin tee joso, visi na kuu na kuu na tniuu
ka sa'a in in maa de, te saa vi ni'i ya'u de nuu ia Dios.
9 Te sein, chi sua'a ni ka chituu tna'a san ja ka satniuu san nuu ia Dios,
te maa ni ka kuu na kuinio ñunde'i nuu jitu ia Dios.
Axi suni ka kuu ni na kuinio in ve'e ja jakin ya.
10 Te maa ia Dios ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña jin san ja kuu san na
kuinio in tee sa'a ve'e ja ni chikua'a gua'a san, te ni tau san cimiento ve'e
yun. Te sava ka de ka sa'a ve'e siki nuu ni skuja san yun. Su in in de, na
vi kondia'a guagua'a de naxa vi sonee de ve'e siki nuu ja ni skuja san yun.
11 Chi maa Jesukristu kuu cimiento ve'e yun, te ni in tee ma kuu tau de
inka cimiento siin, chi ja oo maa cimiento yun.
12 Te siki cimiento ya'a kuu ja vi sa'a de ve'e jin ndatniuu gua'a ja kuu
oro a plata a jin yuu vii ndeva'a, axi jin ndatniuu ja ñama naa, ja kuu
yutnu a paja axi ndayo'o.
13 Chi tniuu ja ka sa'a in in ñayiu vi kuni kaji kuitio kiuu ja sandaa
Jesukristu kuechi ñayiu. Chi ndii ya jin ñu'u kiuu yun, ja koto tnuni ya
ndeja kuu ja kai, nagua ja saa te vi kunio na tniuu kuu ja ni ka sa'a in ion.
14 Te nuu ja ma kai ve'e ja ni sa'a in ñayiu siki cimiento yun, te ni'i ya'ui
nuu ia Dios.
15 Su nuu ja na kai ve'e ja ni sa'a in ñayiu, te skunai, chi ma ni'i ya'ui
nuu ia Dios. Su visi ni saa, te kaku ni'nu mai, nagua ndo'o in ñayiu ja
kaku ni'nu nuu ñu'u.
16 Chi ¿a tu ka jini maa ni ja veñu'u ia Dios ka kuu ni, chi oo Espíritu ia
Dios ini anu ni?
17 Te nuu ja in ñayiu sa'a tne'e veñu'u ia Dios, te xnaa ña ya jin ñayiu
yun, chi veñu'u vii kuu veñu'u ia Dios, te suu ka kuu in in maa ni.
18 Te ni in ni, ma vi xnda'u ni maa ni, su nuu ja ndee in ni ka'an ja ñayiu
ndichi kuu ni ñuyiu ya'a, te kuini ja sa'a ni na kuinio in ñayiu ja tu jini
sa'un, nagua ja kenta ni kokuu ni in ñayiu ndichi ndija.
19 Chi tno'o ndichi oo ñuyiu ya'a, tu nagua jiniu'u sa'un nuu ia Dios.
Chi ka'an nuu tutu ii: "Ni kakuiko ña ia Dios jin ñayiu ndichi nuu ka sa'a
ndichi ini mai", kachi tutu ii.
20 Te suni ka'an tuku nuu tutu ii: "Jini maa Jito'o ja tu jiniu'u sa'un nagua
ka ndakani ini ñayiu ndichi", kachi tutu ii.
21 Yun guaa ni in ñayiu ma sa'a teyii ja oi jin inka ñayiu, chi ndi'i ni ja
ka kuu kuenta maa ni,

22 a kuu Pablo a kuu Apolos a kuu Pedro a kuu ñuyiu a kuu ja tekuo
a kuu ja ji'o a kuu ja oo vitna a kuu ja vaji nuu kuee ka. Ndi'i ni ja kuu
kuenta maa ni.
23 Te maa ni, chi kuenta maa Jesukristu ka kuu ni, te Jesukristu kuu
kuenta maa ia Dios.

4

Ni chitniuu ña Jesús ja vi xtutenuu san tno'o ya

1 Nuu saa te vi kani ini ni ja sua'a ni tee ka jinokuechi nuu Jesukristu ka
kuu san, te ni chitniuu ña ya ja vi kaxtno'o san tno'o ia Dios ja ni yiyu'u.
2 Te vitna, chi in in ñayiu ja ni chitniuu ña ia Dios, kuini ja vi xne'i mai
ja ka skunkuu ndai.
3 Su maa san, chi tu ndi'ni san naxa ka ndakani ini ni siki san, axi naxa
ka ndakani ini tee ka netniuu siki san. Chi ni maa san, te tu ndanduku
ni'nu san nagua kuu san.
4 Chi visi ndakani ini san ja tu na jakue'e sa'a san, su masu jin yun, te
tu na kuechi tavi san, chi maa Jito'o guaa sandaa ya nagua sa'a san.
5 Yun guaa ma vi ndanduku ni'nu ni nagua ka sa'a ñayiu ama ka ja kenta
kiuu ni kaji ia Dios, chi vi kondetu ni guaa ndee na ndii maa Jito'o, te maa
ya guaa xtuu ndijin taka ja oyu'u nuu nee, te xne'e ndijin ya taka ja ka
ndakani ini ñayiu jin anui. Yun te saa kuña'a ia Dios in jayiñu'u nuu in in
ñayiu gua'a.
6 Te ka'an san tno'o ya'a ja kuu in java'a nuu in in maa ni, vi ñani vi
kua'a. Ni jani san Apolos jin maa san ja ka kuu san na kuinio taniñu nuu
ni, nagua ja jin ma'ñu sagua sein, te vi kutua'a ni ja ma vi sa'a ni in ja tu
nagua yoso nuu tutu ii, nagua ja ni in ni, ma vi kokuu teyii ni ja vi koo ni
jin in ñayiu, te vi skexiko ni inka ñayiu.
7 ¿Chi na in ka'an ja ka'nu ka ka kuu ni saa sava ka ñayiu? ¿Axi nagua
ka neva'a ni ja tu ni ka kuta'u ni nuu ia Dios? Te nuu ja maa ya ni taa, ¿te
nau ja ka kuu teyii ni na kuinio ja masu ni ka kuta'u ni ja ka neva'a ni?
8 Te ka ndakani ini ni ja ka kuu kuika ni, te ka neva'a ni ndi'i ja ka ndioo
ini ni, te ka ka'an ni ja vi maa ni ka kuu rey, te tu ka jiniu'u ka ña ni jin
san. Vaa nuu sua'a te rey ndija ka kuu ni, vaa suni vi kotatnuni san nuu
ka tatnuni ni nuu siun.
9 Chi ndakani ini maa san ja sein ja ka kuu san tee ni chitniuu ña
Jesukristu, chi ni jani ña ia Dios ja ka kuu san na kuinio tee sandi'i ni
ka nuu ñayiu, na kuinio in tee ja ni kanakau ja kuu de. Te ni kentakuei
san ja ka kuu san na kuinio in ja ni ka sa'u kuii kuiti ini ñayiu ñuyiu ka
ndia'i, vi ia ka oo andivi.
10 Te ka ka'an ni ja tee vasa ka kuu san ja ja'a Jesukristu, te maa ni, chi
ñayiu ndichi ka kuu ni ja ka oo ni jin ya. Te sein, chi tee vita ka kuu san,
su maa ni, chi ñayiu ndakui ka kuu ni. Ka skexiko ña ñayiu jin san, te ka
nee yiñu'i nuu ni.
11 Te ndee vitna ka tna'a san tnundo'o soko, ka yichi san vi ka ja'ni ña
sa'un vi kui'nu san, ka kani tikatu nuu san, vi ka jika nda'u san, chi tu na
ve'e san.
12 Te ka kutnuu san ka satniuu san jin nda'a san. Ka xtau tnia'a ña ñayiu
jin san, su ka ka'an vii ka ka'an va'a san jin. Te ka sondikin ñai jin san, su
ka jandee ini san.
13 Ka ka'an kue'i siki san, su ka ka'an va'a san jin. Te ka kuu san na
kuinio mi'i ja nduei nuu ñu'u, axi na kuinio in jakini ñayiu ndee vitna.

14 Masu tee san tno'o ya'a ja taa san ja kanoo ni, chi tee san tno'o ja xteku
ña san jin ni naxa vi sa'a ni, chi ka kuu ni na kuinio se'e san ja kutoo ña
san.
15 Chi visi ka neva'a ni uxi mil tee ka kaxtno'o tno'o Jesukristu nuu ni, su
masu kua'a tata ni ka oo. Chi jin ma'ñu sagua tno'o va'a ya ja ni kaxtno'o
san nuu ni, te ni nduu san tata ni, chi ni ka kandija ni ya.
16 Yun guaa jikanta'u san ja vi kondikin ni vi sa'a ni nagua sa'a maa san.
17 Te ja ja'a ya'a guaa ni tetniuu san Timoteo ja kuu de na kuinio se'e
san ja ka'an too san de, chi tee ndaa kuu de nuu Jito'o. Te suu de guaa
ndakani naxa sa'a san ja oo san jin Jesukristu, vi naxa kaxtno'o san ndi'i
ni nuu ja'an san vi in in nuu ka ndututu ñayiu ka skua'a.
18 Su sava ni, chi ka sa'a teyii ni maa ni, chi ka ndakani ini ni ja ma jaa
sa'un san ja jakoto ña san.
19 Su tuu, chi ñama jaa san jakoto ña san, nuu ja saa kuini maa Jito'o.
Te kuni san naxa ka oo se'e tee vixin jian, a ka oo de jin jaka'nu maa ia
Dios axi maintno'o ni tno'o ka ka'an de.
20 Chi nuu tatnuni ia Dios nuu ñayiu, masu nani tno'o ja ka'on kuu, chi
ja sa'o jin jaka'nu maa ya kuu.
21 ¿Nuu saa te naxa ka kuini ni ja jaa san? ¿A kinda'a san in xtnuu xii,
te kani ña san, axi jaa san jin tno'o nda'u vi tno'o luu?

5

Kaxtno'o naxa vi sa'a ñayiu ka skua'a jin ñayiu sa'a yika kuechi

1 Ni ni'i tno'o san ja ndee in tee ka skua'a jin ni sa'a de kuechi ñuyiu jin
nana kiin de, chi ni ndakuaka tna'a de jin ña ja kuu in jakue'e ndeva'a, ja
vini ñayiu tu ka jini ia Dios tu ka jandetu ja vi sa'i siun.
2 Te visi ni saa, su ka sa'a teyii ni maa ni. Te vaa sua'a vi kokuu suchi
ini ni nuu siun, te vi kene'e ni tee ni sa'a siun, nagua ja ma koo ka de ne'u
ni.
3 Chi visi tu oo maa san jin in in ni, su ñu'u ini ña san. Te visi jika oo
san, su ja sandaa san kuechi tee ni sa'a siun, na kuinio ja vi ka oo jian.
4 Te nuu vi ndututu ni jin sivi maa Jito'o Jesukristu, vi na tno'o ja suni
oo san jin in in maa ni. Te jin jaka'nu maa Jito'o Jesukristu,
5 te vi ndasia'a ni tee jian nda'a Tachi, nagua ja na tna'a de tnundo'o vi
ndee na naa yiki kuñu de, te na kaku ni'nu anu de kiuu ja ndii Jito'o Jesús.
6 Tu na tniuu ni ja vi kokuu teyii ni, chi ja ka jini ni ja ka ka'an: “Ja joo
luluu ni levadura, te kiundo'o ndi'i yujan”.
7 Nuu saa, te vi ndasavii ni maa ni. Vi xtajioo ni yika kuechi ja ka sa'a
ni ja kuu na kuinio levadura tu'u, nagua ja vi kokuu ni yujan jaa. Te suu
ndija maa ni ka kuu yujan ja kuva'a xtaa vixin ja tu na levadura yi'i ja
ka jaa ñayiu judio viko pascua. Chi maa Jesukristu kuu lelu ja ni ka soko
ñayiu judio viko pascua yun, te ja ni soko ya maa ya nuu ni ji'i ya ja ja'o.
8 Nuu saa te na vi sa'o viko pascua ja vi koo vii ndija anuo, te vi sa'a
ndao, ja kuu na kuinio xtaa vixin ka jao nuu viko yun ja tu na levadura
yi'i, te ma vi sa'o jakue'e vi jane'e jayichi ja kuu na kuinio levadura tu'u
ja xtivi ña.
9 Te nuu inka tutu ni tee san nuu ni, ni ka'an san ja ma vi nitna'a ni jin
ñayiu ka sa'a kuechi ñuyiu jin inka ñayiu.
10 Su masu ni ka'an san ja ma vi nitna'a sa'un ni jin ñayiu ñuyiu ja ka
sa'a kuechi ñuyiu jin inka ñayiu, a ñayiu ka ndioo ini ja vi koneva'a kua'i
xu'un, a ñayiu ka kuu kui'na, a ñayiu ka chiñu'u chu'chi, chi nuu ja ma

vi nitna'a sa'un ni jin ñayiu yun, te nini kuu ja kekuei ni nuu ñuyiu nuu siun.
11 Chi nuu tutu yun ni tee san ja ma vi nitna'a ni jin ni in ñayiu ka ka'an ja ñanio ka kui, te ka sa'i kuechi ñuyiu jin inka ñayiu, axi ka jio'i ja vi koneva'a kua'i xu'un, a ka chiñu'i chu'chi, a ka ka'an ne'i, a ka jini, a kui'na ka kui. Te jin ñayiu yun ni ma vi nitna'a sa'un ni jin nuu ka jaa ni xtaa.
12 Chi masu tniuu maa san kuu ja sandaa san kuechi ñayiu tu ka skua'a. Su maa ni, chi kanuu ja vi sandaa ni kuechi ñayiu ka skua'a jin ni.
13 Chi maa ia Dios guaa sandaa ya kuechi ñayiu tu ka skua'a. Yun guaa vi kene'e maa ni ñayiu ja sa'a yika kuechi yun, ja ma koo kai ne'u ni.

6

Ma vi tnaa tna'a ñayiu ka skua'a nuu tee sandaa kuechi ja tu kandija

1 Te nuu ja ndee in ni oo in ja ka'an kuechi ni siki inka ñayiu ka skua'a jin ni, ¿te nau ja saa nuu tee sandaa kuechi ja tu kandija ka tnaa tna'a ni? Te tu ka jikan ni nuu ñayiu maa ia Dios ja vi sandai kuechi yun.
2 ¿A tu ka jini ni ja ñayiu maa ia Dios ka kuu ñayiu vi sandaa kuechi ñuyiu kiuu sandi'i? Te nuu ja maa ni vi sandaa kuechi ñuyiu, ¿te a ma kuu vi sandaa maa ni in kuechi luluu ya'a?
3 ¿Chi a tu ka jini ni ja in kiuu, te vi sandao guaa ndee ja ja'a ia ka jinokuechi nuu ia Dios? Te vi'i ka kuu kuechi ñayiu ñuyiu ya'a, chi kuu vi sandao.
4 Te nuu ja ka neva'a maa ni tno'o kiti ini jin ñayiu ka skua'a jin ni, ¿te nau ja ka jikan ni nuu ñayiu tu nagua ka kuu sa'uin nuu ñayiu ka skua'a ja vi sandai kuechi yun?
5 Te ka'an san tno'o ya'a nagua ja vi kukanoo ni, ¿chi a vi tu sa'un na in tee ndichi ja jini naxa sandaa oo ne'u ni ja kuu sandaa de kuechi ñani de?
6 Te masu vatuka kuu ja ka jaxin tna'a ndisa maa ni, te vi saa ka ka'an kuechi ni nuu in tee tu kandija ja sandaa de kuechi yun.
7 Chi jandaa ndija ja maa ni ja ka jaxin tna'a ni jin ñani ni, te ja ka sa'a ni in jakue'e. Te gua'a ka kuu ja vi tna'a ni tnundo'o jin jakue'e ka sa'a ñai jin ni, te suni vi kuandetu ni ja vi su'u ñai jin ni nagua ka neva'a ni.
8 Su maa ni, chi saa sua'a ka sa'a ni in jakue'e, te vi ndee ndatniuu ja ka neva'a ñayiu ka skua'a jin ni, ka su'u ni.
9 ¿A tu ka jini ni ja ñayiu ka sa'a jakue'e, chi ma kuu kiukuei ja vi koi nuu tatnuni ia Dios? Te ma vi xnda'u ni maa ni, chi ni ñayiu ka sa'a kuechi ñuyiu jin inka ñayiu, ni ñayiu chiñu'u chu'chi, ni ñayiu skindee tna'a, ni teyii ja kuu xi'nde ja xiko maa, ni teyii ja sa'a kuechi ñuyiu jin ndisa teyii,
10 ni ñayiu kuu kui'na, ni ñayiu ndioo ini ja koneva'a kua'a xu'un, ni ñayiu jini jin texeen, ni ñayiu kane'e, ni ñayiu ja xnda'u inka ñayiu ja su'i xu'un ñayiu yun, ma kuu kiukuei ja vi koi nuu tatnuni ia Dios.
11 Te saa ni ka osa'a sava maa ni ama ka, su vitna, chi ja ni ka nduvii ni nuu ia Dios, te ñayiu ndaa ni ka nduu ni nuu ya, te tu ka na kuechi ka tavi ni jin jaka'nu maa Jito'o Jesukristu vi jin ma'ñu sagua Espíritu ia Dios mao.

Yiki kuñuo kuu na kuinio veñu'u nuu oo Espíritu ia Dios

12 Ja ndaa ja ka ka'an: “Ja kuu vi sa'o ndi'i ni nagua ka kuini mao”. Su masu ndi'i sa'a gua'a ña jion. Nuu ja kuu vi sa'o ndi'i ni nagua ka kuini mao, su sein, chi ma kuandetu san ja na in ja kundee kotatnuni nuu san.

13 Te suni ka ka'an: “Ja ndei jao jiniu'u nuu jiti ka'nuo, te jiti ka'nuo
jiniu'u nuu ndei jao”. Su in kiuu, te ndi nduu xnaa ia Dios. Su masu
ndija ja yiki kuñuo jiniu'u ja sa'o kuechi ñuyiu, chi yiki kuñuo jiniu'u ja
kunukuechio nuu Jito'o, te maa Jito'o ni taa yiki kuñuo.
14 Te nagua ni ndaxteku ia Dios Jito'o Jesukristu, te suni saa ndaxteku
ña ya jion jin jaka'nu maa ya.
15 Chi ¿a tu ka jini ni ja yiki kuñu in in maa ni kuu na kuinio in in
ndatniuu ja oo nuu yiki kuñu Jesukristu? ¿Te a kuu kindee san in nda'a
in ja'a ya, te skintna'a san jin yiki kuñu in ña'a xiko maa? Ña'a, ma kuu
sa'un ja sa'a san siun.
16 ¿Axi tu ka jini ni ja nuu ja in teyii nitna'a de jin in ña'a xiko maa, te
ndi nduu de jin ña ka kuu invaa ni ñayiu? Chi yoso nuu tutu ii: “Nduu de
jin ña ka kuu invaa ni ka ñayiu”.
17 Su ñayiu ja oo jin Jito'o, chi ndi ndui jin ya ka oo jin invaa ni Espíritu
maa ya.
18 Nuu saa te vi kujioo ni, ma vi sa'a ni kuechi ñuyiu jin inka ñayiu. Chi
nani kuu yika kuechi ja ka sa'a ñayiu, tu sa'a tne'e yiki kuñui. Su ñayiu
sa'a kuechi ñuyiu jin inka ñayiu, chi siki yiki kuñu mai sa'i yika kuechi.
19 Chi ¿a tu ka jini ni ja yiki kuñu ni kuu in veñu'u nuu oo Espíritu ia
Dios ja ni taa ya nuu ni, te Espíritu ia Dios oo ini anu in in maa ni? Te
masu maa ni ka kuu jito'o maa ni.
20 Chi ya'u ndeva'a ni ndaki'in ña ia Dios jin ni. Yun guaa vi koo vii vi
koo va'a ni nuu ia Dios jin yiki kuñu ni vi jin ndi'i ndee ini ndee anu ni,
chi kuenta maa ia Dios ka kuu ni.

7

Xteku ña Pablo jin ñayiu ka ndeka tna'a

1 Vitna te na kaxtno'o san siki tno'o ja ni ka jikan tno'o ña ni jin san nuu
tutu ni ka tetniuu ni nuu san. Te jandaa ndija ja gua'a ka kuu nuu in tee
ja ma nitna'a de jin ñasi'i.
2 Su siki ja ka sa'a ñayiu kuechi ñuyiu jin inka ñayiu, te gua'a ka kuu ja
in in teyii na vi koo ñasi'i de, te in in ñasi'i na vi koo yii ña.
3 Te yii yun na skunkuu de nuu ñasi'i de ja yii ña kuu de, te suni saa ni
ñasi'i na skunkuu ña nuu yii ña ja ñasi'i de kuu ña.
4 Te ñasi'i yun, chi masu tatnuni maa ña nuu yiki kuñu ña, chi oo ña
nuu nda'a yii ña. Te suni saa ni yii, chi masu tatnuni maa de nuu yiki
kuñu de, chi suni oo de nuu nda'a ñasi'i de.
5 Te yun guaa ma vi sansa'an nuu tna'a ni maa ni. Su nuu ja nduu
maa ni ka ndatno'o tna'a ni ja ma vi ndanitna'a ni ndee saa tiempu, ja vi
ndakuatu ni nuu ia Dios, te nuu ka xndi'i ni, te vi ndanitna'a tuku ni, chi
kana saa, ma vi kundee ni vi ka'nu ni'nu ni maa ni, te ska'an ña Tachi ja
junkuei ni nuu yika kuechi.
6 Ka'an san tno'o ya'a, su masu tatnuni san ja vi koo siin ni ndee saa
tiempu, su nuu ja saa ka kuini maa ni, te ja'a san tno'o ja kuu vi sa'a ni.
7 Chi kuini maa san ja nuu sua'a te kuu, chi vi ndi'i ñayiu na vi koo maa
in nagua oo maa san, su na kuu na kuu nagua ni ka kuta'u mai nuu ia
Dios, chi savai ni skuta'u ña ya ja vi tnanda'i, te savai ja vi koo maa in ni.
8 Te ka'an san nuu suchi kuechi ja ka oo maa in, vi nuu ña'a ja ni ka
ndonda'u, ja gua'a ka kuu nuu mai ja ma vi tnanda'i, te vi koi nagua oo
maa san.
9 Su nuu ja ma vi kundei ja vi ka'nu ni'nui mai jin kuechi ñuyiu, te na
vi tnanda'i, chi gua'a ka kuu ja vi tnanda'i, masu ja vi kojio'o ndeva'i.

10 Su nuu ñayiu ni ka tnanda'a, tatnuni san nuu ñasi'i ja ma xndoo ña
yii ña. Te tno'o ya'a masu maa san tatnuni, chi maa Jito'o.
11 Su nuu ja ni xndoo ña yii ña, te na kendoo maa in ni ña, ma ndakuaka
tna'a ña jin inka teyii, axi vi nukuechi nuu tna'a ña jin yii ña, te vi
ndakuaka tna'a ña. Te suni saa ni yii, ma xndoo de ñasi'i de.
12 Te nuu sava ka ñayiu ka'an san tno'o maa san, te masu tno'o ja ni
kaxtno'o Jito'o nuu san: ja nuu ja ndee in ñanio ndeka in ña'a ja tu kandija,
su kendoo va'a ni ini ña ja vi kondeka tna'a ña jin de, te ma xndendoo de
jin ña.
13 Te nuu ja in ñasi'i oo yii ña ja tu kandija, su kendoo va'a ni ini de ja
kondeka tna'a de jin ña, te ma xndoo ña jin de.
14 Chi yii ja tu kandija yun nduvii de nuu ia Dios ja siun ndeka tna'a de
jin ña'a kandija yun. Te ña'a ja tu kandija nduvii ña nuu ia Dios ja siun
ndeka tna'a ña jin tee kandija yun. Chi nuu sua'a te masu saa kuu, te se'e
ni, chi suchi tu ka kandija ia Dios vi kokui. Su vitna, chi suchi vii ka kui
nuu ia Dios.
15 Su nuu ja yii axi ñasi'i tu kandija, kuini ja vi xndendoo tna'i, te nuu
ja saa kuu, te na vi xndendoo tna'i. Chi masu vi tenini san ñayiu ja vi
kondeka tna'i, chi ni kana ña ia Dios jin yoon ja vi koo jin tno'o mani.
16 Chi maa ni ja kuu ni in ñasi'i ja kandija, nuu ja kondeka tna'a ni jin yii
ni, te vatuni kundee ni kandija yii ni, te kaku ni'nu de. Axi maa ni ja kuu
ni in yii ja kandija, nuu ja kondeka tna'a ni jin ñasi'i ni, te vatuni kundee
ni kandija ñasi'i ni, te kaku ni'nu ña.
17 Su vi koo in in maa ni jin nagua ni ka kuta'u ni nuu Jito'o, te vi nagua
ka oo ni nuu ni kana ña ia Dios, saa ni vi koo ni. Te tno'o ya'a kuu ja
tatnuni san in in nuu ka ndututu ñayiu ka skua'a.
18 Nuu ja ni kana ia Dios in tee yitnuni nuu yiki kuñu de ja kondikin de
nagua ka sa'a tee judio, te maa xnaa de, saa ni na koyitnuni maa de; axi
nuu ja ni kana ya in tee tu yitnuni nuu yiki kuñu de, te ma chitnuni de
maa de.
19 Chi masu ja kanuu kuu ja yitnuni nuu yiki kuñuo axi tuu, chi ja kanuu
ka kuu ja vi kuantno'o nagua tatnuni ia Dios nuo.
20 Te na vi koo in in maa ñayiu nagua ka oi nuu ni kana ña ia Dios, ja
ni ka kandijai ya.
21 Te nuu ja jinokuechi ni nuu in ñayiu ja tu ni'i ya'u ni nuu ni kana ña
ia Dios, te ma kondi'ni ni ja yaa ni. Su nuu ja oo ichi ja yaa ni, te gua'a ka
kuu ja saa sa'a ni.
22 Chi nuu ja jinokuechi ni nuu ñayiu ja tu ni'i ya'u ni nuu ni kana ña
Jito'o ja ni kandija ni ya, vitna te ja ni yaa ni ja oo ni nuu maa Jito'o. Te
suni saa ñayiu ja tu jinokuechi nuu ni in ñayiu nuu ni kana ña Jito'o, vitna
te kokunukuechi nuu Jesukristu.
23 Chi ya'u ndeva'a ni ndaki'in ña ia Dios jin in in ni. Nuu saa te ma vi
kuandetu ni ja vi ndajiokuiin ni ja vi kokunukuechi ni nuu ñayiu.
24 Te vi koo in in maa ni, vi ñani vi kua'a, nagua ka oo ni nuu ni kana
ña ia Dios.
25 Vitna te na ka'an san ja ja'a suchi si'i ndutu in tno'o ja tu ni tatnuni
maa Jito'o nuu san ja ka'an san. Su ka'an san tno'o ja ndakani ini maa
san, ja kuu san in tee ka kukanu ini ña ñayiu, chi ni kunda'u ini ña Jito'o
jin san.
26 Te ndakani ini maa san ja oo gua'a ja saa ni na vi koo in in maa ñayiu
nagua ka oi, ja ja'a tnundo'o ja oo tiempu ka oo vitna.
27 Nuu ja oo ñasi'i ni, te ma xndendoo ni ña, axi nuu ja tu na ñasi'i ni
oo, te ma nduku ni ña.

28 Su nuu ja ni tnanda'a ni, te masu yika kuechi kuu. Te nuu ja in
suchi si'i ndutu ni tnanda'a, te suni masu yika kuechi kuu. Su ñayiu ni ka
tnanda'a yun, chi vi tna'i kua'a ka tnundo'o nuu ñuyiu ya'a, te tu kuini
san ja vi tna'i tnundo'o yun.
29 Su tno'o ya'a kuini san ja ka'an san, vi ñani vi kua'a: Ja joo ni ka kiuu
kendoo. Te yun guaa, tee oo ñasi'i na kani ini de ja nani tno'o ja tu na
ñasi'i de oo.
30 Te ñayiu nda'i, na sa'i nani tno'o ja tu nda'i. Te ñayiu kusii ini, na sa'i
nani tno'o ja tu kusii ini. Te ñayiu jaan ndatniuu, na kani ini nani tno'o ja
tu nagua neva'i.
31 Te ñayiu jantniuu ja oo ñuyiu ya'a, na sa'i nani tno'o ja tu jantniui,
chi ja makuyatni ja naa ñuyiu ja ka ndia'o ya'a.
32 Te kuini san ja ma vi kondi'ni ni nagua oo ñuyiu. Chi in suchi ja tu
na ñasi'i, chi ndi'ni ja sa'i nagua kuini maa Jito'o, nagua ja junkuaan ini
ña ya jin.
33 Su tee ni tnanda'a, chi ndi'ni de nagua oo ñuyiu, nagua ja junkuaan
ini ña ñasi'i de jin de.
34 Te suni saa siin siin ka ndakani ini ña'a oo yii jin suchi si'i ndutu.
Suchi si'i yun, chi ndi'ni ja sa'i nagua kuini maa Jito'o, nagua ja koo vii
nuu ia Dios ndi'i jin yiki kuñui vi ini anui. Su ña'a oo yii, chi ndi'ni ña
nagua oo ñuyiu, nagua ja junkuaan ini ña yii ña jin ña.
35 Ka'an san tno'o ya'a ja kuu java'a in in maa ni, su masu ja'nu ña san
ja vi sa'a ni nagua ka kuini maa ni, chi sua'a ka'an san ja vi sa'a gua'a ni,
te vi sa'a ndaa ni, nagua ja tu na ja sa'a tneñu ja vi kunukuechi ni nuu
Jito'o.
36 Su nuu ja ndee in tee oo in sesi'i de, * te masu vatuka kuu ja kua'in
maya'i kuia ja koo yii, te ndakani ini de ja gua'a ka kuu ja tnanda'i, te nuu
ja nini kuu ja saa kokuu, te sa'a de nagua kuini maa de. Kuu xtnanda'a de
jin, chi masu yika kuechi kuu.
37 Su nuu ja in tee oo yutnu anu de, te tu na in tenini ña jin de, chi sa'a
de nagua kuini maa de, te ni ndakani ini de jin anu de ja koo ni maa sesi'i
de, te vatuka sa'a de.
38 Nuu saa te tee xtnanda'a sesi'i de, vatuka sa'a de. Te tee tu xtnanda'a
sesi'i de, chi gua'a ka sa'a de.
39 Ña'a oo yii, chi ka'an nuu Ley ja oo ña nuu nda'a yii ña nuu teku de.
Su nuu ja kuu yii ña, te kendoo ni maa ña, saa te kuu ndatnanda'a ña jin
nani kuu tee kuini maa ña. Su na kokuu de in tee kandija.
40 Su ndakani ini maa san ja kosii ini ndeva'a ka maa ña'a yun nuu ja
ma ndatnanda'a ña. Te ndakani ini san ja suni oo san jin Espíritu ia Dios.

8

Kaxtno'o siki ja ka soko nuu chu'chi

1 Vitna te na ka'an san siki kuñu ja ka soko ñayiu nuu chu'chi. Te ja
ndaa ndija ja ndi'o ka jini gua'a siki ya'a. Su ja ka jinio yun sa'a ja ka sa'a
teyio mao, te ja ka ka'an too tna'o sa'a ja ka jijao nuu tno'o ya.
2 Te nuu ja ndee in ñayiu ndakani ini ja jini gua'i, su chia'an ka ja kuni
nagua kuini ja jinkui'nu ini.
3 Su nuu ja ndee in ñayiu kutoo ia Dios, te jini ia Dios jin ñayiu yun.

* **7:36 7:36** Sava ka nuu tutu ii chi ka'an jin suchi yii kuechi ndita nda'u.

4 Nuu saa, te na ka'an san siki ja ka jao ja ka soko ñayiu nuu chu'chi.
Ka jini ndaa ndijao ja in chu'chi, chi tu sa'un nagua kuu nuu ñuyiu ya'a,
te tu na inka ia oo, chi maintno'o maa ia Dios.
5 Chi visi ka oo taka ja ka nani chu'chi andivi vi nuu ñu'u, te ja ndaa ja
ka oo kua'a chu'chi vi ka oo kua'a jito'o.
6 Su nuu mao, chi tu na inka ia, chi invaa ni maa Tata Ja'nuo, ia ni sa'a
ndi'i ja oo ñuyiu vi andivi, te ka tekuo ja vi koo nuu maa ya. Te suni oo
invaa ni Jito'o Jesukristu, te jin ma'ñu sagua maa ya, te ka oo yoon, vi ndi'i
ja oo ñuyiu vi andivi.
7 Su masu ndi'i ñayiu ka kandija ka jini tno'o ya'a. Savai, chi ja ni ka
kaan mai ja ni ka ochiñu'i chu'chi, te nuu ka jai ja ni ka soko ñayiu, te ka
ndakani ini ja ni ka kutne'i, chi inu vitai nuu tno'o ia Dios.
8 Te ja ndaa ndija ja masu ja jao kuu ja sa'a ja janta'u ña ia Dios jion.
Chi ma vi nduo ñayiu gua'a ka nuu ia Dios ja vi kao axi ñayiu kue'e ka
nuu ya nuu ja ma vi kao.
9 Te visi tu nagua vi ndo'o ja vi kao, su vi koto ni maa ni jin ñayiu inu
vita nuu tno'o ia Dios, kana saa vi sa'a ni ja junkuei nuu yika kuechi.
10 Chi nuu ja maa ni ja jini gua'a ni tno'o ya'a, te junkoo ni ini ve'e nuu
ka soko nuu chu'chi, te na kuni ña ndee in ñanio ja vita de nuu tno'o ia
Dios, ja oo ni jaa ni ja ni ka soko ñayiu nuu chu'chi yun, te vatuni kii ini
de, te suni kaa de ja ni ka soko nuu chu'chi yun.
11 Te ja jini ni ja masu jakue'e kuu ja kaa ni yun, sa'a ja xtivi ña jin
ñani ni ja vita de nuu tno'o ia Dios, te skunaa ña jin tee xiin ja'a ni ji'i
Jesukristu.
12 Te ja siun sa'a ni, te sa'a ni yika kuechi nuu ñani ni, chi tavi kuechi
de jin ja ndakani ini de, chi vita kuu de nuu tno'o ia Dios. Te suni sa'a ni
yika kuechi nuu Jesukristu.
13 Te yun guaa nuu ja jin ndei jaa san sa'a ja kanakau ñani san nuu yika
kuechi, te gua'a ka kuu ja ma kaa sa'un san kuñu, nagua ja ma sa'a san ja
kanakau de nuu yika kuechi.

9

Ndakani Pablo naxa sa'a de chi in tee ni chitniuu Jesús kuu de

1 Te ndakani ini maa san ja kuu sa'a san nagua kuini san. Te suni in tee
ni chitniuu ña Jesús ja xtutenuu san tno'o ya kuu san, chi ni jini san maa
Jito'o Jesús, te maa ni ka kuu ñayiu ni ni'i san jin tniuu sa'a san nuu maa
Jito'o.
2 Te visi sava ñayiu tu ka janta'u ñai ja ni chitniuu ña Jesús jin san, su
nuu maa ni, chi jandaa ndija ja suu kuu san, chi ja ni ka kandija ni Jito'o
kuu ja xne'e ja jandaa ndija ja ni chitniuu ña Jesús jin san.
3 Te tno'o ya'a kuu ja ka'an ni'nu san ja ja'a san nuu ñayiu ka ka'an
kuechi siki san,
4 chi oo ichi ja kuu kaa san vi ko'o san nagua ka skuta'u ña ñayiu.
5 Te suni oo ichi ja kuu tnanda'a san jin in kua'a kandija, te kiondita san
jin ña, nagua ka sa'a sava ka tee ni chitniuu ña Jesús vi ñani maa Jito'o vi
Pedro, ja ka oo ñasi'i de.
6 ¿Axi ka ndakani ini ni ja maa ni sein jin Bernabé ka kuu tee ja ma kuu
vi ni'i san ja vi skuta'u ña ñayiu ka skua'a ja vi kokaa san?
7 Chi tu na soldado ja teku de jin xu'un ve'e maa de, ni tu na tee jitu uva
ja tu jaa maa de ti, te ni tu na tee jito kiti tata ja tu ji'i de xikui ti.

8 Te ma vi ndakani ini ni ja tno'o ka'an san ya'a, kuu nino'o ni tno'o ka
ka'an ñayiu ñuyiu, chi suni saa yoso nuu tutu Ley.
9 Chi nuu tutu Ley Moisés yoso sua'a: “Ma tnaa ron ñunu yu'u isndiki
nuu jaxin ti triu”, kachi. Te tno'o ya'a ni ka'an ia Dios, su masu ja ndi'ni
ndeva'a ya ja ka kuu isndiki yun,
10 chi ndi'ni ya ja ka kuu yoon, chi ja ja'a mao guaa ni tee de tutu yun.
Chi tee jitu nuu ñunde'i ndetu ka'nu de ja ndaxtutu de nagua jitu de, te
tee jaxin triu ndetu ka'nu de ja ni'i de joo triu de.
11 Te suni saa ni sein, chi nuu ja ni ka skute san tno'o va'a ia Dios ini
anu in in ni, ¿te a kua'a ndeva'a kuu nuu in in ni ja vi ni'i san joo ja vi
koteku san?
12 Te nuu ja sava ka tee oo ichi ja kuu vi kakan de ja vi kaa de nuu ni,
te vi'i ka ka kuu sein.

Su tu ka jantniuu san ya'a ja nagua vi kakan san nuu ni, chi sua'a ka
jandee ini san nuu ndi'i ya'a, nagua ja ma vi sa'a tneñu san ja kutenuu
tno'o va'a Jesukristu.
13 Chi ja ka jini maa ni ja sutu ka satniuu nuu veñu'u ka'nu, ka teku de
jin ja ka soko ñayiu nuu veñu'u yun. Te sutu ja ka teñu'u kiti nuu altar ja
ka soko ñayiu, te suni ka jaa de kuñu kiti ja ka soko ñayiu yun.
14 Te suni saa ni tatnuni maa Jito'o, ja ñayiu ka xtutenuu tno'o va'a ya,
te jin tniuu ja ka sa'i yun vi ni'i ja vi kotekui.

15 Su sein, chi tu jantniuu san ya'a ja nagua kakan san, te suni masu tee
san tno'o ya'a nuu ni nagua ja vi taa ni joo nuu san, chi vi gua'a ka kuu ja
na kuu san ama ka ja kakan san xu'un, te ni in ñayiu ma kindee tno'o sii
ini ja oo jin san nuu ia Dios.
16 Te nuu xtutenuu san tno'o va'a Jesukristu nuu ñayiu, tu na tniuu san
ja kokuu teyii san, chi tniuu ja ni tenuu ña maa ia Dios kuu ja skunkuu
san. Su nda'u ni ka maa san nuu ja ma xtutenuu san tno'o va'a ya.
17 Chi nuu ja sa'a san tniuu ja kuini maa san ja xtutenuu san tno'o ya,
te kuu kakan san ya'u ja ni'i san nuu siun. Su nuu ja sa'a san tniuu ja ni
tenuu ña ia Dios jin san, te sua'a ni skunkuu san tniuu ja ni chitniuu ña
ya.
18 Nuu saa, te ya'u ja ni'i san kuu ja kusii ini san nuu kaxtno'o san tno'o
va'a Jesukristu, te tu sa'un na xu'un ki'in san, ni tu nduku san ichi ja naxa
ni'i san ja koteku san nuu kaxtno'o san tno'o ya.

19 Te visi tu jinokuechi san nuu ni in ñayiu, su sa'a san na kuinio in tee
jinokuechi nuu ndi'i ñayiu, nagua ja kundee san ni'i san kua'a ka ñayiu
ja vi kandija ya.
20 Te nuu ka oo san jin tna'a san judio, sa'a san nagua ka sa'a maa ñayiu
judio, nagua ja kundee san ja vi kandijai ya. Te ja siun ka oi jin Ley Moisés,
te suni sa'a san na kuinio ja oo san jin Ley yun, nagua ja kundee san ja vi
kandijai, visi jandaa ja tu oo san jin Ley Moisés.
21 Te suni ñayiu ja tu ka oi jin Ley Moisés, sa'a san na kuinio ja tu oo
san jin Ley yun, nagua ja kundee san vi kandijai, visi jandaa ja oo san jin
Ley ia Dios, chi oo san jin Ley Jesukristu.
22 Te nuu ka oo san jin ñayiu inu vita nuu tno'o ka kandijai, te suni sa'a
san na kuinio ja vita kuu san, nagua ja kundee san ja vi kandija gua'i. Sa'a
san nagua ka sa'a ndi'i ñayiu, nagua ja jin ndi'i ya'a, te vi kaku ni'nu sava
ñayiu.
23 Te ndi'i ya'a sa'a san ja ja'a tno'o va'a Jesukristu, nagua ja suni ni'i
ta'u san javii java'a oo nuu tno'o ya.

24 Chi ja ka jini maa ni ja in nuu ka jino ñayiu, chi jandaa ja ndi'i ka
jino, su invaa ni guaa kundee ja ni'i ja kuta'ui. Te suni saa ni vi nduku
ndee maa ni nagua ja vi ni'i ni ja vi kuta'u ni nuu ya.
25 Chi ndi'i ñayiu ka sa'a tua'a maa ja vi kosiki gua'i ka jaan ii jin ndi'i ja
sa'a kue'e ña jin. Te saa ka sa'i nagua ja vi kundei vi ni'i in corona nda'a
yuku ja ñama naa. Su yoon, chi ka nduku ndeo ja vi ni'o in ja vi kuta'uo
nuu ya ja maa naa sa'un.
26 Te suni saa ni sein, chi nduku ndee san ja kenta san, nagua sa'a in tee
jino ja kundee de ni'i de in ja kuta'u de. Te suni jaxin tna'a gua'a san, su
masu nagua sa'a in tee ja kani iyu de.
27 Chi sua'a xto'o san yiki kuñu san vi tenini san ja na kuantno'o ña jin
san, kana saa skunaa san ja ni'i ta'u san nuu ya, visi maa san ni kaxtno'o
tno'o ya nuu sava ka ñayiu.

10

Xteku ña Pablo ja ma vi sa'a ñayiu jakue'e

1 Kuini san, vi ñani vi kua'a, ja vi ndaka'an ni naxa ni ka ojika ndi
nija'nuo, ja ndi'i ñayiu ni ka oo chii viko ja ni sa'a ia Dios, te ndi'i ñayiu
ni ka ya'a ma'ñu ndute Mar Kua'a ja ni kuu siin siin de, te ni nune ichi ja
ni ka ya'i.
2 Saa te na kuinio ja ndi'i ñayiu yun ni ka jandutei chii viko yun vi ma'ñu
ndute mar nagua ja vi kokakain jin Moisés.
3 Te ndi'i ni ka jaa in ni nuu ja ni jiña'a maa ia Dios ja ni kuun ndee
andivi.
4 Te suni ndi'i ni ka ji'i ndute ja ni jiña'a maa ia Dios, chi ni ka ji'i ndute
ni kee yika kava ja ni jiña'a ya ja ni ka jiondita jin, te kava yun kuu maa
Jesukristu.
5 Su visi ni saa, te kuakua'a ñayiu yun tu ni junkuaan ini ña ia Dios jin.
Te yun guaa ni ka ji'i, te ni ka kendoo yiki kuñui nuu ñu'u te'a yun.
6 Te saa ni kuu nagua ja ndi'i yun kokuu in taniñu nuo, nagua ja ma vi
kojio'o ja vi sa'o jakue'e, nagua ni ka ojio'o ñayiu yun ja ni ka osa'i jakue'e.
7 Te ni ma vi kochiñu'u ni chu'chi, nagua ni ka osa'a sava ñayiu yun,
chi yun ka'an nuu tutu ii: “Ni ka junkoo ñayiu ni ka jaa ni ka ji'i, te ni ka
ndakoi ni ka kusii ni ka kuvatu ini”.
8 Te ma vi sa'o kuechi ñuyiu jin inka ñayiu, nagua ni ka osa'a sava ñayiu
yun, te vi invaa ni kiuu, te ni ka ji'i oko uni mil.
9 Ni ma vi koto tnunio Jito'o ja vi sa'o ja kiti ini ya, nagua ni ka osa'a
sava ñayiu yun, te ni sa'a ya ja ni ka jaa ña koo, te ni ka ji'i.
10 Te ma vi ka'an kuechi ni siki ia Dios, nagua ni ka osa'a sava ñayiu
yun, te ni ja'ni ña ia ja'ni ndiyi.
11 Te saa ni ka ndo'o ndi nija'nuo, ja ka kui in taniñu nuo, chi saa yoso
nuu tutu ii, nagua ja xteku ña jin yoon ja ka tekuo tiempu sandi'i ya'a.
12 Nuu saa te na in ndakani ini ja oo yutnui nuu ia Dios, te na kotoi mai
ja ma kanakaui nuu yika kuechi.
13 Te ja jito tnuni ña jin ni, chi inuu ni kuu jin ja jito tnuni ña jin sava
ka ñayiu. Su ia ndaa kuu maa Dios, te ma kuandetu ya ja koto tnuni kua'a
ka ña saa nagua kundee ini ni, chi nuu vaji ja jito tnuni ña, te suni yun
chituu ña ia Dios ja kejioo ni nuu ja jito tnuni ña yun, nagua ja kuandee
ini ni.

Xteku ña Pablo ja ma vi chiñu'o chu'chi

14 Yun kuu, vi ñani vi kua'a, ja ka'an too ña san, vi kujioo ni, te ma vi
chiñu'u ni chu'chi.
15 Chi ka'an san nuu ni ja ka kuu ni ñayiu ka jinkui'nu ini, su vi
ndachikua'a maa ni a oo ndaa tno'o ka'an san.
16 Chi nuu ka ji'o joo joo vinu ja ka ndakuanta'uo nuu ia Dios, te invaa
ni ñayiu ni ka nduu ndi'o jin ma'ñu sagua niñi Jesukristu ja ni jati nuu
cruz. Te suni saa ka sa'o nuu ka ja'ndeo joo joo xtaa vixin ka jao. Te jin
yun ka nduo invaa ni ka ñayiu jin yiki kuñu ya ja ni soko ya nuu ni ji'i ya
yika cruz.
17 Te visi kua'o ka kuu, su ndi'o ka jaa invaa ni xtaa vixin, te yun guaa
invaa ni ka ñayiu ka kuo.
18 Vi ndakani ini ni naxa ka sa'a ñayiu Israel, ja ñayiu ka jaa kuñu kiti
ni ka soko nuu ia Dios maa veñu'u ka'nu, chi ka jaa ñayiu yun nuu maa
ia Dios.
19 Te vi kona'a ni ja kachi san ja tu sa'un nagua ndee in chu'chi ja oo
nuu naa, te ni tu nagua ndee kuñu ja ni ka soko nuu chu'chi yun.
20 Su ka'an san ja nuu ka soko ñayiu ja tu ka jini ia Dios, chi nuu tachi
ka sokoi, te masu nuu ia Dios. Te tu kuini san ja vi kiunduu ni nuu tachi
yun.
21 Chi ma kuu vi ko'o vi kaa ni nuu maa Jito'o, te suni vi ko'o vi kaa ni
nuu ka oo tachi.
22 Chi nuu ja vi kiunduo nuu tachi, te vi skiti inio Jito'o, ¿te a ka ka'on
ja inu ndakui kao saa maa ya, te tetniuu ya tnundo'o sikio?

Na vi ndukuo java'a sava ka ñayiu

23 Ka oo ñayiu ka ka'an: “Ja kuu vi sa'o ndi'i ni nagua ka kuini mao”.
Te ndija, su masu ndi'i sa'a gua'a ña jion. Te “kuu vi sa'o ndi'i ni nagua
ka kuini mao”, su masu ndi'i chituu ñayiu ja vi kujai nuu tno'o ya.
24 Te ma vi ndukuo java'a mao, chi na vi ndukuo java'a sava ka ñayiu.
25 Vi kaa ni ndi'i ni ja kuya'u nuu ya'u kuñu, te ma vi kakan tno'o sa'un
ni, te ni ma vi kondi'ni ni ja ka tavi kuechi ni.
26 Chi ka'an nuu tutu ii: “Ja kuenta maa Jito'o kuu ñuyiu vi ndi'i tu'u ja
oo nui”.
27 Te nuu ja ndee in ñayiu tu kandija ka'an ña jin ni ja vi kaa ni xtaa
jin, te kuini ni ja ki'in ni, nuu saa te kaa ni ndi'i ja ni chitui nuu ni, te ma
kakan tno'o sa'un ni, te ni ma kondi'ni ni ja tavi kuechi ni.
28 Su nuu ja ndee in ñayiu kaxtno'o nuu ni, te kachi: “Kuñu ya'a, chi
ja ni ka soko nuu chu'chi kuu”. Nuu saa te ma kaa ni, ja ja'a ñayiu ni
kaxtno'o yun, nagua ja ma kondi'ni ja tavi kuechi, chi kuenta maa Jito'o
kuu ñuyiu vi ndi'i tu'u ja oo nui.
29 Chi ja ndi'ni inka ñayiu ja tavi kuechi kuu ja ka'an san, masu ja ndi'ni
maa ni.
¿Te nau ja inka ñayiu koka'an kuechi siki san ja sa'a san nagua kuini
maa san?
30 Chi nuu ja ndakuanta'u san nuu ia Dios, te jaa san, te ma kuu vi ka'an
kuechi ñayiu siki ja jaa san, chi ndakuanta'u san nuu ia Dios.
31 Nuu saa te nuu ka jaa ni axi ka ji'i ni, a nani guaa kuu ja ka sa'a ni,
te ndi'i vi sa'a ni ja na koo jayiñu'u nuu ia Dios.
32 Te ma vi sa'a ni ja junkuei ni in ñayiu nuu yika kuechi, ni ñayiu judio,
ni ñayiu sava ka tatatno'o, te ni ñayiu ka skua'a tno'o va'a ia Dios.
33 Te suni maa san, chi nduku ndee san ja ndi'i ja sa'a san na vi junkuaan
ini ndi'i ñayiu. Te tu nduku san java'a maa san, chi nduku san java'a kua'a
ka ñayiu, nagua ja vi kaku ni'nui.

11

1 Te vi kondikin ni vi sa'a ni nagua sa'a maa san, nagua ndikin san sa'a
san nagua ni sa'a maa Jesukristu.

Tno'o kaxtno'o naxa vi sa'a ñayiu nuu ka ndututui

2 Nase gua'a, vi ñani vi kua'a, ja siun ni ka ndaka'an ña ni jin san, te ka
ndikin ni nagua ni kaxtno'o san nuu ni.
3 Su kuini san ja vi kuni ni ja Jesukristu kuu yiki xini ndi'i teyii, te teyii
kuu yiki xini ñasi'i, te ia Dios kuu yiki xini Jesukristu.
4 Te ndi'i teyii ja ka chisa'u de xini de nuu ka ndakuatu de axi nuu ka
ndakani de tno'o ni jiña'a ia Dios, te ka jiña'a de jakanoo nuu ia kuu yiki
xini de.
5 Su ndi'i ñasi'i ja tu ka chisa'u ña xini ña nuu ka ndakuatu ña axi nuu
ka ndakani ña tno'o ni jiña'a ia Dios, te ka jiña'a ña jakanoo nuu tee kuu
yiki xini ña, chi inuu ni kuu nuu ja na sete tia'a ña xini ña.
6 Chi nuu ja tu chisa'u in ñasi'i xini ña, te gua'a ka kuu ja na sete naña
ña xini ña. Su nuu ja kukanoo ña sete naña ña axi sete tia'a ña xini ña,
te na chisa'u ña nuu saa.
7 Su teyii, chi ma chisa'u de xini de, chi ni ndaku ña de jin maa ia Dios,
te xne'e de ja oo jayiñu'u nuu ya. Su ñasi'i, chi xne'e ña ja oo jayiñu'u
nuu teyii.
8 Chi jin yiki kuñu teyii ni sa'a ia Dios ñasi'i, te masu jin yiki kuñu ñasi'i
ni sa'a ya teyii.
9 Te masu ja ja'a ñasi'i ni kuva'a teyii, chi ja ja'a teyii guaa ni kuva'a
ñasi'i.
10 Te yun guaa kanuu ja chisa'u ña xini ña, ja kuu in seña ja ndiso tniuu
ña, chi ka ndia'a ia ka jinokuechi nuu Dios naxa sa'a ña.
11 Su nuu yoon ja ka skua'o, chi jiniu'u ña teyii jin ñasi'i, te suni ñasi'i
chi jiniu'u ña teyii.
12 Chi nani ni kuva'a ñasi'i nuu yiki kuñu teyii, te suni saa ni kaku teyii
chii ñasi'i, te ndi'i vajikuei nuu maa ia Dios.
13 Vi ndachikua'a maa ni, ¿a vatuka kuu ja ma chisa'u in ñasi'i xini ña
nuu ndakuatu ña nuu ia Dios?
14 Chi ja ka jinio ja maa nagua oo nuu ñuyiu ya'a kaxtno'o ja in jakanoo
kuu ja in teyii kuandetu de ja kuu nani xini de.
15 Su ñasi'i, chi luu ka na'a ña ja kuandetu ña kuu nani xini ña, chi nuu
tniuu ja chisa'u ña xini ña, te maa ixi xini ña yun chisa'u xini ña.
16 Su nuu ja ndee in ñayiu kuini ja tee tna'i siki tno'o ya'a, te ka'an san
ja ni sein, te ni ñayiu ka ndututu ja ka skua'a tno'o ia Dios, tu na in ja siin
ka ka sa'a san saa nagua ni ka'an san ya'a.

Ni ka sa'a kue'e ñayiu nuu ka jaxini nuu maa Jito'o

17 Su tno'o ja tee san ya'a, ma kuu ka'an san ja nase gua'a ka sa'a ni, chi
ni'i tno'o san ja nuu ka ndututu ni, te ka sa'a ni jakue'e ka saa java'a.
18 Chi jaxtnañu'u, ka ka'an kuechi sava ñayiu ja nuu ka ndututu ni ja ka
skua'a ni, te ka sa'a siin tna'a ni. Te sava tno'o, chi kandija san ja saa ka
sa'a ni.
19 Chi ka ka'an ni ja nini kuu ja saa vi sa'a siin tna'a ni, nagua ja vi kuni
ñayiu ndee ni guaa jandaa ja ka sa'a gua'a ni nuu ia Dios.
20 Su ja siun ka sa'a siin tna'a ni nuu ka ndututu ni ja ka jaxini ni, te
masu jandaa ndija ja ka sa'a ni nagua ni jaxini maa Jito'o.

21 Chi nuu ka jaxini ni, te ndi in ndi in ni ka kakoxno'o ni, ka tnii ni ja
vi kaa mamaa ni. Te sava ni, chi vi ndee ka jini ni ja ka ji'i ni. Su sava ka
ni, chi tu ka ni'i ni, te ka kokin nda'u ni.
22 ¿Te a tu na ve'e ni ja yun vi kaa ni, te vi ko'o ni? Chi ja siun ka sa'a ni,
te ka skexiko ni ñayiu ka skua'a tno'o ia Dios, te ka jiña'a ni jakanoo ñayiu
tu nagua ka neva'a sa'un. ¿Nuu saa te naxa ka'an san? ¿A nase gua'a ka
sa'a ni? Ña'a, ma kuu, chi masu ka sa'a gua'a ni ja siun ka sa'a ni.

Ni jaxini Jito'o

23 Te tno'o ja ni kaxtno'o san nuu ni kuu ja ni ni'i san nuu maa Jito'o: Ja
maa jakuaa ja ni xtuu ña Judas jin Jito'o Jesús nuu ñayiu, ni tnii ya xtaa
vixin,
24 te ni ndakuanta'u ya nuu ia Dios, te ni ta'u ya, te jiña'a ya: "Vi tnii ni
te vi kaa ni, chi ya'a kuu yiki kuñu san ja soko san ja ja'a in in ni, te sua'a
vi kosa'a ni ja ka ndaka'an ña ni jin san", jiña'a ya.
25 Te nuu ni ndi'i ni ka jaxini ya, te suni ni tnii ya vasu vinu, te jiña'a
ya: "Vinu ya'a kuu tratu jaa ja ni kukutu jin niñi san, te sua'a vi kosa'a ni
ndi'i ni jichi ja ka ji'i ni, nagua ja vi kondaka'an ña ni jin san", jiña'a ya.
26 Nuu saa te ndi'i ni jichi nuu ka jaa ni xtaa vixin, vi ka ji'i ni vinu ya'a,
te siun ni vi kondakaxtno'o ni ja ni ji'i ya guaa ndee kiuu na ndii ya.

Na vi kaxinio nagua ni sa'a maa Jito'o

27 Te yun guaa nani kuu ñayiu ja jaa xtaa vixin ya'a vi ji'i vinu nuu Jito'o,
te tu nee yiñu'i nuu ya, nuu saa te sa'i yika kuechi siki yiki kuñu maa Jito'o
vi niñi ya.
28 Nuu saa te vi koto tnuni ni in in maa ni: A ka oo gua'a ni nuu ia Dios,
te saa kuu vi kaa ni xtaa vixin, te vi ko'o ni vinu nuu ya.
29 Chi na ñayiu jaa vi ji'i, te tu skua'a gua'i naxa kei yiki kuñu maa Jito'o,
te ja jai vi ja ji'i yun sa'a ja vaji tnundo'o siki.
30 Chi yun kuu ja kua'a maa ni ka ku'u vi ni ka kuita ni, te suni kua'a
ñayiu ni ka oo jin ni ja ni ka ji'i.
31 Chi nuu ja na vi koto tnuni gua'o mao, te ma tetniuu Jito'o tnundo'o
sikio ja ka'nde ya kuechio.
32 Su nuu ja'nde Jito'o kuechi, te tetniuu ya tnundo'o sikio nagua ja na
vi nukuiin ndao nuu ichi ya, te ma vi nao jin ñayiu ñuyiu.
33 Te yun kuu, vi ñani vi kua'a, ja nuu ka ndututu ni ja vi kaxini ni, te
vi kondetu tna'a ni, nagua ja inuu vi kaa ni.
34 Te nuu ja ndee in ni kokin, te kaa ni xtaa ve'e maa ni, nagua ja ma
tetniuu ia Dios tnundo'o siki ni ja siun na sa'a ni nuu ka ndututu ni. Te
ja sava ka tniuu, chi guaa ndee kiuu na jaa san nuu ka oo ni, te saa ka'an
san naxa kokuu.

12

Tniuu ja skuta'u ña Espíritu ia Dios

1 Vitna te kuini san, vi ñani vi kua'a, ja vi kuni ni siki in in tniuu ja
skuta'u ña Espíritu ia Dios jin in ion.
2 Te ja ka jini gua'a maa ni ja ama ka nuu chia'an ka ja vi kandija ni, chi
ni ka ojandetu ni ja ni ka ojaka ña ñayiu ni ka ochiñu'u ni chu'chi ja ka
kuu ñi'i ja tu kuu vi ka'an.
3 Te yun guaa kuini san vitna ja vi kuni ni ja ni in ñayiu ja ka'in jin
Espíritu ia Dios ma kuu kachi ja tau tnia'a Jesús, te ni in ñayiu ma kuu
ka'in ja Jesús kuu Jito'o nuu ja tu na Espíritu ia Dios oo jin.

4 Te oo siin siin tniuu ja ka kuta'u in in ñayiu, su invaa ni maa Espíritu
kuu ia jiña'a.
5 Te ndi siin ndi siin tniuu ka sa'a in ion, su invaa ni nuu Jito'o ka
jinokuechio.
6 Te siin siin ja ni taa ia Dios ja vi sa'a in ion, su invaa ni Dios kuu ia sa'a
ndi'i tniuu ya'a jin ndi'i ñayiu.
7 Su ni jiña'a ia Dios nuu in in ñayiu in ja xne'e ja ka oi jin Espíritu ya,
nagua ja na chituu ña jin ndi'i ñayiu ka kandija.
8 Chi jin ma'ñu sagua Espíritu ka ni'i ta'u sava ñayiu ja ka ka'in tno'o
ndichi, te suni maa Espíritu jiña'a tno'o ja ka jinkui'nu kaji ini sava ñayiu.
9 Te sava ñayiu ni ka ni'i ta'ui ja vi kandija gua'i ja skunkuu ia Dios
nagua ka jikain jin ma'ñu sagua maa Espíritu, te savai ni ka ni'i ta'ui ja vi
ndasa'i ñayiu ka ku'u jin maa Espíritu.
10 Te savai ni ka ni'i ta'ui ja vi sa'i tniuu na'nu, te savai ja vi ndakani
tno'o ni jiña'a maa ia Dios. Te savai ni ka ni'i ta'ui ja vi ndakuni ndeja
kuu tno'o ja vaji nuu Espíritu ndaa, te ndeja kuu tno'o ja vaji nuu espíritu
xnda'u ña. Te savai ni ka ni'i ta'ui ja vi ka'in ndinuu nuu sa'an ja tu ka
jini, te savai ja jinkui'nu ini kaxtno'i naxa kei ka'an ñayiu jin inka sa'an
yun.
11 Su ndi'i tniuu ya'a sa'a invaa ni maa Espíritu, te siin siin tniuu jiña'a
ya nuu in in ñayiu na kuu na kuu naxa kuini maa ya.

Ndi'o ka kuo invaa ni yiki kuñu

12 Chi nagua kuu in yiki kuñu ja neva'a kua'a ndatniuu, te ndi'i ndatniuu
ja oo nuu yiki kuñu yun kuu invaa ni yiki kuñu, te suni saa ni ka kuo invaa
ni yiki kuñu jin Jesukristu.
13 Te suni saa ni ka kuu ndi'o, a kuu ñayiu judio axi ñayiu sava ka
tatatno'o, a ñayiu ka jinokuechi ja tu ka ni'i ya'ui axi ñayiu ka sa'a tniuu
mai, chi invaa ni Espíritu ia Dios ni skuandute ña jin ndi'o, nagua ja vi
kokuo invaa ni yiki kuñu, chi ndi'o ni ka ni'i invaa ni Espíritu ia Dios.
14 Te in yiki kuñu, chi masu invaa ndatniuu kuu, chi neva'a kua'a
ndatniuu.
15 Chi nuu ja ja'o na kachi: “Masu yiki kuñu kuu rin, chi masu nda'a
kuu rin”, su tuu, chi in ndatniuu nuu yiki kuñuo kuu.
16 Te nuu ja so'o na kachi: “Masu yiki kuñu kuu rin, chi masu nduchi
nuu kuu rin”, su tuu, chi in ndatniuu nuu yiki kuñuo kuu.
17 Chi nuu ja ndi'i yiki kuñuo na kokuu nduchi nuo, te ma kuu naxa vi
koninio. Te nuu ja ndi'i yiki kuñuo na kokuso'o, te ma kuu naxa vi tna'nio.
18 Su ia Dios ni tniuu tna'a ya in in ndatniuu nuu yiki kuñuo naxa kuini
maa ya ja koo.
19 Chi nuu ja in ni ndatniuu kuu ndi'i, te masu in yiki kuñu kuu nuu saa.
20 Su vitna, chi visi kua'a ndatniuu kuu, su invaa ni yiki kuñu kuu.
21 Te nduchi nuo, chi ma kuu kuña'a nuu nda'o: “Tu jiniu'u ña rin”. Te
ni xinio ma kuu kuña'a nuu ja'o: “Tu jiniu'u sa'un ña rin”.
22 Chi saa sua'a ndatniuu oo nuu yiki kuñuo ja ndakani inio ja vita ka
kuu, ka kuu ndatniuu ja jiniu'u gua'a kao.
23 Te saa ndatniuu oo nuu yiki kuñuo ja ndakani inio ja tu na'a va'a kuu
ja ka jito va'a kao vi ka skui'nuo sa'un. Te ndatniuu ii ka ja oo nuu yiki
kuñuo ka chisa'u va'o.
24 Chi taka ndatniuu ja kaa vii ka nuu yiki kuñuo masu nini kuu ja vi
chisa'uo, su ia Dios ni tniuu tna'a ya yiki kuñuo ja vi koto va'o ndatniuu
ii ka.

25 Saa nagua ja ma vi sa'a siin tna'a ndatniuu ka oo nuu yiki kuñuo, chi
sua'a in in ndatniuu yun na vi kondi'ni ja ja'a sava kai.
26 Chi nuu ja jatu in ndatniuu oo nuu yiki kuñuo, te suni ndi'i ka jatu
jin. Te nuu ja jito va'o in ndatniuu oo nuu yiki kuñuo, te ndi'i ka kusii ini.
27 Nuu saa, te maa ni ka kuu yiki kuñu Jesukristu, chi in in maa ni ka
kuu na kuinio ndatniuu ja ka oo nuu yiki kuñu ya.
28 Te siin siin tniuu ni jiña'a ia Dios nuu in in ñayiu ka skua'a. Xnañu'u
ka ni jani ya tee ni chitniuu Jesukristu ja ka xtutenuu de tno'o ya. Te ja
kuu uu ni jani ya ñayiu ka ndakani tno'o jiña'a maa ia Dios. Te ja kuu uni
ñayiu ka kaxtno'o. Yun te ni jani ya ñayiu ka sa'a tniuu na'nu jin jaka'nu
maa ya. Te saa ni jani ya ñayiu ka ndasa'a ñayiu ka ku'u, vi ñayiu ka
chituu ñayiu ka kunda'u, vi tee ka jito ñayiu ka jinokuechi nuu veñu'u, vi
ñayiu ni ka ni'i ta'u ja ka ka'in inka sa'an ja tu ka jini.
29 Te masu ndi'i ñayiu ka skua'a ni chitniuu ña Jesukristu ja vi xtutenui
tno'o ya. Te suni masu ndi'i ñayiu ka ndakani tno'o ni jiña'a maa ia Dios.
Te ni masu ndi'i ñayiu ka kaxtno'o. Te suni masu ndi'i ñayiu ka sa'a tniuu
na'nu jin jaka'nu maa ia Dios.
30 Te ni masu ndi'i ñayiu ni ka kuta'ui ja vi ndasa'i ñayiu ka ku'u. Te
suni masu ndi'i ñayiu ka ka'an inka sa'an ja tu ka jini, te ni masu ndi'i ka
jinkui'nu ini ja vi kaxtno'i naxa kei ka'an ñayiu jin inka sa'an yun.
31 Nuu saa te vi nduku ndee ni ja vi ni'i ta'u ni in in tniuu gua'a ka nuu
ia Dios ja vi sa'a ni.
Su sein, chi kaxtno'o san in ichi gua'a ndeva'a ka.

13

Na vi ka'an too tna'o

1 Chi visi ka'an san inka sa'an ja ka ka'an ñayiu axi nagua ka ka'an ia
ka jinokuechi nuu Dios, te tu ka'an too san in ñani in tna'a san, nuu saa
te tno'o ka'an san kuu na kuinio in ja ka'ma ka'ma axi na kuinio in kaa ja
kaxin kaxin sua'a ni.
2 Te visi na ndakani san tno'o ja taa maa ia Dios, te jinkui'nu ini san ndi'i
tno'o ya ja ni yiyu'u vi ndi'i tno'o ndichi, te visi kandija guagua'a san ja vi
kuu xtajioo san in yuku, su nuu ja tu ka'an too san in ñani in tna'a san,
nuu saa te tu sa'un nagua kuu san.
3 Te visi na kuña'a san ndi'i nagua neva'a san ja vi kokaa ñayiu nda'u,
te visi na soko san maa san ja vi teñu'u ña ñayiu ja ja'a tno'o ya, su nuu
ja tu ka'an too san in ñani in tna'a san, nuu saa te tu sa'un nagua jiniu'u
nuu san.
4 Chi nuu ja ka ka'an too in ñani in tna'o, te vi kuandee inio jin, te vi
kova'a inio, te ma vi kokuu kuasun inio, te ma vi kokuu vixion, ni ma vi
sa'a teyio mao,
5 te ma vi sa'o ja vi kukanoo inka ñayiu, te ni ma vi ndukuo java'a mao,
ni ma vi kokiti inio, ni ma vi ku'un inio tno'o kiti ini.
6 Te ma vi kokusii inio nuu ka sa'a ñayiu jakue'e, chi na vi kokusii inio
nuu ka sa'a ndai.
7 Chi ja ka ka'an too in ñani in tna'o sa'a ja ndi'i ni ka jaka'nu inio, vi
ndi'i ka kandijao, vi ndi'i ka ndetu ka'nuo, vi ndi'i ka jandee inio.
8 Te ja ka ka'an too tna'o, chi ma naa sa'un. Su kenta in kiuu ja tu ka na
in ndakani tno'o jiña'a maa ia Dios, te ni tu na in ka'an ka inka nuu sa'an
ja tu jini, te ni ma koo ka tno'o ndichi, chi ndi'i ya'a naa.
9 Chi joo ni ka jinio, te joo ni tno'o ja ni taa ia Dios ka ndakanio.
10 Su nuu na kenta kiuu ja vi kuni ndao, te naa ja joo ni ka jinio vitna.

11 Chi nuu ni okuu san in suchi luluu, te ni oka'an san nagua ka'an in
suchi luluu, te ni ondakani ini san vi ni osa'a san na kuinio in suchi luluu.
Su vitna ja ni kuu ka'nu san, te ni xndendoo san nagua sa'a suchi luluu
yun.
12 Te suni saa ni vitna, chi tu ka jini gua'o naxa oo ia Dios, chi ka ndia'o
ya na kuinio in speju ja tu ndijin gua'a. Su in kiuu te vi kunio nuu jin nuu
ya. Vitna, chi joo ni jini san, su kiuu yun, te kuni ndaa san, nagua jini ña
maa ya jin san.
13 Nuu saa te vitna, chi oo uni tno'o ja ma naa sa'un, te suu kuu ja ka
kandijao, vi ja ka ndetu ka'nuo vi ja ka ka'an too tna'o. Su tno'o kanuu ka
nuu ndi uni kuu ja vi ka'an too tna'o.

14

Nuu ka ka'an ñayiu inka sa'an

1 Nuu saa te vi nduku ndee ni ja vi ka'an too tna'a ni, te suni vi ndioo
ini ni ja vi ni'i ta'u ni in tniuu nuu Espíritu ia Dios, su ja kanuu ka kuu ja
vi ni'i ta'u ni tniuu ja vi ndakani ni tno'o ja taa maa ia Dios.
2 Chi ñayiu ja ka'an inka sa'an ja tu jini, ka'in nuu ia Dios, te masu nuu
ñayiu, chi tu na in jinkui'nu ini tno'o ka'in, chi jin ma'ñu sagua Espíritu
ka'in tno'o oyu'u ja tu na jini.
3 Su ñayiu ndakani tno'o ni jiña'a maa ia Dios, chi nuu ñayiu ka'in,
nagua ja vi kuja ñayiu yun nuu tno'o ya, vi ja xteku ñai, vi ja ndakuña'i
tno'o ndee ini nuu ñayiu yun.
4 Te ñayiu ka'an inka nuu sa'an ja tu jini, chi maa ni mai jija nuu tno'o
ya. Su ñayiu ndakani tno'o ni jiña'a maa ia Dios, chi sa'i ja ka jija ñayiu
ka skua'a nuu tno'o ya.
5 Te kuini san ja nuu sua'a te kuu, te ndi'i ni vi ka'an inka nuu sa'an
ja tu ka jini ni, su ndioo ka ini san ja vi ndakani ni tno'o ni taa ia Dios,
chi ka'nu ka kuu ñayiu ndakani tno'o ni jiña'a ia Dios, masu ñayiu ka'an
inka nuu sa'an ja tu jini, visi jiniu'u tno'o ka'an ñayiu ya'a nuu ja kuu ja
ndakaxtno'i naxa kei tno'o ka'in yun, nagua ja vi kuja ka ñayiu ka skua'a
nuu tno'o ya.
6 Te yun kuu, vi ñani vi kua'a, ja nuu ja jaa san ja jakoto ña san, te ka'an
san inka nuu sa'an ja tu ka jinkui'nu ini ni, te tu nagua jiniu'u sa'un nuu
in in ni, nuu ja ma kaxtno'o kaji san nagua ni skuni ña ia Dios jin san,
axi nuu ja ma kaxtno'o san tno'o ndichi axi tno'o ja ni taa maa ia Dios ja
ndakani san, axi inka tno'o ja kaxtno'o san.
7 Na vi skintna'a inuo inka sa'an jin yutnu kene'e yaa. Te visi tu teku
tnu, su kuu kata tnu, na kuinio tnu yoo ka tiuu axi yutnu kaxin, te nuu ja
tu jita siin siin tnu, ¿te naxa kuu vi kunio na yaa ka jita in in tnu?
8 Te nuu ka jaxin tna'a, nuu ja ma tiuu kaji tee xta'i trompeta yun, te ni
in ñayiu ma sa'a tua'i ja ki'in kaxin tna'i.
9 Te suni saa ni ka kuu maa ni, nuu ka ka'an ni inka nuu sa'an, nuu ja
ma vi kaxtno'o kaji ni ja vi jinkui'nu ini ñayiu, ¿te naxa vi kuni na tno'o
ka ka'an ni? Te tno'o ka ka'an ni yun, chi nani ja jiso tachi kua'an kuu.
10 Te jandaa ja kua'a nuu sa'an oo ñuyiu, te in in sa'an, chi oo ja kei
ka'an mamaa.
11 Su nuu ja tu jinkui'nu ini san naxa ka'an in ñayiu, te kuu san na
kuinio ñayiu inka ñuu nui, te suni kui na kuinio ñayiu inka ñuu nuu san.
12 Te yun guaa maa ni, ja ka ndioo ndeva'a ini ni ja vi ni'i ta'u ni in tniuu
ja taa Espíritu ia Dios, vi nduku ndee ni ja vi koneva'a kua'a ni tniuu ja
taa ya, ja kuu vi chituu ni ñayiu ka skua'a ja na vi kujai nuu tno'o ya.

13 Nuu saa te ñayiu ka'an inka sa'an ja tu jini, na ndakuatui nuu ia Dios
ja na kuña'a ya in jaka'nu ja kuu ndakaxtno'i tno'o ka'in yun.
14 Chi nuu ja ndakuatu san inka sa'an ja tu jini san, te jandaa ja ndakuatu
san jin anu san, su tu nagua jinkui'nu ini san.
15 ¿Naxa sa'a san nuu saa? Ndakuatu san jin anu san vi suni ndakuatu
san jin ja jinkui'nu ini san. Kata san jin anu san vi suni kata san jin ja
jinkui'nu ini san.
16 Chi nuu ja ndakuatu ni nuu ia Dios maa ni tno'o ja vaji nuu anu ni, te
tu jinkui'nu ini ni, te oo in ñayiu ni kiunduu jaa nini tno'o ja ndakuanta'u
ni yun, ma kuu ka'in "saa na kokuu", chi tu jinkui'nu ini na tno'o ka'an
ni.
17 Chi jandaa ja gua'a ndakuanta'u ni nuu ia Dios, su tu chituu ni inka
ñayiu ja kujai nuu tno'o ya.
18 Te ndakuanta'u san nuu ia Dios ja kua'a ka jichi ka'an san inka nuu
sa'an ja tu jini san, saa ndi'i maa ni.
19 Su visi ni saa, su nuu ka ndututu ñayiu ka skua'a, jintna'a ini ka san
ja ka'an san u'un ni tno'o ja jinkui'nu ini san, nagua ja kuu kaxtno'o san
nuu sava ka ñayiu, masu ja ka'an san uxi mil tno'o jin inka sa'an ja tu ka
jinkui'nu ini ñayiu.
20 Ma vi ndakani ini ni, vi ñani vi kua'a, nagua ka ndakani ini suchi
kueli, chi sua'a vi kuja ni jin ja ka ndakani ini ni. Su vi kokuu ni na kuinio
suchi kueli jin jakue'e ja oo ñuyiu.
21 Chi sua'a yoso nuu Ley: "Ka'an rin nuu ñayiu ñuu ya'a jin ma'ñu
sagua ñayiu inka ñuu vi jin inka sa'an ja tu ka jini, te visi ni saa, te ma vi
konini tno'o ka'an rin, kachi Jito'o".
22 Yun guaa nuu ka ka'an ñayiu inka nuu sa'an ja tu ka jini, te jin yun
xne'e ia Dios ja tetniuu ya tnundo'o siki ñayiu tu ka kandija, te masu siki
ñayiu ka kandija. Su tno'o jiña'a ia Dios nuu ñayiu ja ndakani tno'o ya
xne'e jaka'nu ya nuu ñayiu ka kandija, te masu nuu ñayiu tu ka kandija.
23 Chi nuu ja ndi'i ni ja ka skua'a ni ni ka ndututu ni in ni nuu, te ndi'i
ni ka ka'an inka nuu sa'an ja tu ka jini ni, te na kiuu in ñayiu ni kiunduu
jaa axi ñayiu tu kandija, te vi kachi ja ka ndukue'e ni.
24 Su nuu ja ndi'i ni ka ndakani tno'o ni taa ia Dios, te kiuu in ñayiu tu
kandija axi in ñayiu ni kiunduu jaa, te jino ini, chi ndachikua'i naxa oo
mai jin tno'o ka ka'an ni.
25 Yun te ndakuni ndi'i jakue'e oo ini anui, te jinkuiin jiti, te chiñu'i ia
Dios, te ka'in ja jandaa kuiti ja oo Dios ne'u ni.

Vi sa'a yukun ni nuu ka ndututu ni ja vi skua'a ni

26 Nuu saa, vi ñani vi kua'a, ¿te naxa vi sa'o jin ndi'i tno'o ya'a? Nuu ka
ndututu ni, te vi kata sava ni yaa ja vaji nuu Salmo, te sava ni vi kaxtno'o
tno'o ya, te sava ni vi ndakani tno'o ni skuni ña ia Dios, te sava ni vi ka'an
inka nuu sa'an ja tu ka jini ni, te sava ni vi ndakaxtno'o naxa kei inka nuu
sa'an yun. Te ndi'i ya'a vi sa'a ni nagua ja na vi kuja ñayiu ka skua'a nuu
tno'o ya.
27 Te nuu ka oo ñayiu ja ka ka'in inka sa'an ja tu ka jini, te na kokuu uu
axi uni, te ndi in ndi in na ka'an, te na koo in ñayiu ja ndakaxtno'o naxa
kei tno'o ja ka ka'an ñayiu yun.
28 Te nuu ja tu na ñayiu ja ndaka'an naxa kei, te gua'a ka kuu ja ma vi
ka'in nuu ñayiu ka skua'a, te na vi ka'an maa ni mai jin ia Dios.
29 Te suni ñayiu ka ndakani tno'o ni jiña'a ia Dios, na vi ka'an uu a uni,
te sava ka ñayiu na vi skua'a gua'a tno'o ka ka'in yun.

30 Su nuu ja skuni ña ia Dios tno'o ya jin in ñayiu nukoo, te na junkuiin
ñayiu ka'an yun, nagua ja na kuu ka'an mai.
31 Chi saa te kuu vi ka'an ndi in ndi in ni tno'o ja ni taa ia Dios ja vi
ndakani ni, nagua ja ndi'i ni vi kutua'a, te vi nuku'un ndee ini ni.
32 Te ñayiu ka ndakani tno'o ni jiña'a ia Dios kuu vi junkuiin, chi ka jini
vi ka'nu ni'nui mai.
33 Chi ia mani ini kuu Dios, masu ia skunu nuu ini ña.
Te nagua ka sa'a ndi'i ñayiu ka skua'a, ja ka kui ñayiu maa ia Dios,
34 ja nuu ka ndututu ñasi'i nuu ka skua'a ni, ma kuu vi ka'an ña, chi
na vi kasi yu'u ña, te na vi kuanyu'u vi kuandetu ña nagua yoso nuu Ley
Moisés.
35 Te nuu ja kuini ña ja kukanu ini ña na in tno'o, te ve'e ña na kakan
tno'o ña nuu yii ña, chi na'a kanoo ja ka'an in ñasi'i nuu ka oo tutu ñayiu
ka skua'a.
36 Chi vi kona'a ni ja tu ni jinkondee tno'o ia Dios nuu in in maa ni, te
ni masu maintno'o maa ni ni ka ni'i tno'o ya.
37 Su nuu ja ndee in ñayiu ndakani ini ja kuu ndakani tno'o ni jiña'a ia
Dios axi ndakani ini ja ni ni'i ta'ui Espíritu ya, nuu saa te na ndakuni ja
tno'o tee san ya'a kuu in tno'o ja tatnuni maa Jito'o.
38 Su nuu ja tu janta'ui tno'o ya'a, te suni ma vi kuanta'u ña jin.
39 Nuu saa, vi ñani vi kua'a, te vi ndioo ini ni vi ndakani ni tno'o ja taa
ia Dios, te ma vi kasi ni'nu ni ja vi ka'an ñayiu inka sa'an ja tu ka jini.
40 Su ndi'i ja ka sa'a ni vi sa'a ndaa ni, te vi sa'a yukun ni nuu ka ndututu
ni.

15

Ni ndateku Jesukristu

1 Vitna, vi ñani vi kua'a, te kuini san ja vi ndaka'an ni tno'o va'a
Jesukristu ja ni kaxtno'o san nuu ni. Te tno'o ya'a kuu tno'o ja ni ka janta'u
ni, te ka oo yutnu ni jin.
2 Te suni jin ma'ñu sagua tno'o ya'a vi kaku ni'nu ni, nuu ja vi koo yutnu
ni nuu tno'o ni kaxtno'o san, chi nuu tuu, te tu jiniu'u ja ni ka kandija ni.
3 Chi xtnañu'u ka ni kaxtno'o san nuu ni tno'o ja ni ni'i san nuu
Jesukristu: Ja ni ji'i ya ja ja'a yika kuechio, nagua yoso nuu tutu ii.
4 Te ni jinkoyu'u ya, te nuu uni kiuu, te ni ndateku ya, nagua yoso nuu
tutu ii.
5 Te ni ndenta ya nuu Pedro, te saa ni ndenta ya nuu ndi uxi uu tee ni
chitniuu ya ja vi xtutenuu tno'o ya.
6 Te saa ni ndenta ya nuu vi'i ka u'un ciento ñayiu ka skua'a ja ni ka
ndututu yun, te kua'i ka teku ndee vitna, su savai, chi ja ni ka ji'i. *
7 Te saa ni ndenta ya nuu Jacobo. Te nuu kuee ka, te ni ndenta ya nuu
ndi'i tee ni chitniuu ya ja vi xtutenuu tno'o ya.
8 Te sandi'i ni ka, te saa ni kenta ya nuu maa san, ja kuu san na kuinio
in suchi ni kaku yute.
9 Chi in tee nuu ka kuu san saa sava ka tee ni chitniuu Jesús ja vi
xtutenuu de tno'o ya, te ni tu oo tu kaa san ja konani san tee ni chitniuu
Jesús, chi ni osondikin san ñayiu maa ia Dios.
10 Su ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña ia Dios, ja kuu san in tee ni chitniuu
ña Jesús, te tu ni okuu uun ja ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña ya jin san,

* **15:6 15:6** Jin sa'an griego ka'an “ni ka kixin” ja kuu “ni ka ji'i”.

chi saa sua'a satniuu ka san saa ndi'i tee ni chitniuu ya, su masu maa san
satniuu, chi maa ia Dios chindee chituu ña jin san ja sa'a san.
11 Te tu ni ja sa'i a sein axi tee yun, su inuu ni ka kaxtno'o san, te saa ni
ka kandija ni.

Vi ndateku ndiyi

12 Te tno'o ja ka kaxtno'o san kuu ja ni ndateku Jesukristu ne'u ndiyi.
¿Te nau ja ka ka'an sava ni ja ma vi ndateku ndiyi?
13 Chi nuu ja ma vi ndateku ndiyi, te suni Jesukristu, chi tu ni ndateku
ya.
14 Te nuu ja tu ni ndateku Jesukristu, te tu jiniu'u tno'o ja ka kaxtno'o
san, te suni tu jiniu'u ja ka kandija ni.
15 Te nuu ja saa kuu, te ja ka kuu san tee ka xnda'u ña, ja tu ka ka'an
ndaa san tno'o ia Dios, chi ka ndakani san ja Dios ni ndaxteku Jesukristu,
te nuu ja masu ndija ja vi ndateku ndiyi, te masu ndija ja ni ndaxteku ya
Jesukristu.
16 Chi nuu ja ma vi ndateku ndiyi, te suni tu ni ndateku Jesukristu.
17 Te nuu ja tu ni ndateku Jesukristu, te tu jiniu'u ja ka kandija ni, te ka
oo ii ni jin yika kuechi ni.
18 Te nuu ja saa kuu, te suni ndiyi ni ka ji'i ja ni ka kandija Jesukristu vi
junaa nuu saa.
19 Chi nuu ja nani ja ka tekuo ñuyiu ya'a ka ndetu ka'nuo Jesukristu,
nuu saa te nda'u ni kao nuu ndi'i ñayiu.
20 Su ña'a, masu saa kuu, chi ni ndateku Jesukristu ne'u ndiyi. Te maa
ya kuu jaxtnañu'u ja ni ndateku ne'u ndiyi, na kuinio in jaxtnañu'u ja
kee nuu ñunde'i. Te saa vi kondikin sava ka ndiyi ni ka kandija ya ja vi
ndatekui.
21 Chi ja ja'a in tee ni kiuu kue'e ja ka ji'i ñayiu, te suni saa ni ja ja'a
inka tee, te ni keja'a ja ka ndateku ndiyi.
22 Te ndi'i ñayiu vi kuu, chi tatatno'o Adán ka kui, te suni saa ni ndi'i
ñayiu ka oo jin Jesukristu vi ndateku.
23 Su yukun yukun ndaxteku ña ia Dios: Xtnañu'u ka Jesukristu ni
ndateku ya, yun te saa nuu ndii Jesukristu, te ndaxteku ya ñayiu maa
ya.
24 Yun te saa jino kiuu sandi'i, te xnaa Jesukristu ndi'i ja ka tatnuni vi
ndi'i ja ka ndiso tniuu vi ndi'i jana'nu, te ndakuña'a ya nuu tatnuni ya
nuu maa Tata Ja'nu.
25 Chi kanuu ja tatnuni Jesukristu guaa ndee na kundee ya ja ndi'i ja ka
ka'an u'u ña jin ya vi koo chii ja'a ya.
26 Te sandi'i ni ka, te xnaa ya kue'e ja ja'ni ñayiu, ja nee u'u tna'a jion.
27 Chi maa ia Dios ni sa'a ndi'i chii ja'a Jesukristu. Te nuu ka'an nuu tutu
ii ja ni sa'a ya ndi'i chii ja'a Jesukristu, te ka jini kajio ja masu kiunduu
ndee maa ia Dios, chi maa ya kuu ia ni sa'a ndi'i chii ja'a Jesukristu.
28 Te nuu na ndi'i ja vi koo chii ja'a Jesukristu, yun te suni maa ya ja
kuu ya Se'e kiuu ya nuu nda'a Dios, ia ni sa'a ndi'i ja oo chii ja'a ya. Saa
te maa ia Dios kuu ia tatnuni nuu ndi'i kuiti.
29 Te ka oo sava ñayiu ja ka jandutei ja ja'a ndiyi. Te nuu ma vi ndateku
ndiyi, ¿nau ja ka sa'i siun nuu saa? ¿Nau ja ka jandutei ja ja'a ndiyi nuu
saa?
30 Te yoon, ¿nau ja ndi'i ni ore ka oo ja vi kuo nuu ja ma vi ndateku
ndiyi?

31 Chi ka'an ndaa san, vi ñani vi kua'a, ja ndi'i kiuu ka nduku ñayiu ja
vi ka'ni ñai jin san, su kusii ini san ja ja'a in in ni jin ma'ñu sagua Jito'o
Jesukristu.
32 Chi nuu ni oo san ñuu Éfeso, ni ka kagua tna'a san jin tee xeen ja
ka kuu de na kuinio kiti yuku, su tu nagua ni'i san nuu ja ndija ja ma vi
ndateku ndiyi. Nuu saa te inu ndija ñayiu ja ka ka'in: “Na vi kaa na vi
ko'o, chi xtnee te vi kuo” ka kachi.
33 Te ma vi kuandetu ni ja vi xnda'u ña ñayiu jin ni, nagua ka'an in tno'o
nuu kachi: “Nuu jika ni jin in ñayiu kue'e, te xtivi ñai jin jagua'a sa'a ni”.
34 Vi ndikui'nu ini ni, te vi sa'a ndaa ni, ma vi sa'a ka ni yika kuechi,
chi ka oo sava ni ja tu ka jini gua'a ni ia Dios, te ja na vi kukanoo ni guaa
ka'an san tno'o ya'a.

Naxa vi kava ndiyi nuu vi ndatekui

35 Su vi koo sava ni ja vi kakan tno'o ni: ¿Naxa vi ndateku ndiyi? ¿Naxa
vi kava yiki kuñui nuu ndontakuei ja vi ndatekui?
36 Se'e tee vasa, ¿nau ja siun ka jikan tno'o ni? Chi nuu ka chi'i ni ndikin
tata chii ñu'u, te kuini ja kuu ndikin yun ama ka ja kute.
37 Chi ndikin tata ja ka chi'i ni chii ñu'u, masu maa viyu ja jite yun kuu,
chi maa ni nuni tata axi triu a inka ndikin tata kuu.
38 Su yun te sa'a ia Dios naxa kuini maa ya ja kava in in yuku na kuu na
kuu na ndikin ka kui, te saa vi kava maa yúkui.
39 Te suni saa kuu jin yiki kuñuo, chi masu inuu ka ndaa ndi'i, chi siin
kaa yiki kuñu ñayiu, te siin kaa kiti kuun nda'a, te siin kaa chiaka vi siin
kaa kiti ndagua.
40 Te suni saa ni siin ka ndaa ja ka oo andivi, te siin ka ndaa ja ka oo
nuu ñu'u, su siin ni sa'a luu ya ja ka oo andivi, te siin ni sa'a luu ya ja ka
oo nuu ñu'u.
41 Chi siin ye'e nikandii, te siin ye'e yoo, te suni siin ka ye'e kimi, chi
suni siin siin ka ye'e in in maa kimi.
42 Te suni saa ni kokuu nuu ndaxteku ya ndiyi, chi yiki kuñu ja chiyu'o
chii ñu'u, chi ja te'i ni kuu, te ndiyi ja ndaxteku ya, chi ma vi kuu sa'un
ka.
43 Ja tayu'o chii ñu'u, chi in ja kaa tne'e kuu, su nuu ndaxteku ya, te vi
ye'e tajan. Ka tayu'o in ja vita ja tu ndakui, su nuu ndaxteku ya, te nduu
ndakui.
44 Ja ka tayu'o chii ñu'u, chi yiki kuñu in ñayiu ñuyiu ni kuu, te nuu
ndaxteku ya, chi kokuu in yiki kuñu ja sa'a maa Espíritu ya, chi oo yiki
kuñu ñayiu ñuyiu, te suni oo yiki kuñu ja vi koneva'o nuu vi koo andivi.
45 Chi saa yoso nuu tutu ii: “Tee xtnañu'u ja ni sa'a ia Dios ni okuu Adán
ja ni okuu de ñayiu teku”, kachi tutu. Su Adán sandi'i ni ka kuu maa
Jesukristu ja kuu ya espíritu ja taa ya ja ka tekuo.
46 Su masu yiki kuñu ja ni sa'a maa Espíritu kuu jaxtnañu'u, chi yiki
kuñu ñayiu ñuyiu, yun te saa nduu yiki kuñu ja sa'a maa Espíritu.
47 Te tee xtnañu'u ja ni oo ñuyiu, chi jin ñuyaka ñu'u ni sa'a ña ia Dios.
Te tee kuu uu ja kuu maa Jito'o, chi ndee andivi oo ya.
48 Te yiki kuñu ñayiu ka oo ñuyiu ya'a, chi inuu ka ndaa jin Adán, tee ni
kuva'a jin ñuyaka ñu'u. Te ñayiu ja ka oo andivi, chi inuu ka ndai nagua
kaa ia oo ndee andivi.
49 Chi ni ka ndakuo nagua kaa nagua oo tee ni kuva'a jin ñuyaka ñu'u,
te suni saa vi nduo nagua kaa ia oo ndee andivi.

50 Te kuini san ja ka'an san, vi ñani vi kua'a, ja yiki kuñu vi niñi ñayiu,
chi ma kuu kiuu ja sa'a jajin nuu tatnuni ia Dios. Te ni ja te'i, ma kuu sa'a
jajin nuu oo ja ma te'i sa'un.
51 Su kuini san ja kaxtno'o san tno'o ya ja ni yiyu'u: Masu ndi'i yoon ja
ka kandijao vi kuu, su ndi'o ndasama ña ya inka yiki kuñu jaa.
52 Te nuu nda'i trompeta sandi'i, chi ñama tiuu trompeta kiuu yun, te vi
nani ja ndakueneo te ndakondia'o, te vi ndateku ndiyi ja ma vi kuu sa'un
kai, te yoon ja ka tekuo kiuu yun, chi ndasama ña ya jion jin inka yiki
kuñu jaa.
53 Chi yiki kuñuo ja te'i, nini kuu ja ndasama, te nduu ja ma te'i sa'un.
Te yiki kuñuo ja ji'i ndasama ja ma kuu sa'un ka.
54 Te nuu na ndasama yiki kuñuo ja te'i, te nduu ja ma te'i sa'un ka,
te suni yiki kuñuo ja ji'i ndasama, te nduu ja ma kuu sa'un ka. Yun te
skunkuu tno'o yoso nuu tutu ii: “Ni kundee ya ni xnaa ya kue'e ja ja'ni
ñayiu”.
55 “Nuu saa te ¿ndenu oo tu ja ja'ni ña, ja koxtuji ña jion? ¿Te ndenu oo
tu yau ñaña ja kokundee ka?” kachi tutu ii.
56 Te maa yika kuechio kuu na kuinio in iñu xeen ja xtuji ña ja vi kuo,
te Ley jana'a kuu ja jiña'a jaka'nu ja kaya yika kuechi ka sa'a ñayiu.
57 Su vi ndakuanta'uo nuu ia Dios ja ni sa'a ya ja ni ka kundeo nuu yika
kuechi jin ma'ñu sagua Jito'o Jesukristu.
58 Yun kuu ja vi koyutnu ni, te ma vi kujioo ni, vi ñani vi kua'a ja ka'an
too ña san, te siun ni vi kosatniuu ni in kiuu in kiuu ka nuu tniuu ja ni taa
maa Jito'o, chi ja ka jini maa ni ja masu ka satniuu uun ni nuu ya.

16

Vi soko ni xu'un ja ki'in nuu ñayiu ka kandija ja ka kuu nda'u

1 Vitna te ka'an san ja ja'a xu'un ja ka soko ni ja ki'in nuu ñayiu ka
kandija ja ka kuu nda'ui. Suni vi sa'a ni nagua ni xtaku san ja ka sa'a
ñayiu ka skua'a ja ka oo taka ñuu ja tnii Galacia.
2 Te taka kiuu xtnañu'u ja ndaki'in semana, vi sa'a siin in in maa ni
xu'un na kuu na kuu naxa ka ni'i ni, te vi tava'a ni, nagua ja kiuu na jaa
san, te ja otua'a, ja ma vi xtutu kao xu'un ja vi soko ni.
3 Te nuu na kenta san, te tetniuu san tee vi kaji maa ni ja vi kinda'a de
in tutu nuu ka'an ja maa san tetniuu de ja ki'inkuei de Jerusalén, te vi
ndakuña'a de xu'un ni ka soko maa ni nuu ñanio ka oo ñuu yun.
4 Te nuu ja oo gua'a ja suni no'o san, te vi kondeka tna'a san jin de
ki'inkuei san.

Ndakani ini Pablo ja jinkoto de ñayiu Corinto

5 Te nuu jaa san ja jakoto ña san, te ya'a san Macedonia, chi ichi ñuu ja
tnii Macedonia jaa san, te kenta san Corinto.
6 Te vatuni kendoo san vi koo ndee saa tiempu, te ndee ya'a yoo vijin.
Yun te vi chituu ña ni jin san ja vi ndakanu ichi ña ni, kondio'ni ndenu ka
ki'in san.
7 Chi vitna te tu kuini san ja sua'a ni ndakuni ña san, te ya'a san ki'in san,
chi ndetu ka'nu san ja kuu vi koo ndee saa tiempu, nuu ja na kuandetu
maa Jito'o.
8 Su koo ni san ñuu Éfeso ya'a guaa ndee na ya'a viko Pentecostés.
9 Chi ni nune in ichi ka'nu ja kuu kaxtno'o san tno'o va'a Jesús nuu kua'a
ñayiu ja na vi kandijai, visi kua'a ñayiu ka ndakoo siki san.

10 Te nuu ja na kenta Timoteo, te vi kuanta'u gua'a ni de ja na kosii ini
de, chi satniuu de nuu tniuu ni jiña'a maa Jito'o, nagua satniuu maa san.
11 Te ni in ni ma vi skexiko ni de, chi vi chituu ni de nagua ja'ni ña jin
de, te vi ndatetniuu ni de jin tno'o mani na kii de, chi ka ndetu san de jin
sava ka ñanio.
12 Te ja ja'a ñanio Apolos, chi ni jikanta'u ndeva'a san nuu de ja jakuei
de jin sava ka ñanio ja vi jakoto ña de. Su tu ni kuini de ja jaa de vitna,
su nuu na nune de, te jaa de.

Ya'a kuu tno'o sandi'i ni ka

13 Vi kondito ni, ma vi kusun ini ni, te vi koo yutnu ni jin tno'o ka kandija
ni, vi koo teyii anu ni, te vi koo ndakui ni.
14 Te ndi'i ja ka sa'a ni, vi sa'a ni ja xne'e ja ka ka'an too tna'a ni.
15 Ja ka jini maa ni, vi ñani vi kua'a, ja ñayiu ve'e Estéfanas ka kuu ñayiu
ni ka kandija xtnañu'u ñuu ja tnii Acaya, te sui ka kuu ñayiu ka nduku
ndee ja ka jinokuechi nuu ñayiu ka kandija.
16 Te jikanta'u san ja vi kuanyu'u vi kuandetu ni nuu ñayiu ka sa'a tniuu
nagua ka sa'a ñayiu ya'a, vi suni nuu ndi'i ñayiu ja ka chituu tna'a ja ka
sa'a tniuu ya'a.
17 Te kusii ini san ja ni kentakuei Estéfanas vi Fortunato vi Acaico, chi
ni ka chituu ña de jin san nuu tniuu ni, ja ña ni kuu vi sa'a ni, chi jika ka
oo ni.
18 Chi ni ka ndataa de tno'o ndee ini nuu san, nagua ni ka sa'a de jin
maa ni. Te ñayiu ka sa'a siun, chi kuini ja vi ndakuantno'o ni jin.
19 Te ñayiu ka skua'a ja ka oo ñuu ja tnii Asia ka ndakan tno'o ña, ¿a
kukueni ka oo ni? Te Aquila jin ñasi'i de Priscila vi ñayiu ka skua'a ja ka
ndututu ve'e de ka ndakan tno'o ndeva'a ña, ¿a kukueni ka oo ni jin sivi
maa Jito'o?
20 Te ndi'i ñanio ka ndakan tno'o ña jin ni, ¿a kukueni ka oo ni? Te vi
ndatnii nda'a tna'a in in maa ni, te vi ndakanu ni'nu tna'a ni.
21 Te maa san kuu Pablo ja tee san tno'o ya'a jin nda'a maa san, ndakan
tno'o ña san, ¿a kukueni ka oo ni?
22 Te nuu ja ndee in ñayiu tu kutoo Jito'o Jesukristu, te na xtau tnia'a ña
ia Dios jin. Te na vi ka'on: “Ne'e ni, vi Jito'o san”.
23 Te maa Jito'o Jesukristu na koto na kuni ña ya jin ndi'i ni.
24 Te siun ni koka'an too ña san jin ndi'i ni jin ma'ñu sagua Jito'o
Jesukristu.
Saa na kokuu.

Tutu kuu uu ja ni tee Pablo nuu ñayiu ka skua'a ñuu Corinto

1 Maa san kuu Pablo, tee ni chitniuu Jesukristu ja xtutenuu san tno'o ya,
chi saa kuini ia Dios ja sa'a san. Te ka tee san tutu ya'a jin ñanio Timoteo
nuu maa ni, vi ñani vi kua'a, ja ka skua'a ni tno'o ia Dios ja ka oo ni ñuu
Corinto, vi nuu ndi'i ñayiu maa ia Dios ja ka oi nii ñuu ja tnii Acaya.
2 Te maa Tata Ja'nuo jin Jito'o Jesukristu na ka'an nda'u ka'an kee ña ya,
te vi koo ni jin jamani ya.

Tnundo'o ja ni tna'a Pablo

3 Na vi sa'a ka'nuo Dios, ia kuu tata maa Jito'o Jesukristu. Chi maa ya
kuu tatao ja kunda'u ini ña ya, vi Dios ja siun ni ndasa'a sii ini ña ya jion.
4 Chi maa ya ndasa'a sii ini ña jion ndi'i ni jichi ja ka tna'o tnundo'o,
nagua ja yoon, suni kuu vi ndasa'a sii inio ñayiu ka tna'a nani kuu
tnundo'o. Chi nagua ni ndasa'a sii ini ña Dios jin mao, suni saa vi ndasa'a
sii inio jin.
5 Chi makaya kua'a tnundo'o ka tna'o nagua ni tna'a maa Jesukristu
tnundo'o, te suni saa ni kaya kua'a tno'o sii ini ka oo jion jin ma'ñu sagua
ya.
6 Chi ka tna'a san tnundo'o nagua ja vi kosii ini ni, te vi kaku ni'nu ni.
Te nuu ja Dios ndasa'a sii ini ña jin san, te suni suu kuu ja vi ndusii ini ni,
te saa te vi kuandee ini ni ja vi tna'a ni tnundo'o, nagua ka ndo'o ka tna'a
san.
7 Te ka oo yutnu san ja ka ndetu ka'nu san ja ja'a in in maa ni ja vi
kuandee ini ni, chi ka jini san ja inuu ka tna'o tnundo'o, te suni saa ni taa
ia Dios tno'o sii ini nuo.
8 Chi ka kuini san, vi ñani vi kua'a, ja vi kuni ni naxa kua'a tnundo'o ni
ka tna'a san nuu ni ka oo san ñuu ja tnii Asia, chi jandaa ndija ja ni ka
tna'a ndeva'a san tnundo'o ja vi ña ni kaku ndee ka ini san, te vi ja ni ka
ja'nde ja ni ka kuu ini san ja ma vi ndejioo teku ka san.
9 Chi vi ja ni ka jani ini san ja vi kuu san. Su yun kaxtno'o nuu san ja
ma vi kukanu ini san maa san, chi na vi kukanu ini san Dios, ia ndaxteku
ndiyi,
10 ja ni skaku ni'nu ña ya nuu tnundo'o ja vi kuu san, te skaku ni'nu ña
ya vitna. Te ka ndetu ka'nu san nuu ya ja siun ni koskaku ni'nu ña ya,
11 nuu ja suni vi kochituu ña ni ja vi kondakuatu ni ja ja'a san, nagua
ja kua'a ñayiu vi ndakuatu ja ja'a san, te suni kua'a ñayiu vi ndakuanta'u
nuu ia Dios ja ni sa'a ya javii java'a jin san.

Ni kukuee Pablo, te tu ni ja'an de ñuu Corinto

12 Oo in ja sa'a ja ka kusii ini san, chi ka jani ini maa san ja maa ia Dios
sa'a ja ka sa'a ndaa san jin ndee ini ndee anu san nuu ñayiu ñuyiu, te
vi'i ka ka sa'a san nuu in in maa ni, su masu ja inu ndichi maa san, chi
janda'u ini maa ia Dios, te ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña ya ja saa ka sa'a
san.
13 Chi tno'o ja ka tee san nuu tutu nuu ni, tu ka tee san inka tno'o, chi
maa ni tno'o ja kuu vi ka'u ni, te vi jinkui'nu ini ni. Te ka ndetu ka'nu san
ja vi jinkui'nu kaji ini ni,

14 nagua ja kua'ankuei ni ka jinkui'nu ini ni joo, nagua ja kiuu ndii Jito'o
Jesús, te vi kokusii ini ni ja ja'a san, suni nagua ja vi kokusii ini san ja ja'a
ni.
15 Te jin tno'o kusii ini ya'a, ni ndakani ini san ja jaa san xtnañu'u ka
nuu ka oo ni, nagua ja saa, te sa'a san in jandiuxi ja jakoto ña san uu jichi.
16 Chi ni ndakani ini san ja jaa san xtnañu'u ka jakoto ña san nuu ya'a san
ja ki'in san Macedonia, te ndee Macedonia ndajiokuiin tuku san ndajakoto
ña san. Saa te vi chituu ña ni ja vi ndakanu ichi ña ni ja no'o san Judea.
17 Te ja siun ni ndakani ini san, ¿a ka ka'an ni ja tu ni ndakani gua'a ini
san nuu ni kuini san ja jaa san, axi ka ka'an ni ja ndakani ini san nagua
ka ndakani ini ñayiu ñuyiu ja ka ka'in “saa” te ñama ka ka'in “ja ña'a”?
18 Su maa Dios kuu ia ndaa, te jini ya ja tno'o ka ka'an san nuu ni, tu ka
ka'an san “saa” vi “ña'a” invaa ni jichi.
19 Chi maa san jin Silvano vi Timoteo ka kaxtno'o san tno'o Jesukristu,
Se'e ia Dios, nuu ni. Te maa Jesukristu, tu ni ka'an ya “ja saa” te ka'an
tuku ya “ja ña'a”, chi skunkuu ndaa ya tno'o ka'an ya.
20 Chi jin Jesukristu ni skunkuu ndi'i tno'o ni kee yu'u ia Dios, yun
guaa nuu ka chiñu'o ia Dios, te ka ka'on “saa na kokuu” jin ma'ñu sagua
Jesukristu.
21 Te maa Dios kuu ia ni sa'a yutnu ña jion ja ka oo jin Jesukristu, te ni
sa'a siin ña ya ja vi kunukuechio nuu ya.
22 Te suni ni chitnuni ña ya ja ka kuo ñayiu maa ya, te ni taa ya Espíritu
ya ja oo ndee ini anuo ja kuu na kuinio in seyu ja ka kukanu inio ja vi ni'i
ta'uo nuu ya.
23 Su ndakune'e san ia Dios ja kuu ya testiu ja ja'a san ja tu kuini san
kokuu xeen san nuu ni ja tu ka sa'a ndaa ni. Yun kuu ja kuini ka ja jaa
san ñuu Corinto ja jakoto ña san.
24 Chi tu ka kuini san ja vi kotatnuni san siki tno'o ja ka kandija ni, chi
ja ka oo yutnu maa ni jin tno'o ka kandija ni, te sua'a ka kuini san ja vi
chituu ña san ja vi kokusii ini ka ni.

2

1 Yun guaa ni ndakani ini san ja ma jaa san inka jichi ja jakoto ña san,
chi tu kuini san ja taa san tno'o suchi ini.
2 Chi nuu ja na taa san tno'o suchi ini, te tu na in ndasa'a sii ini ña jin
maa san, chi maintno'o maa ni ja ni taa san tno'o suchi ini.
3 Te yun guaa ni tee san tutu yun, nagua ja kiuu na kenta san, te ma vi
taa ni tno'o suchi ini, chi sua'a vi ndasa'a sii ini ña ni. Chi kukanu ini san
ja nuu ja kusii ini san, te suni ndi'i ni vi kokusii ini.
4 Chi ni ndakani ndeva'a ini san vi ni kusuchi ini san ja vi ndee ni jaku
san nuu ni tee san tutu yun. Su tu ni tee san ja vi kokusuchi ini ni, chi
sua'a ja vi kuni ni ja ka'an too ndeva'a ña san jin ndi'i ni.

Na vi kuaka'nu inio nuu tee ni sa'a jakue'e

5 Su ni kusuchi ini san ni sa'a in tee ni sa'a jakue'e, te masu maintno'o
maa san sa'a de ja kusuchi ini san, chi suni sa'a de ja ndi'i ni ka kusuchi
ini. Su ndee yun ni ka'an san, chi tu kuini san ja ka'an ndeva'a san siki
de.
6 Chi ja ni ka kuxeen ni nuu tee yun nuu ka ndututu kua'a ni, te ja ni
kuu ni.
7 Te ja vi sa'a ni vitna kuu ja vi kuaka'nu ini ni, te vi ndasa'a sii ini ni
de, nagua ja ma kokusuchi ndeva'a ini de, te xndoo de ichi ndaa.

8 Te yun guaa jikanta'u san ja vi xne'e tuku ni maa ni ja ka ka'an too ni
de.
9 Chi ja ni tee san siki tniuu ya'a, nagua ja koto tnuni san, te kuni san a
ka jantno'o ni ndi'i tno'o ka'an san.
10 Chi na tee xiin nuu ka jaka'nu ini ni, te suni kuaka'nu ini san.
Te kuaka'nu ini san nuu ja oo nagua kuu ja kuaka'nu ini san jin nuu
Jesukristu, ja vi koo gua'a maa ni,
11 nagua ja ma ni'i Tachi ichi ja kundee nuo, chi ka jini gua'o naxa nduku
ja skanakau ña nuu kuechi.

Tu osii ini Pablo ja koo de ñuu Troas

12 Te nuu ni jino san ñuu Troas ja kaxtno'o san tno'o va'a Jesukristu, te
visi ni june Jito'o ichi ja kaxtno'o san tno'o ya,
13 su tu ni osii ini anu san, chi tu ni ka ndanitna'a san jin ñanio Tito. Te
yun guaa ni ndakuanta'u san nuu ñayiu yun, te kua'an san ichi Macedonia.

Jin maa Jesukristu te ka kundeo

14 Su ka ndakuanta'uo nuu ia Dios ja ndeka gua'a ña ya, te sa'a ya ja siun
ni ka kundeo ja ka oo jin Jesukristu, te jin ma'ñu sagua sein, te jitenuu tno'o
va'a ya nii ñuu ja ka jini ñayiu, nagua jitenuu in xiko asin.
15 Chi ka kuo na kuinio suja vixin ja teñu'u Jesukristu, te jinonta xiko
asin ndee nuu ia Dios. Te jitenuu xiko asin yun ndee nuu ñayiu vi kaku
ni'nu vi nuu ñayiu vi jinaa.
16 Te nuu ñayiu vi jinaa kenta in xiko tne'e ja xne'e ndaa ja vi kui, su
nuu ñayiu vi kaku ni'nu, chi kenta in xiko asin ja xne'e ndaa ja vi kotekui.
Te ni ion ma kentao sa'o tniuu ya'a nuu ja ma chindee chituu ña ya jion.
17 Te sein, chi tu ka sa'a san nagua ka sa'a sava ñayiu ja ka ndukui vi ni
ni'i xu'un jin tno'o va'a ia Dios. Chi sua'a ka ka'an ndaa san tno'o ya jin
nuu maa ya, chi maa ya ni chitniuu ña ja vi xtutenuu san tno'o ya, ja ka
oo san jin Jesukristu.

3

Ni sa'a ia Dios in tratu jaa

1 Te nuu ka ka'an san tno'o ya'a, te koka'on ja ka nukondee san inka
jichi ka sa'a ka'nu san maa san, chi ¿a vi nini kuu ja vi xne'e san in tutu
nuu ni nuu ka'an ja ka skunkuu ndaa san, axi ja vi kakan san in tutu yun
nuu maa ni nagua ka sa'a sava de?
2 Ña'a, chi maa ni ka kuu na kuinio tutu san nuu ka'an ja ka skunkuu
ndaa san, chi ka kuu ni na kuinio in tutu ja yoso ini anu san, te kuu vi
ka'u ndi'i ñayiu, te vi kuni naxa ni ka sama ni.
3 Te ka xtuu ndijin ni maa ni ja ka kuu ni na kuinio in tutu maa
Jesukristu, ja ni ka tee san. Te masu jin tinta ni ka tee san, chi jin Espíritu
maa Dios, ia teku. Te masu in nuu yuu jite nuu ni tee ia Dios Ley ya, chi
nuu anu ñayiu ni ka tee san.
4 Te ka'an san ya'a, chi ka kukanu ini san ia Dios jin ma'ñu sagua
Jesukristu.
5 Su tu ka ndakani ini san ja ni ka kutua'a maa san ja vi sa'a san tniuu
ya'a. Chi ka jini san ja ndi'i ja ka sa'a san vaji nuu ia Dios.
6 Chi maa ya ni sa'a tua'a ña ja vi kaxtno'o san nuu ñayiu tratu jaa. Te
tratu jaa ya'a, chi masu ja ni tee jin letra kuu, chi ja vaji nuu Espíritu ia
Dios kuu, chi letra ja yoso nuu Ley xtavi kuechi ña ja vi kuo, su Espíritu
ia Dios taa ja vi kotekuo.

7 Chi nuu ni jiña'a ia Dios tratu jana'a nuu Moisés, ja ni tee ya letra nuu
yuu yaxin, te ni sa'a ya ja ni ye'e nuu Moisés ja vi ña ni ka kundee nuu
ñayiu Israel ja vi kondia'i nuu de, chi ye'e ndeva'a, te ndi joo ndi joo, te
ni nda'va ja ye'e nuu de. Su nuu ja vi ye'e tajan tratu yun ni kee ja xtavi
kuechi ña ja vi kuo,
8 te vi'i ka ye'e tajan tratu jaa ja vaji nuu Espíritu ia Dios.
9 Chi nuu ja vi ye'e tajan tratu yun ni kee ja xtavi kuechi ña ja vi kuo, te
vi'i ka ye'e tajan tratu jaa nuu sa'a ia Dios ja ka kuo ñayiu ndaa nuu ya.
10 Chi tratu ja ye'e tajan ndee ama ka, tu ka ye'e nuu ka skintna'a inuo
jin tratu jaa, chi ye'e ndeva'a ka.
11 Chi nuu ja ye'e tajan tratu ja ni oo ndee saa tiempu, te naa, te vi'i ka
ye'e tajan tratu jaa ja oo nikuii nikani.
12 Te ja ka ndetu ka'nu san tno'o ja oo nikuii nikani kuu ja tu ka yu'u
san ja ka ka'an san tno'o ya.
13 Te tu ka sa'a san nagua ni osa'a Moisés ja ni ojasi de in sa'un nuu de,
nagua ja ma vi kuni ñayiu Israel ja ndi joo ndi joo kua'an nda'va ja ye'e
nuu de, guaa ndee na nda'va sa'un.
14 Te ñayiu yun, chi tu ni ka jinkui'nu ini, chi guaa ndee kiuu vitna nuu
ka ka'ui tratu jana'a, te tu ka jinkui'nu ini, chi na tno'o ja ndesi sa'un yun
jajintnuni, te tu kujioo sa'un yun, chi maintno'o jin ma'ñu sagua Jesukristu
guaa kuu kujioo.
15 Te ndee kiuu vitna, chi nuu ka ka'ui tutu Ley Moisés, te na kuinio ja
ndesi in sa'un jajintnuni.
16 Su nuu ka kiunduu ñayiu nuu maa Jito'o, te kujioo sa'un ndesi
jajintnuni yun.
17 Chi Jito'o kuu maa Espíritu, te nuu oo Espíritu, te ka yaa uun ñayiu
ja vi sa'i nagua ka kuini mai nuu ia Dios.
18 Te yun guaa ndi'i yoon ja ka kandijao, chi tu ka jasi kao in sa'un nuo,
chi ka kuo na kuinio in speju ja ndasie'e ja ye'e tajan maa Jito'o, te ndi joo
ndi joo kua'ankueio ka ndasamao nagua oo nagua kaa maa Jito'o, te vi saa
vi saa ka ye'e kao, nagua ye'e tajan maa ya. Te ya'a sa'a maa Jito'o ja kuu
ya Espíritu.

4

Na vi kotekuo jin tno'o ka kandijao

1 Te yun guaa tu ka kuita san ja vi sa'a san tniuu ja ni skuiso siki ña ia
Dios, chi ni kunda'u ini ña ya jin san.
2 Chi ka skexiko san ja ka sa'a yu'u ñayiu ja kuu in jakanoo, te tu ka
jika san jin tno'o jani ini, ni tu ka sama san tno'o ia Dios ja vi xnda'u san
ñayiu. Chi sua'a maa ni tno'o ndaa ka ka'an san, saa te vi kuni ndi'i ñayiu
ja ka ka'an ndaa san jin nuu maa ia Dios.
3 Su nuu ja ndesi jajintnuni sava ñayiu na kuinio in sa'un, ja tu ka
jinkui'nu ini tno'o va'a Jesukristu ja ka kaxtno'o san, te maa ni ñayiu vi
jinaa ka kui.
4 Te tu ka kandijai, chi chu'chi ñuyiu ya'a ni jasi jajintnuni, nagua ja ma
vi kuni ja vi ye'e tajan tno'o va'a Jesukristu, ia kaa nagua oo nagua kaa
maa ia Dios.
5 Te nuu ka kaxtno'o san, tu ka kaxtno'o san tno'o maa san, chi ka
kaxtno'o san tno'o Jesukristu ja maa ya kuu Jito'o. Te sein, chi sua'a ni
ka jinokuechi san nuu ni, ja ja'a ja ka kutoo san Jesús.

6 Chi maa Dios, ia ni tatnuni ja ni ye'e nuu nee, kuu ia ni sa'a ja ni ye'e
ini anuo nagua ja kuu vi kunio jaye'e tajan ia Dios, nagua ye'e ya nuu
Jesukristu.
7 Su ka neva'a san in jakuika ndeva'a ja ka tava'a san nuu yiki kuñu
san ja kuu na kuinio in kisi ñu'u, nagua ja xne'e ja nuu maa ia Dios vaji
jaka'nu ndeva'a ya'a, te masu nuu maa san.
8 Ndi'i ni nuu ka tna'a san tnundo'o, su tu ka kusuchi ini san. Visi ka
ndi'ni ndeva'a san jin tnundo'o, su tu ka ja'nde ini san nuu tno'o ya.
9 Ka sondikin ña ñayiu, su tu xndoo ña ia Dios. Ka skana ña ñayiu, su
tu ka xnaa ñai.
10 Te ndi'i ni nuu kua'ankuei san, ka nee ini san ja vi kuu san nagua ni
ji'i Jesús, nagua ja suni xne'e ja teku Jesús nuu yiki kuñu san.
11 Chi sein ja ka teku san siun ni ka nee ini san ja vi ka'ni ña ñayiu jin
san ja ja'a Jesús, nagua ja suni xne'e ja teku Jesús nuu yiki kuñu san ja
naa.
12 Nuu saa te sein, chi vi ka oo san ja vi kuu san ja ja'a tno'o ya, te yun
sa'a ja vi koteku maa ni nikuii nikani.
13 Su inuu ni Espíritu ia Dios ka neva'a san vi ka kandija san jin tee ni
tee tutu ii ya'a nagua ni tee de: “Ni kandija san, te yun guaa ni ka'an san”,
kachi tutu ii. Te sein, chi suni ka kandija san, te yun guaa suni ka ka'an
san.
14 Chi ka jini san ja ia ni ndaxteku Jito'o Jesús, suni ndaxteku ña ya jin
sein ja vi koo san jin Jesús, te in ni tutu ndakuaka ña ya no'okueio nuu
ya.
15 Chi ndi'i tnundo'o ja ka tna'a san ya'a kuu in java'a maa ni, nagua
ja na ka'an nda'u ka'an kee ña ia Dios jin kua'a ñayiu. Te suni saa kua'a
ñayiu vi ndakuanta'u, nagua ja na koo jayiñu'u nuu ya.

Ka ndioo inio ja vi koo ndee andivi

16 Yun guaa tu ka kuita san. Visi mandi'i yiki kuñu san, su anu san, chi
in kiuu in kiuu kua'an ndujaa.
17 Chi tnundo'o ja ka tna'a san nuu ñuyiu ya'a, chi ja joo ni kuu, te ñama
ni ya'a. Su yun te kaya kua'a javii java'a ja vi koo jin san nikuii nikani,
chi ka'nu ka kuu javii java'a masu tnundo'o ya'a.
18 Chi tu ka yinuu san nuu taka tnundo'o ja ka ndia'o, chi nuu ka yinuu
san kuu nuu oo javii java'a ja tu ndijin ja vi kondia'o. Chi taka tnundo'o
ja ka ndia'o, chi ja ya'a ni kuu, su javii java'a ja tu ndijin ja vi kondia'o,
chi oo nikuii nikani.

5

1 Chi ka jinio ja yiki kuñuo ja oo nuu ñuyiu ya'a kuu na kuinio in ve'e
sa'un ja te'nde, te naa. Su ndasava'a ia Dios in yiki kuñu jao ja kuu na
kuinio in ve'e ja oo nikuii nikani andivi, in ve'e ja tu ni sa'a ñayiu jin
nda'i.
2 Te yun guaa ka jaka inio nuu ka oo nuu yiki kuñuo ya'a ja kuu ve'o,
chi ka ndioo inio ja vi ndasamao ve'o ja oo ndee andivi,
3 nagua ja kisa'u ña na kuinio in sa'un, te ma vi koo vichi anuo.
4 Chi nini ka oo ve'e ya'a ja kuu yiki kuñuo, te ka jaka inio ja ka kusuchi
inio, chi tu ka kuinio ja koo vichi anuo, chi ja ka kuinio kuu ja vi koo jin
yiki kuñu jaa, nagua ja yiki kuñuo ja naa, na ndasama, te koteku nikuii
nikani.
5 Te maa Dios kuu ia ni sa'a tua'a ña ja saa vi koo, te ni taa ya Espíritu
ya nagua ja vi kukanu ini ndao ja vi ni'i ta'uo nagua ni kee yu'u ya.

6 Te yun guaa siun ni ka kukanu inio, chi ka jinio ja nini ka oo jin yiki
kuñuo ya'a, te ka oo jikao jin maa Jito'o.
7 Chi ka jikao nuu ñuyiu ya'a jin tno'o ka kandijao, masu nagua ka ndia'o.
8 Su ka kukanu inio, te ka junkuaan ka inio ja kekueio nuu yiki kuñu
ya'a, te ki'inkueio ja vi koo jin Jito'o.
9 Yun guaa na vi nduku ndeo ja na junkuaan ini ña Jito'o jion, nuu ka
oo jin yiki kuñuo ya'a, axi nuu kekueio nuu yiki kuñuo ja vi koo jin ya.
10 Chi nini kuu ja ndi'o ki'inkuei nuu sandaa Kristu kuechi, nagua ja in
in mao vi ni'o na kuu na kuu nagua ni ka sa'o nuu ni ka oo jin yiki kuñuo,
a java'a axi jakue'e.

Ni ka ndumanio jin ia Dios

11 Te yun guaa ka jini san ja ka yu'u ni'nu san Jito'o, te ka nduku ndee
san ja vi sino ini san ñayiu ja vi kandijai. Te jini gua'a maa ia Dios na tee
ka kuu san, te suni ka ndetu ka'nu san ja vi kuni ni.
12 Te tu ka nduku san ja vi ka'an tuku san nuu ni ja tee gua'a ka kuu
san, chi ka ja'a san tno'o ja vi kusii ini maa ni ja ja'a san, nagua ja vi ni'i
ni tno'o vi ndajione'e ni nuu ñayiu ka kuu teyii ja gua'a ka sa'i, te masu
ja ka oo gua'a anui.
13 Chi nuu ja ka ka'an ñayiu ja ka ndukue'e san ja siun ka sa'a san, te
jayiñu'u kuu nuu maa ia Dios. Su nuu ja ka ñu'u ndaa ini san, te java'a
maa ni kuu.
14 Chi ja kutoo ña Kristu jion kuu ja tenini ña ja vi kunukuechi san nuu
ya, chi ka kukanu ini san ja maintno'o maa ya ni ji'i ja ja'a ñayiu, te yun
guaa na kuinio ja ni ka ji'i ndi'i ñayiu jin ya.
15 Chi ni ji'i Kristu ja ja'a ñayiu, nagua ja ñayiu ka teku, ma vi kotekui
ja vi sa'i nagua ka kuini mai, chi na vi sa'i nagua kuini ia ni ji'i ja ja'i, te
ni ndateku ya.
16 Yun guaa sein, chi tu ka ndakani ka ini san ja ja'a ni in ñayiu, nagua
ka ndakani ini ñayiu ñuyiu, visi ndee ama ka ni ka ondakani ini san ja
Kristu kuu in teyii sua'a ni, nagua ka ndakani ini ñayiu ñuyiu, su vitna
chi masu saa ka ka ndakani ini san ja ja'a ya.
17 Yun guaa nuu ja in ñayiu oo jin Kristu, te ni ndui ñayiu jaa, chi ndi'i
ja tu'u ni osa'i yun ja ni ya'a, te ndi'i ni ndujaa vitna.
18 Te ndi'i tniuu ya'a vaji nuu maa ia Dios, chi jin ma'ñu sagua Kristu ni
sa'a ya ja ni ka ndumanio jin ya, te ni skuiso siki ña ya ja na vi ka'an san
nuu ñayiu ja vi ndumani jin ya.
19 Chi jin ma'ñu sagua Kristu, te ni ndumani ia Dios jin ñayiu ñuyiu, te
tu ni sa'a ya kuenta yika kuechi ñayiu. Te ni skuiso siki ña ya jin sein ja
vi kaxtno'o san nuu ñayiu tno'o ya ja vi ndumani jin ya.
20 Yun guaa ka kuu san tee ni chitniuu Kristu ja vi ka'an san nuu ni, na
kuinio ja vi maa ia Dios jikanta'u ya nuu ni jin ma'ñu sagua sein. Te jin
sivi maa Kristu ka jikanta'u san nuu ni ja vi ndumani ni jin ia Dios.
21 Chi visi tu na yika kuechi ni sa'a Kristu, su ja ja'a yoon, te ni skuiso
siki ña ia Dios yika kuechio, nagua ja jin ma'ñu sagua Kristu, te ni ka nduo
ñayiu ndaa nuu ia Dios.

6

1 Nuu saa te sein ja ka satniuu san nuu tniuu maa ia Dios, ka xteku ña
san jin ni ja ma vi skunaa ni tno'o ja ni ka'an nda'u ka'an kee ña ia Dios
ja ni ka kuta'u ni.
2 Chi ka'an nuu tutu ii:
Vi mamaa tiempu ja janta'u ña rin, ni onini rin;

te vi maa kiuu ja skaku ni'nu ña rin, ni chituu ña rin,
kachi ya. Te vitna kuu kiuu ja kuanta'u ña ya, vi vitna kuu kiuu ja skaku
ni'nu ña ya.

Tnundo'o ni ka tna'a Pablo

3 Te tu ka sa'a san in jakue'e nuu ni in ñayiu ja kasi ichi ja vi kandijai,
nagua ja ma vi ka'an kue'i siki tniuu ka sa'a san.
4 Chi saa sua'a ka kuini san ja vi xne'e san ndi'i ja ka sa'a san ja tee
ka jinokuechi nuu ia Dios ka kuu san, ja ka jandee ka jaka'nu ini san jin
tnundo'o ka tna'a san, vi nuu ka ja'ni ña jin san ja vi kaa san, vi ja vi
kondii vi konama san vi ja ka kusuchi ini san,
5 vi ka kani ña ñayiu jin san vi ka yi'i san vekaa, vi ndontakuei vaa ñayiu
siki san, vi ka satniuu ndee ndeva'a san, vi ka ji'i san ñua'na, vi ka ji'i san
soko.
6 Te suni ka xne'e san maa san ja ka oo vii san, vi ka jinkui'nu ndaa ini
san, vi ka jandee ini san, vi ka kunda'u ini san ñayiu, vi ja ka oo san jin
Espíritu ia Dios, vi ja ka ka'an too ndaa san ñayiu,
7 vi ka ka'an san tno'o ndaa. Te ka oo san jin jaka'nu maa ia Dios, te ka
jantniuu san tniuu ndaa ja kuu na kuinio kuji nuu ka jaxin tna'a san jin
jakue'e axi ja ka skaku ni'nu san maa san.
8 Te oo jichi ja ka nee yiñu'u ñayiu nuu san, te oo nuu ka nani ñai. Oo
nuu ka ka'an gua'i ja ja'a san, te oo nuu ka ka'an kue'i. Oo nuu ka ka'in
ja tee tno'o ka kuu san, su masu saa, chi ka ka'an ndaa san.
9 Te oo nuu ka sa'i ja vi tu ka jini sa'un ñai, su ña'a, chi ka jini gua'a
ñai. Oo nuu ja vi ka ji'i san, su ka teku ni san. Ka kuun ka kani ñai, su tu
ka ja'ni ñai.
10 Te visi oo nuu ka kusuchi ini san, su siun ni ka kusii ini san. Te visi
tee nda'u ka kuu san, su ka sa'a kuika san kua'a ñayiu jin tno'o ia Dios.
Te visi tu nagua ka neva'a sa'un san, su ndi'i ka neva'a san nuu ia Dios.
11 Te ka ka'an kaji san nuu ni ja ka oo ni ñuu Corinto, ja ka ka'an too ña
san jin ndee ini ndee anu san.
12 Te sein, chi ka ka'an too ña san, su maa ni, chi masu saa ka ka'an too
ña ni.
13 Te jikanta'u san nuu ni na kuinio yua ja ka'an jin se'e, ja vi ka'an too
ña ni, nagua ka ka'an too ña san jin maa ni.

Ma vi kintna'a inuu ñayiu kandija jin ñayiu tu kandija

14 Ma vi skintna'a ni maa ni ja ka kandija ni jin ñayiu tu kandija, chi
ma kuu vi kintna'a inuu ni, chi ma kuu kintna'a inuu tno'o ndaa jin tno'o
kue'e, te ni ma kintna'a jaye'e jin ñunee.
15 Chi ma kuu vi koo mani Jesukristu jin Tachi, te ni ma kuu kintna'a
inuu ñayiu kandija jin ñayiu tu kandija.
16 Te ni ma kuu vi kani tna'a veñu'u ia Dios jin chu'chi, chi maa ni ka
kuu veñu'u Dios, ia teku, nagua ni ka'an maa ya:
Koo rin jin, te kokaka rin ne'ui,
te kokuu rin Dios mai,
te mai vi kokuu ñayiu ñuu rin,
kachi ya.
17 Te suni ka'an tuku ya:
Kekuei ne'u ñayiu ka sa'a jakue'e jian,
te vi kujioo.
Ma vi ke'e ron jatne'e,
te kuanta'u ña rin jin ron.

18 Te kokuu rin tata ron,
te vi kokuu maa ron seyii rin vi sesi'i rin,
kachi Jito'o Dios, ia ndakui ndeva'a.

7

1 Nuu saa, vi ñani vi kua'a ja ka'an too ña san, te ka neva'o tno'o ya'a
ja ni kee yu'u ia Dios. Te yun kuu ja na vi ndasavio mao jin taka ja sa'a
tne'e yiki kuñuo vi anuo, te na vi ndasavii ndi'o mao, chi ka yu'u ni'nuo
ia Dios.

Ni ka ndatna'u ini ñayiu ñuu Corinto nuu yika kuechi

2 Te jikanta'u san ja vi kuanta'u ña ni nuu anu ni, chi tu ni sa'a san
jakue'e nuu ni in ni, te ni tu ni ska'an san ni in ni ja vi sa'a ni jakue'e, te
ni tu ni xnda'u ña san jin ni in ni.
3 Te tu ka'an san tno'o ya'a ja xtavi kuechi ña san, chi nagua ja ni ka'an
san ndee ama ka, ja ñu'u ini ña san, visi na vi kuo axi vi kotekuo.
4 Te kukanu ini ña san ja ka'an san nuu ni, vi kuteyii san ja ja'a in in
maa ni. Te jin ne'u ndi'i tnundo'o ja tna'a san, nuku'un ndee ini san vi
ndusii ndeva'a ini san.
5 Chi ndee nuu ni kentakuei san Macedonia, te ni tu ka ndatatu sa'un
san, chi ninii nuu ni ka tna'a san tnundo'o, chi ni ka tee tna'a san jin ñayiu
vi ni ka yu'u san jin anu san.
6 Su Dios, ia jiña'a tno'o ndee ini nuu ñayiu ka kusuchi ini, ni ndataa ya
tno'o ndee ini nuu san nuu ni kenta Tito.
7 Te masu nani ja ni kenta de nuu oo san, chi suni ja kusii ini de ja ja'a
in in maa ni. Chi ni ndakani de ja ka ndioo ndeva'a ini ni ja vi ndakuni
ña ni jin san, vi ka kusuchi ini ni, vi ka ndi'ni ndeva'a ni ja ja'a san. Te jin
ndi'i tno'o ni ndakani de ya'a, te vi'i ka ni kusii ini san.
8 Chi visi ni tniuu suchi ini ña san jin tutu ni tetniuu san nuu ni, su tu
ndatna'u ini maa san. Te visi ni kusuchi ini san nuu ni jini san ja ni tniuu
suchi ini ña tutu jian, su joo ni, te ni ka ya'a ini ni.
9 Vitna te kusii ini san, su masu ja ka kusuchi ini ni, chi ja tno'o suchi
ini yun, te ni ka ndatna'u ini ni nuu yika kuechi ni, chi ni ka kusuchi ini
ni, nagua kuini maa ia Dios. Te sein, chi ni in jakue'e, tu nagua ni sa'a ña
san.
10 Chi tno'o suchi ini ja vaji nagua kuini maa ia Dios, sa'a ja ka ndatna'u
inio nuu yika kuechio, nagua ja vi kaku ni'nuo, te ma vi kokusuchi ka inio.
Su tno'o suchi ini ja vaji nuu ñuyiu sa'a ja vi kuo.
11 Te vi kondia'a maa ni vitna, naxa ni sa'a tno'o suchi ini ja vaji nagua
kuini maa ia Dios. Chi tno'o suchi ini yun ni sa'a ja ka ndi'ni ndeva'a ni ja
ja'a san, te ni ka ka'an ni'nu ni ja ja'a maa ni, vi ni ka kiti ini ni nuu ñayiu
sa'a jakue'e, vi ni ka yu'u ni, vi ka ndioo ndeva'a ini ni ja vi ndakuni ña
ni, vi ni ka sa'a ndaa ni ja ja'a san, te ni ka kuxeen ni nuu ñayiu sa'a yika
kuechi. Te jin ndi'i ja ni ka sa'a ni, ka xne'e ni maa ni ja tu na kuechi ka
tavi ni jin tniuu ya'a.
12 Nuu saa te visi ni tee san tutu yun, su masu ni tee san ja ja'a ñayiu ni
sa'a yika kuechi, te ni masu ja ja'a ñayiu ni ndo'o jakue'e yun. Chi saa ni
tee san nagua ja vi kuni maa ni jin nuu ia Dios ja ka ndi'ni ndeva'a ni ja
ja'a san.
13 Yun guaa ni ndusii ini san ja ja'a ni.
Su vi'i ka ni ka kusii ini san nuu ni ka jini san ja kusii ini Tito, chi ndi'i
maa ni ni ka ndakuña'a tno'o ndee ini nuu de.
14 Chi tu ndukanoo san ja ni ka'an san nuu Tito ja kusii ndeva'a ini san
ja ja'a ni. Te ja siun ndi'i tno'o ka'an san nuu ni kuu tno'o ndaa, te suni

saa ni ni ka'an ndaa san nuu Tito nuu jiña'a san ja kusii ini san ja ja'a
ndi'i maa ni.
15 Te vi'i ka kutoo ña de jin in in maa ni, nuu ndaka'an ña de ja ndi'i ni
ni ka jantno'o nagua ni ka'an de, te yiñu'u ndeva'a ni ka janta'u ni de.
16 Te kusii ini san ja ndi'i ni ja kukanu ini ña san jin ni.

8

Vi ni ini ni anu ni vi soko ni

1 Vitna, vi ñani vi kua'a, te ka kuini san ja vi ndakani san nuu ni naxa
ka'an nda'u ka'an kee ña ia Dios jin ñayiu ka skua'a ja ka oo ñuu ja tnii
Macedonia.
2 Chi visi ni jito tnuni ña kua'a tnundo'o jin, su ka kusii ini, te visi ka
kunda'u ndeva'i, su ni ka sokoi kua'a xu'un na kuinio in ñayiu kuika.
3 Te maa san kuu testiu ja vi ni ini ni anui ni ka sokoi na kuu na kuu
naxa kenta ja ka soko mai, te masu nani naxa kenta, chi vi vi'i ka ka sokoi.
4 Te ni ka jikanta'u ndeva'i ja na vi kuandetu san ja na vi chituu tna'a
san jin joo xu'un ja vi skuta'u san ñanio ka kunda'u ja ka oo Jerusalén.
5 Te vi'i ka ni ka sa'i, masu nagua ka ndetu san ja vi sa'i, chi xtnañu'u
ka ni ka sokoi mai nuu Jito'o, te saa ni ka sokoi mai ja vi kunukuechi nuu
san, nagua kuini maa ia Dios.
6 Te ja ja'a yun, guaa ni ka xteku san Tito ja na jaa de ne'u maa ni ja
xndi'i de tniuu ni jinkondee de ja ndaxtutu de xu'un ja ka soko ni ja kuu
in java'a ka sa'a ni.
7 Chi gua'a ndeva'a ka sa'a ni jin ndi'i, chi ka kandija gua'a ni, vi ka
kaxtno'o gua'a ni nuu ñayiu, vi ka jinkui'nu gua'a ini ni tno'o ndaa, vi ka
ndi'ni ndeva'a ni ja ja'a ñayiu nda'u vi ka ka'an too ña ni. Nuu saa te suni
kanuu ja vi sa'a ni tniuu gua'a ya'a, ja vi chituu ni ñayiu ka kunda'u.
8 Te tno'o ka'an san ya'a, masu in tno'o ja tatnuni san kuu, chi maa ni
kuini san ja vi kuni ni naxa ka sa'a sava ka ñayiu ja ka soko xu'un, te nuu
ja saa vi sa'a ni, te ka xne'e ni maa ni ja ka ka'an too ndija ni sava ka
ñayiu.
9 Chi ja ka jini maa ni naxa ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña Jito'o
Jesukristu. Chi ja ja'a maa ni, te ni sa'a nda'u ya, visi ni oneva'a ya ndi'i
jakuika, nagua ja vi nduu kuika ni nuu ya jin ja ni sa'a nda'u ya maa ya.
10 Te java'a maa ni kuu ja xteku ña san siki tniuu ya'a, chi gua'a ni ka
keja'a maa ni ka sa'a ni ndee kuia ja ni ya'o yun, te masu maa ni ja ka
soko ni xu'un, chi ja ka kusii ini ni ja vi sa'a ni.
11 Nuu saa te vitna te vi sa'a ni guaa ndee na vi sino ni nagua ni ka ndioo
ini ni nuu ni ka keja'a ni ja ka sa'a ni, te suni saa ni vi sino ni na kuu na
kuu naxa ka neva'a maa ni.
12 Chi nuu ja ndee in ñayiu kuini ndija ja kuña'a, te janta'u ia Dios nagua
sokoi na kuu na kuu naxa neva'a mai, te tu jikan ia Dios nagua tu neva'i.
13 Te tu ka'an san tno'o ya'a ja vi koo va'a sava ka ñayiu, te vi koka'ni
ña jin maa ni.
14 Chi sua'a ka'an san ja vi koo inuu ni, chi vitna ka neva'a maa ni nagua
ka ja'ni ña jin ñayiu yun. Te koo in kiuu, te vi koneva'i nagua ka ja'ni ña
jin ni, te vi sokoi ja vi ni'i ni nagua ja inuu vi koneva'a ni.
15 Nagua yoso nuu tutu ii nuu ka'an sua'a: “Ñayiu ni ndaxtutu kua'a, te
tu ni ndoo ka, te ñayiu ni ndaxtutu joo ni, te suni tu ni ja'ni ña jin” kachi
tutu ii.

Ni tetniuu ña Pablo jin Tito vi uu ka tee ka skua'a

16 Su ndakuanta'u san nuu ia Dios ja ni kee ya anu Tito ja ndi'ni de ja
ja'a taka ni, nagua ndi'ni maa san ja ja'a ni.
17 Chi ni janta'u de tno'o ni ka'an san nuu de ja jaa de jakoto ña de, su
ja siun ndi'ni maa de ja ja'a taka ni, te jaa maa de jakoto ña de, chi saa ni
ka'an maa de.
18 Te suni vi tetniuu san inka ñanio ja vi kondeka tna'a de jin Tito jakuei
de, in tee ka ka'an ndi'i ñayiu ka skua'a, ja gua'a satniuu de nuu kaxtno'o
de tno'o va'a Jesukristu.
19 Te masu maa ni yun, chi vi maa ñayiu ka skua'a ni ka kaji ña jin
ñanio ya'a ja vi kokaka san jin de vi kochituu tna'a san nuu ka ndaxtutu
san xu'un ka soko ñayiu. Te tniuu ya'a ka sa'a san ja ka chiñu'u san Jito'o,
nagua ja saa, te ka xne'o mao ja vi ni ini ni anuo ka chituo sava ka ñayiu.
20 Yun ka sa'a san nagua ja ma vi ka'an kuechi ñayiu siki san ja ja'a
xu'un kua'a ja ka soko ñayiu ja ka ndaxtutu san.
21 Te ka nduku ndee san ja ka sa'a ndaa san, masu maintno'o nuu Jito'o,
chi suni nuu ñayiu.
22 Te suni ka tetniuu san inka ñanio ja jakuei de jin nduu tee ya'a, in tee
ja ni kuu ki'in jichi ka jito tnuni san de ja in tee satniuu gua'a kuu de, te
vi'i ka ndi'ni de vitna ja kunukuechi de nuu ni, chi kukanu ini ña de jin
ni.
23 Te nuu ja ndee ñayiu jikan tno'o ja ja'a Tito, te vi kuña'a ni ja in tee
ka chituu tna'a jin san, ka satniuu san ja ka jinokuechi san nuu ni, kuu de.
Te nduu ñanio ya'a, chi tee ni ka tetniuu ñayiu ka skua'a ka kuu de, te ka
chiñu'u de Jesukristu.
24 Nuu saa te vi xne'e ni maa ni ja ka ka'an too ni de, nagua ja vi kuni
ñayiu ka skua'a, ja inu ndija san ja ka ka'an gua'a san ja ja'a ni nuu de.

9

Ka soko ñayiu xu'un ja ki'in nuu sava ka ñayiu ka skua'a

1 Te ja ja'a xu'un ka soko ni ja ki'in nuu ñayiu ka kunda'u ka skua'a ja
ka oo Jerusalén, masu nini ka kuu ja tee san nuu ni.
2 Chi ja jini san ja ka jintna'a ini ni vi chituu ni sava ka ñayiu. Te
yun guaa kuteyii san ka'an san nuu ñayiu ka skua'a ja ka oo ñuu ja tnii
Macedonia ja maa ni ja ka kuu ni ñayiu ñuu ja tnii Acaya ja ni ka sa'a
tua'a ni xu'un ja vi chituu ni ñayiu ndee jandujin. Te suni kua'a ñayiu
Macedonia ka ndi'ni ja vi chitui sava ka ñayiu nuu ni ka jini ja vi ndee ini
ndee anu ni ka chituu ni ñayiu.
3 Te yun guaa tetniuu san ndi uni ñanio jakuei de, nagua ja ma kendoo
kue'e san jin tno'o gua'a ja ni ka'an san ja ja'a ni siki tniuu ya'a, te nagua
ja ni ka'an san vi kosa'a tua'a ni xu'un ja ka soko ni.
4 Chi kana saa vi kondikin ña ndesaa tee ñuu Macedonia jakuei de jin
san, te vi nuku'un ña san ja kuini ka ja vi kotua'a ni, te vi ni'i san tno'o
kanoo, te saa ni maa ni, chi ni ka kukanu ini ña san jin ni, te ni ka ka'an
san ja ka otua'a ni.
5 Te yun guaa ni ndakani ini san ja nini kuu ja xteku san ñanio ja vi
kokoxno'o de nuu san vi jakoto ña de, te vi chituu ña de ja vi ndaxtutu
ndi'i ni xu'un ja ni kekuei yu'u ni ndee ama ka ja vi soko ni. Te saa nagua
ja na kotua'a xu'un ka soko ni ja xne'e ja inu nda'u ini ni, te masu ja ka
tenini ña san kuu.
6 Su vi kona'a ni tno'o ya'a: Ja in tee jitu joo ni, te joo ni ndaxtutu de, te
tee jitu kua'a, te suni kua'a ndaxtutu de.

7 Te in in maa ñayiu na kuña'i naxa kana ini anu mai, su ma kokuu suchi
ini ja jiña'i, axi ja vi nini kuu ja kuña'i, chi kutoo ña ia Dios jin ñayiu ja
kusii ini nuu jiña'i.
8 Chi ka'nu kuu ia Dios, te kuu sa'a ya ja vi ni'i ni ndi'i javii java'a ya,
nagua ja saa te siun ni vi koneva'a ni ndi'i nagua ka jiniu'u ni, te suni vi
koneva'a kua'a ni ja vi chituu ni ñayiu ndi'i ni tniuu gua'a ja ka sa'a ni,
9 nagua yoso nuu tutu ii:
Ni ja'nde de te ni jiña'a de nuu ñayiu ka kunda'u,
te tniuu gua'a ja ni sa'a de yun ni kendoo oo nikuii nikani,
kachi tutu ii.
10 Te ia Dios kuu ia jiña'a ndikin tata nuu tee jitu, te suni jiña'a ya xtaa ja
ka jaa ñayiu, te suni taa ya ndi'i nagua ka jiniu'u ni, te sa'a ya ja vi ni'i
gua'a ndeva'a ni, nagua ja saa te skaya kua'a ya tniuu gua'a ka sa'a ni,
11 nagua ja saa te vi koo kuika ni jin ndi'i ni, te kuu vi soko kua'a ka ni.
Te nuu vi ndakuña'a san xu'un ja ka soko ni yun nuu ñayiu ka kunda'u,
te suu sa'a ja vi ndakuanta'ui nuu ia Dios.
12 Chi tniuu ka sa'o ja ka jiña'o xu'un nuu ñayiu ka kunda'u, masu maa
ni ka jiña'o nagua ka ja'ni ña jin, chi suni ka ndakuanta'u ndeva'i nuu ia
Dios.
13 Chi tniuu ka sa'a ni ja ka soko ni xu'un sa'a ja vi ndakuanta'ui nuu ia
Dios, chi yun xne'e ja ka jantno'o ni tno'o va'a Kristu. Te suni vi chiñu'i ia
Dios, ja siun ka chituu ni jin mai vi jin ndi'i ñayiu ka skua'a.
14 Te suni ka ndakuatui ja ja'a ni, chi ka ka'an too ndeva'a ñai jin ni, ja
ja'a ja vii ndeva'a ni chindee ni chituu ña ia Dios jin ni.
15 Te na vi ndakuanta'uo nuu ia Dios ja ni skuta'u ña ya in jaka'nu ndeva'a
ja vini ma vi ni'o na tno'o vi ka'on ja vi ndakuanta'uo nuu ya.

10

Ka'an ni'nu Pablo ja ja'a maa de

1 Maa san kuu Pablo, te jikanta'u san nuu ni nagua ka'an maa Jesukristu
ja ka'an vii ka'an va'a ya vi ka'an vita ya. Su ka ka'an sava ñayiu ja nuu
ka oo in nio, te sa'a nda'u sa'a kee ni san, su nuu ojika san, te vini kii ini
san ka'an xeen san jin ni, ka kachi.
2 Su jikanta'u san ja nuu jaa san ja jakoto ña san, te ma vi tenini ña ni
ja kii ini san ja ka'an xeen san nuu ni, chi sava ni ka ka'an ja nino'o ni
tno'o ñayiu ñuyiu ka'an san, te sein chi vi oo anu san ja vi kintna'a san
jin ñayiu ka ka'an siun.
3 Te jandaa ndija ja ñayiu ñuyiu kuu san, su tu jaxin tna'a san nagua ka
jaxin tna'a ñayiu ñuyiu.
4 Chi ndatniuu ja jantniuu san nuu jaxin tna'a san, masu ja oo ñuyiu
ya'a kuu, chi oo jin jaka'nu maa ia Dios, nagua ja xnaa taka jandakui maa
jakue'e.
5 Saa te xnaa taka tno'o kuechi vi tno'o teyii ja tu jandetu ja vi kuni ñayiu
ia Dios. Te jin yun ku'ni san ndi'i ja ka ndakani ini ñayiu, te tenini san jin
ja vi kuantno'i Jesukristu.
6 Te nuu kenta ja vi kuantno'o ndaa ni, saa te ndakoo san siki ndi'i ñayiu
ja tu ka jantno'o, te vi tniuya'ui jakue'e ka sa'i.
7 Te maa ni, chi ka ndia'a ni maintno'o ni nagua sa'a in ñayiu. Te nuu
ja ndee in ñayiu kukanu ini ja oi jin Jesukristu, te na kona'i ja suni sein,
chi oo san jin ya.

8 Chi visi na ka'an teyii san joo ka ja ndiso tniuu san, su tu kukanoo san,
chi maa Jito'o ni chitniuu ña jin san ja xteku ña san jin ni, nagua ja vi kuja
ni'nu ni nuu tno'o ya, te masu ja xnaa ña san.
9 Te ma vi koka'an ni ja nino'o ni kuini san ja siu'u ña san jin tutu tee
san.
10 Chi jandaa ndija ja ka ka'an sava ni ja taka tutu tee san, chi ka'an xeen
san vi ka'an ndakui san, su nuu ja vi na vi koo ni jin san, te ma kundee
ini san ja ka'an xeen san, chi ka'an vita san, te ka'an san nino'o tno'o tu
jiniu'u, ka kachi.
11 Su ñayiu ka'an siun, na kona'i ja nani ka'an san nuu tutu ja oo jika
san, te suni saa ka'an san nuu kenta san ja vi koo.
12 Su ma kundee ini san ja vi nitna'a inuu san, ni ma vi kintna'a inuu
san jin sava ka ñayiu ja ka ndakuantno'i mai. Chi ñayiu vasa ka kui, chi
ka ndakani ini ja ñayiu gua'a ka kuu mai nuu ka skintna'a inui mai jin
sava ka ñayiu.
13 Su sein, chi ma kokuu teyii ndeva'a ka san jin nagua ni chikua'a Dios
ja ka'an san, chi maa ya ni chikua'a ndenu guaa kenta san ja kaxtno'o san
tno'o ya, chi maa ya ni jandetu ja suni ni kenta san kaxtno'o san tno'o ya
ndee nuu maa ni ja ka oo ni ñuu Corinto.
14 Te yun guaa tu ni ja'an jika ka san jin nagua ni chikua'a ia Dios, te
naxa kokuu nuu sua'a, te tu ni oo san ama ka jin ni, chi maa san kuu tee
xtnañu'u ja ni jaa san ni kaxtno'o san tno'o va'a Jesukristu nuu ni.
15 Te tu kuu teyii san jin tniuu ja ni sa'a inka ñayiu, ja kokuu na kuinio
tniuu ni sa'a maa san. Chi sua'a ndetu ka'nu san ja vi na vi kandija gua'a
ka maa ni, saa te kuu satniuu gua'a ka san ne'u maa ni, su maa ni nagua
ni chikua'a maa ia Dios ja kaxtno'o san.
16 Te suni ndetu ka'nu san ja kuu ki'in jika ka san saa ñuu nuu ka oo
maa ni ja kaxtno'o san tno'o va'a Jesukristu, su ma ki'in san nuu ja ni ka
satniuu sava ka ñayiu, nagua ja ma kokuu teyii san jin tniuu ja ka sa'a
sava kai.
17 Su nuu ja na in ñayiu kuini ja kokuu teyii, te na kokuu teyii jin tniuu
ja sa'a maa Jito'o.
18 Chi masu ñayiu ja sa'a ka'nu mai kuu ñayiu ja janta'u ña ia Dios, chi
ñayiu ja sa'a ka'nu maa Jito'o.

11

Ka'an Pablo siki tee ka xnda'u ñayiu

1 Nuu sua'a te kuu, te vi kuandee ini ni ja na ka'an san joo na kuinio in
ñayiu ka'an tno'o tu jiniu'u. Nuu saa te vi kuandee ini ni na ka'an san.
2 Chi ja kuu kuiñu san ja ja'a ni kuu in ja vaji nuu maa ia Dios ja kokuu
kuiñu san, chi ni kee yu'u san ja vi tnanda'a ni jin Jesukristu, na kuinio in
ña'a oo ndutu vi oo vii ña ja tnanda'a ña jin invaa yii ña.
3 Su yu'u san ja suni vi xnda'u ña jin ni, te vi kujioo ni ja ma vi chiñu'u
vii ni Jesukristu jin ndee ini ndee anu ni. Chi suni saa ni sa'a Tachi jin
Eva, ja ni nduu in koo, te jin ja ndichi ini ti, te ni xnda'u ña ti jin ña.
4 ¿Te nau ja ka jandetu ni ka nini ni tno'o ja ka kaxtno'o sava ka ñayiu
inka Jesús siin ja masu nagua ni kaxtno'o san, te ka janta'u ni inka espíritu
siin saa Espíritu ja ni ka ni'i ni, vi inka tno'o va'a Jesukristu saa nagua ni
ka janta'u ni?
5 Su ndakani ini maa san ja masu kuu lule ka san saa tee na'nu ndeva'a
ka ja ka ka'an de ja ni chitniuu ña Jesukristu jin maa de.

6 Chi visi tu kuu ka'an gua'a san, su jinkui'nu gua'a ini san, te siun ni
xne'e san ya'a nuu maa ni ndi'i ni jichi nagua sa'a san.
7 ¿Te a in jakue'e ni sa'a san ja tu ni ki'in san xu'un nuu ni kaxtno'o san
tno'o va'a ia Dios nuu ni? Te ni sa'a nda'u san maa san nagua ja vi kokuu
na'nu ni.
8 Chi ni kindee san xu'un ñayiu ka skua'a sava ka ñuu nuu ni janta'u
san ja ni ka tniuya'u ñai nagua ja kuantniuu san ja kunukuechi san nuu
ni.
9 Te nuu ni oo san jin ni, te ni oja'ni ña jin san, su tu ni ojikan sa'un
san nuu ni in ni, chi nuu ni kentakuei ñanio Macedonia, te ni ka otaa de
nagua ni oja'ni ña jin san, chi ni ojito san maa san nagua ja ma koxna'a
ña san jin ni in ni, te suni saa ni kosa'a san.
10 Chi kukanu gua'a ini san ja jini san tno'o ndaa Jesukristu, te ni in
ñayiu tu na in kindee ja kusii ini san jin ja sa'a san nuu ndi'i ñuu ja tnii
Acaya.
11 ¿Te nau ja ka'an san sia'a? ¿A chia tu ka'an too ña san? Ña'a, chi maa
ia Dios ja jini ja ka'an too ña san.
12 Su saa ni kosa'a san nagua sa'a san nagua ja ma kua'a san tno'o ja vi
sa'a teyii tee yun maa de, ja ka ka'an de ja inuu ni tniuu ka sa'a san jin de.
13 Chi tee yun, masu tee ni chitniuu ndija Jesukristu ka kuu de, chi nino'o
ni ka xnda'u ña de, te ka sama de maa de na kuinio ja tee ni chitniuu ya
ka kuu de.
14 Te ma vi sa'u kuii ini ni jin ya'a, chi ndee maa Tachi te sama maa, te
sa'a na kuinio ja vi ia ye'e ja jinokuechi nuu ia Dios kuu.
15 Te yun guaa ma vi sa'u kuii ini ni jin yun, chi suni tee ka jinokuechi
nuu Tachi ka sama de maa de na kuinio ja vi tee ka kaxtno'o tno'o ndaa
ka kuu de, su koo in kiuu te vi ni'i ya'u maa de jin tniuu ja ka sa'a de yun.

Ndakani Pablo tnundo'o tna'a de ja tee ni chitniuu Jesús kuu de

16 Ka'an san jin ni inka jichi ja ni in ni, ma vi ndakani ini ni ja nduu
kue'e san. Su nuu ja saa ka ndakani ini ni, te vi kuandetu ni ja na ka'an
san na kuinio in tee nduu kue'e, nagua ja suni na kokuu teyii san joo luluu.
17 Te tno'o ka'an san ya'a, masu tno'o ja ka'an maa Jito'o kuu, chi ka'an
san na kuinio ja in tee nduu kue'e ja sa'a teyii maa kuu san.
18 Chi ka oo kua'a ñayiu ja ka kuu teyii jin ja ka sa'i ñuyiu ya'a, te suni
saa ni sein na kokuu teyii san nuu saa.
19 Chi maa ni ja ka ka'an ni ja ka kuu ni ñayiu ndichi, ¿te nau ja gua'a
ndeva'a ka jandee ini ni jin ñayiu ka nduu kue'e?
20 Chi gua'a ka jandee ini ni jin ñayiu ka tenini ña jin ni ja vi kunukuechi
ni nui, vi ñayiu ka tanda'u ña jin ni, vi ñayiu ka kindee nagua ka neva'a
ni, vi ñayiu ka sa'a teyii mai nuu ni, vi ñayiu ka katu tikatu nuu ni.
21 Te visi kukanoo san ja ka'an san, su na ka'an san ja tu kundee ini san
ja sa'a teyii san maa san, nagua ka sa'a ñayiu yun.
Su nuu ja sava ka ñayiu ka kii ini ja ka sa'a teyii mai jin tniuu ka sa'i,
te suni sein, chi sa'a teyii san maa san jin tniuu sa'a san, visi na kuinio in
ñayiu nduu kue'e.
22 Chi ka kuu teyii de ja tee hebreo ka kuu de, te suni sein. Axi ja tee
Israel ka kuu de, te suni sein. Axi ja tatatno'o Abraham ka kuu de, te suni
sein, chi tatatno'o Abraham kuu san.
23 Axi tee ka jinokuechi nuu Jesukristu ka kuu de, te vi'i ka jinokuechi
sein nuu ya saa tee yun. Te visi ka'an san na kuinio in tee nduu kue'e
ndeva'a, su kuu teyii san, chi kua'a ka satniuu san saa tee yun. Te kuu
kua'a ka jichi ka kani ña jin sein saa tee yun. Te kuu kua'a ka jichi ndesi

san vekaa saa tee yun. Te suni ja ni kuu kua'a ka jichi vi ja yatni ja kuu
san.
24 Chi ja ni kuu u'un jichi ka kani ña tna'a san judio jin san, te in in jichi,
chi ka kani ña de jin san oko xa'un kuun jichi jin ñii kuiñi.
25 Te uni jichi ni ka kani ña de jin san jin xnuu xii, te in jichi ni ka kuun
ni ka kani ña de yuu jin san. Te uni jichi ja ni jiondita san ni sa'u barco
nuu ndute mar, te vi saa joo, te kuu san. Te in jichi, chi vi niñu niñu vi
nduu nduu ni intatneni san nuu ndute mar.
26 Te jiondita ndeva'a san, te nuu ichi yun jini san kua'a tnundo'o. Chi ni
kaku san nuu yute na'nu vi nuu nda'a kui'na, vi nuu nda'a ñayiu ñuu san
vi nuu nda'a ñayiu inka tatatno'o. Vi ni kaku san nuu nda'a ñayiu ñuu
na'nu vi nuu yuku ja tu na ñayiu ka oo, vi ni kaku san nuu ndute mar, vi
ni kaku san nuu nda'a tee ka ka'an ja ñanio ka kuu de.
27 Chi ni ojani ini ndeva'a san ni osatniuu san, te kua'a jichi tu ni okixin
san. Ni oji'i san soko ndute vi soko xtaa, te kua'a jichi ni ondite san vi ni
okuitnu san ja vijin, chi tu nagua kondii san.
28 Te masu maa ni ya'a, chi suni ndiso san in javee ja ndi'i kiuu ni ndi'ni
ndeva'a san ja ja'a ndi'i ñayiu ka skua'a.
29 Te nuu ja ndee in ñayiu oo vita nuu tno'o ia Dios, te jini san ja vi suni
oo vita maa san. Te nuu ja kanakau in ñayiu nuu kuechi sa'a tna'a kuikin,
te suni kukanoo san vi kiti ini san.
30 Te nuu ja nini kuu ja kokuu teyii san, te kokuu teyii san jin ja oo vita
san.
31 Te ja jini maa ia Dios, Tata Jito'o Jesukristu, ia kuu ka'nu nikuii nikani,
ja ka'an ndaa san, te masu xnda'u ña san.
32 Te nuu ni oo san ñuu Damasco, te tee tatnuni ñuu yun ja jinokuechi
de nuu rey Aretas, ni jani de tee ka jito ye'e ñuu yun, nagua ja vi kakuiko
ña de jin san.
33 Su ni ka tnaa ña tee ka kandija jin san nuu in chika ka'nu, te ni ka
kene'e ña de jin san nuu ventana in ve'e ja yoxnee siki muro ja ndesi yu'u
ñuu yun, saa te ni kaku san nuu nda'a tee tatnuni yun.

12

Ni skuni ña ia Dios jin Pablo

1 Jandaa ndija ja tu nagua ni'i san ja sa'a teyii san maa san, su na ka'an
san siki ja ni skuni ña Jito'o jin san.
2 Chi jini san in tee kandija Jesukristu, te ja oo uxi kuun kuia ni sa'a ia
Dios ja ni kaa de ndee andivi kuu uni ni ja'an de. Te tu jini san a ni ja'an
de jin yiki kuñu de axi maa ni anu de, maa ia Dios guaa jini.
3 Su jini san ja ni ja'an tee yun, su ja tu jini san kuu ja a ni ja'an de jin
yiki kuñu de axi maa ni anu de, maintno'o maa ia Dios guaa jini ya.
4 Su ni sa'a ya ja ni kaa de ndee nuu vii ndeva'a ni ja'an de, te ni onini
de tno'o ja ma kuu ka'an de, chi tu jandetu ya ja ka'an ni in ñayiu.
5 Te ja siun ni sa'a ia Dios jin tee yun, guaa kuu teyii san ja ja'a de, su tu
kuu teyii san ja ja'a maa san, chi ja kuu teyii san kuu ja vita san.
6 Su nuu ja kuini san ja kokuu teyii san ja ja'a maa san, te masu chia
nduu kue'e san, chi ka'an ndaa san. Su ma sa'a teyii san maa san, nagua
ja ni in ñayiu ma vi ndakani ini ja kuu ka'nu ka san saa nagua ka jini ñai
jin san, axi nagua ka nini ja ka'an san.
7 Te ja ma kokuu teyii ndeva'a san ja kua'a jichi ni skuni ña ia Dios jin
san jana'nu ya. Te yun guaa ni taa ya in tnundo'o ka'nu ndeva'a ja kuu

na kuinio in iñu ja yi'i nuu yiki kuñu san, ja kuu in ja ni tetniuu Tachi ja xtuji ña jin san, nagua ja ma kokuu teyii ndeva'a san.
8 Te ja ja'a yun, guaa ja ni kuu uni jichi jikanta'u san nuu Jito'o, nagua ja na kindee ya tnundo'o tna'a san.
9 Su kachi Jito'o nuu san: “Saa ni kuu, chi chindee chituu ña rin jin ron, te nuu ñayiu vita xne'e gua'a ka rin jaka'nu rin”, kachi ya. Yun guaa kuu teyii san ja vita san nagua ja jin sein xne'e Jesukristu jaka'nu ya.
10 Te yun guaa kusii ini san ja vita san, vi nuu ka nani ña ñayiu jin san, vi nuu nagua ja'ni ña jin san, vi nuu ka sondikin ña ñayiu jin san, vi nuu tna'a san tnundo'o ja ja'a Jesukristu. Chi nuu vita san, te jini san ja vi'i ka nduu ndakui san sa'a ia Dios.

Ndi'ni ndeva'a Pablo ja ja'a ñayiu ka skua'a ñuu Corinto

11 Ni sa'a san na kuinio in tee nduu kue'e nuu ni sa'a teyii san maa san, su maa ni ka tenini ña ja saa sa'a san. Chi maa ni guaa vi ndakuantno'o ña jin san nuu siun, chi masu kuu lule ka san nuu tee ka ka'an maa ni ja ka kuu de tee na'nu ja ni chitniuu ña Jesukristu, visi masu nagua kuu sa'un san.
12 Chi jin tniuu na'nu vi tniuu vii tniuu va'a ja ni jandee ini san ni sa'a san ne'u maa ni, xne'e ja jandaa ndija ja tee ni chitniuu ña Jesukristu kuu san.
13 Chi tu nagua ni sa'a san ja vi kokuu lule ka ni nuu sava ka ñayiu ka skua'a, maintno'o ja tu ni jikan san ja vi chituu ña ni nagua ja'ni ña jin san. Su nuu ja yun kuu in jakue'e ni sa'a san, te vi kuaka'nu ini ni.
14 Te vitna ja oo tua'a san ja jakoto ña san jichi kuu uni. Te ma jaa san ja nagua koxna'a koxnii ña san jin ni, chi tu kuini san nagua ka neva'a ni, chi ja kuini san kuu ja vi koo gua'a maa ni nuu ia Dios. Chi masu se'e kuu ja nduku xu'un ja kuantniuu tata, chi maa tata nduku ja vi kuantniuu se'e de.
15 Te yun guaa sein, chi kusii ini san ja xnaa san ndi'i nagua neva'a san, te vi ndee maa san xndi'i san ja ja'a ndi'i ni. ¿Te nau ja nuu ka'an too gua'a ka ña san, te vi saa nuu ka ka ka'an too ña maa ni?
16 Te oo kaji ja sein, chi tu nagua ni xna'a ni xnii ña san jin ni. Su visi ni saa, te ka ka'an sava ni ja ndichi ndeva'a ini san, te ni xnda'u ña san jin ni.
17 ¿Axi ni tanda'u ña san nuu ni tetniuu san tee ni ka jakoto ña jin ni? Tu sa'un.
18 Chi ni jikanta'u san nuu Tito ja jaa de jakoto ña de, te ni tetniuu san de jin inka ñanio. ¿Te a ni xnda'u ña Tito jin ni ja ni'i de xu'un ja kuu maa de? ¿Te a masu in ni ichi ka jika nduu san vi in ni Espíritu ia Dios ka oo jin san?
19 Te ¿a masu ka ndakani ini ni ja ndakanta'u san nuu ni? Su masu saa kuu, chi sua'a nuu maa ia Dios ka'an san, chi oo san jin Jesukristu. Te ndi'i tno'o ya'a ka'an san nagua ja vi kuja ni'nu ni nuu tno'o ya, vi ñani vi kua'a, ja ka'an too ndeva'a ña san.
20 Chi yu'u san ja nuu jakoto ña san, te ma nuku'un ña san nagua kuini san, te suni ma vi junkuaan ini ña maa ni naxa sa'a san. Chi yu'u san ja vatuni ka tee tna'a ni, axi ka kuu kuasun nuu tna'a ini ni, axi ka skiti ini tna'a ni, axi ka sa'a siin tna'a ni, axi ka nani tna'a ni, axi ka ka'an ni kuentu ñayiu, axi ka sa'a teyii ni maa ni, axi ndontakuei vaa ni siki inka ñayiu.
21 Te suni yu'u san ja nuu jaa san ja jakoto ña san, te sa'a ia Dios ja kukanoo san ja ja'a ni, te vatuni nda'i san ja ja'a kua'a ni, ja ni ka osa'a ni yika kuechi, te tu ka ndatna'u ini ni ja vi xndoo ni taka jane'e jayichi, vi

ja ka sa'a ni kuechi ñuyiu jin inka ñayiu, vi ndi'i jakue'e jasua'a ja ni ka osa'a ni.

13

Xteku ña Pablo

1 Ya'a kokuu uni jichi ja jaa san jakoto ña san. Te ndi'i nagua vi sa'a ndao na kokuu nagua ka'an nuu tutu ii, ja tno'o yu'u uu axi uni testiu na kuu ndaa.

2 Chi nuu ni jaa san jichi kuu uu ja ni jakoto ña san, te ja ni ka'an san nuu ñayiu ni ka osa'a yika kuechi ja ma vi kosa'a kai vi nuu ndi'i maa ni. Te vitna ja oo jika san, te ndajiokuiin san tee san nagua ja ni ka'an san nuu ni ka oo jian, nagua ja nuu jaa san ja jakoto ña san, te ma kunda'u ka ini san jin ñayiu yun.

3 Saa te vi kukanu ini maa ni jin ja ka nduku ni, ja ka'an Jesukristu jin ma'ñu sagua sein. Te maa ya, chi masu ia vita kuu ya ja sa'a ndaa ya jin ni, chi xne'e ya jaka'nu ya ne'u maa ni.

4 Chi visi ia vita kuu ya nuu ni intakaa ya nuu cruz, su teku ya jin jaka'nu maa ia Dios. Te suni saa ni sein, chi vita kuu san na kuinio maa ya. Su oo san jin ya, te teku san jin jaka'nu maa ia Dios, nagua ja kuu kunukuechi san nuu ni.

5 Vi koto tnuni ni maa ni nagua ja vi kuni ni, a ka oo yutnu ni jin tno'o ka kandija ni. Vi ndakondia'a ni maa ni, ¿a tu ka jini maa ni ja ka oo ni jin Jesukristu? Axi saa masu inu ndija ni ja ka kandija ndaa ni ya.

6 Su ndetu ka'nu san ja vi kuni ni ja sein, chi kandija ndaa san.

7 Te ndakuatu san nuu ia Dios ja ma vi sa'a ni ni in jakue'e, su masu ja kee va'a sein kuu, chi ja na vi sa'a maa ni java'a, visi na vi koka'an maa ni ja ni kendoo kue'e san.

8 Chi ma kuu nagua sa'a sa'un san siki tno'o ndaa, chi sua'a chituu san ja vi kuni ñayiu tno'o ndaa.

9 Te yun guaa kusii ini san ja oo vita san, nagua ja saa, te vi koo ndakui maa ni. Te ndakuatu san ja ja'a ni, nagua ja vi kuja ni nuu tno'o ya.

10 Yun guaa tee san tutu ya'a nuu oo jika san, nagua ja nuu kenta san nuu ka oo ni, te ma kokuu xeen ndeva'a san nuu ni jin tniuu ja ni skuiso siki ña Jito'o ja sa'a san ja vi kuja ni nuu tno'o ya, te masu ja skunaa ña san.

Sandi'i ni ka ndakantno'o ña Pablo

11 Ya'a ni ka kuu tno'o sandi'i ja ka'an san, vi ñani vi kua'a. Vi kosii ini ni, te vi nduku ni ja tu na kuechi vi kotavi ni, vi ndakuña'a nuu tna'a ni tno'o ndee ini, te inuu inuu vi ndakani ini ni, te vi koo mani ni. Te maa Dios, ia mani ini, ia kutoo ña, na koo ya jin in in ni.

12 Te vi ndatnii nda'a tna'a ni vi vi ndakanu ni'nu tna'a ni.

13 Te ndi'i ñayiu maa ia Dios ka ndakan tno'o ña, ¿a kukueni ka oo ni?

14 Te maa Jito'o Jesukristu na koto na kuni ña ya jin ni. Te vi koo ni jin Dios, ia kutoo ña, vi Espíritu ya.

Saa na kokuu.

Tutu ni tee Pablo nuu ñayiu ka skua'a ja ka oo ñuu ja tnii Galacia

1 Maa san kuu Pablo tee ni chitniuu ña Jesukristu ja xtutenuu san tno'o
ya, su masu ñayiu ni tau ña axi vi chitniuu ña, chi Jesukristu jin maa Tata
Dios ni chitniuu ña, ia ni ndaxteku Jesús ne'u ndiyi.
2 Maa san vi sava ka ñanio ja ka oo jin san ya'a, ka tee san tutu ya'a nuu
maa ni ja ka skua'a ni ja ka oo ni sava ñuu ja tnii Galacia.
3 Te maa Tata Dios jin Jito'o Jesukristu na ka'an nda'u ka'an kee ña ya,
te vi koo ni jin jamani ya.
4 Chi ni soko Jesukristu maa ya ja ni ji'i ya ja ja'a yika kuechio, nagua ja
saa te skaku ni'nu ña ya nuu ñuyiu kue'e ja ka oo vitna, chi saa kuini maa
Dios, ia kuu Tatao, ja sa'a ya.
5 Te na vi kochiñu'o nuu maa ya nikuii nikani. Saa na kokuu.

Tu na inka tno'o va'a Jesús chi invaa ni

6 Te vini sa'u kuii kuiti ini san, ja nase ñama ñama ni ka xndoo ni
ichi Dios, ia ni kana ña jin ma'ñu sagua ja ni ka'an nda'u ka'an kee ña
Jesukristu, te ni ka jata ndikin ni inka tno'o siin ja ka ka'an ñayiu ja tno'o
va'a Jesús kuu.
7 Te masu ja oo inka tno'o va'a Jesús, su ka oo sava ñayiu ja ka skunu
nuu ini ñai, te ka kuini vi saka tna'i tno'o va'a ya jin tno'o kue'e.
8 Su nuu ja ndee in maa san, axi in ia jinokuechi nuu Dios ja vaji ndee
andivi, ndakani inka tno'o siin ja tu kintna'a jin tno'o ja ni ka kaxtno'o san
nuu ni, te na tau tnia'i nuu ia Dios.
9 Nagua ja ni ka'an san ndee ama ka, te suni ndaka'an san inka jichi
vitna: Nuu ja ndee in ñayiu ndakani inka tno'o va'a Jesús ja kuu tno'o siin
saa tno'o ja ni ka janta'u ni, te na tau tnia'a mai nuu ia Dios.
10 Te nuu ja ka'an san tno'o ya'a, te tu nduku san ja na koo jayiñu'u nuu
ñayiu, chi ja na koo nuu ia Dios. Te ni tu nduku san ja kendoo va'a san
nuu ñayiu, chi nuu ja saa, te ma kuu kokunukuechi san nuu Jesukristu.

Ni xtuu ia Dios tno'o va'a Jesukristu nuu Pablo

11 Su kuini san ja vi kuni ni ya'a, vi ñani vi kua'a, ja tno'o va'a Jesús kuu
ja ndakani san, te masu tno'o ja jani ini ñayiu kuu.
12 Chi tu ni ni'i san tno'o ya'a nuu ni in ñayiu, te ni in ñayiu tu ni
kaxtno'o nuu san, chi maa Jesukristu ni xtuu ya tno'o ya nuu san.
13 Chi ja ni ka onini maa ni, naxa ni osa'a san ama ka ja ni ondikin san
nagua ni ka okandija tna'a san judio, te ni osondikin ni'i san ñayiu ka
skua'a ja ni osa'a ndeva'a san jin, te ni nduku ndee san ja xnaa san jin.
14 Te nuu ni ondikin san nagua ka kandija tna'a san judio, te maa san
ni okuu tee ni oyoxno'o nuu kua'a tna'a san ja ni ka ja'nu inuu jin san, te
maa san ni okuu in tee nini ka ini ja skunkuu nagua ni ka osa'a ndi nija'nu
san.
15 Su nuu ni kunda'u ini ña ia Dios jin san, te ni junkuaan ini ña ya ja
ni kaji ña ya ndee chii si'i san, te ni kana ña ya,
16 ja ni xtuu ya Se'e ya nuu san, nagua ja xtutenuu san tno'o ya nuu
ñayiu sava ka tatatno'o. Te tu ni ja'an san ja ndatno'o tna'a san jin ni in
ñayiu,

17 ni tu ni ndanuu san maa ñuu Jerusalén ja ka'an san jin sava tee ni
chitniuu ña Jesús ama ka saa maa san, chi saa sua'a ñama ni ja'an san
nuu ñu'u Arabia, te ni ndajiokuiin tuku san ñuu Damasco.
18 Yun te nuu ni ya'a nuu uni kuia, te ni ndanuu san maa ñuu Jerusalén
nagua ja jinkoto san Pedro, te yun ni ka oo san jin de xa'un ni kiuu.
19 Te tu ni jini san sava ka tee ni chitniuu ña Jesús, chi maa ni Jacobo,
ñani maa Jito'o, ni jini san.
20 Te ka'an ndaa san nuu ia Dios jin tno'o tee san ya'a, te masu xnda'u
ña san.
21 Yun te saa ni jiondita san sava ñuu ja tnii Siria vi Cilicia.
22 Te ñayiu ka skua'a ja ka oo jin Jesukristu ja ka oo ñuu ja tnii Judea,
chi tu ni ka jini sa'un ñai jin san,
23 chi maintno'o ja ni ka onini kuu tno'o ya'a: “Tee ni osondikin ña jion
ama ka ja xnaa ña de, kuu tee ndakani vitna tno'o va'a ja ka kandijao”.
24 Te ni ka chiñu'i ia Dios ja ja'a san.

2

Ni ka janta'u ña sava ka tee ni chitniuu ña Jesús jin Pablo ja kaxtno'o gua'a de

1 Yun te nuu ni ya'a nuu uxi kuun kuia, te ni ka ndanuu tuku san jin
Bernabé inka jichi maa ñuu Jerusalén, vi suni ka ndeka san Tito.
2 Ni ja'ankuei san yun, chi maa Dios ni skuni ña ja nini kuu ja ki'inkuei
san. Te ni ka ndututu siin san jin maa ni tee ka kuu nija'nu ne'u ñayiu
ka skua'a ja ka nee yiñu'u ñayiu nuu de. Te ni kaxtno'o san nuu de tno'o
va'a Jesús ja kaxtno'o san nuu ñayiu sava ka tatatno'o. Sua'a ni sa'a san
nagua ja kukanu ini san ja masu jiondita uun san.
3 Su vi ni Tito ja ka ndeka tna'a san jin de, tu ni ka tenini ña jin de ja
chitnuni de nuu yiki kuñu de, visi tee inka tatatno'o kuu de.
4 Te sua'a ni ka sa'a san, chi ni kiukuei yu'u sava tee ka xnda'u ña ja ka
ka'an de ja tee ka skua'a ka kuu de, ne'u nuu ka oo san, ja ka sa'a vijin
de ja tu ka skunkuu ka san nagua ni ka osa'a ndi nija'nu san. Chi ja ni ka
yaa san nuu ndi'i ya'a, chi ka oo san jin Jesukristu, su ka nduku de ichi ja
vi ndajiokuiin tuku san vi kunukuechi san nagua ka sa'a tna'a kuikin san.
5 Su tu ni ka jandetu sa'un san ja vi skunkuu san tno'o ja ka ka'an de
yun, nagua ja siun ni vi koo ni jin tno'o ndaa ja kuu tno'o va'a Jesús.
6 Su tee ka kuu nija'nu ja ka nee yiñu'u ñayiu ka skua'a nuu de, chi tu
na in tno'o jaa ni ka ka'an de, visi tee na'nu ka kuu de. Te sein, tu ndi'ni
sa'un san na tee ka kuu de, chi ia Dios, tu sa'a siin siin ya in in ñayiu, chi
inuu ni ka kuo nuu maa ya.
7 Te tu na in tno'o jaa ni ka ka'an ka de nuu san, chi sua'a ni ka ndakuni
de ja Dios ni chitniuu ña ja kaxtno'o san tno'o va'a Jesús nuu ñayiu sava
ka tatatno'o ja tu ka yitnuni nuu yiki kuñu de, nagua ni chitniuu ña ya jin
Pedro ja kaxtno'o de tno'o ya nuu tna'a san judio, ja ka yitnuni nuu yiki
kuñu san.
8 Chi maa ia Dios ja ni chitniuu ña jin Pedro ja kaxtno'o de tno'o va'a
Jesús nuu tna'a san judio, te suni maa ya ni chitniuu ña jin san ja kaxtno'o
san tno'o va'a Jesús nuu ñayiu sava ka tatatno'o.
9 Te ni ka jini Jacobo, Pedro vi Juan, tee ka yituu gua'a ka ña ñayiu ka
skua'a, ja Dios ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña jin san, te ni ka tnii nda'a
tna'a san jin de vi ni ka tnii nda'a tna'a de jin Bernabé ja kuu in seña ja

ka kendoo va'a ini de ja kuu ki'inkuei san vi kaxtno'o san tno'o va'a Jesús
nuu ñayiu sava ka tatatno'o, te ki'inkuei maa de nuu tna'a san judio.
10 Te maintno'o ja ni ka jikan de kuu ja na vi ku'un ini san ñayiu ka
kunda'u, te tniuu ya'a chi nduku ndee ndeva'a maa san ja sa'a san.

Inuu ni skaku ni'nu Dios ñayiu judio jin ñayiu sava ka tatatno'o

11 Su nuu ni kii Pedro ñuu Antioquía, te ni ka'an kaji san vi nuu jin nuu
de ja masu vatuka sa'a de.
12 Chi nuu chia'an ka ja kentakuei tee judio ja ni tetniuu Jacobo ñuu
Antioquía yun, ni ka ojaa in ni Pedro xtaa jin ñayiu sava ka tatatno'o. Su
nuu ni kentakuei tee yun, te ni kuu siin de, ja tu ni ka ojaa in ni ka de
xtaa, chi ni oyu'u de jin tee judio ja ka yitnuni nuu yiki kuñu yun.
13 Te suni sava ka tee judio ja ka skua'a, ni ka nitna'a inuu de jin Pedro,
ja ni ka sa'a siin de ñayiu sava ka tatatno'o. Te vi suni ndee Bernabé, ni
jata ndikin de, te yun ka sa'a jani ini de, su masu ndija ja saa ka sa'a de.
14 Su nuu ni jini san ja masu ka jika ndaa ka de, nagua oo tno'o ndaa ja
kuu tno'o va'a Jesús, te jiña'a san nuu Pedro nuu ka nini ndi'i ñayiu ka oo
yun: “Nuu ja maa ni ja tee judio kuu ni, te oo ni nagua ka oo ñayiu sava
ka tatatno'o, te masu nagua ka oo ñayiu judio, ¿te nau ja tenini ni ñayiu
sava ka tatatno'o ja vi koi nagua ka oo ñayiu judio?
15 ’Chi maa san vi maa ni, ka kuo tatatno'o judio ndee nuu ni ka kakuo, te
masu ñayiu tu ka jini ia Dios ka kuo, nagua ka oo ñayiu sava ka tatatno'o.
16 Su visi ni saa, su ka jinio ja ni in ñayiu tu kui ñayiu ndaa nuu ia Dios
ja skunkui nagua yoso nuu Ley Moisés, chi jin ja kandijai Jesukristu. Te
suni yoon, chi ni ka kandijao ya, nagua ja saa te ka kuo ñayiu ndaa nuu
ia Dios jin ja ka kandijao Jesukristu, te masu jin ja ka skunkuo nagua yoso
nuu Ley yun, chi ni in ñayiu ma kokui ñayiu ndaa nuu ia Dios ja skunkui
nagua yoso nuu Ley yun.
17 ’Te nuu ka ndukuo ja vi kokuo ñayiu ndaa jin ma'ñu sagua Jesukristu,
te nuu saa te ka ndakani ini ñayiu judio ja ñayiu ka sa'a yika kuechi ka
kuo. Nuu saa, ¿te a Jesukristu sa'a ja ka sa'o yika kuechi? Ña'a, masu saa
sa'un kuu”, jiña'a san.
18 Chi nuu ja ndajiokuiin san kaxtno'o san ja kokuu san in ñayiu ndaa
nuu ia Dios jin nagua ni osa'a san, in ja ja ni xndendoo san, te tavi kuechi
san.
19 Chi kuu san na kuinio ndiyi nuu Ley Moisés, te yun guaa ma kuu
tatnuni ka Ley yun nuu san, nagua ja kuu koteku san ja kunukuechi san
nuu ia Dios.
20 Chi na kuinio ja ni ka intakaa san jin Jesukristu yika cruz, te masu
teku ka maa san, chi Jesukristu kuu ia teku ini anu san. Te ja teku san
jin yiki kuñu san vitna kuu ja teku san ja kandija san Se'e ia Dios, chi ni
kutoo ña ya jin san, te ni soko ya maa ya ja ja'a san.
21 Te tu skexiko san ja kunda'u ini ña ia Dios, chi nuu sua'a te jin ma'ñu
sagua Ley yun kokuu san ñayiu ndaa nuu ya, nuu saa te tu jiniu'u sa'un
ja ni ji'i Jesukristu.

3

Vi koo yutnuo jin tno'o ka kandijao

1 Nase nde'e vasa ñayiu ka kuu maa ni ja ka oo ni ñuu ja tnii Galacia,
vaa ka jiko ini ni, ¿nau ja tu ka jantno'o ka ni tno'o ndaa? Te vi jin nuu
ndi'i ni, ni ka kaxtno'o kaji kuiti san ja maa Jesukristu kuu ia ni intakaa
nuu cruz ja ja'a ni.

2 Te invaa ni tno'o ya'a kuini san ja kakan tno'o ña san: ¿A ni ka ni'i ni
Espíritu ia Dios jin ja ka skunkuu ni nagua yoso nuu Ley Moisés, axi ja ni
ka kandija ni tno'o va'a Jesús ja ni ka onini ni?
3 ¡Ñayiu vasa ka kuu ni! Chi xtnañu'u ka ni ka jinkondee ni jin jaka'nu
Espíritu ia Dios ja ka kandija ni Kristu. ¿Te nau ja vitna te ka kuini ni vi
kokuu ni ñayiu ndaa jin jandakui in ñayiu?
4 ¿Te a tu ni jiniu'u sa'un tnundo'o ni ka tna'a ni ja ja'a tno'o va'a Jesús?
¿Te a jandaa ndija ja tu ni jiniu'u yun?
5 Chi ni taa Dios Espíritu ya vi ni sa'a ya tniuu na'nu ne'u maa ni, nuu ni
ka kandija ni tno'o va'a Jesús ja ni ka onini ni, te masu ja ni ka skunkuu
ni nagua yoso nuu Ley Moisés.

Ni jinkokuu Abraham ñayiu ndaa jin ma'ñu sagua ja kandija de

6 Suni saa ni ndo'o Abraham nagua yoso nuu tutu ii: “Ni kandija de ia
Dios, te ja kandija de yun ni janta'u ña Dios ja tee ndaa kuu de”.
7 Te yun guaa vi kuni ni ja se'e ndija Abraham ka kuu ñayiu ka kandija
ia Dios.
8 Chi ka'an nuu tutu ii, ja ni ka'an ia Dios ndee ama ka ja ñayiu sava ka
tatatno'o vi kokui ñayiu ndaa jin ja ka kandijai ya, nuu ni jiña'a ya tno'o
va'a ya nuu Abraham, te jiña'a ya sua'a: “Jin ma'ñu sagua ron te vi koo
vii vi koo va'a ñayiu ndi'i tatatno'o”.
9 Te saa ni sa'a vii ni sa'a va'a ya jin ñayiu ka kandija ya, inuu ni ni sa'a
ya jin Abraham, chi ni kandija de ya.
10 Chi ndi'i ñayiu ndakani ini ja koo gua'i nuu ia Dios ja skunkui nagua
yoso nuu Ley Moisés, te ni ka tau tnia'i, chi yoso nuu tutu ii: “Na tau tnia'a
ndi'i ñayiu ja tu skunkuu ndi'i tno'o nagua yoso nuu Ley Moisés”, kachi.
11 Te kendoo kaji ja ni in ñayiu ma kuu kokui ñayiu ndaa nuu ia Dios
ja skunkui Ley yun, chi ka'an nuu tutu ii: “Ñayiu ndaa, chi kotekui jin ja
kandijai”.
12 Te Ley yun, chi masu vaji nuu ja ka kandijao, chi sua'a ka'an nuu tutu
ii: “Na in skunkuu nuu Ley Moisés, te na kotekui jin Ley yun”.
13 Te Kristu, chi ni tniuya'u ya ja ni ndatau ña ya nuu tno'o ka'an Ley
ja ni ka tau tnia'o siki yika kuechio, chi maa ya ni tau tnia'a nuu ia Dios
ja ja'o, chi yoso nuu tutu ii: “Na tau tnia'a ndi'i ñayiu ja intakaa nuu in
yutnu”, kachi tutu ii.
14 Te saa ni kuu, nagua ja jin ma'ñu sagua Jesukristu, te suni na kenta
javii java'a ia Dios nuu ñayiu sava ka tatatno'o, nagua ni kee yu'u ya nuu
Abraham, nagua ja saa te jin ja ka kandijao ya, te vi ni'o Espíritu ya, nagua
ni kee yu'u ya.

Ma kuu sama Ley Moisés nagua ni kee yu'u ia Dios

15 Ka'an san in tno'o ja skintna'a san, vi ñani vi kua'a, naxa ka sa'a ñayiu
ñuyiu. Chi nuu ka sa'a ñayiu in tratu, te junkava in tutu nuu ka sa'a kutu
gua'i, ja saa te ni in ñayiu ma kuu ja nune'i tutu yun axi ndasoi inka tno'o.
16 Te suni saa ni ia Dios, chi ni kee yu'u ya nuu Abraham vi nuu ndikin
tata de. Te tu ka'an tutu ii siki kua'a ndikin tata de, chi siki invaa ni ndikin
tata de, te suu kuu Jesukristu.
17 Te ja kaxtno'o san kuu tno'o ya'a: Dios ni sa'a in tratu jin Abraham, te
suni sa'a kutu ya. Te nuu ni ya'a nuu kuun ciento oko uxi kuia, te ni jiña'a
ia Dios Ley nuu Moisés. Te Ley yun ma kuu ja nune'e tratu ja ni sa'a ya,
ni ja xnaa tno'o ja ni kee yu'u ya.

18 Chi nuu ja nagua ni jiña'a ia Dios nuu Abraham ja sa'a jajin de vaji
nuu Ley Moisés, nuu saa te masu ka in ja ni kee yu'u ya kuu. Su ia Dios,
chi ni jiña'a ya nuu Abraham jin ma'ñu sagua tno'o ni kee yu'u ya.
19 Te nuu saa, ¿nagua jiniu'u Ley Moisés? Jiniu'u chi ni ndaskintna'a ia
Dios jin tno'o ni kee yu'u ya nagua ja xtuu ja ka sa'a ñayiu yika kuechi.
Te koo Ley yun guaa ndee kiuu ja kii ndikin tata Abraham, nagua ni kee
yu'u ya. Te Ley yun ni tetniuu Dios jin ma'ñu sagua ia ka jinokuechi nuu
ya ja ni ka ndakuña'a ya nda'a tee in ni'nu sagua ja kuu Moisés.
20 Su tu jiniu'u ja koo in tee kuiin ni'nu sagua, nuu ja invaa ni ñayiu
kuu, te ia Dios, chi maintno'o ni maa ya kuu.
21 ¿Nuu saa te a kei ka'an ja Ley Moisés ka'an ja tu jiniu'u tno'o ja ni
kee yu'u ia Dios? Ña'a, masu saa kuu. Chi nuu sua'a, te Ley kuu taa ja
vi tekuo. Nuu saa, te kuu vi koo gua'o nuu ia Dios ja vi skunkuo nagua
tatnuni Ley.
22 Su ka'an nuu tutu ii ja ndi'i ñayiu ñuyiu ka ndesi nuu yika kuechi,
nagua ja saa, te vi ni'i ñayiu ka kandija tno'o ja ni kee yu'u ia Dios jin ja
ka kandijai Jesukristu.
23 Su ama ka ja kenta tno'o ja ka kandijao, te ni ka ondesio nuu Ley
Moisés, te ni ka ondesi nio guaa ndee nuu ni kenta tno'o ka kandijao ja ni
xtuu ia Dios.
24 Te nuu saa, te Ley yun ni ojito ña jion na kuinio in tee jito suchi kueli,
guaa ndee kiuu ja kii Jesukristu, nagua ja jin ja ka kandijao ya, te vi koo
gua'o nuu ia Dios.
25 Su vitna te ja ni kenta ja ka kandijao, te masu ka oo kao nuu Ley ja
jito ña yun.
26 Chi ndi'i ni ka kuu se'e ia Dios jin ma'ñu sagua ja ka kandija ni
Jesukristu.
27 Chi ndi'i ni, ni ka jandute ja vi koo in ni ni jin Jesukristu, te vi nduu
ni ñayiu jaa nuu ya na kuinio ja ka ndekui'nu ni in sa'un jaa.
28 Te yun guaa vitna masu siin siin ka kuu ñayiu nuu ia Dios, chi tu ka
na ñayiu judio ni ñayiu sava ka tatatno'o, ni ñayiu jinokuechi ni ñayiu
sa'a tniuu maa, ni tu na teyii ni ñasi'i, chi ndi'i ka kuu invaa ni ka ñayiu
nuu Jesukristu.
29 Te ja ka oo ni jin ya, te yun guaa jandaa ndija ja ndikin tata Abraham
ka kuu ni, te vi sa'a jajin ni, nagua ni kee yu'u ia Dios.

4

Ni ka nduo se'e maa ia Dios jin ma'ñu sagua Jesukristu

1 Te suni ja kuini san ka'an san kuu ya'a: Nuu ja in suchi luluu kuu suchi
ni'i ja sa'a jajin, su tu nagua sama sa'uin jin tee jinokuechi nuu tatai, chi
kuini ka ja kotatnuni, visi mai kuu jito'o ndi'i ja neva'a tatai.
2 Chi nuu lului, te kendoi nuu nda'a tee ka jito ña jin vi tee ka jito ndatniui
guaa ndee kentai kuia ja ni ka'an tatai.
3 Te suni saa ni yoon. Chi koka'on ja nuu ni ka oo kuelio, te ni ka
ojinokuechio nuu taka jana'nu ja ka tatnuni nuu ñuyiu ya'a.
4 Su nuu ni kenta ja ni skunkuu tiempu ja ni jani maa ia Dios, te ni tetniuu
ya Se'e ya ja ni skaku ña in ñasi'i judio, te ni kaku ya ja kunukuechi ya
nuu Ley Moisés,
5 nagua ja saa, te tniuya'u ya ja ndatau ña ya jin yoon ja ni ka
ojinokuechio nuu Ley yun, saa te ni janta'u ña ia Dios ja ni ndakuanse'e
ña ya.

6 Te ja siun se'e ia Dios ka kuo, guaa ni tetniuu ya Espíritu Se'e ya ja oo
ini anuo, te Espíritu kana jaa: "¡Tata, tata yua maa san kuu ni!"
7 Nuu saa, te masu ka ka jinokuechi ni, chi se'e ia Dios ka kuu ni. Te ja
se'e ia Dios ka kuu ni, guaa suni vi sa'a jajin ni ja taa ya jin ma'ñu sagua
Jesukristu.

Ndi'ni ndeva'a Pablo ja ja'a ñayiu ka kandija

8 Su jandaa ja ama ka, chi tu ni ka ojini ni ia Dios, te ni ka ojinokuechi
ni nuu jana'nu ja masu Dios ka kuu.
9 Su vitna ja ka jini ni ia Dios axi gua'a ka ka'an san ja Dios jini ña ya
jin in in ni, ¿te naxa ni kuu ja ka kuini ni vi ndajiokuiin tuku ni ja vi
kunukuechi ni nuu taka jana'nu ja tu ka jiniu'u sa'un, chi ja vita ka kuu?
10 Te ka jaan ii ni kiuu, vi yoo jaa andivi, vi viko na'nu, vi kuia.
11 Yu'u ndeva'a san ja ja'a ni, ja ni kaxtno'o uun san, te tu nagua ni
jiniu'u sa'un.
12 Jikanta'u san, vi ñani vi kua'a, ja vi sa'a ni nagua sa'a maa san, chi
suni ni sa'a maa san nagua ni ka osa'a ni ja tu ni ka ondikin ni Ley Moisés.
Te tu na in jakue'e ni ka sa'a ña ni jin san.
13 Chi ja ka jini maa ni ja ja'a in kue'e ku'u san, te ni kaxtno'o san tno'o
va'a Jesús nuu ni ndee jaxtnañu'u.
14 Te kue'e ja ku'u san yun kuu in ja jito tnuni ña jin ni, su tu ni ka
skexiko ña ni jin san, ni tu ni ka ndajione'e ña ni. Chi saa sua'a ni ka
janta'u ña ni, na kuinio in ia jinokuechi nuu Dios, axi na kuinio ja vi maa
Jesukristu kuu san.
15 ¿Te vitna ndenu oo ka ja ka kusii ini ni nuu saa? Chi kuu ndakani san
ja ni ka kunda'u ndeva'a ini ña ni jin san, chi nuu sua'a te kuu vaa vi vi
tau ni nduchi nuu ni, te vi taa ni nuu san.
16 Te vitna, ¿a ka ka'an ni ja jini u'u ña san, nani ja ka'an san tno'o ndaa
nuu ni?
17 Chi tee judio yun ja ka kaxtno'o de nuu ni ka ndi'ni ndeva'a de ja ja'a
ni, su masu ka ndakani va'a ini de. Chi ja ka kuini de kuu ja vi sa'a siin
ña de jion, nagua ja saa, te maa ni vi kondi'ni ni ja ja'a de.
18 Gua'a kuu ja vi kondi'ni ni ja ja'a inka ñayiu, nuu ja tno'o kaxtno'i oo
gua'a; su siun ni vi kosa'a ni, te masu nani nuu oo san ne'u ni.
19 Te ja ja'a maa ni ja ka kuu ni na kuinio se'e maa san, guaa tna'u
ndeva'a ini san inka jichi, na kuinio in ñasi'i nuu jatu ña ja kaku lulu ña,
vi guaa ndee na kuni san ja vi koyutnu ni nuu Jesukristu.
20 Nuu sua'a te kuu, su vi vitna koo san jin ndi'i ni, te ka'an vita ka san,
chi tu jini san nagua kuu ja sa'a ka san ja ja'a ni.

Ni kintna'a Agar jin Sara ja ni sa'a ia Dios uu tratu

21 Te maa ni ja ka kuini ni ja vi kunukuechi ni nuu Ley Moisés, vi ka'an
ni ya'a, ¿a tu ka nini ni naxa ka'an nuu Ley yun?
22 Chi ka'an ja ni ka oo uu seyii Abraham, te in kuu se'e ña'a ni
ojinokuechi nuu ñasi'i de, te inkai kuu se'e ñasi'i maa de ja tu na xiin
nuu jinokuechi ña.
23 Te se'e ña'a jinokuechi yun, ni kakui nagua ka kaku sava ka suchi
kueli. Su se'e ña'a ja tu na xiín nuu jinokuechi ña yun, chi ni kakui nagua
ja skunkuu tno'o ni kee yu'u ia Dios.
24 Te tno'o ya'a ka'an ja skintna'a uu ñasi'i ja xne'e naxa ni sa'a ia Dios
uu tratu. Te in tratu yun kuu ja vaji ndee yuku Sinaí, te suu skintna'a jin
Agar, te se'e ña'a ya'a ka kuu suchi ka jinokuechi.

25 Chi Agar kintna'a jin yuku Sinaí ja oo Arabia, te suu kintna'a inuu jin
ñuu Jerusalén ñuyiu ya'a, chi ndi'i ñayiu ñuu yun jin se'i ka jinokuechi
vitna.
26 Su Jerusalén ja oo ndee andivi, kintna'a jin Sara, ña'a tu na xiin nuu
jinokuechi, te suu ña kuu si'i ndi'o ja ka kandijao.
27 Chi yoso nuu tutu ii:
Kokusii ini maa ron, ña'a ja ña kuu koo se'e ron, ja ña uun skaku ron lulu,
te kana jaa, ja kusii ini ron, roon ja tu na ama ja'nde chii ron ja skaku ron
lulu ron.
Chi koo kua'a ka se'e ña'a ni ndoo, saa nuu ña'a oo nunuu yii ña,
ka'an nuu tutu ii.
28 Te saa, vi ñani vi kua'a, chi ka kuo na kuinio Isaac, seyii Sara, chi se'e
ni kee yu'u ia Dios ka kuo.
29 Te suni ndee tiempu yun, chi suchi ni kaku inuu jin nagua ka kaku
sava ka suchi kueli, ni sondikin ñai jin Isaac, suchi ni kaku jin nagua kuini
maa Espíritu ia Dios, te suni saa ni kuu vitna.
30 Su ka'an nuu tutu ii: “Skunu ña'a jinokuechi jian jin se'e ña, chi ma
sa'a jajin se'e ña'a jinokuechi jian jin se'e ña'a tu na xiin nuu jinokuechi
ña” ka'an sua'a.
31 Te yun guaa masu se'e ña'a jinokuechi ka kuo, vi ñani vi kua'a, chi
se'e ña'a tu na xiin nuu jinokuechi ka kuo.

5

Ni siaa ña Kristu ja ma vi kunukuechi kao

1 Kristu ni siaa ña ja vi koo uon. Te yun guaa vi koyutnu ni, te ma vi
ndajiokuiin tuku ni ja vi kunukuechi ni nuu Ley ja kuu na kuinio in yuvu
ja vee ndeva'a ka ndiso ni.
2 Vi konini gua'a ni nagua ka'an maa san ja kuu san Pablo: Nuu ja vi
chitnuni ni nuu yiki kuñu ni ja vi kokuu ni ñayiu ndaa nuu ia Dios, te tu
nagua jiniu'u sa'un ja ni ka kandija ni Jesukristu.
3 Te inka jichi ndakani san, ja ndi'i teyii ka kuini ja vi chitnuni de nuu
yiki kuñu de, te nini kuu ja vi skunkuu de ndi'i Ley Moisés.
4 Te nani kuu maa ni ja ka kuini ni ja vi kokuu ni ñayiu ndaa nuu ia Dios
jin ja ka skunkuu ni Ley, te ka kujioo ni nuu Jesukristu, chi ka skexiko ni
janda'u ini ia Dios.
5 Su yoon ja ka kandijao, chi jin ma'ñu sagua Espíritu ia Dios, te ka ndetu
ka'nuo ja kuanta'u ña ia Dios ja ñayiu ndaa ka kuo.
6 Chi nuu ja ka oo jin Jesukristu, te tu jiniu'u ja vi chitnunio nuu yiki
kuñuo axi ma vi chitnunio. Chi ja jiniu'u kuu ja ka kandijao ya, te yun
vaji ja ka ka'an too tna'o.
7 Su maa ni, chi ni ka ojika ni nuu ichi gua'a, ¿te na in ni sa'a tneñu ja
ni ka kujioo ni, ja tu ka jantno'o ka ni tno'o ndaa?
8 Su tee ka jaka ña inka ichi yun, chi masu nuu Dios vajikuei de, ia ni
kana ña.
9 Chi ka ka'an ja joo luluu ni levadura, te kiundo'o ndi'i yujan ja sama
ña, te saa kuu jin tno'o ja ka kaxtno'o tee ka xnda'u ña.
10 Su maa san, chi kukanu ini san nuu Jito'o, ja ma vi ndakani ini maa
ni inka tno'o siin. Su ia Dios na tetniuu tnundo'o tna'a tee ka sa'a tneñu
yun, vi nani kuu ni ñayiu ja sa'a tneñu.
11 Te maa san, vi ñani vi kua'a, nuu ja sua'a te kaxtno'o ni san nuu tee ka
kandija ja vi chitnuni de nuu yiki kuñu de, vaa ma tna'a ka san tnundo'o

ja vi sondikin ña tna'a san judio jin san. Te nuu saa, chi vaa ma vi kiti ini
ka de ja ndakani san tno'o nagua jiniu'u ja ni ji'i Jesukristu yika cruz.
12 Su tee ka skunu nuu ini ña ja ka ska'an ña de ja vi chitnuni ni nuu
yiki kuñu ni, te vi gua'a ka kuu ja vi in jichi ni na vi ndasa'a kapuu de
maa de.
13 Su maa ni, vi ñani vi kua'a, ni kana ña ya ja ka oo uun ni ja vi sa'a
maa ni nagua ka kuini ni. Su masu vi kuu ni ja ka oo uun ni, te vi yun ni vi
tee ni, te vi kusii vi kuvatu ini ni jin yiki kuñu ni, chi sua'a vi kunukuechi
ni nuu in in ni ja ka ka'an too tna'a ni.
14 Chi ndi'i nagua yoso nuu Ley Moisés skunkuu jin invaa ni tno'o ya'a:
“Ka'an too in ñani in tna'a ron nagua kutoo ron maa ron”.
15 Su vi koto ni maa ni, te ma vi kokayi'i tna'a ni, kana saa vi maa ni
maa ni, te vi ndaskunaa tna'a ni.

Nagua ka sa'a ñayiu tu ka kandija jin nagua sa'a Espíritu ia Dios jin ñayiu ka kandija

16 Vitna te ka'an san tno'o ya'a: Vi kaka ni jin Espíritu ia Dios, te ma vi
skunkuu ni jin ja jio'o yiki kuñu ni.
17 Chi ja jio'o yiki kuñuo, jasi ja vi sa'o nagua kuini Espíritu ia Dios. Te
Espíritu ia Dios jasi ja vi sa'o nagua jio'o yiki kuñuo. Te ndi nduu ka jasi
nuu tna'a, nagua ja ma kuu ja vi sa'a maa ni nagua ka kuini ni.
18 Su nuu ja maa Espíritu ia Dios ndeka ña nuu ka jika ni, te masu ka
jinokuechi ka ni nuu Ley Moisés.
19 Te vini kunio nagua ka sa'a ñayiu ka ndikin yiki kuñui: Chi ka sa'i
kuechi ñuyiu jin inka ñayiu ja masu katnu tayui kuu, vi ka sa'i kuechi
ñuyiu ama ka ja vi tnanda'i, vi ka sa'i jane'e jayichi,
20 ka chiñu'i chu'chi, vi ka sa'a tasi ñayiu, vi ka jini u'ui tna'i, vi ka jaxin
tna'i, vi ka kuu kuiñui, vi ñama ka kiti ini, vi ka tetna'i, vi ka sa'a siin
tna'i, vi ka ja'nde tna'i,
21 vi inu kuasun ini, vi ka ja'ni ndiyi, vi ka jini jin ndixi, vi ka sa'i viko
nuu ka jaa ka ji'i ndeva'i, vi ka sa'i taka ka jakue'e jasua'a. Te ja ni ka'an
san ama ka, su xteku ña san inka jichi, ja ñayiu ka sa'a sia'a, chi ma kuu
kiukuei nuu tatnuni ia Dios.
22 Su nuu ja Espíritu ia Dios oo ini anuo, te yun vaji ja ka'an too ia Dios
vi ka ka'an too tna'o, vi ja kusii inio, vi jamani inio, vi ja kuandee inio, vi
ja kova'a inio, vi ja koo luu inio, vi ja vi skunkuu gua'o,
23 vi ku'un nda'u ku'un kee inio, vi ja ka'nu ni'nuo mao. Te nuu ja vi
sa'o sua'a, te tu sa'un na in ley oo ja ka'an kuechi sikio.
24 Te ñayiu ja ka oo jin Jesukristu, chi ni ka xndoi ndi'i jane'e jayichi ni
ka ojio'i ñuyiu ya'a, na kuinio ja ni ka jatakaa ndi'i yika cruz nuu ni ji'i
maa Jesukristu.
25 Te nuu ja ka oo jin Espíritu ia Dios, te suni saa na vi kuandetuo ja
Espíritu ya na kondeka ña jion nagua ka sa'o.
26 Te ma vi kokuu teyio, ja vi koskiti ini tna'o, ni ma vi kokuu kuasun
nuu tna'a inio.

6

Vi chituu tna'a in in maa ni

1 Ñani, kua'a, nuu ja ni ka nuku'un ni ndee in ñayiu ni kanakau nuu
yika kuechi, te maa ni ja ka oo ni jin Espíritu ia Dios, vi ku'un nda'u vi
ku'un kee ini ni, te vi ka'an ni jin ja na nukuiin ichi ndaa. Te vi koto va'a

ni maa ni, kana saa vi suni ndee maa ni koto tnuni ña, te vi kanakau nuu yika kuechi.
2 Vi chituu tna'a ni nuu tnundo'o ja ka tna'a in in ni, saa te vi skunkuu ni nagua tatnuni Jesukristu.
3 Chi na in ndakani ini ja ñayiu gua'a ka kui saa sava ka ñayiu, visi masu nagua kuu sa'uin, te chia xnda'ui mai.
4 Te vi koto tnuni in in ni maa ni naxa kaa ja ka sa'a ni. Te nuu ja ka sa'a va'a ni, te yun guaa vi kokusii ini maa ni jin tniuu ka sa'a ni, su masu ja gua'a ka ka sa'a ni saa inka ñayiu.
5 Chi vi kondiso in in maa ni tniuu ni skuiso siki ña ia Dios.
6 Te maa ni ja ka skua'a ni tno'o va'a ia Dios, vi chituu ni tee kaxtno'o nuu ni jin ndi'i java'a ja ka neva'a maa ni.
7 Ma vi xnda'u ni maa ni, chi ma kuu kosiki ndeo ia Dios. Chi ndi'i nagua ka skuita ni nuu ñunde'i ni, te yun vi ndani'i ni.
8 Chi nuu ja in ñayiu sa'a nagua kuini maa yiki kuñui, te ndani'i nuu junai jin yiki kuñui. Su ñayiu sa'a nagua kuini maa Espíritu ia Dios, chi sa'a maa Espíritu ja ndani'i nuu kotekui nikuii nikani.
9 Te yun guaa ma vi kuitao ja vi sa'o javii java'a, chi nuu ja ma vi kuitao, te koo in kiuu vi ndani'o java'a ka sa'o.
10 Te yun guaa ndi'i ni jichi ja kuu vi sa'o, te na vi sa'o java'a jin ndi'i ni ñayiu, su kanuu ka ja vi sa'o java'a jin ñayiu ka kandija jion.

Ni ndakuña'a Pablo tno'o ndee ini nuu ñayiu ka skua'a

11 Vi kondia'a maa ni na kua'a na'nu letra tee san jin nda'a maa san ja tetniuu san nuu maa ni.
12 Te ndi'i tee ka tenini ña yun ja vi chitnuni ni nuu yiki kuñu ni, ka sa'a de nani ja vi kendoo va'a maa de nuu ñayiu, te saa nagua ja ma vi sondikin ña jin de ja ka oo de jin Jesukristu, ia ni ji'i nuu cruz.
13 Chi vini maa tee ka yitnuni yun, tu ka skunkuu de ndi'i nagua yoso nuu Ley Moisés. Su ka kuini de ja vi chitnuni ni maa ni, nagua ja saa, te kuu vi kokuu teyii de ja ni ka jinkitnuni ni.
14 Su ja maa san, chi tu kuini san ja kokuu teyii sa'un san, chi maintno'o siki ja ni ji'i Jito'o Jesukristu yika cruz ja ja'o. Chi tu ndi'ni sa'un san nagua oo ñuyiu, te ni maa ñayiu ñuyiu, tu ka ndi'ni na in kuu san.
15 Chi nuu ja ka oo jin Jesukristu, te tu nagua jiniu'u a ka yitnuni nuu yiki kuñuo axi tu ka yitnuni, chi ja jiniu'u kuu ja na vi nduo in ñayiu jaa.
16 Te ndi'i ñayiu ja ka ndikin tno'o kaxtno'o san ya'a, na vi koi jin jamani, te na ka'an nda'u ka'an kee ña ia Dios jin, ja ka kui ñayiu ñuu maa ya ja ka kuu ndijai ñayiu Israel.
17 Te ndee vitna jin kiuu kua'an kao yun, tu kuini ka san ja vi koxna'a ka ña ñayiu, chi ja ndiso san nuu ni tuji yiki kuñu san. Te yun xne'e ja jinokuechi san nuu maa Jito'o Jesús.
18 Ñani, kua'a, maa Jito'o Jesukristu na koto na kuni ña jin ndi'i ni. Saa na kokuu.

Tutu ni tee Pablo nuu ñayiu ka skua'a ñuu Éfeso

1 Maa san kuu Pablo, tee ni chitniuu ña Jesukristu ja sa'a san nagua kuini
ia Dios, tee san tutu ya'a nuu ñayiu ka oo ñuu Éfeso ja ka kui ñayiu maa
ia Dios vi ka sa'a ndai nuu Jesukristu.
2 Te maa Tata Yuao jin Jito'o Jesukristu na ka'an nda'u ka'an kee ña ya,
te na koo jamani ya jin in in ni.

Jesukristu sa'a ja vi koo vii vi koo va'o

3 Na vi chiñu'o Dios, ia kuu tata yua Jito'o Jesukristu, ja ni taa ya ndi'i
taka javii java'a oo ndee andivi ja oo ini anuo, chi ka oo jin Jesukristu.
4 Chi guaa ndee nuu chia'an ka ja junkoo ñuyiu, ja ni kaji ña ia Dios jin
yoon ja vi koo jin Jesukristu, nagua ja vi kokuo ñayiu maa ia Dios vi ñayiu
vii nuu ya.
5 Chi ja nda'u ini ya, te ni kaji ña ya ja ni ndakuanse'e ña ya jion jin
ma'ñu sagua Jesukristu, chi saa ni kuini ya ja sa'a ya.
6 Te yun guaa siun ni na vi kosa'a ka'nuo ia Dios, chi nda'u ndeva'a
ini ya, ja ni sa'a ña ya javii java'a jion jin ma'ñu sagua Se'e ya, ia kutoo
ndeva'a ya.
7 Te jin niñi Jesukristu ja ni jati nuu ni ji'i ya, kuu ja ni tniuya'u ya ja ni
ndatau ña ya, te ni jaka'nu ini ia Dios yika kuechio, chi ka'nu ndeva'a ini
ya,
8 guaa ni kunda'u ini ña ya. Te jin ndi'i tno'o ndichi ya vi ja jinkui'nu
ini ya,
9 ni xne'e ya nuo ja vi kunio nagua kuini ya ja sa'a ya, tno'o ni yiyu'u
nuu ñayiu ndee jana'a, nagua ni ndakani ini ya ja sa'a ya.
10 Te saa sa'a ya nuu skunkuu ndaa kuiti tiempu. Te xtutu ya ndi'i ja ni
sa'a ya, nagua ja kuña'a ya nuu Jesukristu ja kotatnuni ya nuu taka ja oo
andivi vi nuu ñu'u.
11 Dios ni ndakaji ña jion ja vi koo jin Jesukristu, te vi ni'i ta'vio nuu vi
sa'a jajion ja skuta'u ña ya, chi saa ni junkuaan ini maa ya ja sa'a ya, ia ja
sa'a ndi'i ni nagua kuini maa ya.
12 Saa nagua ja ja'a sein ja ka kuu san ñayiu xtnañu'u ja ka ndetu ka'nu
san Jesukristu, te na vi chiñu'u ñayiu ia Dios, ja ia ka'nu ndeva'a kuu ya.
13 Te suni maa ni, nuu ni ka onini ni tno'o ndaa ja kuu tno'o va'a Jesús
ja skaku ni'nu ña, te ni ka kandija ni, guaa ni ka ni'i ni Espíritu ia Dios,
nagua ni kee yu'u ya ja tetniuu ya. Te ni ka jinkitnuni ni jin Espíritu ya ja
oo ini anu ni.
14 Te Espíritu ia Dios sa'a ja ka kukanu ndaa inio ja vi ni'o in nuu vi sa'a
jajion ja taa maa ia Dios nuu vi koo kiuu na kenta nuu skaku ni'nu ña ya
ja no'okueio nuu oo maa ya, te vi chiñu'o ya, chi ia ka'nu ndeva'a kuu ya.

Jikanta'u Pablo ja ja'a ñayiu ka kandija

15 Te ja ja'a ya'a guaa nuu ni jini so'o san ja ka kandija ni Jito'o Jesús vi
ja ka ka'an too ni ndi'i ñayiu maa ia Dios,
16 te vini tu junkuiin san ja ndakuanta'u san nuu ya ja ja'a in in ni vi
ndaka'an ña san nuu ndakuatu san.

17 Jikanta'u san nuu Dios, Tata maa Jesukristu, ia ye'e tajan, ja na taa
ya Espíritu ya ja vi jinkui'nu gua'a ini ni tno'o ndichi vi skuni ña ya ja vi
kuni gua'a ka ni ya.
18 Jikanta'u san nuu ia Dios ja na vi ye'e nduchi nuu ni ja vi jinkui'nu
gua'a ini ni, nagua ja vi kuni ni nagua kuu ja ka ndetu ka'nuo ja ni ndakana
ña ya, vi naxa kuika nuu ye'e tajan ja taa ya ja vi sa'a jajin yoon, ja ka kuo
ñayiu ñuu maa ya,
19 vi naxa ka'nu ndeva'a oo jaka'nu ya jin yoon ja ka kandijao ya. Te
jaka'nu ya kuu ja ni xne'e ya ja ia ndakui ndeva'a kuu ya,
20 nuu ni ndaxteku ya Jesukristu ne'u ndiyi, te ni juntaa ña ya ichi nda'a
kua'a ya ndee andivi.
21 Ni jani ña ya ja kotatnuni Jesukristu siki ndi'i ia ka kuu nija'nu vi ia
ka ndiso tniuu vi ia ka'nu vi ia ja tatnuni, vi siki ndi'i sivi ja ka oo ja ka
nani, te masu maintno'o ni tiempu vitna, chi saa ni tiempu ja vaji.
22 Te ndi'i ni xndendoo ya nuu nda'a Jesukristu, te suni maa Jesukristu
kuu ia tatnuni nuu ndi'i ñayiu ka skua'a.
23 Te ñayiu ka skua'a ka kuu na kuinio yiki kuñu Jesukristu, te sui ka
sa'a ja oo ndi'i Jesukristu, te maa Jesukristu sa'a ja oo chitu ndi'i kuiti ja
oo ñuyiu.

2

Ni kunda'u ini ña ia Dios jion, guaa ni skaku ni'nu ña ya

1 Ni taa ia Dios ja ka teku ni, nuu ni ka okuu ni na kuinio ndiyi jin jakue'e
ni ka osa'a ni vi jin yika kuechi ni,
2 nuu ni ka ojika ni ndee ama ka, ja ni ka ondikin ni ndi'i ja ka sa'a ñayiu
ñuyiu. Chi ni ka osa'a ni nagua kuini maa Tachi ka'nu ja oo nuu yi'i tachi
kuiñi, espíritu ja ska'an ña vitna jin ñayiu inu so'o ndeva'a nuu ia Dios.
3 Te suni saa ni ka osa'a ndi'i yoon ama ka, chi ni ka ondikion ni ka osa'o
nagua junkuaan ini yiki kuñuo vi ndi'i jakue'e ni ka ondakani inio, te ni
ka okuo ñayiu ni ka oskiti ini ia Dios, inuu jin sava ka ñayiu.
4 Su Dios, ja kuu ya ia ka'nu ndeva'a ini, te janda'u ini ya, guaa ni kutoo
ndeva'a ña ya.
5 Te visi na kuinio ndiyi ka kuo jin yika kuechio, su ni taa ya ja ka teku
inuo jin Jesukristu, te ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña ya ja ni skaku ni'nu
ña ya.
6 Te ni ndaxteku inuu ña ya jin Jesukristu, te suni ni juntaa ña ya ja vi
kotatnunio jin Jesukristu ndee andivi.
7 Sua'a ni sa'a ya nagua ja tiempu ja vaji xne'e ya ja kua'a ndeva'a ni
ka'an nda'u ni ka'an kee ña ya, chi ni kunda'u ini ña ya jion jin ma'ñu
sagua Jesukristu.
8 Chi ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña ia Dios jion, ja ni skaku ni'nu ña ya
jin ma'ñu sagua ja ka kandijao. Te masu in ja vaji nuu mao kuu, chi in
java'a ja ni skuta'u ña ia Dios kuu.
9 Te masu jin tniuu gua'a ja ka sa'o kuu ja skaku ni'nu ña, nagua ja ni
in ñayiu ma vi kokuu teyii jin tniuu gua'a ka sa'i.
10 Chi maa ia Dios ni sa'a ña, te ni ndasa'a jaa ña ya jin ma'ñu sagua
Jesukristu, nagua ja na vi sa'o tniuu gua'a, te na vi kondikion ichi nuu ni
sa'a tua'a maa ya ja vi kakao nuu tniuu gua'a yun.

Jin ma'ñu sagua Jesukristu ka oo jin tno'o mani

11 Te yun guaa vi ndaka'an ni naxa ni ka oo ni ama ka, ja masu ñayiu
judio ka kuu ni. Te yun guaa tna'a maa san judio, ja ka chitnuni jin nda'a

nuu yiki kuñu de, ka xnani kue'e ña de jin ni ja ñayiu tu ka yitnuni, ja tu
ka oo jin ia Dios ka kuu ni.
12 Chi tiempu yun, tu na Jesukristu ni ka oo jin ni, te ni ka okuu siin ni
nuu ñayiu ñuu Israel, te tu ni ka jini sa'un ni tratu nagua ni kee yu'u ia
Dios ja sa'a ya jin ñayiu Israel. Te nuu ñuyiu ya'a, tu ni ka ojini ni ia Dios,
ni tu na in ka ndetu ka'nu ni.
13 Su vitna ja ka oo ni jin Jesukristu, chi jin ma'ñu sagua niñi ya ja ni
jati nuu cruz, te ni ka kuyatni ni nuu ia Dios, visi ama ka ni ka oo ni ndee
jika.
14 Te Jesukristu sa'a ja ni ka ndumani tna'o, chi ni sa'a ya ja ñayiu judio
vi ñayiu sava ka tatatno'o ni ka nduo invaa ni ñuu nuu ya, chi ni xnani
ya in ja ni ondesi ma'ñu sagua ja ni osa'a siin siin ña,
15 nuu ni soko ya maa ya ja ni ji'i ya. Te ni skunkuu ya Ley Moisés nuu
tatnuni vi xndaku tniuu nuu ñayiu judio, chi Ley yun sa'a siin ñayiu judio
jin ñayiu sava ka tatatno'o. Su ni sa'a ya ja ni ka ndui invaa ni ka ñayiu
jaa nuu ia Dios, vi ni sa'a ya ja oo jamani.
16 Te nuu ni ji'i Jesukristu nuu cruz, yun ni xnaa ya ja ka nee u'u tna'a
mai vi jin ia Dios, te ni sa'a ya ja ni ka ndui invaa ni ka ñayiu nuu ya.
17 Ni kii Jesukristu, te ni kaxtno'o ya tno'o va'a ja oo tno'o mani jin ndi'i
ñayiu. Ni kaxtno'o ya nuu maa ni ja ni ka oo ni ndee jika nuu ia Dios, vi
nuu ñayiu judio ja ka oo yatni nuu ya.
18 Chi jin ma'ñu sagua Jesukristu, te ndi'i ñayiu judio vi ñayiu sava ka
tatatno'o kuu kiukuei jin ma'ñu sagua invaa Espíritu nuu oo Tata Dios.
19 Te yun guaa masu ñayiu inka ñuu ka kuu ka ni, te ni masu ka jika
nda'u ka ni, chi in ni ñayiu ñuu maa ia Dios ni ka nduu ni, te ñayiu ve'e
maa ya ka kuu ni.
20 Te ndi'i mao ja ka kandijao ka kuo na kuinio in ve'e ka'nu ja kuva'a
siki kava ja ka kuu tee ni chitniuu Jesukristu ja ka ndiso de tniuu na'nu
ka, vi tee ni ka ndakani tno'o ia Dios, te maa Jesukristu kuu kava ka'nu
xtnañu'u ja yituu skina ve'e.
21 Te jin Jesukristu netna'a ndi'i ja kuva'a ve'e ka'nu yun, te makusukun
vi guaa ndee jino ja kokuu in veñu'u vii maa Jito'o.
22 Te suni maa ni ja ka kuu ni ñayiu sava ka tatatno'o, ka oo tutu ni jin
Jesukristu, te mavikua'nu ni ja kentakuei ni vi kokuu ni in veñu'u nuu oo
ia Dios jin ma'ñu sagua Espíritu ya.

3

Ni xtutenuu Pablo tno'o va'a Jesús nuu ñayiu sava ka tatatno'o

1 Te yun guaa maa san ja kuu Pablo, yi'i san vekaa ja ja'a Jesukristu vi
ja kaxtno'o san tno'o ya nuu maa ni ja ka kuu ni ñayiu inka tatatno'o.
2 Te maa ni, chi ja ndaa ndija ja ni ka onini ni ja ni ka'an nda'u ni ka'an
kee ña ia Dios jin san, te ni chitniuu ña ya ja ndakani san tno'o ya nuu in
in ni.
3 Te ni xne'e ya nuu san tno'o ni yiyu'u ndee jana'a, te ni kaxtno'o ya,
nagua ja ni tee san joo luluu.
4 Te nuu ka ka'u ni, te vi kutnuni ini ni ja jini san tno'o ja ja'a Jesukristu
ja ni yiyu'u,
5 in tno'o ni yiyu'u ja tu ni xne'e ya nuu ni in ñayiu ndee ama ka, su
vitna te xne'e kaji Dios jin ma'ñu sagua Espíritu ya nuu ñayiu maa Dios
ja ka kuu san tee ni chitniuu ya vi tee ka ndakani tno'o va'a Jesús.

6 Te tno'o ni yiyu'u kuu tno'o ya'a: Ja jin ma'ñu sagua tno'o va'a Jesús,
te ñayiu sava ka tatatno'o vi ñayiu judio vi ni'i inui nuu kuña'a ia Dios ja
vi sa'a jajin, chi invaa ni ñayiu ka kui, te vi ni'i nagua ni kee yu'u ya ja
kuña'a ya nuu ñayiu ka oo jin Jesukristu.
7 Te maa san kuu tee ni chitniuu ña ia Dios ja kaxtno'o san nuu ñayiu,
nagua ni skuta'u ña ya ja ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña ya jin jaka'nu
maa ya.
8 Te maa san ja in tee nuu ka kuu san nuu in tee lule sa'un nuu ndi'i
ñayiu ñuu maa ia Dios, su ni taa ya in tniuu gua'a ndeva'a ja ndakani san
tno'o va'a Jesús nuu ñayiu sava ka tatatno'o, tno'o ja ma kentakueio vi
kunio na kua'a kuika ja kuu tno'o maa Jesukristu.
9 Te ndakaxtno'o kaji san nuu ndi'i ñayiu ndee ja kuu tno'o ni ndakani
ini Dios ja sa'a ya, ia ni sa'a ndi'i ja oo ñuyiu, ja kuu tno'o ni yiyu'u ndee
jana'a.
10 Saa ni sa'a ya, nagua ja ndinuu nuu tno'o ndichi maa ia Dios vi kuni
ia ka kuu nija'nu vi ia na'nu ja ka oo andivi vitna, jin ma'ñu sagua ñayiu
ka skua'a.
11 Sua'a ni sa'a ya nagua ni ndakani ini ya ja sa'a ya ndee jaxtnañu'u, te
ni skunkuu ya jin Jito'o Jesukristu nuu ni kii ya ñuyiu.
12 Te jin Jesukristu ka kukanu inio ja jinokueio nuu oo ia Dios jin ma'ñu
sagua ja ka kandijao ya, guaa ma vi yu'o.
13 Te yun guaa jikanta'u san ja ma vi kuita ni ja ja'a tnundo'o tna'a san
ja ja'a in in maa ni, chi ja sia'a ndo'o san, te in jayiñu'u in in maa ni kuu.

Ndakuatu Pablo ja ja'a ñayiu Éfeso

14 Ja ja'a ya'a guaa ja'nu jiti san nuu ia Dios, Tata Jito'o Jesukristu.
15 Te sivi maa ya ka ndiso ndi'i ndikin tata ja ka oo ndee andivi vi ñuyiu.
16 Jikanta'u san nuu ya, ja na taa ya jaka'nu ya vi javii java'a ja oo nuu
ye'e tajan ya, nagua ja vi koo ndakui ini anu ni jin ma'ñu sagua Espíritu
ya,
17 nagua ja na koo Jesukristu ini anu ni ja ka kandija ni ya, nagua ja vi
koyutnu ni, te vi konokuiin gua'a ni na kuinio in yutnu ja ni jika yo'o tnu,
chi kutoo ña ya, te ka ka'an too ni in ñani in tna'a ni.
18 Saa te vi kuni ndaa kuiti ni jin ndi'i ñayiu maa ia Dios ja ka'nu ndeva'a
ja kutoo ña Jesukristu, te ni tu kintna'a inuu jin ja jite vi ja kunu vi ja sukun
ja kutoo ña ya.
19 Saa te vi kuni ni naxa kutoo ña Jesukristu, ja ka'nu ndeva'a ka kuu
saa nuu ndi'i ja ka jinio, nagua ja saa, te kentakuei ni vi koo ni naxa oo
maa ia Dios.
20 Te na vi ndakuanta'uo nuu ia Dios, ia ka'nu ndeva'a, ja sa'a ya kua'a
ndeva'a ka tniuu vii tniuu va'a, saa ja ka jikaon nuu ya, axi ja ka ndakani
inio, te sa'a ya yun jin jaka'nu maa ya ja satniuu ini anuo.
21 Te yun guaa na vi chiñu'u ñayiu ka skua'a ia Dios jin ma'ñu sagua
Jesukristu ja ia ka'nu ndeva'a kuu ya, ndi'i ni jichi vi nikuii nikani ni. Saa
na kokuu.

4

Na vi kokuo invaa ni ñayiu nuu Espíritu ia Dios

1 Te yun guaa maa san ja oo san vekaa ja ja'a Jito'o, jikanta'u san nuu
in in ni ja vi kaka ndaa ni nuu ichi ia Dios, nagua kuini maa ya, chi yun
guaa ni ndakana ña ya ja vi sa'a ni.

2 Vi sa'a nda'u ni maa ni, te vi ku'un nda'u vi ku'un kee ini ni. Te vi
koka'nu ini ni, te vi kuandee ini ni ja ja'a in in ni ja ka ka'an too tna'a ni,
3 te vi nduku ndee ni ja vi kotutu ni nagua sa'a maa Espíritu ia Dios jin
ma'ñu sagua jamani.
4 Chi invaa ni ñayiu ka kuu ni nuu ia Dios, te invaa ni Espíritu ya oo ini
anu in in ni, vi invaa ni ka ndetu ka'nu ni ya ja ni kana ña ya,
5 te invaa ni Jito'o oo, vi invaa ni ia ka kandijao, te invaa ni ja ja'a
Jesukristu ni ka janduteo,
6 te invaa ni Dios kuu Tata ndi'o, te maa ya kuu ia tatnuni nuu ndi'o, te
maa ya satniuu jin ma'ñu sagua ndi'o, te oo ya ini anu in ion.
7 Su ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña ia Dios jin in ion na kuu na kuu na
tniuu ni kuini maa Jesukristu ja skuta'u ña ya.
8 Te yun guaa ka'an nuu tutu ii:
Mandaa de ndee sukun ka kua'an de,
jin ja ni ju'ni de ja xiin siki ni kundee de,
te ni skuta'u de java'a jin ñayiu,
ka'an sua'a.
9 ¿Te naxa kei ka'an ja mandaa yun? Kei ka'an ja xtnañu'u ka ndee
andivi makuun Jesukristu, te ni kunjino ya ndee nuu ndi'i sa'un ka ñuyiu
ya'a.
10 Te ia ni kuun nuu ñuyiu, kuu ia ja suni mandaa ya guaa ndee nuu
sukun ka andivi, nagua ja koo ya ndi'i ni nuu.
11 Te suu maa ya ni chiyukun tee vi kondiso tniuu na'nu, sava de ka kuu
tee ni chitniuu Jesús ja ka ndiso de tniuu ka'nu ka, te sava de ka kuu tee
ka ndakani tno'o ya, te sava de ka kuu tee ka xtutenuu tno'o ya, te sava
de ka kuu tee ka jito ñayiu ka skua'a, vi sava de ka kuu tee ka kaxtno'o.
12 Sua'a ni sa'a tua'a ña ya, nagua ja vi satniuo nuu tno'o ya, nagua
ja saa, te vi chituo ñayiu maa ya ja vi kua'nui nuu tno'o ja ka kandijai
Jesukristu,
13 vi guaa ndee ndi'o na kentakueio vi kotutuo jin tno'o ja ka kandijao,
te vi jinkui'nu gua'a inio ja ka'nu kuu Se'e ia Dios, ja vi kokuo in ñayiu ni
jija, vi guaa ndee kentakueio ja vi koo naxa oo maa Jesukristu.
14 Te saa nagua ja ma vi kokuu kao na kuinio suchi kueli ja vita ndeva'a
ka kui, te ñama ka samai, te ya'a yun ni ka jikai jin tno'o ja ka kaxtno'o
ñayiu na kuinio mi'i ja ya'a yun ni jiso ña tachi, te vi guaa ndee ka jandetui
ja ka xnda'u ña ñayiu jin tno'o ndichi ini ja ka jikai ichi kue'e.
15 Chi sua'a na vi ka'on tno'o ndaa ja ka ka'an too tna'o, te na vi kua'nuo
ja vi koo naxa oo maa Jesukristu, chi maa ya kuu yiki xini ndi'o ja ka kuo
yiki kuñu ya.
16 Te ndi'i yiki kuñu ja ñutna'a gua'a vi netna'a inuu jin ndi'i tuchi, ja
ka chitu tna'a inuu jin tniuu ka sa'a in in ndatniuu ja oo nuu yiki kuñu, te
yun ka ni'i ja ka ja'nu. Te saa ka kuu yoon jin Jesukristu, chi nuu ka sa'o
tniuu ja ni chitniuu ña ya, te vi koyutnu kao jin ja ka ka'an too tna'o.

Vi sa'a gua'o chi ñayiu jaa ka kuo nuu Jesukristu

17 Ya'a kuu tno'o ka'an san nuu in in ni, te skuiso siki ña san jin sivi
maa Jito'o, ja ma vi kaka ka ni nuu ichi kue'e, nagua ka jika ñayiu sava ka
tatatno'o ja tu ka jini ia Dios, te nino'o ni ja tu jiniu'u ka ndakani ini.
18 Chi ka ndesi jajintnuni ja tu ka jinkui'nu ini, te ni tu na Dios ka oo jin
ja vi kotekui nuu ya, chi tu ka jini tno'o ya, te inu ndee ndeva'a ini anui.
19 Chi ja ni ka jija ni'nui, te ni ka kiundui ka sa'i nino'o ni ja ka kusii ini
yiki kuñui, vi ka ndioo ini ja vi sa'i ndi'i taka jane'e jayichi.
20 Su maa ni, chi masu saa ni ka kutua'a ni nuu Jesukristu.

21 Chi jandaa ja ni ka onini ni tno'o ya, ja ni ka kaxtno'o nuu ni, nagua
oo nuu tno'o ndaa maa ya.
22 Te ja ja'a ja ni ka osa'a ni ndee ama ka, vi xndoo ni ichi yata ni ndi'i
jakue'e ni ka osa'a ni nuu ni ka okusii ini ni jin yiki kuñu ni ja ni oxnda'u
ña,
23 te vi kuandetu ni ja na ndasa'a jaa ia Dios anu ni vi jajintnuni ni.
24 Te vi nduu ni ñayiu jaa, na kuinio nuu ka ndasama ni sa'un tne'e ni,
te ka ndekui'nu ni sa'un jaa, chi ni sa'a ña ia Dios naxa oo maa ya, ja vi
kaka ndaa ni, te vi kokuu ni ñayiu vii ñayiu va'a, nagua kaxtno'o maa
tno'o ndaa.
25 Te yun guaa vi xndoo ni tno'o ja ka xnda'u tna'a ni, te vi ka'an ndaa
ni nuu in ñani in tna'a ni, chi in ni ñayiu ka kuu ndi'o.
26 Te nuu ka kiti ini ni, su ma vi sa'a ni yika kuechi, te ma vi kendoo ni
jin tno'o kiti ini yun guaa ndee nuu kee nikandii,
27 te ma vi kune ni ichi ja skanakau ña Tachi nuu yika kuechi.
28 Te na in su'u, ma su'u kai, chi na satniui jin nda'i in tniuu gua'a ja na
ni'i nagua kuña'i nuu ñayiu tu nagua neva'a.
29 Te ni in tno'o ne'e ma vi ka'an ni, chi nino'o tno'o va'a vi ka'an ni,
nagua ja chituu ña ja vi koyutnu ñayiu ka nini, te vi kendoo va'i jin tno'o
ka ka'an ni.
30 Te ma vi sa'a ni ja tna'u ini Espíritu ia Dios, chi Espíritu ya ni chitnuni
ña nagua ja ndakuni ña ya ja ñayiu maa ya ka kuu ni nuu jino kiuu ja
skaku ni'nu ña ya in jichi ni nuu jakue'e.
31 Te vi xndoo ni ndi'i ja u'u ka oo ini anu ni, vi ja ka jiso niñi ni ja ka
kiti ini ni, vi ja ka kana xeen ni, vi ja ka kane'e ni, vi ndi'i jane'e jayichi
ka sa'a ni.
32 Chi sua'a vi kokuu ni ñayiu va'a ini vi ñayiu nda'u ini jin in in ni, te
vi kuaka'nu ini ni ja ja'a in in ni, nagua ni jaka'nu ini ia Dios ja ja'a yika
kuechi ni jin ma'ñu sagua Jesukristu.

5

Na vi kaka ndaa ñayiu ka kuu se'e ia Dios

1 Maa ni ja ka kuu ni se'e ia Dios ja kutoo ña ya, vi nduku ndee ni ja vi
koo ni naxa oo maa ya.
2 Te vi ka'an too tna'a ni, nagua kutoo ña Jesukristu jin in ion, te ni soko
ya maa ya ja ja'o, na kuinio in lelu, te ni kenta xiko asin ndee nuu ia Dios.
3 Te maa ni ja ka kuu ni ñayiu maa ya, vi sa'a gua'a ni, te ma vi sa'a ni
kuechi ñuyiu, ni ma vi sa'a ni ndi'i jatne'e, ni ma vi jio'o ni ndatniuu inka
ñayiu,
4 ni ma vi ka'an ni tno'o ne'e, ni tno'o ja tu jiniu'u, ni tno'o siki ja ka'an
kue'e, chi masu vatuka kuu. Te gua'a ka kuu ja vi ndakuanta'u ni nuu ia
Dios.
5 Chi ja ka jini gua'a maa ni ya'a: Ja ni in ñayiu sa'a kuechi ñuyiu, ni
ñayiu sa'a jatne'e, ni ñayiu ndioo ini kua'a xu'un, ja chiñu'i xu'in yun, ma
kuu vi ni'i ta'ui ja vi sa'a jajin nuu tatnuni Jesukristu vi ia Dios.
6 Te vi koto ni maa ni ja ni in ñayiu ma vi xnda'u ña jin tno'o vasa, chi
siki ya'a vaji ja kiti ini ia Dios siki ñayiu inu so'o ndeva'a nuu ya.
7 Te ma vi nitna'a ni jin ñayiu yun ja vi sa'a ni nagua ka sa'i.
8 Chi ama ka ni ka ojika ni ñunee, su vitna ja ka oo ni jin Jito'o, te ka oo
ni nuu ye'e ni'nu maa ya, te vi kaka ni nagua jika ñayiu oo nuu ye'e ni'nu
ya.

9 Chi nuu ia ye'e ni'nu vaji ja va'a ini ñayiu vi ja kaka ndai vi ja sa'a
nda'i.
10 Te vi nduku ndee ni ja vi kutua'a ni ndeja kuu ja junkuaan ini Jito'o.
11 Te ma vi kiunduu ni ja vi sa'a ni tniuu ja tu jiniu'u, nagua ka sa'a
ñayiu ka jika ñunee, chi gua'a ka kuu ja vi xtuu ndijin ni nagua ka sa'i,
12 chi ka kanoo ja koka'on nagua ka sa'a yu'u ñayiu yun.
13 Su ndi'i ni tniuu nuu ka sa'a ndijin ñayiu nuu ye'e ni'nu, te tuu ndijin,
chi ja ye'e ni'nu yun xtuu ndijin ña jin ndi'i ja ka sa'a ñayiu.
14 Te yun guaa ka ka'an ñayiu sua'a:
Ndoto ron ja kixin ron,
te ndakoo ne'u ndiyi jian,
te na ye'e ni'nu Jesukristu ini anu ron,
ka ka'an sua'a.
15 Te yun guaa vi koto va'a ni maa ni, te ma vi kaka ni nagua ka jika
ñayiu tu ka jini nagua ka sa'i, chi vi kaka ni nagua jika in ñayiu ndichi.
16 Te vi nduku ni ja vi sa'a ni java'a ndi'i ni jichi ja kuu vi sa'a ni, chi
kua'a jakue'e ka sa'a ñayiu in kiuu in kiuu.
17 Te yun guaa ma vi kokuu ni ñayiu vasa ja tu jini nagua sa'i, chi vi
nduku ndee ni ja vi jinkui'nu ini ni na ndeja kuu ja kuini Jito'o ja vi sa'a
ni.
18 Te ma vi kojini ni jin nduxi uva, chi nani ja skunaa ña kuu, chi saa
sua'a vi kochitu ni jin Espíritu ia Dios.
19 Te vi ka'an nuu tna'a ni jin tno'o ja vaji nuu salmo, vi tno'o ja vaji nuu
yaa ndakuanta'u nuu ia Dios, vi yaa ja ndakakune'e maa ya, te vi kata ni
jin ndee ini ndee anu ni ja ka chíñu'u ni Jito'o.
20 Te siun ni vi kondakuanta'u ni nuu Tata Dios jin sivi Jito'o Jesukristu,
ja ja'a ndi'i javii java'a sa'a ya.

Na vi konee yiñu'u nuu tna'o

21 Vi kuantno'o nuu tna'a ni ja ka yu'u ni'nu ni Jesukristu.
22 Te maa ni ja ka kuu ni ñasi'i, vi kuanyu'u vi kuandetu ni nuu yii ni,
nagua ka sa'a ni nuu maa Jito'o.
23 Chi teyii kuu nija'nu nuu ñasi'i, nagua kuu nija'nu maa Jesukristu nuu
ñayiu ka skua'a ja ka kuo na kuinio yiki kuñu ya, te skaku ni'nu ña maa
ya.
24 Te suni nagua ka janyu'u ka jandetu ñayiu ka skua'a nuu Jesukristu,
suni saa ni na vi kuanyu'u vi kuandetu ñasi'i ndi'i ni jichi nuu yii ña.
25 Te maa ni ja ka kuu ni teyii, vi kokutoo ni ñasi'i ni, nagua ni kutoo
Jesukristu ñayiu ka skua'a, te ni soko ya maa ya ja ja'o.
26 Sua'a ni sa'a ya nagua ja sa'a siin ña ya ja vi kokuo ñayiu maa ya, te
ni ndasa'a ndoo ña ya jin ma'ñu sagua tno'o ya nuu ni ka janduteo,
27 nagua ja ndakuaka ña ya nuu oo maa ya ja ka kuo ñayiu vii ja ka
skua'o, chi tu na jatne'e oo, na kuinio yunuo ja tu na tichio'o oo, ni tu
ndañii, ni in ja tu nagua oo.
28 Te suni saa ni maa ni teyii, vi kokutoo ni ñasi'i ni, nagua ka kutoo ni
yiki kuñu ni. Chi na in kutoo ñasi'i, te kutoi mai.
29 Chi ni in teyii tu jini u'u de yiki kuñu de, chi saa sua'a skaa de vi jito
va'a de, nagua sa'a Jesukristu jin ñayiu ka skua'a.
30 Chi in in mao ka kuu na kuinio in ndatniuu ja oo nuu yiki kuñu ya.
31 “Te yun guaa xndoo teyii tata de vi nana de, te nitna'a de jin ñasi'i de,
te ndi nduu de jin ña ka kuu invaa ni ka ñayiu”, nagua ka'an nuu tutu ii.

32 Ka'nu ndeva'a kuu tno'o ya'a ja ni yiyu'u, su ka'an san vitna ja ka'an
ja ja'a Jesukristu vi ja ja'a ñayiu ka skua'a.
33 Visi ni saa, suni in in maa ni vi kokutoo ni ñasi'i ni nagua ka kutoo ni
maa ni. Te suni ñasi'i, na konee yiñu'u ña nuu yii ña.

6

1 Roon ja ka kuu ron se'e, vi kindei vi kititi nuu tata ron vi nuu nana
ron, chi yun kuu java'a, nagua ka sa'a ron nuu Jito'o.
2 Chi ya'a kuu tno'o xtnañu'u ja tatnuni ia Dios nuu ni kee yu'u ya ja
tetniuu ya in java'a, nuu ka'an sua'a: "Vi kuanyu'u vi kuandetu nuu tata
ron vi nuu nana ron,
3 nagua ja vi koo vii vi koo va'a ron, te vi kona'a ñuu ron nuu ñuyiu
ya'a", kachi ya.
4 Te maa ni ja ka kuu ni yua, ma vi skiti ini ni se'e ni, chi sua'a vi skua'nu
ni jin tno'o naxa vi koo naxa vi kakai, te vi xteku ni jin tno'o maa Jito'o.
5 Te maa ni ja ka kuu ni ñayiu ka jinokuechi, vi kuantno'o ni nuu lamu
ni ja ka oo ñuyiu ya'a. Vi konee ni jayiñu'u, te vi koyu'u ni'nu ni de, te vi
kunukuechi gua'a ni nuu de, nagua ka jinokuechi ni nuu Jesukristu.
6 Te saa vi sa'a ni, masu nani nuu ka ndia'a de ja vi kendoo va'a ni,
nagua ka sa'a ñayiu ka nduku ja vi kendoo va'a mai nuu ñayiu ñuyiu,
chi vi kunukuechi ni nagua ka jinokuechi ni nuu Jesukristu, te vi ndee ini
ndee anu ni vi sa'a ni, nagua kuini maa ia Dios.
7 Te vi kosii ini ni vi kunukuechi ni, na kuinio ja nuu Jito'o ka jinokuechi
ni, te masu nuu ñayiu.
8 Chi ja ka jini ni ja java'a ka sa'a in in maa ni, te yun vi ndani'i ya'u
ni nuu Jito'o, a ka kuu ni ñayiu ka jinokuechi axi ñayiu tu na xiin nuu ka
jinokuechi.
9 Te maa ni ja ka kuu ni lamu, suni saa vi sa'a ni jin ñayiu ka jinokuechi
nuu ni. Ma vi koskoto ioo ni jin, chi ja ka jini ni ja invaa ni Jito'o ni jin oo
andivi, te maa ya, chi inuu sa'a ya jin ndi'i ñayiu.

Vi kotua'o ja vi kaxin tna'o jin Tachi

10 Vitna te ka'an ka san: Vi koyutnu ni jin jaka'nu vi jandakui maa Jito'o.
11 Vi kekui'nu ni ndi'i sa'un taa ia Dios nagua ka ni'nu soldado nuu ka
jaxin tna'a de, nagua ja kuu vi koyutnu ni, te ma vi kuandetu ni ja xnda'u
ña Tachi.
12 Chi masu jin ñayiu ñuyiu ka jaxin tna'a jion, chi ka jaxin tna'o jin ia
ka kuu nija'nu vi ia na'nu ja ka oo andivi, siki ia ja ka tatnuni nuu ñunee
ñuyiu ya'a, vi siki ia ka sa'a jakue'e ja ka oo ndee andivi.
13 Te yun guaa vi kakuiko gua'a ni ndatniuu taa ia Dios ja ka nee ñayiu
nuu ka jaxin tna'i, nagua ja vi kundee ini ni kiuu koo jakue'e yun, te nuu
ndi'i ja vi skunkuu ni, te vi koyutnu ka ni.
14 Te yun guaa vi koyutnu ni na kuinio in soldado, te vi ku'ni tnuu ni
chii ni ja kuu tno'o ndaa ia Dios ja ka kandija ni. Te vi skutu ni maa ni
jin ja ka sa'a ndaa ni, nagua sa'a in tee jaxin tna'a, ja skutu de maa de jin
sa'un kaa ja ndesi ni'nu ndika de.
15 Te vi ki'i ni ndijan ni ja vi kotua'a ni ja vi kaxtno'o ni tno'o va'a Jesús
ja na vi koo mani ñayiu.
16 Te ja kanuu ka kuu ja vi kandija gua'a ni, na kuinio ja vi kinda'a tua'a
ni kaa tikute ja vi kasi ni yutnu ndugua ja kai nuu punta ja skunta Tachi.
17 Te vi kukanu ini ni ia Dios ja skaku ni'nu ña ya, nagua sa'a ixini kaa
ja skaku ni'nu xini tee jaxin tna'a. Te vi kuantniuu ni tno'o va'a ia Dios ja
taa Espíritu ya, nagua jantniuu tee jaxin tna'a yun yuchi kani de.

18 Te siun ni vi kondakuatu ni, te vi kokakanta'u ni nuu ia Dios jin ma'ñu
sagua Espíritu ya, te vi koo tua'a ni, ma vi kusun ini ni, te siun ni vi
kokakanta'u ni ja ja'a ndi'i ñayiu maa ia Dios.
19 Te suni vi kondakuatu ni ja ja'a maa san, nagua ja na taa ia Dios tno'o
ka'an san nuu kaxtno'o san, nagua ja ma yu'u san ndakani san tno'o ni
yiyu'u ja oo nuu tno'o va'a Jesús.
20 Chi ia Dios ni tetniuu ña jin san ja ndakani san tno'o ya, visi ja ja'a
tno'o ya'a kuu ja nu'ni san jin cadena vitna. Su vi kakanta'u ni ja ja'a san,
nagua ja ma yu'u san ka'an san tno'o ya nagua kuini ja ka'an san.

Sandi'i ni ka ndakantno'o Pablo ñayiu ka skua'a

21 Tetniuu san ñanio Tíquico ja ka'an too san de, nagua ja ndakani de,
te vi kuni ni ndi'i naxa oo san vi nagua sa'a san. Suu de kuu in tee ndaa
ja kaxtno'o de tno'o maa Jito'o.
22 Te yun kuu ja tetniuu san de nuu ka oo maa ni, nagua ja ndakani de
naxa ka kuu san, te ndataa de tno'o ndee ini.
23 Te maa Tata Dios vi Jito'o Jesukristu na taa ya jamani ya ja vi koo jin
ni ja ka kuu ni ñayiu ka skua'a, te vi ka'an too tna'a in in maa ni vi vi
kandija ni.
24 Te ia Dios na koto na kuni ña jin ndi'i ni ja ma naa ndoñu'u ja ka
kutoo ni Jito'o Jesukristu. Saa na kokuu.

Tutu ni tee Pablo nuu ñayiu ka skua'a ñuu Filipo

1 Maa san kuu Pablo vi Timoteo ja ka jinokuechi san nuu Jesukristu, te
ka tee san tutu ya'a nuu ndi'i maa ni ja ka kuu ni ñayiu maa ia Dios ja ka
oo ni jin Jesukristu, vi nuu tee ka tatnuni ne'u ni, vi nuu tee ka chituu ña
jin ni, ja ka oo ni ñuu Filipo.
2 Te maa Tata Yuao jin Jito'o Jesukristu na chindee chituu ña ya, te vi
koo ni jin jamani ya.

Jikanta'u Pablo ja ja'a ñayiu ka skua'a

3 Ndakuanta'u san nuu ia Dios in in jichi ja ndaka'an ña san jin in in ni.
4 Te nuu ndakuatu san, siun ni jikanta'u san nuu Dios ja ja'a ndi'i ni, te
kusii ndeva'a ini san.
5 Chi ndee kiuu xtnañu'u ja ni ka kandija ni tno'o ya jin ndee vitna, ka
chituu tna'o ja ka xtutenuo tno'o va'a Kristu.
6 Te kukanu ndaa ini san jin ya'a: Ja maa ia Dios ni skeja'a tniuu gua'a
nuu ndi'i ni, te siun ni kosa'a ya ja vi kuja gua'a ni nuu tno'o ya, guaa ndee
kiuu ja na ndajiokuiin Jesukristu.
7 Te vatu ka kuu ja siun ndakani ini san ja ja'a ndi'i ni, chi vi anu san
ka ñu'u ni, chi inuu ni ni chindee ni chituu ña ia Dios jion, nuu yi'i san
vekaa axi nuu oo san nuu nda'a tee ka netniuu ja ka'an ni'nu san ja ja'a
tno'o va'a Kristu ja tno'o ndaa kuu.
8 Te maa ia Dios ja jini ja kutoo vii ña san jin ndi'i ni, nagua vii kutoo
ña Jesukristu jion.
9 Te nuu ndakuatu san, jikanta'u ña san nuu ia Dios ja na chituu ña ya
ja vi kokutoo tna'a gua'a ka ni, te vi jinkui'nu kaji ini ni ndi'i nagua kuini
maa ia Dios ja vi sa'a ni.
10 Nagua ja saa, te vi kuni ni vi kaji ni jagua'a ka, nagua ja vi kokuu ni
ñayiu ndaa, ja tu na kuechi vi kotavi ni kiuu na ndenta Kristu.
11 Saa, te kaya kua'a tniuu gua'a tniuu ndaa ja ka sa'a ni jin ma'ñu sagua
Jesukristu, nagua ja vi chiñu'u ñayiu ia Dios ja ia vii ia va'a kuu ya.

Ja ka tekuo kuu ja ka chiñu'o Kristu

12 Kuini san ja vi kuni ni, vi ñani vi kua'a, ja tnundo'o ja tna'a san ya'a
chituu ña ja kutenuu gua'a ka tno'o va'a Kristu.
13 Te yun kuu ja ndi'i tee ka kuu soldado nuu ve'e tniuu ya'a vi sava ka
ñayiu, ja ka jini gua'i ja oo san vekaa ya'a ja jinokuechi san nuu Kristu.
14 Te nuu ni ka jini ñanio vi kua'o ja oo san vekaa ya'a, te kua'i ni ka
kundee ini nuu Jito'o, te vi ni ini ni anui ni ka ndakani tno'o va'a ia Dios
nuu ñayiu, te tu ni ka yu'i.
15 Te jandaa kuu ja sava ñayiu, chi vi chia inu kuasun ni ini, guaa ka
ka'in tno'o va'a Kristu, ja ka ndukui ja vi kokuu ka'nu kai. Su savai, chi
ka ndakani va'a ini ja ka ndakani tno'o ya.
16 Te savai ka ndakani tno'o va'a Kristu, chi ka ndukui ja va'a mai, te
masu jin ndee ini ndee anui ka ka'in, chi ja ka kuini kuu ja na tna'a ka
san tno'o suchi ini, vitna ja yi'i san vekaa ya'a.
17 Su sava kai, chi ka sa'i ja ka kutoo ñai jin san, chi ka jini ja maa ia
Dios ni jani ña jin san ja ka'an ni'nu san ja ja'a tno'o va'a Kristu.

18 Su tu na ndakantno'o, a ka ndakani ndai tno'o Kristu axi chia inu jani
ini, su ja maa san, chi kusii ini san ja ka ndakani tno'o ya.
Te vivi'i ka kokusii ini san.
19 Chi jini san ja ka ndakuatu ni ja ja'a san vi ja chituu ña Espíritu
Jesukristu jin san, te suu sa'a ja kaku san.
20 Chi ja kuini san vi ndetu ka'nu san kuu ja ma kuatu ndia'a maa ia
Dios ja ni'i san tno'o kanoo, chi sua'a vi ni ini ni anu san na ndakani san
tno'o ya, nagua ja vitna vi siun ni kosa'a ka'nu san Kristu, te tu ni ja sa'i a
koteku san axi kuu san.
21 Ja maa san, chi ja teku san kuu ja chiñu'u san Kristu. Te ja kuu san
kuu ja kundee san ja ki'in san koo san jin ya.
22 Su nuu ja na koteku ni san, te kuu satniuu ka san ja vi kaya ka ñayiu
vi kandija Kristu nuu siun. Te yun guaa tu jini san ndeja kuu jagua'a ka
ja kaji san, a ja koteku san axi ja kuu san.
23 Chi ka oo uu ichi ya'a, te tu jini san nagua kuu ja sa'a san: In kuu ja
kuini san ja kuu san nagua ki'in san koo san jin Jesukristu andivi, chi yun
kuu jagua'a ka.
24 Su inka kuu ja koteku ni san, chi yun kuu ja kanuu ka ja ja'a in in
maa ni.
25 Te yun kukanu ini san, te jini san ja koteku ka san ja vi koo nunuu
kao, nagua ja chituu ña san ja vi koyutnu ka ni jin tno'o ka kandija ni, te
vi kokusii ini ni.
26 Te saa nagua ja nuu ndajiokuiin san inka jichi ja ndajakoto ña san, te
yun sa'a ja vi kokusii ini ka ni nuu ka chiñu'u ni Jesukristu ja jito ña ya
jin san.
27 Te ja kanuu ka kuu ja vi nduku ndee ni ja vi kaka ndaa ni, te vi sa'a
ni nagua kuini maa tno'o va'a Kristu, te inuu ni kuu a jaa san ja jakoto
ña san axi ma jaa san. Su kuini san konini san ja vi ka'an ñayiu ja ka oo
yutnu ni, vi inuu ka ndakani ini ni, vi inuu ka nduku ndee ni ka kaxtno'o
ni tno'o va'a Kristu ja ka kandija ni.
28 Te ma vi kuandetu ni ja vi siu'u ña ñayiu ka ndakoo siki ni, chi ja ka
ndakoi yun xne'e kaji ja ki'inkuei vi nai, te suni xne'e ja maa ni, chi vi
kaku ni'nu ni, te ndi'i ya'a vaji nuu maa ia Dios.
29 Chi ja ja'a maa Kristu kuu ja ni ka ni'i ta'u ni ja masu maintno'o ni ja
ka kandija ni ya, chi suni ja ka tna'a ni tnundo'o ja ja'a ya.
30 Te inuu ni ka ndo'o nuu ka tna'o tnundo'o, chi ja ka jini maa ni naxa
ni tna'a san tnundo'o nuu ni ka kagua tna'a san jin ñayiu nuu ni ka oo
ñuu jian, vi suni ka jini so'o ni vitna naxa tna'a san tnundo'o ya'a.

2

Ni sa'a nda'u Kristu maa ya te ni ndasa'a ka'nu ña Tata Dios

1 Nuu saa te ja ka oo ni jin Kristu kuu ja ka ni'i ni tno'o ndee ini, te ja
kutoo ña ya kuu ja ka oo sii ini ni, te oo Espíritu ya ini anu ni, te ka kutoo
tna'a ndeva'a ni vi ka kuu nda'u ini tna'a ni.
2 Te yun guaa vi ndataa ni tno'o sii ini nuu san, te inuu ni vi ndakani ini
ni, vi inuu ni vi ka'an too tna'a ni, vi inuu ni vi koo ini anu ni vi jajintnuni
ni.
3 Ma vi sa'a ni in tniuu ja vi sa'a teyii ni maa ni, axi ja vi kendoo va'a
maa ni. Vi sa'a nda'u ni maa ni, te vi kani ini in in maa ni ja sava ka ñayiu,
chi ka kuu na'nu kai saa maa ni.
4 Te ni in ni ma vi nduku ni ja vi kendoo va'a maintno'o maa ni, chi suni
vi nduku ni ja na vi kendoo va'a sava ka ñayiu.

5 Te in in maa ni, vi ndakani ini ni nagua ni ndakani ini Jesukristu.
6 Chi visi inuu ni kuu ya jin Tata Dios,
su tu ni nduku ya ja koo ya jin ndi'i jayiñu'u oo nuu ia Dios.
7 Chi sua'a ni xndendoo ya ja ni okuu ka'nu ya,
te ni nduu ya in tee jinokuechi,
ja ni kaku ya nagua ka kaku ndi'i ñayiu ñuyiu.
8 Te nuu ni nduu ya in teyii,
te ni sa'a nda'u ya maa ya,
te ni jantno'o ya nuu ia Dios guaa ndee nuu ni ji'i ya,
visi ni ka jatakaa ña jin ya in yika cruz.
9 Te yun guaa ni sa'a ka'nu ña ia Dios jin ya ja kuu ya in ia ka'nu ndeva'a.
Te ni jiña'a ya in sivi ja kuu ka'nu ndeva'a ka nuu ndi'i sivi.
10 Nagua ja jin sivi maa Jesús, te vi jinkuiin jiti ndi'i nagua ka oo andivi,
vi ñayiu ka oo ñuyiu, vi ndi'i nagua ka oo chii ñu'u ja vi chiñu'i nuu ya.
11 Te saa nagua ja ndi'i ñayiu vi ndaa yu'u,
te vi ka'in ja Jesukristu kuu maa Jito'o,
nagua ja vi konei jayiñu'u nuu Tata Dios.

Xteku ña Pablo ja vi kuantno'o gua'a ñayiu ka kandija

12 Nuu saa, vi ñani vi kua'a ja ka'an too ña san, nagua ni ka ojantno'o ni tno'o ni kaxtno'o san nuu ni ka oo, te vi kuantno'o gua'a ka ni vitna ja oo jika san, te vi kondi'ni ni ja vi kaka ndaa ni jin tno'o ja ni skaku ni'nu ña ya jin ni, te vi sa'a nda'u ni maa ni ja ka yu'u ni'nu ni ya.
13 Chi Dios kuu ia sa'a ja ka kii ini ni ja vi sa'a ni, vi ja vi sa'a va'a ni nagua kuini maa ya.
14 Te vi sa'a ni ndi'i ya'a, su ma vi koka'an kuechi ni, te ni ma vi kotee tna'a ni,
15 nagua ja ni in ñayiu ma vi nuku'un yika kuechi ni ja ka kuu ni ñayiu ndaa, te vi xne'e ni ja se'e ia Dios ka kuu ni, vi ñayiu vii ne'u ñayiu ne'e ñayiu yichi yun. Te ne'u ñayiu yun vi koye'e ni na kuinio kimi ja ka ye'e ti andivi tno'o jakuaa,
16 chi ka tava'a gua'a ni tno'o taa ja ka tekuo nikuii nikani. Te nuu ja saa ka sa'a ni, te kokusii ini san ja ja'a ni kiuu na ndenta Kristu ja tu ni jiondita uun san, ni tu ni satniuu uun san.
17 Te visi na tna'a san kuakua'a tnundo'o ja soko san maa san nuu ia Dios, ja nitna'a jin ja ka soko maa ni ja ka jinokuechi ni nuu ya, chi ka kandija ni ya, te kusii ini san vi ndataa san tno'o sii ini.
18 Te suni vi kokusii ini ni nuu ia Dios, te vi ndataa ni tno'o sii ini ja na vi kokusii inio.

Ni tetniuu ña Pablo jin Timoteo vi Epafrodito ja vi nukoto de ñayiu ka skua'a ñuu Filipo

19 Te ndetu ka'nu san nuu Jito'o Jesukristu ja kuu tetniuu ñama san Timoteo jaa de nuu ka oo ni, nagua ja ndusii ini san nuu na ndani'i tno'o san naxa ka kuu ni.
20 Chi tu na inka tee ja ndakani inuu ini jin san, ja vi ja ndaa ja ndi'ni de ja vi koo va'a ndi'i ni.
21 Chi ndi'i de ka nduku de java'a mamaa de, te masu ka nduku de nagua kuini maa Jesukristu.
22 Su ja ka jini maa ni ja Timoteo, chi jinokuechi gua'a de nuu Dios nuu ni chituu ña de ja ni ka kaxtno'o san tno'o va'a Kristu, nagua chituu in se'e jin tatai.

23 Te yun guaa ndetu ka'nu san ja tetniuu san de jaa de nuu na kukanu
ini san naxa kaa ja ndo'o san.
24 Su ndetu ka'nu san nuu Jito'o ja suni ñama jaa maa san ja jakoto ña
san jin ndi'i ni.
25 Su ni ndakani ini san ja nini kuu ja ndatetniuu san ñanio Epafrodito
ja ndajakoto ña de. Suu de kuu tee ka satniuu jin san ja ni ka nduku ndee
san ka chituu tna'a san ja ka xtutenuu san tno'o va'a ia Dios. Maa de kuu
tee ni ka tetniuu maa ni ja chituu ña de jin ndi'i ja ja'ni ña jin san.
26 Te ndioo ndeva'a ini de ja jaa de ndajakoto ña de jin ndi'i ni. Chi ni
kusuchi ndeva'a ini de ja ni ka ni'i tno'o ni ja ni oku'u de.
27 Te ja ndaa ndija ja ni oku'u de, te vi ja yatni ni ka ja kuu de, su ni
kunda'u ini ña ia Dios jin de. Te masu maintno'o ni de ni kunda'u ini ña
ia Dios, chi suni ni kunda'u ini ña ya jin maa san, nagua ja ma koneva'a
ka san tno'o suchi ini ja na kuu de.
28 Te yun guaa ñama kuiti tetniuu san de ja jaa de, nagua ja nuu vi
ndakuni tuku ni de, te vi ndusii ini ni, nagua ja ndusii ini san.
29 Vi kuanta'u ni de jin tno'o sii ini, chi in tee jinokuechi nuu Jito'o kuu
de, te vi konee yiñu'u ni nuu tee ka kuu na kuinio tee ya'a,
30 chi vi ja yatni ni ka ja kuu de ja satniuu de ja ja'a Kristu, chi ni tnaa
de maa de nuu tnundo'o ja ni chituu ña de jin san nuu tniuu in in maa ni,
ja ña ni kuu ja vi chituu ña ni jin san.

3

Kusii ini Pablo ja oo de jin Jesukristu

1 Te vitna, vi ñani vi kua'a, vi kokusii ini ni nuu Jito'o Jesukristu. Ja maa
san, chi tu tunini san ja ndajiokuiin san tee tuku san tno'o ja ja ni tee san,
chi tno'o ja ka kukanu ini maa ni kuu.
2 Te vi koto ni maa ni jin tee ni kiukuei ne'u maa ni ja ka sa'a de tniuu
kue'e ja ka kuu de na kuinio ti'ina. Te ka kaxtno'o de ja chitnuni teyii nuu
yiki kuñu de nagua ja vi koo gua'a de nuu ia Dios.
3 Chi mao ka kuu ñayiu ja ka yitnuni ndija ini anuo, chi ka jinokuechio
nuu ia Dios jin ma'ñu sagua Espíritu ya, te ka kusii inio ja ka oo jin
Jesukristu. Te tu ka kandijao ja vi koo gua'o nuu ia Dios jin naxa ka oo jin
yiki kuñuo.
4 Chi visi suni maa san, chi kuu kandija san ja oo gua'a san nuu ia Dios
jin yiki kuñu maa san. Te nuu ja ndee in ñayiu ndakani ini ja oo gua'i nuu
ia Dios jin yiki kuñui, te vi'i ka tu sein.
5 Chi ni ka chitnuni nuu yiki kuñu san nuu una kiuu ja ni kaku san,
nagua tatnuni maa Ley, chi tatatno'o ñayiu Israel kuu san, chi ndikin tata
maa Benjamín kuu san, chi tee hebreo kuu san, chi yua si'i san ka kuu
hebreo. Te fariseo ni okuu san, chi ni yinduu san nuu ka skua'a guagua'a
naxa kei ka'an Ley Moisés.
6 Te vi ja kukuiñu ndeva'a san jin ia Dios, yun guaa ni osondikin san
ñayiu ka skua'a ja sa'a san jin in jakue'e. Te ni in ñayiu ma kuu ka'an
kuechi siki san, chi teyii ndaa kuu san ja skunkuu ndaa kuiti san nuu Ley.
7 Su ndi'i ja ni ondakani ini san ama ka ja kuu in jagua'a ndeva'a nuu
ia Dios, te vitna jini san ja tu nagua jiniu'u sa'un ka nuu san ja ja'a Kristu.
8 Te ja ndaa ndija ja tu kukanu ini ka san ndi'i yun, chi in jagua'a ka kuu
ja jini guagua'a san Jito'o san Jesukristu. Te ja ja'a maa ya kuu ja tu ndi'ni
ka san ndi'i yun, te ndia'a san na kuinio in mi'i, nagua ja kundee san ja
koo san jin Kristu.

9 Te oo san jin ya, su masu ja kuu maa san in tee ndaa nuu ya ja skunkuu
san Ley, chi ja kandija san Kristu kuu ja kuu san in tee ndaa nuu ia Dios
jin ma'ñu sagua ja kandija san ya.
10 Te kuini san ja kuni gua'a ka san Kristu, te koo san jin jaka'nu ia Dios
ja ni ndaxteku ña jin Kristu. Te suni kuini san tna'a san tnundo'o nagua
ni ndo'o ya, te na koo san nagua ni oo ya nuu ni ji'i ya,
11 te ndetu ka'nu san ja kenta san ja ndateku san ne'u ndiyi.

Nduku ndee Pablo ja skunkuu gua'a de nuu ia Dios

12 Su masu ka'an san ja ja ni ni'i san ndi'i ja ni ka'an san ya'a. Te ni
masu ja kuu san tee ndaa ja tu na yika kuechi san, chi sua'a nduku ndee
san kua'an san guaa ndee na kenta san ja na koo san nagua kuini maa
Jesukristu nuu ni nuku'un xtnañu'u ka ña ya jin san.
13 Ñani, kua'a, ka'an maa san ja kuini ka ja kenta san ni'i san ndi'i ya'a,
su ja sa'a san kuu ja ndunaa ndija ini san ja ni kendoo ichi yata san, te
nduku ndee san ja ni'i san ja oo ichi kua'on sua'a,
14 nagua ja na kenta san ja ni'i san, in ja skuta'u ña ia Dios nuu ni kana
ña ya ndee andivi jin ma'ñu sagua Jesukristu.
15 Te yun guaa ndi'i yoon ja ka ka'on ja ka oo yutnuo jin tno'o ka
kandijao, kuini ja inuu vi ndakani inio. Su nuu ja siin ka ndakani ini
ni, te suni maa ia Dios na kaxtno'o kaji ya naxa vi jinkui'nu ini ni.
16 Su visi ni saa, te nini kuu ja inuu vi kondikion ja vi sa'o nagua kaxtno'o
ya nuo.
17 Ñani, kua'a, vi sa'a ni nagua sa'a maa san, te vi kondia'a ni naxa ka
oo sava ka ñayiu ka ndikin taniñu nagua ni ka kutua'a ni nuu san.
18 Chi ja ni kuu kua'a jichi ka'an san, te vi jaku san jin tenuu san ka'an
tuku san vitna, ja ka oo kua'a ñayiu ka skexiko nagua ni sa'a Jesukristu ja
ni ji'i ya ja ja'o nuu cruz.
19 Te nuu kentakuei ñayiu yun kuu ja vi nai, chi ka chiñu'u ñayiu yun ja
ndioo ini yiki kuñui, te ka sa'a teyii mai nuu tniuu ja vi kukanoi, te maa
ni ja oo ñuyiu ya'a ka ndakani ini.
20 Su yoon, chi ñayiu ñuu andivi ka kuo, te ka ndetu ka'nuo ja ndee
andivi yun ndii Jito'o Jesukristu, ia skaku ni'nu ña jion,
21 te ndasama ya yiki kuñu nda'u ja ka neva'o, nagua ja vi nduo nagua
vii kaa yiki kuñu maa ya nuu ni ndateku ya. Te jin jaka'nu neva'a ya
tatnuni ya nuu ndi'i yun.

4

Siun ni vi kosii ini ni nuu Jito'o Jesukristu

1 Te yun kuu ja vi koyutnu ni nuu Jito'o, vi ñani vi kua'a, ja ka'an too
ndeva'a ña san. Te ndioo ndeva'a ini san ja ndakuni ña san, chi maa ni
ka kuu in ja sii ini san vi in ja ni kundee san ja ni kuta'u san nuu ia Dios.
2 Te jikanta'u san nuu Evodia vi nuu Síntique ja inuu na vi ndakani ini
nduu ña, chi in ni ku'u ka kandija Jito'o ka kuu ña.
3 Te suni saa ni jikanta'u san nuu maa ni ja kuu ni tee ndaa ja ni ka
chituu tna'o nuu ni ka satniuo, ja vi chituu ni nduu ña'a ya'a ja na vi koo
mani ña, chi ni ka nduku ndee san jin ña ja ni ka ndakani san tno'o va'a
Kristu, nduu ña jin Clemente vi sava ka ñayiu ni ka chituu ña jin san ja ni
ka satniuu san. Te ni ka jinkoso sivi ndi'i nuu liuru ja ka yoso sivi ñayiu
ka teku nikuii nikani.
4 Te siun ni vi kokusii ini ni nuu Jito'o. Te ka'an tuku san inka jichi ja vi
kokusii ini ni.

5 Vi kokuu ni ñayiu vii ñayiu va'a nagua ja ndi'i ñayiu na vi kuni. Chi
ja oo yatni ja ndii Jito'o Jesukristu.
6 Te ma vi kondi'ni ndeva'a ni nagua kuu, chi sua'a vi kakanta'u ni nuu
ia Dios, te vi kakan ni nagua ja'ni ña jin ni nuu ka ndakuatu ni, te suni vi
ndakuanta'u ni nuu ya.
7 Te jamani ia Dios kuu in jaka'nu ndeva'a ja vini ja ma vi jinkui'nu inio
naxa sa'a ya. Te jamani ya na tava'a anu ni vi jajintnuni ni, chi ka oo ni
jin Jesukristu.

Vi ndakani ini ni nagua kuu jagua'a ka

8 In jasandi'i ni ka, vi ñani, vi kua'a, kuu ja vi ndakani ini ni ndi'i nagua
kuu jandaa, ndi'i ja tu xnda'u ña, ndi'i jayiñu'u, ndi'i javii, ndi'i jagua'a,
ndi'i ja teku tno'o gua'a. Te yun guaa vi ndakani ini ni ndi'i javii java'a vi
ja vi konee yiñu'u ñayiu nuu ia Dios.
9 Vi sa'a ni ndi'i nagua ni kaxtno'o san, te ni ka janta'u ni, vi nagua ni
ka onini ni ja ni ka'an san, vi nagua ni ka ondia'a ni ja ni sa'a san, te vi
koo ni jin maa Dios, ia taa jamani ya.

Ndakuanta'u Pablo ja ni ka chituu ña ñayiu Filipo jin de

10 Kusii ini ndeva'a san nuu Jito'o ja ni ka ndaka'an tuku ña ni jin san,
te ka chituu ña ni, su masu ka'an san ja ni ka ndunaa ini ña ni, maa ni ja
tu ni kuu naxa vi chituu ña ni jin san.
11 Te masu ka'an san tno'o ya'a ja ja'ni ña jin san, chi ja ni kutua'a san
ja oo sii ini san naxa ni na ndo'o san.
12 Chi ja jini san naxa kokuu nda'u san, te suni jini san koneva'a kua'a
san. Ja ni kutua'a san ja oo sii ini san naxa ni na ndo'o san, a ja ku'un
chitu chii san axi ja kokokin san, a ja koneva'a kua'a san axi ja koka'ni ña
jin san.
13 Ndi'i ni ja kuu kuandee ini san, chi maa Kristu taa jandakui san.
14 Su visi ni saa, te vatuka ni ka sa'a ni, ja ni ka chituu ña ni jin tnundo'o
tna'a san ya'a.
15 Te maa ni, ñayiu ñuu Filipo, suni ja ka jini ni ja nuu ni jinkondee san
kaxtno'o san tno'o va'a Kristu, nani kee san Macedonia jian vaji san, te
ni in veñu'u tu ni ka ndi'ni ñayiu ja vi chituu ñai jin san ja xtutenuu san
tno'o va'a Kristu, chi maintno'o veñu'u maa ni, guaa ni ka chituu ña ni jin
san.
16 Chi na ni oo san ñuu Tesalónica, te in uu jichi ni ka tetniuu ni nagua
ja'ni ña jin san.
17 Te masu maa ni nduku san ja vi skuta'u ña ni jin san, chi ja nduku
san kuu ja na kaya ka java'a vi ni'i ni nuu maa ia Dios.
18 Su ja ni ndani'i san ndi'i ja ni ka tetniuu ni, te vi saa ndoo ka, chi
neva'a kua'a san ja ni ka tetniuu ni yinda'a Epafrodito. Te ja ni ka skuta'u
ña ni ya'a kuu na kuinio suja vixin ja nuu kai, te ja'an xiko asin nuu ia
Dios, in ja ka soko ni ja janta'u ya vi junkuaan ini ya.
19 Te maa ia Dios na taa ya jin ma'ñu sagua Jesukristu ndi'i nagua ka
ja'ni ña jin in in ni, na kuu na kuu jin ja kuika ndeva'a ya ja ye'e tajan.
20 Te na koo jayiñu'u nuu Tatao Dios nikuii nikani. Saa na kokuu.

Tno'o sandi'i ni ka

21 Vi kuña'a ni nuu ndi'i ñayiu maa ia Dios ja ka kandijai Jesukristu, ja
ndakan tno'o san jin, ¿a kukueni ka oi? Te suni ñanio vi kua'o ja ka oo jin
san ya'a, ka ndakan tno'o ña, ¿a kukueni ka oo ni?

22 Te suni ndi'i ñayiu maa ia Dios ja ka oo jin san ya'a, ka ndakan tno'o
ña, ¿a kukueni ka oo ni? Te suni saa ni ka ndakan tno'o ña ñayiu ka
jinokuechi nuu tee tatnuni ndee Roma.

23 Te maa Jito'o Jesukristu na chituu ña ya, te na koto na kuni ña ya jin
ndi'i ni.
Saa na kokuu.

Tutu ni tee Pablo nuu ñayiu ka skua'a ñuu Colosas

1 Maa san kuu Pablo tee ni chitniuu ña Jesukristu, ja sa'a san nagua kuini
maa ia Dios, ka tee san tutu ya'a jin ñanio Timoteo,
2 nuu maa ni, vi ñani vi kua'a, ja ka kuu ni ñayiu maa ia Dios ja ka sa'a
ndaa ni nuu Jesukristu ja ka oo ni ñuu Colosas. Te maa Tata Yuao jin Jito'o
Jesukristu na chindee chituu ña, te vi koo ni jin jamani ya.

Ka ndakuatu Pablo ja ja'a ñayiu ka skua'a

3 Siun ni ka ndakuanta'u san nuu ia Dios, nuu ka ndakuatu san ja ja'a
ndi'i maa ni, nuu Tata maa Jito'o Jesukristu,
4 chi ni ka jini so'o san ja ka kandija gua'a ni Jesukristu, te ka ka'an too
ni ndi'i ñayiu maa ya.
5 Chi ka ndetu ka'nu ni nagua ni tava'a ia Dios andivi ja taa ya, guaa
ndee nuu ni ka jini so'o ni tno'o va'a Jesús ja kuu tno'o ndaa.
6 Te tno'o ya'a ni ka kaxtno'o nuu ndi'i ni, nagua ni ka kaxtno'o nuu
ñayiu nii ñuyiu, te kua'i ni ka kandija gua'a, te mavikayai, nagua ka sa'a
maa ni ja ka kandija gua'a ni, te mavikaya ni ndee kiuu xtnañu'u nuu ni
ka onini ni, te ni ka jini ni ja oo ndaa ja chindee chituu ña ia Dios.
7 Te saa ni ka kutua'a ni nuu ni kaxtno'o Epafras, tee ka ka'an too san ja
ka jinokuechi san jin de nuu Jesukristu, in tee ndaa ja chituu ña de jin ni,
8 te suni suu de ni ndakani nuu san ja ka ka'an too ni ñayiu sa'a Espíritu
ia Dios.
9 Te yun guaa suni sein, chi guaa ndee kiuu ni ka onini san tno'o ya'a,
te ni tu ka jinkuiin san ja ka ndakuatu san ja ja'a ndi'i ni. Te ka jikan san
nuu ia Dios ja vi kuni guagua'a ni nagua kuini ya ja vi sa'a ni, te na taa
Espíritu ya ndi'i tno'o ndichi vi ja vi jinkui'nu ini ni,
10 nagua ja vi kaka ndaa ni, nagua kanuu ja vi kaka ñayiu maa Jito'o, te
vi sa'a ni ndi'i nagua junkuaan ini ya, te vi sa'a vii vi sa'a va'a ni jin ndi'i
tniuu ka sa'a ni, te ndi joo ndi joo vi kuni gua'a ka ni ia Dios.
11 Te vi koyutnu ni jin jaka'nu maa ya, chi ia ka'nu ndeva'a kuu ya, nagua
ja vi kuandee ini ni jin taka tnundo'o, te vi koka'nu anu ni.
12 Te vi kosii ini ni nuu ka ndakuanta'u ni nuu Tata Dios, ja ni sa'a tua'a
ña ya jion ja vi ni'o ja skuta'u ya ñayiu maa ya ja vi koi nuu ye'e ni'nu ya.
13 Te ni ndatau ña ia Dios nuu tatnuni Tachi nuu ñunee, te ni ndasia'a
ña ya nuu tatnuni Se'e ya, ia kutoo ndeva'a ya.
14 Te maa Se'e ya ni tniuya'u yika kuechio jin niñi ya nuu ni ji'i ya ja
koneka'nu ini ia Dios yika kuechio.

Ka ndumanio jin ia Dios jin ma'ñu sagua ja ni ji'i Jesukristu

15 Te Se'e ya Jesukristu kuu ia ja vi kaa ya nagua oo nagua kaa maa Dios,
ia tu jinio jin nduchi nuo, te Se'e ya kuu ia ka'nu ka saa ndi'i ja ni sa'a ya.
16 Chi jin ma'ñu sagua Se'e ya ni jinkoo ndi'i ja oo nuu ñu'u ja ndia'o jin
nduchi nuo, vi ndi'i ja oo andivi ja tu kuu kondia'o, na kuinio nuu mesa ja
tatnuni, vi ja kuu nija'nu ka na kuinio ndi'i ja vaji nuu Tachi vi ja na'nu,
ni sa'a ya jin ma'ñu sagua Se'e ya ja vi kunukuechi nuu ya.
17 Te Se'e ya, chi ja oo ya ama ka ja jinkoo ndi'i ja oo ñuyiu, te maa ya
yituu ja ndi'i oo yukun.

18 Te Se'e ya kuu yiki xini in yiki kuñu ja ka kuu ñayiu ka skua'a ja ka
kui veñu'u maa ya. Te suu Se'e ya kuu ia ka'nu ka ja ni ndateku xtnañu'u
ya ne'u ndiyi, te yun guaa maa ya kuu ia ka'nu ka nuu ndi'i.
19 Chi saa ni junkuaan ini Tata Dios ja ndi'i naxa oo ya ja kuu ya Dios,
te saa oo Se'e ya.
20 Te jin ma'ñu sagua Se'e ya ni ndaka'an va'a ya ndi'i kuiti ja oo ñuyiu,
ndi'i ja oo nuu ñu'u vi ja oo andivi, chi ni ndumani ya jin ma'ñu sagua
niñi Se'e ya ja ni jati nuu ni ji'i ya nuu cruz.
21 Te suni saa ni maa ni, ama ka, chi ni ka ojika ndoñu'u ni nuu ia Dios,
te ni ka ojini u'u ni ya nuu ni ka ondakani kue'e ini ni, te ni ka osa'a ni
tniuu kue'e, su vitna te ni ndaka'an va'a ña ya
22 jin ma'ñu sagua yiki kuñu Se'e ya ja ni soko ya nuu ni ji'i ya, nagua
ja vi koo vii ni, te tu na yika kuechi ni vi koo ja ka'an kuechi ia Dios siki
ni nuu nusia'a ña Se'e ya nuu ya.
23 Te yun guaa vi koo gua'a ni, te vi koo yutnu ni jin ja ka kandija ni,
te ma vi kujioo ni nuu tno'o va'a Jesús ja ka ndetu ka'nu ni, nagua ni ka
jini so'o ni. Te suu tno'o ya'a ka kaxtno'o nuu ñayiu nii ñuyiu, te suni saa
kaxtno'o maa san ja kuu san Pablo ja jinokuechi san nuu ia Dios.

Ni chitniuu ña Jesukristu jin Pablo ja kunukuechi de nuu ñayiu ka skua'a

24 Vitna te kusii ini san ja tna'a san tnundo'o ja ja'a in in ni, chi saa te
skunkuu san jin yiki kuñu san ndi'i tnundo'o ja ja'ni ña jin san, nagua ni
teku tniuu san nuu Jesukristu ja ja'a ñayiu ka skua'a ja ka kui yiki kuñu
maa ya.
25 Te ni jani ña ia Dios jin san ja jinokuechi san nuu ñayiu ka skua'a, chi
ni chitniuu ña ya ja skunkuu san kaxtno'o san tno'o va'a ya, ja kuu java'a
in in maa ni.
26 Chi ndakani ndi'i san tno'o ja ni oyu'u ndee kuia ja ni ya'o guaa ndee
ja nana'a yun, su vitna te ni xne'e kají ya nuu ñayiu maa ya.
27 Te nuu ñayiu ya'a kuini ia Dios ja xne'e ya nagua ja vi kuni tno'o va'a
ya nuu ka'an ja suni ñayiu masu judio ka kui vi ni'i javii java'a ya ja kuu
tno'o ni oyiyu'u, te tno'o ya'a kuu Jesukristu, ia oo ini anu in in maa ni.
Te yun guaa ka ndetu ka'nu ni ja vi koo ni jin ya nuu ye'e tajan.
28 Te suu tno'o Jesukristu kuu ja ka ndakani san vi ka xteku san nuu
ñayiu nuu ka kaxtno'o kaji san ndi'i tno'o ndichi nuu ndi'i ñayiu, nagua
ja ndi'i vi kokui ñayiu ndaa ja ka oi jin Jesukristu.
29 Te siki ya'a kuu ja satniuu san nuu ia Dios vi nduku ndee ndeva'a san,
chi jin jaka'nu maa Jesukristu kuu ja chindee chituu ña jin san.

2

1 Chi kuini san ja vi kuni ni ja nduku ndee ndeva'a san ja ja'a in in maa
ni, vi ja ja'a ñayiu ka kandija ja ka oo ñuu Laodicea, vi suni ja ja'a sava
ka ñayiu ja tu na ama ka jini ña jin san,
2 nagua ja na vi nukundee ini ni, te inuu inuu vi ka'an too tna'a ni, vi
guaa ndee na vi ni'i ni ja vi jinkui'nu guagua'a ini ni nagua ja vi kuni kaji
ni tno'o maa Tata Dios ja ni oyiyu'u, te suu kuu maa Jesukristu.
3 Chi nuu maa ya oo ndi'i kuiti tno'o va'a vi tno'o ndichi vi ja jinkui'nu
ini.
4 Te tno'o ya'a kaxtno'o san nagua ja ni in ñayiu ma vi xnda'u ña jin
tno'o luu ndeva'a ja ka ka'in.
5 Chi visi tu san oo nuu ka oo ni, su ñu'u ini ña san, te oo sii ini san nuu
jini san ja inuu inuu ka oo ni vi ka kandija yutnu ni Jesukristu.

6 Te yun guaa naxa ni ka janta'u ni Jesukristu ja kuu ya Jito'o, te saa vi
kaka ni jin ya.
7 Te vi koo gua'a ni na kuinio in yutnu ja oo kunu yo'o tnu, te nukuiin
yutnu tnu, te saa vi koyutnu ni nagua ni ka kandija ni nuu ni ka kaxtno'o
nuu ni, te siun ni vi kondakuanta'u ni nuu ia Dios.

Ni ka ndujao nuu Jesukristu

8 Te vi koto va'a ni maa ni ja ma vi xnda'u ña ñayiu jin ma'ñu sagua
tno'o ndichi axi tno'o vixin ja tu jiniu'u, axi tno'o ja ka kandija ñayiu, su
masu tno'o Jesukristu kuu, chi nino'o ni tno'o ja ka kaxtno'o ñayiu ja oo
ñuyiu kuu.
9 Chi ndi'i nagua oo ia Dios, te saa oo Jesukristu nuu ni oo ya ñuyiu ya'a.
10 Te maa ni, chi tu nagua ja'ni ña jin ni nuu ia Dios, chi ka oo ni jin
Jesukristu, te maa ya kuu ia ka'nu ka saa ndi'i jana'nu ja vaji nuu Tachi vi
jatatnuni.
11 Te suni maa ni ja ka oo ni jin Jesukristu, ni ka jinkitnuni ni, su masu
nagua ka sa'a teyii judio ja ka chitnuni de jin nda'a de inka teyii, chi nuu
ni kindee Jesukristu yika kuechi in in maa ni, te yun kuu nuu ni chitnuni
ña ya.
12 Chi nuu ni ka jandute ni, te ni ka jinkoyu'u ni jin Jesukristu nuu ndute.
Su nuu ni nanakuei ni nuu ndute yun, te ni ka ndateku ni jin ya. Saa ni
kuu, chi ka kandija ni jaka'nu maa ia Dios ja ni ndaxteku Jesukristu ne'u
ndiyi.
13 Chi ndee ama ka na tno'o ni ka ji'i ni nuu yika kuechi ni, chi masu
ñayiu maa ia Dios ni ka okuu ni, te tu ni ka oyitnuni nuu yiki kuñu ni,
su vitna te ni sa'a ia Dios ja ka teku ni jin Jesukristu, chi ni jaka'nu ini ya
ndi'i yika kuechi ni.
14 Chi na kuinio ja oo in acta ja ka'an kuechi sikio ja tu ka skunkuo tno'o
tatnuni ia Dios, su na kuinio ja ni nda'va ia Dios tno'o yoso yun nuu ni
tniuya'u Jesukristu ja ja'o nuu ni ji'i ya nuu cruz.
15 Te ni xtajioo ia Dios ndi'i jana'nu vi jatatnuni ja vaji nuu Tachi, te ni
jiña'a ya jakanoo nuu ni ka jini kua'a ñayiu nuu ni kundee ya siki ndi'i
yun jin ja ni sa'a Jesukristu nuu cruz.

Vi nduku ni nagua oo andivi

16 Te yun guaa ma vi kuandetu ni ja vi ka'an kuechi ñayiu siki ni jin
nagua ka jaa ni axi nagua ka ji'i ni axi ja tu ka jaan ii ni kiuu viko axi kiuu
ndayoso jaa yoo axi kiuu ndatatu.
17 Chi ndi'i ya'a kuu na kuinio kuanda'u ia kii, su ia xiin kuanda'u yun
kuu maa Jesukristu, ia ni kii.
18 Te ma vi kuandetu ni ja vi kindee ñayiu ja vi kuta'u ni nuu ia Dios,
nuu ka sa'i na kuinio ja ka sa'a nda'u ka sa'a kei mai vi ka chiñu'i ia ka
jinokuechi nuu Dios. Te ka ka'in ja ia Dios ni skuni ña jin, guaa ka sa'a
teyii ndeva'i jin jajintnuni mai.
19 Te tu ka netna'i jin Jesukristu ja kuu ya yiki xini, te maa ya sa'a ja
ka jija ni'nu ñayiu ka skua'a nagua sa'a yiki xini ja netna'a tuchi jin yiki
kuñu, te suu sa'a ja xteku yiki kuñu ja ja'nu, chi saa kuini maa ia Dios ja
vi kua'nu.
20 Chi na kuinio ja ni ka ji'i ni jin Jesukristu ja ma vi sa'a ka ni ndi'i
nagua ka sa'a ñayiu ñuyiu. ¿Te nau ja vitna te ka sa'a ni ni na kuinio
ñayiu ñuyiu, te ka kandija ni ka sa'a ni nagua ka ka'in
21 nuu ka ka'in: “Ma kuantniuu ni jaya'a, ni ma kaa ni jajian, ni ma ke'e
ni jayun”?

22 Te ndi'i ya'a, chi nani ja naa ni kuu nuu jantniuo axi nuu jao, te nino'o
ni ja ka xtaku ñayiu ñuyiu kuu vi tno'o ja ka kaxtno'i sua'a ni kuu.
23 Te jandaa ja tno'o ya'a, chi vi koka'on ja tno'o ndichi ka kaxtno'o ñayiu
kuu, chi ka sa'i ja vi nii ini ka chiñu'i ya, te ka sa'i ja ka sa'a nda'ui mai,
vi ka xndo'o ndeva'i yiki kuñui, su tu nagua jiniu'u sa'un ja vi junkanio ja
ka jio'o nuu ñuyiu ya'a.

3

1 Te maa ni ja siun ni ka ndateku ni jin Jesukristu, vi nduku ni nagua oo
andivi nuu oo Jesukristu ja nukoo ya nda'a kua'a maa ia Dios.
2 Te vi ndioo ini ni nagua oo ndee sukun yun, te ma vi ndioo ini ni nagua
oo ñuyiu ya'a.
3 Chi na kuinio ja ni ka ji'i ni jin Jesukristu, te ja ka teku ni jin ya oo va'a
nuu ia Dios.
4 Te Jesukristu kuu maa ia taa ja ka teku ni, te kiuu na ndenta ya, te suni
ndentakuei ni jin ya, te vi koo ni jin jaka'nu ndeva'a ya.

Vi sa'a ni java'a te ma vi sa'a ka ni jakue'e

5 Te vi kani ini ni ja na tno'o ni ka ji'i ni jin ndi'i jakue'e ni ka osa'a ni
ñuyiu ya'a. Te yun guaa ma vi sa'a ni kuechi ñuyiu jin inka ñayiu, ni ma
vi sa'a ni taka jatne'e, ni ma vi sa'a ni taka ja jikan yiki kuñu ni, ni ma vi
kojio'o ni in taka jakue'e, ni ma vi kondioo ini ni ja vi koneva'a kua'a ni
xu'un, chi ndi'i jayun kuu na kuinio in chu'chi ja vi chiñu'u ni.
6 Te siki ya'a guaa kiti ini ia Dios, te yun guaa tetniuu ya tnundo'o xeen
siki ñayiu ja ka kuso'o nuu ya.
7 Te suni saa ni ka ojika maa ni ama ka nuu ni ka osa'a ni jakue'e yun.
8 Su vitna te suni vi xndoo ni ndi'i jakue'e ya'a: Tno'o kiti ini vi tno'o
xeen vi ja ka ndakani kue'e ini ni, vi ja ka nani ni ñayiu, vi tno'o kue'e
tno'o sua'a ja ka ka'an ni.
9 Te ma vi xnda'u tna'a ni, chi ja ni ka xndoo maa ni ndi'i jakue'e ja ni
ka osa'a ni ndee ama ka.
10 Chi na kuinio ja ni ka nduu ni ñayiu jaa, te ndi joo ndi joo sama ña ia
Dios jin ni guaa ndee na kentakuei ni ja vi kuni gua'a ni naxa oo Dios, ia
ni sa'a ña jin ni.
11 Te yun guaa tu ni ja sa'i nuu ia Dios a ñayiu judio axi masu ñayiu
judio ka kuu ni, a ñayiu ka yitnuni nuu yiki kuñu axi ñayiu tu ka yitnuni
ka kuu ni, a ñayiu ñuu na'nu axi ñayiu ñuu kueli ka kuu ni, a ñayiu ka
jinokuechi nuu lamu axi ñayiu tu ka jinokuechi ka kuu ni. Chi Jesukristu
kuu Jito'o nuu ndi'i, te maa ya oo jin ndi'i maa ni.
12 Chi kutoo ña ia Dios, te ni ndakaji ña ya ja ka kuu ni ñayiu ñuu maa
ya. Te nuu saa te vi kunda'u ini ni ñayiu, te vi kova'a ini ni, te vi sa'a
nda'u vi sa'a kee ni maa ni, vi koo luu ini ni, te vi koka'nu anu ni,
13 vi kuandee nuu tna'a ini ni, te vi kuaka'nu ini ni nuu ja ndee in ni
ka'an kuechi siki inka ni, nagua ni jaka'nu ini Jesukristu yika kuechi maa
ni, te suni saa ni vi koneka'nu ini ni.
14 Te tno'o kanuu ka kuu ja vi ka'an too tna'a ni, chi suu sa'a ja vi kotutu
ndi'i ni jin ja ka sa'a ni.
15 Te jamani maa ia Dios na kotatnuni ini anu in in maa ni, chi yun kuu ja
ni ndakana ña ya, te ndi'i ni vi kokuu ni invaa ni ñayiu, te vi ndakuanta'u
ni nuu ya.
16 Te tno'o maa Jesukristu na koo kua'a ini anu in in maa ni, te jin ndi'i
tno'o ndichi maa ya vi kaxtno'o nuu tna'a maa ni, te suni vi xteku tna'a
ni. Te vi kata ni yaa ja vaji nuu salmo vi yaa ja ndakuanta'u nuu ia Dios

vi yaa ja ndakakune'e maa ya, ja ka ndakuanta'u ni nuu ya ndi'i ndee ini
ndee anu ni.
17 Te ndi'i nani guaa kuu ja ka sa'a ni vi tno'o ka ka'an ni, vi sa'a ni ndi'i
jin sivi maa Jito'o Jesús, ja ka ndakuanta'u ni nuu Tata Dios jin ma'ñu
sagua maa Jesús.

Tno'o kanuu ja vi skunkuu nuu tna'a ñayiu ka skua'a

18 Te maa ni ja ka kuu ni ñasi'i ja ka ndeka tna'a ni, vi kuanyu'u vi
kuandetu ni nuu yii ni, chi yun kuu tniuu ja vi sa'a ni, ja ka kandija ni
Jito'o Jesús.
19 Te maa ni ja ka kuu ni teyii ja ka ndeka tna'a ni, vi kokutoo ni ñasi'i
ni, te ma vi kokuxeen vi kokuu u'u ni nuu ña.
20 Te roon ja ka kuu ron se'e, vi kuantno'o nuu tata ron vi nuu nana ron
jin ndi'i nagua ka ka'an, chi yun kuu ja junkuaan ini Jito'o Jesús ja vi sa'a
ron.
21 Te maa ni ja ka kuu ni yua, ma vi koskiti ini ni se'e ni, nagua ja ma vi
kuu kui'a ini nagua ka sa'i.
22 Te maa ni ja ka jinokuechi ni, vi kuantno'o ni ndi'i nagua ka tatnuni
jito'o ni ja ka oo ñuyiu. Ma vi satniuu vixin ni maintno'o nuu ka ndia'a
de, nagua ja na vi kee yiñu'u ni nuu de, chi vi satniuu ni ndi'i ni jin anu
ni nuu de ja ka yu'u ni'nu ni Jito'o.
23 Te ndi'i ni ja ka sa'a ni, vi sa'a sii ini ni jin anu ni, vi kani ini ni ja nuu
Jito'o Jesús ka sa'a ni, masu nuu ñayiu ñuyiu.
24 Chi ja ka jini ni ja maa Jito'o taa ya in ja vi ni'i ta'u ni ja vi sa'a jajin
ni, chi nuu maa Jesukristu ka jinokuechi ni.
25 Su ñayiu sa'a jakue'e, chi suni ni'i ya'ui nuu ia Dios jin jakue'e ni sa'i
yun, chi tu sa'a siin siin ya ñayiu, chi inuu ni sa'a ya jin ndi'i.

4

1 Te maa ni ja ka kuu ni jito'o, vi sa'a va'a ni vi sa'a ndaa ni jin ñayiu ka
jinokuechi nuu ni, chi suni ka jini ni ja ka jinokuechi ni nuu in Jito'o oo
ndee andivi.
2 Te ndi'i maa ni, siun ni vi kondakuatu ni nuu ia Dios, te ma vi kusun
ini ni, chi vi ndakuanta'u ni nuu ya.
3 Te suni vi ndakuatu ni ja ja'a san, nagua ja na kune ia Dios ichi ja na
kuu vi ndakani san tno'o maa ya, ja na vi kuni ñayiu tno'o ni oyu'u ja kuu
maa Kristu, chi siki tno'o ya'a kuu ja ndesi san vekaa.
4 Te vi kakanta'u ni nagua ja na kuu ka'an kaji kaji san tno'o ya nagua
kuini ja ka'an san.
5 Te vi koo ndichi ini ni nuu ka jika ni jin ñayiu tu ka kandija, te vi
kaxtno'o ni tno'o ya nui ndi'i ni jichi ja kuu vi ka'an ni jin.
6 Te ndi'i ni jichi ja ka ka'an ni, vi ka'an vii vi ka'an va'a ni jin ñayiu
yun, na kuinio ndei ja ni kuu asin nuu ni kee ñii, nagua ja saa te vi kuni
ni naxa vi ka'an ni nuu ka jikan tno'o ña in in ñayiu.

Ya'a kuu tno'o sandi'i ni ka te saa ka'on

7 Tetniuu san ñanio Tíquico, tee ka'an too san, nagua ja ndakani de nuu
maa ni ndi'i naxa oo san. Suu de kuu in tee ndaa ja ka jinokuechi san jin
de nuu Jito'o.
8 Te tetniuu san de nuu in in maa ni ja ndakani de nagua ja vi kuni ni
naxa ka oo san, te ndataa de tno'o ndee ini.

9 Te suni tetniuu san de jin ñanio Onésimo ja ka'an too san de. Suu de
kuu in tee ndaa, in tee ñuu maa ni, te vi ndakani de ndi'i naxa ka ndo'o
san ya'a.
10 Te ndakantno'o ndeva'a ña Aristarco, tee ka ndeka tna'a jin san ja ka
yi'i san vekaa, a kukueni ka oo ni. Te suni saa ndakantno'o ña Marcos
ñani xtoo xixi Bernabé. Te ja ni kaxtno'o san nuu in in maa ni ja ja'a
Marcos, te nuu ja kenta de ja jakoto ña de, te vi kuanta'u ni de.
11 Te suni ndakantno'o ña Jesús, tee suni nani Justo, te maa ni tee ya'a
ka kuu tee judio ja ka chituu ña ja ka kaxtno'o san ja jitenuu tno'o nuu
kua'a ñayiu naxa tatnuni ia Dios, te ka ndataa de tno'o sii ini nuu san.
12 Te ndakantno'o ndeva'a ña Epafras a kukueni ka oo ni. Suu de kuu in
tee ñuu maa ni, ja jinokuechi de nuu Kristu. Te siun ni jikanta'u de ja ja'a
in in maa ni nuu ndakuatu de nagua ja vi koyutnu ni, ja tu nagua ka'ni
ña, nagua ja kuu vi kuni ni ndi'i nagua kuini ia Dios.
13 Chi ndakani ndaa san ja ndi'ni ndeva'a ña Epafras jin in in maa ni vi
ñayiu ka kandija ja ka oo ñuu Laodicea vi ñayiu ka kandija ja ka oo ñuu
Hierápolis.
14 Te suni ndakantno'o ndeva'a ña tee tatna Lucas ja ka'an too san de, a
kukueni ka oo ni, vi suni ndakantno'o ña Demas.
15 Te vi ndakantno'o ni ñayiu ka skua'a ja ka oo ñuu Laodicea a kukueni
ka oi. Te suni vi ndakantno'o ni a kukueni ka oo Ninfas jin ñayiu ka skua'a
ja ka ndututu ve'e de.
16 Te nuu kenta tutu ya'a, te vi ka'u ni nuu ñayiu ka skua'a jin ni, te vi
ndatetniuu ni na ki'in ja vi ka'u ñayiu ka skua'a ja ka oo ñuu Laodicea.
Te tutu ja ni tetniuu san ñuu Laodicea yun, nuu vi ndatetniuu de nuu ni,
te vi ka'u ni nuu ñayiu ka skua'a jin ni.
17 Te vi kuña'a ni sua'a nuu Arquipo: “Kachi Pablo ja nduku ndee ni ja
skunkuu ni tniuu ni skuiso siki ña Jito'o jin ni”.
18 Te jin nda'a maa san ja kuu san Pablo tee san tno'o ya'a, ja ndakan
tno'o ña san, ¿a kukueni ka oo ni? Te vi kona'a ni ja oo san vekaa. Te ia
Dios na koto na kuni ña jin ndi'i ni.
Saa na kokuu.

Tutu xtnañu'u ni tee Pablo nuu ñayiu ka skua'a ñuu Tesalónica

1 Maa san kuu Pablo ka tee san tutu ya'a jin Silvano vi Timoteo, nuu
ñayiu ka skua'a ja ka oo ñuu Tesalónica ja ka oi jin Tata Ja'nuo vi Jito'o
Jesukristu. Te maa ya na chindee chituu ña, te vi koo ni jin jamani ya.

Ñayiu ka kandija ñuu Tesalónica ka kuu taniñu nuu sava ka ñayiu

2 Ka ndaka'an ña san jin ndi'i ni nuu ka ndakuatu san, te siun ni ka
ndakuanta'u san nuu ia Dios ja ja'a ni.
3 Te nuu ka ndakuatu san nuu Tata Ja'nuo, te ndi'i ni jichi ka ndaka'an
san tniuu gua'a ka sa'a ni, chi ka kandija ni, te ka chituu ni ñayiu, chi
ka kutoo ni ia Dios, te ka oo yutnu ni, chi ka ndetu ka'nu ni maa Jito'o
Jesukristu.
4 Dios kutoo ña jin ndi'i kuiti ni, vi ñani vi kua'a, te ka jini san ja ni kaji
ña ya jin ni.
5 Chi tno'o va'a ia Dios ja ni ka kaxtno'o san nuu ni, tu ni kenta jin tno'o
uun sua'a ni, chi ni kenta jin jaka'nu maa ia Dios vi jin Espíritu ya, te ka
kukanu ini ni ja ya'a kuu tno'o ndaa. Te ka jini gua'a ni naxa ni ka osa'a
san ne'u ni ja ni ka onduku san java'a in in maa ni.
6 Maa ni, chi ka ndikin ni nagua ka sa'a san vi nagua ni sa'a ia Jito'o, chi
ni ka janta'u ni tno'o va'a ia Dios, te maa Espíritu ya sa'a ja ka osii ini ni,
visi ka tna'a ni kuakua'a tnundo'o.
7 Saa te ni kentakuei ni ja ka kuu ni in taniñu nuu ndi'i ñayiu ka kandija
ja ka oo ñuu ja tnii Macedonia vi Acaya.
8 Chi ni jinkondee tno'o maa Jito'o nuu ndi'i ni, te ni jitenuu kua'an nuu
sava ka ñuu, te masu maintno'o ni nuu ñuu ja tnii Macedonia vi Acaya,
chi suni ndi'i ñayiu ka jini ja ka kandija gua'a ni ia Dios. Chi ni jitenuu
nuu ndi'i ñuu, yun guaa sein, chi masu nini ka kuu ja vi koka'an san.
9 Chi maa ñayiu yun ka ndakani naxa ni ka janta'u ña ni nuu ni ka jakoto
ña san vi naxa ni ka xndendoo ni chu'chi ni ja vi kondikin ni ia Dios teku
ja kuu ya ia ndaa ja vi kunukuechi ni nuu ya,
10 te ka ndetu ka'nu ni Jesús ja kuu ya Se'e ia Dios ja ndajiokuiin ya ndee
andivi. Te maa Dios kuu ia ni ndaxteku ya ne'u ndiyi, te maa Jesús skaku
ni'nu ña jion nuu tnundo'o ka'nu tetniuu ia Dios ja vaji.

2

Ka ndakani Pablo tniuu ni ka sa'a de ñuu Tesalónica

1 Te ja ka jini gua'a maa ni, vi ñani vi kua'a, ja nuu ni ka jakoto ña san,
chi tu ni jakuei uun san,
2 chi ja ka jini maa ni ja visi ni ka nani ña ñayiu ñuu Filipo vi ndeva'a
ndetnuni ni ka sa'a ña jin san, su ni chituu ña ia Dios, te ni ka ndanindee
san ja ni ka kaxtno'o san tno'o va'a ya nuu ndi'i ni jin ma'ñu sagua
kuakua'a tnundo'o.
3 Chi tno'o ni ka kaxtno'o san, tu ni ka ka'an kue'e san, ni tu ni ka
ndakani kue'e ini san, ni tu ni ka nduku san ja vi xnda'u ña san.
4 Chi sua'a ni ndia'a gua'a ña maa ia Dios, te ni skuiso siki ña ya ja vi
kaxtno'o san tno'o va'a ya, te yun ka ka'an san. Su masu ka nduku san ja
vi junkuaan ini ña ñayiu, chi ja junkuaan ini ña Dios, ia jito tnuni anuo.

5 Te ja ka jini maa ni ja tu ka nduku san ja vi ka'an san tno'o vii ndeva'a,
ni tu nagua ka tee san ja naxa vi ni'i san xu'un. Dios kuu testiu.
6 Ni tu ka nduku san ja vi konee yiñu'u ñayiu nuu san, ni ja vi konee
yiñu'u maa ni nuu san, ni ja vi konee yiñu'u inka ñayiu nuu san. Chi tu
ka ka'an san ja vi koxna'a ña san na in guaa kuu ja vi koxndi'ni ña san,
visi kuu vi kakan san, chi tee ni chitniuu ña Jesukristu ka kuu san.
7 Su saa sua'a ka ka'an luu san jin ni, na kuinio in nana ja vii ndeva'a
jito ña se'e kueli ña.
8 Te ka kutoo ndeva'a ña san jin ndi'i ni, yun guaa masu maintno'o ka
ka'an san ja vi kaxtno'o san tno'o va'a ia Dios nuu ni, chi vi suni ka ka'an
san vi soko san maa san ja ja'a ni, chi ka ka'an too ndeva'a ña san.
9 Chi ka ndaka'an maa ni, vi ñani vi kua'a, naxa ni ka osatniuu san ja ni
ka ojani ini ndeva'a san naxa vi ni'i san ja vi koteku san. Te ni ka osatniuu
san nduu vi ñuu, nagua ja ma vi koxna'a ña san na in guaa kuu jin in in
ni nuu ka kaxtno'o san tno'o va'a ia Dios.
10 Maa ni ka kuu testiu san vi suni ia Dios ja ni ka osa'a vii ka osa'a va'a
san vi ni ka osa'a ndaa san nuu ni ka oo san jin ni ja ka kandija ni, te tu
na kuechi ka tavi san.
11 Suni ka jini maa ni ja ka kuu san na kuinio in tata yua jin se'e ja ka
xteku ña san vi ka ndasa'a sii ini ña san jin in in ni.
12 Te suni ka xtaku san ja vi kaka ndaa ni, nagua junkuaan ini Dios, ia
ndakana ña ja vi koo nuu ye'e tajan nuu tatnuni ya.
13 Te yun guaa siun ni ka ndakuanta'u san nuu ia Dios, chi nuu ni ka
onini ni tno'o va'a ya ja ni ka kaxtno'o san, te ni ka janta'u ni, su masu
na kuinio ja tno'o ñayiu ñuyiu kuu, chi vi na kuinio ja vi maa ia Dios ni
ka'an, te ja ndaa ndija ja tno'o maa ya kuu. Te tno'o ya satniuu ini anu in
in ni ja ka kandija ni.
14 Su in in maa ni, vi ñani vi kua'a, chi inuu ni tnundo'o ni ka tna'a ni jin
ñayiu ka skua'a tno'o ia Dios ja ka oo taka ñuu ja tnii Judea ja ka kandijai
Jesukristu. Chi kuakua'a tnundo'o ni ka tna'a ni nuu nda'a ñayiu ñuu ni,
te suni saa kua'a tnundo'o ni ka tna'a tee yun nuu nda'a ñayiu ñuu san
judio.
15 Te ñayiu judio yun ni ka ja'ni Jito'o Jesús, vi suni ni ka ja'ni tee ni ka
ondakani tno'o ia Dios ndee jana'a. Te suni ni ka skunu ñai jin maa san.
Te tu ka junkuaan ini ia Dios, te ka ndakoi siki ndi'i ñayiu.
16 Te tu ka jandetui ja vi kaxtno'o san nuu ñayiu sava ka ñuu ja naxa vi
kaku ni'nui. Te ja siun ka sa'i, te ka skaya kua'a kai yika kuechi. Su vitna
te vaji tnundo'o ka'nu ja tetniuu ia Dios siki.

Ndakani ini Pablo ja nukoto de ñayiu ka skua'a ñuu Tesalónica

17 Su sein, vi ñani vi kua'a, chi visi siin siin ka oo ndee saa tiempu ya'a,
ja tu kuu vi kondia'a tna'o, su siun ni ka ñu'u ini ña san. Te ka nduku
ndee ndeva'a san ja jakuei san nuu ka oo ni, chi ka ndioo ndeva'a ini san
ja vi ndakuni ña san.
18 Te yun guaa ni ka kuini san jakuei san. Te maa san ja kuu san Pablo,
chi vi ja ndaa ja ni kuini san ja jaa san in jichi vi inka jichi, su Tachi ni jasi
ichi.
19 Chi ja ja'a maa ni ja ka kandija ni kuu ja ka ndetu ka'nu san, vi ka osii
ini san, te vi ni'i san jayiñu'u nuu Jito'o Jesús ore ndii ya.
20 Janjaan. Ja ja'a ndi'i maa ni kuu ja ka oo san jin jayiñu'u vi ka osii ini
san nuu ia Dios.

3

1 Te yun kuu ja tu ni ka kundee ka ini san ja ma vi ndakuni ña san, te
ni ka ndakani ini san ja vi kendoo ni maa san ñuu Atenas.
2 Te ni ka tetniuu san ñanio Timoteo ja jinokuechi de nuu ia Dios, vi ja
ka satniuu in ni san jin de ja ka xtutenuu san tno'o va'a Jesukristu, nagua
ja ndataa de tno'o ndee ini vi xteku ña de ja vi koyutnu ni jin tno'o ka
kandija ni,
3 nagua ja ni in ni ma koxndi'i ndeva'a ña tnundo'o ya'a, chi ja ka jini
maa ni ja saa vi ndo'o vi tna'o ja ka kandijao.
4 Chi ja ni ka oka'an san tno'o ya'a nuu ni ka oo, ja vi tna'o kua'a
tnundo'o, te saa ni kuu, su ja ka jini maa ni.
5 Te yun guaa tu ni kundee ka ini san, te ni tetniuu san Timoteo ja kakan
tno'o de naxa ka jika ni jin tno'o ka kandija ni, te kaxtno'o de nuu san,
chi yu'u san ja kana saa xnda'u ña Tachi, te junkuei ni nuu jakue'e, te ma
jiniu'u tniuu ni ka sa'a san.
6 Su vitna ni ndajaa Timoteo ja ni jaa de nuu ka oo ni ñuu Tesalónica,
te ndakani gua'a de naxa ka kandija ni vi ka ka'an too tna'a ni. Te kachi
de ja siun ni ka ndaka'an ndeva'a ña ni vi ka ndioo ini ni ja vi ndakuni ña
ni. Te suni saa ni sein, chi ka kuini san ja vi ndakuni ña san.
7 Te yun kuu ja ka ndusii ini ndeva'a san, vi ñani vi kua'a, ja ja'a ja ka
kandija gua'a maa ni, visi kua'a tnundo'o ka ndo'o ka tna'a san ya'a.
8 Su vitna te ni ka nuku'un ndee ini san, chi ni ka jini san ja ka oo yutnu
ni nuu Jito'o.
9 Te ka kusii ndeva'a ini san ja ja'a ni, ja vini tu ka ni'i ka san na tno'o
vi ka'an san ja vi ndakuanta'u san nuu ia Dios ja ja'a ndi'i ni ja ka kusii
ini san nuu ya.
10 Te nduu vi ñuu ka ndakuatu san nuu ia Dios, te ni tu ka jinkuiin san
ja ka jikan san nuu ya ja na kune ya ichi ja vi ndakuni tna'o, te vi chituu
ña san nagua ka ja'ni ka ña jin tno'o ka kandija ni.
11 Te suni ka jikan san ja maa Tata Ja'nuo vi Jito'o Jesukristu na chituu
ña ya ja jakuei san vi jakoto ña san.
12 Te maa Jito'o na sa'a ya ja ndi joo ndi joo vi ka'an too tna'a gua'a ka in
in maa ni vi jin ndi'i ñayiu, suni nagua ka ka'an too ña san jin ndi'i maa
ni.
13 Te na sa'a ya ja vi koo yutnu anu ni, te vi koo vii ni ja tu na kuechi
vi kotavi ni nuu Tata Ja'nuo nuu vi ndajiokuiin Jito'o Jesukristu jin ndi'i
ñayiu vii ya.

4

Vi koo vio nuu ia Dios nagua junkuaan ini ya

1 Vitna vi ñani vi kua'a, te ka jikan ta'u san vi ka xteku ña san tno'o
ya'a jin sivi maa Jito'o Jesús, ja vi kaka ndaa ni nagua junkuaan ini maa ia
Dios, nagua ni ka kutua'a ni ja ni ka kaxtno'o san nuu ni, te saa vi kosa'a
ni in kiuu in kiuu ka.
2 Chi ka jini gua'a ni na ichi ni ka taa san jin tniuu ni chitniuu ña Jito'o
Jesús.
3 Chi ja kuini ia Dios kuu ja vi koo vii ni nuu ya, te ma vi chitna'a ni jin
inka ñayiu.
4 Te in in ni vi kuni ni vi koneva'a ni ñasi'i mamaa ni, te vi koo vii ni jin
ña nuu ia Dios, te vi konee yiñu'u nuu tna'a ni.
5 Ma vi kojio'o ni ja vi sa'a ni jakue'e jin yiki kuñu ni, nagua ka sa'a
ñayiu tu ka jini ia Dios.

6 Te ni in ni ma vi sa'a ni jakue'e jin ñani ni ja vi xnda'u ni de, chi tetniuu
maa Jito'o tnundo'o ka'nu ja ja'a ndi'i ya'a, nagua ja ni ka ka'an san vi ni
ka chindetu ña san.
7 Chi tu ni ndakana ña ia Dios ja vi koo tne'o, chi ni ndakana ña ya ja vi
koo vio nuu ya.
8 Te yun kuu ja na in skexiko tno'o ni ka kaxtno'o san ya'a, te masu
skexikoi ni in ñayiu, chi skexikoi maa Dios, ia ni taa Espíritu ya ja ka oo
jion.
9 Su inka tno'o kuu ja vi ka'an too tna'o jin ñanio. Tu nini ka kuu ja tee
san tno'o ya'a, chi ja ni ka kutua'a maa ni nuu ia Dios ja vi ka'an too tna'a
ni jin in in ñanio.
10 Te saa ka ka'an too ni ñanio ja ka oo ndi'i ñuu ja tnii Macedonia. Su
ka jikanta'u san, vi ñani vi kua'a, ja in in kiuu vi ka'an too tna'a gua'a ka
ni.
11 Su inka kuu ja vi nduku ndee ni ja vi koo mani ni jin inka ñayiu, te vi
kosa'a ni tniuu maa ni, te vi kosatniuu ni jin nda'a ni nagua ni ka tatnuni
san.
12 Saa nagua ja vi konee yiñu'u ñayiu tu ka kandija ia Dios nuu ni, te ma
vi koto ni'ni ni nda'a inka ñayiu.

Naxa kokuu kiuu ndii Jito'o

13 Te ka kuini san, vi ñani vi kua'a, ja vi kuni ni naxa kokuu jin ñayiu
ni ka ji'i, nagua ja ma vi kokusuchi ini ni, nagua ka sa'a sava ka ñayiu ja
tu ka ndetu ka'nui ja vi ndateku ndiyi.
14 Chi ka kandijao ja ni ji'i Jesús, te ni ndateku ya, te suni saa ni ka
kandijao ja ndaxteku ia Dios ñayiu ni ka ji'i ja ni ka kandijai Jesús, te vi
koi jin ya.
15 Su yun kuu ja ka ka'an san tno'o ni kaxtno'o maa Jito'o, ja yoon ja ka
teku nio guaa ndee kiuu ndii maa Jito'o, chi ma vi kakoxno'o nuu ñayiu
ni ka ji'i,
16 chi ndee andivi ndii maa Jito'o jin tno'o ja tatnuni ya. Vi kana jaa ia
kuu ka'nu ka nuu ia ka jinokuechi nuu Dios, te tiuu ya trompeta maa ia
Dios, te xtnañu'u ka ndiyi ja ni ka kandija Kristu vi ndateku.
17 Yun te yoon ja ka teku nio ñuyiu ya'a, chi vi sanaa ni, te ndakueio
jin ñayiu ni ka ndateku yun nuu viko, te yun vi nukuntna'o jin maa Jito'o
ndee andivi. Te yun vi koo jin maa Jito'o nikuii nikani.
18 Nuu saa te vi ndakuña'a nuu tna'a ni tno'o ndee ini jin tno'o ya'a.

5

1 Su ja ja'a kuia axi kiuu ja ndii Jito'o Jesús, masu nini kuu ja vi tee san
nuu in in maa ni, vi ñani vi kua'a.
2 Chi ja ka jini guagua'a maa ni ja sanaa ni, te kenta kiuu ja ndii maa
Jito'o, nagua sa'a in kui'na ja sanaa ni, te kiuu ja su'u tno'o jakuaa.
3 Chi nuu ka ka'an ñayiu ja oo jamani, te tu sa'un nagua kuu, yun te vi
sanaa ni, te kii ja xnaa ña jin, te tu na ichi ja kaku ni'nui, na kuinio in
ñasi'i ja vi sanaa ni, te ja'nde ndeva'a chii ña nuu kaku lulu ña.
4 Su maa ni, vi ñani vi kua'a, chi masu ñunee ka oo ni, nagua ja ma
kokuu in kiuu sanaa nuu ndii Jito'o, na kuinio in kui'na ja sanaa ni, te
kiuu ja su'u.
5 Chi ndi'i maa ni ka oo nuu ye'e, ja kuu tno'o nduu, te masu ka oo ni
jin tno'o jakuaa ja kuu ñunee.
6 Te yun kuu ja ma vi kokusun inio nagua ka sa'a sava ka ñayiu, chi na
vi kondito, te na vi kui'nu ndaa inio,

7 chi na in kixin, te kixin tno'o jakuaa, te na in ji'i ndixi, te jini tno'o
jakuaa.
8 Su yoon, chi tno'o nduu ka jikao, te na vi kui'nu inio, te na vi kasi
ni'nuo mao jin in sa'un kaa ja kuu ja ka kandijao vi ja ka ka'an too tna'o,
na kuinio in soldado, te na vi kui'nuo in ixini kaa ja kuu ja ka ndetu ka'nuo
ja vi kaku ni'nuo.
9 Chi tu ni jani ña ia Dios ja tetniuu ya tnundo'o sikio, chi ja skaku ni'nu
ña ya jin ma'ñu sagua Jito'o Jesukristu.
10 Te maa Jesukristu ni ji'i ja ja'o nagua ja vi koo jin ya, te tu ni ja sa'i,
visi ja ka kixion ja ni ka ji'o axi ka ndito ja ka tekuo.
11 Yun guaa vi kondasa'a sii ini tna'a in in ni, te vi kondakuña'a nuu
tna'a ni tno'o ndee ini, nagua ja ka sa'a ni.

Xteku ña Pablo jin ñayiu ka skua'a

12 Te ka jikanta'u san, vi ñani vi kua'a, ja vi konee yiñu'u ni nuu ñayiu
ka satniuu ne'u maa ni, chi ka janu ichi ndaa ñai vi ka xteku ñai nuu tno'o
maa Jito'o.
13 Te yun guaa vi konee yiñu'u ndeva'a ni nui vi vi ka'an too ni jin ja
ja'a tniuu ka sa'i. Te vi koo mani in in maa ni.
14 Suni ka jikanta'u tuku san, vi ñani vi kua'a, ja vi kokuu xeen ni nuu
ñayiu inu ku'ndu, te vi ndasa'a sii ini ni ñayiu ni ka ndayu'u jin tno'o ka
kandijai, te vi chituu ni ñayiu inu vita, te vi kuandee ini ni jin ndi'i ñayiu.
15 Vi koto ni maa ni ja ni in ni ma vi ndaxndenaa ni ñayiu na jakue'e ni
ka sa'a ñai, chi sua'a vi nduku ndee ni ja siun ni vi kosa'a ni java'a jin in
in maa ni vi jin ndi'i ñayiu.
16 Te siun ni vi kosii ini ni.
17 Te ma vi junkuiin ni ja vi ndakuatu ni.
18 Vi ndakuanta'u ni nuu ia Dios ja ja'a ndi'i ni nagua ni kuu. Chi ya'a
kuu ja kuini maa ya ja vi sa'a ni ja ka kandija ni Jesukristu.
19 Te ma vi junkani ni tniuu sa'a maa Espíritu ia Dios.
20 Te ma vi skexiko ni tno'o ja ka ka'an ñayiu ka ndakani tno'o ia Dios.
21 Chi vi koto tnuni ni ndi'i tno'o ka ka'in, te vi tava'a ni tno'o gua'a.
22 Te vi kujioo ni nuu ndi'i kuiti jakue'e.
23 Te ka ndakuatu san nuu maa Dios, ia mani ini, ja na ndasavii ndi'i
ña ya, ja vi kokuu ni ñayiu vii nuu ya, te na tava'a ya ndi'i kuiti ndee ini
ndee anu ni vi yiki kuñu ni, ja ma vi kotavi kuechi nuu ndii maa Jito'o
Jesukristu.
24 Chi ia ndaa kuu ia ni kana ña jin ni, te skunkuu ya ndi'i ya'a.

Tno'o sandi'i ni ka

25 Vi ndakuatu ni ja ja'a in in san, vi ñani vi kua'a.
26 Vi ndaka'an tno'o tna'a ni jin ndi'i ñanio nuu ka ndututu ni, te vi
ndatnii nda'a tna'a ni.
27 Te skuiso siki ña san nuu maa Jito'o ja vi ndaka'u ni tutu ya'a nuu
ndi'i ñanio.
28 Te maa Jito'o Jesukristu na koto na kuni ña ya jin ndi'i ni. Saa na
kokuu.

Tutu kuu uu ni tee Pablo nuu ñayiu ka skua'a ñuu Tesalónica

1 Maa san kuu Pablo, ka tee san tutu ya'a jin Silvano vi Timoteo nuu
ñayiu ka skua'a ja ka oo ñuu Tesalónica ja ka oi jin Tata Ja'nuo vi Jito'o
Jesukristu.
2 Te maa Tata Ja'nuo vi Jito'o Jesukristu na chindee chituu ña, te vi koo
ni jin jamani ya.

Sandaa ia Dios yika kuechi ñayiu nuu ndii Jesukristu

3 Kuini ja siun ni vi kondakuanta'uo nuu ia Dios ja ja'a in in maa ni, vi
ñani vi kua'a, te oo gua'a ja vi sa'o, chi ndi joo ndi joo ka kandija gua'a ka
ni, vi ndi'i ni ka ka'an too tna'a gua'a ka ni jin in in ni.
4 Yun kuu ja ka kusii ini ndeva'a san, te ka ka'an gua'a san ja ja'a ni taka
nuu ka ndututu ñayiu ka skua'a tno'o ia Dios ja inu ka'nu anu ni jin tno'o
ka kandija ni, chi ni ka kundee ini ni ndi'i nuu ka ndakoo ñayiu siki ni, vi
nuu ka tna'a ndeva'a ni tnundo'o.
5 Te ya'a xne'e ja oo ndaa naxa sa'a ia Dios jin in ion, nagua ja vi kokuu
ni ñayiu gua'a ja kiukuei ni nuu tatnuni maa ya, te yun kuu ja ka tna'a ni
tnundo'o.
6 Chi ia ndaa kuu Dios, te tetniuu ya tnundo'o vi tna'a ñayiu ka sa'a ja
ka tna'a ni tnundo'o.
7 Su maa ni ja ka tna'a ni tnundo'o vitna, chi vi ndatatu ni nuu tnundo'o,
te suni saa ni sein, nuu ndii maa Jito'o Jesús ndee andivi jin ia ndakui
ndeva'a ja ka jinokuechi nuu Dios.
8 Te ndii Jesús jin ñu'u ja kuña'a ya tnundo'o vi tna'a ñayiu tu ni ka
ndakuni ia Dios, te ni tu ni ka jantno'i tno'o va'a maa Jito'o Jesukristu.
9 Te yun vi kotna'i tnundo'o nikuii nikani ja vi nai, te ma vi koi nuu maa
Jito'o Jesús nuu ye'e tajan ya jin jaka'nu ya.
10 Te saa kokuu kiuu ja ndii ya, nagua ja na koo jayiñu'u nuu ya jin
ma'ñu sagua ñayiu maa ya, te vi sa'u kuii kuiti ini ndi'i ñayiu ka kandija
ya nuu vi kuni ya. Te ne'u ñayiu yun vi koo maa ni, chi ni ka kandija ni
tno'o va'a ja ni ka ndakani san nuu ni.
11 Te yun guaa siun ni ka ndakuatu san ja ja'a ndi'i maa ni, nagua ja na
sa'a ia Dios ja vi kokuu ni ñayiu gua'a ja ni kana ña ya, te na skunkuu ya
jin jaka'nu ya ndi'i jagua'a ka ndakani ini ni ja vi sa'a ni, vi ndi'i tniuu ka
sa'a ni ja ka kandija ni.
12 Te saa nagua ja vi chiñu'u ña ñayiu jin maa Jito'o Jesukristu ja ja'a in
in ni, te suni vi ni'i maa ni jayiñu'u jin ma'ñu sagua maa ya, chi ni chindee
ni chituu ña ia Dios mao vi Jito'o Jesukristu.

2

Ndatuu tee sa'a jakue'e ndeva'a

1 Vitna te na vi ka'on naxa kokuu kiuu ja ndajiokuiin maa Jito'o
Jesukristu ja vi ndanitna'o jin ya. Te ka jikanta'u san nuu in in ni, vi
ñani vi kua'a,
2 ja ma vi sama ñama ini ni jin ja ka ndakani ini ni, te ni ma vi koyu'u
ni nuu ja na in ka'an ja ni skuni ña Espíritu jin, te ni tno'o ja ka kaxtno'o
nuu ni, ni nuu ka tee in tutu ja ka ka'an ja maa san ni ka tetniuu, nuu
ka'an ja ja ni kenta kiuu ndajiokuiin Jito'o.

3 Te ma vi kuandetu ni ja na in koxnda'u ña, chi ama ka ja kenta kiuu
yun, te xtnañu'u ka vi koo kua'a ñayiu vi ndakoo siki ia Dios, te ndatuu
tee sa'a jakue'e ndeva'a, tee ni jine ta'u ja junaa de.
4 Chi jini u'u de ia Dios, te ndakoo de siki ndi'i kuiti ja ka xnani ñayiu
dios, axi ja ka chiñu'u ñayiu, te vi ndee kundee de ja jinkoo de veñu'u
ka'nu maa ia Dios, te sa'a de ja vi na kuinio ja vi maa de kuu Dios.
5 ¿Te a tu ka na'a ni ja nuu ni ka oo jian, te ja ni oka'an san tno'o ya'a?
6 Vitna te ja ka jini ni nagua kuu ja junkani ña jin de, su nuu jino maa
kiuu ni jani ia Dios, te ndatuu tee kue'e yun.
7 Chi ja satniuu yu'u ndi'i jakue'e ya'a nuu ñuyiu vitna, su oo in ja
junkani ña vitna, te guaa ndee nuu na xtajioo ma'ñu nuu oo maa.
8 Te yun kuu nuu vi ndatuu na in sa'a jakue'e ndeva'a, te ka'ni ña maa
Jito'o jin ja tiuu tachi ña ya, te xnaa ña ya jin ja ye'e ni'nu nuu ndii ya.
9 Te kii tee sa'a jakue'e ndeva'a yun, ja sa'a de tniuu maa Tachi, chi kii
de jin jaka'nu ja sa'a de tniuu na'nu ja xnda'u de ñayiu.
10 Chi kuantniuu de ndi'i kuiti jakue'e nagua ja xnda'u de jin ñayiu
ki'inkuei ja vi naa, chi tu ni ka kuini vi kuanta'ui tno'o ndaa naxa vi kaku
ni'nui.
11 Yun kuu ja ni jandetu ia Dios ja kii in jaka'nu ja xnda'u ña, nagua ja
vi kandija ñayiu tno'o tno'o yun,
12 nagua ja saa, te ndi'i ñayiu ja tu ni ka kandijai tno'o ndaa, chi saa
sua'a ni ka junkuaan ini ja ni ka sa'i jakue'e, te ki'inkuei ja vi tniuya'ui
yika kuechi.

Ni kaji ia Dios ñayiu vi kaku ni'nu

13 Su sein, chi kuini ja siun ni vi kondakuanta'u san nuu ia Dios ja ja'a
in in maa ni, vi ñani vi kua'a ja kutoo ndeva'a ña Jito'o, chi ni kaji ña ia
Dios ndee jaxtnañu'u ja vi kaku ni'nu ni jin ma'ñu sagua ja ndasavii ña
Espíritu ya vi ja ka kandija ni tno'o ndaa.
14 Chi ya'a kuu ja ni kana ña ia Dios jin ma'ñu sagua tno'o va'a maa ya
ja ni ka kaxtno'o san, nagua ja kentakuei ni vi koo ni nuu ye'e tajan maa
Jito'o Jesukristu.
15 Yun kuu ja vi koo yutnu ni, vi ñani vi kua'a, te vi kona'a gua'a ni tno'o
ni ka kaxtno'o san, visi kuu tno'o ni ka ka'an san axi tutu ja ni ka tetniuu
san.
16 Su maa Jito'o Jesukristu vi maa Tata Ja'nuo, ia luu ini ja kutoo ña ya,
te taa ya ja ka osii inio nikuii nikani, vi taa ya java'a ja ka ndetu ka'nuo.
17 Te na sa'a ya ja vi kosii ini anu ni vi na sa'a yutnu ña ya jin ndi'i tniuu
gua'a ja ka sa'a ni vi tno'o gua'a ja ka ka'an ni.

3

Vi ndakuatu ni ja ja'a san

1 Su jasandi'i, vi ñani vi kua'a, kuu ja vi kondakuatu ni ja ja'a ndi'i san,
nagua ja na kutenuu ñama tno'o va'a maa Jito'o, te na vi konee yiñu'u
ñayiu nuu tno'o ya, nagua ni ka sa'a maa ni.
2 Suni vi kakanta'u ña ni ja na vi kaku ni'nu san nuu nda'a ñayiu kue'e
ja ka sa'a jane'e jayichi, chi masu ndi'i ñayiu ka kandija.
3 Su ia ndaa kuu maa Jito'o, te sa'a ya ja vi koo yutnu ni, vi tava'a ña ya
nuu jakue'e.
4 Chi ka kukanu ini san Jito'o ja ka sa'a ni nagua ni ka tatnuni san, te
saa ni vi kosa'a ni.

5 Te maa Jito'o na kanu ichi ña ya ja vi kokutoo ni ia Dios nagua kutoo ña
maa ya, te vi kuandee ini ni nuu tnundo'o nagua ni jandee ini Jesukristu.

Kanuu ja vi satniuo

6 Vitna te ka tatnuni san nuu ni, vi ñani vi kua'a, jin sivi maa Jito'o
Jesukristu, ja vi kujioo ni nuu ndi'i ñanio inu ku'ndu, te tu ka sa'a de
nagua ni ka kaxtno'o san nuu ni.
7 Chi ka jini maa ni naxa ni ka osa'a san nuu ni ka oo, te saa ni vi kosa'a
ni. Sein, chi tu ni ka oku'ndu san nuu ni ka oo,
8 ni tu ni ka ojaa uun san xtaa ni in ñayiu ja tu ni ka otniuya'u san, chi
ni ka osatniuu san nduu vi ñuu, visi ni ka okutnuu ndeva'a san, nagua ja
ma vi koxna'a san ni in ni.
9 Saa ni ka osa'a san. Su masu ja ma kuu vi kakan san ja vi chituu ña
ni, chi kuu, su ya'a ni ka osa'a san nagua ja vi kokuu san in taniñu ja vi
kondikin ni vi sa'a ni.
10 Chi suni nuu ni ka oo san jin ni jian, ni ka tatnuni san ya'a: Na in
ñayiu tu kuini ja satniuu, te suni ma kai xtaa.
11 Chi ka onini san tno'o ka ka'an ñayiu ja ne'u maa ni ka oo ñayiu inu
ku'ndu ja tu ka satniuu sa'uin, te ya'a yun ni ka kiundui nuu tniuu inka
ñayiu.
12 Ka tatnuni san vi ka xteku san ñayiu yun jin sivi maa Jito'o Jesukristu
ja na vi satniuu sii ini, te na vi ni'i mai ja vi kaa ja vi ko'i.
13 Te maa ni, vi ñani vi kua'a, ma vi kuita ni ja vi kosa'a ni java'a.
14 Su nuu ja na in tu jantno'o tno'o ja ka kaxtno'o san nuu tutu ya'a, te vi
kondia'a ni na ñayiu kui, te ma vi nitna'a ka ni jin, nagua ja na kukanoi.
15 Su ma vi kuni u'u ni jin, chi sua'a vi xteku ni jin ja in ñanio in kua'o
kui.

Tno'o sandi'i

16 Te maa Jito'o, ia mani ini, na taa ya jamani ya, ja siun ni vi koo jin ni
vi jin ndi'i nani guaa kuu. Te maa Jito'o na koo jin ndi'i ni.
17 Te jin nda'a maa san ja kuu san Pablo tee san tno'o ya'a, ja ndakan
tno'o ña san, ¿a kukueni ka oo ni? Te saa ni tee san nuu ndi'i tutu san vi
ni sa'a san firma san.
18 Te maa Jito'o Jesukristu na koto na kuni ña ya jin ndi'i ni. Saa na
kokuu.

Tutu xtnañu'u ni tee Pablo nuu Timoteo

1 Maa san kuu Pablo, tee ni chitniuu ña Jesukristu, chi ni tatnuni Dios,
ia skaku ni'nu ña jion, jin Jesukristu, ia ka ndetu ka'nuo ja ndajiokuiin ya
in kiuu.
2 Te tee san tutu ya'a nuu maa ni, vi Timoteo, ja kuu ndaa kuiti ni na
kuinio se'e ni skua'nu san, chi ni kandija ni. Te Tata Ja'nuo jin ia Jito'o
Jesukristu na chindee chituu ña ya jin ni, te koo ni jin janda'u ini ya vi
jamani ya.

Ma vi kandija ni nuu ka kaxtno'o ñayiu inka tno'o siin

3 Te ja ni jikanta'u san nuu ni ama ka ja kee san ki'in san ñuu Macedonia
ja kendoo ni ñuu Éfeso jian, te kaxtno'o ni nuu sava ñayiu jian ja ma vi
kaxtno'i inka tno'o siin ja kuu tno'o xnda'u ña.
4 Te ni ma vi kondikin kuentu naxa ni ka osa'a ndi tata ja'nui ja ka ka'an
ñayiu, chi nani ja skaxin tna'a ñai kuu. Te tno'o ya'a, chi tu chituu ña ja
vi skunkuu gua'i nagua kuini ia Dios ja vi kandijai, te saa skuiso siki ña
san vitna.
5 Te ya'a tatnuni san, chi kuini san ja vi ka'an too tna'a ndaa ñayiu jin
in anu vii in anu va'a, vi na vi ndakani va'a ini, te na vi kandija ndai ia
Dios.
6 Su sava ñayiu, chi ni ka kujioi nuu tno'o ya'a, te ni no'o ni tno'o vasa
ja tu jiniu'u ka ka'in.
7 Te ka kuini ja vi kokui tee ka kaxtno'o Ley Moisés, su vi ni mai tu ka
jinkui'nu ini na tno'o ka ka'in vi naxa kei tno'o ka kaxtno'i yun ja vi ka
kukanu ini ndeva'i.
8 Su ka jini ndao ja Ley Moisés, chi tno'o gua'a kuu nuu ja na vi
kuantniuu ndao nagua kuini maa ia Dios.
9 Te na vi ndakunio ja Ley yun, chi masu ni junkoo ja ja'a ñayiu ndaa, chi
ni junkoo ja ka'nde kuechi ñayiu ka jiso kava ña jin ia Dios, vi ñayiu inu
so'o ndeva'a, vi ñayiu ka sa'a jane'e jayichi, vi ñayiu ka sa'a yika kuechi,
vi ñayiu tu ka yindei ka yititi nuu ia Dios, vi ñayiu ka kane'e siki ia Dios,
vi ñayiu ka ja'ni yuai vi ñayiu ka ja'ni si'i, vi ndi'i ñayiu ka ja'ni ndiyi,
10 vi ñayiu ka sa'a kuechi ñuyiu jin inka ñayiu, vi suni teyii ja ka sa'a
kuechi ñuyiu jin ndisa teyii, vi ñayiu ka su'u inka ñayiu ja vi xiko ñai, vi
ñayiu ka ka'an tno'o tno'o, vi ñayiu ka kee yu'u te tu ka skunkui, vi nani
kuu inka ja ka sa'a ñayiu ja tu kintna'a jin tno'o ndaa ja ka kaxtno'o nui.
11 Te ya'a kuu tno'o va'a ia Dios ja ye'e ni'nu nuu ñayiu, chi luu ndeva'a
ini ya, te ni skuiso siki ña ya jin san ja kaxtno'o san tno'o ya nuu ñayiu.

Ndakuanta'u Pablo nuu ia Dios ja ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña ya

12 Te ndakuanta'u san nuu Jito'o Jesukristu ja ni ndataa ya jandakui san,
te ni ndakaji ña ya, chi jini ya ja skunkuu san, te ni jani ña ya jin san ja
xtutenuu san tno'o ya.
13 Te visi ama ka ni okane'e san siki ya, te ni osondikin san ñayiu ka
kandija ya ja sa'a san jakue'e jin, te ni onani san ya. Su visi ni saa, te ni
kunda'u ini ña ia Dios jin san, chi chia'an ka ja kandija san ya, te tu ni
ojini san nagua ni osa'a san.
14 Su ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña Jito'o Jesús jin san, te ni tetniuu ya
javii java'a ya siki san ja ni kandija gua'a san ya, te ka'an too san ñayiu
nagua kutoo ña maa Jesukristu.

15 Te tno'o ya'a kuu tno'o ndaa kuiti, te kanuu ja ndi'i ñayiu vi kuanta'u
tno'o ya'a: ja Jesukristu ni kii ya ñuyiu ja skaku ni'nu ya ñayiu nuu yika
kuechi. Te maa san kuu tee vi'i ka ni kaa san ne'u ñayiu. Su visi ni saa,
te ni skaku ni'nu ña ya nuu yika kuechi san.
16 Su ni kunda'u ini ña Jesukristu jin san nagua ja xne'e ya maa ya ja
ia ka'nu ndeva'a ini kuu ya, te kokuu san in taniñu nuu taka ñayiu ja vi
kandijai ya, te vi kotekui nikuii nikani.
17 Te ndi'o na vi chiñu'o Rey, ia tatnuni nikuii nikani, chi masu ia naa
ndoñu'u kuu ya, te ma kuu kunio ya jin nduchi nuo, te invaa ya kuu Dios,
ia ye'e tajan nikuii nikani. Saa na kokuu.
18 Te tniuu ya'a guaa skuiso siki ña san jin ni, vi se'e Timoteo, ja skunkuu
ni nagua ni ka ka'an tee ni ka ndakani tno'o ni jiña'a ia Dios ja ja'a ni, ja
kaxtno'o gua'a ni tno'o va'a ia Dios, nagua sa'a in tee jaxin tna'a gua'a.
19 Te koyutnu ni jin tno'o kandija ni, te ndakani vii ndakani va'a ini ni,
te ma sa'a ni nagua ka sa'a sava ñayiu ja tu ka ndakani va'a ini, te ya'a
yun ni ka jikai, na kuinio in barco ja ya'a yun ni tee ña ndute.
20 Te ne'u ñayiu ya'a ka oo Himeneo vi Alejandro, te nduu tee ya'a ni
ndasia'a san de nda'a Tachi, nagua ja na vi kutua'a de ja ma vi kane'e ka
de siki ia Dios.

2

Kaxtno'o Pablo naxa vi ndakuatu ñayiu

1 Te xteku ña san in tniuu kanuu ka ja vi kakan ta'u ni nuu ia Dios, te
vi ndakuatu ni nuu ya, suni vi ka'an nda'u ni jin ya, te vi ndakuanta'u ni
nuu ya ja ja'a ndi'i ñayiu.
2 Te vi kakan ta'u ni ja ja'a tee ka tatnuni nuu ñuu vi ja ja'a ndi'i tee ka
netniuu, nagua ja na vi kosii inio, te na vi koo jin tno'o mani, nagua ja vi
chiñu'u gua'o ia Dios, te na vi kosa'a vii vi kosa'a va'o.
3 Chi ya'a kuu java'a ja junkuaan ini Dios, ia skaku ni'nu ña jion.
4 Chi kuini maa ya ja vi kaku ni'nu ndi'i ñayiu, te kiukuei ja vi kuni tno'o
ndaa.
5 Chi invaa ni maa ya kuu Dios, te suni invaa ni ia inee in sagua ma'ñu
Dios jin ñayiu, te suu ya kuu Jesukristu ja suni kuu ya teyii.
6 Te suu ya kuu ia ni soko maa ja ni tniuya'u ya ja ja'a ndi'i ñayiu ja ni
skaku ni'nu ña ya, te yun ni xne'e ya maa ya ja ni ka jini ñayiu tniuu ni
sa'a ya kiuu ni jani maa ia Dios.
7 Te yun guaa ni kaji ña ia Dios ja xtutenuu san tno'o ya nuu ñayiu, chi
ni chitniuu ña maa Jesukristu, te kaxtno'o san nuu ñayiu ja masu judio ka
kui ja na vi kandija ndai. Te ka'an ndaa san, tu xnda'u san jin.
8 Te ja kuini san ja vi sa'a ñayiu yii kuu ja ndeni nuu ni kuu ja ka
ndakuatu de nuu ia Dios, te na vi kane'e de nda'a de jin anu vii in anu
va'a de. Te ma vi kokiti ini de, ni ma vi kotee tna'a de.
9 Te saa ni ñayiu si'i, na vi kui'nu vii vi kui'nu va'a ña jin in sa'un kisa'u
gua'a ña ja ma koo tno'o kanoo. Te ma vi kui'nu vixin ña ni ma vi ndioo
ini ña ja vi kui'nu ña sa'un ya'u ndeva'a. Te ma vi ndaskutu vii ndeva'a
ña xini ña ni ma vi chindee ña kaa vii ndeva'a ja kuu oro xini ña, ni ma
vi kundeku ña yuu vii ndeva'a ja kuu perla.
10 Su na vi sa'a ña in tniuu gua'a, nagua ka sa'a ñasi'i ja ka chiñu'u ia
Dios.
11 Te ñayiu si'i na vi kutua'a ña vi kasi yu'u ña nuu ka skua'a ña, te na
vi kuanyu'u vi kuandetu ña nuu tee kaxtno'o.

12 Chi ma kuandetu san ja in ñasi'i, te kokaxtno'o ña, ni ma kotatnuni
ña nuu teyii, chi na kasi yu'u ña, te na konini ña.
13 Chi xtnañu'u ka ni sa'a Dios Adán, te nuu kuee ka ni sa'a ya Eva.
14 Te masu Adán ni xnda'u ña koo, chi ñasi'i yun kuu ña'a ni xnda'u ña
ti, te ni kana kau ña nuu yika kuechi.
15 Su ñasi'i ja ka oo yii ña, na vi skaku vii vi skaku va'a ña se'e ña, te
kuu vi kaku ña, nuu ja ka kandija ndaa ña, te vi konda'u ini ña jin tna'a
ña, te vi koo vii anu ña, te ma vi kokuu vixin ña.

3

Kaxtno'o Pablo naxa kanuu ja vi koo tee vi kondiso tniuu nuu ñayiu ka skua'a

1 Te tno'o ndaa kuu tno'o ya'a: ja ndee in tee ndioo ini ja kondiso tniuu
de nuu ñayiu ka skua'a tno'o va'a ia Dios, te gua'a tniuu ndakani ini de ja
sa'a de.
2 Te tee kondiso tniuu ya'a na kokuu de in tee gua'a, nagua ja ma vi ni'i
ñayiu na in guaa vi ka'an kuechi siki de, te in vaa ni ñasi'i de na koo, te
na kokuu de in tee ni'nu ini, te na kokuu de in tee jini ka'nu ni'nu maa, in
tee ka nee yiñu'u ñayiu nuu de, in tee luu ini ja janta'u de ñayiu kekuei
ja vi ndoo ve'e de, te ñama jinkui'nu ini de ja kaxtno'o de nuu ñayiu.
3 Te ma kokuu de in tee jini, te ni ma vi kokaxin tna'a de jin ñayiu, te
ma kojio'o de xu'un ja xnda'u de ñayiu naxa ni'i uun de. Su na kokuu de
in tee ka'nu ini, vi in tee va'a ini.
4 Te kuni de tatnuni gua'a de nuu ñayiu ve'e de, te skua'a de se'e de ja
vi kuantno'i nuu de vi na vi konee yiñu'i nuu de.
5 Chi nuu ja in tee tu jini de naxa tatnuni gua'a de nuu ñayiu ve'e maa
de, te ma kuu ja kokoto gua'a de ñayiu ka skua'a tno'o va'a ia Dios.
6 Te ma kuu kokuu de in tee inka ni kiunduu jaa ichi ia Dios, chi nuu ja
saa, te vatu ni kokuu teyii ndeva'a de, te kanakau de nuu tnundo'o nagua
ni kanakau Tachi.
7 Te suni kanuu ja kokuu de in tee ja ka ka'an vii ka ka'an va'a ña ñayiu
tu ka skua'a, nagua ja ma kendoo kanoo de, te ma kanakau de nuu nda'a
Tachi.
8 Te suni saa ni ka'an san nuu tee ka jinokuechi nuu ñayiu ka skua'a, na
vi kokuu de in tee ndaa, te ma vi sa'a jani ini de, te ma vi ko'o ndeva'a de
vinu ja vi kojini de, ni ma vi kojio'o de xu'un ja vi xnda'u de ñayiu naxa
vi ni'i uun de.
9 Te na vi tava'a de ndi'i tno'o ni yiyu'u ndee jana'a, te ni ndaskuni ña
ia Dios jion ja ni ka kandijao, te na vi ndakani vii vi ndakani va'a ini de.
10 Te xtnañu'u ka vi koto tnuni ni de, te nuu ja ka jini ni ja tu na kuechi
de, te kuu vi kunukuechi de nuu ñayiu ka skua'a.
11 Te suni saa ni ñayiu si'i de, na vi kokuu ña in ña'a ndaa, te ma vi
koka'an tno'o ña siki inka ñayiu. Su na vi ka'nu ni'nu ña maa ña, te na
vi skunkuu ña ndi'i tno'o ka ka'an ña ja vi sa'a ña.
12 Te tee ka jinokuechi nuu ñayiu ka skua'a, na vi koo invaa ni ñasi'i de,
te na vi tatnuni gua'a de nuu se'e de vi nuu ñayiu ve'e de.
13 Chi tee ka jinokuechi ja ka sa'a gua'a de tniuu ni ka teku tniuu de, te
kentakuei de vi ni'i de jayiñu'u nuu ñayiu, saa te vi kukanu ini ka de ja
ka kandija gua'a de Jesukristu.

Ka'nu ndeva'a kuu tno'o ni oyu'u ja ka kandijao

14 Tee san tno'o ya'a nuu ni, visi ja oo yatni ja jaa san ja koto ña san.

15 Su nuu ja na kokuu kuee ka san, te ja jini ni naxa kosa'a gua'a ni nuu
ñayiu ka skua'a tno'o va'a ia Dios, ja ka kui veñu'u maa ia Dios teku, te
ñayiu yun ka kuu si'in ndee ja ka ndisoi ndi'i tno'o ndaa.
16 Ja ndaa ja ka'nu kuu tno'o ni oyu'u ndee jana'a ja ka kandijao:
Ni xne'e Dios maa ya nuu ni kuu ya teyii,
Te Espíritu ia Dios kaxtno'o ja oo gua'a ndi'i tniuu ni sa'a ya.
Te ni ka jini ia ka jinokuechi nuu Dios ja saa ni kuu.
Te ni jitenuu tno'o ya nuu ñayiu ñuyiu.
Te ni ka kandija sava ñayiu nii ñuyiu tno'o ya.
Te mandaa ya kuano'o ya andivi.

4

Vi ndakaka yata kua'a ñayiu nuu tno'o ni ka kandijai

1 Su ni kaxtno'o kaji Espíritu ia Dios ja kiuu sandi'i, te kua'a ñayiu vi
ndakaka yata nuu tno'o ka kandijai, te vi kondikin tno'o ka ka'an ñayiu
jantniuu ña espíritu ja xnda'u ña, vi ja ka kaxtno'o tno'o maa Tachi.
2 Te vi tanui tno'o ka ka'an ñayiu ka sa'a jani ini ja ka xnda'u ña, chi ja
ni ka jija ni'nui jin jakue'e ka ndakani ini.
3 Te ka ka'in ja kuechi kuu ja vi kuaka tna'a ñayiu. Te suni ka ka'in ja
oo sava nuu ndei ja ma kuu vi kaa ñayiu, visi maa ia Dios ni sa'a ja vi kaa
ñayiu ka kandija ya ja ni ka jini tno'o ndaa ya, nuu ka ndakuanta'ui nuu
ya, te ka jai.
4 Chi ndi'i ja ni sa'a Dios oo gua'a, te tu na in ndei ja skexiko nuu ja
ndakuanta'uo nuu ia Dios, te kao.
5 Chi jin tno'o maa ia Dios vi jin ja ndakuatuo, te nduvii ndei yun.

Kokuu ni in tee jinokuechi gua'a nuu Jesukristu

6 Te nuu ja kaxtno'o ni tno'o ya'a nuu ñayiu ka kandija, te kokuu ni in
tee jinokuechi gua'a nuu Jesukristu, chi kua'nu ni jin tno'o ni kandija ni
vi jin tno'o va'a ia Dios ja ni ka kaxtno'o nuu ni, te ndikin ni.
7 Su ma konini ni kuentu ja ka ndakani ñayiu ñuyiu vi tno'o vasa ja tu
jiniu'u, te sa'a tua'a gua'a ni maa ni ja chiñu'u ni ia Dios.
8 Chi ja sa'a tua'a gua'o jin yiki kuñuo ja koo ndakui, te joo ni jiniu'u.
Su nuu ja sa'a tua'a gua'o mao ja chiñu'o ia Dios, te yun guaa jiniu'u nuu
ndi'i. Chi nuu ja vi sa'o siun, te ni kee yu'u ia Dios ja vi koo va'o nuu ñuyiu
ya'a vi nuu ndajinokueio nuu oo maa ya.
9 Te tno'o ya'a kuu tno'o ndaa kuiti, te kanuu ja ndi'i ñayiu vi kuanta'u.
10 Te ja ja'a ya'a kuu ja ka satniuo vi ka tna'o tnundo'o, chi ka ndetu
ka'nuo ia Dios teku ja kuu ya ia skaku ni'nu ndi'i ñayiu ñuyiu, te kanuu
ka ja skaku ni'nu ya ñayiu ka kandija ya.
11 Tno'o ya'a kuu ja kanuu ja tatnuni ni nuu ñayiu vi kaxtno'o ni nui.
12 Ma kuandetu ni ja vi skexiko ña ñayiu ja tee lule kuu ni, chi sua'a
kokuu ni taniñu nuu ñayiu ka kandija tno'o va'a ia Dios jin tno'o ka'an ni
vi jin ja sa'a ni vi ja ka'an too ni ñayiu [vi ja oo ni jin Espíritu ia Dios] * vi
ja kandija ni ya, te oo vii ni nuu ya.
13 Te nini kukuee ka san ja kenta san nuu oo ni, te koka'u ni tutu ii nuu
ñayiu ka skua'a, te kaxtno'o ni nui vi xteku ni jin ja na vi kakai ichi ndaa.
14 Ma kakin uun ini ni jin tniuu va'a ja ni kuta'u ni nuu ia Dios na ni ka
sonee tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu ka skua'a nda'a de xini ni, te ni sa'a
ia Dios ja ni ka ka'an de ja ni chitniuu ña ya jin ni.

* **4:12 4:12** Masu ndi'i nuu tutu ii vaji tno'o ya'a.

15 Nduku ndee ni, te sa'a ni tniuu ni skuiso siki ña ia Dios, nagua ja ndi'i
ñayiu vi kuni ja kevii keva'a ni jin tniuu sa'a ni.
16 Te koto va'a ni maa ni, vi koto ni tno'o kaxtno'o ni nuu ñayiu, te
koyutnu ni jin ndi'i, chi nuu ja saa sa'a ni, te kukanu ini ni ja skaku ni'nu
ni maa ni, te suni skaku ni'nu ni ñayiu ja ka nini tno'o kaxtno'o ni.

5

Na vi sa'a gua'o jin ñayiu ka skua'a jion

1 Ma ka'an xeen ni nuu tee nija'nu ja ka skua'a jin ni, chi sua'a xteku ni
de na kuinio tata yua maa ni. Te saa ni tee kuechi, xteku ni de na kuinio
ñani maa ni.
2 Te saa ni ña'a nija'nu, xteku ni ña na kuinio nana si'i maa ni. Te suni
saa ni ña'a kuechi, xteku ni ña jin javii java'a oo anu ni, na kuinio kua'a
maa ni.
3 Chituu ni ña'a ni ka ndonda'u ja vi ja ndaa ja ni ka ndonda'u ña.
4 Su nuu ja ndee in ña'a ni ndonda'u, neva'a ña se'e ña axi señani ña,
te suchi yun guaa kanuu ja xtnañu'u ka vi kutua'i ja vi kotoi ñayiu ve'i, te
saa vi ndakotoi tatai vi nanai. Te tniuu yun kuu tniuu gua'a ja junkuaan
ini ia Dios ja vi sa'i.
5 Te ña'a ja vi ja ndaa ja ni kendoo nda'u ña, te ni kendoo maintno'o ni
ña, su ndetu ka'nu ña ia Dios, te nduu vi ñuu ndakuatu ña vi jikan ta'u
ña nuu ya ja na chituu ña ya.
6 Su ña'a ni kendoo nda'u ja kusii kuvatu ni ini ña kuu ña na kuinio in
ña'a ni ji'i nuu ia Dios, visi teku ña.
7 Te kaxtno'o ni ndi'i tno'o ya'a nuu ñayiu, nagua ja ma vi kotavi kuechi
ja ja'a ñayiu ve'i.
8 Su nuu ja sava ñayiu tu ka ndi'ni ja vi chitui tna'a kuikin, te vini ja
ñayiu ve'e mai tu ka chitui, nuu saa te tu ka kandija ndai, te vi'i ka ka
ndai saa in ñayiu tu kandija.
9 Te nuu jinkoso sivi ña'a ni ndonda'u ja vi chituu ña ñayiu ka skua'a,
na vi jinkoso sivi ña'a ja ni ka ya'a uni xiko kuia, te invaa ni yii ña ni oo.
10 Te na kokuu in ña'a ja ka jini ña ñayiu ja sa'a ña tniuu gua'a, ja ni
skua'nu vii ni skua'nu va'a ña se'e ña, vi ni janta'u gua'a ña ñayiu ni
ja'ankuei ve'e ña, vi ni ndakate ña ja'a ñayiu * ka kandija ia Dios, vi ni
chituu ña ñayiu ka tna'a tnundo'o, vi ni sa'a ña ndi'i tniuu gua'a.
11 Su ma vi soo ni sivi ña'a ni ka ndonda'u nuu ja ña'a kuechi ka kuu
ña, chi vatu ni vi ndajio'o ña inka teyii, te vi kujioo ña nuu Jesukristu, chi
vi kuini ña ja vi ndakuaka tna'a ña inka jichi.
12 Te nuu ja saa na vi sa'a ña, te vi tavi kuechi ña, chi tu ni ka skunkuu
ña nagua ni ka kee yu'u ña jaxtnañu'u ja vi kunukuechi ña nuu ia Dios.
13 Te suni ka kutua'a ña ja ka kukuxi ña, te ndi ve'e ndi ve'e ka jika ña.
Te masu nani ja ka kuku'ndu ña, chi vi kuentu kuentu ni kua'ankuei jin
ña, te ya'a yun ni ka kiunduu ña ka ka'an ña tno'o ja masu vatu ka kuu.
14 Te yun guaa kuini san ja ña'a kuechi ja ni ka ndonda'u, na vi ndakuaka
tna'a ña, te na vi koo se'e ña, te na vi koto ña ve'e ña ja ma vi kune ña
ichi Tachi ja vi ka'an kue'e ñayiu siki ña.
15 Chi sava ña'a ni ka ndonda'u ja ni ka kujioo ña ichi ia Dios, te ni ka
jata ndikin ña Tachi.
16 Su nuu ja in ñasi'i ja kandija ia Dios, neva'a ña in ña'a ni ndonda'u,
te na koto ña nagua ja ma vi koxndi'ni ña ña'a yun jin ñayiu ka skua'a.

* **5:10 5:10** Ndkate ña ja'a ñayiu, kei ka'an ja ni jinokuechi ña nuu ñayiu ka kandija ia Dios.

Saa te kuu vi chituu gua'a ka ñai jin ña'a ni ka ndonda'u, ja vi ja ndaa ja tu na in chituu ña jin ña.

17 Te suni kaxtno'o san ja vi tniuya'u ni tee nija'nu ja ka jito gua'a de ñayiu ka skua'a, te vi konee yiñu'u ni nuu de, te suni kanuu ja saa vi sa'a ni jin tee ka satniuu ndee ja ka xtutenuu de tno'o va'a ia Dios vi ka kaxtno'o de nuu ñayiu.

18 Chi yoso nuu tutu ii nuu ka'an sua'a: "Ma vi tnaa ron ñunu yu'u isndiki nuu ka jaxin ti triu" te suni ka'an sua'a: "Ja in tee satniuu, chi kanuu ja ni'i ya'u de" kachi.

19 Ma kuantno'o ni nuu ka xtavi kuechi ña ñayiu jin in tee nija'nu nuu ñayiu ka skua'a nuu ja tu na uu axi uni testiu.

20 Su tee ja vi saa ni sa'a de yika kuechi, te kuxeen ni nuu de jin nuu ndi'i ñayiu ka skua'a, nagua ja na vi koyu'u ni'nu sava kai.

21 Te skuiso siki ña san tno'o ya'a jin nuu ia Dios vi jin nuu Jesukristu vi jin nuu ia ka jinokuechi nuu Dios ja ni ndakaji ya, nagua ja kondikin ni ndi'i tno'o ni tee san ya'a, te ma sa'a tuku ni sava ñayiu, te inkai chituu ni, chi inuu ni sa'a ni jin ndi'i ñayiu.

22 Ma tau ñama ni in tee ja kokoto ñayiu ka skua'a, chi ndakani gua'a ini ni ama ka ja sonee ni nda'a ni xini de, chi nuu ja sa'a de yika kuechi, te suni tavi kuechi ni. Te yun guaa koto ni maa ni ja koo vii ni nuu ia Dios.

23 Te ja siun ndi nuu ndi kuee ku'u ni vi jatu chii ni, te ma ko'o ni maa ni ndute, chi suni ko'o ni joo vinu.

24 Te yika kuechi sava ñayiu, chi tuu ndijin ama ka ja ki'inkuei nuu tee ja'nde kuechi. Su yika kuechi sava ka ñayiu, chi tu tuu ndijin, chi vi ndee kuee kuee, saa ndatuu.

25 Te suni saa ni tniuu vii tniuu va'a ja ka sa'a ñayiu, chi tuu ndijin, te visi chia'an ka ja tuu ndijin, su ma kuu koyu'u, chi ndatuu ndijin.

6

1 Ndi'i ñayiu ja ka kandija ia Dios ja ni ka kuya'ui, te ka jinokuechi nuu in jito'i, na vi konee yiñu'i nuu jito'i, nagua ja ma vi kane'e ñayiu sivi ia Dios vi tno'o va'a ya ja ka kaxtno'o.

2 Te nuu ja sava ñayiu ka jinokuechi yun ka oi jin in jito'i ja kandija ia Dios, te na vi konee yiñu'u gua'i nuu de, chi in ni ndisa ka kandijai. Te na vi kunukuechi gua'a kai nuu jito'i yun, chi tee kee va'a jin tniuu gua'a ja ka sa'i yun kuu tee kandija vi ñanio ja ka ka'an too. Te tno'o ya'a kuu ja kaxtno'o ni nuu ñayiu vi xteku ni jin.

Vi kosii ini ni jin nagua ka neva'a ni

3 Su nuu ja ndee in ñayiu kaxtno'o inka tno'o siin ja tu kintna'a jin tno'o va'a maa Jito'o Jesukristu ja kuu in tno'o ndaa ja kaxtno'o naxa vi kaka ndao nuu ia Dios,

4 te ñayiu yun, chi kuu teyii, su masu nagua jini sa'uin, te kui in kue'e ja maa ni skiti ini tna'i jin ñayiu vi tee tna'i nani kuu tno'o. Te yun kaku tno'o kuasun, vi tno'o ja jaxin tna'a ñayiu, vi tno'o ne'e, vi ka ndakani kue'e ini jin inka ñayiu.

5 Te ndi nuu ndi kuee jaxin tna'i, chi ndimaa ni jakue'e ndakani ini, te tu jini sa'uin tno'o ndaa, chi ndakani ini ja nuu kaxtno'i ja vi kaka ndaa ñayiu nuu ia Dios, te yun guaa ni'i kua'i xu'un ja jinkoo va'i. Te kujioo ni nuu ñayiu ja ka sa'a siun.

6 Te ja ndaa ja jinkoo va'a ñayiu nuu ja jika ndai nuu ia Dios, su maintno'o ñayiu ja osii ini jin ja neva'i.

7 Chi tu sa'un nagua ka nee ka ndiso nuu ni ka kakuo ñuyiu ya'a, te suni
oo ndaa ja tu nagua vi kondiso ki'inkueio kiuu na vi kuo.
8 Su nuu ja ka neva'o ja vi kao vi ja vi kondii vi konamao, te na vi kosii
inio jin yun.
9 Su ñayiu ka kuini ja vi kukuikai, chi ñama ka yuji, te ka kanakaui nuu
nda'a jakue'e, te ka ndajio'i kua'a jane'e jayichi, te ndi'i yun jaka ña jin
ñayiu ja xtivi ña, te skunaa sa'un ña jin.
10 Chi yo'o ndi'i jakue'e yun kuu ja ka kutoo ñayiu xu'un. Te sava ñayiu
ja ka ndioo ndeva'a ini xu'un, chi ni ka kujioi nuu tno'o ka kandijai, te ka
tna'i kua'a ndeva'a tnundo'o.

Vi kaxin tna'a gua'o jin ndi'i jakue'e oo ñuyiu

11 Su maa ni ja kuu ni tee kandija gua'a ia Dios, kujioo ni nuu ndi'i jakue'e
yun, te kondikin ni ichi ndaa, te kaka ndaa ni nuu ia Dios, te kandija gua'a
ni, te koka'an too ni ñayiu vi kondee ini ni, te ku'un nda'u ku'un kee ni
ini ni.
12 Te nduku ndee ni jin tno'o kandija ni, te kaxin tna'a gua'a ni jin ndi'i
jakue'e oo ñuyiu, te kakuiko tnuu ni ja koteku ni nikuii nikani, chi ya'a
guaa ni kana ña ia Dios jin ni nuu ni ka'an gua'a ni ja kandija ni Jesukristu
jin nuu kua'a testiu.
13 Vitna te tatnuni san tno'o ya'a jin nuu ia Dios ja sa'a ya ja ndi'i ja oo
ñuyiu ka teku, vi jin nuu Jesukristu ja ni ka'an gua'a ya nuu ni ndakani
ya ja ja'a maa ya nuu Poncio Pilato.
14 Te kuantno'o gua'a ni tno'o ni tatnuni ya nuu ni, ja sa'a ni, te ma xtivi
ni nagua ja ma vi ka'an kuechi ñayiu siki ni, guaa ndee na ndajiokuiin ia
Jito'o Jesukristu.
15 Te ndenta ya maa kiuu ja ni jani ia Dios, chi maintno'o maa ya kuu ia
ka'nu ndeva'a vi ia tatnuni nuu ndi'i tu'u. Te maa ya kuu Rey nuu ndi'i
rey, te suni maa ya kuu Jito'o nuu ndi'i jito'o.
16 Te maintno'o ni maa ya kuu ia tu ji'i sa'un ja teku ya nikuii nikani. Te
oo ya jin ñu'u jaye'e tajan, te ni in ma kuu juntna'a ya, vi ni in ñayiu tu
na in jini ya jin nduchi nui, te ni in ma kuu ja kuni ya. Te nikuii nikani na
koo jayiñu'u vi jaka'nu nuu maa ya. Saa na kokuu.
17 Kaxtno'o ni nuu ñayiu kuika ñuyiu ya'a, ja ma vi kokuu teyii, ni ma
vi kokukanu ini jakuika ka neva'i, chi masu jakuxii kuu. Chi gua'a ka kuu
ja vi kukanu ini ia Dios teku ja taa ya ndi'i jakua'a ka neva'o, nagua ja na
vi kokusii ini jion.
18 Te suni kaxtno'o ni ja na vi sa'a gua'i, te na vi kokui in ñayiu kuika jin
ndi'i jagua'a ka sa'i, te na vi kova'a ini ja vi skuta'ui ñayiu vi ja vi ka'ndei
nagua ka neva'i nuu sava ka ñayiu.
19 Te nuu ja saa ka sa'i, te ka skaya kua'i javii java'a ja kuu in ja kukutu
gua'a ja vi koneva'i kiuu ja vaji nuu kuee ka, te vi ni'i ja vi kotekui nikuii
nikani.
20 Te maa ni, Timoteo, koto va'a ni nagua ni skuiso siki ña ia Dios jin ni,
te kujioo ni, ma konini ni tno'o ne'e ja ka ka'an ñayiu ñuyiu ja kuu tno'o ja
tu jiniu'u, ni tno'o ka ka'an ñayiu xnda'u ña ja tno'o ndichi kuu, su masu
tno'o ndaa kuu.
21 Te ni ka janta'u sava ñayiu tno'o tno'o ya'a, te ni ka kujioi nuu ichi
ndaa ja ni ka kandijai.
Dios na koto na kuni ña jin ni. Saa na kokuu.

Tutu kuu uu ni tee Pablo nuu Timoteo

1 Maa san kuu Pablo, tee ni chitniuu ña Jesukristu, chi saa ni kuini maa
ia Dios, nagua ni kee yu'u ya ja vi koteku ñayiu ka oo jin Jesukristu.
2 Te tee san tutu ya'a nuu maa ni, vi Timoteo, ja kutoo ndeva'a ña san
na kuinio se'e ni skua'nu san. Te Tata Ja'nuo jin ia Jito'o Jesukristu na
chindee chituu ña jin ni, te koo ni jin janda'u ini ya vi jamani ya.

Xteku ña Pablo jin Timoteo ja ndakani de tno'o Jesukristu

3 Siun ni ndaka'an ña san jin ni, te nduu vi ñuu ni ndakuatu san ja ja'a
ni vi ndakuanta'u san nuu Dios, ia xiin nuu jinokuechi san jin in jajintnuni
vii in jajintnuni va'a san, nagua ni ka osa'a ndi tata velu san.
4 Te nuu ndaka'an san ja nda'i ni, te ndioo ini san ja ndakuni ña san
nagua ja ndusii ini san.
5 Chi na'a san ja kandija ndaa ni Jesús, nagua ni ka kandija xtnañu'u ka
nana ja'nu ni Loida, vi saa ni nana si'i ni Eunice, te kukanu ndaa ini san
ja suni saa ni kandija maa ni.
6 Te yun guaa xteku ña san ja kuantniuu gua'a ni tniuu va'a ja ni kuta'u
ni nuu ia Dios nuu ni sonee san nda'a san xini ni.
7 Chi tu ni taa ia Dios in espíritu ja sa'a ja vi koyu'o, chi ni taa ya Espíritu
ya ja vi koo ndakuio, te vi koka'an too tna'o, te vi kunio vi ka'nu ni'nuo
mao.
8 Te yun guaa ma kukanoo ni ja ndakani ni tno'o va'a maa Jito'o, te ni
ma kukanoo ni siki ja oo san vekaa ja ja'a maa ya. Chi sua'a kuanta'u ni
taka tnundo'o ja vi tna'o ja ja'a tno'o va'a ia Dios, chi taa maa ya jandakui
ya.
9 Chi ni skaku ni'nu ña ia Dios jion, te ni kana ña ya ja vi kokuo in ñayiu
vii in ñayiu va'a. Su masu ni kana ña ya jion jin ja ka sa'o tniuu gua'a, chi
saa ni kuini maa ya ja ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña ya jin ma'ñu sagua
Jesukristu ndee ama ka ja jinkoo ñuyiu ya'a.
10 Te vitna ni xtuu ndijin ia Dios ja ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña ya nuu
ni kii Jesukristu, ia skaku ni'nu ña jion. Te ni kundee ya nuu jaja'ni ña,
nuu ni xne'e ya ja vi ndatekuo nuu vi koo nikuii nikani jin ma'ñu sagua
maa tno'o va'a ya.
11 Chi ni skuiso siki ña ia Dios jin san ja xtutenuu san tno'o ya, te kokuu
san in tee ni chitniuu ña ya ja kaxtno'o san nuu ñayiu sava ka ñuu.
12 Te yun guaa tna'a san tnundo'o ja ja'a tno'o va'a ia Dios, su tu kukanoo
san, chi jini san na xiin nuu kandija san. Te kukanu ini san ja ia ka'nu
ndeva'a kuu ya, te koto ña ya jin ndi'i ja ni taa ya nuu nda'a san guaa ndee
kiuu ja ndii ya.
13 Te kondikin ni ndi'i tno'o ndaa nagua ni kaxtno'o san, te ni onini ni.
Te kandija ni vi ka'an too ni ñayiu, nagua sa'a in ñayiu oo jin Jesukristu.
14 Koto va'a ni ndi'i tno'o va'a ja ni skuiso siki ña ia Dios jin ni jin ma'ñu
sagua Espíritu ya, ia oo jion.
15 Maa ni, chi ja jini ni ja ndi'i ñayiu ka oo ñuu ja tnii Asia, chi ni ka
xndoo ñai jin san, te ne'u ñayiu yun ka oo uu de, in de kuu Figelo, te inka
de kuu Hermógenes.
16 Su jikanta'u san nuu Jito'o ja na ka'an nda'u ka'an kee ña ya jin ñayiu
ve'e Onesíforo, chi kua'a jichi ni ndataa de tno'o ndee ini nuu san, te tu
ni kukanoo de jin san ja nu'ni san jin kaa ini vekaa.

17 Chi nuu ni jaa de ñuu Roma, te neni kuiti ni ndanduku ña de, vi guaa
ndee ni ndani'i ña de.
18 Te maa ia Jito'o na kunda'u ini ña ya jin de kiuu ja ndajiokuiin maa
ya. Chi ja jini gua'a maa ni ja ni chituu gua'a ña de nuu ni ka oo ñuu
Éfeso.

2

Vi koyutnu ni nuu tno'o Jesukristu nagua oo in soldado

1 Te maa ni ja kuu ni na kuinio se'e ni skua'nu san, koyutnu ni jin ja
ka'an nda'u ka'an kee ña maa Jesukristu.
2 Te tno'o ja ni onini ni ja ni kaxtno'o san nuu ni jin nuu kua'a testiu,
tno'o yun skuiso siki ni tee ndaa ja kukanu ini ni de, nagua ja vi kaxtno'o
de nuu sava ka ñayiu.
3 Kuandee ini ni nuu tnundo'o ka tna'o, te kokuu ni na kuinio in soldado
gua'a maa Jesukristu.
4 Chi ni in soldado, tu kiunduu de ja sa'a de inka tniuu siin, nagua ka
sa'a sava ka ñayiu in kiuu in kiuu, chi maintno'o skunkuu gua'a de nagua
ja junkuaan ini ña tee ni chitniuu ña yun.
5 Te suni saa ni, in tee kasiki, chi ma kuu ni'i de in ja vi kuña'a ñayiu
nuu ja ma skunkuu de nagua yoso nuu tutu kasiki de yun.
6 Te in tee jitu nuu ñunde'i de, chi xtnañu'u ka satniuu de, te saa ndani'i
de ja kee nuu ñunde'i de yun.
7 Te ndachikua'a gua'a ni tno'o ja ni ka'an san sua'a, te maa Jito'o taa ja
jinkui'nu ini ni ndi'i tno'o ya'a.
8 Te ma ndunaa sa'un ini ni Jesukristu, ia ni okuu ndikin tata ndee
ndi rey David, ia ni ndateku ne'u ndiyi, nagua ka'an tno'o va'a ia Dios
ja kaxtno'o san.
9 Ja ja'a tno'o va'a ya'a guaa vaji tnundo'o siki san ja nu'ni san ini vekaa
na kuinio in tee kue'e ndeva'a. Su tno'o va'a ia Dios, chi tu na in kasi ja
junkuiin.
10 Yun guaa jandee ini san nuu ndi'i tnundo'o ja kunda'u ini san ñayiu ni
kaji ia Dios, nagua ja saa, te suni vi kaku ni'nui jin ma'ñu sagua Jesukristu,
te vi koi nuu ye'e tajan nikuii nikani.
11 Te tno'o ya'a kuu tno'o ndaa kuiti:
Chi nuu ka ji'o jin Jesús, te suni vi ndatekuo jin ya.
12 Te nuu ka kundee inio nuu tnundo'o ka tna'o ja ja'a maa ya,
te suni saa ni kentakueio vi kotatnunio jin ya.
Te nuu ja tu ka ndaa yu'o ja ka jinio ya,
te suni ma ndaa yu'u ya ja jini ña ya.
13 Te nuu ja masu ñayiu ndaa ka kuo nuu ya,
su maa ya, chi siun ni kuu ya ia ndaa,
chi ma kuu sama ya nagua oo ya.

Vi kokuo in ñayiu satniuu gua'a nuu ia Dios

14 Te kondaska'an ni ñayiu jian ndi'i tno'o ya'a vi xteku ni jin, jin nuu
maa Jito'o, ja ma vi kotee tna'i nani kuu tno'o, chi tu nagua chituu ña, chi
nani ja skunaa ña jin ñayiu ka nini yun kuu.
15 Su nduku ndee ni ja kokuu ni in tee gua'a ja ndakuantno'o ia Dios jin
ni, na kuinio in tee satniuu ja tu na jakanoo de, chi kaxtno'o gua'a de ndi'i
tno'o ndaa ya.
16 Te kujioo ni, ma konini ni taka tno'o ne'e tno'o yichi ja tu jiniu'u ja ka
ka'an ñayiu ñuyiu, chi ndi joo ndi joo kua'ankuei mai junkuei nuu jakue'e.

17 Te tno'o ja ka kaxtno'o ñayiu yun jika na kuinio in kue'e xeen ja jika
nuu yiki kuñuo. Te uu tee ka kaxtno'o tno'o yun ka kuu Himeneo jin Fileto.
18 Chi ni ka kujioo de nuu tno'o ndaa, te ka kaxtno'o de ja ja ni ka ndateku
ndiyi, te jin tno'o ya'a ka skunu nuu ini de sava ñayiu ka kandija.
19 Su visi ni saa, te ni skuja gua'a ia Dios tno'o ya, te ni kendoo yutnu, te
suni yoso tno'o ya'a:
Jini maa Jito'o na in ka kuu ñayiu maa ya.
Te suni inka tno'o kachi:
Ndi'i ñayiu ja ka ndakakune'e maa Jesukristu
na vi kujioi nuu jakue'e.
20 Su in ve'e ka'nu masu maintno'o ni ndatniuu vii ja kuu oro axi plata
ka oo, chi suni oo ndatniuu yutnu jin ndatniuu ñu'u. Te ndatniuu vii yun
ka jantniuu kiuu kanuu ka, te ndatniuu nda'u ka yun ka jantniuu ndi'i
kiuu ni.
21 Te nuu ja na in ñayiu nduvii ja ma kosa'i jakue'e, te kokui na kuinio
in ndatniuu kanuu ja ni nduvii nuu ia Dios, vi suni jiniu'u nuu maa Jito'o,
te oo tua'a ja sa'a ndi'i tniuu gua'a nuu ya.
22 Te yun guaa kujioo ni nuu ndi'i jasii ini ja ka jio'o suchi kuechi, te
kondikin ni tniuu ndaa, te kandija ni, vi ka'an too ni ñayiu, te koo ni jin
tno'o mani. Te in ni vi kosa'a ni jin ndi'i ñayiu ni ka nduvii anui ja ka
ndakakune'i Jito'o.
23 Te kujioo ni, ma konini ni nuu ka tee tna'a ñayiu, chi tno'o vasa kuu,
te tu jiniu'u, chi ja jini ni ja nani ja skaxin tna'a ña kuu.
24 Chi in tee jinokuechi nuu Jito'o, ma koskiti ini tna'a de jin ñayiu, chi
sua'a na kokuu de in tee va'a ini jin ndi'i ñayiu, te na kokuni gua'a de ja
kaxtno'o de, te na kuandee ini de.
25 Te na ka'an luu de nuu ndakanu ichi ndaa de ñayiu ka ndakoo siki de,
axi saa kuatu ndia'a maa ia Dios ja vi ndatna'u ini ñayiu yun, te vi kuni
tno'o ndaa.
26 Te yun vi kakui nuu nda'a Tachi nuu ni ka ojinokuechi ja ni osa'a ña
jin nagua kuini maa.

3

Kiuu sandi'i te vi kokuso'o ndeva'a ñayiu nuu ia Dios

1 Te suni kuini ja kokuni ni tno'o ya'a: ja nuu kuu yatni kiuu sandi'i, te
kaya kua'a jakue'e.
2 Chi vi koo ñayiu ja maa ni vi kondi'ni ja ja'a mai, te vi jio'i ja vi koneva'i
kua'a xu'un, te vi sa'a ka'nui mai, te vi sa'a teyii ndeva'i, te vi ka'an ne'i,
te vi koso'o ndeva'i nuu tatai vi nuu nanai, te tu ka jini ja vi ndakuanta'ui,
te vi sa'i jakue'e jasua'a,
3 te ma vi konda'u ini, te ma vi kuaka'nu ini, te vi ka'an kue'i siki inka
ñayiu, te ma vi kundei vi ka'nu ni'nui mai, te vi koxeen ndeva'i, te vi
skexikoi ndi'i java'a.
4 Te suni vi kokui in ñayiu ja xtuu tna'i, te ma vi ndakani gua'a ini na
tniuu vi sa'i, te vi kokuu vixin ndeva'i, te vi ndukui ja vi kusii ini mai,
masu ja vi ndandukui ia Dios.
5 Te visi ka sa'i ja ka chiñu'i ia Dios, su jin nagua ka sa'i xne'e ja masu
ka oi jin jaka'nu maa ia Dios. Te kaxtno'o san ja kujioo ni nuu ndi'i ñayiu
yun.
6 Chi ne'u ñayiu yun ka oo ñayiu ka jika ve'e ve'e, ka xnda'u ñasi'i ja tu
ka jini vi koto va'a maa ja ka sa'a ndeva'a yika kuechi, te ka kundee ñayiu
yun ka jaka ña nuu ndi'i jakue'e ja ka kusii ka kuvatu ini ña.

7 Te visi siun ni ka kutua'a ka ña, su ma kentakuei ña ja vi kuni ña tno'o
ndaa.
8 Te nagua ni ka osa'a uu tee tasi, ni ka onani Janes jin Jambres, ja ni ka
ondakoo de siki ndi Moisés, te suni saa ni ka sa'a ñayiu ya'a, chi ka ndakoi
siki tno'o ndaa, chi ka neva'i jajintnuni kue'e, te ni ka kendoo kue'i, chi tu
ni ka kandijai.
9 Te ma kekuei gua'i jin ja ka sa'i, chi vi kuni ndi'i ñayiu ja ndimaa ñayiu
vasa ka kui, nagua ni ka ndo'o nduu tee ndee jana'a yun.

Xteku ña Pablo jin Timoteo

10 Su maa ni, vi Timoteo, chi ja jini ni ndi'i tno'o kaxtno'o san, vi naxa oo
san, vi nagua kuini san ja sa'a san, vi naxa kandija san, vi naxa jaka'nu ini
san, vi naxa ka'an too san ñayiu, vi naxa kundee ini san jin ndi'i tnundo'o.
11 Te ja jini ni ja ni ka sondikin ña ñayiu jin san, te kua'a tnundo'o ni
tna'a san, chi nuu ni oo san ñuu Antioquía vi ñuu Iconio vi ñuu Listra, ni
ka sondikin ña ñayiu jin san. ¡Nase kuakua'a tnundo'o ni tna'a san! Su
nuu ndi'i tnundo'o ya'a ni skaku ni'nu ña maa Jito'o.
12 Te oo ndaa kuiti ja ndi'i ñayiu ka kuini ja vi kokui ñayiu vii nuu maa
Jesukristu, vi tna'i tnundo'o, chi vi sondikin ña ñayiu jin.
13 Su ñayiu kue'e yun vi ñayiu ka xnda'u sava ka ñayiu, chi vi vi'i ka
ki'inkuei, chi vi xnda'u kai ñayiu, te suni vi xnda'u ña jin mai.
14 Su koyutnu maa ni nuu tno'o ja ni kutua'a ni, te ni kukanu ini ni ja
oo ndaa, chi ja jini ni na in ni kaxtno'o nuu ni.
15 Te ndee nuu luluu ja jini gua'a ni naxa ka'an tno'o yoso nuu tutu ii.
Te tno'o yun sa'a ja kundichi ni, nagua ja kaku ni'nu ni jin ma'ñu sagua ja
kandija ni Jesukristu.
16 Te ndi'i tno'o yoso nuu tutu ii kuu tno'o ja ni ka'an maa ia Dios ini anu
ñayiu, te ni ka tei tutu ya'a, te jiniu'u ja kaxtno'o nuu ñayiu, vi kuxeen
nuu ñayiu ka sa'a jakue'e, vi jiniu'u ja ndakanu ichi ndaa ña, vi kaxtno'o
naxa vi sa'a ndaa ñayiu,
17 nagua ja ñayiu maa ia Dios, na vi kokui ñayiu ndaa, te na vi kotua'a
gua'i ja vi sa'i ndi'i tniuu gua'a.

4

1 Te skuiso siki ña san tno'o ya'a jin nuu ia Dios vi jin nuu Jito'o Jesukristu
ja ndii ya ja tatnuni ya nuu ñayiu, te ka'nde ndaa ya kuechi ñayiu ka teku
vi ñayiu ni ka ji'i.
2 Te kaxtno'o ni tno'o ia Dios nuu ñayiu, te koxnuu ni jin nuu ka nini vi
nuu ña ka jain ja vi konini. Te sino ini ni jin ja na vi kujioi nuu ichi kue'e
vi kuxeen ni nui vi xteku ni jin, su koka'nu anu ni ja ma kiti ini ni nuu
kaxtno'o ni nui.
3 Chi koo in kiuu, te ma vi kokuini ka ñayiu ja vi konini tno'o ndaa ja ka
kaxtno'o, su vi kondioo ndeva'a ini ja vi konini tno'o ja ka kusii ini mai,
te vi xtutui kua'a tee vi kaxtno'o nino'o tno'o ja ka junkuaan ini mai.
4 Te vi kujioi nuu ichi ndaa, te vi ndajiokuiin ja vi konini ndimaa ni
kuentu ja ni ka ondakani ndi nija'nui.
5 Su maa ni, vi Timoteo, kui'nu ini ni ndi'i tno'o gua'a, te kuandee ini ni
nuu tnundo'o ja tna'a ni, te xtutenuu ni tno'o va'a ia Dios nuu ñayiu, te
skunkuu ni tniuu ja ni tenuu ña ia Dios.
6 Chi ja oo maa san ja soko san maa san nuu ia Dios, chi ja oo yatni ja
kuu san.

7 Te ja ni kundee san ni jaxin tna'a gua'a san jin jakue'e, te ja ni xndi'i
san tniuu ja ni chitniuu ña ia Dios jin san, te oo yutnu ni san nuu tno'o
kandija san.
8 Te vitna, chi ja ndetu ña in ja kuta'u san ja ni sa'a ndaa san, te skuta'u
ña maa Jito'o kiuu ja ndii ya, chi maa ya kuu ia ja ja'nde ndaa kuechi,
te masu maintno'o ni nuu sein taa ya, chi suni kuña'a ya nuu ndi'i kuiti
ñayiu ja ka kutoi vi kuni ja ndii ya.

Ni ka xndendoo nda'u ña tee ka skua'a jin Pablo

9 Te nduku ndee ni, te ñama kii ni kikoto ña ni.
10 Chi ni xndendoo ña Demas, chi ni jio'o ka de ja oo ñuyiu ya'a, te kua'an
de ñuu Tesalónica. Te Crescente, chi kua'an de Galacia. Te suni Tito, chi
kua'an de Dalmacia.
11 Te maintno'o ni ka Lucas kuu tee ka oo jin san. Te ndanduku ni
Marcos, te kikuei ni jin de, chi jiniu'u san de ja chituu ña de jin tniuu maa
ia Dios ja ka sa'o.
12 Te Tíquico, chi ni tetniuu san de kua'an de ñuu Éfeso.
13 Te kiuu ja kii ni, te kinda'a ni joo soo su'nu san ja ni xndendoo san
ve'e Carpo ja oo de ñuu Troas, te suni kinda'a ni taka liuru san, te kanuu
ka ja kinda'a ni tutu ja kuu ñii kiti ja jiniu'u ka san.
14 Te Alejandro, tee kani kaa, chi ja ni kuu kua'a jakue'e sa'a ña de. Su
maa Jito'o na ndajione'e ndajiotaa ya ja nduta'u maa de ja siun ni sa'a ña
de jin san.
15 Te suni koto ni maa ni nuu de, chi ndakoo xeen de siki tno'o ka
kaxtno'o.
16 Te jaxtnañu'u nuu ni ja'an san nuu tee ja'nde kuechi ja ni ka'an ni'nu
san ja ja'a san, te tu na in ni chituu sa'un ña jin san, chi ndi'i kuiti ni ka
xndonda'u ña. Te Dios na kuaka'nu ini ja siun ni ka sa'i.
17 Su ni oo maa Jito'o jin san, te ni taa ya jandakui san ja ni kuu ni
kaxtno'o san tno'o va'a ia Dios nuu ndi'i ñayiu sava ka ñuu, te ni ka onini.
Saa te ni skaku ni'nu ña Jito'o nuu nda'a tee inu xeen ndeva'a, ja ka kuu
de na kuinio ndika'a.
18 Te ni ndatau ña Jito'o nuu ndi'i jakue'e, te ndakuaka ña ya ki'in san
nuu tatnuni ya ndee andivi. Te nuu maa ya na koo ja ye'e tajan nikuii
nikani. Saa na kokuu.

Tno'o sandi'i ni ka

19 Te kuña'a ni nuu Prisca jin Aquila jin ñayiu ve'e Onesíforo ja ndakan
tno'o san jin, ¿a kukueni ka oi?
20 Te ni kendoo Erasto ñuu Corinto, su Trófimo, chi ku'u de, guaa ni
xndendoo san de ñuu Mileto.
21 Te nduku ndee ni ja kii ni ama ka ja kee yoo vijin. Te ka ndakan tno'o
ndeva'a ña Eubulo vi Pudente vi Lino vi Claudia vi ndi'i ñayiu ka skua'a,
ja ¿a kukueni ka oo ni, te saa vi ka'an ni jin?
22 Te na koo maa Jito'o Jesukristu ini anu ni. Te na koto na kuni ña ya
jin ndi'i ni. Saa na kokuu.

Tutu ni tee Pablo nuu Tito

1 Maa san kuu Pablo, tee jinokuechi nuu ia Dios vi tee ni chitniuu ña
maa Jesukristu, te ni tetniuu ña ya jin san nagua ja na kaxtno'o san nuu
ñayiu ni kaji ia Dios ja na vi kandijai ya, te na vi jinkui'nu ini tno'o ndaa,
ja ndeka ña ja vi chiñu'i ya.
2 Te na vi kondetu ka'nui ja vi kotekui nikuii nikani, chi ni kee yu'u ia
Dios ja vi kotekuo ndee ama ka ja junkoo ñuyiu. Te ia Dios, chi tu xnda'u
ña ya jion.
3 Te ni jinotuu tno'o ya mamaa kiuu ja ni jani ya jin ma'ñu sagua tno'o ya
ja ni skuiso siki ña ya jin san ja kaxtno'o san nuu ñayiu, nagua ni tatnuni
maa Dios, ia skaku ni'nu ña jion.
4 Te tee san tutu ya'a nuu maa ni, vi Tito, ja kuu ndaa kuiti ni, na
kuinio se'e ni skua'nu san, chi in ni ka kandijao. Te Tata Ja'nuo jin Jito'o
Jesukristu, ia skaku ni'nu ña jion, na chindee chituu ña ya, te koo ni jin
jamani ya.

Kaxtno'o Pablo naxa kanuu ja vi koo tee ka netniuu nuu ñayiu ka skua'a

5 Te ni xndendoo ña san ñuu Creta jian nagua ja xndi'i ni tniuu ja'ni ka
ña ja vi sa'o. Te kaji ni tee nija'nu ja vi konetniuu nuu ñayiu ka skua'a in
in ñuu ja tnii Creta jian, nagua ni tatnuni san nuu ni.
6 Te tee nija'nu yun, na kokuu de in tee gua'a nagua ja ma vi ni'i ñayiu
na in guaa vi ka'an kuechi siki de. Te invaa ni ñasi'i de na koo, te na vi
kokandija se'e de ia Dios, te ma vi koka'an kuechi ñayiu siki ja suchi ka
sa'a jakue'e vi suchi inu so'o ndeva'a ka kui.
7 Chi tee ndiso tniuu yun, nini kuu ja na kokuu de in tee gua'a, nagua
ja ma vi ni'i ñayiu na in guaa vi ka'an kuechi siki de, chi tee jito ñayiu ka
skua'a kuu de. Te ma kokuu de in tee vixin, te ni ma koyachi ini de. Te
ma kokuu de in tee jini. Te ma kokuu de tee xeen ja kokaxin tna'a de, ni
ma kojio'o de xu'un ja xnda'u de ñayiu naxa ni'i uun de.
8 Chi sua'a na kokuu de in tee luu ini ja janta'u de ñayiu kekuei ja vi
ndoo ve'e de, te na kotoo de ja sa'a de java'a. Te na kokuu de in tee ni'nu
ini, in tee ndaa, in tee vii nuu ia Dios, vi in tee jini ja koto de maa de.
9 Te na kondikin de tno'o ndaa, nagua ni ka kaxtno'o nuu de, nagua ja
suni kuu xteku de ñayiu jin tno'o vii tno'o va'a, te na ndasino ini de ñayiu
ka ka'an kue'e ja masu tno'o ndaa kuu tno'o ya'a.

Vi koto ni maa ni nuu tee ka xnda'u ña

10 Chi ka oo kua'a tee ka ndakoo siki tno'o ndaa, te nani kuu ni tno'o
kue'e tno'o sua'a ka ka'an de, vi ka xnda'u de ñayiu, te ne'u tee yun ka
oo kua'a tee ka kaxtno'o ja nini kuu ja vi chitnuni teyii nuu yiki kuñu de
nagua ka sa'a tee judio.
11 Te nini kuu ja vi kasi yu'u tee yun, chi ka skunu nuu ini ña de jin
ndi'i ñayiu sava ve'e yun, nuu ka kaxtno'o de tno'o ja masu vatuka kuu,
chi nani ja xnda'u de ñayiu ja naxa ni'i uun de xu'un.
12 Te in maa tee ndichi ni oo ñuu Creta jian, ni ndakani in tno'o nuu ni
ka'an de sua'a: “Ñayiu ñuu Creta ya'a, siun ni ka xnda'ui ñayiu, te ka kui
na kuinio kiti yuku, te ka jaa nde'e ndeva'i vi inu ku'ndui ja vi satniui”, ni
ka'an de.
13 Te tno'o ni ka'an de yun oo ndaa. Te yun guaa ka'an xeen ni nuu
ñayiu jian, nagua ja na vi koyutnu gua'i jin tno'o ka kandijai.

14 Te ma vi konini ndimaa ni kuentu ja ni ka ondakani ñayiu judio ndee
jana'a, te ni ma vi kuantno'i tno'o ja ka tatnuni ñayiu ka kujioo nuu tno'o
ndaa.
15 Te ñayiu neva'a in anu vii, chi ndi'i ni ja oo vii nui. Su ñayiu ja oo
tne'e anui vi tu kandijai Jesús, chi tu na in guaa oo vii jini, chi ndee jin
jajintnuni vi ndee anui oo jatne'e.
16 Chi visi ka ka'in ja ka jini ia Dios, su jin tniuu ja ka sa'i yun ka jinio
ja masu ndija, chi ñayiu tne'e ndeva'a ka kui, te inu so'o ndeva'i, te ni tu
ka jiniu'u sa'uin ja vi sa'i ndi'i tniuu gua'a.

2

Xteku ni ñayiu ka skua'a jin tno'o va'a ia Dios

1 Su tno'o ja ka'an maa ni, vi Tito, na kokuu tno'o ja kintna'a jin ndi'i
tno'o ndaa, nagua ka kaxtno'o.
2 Te xteku ni tee ka kuu nija'nu ja na vi kokuu de tee ka ni'nu ini, vi
tee ka jini vi koto maa de, vi ka jini de vi ka'nu ni'nu de maa de, vi na vi
koyutnu de jin tno'o ka kandija de, vi na vi koka'an too de ñayiu, vi na vi
koka'nu ini de nuu tnundo'o.
3 Te suni nuu nana ja'nu, xteku ni ña ja na vi kindei vi kititi ña nuu ia
Dios, te ma vi koxtavi kuechi ña inka ñayiu, ni ma vi kokuu ña in ña'a ka
jini, su na vi kokuu ña in ña'a vi kaxtno'o gua'a nuu ñayiu.
4 Te na vi kaxtno'o ña nuu ñasi'i kuechi ja na vi kokutoo ña'a yun yii ña
vi se'e ña,
5 te na vi kokuu ña ña'a ni'nu ini, te na vi kokuu ña ña'a vii ña'a va'a,
te na vi koto gua'a ña ve'e ña, te na vi kokuu ña ña'a va'a ini, te na vi
kuanyu'u vi kuandetu ña nuu yii ña nagua ja ma vi kane'e ñayiu siki
tno'o ia Dios.
6 Te suni saa ni xteku ni tee kuechi ja na vi kui'nu ini de.
7 Te xne'e ni maa ni ja kuu ni na kuinio in taniñu ja sa'a ni ndi'i tniuu
gua'a. Te nuu kaxtno'o ni, te ka'an gua'a ka'an ndija ni.
8 Te ka'an ni tno'o va'a ja tu na in ka'an kuechi, nagua ja ñayiu ka ndakoo
siki tno'o ndaa na vi kukanoi, te ma vi ni'i na in tno'o kue'e ja vi ka'in siki
ni.
9 Te xteku ni ñayiu ka jinokuechi ja na vi kuanyu'u vi kuandetui nuu
lamui, nagua ja na vi junkuaan ini lamui yun jin ndi'i tniuu ka sa'i, te ma
vi kondatatnuni nuu de.
10 Te ma vi su'i nagua ka neva'a lamui, chi na vi xne'i mai ja ñayiu ndaa
ka kui jin ndi'i tniuu ka sa'i, chi nuu ja siun ka sa'i, te ka xtui mai nuu ka
jini ñayiu ja luu ndeva'a oo tno'o Dios, ia skaku ni'nu ña ja ka kaxtno'o.
11 Te ni ka jinio, nuu ni xne'e ia Dios maa ya, ja ni ka'an nda'u ni ka'an
kee ña ya ja ni june ya ichi ja skaku ni'nu ya ndi'i ñayiu.
12 Te saa kaxtno'o ya nuo ja na vi xndoo ndi'i jakue'e jasua'a vi ndi'i ja
jio'o ja oo ñuyiu, nagua ja na vi kui'nu inio vi koo ñuyiu ya'a, te na vi
kosa'a ndao, te na vi koo nagua kuini maa ia Dios.
13 Te na vi kondetu ka'nuo kiuu sii ini ndeva'a ja ndajiokuiin Jesukristu
jin jaye'e jatajan maa ia Dios ka'nu ndeva'a, ia skaku ni'nu ña.
14 Te suu maa ya kuu ia ni soko maa ja ja'a in ion, nuu ni tniuya'u ya
ndi'i yika kuechio, te ni ndasavii ña ya ja vi kokuo ñayiu ñuu maa ya, te
na vi kondioo ndeva'a inio ndi'i tniuu gua'a ja vi sa'o.
15 Te kaxtno'o ni tno'o ya'a nuu ñayiu, vi xteku ni jin, vi ka'an xeen ni
nui, chi ndiso ni tniuu ja ka'an ni. Te ma kua'a ni tno'o ja vi skexiko ña
ñayiu jin ni.

3

Kanuu ja vi sa'a gua'a ñayiu ka skua'a

1 Te ndaska'an ni ñayiu ja na vi kuanyu'u vi kuandetui nuu tee ka tatnuni
vi nuu tee ka netniuu ja na vi kuantno'o gua'i, te na vi kotua'i ja vi sa'i
ndi'i tniuu gua'a.
2 Te ma vi koka'an kue'i siki ni in ñayiu, te na vi kokui ñayiu mani ini
vi ñayiu va'a ini, te na vi xne'i mai ja ka sa'a nda'u ka sa'a kei jin ndi'i
ñayiu.
3 Chi ama ka suni ni ka okuo ñayiu vasa, vi ñayiu inu so'o ndeva'a, vi
ñayiu ni ka kujioo nuu ichi ndaa, vi ñayiu ni ka ojio'o ndi'i nuu jakue'e
jasua'a, vi ni ka okusii inio jin yiki kuñuo, vi ni ka okuo ñayiu kue'e vi
ñayiu kuasun ini, vi ni ka ojini u'u ña ñayiu jion, te suni mao, chi ni ka
ojini u'u tna'o jin in in ñayiu.
4 Su nuu ni xne'e Dios, ia skaku ni'nu ña jion, ja ka'an nda'u ka'an kee
ña ya, te ni kutoo ña ya jin ñayiu ñuyiu,
5 te ni skaku ni'nu ña ya, su masu ja ka sa'a yoon tniuu gua'a, chi ja
ni kunda'u ini ña ya jin ma'ñu sagua ja ni ndasavii ña ya jion nuu yika
kuechio nuu ni ndaskaku jaa ña Espíritu maa ya, te ni ka nduo ñayiu jaa.
6 Te ni tetniuu ia Dios Espíritu ya ja na kochitu ya ini anuo jin ma'ñu
sagua maa Jesukristu, ia skaku ni'nu ña,
7 nagua ja ni ka nduo ñayiu vii ñayiu va'a nuu maa ya jin ma'ñu sagua
ja ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña ya, te vi ni'i ta'vio ja vi sa'a jajion nagua
ka ndetu ka'nuo ja vi kotekuo nikuii nikani.
8 Te tno'o ya'a kuu tno'o ndaa kuiti, te kuini san ja kaxtno'o ni'i ni tno'o
ya'a nuu ñayiu, nagua ja ñayiu ka kandija ia Dios na vi tanui ja vi sa'i
tniuu gua'a, chi ya'a kuu jagua'a ja jiniu'u, te chituu ña jin ndi'i ñayiu.
9 Su kujioo ni, ma kiunduu ni nuu taka tno'o vasa ja ka ka'an ñayiu, ni
kuentu ja ka ndakani ñayiu naxa ni ka osa'a ndi tata ja'nu san, ni nuu
ka tee tna'a ñayiu, ni nuu ka skiti ini tna'a ñayiu siki Ley Moisés, chi tu
nagua jiniu'u sa'un, te ni tu nagua chituu ña.
10 Su nuu ja na in ñayiu skunu nuu ini ñayiu ka skua'a, te ka kuu siin, te
kuxeen ni nui in axi uu jichi. Su nuu ja ña jain ja konini, te ma kuandetu
ni ja vi ndututu ka ni jin.
11 Chi ja jini maa ni ja ñayiu kue'e kui, chi jin yika kuechi ja sa'i yun
jaka ña jin ja ki'in nuu tniuya'ui jakue'e sa'i yun.

Tno'o sandi'i ni ka

12 Te nuu na tetniuu san Artemas axi Tíquico ja jaa de nuu oo ni, te
konuu ini ni ja ki'in ni ñuu Nicópolis, chi yun kuini san ja vi koo yoo vijin.
13 Te chituu gua'a ni Zenas, tee ka'an ni'nu ja ja'a ñayiu, vi Apolos, ja
ma ka'ni sa'un ña jin de nuu ichi ja ki'inkuei de.
14 Te suni kaxtno'o ni nuu ñayiu ka skua'a jion ja na vi kutua'i vi sa'i
tniuu gua'a ja na vi chitui ñayiu ka ja'ni ndeva'a ña jin, nagua ja vi kokui
in ñayiu jiniu'u.
15 Ndi'i ñayiu ka oo jin san ka ndakan tno'o ña jin ni, ¿a kukueni ka oo
ni? Te suni vi ndakan tno'o ni ñayiu ka kandija ja ka oo jian, ¿a kukueni
ka oi? Te ia Dios na koto na kuni ña jin ndi'i ni. Saa na kokuu.

Tutu ni tee Pablo nuu Filemón

1 Maa san kuu Pablo ja oo san vekaa ja ja'a Jesukristu, te ka tee san tutu
ya'a jin ñanio Timoteo nuu maa ni, vi Filemón, ja ka ka'an too ña san jin
ni, chi in ni tniuu ka sa'o ja ka xtutenuo tno'o ia Dios.
2 Te ka tetniuu san tutu ya'a nuu ni, vi nuu kua'o Apia ja ka ka'an too
jin ña, vi nuu Arquipo, tee ka inee jion nuu tnundo'o, vi nuu ndi'i ñayiu
ka ndututu ja ka skua'a ve'e ni.
3 Te maa Tata Ja'nuo jin Jito'o Jesukristu na ka'an nda'u ka'an kee ña ya,
te vi koo ni jin jamani ya.

Kutoo Filemón ñayiu maa ia Dios vi kandija gua'a de Jesukristu

4 Ndakuanta'u san nuu ia Dios, te siun ni ndaka'an ña san jin ni nuu
jikanta'u san ja ja'a ni, vi ñani Filemón, nuu ndakuatu san.
5 Chi ni'i tno'o san ja kutoo ni ndi'i ñayiu maa ia Dios vi kandija ni Jito'o
Jesús.
6 Te jikanta'u san nuu ia Dios, ja jin ma'ñu sagua ja kandija ni na
jinkui'nu gua'a ka ini ni ndi'i javii java'a ja ka ni'o jin ma'ñu sagua
Jesukristu.
7 Te kusii ini ndeva'a san vi nuku'un ndee ini san, vi ñani, chi kutoo ni
ñayiu maa ia Dios, vi maa ni ndasa'a sii ini ni jin.

Jikanta'u Pablo nuu Filemón ja ja'a Onésimo

8 Te yun guaa visi kuu tatnuni san nagua kuu ja sa'a ni, chi tee ni chitniuu
ña Jesukristu kuu san,
9 su sua'a jikanta'u san nuu ni, chi kutoo ña san jin ni. Te maa san kuu
Pablo, tee nija'nu, te vitna oo san vekaa ja ja'a Jesukristu.
10 Te jikanta'u san ja ja'a Onésimo, tee kuu na kuinio se'e san, chi ni
kandija de Jesukristu ini vekaa ya'a.
11 Su ama ka, chi tu ni oo jiniu'u de nuu ni, te vitna, chi jiniu'u de nuu
ni vi nuu maa san.
12 Te yun guaa tetniuu tuku san de ja ndajaa de nuu oo ni, te kuanta'u
ni de, chi vi anu san kuu de.
13 Ni ka'an san ja koo san jin de ya'a nagua ja kunukuechi de nuu tniuu
ni nini oo san vekaa ya'a ja ja'a tno'o va'a Jesukristu.
14 Su tu ni kuini san ja sa'a san ama ka ja ka'an ni ja vatuka kuu ja
jinokuechi de nuu san, nagua ja jandiuxi sa'a ña ni jin san ma kokuu ja
tenini ña san, chi sa'a maa ni nagua kuini ni.
15 Chi vatuni, yun kuu ja ni kuu siin Onésimo nuu ni ndesaa tiempu,
nagua ja vitna te siun ni vi koo ni jin de.
16 Te masu in tee jinokuechi sua'a ni kuu de, chi in tee jinokuechi gua'a
ka kuu de, chi suu de kuu ñani ja ka ka'an too, chi ka'an too ndeva'a san
de, te vi'i ka maa ni ja ma koka'an too ka ni de, su masu nani kuu ni ñayiu
kuu de, chi suni in ñanio ja kandija Jito'o kuu de.
17 Te saa, nuu ja ñu'u ini ni ja in ni ka satniuo, te kuanta'u ni de na
kuinio maa san.
18 Te nuu ja na in jakue'e ni sa'a ña de jin ni axi nagua ndita de nuu ni,
te tno'o ña ni jin maa san.
19 Te maa san tee tno'o ya'a jin nda'a san ja kuu san Pablo, ja ndatniuya'u
maa san nuu ni, su ndaka'an maa ni ja suni ndita ni nuu san ja ni kaxtno'o
san nuu ni tno'o va'a ia Dios.

20 Saa, vi ñani, sa'a ña ni in jandiuxi ya'a jin san ja ja'a maa Jito'o, te na
ndusii ini anu san, chi in ni ñani ka kuo nuu Jito'o.
21 Te tee san tno'o ya'a nuu ni, chi kukanu ini san ja kuantno'o ni, chi
jini san ja kua'a ka ja sa'a ni saa nagua jikan san.
22 Te suni sava'a ni nuu koo san, chi ndetu ka'nu san ja sa'a ia Dios nagua
ka jikan maa ni nuu ka ndakuatu ni, te kuu yaa san ja jakoto ña san.

Tno'o sandi'i ni ka

23 Te Epafras, tee ka oo jin san vekaa ja ja'a Jesukristu, ka ndakan tno'o
ña de, ¿a kuu kueni ka oo ni?
24 Te suni Marcos vi Aristarco vi Demas vi Lucas, tee ka chituu tna'a jin
san ka satniuu san, ka ndakan tno'o ña de, ¿a kukueni ka oo ni?
25 Te maa Jito'o Jesukristu na chindee chituu ña, te na koto na kuni ña
ya jin in in ni. Saa na kokuu.

Tutu kua'an nuu ñayiu hebreo

Ka'an Dios nuu ñayiu jin ma'ñu sagua Se'e ya

1 Ja ni oka'an ia Dios guaa ndee jana'a kua'a jichi jin kua'a nuu ichi nuu
ndi tatao jin ma'ñu sagua tee ni ka ondakani tno'o maa ia Dios ndee jana'a.
2 Te vitna ja kuu tiempu sandi'i ka'an ya nuo jin ma'ñu sagua Se'e ya,
chi jin se'e ya ni sa'a ya ndi'i ja oo ñuyiu, te ndi'i ni xndendoo ya nuu
nda'a Se'e ya ja sa'a jajin ya.
3 Te xne'e Se'e ya naxa ye'e tajan maa Dios, te vi ni ndaku ña ya naxa
oo maa ia Dios, te maa ya jito ndi'i jin tno'o ka'nu ja ka'an ya. Te nuu ni
ndasavii ya yika kuechío, te mandaa ya ndee andívi ja ni jinkoo ya ichi
nda'a kua'a maa ia Dios.

Ka'nu ka kuu Se'e Dios saa ia ka jinokuechi nuu ya

4 Te ni nduka'nu ndeva'a ka Se'e ia Dios saa nuu ia ka jinokuechi nuu
ya, chi ni ni'i ta'u ya ja ndiso ya tniuu ka'nu ndeva'a ka saa tniuu ka ndiso
ia ka jinokuechi nuu Dios.
5 Chi tu sa'un na ama ni ka'an ia Dios nuu ni in ia ka jinokuechi nuu ya
nagua yoso nuu tutu ka'an sua'a:
Se'e maa rin kuu ron,
te maa rin ni sa'a ka'nu ña jin ron vitna, ja kuu rin tata ron.
Te suni tu ni ka'an ya nuu ni in ia ka jinokuechi nuu ya nagua yoso inka
tno'o nuu tutu ii nuu ka'an sua'a:
Maa rin kuu tata ron,
te maa ron kokuu se'e rin.
6 Te suni nuu ni tetniuu Dios invaa Se'e ya nuu ñuyiu ya'a, te jiña'a ya:
Ndi'i ron ja ka jinokuechi ron nuu rin vi chiñu'u Se'e rin.
7 Te siki ia ka jinokuechi nuu ya, ni ka'an ya:
Sa'a rin ja ia ka jinokuechi nuu rin ka kuu na kuinio nuu yi'i tachi ja tu
kuu vi kondia'a ron,
axi ka kuu na kuinio yañu'u.
8 Su siki Se'e ya ni ka'an ya:
Maa ron kuu Dios ja tatnuni ron nikuii nikani,
te ndiso ron tniuu ja tatnuni ndaa ron.
9 Chi kutoo ron ja sa'a ron tniuu ndaa,
te ka'an u'u ron jakue'e.
Te yun guaa ni kaji ña rin ja kuu rin Dios maa ron ja tatnuni ron,
te ni joso ña rin texe'en ja kokuu sii ini ka ron saa sava ka ñayiu ka oo jin
ron.
10 Te suni jiña'a ya nuu Se'e ya:
Maa ron kuu Jito'o ja ni sa'a ñuyiu ndee jaxtnañu'u,
te jin nda'a ron ni sa'a ron andivi.
11 Te ndi'i ya'a chi vi naa, su maa ron, chi koo ron nikuii nikani.
Ndi'i ya'a, chi vi kutu'u na kuinio in sa'un.
12 Te ndakintna'nu ron ndi'i yun na kuinio in su'nu,
te ndasama ron na kuinio in ñayiu ja ndasama sa'un ni'nui.
Su roon, chi inuu ni oo ron,
te kiuu ja koteku ron, maa ndi'i sa'un.
13 Tu sa'un na ama ni ka'an ia Dios nuu ni in ia ka jinokuechi nuu ya tno'o
ja ni ka'an ya nuu Se'e ya:

Jinkoo ichi nda'a kua'a rin vi guaa ndee na sa'a rin ja ka ka'an u'u ña jin
ron ndee chii ja'a ron,
ni kachi ya.
14 Chi ndi'i ia ka jinokuechi nuu Dios ka kuu espíritu ja ka sa'a nagua
kuini ya, te tetniuu ña ya kua'ankuei ja ka chituu ñayiu vi ni'i ta'u ja vi
kaku ni'nu.

2

Na vi koto mao te ma vi kujioo nuu ichi ja vi kaku ni'nuo

1 Te ja ja'a ya'a guaa nini kuu ja vi tniuu ini gua'o tno'o ya ja ni ka jini
so'o, nagua ja ma vi kujioo nuu ichi ya.
2 Chi ndee jana'a ni tatnuni ia Dios tno'o ya nuu Moisés jin ma'ñu sagua
ia ka jinokuechi nuu ya, te nini ni okuu ja vi skunkui Ley yun. Su ñayiu
ni ka okuso'o nuu ya, te ni ka sa'i jakue'e, ni ka tniuya'u ndaa mai yika
kuechi yun.
3 Nuu saa te vi'i ka yoon, chi ma vi kaku ni'nuo ja vi tniuya'uo nuu na
vi skunao in jaka'nu ndeva'a ja vi kaku ni'nuo. Chi xtnañu'u ka maa Jito'o
ni ndakani naxa vi kaku ni'nuo, saa ni ka ndakani ndaa kuiti ñayiu ni ka
onini tno'o ya nuu in ion.
4 Te suni ni xne'e ia Dios jin ñayiu ni ka ndakani tno'o ya ja tno'o ndaa
ka ka'in, nuu ni ka sa'i kua'a tniuu na'nu vi javii java'a jin jaka'nu maa
ya. Te suni ni jiña'a ya Espíritu ya nuu in in ñayiu nakuu nakuu naxa
jinkuaan ini maa ya.

Ni ndasama Jesús te ni nduu ya in ñani in tna'o

5 Chi tu ni chitniuu Dios ia ka jinokuechi nuu ya ja vi tatnuni nii ñuyiu
vaji nuu kuee ka, chi Se'e ya guaa ni chitniuu ya ja tatnuni, te siki ya'a ka
ka'on.
6 Chi sua'a yoso nuu tutu ii, nuu ni ka'an in tee:
¿Na in kuu ñayiu ñuyiu ja kondaka'an ni jin?
Te tu nagua ka kuu sa'un se'e teyii ja kondi'ni ni ja ja'i.
7 Chi ni sa'a lule ka ni joo jin, saa ia ka jinokuechi nuu ni,
te ni ndaskutu ni jin jayiñu'u vi javii java'a.
Te ni chitniuu ni jin ja kotatnuni nuu ndi'i ja ni sa'a ni,
8 te ndi'i tu'u ni xndendoo ni nuu nda'i,
kachi tutu ii.
Te ndi'i ja ni sa'a ia Dios ni xndendoo ya nuu nda'i ja kotatnuni, te ni
in ja tu ni sa'a siin ya, chi ndi'i xiin nuu kuu nija'nui, visi kuini ka ja vi
kunio ja kokuu nija'nui nuu ndi'i.
9 Su vitna te ka jinio Jesús, ia ni sa'a lule ka Dios joo, saa ia ka jinokuechi
nuu ya. Te ni ndaskutu ña ya jin jayiñu'u vi javii java'a ja ja'a ja ni tna'a
ya kua'a tnundo'o tnuneni nuu ni ji'i ya, chi janda'u ini ia Dios, guaa ni
jandetu ya ja ni ji'i Jesús ja ja'a ndi'i ñayiu.
10 Te ndi'i ja oo kuu kuenta maa ia Dios, chi maa ya ni sa'a, chi kuini
ya ja kua'a ndeva'a se'e ya vi koo andivi nuu ye'e tajan oo ya. Yun guaa
ni sa'a ia Dios ja ndi'i kuiti ni skunkuu Jesús jin ma'ñu sagua tnundo'o
tnuneni ni tna'a ya ja ni june ya ichi ja skaku ni'nu ya ñayiu.
11 Chi maa Jesús ni ndasavii ña jin yoon, te maa ya, chi ia vii kuu ya, te
invaa ni Dios kuu yua ndi'o. Te yun guaa tu kukanoo Jesús, ia kuu Se'e
Dios, ja xnani ña ya jion ñani.
12 Chi yoso nuu tutu ii ja jinkui'nu inio ja Jesús ni ka'an jin tata ya:
Ndakani san ja ia ka'nu ndeva'a kuu ni nuu ñani san vi kua'a san.

Te ma'ñu sagua nuu ka ndututu san kata san yaa nuu ni, vi Dios.
13 Te suni ka'an ka ya:
Kukanu ini san ia Dios.
Te ka'an tuku ya:
Ya'a ka oo san jin se'e Dios ja ni taa ya nuu san,
jiña'a Jesús.
14 Te nagua ka kuu se'e jin yiki kuñu vi niñi, te suni saa ni ni okuu ya yiki kuñu vi niñi, nagua oo ñayiu ñuyiu, nagua ja jin ma'ñu sagua ja kuu ya, saa te kindee ya jaka'nu neva'a Tachi ja ja'ni.
15 Saa te ni skaku ña ya jin ndi'i ñayiu ka yu'u ja vi kui, chi na kuinio ja ka jinokuechi nuu ja ka yu'i yun nikuii nikani ja ka tekui.
16 Chi jandaa ndija ja tu ni kii ya nuu ñuyiu ja chituu ya ia ka jinokuechi nuu Dios, chi ja chituu ya ñayiu ka kuu tatatno'o Abraham.
17 Te ja ja'a yun guaa vi oo vi kaa ya nagua ka ndaa ñani ya, nagua ja saa te ni jinkokuu ya in sutu kuu nija'nu ja ni skunkuu ndaa ya nuu ia Dios. Te ni kunda'u ini ña ya jin, ja ni soko ya maa ya, saa te ni kindee ya yika kuechi ñayiu.
18 Te nagua ni tna'a maa ya tnundo'o ja ni jito tnuni ña Tachi, te suni vitna kuu chindee chituu ña ya jin yoon nuu ka tna'o tnundo'o ja jito tnuni ña Tachi.

3

Kuu ka'nu ka Jesús saa Moisés

1 Te yun guaa vi kinuu gua'a ni Jesús, vi ñani vi kua'a, chi ni kana ña ia Dios ja vi koo ni jin ya, ja ka kuu ni ñayiu maa ya, chi maa ia Dios ni chitniuu ña jin ya ja kuu ya sutu kuu nija'nu ja kaxtno'o ya tno'o ka kandijao.
2 Chi ni skunkuu gua'a Jesús nuu ia Dios ja ni tau ña ya nuu tniuu ya'a, suni nagua ni skunkuu gua'a Moisés ja ni ojinokuechi de nuu ndi'i ñayiu ve'e maa ia Dios.
3 Su Jesús, chi oo ka ja yiñu'u nuu ya saa Moisés, nagua ndo'o in tee sa'a in ve'e ja oo ka jayiñu'u nuu de, saa ve'e ni sa'a de yun.
4 Ndi'i ve'e, chi oo in tee ni sa'a, su Dios kuu ia ni sa'a ndi'i ja oo ñuyiu.
5 Te Moisés, chi jandaa ja ni skunkuu ndaa de nuu ndi'i ñayiu ve'e maa ia Dios ja ni ojinokuechi de. Su tniuu ni sa'a de ja ni ojinokuechi de kuu ja ndakani tno'o ka'an Dios nuu kuee ka.
6 Su Kristu kuu Se'e maa ia Dios, te tatnuni ndaa ya nuu ñayiu ve'e maa Dios, te ñayiu ve'e yun ka kuu mao, nuu ja na vi kuiin yutnuo nuu tno'o ya guaa ndee kiuu sandi'i ja ka kukanu inio, te vi kokusii inio ja ka ndetu ka'nuo ya.

Naxa kiukuei ñayiu maa ia Dios ja vi ndatatui

7 Te yun guaa nagua ka'an Espíritu maa Dios nuu tutu ii:
Nuu ja vi konini ron tno'o ka'an ia Dios vitna,
8 te ma vi sa'a ndee ron ini anu ron, nagua ni ka sa'a ñayiu ja ni ka ndakoi siki ya,
te ni ka ske'i ya nuu ñu'u te'a yun.
9 Te suni jiña'a maa ia Dios:
Ni ka ske'e ña ndi tata ron, te ni ka jito tnuni ñai,
visi ni ka ojini tniuu na'nu ni osa'a rin nuu uu xiko kuia.
10 Te ja ja'a yun guaa ni kiti ini rin jin nuu ñayiu tiempu saa,
te ni ka'an rin: “Ñayiu ya'a, chi siun ni ka jika kue'i,

te tu ka kuini ja vi kuni ichi rin”.
11 Te yun kuu ja ni kee yu'u rin jin ja kiti ini rin
ja ma kiukuei sa'uin nuu kuña'a maa rin ja vi ndatatui,
kachi tutu ii.
12 Te yun guaa vi koto ni maa ni, vi ñani vi kua'a, nagua ja ni in ni ma vi koneva'a anu kue'e ja ma vi kandija ni, te vi kujioo ni nuu ia Dios teku.
13 Chi sua'a vi xteku tna'a in in maa ni in kiuu in kiuu, nini oo ka kiuu tiempu vitna, nagua ja ni in ni ma xnda'u ña yika kuechi, te vi sa'a ndee ni ini anu ni nuu ia Dios.
14 Chi ni ka kiunduo ja ka oo jin Kristu, te na vi koo yutnuo guaa ndee kiuu sandi'i, nagua ni ka kukanu inio ndee kiuu xtnañu'u ja ni ka kandijao.
15 Chi saa ka'an nuu tutu ii:
Nuu ja vi konini ron tno'o ka'an ia Dios vitna,
te ma vi sa'a ndee ron ini anu ron,
nagua ni ka sa'a ñayiu ja ni ka ndakoi siki ya.
16 ¿Te na in ka kuu ñayiu ni ka onini tno'o ia Dios, te ni ka skiti ini ya? Sui ka kuu ndi'i ñayiu ja ni ndene'e Moisés ñuu Egipto.
17 ¿Te na ñayiu ka kuu ja ni ka oskiti ini ia Dios nuu uu xiko kuia? Sui ka kuu ñayiu ni ka sa'a yika kuechi, te ni ka ji'i nuu ñu'u te'a yun.
18 ¿Te na ñayiu xiin nuu ni kee yu'u ia Dios ja ma kiukuei nuu ñuu kuña'a ya ja vi ndatatui? Sui ka kuu ñayiu ni ka kuso'o nuu ya.
19 Te ka jinio ja tu ni kuu kiukuei ñayiu yun, chi tu ni ka kandijai.

4

1 Te na vi koyu'o ia Dios, chi kana saa vi ka neva'a nio tno'o ni kee yu'u ia Dios ja taa ya nuu kiukueio ja vi ndatatuo, te ma kentakuei sava ni ja kiukuei ni.
2 Chi suni ni ka oninio ja ni ka ndakani tno'o va'a ia Dios, nagua ni ka onini ñayiu jana'a. Su tu ni jiniu'u nuu ñayiu yun ja ni ka onini, chi tu ni ka kandijai tno'o ni ka onini yun.
3 Su yoon ja ka kandijao, chi kiukueio nuu vi ndatatuo jin ya. Te siki ñayiu tu ka kandija yun ka'an ya:
Te yun kuu ja ni kee yu'u rin jin ja kiti ini rin,
ja ma kiukuei sa'uin nuu ñuu kuña'a maa rin ja vi ndatatui.
Te saa ni ka'an ya visi ja ni xndi'i ya tniuu ni sa'a ya ndee nuu ni jinkoo ñuyiu.
4 Chi saa yoso nuu tutu ii siki kiuu kuu uja:
Te nuu ni xndi'i ia Dios tniuu ni sa'a ya,
te ni ndatatu ya kiuu kuu uja.
5 Te suni yoso inka jichi nuu tutu ii:
Ma kiukuei sa'uin nuu kuña'a maa rin ja vi ndatatui.
6 Su ja'ni ka ña ja kiukuei sava ka ñayiu nuu kuña'a ya ja vi ndatatui, chi ñayiu jana'a ja ni ka jini xtnañu'u kai tno'o va'a ya, tu ni kiukuei ja ja'a ja ni ka kuso'i nuu ya.
7 Te yun guaa ni jani tuku ia Dios inka tiempu, nagua ni ka'an ya guaa ndee nuu ja ni ya'a kuakua'a tiempu, te vitna ka'an tuku ya jin ma'ñu sagua tno'o ni ka'an David, nagua yoso nuu tutu ii:
Nuu ja vi konini ron tno'o ka'an ia Dios vitna,
te ma vi sa'a ndee ron ini anu ron.
8 Chi nuu sua'a te ni jiña'a Josué nuu vi ndatatu ñayiu Israel ndee jana'a, te ma koka'an ka ia Dios ja koo inka kiuu nuu vi ndatatu ñayiu.
9 Nuu saa te kendoo ka in kiuu nuu vi ndatatu ñayiu ñuu maa ia Dios,

10 chi ñayiu ja kiukuei nuu kuña'a ia Dios ja vi ndatatui, te suni ka ndatatui
nuu ka satniui, nagua ni ndatatu ia Dios jin tniuu ni sa'a ya.
11 Nuu saa te na vi nduku ndeo kiukueio ja vi ndatatuo, nagua ni ion ma
vi kanakau nuu kuechi ja vi kondikion nagua ni ka sa'a ñayiu jana'a yun,
ja tu ni ka kandijai.
12 Chi tno'o ia Dios kuu tno'o teku ja sa'a nagua kuini maa ya, te xeen
ka saa in yuchi kani ja oo xeen ndi nduu lado nuu, te kenta guaa ndee ini
anu vi jajintnuni in ñayiu vi ndee yiki kaji, te xtuu kaji nagua ndakani ini
ñayiu vi ja ka'in ndee ini anui ja sa'i.
13 Te ni in ja ni sa'a ia Dios ma kuu ja koyu'u nuu ya, chi ndi'i ka tuu
ndijin nuu ia xiin nuu vi jinokauo ja vi ndakuña'o kuenta.

Jesús kuu sutu kuu nija'nu ka

14 Ka neva'o in sutu kuu nija'nu ja ni ndajino ya andivi nuu oo ia Dios,
te suu ya kuu Jesús, Se'e maa Dios. Yun guaa vi kondikin gua'o tno'o ja ni
ka kandijao.
15 Chi ka neva'o in sutu kuu nija'nu ja kunda'u ini ña ya, chi inu vitao,
te suni ni tna'a maa ya tnundo'o nuu ni ka jito tnuni ña jin ya, nagua ka
ndo'o yoon, su tu sa'un ni kanakau ya nuu yika kuechi.
16 Te yun guaa ma vi koyu'o, te na vi kuyatnio nuu mesa nuu tatnuni
Dios, ia ka'an nda'u ka'an kee ña, nagua ja na kunda'u ini ña ya jion, te
na chindee chituu ña ya nuu jito tnuni ña jakue'e.

5

1 Chi ndi'i sutu ja ka kuu nija'nu, ni kaji ña maa ia Dios ne'u ñayiu, te
ni jani ña ya ja na vi koka'an ni'nu de ja ja'a ñayiu nuu maa ia Dios, te na
vi kosoko de kiti vi ndatniuu nuu ya ja ja'a yika kuechi ñayiu.
2 Te ja siun suni ka jini sutu ja ka oo vita de nuu ia Dios, te suni vi
kuandee ini de jin ñayiu tu ka jini vi ñayiu ka ski'in ichi.
3 Te ja ja'a ja ka oo vita de, yun guaa kanuu ja vi soko de kiti nuu ia Dios
ja ja'a yika kuechi in in maa de, vi ja ja'a yika kuechi ñayiu ñuu de.
4 Te ni in tee ma kuu sa'a ka'nu de maa de ja kokuu de sutu kuu nija'nu,
chi maa ni tee kana maa ia Dios, te jiña'a ya jayiñu'u nuu de, nagua ni
ndo'o Aarón ndee jana'a.
5 Te suni saa ni kuu jin Kristu, chi masu maa ya ni sa'a ka'nu ya maa ya
ja kokuu ya sutu kuu nija'nu, chi sua'a maa ia Dios ni jiña'a tniuu ka'nu
yun, chi ni ka'an ya nuu tno'o ya:
Se'e maa rin kuu ron,
te maa rin ni sa'a ka'nu ña jin ron vitna, ja kuu rin tata ron.
6 Te suni nagua ka'an tuku nuu tutu ii:
Maa ron kuu sutu ja oo nikuii nikani,
te kokuu inuu ron jin naxa oo Melquisedec.
7 Te nuu ni oo Kristu nuu ñuyiu ya'a, ni okana ni onda'i ya jin kua'a tenuu
ya ja ni ojikanta'u ya nuu ia Dios ja na skaku ni'nu ña ya ja ma kuu ya.
Te ni onini Dios tno'o ni ndakuatu ya ja ja'a ja ni yindei ni yititi ya.
8 Te visi Se'e Dios kuu ya, te jin tnundo'o ni tna'a ya yun, ni kutua'a ya ja
jantno'o gua'a ya.
9 Te ja siun ni skunkuu ya ndi'i tniuu ni chitniuu ña ia Dios, guaa maa ya
kuu ia skaku ni'nu ñayiu ka jantno'o ña jin ya ja vi kotekui nikuii nikani.
10 Te maa ia Dios ni tau ña jin ya ja kokuu ya sutu kuu nija'nu, te kokuu
inuu ya jin naxa oo Melquisedec.

Vi koto mao ja ma vi xndoo tno'o ni ka kandijao

11 Te oo kuakua'a tno'o ja ka'an san siki tno'o ya'a, su vijin kuu ja
kaxtno'o guagua'a san, chi inu uun ndeva'a ini ni, te tu ka tniuu ini ni
tno'o ka nini ni.
12 Chi ja ni kuna'a ka skua'a ni, te ja vi ndakaxtno'o maa ni nuu siun.
Su saa sua'a ka ja'ni ña jin maa ni ja ndakaxtno'o tuku san tno'o xtnañu'u
ia Dios ja ni ka jini ni, te ni ka nduyikin ni ja kuini ja vi ko'o ni xikui nuu
tniuu ja vi kaa ni ndei.
13 Te ndi'i ñayiu ja ka jaxin ii ka kui na kuinio suchi yikin ja chia'an ka
vi jinkui'nu ini tno'o ndaa.
14 Su ñayiu na'nu ja jai ndei, chi ja ni kutua'i ja kuu sa'a siin siin ndee
ja kuu java'a te ndee ja kuu jakue'e.

6

1 Nuu saa te na vi ya'o tno'o xtnañu'u ja ni ka jinio ja kuu tno'o Kristu,
nagua ja na vi kuja ni'nuo nuu tno'o ya. Chi masu nini ka kuu ja vi
ndajiokuion vi skua'o tno'o ja ka jinio, na kuinio ja ndatna'u inio nuu yika
kuechio, vi ja vi xndoo tniuu ja jaka ña nuu vi kuo, vi naxa vi kandijao ia
Dios,
2 vi tno'o ja skua'o siki ja kuanduteo, vi ja soneo nda'o siki ñayiu kandija,
vi ja vi ndateku ndiyi vi kiuu sandi'i ja sandaa ia Dios kuechi.
3 Te saa vi sa'o ja vi skua'o tno'o vijin ka, nuu ja Dios na kuandetu.
4 Chi ka oo ñayiu ja ni ka ye'e nui ja ni ka jini tno'o ia Dios, te ni ka
junkuaan ini javii java'a ni jiña'a ya, vi ni ka ni'i Espíritu ya.
5 Vi suni saa ni, ni ka junkuaan ini tno'o va'a maa ia Dios vi naxa oo
jaka'nu ya tiempu ja vaji.
6 Te nuu ka nanakau tuku ñayiu yun nuu jakue'e, te vijin ndeva'a kokuu
ja vi ndajiokuiin tukui ja vi ndatna'u ini jai, chi jin jakue'e ka sa'i yun, sa'a
ja ka ndakatakaa tukui Se'e ia Dios nuu cruz, te ka jiña'i ja kanoo ya nuu
ka jini ndi'i ñayiu.
7 Te ñayiu ka kuu na kuinio ñunde'i ja ti'vi ndute nuu kuun sau in in
jichi nuu. Te nuu kuva'a ñunde'i yun, te ñayiu yun ka ni'i javii java'a maa
ia Dios.
8 Su nuu ja nana tnu iñu axi yuku kue'e, te tu sa'un nagua jiniu'u ñayiu
yun ja kui na kuinio ñunde'i, chi oo yatni ja xtau tnia'a ña ia Dios, te
sandi'i te kai.

Vi koyutnuo jin tno'o ka ndetu ka'nuo

9 Su visi saa ka'an san jin in in maa ni, ja ka'an too ña san, su kukanu
ndaa ini san ja ka oo maa ni ichi gua'a ja vi kaku ni'nu ni.
10 Chi ia sa'a ndaa kuu maa Dios, te ma ndunaa ini ya tniuu ni ka osa'a
ni, vi ja ni ka kunda'u ini ni ñanio ka kandija, te ni ka chituu ni jin, te vi
saa ni ka sa'a ni ndee vitna.
11 Su kuini san ja saa ni vi kosa'a in in maa ni guaa ndee kiuu sandi'i,
nagua ka sa'a ni vitna, jin ndi'i ni jin anu ni. Saa te vi ni'i ni ndi'i ja ka
ndetu ka'nu ni.
12 Te kuini san ja ma vi kuu ku'ndu ni, chi vi kondikin ni nagua ka sa'a
ñayiu ka kandija ja ka jandee ini, te vi ni'i ta'ui nuu ia Dios nagua ni kee
yu'u ya.
13 Chi nuu ni kee yu'u ia Dios nuu Abraham, te ni kee yu'u ya nuu maa
ya, chi tu na in kuu ka'nu ka na xiin nuu kee yu'u ya.
14 Te ni ka'an ya: “Jandaa ja sa'a vii sa'a va'a ña rin, te skaya rin kuakua'a
ndikin tata ron”, jiña'a ya.

15 Te jandee ni ini Abraham ni ondetu de, saa te ni ni'i de nuu ia Dios
nagua ni kee yu'u ya.
16 Chi nuu kee yu'u ndija in ñayiu, te kee yu'i nuu in ja kuu ka'nu ka
saa mai. Te nuu ka'an ñayiu yun ja saa kokuu nuu ia Dios, te tu na tno'o
vi tee tna'a kai.
17 Te yun guaa nuu ni kuini ia Dios ja xne'e kaji ka ya tno'o ni ka'an ya
nuu ñayiu vi ni'i ta'u tno'o ni kee yu'u ya, te vi oo ini oo anu ya ja skunkuu
ya tno'o ni ka'an ya yun, te ma ndasama sa'un ya, yun guaa ni kee yu'u
ya nuu maa ya.
18 Te ya'a ka oo uu tno'o ja ma kuu sama ya, in kuu tno'o ni ka'an ya, te
inka kuu ja ni kee yu'u ya nuu maa ya, te jin nduu yun ma kuu ja xnda'u
ña ya. Te jin yun taa ia Dios in tno'o ndee ini nuo ja ka ndandukuo ya ja
na koto ña ya vi ka kukanu inio ya ja ka ndetu ka'nuo tno'o ni kee yu'u
ya.
19 Te ja ka ndetu ka'nuo yun sa'a ja ka kukanu inio nuu ia Dios vi ka oo
yutnu anuo nuu ya, inuu jin nagua sa'a in kaa tikanchu ja nukuiin yutnu
in barco. Te ja ka ndetu ka'nuo yun ndeka ña ja kiukueio ndee yata sa'un
ndesi ini ve'e ii nuu oo maa ia Dios.
20 Te suni yun yoxno'o Jesús, ni kiuu ya ja ni ndakune ya ichi ja kiukueio,
te ni jinkokuu ya sutu kuu nija'nu nikuii nikani ja kokuu inuu ya jin naxa
oo Melquisedec.

7

Jesús kuu sutu naxa ni oo Melquisedec

1 Chi Melquisedec ya'a ni okuu rey ñuu Salem vi sutu nuu maa ia Dios
oo ndee sukun. Te nuu ni ndajiokuiin Abraham ja ni ka jaxin tna'a de, te
kundee de nuu sava ka rey yun, te ni kee Melquisedec ni nutna'a ña de,
te yun ni ka'an vii ni ka'an va'a de jin Abraham.
2 Yun te ni jiña'a Abraham uxi ja ciento ndi'i ja ni ndakindee de nuu
sava ka rey. Te xtnañu'u ka sivi Melquisedec kei ka'an rey sa'a ndaa; te
suni kuu de rey Salem ja kei ka'an rey oo mani.
3 Te tu ndee ka'an sa'un nuu tutu ii na in ni okuu tata de, ni nana de, ni
tna'a kuikin de, ni tu ndee ka'an ja ni kaku de ni ja ni ji'i de, chi kuu inuu
de jin Se'e maa ia Dios ja kuu de in sutu oo nikuii nikani.
4 Vi kondia'a gua'a ni na kua'a ka'nu kuu Melquisedec saa ndi tatao
Abraham ja suni ni okuu ka'nu de, su ni jiña'a de uxi ja ciento nuu
Melquisedec ja ni ndakindee de nuu sava ka rey ja ni ka jaxin tna'a jin de.
5 Te nagua yoso nuu Ley Moisés ja sutu ka kuu tatatno'o Leví, chi kuu
vi tnii de uxi ja ciento ndi'i nagua ka ni'i sava ka ñayiu Israel ja ka neva'i,
visi in ni ndikin tata Abraham ka kuu de.
6 Su Melquisedec, chi masu tatatno'o Leví ni okuu de, su ni tnii de uxi ja
ciento ja ni jiña'a Abraham, te ni ka'an vii ni ka'an va'a de jin tee yun ja
neva'a de tno'o ni kee yu'u ia Dios.
7 Te ndi'o ka jini ja in tee kuu ka'nu ka kuu tee ka'an vii ka'an va'a jin
tee nuu ka.
8 Te vitna, chi ka ni'i sutu uxi ja ciento, visi ka ji'i de. Su ka'an nuu tutu
ii ja Melquisedec, chi na kuinio ja teku ni de ndee vitna.
9 Te suni kuu ka'on ja sutu vajikuei nuu tatatno'o Leví ja vitna ka ni'i de
uxi ja ciento, suni na kuinio ja ni ka tniuya'u de nuu Melquisedec nuu ni
tniuya'u Abraham.
10 Chi nuu niñi xikui Abraham ja ndiso ndikin tata de Leví, visi chia'an
ka ja vi kakui, kiuu ja ni nutna'a ña Melquisedec jin Abraham.

11 Nuu sua'a te ni kentakuei ñayiu Israel ja vi skunkuu gua'i nuu ia Dios
jin ma'ñu sagua ja ni ka soko sutu yun kiti, ja ka kuu de ndikin tata Leví
nagua tatnuni Ley, nuu saa te masu nini ka kuu ja koo inka sutu, te kokuu
inuu de jin naxa oo Melquisedec, te ma kokuu inuu ka de jin naxa ni oo
Aarón.
12 Chi nuu ja ni sama na inka tee kokuu sutu, te suni nini kuu ja sama
inka ley.
13 Chi ja ja'a tee ya'a ka'an nuu tutu ii ja vaji de nuu inka tatatno'o Israel
ja ni in ñayiu tu ni okuu sutu.
14 Chi ka jini ndi'i ñayiu ja Jito'o, chi vaji ya nuu tatatno'o Judá, te siki
tatatno'o ya'a, tu ni ka'an sa'un Moisés nuu ni ka'an de na in vi kokuu
sutu.
15 Te ya'a kuu nuu kaxtno'o kaji ka, ja Jesús kuu inka sutu jaa, te inuu
kuu ya jin naxa oo Melquisedec.
16 Te masu kuu ya sutu nagua yoso nuu Ley na tatatno'o vi kokuu sutu,
chi maa ya kuu sutu ja ndiso ya tniuu ka'nu ja teku ya nikuii nikani.
17 Chi ja ja'a maa ya ka'an ia Dios nagua yoso nuu tutu ii:
Maa ron kuu sutu ja oo nikuii nikani,
te kokuu inuu ron jin naxa oo Melquisedec.
18 Nuu saa te ni naa in tno'o nuu Ley jana'a yun, chi vita ni oo, te tu ni
jiniu'u.
19 Chi vini joo tu ni chituu ña Ley yun ja vi skunkuu gua'a ñayiu nuu ia
Dios, te nuu tniuu Ley yun ka neva'o in ja gua'a ka ja ka ndetu ka'nuo ja
vi kuyatnio nuu ia Dios.

20 Te jin tno'o ni kee yu'u ia Dios kuu ja ni kuu Jesús sutu.
21 Chi jin sava ka sutu tu ni kee yu'u ya ja vi kokuu de sutu, su jin Jesús,
chi ni kee yu'u ia Dios ja kuu ya sutu, chi yun guaa ka'an nuu tutu ii:
Ni kee yu'u Jito'o Dios, te ma ndatna'nu ini ya:
“Maa ron kuu sutu ja oo nikuii nikani,
te kokuu inuu ron jin naxa oo Melquisedec”.
22 Yun guaa jin Jesús ni kukutu in tratu gua'a ka saa jaxtnañu'u.
23 Te ni ka oo kua'a sava ka sutu, chi ka ji'i de, te tu ni kuu ja vi
kokunukuechi ka de nuu veñu'u.
24 Su Jesús, chi ma kuu sa'un ya, te tniuu yi'i ya ja kuu ya sutu, chi ma
ndaya'a nuu ni in ka sutu.
25 Yun guaa kuu skaku ni'nu ya ñayiu ka kuyatni nuu ia Dios ja vi kotekui
nikuii nikani jin ma'ñu sagua maa ya, chi teku ya nikuii nikani ja ka'an
ni'nu ya ja ja'a ñayiu nuu ia Dios.

26 Chi Jesús kuu ndija sutu ja ka jiniu'o, chi ia vii kuu ya, te tu na kuechi
ya, ni tu na jakue'e sa'a ya, te kuu siin ya nuu ñayiu ka sa'a yika kuechi,
te kuu ka'nu ndeva'a ka ya ndee andivi.
27 Te masu oo ya nagua ka oo sava ka sutu ja ka ja'ni de kiti ka soko de
nuu ia Dios in kiuu in kiuu, xtnañu'u ka ja ja'a yika kuechi maa de, te saa
ka soko de ja ja'a yika kuechi ñayiu ñuu de. Su siin kuu Jesús, chi invaa
ni jichi ni soko ya maa ya nuu ia Dios ja ja'o, ja oo nikuii nikani.
28 Chi Ley ni jiña'a ia Dios nuu Moisés, ni tau tee vita ja junkuei nuu
yika kuechi ja ka kuu de sutu ka kuu nija'nu. Su nuu kuee ka, nuu ja ni
oo Ley yun, te ni tau ya Se'e ya jin tno'o ja ni kee yu'u ya, te suu ya kuu
sutu kuu nija'nu ja skunkuu ndaa ya nikuii nikani.

8

Jesús kuu ia in ni'nu in sagua nuu ia Dios jin nuu ñayiu

1 Vitna te tno'o kanuu ka nuu tno'o ja vajikueio ka ka'on ya'a kuu ja ka
neva'o in sutu kuu nija'nu, te ni jinkoo ya ichi nda'a kua'a nuu mesa ja
tatnuni ia Dios ndee andivi.
2 Te suu ya kuu sutu kuu nija'nu ja jinokuechi ya nuu ve'e ii ndaa ja oo
andivi ja ni sa'a Jito'o Dios, te masu ja ni sa'a ñayiu ñuyiu.
3 Chi maa ia Dios ni tau ndi'i sutu ka kuu nija'nu ja vi soko de kiti vi
ndatniuu nuu ya, te yun guaa suni kanuu ja na in guaa soko Jesús nuu ia
Dios.
4 Te yun guaa nuu sua'a te ni oo ni ya ñuyiu ya'a, te ni ma kuu ja kokuu
ya sutu, chi ka oo ni sutu ja ka soko nuu ia Dios nagua tatnuni Ley Moisés.
5 Su sutu ka oo ñuyiu ya'a ka jinokuechi de nuu ve'e ii ja kuu kuanda'u
axi ja kintna'a inuu jin naxa oo ve'e ii oo ndee andivi. Te ka jinio ja
kuanda'u ni kuu, chi nuu ni jinkondee Moisés ja sa'a de ve'e ii, te jiña'a
ia Dios: “Kondia'a gua'a te sa'a ron nagua ni xne'e rin nuu ron nuu ni ka
oo yuku yun”.
6 Su tniuu sa'a Jesús vitna, ja kuu ya sutu kuu nija'nu, chi in tniuu gua'a
ka kuu ja sa'a ya, masu tniuu ka sa'a sutu ya'a, chi maa ya in ni'nu in
sagua nuu ia Dios jin nuu ñayiu jin in tratu gua'a ka, chi oo ya jin tno'o
guagua'a ka ja ni kee yu'u ia Dios.
7 Chi nuu sua'a te tratu xtnañu'u ja ni sa'a ia Dios ni skunkuu ja kindee
yika kuechi ñayiu, te masu nini ka kuu ja sa'a ya inka tratu kuu uu nuu
siun.
8 Su ni nuku'un ia Dios ñayiu yun ja tu ka sa'a ndai, te ni kuxeen ya nui,
nagua yoso nuu tutu ii:
Jiña'a Jito'o Dios:
Vaji kiuu ja sa'a rin in tratu jaa jin ñayiu Israel vi ñayiu Judá.
9 Te ma koo inuu jin nagua oo tratu ja ni sa'a rin jin tatatno'o ron ndee
jana'a,
kiuu ja ni tnii rin nda'i, te ni ndene'e rin jin ñuu Egipto,
chi tu ni ka skunkuu ndai tratu ja ni sa'a rin jin,
yun guaa ni xndendoo nda'u rin jin, kachi Jito'o Dios.
10 Nuu saa te ya'a kuu tratu ja sa'a rin jin ñayiu Israel
nuu na kenta kiuu yun, kachi Jito'o Dios,
Sa'a rin ja junku'un Ley rin jajintnuni,
te nuu anui tee rin Ley rin,
te kokuu rin Dios mai,
te vi kokuu mai ñayiu ñuu rin.
11 Te ni in, ma kaxtno'i nuu tna'a kuikin,
ni ni in, ma kaxtno'i nuu ñani ja na vi kuni Jito'o Dios,
chi ndi'i ñayiu vi kuni ña jin rin ja maa rin kuu ia Dios,
ndee suchi luluu sa'un vi guaa ndee ñayiu na'nu ka.
12 Te kuaka'nu ini rin jakue'e ka sa'i,
te ma ndaka'an sa'un ka rin yika kuechi, kachi ia Dios.
13 Chi nuu ni ka'an ia Dios ja taa ya in tratu jaa, te jin tno'o yun ni xne'e
ja ni kuu tu'u tratu xtnañu'u, chi ja ni yii. Te in ja ni yii, chi tu jiniu'u ka,
te oo yatni ja naa.

9

Ni skintna'a ve'e ii oo ñuyiu jin nuu oo ia Dios andivi

1 Vitna te ka'an siki tratu xtnañu'u naxa ni tatnuni ia Dios ja vi chiñu'u
ya nuu ve'e ii ja ni oo ñuyiu ya'a.
2 Chi sua'a ni ka sa'a ve'e ii yun: ni ka tniune'u uu ve'e kueli, te ve'e
xtnañu'u yun nani ve'e ii, te yun nukuiin in kandeleru vi in mesa, te yun
ndondoso xtaa vixin ii.
3 Te ndesi in sa'un ja tniune'u ve'e ii yun, te ve'e kuu uu nani ve'e ii
ndeva'a.
4 Te ini ve'e yun oo in altar oro nuu kai suja vixin, te suni oo in jatnu,
te yun inee in tindo'o oro ja ñu'u xtaa vixin ja ni kuun ndee andivi nani
manaa, vi yutnu Aarón ja ni ndandixin tnu, vi yuu jite nuu ndee Ley ja
kuu tratu ni sa'a ia Dios.
5 Te siki jatnu yun ka nukuiin uu ja ka oo ndijin ja ka xne'e ja yun oo
ndia'a maa ia Dios, te ka oo uu uu ndijin ja ka chisa'u nuu jatnu yun nuu
joso sutu kuu nija'nu niñi kiti, su vitna masu nini ka kuu ja ndakani ndi'i
san siki ya'a.
6 Te nuu ni jino ndi'i ve'e ii ya'a, te ndinuu ndikuee ni kiukuei sutu ve'e
xtnañu'u yun ja ka sa'a de tniuu ja ka kuu de sutu.
7 Su ve'e kuu uu, chi maintno'o sutu kuu nija'nu kuu ja kiuu, te invaa ni
jichi kiuu de ja nuu kuia, te ma kuu kiuu de nuu ja tu na niñi kiti yinda'a
de ja soko de ja ja'a yika kuechi maa de, vi ja ja'a yika kuechi ñayiu ñuu
de, ja ka sa'i nuu kuu sanaa.
8 Te jin yun kaxtno'o Espíritu ia Dios nuo ja kuini ka ja nune ichi ja kuu
kiukueio ini ve'e ii nuu oo ia Dios nini oo ka ve'e ii xtnañu'u.
9 Te ndi'i ya'a kuu na kuinio taniñu tiempu vitna, chi ndatniuu vi kiti ja
ka soko nuu ia Dios, ma kuu sa'a ja nduvii jajintnuni ñayiu soko yun.
10 Chi maa ni ka'an siki yiki kuñuo, naxa vi kao vi naxa vi ko'o vi naxa
vi nduvio, te yun maa ni jiniu'u guaa ndee kiuu sama ia Dios tratu ni sa'a
ya jin ñayiu.
11 Su vitna, chi ja ni kii Kristu, te maa ya kuu sutu kuu nija'nu ja ndiso
ya taka java'a ja taa ya nuo. Te kuu ya sutu in nuu ii ndeva'a ka ja oo
ndee andivi, in nuu oo ndaa vi oo gua'a ka saa ve'e ii ndee jana'a, te masu
ñayiu ni sa'a axi koka'on ja masu ja oo ñuyiu ya'a kuu.
12 Te ja ni kiuu Kristu invaa ni jichi nuu ii ndeva'a ndee andivi nuu oo
ia Dios, te masu ja soko ka ya niñi ndixi'u axi niñi chikeru, chi jin niñi
maa ya ni soko ya ja kokuu nikuii nikani, te jin yun ni ndatau ña ya nikuii
nikani nuu yika kuechio.
13 Chi ja ndaa ja niñi isndiki vi niñi ndixi'u vi chikeru ja ni ka kai ti
nuu altar, ni nduu ti yaa ja ka joso sutu siki ñayiu ni ka kutne'e nuu Ley,
ndasavii ña ja ka nduvii ñayiu yun nuu Ley. Saa te kuu vi chiñu'i ia Dios.
14 Te nuu ja saa kuu jin niñi kiti yun, te vi'i ka tniuu ka'nu ndiso niñi
Kristu. Chi jin ma'ñu sagua Espíritu oo nikuii nikani, ni soko Kristu maa
ya nuu ia Dios, te oo vii ya, tu na yika kuechi ya. Te niñi ya ndakate jatne'e
ka ñu'u jajintnunio vi tniuu ka sa'o ja jaka ña ja vi kuo, nagua ja saa, te
kuu vi kunukuechio nuu ia Dios teku.
15 Te yun guaa Kristu kuu ia in ni'nu ma'ñu sagua tratu jaa ja ni sa'a ia
Dios jin ñayiu. Chi nuu ni ji'i ya, te ni nune ichi ja kuaka'nu ini ia Dios
yika kuechi ni ka osa'a ñayiu ni ka oo jin tratu xtnañu'u. Te jin tniuu ni
sa'a ya yun, vi ni'i ta'u ñayiu ni kana ña ia Dios ja vi sa'a jajin nuu vi
kotekui nikuii nikani, nagua ni kee yu'u ya.
16 Chi nuu oo in tutu ja kuu testamentu nuu ka'an nagua xndendoo in
tee nuu se'e de ja sa'a jajin, te nini kuu ja ndee kuu de, saa sa'a jajin sa'un
se'e yun.

17 Chi in testamentu, tu ndee sa'un nuu ja teku ni tee ni sa'a yun, chi
guaa ndee nuu ni ji'i de, te saa ndee ya'u.
18 Te yun guaa tratu xtnañu'u, chi suni ni jinkoo jin ja vi kuu kiti ja vi
kati niñi ti.
19 Chi nuu ni ndakani Moisés ndi'i nagua tatnuni Ley nuu ndi'i ñayiu
Israel, te ni ki'in de ixi kua'a jin in nda'a tnu hisopo, te ni skanuu de niñi
chikeru vi niñi ndixi'u ja ni saka tna'a de jin ndute, te ni joso de nuu liuru
nuu yoso Ley vi siki ñayiu ñuu yun.
20 Yun te jiña'a de: “Ya'a kuu niñi ja ni kukutu tratu ja ni tatnuni ia Dios
nuo”.
21 Te suni ni joso Moisés niñi yun ini ve'e ii vi siki ndi'i ndatniuu ja ka
jantniuu sutu nuu ka chiñu'u de ia Dios.
22 Te ja yatni ndi'i ka nduvii jin niñi yun, nagua ka'an nuu Ley ja jin
niñi, te ka nduvii. Te nuu tu na niñi jati, te ma kuaka'nu ini ia Dios yika
kuechio.

Ja ni soko Kristu maa ya ja kindee ya yika kuechio

23 Te nini kuu ja ka soko sutu kiti ja vi nduvii ndatniuu ka oo ve'e ii yun,
visi nani ja in kuanda'u ni kuu jin ja oo ndee andivi. Su nagua oo ndee
andivi, chi jagua'a ka kuini ja soko, masu kiti ya'a.
24 Te Kristu, chi tu ni kiuu ya ini ve'e ii ja ni sa'a ñayiu, ja kuu in
kuanda'u ni jin ve'e ii oo ndija ndee andivi. Chi ni kiuu Kristu mamaa
andivi ja ni jino ya nuu oo maa ia Dios, te yun oo ya vitna ja ka'an ni'nu
ya ja ja'o nuu ia Dios.
25 Te tu ni kiuu ya ja soko ya maa ya kua'a jichi, nagua ka sa'a sutu ka
kuu nija'nu, ja nuu kuia nuu kuia kiukuei de ve'e ii jin niñi kiti, te masu
jin niñi maa de.
26 Chi nuu ja sua'a te sa'a Kristu nagua ni ka osa'a sutu, te nini kuu ja
kua'a jichi kuu ya nuu siun, guaa ndee nuu ni jinkoo ñuyiu. Su vitna nuu
makuyatni tiempu sandi'i, te invaa ni jichi ni kii ya ja kokuu nikuii nikani
ja ni soko ya maa ya, nagua ja kindee ya yika kuechio.
27 Saa nagua ka ji'i ndi'i ñayiu invaa ni jichi, yun te kua'ankuei ja ka'nde
ia Dios kuechi.
28 Te suni Kristu, chi invaa ni jichi ni soko ya maa ya ja kindee ya yika
kuechi kuakua'a ñayiu, te nuu ndajiokuiin ya inka jichi ja ndii ya, te ma
ndii ya ja kindee ka ya yika kuechi ñayiu, chi ndii ya ja skaku ni'nu ya
ñayiu ka ndetu ka'nu ña jin ya.

10

1 Chi Ley Moisés ni okuu na ni kuinio in kuanda'u java'a ja vaji, te masu
vi maa java'a ja oo andivi kuu. Yun guaa Ley, chi ma kuu sa'a jin ñayiu
ka kuyatni nuu ia Dios ja ka sokoi invaa ni nuu kiti nuu kuia nuu kuia ja
vi kokui ñayiu ndaa nuu ia Dios.
2 Chi nuu sua'a te kuu sa'a Ley ja vi nduvii ñayiu in jichi ni nuu yika
kuechi, te ma vi koxtavi kuechi kai mai, nuu saa te vi xndendoi ja ma vi
soko kai.
3 Su ja ka sokoi yun nuu kuia nuu kuia, nani ja sa'a ja ka ndaka'an ñayiu
yika kuechi kuu.
4 Chi niñi isndiki vi niñi ndixi'u, ma kuu ja kindee yika kuechio.
5 Yun guaa nuu ni kii Kristu ñuyiu ya'a, te jiña'a ya nuu ia Dios:
Tu kuini ni ja ka soko ñayiu kiti jin ja ka sokoi ndatniuu,
su ni taa ni yiki kuñu san ja soko san nuu ni.

6 Chi tu junkuaan ini ni ja teñu'u ñayiu kiti, ni ja ka sokoi nuu ni ja kindee
yika kuechi.
7 Yun guaa kachi san nuu ni: “Ya'a vaji san ja sa'a san nagua kuini maa
ni, vi Tata Dios,
nagua yoso nuu tutu ii ja ja'a maa san”,
jiña'a ya.
8 Xtnañu'u ka ka'an ja tu kuini ia Dios ni tu junkuaan ini ya ja ka soko
ñayiu ndatniuu ni ja ka teñu'i kiti nuu ni, te ni ja ka jati niñi ti nagua ja
kindee yika kuechi, visi saa tatnuni nuu Ley ja vi sa'i.
9 Yun te nuu ni ka'an ya: “Ya'a vaji san ja sa'a san nagua kuini maa ni,
vi Tata Dios”, te jin tno'o yun ni xtajioo ia Dios ja ka soko ñayiu, te nuu
tniuu yun ni ndasa'a ya ja ni soko Kristu maa ya.
10 Te ni ndasavii ña ia Dios jion, chi ni sa'a Kristu nagua kuini maa ia
Dios, ja ni soko ya yiki kuñu ya invaa ni jichi ja kokuu nikuii nikani.
11 Chi jandaa ja ndi'i sutu ka oo de ndi kiuu ndi kiuu ka jinokuechi de
nuu ia Dios ja ka soko de in ni nuu kiti kua'a jichi. Te visi ja ka soko de
yun, su ma kuu sa'un kindee yika kuechi ñayiu.
12 Su Kristu, chi invaa ni jichi ni soko ya maa ya ja ja'a yika kuechi ñayiu
ja kokuu nikuii nikani, te ni junkoo ya ichi nda'a kua'a ia Dios.
13 Te yun ndetu ya guaa ndee na sa'a ia Dios ja ka ka'an u'u ña jin ya
ndee chii ja'a ya.
14 Chi jin invaa ni ja ni soko ya maa ya ni sa'a ya ja ni ka ndui ñayiu
ndaa nikuii nikani, ja ka kui ñayiu vii nuu ia Dios.
15 Te Espíritu ia Dios ka'an kaji ya siki tno'o ya'a, chi yun te kachi ya:
16 Ya'a kuu tratu ja sa'a rin jin ñayiu nuu na kenta kiuu yun, kachi Jito'o
Dios:
Sa'a rin ja junku'un Ley rin ini anui,
te nuu jajintnuni tee rin Ley rin.
17 Te ni ka'an ka ya:
Chi kuaka'nu ini rin jakue'e ka sa'i, te ma ndaka'an sa'un ka rin yika
kuechi, kachi ya.
18 Nuu saa te nuu ni jaka'nu ini ya yika kuechio, te masu nini ka kuu nagua
vi soko kao ja ja'a yika kuechio.

Ni nune ichi ja kiukueio nuu oo ia Dios

19 Te yun guaa ni nune ichi, vi ñani, ja kuu kiukueio nuu ii ndeva'a nuu
oo ia Dios jin ma'ñu sagua niñi Jesukristu.
20 Te na vi kondikion ichi jaa, ichi ndeka ña ja vi kotekuo ja ni june ya
sa'un ndesi nuu ii ndeva'a. Chi nuu ni soko ya maa ya, te ni nune sa'un
ndesi ve'e ii yun ja kuu kiukueio nuu oo maa ia Dios.
21 Te ka neva'o in sutu kuu nija'nu ja tatnuni ya nuu ñayiu ve'e maa ia
Dios.
22 Yun guaa na vi kuyatnio nuu ia Dios jin in anu ndaa, te na vi kandija
ndaa kuitio. Chi ni ndasavii ya anuo ja ma vi kokusuchi ka inio nuu jakue'e
ni ka osa'o, te ni ndasavii ya yiki kuñuo jin ndute vii.
23 Te na vi koyutnuo jin ja ka ndetu ka'nuo, te ma vi ndasama inio jin
tno'o ka kandijao, chi Dios ndaa kuu ia ni kee yu'u nuo, te skunkuu ya
tno'o ni ka'an ya.
24 Te na vi kunda'u ini tna'a in ion, te na vi ka'an nuu tna'o ja vi ka'an
too tna'o, te na vi sa'o java'a.
25 Te na vi kondututu nio ja vi chiñu'o ia Dios, te ma vi kosa'o nagua ka
sa'a sava ka ñayiu ja tu ka ndututui. Chi sua'a na vi xteku tna'o, te vi'i ka
vitna ja ka ndia'o ja makuyatni kiuu ja ndii Jito'o.

26 Chi nuu ja ka ndañukuun inio, te ka sa'o yika kuechi, nuu ja ni ka
jinio tno'o ndaa, te tu na inka ja vi soko nuu ia Dios ja ja'a yika kuechio
yun.
27 Chi maa ni kendoo in ja ioo ndeva'a kaa nuu sandaa ia Dios kuechi
ñayiu, te suu kuu ñu'u kai koko koko ja teñu'u ña jin ñayiu ka ka'an u'u
ña jin ya.
28 Chi ñayiu jiso kava Ley Moisés, te oo uu axi uni testiu ja ka'an kuechi
siki, te ka ja'ni ña jin, te tu na in kunda'u ini ña.
29 Nuu saa ni kuu, te suni kua'a ka tniuya'u ñayiu jain ni'nu Se'e ia Dios,
te skexikoi niñi ya, vi kane'i jin Espíritu ja chindee chituu ña. Te jin niñi
yun ni kukutu tratu, te suni suu ni ndasavii ñayiu.
30 Chi ka jinio ja ni ka'an: “Maa rin ndaxtenaa jin ñayiu sa'a jakue'e,
te tetniuu rin tnundo'o tna'i ja ja'a jakue'e sa'i yun”, kachi Jito'o. Te suni
ka'an ka: “Maa Jito'o guaa sandaa kuechi ñayiu ñuu ya”, kachi tutu ii.
31 Chi ioo ndeva'a kaa ja kanakauo nuu nda'a ia Dios teku.
32 Su vi ndaka'an maa ni tiempu ja ni ya'o yun, nuu inka ni ka ye'e nuu
ni jin tno'o va'a Jesús ja ni ka jandee ka jaka'nu ini ni jin kua'a tnundo'o
ni ka tna'a ni, te tu ni ka jika yata ni.
33 Chi sava maa ni ka kane'e ña jin ni vi ni ka sa'a ndeva'a ña nuu ni ka
jini kua'a ñayiu. Te sava ka ni, chi vini ka oo anu ni ja ni ka tna'a ni inuu
ni tnundo'o jin ñayiu yun.
34 Te suni ni ka kunda'u ini ni ñayiu ka yi'i vekaa, te tu ni ka kusuchi
ini ni jin tnundo'o nuu ka kindee ja ka neva'a ni, chi ka jini ni ja andivi
ka neva'a ni in jagua'a ka ja vi sa'a jajin ni, in ja oo nikuii nikani.
35 Te ma vi skunaa ni in ja ni ka kukanu ini ni, chi yun kuu nuu vi ni'i
ta'u ni in ja vi kuta'u vi kundetu ni.
36 Chi nini kuu ja vi kuandee ini ni, ja vi sa'a ni nagua kuini maa ia Dios,
saa te vi ni'i ni ja ni kee yu'u ya.
37 Chi yoso nuu tutu ii:
Joo luluu ni ka, te ndenta ia ndii, te ma kokunuu ya.
38 Ñayiu ndaa, chi tekui jin ja kandijai.
Su nuu ja ndakaka yatai, te tu osii ini rin jin,
kachi ia Dios.
39 Su yoon, chi masu ñayiu ka ndakaka yata ja vi junaa ka kuo, chi ñayiu
ka kandija Jesús ka kuo, te vi kotekuo nikuii nikani.

11

Tno'o ka kandijao

1 Chi ja ka kandijao kuu ja ka kundaa inio ja vi ni'o ja ka ndetuo nuu ia
Dios vi ka kukanu ndaa inio ja oo ndija ja tu ka jinio jin nuo vitna.
2 Te ni ndakuantno'o ña ia Dios jin ñayiu jana'a, chi ni ka kandija gua'i
ya.
3 Chi jin ja ka kandijao, ni ka jinkui'nu inio ja ni sa'a ia Dios ñuyiu jin
tno'o ni ka'an ya. Te yun guaa ja ka ndia'o jin nuo vitna, chi ni jinkoo jin
ja ma kuu vi kondia'o.
4 Chi jin ja ni kandija Abel ni sokoi in jagua'a ka nuu ia Dios saa ja ni
soko Caín. Te yun guaa ni ka'an ia Dios ja suchi ndaa kui, te ni janta'u ya
ja ni sokoi. Te visi ja ni ji'i Abel, su ja ni sokoi yun ndakani ndee vitna ja
kandija gua'i.
5 Chi jin ja ni kandija Enoc, te ni ndakuaka ña ia Dios ja koteku de. Te
ma kuni de ja kuu de, te tu ni ka jini ka ña ñayiu, chi ni ndakuaka ña maa

ia Dios jin de kua'an de ndee andivi. Te ka'an nuu tutu ii ja ni junkuaan
ini ña Dios jin de ama ka ja ndakuaka ña ya.
6 Su nuu ja tu ka kandijao, te ma kuu ja junkuaan ini ña ia Dios jion, chi
ja kuyatnio nuu ia Dios, te nini kuu ja vi kandijao ja oo ya, te skuta'u ña
ya in ja vi kuta'u vi kundetu ñayiu ja ka ndanduku ya.
7 Chi ni kandija Noé, nuu ni chindetu ña ia Dios ja koo tnundo'o ja kuini
ka ja kuni de. Te ni jantno'o de tno'o ni ka'an ya, chi yu'u ni'nu ña de jin
ya, te ni sa'a de in arca ja ni ka kaku ni'nu de jin ñayiu ve'e de. Te jin ja
kandija de yun, te ni xnaa ña ia Dios jin ñayiu ñuyiu, chi tu ni ka kandijai,
te ni jinkokuu de tee ndaa ja vaji jin ma'ñu sagua ja kandijao ia Dios.
8 Chi ni kandija Abraham, guaa ni jantno'o de nuu ni kana ña ia Dios, te
ni kee de ja kua'an de in nuu kuña'a ya ja sa'a jajin de. Te kua'an de, visi
tu ni jini de ndenu ki'in de.
9 Chi ni kandija de, guaa ni ojika nda'u ni de nuu ñu'u inka ñuu ja ni
kee yu'u ia Dios ja kuña'a ya nuu de. Te ni sa'a de in ve'e sa'un ni oo de,
te suni saa ni ka oo Isaac vi Jacob, ja suni inuu ni ni ka ni'i de tno'o ni kee
yu'u ia Dios.
10 Chi ni ondetu ka'nu Abraham ja kuña'a ia Dios in ñuu ja oo nikuii
nikani, te maa Dios kuu ia jini naxa koo, te ni sa'a ya.
11 Chi ni kandija de, te visi ña ni kuu ja koo se'e Sara, su ni ni'i de
jandakui, ja koo se'e de jin ña, visi ja ni ka kuu nija'nu sa'un de. Chi ni
kandija de ja ia ndaa kuu Dios, te skunkuu ya tno'o ni kee yu'u ya.
12 Te yun guaa Abraham, chi visi ja ni kuyatni ja kuu de, te ni jinkoneva'a
de kua'a ndikin tata de, na kuinio kimi ka oo andivi axi na kuinio ñuti ja
ni koto tna'a kua'a ndeva'a yu'u ndute mar.
13 Te ndi'i ñayiu ya'a ni ka ji'i, te tu ni ka ni'i ja ni kee yu'u ia Dios nui,
su ja siun ka kandijai, guaa sua'a ni ndee jika ni ka ndia'i nuu vi ni'i ta'ui
nuu ni kee yu'u ia Dios. Te ni ka kusii ini, chi ni ka kandijai ja vi ni'i. Su
ni ka na'mai ja ñayiu inka ñuu ka kui, te ka jika nda'ui nuu ñuyiu ya'a.
14 Chi ñayiu ka'an siun kaxtno'o kaji jin tno'o ka'in yun ja jika ii ni,
ndukui in ñuu gua'a ka ja koi.
15 Chi nuu ja ka ndaka'in ñuu mai nuu ni kekuei ja kua'ankuei, te ni oo
tiempu ja kuu vi ndajiokuiin.
16 Su ka ndioo ini in ñuu gua'a ka, te suu kuu andivi. Yun guaa ia Dios,
chi tu kukanoo ya ja kokuu ya ia Dios ñayiu yun, chi ja ni sa'a tua'a ya in
ñuu nuu vi koi.
17 Chi ni kandija Abraham, guaa ni tnii de Isaac ja soko de nuu ia Dios
nuu ni jito tnuni ña ya jin de. Te vi ni oo anu de ja soko de invaa se'e de,
visi jin suchi yun ni kee yu'u Dios
18 nuu ni ka'an ya: “Jin Isaac guaa vi kaya kua'a ndikin tata ron”.
19 Chi ni ndakuni Abraham ja ia ka'nu ndeva'a kuu Dios, te kuu ndaxteku
ya se'e de, visi ndee ne'u ndiyi. Te kuu ka'on ja na kuinio ja ni ndani'i jaa
Abraham se'e de ne'u ndiyi.
20 Te ni kandija Isaac guaa ni ka'an vii ka'an va'a de jin se'e de Jacob vi
Esaú naxa vi koo naxa vi kaka de kiuu kua'on.
21 Te suni ja ni kandija Jacob, guaa nuu ni kuyatni ja kuu de, te ni ka'an
vii ka'an va'a de jin nduu seyii José. Te vi sua'a yituu nda'a de yutnu tuu
de, te ni chiñu'u de ia Dios.
22 Te ni kandija José, guaa nuu ni kuyatni ja kuu de, te ni ka'an de ja nuu
kuee ka, te ndekuei ñayiu Israel ñuu nuu ka oo de yun, te ni tatnuni de ja
vi ndakuiso yiki de no'okuei jin ñuu nuu ni kee yu'u ia Dios ja kuña'a ya.

23 Te ni ka kandija tata vi nana Moisés, guaa nuu ni kakui, te ni ka tayu'u
ña tatai jin uni yoo, chi ni ka jini de ja luu ndeva'a jitoi, te tu ni ka yu'u
de siki tno'o ni tatnuni rey ja vi ka'ni suchi yii kueli.
24 Te suni ni kandija Moisés, guaa nuu ni ja'nu de, te tu ni jandetu de ja
vi ka'an ñayiu ja seyii ña'a kuu sesi'i Faraón kuu de.
25 Chi sua'a ni kuu ini de ja vi ndeva'a ndetnuni vi sa'a ña jin de, nagua
ka ndo'o ñayiu ñuu ia Dios, masu ja kokusii kokuvatu ini de ndee saa
tiempu nuu yika kuechi.
26 Chi ni ndakuni de ja gua'a ka kuu ja vi kane'e vi ka'an yichi ña ñayiu
jin de ja ja'a ia tetniuu Dios, masu ja koneva'a de ndi'i jakuika ja oo Egipto.
Chi yinuu gua'a de ja ni'i de in ja kuta'u kundetu de nuu ia Dios.
27 Te ja kandija Moisés, guaa ni xndendoo de Egipto, te ni kee de kua'an
de. Te ni tu ni yu'u de ja kiti ini rey nuu de, chi ni oo yutnu de jin ja sa'a
de, na kuinio ja vi ndia'a de Dios, ia tu ka jinio jin nduchi nuo.
28 Te ja kandija Moisés, guaa ni ka sa'a de viko pascua jin ñayiu Israel,
nuu ni ka ja'ni de lelu. Te ni tatnuni de ja vi koso ñayiu niñi ti nuu yutnu
ye'i, nagua ja nuu ya'a ia jinokuechi nuu Dios ja ka'ni se'e xtnañu'u ñayiu
Egipto, te ma ka'ni se'e xtnañu'u ñayiu Israel.
29 Te ja ka kandija ñayiu Israel, guaa ni ka ya'i ma'ñu ndute mar kua'a,
na kuinio nuu ñu'u yichi. Te nuu ni ka kuini ñayiu Egipto ja suni vi ya'i,
te ni ndachisa'u ña ndute jin, te ni ka ndani'ni xnii ja ni ka ji'i.
30 Chi ja ka kandija ñayiu Israel, guaa nuu ni ka jiondui muro ja ndesi
ñuu Jericó nuu uja kiuu, te ni junkuei muro yun.
31 Te ja kandija Rahab, ña'a xiko maa, kuu ja tu ni ji'i in ni ña jin ñayiu
ñuu ña Jericó, ja ka kui ñayiu inuu so'o ndeva'a nuu ia Dios. Chi ni janta'u
gua'a ña ñayiu Israel ja ni ka jinkoto yu'u de naxa oo ñuu yun.
32 Te oo kua'a ka ja ka'an san nuu siun, su ja'ni kua'a ka ña tiempu ja
ndakani san nagua ni ka ndo'o Gedeón vi Barac vi Sansón vi Jefté vi David
vi suni saa ni nagua ni ka ndo'o Samuel vi sava ka tee ni ka ndakani tno'o
ia Dios ndee jana'a.
33 Chi jin ja ka kandija de ni ka kundee de nuu ni ka jaxin tna'a de jin
taka ñuu na'nu, te ni ka tatnuni ndaa de nuu ñuu de, te ni ka ni'i de nagua
ni kee yu'u ia Dios, vi ni ka jasi de yu'u ndika'a.
34 Te sava de ni ka kaku ni'nu nuu tnundo'o ja tu ni ka kai de nuu ñu'u
xeen ndeva'a. Te sava de ni ka kaku ni'nu ja tu ni ka ja'ni ña jin yuchi
kani. Te sava tee tu inu ndakui, ni ka ndanindee de, ja ni ka nduu ndakui
de nuu ni ka jaxin tna'a de, te ni ka kundee de ni ka skunu de jin soldado
inka ñuu.
35 Te ni ka oo sava ñasi'i ja ni ka ndani'i ña ndiyi ña ja ni ka ndateku.
Te sava ka ñayiu ni ka tna'a kua'a ndeva'a tnundo'o vi ndee ni ka ji'i,
chi tu ni ka kuini ja vi xndoi ichi ia Dios ja vi kaku ni'nui, nagua ja saa, te
vi ni'i in jagua'a ka nuu vi ndatekui.
36 Te sava kai ni ka tna'i tnundo'o nuu ni ka sa'a ne'e ka sa'a yichi ña
jin, vi ni ka kani ña jin, vi ni ka jasi ña vekaa vi ni ka ju'ni ña jin cadena.
37 Te sava ñayiu ni ka kuun ña yuu vi ndee ni ka ji'i, vi savai ni ka
ja'nde sagua ña jin sierra. Te savai ni ka jito tnuni, vi savai ni ka ja'ni ña
jin yuchi kani. Te ya'a yun ni ni ka ojika savai ja ni ka oni'nui ñii ndikachi
vi ñii ndixi'u, te nda'u ndeva'a ni ka ndo'i, ni ka okusuchi ini ja ni ka osa'a
ndeva'a ña jin.
38 Te ñayiu ñuyiu ya'a, chi tu ka oo tu ka ndai ja vi koi jin ñayiu ka
kandija yun. Te yun guaa ni ka jika nda'ui nuu ñu'u te'a, vi ni ka oi yuku
vi kava ve'e vi yau ñu'u.

39 Te ndi'i ñayiu ya'a, visi ni ndakuantno'o ña ia Dios ja ka kandija gua'i,
su tu ni ka ni'i ja ni kee yu'u ya ja kuña'a ya nui.
40 Chi ni sa'a tua'a ya in jagua'a ka ja taa ya nuo, nagua ja jin yoon, te
vi ni'i ja vi koi jion nagua kuini maa ia Dios.

12

Na vi kinuu gua'o Jesús

1 Yun guaa yoon, chi ka jinio ja ka oo kuakua'a ñayiu ja ka jionduu ña
jion na kuinio viko, ka ndakani ja ka kandijai. Te yun guaa na vi xndoo
ndi'i ja sa'a tneñu ña vi yika kuechi ja tnaa ña jion nuu jakue'e, te na vi
kuandee inio in kiuu in kiuu ja na vi kaka gua'o kiuu kua'on nuu tno'o ia
Dios.
2 Te na vi kinuu gua'o Jesús, ia xiin nuu vaji ja ka kandijao, ia sa'a ja vi
kujao nuu tno'o ya. Chi maa Jesús kuu ia ni tna'a tnundo'o nuu cruz, te ni
tu ni ndi'ni ya ja kanoo oo nuu ni ji'i ya, chi ja jini ya ja nuu ya'a tnundo'o,
te ndusii ini ya ja junkoo ya ichi lado kua'a mesa nuu tatnuni ia Dios.
3 Te vi ndaka'an maa ni naxa ni ndo'o Jesús nuu ni tna'a ya tnundo'o,
ja ni ka ndakoo ñayiu ka sa'a jakue'e siki ya. Yun guaa ma vi kuita ni, ni
ma vi ndakaka yata ni.
4 Chi maa ni, kuini ka ja kentakuei ni ja vi ndee vi kuu ni ja ka nduku
ndee ni ja ma vi sa'a ni yika kuechi.
5 Te ¿a vi ja ni ka ndunaa ini ni tno'o ni xteku ña ia Dios ja ni ka'an ya
na kuinio se'e maa ya jin ni? Chi sua'a yoso nuu tutu ii:
Ma vi skexiko ron tnundo'o nuu ndakanu ndaa ña Jito'o nuu ichi jin ron,
vi se'e,
ni ma vi kuu kui'a ini ron nuu kuxeen ya nuu ron.
6 Chi tetniuu Jito'o tnundo'o ja ndakanu ichi ndaa ya jin ñayiu kutoo ya,
te kani ña ya jin ndi'i ñayiu janta'u ya, na kuinio se'e maa ya,
kachi nuu tutu ii.
7 Nuu saa te vi kuandee ini ni nuu ka tna'a ni tnundo'o ja ndakanu ndaa
ña ia Dios nuu ichi, chi sa'a ña ya jin ni na kuinio se'e maa ya, chi tu na
in se'e ja ma kuxeen tatai nui.
8 Su nuu ja tu ka tna'a ni tnundo'o ja ndakanu ndaa ña ia Dios jin ni,
nagua ndakanu ndaa ya ndi'i se'e ya, nuu saa te se'e ja tu na tata ka kuu
ni, te masu se'e ndija maa ia Dios.
9 Chi suni ni ka oo tatao nuu ñuyiu ya'a nuu ni ka okuelio, te ni ka
ondakanu ndaa ña de jion nuu ichi, su ni ka onee yiñu'o nuu de. Nuu saa
te gua'a ka kuu ja vi kuantno'o gua'o nuu Tata Dios oo ndee andivi nagua
ja vi kotekuo.
10 Chi ni ka okuxeen tatao ka oo ñuyiu ya'a nuo ndee saa ni kiuu, naxa
ka kuini maa de. Su ia Dios, chi kuxeen ya nuo ja kuu in java'a mao, nagua
ja vi kovio nuu ya, nagua ia vii kuu maa ya.
11 Te ja ndaa ja tu kusii inio nuu vi inka ka ndakanu ndaa ña nuu ichi
jion, chi sua'a kusuchi inio. Su nuu kutua'o jin ma'ñu sagua ja ka ndakanu
ndaa ña nuu ichi, te yun vaji ja vi sa'a ndao, te vi koo manío.

Vi koto ni maa ni te ma vi skexiko ni tno'o ka'an ia Dios

12 Nuu saa te vi sa'a ndakui ni nda'a ni ja ni ka kuita nuu ia Dios. Te vi
kani yutnu ni ko'ndo ni ja tu oo ndakui.
13 Te vi nduku ndee ni ja vi kaka ni nuu ichi ndaa, nagua ja ma vi kujioo
ni nuu ichi yun. Saa te nduva'a ko'ndo ku'u ni.
14 Te vi nduku ndee ni ja vi koo mani ni jin ndi'i ñayiu, te vi koo vii ni
nuu Jito'o Dios. Chi nuu tuu, te ni in ni, ma kuu vi kuni ni ya.

15 Vi koto gua'a ni maa ni nagua ja ni in ni ma vi kendoo ja vi ni'i javii
java'a taa ia Dios, te nagua ja ni in ni ma vi kokuu ni na kuinio in yuku
ugua ja ni kee yo'o, te sa'a tneñu, te saa vi kokuu ni na kuinio kue'e ja vi
xtivi ni sava ka ñayiu.
16 Te ni in ni ma vi sa'a ni kuechi ñuyiu jin inka ñayiu ja masu katnu
tayu ni kuu, axi skexiko ni in ja ii ja taa ia Dios, nagua ni sa'a Esaú ja invaa
ko'o ndei, te ni ndaxiko de nuu ñani de ja kuta'u de in jagua'a ka ja seyii
xtnañu'u kuu de.
17 Chi ja ka jini maa ni ja nuu kuee ka, te ni kuini de ja kuta'u de javii
java'a nuu tata de, su tu ni ni'i de. Te visi ni nda'i ndeva'a de, su tu na
tatna ni kuu ka ja siun kaa ja ni sa'a de.

18 Chi tu ni ka kuyatni ni nuu yuku, nagua ni ka sa'a ñayiu Israel ja ni
ka kuyatni nuu yuku Sinaí ja kuu vi ke'o. Te ni kai ja vi ja'nu ja'nu ñu'u
nuu ñunee, te ni kuun sau vi yi'i xeen tachi.
19 Te ni tu ni ka onini ni ja ni ka tiuu trompeta, ni tno'o ja ni ka'an ia
Dios nuu ñayiu jana'a yun. Te ñayiu yun, chi ni ka onini tno'o ni ka'an
ya, te ni ka jikanta'ui nuu ya ja ma ka'an ka ya.
20 Chi tu ni ka kundee ka ini jin tno'o ja ni tatnuni ya, chi ni ka'an ya:
“Na ni kuu ni ja jinkani ja'a nuu yuku ya'a, visi in kiti, te vi kuun ti yuu
axi vi tiuu ti jin kuji guaa ndee na kuu ti”, jiña'a ya.
21 Te ioo ndeva'a kaa ja ka ndia'i yun ja vi ndee Moisés jiña'a: “Vi sua'a
ni'i san ja yu'u ndeva'a san”, jiña'a de.

22 Su maa ni, chi sua'a ni ka kuyatni ni yuku Sión, ñuu maa ia Dios
teku, ja kuu Jerusalén oo ndee andivi nuu oo ya jin kuakua'a mil ia ka
jinokuechi nuu ya,
23 vi nuu ka otutu ñayiu ka kuu se'e xtnañu'u ia Dios ja ka yoso sivi nuu
liuru oo ndee andivi. Ni ka kuyatni nuu Dios, ia ja'nde kuechi ndi'i ñayiu
vi nuu ka oo anu ñayiu gua'a ja ni sa'a ia Dios ja ni ka ndui ñayiu vii.
24 Vi suni ni ka kuyatni ni nuu maa Jesús, ia in ni'nu ma'ñu sagua tratu
jaa ni sa'a ia Dios, vi niñi ya ja ni jati nuu ni ji'i ya ja vi nduu vio. Chi ya'u
ka ndee niñi ya saa niñi Abel ja ka'an kuechi nuu ia Dios.

25 Yun guaa vi koto ni maa ni, ma vi skexiko ni tno'o ka'an ya. Chi nuu
tu ni ka kaku ñayiu ni ka skexiko tno'o ni ka'an ya nui nuu ni chindetu ña
ya jin ñuyiu ya'a, te vi'i ka vi ndo'o yoon, nuu ja na vi skexiko ia chindetu
ña jion ndee andivi.
26 Te tiempu saa, chi tno'o ni ka'an ia Dios ni sa'a ja ni tnaa ñuyiu. Su
vitna te ni kee yu'u ya nuu kachi ya sua'a: “Inka jichi sa'a rin ja tnaa
ñuyiu, te masu maintno'o ni ñuyiu, chi suni ndee andivi”.
27 Te tno'o ka'an ya “inka jichi”, jinkui'nu inio ja xtajioo ya taka ja kuu
kujioo ja ni sa'a maa ya, nagua ja kendoo maa ni ka ja tu kuini ya ja xtajioo
ya.
28 Chi taa ia Dios nuo in nuu tatnuni maa ya nuu ma xtajioo ya. Te na vi
ndakuanta'uo nuu ya ja ja'a ya'a, vi na vi chiñu'o ya, te siun ni vi koyu'u
ni'nuo nuu ya, nagua ja na junkuaan ini ya.
29 Chi ia Dios mao kuu ya na kuinio ñu'u ja teñu'u ndi'i ja sa'a jakue'e.

13

Naxa sa'o ja junkuaan ini ña ia Dios jion

1 Siun ni vi koka'an too tna'a ni jin ñayiu ka kandija jin ni.

2 Te ma vi ndunaa ini ni ja vi kuña'a nuu ni ve'e ni, nuu ñayiu ka jionuu.
Chi oo jichi ja saa ni ka sa'a sava ñayiu, ja ni tu ka jini, te ni ka jiña'a nui
ve'i ni ka ndoo ia ka jinokuechi nuu maa Dios.
3 Te vi kona'a ni ja ja'a ñayiu ka yi'i vekaa, na kuinio ja vi in ni ka yi'i
maa ni jin vekaa yun. Te suni vi kona'a ni ja ja'a ñayiu ka tna'a tnundo'o
nuu ka sa'a ndeva'a ña jin, na kuinio ja vi suni saa ni ka ndo'o maa ni.
4 Te ndi'i ñayiu na konee yiñu'i nuu katnu tayui, te ma vi koskindee tna'i,
chi maa ia Dios sandaa kuechi ñayiu sa'a kuechi ñuyiu vi ñayiu skindee
tna'a.
5 Te ma vi kokutoo ni xu'un. Vi kosii ini ni jin nagua ka neva'a ni vitna,
chi ni kachi ia Dios: “Ma xndoo ña rin, te ni ma xndendoo nda'u ña rin”,
kachi ya.
6 Nuu saa te ka kukanu inio, te vi ka'on:
Maa Jito'o kuu ia chindee chituu ña jin san,
te ma koyu'u san ja nagua vi sa'a ña ñayiu jin san.
7 Te vi kona'a ni ja ja'a tee ni ka ojito veñu'u ni, ja ni ka okaxtno'o de
tno'o ia Dios, te vi ndakuni ni naxa ni ka osa'a de nuu ñuyiu ya'a ja ni ka
jika de nuu ichi ya, te vi kondikin ni, saa vi sa'a ni nagua ni ka okandija
de.
8 Te tu sama Jesukristu, chi in ni ia kuu ya ndee jana'a, vi vitna, vi nikuii
nikani.
9 Te yun guaa ma vi kuandetu ni ja vi kondikin ni inka tno'o siin, ja tu
na ama ka jini ni, chi gua'a ka kuu ja vi koyutnu anu ni jin javii java'a
maa ia Dios, saa ja vi kondikin ni siki tno'o kaxtno'o nagua kuu ja kuu vi
kaa ni, chi tu nagua ni jiniu'u sa'un nuu ñayiu ni ka ondikin ichi yun.
10 Te yoon, chi ka neva'o Kristu ja ni soko ya maa ya ja ja'a yika kuechio.
Su sutu, chi tu nagua ka ni'i de jin ja ka soko de kiti nuu ve'e ii.
11 Chi sutu kuu nija'nu ka, soko de niñi kiti nuu ve'e ii ndeva'a ka, nagua
ja kindee yika kuechi ñayiu, su yiki kuñu ti teñu'u de yata ñuu yun.
12 Te suni saa ni ndo'o Jesús nuu ni ji'i ya, chi ni tna'a ya tnundo'o yata
ñuu, nagua ja ndasavii ya ñayiu jin ma'ñu sagua niñi maa ya.
13 Te yun guaa na ki'inkueio ndee yata ñuu nuu ni ji'i Jesús, te na vi
tna'a inuo jin ya jakanoo ja ni tna'a ya.
14 Chi ñuyiu ya'a, tu na ñuu ka neva'o ja vi koo nikuii nikani, chi sua'a
ka ndukuo in ñuu nuu vi koo ja vaji nuu kuee ka.
15 Te yun guaa vi siun ni vi kondasa'a ka'nuo ia Dios jin ma'ñu sagua
Jesukristu, te ja ka ndasa'a ka'nuo ya kuu in ja ka soko nuu ya, chi ka jitao
yaa nuu ya ja ka chiñu'o ya.
16 Te ma vi ndunaa ini ni ja vi sa'a ni java'a, te vi ka'an mani ni ñayiu
nagua ka neva'a ni. Chi nuu ja saa ka sa'a ni, te na kuinio ja ka soko ni
nuu ya, chi saa te junkuaan ini ia Dios.
17 Vi kuantno'o ni nuu tee ka jito veñu'u ni, te vi kuanyu'u vi kuandetu
ni nuu de, chi suu de ka jito gua'a ña ja vi koo va'a ni, chi ka jini de ja
ndakan tno'o ña ia Dios jin de na tniuu ka sa'a de. Te vi kuantno'o gua'a
ni, nagua ja vi kokusii ini de, te ma vi ka'an kuechi de, chi nuu tuu, te tu
nagua jiniu'u nuu in in maa ni.
18 Vi ndakuatu ni ja ja'a san, chi ka kukanu ini san ja ka ndakani va'a
ini san, chi ka kuini san ja na kee yiñu'u ndi'i tniuu ka sa'a san.
19 Te jikanta'u ndeva'a san ja vi kakanta'u ni ja ja'a san nuu ia Dios,
nagua ja na kuandetu ya ja ñama ndenta san nuu ka oo ni.

Tno'o vii tno'o va'a jin tno'o sandi'i ni ka

20 Te maa ia Dios ja taa ya tno'o mani, kuu ia ni ndaxteku Jito'o Jesukristu
ne'u ndiyi. Te maa Jesukristu kuu na kuinio in tee kuu ka'nu ka, ja jito
ya ñayiu ka skua'a, ja ka kui na kuinio ndikachi ya, chi jin niñi ya ni sa'a
kutu ya in tratu ja oo nikuii nikani.
21 Te maa ia Dios na sa'a ja koo gua'a ndi'i ni tniuu ka sa'a ni, nagua ja
vi sa'a ni nagua kuini maa ya. Te na sa'a ya jin ndi'o nagua junkuaan ini
maa ya, jin ma'ñu sagua Jesukristu, te nuu maa ya na koo jayiñu'u nikuii
nikani. Saa na kokuu.
22 Te jikanta'u san, vi ñani, ja vi kuandee ini ni jin ndee saa tno'o ja ni
tee san ya'a ja xteku ña san jin ni.
23 Te kaxtno'o san nagua ja vi kuni ni ja ñanio Timoteo, chi ja ni kee de
vekaa, te nuu ja na ndenta yachi ni de, te jakuei san jin de, vi jakoto ña
san.
24 Te vi kuña'a ni nuu tee ka jito veñu'u ni, vi nuu ndi'i ñayiu ka kandija,
ja ndakan tno'o san jin, ¿a kukueni ka oi. Te suni ka ndakan tno'o ña ñayiu
Italia ja ka kandija, ¿a kukueni ka oo ni?
25 Te ia Dios na koto na kuni ña jin ndi'i ni. Saa na kokuu.

Tutu ni tee Santiago nuu ñayiu ka skua'a

1 Maa san kuu Santiago * ja jinokuechi san nuu ia Dios vi nuu Jito'o
Jesukristu. Tee san tutu ya'a nuu maa ni, ja ka kandija ni ne'u ndi uxi uu
tatatno'o Israel, ja ni ka jitenuu ni ja ni ka jinkoo ni nuu sava ka ñuu ninii
ñuyiu. ¿A kukueni ka oo ni?

Taa ia Dios tno'o ndichi

2 Ñani, kua'a, vi kokusii ndeva'a ini ni nuu vaji nani kuu tnundo'o ja jito
tnuni ña jin ni,
3 chi ja ka jini ni ja nuu jito tnuni ña tnundo'o jin ja ka kandija ni Kristu,
te yun ka kutua'a ni ja vi kuandee ini ni nuu tnundo'o.
4 Te vi kuandee ini ni, nagua ja kentakuei ni ja vi kokuu ni in ñayiu vii
ñayiu va'a, te vi koyutnu ni, nagua ja tu nagua ka'ni sa'un ña.
5 Su nuu ja ndee in ni ja'ni ña tno'o ndichi, te vi kakan ni nuu ia Dios,
te na taa ya, chi taa kua'a ya nuu ndi'i ñayiu, te ma skexiko ña ya jin ni
in ñayiu.
6 Su vi kandija gua'a ni nuu ka jikan ni nuu ia Dios, chi na in tu kandija
gua'a, te kuu inui jin ola ndute mar ja jiokuita ña tachi, te ya'a yun ni
kua'an de.
7 Te ñayiu sa'a siun, ma ndakani ini ja na in guaa ni'i nuu Jito'o.
8 Chi ñayiu neva'a uu jajintnuni, chi ya'a yun ni ndakani ini jin ndi'i ja
sa'i.
9 Te ñayiu skua'a ja kuu nda'u kuu kee ni, na kokusii ini ja sa'a ka'nu
ña ia Dios jin.
10 Su ñayiu skua'a ja kuu kuikai, na kokusii ini nuu sa'a nda'u ña ia Dios
jin. Chi ñayiu kuika yun kuu na kuinio ita nuu yuku, ja ñama ni te naa.
11 Chi nuu jinonta nikandii te kuu i'ni xeen, te yichi ni yuku vi kuei ni
ita yun, te ndee ka kona'a ja luu kaa, te suni saa ni ndo'o ñayiu kuika, chi
ne'u tniuu sa'a mai yun nai.

Vi kuandee ini ni nuu jito tnuni ña tnundo'o

12 Na ta'u na ndetu ñayiu ja jandee ini nuu jito tnuni ña taka tnundo'o,
chi nuu kundee ini ndi'i tnundo'o yun, te ni'i in ja kuta'ui ja kotekui nikuii
nikani. Chi yun ni kee yu'u ia Dios ja kuña'a ya nuu ñayiu ka kutoo ya.
13 Nuu ja ndee in ñayiu kii ini ja sa'a jakue'e, te ma vi koka'an ja nuu
ia Dios vaji jakue'e yun, chi ma kuu ska'an ña jakue'e jin ia Dios, te ni tu
ska'an ña ya ja vi sa'a ñayiu jakue'e.
14 Chi ja skanda ña jin in in ñayiu kuu ja ndioo ini mai ja sa'i jane'e
jayichi, te jayun kundee ja skanakau ña jin nuu jakue'e.
15 Te ja jio'o ñayiu ja sa'i jane'e jayichi kuu nuu vaji yika kuechi, te nuu
kaya yika kuechi yun, te jaka ña ja kui.
16 Yun kuu, vi ñani, vi kua'a, ja ka'an too ña san, ma vi ndaxnda'u ni
maa ni.
17 Chi ndi'i java'a vi ndi'i ja oo vii ndeva'a ja ka kuta'uo vaji ndee sukun
yun, chi vaji nuu maa Tata Ja'nuo, ia ni sa'a ndi'i ja ka ye'e andivi. Te ia
Dios, chi inuu ni kuu ya ndi'i ni kiuu, te tu sama sa'un ya nagua sama kati.
18 Te ni taa ya ja ka tekuo jin ma'ñu sagua tno'o ndaa ya, chi saa kuini
maa ya, nagua ja vi kokuo se'e xtnañu'u ya saa nuu ndi'i ja ni sa'a ya.

---

* **1:1 1:1** Santiago nani de vitna, su ama ka, chi Jacobo ni onani de nuu ni oo de ñuyiu.

Vi sa'o nagua ka'an nuu tno'o maa ia Dios

19 Te vi kona'a maa ni tno'o ya'a, vi ñani vi kua'a, ja ka'an too ña san,
ja ndi'i maa ni na vi koñama ini ni ja vi konini ni, te kuekuee vi ka'an ni,
te ma vi kiti ini ñama ni.
20 Chi nuu kiti ini ñayiu, te tu sa'i tniuu ndaa nagua kuini maa ia Dios.
21 Te yun kuu ja vi kujioo ni nuu ndi'i jakue'e vi nuu jane'e jayichi ja ni
kaya ñuyiu ya'a, te vi sa'a nda'u vi sa'a kee ni, te vi kuanta'u ni tno'o ja ni
skute ia Dios ini anu ni, chi tno'o ya'a ndiso jaka'nu ja skaku ni'nu ña jin
ni.
22 Te vi sa'a ni nagua ka'an nuu tno'o maa ia Dios, masu maintno'o ni ja
vi konini ni, chi nuu ja tuu, te saa ka xnda'u ni maa ni.
23 Chi nuu na in ñayiu nini sua'a ni tno'o ia Dios, te tu sa'i nagua tatnuni
maa tno'o ya'a, te kuu inui jin in tee ndia'a de yunuu de nuu in speju sua'a
ni.
24 Chi sua'a ni ndia'a de yunuu de, te nuu kua'an de, te naa ni ini de
naxa jito de.
25 Su ñayiu ja tu ndunaa ini tno'o nini, chi ndia'a guagua'i naxa ka'an
nuu ley ndaa, te ley ya'a kuu ja ndatau ña nuu jakue'e, te oo yutnui nuu
tno'o yun, chi sa'i ndi'i tniuu nagua nini yun. Te na ta'u na ndetu ñayiu
yun nuu ia Dios jin tniuu sa'i yun.
26 Su nuu na in ñayiu jani ini ja chiñu'u gua'i ia Dios, su tu ja'nu ni'nui
tno'o ka'in, te chia xnda'ui mai, te tu jiniu'u sa'un ja chiñu'i ia Dios.
27 Su ja vi chiñu'u vii vi chiñu'u va'a ñayiu Tata Dios kuu ya'a: na
vi jinkotoi suchi ka kuu la'u vi ñasi'i ni ka ndonda'u nuu ka tna'a ña
tnundo'o, te na vi kotoi ja ma vi sa'a tne'e mai jin jakue'e oo ñuyiu ya'a.

2

Ma vi skexiko ni ñayiu kunda'u

1 Maa ni, vi ñani vi kua'a, ja ka kandija ni Jito'o Jesukristu, ia ye'e tajan,
ma vi skexiko ni, ni in ñayiu, chi inuu ni vi sa'a ni jin ndi'i.
2 Te vi kokachio ja nuu ka ndututu ni ja ka skua'a ni, te kiukuei uu tee.
In de ñu'u xe'e oro nda'a de vi ni'nu de sa'un gua'a ndeva'a. Te suni kiuu
in tee kunda'u ja ni'nu de sa'un tu'u ja ni ndendee ni.
3 Te ka nee yiñu'u ka ni nuu tee ni'nu sa'un gua'a ndeva'a yun, te ka
jiña'a ni nuu de: “Jinkoo ni joo nuu oo gua'a ka ya'a”. Su ka jiña'a ni nuu
tee kunda'u yun: “Jian ni konokuiin ron” axi “Jinkoo nuu ñu'u ya'a”.
4 Te nuu ja saa ka sa'a ni, te tu ka ndakani va'a ini ni jin tna'a ni, chi ka
sa'a siin ni tee kuika jin tee kunda'u yun.
5 Vi konini ni tno'o ya'a, vi ñani vi kua'a, ja ka'an too ña san: ni kaji
ia Dios ñayiu ka kunda'u ñuyiu ya'a nagua ja na vi kukuikai jin tno'o ka
kandijai, te vi ni'i nuu tatnuni ya ja vi sa'a jajin, nagua ni kee yu'u ya jin
ñayiu ka kutoo ya.
6 Su maa ni, chi ka skexiko ni ñayiu ka kunda'u yun. ¿Te a masu tee
kuika yun ka kuu tee ka xnda'u ña ja vi jinkoo va'a ka de ja ja'a ni? Te
suu de ka tnaa ña jin ni nuu nda'a tee ka netniuu.
7 Te suu tee yun ka kuu tee ka ka'an kue'e siki sivi vii Jesukristu ja kuu
ya Jito'o maa ni.
8 Vatuka ka sa'a ni nuu ja ka skunkuu ndaa ni ley ka'nu ka maa ia Dios
nagua yoso nuu tutu ii ja ka'an sua'a: “Kutoo in ñani in tna'a ron nagua
kutoo ron maa ron”, kachi.

9 Su nuu ja ka sa'a siin siin ni ñayiu kuika jin ñayiu kunda'u, te ka sa'a
ni yika kuechi, chi ka tavi kuechi ni nuu Ley ia Dios jin jakue'e ka sa'a ni
yun.
10 Chi nani kuu ñayiu tava'a ndi'i nagua yoso nuu Ley, su xtivi invaa ni
tno'o ja tatnuni yun, te tavi kuechi ndi'i nagua yoso nuu Ley yun.
11 Chi ni ka'an ia Dios: “Ma sa'a ron kuechi ñuyiu jin inka ñayiu”. Te
suni ka'an ka ya: “Ma ka'ni ron ndiyi”. Su vitna nuu ja tu ka sa'a ni kuechi
ñuyiu jin inka ñayiu su ka ja'ni ni ndiyi, te ja ni ka jiso kava ni Ley ia Dios
ja siun ka sa'a ni.
12 Te sua'a vi ka'an ni vi sua'a vi sa'a ni na kuinio in ñayiu ki'in nuu ia
Dios ja sa'a ndaa ya kuechi jin ma'ñu sagua Ley ja ndatau ña nuu jakue'e.
13 Chi kiuu ja sa'a ndaa ia Dios kuechi, te ma kunda'u ini ya ñayiu tu jini
ja kunda'u ini inka ñayiu. Su ñayiu kunda'u ini inka ñayiu, chi kundei
kaku ni'nui nuu sa'a ndaa ia Dios kuechi.

Nuu ja tu ka sa'o tniuu gua'a te tu jiniu'u ja ka kandijao

14 Tu nagua jiniu'u, vi ñani vi kua'a, ja ka'an in ñayiu ja kandijai nuu ja
tu sa'i tniuu gua'a, chi maa kuu skaku ni'nu ña ja kandijai.
15 Te vi kokachio ja in ñanio axi in kua'o ja'ni ña sa'un ja vi kui'nui axi
ja vi kokai in kiuu in kiuu.
16 Te nuu ja ndee in maa ni vi kuña'a sua'a: “Koto kuee ni, saa na ka'on,
te vi kui'nu va'a ni, te vi kaa va'a ni ndee vi ndutu chii ni”, su tu ka jiña'a
ni nagua ja'ni ña jin ñayiu yun, te tu nagua jiniu'u tno'o ka ka'an ni yun.
17 Te suni saa ni kuu jin maa ni ja ka kandija ni: nuu ja tu ka sa'a ni
tniuu gua'a, te tu nagua jiniu'u sa'un ja ka kandija ni yun.
18 Su nuu ja ndee in ñayiu ka'an sua'a: “Maa ni ja kandija ni Jesukristu,
te sein sa'a san tniuu gua'a”. Nuu saa, te xne'e ni ja kandija ni nuu tu
na tniuu gua'a sa'a ni, te na xne'e san ja kandija san Jesukristu jin tniuu
gua'a ja sa'a san.
19 Te maa ni ja kandija ni ja oo invaa ia Dios, te vatuka, su suni tachi,
chi ka kandija vi ka kisi ja ka yu'u.
20 Te maa ni, vi tee vasa, ndakuni ni ja nuu tu na tniuu gua'a sa'a ni jin
ja kandija ni, te tu jiniu'u sa'un ja kandija ni yun.
21 Chi ni janta'u ña ia Dios jin ndi nija'nuo Abraham ja tee ndaa ni okuu
de ja ja'a tniuu gua'a ni sa'a de nuu ni soko de se'e de Isaac nuu ya siki in
altar.
22 Te vi kondia'a ni ja ni sa'a Abraham, ja ni kandija de ni skintna'a de
jin tniuu gua'a ni sa'a de, te tniuu gua'a ni sa'a de yun sa'a ja kandija ndaa
de.
23 Saa te ni skunkuu nuu tutu ii ja ka'an sua'a: “Ni kandija Abraham ia
Dios, te yun guaa ni janta'u ña ya ja tee ndaa kuu de” kachi nuu tutu ii.
Te ni jinkonani de amigo ia Dios.

24 Nuu saa te ja ka jini maa ni ja janta'u ña ia Dios jin ñayiu ka kandija
ja ka kui ñayiu ndaa nuu ya jin tniuu gua'a ja ka sa'i, te masu maintno'o
ni ja ka kandijai ya.
25 Te suni saa ni, ni ndo'o Rahab, ña'a ni oxiko maa, chi ni janta'u ña
ia Dios na kuinio in ña'a ndaa jin tniuu gua'a ja ni sa'a ña. Chi ni jiña'a
ña ve'e ña ni ka ndoo tee ni ja'ankuei yu'u ni ka jinkoto ñuu yun ja ni ka
kaku de, te ni ndakanu ichi ña jin tee yun ja kuano'okuei de inka ichi.
26 Chi nuu ja ñayiu tu na anui oo nuu yiki kuñui, te ndiyi kui. Te suni
saa ni kuu jin ja ka kandijao: nuu ja tu netna'a jin tniuu gua'a ka sa'o, te
tu nagua jiniu'u ja ka kandijao, chi ka kuo na kuinio ndiyi nuu ia Dios.

3

Na vi ka'nu ni'nuo tno'o ka ka'on

1 Ñani, kua'a, ma vi ndioo ini ni ja kua'a ni vi kokaxtno'o tno'o va'a
Jesukristu, chi ja ka jini ni ja kua'a ka tnundo'o kii siki yoon, ja ka kaxtno'o
nuu ja ma vi sa'a gua'o.
2 Chi ndi'o ka ya'a ka tuku kua'a jichi. Su nuu ja ndee in ñayiu tu ya'i
jin tno'o ka'in, te ñayiu ya'a kuu ñayiu ndaa ndija, te suni kundei ja'nu
ni'nui ndi'i yiki kuñui.
3 Te suni ka tnao yo'o yu'u kuai nagua ja na kuantno'o ña ti, te ka ja'nuo
ti ja ki'in ti ndee ni nuu ka kuinio.
4 Te suni saa ni kuu jin in barco ja na'nu ndeva'i, te ni'i ndeva'a chinda'a
ña tachi, su vi jin in timu luluu ni, te kuu skuiko tee skaka yun ndee ni
nuu kuini maa de ja ki'in.
5 Te suni ka jini ni naxa kai in yuku ka'nu ndeva'a jin in ñu'u luluu ni.
Te saa ni kuu jin yao, chi visi in ja luluu ni kuu, su kua'a jana'nu sa'a.
6 Te yao kuu in ñu'u luluu ni, ja kuu na kuinio in ñuyiu nuu tatnuni
jakue'e. Te yao kuu in ja luluu ja oo nuu yiki kuñuo ja xtavi kuechi ña.
Te ndee andeya vaji taka tno'o kue'e ja ka ka'on jin yao, te suu skuikin
jakue'e ka sa'o ndi'i ni kiuu ka oo ñuyiu ya'a.
7 Te ñayiu ñuyiu, chi kundei ja'nui ndi'i ni nuu kiti yuku, vi kiti ndagua,
vi kiti ñuu chii nuu ñu'u, vi kiti ñu'u nuu ndute mar, kundei tatnuni nuu
ti.
8 Su ni in ñayiu tu kundei ja ka'nui yai, chi in jakue'e kuu ja tu na in
kundee ja ka'nu ni'nui, chi oo na kuinio in koo kaa ja ochitu jin menenu
ja ja'ni.
9 Chi jin yao ka chiñu'o Tata Dios, te suni jin yao ka xtau tnia'o ñayiu ni
sa'a ia Dios, nagua kaa nagua oo maa ya.
10 Te vi jin invaa ni yu'o kee tno'o yiñu'u vi tno'o kuu tnia'a. Te masu
vatuka kuu ja saa vi koka'on, vi ñani vi kua'a.
11 Chi ¿a kuu jinonta ndute vixin jin ndute axe invaa ni nuu kee de?
12 Ñani, kua'a, ¿a kuu kuun aceituna nuu tnu tichi iuu axi tichi iuu nuu
tnu uva? Saa ni kuu jin nuu ndute yun, chi ma kuu jinonta ndute axe jin
ndute vixin.

Tno'o ndichi ja vaji ndee sukun

13 Te nuu ja ndee in ñayiu ka oo ne'u ni kui ñayiu ndichi vi jinkui'nu
gua'a ini, te na xne'i mai jin tniuu gua'a ja sa'i vi sa'a nda'ui mai jin tno'o
ndichi ja ni kutua'i.
14 Su nuu ja ka kukuasun ndeva'a ini anu ni, te ka nduku ni ja vi kokuu
ka'nu ni, te ma vi kokuu teyii ni ja inu ndichi ni, chi chia inu tno'o ni, te
ka tayu'u ni tno'o ndaa.
15 Chi tno'o ndichi ya'a masu tno'o vaji ndee sukun yun kuu, chi tno'o
ndichi ñuyiu ya'a kuu, tno'o kue'e ja ndakani ini ñayiu kuu, vi tno'o maa
Tachi kuu.
16 Chi nuu oo tno'o kuasun vi tno'o teyii ja kokuu ka'nu kai, te yun kuu
nuu oo jakue'e vi ndi'i jane'e jayichi.
17 Su tno'o ndichi ja vaji ndee sukun nuu ia Dios, chi sa'a ja ñayiu
xtnañu'u ka ka nduvii anui, yun te ka kui ñayiu mani ini, vi ñayiu va'a
ini, vi ñayiu tu ni'i ini, vi ñayiu kunda'u ini in ñani in tna'i, vi sa'i tniuu
gua'a, vi tu sa'a siin siin ñayiu, te ni ma xnda'u ñai.
18 Te na ñayiu ka nduku ndee ja vi koo mani jin tna'i, te ka xtutenui
tno'o mani, te yun vi ndani'i ja vi koi jin tno'o ndaa.

4

Ma vi kokutoo nagua oo nuu ñuyiu ya'a

1 ¿Ndenu vaji ja ka skiti ini tna'a ni vi ja ka jaxin tna'a ni? Keja'a jin ja
ka jio'o ni taka jakue'e oo ñuyiu ya'a, te suu skanda ini anu ni, ja ka sa'a
ni jakue'e.
2 Ka jio'o ni ja vi koneva'a ni, su tu ka ni'i ni. Te ka ja'ni ni ndiyi, chi
ka kukuasun ndeva'a ini ni ja ka neva'a ñayiu yun. Te ja siun tu kuu ja vi
ni'i ni, te ka nduku ndee ni, vi guaa ndee ka jaxin tna'a ni'nu ni. Su tu ka
ni'i ni nagua ka kuini ni, chi tu ka jikan ni nuu ia Dios.
3 Su nuu ka jikan ni nuu ya, te tu ka ni'i ni, chi masu ka jikan va'a ni,
chi nani ja vi xnaa ni ja vi kokusii ini ni jin yiki kuñu ni kuu.
4 ¡Ñayiu ni ka xndendoo ia Dios ka kuu ni! Chi ¿a tu ka jini ni ja nuu
ja ka kutoo ja oo ñuyiu ya'a, te ka skiti ini tna'o jin ia Dios? Te nani kuu
ñayiu ja kutoi ja oo ñuyiu ya'a, te jini u'ui ia Dios.
5 Te ¿a ka ndakani ini ni ja tu jiniu'u tno'o yoso nuu tutu ii nuu ka'an:
"Ni taa ia Dios Espíritu ya ja oo ini anuo, te kutoo ña ya vi kuu kuiñu ya
ja ja'o"?
6 Su ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña ia Dios, te yun guaa ka'an nuu tutu
ii: "Ndakoo ia Dios siki ñayiu sa'a teyii mai, su ka'an nda'u ka'an kee ña
ya jin ñayiu sa'a nda'u mai".
7 Te yun guaa vi kuanyu'u vi kuandetu ni nuu ia Dios, te vi kuiin yutnu
ni nuu Tachi, te na kunu ki'in.
8 Te vi kuyatni ni nuu ia Dios, te na kuyatni ya nuu ni. Ñayiu ka sa'a
yika kuechi, vi ndakate ni maa ni nuu jakue'e. Te maa ni ja ka kutoo ni ia
Dios vi ka kutoo ni ñuyiu, vi ndasavii ni anu ni.
9 Vi kokusuchi ini ni, te vi nda'i vi kana ni, te ja ka jaku sii ni na ndasama
jin ja ka nda'i ni, te ja ka kusii ini ni na nduu ja ka kusuchi ini ni.
10 Vi sa'a nda'u vi sa'a kee ni maa ni nuu Jito'o, te maa ya na ndasa'a
ka'nu ña jin ni.

Ma vi ka'an kue'o siki in ñani in tna'o

11 Ñani, kua'a, ma vi ka'an kue'e ni siki in in ni, chi na in ka'an kue'e jin
in ñani in kua'i, te xtavi kuechi jin ñayiu yun, te suni ka'an kue'i siki Ley
vi xtavi kuechi Ley yun. Te nuu ja xtavi kuechi maa ni Ley, te tu skunkuu
ni nagua ka'an maa Ley, chi saa sua'a sa'a ndaa ni ja ja'a Ley yun.
12 Chi invaa ni ia Dios oo, te suu ya ni taa Ley, te maa ya kuu ia sa'a
ndaa kuechi, a skaku ni'nu ña ya axi xnaa ña ya. Su maa ni, ¿na in kuu
ni ja ndanduku ndichi ni nagua sa'a inka ñanio axi kua'o?

Ma vi kondioo ini ni nagua vi sa'a ni kiuu xtnee

13 Vitna te vi konini ni ja ka ka'an sava ni: "Vitna axi xtnee ki'inkueio
ñuu ya'a axi ñuu yun, te vi koo yun in kuia, te vi ki'on vi vi xiko, te vi ni'i
kua'o xu'un", ka kachi ni.
14 Te vini ja tu ka jini ni nagua kokuu kiuu xtnee. Chi ja ka jichi ka kanda
ni, masu ja vavi'i ni kuu. Chi ka kuu ni nani kuinio viko no'o ja nunuu ni
nukaka, te ndute ndi'i ni.
15 Te gua'a ka kuu ja sua'a vi koka'an ni: "Nuu ja maa Jito'o kuini, te vi
kotekuo, te vi sa'o jaya'a axi jayun", vi kachi ni.
16 Su maa ni, chi inu vixin ndeva'a ni, te nino'o ni tno'o teyii ka ka'an
ni. Te ndi'i nuu tno'o teyii yun kuu jakue'e.
17 Chi na in jini ja sa'i java'a te tu sa'i, te yika kuechi kuu ja sa'i.

5

Tno'o ja ka'an siki ñayiu kuika

1 Vitna te vi konini maa ni ja ka kuu ni ñayiu kuika: Vi nda'i vi kana ni,
chi kua'a tnundo'o vi tna'a ni.
2 Chi ja ni ka te'i jakua'a ka neva'a ni, te ja ni kiukuei tikixin sa'un ni.
3 Te oro vi plata ja ka neva'a ni ja ndi'i ni ka ndakuiso xe'e. Te yakua ja
ndakoo yika xu'un yun kuu ja ka'an kuechi siki ni, te suni kuu na kuinio
ñu'u ja teñu'u yiki kuñu ni, chi ni ka xtutu kua'a ni jakuika ka neva'a ni
kiuu ya'a, ja kuu kiuu sandi'i ni ka.
4 Te ka ka'an kuechi ñayiu ni ka satniuu ja ni ka ndaxtutu ja kee nuu
ñunde'i ni siki ya'ui ja ni ka xnda'u ni jin, te tu ni ka tniuya'u ni. Te ja ka
ka'an kuechi siki ni, ni jini so'o Jito'o, ia tatnuni andivi vi nuu ñu'u ja siun
ni ka sa'a ni.
5 Chi gua'a ndeva'a ka oo ni nuu ñuyiu ya'a, te ka kusii ka kuvatu ini ni
jin yiki kuñu ni, te ka jaa va'a ni ja ka nduu ndee ni, na kuinio isndiki ja
ka ndasa'a ndee ti nuu kuyatni ja vi ka'ni ti.
6 Te ka xtavi kuechi ni ñayiu ndaa, vi ka ja'ni ni jin, te ni tu ka ndakindei
mai.

Vi kondetu ka'nu ni te vi kondakuatu ni

7 Su maa ni, vi ñani vi kua'a, vi kondetu ka'nu ni guaa ndee kiuu na
ndii maa Jito'o. Te vi kondia'a ni naxa ka sa'a tee ka jitu nuu ñunde'i ja
ka ndetu ka'nu ni de na kiuu saa kuun maa sau, a kuun sau ne'e axi sau
kuee. Te suni ka ndetu ka'nu ni de na kiuu saa kuaan ja ka jitu de nuu
ñunde'i de ja vi ndaxtutu de.
8 Te suni saa ni maa ni, vi sa'a yutnu ni anu ni, te vi kondetu ka'nu ni,
chi ja oo yatni kiuu ja ndii Jito'o.
9 Ma vi koka'an kuechi ni siki inka ni, vi ñani vi kua'a, nagua ja ma vi
tavi kuechi ni. Chi ja oo yatni maa Dios, ia sa'a ndaa kuechi, ja ndenta ya.
10 Te vi kakuiko ni na kuinio taniñu naxa ni ka ndo'o tee ni ka ndakani
tno'o ia Dios ndee jana'a nuu ni ka tna'a de tnundo'o ja ni ka ndakani de
tno'o maa Jito'o, su ni ka jandee ka jaka'nu ini de.
11 Chi ka ka'on jin ñayiu yun, na ta'u na ndetu ñayiu ja ni jandee jaka'nu
ini nuu tnundo'o. Te suni ja ka jini so'o ni naxa ni jandee jaka'nu ini Job
nuu ni tna'a de tnundo'o ndee jana'a. Te suni ka jini ni ja ni ndakuña'a ia
Dios kua'a java'a ni nukoneva'a de, chi luu ndeva'a ini Jito'o, te kunda'u
ini ña ya jion.
12 Su ja kanuu ka kuu, vi ñani vi kua'a, ja ma vi kee yu'u ni ja vi ka'an
ni “¡maa ñu'u tikayi san!” ni ichi andivi, te ni nuu ñuyiu, te ni inka nuu,
ma vi kee yu'u ni. Chi tno'o vi ka'an ni na kokuu “saa” nuu ja saa kuu,
axi “ña'a” nuu ja ña'a, nagua ja ma vi junkuei ni nuu tnundo'o tetniuu ia
Dios kiuu sa'a ndaa ya kuechi.
13 Nuu ja ndee in ni tna'a tnundo'o, te vi ndakuatu ni nuu ia Dios. Te
nuu ja ndee in ni kusii ini, te vi kata ni yaa ja ka chiñu'u ni ya.
14 Nuu ja ndee in ni ka ku'u, te vi kana ni tee ka kuu nija'nu nuu veñu'u
ni, te vi ndakuatu de ja ja'a ni, te jin sivi maa Jito'o vi chi'i ña de texe'en
olivo.
15 Chi nuu kandija ñayiu, te ndakuatui, kuu ja nduva'a ñayiu ku'u, chi
maa Jito'o ndasa'a ña. Te nuu ja na yika kuechi ni sa'i, te koneka'nu ini
ya.
16 Te yun guaa vi na'ma ni yika kuechi ni nuu in in ni, te vi ndakuatu
ni ja ja'a in in ni, nagua ja vi nduva'a ni, chi ja ndakuatu ni'i ñayiu ndaa
kuu ja sa'a kua'a java'a.

17 Chi Elías, suni ni okuu de in tee vita nagua ka oo yoon, te ni ndakuatu
ni'i de nuu ia Dios ja ma kuun sau nuu ñuyiu ya'a, te ña ni kuun ya nuu
uni kuia yosava.
18 Yun te ni ndakuatu de inka jichi, te ni kuun sau ndee andivi, te ni
kuva'a vii ndeva'a nuu ñunde'i.
19 Ñani, kua'a, nuu ja ndee in ni kujioo nuu ichi ndaa, te inka ñayiu
ndakanu ichi ndaa ña,
20 te vi kona'a ni ja ndee ni ñayiu ndakanu ichi ndaa ñayiu sa'a yika
kuechi ja jika ichi kue'e yun, te skaku ni'nui ñayiu yun ja ma kui. Te suni
sa'i ja kua'a yika kuechi yun kuaka'nu ini ia Dios.
Saa na kokuu.

Tutu xtnañu'u ni tee Pedro, tee ni chitniuu Jesukristu

1 Maa san kuu Pedro, tee ni chitniuu ña Jesukristu, tee san tutu ya'a nuu
maa ni ja ni ka jitenuu ni ka jika nda'u ni ñuu ja tnii Ponto vi ñuu ja tnii
Galacia vi ñuu ja tnii Capadocia vi ñuu ja tnii Asia vi ñuu ja tnii Bitinia.
2 Te maa ni ja suni ka kuu ni ñayiu ni kaji ña Tata Ja'nuo ndee ama ka
naxa kuini maa ya, te jin ma'ñu sagua Espíritu ya ni sa'a ja vi kokuu ni
ñayiu maa ya, nagua ja vi kuantno'o ni ya, te vi nduvii ni nuu yika kuechi
ni jin niñi ja ni jati nuu ni ji'i Jesukristu. Te na kaya ja chindee chituu ña
ia Dios vi jamani ya jin in in ni.

Ka ndetu ka'nuo Jesukristu

3 Te na vi ndakuanta'uo nuu Dios, ia kuu tata yua Jito'o Jesukristu, chi
ni kunda'u ndeva'a ini ña ya, te yun guaa ni sa'a ya ja na kuinio ni ka
ndakaku jao jin ma'ñu sagua ja ni ndateku Jesukristu ne'u ndiyi. Te yun
guaa ka ndani'o tno'o ndee ini ja ka ndetu ka'nuo ya,
4 ja vi ni'o in ja skuta'u ña ia Dios ja vi sa'a jajion ja ni tava'a ya ndee
andivi, in ja ma naa sa'un, ni ma kutne'e, ni ma xii.
5 Te jin ma'ñu sagua ja ka kandija maa ni ia Dios, jito jini ña ya jin
jaka'nu ya, nagua ja kentakuei ni ja vi kaku ni'nu ni, chi ja neva'a tua'a
ya ja xne'e ya naxa skaku ni'nu ña ya kiuu sandi'i.
6 Te ja ja'a yun, guaa vi kokusii ini ni, visi nini kuu ja vi tna'a ni tno'o
suchi ini ndee saa kiuu ja kua'a jichi koto tnuni ña tnundo'o jin ni.
7 Chi ja ka kandija ni kuu na kuinio oro ja jito tnuni ñayiu jin ñu'u, te
jini a ja gua'a kuu. Te suni saa ni kuu jin ja ka kandija ni, chi jito tnuni
ña tnundo'o. Te nuu kundee jakandija nuu tnundo'o yun, te ya'u ndeva'a
ka ndee saa oro. Te oro yun, chi ja naa ni kuu, su ja ka kandija ni, chi ni'i
jayiñu'u vi jaka'nu vi jaye'e tajan nuu Jesukristu kiuu ndajiokuiin ya.
8 Te visi tu ni ka ojini ni Jesukristu jin nduchi nuu ni, su ka kutoo ni ya.
Te visi tu ka ndia'a ni ya vitna, su ka kandija ni ya. Te ka kusii ndeva'a ini
ni in jasii ini ja vini ma ni'o naxa ka'on.
9 Chi ja ka kandija ni yun, kenta ja vi ni'i ta'u ni ja vi kaku ni'nu ni.
10 Te ndi'i tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a ni ka ondanduku
guagua'a de vi ni ka oskua'a gua'a de ja ja'a tno'o ja skaku ni'nu ia Dios
ñayiu ka kandija ya. Te ni ka ndakani de naxa chindee chituu ña ia Dios.
11 Chi ndee ama ka ja ni skuni kaji ña Espíritu Kristu ja oo jin tee yun,
te ni ka ndakani de naxa kaa naxa kuu tnundo'o tna'a Kristu, te nuu kuee
ka, te koo jayiñu'u nuu ya. Yun te ni ka nduku de ja vi jinkui'nu gua'a ini
de na ndee ñayiu xiin ja'a ka'an Espíritu vi na mamaa kiuu skunkuu ndi'i
ya'a.
12 Te ni skuni ña ia Dios jin de ja masu nuu maa de skunkuu ya tno'o
ya'a, chi mao ka kuu ja vi kuni. Te tno'o ya'a ka kaxtno'o tee ni ka ndakani
tno'o va'a Kristu vitna jin ma'ñu sagua Espíritu ia Dios ja ni kuun ndee
andivi. Te ndi'i ya'a ka ndioo ini ia ka jinokuechi nuu Dios ja vi kondia'a
ya.

Dios kana ña ja vi koo vii vi koo va'o

13 Te yun guaa vi ndakani gua'a ini ni nagua kuu ja vi sa'a ni. Vi kui'nu
ini ni, te vi kondetu ka'nu ni nuu ia Dios ja na ka'an nda'u ka'an kee ña
ya nuu ndajiokuiin Jesukristu.
14 Te vi kokuu ni ñayiu ka jantno'o gua'a, te ma vi kondioo ini ni ja vi
kosa'a ni jakue'e, nagua ni ka osa'a ni ndee ama ka ja vi kuni ni tno'o
Jesukristu.
15 Chi sua'a vi kokuu ni in ñayiu vii ñayiu va'a jin ndi'i ja ka sa'a ni,
nagua oo maa Dios, ia ni kana ña jin in in ni ja ia vii kuu ya.
16 Chi sua'a ka'an nuu tutu ii: "Vi kokuu in ñayiu vii ñayiu va'a, chi ia
vii kuu maa rin" ni ka'an ia Dios.
17 Te nuu ka jikanta'u ni nuu ia Dios, te ka ka'an ni "Tata", nuu saa te
kuini ja vi koyu'u ni'nu ni ya ndi'i ni kiuu ja ka jika nda'u ni ñuyiu ya'a,
chi tu sa'a siin siin ya ñayiu, chi inuu ja'nde ya kuechi na kuu na kuu
nagua ka sa'a maa ñayiu.
18 Chi ja ka jini maa ni ja ni tniuya'u ia Dios nuu ni ndatau ña ya nuu
ndi'i tniuu ja tu jiniu'u ja ni ka osa'a ni, nagua ni ka kaxtno'o ndi nija'nu
ni. Te tu ni tniuya'u ya in ja naa, na kuinio oro axi plata,
19 chi ni ndatau ña ya jin niñi Jesukristu ja ndee ya'u ndeva'a ka, ja ni
soko ya maa ya na kuinio in lelu, kiti oo vii oo va'a.
20 Chi ja ja'a ya'a kuu ja ni jani ña ia Dios jin Jesukristu ama ka ja junkoo
ñuyiu, te ni kenta ya tiempu ya'a ja kuu kiuu sandi'i ni ka ja kuu java'a in
in maa ni.
21 Te jin ma'ñu sagua ya ni ka kandija ni Dios, ia ni ndaxteku ya ne'u
ndiyi. Te ni sa'a ka'nu ña ya jin Jesús ja koo jayiñu'u nuu ya. Te yun guaa
ka kandija ni vi ka ndetu ka'nu ni ia Dios.
22 Te vitna ja ni ka jantno'o ni tno'o ndaa, te jin ma'ñu sagua Espíritu ia
Dios ni ka ndundoo anu ni, nagua ja vi ka'an too tna'a ndaa ni in ñani ni,
in kua'a ni. Te yun guaa vi ndee ini ndee anu in in maa ni vi ka'an too
tna'a ni.
23 Chi ni ka ndakaku jaa ni, su masu jin niñi xikui tata ni ja ji'i, chi maa
Dios kuu tatao ja ma naa ndoñu'u ya, te ni ndaskaku ña ya jin ma'ñu sagua
tno'o ya ja teku, te oo nikuii nikani.
24 Chi sua'a ka'an nuu tutu ii:
Ndi'i ñayiu ñuyiu ka kui na kuinio yuku kuii,
te ndi'i ja ka kuu ka'nui kuu na kuinio ita ja jaa nuu yuku kuii.
Chi yichi ni yuku kuii, te kuei ndi'i ni ita,
25 su tno'o va'a maa Jito'o, chi nikuii nikani oo.
Kachi tutu ii. Te tno'o ya'a kuu tno'o va'a Jesukristu ja ni ka kaxtno'o nuu
in in maa ni.

2

1 Te yun guaa vi xndendoo ni ndi'i jakue'e ka sa'a ni, vi ndi'i ja ka xnda'u
ni ñayiu, vi ja ka sa'a jani ini ni, vi ja ka kuu kuasun ini ni, vi ndi'i ja ka
kani ni kuentu inka ñayiu.
2 Te vi kokuu ni na kuinio in suchi yikin inka ni kaku, te vi ni ini ni anu
ni vi nduku ni xikui vii ndee andivi ja kuu tno'o vii tno'o va'a ia Dios. Te
jin tno'o yun vi kua'nu ni nagua ja vi kaku ni'nu ni,
3 chi ja ka jini ndaa ni ja va'a ndeva'a ini Jito'o.

Kristu kuu na kuinio in kava teku

4 Te vi kintna'a ni Jito'o Jesukristu, chi maa ya kuu na kuinio in kava
teku ja yituu skina ve'e, te visi ni ka skexiko ña ñayiu, su nuu maa ia Dios,
chi Jesukristu kuu in kava ni kaji ya ja ndee ya'u ndeva'a.

5 Te suni saa ni in in maa ni, chi ka kuu ni na kuinio in yuu teku,
ja jantniuu ña ia Dios jin ni ja sa'a ña ya ja vi kokuu ni ve'e nuu oo
Espíritu maa ya. Te vi kokuu ni sutu vii ndeva'a maa ya, te jin ma'ñu
sagua Jesukristu vi soko ni nagua kuini Espíritu ya ja junkuaan ini maa ia
Dios.
6 Chi suni saa ka'an nuu tutu ii:
Vitna te kakin rin in kava ka'nu ñuu Sión ja ndee ya'u ndeva'a,
ja ni kaji rin ja yituu skina ve'e,
te na in kandija ña jin ia ni kaji rin, te ma kendoi ja kanoo.
Kachi tutu ii.
7 Te maa ni ja ka kandija ni, chi kuu ya na kuinio in kava ja ndee ya'u
ndeva'a. Su ñayiu ja tu kandija, chi skunkuu nagua ka'an nuu tutu ii:
Maa kava ja ni ka skexiko tee ka sa'a ve'e,
ni nduu kava ka'nu ja yituu skina ve'e.
8 Te suni ka'an nuu tutu ii:
Suu ya kuu yuu ja skachi ja'a ñayiu
vi kava ja sa'a ja ka kanakau ñayiu.
Kachi tutu ii. Chi ka kachi ja'a ñayiu nuu ka kuu so'i ja vi konini tno'o ia
Dios, te ña ka jain ja vi kandijai, chi saa inu ta'u mai.
9 Te maa ni, chi ñayiu tatatno'o maa ia Dios ka kuu ni, chi ni ndakaji
ña ya jin ni. Te ka kuu ni sutu ja ka jinokuechi ni nuu maa ya ja kuu ya
rey. Te ka kuu ni in ñuu vii, in ñuu ja ni ni'i ya ja ka kuu ni ñayiu maa
ya, nagua ja vi ndakani ni ndi'i javii java'a sa'a ya, ia ni ndakana ña ja ni
ndekuei ni nuu ichi nee, te ni ndiukuei ni nuu ichi ja ye'e ni'nu maa ya.
10 Te ndee ama ka, chi masu ñayiu ñuu ia Dios ni ka okuu ni, su vitna,
chi ñayiu ñuu maa ya ni ka nduu ni. Te ndee ama ka, chi tu ni okunda'u
ini ña ia Dios jin ni, su vitna, chi kunda'u ini ña ya jin in in maa ni.

Na vi sa'o nagua kuini ia Dios

11 Jikanta'u san nuu in in ni, vi ñani vi kua'a, ja ka'an too ña san, ja ka
kuu ni na kuinio ñayiu ka jika nda'u ñuyiu ya'a ja nunuu ni ka oo ni, ja
ma vi sa'a ni taka jakue'e ja ndioo ini yiki kuñuo ja jaxin tna'a ni'nu jin
java'a ja kuini anuo sa'a.
12 Te vi kosa'a vii vi kosa'a va'a ni ne'u ñayiu tu ka jini tno'o ia Dios,
nagua ja saa, te visi vitna ka xtavi kuechi ñai ja ka kuu ni ñayiu ka sa'a
jakue'e, su nuu na vi kuni tniuu gua'a ka sa'a ni, te vi chiñu'i ia Dios kiuu
ndajiokuiin ya ja ka'nde ya kuechi.

Na vi kuantno'o nuu tee ka netniuu

13 Te ja na koo jayiñu'u nuu maa Jito'o, guaa vi kuantno'o ni nuu taka
tee ka netniuu ñuyiu ya'a, na kuinio nuu rey, chi tee netniuu ka'nu ka kuu
de,
14 axi na kuinio tee ka tatnuni taka ñuu, chi tee ni tetniuu maa rey ka
kuu de, ja vi tnaa de vekaa jin ñayiu ka sa'a jakue'e, te vi ka'an vii vi ka'an
va'a de jin ñayiu ka sa'a java'a.
15 Chi saa junkuaan ini ia Dios, ja vi sa'a ni java'a, nagua ja saa, te vi
skasi yu'u ni ñayiu vasa ja tu ka jinkui'nu ini nagua ka ka'in siki ni.
16 Te vi kokuu ni na kuinio ñayiu tu ka jinokuechi, su ma vi sa'a jani ini
ni jin ja tu ka jinokuechi ni, te vi kosa'a ni jakue'e, chi vi sa'a ni ja ñayiu
ka jinokuechi nuu ia Dios ka kuu ni.
17 Te vi konee yiñu'u ni nuu ndi'i ñayiu, te vi ka'an too ni in ñanio in
kua'o. Te vi koyu'u ni'nu ni ia Dios. Te vi konee ni jayiñu'u nuu tee kuu
rey.

Na vi tna'o tnundo'o ni tna'a Jesukristu

18 Te maa ni ja ka jinokuechi ni, vi kuantno'o ni nuu lamu ni, te vi konee
ni ndi'i jayiñu'u nuu de, masu maintno'o ni nuu tee va'a ini ja junkuaan
ini ña de, chi suni saa ni nuu tee xeen ja oo vijin ja vi kundee ini ni nuu
de.
19 Chi chindee chituu ña ia Dios nuu ja vi kundee ini ni nuu tnundo'o
nuu ka xtavi kuechi ña ñayiu, te masu nagua ka sa'a ni siki ñayiu yun.
20 Chi nuu ja ka sa'a ni jakue'e, te yun ka kani ña jin ni, te ma vi ni'i ni
ja chindee chituu ña ia Dios, visi na vi kundee ini ni. Su nuu ja ka tna'a ni
tnundo'o nuu ka sa'a ni java'a, te ka kundee ini ni tnundo'o yun, te yun
guaa chindee chituu ña ya jin in in ni.
21 Chi ja ja'a ya'a guaa ni kana ña ia Dios ja vi kundee ini ni nuu tnundo'o,
chi suni ni kundee ini Jesukristu nuu ni tna'a ya tnundo'o ja ja'a in in maa
ni. Te kuu ya taniñu ja vi kondikin ni nagua ni sa'a ya, te saa vi sa'a ni.
22 Chi ka'an nuu tutu ii:
Maa ya, chi tu sa'un na yika kuechi ni sa'a ya,
te ni tu ni xnda'u ya ñayiu,
kachi tutu ii.
23 Te nuu ni ka nani ña ñayiu jin ya, te tu ni ndanani ña ya jin ñayiu yun.
Te nuu ni ka sa'a ndeva'a ña ñayiu ja ni tna'a ya tnundo'o, te tu ni skoto
ioo ya ñayiu yun, chi sua'a ni xndendoo ya nuu nda'a maa ia Dios ja sa'a
ndaa ya nuu ka'nde ya kuechi.
24 Te maa Jesukristu ni jiso siki ndi'i yika kuechio nuu ni ji'i ya yika cruz,
nagua ja vi kuo nuu yika kuechio, te vi ndatekuo ja vi kaka ndao nuu ichi
ya. Chi jin ja ni tuji ya, te ni ka nduva'a yoon.
25 Chi maa ni ni ka okuu ni na kuinio ndikachi ni ka ndoñu'u ja ni ka ski'in
ti ichi. Su vitna, chi ja ni ka ndajiokuiin ni nuu nda'a maa Jesukristu, ia
jito jini ña vi tava'a ña ya jin in in ni.

3

Naxa vi koo gua'a ñayiu ni ka tnanda'a

1 Suni saa ni maa ni ja ka kuu ni ñasi'i, vi kuanyu'u vi kuandetu ni nuu
yii ni, nagua ja nuu ja ndee in ni oo yii ni ja ña jaan de ja kandija de tno'o
va'a Jesukristu, te jino ini de ja kandija de jin ja sa'a va'a ni sua'a ni. Te
masu nini ja vi ndee ka'an ni tno'o ya nuu de,
2 chi vi ja ndoo ka ni ja ndia'a de ja ñasi'i vii ñasi'i va'a kuu ni vi nee
yiñu'u ni nuu ia Dios.
3 Te ma vi ndasa'a kutu ndeva'a ni maa ni ja luu ndeva'a vi kava ni. Te
ma ki'inkuei ni ja vi ndaskuun vii ndeva'a xini ni axi vi ndaskutu ni maa
ni jin oro vi sa'un vii ndeva'a.
4 Chi nuu vi ndaskutu vii ni kuu ini anu ni, in ja vii ja maa naa sa'un,
chi yun kuu in anu va'a anu mani ini, te suu kuu ja nde'u ini ka ia Dios.
5 Chi suni ña'a ni ka onee yiñu'u nuu ia Dios ja ni ka oo ndee ama ka,
ni ka ondaskutu vii ña anu ña, chi ni ka okukanu ini ña ia Dios, te ni ka
ojanyu'u ka ojandetu ña nuu yii ña.
6 Te saa ni sa'a Sara, chi ni jantno'o ña nuu yii ña Abraham, te ni xnani
ña jin de “jito'o san” ja ni oka'an yiñu'u ña jin de. Te suni maa ni, chi
kentakuei ni vi kokuu ni sesi'i Sara nuu ja vi sa'a va'a ni, te ma vi koyu'u
sa'un ni na in guaa siu'u ña.
7 Te suni saa ni maa ni ja ka kuu ni teyii, inuu ni vi koo vii vi koo va'a
ni jin ñasi'i ni. Te vi konee ni jayiñu'u nuu ña, chi vi kona'a ni ja ñasi'i,
chi inu ii ka ña, te inuu ni ka'an nda'u ka'an kee ña ia Dios, ja vi ni'i ta'u

ni nuu vi sa'a jajin ni jin ña ja vi koteku ni nikuii nikani. Te saa vi sa'a ni
nagua ja tu na in sa'a tneñu nuu ka ndakuatu ni nuu ia Dios.

Vi sa'a ni java'a jin ñayiu kane'e ña

8 Nuu saa te tno'o ya'a kuu ja ndaskintna'a san nagua ja ni ka'an san.
Inuu vi kintna'a ni ja vi koo ni, te vi ka'an nda'u tna'a ni, te suni vi ka'an
too tna'a ni, te vi kokuu ni ñayiu va'a ini, te vi sa'a nda'u ni maa ni.
9 Te ma vi ndajione'e ni jakue'e jin ñayiu sa'a ña jakue'e, ni ma vi kane'e
ni jin ñayiu kane'e ña, chi saa sua'a vi ka'an vii vi ka'an va'a ni jin, chi
yun guaa ni kana ña ia Dios ja vi koneva'a ni javii java'a ya.
10 Chi sua'a ka'an nuu tutu ii:
Na ñayiu kuini ja koo vii koo va'i,
te kosii ini ndi'i ni kiuu,
na ka'nui yai ja ma ka'an ne'i,
na kotoi yu'i ja ma ka'an tno'i.
11 Te na kujioi nuu jakue'e, te na sa'i java'a.
Na ndukui ja koo vii koo va'i, te na kondikin sa'i.
12 Chi jito ña maa Jito'o jin ñayiu ndaa,
te nini gua'a ya nuu ka ndakuatui nuu ya,
su ndakoo ya siki ñayiu sa'a jakue'e.
Kachi tutu ii.

Vi sa'a ni java'a visi vi tna'a ni tnundo'o

13 Te ja in in maa ni, chi ni in ñayiu ma kuu sa'a ñai jakue'e nuu ja
ndimaa java'a ka sa'a ni.
14 Su visi ka tna'a ni tnundo'o ja ja'a ja ka sa'a ndaa ni, te nase inu ta'u
inu ndetu maa ni. Te ma vi koyu'u ni nuu ni in ñayiu ni ma vi ndakani
ndeva'a ini ni.
15 Chi vi ndee ini ndee anu ni vi chiñu'u ni Jesukristu, ia kuu Jito'o, te
siun ni vi kotua'a ni, te vi sa'a nda'u ni maa ni vi vi ka'an yiñu'u ni nuu
vi kaxtno'o ni nuu ndi'i ñayiu ja ka jikan tno'o ña ja ja'a naxa ka ndetu
ka'nu ni ia Dios.
16 Te vi ndakani vii vi ndakani va'a ini ni, nagua ja ñayiu ka ka'an kue'e
siki ni ja ñayiu ka sa'a jakue'e ka kuu ni, na vi ndukanoo mai jin ja ka xtavi
kuechi ñai nuu na vi kuni ja ka sa'a gua'a ni, chi ka kandija ni Jesukristu.
17 Chi gua'a ka kuu ja vi tna'a ni tnundo'o nuu ka sa'a ni java'a nuu ja
saa kuini maa ia Dios, masu ja vi tna'a ni tnundo'o nuu ka sa'a ni jakue'e.
18 Chi suni saa ni tna'a Jesukristu tnundo'o nuu ni ji'i ya invaa jichi ja
ja'a yika kuechi ndi'o. Te ia vii ia va'a kuu ya, su ni tna'a ya tnundo'o ja
ja'a yoon ja ni ka okuo ñayiu kue'e, nagua ja ndakuaka ña ya no'okueio
nuu ia Dios. Chi ni ji'i ya jin yiki kuñu ya, su ni ndateku ya ni sa'a Espíritu
maa ia Dios.
19 Te ni ja'an Jesukristu ni sa'a Espíritu ja ni kaxtno'o ya tno'o va'a ya
nuu anu ñayiu ni ka ji'i ja ka ndesi ñuu ji'i.
20 Te ñayiu yun ka kuu ja tu ni ka jantno'o nuu ia Dios ndee jana'a, nuu
ni sa'a Noé arca, na ni ondetu ka'nu ya ja vi ndatna'u ini ñayiu nini kuva'a
arca yun. Su masu kua'a ñayiu ni ka kaku ni'nu nuu ndute yun, chi una
ni.
21 Te ndute yun kuu na kuinio ndute ja ni ka janduteo, te jin ma'ñu sagua
ja ni ka janduteo yun kuu ja ni ka kaku ni'nuo nuu yika kuechio vitna. Te
ja ka janduteo yun, masu jiniu'u ja ndundoo yiki kuñuo, chi ja ka kee yu'o
nuu ia Dios ja vi ndakani vii vi ndakani va'a inio, te skaku ni'nu ña ya jin
ma'ñu sagua ja ni ndateku Jesukristu.

22 Te maa ya kuu ia mandaa andivi, te nukoo ya ichi nda'a kua'a maa ia
Dios, te ia ka jinokuechi nuu Dios vi ia ka ndiso tniuu vi ndi'i jana'nu, ka
yindee ka yititi nuu ya.

4

Na vi koo nagua kuini maa ia Dios

1 Te yun guaa vi nagua ni tna'a Jesukristu tnundo'o jin yiki kuñu ya,
suni saa ni maa ni vi koo ini vi koo anu ni ja vi tna'a ni tnundo'o, chi na
in tna'a tnundo'o jin yiki kuñui, te xndendoi yika kuechi,
2 nagua ja kiuu koteku nunuu kai ñuyiu ya'a, na kosa'i nagua kuini maa
ia Dios, te ma kokuña'a kai ja kusii ini yiki kuñui.
3 Te ja ni kuu ni, chi kua'a jakue'e ni ka osa'a ni ama ka, nagua ka
jinkuaan ini ñayiu tu ka jini ia Dios, te tiempu saa ni ka osa'a ni ja jio'o
yiki kuñu ni, vi ni ka osa'a ni kuechi ñuyiu, vi ni ka ojini ni jin texeen, vi
ni ka osa'a ni viko nuu ni ka ojaa ni ka oji'i ni, vi ni ka ochiñu'u ni chu'chi
ja in jatne'e ndeva'a kuu nuu ia Dios.
4 Te yun guaa vitna, te ka kane'e ña ñayiu yun jin ni, chi ka tunini ñai
ja tu ka chituu tna'a ka ni jin ja vi sa'a ni taka jane'e jayichi yun.
5 Su koo in kiuu, te kentakuei ñayiu yun nuu maa Dios, ia oo tua'a ja
ka'nde ya kuechi ñayiu teku vi ñayiu ni ji'i.
6 Chi yun guaa suni ni kaxtno'o ya tno'o va'a ya nuu taka ndiyi, visi ni
ka tna'i tnundo'o jin yiki kuñui nuu ni ka ji'i, nagua ka ji'i ndi'i ñayiu, su
vi koteku anui nagua teku maa ia Dios.
7 Te ja makuyatni kiuu ja naa ndi'i ja oo ñuyiu, te yun guaa vi kui'nu ini
ni, te vi kondakuatu ni ini ni nuu ia Dios.
8 Te jaka'nu ka kuu ja vi ka'an too tna'a ni, chi nuu ka ka'an too tna'a
ni, te ka jaka'nu ini ni kua'a yika kuechi.
9 Te vi kuanta'u in in ni ñayiu ka skua'a ja jakuei ve'e ni ja vi ndoi, te
ma vi ka'an kuechi ni siki.
10 Te vi kuantniuu maa ni na kuu na kuu nagua ni ka kuta'u ni nuu ia
Dios, te saa vi chituu tna'a gua'a ni jin sava ka ñayiu, na kuinio in tee
satniuu gua'a, ja skunkuu gua'a de nagua ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña
ia Dios.
11 Te nuu ja ka'an ndee in ni, te ka'an ni tno'o nagua kuini maa ia Dios,
te nuu ja ndee in ni chituu tna'a, te chituu ni ñayiu jin jandakui taa maa
ia Dios, nagua ja jin ndi'i tniuu ka sa'a ni na vi chiñu'u ñayiu ia Dios jin
ma'ñu sagua Jesukristu, ia xiin nuu oo jayiñu'u vi jaka'nu ya ja tatnuni ya
nikuii nikani. Saa na kokuu.

Ka tna'o tnundo'o chi ka kandijao Jesukristu

12 Ma vi kukuaka ini ni, vi ñani vi kua'a, ja ka'an too ña san, nuu vaji
taka tnundo'o xeen ja jito tnuni ña, na kuinio in ja tu na ama ka jini sa'un
ni.
13 Chi saa sua'a vi kokusii ini ni ja ka tna'a ni tnundo'o, nagua ni ndo'o
Jesukristu, nagua ja suni vi kusii ndeva'a ini ni nuu vi kuni ni ja ye'e tajan
ndenta ya.
14 Te nase inu ta'u inu ndetu ni nuu ka nani ña ñayiu jin in in ni ja ja'a
ja ka kandija ni Jesukristu, chi ka oo ni jin ia ye'e tajan, ja kuu Espíritu
maa Dios. Chi nuu ka kane'e ñayiu jin in in ni, te siki maa Espíritu ya ka
ka'in, su maa ni, chi ka chiñu'u ni ya.
15 Te nuu ja ndee in ni tna'a tnundo'o, su ma kokuu siki ja ka ja'ni ni
ndiyi, ni ja inu kui'na ni, ni ja ka sa'a ni jakue'e, ni ja ka kiunduu ni nuu
tniuu inka ñayiu.

16 Su nuu ja ka tna'a ni tnundo'o ja ka kandija ni Jesukristu, te ma vi
kukanoo ni, chi saa sua'a vi ndakuanta'u ni nuu ia Dios ja ka oo ni jin
Jesukristu.
17 Chi ja ni kenta kiuu ja sa'a ndaa ia Dios kuechi ñayiu, te keja'a ya
sa'a ndaa ya kuechi ñayiu maa ya. Te nuu ja xtnañu'u ka jinkondee ya jin
yoon, te vi'i ka kokuu jin ñayiu tu ka jantno'o tno'o va'a ya.
18 Chi yoso nuu tutu ii:
Te nuu ja vijin ndeva'a kuu ja vi kaku ni'nu ñayiu ndaa,
¿te naxa kaa ja kokuu jin ñayiu kue'e vi ñayiu ka sa'i yika kuechi?
Kachi tutu ii.
19 Te yun guaa nuu ja maa ia Dios kuini ja vi tna'a ñayiu tnundo'o, te na
xndendoi anui nuu nda'a Dios, ia ni sa'a ña jin, te na vi kosa'a ni java'a,
chi ia ndaa kuu ya.

5

Ni xteku Pedro ñayiu ka skua'a

1 Vitna te xteku ña san jin ni ja ka kuu ni tee nija'nu ja ka jito ni ñayiu
ka skua'a jin ni, chi suni maa san kuu in tee nija'nu ja jito san ñayiu ka
skua'a, chi ni jini san tnundo'o ni tna'a Jesukristu, te suni koo san nuu vi
koo jin ya kiuu ja ye'e tajan ya nuu ndenta ya.
2 Te vi koto gua'a ni ñayiu maa ia Dios ja ni xndendoo ya nuu nda'a ni,
na kuinio in tee jito ndikachi. Te ma vi kotenini ni maa ni, chi vi ni ini ni
anu ni vi koto ni jin, nagua kuini maa ia Dios. Te ma vi kondioo ini ni ja
vi ni'i kua'a ni xu'un, chi sua'a vi kokusii ini ni ja ka sa'a ni tniuu yun.
3 Te ma vi tatnuni ni'i ni nuu ñayiu ka jito ni ja ka kuu ni na kuinio
jito'i, chi sua'a vi nduku ni ja vi kokuu ni taniñu nui ja ka kui na kuinio
ndikachi maa ia Dios.
4 Te saa nagua ja kiuu na ndenta maa Jito'o ka'nu ka ja jito ndikachi, te
vi ni'i ni in ja vi kuta'u ni ja ye'e tajan, in ja ma naa sa'un.
5 Te suni saa ni maa ni ja ka kuu ni tee kuechi, vi kuanyu'u vi kuandetu
ni nuu tee nija'nu. Te ndi'i ni vi sa'a nda'u vi sa'a kee ni nuu in in ni, te
vi kuantno'o nuu tna'a ni, chi yoso nuu tutu ii:
Ndakoo ia Dios siki ñayiu ka sa'a teyii mai,
te ka'an nda'u ka'an kee ña ya jin ñayiu ka sa'a nda'u mai.
Kachi tutu ii.
6 Te vi sa'a nda'u vi sa'a kee ni maa ni, chi ka oo ni nuu nda'a Dios, ia
ndakui ndeva'a, nagua ja ndasa'a ka'nu ña ya jin ni kiuu ja ni jani maa
ya.
7 Vi xndendoo ni ndi'i ja ka ndi'ni ndeva'a ni nuu nda'a ia Dios, chi maa
ya jito jini ña jin in in ni.
8 Te vi kui'nu ini ni vi vi koto ni maa ni, chi jika nuu Tachi ja jini u'u ña,
na kuinio ndika'a ja kañu xeen ti nduku ti na in kaa ti.
9 Te ma vi kuandetu ni ja xnda'u ña Tachi, chi vi koyutnu ni jin tno'o
ka kandija ni, chi ja ka jini ni ja inuu ni tnundo'o ka tna'a ni jin ñayiu ka
skua'a ninii ñuyiu.
10 Su nuu na ya'a tnundo'o ja ka tna'a ni ndee saa tiempu, te maa ia
Dios ndatau ña nuu tnundo'o yun ja vi koo gua'a ni, te vi koo yutnu ni, te
vi koo ndakui ni, te vi kukanu ini ni ya, chi maa ya kuu ia ni kana ña, te
ka'an nda'u ka'an kee ña ya nuu ndi'i ja vi koo ni jin Jesukristu nuu ye'e
tajan ya nikuii nikani.
11 Te nuu maa ya na koo jaka'nu ya ja tatnuni ya nikuii nikani. Saa na
kokuu.

Sandi'i ni ka ndakantno'o de ñayiu ka skua'a

12 Te jin ma'ñu sagua ñanio Silvano, in tee jini san ja skunkuu gua'a de,
ka tee san ndee saa tno'o nuu tutu ya'a, nuu xteku ña san, vi ndakani kaji
san ja jandaa ja ka'an nda'u ka'an kee ña ia Dios. Te vi koyutnu ni jin ya'a.
13 Te ñayiu ka skua'a ja ka oo ñuu ja kuu na kuinio Babilonia ja ni ndakaji
ia Dios nagua ni kaji ña ya jin in in maa ni. Vi suni Marcos, tee kuu na
kuinio se'e maa san, ka ndakan tno'o ña, ¿a kukueni ka oo ni?
14 Te vi ndakantno'o tna'a in in maa ni, te vi ndatnii nda'a tna'a ni ja ka
ka'an too tna'a ni.
Te ndi'i ni ja ka oo ni jin Jesukristu vi koo ni jin jamani ya. Saa na kokuu.

Tutu kuu uu ni tee Pedro, tee ni chitniuu Jesukristu

1 Maa san kuu Simón Pedro tee jinokuechi nuu Jesukristu, te ni chitniuu
ña ya jin san ja xtutenuu san tno'o ya. Tee san tutu ya'a nuu in in maa ni
ja ni kentakuei ni ka kandija vii ndeva'a ni nagua ka kandija maa san, chi
sa'a ndaa Dios, ia kuu Jesukristu, ja ni skaku ni'nu ña ya.
2 Te na kaya kua'a ka javii java'a sa'a ya vi jamani ya ja vi koo jin ni jin
ma'ñu sagua ja ni ka jini ni ia Dios jin Jito'o Jesús.

Ni kana ña ia Dios ja vi sa'a vii vi sa'a va'a ñayiu ka skua'a

3 Te jin jaka'nu maa ia Dios, ni taa ya ndi'i nagua ka ja'ni ña jion ja vi
kotekuo vi ja vi kochiñu'o ya jin ma'ñu sagua ja ni ka jinio ia ni ndakana
ña ja ndiso ya tniuu ka'nu ja tatnuni ya vi ndi'i tniuu na'nu ja sa'a ya.
4 Te jin ma'ñu sagua tniuu ya'a, ni taa ya jaya'u vi jana'nu ndeva'a ja
ni kee yu'u ya, nagua ja ja'a ya'a, te kentakuei ni vi kokuu ni ñayiu vii,
nagua oo maa ia Dios, te vi kaku ni nuu taka jakue'e ja ka jio'o ñayiu ja
oo ñuyiu.
5 Te yun guaa vi nduku ndee ni ja vi ndaskintna'a ni ja ka kandija ni jin
ja vi koo vii vi koo va'a ni, te ja ka ovii ka ova'a ni vi ndaskintna'a ni jin
ja ka jinkui'nu gua'a ini ni.
6 Te ja ka jinkui'nu gua'a ini ni vi ndaskintna'a ni jin ja ka ja'nu ni'nu ni
maa ni; te ja ka ja'nu ni'nu ni maa ni vi ndaskintna'a ni jin ja ka jandee
ini ni; te ja ka jandee ini ni vi ndaskintna'a ni jin ja ka chiñu'u ni ia Dios.
7 Te ja ka chiñu'u ni ia Dios vi ndaskintna'a ni jin ja ka ka'an mani tna'a
ni; te ja ka ka'an mani tna'a ni vi ndaskintna'a ni jin ja ka ka'an too tna'a
ni.
8 Chi nuu ja ndi'i ya'a ka oo jin ni, te kaya tno'o ya'a ini anu ni, te ma
kuandetu ja vi koo ku'ndu ni, te ni ja tu na tniuu vi sa'a ni, chi jiniu'u ja
vi kuni gua'a ka ni Jito'o Jesukristu.
9 Su ñayiu ja tu sa'a tniuu ya'a kui na kuinio in ñayiu tu ndijin gua'a
nui axi ni ndesi nduchi nui, chi ni naa ini ja ni ndasavii ña ya nuu yika
kuechi ja ni osa'i.
10 Te yun guaa vi nduku ndee ni, vi ñani vi kua'a, ja vi koyutnu ni, nagua
ja vi xne'e ni maa ni ja ni kana ña ia Dios jin in in ni vi ni ndakaji ña ya.
Chi nuu ja sua'a vi sa'a ni, te ma vi kaka yata ni.
11 Chi saa te june gua'a ia Dios ichi ja kiukuei ni nuu tatnuni Jito'o
Jesukristu nikuii nikani, ia skaku ni'nu ña.
12 Te yun guaa siun ni kondaska'an ña san tno'o ya'a, visi ja ka jini maa
ni, te ka oyutnu ni jin tno'o ndaa ja ni ka kaxtno'o nuu ni.
13 Chi ndakani ini san ja nini teku ka san, te tniuu maa san kuu ja ka'an
kachi san nuu in in ni vi xteku ña san.
14 Chi ja jini san ja joo ni ka kiuu, te xndendoo san yiki kuñu san, nagua
ni kaxtno'o maa Jito'o Jesukristu nuu san.
15 Su nduku ndee ndeva'a san xteku ña san nagua ja kiuu na kuu san,
te siun ni vi kondaka'an maa ni tno'o ya'a.

Ni ka jini Pedro ja ye'e tajan Jesukristu

16 Chi ni ka ndakani san tno'o maa Jito'o Jesukristu vi naxa ndii ya jin
jaka'nu ya, te tu ni ka ndakani san kuentu ja ka jani ini maa san, chi ni ka
jini san Jito'o jin nduchi nuu san jaye'e tajan ya.
17 Chi ni ka jini san nuu ni jiña'a Tata Dios jayiñu'u vi jaka'nu nuu ya, te
ni ka onini san tno'o ni ka'an maa ia Dios ndee nuu ye'e tajan vii ndeva'a
nuu oo ya, te kachi ya: “Suchia'a kuu se'e maa rin ja kutoo ndeva'a rin vi
kusii ndeva'a ini rin jin”.
18 Te ni ka jini so'o maa san tno'o ni ka'an ndee andivi nuu ni ka oo san
jin Jesús nuu yuku maa ia Dios.
19 Chi suni ka kukanu ini ndao tno'o ni ka tee tee ni ka ndakani tno'o ia
Dios ndee jana'a, te gua'a ka sa'a ni ja ka nini ni tno'o yun, chi tno'o yun
kuu na kuinio in ñu'u iti ja ye'e ni'nu nuu nee, guaa ndee na tuu ndii inka
kiuu, te jinonta kimi ndii ja kuu Jesukristu ja ye'e ya ini anu in in maa ni.
20 Te xtnañu'u ka vi jinkui'nu gua'a ini ni tno'o ya'a, ja ni in tno'o ni ka
ka'an tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a ja yoso nuu tutu ii, masu
tno'o ja ni ka jinkui'nu ini maa de kuu.
21 Chi ni in tno'o ja ni ka ndakani de, masu tno'o nagua kuini in ñayiu
ñuyiu ja ka'in kuu, chi tno'o ja ka ndakani ñayiu maa Dios ja ni jiña'a maa
Espíritu ya ja vi ka'in kuu.

2

Tno'o ja ja'a ñayiu ja ka xnda'u ña

1 Te ne'u ñayiu ñuo Israel suni ni ka oo tee ni ka oxnda'u ñayiu nuu
ni ka oka'an de ja tno'o ia Dios ka ndakani de. Te suni saa ni vi koo tee
vi koxnda'u ñayiu ja vi kokaxtno'o de ne'u maa ni, nuu vi kokaxtno'o de
tno'o jani ini ja tu jiniu'u, te vi skunaa ña de, chi ma vi ndaa yu'u de ja
Jito'o kuu ia skaku ni'nu ña, te ñama vi naa de.
2 Te kua'a ñayiu vi kondikin taka jane'e jayichi ka sa'a de. Te ja ja'a tee
yun, te vi kane'e ñayiu siki tno'o va'a Jesukristu ja kuu ichi ndaa.
3 Te ja ka ndioo ndeva'a ini de xu'un, te vi kene'e de xu'un nuu in in
ni jin tno'o ja ka xnda'u ña de, su ndee jana'a ja ndetu ña tnundo'o ja vi
tna'a de, te ja oo yatni ja vi naa de.
4 Chi tu ni jaka'nu ini ia Dios jin ia ka jinokuechi nuu ya nuu ni ka sa'a
ia yun yika kuechi, chi ni tnaa ña ya andeya, te ni jasi ña ya nuu nee, te
ni tava'a ña ya guaa ndee kiuu ja sandaa ya kuechi.
5 Te tu ni jaka'nu ini ya jin ñayiu ñuyiu ni ka oo ndee jana'a, chi ni
tetniuu ya sau xeen ja kuu diluvio siki ñayiu kue'e yun ja ni xnaa ña ya,
te maintno'o Noé, tee ni okaxtno'o tno'o ndaa ia Dios, guaa ni skaku ni'nu
ña ya jin uja ka ñayiu.
6 Te suni ni tetniuu ia Dios tnundo'o ja ni xnaa ya ñuu Sodoma vi ñuu
Gomorra ja ni kai vi ndee ni nduu yaa, nagua ja kokuu in taniñu tnundo'o
ja kii siki ñayiu kue'e ja vi koo nuu kuee ka.
7 Te ni skaku ni'nu ya Lot, chi tee ndaa ni okuu de, te ni okusuchi ndeva'a
ini de ja ni ondia'a de jane'e jayichi ni ka osa'a ñayiu kue'e yun.
8 Chi in tee ndaa ni okuu de ja ni oo de ne'u ñayiu kue'e yun, te ndi'i
ni kiuu ni otna'u ini de ja ni ondia'a de vi ni onini de ndi'i jakue'e ni ka
osa'a ñayiu yun.
9 Te yun guaa jini Jito'o ja skaku ni'nu ya ñayiu ka chiñu'u ya nuu jito
tnuni ña tnundo'o, te jasi ya ñayiu kue'e ja vi tna'i tnundo'o guaa ndee
kiuu sandaa ya kuechi.

10 Te vi'i ka kuña'a ya tnundo'o ja vi tna'a tee kue'e ja ka kusii ini de
jin yiki kuñu de, te ka sa'a de jane'e jayichi, te ka skexiko de tniuu ndiso
Jito'o.
Te ya'a yun ni ka kiunduu de vi ka sa'a ndee ini de, te ni ja tu ka yu'u
de ja vi kane'e de jin ia ka kuu na'nu ka.
11 Su ia ka jinokuechi nuu Dios, visi ia na'nu ka vi ia ndakui ka ka kuu
ya saa tee ka xnda'u ñayiu yun, su tu ka xtau tnia'a ya nuu Jito'o ia ka
kuu na'nu yun.
12 Su tee ka xnda'u ñayiu yun, chi ka ka'an kue'e de jin ja tu ka jinkui'nu
ini de, na kuinio kiti ja tu jini ti ja ndakani ini ti. Te ka kaku ti nani ja vi
tnii ña ñayiu jin ti, te vi ka'ni ñai. Te inuu ni ka kuu de jin kiti, chi vi kuu
de nuu jakue'e ka sa'a de nagua ka ji'i kiti yun.
13 Te ja ja'a jakue'e ja ka sa'a de sava ka ñayiu, te kii tnundo'o ja vi tna'a
maa de, chi ka jini de ja luu kuu nuu ka kusii ka kuvatu ini de tno'o nduu.
Su ka kuu de tee tne'e ndeva'a ja ka taa kanoo ña de nuu ka jaa de jin ni
xtaa, chi vi yun ka kusii ndeva'a ini de jin jakue'e ka sa'a de yun.
14 Te ni ma kuu ja vi kondia'a de ñasi'i, chi vini ka jio'o ña de, te vi tu
ka jinkuiin de ja ka sa'a de yika kuechi. Te ka xnda'u de jin ñayiu inu vita
jin ja ka kandijai. Te ni ka kutua'a de ja ka jio'o de nagua ka neva'a ñayiu,
chi se'e ni ka tau tnia'a ka kuu de.
15 Chi ni ka xndendoo de ichi ndaa, te ni ka ndoñu'u de, te ni ka ki'in
de ichi jika Balaam, seyii Beor, chi ni jio'o Balaam yun ja ni'i de xu'un jin
tniuu kue'e ja sa'a de.
16 Te in mentu si'i kiti jiso ni kuxeen nuu de, visi tu ka'an in kiti, su ni
ka'an ti nagua ka'an in ñayiu, te ni junkani ña ti jin Balaam, tee ndakani
tno'o ia Dios, ja ma sa'a de in tniuu vasa.
17 Te tee ka xnda'u ñayiu ya'a ka kuu de na kuinio nuu kee ndute ja ni
yichi de axi viko ja xtechi ña tachi, su ja ni sa'a tua'a ia Dios in nuu nee
ndeva'a ja vi koo de nikuii nikani.
18 Chi ka ka'an de tno'o yuchi ndeva'a vi tno'o ja tu jiniu'u, te ka xnda'u
de ñayiu vi inka ni ka kujioo nuu ñayiu ka sa'a jakue'e, chi ka xnda'u ña
de jin ja ka jio'o de vi ja ka kusii ini de jin yiki kuñu de.
19 Te ka jiña'a de ja kuu vi sa'a ñayiu nagua ka kuini mai. Su maa de,
chi ka jinokuechi de nuu jakue'e ja ka jio'o de yun, chi nuu kundee jakue'e
yun nuu in ñayiu, te ka jinokuechi nuu jakue'e yun.
20 Chi nuu ja jandaa ja ni ka jini ñayiu Jito'o Jesukristu, ia skaku ni'nu
ña, te ni ka kujioi nuu jakue'e ja oo ñuyiu ya'a, te nuu ja na vi kuandetui
ja vi ndajiokuiin tukui inka jichi nuu jakue'e yun, te ja ni kundee tuku nui,
nuu saa te vi'i ka ñayiu kue'e ni ka ndui saa jaxtnañu'u.
21 Te vi gua'a ka kuu nuu siun ja ma vi kuni sa'uin ichi ndaa, masu ja ni
ka jini, te ni ka kujioo tukui nuu tno'o vii ja ni tatnuni ya nui.
22 Te jin ñayiu ya'a ni skunkuu ndaa tno'o vi kokanka'an ñayiu nuu ka
ka'in sua'a: “Ti'ina, chi ndajiokuiin ti ndakaa ti ja ni ndujan ti”. Te “kini
ja ni ka skuchi vii, ni ndajiokuiin tuku ti ndakuchi ñii ti nuu nde'i”.

3

Koo in kiuu te ndajiokuiin Jito'o

1 Ya'a kuu tutu kuu uu ja tee san nuu in in maa ni, vi ñani vi kua'a ja
ka'an too ña san. Te nuu ndi nduu tutu ya'a xteku ña san ja vi ndakani
vii vi ndakani va'a ini ni,

2 nagua ja vi kondaka'an ni tno'o ni ka ka'an tee vii ndee jana'a ja ni ka
ndakani de tno'o ia Dios, vi tno'o ja ni tatnuni maa Jito'o, ia skaku ni'nu
ña, ja ni ka kaxtno'o tee ni chitniuu Jesukristu nuu in in maa ni.

3 Te xtnañu'u ka vi jinkui'nu gua'a ini ni tno'o ya'a, ja ama ka ja kenta
kiuu sandi'i, te vi koo ñayiu ka sa'a jakue'e ja ka kusii ini jin yiki kuñui,
te vi ka'an kuasun ñai
4 nuu vi kakan tno'o ñai: "¿Ndenu oo tno'o ka ka'an ni ja ni kee yu'u
Jesukristu ja ndajiokuiin ya? Te vi guaa ndee kiuu ja ni ka ji'i ndi tata
yuao vi guaa ndee kiuu vitna, inuu ni oo ndi'i, te ni tu nagua sama sa'un
jin ndee nuu ni jinkoo ñuyiu", vi kachi.
5 Chi tu ka kuini ja vi ndakuni ndai, ja ndee jana'a ni kuva'a andivi jin
tno'o ni ka'an ia Dios, te suni saa ni ñuyiu ja ni kuva'a jin ndute, te jin
ma'ñu sagua ndute yun ni sa'a ya ñu'u yichi.
6 Te suni jin ma'ñu sagua ndute ni xnaa ya ñuyiu ndee jana'a nuu ni
tetniuu ya sau xeen ja kuu diluvio.
7 Su andivi vi ñu'u nuu ka oo vitna, chi oo va'a jin tno'o tatnuni maa ia
Dios ja kai kiuu sandi'i, nuu tetniuu ya tnundo'o xeen, te yun vi naa ñayiu
ka sa'a jakue'e.

8 Te suni ma vi ndunaa ini ni tno'o ya'a, vi ñani vi kua'a ja ka'an too ña
san, ja nuu maa Jito'o, chi in kiuu kuu na kuinio mil kuia, te mil kuia kuu
na kuinio invaa kiuu.
9 Te masu ja kukuee Jito'o ja skunkuu ya tno'o ni kee yu'u ya, nagua ka
ndakani ini sava ñayiu ja ni kukuee ya, chi ndetu nuu ni ya ja ja'a in in
maa ni, chi tu kuini ya ja ndee in ñayiu junaa, chi ndi'i na vi ndatna'u ini,
te na vi xndoi yika kuechi.
10 Su kiuu ja ndii maa Jito'o, chi sanaa ni te ndenta ya na kuinio in
kui'na, ja vi sanaa ni te kiuu su'u in jakuaa. Te kiuu saa, chi vi ni'i jiso
kokuu andivi, te vi kai ndi'i ja oo andivi, te vi naa, te kai ñuyiu vi ndi'i
tu'u ja oo nui.

11 Te ja siun ndi'i tu'u ja oo ñuyiu vi naa, te kanuu ndeva'a ja vi koo vii
vi koo va'a ni nuu ia Dios, te vi chiñu'u ni ya.
12 Vi kondetu ka'nu ni ja na kenta kiuu maa ia Dios, te vi nduku ndee
ni vi sa'a gua'a ni nagua ja ñama na kenta maa kiuu. Chi kiuu yun kai
andivi, te naa, te ndi'i ja oo andivi xtute ndi'i ña ñu'u yun.
13 Su mao, chi vi kondetu ka'nuo andivi jaa vi ñuyiu jaa, chi saa ni kee
yu'u ia Dios, te yun chi nino'o ni tniuu ndaa koo.

14 Te yun guaa nini ka ndetu ka'nu ni ya'a, vi ñani vi kua'a ja ka'an too
ña san, te vi nduku ndee ni ja koo vii vi koo va'a ni nuu ya, nagua ja kiuu
na ndenta ya, te nuku'un ña ya ja ka oo mani ni nuu ya, te tu na yika
kuechi ka tavi ka ni.
15 Te vi jinkui'nu ini ni ja ndetu nuu ni Jito'o, chi kuini ya ja vi kaku
ni'nuo. Te suni sua'a ni tee ñanio Pablo, tee ka ka'an too ndeva'o, chi ni
tee de nuu in in maa ni jin ndi'i tno'o ndichi ja ni jiña'a maa ia Dios.
16 Te ni ka'an de ja ja'a tno'o ya'a nuu taka tutu ja ni tee de, visi sava
nuu tutu ka ndee tno'o ja vijin ndeva'a ja jinkui'nu inio. Te sava ñayiu ja
tu ka junkui'nu gua'a ini vi ñayiu ja tu ka kandija gua'i ka kaguai tno'o
kaxtno'o de, te suni saa ni ka kaguai sava ka tno'o ja yoso nuu tutu ii, te
jin yun ka ni'i mai ja vi junai.

17 Su maa ni, chi ja ka jini gua'a ni tno'o ya'a, vi ñani vi kua'a ja ka'an
too ña san, te yun guaa vi koto va'a ni maa ni ja ma vi xnda'u ña ñayiu
ka sa'a jakue'e, te vi jiokuita ñai, te vi kujioo ni nuu tno'o ka kandija ni.

18 Chi sua'a vi kuni gua'a ka ni Jito'o Jesukristu, ia skaku ni'nu ña, te
vi koo yutnu ka ni nuu ya ja kunda'u ini ña ya. Te nuu maa ya na koo
jayiñu'u ndee vitna vi nikuii nikani. Saa na kokuu.

Tutu xtnañu'u ni tee Juan, tee ni chitniuu ña Jesukristu nuu ñayiu ka skua'a

1 Ka tee san tno'o ya'a nuu in in maa ni ja ja'a in Tno'o ja oo ndee nuu ni
jinkoo jaa ñuyiu, te ni ka onini san Tno'o yun, vi ni ka jini san jin nduchi
nuu san vi ni ka ndia'a san, nagua kaa nagua oo, vi ni ka ke'e san jin nda'a
san, te maa Tno'o yun kuu ja teku nikuii nikani.
2 Chi Tno'o ja teku yun kuu ia ja ni kii, te ni ka jini san ya, guaa ka
ndakani san tno'o ya, te ka kaxtno'o san nuu in in ni Tno'o ja vi kotekuo
nikuii nikani ja ni oo ya nuu maa Tata Dios, te ni kii ya.
3 Te ka ndakani san ja ni ka jini nuu san ya vi ni ka onini san tno'o ni
ka'an ya, nagua ja suni inuu vi kaka ni jin san, su ndija ja inuu ka jika
ndi'o nuu ka oo jin Tata Dios vi Se'e ya Jesukristu.
4 Te tno'o ya'a ka tee san, nagua ja vi kosii ini ndeva'a ni.

Ni ka nduvio nuu yika kuechio jin niñi maa Jesukristu

5 Te ya'a kuu tno'o ja ni kaxtno'o Jesukristu ja ni ka onini san, te ka
ndakani san nuu in in ni, ja Dios kuu ia ye'e ni'nu, te tu sa'un na janee oo
nuu ya.
6 Te nuu ja ka ka'on ja ka jika inuo jin ya, te ka jikao nuu nee, te chia
inu tno'o ja siun ka ka'on, chi tu ka sa'a ndao.
7 Su nuu ja ka jikao nuu ye'e ni'nu, te ka jikao jin maa ya ja oo ya nuu
ye'e ni'nu, te yun guaa ka jika inuu in in mao, te niñi maa Se'e ya Jesukristu
ndasavii ndi'i yika kuechio.
8 Te nuu ja ka ka'on ja tu na inu yika kuechio, te chia ka xnda'uo mao,
te tu na tno'o ndaa oo ini anuo.
9 Te nuu ja vi ndana'mao yika kuechio nuu Dios, te maa ya kuu ia ndaa
ja skunkuu ya tno'o ka'an ya, te kuaka'nu ini ya yika kuechio, te ndasavii
ña ya jin ndi'i jakue'e ka sa'o.
10 Te nuu ja ka ka'on ja tu na yika kuechi ka sa'o, te jin tno'o ya'a ka
ka'on ja chia xnda'u ña ya, te tu ka janta'u ndao tno'o ya.

2

Kristu kuu ia ka'an ni'nu ja ja'o

1 Tee san tno'o ya'a nuu in in ni ja ka kuu ni na kuinio se'e maa san ja
ka kandija ni, nagua ja ma vi sa'a ni yika kuechi. Su nuu ja ndee in ni ka
sa'a yika kuechi, te ka neva'o Jesukristu, ia ndaa, ja ka'an ni'nu ya ja ja'o
nuu Tata Dios.
2 Te maa Jesukristu kuu ia ni soko maa ya ja ja'a yika kuechio, te masu
nani ja ja'a yoon, chi suni ja ja'a yika kuechi ndi'i ñayiu ñuyiu.
3 Te nuu ja ka jantno'o nagua tatnuni maa ia Dios, te yun ka kukanu inio
ja ka jinio ya.
4 Su nuu ja na ndee in ñayiu ka'an: “Sein, chi jini san ya”, te tu jantno'i
nagua tatnuni ya, te ñayiu ya'a, chi chia tno'i, te tu oi jin tno'o ndaa.
5 Su nuu ja ndee ñayiu skunkuu tno'o ka'an ya, te ñayiu ya'a guaa jandaa
kuiti ja ka'an toi ia Dios. Te jin yun ka jinio ja ka oo jin ya.
6 Te nuu ja ndee ñayiu ka'an ja siun ni oi jin Dios, te kuini ja kakai nagua
ni jika maa Jesukristu.

Tno'o jaa ja tatnuni ia Dios

7 Masu in tno'o jaa ja tatnuni ia Dios tee san nuu ni, vi ñani vi kua'a,
chi tno'o ja ni tatnuni ya ndee jana'a kuu, ja ka neva'a maa ni ndee ja
xtnañu'u, te suu tno'o ni tatnuni ya ndee jana'a kuu tno'o ja ni ka onini
ni nuu ni ka keja'a ni ka kandija ni.
8 Te visi ni saa, te tee san tno'o ya'a ja kuu na kuinio in tno'o tatnuni jaa,
chi in tno'o ndaa ja ni skunkuu maa Jesukristu nagua ka skunkuu maa ni
kuu, chi kua'an ya'a janee, te vaji ye'e ni'nu ñu'u ndaa.
9 Te nuu ja na in ñayiu ka'an ja oi nuu ye'e ni'nu, te ka'an u'ui in ñani,
nuu saa, te jika ii ni nuu nee.
10 Te nuu ja na in ñayiu ka'an toi ñani, te siun ni oi nuu ye'e ni'nu ya,
te tu na in skanakau ña jin nuu yika kuechi.
11 Su nuu ja na in ñayiu ka'an u'ui nuu ñani, te oi nuu nee vi jikai nuu
nee, te tu jini na ichi ki'in, chi ni ndesi nduchi nui jin janee yun.
12 Tee san tno'o ya'a nuu in in maa ni, ja ka kuu ni na kuinio se'e san,
chi jin tniuu ni skunkuu Jesukristu, te ni jaka'nu ini ia Dios yika kuechi in
in maa ni.
13 Tee san tno'o ya'a nuu in in maa ni ja ka kuu ni na kuinio yua,
chi ni ka jini ni Jesús, ia ja oo ndee jaxtnañu'u nuu ni junkoo ñuyiu.
Te suni tee rin nuu in in ron ja ka kuu ron na kuinio suchi kuechi,
chi ni ka kundee ron nuu Tachi, te tu ni ka sa'a ron jakue'e.
Te suni tee rin nuu in in ron ja ka kuu ron na kuinio se'e rin,
chi ni ka jini ron Tata Dios.
14 Tee san ya'a nuu in in maa ni ja ka kuu ni na kuinio yua,
chi ni ka jini ni Jesús, ia oo ndee jaxtnañu'u nuu ni junkoo ñuyiu.
Te suni tee rin nuu in in ron ja ka kuu ron na kuinio suchi kuechi,
chi ka oo ndakui ron, te siun ni ka oo ron jin tno'o va'a ia Dios,
chi ni ka kundee ron nuu Tachi, te tu ni ka sa'a ron jakue'e.
15 Ma vi kokutoo ni ñuyiu kue'e ya'a, ni ja oo nui. Te nuu ja ndee ñayiu
kutoo ñuyiu, te tu kutoi maa Tata Dios.
16 Chi ndi'i ja oo ñuyiu masu nuu Tata Dios vaji, chi nuu ñuyiu vaji ja
jio'o yiki kuñuo vi ja junkuaan inio ja kondia'o jin nduchi nuo, vi ja kuu
teyio nuu ñuyiu.
17 Te ñuyiu ya'a, chi ja ya'a ni kuu jin ndi'i ja ka jio'o ñayiu ñuyiu, su
na in sa'a nagua kuini maa ia Dios, te kotekui nikuii nikani.

Vi ndakoo ñayiu vi xnda'u ña ja Jesukristu ka kuu mai

18 Te maa ni ja ka kuu ni na kuinio se'e san, ka'an san nuu in in ni ja
ja makuyatni kiuu sandi'i. Te ja ka jini so'o maa ni ja vaji tee ndakoo siki
Jesukristu, te vitna ja ni kuu kuakua'a ñayiu ka ndakoo siki ya, te yun
guaa ka jinio ja ni kuyatni kiuu sandi'i.
19 Te ne'u mao ni kekuei, su masu ñayiu ka kandija inuu jion ka kui, chi
nuu sua'a te ñayiu ka kandija inuu jion ka kui, chi vi koo ni jion. Su ni
kekuei kua'ankuei nagua ja vi xtuu kaji mai ja masu ndi'i ka kandija jion.
20 Su in in maa ni, chi ni skuun ia Dios Espíritu ya ja ka oo jin ni, te ndi'i
ya'a ka jini ni.
21 Tee san tno'o ya'a nuu in in ni, chi ka jini ni tno'o ndaa, te masu ja tu
ka jini ni, chi ka jini gua'a maa ni ja ni in tno'o tno'o, tu nagua vaji nuu
tno'o ndaa.
22 ¿Te na in kuu ja ka'an tno'o tno'o yun? Suu kuu ñayiu ka'an ja masu
Jesús kuu ndija Kristu, ia ni tetniuu Dios. Su ñayiu ya'a kuu ja ndakoo siki
Kristu ja tu ndaa yu'i ja jini Tata Dios jin Se'e ya.
23 Chi ndi'i ñayiu tu ndaa yu'u ja kandijai Se'e Dios, te masu oi jin Tata
Dios. Te ñayiu ndaa yu'u ja kandijai Se'e Dios, te suni oi jin Tata Dios.

24 Te yun guaa vi tava'a gua'a ni tno'o va'a ia Dios ja ni ka onini ni
ndee jaxtnañu'u. Te nuu ja ka tava'a gua'a ni tno'o ja ni ka onini ni ndee
jaxtnañu'u, nuu saa, te suni vi koo ni jin Se'e Dios vi maa Tata Dios.
25 Te tno'o ya'a kuu ja ni kee yu'u Jesukristu nuu in ion ja vi kotekuo
nikuii nikani.
26 Tee san tno'o ya'a nuu in in ni, nagua ja vi kuni ni ndee ñayiu ka
nduku ja vi xnda'u ña.
27 Su in in maa ni, chi ni skuun ia Dios Espíritu ya ja ka oo jin ni, te masu
nini kuu ja na in kaxtno'o nuu ni, chi maa Espíritu kuu ia kaxtno'o ndi'i
nuu in in ni, te tno'o kaxtno'o ya kuu tno'o ndaa, te masu tno'o xnda'u ña
kuu. Te yun guaa vi kondikin ni Jesukristu, nagua kaxtno'o maa Espíritu
ia Dios.
28 Te vitna kaxtno'o san nuu in in ni ja ka kuu ni na kuinio se'e san, te
siun ni vi kondikin ni Jesukristu, nagua ja vi koyutnu anuo nuu na ndenta
ya, te ma vi kukanoo ja vi tayu'u nuo nuu ya nuu na ndenta ya.
29 Chi nuu ka jini maa ni ja Jesukristu kuu ia ndaa, te suni vi jinkui'nu
ini ni ja ndi'i ñayiu ja ka sa'a ndaa ka kuu ndija se'e maa ia Dios.

3

Ñayiu ka kuu se'e ia Dios

1 Vi kondia'a ni naxa kutoo ña Tata Dios, ja vi konanio se'e maa ya, te
saa ka kuo. Te yun guaa tu ka jini ña ñayiu ñuyiu jion, chi tu ni ka jini ia
Dios.
2 Ñani kua'a ja kutoo ña san, ja se'e maa ia Dios ka kuo, te chia'an ka ja
skuni kaji ña maa ya naxa vi koo nuu ndajiokuiin ya. Su ka jinio ja nuu na
ndenta maa Jesukristu, te vi koo nagua oo maa ya, chi vi kunio ya, nagua
oo nagua kaa ya.
3 Te ndi'i ñayiu ja ka ndetu ka'nu nuu ndajiokuiin Jesukristu, chi siun
ni ka ndasavii anui, nagua oo maa ya ja ia vii kuu ya.
4 Te ndi'i ñayiu ka sa'a yika kuechi, ka jiso kavai Ley ia Dios, chi yika
kuechi yun sa'a ja jiso kavao Ley ya.
5 Te ja ka jini maa ni ja ni kii Jesukristu ñuyiu ya'a ja ni kindee ya yika
kuechio, te tu sa'un na yika kuechi maa ya.
6 Te ndi'i ñayiu ja siun ni ka oi jin ya, tu na yika kuechi ka sa'a kai. Su
ndi'i ñayiu ja ka sa'a ni yika kuechi, ni ja tu ka jini ya, te ni tu ka jinkui'nu
ini na ia kuu ya.
7 Te maa ni ja ka kuu ni na kuinio se'e san, vi koto ni maa ni ja ni in
ñayiu ma vi xnda'u ña, chi ñayiu sa'a tniuu ndaa, te sui kuu ñayiu ndaa,
nagua oo maa ya ja ia ndaa kuu ya.
8 Su ñayiu sa'a ni yika kuechi, te oi nuu nda'a Tachi, chi Tachi kuu ja
sa'a yika kuechi ndee jaxtnañu'u nuu ni junkoo ñuyiu. Te yun guaa ni kii
Se'e ia Dios ja ni xnaa ya tniuu sa'a Tachi yun.
9 Te ndi'i ñayiu ja ka kuu se'e ia Dios, tu ka sa'a kai yika kuechi, chi
ndikin tata maa Dios ka kui, te siun ni ka oi nuu ya, te ma kuu vi kondikin
kai ichi yika kuechi, chi se'e maa Dios ka kui.
10 Te ya'a kuu nuu ka xne'i mai ndei ka kuu se'e ia Dios, te ndei ka kuu
se'e Tachi, chi ndi'i ñayiu tu ka sa'a tniuu ndaa, te tu ka ka'an toi ñani, te
masu se'e Dios ka kui.

Na vi ka'an too tna'o

11 Chi ya'a kuu tno'o ja ni ka jini so'o maa ni ndee jaxtnañu'u, ja na vi
ka'an too tna'o.

12 Te ma vi sa'o nagua ni sa'a Caín, ja ni oo de nuu nda'a Tachi, te ni
ja'ni de ñani de. ¿Te na ja'a kuu ja ni ja'ni ña de? Chi tniuu kue'e ni osa'a
de, te ñani de, chi tniuu ndaa ni osa'i.
13 Ñani vi kua'a maa san ja ka skua'o, ma vi kukui'a ini ni nuu ja ka
ka'an u'u ña ñayiu ñuyiu jin ni.
14 Su yoon, chi ka jinio ja ni ka okuo na kuinio ndiyi, su vitna te ka tekuo,
chi ka ka'an too in in ñanio. Te ñayiu tu ka'an too in ñani, te kui na kuinio
ndiyi nuu ya.
15 Chi ndi'i ñayiu ja ka'an u'u in ñani, te kui na kuinio in ñayiu ja'ni
ndiyi, te ka jini gua'a maa ni ja ni in ñayiu ja'ni ndiyi, ma ni'i ta'ui ja
kotekui nikuii nikani.
16 Te ya'a kuu nuu ka jinio naxa ka ka'an too tna'o, chi ni soko Jesukristu
maa ya ja ja'a in ion, te suni yoon, na vi soko mao vi guaa ndee na vi kuo
ja ja'a ñayiu ka skua'a.
17 Su nuu ja ndee ñayiu neva'a nagua oo nuu ñuyiu ya'a, te ndia'i in
ñani ja kunda'u kukee ñayiu yun, te kuxii nagua neva'i, ¿nuu saa te naxa
koo ja ka'an too ia Dios ini anui?
18 Te maa ni ja ka kuu ni na kuinio se'e maa san, ma vi ka'on ja ka ka'an
too tna'o jin tno'o uun sua'a ni, chi vi na vi sa'a ndaa ndijao.
19 Te ya'a kuu nuu ka jinio ja ka kuo in ñayiu ndaa, te ka kukanu inio
jin anuo ja ka oo gua'o nuu ia Dios.
20 Su nuu ja anuo xtavi kuechi ña na in jakue'e ka sa'o, te ka'nu ka kuu
ia Dios saa anuo, te maa ya, chi jini ya ndi'i nagua ka sa'o.
21 Ñani kua'a ja ka'an too ña san, nuu ja anuo, tu nagua xtavi kuechi ña,
nuu saa te ka kukanu inio ja vi kuyatnio nuu ia Dios.
22 Te nani guaa kuu ja ka jikaon nuu ya, te vi ni'o, chi ka jantno'o nagua
tatnuni ya, te ka sa'o nagua junkuaan ini ya.
23 Te tno'o ya'a kuu ja tatnuni ya, ja na vi kandijao sivi Se'e maa ya
Jesukristu, te na vi ka'an too tna'o, nagua ni tatnuni ya ja vi sa'o.
24 Te ñayiu ka jantno'o nagua tatnuni maa ia Dios, chi siun ni ka oi jin
ya, te suni siun ni oo ya jin. Te ya'a kuu nuu ka jinio ja ka oo jin ya, chi
ni taa ya Espíritu ya ja oo ini anuo.

4

Oo Espíritu ia Dios vi oo espíritu xnda'u ña

1 Ñani kua'a, ja ka'an too ña san, ma vi kandija ni ndi'i ñayiu ka ka'an
ja jin Espíritu ia Dios ka kaxtno'i, chi vi koto tnuni ni jin kondio'ni a ndija
ja Espíritu ia Dios oo jin. Chi kuakua'a ñayiu tno'o ka oo ñuyiu ya'a ja ka
kachi ja tno'o ia Dios ka ka'in.
2 Te sua'a saa kuu vi kuni ni na in kaxtno'o jin Espíritu ia Dios, chi ndi'i
ñayiu ndakuni ja Jesukristu kuu ia ni tetniuu Dios, te ni okuu ndija ya teyii
jin yiki kuñu, te ñayiu yun guaa oi jin Espíritu ia Dios.
3 Te ndi'i ñayiu tu ka ndakuni ja Jesukristu ni okuu ndija ya teyii, te tu
na Espíritu ia Dios oo jin, te ñayiu ya'a ka kuu ja ka oo jin espíritu kue'e
ja ka ndakoo siki Jesukristu. Te ja ka jini so'o maa ni ja vajikuei, te vitna,
chi ja ka oi nuu ñuyiu ya'a.
4 Te maa ni ja ka kuu ni na kuinio se'e san, ja ka oo ni jin maa ia Dios,
te ja ni ka kundee ni, ni ka ja'nu ni ñayiu inu tno'o yun, chi ka'nu ka kuu
ia ka oo jin ni, saa ja ka oo jin ñayiu ñuyiu ya'a.
5 Chi ñayiu ñuyiu ka kui, yun guaa ka ka'in tno'o ja oo ñuyiu, te ñayiu
ñuyiu ya'a, chi ka nini tno'o ka ka'in yun.

6 Su mao, chi ka oo jin ia Dios, te ñayiu ka jini ia Dios, chi ka nini tno'o
ka ka'on. Te ñayiu tu ka oo jin ia Dios, chi tu ka nini tno'o ka ka'on. Te ya'a
kuu nuu ka jini kajio ndee ñayiu ka oo jin Espíritu ndaa, te ndee ñayiu ka
oo jin espíritu ja xnda'u ña.

Kutoo ña ia Dios jion

7 Ñani kua'a ja ka'an too ña san, na vi ka'an too tna'a in in mao, chi nuu
Dios vaji ja ka'an too tna'o. Chi ndi'i ñayiu ja ka'an too tna'i, te se'e Dios
ka kui vi ka jini ia Dios.
8 Te ñayiu ja tu ka'an too tna'i, te tu jini Dios, chi ia kutoo ña kuu ya.
9 Chi ya'a kuu nuu ni xne'e ia Dios ja kutoo ña ya jion, chi ni tetniuu ya
invaa Se'e ya ja ni kii nuu ñuyiu ya'a, nagua ja jin ma'ñu sagua Se'e ya, te
vi kotekuo nikuii nikani.
10 Te ya'a kuu nuu xne'e naxa kutoo ña ia Dios, te masu yoon ni ka kutoo
Dios, chi maa ya ni kutoo ña, te yun guaa ni tetniuu ya Se'e ya, ja ni ji'i ya
nuu ni tniuya'u ya yika kuechio.
11 Ñani kua'a ja ka'an too ña san, Dios chi saa ni sa'a ya ja kutoo ña ya
jion, te suni yoon na vi ka'an too tna'a in in mao.
12 Ni in ñayiu tu sa'un na ama ka jini nui Dios, su nuu ja ka ka'an too
tna'a in in mao, te siun ni oo Dios jion, te ja kutoo ña ya skunkuu ndaa
nuu in ion nuu ka ka'an too tna'o.
13 Chi ni taa Dios Espíritu ya ja ka oo jion, te yun guaa ka jinio ja ka oo
jin Dios, vi suni oo ya ini anuo.
14 Te maa san, chi ni ka jini san jin nuu san, te ka ndakani san ja ni
tetniuu tata Dios Se'e ya ja skaku ni'nu ya ñayiu ñuyiu.
15 Te ndi'i ñayiu ndakuni ja Jesús kuu Se'e ia Dios, te siun ni oo Dios jin,
te suni siun ni oi jin Dios.
16 Te maa san, chi ka jini san vi ka kandija san ja ia Dios, chi siun ni
kutoo ña ya jin in ion, chi ia kutoo ña kuu ya, te na ñayiu siun ni ka'an
too tna'i, te siun ni oi jin Dios, te suni siun ni oo Dios jin.
17 Saa te skunkuu ndaa ya nuu in ion ja ka ka'an too tna'o, nagua ja vi
kukanu inio, te ma vi koyu'o kiuu sandaa ya kuechi, chi nagua ni oo maa
Jesukristu nuu ñuyiu, te suni saa ni ka oo yoon nuu ñuyiu.
18 Chi nuu ka ka'an too tna'o, te tu na tno'o yu'u oo, chi kujioo ja ka
yu'o nuu ka ka'an too tna'a gua'o. Te yun guaa nuu ja ndee in ñayiu yu'u,
te kuini ka ja ka'an too tna'a ndandai, chi ja yu'i yun kaxtno'o ja yu'i ja
vatuni tetniuu ia Dios tnundo'o siki.
19 Te yoon, chi ka kutoo ia Dios, chi maa ya xtnañu'u ka, ni kutoo ña.
20 Su nuu ja ndee in ñayiu ka'an: “Sein, chi kutoo san ia Dios”, te ka'an
u'ui in ñani, te chia tno'i. Chi na in tu ka'an too in ñani ja jini ñai jin nui,
¿te naxa kuu kokutoi ia Dios, te tu na ama ka jini ya jin nui?
21 Te mao, chi ka neva'o tno'o ni tatnuni maa Jesukristu nuu ka'an sua'a,
ja ñayiu kutoo ia Dios, te suni na ka'an toi in in ñani.

5

Ñayiu ka kandija ka kundee nuu ñuyiu

1 Te ndi'i ñayiu ja ka kandija ja Jesús kuu Kristu, ia ni tetniuu Dios, te
se'e maa Dios ka kui. Te ndi'i ñayiu ka kutoo ia kuu Tata, te suni ka ka'an
toi ñayiu ka kuu se'e maa ya.
2 Te nuu ka kutoo ia Dios, te ka sa'o nagua tatnuni ya, te yun kuu nuu
ka jinio ja suni ka ka'an too ñayiu ka kuu se'e maa ia Dios.

3 Chi ja ka kutoo ia Dios kuu ja ka jantno'o nagua tatnuni ya, te tno'o
tatnuni ya, chi masu ja vijin ndeva'a kuu ja vi skunkuo.
4 Chi ndi'i ñayiu ka kuu se'e maa ia Dios ka kundei nuu ñuyiu. Chi ja
ka kandijao sa'a ja ka kundeo ka kuu nija'nuo nuu jakue'e oo nuu ñuyiu.
5 Te ñayiu ja ka kandija ja Jesús kuu Se'e Dios, maa ni ñayiu yun guaa
ka kundei ka kuu nija'nui nuu jakue'e oo nuu ñuyiu.

Tno'o ja ka ndakani ndaa ja ja'a Se'e ia Dios

6 Te Jesukristu kuu ia ni kii ñuyiu jin ndute vi niñi, te masu maintno'o
ni kii ya ja ni jandute ya jin ndute, chi suni ni jati niñi ya nuu ni ji'i ya.
Te Espíritu kuu ia ndakani ndaa ja ja'a ya, chi maa Espíritu Dios kuu ia
ka'an ndaa ndija.
7 Chi uni testiu ka oo andivi ja ka ndakani tno'o ndaa: [maa Tata Dios,
vi Tno'o ya, vi Espíritu ya, te ndi uni ya'a kuu invaa ni Dios]. *
8 Te suni uni testiu ka oo ñuyiu ja ka ndakani tno'o ndaa: maa Espíritu
vi ndute vi niñi ya, te ndi uni ya'a inuu ni ka ndakani.
9 Te nuu ja ka janta'uo tno'o ja ka ndakani ndaa ñayiu, te ka'nu ka kuu ja
vi kuanta'uo tno'o ndakani maa ia Dios, chi ya'a kuu tno'o ndaa ja ndakani
ya ja ja'a Se'e ya.
10 Te ñayiu kandija Se'e ia Dios, chi janta'ui tno'o ni ndakani ya, su ñayiu
ja tu kandija ia Dios ka'in ja ia xnda'u ña kuu ya, chi tu kandijai tno'o ni
ndakani ya ja ja'a Se'e ya.
11 Te ya'a kuu tno'o ndaa ja ndakani maa ia Dios: ja taa ya ja vi kotekuo
nikuii nikani, te jin ma'ñu sagua Se'e ya vi ni'o ja vi kotekuo.
12 Chi ñayiu oo jin Se'e ia Dios, te kotekui nikuii nikani, su ñayiu ja tu
oo jin Se'e ya, te ma kotekui.

Xteku Juan ñayiu ka kandija

13 Tno'o ya'a ni tee san nuu in in ni ja ka kandija ni sivi Se'e ia Dios,
nagua ja vi kuni ni ja vi koteku ni nikuii nikani.
14 Te ya'a kuu nuu ka kukanu inio ia Dios, ja nuu ja ka jikaon nuu ya
nagua kuini maa ya, te nini ya tno'o ka ka'on.
15 Te nuu ja saa, te ka jinio ja nini ya nani guaa kuu ja ka jikaon nuu ka
ndakuatuo, te ka kukanu inio ja vi ni'o nagua ka jikaon nuu ya.
16 Te nuu ja ndee in ñayiu ndia'a in ñani ja ka sa'i yika kuechi ja masu
in kuechi ja jaka ña ja kui, te na ndakuatui ja ja'a ñani yun nuu ia Dios,
te ndakuña'a ya ja kotekui. Ya'a kuu ñayiu ka sa'a yika kuechi ja masu
ja vi kui kuu. Oo yika kuechi ja jaka ña ja vi kui, te ma ka'an san ja vi
ndakuatui ja ja'a ñayiu yun.
17 Chi ndi'i jakue'e kuu yika kuechi, su oo yika kuechi ja masu jaka ña
ja kuu ñayiu.
18 Chi ka jinio ja ñayiu ka kuu se'e ia Dios, tu ka sa'a kai yika kuechi, chi
jito ña Jesús, ia kuu Se'e maa Dios, te tu ska'an ña Tachi.
19 Te ka jinio ja ka oo jin maa Dios, te sava ka ñayiu nii ñuyiu ka yi'i nuu
nda'a Tachi.
20 Su ka jinio ja ni kii Se'e maa Dios, te ni taa ya ja ni ka jinkui'nu inio,
nagua ja vi kunio ia Dios ndaa. Te ka oo jin ia ndaa, ja kuu maa Se'e
ya Jesukristu. Te ia ya'a kuu Dios ndandaa ja taa ya ja vi kotekuo nikuii
nikani.
21 Te maa ni ja ka kuu ni na kuinio se'e san, vi koto ni maa ni, te ma vi
chiñu'u ni chu'chi ñuyiu ya'a.

---

* **5:7 5:7** Tno'o ya'a, chi tu nagua vaji nuu ndi'i tutu jana'a.

Saa na kokuu.

Tutu kuu uu ni tee Juan, tee ni chitniuu ña Jesukristu

1 Maa san kuu Juan, tee nija'nu nuu ñayiu ka skua'a, tee san tutu ya'a
nuu ña'a ni kaji ña ia Dios vi nuu se'e ña,* ja ka'an too ndeva'a ndija
san, te masu maintno'o sein ka'an too ña, chi suni ndi'i ñayiu ka jini tno'o
ndaa.
2 Chi ka'an too ña san ja ja'a tno'o ndaa ja oo ini anuo, te vi koo jion
nikuii nikani.
3 Te maa Tata Ja'nuo jin Jito'o Jesukristu, ia kuu Se'e ya, na chindee
chituu ña ya, te na kunda'u ini ña ya, te vi koo ni jin jamani maa ya vi jin
tno'o ndaa ya vi ja kutoo ña ya.

Vi koyutnu ni jin tno'o va'a Jesukristu

4 Ni kusii ndeva'a ini san, chi ni nuku'un san sava se'e ni ja ka jikai jin
tno'o ndaa, nagua ni tatnuni maa Tata Dios nuo ja vi sa'o.
5 Vitna te jikanta'u san nuu ni, vi kua'a, ja na vi ka'an too tna'o. Te tno'o
ja tee san ya'a, chi masu in tno'o ja tatnuni jaa kuu, chi tno'o ja ni ka jinio
ndee jaxtnañu'u kuu.
6 Te ja vi ka'an too tna'o kuu ja vi kakao nagua tatnuni maa ya nuo. Te
ya'a kuu tno'o tatnuni ya nuu ni: ja vi ka'an too tna'a ni, nagua ni ka onini
ni ndee jaxtnañu'u.
7 Chi kuakua'a ñayiu ka xnda'u ña ni kekuei nuu ñuyiu ya'a, te tu ka
ndakuni ja Jesukristu ni okuu ndija ya teyii. Te ñayiu ka sa'a sia'a ka kuu
ñayiu ka xnda'u ña vi ka ndakoi siki Jesukristu.
8 Vi koto va'a ni maa ni, nagua ja ma vi skunaa ni ya'u ja vi ni'i ni ja ja'a
tniuu gua'a ka sa'a ni, chi saa sua'a vi ni'i ni ndi'i ja vi kuta'u vi kundetu
ni.
9 Chi nani kuu ñayiu ndasonee inka tno'o siin, te tu oi jin tno'o ni
kaxtno'o Jesukristu, nuu saa te tu oi jin ia Dios. Su na ñayiu oo ni jin
tno'o ni kaxtno'o Jesukristu, te ñayiu yun guaa oi jin Tata Dios vi jin Se'e
ya.
10 Te nuu na in ñayiu majakoto ña jin ni, te tu kaxtno'i tno'o ya'a, te ma
vi kuanta'u ni jin nuu ve'e ni, ni ma vi ndakantno'o tna'a ni jin.
11 Chi na in ndakantno'o tna'a jin, te kiundui nuu tniuu kue'e ja sa'a
ñayiu yun.

Ndetu ka'nu Juan ja jinkoto ña de

12 Oo kuakua'a tno'o ja ka'an ka san nuu in in ni, su tu kuini san ja tee
san nuu tutu jin tinta, chi ndetu ka'nu san ja kenta san nuu ka oo ni, te
jian vi ndatno'o, nagua ja saa te vi kusii ini ndeva'o.
13 Te ka ndakantno'o ña se'e ña'a kuu ku'u ni, inka ña'a ni kaji ia Dios,
¿a kukueni ka oo ni? Te saa vi ka'an ni jin.
Saa na kokuu.

* **1:1 1:1** Kuu vi jinkui'nu inio ja ka'an jin in veñu'u vi jin ñayiu ka skua'a yun.

Tutu kuu uni ni tee Juan, tee ni chitniuu ña Jesukristu

1 Maa san kuu Juan, tee nija'nu nuu ñayiu ka skua'a, ja tee san tutu ya'a
nuu Gayo, tee ka'an too ndaa ndija san.
2 Ñani ja ka'an too ña san, jikanta'u san nuu ia Dios ja ja'a ni, ja ndi'i
tniuu sa'a ni na kee vii kee va'a jin ni, te koo va'a ni, nagua oo va'a anu
ni nuu ia Dios.
3 Ni kusii ndeva'a ini san nuu ni kikuei ñani ka skua'a, te ni ka ndakani
de ja skunkuu ndaa ni nuu ia Dios vi naxa jika ni jin tno'o ndaa.
4 Te tu na in guaa kuu ka ja kusii ini san, chi ja ni ni'i tno'o san ja ñayiu
ka kuu na kuinio se'e san ka jikai nuu ichi ndaa.

Vi chituo ñayiu ka xtutenuu tno'o ia Dios

5 Ñani ja ka'an too ña san, gua'a ndeva'a sa'a ni ja chituu ni taka ñanio
ja ka skua'a, te vi'i ka ndi'ni ni ja ja'a ñanio ja tu ni ojini ni.
6 Chi ka ndakani de nuu ñayiu ka skua'a ya'a naxa ka'an too ni de. Te
tanunda'a ni chituu ni de nagua ka ja'ni ña jin de ja kuu ki'inkuei de nuu
ichi, nagua junkuaan ini maa ia Dios.
7 Chi ni kekuei de kua'ankuei de ja vi kunukuechi de nuu Jesukristu, te
tu ni ka janta'u sa'un de nagua ka chituu ña ñayiu tu ka kandija ia Dios.
8 Te yun guaa yoon, chi kanuu ja vi chituo tee yun, nagua ja vi chituu
tna'o jin de nuu ka kaxtno'o de tno'o ndaa nuu ñayiu.

Ni sa'a Diótrefes jakue'e

9 Ja ni tee san in tutu nuu ñayiu ka skua'a, su Diótrefes, chi tu janta'u
de tno'o ja tatnuni san, chi junkuaan ini maa de ja kotatnuni de nuu ñayiu
yun.
10 Te yun guaa nuu ki'in san, te kuxeen san nuu de, ja jika de ka'an kue'e
de vi ka'an tno'o de sikio. Te ni tu ndenuu ini de ja siun sa'a de, chi ni tu
janta'u de taka ñani ja jinokuei, te ñayiu ka kuini ja vi kuanta'u ñai, te tu
jandetu de, te skunu ña de nuu ka oo ñayiu ka skua'a yun.
11 Ñani ja ka'an too ña san, ma kondikin ni ñayiu ka sa'a jakue'e, chi
kondikin ni ñayiu ka sa'a java'a. Chi ñayiu ka sa'a java'a yun ka kuu se'e
ia Dios, su ñayiu ka sa'a jakue'e yun, chi tu ka jini ia Dios.
12 Te ndi'i ñayiu ka ndakani java'a sa'a Demetrio, te vi ndee tno'o ndaa
maa ia Dios ndakani. Te suni sein, chi ndakani san taka java'a sa'a de, te
jini maa ni ja tno'o ndaa ndakani san.

Ndetu ka'nu Juan ja jinkoto ña de

13 Te oo kua'a ka tno'o ja ka'an san nuu ni, su tu kuini san ja tee san in
tnuu jin tinta.
14 Chi ndetu ka'nu san ja yachi ni jakoto ña san, te jian vi ndatno'o.
15 Te koo ni jin tno'o mani. Te ñayiu ka skua'a ja ka oo ya'a ka ndakan
tno'o ña, ¿a kukueni oo ni? Te tanunda'a ni ndakan tno'o ni in in ñayiu
ka skua'a ja ka oo jin ni jian, ¿a kukueni ka oi?, te saa na vi ka'on.

Tutu ni tee Judas, tee ni chitniuu ña Jesukristu

1 Maa san kuu Judas tee jinokuechi nuu Jesukristu, ñani Jacobo. Te tee
san tutu ya'a nuu maa ni ja ka kuu ni ñayiu ni kana ña Tata Ja'nuo ja
kutoo ña ya, te tava'a ña ya jin ma'ñu sagua Jesukristu.
2 Te na kaya ja ka'an nda'u ka'an kee ña ya, vi jamani ya vi ja kutoo ña
ya.

Vi koto ni maa ni jin ñayiu ka xnda'u ña

3 Ñani, kua'a, ja ka'an too ña san, ni ndioo ndeva'a ini san ja tee san in
tutu ja ja'a ja skaku ni'nu ña Jesukristu jion. Su ni jini san ja kanuu ka ja
tee san tutu ya'a nuu xteku ña san ja vi nduku ndee ni vi kandija gua'a ni
tno'o va'a ya ja ni jiña'a ia Dios invaa ni jichi nuu ñayiu maa ya.
4 Chi ni ka kiunduu yu'u sava tee ka xnda'u ña ne'u maa ni. Te tee yun,
chi ndee jana'a ja ka yikua'a de nuu ia Dios ja vi tniuya'u de yika kuechi
de, chi tee kue'e ndeva'a ka kuu de, te ka tee ni de ja Dios, chi ia nda'u ini
kuu ya, te kuu vi sa'a de taka jane'e jayichi, te tu ka ndakuni de ja invaa
maa Jito'o Jesukristu kuu ia tatnuni nuu ndi'i.
5 Te kuini san ja ndaska'an ña san, visi ja ka jini ni ndi'i tno'o ya'a, ja visi
ni skaku ni'nu ña Jito'o jin ñayiu Israel nuu ni ndene'e ña ya ñuu Egipto,
su nuu kuee ka, te ni xnaa ña ya jin sava ñayiu yun ja tu ni ka kandijai
ya.
6 Te suni vi kona'a ni ja ia ka jinokuechi nuu Dios ja tu ni ka jito va'a ya
tniuu ni ka ondiso ya, te ni ka xndoo ya nuu ni ka oo ya andivi. Te ni jasi
ña ia Dios vekaa nee nuu siun ni vi koo ya, guaa ndee maa kiuu ka'nu ja
sa'a ndaa ya kuechi.
7 Te nagua ni ka sa'a ia ka jinokuechi nuu Dios, te suni saa ni, ni ka sa'a
ñayiu ñuu Sodoma vi ñuu Gomorra vi sava ka ñuu ja ka netna'a yatni jin.
Chi ni ka sa'i kuechi ñuyiu vi ndi'i taka jane'e jayichi ja masu ja vi sa'i
kuu, te ni junkuei nuu tnundo'o ja ka kai nuu ñu'u nikuii nikani, te yun
guaa ka kui in taniñu nuu ndi'i ñayiu.
8 Te vi suni saa ni ka sa'a tee ka xnda'u ña ja ka oo de ne'u maa ni, chi ka
ka'an de ja ni skuni ña ia Dios nuu jani, te jin yun ka sa'a de kuechi ñuyiu
vi ka skexiko de tniuu ndiso Jito'o vi ka kane'e de jin ia ka kuu na'nu ka.
9 Su na ni ka tee tna'a Miguel, ia kuu ka'nu ka ja jinokuechi nuu Dios jin
Tachi, nuu ni ka kindee tna'a ya jin Tachi yun yiki kuñu Moisés, te tu ni
kii ini ya ja xtau tnia'a ya Tachi yun, chi sua'a jiña'a Miguel: “Maa Jito'o
na kuxeen nuu ron”.
10 Su tee ka xnda'u ñayiu ya'a, chi ka kane'e de jin ndi'i ja tu ka jini de.
Te ka sa'a de nagua vaji nuu jajintnuni maa de, na kuinio kiti, ja tu jini ti
nagua sa'a ti, te jin ja ka sa'a de yun sa'a ja vi naa de.
11 Te nda'u ni ka de, chi ka ndikin de ichi ni jika Caín ja ni ja'ni de ñani
de, te ka ndioo ini de ja vi ni'i de xu'un, guaa ni ka kiunduu de nuu ichi
kue'e ja ni ojika Balaam, te vi naa de nagua ni ndo'o Coré ja ni xnaa ña ia
Dios nuu ni ndakoo de siki Moisés.
12 Chi ka kuu tee ya'a na kuinio in ja sa'a tne'e ña jin ni nuu ka sa'a ni
viko ja ka kunda'u ini tna'a ni, chi ka jaa ka ji'i de, te ka kusii ndeva'a ini
de, te ni tu ka ndi'ni de nagua ka kuu sava ka ñayiu, chi nani ja ka kuu
maa de ka ndi'ni de. Te ka kuu de na kuinio viko ja tu na sau ndiso, te

ya'a yun ni xtechi ña tachi, axi na kuinio yutnu, ja tu na kiti vixin in yoo
kuun maa ti. Te ka kuu de na kuinio yutnu ja ni kana ndiso ndi'i tnu jin
yo'o tnu, te ni ji'i sa'un tnu.
13 Te suni ka kuu de na kuinio nuu jiso xeen ndeva'a nuu ndute mar, te
ndajinonta ti'iñu tne'e, te saa ndatuu jakue'e ka sa'a de ja taa kanoo ña
nuu ka jini ñayiu. Te suni ka kuu de na kuinio kimi ja jino kua'an jino
vaa ti, te ja otua'a in nuu nee ndeva'a nuu vi koo de nikuii nikani.
14 Te suni sua'a ni ka'an Enoc, tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a,
tee kuu tatatno'o kuu uja Adán nuu ni ka'an de sua'a ja ja'a tee ka xnda'u
ña yun: “Ni jini san Jito'o ja vaji ya jin kuakua'a mil ia ka jinokuechi nuu
ya,
15 ja sa'a ndaa ya kuechi ndi'i ñayiu, te vi tniuya'u ñayiu kue'e ndi'i
jane'e jayichi ni ka osa'i vi ndi'i tno'o kue'e ni ka oka'in siki ya, ja ka kui
ñayiu kue'e ja ka sa'i yika kuechi”. Ni kachi Enoc.
16 Te tee ya'a, chi nino'o ni ja ka ka'an kuechi de vi ka ka'an de kuentu
ñayiu, te maa ni ka nduku de java'a maa de, te ka ka'an teyii ndeva'a de
vi ka ka'an yiñu'u de nuu ñayiu nani ja vi kene'e de jayiñu'u maa de.

Xteku ña Judas jin ñayiu ka skua'a

17 Su maa ni, vi ñani vi kua'a ja ka'an too ña san, vi kondaka'an maa ni
tno'o ni ka kaxtno'o tee ni chitniuu Jito'o Jesukristu,
18 nuu ni ka ka'an de: “Nuu kuyatni kiuu sandi'i, te vi koo ñayiu vi
kuaku ndee ña, te vi kosa'i jane'e jayichi nagua ka junkuaan ini mai”, ka
kachi de.
19 Te ñayiu kue'e ya'a ka kuu ja ka sa'a ja ka ja'nde tna'a ñayiu ka skua'a,
chi ka sa'i jane'e jayichi ja ka kusii ini jin yiki kuñui, te tu na Espíritu ia
Dios ka oo jin.
20 Su maa ni, vi ñani vi kua'a ja ka'an too ña san, vi koyutnu ni jin tno'o
vii tno'o va'a ka kandija ni, te vi ndakuatu ni jin ma'ñu sagua Espíritu ia
Dios.
21 Te vi koo ni jin Dios, ia kutoo ña. Te vi kondetu ka'nu ni ja kunda'u
ini ña Jito'o Jesukristu guaa ndee na taa ya ja vi koteku ni nikuii nikani.
22 Te vi kunda'u ini ni sava ñayiu tu ka kandija gua'a.
23 Te vi ndatau ni sava ñayiu ja vi skaku ni'nu ni jin nuu ñu'u andeya,
te vi kunda'u ini ni sava kai, su vi koto ni maa ni jin jakue'e ka sa'i yun,
te vi kukini ini ni guaa ndee sa'un ka ni'nui, chi ni ka kuu tne'e jin yika
kuechi ka sa'i yun.

Ndakuanta'u Judas nuu ia Dios

24 Maa Dios kuu ia ka'nu ndeva'a ja tava'a ña ya ja ma junkuei ni nuu
taka jakue'e, te sa'a ya ja ndentakuei vii ni nuu ye'e tajan ya, te vi kosii
ini ni nuu ya.
25 Te maintno'o maa ya kuu Dios ndichi ndeva'a, ia skaku ni'nu ña jin
ma'ñu sagua Jito'o Jesukristu. Te nuu maa ya na koo jayiñu'u, vi na koo
jaka'nu ndeva'a ya, vi na kotatnuni ya, vi na kondiso tniuu ya nuu ndi'i
tu'u ndee ama ka vi vitna vi nikuii nikani. Saa na kokuu.

Tniuu ja ni skuni ña ia Dios jin Juan

1 Ya'a kuu tno'o ja ni jiña'a ia Dios nuu Jesukristu, nagua ja ndaxne'e
ya nuu ñayiu ka jinokuechi nuu ya, nagua kuu ja ñama ni kokuu. Te yun
guaa ni tetniuu Jesukristu ia jinokuechi nuu ya ja skuni ña ya jin sein ja
kuu san Juan ja jinokuechi san nuu ya naxa kaa ja kokuu.
2 Te ndakani ndaa san ndi'i ja ni jini san, vi kuu san testiu tno'o ka'an
ia Dios, vi suni tno'o ja ni ndakani Jesukristu.
3 Na ta'u na ndetu ñayiu ka ka'u tutu ya'a nuu ñayiu, te suni nase inu
ta'u ñayiu ka nini tno'o ja ni ka'an ia Dios naxa kokuu, te ka tanui tno'o
ja yoso ya'a, chi ja ni kuyatni ja skunkuu taka tno'o ja yoso nuu tutu ya'a.

Ni tee Juan nuu ñayiu ka skua'a ja ka oo nuu ndi uja veñu'u

4 Maa san kuu Juan, te tee san tno'o ya'a nuu ñayiu ka skua'a ja ka oo
nuu ndi uja veñu'u ñuu ja tnii Asia. Te vi kuta'u vi kundetu ni javii java'a
vi jamani ja vaji nuu Dios, ia kuu Dios vitna, vi ia kuu Dios ndee jana'a, vi
ia ja kii. Te suni vi kuta'u ni ja vaji nuu uja Espíritu ja oo nuu tatnuni ia
Dios.
5 Te suni vaji nuu Jesukristu, ia kuu testiu ndaa, ia ni ndateku xtnañu'u
ka ne'u ndiyi, ia tatnuni nuu taka rey ka oo ñuyiu. Te ni kutoo ña
Jesukristu jin yoon guaa ni ndakate ya yika kuechio jin niñi ya.
6 Te ni sa'a ya ja ka kuo rey vi sutu ja ka jinokuechio nuu Tata ya, Dios.
Te nuu maa ya na koo jayiñu'u vi jaka'nu nikuii nikani. Saa na kokuu.
7 Te vi kondia'a ni ja ndee nuu viko ndii Jesukristu,
te ndi'i ñayiu vi kuni ya, vi guaa ndee ñayiu ni ka xtuji ña jin ya,
te nasaa natu'u ñayiu oo nii ñuyiu vi nda'i vi kana nuu vi kuni ja ndenta
ya.
Saa na kokuu.
8 “Maa rin kuu ia oo xtnañu'u vi ia oo sandi'i”, kachi Jito'o, ia kuu Dios
vitna, vi ia kuu Dios ndee jana'a, vi ia ja kii, ia ndakui ndeva'a.

Ni jini Juan ja ye'e tajan Jesukristu

9 Maa san kuu ñani ni Juan, te suni inuu ni tnundo'o ka tna'o ja ka
kandijao Jesukristu. Te inuu ni vi koo nuu tatnuni ia Dios, te inuu ni ka
jandee inio sa'a Jesukristu. Te ja ja'a ja ndakani san tno'o ia Dios vi ka'an
ndaa san tno'o Jesukristu, guaa ni ka kakuiko ña jin san, te ni ka sia'a ña
ja oo san in isla nani Patmos.
10 Te ni oo san jin Espíritu ia Dios in kiuu maa Jito'o, te ni skuni ña ya
jin san. Te ni jini san ja ni kana jaa ichi yata san na kuinio ja nda'i in
trompeta.
11 Te kachi:
—Maa rin kuu ia oo ndee jaxtnañu'u vi ia oo sandi'i. Te tee nuu in
liuru taka ja kuni ron, te tetniuu ron na ki'in nuu ndi uja veñu'u ja ka oo
Asia, nuu ñayiu veñu'u Éfeso vi Esmirna vi Pérgamo vi Tiatira vi Sardis
vi Filadelfia vi Laodicea —kachi ya.
12 Te ni jionenuu san ja kondia'a san na in kuu ja ka'an jin san, te nuu
ni jionenuu san, te ni jini san uja kandeleru oro.
13 Te ma'ñu ndi uja kandeleru yun ni jini san nukuiin in ia kaa nagua
kaa in ñayiu ñuyiu. Te ni'nu ya in sa'un kani ja kunjino ndee nuu ja'a ya,
te nu'ni yika ya in sinchu ja kuu oro.

14 Te ixi xini ya, chi ja yayaa kuu na kuinio ixi ndikachi axi na kuinio
yua'a ja oo nuu yuku yua'a. Te nduchi nuu ya, chi vi kanda'a na kuinio
yañu'u.
15 Te si'in ya, chi vi yeye'e na kuinio kaa kuu bronce ja ni ndua'a nuu
jitnu, te vi jiso kuei kuei ka'an ya, nagua jiso nuu jika kua'a ndute.
16 Te nda'a kua'a ya nee ya uja kimi, te yu'u ya ni kana in yuchi kani
ndugua ja xeen nduu jioo nuu. Te nuu ya, chi vi na kaa nikandii nuu kuun
xenxeen ka'ni kaa.
17 Te nuu ni jini san ya, te ni ndonso san nuu ja'a ya na kuinio ja ni ji'i
san. Su ni sonee ya nda'a kua'a ya siki san, te kachi ya:
—Ma yu'u ron, chi maa rin kuu ia oo xtnañu'u vi ia oo sandi'i.
18 Ia teku kuu rin, chi ni ji'i rin, su ni ndateku rin, te vitna chi teku rin
nikuii nikani. Saa na kokuu. Te yinda'a rin ndakaa jakue'e ja ja'ni ñayiu
vi ndakaa ñuu ji'i.
19 Nuu saa te tee nuu tutu nagua kuu ja ni jini ron, nagua oo vitna, vi
nagua kuu ja koo nuu kuee ka.
20 Te ya'a kuu tno'o yiyu'u ja ka'an siki ndi uja kimi ja ni jini ron nee
rin ichi nda'a kua'a rin jin ndi uja kandeleru ja ni jini ron: ndi uja kimi
yun ka kuu ia ka jinokuechi nuu Dios ja ka jito ndi uja veñu'u yun, te ndi
uja kandeleru ja ni jini ron yun ka kuu ndi uja veñu'u.

2

Tno'o ja kua'an nuu ñayiu ka skua'a ja ka oo veñu'u ñuu Éfeso

1 Ni ka'an Jesús nuu maa san ja kuu san Juan, te kachi ya:
—Tee tno'o ya'a na ki'in nuu ia jinokuechi nuu Dios ja jito ñayiu ka
skua'a veñu'u oo ñuu Éfeso: Sua'a ka'an ia nee uja kimi ichi nda'a kua'a
ya, te jika ya ma'ñu ndi uja kandeleru oro:
2 “Ja jini rin ndi'i ja ka sa'a ron, te ndia'a rin ja ka nduku ndee ndeva'a
ron ka satniuu ron, te ka jandee ini ron jin tniuu ka sa'a ron. Te suni jini
rin ja tu ka kundee ini ron jin ñayiu ka sa'a jakue'e, chi ka jito tnuni ron
taka tee tno'o ka ka'an ja tee ni chitniuu rin ka kuu de, su masu inu ndija
de, chi ni ka sinotuu ron de ja tee tno'o ka kuu de.
3 Ja ni kuu kua'a tnundo'o ka tna'a ron, su ka jandee ini ron, te ka nduku
ndee ndeva'a ron ka satniuu ron ja ja'a rin, te tu ka skuita ron maa ron.
4 Su visi ni saa, te oo in ja ka'an kuechi rin siki ron: ja tu ka kutoo ka ña
ron nagua ni ka okutoo ña ron jin rin ndee jaxtnañu'u.
5 Yun guaa vi ndaka'an naxa ni kuu ja ni ka xndendoo ron ja tu ka kutoo
ka ña ron jin rin, te vi ndatna'u ini, te vi ndasa'a nagua ni ka osa'a ron
ndee jaxtnañu'u. Chi nuu tu, te jaa rin, te xtajioo rin kandeleru ron nuu
oo ini veñu'u, nuu ja ma vi ndatna'u ini ron.
6 Su visi ni saa, te oo na'i in jagua'a ja ka sa'a ron, chi ka skexiko ron
nagua ka sa'a ñayiu ka kuu nicolaíta, te suni ru'un, chi skexiko rin.
7 Na in oo so'o, te na konini tno'o ka'an Espíritu ia Dios jin ñayiu ka oo
veñu'u. Na ñayiu kundee nuu jakue'e, te kuña'a rin kiti vixin ja kuun nuu
yutnu taa ja kotekuo ja vi kai, yutnu nukuiin ma'ñu sagua ndee nuu oo
maa ia Dios, nuu vii ndeva'a ndee andivi”, kachi ya.

Tno'o ja kua'an nuu ñayiu ka skua'a ja ka oo veñu'u ñuu Esmirna

8 Te suni ni ka'an tuku ya nuu san, te kachi ya:
—Tee tno'o ya'a na ki'in nuu ia jinokuechi nuu Dios ja jito ñayiu ka
skua'a veñu'u oo ñuu Esmirna: Sua'a ka'an ia oo ndee xtnañu'u vi ia oo
sandi'i, ia ni ji'i, te ni ndateku ya:

9 “Ja jini rin ndi'i ja ka sa'a ron, te jini rin tnundo'o ja ka tna'a ron, vi ja
ka kunda'u ron, visi jandaa ja ka oo kuika ron nuu ia Dios. Te suni jini rin
ja ka kane'e ña ñayiu ka ka'an ja ñayiu judio ja ni kaji maa Dios ka kui,
su masu ndija ja suu ka kui, chi ka kui na kuinio ñayiu ka ndututu ja ka
jinokuechi nuu Tachi.
10 Te ma vi koyu'u sa'un ron taka tnundo'o ja vi tna'a ron, chi sa'a Tachi
ja ki'inkuei sava ron vekaa, nagua ja koto tnuni ña, te vi tna'a ron tnundo'o
uxi kiuu. Su vi koyutnu, ma vi yu'u ron, vi guaa ndee na vi kuu ron, te taa
maa rin in ja vi kuta'u ron ja vi koteku ron nikuii nikani.
11 Na in oo so'o, te na konini tno'o ka'an Espíritu ia Dios jin ñayiu ka
oo veñu'u. Na ñayiu kundee nuu jakue'e, te ma tna'a kai tnundo'o ja kui
jichi kuu uu”, kachi ya.

Tno'o ja kua'an nuu ñayiu ka skua'a ja ka oo veñu'u ñuu Pérgamo

12 Te suni ni ka'an tuku ya nuu san, te kachi ya:
—Tee tno'o ya'a na ki'in nuu ia jinokuechi nuu Dios ja jito ñayiu ka
skua'a veñu'u oo ñuu Pérgamo: Sua'a ka'an ia nee yuchi kani ndugua ja
xeen nduu jioo nuu.
13 “Ja jini rin ndi'i ja ka sa'a ron, te jini rin ja nuu ka oo ron jian kuu
nuu tatnuni Tachi. Su visi ni saa, te ka oo yutnu ron jin tno'o rin, te vini
kiuu ni ka ja'ni Antipas, tee ndaa ja ni ndakani tno'o rin ne'u maa ron, te
tu ni ka ndayu'u ron ja ka kandija ña ron. Chi ñuu nuu ka oo ron jian kuu
ñuu nuu tatnuni Tachi.
14 ’Su vini saa, te oo ndee saa tno'o ja ka'an kuechi rin siki ron, chi jian
ka oo ron jin sava ñayiu ja tu ka kuini ja vi xndendoi tno'o ni kaxtno'o
Balaam, tee ja ni xteku Balac ndee jana'a, ja ni skanakau de ñayiu Israel
nuu yika kuechi nuu ni ka jai ja ni ka osokoi nuu chu'chi vi ja ni ka osa'i
kuechi ñuyiu jin inka ñayiu.
15 Te suni ka oo ron jin sava ñayiu ja tu ka kuini ja vi xndendoi tno'o ka
kaxtno'o ñayiu nicolaíta, te tu jintna'a sa'un ini rin.
16 Yun guaa vi ndatna'u ini, te vi sama ron maa ron, chi nuu tuu, te
ñama jaa rin, te jin yuchi kani ja kana yu'u rin kaxin tna'a rin jin.
17 Na in oo so'o, te na konini tno'o ka'an Espíritu ia Dios jin ñayiu ka oo
veñu'u. Na ñayiu kundee nuu jakue'e, te kuña'a rin maná ja yiyu'u ja kai.
Te suni kuña'a rin in yuu kuijin luluu, te nuu yuu luluu yun kondee in sivi
jaa ja vi ni in ñayiu tu na in kuni sivi yun, chi maintno'o maa ñayiu ja ni'i
guaa kuni”, sua'a ni ka'an ya.

Tno'o ja kua'an nuu ñayiu ka skua'a ka oo veñu'u ñuu Tiatira

18 Te suni ni ka'an tuku ya nuu san:
—Suni tee tno'o ya'a na ki'in nuu ia jinokuechi nuu Dios ja jito ñayiu ka
skua'a veñu'u oo ñuu Tiatira.
Sua'a ka'an Se'e ia Dios, ia kandanda'a nduchi nuu na kuinio yaa ñu'u,
te si'in ya, chi vi yeye'e na kuinio kaa kuu bronce ja ni ndua'a vivii.
19 “Ja jini rin ndi'i ja ka sa'a ron, te jini rin ja ka ka'an too tna'a ron, vi
ka kandija gua'a ña ron, te ka jinokuechi gua'a ron vi ka jandee ini ron
nuu tnundo'o. Te jini rin ja gua'a ka ka sa'a ron vitna, masu nuu ni ka
keja'a ron.
20 ’Su visi ni saa, te oo ndee saa tno'o ja ka'an kuechi rin siki ron, chi ka
jandetu ron ja kaxtno'o in ña'a kuu na kuinio Jezabel nuu ñayiu, te ka'an
ña ja ña'a ndakani tno'o ia Dios kuu ña, te xnda'u ña ñayiu ka jinokuechi
nuu ni, te jaka ña ña ja ka sa'i kuechi ñuyiu jin inka ñayiu vi ka jai ja ni
ka soko nuu chu'chi.

21 Te ni ondetu nuu rin nagua ja na ndatna'u ini ña, su tu kuini ña ja
xndoo ña kuechi ñuyiu ja sa'a ña yun.
22 ’Yun kuu ja vitna te sa'a rin ja na ki'in ña in kue'e, te kava ña nuu jito,
te tetniuu rin in tnundo'o ndeva'a ja vi tna'a ñayiu ka sa'a kuechi ñuyiu
jin ña, nuu ja ma vi ndatna'u ini ja vi xndoi tniuu kue'e ni ka kutua'i ja
sa'a ña'a yun.
23 Te sa'a rin ja vi kuu ñayiu ka kandija tno'o ka'an ña'a yun. Saa te vi
kuni ndi'i ñayiu ka skua'a ja maa rin kuu ia jini ndi'i ndee jajintnuni vi
ndee anu ñayiu. Te taa rin nuu in in ron nakuu nakuu nagua ni ka sa'a
ron.
24 Su maa ron vi sava ka ñayiu ja ka oo jin ron ñuu Tiatira ja tu ka ndikin
ron tno'o ni kaxtno'o ña'a yun, te ni tu ka jini ron nagua ka kuu tno'o ka
xnani ñayiu yun ja ka kuu tno'o yiyu'u gua'a nuu Tachi, te ka'an rin ja ma
xtavi kuechi ka ña rin jin ron inka tniuu.
25 Su vi tava'a gua'a tno'o ni ka kandija ron, guaa ndee kiuu na ndenta
rin.
26 Te na ñayiu kundee nuu jakue'e, te kosa'a ni tniuu ni jiña'a rin nui
ndee kiuu sandi'i, te kuña'a rin tniuu konei ja kotatnuni nuu taka ñuu.
27 Te nagua ni chitniuu ña Tata rin ja tatnuni rin, suni saa vi kotatnuni
xein nuu taka ñuu, na kuinio in yutnu kaa ja ka kani in kisi ñu'u, te skuechi
kueli ña.
28 Te suni kuña'a rin kimi ja oo tno'o ne'e nui.
29 Na in oo so'o, te na konini tno'o ka'an Espíritu ia Dios jin ñayiu ka oo
veñu'u.” Sua'a ni ka'an ya.

3

Tno'o ja kua'an nuu ñayiu ka skua'a ja ka oo veñu'u ñuu Sardis

1 Te suni ni ka'an tuku ya nuu san, te kachi ya:
—Tee tno'o ya'a na ki'in nuu ia jinokuechi nuu Dios ja jito ñayiu ka
skua'a veñu'u oo ñuu Sardis: Sua'a ka'an ia neva'a ndi uja espíritu ia Dios
vi ndi uja kimi: “Ja jini rin ndi'i ja ka sa'a ron, te suni jini rin ja ka kuu
ron na kuinio ndiyi, visi ka teku tno'o ron ja ka teku ron.
2 Vi kondito te ma vi kusun ini ron, te vi ndeja'a vi koyutnu ron jin joo
ka ja ka kandija ron, chi vi ja oo yatni ja naa, chi jini rin ja kuini ka ja
kentakuei ron vi sa'a ron nagua kuini maa ia Dios.
3 Vi ndaka'an tno'o ja ni ka onini ron, te ni ka janta'u ron, te vi kuantno'o
vi ndatna'u ini nuu kuechi ron, te vi kondito, chi nuu na vi kusun ini ron,
te sanaa te kii rin siki ron, te ni ma vi kuni ron na ore kii rin na kuinio in
kui'na.
4 Su visi ni saa, te ka neva'a ron sava ñayiu ñuu Sardis jian ja tu ni ka
sa'i yika kuechi, ja kuu na kuinio ja tu ni ka sa'a tne'i sa'uin. Te yun kuu
ja vi ndee yayaa sa'un vi kui'nui nuu vi kokakai jin rin, chi ñayiu va'a ka
kui nuu rin.
5 Te na ñayiu kundee nuu jakue'e, te kui'nui sa'un yayaa, te ma xnaa
rin sivi nuu liuru nuu ka yoso sivi ñayiu vi koteku nikuii nikani, chi sua'a
ndakuantno'o rin jin nuu Tata rin vi nuu ia ka jinokuechi nuu ya.
6 Na in oo so'o, te na konini tno'o ka'an Espíritu ia Dios jin ñayiu ka oo
veñu'u.”

Tno'o ja kua'an nuu ñayiu ka skua'a ja ka oo veñu'u ñuu Filadelfia

7 Te suni ni ka'an tuku ya nuu san, te kachi ya:
—Tee tno'o ya'a na ki'in nuu ia jinokuechi nuu Dios ja jito ñayiu ka
skua'a veñu'u oo ñuu Filadelfia: Sua'a ka'an ia vii, ia ndaa, ia yinda'a

ndakaa rey David, ja ndiso ya tniuu ka'nu ja ndakune ya nuu kiukuei
ñayiu, te ni in ma kuu ndakasi, te nuu ndakasi ya, te ni in ma kuu ndakune.
8 "Ja jini rin ndi'i ja ka sa'a ron. Te ya'a ni june rin na kuinio in ye'e
ichi nuu ron ja kiukuei ron, te ni in ma kuu ndakasi, chi visi tu inu ndakui
gua'a ron, su ni ka jantno'o ron tno'o rin, te tu ni ka tayu'u tno'o ron ja ka
kandija ña ron.
9 Ka oo sava ñayiu ja ka ndututu nuu Tachi ja ka ka'in ja ñayiu judio ja
ka oo jin Dios ka kui, su masu inu ndijai, chi chia inu tno'i. Nuu saa te
sa'a rin ja kikuei nuu ron, te vi jinkuiin jiti nuu ja'a ron, nagua ja vi kuni
ja kutoo ña rin jin ron.
10 Chi ni ka jantno'o ron tno'o ni tatnuni rin ja ni ka jandee ini ron nuu
tnundo'o. Yun kuu ja suni tava'a ña rin jin ron ore kii tnundo'o siki ñayiu
ka oo nii ñuyiu, chi koto tnuni ña jin ndi'i ñayiu.
11 Te vi tava'a gua'a tno'o ka kandija ron, chi ñama ndenta rin, nagua ja
ni in ma ndakindee ja vi kuta'u ron.
12 Na ñayiu kundee nuu jakue'e, te sa'a rin jin ja kokui na kuinio in si'in
ndee ja yituu veñu'u ia Dios maa rin, te ma vi kujioo sa'uin nuu oo ya. Te
tee rin sivi ia Dios rin nui vi sivi ñuu ia Dios rin ja kuu Jerusalén jaa ja
makuun ndee andivi nuu oo Dios rin, te suni tee rin sivi jaa maa rin nui.
13 Na in oo so'o, te na konini tno'o ka'an Espíritu ia Dios jin ñayiu ka oo
veñu'u."

Tno'o ja kua'an nuu ñayiu ka skua'a ja ka oo veñu'u ñuu Laodicea

14 Te suni ni ka'an tuku ya nuu san, te kachi ya:
—Tee tno'o ya'a na ki'in nuu ia jinokuechi nuu maa Dios ja jito ñayiu
ka skua'a veñu'u oo ñuu Laodicea: Sua'a ka'an ia ka'an "saa na kokuu",
ia kuu testiu ndaa, ja ka'an ya tno'o ndaa, ia xiin ma'ñu sagua ni sa'a ia
Dios ndi'i ja oo ñuyiu.
15 "Ja jini rin ndi'i ja ka sa'a ron ja ni masu ja vijin, te ni masu ja i'ni ka
kuu ron. ¡Vaa nuu sua'a te ja vijin axi ja i'ni vi kokuu ron!
16 Su ja siun vi joo i'ni ron vi joo vijin ron, te masu ja vijin ni masu ja
i'ni kuu ron, te yun guaa ndujan ña rin jin yu'u rin ja tu jintna'a ini ña
rin.
17 Chi kachi ron ja ñayiu kuika kuu ron, chi ni jinkoo va'a ron, te tu
nagua ja'ni sa'un ka ña jin ron. Te tu jini ron, su in ja ña kanoo kuu ron
vi tu nagua neva'a ron vi kunda'u ndeva'a ron, vi kuaa ron vi kavichi ron.
18 Te yun guaa xteku ña rin jin ron ja nuu maa rin ki'in ron oro ja ni
nduvii nuu ñu'u, nagua ja kokuu ron ñayiu kuika ndija. Te suni nuu maa
rin ki'in ron sa'un kuijin kui'nu ron, nagua ja ma kokuu kanoo ron ja
oo vichi ron. Vi nuu maa rin ki'in ron tatna kee nuu ron, nagua ja kuu
kondia'a gua'a ron.
19 Chi kuxeen rin vi tetniuu rin tnundo'o siki ndi'i ñayiu kutoo rin. Nuu
saa te vi ni ini ni anu ron vi skunkuu ron tno'o rin, te vi ndatna'u ini nuu
jakue'e ka sa'a ron.
20 Vi konini gua'a, chi ya'a oo rin ye'e ron, te kana rin. Te nuu ja ndee
in ñayiu nini tno'o ka'an rin, te ndakunei ye'i, te kiuu rin ve'i, te kaxini
rin jin, te suni kaxini mai jin rin.
21 Te na ñayiu kundee nuu jakue'e, te kuña'a rin nuu mesa nuu tatnuni
rin ja vi konukoi jin rin, nagua ni kundee maa rin nuu jakue'e, te ni ka
jinkoo rin jin Tata rin nuu mesa nuu tatnuni ya.
22 Na in oo so'o, te na konini tno'o ka'an Espíritu ia Dios jin ñayiu ka oo
veñu'u."

4

Taka ia ka oo andivi ka chiñu'u nuu ia Dios

1 Yun te ni skuni ña ia Dios jin san, te ni jini san ja nune in ye'e ichi
andivi, te tno'o xtnañu'u ja ni onini san ka'an ya jin san kuu na kuinio ja
nda'i in trompeta, te kachi ya:
—Ne'e, makaa ya'a, te na xne'e rin taka ja kokuu kiuu kua'on sua'a
—kachi ya.
2 Te vi ore saa ni kendoo san jin jaka'nu maa Espíritu ia Dios, te ni jini
san in mesa nuu tatnuni ja oo ndee andivi, te nuu mesa yun nukoo in ia.
3 Te yeye'e nuu ia nukoo yun na kuinio in yuu yeye'e ja nani jaspe axi
yuu kuakua'a ja nani cornalina. Te mesa nuu tatnuni yun ni jionduu in
tikoye'nde ja vi yeye'e na kuinio yuu vii ndeva'a ja nani esmeralda.
4 Te xiin mesa nuu tatnuni yun, ni jini san ni ka jionduu ña oko kuun ka
mesa nuu tatnuni, te nuu mesa yun ka nukoo oko kuun ia ka kuu nija'nu
ja ka ni'nu sa'un yayaa, te ka ñu'u xini in corona ja kuu oro.
5 Te ndee nuu mesa nuu tatnuni yun jandute vi ni'i vi ka'ndi kani tajan,
te nuu mesa nuu tatnuni yun ka kai uja iti ja kuu ndi uja espíritu ia Dios.
6 Te ichi nuu mesa nuu tatnuni ya, oo na kuinio in mar ja ndijin ndia'o
na kuinio vidrio, te ma'ñu mesa nuu tatnuni yun vi xiin ka oo kuun ia ka
teku ja vi ka oo chitu nduchi nuu ichi nuu vi ichi yata.
7 Te ia xtnañu'u ja teku yun kaa nagua kaa in ndika'a, te ia kuu uu kaa
nagua kaa in isndíki, te ia kuu uni jito nagua jito in tee, te ia kuu kuun
kaa nagua kaa in ya'a na'nu nuu ndagua ti.
8 Te ndi kuun ia ka teku yun ka oo iñu iñu ndijin in in, te ka oo chitu
nduchi nuu nii nuu yiki kuñu guaa ndee ichi chii ndijin vi ichi yata, te vini
tu ka jinkuiin nduu vi ñuu ja ka ka'an:
Ia ii, ia ndoo kuu ni, vi Jito'o Dios,
Ia ndakui ndeva'a,
Ia ni oo, vi ia oo vitna, vi ia ndii.
Ka kachi ya.
9 Te ndi'i ni jichi ja ka ndasa'a ka'nu ña ndi kuun ia ka teku yun vi ka
chiñu'u ña ya vi ka ndakuanta'u ya nuu ia nukoo nuu mesa nuu tatnuni
ya ja teku ya nikuii nikani.
10 Te vi saa ka jinkuiin jiti ndi oko kuun ia ka kuu nija'nu nuu ia nukoo
nuu mesa nuu tatnuni ya, te ka chiñu'u ya ia teku nikuii nikani, te ka
sonee ya corona ka ñu'u xini ya nuu mesa nuu tatnuni ya, te ka kachi ya:
11 Jito'o san, Dios maa san kuu ni,
te kanuu ja kuanta'u ni joo ja ka ndasa'a ka'nu ña san,
vi ka chiñu'u ña san vi ndi'i jaka'nu ni,
chi maa ni ni sa'a ndi'i ja oo ñuyiu vi andivi,
te ndee ja ñu'u ka maa ni, te ka oi vi ni ka kuva'i.

5

Ni tnii Lelu ia Dios tutu

1 Yun te ni jini san ia nukoo nuu mesa nuu tatnuni ya, te nda'a kua'a
ya tnii ya in tutu kani ja ñutuu. Te yoso tno'o nduu jioo nuu tutu yun, te
ndesi gua'a jin uja ñuma ja kuu seyu ja yitnuni.
2 Te suni ni jini san in ia ndakui ja jinokuechi nuu ia Dios ja kana jaa ya,
jikan tno'o ya:
—¿Na in kuu ja kanuu ja ndiso tniuu ja kuu ka'nde ñuma ja kuu seyu,
te ndakune nuu tutu ya'a? —kachi ya.

3 Su vini andivi ni ñuyiu, te ni ñayiu ni ka ji'i, tu na in ndiso tniuu ja
kuu ndakune nuu tutu ya'a ja ka'u.
4 Te ni jaku ndeva'a san ja tna'u ini san, chi vi ni in tu na in kanuu ja
ndiso tniuu ja kuu ndakune nuu tutu yun ja ka'u, te ni ja kondia'a.
5 Yun te ni ka'an in ia kuu nija'nu yun jin san, te kachi ya:
—Ma kuaku ni, chi oo maa Ndika'a ja kuu tatatno'o Judá, ndikin tata rey
David, ja ni kundee ya nuu jakue'e, te ndiso tniuu maa ya ja kuu ka'nde
ya ndi uja ñuma ja kuu seyu ja yitnuni nuu tutu, te ndakune ya nuu tutu
ya'a —kachi ya nuu san.
6 Yun te ni jini san ja ma'ñu sagua mesa nuu tatnuni vi nuu ka oo ndi
kuun ia ka teku, ma'ñu ia ka kuu nija'nu yun, nukuiin in Lelu ia Dios ja
vi na'a ka nuu ni tuji ja ni ka ja'ni ña jin ti. Te oo uja ndiki vi uja nduchi
nuu Lelu yun, ja kuu ndi uja espíritu ia Dios ja ni tetniuu ya nii ñuyiu.
7 Te ni ja'an Lelu yun, te ni tnii ti tutu ja yoso nda'a ia nukoo nuu mesa
nuu tatnuni ya ichi nda'a kua'a ya.
8 Te nuu ni tnii ti tutu yun, te ni ka jinkuiin jiti ndi kuun ia ka teku jin
ndi oko kuun ia ka kuu nija'nu nuu Lelu yun. Te ndi'i ka nee arpa, vi ka
nee ko'o ja ka kuu oro, ja ka ñu'u chitu suja vixin, te suja yun kuu taka
tno'o ja ka ndakuatu ñayiu maa ia Dios.
9 Te ni ka jita ya in yaa jaa, ja ka'an sua'a:
Kanuu maa ni, ja tnii ni tutu ya'a,
te ka'nde ni ñuma ja kuu seyu ja yitnuni tutu ya'a.
Chi ni ka ja'ni ña ñayiu jin ni,
te jin niñi ni ni ndaki'in ni ñayiu ndi'i tatatno'o,
vi ndi'i nuu sa'an vi ndi'i ñuu, ja vi kokui ñayiu maa ia Dios.
10 Te ni sa'a ni ja vi kokui rey vi sutu nuu maa ia Dios,
te vi kotatnuni nuu ñuyiu.
11 Yun te ni ndia'a san, te ni jini san ja ka ka'an kua'a ia ka jinokuechi
nuu Dios xiin nuu oo mesa tatnuni, nuu ka oo ia ka teku vi ia ka kuu
nija'nu. Te ka oo kua'a ndeva'a ndetnuni ia ka jinokuechi yun.
12 Te ka kana jaa ya:
Lelu ni tuji ja ni ka ja'ni ña jin ti kuu ya.
Te kanuu ja ni'i ya jaka'nu, jakuika,
jandichi, vi jandakui,
vi jayiñu'u vi jaye'e tajan,
te na vi ka'on ja ia vii ia va'a kuu ya.
Ka kachi ya.
13 Te suni ni jini san ja ka ka'an ndi'i ja ni sa'a ia Dios ja ka oo andivi vi
nuu ñu'u, vi ñayiu ni ka ji'i, vi ja ka ñu'u nuu ndute mar, vi ndi'i tu'u ka
ka'an sua'a:
Nuu ia nukoo nuu mesa ja tatnuni vi nuu Lelu maa ia Dios,
na vi ka'on ja ia vii ia va'a kuu ya,
te na koo jayiñu'u vi jaye'e tajan
vi jaka'nu nuu ya nikuii nikani.
14 Te ndi kuun ia ka teku yun ka ka'an:
—Saa na kokuu.
Te ni ka jinkuiin jiti ndi oko kuun ia ka kuu nija'nu yun, te ni ka chiñu'u
ya ia teku nikuii nikani.

6

Ni ja'nde Lelu ia Dios seyu

1 Yun te ni jini san ja ni ja'nde Lelu ia Dios in seyu yun, te ni jini san in
ia ne'u ndi kuun ia ka teku ja ka'an ya na kuinio nuu kana tajan, te kachi
ya:
—Ne'e, te kondia'a ron.
2 Te ni ndia'a san, te ni jini san in kuai kuijin, te ja yoso ti yun yinda'a
in kuji. Te ni ni'i in corona ja ku'un xini, chi ni kundee vi kua'an kundee
ka.
3 Te nuu ni ja'nde Lelu yun seyu kuu uu, te ni jini san ka'an ia kuu uu
ja teku, te kachi ya:
—Ne'e, te kondia'a ron.
4 Te ni kee inka kuai kuakua'a, te ja yoso ti yun ni ni'i in jaka'nu ja xnaa
tno'o mani ja oo ñuyiu, te sa'a ja vi ndaka'ni tna'a in in maa ñayiu. Te ni
ni'i in yuchi kani ndeva'a.
5 Te nuu ni ja'nde lelu yun seyu kuu uni, te ni jini san ka'an ia kuu uni
ja teku, te kachi ya:
—Ne'e, te kondia'a ron.
Te ni jini san in kuai nde'i, te ja yoso ti yun yinda'a in yutnu jatakua'a,
chi koo tnama.
6 Te ni jini san in tno'o ka'an ma'ñu ia ka teku yun, te kachi:
—Invaa ni kilo triu kondee ya'u ja ni'i ñayiu ja satniui in kiuu, te nuu
ja cebada guaa uni kilo kondee ya'u ja satniuu ñayiu in kiuu. Su texe'en
jin vinu, chi ma sa'a kue'e ron ja junaa —kachi.
7 Te nuu ni ja'nde Lelu yun seyu kuu kuun, te ni jini san ka'an ia kuu
kuun ja teku, te kachi ya:
—Ne'e, te kondia'a ron.
8 Ni ndia'a san, te ni jini san in kuai ni kuu kuaan kuaan, te ja yoso ti
yun nani jakue'e ja ja'ni, te ichi yata ndikin ña ñuu ji'i. Te ni ni'i jaka'nu
ja ka'ni in in ndiyi nuu kuun kuun ñayiu jin yuchi kani, jin soko, vi jin
kue'e xeen vi jin kiti xeen ja oo ñuyiu.
9 Te nuu ni ja'nde Lelu yun seyu kuu u'un, te ni jini san ichi chii altar
yun ka oo anu ñayiu ni ka ji'i ja ja'a tno'o ia Dios, vi ja ni ka ndakani ndai
tno'o ya.
10 Te ni ka kana jaa anu yun, ka jiña'a:
—Jito'o Dios, maa ni kuu ia vii ia ndaa ja skunkuu ni tno'o ka'an
ni. ¿Nasaa ka tiempu guaa kondetu ni, te saa sandaa ni ja ja'a san, ja
ndaxtenaa ni ñayiu ñuyiu ja ni ka ja'ni ñai jin san? —ka jiña'i.
11 Te ni ka ni'i sa'un kuijin ja ka ni'nui, te jiña'a ya ja na vi kondatatu ni
ndee saa ka tiempu, guaa ndee na vi chitu ñayiu ka skua'a ja ka jinokuechi
nuu ya, ja suni vi kuu nagua ni ka ji'i mai.
12 Te nuu ni ja'nde Lelu yun seyu kuu iñu, te ni jini san ja ni tnaa xeen
ndeva'a. Te ni kunee nuu nikandii na kuinio sa'un tnuu ka ni'nu ñayiu
nuu ji'i ndiyi, te ni ndukua'a nii nuu yoo na kuinio niñi.
13 Te ni junkuei kimi ka oo andivi ndee nuu ñu'u, nagua junkuei tichi
iuu kuii nuu kisi ni'i ndeva'a ña tachi.
14 Te kujioo andivi na kuinio in tutu ka'nu ja ka ndaxtuu, te ndi'i yuku
vi ñu'u yichi ja oo ma'ñu ndute mar, ni ka kujioo nuu ni ka oo.
15 Te ni ka yu'u taka rey ka oo ñuyiu, vi ñayiu ka kuu na'nu, ñayiu
kuika, vi ñayiu ka tatnuni nuu soldado, ñayiu ka ndanuu, vi ndi'i ñayiu
ka jinokuechi, vi ñayiu tu ka jinokuechi, te ni ka tayu'u nui taka kau ve'e
vi ne'u kava ka oo nuu yuku.
16 Te ka jiña'i nuu yuku vi nuu kava:
—Junkuei siki rin, te tayu'u ña ron nuu ia nukoo nuu mesa nuu tatnuni,
vi nuu Lelu ia Dios ja kiti ini ya siki rin.

17 Chi ni kenta maa kiuu ka'nu ja kua'a ya tnundo'o ndeva'a, te tu na in
kuu ja kundee ini ja kotekui —ka kachi ñayiu yun.

7

Ni jinkondee seyu tnee ciento uu xiko kuun mil ñayiu Israel

1 Yun te nuu ni ya'a yun, te ni jini san kuun ia ka jinokuechi nuu ia Dios
ja ka nukuiin ya ndi kuun lado ñuyiu ja ka jinkani ya tachi ja ma junki'i
ndi kuun lado, nagua ja ma ki'i sa'un tachi nuu ñu'u ni nuu ndute mar ni
nuu yutnu.
2 Te suni ni jini san inka ia jinokuechi nuu Dios ja vaji ya ichi nuu kana
nikandii. Te yinda'a ya seyu Dios ia teku. Te ni kana jaa ya nuu ndi kuun
ia ka jinokuechi yun ja ni ka ni'i ya jaka'nu ja vi sa'a ya jakue'e nuu ñu'u
vi nuu ndute mar.
3 Te jiña'a ya:
—Ma vi sa'a ron jakue'e nuu ñu'u, ni nuu ndute mar, te ni nuu yutnu,
chi vi kondetu ndee na vi teo seyu tnee ñayiu ka jinokuechi nuu ia Dios
mao —jiña'a ya.
4 Yun te ni jini san ni ka'an ya ja oo ciento uu xiko kuun mil ñayiu ja ka
ndee seyu tnei. Te ndi'i ñayiu yun ka kuu tatatno'o Israel.
5 Chi uxi uu mil ñayiu ka kuu tatatno'o Judá ja ni ka jinkondee seyu tnee,
vi uxi uu mil tatatno'o Rubén, vi uxi uu mil tatatno'o Gad.
6 Uxi uu mil tatatno'o Aser, vi uxi uu mil tatatno'o Neftalí, vi uxi uu mil
tatatno'o Manasés.
7 Uxi uu mil tatatno'o Simeón, vi uxi uu mil tatatno'o Leví, vi uxi uu mil
tatatno'o Isacar.
8 Uxi uu mil tatatno'o Zabulón, vi uxi uu mil tatatno'o José vi uxi uu mil
ja ka kuu tatatno'o Benjamín. Ndi'i ñayiu ya'a ka kuu ndikin tata Israel ja
ni ka jinkondee seyu tnee.

Kua'a ndeva'a ñayiu ka ni'nu sa'un kuijin

9 Yun te nuu ni ya'a yun, ni ndia'a san, te ni jini san kua'a ndeva'a ñayiu,
ja vini tu na kundee ja ka'u, ndi'i ñayiu ñuu na'nu jin taka tatatno'o, vi
ndi'i sa'an ka ka'an ñayiu, vi ñuu kueli ka nukuiin ichi nuu mesa nuu
tatnuni maa Dios jin nuu Lelu maa ia Dios. Te ka ni'nui sa'un yayaa vi ka
yinda'i in nda'a ñuu.
10 Te ndi'i ka kana jaa, te ka kachi:
Dios mao jin Lelu ya kuu ia skaku ni'nu ña,
te nukoo maa ia Dios nuu mesa ja tatnuni ya.
Ka kachi.
11 Te ndi'i ia ka jinokuechi nuu Dios ka nukuiin, te ni ka jionduu ya mesa
nuu tatnuni ia Dios jin ia ka kuu nija'nu vi ndi kuun ia ka teku yun. Te ni
ka chindei ya nuu ya ndee nuu ñu'u ichi nuu mesa yun, te ni ka chiñu'u
ya ia Dios.
12 Te ka jiña'a ya:
Saa na kokuu.
Na koo javii java'a nuu ia Dios mao vi jaye'e tajan ya vi jandichi ya.
Te na vi ndakuanta'uo nuu ya, vi na vi chiñu'o ya,
chi ka'nu kuu ya vi ndakui ya, te oo ya nikuii nikani.
Saa na kokuu.
Ka kachi ya.
13 Yun te ni jikan tno'o ña in ia kuu nija'nu yun, te kachi ya:
—¿Na ñayiu ka kuu ñayiu ka ni'nu sa'un kuijin yun, te ndenu vajikuei?
—kachi ya.

14 Te jiña'a san:
—Maa ni kuu ja jini, vi Jito'o san —jiña'a san.
Te kachi ya:
—Ñayiu ya'a ka kuu ñayiu ni ka ya'a nuu kua'a ndeva'a tnundo'o. Te ni
ka ndakatei sa'un ka ni'nui jin niñi Lelu, te ni nduyaa vivii.
15 Te yun kuu ja ka oi ichi nuu mesa nuu tatnuni ia Dios, te nduu vi ñuu
ka jinokuechi nuu veñu'u ya. Te kokoto ña ia nukoo nuu mesa ja tatnuni
ya ja tu nagua vi ndo'i.
16 Te ma vi kokokin vi koyichi kai, ni ma teñu'u ka ña nikandii, ni ma vi
tna'a kai tnundo'o nuu ka'ni.
17 Chi koto ña maa Lelu Dios, ia oo ma'ñu nuu oo mesa nuu tatnuni Dios,
nagua jito in ñayiu ndikachi. Te kondeka ña maa ya jin ja ki'inkuei nuu
kee ndute teku. Te ndasichi maa ia Dios ndi'i ndute nui —kachi ia kuu
nija'nu yun.

8

Ni ja'nde Lelu ia Dios seyu kuu uja

1 Te nuu ni ja'nde Lelu yun seyu kuu uja, te vi na in kuiti ni kuu andivi
ndee sava ore.
2 Yun te ni jini san uja ia ka jinokuechi nuu Dios ja ka nukuiin ya ichi
nuu ia Dios, te ni ka jiña'a uja trompeta nuu in in ia yun.
3 Yun te ni jino inka ia jinokuechi nuu Dios, nee ya in ko'o kuu oro, te
ni jinkuiin ya nuu altar. Te ni ka jiña'a kua'a suja vixin ja saka tna'a ya
jin tno'o ja ka ndakuatu ñayiu maa ia Dios nuu ya, ja soko ya nuu altar ja
kuu oro, ja oo ichi nuu mesa nuu tatnuni ia Dios.
4 Te nuu ko'o ja nee ia jinokuechi nuu Dios, ni kee ñua'a suja vixin ja
makaa ndee nuu ia Dios, saka tna'a jin tno'o ja ka ndakuatu ñayiu maa ia
Dios.
5 Yun te ni ki'in ia yun ko'o suja yun, te ni tnaa chitu ya ñu'u tikayi ja
oo nuu altar, te ni skunta ya nuu ñuyiu. Te ni sa'a ja ni kani tajan vi ni
ni'i vi ni jandute vi ni oo ñutnaa.

Ni ka tiuu ia ka jinokuechi nuu Dios trompeta

6 Yun te ni ka sa'a tua'a ndi uja ia ka jinokuechi nuu Dios ja vi tiuu ya
ndi uja trompeta.
7 Te ni xnda'i ia xtnañu'u yun trompeta ya. Te ni kuun ñiñi jin ñu'u nuu
ñuyiu saka tna'a jin niñi. Te ni kai in ja uni parte ñuyiu vi in ja uni parte
yutnu, vi ni ka kai ndi'i yuku kuii.
8 Yun te ni xnda'i ia kuu uu trompeta ya. Te ni jini san in ja kaa na
kuinio in yuku ka'nu ja ja'nu ja'nu ñu'u kai, te ni kanakau nuu ndute mar,
te in ja uni parte ndute mar ni nduu niñi.
9 Te ni ka ji'i in ja uni parte kiti ka ñu'u nuu ndute mar, vi ni ka naa in
ja uni parte barco ja ka jika nuu ndute mar yun.
10 Yun te ni xnda'i ia kuu uni trompeta ya. Te ni kanakau in kimi ka'nu
ndeva'a ichi andivi, te vi ja'nu ja'nu ñu'u na kuinio in ñu'u iti ni kanakau
siki in ja uni parte yute vi nuu kee ndute.
11 Te kimi yun nani kimi ugua. Te in ja uni parte ndute ni nduu ugua,
te kua'a ñayiu ni ka ji'i ja ja'a ndute ni nduu ugua yun.
12 Yun te ni xnda'i ia kuu kuun trompeta ya. Te ni tivi in ja uni parte
nuu nikandii, vi in ja uni parte nuu yoo, vi in ja uni parte nuu kimi, saa
te ni kunee in ja uni parte nui, te tu ni ye'e ka in ja uni parte nduu vi suni
jakuaa.

13 Saa te ni ndakondia'a san, te ni jini san ja kana jaa in ia jinokuechi
nuu Dios, ndagua ya na kuinio ya'a na'nu, ma'ñu sagua andivi, te kachi
ya:
—Nda'u ni ka ñayiu ñuyiu nuu na vi xnda'i uni ka ia ka jinokuechi nuu
Dios trompeta ya, chi ja oo yatni ja vi xta'i ya trompeta —kachi ya.

9

1 Yun te ni xnda'i ia kuu u'un trompeta ya. Te ni jini san in kimi ja
makuun ti ichi andivi, te ni kunjino ti nuu ñuyiu, te ni ni'i kimi yun ndakaa
ye'e yau kunu ndeva'a nuu kuu andeya.
2 Te ni june kimi yun yu'u yau kunu, te ni jinonta ñua'a na kuinio ñua'a
in jitnu ka'nu ndeva'a. Te ñua'a yun ni sa'a ja ni kunee nuu nikandii ja tu
ndijin ka.
3 Te nuu ñua'a yun ni kekuei tika langosta ja ni ka jitenuu ti nii nuu
ñuyiu, te ni jiña'a ya jaka'nu nuu ti ja vi sa'a ti nagua ka sa'a ndilo'lo xeen
ja ka oo ñuyiu.
4 Te ni tatnuni ya nuu ti ja ma vi sa'a ti jakue'e jin yuku ja oo nuu ñuyiu,
ni in ja oo kuii, ni yutnu, chi maa ni ñayiu ja tu ka yitnuni tnei jin seyu
maa ia Dios.
5 Su tu ni jandetu ya ja vi ka'ni ti ñayiu, chi sua'a ni vi kuña'a ti tnundo'o
xeen nuu u'un yoo, te vi sa'a ti ja vi kojatu vi kojani'ni ñayiu na kuinio
nuu tuu ña ndilo'lo.
6 Te kiuu yun, guaa vi nduku ñayiu ja vi kui, su ma vi ni'i ichi. Te visi
na vi ndioo ini ja vi kui, su kujioo jika kue'e ja ja'ni ña, te ma vi kui.
7 Te tika langosta yun, chi ka ndaa ti na kandaa kuai ja ka oo tua'a ja vi
kaxin tna'a. Te xini ti ka ñu'u na kuinio in corona oro, te ka jito ti na ka
jito ñayiu.
8 Te nani ixi xini ti nagua ka ndaa ixi xini ñasi'i, te no'o ti, chi na ka
ndaa no'o ndika'a ka ndaa.
9 Te na kuinio ja ka ni'nu ti sa'un kaa ja ndesi ni'nu nuu yiki kuñu ti. Te
nuu ka ndagua ti, te ka ni'i ndijin ti, nagua ni'i nuu kua'ankuei kua'a kuai
ja ka ñuu ti carreta nuu ka jaxin tna'a.
10 Te ndo'o ti, chi na ka ndaa ndo'o ndilo'lo ka ndaa, te suni oo iñu nuu
ndo'o ti, te nuu ndo'o ti yun ndiso ti jaka'nu ja sa'a ti jakue'e jin ñayiu nuu
u'un yoo.
11 Te oo in ja kuu nija'nu nuu tika langosta yun, te suu kuu ja tatnuni nuu
andeya, te nani Abadón jin sa'an hebreo, te jin sa'an griego nani Apolión,
te jin nduu sivi yun kei ka'an ja xnaa.
12 Ja ni ya'a tnundo'o xtnañu'u, su ja'ni ka ña uu ka tnundo'o ja kii.
13 Te ni xnda'i ia kuu iñu trompeta ya. Te ni jini san in tno'o ja ni ka'an
ne'u ndi kuun ndiki ja ka nukuiin skina altar kuu oro ja oo nuu maa ia
Dios.
14 Te jiña'a tno'o yun nuu ia kuu iñu ja yinda'a trompeta yun:
—Ndajin ndi kuun ia ja ka jinokuechi ja ka nu'ni yu'u yute ka'nu
Éufrates jian —jiña'a.
15 Saa te ni ka ndajin ndi kuun ia yun, ja vi ka'ni ya in in nuu uni uni
ñayiu ñuyiu, chi ja ka oo tua'a ya ja kitna'a maa ore vi kiuu vi yoo vi kuia
ja saa kokuu.
16 Te ni jini so'o san kachi ja oo uu ciento millón soldado ja ka yoso kuai.
17 Saa ni kuu ja ni skuni ña ia Dios jin san, te ni jini san kuai, vi ja ka
yoso ti ka ni'nu sa'un kaa kuu jakua'a na kuinio ñu'u, vi ndi'i na kuinio

yuu vii nani zafiro vi kuaan na kuinio azufre. Te xini kuai yun, chi vi na
ka ndaa xini ndika'a ka ndaa, te yu'u ti kee ñu'u vi ñua'a vi azufre.
18 Te jin uni jakue'e ja kee yu'u kuai yun ni ka ji'i in in nuu uni uni
ñayiu, jin ñu'u vi ñua'a vi azufre ja kee yu'u ti yun.
19 Chi jaka'nu kuai yun oo nuu yu'u ti vi nuu ndo'o ti, chi nagua kaa koo
kaa saa ka ndaa ndo'o ti, te ka oo xini ndo'o ti, te jin yun ka sa'a ti jakue'e
jin ñayiu.
20 Te sava ka ñayiu ja tu ni ka ji'i jin tnundo'o ya'a, te ni tu ka ndatna'u
ini ja vi xndoi taka jakue'e ka sa'i. Te ni tu ka xndoi ja ka chiñu'i taka tachi
vi ka chiñu'i taka chu'chi ja ni kuva'a jin kaa kuu oro vi plata vi bronce
vi yuu vi yutnu. Te chu'chi yun, chi tu kuu vi ka'an, ni tu kuu vi konini,
ni tu kuu vi kaka.
21 Te ni tu ka ndatna'u ini ñayiu yun ja ka ja'ni ndiyi, ni ja ka sa'a tasi,
ni ja ka sa'i kuechi ñuyiu, ni ja ka su'i.

10

Ia jinokuechi nuu Dios yinda'a ya in liuru luluu

1 Yun te ni jini san inka ia ndakui ja jinokuechi nuu Dios ja makuun ya
ichi andivi in nuu viko, te ichi xini ya oo in tikoye'nde. Te ye'e nuu ya na
kuinio nikandii, te si'in ya, chi vi na kuinio ja kanda'a kuakua'a.
2 Te yinda'a ya in liuru luluu ja nune nuu. Te ni jani ya si'in kua'a ya
nuu ndute mar, te si'in satni ya nuu ñu'u yichi.
3 Yun te ni kana jaa ya na kuinio nuu nda'i in ndika'a. Te nuu sanda'a
ja ni kana ya yun ni kana uja tajan.
4 Te nuu ni kana uja tajan nuu sanda'a yun, ja oo tua'a san ja tee san
tno'o yun nuu siun. Su ni onini san in tno'o ja ka'an ichi andivi, te kachi:
—Tava'a maa ron tno'o ja ni ka'an ndi uja tajan yun, te kuun ini maa
ron, te ma tee ron —kachi.
5 Te ia jinokuechi nuu Dios ja ni jini san nukuiin in si'in ya nuu ndute
mar, te inka nuu ñu'u yichi, ni kane'e ya nda'a kua'a ya ichi andivi.
6 Te ni kee yu'u ya nuu ia teku nikuii nikani, ia ni sa'a andivi jin ñuyiu
vi ndute mar vi ndi'i taka ja oo nui, te ni kachi ya:
—Ja ni kuyatni tiempu ja skunkuu tno'o ni ka'an ia Dios.
7 Chi nuu na jino kiuu ja ka'an ia kuu uja, te nuu jinkondee ya ja xnda'i
ya trompeta ya, saa te skunkuu ia Dios ja sa'a ya nagua yiyu'u, nagua ni
ka'an ya nuu tee ka jinokuechi nuu ya ja ni ka ndakani de tno'o ya ndee
jana'a.
8 Te tno'o ja ni onini san ichi andivi, ni ka'an tuku jin san inka jichi, te
kachi:
—Kua'an te tnii ron liuru luluu ja nune, nee ia jinokuechi nuu Dios ja
nukuiin in si'in nuu ndute mar, te inka nuu ñu'u yichi —kachi.
9 Te ni ja'an san nuu oo ya, te ni jikan san ja na taa ya liuru luluu yun.
Te kachi ya:
—Tnii te kaa ron. Te ini yu'u ron, chi kuni vixin ron na kuinio nduxi, su
nuu kunjino chii ron, te kuu ugua —kachi ya.
10 Yun te ni tnii san liuru luluu nee ia yun, te ni jaa san. Te vixin ni kuu
ini yu'u san na kuinio nduxi, su nuu ni ndi'i ni jaa san, te ni kuu ugua nuu
ni kunjino chii san.
11 Te kachi ya nuu san:
—Nini kuu ja ki'in tuku ron, te ndakani ron tno'o ia Dios naxa kokuu
siki kua'a ñayiu ñuu kueli vi ñuu na'nu vi taka sa'an ja ka ka'an ñayiu vi
nuu tee ka tatnuni —kachi ya.

11

Tetniuu ia Dios uu testiu

1 Yun te ni taa ya in ndoo ja kaa na kaa in yutnu chikua'a, te kachi ya:
—Ndakoo te chikua'a ron veñu'u ia Dios vi nuu ka soko, te ka'u ron
nasaa ñayiu ka oo yun ja ka chiñu'u ya.
2 Su ma chikua'a ron ñu'u ja oo ichi nuu veñu'u, chi ja ni jiña'a ia Dios
nuu ñayiu sava ka tatatno'o, te sui guaa vi sa'a jakue'e ñuu ii Jerusalén
ya'a nuu uu xiko uu yoo.
3 Te tetniuu rin uu testiu rin ja vi ndakani tno'o rin nuu in mil uu ciento
uni xiko kiuu. Te vi kui'nu de sa'un ndayi ja ka tna'u ini de —kachi ya.
4 Te nduu testiu ya'a ka kuu nduu yutnu olivo vi nduu kandeleru ja ka
nukuiin nuu ia Dios kuu Jito'o ñuyiu ya'a.
5 Te nuu ja na in kuini ja sa'a ña jakue'e jin nduu testiu ya'a, te kee ñu'u
yu'u ndi nduu de, te teñu'u ndi'i ña jin na in ka'an u'u ña jin de. Saa te
nani kuu ja ka kuini ja vi sa'a ña jakue'e jin de vi kuu.
6 Te testiu ya'a, chi ka neva'a de jaka'nu ja vi kasi de andivi nagua ja
ma kuun ka sau kiuu vi kaka nuu de ja vi ndakani de tno'o ia Dios. Te
suni ka neva'a de jaka'nu ja vi sama de ndute ja nduu de niñi. Te suni ja
vi tetniuu de tnundo'o nuu ñuyiu jin ndi'i ni nuu kue'e, nasaa ni jichi ka
kuini maa de.
7 Te nuu na vi xndi'i de ja vi ndakani de tno'o ia Dios, te kee in ja kaa
na kuinio in kiti xeen ja kana nuu yau kunu yun. Te vi kaxin tna'a jin de,
te kundee ka'ni ña jin de.
8 Te vi konduei yiki kuñu nduu de nuu ya'u ñuu ka'nu yun, nuu ni ka
jatakaa Jito'o yika cruz. Te ñuu yun kuu na kuinio ñuu Sodoma vi Egipto.
9 Te ñayiu ka oo ñuu na'nu vi ñuu kueli, ndi'i tatatno'o vi taka sa'an
ja ka ka'in, vi kuni ja vi konduei yiki kuñu nduu ndiyi yun nuu uni kiuu
yosava, te ma vi kuandetui ja vi jinkoyu'u.
10 Te vi kusii ini ndeva'a ñayiu nii ñuyiu ja siun ni ka ji'i nduu de, te vi
sa'i in viko nuu vi skuta'u tna'i, chi nduu tee ni ka ndakani tno'o ia Dios
ya'a ni ka jiña'a ndeva'a de tnundo'o nuu ñayiu ñuyiu.
11 Su nuu ni ya'a nuu uni kiuu yosava, te ni ndakuña'a Dios ja ka jichi
ka kanda de. Te ni ndontakuei de, ni ka nukuiin de. Te ni ka yu'u ndeva'a
ndi'i ñayiu ni ka jini ja ni ka ndateku de.
12 Yun te ni ka onini nduu testiu yun ja ni kana jaa in tno'o ichi andivi,
te jiña'a:
—Mananakuei ndee ya'a.
Te ni ka jini ñayiu ka ka'an u'u ña jin de ja mandakuei de ndee andivi
in nuu viko.
13 Te vi ore saa ni tnaa xeen ndeva'a, te ni kuei in ja uxi parte ñuu ka'nu
yun, te ni ka ji'i uja mil ñayiu ja ja'a ñutnaa yun. Te ni ka yu'u ndeva'a
sava ka ñayiu ka teku yun, te ni ka chiñu'i ia Dios oo ndee andivi.
14 Ja ni ya'a tnundo'o kuu uu, su yituu yatni tnundo'o kuu uni vaji.

Ni nda'i trompeta kuu uja

15 Yun te ni xnda'i ia kuu uja trompeta ya. Te ni ka ka'an jaa ichi andivi,
te ka kachi:
Ndi'i ñuu nuu ni ka otatnuni ñayiu ñuyiu,
ndaya'a nda'a maa Jito'o Dios jin Kristu, ia ni tetniuu ya.
Te maa ya guaa kotatnuni nikuii nikani.
Ka kachi.

16 Te ndi oko kuun tee nija'nu ja ka nukoo de nuu mesa de nuu oo ia
Dios, ni ka junkuiin jiti de vi ndee ni ka kunjino tnee de nuu ñu'u, te ni ka
chiñu'u de ya,
17 te ka jiña'a de:
Ka ndakuanta'u san nuu ni, vi Jito'o san ja kuu ni ia Dios ndakui ndeva'a,
ja ndi'i ni ja kuu ja sa'a ni.
Chi maintno'o maa ni kuu ia Dios vitna vi kuu ni ia Dios ndee ama ka vi
ia Dios ja vaji.
Chi ni keja'a ni jantniuu ni jaka'nu ni, ja jinkondee ni kotatnuni ni.
18 Te ni ka kiti ini ñayiu taka ñuu nuu ni,
su vitna te ni kenta kiuu ja kiti ini ni nuu ñayiu ka sa'a jakue'e,
vi ja sandaa ni kuechi ñayiu ni ka ji'i,
te kuña'a ni ja vi kuta'u tee ni ka jinokuechi nuu ni ja ni ka ndakani tno'o
ni,
vi ñayiu maa ni ja ka sa'a vii ka sa'a va'a, vi ñayiu ka chiñu'u sivi ni,
a kuu ñayiu na'nu axi ñayiu kueli,
te xnaa ni ñayiu ka sa'a jakue'e nuu ñuyiu.
Ka kachi de.
19 Yun te ni ndanune ye'e veñu'u ia Dios ja oo andivi, te ni jini san katuu
jatnu tratu ia Dios ini veñu'u yun. Te ni jandute vi ni ka kana vi ni kani
tajan, te ni tnaa xeen ndeva'a vi ni kuun ndeva'a ñiñi.

12

Ni kenta in ñasi'i jin in koo ka'nu ja kuu Tachi

1 Yun te ni jini san in seña ka'nu ndeva'a ichi andivi: in ñasi'i ja ñusuku
ña nikandii na kuinio sa'un ña, te ichi nuu ja'a ña oo yoo, te ñu'u in corona
xini ña ja ndee uxi uu kimi.
2 Te ñu'u lulu ña. Te kana nda'i ña ja ja'nde chii ña vi jatu jani'ni ña ja
kaku lulu ña.
3 Yun te ni jini tuku san inka seña ichi andivi: ni kenta in koo kua'a
ka'nu ndeva'a, te oo uja xini ti, te uxi ndiki ti, te ndi uja xini ti ka ñu'u in
in corona.
4 Te jin ndo'o ti ni xtañuu ti in ja uni parte kimi ka oo andivi, te ni
skunkuei ti ndee nuu ñuyiu. Te ni jinkuiin ti ichi nuu ña'a kaku lulu yun,
nagua ja nuu na kakui, te koko ña ti jin.
5 Te ni skaku ña in seyii ña, te suchi yun kuu ja kotatnuni xein nuu ndi'i
ñuu. Su ni ka ndakindee seyii ña, te kuano'i ndee nuu oo ia Dios vi nuu
oo mesa nuu tatnuni ya.
6 Te ni jino yu'u ña'a yun kua'an ña guaa ndee nuu ñu'u te'a, nuu oo in
nuu ni sava'a ia Dios, nagua ja yun koskaa ña ya nuu mil uu ciento uni
xiko kiuu.
7 Yun te ni ka jaxin tna'a ndeva'a andivi, chi ni ka ndakoo Miguel, ia kuu
ka'nu, jin sava ka ia ka jinokuechi nuu Dios, te ni ka jaxin tna'a ya jin koo
ka'nu. Te koo yun, chi ni ka ndachituu tna'a ti jin sava ka ja ka jinokuechi
nuu ti, te ni ka jaxin tna'a ti jin ya.
8 Su tu ni ka kundee koo yun, te ni tu ni kuu ka ndenu vi koo ti andivi.
9 Saa ni kuu ja ni ka skunu ña ya jin koo ka'nu yun, ja kuu ti koo oo ndee
ja nana'a, ja nani ti Tachi, ja suni kuu Satanás, te maa ti kuu ja xnda'u
ñayiu nii ñuyiu. Te ni kene'e ña ya jin ti vi ndi'i ja ka jinokuechi nuu ti,
te ni tnaa ña ya jin ti ndee nuu ñuyiu.
10 Yun te ni onini san in tno'o ja ni kana jaa ichi andivi, te kachi:
Vitna te ni kenta kiuu ja skaku ni'nu ña ia Dios jion,
vi ja xne'e ya jaka'nu ya jin ja tatnuni ya,

vi ja ndiso tniuu Kristu, ia ni tetniuu ya.
Chi ni kene'e ya ja ni oka'an kuechi siki taka ñanio,
chi nduu vi ñuu ni oka'an kuechi nuu ia Dios mao.
11 Su ni ka kundee ñanio siki Tachi yun
jin ma'ñu sagua niñi Lelu ia Dios
vi jin tno'o ia Dios ja ni ka ndakani de,
chi tu ni ka yu'u de ja vi skunaa de maa de,
chi saa sua'a ni ka oo anu de ja vi kuu de ja ja'a tno'o ya.
12 Yun guaa na koo jasii ini andivi
te roon ja ka oo ron andivi, vi kokuu sii ndeva'a ini ron.
Su nda'u ni ka roon ja ka oo ron ñuyiu vi nuu ndute mar,
chi kiti ndeva'a ini Tachi majaa nuu ka oo ron,
chi ja jini ja ndee saa ni ka tiempu kendoo ja sa'a jakue'e.
Kachi tno'o yun.

13 Te nuu ni jini koo ka'nu yun ja ni ka kene'e ña jin ti kua'an ti nuu ñuyiu, te ni sondikin ña ti jin ña'a ni skaku seyii yun.

14 Su ni jiña'a uu ndijin ya'a na'nu nuu ña'a yun, nagua ja kuu ndagua ña ki'in ña in nuu oo tua'a ja koo ña nuu ñu'u te'a. Saa te kuu jika ña nuu oo koo ka'nu yun, te yun koni'i ña ja kokaa ña uni kuia yosava.

15 Te ni ndujan koo yun ndute na kuinio in yute ja kua'an nuu oo ña, nagua ja xneni ña ndute yun jin ña.

16 Su ni chituu ña ñu'u jin ña yun, chi ni nune nuu ñu'u yun, te ni ti'vi ndute yute ja ni kee yu'u koo ka'nu yun.

17 Yun te ni kiti ndeva'a ini koo ka'nu yun nuu ña. Te kua'an ti ja kaxin tna'a ti jin sava ka ñayiu ka kuu tatatno'o ña, ñayiu ka jantno'o tno'o ni tatnuni ia Dios vi ka ndakani tno'o Jesukristu.

13

Ni ka jinonta uu kiti xeen

1 Yun te ni jinkuiin san nuu ñuti yu'u ndute mar. Te ni jini san ni jinonta in kiti xeen nuu ndute yun, te oo uja xini ti vi uxi ndiki ti, te ndi uxi ndiki ti ka ñu'u corona, te nuu ndi uja xini ti ndee in sivi ja kane'e jin ia Dios.

2 Te kiti xeen ja ni jini san yun kaa ti na kaa in yi'i, te nda'a ti kaa na kaa nda'a oso, te yu'u ti kaa na kaa yu'u ndika'a. Te ni jiña'a koo yun jaka'nu ti vi nuu mesa nuu tatnuni ti vi tniuu ka'nu ja konee kiti xeen yun.

3 Te ni jini san ja ni tnakue'e in xini ti, te na tno'o ja vija ni kuyatni ja kuu ti, su ni nduva'a xini ti. Te ni ka sa'u kuii ini ñayiu nii ñuyiu nuu ni ka jini ja ni nduva'a ti, te ni ka jata ndikin ñai jin ti.

4 Te ni ka chiñu'i koo ka'nu yun, chi ni jiña'a ti tniuu ka'nu ja nee ti nuu kiti xeen yun, te suni ni ka chiñu'i kiti xeen yun, te ka jiña'i:
—Tu na in kintna'a inuu jin kiti xeen ya'a, ni tu na in kundee ja kaxin tna'a jin ti —ka kachi.

5 Te suni ni jandetu ia Dios ja ka'an teyii ti, vi ja kane'e ti jin ya. Te ni ni'i ti jaka'nu ja kotatnuni maa ti nuu uu xiko uu yoo.

6 Te saa ni sa'a ti, chi ni kane'e ti siki ia Dios, vi ni kane'e ti siki sivi ya, vi siki nuu oo ndia'a ya, vi siki ndi'i ia ka oo andivi.

7 Te suni ni jandetu ia Dios ja kaxin tna'a ti jin ñayiu maa ya, te kundee ti nui. Te suni ni ni'i ti tniuu ka'nu ja kotatnuni ti nuu ñayiu ndi'i ni tatatno'o vi ñuu na'nu vi ñuu kueli vi ndi'i nuu sa'an.

8 Te ndi'i ñayiu ñuyiu ni ka chiñu'u kiti xeen yun, ñayiu ja tu ka yoso sivi ndee kiuu xtnañu'u nuu ni jinkoo ñuyiu nuu liuru teku ja neva'a Lelu ia Dios, ia ni jati niñi ja ni ji'i ya nuu cruz.

9 Te na ñayiu oo so'o, te na konini.
10 Na ñayiu oo ja ki'in vekaa
te vekaa ki'in.
Te na ñayiu oo ja kuu jin yuchi kani,
te jin yuchi kani vi ka'ni ña jin.
Yun kuu ja ñayiu ka oo jin maa ia Dios, chi kuini ja vi kuandee ini, te vi kandija gua'i.
11 Yun te ni jini san inka kiti xeen ja ni jinonta ti nuu ñu'u. Te oo uu ndiki ti, te na kaa ndiki lelu kaa ndiki ti, su ka'an ti na kuinio in koo ka'nu.
12 Te suni tatnuni ti ndi'i nagua tatnuni kiti xtnañu'u yun jin nuu maa ti. Te sa'a ti ja vi chiñu'u ña ñayiu ñuyiu jin kiti xtnañu'u yun, kiti ni tnakue'e xini ja vi ja yatni ja kuu ti, te ni nduva'a ti.
13 Te suni sa'a ti taka tniuu na'nu ja vi ndee sa'a ti ja kai ñu'u andivi, te makuun ichi nuu ñuyiu jin nuu ndi'i ñayiu.
14 Te jin tniuu na'nu ja ni kuu sa'a ti jin nuu kiti xtnañu'u yun, te ni xnda'u ti ñayiu ñuyiu. Te ni tatnuni ti ja vi sa'a ñayiu in chu'chi, nagua kaa maa kiti xtnañu'u ja ni tnakue'e xini ti jin yuchi kani, ja vi ja yatni ja kuu ti, te ni nduva'a ti.
15 Te ni ni'i kiti kuu uu yun in jaka'nu ja kuu kuña'a ti ja teku chu'chi ja kaa nagua kaa kiti xtnañu'u yun, nagua ja saa, te kuu ka'an chu'chi yun, te tatnuni ja vi ka'ni ña jin ñayiu tu ka kuini ja vi chiñu'u ña jin.
16 Te suni sa'a kiti kuu uu yun ja ndi'i ñayiu na'nu vi ñayiu kueli, vi ñayiu kuika vi ñayiu nda'u, ñayiu jinokuechi vi ñayiu tu jinokuechi, ja vi jinkondee in tnuni nda'a kua'i axi tnei.
17 Te ni in ñayiu ma kuu kuaan axi xiko nuu ja tu na tnuni ndisoi axi sivi maa kiti xeen yun a número sivi ti.
18 Ya'a kuu nuu vi ndukuo tno'o ndichi, te na ñayiu jinkui'nu ini, te na ka'ui número kiti xeen ya'a, chi número in ñayiu ñuyiu kuu. Te número ya'a kuu iñu ciento uni xiko iñu.

14

Lelu ia Dios jin ñayiu ni ndakaji ya

1 Yun te ni ndakoto san, te ni jini san ja nukuiin Lelu ia Dios nuu yuku Sión, ka oo ya jin in ciento kuun xiko kuun mil ñayiu, te tnei ka ndee sivi maa ya vi sivi maa Tata ya, ia kuu Dios.
2 Te ni onini san ja jiso ndeva'a ichi andivi na jiso nuu kuei ni'nu ndute axi na jiso kuei nuu kani tajan. Te ja jita yun ni jini san na kuinio nuu ka tee kua'a ñayiu arpa.
3 Te ka jita in yaa jaa ichi nuu mesa nuu tatnuni ia Dios, nuu ka oo ndi kuun ia ka teku jin ndi oko kuun tee nija'nu. Te ni in ñayiu tu na in kutua'a yaa yun, chi maa ni ciento uu xiko kuun mil ñayiu ni ndatau ya nuu ñuyiu.
4 Te suchi ya'a ka kuu suchi tu ni ka nitna'a sa'un jin ñasi'i, chi ka oo ndutui. Te suchi ya'a ka kuu suchi ka ndikin ña jin Lelu ia Dios ndeni nuu ni kuu ja kua'an ya. Te suchi ya'a ka kuu suchi ni ka kaku ni'nu ne'u teyii. Te mai ka kuu na kuinio in jaxtnañu'u ja kee nuu ñunde'i ja ni ka soko nuu ia Dios vi nuu Lelu ya.
5 Te tu sa'un na tno'o tno'o ni ka ka'in, chi ka oo vii ka oo ndoi nuu ka oi nuu tatnuni ia Dios.

Tno'o ja ni ka ka'an uni ia ka jinokuechi nuu Dios

6 Yun te ni jini san inka ia jinokuechi nuu Dios ja ndagua ya ma'ñu sagua
andivi. Te nee ya tno'o va'a ia Dios ja oo nikuii nikani, ja kaxtno'o ya nuu
ñayiu ñuyiu, ndi'i ñayiu ñuu na'nu vi ñuu kueli, ndi'i nuu tatatno'o vi
ndi'i nuu sa'an.
7 Te kana jaa ya:
—Vi koyu'u ni'nu ia Dios, te vi ndasa'a ka'nu ron ya, chi ja ni jino kiuu
ja sandaa ya kuechi. Vi chiñu'u ia ni sa'a andivi vi ñuyiu, ndute mar, vi
taka nuu kee ndute —kachi ya.
8 Yun te ni kenta inka ia jinokuechi nuu Dios vaji, te kachi ya:
—Ja ni jinokau ñuu ka'nu Babilonia, chi suu ni sa'a ja ni junkuei ñayiu
taka ñuu ja ka sa'i jane'e jayichi ja kuu kuechi ñuyiu —kachi ya.
9 Yun te ni kenta inka ia kuu uni, te suni ni kana jaa ya:
—Nuu ja ndee ñayiu chiñu'u kiti xeen yun vi chu'chi ja ni ka ndane'e
nagua kaa ti, te kuandetui ja kondee tnuni ti tnei axi nda'i,
10 nuu saa te kiti ndeva'a ini ia Dios nuu ñayiu yun, te ma kuaka'nu ini
ya, chi tnaa ña ya nuu ñu'u ja kai jin azufre, te yun kokai kojinjin jin nuu
ia ka jinokuechi nuu Dios vi Lelu ya.
11 Te nikuii nikani ni kokana ñua'a nuu vi koi ja vi kotna'i tnundo'o yun.
Te ni tno'o nduu ni tno'o jakuaa, ma vi kondatatu ñayiu ni ka chiñu'u kiti
xeen yun vi chu'chi ja ni ka ndane'e nagua kaa ti, axi ñayiu ni ka janta'u
tnuni sivi ti.
12 Te yun guaa na vi kuandee ini ñayiu maa ia Dios ja ka jantno'i tno'o
ni tatnuni ya vi ka kandijai Jesús.
13 Yun te ni onini san in tno'o ichi andivi ja kachi nuu san:
—Tee tno'o ya'a: “Na ta'u na ndetu ñayiu ka oo jin Jito'o ja vi kui ndee
vitna jin kiuu kua'on” kachi.
Te ni ka'an Espíritu ia Dios: “Janjaan. Vi ndatatui jin tniuu ni ka osa'i,
chi ndi'i tniuu gua'a ni ka osa'i ndeka ña jin ja ki'inkuei”.

Ni ndaxtutu ya ñayiu ñuyiu

14 Yun te ni ndakoto san, te ni jini san in viko kuijin. Te nuu viko yun
nukoo in ia kaa na kaa Se'e Teyii, te ñu'u in corona oro xini ya, te nee ya
in jos xeen.
15 Te ini veñu'u yun ni kee inka ia jinokuechi nuu Dios, te ni kana jaa
ya nuu ia nukoo nuu viko yun:
—Kene'e jos ron, te ndaxtutu ron ñayiu ñuyiu. Chi ja ni jino kiuu ja
vi ndututui nagua ndo'o jin triu nuu ni kuaan, te ni jino kiuu ja te'nde
—jiña'a ya.
16 Saa te ni ndaxtutu ia nukoo nuu viko yun ñayiu, nagua kuu nuu te'nde
triu jin jos.
17 Yun te ni kee inka ia jinokuechi nuu Dios ini veñu'u oo andivi, te
yinda'a ya in yuchi tikanchu.
18 Te nuu altar yun ni kee inka ia jinokuechi nuu Dios, ia ndiso tniuu
siki ñu'u, te ni kana jaa ya nuu ia yinda'a yuchi tikanchu yun, te jiña'a ya:
—Kene'e yuchi ron jian, te ndaxtutu ron ñayiu ñuyiu, nagua kuu nuu
te'nde uva, chi ja ni ka jichi uva yun —jiña'a ya.
19 Yun te ni sia'a ia yun yuchi ya nuu ñuyiu, te ni ndaxtutu ya ñayiu,
nagua kuu nuu te'nde uva, te ni tnaa ña ya in nuu jitnu, nagua ka sa'a jin
uva ja ka tnaa ti in nuu ka ju'ni nduxi ti, te jin yun kei ja kiti ndeva'a ini
ia Dios jin ñayiu yun.
20 Te ndee yu'u ñuu yun ni tnaa ya ñayiu yun, te ni jain ni'nu ya, te ni
jika niñi na kuinio nduxi uva. Te ni jinonta guaa ndee nuu oo kaa ja yi'i
yu'u kuai, te ni jika guaa ndee uni ciento kilómetro.

15

Uja ia ka jinokuechi nuu Dios ni ka tetniuu uja tnundo'o

1 Yun te ni jini san inka tniuu ka'nu in ja vi sa'u kuii inio ichi andivi. Ni
jini san uja ia ka jinokuechi nuu Dios ja ka ndiso tniuu ya ja vi tetniuu ya
uja nuu kue'e ja kokuu tnundo'o sandi'i ni ka. Chi jin yun te jino ja kiti
ini ia Dios.
2 Te suni ni jini san in ja kaa na kaa ndute mar ja kuu vidrio ja ni saka
tna'a jin ñu'u. Te yu'u mar vidrio yun ka nukuiin ñayiu ni ka kundee ni
ka kuu nija'nu siki kiti xeen vi siki chu'chi ja ni ka ndane'e nagua kaa ti,
vi ja tu ni ka jandetui ja vi jinkitnuni jin número sivi ti. Te ka nei arpa ja
ni jiña'a ia Dios nui.
3 Te ka jitai yaa ni tau Moisés, tee ni ojinokuechi nuu ia Dios, vi yaa Lelu
maa Dios ja ka'an sua'a:
Ka'nu vi vii ndeva'a tniuu sa'a ni,
vi Jito'o Dios, ja kuu ni ia ndakui ndeva'a,
te ndi'i ni ja kuu sa'a ni,
te ka oo ndaa ka oo ndija ichi ni
ja kuu ni Rey taka ñuu.
4 Te tu na in oo ja ma koyu'u ni'nu ña jin ni,
vi ja ma sa'a ka'nu sivi ni, vi Jito'o san.
Chi maintno'o maa ni kuu ia ii,
te kikuei ñayiu ndi'i ñuu, te vi chiñu'u ñai jin ni,
chi ja ni ka jini ja sa'a ndaa ni taka tniuu.
Kachi yaa ka jitai.
5 Te nuu ni ya'a yun, te ni ndakondia'a san, te ni jini san ja ni ndanune
ve'e ii oo veñu'u nuu ni sa'a ia Dios tratu jin ñayiu ja oo andivi.
6 Te ini veñu'u yun ni kekuei uja ia ka jinokuechi nuu Dios ja ka ndiso
tniuu ya ja vi tetniuu ya uja nuu kue'e. Te ka ni'nu ya sa'u kuijin vii
ndeva'a ja vi ye'e tajan, te ka nu'ni chii ya in sinchu ja kuu oro ja vi
jinonta ndee ndika ya.
7 Te in ia ne'u ndi kuun ia ka teku yun ni jiña'a ya in in vasu nuu ndi uja
ia ka jinokuechi nuu Dios. Te nuu vasu yun ñu'u chitu jakiti ini ndeva'a
ia Dios, ia teku nikuii nikani.
8 Te ni chitu ñua'a ini veñu'u yun ja ye'e tajan ia Dios jin jaka'nu ya. Te
ni in, tu na in kuu ja kiuu ini veñu'u, guaa ndee na ndi'i na ya'a ndi uja
tnundo'o ja vi tetniuu ndi uja ia ka jinokuechi nuu Dios.

16

Uja vasu nuu ñu'u jakiti ini ia Dios

1 Yun te ni onini san ndee ini veñu'u ja ni kana jaa nuu ndi uja ia ka
jinokuechi nuu Dios, te jiña'a:
—Kua'ankuei nuu ñuyiu, te vi koso ron ndi uja vasu nuu ñu'u ja kiti ini
ia Dios —jiña'a.
2 Yun te ni ja'an ia xtnañu'u, te ni joso ya ja ñu'u nuu vasu ya nuu ñuyiu.
Te ndi'i ñayiu ja ka ndiso tnuni kiti xeen vi ni ka chiñu'i ja ni ka ndane'e
nagua kaa ti, ni ki'in ña in kue'e ndi'yi xeen ja jatu ndeva'a.
3 Yun te ni ja'an ia kuu uu, te ni joso ya ja ñu'u nuu vasu ya nuu ndute
mar, te ni nduu mar yun niñi, na kuinio nuu ni ka ja'ni ndiyi, te ni ka ji'i
ndi'i kiti ka ñu'u nuu ndute mar.
4 Yun te ni ja'an ia kuu uni, te ni joso ya ja ñu'u nuu vasu ya taka yute
vi nuu kee ndute, te ni ka nduu de niñi.

5 Yun te ni jini san ja ni ka'an ia jinokuechi nuu Dios ja ndiso tniuu ya
siki ndute, te jiña'a ya:
Ia ndaa kuu maa ni, vi Jito'o san,
ja ni okuu ni vi kuu ni ia ii,
ja sua'a sandaa ni kuechi ñayiu,
6 chi ni ka jati niñi ñayiu vii maa ni,
vi ñayiu ni ka ndakani tno'o ni ndee jana'a.
Te suni ni ndasko'o ni jin niñi,
chi kanuu ja saa vi ndo'i.
Jiña'a ya.
7 Te suni ni onini san ni ka'an ndee nuu altar, te jiña'a:
—Jandaa ndija, vi Jito'o Dios, ja maa ni kuu ia ndakui ja ndi'i ni ja kuu
ja sa'a ni, chi sa'a ndaa ndija ni nuu sandaa ni kuechi —jiña'a.
8 Yun te ni ja'an ia kuu kuun, te ni joso ya ja ñu'u nuu vasu ya nuu
nikandii, te ni nduu i'ni xeen nda'a nikandii ja ni teñu'u ña jin ñayiu.
9 Te ndi'i ñayiu ni ka kai jin ja i'ni xeen yun. Su visi ni saa, te tu ni ka
ndatna'u ini, te ni tu ni ka sa'a ka'nu ñai jin ya, chi saa sua'a ni ka kane'i
jin sivi ia Dios, ja neva'a ya jaka'nu siki jakue'e ya'a.
10 Yun te ni ja'an ia kuu u'un, te ni joso ya ja ñu'u nuu vasu ya nuu
tatnuni kiti xeen yun, te ni kunee nii nuu tatnuni ti. Te vi sua'a ka ndakayi'i
ñayiu yai ja ka jatu ndeva'i.
11 Su visi ni saa, te tu ni ka ndatna'u ini ja vi xndoi taka jakue'e ka sa'i,
chi saa sua'a ka kane'i siki ia Dios oo ndee andivi, ja ja'a ja ka jatu ndeva'i
vi ja ka ku'i kue'e ndi'yi.
12 Yun te ni ja'an ia kuu iñu, te ni joso ya ja ñu'u nuu vasu ya nii yute
ka'nu Éufrates, te ni yichi ndute yute yun, nagua ja na nune ichi kikuei
rey ja vajikuei ichi nuu kana nikandii.
13 Te ni jini san ja yu'u koo ka'nu vi yu'u kiti xeen vi yu'u tee ndakani
tno'o tno'o, ni kekuei uni espíritu kue'e ja kaa na kaa sa'gua.
14 Te sa'gua yun ka kuu espíritu tachi ja ka sa'a tniuu na'nu, te ni kekuei
kua'ankuei ja vi ndaxtutu ndi'i rey ja ka tatnuni nii ñuyiu, nagua ja vi
kaxin tna'a jin Dios kiuu ka'nu maa ya, ja kuu ya ia ndakui ja ndi'i ni ja
kuu ja sa'a ya.
15 Te ni kachi Jito'o:
—Vi kuun ini gua'a, chi sanaa ni te ndenta rin na kuinio in kui'na. Te
na ta'u na ndetu ñayiu tu kixin ini vi ni'nui sa'uin, nagua ja ma kokaka
vichi ja tna'i ja kanoo nuu ñayiu —kachi ya.
16 Te ni ka ndaxtutu tachi yun ndi'i rey, in nuu nani Armagedón jin sa'an
hebreo.
17 Yun te ni ja'an ia kuu uja, te ni joso ya ja ñu'u nuu vasu ya nuu tachi
kuiñi. Te ni jini san ja ndee ini veñu'u andivi nuu tatnuni ia Dios ni kee
in tno'o ja kana jaa:
—Ja ni jino maa kiuu —kachi.
18 Yun te ni jandute, te vi ni'i kuiti kani tajan, te ni tnaa xeen ndeva'a, ja
vi tu sa'un na in kiuu kii ñutnaa xeen ndeva'a yun, ndee nuu ni ka jinkoo
ñayiu ñuyiu saa nagua ni tnaa yun.
19 Yun te ni te'nde maa ñuu ka'nu ja ni kuu siin uni kua'a, te ni junkuei
ndi'i ñuu ja ka oo ñuyiu. Saa te ni ndaka'an ia Dios maa ñuu ka'nu
Babilonia, te ni tetniuu ya tnundo'o ndeva'a ja ni ka tna'i, chi ni kiti
ndeva'a ini ya siki yika kuechi ja ka sa'i yun.
20 Te ni ka naa ndi'i ñuu ja ka oo ma'ñu ndute mar, vi suni ni ka naa
yuku.

21 Te ni kuun ñiñi na'nu siki ñayiu ja vee uu xiko kilo. Te ni ka kane'e
ñayiu jin ia Dios, ja siun ni kuun ndeva'a ñiñi, chi in tnundo'o ndeva'a ni
kuu.

17

Tnundo'o kii siki ña'a xiko maa

1 Yun te ni kii in ia ne'u ndi uja ia ka jinokuechi nuu Dios ja ka nee ya
ndi uja vasu. Te ni ka'an ya nuu san, te kachi ya:
—Ne'e ya'a, te na xne'e rin naxa koo tnundo'o kii siki ña'a kuu nija'nu
ja xiko maa ja nukoo ña yu'u nuu jika kua'a ndute.
2 Chi taka rey ñuyiu, na kuinio ja ni ka sa'a de kuechi ñuyiu jin ña, chi
ni ka sa'a de jane'e jayichi. Te ni sa'a ña ja na kuinio ni ka jini ñayiu ñuyiu
jin taka jane'e jayichi sa'a ña —kachi ya.
3 Yun te ni skuni ña Espíritu ia Dios jin san, te ni jaka ña ia jinokuechi
yun ja kua'an san ndee nuu ñu'u te'a. Te yun ni jini san in ña'a yoso kiti
xeen, in kiti kua'a, te nii ti ndee sivi ja kane'e ña jin ia Dios. Te oo uja xini
ti jin uxi ndiki ti.
4 Te ña'a yun ni'nu ña sa'un kua'a nditnuu, te ni ndukutu ña jin kaa ja
kuu oro vi yuu vii ndeva'a vi perla. Te yinda'a ña in vasu ja kuu oro nuu
ñu'u chitu jakue'e jasua'a jin jane'e jayichi ni sa'a ña.
5 Te tnee ña ndee in sivi ja kuu in tno'o oyu'u ja tu na in jinkui'nu ini, te
sua'a ka'an: "Ñuu ka'nu Babilonia, nana si'i ñayiu ka xiko maa vi ñayiu
ka sa'a jane'e jayichi ñuyiu ya'a" kachi tno'o yun.
6 Yun te ni jini san ña ja jini ña, chi na kuinio ja ni ji'i ña niñi ñayiu
maa ia Dios vi ñayiu ni ka ji'i ja ni ka ndakani tno'o Jesús. Te nuu ni jini
san ña, te vi ni sa'u kuii ini san.
7 Te kachi ia jinokuechi nuu Dios:
—¿Nau ja vi ni sa'u kuii ini ron, ndia'a ron? Te kaxtno'o maa rin naxa
kei ka'an tno'o yiyu'u siki ña'a yun jin siki kiti oo uja xini jin uxi ndiki ja
yoso ña yun.
8 Te kiti xeen ja ni jini ron yun kuu in kiti ni oteku ndee ama ka, su vitna,
chi tu ka ti oo. Su ja oo yatni ja nana tuku ti nuu yau kunu ndeva'a yun,
ama ka ja ki'in ti nuu naa sa'un ti. Te ñayiu ñuyiu ja tu na sivi ka yoso
nuu liuru teku ndee nuu ni jinkoo ñuyiu, vi sa'u kuii ini nuu vi kuni kiti
xeen ja ni oteku ndee ama ka, te tu ka ti oo, su ndajiokuiin tuku ti.
9 Ya'a oo in tno'o ja jinkui'nu ini ñayiu ndichi. Ndi uja xini ti yun kuu
na kuinio uja yuku nuu nukoo ña'a yun.
10 Te ndi uja xini yun, suni ka kuu na kuinio uja rey. Te u'un rey yun ja
ni ka naa de, te in ni ka de tatnuni vitna, su inka de chi kuini ka ja kii de.
Su nuu na kii de, te nini kuu ja joo ni tiempu koo de.
11 Te kiti xeen ja ni oteku ndee ama ka, te tu ka ti oo vitna, suni suu ti
kuu rey kuu una, visi ja ni oo ti ne'u rey kuu uja yun, te ki'in ichi ti kua'an
ti ja naa sa'un ti.
12 'Te ndi uxi ndiki ja ni jini ron yun, ka kuu uxi rey ja ka kuini de ja vi
kotatnuni de. Su ndesaa ni tiempu vi ni'i tniuu de jin kiti xeen yun ja vi
kotatnuni de.
13 Te ndi uxi rey yun inuu ni ka ndakani ini de, te vi ndakuña'a de tniuu
ka'nu ka ndiso de nuu kiti xeen yun.
14 Te vi ndakoo de vi kaxin tna'a de jin Lelu ia Dios, su kundee Lelu ya.
Chi maa ya kuu Jito'o nuu taka jito'o, te maa ya kuu Rey nuu taka rey. Te
ñayiu ka oo jin ya, chi ñayiu ni kaji maa ia Dios vi ni kana ña ya vi ka
skunkuu gua'i —kachi ia jinokuechi nuu Dios.

15 Te suni kachi ia jinokuechi nuu Dios:
—Ndute kua'a ja ni jini ron jika nuu nukoo ña'a xiko maa, ka kuu ñayiu
kua'a ndeva'a ñuu na'nu vi ñuu kueli vi sa'an ka ka'in.
16 Te ndi uxi ndiki ja ni jini ron xini kiti xeen yun, ka kuu ndi uxi rey ja
vi kotatnuni jin ti. Te vi kuni u'u de jin ña'a xiko maa yun, te vi skendoo
nda'u de jin ña, vi tavichi tia'a ña de, te vi kaa de kuñu ña, te vi teñu'u
de jin ña.
17 Chi maa ia Dios ni ke'e anu de ja vi sa'a de nagua kuini maa ya, ja
inuu ni ka ndakani ini de, te vi ndakuña'a de tniuu ka'nu ka ndiso de ja
ka kuu de rey nuu kiti xeen yun, guaa ndee na skunkuu tno'o ni ka'an ia
Dios.
18 Te ña'a ja ni jini ron yun, kuu ñuu ka'nu ja tatnuni nuu taka rey ja ka
oo nii ñuyiu —kachi ia jinokuechi nuu Dios.

18

Ja ni jinokau ñuu Babilonia

1 Te nuu ni ya'a yun, te ni jini tuku san inka ia jinokuechi nuu Dios
ja makuun ya ichi andivi jin jaka'nu ndeva'a ya, te vi ni ye'e ni'nu ninii
ñuyiu jin jaye'e tajan ya.
2 Te kana jaa ndeva'a ya, te kachi ya:
Ja ni jinokau ñuu ka'nu Babilonia,
te ni nduu ve'e nuu ka oo tachi,
nuu ka yi'i ndi'i espíritu kue'e,
nuu ka oo chioko vi ndi'i kiti tne'e ja ka ndagua ja ka kuu kini ndeva'a
inio.
3 Chi ñuu yun kuu na kuinio ña'a xiko maa,
te ni sa'a ña ja na kuinio ni ka ndajini ñayiu ndi'i ñuu,
ja ka sa'i kuechi ñuyiu,
vi ndi'i rey ñuyiu, na kuinio ja ni ka sa'a de kuechi ñuyiu jin ña.
Te ñayiu ja ka xiko ñuu yun ni ka kuu kuikai jin kua'a xu'un ja ja'a ñasi'i
yun.
4 Yun te ni onini san inka tno'o ndee ichi andivi ja kachi:
Roon ja ka kuu ron ñayiu ñuu maa rin, kekuei nuu ñuu jian,
nagua ja ma vi tavi kuechi ron yika kuechi ja ka sa'a ñayiu ñuu jian,
te ni ma vi tna'a ron tnundo'o ja vi tna'i.
5 Chi ja ni kaya ndeva'a yika kuechi ka sa'i,
te ja ni jinonta ndee andivi,
te ja ni ndaka'an ia Dios ndi'i jakue'e ka sa'i.
6 Vi ndasa'a jin nagua ni ka sa'a ñai jin maa ron,
vi ndakuña'a uu tnundo'o gua'a ka saa nagua ni ka sa'a ña mai,
te vi ndasaka tna'a uu jichi ndakui ka ja na vi ko'o mai saa nagua ni ka
sakai ja ni ka ji'i inka ñayiu.
7 Te ni sa'a teyii ndeva'a ñuu yun mai ja kua'a ndatniuu ni ni'i jin kua'a
xu'un ja ni xnai,
te vi kuña'a tnundo'o nui ja na vi nda'i vi kanai,
chi ka ndakani ini jin anui:
“Ya'a nukoo na kuinio in ña'a tatnuni,
te masu ni ndonda'uo,
ni ma kunio tnundo'o”.
Kachi jin anui.
8 Te yun kuu ja vi invaa ni kiuu, te kii kua'a tnundo'o siki ñuu yun,
chi vi kuu ñayiu, te koo ndeva'a tno'o suchi ini, vi koo tnama,
te kai ñuu yun jin ñu'u,

chi ia ndakui ndeva'a kuu Jito'o Dios, te ndi'i ni ja kuu ja sa'a ya,
ja sandaa ya kuechi ñayiu ñuu yun.
Kachi ya ndee andivi.
9 Te taka rey ñuyiu ja ni ka sa'a jane'e jayichi jin ña vi ni ka kusii ini
ndeva'a jin ña, vi nda'i vi kana ja ja'a ñuu yun, nuu na vi kuni ja kana
ñua'a kai.
10 Te vi jinkuiin jika de ja ka yu'u ndeva'a de ja siun tna'a ndeva'a ñuu
yun tnundo'o, te vi kachi de:
—¡Su nda'u ni ka ñuu ka'nu Babilonia! Chi in ñuu ndakui ndeva'a ni
okuu, te vitna, chi vi nunuu sua'a ni, te ni kenta tnundo'o ja ni tna'a —vi
kachi de.
11 Te taka ñayiu ñuyiu ja ja'ankuei ka xiko ñuu yun, suni vi nda'i vi
kanai ja ja'a ñuu yun, chi tu ka na ñayiu vi ki'in ndatniuu ka xikoi.
12 Te ndatniuu ja ka xikoi kuu oro, vi kaa ja kuu plata, vi yuu vii, vi
perla, vi sa'un kuijin vii ndeva'a ja kuu lino, vi sa'un kua'a nditnuu, vi
sa'un seda ja ndi'i vi jakua'a, vi ndi'i nuu yutnu ja ka ja'an xiko asin, vi
taka ndatniuu ja ni kuva'a jin yuu finu nani marfil, vi yutnu vii, vi kaa ja
kuu bronce, vi hierro vi yuu kuijin yeye'e nani mármol.
13 Te suni ka xikoi canela vi taka ja ja'an xiko asin, vi suja vixin vi suja
tnuyuja, vi tatna xiko, vi nduxi uva vi texe'en vi yuchi triu, vi triu nii, vi
kiti jiso, vi ndikachi, vi kuai vi carreta, vi ka xikoi ñayiu ja vi kunukuechi.
14 Te vi kachi jin ñuu yun:
—Ja ni ka kujioo ndi'i kiti vixin ja ni ojio'o ndeva'a ron, te ja ni naa ndi'i
javii java'a vi jakuika ni oneva'a ron, te ma ndani'i sa'un ka ron —vi kachi.
15 Te ñayiu ni oja'ankuei ni ka oxiko ndatniuu, te ni ka kuu kuikai ja ja'a
ñuu yun, vi jinkuiin jikai, chi ka yu'i ja kana saa vi tna'i tnundo'o ja tna'a
ñuu yun, te vi nda'i vi kanai.
16 Te vi kachi:
Su nda'u ni ka ñuu ka'nu yun,
chi kuu na kuinio in ña'a ni oni'nu sa'un kuijin vii ndeva'a ja kuu lino,
vi sa'un nditnuu jin jakua'a.
Te ni ondukutu vii ña jin oro
vi perla vi yuu vii ndeva'a.
17 Te vi nunuu sua'a ni, te ni naa ndi'i taka jakuika ni oo nui.
Vi kachi.
Te vi kujioo jika ndi'i tee ka skaka barco vi ndi'i ñayiu ka jika nuu barco
vi tee ka satniuu nuu barco yun vi ndi'i ñayiu ka satniuu nuu ndute mar.
18 Te vi kuni ja kana ñua'a kai ñuu yun, te vi kana ko'i:
—¿Ndenu oo inka ñuu ja kintna'a inuu jin ñuu ka'nu ya'a? —vi kachi.
19 Te vi kosoi ñuyaka xini, ja ka tna'u ini, te vi nda'i vi kanai, te vi kachi:
Nda'u ni ka ñuu ka'nu ya'a,
chi jin jakuika ni oo ñuu ya'a
ni ka kuu kuika ndi'i ñayiu ka neva'a barco
ja ka jiondita nuu ndute mar.
Te vitna vi nunuu sua'a ni, te ni naa ndi'i.
Vi kachi.
20 Su vi kusii ini ron ja ka oo ron andivi,
ja siun ni naa ñuu yun.
Te vi kusii ini ron ja ka kuu ron ñayiu maa ia Dios,
vi roon ja ni chitniuu ña Jesukristu,
vi roon ja ni ka ndakani ron tno'o ia Dios,
chi ni sandaa ia Dios kuechi ja ni ka sa'a ña ñayiu ñuu yun jin ron.
Kachi tno'o yun.

21 Yun te in ia ndakui ndeva'a ja jinokuechi nuu Dios ni ki'in ya in kava
ka'nu na kuinio in yoso molinu, te ni skunta ya makee nuu ndute mar, te
kachi ya:
Suni sua'a kanakau ñuu ka'nu Babilonia
nagua ni kanakau kava ya'a,
te ma vi ndakuni sa'un ka.
22 Te jiña'a ya nuu ñuu yun:
Ma kuni sa'un ka ron yaa ja ka jita ñayiu
ni ja ka tee jin arpa
vi ni ja vi tiuu jin tnuyoo nda'i ni trompeta.
Te ni in ñayiu ma vi kosatniuu sa'un ka nuu ron,
te ni ma koni'i ka molinu nuu ron.
23 Te ni ma kuni sa'un ka ron ja koye'e ñu'u lámpara nuu ron.
Te ni ma kuni ka ron ja vi kana tee jin ña'a ja ka kusii ini nuu ka tnanda'a.
Chi ñayiu ka xiko ñuu ron, ni ka okuu ñayiu ni ka okuu nija'nu ñuyiu,
te ni xnda'u ron ndi'i ñuu jin tno'o tasi ron.
Jiña'a ya.
24 Chi tavi kuechi ñuu yun niñi ja ni ka jati ja ni ka ja'ni tee ni ka
ondakani tno'o ia Dios, vi ñayiu maa ia Dios, vi ndi'i ñayiu ni ka ji'i nii
ñuyiu.

19

Ka chiñu'u ia Dios ndee andivi

1 Te nuu ni ya'a yun, te ni jini san na kuinio ja ka ka'an jaa kuakua'a
ñayiu ndee andivi, te ka kachi:
Ka'nu kuu ia Dios,
chi nuu maa Jito'o Dios vaji ja skaku ni'nu ña ya,
vi oo jaye'e tajan ya vi jaka'nu ya.
2 Chi maa ya guaa jandaa ja sandaa ndija ya kuechi,
chi ni tetniuu ya tnundo'o siki ñuu yun ja kui na kuinio in ña'a xiko maa,
te jin ja xiko ña'a yun maa ña
te ni xtivi ña ñayiu ñuyiu,
te ni ndaxtenaa ña ia Dios jin ña
ja ni ka ji'i tee ni ka ojinokuechi nuu maa ya.
Ka kachi.
3 Yun te ni ka ndajiokuiin ni ka ka'an tukui:
Ka'nu kuu ia Dios,
chi nikuii nikani kokana ñua'a ñuu yun ja kokai.
Ka kachi.
4 Te ndi oko kuun tee nija'nu jin ndi kuun ia ka teku ni ka jinkuiin jiti
de, te ni ka chindei de xini de ndee nuu ñu'u, te ni ka chiñu'u de ia Dios
ja nukoo ya nuu mesa nuu tatnuni ya. Te ka jiña'a de:
—Saa na kokuu. Ka'nu kuu ia Dios.
5 Te ndee nuu mesa nuu tatnuni ya ni kee in tno'o ja ka'an sua'a:
Vi ka'an yiñu'u nuu ia Dios mao,
ndi'i roon ja ka jinokuechi ron nuu ya,
vi roon ja ka yu'u ni'nu ron ya,
a kuu ron ñayiu na'nu a ñayiu kueli.
Kachi.

Viko ja tnanda'a Lelu ia Dios

6 Te suni ni onini san ja na tno'o ka kana kuakua'a ñayiu, axi na kuinio
ja jiso nuu jika kua'a ndute, axi na kuinio ja ni'i jiso kani tajan. Te ka
jiña'a:

Ka'nu kuu ia Dios,
chi ni jinkondee maa Jito'o ja tatnuni ya,
chi maa ya kuu ia Dios ndakui ja ndi'i ni ja kuu ja sa'a ya.
7 Te na vi kokuu sii inio, te vi ja ka osii inio,
te na vi chiñu'o ya,
chi ja ni jino kiuu ja tnanda'a Lelu maa ia Dios,
chi ja ka otua'a ñayiu maa Dios
ja vi kokui na kuinio suchi ja vi tnanda'i jin ya.
8 Chi ni jandetu ia Dios ja vi kekui'nui sa'un kuijin ja kuu lino,
sa'un vii ja ye'e tajan.
Ka kachi.
Chi sa'un vii yun kuu taka tniuu ndaa ja ni ka sa'a ñayiu maa ia Dios.
9 Te kachi ia jinokuechi nuu Dios:
—Tee tno'o ya'a: “Na ta'u na ndetu ñayiu ni kana ya ja vi koi nuu viko tnanda'a Lelu ia Dios”.
Te kachi ka ya:
—Tno'o ya'a kuu tno'o ndaa ja ni ka'an maa ia Dios —kachi ya.
10 Te ni jinkuiin jiti san nuu ja'a ya ja chiñu'u san ya nuu siun. Te kachi ya:
—Ña'a, ma sa'a ron siun, chi suni jinokuechi rin nuu Dios nagua ka jinokuechi maa ron jin sava ka ñani ron ja ka ndikin ndaa ron tno'o Jesús. Chiñu'u ia Dios, chi tno'o ja ni ka'an Jesús kuu tno'o ka ndiso tee ka ndakani tno'o ya.

Ia yoso kuai kuijin

11 Yun te ni jini san ja nune andivi. Te yun ni kenta in kuai kuijin, te ia yoso ti yun nani ia ndaa, ia skunkuu, chi sa'a ndaa ya tniuu vi ja'nde ndaa ya kuechi, vi jaxin tna'a ya.
12 Te nduchi nuu ya, chi vi ye'e na kuinio yaa ñu'u, te ñu'u kua'a corona xini ya, te ndee in sivi ja tu na in jini, chi maintno'o maa ya guaa jini.
13 Te ni'nu ya in sa'un ni indajin nuu niñi, te sivi ya kuu: Tno'o maa ia Dios.
14 Te yata ya ka ndikin kua'a ña soldado ja ka oo andivi ka yoso de kuai kuijin, te ka ni'nu de sa'un finu ndeva'a ja kuu lino sa'un kuijin vivii.
15 Te yu'u ya ni kee in yuchi kani xenxeen, nagua ja jin yuchi kani yun kuña'a ya tnundo'o vi tna'a ñayiu taka ñuu. Te tatnuni xeen ya jin in xtnuxii ja kuu kaa, te sandaa ya kuechi na kuinio ja kuain ni'nu ya uva, te taxin ti, te kene'e ya nduxi ti ja kuu tnundo'o ndeva'a tetniuu ya, ja kiti ini ndeva'a Dios, ia ndakui ndeva'a ja ndi'i ni ja kuu ja sa'a ya.
16 Te nuu sa'un ya jin nuu kuñu kokin si'in ya yoso in sivi ja ka'an sua'a: “Maa rin kuu Rey nuu taka rey, vi maa rin kuu Jito'o nuu taka jito'o”.
17 Yun te ni jini san in ia jinokuechi nuu Dios ja nukuiin ya nuu nikandii. Te ni kana jaa ya nuu ndi'i kiti ndagua ja ka jiko ichi andivi ja ka jaa kuñu, te jiña'a ya:
—Ne'ekuei te vi ndututu ron, nagua ja vi kaxini ron, chi sa'a ia Dios in viko ka'nu,
18 nagua ja vi kaa ron kuñu tee ka kuu rey vi tee ka kuu capitán, vi kuñu tee inu teyii ndeva'a, vi kuñu kuai, vi kuñu tee ka yoso ti, kuñu ndi'i ñayiu ka jinokuechi vi ñayiu tu ka jinokuechi, ñayiu na'nu vi ñayiu kueli —jiña'a ya.
19 Yun te ni jini san ja ni ka ndututu maa kiti xeen jin taka rey ka oo ñuyiu vi soldado de, ja vi kaxin tna'a de jin ia yoso kuai vi soldado ya.

20 Te ni ka kakuiko ya kiti xeen yun jin tee tno'o ja ni ka ondakani tno'o
ia Dios ja ni ka osa'a de tniuu na'nu jin nuu maa kiti xeen yun. Chi jin
tniuu na'nu yun ni ka xnda'u de ñayiu ja ni ka jandetui ka ndisoi tnuni
maa kiti xeen yun. Te ni ka chiñu'i chu'chi ja ni ka ndane'e nagua kaa
maa ti. Yun te nduu kiti xeen yun jin tee ni ondakani tno'o tno'o yun, ni
ka tnaa teku ña ya nuu in jitnu ja kai jin azufre.
21 Te sava ka ñayiu yun, chi ni ka ji'i jin yuchi kani ja ni kee yu'u ia
yoso kuai yun. Te ndi'i kiti ndagua ni ka jaa ti kuñu yun, guaa ndee ni ka
ndenuu ini ti.

20

Tatnuni Jesukristu in mil kuia

1 Yun te ni jini san ja makuun in ia jinokuechi nuu Dios ichi andivi, te
nee ya ndakaa ja ndakune ya yu'u yau kunu nuu kuu andeya vi nee ya in
cadena ka'nu.
2 Te ni kakuiko ya koo ka'nu ja oo ndee jana'a, ja suni kuu Tachi vi
Satanás. Te ni ju'ni ña ya ja konu'ni mil kuia.
3 Te ni tnaa ña ya ja ma kee nuu yau kunu nuu kuu andeya, te ni jasi
gua'a ya vi ni tee ya seyu ya yu'u yau yun, nagua ma kuu xnda'u ka ñayiu
taka ñuu guaa ndee na jino mil kuia. Te nuu ya'a mil kuia, te ndajin ja
kaka nuu ndee saa tiempu.
4 Yun te ni jini san kua'a mesa nuu tatnuni ja ka nukoo ñayiu ni ka ni'i
tniuu ja vi sandaa kuechi. Te suni ni jini san anu ñayiu ja ni ka kindoso
yiki xini, ja ja'a ja ni ka kandija ndai Jesús, te ni ka ndakani tno'o ia Dios.
Te ñayiu yun, chi tu ni ka chiñu'i kiti xeen, ni ja ni ka ndane'e nagua kaa ti,
te ni tu ni ka jandetui ja jinkondee tnuni ti tnei axi nda'i. Te ni ka ndatekui
ja ka tatnuni jin Jesukristu mil kuia.
5 Ya'a kuu jaxtnañu'u ja vi ndateku ndiyi, te sava ka ndiyi, chi tu ni ka
ndatekui kiuu saa, chi guaa ndee na jino mil kuia ja tatnuni ya, saa vi
ndatekui.
6 Te na ta'u na ndetu ñayiu ka oo vii anui nuu ia Dios, chi xtnañu'u kai
vi ndateku. Te ma vi kuni uun kai ja vi kui jichi kuu uu, chi ma kundee
ka kue'e siki ja ka'ni ña jin, chi saa sua'a sutu vi kokui nuu ia Dios vi nuu
Jesukristu, te vi kotatnuni jin ya mil kuia.
7 Te nuu na jino mil kuia, te yaa Tachi nuu ndesi vekaa yun.
8 Te kee ki'in ja xnda'u ñayiu taka ñuu ja ka oo ndi kuun lado ñuyiu, ja
ka kuu ñayiu ñuu Gog vi ñayiu ñuu Magog, te xtutu kua'a ndeva'a ñayiu
na kuinio ñuti ja nduei yu'u ndute mar, ja vi kaxin tna'a.
9 Te ni ndontakuei de ninii nagua jite ñuyiu, te ni ka jionduu de nuu ka
oo ñayiu maa ia Dios vi ñuu ja kutoo ya ja vi kaxin tna'a jin de. Su ni
tetniuu ia Dios ñu'u ja ni kuun ichi andivi, te ni teñu'u ña jin ndi'i de.
10 Te Tachi ja ni oxnda'u taka ñayiu, chi ni tnaa ya nuu in jitnu ja kai jin
azufre, nuu ja ka ñu'u kiti xeen vi tee tno'o ja ni oka'an ja ndakani tno'o
ia Dios, te yun vi kokai vi kojinjin nikuii nikani.

Sandaa ya kuechi nuu mesa kuijin

11 Yun te ni jini san in mesa kuijin ka'nu, vi maa ia nukoo ja tatnuni. Te
ni ka kujioo ñuyiu vi andivi nuu ya, te ni tu na'a ka ndenu ni oo.
12 Te ni jini san ndiyi kuu ja na'nu vi ja kueli ka nukuiin nuu ia Dios. Te
ni ka ndanune nuu liuru, te suni ni ndanune nuu inka liuru ja kuu liuru
nuu yoso sivi ñayiu vi koteku nikuii nikani. Te ni sandaa ya kuechi ndiyi
yun, nakuu nakuu nagua ni ka sa'a in in mai, naxa yoso nuu maa liuru
yun.

13 Yun te ni ndakuña'a ndute mar ndiyi ja ni ka ji'i nuu, vi ni ka
ndakuña'a jaja'ni vi ñuu ji'i ndiyi ja ka oo nuu, te ndi'i ni sandaa ya kuechi,
nakuu nakuu nagua ni ka sa'a in in mai.
14 Yun te ni tnaa ya ja ja'ni vi ñuu ji'i nuu jitnu ja kai jin azufre ja vi
kokai vi kojinjin nuu ñu'u, te yun kuu jichi kuu uu ja vi kuu.
15 Te nuu jitnu kai yun ni tnaa ya ñayiu ja tu na sivi ka yoso nuu liuru
ja vi kotekui.

21

Koo in andivi jaa vi ñuyiu jaa

1 Yun te ni jini san in andivi jaa vi in ñuyiu jaa. Chi ja ni ka naa andivi
vi ñuyiu xtnañu'u, te suni ja ni naa ndute mar.
2 Te maa san kuu Juan ja ni jini san in ñuu ii ja kuu Jerusalén jaa, ja
makuun ichi andivi nuu xika maa ia Dios. Te luu ndeva'a kaa na kuinio
in suchi si'i ja ni ndasa'a kutu vii mai ja tnanda'i jin yii.
3 Te ni jini san in tno'o ja kana jaa ndee nuu mesa nuu tatnuni, te kachi:
—Vi kondia'a chi vitna, te oo ndia'a ia Dios ne'u ñayiu. Koo ya jin ñayiu,
te mai vi kokuu ñayiu ñuu ya, te koo maa ya jin, nagua ja kokuu ya ia Dios
mai.
4 Te ndasichi maa ia Dios ndi'i ndute nui, te ma koo sa'un ka kue'e ja
vi kui, ni ma koo ka tno'o suchi ini ja vi kokuakui, te ni ma vi konda'i vi
kokanai, ni ma vi kojatu vi kojani'ni, chi ja ni ndi'i taka tnundo'o yun ja
ni ya'a —kachi tno'o yun.
5 Yun te ni ka'an ia nukoo nuu mesa nuu tatnuni ya, te kachi ya:
—Vi kondia'a, chi ndasa'a jaa rin ndi'i ja oo ya'a.
Te suni kachi ya:
—Tee tno'o ya'a, chi tno'o ndaa kuu ja kukanu ini ron —kachi ya.
6 Yun te kachi ka ya:
—Ja ni jino ndi'i. Te maa rin kuu jaxtnañu'u vi jasandi'i, ja ni skeja'a vi
jaxndi'i. Te na ñayiu yichi, te sua'a ni kuña'a uun rin ndute ja kee ya'a
ko'i, te kotekui nikuii nikani.
7 Te na ñayiu kundee nuu jakue'e, te ni'i ndi'i ya'a ja sa'a jajin, te kokuu
rin ia Dios mai, te mai kokuu se'e rin.
8 Su ndia ñayiu inu ioo vi ñayiu tu ka kandija, vi ñayiu ka sa'a jatne'e
ndeva'a, vi ñayiu ka ja'ni ndiyi, vi ñayiu ka sa'a kuechi ñuyiu jin inka
ñayiu, vi ñayiu tasi, vi ñayiu ka chiñu'u chu'chi, vi ñayiu tno'o ja ka xnda'u
ñayiu, te ndi'i ñayiu yun guaa ki'inkuei nuu jitnu ja kai jin azufre. Te yun
kuu jichi kuu uu ja vi kui —kachi ya.

Makuun Jerusalén jaa

9 Yun te ni kii in ia ne'u ndi uja ia ka jinokuechi nuu Dios ja ka nee ya
ndi uja vasu ja ka ñu'u chitu ndi uja tnundo'o sandi'i ni ka, te kachi ya
nuu san:
—Ne'e ya'a, te na xne'e rin suchi vi tnanda'a jin Lelu ia Dios ja kokuu
ñasi'i ya —kachi ya.
10 Te ni skuni ña Espíritu ia Dios ja ni jaka ña ia jinokuechi nuu ya in
nuu yuku ka'nu vi sukun. Te ni xne'e ya nuu san ñuu ka'nu ñuu ii ja kuu
Jerusalén ja makuun ichi andivi nuu xika maa ia Dios.
11 Te vi ye'e jika ñuu yun jin jaye'e maa ia Dios. Te jaye'e ñuu yun kuu
nagua ye'e in yuu vii ndeva'a, nagua ye'e in yuu yeye'e ja kaa na kaa
vidrio.

12 Te yu'u ñuu yun ni jionduu ninii ndesi in muro ka'nu vi sukun, te oo
uxi uu ye'e, te in in ye'e yun ka oo in in ia ka jinokuechi nuu Dios. Te in
in ye'e yun ka yoso in in sivi ndi uxi uu tatatno'o Israel.
13 Te ichi nuu kee nikandii oo uni ye'e, te ichi nuu kana ya oo uni ka
ye'e, te ichi lado kua'a oo uni ye'e, vi ichi lado satni oo uni ka ye'e.
14 Te ja'a muro ja ndesi ñuu yun ka oo uxi uu kava na'nu ja ka yituu
gua'a ña, te nuu in in kava yun ka yoso in in sivi ndi uxi uu tee ni chitniuu
Jesús, ia kuu Lelu maa ia Dios.
15 Te ia jinokuechi nuu Dios ja ni ka'an nuu san, nee ya in ndoo ja kuu
oro ja chikua'a ya maa ñuu yun vi taka yuye'e vi muro ja ndesi ñuu yun.
16 Te ñuu yun, chi oo tikute, chi inuu ni yikua'a ja kani vi ja jite. Te ni
chikua'a ia jinokuechi yun jin ndoo ja nee ya yun maa ñuu yun. Te ni kee
ja oo uu mil uu ciento kilómetro ja kani vi ja jite vi ja sukun, inuu ni ka
yikua'a ndi'i ni lado.
17 Yun te ni chikua'a ya muro ja ndesi ñuu yun, te ni jino in ciento
kuun xiko kuun yiki ja sukun nagua ka chikua'a ñayiu ñuyiu, suni saa ni
chikua'a ia jinokuechi nuu Dios.
18 Te ndimaa yuu yeye'e ni kuva'a jin muro yun, te maa ñuu yun, chi vi
oro nino'o kuu na kuinio in vidrio vii ndeva'a.
19 Te kava na'nu ja ka yituu muro yun, chi ni ka ndukutu jin ndi'i taka
yuu vii ndeva'a. Yuu xtnañu'u kuu yuu yeye'e, te yuu kuu uu kuu yuu
ndindi'i, te yuu kuu uni kuu yuu pintu, te yuu kuu kuun kuu yuu kuikuii.
20 Te yuu kuu u'un kuu yuu pintu lirenu, te yuu kuu iñu kuu yuu
kuakua'a, te yuu kuu uja kuu yuu kuaan ndikuii, te yuu kuu una kuu
yuu ndi'i ndikuii, te yuu kuu iin kuu yuu kuaan, te yuu kuu uxi kuu yuu
kuii na kuinio manzana, te yuu kuu uxi in kuu yuu ndi'i nditnuu, te yuu
kuu uxi uu kuu yuu ndi'i ndikua'a axi morado.
21 Te ndi uxi uu ye'e yun kuu uxi uu perla, chi in in ye'e yun ni kuva'a
jin in in perla, te kayi ka'nu maa ñuu yun kuu oro nino'o ja ye'e tajan na
kuinio vidrio.
22 Te tu ni jini san ni in veñu'u ñuu yun, chi veñu'u kuu maa Jito'o Dios,
ia ndakui ndeva'a ja ndi'i ni ja kuu ja sa'a ya jin Lelu ya.
23 Te ñuu yun, tu jiniu'u nikandii ni yoo ja koye'e nuu, chi jaye'e maa ia
Dios sie'e ñuu yun, te suni ye'e Lelu maa ya ñuu yun.
24 Te ndi'i ñayiu taka ñuu ja ni ka kaku ni'nui vi kokakai nuu ye'e ni'nu
ñuu yun. Te taka rey ñuyiu kiukuei de ñuu yun jin jakuika vi jayiñu'u ja
ka neva'a de.
25 Te taka ye'e ñuu yun, ma vi ndandesi sa'un tno'o nduu, chi tu na
jakuaa koo ñuu yun.
26 Te jakuika vi jayiñu'u taka ñuu vi koo nuu ñuu yun.
27 Su ma kuu sa'un kiuu in jatne'e. Te ni ma kuu kiuu ñayiu sa'a jane'e
jayichi axi ja xnda'ui inka ñayiu, chi maa ni ñayiu ka yoso sivi nuu liuru
ja vi kotekui ja neva'a Lelu maa ia Dios, guaa kuu ja kiukuei.

22

1 Yun te ni xne'e ia jinokuechi nuu Dios in yute ja oo vii ndeva'a, te ndute
yun taa ja kotekuo. Te ndute yeye'e kuu de, na kuinio vidrio, te ni kee de
nuu oo mesa nuu tatnuni maa ia Dios jin ia kuu Lelu ya.
2 Te jika ndute yun ma'ñu sagua kayi ka'nu maa ñuu yun, te nduu jioo
yu'u yute yun, ka nukuiin yutnu kuii ja taa ja kotekuo. Te kuun kiti vixin
tnu uxi uu jichi ja kuia, chi nuu yoo nuu yoo kuun kiti vixin tnu. Te nda'a
yuku tnu yun kuu tatna ja ka nduva'a ñayiu taka ñuu.

3 Te ma koo ka nagua ni xtau tnia'a ia Dios ñuu yun. Te maa ini ñuu
yun koo mesa nuu tatnuni ya jin ia kuu Lelu ya. Te yun vi koo ñayiu ka
jinokuechi nuu ya vi kochiñu'u ñai jin ya.
4 Te vi kuni yunuu ya, te tnei vi kondisoi sivi ya.
5 Te ma koo ka jakuaa ñuu yun, te ma vi kojiniu'u ka ñayiu vi koo yun
ñu'u ja koye'e nui, ni nda'a nikandii ja koye'e, chi maa Jito'o Dios kosie'e,
te vi kotatnuni nikuii nikani.

Ja oo yatni ja ndii Jesukristu

6 Yun te kachi ia jinokuechi nuu Dios:
—Tno'o ja ni jini ron ya'a, chi tno'o ndaa ja kukanu ini ron kuu. Te
maa Jito'o Dios ja ni jiña'a ya Espíritu ya nuu tee ni ka ndakani tno'o ya,
kuu ia ni tetniuu ia ka jinokuechi nuu ya, nagua ja vi xne'e nuu ñayiu ka
jinokuechi nuu maa ya nagua kuu ja oo yatni ja kokuu —kachi ya.
7 Te kachi Jesús:
—Vi kinuu gua'a, chi ñama ndii rin, te na ta'u na ndetu ñayiu tava'a
tno'o ia Dios ja yoso nuu liuru ya'a ja kaxtno'o nagua kokuu —kachi ya.
8 Te maa san kuu Juan ja ni jini san vi ni onini san taka tno'o ya'a. Te nuu
ni ndi'i ni jini san vi ni onini san, te jinkuiin jiti san nuu ja'a ia jinokuechi
nuu Dios ja xne'e taka tniuu yun nuu san ja chiñu'u san ya nuu siun.
9 Su yun te kachi ya:
—Ma sa'a ron siun, chi suni jinokuechi rin nuu ia Dios, nagua ka
jinokuechi maa ron jin ñani ron ja ka ndakani ron tno'o ia Dios, vi ndi'i
ñayiu ka tava'a tno'o ya ja yoso nuu liuru ya'a. Te maintno'o maa ia Dios
guaa chiñu'u ron —kachi ya.
10 Te suni kachi ka ya:
—Ma tayu'u ron tno'o ia Dios ja yoso nuu liuru ya'a ja kaxtno'o nagua
kokuu, chi ja oo yatni tiempu ja skunkuu.
11 Te ma kondi'ni ron nagua ka sa'a ñayiu, chi na ñayiu sa'a jakue'e, te
na kosa'a mai jakue'e yun. Te na ñayiu oo tne'e anu, te na kosa'a tne'e ka
mai anui. Su na ñayiu sa'a ndaa, te na kosa'a mai tniuu ndaa. Te ñayiu
oo vii anui nuu ia Dios, te na kondasavii kai mai —kachi ya.
12 Yun te kachi Jesús:
—Vi kinuu gua'a, chi ñama ndii rin, te kinda'a rin ja vi kuta'u in in
ñayiu, nakuu nakuu na tniuu ni ka sa'i.
13 Te maa rin kuu jaxtnañu'u vi jasandi'i, ja ni skeja'a vi jaxndi'i, nuu
jinkondee vi nuu skundi'i —kachi ya.
14 Te na ta'u na ndetu ñayiu ka ndakate sa'uin ja vi koo vii nuu yika
kuechi, chi vi ni'i kiti vixin kuun yutnu taa ja kotekuo ja vi kai, te kuu
kiukuei ye'e ja vi koi ñuu yun.
15 Su ichi ye'e vi kendoo ñayiu ka sa'a jakue'e ja ka kuu na kuinio ti'ina,
vi ñayiu tasi, vi ñayiu ka sa'a kuechi ñuyiu jin inka ñayiu, vi ñayiu ja'ni
ndiyi, vi ñayiu chiñu'u chu'chi, vi ñayiu too ja xnda'ui inka ñayiu.
16 Maa rin kuu Jesús, te ni tetniuu rin ia jinokuechi nuu rin nagua ja
ndakani ya ndi'i tno'o ya'a nuu ñayiu ka skua'a. Te maa rin kuu yo'o ja
kuu ndikin tata rey David. Maa rin kuu kimi ndii ja ye'e vivii tno'o ne'e.
17 Te Espíritu ia Dios vi ñayiu maa ya ka kui na kuinio suchi si'i ja vi
tnanda'a jin Lelu ya ka kachi:
—Ne'e ni.
Te na ñayiu nini tno'o ya'a na ka'in:
—Ne'e ni.
Te na ñayiu yichi, te kuini ja ko'i ndute, na ki'in nuu ya, te sua'a ni ni'i
uin ndute ko'i, te kotekui nikuii nikani.

18 Te ndi'i ñayiu ka nini tno'o ia Dios ja yoso nuu liuru ya'a ja kaxtno'o
nagua kokuu, chindetu san jin, ja nuu ja ndee ñayiu ndasonee ka in uu
tno'o saa nagua yoso nuu liuru ya'a, te kona'i ja suni saa ndasonee ka ia
Dios tnundo'o tna'i saa nagua yoso nuu liuru ya'a.
19 Te nuu ja ndee ñayiu kindee in uu tno'o ja yoso nuu liuru ya'a ja
kaxtno'o nagua kokuu, te suni saa ni ndakindee ia Dios kiti vixin kuun
nuu yutnu taa ja kotekuo ja ma kuu vi kai, te ma kuandetu ya ja kiukuei
ñuu ii, nagua yoso nuu liuru ya'a.
20 Te ia ndakani ndaa tno'o ya'a kachi:
—Ja ndaa ndija ja ñama ndii rin.
Saa na kokuu. Ne'e ni, vi Jito'o san Jesús.
21 Te maa Jito'o Jesukristu na koto na kuni ña ya jin ndi'i ni. Saa na
kokuu.